ALPHONSI TOSTATI HISPANI,

EPISCOPI ABVLENSIS,

PHILOSOPHI, THEOLOGI,
Ac Pontificij Iuris, Cæsareique consultissimi, necnon linguæ Græcæ, & Hebraicæ peritissimi,

COMMENTARIA IN IVDICES, ET RVTH:

Mendis nunc sanè quàm plurimis diligenter expurgata.

CVM INDICE COPIOSISSIMO.

Ad PHILIPPVM II. Catholicum & Inuictissimum Hispaniarum, & Indiarum Regem.

de la casa de Sevilla

de los clerigos menores

VENETIIS, MDXCVI.

Apud Io. Baptistam, & Io. Bernardum Sessam, fratres.

ALPHONSI TOSTATI Episcopi Abulensis

COMMENTARIORVM IN LIBRVM IVDICVM

PRÆFATIO.

VNC Librum, quem nos Latino sermone vtentes librum Iudicum appellamus, Hebræi patrio more Sophet appellãt seu Sophetim: quod idem pœnitus, licèt diuersa lingua, est. Hunc scriptores sacri seriem temporalium rerum considerantes Iosue libro subiunxerunt, quippe quia post illam hæc historia consecuta est. Vocatur autem liber Iudicum, quia de gestis Iudicum Israel in hoc libro historia cõtexta est. Hunc librum in auctoritate libro Iosue, & Regum equiparamus: quoniam in secundo ordine canonis, scilicet inter prophetales collocatur, & est secundus illorum, vt ait Ieronymus in Prologo Galeato. De libri in scriptiõe.

Quare vocetur liber iste Iudicum: & an debeat poni inter libros Sacræ Scripturæ. *Quæst. I.*

QVÆRET aliquis, quare vocatur Liber iste Iudicum. Respondendum, quòd populus Iudaicus eductus de Aegypto, & introductus in locum habitationis suæ non semper eundem modum regiminis, & principatus habuit. Quodam autem tempore per viros bonos regebatur, qui iudices appellati sunt, eo quòd iudicabant Israelitas ius reddentes in negociis eorum, ad eosque totus populus confluebat, quorũ gesta, ne obliuionis caligine velarentur, sacra scriptura in vnum volumen compegit. Et quoniam tota narratio de viris illis iudicantibus est, nec interponuntur alia, nisi quæ sub horum iudicum tempore ab eis, vel ab aliis gesta sunt, rectè liber Iudicum appellatus est.

An liber Iudicum inter Sacræ Scripturæ libros poni debuerit. *Quæst. II.*

QVÆRETVR vlterius, an Liber Iudicum debuerit poni inter libros sacræ scripturæ. Et primò videtur, quòd non, quia vt ait Apostolus 2. Timo. 3. omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docendũ, ad arguendum, ad corrigendũ, ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei, & ad omne bonum instructus. Liber tamen Iudicum

non est ad aliquid huiusmodi, eo q; puram historiam texit: ideo non debuit poni inter libros sacros. In contrarium videtur, quòd debuerit poni inter sacras scripturas, qa liber iste a propheta conscriptus est. Quod patet, quia ponitur secundus in ordine librorũ prophetalium, vt declarat Hieronimus in prologo Galeato: si tamen non fuisset aliquid vtile, & sanctum, propheta non scripsisset illum. Nam prophetia non est a propria voluntate, sed sicut Deus inspirat, vt patet 2. Pe. capit. 2. scilicet: Hoc primum scientes, quoniam omnis prophetiæ scriptura propria voluntate non fit, non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia, sed Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti Dei homines. Deus tamen non mouet supernaturaliter hominem, nisi ad aliquid, quod valde vtile est: ergo liber iste debuit poni tanquam vtilis inter libros sacræ scripturæ. Item patet, quia Christus allegat interdũ similes libros, scilicet libros Regum, qui sunt purè historiales, sicut liber iste, vt patet Mat. 12. scilicet: Non legistis, quod fecit Dauid, quando esuriuit, & qui cũ illo erant: quomodo intrauit in templum domini, & panes propositionis comedit, quos non licebat comedere, nisi solis sacerdotibus. Et istud habetur 1. Reg. 21. cap. ergo etiam liber Iudicum allegari poterat a Christo tanquam eiusdem auctoritatis, vel similis: & consequenter poni debuit inter sacras scripturas. Respondendum, quòd liber iste debuit poni inter sacras scripturas, quia vtilitas eius multiplex est. Totius enim sacrę scripturæ intentio est hominem per quædam media conuenientia manuducendo perducere in vitam æternam. Hoc autem fit inquantũ homo Deo applicatur. Potest autem Deo applicari homo dupliciter, scilicet seruiendo, & amando. Seruiendo quidem, vt domino, & creatori. Amando autem, vt summum bonum. Homines aũt Deo seruiũnt laudando eum. Ideo intentio sacræ scripturæ est inducere hominem ad laudandum Deum. & iste actus non est alienus, sed de conuenientissimis ad Dei cultum: nec aliquid Deus magis acceptat. Vnde alma mater Ecclesia ministris suis, qui sacri sunt, nullum aliud ministerium dedit, nisi Deum laudare. In veteri autem testamento potissima operatio sacerdotum, & Leuitarum erat, semper manere in canticis diuinæ laudis in varijs generibus musicorum organorum, vt patet 1. Parali. 25. Et licèt sacrificia, & aliæ cærimoniæ fierent in sanctuario, nihil erat, quod magis Deo placeret, quã Laus. Sic patet Psal. 49. scilicet: Sacrificiũ laudis honorificabit me, & illic ostẽdam iter salutarium meorum. Vnde tota intentio Dauid fuit Deum laudare, & omnes creaturas non solùm rationales, sed etiam non sentientes ad Dei laudem conuocare: & de hoc solo librũ Psalmorum edidit. Laus tamen est sermo explicãs magnitudinem: ideo debuerunt nobis aliqua magna de Deo proponi, per quę moueremur ad laudandum Deum: Hæc autem sunt mirabilia Dei, & stupenda quæ frequenter Deus exercuit: ideo sacra scriptura curauit admiranda gesta Dei, vel omnia, vel plura stilo, memoriæque mandare, vt habeat omnis ætas quid de Deo admirari possit, & ex hoc in laudes moueatur. Enarrantur autẽ in libro isto admirãda gesta Dei liberantis populum suum de manu hostium, pro quo ille Iudaicus populus Deum laudare debebat, nos quoque (quamquam ad nos immediatè illa non pertinuerint) quia magnum vbicunque reperiatur laudabile est. Et sicut Deus iussit, vt patres filiis, & nepotibus enarrarent magnalia Dei, vt sic per omnia sœcula extenderetur nomen Dei, vt patet Exo. 13. & Deuter o. 6. ita scriptura firmius testimonium literis mandauit de Dei magnalibus, de quo nulli dubitare licet, & in æternum permansurum est. Amplius autem homines Deo adhærent eum amando, quia qui diligit Deum, vnus spiritus est cum eo. 2. Corin. 6. cap. Deus autem, quamquam propter seipsum diligendus sit, & non propter ea, quæ confert: quia tamen homo, qui animalis est, mouetur ad diligendum eum per bona, quæ se cognoscit recepisse, voluit scriptura enarrare beneficia collata nobis a Deo. Hoc autem præcipuè fuit in populo vetustissimo Hebræorum, qui cùm carnales essent, non mouebantur, nisi collatis actualiter beneficiis, vel facta promissione de conferendo. Ideo omnis exortatio huius testamẽti promissionibus beneficiorum, & comminationibus pœnarum procedit, vt patet Leui. 26. & Deuter. 28. Liber autẽ iste agit de plurimis misericordiis Dei erga populũ Iudaicum, quẽ semper ab hostib9 oppressum mirabiliter liberabat: ideo liber iste conuenienter inter sacras scripturas collocatus est. Amplius

Respõs. ad quæsitũ.

Dupliciter homo applicat Deo

Laus quid sit.

Deus propter se ipsum est diligendus.

plius non solùm liber iste populo Iudaico conueniens erat, sed & nobis nimium confert: Nam vt ait Philosophus Ethicorum libro decimo, in Moralibus magis opera mouent, quàm verba. Vnde siquis delectationem in sermone detestetur, opere autem delectationes videatur appetere, huius sermo contemptibilis est. Cùm igitur sacra scriptura instruxerit nos ad actus virtutum per libros legales, & doctrinales, qui in sola præceptione, & prohibitione consistunt, quales sũt libri Moysi: instruxit nos etiam exemplis sanctorum circa easdem virtutes. Ista præcepta de actionibus virtuosis posita fuisse constat, sed a nullo vnquam obseruata propter sui difficultatem: sicut multæ politiæ ordinatæ sunt a Philosophis, quæ a nullis vnquam gentibus obseruatæ sunt, vt declarat Aristo. secundo Politicorum. Posuit igitur sacra scriptura libros historiales, in quibus declarat virtutes sanctorum virorum: & quomodo illi perfectius in quibusdam legem obseruauerint, quàm ipsa lex iusserit. Et ista fuit causa, quare scriptura vtriusque testamenti posuit, tam libros historicos, quàm libros doctrinales. Nam in veteri testamento libri Moysi, & psalmi ad doctrinam pertinent virtutum: alij autem sunt, qui historiã temporum ad instructionem in virtutibus agunt. In nouo autem testamento libri Euangeliorum, & epistolarum legales, siue doctrinales sunt. Liber autem actuum Apostolorũ historiam describit nascentis Ecclesiæ: & quantis se tribulationibus obiecerint viri sancti, & qua sanctimonia in omnibus actionibus suis fulserint. Audeo enim dicere, quòd licèt libri doctrinales ad tollenda dubia aptiores, quàm historici sint: libri tamen historici ad moralia vtiliores sunt, quia animos magis mouent facta quàm verba, 10. Ethico. & sicut in doctrinalibus erudimur de omni genere virtutum, ita quoque in historicis, quia nullius virtutis genus est, in quo viri sancti se non exercuerint, sicut liber Iob ad patientiam excitat, & alij libri ad speciales virtutes. Amplius autem potissima causa historialium librorum est ad consolationem seruorum Dei, & ad longanimitatem, & patientiam, & vt aduersitatibus resistamus. Nam licèt quidam Deum diligant, quia tamen teneri sunt, mouentur ab aduersitate: ideo scriptura exprimit quomodo viri sancti æquanimiter aduersa passi sunt. Alij aũt, licèt tolerent aduersa, quia tamen quotidie expectantes non experiuntur bona Dei, quæ pro bonis operibus nobis largiturus est, refrigescunt, & retrocedunt: ideo scriptura posuit exempla sanctorum, qui magno tempore Deum sustinuerunt, nihil suscipientes de bono promisso, sic inducit Apostolus exemplum de Abraham, & de aliis, ad Hebræ. vndecimo. Vnde de hoc dat Apostolus sententiam generalem circa scripturam, dicens: Fratres quęcunq; scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt, vt per patientiam, & consolationem scripturarum spem habeamus, i. ꝙ per patientiam, quàm scriptura asserit fuisse sanctorum patrũ, nos consolemur in nostris aduersitatibus, sustinentes sicut illi sustinuerunt, & habeamus spem quamquam differatur expectatio. Consolantur autem viri boni, qui aliquid spirituale habent, cũ ea, quæ Deus nobis promittit, & quomodo viri sancti per multas aduersitates ad illa peruenerint, audiunt. Sic Apostolus 1. ad Thessa. capit. quarto, cùm enarrauit nobis euenturam vitam æternam: & quomodo per mortem illuc perueniemus subiungit: itaque cõsolamini inuicem in verbis istis. Item libri historici in sacra scriptura (licèt indirectè) ad id proficiunt, ad quod doctrinales, vel legales: & hoc dupliciter. Primò, quia non est aliquis liber tam historicus, qn interdum aliqua documenta ad agendum, vel intelligendum ponat. Secundò etiam, quia si non ponantur ibi aliqua præcepta viuendi, quia tamen narrãtur ibi ea, quæ sancti viri egerint, & quæ euitauerint: nobis innotescit quid sequi, aut fugere debeamus. Actio quippe illorum nobis viuendi norma esset debet. Sic enim in moralibus est, quoniam id iudicari debet bonum, quod viri iusti, & prudentes bonum iudicauerint, vt ait Aristoteles Ethicorum secũdo, ponens medium virtutis, secundum ꝙ sapiens determinabit: & vocantur sapientes non viri speculatiui, sed qui in agendis nimis instructi sunt. Sic etiã dicit Ethicorum libro sexto, ꝙ dictis istorum seniorum siue probationibus tantum assentire debemus, sicut in mathematicis assentimus demonstrationibus. Tam liber ergo Iudicum, quàm cæteri historici in sacra scriptura valde conuenientes fuerunt. Quia tamen in historicis multa falsa misceri solent ad laudandum, vel vituperandum, noluit scriptura aliquos accipere historiales libros, nisi, qui a prophetis conscripti sunt. Cùm autem arguebatur, quòd non deberet poni liber iste in canone

Vtilita libri huius

Vtriusquè testamenti scriptura quare tam libros historicos ꝙ doctrinales posuerit.

Dictis sapientũ sine probatione assẽtire debemus.

ex auctoritate Apostoli: dicendum, ꝙ liber iste non est inutilis in sacra scriptura, quin potius nimis prodest, & valet ad oĩa, quæ nominauit Apostolus. Dixit enim, quòd omnis sacra scriptura vtilis est ad docendum & cęt. Et primò est vtilis ad docendũ: quia docere importat informationem per modum doctrinæ: Est autem doctrina interdum quantum ad ea, quæ intelligibilia purè sunt, & non agibilia: interdum verò ad actiones. Vtrunque accidit esse in libris historicis: quia sæpe, licèt accidentaliter interponuntur aliqua documenta de rebus naturalibus, quæ ad ad actionem non pertinent: sicut in libro Iob, & in quibusdam aliis. Interdum autem ponuntur documenta moralia, cùm introducantur in ipsis historiis dicta sanctorum, & illa sunt nobis præcepta viuendi. Est etiam vtilis ad arguendum, idest ad reprehendendum, & confutãdum errorem malè opinantium, & peccatum malè operantium. Nã viri studiosi circa sanctam scripturam debent esse parati ad reddendum rationem de his, quæ credunt: & confutandum contraria opinantes: vt patet prima Pe. cap. 3. f. Parati semper ad satisfactionem poscenti vos rationem reddere de ea, quæ in vobis est fide, & spe. Apostolus quoque 2. ad Corinth. 10. ait. Arma militiæ nostræ non sunt carnalia, sed potentia Dei ad destructionem munitionum consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei. Liber autem iste est vtilis ad hoc, quia per eum possumus interdum errantes arguere. Sic Samuel redarguẽs Israelitas vsus est eis, quę in hoc libro scripta sunt, vt patet primo Reg. 12. capi. scilicet. Nunc ergo erue nos de manu inimicorum: & seruiemus tibi. Et misit dominus Ierobaal, & Badan, & Barach, & Iephte, & Samuel, & eruit vos de manu inimicorum vestrorum. Missio tamen illorum est historia libri huius. Ad corrigendum quoq; (vt ait Apostolus) valet iste liber, quia corrigere est mores peruersos ad rectitudinem perducere, non arguendo, sed informando: & istud est in hoc libro, quia cùm exempla virorum sanctorum, quę hic describuntur legerimus, possumus ad normam illorum deprauatos mores nostros, tanquam in speculo, componere: eo quòd in sacra scriptura licitum est arguere ab exemplis: & est argumentum fortissimum. Sic enim arguit Christus Matt. 12. defendendo discipulos suos: Non legistis, quæ fecit Dauid, quando esuriuit? Nam introiuit in templum, & comedit panes propositionis: sed ex illo exemplo Christus arguit ad probandum licitum fuisse discipulis suis id, quod fecerant: ergo similiter licet nobis arguere ex aliis exemplis virorum sanctorum ad aliquid agendum, & vitãdum. Ad erudiendum quoque in iustitiam vtilis est iste liber. Eruditio enim propriè significat doctrinam moralem, scilicet ordinem in componendis actibus, quando aliquis formare illos vult, cùm nondum boni, aut mali præcessissent. Et vocatur iustitia largè omnis virtus. Eruditur autem homo per sacram scripturam ad actus omnium virtutum. Et sic inducit Apostolus ad Hebræ. vndecimo, vbi arguit de fide, inducens quomodo per illam homines multum merentur, & ponit aliqua exempla huius libri, scilicet. Deficiet enim me tempus dicentem de Gedeone, Barac, & Samsone, Dauid, & prophetis. Hi tamen sunt, quorum historiæ describuntur in hoc libro: conueniens ergo fuit poni librum hunc in canone sacrę scripturæ.

Quod sacra scriptura sit ad docẽdum vtilis.

Quod sacra scriptura ad arguendum conducat.

Quod sacra scriptura ad corrigendum sit vtilis.

Quod sacra scriptura ad erudiendũ in iustitiã expediat.

An liber iste post librum Iosue poni debuit, & ante librum Regum. Quæst. III.

QVÆRETVR vlterius, an liber iste poni debuerit post librum Iosue, & ante librũ Reg. Ad primum dicẽdum, ꝙ debuit poni liber iste post librũ Iosue, quia ordo historiæ hoc exigit: nã immediatè, vel quasi post mortem Iosue secuti sunt Iudices. Vnde in principio libri huius dicitur: Post mortem Iosue consuluerunt filij Israel dñm, & inf. 2. ca. dicitur, ꝙ post mortẽ Iosue coluerunt aliquanto tẽpore Israelitæ dñm. Post autem declinantibus eis ad idola dominus tradidit illos in manus hostium, qui oppresserunt eos, & cùm clamarent ad dominum, suscitauit eis iudices, qui liberarent eos. Ad secundum dicendum, quòd conuenienter liber iste ponitur ante libros Regum, quia etiam ordo historiæ hoc exigit. Nam expleto tempore Iudicũ, Reges cœperunt. Fuit quippe vltimus iudicum Samuel, vt patet primo Regum duodecimo, cùm dicitur: Et misit dñs Ierobaal, Barac, Badan, Iephte & Samuel, & eruit vos de manu hostium. Ipse tñ Samuel vnxit primum Regem Israel, & imperauit simul cũ eo, vt patet primo

Reg.

Reg.cap.10. & 11. Ergo nullus liber interponi debuit: quin potius in ipso primo lib.Reg.ponitur quædam pars libri Iudicum, quia ibi ponitur historia Eli, qui fuit iudex Israel 40. annis 1. Reg.4.capi. Ponitur quoque historia Samuelis, qui etiam fuit iudex, vt supra declaratũ est. Sed obiicietur de libro Ruth, qui interponitur inter librum Iudicum, & Regum. Respondendum, quòd non interponitur tanquam aliquis liber distinctus ab isto, & libro Regum, sed tanquam quædam pars libri huius: Vnde & per apocopen pars quædam decisa libri huius est, eo quòd in diebus cuiusdam iudicis facta narratur historia, vt patet Ruth cap. 1.

Quis Librum hunc scripserit. *Quæst. IIII.*

QVÆRETVR vlterius, quis scripsit librum hunc. Respondetur, q̃ a principio liber iste non fuit vnicus, sed sicut hic de pluribus iudicibus agitur, ita plures historiæ, & libelli conscripti sunt. Quilibet enim de iudicibus gesta sui temporis in commentarios redegit, vel p aliũ redigi fecit: postea aũt cùm in varios libellos dispersa gesta forent: aliquis de prophetis in vnum volumen coarctauit. Quis autem iste fuerit, dicunt quidam, quòd fuit Esdras, alij Samuel, alij Ezechias: Scholastica autẽ historia dicit verisimilius esse, q̃ Ezechias hæc in vnũ volumen redegerit, qui libros Regum, & parabolas Salomonis in vnum collegit. Sed hoc non multũ stat, quia Ezechias non potuit hæc colligere: cũ multa descripta sunt in 4.lib.Regum, quæ post mortem eius gesta sunt. Dicendũ aũt, q̃ non stat de collectore huius libri quis fuerit. Constat ãt, q̃ non fuit aliquis ante Samuelẽ. Quod patet, quia aliqua narrantur hic, quæ facta sunt viuente Samuelæ, vt patet inf. 18.cũ dicitur, q̃ idolũ Michæ mansit semper in tribu Dan, quandiu mãsit tabernaculum domini in Silo, & tamen Samuel erat iam iuuenis, quando tabernaculum motum est de Silo.s.mortuo Eli sacerdote, & in ipso tabernaculo Silo ministrabat Samuel corã Eli sacerdote 1.Re. 3.c. Ergo nõ fuit liber iste factus ante Samuelẽ: sed oportet, q̃ scriptus fuerit a Samuele, vel ab aliquo post: Communiter autẽ tenetur, quòd Samuel illum scripsisset, & hoc rationabiliter dictum est.

Quare Pentateuchus Moysi non vocetur liber Iudicum. *Quæst. V.*

QVÆRETVR Vlterius, quare pentateuchus Moysi non vocatur liber Iudicum, vel Iudicis, quia ibi de Moyse agitur, qui iudex erat Israelitarum. Ipse enim populum iudicabat diffiniendo causas plusquam aliquis de posterioribus iudicibus. Nam sedebat audiendo causas populi de mane, vsque ad vesperum: & totus populus conueniebat ad audiendum eũm. Exod.decimo octauo, & Deuteronom.primo. Et quamquam postea Iethro corrigente politiam Iudæorum Moyses constituerit multos iudices: tamen ipse semper iudicabat in negociis magnis, Exod. decimo octauo. Respondendum, quòd libri Moysi non vocantur libri Iudicum propter duo: primò, quia non vocatur liber Iudicum, qui ab aliquo iudice conscriptus est, sed cuius materia est historiã alicuius iudicis enarrare. De Moyse autem quamquam confiteremur eum esse iudicem: tamen libri sui non vocarentur libri Iudicis, quia non tractant aliquã historiam eius, sed solùm ab eo conscripti sunt. Et quia tota continentia eorum est de legibus a Deo datis, præter modicum, quod est de historia populi Dei, vocantur libri legales. Secundò non vocantur libri Iudicum, vel Iudicis, quia Moyses non erat iudex, quia regebat populum non vt iudex a populo assumptus, sed vt missus a Deo: Maior autem potestas erat Moysi quàm Iudicum: nam Moyses erat rector Israelitarum, etiam si ipsi nollent: eo quòd erat institutus a Deo, & erat perpetuus, Iudices autem voluntate populi præerãt tanto tempore, quanto populus diffiniuisset. Secundò, quia potestas Moysi erat ampla nimis, scilicet tã in spiritualibus, quam in temporalibus. Nam in spiritualibus ipse solus præerat populo, docendo eos ceremonias legis, & consulendo dñm pro illis. Sic enim dixit Iethro ad Moysen: Esto tu in his, quæ ad Deum pertinent, ostendasq; cæremonias populo, & ritũ colendi, viamque, per quã ingredi debeãt, & opus qđ facere debeant. Exo. 18.c. In tẽporalibus quoq, habebat Moyses iurisdictionẽ, (Moysi potestas ampla erat.)

& maximá quidem : nam à principio ipſe ſolus exercebat totam iuriſdictionē, poſt verò cõſilio Iethro quãdam partem eius commiſit aliis iudicibus. ſ. in paruis cauſis, retinendo ſibi ciuiles, & arduas. Sic patet eo. cap. Quidquid autem maius fuerit referant ad te: ipſi verò tantũmodo minora iudicantes: & poſtea ſic faciebant. Nã ibi concluditur, quòd iſti iudices conſtituti conſilio Iethro iudicabant populum omni tempore, quidquid autem maius erat, referebant ad Moyſen, ipſi faciliora tantummodo iudicantes. Iudices autē, de quibus hic agitur, non habebant aliquam poteſtatem ſpiritualem, in ciuilibus quoque ſolum illam iuriſdictionem habebant, quæ conſenſu populi deferebatur in eos: ideo Moyſes non debuit vocari iudex.

An liber Ioſue debet vocari Iudicum liber. Quæſt. VI.

QVÆRETVR vlterius, an liber Ioſue debeat vocari liber Iudicum. Et videtur ꝙ ſic, qa ipſe iudicauit Iſrael poſt mortem Moyſi ſemper quandiu vixit. Reſpondendum, ꝙ Ioſue non fuit iudex, ideo liber eius non vocatur liber Iudicum: differt aũt Ioſue a Iudicibus multipliciter. Primò ex inſtitutione in principē. Nam iudices inſtituebantur a populo, vt iudicarent: Ioſue aũt à Deo ſine petitione populi, ſed proprio motu inſtitutus eſt, vt patet Nu. 27. Differt etiã ex magnitudine poteſtatis: quia Ioſue accepit poteſtatem a Deo ampliſſimã ſuper Iſrael ſicut Moyſes. Nã licet nõ haberet poteſtatē in ſpiritualibus, cũ eſſet merè laicus, de tribu. ſ. Ephraim, iuſſit tñ Deus, ꝙ totus Iſrael, & ipſi ſacerdotes mouerentur ad imperiũ ſuum, vt patet Nu. 27. Dedit quoq; Deus illi, ſi aliqñ ſuper aliquo dubitaret, ſocium, per quē conſuleret dñm ad inueniendum reſponſum in dubio. ſ. Eleazarum ſummũ ſacerdotem: eo. cap. & cũ magna ſolennitate inſtitutus eſt in principem per impoſitionem manuum Moyſi: & lecto coram toto populo mandato Dei, eo. ca. Vnde quandiu iſte viueret non poterat populus auferre ei iuriſdictionem: quia nõ acceperat illã ab hoīe, ſed a Deo. Iudices verò, quia ſolo populi conſenſu iuriſdictio in eis prorogabatur, tandiu illam tenerent, quandiu populus vellet. Vnde magis iſti per modum conſilij, & prudentiæ quã iuriſdictionis agebant. Item differt Ioſue a iudicibus ex cauſa inſtitutionis in principem: quia ipſe inſtitutus eſt, vt introduceret Iſraelitas in terram Chanaan, & acquireret eam de manu hoſtiũ, & diuideret eam poſtea Iſraelitis ſorte, vt patet Deutero. 31. capi. Iudices autem non aſſumpti fuerunt ad hoc, ſed ad liberandum Iſraelitas de manu tribulantium. Nam aliquando peccantibus Iſraelitis Deus tradebat eos in manus hoſtium, & cùm clamarent, ſuſcitabat eis iudices, qui liberarent eos, vt patet infra 2. cap. Sed aliquis dicet, quòd tanta debuit eſſe poteſtas Iudicũ, ſicut Ioſue: quia ſicut Ioſue a Deo inſtitutus eſt princeps, ita quoque iudices a Deo mittebantur. Nam dicitur de quolibet iudice, quòd ſuſcitauit Deus Saluatorem talem, vel talem, infra 3. & 4. cap. Reſpondendum eſt, quòd maior debuit eſſe poteſtas Ioſue: quia licèt vtrorumque poteſtas aliqualiter a Deo eſſet, non tamen æqualiter. Nam poteſtas Ioſue fuit directè a Deo: eo quòd ipſe expreſsè iuſſit, quòd viuente Moyſe conſtitueretur in principem: & conſtitutus eſt. Dixitque, quòd Moyſes daret ei partem gloriæ, & ſubiecit totum Iſrael poteſtati eius tã populũ, quam ſacerdotes, vt patet Num. 27. In iudicibus autem non fuit ſic, quia Deus non iuſſit de aliquo iudice, ꝙ ſumeretur in iudicem, ſed populus ſola voluntate ſumebat eũ. Dicitur tñ, ꝙ Deus ſuſcitabat illum: eo ꝙ Deus compatiens anguſtiæ Hebræorum, dabat alicui viro prudentiam, & animoſitatem, atque virtutem, vt ille poſſet eripere populum de manu hoſtium: incipiebatque ille aliquid agere contra hoſtes, quaſi propria auctoritate, quē Iſraelitæ videntes proſpere agere, putabant per manus illius poſſe liberari: ideo ſumebant eum in iudicem. Non ergo tantam poteſtatem ſortiri debebat aliquis horum, quantam ille, qui expreſsè a Deo inſtituebatur.

Ioſue a iudicib' differt multipliciter.

An liber Regum vocari debeat Iudicum: & in quo reges differebant a Iudicibus. Quæſt. VII.

QVÆRETVR vlterius, an liber Regum debeat vocari liber Iudicum. Aliquis dicet, quòd non, quia illi erant reges: & non iudices. Sed ad hoc dicetur, quòd fortè iſti in ſolo no-

lo nomine differunt: in re autem nulla diuersitas est, scilicet in potestate, & iurisdictione: ideo liber ille poterat liber Iudicum appellari. Respondendum, quòd liber Iudicum non debuit vocari liber Regum: nec liber Regum liber Iudicum, quia isti nimis differunt. Est autẽ differẽtia istorum in potestate, & iurisdictione. Amplissima enim potestas erat regum. Nam Iudices solum agebant, vt agentes ex consilio, & populus obediebat eis, quasi ex libertate, cùm videret, quòd recta præciperent atque consulerent: Reges autem vtebantur potestate. Vnde Iudices non vocabantur domini Israel, nec aliquorum de Israel: sed solùm ad iudicandum constituti: ita vt haberent iurisdictionem, sed non dominium. Reges autem domini erant: nam vocabantur domini Israelitarum secundùm consuetudinem aliarum gentium. Item Iudices non suscipiebant tributa, nec faciebant alias impositiones super populum, solùm viuẽtes de rebus suis sicut personæ priuatæ. Reges autem imponebant tributa, & multos modos collectarum. Vnde primus rex, scilicet Saul, quamquam bonus esset a principio, tamen omnes Israelitas sibi tributarios effecerat. Sic patet primo Regum 17. Vbi cùm Dauid interrogaret, quid daretur viro pugnanti contra Goliath, responsum est, quasi pro magno beneficio, quòd faceret rex domum eius liberam a tributis in Israel, & daret ei filiam suam. Cęteri quoque reges postea tributa imposuerunt. Nam Dauid habuit collectores tributorum in singulis locis Israel, qui vocantur præpositi thesaurorum per singula loca: vt patet primo paralipo. 26. cap. Salomon etiam constituerat Aduram super tributa regni, infra tertio libro, cap. 4. & 12. Cæteri quoque reges sic tributa accepturi erant, vt patet in assumptione Roboam filij Salomonis: nam petiuit populus, quòd minueret aliquid de tributis, quæ imposuerat pater suus, vt patet præallegato cap. & sic volebant viuere sub tributo, & seruire, dum tamen non grauarentur nimis. Item dominium regum super populum patet, quia quando Iudices erãt in Israel, Deus dñabatur Israelitis, & nullus hominum dominus erat: deinde incipiẽtibus regibus non fuit Deus dominus, sed reges isti, vt patet primo Regum octauo capi. scilicet. Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur: non enim te abiecerunt, sed me, ne regnem super eos. Et sic videtur, quòd antequam acciperentur reges in Israel, Deus erat rex, & dominus: assumpto autem rege priuatus est Deus potestate regnatiua, & dominio, quantum fuit ad intentionem Israelitarum. Sic etiam patet 1. Reg. 12. cap. scilicet: Videntes, quòd Naas rex filiorum Ammon venisset aduersum vos, dixistis mihi, nequaquam, sed rex imperabit nobis, cũ dominus Deus vester regnaret in vobis. Videtur ergo, quòd maior valde erat potestas regum, & dominium super Israel, quàm potestas iudicum, cùm tempore iudicum dicatur Deus regnasse super Israel, & non tempore regum. Item patet, quòd iudices non dominarentur inter Israelitas, sed solùm præessent iurisdictioni. Nam cùm Gedeon liberasset populum de manu fortissimorum hostium, Israelitæ volentes ei benefacere pro hoc, volebãt eum constituere dominum super se, & dixerũt: Dominare nostri tu, & filius tuus, & filius filij tui: quia liberasti nos de manu Madian. Quibus ille ait: non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur dominus. Ex quo apparet, ꝙ nec populus intelligebat iudices esse dominos, nec ipsi hoc arbitrabantur: alioquin non dixisset totus Israel: Dominare nostri & cæt. quia iam erat iudex, & erat nouiter constituendus in iudicẽ. Etiam ipse non dixisset: Non dominabor in vobis, sed dominabitur dominus, quia post hoc fuit iudex quadraginta annis, vt patet eo. cap. s. infra 8. Ergo quamquã esset iudex, non putabat se esse dominum. Item ad rationem propriè dominij requirebatur, quòd non solùm aliquis præesset alicui genti: sed etiam quòd ius præsidendi transmittere posset ad posteros: hoc autem non poterant iudices, quia non veniebant per successionem, sed per solam electionem populi, ideo nunquam filius alicuius iudicis factus est iudex, præter Abimelech filium Gedeonis, qui per seditionem, & violentiam quandam rex constitutus est, vt patet inf. 9. c. Regibus ãt ius erat relinquere filium successorẽ in principatu, sicut solitum erat apud oẽs gentes. Hunc principatũ transferre volebant Israelitæ in Gedeonem, cùm dixerunt ei: Dominare nostri tu, & filius tuus, & filius filij tui: infra 8. i. oẽs de progenie tua dominentur nostri: sed ipse non acceptauit hoc. Item bene intellexi populus Israel istam diuersitatem potestatis, quando

In quo reges differebant a iudicibus.

Quid requiratur ad esse dñm.

petiuit reges. Nam habebat prius Iudices:& non contentus hoc genere principatus, tanquam existens sine capite,& domino,qui haberet specialem curam de illis,sicut de rebus suis,petiuit regem dicens: Constitue nobis regem,vt iudices nos sicut vniuersæ nationes habent: primo Reg.8.cap. Item Deus voluit facere magnam differentiam inter potestatem regiam, & iudicum. Nam vt cōpesceret Israelitas a petitione stulta regis, iussit Samueli,vt exponeret populo magna iura regis: eodē ca.s.Hoc erit ius Regis,qui imperaturus est vobis: filios vestros tollet, & ponet in curribus: & faciet sibi equites, & præcursores quadrigarum suarum: & cōstituet sibi tribunos,& centuriones,aratores agrorum suorum,& messores segetum & cæt. Si tamen ista fuissent iura Iudicum præcedentium,non fecisset Deus illa exprimi ad terrorem Hæbreorum,ne regem peterent: ergo videtur, ꝙ iudices nulla istorum habebant. Item reges vngebātur oleo sancto,ad signandum plenitudinē potestatis,vt patet de Saule primo rege Israel. 1.Regum 10.cap.De Dauid etiam 1.Reg.16. & 2.lib.cap.2.& 5. De Salomone patet 3.Reg.ca.1. & sic fiebat de alijs regibus,& imponebant sibi diademata regia,vt patet de Saule 2.Reg.cap. 1. Cùm adolescens Amalecita attulit ad Dauid de bello diadema Saulis,& Armillam: nullus autem Iudicum vnctus est,nec diadema habuit præter Abimelec filiū Gedeonis,qui vsurpauit sibi regalem principatum supèr viros Sichem. infra nono capi. Multum ergo differunt reges, & iudices, & consequenter non debuit liber Iudicum vocari liber Reg.nec è cōtrario.

Quot fuerunt Iudices in Israel, & de quibus tribubus, & quibus temporibus. Quæst. VIII.

QVÆRETVR vlterius, quot fuerunt iudices Israel. Respondendum,quòd accipiendo propriè iudices,vt distinguuntur a regibus,& a Moyse,& Iosue, qui maiorē habuerunt potestatem,fuerunt iudices 16. de quorum 14. habetur in hoc libro historia: de aliis autem duobus habetur in 1.Reg. Primus autē oīum iudicum fuit Hothoniel frater Caleb de tribu Iuda,qui factus est iudex,vt liberaret Israel de manu Cusamrasatahin regis Mesopotamię,vt patet infra 3. Secundus iudex fuit Aod de tribu Beniamin,& vocatur filius Iemini. Iste liberauit Israel de manu regis Moab,infra ca.3.Fuit tertius iudex Sangar filius Anath, qui contra Philisthinos pugnauit,& occidit sexcentos viros vomere.infra cap.4.Fuit quartus iudex Barac filius Abinoem, de tribu Nepthali,de vrbe Cedes,qui pugnauit cōtra Sisarā principē militiæ Iabin regis Asor:infra 4.ca. Quintus iudex fuit Debbora prophetissa vxor Iapidoth,ad quam totus Israel conueniebat ad audiendum iudicium,& sedebat sub quadam palma in monte Ephraim,inter Rama & Bethel:Infra 4.cap.Sed isti duo iudices pro eodem cōputantur.Sextus iudex fuit Gedeō de tribu Manasse,qui magnifico bello liberauit Israel de manu Madianitarum: infra 6.& 7.& 8. Septimus iudex fuit Abimelec filius Gedeonis de tribu Manasse,qui per seditiones non solùm iudex, sed etiam rex factus est: sed quia iniquus erat, celeri morte correptus est,nec inter cęteros reges nomen meruit: vt patet infra 9.cap. Octauus iudex fuit Thola de tribu Issachar, cuius facta nulla leguntur. De hoc infra 10.capi. Nonus iudex fuit Iair Galaadites de tribu Manasse. Hic fuit potens nimis habens 30.filios principes 30 Ciuitatum: de hoc infra 10. Decimus iudex fuit Iephte Galaadites de tribu Manasse, qui pugnas egit contra Amonitas: de quo infra 11.Vndecimus iudex fuit Abesan de tribu Iuda de vrbe Bethehlem,cuius gesta nulla leguntur: de hoc infra 12.capit. Duodecimus iudex fuit Ahialon de tribu Zabulon, cuius nulla gesta leguntur:infra 12. Tertiusdecimus iudex fuit Abdon de tribu Ephraim,& huius quoq; nihil magnificū legitur: infra c.12.Quartusdecimus fuit Samson de tribu Dan,qui pugnauit contra Philisthinos: infra cap.13.vsque ad 17. De his autem solis iudicibus res gestæ narrantur in hoc libro:alij duo tamen fuerunt. Quintusdecimus namque fuit Eli de tribu Leui de sacerdotibus familiæ Ithamar. De gestis autem tempore huius habetur 1.Reg.a capi.1.vsque ad 5. Sextusdecimus iudex fuit Samuel de tribu Leui de familia Caathitarum,qui suscepit principatum post Eli.Gesta quoque huius habentur primo Regum a primo capitulo vsque ad nonum. Iste fuit vltimus iudicum, cui viuenti duo filij eius subministrabant gerentes vicem eius: posuitque eos iudices in Bersabee,

baræ, vt patet primo Regum octauo, huius tempore vnctus fuit in regem Saul primus rex Israel: & sic cessauerunt tempora iudicum.

Quanto tempore durauit Iudicum principatus. *Quæst. IX.*

QVÆRETVR vlterius, quanto tempore durauit principatus Iudicum. Respondendum, quòd in enarratione temporum Iudicum magna varietas sub apparet, eo quòd numeri replicantur in multis, & non apparet, an quilibet numerus superaddendus sit in alium vel iam in aliud numeratus sit; diceremus quoque maiorem annorum numerum esse, nisi nos vrgeret id, quod habetur tertio Regum cap. 6. scilicet, quòd anno quadringentesimo octogesimo ab exitu de Ægypto anno quarto regni Salomonis fundatum est templum, ideo tempora deserti, Iosue, & Iudicum, & Regum precedentium vsque ad Salomonis quartum annum debemus reducere ad annos 480. de quibus correspondent Iudicibus anni quasi 380. computando tempora eorum a morte Iosue, a primo iudice Hothoniel, vsque ad principium regni Saulis, in quo finitus est annus 20. principatus Samuelis; qui fuit vltimus in Iudicibus. Numerus annorũ iudicum Israel ē 300. Sciendum tamen, quòd iudices non præerant continuè Israelitis, ita quòd mortuo vno, illico succederet alius, sed cùm moreretur vnus, si Israelitæ erant in bona dispositione extra potestatem hostium, non curabant eligere Iudicem, sed manebant, quousque exigentibus peccatis suis premebantur ab hostibus: & tunc accipiebant Iudicem, qui liberaret eos. Totum tamen tempus illud medium, quod manebat sine Iudicibus, computatur sub Iudicibus sequentibus: vt si moriente aliquo iudice, terra mansit sine iudice 20. annis, deinde iudex assumpt⁹ iudicauit 20. annis, dicet scriptura de isto, quòd iudicauit quadraginta annis: & sic nulla tempora intermittuntur. Quod satis constat: quia enarrando annos iudicum, & deserti, & regum, qui fuerunt vsque ad Salomonem, inueniuntur tot anni, & plures, quàm ponuntur 3. Reg. 6. ca. fuisse ab exitu de Aegypto vsque ad tempus illud. Aliqui autem falluntur nimis in computando, quia computant omnes annos, quos reperiunt in libro isto tanquam distinctos, vt cùm dicitur infra 3. quòd rex Mesopotamiæ afflixit Israelitas 8. annis: & postea suscitauit Deus saluatorem Hothoniel: & quieuit terra quadraginta annis. Volunt enim cõputare 40. annos sub Hothoniele: sed 8. quibus oppressus est Israel ab rege Mesopotamiæ, non computant in 40. annis Hothonielis. Sic etiam dicitur, quòd moruto Hothoniele oppressi sunt Israelitæ 18. annis a rege Moab, & postea suscitatus est saluator nomine Aod, & quieuit terra 80. annis. Vnde non computant 18. priores annos sub 80. & hoc modo sunt 20. anni sine Iudice, quibus rex Iabin oppressit Israel, vt patet infra 4. etiam ponuntur quadraginta sine Iudice inter Abdon, & Samson: infra 13. Si tamen nos distinxerimus annos istos ab annis, quibus dicuntur iudicasse iudices, non solùm reperientur inter exitum de Aegypto, & ædificationem templi Salomonis anni 480. vt habetur 3. Reg. 6. cap. sed erunt circiter 600. Non ergo sunt computandi alij anni, nisi illi, quibus dicuntur iudicasse Iudices. De quibus primus, scilicet Hothoniel iudicauit annis 40. computando tempus præcedens, quo Israelitæ fuerunt sine iudice a morte Iosue vsque ad mortem Hothonielis: licèt etiam aliqui velint comprehendere annos, quibus præfuit Iosue sub illis quadraginta annis. Secundus Iudex præfuit annis octuaginta, computando in eis annos 18. quibus oppressi fuerunt Israelitæ a rege Moab: infra 3. cap. Iudex tertius, scilicet Samgar, & quartus, scilicet Barac, & quintus, scilicet Debbora præfuerunt annis 40. de quibus infra quinto, cõputando viginti annos in Samgar, & Barac, quibus oppressit rex Iabin Israelitas, infra 4. Sextus iudex, scilicet Gedeon præfuit 40. annis: infra 8. computando in eis totũ tempus, quo Israelitę oppressi sunt a Madianitis, non habentes Iudicem: infra 6. capi. Septimus iudex, scilicet Abimelec tribus annis præfuit: & inter eum & Gedeonē non intercidit aliquod tempus: nã mortuo patre suo illico petijt a viris Sichem, quòd facerent eum principem, & fecerunt, vt patet infra 9. cap. Octauus, scilicet Thola præfuit annis 23. & inter eum & Abimelec non videtur intercidisse aliquod tempus. De hoc infra 10. Nonus, scilicet Iair præfuit annis 22. & tempus suum videtur

detur continuatum cum tempore Thola: infra 10.cap. Decimus iudex, scilicet Iephte præfuit annis sex: infra 12.& manent inter eum & Iair anni 18.quibus oppressus est Israel ab hostibus, qui non possunt reduci ad annos Iepte: ad quos autem reduci debeant, infra 10 ca. declarabitur. Vndecimus iudex fuit Abesan iudicãs annis 7.infra 12. Duodecimus iudex Ahialon imperans annis 10.eodem cap. Tertiusdecimus iudex Abdon imperans annis 8. eodẽ ca. inter istos tres iudices non videtur intercidisse tempus aliquod medium sine iudice. Quartusdecimus, scilicet, Samson iudicauit annis 20.infra 16.inter Samson tamen & Abdon manent anni 40. qui videntur sine iudice: & non possent reduci ad tempora Samsonis. Quomodo autem reducantur infra 12.declarabitur. Quintusdecimus fuit Eli, iudicans annis 40.vt patet 1.Reg.4.ca.In his 40.intelliguntur cõprehensa omnia tempora, quæ fluxerunt sine iudice inter Samson & Eli: & hoc tempore affirmatur a plurimis accidisse historiã Ruth. Sextusdecimus, s. Samuel imperauit annis 20.sub quibus computatur tempus, quod inter imperiũ suum & mortem Eli accidit, & sic perueniet summa annorum conformis, quasi ad 380. Reliqui autem anni, qui desunt de 480.sunt, qui fluxerunt ab exitu de Aegypto, vsque ad tempora Iudicum: & a principio regni Saulis, vsque ad Salomonem.

Quare Iudices inter Israelitas sint constiruti: & cur non potius aliud genus maioris principatus. Quæst. X.

QVÆRETVR vlterius, quare iudices inter Israelitas constituti sunt. Respondendum, quòd Deus volebat habere populum Israel nimis familiare sibi, ita quòd ipse solus videretur dominus, & rector illius, & ob hoc a principio Moysen instituit, vt principem illius, vt erudiret Israelitas in lege Dei, & medius esset inter Deum & populum, sicut ipse dicit Deu.5. Mortuo aũt Moyse, quamquam populus in lege formatus esset, tamen indigebat introduci in terram, quam possessurus erat. Ideo dominus instituit principem, qui pugnaret contra hostes, & acquireret terram de manu illorum, diuideretq; illam inter Israelitas: & hoc non poterat fieri sine principe, ad quod magnam potestatem tribuit Iosue. Hoc aũt mortuo Israelitæ possidebant terram suã securè, ideo nullo principe indigebant. Nec valet si dicas, ꝙ indigebant principe ad defendendum eos ab hostibus, & tuendum terram. Nam si Israelitæ vellent manere in cultu Dei, nullus hostis auderet insurgere contra eos: eo ꝙ Deus incutiebat timorem mentibus hostium, & non audebant insurgere: sicut fuit de Chananæis, qui volebant persequi Iacob: & Deus incussit timorẽ super eos, & non ausi sunt persequi recedentes: vt patet Gen.35.imò faceret Deus, ꝙ nullus de hostibus desideraret insurgere contra Iudæos. Sic enim faciebat Deus quolibet anno in terra Chanaan, qñ omnes ascendebant viri ad locum sanctuarij, & nullus omnino manebat in vrbibus ad custodiendum eas: & hoc sciebant hostes, tñ non audebant, nec volebant venire ad occupandum loca eorũ. Sic patet Exo.34.cap. Cũ enim tulero gentes a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ, ascendente te & apparente ter in anno in cõspectu domini. Hoc namq; ex tempooribus Iudicum apparet, quia licèt Israelitæ non haberent iudices, hostes nõ inquietabant eos, quousque peccabant: & tũc mittebat Deus super illos aliquos affligentes, vt patet infra 2. cap. Si ergo voluissent obseruare legẽ, nunquam indiguissent aliquo dño, & protectore: sed solus Deus esset rex, & dñs illorum: & tanto specialius Deo subiecti essent, quantomagis a potestate temporalis subiectionis liberi forent. Sic enim patet 1.Reg.8. cùm dñs dixit, ꝙ Israelitæ abiecerunt eum, ne regnaret super illos, quando petiuerunt regem. Ex quo apparet, ꝙ prius ipse regnabat, cũ non haberent temporalem regem. Illo autem habito, Deus nõ poterat esse spetialiter tex, & dominus illorum. Sic patet etiam 1.Reg.12. cùm dixit Samuel: Videntes, ꝙ Naas rex filiorum Ammon venisset aduersum vos, dixistis: nequaquam, sed rex imperabit nobis, cùm dñs Deus vester regnaret in vobis. Hoc aũt modo volebat Deus, ꝙ mãsissent semper Israelitæ.s.nullum habẽtes dñm, sed ipsum solũ: quia tñ peccauerunt conuertendo se ad idola, Deus tradidit eos in manus Gentium, & tunc indigebant aliquo liberatore.

Susci-

Suscitabat aũt tunc Deus aliquos liberatores inter eos, & isti vocabãtur Iudices, qui & dominabantur super populum: & erat tunc populus habens Deum specialiter in dñm, intantum quòd vsque ad tempus Regum dicitur dñs regnare super Israel, vt patet 1.Reg.12.ca. Si aũt dñs dedisset Iudæis hoc tempore alterũ genus principatus, nõ fuissent sibi ita directè, & immediatè subiecti. Iõ non dedit alios principes, nec ẽt istos dedisset, nisi populus declinans ad vitia indiguisset illis.

Quomodo Israelitæ hoc tempore aliquando habebant iudices, & aliquando non: & quomodo Debbora cum esset fœmina fuit iudex inter cæteros. Quæst. XI.

QVÆRETVR vlterius, qũo Israelitæ hoc tempore aliqñ habebant iudices, & aliquando non: quia hoc modo videbatur inconueniẽter ordinata politia eorum, cùm nemo esset, qui posset in causis quotidie emergentibus ius reddere. in qualibet tñ politia id, quod maximè est necessariũ, est iudex, siue distributiuus iustitiæ. Vnde Arist. Polit. 3. in prin. dicit, in politiis necessariũ esse iudicem sicut panẽ. Respondẽdũ, ꝙ Israelitæ poterant esse conuenienter sine iudicibus istis, de quibus in hoc libro agitur, quia isti licèt vocentur iudices, non erat principale officiũ suum iudicare diffiniendo in causis Israelitarum, sed liberare eos de manu hostiũ, & pugnare pro eis. Nam ad diffiniendũ litigia alios iudices habebant, quia habebãt domũ cõsilij, quæ erat sedes magna iudicũ, ad quã deuoluebantur ad extremum causæ per appellationẽ: & in hac iudicabatur de rebus arduis, & erat maximus iudex in ea summus sacerdos, de quo Deu. 17. ca. Erãt quoque per singula loca iudices cõstituti habentes secum Leuitas tanquã assessores, eo ꝙ illi erant periti in lege, & per hos diffiniebantur oẽs causæ: & nõ erãt necessarij iudices, de quibus agitur in hoc lib ad hoc. Et dato ꝙ cessarent iudices, de quibus habetur hic, nõ cessabat ordo iudicum institutorum à Moyse, de quibus declaratũ est Nu. 11. cap. Ideo nihil nocebat ad diffinitionem causarum esse iudices, de quibus hic dicitur erat iudicare in causis: quia nomẽ suum nõ ianiter positum est. Itẽ patet, quia Debbora mulier fuit iudex Israel, & cõputat̃ inter istos, inf. 4. & tñ ipsa sẽper iudicabat in causis, conueniebatq; ad eam totus Israel, vt patet inf. 4. c. Rñdendum, ꝙ isti vocati sunt iudices non a iudicando, sed quia accipitur iudex tanquam nomen cuiusdã parui principatus. Est enim differentia inter dñm, & iudicẽ. quia dñs dicit illum, qui simpliciter habet potestatẽ: & qđ vult, hoc potest, ẽt si iure cautum non sit. Iudex aũt est, qui non habet aliquã libertatẽ ad mandandũ, sed hoc solũ potest, quod iura imperant: & tradita est illi auctoritas diffiniendi secundũ ius: ideo ille, qui subest iudici, non est subiectus viro, sed iuri. Qui verò domino subiectus est, est subditus viro. Et quia sic erat de principatu istorum respectu regũ, vel aliorũ dñorum, ꝙ ipsi nõ poterant aliquid agere ex voluntate sua tanq̃ dñi: sed quidquid rõ, & ius dictaret, vocati sunt iudices: quia similem principatum iudices habebant. Hoc aũt patet, quia si istorum officiũ fuisset iudicare, non fuissent sumpti in iudices, nisi viri prudentes, & maturi ætate, sumebantur tñ viri indocti interdum, & iuuenilibus passionibus deseruiẽtes, qui nihil nouerãt de statu cãrum: sicut Samson, qui iuuenis erat, & lasciuiæ deditus. Et sic fuit Iephte, qui erat princeps latronũ: infra 11. & 14. Ergo non erat officium istorum causas diffinire. Cũ aũt obiicitur de Debbora: Respondetur, ꝙ illa non propriè cõputatur inter iudices (quamquã aliqui eam cõputent) sed Barac, qui fuit tempore eius. Aliter dici potest, ꝙ dato, ꝙ Debbora esset iudex, non habebat officiũ iudicandi tãquam illud pertineret ad iudices, de quibus agitur in hoc libro, quia tñ erat prophetissa, conueniebant ad eam oẽs viri Israel ad inquirendum super dubiis, cũ putarent per eã responsum a Deo suscipere. Ita enim erat de oĩbus aliis prophetis: quia oẽs Israelitæ concurrebant ad eos super multis interrogantes: licèt illi non essent iudices. Sic enim de Holdã prophetissa vxore Sellum erat. Nam ad eam mittebant reges, & alij viri ad quærendũ de dubijs, vt patet 4.Re.22.c.

Dominus, & iudex differunt.

Quanta erat potestas istorum Iudicum: & an eius potestas esset a Deo vel ab homine. Quæst. XII.

QVÆRETVR vlterius, quanta erat potestas istorum virorum, qui vocantur iudices. Respondendum, quòd potestas istorũ iudicum parua erat. Primò, quia potestas ista erat voluntariè

tariè

tariè collata toto populo : & quantum volebat potestatis, tantum transferebat populus, & non erant sicut reges, quorum potestate malè limitata ipsi possunt oĩa, quæ contra ius non sunt. Assumebantur aũt isti iudices ad pugnandũ cõtra hostes populi. Et quamquã isti vincerent bella, & postea opus eorum non esset necessarium Israelitis, manebãt tñ in principatu isto quandiu viuebant: Sic fuit de Iepthe Galaadite, ad quẽ iuerũt Israelitæ orantes, vt pugnaret pro eis cõtra Ammon, & factus est princeps illorum: inf. 11. c. Aliquis obiiciet, ꝙ potestas Iudicũ nõ erat ab homine collata, sed a Deo. Nam dr̃ inf. 3. suscitauit eis saluatorẽ noĩe Hothoniel. Et iterũ ibidẽ, suscitauit eis saluatorẽ noĩe Aod. Rñdendũ, ꝙ iudices per electionem Israelitarum erant, & ab eis habebãt potestatẽ limitatam. Quantũ ad assumptionem tñ suã variè factũ est, quia nõ fuit idẽ modus in oĩbus. Quidã enim facti sunt iudices, quia ex parte Dei iubebatur eis, ꝙ pugnarẽt pro populo: Sic fuit de Barac. Nã Debbora prophetissa ex parte Dei dixit illi, ꝙ pugnaret aduersum Sisarã: inf. 4. ca. & tñ facta pugna nondũ erat iudex, & princeps Israelitarũ: sed quia ipsi videbant, ꝙ Deus volebat per manum illius liberare eos, acceperunt eũ in iudicem. Sic etiã factũ est de Gedeone: nã Angelus Dñi apparuit ei, & iussit, ꝙ iret ad liberãdũ Israel de manu Madian: inf. 6. Cũ aũt egisset magnificũ bellũ, Israelitæ eũ acceperunt in iudicẽ, nec solũ in iudicem eum volebant accipere, sed etiã in dñm, vt patet inf. 8. Alij aũt sumebãtur in iudices, Deo non iubẽte, sed incitãte. s. q. a qñ Israelitę erãt in his calamitatibus, & indigebant liberatore, Deus dabat spiritũ suũ aliquibus viris, vt essent aĩosi, & prudentes, & ab bella aptissimi: quos Israelitæ videntes accipiebant in iudices: & tunc dicebatur Deus suscitare illis saluatores. Sic intelligit' de Hothoniele, & Aod inf. 3. Alij aũt iudices sumebantur sola populi voluntate. s. quia cũ essent in angustiis, inquirebãt quis esset inter eos aptus, vt esset belli dux: & interdum eligebant aliquos, qui non erant viri virtuosi, solũ quia erant exercitati ad bellũ. Sic fuit de Iephte Galaadite, qui erat princeps latronum: Israelitæ tñ, quia viderunt eũ dispositũ ad bellum, orauerũt, vt esset princeps eorũ, & iudex: inf. 11. Aliqñ aũt iudices sumebantur ex solo fauore, & quasi per violentiam: & sic fuit de Abimelec filio Gedeonis: inf. 9. Cũ aut arguitur: suscitauit Deus saluatorẽ: dicendũ, ꝙ nõ intelligitur, ꝙ Deus iuberet de aliquo, ꝙ esset iudex instituens eũ, dansq; illi certum modum potestatis, sed ꝙ incitabat Deus Israelitas per modos supradictos, vel aliquos eorum ad accipiendum aliquos in iudices: & tamen postea a voluntate populi pẽdebat accipere, vel non accipere illos, & quantũ potestatis vellent concedere illis. Secundò dicendum, ꝙ potestas Iudicũ non deriuabatur per successionẽ ad posteros, sed manebat in potestate populi eligere mortuo vno iudice aliũ, vel nullum accipere. Ad magnitudinem aũt potestatis pertinet posse deriuare illã in posteros, sicut ille propriæ res nostræ sunt, in quibus alios hẽredes instituere valemus, in cęteris aũt potius sumus administratores, vel procuratores, quã dñi. Differentia huius potestatis ab illa, quæ per successionẽ trãsmittitur patet: quia cùm Gedeon esset iudex Israel, volentes Israelitæ exaltare eũ ad maiorem honorem pro magnifico bello, qđ egerat, dixerunt: dñare nostri tu, & filius tuus, & filius filij tui, idest oẽs de posteritate sua. Ipse aũt contentus principatu iudicis ait: Non dominabor ego vestri, nec dominabitur in vos filius meus, & tamẽ voluit principatũ iudicatiuum: quia illũ semper tenuit quandiu vixit. Ideo non trãsmittebatur principatus iudicatiuus ad posteros. Tertiò dicendũ, ꝙ iudices non poterant imponere populo tributa, nec alias impositiones facere, quia non erant dñi, sed viuebant de proprijs sicut priuatæ personæ: præter iura illa, quæ habebãt in bello: quia semper inter oẽs gẽtes fuit, ꝙ in bello proueniret certa pars specialis predæ principi. Sic patet in decretis dist. 1. ca. ius militare. Hoc aũt apparet, quia qñ Israelitæ petierunt regem, Deus dixit Samueli, vt denũciaret eis ius regis, qui imperaturus erat: vt audita duritia eius, desisterẽt a petitione, vt patet 1. Reg. 8. Et inter cętera posita sunt tributa. Si tamen iudices ante reges consueti forẽt ponere tributa, & alias collectas populo, non exprimeret tunc Samuel ad terrendum: quia cõsueta non terrẽt, ergo tempore Iudicum non erat consuetudo soluendi aliqua tributa illis. Itẽ patet, quia Samuel iudex erat: qui fuit vltimus de iudicibus, ipse tñ nihil accepit in Israel, vt patet 1. Reg. 12. Si tamen iudices haberent de iure, vel consuetudine imponere tributa, & collectas: accepisset aliquid de his aliquando Samuel, quia iustè accipi poterant, ergo non poterant iudices imponere tributa. Quartò dicendum, ꝙ iudices non erant domini, nec habebant potestatem

super

Iudices Israelitarũ potestatẽ limitatam a populo habebant. Vario modo iudices apud Hebræos constituebantur.

Quæ res sint propriæ nřæ.

Iudices Israel nõ poterant ponere tributa populo.

ſuper aliquem de Iſraelitis, ſed ſolùm erat dux quantum ad illa, quæ pertinebant ad officiũ ſuũ: de quo infra dicetur. Et erat differentia in hoc inter reges, & iudices, quia reges erant dñi populi Iſrael: & habebant de iure poteſtatem ad faciendum quidquid vellent, quod contra ius nõ eſſet. Ideo ipſi vocabant Iſraelitas ſeruos ſuos, vt Saul vocauit Dauid ſeruum ſuum, primo Reg. 22. Et Dauid vocauit ſeruos ſuos Iſraelitas 2. lib. Reg. cap. 20. Scriptura quoque vocat ipſos Iſraelitas ſeruos regum: nunquam tamen vocatus eſt aliquis Iſraelita ſeruus Iudicum: nec ipſi vocabantur dñi. Quod patet, qñ Iſraelitæ dixerunt Gedeoni: Dominare noſtri tu, & filius tuus, & filius filij tui: reſpondit. Non dominabor ego veſtri, nec filius meꝰ dominabitur in vos, ſed dominabitur in vobis dñs Deus. Inquantum dixit: non dñabitur in vos filius meus, excluſit transmiſſionem poteſtatis ad poſteros. Inquantum dixit, non dominabor ego veſtri: excluſit magnitudinem poteſtatis ſuæ dum viueret: quia noluit tenere illũ gradum principatus, ſecũdũ quem principes vocantur domini. Si tamen alij iudices fuiſſent domini, ipſe non recuſaſſet dominari: noluit tñ nouum, & quaſi tyrannicum introducere principatum. Quintò dicendum, quòd officium Iudicum ad quod aſſumebantur, erat pugnare pro populo contra hoſtes. Quod patet ex inſtitutione Iudicum. Nam infra 2. dicitur, ꝙ quandocunque erant Iſraelitæ in manu hoſtium, ſuſcitabat Deus iudices, qui liberarent eos. Itẽ patet ex ſingularibus inſtitutionibꝰ Iudicũ. Nam de Hothoniele, qui fuit primus Iudex, dicitur, ꝙ cum opprimerentur Iſraelitæ à rege Meſopotamiæ, ſuſcitauit eis Deus ſaluatorem nomine Hothoniel, infra 3. Simile patet de Aod eod. cap. Simile quoque de Barac, infra 4. idem de Gedeone infra 6. & de Iephte, infra 11. & ſic de cęteris. Quantum ad hoc habebant iſti iudices plenam poteſtatem. Nam quæcunque ad bellũ ſpectarent, ad diſpoſitionem eorum pertinebant, & in hoc omnes Iſraelitarum obediebant ei, ſicut in oĩbus bellis duces habent hanc plenariam poteſtatẽ ad diſciplinam militarẽ. Finitis aũt bellis manebant iſti viri quaſi priuatæ perſonæ, ſ. ꝙ non habebant dominiũ aliquod, ſed ſemper erãt nimis honorati a populo, & aliquando committebatur eis regimen ciuitatum, vt ipſi diſponerẽt quaſi principes. Sic fuit de Iair, qui habuit 30. filios principes ſuper 30. ciuitates, infra 10. ca. Iudicare autem in cauſis non erat officiũ iſtorum directè: ſed aliquando cõmittebatur eis: Potiſſimum qñ erant viri prophetæ, aut prudentes. Sic fuit de Samuele, qui fuit vltimus Iudex Iſrael, & ipſe diſcurrebat per totum Iſrael quolibet anno, & iudicabat populum in locis tribus, vt patet primo Reg. 7. cap. Filij quoque ſui fuerunt iudicantes: quia erant viri eruditi, licèt poſtea ad auaritiam declinauerunt, vt patet primo Reg. octauo.

Ad quod genus politici principatus pertinuit ſtatus Iudicum: & de ſex principatibus politicis. Quæſt. XIII.

QVÆRETVR Vlterius, ad quod genus principatus pertinuit ſtatus Iudicum. Reſpondẽdum, ꝙ ſecundum Ariſt. 8. Ethi. ſunt ſex genera principatus, & politiarum. ſ. Monarchica, ſiue Regalis, Ariſtocratica, Thimocratica, Tyrannica, Oligarchica, Democratica, quarum primæ tres ſunt bonæ: tres ſecundæ corruptæ ſunt, vt dicit ibidem philoſophus. Non poteſt aſſignari hic aliqua de tribu ſpeciebus corruptis principatus. Nam non eſt hic principatus tyrannicus, quia ille eſt, qui per violentiam introducitur, vel cùm princeps non principatur ad vtilitatẽ ſubditorum, ſed ad ſuam, diripiens bona illorum, vel duro dominio premens. Sed nullum iſtorum erat in iudicibus, quia illi paruam habebãt poteſtatem, & ipſa totaliter erat ad vtilitatem populi, & non ad ſuam. Non poteſt etiam dici, ꝙ principatus iſte ſit Obligarchicus, quia oligarchia eſt, vbi principantur, qui diuites, & potentes in populo ſunt, reſpiciendo ſolũ diuitias, & potentatum. Iudices tamen non erant huiuſmodi, ſed magis eligebantur illi, qui eſſent apti ad liberandum populum de manu hoſtium, ſiue eſſent diuites, ſiue pauperes: vnde interdum aſſumebantur viri pauperes, & paruæ dignitatis, vt Iepthe fuit, qui erat princeps latronum, infra 11. cap. Non poteſt etiam vocari iſte principatus democraticus, q̃a democratia eſt principatus popularis, ſ. quando quilibet de populo habebat poteſtatem dominandi, etiam ſi ſit rudis & inexpertus & prouenit iſte principatus per ſortes, vel per tempora determinata, vt patet 2. & 3. Politi.

Sex sũt genera politiarum.

Obligarchia quid sit.

Democratia.

Sed

Sed iudicibus non erat sic, quia ipsi eligebantur, & non principabantur nisi illi, qui erant apti ad eruendum populum de manu hostium. De tribus aūt rectis principatibus non potest poni hic tertius, scilicet Thimocratia, quia iste principatus est vbi est æqualitas prætiorum: sed est principatus popularis, vt patet 3. Politic. pertinet simul ad multos: sed in principatu iudicatiuo semper vnicus erat iudex: manent ergo duo principatus. s. Monarchichus siue Regalis, & Aristocraticus: & non pertinet totaliter principatus iudicum ad aliquem istorum. Non quidem ad principatum Regalem, vel Monarchicum, quia in monarchia tota potestas in vnū translata est, & licèt ei agere quòd vult: ideo est iste principatus periculosus, vt patet Politicorum 3. Iudicibus tamen non erat commissa tota potestas. Nam ostensum fuit magnā esse differentiam inter regalem, & Iudicum potestatem. Non est quoque totaliter Aristocratia, quia in principatu Aristoratico sunt plures principantes secundùm differentiam virtutis, & magis virtuoso maior committitur summa regenda. sic enim dicit Aristo. Ethic. 8. Quòd inter virum & vxorem erit Aristocratia, cùm quilibet illorum in aliquo principetur. Si tamen vir in se transferat totum principatum domesticum erit principatus tyrannicus. Dicendum tamen, quòd magis similatur principatus Iudicum principatui Aristocratico, quàm Monarchico, quia solùm habet similitudinem ad Monarchicam, vel Regalem inquantum vnus erat principans. Essentialius tamen est in monarchia: quia tota potestas sic trāslata sit, vel si alij sunt principātes, quòd sint subordinati ei, & respectu illius sint subiecti. Iudices tamen non habebant totam potestatem populi. Ad Aristocratiam autem habēt iudices maiorem similitudinem, eo q Aristocratia est principatus electiuus, iudices autem eligebantur. Aristocratia quoque perquirit virtutem, & magis virtuoso tribuit maiorem principatum: sic faciebant Israelitæ ad iudices, quia eligebant illos, quos aptiores ad principatum belli putabant. Posset etiam dici, q iste principatus erat totaliter Aristocraticus, quia multi erant hic principantes. Nam licèt non essent multi iudices simul inter Israelitas, erant principes circa alios modos regiminum, qui non pertinebant ad iudices: sicut circa diffinitionem litigiorum ponebatur summus sacerdos, & domus consilij: & alij iudices per omnia loca. Dicendum igitur, quòd iudices pertinebant ad principatum Aristocraticum.

Monarchia.

Aristocratia.

ALPHONSI

ALPHONSI TOSTATI

Episcopi Abulensis

IN LIBRVM IVDICVM. COMMENTARIA.

CAPITVLVM PRIMVM.

POST mortem Iosue cõsuluerunt filij Israel Dominum, dicentes: Quis ascendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli: Dixitque Dominus. Iudas ascendet: ecce tradidi terram in manus eius. Et ait Iudas Simeoni fratri suo: Ascende mecum in sortem meam, & pugna contra Chananæum, vt & ego pergam tecum in sortem tuam. Et abiit cum eo Simeon. Ascenditque Iudas, & tradidit Dominus Chananæum, ac Pherezæum in manus eorum: & percusserunt in Bezec decem millia virorum. Inueneruntq; Adonibezec in Bezec, & pugnauerunt contra eum, ac percusserunt Chananæum, & Pherezæum. Fugit autem Adonibezec. Quem persecuti comprehenderunt, cœsis summitatibus manuum eius, ac pedum. Dixitque Adonibezec: septuaginta reges amputatis manuum, ac pedum summitatibus colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: Sicut feci, ita reddidit mihi Deus. Adduxeruntque eum in Ierusalem, & ibi mortuus est. Oppugnantes ergo filij Iuda Ierusalem, ceperunt eam, & percusserunt in ore Gladij, tradentes cunctam incendio ciuitatem. Et postea descendentes pugnauerunt contra Chananæum, qui habitabat in montanis, & ad meridiem, & in campestribus.

A

Post mortem. Hic incipit Liber Iudicum, in quo euẽtuum tẽporalium sub ipsis iudicibus historia texitur. Et diuiditur in duo, primò ponitur quędam materi libri huius breuis prælibatio: Secundò ponitur ipsiu historię per tẽporales successiones narratio, infra te tio capitu. Sciendum autem, quòd causa suscitand
B
rum iudicum, vt tangitur infra, fuit, quòd populus re cedens à Deo in pœnam delictorum suorum a genti bus affligebatur: ideo ponuntur tria. Primò poni tur transgressio, Secũdò transgressionis reprehensic Tertiò materiæ libri huius prælibatio, secunda in pri cipio sequentis capitu. tertia, eod. capitu. *Dimisit ergo Iosue.* Et quia opposita iuxta se posita clarius cognoscũtur, ponitur primò populi profectus laudabilis, secundò eius defectus culpabilior. *Manaße quoque.* Prima in duas, quia primò ponitur Iudæ profectus, secundò aliarum quarundarum tribuum successus ibi. *Fily autẽ Cinei.* Primus in duas, primò ponitur profectus Iudę in generali, secundò successus prosper Caleb in speciali, ibi. *Pergensque Iudas.* Circa primum dicitur. *Post
C
mortem Iosue.* In hoc ostenditur ordo libri huius ad præcedentem, scilicet quòd ea, quæ narrantur in hoc libro de iudicibus, euenerũt post mortem Iosue. Nã si vixisset Iosue, non consuluissent Israelitę dominum, quis deberet præcedere eos ad pugnam. Nam Iosue erat princeps eorum: ipse quippe ingrediebatur, & egrediebatur ante eos: & ad verbum illius moueri debebant omnes Israelitæ: vt patet Num. 27. capi.

An

An id quòd hic dicitur, fuerit magno tempore post mortem Iosue. Quæst. I.

QVAERET aliquis, an istud, quòd dicitur hic, fuit magno tempore post mortem Iosuæ, vel immediatè. Rñdēdum, quòd hoc non apparet. Aliquis tamen dicet, quòd rationabile est, quòd fuerit paruo tempore post, quia infra agitur de temporibus iudicum, & primus iudex fuit Hothoniel, cuius institutio fuit tempore paruo post mortem Iosue. Ista tamen quę ponuntur hic, fuerunt ante institutionem iudicum, cùm ponantur prius. Ideo videtur, quòd satis cito post mortem Iosue ista euenerunt. Respondum est quòd satis est verisimile, quòd ista fuerint pauco tempore post mortem Iosue, non tamen probatur ratione præcedenti, scilicet quia ista fuerunt ante tempora iudicum. Nam non est credendum, quòd oĩa, quæ habentur in hoc cap. euenerint ante tempora primi iudicis. Nam tempus illius incipit computari immediatè post mortem Iosue, alioquin relinquerentur multa tempora intermedia, quæ non computarentur: quod falsum est: & declaratum fuit supra in prologo. Sed ponuntur aliqua istorum hic per anticipationem. Fuit autem intentio scriptoris enarrare statum populi iudaici post portem Iosue: & quia aliqui euentus erāt, qui pertinebant ad quasdam tribus solùm: alij autem pertinebant ad omnes tribus, voluit scriptor primò enarrare euentus pertinentes ad tribus specialiter, & hoc fecit in isto cap. in quo describit, quomodo quęlibet tribus se habuit contra hostes fortis suæ, & quæ ab illis passa est. Postea describit status totius populi in generali, & istud fuit enarrando historiam iudicum, scilicet quid accidit iudæis sub quolibet iudicum suorum, & istud incipit infra 3. ca. Ideo licèt aliqua de eis, quę hñtur, acciderunt simul cum ea, quæ facta sunt temporib⁹ iudicùm: scriptura noluit illa postea describere, vt seruaret artificiosiorem ordinem enarrando prius omnia, quæ pertinebant ad tribus singulas specialiter: vt postea impermixtim narraret quod accidit toti populo generaliter. De hoc tamen satis dici potest, quòd antequam institueretur Hothoniel in iudicem, fuit factum id, quod dicitur de consultatione Dei. *Consuluerunt filij Israel dominum.* Scilicet omnes tribus. Non enim accipitur hic pro aliqua tribu speciali; quia tunc nō esset locus dubitationis, scilicet, quæ tribus deberet esse dux belli. Etiam responsio Dei esset friuola, scilicet, quòd Iudas ascenderet; sed intelligendum, quòd mortuo Iosue Israelitæ voluerunt habere ducem, & nesciebatur, quę tribus deberet præcedere alias, vt inde acciperetur dux, ideo consuluerunt dominum super hoc: & respondit, quòd Iudas ascenderet.

Quare Israelitæ consuluerunt dominum de eligendo duce. Quæst. II.

QVAERET aliquis, quare Israelitæ consuluerunt dominum de eligendo duce. Respondet Ra. Salomō quòd hoc fecerunt, ne inciderent in malum, quòd habuerunt, quādo iuerunt in vrbem Hai. Nam tunc inconsulto domino iuerunt, & fugati sunt a viris Hai: occisi sunt etiā 36. viri de eis, vt patet Iosue 7. cap. nunc autem ascendere debebant ad hostes; ideo consuluerunt super duce. Sed hoc non stat, quia Israelitę non corruerunt ibi, quia incōsulto Deo egerunt: sed quia peccauerat Israel, & volebat Deus, quòd nō possent stare coram hostibus suis quousque occideretur ille, qui peccauerat: vt patet Iosue 7. Sed dicendum quòd consulerunt dominū nunc pro duce, quia mortuus erāt Iosue, & non habebant ducem. Volentes ergo ire ad hostes, consuluerunt dominum pro duce, & propter hoc dicitur hic. *Post mortem Iosue.* Scilicet, quia mors Iosue fuit causa, vt consulerent. Nam si ipse vixisset, non consuluissent, cùm ipse esset dux. Motiuum autem ad consulendum fuit triplex. Primum, quia negocium istud erat arduum, scilicet constituere principem super totum populum. Nam ex bonitate principis pendet status populi. Magna autem negocia nolebant Israelitæ arbitrio suo diffinire: ideo currebant ad diuinum oraculum, & in hoc bene agebant, cum Deus vellet eis in singulis respondere. Sic enim quando constituit Moyses iudices sub se iussit, quòd in causis arduis semper recurreretur ad eū, eo quòd ille deferret illas ad diuinum oraculum, quando ignoraret sentētiam: sicut fecit in causa filiarum Salphaad, Num. 27. & 36. De hoc Exo. 18. Secundum motiuū fuit, vt non offenderent Deum, si præter eius arbitriū aliquem sibi iudicem, & rectorem acciperent. Nam ante hoc omnes rectores a Deo instituti fuerāt. Patet de Moyse, qui fuit primus: ipse enim a Deo missus est ad regendum populum Israel, & ad educendum de Aegypto, vt ipse probauit in signis, Exod. 3. & 4. capit. Iosue autem, qui fuit secūdus princeps, etiā fuit a Deo institutus. Nam ipse iussit Moysi, vt pręsentaret eum coram toto populo, & ibi eum principem institueret. Nume. 27. cap. Si autem nunc Deo inconsulto principem eligerent, fortè Deus irasceretur: quia in hoc aliqualiter volebant effugere potestatem illius: ideo consuluerunt super hoc. Tertium motiuum fuit ad tollendum dissensiones. Quælibet enim tribus vellet suscipere principatum super omnes: & quia in hoc esset magna dissensio & inuidia, recurrerunt ad diuinum oraculum: vt, faciendo quod Deus iuberet, tollerentur omnes dissensiones intestinæ.

Ad quid quærebant Israelitę de constituendo duce, cùm determinatum esset, quòd Iudas. Quæst. III.

QVAERET aliquis, ad quid quærebant super hoc Israelitæ. Nā determinatū eis erat quòd Iudas deberet esse dux. Huic quippe tribui propheticē fuerat principatus assignatus. Sic patet Gen. quadragesimo nono, scilicet. Iuda te laudabūt fratres tui: manus tua in ceruicibus inimicorum tuorum: Ergo omnes tribus, quæ erant fratres Iudę, debebant esse subditæ tribui Iudę ad hoc, quòd laudarent Iudam. Responderi potest vno modo, quòd illud intelligitur de principatu regnatiuo: quod patet, quia dicitur: Non auferetur septrum de Iuda & cæ. septrum autem significat regalem honorem, Israelitę autē non dubitabant, quin ad Iudam pertineret principatus regnatiuus, quādo ille dandus est. Nunc tamen non quærebant Israelitæ de principatu regnatiuo, quia adhuc non habuerant aliquem regem: sed de alio minori quocunque principatu, qui nō solùm poterat pertinere ad Iudam, sed etiam ad alias tribus: quæsierunt quis deberet esse princeps belli. Aliter dici potest, quòd Israelitæ cognoscebant principatum populi fuisse promissum Iudæ: nesciebant tamen an immediatè deberet prouenire iste principatus illi, vel post aliquanta tempora, Nam primò non fuit datus principatus populi alicui de tribu Iudæ, sed Moysi, qui erat de tribu Leui: deinde autem tradit⁹ est Iosue, qui erat de tribu Ephraim. Num 13. Sic igitur nunc dubitauerunt, an Deus vellet dare principatū alteri tribui, ideo consuluerunt eum. *Dicentes: Quis ascendet ante nos.* s. diriget nos ad bellum. qđ est officiū ducis: Ideo duces dñr ingredi, & egredi

ante viros suos: sic patet Nume. 27. cū dixit Moyses: Prouideat Deus spirituum omnis carnis hominē, qui sit super hanc multitudinem, & possit exire, & introire ante illos: sic etiam primo Reg. 18. capi. dicitur de Dauid, qui erat dux, quòd omnis Israel, & Iuda diligebant Dauid, quia ipse ingrediebatur, & egrediebatur ante eos. *Contra Chananæum*. Idest contra gentes Chananęorum. Non accipitur hic Chananæus specialiter provno de illis septem populis, sed generaliter pro omnibus septem. Nam non solùm relinquebatur in terra populus Chananæorum, sed etiam partes aliorum populorum, vt patet infra tertio capi. scilicet Hæ sunt gentes, quas dereliquit Dominus & cæte. & subditur: Quinque satrapas Philisthinorum, omnem Chananæum atque Sidonium, & Heueum. Contra autem omnes istos volebant pugnare Israelitę. Sic ēt aliquando accipitur Amorrhæus propriè pro vno populo, & aliquando pro omnibus Chananæorum septem populis: sic patet Gen. 15. cap. scilicet. Nondum enim implete sunt iniquitates Amorrhæorum vsque in presentem diem. Et tamē ibi loquebatur Deus de peccatis omnium septem populorum terrę Chanaan ad hoc, quòd excluderentur de terra. Sic etiam patet Gen. 48. scilicet quòd Iacob tulit partē agri ab Amorrhæo in gladio, & arcu. Et intelligitur de agro Sichē, vt ibidem declaratum est. Viri tamen Sichimitę non erant Amorrhæi sed Heuei, vt patet Gen. 34. capitul.

Quare volebant nunc Israelitæ pugnare contra Chananæos. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis, quare volebant nunc Israelitæ pugnare contra Chananæos ad obtinēdum terram eorum, cùm Deus dixisset ne pugnaret Iosue contra omnes Chananęos, ne terra acquisita redigeretur in solitudinem. Respondetur, quòd Deus fecit, quòd acquireret Iosue magnam partem terræ Chanaan, sed non totā: eo quòd Israelitæ erant pauci non potentes replere illam: & repleretur terra bestiis redacta in solitudinem. Sic patet Exod. 23. scilicet non eiiciā a facie tua anno vno, ne terra redigatur in solitudinem, & crescant contra te bestiæ: Paulatim eiiciā eos de conspectu tuo, donec augearis, & possideas terram. Et adhuc terram illam, quam acquisiuit Iosue non habitauerunt totam Israelitę, quia non poterāt eam replere: sed omnia loca, quę acquirebant cremabant, & diruebant preter loca, quę erant in collib⁹, & locis fortissimis. Et istud erat, quia pauci Israelitę non possent illa replere, nec defendere ab hostibus. Loca autem existentia in locis fortissimis poterant faciliter defendi: ideo illa relicta sunt, vt patet Iosue 11. capit. & ibi declaratum est. Preter hanc terram māsit multa alia, quæ non acquisita fuit tempore Iosue, & tamen illa diuisa est per sortes, sicut alia terra, quæ acquisita fuit, & hoc Deo mandante. Dixit autem: Ego sum, qui delebo oēs gentes has a facie Israel. Facta autem diuisione volebat quęlibet tribus post mortem Iosue acquirere terram, quæ erat in sorte sua, ad quod petebant ducem: & ob hoc rationabiliter mouebantur: quia iam aliqualiter creuerat populus: & poterat replere maiorem partem terrę. Sic enim tribus Effraim conquesta est de paruitate sortis suæ, Iosue 17. cap. *Et erit dux belli*. Idest de qua tribu accipiemus ducem belli. *Dixitq; Dominus*. Respondendo p sacerdotem Phinees, vt ait scholastica historia. Et satis verisimile est, quia consultationes istæ fiebant in rationali, & Ephod, quæ erant vestes summi sacerdotis. Exo. 28. Phinees tamen erat nunc summus sacerdos. Nam Eleazarus iam mortuus fuerat, de cuius morte patet Iosuę vlti. & ei successit filius suus Phine-

A es, vt patet primo Parali. sexto. *Iudas ascendet*. Idest de tribu Iuda accipietis ducē. Et accipit hic Iudas pro tribu, & non pro persona, scilicet quòd de tribu Iuda acciperet dux. Ista tribus erat ceteris honorabilior, & erant in ea viri fortissimi: ideo ducatum ei dominus pręstitit. Sic enim iterum consuluerunt Israelitæ dominum, quis futurus esset dux in bello contra Beniamin, & respōdit Deus: Iudas erit dux vester, infra 20. cap. Dicit autem histo. sch. quòd dux, qui nunc assumptus est fuit Caleb: tamen pro paucitate temporis nec iudicibus, nec rectoribus connumeratur. Incipit nāque iudicum ordo ab Othoniele fratre eius, vt patet infra tertio. Motiuum aūt videtur, quia in isto bello, quod fecerunt hic filij Iuda, videtur fuisse dux Caleb, B eo quòd ipse dixit apud vrbem Dabir exercitui, qui percusserit Cariathsepher, dabo ei Axam filiam meā. Si tamen ipse non fuisset dux, nō pertinuisset ad eum proponere præmium capienti vrbem. Alij autē aliter legunt totam istam literam dicentes, ꝙ cùm filij Israel cōsuluerunt dominū, quis ascenderet ante eos ad Chananęum, non quęrebāt de duce belli pro omnibus tribubus, sed inquirebant, quæ tribus primò pugnaret cōtra hostes sortis suæ: quælibet.n. habebat aliquos in sorte sua, & est sensus. *Quis ascendet ante nos cōtra Chananæum?* Idest q̄ tribus erit, quę ascendet cōtra Chananęum.i. contra Gentiles manentes in sorte sua. Ante nos, i. antequam nos ascendamus. *Et erit dux belli:* C Idest quę tribus erit pręcedens in pugnando cōtra hostes suos: sicut dux est prior in exercitu. Et respondit De⁹, Iudas ascēdet, i. tribus Iudę erit prima, quę pugnabit contra hostes suos: & deinde cetere pugnabunt contra suos. Istum sensum tenet Nicolaus, & refert hunc tenere Hebręos. Cuius ratio est, quia aliter seq̄retur, quòd oēs principes belli contra Chananeos debuissent esse de tribu Iuda: sed falsum est, quia Barac fuit de Nephthali, infra quarto. Aiod fuit de Beniamin, infra tertio. Gedeon, & Abimelech de Manasse, infra sexto, & nono. Et sic de aliis. Nam de aliis tribubus fuerunt multi iudices: imò de omnibus iudices soli duo fuerunt de tribu Iuda, s. Othoniel, & Abesan: quia Othoniel, erat frater Caleb, & Caleb erat de sorte Iudæ Num. 13. cap. Abesan autem erat de Be D thelehem, infra duodecimo, quę erat vrbs Iudæ, vt patet Mat. 2. & Michæ 5. Sed istud non stat. Nam non sequitur ex hoc, ꝙ iudices deberent esse semper de tribu Iudę, quia Israelitę, quando nunc cōsuluerūt dominum, consulerunt de duce ad pugnandum contra Chananæos. Postea autem mortuo Caleb non pugnabant contra Chananęos, sed magis alię gentes opprimebant eos, scilicet rex Mesopotamię, infra 3. & rex Moab eodem cap. Ideo non sequebatur ex hac respōsione Dei, ꝙ ad liberationem suam ab illis gentibus deberent sumere ducem semper de tribu Iuda. Item istud fortè teneret, si assumptio ducum inter Israelitas habuisset causam continuam, scilicet quòd mortuo vno sumeretur alius, quia tunc mortuo vno E duce de tribu Iuda videretur, quòd debuissent accipere alium de eadem tribu, vt videretur semper idē iudex. Duces tamen non accipiebantur continuè inter Hebræos, sed si nunc fuisset vnus dux, vel iudex, non assumebatur alius illicò, sed manebat populus sine iudice, quousque incideret in manus aliquorum hostium, & indigeret duce liberatore, Ideo licèt nunc accepissent ducem de Iuda, & postea cessante omnino ducatu inter Israelitas vellent accipere aliū, quia causa erat iam alia, non videbantur obligari ad assumendum illum de tribu Iuda, sed obligarentur, si semper fuisset continuatio in assumendo duces. Aliud tamen motiuum esse potest pro hac parte, s. quia non ponitur hic aliquod bellum cōe, qd fecit

Nicolai expositio literæ.

totus populus, in quo deberet esse dux de tribu Iudę: sed Iudas particulariter pugnauit cōtra hostes tribus, & sortis suæ: & vocauit secū Simeonem fratrē suum. Ideo videtur, ꝙ non petebatur de duce cōi, sed de tribu, quę primò ascendere deberet ad pugnandum cōtra hostes sortis suę. Sed adhuc istud nō stat, quia licèt hic nō agatur de aliquo bello cōmuni: tñ intelligēdū est, ꝙ popul⁹ putauit, ꝙ aliquod bellum cōe futurum esset, in quo aliqua trib⁹ deberet esse dux belli. Et hoc rationabile est: quia dum Iosue viueret, habebant Israelitę ducē cōmunem pro oībus bellis. Nunc aūt eo mortuo voluerunt similiter habere ducē belli cōem. Hoc autē patet esse valde rationabiliter dictum. Nam simile proponitur infra 20. cùm dixerunt Israelitæ, qs esset dux in exercitu suo contra Beniamin. Et Deus respondit, ꝙ Iudas sit dux vester. Et tunc acceperunt tribum Iuda in ducem ad pugnandum cōtra Beniamin. Item quia non possunt trahi verba huius literæ, nisi nimis distortè ad sensum illum, quem volunt Hebræi & Nicolaus, s. quòd quærat, quę tribus deberet primò pugnare cōtra hostes suos. Nam tunc non diceretur, quis ascendet ante nos, sed quis ascendet prior de nobis. Nam cùm omnes tribus hic consulerent, non poterat aliqua ascendere ante oēs: poterat tamen aliquis dux ascēdere ante oēs eas. Etiam quia dicitur: Et erit dux belli. Non tamen vocatur propriè dux belli qui prius pugnat, sed qui dirigit, & præcipit in bello. Itē quod efficacius est, quia tunc ista consultatio esset nimis friuola. s. quæ tribus deberet pugnare prius cōtra hostes suos petendo de bello particulari, quia tūc cū vna tribus non dependeret ex alia, non debebat ex necessitate ire ad adiuuandum aliā. Quælibet poterat pugnare contra hostes tribus, & sortis suæ quādo vellet, & in hoc non refferebat, ideo non cōsulerent dominum super hoc. Consuluerunt tamen tāquam aliquid dubitabile foret, ideò videtur, ꝙ consuluerunt quę tribus deberet accipere ducatum in aliquibus bellis communibus, quæ intendebat facere totus popul⁹ contra Chananeos. *Ecce tradidi terram in manu eius.* Idest si fuerit ipse dux, tradam terram in manu eius: qđ intelligitur tam in bellis omnibus, quā in bellis sortis suæ. *Et ait Iudas Simeoni fratri suo.* Hic incipiunt bella particularia tribuum contra hostes sortium suarum. Et ponitur primò bellum virorum de tribu Iuda, quo preualuit contra hostes suos. Dixit Iudas Simeoni fratri suo, idest tribus, Iudæ dixit tribui Simeon quę trib⁹ erat frater, quia istę duæ tribus descendebant a duobus fratribus.

Quare vocantur hic Iudas, & Simeon frater. Quæst. V.

QVAERET aliquis, quare vocantut hic Iudas, & Simeon fratres. Nam si accipiantur fratres ex ratione generali, s. quia erant ex eodem parente, non solùm erant fratres Iudas, & Simeon, sed oēs etiam alię tribus descēdebant a fratribus Iudę. s. ab vndecim fratribus eius filiis Iacob. Si aūt accipiantur fratres ex aliqua ratione speciali, non debuissent vocari Iudas, & Simeon fratres, sed Simeon, & Leui, quia isti duo magis consentiebant sibi. Respondendum, ꝙ omnes qui fuerunt capita tribuum, erant fratres, s. filij eiusdē viri. Vocantur tamen aliqui eorum fratres specialius inter se ex aliqua ratione. Primò illi, qui se magis diligunt, & magis sibi mutuò benefaciunt, vocantur fratres. Sic Simeon, & Leui vocantur duo fratres Dinę tanquam nullos alios fratres haberet Ge. 34. Sed hoc fuit, quia isti duo specialius, pro eius defloratione doluerunt, & arreptis gladiis deleuerunt Sichimitas in vltionem stupri, eodem cap. Secundò vocantur fratres

Qualiter aliqui specialiter fratres vocātur.

F illi, qui vterini sunt specialiter, sicut Thamar filia Dauid vocata est soror Absolon 2. Reg. 13. Quia quāquā haberet multos alios fratres, tamen nullus erat ei vterinus nisi Absolon, quia ambo erant filij Dauid ex vxore sua Maacha filia Thelmai regis Gessur, vt patet 2. Reg. 3. capit. Tertiò vocantur aliqui fratres specialiter, si consentiunt sibi specialiter in aliquo bono, vel malo plusquam cęteri confratres. Et hoc modo Simeon, & Leui vocantur fratres: quia specialiter sibi consenserunt in scelere delendi vrbem Sichem. Sic dicit Iacob Gen. quadragesimo nono: Simeon, & Leui fratres vasa iniquitatis bellantia: in consilio eorum non veniat anima mea, idest isti duo fuerunt fratres in hoc, quòd ambo essent vasa iniquitatis ad delen-

G dum Sichem. Et sicut fuerunt isti fratres in culpa, ita fuerunt fratres in pęna, cùm dicitur eodem capit. Diuidam eos in Iacob, & dispergam in Israel. Quartò vocantur aliqui fratres specialiter ex aliqua conuicinitate. Sic Iudas, & Simeon vocantur fratres, quia sortes simul acceperunt: imò Simeon accepit sortem intra sortem Iudę, patet Iosue decimo nono cap. *Ascende mecum in sorte mea.* Idest ascende mecū ad pugnandum contra hostes, qui sunt in sorte mea. In hac sorte manebant multi Chananæi. Nam quinque satrapę Philisthinorū quasi ex maiori parte erant intra sortem Iudæ, vt patet Iosue 15. Vbi ponuntur ciuitates sortis Iudæ, & enarrantur ibi ciuitates Philisthinorum, quę erāt metropoles, scilicet Gaza, Azot⁹, & Accaron. Aschalon quoque, quæ erat metro-

H polis quarta erat in sorte Iudę, vt patet infra in litera. Nam Iudas pugnauit contra illam atque cepit eam: quāquam deus dixerit: Ecce tradidi terram in manu eius, non tradidit totam: nam quinque satrapę Philistinorum postea manserunt, qui non traditi sunt in manus Iudę, vt patet infra 3. Et post hoc etiam tempore regum non erant traditi Philisthini in manus Israel, vt patet in discursu totius primi Regum. *Et pugna contra Chananæum.* Hic accipitur large Chananę⁹ non solum pro illo populo speciali Chananeorum, sed etiam pro omnibus septem populis. Quia infra dicitur, quòd Iudas, & Simeon pugnauerunt contra Chananęum, & Pherezęum: & dicitur. *Pugna con-*

I *tra Chananęum.* Idest adiuua me ad pugnandum contra Chananæum. Nam pugna principaliter pertinebat ad Iudam cū pugnaretur contra hostes sortis suæ. Vocauit autem potius Iudas Simeonem, quam aliā tribum: eo ꝙ erat sibi magis coniunctus, scilicet quia in quadam parte sortis Iudæ susceperat Simeō sortē, vt patet Iosue 19. cap. Et illi, qui vicini sunt, cōmodi⁹ possunt sibi mutuo opē ferre. Secundò fuit hoc, quia ex pugna contra hostes sortis Iudę veniebat maior vtilitas tribui Simeon, quam alijs tribubus. Duo quippe mala faciebant hostes sortis Iudæ in sorte illa. Primū erat, quia tenebant occupatam terram, quę debebat viris sortis Iudæ. Secundum erat, quia ex ipso loco hostes inuadebant terram Iudę, quę propinqua erat,

K & agebant predas. Primum damnum horum solum proueniebat tribui Iudę, & non tribui Simeon, aut alicui alteri, quia hostes sortis Iudæ solùm occupabant terram sortis Iudę. Secundum damnum commune erat tam sorti Iudę, quam Simeon; quia cùm hostes tribus Iudę essent propinqui tribui Simeonis, veniebant aliquando contra tribum Simeonis, & agebant prędas in sorte sua. Ad alias autem tribus, non tantum appropinquabant: ideo poterant non ita grauiter nocere, & consequenter magis proueniebat vtilitas tribui Simeon, quia eijcerentur hostes sortis Iudæ de terra Iudæ, quam alicui alteri tribui, & ob hoc magis vocauit illam tribum. *Vt & ego pergam tecum in sorte tua.* Scilicet ego simile pro te faciam.

Iudas quare potius Simeonē, quàm aliā tribum vocauerit.

faciam. Nam in sorte quoque Simeon erant hostes occupantes illam, & tribus Iudæ adiuuaret postea tribum Simeon ad expellendum illos de terra. Dicit historia scholastica: non legitur Simeon sortem propriam habuisse, sed adhęsit Iudę: vt impleretur quod dixerat Iacob de Simeone, & Leui. diuidā eos in Iacob, & dispergam in Israel. Sed arguetur contra, qa Iosue decimo nono, ponitur sors Simeon. Nam dr̄ Iosue 18. ꝙ diuisa est terra residua, quę non fuerat prius diuisa in sortes septem, & ponitur sors prima Beniamin: deinde dicitur ibidem capi. 19. egressa est sors secunda Simeon: & sic dicendum est, ꝙ sortem habuit. Ad id, quod dicit scolastica historia, dicendum, ꝙ non intelligitur, ꝙ non habuerit sortem propriam distinctam ab aliis sortibus, sed quia nulla tribus accepit in sortem partem sortis alterius tribus, nisi tribus Simeō. Ad quod pręsupponēdum, ꝙ à principio tribus Iudę petiit sortem, & data est ei maior sors, quā secundum proportionem ad alias tribus dari debuisset, quę ponitur Iosue 15. Deinde cùm diuideretur residua terra, reperto ꝙ tribus Iudę accepisset vltra debitum, abscisa est quędā pars parua de illa, & data est tribui Simeō, & illam accepit in sortem propriam, & non pertinuit postea illud ad sortem Iudæ: Fuit autem illud factū, quia illa pars abscisa de sorte Iudę, erat ita parua, quòd non conueniebat alicui tribui, nisi Simeon, quę erat parua tribus, ideo ei data est. Hoc patet Iosue 19. cùm dr̄: Hæc est hereditas filiorum Simeō iuxta cognationes suas ī positione, & funiculo Iuda: qa maior erat, & iccirco possederunt filij Simeon in medio sortis eorū.

Quomodo filij Simeon nolebant ire ad pugnandum contra hostes sortis Iudę. *Quæst. VI.*

QVAERET aliquis, quomodo filij Simeon nolebant ire ad pugnandum contra hostes sortis Iudę, nisi sub obligatione hic posita ad similia. Nam ante hoc omnes de quacunque tribu obligabātur ire ad pugnandum contra Chananęos in quacunque sorte essent. Respondendum, ꝙ antequam terra esset diuisa per sortes, erat communis: & quęlibet pars terræ Chanaan erat indeterminata, an ad istam tribum, vel ad illam pertinere deberet: sed quęlibet tribus possidebat, vel habebat ius ad quamcunque partem terrę Chanaā pro indiuiso: ideo tūc oēs obligabāt ire ad pugnandum cōiter contra quemcunque locum pugnaretur. Et non solùm illi, qui accepturi erant possessionē in terra Chanaan, sed etiam viri de duabus tribus, & dimidia, qui iam acceperant possessionem suam ad orientalem partem Iordanis coacti sunt venire ad adiuuandum nouem tribus, & dimidiam, vt iussit Moyses Nu. 32. Et sic postea illud executus est Iosue, vt patet Iosue 1. & 4. Et non redierunt isti postea ad terram suam, quousque cessauerunt bella communia, & diuisę sunt sortes terræ, vt patet Iosue 22. capit. Cùm autē facta est diuisio, incepit quælibet tribus possidere id, quod ei sorte euenerat: ideo iam mansit cuilibet tribui cura de terra sortis suæ, vt eam ab hostibus erueret. Ideo iam non obligabatur vna tribus adiuuare aliam ad pugnandum contra hostes suos, sed ex conuentione se adiuuabant, sicut factum est hic. *Et abyt cum eo Simeon.* Idest viri de tribu Simeon iuerunt cum viris de tribu Iuda ad pugnandum. *Ascenditq́; Iudas.* Scilicet ad loca illa sortis suæ, quę adhuc occupata erant ab hostibus. Nam per bella communia, quæ fecerat populus tempore Iosue, maior pars hostium expulsa fuerat de locis. *Et tradidit dominus Chananæum, & Pherezæū.* Hic accipitur Chananęus specialiter pro vno de septē populis Chananęorum, quia alioquin non distinguetur contra Pherezæum. Et dicitur de his duobus,

A quia in sorte Iudę erant isti duo populi, vel pars eorū. Pars quoque populorum aliorum, scilicet aliqui Iebusei, cū Ierusalē, quæ dr̄ pertinuisse ad filios Iudę, esset Iebusęorū, vt patet infra in litera, & Iosue 15. *In manus eorū.* Scilicet Iudę, & Symeon, quia ambæ tribus pugnauerūt contra Chananęum, & Pherezæum. *Et percusserunt in Bezec decem millia virorum.* Bezec est quidam locus in sorte Iudę, in quo prius dominabatur Rex Adonibezec: & in isto congregauit Saul exercitum, quando iuit contra Ammonitas, & recensuit eos ibi, vt patet primo Reg. 11. cap. non est autem intelligendum, quòd istum locum solum inuaserint, vel ibi solùm egerint cędes, sed specialiter nominatus est Bezec, quia ibi fuit magna strages hostilis, scilicet perierunt decem millia: & captus est rex potentissimus

B Adonibezec. Ista decem millia virorum percusserūt in Bezec, scilicet quia erant in vrbe, & capta illa occiderunt omnes, vel quia isti exierunt in pugnam contra tribum Iuda, & Simeon, & prostrati sunt. *Inueneruntq́; Adonibezec in Bezec.* Adonibezec est nomen regis, & erat rex Bezec. Aliqui scribunt Adonisedec: sed litera occupata est. Nam Adonisedec erat vnus de quinque regibus, quos fecit latere Iosue in spelunca, & postea suspendit die, qua stetit sol. Iosue decimo cap. Eratque Adonisedec rex Ierusalem, vt patet ibidem. Potest autem Adonibezec esse nomen commune compositum ex proprio, & appellatiuo, & interpetratur dominus Bezec, quia Adon, vel Adoni

C est dominus: & est sensus, quòd inuenerunt dominū Bezec in vrbe Bezec. Litera autem nostra accepit Adonibezec, tanquam nomen proprium. *Et pugnauerunt contra eum.* Ipse enim habebat illa decem millia virorum, quæ perierunt in bello in Bezec, & deleto exercitu ipse captus est. *Et percusserunt Chananæum, & Pherezæum.* Potest intelligi, quòd in vrbe illa habitāt Chananæi, & Pherezęi mixti, & istos percusserūt. Vel quòd Bezec erat ciuitas fortis, & regalis, cum esset ibi Adonibezech, & ob hoc conuenerant ad eam multi de populo terræ de locis non muratis, vel non fortibus: quorum pars erat Chananęorum, & pars Pherezęorū. Sic dicitur de vrbe Iericho, Iosue 22. capi. scilicet, & venistis vsque ad ciuitatem Iericho, &

D pugnauerunt contra vos viri vrbis ipsius Amorrhęus, Pherezęus, & Chanenæus, Hethæus, Gergesæus, & Eueus, & Iebusæus, scilicet, quòd in ciuitate illa habitabat pars quædam omnium harum gentium. Vel quòd conuenerat de omnibus his gentibus pars quędam ad defendendam vrbem Iericho: quia illa erat prima introeuntibus in terram Chanaan. *Fugit autem Adonibezec.* Scilicet videns rex Bezec deletum exercitum suum ab Israelitis fugit, vt euaderet in aliis locis terræ suæ. *Quem secuti comprehenderunt.* Cognouerunt eum fugisse, & persecuti sunt eum, ne iterū colligeret exercitum contra Israelitas, & infestaret eos. *Cæsis summitatibus manuum eius, ac pedum.* Idest extremitates digitorum oīum per loca, in quibus firmātur vn

E gues: quo facto tam manus, q̄ pedes redduntur ad oīa inutiles. In Hebręo dr̄. *Cęsis pollicibus manuum & pedum.* Nā ponitur hic beonoth, qđ signat pollices, & boē est singulare signans pollicē. simile patet Exo. 29. & Leuit. 8. vbi agitur de vnctione sacerdotum, & dicitur, ꝙ deberet tingi sāguine extremitas auriculæ, & pollices manus, & pedis dextri: & ponitur boen, i. pollex in hebræo, & est singulare huius nominis beonoth, quod hic ponitur, & ad idem redit. Nam pollices sunt summitates manuum, & pedum cùm sint extremi digiti. Vel forte Ieron. sic transtulit, quia apud hostes erat ꝯsuetudo, ꝙ cęderentur non solùm pollices, sed etiam extremitates omnium digitorum: & putauit hoc velle literam Hebraicam, licèt decurtatè exprimeret.

Error quorundā pęnes hoc nomen Adonibezec

Quare Israelitę amputarunt regi Adonibezec partes has pedum, & manuum. Quæst. VII.

QVÆRET aliquis, quare Israelitę amputauerunt Adonibezec partes has. Aliquis respondebit, quòd fortè fecerunt ad opprobrium regis huius, vt videret se turpiter mutilatum. Sic enim Naas rex Ammonitarum voluit mutilare Iabesones ad opprobium, dicens: in hoc feriam vobiscum fędus, vt eruā oīum vestrum oculos dexteros: ponāque vos opprobrium vniuerso Israel, vt patet 1. Reg. 11. Aliter respōdet historia scholastica, & Andreas, s. ꝙ hoc factū est, vt redderetur inhabilis Adonibezec ad arma, quia abscisis his partibus homo non potest lanceam, aut aliud genus armorum manu tenere. Sed hoc non multū G stat, quia Israelitę cōprehendentes Adonibezec erant occisuri eum, vel mancipaturi ęterno carceri, ad qđ nihil referrebat, quòd esset ad arma inutilis. Respondendū igitur, quòd istud fuit factum sic propter duo. Primò, quia Deus mouebat Israelitas ad sic faciendū, vt iste pateretur in eo, in quo deliquerat. Sic enim confessus est Adonibezec, quando inflicta fuit ei ista punitio, & putauit, quòd à Deo proueniret, dicens: septuaginta reges amputatis manuum, & pedum summitatibus colligebant sub mensa mea ciborum reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi dominus. Secunda ratio fuit ad diligentem custodiam. Nam Israelitæ volebāt tenere captum Adonibezec, & non occidere illum ad maiorē vindictā, & vt nō posset fugere, ampu H tauerūt ei extremitates, pedum. s. digitorum, quia illis abscisis nemo potest pedē in terra figere. Etiā si dicamus solos polices abscisos, idem sequitur, quāquam non tam efficaciter. Summitates aūt manuum præcisę sunt, vel pollices, ne posset arma manu tenere ad se occidendum præ tædio, vel ad occidendum aliquem de Iudæis de desperatione, vt ipse occideretur. Sicut Codrꝰ rex Atheniensiū, quendā de hostibus falce percussit, vt eum in mortem suam excitaret, vt ait Valerius lib. 5. & Virgilius meminit huius sexto Aeneidos. Et satis apparet ista positio, quia nunc comprehenderunt Israelitæ Adonibezec fugientē, ideo ne amplius fugere posset, pręciderunt summitates. *Dixitque Adonibezec.* Hic cognoscit Adonibezec dei prouidentiā, I s. quomodo ei pro iniquitatibus suis consimiles pęnas reddit. *Septuaginta reges amputatis manuū, & pedum summitatibus.* Scilicet, quia ipse Adonibezec fecerat hæc illis amputari. In Hebræo ponitur. *Amputatis pollicibus.* Ponit tamē Ieronymus semper summitatibus ex causa supra assignata. Item quia dicitur infra, ꝙ mortuus est Adonibezec in Ierusalem. Si tamen non fuissent amputati nisi soli pollices, nō mortuus fuisset ex hoc: videtur ergo, ꝙ amputauerūt summitates manuum, & pedū. s. oēs digitos, & tunc fortè multus sanguis effluxit, & inde mortuus est in Ierusalem. *Colligebant sub mensa mea ciborum reliquias.* In Hebræo solùm ponitur colligebant, sed quia satis patet, quòd subintelligi debeat aliquid de cibis, Ieron. suppleuit illud: iste faciebat magnam crudelitatem mutilando sic reges, & co K gendo eos sub mensa sua sicut catulos micas colligere, quod nomen regium, quod sibi, & illis commune erat, non honorabat: eratq; stultus nimis, quia ad inanem gloriam tot reges mutilauerat, vt poneret eos sub mensa sua.

Quomodo Adonibezec potuit congregare tot reges ad comedendum micas sub mensa sua. Quæst. VIII.

QVAERET aliquis, quomodò Adonibezec potuit congregare tot reges ad ponendum sub mē sa sua. Respondendum, ꝙ reges vocantur hic illi, F qui reguli fuis: Nam apud antiquos multi imponebant sibi nomen regium, & diadema, etiam si vnū oppidum solùm possiderent. Sic patet de regibus terræ Chanaan, qui erant valde multi. Nam terra non erat valde magna: & tamen Iosue occidit in illa 31. reges, vt nominantur Iosue 12. & manebant adhuc plurimi. Ita Adonibezec cùm esset potens in terra illa, potuit pugnam hābens contra Cananeos de terra illa colligere tot regulos, & mutilatos sub mensa sua cogere ad micas colligendum. Vel fortè de eodem loco multos reges habebat, qui per successionē deuenerunt in manus eius. Vel si regē alicuius loci cępit: & constituēs illum, alium quoq; infidelē sibi, & rebellantem inuenit, accipiebat illum cū pręcedēte, & sic multos colligere poterat regulos. Sic fecit Nabuchodonosor duobus regibus de Ierusalem. Nam primò cæpit Ioachin 4. Re. 24. Postea autem institutꝰ est Sedechias. Et quia ille erat infidelis regis Babylonis, cępit eum, & duxit in Babylonem 4. Reg. 25. *Sicut fecit ita reddidit mihi Dominus.* Hic cognouit se peccasse mutilando reges, & tenendo sub mensa sua: & cognouit Deum esse prouidentem in actibus humanis, pęnas & pręmia conuenientia singulis compensantem. Nam licèt isti Gentiles non cognoscerent quis erat deus, ille, qui vniuersi vices temperabat, scilicet an esset Deꝰ Hebręorum, vel aliquis alius: tñ plurimi illorum credebant Deum aliquem esse habētem regimen super omnia hęc. Et quia virtus huius Dei erat cognita, & nomen incognitum, aliqui de gentibus honores magnos illi impendebant, profitentes se honorare ignotum deum. Hoc potissimè fecerunt Athenienses; qui cùm essent viri doctissimi, cognouerant Deum quendam esse excellentissimum omnium mūdanorum agentem curas, & illum dignū honore magno duxerunt: & inter cęteros Deos suos ei aram celebrem constituerunt in Ariopago, & erat titulus arę (Ara dei ignoti) ad quā cùm venisset Paulus, & inquisiuisset quid de Deo illo profiterētur Athenien. dixit illum esse Deum, quem ipse prędicabat, & ipsi inscij eū colebāt, vt patet Actu. 17. cap. *Duxeruntque eum in Ierusalem.* Per anticipationē legendum est; nam nondum capta erat Ierusalem, vt infra patet, sed est sensus, quòd duxerunt Israelitę secum captiuum in exercitu, & cæperunt post vrbem Ierusalem, ibi autem accidit mori Adonibezec, qui portabatur. *Et ibi mortuus est.* Scilicet quia contigit eū mori ex vulnere manuum, & pedum: & hoc dum essent Israelitæ in Ierusalem expugnata illa. Vel aliter. s. ꝙ Israelitę miserunt Adonibezec in Ierusalem, vt ibi perpetuo carceri manciparetur: vbi post aliquantum tempus morbo incidenti, vel ex inflictis vulneribus mortuus est: Sed primum rationabilius est.

Athenien. Deo ignoto aras cōstituerūt.

An peccauerint Israelitæ seruando regem Adonibezec viuum. Quæst. IX.

QVAERET aliquis an peccauerunt Israelitę seruando regem Adonizebec viuum. Aliquis dicet quòd sic: Nam ex hoc peccauit Saul, & priuatus est regno, quia regem Agag Amalechitarum reliquit viuentem contra mandatum Dei, primo Regum decimo quinto. Item iussum erat, quòd de Chananęis nullum omnino viuere permitterent Israelitę sub aliqua conditione pacis, tributi, vel seruitutis, vt patet Deuteronomij vigesimo capitulo. Adonibezec tamen erat Chananęus: ergo peccabant eum dimittendo viuere. Respondendum, quòd non peccauerunt dimittendo eum viuum, quia non dimittebant eum, vt viueret, sed dimiserunt ei aliquid de vita modicū, scilicet infligentes ei vulnera, ex quibus non post multum tempus mori deberet. Vel habentes volunta-

luntatem occidendi illum nō post multum tempus, vel tenendi eum captum perpetuò ex aliqua causa nō in fauorem eius, sed magis ad amaritudinem. Cùm obiicitur, quòd peccauit Saul, quia reliquit viuentem Agag. Respondendum, ꝙ non est simile, quia ille reliquit eum voluntate donandi ei vitam misertus illius: & hoc erat contra iussum Dei, qui dixerat, quòd non moueretur misericordia, nec parceret oculus eius. 1. Reg. 15. cap. Israelitæ autem nunc non habebant volūtatem relinquendi viuum Adonibezec ex misericordia, quia iam inflixerant ei vulnera, ex quibus mortuus est non multo post. Et quia non tenebantur ad occidendum eum illico, vt eum apprehenderunt, sed solùm, vt non misererentur eius, non peccauerunt, qa nō miserti sunt ad hoc ei, ꝙ vitā donarent. Ad secundum, cùm dicitur, quòd peccauerunt, quia iubetur Deute. 20. quòd occidantur Chananæi: dicendum, ꝙ non egerunt contra istud pręceptum, quia occiderūt illum, licèt non immediatè.

An peccaßent Israelitę si capientes Adonibezec non occidissent eum. Quęst. X.

QVAERET aliquis, an peccassent Israelitæ si capientes Adonibezec non occidissent eum, nec habuissent voluntatem occidendi, seu vellent tenere eum in carcere tota vita. Respondendum, quòd lex iubebat, quòd Israelitæ occiderent Chananęos gladio, & non permitterent eos viuere sub aliqua conditione, si autem ipsi non occiderent eos, sed tenerent captos, vt per ipsos morerentur, non implebant legē Dei, ideo videbantur peccare. Sed dicendum, quòd aut aliqua causa suberat, vt hoc fieri deberet: vtpotè si per captionem alicuius non occidendo ipsum excusarentur aliqua bella Iudæis dura, vel inducerētur alia bona in populo Iudaico, poterāt Iudęi tenere aliquos Chananęos carcere mancipatos non occidendo illos, dum tamen non donarent eis totaliter vitam, quia ipsi poterant facere quodcunque, quod non esset directè contra legem Dei ad vtilitatem politiæ suę. Si tamen nulla causa subest ad mancipandum istos carceri, aut mācipabant intētione nunquā occidēdi eos, sed ꝙ ipsi morerent̄ ꝑ se, aut voluntate occidendi eos post aliquantum tempus. Si primo modo peccabant, quia agebant contra legem sine causa: si autem vellent detinere eos ad tempus, & postea occidere, etiam si non subesset ad hoc aliqua causa, sed sola voluntas, non peccabant, quia lex non obligabat ad occidēdū Chananæos, statim vt caperent̄, sed ad aliquando occidendū.

An peccauerint Israelitæ scindendo summitates manuum, & pedum regis Adonibezec. Quæst. XI.

QVAERETVR vlterius, an peccauerunt Israelitę sic mutilando regē Adonibezec. Aliquis dicet ꝙ sic, quia cōfessus est ipse se malè egisse, quia mutilauerat septuaginta reges, & cogebat eos comedere sub mēsa sua micas: Iudęi aūt ista faciebant, ergo peccabant. Respondendū, ꝙ non peccauerunt, quia ipsi poterant eū iustè occidere, imò tenebātur, quia Chananæus erat. Ideo ꝙ ei infligerent vulnera illa nō peccabant, pręsertim quia Deus mouit eos ad faciendum illud, vt Adonibezec pateretur in eo, in quo peccauerat. Ipse aūt Adonibezec peccauerat mutilādo illos reges, eo ꝙ ipse egerat ad inanem gloriam, & tenuerat eos per tyrannidem, vel in bello iniusto: ideo iudæi sibi iustè intulerunt, quod ipse aliis iniustè inflixerat. *Oppugnantes ergo filij Iuda Ierusalem ceperunt eam.* Ista erat ciuitas Iebusęorum, & erat de principalibus in tota terra Chanaan: Hic sunt duo dubia. Primum est an Ierusalem fuerit filiorum Iudę, vel Beniamin. Cū hic ponatur, quòd filij Iuda deleuerint eam, & alibi legitur pertinere ad Beniamin. Secundum est, an Ierusalem capta fuerit nunc, vel tempore Iosue, de quo habetur Iosue 15. de ambobus respōdebitur infra cùm dicetur de filiis Beniamin. *Et percusserūt in ore gladij.* Scilicet occidētes gladio omnes, tam magnos, quàm paruos, viros & fęminas existentes in illa, eo ꝙ non poterāt permittere aliquem viuere de gente Chananęorum, Deute. 20. *Tradentes cunctam incendio ciuitatem.* Intelligitur hoc de parte plana vrbis. Nam fortalicium, quod vocatur mons Syon, non fuit captum vsque ad tempora Dauid: vt patet secundo Reg. quinto, & j. Paralip. 11.

Quomodo filij Iudæ combusserunt totam Ierusalem. Quæst. XII.

QVAERET aliquis, quomodo filij Iuda cōbusserunt totam Ierusalem, & cur. Nam videtur, ꝙ non fuerit conbusta, cùm dicatur, ꝙ habitauerunt in ea filij Beniamin. Aliquis respondebit, ꝙ factum est hoc, quia Israelitę non poterant replere vrbem istam, nec habitare in ea: & vt non venirent Chananęi ad habitandum ibi, & iterum infestarent eos. Sic enim factum est Iosue 11. cap. Nam omnes ciuitates, quę capiebantur, & erant in locis planis, cremabantur, & diruebantur, & relinquebantur illæ, q̄ erant in collibus, & montibus, quia istę poterant defendi, & illæ non. Et si relinquerentur illæ se redirent ad eas Chananei. Sed dicēdum ꝙ hoc non stat, quia illud faciebant Israelitę, quando sortes erant indiuisæ, & putabant Israelitę, ꝙ non possent implere terram, quia pauci erant: quia tamen habebant multos hostes, pugnabant contra eos, vt pauci efficerentur, & postea cremabant ciuitates eorum. Nunc autem diuisis sortibus, quęlibet tribus pugnabat contra hostes qui erant in sorte sua, vt haberet locum, per quem extenderetur, sicut filij Ephraim non potentes capi ī sorte sua petierunt maiorem locum, & Iosue iussit ꝙ pugnarent contra hostes, Iosue 17. cap. Ideo non incenderent ciuitates tanquam non potentes replere illas. Sed dicendum videtur, ꝙ filij Iuda pugnabant contra Iebusęos, & illi defendebantur intra vrbem in aliquibus magnis ędificijs. Vt ergo possent filij Iuda totam vrbem delere, exclusis hostibus, succenderunt eam: & sic compulerunt omnes Iebusęos confugere ad fortalicium montis Syon: quibus effugatis potuerunt Israelitę fabricare domos, in quibus habitarent. *Et postea descendentes.* Scilicet ab Ierusalem ad aliā terrā magis meridianam, ad quam est descensus ab Aquilone. *Pugnauerunt contra Chananeum, qui habitabat in montanis.* Idest contra gentem Chananeorum habitantem in locis montanis, & arduis. Ista erat pars montana sortis Iudę. Nam in hac erat terra montuosa, sic patet Luc. 1. c. Et factus est timor magnus super omnes vicinos eorū, & super omnia montana Iudęe. Erat autem ista pars montana contra Iordanem. Et ponuntur aliquę ciuitates. Iosue. 15. quę dicuntur esse in monte, & deserto Iudee. *Et ad meridiem* Idest etiam ad partem meridianam Ierusalem erāt Chananei, cōtra quos pugnauerunt filij Iudę. Et dicitur ad meridiē ad differentiam montanæ, quæ erat ad partem orientalem Ierusalem versus Iordanem, vt dictum est. *Et in campestribus.* Loca campestria vocantur illa, quę non sunt multum plana. Nam distinguuntur tres modi terræ, scilicet plana, campestria, & montana, vt patet Iosue 11. montana vocatur, quæ totaliter est excelsa, & prærupta: plana vocatur, vt valles & alia loca æqualia: campestria vocantur loca aliqualiter montuosa, vt descensus montium.

Pergensque Iudas contra Cananæũ, qui habitabat in Hebron, cuius nomen fuit antiquitus Cariatharbe, percussit Sesai, & Haiman, & Tholmai: atque inde profectus abiit ad habitatores Dabir, cuius nomen vetus erat Cariathsepher, idest ciuitas literarum. Dixitque Caleb: Qui percusserit Cariathsepher, & vastauerit eam, dabo ei Axam filiam meam vxorem. Cunque cępisset eã Othoniel filius Cenez frater Caleb minor, dedit ei Axam filiam suam coniugẽ. Quam pergentẽ in itinere monuit vir suus, vt peteret a patre suo agrum. Quę cum suspirasset sedẽs in asino, dixit ei Caleb: Quid habes? At illa respondit: Da mihi benedictionem, quia terram arentem dedisti mihi: da & irriguam aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguum superius, & irriguum inferius. Filij autẽ Cinęi cognati Moysi ascenderunt de ciuitate palmarum, cum filiis Iuda in desertum sortis eius, quod est ad meridiem Arad, & habitauerunt cum eo. Abiit autem Iudas cum Simeone fratre suo, & percusserunt simul Chananæum, qui habitabat in Sephaath, & interfecerunt eum. Vocatumque est nomen vrbis Horma, idest, anathema. Cepitq; Iudas Gazã cum finib⁹ suis, & Ascalonẽ, atq; Accharõ cũ terminis suis. Fuitq; dñs cum Iuda, & montana possedit: nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abũdabant. Dederũtq; Caleb Hebrõ sicut dixerat Moyses: qui deleuit ex ea tres filios Enac. Iebusęũ aũt habitatorẽ Ierusalem nõ deleuerunt filij Beniamin, habitauitq; Iebusęus cùm filijs Beniamin in Ierusalem vsque in pręsentem diem. Domus quoque Ioseph ascendit in Betel, fuitq; Dñs cum eis. Nam cum obsiderent vrbem, quę prius Luza vocabatur, viderunt hominem egredientem de ciuitate, dixeruntq; ad eũ: Ostende nobis introitum ciuitatis, & faciemus tecum misericordiam. Qui cùm ostendisset eis, percusserunt vrbem in ore gladij: hoĩem autem illum, & omnem cognationẽ eius dimiserũt. Qui dimissus abiit in terrã Hetthim, & ędificauit ibi ciuitatẽ, vocauitq; eã Luzã, q̃ ita appellatur vsq; in p̃sentẽ diẽ.

1. Paral. 2.

Iosue 15.

Iosue 15. 11. q. 36. c. nolite.

Hebrõ q̃d sit.

Pergensque Iudas, scilicet tribus Iudæ, & Symeon, quia ambæ simul ibant ad pugnandum. *Contra Chananeum, qui habitabat in Hebron.* Ista ciuitas est gloriosissi-
F ma inter ciuitates sortis Iudę. Est enim metropolis, in qua fuit regnũm Dauid annis septem, & mẽsibus sex, vt patet secundi Reg. 2, & 5. de hac vrbe multa dicta sunt Iosue 11. & 12. In hac habitabant gigantes, quos expugnauit Iudas. *Cuius nomen fuit antiquitus Cariatharbe.* In Hebręo habetur. *Cuius nomen fuit primò.* Et ad idem redit. vocatur Cariatharbe, idest ciuitas quatuor secundum interpretationem Hebraicam: & hoc quia fuerunt ibi sepulti quatuor Patriarchę, scilicet Adam primus, & Abraham, & Isaac, & Iacob. Sed dicit aliquis quomodo potuit ab antiquo vocari Cariatharbe? Ab antiquo illa ciuitas erat in potestate Chananæorum, qui nõ vtebantur idiomate Hebręo: pręsertim, quia etiam si illud nouissent, non curarent nominare quatuor prophetas, quia non erant apud eos ali-
G cuius honoris. Respondendum est, sicut declaratum est Iosue 14. cap. Vel dicendum, quòd hoc, quod dicitur antiquitus, non refertur ad tempus, quo ista terra erat in potestate Chananæorum, & illud tempus esset antiquum respectu introitus in terram: sed refertur ad scriptorem libri huius, scilicet quòd tempore suo non vocabatur Cariatharbe, sed Hebron: tamen antiquitus, idest postquam introierunt Israelitę in terrã Chanaan, aliquanto tempore vocata est Cariatharbe, & impositum fuit ei istud nomen Hebraicum. *Percussit Sesai, & Haiman, & Tholmai.* Isti erant tres gigantes in vrbe Hebron, quos Israelitæ timuerunt nimis, & propter hoc facta est murmuratio in Cades barne,
H quando exploratores dixerunt, quòd viderant quædã monstra filiorum Enac, quibus comparati videbãtur locustę, Nume. 13. cap.

An pugna contra Hebron, & Dabir fuerit facta per Iosue, vel per Caleb. Quæst. XIII.

QVAERET aliquis de his, quę dicuntur hic de pugna contra Hebron, & Dabir, an fuerit facta p̃ Iosue, vel per Caleb, & filios Iuda. Aliquis dicet, quòd facta est per Iosue, quia Iosue 10. capi. dicitur de Hebron, q̃ ascendit Iosue de Eglon in Hebron, & pugnauit contra eam, cępitque, atq; percussit in ore gladij regem eius, & oĩa oppida regionis illius, nec reliquit
I in ea vllas reliquias. Aliqui respondẽt, q̃ Iosue primò cępit vrbẽ Hebron, & deleuit: non tñ accepit gigantes tres, qui habitabant in ea. Ideo postea potuit Caleb redire mortuo Iosue, cum toto Iuda, & pugnare contra illos tres gigantes. Sed hoc non vr̃ stare, quia dr̃ in litera, q̃ Iosue non reliquit in ea vllas reliquias, ergo nec manserunt gigantes. Responderi potest, q̃ intelligendum est de ciuitate plana, q̃ ibi nullus relictus est, tamen ad arcem vrbis multi confluxerunt, de quibus fuerunt illi tres gigantes, contra quos pugnans postea Caleb cum viris Iuda occidit illos. Sic fuit de Ierusalẽ, de qua dicitur in litera, q̃ filij Iuda vastauerunt incendio cunctam ciuitatem, & deleuerunt eam in ore gladij. Manifestum tamen est, q̃ non incenderunt ar-
K cem Ierusalem, nec vastauerunt gladio manentes ibi: sed manserunt ibi Iebusęi vsq; ad tempus Dauid. Sed adhuc obijcietur, quia Iosue vndecimo dicitur, quòd in illo tempore venit Iosue, & interfecit Enacim, idest gigantes de monte Hebron, & Dabir, & Anab, & de omni monte Iuda, & Israel: vrbesque eorum deleuit, non reliquit vllum de stirpe Enacim in terra Israel absque ciuitatibus Geth, Gaza, & Azoto. Ergo non solum occidit reliquum vulgus de vrbe Hebron, sed etiam occidit gigantes. Dicendum quod Caleb ista fecit, sicut patet Iosue 15. Est tamen intelligendũ, q̃ dicatur fecisse oĩa hęc Iosue, non q̃ ipse ea fecerit, sed quia plura eorum sub ducatu suo facta sunt, & talia ei imputantur, vel paulopost facta sunt, & propter

hono-

honorem magnum eius ascribuntur ei, quia oīa in eodem tempore videntur facta. Alioquin videtur impossibile saluari scriptura qn contrarietur, sicut dicitur de Hebron, ita de Dabir intelligendum est. Nam Iosue cap. 10. dicitur, ꝙ Iosue de Hebron ascendit in Dabir, & cępit eam, & vastauit: regem quoq; eius, & oīa per circuitum oppida percussit. Quod intelligatur nō fuisse factum tempore Iosue vel ab ipso: sed per Caleb, & Othonielem. Attribuitur tamen Iosue, quia facta sūt hæc quasi in ducatu suo, sicut oīa, quæ faciunt subditi, ascribuntur dominis.

An hæc pugna fuerit facta ante Iosue vel post mortem. *Quæst. XIIII.*

QVAERET vlterius, dato quòd facta fuerint ista per Caleb, & filios Iuda, & non per Iosue, an fuerint facta viuente Iosue, quia ponuntur hæc Iosue 15. Hic autem ponuntur per recapitulationem, sicut sępe fit recapitulatio in scriptura. Sed dicendum, ꝙ non stat, quia hic in princ. cap. huius dicitur, quòd post mortem Iosue & cęt. & continuatur totum hoc sub eodē contextu, & satis apparet ex cōtinuatione literę, quòd oīa ista bella fuerint facta eodem tēpore. Sed prima, q̄ narrantur hic necesse est fuisse post mortem Iosue. Ergo etiā oīa hæc de Dabir, & Hebron erunt post mortem Iosue. Cùm autem dicitur, ꝙ ista ponūtur Iosue 15. Dicendum, ꝙ ponuntur per anticipationem. Scriptor enim libri huius non seruauit ordinem naturalē narrando, sed artificialem: & cùm vidit alicui rei enarratę aliquid conuenire quāquam tempus illud non pateret, enarrabat illud: vnde Iosue 15. cùm ageretur de vrbibus sortis Iudæ, & Hebron, & Habir, quę pertinebant ad sortem Iudę, egit ibi de illis. In quo considerādum, ꝙ in quatuor locis repetitur ista eadem historia, scilicet Iosue 10. & 11. & 15. & hic in primo loco. Rō fuit, quia ibi ponebantur omnes ciuitates insignes, contra quas pugnauit Iosue, vel contra quas sub ducatu suo pugnatum est, & quia Hebron, & Dabir erant duę vrbes famosę, quamquam non fuerint captę eo viuente, ascribuntur ei, quia paulò post fuerunt. In secundo loco ponuntur istæ duę vrbes, quia ibi agitur de deletione gigantum. Et quia in vrbe Hebron & Dabir erant gigantes, quāquam illos non occideret Iosue, fecit mentio, quia videretur pertinere ad ducatum suum. In tertio loco ponuntur, quia ibi enarrātur oēs ciuitates sortis Iudæ: & quia Hebron, & Dabir pertinebant ad illam tribum, dictum est, quo modo acquisitæ sunt de manu hostium. Hic autem ponitur de eis, quia hic fuit locus proprius, s. quia nūc filij Iuda pugnantes contra hostes tribus suæ, cæperunt istas duas vrbes. Causa autem anticipationis, & recapitulationis in his omnibus est, quia scriptor fuit multo tempore post rem gestam, & potuit mutare res iuxta arbitrium suum, vt ei visum est expedire rebus enarratis: quod satis interdum legētium aīos turbat. In Hebręo habetur hic. *Percusserit Cohmai, Hayman, & Sirai.* Scilicet filij Israel, qui ibāt cum Caleb, vel Iudas, & Simeō percusserunt: quod tamen litera dicit Iudas pergens: dixit litera nostra ad conuenientiam percussit. In Hebręo aūt idiomate ex barbarie eius nō seruantur interdum numeri, nec personæ. *At inde perfectus.* Scilicet Iudas perrexit de Hebron, postquam deleuit habitatores eius. *Abijt ad habitatores Dabir.* Iuit de Hebron in Dabir: eo quòd istæ vrbes erant propinquæ, s. ambę in montanis Iudeæ erant. sic patet Iosue 11. s. In illo tempore venit Iosue, & interfecit Enacim primo gigantes de mōtanis Hebron, & Dabir, & Anab, & de omni mōte Iuda, & Israel. *Cuius nomen vetus erat Cariath sepher.* Scilicet ꝙ nominabatur apud Hebręos ab introitu in terram Canaan Cariathsepher: & istud erat tempus

A antiquū respectu scriptoris hui⁹ libri, qui fuit Samuel, postea abolitum est nomen vrbis, & vocata est Dabir. Sed aliquis dubitabit de nomine Cariath sepher, quomodo potuit esse antiquum, quia est Hebræum: & non potuerūt Chananæi ante introitum Israelitarum imposuisse illud. Respondendum est, sicut respōsum fuit Iosue 14. & 15. de Hebron, quòd vocabatur antiquitus Cariatharbe. Vel aliter, ꝙ nomen vetus non vocatur hic illud, quo vtebantur Chananęi ante introitū Israelitarū, sed nomen Israelitę, quo ab initio ingressus suis sunt, & istud fuit Cariathsepher. Nā mutato noīe, quod apud Chananeos fuit, imposuerūt nomē secundum cōsuetudinem linguæ suę Hebreę: & istud fuit Cariath sepher: sed quia post abolitum erat, & tē-
B pore scriptoris huius vocabatur Dabir, dixit scriptor, ꝙ nomē antiquum erat Dabir. *Idest ciuitas literarum.* Istud non est in Hebræo, sed est expositio nominis posita a translatore. Nam Cariathsepher est nomen compositum de quiriath, idest ciuitas, & Sepher, idest liber: sed litera nostrorum interpretum dixit ciuitas literarum, quia ornatus est. Hic est vnum dubium, s. quare vocat Dabir ciuitas literarū, de quo vide, qđ diximus Iosue 15. Etiam dato, quòd dicamus literas fuisse inuentas in vrbe Dabir, quæ literæ illæ esse poterant, declaratum, est eodem c. Rabbi Dauid Chimhi dicit quòd Dabir vocabatur olim Cariathsepher, idest ciuitas literarum quia Dabir in idiomate Persico significat id, quod Cariasetpher, s. scholam. Sed hoc non stat. Nam licèt con-
C tingat, quòd Dabir apud Persas idem sit, quod Cariathsepher apud Hebræos: tamen non est verisimile, ꝙ a principio Hebręi imposuerunt nomen idiomatis sui illi vrbi, scilicet Cariathsepher, & imponerent nomē Persicum ad significandum. Sed dicendum, ꝙ Cariathsepher apud Hebræos fuit nomen antiquū, postea vero ipsimet mutauerunt, & imposuerunt nomē proprium Dabir, quod apud Hebræos nihil signat: sicut nomina propria locorum apud nos rarò significāt aliquid, sed voces impositę ad placitum pro locis illis. *Dixitque Caleb: qui percusserit Cariathsepher.* Ex hoc patet, quòd Caleb erat dux belli, cùm proposuerit capienti pręmium vrbem, contra quam pugnabatur. Vel, vt ali qui volunt, Cariathsepher erat ipsius Caleb, sicut He-
D bron, non solùm visus est petere eam, sed etiā Dabir, & Anab: quia dixit da mihi montem istum, in quo Enacim sunt vrbes magnæ, atque munitæ, si forte potero delere eos, Iosue 14. Sed primū verisimilius est, eo quod scriptura nunquam postea commemorat aliquam vrbem datam Caleb nisi Hebron. *Qui percusserit Cariathsepher, & vastauerit eam.* Non intelligitur, ꝙ aliquis de Israelitis deberet percutere vrbem, idest oēs habitatores vrbis, & vastare eos delendo, s. totaliter, quia hoc non posset quisquā facere, sed intelligitur de illo, qui primò irrumperet in vrbem, & inciperet occidere viros vrbis. Simile fecit Dauid: proposuit. n. præmium ei, qui primo tangeret fistulas domatum, & percuteret Iebusæū, ꝙ fieret principes belli, vt patet 2. Re.
E 5. & primo Parali. 11. hoc satis patet, quia Caleb cum toto exercitu peruenerat in Dabir: ideo non est verisimile, ꝙ vnus vir permitteretur pugnare cōtra vrbem, etiam si secum alios collegas haberet. Sed intelligitur de existentibus in acie, quis prior irrumperet in hostē. *Dabo ei Axam filiam meam vxorem.* Istud proposuit Caleb tanquam magnum pręmium, putans quòd quilibet de Israel satis conaretur ad irruptionem vrbis, vt haberet Axam in vxorem. Hoc autem, quia illa erat filia ducis Iuda: non enim erat tunc in tota tribu Iuda aliquis vir tam honorabilis. Hic est vnum dubium, scilicet. An ex hac promissione Caleb, teneretur Axa suscipere in virum illum, qui percussisset Dabir. De quo responsum est Iosue 15. capit. *Cumque cepisset eam*

eam Othoniel. Iste fuit postea Iudex primus in Israel, & liberauit Israelitas de manu regis Mesopotamię, infra 3. cap. *Filius Cenez.* Aliqui volunt, Cenez esse nomē viri patris, & alij nomen matris Othoniel, & ab illo vocatur Iosue Cenezeus. Andreas vult autē, quòd Cenez, nō sit nomen progenitoris immediati, sed alicuius distantis. *Frater Caleb minor.* Idest inter omnes fratres Caleb minor erat Othoniel, & exprimitur hoc, quòd erat frater Caleb ad significandum quomodo non obstante propinquissima cognatione, accepit in vxorem Axam filiam Caleb. *Dedit ei Axam filiam coniugem.* Quia promiserat, & noluit infringere promissionem: quia forte iuramento vallata fuerat. Hic est vnum dubium, scilicet an peccauerit Caleb dando filiam in vxorem fratri suo, & an peccauerit Othoniel suscipiendo eam, & Axa consentiendo se illi copulari: de quo responsum est Iosue decimo quinto capit. *Quam pergentem in itinere monuit vir suus.* Istud non fuit immediate post captam vrbem, sed aliquanto tempore post. Interponitur tamen hic, quia non fuit aliꝰ locus conueniens ad interponendum illud, cùm alibi iam non tractetur de Caleb, Othoniele, & Aza. Et ista est causa anticipationis, & recapitulationis sępissime in scripturis, scilicet vt res pertinentes ad eandē materiam non ponantur seorsum, & dispersim, ita vt sensum turbent, colliguntur simul, & ponuntur ante tempus suum vel post, ita vt dum vult scriptor euitare narrationis obscuritatem ex dispositione rerum ad idem perinentium, inducit legentium perturbationē ex mutatione temporum. Melius tamen fuit incidere in secundum euitando primum, quàm è contrario. Ideo scriptura modum istum tenuit: nec solùm in sacra scriptura hoc fit, sed etiam in secularibus historiis hoc seruatur. In Hebręo habetur. *Quæ pergens in itinere monuit virum suum.* Scilicet quòd ipsa suasit viro, quòd peteret a Caleb. Litera tamen nostra posuit, ꝙ vir monuerit eam, eo quòd sequitur infra, quòd ipsa petierit: & hoc verisimilius est. Litera tamen Hebraica est barbara nimis, & interdum ponit masculinum pro feminino, & interdum è contrario. Sic patet Exo. trigesimo secundo vbi ponitur in Hebræo *Anoua guedola.* vbi litera nostra dicit, peccastis peccatum maximum: tamen anoua guedola est fęmininum, ac si quis diceret in Latino, peccastis peccatā maximam. Nā si ī Hebręo deberemꝰ ponere per masculinū, vel neutrū, diceretur (anon gadol) idest peccatum magnum. *Vt peteret à patre suo agrum.* Eo quòd dotauerat Caleb filiā suam: sed hereditas tradita erat sterilis, scilicet arens, vt patet infra. *Quę cum suspirasset sedens in asino.* Ipsa ibat equitans per viam, & quia volebat petere suspirauit. In Hebręo habetur. *Quæ cum inclinata fuisset in asino.* Litera tamen nostra posuit suspirasset, eo quòd Caleb motus est ad quærendum quid haberet filia ex eo, quod fecit ipsa. Si tamen solùm se inclinasset in asino, non fuisset causa motiua ad quærēdum quid haberet. Etiam quia ipsa faciebat ista signa, vt conuenirent petitioni suæ. Quòd tamen inclinaretur in asino, non faciebat aliqualiter ad petitionem suam: ideo non se inclinauit, sed suspirauit. Et cum hoc ad idem redit, scilicet quòd inclinauit se in asino, idest fecit quendā motum corporis, qui monstrat solicitudinem. Et tūc suspirauit. Hoc intendens Ierony. mutauit literā Hebraicam ad explanādum magis. Si tamen velimus dicere secundum literam Hebraicam, poterit dici, quòd Axa inclinauit se ī asino, scilicet quòd ipsa volebat petere aliquid a patre, & quia petentes debent esse supplices, ipsa voluit se inclinare, & exibuit quendam modum reuerentiæ in asino existens. Et tunc videns pater, quòd humiliaretur, & nesciens ad quid hoc esset, dixit ei: Quid habes?

Anticipationis causa, & recapitulationis i sacris literis.

F G H I K

Quare Axa suspirauit antequam peteret a patre suo agrum. Quęst. XV.

QVAERET aliquis, quare Axa suspirauit, antequam peteret. Respondendum, quòd ipsa volebat petere agrum, ad quod voluit tenere modum artificiosum, & visum est, quòd deberet suspirare. Proficiebat autem suspirium ad tria. Primò ad reddendū animum patris attentum. Nam in petendo non paruas habet vires eorum, à quibus petitur ad audiendum saltem attentos fore animos. Nam vbi attentio nō est, persuasio quāquā efficacissima locum nullum habet. Cùm autem vidit Caleb filiam suspirantem putans aliquid magnum esse, attendit quid dictura foret. Secundò fecit hoc, vt tolleret sibi verecundiam. Nam quòd ipsa inciperet petere nullo pręcedente verbo patris sui, erat sibi magnus rubor, ideo voluit inducere patrem, vt prius loqueretur, & sic auferretur illi materia erubescendi. Ad hoc autem suspirauit, vt pater inquireret, quid hoc esset, & sic ipsa cœpto eloqo posset continuare sermonem, & sic factum est. Nam immediatè vt ipsa suspirauit, pater inquisiuit, quid hoc esset. Tertiò fecit hoc, quia volebat ostendere animum suū nimis motum ad ea, quæ petebat, vt pater intelligens eam ex magno desiderio petere, facilius condescenderet ad petita. Suspiria autem profunda cordis indicatiua sunt magni desiderij: ideo conueniens erat, ꝙ suspiraret: Nam aliàs videretur leui motu hoc velle, & fortassis pater non assentiret. *Dixit ei Caleb, quid habes.* Satis vidit Caleb, quòd suspiria ista non erant inutiliter fusa: ideo petiuit, ad quid emitterentur. *At illa.* Idest illa illico subiunxit quasi sumpta iuxta loquendi, & captata opportunitate. *Da mihi benedictionem.* Idest fac mihi gratiam: Benedictio enim significat multiplicationem in rebus: sic patet secundæ Corinthio. nono capit. scilicet: Qui parcè seminat, parcè & metet: qui in benedictionibus seminat, de benedictionibus & metet. Et sic opponitur ibi parcitas, & benedictio: parcitas tamen est auaritia, vel diminutio: ideo oportet, quòd benedictio sit liberalitas, vel abundantia: & quia gratia fit ex liberalitate cùm non sit gratia, quod ex debito veniat, vt patet ad Romanos vndecimo capitulo, vocatùr omnis gratia benedictio. *Quia terram arentem dedisti mihi.* In dotem, scilicet quando tradidit eam Othonieli. Iosue decimoquinto dicitur, terrā australem, & arentem dedisti mihi, & hoc, quia australis pars est sicca. Vel quia ventus australis in terram Chanaan est siccus. *Da & irriguam aquis.* Idest etiam iunge terram, quæ possit irrigari fontibus, vel fluminibus, vt non sit dos mea pęnitus infructuosa.

Benedictio in rebus multiplicationem significat.

Quomodo petiuit Axa terram irriguam aquis, cùm in terra Chanaan nulla talis esset. Quæst. XVI.

QVAERET aliquis, quomodo petiuit Axa terram irriguam aquis. Nam in terra Chanaan nulla talis est. Sic patet Deuteronomij vigesimoprimo, cùm dixit Moyses ad Israelitas: terra, ad quam ingrederis possidendam, non est, sicut terra Aegypti, de qua existi, vbi iacto semine in hortorum morem aquæ ducuntur irriguæ: sed montuosa est, & campestris de cœlo expectans pluuias. Aliquis respondebit, quòd Axa non petiuit terram irriguam aquis, scilicet aquis fluuialibus, vel fontalibus: sed terram, quæ cęlesti irrigaretur pluuia. Nam in terra, quam acceperat, non compluebatur. Sed hoc nullo modo stat, quia accipiendo hoc modo irriguum, omnes terræ existentes in regione Chanaan sunt ęqualiter irriguę, cùm cęlū ęqualiter se habeat ad illas quātū ad emissionem pluuiarū, & non euenit hoc ex conditione terræ.

Item

Item patet hoc magis ex litera Hebraica, quę dicit. *Da mihi canales, vel alueos aquarum.* Sed hoc non pertinet ad pluuiam: ideo oportet, quòd intelligatur, ꝙ peteret terram irriguam fontibus, vel fluuijs. Dicẽdum igitur, quòd Axa peteret à patre terram irriguã aquis fluuialibus. Cùm autem arguitur, quòd non erat terra Chanaan, sicut terra Aegypti, in qua ducuntur aquæ irriguæ: dicendum, quòd inter Aegyptum & terram Chanaan erat magna differentia. Aegyptus quippe cùm declinet nimis contra torridam zonam nullas niues habet, pluuias autem rarissimas, ita vt nihil de terræ nascentibus cœlesti nutriantur aqua, sed omnia fouentur educta aqua de Nilo. Crescit enim Nilus certis temporibus ad magnam multitudinẽ, scilicet ad decem, & sex cubitos, & ad viginti, vel minus secundum varietatem annorum super alueum suum. Sunt autem facti aquęductus magni, quasi fluuij, ꝑ quos educuntur aquæ, & cùm sit tota terra Aegypti plana, faciliter irrigatur illa aqua Nili. Terra autem Chanaan non sic irrigatur propter duo. Primò propter indispositionem terræ; quia non est plana, sicut Aegyptus. Et hoc significauit Moyses, cùm dixit in allegata auctoritate: sed montuosa est, atque campestris de celo spectans pluuias. Secunda causa est, quia terra Chanaan non est inops pluuiarũ, sicut Aegyptus, eo quòd non tantum appropinquat ad torridam zonam, sed habet pluuias, sicut aliæ terræ existẽtes in tertio, vel quarto, & quinto climatibus. Hoc tamen non obstante in aliquibus locis terræ Chanaã fit irrigatio ad maiorem pullulationem fructuum, vel quia interdum non sunt aquæ copiosæ de cœlo. Sic enim fit in alijs locis, quæ sunt in quinto climate, in quibus maior pluuiarum copia est. Et in hoc aliqualiter est terra Chanaan similis terræ Aegypti. Sic patet Gen. 13. cùm dicitur de terra Sodomorum. Eleuatis itaque oculis Loth, vidit omnem circa regionem Iordanis, quæ vniuersa irrigabatur antequam subuerteret dominus Sodomam & Gomorram, sicut Paradisus domini, & sicut Aegyptus. Ergo non erat terra Chanaan totaliter dissimilis Aegypto. Et sic Axa petiuit terram irriguam, vt fœcundior esset. Ista enim erat causa, quare terra Iericho est vberior reliqua terra Chanaan, vt ait Solinus in Polyhistor: scilicet quia irrigatur Iordane educto per alueos, cùm sit in regione Iordanis, vt patet Gen. 13. *Dedit ei Caleb irriguum superius, & irriguum inferius.* Videns Caleb iustè petijsse filiam, concessit quod voluit. In Hebræo dicitur. *Dedit ei Caleb canales superiores, & canales inferiores, vel inferius.* Quod ad idem redit, quia canalis est aquęductus, & istud ꝑtinet ad omnem terram irriguam. Dicitur autem irriguum superius, & inferius, idest agros irriguos, qui erant supra eos, quos prius concesserat, qui erant arentes: dedit quoq; alios agros irriguos infra primos agros arentes. Vel aliter dedit irriguum superius, & inferius, idest dedit ei aliquos agros irriguos in collibus, & alios irriguos in vallibus. Et istud magis consonat. *Filij autem Cinæi.* Hic ponit aliarum tribuum profectus, postquam dictũ est specialiter de profectu Caleb. Et redit historia ad bella facta per tribum Iudæ, de quibus supra cœperat, & postea tẽdit ad ea, quæ fecerunt aliæ tribus, & dicitur. *Filij autem Cinæi.* Interponitur de istis, eo quòd hic agebatur de tribu Iuda, & isti ascenderunt cum filijs Iudę in sortem suam, vt hic patet. Sunt autem filij Cinæi filij Iethro cognati, vel soceri Moysi, qui vocatus est multis nominibus, scilicet Iethro, vt patet Exod. 18. & Raguel Exo. 2. vbi vocantur septem filiæ sacerdotis Madian, quarum vnam accepit in vxorem Moyses, & ille erat Iethro. Vocatur etiam Ieter Exo. 4. vocatur etiam Obab Num. 10. vocatur etiam Cin, Num. 24. scilicet si electus fueris de stirpe Cin, idest de stirpe

TerraChanaan non irrigat, sicut Aegyptus, ꝑpter duo.

Iethro multis nominib' vocabatur.

A Iethro. Et inde vocantur Cinęi hi isti posteri Iethro, & infra 4. cap. *Cognati Moysi.* Idest soceri. Non enim erat cognatus eius, sed socer, quia Moyses filiam illius cœpit vxorem, vt patet Exo. 2. cap. *Ascenderunt de ciuitate palmarum.* Ista est ciuitas Iericho, quæ vocatur ciuitas palmarum, quia regio omnis circa eam palmis, & vineis, & alijs generibus præciosissimarum arborũ referta est, vt eam laudat Solinus in Polyhistor. cap. de Iudea. Et non est alia ciuitas in terra Chanaan, apud quam palmæ sint. Solebant enim esse in magna copia in valle Sodomorum, vbi erant illæ quinque ciuitates, quarum quatuor infelici incendo conflagrarunt. Postea autem nec signa quidem opulentiæ illius relicta sunt. Sic enim dicitur Gen. 12. Vniuersa regio
B circa Iordanem irrigabatur antequam subuerteret dominus Sodomam, & Gomorram, sicut Paradisus domini, & sicut Aegyptus. Quòd autem Iericho sit ciuitas palmarum, patet Deut. 34. cap. cùm dicitur: Vsque ad nouissimum mare, & australem partem, & latitudinem campi Iericho ciuitatis palmarum vsq; Segor, idest Iericho est ciuitas palmarum, quia ponuntur ista ibi, vt exponens, & expositum.

Iericho quare palmarum ciuitas nuncupetur.

Quomodo Iethro filij in palmarum ciuitatem cum filijs Iuda esse potuerint, cùm ipsi non venerint in terram Israel. *Quæst. XVII.*

C QVAERET aliquis, quomodo filij Iethro potuerũt esse in ciuitate palmarum cum filijs Israel. Nam ex hoc videretur, quòd Iethro venerit cũ Moyse in terram Israel, & duxerit secum cognationem suã. Sed falsum est, qa licèt hoc oraret Moyses, non acqeuit Iethro, vt patet Num. 10. & Exo. 18. Dicitur, ꝙ Moyses dimisit Iethro socerum suum, q dimissus redijt in terram suam. Sic probatum est Num. 10. Respondendum, quòd Iethro non venit cum filijs Israel per desertum in terram Chanaan, sed cùm stetisset in deserto mõtis Sinai cum Moyse, redijt inde in terram suam Madian, vt ibi moraretur, quia cùm ipse esset senex, & sciret Hebræos toleraturos esse multos labores acquirẽdo terram de manibus hostium fortissimorum, noluit in senectute sua videre dolorem, & quotidianã
D solicitudinem. Nam priusquã veniret tempus fruẽdi bonis rebus summa pace compositis, credidit se moriturum: ideo id modicum temporis, quod sibi cõcessum putabat, volebat potius in natali solo tranquillè agere inter suos. Cùm autem mortuus est, quod fuit ante annum quadragesimũ mansionis Israelitarum in deserto: sciens socerum suum, & nepotes principes gentis tam magnæ Hebræorum, cui confidebat omnes hostes subdendos, sicut colligitur ex verbis eius Exo. 18. iussit posteris suis, quòd irent cum Israelitis in terram Chananæorum, vt ibi susciperent ab Israelitis bonum, quod promiserant facere ipsi, vt patet Nu. 10. scilicet. Quidquid optimum fuerit in opibus, quas dominus Deus noster traditurus est nobis, dabimus tibi.
E Cuius iussa explentes, sepulto patre in terra Madian, tota cognatio venit ad Israelitas manentes in deserto, & ibi fuerunt cum eis quousque introirent in terram Chanaan, & tunc cœperunt habitare Cinæi in ciuitate palmarum. Vel fortè dicendum, quòd filij Iethro habebant animum manendi in terra Madian, in qua fuerant progenitores sui, postea tamen anno quadragesimo ab exitu de Aegypto Deus iussit Israelitis, ꝙ delerent Madianitas, vt patet Num. 25. & 31. capitulo. Et tunc Moyses condolens progeniei filiorum suorũ, fecit vocari totam cognationem Iethro, vt confugeret ad Israelitas, & venerunt ad eos. Primum tamen verisimilius est. Dicitur autem, quòd ascenderunt de ciuitate palmarum, non quòd ante hoc in ea habitarent,

tent, quia Iosue posuerat maledictionem si quis ædificaret Iericho, postquam sub anathemate deleta est Iosue sexto, sed habitabant in viculis, & territorio vrbis illius: ideo dicebantur habitare in ea. De ista ciuitate Palmarum dicit Rabbi Dauid Chimhi, & cœteri Iudæi, quòd erat Iericho.

Quomodo Cinæi filij Iethro in Iericho, vel in eius territorio habitare potuerunt. Quæst. XVIII.

QVAERET aliquis, quomodo Cinęi filij Iethro potuerunt habitare in Iericho, vel in territorio eius, quia ista vrbs pertinebat ad tribum Beniamin, & illi non permitterent eam alijs: hoc patet Ios. 18. Respondet Rabbi Dauid Chimhi, & alij Hebręi, quòd Iericho erat terra fœcundior totius terræ Chanaan, & diffinitum erat, quòd illa pars maneret indiuisa, & daretur illi tribui, in cuius sorte Deus eligeret sanctuariũ sibi construi. Et quia postea constructum est templũ in Ierusalem, quæ ad tribum Beniamin pertinebat, data est Iericho viris de tribu Beniamin. Et quoniam 480. anni fluxerunt ab exitu de Aegypto, vsque ad cõstructionem sanctuarij, vt patet 3. Reg. 6. cap. & 40. annis manserunt Israelitæ in deserto: manent 440. anni, quibus dicunt possessam fuisse ciuitatem Palmarum à filijs Iethro, quousq; daretur filijs Beniamin. Sed hoc non stat, primò, quia dicunt, quòd diffinitum erat, nè diuideretur Iericho, sed maneret in dubio pro tribu illa, in cuius sorte cõstrueretur tabernaculum. Nam ex diuisione facta tempore Iosue ponitur ista ciuitas, & fuit data filijs Beniamin, vt patet Iosue 18. Item cùm dicunt, quòd 440. annis possessa est Iericho à filijs Iethro, non stat, quia tunc necesse esset, quòd possedissent eam vsque ad primum annum fabricationis templi Salomonis. Sed falsum est, quia nunc post mortem Iosue pauco tempore recesserunt de loco ipso filij Iethro cum filijs Iuda in desertum sortis suæ, vt patet in litera. Sed aliquis dicet, quòd Cinęi nunc recesserunt de vrbe Palmarum, & tamen post modicum tempus redierunt ad illam, & manserunt ibi vsque ad fabricationem templi. Sed etiam hoc non stat, quia quædam pars Cinæorum habitauit in terra Galilæę apud ciuitatem Cedes, vt patet infra 4. capit. Ibi quippe moratus est Aber Cineus recedens à cœteris Cinæis. Cędes verò, apud quam habitauit est terra Galilæę, vt patet Ios. 10. & 19. Alia autem pars Cinæorum morata est in parte australi terræ Chanaan, in extremitate sortis Iudæ, apud desertum, in quo morabantur Amalechitæ. Ideo quando Saul iuit ad delendum Amalechitas, dixit Cinæo, quòd recederet de medio Amalechitarum, nè inuolueret eos cum Amalechitis 1. Regum 15. cap. ergo tunc non morabatur in terra Iericho, sed in sorte Iudæ, & hoc magno tempore ante ædificationem sanctuarij. Ideo non manserunt filij Iethro 440. annis in ciuitate Palmarum. Dicendum igitur, quòd Cinæi habitabant in ciuitate Palmarum tunc, quando ascenderunt cum filijs Iuda, & manserunt post hoc semper in sorte Iudę apud terram Amalechitarum: præter Aber Cinæum, & stirpem suam. Iste quippe recedens à cęteris habitauit in sorte tribus Nephthalì, apud vrbẽ Cedes, vt patet inf. 4. c. ante hoc autem manserunt in territorio ciuitatis Palmarum. Et poterant ibi manere dupliciter. Primò, quia vsque ad illud tempus quasi manebant sine præiudicio alicuius ibi. Nam à principio acquisita terra non erat diuisa, sed habitabant Israelitæ hic, & ibi pro arbitrio eorũ. Et quia tunc ciuitas Palmarum non pertinebat ad aliquam tribum, nulli præiudicabant Cinæi ibi habitantes. Post autem diuisa terra paruo tempore manserunt ibi Cinæi. Nam iuerunt cum filijs Iuda in sortem suã.

F Ita parum præiudicare possẽt viris de tribu Beniamin. Aliter responderi potest, quòd Israelitæ conuenerant inter se, quòd in quacunque parte terræ, in cuiuscunque tribus sorte habitare vellẽt Cinæi, potestatem haberent, & hoc, quia Moyses, qui erat princeps populi, hoc promiserat Iethro dicens: Cunque nobiscum veneris, quidquid optimum fuerit ex opibus, quas traditurus est nobis dominus, dabimus tibi, vt patet Num. 10. cap. Sed Israelitæ nullo modo præterirent ꝑmissa Moysi, quia obseruabant verba eius, sicut verba Dei: Ergo ipsi facerent, sicut promisit Moyses, permittẽtes eis habitare vbicunque vellent. Et quia à principio placuit eis morari in ciuitate Palmarum, quæ erat virorum Beniamin, non prohibuerunt ęos filij Beniamin. G Nunc verò potius voluerunt manere in sorte Iudæ: ideo ascenderũt cum filijs Iuda in desertum sortis suæ. Et q̃a postea vni de Cinæis nomine Aber placuit morari in sorte Nephthalì apud vrbem Cedes: recessit à cęteris fratribus suis, & habitauit ibi, vt patet infra 4. c. *Ascenderunt cum filijs Iuda.* Quia placuit eis magis morari cum his, quàm cum alijs tribubus. Hebræi dicũt, quòd iuerũt cum filijs Iuda propter Othonielem, qui erat de tribu Iuda, & erat eruditissimus in lege. Sed non est rationabiliter dictum, quia Leuitæ erant eruditi in lege: eo quòd semper vacabant lectioni, & nũquam agriculturæ, nec alijs operibus. Laici verò & agriculturæ & bellis, cœterisque occupationibus vacabant. Ideo omnem legis peritiam à sacerdotibus, H & Leuitis Deus iussit requiri Malach. 3. scilicet: Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem exquirent de ore eius: quoniam angelus domini exercituum est. Potius ergo iuissent ad aliquem locum, in quo essent sacerdotes periti, quàm ad Othonielem. Sed aliqua alia causa foret, vel quia magis placuit eis tribus Iuda ad cohabitandum. *In desertum sortis eius.* Idest descẽderunt ad habitandum in deserto sortis Iudæ. Non est autem intelligendum, quòd tota sors Iudæ essẽt desertum: sed quædam pars eius circa Iordanem, & ad extremitatem meridianam, & in hac parte manere voluerunt Cinæi. Quod patet, quia Amalechitæ morabantur extra terram Israel in desertis Arabie, & Cinæi erant in terminis eorum. Vnde quando Saul iuit cõtra Amalechitas, dixit Cinęis: Abite, & recedite de me I dio Amalech, nè inuoluam vos cum eis 1. Reg. 15. c. Voluerunt autem Cinæi partem istam deserti, vt essẽt diuisi à toto Israel, & haberent terram quasi liberam seorsum. *Quod est ad meridiem Arad.* Ista est quædam terra, quæ vocatur Arad: cuius erat rex ille, contra quẽ pugnauerunt Israelitæ: de quo Num. 21. cap. Sciendum autem, quòd ista terra Arad, quaquam possideretur à Chananæis, cùm dicatur Chananæus rex Arad Num. 21. tamen non erat pars terræ Chanaan: Quod patet, quia Israelitæ introierunt in terram regis Arad, & deleuerunt vrbes eius Num. 21. Et tamen nõdum dicebantur esse in terra Chanaan. Nam tunc per terram illam transissent in reliquam terram Chanaan, ta- K men post deletam terram regis Arad, orauerunt Israelitæ, vt rex Edom permitteret eis transitum, & noluit. Deinde circuierunt montem Seir, idest terræ Edom longo tempore, Deuter. 2. & Num. 21. Post autẽ transierunt per terram Moabitarum, & per terram duorũ regum Amorrhæorum, Deut. 2. quousque peruenerunt ad Iordanem, & tunc introierunt in terram Chanaan: Ergo existentes in terra Arad, non erant in terra Chanaan. Item, quia Deus dixit, quòd nullus de viris illis, qui murmurauerant in Cadesbarne, intraret in terram Chanaan, nec videret eam, Num. 14. Multi tamen de illis steterunt in terra regis Arad, cùm non mortui fuerint omnes vsque ad torrentem Zared, vt patet Deut. 2. & tamen prius steterunt in terra Arad,

quàm in torrente Zared, vt patet Num. 21. cap. Ergo non erat Arad terra Chanaan. Erat autem ista terra Arad apud terram Amalechitarum. Nam ambę gētes pugnauerunt simul contra Israel, & de ambabus dicitur, quòd habitabant in montibus eisdem, vt patet Num. 13. scilicet. Descendit Amalechites, & Chananæus, qui habitabant in montibus. Et hoc satis conuenit: nam Cinæi habitabant iuxta Amalechitas, vt patet 1. Reg. 15. Chananæi tamen terræ Arad morabantur apud Amalechitas; ideo satis coaptatur, quòd Cinæi habitarent apud terram Arad. Dicitur autem, quòd erat desertum Iudæ ad meridiem Arad, idest ꝙ pars meridiana deserti huius declinabat versus Arad, & nō quòd desertum esset meridianum respectu terræ Arad, quia tunc sequeretur terram Arad esse intra terram Chanaan, & quòd necessariò accederent prius Israelitæ ad aliquam partem terræ Chanaan, quàm ad terram Arad: quod falsum est. *Et habitauerunt cum eo.* Scilicet cum Iuda, quia cum hac tribu eligebāt potius habitare. *Abijt autem Iudas cum Simeone fratre suo.* Scilicet ad pugnandum contra Chananæum. Vocantur autē Iudas, & Simeon fratres ex causa supra assignata. *Et percusserunt simul Chananæum.* Scilicet vno bello deleuerunt eum, quia non pugnauerunt sæpe, vel p multas partes. *Qui habitabat in Sephaath.* Nomen vrbis est pertinentis ad sortem Iudæ, quamquam non ponitur in catalogo vrbium sortis Iudæ, sicut multæ aliæ vrbes subticentur ibi, & in descriptione sortium aliarum tribuum. *Et interfecerunt eum.* Scilicet Chananæum nō dimittentes quemquam viuere. In Hebræo dicitur. *Et destruxerunt eam.* Scilicet ciuitatem Sephaath, scilicet non solùm percusserunt Chananæos terræ illius, sed etiam ciuitatem destruxerunt. Est autem intelligendum, quòd non destruxerunt eam ponentes eam in æternum non habitādam, sicut erat de vrbibus, quę subijciebantur anathemati, vt fuit Iericho, & Hai: sed destruxerunt, & fortè combusserunt eam, vt excluderent inde habitatores, sicut fecerunt Ierusalem. Nam totam ciuitatem succenderunt, supra in litera. *Vocatumque est nomen loci Horma, idest Anathema.* Idest ciuitas illa vocata fuit postea Horma, quando fuit destructa. Quia heren est in Hebræo separatio, vel anathematizatio. Erat istud anathema, vt nemo habitaret in ea in æternum, sicut fuit de Iericho. Vel fortè nihil de his, quæ in illa erant, acciperetur: sed omnia cremarentur ad honorem Dei.

Quare ciuitas Sephaath supposita fuerit anathemati. Quæst. XIX.

QVAERET aliquis, quare ista ciuitas fuit supposita anathemati. Aliquis dicet, quòd fuit posita ex eadem causa, ex qua ciuitas Iericho. Sed non stat, quia ciuitas Iericho anathematizata est quantum ad homines, vt applicaretur totaliter ad cultum Dei, quia erat sicut primitiæ de labore Israelitarum. Nam ille erat primus locus, quem accipiebant in terra Chanaan. Etiam, quia Iericho fuit tradita miraculosius Iudæis, quàm aliquis locus totius terræ Chanaan, vt patet Iosue sexto. De vrbe Sephaath nihil istorū erat: ideo non fuit subiecta anathemati ex hac parte. Nec etiam est dicendum, quòd anathematizaretur eadem ratione, qua aliquæ vrbes Iudæorum, de quibus Deut. 13. Quia illud solùm erat in ciuitatibus, quę iam erant Iudæorum, & declinabant ad idolatriam. In ciuitatibus Chananæorum, vel aliarum gentium nō tenebat illud. Aliquis potest dicere, quòd fuit positum anathema ex voto, scilicet quòd pugnauerunt filij Iuda contra viros Sephaath, & fortè non potuerunt præualere, vel victi sunt, & obligarūt se voto dicentes: ꝙ si

A Deus traderet vrbem illam in manus eorum, subijcerent eam anathemati. Sic factum est de terra Arad. Nam Chananæi pugnantes ibi contra Israel, vicerunt, & tulerunt prędam. Israel autem voto se obligans ait: si tradideris populum istum in manus meas, delebo vrbes eius. Num. 21. Sed etiam hoc non stat, quia litera significat contrarium dicens, quòd percusserunt Chananæum simul, idest vnico bello, & quasi sine labore. Respondendum, quòd causa non apparet: sed satis dici potest, quòd fuit ad reddēdum Deo gratias de modo captionis vrbis, quia sine aliquo labore eam ceperunt, quod est simul accipere eam: ideo in munus eam dederunt Deo, quia non potuissent sic faciliter eam capere, nisi Deus specialiter adiuuisset illos. *Cœpitque*
B *Iudas Gazam.* Idest Iudas, & Simeon cœperunt eam. Nominatur tamen Iudas solus, quia Simeon erat vocatus solùm in adiutorium, & Iudas erat principaliter pugnans. Ista ciuitas est vna de quinque metropolibus Phylisthinorum, regem habens, vt patet Iosue 13. Et erat in sorte Iudæ, vt patet Iosue 15. Nunc autem pugnauit Iudas contra illam.

Quomodo stare possit, quòd Iudas Gazam cœperit, cùm esset de terra Phylisthinorum. Quæst. XX.

QVAERET aliquis, quomodo possit stare, quòd Iudas cœperit Gazam, quia Gaza erat vna de quinque ciuitatibus Phylisthinorum, quæ apud eos mane-
C bant non solùm nunc, sed etiam tempore Samuelis, & Saul, vt patet 1. Reg. 6. cùm principes istarum quinque vrbium obtulerunt quinque anos aureos, & totidem mures: sed etiam nunc manebant, quia Deus dixit, quòd reliquerat eas, vt erudirentur Israelitæ ad certandum cum Chananæis, & subditur quinq; satrapas Phylisthinorum, & omnē Chananæum, & tamen Gaza erat vna ciuitas satraparum 1. Reg 6. ergo non cęperunt eam nunc filij Iuda. Aliqui respondent, quòd Iudas non cępit vrbem Gaza, licèt confinia eius, scilicet agros, & rura, & hoc tenet Nicolaus. Sed hoc nimis est alienum à litera, quæ dicit, quòd Iudas cœpit Gazam. Aliter dici potest, & melius, quòd Gaza capta est à filijs Iuda nunc. Cùm autem obijcitur, quòd
D erat in potestate Phylisthinorum post: respondendū, quòd Gaza, & aliæ ciuitates Phylisthinorum aliquando erant in potestate Phylisthinorū, & aliquādo in potestate Israelitarum. Nam erant bella continua inter eos, & præualentibus Phylisthinis manebāt istæ vrbes apud eos, cùm verò præualebant Israelitæ, auferebant eas de manu Phylisthinorum, & sic variabantur: sic patet 1. Reg. 7. cùm dicitur de Samuele, ꝙ facta est manus domini super Phylisthinos cunctis diebus Samuelis, & redditæ sunt vrbes quas tulerant Phylistæi ab Israel ab Acharon, vsque Geth, & terminos suos. Et sic non est inconueniens, quòd nunc Acharon, Gaza, & Ascalon caperentur à filijs Iudæ, & denuo redirent ad Phylisthinos. Sed adhuc arguetur, quòd nunc non es-
E sent in manu Israelitarum, quia sequenti cap. dicitur, quòd Deus dimisit quinque satrapas Phylisthinorum, & omnem Chananæum, &c. vt Israelitę haberent cōsuetudinem præliandi, & Gaza, Ascalon, & Geth erāt tres de metropolibus satraparum istorum: ergo non fuerunt nunc captæ. Respondendum est, quòd istæ ciuitates captæ fuerunt, sicut hic dicitur, quia aliter nō potest saluari litera. Et cùm dicitur, quòd Deus dimisit istas ciuitates: dicendum, ꝙ istud fuit dictum ante captionem. Nam, quamquam hic ponantur ea, quæ habentur hic ante ea, quæ habentur in sequenti capit. tamen illa fuerunt facta ante quædam istorum. Nam non fuerunt simul facta omnia, quæ habentur hic: sed plurima eorum facta sunt temporibus Iudicum.

Quia

Quia tamen ista pertinebant ad statum singularum tribuum, specialiter posita fuerunt omnia simul, & non commixta fuerunt cum eis, quę pertinebant ad totum populum: quamquam secundum conditionem temporis fuerint commixta. Ideo verum est, quòd Deus dimiserat omnes illas gentes, de quibus infra 3. quia viuente Iosue non fuerunt traditæ in manus Israel, nec tempore, quo angelus locutus fuit hoc, fuerunt tamē captæ istæ vrbes post, & iterum redierunt ad manus Phylisthinorum, & iterum ad Israelitas secundum varias successiones. *Et Ascalonem*. Ista erat alia metropolis Phylisthinorum, vt patet Iosue 13. & 1. Reg. 6. & de hac dicitur in planctu Dauid 2. Reg. 1. cap. scilicet. Nolite annunciare in Geth, nec annuncietis in compitis Ascalonis: erat autem in sorte Iudæ. *Et Accaron cum suis finibus*. Scilicet cum omnibus ruribus, & viculis adiacentibus. Accaron est quædam metropolis Phylisthinorum Iosue 13. & 1. Reg. 6. in vrbe ista erat Belzebub Deus magnus Phylisthinorum, ad quem cōsulendum interdum ibant Israelitæ. Sic fecit rex Ochozias, qui illuc misit nuncios, quos redarguit Elias dicens: Nunquid non est Deus in Israel, vt eatis ad cōsulendum Beelzebub Deum Accaron? Ista ciuitas vulgariter vocatur Acre: & inde dicitur sanctus Ioannes de Acre. Ista ciuitas erat de sorte Iudæ: Iosue 15. *Fuitq; Dominus cum Iuda*. Scilicet adiuuando ipsum specialiter. Nam illi, quos in actibus suis prosperari cernimus, dicimus à domino specialiter adiuuari: sic dicitur 1. Reg. 18. quòd Saul sciebat dominum esse cū Dauid, scilicet, quia prosperabatur in omnibus. Sic ēt dicitur Gen. 39. de Ioseph: Fuitque dominus cum eo, & erat vir in cunctis prospere agens, habitauitq; in domo domini sui, qui optimè nouerat Deum esse cū eo, & omnia, quæ gereret ab eo dirigi in manibus illius. *Et montana possedit*. Idest deleuit populos habitantes in montanis vrbibus, & habitauit ibi. *Nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant*. Filij Iudæ pugnauerunt contra habitatores excelsorum, quamquam loca ipsa secura essent, eo quòd isti nō habebant fortia genera armaturę, quibus repellerent Iudæos. Habitatores autem vallium quamquam loca minus tuta haberent, tamen genera armaturæ erant fortissima, scilicet currus falcati, quibus abundabant Phylisthini, & alij Chananæi. In Hebræo dicitur. *Ferreis curribus abundabant*. Non quòd currus isti de ferro facti essent, quia nulla eos iumenta mouere possent, præsertim cùm in bello exigantur leuissimi currus: sed quia habebant gladios in rotis curuos in modum falcis, & cùm ex impetu mouerentur, arripiebāt quidquid obuium erat, & lacerabant. Omnes timebant genus istud armaturæ, & fugiebant. Habitatores autem vallium vtebantur solùm his curribus, quia in locis altis, & inæqualibus non prosunt quidquam isti currus, sed solùm in locis planis, vt ait Vegetius libro de re Militari. In plano autem nesciebant Iudæi aliquem modum pugnandi contra currus illos; ideo fugiebant pugnare cum illis gentibus. Cōtra hoc tamen obiectis sentibus, & vepribus, vt ait Vegetius de re Militari, pugnandum est. Phylisthini autem vtebantur nimis his curribus. Nam semel congregauerunt cōtra Israelitas triginta millia curruum, vt patet 1. Regum 13. *Dederuntq; Caleb Hebron*. Scilicet postquam filij Iuda pugnantes obtinuerunt multa loca de sorte sua, dederunt Caleb vrbem Hebron, quia Deus iusserat ei illam dari.

Quid Vegetius dicat de curribus falcatis.

Quomodo data sit Hebron Caleb. *Quæst. XXI.*

QVAERET aliquis, quomodo data est Hebrō Caleb, qā data est sacerdotibus, vt patet Io. 21. c. F Respondendum, quòd Deus promisit, quòd daretur Hebron Caleb, vt patet Num. 14. scilicet. Terra, quam calcauit pes tuus, erit possessio tua, & intelligitur de Hebron: & de hoc Dei dicto ipse arguit, quòd deberet ei dari, vt patet Iosue 14. Iosue autem audita ratione iustissima assignauit in possessionem Caleb vrbē Hebron antequam diuideretur terra, aut caperetur de manu Phylisthinorum, & Chananęorum: deinde diuisa fuit terra per sortes, & fuit Hebron in sorte Iudæ, vel prius fuit diuisa terra, & cùm cecidisset Hebron in sorte Iudæ petiuit illam Caleb sibi dari, sed adhuc non tradebatur ei: deinde facta diuisione totius terræ per sortes fuit facta segregatio ciuitatum pro sacerdotibus & Leuitis de qualibet sorte tribus, & de vrbibus Iudæ G cecidit Hebron cum alijs, vt patet Iosue 21. cap. postea quoque facta diuisione ciuitatum pro locis fugitiuorum, facta fuit Hebron vrbs fugitiuorum, vt patet Iosue 20. cap. sed in his omnibus nulli adhuc tradebatur possidenda, quia tenebatur ab hostibus, sed post mortem Iosue cum Israelitæ pugnando cœpissent eam, dicitur hic, quòd tradiderunt eā Caleb. Non est tamen intelligendum, quòd tradita fuerit Caleb ad habitandum in ea, sed soli agri, & viculi, qui erant in territorio Hebron dati sunt Caleb: ipsa autem vrbs sine agris cū solis suburbanis tradita fuit sacerdotibus, vt patet Iosue 21. cap. & fuit quoque ciuitas refugij, quia non ex hoc impediebatur aliquo modo possessio sacerdotū. *Sicut dixerat dominus*. Idest Deus iusserat, quòd da- H retur Caleb in possessionem Hebron: sic patet Num. 14. scilicet. Terra, quam calcauit pes tuus, erit possessio tua, & licèt ex hoc non pateret an potius diceret de Hebron, quàm de aliqua alia, apparet ex applicatione sua Iosue 14. quia per hæc verba probauit, quòd Deus pollicitus fuisset ei dare Hebron, & propter hoc Iosue & alij Israelitæ diuisores terræ dederunt Hebron ipsi Caleb, vt patet Iosue 14. ergo Deus per hæc verba pollicitus fuerat. *Qui deleuit ex ea tres filios Enac*. Idest tres gigantes, scilicet, Tolmai, Sesai, Haiman, vt patet supra in litera.

An Caleb tres gigantes ex vrbe Hebron deleuerit.
Quæst. XXII.

I QVAERET aliquis an Caleb deleuerit tres gigantes ex vrbe Hebron, vel tota tribus Iuda, vadens cū eo. Aliquis respondebit, quòd fecit hoc tota tribus Iudæ, quia supra in litera, cùm ponitur de bellis, quæ fecit tota tribus Iudæ contra hostes suos, ponitur bellum contra Hebron, & deletio gigantum. Respondendum, quòd non conuenit tota tribus Iuda ad delendum gigantes ex Hebron, sed Caleb, cui assignata fuerat in possessionem, cum familia sua, & amicis contra vrbem illam pugnauit, & cœpit eam, deleuitque gigantes ex illa. Cùm autem dicitur, quòd pgens Iudas contra Chananæum, qui habitabat in Hebron percussit Sesai, &c. Dicendum, quòd istud bellū K ponitur multotiens in scriptura secundum quòd conuenit diuersis personis: nam quòd caperetur aliquis locus in terra Israel, siue ille pertineret ad istam tribū, siue ad aliam erat publica vtilitas Israelitarum, ideo poterat ascribi toti Israeli captio eius, & pugna contra habitatores illius: sic ponitur Iosue 10. quòd Iosue cum toto Israel cœperit vrbem Hebron, & deleuerit reliquias eius, eo quòd Iosue erat princeps totius populi, & ea, quæ ascribuntur Iosue ascribuntur toti populo: erant etiam in vrbe Hebron gigantes quorum deletio ascribitur Iosue, & toti Israel, vt patet Iosue 11. Rursus autē ciuitas Hebron pertinebat ad tribum Iudæ: ideo quamquam debellatio, & captio eius fuerit facta ab aliquibus specialibus viris eiusdem tribus, dicitur esse facta

Doc. resp. ad quæstum.

facta à tota tribu inquantum ad eam pertinet vtilitas priuatorũ illius tribus: sic ponitur supra in litera, quòd pergens Iudas contra Chananæum, qui habitabat in Hebron percussit tres gigantes. Rursus pertinebat Hebron, specialiter ad Caleb, cui fuerat specialiter in possessionem assignata: ideo dicitur, quòd ipse cepit eam, vt patet hic. Sic etiam patet Iosue 15. Nunc autem manifestum est, quòd non fuerit capta Hebron ꝑ omnes istos, de quibus dicit scriptura, quòd eam ceperint, sed per quos capta fuerit, non patet. Dicendum autem, quòd non fuit capta à Iosue, & toto Israel, nec eo viuente, vt declaratum est Iosue 10. & 11. sed an capta fuerit à tota tribu Iuda pugnante generaliter contra hostes sortis suæ, vel fuerit capta specialiter à Caleb, non patet: vtrumque enim dici potest. Nam si B astruamus, quòd cœpit eam tota tribus Iudæ, dicetur, quòd scriptura dixit, quòd cœperat eam Caleb, non quia ipse eam cœpisset, sed quia captio eius ad illum pertinebat. Si autem è contrario asseratur, quòd capta fuerit Hebron à Caleb specialiter dicetur, ꝙ scriptura astruit captam fuisse à tota tribu Iudæ inquantũ erat Caleb de ista tribu, & vertebatur in hoc publica vtilitas ipsius tribus totius. Sciendum, quòd filij Enac vocantur filij gigantum, quia Enac in Hebræo est nomen commune significans gigantem, & Enacim pluraliter, vocantur gigantes. Sic patet Deut. 2. scilicet. Sicut de Enacim stirpe esse viderentur, idest ita erant magni corporis, quòd videbātur de stirpe gigantum. Sic etiam patet Iosue 11. scilicet in tempore illo deleuit Iosue Enacim de montanis, idest gigantes. Vel potest hic accipi Enac, vt sit nomen proprium. Et hoc volunt quidam Hebræi dicentes, quòd Enac esset quidam gigas magnus, cuius erant tres filij gigantes, & ab istis quatuor gigantibus dicunt vrbem Hebron vocatam Cariatharbe, idest ciuitatem quatuor virorum, scilicet gigantum. Sed non stat conuenienter dictum, cùm Enac sit nomen commune, vt patet sæpe: ideo primum tenendum est. *Iebusæum autem habitatorem Ierusalem non deleuerunt filij Beniamin.* Idest non potuerunt delere. Hoc intelligitur quantum ad Iebusæos habitantes in arce Sion. Nam reliqua ciuitas ferro incendioque vastata est, vt patet supra in litera, & Iosue 15. etiam, quia dicitur hic, quòd habitauerunt filij Beniamin cum Iebusæis in Ierusalem: si tamen non cepissent partem planam vrbis, non potuissent habitare cum Iebusæis: Arx autem vrbis non fuit capta vsque ad tempus Dauid, vt patet 2. Reg. 5. & 2. Paralipo. 11. *Habitauitque Iebusæus cum filijs Beniamin in Ierusalem.* Non intelligitur, quòd Iebusæi, & filij Beniamin mixtè habitauerint in Ierusalem: nam erant hostes: sed est sensus, quòd Iebusæi habitarent in Ierusalem, scilicet in arce solùm, & filij Beniamin in parte vrbis plana. *Vsque in præsentem diem.* Hoc intelligitur de tempore, quo scriptus fuit iste liber, quia tunc nondum capta arce Sion habitabant simul Iebusæi, & filij Beniamin in Ierusalem. Ex quo patet, quòd iste liber non fuit scriptus post tempora Dauid: nam in principio regni eius super Israel desierunt Iebusæi habitare in Ierusalem: fuit autem scriptus liber iste per Samuelem, qui mortuus est antequam regnaret Dauid, vt patet 1. Reg. 25.

Liber iste non fuit scriptus tēpora Dauid.

An filij Iudæ, vel Beniamin cœperint Ierusalem. Quæst. XXIII.

QVAERET aliquis, quis pugnauit, & cœpit Ierusalem, nunquid filij Iudæ, aut filij Beniamin, quia dicitur hic, quòd non potuerunt delere Iebusæũ, scilicet de arce: ergo videtur, quòd expulerint de vrbe plana: alioquin si filij Beniamin nullo modo pugnassent contra habitatores Ierusalem, non diceretur conuenienter, quòd non potuerunt filij Beniamin delere Iebusæum, sed habitauit cum eo in Ierusalem. In contrarium videtur, quòd Iosue 15. dicitur, quòd Iebusæũ habitatorem Ierusalem non potuerunt filij Iuda delere: habitauitque Iebusæus cum filijs Iuda in Ierusalē. Item dicitur supra in litera: oppugnantes filij Iuda Ierusalem cœperunt eam, & percusserunt in ore gladij tradentes cunctam incendio ciuitatem. Respondendum, quòd filij Iuda cœperunt Ierusalem, & succēderunt eam, vt litera plane dicit. De filijs, aut Beniamin dicitur, quòd non potuerunt delere Iebusæum ꝓpter duo. Primò, quia fortè filij Beniamin simul cum filijs Iuda pugnauerunt contra Ierusalem. In hac pugna principalis fuit tribus Iuda, & cum filij Iuda nō potuerunt delere Iebusæum, dicitur etiam, quòd filij Beniamin non potuerunt delere illum. Secundò dicitur hoc, quia licèt pugna ab vno facta sit, scriptura tangit illam in omnibus eis, ad quos pertinet, & quia pugna contra Ierusalē pertinebat ad filios Iuda, quia ipsi verè fecerunt eam: scriptura locuta est de filijs Iuda quomodo deleuerint Ierusalem hic, & Iosue 15. Pertinebat quoque Ierusalem ad filios Beniamin, inquantum erat in sorte eorum, & ipsi in ea habitauerunt, vt patet hic: ideo dicitur, quòd nō potuerunt delere Iebusæũ: sic enim factum est de captione vrbis Hebron, & de gigantibus eius: de qua dicitur, quòd capta fuerit à Iosue, & toto Israel, vt patet Iosue 10. & 11. & dicitur, quòd capta fuit à tota tribu Iudæ, vt patet supra in litera, de quo supra in alia quæstione declaratum est.

Ierusalem ad quam tribum attinebat. Quæst. XXIIII.

QVAERETVR vlterius de vrbe Ierusalem ad quam tribum pertinebat, scilicet an ad Beniamin, vel ad Iudam. Ratio dubij est, quia quælibet tribus pugnare debebat contra hostes habitantes in sorte sua: si ergo filij Iuda pugnabant contra Ierusalem, videtur, quod pertinebat ad sortem eorum. De filijs etiam Beniamin dicitur, quòd non potuerunt delere Iebusæum habitatorem Ierusalem. In quo innuitur quòd pugnauerunt contra illum: ergo pertinebat Ierusalem ad Beniamin. Respondendum, quòd Ierusalem pertinebat ad Beniamin, & nō ad Iudam. Quod patet, quia ponitur inter vrbes Beniamin: Iosue 18. & non computatur in vrbibus Iuda. Dicendum tamen quòd filij Iuda, & Beniamin conuenerunt inter se, ꝙ acciperent filij Iuda vrbem Ierusalem pertinentem ad sortem Beniamin, & filij Beniamin susciperent aliquā aliam partem sortis Iudæ, & tunc pugnauerunt filij Iuda cōtra habitatores Ierusalem, quia pertinebat ad eos. Sed hoc nō multum stat, quia videtur, quòd ista commutatio non posset fieri, quia Deus iusserat, quòd possessiones tribuum, & familiarum manerent distinctæ, sicut ipse eas distinxerat ne confunderentur tribus, vt patet Num. vlt. sicut ergo non valebat inter Iudæos aliqua venditio rei immobilis facta ad semper: etiam si venditor vellet renunciare iuri suo, sed in Iubileo redibat ad venditorem, vel ad successores eius, vt patet Leuit. 25. & hoc ne confunderentur tribus, ita non posset fieri commutatio, quia eandem pœnitus confusionem operaretur. Sed dicendum est, quòd quia in Ierusalem erant hostes fortissimi, filij Beniamin conuenerunt cum filiis Iuda, quòd expugnarent illos, & possent habitare in vrbe reseruata semper proprietate filiis Beniamin, & ob hoc filii Iuda pugnauerunt contra Ierusalem, & succenderunt eam habitaueruntque postea in ea, vt patet Iosue 15. & supra in litera: filii quoque Beniamin simul cum filiis Iuda habitauerũt in ea, vt patet hic: de hac quęstione latius declaratum est Iosue 18. circa finem. *Domus quoque Ioseph.* Hic ponitur de Doc. resp. ad quæsitum.

De accidentibus tribus Ephraim, & Manasse.

de accidentibus tribus Ephraim, & Manasse: nam in capitulo isto ponitur epilogus, siue catalogus quidam omnium specialium euentuum, qui pertinuerunt ad tribus sigillatim, & in alijs cap. huius libri ponũtur ea, quæ communiter pertinent ad omnes Israelitas, ideo primò positi fuerunt euentus Iudæ, deinde Beniamin, scilicet quòd non potuerit delere Iebusæum habitatorem Ierusalem, hic cõsequenter ponitur de Ephraim, & Manasse. Vocatur autem domus Ioseph tribus Ephraim, & Manasse simul, quia istud speciale habuit Ioseph inter omnes filios Iacob, scilicet quòd ab eo descenderent duæ tribus. A quolibet autem reliquorum filiorum vnica tantum deriuabatur tribus: hic tamen vocatur domus Ioseph solùm tribus Ephraim, quia ista ciuitas, de qua hìc dicitur pertinebat ad Ephraim. *Ascendit in Bethel.* Scilicet ad pugnandum contra eam, quia ista ciuitas pertinebat ad sortem eius: ista est illa Bethel, quam sic fecit nominari Iacob, quando ibi dormiuit, & vidit scalam Cęli, Gen. 28. apud istam moratus est Abraham, quando primò introiuit in terram Chanaan. Nam ædificauit altare inter Hai, & Bethel, Gen. 12. ca. Ex hoc patet contra illos, qui volunt hanc Bethel esse Ierusalẽ: nam supra ponitur de modo captionis Ierusalem, & hic de Bethel, & sunt diuersi. Etiam Bethel capta est à filijs Ephraim, Ierusalem autem à filijs Iuda, vt patet hìc. Item Ierusalem ponitur in tribu Beniamin Iosue 18. & Bethel in tribu Ephraim Iosue 16. de quo latius diximus Genes. 12. & 28. *Fuitque dominus cum eis.* Scilicet adiuuando eos ad capiendum vrbem: nam cùm aliquis in actibus suis prosperatur, dicitur Deus esse cum eo: sic patet Gene. 39. de Ioseph, scilicet: Fuitq; dominus cũ Ioseph, & erat vir in cunctis prospere agens, habitauitq; in domo domini sui, qui optimè nouerat dominum esse cum eo, & omnia, quæ gereret dirigi ab eo in manibus illius. *Nam cum obsiderent vrbem, quæ prius Luza vocabatur.* Scilicet vrbem Bethel, quæ prius vocabatur Luza. Istud nomen fuit mutatum per Iacob, quãdo dormiuit ibi, viditque angelos ascendentes, & descendentes per scalam, & dixit: Nihil est hic aliud, nisi domus Dei, & porta Cœli: appellauitque nomen loci illius Bethel. Ab antiquo enim vocabatur Luza, siue Luz, idest Auellana. Et dicunt Hebræi, quòd ista ciuitas erat facta, sicut Auellana, scilicet non habens portam patentem. *Videruntque hominem egredientem de ciuitate.* Obsidebant tunc filij Ephraim ciuitatem latenter, scilicet quòd nõ putabant eos venisse viri ciuitatis, ideo viri egrediebãtur aliqui de vrbe: alioquin nullus permitteretur ingredi, aut egredi, sicut dicitur de Iericho Iosuè 6. cap. scilicet: Iericho erat clausa, atque munita timore filiorum Israel, & nullus egredi audebat, aut ingredi. *Dixeruntque ad eum: ostende nobis introitum ciuitatis.* Hebræi dicunt, quòd ista ciuitas erat facta, sicut auellana non habens portam aliquam patentem, ideo vocabatur Luza, idest auellana: quapropter Israelitę quamquam obsiderent vrbem non inueniebant portam, & quæsiuerunt ab isto viro, vt ostenderet eis. Aliqui dicunt, quòd erat porta ciuitatis huius Negromantice facta, ita vt non posset à quolibet reperiri: sic astruũtur multa incantata esse, quæ non faciliter à quolibet inueniãtur, ẽt si semel visa fuerint. Sed ista, & multa alia confingunt Iudæi inutiliter, & sine causa. Veritas est, ꝙ porta vrbis Bethel patens erat, & Israelitæ videbant illam, sed non poterãt introire per eam, quia clausa erat, ideo nõ petierunt introitum, idest portam, sed introitum .i. aliquem locum infirmum ciuitatis, per quem introire possent non considerantibus viris ciuitatis, scilicet quòd Israelitæ fortè per noctem irruerent, & caperent vrbem nõ putantibus viris vrbis adesse aliquos hostes. *Et faciemus tecum misericordiam.* Scilicet non

F occidemus te, nec progeniem tuam, & dabimus tibi bona. *Qui cum ostendisset eis.* Scilicet loca infirma, per quæ intrare possent. *Percusserunt vrbem in ore gladij.* Scilicet quia fortè irruerunt per noctem non videntibus viris vrbis, & non potuerunt resistere. *Hominem autem illum, & omnem cognationem eius dimiserunt.* Pro beneficio quod eis impenderat ostendendo eis introitum vrbis.

An Israelitæ virum hunc viuere permittendo peccauerint. Quæst. XXV.

QVAERET aliquis, an Israelitæ peccauerunt permittendo viuere istum virum, & cognationẽ

G eius. Aliquis dicet, quòd sic, quia iste erat de stirpe Chananæorum. Israelitæ autem non poterant aliquo modo permittere viuere Chananæos, sed tenebantur occidere tam viros, quàm fœminas in ore gladij: Deuter. 20. cap. Aliquis respondebit, quòd Israelitæ promiserant huic viro facere misericordiam, & istud erat, ꝙ liberarent eum, & cognationem eius de morte, ideo vt implerent pactum potuerunt, & debuerunt eũ saluare, & cognationem eius. Sed obijcietur cõtra hoc, quia Israelitæ non poterant facere tale pactum cũ aliquo Chananæo: nam Deus vetuerat fieri fœdera, vel copulari amicitia inter hos, vt patet Exod. 34. & Deut. 7. & seq. c. ideo dato, quòd fierent pacta nullius erant firmitatis, quia fiebant contra legem diuinam: sed ꝓpria

H auctoritate poterat quilibet, & debebat contra venire: imò siquis vellet talia obseruare peccabat mortaliter obseruando, sed solùm debebat dolere, quòd contra legem Dei fœdera iniuisset, & sic non obligabantur, nec debebant filij Ephraim seruare pactum interpositum cum isto viro, sed debebãt occidere eum. Respondendum, quòd Israelitæ non peccauerunt nõ occidendo istum virum, & cognationem eius, & hoc non solùm, quia pactum fuit de hoc interpositum, sed etiam si nihil promisissent, eo quòd naturaliter tenemur benefacere benefactori, sed iste vir tradiderat vrbem in manus Israelitarum: ergo debebant ei benefacere saltem donando vitam: simile fuit tempore Iosue: nam Israelitæ liberauerunt Raab, & totam co-

Naturaliter tenemur benefacere benefactori.

I gnationem eius, quia absconderat exploratores, vt patet Iosue 6. cap. & non peccauerunt tunc Israelitæ: nã mandato Iosue hoc factum est, vt patet præalleg. cap. & tamen Iosue erat vir sanctus, & propheta, cui Deus sępe loquebatur, & non imputauit ei Deus hoc ad peccatum, quia alioquin puniuisset Israelitas pro eo, sicut patet eodem tempore, cùm peccauit Achan furando de Anathemate, & totus Israel punitus est, quia non potuit stare coram hostibus, vt patet Iosue 7. iste autẽ vir, de quo hic, maiora fecit pro Israelitis, quàm Raab, quia illa solũ seruauit à morte duos exploratores Hebręorum, & non tradidit ciuitatem Iudęis: iste autem tradidit vrbem in manus Iudæorum ostẽdendo eis introitum. Cùm igitur potuerunt licitè Israelitę facere

K pactum cum Raab de seruando eam, & totam progeniem suam, & postea cùm seruauerunt, poterant quoque, & à fortiori licitè seruare à morte virum istum, & totam progeniem suam. Cùm autem obijcitur, ꝙ Chananæi omnes erant occidendi in ore gladij, & ꝙ non erant componenda cum eis fœdera. Respondẽdum, quòd istę leges erant generales, & non extenduntur ad istos casus multum particulares, de quibus nõ extitit cogitatum, sicut in legibus humanis vtimur epikeia, quãdo lex aliqua in casu particulari induceret malum, si teneretur secundum verba, & hoc, quia legislator non excogitauit illos casus. Sic patet 5. Ethi. De Deo autem non est dicendum, quòd non excogitauerit istos casus particulares quando legem tulit,

Deus semper omnia actualiter cognoscit.

quia

quia Deus semper actualiter omnia cognoscit, sed exprimere noluit, quia sunt multum particularia hæc, de quibus cùm acciderent, quilibet verisimiliter diceret, quòd non deberent comprehendi lege: & sic opinione communi Israelitarum diffinitum est, quòd in isto casu non agerent contra legem. *Qui dimissus, abijt in terram Hetthim.* Idest dimiserunt eum liberum, & cognationem suam, & abijt in terram Hetthim ad habitandum. Ex hoc patet, quòd dato, quòd peccassent isti liberando istum hominem à morte, & liberando Raab, & cognationem suam peccassent Israelitæ, magis peccatum fuisset in liberatione Raab, eo quòd illa cum tota cognatione sua permissa est viuere in medio Israelitarum, & honorata fuit nimis, vt patet Iosue 6. acceptaq; fuit in vxorem à Salmon principe tribus Iudæ, vt patet Matth.1. Iste autem homo non dimissus est viuere inter Israelitas, sed missus est ad habitandum extra terram Israel. Ista terra Hetthim, quæ hic ponitur non est illa, quæ ponitur Iere.2. scilicet transite ad insulas Cethim, & in Cedar quoq; mittite. Nam in Hebræo ponit ibi quethim, & hic ponitur Cethim: & in biblijs nostris correctis non ponitur Cethim, sed Hetthim, & est tale nomen quale consueuit poni in Hebræo pro gente Hetthæorum, non tamen significantur hic Hetthæi, quia Hetthæi morabantur in terra Chanaan, cùm essent vnus de septem populis Chananæorum: ista autem terra, ad quam nũc iuit iste vir, longe distabat à terra Chananæorum: ideo litera nostra non posuit Hetthæorũ terram. *Et ædificauit ibi ciuitatem.* Quia iste homo erat vir potens, iuitque cum eo tota cognatio sua, vt patet supra, & hi adiuuerunt eum in constructione vrbis. *Vocauitque eam Luzam.* Scilicet desiderio terræ suæ originis ne illa perijsse videretur, vel non videretur subiecta hostibus, sed habere filios suæ originis. *Quæ ita appellatur vsque in præsentem diem.* Scilicet vsque ad tempus, quo scriptus fuit liber iste per Samuelem in quo fluit aliquantulum temporis, scilicet plusquam trecentum annorum, vt patet computãdo tempora Iudicum vsq; ad Samuelẽ.

Manasses quoque non deleuit Bethsan, & Thanac cum viculis suis, & habitatores Dor, & Ieblan, & Magedo cum viculis suis, cœpitque Chananeus habitare cum illis. Postquam autem confortatus est Israel, fecit eos tributarios, & delere noluit. Ephraim etiam non interfecit Chananeum, qui habitabat in Gazer, sed habitauit cum eo. Zabulon non deleuit habitatores Cetron, & Naalol: sed habitauit Chananeus in medio eius, factusque est ei tributarius. Aser quoque non deleuit habitatores Accho, & Sidonis, Ahalab, & Achazib, & Helba, & Aphec, & Roob, habitauitque in medio Chananei habitatoris illius terræ, nec interfecit eum. Nephthali quoque non deleuit habitatores Bethsamides, & Bethanath: & habitauit inter Chananeum habitatorem terræ, fueruntque ei & Bethannitæ tributarij. Arctauitque Ammor-

A rheus filios Dan in monte, nec dedit eis locum, vt ad planiora descenderent: habitauitque in monte Hares, quod interpretatur Testatio, in Aialon, & Salebiz. Et aggrauata est manus domus Ioseph, factusque est ei tributarius. Fuit autem terminus Ammorrhei ab Ascensu Scorpionis Petra, & superiora loca.

Manasses quoque. Hic ponitur de successu tribus Manasse post Ephraim, quia ambæ tribus pertinebant B ad Ioseph, & vocabantur domus Ioseph. Sciendum autem, quòd tribus Manasse erat diuisa in duas partes, & medietas eius acceperat possessionem ad orientalẽ partem Iordanis cũ tribu Ruben, & Gad in terra duorum regum Ammorrhæorum, vt patet Num. 32. & Iosue 13. cap. Alia medietas accepit possessionem in terra ad occidentalem partem Iordanis, cum alijs nouem tribubus, de quo Iosue 17. & de ista medietate Manasse dicitur hic. *Non deleuit Bethsan.* Idest non potuit delere, quia quamquam conatus fuisset Manasse delere Chananæos non potuit à principio. Sic patet Iosue 17. scilicet nec potuerunt filij Manasse has subuertere ciuitates, sed cœpit Chananæus habitare in terra sua. Patet etiam infra in litera, cùm dicitur, post- C quam autem confortatus est Israel fecit eos tributarios, & delere illos noluit. Sciendum quòd Bethsan est duplex: quædam in sorte Iudæ est, vt patet Iosue 15. & ista est, in qua Phylisthini suspenderunt cadauera Saulis, & filiorum suorum de muro, vt patet 1. Reg. 31. & 1. Paralip. 10. cap. erat autem ista Bethsan in terra Phylisthinorum, quia terra Phylisthinorum quasi tota erat in sorte Iudæ, vt declaratum est Iosue 15. Alia Bethsan erat in sorte Manasse, & de ista dicitur hic. *Et Tanac.* Ista est alia ciuitas in sorte Manasse, vt patet Iosue 17. & est ista vna de ciuitatibus regalibus, quarũ reges occidit Iosue, vt patet Iosue 13. cap. *Cum viculis suis.* Viculi vocantur rura, vel loca non murata, & ẽt ista loca non potuerunt capere filij Manasse, quia con- D fortati erant Chananæi, qui tenebant ea. *Et habitatores Dor.* Est Dor quædam ciuitas Manasse, quæ est solennis, & famosa habens magnam prouinciam, vt patet Iosue 11. cùm dicitur: In regionibus Dor iuxta mare, & est ciuitas Olim regalis, vt patet Iosue 12. cap. scilicet rex Dor, & prouinciæ Dor vnus. *Et Ieblan.* Ista est alia ciuitas Manasse, vt patet Iosue 17. *Et Magedo.* Ista erat ciuitas magna, & regalis: Iosue 12. & est in tribu Manasse Iosue 17. ista est ciuitas, apud quam occisus fuit Iosias optimus regum Iuda, scilicet in campo Magedo, vt patet 4. Reg. 13. & 2. Paralip. 35. capit. *Cum viculis suis.* Idest locis non muratis: habebant istę vrbes viculos, maximè ciuitas Dor, quæ dicitur habere magnam prouinciam Iosue 11. & 12. cap. *Cœpitque ha-* E *bitare Chananæus cum eis.* Idest quòd non potuerunt filij Manasse expellere habitatores locorum istorum, qui erant Chananæi: habitauerunt Chananęi cum filijs Manasse. Et non est sensus, quòd Chananæi tunc cœperunt habitare in terra illa, quia à principio ibi habitabant, sed quia Israelitæ nunc nouiter habitauerũt, & non potuerunt expellere Chananeos cœperunt habitare cum Chananæis, & deberet dici cęperunt Israelitæ habitare cum Chananæis, & ponitur è contrario. In Hebræo habetur. *Consensit Chananæo habitare cum eis.* Et est sensus, quòd Israelitæ permiserunt Chananæos secum manere: sed quia istud est contra literam, cùm dicatur, quòd non potuerunt Israelitæ delere istos populos, & postea dicitur, quòd quando confortati sunt filij

De successu tribus Manasse, & Ephraim.

filij Israel fecerũt istos tributarios, litera nostra accepit intentionem, & non verba Hebræa, quia interdum litera Hebraica est nimis in sermone barbara. *Postquam autem confortatus est Israel.* Scilicet filij Manasse, quia ipsi soli pugnabant contra habitantes in sorte sua, & non totus Israel, sicut declaratum fuit in principio capituli, & dicitur. *Postquam confortatus est Israel.* Quia à principio diuisionis terræ Israelitæ non erant multi, ideo Chananæi poterant eis resistere: postea autem multiplicati sunt in sobole, & facta ẽ magna pugnatorum multitudo: & ista erat confortatio. *Fecit eos tributarios.* Scilicet habitatores omnium prædictarum vrbium. *Et delere noluit.* Scilicet quamquam potuisset noluit, vt haberet magnũ lucrum de tributis eorum.

An filij Manasse, & alij non delendo habitatores terræ peccauerint. *Quæst.* XXVI.

QVAERET aliquis an filij Manasse, & alij, de quibus infra dicitur, quòd delere noluerunt habitatores terræ peccauerint. Respondendum est, quod Deus iusserat Israelitis, quòd omnes Chananæos tam viros, quàm fœminas percuterent in ore gladij, & nõ misererentur eorum, Deu. 20. cap. ideo data facultate ad occidendum illos tenebantur occidere eos: à principio autem voluerant filij Manasse percutere Chananæos, sed non potuerant, ideo tunc non peccauerunt: postea autem confortati fuerant, & poterant delere Chananeos, sed cupidine tributorum noluerunt, ideo peccauerunt contemnentes præceptum Dei: potissimum cùm Deus sæpe admonuisset illos per Moysen, & Iosue, quòd non componerent amicitias cum his gentibus, nec permitterent eos viuere in terra: alioquin totum malum, quod Deus facturus erat eis, conuerteret in Israelitas, vt patet Num. 33. & Iosue 23. & ista fuit causa, quare Deus nimis iratus noluit delere gentes istas de conspectu Israelitarum, etiam si postea hoc ipsi precarentur, vt gentes hæ fierent eis scandalum, vt patet sequenti capitulo. Nimis ergo peccauerunt, & quia pactum istud fuit quasi in omnibus tribubus, Deus dedit generalem populo pœnam. *Ephraim etiam non interfecit Chananæum, qui habitabat in Gazer.* Postquam supra positus est prosper successus filiorum Ephraim capiẽdo vrbem Luzam, hic ponitur eorum peccatum nolendo delere gentem Chananæorum, & dicitur, quòd non interfecit Chananæum, idest noluit interficere, & hoc, vt esset ei tributarius: est autem Gazer vna de nobilibus ciuitatibus sortis Ephraim, vt patet Iosue 16. & mansit in potestate Chananæorum quousque Pharao rex Aegypti cœpit eam, & dedit illam in dotem filiæ suæ vxori Salomonis, vt patet tertio Reg. 9. capit. *Sed habitauit cum eo.* Idest habitauit Chananæus cum tribu Ephraim, non quidem in eadẽ vrbe, sed in eadem prouincia: nam in vrbe Gazer soli Chananæi habitabant. *Zabulon quoque.* Hic ponitur successus tribus Zabulon, quia etiam Zabulonitæ peccauerunt, sicut & aliæ tribus non delendo hostes, quos poterant. *Non deleuit.* Idest noluit delere: nam poterat si voluisset, sed noluit, vt efficerentur sibi tributarij, vt patet immediatè. *Habitatores Cetron, & Naalol.* Istæ sunt duę vrbes in sorte Zabulon, licèt non ponantur sub eisdem nominibus Iosue 19. vbi ponitur descriptio sortis Zabulon. *Sed habitauit Chananæus in medio eius.* Idest in medio Zabulon, scilicet Chananæi habitantes in Cetron, & Naalol habitauerunt in medio Zabulon, quia istę vrbes erant intra sortem Zabulon, & aliæ vrbes in circuitu harum habitabantur à filijs Zabulon. *Factusque est ei tributarius.* Scilicet soluens annuas impositiones, & seruitia, & propter hoc pmissus est manere in terra Zabulon. *Aser quoque.* Hic ponitur

Peccatum filiorum Ephraim.

Successus tribus Zabulon.

F successus tribus Aser circa hostes, scilicet quòd peccauit, sicut cœteræ tribus non delendo quos hostes delere poterat. *Non deleuit.* Idest delere noluit istos, qui sequunt, vt efficerentur ei tributarij. *Habitatores Accho.* Ista est ciuitas in sorte Aser. *Et Sidonis.* Ista est ciuitas magna, atque famosa antiquissima iuxta mare, quæ cecidit in sortẽ Aser, & est apud Tyrum: manseruntq; semper Chananæi in ciuitate hac, & in coniunctis, scilicet in Tyro. Quod patet, quia quando Christus ambulabat in confinibus Tyri, & Sidonis egressa est mulier Chananæa de finibus illis clamãs ad Iesum, Domine miserere mei: Matth. 15. cap. regnauit autem in ciuitate ista, & in Tyro Hiram, qui fuit valde amicus Dauid, & Salomonis, præbuitque ligna, & artifices ad cõstruendum templum, vt patet 3. Reg. 5. idem præbuit

G ad ædificandum domum Dauid 3. Reg. 5. accepitque in terra Galilææ viginti oppida, vt patet 3. Reg. 9. ideo Israelitarum reges tenuerunt pacem perpetuam cum eo, & sic manserunt semper Chananæi de regno eius illæsi. *Et Ahalab.* Ista est alia ciuitas sortis Aser, de qua Iosue 19. *Et Achazib.* Ista etiam enumeratur Iosue 19. *Et Helba.* Istæ ciuitates omnes quasi erãt simul, vt colligitur Iosue 19. *Et Aphec.* Ista est alia ciuitas eiusdem tribus. Est autem duplex Aphec. Vna ponitur in sorte Iudæ, de qua habetur Iosue 15. & ista est, apud quam castrametati sunt Israelitę, & Phylisthini in pugna, quando capta est arca, vt patet 1. Reg. 4. apud hanc etiam castramentati sunt in bello, quo mortuus est

H Saul, vt patet 1. Reg. 29. est autem illa Aphec apud vrbem Iezrael, & montem Gelboe: nam Israelitæ dicebantur esse super fontem Iezrael, & in mõte Gelboe, & Phylisthini erant in Aphec, vt patet in allegatis ca. & tamen castra Phylisthinorum erant tunc cõiuncta castris Israel, cùm immediatè pugnauerint. Alia Aphec erat in sorte Aser satis distans ab illa, cùm sors Iudæ sit nimis meridiana in terra Chanaan, & sors Aser esset valde aquilonaris, & de ista dicitur hic. *Et Roob.* Ista est etiam ciuitas nimis aquilonaris in terra Israel, & est quasi extrema in latere aquilonari. Quod patet, quia Num. 13. cùm ponitur terra, per quam discurrerunt exploratores, dicitur, quòd explorauerunt à deserto Sin vsque Roob ingredientibus Emath, & tamen ponitur desertum Sin pro latere meridiano, vt patet Nu-

I meri 34. Ergo Roob erat in extremitate lateris oppositi, scilicet aquilonaris. Etiam, quia Roob, & Emath erant coniuncta, vt patet Num. 13. Emath tamen ponitur esse in ipso latere aquilonari terræ Chanaan Numeri 14. ergo Roob est nimis Aquilonaris. *Habitauitque in medio Chananæi.* Scilicet tribus Aser fuit in medio Chananæorũ, quia ciuitates Chananæorum erant multæ circuẽtes terram, in qua habitauit Aser. Etiam sciendum, quòd Chananæus accipitur largè hic: non prout est vnus de septem populis Chanaã, sed vt significat quemcunque de terra illa, siue Chananæum, siue Ammorrhæum, Pherezæum, &c. Quod patet, quia de qualibet tribu istarum dicitur, quòd non deleuit

K Chananæum, & tamen manifestum est, quòd non solùm relictus erat populus de Chananæis, sed de Iebusæis, & Hethæis, & alijs ferè omnibus. *Habitatoris illius terræ.* Scilicet quòd Chananæi in terra illa multum possidebant, & dicebantur principaliter ipsi habitatores. *Nec interfecit eum.* Scilicet, quia noluit, vt fieret sibi tributarius, sicut faciebant aliæ tribus. *Nephtali.* Hic ponitur successus tribus Nephtalì, scilicet quòd ipsa peccauit, sicut cęterę non expellendo Chananęos de terra, sicut cœteræ non expulerunt. *Non deleuit.* Idest noluit delere, potuisset enim, sed non fecit, vt haberet tributarios. *Habitatores Bethsames.* Ista ciuitas est duplex: nam quædam Bethsames est in sorte Iude, de qua habetur Iosue 15. Alia autẽ est in sorte Nephtalì, &

Successus tribus Aser penes hostes.

Duplex est Aphec.

Successus tribus Nephtali.

& est coniuncta vrbi Bethsames: nam ambæ ponuntur simul Iosue 19. sicut hic. *Et habitauit inter Chananæū.* Scilicet, quia vrbes possessę à Chananæis, & filijs Nephtali erant mixtę, sed in nulla habitabant simul Chananæi, & Israelitæ. *Habitatorem terræ.* Scilicet, quia Chananæi tenebant magnam partem ibi terræ, maiorem quàm in tribu Beniamin, & Ephraim, & Manasse: ideo ipsi vocabantur principales habitatores terræ. *Fueruntque ei Bethsamitæ, & Bethanitæ tributarij.* Idest habitatores Bethsames, & Bethanath non permissi fuerunt sub alia conditione viuere in terra, nisi vt tributarij forent, quod ipsi gratis susceperunt. *Arctauitque Ammorrhæus.* Hic ponitur successus tribus Dan, scilicet quòd infeliciter se habuit cum hostibus: nam non dabat ei locum habitandi, & dicitur. *Arctauit Ammorrhæus filios Dan in monte.* Idest quòd filij Dan acceperāt à principio possessionem inter populū Ammorrheorum, & habuit aliqualem locum ad habitandum, sed postea confortati sunt Ammorrhæi contra filios Dan, & arctauerunt eos in montibus, dando eis paruum locum ad habitandum. Sciendum autem, quòd hoc tēpore accidit id, quod refertur infra 18. cap. de filijs Dā, scilicet quòd illo tempore filij Dan nondum acceperant possessionem, & iuerunt ad inquirēdum locum, vbi habitarent, & obtinuerunt ciuitatem Lais, siue Lesen, quam postea vocauerunt Lesen Dan. Hoc tenet Iosephus quinto antiquis. Et satis rationabile est: scriptura tamen facit sæpe anticipationes, & recapitulationem. *Nec dedit ei locum, vt ad inferiora descenderet.* Apud montem hares, in quo morabantur filij Dan, erant valles, & loca plana bonę habitationis, quæ occupata erant ab Ammorrhæis, qui non sinebant filios Dan descendere ad habitandum in vallibus: & hoc fuit quousq; tribus Ephraim, & Manasse auxiliatę sūt filijs Dan, & superauerūt Ammorrhæos, recluserūtq; eos, sicut ipsi recluserant filios Dan. *Habitauitque in monte Hares.* Scilicet tribus non habuit tunc locum habitandi, nisi in monte Hares. *Quod interpretatur testatio.* Istud non est in Hebræo, sed in litera nostra additū est. *In Baelon, & Saliabim.* Istæ erant vrbes in monte Hares, in quibus morabatur tribus Dan, & ponuntur Ios. 19. in sorte Dan inter cœteras vrbes. Est autem Haialon duplex: vna est in sorte Iudæ. Alia autem est in sorte Dan: & de hac dicitur hic: de quadam autem istarū locutus est Iosue dicens: Sol non mouearis cōtra Gabaon, & luna contra vallem Haialon, vt patet Ios. 10. *Et aggrauata est manus domus Ioseph.* Scilicet super Ammorrhæos, quia grauiter oppresserunt eos. *Factusque est ei tributarius.* Idest non permisit domus Ioseph Ammorrhæo manere in terra, nisi sub conditione tributi. Est sensus, quòd sors filiorum Dan tangebat aliquo modo sortem Ephraim, & Manasse: & ob hoc cum istæ duæ tribus, quæ vocantur domus Ioseph pręualuerunt contra Ammorrhæum, non solùm ex hoc ipsi habuerunt maiorem locum habitandi, sed etiam filij Dan deficiētibus Ammorrhæis potuerunt descēdere de monte eis inuitis, & habuerunt locum habitandi. *Fuitque terminus Ammorrhæi.* Scilicet ante hoc cùm confortatus esset Ammorrheus erat diffusus per terram, postea autē confortato Ephraim, & Manasse arctatus est Ammorrheus, & datus est ei termin⁹ iste, qui ponitur in litera ad habitandum. *Ab ascensu Scorpionis.* Est ascensus scorpionis quædam terra montuosa sic appellata, quæ ponitur in latere meridiano terræ Chanaan, vt patet Num. 34. & Iosue 15. & non accipitur hic ille ascensus scorpionis, quia iste est in sorte Iudæ, vt patet Iosue 15. hic autem agitur de Ammorrhæis habitantibus in sorte Ephraim, & Manasse, & Dan, & isti fuerunt coarctati intra ascēsum scorpionis. s. ꝙ in sorte alicuius harum tribuū est aliquis mons

Successus tribus Dā.

Quid sit Scorpionis ascensus.

A sic dictus, in quo inclusi sunt Ammorrhæi. *Petra, & superiora loca.* Petra est nomen ciuitatis in monte, qui dicitur ascensus scorpionis, & istam ciuitatem tenuerūt Ammorrhæi, & superiora loca. i. alia loca magis accedētia ad vertices mōtiū: & sic Ammorrhæi receperūt hic cōtrapassū, qa sicut ipsi incluserāt filios Dā ī mōte Hares, & nō pmiserūt eos ad iferiora descēdere, ita nūc versa vice filij Ephraī, & Manasse arctauerūt Ammorrheos in supiorib⁹ locis mōtis, q dr̄ ascēsus scorpionis. Isti sunt euentus speciales singularum tribuum, ideo deinceps dicetur de cōibus euentibus totius populi.

Petra nomen est vrbis.

B

CAPITVLVM II.

Scenditque Angelus Domini de Galgalis ad locum flentium, & ait: Eduxi vos de Aegypto, & introduxi in terram, pro qua iuraui patribus vestris, & pollicitus sum, vt non facerem irritum pactum
C meum vobiscum in sempiternum: ita duntaxat vt non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ huius, & aras eorum subuerteretis, & noluistis audire vocem meam: cur hoc fecistis? Quamobrem nolui delere eos a facie vestra: vt habeatis hostes, & dij eorum sint vobis in ruinam. Cumque loqueretur Angelus Domini hęc verba ad omnes filios Israel: eleuauerunt vocem suam, & fleuerunt. Et vocatum est nomen loci il-
D lius Locus flentium, siue lachrimarum. Immolaueruntque ibi hostias Domino.

Minos cretēsibus leges dedit.

Iosue 7.

Ascenditque. In præcedentibus descripta est populi culpa: hic consequenter coniungitur debita pœna. Et diuiditur in duo, quia primò ponitur ad populum facta comminatio. Secundò breuis huius libri materiæ prælibatio ibidem. *Dimisit itaque Iosue populum.*

An hic sit aliqua ordinis mutatio. Quæst. I.

QVAERET aliquis circa hoc an ea, quæ dicuntur fuerunt post præcedentia in capitulo præce-
E denti, vel sit aliqua mutatio ordinis. Respondendum, quòd hic est magna mutatio ordinis, quia præcedenti capitulo dictum est, quomodo se habuerunt tribus filiorum Israel singulæ cùm hostibus suis, & de multis pugnis factis post mortem Iosue: hic autem repetuntur aliqua, quæ fuerunt ante mortem Iosue. Quod patet, quia apparitio angeli, de qua hic dicitur fuit in Galgala, deinde in loco flentium, tamen quando Israelitæ manebant in Galgala viuens erat Iosue cum post mortem eius, imò ante mortem singuli Israelitę erant iam in sortibus suis. Item, quia dicitur infra post apparitionem angeli. Dimisit ergo Iosue populum, & abierunt singuli in possessionem suam: ergo viuens erat cùm daret eis licentiam recedēdi in possessiones suas.

Considerandum autem, quòd in principio libri huius vsque ad medium cap.3. non tenetur aliquis naturalis ordo in narrando, sed solùm artificialis: nam intendit narrare hic scriptura de successione iudicum, & quæ facta fuerint sub temporibus singulorum: & istud nō inchoatur vsque ad medium cap.3. Causa autem est, quia scriptura voluit hic ostendere duo. Primum erat status cuiuslibet trib⁹ singulariter in comparatione ad hostes, qui tenebant occupatam terram eius. Secundū est status totius populi respectu hostium cōmunium. Primum non pertinet directè ad historiam iudicum, vt tamen sacra scriptura nihil intactū relinquat de his, quæ necessaria sunt sermonem fecit de hoc: & istud tangitur in toto præced.cap. in quo nihil aliud agitur: ideo in princ.cap. dictum est de pugnis, quas fecit trib⁹ Iudæ contra hostes, & cōsequenter descriptum est de omnibus alijs vsque ad tribum Dan, quæ est vltima. Secundum autem principale est materia temporis Iudicum, quæ incipit infra 3. circa medium: & in hoc facit scriptura duo. Primò ponit occasionē introducendi iudices. Secundò ponit tempora, & actus Iudicum introductorum infra 3. in medio. In primo autem ꝓcessit sic scriptura, quia peccatum fuit causa necessitatis iudicum, ideo describuntur modi peccatorum.s. ꝙ Israelitæ cōicabāt in coniugijs, & in fœderibus cū Chananæis contra domini interdictum, & quia viuente Iosue incepit hoc malum, introducit hic scriptura quandam reprehēsionē factam ab angelo Dei coram toto Israel viuente Iosue, & præsente: & tunc aliqualiter abstinuerunt ab his malis Israelitæ in reliqua parte vitæ Iosue: quo mortuo redierunt ad priora peccata, ideo describuntur peccata eorum post mortē Iosue, & necessitas introducendi iudices, & modus successionis eorum, & hoc describitur in toto isto cap. ideo si quis vellet continuare ista 3. ca. prima deberet dicere, quòd primū.s. partim ponitur per anticipationē, & partim ꝑ rectum ordinem ad ea, quæ dicuntur infra 3. & vsq; ad finem libri, eo ꝙ aliqua ponuntur præc.c. quæ fuerunt facta postq̄ cęperunt iudices, & alia ponunt̄, q̄ fuerunt facta ante introductionē iudicum. Si autem comparemus ea, quæ habentur præc.c. ad ea, quę habentur hic, debemus dicere, ꝙ oīa illa ponūtur per anticipationē cum ea, q̄ habentur hic, fuerint facta ante oīa, q̄ habentur pręc.c.s. quia illa facta sunt post mortem Iosue: hęc aut facta sunt ante mortem eius. De his, q̄ habentur c. isto dicendum est, ꝙ sunt duę partes. Prima vsq; ad locum illum. *Dimisit autem.* Et secunda vsq; ad finem. Illa secunda nō potest habere ordinem anticipationis, nec recapitulationis, eo ꝙ ibi non tanguntur gesta temporalia, sed causę introductionis iudicū. De prima parte dicendum, ꝙ ponitur totaliter per recapitulationē, qa istud qđ habetur hic, fuit factum ante ea, quę habentur pręc.c. & ante ea, q̄ habentur in toto libro isto, seruauit tñ scriptura in hoc ordinem artificialem, qa ad describendum tempora iudicum conueniens erat præmitti causas introductionis eorum. Hæ tñ mutationes ordinis vehementer turbant lectorum aīos, nisi perspicaciter, & diligenter aduertāt. *Ascendit autem angelus domini de Galgalis.* Hic ponitur reprehēsio facta non ꝓ peccatis factis pręc.c. qa illa fuerunt post mortē Iosue, & ista increpatio fuit viuente Iosue: sed pro peccatis, q̄ faciebāt Israelitę viuente Iosue, quorū similia postea egerunt, & fuerūt causa introductionis iudicum. Introducitur autem reprehensio huius peccati per angelum, vt sint Israelitæ minus excusabiles. Nam non solùm Deus lege vetuerat communicationem Israelitarū cum Chananæis, sed etiam angelus domini venit ad increpandum eos de illa, & hoc non obstante post mortem Iosue redierunt ad ista peccata. Et dicitur, quòd angelus domini ascendit de Galgalis in locum flentium, scili-

Ad populum facta comminatio.

F cet quòd Israelitæ erant in Galgalis quando locutus fuit eis angelus, & post recesserunt inde, & iuerunt in locum flentium, & ibi increpuit eos de trāsgressione.

Quis erat iste, qui apparuit hic, an homo, vel angelus. Quæst. II.

QVAERET aliquis de isto angelo, quis erat. Respondent quidam Hebręi, ꝙ erat Phynees filius Eleazari summi sacerdotis, & vocatur angelus, qa erat sacerdos: omnes autem sacerdotes vocantur angeli: Mala.1.s. Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem exquirent de ore eius, quia angelus domini exercituum est. Sed hoc non stat, quia scriptura loq-
G tur hic de isto tanquam de vero angelo: de sacerdotibus autem loquitur, vt de veris hominibus, nec reperitur sæpe eos vocatos angelos, & tunc quando sic vocantur, apparet dictum esse per metaphoram. Item si Phynees locutus fuisset hic redarguendo Israelitas, nō dixisset: Eduxi vos de Aegypto, & introduxi in terrā, pro qua iuraui, sed dixisset: Deus eduxit vos de Aegypto, &c. Ratio differentiæ est, quia quando loquebantur angeli Israelitis, illi putabāt esse Deum, ideo loquebantur angeli vt Deus, & ipsa scriptura (vt communiter) vocat eos Deum. Sic patet Exo.3. de angelo apparente in rubo, & ibi dicitur, quòd erat Deus. Stephanus tamen Act.7. dixit, quòd erat angelus: ille quoque, qui dedit legem in montem Sinai erat angelus, vt pa-
H tet ad Gala.3. vocatur tamen Deus Exo.20.s. Ego sum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti, & sic in omnibus locis generaliter vbicunq; dicitur Deū locutum fuisse aliquid, fuit aliquis angelus locutus, qa Deus non potest loqui, vt declaratum est Exod. 25. Si autem homo locutus fuisset, vt Phynees, apparebat illum esse hominem, ideo non loqueretur ille sic in ꝑsona Dei, cùm constaret eum esse hominem: fuit tamen locutus in persona Dei: ergo erat angelus. Item dicitur, quòd ascendit angelus Dei de Galgalis ad locū flentium, in quo innuitur, quòd solùm fuerit cum eis in Galgalis, & postea in loco flentium, vbi increpuit Israelitas. Si tamen intelligeretur de Phynees hoc, nō diceretur, ꝙ specialiter ascendit de Galgalis in locum
I flentiū, quia ille semper erat cum Israelitis, & ibat quocunque illi ibant: ergo nō erat Phynees. Item Israelitę tenuerunt istum, vt verum angelum: quod patet, quia postq̄ ipse cessauit loq, immolauerunt dn̄o victimas in eod. loco, vt patet infra ī litera: si tñ fuisset Phynees, nō īmolassent propter reuerentiā eius. Alij Hebręi dn̄t, ꝙ iste, q locutus est erat verus angelus, & tñ erat Phinees filius Eleazari summi sacerdotis, eo ꝙ dn̄t istū fuisse an gelū incarnatū. Et ex hoc dn̄t, ꝙ iste se faciebat aliqn̄ uisibilē, qa erat angelus, & sic volunt ꝑ id qđ habetur Ios.2. de duobus exploratoribus, vbi litera nostra dicit: Tollens mulier viros abscōdit. Et in Hebr. dr̄: Tollens mulier viros abscondit eū: ex quo dn̄t, ꝙ mulier duos viros accepit, sed vnū solùm abscondit, eo ꝙ vnus eorū
K erat Phynees, & ille erat angelus, ideo faciebat se inuisibilē qn̄ volebat. Sed ista est magna insania: peccāt.n. in radice naturę: nam angelus non pōt esse incarnatus, quia substantia angelica nō est forma, sed tota species: ideo non est vnibilis: vnde impossibile est, ꝙ formaliter vniatur angelus bonus, vel malus alicui corpori ad viuificanpum id, sed solùm vniuntur, vt motor mobili, sicut angeli mouent corpora cœlestia, vt patet Iob 9.cap. & declarat Aristot.12. Meta. & angelus domini portauit Abacuc de Chaldęa in Babylonem, vt patet Dan.13. capit. & quando angeli videntur in aliquibus corporibus, illa sunt aerea, & non vniuntur angeli illis tanquam forma materię ad efficiendum vnum per se resultans, sed sunt totaliter diuisa.s. motor, & mobile,

Iudæorū ridiculum commentum.

Angelus nō potest vniri formaliter aliquo corpori.

sicut nauta & nauis: Iudęi autem, qui circa omnia rudes sunt, nec principia naturę de conditione formarū, nec theoricum aliquid nouerunt de conditione angelorum, ideo in singulis errant. Item Phynees erat filius Eleazari, vt testatur Deus Num. 25. ergo erat verus homo, & non angelus. Patet consequentia, quia homo nō gignit nisi hominem prӕterquam ӕquiuocè: & tunc gignitur alterum genus animalis: angelus autem non est animal, nisi quis cum Poetis, & quibusdam Platonicis desipiat: ergo non erat Phynees angelus. Item Phynees genuit filios, qui ei successerunt in summo sacerdotio 1. Paral. 6. & Deus dixit, quòd summum sacerdotium māsurum erat in posteris Phynees descendentibus de semine suo, vt patet Num. 25. ergo non erat angelus. Patet consequentia, quia angelus non gignit quidquam: nam licèt aliqui dęmones immundissimi sint, qui improbo libidinosoque accessu mulieres vexāt, quos incubos, & sucubos vocamus, vt ait Aug. 15. de ciuit. Dei: tamen nullus dęmon, vel angelus gignere potest, quia semen effundere nequit, cùm non sit animal. Item quando dicunt, quòd Phynees erat angelus domini, quia Iof. 2. dicitur: Tollens mulier viros abscondit eum: non est vllatenus rationabile motiuum, quia litera Hebraica est nimis barbara, & interdum non seruat numeros, nec personas, sic patet Isa. 19. cùm dicitur in litera nostra: Tradam Aegyptum in manu dominorū crudelium: habetur in Hebrӕo: Ponam super Aegyptum dominos durum, vel crudelem, cùm deberet dicere, duros, vel crudeles. Itē satis apparet, ꝙ non erat angelus aliquis de illis exploratoribus, quia tunc, sicut vnus eorum seipsum faceret inuisibilē, ita & posset facere de socio suo, & nō fuisset opus, ꝙ Raab abscondisset eos sub stipula lini, vel etiā fecisset, ꝙ viri veniētes ad inquirēdum eos in domum Raab non inuenirent portam, sicut duo angeli venientes sodomam in effigie virorum percusserunt omnes viros Sodomorū cęcitate, ita vt ꝑ totā noctē nō posset inuenire portam domus Gen. 19. c. Item non dimitterētur à Raab per funem per murum, sed aliter possent ire volando. Item non iuissent ad latendum in montibus tribus diebus, sed ambulauisset securi nullum timentes. Item non facerent pactum cum Raab dicentes, ꝙ obseruarent pactum, si nō proderet eos: In quo innuitur, ꝙ timebant. Quӕ omnia patent Iof. 2. c. Ergo nullus illorū erat angelus, q̄ se posset facere inuisibilē. Et sic patet, ꝙ Phynees non erat angelus incarnatus. Dicendum ergo, ꝙ iste nō fuit Phynees, vel aliqs alius hō, sed verus angelus Dei, & apparuit corā oībus Israelitis in forma humana sumpto corpore de aere, & locutus est, & Israelitę venerati sunt eum, vt angelū Dei.

Doct. resp. ad quӕsitum.

Quomodo angelus de Galgalis in locum flentium venerit. Quӕst. III.

QVAERETVR vlterius quomodo angelus dn̄i venit de Galgalis in locum flētium, & quomodo hoc stet. Respondet historia scholastica, ꝙ angelus domini apparuit in Galgalis, & cùm venisset ad eum de finibus suis transtulit se ad alium locum, & Israelitę secuti sunt eum. Sed aliquis dicet, ꝙ ista litera non bene sibi cōsonat, quia necesse est, ꝙ Israelitę fuerint in Galgalis quando fuit ibi angelus, & tamen non fuerunt Israelitę congregati in Galgalis, nisi tēpore Iosue à principio antequam haberent possessionē terrӕ Chanaan: nam Israelitӕ mox, vt introierunt in terram Chanaan castrametati sunt in Galgalis, & ex loco ipso procedebant ad bellum illi, qui ituri erāt, & reliqua multitudo mulierum, & paruulorum, & impotētium ad bellum manebat in Galgalis, & bellatores finitis bellis redibāt in castra Galgalӕ. Sic patet Iof. 10. vbi ponuntur multa

Historiӕ scho. resp. ad quӕsitum refellitur.

A bella Iosuę facta contra Chananӕos, & in fine dicitur, quòd redijt in castra Galgalӕ: postquam aūt obtenta est magna pars terrӕ de manu hostium, & diuisa fuit, iuerunt singuli in possessiones suas, & non manserunt in castris Galgalis: hic tamen dicitur infra quòd postq̄ angelus locutus ē, dimisit Iosue singulos in possessiones suas: ergo iā tenebant possessiones, & consequenter non erant in Galgalis. Item, quia angelus iste increpauit Israelitas, ꝙ fecissent fędera, & coniugia cum Chananӕis, & non subuertissent aras eorum, sed cùm Israelitӕ erāt in Galgalis antequam habitarēt per loca terrӕ Chanaan non communicabant cum aliquo de Chananӕis, ergo non erant tunc in Galgalis, sed iā habitauerunt aliquanto tempore diffusi per terram Chanaan. Respondendum, quòd Israelitӕ erant in Galgalis, qn̄ ibi fuit angelus, & inde iuerūt in locum flentiū: & tamen non fuerūt hӕc facta in Galgalis prima vice, quando erat ibi Iosue cùm toto Israel, quia tunc Israelitӕ nondum habebant possessiones: ideo assignandū est aliter, & dicendum, quòd viuente Iosue aliquanto tempore post diuisionem sortium Israelitis communicantibus cum Chananӕis angelus à Deo missus venit ad increpādum Israelitas super hoc, & apparuit angelus ille in Galgala, vbi aliqui habitabant, iussitq; illis, vt cōuocarent ad ipsum locum Iosue, & totum Israel, cumque omnes cōuenissent, angelus recessit inde ad locum, qui postea dictus est locus flentium, & ibi eis allocutus est. Et hoc tenet historia scholastica, dicens: Apparuit angelus domini in Galgala, & cùm venisset ad eum de finibus suis transtulit se ad alium locum, & secuti sunt eum. *Ad locum flentium.* Hoc ponitur per anticipationem, quia quando angelus venit ad locum istum non vocabatur locus flentium, sed postea vocatus est cùm omnes Israelitӕ fleuerint loquente angelo, & ipsi tunc nominauerunt sic locum, vt patet infra. In Hebrӕo habetur. *Ad flentes.* Litera tamen nostra dixit ad locum flentium, quia aliàs esset sensus, quòd angelus venit ad flentes, scilicet quòd Israelitӕ flebant quando venit ad eos angelus. *Et ait: eduxi uos de Aegypto.* Loquitur angelus in ꝑsona Dei, nō ꝙ ipse esset Deus, quia angeli isti apparebāt, vt Deus, & populus putabat eos esse Deum, & improperat Israelitis beneficia prӕstita, quia ipsi debebant seruare legem Dei cum benefecisset eis nimis, & nunc prӕuaricabantur, ideo reddebāt se indignos pręstito beneficio. Nominauit aūt hic angelus duo beneficia solùm. s. eductionem de Aegypto, & introductionē in terra Chanaan, q̄a in his duobus includuntur oīa particularia beneficia. s. oīa adiutoria prӕstita in Aegypto, & plagӕ inflictӕ Aegyptijs, & trāsitus maris rubri, morsq; Aegyptiorum in mari, intelliguntur sub eductione de Aegypto: manna autē collatum in deserto, & aqua de petra, & victorię cōtra hostes, aliaq; singularia bona; deinde pugnę factę contra reges terrӕ Chanaan, & apertio Iordanis, & omnia alia accipiūtur nomine introductionis in terram Chanaan. *Et introduxi in terram.* Non solùm introduxi, sed & illam ad possidēdum dedi deletis hostibus vestris. *Pro qua iuraui patribus vestris.* Scilicet iurauit Abrahę de dādo terram Chanaan: nam pepigit cum eo fędus super hoc, vt patet Gen. 15. & in fędere interuenit iuramentum: de alijs Patriarchis non legitur, quòd Deus iurauerit eis dare terram Chanaan: legitur tamē quòd ꝓmiserit eam dare illis sub prӕstito iuramēto. Sic patet de Isaac Gen. 36. c. s. tibi & semini tuo dabo vniuersas regiones has complens iuramentum quod spopondi Abrahā patri tuo. Dicere autem aliquid, vel ꝓmittere sub ꝑstito iuramento, vel sub pęna ꝑstiti idem est, ac si de nouo super illo articulo iuramentum prӕstaretur. *Et pollicitus sum, vt non facerem irritum pactum meum.* Idest promisi eis, ꝙ pactū meū initū cū eis non esset frustra.

B — Doc. resp. ad quӕsitum.

C

Angelus alloquitur Israelitas in persona Dei.

D

E

Iſta erat ſecunda promiſſio .ſ. ꝙ primò iurauit Deus F
Iſraelitis, & pepigit cum eis fędus de dando terrā Cha-
naan.Poſtea aūt promiſit,ꝙ iſta promiſſio ꝑcedens nō
eſſet inanis,& iſta erat cōfirmatio fęderis. *In ſempiternū.*
Ideſt nunq̃ facerē irritū, quia qđ in ſempiternū non fit
nunquā fit,ſicut dixit Auguſ. ſuper illo verbo Petri ad
Ieſum, quod habetur Ioan.13.ſcilicet.Domine non la
uabis mihi pedes in æternum,ideſt nunquam lauabis.

Quomodo Deus ſeruaturus erat fœdus cum Iudæis vſque in ſempiternum. Quæſt. IIII.

QVAERET aliquis,quomodo Deus ſeruaturus
erat fędus cū Iudæis vſq; in ſempiternū, qa dato,
ꝙ Iſraelitę ſeruarent ex parte ſua id,qđ ſeruaturi erant, G
non maneret iſtud pactum in ęternū,cùm Deus diſpo
ſuiſſet mutare alium ſtatū .ſ. legem veterem in nouā,
& ꝙ omnia antiqua ceſſarent.Reſpondendum,ꝙ ſiue
Iudæi bene ſe haberent ad Deum ſeruando omnia, q̃
lege iuſſa erāt,ſiue oīa pręuaricarent̄ ſemper ſtatus Iu-
daicus mutandus erat,quia nō dederat legem veterem
tanq̃ ſemper manſurā, ſed vt quoddā manuductiuum
ad inducendum poſtea legem noui teſtamenti. Sic de
clarat Apoſtolus ad Gal.3.& 4.c.ſ.ꝙ lex pedagogus no
ſter fuit in Chriſto .i. ꝙ erudiuit nos lex Moſaica tanq̃
pedagogus per timorē, vt poſtea reciperemus legem
Chriſti.Et iterum,ꝙ qñ eramus in lege veteri, eramus
vt paruuli ſub elementis mundi ſeruientes.i. ſub rudi-
mentis puerilibus,quæ ſunt prima, ſicut elemēta ſunt H
prima in rebus: dicebantur tñ ea, quæ in lege ponebā-
tur pacta ſempiterna, non ꝙ pro ſemper duratura fo-
rent, ſed quia magno tempore. Sic patet de circunci-
ſione Gen.17.ſ.ꝙ erat fędus ſempiternū: & Leui.3.di-
citur oīs adeps dñi erit iure ꝑpetuo:& tñ iſta non erant
obſeruanda,niſi quandiu maneret ſtatus Iudaicus, qui
non erat ad ſemper. Ad rationem in contrariū reſpō-
deri poteſt dupliciter. Vno mō,ꝙ Deus promiſerat,ꝙ
non faceret pactum ſuum irritum in ſempiternū .i. ad
magnum tempus,& tñ,quia ipſi peccabant,cito Deus
irritaret pactū. Aliter & melius dici debet,ꝙ iſtud pa-
ctum de dando terrā Chanaā Iudęis erat ęternū,vt pa-
tet Gen.17.non ſolùm ad magnū tempus,imò etiā ad
ſemper qñ homines viuerent ſuper terrā. Et ratio drię I
huius pacti,& eorū,q̃ in lege fiunt eſt,quia ea, q̃ poſita
fuerunt in lege, ſolùm manere debebāt quandiu dura
ret ſtatus Iudaicus,& tñ iſte non debebat ſemper dura
re:ergo nulla lex,aut pactum in ęternū extendebatur:
quamquam in eo exprimeret̄,ꝙ dabatur in fędus per-
petuū. De promiſſione aūt facta de poſſidendo terrā
Chanaan in ęternum ſecus erat,qa iſta nō attinebat ad
ſtatum legis:ideo dato,ꝙ tota lex mutaret̄ adueniente
nouo teſtamēto,poterat manere iſta promiſſio.Vnde
dicendum eſt,ꝙ ſi Iudęi nunq̃ peccauiſſent ſaltē graui
ter,ſicut peccauerunt, ēt ſi Chriſtus aduenīſſet tēpore
ſuo,quo nūc aduenit, & Iudæi oēs relicto Iudaico ritu
tenerent cęremonias noui teſtamenti, maneret ſemp
ꝑmiſſio facta illi populo de poſſidendo terrā Chanaā. K
ſ.ꝙ nunq̃ ducti fuiſſent captiui ad aliquas nationes, &
nullus occupaſſet terrā illorū,nec mutaſſet illa gens ſe
des ſuas.Et ſic eſſet iſta gens inter Chriſticolas cęteros
habēs aliquid ſpeciale.ſ.ꝑmiſſionē de manēdo,& poſ-
ſidendo in ęternū terrā Chanaā:fuit tñ irritatum fędus
iſtud propter peccata multiplicia Iudęorum. *Ita dunta-
xat, vt non feriretis fędus cum habitatoribus terræ huius.* Ideſt
& cum iſta conditione feci pactum iſtud, vt vos non
cōponeretis fędera cū habitatoribus. Nō poſuit Deus
iſtam cōditionē qñ pepigit fędus de dando terrā Cha-
naan in poſſeſſionē ęternā Iſraelitis,ſed ſimpliciter lo-
cutus eſt Ge.15.& 17.c.intelligebatur tñ in verbis Dei
cōditio,& ſic eſt generale in oībus ꝑmiſſionibus Dei,

Ad rationem in diuerſum.

& cōminationibus intelligatur, ꝙ ſi res permaneat in
eo ſtatu,in quo erat qñ facta ē ꝑmiſſio,vel cōminatio.
Sciendū,ꝙ duntaxat ponit̄ hic impropriè: nā ſi teneat̄
propriè eſt ſenſus, ꝙ Deus promiſit non irritare pactū
ſuū,ita vt Hebræi ſolùm ſeruarent hoc, ꝙ non inirent
fędera cum habitatoribus terrę huius:& tñ falſum eſt,
quia dato,ꝙ Iſraelitę obſeruarent oīa,q̃ habentur hic,
poterant peccare in multis alijs grauiſſimè,& expelle-
rētur de terra. Nam Leui.26.cōminatur Deus omnia
mala expulſionis, & captiuationis pro quibuſcunque
peccatis,in quibus Iudęi eſsēt incorrigibiles: ſed debet
accipi,ita duntaxat.i.ita tamē, vel ſub hac conditione.
Sciēdum, ꝙ inire fędus accipitur hic large, qa propriè
initur fędus qñcunq; intercidit aliquod pactū ſuper re
magna:& poſtea confirmatur cęremonijs fęderis.ſ.oc
cidendo animalia,& tranſeundo ꝑ medias diuiſiones.
Hic autem vocatur fędus quęcunque compoſitio, vel
contractus.ſ.ꝙ Iſraelitę non debebant accipere vxores
de ſtirpe Chananęorū,nec dare illis filias ſuas ī vxores:
Exo.34.& Deut.7. ēt non erant contrahendę vllę ami
citię cum eis,ēt emptio, & venditio, & alij contractus
cōmunes, & quęcunq; cōmunicatio erant illicita, ſed
tenebantur Iſraelitę occidere Chananęos viros, & fę-
minas qñcunq; poſſent nullo interpoſito fędere pacis,
aut ſeruitutis: Deut.20.cap. *Et aras eorum ſubuerteretis.*
Scilicet non ſolùm tenebātur Iſraelitæ occidere Cha-
nanęos,vel non cōicare cū eis,dum viuerent, ſed ēt te-
nebantur ſubuertere aras eorū .i. deſtruere altaria illis
mortuis,nè deletis Chananęis aræ ſuperſtites eſſent Iſ-
raelitis occaſio idolatrandi,& per hoc intelligit̄ exclu-
ſio oīs cultus diuini apud Gentiles: nam Deus iuſſerat
Deut.12.ꝙ excluſis Chananęis de terra Iſraelitę nō in-
quirerent cęremonias eorum dicētes, ſicut coluerunt
gentes iſtæ Deos ſuos,ita & ego colā. *Et noluiſtis audire
vocem meam.* Ideſt noluiſtis obedire mihi.Ex quo patet
eos nimis reprehenſibiles,& beneficijs indignos: tum
quia pręcepta erant rationabilia, & debebant eis obe-
dire ēt nullo alio intercidente:tum quia Deus benefe
cerat eis,& ex hoc magis tenebant̄ ei ad mandara,vt ip
ſe inducebat Exo.19. *Cur hoc feciſtis?* Poteſt teneri inter-
rogatiue .ſ. quare feciſtis hoc.q. d. non habebatis aliq̃
cauſam ad faciendū: ideo male egiſtis. Vel pōt teneri
cauſaliter pro quia.ſ. quia feciſtis hoc,nolui delere gē-
tes à facie veſtra. *Quamobrem.* Scilicet quia vos irritum
feciſtis pactum meum, ego quoq; irritaui pactum qđ
vobiſcum pepigeram. *Nolui delere eos à facie veſtra.* Sci-
licet occidendo eos,vel expellendo de terra.

Quomodo Deus dicit quamobrem nolui delere eos. Quæſt. V.

QVAERET aliquis,qūo Deus dicit:Quamobrē
nolui delere eos,qa videtur ponere Deus idē pro
pęna quod erat culpa:fuit.n.culpa Hebręorū, ꝙ nolue
rint delere Chananęos,cū poſsēt,& nūc dicit Deus, ꝙ
ipſe noluit propter hoc delere eos à facie ipſorum.Re
ſpondendum, ꝙ Deus iuſſerat Iſraelitis nō cōicare cū
Chananæis,& expellere eos de terra qñ poſſenr, & tūc
Deus promiſerat,ꝙ daret Hebræis vires ad expellendū
eos de terra,vt patet Ioſ.13.ſ. Ego ſum, q delebo eos à
facie filiorū Iſrael. Et ſi Iſraelitę nollent occidere Cha-
nanęos,cū poſſent,Deus cōminatus fuerat,ꝙ conuer-
teret mala ſuper Iſraelitas, & ꝙ ipſi Chananęi offende
rent Iſraelitas,vt patet Nu.33.ſ. ſi autē nolueritis inter
ficere habitatores terrę,q remāſerint, erūt vobis quaſi
claui in oculis,& lanceę in lateribus,& aduerſabuntur
vobis in terra habitationis veſtrę,& qdquid facere illis
cogitaueram,vobis faciam. Idem patet Ioſue 23.cap.
Vnde cùm Iſraelitæ à principio potuiſſent expellere
Chananæos de terra, & noluerunt Deus ſuſcitabat in
eos

eos hostes acerrimos Israel,& tunc vellent libenter Israelitæ excludere Chananæos de terra, & non cōmunicare illis: sed Deus dabat illis vires ad præualendum contra illos in pœnam delicti eorum,scilicet,quia noluerunt expellere eos, quando poterant. Et hoc dicitur hic,scilicet. Nolui delere eos à facie vestra.i.nunc ego nolo delere eos, etiam si vos velitis, quia vos irritastis pactum meum,& in hoc Deus irritabat pactum suum,quia ipse promiserat tradere totam terram Chanaan Israelitis, & excludere omnes gētes de cōspectu eorum. *Et habeatis hostes.* Aliqui legunt literam istam consecutiuè,& non finaliter,scilicet quòd non dereliquit Deus Chananæos in terra ad hanc intentionem, vt haberent Israelitæ hostes: sed dereliquit gentes, & ex hoc consequebatur,quòd haberent hostes manentibus eis in terra: legenda tamen est litera finaliter,qa intentio Dei fuit punire Israelitas ꝑ peccato,& fuit ista pęna suscitando illis Chananæos in hostes. *Et dij eorum sint vobis in ruinam.* Ista litera est legenda obsecutiuè.s. quia non dereliquit Deus Chananæos in terra ad hāc intentionem, vt Israelitæ haberent occasionem peccandi in dijs illorum,sed dereliquit eos,& ex hoc consequebatur,quòd dij Chananæorum essent in ruinam Israelitis cōmunicando cum Chananæis. Et ratio est, quòd ista clausula legatur consecutiuè, & superior finaliter,quia superior importat pęnam solùm. Ista aūt importat directius culpam,quàm pęnam. Deus autē nō vult culpam, pęnam autem vult, quia illa bona est, ideo pęna potest poni,vt finis,culpa autem nequaquā: dij autem Chananęorum erant in ruinam Israelitis,qa manentibus in terra Chananæis viderent Israelitæ altaria,& Deos Chananęorū, & inclinarentur ad colendum eos: & ista erat ruina in culpam:ex qua sequebat̄ ruina in pęnam,scilicet,quia Deus nimis acriter vindicabat in Iudæos,cùm colerent Deos alienos. Sciendū, quòd Deus posuit hic duo mala cōtra Iudæos,scilicet quòd haberent hostes,& quòd dij Chananęorum fierent eis in ruinam, & hoc ꝑpter duas transgressiones, quas fecerunt Israelitæ: nam Deus iussit, ꝙ nullo mō componerent fœdera, vel amicitias cum Chananæis. Secundò iussit,ꝙ destruerent altaria eorum, & vtrunque præuaricati sunt. Contra primum Deus dedit in pęnam,ꝙ haberent Chananęos in hostes,quia contra voluntatem,& pręceptum dn̄i voluerāt eos habere in amicos. Contra secundum fecit,ꝙ Israelitæ haberent occasionem peccandi,& consequenter recipiendi pęnam propter Deos Gentiliū,&hoc,qa Deus dixerat,ꝙ aras eorum subuerterent,& noluerūt. *Cumq; loqueretur angelus domini.* Idest cùm finiuisset loqui verba hæc.

Chananęorū dij erāt in ruinam Israelitis.

Quare vocatur iste hic angelus cum sacra scriptura consueuerit Deum vocare quemlibet angelum. Quæst. VI.

QVAERET aliquis, quare vocatur iste hic angelus, cùm sacra scriptura consueuerit vocare Deum quemlibet angelum apparentem, & loquentem,vt patet ex toto discursu librorum Moysi. Respōdendum,quòd sacra scriptura curauit nimis tollere Iudæis occasionem idolatrandi:erant autem nimis ꝓmpti ad idolatriam,cùm mansissent in Aegypto, vbi tota gens colebat statuas tanquam Deos, & quia si dictū fuisset Israelitis, quòd Deus suus erat corporeus habēs aliquam effigiem rerum,quæ sunt, fecissent ei imaginem ad colendum illum,& illam imaginem colerēt, in quo idolatrarent. Noluit dicere scriptura Deum habere imaginem, ideo quandocunqqe aliqui angeli loquebantur Israelitis ex parte Dei,non apparebant in aliqua forma corporeitatis,sed solùm audiebatur vox, & ipsum corpus quod ipsi assumpsissent ad loquendū, velabant intra caliginem nubis, vel fumi. Et ista

Quare angeli loquētes Israelitis exparte Dei nō apparebāt in alia forma corporea.

A fuit causa, quare fiebant apparitiones angelorum in nube,vel igne, aut fumo, vel in loco abscondito, sicut in propitiatorio super arcam, vt non videretur corpus assumptum. Et tunc vocabantur isti Deus,nec erat aliquod periculum, quia ex hoc Iudæi non insurgerent ad fabricandum aliquam imaginem,eo quòd nullam vidissent figuram: nunc autem angelus iste apparuit manifestè in figura humana, vt à toto populo cerneretur, & verba eius attenderentur, & tunc si scriptura vocasset hunc Deum,cùm vidissent eum Israelitæ sub humana effigie, putassent Deum corporeum esse, & fingerent ei statuam, ideo non vocatus fuit Deus, sed angelus. In angelis autem non erat periculum,quòd apparerent in humana effigie, quia illi non iubebantur coli, & cōsequenter non fierent eis imagines.

B Quòd autem ista esset intentio scripturæ patet ex verbis Moysi Deuter.4.dissuadentis Israelitis fabricationē imaginum ad colendum,cùm ait: Custodite solicitè animas vestras: non vidistis aliquam similitudinem in die,qua locutus est domin⁹ in Horeb de medio ignis, nè fortè decepti faciatis vobis sculptam similitudinē, vel imaginem masculi,vel feminę,&c. Ideo attendendum diligenter,quòd scriptura solicitè obseruauit istā consuetudinem, scilicet quòd vbicunque angelus apparens manifestè apparebat sub aliqua effigie,scriptura sacra vocat eum angelum,vbi autem apparebat sine similitudine vocat eum,vt communiter Deum, quāquam raro vocet angelū. De primò patet, quia angelus dn̄i apparuit Agar fugienti, & quia ipsa vidit eum,

C vt patet Gen.16.s.Profectò hic vidi posteriora videntis me: propter hoc appellauit puteum illum puteum videntis,& viuentis:& ibi nō vocatur Deus,sed angelus. Sic etiam patet infra 6. de Gedeone,cui apparuit angelus in effigie humana, ita vt Gedeon putaret illū virū, & scriptura vocauit eū ibi angelū,& non Deū. Sic etiā patet de Manue patre Samsonis, cui apparuit angelus Dei in effigie viri, & postea constitit eū non esse virū: scriptura tn̄ nō vocauit eum Deū, sed angelū, vt patet infra 13.c.De secundò apparet ꝑ totū discursum librorum Moysi,&vet.test.in quibus sępe dicit̄ Deū locutū fuisse aliqua,& intelligūtur omnia illa de angelo,quia Deus nunq̄ loquitur. Quòd aūt angelus non apparens

D interdum vocetur angelus, patet Exo.14. vbi dr̄,ꝙ angelus, qui pręcedebat in columna nubis trāstulit se ad posteriorem partem castrorum, & tamen ille angelus non videbatur:primum tn̄ semper stat inconcussè.s.ꝙ angelus,qui videbatur,nunq̄ vocat̄ Deus,sed angelus.

Quare angelus,qui dedit legem in monte Sinai,apparuit sine effigie,& vocatur Deus,& angelus,de quo hic,apparuit in humana effigie,& vocatur angelus. Quæst. VII.

QVAERETVR vlterius cùm scriptura vocet angelum apparentem in humana effigie,& angelū apparentem sine effigie vocat Deum, cur apparuit an-

E gelus in datione legis sine effigie,& hic in effigie,scilicet quare ambo non apparuerūt sine virorum effigie, vel ambo cum effigie. Respondendum,ꝙ quamquā generale sit, ꝙ quādocunque aliquid ex parte Dei hominibus dicitur,vel aliquid fit cùm eis, quòd non fit ꝑ Deum,sed per angelum,quia hoc non congruit dignitati Dei,nec etiam est possibile,cū omnia ista fiant per motum,qui in Deo esse impossibile est: tamen quędā sunt operationes,q̄ pertinent ad magnam potentiam, & dignitatem,& alia sunt,quæ important nudum ministerium. Quantum ad primas operationes licèt angeli illas efficiant, tamen nō dicuntur illas ipsi efficere, sed Deus, quia tuuc suscipientes ista magna beneficia inclinarentur ad colendum totaliter angelos, vel ex

parte propter hæc. Sic fuit in datione legis. Nam legem condere est maximæ potestatis, & ei tota politia subiecta est, qui ei leges imponit. Si igitur Iudæi putassent leges datas sibi per angelum, credidissent, ꝙ illi obediendum foret, ideo angelus in datione legis vocauit se Deum, dicens: Ego sum dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti: non habebis Deos alienos coram me: Exo.20. Et quia iste actus legislationis erat maximę potestatis, Moyses conatus est persuadere Israelitis istum fuisse Deum: quod patet Deut.4.ca. ex verbis suis, cũ vult probare, quòd non debebat fieri aliqua sculptura ad exprimẽdum Deũ, ait: Custodite solicitè animas vestras: non vidistis aliquam similitudinem die, qua locutus est dñs in Horeb: quasi dicat, quia Deus non habet aliquam similitudinem, nec vos vidistis eam, non debetis facere imaginem. Si tamen Moyses præsupposuisset, quòd iste erat angelus, non oportebat, ꝙ sic argueret, qa dato, quòd apparuisset in aliqua effigie die, qua locutus est in Horeb: non sequebatur, ꝙ Deus haberet effigiẽ, quia ille non erat Deus, sed angelus. Dicendum ergo, ꝙ quamquam Moyses sciret illum esse angelum, tamen conabatur persuadere illum esse Deum populo rudi, nè haberet occasionem errandi colendo angelos. Sic etiam fuit ante eductionem Israelitarum de Aegypto, quia angelus apparuit Moysi in rubo flammanti, & incombusto, & dixit, quòd audierat clamorem populi sui, & quòd volebat liberare illum de manu Aegyptiorũ: & tamen iste vocatus est Deus: Exo.3. quia liberatio ista erat magnũ beneficium: & si Moyses nunciasset Israelitis ista dicta fuisse per angelum, credidissent illum esse, quẽ colere debebant pro tanto bono: ideo scriptura vocauit eum Deum. Alij actus sunt paruæ dignitatis, & potestatis, sed important nudum ministerium, & tunc angeli missi vocantur angeli, & non Deus. Sic patet de columna præcedente Israelitas in via, quia illa mouebatur ab angelo, & quia mouere illam erat purum ministerium, vocauit scriptura illum angelum: Exo.14.c. Sic etiam fuit hic, quia iste angelus solùm veniebat ad increpandum Israelitas de transgressione legis, & monendum eos ad bonum. Hoc autem erat ministeriũ solùm, ideo scriptura vocauit illum angelum, & cõsequẽter oportuit, vt angelus, qui dedit legem, & qui locutus est in rubo apparerent sine effigie, vt possint vocari Deus, & angelus iste cùm deberet vocari angelus, poterat apparere in humana effigie. Sic est de angelo apparente Gedeoni, & de angelo Manue. Nam illi nudum ministerium exercebant, & poterant vocari angeli, & apparere in corpore. *Eleuauerunt vocem suam ac fleuerunt.* Iste fletus fuit propter duo. Primò ex cõtritione, scilicet, quia dolebãt se peccasse cõtra Deum. Secundò timore pœnæ, scilicet, quia Deus cõminatus fuerat mala, idest ꝙ Chananæi manerent in terra, & essent hostes eorum. *Et vocatum est nomen loci illius flentium, & lachrymarum.* Nomen istud ab euentu positũ est, scilicet, quia ibi lachrymati sunt Israelitę, sicut Galgala ab euẽtu sic dicta est, quia ibi ꝓputia abscisa sunt: Iosue 5.cap. *Immolaueruntque ibi hostias domino.* Scilicet, quia angelus apparuerat, & vt Deum sibi placarent.

Duplici de causa flet' Israelitarũ fuit.

Quomodo Israelitæ potuerunt domino in loco flentium immolare: an in hoc peccauerunt. Quæst. VIII.

QVAERET aliquis, quomodo Israelitæ potuerunt immolare domino in loco flentium, & an peccauerunt in hoc: nam iussum erat, quòd nõ fieret immolatio extra locum sanctuarij sub pœna mortis, vt patet Leuit. 17. & Deuter. 12. Aliquis fortè dicet, quòd Israelitę peccauerunt in hoc, sicut in multis alijs Deum offenderant. Sed dicendum, quòd non stat,

F quia Iosue erant nunc præsens, cũ dicatur immediatè, quòd dimisit Iosue populum, & abierunt singuli in possessiones suas: ipse tamen non permitteret populo agere contra legem Dei. Item cùm angelus nunc increpasset Israelitas de præuaricatione legis, non est verisimile, quòd immediatè eo recedente contra illam agerent. Item scriptura signat hic, quòd postquam iste angelus locutus fuit plebi, semper seruierunt Israelitæ Deo vsque ad magnum tempus post mortem Iosue, cùm dicatur infra, Seruieruntque domino cunctis diebus eius, & seniorum, qui longo post eum vixerunt tẽpore: ergo nunc non peccauerunt immolando hic. Dicendum, quòd antequam tabernaculum domini figeretur in Silo, licitum erat immolari vbicũq;, vel facere quascunque cœremonias, aut eas omittere, eo ꝙ
G nondum obligabat lex, sicut in deserto, quia nondum data erat pax, vt patet Deuter.12.cap. Postquam tamẽ fixum est sanctuariũ, peccatum erat alibi immolare: nunc autem fixum erat sanctuarium in Silo, cùm iam Israelitæ haberent possessiones: quod tamen non fuit vsquequo locatum est tabernaculum in Silo, vt patet Iosue 18. ergo regulariter peccatum erat alibi immolare, sed fuit hic casus specialis. Sed aliquis dicet, quòd nondum erat fixum sanctuarium in in Silo, ideo quòd generaliter licebat fieri immolationem vbicunque. Quod patet, quia dicitur infra, quòd dimisit Iosue populum, & abierunt vnusquisque in possessionem suã, vt obtinerent eam: ergo nondum habebant possessiones, & consequenter non erat locatum tabernaculum
H in Silo. Respondendum, quòd erat ibi locatum tabernaculum, & Israelitæ habebant possessiones iam diuisas. Quod patet, quia dicitur: Et abierunt filij Israel vnusquisque in possessionem suam: ergo quilibet habebat possessionem, quod erat impossibile, nisi totalis diuisio sortium facta fuisset. Cùm autem dicitur, vt obtinerent eam: dicendum quòd nõ signatur ex hoc, quòd nondum habebant possessiones, sed quòd nondum plene erant obtenta de manu hostium. Nam magnam partem earum tenebant hostes, & hoc non solùm fuit viuente Iosue, imò etiam tempore iudicũ, & regum vsque ad Salomonem. Nam nondum erãt obtentæ possessiones, & expulsæ gentes de terra: erat
I ergo regulariter iam peccatum immolare extra locũ sanctuarij: fuit tamen casus specialis, & erant duo, scilicet reuelatio diuina, & apparitio angelica. Primus est, si Deus reuelaret alicui, ꝙ immolaret hic, vel ibi, poterat licitè hoc facere, qa Deus dispensabat in lege. Secundus erat ex apparitione angelica: nam apparente aliquo angelo, & nunciante aliquid ex parte Dei, licebat in loco ipso apparitionis Deo immolari sacrificia. Sic fuit in Gedeone: nam ipse dixit angelo: Non recedas hinc, donec reuertar ad te portans sacrificium, & offeram tibi. Qui respondit: Ego præstolabor aduentum tuum, & tunc venit Gedeon ferens carnes, & azymos panes, & angelus cremauit omnia, tangens illa virga, vt patet infra 6. & sic angelus approbabat sacri-
K ficium quod facere volebat Gedeon extra locum sanctuarij in loco apparitionis suæ: & non solùm angeli hoc approbabant, sed interdũ illud iubebant, vt patet infra 13. de Manue, qui ait ad angelum: obsecro, vt acquiescas precibus meis, & faciamus tibi hædum de capris: cui respondit: si me cogis non comedam panes tuos: si autem vis holocaustum facere, offer illud domino: & tunc fecit illud, & angelus ascendit in flãma: ergo angeli approbabant ista sacrificia, & inducebant homines ad faciendũ: angeli tamen non inducunt ad illicitũ, ergo licitũ erat in loco apparitionis angeli fieri sacrificiũ: quamquam non esset ibi sanctuariũ. Sic autem fuit hic: nã apparuit angelus in loco illo, ergo non peccauerunt immolando extra sanctuarium.

An

An Iosue peccarit permittendo Israelitas communicare cum Chananæis. Quæst. IX.

QVAERETVR vlterius an Iosue peccauerit permittendo, quòd Israelitæ communicarent cùm Chananæis, & non subuerterent altaria eorum: eo namque viuente ista facta sunt. Et videtur, quòd sic, quia Deus constituerat Iosue principem super totum Israel, vt obedirent ei in omnibus, vt patet Numeri 27. & Moyses hortatus fuerat eum nimis, vt faceret custodiri legem Dei. Deuter.31.cap. Deus quoque post mortem Moysi solicitè iussit ei obseruare legem Moysi, & populo obseruandam mandare, vt patet Iosue 1. quòd ergo ipse permitteret Israelitas præuaricari legem Dei, peccatum magnum erat. Respondendum, quòd tempore Iosue Israelitæ preuaricati sunt legem Dei antequam angelus iste increparet, & si hoc factum fuisset ex negligentia Iosue non curantis adhibere disciplinam, grauiter peccasset: ipse tamen solicitè agebat quantum poterat inducendo semper Israelitas ad custodiendam legem, & semper congregabat eos ad exhortādum illos super hoc: ideo duæ congregationes solennes factæ leguntur, vt patet Iosue 23. & 24. Et vt fortius stringeret Israelitas ad colendum Deum, inducebat eos ad faciendum super hoc publicam promissionem, & confirmandum eam fœdere. Sic factum est semel, vt patet Iosue 24. cap. Præter hæc specialiter hortatus fuit Iosue Israelitas super his duobus, de quibus nunc increpuit angelus eos, scilicet quòd non communicarent cum gentilibus terræ, nec colerent Deos eorum, vt patet Iosue 23. capit. scilicet postquam intraueritis ad gentes, quæ inter vos futuræ sunt, non iuretis in nomine Deorum earum, nec seruiatis eis, aut adoretis illos. Et postea dicitur, quòd si volueritis gentium harum, quæ inter vos habitant, erroribus adhærere, & cum eis miscere connubia, atque amicitias copulare, iam nunc scitote, quòd dominus Deus vester non deleat eas ante faciem vestram, sed vobis erunt in foueam, ac laqueum, &cetera. Iosue ergo quantum in se fuit fecit, vt Israelitæ non peccarent, non præualuit tamen, quia tota multitudo erat in contrarium, quam ipse non poterat corrigere, sed solùm admonere: si autem aliquæ personæ priuatæ, & raræ hoc fecissent, poterant corripi per Iosue: non ergo peccauit ipse ex negligentia.

Cur Iosue non pugnabat contra Israelitas peccantes. Quæst. X.

QVAERETVR vlterius dato, quòd isti peccācantes multi essent, cur non pugnabant contra eos Iosue cum reliqua multitudine populi: sic enim facere volebant contra duas tribus & dimidiam. Nam recedentibus duabus tribubus & dimidia à Iosue, & fabricantibus altare apud Iordanem, putauerunt reliqui Israelitæ, quòd vellent illa recedere à lege Dei, ideo fecit Iosue parari ad pugnam tribus nouem, & dimidiam contra duas & dimidiam ad delendum eas, nisi constitisset, quòd non fuerat fabricatum altare ad idolatriam, vt patet Iosue 22. capit. ergo sic debuisset pugnare hic. Respondendum, quòd Iosue non potuit hic pugnare contra peccantes, quia in casu allegato duæ tribus solùm & dimidia erant peccantes. Reliquus autem Israel erat immunis à culpa, & volebat gratis pugnare contra prçuaricatores, vt patet Iosue 22. cap. Hic autem erant omnes Israelitæ peccantes: nam non erat tribus, quę non communicaret cū Chananæis, & ꝑmitterer eos viuere in terra sua sub tributa, vt patet præced. cap. vbi dicitur de singulis tribubus, ꝙ

A noluerunt delere Chananæos habitatores terræ suæ, sed fecerunt eos sibi tributarios: non ergo haberet Iosue aliquos, qui adiuuarent eum ad pugnandū contra præuaricatores, ideo videns hoc Iosue, nō procedebat per modum correctionis, nec minarum, quia hoc nō poterat, sed per modum suasionis. Sic patet Iosue 24. f. Eligite vobis hodie quod placet, cui potissimū debeatis seruire, vtrum dijs, quibus seruierunt patres vestri in Mesopotamia, an dijs Ammorrhæorum, in quorū terra habitatis. Ego autem, & domus mea seruiemus dño. Non ergo peccauit Iosue agēs quantū in se erat.

Dimisit ergo Iosue populum, & abierunt B filij Israel vnusquisq; in possessionem suam, vt obtinerent eam: seruieruntque Domino cunctis diebus eius, & seniorum, qui longo post eum vixerunt tempore, & nouerant omnia opera Domini, quæ fecerat cum Israel. Mortuus est autem Iosue filius Nun, famulus Domini, centum & decem annorum, & sepelierunt eum in finibus possessionis suæ in Thannathsare in monte Ephraim a Septentrionali plaga montis Gaas. C Omnisque illa generatio congregata est ad patres suos: & surrexerunt alij, qui non nouerant Dominum, & opera quæ fecerat cum Israel. Feceruntque filij Israel malum in conspectu Domini, & seruierunt Baalim, ac dimiserunt Dominum Deum Patrum suorum, qui eduxerat eos de terra Aegypti: & secuti sunt deos alienos, deosque Populorum, qui habitabant in circuitu eorum, & adorauerunt eos: & ad iracundiam concitauerunt Dominum, D dimittentes eum, & seruientes Baal, & Astaroth.

Linus Thebeus optimus musicus.

Amphion musicus claret.

Dimisit itaque. Hic ponitur secundum principale huius capituli, scilicet breuis materiæ totius libri huius prælibatio. Nam in summa continetur vsque ad finem capituli huius quidquid habetur vsque ad finem libri. Et diuiditur in quatuor partes, quia primò ponitur fœderis renouatio. Secundò fœderis præuaricatio ibidem. *Et surrexerunt alij.* Tertiò preuaricationis vltio ibidem. *Iratusque Dominus.* Quartò vltionis releuatio ibidem. *Suscitauitque Dominus iudices.* Circa primum considerandum, quòd Iosue fecerat E cum Israelitis pactum, quòd seruarent legem Dei, vt patet Iosue vltimo: deinde prçuaricati sunt illud communicando cum Chananæis: nunc autem increpiti ab angelo redierunt ad obseruandum pristinum fœdus, & ista erat renouatio fœderis in iteratione non in obseruatione. *Dimisit ergo Iosue populum.* Idest dedit illis licentiam recedendi: nam Iosue, qui erat princeps fecerat omnes congregari ad audiendum verba angeli, & disparente angelo non ausi sunt recedere Israelitæ quousque Iosue daret eis licentiam, & abierunt filij Israel vnusquisque in possessionem suam, scilicet iam diuisa fuerat tota terra per sortes, & quælibet tribus habitabat in sorte sua, ideo singuli potuerunt hinc ire ad possessiones suas.

Breuis & aterię totius libri huius prelibatio

Quomodo Iſraelitæ ad locum flentium ad angeli verba audiẽda nunc congregari potuerunt. Quæſt. XI.

QVAERET aliquis, quomodo potuerunt nunc congregari Iſraelitæ ad locum flentium ad audiendã verba angeli: nam manerent vacuæ ciuitates, & caperentur à Chananæis. Reſponderi poteſt dupliciter. Vno modo, quòd non erant hic congregati omnes viri Iſrael, ſed magna pars eorum de principalibus: omnes autem alij manebant in vrbibus, vt iſti cuſtodirent eas, nè caperentur à Chananæis: ſic enim factum eſt in alia cõgregatione, quam fecit Ioſue: nam dicitur congregaſſe omnes tribus Iſrael, & tamen ſolũ venerunt principales, vt patet Ioſue 24. ſcilicet: Congregauitque Ioſue omnes tribus Iſrael in Sichem, & vocauit maiores natu, & principes, & magiſtros, & iudices, ſtetitque in conſpectu domini. Aliter poſſet dici, quòd dato, quòd conueniſſent omnes Iſraelitæ ad audiendum verba angeli nullo prorſus manente in vrbibus, non timebant, ꝙ hoſtes inuaderent vrbes eorũ, quia Deus incuteret eis tunc timorem, vt non auderent venire ad ciuitates Hebræorum. Sic fiebat in tribus feſtiuitatibus anni: nam tunc aſcendebant omnes Iudæi in ſanctuarium nullo manente in vrbibus, & tamen hoſtes non aſcendebant tunc ad capiendam vrbem aliquam in terra eorũ. Sic patet Exo. 34. ſcilicet. Cùm tulero gentes à facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus inſidiabitur terræ tuę aſcendente te, & apparente in conſpectu domini Dei tui ter in anno. *Vt obtinerent eam.* Ideſt ibant ſinguli Iſraelitę ad acquirendum poſſeſſionem ſuam de manu hoſtium: nam licèt aſſignatæ eſſent ſortes, nõdum erat obtenta tota terra de manu hoſtium, ſed quædam particula. Et dicitur, quòd ibant ad obtinendum ad ſignificandum, quòd Iſraelitæ recedebant à peccatis priſtinis, de quibus angelus eos increpuerat: erat autem vnum peccatum, ꝙ communicabant cum Chananęis, & permittebãt eos manere in terra ſub conditione tributi: nunc autem ibant ad obtinendum terram, ſcilicet ꝙ iam nolebant cõmunicare Chananæis, nec habere illos tributarios, ſed obtinere terram de manu eorum. *Seruieruntq́ domino cunctis diebus eius.* Scilicet poſtquam increpiti ſunt nunc ab angelo: nunquam redierũt ad peccata priora, dum viueret Ioſue, eo ꝙ ipſe corrigebat peccantes, & hortabatur totum populum ſolicitè ad ſeruandam legem Dei, vt patet Ioſue 23. cap. Sed quanto tempore vixerit Ioſue poſt iſtam increpationẽ angeli, nõ patet. *Et ſeniorum, qui longo poſt eum vixerunt tempore.* Non ſolùm tempore Ioſue, ſed etiam aliorum virorum poſt mortem Ioſue. Iſti ſeniores vocantur quidã viri grandæui, & prudentes, & magnæ auctoritatis in populo: quorum admonitioni populus aſſẽtiebat, ſicut verbis Ioſue. Et ſic tp̃e eorũ non peccauit populus. ſ. publicè, vel ſaltẽ totus populus non declinauit à lege, licèt aliq ſpecialiter, & occultè declinarẽt. Nã peccatũ illorũ nõ vocat̃ pcm̃ populi. *Et nouerant opera dñi, q̃ fecerat cũ Iſrael.* Quaſi dicat, ex hoc, ꝙ iſti cognouerãt beneficia collata populo à Deo, inclinabant̃ magis ad colendũ eũ, & inducebant populũ ad hoc cõmemorãdo beneficia prẹſtita: iſti ſenes erant, qui fuerunt in deſerto, & viderũt mala, q̃ paſſi ſunt Iſraelitę, à qbus Deus liberauit eos tã in ipſo deſerto, q̃ poſtea in introitu in terram Chanaã.

Qui fuerit ſeniores, qui vixerunt longo tempore poſt Ioſue, &c. Quæſt. XII.

QVAERET aliquis, qui fuerunt iſti ſeniores, q vixerunt longo tempore poſt Ioſue, & quanto tẽpore poſt vixerunt. Aliqui reſpondent, ꝙ iſti fuerunt iudices, qui ſurrexerunt poſt Ioſue: nam iſti fuerunt in

F magna auctoritate, ſicut Ioſue, & dum ipſi iudicabant populum non peccauit Iſrael: iſti autem vixerunt magno tempore, quia durauit tempus horum plusq̃ 300. annis, vt patet colligẽdo omnia tempora Iudicum per annos ſingulorum. Sed hoc nõ ſtat, qa hic deſcribitur tẽpus, in quo Iſraelitę non peccauerũt poſt increpationem factã ab angelo: ante tñ q̃ inſurgerent iudices, peccauerunt Iſraelitæ, vt patet ſeq. c. ergo non ſunt ipſi ſeniores, de qbus hic dr̃. Item iudices non introducti fuerũt, niſi propter mala, quę patiebãtur Iſraelitę propter peccata, vt patet infra in litera: ergo quando incepeṙunt iudices, iam trãſierat tempus iſtorum ſeniorum. Item patet, quòd non ſint iudices, qa hic dicitur, ꝙ iſti ſeniores nouerãt omnia opera, quæ fecerat dominus

G cum Iſrael: iudices autem non nouerant, quia hic fuerunt ipſi nõ in deſerto, nec in introitu in terrã Chanaã, & plurimi illorum nihil viderunt de mirabilibus, quæ Deus fecit cum Iſrael: ergo erant alij. Reſpond. ergo, quòd iſti ſeniores fuerunt aliq viri magnę auctoritatis coætanei, vel quaſi coætanei Ioſue, q dũ viueret Ioſue, tenebantur à populo in magna reputatione. Hi nati ſunt in Aegypto, vel in deſerto: nam potuerunt naſci in Aegypto, dum tamen in exitu dę Aegypto nõdum eſſent viginti annorum: nullus autem de complentibus viginti annos, vel quaſi in exitu de Aegypto introiuit in terram Chanaan præter Ioſue, & Caleb, vt patet Num. 14. & 26. cap. poterant ergo iſti vidiſſe plagas, quas Deus intulit Aegyptijs propter Iſrael, & trãſitum

H maris rubri, & mortem Aegyptiorum, & omnia beneficia collata in deſerto, & iſta erant omnia opera domini, quæ fecerat cum Iſrael. Quòd autem iſti eſſent de coętaneis Ioſue patet, quia infra dicitur: Mortuus eſt Ioſue, & ſequitur: Omniſque illa generatio congregata eſt ad patres ſuos, ſcilicet omnis generatio illius temporis. Et agitur de ſenioribus ibi: quod patet, qa immediatè ſequitur: Surrexerunt alij, qui non nouerant dominum, & opera, quæ fecerat cum Iſrael, ſcilicet, qui non erant cõtemporanei Ioſue, & non potuerunt videre illa, ſed nati ſunt in terra Chanaan. De tempore autem longo, de quo hic dicitur, quòd vixerunt iſti ſeniores poſt Ioſue: dicendum quòd non fuerunt multi anni: nam cùm omnes iſti eſſent coętanei

I Ioſue, & vidiſſent omnia, quæ Deus fecit in deſerto: non poterant viuere magno tempore poſt Ioſue, & fortè non fuerunt anni triginta poſt mortem Ioſue. Quod patet, quia à tempore exitus de Aegypto vſque ad ædificationem templi Salomonis fluxerunt ſolùm anni quadringẽti & octuaginta, vt patet 3. Reg. 6. ca. qui colliguntur ſufficienter computando annos, quibus dicuntur regnaſſe reges, & iudicaſſe iudices, & cõputando quadraginta annos mãſionis Iſraelitarum in deſerto, ita quòd oportet tempora Ioſue, & iſtorum ſeniorum includi ſub quadraginta annis, quibus dicitur quieuiſſe terra ſub Othoniele, vt patet ſequenti capitulo: alioquin ſi præter tempora Othonielis aſſignamus tempora pro Ioſue, & ſenioribus, qui poſt eũ fue-

K runt neceſſe eſt, quòd ab exitu de Aegypto vſque ad cõſtructionem templi fluxerint plures, quàm quadringenti & octuaginta anni, quod eſt contra id, quod habetur 3. Reg. 6. ca. ergo cùm iſti quadraginta anni, qui atribuuntur Othonieli conueniant ei, & Ioſue, & ſenioribus, qui poſt eum vixerunt: non poſſumus aſſignare his ſenioribus multos annos durationis: ſcriptura tamen interdum vocat longum tempus decem, vel duodecim annos, vel pauciores. Sic dixit Ioſue ad duas tribus, & dimidiam: Feciſtis omnia, quæ præcepit vobis dominus, mihi quoque in omnibus obediſtis, nec reliquiſtis fratres veſtros longo tempore, vt patet Ioſue 22. & tamen illud tempus non fuit ſeptem annorum ſecundum Ioſephum quinto antiquitatũ. Creden-

Doc. reſp. ad quæſitum.

Ab exitu de Aegypto vſque ad ędificationem tẽpli Salomonis fluxerunt anni 480.

Credendum esse autem quòd vnus de his senioribus fuerit Caleb, qui vixit post mortem Iosue:& fuit dux tribus Iuda in bellis, vt patet precedenti capitul. ipse enim fuit coętaneus Iosue: & vidit omnia opera, quę fecit dominus cùm Israele. Nā erat maior vigesimo anno, quando egressus est de Aegypto, & postea cū ipso Iosue missus est in exploratorem, vt patet Num. 13. & Iosue 14. alij etiam similes fuerunt, qui non multis annis post Iosue mortui sunt, quibus dum viuerēt obediuit populus, & non declinauit ad idola, nec prę uaricatus est legem. *Mortuus est autem Iosue filius Nun.* Hoc dicitur ad differentiā, quia alij vocabantur Iosue: & dicitur hoc de morte Iosue per recapitulationem ad ponendum causam introductionis Iudicum: nam de illa supra positum fuerat Iosue vltimo cap. *Famulus Domini.* Scriptura testatur, quòd fuerit famulus Dei, quia fuit valde attentus ad obseruandam legem, & credidit nimis Deo: fecitque Deus per manū illius mirabilia magna. *Centum viginti annorum.* Iam diminuta erat ętas humana, & rari excedebant has metas. *Sepelieruntq́ eum in finibus possessionis suę.* Scilicet in agro suo. Tunc temporis non sepeliebantur homines intra vrbes in templum, vel in cęmeteriis communib⁹, sed quilibet sepeliebatur in agro suo extra vrbem, vel in montibus: & locus ille, in quo sepeliebatur erat sacer. Istum etiam modum tenuerunt Gentiles in sepeliēdo, vt patet in legibus humanis digestis de sepulchro violato: & digestis de religiosis, & sumptibus funerum. Vel accipiebat aliquis paterfamilias agrum, & sepeliebatur ibi: dedicabatq; illum in sepulturam totius cognationis, & posteritatis suę. sic fecit Abrahā qui emit agrū ab Ephron Hethæo ad sepeliendū vxorem suam Gen. 23. & postea sepultus est ipse ibi, & vxor sua, & Isaac, & Rebecca, & Iacob, & Lia, vt patet Gen. 49. cap. *In Thamnathsare.* nomen ciuitatis est, quam accepit Iosue in possessionem: nam postquam totus Israel acceperat possessionem, ipse petiit, vt daretur ei ciuitas Thamnathsare, q̄ erat in sorte Ephaim tribus suæ: & assignata fuit ei, vt patet Iosue 19. capi. Hebręi dicunt quòd Thamnathsare vocatur sic, quia interpretatur similitudo, vel imago solis: & dicunt ꝙ mortuo Iosue super sepulchrum suum fuit factū qđdam simulachrum solis marmoreū, vt omnes transeuntes cognoscerent gloriā viri illius, ad cuius preces Deus fecerat stare solem, & dolerent de morte eius, quòd talis vir periret. Sed hoc non stat, quia ista ciuitas non fuit vocata Thamnathsare post mortem Iosue, sed etiam quando ipse eam accepit in possessionem, sic vocabatur, vt patet Iosuę decimo nono. Item si propter imaginem debet imponi istud nomen, non fuisset positum vrbi sed sepulchro, quod simulachrū factum est in sepulchro, & ipsum sepulchrum erat extra vrbē, quia intra vrbem nemo sepeliebatur. Quod patet quia dicitur in finibus possessionis suæ. Cùm autem dicitur, ꝙ sepultus est in Thamnathsare, est sensus, idest in territorio Thānathsare: quia ea, quę sunt in territorio dicuntur esse in vrbe. Sic patet Iosue 5. vbi litera nostra dicit, quòd cùm Iosue esset in agro Iericho apparuit ei Angelus, & in Hebræo dicitur: Cū esset Iosue in Iericho. Et tamen manifestum est, ꝙ non erat tunc in Ierico, quia nondum capta erat. *In monte Ephraim.* Idest ista ciuitas Thamnathsare est in monte Ephraim. Non est intelligendum quòd esset aliquis mons specialis in sorte Ephraim, in quo esset Thamnathsare, sed tota sors Ephraim vocatur mons Ephraim, quia pro maiori parte erat mōtuosa: sic patet Iosue decimo septimo, scilicet angusta est tibi possessio montis Ephraim. Et dicebatur hoc ad totam tribum Ephraim. Ex quo patet ꝙ tota habitabat in monte Ephraim. Sic etiam patet Iosue 20. &

Caleb fuit Iosue coætaneus.

Mos sepeliendi Hebræorum.

Tamnathsare quid.

Antiquit' nemo intra vrbem sepeliebatur.

A 21. scilicet quòd dederunt Sichem vrbem refugij in montem Ephraim. sic etiam primo Regum dicitur, fuit vir de Ramathaim, Sophin de monte Ephraim. *A septentrionali plaga montis Gaas.* Iste mons Gaas erat in monte Ephraim, & ciuitas Thamnathsare erat ad partem septentrionalem eius, scilicet quòd iste mōs declinabat magis ad meridiem quàm Thamnathsare. Dicit Rabbi Salomon, quòd Gaas interpretatur tempestas, & vocatus fuit sic mons ille: quia venit tempestas super Israelitas, eo quòd morati sunt in sepeliendo Iosue. Sed ista fictitia sunt, & sine colligatione. Sed dicendum ꝙ iste mons semper sic vocabatur. *Omnisque illa congregata est generatio ad patres suos.* Idest omnis generatio coętaneorum Iosue, scilicet omnes B coœtanei Iosue, qui fuerant in deserto egressique fuerant de Agypto: & viderant omnia opera Dei mortui sunt, non multis annis post Iosue, & ista fuit occasio, quòd Israelitæ peccarent postea in Deum: ista autem generatio est generatio seniorum, qui vixerunt post Iosue: ex quo patet, quòd fuerunt contemporanei sui, alioquin non diceretur omnis illa generatio, quia importat coętaneitatem. *Et surrexerunt alij.* Hic ponitur secundum, s. fœderis renouati præuaricatio. Nam quod in diebus Iosue, & seniorū populus obseruauit illis, mortuis pręuaricatus est: & dicitur: Et surrexerunt alij, scilicet successores Iosue, & seniorum. *Qui non nouerunt Dominum.* Idest qui non cognoscebant virtutem eius, scilicet bonita- C tem, & magnitudinem, atque potestatem: & ob hoc non inclinabantur ad colendum eum. *Et opera, quæ fecerat cum Israel.* Idest non cognoscebant beneficia p̄stita Israelitis a Deo, eo quòd non viderant ea, quia nō fuerunt in Aegypto, nec in deserto, sed nati sunt in terra Chanaan: ponuntur autē ista duo. s. qui non nouerant dominum, & opera, quæ fecerat cum Israel, quia duo sunt, quę debent mouere hominem ad colendum Deum. Primum est ipsa Dei natura, scilicet quia Deus est, & summum bonum, & summè potēs, & sapiens: & etiam si nihil aliud esset, propter hoc tenebantur Deum colere. Secundum est ipsa beneficiorum collatio, quia nullus est, cui Deus non bene- D faciat: nam quidquid sumus, & habemus, Dei munus est, in quo sumus, viuimus, & mouemur, vt dixit Paulus: & habetur Actu. 17. cap. & sunt hæc generalia beneficia. Alij autem recipiunt specialissima, pro quorum singulis nimis tenemur Deo: nam & benefactori naturaliter tenetur bona passus honorem, & famulatum impendere, vt ait Aristo, & habetur 5. & 8. Aethico. præsertim quando beneficia maxima sunt, qualia a Deo recipimus, ideo ad maximum honorem ei tenemur. Primum tamē est, propter quod directius eum venerari tenemur. Israelitæ autem neutrum horum attenderunt, vt Deum colerent, ideo dicitur propter primum, quòd non nouerant Deum: propter secundum dicitur, nec opera, quæ fecerat cum Israel. *Feceruntq; filij Israel malum in conspectu Domini.* Scilicet E recedentes a cultu Dei veri, & p̄termittentes cæremonias legis, & istud erat malum coram domino, quia Deus illud malum iudicabat. *Et seruierunt Baalim.* Scilicet coluerunt Deos terræ Philisthinorum, qui vocabantur Baalim: est enim Baalim plurale, & singulare est Baal, & significat idola quæcunque: cùm autem ponitur Baal ī singulari, ponitur pro speciali idolo: aliquando tamen ponitur Baalim tanquam singulare, & est nomen vnius specialis idoli. Sciendum quòd nomina idolorū, vt communiter denominantur a Baal, vel Bel. Vnde aliquando dicitur Baal, & aliquando Bel, & Beelphegor, & Beelzebub, & Balberich, & Baalim. De Bel patet Dani. 14. vbi dicitur magnus est Bel, scilicet Deus Babyloniorum. Baal vocatur infra & 3. Reg.

Fœderis renouati prę uaricatio.

Duobus mouetur homo ad Dei cultū.

Reg.18. vbi vocati sunt 400. prophetæ Baal.& 4. Re. 10. cap. Baalim vocatur hic, & primo Re.7. Beelphegor vocatur Psalm. 105. scilicet initiati sunt Beelphegor, & comederunt sacrificia mortuorum. Et Num. 25. vocatur Beelzebub Deus Acharon quarto Reg. primo, vocatur Baalberith Deus Sichimorum, vt patet infra nono. Causa autem quare nomina idolorum (vt in plurimum) habeant initium à Bel, est, quia primum idolum factum ad colendum fuit factum ad simulachrum cuiusdam regis Babyloniorum, qui vocabatur Belus, siue Bel: & filius eius Ninus rex potentissimus fecit illud coli, vt testatur omnes antiquę historiæ, & habetur in libro Methologiarum Fulgentij. *Ac dimiserunt Dominum Deum patrum suorum.* Scilicet non solùm coluerunt Deos exterorum, sed etiam Deum patrum suorum, idest quem patres sui coluerāt, dimiserunt. Et satis intelligebatur hoc ex præcedentibus: nam ex hoc quòd isti colebant Baalim, non poterant tenere Deum suum, quia ille solus vult coli, cùm solùm se dicat esse Deum: & sic iussit Exo.20. non habebis Deos alienos coram me: ponitur tamen ista tāquam distincta clausula, quia ad maius dedecus pertinebant: nam licèt Deus non acceptet quòd colatur simul cum aliis dijs, tamen magis contemnitur quando deserto eo colunt alij, quā cùm ipse & idola simul colunt: istud malum tenebant Samaritani, qui Deum cęli timebant, nihilominus tamē Deos suos colebāt, & eis sacrificia offerebant, vt patet 4. Reg. 17. cap. nūc autem Israelitæ deteriores erant, quia idola colebant, & nullo modo Deum: & proruperant in tantam insaniam, vt omisso cultu Dei publicè fierēt templa pro idolis, & ornarentur auro, & argento. Sic patet infra nono, cùm dicitur, quòd viri Sichem acceperunt, & dederunt septuaginta pondera argenti Abimelech de Fano Baalberith. *Qui eduxerat eos de Aegypto.* Quasi dicat, in hoc erant ingrati tanto beneficio: & nominatur istud beneficium, quia maximum erat, & includebantur in eo alia beneficia particularia. Et ex hoc tenebantur Israelitę in ęternum obedire Deo etiam si nihil aliud intercideret. *Et secuti sunt Deos alienos.* Vocantur alieni dij non pertinentes ad Hebręos, scilicet quos non coluerunt patres eorū, sed alię nationes: & sunt alieni, idest incogniti, quia Iudęi non poterāt cognoscere istos, vt Deos: dupliciter enim hoc cognoscitur, scilicet per ostensionem magnę potētiæ in operatione miraculorum, vel per collationem specialiū beneficiorum: neutrum autem erat quantum ad Iudęos, quia ipsi non nouerāt Deos Chananæorum per ostensionem virtutis, cùm illi nulla vnquam miracula egissent, nec etiam secundo modo, quia nunquam benefecerant Israelitis. Vtrunque horum cognitum erat apud Hebręos de Deo suo, scilicet, quia eū multis mirabilibus cognouerant esse Dominum tam in Aegypto, quàm in mari rubro, & in deserto, & postea in terra Chanaan. Secundò etiam cognoscebant eū Deum, quia eis multa contulerat, quanta nec ipsi sufficienter enarrare poterant. *Deosq́; populorum, qui habitabant in circuitu eorum.* Non distinguuntur hic tāquam membra opposita, & disparata dij alieni, & dij populorum, qui erant in circuitu, quia omnes dij pręter verum Deum Israel erant dij alieni. Sed est sensus, quòd seruierunt Baalim, qui sunt dij terrę Chanaan, scilicet Baalim, & Astaroth, & non solū Deos terrę in qua habitabant, sed etiam Deos quarumcunque gentium habitantium in circuitu, & in hoc significatur magnum desiderium declinandi a cultu Dei, scilicet quia omnibus idolis adhærebant. *Et adorauerunt eos.* Scilicet humiliantes se coram eis, & faciendo eis sacrificia, & istud est sequi illos. Vel dicuntur secuti illos, quia non solùm adorauerunt eos, sed ēt

Qui vocētur dij alieni.

F secuti sunt omnes cęremonias colendi Deorum illorum relictis cęremoniis Dei Israel. *Et ad iracundiam concitauerunt Dominum.* Idest prouocauerunt eum ad inferendum pęnas, qui est actus hominis irati, vt nos arbitramur: aliter autem iracundia in Deo non est, cùm sit passio animalis. Apud Deum autem non est transmutatio, Iacob. primo, scilicet: Apud quē non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. *Dimittentes eum.* Non poterat esse rationabilior iracundia, quàm pro dimissione: sicut in viro, si dimittatur ab vxore: omnia autem alia vitia vxoris venialia sunt, & toleranda, dum tamen viri thorum immaculatum seruauerit, quo contempto, nihil boni super est: ita & contra Deum interdum peccamus contra aliqua pręcepta specialia, in quibus præiudicatur charitati, &
G tunc Deus non omnino deseritur, nec fornicari nos dicimur, sed cùm fide deserta alium credimus esse Deum eum, quia colimus, nihil boni superest, & tunc fornicamur, pro quo iracundia dei iustissima est. *Et seruientes Baal, & Astaroth.* Isti erant duo dij Chananæorum, & erant multum cōmunes: nam Baal multarum gentium Deus erat, cui Iudæi quoque seruiebant: & tantum huic inhęserant quòd filios suos tradebant ei, vt cremarentur in cultum eius, quod Deus valde prohibuit Leui. 20. capi. dicens: Homo de filiis Israel, aut de aduenis, qui habitant inter vos: siquis dederit de semine suo, i. de filiis suis idolo moloch, idest Baal, morte morietur: populus terræ lapidabit eū.
H Astaroth etiam erat Deus Chananæorum, & maximè Philisthinorum: vnde mortuo Saul in bello, Philistini posuerunt arma eius in templo Astaroth, & caput in templo Dagon, vt patet primo Regū vltimo. Et primo Paralipo. 10. cap. Ad istos duos Deos colendos communiter declinabant Israelitæ: ideo Samuel hortatus Israelitas Deum colere, ait: Si in toto corde vestro conuertimini ad Deum, auferte de medio vestrum Deos alienos Baalim, & Astaroth, vt patet primo Regum septimo cap.

Chananęi filios diis immolabant.

Iratusq́ue Dominus contra Israel, tradidit eos in manus diripientium: qui cœperunt eos, & vendiderunt hostibus, qui habitabant per gyrum: nec potuerunt resistere aduersariis suis: sed quocunque pergere voluissent, manus Domini super eos erat, sicut locutus est, & iurauit eis: & vehementer afflicti sunt. Suscitauitq́ue Dominus iudices, qui liberarent eos de vastantium manibus: sed nec eos audire voluerunt, fornicantes cum diis alienis, & adorantes eos. Cito deseruerunt viam, per quā ingressi fuerant patres eorum: & audientes mandata Domini, omnia fecere contraria. Cumq́ue Dominus iudices suscitaret, in diebus eorum flectebatur misericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cęde vastantium. Postquā autem mortuus esset iudex, reuertebantur, & multo faciebant maiora quàm fecerant patres eorum, sequentes deos alienos, seruientes eis, & adorantes illos. Non dimiserunt

Zetus mu ficus amphionis fratris iter fector.

ſerunt adinuentiones ſuas, & viam duriſſimam, per quam ambulare conſueuerunt. Iratuſque eſt furor Domini in Iſrael, & ait: Quia irritum fecit gens iſta pactum meũ, quod pepigeram cum patribus eorum, & vocem meam audire contempſit: & ego non delebo gentes, quas dimiſit Ioſue, & mortuus eſt: vt in ipſis experiar Iſrael, vtrum cuſtodiant viam Domini, & ambulent in ea, ſicut cuſtodierunt patres eorum, an nõ. Dimiſit ergo Dominus omnes nationes has, & cito ſubuertere noluit, nec tradidit in manus Ioſue.

sachomato brutius historicus insignis.

Iratuſque Dominus contra Iſrael. Hic ponitur tertium, ſcilicet fœderis violati punitio, quia Deus non dereliquit Iſraelitas impunes ſuper hoc. *Tradidit Iſrael in manus diripientium.* Ideſt in manus hoſtium, qui diriperent bona eorum, & filios, & venderent aliis nationibus.

Quomodo Deus tradebat Iſraelitas in manus diripientium. Et quas paſsiones cauſabat in cordibus eorum, & hoſtium ſuorum.
Quæſt. XIII.

QVAERET aliquis, quomodo Deus tradebat Iſraelitas in manus diripientium. Reſpondendũ, quòd hoc multipliciter fiebat. Primò auferendo cuſtodiã ſuam ab eis: nam cùm Iſraelitę Deũ colebãt tenebat eos in cuſtodiã, & non poterant mala appropinquare illis. Sic dicitur Pſalm. 90. vbi agitur de illis, quos Deus in ſua cuſtodia tenet, ſcilicet: Qui habitat in adiutorio altiſsimi, in protectione Dei cęli commorabitur: & ſequitur. Scapulis ſuis obumbrabit tibi, & ſub pennis eius ſperabis: & rurſus. Cadent a latere tuo mille, & decem millia a dextris tuis: ad te autem non appropinquabit: non accedet ad te malum, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. & ſubditur cauſa, ſcilicet, quoniam angelis ſuis Deus mãdauit de te, vt cuſtodiant te in omnibus viis tuis: In manibus portabunt te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Et Pſalm. 36. de viro iuſto, qui in cuſtodia Dei eſt, dicitur: Apud dominum greſſus hominis dirigetur, & viam eius volet: cùm ceciderit non collidetur, quia dominus ſupponit manum ſuam. Deus etiam promiſit Iſraelitis Leui. 26. quòd quando colerent eum, non tranſirent per eos gladius, fames, & hoſtis, aut alia mala. Cùm autem homo a Deo deſeritur, inueniunt eum omnia mala, cùm non ſit illis reſiſtentia. Alio modo Deus tradebat Iſraelitas in manus diripientium, in quęrẽdo occaſionem contra Iudęos, vt inſurgerent in eos hoſtes, & affligerent. Cùm autem erant Iſraelitæ in Dei cultu, Deus non dabat in mentem hoſtibus iudæorum, vt pugnarent contra Iſrael: quin potius incutiebat timorem eis, ne auderent inſurgere contra Iſrael. Sic fuit factum in Iacob, quã do multi Chananæorum populi congregati erant ad delendum eum, & domum ſuam, quia filij ſui occiderant Sichimitas. Deus tamen incuſſit timorem illis populis, & nõ auſi ſunt perſequi Iacob, vt patet Geneſi. 35. capitu. ſcilicet. Cunque profecti eſſent, terror domini inuaſit omnes per circuitum ciuitates, & non ſunt auſi perſequi recedentes. Idem faciebat quolibet anno ter in feſtiuitatibus tribus aſcẽdentibus omnibus maſculis in locum ſanctuarij: & non manentibus vllis ad cuſtodiam ciuitatum: nam tunc, licèt Chananæi ſcirent vacuas manere ciuitates, non audebant occupare eas. Sic patet Exo. 34. ſcilicet. Cùm tulero gentes a facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus inſidiabitur terræ tuæ aſcendente te, & apparente in conſpectu domini Dei tui ter in anno. Cùm autem è contrario Deus inquirebat occaſiones, vt Philiſthini, & alij Chananæi deſiderarent inſurgere contra Iſrael. Iſte enim eſt modus quo Deus punit aliquẽ per manus aliorum, quando hoc vult, ſcilicet dando occaſionem alicui, vt iraſcatur alteri: ſic fuit contra Philiſthinos cùm Deus vellet punire eos per manum Iſraelitarum. Nam inquirebat occaſiones, vt Samſõ irritaretur contra eos: ſic patet infra 14. cùm Samſon peteret a parentibus, vt darent ei in vxorem quandam puellam de terra Philiſthinorum: qui reſponderũt? Nunquid non eſt mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo Dei, quia vis accipere vxorem de Philiſthiim, qui incircuncisi ſunt? Dixitque Samſon ad patrẽ. Hanc mihi accipe, quia placuit oculis meis. Et ſubditur: Parentes eius neſciebant, quòd res a domino fieret, & quęreret occaſiones ꝯtra Philiſthiim: ſcilicet vt occaſione huius vxoris Samſon exerceret plagam magnã in Philiſthinos, ſicut poſtea exercuit. Alio modo poterat tradere Deus Iſraelitas in manus Philiſthinorum, & Chananæorum, ſcilicet diminuendo vires Iſraelitarum, ita vt quanquã temporibus prę teritis potuiſſent pugnare contra Chananæos, & ſuperare eos, nunc non poſſent: quod patet ex oppoſitis: nam ſi cùm Iſraelitæ erãt in cultu Dei, licèt nõ eſſent potentes pugnare contra hoſtes, Deus dabat illis vires, vt preualerẽt, ita cùm deſererent eum, auferret eis fortitudinem. Sic patet Deutero. octauo capit. ſcilicet: Ne diceres in corde tuo: fortitudo mea, & robur manus meę hęc mihi omnia pręſtiterunt, ſed recorderis domini Dei tui, quòd ipſe vires tibi prębuerit, vt impleret pactum ſuum. Aliter poterat Deus tradere Iſraelitas in manus diripientium, ſcilicet incutiendo timorem illis, ne auderent reſiſtere, ſed quibuſcũque quantumcunque paruę potentiæ ſubiicerentur. Sic patet Leuit. 26. vbi Deus cõminatur eis timorẽ in maledictionẽ, qñ peccarent, dicens: Et q de vobis remãſerint, dabo pauorẽ in cordibus eorũ in regionib' hoſtiũ: terrebit eos ſonitus folij volantis, & ita fugiẽt quaſi gladium, cadent nullo perſequente, & corruent ſinguli ſuper fratres ſuos: quaſi bella fugientes: nemo veſtrum inimicis audebit reſiſtere: peribitis inter gentes, & hoſtilis vos terra conſumet. Similia ponuntur Deute. 28. in fine. facile ergo erat Deo his, vel aliis modis ſibi placitis tradere Iudæos in manus Chanęorum. *Qui ceperunt eos.* Scilicet in ſeruos, cùm non poſſent reſiſtere. *Et vendiderunt hoſtibus, qui habitabant per gyrum.* Iſta erat infeliciſsima conditio. Nam ꝙ hoſtes diſſiparent bona Iſraelitarum, erat aliquid tolerabile. Quòd tamen eos venderent, peſſima ſors erat, quam potius fugere debuiſſent, quam bellicam mortem: ſed non habebãt animum ad reſiſtendum, quia Deus reliquerat illos, ſed tradebantur hoſtibus quaſi oues in manus occiſorum. Accedebat etiam aliud quod magis eorum acerrimam grauaret ſortem, ſcilicet quia non ſolùm vendebantur. Nam ſi gentibus ignotis venderentur, forte propter humanitatem miſererentur eorum, nunc autem hoſtibus vendi ti non ſolùm duram ſeruitutem, ſed etiam acerrimam vindictam tolerabant. *Nec potuerant reſiſtere aduerſarijs ſuis.* Scilicet quia Deus debilitauerat eos, incuſſerat eis formidinem, & confortauerat hoſtes eorum ſuper eos. *Sed quocunque pergere voluiſſent, manus Domini erat ſuper eos.* Ideſt non habebant aliquem modum euadendi, ſed ad quemcunque locum confugerent, vel

Mod' quo Deus aliquos punit per alienorum man'

vel quamcunque artem ad euadendum inquirerent, Deus percutiebat eos, faciendo hostes semper potentiores: quasi istud bellum non esset illorum, sed Dei. Et verissimè sic erat, quia sicut cùm Israelitę Deum colebat, ipse pugnabat pro eis contra hostes, vt patet Exo. decimo quarto, scilicet. Ipse dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. & Exod. decimo septimo, dicitur: Scribe hoc in monimentum in libro, & trade in auribus Iosue: delebo memoriã Amalec de sub cęlo. Et iterum: Manus solius Dei, & bellum domini erit contra Amalec a generatione in generationem. Ita cùm ipsi recederent a Deo, Deus pugnaret pro hostibus suis contra eos. *Sicut locutus est, & iurauit eis.* Idest promisit sic se facturũ sub iuramento. Istud habetur Leuit. 26. & Deutero. 28. vbi ponuntur omnia mala, quę Deus inducere deberet si eum derelinquerent. *Et vehementer afflicti sunt.* Non poterat enim esse maior afflictio, quàm vt venderentur hostibus suis perditis omnibus, quę possidebant: & tamen hoc nunc eis accidit, vt supra dicitur: & satis colligitur infra ex processu libri. Acciderunt tamen eis alia mala post tempora iudicum, scilicet quòd comederent filios suos, & filias: & mulieres parientes comederent pelles secundinas, idest sanguinem coagulatum exeuntem de ventre cum fętu. Et ista erant nimis inhumana, & tamen prænunciata fuerunt illis Deuteron. 28. capit. & acciderunt eis aliquando, sicut tempore regis Ioram filii Achab regis Israel, vt patet quarto Reg. sexto capi. *Suscitauit Dominus iudices.* Hic ponitur quartum, scilicet punitionis releuatio, quia licèt Deus puniret Israelitas propter scelera, tamen aliquando miserebatur eorum, & liberabat eos de hostibus. *Qui liberarent eos de manu vastantium.* Isti iudices erant duces populi, & pugnabant contra hostes liberabantque populum.

Mala, quę acciderũt Israelitis post tẽpora iudicũ.

Quomodo Deus suscitabat iudices.
Quæst. XIIII.

QVAERET aliquis, quomodo Deus suscitabat iudices. Respondendum, quòd Deus tradebat Israelitas in manus hostium pro sceleribus suis, quia tamen nondum consummata erant peccata eorum, quibus mererẽtur vltimatam desertionem a Deo, sicut dicitur de Amorrhæis Ge. decimo quinto: Nondum impletę sunt iniquitates Amorrhęorum vsque ad præsens tempus: nolebat eos tradere in totale exterminium, sed liberabat de manu hostium: & quia populus totus per se si ducem non habeat, non potest quidquam agere bellicè, etiam si copiosa multitudo, & robustissima sit, propter defectum vnitatis, volebat Deus dare ducem, & huic tribuebat Deus specialem virtutem tam animositatis, quàm virium, & consilij, vt pugnare auderet contra hostes, & præualere posset. Et dicebatur Deus istos iudices suscitare, quia ipse aliquando tribuebat eis supernaturaliter vires, & pnunciabat eorum potestatem, & statum. sic fuit de Samsone, cui Deus dedit vires supra omnes homines, & erant supernaturaliter manentes, quia solũ manebant cùm haberet cęsariem, qua abscisa manebat infirmus. De hoc infra decimo tertio, & vsque ad decimũ septimũ capi. aliquando etiam suscitabat, idest iubebat illis ex nomine, quòd irent ad liberandum Israel. Sic patet de Barac, cui Debora prophetes ex parte Dei iussit, quòd iret ad pugnandum contra sisaram vt infra quarto, sic etiam fuit de Gedeone, cui angel[us] dixit: Dominus tecum virorum fortisimè: vade in hac fortitudine tua: & liberabis Israel de manu Madian, infra sexto cap. Aliquando autem suscitabat iudices, quia quãquam non vocaret eos ex nomine, tamen dabat eis fortitudinem ad liberãdum populum, & populus cognoscẽs in eo aliquod donum Dei motus a Deo sumebant illum in iudicem, sic fuit de Iephte Galaadite, quem populus elegit cùm prius foret princeps latronum, infra vndecimo capitu. Aliquãdo autem suscitabat iudices, quia quãquam populus nõ eligeret eos, nec Deus vocaret illos ex noĩe, tamen dabat eis fortitudinem, & ponebat eis in corde vt pugnarent contra hostęs: sic fuit in Sangar, q percussit sexcẽtos de Philisthinis vomere, vt sequenti capit. Sic etiã Samson, quãquam nondum esset electus a populo in iudicẽ, Dominus dedit in corde eius, vt pugnaret contra Philisthinos, & pugnabat etiam inuitis Israelitis, vt patet infra 14. & vsque ad 17. & quamquam isti iudices a Deo non vocarentur ex nomine, sed eligerentur a populo, vel ipsi se iungerent moti a Deo, semper Deus dabat illis fortitudinem, & impetum cõtra hostes. Sic patet de Iephte Galaadite infra vndecimo, cùm dicitur: Factus est super Iephte spiritus domini. De Samson quoque dicitur: Cępitque spiritus domini esse cum eo in castris Dan, infra decimo tertio cap. Omnes autem iudices a Deo suscitati sunt: solus autem Abimelech fraude humana, & violentia in principatum se intrusit, vt patet infra nono, & in hunc nõ factus est spiritus Domini, sed dęmonis: nam fecit inhumana occidendo septuaginta viros fratres suos super lapidem vnum, & postea infeliciter periit eodẽ capi. rectè ergo dicitur quòd Deus suscitabat iudices. Sciendum autem, quòd isti iudices non erant continuati per successionem, scilicet quòd mortuo vno illico sumeretur alius, sed expectabatur vsque ad temp[us], quo esset necessarius, scilicet cùm Israelitæ subiecti essent hostibus. De hoc autem, & potestate iudicum, & cęteris qualitatibus eorum declaratum fuit satis late in prologo huius libri. *Sed nec illos audire voluerunt.* Scilicet, qa quãquam isti iudices liberarent populum de manu hostium, & admonerent illum recedere ab idolatria, non acquiescebat. Sed obijcietur, quia infra dicitur: Cunque dominus suscitaret iudices in diebus eorum flectebatur mina, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos: ergo ipsi iam conuersi erãt ad Deum cùm gemerent, & inuocarent eum. Etiam quia si non conuersi essent Deus nõ liberaret eos manentes in pertinacia sua. Dicendum, quod Israelitę temporibus iudicum semper bene viuebant, quia iudices habẽtes potestatem inducebant eos: mortuis tamen iudicibus, conuertebantur ad idola. Sic patet infra, scilicet. Postquam autem mortuus esset iudex reuertebantur, & multo maiora faciebant, quàm fecerant patres eorum. Cùm verò dicitur hic, quòd noluerunt eos audire. Est sensus, quòd non audiebant eos ad hoc, quòd manerent in admonitionibus eorum toto tempore, manebant tamen saltem quãdiu ipsi iudices viuebant. *Fornicantes cum dijs alienis, & adorantes eos.* Scilicet adorabãt Baal, & Astaroth, & Deos gentium, qui erant in circuitu. Ponuntur adorantes, & fornicantes pro eodem: nam ex hoc quòd adorabant illos dicebãtur fornicari cum eis, & est metaphora tracta de vxore & viro: nam vxor eo quòd est alligata legi viri, si eo viuente alteri commiscetur, dicitur adulterari, vel fornicari, vt patet ad Rom. septimo, & 1. Corinth. 7. capi. ita Iudęi acceperant Deum verum, in Deum suum, erantque obligati specialiter ad colendum eum, ideo quandocunque declinarent ad idola, dicebantur fornicari tanquã rupto fędere matrimonij semper. *Deseruerunt cito viam, per quam ingressi fuerant patres eorum.* Vocantur patres istorum illi, q fuerunt tempore Iosue, & seniorum, qui vixerũt post eum, nam tempore hoc obseruata est lex Dei, & isti filij illorum surrexerunt, qui non cognoscebant dominum

De iudicibus a Deo suscitãdis.

minum, et deseruerunt cito viam, per quam ingressi fuerant patres eorum, scilicet custodiam legis, quam illi tenuerant. *Et audientes mandata domini omnia fecere contraria.* Hoc ponitur ad tollendum excusationem. Nam aliquis diceret, quòd fortè isti recedebant a custodia legis Dei, quia in diebus illorum non prędicabatur lex Dei, & nesciebant quid agere deberent. Sed dicitur quòd non fuit ex hoc, quia isti audiebant mandata Dei, & tamen omnia faciebant in contrarium: ex quo patet peccatum eorum durissimum, scilicet quia scientes, & inobedientes peccabant propter duricem ceruicis. *Cumque dominus suscitaret iudices.* Faciendo quòd aliquis constitueretur in iudicem per aliquem de modis supra positis. *In diebus illis flectebatur misericordia.* Scilicet, non affligebat Israelitas, et erat istud, quia tunc colebant Deum instigante iudice. *Audiebat afflictorum gemitus.* Hic est ordo mutatus nam prius Deus audiebat gemitus quam suscitaret iudicem. Pro quo sciendum quòd modus erat, quòd mortuo Iosue, & senioribus, qui post eũ fuerunt, aliquanto tempore Israelitæ conuersi sunt ad idola: & tunc tradidit illos Deus in manus hostium, sub quibus manserunt aliquot annis: cumque ipsi non possent vllatenus effugere, clamabant ad Deum suum, vt eriperet eos. Deus autem audiebat gemitus eorum, & suscitabat illis iudicem, qui eriperet eos, & in diebus iudicis eius semper colebant Dominum. Hoc vero mortuo nullum habentes castigatorem, conuertebantur ad idola, & non accipiebant alium iudicem, sed manebant in idolatria, & faciebant peiora quàm prius: & tunc tradebat eos Deus in manus hostium, qui non potentes euadere, denuo clamabant ad dominum, & dabat eis iudicem, & faciebant omnia sicut dictum est. Iste fuit modus, quem habuerunt Israelitæ toto tempore iudicum. *Et liberabat eos de manu vastantium.* scilicet per manum iudicis suscitati nouiter: nam iste faciebat bella contra hostes Israel. *Postquam autem mortuus esset iudex.* Hoc generaliter dr̃ de quibuslibet iudicibus: nã sub omnibus tenuit istũ modũ Israel. *Reuertebantur.* Scilicet ad idolatriam & mala priora. *Et multo maiora faciebant, quam fecerant patres eorum:* Ista erat conditio Israelitarum, scilicet quòd non minuerentur in malis suis, sed semper crescerent, ideo filij magis idolatrantes erant quàm patres. *Sequentes deos alienos.* Scilicet quantum ad omnes cęremonias cultus eorũ. *Et seruientes eis.* Scilicet sacrificando eis, & viuendo per omnia pręcepta illorũ *Et adorantes illos.* Scilicet inclinantes se coram illis in signum diuinę venerationis. *Non dimiserunt adinuentiones suas.* Adinuentio dicitur, modus viuendi ab aliquo inuentus, quasi dicat: non tenebant isti modum viuẽdi, quem Deus lege tradiderat, sed inuenerant modum, quem voluerunt, & sequendo cęremonias deorum terrę Chanaan. *Et viam durissimam.* Vocatur via durissima modus viuendi inobediens: nam cum quis iubenti obedire non vult & monenti acquiescere, est durę ceruicis: huiusmodi erant Hebręi. Nam nolebant tenere legem Dei, sed adinuentiones suas, & sic Deus vocauit illos durę ceruicis Exod. 32. & Moyses valde hortatus esse, dicens: Et ceruicem vestram durissimam amplius ne induretis, vt patet Deutero. 10. *Per quam ambulare consueuerant.* Scilicet quia semper consueuerant esse durę ceruicis: ita & nunc erant: sic dixit Moyses: Semper fuistis rebelles a die, qua nosse vos cepi, Deutero. nono. Istud (Per quam ambulare consueuerant) non est in Hebręo.

A *Vnde insurgebat Iudeis tantum desiderium colendi idola. Quæst. XV.*

QVAERET aliquis vnde erat iudęis tantum desiderium colendi idola, scilicet quòd cùm semel traditi essent in manus hostium, & duram seruitutem propter idola, & a Deo liberati essent gementes, rursus, & sępius in eandem idolatriam redirent, licèt semper pro ea affligerentur. Respondendum ꝙ hoc potuit esse ex tribus causis. Prima fuit ex consuetudine: Erant enim Israelitę assueti ad colendum idola in Aegypto, & postea in terra Chanaan; ideo licèt aliqñ ex necessitate quasi compulsi colerent Deũ, tamen rursus data oportunitate redibant in idolatriã,
B eo quòd cõsuetudo causat fortissimam inclinationẽ, nã est consuetudo vt altera natura, vt patet 7. Ethic. ideo sicut fortiter inclinamur ad ea, quę naturę sunt, ita & ad ea, quę sunt consuetudinis. Istam causam assignauit Ieremia contra Israelitas quòd semper in malum redirent, scilicet quia consueti erant, dicens. Si potest ęthiops mutare pellem suam, & pard⁹ varietates suas, ita & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Secunda causa huius erat, quia Deus ad tentandum Iudæos, vel ob alias causas fortè aliquando, quando colebant eum permittebat famem, vel aliqua incommoda super eos, & aliquo tempore quo colebant idola euenerunt eis prospera, & quia Israelitę erant populus rudis soli sensui traditus, cole-
C bant illum in Deum, cuius tp̃e videbant sibi tempora lia bona euenire. Sic patet Iere. 44. vbi hoc respondit populus Israel Ieremię increpanti eos de idolatria, & dixerunt: Sermonem, quem locutus es ad nos ĩ noĩe dñi non audiemus ex te, sed faciemus oẽ verbum qđ egredietur de ore nostro, vt sacrificemus reginæ cęli, & libemus ei libamina: sicut fecimus nos, & patres nostri, & reges nostri, & principes nostri in vrbibus Iuda, & plateis Ierusalem, & saturati sumus panibus, & benè nobis erat, malumque non vidimus. Ex eo autem quod cessauimus sacrificare reginę cæli, & libare ei libamina, indigemus omnibus, & gladio, & fame cõsumpti sumus. Tertia causa fuit vt puto ex conditione naturę: nam licèt virtus cęli non moueat
D efficaciter hominem ad operandum in his, quæ sunt liberi arbitrij, potissime in his, quę non videntur aliquatenus dependere a natura, sicut est colere deum, vel recedere ab illo: tamen sicut experimur in cęteris qualitatibus animę ad aliquid mouere possunt corpora cęlestia, licèt nobis semper libera facultas maneat agendi hoc, vel oppositum, & sic non est efficax motus. Et secundum hoc dicendum, quòd quibusdam gentibus maior inclinatio est ad colendum deum, & ad opera regionis, idest ad cæremonias quàm alijs, secundum quòd dominantur eis varia astra cęli: quæ claris experientijs a multis temporibus comparata sũt inclinare ad hoc vel illud: & quia terra Chanaan, in qua habitabant Iudęi, est subiecta tali parti cęli, q̃ indis-
E ponit homines ad colendum Deũ faciendo eos instabiles & infidos ad Deum, inclinabantur Iudæi ad mutandum sæpe cultum dei, scilicet quia aliquando idola, & interdum vnum idolum, & postea aliud, sicut conqueritur dominus per Ieremiam cap. 2. Scilicet Transite ad insulas Cethim, & in Cedar quoque mittite, & videte si mutauit gens deos suos, & certè ipsi non sunt dij, populus autem meus mutauit gloriam suam in idolum: super hoc obstupescite cęli. & portę eius desolamini. De inclinatione mata gentium istarum ad cultum dei loquitur Ptolemæus in quadripartito libro 2. capi. de secunda quatuor mundi, dicens: Istorum autẽ hi qui sunt in parte terrarum Syrię profundę ac Idumeæ regionis, terræque Iudæorũ Arieti,

Idem Aue. 1. Physico. com. 71.

ti,& Marti propriè assimilantur, ideoque sunt in maiori parte instabiles,& proditores,creatorem ignorantes. Sicut autem isti propter Martem,& Arietem indisponuntur ad cultum Dei,ita & illi,quibus Iuppiter & Sagittarius præsunt è contrario opera religionis magis diligunt, & cõstantiores in cultu Dei sunt: & hoc quia Iupiter religioni, idest cultui Dei præest: & huiusmodi est Hispania,cui Saggitarius, & Iupiter dominantur: vt ait Ptolemeus in quadripartito lib. secũdo capitu.de prima 4.terrarum. Et ob hoc vt cõiter nõ est aliqua natio terrarum, in qua tãtum viris Ecclesiasticis obediatur,& prompto animo fiant,quę pertinẽt ad ritus colendi Deum. Istam rationem vltimam minoris efficaciæ esse volo duabus prioribus, quia si aliquid probat parum est, eo quòd ad ista parua est fidei bus virtus, sed duę priores sufficienter inducunt.

Cur Hispania religioni satis inclinetur.

F G

Iratusq́, est furor domini in Israel. Idest Deus videbatur iratus contra Israelitas,eo quòd inferebat eis malum. *Et ait: quia irritum fecit gens ista pactum meum.* Ista verba non sunt referenda ad pręcedentia, quia hic agebatur de successione iudicum quomodo post mortem cuiuslibet illorum peccabant Israelitæ: & tunc esset sensus. quòd expleto tẽpore iudicum, Deus dixit,ꝙ non expelleret gentes istas de terra Chanaã. Quod nõ stat,quia infra dicitur, quòd erat ad experiendum an Israelitæ timerent dominum vel non, & ista experiẽtia facta fuit tempore iudicum, vt colligitur sequenti cap. vbi ponitur tanquam pręfatio ad historiam iudicum,quòd Deus reliquerit gentes has ad experiẽdum Israel,& haberent consuetudinem pręliandi. Sed dicendum, ꝙ fuerunt ista verba dicta paulo post mortẽ Iosue ante institutionem iudicum. Etiam non potest dici,ꝙ angelus apparens supra,dixerit ista: quia illa apparitio fuit ante mortem Iosue, vt supra probatũ est, Ista tamen necessariò dicta sunt post mortem Iosue cùm dicatur infra. Ego non delebo gentes,quas Iosue dimisit, & mortuus est. Et dicitur,ꝙ gens ista fecit pactũ irritum,quia non seruauit legem Dei,quam nouerat,& pepigerat obseruare. *Et vocem meam audire contempsit.* Scilicet quia sæpe admonui eos,ꝙ seruarẽt legem,& non communicarent cum Chananęis, & noluerunt. *Et ego non delebo gentes, quas dimisit Iosue, & mortuus est.* Idest quamquam Israelitæ conentur pugnare contra gentes istas ad delendum eas, iam non poterunt,quia ego non delebo eas, idest non dabo vires Iudęis ad delendum illas, sed in pęnam eorum manebunt, & istę sunt gentes, quas non obtinuit Iosue viuens. *Vt in ipsis experiar Israel, vtrum custodiant viã Dei, & ambulent in ea.* Non est sensus quòd Deus vellet capere experientiam quid acturi essent Israelitę manentibus Chananæis in terra,scilicet an colerent dominũ vel non,quia Deus oĩa ista cognouerat cùm sibi semper præsentia sint, sed est, quod ipsismet Israhelitis, & aliis gentibus daretur experientia, an Israelitę colerẽt Deum, vel non, præsentibus Chananęis, quasi dicat manentibus eis in terra habebant maiorem opportunitatem,& occasionem ad colẽdum idola,quã expulsis eis: ideo si expulsi essent non tantum pateret intẽtio Israelitarum circa cultum Dei, sed pręsentibus eis verè nota fieret. *Sicut custodierunt patres eorum.* Illi qui fuerunt post tempora Iosue: nam tunc coluerũt Deũ. *Dimisit ergo dominus omnes has nationes.* Scilicet eas,quæ nominat sequenti capit. in principio. Et dicitur dimisit,& non dedit Iudæis opportunitatem ad delendum eas. *Et cito subuertere noluit.* Quasi dicat, aliquando subuertit,sed non cito,sed postea tempore Dauid, & Salomonis,vt patet secundo Paralip. octauo, scilicet. Omnem populum,qui derelictus fuerat de Hethęis, & Amorrheis, & Pherezæis, & Heuęis, & Iebusæis, qui non erant de stirpe Israel de filiis eorum,& postea

H I K

ris,quos non interfecerant filij Israel subiugauit Salomon in tributarios vsque in diem hanc. *Nec tradidit in manibus Iosue.* Scilicet quòd quamquam multo tempore pugnasset Iosue contra gentes istas, non potuit præualere. Et credendum est,ꝙ Deus iusserit ei cessare a bellis postquam obtinuit magnam partem terræ Chanaan.

Chronica temporum de omnibus gestis, quę fuerunt inter Gentiles ab exitu Iudæorum de Aegypto vsque ad tempora iudicum.
Quæst. XVI.

CHRONICAM rerum descriptionem coætaneam reb⁹, quæ in sacra scriptura digerunt ab initio librorum istorum inchoatam, & continuatam ex cap. nono libri Exodi omiseramus, vbi de gestis tempore Moysi aliquid ex parte tactum est. Nunc autem tanquam postliminio quodam redeuntes, vbi cessatũ est,denuo inchoandum erit. Temporibus Moysi, vt ait Cathelmandus in Chronicis lib. nono apud Cretẽses regnauit Abdera,qui & vrbem condidit. Puto autem,ꝙ Abdera sui noĩs vrbẽ ꝯdidit,de qua fuit Democritus Abderides appellatus. Iustinus autem de Cræten sibus in chronicis suis sic ait: Curetes saltus Carchesiorum incoluere, in quibus dicitur Titanas aduersus Deos pugnasse. Horum rex vetustissimus recolligendi mellis vsum primus inuenit. Huius filia cũ ex incestu filium procreasset,pater pudore flagitij eũ iussit exponi: post dies aliquot cùm ad corpus expositi missum esset, inuentus est vario ferarum lacte nutritus: postmodum hunc domi relatum in callem angustum, per quem armenta cõmeare consueuerant proiici iussit: cunque esset ibi,& ab armentis non tangeretur, sed aleretur, canibus eum proiici fecit mul to ieiunio ad eius esum incitatis: post hoc suibus,a quibus cùm aleretur,in Oceanum mergi iussus est, vbi iactus ab ęstu,idest feruore maris in littore sanus ibi expositus a quadam cerua nutritus est, & inde nimia velocitas pueri fuit,& inter greges ouium,& ceruorum peragrauit: ad vltimum laqueo captus regi donatus est,quem recognoscẽs,& miserans, successorem sibi constituit, nomen illi impositum fuit Anidis,qui rex factus leges populo suo adinuenit: boues primus aratro, & in frumenta sulcos facere docuit: ab hoc, & ministeria seruilia populo interdicta sunt, & plebs per septem vrbes diuisa est. Regnum autem illo mortuo a successoribus per multa secula possessũ est. Eusebius libro chronicorum ait Anno 35. Moysi, q fuit ante exitum de Aegypto per 45. annos Cecrops regnabat in Attica, a quo vsque ad Troię captiuitatem fuerunt anni 375. De regno isto Atheniensium Helinandus in chronicis, & Vincentius in speculo historiali dicunt, quòd anno primo regni Athenię. annotatur principium, in quo Cecrope regnante in arce diuina Minerua nata est: & ex Mineruę nomine, quę græcè Athena dicitur, Athenæ nuncupatę sunt. Hui⁹ autem regno annotantur anni 50. post hunc regnauit ibi Granaus: siue Danaus, vt quidam volunt annis 19. Amphitriũ annis 10. Erichthonius 50. Pandion. 40. Hic fuit Erichthonij filius, cuius filię Progne & Philomena. De istis narrat Ouidius historiam 6. Metamorphoseos, scilicet qualiter maritus Progne voluit cognoscere Philomenã sororem illius, cui omnino recusanti, ne clamaret, linguam abscidit, & crebra eam libidine maculauit, quod dum insignis iniuria innotuisset sorori, filium comunem sibi & viro in vindictam sceleris occidens coxit, eumque comedẽdum patri tribuit: vnde ortum est: quod petis intus habes. Post hunc regnauit Cecrops secundus annis.

Reges qui Athenis regnarunt. Regnũ Cretensium.

Anidis ort⁹, & fort.

Athenę ex Mineruæ nomẽ sortitæ sunt.

Progne historia.

49.

40. Pandion 25. Egrus Pandionis filius 48. Iste suscepit in vxorem Medeam magam profugam de domo viriquippe, quę filios excitata rabie pręsente viro occiderat in vindictam desertionis. Nam eam vir suꝰ Iason, vt acciperet Creusam filiam regis Creontis expulerat domo, & regno exulem faciens. De quo Seneca in Tragœdia 7. cuius titulus est Medea. Hanc suscepit Egrus rex Atheniensis, cuius consilio filium suum Theseum tanquam peregrinum poculo toxicato occidere parauerat: de quo Ouidius 7. Metamorphoseos. Post hunc regnauit Thesæus filius eius 30. annis, qui aduersus Thebas dimicauit. Iste fuit vir fortissimus multa admiranda exercens, cuius laudes tāgit Ouidius 7. Metamorphoseos. Hic forte ductus pugnauit contra Minotaurum inclusum in labyrintho, quem Dædalus mira arte parietibus perplexis construxerat: de quo victoria potitus duas sorores Ariadnā videlicet, & Phedram Minoi regis Creten. filias diligens accepit, quarum Ariadnā fallens in littore reliquit, quę dure de eo conquesta epistolam scripsit, quę habetur in libro Heroidum Ouidij, & incipit

Laudationes Thesei viri fortissimi.

Mitius inueni quam te genus omne ferarum.

Phedram autem vxorem duxit in regnum suū Athenien. quæ postea filium Thesei eiusdem Hippolytum priuignum suū castitatis amatorem ardenter diligēs ad incestum sępe solicitauit: quod alterne etiā morti dedit. De quo latè Seneca in tragędia quarta, cuius titulus est Hippolytus. Post Theseum Mnesteus regnauit annis 23. post hūc Demophoon filius Thesei, & hic fuit tempore belli Troiani. Iste vadens in bellum Troianum cùm per terram Thraciæ transitum faceret, Phyllis filia regis Thracię eum in virū, & hospitem suscepit, præstita fide de redeundo ad eā post bellum, qui cùm, fide mentita, non reuerteretur, Phyllis præ amore, & quia se delusam conspiciebat, laqueo se suspendit, prius lachrymabili descripta querimonia in epistola, quæ vocatur Phyllis ad Demophoontē, & habetur in libro Heroidum Ouidij & incipit.

Hospita Demophoon tua te Rhodopeya Phyllis.

Phyllis, & demophoontis historia.

Iste regnauit 33. annis: post hunc regnauit Exites 12. annis, post hunc ofidas, idest Tymetes 8. annis, Melāpus 37. post hunc Codrus 31. iste fuit, qui iuxta Apollinis Delphici oraculum se interimi fecit obijciens se hostibus prouocando eos bello Peloponensiaco, in quo Eritidarum imperium destruitur. Fuit autē iste Codrus tēpore Saulis regis, vel Eli sacerdotis summi, vt alij tradunt, de quo dicetur in subnotatione chronica in fine primi regum, in quo cessauit imperium Atheniē. qđ 487. annis perseuerauerat. post Codrū apud Athenien. principes fuerunt, quorum primus Medō regnum in fine suę vitę obtinuit, & post eum cæteri reges. Pręfuit aut Atheniensibus anni 20. post hunc Acastus annis 35. Archippus 19. Theusippus 41. forbas 31. Megathes 30. Diogenicus 28. Feredus 19. Arifron 20. Thespicus 27. Agamestor 20. Esthilus 23. Almeon, vel Altinoee, vt quidam volunt 11. annis. Post hunc cessauerunt esse principes Athenis, qui vsq; ad mortem suam imperarent: & in decem annis regnandi magistratuum consuetudo conuersa est. Regnauitque primus Carops, siue Cecrops filius Esthili annis 10. Stilles post eum 10. Hipomones 10. Licrates 10. Aabsander 10. Flexias 10. Post hunc Athenis principes constituti sunt cessantibus regibus, qui principes ex nobilibus vrbis electi fuerunt, & pręfuerunt annuali Imperio rempublicam agentes. Rursus temporibus Moysi Hercules primus (quoniam multi fuerunt) fertur Anthęum luctę vicisse certamine, prius

Codrꝰ fuit tempore Saulis regis.

A cęteris bouem immolans Iouem appellauit. Deucalion hoc tempore, vt fertur, apud eos regnare orsus est, qui circa Parnasum mōtem morabatur. Diluuiūque sub Deucalione in Thessaliis fuit, de quo latè describit Ouidius primo Metamorphoseos. Hoc etiam tempore incendium in Aethiopia magnum sub Fetonte factum est. de quo late Ouidius secundo Metamorphoseos in principio, in quo apparet ipsum rectè secutum historias, & successiones temporum. Hoc tempore multæ pestilentię locales, vt Plato memorat, fuerunt. Templum Apollinis Delphici eiusdem Moysi tempore a filiis Cecropis fabricatum est. Enarrauimus autem totam istam successionem regum, & principum Athen. non quasi tota cōtemporanea fuerit Moysi, quia impossibile erat, cùm extendatur per multos annos, sed quia primus regum Athen. s. Cecrops fuit tempore Moysi, s. cępit regnare anno vitæ Moysi 35. vixit autem Cecrops annis quinquaginta in regno, vt dictum est, ideo apparet ipsum mortuū fuisse anno quinto, post exitum Israelitarum de Aegypto dum manerent in deserto apud Cadesbarne. Patet hoc quia ab anno trigesimoquinto Moysi vsque ad exitum de Aegypto fluxerunt anni 45. cum fuerit iste exitus anno octuagesimo vitæ Moysi, vt patet Exod. 7. ca. restabant ergo quinq; anni vsque ad mortem Cęcropis, qui fuerunt quinque anni post habitationem in deserto. Post hunc regnauit Granaus secundus Rex Athenien. annis 19. & sic mortuus est anno vigesimoquarto. postquā Israelitæ erant in deserto, & manebant in Cadesbarne, cum manserint ibi quadraginta annis. Post hunc regnauit Amphitrion tertius annis decem. & mortuus est anno trigesimoquarto mansionis in deserto in Cadesbarne. Iste Amphitrion habuit vxorē Alcmenam nomine. De qua Iuppiter dicitur genuisse Herculem, vt colligitur in Tragedia prima, quę vocatur Hercules furēs. Sed nō fuit iste primus Hercules. Post Amphitrionem regnauit 49. Erichthonius annis quinquaginta, huius regni anno sexto Israelitę transierunt Iordanem, & introierunt in terram Chanaan, & facta sunt tempore eius omnia, quę scripta sunt in libro Iosue: nā Iosue post introitum in terram Chanaan vixit, vt fertur, annis viginti sex. Ideo oportet ꝙ mortuus fuerit anno trigesimoquarto Regni huius Erichthonij, cui adhuc restabāt sexdecim anni de regno. Sub eo ēt fuerunt Seniores, qui dicuntur lōgo tempore vixisse post Iosue, vt patet supra in litera. Sub eo etiam fuit iudex primus Israel, s. Othoniel, & mortuus fuit anno quadragesimo sexto Regni Erichthonij. Quod patet, quia tempora Othonielis sunt anni quadraginta. vt patet seq. ca. sub quibus computatur totum tempus, quod fuit in ducatu Iosue ab introitu in terrā Chanaan, vt probatum fuit in prologo libri huius. Erichthonius autem regnauit annis 50. & transierant sex anni de regno eius, quādo introierunt Israelitę in terrā Chanaā vt nunc probatum est: ergo supererant adhuc de regno eius quatuor anni quādo mortuus est Othoniel: reliqui autem reges & principes Athenienſ. coincidunt cum temporibus Regum & Iudicū, de quibus locis suis fiet applicatio. Erichthonius ergo 4. Rex Athenien. tam Moysi, quam Iosue contemporaneus fuit, sed potius ipsi Iosue. Nunc autem historiam Iosue sub brachilogia tangamus, vt ordinemus tempora secundum intentionem Iosephi: nam ipse non cōtinuat literam, vt est continuata, sed anticipationem, & recapitulationem esse asserit. Tangit autem Iosephus in quinto antiquitatum historiam Iosue, & continetur in ipso prædicta historia, & tempora iudicum cum historia Ruth, & tempora Samuelis: principium quoque primi libri Regum vsque ad capit. quintū de porta-

Templum Apollinis Delphici a filiis Cecropis fabricatū ē.

Granaꝰ secūdus rex Athenien. Tertiꝰ rex amphitrion.

Quartus erichthonis.

portatione arcæ in terram Philisthinorum. Dicit.n. ꝙ conuocans Iosue principes tribuum Ruben, & Gad, & præsulas Manasse: huius enim tribus mediam partem in Arnon descripserat, quæ Chananæorum pars septima est cum equitibus quadraginta millibus a loco, qui dicitur Abela ad Iordanem accessit in stadijs 60. & ista est historia primi cap. Iosue deinde transito Iordane sacerdotibus cum arca 50. stadijs præcedentibus accessit vsque ad decem stadia ab vrbe Iericho ad locum, qui postea dictus est Galgala. Facta autem circuncisione prima die azymorum Iudæi cum arca vrbem Iericho circundederunt: factūque est quod legitur de Achan, & de vrbe Hai. Et hoc est vsque ad medium 8. cap. & vsque ad locum istum rectus ordo est. Hoc autem tempore manebant Israelitę in castris Galgalę, & Gabaonitę videntes mala, quę acciderant alijs populis, fecerunt quod habetur Iosue 9. & parum post secutum est bellum contra 5. reges die, quo stetit sol: de quo decimo capi. Deinde dicit quòd venerunt Chananęorum reges ad Berothi ciuitatem Galiææ superioris, qui locus non procul a Galilæis est: & totius exercitus armatorum erant trecenta millia, & duo millia curruum. turbabat autem hęc multitudo Iosue, & Israelitas, qui persequens eos multum perambulauit, & omnem exercitum hostiū pręter paucos occidit, sed & reges ceciderunt vniuersi. Deficientibus autem hominibus ad occidendos equos Iosue se conuertit. Et istud est bellum, q̄d habetur vndecimo cap. annus ab ingressu in terram Chanaan transierat, & nullus Chananæorum remanserat, nisi qui ad tuitionem murorum effugerant. Iosue aūt de Galgalis denuo castrametatus sacrum tabernaculū constituit iuxta vrbem, Silo. Locus enim opportunꝰ pulchritudine videbatur, donec ædificare templum quietis causa permitteret, & sic post 11. capi. Introducit Iosephus 18. nam id quod in cap. 12. & 13. nō pertinet ad successionem temporum: nec potest proprie dici per anticipationem, vel recapitulationem, aut cōtinuum ordinem positum, cùm non sit historia temporis Iosue. Quod autem habetur, cap. 14. & vsque ad 18. vult esse positum per anticipationem. De Silo autē constituto sanctuario transierūt, vt ipse vult, in Sichē. vbi est mons Hebal, & Garizim, & posuerunt maledictiones, & benedictiones, atque scripserunt Deuteronomiū, quod habetur Iosue 8. ca. Sed Iosephus vult, ꝙ sit anticipatio: ibi quoque ea vice dicit fuisse factum fędus cum Israel: quandoquidem positus est lapis in testimonium, de quo habetur Iosue 24. Sed est recapitulatio. Inde autem dicit quòd redierunt in silo: & tunc posuerunt sortes mittentes prius viros, qui describerēt terram, quos septimo mense post dicit esse reuersos: tunc sortes positæ sunt. Et dicit, tribus Iudæ sorte elegit superiorem Idumeam, quę in longum extenditur, vsque ad Iosoliam: latitudinem vero vsque ad paludē constituta Sodomæ est. In hac autem sorte ciuitates erant Ascalon, & Gaza. Simeoni verò in secunda sorte prouenit Idumea, quę circa Aegyptum est, & Arabiæ montem. Beniamitæ sortiti sunt a Iordane vsque ad Mare longitudine, latitudine verò Ierosolymis Bethleis, qui terminatur, idest apud Ierusalem, & Bethlehē: hęc autem sors angustissima fuit propter terræ fęlicitatem: Ierico autem, & Ierosolymorum tulerunt vrbem. Ephraim autem tribus a Iordane vsque Gazaram longitudinem habuit, quę nunc vsque ad maximum campum terminat. Manasse autem medietas a Iordane vsque ad ciuitatem Doron, siue Dor latitudinem habet, quę nunc Sitopolis appellatur. Post hanc autem Issachar Carmelum montē, & fluuium in longitudine habuit: taburium verò idest montem Tabor in longitudine. Zabulonitæ vero vsque Genezaret tendentem circa Carmelum, & mare sortiti sunt, & conuallem, quæ Carmelum appellatur, & ex huiusmodi est. Aserite verò omnem terrā, quæ ad Sidonem conuersa est habuerunt. Ciuitas autem Ace in eorum parte fuit, quæ etiā Atipos appellatur. Partes verò ad Orientem conuersas vsque ad Damascum, & Galilæam superiorem Nephtalitę sumpserunt vsque ad montem Libanum, fontemque Iordanis, quorum fluctus de montibus est collectus. Danitæ autem, idest filij Dā loca conuallium ad Occasum solis postea tenuerunt Azo, & Doris, determinationē que Lamiam simul, & Gaza, & Bethoron, vsque ad montem, ex quo tribus Iuda pendebat. Loca autē circa Sidonem, & Arathæos, & Amathęos, & Arithęos tunc inculta erant. Tunc Caleb petiit Hebron in possessionē, quod habetur Iosue decimo quarto: tunc ēt assignatæ sunt vrbes refugij, & sacerdotum. De quo Iosue vigesimo, & vigesimo primo. In 15. autem 16. & 17. & 19. de sortium diuisione agitur, de qua dictū est. Post hoc anno vigesimo, per diuisionem sortium factam, vt ait idem Iosephus Iosue congregauit omnem Israel, & fecit quod habetur Iosue vigesimo tertio cap. vixit autem Iosue annis cētumdecem: quorum 44. fluxerant quando exiuit de Aegypto, cū Moyse autem 40. annis fuit in deserto, deinde in terrā Chanaan 26. annis tenuit principatum, de quo Iosephus ait. Iosue defunctus est cùm vixisset annos centumdecem, quorum quidem cum Moyse pro doctrina rerum vtilium commoratus est quadraginta. Dux autem post illius mortem sex & viginti fuit. Vir nec sapientia indignus, nec eorum, quę cogitabat, vt multa sapienter ediceret inexpertus. Eodem tempore mortuus est Eleazarus pontifex Phinees filio suo sacerdotum relinquēs, cuius sepultura facta est in ciuitate Gabata. In diebus Iosue, vt ait Historia scolastica Erichthonius primus quadrigam iunxit in Græcia: erat quippe apud alias nationes, sed iuxta aliorum sententiam aliquāto tempore post mortem Iosue contigit: nam Erichthonius postea fuit. Sed falsum est, nam Erichthonius fuit quartus rex Athenien. regnās quinquaginta annis, cuius annus primus fuit sex annis antequam egrederētur Israelitæ de deserto, & vltimus fuit quatuor annis post mortem Othonielis primi iudicis Israel, vt supra declaratum est. Hoc tempore Busiris tyrannidem in Aegypto exercuit, quem Hercules occidit: ipse quippe hospites per fraudem occidere consueuerat. Hoc tempore Phenix, & Cadmus de Thebis Aegyptiorum profecti in Syriam in regione Tyri, & Sidonis regnauerunt, sed Gadmo recedente in Græciam terra a Phenice Phenicia dicta est. Europam filiam Phenicis Iuppiter rapuit, & cognouit quam postea Asterius Creten. rex vxorem habuit, & ex ea Minoem procreauit, qui Minos postea in Creta regnauit. Danaus frater Aegysti, vt ab illo regnū auferret, & transferret in progeniem suam quinquaginta filias quas genuerat dedit vxores quinquaginta filiis Aegysti fratris sui composita fraude cum filiabus, quod ipsos viros prima nocte in lecto occiderent: nam omnium eadem die nuptię celebratę sunt: mortui fuerunt autem quadraginta nouem relicto vnico, qui postea successit patri Aegysto. Aliqui autem volunt hoc fuisse prius, scilicet tempore Moysi: de quo in Exodo. capitu. decimo quarto dictum, sed non est magna differentia. Nunc autem de his, quæ pertinent ad principium libri huius iudicum secundum intentionem Iosephi dicamus. Iosephus autem quinto antiquitatum vult, quòd post mortem Iosue quasi immediatè consuluerunt Israelitæ dominum: & Phinees prophetando respondit ad delendum genus Chananęorū tribui Iuda deberi dari principa-

Sortes tribuum Israel.

Iosue vixit annis 110.

cipa-

cipatum: contra Ierusalem autem cùm tunc pugnaretur longo tempore post capientes eam omnes habitantes in illa occiderunt. Relinquebatur autem in Hebron genus gigantum, qui propter magnitudinem ac formas in nullo aliis hoībus proximabant vltra modum admirabiles, quorum ossa hactenus monstrantur, in nullo de quibus habetur fides æqualia. Isti autem gigantes tunc deleti sunt. Dederunt etiam tunc possessionem filiis Ietro, qui fuerant in deserto cum Israelitis, & secuti sunt eos semper relinquentes possessionem terræ suæ. Hæc autem omnia ante iudices ortos in modico tempore, quod fuit inter mortem Iosue, & institutionem Othonielis in iudicem Iosephus accidisse vult. Præter hoc ait quòd ea, quæ narrantur de Leuita. infra 19. & 20. & 21. fuerint post mortem Iosue, & ante iudicem. Quod loco suo probabitur. Idolum quoque Michę eo tempore dicit fuisse: de quo infra decimoseptimo. Dicit etiam quòd hoc tempore cùm Israelitę bellorum studia reliquissent, & ad terræ opera se dedissent: Chananæi eos contemnentes, nec aliquid ab eis pati posse credentes suum collegerunt exercitum firmam habentes spem quasi Hebræos affligerent, & de cætero ciuitates licenter inhabitarent, cursusque faciebant, & exercitabantur, & aliquæ vrbes Iudæorum sibi consentiebant: vnde de tribu Iudæ Aschalonem, & Gazam abstulerunt, & multas in campestribus constitutas. Danitas quoque, idest, filios Dan in montana fugere compulerunt, nec parum eis locum in campestribus relinquentes, & dum illi nec ad bellandum essent idonei, nec sufficientia ad habitandum haberent loca, quinque viros ad loca mediterranea miserunt: & factum est quod habetur infra decimo octauo, & sic omnia hæc euenerunt ante tempora iudicum: & tunc sequitur tempus Othonielis primi iudicis, quæ est materia sequentis capituli.

Ossa gigātum vsque ad tempora Iosephi historici visa sunt.

CAPITVLVM. III.

AE sunt gentes, quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & omnes, qui non nouerant bella Chananæorum: & postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinē præliandi. Quinq; satrapas Philisthinorum, omnemque Chananæum & Sidonium, atque Heuæum, qui habitabat in monte Libano, de monte Baal Hermon, vsque ad introitum Emath. Dimisitque eos, vt in ipsis experiretur Israelem, vtrum audirent mandata Domini, quæ præceperat patribus eorum per manum Moysi, an non. Itaque filij Israel habitauerunt in medio Chananæi, & Hethæi, & Ammorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebusæi, & duxerunt vxores filias eorum, ipsique filias suas filijs eorum tradiderunt, & seruierunt dijs eorum. Feceruntque malum in conspectu Domini, & obliti sunt Dei sui, seruientes Baalim,

33.q.5.ca. remittunt. 5.fi.vers. p scientes.

A & Astaroth. Iratusque contra Israel Dominus, tradidit eos in manus Cusan Rasathaim regis Mesopotamiæ, seruieruntque ei octo annis. Et clamauerunt ad Dominum, qui suscitauit eis Saluatorem, & liberauit eos Othoniel videlicet filium Cenez fratrem Caleb minorem. Fuitque in eo spiritus Domini, & iudicauit Israel. Egressusque est ad pugnam, & tradidit Dominus in manus eius Chusan Rasathaim regem Syriæ, & oppressit eum. Quieuitq; terra quadraginta annis, & mortuus est Othoniel filius Cenez.

De pę. di. 1. ca. vide supra. 2. & infr. eo. & inf 4. & 6. & 10.

B

Hæ sunt gentes. In pręcedentibus pręmissa est breuis materiæ libri præfatio. Hic cōsequenter subditur eius narratio. s. quia incipit iam historia Iudicum, quia primò historia texitur. Secundò triplex casus, vel incidēs annectitur, infra 17. c. Primus diuiditur in septem partes s'm tribulationes septem, quas passi sunt Israelitæ pro peccatis suis, a quib⁹ pęnitentia ducti liberati sunt per duodecim iudices sibi succedentes. Duę primę tribulationes tangunt in hoc c. 3. in c. 4. Et tribulatio. 4. ī c. 6. & 5. in c. 9. & 6. in c. 10. & 7. in c. 13. Pręsens aūt c. diuidit in duas partes s'm duas tribulationes, q̄ in eo tanguntur. Secunda ibi. *Addiderunt autem.* Prima in duas, quia primò ponitur ad p̄missa continuatio, secūdò tribulationis descriptio ibi. *Itaque filij Israel.*

C

An in his sit aliqua ordinis mutatio. *Quæstio I.*

QVAERET aliquis, circa primum an ea, quæ dñr hic, habeant continuatū ordinē ad p̄cedentia, vel sit aliqua mutatio. Rñdendum est, q̄ iste liber est de iudicib⁹, quorū materia incipit in c. isto. In duobus aūt præmissis posita fuerunt quędā, quę non pertinebant ad iudices, sed erāt q̄dā necessaria preambula: nā inter mortem Iosue, & iudices intercidit aliquantū tps, in quo acciderunt aliqua narratu digna, q̄ scriptura p̄termittere non debuit: & sic fuerunt ea, q̄ hñr supra 1. vt p̄ced. c. in fine declaratum est. Fuerunt aūt illa duplicia, q̄dā fuerunt, q̄ pertinuerūt ad quasdā p̄sonas spāliter, vel ad totū Israel simul. Alia verò ad ipsas tribus specialiter, & non ad aliquas p̄sonas priuatas, nec ad totā plebem Israel. Prima non ponunt p̄ced. c. nec primo, quanquā fuerint ante tps Iudicum. Sic est casus de idolo Michę, & de vxore Leuitę. Sed reseruātur p̄ fine libri, q̄a idolum Michæ ad vnum virū solum pertinuit. infra 17. casus autē de vxore Leuitæ partim ad vnū virum p̄tinuit, & partim ad totum Israel, de quo infra 19. & vsq; ad finem. Casus autem de filijs Dan inquirentibus locum habitandi pertinet ad vnam tribū specialiter: quia tñ in generali tactum est supra primo, non fuit ibi explicitum, sed seruatum vsq; infra 18. ca. reliqua autē, quę ad quālibet tribum specialiter pertinebant, supra primo cap. descripta sunt: ideo dictum fuit ibi de qualibet tribu, quomodo se habuit ad hostes suos in suscipienda hæreditate: & illud est primum præambulum, quod requiritur in hoc libro ad hoc quòd tangantur non solùm ea, quæ pertinebant ad totum Israel, sed etiam illa, quæ pertinebant ad singulas tribus, & primo pro maiori parte facta sunt ante tempora iudicum. Secundum præambulum est cùm hic dicatur de iudicibus, tangere causam, quare introductum fuit istud genus principatus, cùm prius non esset, & hoc tangitur in capitu. præce-

D

E

denti, vt ibi declaratum est: & sic cap. istud habet aliquem ordinem naturalem ad ea, quæ habentur supra primo: sed ad ea quæ habentur præcedenti capitulo, solum habent ordinem artificialem. *Hæ sunt gentes*. præcedenti capit. dictum est quòd Deus dereliquerat gentes ad experiẽdum in eis an Israelitæ colerent eũ, vel non: hic autem per modum continuationis subiungitur quæ gẽtes erant istæ, & nominantur, scilicet, hæ sunt gentes, idest, istæ quæ infra nominantur. *Quas dereliquit dominus*. Dicitur Deus dereliquisse eas, licet Israelitæ eas dereliquerint, quia ipse in pœnam peccatorum illorum, & propter alias causas concessit quòd permanerent, & noluit dare vires Israelitis ad subito expellendum eas. Ipsi autem non poterant eas expellere, nisi Deus illas vellet delere adiuuando Israel, q̃a dixit: ipse ego sum, qui delebo eas a facie filiorũ Israel: Iosue decimotertio. *Vt erudiret in eis Israelem*. idest, erudiretur ad pugnandum: nam si non haberẽt hostes nunquam pugnarent: essentque viri inepti ad bellum, & ad omnia opera fortitudinis. *Et omnes, qui non nouerant bella Chananæorum*. Hic ponitur (&) expositiuè pro idest, scilicet, vt erudiret in eis Israelem, & omnes, qui non nouerant bella Chananæorum, id est, vt erudiret eos, q̃ non nouerãt bella Chananęorũ & erant de Israel. Nã si non teneatur expositiuè, necesse est, quòd Israel, & qui non nouerant bella Chananæorum accipiantur hic pro diuersis: sed non stat quia solùm volebat Deus Israelitas erudire in bellis Chananæorum, & non alias gentes: ideo tenebitur expositiuè. *Vt postea dicerent*. idest, in tempore futuro, quasi dicat, si nunc expellerentur hostes a facie Israelitarum, bene haberent, cum quibus nunc exercitarẽtur in arte pugnandi, sed expulsis illis non haberent cum quo pugnarent. Prouidit ergo Deus pro post. *Filij eorum certare cum hostibus*. scilicet, filij Israelitarum, qui erant tempore illo, quo Chananæi expellẽdi fuerant, & cessatura erant bella, haberent postea hostes, cum quibus certarent.

Ad præmissa continuatio.

An Deus gentes has dereliquerit, vt Israelitæ haberent cum quibus in pugna exercitarentur.
Quæstio II.

QVAERET aliquis, circa hæc an Deus dereliquerit gentes istas, vt haberent Israelitæ, cum quibus exercitarentur in pugna, sicut hic dicitur. Aliquis dicet quòd non, quia Deus cessauit expellere Chananæos de terra, vt non redigeretur terra in solitudinem: ergo non fuit, vt haberent Israelitæ consuetudinem prœliandi: patet hoc Exod. 23. scilicet. Non expellam eos a facie tua anno vno, ne fortè terra in solitudinem redigatur, & crescant contra te bestiæ. Item Chananæi non fuerunt exclusi propter peccata Israelitarum, sed, vt ipsi haberent hostes, qui essent eis claui in oculis, & lanceæ in lateribus, vt patet præcedenti capitulo, ergo non relicti sunt ad exercitationem. Item relicti fuerunt ad experientiam capiendam an colerent Deum, vel non: ergo non ad exercitationem belli. Patet hoc pręcedenti capitulo, scilicet, ego non delebo gentes istas, quas dimisit Iosue, & mortuus est, vt in ipsis experiar Israel vtrum custodiant mandata domini, an non. Respondendum, quòd sicut non est inconueniens ad vnum effectum concurrere multas causas in eodem genere; ita non est inconueniens eandem rem fieri ad diuersos fines. Et sic hoc quod erat manere Chananæos in terra cùm ad multa proficere posset, non est inconueniens, quòd fuerit propter multa: & sic dimissio Chananæorũ in terra Israel potuit esse ad omnia quatuor quę nominata sunt. Sed aliquis obiiciet, quòd non

Doc. resp. ad quæsitum.

F stat, quia quando fines inter se consonãt, satis stat candem rem esse ad diuersos fines, sicut in subordinatis vbi multi fines censentur esse vnus finis, vel in non subordinatis, dum tamen habeant quandam similitudinem, propter quam extendatur idem effectus ad omnia illa: cùm tamen sunt contrarii fines, non stat hoc. Sic videtur in his finibus, quia quidam sunt ad Iudæorum gratiam, scilicet, vt non reducatur terra in solitudinem, alii in pęnam, vt quòd haberent hostes. Respondendum, quòd quanquam fines sint contrarii, satis stat, quòd eadem res sit ad illos: quoniam prouenit ex magna Dei sapientia, cui ipsum quoq; quod malum est, bonum est: ideo cùm aliqua res sit ad malum, siue ad pœnam, Deus ex sapientia sua ordinat eã

G ad aliquem finem bonum, quem simul res illa attingat cum aliquo fine malo, vel pęnali, & sic erat hic. Pro quo considerandum, quòd prima causa, propter quam De⁹ noluit tradere Israelitis ipsos Chananęos, fuit ad eorum gratiam, scilicet, vt non redigeretur terra in solitudinem, & crescerent bestiæ; sed traditurus erat eos paulatim, & per partes, donec Israelitæ augerentur, & possent replere terram: Exod. 23. capi. Istud fuit dictum Israelitis, quando nondum peccauerant, vt demererẽtur relinqui Chananæos in terra, ideo dato quòd non peccassent vllatenus, Deus non erat traditurus in manus eorum Chananæos totaliter in vno anno, vel pauco tempore: sed ista causa cessauit postquam manserunt Israelitæ aliquanto tempore intra,

H & multiplicati sunt ita, vt possent illam possidere: nã etiam tunc non fuit eis tota tradita: ideo nunc successit alia causa, scilicet, in pęnam Israelitarum. Nam Israelitæ potuerant delere Chananęos, quãdo ipsi peruenerunt ad aliquãtam multiplicationem, sed noluerunt: quin potius communicauerunt eis in coniugiis, & aliis contractibus: & ob hoc Deus noluit in pęnam Israelitarum delere Chananæos de terra. Erat autem pęna, quia propter pręsentiã Chananęorum non habebant Israelitæ locum habitandi: sicut patet de filiis Dan, quos arctauit Chananęus in monte Hares, & non dedit locũ descendnedi ad campestria, supra 1. c. filii quoq; Ephraim, & Manasse propter Chananæos manentes in sorte in vallibus non habebant locum ha-

I bitandi, sicut conquesti sunt coram Iosue, vt patet Iosue 17. c. erat etiam pęna, quia isti relicti in terra erant Israelitis, sicut claui in oculis, & lanceę in lateribus, vt patet Nume. 33. & Iosu. 23. c. si autem non peccassent Israelitæ quanquam aliquanto tempore detinuisset Deus Chananęos in terra: tamen non tãto tempore, sicut patet pręcedenti capit. scilicet. Dimisit dominus omnes has nationes, & cito subuertere noluit: quasi dicat citius subuersurus erat eas, si nõ peccasset Israel. Causa ergo principalis nunc quare manerent Chananęi in terra, erat in pœnam Israelitarum, quia tamen pęna quodammodo habet rationẽ mali saltem quantum ad eum, qui eam suscipit, Deus, qui est omnipotens, & immensus in sapientia, produxit alia bona ex

K ista pęna. s. ꝙ Israelitę haberent cum quibus exercitarentur ad pugnam, & per quos cognosceretur an diligerent dominum, vel non. Primum horũ erat Iudæis valde vtile, ne bellica virtus languesceret. Secundum erat eis causa merendi. Videtur tamẽ rationabiliter dicendum, ꝙ si Israelitę non peccassent, non reliquisset Deus Chananęos in terra ad hoc, ꝙ exercitarentur cũ eis, vel ad hoc ꝙ per eorum pręsentiam cognosceretur, an Israelitæ diligerent dominum vel nõ; quia istę erant causę non principales, sed in defectum, scilicet, eliciẽdo bona ex malis. Quod patet, quia Exo. 23. promiserat Deus tradere Israelitis totam terrã Chanaan, quando multiplicati essent ad tantum numerum, vt possent illam possidere.

Quomodo Deus malum ad bonum ordinat.

An

An Israelitæ peccarent, si conarentur de terra Chananæos expellere penitus: postquam ex parte Dei hoc eis denuntiatum est. Quæstio III.

QVAERETVR vlterius, an Israelitæ peccarent si conarētur pęnitus expellere Chananæos de terra postquam ista eis denunciata sunt. Aliquis respondebit quòd sic; quia Deus reliquit gentes istas, vt erudirentur cum eis Israelitæ: ergo siquis vellet eas prorsus excludere, faciebat contra voluntatem Dei, & peccabat. Respondendum, quòd non peccabant Israelitæ volendo prorsus excludere Chananæos de terra, quia dato quòd Deus vellet ꝙ manerent, non tenebantur Iudæi hoc velle, quia erat istud ad pęnam eorum, sed non tenetur quilibet conformare voluntatem suam voluntati diuinæ in volito: sed satis est ꝙ conformet in modo volendi, alioquin quando Deus nobis pęnas infligit tenemur velle pati illas pęnas, & consequenter non possemus orare, vt auferantur: qđ falsum est: ergo solùm obligamur non murmurare recipiendo illas, tamen non velle illas, & consequenter non conformamur in volito. Item patet hoc quia Deus iubebat Israelitis interdum, vt pugnarent contra Chananæos, sicut iussit Barac, quòd pugnaret contra Sisaram principem militiæ Iabin, & pugnaret ad deletionem: ergo debebant isti desiderare expellere Chananæos de terra. Item interdum Chananæi pugnabant contra Israelitas nolentibus Israelitis: ideo si Israelitę non deberent velle expellere eos de terra, nō possent resistere eis in bello. Item hoc implicaret contradictionem: nam Deus dimisit Chananæos, vt haberent Israelitæ cum quibus exercitarentur in bello, sed exercitatio bellica inter hostes est ad deletionem alterius partis: ergo licebat Israelitis desiderare expellere Chananęos de terra. Item patet quia Deus iusserat Deuterono. vigesimo, ꝙ Chananæis non parcerent Israelitæ, sed omnes occiderent in ore gladij viros, & fœminas: sed istud præceptum nunquam reuocatū est: ergo semper licebat Israelitis occidere quoscunque possent de Chananæis. Dicendum ergo ꝙ licitum erat imò meritorium Israelitis velle expellere Chananæos de terra, & dare operam ad hoc quātum possent: quinimmo peccarent mortaliter, si secus facerent, scilicet, nolendo expellere eos, vel permittendo manere, quia tunc sequeretur, ꝙ possent fœdus inire cum eis de nunquam nocendo illis, & tamen in hoc peccarent mortaliter: nā de hoc redarguti sunt præcedenti capitulo. & Nume. 33. dicitur quòd si Israelitæ nollent expellere Chananæos de terra, fierent eis sicut claui in oculis, & lanceæ in lateribus: & Deus faceret Israelitis omnia mala, quæ cogitauerat facere Chananæis: sed ista non faceret Deus Israelitis, nisi peccarent mortaliter, ergo videtur quòd peccarent si non conarentur ad expellendum Chananæos de terra. Cùm autem dicitur, quòd Deus dimisit gentes istas, vt erudirentur Israelitæ ad bellum: non est sensus quòd iussit, quòd non occiderentur, sed quòd dimisit eas, idest, noluit expellere eas ita cito sicut aliàs expulsurus erat, sed permisit eas Israelitis expellēdas, vt ipsi paulatim atq; per partes expellerent eas in magno tempore, & sic haberent locum exercitationis semper bellicæ.

Quō teneamur conformari uoluntati diuinæ in uolito.

An ad hoc quòd Israelitæ locum exercitationis haberent, opus erat dimitti aliquos Chananæos in terra. Quæstio IIII.

SED quæretur vlterius, an ad hoc, quòd haberent Israelitæ locum exercitationis oportebat, quòd di-

A mitterentur aliquæ gentes Chananæorum in terra sicut litera innuit. Aliquis dicit quòd non, quia etiam non manentibus illis habebant Israelitæ locum exercitationis cum aliis gentibus vicinis, scilicet, cum Ammonitis, Moabitis, Idumęis, Amalecitis, Syris, Damascenis, & aliis gentibus: nam cum omnibus his pugnauerunt Israelitæ tam tempore iudicum, quàm regū. De Ammonitis patet tempore Iephtę Galaaditis, qui fecit magnum bellum contra filios Ammon, vt patet, infra vndecimo. Tempore verò Saulis factum est bellum contra Naas regem filiorum Ammon: etiā contra Ammonitas pugnatum est tempore Eglon regis Moab, quem occidit Aod, infra in litera. Tempore Dauid etiam pugnatum est cōtra illos: nam Dauid

B mensus est Moab coęquans terræ faciens duos funiculos, vnum ad occidendum, & aliud ad viuificandū. secundo Reg. 8. de Amalecitis, Idumæis, & Syris, patet infra in litera. Dauid quoq; pugnauit contra istos. secundo Reg. octauo. contra Madianitas etiam infra septimo, contra hos omnes pugnauit Saul. 1. Reg. 14. Ergo dato quòd non manerent Chananęi in terra, haberent Israelitæ locum exercitationis bellicæ. Respōdendum est dupliciter. Vno modo quòd quanquam Israelitæ possent habere aliquod exercitium cum gētibus finitimis, tamen non erat illud cōueniens: nam si non mansissent Chananęi in terra, & Israelitæ vellent esse boni, non haberent locum pugnandi contra finitimos, ipsi quippe non insurgerent contra extra-

Respō. 1. ad quæsitum.

C neos, qnia non habebant aliquam causam, cùm de terra eorum non essent suscepturi in possessionem: gentes quoque illę non pugnarent contra Israel, quia istę gentes nunquam nocebant Israelitis, nisi cùm Deus mouebat illas ad hoc: & istud erat peccantibus Israelitis. Si autem bene agerent non incitaret gentes contra eos, & sic manerent sine bello: cùm autem essent Chananæi in terra, habebant Israelitæ locum pugnandi ex necessitate: nam siue boni, siue mali essent pugnarent; quia si boni essent nunquam facerēt aliqua fœdera cum Chananæis, sed semper conarentur ad eripiendum terram de manibus eorum. Si autem mali essent, Chananęi incitarentur a Deo ad insurgendum super eos, cùm deberent eis esse tanquam claui

D in oculis & lanceæ in lateribus: Num. 33. capit. & sic non deficeret necessitas pugnandi. Item dato quòd Israelitæ aliquando vellent cessare a pugna, non permitterentur a Chananæis. Nam cùm accepissent magnam terram Israelitæ, quæ pertinebat ad Chananæos, nunquam quiescerent Chananæi quousque illam recuperarent, & sic esset continuum exercitium: conuenientior ergo modus exercitandi erat relictis Chananæis in terra, quam quod cum finitimis esset bellum. Aliter potest responderi. & melius, quod non fuit causa principalis manendi Chananæorum in terra, vt Israelitę haberent cum quibus exercitarentur, sed quia peccauerunt dereliquit Deus in pęnam eorū Chananęos in terra: & si non peccassent nunquā Deus

E dimisisset Chananæos ad exercitationem, vel ad aliā causam in terra; quia tamen dimittendi erant ꝑꝑ peccatum in pęnam voluit Deus cum illa pęna facere aliquam vtilitatē Israelitis. s. ꝙ hr̄ent cum quibus exercitarentur, & fuit ista exercitatio conueniens magis ꝙ̄ cum finitimis gentibus; sed ista conueniētia exercitationis non erat cā sufficiens manendi in terra Chananęorum. Hoc patet, quia si per se fuisset ista causa sufficiens, ergo omni tpe tenuisset, cùm omni tpe bonū esset Israelitis exercitari, & sic nūquam Deus subiecisset Chananæos Israelitis, vt semper haberent locum dimicandi. Sed falsum est, quia subiecit tempore Dauid, & Salomonis: sic enim Salomon dixit 3. Reg. 5. f. Nūc autem requiem dn̄s dedit per circuitum, nec est

Satan, nec occursus malus. Sic etiam 2. Paralipom. 8. dicitur: Omnem populum, qui relictus fuerat de Hethæis, Amorrhęis, Pherezæis, & Heuæis, & Iebusęis, qui non erant de stirpe Israel de filijs eorum, & de posteris, quos non interfecerant filii Israel, subiugauit Salomon in tributarios: ergo non erat causa sufficiens ad manendum Chananæos in terra, quòd Israelitæ haberent cum quibus exercitarentur.

An necessarium, & vtile erat Israelitis Chananæos manere in terra, vt exercitarentur cum eis ad bellum, & quam vtilitatem bella afferunt Politijs, & quid profuerunt Romanis. Quæst. V.

QVAERETVR vlterius, an necessarium vel G vtile erat Israelitis, quòd Chananæi manerent in terra, vel quòd haberent alias gentes in hostes, ad hoc quòd exercitarentur in bello. Respondendum, quòd non fuit necessarium manere Chananæos ad exercitationem ex causa sup. assignata, quia alioquin semper mansissent: sed falsum est nec ex hoc manserunt, sed quia peccauerunt Israelitæ. Ad secundum de vtilitate dicendum, quòd magis dubium est, & dicendum quòd non est dubium, quin aliqua vtilitas esset Israelitis quòd haberent Chananæos, cum quibus exercitarentur ad bellum: nam non habendo illos, fierent Israelitæ inexperti in armis, & languesceret virtus fortitudinis: & si contingeret ex insperato aliquod bellum postea insurgere, non possent resistere Israelitæ; H quia nec haberent animositatem ppter desidiam: nec armorum peritiam propter dissuetudinem, qđ esset causa subitanei exterminij. Bonum ergo erat hr̃e hostes ad continuam exercitationem. Item patet hoc de Romanis: nam cùm secundò cęperunt Carthaginē Africanam disputabant an delenda foret, vt nunquam haberent hostes, vel an relinquenda propter exercitium belli. Scipio autē Nasica, qui vir optimus a Romanis ex consulto deorum habitus est, diffiniuit in hoc non esse Carthaginem euertendā, ne cessante bello, populus non hñs locum exercendę fortitudinis, ad luxum & vitia deflueret, sed preualuit sententia vulgi quietem, & non virtutem amplectentis. De hoc Augu. de Ciuita. Dei lib. 1. Postea autem hoc euenit. s. ꝙ deleta I Carthagine Romani ad vitia prolapsi quasi effœminati sunt: vtile ergo fuit Iudæis habere Chananæos semper in terra. Rñdendum ꝙ non erat vtile Israelitis manere Chananæos in terra, quia cùm Deus esset rector politiæ Hebręorũ, si expediuisset illis, ꝙ semper mansisset gens Chananæorũ infesta Iudęis ad aliquid boni, semper fecisset eā infestam, tñ tempore Salomonis subiecit totam gentem illam: & in hoc videbatur facere specialem gratiā Israelitis, ideo non erat vtile Israelitis, ꝙ manerent semper Chananæi. Item præsentia Chananæorum erat occasio Israelitis ad idolatriam, vt patet pręce. c. vt. s. Habeatis hostes, & dij eorum sint in ruinam vobis. sed idolatria erat maximum malum maximę pœnę Israelitis: ergo erat valde inutile imò K nociuum manere Chananæos. Item mansio Chananęorũ impediebat Israelitas a multis bonis operibus: ergo erat inutilis. Quod patet, quia Dauid cogitauit facere templum dñi, & occupatus bellis non poterat, vt habetur 3. Re. 6. s. Tu scis vocem patris mei Dauid, & quòd non potuerit ędificare templum nomini domini, propter bella imminentia, donec daret dñs eos sub vestigio pedum eius: & ex hac causa dedit domin⁹ pacem in diebus Salomonis, vt posset ædificare templũ, vt patet Eccles. 47. c. s. Salomō imperauit in diebus pacis, cui subiecit dominus omnes hostes, vt cōderet domum in nomine suo, & pararet sanctitatem in sempiternum. si tamen Chananæi semper fuissent infesti Is-

Nociuum erat Israelitis Chananæos cum eis commorari.

F raelitis nunquā potuisset ædificari templum, cùm dixerit Salomon, quousq; daret dominus eos sub vestigio pedis eius, ergo nō erat vtile manere semper Chananęos. Dicendum igitur quòd aliqualiter erat vtile manere Chananęos in terra, & aliqualiter inutile, qa quod maius est damnum, quàm vtilitas vocatur simpliciter inutile, & ob hoc Deus tāquam inutile noluit quòd semper manerent in terra. Ad rationes in contrarium respondendum quòd illę bene probant vtilitatem aliquam esse in Iudęis ex pręsentia Chananæorum: tamen illa vtilitas erat minor quàm damnum, quod sequebatur ex eorum pręsentia, ideo vocatur simpliciter inutile.

Deter. q°.

An esset vtile Iudæis habere semper gentem infestam. Quæstio VI.

QVAERETVR vlterius, an vtile esset Israelitis, quòd haberent semper aliquam aliam gentem infestam. Respōdendum quòd Israelitis, aliqua sequebātur inde. s. illa, quę supra arguebamus in Chananæis, & rursus non sequebatur tātum damnum ex eorum infestatione, sicut ex māsione Chananæorum in terra; quia Chananæi erant intra terram Iudęorũ, & ob hoc necessariò habebant cum eis maiorem cōmunicationem quàm cum gentib⁹ finitimis, & sic inducerentur per istos ad idolatriam, & non per finitimos. Etiā quia siue finitimi pugnarent contra Israel, siue nō, semper manebat eadem causa inductionis ad idolatriam, scilicet, quia gentes finitimæ non erant expellendę de terra; ideo non erat tam nociuum bellum contra gentes propinquas, sicut si manerent in terra Chananæi ad hoc quòd possent Israelitæ, conuerti ad idola: erat tamen aliud malum si semper haberent Israelitæ gentes contra repugnantes. s. quia per hoc distraherentur a cultu Dei: nam impedirentur aliquæ cęremoniæ cultus, vel festiuitates instante bello: sic fuit quando rex Assyriorum infestabat terram Israel: nam tunc non poterant celebrare festiuitates suas Israelitæ: pereuntibus autem Assyrijs per Babylonios Deus nunciauit lætitiam: & quòd iam possint celebrari festiuitates, vt patet Naum. 1. s. Ecce super mōtes pedes euangelizantis pacem, celebra Iuda festiuitates tuas, & redde vota tua; quia non adijciet vltra, vt pertranseat in te Belial: vniuersus enim interiit. Deus ēt posuerat pro causa exemptionis a lege ipsam exercitationem belli. s. quòd tempore, quo durarent bella, nō essent obligati Israelitæ ad faciendum cęremonias legis, vt patet Deuter. 12. s. Non facietis ibi quę nos hodie facimus singuli, quod sibi rectum videtur, nec. n. vsq; ad pręsens tempus venistis ad requiem, & possessionem quam dñs daturus est vobis. s. quòd ex eo, ꝙ nondum habebant quietem, poterant facere quodcũque vellent: & quando illam haberent obligarentur ad obseruandum legem. Hoc etiam significat litera sequens ibidem, scilicet, transibitis Iordanem, & habitabitis in terra, quam dominus daturus est vobis, vt requiescatis a cunctis hostibus per circuitum, & absque vllo timore habitetis in loco, quem elegerit dominus, illuc omnia, quæ præcipio conferetis holocausta, & hostias: quasi dicat, quia non obligabātur ad holocausta, & hostias, & cætera cæremonialia quousque quiescerent a cunctis gentibus per circuitum, & sic exercitatio bellorum tollebat obligationem legis pro tempore, ideo non erat simpliciter vtile, quòd daret aliquam gentem infestam Iudæis ad solam informationem bellicam. Cum autem obijcitur de Romanis, ꝙ vtilius fuisset non deleri Carthaginem. Respondendum ꝙ non accidebant Romanis ex pugna cum Carthaginensibus damna, quæ eueniebant Iudæis per

Responsio ad secundam.

per bella, ideo in Romanis erat simpliciter vtile, in Iudæis autem erat nociuum. *Quinque satrapas Philisthinorum.* Hic enumerantur gentes relictæ in terra Chanaan, & primi sunt Philisthini, quia isti erant magnus populus, & vocantur quinque satrapæ, id est, quinque principes, scilicet. Reliquit Deus terram quinque principum Philisthinorum. Isti erant reges, vt patet Iosue decimotertio, vbi dicitur quòd terra Philisthinorum diuiditur per quinque regulos: satrapæ autẽ, vel duces vocantur vt communiter: sic patet 1. Re. 6. nominantur autem isti quinque satrapę, a quinque ciuitatibus præcipuis, scilicet, metropolibus Philisthinorum, quæ sunt Gaza, Acaron, Geth, Ascalon, Azotus, vt patet Iosu. 13. & 1. Reg. 6. *Omnemq; Chananæum.* id est, totam terram populi, qui vocatur Chananæus: licèt enim omnes populi terræ huius vocarentur largè Chananæi a terra Chanaan, in qua morabantur: tamen vnus eorum vocatur specialiter Chananæus: & pro isto potest hic accipi, scilicet, totus populus dictus Chananæus adhuc manebat, vel quasi totus. *Et Sidonium.* id est, gentes pertinentes ad terram Sidoniorum: erat enim tunc Sidon ciuitas magna, & habens magnam potestatem: tota autem terra subiecta illi vocata est terra Sidoniorum: & ista est terra Phæniciæ, quia Phænix, & Cadmus de Thebis Aegyptiorum profecti terræ illi dominati sunt. *Atque Heuæum.* Iste est alius de populis septem terræ Chanaan, & magna pars huius populi derelicta erat. *Qui habitabat in Libano.* Libanus est mons magnus in terra Chanaan ad latus aquilonare eius, in quo erant ligna præciosissima, scilicet cedri, & abietes, & aliorum generum: de quo ducta sunt omnia ligna, quæ necessaria fuerunt ad constructionem sanctuarii, vt patet 3. Reg. quinto, est autem Libanus in terra Sidoniorum, ideo Hiram, qui erat rex Tyri, & Sidonis præerat Libano, & ad eum misit Salomon, vt mitteret ei ligna de Libano, vt patet præallegato capitu. In hoc monte habitabant multi populi, tam Sidonii, quàm Heuæi. *De monte Baal Hermon.* id est, istæ gentes extendebantur de monte, qui dicitur Baal Hermon, vsque ad terram Emath. Potest accipi Baal Hermon, tanquam nomen proprium vnius montis, & sunt duæ dictiones, & accipitur Baal pro valle, & est sensus, quòd extendantur istæ gentes de valle, quæ est apud montem Hermon vsque Emath: sed litera nostra accepit Baal Hermon, tanquam vnicum nomen, & propriũ montis, & ponitur hic latitudo, scilicet, Baal Hermõ est in latere meridiano, id est, versus illud, Emath autem est in ipso latere septentrionali: & inter hęc loca morantur multæ gentes. Non est tamen sensus, quòd omnes gentes hic nominatæ sint inter Baal Hermon, & Emat, quia Philisthini non sunt inter hæc duo loca: cum terra eorum incipiat in ipso latere meridiano terræ Chanaan apud turbidum fluuium Aegypti, vt patet Iosue decimòtertio: sed referenda est ista determinatio ad immediata, scilicet quòd Heuæi, & Sidonii, qui remanserunt, erant inter Baal Hermon, et Emath, aliæ autem gentes declinabant ad alias partes terrę Chanaan. *Vsque ad introitum Emath.* id est, vsque ad principium terræ Emath. Est Emath quædam ciuitas in ipso latere aquilonari terrę Chanaan, vt patet Nume. 34. et vocatur alio nomine Reblata, & postea vocata est Antiochia, in qua beatus Petrus sedit annis septem, tanquam pontifex totius orbis, & inde in vrbem Romam sedes apostolica trãslata est. Ista terra Emath erat nunc sine populo, quia nondum fuerat habitata, ideo non dicitur vsque Emath, sed vsque ad introitum Emath, scilicet, vsq; ad principium terræ illius. De hac dicit Iosephus quinto antiquitatum: Loca autem apud Amatheos, et Sidonem, & Aratheos, atq; Aritheos tunc inculta erat, id est, sine habitatione: et loquitur de tempore diuisionis terræ per sortes. vocantur autem Amathei, id est, populi habitantes apud Emath. *Dimisitque eos, vt in ipsis experiretur Israel.* id est, acciperet experientiam. Nõ est intelligendum quòd per præsentiam harum gentium in terra Chanaan Deus acciperet experientiam an Israelitæ colerent eum, vel non, quasi aliter nesciret: quia Deus omnia simul per seipsum cognoscit: nec accipit cognoscere ex rebus extrinsecis intãtum, quòd si per seipsum non cognosceret, impossibile esset quòd partes extrinsecas doceretur, cùm non sit ens possibile ad aliquod recipiendum. Sed est sensus quòd manifestum esset ipsismet Israelitis, & alijs Gẽ-

B tibus, an veræ desiderarent Deum colere manentibus istis in terra. Nam si non manerent ibi Chananæi non esset locus tam opportunus experiendi sicut manentibus eis: & hoc propter maiorem opportunitatem colendi idola. Nam cùm viderent Israelitæ Chananæos colere idola, ipsi quoque inclinabantur ad colendum, & erat eis hoc quasi quædam tentatio: si autem non manerent Chananæi, non haberent inclinationem ad colendum, ideo facilius sibi esset colere Deum, & non pareret firmitas eorum ad Deum. *Vtrum audirent.* id est, opere complerent, quia audire nihil prodest, nisi subsequatur obedire in minoribus, vel exaudire in maioribus. *Mandata domini, quæ præceperat patribus eorum.* scilicet legem, quia nihil noui

C oneris eis nunc imponebat. Etiam non loquebatur hic de tota lege, sed specialiter de ipso cultu Dei, scilicet, an colerent Deum verũ, vel declinarent ad Deos alienos. Nam si Israelitæ declinarent ad Deos alienos consummata præuaricatio, & tota lex destruebatur, & si colerent Deum suum non declinantes ad idola, non poterat in reliquis esse magna præuaricatio. *Per manum Moysi.* id est, per Moysen, scilicet, quòd ipse tulit eam ad populum, & erat medius inter Deum & populum in datione legis Deuterono. quinto, et populus petiuit quòd loqueretur eis Moyses, & non Deus, ne morerentur, vt patet Exod. 20. Deuteron. 5. *An non.* id est, sic cognoscerentur quid facerent. Sciendum autem quòd non erat ista causa sufficiens

D ad dimittendum Chananæos in terra: nam si non peccauissent Israelitæ, non dimisisset Chananæos in terra. Quod patet, quia tunc semper subsistebat ista causa, scilicet, vt Deus experiretur Israelem an sequerentur mandata eius, ideo semper reliquisset Deus Chananæos infestos Israelitis: sed falsum est. De quo supra dictum est. Sed est sensus quòd causa principalis quare manserunt Chananæi in terra, fuit quia peccauerunt Israelitæ: & hoc fuit in pœnam. Ex ista autem pœna Deus produxit per sapientiam suam duo bona: primum quòd isti essent ad hoc, quòd exercitarentur Israelitæ ad bella, & non languesceret virtus. Secundum quòd per Chananæorum præsentiam cognosceretur an Israelitæ diligerent dominum, vel

E non. *Itaque filij Israel.* Hic ponitur secundum huius capitu. in quo describitur prima tribulatio Israelitarum, quæ fuit per regem Syriæ, & diuiditur in tres partes. Primò ponitur culpa: secundo pęna inflicta ibi. *Iratus dominus.* Tertio subleuans misericordia ibi. *Qui suscitauit eis.* Circa primum ponitur culpa, quę fuit, quia Israelitæ duxerunt vxores de filiabus Chananæorum, & per hoc conuersi sunt ad idola. *Itaque filij Israel habitauerunt in medio Chananæi.* scilicet, post mortem Iosue antequam haberent aliquem iudicem habitauerunt inter hos populos, & ex hoc per quandam communicationem habuerunt occasionem cadendi in malum. Accipitur hic Chananeus specialiter pro vno populo de septem populis Chananæorum.

Enumeratio gentiũ ĩ terra Chanaan relictarum.

Sidõ quid sit.

Libanus quid sit.

Petrus sedit annis septem in Antiochia quæ dicebatur Reblata, & Emath.

Ex hac Israelitarum pena Deus duo bona per eius sapiẽtiã produxit.

Prima Israelitarũ tribulatio.

Diuisio eiusdem.

Israelitarũ culpa.

Quod patet, quia nominantur hic specialiter omnes populi Chananæorum præter Gergeseum, qui rarò nominari consueuit.

An manerent omnes septem populi Chananæorum in terra tempore quo cœperunt iudices. *Quæst.* VII.

QVAERET aliquis, quomodo Israelitæ potuerunt habitare inter hos populos: nam isti populi iam non erant, quia solùm relicti fuerāt Chananęi, Sidonij, & Heuæi: vt patet supra in littera. Aliquis respondebit, quòd nomine Chananæi intelliguntur omnes isti populi: eo quòd Chananæus est nomen generale ad omnes septem populos, inquātum omnes erant de terra Chanaan, & ibi, vt breuius diceret, nominauit Chananæum generaliter: hic autem expressit omnes sex populos. Sed dicendum quòd non stat, quia quādo Chananæus ponitur generaliter pro omnibus septem populis, non condistinguitur contra alios populos, cùm partes non ponant in numerum cum toto: ibi tamen dicitur, quòd relicti sunt quinque Satrapæ Philisthinorum, & Heuæi, & Sidonii, & Chananæi: ergo non ponuntur Chananæi pro omnibus populis Chananæorum, sed pro vno speciali populo. Item quia dicitur supra, omnem Chananęum: ergo si acciperetur largè, necesse esset, quòd de terra Chanaan adhuc nullus populus vastatus esset ab Israelitis, eo quòd dimittebatur totus populus Chananæorum, sed magna pars erat expulsa & occisa: ergo non accipitur Chananæus pro omnibus populis, sed pro quodam populo. Aliquis respondebit aliter, scilicet, quòd verum est quòd de omnibus populis Chananęorum, Heuæorum, Iebusęorum, Pherezæorū: &c. manebant adhuc aliqui, ita quòd nullus de septem populis Chananæorum totaliter perierat: scriptura tamen supra fuit breuiloqua, & solùm tetigit de quibusdam populis, sicut sæpe multa fiunt, quæ in scriptura enarrantur incompletè, vel pęnitus subticentur. Sed dicendum, quod non stat, quia cùm maxima pars terræ Chanaan subiecta fuisset Israelitis, & mansisset aliqua, cum qua deberent dimicare, voluit scriptura completè enarrare; alioquin non oportuisset, quòd enarrasset quosdam populos specialiter, sicut enarrauit, & subticuisset alios, sed quòd diceret generaliter mansisse quasdam gentes de populis Chananæorum. Item fortius patet hoc, quia iterum posuit scriptura omnes has gentes, quæ relictę fuerunt de Chananæis, & tamen non fuerunt positæ plures quàm ponantur supra, vt patet Iosue decimotertio, vbi ponuntur Philisthini quinq; reguli, & Heuæi, & Sidonii habitantes in Libano, & inter Baalgad de monte Hermon vsque quo ingrediaris Emath: & sic in sententia nihil ibi est magis, ideo non subticerentur hic aliqui, quia tunc si hic subticerentur, non contingeret alibi subticeri, & tamen ponuntur isti soli populi Iosue decimotertio, ergo isti soli relicti sunt. Aliquis respondebit aliter, scilicet, quòd illi populi, qui supra nominantur, solùm manserunt in terra: & cùm dicitur quod habitauerunt filij Israel in medio Chananei &c. dicet quòd ista ponuntur per recapitulationem, scilicet, quòd istud fuit prius quàm esset dimissio populorum in terra Chanaan, cùm paucæ gentes Chananęorum erant deletæ. Cùm autem postea dimisit Deus quasdam gentes propter peccata Israelitarum, solùm supererant illæ, quę supra nominantur, ideo illæ solæ relictæ sunt. Sed hoc non stat, nam nullo modo potest esse anticipatio, vel recapitulatio, sed est rectus ordo, quia prius fuit dimissio gentium in terra Chanaan, quàm id quod hic dicitur de habitatione Israelitarum inter istos populos: quod

F patet, quia Deus dimisit gentes istas viuente Iosue cū proposito non delendi eas, vt patet pręcedenti c. quādo angelus domini increpuit Israelitas, & ait: Cur hoc fecistis? quamobrem nolui delere eos a facie vestra, vt habeatis hostes & dij eorum sint vobis in ruinam. Erat autem tunc præsens Iosue, vt patet ibidem, & tamen immediatè in principio. cap. istius nominantur gentes, quas Deus dimittebat: ergo solę hę erāt, quas angelus dixit dimittendas fore, vt exercerentur cum eis Israelitæ. Quod autem dicitur hic. s. ꝙ Israelitæ habitauerunt in medio Chananęi, & Hethęi, Amorrhęi, Pherezęi: &c. necessariò fuit post, eo ꝙ fuit post mortem Iosue. s. quādo rex Syriæ oppressit Israel, & factus est Othoniel iudex: ergo post dimissionem gentium

G adhuc manebant omnes isti populi. Item patet hoc efficacius, quia pauco tempore post introitum in terrā Chanaan ante dimissionē sortium dixit Deus ad Iosue, ꝙ diuideret totam terrā sorte, & enarrauit ei gentes, quę nondum subiectę erant Israelitis, & solùm nominatę fuerunt illę, quæ dicuntur supra derelictæ, vt patet Iosue 13. ergo videtur quòd non fuit hic aliqua mutatio ordinis, sed illa dimissio gētium fuit magno tempore ante hoc quod dicitur hic. Item patet hoc quia non solùm nunc erant relicti plures populi Chananęorum, quàm nominantur supra, sed etiam tempore Salomonis, vt patet 2. Parali. 8. scilicet: Omnem populum, qui derelictus fuerat de Hethęis, & Amorrhęis, & Pherezęis, & Heuęis, & Iebusęis, q non erant

H de filiis Israel de filiis eorum, & de posteris quos non interfecerant filij Israel, subiugauit Salomon in tributarios: ergo tempore Salomonis supererant isti populi, & tamen non ponuntur hic inter gentes, quæ dicuntur derelictæ. Respondendum igitur, quòd gentes derelictæ ad experimentum filiorum Israel fuerunt de omnibus septem populis Chananæorum, scilicet, quòd non erat aliquis de illis septem, de quo non superessent aliqui. Dicendum etiam quòd omnes isti septem populi, siue partes istorum septem populorum relictæ nominantur supra in litera, & Iosue decimotertio, hoc quidem non quantum ad nomen, sed quantum ad partem terræ, in qua habitabant: velut si diceretur, manserunt omnes gentes, quę habitabant inter talem, & talem locum. Declaratur autem Doct. respond. ad quęsitum

I hoc magis: nam hic nominantur duo populi specialiter, scilicet Chananęi, & Heuęi: deinde ponūtur Philisthini, qui necessario sint distincti ab alijs, eruntque de Pherezęis, uel Iebusęis, Amorrhęis, Hethęis, vel Gergeseis, aut fortè de omnibus his: nam Philisthini erant multi, scilicet, diuisi in quinque reges: ideo de multis generibus poterant esse inter eos. Nominauit etiam Sidonios, qui sunt magni populi, cùm dixerit, omnem Sidonium: & isti non computantur inter Chananęos, vel Heuęos: ideo necesse est quòd essent de aliquo aliorum quinque populorum, vel fortè de omnibus simul. Et ob hoc fuit scriptura cauta, quod nominauit loca habitationum, vt non cogeretur no-

K minare nomina populorum, quia istud magis est expressiuum, cùm per hoc cognoscatur an magna pars Chananęorum relicta foret, vel pauca, quod nō fieret exprimēdo nomina. *Et duxerunt vxores filias eorum.* Dupliciter peccabant in hoc Iudęi. Primò quia iniebāt fędus de pace cū Chananęis: nam non acciperent filias eorum, & è contrariò, nisi pax esset: Deus tñ vetuerat pacem inter Israelitas & Chananęos, dicēs ꝙ sub nullo fędere conuenirent cum eis, sed occideret omnes in ore gladij, vt patet Deute. 20. c. Secundò peccabant contrahendo coniugia, quia Deus hoc vetuerat Deutero. 7. & Exod. 34. *Ipsiq; filias suas eorum filijs tradiderunt.* Istud adhuc est maius dedecus, quàm ꝙ Israelitæ acciperent filias Chananæorum in vxores. Primò quia cùm

cùm vir sit maior vxore, Chananæi accipientes filias Iudæorum in vxores, cogerent eas ad idolatriam, & dato quòd mulier vellet resistere, cùm maneret extra terram suam, & non haberet aliquos eruditores in vera fide, nec sanctuarium, ad quod aliquando iret, vt confirmaretur in amore cultus diuini, nequaquam potuisset. Vir autem accipiens filiam Chananæi, in vxorem non poterat violentare eam ad cultum idolorum. Etiam non transit in terram alienam, sed manet in sua, vbi habet templum domini, & eruditores in fide. Quinimmo Iudæus accipiens Chananæam in vxorem poterat eam conuertere ad ritum Iudaicū, & saluaretur. Secundò quia cùm filij sint de familia patris, & sint sub potestate eius, quādo aliqua mulier Hebræa tradita Chananæo filios procreasset, patet ꝙ illi essent Chananæi: & sic genus Iudæorum necessariò conuerteretur ad ritum Chananæorum, & efficeretur Chananæum. In viro secus erat, quia Iudæus accipiens Chananæam vxorem faceret omnes filios suos Iudæos, & sequentes ritum iudaicum. Tertiò quia dehonestabatur genus Iudæorum: nam cum ipsi acciperent vxores de Chananæis subijciebatur genus Chananæorum Iudæis cum mulier sit subdita viro: si autem acciperent Chananæi filias Iudæorum, esset genus Iudæorum subiectum Chananæis, in quo erat dedecus.

Quare Deus non permittebat Israelitas accipere vxores de filiabus Chanaan. Quæstio VIII.

QVAERET aliquis, quare Deus non permittebat, quòd Israelitæ acciperent vxores de filiabus Chanaan: nam quòd filiæ Iudæorum traderentur in vxores Chananæis erat nimis inconueniens propter prędicta, quòd tamen filię Chananęorum essent vxores Iudæorum, non erat aliquid de illis inconuenientibus, imò poterat sequi ex hoc duplex bonum. Primum erat, quia mulier illa Chananæa conuerteretur ad ritum Iudaicum compellente viro & saluaretur. Secundum erat, quia filij illius mulieris, qui aliàs futuri erant Chananæi si acciperet virum Chananæum, nunc essent Iudæi, & in cultu Dei. Respondendum quòd aliqua vtilitas sequi poterat. Tamen Deus magis voluit vitare in Iudæis damnum, quod sequi poterat accipiendo vxores Chananæas, quàm desiderauerit bonum, quod in dubio inde poterat prouenire: poterant autem Israelitæ conuerti ad idola accipiendo vxores de Chananæis propter amorem mulierum, ideo omnino vetuit talem contractum, vt patet Exod. 34. cap. s. Nec vxorem ducas de filiabus eorum filiis tuis, ne postquam ipsę fuerint fornicatæ fornicari doceant filios tuos in Deos suos. Causa autē potissima huius fuit, quia Deus putauit verisimilius esse quòd Hebræi ducerentur ad idola propter vxores, quàm quòd conuerterentur vxores Chananęę ad dominum propter viros: imò Deus sciebat hoc; ideo non permisit vllo modo talem cōtractum. Patet hoc in Salomone, qui erat sapientissimus virorum; & tamen vxores inclinauerunt cor eius, vt sequeretur idola, & fabricauit templa ac idola vxorum suarum, & coluit ea; vt patet 3. Reg. 11. potius ergo falli poterat quilibet alius minus sapiens; ideo nulli Iudęo fuit cōcessum ꝙ acciperet vxorē de Philisthinis, vel alijs Chananęis. Secunda causa ad hoc fuit pp filios Israelitarū, vt ait Arist. 1. Politic. vlt. c. in fine; Dimidiū liberorum est mater. s. ad hoc ꝙ filij sint boni, vel mali: viri medietas huius. i. maior pars facultatis, vel opportunitatis ad hoc est in matre: nā cùm mater bona fuerit, erunt boni filij. Causa huius est, qa potissima doctrina virorū est s̄m ea, q̄ accipiunt in tenera ętate: nā si qs ad recte agendū a pueritia instruat̄, facile sibi postea est tenere semp rectā consuetudinē: si aūt instruat̄ in malo, cum nimia difficultate postea ad bonum retrahet̄, qa mores paruulorum valde infigunt̄, & tunc erit ꝙ dicit Ieremias: Si pōt mutare Aethiops pellē suā, & pardus varietates suas, & vos poteritis bn̄facere, cùm didiceritis malum. s. a tenera ętate. Ob hoc autem Arist. Ethic. li. 2. sequens doctrinā Platonis: Non modicum ꝓfert statui a iuuene. i. ex infantili ætate sic, vel sic assuesci. Sic Aug. 1. De ciuitate Dei. c. 3. s. ꝙ ob hoc Romani faciebant, vt paruuli sui in Virgilio mox erudirentur, vt tāquā maximus poetarū teneris ebibitus annis non possit faciliter aboleri: paruuli tn̄ in parua ætate, ĩ qua sic, vel sic erudiri debent, conuersant̄ apud matrem: ergo mater est plus q̄ dimidium liberorū: cùm igitur filij Hebręorum nutrirentur apud matres Chananęas, instruerentur ab eis s̄m ritus Chananęorū; ideo esset difficile istos postea bene agere. Causa tertia fuit, qa Deꝰ habebat exosum totum genus Chananęorum pp infandissima peccata, ideo volebat delere illud funditꝰ tam in viris q̄ in feminis paruulis: vnde nō debebat aliqua dari in vxorem Hebræo viro, ne postea delenda foret: sicut. n. in peccato Sodomorum fęminę directè non peccabant, Deus tn̄ propter iniquitatem magnā illorum voluit funditus delere genus illorum, ideo tā viros q̄ fœminas & paruulos cremauit: ita in peccatis Chananęorum cùm tanta essent, voluit Deus perdere tam viros q̄ fęminas. De magnitudine peccatorū Chananęorum patet Sapi. 12. c. s. Illos. n. antiquos inhabitatores terrę sanctę tuę quos exhorruisti, qm̄ odibilia tibi opera faciebant per medicamina, & sacrificia iniusta, & filiorum suorum necatores sine misericordia, & comestores viscerum hoīum, & deuoratores sanguinis, & auctores parentes aīarum inauxiliatarum ꝑdere voluisti, & hoc fuit, quia Chananęi nullo modo corrigibiles erant: sic patet eodem. ca. s. non ignorans qm̄ in qua natio est illorum, & naturalis malitia illorum, & qm̄ non poterat permutari cogitatio cordis illorum in perpetuum: semen. n. erat maledictū a principio, nec timens aliquē. non ergo permisit Deus Israelitas accipere vxores de filiabus Chananęorum. *Seruierunt dijs eorum.* s. omnibus dijs terræ Chananæorum exhibendo illis sacrificia, & tenendo reliquas ceremonias illorum relicto cultu Dei sui. *Feceruntq́; malū in conspectu domini.* s. declinando ad idola, & preuaricando totam legem. *Et obliti sunt Dei sui.* Non obliti sunt se habere Deum, scientes ꝙ patres eorū aliquem Deum coluissent, quem ipsi non colebant, sed obliti sunt beneficiorum eius. s. ꝙ non impenderunt ei honorem vllū tanq̄ nunquam eis bn̄fecisset. *Seruientes Baalim & Astaroth.* i. declinauerunt ad colendum istos duos Deos, qa isti erant pręcipui in terra Chanaan, vt declaratum est pręcedenti c. in Hebręo hr̄. *Baalim, & Aseroth.* Et est in Hebręo Aseroth pluralis numeri, & significat lucos: nam asera est singulare, & significat arbores, vel magis vnā arborem plantatam: Aseroth plurali significat multas arbores: sic patet Deu. 16. cum litera nr̄a dicit, non plantabis lucum in Hebręo hr̄: Non plantabis Asera: cuius plurale est Aseroth. Fiebāt autem altaria apud arbores pp sacrificia Priapi. s. ꝙ post sacrificia possent vacare libidini inter arbores, & ob hoc dicunt Hebræi ꝙ per Aseroth siue lucos intelligunt̄ hic Priapus, & Adonis. Nam vtriq; fiebant sacrificia pertinentia ad libidinem. De Priapo ꝙ coleretur cum turpitudine, patet 3. Re. 15. s. ꝙ in specu subterraneo colebat̄, & vocabatur simulachrum turpitudinis. De Adonide patet, quia ille erat amasius Veneris, vt narrat Ouidius decimo Metamorphos. & huic exhibebant anniuersarium luctum mulieres, et sacrificia quædam, vt patet Ezech. 8. scilicet. Vidi mulieres plangentes

Respō. ad quæsitum.

Ad quid apud arbores faciebant altaria apud Chananęos.

tes Adonidem, & quia isti duo dij pertinebant ad libidinem, fiebant eis altaria inter arbores, siue Aseroth. Hieronymus autem trāstulit Astaroth, eo quòd Aseroth non erat nomen idoli, sed arboris. Litera tamen hic videtur intelligenda de dijs, cum dicat, quòd seruierunt Baalim, & Astaroth. Est autem leuis mutatio de Aseroth ad Astaroth: non tamen habetur hic in Hebręo sicut in alijs locis, vbi litera nostra ponit Astaroth, vt patet primo Reg. 7. vbi dicitur Baalim, & Saaroth. Et primo Reg. vltimo. s. posuerunt arma eius in templo Astaroth, & vtrobique in Hebræo ponitur Astaroth, sicut in litera nostra. *Iratusq́, contra Israel dominus.* Hic ponitur secundum huius primæ partis. s. pęna inflicta. Et dicitur iratus dominus indignatus. s. ad puniendum, ex quo nos arguimus iram eius quanquam non sit. *Tradidit eos in manus Chusan Rasathaim.* s. amouit protectionem suam ab Hebræis, & incitauit regem istum, vt pugnaret cōtra eos: ideo faciliter capti sunt ad seruiendum ei. Est autem Chusan Rasathaim vnū nomen istius regis, & fortè est compositum ex pluribus ex aliqua causa. *Regis Mesopotamiæ.* Ista est ciuitas inter duo flumina, & est apud Euphratem in Syria. In hac ciuitate habitabat Nachor, & Aram, & Abraham cum patre suo Thare post exitum de terra Chaldęorum: & mortuo Thare exiuit inde Abraham, & venit in terram Chanaan iubente Deo, vt patet Gen. 11. & 12. c. In hac etiam habitauit Iacob pascens oues Laban, & accepit vxores: Gen. 28. & 29. c. In Hebræo habetur hic. *Regis Aran Naharain.* quod interpretatur Aran fluuiorum: nam Aran est nomen proprium vrbis: Naharain significat flumina, quia Nahar singulare significat vnum fluuium: & hoc est quia ista ciuitas est inter duo flumina. Vocatur hic Mesopotamia, quod idē est, quia Mesopotamia est nomen Grecum, & dicitur a Meso, quod est mediū, & potamos, quod est fluuius, quasi in medio fluuiorum. Vocatur autem in litera nostra locus iste aliquādo Aran, & aliquando Mesopotamia. De primo patet Genes. 11. & 12. de secundo patet Gen. 28. & ratio diuersitatis est, quia in Hebræo aliquando ponitur Aran, & aliquādo Aran Naharaim. Quando ponitur Aran etiam litera nostra ponit Aran: cū verò ponitur Aran Naharaim litera nostra ponit Mesopotamiam, quod significantius est quàm Aran Naharaim. *Seruierunt́q, ei octo annis.* scilicet, fuerunt sub potestate eius isto tempore, quia peccauerunt.

Pena inflicta Israelitis.

Situs Mesopotamię

Mesopotamia vnde dicatur.

Quomodo tanto tempore manebant Israelitæ sub seruitute regis Syriæ. Quest. IX.

QVAERET aliquis quomodo tanto tempore manebant Israelitæ sub seruitute regis Syriæ: nam quando inuocabant dominum exaudiebat eos, & dabat eis Saluatorem, vt patet infra. In tanto ergo tempore quid fecerunt? Respōderi potest dupliciter: vno modo quòd Israelitæ non clamauerunt ad dominum in his octo annis vsque ad finem eorū, vel quasi: ideo prius non fuerunt liberati. Et hoc poterit esse verisimile, quia cùm Iudæi recessissent a cultu Dei, fortè non putabant malum istud euenire eis propter desertionem cultus diuini, sed ex aliis causis: ideo tolerabant amaritudinem suam. Postea autem, vexatione dante eis intellectum, cognouerunt quòd euenerant mala hæc quia derelinquerant dominum, ideo clamauerunt ad ipsum. Aliter potest responderi, ꝙ Israelitæ cito postquā traditi sunt in manus regis Mesopotamiæ clamauerunt ad dominum, tamen non exauditi sunt vsque ad annum octauum, & istud est verisimilius. Ratio huius est, quia Israelitæ peccauerant recedendo a Deo, & putabant se quasi nihil agere, ideo Deus voluit, quòd sustinerent pro hoc conuenientem pęnam, scilicet captiuitatem octo annorum. Vnde quanquam Hebræi clamarent non exaudiebantur, vt scirent quòd Deus vellet punire eos pro delictis. Sic factum est tempore Eglon regis Moab. Nam seruierunt ei Israelitæ decemocto annis, vt patet infra in litera: non tamen est verisimile, quòd in octo annis non clamauerint. Deus tamen non exaudiebat eos in toto illo tēpore, & quia nunc magis peccauerunt quàm prima vice, magis punirentur quanquam clamarent. *Qui suscitauit eis Saluatorem.* Hic ponitur tertium huius primæ partis, scilicet, subleuās misericordia: nam Deus licèt puniat, miseretur nisi homo efficiatur incorrigibilis. Et dicitur quòd Deus suscitauit Saluatorem, scilicet, quia ipse dedit illum immittendo ei spiritum fortitudinis, & prudētiæ: & dando desiderium, vt pugnaret cōtra hostes Israel. quod patet quia dicitur infra, fuitque in eo spiritus domini, & iudicauit Israel. Et vocatur iste Saluator, quia saluabat, idest, liberabat Israelitas de manu hostium. *Et liberauit eos.* s. pugnando contra Chusan Rasathaim. An verò alia bella egerit non habetur. *Othoniel videlicet filium Cenez.* Aliqui putant Cenez esse nomen mulieris matris Othonielis. Sed non est verisimile, quia scriptura parum curat in describendis genealogiis nominare matrem sed patrem. Item quia filii recipiunt nomen cognationis a patre, cùm dicantur esse de familia patris, et progenie. Caleb tamen frater Othonielis vocatur Cenezeus a Cenez: ideo verisimilius est ꝙ sit nomen patris. *Fratrem Caleb minorem.* idest, erat minor quàm Caleb, vel inter omnes fratres Caleb nullus erat minor quàm Othoniel.

F G H (marginal section letters)

Subleuās misericordia.

Improbatio opinionis quorundam. Prima. Secunda.

Quomodo Othoniel potuit esse primus iudex Israel. Quæstio X.

QVAERET aliqs quomodo Othoniel potuit esse primus iudex Israel, quia præcedenti c. dicitur quòd mortuus est Iosue omnisque illa generatio congregata est ad patres suos, & surrexerunt alii, qui non nouerant dominum: et tunc peccauit Israel, et introducti sunt iudices. Othoniel tamen fuit de illa generatione seniorum, quæ dicitur congregata ad patres suos: ergo ipse non potuit esse iudex primus. Hoc patet quia generatio illa vocatur generatio coętaneorum Iosue: Othoniel tamen fuit de istis, quia Caleb erat de coætaneis Iosue, et pertinēs ad generationem illam, sed Othoniel erat frater Caleb: ergo erat ille de generatione illius temporis, & consequenter fuit iudex. Respondendum quòd Othoniel fuit primus iudex sicut litera testatur hic, et cum dicitur quòd omnis illa generatio congregata est ad patres suos, antequam peccarent Israelitæ, et insurgerent iudices. Dicendum quòd Othoniel nō fuit de generatione illa: nam de generatione illa vocantur illi, qui erant coætanei Iosue, et egressi sunt de Aegypto. Quod patet qa dicitur, quòd isti seniores viderant omnia opera domini, quæ fecerat cum Israel præcedenti capit. scilicet tam in Aegypto, quàm in deserto: et sic fuerunt Iosue et Caleb, et multi alii, qui quando egressi sunt de Aegypto erāt sexdecim, vel septemdecim annorum, & viderant atque considerauerant mirabilia Dei. Othoniel autem non exiuit de Aegypto, sed natus est in deserto: et non viderat omnia mirabilia Dei, sed pauciora, ideo non est de generatione illa. Et non obstat ꝙ sit Caleb frater, quia vocatur frater minor eius; scilicet, quòd erat valde minor, & semper vocatur minor, vt patet Iosue 15. et supra primo, quasi esset valde minor: et sic nō pertinebat ad coętaneos Caleb, et Iosue, qui dicuntur esse illa generatio seniorū, ideo viuente Otho-

I K (marginal section letters)

Othoniel natus est in deserto.

Othoniele mortuus est Iosue,& Caleb,& omnes,qui exiuerant de Aegypto,& peccauerunt Israelitæ, fuitque ipse assumptus in iudicem. *Fuitq; in eo spiritus domini.* In hoc apparet quòd essent isti iudices suscitati a Deo,quia veniebat super eos spiritus domini, & hoc dicitur quasi de omnibus iudicibus,siue essent a Deo vocati, siue electi a populo. Vocatur autem spiritus domini fortitudo, & prudẽtia,& impetus ad bellum. Est autem modus loquendi scripturæ,quòd quæcunque qualitas missa a Deo in animam nostram dicatur spiritus, eo quòd sicut spiritus dicit aliqd habens motum, ita quodcunque a Deo causatum in anima nostra mouet nos. *Et iudicauit Israel.* idest, vindicauit de manibus hostium,vel iudicauit, idest,rexit, scilicet ꝙ dabat eis præcepta circa opera belli. *Egressusq; est ad pugnam.* Istud bellum motum fuit ex parte Chusan Rasathaim.Nam prius dominabatur Israelitis,& recipiebat ab eis tributa,quæ volebat.Cum autem incidit spiritus domini in Othonielem, noluit quòd soluerentur tributa, & tunc Chusan mouit bellum ad quod egressus est Othoniel. *Et tradidit dominus in manus eius Chusam Rasathaim regem Syrię.* scilicet,fecit eum victorẽ in bello contra Chusan.

Omnis qualitas a Deo in anima nostra immissa dici potest spirit*

Quomodo tradidit Deus Chusan in manus Othonielis. Quæstio XI.

QVAERET aliquis quis modus fuit, quo Deus traderet Chusan in manus Othonielis. Respõdendum quòd fortè sicut cum Israelitæ peccabant contra dominum Deus incutiebat eis timorem magnum,ita vt nullo modo resistere possent, vel auderent hostibus, vt patet Leui.26.& Deute.28.ita cum nunc conuersi fuissent ad Deum,Deus incussit timorem hostibus eorum, ita vt nequaquam auderent expectare Israelitas. Sic enim fuit generaliter in omnibus bellis Chananęorum: nam Deus incutiebat timorem Chananæis,& terga vertebant,vt patet Exod.23. s.Timorem meum mittam in præcursum tuum, & occidam omnem populum,ad quem ingrederis,cunctorumque inimicorum tuorum coram te terga vertam. Aliter esse poterat quòd Deus mitteret aliquas aues,vel bestias,quæ adiuuarent in bello Israelitas, vel saltem impedirent Syros.Sic fuit in bello contra Chananæos: nam misit Deus vespas, quæ sunt parua animalia habentia aculeos venenatos,& pcutiendo Chananæos in faciem impediebant a bello,& occidebant quosdam.Sic patet Exod. 23. & Deuter.7. scilicet. Insuper cabrones mittet dominus Deus tuus in eos,donec deleat omnes atque disperdat qui te fugerint & latere potuerint. De hoc etiam dicitur Sapien.12. sed & his tanquam hominibus pepercisti,& misisti antecessores exercitus tui vespas, vt illos paulatim exterminarent. Aliter potuit hoc fieri.scilicet, vt Deus de cęlo daret auxilium,vt mittendo lapides grãdinis: sicut quando pugnauit Iosue contra quinque reges: & in descensu Bethoron misit Deus lapides grãdinis vsque Azecha: & plures fuerunt pereuntes lapidibus, q̃ quos Iosue occiderat,vt patet Iosue 10.ca. Vel poterat alio modo mitti auxilium de cęlo; sicut dicitur de pugna Barac contra Sisaram. Stellę manentes in ordine suo contra Sisaram pugnauerunt:& de cęlo contra eum dimicatum est,vt patet infra quinto c. Multi alij modi esse poterãt,quibus Deus traderet regem Syriæ in manus Othonielis: de quibus magis declarabitur Primo Reg.23. ca. *Et oppressit eum.* idest,occidit illum, vel humiliauit, & compulit in fugam. Iste Chusan a principio dominatus fuerat Israelitarum per bellum, vt ait Iosephus quinto antiquitatum, scilicet, Castra quidem agente contra eos Cusarcho rege Assyriorũ

A multi pugnantes perierunt, & oppressi fortiter capti sunt: quidam se illi propter timorem sponte tradiderunt: postea verò agente Othoniele ab Israelitis superatus est. *Quieuitque terra quadraginta annis.* idest, fuit in pace post superationem Chusan, cum postea non oppresserit Israelitas.

Quomodo isti quadraginta anni sint computandi & a quo tempore incohandi. Quæstio XII.

QVAERET aliquis de istis quadraginta annis quomodo computati sunt, & a quo tempore inchoandi. Aliqui putabunt quòd incipere debent a tempore victorię habitæ de Chusan.Quod patet quia B dicitur: Quieuit terra. & tamen terra non quiescit quousque cessent bella. Sed hoc non stat,quia tunc necesse est,quòd octo anni quibus fuit terra sub potestate Chusan distinguantur, & ponanẽ in numerum contra istos: sed hoc modo colligentur multi anni in tempore iudicum; quia etiam 18.anni qui habentur infra in litera condistinguentur contra quadraginta annis, quibus quieuit terra: & viginti anni sub rege Asor condistinguentur cõtra quadraginta annis, quibus quieuit terra,de quibus infra quinto, & sequenti cap.si tamen sic computantur erunt valde plures anni,quàm ponantur 3.Reg.6. vbi ponuntur 480. anni ab exitu de Aegypto vsque ad principium fabricationis templi Salomonis: nam plures quàm 600. colli- C gentur. quòd tamen scriptura sacra solùm asserit fuisse tot annos, necesse est vt nos taliter computemus omnia tempora intermedia,quòd solùm contineant istos annos. Ob hoc autem considerandum, ꝙ quandocunque ponuntur aliquot anni,quibus Israelitę oppressi sunt ab aliquibus hostibus, illi nõ sunt per se cõputandi, sed computantur sub annis, quibus terra dicitur quieuisse: vel quibus dicitur præfuisse aliquis iudex,& hoc modo reducentur omnia ad concordiã. Modus autem colligendi istos annos erit incipiendo ab exitu de Aegypto, & sunt quadraginta anni vsque introitum in terram Chanaan. Deinde successit Iosue in principatu, cuius tempora non computantur, nec tempora seniorum,qui vixerunt post eum,sed solùm D computantur quadraginta anni, quibus quieuit terra iudicãte Othoniele:& sub istis computare debemus tempus,quo præfuit Iosue,& fuerunt vigintisex anni, vt ait Iosephus quinto antiquitatum,& manent quatuordecim computandi. Sunt etiam anni octo quib⁹ Chusan Rasathaim oppressit Israel, & manent sex. Ex quo concluditur quòd longum tempus, quo dicuntur vixisse seniores post Iosue, quando non peccauerunt Israelitæ ad plus fuit sex annorum: alioquin dicemus male numerasse sacram scripturam. Deinde fuit secundus iudex Aod, sub quo computantur 80. anni,vt patet infra in litera,non quod omnibus his annis ipse præfuerit,sed quia totum tempus quod fuit a morte Othonielis vsque ad principatum Aod finitũ E fuit annorum octuaginta, & in hoc includitur tempus illud,quod fuit sine iudice. Nam mortuo Othoniele non fuit illico constitutus in iudicem Aod: sed mansit terra sic quousque Israelitę oppressi ab hostibus eguerunt duce. computãtur etiam sub hoc anni decem & octo, quibus oppressi sunt Israelitæ a rege Moab infra in litera. Tertius iudex fuit Sangar, sub quo nullum tempus computatur, vt patet infra in litera. Quartus iudex fuit Barac:& simul cum illo Debbora prophetes sequen.cap.& sub his dicitur quieuisse terra quadraginta annis,non quòd principatus istorum durauerit quadraginta annis, sed quia de his subtrahi debet tempus, quo iudicauit Sangar quod non computatur: tempus quoque viginti annorum quibus

Anni quibus iudices Israelitarum regnarunt.

bus Iabin oppressit Israelitas sequen.c.& totum tempus, quod fuit sine iudice inter Sangar & Barac: & inter Aod, & Sangar. Quintus iudex fuit Gedeon sub quo computantur quadraginta anni, infra octauo ca. sed non præfuit ipse his quadraginta annis, sed cōputari debet in his tempus, quod fuit sine iudice: & septē anni, quibus oppressi sunt a Madianitis, infra sexto ca. Sextus iudex fuit Abimelech per violentiam, & intrusionem, qui tribus annis solùm præfuit, vt patet infra 9.ca. Septimus iudex fuit Thola, sub quo computātur anni 23., sed etiam sub hoc computādum est tempus, quod fuit inter eum & Abimelech. De hoc infrà decimo. Octauus iudex fuit Iayr, sub quo computantur anni 22. & subintelligendum est tempus inter ipsum, & Thola. Nonus iudex fuit Iepte, qui iudicauit sex annis, vt patet infra duodecimo: ante hunc autē ponunt anni decem & octo sine iudice, quibus Philisthini, & aliæ gentes oppresserunt Israelitas. Et isti 18. anni possunt colligi sub annis Iepte, qui sunt sex solùm, ideo ponuntur per se sicut anni ipsorum iudicum. Et hoc quia ratio numeri hoc expetit. Nam si isti 18. non ponantur distincti contra alios annos, non complebitur æqualiter numerus annorū 480. qui habetur. 3. Re.6. Decimus iudex fuit Abesan, sub quo sunt septē anni. infra duodecimo. Vndecimus iudex fuit Chialon, sub quo computātur decem anni. infra duodecimo. Duodecimus iudex fuit Abdon, sub quo cōputantur anni octo. vt patet inf. duodecimo. Tertiusdecimus iudex fuit Samson, sub quo computantur anni viginti infra sextodecimo. Inter Abdon autē, & Samsonem ponūtur anni quadraginta, quibus Philisthini afflixerunt Israelitas, vt patet infra tertiodecimo. Et si isti p se cōputentur, superexcrescet summa annorum positorū. 3. Re.6. si autem velimus ponere eos sub annis Samsonis, est impossibile; quia sunt pauciores. Sed potest dici ꝙ illi quadraginta anni ponuntur sub temporib⁹ Abesam Chialon, & Abdon, & Samson, qui simul sumpti sunt anni quadragintaquinque. Vel possumus ponere illos annos sub tempore Samsonis, & partim sub temporibus Heli sacerdotis, qui fuit iudex post Samsonem. Nam sub tempore vtriusque premebantur Israelitæ a Philisthinis. Quartusdecimus iudex fuit Heli summus sacerdos, sub quo cōputantur quadraginta anni, vt patet 1. Reg. 4. & computantur sub hoc tempora, quæ fuerunt intermedia inter eum, & Samsonē. Quintusdecimus iudex & vltimus fuit Samuel, cuius tempora non ponuntur determinata, quanquā colliguntur fuisse viginti anni primo Re.7. computantur autem simul tempora Samuelis, & Saulis regis primi, & faciunt annos quadraginta, quos scriptura, computat sub Saule, vt patet Actu. 13.c. huic successit secūdus rex. s. Dauid. cuius regnum fuit quadraginta annorum, vt patet 3. Re.2.c. cui successit Salomon, in cuius anno quarto, in principio fundatum est templū domini, vt patet. 3. Re.6. ideo de tempore huius computabantur solùm tres anni: & sic proueniet totalis summa annorum 480. æquata, quæ habetur allegato cap. *Et mortuus est Othoniel*. In morte sua consummati sunt anni quadraginta, qui nominantur hic, licèt non inceperunt sub principatu suo, vt declaratum est. *Filius Cenez*. Est Cenez pater eius, vt dictum fuit. Aliqui volūt quòd vocatur Othoniel Cenezęus a loco: & eodem modo Caleb, sed error eorum apparet hic, cum vocetur filius Cenez.

Infra eo. & supra eodem.

Addiderunt autem filij Israel facere malum in conspectu Domini: qui confortauit aduersum eos Eglon regem Moab: quia fe-

F cerunt malum in conspectu eius. Et copulauit ei filios Amon, & Amelec: abijtque & percussit Israel, atque possedit vrbem palmarum. Seruieruntque filij Israel Eglon regi Moab decem & octo annis: & postea clamauerunt ad Dominum: Qui suscitauit eis Saluatorem vocabulo Aod filium Gera filij Iemini, qui vtraque manu pro dextra vtebatur. Miseruntque filij Israel per illum munera Eglon regi Moab. Qui fecit sibi

Phrygiæ regni sub Tantalo principiū.

G gladium ancipitem habentem in medio capulum longitudinis palmæ manus, & accinctus est eo subter sagum in dextro femore. Obtulitque munera Eglon regi Moab. Erat autem Eglon crassus nimis. Cumque obtulisset ei munera, prosecutus est socios, qui cum eo venerant: & reuersus de Galgalis vbi erant idola, dixit ad regem: Verbum secretum habeo ad te o rex. Et ille imperauit silentium: egressisque

Tantalus Corīthiorum rex claret.

H omnibus, qui circa eum erant, ingressus est Aod ad eum. Sedebat autem in æstiuo cœnaculo solus, dixitque: Verbum Dei habeo ad te. Qui statim surrexit de throno. Extenditque Aod sinistram manum, & tulit sicam de dextro fęmore suo, infixitque eam in ventrem eius tam valide, vt capulus sequeretur ferrum in vulnere, ac pinguissimo adipe stringeretur. Nec eduxit gladium, sed ita vt percusserat reliquit in cor-

I pore: statimque per secreta naturę alui stercora proruperunt.

Addiderunt autem filij Israel. Hic ponitur secunda Israelitarum tribulatio, quæ fuit sub secundo iudice, scilicet, Aod, & diuiditur in duas partes. Quia primò ista tribulatio describitur, secundò de iudice. Secunda agitur. ibi. *Post hunc autem*. Prima in quarto. Primò ponitur Israelitarum culpa: secundò iungitur pęna ibi. *Qui confortauit*. Tertiò subditur pęnitentia ibi. *Et clamauerunt*. Quartò annectitur Dei misericordia ibi. *Qui suscitauit*. Et quoniam ista liberatio fuit facta per Aod. ponitur primò eius conditio: secundò

Israelitarum tribulatio quæ fuit sub Aod iudice secundo.

K eius legatio ibi. *Miseruntq́*. Tertiò Eglon interfectio ibi. *Cumque obtulisset*. Quartò exercitus Eglon regis debelatio ibi. *Aod autem*. Circa primum dicitur. *Addiderunt filij Israel facere malum in conspectu domini*. Istud malum quod faciebant erat idolatria, quia de alijs malis non multum Deus curabat, sed tolerabat Israelitas, cùm essent viri imperfecti. Et dicitur quòd addiderunt facere malum, quasi dicat, non contenti sunt fecisse malum ante Othonielem, sed etiā nunc mortuo illo redierunt. Est autem putandum quòd tempore Othonielis Israelitæ non peccabant, & eo mortuo aliquanto tempore manserunt in bono, sed cùm non haberent principantem redierunt ad mala priora. Et tunc magis se tradiderunt idolis quàm a

principio:

principio: sic dicitur præcedenti ca. quòd mortuo iudice quocunque, reuertebantur & multo maiora faciebant, quàm fecerant patres eorum sequētes Deos alienos. *Qui confortauit aduersus eos Eglon regem Moab*. Istud est secundum huius partis, scilicet, pena pro peccatis. Et dicitur quòd confortauit regem Moab, scilicet, dedit ei potestatem præualendi contra Iudæos, vt subiiceret eos sibi in seruitutem. *Quia fecerunt malum in conspectu domini*. idest, non confortauit Deus ob aliud regem Moab contra Israelitas, nisi propter peccata: nam aliàs dato quòd omnes reges terræ conati fuissent percutere Israelitas, non valuissent. *Et copulauit ei filios Ammon, & Amalec*. Hoc fuit vt rex Eglon esset fortior ad subiiciendum sibi Hebræos, & postquam subiecisset, grauius eos premeret, cùm haberet secum multas gentes, quæ prędarentur, & vim inferrent, quàm si paucę essent.

Quomodo Deus confortauit regem Moab contra Israel. Quæstio XIII.

QVAERET aliquis, quomodo Deus confortauit regem Moab contra Israel? Respondendum, quòd hoc fiebat dupliciter. Primò indirectè tollendo fortitudinem Hebræorum: nam sicut cùm Israelitæ quando colebant Deum ipse dabat eis animositatem pugnandi, & vires magnas contra hostes: ita cùm ipsi peccarent faciebat è conuerso, quia dabat animositatem hostibus pugnandi, & fortitudinē. De primo patet Deuteronom. 8. scilicet. Ne fortè diceres in corde tuo, fortitudo mea, & robur manus meæ hæc mihi omnia præstiterunt, sed recorderis domini Dei tui, quia ipse tibi vires præbuit, vt impleret pactum suum. De secundo patet, quia quando Iudæi delinquebant, Deus incutiebat timorem validum cordibus eorum, vt non possent stare coram hostibus; imò fugerent interdum nullo persequente, tanquam si fugerent gladium; vt patet Leuitic. 26. & Deuteronom. 28. Inualidatis autem hoc modo Hebręis hostes efficiebantur fortiores. Secundo modo fortificabat, vel confortabat Deus hostes Israelitarum directè, scilicet, apponendo illis vires & animositatem; ita vt si prius gentiles auderent pugnare contra Israelitas, quia videbantur eis formidabiles, nunc viderentur contemptibiles. & faciliter superandi, & sic egrediebantur confidenter. De viribus etiam dicendum, quòd Deus apponebat maiores vires hostibus Iudęorum, vt iam magis possent tolerare labores belli quàm prius. Sic patet de Nabuchodonosor, quem Deus contra Hebræos misit. Et dicit de eo Abacuc. cap. 1. Domine in iudicium posuisti eum, & fortem, vt corriperes fundasti eum. quasi dicat, domine non dedisti ei hanc magnam potentiam, nisi vt corriperet nos, & esset executor iudicij tui super nos irrogando pœnam. Etiam confortabat Deus hostes Hebræorum ponendo nimis in corde eorum, vt pugnarent contra Hebręos, & conferendo fortitudinem, vt non lassarentur in bello, qui aliàs lassandi erant. Etiam faciendo vt prospere euenirent eis omnia, quæ incipiebant, & desiderabant, & vt nihil desit eis de apparamē tis belli. Hæc omnia tanguntur Isai. quinto. vbi Deus confortauit Nabuchodonosor, vt pugnaret cōtra Hebręos: cùm dicitur: Et eleuabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ, & ecce festinus veniet velociter, non est deficiens, nec laborans in eo, nec dormitabit, nec dormiet, nec soluetur cingulum renum eius, nec rumpetur corrigia calciamenti eius: sagittæ eius acutę, & omnes arcus eius extenti, vngulæ equorum eius vt silex, & rotæ eius quasi strepitus tempestatis, rugitus eius, vt leonis, & rugiet vt catuli leonum, frendet & tenebit prędam. Ecce patent omnia hic. Desiderium patet, cùm dicitur: Et eleuabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad deum de finibus terræ, scilicet, Deus ponet desiderium ei veniēdi de finibus terræ ad pugnandum contra Israel. Desiderium ex parte ipsorum hostium patet, cùm dicitur: Ecce festinus veniet velociter, nec dormitabit, nec dormiet, scilicet, tanto desiderio mouetur ad pugnandum. Vires collatę ad sustinendum labores patent, cùm dicitur: Non est deficiens nec laborans in eo, idest, nullus est ęgrotans, nec sentiens lassitudinem. Apparamenta ad bellum patent, cum dicitur: Sagittę eius acutę, & omnes arcus eius extenti, vngulę equorum eius sicut silex. Quòd autem nihil sit impediens intētionem illorum, sicut interdum solent impedire bella quędam defectus rerum, quos patiuntur bellatores, patet cùm dicitur, nō soluetur cingulum renum eius, nec rumpetur corrigia calciamenti eius, idest, non frangetur cingulum, nec rumpentur vestes, aut calciamenta, vt ob defectū horum aliqualiter ad bellum impediri debeat, aut distrahi. Et per hoc intelligitur de aliis necessitatibus q̄ per nullam distraherentur a bello. Ista omnia Deus daret Eglon ad confortationem contra Hebręos.

Quomodo Deus Amalec, & Ammon cum Rege Eglon contra Israel copularit. Quæst. XIIII.

QVAERETVR vlterius, quō Deus copulauit filios Amalec, & Ammon cum regē Eglon contra Israel. Respondendum quòd causa copulandi istos populos potius quàm alios fuit, quia isti duo populi erant apud terram regis Moab, qui erat principalis hostis Israel: nam Ammonitæ & Moabitę terras coniunctas habent, vt patet Deuter. 2. scilicet, tu transibis hodie terminos Moab vrbem nomine Ar, & accedes in vicinia filiorum Ammon. Vnde olim tota terra Ammon, & Moab erat coniuncta ab oriente vsque ad occidentem vtriusque, sed postea duo Reges Amorrhei, Sehon, & Og ruperunt continuitatem capientes magnā partem terrę Moab, & Amorrhęi. De quo declaratum est Nume. 21. cap. & Iosue 13. Terra quoque Amalec est in deserto Arabię coniuncta terræ Moab, & sic duxit has duas gentes secū rex Moab. Modus autem, quo Deus copulauit istas duas gentes regi Moab ad pugnandum contra Hebręos fuit, scilicet, quia Deus posuit in mente eorum desiderium pugnandi contra Israel, & confœderandi se cum rege Moab. Hoc autem poterat esse dupliciter; vno modo q̄ Deus quęreret aliquas occasiones, vt desiderarent pugnare istę gentes cōtra Israel: sic patet de Samsone infra quartodecimo, quia Deus voluit q̄ acciperet vxorem de Philisthiim; vt haberet occasionem pugnādi cōtra illos propter vxorem, cùm Deus vellet illos punire, cùm dicitur: Parentes autem nesciebāt quòd res a domino fieret, & quęreret occasionem contra Philisthiim. Facile autem Deo erat reperire occasionē. Secundo modo fieri poterat quòd Deus nō poneret aliquam occasionem, sed solùm quòd moueret corda istarum gentium ad pugnādum contra Israel. Hoc etiam Deo facile est: nam corda nostra sunt in manu eius, & imprimet eis quamcunque cogitationem voluerit. Sic patet Prouer. 21. scilicet. Cor regis in manu domini, & quocunq; voluerit vertet illud. Potest etiā quia sicut in potestate Dei est ponere timorem ī cordibus nostris; ita erit ponere desiderium, vel quamcūque aliam passionem. Antecedens patet Leui. 26. s. & qui remanserint de vobis, dabo pauorem in cordibus eorum. Item patet, quia sicut Deus alicui desideranti pugnare facit quòd non desideret, ita de aliquo non cogitante

Modus copulatiōis Amalecitarum & Ammonitarum regi Moab contra Israel.

Cor hoīs in Dei manu est.

cogitāte de pugna faciet, quòd nimis illam deſideret. Primum autem facit, vt patet de Sennacherib, qui deſiderabat euertere Ieruſalem,& iam hoc diſpoſuerat: Deus tamen miſit cogitationem in corde eius, & fecit eum inde recedere non incepta pugna, vt patet 4. Reg. 19. cùm dicitur: Noli timere a facie ſermonum, quos audiſti, quibus exprobrauerunt pueri regis Aſſyriorum me: ecce ego immittam ei ſpiritum, ideſt, cogitationem, & audiet nuncium & reuertetur in terram ſuam. Poteſt ergo Deus concitare aliquem ad deſiderandum bella, de quibus prius nō cogitabat: & ſic fortè fuit hic de his gentibus concitatis contra Iſrael. *Abijtq́; & percuſſit Iſrael.* ſcilicet, rex Eglon venit cum filiis Ammon, & Amalec: & in bello ſuperauerunt Iſraelitas, atque percuſſerunt plurimos. *Atque poſſedit vrbem palmarum.* i. vrbem Iericho: ſic vocatur multotiens, vt patet Deutero. vltimo, & ſupr. 1. Aliqui autem volunt ꝙ ciuitas palmarum ſit ciuitas Engaddi, quæ vineis, & arboribus claret in tota terra Iſrael: & non multum diſtat a Iericho. Sed falſum eſt, quia Deuteron. vltimo, accipiuntur pro eodem vrbs palmarum & Iericho, cum dicitur quòd oſtendit dominus Moyſi vniuerſum Nephthalin, & auſtralem plagam, & latitudinem cāpi Iericho ciuitatis palmarum: ergo ipſa Iericho eſt ciuitas palmarum. Vocatur autem ſic, quia eſt vallis magna Iericho, apud quem fluit Iordanis, quæ palmis conſita eſt: ibi etiam ſunt arbores, de quibus balſamum colligitur. Vnde ait Ioſephus quinto antiquitatum: terra Chananeę comparata alij terræ creditur eſſe fęlix: cum autem locis Ierichontinis, & Ieroſolymorum ęſtimata, putatur valde viliſſima.

De ciuitate palmarum.

Quomodo rex Eglon palmarum vrbem ceperit. Quæſtio XV.

QVAERET aliquis, quomodo poteſt ſtare, ꝙ rex Eglon cępit vrbem palmarum: nam illa nunc deleta erat, quia Ioſue imprecatus fuerat maledictionem ſiquis eā rędificaret, vt patet Ioſue ſexto. Aliquis reſpondebit quòd poſt hoc aliquis non obſtā te maledictione Ioſue eam rędificauit: quia erat terra vberrima. Sed dicendum quòd non ſtat, quia Iericho ſemper fuit deſtructa quouſq; fuit rędificata tēpore regis Achab, quando quidam vir de Bethel eam rędificauit, & in eo cōpletæ ſunt maledictiones, quas imprecatus fuerat Ioſue. ſ. quia in primogenito ſuo iecit fundamenta: & in nouiſſimo liberorum ſuorū poſuit portas, vt patet 3. Reg. 16. Dicendum igitur quod Iericho hoc tempore non erat rędificata propter timorem maledictionum Ioſue, vocabatur tamen ciuitas Iericho ipſum territoriū eius: vel quia aliqui nunc habitabant ibi, licet non haberent muros, quos non audebant ponere. Quod patet quia filiis Iethro ſoceri Moyſi data eſt ciuitas palmarum, & habitauerunt ibi aliquanto tempore, vt patet ſupra primo. Tempore etiam Ioſue quando deleta erat, & non habitabatur, poſita eſt in numero vrbium ad diuidendum inter tribus, vt patet Ioſu. 18. & ſic occupauit eam rex Moab; quia eſt propinqua terræ Moab: nam terra Moab extenditur vſque ad Iordanem, vt colligitur infra in litera, cùm dicitur: Et occupauerunt vada Iordanis, quæ tranſmittunt in terrā Moab: & tamen Iericho eſt circa Iordanem: & ſic eſt propinquiſſima ciuitas omnium ciuitatum terræ Chanaan Iericho ipſi terræ Moab. *Seruieruntque filij Iſrael Eglon regi Moab.* ſcilicet, dā do ei tributa, & ſuſtinendo quaſcunq; impoſitiones, & ſeruitia ipſe vellet facere illos ſubire cum non poſſent reſiſtere ei. *Decem & octo annis.* Tanto tempore ſeruierunt, quia non habuerunt in hoc tempore libe-

Doct. reſpond. ad quæſitum.

F ratorem: computantur autem iſti decem & octo anni ſub annis octuaginta, pertinentibus ad Aod: quanquā iſto tempore non eſſet Aod iudex, ſed vacabat ate principatus.

Quare tanto tempore nunc Deus preſſerit Iſraelitas ſeruitute. Quæſtio XVI.

QVAERET aliquis, quare tanto tempore nunc Deus preſſerit Iſraelitas, cùm ante hoc ſolum 6. annis eos preſſerit ſub rege Syriæ pro idolatria, vt patet ſupra in litera. Reſpōderi poſſet ꝙ hoc factum eſt propter maiorem contumaciam: nam quanto peccatum pluries iteratur, eſt maior contumacia, & pœna

G maior infligenda eſt. Cùm ergo ibi non fuerint caſtigati nunc pęna augmentata eſt. Sic etiam factum eſt ſeq. cap. nam cùm iterum rediiſſent Iſraelitæ ad idolatriam, Deus tradidit illos viginti annis ſub manu Iabin regis Aſor. Hoc aliqualiter erat veriſimile, ſed nō ſtat: quia tunc cùm pluries poſt hoc redierint Iſraelitę ad idolatriam, qualibet vice debebant maiori tempore puniri quàm præcedenti; & tamen non factum eſt ſic, quia poſtea liberati ſub Debbora redierunt ad peccata, & traditi ſunt ſolùm ſeptē annis in manibus Madianitarū, vt patet infra ſexto. Aliter poteſt dici ꝙ non fuit factum hoc ſolùm propter cōtumaciam, ſed quia hac vice plus ſe tradiderunt idolis Iſraelitæ quam pręcedenti, & fecerunt maiores abominationes: ſic enim

H dicitur pręcedenti c. ꝙ mortuo vno iudice reuertebātur filii Iſrael & faciebant maiora, quàm fecerant patres eorum. Sed adhuc dicendum, ꝙ iſta cauſa non ſufficit, quia quanquam inęqualia peccata inęquales pęnas mereantur, & tamen interdum Deus maiora peccata minoribus cruciatibus punit, & quædam magna quaſi impunita reſeruās quædam parua acriter punit. Et hoc quia Deus non dat hic totam pęnam debitam peccatis, ſed in futuro ſęculo reſeruat pęnarum complementum. Ideo nō bene arguitur, ſi nos videamus hic aliquos æqualiter puniri a Deo, quòd illi æqualiter peccauerint: vel ſi acrius puniuntur, quòd grauius peccauerint: teneret tamen argumentum, ſi iſtę pęnę eſſent in futuro ſęculo apud inferos. ſ. ꝙ qui in maiori

I bus deceſſerunt culpis atrociori pęna plectuntur: & ſi aliqui beati viderent pęnas damnatorum, dato quòd non cognoſcerent quantitatem culparum, per proportionem pęnarum cognoſcerent culparū determinationem: ſolùm ergo redeūdum eſt ad voluntatē Dei, ſcilicet, ꝙ Deus dat tantam, vel tantam pęnam hic pro peccato: non quia tātum vel tm̄ delictum eſt, ſed quia ipſe punire tātum vult, & ſic iudicat expedire. Vnum tn̄ eſt, quòd hic, & in futuro ſęculo nunquam Deus punit vltra exigentiā culpę, licèt ſæpe minus puniat. *Et poſtea clamauerunt.* Hic ponitur tertium huius partis ſecundæ, ſcilicet, Iſraelitarum pęnitentia. Viderunt enim tanto tempore ſe afflictos per regem Eglon, & non putabant ſe liberari poſſe per aliquem, niſi per

K Deum ſuum; ideo vexatione dāte eis intellectum, redierunt ad clamandum ad dominum. *Qui ſuſcitauit eis Saluatorem.* Hic ponitur quartum. ſ. Dei miſericordia: nam quanquam ſæpe petemus, & indigni ſimus miſericordiis eius, non deſinit nobis miſereri cum clamauerimus. Et dicit Deus ſuſcitaſſe Saluatorem; quia ſpiritus domini factus eſt ſuper Aod ad liberationem Iudæorum, ſicut dicebatur de Othoniele & liberauit iſte Iſrael. *Vocabulo Aod.* Iſte fuit ſecūdus iudex Iſrael, & fuit de tribu Beniamin. Primus autem fuerat de tribu Iuda. *Filium Gera.* Filius Gera vocatur ad exprimendum cognationem; quia de omnibus iudicibus ſignatur de qua ſtirpe fuerint. *Filij Iemini.* Ideſt Beniamin, vt aliqui volunt.

Deus in hoc ſæculo non punit cōplete peccatores.

Quis

Quis dicatur esse hic Iemini cuius filius vel nepos describitur Aod. *Quæst.* XVII.

QVAERET aliquis, quis dicatur esse hic Iemini, cuius filius vel nepos describitur Aod. Aliqui volunt quòd iste vocetur filius Iemini, idest, habens geminam dextram, scilicet, quia vtraque manu pro dextra vtebatur, & sic dicimus aliquem filium iniquitatis, idest, habentem iniquitatem. Sed hoc non stat, quia tūc Iemini nō referret ad Gera, sed ad Aod: ita vt diceretur quòd Aod erat filius Gera, & erat filius Iemini. Dicitur tamen hoc de ipso Gera, scilicet, quòd erat Aod filius Gera filij Iemini, idest, ipse Gera erat filius Iemini. de ipso tamen non dicit quòd vtraque manu vtebatur pro dextra, sed de Aod. Item nō stat, quia iste sensus staret si Iemini esset genitiuus Latinus de Ieminus: & tamen falsum est, quia in Hebræo habetur Iemini: & litera nostra posuit Iemini, quia dicere Iemini repugnat Latino mori, & sic ponitur tanquam proprium in litera nostra. Aliter autem dicet aliquis, scilicet, quòd Iemini fuit auus Aod. Sed non stat, quia in multis ponitur quòd sint filij Iemini, tanquam non sit Iemini vir aliquis specialis, sed caput alicuius tribus a quo multi deriuentur. Aliter dicunt quidam quòd Iemini fuit quidam vir in stirpe Beniamin valde vituperabilis, qui sepe nominatur ad vituperium filiorum Beniamin. Sed hoc non stat: nam tunc non poneretur nomen huius, nisi in illis, quos scriptura vellet vituperare, cùm tamen scriptura enarraret progeniem Saulis vocauit eum filium Iemini, primo Reg. 9. & tamen nolebat eum vituperare, cùm ibidem summè laudauerit eum, dicens quòd erat vir bonus & electus, & quòd in toto Israel non erat vir melior illo. Item Saul semel dixit ad seruos suos: Audite me filij Iemini. primo Reg. 22. cap. & tamen ibi non dicebat ad vituperandum, cùm ipse vellet persuadere eis, vt consentirent sibi contra Dauid, & annunciarent illi de eo: ergo non est Iemini nomen viri vituperabilis. Aliter autem dicendum q̄ Iemini est nomen Beniamin: & vocatur sic, quia Iacob vocauit eum Beniamin, siue Beniamin, idest, filium dextræ Gen. 35. & per apheresim tollendo ben manet Iamin, quod significat dextram, & inde deriuatur Iemini, quod apud Hebræos est denominatiuū, vel possessiuum, sicut in Latino quis a dextera dextrarium appellaret. Et sic vocatur iste filius Iemini, idest, dextrarij, scilicet, qui vocatur filius dextræ. Ista est opinio Iudæorum. Istud probatur ex duobus. Primò quia in multis genealogijs ponitur Iemini: si tamen esset aliquis vir priuatus, vtpote auus Aod, non poneretur in aliis genealogiis: patet hoc 1. Reg. 9. vbi in genealogia Saulis ponitur Iemini. Item in genealogia Mardochęi, & Esther ponit Iemini. Esther. 2. cap. Item ponitur q̄ etiā Saul vocauit omnes seruos suos filios Iemini, & tamen non omnes erant de eadem cognatione particulari immediata, sed nominauit per hoc caput alicuius tribus, sub qua omnes colligerentur: & ista erat tribus Beniamin, quia cùm esset Saul de stirpe Beniamin omnes famuli domus suæ erant de tribu Beniamin, & sic vocauit eos filios Iemini, velut sic vocaret filios Beniamin. Secūda ratio est, quia cum ponitur in aliqua genealogia Iemini semp ponitur vltimus tāquam ipse sit caput illius, si tamen non esset Beniamin, vel caput alterius tribus, contingeret quòd interdum poneretur alius superior eo in genealogia, quousque accederetur ad caput tribus, & hoc nunquam fit. Ideo dicendum quòd ipse sit caput, & consequenter erit nomen Beniamin, & sic tenendum est hic, quòd iste fuerit filius Beniamin, & ponitur hic immediatè nomen tribus non compu- (Deter. q̃ō.)

A tando successiones medias inter Aod. & Beniamin, quia sic fit in omnibus alijs, vt patet primo Regum nono, & Esther secundo capitulo. Qui vtraque manu vtebatur pro dextra. In hoc apparet magna eius dispositio ad bellum, & quòd tardè lassaretur, quia poterat vtraque manu vti vt dextra. Istud enim fuit documentum Platonis, & recitat illud Aristotel. secundo Politic. in fine, scilicet, quòd in Politia debent studere viri ambi dextros fieri, idest, vtraque manu pro dextra vtantur, quia per hoc nimis efficiuntur potentes ad bellum. In Hebræo habetur. *Sinistra manus sua dextra.* Et videtur idem significare, scilicet, quòd sinistra erat dextra, idest, quòd non solùm dextra erat dextra, sed etiam sinistra erat dextra: & sic vtraque ma-

B nu pro dextra vtebatur. Hebræi retorquent ad alium sensum dicentes, quòd sinistra sua erat dextra, idest, q̄ vtebatur sinistra vt dextra: eo quòd dextra sua erat inutilis, scilicet, clauda, & non poterat aliquid operari per illam. hoc tenet litera Chaldaica. Idem Ra. Sa. Idem Ra. Da. Kimhi. Sed primus sensus, quem facit litera nostra est melior, quia non est verisimile, quòd homo priuatus altera manu efficeretur princeps pugnatorum, cùm ex hoc ad pugnam esset inutilis. *Miseruntque per illum.* Hic ponitur secundum huius partis, scilicet, Aod legatio. Nam missus est in nuncium ad regem Eglon, & ex hoc habuit opportunitatem occidendi ipsum. (Aod legatio.) *Miseruntque per illum munera filij Israel Eglon regi Moab.* Ista munera erant tributa ad quæ te-

C nebantur singulis annis Israelitæ regi Eglon: & nunc soluere illa volebant, vel erant ista munera aliqua gratis oblata in supererogationem, vt Israelitæ fauorabiliorem sibi facerent regem Eglon. *Qui fecit sibi gladium ancipitem.* idest, habentem duo capita. Aliqui vocant gladium ancipitem bis acutum, sicut est ensis. Sed falsum est. Vocatur autem anceps, idest, duo capita, vel mucrones habens. alii gladii & enses habent vnicum caput, eo quòd caput est ad vnam extremitatem, & ad aliam est capulus: & vocatur caput acuties, vel mucro: iste autem gladius non habebat capulum in vna extremitate, sed in medio, & vtraque extremitas erat acuta.

D

Quare Aod secundus iudex sibi ancipitem gladium fecerit. *Quæstio* XVIII.

QVAERET aliquis, quare Aod fecit sibi talem gladium. Aliquis respondebit quòd hoc fecit, vt ipse gladius facilius percutere posset, sicut Ioab fecerat gladium fabrefactum, qui leui motu poterat euaginari ipso nihil agente: & infigeretur in femore aduersarii: sic patet secundo Regum vigesimo, scilicet. Porrò Ioab vestitus erat tunica stricta ad mensuram habitus sui, & desuper accinctus gladio dependente vsque ad ilia in vagina, qui fabrefactus leui mo-

E tu egredi poterat, & percutere. Et videtur satis similari huic gladius Aod, quia etiam ipse indutus erat Sago sicut Ioab tunica stricta. Sed obiicietur, quòd Aod non percussit Eglon egrediente sponte gladio per artificium de vagina, sed ipse eduxit eum, & percussit fortiter regem Moab, vt patet infra. Aliter dici potest, quòd fecit istum gladium ancipitem, vt facilius posset percutere, scilicet, quia ad vtrāque partem conuertibilis erat, & vtraque parte percuteret. (Alia resp. ad quæstum.) Si tamen velis dicere quòd erat factus ad idem ad quod fecerat Ioab gladium suum, satis stat. Cum autem obiicitur, quòd non percussit sicut Ioab egrediente gladio sponte, sed ipse eduxit. Dicendum quòd iste modus percutiendi est, quando quis nimis potest appropinqua-

re ei, quem percutere vult: Aod autem fortè non tantum potuit cōmodè appropinquare, ideo percussit alio modo quanquam ad alium finem fecerat. Vel fortè quanquam disposuerat percutere Eglon egrediente gladio; tamen cum fuit præsens vt fortius perçuteret mutauit consilium, & eduxit gladium. *Habentem in medio capulum*. idest, non erat capulus in vna extremitate gladij sicut est in alijs gladiis, & ensibus, sed in medio, & in vtraque extremitate erat acuties, vt mucro, velut si essent duo gladij, & dicitur capulus non a capite, sed a capiendo; quia per capulum gladius capitur, & tenetur. *Longitudinis palmæ manus*. Tanta erat longitudo capuli solum, vt posset teneri manu, & esset locus sufficiens ad capiendum. *Et accinctus est eo subter sago.* Sagum est genus vestis militaris quadratæ, vt dicit historia scholastica. Et in hoc discordat Aod a Ioab; quia Ioab accinctus erat gladio super tunicam strictam. 2. Reg. 20. Aod autem sub Sago. Ratio diuersitatis est, quia Ioab erat in bello, & non erat suspectum in eo quòd accinctus esset gladio: Aod autem non ibat ad bellum, sed ad offerenda munera, essetque suspectus si intraret coram rege accinctus gladio; ideo sub sago abscondit. *In dextro femore*, idest, in latere dextro. Ex hoc arguunt Iudæi, quòd Aod erat claudus manu dextra, & vtebatur sinistra; quia posuit gladium in dextro femore: nam dextri ponunt gladios in sinistra. Sed dicendum, quòd non colligitur ex hoc: quia cum Aod esset ambidexter, poterat ponere gladium in quocunque latere. Vel aliter, & melius, quia ista regula tenet ī gladiis magnis, vt in ensibus, qui non faciliter educi possunt de vagina, ideo ponūtur semper in lateribus oppositis ad manum, qua vtimur: paruum tamen gladium in quacunque parte indifferenter consueuerunt poni; & sic erat de gladio Aod. *Obtulit munera regi Moab*, scilicet, licèt multi Israelitæ irent cum Aod ad honorem munerū, vt patet infra in litera, scilicet, prosecutus est socios suos, qui cum eo venerant: tamen ipse tanquam dignior obtulit illa regi. *Erat autem Eglon crassus nimis*. Hoc ponitur hic ad declarandum quæ postea sequuntur, scilicet, quòd tam pinguis erat, vt gladius stringeretur adipe. *Cum obtulißet*. Hic ponitur tertium huius partis, scilicet, Eglon interfectio, scilicet. *Cumq; obtulißet ei munera*, idest, postquam obtulit, & expediuit se a rege. *Prosecutus est socios, qui cum eo venerant*, idest, reuersus est cum sociis suis, & venit vsq; ad Galgalam, & inde rediit solus ad Eglon. *Et reuersus de Galgalis*, scilicet, ipse veniebat expeditus a rege, & cum accessit in Galgalam reliquit socios procedere, & ipse rursus ad regem venit.

Sagum qd sit.

Eglon interfectio.

Quare nunc reuersus est Aod de itinere ad occidendum regem &c. Quæstio XIX.

QVAERET aliquis, quare nunc reuersus est Aod de itinere ad occidendum regem, cum potuisset prius, quando obtulit munera idē facere quod postea fecit. Aliquis respondebit quòd nondum venerat sibi in mentem occidere regem, & nunc quādo venit in Galgalam venit sibi in mentem, ꝙ forte Deus posuit hoc in corde eius, & reuersus est. Sed non stat, quia Aod iam fecerat dispositionem ad hoc, cum dixerit scriptura ꝙ fecerat sibi gladium ancipitem, & istud erat apparamentum ad occidendum Eglon, ergo præcogitauerat hoc. Nicolaus dicit ꝙ cùm venit Aod in Galgalam, & vidit ibi idola iratus est nimis: nam ibi fuit prima mansio Israelitarum in terra Chanaan, & posita fuit ibi arca, celebrataque est ibi circuncisio, & apparuit angelus domini: de quibus omnibus patet Iosue quinto. Erat præter hęc memoria duo

Nicol. respond. ad quęstū refellitur.

F decim tribuum Israel ibi in duodecim lapidibus, quos Deus duci fecerat de Iordane: nunc autem in dedecus omnium istorum erant ibi posita idola, ideo prouocatus nimis Aod contra regem Eglon rediit ad occidendum ipsum. Sed hoc nō stat propter duo. Primò quia non est verisimile, ꝙ ante hoc nesciret Aod ibi esse idola, ideo non rediisset tunc, sed prius cum obtulit munera occidisset regem. Secundò non stat, quia ante hoc patet Aod pręcogitasse de morte Eglō cùm fecerit sibi gladium ancipitem. Dicendum ergo, ꝙ Aod disposuerat iam occidere regem Eglon; noluit tamen quando obtulit munera, vt auferret suspitionem, quia non poterat hoc fieri nisi omnibus absentibus, & si illico vt munera obtulit, voluisset secretè lo-

Respon. doct.

G qui cum rege, fuisset aliqua suspitio: nam putaretur ꝙ ad hoc solum munera tulerat, vt posset loqui regi secretè, & aliquid mali agere. cùm autem denuo rediret ad loquendum: & non ostenderet aliam causam, nisi ꝙ vellet loqui regi, non esset tanta suspitio, ideo posset securius agere, quod intendebat. Aliter dici potest, & ista est ratio potissima, scilicet, ꝙ hoc fecit propter socios suos: nam ad hoc ꝙ offerret munera regi oportebat ꝙ multi irent cum eo ad honorem munerum; non expediebat tamen ꝙ manerent ibi dum Aod occidebat Eglon; quia oportebat ꝙ si presentibus eis hoc faceret, ꝙ denunciaret illis, quid facturus erat, vt quando ipse fugeret illi quoque fugerent: timuit tamen indicare hoc Aod alicui; quia fortè, vt

Respon. doct.

H esset acceptus regi Eglon nūciaret ei quisquam, quid disposuisset agere contra eum Aod; ex quo sequebatur periculum omnium Israelitarū; ideo noluit cuiquam pandere quod proposuerat. Ergo oportet ꝙ absentes essent, alioquin cùm fugeret Aod mortuo Eglon, non contingeret omnes congregari ad fugiendum, aut expeditè fugere. Item dato ꝙ Aod potuisset dicere eis sine periculo id quod intendebat, & dixisset illud: non expediebat quòd manerent socij in loco, in quo occideretur rex Eglon, quia aliqui ex pusillanimitate obstupescerent & mutarent colorem. In quo Moabitę, qui aderant colligerent argumenta malorum, & posset impediri factum, vel tenerentur Israelitæ. Item mortuo Eglon, fugit Aod, & si socii

I sui manerent ibi necesse erat, quòd omnes simul fugerent cum Aod, quod non expediebat; tum quia aliqui propter timorem non possent fugere, sicut quibusdam hominibus euenit, scilicet, quod postquam percusserint, vel occiderint hostes suos non possint fugere, sed destituuntur totis viribus corporis, & per hoc cognito facto possent capi, vel quia cognoscerentur fugere: in solo autem Aod nihil horum accideret, ideo voluit ipse ponere socios suos in loco, in quo de eis iam timendum non esset, & tunc ipse expeditus rediit ad faciendum quod intendebat. *Vbi erant idola*. Erant idola in Galgalis, scilicet, quia rex Eglon duxerat idola de terra sua, & posuerat ea in Gal

K galis ad colendum ea ibi, vt semper haberet locum colendi. Sic exponit historia scholastica. Rabbi Salomon, & Rabbi Dauid Kimhi, & litera Chaldaica dicunt quòd erāt hic idola, idest, erat lapidicina, de qua scindebantur lapides ad formandum idola, & postea ibi poliebantur. *Dixit ad regem: verbum secretum habeo ad te, o rex*. Iam Aod erat notus & acceptus apud regem, quia obtulerat munera, ideo poterat accedere faciliter ad regem quandocunque vellet, & dixit ꝙ habebat verbum secretum ad eum, ad hoc ꝙ omnibus inde recedentibus haberet opportunitatem ad faciendum quod intendebat.

Nunquid

Nunquid mentitus fuerit hic Aod & an peccarit. Quæstio XX.

A

QVAERET aliquis, an mentitus fuerit hic Aod, & an peccauit. Aliqui respondent quòd non mentius est, quia volebat ei aliquid exponere. s. quia Aod habebat a Deo reuelationem, & sic dicitur in historia scholastica. Sed hoc non stat, quia dato ꝙ Aod habuisset a Deo reuelationem super morte Eglõ, aut super aliquo alio, non erat aliquid huius expositurus ipsi Eglon. Etiam quia litera manifestè indicat, quòd Aod nihil locutus fuerit secretè ad Eglon, sed solùm occidit eum. Dicendum igitur, quòd mentitus est Aod ad occultandum intentionem suam, & vt posset illam exequi: nam aliàs non potuisset accedere secretè ad regem, nec oportet excusare Aod a mendatio, quia alii viri maiores eo, & sanctiores non excusantur, sicut patet de Patriarchis, vt de Abraham, & Isaac, & de Dauid & alijs. Ad secundum, an peccauerit Aod, dicendo istud. Respondendum est, ꝙ mendacium istud erat officiosum, ideo licèt peccatum veniale sit, tamen excusatur a mortali. Sed aliquis dicet, quòd non fuerit istud mendacium officiosum, sed potius pernitiosum: pernitiosum autem semper est peccatum mortale. Respondendum, quòd si Aod potuit iustè occidere Eglon, non fuit mendaciũ pernitiosum, cùm pernitiosum sit semper in damnũ alterius: malum tamen quod alicui iustè infligitur non vocatur damnum, nec iniuria: si autem iniustè facta est occisio, fuit mendacium pernitiosum, & est peccatum mortale: hoc autem dependet ex quadam dubitatione, de qua infra dicetur. Sed ad præsens teneatur, quòd non peccauit Aod occidendo Eglon, & consequenter mendacium quod finxit ad occidendum illum, non fuit pernitiosum; quia non fuit in damnum vel iniuriam alicuius. *Et ille imperauit silentium.* idest, rex imperauit omnibus præsentibus silentium. Vocatur silentium recessus: nam non iussit quòd tacerent, & consisterent, sed quòd recederent, vt liberius loqui posset Aod: quod patet, quia illico egressi sunt omnes, vt patet in litera. In Hebręo habetur. *Et dixit tace.* Hebræi referunt hoc ad Aod, scilicet, quòd rex dixerit ei, tace, scilicet, donec omnes isti egrediantur: sed sensus literę nostrę consonantior est. *Egressisq́, omnibus, qui circa eum erant,* scilicet, omnibus comitantibus regem, quia semper ei multi aderãt tanquam magnifico regi, & potenti. *Ingressus est Aod ad eum.* Non est sensus quòd ingressus est post egressum aliorum, quia quando locutus est ad regem, dicens: verbum secretum habeo ad te, iam ingressus erat: sed dicitur quòd nunc ingressus est; quia postquam omnes recesserunt a rege introiuit in aliam domum secretiorem, scilicet, in ęstiuo cęnaculo, vbi erat thronus, & illuc etiam introiuit Aod ad eum. *Sedebat autem in æstiuo cœnaculo solus,* scilicet, nunc exclusis omnibus solus sedebat, quia nullus aderat nisi Aod: & hoc ponitur ad significandam opportunitatem occidendi eum. Vocatur autem cęnaculum ęstiuum, idest, domus facta pro tempore æstiuo, & ista est domus frigida collocata versus aquilonem: nam in domibus magnorum virorum consueuerunt disponi loca pro omnibus quatuor partibus anni, quæ habent diuersas qualitates, & potissimè loca hybernalia, & æstiua: sic enim iubet Aristot. fieri, vt patet secundo Aeconomic. Vocatur cęnaculum largè quædam domus disposita ad hoc, quòd ibi cęnetur, idest, comedatur in aliquo tempore. *Dixitque ei: verbum Dei habeo ad te,* idest, debeo tibi loqui ex parte Dei.

Doct. resp. ad primũ quæsitum.

Respõ. ad secundum quæsitum.

Silentium quid.

Literę expositio.

E

Ad quid dicebat hoc Aod ipsi Eglon. Quæstio XXI.

QVAERET aliquis, ad quid dicebat hoc Aod ipsi Eglon. Respondendum, quòd dicebat ad hoc, quòd Eglon descenderet de throno suo in terram causa verbi Dei. Sed dicetur ad quid volebat Aod, quòd descenderet Eglon de throno: nam cum ibi soli essent, poterat facere Aod, quod vellet. Respondendum, quòd Aod voluit occidere Eglon sine rumore, ita quòd a nullo audiretur. Si autem mansisset in throno Eglon, & Aod accederet ad eum ad occidendum ipsum, videret hoc Eglon, quia ipse erat eleuatior super Aod: & non erat aliqua causa quare

B

accederet Aod ad thronum. Videns igitur quòd accedere vellet, timeret suspicans aliquod malum, & clamaret priusquam percuteretur, & caperetur Aod, vel saltem conaretur effugere manus eius, & sic fieret aliquis rumor magnus, qui audiretur a manentibus extra, & conuenirent: ideo voluit vt descẽderet, quia tunc posset appropinquare ad eum Aod, & nihil suspicaretur Eglon, nec videret gladiũ, sed simul mors & dolor, & cognitio vulneris essent.

Quod Dei verbum erat, hoc quod habebat Aod ad Eglon. Quæstio XXII.

C

QVAERETVR vlterius, quod verbum Dei erat istud quod habebat Aod ad Eglon? Respõdet historia scholastica, quòd erat somnium vel mandatum domini. Sed non stat multum, quia dato quòd habuisset somnium de occidendo Eglon, & mandatum domini, nihil de hoc enarraret ei. Etiã non enarraret ei aliqua alia, quia illa viderentur impertinentia, & dum enarrabantur posset Eglon suspicari aliquid mali, & caueret ab Aod. Sed dicendum quòd immediatè, vt descendit de throno occidit eũ: dixit tamen istud mentiendo ad habendam opportunitatem, vt sicut prius dixerat quòd habebat verbum secretum, vt omnes recederent: ita nũc dixit quòd habebat verbum Dei, vt rex descenderet de throno. *Qui statim surrexit de throno.* scilicet, in reuerentiam verbi Dei, vt

D

non audiret illud sedendo. Hebręi dicunt quòd Eglõ meruit quòd surrexit ad audiendum verbũ Dei, ideo de genere eius fuit Ruth Moabitis, de qua descendit Dauid. Sed ista multum sunt distantia a ratione: nam Ruth nõ erat de genere regali, sed plebeia, & pauper, cùm tradita fuerit in vxorem cuidam viro pauperi, & alienigenæ. s. Maalon filio Noemi, vt patet Ruth. 1. Item dato quòd esset de genere regis, nõ fiebat aliqua gratia ipsi regi, nec ipse existimaret in pręmium alicuius bonę operationis, quòd illa pauper fęmina tradenda viro Hebręo descenderet de stirpe eius, ideo siqd meruit in hoc (quod non confiteor) cùm esset in peccato mortali, non datum fuit ei hoc in pręmium, sed aliquid aliud.

Doc. resp. ad quæsitum.

Cum dixit Aod ad Eglon, verbum Dei habeo ad te, de quo Deo intellexerit Eglon. Quæstio XXIII.

QVAERET aliquis, cùm dixit Aod ad Eglon: verbum Dei habeo ad te, de quo Deo intellexit Eglon, cum non reputaretur vnus Deus apud omnes. Responderi potest, quòd quanquam gentiles diuersimodè Deum colerent, tamen existimabant esse vnum Deum. Est enim opinio multorum poetarum, quòd vnicus erat Deus, qui vocabatur Iuppiter: & iste propter diuersas proprietates varia nomina

Opi. multorũ poetarum ꝙ vnic' erat Deus.

mina accipiebat, vt aliquando vocaretur Iuppiter, aliquando Phebus, aliquando Mars, & interdum nomine viri, & interdum nomine fœminæ, vt Diana, Minerua, Venus, Vesta, & non solùm nomina multiplicarentur, sed etiam diuersa sortiretur simulachra: siue apud eandem gentem; siue diuersas: intantum quòd in eodem templo essent viginti simulachra repræsentantia eundem Iouem sub diuersis nominibus & figuris: & non solùm putabant istum solum esse Deum, sed etiam istum esse vbique, & esse omnia. Ista fuit opinio magni Catonis Vticensis, & recitat eam Lucanus libro nono, dicens. Iuppiter est quicquid vides. Eadem quoque positio fuit Virgilij in Bucolicis Egloga tertia, cùm dicit;

Magni Catonis opi. de Deo.

A Ioue principium Musæ, Iouis omnia plena.

Tangit etiam istam positionem Aug.7.de Ciuit.Dei. Hoc modo idem Deus putaretur esse apud omnes gentes, licèt diuersis nominibus vocaretur, & varias sortiretur effigies, ideo audito nomine Dei, quicunque ille esset, quia non poterat esse, nisi Iuppiter, putaret eum Eglon esse Deum suum, & reuereretur illi. Aliter dici potest, quòd inter Gentiles erant varij dij ex institutione populorum, putabant tamen esse aliquem vnum Deum, qui esset verè potens & sublimis, licèt non cognoscerent eum. Et de hoc prædicabant magnam excellentiam, licèt non tantam vt nos: & ista erat positio philosophorum. Vnde Athenienses cùm posuissent deorum multitudinem & altaria, constituerunt quandam aram Deo ignoto, quem valde laudabant; & concordauit cum eis Paulus, quòd iste erat Deus, quem ipse prædicabat, vt patet Act.decimoseptimo capitulo: hoc modo poterat esse apud Gentiles, quòd quandocunque vellet aliquis loqui de diis populorum, quòd illos specialiter nominarent. cum verò nominarent Deum absolutè, deberet intelligi locutio de illo Deo incognito, & supereminenti: & istud fortè putauit Eglon quando dixit Aod: Verbum Dei habeo ad te. & ob hoc surrexit de throno. Aliter dici potest, quòd licèt apud Gentiles essent multi dij, & quælibet gens, vel ciuitas afficiebatur specialiter ad vnum, quem super cæteros colebat, & illum nunquam mutabat pro alio, vt patet Ierem.2.scilicet. Transite ad Insulas Cetthim, & in Cedar mittite, & videte si factum est, & si mutauit gens Deos suos, & ipsi non sunt dij. tamen omnes alios ducebant dignos quodam honore, & nullum contemnebant putantes se puniri ab illo, si quenquam contemnerent: siue ergo esset Deus Hebræorum, siue gentis cuiuscunque rex Eglon ducebat illum dignum honore; ideo non curauit petere, cuius Dei esset verbum illud, sed illico vt audiuit, quòd erat verbum domini, surrexit de throno. *Extenditque Aod manum sinistram.* Ex hoc putant Hebræi, quòd patet intentio eorum, scilicet, quod erat Aod claudus dextra, ideo eduxit sicam manu sinistra. Sed magis dicere debemus, quod eduxit manu sinistra, quia vtraque manu vt dextera vtebatur, & non curauit an dextra, vel sinistra percuteret. *Et tulit sicam de dextro femore suo,* scilicet, quòd erat ligata in dextro femore sub sago, vt iaceret, vt patet supra. *Infixitque eam in ventre eius,* idest, in ventre Eglon, percussit eum ibi potius quàm alibi propter duo. Primum erat, vt non videret Eglon se percuti: si autem in capite, vel parte superiori corporis voluisset Aod percutere Eglon, vidisset gladium, & fugisset, vel clamasset, vel mouisset corpus aliqualiter, & sic fieret magnus rumor, vt audiretur ab exterioribus: cùm autem in ventre circa inguinem percuteret, quia non eleuabat gladium, non putauit Eglon se percuti quousque percussus est.

Atheniensium opi.

Aod propter duo percussit Eglon regem in ventre potius quã alibi.

F Secundum erat, vt Eglon facilius, & citius moreretur. Si enim percussisset eum in alia parte superiori, & non in ventre, etiam si percussisset in capite: non ita cito fuisset mortuus, vel fortè non moreretur: in ventre autem ruptis intestinis mors erat necessaria, ideo ibi eum percussit. *Tam validè, vt capulus ferrum sequeretur in vulnere,* idest, fuit tam fortis percussio, quòd non solùm introiuit ferrum in ventrem: sed etiam capulus, & manus: fuit autem tam dura percussio, vt non indigeret alio ictu. Et vt non posset clamare ruptis visceribus. Etiam quia nimis pinguis erat, & non pertingeret ictus ad ruptionem illam, nisi esset validus. *Ac pinguissimo adipe stringeretur,* idest, erat Eglon pinguissimus, ideo gladius strictè detentus

G fuit intra vulnus. Et hoc dicitur ad duo; primum est ad significandum, quòd cùm ictus fuerit ita validus, ferrum & manus intrassent aliquantulum in ventrem, sed tanta erat pinguedo, quæ strinxit gladium, vt non posset libere introire. Secundo ponitur ad significandum, quòd quanquam voluisset Aod educere gladium, non fuit ei facile, quia adeps strinxit eum; ideo non eduxit illum, sed mansit in vulnere. *Nec eduxit gladium.* scilicet, quia non potuit cùm esset nimis strictus: nam iste gladius non habebat capulum in extremitate, sed in medio; & quia percussio fuit valida non solùm introiuit gladius, sed etiam capulus, & mansit alia medietas gladii extra ventrem, cùm esset anceps: & cùm non habe-

H ret per quid teneret gladium Aod, & pinguedo stringeret illum, mansit in ventre. Quasi dicat, si non fuisset venter ita pinguis, dato quòd infixus fuisset totus gladius, non mansisset, sed spontè cecidisset in terram. *Sed ita, vt percusserat, reliquit in corpore,* scilicet, quia non potuit educere eum, cùm esset capulus intra ventrem in vulnere. *Statimque per secreta naturæ, alui stercora proruperunt,* idest, illico vt percussus est proruperunt stercora. Aliqui volunt quòd hæc proruperunt per vulnus, quia ruptis visceribus, quidquid intus tenetur, effluit. Sed non proruperunt sic, sed magis per posteriora, quæ sunt loca naturæ secreta, scilicet, quia natura constituit foramina illa in loco abscondito & secreto: per vul-

I nus autem non potuerunt prorumpere stercora, quia pinguissimus adeps vulneris locum obstruxerat. Cùm ergo non posset gladius educi pinguissimo strictus adipe, multo minus stercora prorumpere possent. Causa autem prorumpentis stercoris fuit, quia Eglon mortuus fuit, & in mortuis non manent aliquæ potentiæ animales, aut naturales, ideo cùm potentia retentiua sit secundum quam stercora, & vrina tenentur, ne fluant: mortuo animali, stercora pondere naturali ad inferiora tendunt, nullo detinente, & ob hoc hominibus recenter mortuis obstruuntur foramina inferiora, alioquin stercora prorumpunt, antequam sepeliantur.

Causa rumpe. stercor. Eglon.

K

Aod autem clausis diligentissime ostijs cœnaculi, & obfirmatis sera, per posticum egressus est. Seruique regis ingressi viderunt clausas fores cœnaculi, atque dixerunt: forsitan purgat aluum in æstiuo cubiculo. Expectantesque diu donec erubescerent, & videntes quòd nullus aperiret, tulerunt clauem, & aperientes inuenerunt Dominũ suum in terra iacẽtem mortuum.

Aod

Aod autem dum illi turbarentur, effugit, & pertransiit locum idolorum vnde reuersus fuerat. Venitque in Seyrat: & statim insonuit buccina in monte Ephraim: descenderuntque cum eo filij Israel ipso in fronte gradiente. Qui dixit ad eos: Sequimini me: tradidit enim Dominus inimicos nostros Moabitas in manus nostras. Descenderuntque post eum, & occupauerunt vada Iordanis, quę transmittunt in Moab: & non dimiserunt transire quẽquam: sed percusserunt Moabitas in tempore illo, circiter decem millia, omnes robustos, & fortes viros. Nullus eorum euadere potuit. Humiliatusq; est Moab in die illo sub manu Israel: & quieuit terra octoginta annis. Post hunc fuit Samgar filius Anath, qui percussit de Philisthiim sexcentos viros vomere: & ipse quoque defendit Israel.

Pelops rex a quo Peloponesus ꝓuincia nomen accepit.

Ilion ædificat a Laomedonte rege.

Exercitus Eglon debellatio.

Aod autem. Hic ponitur quartum huius partis, scilicet exercitus Eglon debellatio: nam illo mortuo faciliter viri sui occisi sunt a Iudæis. *Aod autem clausis diligentissime ostijs cęnaculi.* Scilicet clausit ostia cænaculi illius in quo reliquerat mortuum Eglon. *Et affirmatis sera.* Idest non solùm clausit ianuas, sed etiam affirmauit sera, idest posuit vectem, & pessulum. Hebręi dicunt, quòd inuenit Aod claues portę illus, & clausit claue, & fugit. Sed falsum est, quia dicitur infra, quòd postea venientes serui regis ad ostium expectauerunt, donec erubescerent, idest magno tempore: si tamẽ esset clausa porta a foris claue, vidissent hoc serui regis, & non expectassent, quia satis viderent, quòd erat malitiosè factum, quòd aliquis clausisset portam a foris claue manente rege interius: pręsertim, quia nullus eorum hoc fecerat: ideo præsumptio fortis esset, & illico aperirent portam, vt viderent quid de rege actum foret. Item quia cùm diu ipsi expectarent, dixerunt: forsitan purgat aluum in ęstiuo cænaculo, & tamen si esset clausa ianua a foris claue, nõ esset bona pręsumptio, si rex clausisset per partem interiorem, & quia tandiu non aperiebat eratque firmata porta sera, esset pręsumendum, quòd purgaret aluum in ęstiuo cęnaculo: mouentur tamẽ Hebræi ad hoc: quia dicitur infra: tulerunt clauem, & aperientes inuenerunt dominum suum mortuum: ergo clausa erat per partem exteriorem claue. Dicendum igitur, quòd ista porta erat sicut solent esse quędam portę communes, scilicet quòd ad hoc, quòd claudantur non egent claue, sed solùm quòd iungantur ostia; ad aperiendum tamen egent claue. Etiam sunt portę quædam, quæ possunt claudi per partem interiorem sine claue, & per partem exteriorem aperiuntur claue: & hoc modo stat litera, scilicet quòd cùm Aod egressus est, non habuit aliquam seram, scilicet clauem ad claudendum, sed solùm coniunxit portas diligenter, & hoc erat affirmare eas sera, & hoc non obstante poterat aperire quicunque staret interius sine claue, sed qui exterius erant non poterant aperire, & sic manserunt serui regis ad por-

A tam. In Hebręo habetur loco totius istius clausulę. *Clausit diligenter portas, & clausit.* Quia tamen ponitur bis clausit, ne semel ponatur superuacuè litera nostra retulit primum ad coniunctionem portarum. Secundum ad affirmationem serarum, non quidem, quòd claue vteretur ad obfirmandum sera, sed quia diligenter coniungendo valuas claudebantur sera.

Quare Aod clauserit Eglon regem mortuum.
Quæst. XXIIII.

QVAERET aliquis, quare clausit Aod domũ; nam iam sciebat mortuum esse Eglon, & non
B poterat egredi ad persequendũ ipsum, vel ad vocandum seruos suos. Respondendum, quòd Aod iam expleuerat optatum, ideo iam non optabat nisi saluare se, & quia si serui regis cognoscerent hoc antequam plene Aod fugisset, tenuissent eum & occidissent, voluit quòd hoc lateret seruos regis, & clausit ianuam, quæ erat valde accomodata huic operi, qđ intendebat Aod: nam poterat claudi ex parte interiori sine claue, ita ꝙ nõ posset aperiri ab extra nisi cum claue. Poterat etiam ab extra claudi sine claue, & ab intra poterat aperiri sine claue, sed non ab extra: vnde quando exiuit Aod, non erat ad portam quisquam de seruis regis, alioquin introissent illico ad regem ne
C maneret solus, & non potuisset claudere Aod illis præsentibus, & sic vidissent mortuum Eglon ante recessum Aod, & tenuissent eum: sed nemo erat ad portam, ideo potuit claudere portam, & recedere: cùm autem venerunt serui regis, inuenerunt portam clausam, & obfirmatam sera, putaueruntque quòd obfirmasset eam Eglon, vt purgaret ventrem, & nemo tunc introiret ad eum: & ob hoc quamquam ipsi potuissent illico aperire cùm tenerent clauem, noluerunt ne offenderent regem purgantem aluum, vel facientem aliquid secreti; sed expectauerunt tandiu, vt rex veniret ad aperiendum, cùm vero supra modum moraretur, & ipsi iam erubescerent, aperuerunt portã, & inuenerunt regem mortuum. Hæc au-
D tem omnia existimauit prius Aod, quia erant verisimilia: ideo fecit ea ne caperetur: si autem reliquisset apertam portam, veniẽtes serui regis ingressi fuissent illico, & inuenientes regem mortuũ, tenuissent Aod, qui non poterat longe recessisse. *Per posticum egressus est.* Idest egressus fuit per quandam portam paruam, quæ vocatur postica, vel posticum: & ponitur mutatio ordinis, scilicet quia prius egressus est ꝑ posticum, quàm obfirmaret portas, alioquin non potuisset egredi. Posset tamen secundum istam literam esse alius sensus, scilicet quòd mortuo Eglon ipse Aod clausit portas cęnaculi magnas, per quas erat introitus, & clausit eas a parte posteriori, siue interiori, & ipse non fuit egressus per eas, sed per quan-
E dam aliam portam paruulam in posteriori parte domus, vt non viderent eum serui regis. Et vocatur postica porta posterior: sic enim Ebrardus distinguit anticam, & posticam. Vocat anticam portã, quę est in parte anteriori domus: & dicitur de ante. posticam vocat portam, quæ est in parte postetiori domus: & dicitur de post. Iste sensus valde conueniens erat, & ista litera totaliter videtur illum velle. Obstat tamen aliqualiter litera Hebraica, quæ dicit, quòd clausa porta egressus est Aod in quoddam deambulatorium, vel domum publicam, & sic videtur, quòd egressus fuit per portas illas. Item quia si sic egressus fuisset Aod, mansisset postica

Postica, & antica qd.

aperta, & eadem difficultas esset de postica quę de antica; ideo tenendum videtur primum. Si tamen volueris tenere istud secundum, satis stat, & causa egressionis Aod per posticum esset, vt lateret egressus eius seruos regis: sed putarent semper eum esse intus, & ob hoc non curarent: si autem vellet egredi per portã anticam, scilicet maiorem viderent eum serui regis, & illico ingrederentur illuc: ad posticam autem forte nulli serui regis obseruabant, idest potuit egredi incognita fuga eius. *Seruique regis ingressi.* Idest ingressi sunt ad videndum quid rex faceret, & est sensus quòd veniente Aod fecit Eglon, quòd exirent omnes serui sui: & ista egressio fuit de quadam domo communi, in qua tunc erat rex, deinde ingressus est in quo erat cubiculum interius, scilicet in cænaculum æstiuum. Postquam verò trãsiit aliquantum temporis, ita vt putaretur finitam esse collocutionem regis & Aod, reuersi sunt ad illam primam domum, in qua regem reliquerant, & ingressi sunt in eam, sed non inuenerunt eum ibi, quia introierat in cęnaculum æstiuum, & inuenerunt obfirmatas portas. *Viderunt clausas fores cęnaculi.* Scilicet tetigerunt eas, & repererunt esse obfirmatas sera, atque dixerunt postea. *Forsitan purgat aluum in æstiuo cubiculo.* Erat cubiculum ęstiuum interius, & in illo putabant eum tunc purgare aluum. Motiuum autem fuit duplex, primum quia viderunt ianuas obfirmatas sera. Si autem esset colloquendo vel faciendo aliud, quòd pudendum non esset, sed tenuisset portam patentem vel saltem non obserasset eam, & quia obserata erat hoc putauerunt. Secundum motiuum erat, quia tamdiu morabatur, & putabant quòd maneret purgando ventrem.

Quomodo non viderunt serui regis Eglon egredientem Aod Quæst. XXV.

QVAERET aliquis quomodo non viderant serui regis egredientem Aod. Responderi potest dupliciter, vno modo, ꝙ quando rex iussit omnes egredi, vt colloqueretur Aod, putauerunt serui regis quòd manerent aliquantulum in collocutione, ideo recesserunt inde per aliquantulum. Aod autem nihil moratus est, sed illico vt introiuit, occidit regem, & clausit ianuas, atque fugit: ita quod cùm ipse fugit nõ erant præsentes serui regis. Post modicum autem redeuntes inuenerunt portas clausas, & expectauerunt dicentes, forsitã purgat aluum, & cætera. Aliter dici potest quòd serui regis erant ad portam alquantulum distantes ab illa: & cùm Aod occidisset regem, non egressus est per illam portam, apud quam erant serui regis, sed clausit illã, & egressus est per posticam, vnde quamquam nõ procul a porta essent serui regis, non viderunt egredi Aod, sed post aliquantulum redeuntes putabant adhuc ipsum Aod manere cum rege. Sed tunc diceretur quomodo ergo serui regis dicebant, forsitan purgat aluum, & cętera. Dicendũ quod quamquam putarent esse Aod interius, quia tamen intra cubiculum illud, in quo erat Aod cum rege, quod erat obfirmatum, erat adhuc aliud secretius, putauerunt, quòd maneret Aod in cænaculo primo, & ingressus fuisset rex in secundum: obstruxerat tamen portam, ne quis introiret nesciens, & molestaret regem. Alij autem volunt dicere aliter, scilicet quòd serui regis viderant ingredientem Aod per anteriorem portam, & tunc ipsi venerunt ad regem, & cum reperirent portam cubiculi clausam, & obfirmatam, putauerunt quòd purgaret aluum. Hoc

F autem aliqualiter videbatur rationabile. Sed non stat, quia si egressus fuisset Aod videntibus seruis regis, & illi reperissent portam clausam, suspicati fuissent aliquid mali, & tenuissent eum, ideo magis verisimiles sunt duo modi premissi. *Expectantesque diu, donec erubescerent.* Expectauerunt a principio putantes, quòd purgaret aluum, sed cùm iam moraretur supra modum erubuerunt. Expectando erubescentia erat: quia cùm tamdiu rex moraretur non aperiendo, cęperunt suspicari aliquid mali euenisse illi, & quia istud eueniebat, quia non bene custoditus fuerat ab eis, in quo merebantur pœnam, erubuerunt. In Hebræo habetur. *Vsque ad vesperam.* Vbi nos dicimus donec erubescerent. Et causa diuersitatis est, G quia in Hebręo ponitur (bos) & est nomen ęquiuocum ad verecundiam, vel confusionem, & ad vesperum; ideo ęqualiter potest exponi pro erubescentia vel pro vespere: litera tamen nostra posuit donec erubescerent, quia rationabilius erat, quia si poneretur pro vespera, non poneretur diu, scilicet expectantes diu vsque ad vesperam, quia esset superuacuum, sed solùm diceretur expectantes vsque ad vesperam: ergo accipitur ibi bos pro erubescentia. *Videntes, quòd nullus aperiret.* In hoc patet id, quod supra dicebatur, scilicet quòd ista porta erat talis, quę posset claudi per partem interiorem sine claue, & non aperiretur per partem exteriorem sine claue. Posset etiam per partem exteriorem claudi H sine claue, sed ad aperiendum per partem exteriorẽ requirebatur clauis. Vnde putabant, quòd rex clausisset per partem interiorem: & ob hoc expectabant quòd ipse veniret ad aperiendum ne contristarent eũ in vacatione sua. Cùm autem viderunt quòd nullus aperiebat, s. nec rex, nec Aod, ipsi aperuerunt. Ex hoc patet aliqualiter quòd ipsi putabant Aod intus manere, alioquin nõ diceretur, videntes quòd nullus aperiret, sed videntes quòd rex non aperiret, quia nullus relictus fuerat cum rege nisi Aod, & sic putabant eum intus manere, quia non viderunt exeuntem. *Tulerunt clauem.* quia ipsi habebant clauem, qua aperire possent per partem exteriorem quamquam clauderetur per interiorem, vel ab extra. *Et aperientes inuenerunt dominum suum iacentem in terra mortuum.* Nam I illico vt percussit eum Aod, corruit mortuus, quia percussio fuit dura: & sic cùm introierunt isti serui regis diu erat, quòd mortuus fuisset.

An Aod occidendo per insidias regem Eglon stante tregua, & pace peccauerit. Et an treguæ de iure naturali sint obseruandę. Quæst. XXVI.

QVAERET aliquis, an Aod peccauit occidendo regem Eglon. Aliquis respondebit quòd non, quia Deus iusserat occidi omnes Chananæos, K vt patet Deuteronomij vigesimo: scilicet quòd omnes perirent in ore gladij, & sic erat de Eglon, qui opprimebat Israelitas: ideo potuit licite occidere eum Aod. In contrarium videtur, quia illicitum est statuta pace, quòd aliquis occidatur, sed inter Israelitas & Eglon erat pax; quia seruiebant Israelitæ regi Eglon: ergo occidendo eum peccabant. Item Aod occidit Eglon per insidias, & fraudem magnam, dicendo quod haberet verbum secretum ad eum, & talis occisio semper est illicita, ergo peccauit. Respondendum est, quòd non peccauit Aod, sed potius meruit occidendo regem Eglon, quia ab-

stulit

ſtulit hoſtem Hebræorum, & ipſe ponitur in catalogi virorum bonorum. Item quia dicitur, quòd Deus ſuſcitauit eum ad liberandum Iſrael, vt patet ſupra, ipſe tamen nullam aliam liberationem fecit niſi iſtam: ergo Deus mouit eum ad hanc, & ſic non peccauit in illa. Item Deus dedit virtutem Aod ad faciendum omnia hæc, & reuelauit ei, quòd faceret, vt infra declarabitur, ergo non peccauit faciendo. Cùm autē obiicitur, quòd non potuit eum iuſte occidere, quia erat pax inter Iſrael, & regem Eglon: Reſponderi poteſt vno modo, quòd de lege communi illicitum erat, quòd Aod occideret Eglon: nam quicunque hominum ſit, poſtquam cum eo pax poſita fuerit, ſeruāda eſt, & hanc non ſeruauit Aod. Sed dicendum, quòd cum Deus reuelauerit ei, quòd hoc faceret, erat actus licitus: quia præceptum Dei efficit quemcunque actum licitum. Sed adhuc dicet aliquis, quòd præter diuinam reualationem fieret iſte actus licitus, quia Iſraelitæ non poterant componere aliqua fœdera cum Chananæis vetante domino, ideo ſi aliqua inter dum componerent de facto non tenerent, quia ea, quæ contra ius diuinum fiunt nullius efficaciæ ſunt, & poteſt quis contrauenire propria auctoritate, imò debet: velut ſiquis iuraſſet non colere Deum, vel non ſeruare præcepta, iuramentum eſt nullius vinculi, & debet propria auctoritate contrauenire. Fœdera autem huiuſmodi erant nulla, quia contra legem Dei interpoſita: ergo poterant propria auctoritate contrauenire Iſraelitę: & ſic non peccarent. Sed dicendum quòd iſta ſolutio non ſtat propter duo. Primò, quia rex Eglon non erat Chananæus, ſed Moabita, vt patet in litera, prohibitio autem ſtat de Chananæis, ſcilicet quòd nullo modo componeretur fœdus cum eis, ſed occiderentur in ore gladij, Deuteronomii vigeſimo: cum Moabitis autem, & cęteris gentibus bene poterant componi fœdera de pace, & ſi componerentur, ſeruanda erant. Secundò non tenet, quia dato, quòd cum Chananæis non deberent iniri fœdera, & Iudæi peccarent iniendo ea: tamen ſeruari debebant ne deciperentur gentes: nam putarent Chananæi, quòd fœdera inita inter eos & Iudæos tenerent, ſicut inter reliquas gentes, & ob hoc non ſe obſeruarent ab eis. Quod autem non ſeruarent ea Iudæi, quia Deus vetuerat, & poſſent in pace percutere Chananæos tanquam nullo fœdere interpoſito, erat penitus contra ius naturale: ideo licèt non tenerent fœdera ex parte Iudæorum, tenebant tamen in fauorem Chananęorum, ne notabiliter deciperentur, vel ſaltem ſi Iudęi vellent non tenere fœdera, debebant denunciare Chananæis, quòd illa fœdera interpoſita non tenuerant, quia erant contra legem Dei ſui: ideo quòd deinceps cauerent tanquam nullo fœdere interpoſito, & tunc licitum erat Iudæis pugnare de cætero contra Chananæos. Eglon igitur dato, quòd fuiſſet Chananeus, non potuiſſet ex hac parte iuſtè occidi ab Aod quouſque denunciaretur ei non tenere fœdera. Ad ſecundum cùm dicitur, quòd occidit eum per inſidias, dicendum eodem modo, quòd de lege communi hoc non licuiſſet: licuit tamen Aod ex mandato Dei, & reuelatione. Aliter autem poteſt reſponderi ad iſta duo argumenta, ſcilicet quòd de lege communi poterat Aod occidere Eglon, nec peccauit quidquam, quia Eglon erat hoſtis Iſraelitarum, Aod verò erat princeps Iſrael, ideo licebat ei occidere hoſtem. Cùm autem dicitur, quòd egit contra pacem interpoſitam, negandum eſt hoc: nam non erant fœdera inter Moabitas & Iſrael: quia fœdera ſunt inter eos, qui ſunt quaſi æquales, & vnus non dominatur alteri: Moabitæ tamen premebant Iſraelitas, & exigebant ab eis tributum, ideo non

Dei præceptum efficere quemcunq; actū licitum.

A erant fœdera inter eos. Nec mouere debet quemquam, quòd maneret ſecurè rex Eglon in terra Iſrael, quia hoc non fiebat propter aliquod fœdus interpoſitum, ſed quia cùm non poſſent Iſraelitæ reſiſtere ei, manebat in terra eorum eis inuitis, non tamē petita, nec impetrata pace: & ob hoc ne quid mali Iudæi tentare vellent, habebat ſecum rex Eglon decem millia Moabitarum, vt patet infra in litera. Eglon igitur potuit occidi ab Aod, vel a quolibet Iſraelita impunè. Ad ſecundum quando dicitur, ꝙ per inſidias occidit eum. Reſpondendum, quòd occiſio per inſidias, vel palam habet locum inter illos, qui tenentur mutuo aliquo vinculo pacis, & nullus cauet ſibi ab alio niſi dictum fuerit ei: inter hoſtes autem non habet locum iſta diſtinctio occidendi, quia quocunque modo quis hoſtem ſuum occidat, qui publicè eſt hoſtis, dum tamen non interuenerint aliqua fœdera, licitè eum occidit, nec dicitur eum per inſidias occidere, quia quilibet ſe tenetur cuſtodire a publico hoſte, ſed inter Eglon & Iſraelitas nullum erat interpoſitum fœdus, vt dictum eſt: ideo potuit licitè Aod occidere Eglon. Si autē obiicias, quòd ſi non fuiſſet aliquod fœdus inter Eglon & Iſraelitas, nō permiſiſſet Eglon accedere ad ſe Aod ſolitarie loquentem. Reſpondendum, quòd non fecit hoc propter aliquod fœdus interpoſitum, ſed quia putauit, quòd non auderet aliquid agere Aod timore ſeruorum Eglon: nam etiam ſi fœdus fuiſſet interpoſitum non agebat cautè Eglon permittendo ad ſe accedere Aod, ſed non conſiderauit, quia excæcauit eum Dominus, vt traderet illum in manus Aod.

An Deus reuelarit Aod, quòd occideret Eglon, vel iuſſerit ei. Quæſt. XXVII.

QVAERETVR vlterius, an Deus reuelauit Aod quòd occideret Eglon, vel iuſſerit ei. Reſpondendum, quòd non apparet ex litera, an iuſſerit vel reuelauerit. Credendum tamen eſt omnino, quòd reuelauerit: nam alioquin non auſus fuiſſet Aod tanta aggredi, ſcilicet quòd vellet occidere ſolus hominem habentem decem millia virorum ſecum, & quòd poſſet euadere. Etiam quomodo poterat exiſtimare Aod, quòd rex Eglon vellet loqui cum illo in ſecreto abeuntibus omnibus: nam iſtud eſt contra conſuetudinem regum, quibus nemo loqui poteſt niſi pręſentibus aliis, pręſertim quando eſt alienigena, & ſuſpectus. Potius ergo credere debuiſſet Aod quòd nunquam poſſet habere oportunitatem ad loquendum ſic Eglon. Item dato quod crederet hoc fore poſſibile, quomodo credidit, quòd poſſet euadere: nam omnino erat veriſimile, quòd dato, quòd Eglon permitteret ſecum loqui ſecretè Aod, quòd manerent famuli regis ad portam cuſtodientes quid fieret, & ſic quando egrederetur Aod ingrederētur illico ſerui regis, ne ipſe ſolus maneret: & videntes eum mortuum tenerent Aod, & occiderent: ipſe tñ obtulit ſe oībus his. Veriſimile ergo eſt, ꝙ Deus reuelauiſſet ei, ꝙ ſubiret hoc, & ꝙ ipſe dirigeret actum eius. Item patet, quia ſicut exeſtimauit: ita oīa euenerunt, licèt eſſent contra conſuetudinem communē: nam mox vt voluit loqui ſecretè cum rege, ille imperauit cęteris ſilentium, & ꝙ inde recederent. Etiam cum petiuiſſet Aod ab Eglon, quòd deſcenderet de throno, quia habebat verbum Domini ad eum, confeſtim deſcendit: & tamen mirum eſt, quia reges etiam nimis deuoti non ſolent tantam reueren-

tiam exhibere verbo Dei quãtam iste Gentilis exhibuit: ex quo apparet, ꝙ Deus eum inuitum trahebat. Item quando exiret rege interfecto Aod erat magnũ periculum, quia serui regis deberent stare ad portam & tamen tunc nullus stetit, quia omnes recesserant, ita quòd tantam rem nemine sciente fecit. Dicendũ igitur manifeste, quòd nullo modo iste facere potuisset talia, nisi Deus eum specialiter direxisset: & dato quòd ipsum dirigeret, ipse non ausus fuisset talia facere, vel aggredi saltem nisi Deus ei reuelasset de possibilitate, & de modo. *Aod autem*. Hic potest esse quartum huius partis, scilicet hostium debellatio. Nam mortuo Eglon faciliter omnes viri sui occisi sunt. *Aod autem dum illi turbarentur effugit*. Non est sensus, quòd fugeret dum illi turbabantur, scilicet quòd dum erant turbati de morte insperata Eglon recesserit Aod, sed prius fugerat nescientibus Moabitis. Dicitur tamen dum illi turbarentur, scilicet quòd dum illi erant turbati, habuit locum Aod integre fugiendi: quia cùm vidissent tam graue, & tam insperatum malum, diu turbati substiterunt: ita quòd non venit eis in mentem persequi Aod: cùm autem redierunt in seipsos, iam fugerat longe Aod. *Et pertransiit locum idolorum*. Scilicet Galgalam vbi erant idola Eglõ: vel vbi de lapidicina lapides cędebantur ad fabricandum idola. Sed primum verius est. *Vnde reuersus fuerat*. Idest ab illo loco reuersus fuerat ad occidendum Eglon. Ierat namque primò Aod cum multis alijs Israelitis ad ferendum munera regi, & expeditus ab eo redijt cum socijs suis, venitque vsque ad locum idolorum, & ibi dimittens eos vt recederent reuersus est ad Eglon, & occidit eum. *Venitq́, in Seirath*. Iste locus est in sorte Ephraim, & erat propinqua sors Ephraim loco in quo occisus est Eglon: nam apud Galgalam sunt confinia sortis Beniamin, & Ephraim, locus tamen idolorum erat Galgala. *Et statim insonuit buccina in monte Ephraim*. Mons Ephraim vocat tota sors Ephraim: vnde in oĩbus locis vbi agit̃ de aliquo loco sortis Ephraim dicitur, quòd est in monte Ephraim. Patet Iosue ca. decimo septimo, & vigesimo, & vigesimo primo, patet etiam supra primo, & primo Regum primo, & multis locis. Insonuit autem buccina ad conuocandum viros bellatores ad pugnandum contra Moabitas, & insonuit immediate vt occidit Eglon; quia Moabitæ videntes regem mortuum timerent tanquam non habentes ducem: putarent etiam quòd Israelitę qui hoc aggressi fuerant aliud maius malum disposuissent facere, ideo non auderent exspectare, sed fugerent in terrã suam: ad hoc autem Aod pręoccupauit clãgere buccina, vt congregatentur cito viri bellatores, & occuparent vada Iordanis ne fugerent Moabitæ.

An Aod Israelitis reuelarit antequam faceret, quòd volebat occidere Eglom. *Quæst. XXVIII.*

QVAERET aliquis, an Aod reuelauerit Israelitis antequam faceret, quòd volebat occidere Eglon. Respondendum quòd non patet ex litera. Dicendum tamen quòd non reuelauit eis, quia ex hoc poterat periclitari ipse Aod, & etiam alij Israelitę: nam forte aliquis esset inter Israelitas proditor, sicut semper sunt aliqui in magnis communitatibus: & ille vt magna bona impetraret a rege Eglon reuelaret ei, vel seruis suis quid facere vellet Aod: & tunc caperetur Aod & occideretur: reliqui autem Israelitę tanquam conscij huius criminis premerentur nimis supra solitum, ideo vt euitaret hęc tacuit: & ob

F hoc etiam noluit quòd quando ipse occideret Eglon manerent socij sui in vrbe palmarum, in qua erat Eglon, sed venit cum eis vsque ad locum idolorum, & inde redijt ad occidendum regem. Item patet hoc, quia si Aod nunciasset hoc Israelitis, ipsi congregati essent antequam Aod rediret de occisione, & non oporteret quòd clangeret buccina ad congregandũ exercitum. *Descenderuntque cum eo filij Israel*. Non omnes Israelitę, sed illi, qui congregari cito potuerunt de monte Ephraim: nam licèt magnam multitudinem potuisset congregare Aod, quia tamen interim Moabitæ fugientes transirent vada Iordanis, accepit quos potuit viros belli, & præoccupauit vada Iordanis, dum non transiuisset aliquis Israelita. *Ipso*

G *in fronte gradiente*. Ipse erat dux, ideo gradiebatur in fronte, idest in principio exercitus ad dirigendum, & animandum cęteros, vt nemo recusaret accedere quã do ipse iret. *Qui dixit ad eos: sequimini me*. In hoc reddebat eos attentos ad agendum quod ipse agereret: & ob hoc ipse præibat in fronte exercitus, quia volebat, quòd cęteri sequerentur eum. *Tradidit Dominus inimicos vestros Moabitas in manus vestras*. In hoc cõfortabat eos, & hortabatur ad bellum, scilicet: si vultis pugnare, inimici vestri Moabitæ in manu vestra sunt, scilicet quia non permittetis eis transire Iordanem: & hoc fecit dominus, scilicet qui dedit vobis istam opportunitatẽ, vt sic possetis eos occidere. *Descenderuntq́, post eum*. Scilicet quia ipse gradiebatur in fronte exer

H citus. *Et occupauerunt vada Iordanis*. Ista fuit opportunitas Iudæis ad occidendum Moabitas. Nam erat rex Eglon in vrbe palmarum siue in Iericho, & cum eo viri sui: ista autem ciuitas non multum distat a Iordane. Cùm autem vidissent Moabitæ mortuum regẽ, scientes se non posse resistere Israelitis, deliberauerũt fugere in terram suam Moab, quę coniuncta est Iordani ab Orientali parte. Iordanis vero est fluuius magnus, qui raro transuadari potest. Pontes etiam non habet: in quodam tamen loco erant vada, per quæ ibatur in terra Moab: & cùm non essent nisi in illo loco, occupauerunt ea Israelitæ, & tenebant clausos Moabitas: cumque aliquis ad transeundum veniret occidebant eum. *Qui transmittunt in Moab*. Licèt Ior-

I danis alibi vada habeat, non tamen habet alibi vada, per quæ eatur in terram Moab nisi illa, ideo Israelitæ in illo loco solùm expectabant Moabitas certi, quòd illuc venturi essent. *Et non permiserunt transire quemquã*. Scilicet, quia Israelitę erãt multi apud vada, Moabitę autem desiderio euadendi dispersi erant, & quilibet fugiebat qua poterat: vnde omnes faciliter capiebantur. *Sed percusserunt Moabitas in tempore illo*. Siue ad vada Iordanis siue aliis bellis, si qua postea gesta sunt. *Circiter decem millia*. Tot secum habebat rex Eglon, quia erat rex potentissimus, & erat nũc in terra hostium: ideo ne quid auderent in ipsum committere, tenebat secum magnum, & robustum exercitum. *Omnes robustos, & viros fortes*. Idest omnes isti

K viri decem millia erant robusti, quia cum Eglon veniret in terram hostilem, in qua paratus esse debebat ad bellum, debebat secum habere viros ad bellum aptos: vnde elegerat fortissimos viros in tota terra Moab. In Hebræo habetur. *Omnes pingues, & viros fortes*. Et ponitur hic eadem dictio vbi nos ponimus robustos, quæ ponitur supra, cum dicitur: de Eglon, quòd erat crassus nimis, scilicet, quod significat pinguedinem. litera tamen nostra posuit robustos, quia secundum modum Hebraicum viri magnarum virium vocantur pingues: consuetudo autem latinorum hoc non suscipit, ideo transtulit sensum ex sensu, & nõ verbum ex verbo. *Nullus eorum euadere potuit*. scilicet quia non habebant transitum nisi per vada Iordanis, &

& illa occupauerant Israelitę antequam quisquam de Moabitis transiret, ideo omnes interfecerunt. *Humiliatusq́ est Moab die illo sub manu Israel.* Idest non ausus fuit amplius se erigere contra Israel, sicut prius. Non tamen est intelligendum, quòd Israelitę oppresserint Moabitas sicut ipsi oppresserant Israelitas: nam Israelitę nō transierunt in terram Moab ad subijciendum illam sibi, & ponendo sub tributo.

An peccauerint Israelitæ pugnando contra Moab.
Quæst. XXIX.

QVAERET aliquis, an peccauerint Israelitę pugnando contra Moab. Aliquis dicet quòd sic, quia Deus dixit Deuter. 2. quòd non mouerentur nec pugnarent contra Moab, & Ammon. Respondendum quòd non peccauerunt Israelitæ, quia ex parte Dei ibant ad pugnandum, & Deus dabat eis istam victoriam, sicut dixit Aod, scilicet tradidit dominus inimicos nostros Moabitas in manus nostras. Deus tamen non induceret eos ad pugnandum, nec diceret hoc Aod, si peccarent pugnando, ergo non peccauerunt. Ad rationem in contrarium dicendū, quòd illud pręceptum fuit temporale, ideo non obligauit ad semper; quod patet, quia in eodem capi. dicitur: Tu transibis hodie terminos Moab vrbem nomine Ar, & accedes in vicinia filiorum Ammon, caue ne pugnes contra eos, nec mouearis ad prælium, & sic solùm vetatur ibi pugna pro illo tempore, quo transibant Israelitę per terminos Moab, & Ammon, & non pro sequenti tempore: vnde licitè pugnare poterant, si aliqua causa rationabilis suboriretur. Item prohibitio pugnæ non fuit ibi directè ad tollendum pugnam, sed vt Israelitæ non caperent aliquam partem terrę Moab, vel Ammon: nam subditur in eadem auctoritate. Non enim dabo tibi de terra filiorū Ammō, quia filijs Loth dedi eam in possessionē; quasi dicat: non pugnes contra eos ad eripiendum terram de manu eorum, quia nihil dabo tibi de terra eorum. Et sic est dicendum, quòd nunquam licuit Israelitis, saltem pro tunc, accipere terram Moabitarum, & Ammonitarum, vel aliquam partem eius in possessionem, etiam si pugnarent ex causa legitima: licebat tamen interdum pugnare: & sic Dauid multotiens pugnauit contra Moabitas, & Ammonitas. De Moabitis patet secundum Regū octauo. De Ammonitis patet 2. Regum vigesimo capit. Saul quoque pugnauit contra Ammon, & Moab, vt patet primo Regū vndecimo, & decimo quarto ca. Item illud præceptū intelligitur quantum ad hoc, quòd Israelitæ non mouerent bella contra Moabitas, & Ammonitas: si tamen Moabitæ, & Ammonitę pugnarēt contra Israel, nulla ratio esse poterat, quæ tolleret Israelitis istam defensionem, & pugnandi ius ad repetendum, & resarciendum iniurias, & damna inflicta.

An Israelitis nunc contra Moabitas, & Ammonitas liceret pugnare.
Quæst. XXX.

QVAERETVR vlterius, dato quòd liceret Israelitis insurgente causa pugnare contra Moabitas, & Ammonitas, an nunc liceret pugnare. Aliquis respōdebit quòd non, quia oportebat, ꝙ Moabitę inferrent aliquam iniuriam, vel damnum Israelitis, propter quod ipsi possent iuste moueri: nunc autē non erat sic, quia erat pax inter Moabitas, & Israeli- A tas, cùm manerent Moabitæ in terra Israel, & ipsi Israelitę ruperunt pacis fœdera armando bellum contra Moabitas: ergo peccauerunt. In contrarium dicendum, quòd habuerunt Israelitę iustam causam pugnandi: nam Moabitę mouerant a principio iniusta bella contra eos, & interfecerant multos de eis, & rapuerant bona ipsorum, subiecerantque eos in seruitutem annis decem & octo, & tributa grauia imponebant super eos. Pro his omnibus poterant Israelitę pugnare contra Moabitas vsq; ad plenam satisfactionem pro iniurijs, & damnis: nec oportebat quòd adhoc Israelitę indicerent bellum cum solennitate ipsis Moabitis ad hoc quòd se pararent & postea pugnarēt, quia istud requiritur quando nondum cępta est hosti B litas inter aliquas gentes: q̄n tamen cępit, & continue durat, non oportet indici bellum cum aliqua solennitate. & postquam aliquis semel hostis est, quousque desinat esse hostis, admonitus est vt se custodiat. Sed adhuc subijcietur, quòd quāquam ista mala passi fuerant Israelitę a Moabitis, quia semel fuerat pax interposita, non poterant mouere bellum, quia sic omnia preterita erant remissa per fędera superuenientia, vel si non erant remissa, saltem dum fędera durabant, nō debebant mouere bellum, ergo peccauerunt. Respondendum quòd inter Israelitas & Moabitas nulla erāt fędera, sed Israelitæ victi fuerunt a Moabitis, qui violenter manebant in terra eorum ad pręmendum eos, & exigendum tributa per 18. annos, & dato quòd C mille annis mansisset, non causabatur aliquod vinculum pacis, eo quòd Israelitę hoc sustinebant, quia illud non poterant elidere. Data igitur eis quacunque opportunitate contra Moabitas, poterant licitè insurgere ad pugnandum siue publicè, siue latenter: & sic nunc fecerunt, ideo non peccauerunt: ratio autem adducta in contrarium præsupponit falsum, scilicet ꝙ esset pax inter Israelitas & Moabitas. *Et quieuit terra octuaginta annis a prælijs.* Isti octuaginti anni computantur sic, scilicet a morte Othonielis primi iudicis postquam populus manens aliquanto tempore sine iudice, bonus fuit: deinde declinans ad idola oppressus est ab Ammonitis, & Moabitis annis decem & octo, post quos surrexit Aod: & principatum tenuit D vsque ad annum octuagesimū completum, sed forte principatus suus nō fuit 50. annorum, quia reliquum tempus intermedium fuit sine iudice. *Post hunc fuit Samgar.* Hic ponitur de tertio iudice, qui fuit Samgar, de quo pauca enarrantur. *Filius Anad.* Non describitur nomen tribus, & familiæ, de qua erat iste Samgar, sed solùm, quòd erat filius Anath, & hoc fortè, quia Anath erat aliquis vir tam cognitus inter Israelitas, quòd illo nominato cognita erat tribus, & familia. *Qui percussit de Philisthijm sexcentos viros.* Istud fuit opus clarissimum, scilicet quòd vnus vir occideret sexcentos in pugna.

De Sāgar tertio Israelitarū iudice.

Nicolaus aūt vult, ꝙ iste Samgar non occidit oēs 600. sed aliquos illorū, & induxit aliquos de Israelitis ad sic faciendū: & omnes simul E occiderunt sexcentos viros. Sed hoc non multum stat, quia litera expresse dicit: quòd ipse occidit sexcentos viros: quòd ergo velimus eam distrahere a suo sensu sine necessitate, est valde irrationabile, & sic tolleretur omnis certitudo significationis in scriptura: si autem esset aliqua necessitas, deberet mutari sensus scripturæ quantum ad corticem: hoc autem non esset nisi dicamus, quòd Samgar non potuerit occidere sexcentos viros vomere: sed hoc non stat, sed Samson occidit mille viros habens solùm mandibulam asini, vt patet infra decimo quinto: ergo a fortiori posset iste occidere sexcentos. Nec obstat, quòd si dicas, quòd spiritus domini erat in Samsone, & dederat ei vires supernaturaliter: nam

Nicolai opi. de Sāgar.

nam nō solùm erat Deus in eo, sed etiam de omnibus F
aliis iudicibus dicitur, quòd Deus suscitauit eos in iudices, & quòd factus est spiritus domini super illos: ergo his quoque dari vires poterant supernaturaliter, & verisimile est ad tempus eis datas, licèt non continuè sicut Samsoni, & hoc tenent omnes, vt Iosephus, & historia scolastica: & ad hoc litera expressit illud tanquam speciale opus Dei. *Vomere*. In Hebręo habetur aliud nomen quod significat virgam, qua minantur boues, & vocatur vulgariter aguiada: & pro vomere habetur communiter aliud nomen apud Hebræos vbicunque ponitur, sicut patet primo Regum decimotertio, & Isa. secūdo litera tamen nostra posuit vomerem, quia virga qua minantur boues fragilis est, &
non poterat esse sufficiens instrumentum ad occiden G
dum tot viros. Dicunt tamen Hebrei, & Nicolaus, ꝙ de illa fecit lanceam, vel vsus est ea tanquam lancea, & occidit multos. *Et ipse quoque defendit Israel*. Idest licet non egerit opera tam grandia, vt aliqui iudices: tamen etiam ipse defendit Israel: nam volentibus Philisthinis introire in terram Israel, iste Sāgar restitit eis, & occidit sexcentos, & cessauerunt hac vice Philisthini ab ingressu in terram Israel.

Quare non computatur tempus, quod fuit sub principatu Samgar tertio iudice.
Quæst. XXXI.

QVAERET aliquis quare non computatur tem
pus, quod fuit sub principatu Samgar, sicut cō H
putatur sub aliis iudicibus. Respondendum, quòd duplex ratio fuit, prima est paruitas operis: nam licèt Samgar quantum ad personam suam plus forte egit, quàm iudices præcedentes, & quàm quilibet de sequentibus præter Samsonem: tamen quantum ad populum fuit paruum opus, quia nō liberauit populum de magna afflictione sicut quilibet duorum præcedētium iudicum: nam populus fuerat in captiuitate aliquanto tempore, quando quilibet illorum factus est iudex, scilicet ante Othonielē sex annis: & ante Aod annis 18. & isti fecerunt magna bella contra reges, & populos, & liberauerunt Israel de seruitute: cùm verò surrexit Samgar non erat populus Israel de seruitute
sub aliquo populo: sed Philisthini tunc volebant op- I
primere eos: & Samgar exiens illis obuiam compescuit illos occidens sexcentos, sed ista non est causa potissima: nam alij iudices minus fecerunt quàm Samgar ad vtilitatem populi, scilicet quia nihil boni egisse leguntur, sicut Thola Iair infra decimo, & Abesan, Chialon, Abdon infra duodecimo. Nam de nullo horum legitur, quòd fecerit aliquod bellum. Secūda causa, & pręcipua fuit paucitas temporis: nam fertur, quòd Samgar eodem anno, quo mortuus est Aod surrexit, & eodem mortuus est, vt ait historia scolastica, & tenent istud historiographi: vnde tempus suum cōputatur cum tempore Aod. Quod patet, quia mala facta post mortem Samgar dicuntur facta post mortē
Aod, vt patet sequenti capitu. scilicet addiderunt filij K
Israel facere malum post mortem Aod, & cum illud malum quod ibi fecerunt, & captiuitas, vel seruitus, quā sustinuerunt pro malo illo sub rege Iabin computatur sub quadraginta annis Barac, & Debboræ, tanquam inter Aod & Debboram non fuerit aliquis iudex. Et sic de vno anno non fit mentio. Alij autem iudices, qui rexerunt septem, vel octo, aut decem annis, quamquam nihil fecisse legantur, habent computationem temporis per se in scriptura, sicut Thola Iair, Abdon, Abesan, Chialon: quia maiori tempore rexerunt, vt patet infra decimo, & duodecimo.

Quare de Samgar non dicitur, quòd suscitauit eis dominus saluatorem nomine Samgar.
Quæst. XXXII.

QVAERETVR vlterius, quare de Samgar non dicitur, quòd suscitauit eis dominus saluatorē nomine Samgar: sicut dicitur de aliis, suscitauit eis saluatorem nomine Othoniel, vel Aod. Respondendū, quò fuit propter duo. Primò quia spiritus domini significat aliquid magnum, & nunquam dicitur de aliquo, quòd mouetur a spiritu Dei, nisi egerit aliquid valde magnum. Samgar autem non fecit aliquid magnum in Israel, quia non triumphauit in magnis bellis sicut alij iudices, ideo non dicitur, quòd suscitauerit eum Deus. Patet hoc, quia alij iudices liberabant pęnitus terram tempore suo de manu hostium. Samgar tamen licèt egerit stragem illam Philisthinis non liberauit pęnitus Israel de manu hostium, sed habitabant Israelitę cum timore, vt patet infra quinto capi. in diebus Samgar filij Anath, & in diebus Iahel quieuerunt semitę, & qui ingrediebantur per eas ambulauerunt per calles deuios, cessauerunt fortes in Israel, & quieuerunt, donec surgeret Debbora, surgeret mater in Israel: quasi dicat, tempore Samgar Israelitę nō audebāt ambulare publicè per terram, etiam si essent viri fortes: sed ambulabant per calles deuios, & incognitos: & hoc durauit vsque ad Debboram, cuius tēpore fuit facta plena liberatio. Secunda ratio huius est, & præcipua, quia Deus dicebatur suscitare aliquem saluatorē quando Israelitæ premebantur ab hostibus & clamabant, & ad clamorem eorum Deus suscitabat aliquem, qui liberaret eos, sicut patet supra de Othoniele, & Aod. De Samgar autem non fuit sic, quia non erat Israel clamans ad dominum quādo surrexit Samgar, sed Philisthini veniebant super terram Israel, & Samgar obuius illis percussit sexcentos. hoc etiam patet, quia dicitur hic in litera, & ipse defendit Israel: de aliis autem iudicibus dicitur, quòd liberauerunt Israel. Differentia autem horum est, quia defendere est resistere alicui inuadenti. Liberare, vel saluare est tollere aliquē, qui premebatur de potestate opprimentis. Sic Samgar restitit Philisthinis venientibus, ne introirent, & non repulit vel exclusit aliquos iam dominantes. Othoniel autem, & Aod expulerunt hostes iam dominantes in terra. Per hoc etiam probatur, quòd non fuerint magna opera Samgar: quia non dicitur de illo, quòd liberauit Israel, sed ꝙ defendit, non quidem ab omnibus, sed a Philisthinis solùm: manebant tamen adhuc Israelitę in timore vsque ad tempus Debborę, vt patet infra quinto.

Quare non dictum est terram quieuisse tanto, vel tanto tempore sub Samgar.
Quæst. XXXIII.

QVAERETVR vlterius, quare non non dictum est de tempore: quieuit terra tanto, vel tanto tempore, sicut de aliis iudicibus dicitur, vt patet supra in litera de Othoniele, & Aod, & infra quinto de Debbora, & infra octauo de Gedeone. Respondendum, quòd causa fuit duplex: vna est, quia terra dicitur quieuisse toto illo tempore, quod computatur sub illo iudice, vt si computantur anni 40. dicitur quieuisse annis quadraginta, sed sub Samgar non computatur aliquod tempus, quia paucum fuit, sed colligitur tempus eius sub Aod, vt supra dictum est,

vel

vel sub Debbora, vt quidam volunt: ergo non potest dici quòd quieuerit terra sub eo. Secunda causa est, quia terra dicitur quiescere, quia pęnitus liberatur ab hostibus, sub Samgar tamen non fuit pęnitus liberata, ideo non dr̃ quieuisse. Patet hoc quia sub Othoniele dicitur quieuisse terra, eo quòd ipse oppressit Cusan Rasathaim regem Syrię, & liberauit pęnitus terram Israel de manu Syrorum. Aod quoq; humiliauit Moabitas, & expulit eos de terra, & occidit regem eorum, ita quòd postea Moabitæ nunquam inquietauerunt Israelitas, tempore tamen Samgar non quieuit terra, quia non audebant Israelitę ambulare publicè per terram, vt patet infra quinto cap. scilicet in diebus Samgar filij Anath, & in diebus Iahel cessauerunt semitę, & qui ingrediebantur per eas ambulauerunt calles de B uios, cessauerunt fortes in Israel, & quieuerunt, scilicet non audentes publicè ambulare, donec surgeret Debbora, surgeret mater in Israel.

Quare non dicitur tempore Sagar, quòd addiderunt filij Israel facere malum coram domino. Quæst. XXXIIII.

QVAERETVR vlterius, quare non dicitur tẽpore Samgar, ꝙ addiderunt filij Israel facere malum coram domino: nam sub aliis iudicibus sic dicitur: sic etiam patet pręsenti cap. cùm dicitur, ꝙ mortuo vno iudice, reuertebantur filii Israel, & faciebant C maiora quàm fecerant patres eorum, & tũc demum afflicti clamabant, & Deus dabat alium iudicem. Responderi potest dupliciter: vno modo, quòd ante tẽpora Samgar Israelitæ non diuerterunt ad idola, hoc modo, scilicet Samgar surrexit eodẽ anno, quo mortuus est Aod, & nondum declinauerant Israelitæ ad idola, ideo non dr̃ addiderũt: & hoc consonat cõi sententiæ historię scholasticæ, & aliorum. Aliter potest dici, quòd Samgar pauco tempore iudicauit, scilicet vno anno, vel parum plus, & tamen non fuit immediatè post Samgar, sed annis aliquot post, & ante eũ declinauerant Israelitæ ad idolatriam, & Deus tradiderat illos in manus regis Iabin, & tamen, quia non computatur aliquod tempus sub ipso, sed sub Debbora, nõ D fit mentio quasi ipse fuerit iudex, sed quasi non fuerit quisquam inter Aod, & Debboram. Hoc autem colligitur sequenti, ca. cùm dicitur: Addiderunt filij Israel facere malum coram domino post mortem Aod: & sic ante Samgar fuit. Sed aliquis adhuc dicet, quòd malum quod fecerunt filij Israel post Aod, non fuit ante Sãgar, sed post: dr̃ tñ post Aod, & nõ post Sãgar, quia non computantur tempora Samgar. Sed hoc non stat, quia infra quinto dicitur: in diebus Samgar filij Anath, & in diebus Iahel cessauerunt semitæ, & qui ingrediebãt per eas ambulauerunt calles deuios donec surgeret Debbora, surgeret mater in Israel: ergo videtur quòd tempore Samgar opprimebantur Israelitæ ab aliquo, ita vt non auderent ambulare: & illa oppressio fuit ablata tẽpore Debborę, sed sub Debborą non fuit ablata aliqua oppressio, nisi quam faciebat Iabin rex Asor, ergo tpe Samgar iam premebat E Israelitas Iabin. Dicendũ ergo necessariò, ꝙ inter Aod & Samgar interciderunt aliqua tempora, & in illis aliquãtulum post mortem Aod seruierunt Israelitæ domino, quo cito derelicto coluerũt idola, pro quo Deꝰ tradidit illos in manus Iabin regis Asor, & opprimebã eos nimis. Hoc dum fieret accidit, vt Philisthini ruerent super Israelitas, quibus exiẽs obuiam Samgar occidit sexcentos vomere, & defendit Israel quantũ ad illos, tamen non potuit aliquid agere contra Iabin regem Asor, & sicut quiescebãt tunc semitæ, scilicet

A pro timore regis Asor, ita quòd non audebant Israelitæ publicè ambulare de loco ad locum, sed ambulabant calles deuios, vt dicitur infra quinto, & ista est veritas. Non ergo debuit poni hoc, quòd addiderunt filij Israel facere malum coram domino, quia sequenti cap. ponitur malum quod fecerant ante Samgar. Causa autem quare non ponitur illud antequam dicatur de Samgar, est quia Samgar nõ liberauit Israelitas a malo, quod incurrerunt propter malum quod fecerunt post Aod: nam illud fuit seruitus sub rege Iabin, a qua liberauit Debbora, & Barac Israelitas, vt patet sequenti capi.

Chronica euentuum temporalium sub Othoniel, & Aod iudicibus. Quæst. XXXV.

CHRONICA euẽtuum temporalium sub his duobus iudicibus Othoniel, & Aod hæc fuit. Othoniel, iudicauit quadraginta annis quamquam non incipiant sub eo, sed ab introitu Israelitarum in terram Chanaan, & finiuntur in morte eius. Cępit tamen principatus suus anno 66. ab exitu de Aegypto, scilicet computãdo 26. annos priores sub Iosue, vt ait Iosephus 5. antiquitatum, & fuit hoc anno 572. ætatis tertiæ, quæ cępit ab Abraham: anno autem mundi, vt volunt, bis millesimo quingentesimo vicesimo secundo: & hoc secundum computationem, quã tenet litera Bibliæ Hebraicæ circa etatem primam sęculi, in qua ponit annos 1654. & tamẽ secundum Bibliã 70. interpretum, & vt ait Aug. 14. De ciuitate Dei, fuerunt anni bis mille ducenti quinquaginta duo. Et sic supersunt anni quasi 600. & secundum hanc computationem esset tunc annus mundi quasi tertius millesimus demptis 60. Huius inquam tempore regnauit Athenis quartus rex Erichthonius, cui supererant adhuc 4. anni pro tempore Aod, vt declaratum est pręceden. cap. & mortuus est 4. anno Aod, cui successit quintus rex Atheniensis nomine Pandion, qui regnauit annis 40. & mortuus est iudicante adhuc Aod anno suo quadragesimoquarto, iste Pandiõ habuit duas filias, scilicet Prognæ, & Philomenam, de quibus pręcedenti capitu. prosecuti sumus. Post Pandionem cępit Athenis regnare sextus rex nomine Erichthoniꝰ, qui fuit secundus Erichthonius, rexitque quinquaginta annis: mortuusque est post mortem Aod annis 14. Quod patet, quia vt supra dictum fuit nunc anno 44. Aod mortuus est Pandion; ideo supererant de annis Aod ad complendum 80. annos 36. sed Erichthoniꝰ secundus regnauit annis 50. ideo oportet, quòd 14. annis post mortem Aod mortuus fuerit: eratque ille annus 14. sub Barac, & Debbora. Hoc tempore, scilicet Othonielis Charinus in Thebis Gręcorũ regnauit, ex cuius filia Semele natꝰ est Dionysius, qui a poetis vocatur Bacchus, vel Liber pater, scilicet quia inuenit vsum vitis in Græcia. De genealogia huius Charini, & infortuniis domus suæ enarrat Ouidius Metamorphoseos libro tertio per maiorem partem eius. Sub hoc fuit Lynus Thebeus musicus de antiquissimis poetis. Eo tempore Danae fuit, ex qua Perseus genitus est, qui per impluuium, aureum genitus dicitur, vt ferunt poetæ: de quo Terentius in Eunucho, & Agustinus De ciuitate Dei libro secundo. Iste Perseꝰ pugnauit contra quasdam gentes Asię, quas redactas in ditionem suam, ex nomine suo Persas appellauit tempore Othonielis. Bithinia ciuitas condita est a Phœnice: ista est, in qua beatus Lucas mortuus est. Phœnix quasdam literas Phęnicibus tradidit, & ad alendum vermiculum, vt inde literę fiant, vel picturæ instruxit. Vnde, & color ille

Pandion quintꝰ rex Atheniensis Prognẽ, & Philomenam filias habuit.

Phæniceus dictus est, qui postea mutata litera puniceus dicitur. Ciuitas Ephira, quę postea Corinthus appellata fuit in Gręcia tunc à Sisypho condita est. Minor filius Europæ regnauit in Creta. De his Vincentius in speculo historiali lib. 3. & historia scholastica. Aod iudicauit Israel octuaginta annis, non quòd toto hoc tēpore iudicauerit, cùm includantur hic tēpora sine iudice & 18. anni quibus rex Eglon oppressit Istaelitas, sed quia in fine istorum annorū Aod mortuus est, & terminatur istud tempus anno 160. ab exitu de Aegypto. Quod patet computando 40. annos deserti, & totidem Othonielis, & 80. sub Aod. fuit autem iste annus ab initio 3. ętatis 665. & ab exordio seculi 2613. volunt autem, quòd ceperit principatus Aod elapsis solum 18. annis de istis 80. & sic fuit principatus suus 62. annorum. Hoc autem est si illi 18. anni, quibus Israelitę seruierunt regi Eglon computentur statim post mortem Othonielis, quia satis est verisimile. Tempore Aod, vt dictum est, regnabat Athenis Erichthonius secundus, vel Erichtheus, vt alij noīant, cuius filia fuit Orinthia, q̄ Boreas rex Trassum rapuit. De hoc ponitur fabula 6. Metamorphorseos: quia Boreas sit ventus, & quòd rapuerit Orinthiā per aerem: vnde dicitur.

Ephira ciuitas.

Orinthiam amans fuluis amplectitur alis.

Et sic continuat Ouidius istas historias, vt chronographi. In diebus Aod Cirene ciuitas famosa in Lybia condita est, de qua habetur Act. secundo, scilicet. Et qui habitant Cirenem, & partes Lybię. Tunc triptolemus longa naui Eleusim veniens frumenta ibi distribuit. De hoc est fabula quòd duxerit frumenta super serpentes, vt patet per Ouidium quinto metamorphoseos. Et veritas fuit, quòd in naui longa portauit cuius insignia erant duo picti serpentes, sed poetę habent locum transformandi. Sic etiam dicitur, quòd Iuppiter in forma Tauri rapuerit Europam filiam regis Tyri, & duxerit super mare in dorso, vt patet secundo Metamorphoseos, & Seneca in Tragędia 4. cuius nomen est Hippolytus carmine quod incipit.

De his latè doct. in con. super Eus.

Diua non miti generata ponto.

Veritas autem fuit, quòd rapuit eam, & duxit in quadam naui cuius insignia erant Taurus pictus. Sed Ouidius aliter ordinat istud de Triptolemo: nam dicit illud accidisse ante regem Pandionem, & historiā de Progne, & Philomena. Nam de Triptolemo ponit in fine 5. Metamorphoseos, & de Pandione, & filiabus ponit vltra medium 6. Hoc tempore ferunt fuisse raptā Proserpinā, de qua fabulose loquitur Ouidius 5. Metamorphoseos circa finem. Veritas autem fuit quòd Orcus rex Molossorum Proserpinā rapuit, ad cuius raptum è conuerso venerant Herrcules, Theseus, & Pyrithous. Canis autem ingens quidam regis Molossorum, qui Cerberus dicebatur, Pirithoum deuorauit, & deuorasset Theseum, nisi eum Hercules liberasset. Ex hoc habuerunt poetę locum fingendi, quòd Cerberus erat canis inferni, & ille deuorauit Pirithoum, eo quòd dominus suus rex Molossorum vocabatur Orcus, qui eandem significationem habet cū inferno. Et istud apud multos poetas vulgatur. Hoc tempore Frixus, & Helles soror sua insidias nouercę euaserunt in quadam naui, cuius insigne erat aries pictus. Helles autem timens fluctus maris in Pelagus demersa est, quod ab ea nomen accepit: & vocatur hodie Hellespontus, idest pontus, vel mare Helles: & est nomen tā maris, quàm insulę circa finē Europę versus Orientem. Ex hoc autem insurrexit fabula apud poetas quod Frixus, & Helles super arietē quendam equor trāsierunt, & ob hoc rudis vulgus arietē inter cęli constellationes collocauit, & est primū inter signa Zodiaci, quamquam aliàs communes astronomi ponant. Eo tempore in Dardania regnabat Tros, à quo Troiam vrbem conditam, & nominatā ferunt: tunc Perseus pugnauit contra Gorgonē, q̄ meretrix erat, & præ nimia pulchritudine, & maleficiis aspicientes mētis impotentes reddebat. De hac fabula est tres fuisse sorores Gorgonidas, q̄ vno oculo vtebātur, & aspicientes conuertebant in lapides. De quo Ouidius quarto Metamorphoseos. In quo ipse discordat a narratione temporis secundum nos, quia preponit hoc ad omnia facta, quę nos prępośuimus ex tēpore Moysi vsque huc. Eo tempore Dionisius, idest Baccus, vel Liber in India ciuitatem Nisam cōdidit: & eam suo nomine appellauit. De his Vincentius in speculo historiali libro tertio, & historia scholastica.

CAPITVLVM. IIII.

Ddideruntque filij Israel facere malum in conspectu Domini post mortē Aod, & tradidit illos Dominus in manu Iabin Regis Chanaā, qui regnauit in Asor, habuitque Ducem exercitus sui nomine Sisaram, ipse autem habitabat in Aroseth gentium. Clamaueruntque filij Israel ad Dominnm: nongentos enim habebat falcatos currus, & per viginti annos vehementer oppresserat eos. Erat autem Debbora Prophetes vxor Lapidoth, quæ iudicabat populum in illo tempore. Et sedebat sub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rama, & Bethel in monte Ephraim: Ascendebantque ad eam filij Israel in omne iudicium. Quæ misit, & vocauit Barac filium Abinoem de Cedes Nephthali: dixitque ad eum: Præcepit tibi Dominus Deus Israel, vade, & descende, & duc exercitum in montem Tabor, tollesque tecum decem millia pugnatorum de filiis Nephthali & de filiis Zabulon: ego autem adducam ad te in loco torrentis Cison Sisaram principem exercitus Iabin & currus eius atque omnem multitudinem, & tradam eos in manum tua. Dixitque ad eam Barach: si venis mecum vadam: si nolueris venire mecum, non pergam. Quæ dixit ad eum: Ibo quidem tecum, sed in hac vice victoria non reputabitur tibi: quia in manu

Supra 11. & 3. & infra 6. 2. Regum 11.

Perse' res claret, & Ardea in Italia vrbē condidit.

Fesulana Thuscię ciuitas conditur.

manu mulieris tradetur Sisara. Surrexit itaque Debora, & perrexit cum Barach in Cedes, Qui accitis Zabulon, & Nephthali, ascendit cum decē milibus pugnatorum, habens Debboram in comitatu suo. Aber autem Cinæus recesserat quondam a cæteris Cineis fratribus suis filiis Obab cognati Moysi: & tetenderat tabernacula vsq; ad vallem, quæ vocatur Sennim, & erat iuxta Cedes. Nunciatumque est Sisarę, quòd ascendisset Barac filius Abinoem in Montem Tabor, & congregauit nongentos fal catos currus, & omnem exercitum de Aroseth gentium ad Torrentem Cison.

Sybilla famia claret

Addideruntque. In præcedentibus posita est Iudæorum tribulatio, secundò hic consequenter describitur tertia, & fuit sub rege Iabin, & diuiditur in tres partes, quia primò ponitur tribulatio: secundò de tribulatione liberatio, ibidem. *Erat autem Debbora*. Tertiò pro liberatione gratiarum actio in toto cap. 5.

An hæc continuum ordinem ad præcedentia habeant. Quæst. I.

QVAERET aliquis circa primum an ista, quæ ponuntur hic, fuerint post præcedentia, vel sit ordo mutatus, & an immediatè fuerint, vel interciderit magnum tempus inter vtraque. Respondendum, ꝙ ea, quæ habentur hic, continuum ordinem habent ad præcedentia: nam pręcedenti capitulo agitur de temporibus Aod: hic autem subditur de his, quæ facta sunt post Aod, vt patet in principio literæ, scilicet addiderunt filij Israel in conspectu domini facere malū. Est tamen mutatio ordinis ad aliquid, quia in fine pręcedentis capituli dictum est de Samgar, & hic in principio dicitur de peccatis, quæ fecerunt Israelitæ post mortem Aod. Prius tamen peccauerunt Israelitæ post Aod, quàm Samgar fuerit Iudex, vt declaratum est præcedenti capitulo ad finem. Quantum ad alia autem est continuus ordo; & facta sunt, quę habentur hic immediatè post ea, quæ habentur præcedenti capitulo: nam paulo post mortem Aod peccauerunt Israelitæ, & tamen peccatum eorum ponitur hic: *Addideruntque filij Israel*. Scilicet super mala, quæ fecerunt tempore præterito addiderunt nunc istud: ista enim conditio erat, quòd non quiescerent prauè agere, sed mortuo vno iudice agebant peiora, quàm prius egerant, vt patet supra 2. ca. *Facere malum in conspectu domini*. Scilicet colere idola, quia cœtera mala, quasi venialia Deus reputabat in ipsis Iudæis, si in hoc non peccarēt. *Post mortem Aod*. Scilicet, quia dum ille viueret non peccauerunt, & quòd habebant castigantem, & amonentem: mortuo autem illo ducebantur à mala consuetudine precedenti cum nullū haberent repugnantem. Aliquis obijciet, quòd deberet hic dici, ꝙ peccauerunt filij Israel post mortem Samgar, quia ille post mortem Aod mortuus est, & de ipso Samgar præcedenti capitulo dicitur. Respondendum, quòd non ponitur post mortem Samgar, sed post mortē Aod, quia ista peccata Israelitarum propter quæ traditi sunt in manus Iabin, non fuerūt post mortem Samgar, sed post mortem Aod antequam Samgar esset iudex, vt declaratum est præcedenti capitulo in fine. *Et tradidit*

A *illos dominus in manus Iabin*. Ista est tribulatio, scilicet, quia traditi sunt in seruitutem, & erat durior inquantum erant sub seruitute Chananæorum, qui erant hostes acerrimi eorum: erat quippe Iabin Chananæus, cùm vocetur rex Chanaan. Traditio autem ista fuit, quia Deus deseruit Israelitas amouendo ab eis adiutorium suum, & tribuendo animositatem, & vires regi Iabin ad præualendum contra Israel. De modo huius declaratum est satis præcedēti capitulo. *Regis Chanaan*. Non est Chanaan aliqua ciuitas specialis, in qua regnaret Iabin: nam ciuitas sua erat Asor, vt patet in litera. Nec accipitur etiam Chanaan pro tota terra Chanaā, quia non erat Iabin rex totius terræ Chanaā, cùm maiorem partem eius tenerent nunc Iudæi. Etiam tem-

Quomodo Iabin erat rex Chanaan.

B pore, quo nihil tenebant Iudæi in terra Chanaan non erat Iabin rex totius terræ Chanaan: nam præter eum erant multi reges, cùm Iosue, & Israelitæ occiderint 31. de quibus Iosue 12. & manebant adhuc multi alij, scilicet 5. reguli Phylisthinorum, & patet Iosue 13. & præcedenti capitulo, & alij reges Sidoniorum, & Heueorum: sed vocatur rex Chanaan, idest rex terrę illius populi, qui vocatur Chananęus: nam inter septem populos Chananæorum erat vnus, qui specialiter vocabatur Chananæus: & terra huius vocatur specialiter terra Chanaan: hoc patet præcedenti capitulo iuncto Ios. 13. nam cùm describerentur gentes derelictæ in terra de stirpe Chananæorum præcedenti capitulo, dicitur, quòd reliquit dominus 5. Satrapas Phylisthino-

C rum, & omnem Chananæum, & Heuæum, & Sidonium, & Iosue 13. ponuntur istæ gentes mer derelictæ in terra, & vbi ponitur hic omnem Chananæum, ponitur ibi omnis terra Chanaan, & omnis Chananæus, & tamen manifestum est, quòd Chananæus, de quo hic dicitur non cōprehendit omnes septem populos Chananæorum, sed solùm est quidam populus specialis de illis, ergo terra Chanaan non erit hic tota terra Chanaā, sed solùm terra huius populi Chananæi: & sic rex Iabin, qui vocatur rex Chanaan, non dicitur rex totius terræ Chanaan, sed solùm terræ illius populi specialis, qui vocatur Chananæus. Alio modo dici potest, & satis conuenienter, quòd Iabin vocatur rex Chanaan, idest totius terræ Chanaan, scilicet omnium septem

D populorum Chanaan, & non vocatur rex Chanaan tanquam nūc esset rex, vel dominus totius terræ Chanaan, sed quia antiquitus antequam intrarent Israelitę in terram, erat Iabin rex totius terræ Chanaan. Etiam hoc non est intelligendum quantum ad hoc, ꝙ pręter eum nullus rex esset, sed quia ipse dominabatur omnibus regibus terræ Chanaan: sic patet Iosue 11. cùm dr: Asor enim antiquitus inter omnia regna hæc principatum tenebat, & vocantur omnia regna hæc. s. Chanaan, vel quę hic demonstrata sunt. Item patet eo. c. qa dicitur, ꝙ Iabin rex Asor fecit vocari multos reges, qui omnes ibidem nominantur: & illico conuenerunt ad pugnam, & sic præerat illis cùm postea dicatur: Asor enim, idest rex ciuitatis Asor tenebat principatū inter

E omnia hęc regna, sed ibi nominantur reges Iebusæi, Chananæi, Pherezæi, Heuæi, & de omnibus alijs gentibus: ergo Iabin rex Asor erat dominus, vel rex non solùm illius populi, qui vocabatur Chananæus, sed etiam totius terræ Chanaan, scilicet omnium septem populorum, & iste est verus sensus literæ.

An rex Iabin exercitum magnum congregauerit, & contra Iosue pugnarit. Quæst. II.

QVAERET aliquis an iste rex Iabin fuerit, de quo dicitur Ios. 11. quòd congregauit magnum exercitum, & pugnauit contra Iosue. Aliquis dicet, ꝙ sic, quia ille vocatur ibi Iabin rex Asor, & iste etiam vocatur

vocatur hic rex Asor. Item iste Iabin vocatur hic rex
terræ Chanaan, & Iosu. 11. idem videtur, cùm dicatur:
quòd Asor antiquitus inter omnia regna illa. s. Chana
næorum principatum tenebat: ergo idem Iabin est.
Respondendum est, quòd eadem ciuitas Asor est, de
qua dicitur hic, & Ios. 11. & tamen iste Iabin, & ille, de
quo ibi non est idem: quod patet, quia ab illo tempo-
re vsque nunc non poterat superuiuere, quia illud bel
lum fuit in principio introitus Israelitarum in terram
Chanaan, scilicet primo anno, vel in principio secũdi,
& tamen ab illo tempore vsque huc transierant anni
ferè cẽtum quadraginta: nam anni quadraginta Otho
nielis computantur ab introitu in terram Chanaan, de
quibus tollamus vnum annum si voluerimus, deinde
addamus octuaginta annos Aod præcedenti capitulo,
deinde ponamus annos viginti, quibus oppresserat Ia-
bin Israelitas, quando pugnauit contra Sisaram magi-
strum militiæ eius Barac, vt patet in litera: & tamen
quando ipse fecit bellum contra Iosue, vt patet Ios. 11.
esset annorum viginti, vel triginta, quia faciebat bella,
& congregabat reges: ergo si addantur his peruenient
anni ad centum septuaginta annos, vel quasi: sed nulli
hominum illo tempore hoc datum est, ideo non erat
iste idem Iabin cum illo. Item efficacius patet hoc,
quia ille rex Iabin occisus fuit à Iosue: ergo iste erat
alius Iabin. Quòd patet Iosue 11. cùm dicitur: Reuer-
sus cœpit Asor, & regem eius percussit gladio: Iabin
tamen erat ibi rex Asor, ergo ille mortuus fuit. Item,
quia dicitur ibidem, quòd ciuitas Asor combusta est,
& omnes, qui de illa erant, nec mansit quisquam: er-
Determinat. quæst. go etiam rex Iabin perijt. Sed dicendum est, ꝙ iste rex
Asor nunc vocabatur Iabin, sicut alius, quia fortè sic
eum vocari accidit, vel quia omnes reges Asor sic vo-
cabantur, sicut quodam tempore omnes reges Aegy-
pti Ptolomæi dicebantur, & omnes reges Romanorũ
Cœsares Augusti, & reges Iudæorum Herodes, & re-
ges Phylisthinorum Abimelec, & reges Aegypti alio
tempore Pharaones, sic & reges Asor vocabant Iabin.
Qui regnauit in Asor. Non solùm regnauit in Asor, sed
etiam in magna alia terra: sed vocatur ab ista ciuitate,
quia ista erat caput regni sui: sic patet Iosue 11. scili-
cet, Asor enim antiquitus inter omnia regna hęc prin
cipatum tenebat. Alij putant, quòd vocatur rex Asor,
quia ibi morabatur semper. Sed falsum est, quia I
nunc Iabin morabatur in Aroseth gentium, vt infra
patet in litera.

Quomodò potuit Iabin regnare in Asor. Quæst. III.

QVAERET aliquis, quomodo potuit Iabin re-
gnare in Asor, quia illa iam combusta erat: nam
Israelitæ combusserunt eam, & diruerunt, vt patet Io-
sue 11. Respondendum est, quòd Asor erat princeps
communium ciuitatum, & regnorum terræ Chanaã,
& rex huius vrbis dominabatur toti terræ Chanaan,
ideo Chananæi, vt non perderent istum principatum
construxerunt instaurantes Asor, quæ exusta fuerat, K
& nunc dominabantur in ea reges. Sed adhuc obij-
cietur, quia non solùm combusta est, sed etiam Israeli-
tæ tenebant eam: nam cœperunt illam de manu Cha
nanæorum, vt patet Iosue 11. Aliquis respondebit, ꝙ
Asor fuit in potestate Israelitarum, sed postea Chana-
næi pugnantes cœperunt eam de manu Israel, sicut fa-
ctum est de multis alijs vrbibus, quas tenebant Iudæi,
vt ait Iose. 5. antiquitatum. Nam cœperunt eas Cha-
nanæi, sicut Gazam, & Ascalonem cœperunt de sorte
Iudæ: & postea filij Iudæ recuperauerunt istas vrbes:
sic etiam fuit de filijs Dan, quos arctauerunt Ammor-
rhæi in monte Hares, & non dederunt locũ manendi

F in vallibus, accipiendo omnia loca eorum, quæ tenue-
runt in vallibus: de quo supra primo. Sed dicendum,
quòd hoc non stat, quia Israelitæ non tenebant occu-
patam vrbem Asor, ita vt habitarent in ea, sed com-
busserunt eam, & diruerunt, ideo non poterant de ma
nu Israelitarum accipere eam Chananæi, cùm illi non
possiderent eam. Sed dicendum, quòd Israelitæ ex-
usserunt ciuitatem istam, & non habitabant in ea. Doc. resp.
Chananęi autem postea desiderio ciuitatis illius ducti
instaurauerunt eam, quod non potuerunt prohibere
Israelitæ, & habitauerunt ibi, sicut prius, fueruntque re
ges habentes principatum, quem tenebant prius.
Causa autem quare Chananæi voluerunt potius vrbẽ
istam exustam reparare, quàm cęteras cùm multę alię
G exustę essent, fuit desiderium principatus illius prioris,
quẽ ista ciuitas antiquitus tenebat inter omnia regna
terræ Chanaan. Causa autem quare Israelitæ com-
busserant eam, fuit quia ipsi tempore Iosue cœperunt
multas vrbes, vt patet Iosue 11. & non poterant reple-
re illas, & vt Chananæi non venirent ad accipiendum
eas rursus, & esset iterum Israelitis pugna, sicut à prin-
cipio, cõmbusserunt eas, & diruerunt, nè possent habe
re recursum ad illas Chananæi. Et istud fuit de vrbi-
bus, quæ erant in plano: nam has combusserunt: vrbes
verò manentes in collibus, & montibus non combus-
serunt: & hoc erat, quia vrbes, q̃ erant in plano quam-
quam occuparentur ab Israelitis, non posset defendi,
& caperentur rursus à Chananæis manentibus, sicut
H prius. Vrbes autem, quæ erant in collibus poterant
faciliter defendi: ideo illas nõ combusserunt excepta
vnica, scilicet Asor, q̃ erat super colles, & in loco forti
tamen combusta est, vt patet Iosue 11. Ratio specialis
fuit, quia Chananæi specialiter afficiebantur ad istam
vrbem, quia ipsa fuerat caput regnorum suorum, &
dato quòd teneretur ab Israelitis, Chananęi pugnarent
aduersus illam, & caperent, ideo vt totaliter despera-
rent de illa, combusta, & diruta fuit. Sed adhuc tanto
desiderio mouebantur ad eam Chananæi, quòd illam
instaurauerunt magnis laboribus, & fecerunt esse ca-
put terræ Chanaan, sicut à principio. *Habuit ducem e-*
xercitus sui nomine Sisaram. Iste erat potentissimus vir,
quia tota potentia Iabin erat sub eo, & dicitur de Sisa-
ra, ꝙ ipse fecit bellum hic contra Barac, & non Iabin.
Ipse autem habitabat in Aroseth gentium. Aliqui libri ha-
bent hic Aseroth, sed corrupta est litera. Potest autẽ
referri hoc ad Iabin. s. quòd habitabat in Asoreth, vel
refertur ad Sisaram, scilicet quòd Sisara magister mili-
tiæ non habitabat in eodem loco, in quo Iabin, sed ille
in Asor, & Sisara in Aroseth. Videtur autem magis
intelligendum esse de Sisara, quòd habitaret in Aro-
seth, eo quòd de loco ipso congregauit exercitum, vt
patet infra, scilicet congregauit nõgentos falcatos cur
rus, & omnem exercitum de Aroseth gentium. Vo-
catur autem ista ciuitas Aroseth gentium per excellẽ-
tiam, quia erat ibi maior multitudo habitatorum, quã
in quacunque alia vrbe Chanaan. Vel quia in loco isto
K habitabant gentes variarum linguarum ex consuetu-
dine. *Clamaueruntque filij Israel ad dominum*. Scilicet vt
liberaret eos de manu Iabin regis. *Nongentos enim ha-*
bebant falcatos currus. Dicitur hoc ad indicandum cau
sam clamoris: quasi dicat, clamauerunt Israelitæ ad
dominum, quia opprimebat eos nimis rex Iabin, & ad
significandum magnam oppressionem inducitur ma
gnitudo potentiæ, qua poterat eos affligere, scilicet, qa
nongentos currus falcatos habebat: magnę enim po-
testatis erat habere nongentos currus falcatos, ideo in
signum maximę potentiæ ipsius Iabin ponitur de nõ-
gentis curribus. Erant autem isti currus falcati qua- Quid currus falcati
drigæ quædam habentes in rotis gladios extentos, &
curuatos fortiter affixos, cumque currus velociter ex
impetu

impetu mouerentur, quidquid curribus obuium erat lacerabatur, & isto modo omnes armati ex parte opposita timentes impetum curruum fugiebant: eratq; magna pugna cum illis, & ob hoc omnes reges conabantur habere de his curribus: quia tamen magnorũ sumptuum erant, non poterant multos habere, & sic quòd Iabin habuerit nongentos, reputatum est ad aliquid magnum. Iam verò ista instrumenta bellica cessauerunt, quia solùm erant apta in planissimis locis: in montibus autem, vel locis asperis, nihil omnino valebant. Etiam, quia in planis obiectis vepribus nihil ꝑficiebant, vt ait Vegetius de re Militari. Vocantur aũt isti currus falcati à falcibus, idest gladijs curuatis, quos rotis affixos habent. In Hebræo vocantur currus ferrei: non quòd pęnitus sint de ferro, qa tunc essent immobiles propter pondus, sed quia ferrum habẽt in rotis, scilicet gladios curuatos. *Et per viginti annos vehementer oppresserat eos.* Isti viginti anni incipiunt post mortem Aod: nam paulopost peccauerunt, vt patet in litera, & in fine istorum viginti annorum pugnauerunt Sisara, & Barac. *Erat autem Debbora.* Hic ponitur secundum huius capituli, scilicet liberatio populi, & diuiditur in tres partes. Quia primò ponitur diuina reuelatio. Secundò exercitus vtriusque congregatio, ibid. *Qui accersitis.* Tertiò hostium debellatio ibid. *Dixit Debbora.* Circa primum dicitur. *Erat a Debbora ante.* Scilicet diebus quibus accidit hoc, erat Debbora in Israel.

Populi liberatio.

Quare scriptura facit hic mentionem de Debbora. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis, quare fit hic mentio de Debbora. Respondendum, quòd ipsa habebat multas perfectiones, propter quas scriptura hic de illa sermonem ageret, tamen specialiter egit sermonem propter casum præsentem. Sciendum autem, quòd quando historia de aliquo bello, vel aliqua re texitur, si illo tempore fuit aliquis vir, vel mulier notabilis, vel accidit aliquod factum famosum, licèt illud non pertineat directè ad historiam, interponitur propter sui excellentiam: ita etiam fuit de Debbora, quia cùm ipsa fuerit ꝓphetes, & ad ipsam conflueret totus Israel erat aliquid valde famosum propter quod de illa mentio fieri debebat. Sed adhuc dicendum, quòd causa præcipua, propter quam facta est mẽtio, fuit, quia bellum istud factum est per Barac, & ille non egisset, nisi dicẽte ei Debbora ex parte Dei, imò etiam sic non egisset, nisi illuc iuisset Debbora: sic enim dixit, vt patet infra, scilicet, si venis mecum, pergam, si nolueris venire, nõ pergam: ipsa etiam egit Deo canticum postea propter istam victoriam, de quo habetur sequenti capitulo, ideo debuit hic introduci de illa.

An Debbora fuerit iudex Israel: & an tempus eius computetur sub iudicibus. Quæst. V.

QVAERET vlterius, an Debbora fuerit iudex Israel, & computetur vnus de iudicibus, sicut Othoniel, Aod, & cęteri. Aliquis dicet, quòd sic, quia Debbora iudicabat toti Israel, & veniebant ad eam in omnem iudicium, vt patet immediatè in litera: ergo erat iudex. Item tempora computãtur sub iudicibus eo tempore, quo ipsi viuebant, sicut sub Othoniele cõputat scriptura quadraginta, & sub Aod octuaginta, sed viuente Debbora computatur tempus sub illa: ergo ipsa erat iudex, & princeps illius temporis. Hoc patet sequenti capitulo, cùm dicitur: In diebus Samgar filij Anath, & in diebus Iael cessauerunt semitę, & qui ingrediebantur per eas ambulauerunt calles de-

A uios: cessauerunt fortes in Israel, & quieuerunt, donec surgeret Debbora, surgeret mater in Israel: & sic cõputat sub se tempus, in quo fuit Israel pacificus, sicut computat tempus sub Samgar sub quo erat inquietus: & tamen Samgar erat iudex: ergo etiam Debbora ponitur vt iudex. Respondendum, quòd Barac, & Debbora fuerunt simul, & computantur sub tempore eorum quadraginta anni, de quibus sequenti capitulo, non poterant tamen ambo esse simul iudices, quia sicut duo eiusdem regni non possunt simul esse reges, quia rex dicit plenitudinem potestatis, quæ in duobus simul circa idem esse non potest conuenienter, ita iudices continebãt in Israel totam potestatem super populum, quam tunc aliquis posset tenere: ergo non poterant B esse simul multi iudices. Manet ergo dubium quis istorum erat iudex, scilicet an Barac, vel Debbora. Quod patet, quia dominus iussit Debboræ, quòd diceret Barac, vt iret ad bellum, & quòd in manus eius traderet Sisaram, si tamen ipsa Debbora fuisset iudex, ipsa missa fuisset ad bellum, & non Barac. Item iudices vocabantur illi, qui saluabant Israel de manu tribulantium: sed Debbora nõ saluauit, quin potius Barac, cùm etiam Deus dixisset, quòd in manus eius tradendus esset Sisara, vt patet infra: ergo non erat Debbora iudex, sed Barac. Nec valet siquis obijciat, quòd non ausus est Barac ire ad bellum, nisi iret cum eo Debbora. Nam dixit, si veneris mecum pergam, si autem venire nolueris non vadam, quia hoc non dicebatur tanquam C ipsa Debbora principaliter iret, vt dux belli, sed quia erat Prophetes, & posset per eam Barac cõsulere dominum, si oporteret de dubijs emergentibus circa bellum. Ipse autem Barac erat dux belli, & Debbora non erat dux, sed comitabatur Barac, sic patet infra in litera, scilicet, qui accitis Zabulon, & Nephtali ascẽdit cum decem milibus habens Debboram in comitatu suo, ergo ipse erat iudex. Item patet hoc, quia cùm Samuel exprobraret Israelitis beneficia à Deo collata, & induceret quomodo iudices liberauerant Israel de manu hostium, posuit Barac in numero Iudicum, & non Debboram, vt patet 1. Reg. 12. cùm dicitur: Et misit dominus Ierobaal, & Bedan, & Barac, & Iephte. Item Apostolus ad Hebræos 11. cùm introducit quãta D tulerunt viri sancti, qui fuerunt iudices in Israel introducit ibi Barac, dicens: Deficiet enim tempus me enarrantem de Gedeon, Barac, & Samson, Iephte, & Samuel: ergo Barac erat iudex, & nõ Debbora. Item non decebat, quòd Debbora esset iudex, quia iudex in Israel habebat plenitudinem potestatis: videbatur autem inconueniens nimis existentibus viris tradere totam potestatem, & plenam mulieri super illos: non ergo decuit, quòd ipsa esset iudex in Israel. Ad rationes in contrarium respondendum. Ad primam, cùm dicitur: quòd ipsa iudicabat totum Israel, & ꝙ ascẽdebant ad eam in omne iudicium. Dicendum, ꝙ iudex prout hic accipitur non est nomen officij, vel dignitatis pertinẽtis ad diffinitionẽ causarũ, sed magis est nomen E potestatis ad bellum, vt satis declaratum est in ꝓlogo huius libri. Ideo dato, quòd Debbora iudicaret causas, non vocaretur iudex, quia præter eam, manebat semper ordo iudicum in populo, & domus concilij, vbi erat sacerdos magnus princeps iudicum, & hoc modo quilibet de illis potius debuisset vocari iudex, quàm illi, de quibus in libro isto: sed hi vocantur iudices ex causa alia, vt dictum fuit. Ad secundam rationem, dicendum quòd tempus non computatur sub Debbora, sed sub Barac. Cùm autem dixit ipsa: in diebus Samgar, &c. Dicendum quod ex hoc non apparet, quòd computetur tempus sub Debbora: nam hoc modo sequeretur, quòd tempus computatum fuerit aliquid sub Samgar. Sed falsum est, qa scriptura nullos annos

Respõ. ad quęsitum.

Ratio prima, quòd Debbora non fuerit iudex Israel.

Ad primã rationẽ in diuersum.

Ad secundam rationem.

annos eius exprimere voluit. Etiam ſequeretur, quòd ſub Iahel computaretur tempus, quia dicitur, & in diebus Iahel quieuerunt ſemitę, & tamē manifeſtum eſt, quòd Iahel non fuit iudex, nec aliquis de hoc dubitat. Solùm ergo dixit, quouſque ſurgeret Debbora: non quòd tempus illud computetur ſub illa, ſed quia in illo tempore, quo ipſa fuit, potuerunt Iſraelitæ ambulare confidenter per vias. *Erat autem Debbora Prophetes.* Spiritus propheticus non ſolùm datur viris, ſed etiam fęminis. Sic enim Anna mater Samuelis fuit prophetes, & aliæ multæ fœminæ, & apud Gentiles etiam feruntur fuiſſe mulieres prophetiſſe, ſcilicet decem Sybillæ. *Vxor Lapidoth.* Aliqui libri habent Lapidoch cum c. ſed corrupti ſunt: nam debet eſſe cū t. Iſta Debbora quamquam prophetes eſſet, habebat virum, quia in lege veteri quantuncunque mulier aliqua eſſet religioſa, non ſeruabat virginitatem, ſed omnes contrahebant, quia non concipere fuit tempore illo tāquam magnum opprobrium. *Quæ iudicabat populum in illo tempore.* Scilicet tempore quo Iabin rex Aſor premebat Iſraelitas per viginti annos.

Quis eſſet vir Debboræ. *Quæſt. VI.*

QVAERET aliquis de Debbora quis eſſet vir ſuus, ſcilicet an Barac eſſet vir ſuus: nam multi dubitant in hoc, & plurimi putant Barac eſſe virum eius. Aliquis dicet, quòd non, quia hic dicitur, quòd erat vxor Lapidoth, ergo non erat vxor Barac. Item ſi eſſet Barac vir ſuus, cohabitaret ei, multum tamē ambo diſtabant, quia Debbora morabatur in mōte Ephraim, & Barac morabatur in ſorte Nephtali in vrbe Cedes, ergo non erat vir ſuus. Reſpondendum, quòd communiter tenetur, quòd Barac ſit vir Debborę: ſic tenet Magiſter in hiſt. ſcho. & Andreas: ſic etiam Rabbi Salomon, & Rabbi Dauid Kimhi, & ferè omnes catholici doctores, & Hebręi. Cùm autem in litera dicitur, quòd erat vxor Lapidoth, dicunt noſtri, ꝙ Lapidoth, & Barac erat idem vir, quia habent hæc nomina duo eandem interpretationem. Sic dicunt Andreas, & hiſtoria ſcholaſtica. Hebræi autem dicunt, quòd Lapidoth non ſit nomē proprium, ſed commune, & ſignificat Lapidoth lychnariam, vel illuminatricem, ſcilicet quæ facit lychnum pro lucernis, & volunt, quòd Debbora vocatur ſic, quia ipſa faciebat lychnum pro omnibus lucernis olei ſanctuarij, & hoc modo nō ponitur hic nomen viri eius. Sed poſſumus nos dicere de quocunque voluerimus, quòd eſt vir eius, & ſic dicunt de Barac. Sed iſta expoſitio non conuenit literę noſtræ: nam ipſi volunt, quòd Lapidoth non ſit nomē proprium, ſed cōmune pro lucernaria, quod non conſentit litera noſtra, dicens, quòd erat vxor Lapidoth. Ergo erat Lapidoth vir aliquis. Oportet igitur, quòd Hebræi, qui tenent iſtam poſitionem, dicant quòd deficit litera noſtra, quia cū debuiſſet dicere mulier Lapidoth dixit vxor: nam vxor eſt nomen coniugij, & ſignificat, quòd Lapidoth eſſet vir eius: mulier autem ſolùm ſignificat ſexū, & vocaretur mulier Lapidoth, ideſt mulier lucernaria. Reſpondendum igitur, quòd iſta quæſtio eſt problema neutrum: nam neutra pars eſt ſufficienter manifeſtata. Poſſumus ergo tenere ſi volumus, quòd Lapidoth, & Barac ſint duo viri, & ꝙ Debbora ſit vxor Lapidoth, & non Barac. Et hoc tenet manifeſtè litera noſtra, quæ poſuit Lapidoth pro nomine proprio. Vel poſſumus tenere contrarium, quia oēs illud tenent, & non repugnat literæ, & tunc debemus dicere ſecundum literam, quòd Lapidoth nomen proprium viri eſt, ſicut Barac, & ſunt ambo nomina eiuſdem, ſicut frequenter multi ſunt multinomij, vt Petrus, qui etiam Bariona, & Simon, & Cephas

Reſpō. ad primam rationem.

Doc. reſp. ad quæſitum.

F vocatur. Et ideo iſte vir Debboræ aliquando vocatur Barac aliquando Lapidoth. Quòd autem dicamus Lapidoth eſſe nomē commune ſecundum poſitionem Hebræorum facimus literam noſtrā defeciſſe in duobus. Primum, quia debuiſſet ponere Lapidoth tanꝗ commune dicens Lychnariam, vel lucernariā, & non tanquam proprium. Secundum, quia debuiſſet ponere mulier, & poſuit vxor. Quod inconuenienter dictum eſt, cùm poſſit litera noſtra ſaluari: imò ſi recipiatur litera Hebraica, ille eſt ſenſus eius, ſcilicet quòd eſſet Debbora vxor Lapidoth: nam ſimilis modus loquendi per omnia ponitur in alijs locis in Hebræo, vbi dicitur de aliqua muliere, quòd eſt vxor alicuius viri. Et per hoc patet reſponſio ad primam rationem. Ad G ſecundum dicendum, quòd quamquam vir, & vxor regulariter debeant cohabitare, tamen Debbora propter ſpiritum propheticum nō cohabitabat viro, quia ſpiritus prophetiæ non tangit prophetas tempore, quo vacant acceſſibus carnalibus, etiam ſi illi ſint liciti: & ſic de Moyſe ferunt, quòd ſeparabat ſe ab vxore ſua propter ſpiritum propheticum, qui continuo quaſi ſedebat in illo. Iſta poſitio ſatis teneri poteſt: ſed mihi magis placet prima, ſcilicet quòd Lapidoth, & Barac eſſent duo viri, & quòd eſſet Debbora vxor Lapidoth, quia iſtud magis videtur ſignari in litera Hebraica, & iſtud manifeſtè vult litera noſtra. Etiam, quia reſponſio ad ſecundam rationem non eſt multū conueniens: nam licèt Debbora abſtineret à viro H pro pter ſpiritum propheticum, tamen non habitaret ab eo tam diſtans, quia ſaltem habitarent in eadem vrbe, nunc autem Debbora & Barac non ſolùm habitabāt in eadem tribu, ſed nec in eadem ſorte tribus, ſed Debbora habitabat in Bethel in monte Ephraim: Barac autem habitabat in Cedes vrbe in ſorte Nephtali, tanquam non pertinerent ad eandem tribum. Etiā verba, quę loquitur Debbora ad Barac, & modus ſe habendi ad ipſum non eſt, vt vxoris ad virum, vt colligitur diſcurrendo per literam, ſed tanquam duorum extraneorum. Hoc ergo veriſimilius eſt.

Ad primā rationem.

Ad ſecundam rationem.

Spiritus propheticus nō tāgit ꝓphetas tēpore actus venerei.

Quomodo Debbora iudicabat Iſrael, cùm non eſſet iudex: & cur mulieribus non permittitur eſſe iudices.

I *Quæſt.* *VII.*

QVAERETVR vlterius, quomodo dicitur, ꝙ Debbora iudicabat Iſrael. Nam non accipitur iudicare, ideſt eſſe iudicem eo modo, quo accepimus in iſto libro, cùm iudex hic ſit nomē poteſtatis, & dux belli, & non diffinitoris cauſarum: ergo oportet, quod Debbora iudicaret populum, ſcilicet diffiniendo in cauſis eorum, ſed hoc erat inconueniens, quia mulier non debet eſſe iudex: nam ſi in teſte non accipitur, niſi in defectum, & teſtimonium ſuum eſt debile, à fortiori debet repelli à iudicando. Item ſi Debbora fuiſſet iudex, turbaretur totus ordo iudicum, & ceſſaret: nam in Iſrael fuit ſemper ordo iudicum, ſed quòd eſ-K ſet domus conſilij, quæ erat domus aggregationis ſeptuaginta iudicum maiorum, ad quos deuoluebantur omnes cauſæ per appellationem, & præſidebat in his ſummus ſacerdos: in ſingulis autem locis ponebātur alij iudices minores, qui iudicabant de cauſis illius loci, & cauſæ magnæ, in quibus illi dubitabant deferebātur iudicibus domus conſilij: etiam omnes cauſæ, in quibus extitiſſet appellatum. De quo declaratum eſt magis Num. 11. Deut. 17. cap. Si autem Debbora iudicaret, eſſet ſuperfluum, quod ageret cùm pro toto Iſrael eſſent iudices, vel ipſa turbaret ordinem iudiciorum, quia non deberent ire cauſę directè ad audientiā illorum, ad quos pertinebat, nec per appellationē etiā deuoluerentur legitimè. Reſpondendū, ꝙ Debbora erat

Prima ratio.

Mulieris teſtimonium debile.

Secunda ratio.

Reſpō. ad quæſitum.

erat iudex, quia iudicabat populum: non est tamen intelligendum, quòd ipsa ordinariè, vel ex subdelegatione alicuius audiebat causas formales ciuiles, vel criminales, sed cùm esset prophetes sciebat respondere de occultis, ideo conueniebat ad eam totus populus, ad quęrendum de aliquibus dubijs, quæ emergebant, sicut tempore Samuelis confluebat ad eum totus Israel ad inquirendum de dubijs: intantum quòd Saul venit ad petendum responsum de asinabus perditis, vt patet 1. Reg.9. Simile autem erat in Debbora, scilicet quòd ipsa respondebat ad omnia quæsita populi, & in hoc dicebatur iudicare totum populum: accidebat autem interdum, quòd pro aliqua causa deducta in iudicium dubitaretur per omnes iudices, scilicet quòd nescirent quid iudicandum esset in ea, illa deuoluebatur ad Debbora, non vt ad habentem iurisdictionem, & ad quam causa legitimè deuoluenda foret, sed p modum dubij quærebatur ab ea de causa illa, & ipsa respōdebat: litigantes autem hoc suscipiebant gratis scientes, quòd non erraret in respondendo. Nam ex parte Dei respōdebat, & ista erat causa quare totus populus in deserto desiderabat agere causas suas coram Moyse, scilicet quia ipse respondebat eis, vt ex parte Dei, vt patet Exo.18. scilicet: Venit populus ad me quęrens Dei sententiam. Et secundum hoc Debbora non perturbabat iurisdictionem iudicum cęterorū, quia ipsa non audiebat de aliquibus causis foralibus ordinariè, sed per accidens.

Ad primā rationem in diuersum.

Ad rationem primam in contrarium dicendum dupliciter: primò concedendo quidquid concluditur, scilicet quòd inconueniens sit mulierem esse iudicem, & quòd Debbora non erat iudex, sed respondebat in dubijs ex parte Dei.

Mulierem esse iudicem est incōueniēs.

Secundò potest responderi, & melius, quòd regulariter est inconueniēs mulierem esse iudicem, & causa est, quia iudiciū mulieris est imperfectum propter duo, primò ex parte incompletionis iudicandi:

Mulieribus rara prudentia est.

nam mulieribus rara prudentia est, & vix formāt opinionem vniuersalem, sicut bestiæ, vt ait Aristoteles Ethic.7. & ob hoc quodam modo dici potest de mulieribus, quòd non sint incontinentes quamquam mala agant, vt ait ibidem Phylosophus: ad iudicandum autem requiritur complementum actus intelligendi, & opiniones vniuersales circa agibilia.

Iustitia quid sit.

Secundum propter quod non sunt aptæ ad iudicandum prouenit ex passionibus. Nam sicut iustitia est constans, & perpetua voluntas ad reddēdum vnicuique quod suum est, vt ait iurisconsultus, ita & iudex debet esse constans ad reddendum vnicuique quod suum est dictante iure. Mulieres autem non sunt constantes nimium, quoniam facile alterantur à qualibet passione: ergo nō cōuenit eas iudices esse. Quod ius considerans illis iudicandi officiū interdixit. Nec solū iudicandi, sed ēt iudicādi, quia varium, & instabile testimonium est, quod fœmina profert.

Vide de claris mulierib' vbi multę perfectiores fuerūt multis viris: nam teste Salomōne procul, & de vltimis finibus ꝑcium eius.

Hæc autē sunt, quæ communiter, & quasi ex conditione naturæ mulieribus accidunt, propter quòd iura eas ab his actibus excluserunt: si igitur interdum euidentissimè constet in his duobus fœminam esse constantem, & sufficientem, & quia Deus suppleuit in illa, quod natura non potuit, non erit inconueniens eam iudicem fore, sic enim fuit de Debbora: nam habebat spiritum propheticum, per quem excellentius sciebat dicere verum de quolibet dubio, quàm quicunque vir, vt quia per causam diuinam etiam constans esset, scilicet quòd non moueretur passionibus ad hoc, vel illud, cū Deus moueret eam ad respondendum: ergo non erat inconueniens eam fore iudicem: imò melius erat eā, vel quamcunque fœminam iudicare (dum tamen haberet spiritum propheticum) quàm quòd quęcunque vir iudicaret quantuncunque perfectus, & prudens, si non haberet spiritum prophetiæ: sed adhuc ipsa non erat iudex, sed

Quando mulieres possunt esse iudices.

A solū diffiniebat in dubijs eo modo, quo supra dictū est.

Ad secundam rationem.

Ad secundam rationem dicendum, quòd non turbabatur ordo iudicum propter Debboram, quia si ipsa fuisset posita vt iudex audiēs ordinariè causas forales, vel ex delegatione, perturbaret aliqualiter iurisdictionem aliorum iudicum, scilicet, quia non tractarentur causæ coram illis iudicibus, corā quibus ordinariè tractandæ erant: ipsa tamen non diffiniebat aliquam causam huiusmodi, sed solùm, quia erat prophetes, respōdebat ad quęcunque dubia occulta, ad quę non posset responderi modo humano, & in hoc dicebatur iudicare: & ista vt communiter non pertinebāt ad causas, quæ iudicialiter tractantur, sed ad quascunque res, de quarum statu, vel euentu dubitatur, vtpotè, quòd

B quęreretur ab illa, an talis, vel talis res euentura foret anno illo, & si interdum contingeret causas forales dubias fore, vt quia emergerent, vel inciderent casus, de quibus nullum ius videretur expressum, poterat recurri, & recurrebatur ad Debboram, non per modum iudicij foralis, sed per modum dubij, quod potest diffiniri per hominem iurisperitum nullam habentem iurisdictionem.

Quo in loco Debbora sedebat.

Et sedebat sub palma. Iste erat locus, in quo Debbora sedebat expectans omnes Israelitas venientes ad interrogandum de dubijs, & habebat locū determinatum istum, nè cogerentur Israelitæ diuagari quærendo eam hinc & inde. *Quæ nomine illius vocabatur.* Idest illa palma vocabatur Debbora, sicut ipsa mulier prophetes. Istud non habetur in Hebręo, li-

C cèt possit colligi ex litera. *Inter Rama, & Bethel in monte Ephraim.* Idest ista Palma erat in monte Ephraim extra omnia loca, & vrbes: erat tamen inter vrbem Bethel, & Rama. Mons Ephraim vocabatur tota ipsa sors Ephraim, sicut reperitur communiter, erat palma ista in sorte Ephraim in extremitate sortis: vnde loca ista, quæ ponuntur hic, inter quę erat palma non erant de terra Ephraim, sed de terra Beniamin, vt patet Ios. 18. vbi ponuntur Bethel, & Rama in sorte Beniamin, & nullus talis locus reperitur in sorte Ephraim, quia tamen ista palma erat in extremitate sortis Ephraim, eratque magis coniuncta istis duobus locis sortis Beniamin, quàm aliquibus locis terræ Ephraim, dicitur fuisse ista palma inter Rama, & Bethel.

Notandū de Rama, & Ramatha.

Sciendum au-

D tem quòd Rama, de qua hic dicitur, & Ramatha, de qua fuit pater Samuelis, vt patet 1. Reg. & 2. capit. non sunt idem locus, quia Rama est in sorte Beniamin, & Ramatha est in sorte Ephraim.

Hebręorū expositio.

Hebræi autem, scilicet Rabbi Salomō, Rabbi Dauid Kimhi, dicunt, quòd intelligūtur ista aliter, scilicet quòd fuit sub palma iter Bethel, & Rama, idest quòd Debbora habuit possessiones in tribus locis, scilicet in Iericho habuit palmas, quia illa vocatur ciuitas palmarū, & in Bethel habuit Olivueta, in Rama habuit vineas, & ista erant ad sustentationem Debborę. Sed istud est nimis alienum, quia litera nihil accedit ad hoc, sed solùm designat locum, in quo sedebat Debbora, scilicet sub palma inter Rama, & Bethel. Item non poterat habere Debbora

E possessionem in his omnibus locis. Quod patet, quia inter Hebræos possessiones tribuum erant distinctæ, & possessiones familiarum, & personarum descendētium de istis familijs, vt patet Num.36.cap. & non poterāt possessiones vendi, vel donari, vel permutari, aut aliquomodo alienari, vt maneret distinctio in personis per possessiones, vt patet eodem capitulo, & si fieret venditio quantuncunque pura esset, redibat possessio ad hæredes suos saltem in Iobelęo Leuit.25. capit. sed eadem persona non poterat pertinere ex parte patris ad diuersas familias, & vna familia ita habebat hæreditatem, & originem in vno loco, quòd non in alio: ergo non poterat eadem persona habere hęreditatem in multis locis. Sed obijcies, quia primo Reg.25. dicit: Erat

Erat homo quidam in Maon, & possessio eius in Carmelo. Respondendum, quòd iste non habebat possessionem in diuersis locis, sed habitabat in vno, & habebat possessionem in alio. Vel aliter, & melius, quòd Carmelus erat mons apud vrbem Maon, & ille habendo possessionem in Carmelo habebat eam in territorio Maon, & consequenter diceretur habere possessionem in Maon. *Ascendebantque ad eam filij Israel in omne iudicium.* Idest ibant ad eam ad quærendum de omni dubio. In Hebræo habetur. *Ascenderunt ad eam.* Sed debet intelligi pro ascendebant: nam ascenderunt significat actum præteritum, & sufficit, quòd sit vnus ad hoc, quòd sit istud verum: ascendebant autem significat consuetudinem ascēdendi, & hoc necessariò significat multos actus, quod conuenit literæ dicenti in omne iudicium, idest ad omne iudicium: & tamen non poterant vna vice ascendere ad omne iudicium, ideo quamquam litera Hebraica per barbariem suam posuerit ascenderunt, quia sensus erat, quòd ascendebant: litera nostra transtulit ascendebant.

Quomodo populus poterat ascendere ad Debboram ad omnem iudicium. Quæst. VIII.

QVAERET aliquis, quomodo poterat populus ascendere ad Debboram ad omne iudicium. Nam istud videtur difficile, & fere impossibile ex duobus: primò ex parte Debboræ: nam ipsa vnica existēs non poterat diffinire, vel saltem audire per successionem causas omnium de Israel, cùm esset tantus populus: nam causæ, quę orirentur per totum Israel in vno mense fortè non possent diffiniri ab vno homine iudicialiter, & secundum successionem in decem annis. Quod apparet, quia Moyses abundantius habebat spiritum propheticum, quàm Debbora, & erat aptior ad tolerandum labores, quia erat vir, & populus, qui tunc sub eo erat, paucus erat in comparatione eius, qui fuit sub Debbora. Nam si de septuaginta animabus, quę introierunt in Aegyptum de femore Iacob Gen. 46. in ducentis quindecim annis, quibus mansit Israel in Aegypto, vt declaratum est Exo. 13. creuit populus ad sexcenta millia virorum pugnatorum Exo. 12. quanta multitudo creuisset de sexcentis millibus in annis centum octoginta, qui fuerunt ab exitu de Aegypto vsq; ad Debboram, quo tempore iudicabat Moyses. Hoc patet accipiendo quadraginta annos ab exitu de Aegypto vsque ad introitum in terram Chanaan, & accipiendo quadraginta annos sub Othoniele, de quibus præcedēti capitulo, qui incipiūt computari ab introitu in terram Chanaan, vt ibidem declaratum est, & accipiendo octuaginta annos Aod, & viginti annos, quibus oppressit Iabin Israelitas antequam esset istud, qđ hic dicitur, qui simul sunt centum octoginta anni. Ad quantam ergo multitudinem peruenissent in tanto tempore, & tamen Moyses non poterat diffinire omnes causas Israelitarum in exitu de Aegypto, vt dixit Iethro Exo. 18. scilicet: Stulto labore consumeris tu, & populus, qui tecum est: supra vires tuas negociū est, & solus non poteris illud tolerare: ergo à fortiori Debbora non posset nunc iudicare totum populum in omni iudicio. Secundò videbatur hoc difficillimū ex parte populi: nam quòd totus populus veniret pro quacunque causa de extremitatibus terræ Chanaan ad Debboram, erat depauperare totum populum superuacuis expensis, & dare quandam occupationem infinitam, ita vt non possent vacare agriculturæ, & alijs laboribus. Respondendum est, quòd verè sequebantur ista inconuenientia, si Debbora fuisset iudex ad omnem iudicium ad iudicandum de omnibus causis foralibus tam ciuilibus, quàm criminalibus, tamen Debbora nō iudicabat de aliquibus causis, sed solùm, quia erat prophetes, & cognoscebat occulta, sciebat respondere ad dubia, de quibus inquirebatur, & quia in his respondebat toti populo, cùm nullus esset tunc pphetа, nisi ipsa, dicebatur populus ascendere ad ipsam ad omne iudicium, idest ad hoc, quòd iudicaret de qualibet re occulta, de qua dubitarent Israelitæ: hoc autē modo nō sequebātur inconuenientia supra assignata, quia non insurgebant multa dubia de his, sicut quotidie emergunt mille lites. Etiam, quia ad ista dubia inquirenda non veniebat populus ex necessitate, sed spōte, ideo non vexabatur veniendo, & hoc modo sufficiens erat Debbora respondere ad omnia dubia huiusmodi. Ita fuit de Moyse, quia postquam ipse reliquit causas forales alijs iudicibus, & ipse cœpit præesse populo in his, quæ ad dominum pertinebant, potuit faciliter tolerare laborem: Exod. 18. *Quæ misit & vocauit Barac filium Abinoem.* Propter istam particulam introducta fuerunt omnia præcedentia ad indicandum quomodo Debbora erat prophetes, vt videatur quomodo prophetice locuta fuerit ad Barac. Est autem subintelligendum, quòd Deus locutus fuit Debborę in spiritu prophetico iubens, vt vocaret Barac. Non ponitur hic modum stirpis Barac, sed intelligendum, quòd fuerit de stirpe Nephtali, cùm dicatur immediate, quòd erat de Cedes Nephtali. Regulariter autem habitabant viri Israel in locis suarum originum, qa ibi poterant habere possessiones, & non in alijs terris. *De Cedes Nephtali.* Idest de vrbe Cedes, quę erat in terra Nephtali. Erat enim Cedes quędam ciuitas in sorte Nephtali in Galilæa, & fuit data sacerdotibus, & leuitis in possessionem Ios. 21. c. & postea fuit assignata in vrbem fugitiuorum Ios. 20. cap. *Dixitq; ad eum.* Scilicet postquam venit ad illam sub palma sua: nam erat honorabilis Debbora in Israel, & omnes obediebant dictis eius, quia putabantur dicere ex parte Dei. *Præcepit tibi dominus Deus Israel.* Idest præcepit mihi, vt præciperem tibi. *Vade & duc exercitum in monte Thabor.* Iste mons est in extremitate sortis Isachar, vt ait Iosephus 5. antiquitatum, & est inter Isachar & Nephtali: nam duabus leucis ferè distat a Nazareth contra orientem, vt patet in libro de situ Terræ Sanctæ. Areth autem in sorte Neptali est, vt declaratum est Iosue 19. & ibi patet in litera. In hoc monte Saluator noster trāsfiguratus est coram quibusdam discipulis suis, vt pateret Matth. 17. Sciendum autem, quòd iste Barac non erat aliquis princeps Israelitarum habens magnum exercitum, cui Deus mādaret, quòd cum exercitu suo iret ad pugnandum contra Sisaram, sed erat vir priuatus, & paruę potentiæ: Israelitæ tamen iam sciebant, quòd Deus suscitabat quem volebat in iudicem super Israel, & illi dabat spiritum suum. Huic autem confestim Israelitæ obedientes erant tradentes quantum exercitum ipse voluisset, & ob hoc postquam Debbora dixit ei, quòd acciperet decem millia virorum, illico accepit de tribubus, de quibus voluit.

Respōs. ad quæsitum. — F — G — Barac erat de stirpe Neptali. — H — Situs montis Thabor. — I — K

Quare Deus misit Barac, quòd duceret exercitum in montem Thabor. Quæst. IX.

QVAERET aliquis, quare Deus misit Barac, qđ duceret exercitum in montem Thabor. Respondebit aliquis, quòd hoc factum fuerit ex prudentia bellica, scilicet vt Barac haberet locum tutiorem ad pugnandum: mons autem Thabor erat altissim⁹. Sed hoc non stat propter duo. Primò, quia Deus daturus erat istam victoriam supernaturaliter, ergo non quæreret prudentiam bellicam, & fortitudinem ex situ loci, quia diminueretur tunc laus victoriæ, & nō attribueretur plenè Deo. Secundò non stat, quia quærere

rere loci fortitudinem ad pugnandum est pro illo, qui vult se defendere, & non pro eo, qui vult inuadere, qa inuasor debet persequi inuasum quocunque fugerit. Barac autem nolebat hic prouocare Sisaram ad bellū, ideo non debebat quærere loci firmitudinem. Sed dicendum est, quòd Deus nolebat, quòd Barac prouocaret Sisaram, cùm ipse dixisset: Ego adducam ad te Sisaram in torrentem Cison. Erat autem Sisara in Aroseth gentium, vt patet supra, & audito, quòd aliqs de Israelitis armabat exercitum, ipse exiret ei obuiam, & quia si locus, in quo esset Barac cum exercitu, esset procul ab Aroseth, vbi habitabat Sisara, fortè pigritaret illuc ire, vel iret serò: voluit Deus, quòd Barac iret ad locum propinquum Aroseth gentium, & iste erat mons Thabor: ideo iussit, quòd iret ad montem Thabor, nō quidem, quòd ascenderet in illum, & tueretur se loci firmitate, sed quòd esset prope illum, quia illuc veniret Sisara. Et patet hoc, quia dixit Deus, quòd adduceret Sisaram ad torrētem Cison: ergo pugna apud torrentem futura erat in plano, & non existēte Barac in monte. *Tollensque tecum decem millia pugnatorum.* Noluit Deus, quòd essent plures, vt ascriberetur victoria illi: nam multitudo Sisarę erat quasi innumerabilis, scilicet vltra trecenta millia, vt vult Iosephus 5. antiquitatum. *De filiis Nephthalì, & de filiis Zabulon.* Istæ duæ tribus erant simul apud montem Thabor.

Quare potius de tribu Nephthali, & Zabulon congregati sunt bellatores, quàm de aliis. Quæst. X.

QVAERET aliquis, quare potius de his duabus tribubus cōgregati sunt bellatores, quā de aliis. Aliquis respondebit, quòd hoc erit, quia istæ duæ trib⁹ habebant viros magis promptos ad bellum. Sed non stat, quia tribus animosior, & bellicosior erat tribus Iuda, sic significatur Gen. 49. cùm dicitur: Iuda te laudabunt fratres tui, manus tuæ in in ceruicibus inimicorū tuorum, ad prædam ascendisti fili mi, requiescens accubuisti, vt leo, & quasi leena, quis suscitabit eum? idē patet Deut. 33. in benedictione Moysi: nam dixit Moyses de illo: audi domine vocem Iudæ, & ad populum suum introduc eum: manus eius pugnabunt pro eo. i. ipsemet Iudas pugnabit pro se, in quo innuitur fortitudo, scilicet quia ipse sufficiens erat pugnare pro seipso, tribus etiam Gad erat fortissima ad bellum, sic colligitur in benedictione Iacob Gen. 49. scilicet Gad accinctus præliabitur ante eum, & ipse accingetur retrorsū: & in benedictione Moysi, Deuter. 33. commendatur fortitudo Gad bellica, cùm dicitur: Benedictus in latitudine Gad, quasi leo requieuit: cępit brachium, vt verticem, idest vno ictu amputauit brachium, & verticē: Zabulon autem, & Nephtalì, qui iubentur hic ire ad bellum, non enarratur aliqua fortitudo, vel aptitudo ad bellum. Respondendum, quòd fortè hoc factum est, quia Deus volebat istud bellum cito fieri, scilicet quòd gentes ituræ ad bellum cito armarentur, nè Sisara præoccuparet venire in terram Israel, & inueniret eos nondum paratos, & quia Zabulon, & Nephthalì erant apud montem Thabor, vbi debebat fieri bellū, propinquiores, quàm aliæ tribus, iussit potius, ꝙ irent de his tribubus, quàm de aliis: non tamen per hoc innuebatur, quòd solum deberet Barac accipere istos ad bellum, quia etiam si plures sponte venirent suscipe-rentur. Quod patet sequenti capitulo, cùm dicitur: qui sponte obtulistis animas vestras de Israel benedicite domino. Etiam, quia non solùm Zabulon, & Nephthalì iuerunt ad bellum, sed etiam Isachar, vt patet sequenti capitulo, scilicet duces Isachar fuerunt cum Debbora, & Barac vestigia sunt secuti. Item, quia increpantur illi, qui propinqui erant ad locum belli de

Doc. resp. ad quæsitum.

Hebręorū opinio.

A terra Israel, & non venerunt ad illud. *Ego autem adducam ad te.* Scilicet quasi per violentiam, scilicet, quia ego mouebo eum, veniet. Dicunt Hebræi, ꝙ astrologi Sisarę dixerant ei, quòd non ascenderet hac vice ad pugnandum contra Israel, quia non esset ei prosperum, & ipse nolebat ascendere: Deus tamen mouit eum ad veniendum, vt traderetur in manus Israelitarum. *In locum torrentis Cison Sisaram.* Apud istum torrentem fuit pugna, & plurimi de mortuis ex parte Sisaræ corruerunt in torrentem, vt patet sequenti capitulo, scilicet: Torrens Cison contraxit cadauera eorū, torrens cadum in torrens Cison. *Principem exercitus Iabin.* Scilicet, quia Iabin non iuit ad bellum, sed suus princeps exercitus Sisara, quia ista est consuetudo magnorum regum non exire ad bella.

B *Et currus eius ac omnem multitudinem.* Idest currus Iabin, & omnē multitudinem exercitus Iabin, quam congregauerat, scilicet Sisara ad pugnandum contra Israel. *Et tradam eos in manu.* Idest dabo in potestate tua, vt possis facere de illis quod volueris. *Dixitque ad eam Barac: si venis mecum, vadam.* Debbora mittebat Barac ad bellum, & non dicebat, quòd itura foret cum ipso, ideo ipse dixit, quòd si illa iret cum eo veniret ad bellum. *Si nolueris venire non pergam.* Idest si tu nolueris venire ad bellum, etiam ego non veniam.

An Barac peccaret, si noluisset ire ad bellum, non eunte illuc Debbora. Quæst. XI.

C

QVAERETVR an Barac peccaret, si noluisset ire ad bellum, non eunte illud Debbora. Respondendum, quòd constito, quòd Deus iuberet Barac ire in bellum, siue Debbora iret illuc, siue non tenebatur illuc ire, etiam si sciret se moriturum in bello: ideo si Debbora non iuisset, & ob hoc cessasset Barac ire peccasset: iuerunt tamen postea ambo, vt patet in litera. Sed dicetur an peccauerit Barac dicendo istud, scilicet si venis mecum, vadam, & si nolueris venire, non pergam. Respondendum, quòd si hoc dixisset, quia formidabat aliter ire, vel quia intendebat sic facere, vt dicebat, peccabat: non intendebat tamen sic facere Barac: sed etiam si illuc nō iuisset Debbora,

D ipsa iuisset, nec petiuit Barac Debboram ad eundum secum quasi sine illa ire timeret: confidebat enim, ꝙ Deus daret ei victoriam etiam illa abutente, cùm hoc promisisset, sed petiuit eam ad consulendum dominū in bellū per eam, si oporteret de dubiis emergentibus, nè aliquid ageret iustius cùm ipse non esset propheta, & in hoc petiuit iniustum, iuit aūt Debbora ad hoc cū ipso: vnde, & ipsa instruxit eum in omnibus, quę facturus erat. Sic patet infra. Cùm esset Barac in monte Thabor, dixit ad eum Debbora: surge, hæc enim est dies, in qua tradidit dn̄s Sisaram in manus tuas, en ipse est ductor tuus, & tunc surrexit Barac, & ante hoc non pugnabat. Etiam non fecit hoc Barac ex paruitate fidei, ꝙ crederet se liberandum in bello præsente Deb-

E bora, & non absente illa, quia tunc fuisset Barac modicæ fidei. Sed falsum est, quia Apostolus in Catalogo Sanctorum, quos de fide laudat, dicens: sancti per fidē vicerunt regna: ponit Barac inter cœteros, cùm ait: Deficiet me enim tempus enarrantem de Gddeon. Barac, & Samson, Iephte, & Samuel, & aliis prophetis, vt patet ad Hebræos 11. cap. ergo iste fidem plenā habuit, & consequenter non peccauit petendo, ꝙ iret cū eo Debbora. Et cùm dixit, si venis mecum vadam. Respondendum, ꝙ non intendebat sic facere Barac, quia etiam non eunte illa iuisset, sed posuit hęc, vt moueret Debboram ad eundum cum ipso, quia hoc multum desiderabat ex causa suprapòsita. *Quæ dixit ad eū: ibo quidem tecum.* Scilicet cōsensit faciliter, quia Barac petebat

petebat iusta. *Sed in hac vice tibi victoria non reputabitur.* Idest, quia vis, quòd ego vadam tecum, non reputabitur victoria tibi, sed fœminæ. In Hebræo habetur. *Tamen non erit pulchritudo tua super iter, quo vadis.* Idest, quia vis, quòd eam tecum non habebis pulchritudinem, vel honorem super iter quo vadis, idest in actu quem facis hac vice, scilicet, quia non reputabitur ibi, sed fœminæ, & ad idem redit. *Quia in manu mulieris tradetur Sisara.* Ista est causa, scilicet, quòd non tradetur Sisara in manus tuas, sed in manus mulieris, & ipsa laudabitur, & non tu. In Hebræo habetur. *In manus mulieris vendetur Sisara.* Scilicet dabitur ei tanquam venditus, ita quòd possit de illo facere quod voluerit.

Quæ mulier sit ista in cuius manus traditus est Sisara. Quæst. XII.

QVAERETVR quę mulier ista sit, in cuius manus traditus est Sisara. Respondetur communiter, quòd fuit Iahel, quæ occidit ipsum, vt patet infra in litera: multi tamen tenent, quòd dicitur hoc de Debbora, & sic vult Rabbi Dauid Kimhi. Et hoc patet, quia dato, quòd nō iret Debbora cum Barac, erat tradendus Sisara in manus Barac, vt patet supra, qa sic dixerat supra Debbora, & Sisara fugiturus erat ad domum Iahel, & occidendus ab ipsa, & tamē si non iuisset illuc Debbora, ipsa non dicebat, quòd victoria non esset ascribenda Barac, sed quia petiuit, quòd illuc iret dixit hoc: ideo videtur, ꝙ non de Iahel, sed de se intelligebat, & est sensus valde rationabilis, scilicet quia si Barac iret sine Debbora, ipse esset dux belli, & omnia quæ fierent imputarentur ei, cùm autē iuit nunc illuc Debbora, & ipsa erat ꝓphetes, ęstimabatur magis ipsa, quàm Barac. Vnde iam non putabatur Barac, vt dux, sed potius ministrans ad imperiū Debboræ, ideo dato quòd Barac occideret Sisaram, nō imputaretur ei, sed Debboræ, & est sensus: in manus mulieris tradetur Sisara, idest iam non reputabitur traditus in manus tuas, sed in manus mulieris, idest in manus meas. Nec obstat, quòd Iahel occiderit Sisaram: nam sicut si Barac persequeretur Sisaram, & cōtingeret ab aliquo de suis capi, & occidi, non imputaretur illi viro, sed Barac, qui erat dux: ita cum Sisara fuerit compulsus fugere à Barac, & perierit exercitus suus, quamquam contingeret eum occidi ab aliqua fœmina, non attribueretur illi fœminæ, sed Barac, quia ipse eum ad talem necessitatem compulit. Si autem velis accipere in manus mulieris tradetur, idest occidetur Sisara, intelligetur de Iahel, sicut communiter intelligitur. Non est ergo magna differentia quid velimus dicere. Sed obijcietur, quia supra dictum est ad Barac, & tradam eum in manus tuas. Respondendum, quòd est duplex traditio, scilicet vna ad persequendum, & alia ad occidendum: fuit traditus in man⁹ Barac, quia de ipso triumphauit, & persecutus est eum, totumque exercitum eius deleuit, fuit traditus in manus Iahel ad occidendum. *Surrexit itaque Debbora, & perrexit cum Barac in Cedes.* Erat Debbora in monte Ephraim sub palma, & inter Rama & Bethel, & recedens inde iuit cum Barac, vt venirent in bellum, sed venerunt prius in Cedes, quę erat ciuitas Nephtalì, de qua erat oriundus Barac, vt ibi cōgregarent exercitum de Zabulon, & Nephthalì: nam ista ciuitas erat propinqua mōti Thabor, ad quem cū exercitu venire debebat Barac. *Qui accitis.* Hic ponitur secundum huius partis, scilicet populi cōgregatio. Et diuiditur in duo, quia primò ponitur congregatio facta ex parte Barac. Secundò congregatio ex parte Sisare ibid. *Nunciatumque est.* Circa primum dicitur. *Qui accitis Zabulon, & Nephthalì.* Idest vocatis illis ad bellum: vocauit autem istas duas tribus, quia de eis

F iusserat dominus, quòd sumeret pugnatores, vt patet supra, & non vocauit totum Zabulon, & Nephthalì, sed solùm decem millia virorū de ambobus tribubus, sicut dominus dixerat. *Ascendit.* Scilicet vadens in montem Thabor, vt spectaret ibi aduentum Sisarę, de quo Deus dixerat, quòd adduceret eum ad torrentem Cison, vt patet supra. *Cum decem millia pugnatorum.* Istos iusserat Deus accipere, & istos accepit: alij tamen præter hos sponte venerunt, sicut de Isachar, vt patet sequenti capitulo, scilicet de Isachar duces fuere cum Debbora, & Barac vestigia sunt secuti. *Habens Debbora in commitatu suo.* Scilicet, quia ipsa iuit cum Barac vsque ad locum belli, scilicet vsque ad montem Thabor & torrentē Cison: postea autem in persecutione Sisaræ, & fuga non fuit cum Barac, sed mansit in loco ca-

G strorum, quia actus pugnandi non pertinebat ad ipsā. Etiam, quia ipsa solùm erat opportuna in bello ad denunciandum tempus, quo incipiendum esset bellum. Et hoc dixerat antequam recederet Barac de Thabor. *Haber autem Cinæus.* Hic ponitur de Haber Cinæo, quia agit ad historiam, scilicet, quia vxor eius Iahel occidit Sisaram. Iste Haber Cinæus erat vnus de Cinæis descendentibus de stirpe Iethro soceri Moysi. *Recesserat quondam à cæteris Cinæis fratribus suis.* Cinæi dicuntur de Cin: nam Iethro socer Moysi multa nomina habebat, scilicet Raguel, Iethro, Ieter, Obab, Cin. De primò patet Num. 10. de secundò patet Exod. 3. & 18. de tertiò patet Exo. 4. de quartò patet Nu. 10. de quintò

H patet Num. 24. scilicet, si electus fueris de stirpe Cin, idest Iethro: Filij huius venerūt cum Israelitis per desertum semper deserta terra natali, vt ait Iosephus 5. antiquitatum: postea in terra Cnanaan acceperunt ilico habitandi locum in vrbe palmarum, scilicet in Iericho, vt patet supra primo: manserunt autem ibi aliquanto tempore, & postea recesserunt cum filijs Iuda in desertum partis suæ ad partem meridianam, vt patet eodem capitulo: ab illis autem Cinæis congregatis in vnum recessit ob aliquam causam Haber, & habitauit in terra Galileæ. *Filijs Obab.* Iethro etiam vocabatur Obab, vt patet Num. 10. *Cognati Moysi.* Idest soceri: nam non habebat cognationem aliquam ad Moysen, sed affinitatem, scilicet, quia Moses acceperat filiā eius

I in vxorem, sed vocatur largè cognatus pro affine. *Et extenderat tabernacula sua.* Scilicet in terra Galileæ in sorte Nephthalì. Iste Haber habebat tabernacula, sicut pastores consueuerunt habere, & sicut habet quædam gens Afrorum, quæ non habet certum, & fixum locum ad manendū, sed mouetur hinc, & inde: ideo non faciunt domos, sed habent tabernacula portatilia, quæ alio nomine vocantur mapalia, & vocantur istę gentes vulgariter Alarabes, & sunt agareni, ita antiquitus, quia substantia hominum maximè consistebat in pecoribus, & terra latissima erat nondum plene habitata, ad hoc, quòd semper possent eligere loca melioris habitationis, non faciebant domos manentes, sed habebant tabernacula portatilia, & sic erat de Haber.

K Intelligendum autem, quòd Haber Cinæus erat vir diues habens magnam substantiam, & familiam. Quod patet, quia habebat multa tabernacula, quæ extendit per vallem. Item, quia dicitur infra, quòd pax erat inter domum Haber Cinæi, & Iabin regem Asor: si tamen fuisset Haber aliquis homo parui status, non fecisset mentionem vllam de eo maximus rex terrę, scilicet Iabin ad hoc, quòd componeret cum eo pacem, sed erant fędera inter eos: Haber Cinæus ergo erat vir magnus, & famosus. *Vsque ad vallem, quę vocatur Sennim.* Scilicet extendit tabernacula in parte quadam terræ Galileę, & illa pars perueniebat vsq; ad vallem quādā, quę vocatur Sennim, quę erat vallis magna, & famosa in terra Nephthalì. *Et erat iuxta Cedes.* Scilicet habitatio

De Haber Cinæo.

Haber

Haber Cinæi,& vallis illa Senim erat iuxta vrbem Cedes,de qua erat Barac, vt patet supra in litera. Ex hoc patet,ꝙ qñ fugit Sisara non fugit directè in terram suã, sed magis rediјt in terram Israel. Nam Barac persecutus est exercitum Sisarę vsque ad Haroseth gẽtium, in qua morabatur Sisara,vt patet supra:ipse autem Sisara fugit in domũ Haber,qui erat iuxta Cedes,de qua erat oriundus Barac dux belli. *Nunciatumque est Sisaræ.* Hic ponitur congregatio populi ex parte Sisaræ: nam non potuit cõgregare ita cito,nec ita secretè Barac decem millia virorũ,quin præcognosceret illud Sisara, & ipse quoq; armauit multitudinẽ suam. *Quod ascendisset Barac filius Abinoem in montem Thabor.* Scilicet cum decẽ millibus armatorum,& intelligitur, ꝙ ascendisset.i.ascendere disposuisset. Nam fama erat qñ cõgregabat exercitum, ꝙ ascendere vellet in montem Thabor ad expectandum Sisaram, & quamquam nondum factum esset,nnnciatum est tãquam iam factum,vel fortè iam ascenderat,& tunc nunciatum est Sisaræ. *Et congregauit nongentos falcatos currus.* Hic ponitur apparatus belli Sisaræ, & nominantur currus eius, quia in his consistebat maior virtus belli.

Populi cõgregatio ex parte Sisarę.

An solum nongentos currus tulit in bellum Sisara, vel tria millia, vt vult Iosephus. *Quæst. XIII.*

QVAERET aliquis,an solùm nongentos currus tulerit in bellum Sisara. Et videtur,quòd non, quia hic nominantur isti nongenti tanquã non tulerit plures. Item Iabin rex non habebat plures, ergo Sisara princeps militię eius non poterat habere plures: Patet hoc supra in litera cùm describeretur potentia Iabin, & dictum est: nongentos quippe currus falcatos habebat. In contrarium videtur, ꝙ plures habuerit in bello: nam Iosephus 5. Antiquitatum dicit: Iabin rex de ciuitate Asor posita super paludem Samachonitidem habebat armatorum trecenta millia,& equitum decẽ millia, curruum tria millia possidebat, & sequitur ibi quomodo cum toto isto apparatu pugnauerit contra Barac: ergo saltem tria millia curruum habebat. Respondere posset aliquis, ꝙ non est curandum de Iosepho cùm ex sacra scriptura cõstet contrariũ. Sed istud non est conuenienter dictum: nam cùm Iosephus sit maximus auctor in historijs antiquis, & sit certissim⁹, noueritq; plenè historiam Bibliæ, nõ addidisset aliqd, nisi quod non credidisset repugnare scripturæ. Cùm igitur concordari potest scripturę,potius interpretandum est pro ea,quàm è cõtra,quia res potius debet interpretari,ꝙ valeat,quàm ꝙ pereat. Dicendum igĩ,ꝙ Sisara habuit in bello totam istam multitudinẽ armatorum,& equitum,quę nominata est,& in hoc nõ dubitatur,qa non repugnare videtur literæ. De curribus etiam dicendum, ꝙ fuerint tria millia curruum, sicut dicendum putauit Iosephus. Et quando dicitur hic, quòd erant nongenti currus, responderi posset, ꝙ isti nongenti currus erant ipsius regis: alij aũt.s. duo millia,& centum erant aliorum sibi subiectorũ, ideo non computantur inter currus regis. Vel aliter dicendum, quòd habebat Iabin tria millia curruum, & nongenti erant electi: duo millia autem, & centum erant qualescunque, ideo nominati sunt in scriptura solùm nõgenti. Sic patet de curribus Pharaonis: Exo.14. nam dicitur: Tulit sexcentos currus electos,& quidquid in Aegypto curruũ fuit. Istum sequitur hist.scho.dicens: Congregauit Sisara exercitum ad torrẽtem Cison trecenta millia armatorum,& decem millia equitum,& nongentos currus falcatos, & alios currus duo millia, & centum.s.de alijs,qui non erant ita electi,sicut nongenti. Si autẽ velis intelligere alios.i.non falcatos,non est conueniens sensus, qa currus non falcati non erant

Doct. resp. ad quęsitum.

A in exercitatione bellica. *Omnemque exercitum de Haroseth gentium.* Idest etiam congregauit omnem exercitum, quem habebat in Haroseth gentium,& in territorio illius. Erat.n. Sisara princeps militię; ideo habebat exercitum ad manum suã,& poterat faciliter congregare quandocunq; vellet. Erat autẽ ista multitudo exercitus trecẽtorum millium armatorum, & decem millium equitum. *Ad torrentem Cison.* Ad locum istum congregauit, quia Barac erat apud montem Thabor: Torrens autem Cison erat circa montem Thabor.

Dixitque Debbora ad Barac: Surge, hæc est enim dies, in qua tradidit dominus Sisa-
B ram in manus tuas: en ipse ductor est tuus. Descendit itaque Barac de monte Thabor, & decem millia pugnatorum cum eo. Perterruitque dominus Sisaram,& omnes currus eius, vniuersamq; multitudinem in ore gladij ad conspectum Barac: intantum, vt Sisara de curru desiliens, pedibus fugeret, & Barac persequeretur fugientes currus, & exercitum vsque ad Aroseth gentium, & omnis hostium multitudo vsque ad in-
C ternetionem caderet. Sisara autem fugiens peruenit ad tentorium Iahel vxoris Haber Cinæi. Erat autem pax inter Iabin regem Azor, & domum Haber Cinæi. Egressa igitur Iahel in occursum Sisaræ, dixit ad eum: Intra ad me dñe mi, intra ne timeas. Qui ingressus tabernaculum eius, & opertus ab ea pallio, dixit ad eam: Da mihi obsecro paululum aquæ, quia sitio valde. Quę aperuit vtrem lactis, & dedit ei bibere, &
D operuit illum. Dixitque Sisara ad eam: Sta ante ostium tabernaculi, & cùm venerit aliquis interrogans te, & dicens: nunquid hic est aliquis? respondebis: Nullus est. Tulit itaque Iahel vxor Haber clauum tabernaculi, assumens pariter & malleum: & ingressa abscondite, & cum silentio, posuit supra tempus capitis eius clauum, percussumq; malleo defixit in cerebrum vsque ad terram. Qui soporem morti conso-
E cians defecit, & mortuus est. Et ecce Barac sequens Sisaram veniebat: egressaque Iahel in occursum eius, dixit ei: Veni, & ostendã tibi virum, quem quæris. Qui cum intrasset ad eam, vidit Sisaram iacentem mortuũ, & clauum infixum in tempore eius. Humiliauit ergo Deus in die illo Iabin regem Chanaan coram filijs Israel: qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Iabin regem Chanaan, donec delerent eum. 25.q.5.S. fin. in fin.

F *Dixitque*

Hostium debellatio. *Dixitque Debbora.* Hic ponitur tertium huius cap. s. hostium debellatio. *Dixitque Debbora ad Barac.* Erat .n. ipsa cum Barac in monte Thabor quādo venit Sisara, & hortata est Barac ad pugnandum. *Surge.* Idest celeriter fac, & non timeas inchoare bellum propter multitudinem hostium. *Hæc est enim dies, in qua tradidit dominus Sisaram in manus tuas.* Nondum .n. tradiderat Deus Sisaram in manus Barac, cùm non esset adhuc inchoatum bellum, sed traditurus erat eum: dicitur tñ, ꝙ iam tradidisset propter certitudinem, nam Deus id quod facere disponit, ita certissimè eueniet, ꝙ dato, ꝙ nōdū factum sit, habere debemus illud ita certum, ac si iam factum fuisset. Vel dicitur. *In qua tradidit.* Idest tradere disposuit. Sed obijcietur, quòd non tradidit Deus in manus Barac Sisarā, sed in manus Iahel. Respondendum, quòd in manus vtriusque traditus est, sed in manus Barac ad triumphandum de eo, & delēdum exercitum eius: in manus autem Iahel ad occidendum ipsum. *En ipse est ductor tuus.* Idest ipse diriget te, vt ꝓspere agas contra Sisaram. Ad hoc aūt erat necessaria Debbora in bello. s. vt diceret quando esset tēpus bellandi.

An superstitiosus fuerit Barac expectando tempus ad bellandum. Quæst. XIIII.

QVAERET aliquis, an superstitiosus fuerit Barac expectando tempus ad bellandum. s. quousq; sibi diceret Debbora. Aliquis dicet, quòd sic, quia obseruare dies, vel tempora ad pugnandum, vel ad faciēdum similia, est superstitio, cùm hoc sit ascribere virtutem corporibus cœlestibus ad faciendum hæc, sed Barac expectauit quousque Debbora dixit ei: Surge, hæc enim est dies: ergo superstitiosus fuit. (Ratio in contrariū.) In contrarium videtur, quòd obseruare superstitiones erat Deo valde odibile, sicut habetur Leuit. 19. & Deutero. 18. Barac tamen laudatur, vt vir sanctus, & ponitur ab Apostolo in Catalogo Sanctorum ad Hebræos 11. ergo non obseruauit superstitionem. Item si hoc obseruasset, Deus non dedisset ei victoriam, sed potius fecisset eum succumbere, vt videretur, quòd nihil proderant superstitiones suę: dedit tamē Deus magnificam victoriam: ergo non seruauit superstitionē. (Respōs. ad quæsitum.) Respondendum, quòd Barac non fuit hic in aliquo superstitiosus. Et cùm dicitur, quòd obseruauit tempus. Dicendum, quòd si seruasset tempus, scilicet quòd esset dies Martis, & non Mercurij, vel talis, & non talis, vel quòd esset tunc tale signum ascendens, vel tale, aut quòd esset tunc hora talis planetę, vel esset cōiunctio, aut aspectus aliquis talium, vel talium planetarum, esset superstitiosus, quia erat obseruare aliqd inutiliter, scilicet, quia ex hoc ascriberemus virtutem temporibus, vel corporibus cœlestibus ad dandum victoriam huic, vel illi. (~~Obseruare tēpora & cursus corporum cœlestium est superstitio.~~) Quod falsum est, cùm ista solùm prouenniant à Deo, & ipse vetuit respici ad istas superstitiones, vt patet Ierem. 10. scilicet: Iuxta vias gentium nolite discere, & à signis cęli nolite metuere, quæ timent gentes, quia leges populorum vanæ sunt, idest obseruare hoc est vanum, & istud est superstitio, scilicet cū obseruatur id quod nullius vtilitatis est: tamen si seruetur solùm tēpus, quia Deus iubet aliquid fieri nunc, & non postea, vel sic, & sic non est superstitiosum, sed ad obediētiam pertinet, & sic Debbora dixit ad Barac: Surge, hæc est enim dies, in quā tradidit dominus Sisaram in manus tuas. Nominauit enim diuinam voluntatem ad obseruandum illud tempus, & non aliud tempus, ideo non erat superstitio. Sic enim fuit de Dauid, quia Deus iussit ei, quòd non inciperet pugnare cōtra Phylisthinos quousque audiret sonitum gradientis in cacumine pirorum, vt patet 2. Reg. 5. Causa huius fuit, quia forte Deus disposuerat hoc tempore

F facere miraculum pro Barac, & non alio. Nam hic fuit pugnatum de celo contra Sisaram, vt patet sequēti capitulo, scilicet: De cœlo dimicatū est contra eos: stellæ manentes in ordine suo contra Sisaram pugnauerunt. Voluit verò Deus istam pugnam de celo esse certo tempore, ideo vt concurreret cum illa Barac iussum est ei, quòd aggrederetur certo tempore. Hoc exprimitur in mandato facto Dauid 2. Reg. 5. scilicet: cùm audieris sonitum gradientis in cacumine pirorū, tunc inibis prælīū, quia tunc egredietur dominus ante faciem tuam, vt percutiat castra Phylisthijm. (Ad rationem in diuersum.) Ad rationem in contrarium dicēdum quòd obseruare dies, & tempora ad pugnandum, vel agendum similia ex superstitione est Deo odibile, cùm tamen obseruatur

G tempus mandato Dei, non est superstitiosum, sed meritorium. *Descendit itaque Barac de monte Thabor.* Non erat Barac super montem, sed apud illum: dicitur tamen descendisse, quia iuit ad torrentem Cison, ad quē venerat Sisara, & erat ibi locus humilior. *Et decem millia pugnatorum cum eo.* Scilicet decem millia virorū, quos acceperat de Zabulon, & Nephthali: aliqui autem alij venerunt de alijs tribubus, vt de Isachar, quia tamen erant pauci, non facit hic de eis scriptura mentionem. Vel fortè, quia non venerunt ad principium belli, sed postea in fuga Sisarę. *Perterruit dominus Sisaram.* Scilicet vt non auderet pugnare, sed fugere.

Quomodo Deus perterruit Sisaram in bello. Quæst. XV.

H QVAERET aliquis, quomodo Deus perterruit Sisaram. Respondendum, ꝙ fuit iste terror mittendo aliqua signa de celo, quæ incuterent formidinē magnam Sisarę, sicut si tonaret Deus de Cęlo super Sisaram, vel concuteretur terra. Sic factum est tempore Samuelis, vt patet 1. Reg. 7. s. Intonuit dñs de celo fragore magno super Phylisthin in die illa, & exterruit illos, & cęsi sunt à filijs Israel: vel fortè misit sonitū magnū de celo tanquam aduenietis magnę multitudinis exercitus, & terrore eius fugerunt Chananæi: sic fuit de Siris pugnantibus contra Israel, vt patet 4. Reg. 6. s. (Primꝰ modus dicēdi.) siquidē sonitū fecit Deus audiri in castris Sirię curruū, & equorū exercitusq; plurimi. Dixerūtq; adinuicem

I Syri: ecce mercede conduxit aduersum nos rex Israel reges Hethęorū, & Aegyptiorū, & venerunt sup nos. Surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris relinquētes tentoria sua, equos, & asinos, & mulos in castris, fugeruntq; animas tantū suas saluare cupientes. Vel fortè Deus ostendit multitudinē angelorū armatorū excuntium ad pugnandū contra Sisarā, quos ipse putabat viros armatos, & extimuit. (Secundus modus dicēdi.) Sic fuit qñ Deus ostēdit mōtem plenū equorū, & curruū ignorū in adiutoriū Elisei contra Syros, vt patet 4. Reg. 6. Vel poterat Deus mittere lapides de celo, qui occiderent, & turbarent exercitum Sisarę, sicut fuit contra quinq; reges, contra quos pugnauit Iosue. (Tertius modus dicēdi.) Nā misit dominus lapides grandinis de celo in descēsu Bethoron vsq; Azecha, & plu-

K ribus lapides intulerunt mortem, quàm gladio perijssent, vt patet Iosue decimo. Multis alijs modis similib. hoc fieri poterat: necesse erat tamen, quòd esset aliqđ signum de Cœlo, quo terrerentur, quia sequenti capitulo, dicitur: De Cœlo contra eos dimicatū est: stellæ manentes in ordine suo contra Sisaram pugnauerunt. (Iosephi sententia.) Iosephus autem dicit 5. antiquitatum, quòd congressis Israelitis cum Sisara, Hymber eis magnus influxit, & quia nimia simul grando, & pluuia in faciem Chananæorum versa est, & ventus eorum aspectibus imminebat, arcus eorum, & fundibulę inutiles fiebant, & armati propter frigora vti gladijs non valebant: Israelitis verò tempestas immissa post tergum minus nocebat, & circundantes hostes medios multos eorum occide-

ciderunt. Ita tenet Historia Scholastica. Verisimile est autem, quòd Sisara, & exercitus suus uidentes hoc fugerent, scientes quòd Deus pugnaret contra eos: sicut dixerunt Aegypti: in mari rubro: fugiamus Israelem, quia dominus pugnat pro eis cõtra nos: Exo.14.c. *Et omnes currus eius*. Idest omnes sedentes in curribus, & etiam equos curruum, quoniam si de Coelo aliqua portenta, vt tonitrua, vel lapides, vel fulgura viderent; non solùm viri, sed etiam equi terrerentur, & fugerẽt. *Vniuersamque multitudinem in ore gladij*. Idest etiam iste terror fuit supra totam multitudinẽ pugnatorũ eius, quæ fertur fuisse trecentorum millium armatorum, & decem millium equitũ, & trium millium curruũ, vt ait Iosephus 5. antiquitatum. Et dicitur, quòd perterruit omnes in ore gladij: non quòd terreret eos per gladium, sed quia terruit eos de Cęlo modo prædicto, & fecit cadere perterritos in ore gladij, quia non cecidissent, nisi perterriti fuissent. *A conspectu Barac*. Idest perterruit illos, ita vt non auderent sustinere conspectum Barac, sed fugiebant. *Ita vt Sisara de curru desiliens pedibus curreret*. Idest in tantum præualuit ista turbatio & terror, quòd Sisara non potuit se continere eundo in curru, sed descendit, & pedibus fugit.

Quare Sisara de curru descendit, & pedibus fugit. Quæst. XVI.

QVAERET aliquis, quare Sisara descendit de curru, & pedibus fugit: nam cùm iam non possent Chananæi sustinere impetum Israelitarum: si fugiendum foret, conuenientius fugeret Sisara in curru, quia velociores erant equi, quàm quòd ipse pedibus curreret, vel saltem si currus non erat ita velox poterat equum sumere. Respondendum, quòd Sisara fugit pedibus, quia putauit aliter se non posse euadere: tantum enim terruerat Deus Chananæos, quòd resistere non audebant, & etiam fugere sufficienter non poterant: putauit ergo Sisara, quòd breuiter caperẽtur oẽs de exercitu suo, & sic factum est, quia Barac persecutus est eos vsque ad Haroseth gentium, & deleuit totũ exercitum & currus. Vt ergo posset euadere Sisara, voluit pedibus fugere: non quòd sic velocius fugeret, sed quia magis tutus foret: nam si mãsisset in curru, cùm esset currus suus distinctus ab alijs curribus in plurib⁹, Israelitæ persequerentur eum potius, quàm cœteros: sic fuit quando pugnauerunt Siri contra Israel tẽpore regis Achab: nam iussit rex Siriæ seruis suis, vt contra nullum pugnarent, nisi cõtra regem Israel solùm: ille autem mutauerat habitum, & manserat Iosaphat rex Iudę in habitu regali, ideo illum persecuti sunt Siri vehementer quousque clamauit, & cognitum est eum non esse regem Israel. De hoc 3. Reg. vlt. Vt ergo nõ caperetur descendit de curru, & quia si fugeret recto itinere in terram suam, caperetur pedester inter cęteros fugiẽtes, & occideretur: diuertit & fugit in domũ Iahel. *Et Barac persequeretur fugientes currus, & exercitum vsque ad Haroseth gentium*. Idest tantus fuit timor Chananęorum, & animositas Iudęorum, quòd persecuti sunt eos vsque ad Haroseth gentium, idest vsq; ad terram Iabin. Nam Sisara habitabat in Haroseth gentiũ, & ibi consueuerat habere exercitum, vt patet supra in litera, scilicet congregauit Sisara nongentos currus, & omnem exercitum de Haroseth gentium. *Et omnis hostium multitudo vsque ad internitionem caderet*. Idest accidit quòd omnes hostes ceciderunt gladio: & hoc fuit vsque ad internetionem, idest ad totalem deletionem. s. ꝙ nullus maneret. Vnde in Hebræo dicitur hic. *Et non mansit nec vnus*. Et istud non habetur tam expresse in Latino, sed significatur per hoc. s. ꝙ omnis multitudo hostium cecidit vsque ad internetionem. *Sisara autem*

A *fugiens peruenit ad tentorium Iahel*. Non fugit Sisara recto cursu, sed declinauit ad domum Iahel, & vocatur domus Iahel, quia quamquam debuisset nominari à viro & non à femina, tamen quia ipsa occidit Sisarã, & non vir suus, nominatur ipsa. *Vxoris Haber Cinæi*. Hic nominatur vir suus, quia cũ nominata fuerit ipsa, si non nominaretur vir suus, putaretur non habere virum: ideo nominatur. Etiam vt sciatur, ꝗ fuerit ista Iahel, vel de qua stirpe, nam supra tactum est de Haber Cinæo, cũ autem nunc dicatur, ꝙ ipsa erat vxor Haber, cognosceretur, quæ erat, vel ad quam gentem pertinebat.

Quare Sisara non fugit directè in terram suam, sed redijt in domum Haber Cinæi. Quæst. XVII.

B QVAERET aliquis, quare Sisara non fugit directè in terram suam, sed redijt in domum Haber Cinęi. Respondendum, ꝙ Sisara videns magnum impetum Barac persequendo Chananæos, putauit, quòd sequeretur omnes illos vsq; ad terram ipsorum, & ꝙ antequam illuc plenè peruenirent nullum dimitteret viuere, sicut factum est. Nam persecutus fuit eos vsq; ad Haroseth gentium, & nullum permisit viuentem. Si autem ipse fugeret cum illis, etiam si mutasset habitum inter cęteros, vt incognitus occideretur, & quia omnes Chananæi fugiendo directè ibant in terrã suã, scilicet ad Haroseth gentium: ipse Sisara declinauit, & venit in domum Iahel, quæ erat in terra Galilæę apud C Cedes, de qua erat Barac. Et quia contra illam partem nemo fugiebat, & etiã non erat aliqua persecutio versus illuc, putauit se tutò fugiturum. Alia causa erat, quia inter regem Iabin, & domum Haber erat pax, & amicitia, vt dicitur immediatè: ideo putauit Sisara, quòd seruaretur ibi absconditus per aliquot dies dum cessabat persecutio hostium, & tunc abscondite poterat ire in terram suam.

Quomodo Haber vsque ad vallem Senim iuxta Cedes habitare permittebatur. Quæst. XVIII.

QVAERETVR etiam circa hoc præter ea, quæ dicta sunt supra. s. ꝙ habitabat Haber vsq; ad vallem D Senim iuxta Cedes, quomodo permittebatur ibi habitare: nam ista erat terra Nephthali, & Haber non erat de stirpe Nephthali, ideo præiudicabat eis manendo in terra sua, & occupando partem magnam eius: nam cùm esset vir diues, & potẽs magnam partẽ terrę occupabat. Sic patet supra, cùm dicatur, ꝙ extenderat tabernacula sua vsque ad vallem, quæ vocatur Senim. Respondendum, ꝙ Haber erat de Cinæis, & isti erant filij Iethro soceri Moysi. Israelitæ autem promiserãt Iethro in deserto, ꝙ si iret cum eis in terram Chanaan, quòd quidquid optimum esset in illa, darent ei: cùm ergo filij eius venerint cũ Israelitis sub spe huius sponsionis, non debebant eis mentiri fidem, sed dare eis locum ad habitandum: & quia isti non erant de filijs Israel, E non poterat eis assignari terra aliqua in sortẽ, sed dabatur eis facultas eligendi in qua terra habitare vellent, & tribus quæ haberet sortem illam permittebat eos ibi dans eis partem sufficientem terræ ad manendum. Et ob hoc à principio isti elegerunt vrbem Iericho, quæ dicitur vrbs palmarum ad habitandum, quia illa terra est fertilissima in toto Israel, & habitauerunt ibi, vt colligitur supra primo, pertinebat autem terra illa ad Beniamin, tamen ꝑmisit eis ibi manere: de inde elegerunt Cinæi manere cum filijs Iudæ in sorte sua, & dicitur, ꝙ ascenderunt de ciuitate palmarum cum filijs Iuda in desertum sortis suæ, vt patet supra primo. Postea autẽ placuit Haber Cinæo recedere à fratribus suis, & morari in terra Nephthali, ideo ꝑmissus est, q̃a nullus

nullus de Israel poterat prohibere Cinæos, & putabāt Israelitæ se obligatos ad hoc, & etiam ad alia maiora propter beneficia, quę susceperant à Iethro in deserto. Sic dixit Saul quando pugnare voluit contra Amalechitas, scilicet, Dixit Saul Cinæo: Abite, recedite ab Amalech, nè fortè inuoluam te cum eo: tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filijs Israel cùm ascenderent de Aegypto, vt patet 1. Reg. 15. *Erat autem pax inter Iabin regem Asor, & domus Haber Cinæi.* Quasi dicat, licèt Iabin haberet bella contra Israelitas, & premeret eos seruitute, tamen cùm Haber Cinæo habebat pacem, & hoc fortè, quia Haber non erat de origine Iudęorū. Vel forte, quia nouiter venit ad habitandum circa terram regis Iabin, & antequam veniret, iniuit cum eo fędus de pace tenenda. Ex hoc autem patet magnitudo diuitiarū, & potentiæ Haber Cinæi, quia aliàs non curasset facere mentionem de eo vnus rex potētissimus. *Egressa igitur Iahel.* Posita morte exercitus ponitur hic mors ducis, scilicet Sisarę, quem occidit Iahel. *In occursum Sisaræ.* Vidit Iahel Sisaram fugientem, & cognouit eum, ideo exiuit in occursum illius, vt eum gratis susciperet, quasi beneficium exhibitura. *Et dixit ad eum: intra ad me domine mi.* Idest ingredere in domum: nam secūdum modum cōmunem loquendi Hebraicum accipitur ingredi ad aliquam mulierem, idest cognoscere eam carnaliter: sed hic nō accipitur sic. *Intra ne timeas.* Dicebat ad securandum animum eius, quia posset putare latere insidias. *Qui ingressus tabernaculum eius.* Quasi nihil formidans mali propter pacem, quę erat inter Iabin & Haber Cinæum. *Et opertus ab ea pallio.* Non fuit opertus pallio ad dormiendū, licèt ipse illico dormierit: sed ad latendum, nè quis de transeuntibus eum videret. *Dixit ad eam: da mihi obsecro paululum aquæ, quia valde sitio.* Labor magnus belli, & fugæ induxerāt magnā sitim, & fortè diu erat, ꝙ nō biberat. s. à principio belli, nam impetus Barac non permittebat Chananæos ad aliquid attēdere, nisi ad fugam. *Quæ aperuit vtrem lactis, & dedit ei bibere.* Erat .n. Haber diues in gregibus, ideo promptum fuit vxori suę habere vtrē lactis ad dandum de eo Sisarę. *Et aperuit illum.* s. postꝗ bibit Sisara operuit eum rursus Iahel, sicut prius, nè quis posset eū videre.

Cur Iahel dedit lac Sisaræ aquam petenti. Quæst. XIX.

QVAERET aliquis, cur Iahel dedit lac Sisarę petenti aquam. Respondebit aliquis, ꝙ fortè non occurrit Iahel ita cito habere in domo aquam, vel vinum, vt satisfaceret voluntati Sisaræ: ideo dedit ei lac, quod in promptum erat. Vel aliter potest dici, quòd fortè in terra illa viri, & fœminę vtuntur poculo lactis communiter, vt poculo aquæ, vel vini, & reputāt illud sapidius, & præciosius: Sisara autem, vt minus peteret petiuit modicum de aqua: Iahel autem, vt esset vrbanior, & seruiret illi principi, obtulit ei lac, & ille gratis accepit: quod patet, quia non respuit lac, quod ei propinauit Iahel. Alij dicunt aliter, quòd fecit hoc Iahel ad capiendum experientiam de Sisara, an esset in suo sensu, vel propter timorem incepisset esse extra mentem, & hoc, vt si sciret eum extra mentem, faceret de eo quod vellet, alioquin abstineret, & quia dedit ei lac, cùm ipse petiuisset aquam, & ille non considerauit an esset lac, vel aqua, sed bibit putās esse aquam, apparuit esse extra mentem, ideo tunc concepit Iahel securam opinionem de occidendo ipsum. Aliter autem & melius dici potest, quia Iahel cogitauerat occidere eum, quod non poterat nisi ipso dormiente, ideo procurauit quomodo eum cito soporaret, & istud erat dando lac, quia lac bibitum, vel in cibum sumptum faciliter soporem prouocat, & est ille sopor fortis, & tenax. Et cùm Iahel dedit lac Sisaræ, credendum est, quòd ip

Doct. resp. ad q̄situm.

F se dixerit, cur non dabat ei aquam, & ipsa non se habere quicquam potabile ad præsens, nisi lac responderit, & tunc biberit Sisara. Istæ duæ positiones vltime sunt conueniētes, & potissimum vltima, quia necesse est dici, quòd lac traditum fuerit tanquam quoddam apparamentum ad mortem Sisaræ. Quod patet: nam sequenti capitulo laudat Debbora ipsam Iahel, quia occidit Sisaram, & inducit ibi ea, quæ pertinebant ad mortem eius tanquam instrumēta dicens: Sinistram manum misit ad clauum, & dextram ad fabrorū malleos, percussitque Sisaram. Ponitur etiam ibi de lacte, cùm dicitur: Benedicta inter mulieres Iahel, aquam petenti lac dedit. Si tamen non pertinuisset ad mortem eius lac, non fuisset ex hoc benedicta Iahel. Ideo

Determ.

G dicendum, quòd datum est lac, vt obdormiret Sisara facilius. *Dixitque Sisara ad eam.* Hic patet, quòd Sisara non erat extra mentem præ timore, vt volūt aliqui dicentes, quòd biberit lac putans se bibere aquam: nam de salute sua diligenter præuidit: putauit enim, quòd quamquam fuga hostium non fuisset cōtra illam partem, in qua erat Sisara, tamen finita persecutione, & bello putauit, quòd Barac, & viri sui inquirerent per omnia loca circumlatentia ad locum belli, an aliquis à casu latuerit, & quòd venirēt in domum Iahel, ideo voluit, quòd ipsa euitaret malum hoc. *Sta ad ostium tabernaculi.* Hoc voluit Sisara, nè introirent aliqui ad inquirendum eum intra domum, & inuenirent: nam cùm ipsa ad hostium maneret, responderet transeun-

H tibus, & non intrarent in domum: si autem ipsa esset intra tabernaculum inquirentes Sisaram, introirent in domum cùm nullus sibi respōderet, & inuenirent eū. *Et cum venerit aliquis interrogans te.* Hoc dicebat, quia non credebat verisimile, quòd post bellum non inquirerentur loca circunstantia, vt sciretur an aliquis latuisset, & quòd ad domum Haber Cinæi veniretur, quia erat propinqua loco belli. *Num est hic aliquis.* Scilicet non inquisituri erant specialiter ꝓ Sisara, sed pro quocunque: quamquam ille erat, quem ipsi magis inuenire desiderarent. Sic patet, quia cùm venit Barac, & Iahel occidisset Sisaram, dixit ad Barac: veni & ostendam tibi virum, quem quæris. *Respondebis nullus est.* Credendum est, ꝙ Iahel spoponderit Sisarę se sic respon-

I suram, & facturam ad salutem eius quæcunque posset, cùm recepisset eum, & vocasset benigne, & quia aliàs non mansisset Sisara securus in domo eius.

Siquis quærens Sisaram petijsset à Iahel, & illa respondisset non est hic, an peccasset. Quæst. XX.

QVAERET aliquis, si aliquis quærens Sisaram petiuisset à Iahel, & illa respondisset, nō est hic, an peccasset. Aliquis respondebit, quòd solùm peccaret venialiter, quia erat peccatum mendacij officiosi, scilicet pro saluanda vita alicuius. Respondendum, quòd non est dubium an peccaret, sed dubium est an mortaliter, vel venialiter peccaret: nam si esset men-

K dacium istud pernitiosum esset peccatum mortale: si autem officiosum esset veniale. Sed dubium est, an esset mendacium officiosum, vel perniciosum. Et respondendum, quòd si ista Iahel fuisset mulier de stirpe Iudæorum, & vxor viri Iudæi, mendacium esset pernitiosum, si ad defendendam vitam Sisaræ mentiretur: nam non vocatur officiosum, eo quòd est ad defendēdam vitam, sed quia est ad defendendam vitam, quæ iniustè auferenda erat: nunc autem vita Sisare nō auferebatur iniustè, sed iustissimè, quia iussu Dei, cū ipse iussisset fieri bellum contra illum, & dixisset, quòd traderet illum in manus Barac, vt patet supra: imò defendere vitam illius esset valde pernitiosum, quia ille postea fugiēs armaret Chananæos rursus cōtra Israel,

&

& opprimeret populum, & quicunq; liberaret eum à morte, esset reus omnium malorum, quæ ipse postea ageret: potissimè, quia quælibet mulier Iudęa tenebatur diligere salutem terrę suę, & abominari hostes, atque ad eorum interitum agere quãtum posset. Quòd ergo aliqua mulier Iudæa eũ occultasset, & negasset, vt fugeret incolumis, erat fauere hostibus, & tenebatur crimine partię proditę, & ipsa erat hostis: non solùm ergo peccaret mortaliter, sed etiam grauissimè. De Iahel autẽ videbatur dubium propter duo. Primò, quia ipsa non erat de populo Israel origine, sed de Madianitis. Etiam non erat vxor viri Israelitę, sed Cinęi. Secundò, quia vir suus, & tota domus eius fecerat pacem cum rege Iabin. De primò dicendũ, quòd licèt non esset Iahel origine Iudæa tenebatur ad desiderandum, & procurandum salutem Israel iuxta vires, quia quamq̃ proaui sui fuissent Madianitæ, cũ ipsa non nata fuerit in terra Madian, sed in terra Israel, & fortè aui sui, & proaui ibi nati fuerant, quia iam centũ octoginta anni ferè transierant ex eo tempore, quo Cinæi cœperãt esse cùm filijs Israel. Cã primo anno exitus de Aegypto, quando venit Iethro ad Moysen in Sinai desertum, de quo Exo. 18. & Nu. 10. quibus quadraginta annis deserti addantur quadraginta anni Othonielis & octuaginta anni Aod, & viginti anni in oppressione Iabin erũt simul centum octuaginta anni: & sic in isto tempore iam plenè erant Cinæi effecti pars populi Israel: vnde tenebantur ipsi, & vxores eorum procurare vtilitatem huius populi, sicut Hebræi ex genere. Item licèt non esset Iahel vxor viri Hebræi, tamen erat vir suus natus, & non conuersus ad Iudaismum, & fortè patres, & proaui eius fuerunt in ritu Iudaico, ideo tenebatur ipse procurare vtilitatem populi Iudaici, & consequenter vxor eius. De secundò, scilicet de pace facta inter Iabin, & domũ Haber nõ dicetur nunc, sed infra: præsupponatur tamen nunc, quòd non obstabat illa, quin posset Iahel prodere ipsum Sisaram. Dicendum igitur, quòd Iahel non peccasset venialiter, scilicet officiosè, sed magis peccaret mortaliter, & grauissimè, si mentita fuisset, vt absconderet Sisaram. *Tulit itaque Iahel vxor Haber clauum tabernaculi.* Clauus tabernaculi est paxillus ferreus, quo in terra tabernaculum funibus extẽtum figitur, & tulit Iahel vnum de clauis illis. *Assumens pariter & malleum.* Ista instrumenta erant valde necessaria vtentibus tabernaculis ad figendum ea, & ad mutandum, & deponendum, & ob hoc Iahel habuit illa in prõptu, quia vir suus vtebatur tentorijs portatilibus. Intelligendum autem, quòd fecit hoc Iahel postquam cognouit sopore grauatum fore Sisaram. *Et ingressa absconse, & cum silentio.* Scilicet leuiter, vt non excitaretur Sisara, & impediretur opus eius. *Posuit supra tempus capitis eius clauum.* Eo quòd partem istã prõptam inuenit ad figẽdum ea, vel quia pars ista tenerior est, & leui ictu posset caput transfodere. Hic ponitur tempus, & est antiqua grammatica: nam nũc tempus dicitur, vt asseuerant omnes doctissimi, & reputant puerile dictum esse tempus, & tempora: sed olim non fuit puerile cum Ieronimus, qui se profitetur inter grãmaticos, & rhetores ab ipsa sua infantia enutritum, vt patet in prologo super Iob, qui incipit: Cogor per singulos: hoc dixerit. Consuetudo tamen ex tempore in vocabulis introducitur, & cessant, quæ fuerunt, & noua superducuntur, & fiet quidquid volet vsus, vt ait Horatius in libro suo de correctione poetarum, qui incipit.

In vocabulis stat vsui approbato per sapientes.

Humano capiti ceruicem pictor equinam.

Percussit malleo. Scilicet clauum positum supra tempus. *Defixit in cerebrum vsque ad terram.* Vnica percussio fuit, sed fuit valida: ideo potuit transuerberare vsq; ad

A terram, alioquin si prima percussio fuisset debilis surrexisset Sisara ante secundam percussionem. *Qui soporem morti socians.* Idest sopor suus fuit coniunctus cum morte: quasi dicat, quòd postquam cœpit dormire, nunquam euigilauit, sed in ipso sopore mortuus est. *Defecit & mortuus est.* Scilicet defecit viribus: nam cũ valida fuisset pcussio non habuit vllas vires ad surgendum, voluebatur tamen per terram in primo limine mortis, sic patet sequenti capitulo, scilicet inter pedes eius ruit, defecit & mortuus est: ante pedes illius voluebatur, & iacebat examinis.

Quare Iahel occiderit per seipsam Sisaram, & non tradidit eum in manus Israelitarum. *Quæst.* XXI.

B QVAERET aliquis, quare Iahel occiderit per seipsam Sisaram, sed debuisset seruare eum, vt traderet in manibus eorum, qui inquirerent eum, & sic nõ ageret tam directè cõtra pacem interpositam cum rege Iabin. Respondendum est, quòd Sisara erat magnus hostis Israel, & si euasisset inde, poterat facere multa mala Israelitis, quæ abominabatur Iahel, ideo desiderauit ipsa nimis, quòd moreretur, & quia timebat, quòd fortè nullus veniret ita cito ad inquirendum ipsum, & ipse expergefactus de somno fortè recedere inde vellet, deluderetur intentio Iahel, ideo festinauit occidere eum per seipsam. Alia ratio erat, quia si ipsa non occidisset eum, sed tradidisset in manus inquiren-
C tium eum, forsitan præsumeretur contra eam, quòd ipsa voluisset ei sponte dare locum euadendi, & quia nunc non prodidisset eum sponte, sed quia nõ potuit eum celare: haberetur autem ad hoc radix suspicandi, scilicet, quia domus Haber habebat pacem cum rege Iabin, vt patet supra, & si suspitio ista vera esset, Iahel esset rea criminis, ideo vt excluderet à se istam suspitionem, interfecit eum. Alia ratio fuit, quia fortè Iahel erat mulier auida laudis, & quia occidere istũ principem erat magna gloria, cùm esset tam potẽs, potius ea voluit eum occidere, quàm tradere alteri occidendum. Cùm autẽ dicitur, quòd minus directè egisset contra pacem interpositam, si ipsa nõ occidisset eum. Respondendum, quòd si pax interposita obligabat eã
D quocunque modo eum occideret peccabat, & agebat contra fœdera, nec est differentia in hoc an ipsa per se eum occideret, vel alteri eum traderet occidendum, & ad hoc solùm seruasset eum, vt occideretur, & tamen neutrum agendo putabat se Iahel teneri crimine ruptorum fœderum, de quo infra dicetur.

Cum venisset Sisaram ad domum Iahel cur non dixit ei Iahel, quòd inde recederet. *Quæst.* XXII.

QVAERETVR vlterius, cùm venisset Sisara ad domum Iahel, cur non dixit ei Iahel, quòd recederet inde, & quia non poterat ibi esse securus, & in hoc videtur, quod satisfecisset vtrisq;, scilicet tam paci
E interpositæ, quàm Iudæis: nã si sic dimisisset eum satisfecisset ei, quòd non occidebat illum, nec tradebat alteri occidendum: nunc autem ipsa occidit, & visa est violasse fœdera: satisfecisset etiam Hebræis, quia non receptabat eum in domo sua ad dandum illi locum fugiendi, & euadendi. Respondendum, quòd Iahel cautius egit eum sic occidendo, quàm dimittendo: nam illo modo offendisset vtramque partem, & nulli profecisset: nam si respexisset fœdera pacis, & ob hoc nollet eum occidere, nec seruare alteri occidendum, non solùm obligabatur ad hoc, sed etiam ad occultandum eum: nam si non reciperet illum, caperetur in agro non habens locum se abscondendi, & hoc ipsa videbat, ideo tenebatur rea fracti fœderis.

Etiam non satisfaciebat Israelitis, quia si ipsa, sic eum non reciperet, & ob hoc fugeret, poterat ille euadere, & postea egisset mala multa in Israel, quorum omniũ tenebatur rea Iahel, quia potuisset eũ occidere, & noluit, sed ob hoc eum à se eiecit, vt non occideretur, ergo teneretur crimine fautricis hostium: nõ fuit igitur conueniens modus ille. Iste autem, quem tenuit fuit valde conueniens: nam non putabat, se obligatam fœdere, quin posset occidere Sisarã, ideo vt plenè redderet debitum populo suo, & natali terræ, se solũ m eum recepit, sed etiam induxit, vt intraret, dicẽs: intra ad me domine mi, nè timeas: & postea occidit illum. *Et ecce Barac.* Idest postquam occidit Iahel Sisaram accidit, ꝙ veniret Barac dux exercitus Israelis. *Sequens Sisaram veniebat.* Idest veniebat ad inquirendum Sisaram an alicubi lateret, quia compererat ipsum in bello fugisse de curru. Et non dicitur, ꝙ veniebat sequens Sisaram .s. ꝙ vidisset Sisaram fugientem, & nunc persequeretur eum ꝑ iter, quo fugierat, sed persequebatur eum.s. inquirendo. *Egressaq; in Iahel in occursum eius.* Scilicet ad congratulandum ei de morte Sisaræ, & vt aliquid boni nunciaret: nam Barac putabat, ꝙ fortè euasisset Sisara, de quo nimis doleret, quia poterat rursus mouere bella contra Israel, nunc verò nunciando ei mortem Sisarę aliquid lætum enunciabatur. *Dixit: veni & ostendam tibi virum, quem quæris.* Antequã quicq̃ loqueretur Barac, locuta est Iahel, quia sciebat, ꝙ ipse principalius inquirebat Sisaram, q̃ aliquem alium. *Qui cum intrasset ad eam.* Idest in domum, vel tabernaculũ m eius. *Vidit Siaram iacentem mortuum.* Quia non excluserat eum de domo quousque venirẽt viri Israel, & viderẽt quid egerat Iahel. *Et clauum infixum in tempore eius.* Scilicet, quia sicut infixerat eum configens terrę, ita & nũc manebat, vt daretur probatio rei factę, & non crederetur, ꝙ aliunde mortuus ductus fuisset. *Humiliauit ergo Deus in die illa Iabin.* Scilicet fecit eum impotentem, vt iam non posset eleuari super populum Israel ꝑmendo illos, sicut prius, quia mortuo Sisara duce exercitus, & deleto exercitu, combustisq; curribus, & subneruatis equis, non manebat ei adminiculum contra Israelitas: ideo non solùm non poterat eos opprimere, sicut à principio, sed etiam nõ poterat iam defendere se ab illis. *Regem Chanaan.* Vocatur rex Chanaan, idest totius terrræ Chanaã, quia ciuitas Asor, in qua ipse regnauit, erat principatum tenens super omnia regna Chanaã, vt patet Iosue 11. *Coram filiis Israel.* Idest videntibus eis humiliatus est, scilicet quia per terrorem, quem Deus misit de cœlo super Sisaram, & exercitum eius humiliatus fuit Iabin, ita quòd non auderet iam pugnare contra Israelitas. Vel dicitur. *Coram filiis Israel.* Idest à facie filiorum Israel, scilicet quòd ipsi fuerunt, qui humiliauerunt eum, domino tamen agente hoc. *Qui crescebant quotidie.* Scilicet in potestate: nam diminutio vnius oppositi est confortatio alterius, & quia quotidie decrescebat rex, crescebant Israelitæ, quia nunc sub Barac colebant dominum. Ipse enim suscepto beneficio illo speciali à Deo, coegit illos ad colendum semper Deum dum ipse vixit. *Et forti manu opprimebant Iabin.* Idest cum magna potestate insurgentes in eum opprimebant ipsum inferendo ei violentias multas. Nam postquam semel præualuerunt, armabant sæpe exercitum, vt eum oppugnarent, & prædabantur in terra eius, atque capiebant loca. *Regem Chanaan.* Quamquam non maneret nunc iste titulus, tamen semper nomen manebat, quia antiquitus hoc fuerat, vt patet Iosue vndecimo. *Donec delerent eum.* Scilicet totaliter eius potentiam destruendo, & caperent terram eius: vnde post hoc nunquam iste rex pugnauit contra Israel.

F *An Haber Cinæus peccauerit faciendo pacem cum Rege Iabin.*
Quæst. XXIII.

QVAERET aliquis, circa supra dicta, an Haber Cinæus peccauerit faciendo pacem cum rege Iabin: nam dicitur in litera, quòd pax erat inter Iabin & domum Haber. Aliquis dicet, ꝙ sic, quia Iabin erat hostis Israelitarum, & premebat eos durissimè. Haber autem erat vnus de populo Israel, ꝙ ergo ipse iniret pacem cùm hoste Israel, videbatur agere contra populũ. Respondendum, ꝙ Haber Cineus non peccauit faciẽdo pacẽ cũ Iabin, nec offẽdit in hoc Israelitas, quia alioquin ipsi eum expulissent de medio sui tanquã hostẽ, & fautorem hostium, & publicassent bona eius: sed nihil ei mali intulerunt permittendo viuere, vbi vellet: G ergo non offendit populũ. Pro quo sciendũ, ꝙ ista pax poterat multipliciter iniri. Vno modo, ꝙ cùm Iabin esset rex potens, & Haber esset habitãs circa terram eius quòd ꝑstitis aliquibus magnis seruitiis, & muneribꝰ ei ab eo obtinuerit pacem.s. ꝙ nullus de regno Iabin noceret Haber Cinæo, nec rebus eius, & tñ Iabin non petiuit hoc ab Haber Cinæo, quia cùm ille non esset vir potentissimus, sed solùm quidam vir diues, non timebat, ꝙ ei quicquam mali infligere posset, ideo non curauit petere ab eo aliquam securitatẽ, sed solùm ei illã præstitit, & in hoc non faciebat Haber quippiam contra Israelitas, quia ꝙ ipse quæreret vtilitatem suam, nõ nocendo Israelitis non faciebat iniustum. Si autem ꝓmisisset adiuuare regem Iabin contra quemcunq; hostem suũ, tunc Israelitæ offenderentur, quia Haber deberet pugnare contra eos. Alio mõ poterat iniri pax, H s. ꝙ Iabin & Haber conuenirent inter se. s. ꝙ nullus de regno Iabin noceret Haber, & ꝙ Haber, vel domus eiꝰ nõ offenderet in aliquo Iabin, & habitatores regni eiꝰ: tamen non conuenerunt vlterius de mutuo adiutorio impendendo. Aliter ẽt fieri poterat. s. cum ꝙ Israelitę opprimerentur à Iabin tributis, & vellẽt aliqualiter resistere, non habebant pacem cum eo, quia non subdebantur omnino. Haber autẽ soluebat tributa immoderata. s. quantuncunque petijsset Iabin, ideo specialiter ei prętiterat securitatem, & pacem. Aliter esse poterat, ꝙ Haber & Iabin conuenissent inter se de nõ nocendo in alterutrum, & de compugnando mutuo. s. ꝙ I quicũque esset hostis vnius esset hostis alterius, & qñcũq; vnus indigeret auxilio ad bellũ, teneretur alius ei auxilium pręstare: istud autem nõ solùm vocatur pax, sed etiam fędus, & amicitia: sic Arist. 8. & 9. Ethic. dicit esse amicitiam inter duas ciuitates, q̃ de cõpugnando conuenerunt: simile fędus & amicitiam cõposuerunt Romani cum Iudæis, vt patet 1. Mach. 8. Dicendum autẽ, quòd in tribus modis primis non offendebat aliqualiter Haber Cinæus Israelitas, sed solùm ꝓcurabat vtilitatem suã. In quarto modo ipse offenderet eos, essetque hostis populi cùm per hoc obligaret se ad pugnandum contra Israel, & tunc Israelitę non passi fuissent eum inter eos viuere. Dicẽdum igitur, ꝙ habebat K pacem aliquo de tribus modis primis cum Iabin.

An Iahel Sisaram occidendo peccarit.
Quæst. XXIIII.

QVAERETVR vlterius, an peccauit Iahel occidendo Sisaram. Aliquis dicet, ꝙ sic, quia dicitur supra in litera: erat. n. pax inter Iabin regem, & domũ Haber Cinęi: ergo occidendo Sisaram violabat fędera interposita, quod est graue peccatũ, nõ solùm de iure positiuo, sed ẽt de iure naturali, & gẽtium. Item Iahel induxit Sisarã, vt introiret in domũ suam promittẽs ei securitatem, & postea occidit eum: ergo peccauit. Respondendum, ꝙ non peccauit Iahel occidendo Sisarã: quia

Pax Iabin & domus Haber multipliciter iniri potuit.

Cuius rationis diuersitas.

quia sacra scriptura laudat eã, vt patet seq.c. in cantico cum Debbora pphetes dixit: Benedicta inter mulieres Iahel vxor Haber Cinæi: scriptura tñ non laudat vitia. Dicendũ ergo, ꝙ nõ peccauit, sed potius meruit, eo ꝙ habet multiplex incentiuũ ad hoc. Primum fuit, quia sicut quilibet de populo tenebãt iuxta vires dare operam ad procurandum salutem populi & maxima salus populi erat in occidendo Sisarã, ita & Iahel tenebatur ad laborandũ p salute populi, & consequenter poterat licitè conari ad occidendũ Sisarã: nam Haber Cineus, & vxor sua, & tota domus sua erãt partes domus Israel, eo ꝙ morabantur in terra illa, & non habebãt alibi habitationẽ: ideo tenebant magis pugnare p salute terrę huius, q̃ alicuius alterius. Item Haber erat Iudeus. s. seruans ritum Iudaicũ ipse, & vxor sua, & tota domus sua, ideo pugnandũ sibi erat p gente, q̃ tenebat hanc legẽ. Item Haber erat quasi habens originẽ de Iudeis: nam licèt antiqua pgenies eius, & aliorũ Cinęorũ fuerit de Madianitis, tñ iam erant quasi 180. anni, quibus Cinęi pertinebant ad populum, ita ꝙ iam habuerant auos, & proauos in populo Israel, ideo rationabiliter agẽdum eis erat pro salute huius populi. Item Iahel poterat hoc iustè agere, qa sciebat istã esse voluntatẽ Dei. s. ꝙ Deus dixerat, ꝙ traderet Sisarã in man⁹ Barac, vt patet supra in litera: ergo sciebat licitũ esse cuilibet eẽ ministrum Dei occidẽdo Sisarã. Item hoc ostẽsum est, quia Deus de cęlo pugnauerat contra Sisarã, & exercitum eius, vt patet seq. c. & supra in litera dr̃, ꝙ perterruit dñs Sisarã, & omnes currus eius, ideo non erat culpabile exercere vindictã in illos, quos De⁹ puniri volebat. Ad primam rationẽ in contrariũ dicendũ, ꝙ non egit Iahel contra fędera, & pacẽ. Nam si primò modo de 4. supra positis fuerit pax, non obstante illo poterat Haber, & quilibet de domo sua pugnare contra Iabin, & quoslibet de regno eius: eo quòd Haber nihil promiserat Iabin. Si autem fuerit pax secundo modo non peccauit Iahel, quia illud fędus tenebat, quando Iabin non innouaret aliquid in quo lęderetur Haber, sed nunc in pugna ista lęsus est aliqualiter, ideo poterat frangenti fidem eandem frangere. Aliter & melius dici potest, quòd dato, quòd isto modo teneretur Haber nihil nocere Iabin, aut rebus eius: tamen Iahel nõ tenebatur ad hoc, eo quòd ipsa non interuenerat in hoc fœdere, quia vt communiter viri componunt fędera, & non feminę, quia non timetur de eis ad hos casus. Vel aliter dicendum, quòd dato, quòd ipsa sic pepigisset, Deus mouit cor eius ad hoc faciendum quod ipsa bene cognouit, ideo non tenebatur ad aliquid, quia spiritus Dei mouet in libertatem iuxta illud Apostoli: Qui spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege. Si autem tertio modo esset pax facta, tam ipse Haber, quàm quilibet de domo sua poterat habita opportunitate liberare se ab illa seruitute, quia illa nõ erat compositio fęderis, sed solùm redemptio vexationis per ingentia munera: potest autem quilibet quandocunque ei occurrerit eximere se à tali vexatione. Si autem dicas, quòd quartò modo erant fœdera inita non est concedendum, quia non pmisissent Israelitæ, vt supra dictum est: non ergo peccauit Iahel contra pacem positam. Ad secundam rationem cùm dicebatur, quòd promisit ei securitatem, & non seruauit. Respondendum, quòd licèt aliqua circunstantialia essent in actu Iahel non bona: tamen ipse actus bonus fuit.

Iahel meruit Sisarã occidẽdo, & propter millia debuit illud facere.

Ad primã rationẽ in diuersum. 1. q. præce.

An Iahel in verbis, quæ locuta est ad Sisaram peccauit. Quæst. XXV.

QVAERETVR vlterius, an Iahel peccauerit in verbis, quæ locuta est ad Sisaram, dato quòd non peccauerit occidendo ipsum. Aliquis dicet, ꝙ sic

A Primò, quia ipsa egressa est in occursum Sisare ostendendo ei bonam faciem, vt vellet manere apud eam, & posset eum interficere. Secundò, quia dixit: Intra ad me domine mi, intra ne timeas, & ob hoc Sisara securus introiuit in tabernaculum. Tertiò, quia post introitum in domum ostendit se nimis obsequiosam Iahel circa Sisaram operiendo eum pallio, & dando ei bibere, & hæc omnia faciebat, vt eum securaret ad occidendum. Quartò, quia vt colligitur ex litera ipsa, consensit, vel promisit se mentituram pro illo, & tamen non intendebat mentiri, nec mentita est, & in hoc ipso mentita est, scilicet quando Sisara dixit sta ad ostium tabernaculi, & cùm venerit aliquis interrogãs te, nunquid hic est aliquis: responde, nullus est: & hoc
B facere consensit Iahel, quia alioquin non mansisset Sisara in domo illius: ergo mentita est, cùm non intenderet sic agere. Respondendum est, quòd in actu Iahel interuenerunt aliqua, quæ erant licita, scilicet desiderare occidere Sisaram, qui erat hostis populi Israel, & cooperari ad hoc ipsum: & ob hoc scriptura laudat Iahel non simpliciter, sed quantum ad ea, in quibus bene egit: vnde sequenti capitulo, non laudatur Iahel, nisi quòd occiderit Sisaram percutiendo eũ malleo, & clauo, & quòd ei lac in potũ dederit, quod erat ad faciliter dormiendum. De verbis autem, quę locuta est non fit ibi vlla mentio, quasi non esset laudabilis propter illa: sic enim fit in quibusdam alijs factis: nam factum Raab, scilicet quòd liberauerit ex-
C ploratores Israelitarum laudatur, sed non mendacia eius ad liberandum illos: effectus quoque obstetricũ Aegypti, & actus commendatur, & Deus laudat eas promittens bona, sed non laudantur mendacia: Exod. 1. & de Raab Iosue 2. & 6. scriptura quoque laudat opus Iudith, & deuotionẽ eius ad populum, pro quo morti se exposuit, vt occideret Holofernem, sed non commendat multiplicia mendacia eius, quæ dixit coràm Holoferne, & simulauit, vt posset eum occidere. De hoc per totum librum Iudith: non sunt ergo commendanda omnia verba Iahel, nec excusanda à peccato. Sed tunc dicetur, quomodo peccauit? Aliquis respondebit, quòd peccauit mortaliter, quia mentiri ad defendendam vitam alicuius est officiosum, ideo
D est veniale: è contrario ergo mentiri ad occidendum aliquem erit perniciosum, sed sic fecit Iahel. Respõdendum, quòd non omne mentiri ad conseruandum vitam est officiosum, nec mentiri ad occidendum est semper perniciosum, sed consideranda est causa pro qua hoc fit: nam siquis mentiatur ad tuendam vitam alicuius in casu, quo tenebatur velle mortem illius perniciosum est: sicut siquis sit hostis publicus patrię omnia diripiens, & diruens: si ille capiendus sit, & aliquis de terra illa, quam iste depauperat per mendaciũ suum liberauerit eum, cùm ex hoc det ei occasionem ad cœtera furta, & faueat hosti publico, mortaliter peccat, & peccatum suum est perniciosum, quia in pernicem patriæ vertitur vita huius: qui ergo manife-
E stat, vt moriatur, non peccat: velut siquis eum in bello iustè indicto occidat, & qui eum cœlauerit patriæ proditor est. Ita igitur de Sisara, & Iahel: nam Sisara hostis patriæ erat, ideo quod Iahel mentiretur ad occidendum eum non erat perniciosum, sed salubre patriæ: ipsum tamen mendacium in se per nullam viam honestari potest, sed potest esse bonum quod per mendacium est: & sic saltem semper erit veniale mendacium quantuncunque illud excusauerimus. Hoc dicendum videtur de Iahel, scilicet quòd venialiter in his mendacijs, & fictionibus peccauerit.

Doc. resp. ad quæsitum.

Mendaciũ officiosum & pniciosum.

CAPITVLVM V.

Ecineruntque Debbora, & Barac filius Abinoem in illo die, dicentes: Qui sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculum: benedicite Do G
mino. Audite reges, auribus percipite principes: ego sum, ego sum, quæ Domino canam, psallam Domino Deo Israel. Domine cùm exires de Seir, & transires per regiones Edom, terra mota est, cœlique ac nubes distillauerunt aquis. Montes fluxerunt a facie Domini, & Sinai a facie Domini Dei Israel. In diebus Samgar filij Anath, in diebus Iahel quieuerunt semitæ: qui ingrediebantur per eas ambulauerunt H
per calles deuios. Cessauerunt fortes in Israel, & quieuerunt; donec surgeret Debbora: surgeret mater in Israel.

Hercules Iouis filius vir immensi roboris claret.

Cecineruntque. Posita est in superioribus hostium debellatio, hic consequenter pro collata victoria subditur gratiarum actio, & vocatur istud canticum Debboræ, & Barac. Est autem principaliter ipsius Debboræ, in quo ipsa primò se, & alios ad laudes diuinas incitat. Secundò constantiam filiorum Israel recitat ibid. *De machir*. Tertiò cui sit attribuenda victoria explicat ibidem. *De cœlo dimicatum est*. Quartò ipsam Iahel I
comendat ibidem. *Benedicta Iahel*. Prima in duas, quia primò se, & alios ad Deũ laudandum incitat: secundò ad hoc rationem applicat ibidem. *Domine cum exires*.

An hic sit ordo mutatus. *Quæst.* I.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ dicuntur hic, sint continuata ad præcedentia, vel sit ordo mutatus. Respondendum, quòd non potest hic conuenienter assignari ordo cum superiori, eo quòd in superioribus tangebatur historia, hic autem solùm canticum sine historia: facta autem inter se cõtinuari possũt ordine naturę, vel dicta inter se ordine rationis, dicta tamen cum factis, vel è conuerso non possunt directè habere ordinem. Dicendum tamen hic, quòd non est ordo mutatus, quia præcedenti capitulo dictũ est de bello, & victoria Barac cõtra Sisaram, hic autem subijcitur canticum pro hac causa factum, & istud fuit factum immediatè post bellum, ideo conuenienter ponitur post pręcedentia: nam nulla gesta temporum inter hoc, & illa supra dicta interuenerunt, præcipuè cùm istud canticum videatur factum die qua consummatum est bellum, vt patet in litera, scilicet cecinerũt Debbora, & Barac in die illa, scilicet in die belli, vel die occisionis Sisarę. *Cecinerunt*. Canere ponitur, vt est distinctum contra loqui: nam ea, quæ prosaice dicuntur ad locutionem pertinent, & dicitur aliquis loq illa,

F vel dicere, quæ autem metrice dicuntur, vel pertinentia ad cantilenas non dicuntur dici, sed cantari, & sic cùm ea, quæ habentur in toto isto capitulo, procedant lege metrica, & per certa membra carminis, sicut melius apparet apud Hebræos: nam hoc est, sicut carmina, quæ in choreis dicuntur, & in voce simul, & musicis instrumentis. Sic patet de cantico Mariæ sororis Moysi: nam ipsa sumpsit tympanum, & cum cœteris mulieribus cantauit primò canticum, quod Moyses fecerat: de quo Exod. 15. ideo apud Hebræos ista cantica aliter punctuantur, quàm oratio prosaica, sicut aliter metra diuisim punctuantur apud prophetas, quàm oratio soluta apud oratores. *Debbora, & Barac filius Abinoem*. Ambo cantabant, sed Debbora erat auctrix cãtici, cùm ipsa haberet spiritũ propheticum dictantem hæc: Cantabant autem ambo, quia ipsi fuerant mediatores huius misericordiæ Dei, s. in victoria contra Sisaram. Nam Debbora hoc denunciauit, & Barac illud expleuit actualiter pugnando. *In die illa*. Scilicet die qua occisus fuit Sisara. Vel die, qua redierunt de prælio. *Dicentes*. Scilicet ea, quæ sequuntur. *Qui sponte obtulistis animas vestras ad periculum, benedicite Domino*. In hoc incitat Debbora se, & alios ad incipiendũ laudes Dei. Et refertur ad bellatores, qui sponte se obtulerũt ad eundum ad bellum, scilicet, quòd licèt Deus iussisset ire decem millia de Nephthali, & Zabulon, & ex hoc tenerentur ire etiam inuiti: tamen dicente eis Barac, & Debbora ex parte Dei sponte iuerunt. Et isti incitantur ad benedicendum domino: quasi dicat: vos fuistis in periculo pugnando contra Sisaram, & Deus liberauit vos adiuuando de cœlo, ideo benedicite ei in retributione beneficij agendo gratiarum actiones.

Incitat Debbo[ra] & alios ad laud[es] Dei incipiend[as]

An hi eundo ad bellum obtulerunt se ad periculum, cùm essent certi de victoria. *Quæst.* II.

QVAERET aliquis, an isti eundo ad bellum obtulerunt se ad periculum. Aliquis dicet, quòd non, quia Deus eripuit Israel de manu Sisaræ, & de cęlo dimicatum est contra eum. Respondendum, quòd Nicolaus vult, quòd non fuit propriè periculum, sed large cùm Deus pugnaturus esset, & non ipsi. Etiam aliqui volunt, quòd accipiatur periculum pro bello, quod est materialiter periculum, scilicet, qui obtulistis vos ad periculum, idest ad bellum. Sed dicendum est, quòd fuit hic periculum. Pro quo considerandũ, quòd periculum quamquam à pereundo dicatur, tamen non est illud, in quo aliquis perit, sed in quo timetur, quòd aliquis pereat, aut verisimile est, quòd pereat & sic communiter omnes actus fortitudinis sunt pericula, quia in illis potest homo perire, vel mala pati: & sic est de omnibus bellis, quæ propriè vocantur bella: nam quòd homines nimis inæqualiter se habentes pugnent, vt inermes cum armatis, vel decem cõtra vnũ, regulariter non est periculum, ideo quòd decem ho-
K mines offerant se ad pugnandum contra alium hominem de communibus, non dicuntur se offerre ad periculum. Si igitur pugnantibus Iudæis contra Sisaram erat aliquod dubium de salute omnium, vel aliquorũ ipsorum, dicebantur se exponere periculo. Ratio autem dubitandi an fuerit periculum est, quia Deus pugnauit pro Israel, vt patet infra, scilicet de cœlo pugnatum est contra Sisaram. In hoc autem considerandũ, quòd aliquando pugna Dei supplebat omnem pugnã Iudæorum, ita quòd eis non pugnantibus tradebatur victoria, iuxta illud Exo. 14. scilicet: Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis, idest nihil facietis: & sic euenit, quia Israelitis ambulantibus per mare percussit dominus castra Aegyptiorum per columnã ignis,

De[us] qua[ndoque] lus ... bat ... dr... aute[m] adiu...

&

& nubis, & ferebantur in profundum maris, & tunc non est dicendum, quòd Iudæi se exposuerint pericu lo, quia nihil fecerunt. Sic etiam fuit in torrentibus Arnon: Nume. vigesimo primo: sic etiam tempore Ezechię quando percussit Dominus castra Asyriorū per noctem, & perierunt 185. millia, vt patet quarto Regum decimo nono capit. Aliquando autem Deus dabat Israelitis victoriam non faciens ipse omnia, sed adiuuans Israelitas, sicut fuit persequente Iosue quinq; reges Amorræhos: nam in descensu Bethoron vs que Azeca misit Deus lapides grandinis de cœlo ma gnos, & plures ceciderunt lapidibus, quàm gladio, vt patet Iosue decimo. Sic etiam fuit quando tempo re Samuelis intonuit Dominus de cęlo super Philisthi im: atque perterruit eos, & cęsi sunt ab Israelitis: primo Regum septimo. Et in hoc distinguendum est, quia Deus aut prenunciabat, quòd adiuturus esset Israelitas, aut nō: si non prænūciabat dicēdū, ꝙ exponebant se periculo, quia a principio nō patebat quicquā de Dei adiutorio: & isti obijciebant se ad omnē euētum: ideo habebant in hoc actum fortitudinis, quamquam Deus postea totum bellum ageret. Si autem prænunciaret Deus, quòd adiuturus erat, aut certifica bat quòd nullus de Hebræis periret, aut non: si primū, dicendum, quòd non se exponebant periculo, sed labori: si secundum, dicendum, quòd se exponebant pe riculo, quia per promissionem Dei certi erant de victoria, sed non de euasione omnium in bello. Erat tamen expositio ad periculum magna, vel parua: secundum quòd promissio Dei magis vel minus certificabat. Aliquis autem dicet, quòd non potuit hic esse periculum vllum, quia ante bellum Deus certificauit Barac de totali victoria, vt patet præcedenti ca. cùm dixit Debbora: ego ducam ad te in locum torrētis Cison Sisaram, & currus eius atque omnem multi tudinem, & tradam eos in manu tua. Respondendū quòd hoc nō obstat, quin fuerit hic periculum, quia per hoc certificatus erat Barac, quòd nullus euaderet de viris Sisaræ: tamen non erat certificatus an aliqui de suis perirent, quia satis stat plenitudo victorię cū morte aliquorum de suis. Item etiam si Deus dixisset Barac, quod saluaret eum, & viros suos in bello, nisi ni mis determinate loqueretur, ita vt omnino pateret determinatio voluntatis suæ, semper manebat dubiū & periculum, quia si aliqui de eūtibus ad bellum peccarent post istam Dei denunciationem: fortè illi, & alij non peccantes traderentur in manus hostium, & cęteri vincerent bellum. Sic fuit tempore Iosue: nam Deus promisit ei dicens: Omnem locum, quem calcauerit vestigium pedis vestri vobis tradam. Et postea sequitur: Nullus poterit resistere vobis cunctis dieb⁹ vitæ tuæ, & tamen paulo post hoc in secundo bello terræ Chanaan contra Hai ceciderunt triginta sex de Israelitis, & fugati sunt a Chananæis, vt patet Iosue septimo. Ita ergo facta promissione ad Barac poterat timere quilibet de exercitu eius an Deus vellet tradere eum hostibus propter peccata sua: ideo quilibet se offerebat periculo, sed non magno: sicut in aliis bellis, in quibus Deus nihil prænunciat. In Hebræo habetur hic. *Vlciscendo vltiones in Israel, nobilitando vel liberando populum benedicite domino.* Litera Chaldaica, & omnes Hebræi exponunt hoc, scilicet vlciscendo vltiones in Israel, idest Deus vltus est in Israel peccata eorum, quia propter mala, quæ egerunt tradidit eos in manus regis Iabin: & iste oppressit eos, & nunc Israelitæ vendicabant in exercitu eius istam vltionem, scilicet quòd pro vindicta, quā exercuit in eos ex promissione Dei vendicabant se nūc retribuentes aliam vindictam pro eis: & pro hac vindicta, quā eis Deus concedebat, debebant benedicere Deo. Ista sententia

A aliqualiter concordat literæ nostræ, sed non tantum euacuat totam sententiam literę Hebraicę, sicut litera nostra. Pro quo sciendum, quòd apud Hebręos ponitur hic vna dictio, quę significat nobilitare, vel liberum facere, & extenditur ad significandum spōte, vel gratis, & ob hoc transtulit Ieronymus solum sensum omittens aliqua verba, & posuit sponte loco illius. Et quia dicit vlciscendo vltiones, & iste est actus belli, transtulit Ieronymus loco huius. Qui spōte vos obtulistis pericula, quod idem est, quod qui sponte iuistis ad vlciscendum vltiones, sed est apertius. *Audite reges.* Hic reddit attentos auditores, & ad notandum magnitudinem rei, pro qua canit dicit. *Audite reges.* Scilicet quia etiam reges debent esse attenti ad
B enarrationem tanti facti. *Auribus percipite principes.* Eadem sententia est repetita, sicut fit in canticis, & est exaggeratio rhetorica pertinens ad eos, qui nimis volunt mouere affectus. *Ego sum, ego sum.* Fit duplicatio ad maiorem demonstrationem, quasi dicat: attendite diligenter ad me, quia ego sum, quæ laudabo dominum pro beneficiis collatis Israel. Rabbi Salomon introducit hic quandam fabulam de monte Thabor, & Hermon: & causa introductionis est, quia immediatè agitur de his montibus, dicit enim quòd cùm Deus vellet dare legem, mons Thabor, & Hermon contendebant dicentes, mihi dabit legem: & alius è cōtrario mihi dabit: cùm autem dedit eam in monte Sinai erubuerunt isti duo montes, ideo di-
C xit eis Deus, non soliciti sitis, quia ego sum, ego sum, qui vos nobilitabo plusquam montem Sinai, & quia loquebatur duobus montibus dixit bis, ego sum, ego sum. Sed ista non solum est fabula, sed etiam insania vęcors: nam cùm fabula in iocosis proponitur, fabula est, quia terminis suis contenta est: sed cùm in sacra scriptura ptoponitur, non iam fabula, sed magis in sania est. *Quæ domino canam.* Debbora loquitur, in quo patet quòd quamquam vocetur canticum Debboræ, & Barac, quòd canticum est Debborę. *Psallā Domino Deo Israel.* Canere est in voce, psallere est cū vasis musicis cātare, vel solùm in eis harmoniam red dere: & in Hebræo vtrobique ponitur canere: sed litera nostra mutauit istam duplicationem, & posuit,
D psallam. Istud canere, vel psallere est pro beneficiis pręstitis, quę in cantico subiungentur. *Domine cùm exires.* Hic Debbora rationem motiuam ad canendū applicat: & diuiditur in tres partes, quia ponuntur 3. rationes motiuæ: prima est de datione legis: secunda est de populi liberatione imperfecta: tertia de liberatione completa. Secunda ibi. *In diebus Samgar.* Tertia ibi. *Noua bella.* In primo introducitur legis datio, & potest introduci tanquam aliquid in cantico ad laudandum positum, sicut in carminibus heroi cis describuntur magnifica gesta virorum ad laudandum eos. Vel potest introduci tanquam aliquod motiuum ad canendum, scilicet quia est quoddam bene ficium, pro quo tenebantur Israelitę laudare Deum.
E Pro quo sciendum, quòd Iudęi quidā exponunt hoc fabulosè de datione legis, & dicunt, quòd Deus obtu lit legem Idumęis habitantibus in monte Seir, & ipsi noluerunt eam recipere, quia cùm Deus recitaret eā, & peruentum esset ad illum locum, scilicet, non occides. Dixerunt Idumæi, non conuenit nobis ista lex, quia pater noster Isaac benedixit nobis, dicens: viues in gladio Gene. vigesimo septimo. Dicunt etiam, ꝙ ꝓposuit legem Ammonitis, & Moabitis, & ipsi quoque non cæperunt eam, quia cum diceretur in ea, nō mœchaberis, non visa est eis conueniens. De Ismahelitis idem dicunt. Et secundum hoc exponunt literam dicentes. *Domine cum exires de Seir.* Idest de mō te Seir in quo habitant Idumæi, scilicet cum veneris de

Fabula Rab. Salo. de Thabor & Hermō

Iudęorum commentum.

de dando eis legem, & ipsi noluerunt eam. *Et transires per regiones Edom.* Id est per regiones Idumeorum, quod idem est, sed repetitur sententia: nam Edom, & Seir sunt nomina Esau: nam Gene. vigesimo quinto, dicitur, quòd vocatus est Seir, id est hispidus, vel villosus, vocatus est Edom, id est rubeus, scilicet quia concupiuit lenticulam rufam, & dixit: da mihi de coctione hac rufa. & sequitur ibi, quòd propter hoc vocatum est nomen eius Edom: terra autem, in qua habitabant posteri Esau vocatur terra Edom, vel mons Seir, vel mons Esau, vt patet Abdię capitu. vnico, & Mala. primo, & Deuteronomij secundo. *Terra mota est.* Ista omnia sequentia pertinent ad montem Sinai secundum expositionem omnium, vt infra dicetur, sed quia ista expositio præsupponit aliquid ridiculum, vt declaratum est Deuteronomij trigesimo tertio, non oportet ei insistere. Nicolaus autem, & alij doctores exponunt de datione legis in monte Sinai, scilicet. *Domine cum exires de Seir.* Scilicet dimittendo populum Seir in erroribus suis iusto tuo iudicio non dando eis legem, sed velles eam dare Hebreis, facta sunt ea, quę sequuntur in monte Sinai, scilicet quòd terra mota est, & cętera. Sed ista expositio videtur nimis aliena a litera: nam dicitur, domine cùm exires de Seir, & transires per regiones Edom, in quo significatur motus, & transitus Dei, in quo oportet dari aliquem motum Dei, vel transitum saltem largum, sed Deum deserere Idumęos in errore suo nihil pertinet ad transire per regiones Edom. Item si intelligeretur de dimissione illius gentis in errore suo, cùm non solùm illam sed etiam omnes alias gentes Deus dimiserit in errore, quoniam dimisit omnes gentes ambulare in vias suas, vt patet Actu. decimo tertio, & solis Iudeis legem dedit, vt patet Psalm. 147. scilicet. Non fecit taliter omni nationi, & iudicia sua non manifestauit eis. Debuisset dicere de qualibet alia gēte, quòd Deus exiuit de illa, vel transiuit per terram eius. Item dicitur in litera, quòd cùm Deus exiret de Seir terra mota est, & sic referuntur ista ad idem tempus, sed Deus non dimisit Idumęos in errore suo tunc quando Iudęis dedit legem, sed ab ęterno dimiserat eos in errore, vel saltem a principio gentis illius, cùm nunquam eis lumen cognitionis suæ ostenderit: ergo non est dicendum, quòd tunc quando exiuit de Seir terra mota est. Patet quia actus dei circa nos non sunt ab ęterno, sed non facere ab æterno est sicut apud nos propositiones negatiuę sunt ab ęterno verę, scilicet fortem non cucurrisse hodie, vel non fuisse Episcopum ab æterno est: & tamen si Episcopus fuit eum fuisse Episcopum non est ab æterno: ita Deum illuminare gentem aliquam, vel dare ei legem ex tempore est, sed non illuminare, vel non dare legem est ex ęterno: ergo a principio Deus dimiserat Idumęos, & non tunc cum mota est terra in monte Sinai. Huic modo loquendi consonat scriptura Mala. primo ad Romanos nono, scilicet antequam quicquam boni vel mali egissent, Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Dilectio autem dei ad Iacob quantum ad propositum mentis diuinę fuit ab æterno, ideo dicitur: antequam quicquam boni, vel mali ageret: benefacere tamen Iacob quod erat actus dilectionis ex tempore fuit: odiū verò ad Esau quantum ad propositum diuinę mentis ab ęterno fuit, scilicet antequā Esau malum faceret, & quia ad deserendum eum non requiritur aliquis actus positiuus ex tempore, manet desertio ab æterno sicut diximus de proportione negatiua, quæ ab ęterno est vera. Aliter exponit literam rabbi Dauid Kimhi de bellis dicens, quod fuerunt facta bella apud montes Seir, & tunc dicitur terra mota a facie domi-

Expositio Nico. & aliorum doctorum.

G

Rab. Dauid Kimhi expō literę

F ni, & distilasse montes, quia Deus ostendit aliqua mirabilia super montes illos. Sed etiam istud non multum applicatur, quia non apparent bella hic facta, nec mirabilia in bellis. Aliter exponit Andreas, scilicet quòd in hoc innuitur habitudo glorię Dei ad res irrōnales, scilicet quando De⁹ transibat per desertum pręcedens Israelitas, montes illi, & terra quasi honorantes gloriam Dei moti sunt, & tremuerūt, & istud fuit qn̄ transiuit apud montes Seir, quia in deserto per quod transierunt Israelitę erant montes Seir, vt patet Nu. 21. & Deuter. 2. & ista expositio est valde conueniēs. Nam necesse est hic fieri metaphoram, quia aliàs nō staret quòd montes fluerent, id est liquefierent, sicut illud: montes distillabunt dulcedinem: & illud, quod valles abundabunt frumento, & hymnum dicent. Et tunc est sensus quòd Debora velit hic ostendere gloriam magnam Dei, quia non solùm res rationales ei reuerentur, sed etiā res inanimatę vt terra, & montes, & dicetur. *Domine cum exires de Seir.* Deus non exit, nec intrat in aliquem locum, quia cęlum, & terram implet, Ier. 23. Etiam quia Deus moueri non potest: ergo non exit, Mala. 3. & Iacobi 1. sed dicebatur exire, quia Israelitę mouebantur per desertum, & credebāt Deum pręcedere eos ad omnia loca, ad quæ debebāt moueri: vnde quādo mouebātur castra, dicebat Moyses: Surge domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderunt te a facie tua. Et cùm castra figerentur dicebat: Reuertere domine ad multitudinem exercitus Israel; vt patet Nume. 10. Istud autem dicebat, quando mouebatur, & deponebatur arca, eo quòd in ea credebatur Deus habitare, de quo dictū est Exo. 25. capi. & hoc modo exibat Deus, & transibat loca, per quę transibant Israelitę, transierunt autem Israelitę in circuitu montis Seir: nam dicitur Deutero. 2. circuiuimus montem Seir longo tempore, postea autem introierunt in terram Seir, vt patet ibidem cùm dicitur: concede nobis transitum, sicut fecerunt filij Esau, qui habitant in Seir. Et iterum: Cumque transissemus fratres nostros filios Esau, qui habitant in Seir per viam campestrem, ideo tunc De⁹ exiuit de Seir. *Et transires per regiones Edom.* Eadem sententia est, quia filij Edom & Seir sunt idem. sic etiā de regionibus Seir, & Edom: transierunt autem Israelitę & Deus cùm eis per regiones Edom, sed modicum: nam cum essent apud Cadesbarne non concessit rex Edom Israelitis transitum in terram Chanaan per terram suam, vt patet Nume. 20. Ideo coacti sunt Israelitæ circuire montem Seir longo tempore Deuter. 2. quousque tęderet eos itineris, & laboris, Num. 21. & tunc concesserunt introitum Idumæi in quandam partem extremam terrę suæ, quæ est deserta, vt patet Deutero. 2. Scilicet cumque transissemus fratres nostros filios Esau, qui habitant in Seir per viam campestrem de Helath, & Asiongaber. *Terra mota est.* Andreas, & Nicolaus & omnes ferè referunt omnes istas clausulas ad montem Sinai, scilicet terra mota est in monte Sinai, cęli ac nubes distillauerunt aqua scilicet in monte Sinai. Motiuum autem eorum est, quia non reperiunt aliquid, ad quòd applicent hæc nisi ad montem Sinai. Sed ista expositio non satis stat. Primò quia dicitur hic, domine cum exires de Seir terra mota est, ergo oportet, quod istud saltem de motu terrę referatur ad tempus, quo exiuit Deus cum Israelitis de monte Seir, & tamen Israelitę fuerunt in monte Seir 40. annis postquam facta sunt illa, quæ dicuntur in Sinai, ergo non pertinent ad idem. Patet antecedens, quia Israelitę steterūt in deserto Sinai tertio mense post exitum de Aegypto, & tamen ī monte Seir non steterunt vsque ad medietatem, vel amplius anni 40. nam Aaron mortu⁹ est in monte Hor.

Andreę expositio literæ.

H

E

K

And. Nic. & omnium literæ expositio.

Nu-

Numeri 20. & post hoc steterunt Israelitę in terra Seir Numeri 21. & tamen Aaron mortuus est mense 5. anni 40. ab exitu de Aegypto, vt patet Nume. 33. cap. Item non stat ista positio, quia in litera dicitur, & Sinai a facie domini Israel, & hoc ponitur post oĩa, ergo ponitur tanquam diuersum ab alijs, alioquin superfluè poneretur. Item quia ponitur ibi &, quæ facit diuersitatem in copulatis: ergo diuersa sunt, quę enarrantur hic. Exponendum ergo est, quòd referantur ista ad diuersa tempora, scilicet terra mota est cùm Deus exiuit de regione Seir, quia realiter sic factum est: Nam quando Israelitę intrare debuerunt in terram duorum regum Amorrhæorum per angustum introitum inter duos scopulos, erant multi Amorrhęi latentes in cauernositatibus scopulorum, vt occiderent omnes Israelitas transeuntes, & prohiberēt transitum, Deus autem inclinauit scopulos vsque ad terram, & oppressi sunt ibi omnes Amorrhæi, vt patet Nume. vigesimo primo, cùm dicitur: vnde dicitur in libro bellorum Domini. sicut fecit in mari rubro, ita faciet in torrentibus Arnon: scopuli torrentium inclinati sunt, vt requiescerent in Arnon, & recumberent in finibus Moabitarum. Istud miraculū de terræ motu accidit quando exierunt Israelitæ de terra Seir: nam parum post exitum de terra Seir venerunt ad torrentem Arnon, vbi hoc fuit, quia ista vicina sunt, vt patet Deuteronomij secundo, & Num. vigesimo primo, & ibidem declaratum est. *Cęli ac nubes stillauerunt aqua.* Istud refertur ad aliud miraculum, quod factum est, quando nondū exierat Deus de Seir, sed dum transiret per regiones Edom, idest dum ambularet in circuitu illarum regionum: & forte intra ipsam terram Edom: nam cùm Israelitę non potuissent habere transitum p terrā Seir apud Cadesbarne cęperunt circuire montem Seir longo tempore, in quo cępit populum tędere itineris, & laboris, & murmurauerunt Nume. vigesimo primo, tunc misit Deus in populum ignitos serpentes, & peribat populus: deinde factus est serpens æneus, ad cuius aspectū sanabantur vulnerati. Hoc autem fuit insigne miraculum, & fuit intra terram Edom, vel in circuitu illius. De hoc autem cęli & terra mirati sunt, quia hoc insolitum erat, ideo ponitur actus ipsorum ad significandum quendam motum admirationis per Metaphoram, scilicet. *Cœli ac nubes stillauerunt aqua.* Scilicet quòd cęli fecerunt conuerti nubes in aquam, & sic distillabant. *Montes fluxerunt a facie Domini.* Idest montes prę admiratione tanti miraculi in conspectu domini, qui videbatur esse pręsens per operationē miraculi, fluxerunt, idest liquefacti sunt. *Et Sinai a facie Domini Israel.* Idest etiam Sinai fluxit, vel liquefactus est a facie domini non potens sustinere conspectum gloriæ eius intelligendo per metaphoram. Hoc autem fuit, quia in datione legis apparuit gloria domini super montem, vt dicitur Exo. decimo nono cap. scilicet iam aduenerat dies tertius, & mane inclaruerat, & ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem, clangorque buccinæ vehementius perstrepebat, totus autē mons Sinai fumabat, eo quod descendisset dominus super eum in igne, & ascenderet fumus ex eo quasi de fornace: eratque mons omnis terribilis. Alio modo potest exponi tota ista litera de admiratione, & tremore gentium habitantium circa desertum, per quod transibant Iudæi: & est sensus, quòd quando Deus transibat per desertum coram Israelitis, gentes, quę in circuitu habitabant, cognoscētes miracula, quæ Deus faciebat pro Israelitis, & quomodo nubes sua pręcedebat eos per diem, & columna ignis per noctem omni tēpore, timebant, quod Deus Israel vellet conterere

A eos, & turbabantur nimis: sic patet Exod. decimo quinto, quando audierunt gentes transitum Israelitarum per mare, scilicet. Ascenderunt populi, & irati sunt, dolores obtinuerunt habitatores Philisthiim: tunc turbati sunt principes Edom: robustos Moab obtinuit tremor, & obriguerunt omnes habitatores Chanaan. Sic etiam patet Iosue 2. cùm dixit Raab exploratoribus: Noui quòd tradiderit dominus vobis terram, etenim irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores terræ. Audiuimus, quòd siccauerit dominus aquas maris ad introitum vestrum, & hoc audientes pertimuimus, & elanguit cor nostrum, & non remansit in nobis spiritus. Iste autem terror populorum significatur hic per terrę motum,

B & per cęlum, & nubes distillantes, montesque fluētes. Et fuit istud quando Deus exiuit de Seir, quia per miracula tunc facta timebant habitatores terrę. Ista sententia aliqualiter potest stare, sed melior est præcedens, scilicet quia si diceretur hic solùm de montibus, & terra generaliter possent intelligi habitatores terræ, & potentes principes, tamen nominatur etiam ibi Sinai, ideo oportet, quòd specialiter referatur hoc ad montes, & terram, siue realiter, siue secundum metaphoram. In Hebręo dicitur: *Et Sinai arsit a facie Dei Israel.* Vbi nos dicimus, & Sinai a facie Dei: quia deficit verbum apud nos, & est sensus, quòd montes fluxerunt a conspectu Dei, & etiam Sinai fluxit a facie Dei. Secundum literam Hebraicam est sensus, q̄

C arsit; scilicet quia apparuit ignis super eum in datione legis Exod. decimo nono, & Deuteronomij quinto, & non solùm tunc, sed etiam quadraginta diebus post quando ascendit Moyses in monte Sinai pro tabulis, & toto tempore sequenti quandiu manserunt Israelitę ibi apparuit gloria domini in spē ignis super montem, ita vt videretur ardere, Exo. vigesimo quarto cap. *In diebus Samgar.* Hic ponitur secunda ratio, vel motiuum ad laudandum Deum, scilicet pro liberatione, licèt imperfecta, quæ fuit tempore Samgar. & dicitur. *In diebus Samgar filij Anath.* Iste fuit tertius Iudex Israel, de quo supra tertio capitul. *Et in diebus Iahel.* Ista fuit, quę occidit Sisaram. Et non est intelligendum, quòd sub Iahel computetur aliquod tē-

Secundū motiuum ad laudandum Deū.

D pus, quia solùm computabatur tempus sub iudicibus, cùm illi pręsiderent populo, Iahel autem non fuit iudex, sed dicitur. *In diebus Iahel.* Idest dum ipsa vixit, & tamen dies illi non computabantur sub ea, sed sub iudicibus, scilicet Aod, & Barac: sub Samgar autem computari tempus debuisset, quia erat iudex, quia tamen fuit paucum tempus, non curauit de illo scriptura, sed adiunxit temporibus Barac, & dicitur. *In diebus Iahel.* Scilicet non postquam occidit Sisaram, quia tunc non cessabant semitę, vt infra dicitur: sed intelligitur de diebus Iahel, ante mortem Sisarę cessauerunt semitę, idest non audebant Israelitę publicè ambulare per vias, nisi essent multi simul propter timorem hostium.

E

Quomodo in diebus Samgar non erat tutum per vias incedere.
Quæst. III.

QVAERET aliquis, quomodo in diebus Samgar non erat securum incedere per vias: nam ipse erat vir fortissimus, & ipse occidit sexcentos de Philisthiim vomere, & dicitur quòd ipse defendit Israel supra tertio capitu. Respondetur, quòd Samgar non fecit salutem plenam in Israel, quia solùm defendit populum à Philisthinis, qui tunc inuadebant Israelitas, quia illi erant pauci, & impotentes: rex tamen Iabin tunc premebat Israelitas, & per viginti annos oppressit: fuitque tempus Samgar dum esset Iabin: tamen

men non potuit saluare de manu Iabin: ideo licèt sal-uasset de manu Philisthinorum egrediebãtur oppressores de terra regis Iabin, & obsidebant vias: ideo nõ audebant Israelitæ incedere per vias, nisi multi essent simul, & sic semitę, quæ olim tempore pacis erant vsitatę, nunc cessabant. *Et qui ingrediebantur per eas.* Idest qui solebant alio tempore incedere per istas vias. *Ambulauerunt per calles deuios.* Idest per itinera recurua, scilicet omnia itinera publica erant obsessa, ideo non relinquebãtur nisi quædam viæ paruæ per syluas, & mõtes: & istę erant deuię, & circueuntes terram. Vel ambulabant Israelitę per loca inuia, & in hoc vt declinarẽt loca periculosa latronum cogebantur circuire hincinde. *Cessauerunt fortes in Israel.* Scilicet cessauerunt a bello, quia quamquam fortes essent, propter multitudinem, & rationem hostium non audebant pugnare contra eos. Vel cessauerunt fortes, scilicet ab itineribus, quia etiam viri fortes non audebant publicè per vias ambulare. *Et quieuerunt.* Scilicet cessando ab omnibus operibus, quæ sunt in egrediendo de loco ad locum propter timorem hostium: ista autem omnia dicuntur ad significandum magnitudinem victorię tempore Barac, cùm fortes temporis præcedẽtis non ausi fuissent propter timorem Iabin publicè ambulare per vias. *Donec surgeret Debbora.* Scilicet quia ipsa nunciauit Barac ex parte Dei, quòd acciperet decem millia virorum contra Sisaram: & non dicitur: Donec surgeret, idest donec esset, quia etiam ea iudicante Israel, premebantur Israelitę, quia ipsa præcessit per aliquod tempus ad victoriam habitam de Sisara, & semper premebãtur vsque ad mortem Sisarę: ideo intelligitur. *Donec surgeret.* Scilicet ad dicendum Barac, quòd pugnaret contra Sisaram. *Surgeret mater in Israel.* Idest surgeret mulier: est repetitio sententię sicut sępe fit in isto cantico. Accipitur hic mater absolute pro muliere, & non pro habẽte filios, sicut filius, vel filia, & nurus sępe accipiuntur absolutè, vt patet Cantic. secundo. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Et ibidem: Sicut malus inter ligna syluarum, sic dilectus meus inter filios: & tamẽ hic necesse est, quòd accipiatur absolute, quia non ponitur ad quid referatur, & sic vulgariter dicim⁹: tu es bonus filius, idest bonus iuuenis, vel bona filia, idest bona fęmina.

Noua bella elegit Dominus, & portas hostium ipse subuertit. Clypeus, & hasta si apparuerunt in quadraginta millibus Israel. Cor meum diligit principes Israel: qui propria voluntate obtulistis vos discrimini, benedicite Domino. Qui ascenditis super nitentes asinos, & sedetis in iudicio, & ambulatis in via, loquimini. Vbi collisi sunt currus, & hostium suffocatus est exercitus, ibi narrentur iustitiæ domini, & clementia in fortes Israel. Tunc descendit populus Domini ad portas, & obtinuit principatum. Surge, surge Debbora, surge, surge, & loquere canticum: Surge Barac, & apprehende captiuos tuos fili Abinoem. Saluatæ sunt reliquiæ populi. Dominus in fortibus dimicauit. Ex Ephraim deleuit eos in Amalec, &

Fabulę hoc tẽpore primũ inuentæ.

F post cũ ex Beniamin in populos tuos ò Amalec: de Machir principes descenderunt, & de Zabulon, qui exercitum ducerent ad bellandum. Duces Issachar fuere cum Debbora, & Barac vestigia sunt secuti. Qui quasi in præceps, ac baratrum se discrimini dedit: diuiso contra se Ruben magnanimorum reperta est contentio. Quare habitas inter duos terminos, vt audias sibilos gregum? diuiso contra se Ruben

G magnanimorum reperta est contentio. Galaad trans Iordanem quiescebat, & Dan vacabat nauibus. Aser habitabat in littore maris, & in portubus morabatur. Zabulon verò, & Nephthali obtulerunt animas suas morti in regione Merome. Venerunt reges, & pugnauerunt, pugnauerunt reges Chanaan in Achan iuxta aquas Mageddo, & tamen nihil tulere prędantes.

H *Noua bella.* Hic ponitur tertia ratio, vel motiuum ad laudandum dominum, scilicet quia fecit mirabilia bella, & consummatã victoriam. Et agit duo, quia primò ponuntur bella præsentia, secundò bella prę-terita ibi. *Dominus in fortibus.* Circa primum dicitur: *Noua bella elegit Dominus.* Scilicet faciendo, quòd magnus exercitus vinceretur per fœminam: nam Iahel occidit Sisaram principem magnæ militię, & hoc hactenus inauditum fuerat, ideo noua bella fuerũnt hęc: vel vocãtur noua bella, scilicet quia Deus illa fecit mirabiliter pugnando de cęlo, vt infra dicitur: & huic sensui consonat litera sequens, scilicet. *Portas hostium ipse subuertit.* Idest non fuit bellum istud hominum,

I sed Dei, quia ipse subuertit portas hostium, scilicet quia Israelitę non solùm nunc vicerunt in campo, sed etiam pugnabant postea cõtra viros terrę Iabin obsidendo vrbes, & frangebant portas. Nam occiso Sisara, cùm sępe postea Israelitę pugnarent contra terram regis Iabin semel ducerunt sub duce Barac exercitum contra vrbem Asor, & obuium sibi regem Iabin cum multo exercitu interfecit: ciuitatem funditus diruens, vt ait Iosephus quinto antiquitatum, & historia scholastica. Et hoc est quod dicitur præcedenti capitu. Humiliauit Deus in die illo Iabin regẽ Chanaan coram filiis Israel, qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Iabin, donec delerent eum, idest occiderent. In Hebręo dicitur hoc. *Elegit Deos nouos*

K *tunc subuertit portas.* Et exponit hoc Rabbi Salomon, & Hębræi, quòd Israelitę elegerunt Deos nouos, scilicet Baalim, & Astaroth supra secundo, & tertio. Et ob hoc Deus faciebat, quod hostes pugnarent vsque ad portas Hebręorum, & subuerterent eas. Sed ista sententia non coaptatur literę, quia ista innuit pęnam Israelitarum: hic tamen agitur de victoria, & bonis, q̃ Deus eis conferebat, ideo conuenientius exposuit litera nostra literam Hebręã, quæ Barbara est, & extrahitur sensus literę nostræ de Hebręa sic, quia dicitur in Hebręo: elegit nouos Deos, vbi ponitur nomen Dei indefferens ad singulare, & plurale, scilicet Eloim q̃d plurale est quantum ad declinationem, & tamen in sensu est singulare: sic patet Gen. primo, vbi super ponitur

Tertiũ motiuum ad laudib⁹ extollẽdum dominum

Ioseph⁹ 5 antiqui.

nitur Eloim pluraliter, vbi litera nostra transfert Deus singulare, & Hebręi sic super exponunt: Elegit autē in Hebręo est singulare, ideo litera nostra dixit Deus elegit, & quia in Hebręo ponitur nomen significans nouitatem in plurali, quia significat nouas res, ac si dicatur, Deus elegit noua. Litera nostra ad magis exprimendum addidit bella, cùm hic de bello agatur. Alia clausula, scilicet. Tunc subuertit portas hostium, planior est: quia eadem est in Hebręo, & Latino: & debet referri ad Deum, qui subuertit portas hostium. *Clypeus, & hasta si apparuerūt in quadraginta millibus Israel.* Quidam Hebręi exponunt literam istam dicentes: clypeus, & hasta si apparuerunt in Israel, idest in decem millibus Israel, qui iuerunt de Zabulon, & Nephthalim cum Barac. In quadraginta millibus, idest dato quòd essent quadraginta millia hostium pugnantium contra Israel cum Sisara. Et est sensus, quòd nullus de decem millibus euntibus cum Barac habuit gladium aut lanceam, vel clypeum. Sed ista sententia nimis errat. Primò quia est nimis aliena, cùm ponuntur quadraginta millia Israel, & exponuntur pro decem millibus per quasdam interpositiones nimis extraneas. Secundò, quia videtur falsum, quòd cum Sisara solùm fuerint quadraginta millia virorum pugnatorum: nam potentia istius regis Iabin apud Iudęos reputabatur sicut infinita, & ob hoc non se audebant ei opponere: si tamen essent solùm 40. millia pugnatorum inter equites, & pedites, nō esset valde magna multitudo: maximè quia Iosephus 5. antiquitatum dicit, quòd erant trecenta millia pugnatorum, & decem millia equitum, & tria millia curruum. Tertiò videtur falsum, quòd omnes, qui iuerint cum Barac fuerint inermes ad bellum, scilicet ꝙ non habebant lanceam, nec clypeum: non est enim vllatenus verisimile, quòd penitus inermes irent ad bellum. Aliter exponit literam istam litera chaldaica & quidam Hebręi, scilicet clypeus, & hasta si apparuerunt in 40. millibus Israel, idest nullo tempore, quo premebantur Israelitę a Iabin etiam si essent 40. millia de Israel simul, non audebant pugnare contra viros Iabin, nec etiam audebant pugnare contra eos dato quòd vellent: quia non habebant clypeum nec hastam. Sed etiam istud non conuenit, qui nō adaptatur ad sententiam, quæ signat releuationem Iudęorum, & victoriam, & non depressionem. Nicolaus, & nostri exponunt clypeus, & hasta si apparuerunt, idest non apparuerūt in 40. millibus Israel, idest in 40. millibus, qui cùm Barac iuerunt. Tunc autem obijcitur, quòd solum fuerunt decem millia, vt patet pręcedenti capi. Respondet Nicolaus, ꝙ quamquam a principio solùm elegit Barac decem millia: tamen incipiendo bello, & iam incepto aggregati sunt alij 30. millia: & isti non habebant lanceam, aut hastam. Litera Chaldaica exponit clypeus, & hasta & cætera, idest Israelitę timebant regem Iabin, ideo etiam 40. millia de alijs non audebant pugnare contra Israel, & dato ꝙ vellent pugnare non habebant lanceā, nec clypeum. Sed videtur dicendum quòd sensus literę est, quod Debbora laudet istum bellum, quia erat factum a malè armatis, & quasi inermibus contra armatos valde: nam exercitus Sisaræ erat valde munitus apparatu bellico, scilicet in curribus, & equis, & omnibus armaturis 40. millia autem Israelitarum idest, tota multitudo Israel (Nam ponitur numerus determinatus pro indeterminato) erat inermis, ita quòd vix apparebat inter eos gladius, lancea, vel clypeus. Sed aliquis dicet, hoc nō esse verisimile, quia quomodo inermes irent ad bellum? Respondendum quòd fundis vtebantur ad bellum, & alijs generibꝰ leuis armaturæ deficientibus clypeo, & hasta, & etiā his deficientibus

A cōfidentes de Dei adiutorio procedebāt ad bellū: sic patet in bello Saulis contra Philisthinos: nam cùm venisset dies belli, dicitur quòd non est inuentus ensis aut lancea in manu totius populi, nisi in manu Saulis, & Ionathę: primo Regum 13. cap. Et tamen intrepidè incesserunt tunc Israelitę ad bellum: eodē lib. 14. *Cor meum diligit principes Israel.* scilicet principes illos, qui iuerunt ad bellum. Congratulatur enim eis Debbora, quòd de solo Deo confisi exposuerunt se morti procedentes ad bellum. *Qui propria voluntate obtulistis vos discrimini.* Idest periculo bellico. Dicit propria voluntate, quia multi iuerunt, quibus non iussit Barac: nam ipse solùm elegit 10. millia, & tamen plures postea sponte iuerunt, & isti, qui ire iussi sunt, sponte iuerunt. *Benedicite Domino.* Idest laudate eum, scilicet quia eripuit vos de periculo, cùm pugnaretis pauci, & inermes ꝯtra numerosum exercitū, & valde munitū: & hoc dr̄ ad illos solū, ꝙ se obtulerunt discrimini, vel saltē principaliter, qa licèt alij manentes in locis suis deberēt benedicere Deo de liberatione de manu hostium, cùm premerentur ante hoc ab eis: tamen illi, qui iuerunt ad bellum, liberati sunt a maiori malo, scilicet a morte. *Qui ascenditis super nitentes asinos.* Hic inducuntur ad benedicendum domino minus principaliter illi qui non iuerunt ad bellum, recipiebant tamen beneficium libertatis mortuo Sisara: & dicitur: qui ascenditis super asinos nitentes, idest pulchros vel lucidos aut pingues. In hebræo dicitur. *Super asinas albas.* Et idem est, quia lucidus & albus, vel nitens idem significant, & nō dicuntur nitentes, idest fortes de nitor, eris: sed nitentes, idest lucidi, vel albi de niteo nites, idest luceo: Est sensus, tempore Sisarę non audebant Israelitæ per terram Israel discurrere, vt patet supra in litera, scilicet cessauerunt semitę, & qui ambulauerunt per eas, ingressi sunt calles deuios, cessauerunt fortes in Israel, & quieuerunt, donec surgeret Debbora, & si aliquando debebant Israelitę transire per vias publicas, oportebat quòd equitarent super velocissimos equos, vt hostes non possent eos in cursu consequi; nunc autem data pace poterant Israelitę securè ambulare per totam terram suam, etiam equitando super asinas, quę sunt animalia pigerrima ad cursum, ideo vos qui equitatis super asinas albas, scilicet propter magnam securitatem terrę: & non cōsueueratis hoc prius facere benedicite domino. *Et sedetis in iudicio.* In Hebręo habetur. *In domo iudicij.* Scilicet, erat vna domus magna, in qua erat cōsistoriū iudicum. Et pro quo sciendum, ꝙ sicut declaratum est, Nu. 11. & Deuterono. decimo septimo, in Israel ponebantur iudices per singula loca de viris illius tribus, & assistebant cuilibet iudici duo Leuitæ, quia Leuitę erant eruditi in lege quantum ad iudicia, & isti iudicabant in causis tam ciuilibus, quàm criminalibus, vt patet Deuterono. decimo septimo, scilicet inter causam & causam, lepram & lepram, sanguinem & sanguinem. Sanguis tamen signat causam criminalem, quæ est causa sanguinis. Supra istos iudices erant alij iudices, qui erant numerati septuaginta, scilicet, & erant succedentes illis septuaginta senioribus, quos accepit Moyses in coadiutores in deserto: Nume. vndecimo, & princeps horum erat summus sacerdos: hi omnes erant in vno loco, & ille vocabatur domus iudicij, ad quam deuoluebantur causæ Israelitarum dupliciter, scilicet per modum dubij, vel per modum appellationis: & ista duo tangūtur Deutero. decimo septimo. Si ambiguum, & difficile iudicium repereris inter portas tuas. Ambiguum iudicium est cùm iudices inter se non concordabant, aut non erant certi de iure, & tunc ipsi deuoluebant causam, aut de consensu eorum partes deuoluebāt illud

Quare dicatur, propria volūtate obtulistis vos discrimini.

De iudicibus Israelitici populi.

(margin letters: B, C, D, E)

ad dominum iudicij ferentes illuc omnia acta prioris iudicij. Difficilè iudicium vocatur aggrauatorium, scilicet quando sententia continebat grauamen: nam tunc per appellationem deuoluebatur ad domum iudicij. Isti iudices erant in quodam loco, & sedebant vt communiter in publico: & nunc cum erat viuens Sisara non erant isti in domo iudicij, & hoc quia non audebant sedere in locis publicis: & potissimè quia, licèt ipsi in domo consilij manerent siue iudicij, tamē nullus veniebat ad ventilandum coram eis causas, eo quòd cessauerunt semitę in Israel, vt patet præcedenti capitu. ideo vacabat officium iudicum: deinde mortuo Sisara, & data tranquilitate multi ad causas confluebant, & sedebant iam iudices in domo iudicij: ideo benedicere Deo debebant, qui eis tale tempus prestiterat. Si autem dicatur, qui sedetis in iudicio: sicut dicit litera nostra, potest intelligi tam de domo consilij quàm de iudicibus particularibus existētibus per singula loca: nam isti consueuerant sedere in portis ciuitatis, quia erant loca publica, vt omnium transeuntium causas audirent, & faciliter determinarent, vt colligitur Deutero. decimo septimo, scilicet, & iudicum videris intra portas tuas verba variari, idest si videris variari verba iudicum, qui in portis sedent. Idē patet Ruth quarto capit. vbi cum Booz vellet tractare cum consanguineo suo de iure cognationis, ad suscipiendam hereditatem, iuit ad portam ciuitatis, & ibi sederunt decem viri audientes de causa. Tempore autem Sisare non audebant sedere iudices in portis timore hostium, & nunc audebant occiso illo: ideo deberent benedicere. Deo *Et ambulatis in viam.* Idest omnes, qui iam ambulatis per vias benedicite Deo, qui hoc vobis tribuit: nam pauloante hoc non audebat quisquam vestrum ambulare propter hostes. Nā cessauerunt semite, & ambulauerunt per calles deuios precedenti capitu. *Loquimini vbi collisi sunt currus.* Idest vos omnes laudate Dominum, & proferte magnalia ei⁹, scilicet vbi collisi sunt currus, scilicet Sisarę quos ipse confregit: nam de cęlo dimicatum est, & timore magno fugiebant equi per abrupta, & frangebantur currus. *Vbi hostium suffocatus est exercitus.* Istud fuit ad torrentem Cison, & Cadumin apud quos fuit bellum, vt patet precedenti cap. nam dicitur, quòd Sisara congregauit exercitum apud torrentem Cison, & Dominus dixerat Barac: ego ducam ad te in locum torrentis Cison Sisaram, & omnem exercitum eius, vt tradam eos in manus tuas: postea cum fugerent viri Sisaræ, coacti sunt transire per torrentem Cison, & Cadumin, & ibi suffocati sunt, patet infra in litera, scilicet torrens Cison contraxit cadauera eorum: torrens Cadumin, & torrens Cison. *Ibi narrentur iustitiæ Domini.* Idest in loco vbi hęc facta sunt narrentur: dicendo De⁹ fecit hic talia, & talia miracula, & istud est ad exaltationem Dei. Vocantur iustitiæ Dei, quia Deus iustè se habuit occidendo Sisaram, & exercitum eius, quia isti erant iniqui & merebant mortem hanc. *Et clementia in fortes in Israel.* Idest ibi narretur clēmentia, quam Deus habuit in fortes Israel: in eodem.n. facto Deus fuit iustus, idest rigorosus, & clemens: iustus quidē, quia nocentes pro qualitate culparū puniuit: clemens āt erga Israelitas, qa ex sola misericordia adiuuit eos, ipsi autem non merebantur adiuuari cum sæpe offendissent Deum. In Hebræo habetur. *A voce sagittantium, vel frangentium haurientium aquas iustitia Domini in Israel.* Et istud est loco totius clausulæ nostrę, scilicet. *vbi collisi sunt currus.* Vsque. *Clementia in fortes Israel.* Et Hebræi dicunt, quòd est sensus, quòd tempore Sisarę Israelitę nō audebant egredi de vrbibus ad hauriendum aquam. Sagittarij erant in circuitu ciuitatū, & vulnerabant haurientes aquam, & tunc est sensus:

F illi, qui solebant haurire aquam in medio sagittantiū, & ponebant se in periculo, laudent Deum, & ennarrent iustitias eius, quia dedit eis locum hauriendi aquam securè. Sed ista litera idem significat, quod litera nostra si recipiatur, sed nostra accepit sensum ex sensu, quia istud idioma Hebraicum est Barbaricum, & dicitur a voce sagittantium, vel frangentium. Terminus hic positus propriè significat frangentes, & significat voces, vel strepitus fractorum curruum, scilicet, ibi vbi fractorum curruū audiebatur sonitus laudentur mirabilia Dei. *In medio haurientium aquas.* Terminus hic positus significat haurire aquas, vel submergi in aquis, & est sensus in medio submersorum, idest in loco, vbi submergebantur hostes narrētur mirabilia Dei. *Iustitia Domini in Israel.* Idest narretur iustitia domini. Hic autem suppleuit litera nostra dicens

G iustitiam, & clementiam: iustitiam ad hostes, & clementiam ad fortes Israel. Vocantur autem fortes illi, qui sponte iuerunt in bellum: nam fortitudo est medietas circa timores, & audacias, & est secundum quam homo confidenter, & impauidè exponit se terribilibus: isti autem, qui iuerunt ad bellum exposuerunt se discrimini, & hoc sponte, ideo fortes sunt. Hoc patet in litera. *Tunc descendit populus Domini ad portas.* Idest quando mortuus est Sisara. *Populus domini.* Idest populus Israel. *Descendit ad portas.* Idest vsque ad portas hostium: nam persecuti sunt Israelitę cum Barac exercitum Sisarę fugientem vsque ad Haroseth

H gentium, vt præcedenti capit. & tamen Sisara habitabat in Haroseth gentium, vt patet eodem cap. Etiam intelligitur de tpibus sequētibus: nā cū semel obtinuissent Israelitæ in bello contra Sisaram pugnabāt quotidie contra terram Iabin, & obtinebant loca de terra eius. Sic patet præcedenti capitu. scilicet. Humiliauit ergo De⁹ in die illa regem Iabin coram filijs Israel, qui crescebant quotidie, & forti manu opprimebant Iabin regem Chanaan. *Et obtinuit principatum.* Non habetur istud in Hebręo. Et est sensus, quòd tunc quando descendit ad pugnandum contra hostes, obtinuit principatum, scilicet quia ante hoc erant Israelitę subiecti Chananęis: nunc autem obtinuerunt principatum, quia præualuerunt contra Iabin, & occide-

I runt eum, vt ait Iosephus quinto antiquitatum, & obtinuerunt terram. *Surge Debbora.* Ista est excitato ad laudandum Deum, & incitat seipsam Debbora dicens. *Surge Debbora.* Idest incipe cantare vel confortare in cantu, quem cępisti. *Surge Barac.* Incitat Barac ad canendum, quia ipsi fuerat facta magna misericordia Dei, cùm eum tanti exercitus principē fecerit, & tam fęlices triumphos tribuerit. Rabbi Salomō exponit literam istam dicens, quòd ista erant verba Israelitarum ad Debbora dicentium surge Debbora ad canendū, ipsa verò defecit ad canendū, quia spiritus ꝓpheticⁱ recessit ab ea, ea ꝙ gloriata fuerat dicens: cessauerūt fortes, & quieuerunt, donec surgeret Debbora, surgeret mater in Israel: cunq; Iudæi viderent eā non Expositio Rab. Salo.

K posse quicquam dicere, hortati sunt Barac, vt caneret, dicentes: surge Barac, idest incipe canere. Sed fabula est hęc, quia manifestum est, quod totum quod ponitur hic est canticum Debboræ, & si diceremus, ꝙ ista dixit populus, oportet etiā, quòd diceremus omnia sequentia esse verba populi, quia omnia sunt in eodem cōtextu, & modus loquendi est continuatus. *Surge Barac.* Repetitur verbum ad maiorem immutationem. *Loquere canticum.* Idest profer verba cantici in laudem Dei. *Apprehende captiuos tuos filij Abinoen.* Eadem sententia est repetita: nam Barac, & filius Abinoen idem sunt, sicut sępe eadem sententia, per diuersa verba repetitur, vt cùm dicitur secundo Reg. 20. non est nobis pax in Dauid, nec hæreditas in filio Isai.

Idem

Idem patet tertio Regũ. 12. & tamen Dauid, & filius Isai idem sunt, & dicitur. *Apprehende captiuos.* Idest ea, quæ de spoliis belli duxisti.

An licuit Barac aliquos captiuos ducere de bello facto contra Sisaram. Quæst. IIII.

QVAERET aliquis, an licuit Barac ducere aliquos captiuos de bello facto contra Sisaram. Aliquis respondebit, quòd non, quia Deus iussit Deuteronomij vigesimo, quòd cum Chananeis non facerent Israelitę aliquod pactum ad permittẽdum eos viuere postquam caperent, sed omnes occiderent in ore gladij. Simile patet Nume. trigesimo tertio, sed isti, qui veniebant cum Sisara erant Chananæi, quia Iabin, qui erat dominus horum vocatur rex Chanaã præcedenti capit. ergo non licebat Barac ducere captiuos, sed occidere tenebatur omnes. Responderi potest, quòd Barac captiuauit multos, & secum duxit, sed non duxit, vt illis vitam concederet, sed vt occideret in terra Israel: Deus aũt nõ prohibuerat istud, sed solùm eis dare vitam sub aliqua conditione pacti, vel tributi. Alio modo dici potest, quòd isti, qui captiui ducti sunt, non erant Chananæi, sed de aliis gentibus: quia fortè in regno Iabin morabantur gentes aliorum nationum, quæ non erant de origine Chanaņorum: & de illis poterat Barac captiuos ducere. Hoc autẽ verisimile est potissimè de Haroseth, quia vocatur illa ciuitas Haroseth gentium pręcedenti capitu. vt omnes volunt, quia ibi erant gentes de multis nationibus, sicut ad ciuitates celeberrimas conuenire solent. Vel tunc forte de extra regnum Iabin venerunt aliqui in auxilium eius, qui non erant de stirpe Chananæorum. Aliter potest dici, quòd hic accipiuntur largę captiui, idest omnes res captæ in bello, & ista erant spolia, licèt non esset inter ea aliquis captiuus.

An Barac in ducendis Chananæis captiuis ad occidendum peccaret. Quæst. V.

QVAERETVR vlterius, quia dictum est, ꝙ fortè ducebat Barac Chananæos aliquos ad occidendum eos ibi, an in hoc peccaret. Aliquis dicet quòd sic, quia sic Saul duxit regem Amalec nomine Agag de terra Amalec viuẽtem, & postea occidit eũ Samuel primo Regum decimo quinto, & tamẽ Saul peccauit ducendo eum, & redarguitur, vt patet ibidẽ. Respondendum, quòd licuit hoc Barac, scilicet ducere aliquos de Chananæis ad occidendum in terra Israel, quia id, quod ad Dei laudem fit, dum tamen nõ sit ab eo prohibitum, semper est licitum, poterat tamen hoc agere ad laudem Dei Barac, scilicet, vt populus Israel, qui non iuerant ad bellum videns hostes suos coram se occidi: de hoc laudaret Deum, & gauderet. Sic namque apud multas gentes consuetum est: nam & Romani cum dabant alicui victori triumphũ in vrbe in cõplemento festiuitatis occidebãt principes hostiũ apud capitoliũ si potuisset capi viuẽs ĩ bello sic fuit in bello Iudaico cùm datus est triũphus Vespesiano, & Tito: nam Simon princeps seditiosorũ in Ierusalem viuens captus ad capitolium occisus est, vt ait Iosephus libro de bello iudaico. Poterat quoque hoc facere ad tollendum Israelitis timorem Chanaņorum, vt iam non timerent eos, cùm viderent coram se miserabiliter occidi, sic enim fecit Iosue quando cępit quinq; reges Chananæos in spelunca vrbis Maceda: nam educens illos, fecit quòd viri de exercitu suo ponerent pedes super colla regũ ad hoc, quòd iam non timerent illorum gentem: Iosue decimo capitu.

Romani solebãt reges in bello captos post triumphũ interficere.

A Sic etiam fecit Gedeon ad conuincendum perfidiam virorum Soccoth, qui dixerant ei: forsitan palmę virorum Zebee, & Salmana in manu tua sunt, & Gedeon captis illis in bello duxit eos in Soccoth ad conuincendum perfidiam virorum Soccoth, & ibi occidit Zebee, & Salmana, vt patet infra octauo capitu. sic enim poterat Barac ex multis causis ducere aliquos de Chananæis captis in bello ad occidendũ in terra Chanaan, vbi erant Israelitæ. Ad rationem in contrarium dicendum, quòd Saul non peccauit ducendo Agag viuentem, sed quia duxit eum intentione dandi ei vitam, quod erat contra Dei iussum, ideo occidit eum Samuel: Barac autem ducebat istos animo occidendi eos in terra Israel. *Saluati sunt reliquiæ*

Ad rationem in diuersum.

B *populi.* Idest saluatus est Israel de manibus hostium. Vocantur autem reliquiæ populi, quia Chananæi occiderant aliquos de Israelitis in viginti annis, quibus oppresserunt eos, & residui nunc saluati sunt. *Dominus in fortibus dimicauit.* Hic ponitur debellatio hostiũ preterita, & futura: enarrãtur enim hic aliqua magnalia Dei incidentaliter ad incitandum in canticum: & dicitur. *Dominus in fortibus dimicauit.* Idest adiuuit fortes Israel ad dimicandum contra hostes, & ipse fecit bella eorum. In Hebręo habetur. *Dominus descendit mihi, vel fregit in fortibus.* Ideo signant, scilicet dominus fregit mihi, idest ad vtilitatẽ meam, vel pro me, scilicet fregit hostes nostros: & hoc in fortibus, idest per fortes. *Ex Ephraim deleuit eos in Amalec.* Hic inci-

C pit enumerare bella, quæ Deus egit in fortibus Israel, & dicitur, quòd Deus deleuit eos, idest hostes Israel in Amalec, scilicet ipsos hostes, qui erant Amalechitæ: & hoc ex Ephaim, idest ille fortis, qui fuit, per quẽ Deus deleuit Amalechitas fuit de Ephraim, idest de tribu Ephraim, scilicet Iosue: nam Iosue fuit primus, qui pugnauit contra Amalec quando Amalechitę inuaserunt Israelitas in Raphidi Exo. decimo septimo. *Et post eum ex Beniamin in populos tuos Amalec.* Idest ꝙ postquam Iosue pugnauit contra Amalec pugnauit etiam Saul, & est sensus: o Amalec post eũ, idest post Iosue, qui primo contra te pugnauit, ex Beniamin, in populos, idest fuit quidam de Beniamin, qui pugnaret contra populos tuos, scilicet Saul: nam Saul erat

D de tribu Beniamin primo Regum nono, & iste deleuit Amalechitas primo Regum decimo quinto. In Hebręo habetur. *Ex Ephraim sua radix in Amalec.* Et est sensus: sua radix, idest suum principium pugnandi in fortibus fuit ex Ephraim. s. quia primus fortis de Israel, quẽ De⁹ ad pugnandũ adiuuit fuit de Ephraim. s. Iosue, q̃ fuit de Ephraim & hic in Amalac, i. cõtra Amalec, quia primum bellũ quod fecit Iosue cõtra hostes fuit contra Amalechitas. Exo. decimo septimo. Nã ante hoc non fuit aliquod bellum Hebræorum cõtra aliquam gentem, & istud est quod dicitur Num. 24. scilicet principium gentium Amalec, cuius extrema perdentur, idest prima gens de gentibus, quæ pugnauerunt contra Israel fuit Amalec: & extrema huius

E perdentur, scilicet quia ad extremum Saul deleuit gẽtem illam, & dicitur sua radix, idest radix Dei, scilicet quia dictum est dominus in fortibus dimicauit, & subditur, ex Ephraim sua radix, idest principium bellorum quod Deus fecit in fortibus pro Israelitis fuit ex Ephraim, s. in Iosue. Et istud, q̃d dicit litera nr̃a, ex Ephraim deleuit eos in Amalec. *De Machir.* Hic ponuntur bella pręsentia, scilicet illud quod factum est contra Sisaram. Et ponitur solum bellum factũ contra Amalec de preteritis, eo quòd Amalec offendit nimis Israelitas, quia fuit prima gens, quę pugnauit contra Israel, vt patet Nu. 24. & ob hoc Deus iussit Israelitas nimis tenere mente iniuriam istam susceptam ab eis, vt delerent eos data oportunitate Deuteron. 25. scili-

scilicet memento quid fecerit tibi Amalec, quando egrediebaris ex Aegypto, & extremos agminis tui, qui lassi residebant ceciderit, quando tu eras fame,& labore confectus, nec timuerit dominum: cùm ergo dominus dederit tibi requiem, delebis nomẽ eius sub cęlo, caue ne obliuiscaris. *De Machir principes descenderunt.* Enarrat Debbora illos, qui de Israelitis iuerunt ad bellum cũ Barac: & dicitur, quòd de Machir descenderunt principes, scilicet, qui irent ad istud bellum: isti erant de Tribu Manasse, nam Manasse genuit Machir, vt patet Gen. quinquagesimo cap. & ab isto nominata est familia Machiritarum Num. vigesimo sexto capitu. Aliter autem potest exponi secundum quosdam, ꝙ hic tangatur bellum præteritũ. s. de Machir principes descenderunt, idest de stirpe Manasse, siue Machir filij Manasse pręfuerunt aliqui, qui pugnauerunt contra Amorrhęos, & obtinuerunt terram Galaad: sic patet Nume. 32. scilicet porro filij Machir filii Manasse perrexerunt in Galaad, & vastauerunt eam interfecto Amorrhæo habitatore eius. Etiam Iair fuit de filijs Machir: & iste obtinuit viculos vrbis Nobe eodem cap. Sed ista sententia non conuenit huic literæ; quia hic dicitur de Machir, & Zabulon sub eodem contextu, scilicet de Machir principes descenderũt, & de Zabulon, qui ducerent exercitum ad bellandum. Sed manifestum est, ꝙ id qđ dicitur de Zabulon intelligitur de præsenti bello; quia illos vocauit Barac ad pugnandum pręcedenti cap. ergo etiam filij Machir fuerunt in bello isto, & de hoc hic tangitur. *Et de Zabulon, qui exercitum ducerent ad bellandum.* Idest etiam fuerunt viri de stirpe Zabulon, qui duxerunt exercitum secum ad bellandum: nam erant principes. In Hebræo habetur. *De Zabulon ducentes in virga scripturis.* Et exponunt Hebręi, quòd cũ Debbora fuerint scriptores ad bellũ, scilicet forte ad orandũ, sed idem est quod sensus literę nostrę; quia virga scriptoris ęquiuocum in Hebręo: & potest significare virgam ducis regentis in bello. *Duces Ißachar fuere cum Debbora.* Idest etiam de tribu Issachar descenderunt aliqui ad bellum; & dicitur quòd fuerunt cũ Debbora, quia Debbora, & Barac erant tanquã duces huius belli, & idem erat esse cum Debbora, quod

Hebręorũ opinio pęnes literã.

cum Barac. Hebræi dicunt quod isti erant cum Debbora, scilicet ad orandum, & non ibant cum Barac ad pugnandum. Dicunt etiam quòd isti ibant ad dicendum qua hora pugnandum foret. Hoc autẽ quia primo Paralip. 12. dicitur quod de filijs Issachar venerunt ad Dauid viri eruditi, qui nouerant singula tempora ad pręcipiẽdum quid facere deberent filij Israel. Sed hoc nihil est, quia illud non intelligitur, nisi de quadam prudentia politica, que pertinet ad disponẽdum res debitis temporibus. Dicendum ergo, quod isti iuerunt ad pugnandum sicut cęteri, quamquam dicantur iuisse cum Debbora, quia idem erat ire cũ Debbora, & cum Barac. *Et Barac vestigia sunt secuti.* Scilicet iuerunt cum ipso ad bellandum: nam Debbora & Barac simul ibant. *Qui quasi in præceps & baratrum discrimini se dedit.* Hoc refertur ad Barac, scilicet quòd ille dedit se in pręceps, idest in pręcipitium, & casum

Baratrum quid sibi velit.

magnum: & in baratrum. Vocatur autem baratrũ profunditas magna a vorando dicta: & est sensus ꝙ Barac exponendo se discrimini pugnando contra Sisaram dedit se quasi in baratrum, & pręceps. *Diuiso cõtra se Ruben magnanimorum reperta est contentio.* Potest dupliciter intelligi: vno modo quòd tempore huius belli erat magna contentio inter viros de tribu Ruben, & ob hoc attendentes domestica bella non iuerunt ad pugnam totius populi: & est sensus, diuiso contra se Ruben, idest in isto tempore belli erat diuisus contra se Ruben, idest inter se per seditiones: & reperta est

F contentio magnanimorum, idest fuerunt viri magnanimi tunc in tribu Ruben, qui fouerent contentionẽ. Aliter põt intelligi quòd audito isto bello filii Ruben dubitabant an ire deberent in bellum istud, vel non: & dum moram facerent deliberando, accidit quòd soli filii Zabulon, & Nephthali irent illuc: & isti vocantur magnanimi, & est sensus: diuiso contra se Ruben, idest habẽte diuersas sententias, scilicet quia quidam dicebant eundum esse in bellum, & alii non. Magnanimorum reperta contentio, idest reperti fuerunt in contentione, idest in bello contra Sisaram soli magnanimi, scilicet filii Zabulon, & Nehpthali. Istos sensus ponit Andreas, sed primus illorum est melior. In Hebræo habetur. *Duces mei in Issachar cum Debbora Issa-*

G *char: sic Barac in valle missus est pedibus suis: in partibus Ruben duces magni corde.* Istud est quod continet litera nostra ex illo loco. *Duces Issachar.* Vsque ad illum locũ *Quare habitas.* Et consonat in sensu cum litera nostra. nam cum dicitur. *Duces mei in Issachar cum Debbora.* Est idem quod litera nostra dicit. *Duces Isachar fuere cũ Debbora.* Cùm autem dicet Hebræus. *Issachar sic Barac.* Dicit litera nostra. *Et Barac vestigia sunt secuti.* Et est sensus Hebręę literę. *Issachar sic Barac.* Idest sic iuerunt duces Issacar cũm Barac, sicut cum Debbora. Et hoc est, quòd secuti sunt vestigia Barac. Cùm autem dicitur. *In valle missus est pedibus suis.* Dicitur in litera nostra. *Qui quasi in præceps ac baratrum discrimini se dedit.* Et est sensus quòd Barac dimissus est in valle pedibus

H suis idest ita fuit in periculo exponendo bello se, sicut si dimitteret pedibus suis in valle, idest ad cadendum de altitudine in vallem pedibus suis, idest super pedes suos. Et hoc clare signat idem, quod quasi in ꝑceps ac baratrum. Cùm autem dicit Hebręus. *In partibus Ruben duces magni corde.* Est sensus, quòd in tribu Ruben erant magnanimi fouentes inter se contentionẽ: & ob hoc non venerunt ad bellum: & hoc significat litera nostra, scilicet diuiso contra se Ruben magnanimorum reperta est contentio, idest erãt magnanimi in tribu Ruben fouentes contentionẽ, & ob hoc erat diuisus contra se Ruben. *Quare habitas inter duos terminos.* Est quedam vituperatio ad tribum Ruben, quia noluit venire ad bellandum, sed manebat in quiete in

I pascuis. Dicitur autem habitare inter duos terminos, vt ait Nicolaus, quia habitabat in medio Gad, & dimidiæ tribus Manasse in terra duorum regum Amorrhęorum. Sed hoc non stat, quia Ruben tenebat loca coniuncta terræ Moab, & erat in extremitate terræ illius: Gad autem erat in medio Ruben, & dimidię tribus Manasse, vt patet ex locis, quæ data sũt cuilibet istarum tribuum, & declaratum est Numeri trigesimo secundo, & Iosue decimo tertio, vbi ponitur diuisio possessionis harum tribuũ. Sed dicitur habitare inter duos terminos, idest inter terram Moab ex vna parte, & terram Chanaan ex alia, tribus namq; Ruben habebat ad latus meridianum totam terram Moab, & ad latus occidentale ipsum Iordanem, qui

Expositio Nic. confutatio.

K est principium terræ Chanaan ad occidentem Nume. 34. & hæc declarata sunt Numeri 32. & Iosue 13. *Vt audias sibilos gregum.* Dicitur hoc, quia Ruben cum non iret nunc ad bellum vacabat officio pastorali: nã tribus illa abundabat nimis in pecoribus, & iumentis, & tradebat se pęnitus occupationi gregum gaudebatque audiendo balatus pecorum. Hoc patet Nume. 32. nam dicitur, quòd filij Ruben, & Gad habebant infinitã substãtiam in iumẽtis, & pecoribus, ideo petierunt a Moyse terram Galaad, quam viderunt aptam alendis animalibus. *Diuiso contra se Ruben magnanimorum reperta est contentio.* Exponatur sicut supra. Et repetitur hic modo cantici, quia in canticis sępe eadem repetuntur: sic etiam repetitur supra illud verbum,

verbum, qui sponte obtulistis & cæt. in Hebrço habetur. *In partibus Ruben magni inquisitores corde*. Idest erāt in tribu Ruben viri nimis inquirentes iurgia, quia erāt duri corde. Et istud significat litera nostra, scilicet magnanimorum reperta est contentio. *Gad trans Iordanem quiescebat*. Hic redarguitur tribus Gad, quia non venit ad bellum, cùm potuisset: potissimè quia in hac tribu erant viri fortissimi, & satis apti ad bellū, & laudantur de fortitudine per Moysen Deuterono. trigesimo tertio, in benedictione sua. Et Gene. quadragesimo nono: & ipsi egerunt aliquid magnæ fortitudinis quando tulerunt cadauera Saulis, & filiorū eius de platæa, vel muro Bethsan primo Regum trigesimo primo, & Paralipo. decimo capitu. Et dicitur, quòd quiescebant trans Iordanem, quia tribus Gad acceperat possessionem in terra duorum regum Amorrhæorum, Sehon, & Og ad Orientalem partem Iordanis Nume. trigesimo secundo, & Iosue decimo tertio. *Dan vacabat in nauibus*. Hic redarguitur tribus Dan, quòd non venerit ad bellum. Et dicitur, quòd vacabat nauibus, idest laborabat in nauibus transferēdo merces in eas per mare, quod est opus negociatorum. Rabbi Salomon, dicit quòd vacabat nauibus, idest intentus erat ad parandum se ad fugam per mare, ne veniret ad bellum, vel timore hostium si præualerent contra Israel. Pertingit enim possessio Dan ad mare magnum, quod vocatur mare Mediteraneū, & est in termino Occidentali terrç Chanaan. De hoc patet Iosue decimo nono, scilicet quòd pertingit possessio Dan in Ioppen, & ipso fine concluditur, & tamē Ioppē est portus in mari Mediteraneo, quo appellunt euntes hinc Ierosolymam. Et vocatur vulgariter Iafa. Asor habitabat in littore maris, scilicet habebat occupationem suam in litore maris circa merces, & morabatur in portubus, idest in locis, ad quæ solent de locis extraneis per mare conuenire mercatores: habebat enim Asor multos portus, quia in eius sorte ponitur Tyrus, & Sidon, & magna pars litoris mari Mediterranei in termino Occidētali terrç Chananæorum, vt patet Iosue decimo nono. *Zabulon verò, & Nephthali obtulerunt animas suas morti*. Idest iuerunt ad bellum, in quo offerebant se morti, & mortui fuissent, nisi Deus eos adiuuasset: & dicitur de istis duabus tribub⁹, non quòd nō iuissent aliæ, quia de tribu Manasse iuerūt aliqui, cùm dicatur supra, de Machir principes descenderunt. Etiam filij Issachar venerunt in bellum, cùm dicatur: Duces Issachar fuere cum Debbora, & Barac vestigia sunt secuti. Sed dicitur de istis solis: quia isti fuerunt præcipui, qui iuerunt ad bellum, & de istis elegit Barac iuxta mandatum Dei decem millia præcedenti capitu. In Hebrço habetur. *Zabulon, qui vituperabat animam suam morti, & Nephthalim*. Hebræi intelligunt, quòd isti desperabant de vita, ideo nihil pro ea dabant, sed vituperabant illam. Sed non stat, quia tunc non vocarentur fortes, cùm fortes sint confidentes in periculis. Isti tamen vocantur fortes supra, ideo debet intelligi, quòd isti vituperabant animam suam morti, idest exponebant se morti pro toto Israel, & in hoc videbantur vituperare animā suā, cùm non curarent de ea pro salute aliorum. *In regione Merome*. Iste fuit locus belli, vbi iste tribus obtulerunt animas suas. In Hebrço habetur. *Super altitudinem campi*. Scilicet quòd istud bellum fuit super aliquem campum altum. Litera autem nostra posuit regionem Merome, quia multa nomina Hebrça sūt, quç possunt accipi indifferenter pro communibus, & propriis, nisi quantum contextus scripturæ hoc prohibeat: & ita accepit hic pro nomine proprio litera nostra, quod conuenientius videbatur. Hebrei autem exponunt per commune nomen. *venerunt*

A *reges, & pugnauerunt*. Intelligitur de bello isto facto tempore Sisaræ, in quo venerunt reges, sed in exercitu Sisaræ: nam Iabin rex Chanaan habebat multos reges sibi subiectos, cùm antiquitus omnia regna terræ Chanaan subiecta forent regi Asor, qui vocabatur rex Chanaan: vnde ad vocationem Iabin regis Asor conuenerunt illico multi reges ad pugnandum contra Iosue vndecimo capitu. Vel dicuntur reges, scilicet duces, qui veniebant cum Sisara, quia erant cum magna potentia, & ob hoc vocabantur reges, sicut dicit Sennacherib: nōne principes mei reges sunt? Rabbi Anai dicit, quòd in terra Chanaan erant sexaginta duo reges, & occisi sunt triginta duo in Iericho, & triginta duo, tempore Sisaræ nunc. Sed falsum est. *Pugnauerunt reges Chanaan*. Replicatio eiusdem sententiæ sæpe fit, sicut in canticis. *In Tanach iuxta aquas Mageddo*. Tanach est quędam ciuitas in sorte Manasse, vt patet Iosue decimo septimo, & supra primo. Sed dicetur quomodo ergo fuit istud bellum in Tanach, cùm fuerit apud aquas Mageddo. Aliquis respondebit, quòd Mageddo & Tanach sunt idem locus. Sed non stat, quia Iosue decimo septimo computantur tanquam duę ciuitates, & supra primo, & Iosue decimo secundo, ponuntur duo reges de his duobus locis. Sed dicendum est, quòd Tanach, & Mageddo erant loca coniuncta satis, & quia exercitus Sisaræ erat inter vtrumque locum, dicitur esse apud vtrumque, vel extendebat se exercitus propter magnitudinem ab vno loco in alium: *Et tamen nihil tulere prædantes*. Scilicet quòd isti reges, qui veniebāt cum Sisara, licèt pugnauerunt, non tulerunt aliquid de Israelitarum terra, eo q̄ debellati sunt ab eis, & dimiserunt spolia sua in terra Israel.

Expositio Rab. Anai

Tanach qd sit.

De cœlo dimicatum est contra eos: stellę manentes in ordine, & cursu suo, aduersus Sisaram pugnauerunt. Torrens Cison traxit cadauera eorum, torrens Cadumim, torrens Cison: conculca anima mea robustos. Vngulæ equorum ceciderunt, fugientibus impetu, & per preceps ruentibus fortissimis hostium. Maledicite terræ Meroz, dixit Angelus Domini: maledicite habitatoribus eius, quia non venerunt ad auxilium Domini, in adiutorium fortissimorum eius. Benedicta inter mulieres Iahel vxor Aber Cinæi, & benedicatur in tabernaculo suo. Aquam petenti lac dedit, & in phiala principum obtulit butyrum. Sinistram manum misit ad clauum, & dextram ad fabrorum malleos. Percussitque Sisaram quærens in capite vulneri locum, & tempus validè perforans. Inter pedes eius ruit: defecit, & mortuus est: voluebatur ante pedes eius, & iacebat exanimis, & miserabilis. Per fenestram respiciens vlulabat mater eius, & de cœnaculo loquebatur. Cur moratur regredi currus eius? quare

Manetus Aegyptius historicus.

Sinistram non est de textu, sed additū ab interprete

Picus rex Pilç ludū primus inuenit, & Picenū prouinciam a se nominauit.

G

quare tardauerunt pedes quadrigarum illius? Vna sapientior cœteris vxoribus eius, hæc socrui verba respondit. Forsitan nunc diuidit spolia, & pulcherrima fęminarum eligitur ei: vestes diuersorum colorum Sisarę traduntur in prędam, & supellex varia ad ornanda colla congeritur. Sic pereant omnes inimici tui Domine: Qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent. Quieuit terra per quadraginta annos.

Cui victoria attribuenda sit

De cęlo dimicatum est contra eos. Hic ponitur quartum huius capi. scilicet cui victoria attribuenda sit explicat, scilicet quòd non ab hominibus, sed a Deo pugnatum est, & dicitur, de cælo dimicatum est, idest Deus, qui in cęlo est, dimicauit contra Sisaram, & exercitum suum: nam Israelitæ non valuissent dimicare contra eos. *Stellæ manentes in ordine & cursu suo contra Sisaram dimicauerunt.* In hoc patet, quòd de cęlo pugnatum sit contra Sisaram: quia stellę pugnauerunt contra eum. Et dicitur manentes in ordine & cursu suo, ad differentiã belli facti sub Iosue ɔtra quinque reges Amorrhæorũ. Nã tunc de cęlo pugnatum est: tamen stellę non fuerunt in ordine et cursu suo, sed omnes steterunt in monte: nam sol, & luna steterunt, cùm dicatur Iosue 10. scilicet, sol ne mouearis contra Gabaon, & luna contra vallem Aialon: nunc autem astra, licèt pugnabant, mouebantur.

Quomodo dimicatum fuit de cælo contra Sisaram, & stelæ pugnarunt contra eum. Quæstio. VI.

QVAERET aliquis, quomodo dimicatum fuit de cęlo contra Sisaram? Respondendum quòd principaliter pugna contra Sisaram fuit hic de cęlo, scilicet in grandine, & pluuia cadente super exercitum Sisaræ: & compellente illum ad fugam; sic ait Iosephus 5. antiquitatum dicens: Congressis Israelitis cũ Sisara imber eis magnus influxit, & quia simul nimia pluuia, & grando in faciem Chananæorum versa est, & ventus eorum aspectibus imminebat, arcus eorum & fundibulę inutiles fiebant: & armati propter frigora vti gladiis non valebant: Israelitis verò tempestas immissa post tergũ minus nocebat, & circundãtes hostes medios multos eorum occiderunt. Est autem hoc verisimile: nam sicut iterum pugnauit Deus contra Chananæos sub Iosue mittendo super eos grãdines magnos & multos, ita vt pluribus mortem lapides q̃ gladius Hebręorum intulerint, Iosue 10. potuit etiã esse ꝙ de cęlo fieret aliquis strepitus super Sisarã & exercitum eius ad hoc quòd territi non auderent resistere Israelitis: sic fuit tempore Samuelis ɔtra Philisthinos, vt patet primo Regum septimo, scilicet. Intonuit dominus fragore magno de cęlo super Philisthijm: & cęsi sunt a facie Israel. Sic etiam 4. Regum septimo, factus est magnus sonitus per noctem, quẽ putantes Siri esse strepitum magnæ militiæ superuenientis, fugerunt relinquentes castra sua plena spolijs. Vel fortè apparuerunt milites venientes de cęlo quos nimis formidabant ipsi Chananęi. De hoc quarto Regum sexto cap.

F

Quomodo stellę pugnarunt contra Sisaram manentes in cęlo. Questio. VII.

QVAERET Aliquis, quomodo stellæ pugnauerunt contra Sisaram? Respondet Rabbi Salomon, quòd stellæ de cęlo incanduerunt, & calefecerunt lutum itinerum, & prę calore cadebant vngulę equorum Sisarę: sic habetur infra. *Vngulę equorum ceciderunt.* Et tunc Sisara fuit impotens ad pugnandũ mutilatis equis. Sed istud ridiculũ est, quia stellę non sic calefaciunt, vt faciant feruere lutum. Etiam quia vngulę equorum non ceciderunt ob hoc, sed propter aliam causam vt infra dicetur. Rabbi Dauid Kimhi, Resp. Rab. Kimi.

G respondet aliter dicens, quòd stellæ manentes in ordine suo pugnauerunt, idest ita velociter pugnatum est conra Sisaram. Litera tamen hoc innuit: sic etiam supra dicitur, dominus in fortibus dimicauit. Aliter respondet idem Rabbi Dauid Kimhi, scilicet quòd stellæ calefecerunt Chananæos exercitus Sisarę nimis: & illi ingressi sunt torrentem Cison, vt refrigerarentur, & aqua occidit eos. Et hoc dicit signare literam infra, scilicet, torrens Cison contraxit cadauera eorum. Sed etiam istud non multum stat, quia magis diceretur tunc pugnare Cison, quàm stellę. Etiam quia ad causandum istum calorem in corporibus Chananęorum non debebãt operari stellę, sed alio modo fieri debebat. Andreas re

H spõdet ꝙ stellę vel corpora cęlestia non pugnauerunt nec egerunt quicquam in isto bello, & redarguit ipse in hoc mathematicos, qui istam victoriam astris tribuunt, sed dicit, quòd est sensus, quòd stellæ pugnauerunt, idest Deus præsidens cęlo, & stellis pugnauit. Sed etiam istud non multum stat, quia non significaretur hoc modo aliquod speciale opus, aut miraculum: & de quolibet vertente posset dici hoc, scilicet quòd stellę manentes in ordine suo pugnauerunt pro illo: nam non potest aliquis vincere, nisi Deus ei dederit. primo Machabæorum tertio, scilicet. Sicut fuerit voluntas in cœlo ita fiat. Idem primo Regum decimo quarto. Dicendum ergo, quòd stellę manentes in ordine suo pugnauerunt contra Sisaram,

I quia fortè sidera videbant inflammata venire super exercitum Sisarę, & hoc quia fortè aliquæ cometæ vel succensiones flammarum dimittebantur ab alto, quasi sidera caderent, quæ vulgares ignem esse putant, & ista peruenientia ad Chananæos exurebant quos tangerent. Maius tamen malum erat, quod per timorem incutiebant: nam æque turbati currus huc illucque trahebant per prona, & abrupta, & sic cadebant equi, & currus, atque ascensores, & frangebantur currus, & moriebantur ascensores, & equi fracturam patiebantur membrorum: & hoc est quod supra dicitur, scilicet vbi collisi sunt currus, scilicet cadendo per abrupta in præceps ac baratrum. Et hoc modo equi timore & rabie stimulati, impetu magno

K ferebantur in torrentẽ Cison, & Cadumim, & suffocabantur equitantes. Hoc etiam est, quod infra dicitur, scilicet quòd vngulæ equorum ceciderunt, scilicet cùm discurrerent per loca petrosa, ac abrupta, & caderent de altissimis in præceps. *Torrens Cison contraxit cadauera eorum.* Hoc fuit quando fugientes viri Sisarę ab Israelitis præ timore, & turbatione mentis inciderunt in torrentem Cison, & Cadumim: nam apud istos torrentes bellum factum fuit, & specialiter apud torrentem Cison, vt patet præcedenti capitu. Et dixit, quòd contraxit cadauera eorum, idest collegit, scilicet quia multi in eo mortui sunt. In Hebræo habetur. *Torrens Cison contraxit eos.* Idest simul mortuos traxit, & pertinet ad idem. *Torrens Cadumim.*

Iste

Iste erat alius torrens circa torrentē Cison, & in hunc quoque multi Chananæorum lapsi sunt. Cadumim secundum Hebręos potest esse nomen commune & proprium: si sit nomen commune, signat antiquitatē, & est sensus quòd torrens antiquitatum contraxit cadauera eorum, scilicet mare rubrum, quod vocatur antiquum, quia antiquitus transierunt Israelitę per illud, scilicet quando exierunt de Aegypto. Sed istud nimis alienum est a sensu literę, quia hic agitur de bello contra Sisaram, & est idem cōtextus, ideo ista particula torens Cadumim non potest trahi ad aliam historiam longè distantem, ideo litera nostra posuit Cadumim pro nomine proprio. *Torrens Cison*. Est sententia decurtatè repetita, idest torrens Cison contraxit cadauera eorum sicut supra dicitur. *Conculca anima mea robustos*. Incitat se Debbora ad se exaltādū propter istam victoriam, & contemnendum Chananęos, scilicet conculca anima mea robustos, idest Chananæos, qui gloriantur in robore suo, & non in potētia Dei: nam hi cito conculcantur. Vel potest intelligi de conculcatione reali, scilicet quòd aliqui de Chananæis ducti fuissent de bello ad terram Israel, vt Israelitæ ponerent pedes super colla eorum, sicut factum est Ios. tempore, regibus quinq; Ios. 10. & postea occiderentur, & Debbora posuit pedes super colla istorū. Hoc satis est verisimile, quia supra dicitur: Surge Barac, apprehende captiuos tuos fili Abinoem, vt ibi declaratum est. *Vngulę equorum ceciderunt*. Idest confracti sunt pedes equorum, & vngulę in bello: & significatur causa, cùm subditur. *Fugientibus in impetu, & in præceps ruentibus fortissimis hostium*. Idest hoc factum fuit propter cursum immoderatum: nam tanto fuerant Chananæi timore concussi ardente desuper cęlo, & flammarum globis in modum stellarum venientibus vsque ad eos, quòd non poterant se, aut equos continere: sed fugiebant impetuosè per quācunque partem possent, & accidebat quòd caderent de altis rupibus in præceps, & confringebantur currus, & equorum vngulæ ac ipsi hostes peribant. In Hebræo habetur. *Tunc confracti sunt calcanei ab hinnitibus fortium*. Est autem ista litera valde decurtata more Hebręo, scilicet tunc confracti sūt calcanei, idest vngulæ equorum, sicut dicit litera nostra: cùm autem dicitur ab hinnitibus fortium: est sēsus quòd fortes, idest hostes hinniebant, scilicet fremebant mente, sicut hinnientes: & prę istorum impetu, & turbatione ceciderunt vngulæ equorum, scilicet quia fortissimi hostium turbati mente & fugientes permittebant equos ire quocunque vellent, vel ducebant eos per loca confragosa & præcipicij, & cadentibus equis frangebantur vngulę. *Maledicite terræ Meroz*. Nicolaus dicit quòd Meroz est nomen dęmonis, qui incitauit Sisaram ad veniendum in pugnam contra Israel. Et est sensus: maledicite terræ Meroz, idest terrę Chananęorū subiectę huic dæmoni: maledicite habitatoribus eius, scilicet Chananęis, qui habitant cum eo: & hoc quia non venerunt ad adiutorium domini, sed magis è cōuerso venerunt in pugnam contra Israelitas. Sed iste sensus valde alienus est, quia dicitur hic, quia non venerunt in adiutoriū: est tn̄ adiutoriū qn̄ est bellū cōstitutū. Chananęi aūt fuerunt, qui pugnauerūt: ergo nō poterat dici de ipsis, quòd non venerunt in adiutoriū, sed deberet dici quòd non venerunt in pręlium. Item quia maledictio nunquam ponitur, nisi pro peccato cùm sit pæna: Chananęi tamen non tenebantur adiuuare Israelitas in bello: ergo non erat eis maledicendum, quia non veniebant in adiutorium eorum, ergo alii erant hi, qui tenebantur adiuuare Israelitas. Est ergo Meroz nomen terrę cuiusdā existentis apud locum belli, & habitatores illius noluerunt venire ad

Nicolai opinio de Meroz.

Boc. opin. de Meroz.

A bellum, ideo maledicuntur: alii verò qui longe erāt a loco belli, quamquam increpantur quòd non venerint, sicut patet supra de multis tribubus, tamen non maledicuntur. *Dixit angelus domini*. Iste angelus est Michael, qui est princeps Hebręorum, vt patet Dani. 10. & iste tanquam dux iussit maledici illi terræ, quę noluit ire ad bellum. Alii dicunt quòd iste angelus fuit Barac princeps belli, qui vocatur angelus domini eo quòd a deo missus est ad istum bellum, vt patet prę cedenti cap. Et in Hebręo quicunque nuncius vocatur angelus, quia idem nomen est pro vtroque. Est sensus quòd Barac iussit maledici huic terrę, quia ipse cùm esset dux belli poterat his imponere pęnā nō euntibus, si moniti fuissent illuc ire. *Maledicite habitatoribus eius*. Scilicet non solùm maledicite terrę, sed
B etiam habitantibus in ea: imò magis maledicendum est habitatoribus, quia ipsi peccauerunt & non terra. *Quia non venerunt ad auxilium domini*. Vocatur auxilium domini, non quòd Deus egeat auxilio, sed quia bellum Israelitarum quando boni erant vocatur bellum domini, & hostes eorum vocantur hostes dei: patet Exod. 23. cap. ideo consequenter auxilium eis pręstitū dicebatur auxilium Dei. *Et in adiutorium fortissimorum eius*. Fortissimi dei vocantur famuli dei fortissimi, qui se exposuerūt huic bello, scilicet Zabulon, & Nehpthali & alii qui cum eis descenderunt, scilicet de Machir, & Isachar, vt patet infra in litera.

C *An peccauit Dobbora prouocando Israelitas ad maledicendum terrę Meroz.*
Quæst. VIII.

QVAERET aliquis, an peccauit Debbora prouocando Israelitas ad malidicendum terræ Meroz. Aliquis dicet, quòd sic: quia diabolo, qui est pessima creatura, non est maledicendum, ergo a fortiori nec aliis rebus. Patet hoc, quia cùm Michael Archangelus disceptaret cū diabolo super corpore Moysi, & nollet satana quiescere iussis Dei, Michael non ausus est maledicere ei, quamquam merebatur illud, sed dixit, imperet Deus in te Satan, vt patet Iudę vnico
D capit. vnde ibi valde arguuntur illi, qui maledicunt indifferenter cuicunque rei. Item dicetur, quòd nō est verisimile, quòd Angelus hic iusserit maledicere, qa ipse Angelus noluit maledicere diabolo in canonica Iudę. ca. vnico. Rn̄dendū, ꝙ maledicere siue infligat iustè, siue sine causa iniustū est. Attendēdum est tamen, quòd qui maledicunt nullam causam habentes semper peccant, qui verò habent causam, aut habent iurisdictionem ad hoc imponendum, aut non: si non habent, peccant: quia maledictio est pęna quædam: non tamen quilibet sua auctoritate debet pęnas infligere male agenti, sed solùm ipse iudex: etiam siquis passus fuerit non potest licitè maledicere ei, a quo iniustè patitur, quia iam ipse propria auctoritate im-
E poneret pęnam lędenti, quod non licet. Hoc autem verum est, nisi nō habens iurisdictionem moueatur a Deo ad maledicendū ex dispensatione quadam, quia tunc licitum opus est. Sic fuit in Dauid, qui maledixit montibus Gelboe secūdo Regum primo. Qui autem non mouetur, peccat. Sic patet de Iob, qui arguitur, quia dixit, pereat dies in qua natus sum: Iob tertio. Si autem maledicere sit ab illo, qui habet iurisdictionem, licita est: sicut pęnę alię infligūtur licitè ab habēte iurisdictionem, cū causa subsit, ita & maledictio licitè imponeretur, cùm sit pęna quædā: sic de patet maledictionibus, quas imposuerunt Israelitę super non obseruantes legem, vt patet Deuterono. 27. Nam quantum ad illud habebāt auctoritatem a Deo,

Maledicere vt sit licitum.

Iob peccauit maledicendo.

qui iussit illas poni: sic etiam Ecclesia cum anathematizat, imponit maledictiones super excommunicatos, vt patet ex forma anatematizandi. De Debbora dicendum est, quòd non peccauerit, dicendo ꝙ maledicerent terræ Meroz: quia Angelus Domini mandauit hoc, sed Angelus nunquam iubet nisi quę recta sunt, & a Deo volita. Et si accipiatur Angelus Domini pro ipso Barac. Dicendum, quòd non peccabat Debbora hoc dicendo, nec Barac imponendo maledictionem, quia Barac erat iudex Israel, & habebat iurisditionem, ideo poterat proferre istam sententiam: si autem accipiatur Angelus Domini pro ipsa Debbora, ita quòd ipsa pro se loquatur, sicut vult historia scholastica, erit licita maledictio, quia ipsa loquebatur propheticè Deo mouente, ideo quodcunque dicebat, rectum erat.

An ex maledictione Debboræ aliquid sit secutum: & quando ex maledictione sequitur effectus, & quando non. Quæst. IX.

QVAERETVR vlterius, an ex ista maledictione aliquid secutum fuerit. Respondendum, ꝙ non constat an euenerit aliquid: imò non constat an fuerit interposita aliqua maledictio, quia solū Debbora hortata fuit hic Israelitas ad maledicendum terrę Meroz: sed non dicitur, quòd ipsa maledixerit illi terrę nec aliquis de Israelitis, ideo an maledictio euenerit, non est inquirendum. Dicendum autem est, quòd quando quis habet auctoritatem maledicendi, & maledicit, quòd euenit id quod imprecatur ipse ꝑ maledictionem. Sic patet de Paulo, qui habebat auctoritatem tradendi hominem dęmoni per inuocationem tanquam iudex: & hoc est maledicere, & inuocauit hoc super quēdam iuuenem Corinthium, & venit in eum dęmon, vt patet primę Corin. cap. 5.

Qñ maledictio cōprehendit maledictū

Generaliter etiā dicendum, ꝙ quascunq; maledictiones imprecantur iudices habentes auctoritotem hoc faciendi, certissime euenient, nisi ille in quem petuntur euenire doluerit, & sic obtinuerit solutionem a Deo, & quia hoc modo parentes habēt quandam auctoritatem super filios, non in modum iudicum, sed vt illorum, ad quos res pertinet quasi totaliter, quia filius est pars patris, quinto Ethicorum, possunt maledicere, & si interdum filiis maledixerint eueniunt mala, quę impræcantur sic patet Eccle. tertio, scilicet, Benedictio patris firmat domos filiorum, & maledictio matris eradicat fundamenta.

Maledictio parentum in filios quantum valeat

Interdum etiam, qui iurisdictionē non habent, sed mouentur a Deo, vt maledicant faciūt maledictiones suas euenire: sic patet de Dauid, qui maledixit montibus Gelboe dicens: Montes Gelboe, nec ros, nec pluuia descendat super vos, nec sint ibi agri primitiarum, quia ibi abiectus est Clypeus fortium. Patet hoc secundo Reg. 1. capit. Hęc autem euenisse ferunt auctores certissimi: nam super montes illos pluere nūquam dicunt, vt ait historia scholastica. Si igitur maledictio a Debbora, vel Barac posita fuisset super terrā Meroz, certissimè euenisset, quia iustè ponebatur, & ab illis quę habent auctoritatem imponendi eam. *Benedicta inter mulieres.* Hic fuit actus suus valde vtilis Israelitis, & animositatis magnæ in fęmina, ideo sine laude non debuit præteriri: sic enim cōmendabatur Iudith occiso Holoferne, & canebat coram ea totus Israel: Iudith vlti. capit. Sciendum autem quòd, vt declaratum fuit pręcedenti cap. in actu Iahel aliquid fuit laudabile, & aliquid vituperabile: hic autem non laudatur simpliciter, sed solùm inquantum benè egit. *Benedicta inter mulieres Iahel.* Idest benedicatur plusquam cęteræ mulie-

F res, quia nulla mulier illo tempore tantum Israelitis contulit. *Vxor Haber Cinæi.* Dicitur hoc ad differentiam, quia aliæ mulieres vocabantur Iahel. *Benedicatur in tabernaculo suo.* Dupliciter potest exponi ista litera: vno modo, quòd benedicatur in tabernaculo suo, idest augeatur, & multiplicetur nimis in rebus domesticis: Benedicere enim importat multiplicationē. Est autem benedictio in tabernaculo, quando multiplicantur res domesticæ, vel familiares: & quia felicitas fęminarum reputatur ipsa domus opulenta, & tranquillitas, imprecata est Debbora super Iahel benedictionem in tabernaculo. Alio modo intelligitur: benedicatur in tabernaculo, idest manens in tabernaculo suo benedicatur, quasi dicat: vsque huc bene- **G** diximus euntibus ad bellum: manentibus autem in tabernaculis ex parte malediximus, & ex parte eos redarguimus: ipsa tamen Iahel quamquam mansit in tabernaculo, benedicatur in tabernaculo, quia tantum ipsa egit in tabernaculo, sicut bellatores in pugna, s. quia in domo sua occidit Sisaram. *Aquam petenti lac dedit.* Ad quid dederit lac declaratū est pręcedenti cap. & laudatur hic de isto, quia fuit quędam conueniens cautela ad occidendum Sisaram, quòd daretur ei lac: nam sic facilius sopiretur, & esset sopor grauior, haberetque maiorem opportunitatem ad occidendum eum, quàm data aqua. *Et in phiala principum obtulit butyrum.* Ponitur hic phiala non pro vase angusto, quod est ad potum ministrandum, sicut **H** communiter accipimus, sed pro quodam vase amplo, quòd peluis vel catinum appellatur. Et dicitur, quòd obtulit butyrum, non quòd verè illud obtulerit, sed ponitur quasi ad repetendum sententiā de lacte, quia lac, & butyrum coniuncta sunt. Vel forte postquam obtulit lac etiam dedit ei butyrum, vt comederet. Dicitur autem in phiala principum: non quòd illa phiala esset aliquorum principum, sed quia tunc fuit applicata ministerio principum. *Sinistram manum misit ad clauum.* Scilicet quando voluit percutere Sisaram in capite. *Et dexteram ad fabrorum malleū.* Accepit malleū in manu dextra, quia illa est ad opus certior & accommodatior. Vocatur malleus fabrorū, quia fabri ferrarii vtuntur illo magis quàm alii artifi- **I** ces. *Percussitq; Sisaram.* Scilicet transfigendo clauum vsque ad terram. *Quærens in capite vulneris locum.* Idest eligens in quo loco eum percuteret, vt facilius moreretur: & quia tempora sunt ad hęc aptiora percussit in eis. *Tempus valde perforans.* Scilicet quia fortiter percussit: ideo suffecit vnica percussio ad inferendū mortem Sisarę. *Inter pedes eius ruit.* Istud proprie pertinet ad eos, qui vulnerantur stantes, vel sedentes, & cadūt ad pedes vulnerantis, sed nō fuit sic de Sisara, quia ipse iacebat in terra extentus, & sic potuit clauus configi cum terra. Dicitur tamē, quòd ruit inter pedes eius, idest ante pedes eius mortuus est. *Defecit.* Idest viribus, quia euacuatus est sanguis, & vulnus erat magnū. *Mortuus est.* Scilicet quia vulnus erat incurabile, & qua- **K** si immediate post percussionem mortuus est. *Ante pedes illius voluebatur.* Non est sensus, quòd Sisara surrexerit, vel saltem motus fuerit de loco suo, quia clauus infixus capiti erat cōfixus cum terra, & sicut ipsa confixit, ita manebat quousque venit Barac: nam dicitur præcedenti capitul. quòd Barac ingressus in domum Iahel vidit Sisaram mortuum, & clauum infixum in tempore eius: sed est sensus, quòd illico, vt percussus est Sisara fuit caput eius confixum, & non potuit illud mouere, sed mouebat pedes: & mouebatur paululum per terram. *Et iacebat exanimis, & miserabilis.* Idest postquā percussus est, iacuit exanimatus corā Iahel, & miserabilis. i. factus miser, s. q quondā in tāta rerū celsitudine pręsidebat, nunc instātanea calamitate

mitate fęminea dextra fugitiuus, & latens occubuit: In Hebræo habetur pro tota ista clausula alia litera, scilicet. *Inter pedes suos incuruatus est, cecidit, cecidit iacuit inter pedes suos, cecidit iacuit vbi incuruatus est: ibi cecidit damnificatus, vel læsus.* Sententia totis istius literę est, quòd Sisara mortuus est ante pedes Iahel. Est autem hic litera Hebraica superflua nimis: ita quòd litera nostra studens sententiæ soli non potuit ponere tot verba, licèt fecit ea diuersa: nam hic nullum verbum est nisi iacuit, cecidit, incuruatus est: & tamen ponũtur septies eo quòd fit repititio superuacua, ideo non fuerũt posita in litera nostra septem verba, sed solum quinque: quia non potuerunt plura reperiri diuersæ significationis quantum ad hoc: & vbi dicitur damnificatus vel læsus, literà nostra posuit exanimis, & miserabilis; quia ista fuit læsio, quam ibi suscepit Sisara. Quidam autem turpissimus Talmudista exponit, quòd septies Sisara carnaliter cognouit Iahel: & hoc inducit, quia septies ponitur hic cadere, vel incuruari inter pedes Iahel, talia tamen consueuerunt poni in Hebræo pro cognitione carnali. Sic patet Iob trigesimo primo capit. cùm dicitur: si deceptum est cor meum super mulierem, & si ad ostium amici mei insidiatus sum, scortum sit alterius vxor mea, & incuruentur super eam alij. Sed ista expositio est infandissima: nam dato quòd accidisset (quod nequaquã veresimile est) vt patet ex multis consideranti conditionem temporis, & personarum, & opportunitatis, de quibus non expedit loqui: nunquid scriptura laudasset Iahel de hac turpitudine? quid enim aliud foret nisi sacrã scripturam scenicam meretriculam constituere, quæ relatis suis turpitudinibus delectetur? sed hoc adhuc in poetis impudicum est. Patet ergo quantum iudęi miseri, & vecordes atque deliri sint. *Prospiciens per fenestram vlulabat mater eius.* Hic ponitur planctus, & querela pro tardo reditu Sisarę. quamquam enim mater Sisarę sciret Iudæos impares potentia esse Sisarę, ita vt vix expectare auderent eum in campo, tamen quia diligebat eum nimis, solicita erat, timebat id quod nõ iudicabatur possibile. Ista est enim conditio amoris: sic quidem ait Ouidius in libro heroidum Epistola Penelope ad Vlyssem, scilicet.

Res est soliciti plena timoris amor.

D Aspiciebat ergo mater Sisarę per fenestram, quando videret redeuntem Sisaram de bello, & quia tardabat vlulabat ipsa & gemebat. *Et de cænaculo loquebatur.* Idest loquebatur de domo. Est sensus, quòd mater Sisarę proter cordis amaritudinem erat inquieta, & non poterat consistere in eodem loco, ideo aliquando erat ad fenestram respiciẽs an veniret, rursus autem domum siue palatium intrabat, & illud vocabatur cenaculum, quia cęnaculum est omnis domus, quæ ad ibi ponendas mensas disposita est, & tamen siue esset mater Sisaræ ad fenestram, siue rediret in cęnaculum semper vlulabat, & loquebatur, quia amaritudo non sinebat eam esse tacitam: nam in Hebręo habetur. *Semper fenestra in vtroque.* Litera autem nostra mutauit nomen, ne videatur repetitio inutilis. *Cur morantur regredi currus eius.* Sisara in curru sedebat, & in eo pugnabat: nam præcedenti capitu. dicitur quòd Sisara de curru desiliens pedibus fugit. De isto curru conqueritur mater eius, quòd tardaret. *Quare tardauerunt pedes quadrigarum illius.* i. rotæ quadrigarum. Repetitio eiusdem sententiæ est, sicut sæpe fit in hoc carmine. *Vna sapientior cęteris vxoribus eius hęc socrui verba respondit.* Scilicet Sisara habebat multas vxores, & cõcubinas, quæ cum matre Sisarę erant, & vna de sapientioribus vxoribus Sisaræ respondit ea, quę sequuntur socrui, idest matri Sisarę. In Hebręo habetur. *Sapientes principissę respondebant, etiam ipsa in se sua dicta reflectebat.* Et secundum hoc volunt Hebræi, quòd ista verba, quę sequuntur erant vxorum Sisarę: & etiam mater sua loquebatur hæc. Sed non est iste sensus, sed potius, quòd sapientes principissę, idest vna vxor principissa de sapientioribus respondit hęc, quę sequuntur, & nihilominus mater Sisarę reflecteret in se sua dicta priora, scilicet quare morantur regredi currus eius. *Forsitan nunc diuidit spolia.* Scilicet non conqueraris, quia licèt multum tardet non moratur in bello, sed in diuisione spoliorum, & hoc prosperum est. Ex hoc patet, quòd mater magis diligit filium, quàm vxor virum, quia mater suspicabatur malum de filio, & vlulabat: concubinę autem, & vxores suspicabantur bonum, scilicet quòd diuideret spolia, & acciperet pulchram fęminam, qui tamẽ magis diligit magis timet, atque solicitus est, quia

Res est soliciti plena timoris amor.

Vt ait Ouidius in libro Heroidum Epistola prima. Sed dices, quòd vxores non suspicabantur hęc, sed dicebant socrui, vt consolarentur eam. Sed non stat, quia dato quòd non putarent ista esse vera, aut verisimilia, tamen cùm possent illa cum quodam vultu non lachrymoso proferre, non tantum dolebant, vt mater, quę vlulabat. Etiam qui vere dolet, non potest alium dolentem consolari, sed istę consolabantur matrem: ergo illa amarior erat. *Et pulcherrima fæminarũ eligitur ei.* Hoc suspicabantur vxores: nam cùm amor vxoris & viri etiam si honestus sit, cęperit quoddam initium ex commixtione semper vxor zelat virum, & vir vxorem: & zelatæ sunt vxores Sisaræ, quòd in exercitu Hebræorum essent puellę speciosę, de quibus eligerentur speciosissimæ pro Sisara. In Hebręo habetur. *Puella puellarum capiti viri.* Et potest esse sensus quòd puella puellarum, idest de numero puellarum captarum in bello eligitur puella, idest vna puella capiti viri, scilicet quòd cuilibet viro daretur vna puella, & diuiderentur per capita virorum. Et est sensus fortè tardat Sisara diuidendo spolia, & dando cuilibet vnam puellam, quia in eligendo eas morabantur. Aliter & melius exponitur ad sensum literę nostræ, scilicet. *Puella puellarum capiti viri.* Idest vna puella speciosior inter cęteras: quia ille genitiuus significat excellentiam, vt flos florum capiti viri, idest eligitur viro capitaneo, scilicet Sisarę, qui erat caput belli: & hunc sequitur litera nostra, quia erat magis ad propositum.

Vxores Sisaræ quare potius suspicatæ sunt de speciosissima fæminarum quam de aliquo alio.
Quęst. X.

QVAERET aliquis, quare vxores Sisarę potius suspicatę sunt de speciosissima feminarũ quã de aliquo alio. Respondetur, quòd secundum conditionem amoris omnis amãs est timens, & solicitus, vt ait Ouidius. & secundum quòd diuersa sunt ea, circa quę est amor, ita sunt varij timores: nam qui solam pecuniam cupit, de solius pecunię habitudine solicitus est: vxores autem cùm viros diligunt, habẽt initium amoris sui ex commixtione carnali, potissime cùm ex commixtione proles nascitur alioquin steriles cito dissoluuntur, vt ait Aristoteles octauo Ethicorum. In hac quoque commixtione conseruatur amor coniugum: nam dum vẽter alicui extraneo non comiscetur, alternus durat amor: si verò ad alienum fiat cõmixtio, cessat omnis vicissitudo amoris.

Et quia vxores diligunt, si bonæ sunt: & si viri cęperint alias diligere, cessabit omnem bonum, quia inter eos sunt maximè suspectę circa viros quòd accipiant alias, & ob hoc, quia si Sisara acciperet aliam fæminam pulchriorem cæteris de filiabus Israel, illam prę ponerent cũctis vxoribus suis, & aliarum minueretur status, magis solicitæ erant vxores Sisarę an sumeret aliquam puellam speciosam, quam circa vitam eius. Mater autem Sisaræ diligebat eum, quia genuerat illum: ideo de sola persona & vita solicita erat. *Vestes diuersorum colorum Sisarę traduntur in prædam.* Idest dantur ei in partem prędæ vestes variorum colorum, scilicet quia colligerentur de terra Israel multę vestes: & de illis partem maiorẽ & potiorem sumeret Sisara. *Et suppellex varia ad ornanda colla congeritur.* Idest etiam congeritur, idest congregatur varia suppellex ad ornãdum colla, idest ad ponendum in collis equorum, vel ad ornanda colla virorum, & fęminarum: vt si colligebantur lapides preciosi, vel alia pulchra iocalia. In Hebręo habetur ex loco illo vestes diuersorũ colorũ. *Spolia tincturarum Sisaræ spolia tincturarum panni præciosi, spolia tincturarum ceruicibus spolij.* Ista litera est superabũdans nimis: quia repetuntur aliqua verba sine sensu: & dicitur. *Spolia tincturarum Sisarę.* Idest traduntur Sisaræ spolia tincturis, idest de pannis tinctis varijs coloribus. Et hoc dicit litera nostra. Vestes diuersorum colorum Sisaræ traduntur. Cùm autem dicitur. *Spolia tincturarum panni preciosi.* Superabundans est, & repetitur eadem sententia per alia verba, vel quasi eadem, scilicet quod illa spolia tincturarum sunt panni preciosi. Cùm autem dicitur. *Spolia tincturarum ceruicibus spolij.* Est sensus, quòd spolia diuersorum colorum accipiebantur pro ceruicibus, idest ad ornandũ colla, & hoc dicit litera nostra: & suppellex varia ad ornãdum colla congeritur: ille autem genitiuus spolij superabundans est, sicut multa alia in sermone Hebræo. *Sic pereant omnes inimici tui Domine.* Ista est conclusio cantici, & finitur in oratione, scilicet quòd Debbora orabat, vt omnes inimici Dei, idest Israelitarũ sic perirent sicut perijt Sisara. Vocantur autem inimici Dei, non quòd Deus inimicos vllos habeat, cùm nihil odisse potest, Sapientię vndecimo: sed quando Israelitę colebant deum, promiserat eis Deus quòd inimicus esset inimicorum eorum, & affligeret affligentes eos, Exo. vigesimo tertio cap. ideo Israelitę vocabant vt cõiter inimicos suos inimicos Dei. *Qui diligunt te sicut sol in ortu suo resplendet ita rutilent.* Idest colẽtes te cuiusmodi erant iudæi, rutilent per eminentiã prosperitatis, sicut cùm sol in ortu suo fulget. Hebræi exponunt hoc de futuro sæculo, & putant hoc esse id quod habetur Esa. 30. f. & erit lux lunę, sicut lux solis, & lux solis septempliciter, sicut lux septem dierum: quod satis conuenienter dici potest: hic tamen non intendebat Debbora nisi de pręsenti prosperitate, quia orauerat quòd oẽs inimici Israel perirent sicut Sisara: nunc orat quòd Israelitæ, qui Deum diligunt semper habeant prosperitatem: & non subdantur hostibus, nec obscuretur eorum fęlicitas aduersa calamitate, sicut non est obscurata lux solis, quando est in ortu, quando totum orbem sua luce lętificat irradiando.

Hebręorũ expositio literæ.

Chronica temporalium euentuum sub Samgar, Debbora, & Barac. Quæst. XI.

CHRONICA temporalium euentuum sub Samgar, Debbora, & Barac, quorum tempora ad idem pertinẽt, scilicet quia sub omnibus simul cõputantur anni quadraginta de quibus dicitur hic ꝙ.

F *Quieuit terra annis quadraginta.* In principio horum annorum regnabat apud Athenien. Erichthonius secũdus in hoc nomine, cuius anni 14. fuerant completi anno, quo mortuus est Aod, vt declaratum est supra tertio in fine. Restabant ergo de regno suo triginta sex anni ad complendum 50. postquã regnauit apud Athenas Cecrops secũdus in hoc nomine annis 40. cuius annus 4. erat quando mortus est Barac & completi fuerunt isti 40. annis, de quibus hic. Eo tempore vt ait historia scholastica regnum defecit apud Argos, & translatum est in Micenas. Obijt Liber pater, qui & Bacchus dicitur, & nomine proprio Dionysius: cuius sepulchrum est apud Delphos iuxta Apollinem aureum. Pingitur vero muliebri corpore, quia mulie-
G res militantes in suo exercitu habuit. Hoc tempore Ilium, qui Troia dicta est, ab Iliorege sic nominato, condita fuit. Milletus quoque ciuitas Gręciæ tunc cõdita est. Quæ verò dicuntur de Libero patre, siue Dionysio secundum Paulum Orosium lib. primo de Ormesta mundi, longe ante fuerunt, scilicet quinque annis ante exitum Israelitarum de Aegypto, qui fuit annus ante vrbem conditam octingentesimus decimus.

Troia quæ tẽpore dicitur.

CAPITVLVM VI.

ECERVNT autem filij Israel malum in conspectu Domini: qui tradidit illos in manu Madian septem annis, & oppressi sunt valde ab eis. Fecerunt que sibi antra, & speluncas in montibus, & munitissima ad repugnandum loca. Cunque seuisset Israel, ascendebat Madian, & Amalec, cæterique Orientalium nationum: & apud eos figentes tentoria, sicut erant in herbis cuncta vastabant vsque ad introitum Gazæ: nihilque omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israel, non oues, non boues, non asinos. Ipsi enim, & vniuersi greges eorum veniebant cum tabernaculis suis, & instar locustarum vniuersa complebant, innumera multitudo hominum, & camelorum, quidquid tetigerant deuastantes. Humiliatusque est Israel valde in conspectu Madian. Et clamauit ad Dominum postulans auxilium contra Madianitas. Qui misit ad eos virum prophetam, & locutus est: Hæc dicit Dominus Deus Israel: ego vos feci conscendere de Aegypto, & eduxi vos de domo seruitutis, & liberaui de manu Aegyptiorum, & omnium inimicorum, qui affli-

H Supra 3. & 4.

I Tyrrhe- Tyrrhe- prouincia & mari nomen inde dit.

K

fligebant vos: Eiecique eos ad introitum vestrum, & tradidi vobis terram eorum, & dixi: Ego Dominus Deus vester, ne timeatis Deos Ammorrhæorum, in quorum terra habitatis. Et noluistis audire vocem meam.

Fecerunt autem. Descripta fuit in præcedentibus tertia tribulatio inflicta per reges Chananæorū, hic subditur quarta tribulatio inflicta per reges Madianitarū, & Ammonitarum. Fuerunt autem Israelitæ liberati ab ista tribulatione per Gedeonem. Et diuiditur in duas partes. Primò ponitur pars principalis, secūdò incidentalis, infra nono cap. prima in duas, primò ponitur tribulatio, secūdò a tribulatione liberatio ibi. *Qui misit ad eos.*

Quarta tribulatio hebræorum sub Madianitis, & Ammonitis.

Nunquid hic sit ordo continuus.
Quæstio. I.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic sint continuata ad precedentia, vel sit ordo mutatus. Respondendum est, quòd ordo continuatus est, quia prius Israelitæ liberati fuerunt de manu Iabin, quàm de manu Madianitarum: hic autem agitur de plaga, quàm intulerunt Madianitæ Israelitis. Dicendum etiam, quòd istud cœpit pauco tempore post ea, quæ habentur precedenti capitu. nam ibi ponitur totum tempus, quo durauit Barac, in quo Israelitæ non declinauerunt ad idola: illo autem mortuo quamquam aliquanto tempore manserint Deum colentes, cito tamen deseruerunt eum, & Deus illico tradidit eos in manus Madianitarum: ista enim erat conditio Israelitarum, scilicet quòd tēpore iudicis cuiuscunque non colerent idola, & illo mortuo colerent ea multo magis quàm prius, supra secundo capitu. Hic tamen agitur de persecutione facta per Madianitas, ergo modicum fuit inter complementum quadraginta annorum, de quibus precedenti capitu. & principium huius persecutionis per Madianitas. *Fecerunt filij Israel malum in conspectu domini.* Istud malum erat, quòd colebant idola, quia istud vocatur malum per excellentiam, & alia in comparatione huius non reputabant mala a Deo in Iudeis, & hoc erat commune in Iudæis: nam dicitur supra secundo quòd mortuo iudice quocunque declinabant Israelitæ ad idola, & faciebant peiora quàm prius.

Israelitarū conditio penes idola.

Quare dicitur hic, quòd fecerunt malum Israelitæ.
Quæst. II.

QVAERETVR secundum Rabbi Salomon, quare dicitur hic quòd fecerunt malū Israelitę, cum supra tetio, & quarto, & alijs locis dicatur: addiderunt filij Israel facere malum. Respondit Rabbi Salomon, quòd in omnibus alijs vicibus non erant remissa peccata Israelitarum ideo peccata superueniētia dicebantur superaddita prioribus: nunc aūt erant remissa omnia peccata precedentia per canticū Debborę in precedenti capitu. ideo dicitur: fecerunt malum, scilicet nunc nouiter cæperunt non existentibus peccatis veteribus. Sed istud non stat quantum ad aliquam partem Prima pars est falsa, scilicet ꝙ in præcedentibus vicibus peccata non erant remissa. Nam aut loquimur de peccatis illis quantum ad culpam, vel quantum ad penam. Primum non stat: nam Is-

A raelitæ clamabant ad dominum, & dabat eis saluatorem, qui liberabat eos de manu hostium, vt patet supra tertio, & quarto: si tamen non fuissent abolitę culpę Israelitarum, non dedisset eis saluatorem, quoniam non exaudiret eos: nam orationes peccatorum non exaudit dominus, Ioan. nono: ergo quando habebant iudicem, remissæ erant culpę. Item quia dicitur, quòd antequam daretur iudex Israelitis clamabant ad dominum, per quod innuitur contritio, & oratio lachrymosa, ista autem causant remissionem peccatorum. Item toto tempore, quo aliquis iudex principabatur, Israelitę colebant dominū: ergo iam recesserāt a cultu idolorum, & consequenter non manebant in peccato priori. Quod autem quantum ad penam remissę essent iniquitates, apparet, quia pena, quę dabatur a Deo pro his, erat quòd tradebatur Israel in manu hostium, & ab hac liberabantur per iudicem aduenientem: ergo erat remissum peccatum quantum ad penam, & sic debet teneri generaliter, quod quandocunque moriebatur aliquis iudex, remissa erant peccata Israelitarum preterita quantum ad culpam, & penam. Secunda pars dicti non stat, scilicet quòd per canticum Debborę nunc fuerant remissa peccata omnia preterita: & ista non stat, quia dato quòd temporibus preteritis nullum peccatum fuisset remissum, sicut isti presupponunt non remittuntur omnia per cāticum. Et primo patet, quia non remittebatur aliqđ peccatum, quia peccatum quantum ad culpam sola contritione deletur, Ezechi. decimo octauo: Quacunque hora imgemuerit peccator, peccati eius non memor ero: sed per istum canticum non conterebantur Israelitę de peccatis preteritis, quia poterant illud cantare non dolendo de peccatis, cum multotiens peccatores ennarrent iustitias domini: iuxta illud Psal. 49. Peccatori autem dixit Deus, quare tu enarras iustitias meas, & sumis testamentum meum per os tuum? Item dato, quòd velles quòd illi, qui cantabant istū canticum cantarent contriti corde, & per hoc remitterentur peccata illorum, tamen non omnes Israelitę hoc cantauerunt, sed Debbora, & Barac, vt patet precedenti capitu. Si autem dicas, quòd quamquam isti soli cantarent, tamen cantabant nomine omnium Israelitarum, & proficiebat eis. Adhuc non potest stare, quia non fuit istud canticum pro omnibus, sed solùm in laudem eorum, qui exposuerunt se morti. Vnde dicitur: qui sponte obtulistis vos discrimini, benedicite Domino, & tamen non omnes iuerunt ad bellum de Israel: sed quidam maledicuntur, quia non iuerunt, vt dicitur de terra Meroz, scilicet. Maledicite habitatoribus terræ Meroz, dicit Angelus domini. Alij autem increpantur, sicut Ruben, Gad, Dan, Aser, & aliæ tribus: ergo non poterant per canticum dimitti omnia peccata preterita. Dicendum ergo, quòd omnia peccata Israelitarum, propter quę tradebantur in manu hostium dimissa erant, quando moriebatur aliquis iudex: dicitur tamen aliquando: addiderunt facere malum, scilicet quòd non fuerunt contenti malis, ꝙ fecerunt tēpore precedenti, sed etiā nunc alia mala adiungebant: hic autem ponitur, fecerunt, nō ad significādū aliquid speciale, sed quia non curat scriptura distinguere, an dicatur addiderunt, vel fecerunt. *Qui tradidit eos in manu Madian septem annis.* Idest dedit eos sub potestate Madianitarum septē annis, vt affligerentur: & non solùm sub Madianitis, sed etiam sub Ammonitis, & aliis populis orientalibus, vt patet infra in litera, & sequenti cap.

Peccantiū orationes non exaudit dominus.

B

C

D

E

Quomodo Israelitæ in manu Madian tradi poterant. Quæst. III.

QVAERET aliquis, quomodo poterant tradi Israelitæ in manu Madian, cùm nunc non essent Madianitę. Respondendum, quòd Madianitę nunc erant in magna multitudine, ita vt subiici possent eis Hebræi. Sed obiiciet aliquis, ꝙ non essent, quia Israelitæ deleuerant omnes Madianitas, vt patet Num.31. nam non reliquerunt, nisi fęminas virgines, reliquos autem tam viros, quā fęminas magnos, & paruos occiderunt eodem cap. Respondendū, quòd nunc erant multi Madianitæ, quia licèt Israelitæ occiderunt omnes Madianitas, quos habere potuerunt: multi tamen conspecta durissima clade bellorum ante tēpus belli de terra fugerūt, alij verò in ipso bello existētes, cùm se Israelititis inferiores viderent fugerūt ad alias gentes, & isti multi erant. Recedentibus autem de terra illa Israelitis redierunt isti in terrā suam, & breuiter multiplicati sunt ad magnum numerum, quia illi, qui fugerant multi erant: etiam quia a tempore, quo ista facta sunt de pugna Madian vsque ad tribulationem istam Israelitarum transierunt anni multi, in quibus possent Madianitę multiplicari ad magnum numerum. Quod patet, quia illud bellum factum est vltimo anno exitus de Aegypto ad intrandum terram Chanaan, scilicet 40. anno quo steterant in deserto. Quod patet ex ordine libri Numerorum: nam iā peruenerant circa Iordanem ad mansionem penultimam, quando fecerunt istud bellum, quia habetur de aduentu apud Iordanem Nume. vigesimo primo, & tamen postea habetur de pugna cōtra Madian Nume. trigesimo primo: ergo iam peruenerant ad Iordanem. Item quia Aaron mortuus fuisset anno 40. ab exitu de Aegypto 5. mense, vt patet Nume. trigesimo tertio, mors tamen sua fuit in monte Hor Nume.20. & hoc multo antequam venirēt ad locum, de quo iuerunt ad pugandum contra Madian, vt patet ex ordine libri Numerorum: ergo bellum istud fuit anno quadragesimo ab exitu de Aegypto. Accipiantur ergo quadraginta anni, quibus iudicauit Hothoniel, sub quibus comprehenduntur tempora Iosue, vt declaratum est in prologo libri huiꝰ, & supra tertio his addantur anni 80. sub Aod supra tertio, deinde iūgantur quadraginta anni sub Barac & Debbora precedenti cap. qui sunt 160. anni, in quibus poterant Madianitę multiplicari nimis: nam Israelitę quando ingressi sunt in Aegyptum erant solum 70. computatis magnis, & paruis Gene.46. & Exod. primo, & tamen ibi existētes solis ducentis quindecim annis, vt declaratum est Gen.15. multiplicati sunt intantum, quòd in exitu erant sexcenta millia peditum absque paruulis, & mulieribus: Exo.12. cap. ergo Madianitæ in cētum sexaginta annis poterant multiplicari ad magnū numerum. Item simile fuit de Amalechitis: nā Saul pugnauit contra illos, & deleuit eos neminem derelinquens masculum aut fæminam primo Reg. 15. tamen post paucum tempus Dauid pugnauit contra Amalechitas primo Reg. 17. & 30. hoc autem, quia tēpore belli multi fugerunt de bello, & de terra: & finito illo redierunt, & populauerunt eam: sic ergo facile fuit nunc multos esse Madianitas. *Et oppressi sunt valde ab eis*. Modus oppressionis infra ponitur, scilicet quòd vastabant totam terram Israel, ita vt nihil eis ad cibum relinquerent, sed omnia cum gregibus suis, & iumentis comedebant, & depascebantur. *Fecerunt que sibi antra*. Idest fecerunt caueas in montibus, in quibus laterent propter timorem aduenientium Madianitarum, quia non solùm vastabant terram, sed ēt occidebant habitatores eius. In Hebręo habetur. *Me-*

F *nacharoth*. Quod Hebręi exponunt, idest luminaria, eo quòd Macharoth deriuatur de luce, vel lumine, & putant aliqui Hebręi, quòd erant ista luminaria flāmæ cremantes factę in montibus ad ostendendū aliquid a longe per fumum: sicut fit inter pugnantes in confinibus regnorum: sic etiam fecerunt Israelitæ, quando cęperunt vrbem Hay: nam per fumum dederunt signum captę vrbis Iosue octauo. Dicit tamen Rabbi Dauid Kimhi, quòd (Menacharoth) signat caueas habētes aliquas paruas fenestras in uiis, & hoc accepit litera nostra, scilicet. *Antra, & speluncas in montibus*. Aliud genus cauearum in quibus latebant: iste erat modus Israelitarum, scilicet quòd quando timebant hostes, iacebant in montibus, in speluncis, & G fixuris petrarum: sic fuit tempore Saulis quando Philisthini duxerunt magnum exercitum contra Israel, primo Regum 13. scilicet quòd cum vidissent Israelitę se in arcto positos (afflictus enim erat populus) absconderunt se in speluncis, & in abditis, & in petris quoque, & in antris, & in cisternis. *Et munitissima loca ad repugnandum*. Idest quia putabant Israelitæ, quòd non possent se defendere a Madianitis manentes in vrbibus, fugerunt ad loca altissima montium, quę solis ibicibus peruia erant primo Reg.24. & ibi putabant se defendendos de manu Madian. Vocantur autem loca munitissima, non quę erant artificio humano munita aut valle circundata, sed naturaliter habebant fortitudinem ad resistendum ibi hostibus. H *Cunque seruisset Israel*. Hic ponitur modus tribulationis Israelitarum cum gentibus, scilicet quia Israelitę colebant agros, & serebant: Madianitę autem, & alię gentes comedebant fructus eorū. *Ascendebat Madian, & Amalec*. Scilicet postquam seruerant, & creuerat seges antequam peruenirēt ad maturitatem vel spicam, veniebant Madianitę, & Amalechitę. Istę gentes fauebant sibi inuicem contra Israelitas: nam Deus qui volebat percutere Israelitas concordabat gentes istas, vt vnanimiter conuenirent contra Israelitas, & magis possent eos affligere: sic etiam supra tertio, Deus concitauit Moabitas contra Israel, & coniunxit eis filios Ammon, & Amalec. Quomodo autem Deus vniret corda istarum gentium ad persequendum Israel, I declaratum est supra tertio. In Hebręo dicitur. *Veniebant Madian, & Amalec*. Sed idem est. *Et cęteri orientalium nationum*. Idest etiam omnes alię nationes orientales veniebant. Vocantur hic orientales: qui habitāt ad orientem terrę habitabilis, vt Indi, & alię gentes: sed quicunque populus est magis propinquus orienti quàm alius, etiam si sit sibi propinquus vocatur orientalis respectu eius, sic patet de Madianitis, & Amalechitis, qui vocantur orientales respectu terrę Iudęorum: manifestum tamen est, quòd vtraque harū terrarum est coniuncta terræ Iudęorum. Nam terra Amalec est coniuncta terrę Iudęorum ex latere meridiano, & est in desertis Arabię, vt colligitur primo Regum 15. & 27. capit. & extenditur aliqualiter ad Oriētem K versus mare rubrum plusquam terra Iudęorum. & quādo Israelitę steterunt in Cadesbarne erāt apud Amalechitas, vt patet Numeri 14. Nam ibi erant in Cadesbarne. Numeri 13. & ibi murmurauerunt: & dixit Deus Israelitis, quia Amalechites, & Chananęꝰ habitant in vallibus cras mouete castra, Numeri 14. Et iterum ibidem dicitur, quòd descendit Amalechites, & Chananęus, qui erat in montibus, & persecutus fuit Israel vsque horma: est tamē Cadesbarne iuxta terram Israel, scilicet in latere suo meridiano, vt patet Numeri 34. & Iosue 15. sic etiam Madianitæ sunt apud terram Chanaan: nam Israelitę exeuntes apud Iordanem anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, vt declaratum est supra, pugnauerunt contra Madian Nu-

Hebręorū opinio.

Modus tribulationis Israelitarū cū gētibus

Situs terrę Amalec, & Madian.

Num.31.cap.non tamen potuissent pugnare, nisi esset Madian circa terram Chanaan: sic etiam aliæ terræ satis propinquæ terræ Chanaan vocantur ei orientales, scilicet Mesopotamia, siue Haran, vt patet Num.23. cùm dixit Balaam de Haran vocauit me Balach rex Moabitarum de montibus orientis, est tamen Mesopotamia, siue Haran satis coniuncta terræ Chanaan, vt declaratum est eodem capitulo. Hoc modo quidam nostrorum erant putantes, quòd Magi, qui venerunt ad Christum venerint de extremo oriẽtis apud Indos, quia dicitur, ꝙ viderunt stellam eius in oriente Mat.2. erat tamen illud satis propinquum terræ Chanaan. Vocantur autem hic cęteri de nationibus oriẽtalibus, scilicet Moabitæ, Ammonitæ, Idumei, Syri, qui erant coniuncti terræ Iudæorum, & erant magis orientales nominantur, tamen Amalechitæ, & Madianitæ, quia isti erant principales hostes. *Et apud eos figentes tentoria.* Scilicet istę gentes non dominabantur Israelitis manendo in terra eorum, & exigendo tributa, & faciẽdo alias impositiones, sicut Phylisthini tẽpore Saulis dominabantur Israelitarum, & tenebant semper magnã turmã militum in terra Israel, quę vocatur statio Phylisthinorum 1. Reg. 10. & 13. & isti milites cogebant Israelitas ad non habẽdum fabros ferrarios, nec arma 1. Reg. 13. sed veniebant singulis annis in terrã Israel, dum erant segetes virides, & omnia vastabant ducentes secum greges suos, & iumenta. Et dicitur, quòd figebant tentoria apud Israelitas, scilicet, quia ducebãt tentoria, & totam familiam suam, vt aliquanto tẽpore quolibet anno manerent in terra Israelitarum, quousque comederent omnia, q̃ apud illos erant. *Sicut erant in herbis cuncta vastabant.* Idest antequam venirent ad maturitatem consumebant omnia, vt Israelitæ nõ haberent inde aliquos cibos, & iste erat modus ad subijciendum Israelitas in seruitutem defectu ciborum. *Vsque ad introitum Gazæ.* Idest isti populi orientales extendebantur per totam terram Chanaan, & accedebãt vsque ad introitum Gazæ. Est autem Gaza quidam terminus terræ Chanaan, vt patet Gen. 10. cap. scilicet facti sunt termini Chanaan venientibus à Sidone Geraram vsque Gazam, donec ingrediaris Sodomam, & est Gaza in confinio lateris Meridiani, & Occidẽtalis: nam latus Occidentale est mare Magnum Num.34.c. Gaza autem est apud mare Magnum Iosue 15. & ponitur solùm istę terminus Occidentalis ad significandum, quòd istę gentes extendebantur per totam tẽrrã Chanaan: nam istę gẽtes erant oriẽtales respectu terrę Chanaan, cùm dicatur hic, quòd veniebant Madian, & Amalech, & cœteri orientalium nationum, ideo introitus suus erat per frontem orientalem terrę Chanaan: maior autem extensio sua esset si extenderẽtur vsque ad latus occidentale terræ illius, & sic fiebat. Ad quod significandum posita est Gaza, quæ erat in extremitate occidentis terræ Chanaan. Et dicitur: vsque ad introitum Gazæ, idest terræ Gazæ: nam istę gentes non vastabant terram Gazæ, quia illa pertinebat ad Phylisthinos, & istæ gẽtes nõ erant hostes Phylisthinorum, sed Israelitarum. *Nihilq; omnino ad vitam pertinens relinquebant in Israel.* Idest istæ gentes vastabant omnia, quæ habebant Israelitæ, & non relinquebant aliquid viuens in terra eorum, & hoc tam in plantis, quam in animalibus: nã omnes segetes comedebant ante maturitatem: animalia quoque quæcunque habere poterãt ducebant in terram suam, ita vt non maneret Israelitis aliquid de quo viuerent. *Non oues, non boues, non asinos.* Per ista animalia intelliguntur omnia alia quæcunque haberent Israelitæ. Nam ea, quæ ad cibos pertinebant, comedebant istę gentes in terra Israel: iumenta verò ducebant in terram suam. *Ipsi enim & vniuersi greges eorum veniebant.* Idest non veniębant istæ gentes expeditę ad pugnandum: sed ducebãt secum omnes greges suos, & armenta, & iumẽta: hoc autem vt possent vastare omnia terræ nascentia terræ Israel, & vt pascerentur ibi sine labore eo tẽpore, quo ista sufficerent: non veniebant autem expediti ad bellum scientes, quòd Israelitæ non resisterent eis, ita vt pugnare oporteret, sed fugerent in montes. *Cum tabernaculis suis.* Maior pars istarum gentium, scilicet Amalechitę non habent certa habitacula, sed tentoria portatilia habentes, quando expedire putant mutant domicilium, & sic est nunc inter quasdam gentes Africanorum. Portabant ergo isti domos suas, vt manerent aliquanto tempore in terra Israel. *Et instar locustarum vniuersa complebant.* Idest istę gentes cum gregibus suis, & armẽtis replebant totam terram Israel ad modum locustarum: nam gentes erant multæ, & habebant pecora, & iumenta innumerabilia, & extendebantur per totam terrã ad inquirenda meliora pascua, quę inuenire possent, sicut extenduntur locustę super vniuersam faciem terræ. *Vniuersa multitudo hominum, & camelorum.* Intelligitur dupliciter, vno modo referendo ad præcedentia, scilicet quòd veniebant de Amalech, & Madian vniuersa multitudo hominum, & camelorum, quæ erant in terris illis, ideo faciliter destruebant quidquid erat in terra Israel. Alio modo re ferendo ad sequentia, scilicet quòd vniuersa multitudo hominum, & camelorum quidquid tetigerat deuastabat. Sed primus sensus est melior. *Quidquid tetigerant deuastantes.* Idest istæ gentes cum pecoribus, & iumentis quidquid tangebant vastabant, scilicet, quia quamquam non comederent omnia, solo tactu vastabant ea conculcando præ multitudine hominum, & camelorum. Dicitur hic de camelis specialiter, quia terra illa abundabat nimis in camelis potissimè in terra Madian, & in desertis Arabiæ. Sic tangitur Is. 60. f. Inundatio camelorum operiet te, dromedarij Madian, & Epha. *Humiliatusque est Israel valdè in conspectu Madian.* Idest oppressi sunt valde Israelitæ à Madianitis, scilicet deducti ad magnam calamitatem, & non poterant resistere eis. In Hebræo habetur. *Depauperatus est Israel coram Madian, vel miser factus est.* Sed ad idem redit, quia pauperes, qui olim diuites fuerunt depauperantur, & humiliantur. Dicitur autem de solis Madianitis, quia isti erant præcipui hostes, licèt multi alij orientales populi venirent cum eis. *Et clamauit ad dominum postulans auxilium contra Madianitas.* Istud fuit in fine septem annorum, cùm Israelitæ nõ possent aliunde habere liberationem, clamauerunt ad Deum suum, vt liberaret eos: tunc autem doluerunt de peccatis suis præteritis, quia alioquin Deus non liberasset eos. Et credendum est, quòd Israelitæ promiserint tunc Deo, quòd semper colerent eum si liberaret eos, sicut fecerunt infra 10. quando assumptus est Iephte Galadites in iudicem: nam dixerũt: peccauimus, redde tu nobis quidquid tibi placet, tantũ nũc libera nos.

Quando Deus liberabat Israelitas de oppressione à Deo sibi imposita, an totus Israel derelinquebat idola.

Quæst. IIII.

QVAERET aliquis, quando Deus liberabat Israelitas de oppressione, quam imposuerat eis propter illorũ idolatriã: an totus Israel derelinquebat idola, & quomodo Deus conuertebatur ad afflictionẽ Israelitarum. Respondendum, quòd Israelitę toto tẽpore, quo colebant idola intentione indurata, premebantur à gentibus, cùm autem non inuenirent liberatorem, dabat eis vexatio intellectum, iuxta illud Is. 28. & clamabãt ad dominum, vt liberaret eos: & quia sciebant ꝙ non exaudiret eos, quia offenderant eum, nisi

Margin notes: Error quorundã nostrorũ circa aduentũ Magorũ ad Christũ. — Gaza quid sit & vbi.

nisi desererent idola, & conuerterentur ad eum, abijciebant idola, & petebant à Deo, quòd liberaret illos, & colerent eum, & in hoc confitebantur peccatũ suũ: sic patet quando assumptus est Iephte cùm dixerunt: peccauimus, redde tu nobis quidquid tibi placet, tantũ nunc libera nos. Et istud fiebat generaliter quandocunque Israelitæ premebantur à gentibus, & dandus erat aliquis iudex: sic patet 1. Reg. 12. scilicet postea clamauerunt ad dominum, & dixerunt: peccauimus, quia dereliquimus dominum, & seruiuimus Baalim, & Astaroth. Nunc ergo erue nos de manu inimicorum nostrorum, & seruiemus tibi, & misit dominus Ierobaal, & Badan, & Barac, & Iephte, & Samuelem. Et sic videtur, quòd quandocũque mitti deberet quilibet istorum, Israelitæ promittebant Deo, quòd colerent ipsum: nõ solùm hoc, sed etiam actualiter proijciebant à se idola, & tunc Deus adiuuabat eos: sic patet ante sumptionem Iephte infra 10. cùm dicitur: Peccauimus, redde tu nobis quidquid tibi placet: tantum libera nos nunc. Et sequitur: quę dicentes omnia de finibus suis alienorum Deorum idola proiecerunt, & seruierunt domino, qui doluit super miserijs eorum: sic etiam factũ est tempore Samuelis 1. Re. 7. cùm ipse dixit ad Israelitas, si in toto corde vestro reuertimini ad Deum, auferte de medio vestri Deos alienos Baalim, & Astaroth, & dicitur: abstulerunt filij Israel Baalim, & Astaroth. & seruierunt domino soli, & ibi sequitur quomodo pugnauerit pro eis contra Phylisthinos. Sciendum tamen, quòd quamquam aliqua idola manerent inter Israelitas rara, cùm tamen ferè totus Israel deposuisset idola, Deus mittebat liberatores: sic enim fuit hac vice: nam Deus misit Gedeonem in liberatorem, & tamen nondum erant ablatę omnes aræ idolorum, quia in vrbe sua erat quædã ara Baal pertinens ad familiam patris Gedeonis, & Deus iussit ipsi Gedeoni, quòd suffoderet eam, vt patet infra in litera. Credendum est autem, quòd raræ aræ idolorum mansĕrant tunc in Israel, quia iam clamauerãt Israelitæ ad dominum, & iste clamor importat contritionem quandam de peccatis, scilicet, quia dicebant: peccauimus tibi, libera nos, vt supra dictum fuit. *Qui misit ad eos.* Hic ponitur secundum huius capituli, scilicet de tribulatione liberatio. Sciẽdum autem, quòd Israelitæ nunquam à Deo liberabantur, nisi quando dolebant de peccatis præteritis, ideo Deus misit Israelitis repræhensorem, vt verè pęniteant: secundò misit liberationem, vt vincant, ibidem. *Venit autem angelus.* Circa primum dicitur. *Qui misit ad eos virum prophetam.* Scilicet in fine annorum istorum misit Deus prophetam ad Israelitas, vt redargueret eos.

De tribulatione reuelatio.

Quomodo & ad quid missus fuit vir iste propheta, Quæst. V.

QVAERET aliquis, quomodo & ad quid missus fuit iste vir propheta. Respondendum est, ꝙ postquam Israelitę septem annis oppressi sunt à Madianitis, clamauerunt ad Deum, tamen tunc nondum omnes Israelitæ abstulerant idola de terra sua: ideo nõ erãt dispositi ad hoc, quòd Deus illos liberaret: Deus tamen compatiens eis, quia premebantur nimis, misit ad eos virum prophetã, vt redargueret eos ex parte Dei, & cessarẽt Israelitę à cultu idolorum, & tũc Deus conuenienter posset eos adiuuare: & sic Deus ex benignitate sua nõ solùm miseretur nobis, sed etiam facit nos dignos misericordia sua, inquirẽs tempus, in quo misereatur: & sic interdum non sumus digni misericordia, & si Deus vellet agere cõtra nos, oporteret, ꝙ affligeret nos: ideo differt punitionem, vt adueniat tẽpus, in quo simus digni redemptione, & misericor-

F dia. Sic patet Isa. 30. scilicet: Ideo expectat nos Deus, vt misereatur nostri. Sic autem iterum misit Deus quendam repræhensorem ad Israelitas viuente Iosue, vt patet supra 2. nam angelus venit ibi ad locum flentium, & ibi locutus est contra Israelitas. Credendum est, quòd nunc facta redargutione per istum virum ad Israelitas ipsi doluerint, & fleuerint, & reliqrint idola: sic enim factum est quando angelus venit ad increpãdum Israelitas supra 2. nam fleuerunt omnes: ideo vocatus est locus ille locus flentium, & ex tunc fuerunt Israelitę dispositi, vt Deus illos adiuuaret.

Quis fuerit iste vir propheta, quem nunc Deus misit. Quæst. VI.

G QVAERETVR vlterius, quis fuerit iste vir ꝓpheta, quem nunc Deus misit. Respondent communiter doctores nostri, quòd fuit angelus Dei veniens in figura viri, sicut sæpe veniunt, ideo vocatus est vir. Sed istud non est rationabiliter dictum: nam quòd angeli aliquando vocẽtur viri satis stat. Nam sic vocatur Gabriel, vt patet Dan. 10. & tamen erat angelus: hoc aũt propter similitudinem corporum assumptorum: non tamen vocantur angeli conuenienter prophetę, eo quòd nullam similitudinem cum ꝓphetis habent, quia prophetæ dicuntur à quadam conditione enigmaticæ cognitionis, quia prophetæ, vel per somnia, vel per alios quosdã modos obscuros cognoscunt: angeli verò cognoscunt per verbum, in quo est

Propheta quomodo cognoscit.

H clarissima cognitio; ideo nequaquam concordant cũ prophetis, vnde non reperietur in tota sacra scriptura angelos vocari prophetas, licèt prophetæ vocentur angeli, & angeli vocẽtur viri: sic enim dicit Augustinus: Nomine virorum sæpe dicuntur angeli: sed angelos prophetas dici non occurrit quamuis è conuerso. Alij tamen dicunt, quòd si angeli futura prænunciant, cur non dicentur prophetæ: quasi dicat, nil prohibet. Sed falsum est, quia modus cognitionis hoc vetat: nam si quis astrologicè enunciet aliquid futurum, nõ dicitur propheta, sed sapiens: si quis tamen à Deo solo instructus ista enunciet, propheta dicetur: quia iste sic, & ille aliter cognoscit: ita ergo circa futurum differunt cognitio prophetarum, & angelorum. Dicendum igi-

I tur, quòd iste fuit vir, & non angelus: quamquam iterum venit quidam angelus ad arguendum Israelitas, sicut iste redarguit supra 2. ca. Sed tunc dubitant, quis propheta fuerit. Hebræi autem & Nicolaus dicunt, quòd fuit iste Phynees, qui erat propheta. Respondẽdum, quòd nullo modo potest stare: nam verum est, quòd Phynees erat propheta, vt vult Iosephus 5. antiquitatum: tamen nõ potuit ipse viuere vsque ad tempus istud, quod patet, quia Phynees in anno, quo Israelitæ introierunt in terram Chanaan occidit scortum Madianitidem, & Zambri principem tribus Simeonis Num. 25. & sic ille erat tunc vir fortis, & animosus, & saltem esset tunc annorum vigintiquinque, vel quasi:

K deinde accipiantur quadraginta anni sub Hothoniele, in quibus includuntur tempora Iosue, & octuaginta anni Aod supra 3. & 40. anni sub Barac, & Debbora ꝑcedenti capitulo, & septem anni quibus oppressi sunt Israelitę à Madianitis, sunt simul quasi anni ducẽti, scilicet 192. nullus tamen ad tantam ætatem accessit illo tempore, sed ad medietatem, vel paulo plus. Hebræi tamen non attendunt tempora, ideo nimis errant. Sic etiam dicunt, quòd iste fuit vir ille, qui locutus est ad Elì sacerdotem summum 1. Reg. 2. in fine temporis sui, & tunc fierent anni Phynees vltra 370. computando sequentia tempora vsq; ad finem principatus Eli: sed ista absurda sunt. Dicendum ergo, quod iste fuit quidam vir propheta, & non constat quis ille fuerit, quia

quia nihil de illo scriptum habemus. Sic enim fuit de illo viro Dei, qui venit ad Eli 1. Reg.2. quia nihil vltra de illo exprimitur, & sic fuerunt multi alij prophetæ non famosi, quorum nulla scripta fuerunt. *Locutus est: hæc dicit dominus Deus Israel.* Primò asseruit se à Deo missum, vt reciperentur verba eius. *Ego vos feci conscendere de Aegypto.* Istud beneficium Deus exprobrat Israelitis præcipuè, quia istud fuit maximum, quod eis impēdit: ideo sæpe commemoratur. Sciendum autem, quòd Deus quandocunq; vult increpare aliquos, semper exprobrat eis beneficia si aliqua specialia ab eo receperunt, quia ex hoc reddūtur ingrati non obedientes Deo susceptis beneficijs. Item, quia violator pacti est, quia fuit interpositū pactum inter Israelitas & Deum, scilicet, quòd haberet Deus Israel in populū specialiter eis benefaciendo, & Israelitę haberent Deū in Deum suum eum specialiter colendo, & legem datam obseruando: Exod.19.cap. *Et eduxi vos de domo seruitutis.* Idest, in Aegypto eratis serui, & nō solùm serui, sed etiam maxima, & grauissima premebantur seruitute. Vnde vocatur illa seruitus fornax ferrea Aegypti. Vocatur etiam ergastulum Exod. 6. scilicet: Ego dominus, qui educam vos de ergastulo Aegyptiorū. Vocatur etiam catena comprimens ceruices Leui.26. scilicet, confregi catenas ceruicum vestrarum, vt incederetis erecti. *Et liberaui de manu Aegyptiorum.* Eadem sententia est repetita, quia idem est educere de Aegypto, & liberare de manu Aegyptiorum. Vel potest esse distincta sententia, scilicet liberaui vos de manu Aegyptiorum, quando persequebantur vos extra Aegyptum super mare rubrum: nam tunc educti erant Israelitæ de Aegypto, sed non de potestate, vel manu Aegyptiorum, nec erant plenè liberati, nisi ibi liberati fuissent. De hoc Exod.14.& 15. *Et omnium inimicorum vestrorum, qui affligebant uos.* Intelligitur tam de illis, qui erant in deserto, quàm de illis, contra quos pugnauerunt in terra Chanaan. Nam in deserto pugnauerunt multæ gentes contra Israelitas, scilicet Amalecitæ Exod. 17. postea Chananæi, & Amalecitæ Numeri 14. postea soli Chananęi regis Arad Num.21. deinde duo reges Amorrhæi Num. 21. & Deuter. 2. & 3. postea Madianitę Num. 31. & ab omnibus his liberati sunt, quia triumphauerūt de eis, vt patet allegatis capitulis: in terra autem Chanaan transito Iordane multa bella habuerunt, de quibus per totum Iosue, & non intelligitur hic de illis, contra quos pugnauerunt post mortem Iosue sub iudicibus pteritis, quia patet in sequēti litera, scilicet: *Eieciqué vos ad introitum vestrum.* Idest, Chananæos eieci de terra ad introitum vestrum, idest quando vos ingrediebamini. Accipitur eijcere, idest facere, quòd non occuparent terram, & hoc siue occidendo eos, siue expellendo de terra: maxima tamen pars erat eiectorum per occisionem. *Et tradidi vobis terram eorum.* Scilicet feci vos possidere illam, & vos nō potuissetis vllatenus possidere eam, nisi ego mirabiliter vos adiuuissē. *Et dixi: ego dominus Deus vester.* Idest, ego solus sum Deus vester, & nō debetis timere alium, nec tenere idolum in Deum. *Nē timeatis Deos Amorrhæorum, in quorum terra habitatis.* Accipiuntur hic Amorrhæi: non prout dicit vnum de septem populis terræ Chanaan, sed vt nominat omnes illos septem, quia isti Israelitæ, ad quos Deus loquebatur, non habitabant omnes in terra populi Amorrhei, quia quidam in terra Iebusæorum, Hethæorum, & Pherezæorum: sic enim Chananæus interdum accipitur generaliter pro omnibus septem populis, interdum verò ꝓ vno. Et dicitur: non timeatis Deos Amorrhæorum, idest non existimetis eos timendos, quia nihil sunt, sed solū lapides, & ligna: qui verò putat illos timendos arbitratur illos Deos esse, vel habere aliquam virtutem, &

Inimici Israelitarum cōtra quos pugnauerunt.

Hic quomodo Amorrhæi accipiātur

A hoc erat inducere eos ad credēdum, quòd dij Amorrhæorum non erant dij, sed figmenta. *Et noluistis audire vocem meam.* Scilicet quia semper timuistis, & coluistis eos deserendo me.

Quomodo iste ad increpandum veniens non denunciauit pœnam aliquam Israelitis. Quæst. VII.

QVAERET aliquis, quare iste, qui venit ad increpandum non denūciauit aliq̄ pęnam Israelitis: nam ille, qui venit ad increpandum supra 2. denunciauit pęnam magnam, scilicet, nolui delere gentes istas à facie vestra, vt habeatis hostes, & dij eorum sint vobis in ruinam. Respondendum, quòd non denunciauit B iste pœnam propter duo. Primò, quia pœna, quæ denunciari debebat istis, ex parte erat in eis, & ex parte denunciata erat: nam quòd communicarent Israelitæ gentilibus, & colerent Deos eorum erat causa, vt manerent gentes in hostes eorum, & dij illarum gentium in ruinam Israelitarum: ista autem pęna iam denunciata fuerat tempore Iosue supra 2.cap. ideo cùm nunc esset eadem culpa, & deberetur eadem pœna, non oportebat iterum denūciari. Item ex parte Israelitæ sustinebant istam pęnam: nam tunc premebantur à Madianitis, quia ista redargutio fuit anno septimo seruitutis sub Madian. Cùm autem venit angelus ad nunciandum Israelitis pœnam, & in- C crepandum eos supra 2. non patiebantur Israelitæ aliquam pœnam, quia erat tempore Iosue. Ideo decuit tunc annunciari pœnam tanquam futuram, sed nunc superfluum erat cùm eam haberent actualiter. Secunda ratio est, quia iste nūcius, qui nunc venit, fuit disponens ad liberationem Israelitarum, scilicet, quia Deus volebat eos liberare: ipsi tamen erant indispositi, quia adhuc multi eorum colebant idola, ideo misit increpatorem, vt recederent ab idolis, & colerent Deum, & tunc essent dispositi, vt Deus liberaret eos. Sufficiebat ergo, quòd hic poneretur increpatio, vt corrigerētur, & non denunciaretur aliqua pęna, quia non tenebantur ad hanc: sed supra 2. debuit pœna denunciari, eo ꝙ non veniebat nuncius ad disponendum eos, vt liberarentur ab aliqua oppressione, sed solùm ad increpan- D dum pro malis, quæ agebant, vt magis moueret eos prēnunciauit pęnā, nè arbitrarentur impunes futuros.

Venit autem Angelus Domini, & sedit sub quercu, quæ erat in Ephra, & pertinebat ad Ioas patrem familiæ Ezri. Cumque Gedeon filius eius excuteret atque purgaret frumenta in torculari, vt fugeret Madian, apparuit ei Angelus Domini, & ait: Dominus tecum virorum fortissime. Dixit- E que ei Gedeon: obsecro mi Domine: si Dominus nobiscum est, cur ergo apprehenderunt nos hæc omnia? Vbi sunt mirabilia eius, quæ narrauerunt patres nostri, atque dixerunt: de Aegypto eduxit nos Dominus? Nunc autem dereliquit nos Dominus, & tradidit in manu Madian. Respexitque ad eum Dominus, & ait: Vade in hac fortitudine tua, & liberabis Israel de manu Madian. Scito quòd miserim te,

Qui respondens ait: Obsecro mi Domine, in quo liberabo Israel? Ecce familia mea infima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei. Dixitque ei Dominus. Ego ero tecum, & percuties Madian quasi vnum virum. Et ille: si inueni, inquit, gratiam coram te: Da mihi signum, quòd tu sis qui loqueris ad me. Nec recedas hinc, donec reuertar ad te, portans sacrificium, & offerens tibi. Qui respondit: Ego prestolabor aduentum tuũ. Ingressus est itaque Gedeon, & coxit hędum, & de farinę modio azymos panes, carnesque ponens in canistro, & ius carnium mittens in ollam, tulit omnia sub quercu, & obtulit ei. Cui dixit Angelus Domini: Tolle carnes & azymos panes, & pone supra petram illam, & ius desuper funde. Cumque fecisset ita, extendit Angelus Domini summitatem virgę, quam tenebat in manu, & tetigit carnes, & panes azymos. Ascenditque ignis de petra, & carnes, azymosque panes consumpsit: Angelus autem Domini euanuit ex oculis eius. Vidensque Gedeon, quòd esset Angelus Domini, ait: Heu mi Domine deus: quia vidi Angelum Domini facie ad faciẽ. Dixitque ei Dominus: Pax tecum: Ne timeas, non morieris. Aedificauit ergo ibi Gedeon altare Domino, vocauitque illud, Domini pax, vsque in pręsentem diem.

Micenarũ regni principium.

1.q.1.cap. cum scriptum.

Missio liberatoris Israelitarũ

Venit autem angelus. Hic ponitur missio liberatoris, & diuiditur in duo: primò dux belli eligitur: secundò ad pugnãdum mittitur sequẽti cap. prima in quatuor: primò dux eligitur ad pugnam: secundò certificatur circa personam angelicam, ibid. *Et ille: si inueni gratiam.* Tertiò præcipitur ei ad tollendam patris idolatriam, ibidem. *Cumque adhuc esset in Ephra*. Quartò duplex signum petitur ad certificandum victoriam, ibid. *Igitur omnis Madian*. Circa primum dicitur. *Venit angelus domini, & sedit sub quercu*. Iste angelus veniebat ad dandũ Israelitis liberatorem, & venit ad Gedeonem, quia ipse futurus erat liberator. Sciendũ, quòd licèt iste esset angelus Dei, tamen nondum constabat Gedeoni, an esset angelus, sed putabat hominem esse, ideo petiuit ab eo signum, & quando vidit eum euanuisse credidit eum esse angelum, & tunc timuit mortem. *Et sedit sub quercu, quæ erat in Ephra*. Est Ephra nomen loci, in quo erat quædam magna quercus famosa, & sub illa sedit angelus.

Dux eligitur ad pugnãdum.

Quomodo dicitur angelum sub quercu sedisse. Quæst. VIII.

QVAERETVR quomodo dicitur, quòd sedit angelus sub quercu: nam apparuit Gedeoni, & Gedeon erat in torculari, ideo nõ apparuit sub quercu.

F Responderi potest multipliciter: vno modo, quòd angelus sedit sub quercu, & non erat ibi Gedeon, nec ibi apparuit ei, sed inde iuit ad torcular, in quo excutiebat Gedeon far. Sic dicitur supra 2. quòd angelus domini ascendit de Galgalis in locum flentium. Aliter dicunt alij, quòd Gedeon erat sub quercu, vbi sedit angelus, & non erat ibi in torculari aliquo, sed in area: dicebat tamen esse in torculari, quia vbi erat nunc area fuerat quondã torcular. Aliter potest dici, ꝙ sub illa quercu erat aliqua domus, in qua erat torcular, & in illa apparuit angelus Gedeoni, primus & secundus sensus non multum stant. De primò, patet, quia superflue diceretur, ꝙ sedit angelus sub quercu Ephra, si ibi nihil facturus erat. Etiam, quia hic non dicitur, quòd venit de
G quercu Ephraim ad torcular, in quo erat Gedeõ, sicut supra 2. dicitur, quòd ascendit angelus domini de Galgalis in locum flentium. Secundus autem sensus non stat, quia litera dicit, ꝙ erat in torculari, & omnes expositores tenent, ꝙ esset in torculari: vnde Iosephus 5. antiquitatum ait: hoc maximũ fuisse diuinæ prouidẽtiæ indicium, vt tunc vteretur torculari pro area, quia futurum erat per eum, vt area, & torcularia replerentur. Dicendum ergo, quòd torcular erat sub quercu: erat tamen locus ille forsitan aliqualiter occultus, & ibi Gedeon purgabat triticum, nè videretur, & posset fugere à facie Madianitarum.

H *Quomodo dicitur, quòd sedit angelus sub quercu, quæ erat in Ephra. Quæst. IX.*

QVAERETVR vlterius, quomodo dicitur hic, quòd sedit angelus sub quercu, q̃ erat in Ephra: nã Ephra est ciuitas in sorte Beniamin, vt patet Ios. 18. vbi ponitur inter vrbes Beniamĩ. Aliquis dicet, ꝙ erat tunc Gedeon in Ephra terrę Beniamin quamquã ipse esset de tribu Manasse. Sed hoc non stat, quia hic dicitur, ꝙ ista Ephra pertinebat ad tribum Manasse: nam dicitur, ꝙ ista area Ephra pertinebat ad Ioas patrem familiæ Ezri: sed familia Ezritarum est in Manasse, vt patet Num. 6. ergo Ephra erat in sorte Manasse. Item patet, quia ista area erat Ioas, & Ioas erat pater Gedeonis infra in litera: Gedeon autẽ erat de tribu Manasse infra
I in litera: ergo ista ciuitas Ephra erat in sorte Manasse. Respondendum, ꝙ Ephra erat in sorte dimidię tribus Manasse habitãtis ad partem Occidentalem Iordanis: erat tamen duplex Ephra. Vna in sorte Beniamin de qua Ios. 18. & 1. Reg. 13. cùm dicitur, quòd vnus cuneus pergebat contra viam Ephra. Alia Ephra ponitur in sorte Manasse, & de illa dicitur hic, & sæpe vsq; ad c. 9. Sic enim est de multis alijs ciuitatibus, q̃ ęquiuocantur in noĩe: sic patet de Bethlehem: nam est in tribu Iuda, vt patet Mat. 2. & Mich. 5. & est in tribu Zabulõ, vt patet Ios. 19. sic etiã Asor duplex est in tribu Iudæ, & alia Asor in tribu Nephthali, patet Ios. 15. & 19. ideo ꝓ diuersitate istorum locorum oportet considerari modũ loquendi scripturæ, vt ex hoc cognoscatur an de isto,
K vel de alio dicatur. *Et pertinebat ad Ioas*. Scilicet illa quercus, & torcular, quod erat ibi, pertinebat ad Ioas: & ob hoc Gedeon purgabat ibi triticum, quia Gedeon erat filius Ioas, vt patet infra in litera. *Patrem familiæ Ezri*. Non vocatur pater huius familiæ quasi ipse fuerit primus in hac familia, quia ista familia habuit originẽ ab Ezri, ideo vocatur familia Ezri, vel Ezritarum Nu. 26. sed vocatur pater. i. princeps, quia iste Ioas erat vir honorabilior in tota familia Ezritarũ, & fortè ipse descẽdebat directè ab Ezri ꝑ primogenitorũ lineã, & ob hoc principatus familię pertinebat ad eum. Considerandũ autem, ꝙ tribus Israel distinguuntur per familias, & familiæ per domos, & domus per viros, vt patet Ios. 7. ca. tribus nominãtur ab ipsis filijs Iacob, ideo tot sunt tribus

Quomodo distinguuntur tribus.

bus quot filij eius, excepto ꝙ Leui non computatur in tribum, quia non accepit sortem, & Ioseph computatur in duas tribus. s. Ephraim, & Manasse, quia accepit duas sortes 1. Paralip. 7. cap. familiæ autem vocantur cognationes magis speciales sub ipsis tribubus, & istæ denominantur à filijs, vel nepotibus illorum, qui nominauerũt tribus, vt sicut à Iuda nominatur tribus Iuda, ita à filijs Iudæ. s. Sella, Phares, & Zaram vocantur familiæ Sellaitarum, Zareitarum, Pharesitarum, & à nepotibus Iudæ Esron, & Amul filijs Phares nominātur duæ familiæ. s. Amuelitarum, Esronitarum, vt patet Num. 26. cap. & sic est in tribu Ruben, & Zabulon, & singulis: de numero autem familiarũ totius Israel, & quot familiæ sũt sub qualibet tribu habetur Nu. 26. Deinde quælibet familia diuiditur per suas partes, quę vocantur domus, & illæ sunt minores cognationes: sic enim patet de Dauid: nam ipse erat de tribu Iuda, & de familia Phares, & postea ipse constituit quandā specialiorem cognationem in familia Pharesitarum, quę non vocatur familia, sed domus: & sic dicitur Luc. 1. de Domina nostra, quòd erat de domo Dauid, idest de progenie. In qualibet autem familia erat deriuatio à capite familiæ, & ille, qui descendebat directè à capite familiæ per lineam primogenitorum erat princeps, vel pater, & isti vocantur patres: sic fuit Ioas in familia Ezri, & consequenter Gedeon, qui erat primogenitus eius, erat princeps huius familiæ. *Cumque Gedeon filius eius.* Scilicet Ioas, ad quem pertinebat quercus Ephra. *Excuteret atque purgaret frumenta in torculari.* Fortè non erat adhuc inuentus vsus triturandi messes, scilicet excutiendi grana percutiendo flagello, & baculo, sicut in quibusdam terris fit. Vel fortè quamquam inuentus esset vsus triturandi, non audebant Iudæi tunc triturare, quia hoc deberet fieri in publico: hoc tamen non auderent propter Madianitas, ideo in secretis locis excutiebant grana baculo, & flagello. Sic fuit nunc in Gedeone. Et ista videtur causa quare fecit in torculari, scilicet, quia erat locus secretus. Vel si vis dicere, quòd non fiebat propter timorem, dicetur, quòd excutiebatur ibi triticum, quia erat locus mundus, & nō poterant grana effugere. *Vt fugeret Madian.* Idest vt fugeret à facie Madian.

Ad quid proderat Gedeoni excussio granorum, vt fugeret. Quæst. X.

QVAERETVR quomodo poterat effugere, vel ad quid proderat ei excussio granorum, vt fugeret. Respondendum, quòd Madianitę, & cęteri populi orientales, de quibus supra dicitur, veniebant in terra Israel tempore messis cùm nondũ matura erat, vt possent omnia vastare, & extēdebant se per terram totam Israel: veniētibus autem eis Israelitę fugiebant ad montes: nā dicitur supra, quòd fecerant sibi antra, & speluncas in montibus, & munitissima ad repugnādum loca: in his locis manebant Israelitæ absconditi timore mortis eo tempore, quo manebant Madianitę in terra eam vastando, quibus recedētibus de terra Israelitæ descendebant de montibus, & colebāt terram pro sequenti anno ne omnino perirent, & in angustia, & miseria, sed vt poterant sustentabant. Adueniente aũt tempore messium, si manerent aliqua loca nondum inuasa à Madianitis pręoccupabant Israelitæ, segetes non plenæ maturas qualitercunque metere, & excutiebant grana, ferebantque quod poterant secum in montes, vt ibi sustentarentur eo tempore, quo manebāt in terra Madianitę: vnde quia nunc nōdum Madianitæ occupauerant villam Ephra, Gedeō purgabat triticum, vt ferret secum in montes ad manendum in antris, & speluncis quousque recederent Madianitæ.

Responsio ad q̄situm.

A *Angelus Domini apparuit ei.* Scilicet in figura viri, q̄a aliter nō poterat videri ab eo, nec potuisset loqui, sed nōdum credebat Gedeon esse angelum. *Et ait, Dominus tecum virorum fortissime.* Ista salutatio fuit magnę laudis, qualis nullus virorum suscepit vnquam ab angelo, nec potest dici, ꝙ ista esset falsa, & adulatorie dicta: nā angeli Dei non mentiuntur, & hoc dicitur ad confortandum eũ: est sensus, dominus tecum, idest ipse adiutor tuus, & liberabit te ab omnibus malis.

Qualiter Gedeon vocatus fuerit ab angelo virorum fortissimus. Quæst. XI.

QVAERETVR qualiter Gedeon vocatus fuerit ab angelo virorum fortissimus. Respondendum, B quòd multipliciter hoc potest accipi. Vno modo, ꝙ dicatur ad consolandum eum: nam Deus missurus erat eum in ducem ad pugnandum contra Madian. Et quia si putaret se virum infirmum non auderet pugnare, testimonio Dei vocatus est fortissimus: sic fuit de Iacob, quando ingressus est terram Chanaan, & occurrit ei frater suus Esau: nam timebat eum valde: Ge. 32. cap. & vt Deus consolaretur eum, misit angelum, vt luctaretur cum eo ad auroram, quando visurus erat fratrem suum, & finxit angelus, quòd non potuit eum superare, & volebat recedere à Iacob, nec poterat: & postea subditur ibi, ꝙ angelus dixit ibi Iacob: non vocaberis vltra Iacob, sed Israel, quia si contra Deum fortis fuisti, quanto magis contra homines præualebis, & C tunc consolatus abijt Iacob, ita fuit hic consolatio Gedeonis contra Madianitas. Aliter dici potest, ꝙ vocatur fortissimus non propter dispositionem, quam nũc habebat, quia nũc ad fugiendum se parabat, sed ꝓpter ea, quæ facturus erat postea: nam magnifica gesta fecit contra Madianitas, vt patet infra. Sed adhuc dicendũ, quòd nihil obstat ad hoc, quòd non esset nunc Gedeō virorum fortissimus, licèt noluit Nicolaus, qui tenet istam immediatam positionem. s. ꝙ non erat fortissimus, quia fugere parabat. Nam non fugiebat Gedeō ex timore, sed desiderio conseruandi vitam: nam insipientia magna erat fugiente toto Israel in montes ipse solus tantæ multitudini Madianitarum se obijcere. D Aliter dici potest, ꝙ erat fortissimus robore, & animositate, ita ꝙ inter Israelitas nullus erat ei æqualis robore, aut animo: & hoc est satis rationabiliter dictũ. Primus tñ modus est conuenientior literæ: nam litera sequens de hoc intelligitur, & etiam ista: nam est sensus: Dominus tecum virorum fortissime. i. ipse est tecum adiuuans te, & liberans in omnibus: & ob hoc es fortissimus. Et in hoc sensu intellexit Gedeon verba angeli. Quod patet ex responsione sua. s. si dñs nobiscum, cur nos appræhenderunt hæc omnia. i. si verum est, ꝙ dñs est adiuuās nos, & liberans, & fortificans, cur tāta mala patimur? Rabbi Salomon, & Rabbi Dauid Kimhi dicũt aliter vocari Gedeonem fortissimum. s. per quādā illusionem, & ad hoc introducunt quandam quasi fabulam dicentes, ꝙ Gedeon, & Ioas pater suus erant in E torculari excutientes grana, & Gedeō dicebat pr̄i suo, tu senex es, & impotens: venient hostes, & fugere nequibis: recede ergo prius, q̄ capiaris: ego autem manebo, quia sum vir fortis, & licèt veniant hostes, fugere potero: recessit autem Ioas, & manente Gedeone apparuit angelus dicens ei, virorum fortissime, quia ipse dixerat se virum fortem, & sic est ista quasi illusio. s. ꝙ angelus ideo eum sic vocauerit, quia ille sic se appellauit. Sed ista fabulosa, & ridiculosa sũt: nam angeli dñi non agunt aliquid ludendo, vel irridendo, sed seriosè. Item, q̄a nō est verisimile, ꝙ angelus dñi irrideret eũ, quem hortabatur ex parte Dei, vt esset dux belli. Item falsum est quod pręsupponũt. q. s. pater Gedeonis Ioas fugerit

Rabbi Salomon, & Rabbi Dauid Kimhi opinio.

fugerit de torculari: nã sequenti die adhuc manebant in vrbe illa Ephra, quando perductum est ad eũ, quòd Gedeon suffodisset altare Baal infra in litera: ergo ista nihil sunt, sed tenẽdus est primus sensus supra positus. *Dixitque Gedeon, obsecro domine mi.* Idest obsecro vt respondeas ad hoc quod obijcio. *Si dominus nobiscum est, cur apprehenderunt nos hæc omnia.* Quasi dicat, non videtur verum, q̃a si Deus nobiscum esset, non euenissent nobis tanta mala, quanta euenerunt. Sciendum autem, quòd nunc nõ credebat Gedeõ, ꝙ iste, qui loquebatur erat angelus, aut propheta, sed ꝙ mentiebatur, ideo obiecit ei hoc, quia impossibile esset dictum angeli, sed postea cognouit, ꝙ erat aliquis nuncius Dei, qñ angelus dñi respexit in Gedeonem, vt infra patet ex modo loquẽdi Gedeonis, sed adhuc non cognoscebat, quòd erat angelus, sed putabat esse aliquem virum quousq; euanuit in sacrificio. *Vbi sunt mirabilia eius, quæ narrauerunt patres nostri nobis.* Est modus quasi conquæstionis de Deo. s. si vera sunt mirabilia, quæ patres nostri narrauerunt nobis de Deo, vbi illa sunt. i. vbi est nunc potestas faciendi illa mirabilia? quasi dicat, quare nõ facit nunc talia si potestatem habet? Dicitur: quæ narrauerunt patres nostri, quia Gedeon non fuit in Aegypto; nec fuit tempore Iosue in introitu terræ Chanaã, quia tunc fuerunt facta miracula, de quibus nulla vidit Gedeon: fluxerant. n. ab exitu de Aegypto vsque ad tẽpus istud quasi ducenti decem anni, scilicet quadraginta in deserto, & quadraginta sub Iosue, & Hothoniele, & octuaginta sub Aod supra 3. & 40. sub Barac præc. cap. qui simul faciunt ducentos annos, quibus addatur tẽpus medium post mortem Barac vsq; ad istum annũ septimũ tribulationis Israel sub Madiã, & essent quasi decem anni. Non ergo viderat aliqua miracula Gedeon, sed patres sui narrauerant ei, quia Deus iubebat, quòd patres narrarent filijs, & illi nepotibus, vt sic deriuaretur memoria operum Dei per omnes generationes: sic patet Exo. 13. & Deut. 6. & Ios. 4. *Atque dixerunt, de Aegypto eduxit nos dominus.* Scilicet & educendo nos fecit multa mirabilia, & nunc non agit aliquod liberando nos. *Nunc autem dereliquit nos, & tradidit in manu Madian.* Idest tunc fecit mirabilia multa, & nunc nullum agit, sed potius deseruit nos in manus hostium.

Rabbi Salomon, & Rabbi Dauid Kimhi expositio literæ.

Rabbi Salomon, & Rabbi Dauid Kimhi exponunt aliter istam literam. s. ꝙ Gedeõ dixit angelo: heri fuit pascha, & pr̃ meus narrauit mihi mirabilia Dei, scilicet: Psalmum illum: in exitu Israel de Aegypto, & tamen nunc non agit Deus aliqua miracula similia illis. Et arguit, aut patres nostri, qui erant in Aegypto erãt iusti, aut peccatores: si iusti liberauit eos meritis suis, si peccatores liberauit eos benignitate sua: nunc autem liberet nos aliquo modo istorum, sed non liberat. Ista tamen expositio ridicula est: nam non erat tunc pascha, vt infra dicetur. Etiam non est verum, ꝙ pater Gedeonis enarrauerit ei Psalmũ: In exitu Israel de Aegypto, quia iste Psalmus nondum erat factus: sed debet intelligi, ꝙ enarrabãtur in vespere paschali, scilicet 14. luna mensis primi, qui erat vespere festiuitatis, & erat ipse dies paschæ omnia gesta Dei educendo Israelitas de Aegypto. Item cùm dicunt, ꝙ Gedeon arguit contra angelum, aut patres nostri erant iusti, &cę. dicendum falsum esse, quia istud argumentum est inconueniẽs. Nam dato, ꝙ essent Israelitæ viri iusti, dum manebant in Aegypto, non merebantur educi de Aegypto, eo ꝙ actus nostri boni facti propter Deum nõ sunt causantes debitum, vel obligationem ad hoc, ꝙ Deus pro nobis aliquid agere debeat, quia nos tenemur ei ad seruitutem, & cùm seruierimus nihil fecimus supererogationis, sed adhuc sumus serui inutiles: sic patet Lu. 17. cùm dixit Christus parabolam, scilicet quis autem vestrum habens seruum arantem, aut bouem pascentẽ,

F qui regresso de agro dicat illi statim, transi, & recũbe, & non dicat ei para, ꝙ cęnem, & præcinge te, & ministra mihi donec manducem, & post hæc tu manducabis, & bibes, nõ puto: sic vos cùm feceritis omnia, quę præcepta sunt vobis, dicite, serui inutiles sumus: quod debuimus facere fecimus. Quantacunque ergo bona pro Deo faciamus, nũquam erit nobis obligatus ad faciendum aliquod bonum, quia vbi est obligatio incidit iustum politicum, quod est iustum proprie dictũ, & tamen inter hominem & possessionem suam, vel inter hominem & seruum nõ est iustum simpliciter, vel politicum, vt ait Arist. 5. Ethi. homo tamen quilibet est seruus Dei per naturam, & est possessio eius, vt patet Deut. 32. qui possedit te, fecit, & creauit te: ergo

G non potest esse iustum politicum inter Deum, & hominem, & consequenter non potest ex aliqua causa Deus obligari homini. *Respexitque ad eum dominus.* Idest ille angelus respexit nunc ad Gedeonem.

An Gedeon peccauerit dicens, vbi sunt mirabilia, quę narrauerunt nobis patres nostri. Quæst. XII.

QVAERET aliquis, an Gedeon peccauit dicens: vbi sunt mirabilia, quę narrauerũt nobis patres nostri? Aliquis dicet, ꝙ sic, quia Gedeon dicebat ista obijciendo cõtra verba angeli, & non credendo, ꝙ ille vera diceret, vt supra declaratum est. Respondendũ, ꝙ non peccauit Gedeon, quia ipse nõ negabat mirabilia

H Dei, quæ narrauerant patres sui dicendo illa falsa, sed mirabatur, & quasi conquerebatur, cùm Deus fecisset illa, cur nunc non faceret similia mirabilia liberando: non credebat tamen Gedeon, ꝙ ille, qui loquebatur esset angelus, nec propheta, & etiã putabat verba sua falsa esse, scilicet ꝙ Deus erat cum Israelitis, & ob hoc arguit contra eum dicens: si dominus nobiscũ est, cur appræhenderunt nos omnia mala hæc? & in hoc non peccabat, quia nondum constabat ei illum esse angelum, vel prophetam. *Vade in hac fortitudine tua.* Idest vade cum fortitudine tua, quam nunc habes. *Et liberabis Israel de manu Madian.* Scilicet percuties Madianitas, & non persequentur vltra Israel.

I *In qua fortitudine iturus erat Gedeon ad liberandum Israel de manu Madian. Quæst. XIII.*

QVAERET aliquis, quæ fortitudo erat ista, in qua iturus erat Gedeon ad liberandum Israel de manu Madian. Respondendum, quòd fuit quædam fortitudo nouiter causata in Gedeone, quã Deus contulit, ita vt non formidaret multitudinem Madianitarum. Et ista fuit tradita quando angelus respexit eum, non quidem quòd angelus posset talem virtutem cõferre: nam nullus potest agere in hominem, vel in aliũ conferendo talem virtutem, vel aliam quamcunque nisi per media naturalia ad causandum illam per generationem, vel alterationem, nisi sit Deus, qui totam

K naturam in virtute continet: potissime, quia ista erat qualitas quædam collata animæ; nullus autem potest agere in animam, nisi Deus, qui ei illabitur, & intrinsecus est: fuit autem ista fortitudo collata respiciẽte angelo, quia tũc qñ ipse respexit Deus operatus est, sicut sacerdote proferente verba consecrationis Deus consecrat, & sacerdos nihil agit: simile autem Christus respiciendo fecit: nam Petrus negauerat Christum ter, & vltima vice Christus respexit Petrum, & immutauit fortissime cor eius, ita vt q̃ prius negauerit, tunc subito in amarissimas lachrymas prolapsus est: Luc. 22. scilicet: Et cõuersus dominus respexit Petrum, & recordatus est Petrus verbi, quod dixerat ei: priusquam gallus cantet, ter me negabis: & egressus foras fleuit amarè.

Vel

Vel dicitur: vade in hac fortitudine tua; idest ad fortitudinem adiutorij quod tibi promitto.s. ꝙ tu possis liberare Israel de manu Madiã. *Scito quòd miserim te.* Idest cognosce, ꝙ ego miserim te.i.cùm pugnaueris contra hostes, vel videris eorum multitudinem non paueas, sed recordare, ꝙ ego misi te, & possum tibi subijcere, atque subijciam omnia castra Madian. Sciendum, ꝙ nunc cognouit Gedeon, quòd ille, qui loquebatur ei erat à Deo missus, quia sensit in se quandam immutationem factam cùm respexit eum angelus: Tamen nesciebat an angelus esset, vel propheta. *Obsecro domine mi, in quo liberabo Israel.* Idest quomodo liberabo, vel ꝑ quid: quasi dicat, nulla mihi ad hoc opportunitas est, quia paucitas est potentiæ meæ, vt patet immediatè. *Ecce familia mea infima est in Manasse.* Scilicet, quia familia Ezri fortè erat de minimis familijs tribus Manasse, & hoc quantum ad multiplicationem prolis, quia erãt pauci viri in ea. *Et ego minimus in domo patris mei.* Idest, & de omnibus viris domus patris mei: ego sum minimus in potẽtia. Etiam si essem primogenitus, vel maioris excellentię. Hoc dicebat Gedeon, quia si ipse pugnare deberet, putabat, quòd deberet prętualere cõtra Madian in multitudine gentis, sed in hoc ipse deficiebat. Adiutores sui debebant esse illi, qui erãt in familia sua, sed illa erat parua: quia dicitur esse minima in tota tribu Manasse: ergo magis aptus videbaẽ ad hoc quilibet de alijs familijs, quàm ipse: iste specialiter aliter pugnare potest fultus adiutorio domesticorũ suorum, sed in tota domo patris sui non erat alius minor eo in potentia: ergo ineptus erat ipse ad pugnandum contra Madian: simile enim obiecit Saul Samueli, qñ denunciauit ei, ꝙ futurus esset rex, dicens nunquid nõ filius gemini ego sum de minima tribu Israel, & cognatio mea nouissima inter familias de tribu Beniamin, vt patet 1. Reg. 9. quasi dicat: ego non sum aptus, vt sim rex propter paruam potentiam cognatorum.

An peccauit Gedeon dicendo in quo liberabo Israel. Quæst. XIIII.

QVAERET aliquis, an peccauit Gedeon dicendo; in quo liberabo Israel, & obijciendo; quòd familia sua erat parua. Aliquis respondebit, ꝙ peccauit, quia non credidit illico, vt dictum sibi est. Etiam, quia visum est ei, ꝙ non possem facere hoc, quia potestas sua erat parua: nam familia erat parua, & domus paternæ ipse minor erat. Respondendum, quòd non peccauit. Aliqui enim dicunt, quòd non peccauit, qa non dubitauit de victoria, sed de modo: & hoc non est peccatũ, quia non erat sibi reuelatus modus: sic enim. Domina nostra ad verba angeli dubitauit dicẽs: Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco? Et tamen non peccauit, quia dubitauit non posse fieri quod angelus dixerat, sed nesciuit modum, & quæsiuit. Sed dicendum, quòd non fuit hoc in Gedeone: nam nõ dubitauit de modo, sed etiam de ipsa victoria, scilicet an posset eã habere, vel an Deus ei illam cõcedere vellet: nam nõ solùm nunc dubitauit, sed etiam multis factis postea dubitauit, infra in litera. Dicendum tamen, ꝙ non peccauit Gedeon hac vice, quia ipse non cognoscebat angelum, qui loquebatur, vt patet infra in litera: ideo dato, ꝙ non assentiret verbis, eius non erat admirandum. Quousque ergo magis declararetur Gedeoni putabat, ꝙ ista pugna fieri debebat potestate humana, sed ipse non habebat potestatem ex familia sua, [illegible]ia parua erat in tribu Manasse, nec ex familiaribus su[illegible]quia ipse minimus erat in domo patris sui, ideo ra[illegible]abiliter dubitabat in quo liberaret Israel.i. ꝑ quid. *D[illegible]que ei dominus: ego ero tecum.* Idest non indiges magno auxilio humano, quia ego ero tecum, & sufficiẽs

Doc. resp. ad q̃situm.

A erit tibi ad superandum hostes. In hoc ostendit iste, qui loquebatur, ꝙ erat Deus, vel angelus, quia alius nõ poterat adiuuare in bello. *Et percuties Madian quasi vnum virum.* Idest cùm auxilio meo ita facile erit tibi percutere Madian quasi si percuteres vnum virum. Vel percuties quasi vnum virum, idest sicut quando vnus vir percutitur nihil manet de eo viuens, ita percuties Madian, quòd nullus maneat de omnibus castris Madiã. Nam rari manserũt, vt patet seq. cap. & infra 8. sed primus sensus est melior. *Et ille.* Hic ponitur certificatio circa personam angelicam.s. an iste, qui loquebatur esset angelus. *Et ille.* Idest Gedeon dixit ad angelum. *Si inueni inquit gratiam in oculis tuis.* Idest si diligis me, vel si vis mihi facere aliquod bonum. Quòd enim aliquis B coram alio gratiam inueniat: est quòd ea, quæ ipse facit illa sibi bona videanẽ, vel ipsamet persona appareat, & desideret ei complacere. *Da mihi signum, quòd tu sis, qui loqueris ad me.* Idest da mihi signũ, siue fac aliquod miraculum ad demonstrandum, ꝙ tu, qui loqueris ad me, es angelus Dei, vel es talis, qui potes in bello me adiuuare, vt percutiam Madian.

Certificatio pœnes personam angelicam

An peccauit Gedeon petendo signum ad sciendum quis erat iste, qui loquebatur ei. Quæst. XV.

QVAERETVR an peccauerit Gedeon petendo signum ad sciendum quis erat iste. Aliquis dicet, quòd sic, quia tenebatur credere Gedeon: nam C verbis prophetiæ credere obligamur plusquam eis, q̃ oculis conspicimus, vt patet 2. Petri ca. 1. ergo siue iste acciperetur, vt angelus, siue vt propheta, credendum erat sibi simpliciter, & adhuc magis angelo, q̃ ꝓphetę, quia angeli boni nũquam possunt loqui mendacium. Respondendum, quòd non peccauit, quia obligamur credere prophetiæ quando constat nobis verba esse ꝓpheticæ dicta: sed Gedeon nesciebat an iste esse propheta, vel angelus, ideo etiam si non crederet aliquid de verbis suis non peccabat: & isto modo intelligitur dictum Beati Petri: credere tamen non obligamur, ꝙ aliquis sit propheta, vel angelus quamquam ipse profiteatur illud, nisi ostenderit in aliqua probatione necessaria: sic patet Deut. 18. vbi Deus dixit, si dubitabaD tur de verbis alicuius, qui se prophetam dixerat, quòd peteretur signum ab eo: & si eueniret erat probatio sufficiens, alioquin non. Item dato quòd crederemus aliquem esse prophetam, non obligabamur credere illum vera dicere, quia interdũ prophetæ non loquuntur propheticè, & mentiuntur, vel errant, interdum enim ex solo errore, vt in Nathã propheta accidit, qui iussit Dauid, ꝙ ædificaret templum, & postea tamen contrarium dixit: quia Deus illud non dixerat 2. Reg. 7. cap. Interdum autem ex iniquitate, sicut fuit in Balaã, qui mala loquebaẽ, licèt esset verè propheta Dei, Num. 22. & 23. & 24. cap. & ob hoc dato, ꝙ constaret aliquem prophetam esse ex multis actibus præteritis, quando aliquid postea loqueretur, non obligabamur E credere illud à Deo datum esse, ideo ad hoc, ꝙ assentiretur ei tenebatur indicare signũ, sicut habetur Deut. 18. similiter quoque Beatus Ioa. Cano. 1. cap. 4. dixit: Nolite credere omni spiritui, sed probate an spiritus ex Deo sint. Quod intelligitur de spiritibus apparentibus, vt de angelis, & de hominibus: non enim credẽdum est immediatè angelo, quamquã dicat se à Deo missum, & bona enunciet: nam Sathanas sępe transfigurat se in angelum, Luc. 2. Corin. 11. Intelligitur etiã de prophetis, & prędicatoribus: nã non est credẽdum omni vocanti se prophetam, nec sunt accipiẽda dicta omnium prædicantium, sed in his omnibus probandum est an ex Deo sint: sic patet eodem capitulo Io. nam dicitur: Nolite omni spiritui credere, sed probatẽ spiritus

Aliquãdo prophetæ mentiunẽ.

Non semper angelis credendum est licèt bona dicant.. nisi bonis.

spiritus si ex Deo sunt, quoniam multi pseudo ꝓphetę exierunt in mundum: & hoc quantum ad prophetas: deinde subditur de prædicatoribus.s. in hoc cognoscitur spiritus Dei, omnis spiritus, qui confitetur Christū Iesum venisse in carne, hic ex Deo est. Licitū ergo erat Gedeoni inquirere quis erat, qui loquebatur: imò meritorium, quia dementia quędam est cuilibet assentire de se magna dicēti, nisi quatenus constiterit legitimis documentis.i.probatione certissima. Ista petitio signi, vel inquisitio est licita, quando nondum præcessit aliqua certificatio: si tamen aliquis semel certificatus est, dubitare postea, & petere probationes infidelitas quædam est: nam qui certus est certiorari non debet. Et sic intelligitur, quod ait Apostolus: an experimentum quæritis eius, qui loquitur in me Christi, scilicet, quia isti iam habuerant de hoc probationem: quòd ergo nunc peterent iterum experimentum erat quędam infidelitas: non fuit autem tale quid in Gedeone, quia nihil certitudinis adhuc susceperat. *Nè recedas hinc, donec reuertar ad te portans sacrificium.* Referatur ad superiora, scilicet non recedas hinc quousque reuertar ad te, & portabo sacrificium, idest materiam aliquam ad offerendum.

An Gedeon peccauerit offerens Angelo Sacrificium.
Questio XVI.

QVAERET aliquis, an peccabat Gedeon offerens Angelo Sacrificium, cùm soli Deo offerendum sit, & ad quid offerret Sacrificium. Nam dicitur hic: & offeram tibi, scilicet, quòd Sacrificium illi Angelo apparenti erat offerendum. Respondendum, quòd non peccauit: nam non offerebat ei cùm nesciret quis esset, sed dicitur offeram tibi, idest ponam coram te, & tamen ad honorem Dei offerendum erat Sacrificium. Sic patet in Hebręo: nam dicitur. *Fac signum, quòd mihi loqueris.* Vbi litera nostra dicit: da mihi signum, ꝙ tu sis, qui loqueris ad me: sed in hoc litera nostra clarius locuta est, & postea subditur in Hebręo. *Non recedas hinc quousque reuertar ad te portans sacrificium, & ponam ante te.* Nunc ista litera ponam ante te potest habere triplicem sensum. Primus est ponam ante te.s. ad hoc, ꝙ tu offeras, & non ego, & offeratur Deo. Secundus sensus ponā ante.i. pręsente te offeram ad honorem Dei. Tertius sensus ponam ante.i.offeram coram te ad honorem tuum: primus, & secundus stant: & non tertius: ideo litera nostra est exponenda in aliquo illorum. Cùm autem quæritur ad quid Gedeon volebat ducere sacrificium. Respondendū, ꝙ ad certificationē de angelo loquēte an esset angelus, vel quis: nam ipse locutus fuerat taliter de se, ꝙ oporteret eum esse Deum, vel Angelum eius: nam dixit: Ego ero tecum, & percuties Madian quasi vnum virum: ideo Gedeon dixit, si inueni gratiam coram te, da mihi signū, quòd tu sis, qui loqueris ad me, idest quòd tu, qui loqueris ad me, sis ille, qui potes me adiuuare ad occidēdum Madianitas quasi vnum virum. Ad hoc autem putauit Gedeon, quòd nihil erat, in quo conueniētius appareret, quàm in sacrificio, scilicet si angelus ille faceret venire ignem de Cęlo super sacrificium, ideo tulit sacrificium, & signum huius est, quia tulit Gedeon sacrificium, & non ignem, & angelus tetigit illud summitate virgę, & exustum est: tunc cognouit certissimè Gedeon, quòd angelus Dei erat, qui loquebatur.

An peccauerit Gedeon offerendo holocaustum per se ipsum.
Quæst. XVII.

QVAERETVR vlterius, an peccauerit Gedeon offerēdo holocaustū per se ipsum. Aliquis dicet, F quòd sic, quia istud erat specialissimum ministerium sacerdotum, & nulli licebat, nisi sacerdotibus, si quis autem præter eos conaretur hoc facere, moriebatur, Num.4.& 18.& sic fuit d Core, & socijs suis 250.viris, qui combusti sunt coram altari Num.16.cap. Gedeon autem erat de tribu Manasse, in qua non erant sacerdotes, nec leuitę: ergo erat ei illicitum. Respondendū, quòd non peccauit Gedeon, quia ipse nolebat offerre sacrificium, ita quòd ipse faceret cęremonias sacrificij, sed duxit materiam sacrificij ad hoc, quòd angelus sacrificium faceret, & per hoc cognosceret Gedeon an ille esset angelus, vel aliquis à Deo missus: quod patet, quia dixit Gedeon ad angelum, quòd portaret sacrificium, & poneret corā eo.s.ad hoc, ꝙ ipse angelus cremaret illud, & faceret cœremonias illius postea verò G iussit angelus, quòd poneret super petram sacrificium illud, & posuit: angelus verò tetigit illud virga, & exustum est: nihil ergo Gedeon egit de cœremonijs sacrificij, sed Dei angelus, ideo nō præuaricatus est in lege. Aliqui autē respondent aliter dicentes, quòd egit hoc Gedeon ex dispensatione, sicut multi sancti patres egerunt similia, vt Samuel obtulit sacrificia, & non erat sacerdos, & etiam obtulit extra locum sanctuarij primo Reg.7. similiter quoque Elias non erat sacerdos, & tamen obtulit sacrificium in conspectu populi etiam, & extra sanctuarium.s.in monte Carmelo 3. Reg. 18. Sed ista responsio non stat propter duo. Primò, quia nunquam recurrendū est ad priuilegia existente iure H cōmuni, & peccatū est dici fieri ex priuilegio qđ fit ex iure communi: sed Gedeō faciebat hæc iure communi: nam præsentare materiam sacrificij ipsi sacerdoti cuilibet licebat laico, & sacerdoti, viro, & fœminæ: sed hic nihil actum est, nisi quòd pręsentauit Gedeon materiam sacrificij angelo, & nihil fecit de cęremonijs sacrificij: ergo licuit hoc sibi iure communi, & sic non est alleganda dispensatio, vel priuilegium. Secundum est, quia si egisset ex dispēsatione, hoc fuisset, qa Deus moueret eum ad faciēdum hoc, & istud esset signum propheticum, scilicet, quia Deus reuelabat ei, quòd faceret. Sic fuit in Samuele, & Elia, quia erant prophetę, & inspirabantur à Deo ad faciendum hoc, sicut incitabantur ad alia dicēda, vel reuelaretur ei per angelum, I aut per prophetam, sicut reuelatum fuit Dauid, quòd faceret sacrificia in mōte Moria per prophetam Gad, vt patet 2.Reg.24.c. Gedeon tamen non erat ꝓpheta, vt Deus ei hoc per spiritum propheticum inspiraret. Nec etiam reuelauit ei per aliquem prophetā, aut angelum, quia ipse nunc dubitat de angelo, & ad hoc adducebat, vt angelus offerret, & cognosceretur an esset angelus: ergo non habuit ex dispensatione.

Nonnullorum responsio ad quæstionem.

Improbatio.

Quomodo Gedeon pœnitus à peccato excusaretur si angelus non offerret sacrificium, & ipse deberet offerre.
Quæst. XVIII.

K QVAERETVR vlterius, quomodo excusaretur totaliter à peccato Gedeon, si angelus non offerret sacrificium, & ipse deberet offerre. Respondē dum, ꝙ Gedeon portabat sacrificandi materiam non intentione sacrificandi per se, sed vt cognosceret angelum per sacrificium: vnde erat intentio sua ponere materiam istam coram angelo, vt ipse eam sacrificaret: si angelus hoc faceret nihil peccaret Gedeon. Si autem angelus nollet facere cœremoniā aliquam super materiam illam, sed relinqueret intactam, vel conaretur facere, & nequisset succendere illud, vtpotè si nō esset angelus, Gedeon cognouisset hunc nō esse angelum, nec à Deo missum: & hoc sufficiens sibi erat, nec fecisset sacrificium de materia illa, sed comedisset, vel seruasset ad alios vsus, & sic non peccaret.

An

An peccauit Gedeon sacrificando in loco isto. Quæst. XIX.

QVAERETVR vlterius, an peccauerit Gedeō sacrificando in loco isto. Aliquis rñdebit q sic, qa solum erat licitū offerre sacrificia in loco sanctuarij Deut. 12. vnde siquis extra sanctuariū offerret erat reus mortis, sicut si sanguinē effudisset Leuit. 17. Rñdendum est, q non peccauit Gedeon, quia aliàs Deus non haberet eum, tam acceptum in oībus istis, & tribuens magnificam victoriam per manus eius. Et stat eadem ratio, quæ in præced. q. s. quia Gedeon non intendebat offerre sacrificium in loco illo, nec p se; sed intendebat præsentare illam materiam sacrificādam angelo, vt per eam cognosceret, an esset angelus, & si angelus vellet eam sacrificare, & sacrificare nō peccabat Gedeon, quia ipse nihil agebat: angelo autē vbicunq; licebat hæc facere: si verò non esset ille angelus, non posset succedere materiam illam, & maneret vt prius: tunc Gedeon cognito, q ille non erat angelus reseruaret materiam illam ad cibos, & non sacrificaret; & sic non peccaret sacrificando, nec extra sanctuarium sacrificando, quia neutrum eorū egit. Nicolaus autem dicit, q hoc fuit ex dispensatione speciali: erat enim vnus casus, in quo specialiter licebat offerre sacrificium extra sanctuarium. s. quando in aliquo loco apparebat angelus: sic Dauid ꝯstruxit altare in Areunam Iebusæi. 2. Reg. 24. Quia ibi apparuit angelus percutiens: sic etiam Manue pater Samsonis obtulit sacrificium extra sanctuarium, vbi apparuit ei angelus, infra tredecim. Sed dicendum, q ista positio non stat propter duo, sicut supra dicebatur. Primò, quia existēte iure communi pctm̄ est recurrere ad priuilegium: & prouenit ex ignorantia iuris cōis: sic fuit hic in Gedeone, quia non fecit aliquid, quod non liceret facere cuilibet, tam viro, q̄ fœminę sine dispensatione vlla, quia non fecit sacrificium, vt declaratum est. Secundum est, quia non est verum, q vbicunq; apparet angelus, vel Deus possent Israelitæ facere sacrificia, nisi constaret aliquo modo de voluntate Dei per reuelationem angeli, vel aliàs q vellet ibi fieri sacrificia: sic patet in locis allegatis: nam Dauid non obtulit sacrificium in monte Moria, in Areunam Iebusæi, quia ibi apparuit angelus, sed quia propheta ei dixit ex parte Dei. Sic patet 3. Reg. 24. vbi dr̄, q Gad propheta iussit Dauid hoc facere. Item quod allegat̄, infra 13. de Manue sic fuit: nam volebat Manue dare cibos angelo Dei, putans eum esse prophetam, & angelus dixit: si me cogis non comedam panes tuos: si autem vis sacrificium offerre, offer illud dño: & tūc Manue obtulit sacrificium iussu illius, & licuit sibi, aliàs autem nō obtulisset: nam quando cognouit Manue, q erat angelus domini iam obtulerat sacrificium, hic autē non dum cognoscebat Gedeon, q ille erat angelus, nec etiam ille iubebat tanquam angelus, nec tanquā propheta: ergo non licebat ei ex aliqua dispēsatione offerre sacrificium in illo. Sed dicendum est, sicut prius. *Qui respondit, ego prestolabor aduentum tuum.* videbat angelus, q Gedeon volebat ducere sacrificium ad experiendum, an ipse esset angelus, & qa hoc erat conueniens expectauit angelus illū. *Et ingressus est itaque Gedeon, & coxit hœdum.* Voluit Gedeō facere sacrificiū, tam de carnibus, q̄ de pane, ideo coxit hędum, & azymos panes. Erat iste hędus paruulus, & tener, ideo offerebatur; qa Deus volebat tenera, & pinguia pro se. *De farinæ modio azymos panes.* i. de vno modio farinæ accepit partem, & fecit panes azymos ad offerendum. In Hebręo habetur. *Et fecit vnam fanecam farinæ azymos panes.* est sensus, q unam totam fanecam, vel modium farinę fecit panes. Litera autem nostra ponit de modio farinæ. s. qa fortè visum est ei, q multū erat facere vnam fanecā,

Nicolai responsio ad quæsitum.

Hędus tener quare Deo offerebatur.

Litera Hebræa.

A vel modium tritici panes: satis tñ pt intelligi litera nostra, sicut Hebręa. s. q vnam totā fanecā tritici panes fecit. s. q de modio farinę fecit panes. i. de toto modio farinę fecit panes, & est hoc satis rationabile, qa sicut erant multę carnes. s. vnus hędus, ita debebāt esse multi panes, & tñ non erat magna mensura modius, sicut nunc est, qa non erat vnus modius, fortè decima pars fanecæ nr̄æ. Quod patet, qa Booz dedit Ruth sex modios tritici portādos, super humeros in pallio, vt patet Ruth. 3. & tñ modicum sic portare puella poterat de area in domum. *Carnesq́, ponens in canistro.* s. postq̄ coxit hędum posuit eum in canistro, vt ferret ad angelum manentem sub quercu. *Et ius carnium mittens in ollam.* Idest, tulit ius, seu coquinam in olla ad angelum.

B

Quare Gedeon hœdum coxit ad offerendum. Quæstio XX.

QVAERET aliquis, quare Gedeō coxit hędum ad offerendum: nam nō offerri solet aliquid coctum, sed carnes crudæ cremantur in altari, vt patet Leuit. 1. 3. et 4. et 7. Respondendum, q Gedeon coxit carnes ad duos vsus. s. ad comedendum, & ad offerendum: non enim sciebat Gedeon, an ille esset angelus, vel homo, ideo duxit cibos, vt comedere posset de illis, si esset homo propheta, & residuum offerret domino in sacrificium, & fieret experientia, quam volebat Gedeon: sic enim fecit Manue pater Samsonis: nā
C voluit facere hœdum de capris, & panes, vt comederet angelus, quem putabat esse hominē. Angelus verò respondit, q nō comederet, sed offerret illud Deo in sacrificium. infra 13. cap. sic autem angelus iste, qui erat verus angelus non comedit, sed succendit cibos in holocaustum, quia tamen Gedeon dubitabat, & volebat facere cibos, pro viro oportuit, quòd coqueret, vel assaret cibos.

Quod sacrificij genus erat hoc Gedeonis. Quæstio XXI.

QVAERETVR vlterius, quod genus sacrificij erat istud. Respondendum, q nō erat propriè
D in aliquo genere sacrificij; nam nullum genus sacrificii erat, ī quo tales ceremonię fierent. Quod patet, qa erant tria genera sacrificiorum, holocaustum, hostia pacifica, & hostia pro peccato. In holocausto autē nihil coquebatur, sed omnes carnes crudæ ponebant̄ in altari super ignem, & cremabantur: Leui. 1. In 2. s. hostia pacifica nihil coquebatur: nam nihil de illa Deus accipiebat, nisi adipes, vt patet Leui. 3. & interdum renes siue lumbos, quando erat pacifica hostia de arietibus, vt patet ibidem. Hostia autem pro peccato non erat, quia illa cremabat̄, interdum tota cum pelle cornibus, & fimo: vt si esset p peccato sacerdotis magni, vel totius populi: Leuit. 4. & interdum soli adipes cremabant: & oēs carnes proueniebant sacerdotibus Le-
E uit. 6. vocatur tñ sacrificium inquantum oblatum est Deo, & combustum, sicut cætera sacrificia: sic. n. est ī quibusdam alijs, q̄ non sunt in aliquo illorum triū generum, tamen vocantur sacrificia: sicut agnus paschalis, qui vocatur sacrificium domini. Nume. 9. et tamē non erat in aliquo illorum trium generum cum carnes eius totaliter comederentur a popularibus. Exod. 12. sic etiam vitula rufa erat sacrificium Numeri 19. tamen non pertinebat ad aliquod generum trium cū tota cremaretur extra castra, & nihil de ea, scilicet, adipes: nec sanguis offerebantur in sanctuario, tamē ista de omni sacrificio pertinebant ad Deum. Sic patet Leuit. 3. s. Omnis adeps dñi erit iure ppetuo in cunctis generationibus, & habitaculis vestris, nec adipem, nec

Tria genera sacrificiorum.

sanguinem omnino comedetis. Reducebantur tamẽ F ista duo sacrificia, ad tria genera sacrificiorum ꝓprie dicta, scilicet, agnus paschalis ad holocaustum, & vitula ruffa ad hostiã pro pctõ, vt declaratum est Nu. 19.

Ad quod genus sacrificij reduceretur hoc Gedeonis sacrificium. Quæstio XXII.

QVAERETVR vlterius, ad quod genus sacrificij reduceretur istud sacrificium Gedeonis, quod cum quolibet habet paucam similitudinem. Respondendum, ꝙ reducitur tamen magis ad holocaustum, quam ad alia genera, quia in holocausto qdquid apponebatur, cremabatur, & nihil habebãt inde sacerdotes. Leuit. 1. & 6. ita hic fuerunt omnes carnes G combustæ cum panibus, & iure carnium: in alijs autem sacrificijs non cremabant omnia, sed partes quędam secundum varietatem, de quibus Leui. 3. 4. & 7.

An sacrificium de carnibus coctis offerri licuit, vt Gedeon fecit. Quæstio XXIII.

QVAERETVR vlterius, an licuerit offerri sacrificium, sic vt obtulit Gedeon. s. de carnibus coctis. Aliquis dicet quòd non, quia nulli licebat agere contra ea, quæ scripta erant in lege Moysi, sed ipse describens de sacrificijs iussit carnes omnium sacrificiorum crudas offerri, & incendi super altare, vt patet Leuitic. 1. et 3. et 4. & in multis alijs locis: ergo offerẽs carnes coctas in sacrificium peccauit. H Respondendum, ꝙ non peccauit propter duo: primò quia Gedeon nõ fecit istud solum ad offerendum, sed principaliter ad comedendum, vt si ille homo esset propheta, & de reliquo faceret experientiam, quam ipse intendebat, non poterat, tamen caro esse disposita ad cibum humanum, nisi coqueretur aut assaretur, ideo debuit eã coquere vel assare, deinde cum prætentauit eam angelo ipse noluit comedere, quia angelus erat, sed succedit, & sic non peccauit Gedeon, quia ipse committebat carnes illas, & panes dispositioni angeli, scilicet, quòd comederet, vel sacrificaret sicut vellet: voluit autem sacrificare ille carnes: ergo angelo imputandum est, siue bonum, siue malum quod hic esset. Secunda ratio est, I quia si quis vellet facere holocaustũ, vel hostiam pacificam, vel pro peccato, & cremaret carnes, peccaret si coxisset illas, vel assasset prius. Gedeon tamen non intendebat, hic facere aliquod istorum sacrificiorum, sed solùm suscipere experientiam de angelo, an esset angelus per cremationem carniũ, scilicet, si posset illas succendere non apposito igne: & ad hoc nihil magis erat, quòd carnes essent coctæ vel assæ, quanquam essent crudæ: ideo non fuit circa hoc attendendum. Nam sicut fuit experientia in carnibus & pane, ita potuisset facere eam in panno, vel lignis, aut lapidibus: obtulit tamen potius carnes, & panem ex causa dicta, scilicet, vt possent esse ad cibum. *Tulit omnia sub quercu*. quia ibi manebat angelus expectando sub quercu. *Et obtulit ei*. scilicet, potuit coram K angelo, scilicet, vt faceret de illis quidquid vellet, siue cremando, siue comedendo. Sciendum autem, quòd Hebræi dicunt, quòd quando facta sunt hæc, erat Pascha. quod probant ex duplici motiuo, vnum est, quia obtulit Gedeon angelo azymos panes, Hebrei tamen non comedebant azyma, nisi in festiuitate azymorum. Secundum est, quia in die Paschæ ad noctem patres narrabant filijs ea, quæ fecerat Deus pro illis in exitu de Aegypto, & tamen supra dixit Gedeon: patres nostri narrauerunt nobis mirabilia, & sic exponit Rabbi Salomon, & Rabbi Dauid Kimhi illam literam.

An verum sit, quòd tunc esset Pascha, siue festum azymorum. Quæstio XXIIII.

QVAERETVR circa hoc, an verum sit, quòd tunc esset Pascha, siue festum azymorum. Respondendum quòd non, & patet primò, quia festum azymorum erat semꝑ die decimoquinto, mensis primi, vt patet Leui. 23. & in isto festo nondum erant aliquæ segetes maturæ in terram Chanaan, vnde in secũda die azymorum mittebatur, primò falx in messe ordeacea, vt patet eodem c. & ante hoc nulli Hebræo licebat quicquam metere, nec comedere panes nouos aut saltem sumere grana de spicis, cum dicatur eodẽ ca. panem polentam, & pultes non comedetis de segete, vsque ad diem, quo offeretis ex ea domino Deo vestro, Gedeon tamen iam excutiebat triticũ, quod messum erat: ergo præterierat tempus paschale. Item patet, quia sicut in festo azymorum iubebat sibi Deus de primis segetibus, scilicet, de ordeis antequam quicquã comederetur, vel meteretur offerri sibi partem in manipulo: ita antequam quicquam comederetur de nouo tritico iubebat in festo Pentecostes offerri sibi de qualibet domo, duos panes nouos Leui. 23. Gedeon autem excutiebat, nunc triticum in torculari, ergo transierat festum Pentecostes, quod est quinquaginta diebus post festum azymorum. Leui. 23. vel tũc erat, & nondum comedere intẽdebat de farre illo, qđ excutiebat vsquequo transiret Pentecostes. Item non stat positio Rabbi Salomon, quia repugnat literæ: nã ipse dicit, quòd Gedeon dixit angelo: heri fuit Pascha, & pater meus narrauit mihi miracula exitus de Aegypto. ergo dies iste, in quo dicebat Gedeõ ista, esset dies quintusdecimus mẽsis primi, quæ est primus dies azymorum, & consequenter esset dies magnæ festiuitatis. Nam in illo non licebat facere aliquod opus Leui. 23. Gedeon tamen excutiebat triticum, & Deus non increpuit eum, scilicet, angelus præsens: ergo nõ erat dies azymorum. Sed adhuc aliquis respõdebit, quòd prædicta tria argumenta non cõcludunt: nam licèt teneret illud regulariter, tamen ꝙ obligarentur Iudæi ad non metendum ante illas festiuitates, & quòd in die primo azymorum nihil facerent: tamen necessitas nimia absoluebat, sicut Christus dixit Matt. 12. qñ apostoli in sabbato vellebant spicas & comedebãt, & ipse defendit eos allegãs exemplum de Dauid: hic autem erat vrgens necessitas, scilicet, quia volebat fugere Gedeon propter timorem superuenientium Madianitarum, vt patet supra in litera: & si distulisset ad alios dies præuenissent Madianitæ, & occupassent oppida, & segetes: ideo licuit ei hoc facere. Dicendum, ꝙ non stat, quia dato ꝙ contra legem voluisset metere far, & excutere die primo azymorum non reperisset in terra, quia nondum habebat spicam. Nam tempore illo vix est, aliqua spica ordei matura ĩ terra Chanaan: sed virides erant omnes, & nondum quisquam messuit, sed primæ spicę virides de ordeo ducebantur corã dño in manipulo ad offerendũ, vt patet Leui. 23. ergo nihil erat de tritico, qđ colligi posset: Gedeon tñ messuerat & excutiebat: ergo necessariò iã transierat festũ azymorum. Ad argumenta Iudęorũ dicendum, ꝙ nulla sunt. Ad primũ, non ualet, vt ait Nicolaus: qa non facti sunt panes azymi pp festiuitatẽ, sed pp sacrificiũ, qa in sacrificio nihil fermentatum poterat offerri Leui. 2. s. Omnis oblatio, q̃ offert dño, absq; fermento erit, nec quicq̃ fermẽti, aut mollis adolebitur in sacrificio dñi Dei tui. Sed ista solo non tenet, quod patet qa si fuisset istud, quòd obtulit Gedeon propriè sacrificium, etiam non potuissent carnes coctæ cremari in altari, sed crudæ, quia sic iubebatur in omni sacrificio. Leuit. 1. et 3. et 4. vbi ponuntur cęrimoniæ omniũ sacrificiorum;

Responsio Nicolai.

crificiorum; sed potuit hoc fieri, ergo potuerunt panes fermentati offerri. Sed dicēdum, quòd causa fuit ipsa festinatio Gedeonis: nam ipse volens hr̄e experimentum de angelo, orauit nimis, vt prestolaretur: Si inueni grām in oculis tuis nō recedas donec reuertar. & ꝯcessit hoc angelus. Putauit autem Gedeon, quòd si ipse magnam morā faceret, recederet angelus, vel fastidiretur, ideo voluit cito expedire: & quia non habebat panes in domo, oportuit, ꝙ nouos faceret, & qa si illi debuissent fermentari oportebat expectare diutius quousq; fermētarent, voluit ergo facere azymos, vt cito expediret, quia illi mox vt formantur possunt coqui. Considerandū autē ꝑ hoc ꝙ in terra Chanaan, & in terra Aegypti, & in magna parte Asię ī terris valde calidis, in tertio vel secundo climate, ꝓp caliditatē regionis panes formati & cocti, illico durescunt, ideo coguntur quasi quotidie formare panes hoīes terræ illius, & quia si hr̄ent massam fermentatam semp factā illa corrumperet velociter pp fermentum, & pp calorem regionis, faciunt pastā massę nō fermentatę, & illam custodiunt ꝑ quotcunq; dies volunt: quia non p̄t corrumpi faciliter cùm nō hēat fermentum, & si induratur mollificant eā aqua, & de illa qn̄cunq; volunt sumunt partes, & formant quot panes volunt: manet aūt reliqua massa. Et hoc mō si oporteat velociter pari cibos, sic panes formāt. Istud patet aliqualiter Exo. 12. nā Israelitę exeuntes de Aegypto ligauerūt massas in pallijs, & portauerunt in itinere non fermētatas, & de illis faciebant quotidie panes quandiu durauerunt illę massę. Si aūt fuerant fermentatę corruptę fuissent illico anteq̄ Iudæi possent facere aliquem panē. s. die, quo exierunt de Aegypto, ideo non fermentauerunt massas: & ista fuit cā quare in exitu de Aegypto Israelitæ nō fermentarent massas. Sed argueē quòd falsum est, quia Exo. 12. dr̄: tulit ppl̄s conspersam farinā antequā fermentaretur, & ligans in pallijs imposuit super humeros suos, & iterum, coxerūt farinā, quam dudū de Aegypto ꝯspersam tulerant, & fecerunt subcinericios panes: nec.n. poterat fermentari cogentib⁹ exire Aegyptiis, & nullam moram facere sinentibus. Rn̄dēdum, ꝙ Israelitæ habebant intentionem cōspergendi massam, & fermentandi illa nocte, & faciendi fermētatos panes, vt recederēt in aurora, quia tn̄ coacti sunt media nocte recedere ex inopinato, surrexerunt & ꝯsperserunt farinā aqua, & potuissent tunc ponere modicum de fermento, & ipsa massa ꝑ se postea fermentaret: quia tn̄ non permittebant tantam moram facere in Aegypto, vt posito fermēto posset massa fermētari, & formari in panes ac coq, noluerunt eas fermentare, quia tunc cum portaretur fermentata corrumperetur ante finē diei ipsius: imò ante 4. vel 5. horas pp terræ calorem, & tn̄ Israelitæ non poterāt illa die sedere ad coquendum, & formandum panes pp festinantiam exeundi de Aegypto, ideo noluerunt fermētare massas: voluntariū ergo fuit in Israelitis ꝙ nō fermentarent massas. Istum modum supra positum massarū non fermentatarum seruant vsq; hodie gentes Aegypti, & Arabiæ, & Chanaā, vt referunt, qui viderunt, & refert Rabbi Abrahā Abenezra sup Exodum, q fuit ī Aegypto, & Arabia, vt ipse testatur. Hoc ēt obseruatū fuit a principio in terra illa, antequā essent Iudei in ea. Et hoc apparet Gen. 18. quia qn̄ venerunt tres angeli ad eum fecit cito azymos panes, vt patet ibidem: eodē quoq; die iuerunt duo angeli istorum Sodomā in domum Loth, & dedit illis azymos panes Gen. 19. non tamen accidisset hoc, nisi quia erat talis consuetudo ī terra illa. Ad secundam rationem Rabbi Salomō, dicēdum, ꝙ illa est fabula: nostra litera non dicit quòd prę cedēti die recitauerat pater Gedeonis ei miracula exitus de Aegypto, sed ait; vbi sunt mirabilia eius, q̄ nar-

Quædam terræ in feruido & tertio climate coguntur quotidie formare panes.

Modus cōficiēdi panes apud Egyptios Arabes, & Chananęos.

A rauerunt patres nostri nobis? & est sensus quòd aliàs cōsueuerant eis talia narrare. Et patet, quia dr̄ patres, & significat antiquitatem narrationis: aliàs dixisset q̄ narrauit pater meus mihi: non ergo erat tunc festum azymorum, sed aliud tp̄s post, ante Pentecosten, vel paulopost, quia farra non erant oīno matura, tamen excutiebant de spicis. *Cui dixit angelus: tolle carnes, & panes azymos.* Gedeon posuerat hæc coram angelo, vt disponeret de eis q̄ vellet, ipse autem iussit, quòd poneret super petram: erant enim ista simul in canistro. *Et pone super petram illam.* ostendit eā sibi angelus ad oculum, & voluit ipsam esse altare. *Et ius desuper funde.* i. funde coquinam carnium sup carnes, & panes simul posita, ita vt omnia madefierent.

B

Angelus quare iussit ius desuper fundi. Quæst. XXV.

QVAERET aliquis, quare iussit angelus, quòd funderetur ius desuper. Respōdendum, quòd ad hoc fuerunt duæ rationes. Prima fuit quia angelus voluit dare experientiam de se, quòd esset angelus: esset autem tanto maior experientia, quanto esset mai⁹ miraculum; & quia quanto magis madefierēt carnes & panes, tāto erant minus disposita ad cōbustionem, voluit ea madefieri. Sic fecit Elias qn̄ coram populo ī monte Carmelo obtulit sacrificium ad conuincēdos prophetas Baal. Nā vtriq; sine igne sacrificium facturi erant; Elias verò ad manifestationem magnam mi
C raculi fecit repleri quatuor hydrias aquę, & illas effudit super carnes, & ligna sacrificij; iterū autem ac iterū hoc fecit. s. duodecim hydrias aquę effundi fecit, quousque fossę apud altare replete sunt aqua: & cum orasset, ignis egressus a dn̄o vorauit carnes, & ligna & lapides altaris, & puluerem in circuitu, & aquas, vt patet 3. Reg. 18. ca. & sic manifestè cognita fuit potestas Dei. Secunda causa fuit, quia Gedeon obtulit angelo carnes, & panes, & ius carnium nesciens an homo esset, & si vellet comedere, hr̄et de quo f̄m consuetudinem humanam comederet. Angelus autem nō erat comestur⁹, quia verus angelus erat, ideo voluit vt oīa, quæ Gedeon tulerat, in Dei sacrificium cederent, & sic fecit ius carnium super carnes, & panes fundi. *Cum-*
D *que fecisset ita.* s. quia posuit omnia super petram, & fudit ius super carnes. *Angelus domini extendit summitatem virgæ, quam tenebat manu.* scilicet, extendit virgam ad tangendum sacrificia, vt sic insurgeret ignis, & cognosceretur, quòd per angelum fiebat. *Et tetigit carnes, & azymos panes.* s. vt vtrunq; cremarentur. *Ascenditque ignis de petra.* s. immediatè vt angelus tetigit azymos panes & carnes, ad significandum, quòd voluntate eius exibat ignis ille, & non ab accidenti. *Et carnes azymosque panes consumpsit.* s. cremauit faciliter nihil dimittendo, quia ille ignis a Deo datus erat.

Quare volebat Gedeon probationem istam in crematione sacrificij &c. Quæstio XXVI.

E

QVAERET aliquis, quare volebat Gedeon probationem istam in crematione sacrificij ad sciēdum an iste, qui loquebatur erat angelus, vel propheta missus a Deo. Respondendum, quòd crematio huiusmodi erat supernaturalis, & quomodocunque aliquis ostendit miraculum ad confirmationem dictorum suorum, sufficiēter probat: sic enim iussit Deus, quòd si dubitaretur de propheta, an vera diceret, ꝙ peteretur signum, & si eueniret, vel non, cognosceretur, an esset propheta, vel non, Deutero. 18. Alia causa erat, quia crematio sacrificij specialius pertinebat ad Deum, ideo si presente isto cremaretur sacrificiū, manifestū esset a Deo missum. sic.n. ꝓbauit Elias coram

toto Israel cum Israelitæ adulterati fuissent post Baal, & ait. quousque claudicatis in duas partes? si Deus est sequimini illum, & si Baal est sequimini eũ: & obtulit eis probõnem de crematione sacrificiorũ, quam spõte susceperunt, & quia sacrificium suum crematũ est, & non sacerdotum Baal, illi occisi sunt. 3. Re. 18. c. petiuit ergo hanc probationẽ Gedeon tanq̃ ꝯuenientem.

An iste ignis, qui combussit sacrificium, de cœlo venerit. *Quæstio* XXVII.

QVAERETVR vlterius quõ iste ignis, qui combussit sacrificium venit. s. an venit de cęlo, vel an caŭsatus est de carnib⁹ vel lapide. Aliquis dicet, quòd Deus misit illum de cęlo ad significãdam acceptationem sacrificij: sic patet de sacrificio, quod fecit Aaron in principio sacerdotij sui: nam ignis venit de cęlo: q̃a dr̃ Leuit. 9. ecce ignis egressus a dño deuorauit holocaustum. Item patet de Elia. Nam orante eo cecidit ignis de cęlo super sacrificia sua, vt patet. 3. Reg. 18. cũ dr̃: cecidit autem ignis dñi, sed cadere est de alto, & sic venit de cęlo. Item quando Elias vocauit ignem super quinquagenarios, venit de cęlo, vt patet. 4. Re. 1. ergo sic fuit hic. Respondendum, quòd quocunq; modo ueniret iste ignis ad cremationem hostiarum, erat a Deo: poterat tñ vtroque modo esse. Nam ꝙ de sphęra ignis duceret̃ aliqua pars ignis, miraculum erat, tum q̃a est ꝯtra naturam ignis descendere: tum & principalius, quia non videtur quõ posset ignis de cęlo descendens transire ꝑ frigidissima interstitia caliginosi aeris, & non extinguat̃. Quod ẽt subito ignis generaret̃ ĩ terra de petra sine ꝯcussione, vel de ipsis carnib⁹, & panibus, miraculum est: ponẽdum est ergo illud q̃d magis ꝯuenire vr̃ literę, magis autem cõuenit, ꝙ dicat̃ ignis iste genitus subito de carnibus sacrificii, vel de petra, cùm dicatur ignis ascendisse de petra: ergo dicendum erit, ꝙ iste ignis non venit de cœlo, sed fuerit caŭsatus de petra. Cùm autem obiicitur de igne q egressus est a dño, dicendum ꝙ non apparet an venerit de cœlo, vel egressus fuerit de altari: magis autem vr̃ dicẽdum, ꝙ ille ignis egressus fuerit de altari: sic patet Leuit. 10. de igne, q egressus est a domino, & combussit Nadab, & Abiu: nam de illo declaratum est, ꝙ egressus fuerit de altari holocaustorum, cùm ipsi irent ad offerendũ thus: si tñ dicamus ꝙ venit de cęlo iste ignis, nõ obstat ad id q̃d dicimus, quia non est dubium vtroq; modo fieri posse: ideo tenebitur modus ille, q magis ꝯformatur literę: iste autem est, ꝙ iste ignis egressus fuerit de petra. Ad f̃m dicitur de igne, quem Elias fecit venire sup sacrificium dicendum, ꝙ illud fiebat ad manifestationem magnam virtutis Dei, quia Elias contendebat ꝯtra oẽs prophetas Baal, & quia expressius miraculũ erat, si viderent venientem ignem de cęlo ad cremandum sacrificium, q̃ si succenderetur de ipso sacrificio, ideo venit de cęlo: hic autem non fuit hoc necessariũ, sed satis erat, ꝙ ostenderetur miraculũ aliquod: ideo fuit surgens ignis de petra. Ad tertium de igne veniente de cęlo super quinquagenarios. Dicẽdum, ꝙ sic venit, quia sic eum vocauit Elias: si autem vocasset eum aliter. s. vt surgeret de terra, sic surrexisset. Gedeon aũt nihil petiuit specialiter, ideo suffecit quòd Deus daret quemcunq; modum cremationis sacrificii. *Angelus autem domini euanuit ex oculis eius.* i. cõsummata crematione sacrificij, angelus disparuit. Hoc autem, quia iam ꝓbauerat id, quod intendebat se esse angelum: & hoc opus erat Gedeoni ad hoc quòd crederet, & disponeret se ad faciendum illa, quæ ipse dixerat, & in ista fuga, vel disparitione dedit signum, quòd erat angelus. nam si fuisset homo verum corpus habens, non potuisset sic euanescere: vidensq; Gedeon quòd esset

Respõsio ad quæsitum.

Ad primã rationem. in diuersum.

Ad scd̃am rationem.

Ad tertiã rationem.

F angelus domini, scilicet, per ista signa data cognouit eum esse angelum.

Quomodo ex his Gedeon cognoscebat quòd iste esset angelus. *Quæstio* XXVIII.

QVAERET aliquis, quomodo ex his cognoscebat Gedeon, ꝙ iste esset angelus: nam nõdum videbatur aliq̃d signum exprimens hoc: ꝙ. n. esset cõsumptio sacrificiorum per ignem a Deo inuocatum, non ꝓbabat eum angelum, quia sic Elias fecit venire ignem sup sacrificium suum. 3. Reg. 18. ẽt quodcunq; miraculum factum non magis ꝓbat esse angelum, cũ
G quęcunq; miracula fieri possint per prophetas ĩuocato Deo, & ipse iussit, ꝙ a ꝓphetis peterent̃ signa ad cõfirmationem dictorum suorum, Deut. 18. sed solùm ꝯcludebat istud signum necessariò, ꝙ iste erat aliquis missus a Deo, sed an esset angel⁹, vel ꝓpheta nõ distinguebat. Rñdendum, ꝙ cognouit Gedeon hunc esse a Deo missum & esse angelum, q̃a facto sacrificio euanuit: q̃d non potuisset si fuisset homo. Sed arguetur, quia sic euanuit Elias: nam raptus est ab oculis Elisei, & ductus est in paradisum. 4. Reg. 2. c. Respõdendum quòd non euanuerunt isti duo similiter; nã Elias non euanuit, sed propter magnam elongationem desiit videri, vnde Elisæus vidit Eliam cùm raperetur ab eo, quousque longe ab eo fuit, ideo clamabat dicens: o pater currus Israel, & auriga eius. Sic etiam Apostoli
H videbant Christum ascendentem in cęlo per lõga spatia aeris: deinde euanuit ab oculis eorum Actu. 1. angelus tamen iste subito disparuit, ita quòd Gedeon non vidit eum euntem, nec a se recedentem, ideo manifestum fuit ipsum esse angelum. *Ait, heu mihi domine Deus, quia vidi angelum domini.* idest, væ mihi, quia Deus vult super me mala inducere, cùm viderim angelum eius. Erat enim inter Iudæos opinio, quòd qui videret angelos Dei, vel Deum, moreretur, ideo putauit Gedeon, quòd moriturus esset. *Facie ad faciem.* i. manifestè, & non per aliqua simulachra occulta. Considerandũ quòd istud posuit hic Gedeon pro causa principali mortis suæ, scilicet, quia viderat facie ad faciem.

I *Quomodo Gedeon, vel alij Iudæi putabant, quòd si viderent angelum morerentur.* *Quæst.* XXIX.

QVAERET aliquis, quõ Gedeon, vel alij Iudęi putabant, ꝙ si viderent angelum morerentur. Respondendũ, quòd Deus dixerat Moysi in mõte Sinai: non videbit me homo & viuet. i. non poterit me aliq̃s videre qui possit postea viuere. Exo. 33. c. ex hoc opinati sunt cõiter Israelitę, ꝙ quicunq; videret Deũ, vel angelos Dei moreretur: q̃a angeli sunt nimis Deo propinqui, & ob hoc quandocunq; aliquis de vulgaribus Iudęorum videbat angelum Dei, putabat se moriturum: sic fuit de Gedeone hic: sic etiam fuit de Ma-
K nue patre Samsonis, infra decimotertio, qui dixit de se & vxore sua, quòd morituri erant, quia viderant angelum. Et posuit Gedeon, quòd viderat facie ad faciem, quia istud faciebat p̃cipuè ꝙ moreretur, putabat nanq; quòd si vidisset angelum Dei per posteriora, & non facie ad faciẽ, ꝙ non moreretur. Hoc patet ex eo quod habetur Exo. 33. quod dixit dñs Moysi, nõ poteris videre faciem meã. Et sequitur: non. n. videbit me homo, & viuet. i. nullus poterit videre faciem meam quin moriat̃: ꝙ tñ posset videre posteriora, & nõ moreretur patet, quia immediatè sequitur: ecce locus est apud me, & stabis super petram: cumq; trãsibit gloria mea, ponam te in foramine petrę, & protegam te dextera mea, donec transeam: tollamq; manum meã, & videbis posteriora mea, faciem aũt meam videre non

poteris

poteris, scilicet, ponam te in foramine petræ, vt non videas me transeuntem, & protegam te dextera mea donec transeam, idest, operiam vultum tuum ponendo manum meam super illum, vt non videas vultum meum cùm transeo. tollamque manū de oculis tuis, & videbis posteriora: faciem autem meam videre nō poteris, scilicet, quia iam ego transiui. Necesse est ergo, quòd intelligatur de visione faciei quantum ad illos, qui morituri essent, & visio posteriorum nihil nocebat: vnde quando aliquis videbat posteriora angeli, vel Dei non conquærebatur tanquam moriturus, sic fuit de Agar, quæ vidit angelum & ait: hic profecto vidi posteriora videntis me, ideo vocauit nomen putei viuentis, & videntis me.

Cum Iacob vidit angelos Dei, cur non dixit quòd moreretur. Quæstio XXX.

QVAERET aliquis, cùm Iacob vidit angelos Dei, cur non dixit quòd moreretur: idem de Moyse qui sæpe videbat illos. De Iacob patet, nam obuiam habuit multos angelos, & dixit de eis: castra Dei sunt hæc: Gene. 32. postea venit angelus in specie viri, & luctabatur cum eo vsque aurorам, & vocauit nomen loci Phanuel, dicens: vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. De Moyse patet quòd videret angelos, quia Deus dixit de illo: ore ad os loquor, & palam & non per enigmata Deum videt Numer. 12. cap. Respondendum de Iacob, quòd ipse non timuit viso angelo quòd moreretur, quia opinio Israelitarum, quòd morerentur viso angelo, vel Deo causata fuit eo quod Moyses dixit: non videbit me homo & viuet. Sed hoc non fuit dictum ante Iacob: ideo ipse non habebat opinionem istam. De Moyse dicendum, & de alijs prophetis, quòd ipsi erāt viri sapientes, idest, a Deo illuminati, & cognoscebāt qui erant illi, qui apparebant eis, & ad quid veniebāt: ideo non pauebant eorum aduentum. soli autem vulgares veritatis ignari hoc putabant, de quibus erat Gedeon & Manue pater Samsonis: ideo isti putauerunt, quod morerentur visis angelis. Sed adhuc instabitur, quia Deus dixit Exo. 33. non videbit me homo & viuet. quod de vultu intelligitur. Respondendum, ꝙ illud intelligitur de quodam corpore glorioso nimis, & lucido, quod Deus fecit transire ante Moysen, cuius pars anterior erat tam excellens, quòd nulla armonia sensuum humanorum posset pati illius lucem, & decorem, sed necesse erat hominem mori: pars autē posterior non erat tam admiranda, sed contemperabatur ipsi humano aspectui, ideo illam potuit videre Moyses: faciem autem non vidit tunc Moyses, nec vnquam postea vidit, & si aliquando videbat angelos facie ad faciem, non videbat sub illa admiranda: ideo nec timebat, nec lædebatur. Vulgares autem putabant, quòd quandocunque viderent angelos Dei facie ad faciem, videbant illam faciem, de qua locutus fuerat Moyses: ideo putabant se morituros, & timebant. Moyses autem, & alij prophetæ sciebant se non videre faciem illam, & non timebāt. *Dixitque ei dominus, pax tecū.* iste erat angelus, qui locutus fuerat prius Gedeoni, & nunc disparuerat: quia tamen timebat Gedeon se moriturum, angelus ille formauit quandam vocem in aere non apparente corpore, & audiuit illam ad se delapsam Gedeon, & consolatus est. Hoc tenet Rabbi Dauid Kimhi. Ex hoc apparet, ꝙ argumenta quædam quæ faciunt quidam de nostris contra Iudæos, & vt communiter omnes ad probandum Messiam esse Deum verū, non tenent: nam nos probamus eo ꝙ scriptura prædicat de illo nomen domini Tetragrammaton, & dicimus ꝙ nulli conuenire

Opinio Iudæorū, & catholicorum.

A potest nisi Deo, etiam secundum positionem omniū Iudęorum; & tñ manifestū est, ꝙ hic ponitur nomen Tetragrāmaton vbi lr̄a nostra dicit dn̄s, & non intelligit de Deo, sed de angelo, q loquebat prius Gedeoni.

An posset stare, quòd hic significet istud nomen Tetragrammaton ipsum Deum verum, & quòd iste, qui nunc locutus est, sit Deus verus. Quæst. XXXI.

QVAERET aliquis, an posset stare, ꝙ hic significet istud nomen Tetragrāmatō Dei ipsum Deū verum, vt confirmenť rationes nostrę cōtra Hebręos arguendo de deitate Messiæ. Respōdet Dauid Kimhi ꝙ hic accipiatur pro Deo vero, & ꝙ ipse locutus fuerit & non angelus. Sed dicēdum, ꝙ ista positio est impossibilis, quia Deus verus non potest loqui, eo ꝙ loq dicit necessariò motum. Deus autem non pōt facere aliquid qđ sit cum motu, sed oīa in instanti, cùm scriptura dicat, ꝙ Deus non mutať, & cōpetit ei ex natura hoc summi boni, & puri act⁹: vnde nec pōt facere aliquid aliud qđ motum inducat, sed qñcunq; aliqua talia ꝓdicantur de Deo ītelligiť, ꝙ angeli illa fecerint, & non Deus. De hoc magis declaratū est Exod. 25. & 28. c. necesse est ergo, ꝙ angelus locutus fuerit hic: sic errant argumenta nr̄orum: sed Iudæi cōcedunt ea, quia Deus excæcauit intellectum eorum, ita vt ēt ad falsitates obiectas eis a qbusdā nostris rn̄dere nequeāt. Patet etiā ꝯtra hoc Exod. 20. vbi dr̄: ego sum dn̄s Deus tuus. C & ponit ibi Tetragrāmatō nomen Dei in Hebręo; & tñ ille, q loquebatur non erat Deus verus, sed angelus, vt patet ad Galat. 3. ca. s. lex data est pp transgressiones ordinata per angelos in manu mediatoris, ergo angeli erant, q protulerunt oīa verba legis, idem patet clarius Exod. 3. de Moyse cùm vidit ignem in rubo. Et dr̄ ꝙ locutus est dn̄s de rubo. Exponit in contextu illo in Hebręo nomen Dei Tetragrāmatō, & tñ ꝯstat ꝙ ille erat angelus Act. 7. cū dixit beatus Stephan⁹, expletis 40. annis apparuit angelus in deserto Sina in igne flāme rubi. ergo non accipitur semp nomen tetragrāmaton ꝓ Deo vero, sed interdū pro angelis. sic est in multis alijs locis sępissime. Potest tñ poni aliter regula illa, quā Hebręi & nostri ponunt, & erit vera. s. ꝙ nomen Regula pulchra.
D Dei Tetragrāmaton nunquā ponitur, nisi ad significādum Deum verum: significat tñ interdum illos, q nō sunt Deus. Quod declaratur sic: intentio scripturæ est attribuere Deo actus excellentes, q fiebant ad vtilitatē populi Iudaici, vt putarēt Israelitæ illos factos p Deū, & ei soli gr̄as agerent. si aūt scirent facta hæc per angelos, vel p alios, putarēt se teneri illis. ideo faciebat De⁹ ꝙ angeli, qui veniebant ad loquendum aliquid Israelitis, vocarentur Deus, & non angeli, vt sic crederent Israelitæ, quòd Deus erat verus, qui faciebat hæc: & tunc prædicabatur de eis nomen Dei Tetragrammaton. Quod vero Deo conuenit eo quòd ipsi tunc fungebantur vice Dei, & quod amplius est scriptura volebat innuere simplicibus quòd illi erant Deus: quan E do tamen angeli apparebāt manifestè in effigie corporali humana, quāquam vocarētur adonai, vel Elohim, tñ nunquam prędicabat de eis Tetragrammatō: quia quanquam tunc fungerent vice Dei, nolebat scriptura innuere esse Deum, sed angelos, cùm expresse eos angelos noīaret, & tunc stat vera regula, quia nunquā reperiet in scriptura ꝙ nomen Tetragrāmaton prędiceretur de aliquo, qui apparuit in effigie corporali, ita ꝙ posset putari Deus pp non videri corpus eius, & tñ nō omnes hi, de quibus prædicatur Tetragrāmatō erant verus Deus. Et tunc quando argueremus de Christo, quod erat verus Deus, qa vocatus est hoc noīe. Posset respondere Hebręus, quòd oēs illos, quos scriptura vocat Tetragrāmatō noīe, vult significare esse Deum: tñ

non omnes sunt Deus, sicut apparet de multis angelis. & sic diceret ꝙ non sequitur de Christo, ꝙ sit Deus verus, ideo argumentum ex hac parte nō est solidum veraciter: quia tñ Iudęi, & nostri pariter affirmant illā regulam primam supra datam, tenet argm̄ contra Iudęos ex concessis. *Dixitq́, dominus ei: pax tecum*. i. salus vel quies sit tecum: pax. n. significat tranquillitatem, & securitatem a malis: & est sensus, ꝙ nullum malum eueniret Gedeoni, quanquam viderat angelum Dei. *Ne timeas, non morieris*. i. non timeas quod times, quia non morieris propter visionē angeli, sicut arbitraris. *Aedificauit ergo ibi Gedeon altare domino*. Istud fuit ad regratiandum Deo pro incolumitate præstita: nam putabat Gedeon se moriturum.

Quod altare fuerit istud quod Gedeon ædificauit.
Quæstio XXXII.

QVAERETVR circa altare istud quod fuit, scilicet, an fuerit aliquod de altaribus, qui nominantur in cap. isto, vel fuerit distinctum ab omnibus illis. Respondet Nicolaus, ꝙ istud ponitur hic per anticipationem, scilicet, quòd istud altare non fuit nunc factum, sed fuit illud quod iussit postea Deus fieri super petram, de quo infra. Dicendum, quòd ex litera non apparet euidenter, an istud sit distinctum altare, vel idem. Sed videtur dicendum rationabilius, quòd fuerit distinctum, quod patet, quia altare illud, quod fecit Gedeon super petram egit, quia Deus ei iussit, & reuelauit ei modum faciendi: istud autem fecit Gedeon ex alia causa. s. quia Deus denūciauit ei liberationem a timore, quod patet ex noīe: nam vocauit illud dñi pax: ergo nō fuit idem, si tñ volueris tenere oppositum, nō multum insto, quanq̄ hoc est rationabilius.

An licuerit Gedeoni hoc altare ædificare.
Quæstio XXXIII.

QVAERETVR an licuerit Gedeoni ędificare istud altare. Aliquis dicet ꝙ non, quia nulli licebat hr̄e aliud altare, præter altare holocaustorum, qđ erat in sanctuario, alioquin esset sacrilegium: Ios. 22. c. & reus mortis esset, qui talia faceret, Leu. 17. Respōdebit ad hoc Nicolaus facillime. s. quòd nō peccauit, quia mandato Dei egit: nam secundum ipsum altare istud & illud, de quo dicitur infra, idem est. sed mandato Dei licitum erat quodcunque fieri. Tenendo tñ aliam positionem, quæ rationabilior erat. s. ꝙ istud altare sit distinctum ab alijs, dicēdum est, ꝙ licuit ei agere, quia ibi locutus est ei dñs: sic. n. sancti patres varia altaria cōstruxerunt, vt Abraham inter Bethel, & Hay. Genes. 12. Isaac autem in Bersabee altare ædificauit, vbi Deus apparuit ei Gen. 26. Iacob quoque ędificauit altare ad puteum iuramenti. Gen. s. 46. erexit etiam titulum in Bethel: Gen. 28. iterum autem ibi ędificauit altare: Gen. 35. Moyses etiam ædificauit altare in Raphidim: Exo. 27. iterum etiam erexit 12. titulos in mō te Sinai. Exo. 24. c. Sed respondebitur, quod istud non stat, quia non licuit Gedeoni facere, quod istis licuit: nam isti fecerunt ante prohibitionem: cum. n. nondū data esset lex licebat cuique offerre quod voluisset, & quando voluisset, & vbi, sicut dicitur Deut. 12. non facietis ibi, quod nos hic facimus singuli quod rectum sibi videtur, Abraham autem I, saac, & Iacob fuerunt ante dationem legis, ideo licitum erat eis facere altaria vbicunque vellent. De Moyse dicendum, quòd etiam ipse cōstruxit altare ante dationem legis, Exo. 17. in Raphidim, & postea in Sinai data est lex: data autem lege, vetita sunt altaria vbiq; fieri: Leuit. 17. & patet Iosu. 21. vnde ob hoc insurrexerunt decem trib⁹

F ad pugnandum ꝯtra duas, & dimidiā, vt patet eod. c. s. quia ędificauerant altare, ideo nō licebat iam Gedeoni. Rn̄dendum, ꝙ non licebat alicui Israelitę sine mandato Dei expresso, vel sine inspiratione prophetica facta ei cōstruere altare pręter illud quod erat intra sanctuarium, & hoc intelligitur de altari ad offerendum victimas: licebat tñ construere altare in memoriam & testimonium alicuius rei sine mādato Dei: sic fuit de altari facto per duas tribus & dimidiā apud Iordanē: Ios. 22. nam nouem tribus & dimidia putauerunt ꝙ faciebant altare illud ad faciendum sacrificia, ideo volebant pugnare tanquā ꝯtra hereticos, & schismaticos: cùm autem rn̄derunt illi, ꝙ faciebāt solùm in memoriam, placatę sunt nouem tribus & dimidia, & non pu

G gnauerunt: si tñ fuisset hoc illicitum, non placatæ fuissent, nec permisissent: sic autem Gedeon fecit ad solā memoriā. s. vt sciret ꝙ De⁹ locutus fuerat ei, sic remouens timorem: ideo ēt sine mandato Dei expresso licuit ei ꝯstruere altare. Quod patet, quia nō legitur ibi aliquas victimas imolasse. Sed adhuc aliquis arguet, ꝙ non solùm altaria ad sacrificia, sed etiam tituli ad memoriam gestarum rerum erāt illiciti. Quod patet Leuit. 26. c. s. non facietis idolum, & sculptile, nec titulos erigetis, nec insignem lapidem ponetis in terra vestra. altaria autem facta ad memoriam vocantur tituli: ergo ista non erant licita. Rn̄dendum, ꝙ ista omnia erāt illicita quādo fiebāt ad aliquas cęremonias idolatriæ, vt patet eod. c. cùm dicitur: nec titulos erigetis, nec in

H signem lapidem ponetis in terra vestra, vt adoretis eū. ergo ad alios vsus bonos licita erant altaria, & tituli. Hoc autem potissimè erat, quando fiebant ad memoriam alicuius rei pertinentis ad laudem Dei: sic enim fuit istud altare, quia manebat in memoriam ꝙ Deus locutus fuisset ibi Gedeoni de salute sua, & totius Israel: simile patet de Moyse. Nam ipse constituit in datione & confirmatione legis duodecim titulos ꝑ duodecim tribus Israel, ad memoriam ꝙ duodecim trib⁹ susceperant ibi legem Dei, sic etiam duæ tribus & dimidia construxerunt altare in titulum & memoriam, ꝙ ipsi pertinerent ad Deum Israel: Iosue 22. c. licitum ergo fuit hoc Gedeoni, quanquam Deus non iusserit.

I *Vocauitque illud, domini pax.* nomē altaris fuit istud, quia Deus dixerat ibi Gedeoni: pax tecum, ne timeas, non morieris: simili modo imponebantur antiquitus nomina rebus ex euentibus: sic patet Exod. 27. cùm vocauit Moyses altare, quod fecit, dominus exaltatio mea, eo ꝙ quādo fuit factum illud altare, exaltati sunt Israelitæ præualendo contra Amalecitas, vt patet ibidē, sic etiam Abraham vocauit montem, vbi voluit filium suum imolare, dñs videt, quia Deus vidit ibi voluntatem eius, & liberauit filium suū: Gen. 22. c. s. Appellauitq; nomen loci illius, domin⁹ videt, vnde vsq; hodie dicitur, in monte videbit dominus. i. ꝙ ipse mons vocatur dñs videbit: sic etiam patet Ezec. vltimo: vbi de quadam ciuitate agitur, quę est de vita ęterna, & dici-

K tur: & nomen ciuitatis ex illa die, dominus ibidē. *Vsq; in præsentem diem.* refertur ad tempus scriptoris libri huius. s. ad Samuelem, cuius tempore adhuc manebat altare illud in loco, vbi Gedeoni Deus locutus fuerat.

Cumque adhuc esset in Ephra, quæ est familiæ Ezri, nocte illa dixit Dominus ad eum: Tolle taurum patris tui, & alterum taurum annorum septem, destruesq; aram Baal, quæ est patris tui: & nemus, quod circa aram est, succides: & ædificabis altare Domino Deo tuo in summitate petræ huius:

Doc. resp. ad quæstum. An liceat erigere titulos. Mercurius lyricus Baal sec.

ius, ſuper quam ante ſacrificium poſuiſti: tolleſq; taurum ſecundum, & offeres holocauſtum ſuper ſtruem lignorũ, quę de nemore ſucciderís. Aſſumptis ergo Gedeon decem viris de ſeruis ſuis, fecit ſicut præceperat ei Dominus. Timens autem domum patris ſui, & homines illius ciuitatis, per diem noluit facere, ſed omnia nocte compleuit. Cumque ſurrexiſſent viri oppidi eius mane, viderunt deſtructam aram Baal, lucumque ſucciſum, & taurum alterum impoſitum ſuper altare, quod tũc ædificatum erat. Dixeruntque ad inuicem: quis hoc fecit? Cumque perquirerent auctorem facti, dictum eſt: Gedeon filius Ioas fecit hæc omnia: & dixerunt ad Ioas: pro duc filium tuum huc, vt moriatur, quia deſtruxit aram Baal, & ſuccidit nemus. Quibus ille reſpondit: nunquid vltores eſtis Baal, vt pugnetis pro eo. Qui aduerſarius eſt eius, moriatur antequam lux craſtina veniat: ſi Deus eſt vindicet ſe de eo, qui ſuffodit aram eius. Ex illo die vocatus eſt Gedeon Ierobaal, eo quòd dixiſſet Ioas: vlciſcatur ſe de eo Baal, qui ſuffodit aram eius. Igitur omnis Madian & Amalec, & orientales populi congregati ſunt ſimul: & tranſeuntes Iordanẽ caſtrametati ſunt in valle Iezrael. Spiritus autem Domini induit Gedeon, qui clangẽs buccina conuocauit domum Abiezer, vt ſequeretur ſe: miſitque nuncios in vniuerſum Manaſſen, qui & ipſe ſecutus eſt eum: & alios nuncios in Aſer, & Zabulon, & Nephthalim, qui occurrerunt ei.

Sybilla Erithea.

Gedeõ inſtruitur ad deſtruendã patris idolatriã.

Cumque adhuc eſſet. Hic ponitur tertium huius partis, ſcilicet vbi inſtruitur Gedeon ad deſtruendam patris idolatriam, & dicitur. *Cumque adhuc eßet in Ephra.* ideſt, manebat adhuc Gedeon in Ephra, quando dicta ſunt ei, quæ ſequuntur, quaſi dicat, quanquam excuteret Gedeon triticum, vt fugeret a facie Madianitarum, vt patet ſupra, tamen nondum fugerat, ſed manebat in Ephra. *Quæ eſt familiæ Ezri.* ideſt, pertinet iſta ciuitas ad familiam Ezri: eſt enim Ephra in ſorte Ma- E naſſe in dimidia tribu, quæ accepit ſortem ad occidentem Iordanis, & cum diuiderentur vrbes huius tribus, per familias fuit Ephra in parte familiæ Ezri, quia familia Ezritarum eſt vna de familijs Manaſſe, vt patet Numeri 26. & de iſta familia erat Gedeon. *Nocte illa dixit dominus ad eum.* ſcilicet, iſta præcedentia dicta ſunt ad Gedeonem, per diem cùm excuteret triticum, quæ autem ſequuntur dicta ſunt per noctem in ſequenti nocte. Ex hoc accipiendum eſt, quòd iſta dicta fuerint Gedeoni dormienti per ſomnium, & expergefactus ſurrexit, & fecit quæ iuſſa ſunt, vt patet infra. In Hebræo non habetur iſta litera ſic, nec punctuatur ſic: ſed dicitur. *Et adhuc ipſum eſt in Ephra: & fuit*

A *nocte illa dixit dominus.* Sed dicendum, quòd iſta litera ſatis conuenit literæ noſtræ. Et poteſt exponi dupliciter. Vno modo, quòd accipiatur in neutro ipſum: & refertur ad altare, ſcilicet, & adhuc ipſum eſt in Ephra, ideſt, altare illud manet in Ephra, & hoc eſt quod dicit litera noſtra, quòd vocauit altare illud Gedeon domini pars vſque in præſentem diem, ideſt, vſque hodie quo ſcriptus fuit liber ille, erat altare in Ephra: & vocatur ſic. Aliter, & melius debet accipi, quòd ipſe ponatur in maſculino: & refertur ad Gedeonem. Et eſt ſenſus, & adhuc ipſe in Ephra, ideſt, Gedeon manebat in Ephra, & fuit nocte illa, ideſt, in illa nocte qua manebat in Ephra, locutus eſt ei dominus quæ ſequuntur. *Dixit dominus ad eum.* ſcilicet, an- B gelus qui per noctem locutus eſt Gedeoni. Nam Deus non poteſt loqui, vt dictum eſt. *Tolle taurum patris tui.* ſcilicet, tolle eum ad imolandum. Iſti tauri erant manſueti. Nam Iudęi arabant in tauris: & eos iungebant curribus, & plauſtris ad ferenda onera. nam non licebat Iſraelitis tollere teſticulos alicui animali ad manſuetandum eum, vel ad efficiendum illud conuenientius ad cibos, vt patet Leui. 22. ca. ſcilicet: Omne animal, quod vel contritis vel tunſis vel ſectis, vel ablatis teſticulis eſt, non offeretis domino: & in terra veſtra, hęc omnino non facietis, ſcilicet, nõ auferetis teſticulos animalibus: & tamen tauri a parua ætate manſuetabantur: & quanquam poſtea magni eſſent non erant feroces, ſed obediebant iugo. Vnde C poterat Gedeon iſtos tauros portare faciliter quo vellet. & dicitur. Tolle taurum patris tui: non ꝙ non haberet pater ſuus, niſi vnum taurum, ſiue bouem: ſed quia ille erat aliquis ſpecialis ſeruatus ad aliquẽ vſum, ſcilicet ad idolatriam. *Et alterum taurum annorum ſeptem.* Iſte taurus erat totius populi, qui erat excellens, & ſeruatus ad idolatriam, vt ait hiſtoria ſcholaſtica. Et vocatur annorum ſeptem, quia ſeruatus fuerat magno tempore, vt impinguaretur nimis ad idolatriam: & peruenit ad tantam ætatem, vel vt ait Nicolaus iſti ſeptem anni non referuntur ad ætatem tauri: ſed ad tẽpus impinguationis, ſcilicet, quia maioris ætatis erãt: tamen fuerat ſeptem annis cuſtoditus in paſcuis, vt impinguaretur ad idolatriam.

Duplex huius literæ expoſitio.

D

Quare Deus iubebat Gedeoni occidere tauros. &c.
Quęſtio XXXIIII.

QVAERET aliquis, quare Deus iubebat Gedeoni facere hęc, ſcilicet, occidere tauros: & ſuffodere altare Baal. Reſpondendum, ꝙ Deus volebat liberare Iſraelitas de manu Madianitarum: & ad hoc oportebat, vt ipſi eſſent diſpoſiti ad ſuſcipiendum miſericordiam ſuam: & quia nihil eſt, per quod homo magis auertatur a Deo, quàm per idolatriam, voluit Deꝰ ꝙ Iſraelitæ prius delererent idolatriam, quã ipſe liberaret eos: ad hoc aũt miſit quendam virum prophetã, vt increparet Iſraelitas, vt patet ſupra in litera. Non fue- E runt autem omnes caſtigati: nam adhuc manebat ara Baal in ciuitate, de qua erat oriundus Gedeon, & erat illa Ara patris ſui, vt patet hic. videbatur aũt valde irrationabile, ꝙ Deus liberaret Iſraelitas per manum illiꝰ in cuius ciuitate & familia atq; ꝓgenie manerent idolorum altaria. Fuit ergo valde conueniens, vt ille eſſet vltor Dei Iſrael deſtruendo idola, qui futurus erat vltor Iſraelitarũ cõtra Madian: & ob hoc iuſſit ei, ꝙ hęc faceret. *Deſtrueſque Aram Baal, quę eſt patris tui.* Ara, & altare pro eodẽ accipiuntur gñaliter in ſcriptura: quanquam nos vocemus Aram lapidem quendam conſecratum poſitum ſuper altare ad celebrandum: & ille lapis ẽt altare. vocatur. ſ. altare portatile. Iſta Ara erat in publico loco: ideo poterat Gedeon ire per noctem

ad eam & suffodere. *Quæ est patris tui.* idest, ista ara erat Ioas patris Gedeonis. hoc autem quia fortè ipse eam construxerat: vel in aliquo prædio suo erat: vel ipse tribuebat impensas ad sacrificandum in ara illa: & ob hoc quando destructa fuit, non ausi fuerunt oppidani occidere Gedeonem: sed iuerunt ad Ioas nunciantes de suffosa ara per Gedeonem quasi non pertineret hoc ad eos, sed ad Gedeonis patrem Ioas. *Et nemus quod circa aram est succide.* erant ligna plantata apud altare: & istud erat quasi generale in altaribus gētilium, quòd apud illa plantarent arbores densas: vt expletis sacrificiis vacarent libidini inter illas arbores. & hoc maxime accidebat in sacrificio priapi, in quo vel erant arbores apud altare ad libidinem exercendam: vel erant aliquę specus occultę, in quas introibant cultores idoli, & vacabant libidini: & aliquando erat vtrunque scilicet arbores, & specus. Sic patet 3. Reg. 15. cùm dicitur de rege Asa, ꝙ amouit Maachā matrem suam, ne esset princeps in sacris Priapi, & in luco eius quem consecrauerat: subuertitque specum eius, & confregit simulachrum turpissimum: & combussit in torrente Cedron. Ista autem fuit causa, quare Deus iussit, quòd apud altare suum nunquam plantaretur lucus aut aliquā arbor, Deutero. 16. c. s. ne per hoc Israelitæ inclinarentur ad sacra Priapi, & inhonestam libidinem. Iussit autem Deus succidi nemus, ne maneret locus ad hoc, ꝙ Israelitæ vellent restaurare altare, & haberent ibi nemus in quo exercerent libidinem sicut prius. Nunc verò licèt restaurarent altare non haberent nemus: & sic non proderat altare. *Et ædificabis domino Deo tuo.* scilicet, illud altare erat Baal: tu autem facies aliud quidem sic pro Deo tuo Israel. Cōsiderandum autem in hoc, ꝙ hic multa facta sunt ex dispensatione Deo iubente, quæ nullo modo licuissent aliter ipsi Gedeoni. Primum est, ꝙ ipse construxit altare: & nulli hoc licebat. Secundum erat, ꝙ obtulit sacrificium cùm non esset sacerdos: & hoc erat vetitum Nume. 3. & 16. & 18. Tertium erat, quia obtulit extra sanctuarium, vbi nulli licebat. Leuit. 17. c. Quartum fuit, quia obtulit per noctem: tamen non licebat fieri hoc nisi per diem, nisi in sacrificio vespertino, quod incipiebat ad Solis occasum: & ardebat tota nocte, vsque ad auroram. Quintum fuit, ꝙ obtulit in sacrificium animalia dedicata ad idolatriā. Et hoc erat valde illicitum. Nam non solùm hoc, sed etiam de manu gentilium non licebat, sumi aliquid ad sacrificium, eo ꝙ omnia erant suspecta de idolatria Leui. 22. scilicet, De manu alienigenæ, non offeretis panes domino Deo vestro: nec quicquid aliud dare voluerit: quia corrupta sunt omnia. Sextum fuit, quia ad sacrificium sumpsit ignem alienum: tamen solùm licebat sumi ignem altaris holocaustorum. Vnde Nadab, & Abiu mortui sunt, quia acceperunt de igne alieno, de quo Deus non iusserat Leui. 10. ca. Septimum erat, quia ad sacrificium istud fuerunt sumpta ligna de nemore consecrato idolatriæ, vt patet in litera. Nihil tamen de rebus idoli applicandum erat Deo.

Apud gentilium altaria specus & nemora erant ad libidinē exercēdam.

Multa fecit Gedeō Deo dispēsante, quæ sibi non licuerant secūdum legem.

Quare Deus voluit, quòd Gedeon nunc construeret ei altare in loco isto, &c. *Quæstio XXXV.*

QVAERETVR quare Deus voluit, ꝙ Gedeō nunc construeret ei altare in loco isto, cùm hoc esset contra legem ab eo datam. Respondendum, ꝙ causa esse potuit duplex. Vna ꝙ Gedeon, ad hoc prius immolaret domino, quàm iret ad bellum contra Madian: sed ipse iturus erat in breui: ideo voluit quòd faceret sacrificium in Ephra. Hoc patet, quia consuetudo erat apud Hebræos, ꝙ non irent ad bellum prius quàm facerent sacrificia. Sic fuit de Saule, qui expecta

F bat Samuelem. Et cùm videretur sibi morari, & timeret, ꝙ Philisthiim irruerent subitò super ipsū, mobtulit sacrificium nō expectato Samuele. Sic patet primo Regum decimotertio c. scilicet: Et dixi, Nunc descendent ad me Philisthiim, & faciem domini non placaui, necessitate compulsus obtuli holocaustum: & sic ista consuetudo inter Israelitas obligabat quasi lex, cū esset diuturna, & laudabilis. Secunda causa fuit, quia Deus voluit disperdere idolatriam de ciuitate Ephra, in qua erat Ara Baal: & ob hoc iussit, ꝙ destrueretur Ara Baal. Non sufficiebat autem ad hoc ꝙ coleretur Deus: ideo expulso Baal voluit Deus esse quasi in possessione, quòd ipse coleretur in Ephra, & non Baal: ideò iussit destrui altare Baal, & construi altare sibi:
G quia per hoc accipiebatur possessio ad colendū Deū, cùm altare solùm sit ad sacrificia.

An licuit Israelitis offerre in altari a Gedeone constructo. *Quæstio XXXVI.*

QVAERET aliquis, an licuit Israelitis postea offerre in isto altari, quod cōstruxit Gedeon. Respondendum, quòd secundum Hebræos, & Nicolaū licitum erat. Dicunt enim, ꝙ quandiu mansit sanctuarium in Sylo, & in locis extra templum Salomonis, licuit altaria construi in diuersis locis. Postea autē non. Hoc autem tempore manebat in Sylo: & mansit ibi vsque ad tempus Heli summi sacerdotis. De quo primo
H Reg. 4. nam ibi dicitur, de ablatione arcę, & paulo post ablatum est deinde sanctuariū: & ductum est in Nobe. Vnde tempore Saulis ibi erat, vt patet primo Reg. 21. & 22. c. Sed istud falsum est: quia postquam sanctuarium fuit collocatum in Sylo tempore Iosue cepit obligare lex, & fuit peccatum offerre extra sanctuarium, nisi ex dispensatione quadam, de quo dicetur primo Reg. 9. c. Dicendum ergo, ꝙ nulli licuit offerre hic. Nam id quod ex concessione speciali factū est, non debet trahi ad consequentiam. Sic patet extra de electione. c. cùm in cunctis. Deus autem concessit hoc Gedeoni, imò iussit ex causa speciali, quæ supra tacta est: & aliàs illicitum fuisset. Sed postea non fuit ista causa, nisi Deus specialiter mandaret: ideò nemi-
I ni licuit, sed debebat manere istud altare in memoriā facti præteriti. Sic enim multa alia manserunt: vt illud de quo Iosue 22. & illud, de quo Exod. 17. & illud, de quo Exod. 24. cum duodecim titulis coniunctis loco duodecim tribuum Israel: & illud quod fabricatum est inter montem Hebal, & Garizim. De quo Deute. 27. & Iosu. octauo, & illud quod fecit supra Gedeon, & vocatur pax domini. *In summitate petrę huius super quam sacrificium ante posuit.* idest, quòd istud altare constructum est de aliquibus lapidibus super petram illā, in qua prius Gedeon obtulerat sacrificium, scilicet, quando tulit Gedeon carnes, & panes azymos, iussit angelus quòd poneret super quandam petram, & ibi combusta sunt sacrificia. Sciendum, quòd hic non fit
K demonstratio ad oculum: quia nunc non erat Gedeō in loco, vbi apparuerat ei angelus sub quercu, sed in domo sua: quia erat nox, vt hic dicitur, sed fit demonstratio ad intellectum: quia Gedeon nouerat lapidem hunc, de quo Deus loquebatur.

Doc... ad c... tum.

Quare Deus permisit super lapidem illum fieri altare. *Quæstio XXXVII.*

QVAERETVR quare ꝑmisit Deus, super lapidem illum fieri altare. Respondendum, quòd Deus elegit sibi locum sacrum: sed ipse iam consecrauerat miraculo suo petram illam, causando ibi ignem supernaturaliter ad cremādum sacrificium: ideo conuenientius

uenientius ibi, quàm alibi fieret istud altare. Etiam quia hic erat iam visus consecrandi: cùm semel fuisset facta oblatio: ideo conueniebat ad deinceps offerendũ. *Tollesq́, taurum secundum.* Iste erat taurus impinguatus septem annis ad idolatriam, qui erat taurus populi. Hunc enim occidit Gedeon. *Et offeres holocaustum.* Idest offeres eum in holocaustum.f. faciendo omnes ceremonias holocausti decoriando, & abluendo intestina: omnes autem carnes ponendo in igne. vt patet Leui. primo. *Super lignorum struem.* Strues est tumulus, & super tumulum lignorum ponebatur holocaustum: nam primò incendebantur ligna valde, deinde superponebantur carnes animalis, vt cremarentur totaliter. *Quæ de nemore succideris,* idest, ista ligna erant de nemore illo, quod erat apud altare Baal, & Gedeon debebat totum nemus succidere, & cremare in holocausto taurorum.

Deus quare iussit offerri hos tauros idolo dicatos.
Quæstio XXXVIII.

QVAERETVR quare Deus iussit offerri hos tauros in holocaustum, qui erant dedicati ad imolandum idolo, cùm posset Deus alia animalia habere in holocausta. Et quare iussit nemus succidi. Respondendum, ꝙ Deus volebat hic extirpare idolatriam in ciuitate Ephra, vt deinceps solus Deus coleretur ibi, & ob hoc voluit quòd omnia, quæ ad idolatriam pertinebant tollerentur: pertinebat autem altare ad idolatriam, quia in illo fiebant prophana sacrificia: ideo iussit illum suffodi, & sic fecit Gedeon: deinde illi duo tauri pertinebant ad idolatriam, quia primum eorum dedicatum tenebat Ioas pater Gedeonis ad idolatriam. Secundum verò totus populus consecrauerat, & iste impinguebatur a septem annis, vt esset solennis victima: vt ergo viri de Ephra non facerent magnificum festum Baal offerentes illos tauros, voluit Deus quòd occideret eos Gedeon. De luco siue nemore, dicendum quòd istud erat principiũ, quod ad idolatriam pertinebat: nam si altare suffoderetur facilè, erat ibi vel alibi denuo construi: si verò occiderentur tauri illi dedicati facile erat haberi alias oblationes, destructo tamen nemore quod erat de ritu sacrorum necessarium, non poterat aliud sic aptum illico haberi: vnde si mansisset nemus ibi denuo constructum fuisset altare: debuit ergo succidi lucus tanquam principium pertinens ad idolatriam.

Quomodo de tauris idolo consecratis fieri potuit holocaustum. *Quæstio* XXXIX.

QVAERETVR vlterius, quomodo potuit de istis rebus immundis fieri holocaustum domino, scilicet, de tauris consecratis idolo, cũ Deus vetuerit hoc Leuit. 22. c. cùm dicitur quòd de manu alienigenæ non sunt panes accipiendi ad offerendum domino, nec aliud quidquid dare voluerit, quia omnia contaminata sunt. f. suspecta de aliqua immũditia per adhesionem ad idola. A fortiori ergo quando de aliquo cõstat, quòd ad idola pertineat, minus offerri poterit: sed de istis duobus tauris constabat, quòd a multo tempore, scilicet, a septem annis erant publicè dedicati ad idolatriam: ergo non debuisset de illis aliqd offerri. Respondendum quòd licuit; & potest dupliciter dici, vno modo, quòd ista quæ erant consecrata illis: etiam si actualiter consecrarentur eis in altari nõ contrahebant aliquam consecrationem, vel benedictionem, per quam essent munda vel immunda: vnde nõ sunt prohibita a cibo idolothyta, vt ait Apostolus primę Corinth. 8. dicens, quòd idolum nihil est. i.

A non potest causari aliquid boni, vel mali ex eo: quia nihil est, idest nullius virtutis, vel efficaciæ: & sic Deus voluit in sacrificijs suis munda solum offerri: consecrata autem idolis non erant realiter immunda, quanquam essent opinione legis immunda, ideo Deus in talibus poterat aliquando aliter interpretari, & sic fuit hic. Aliter & melius responderi debet, quod sacrificium dupliciter accipitur, aliquando enim est sacrificium propriè dictum, quod directè fit ad laudẽ Dei, & tunc debet fieri de his, quæ statuta sunt in lege: aliqñ verò sacrificium largè dicitur, pro quacunque re, quæ destruitur, vel crematur ad honorem Dei: & isto secundo modo sacrificium fit interdum de immundis, imò magis de immundis quàm de mundis: sic e- Sacrificiũ dupliciter sumi pôt.

B nim quando erat aliqua ciuitas idolatrarum debebat tota succendi, cum omnibus supellectilibus suis, occisis prius omnibus animalibus eius, & omnia quæ erãt in vrbe erant posita sub grandi anathemate, vt nulli liceret de eis quicquam accipere: Deus tamen dicebat, quòd omnia illa cremarẽtur in sacrificium eius Deuteron. decimotertio. Ecce ergo qualiter de immundissimis est sacrificium, hoc autem non est directè sacrificium, sed indirectè in pęnam idolatrarum, & ne alicui humano ministerio applicentur, res eorum tanquam execrandæ, iubebat Deus illas cremari propter se: sic fuit hic. Nam non fuit directè sacrificium, quia tunc accepisset Deus de alijs animalibus non dedicatis idolis, sed voluit idolatris causam idolatrãdi aufer-

C re, & ob hoc iussit sibi hęc offerri, ne idolis offerrentur. Et tunc concedendum est, quòd de immundissimis sacrificia fieri possunt. Cùm autem dicitur, quòd non sunt accipienda dona de manu gentilium ad offerendum domino. Respondendum, quòd intelliguntur de sacrificijs propriè dictis, quę nos Deo offerimus, secus autem de quibusdam sacrificijs largè dictis, quæ ipse sibi offerri iubet. *Aßumptis igitur Gedeon decem viris de seruis suis,* idest, ad explendum hęc sacrificia, & cæremonias istas non sufficiebat solus Gedeõ, ideo accepit secum decẽ seruos suos. Fuit autem hoc ex dispensatione factum, quia isti non erant de stirpe sacerdotali, ideo non poterant esse ministri sacrificiorum, sicut hic fuerunt. *Fecit sicut præceperat ei dominus,*

D scilicet, omnia supra posita tam de altari, & nemore, quàm de sacrificijs compleuit. *Timuit autem domum patris sui.* idest viros de domo patris sui, scilicet, totam cognationem: nam multi erãt, & prohibuissent Gedeonem hæc agere, si vidissent. *Et homines illius ciuitatis.* Nam in ciuitate Ephra erant alij, qui non erant de domo patris Gedeonis, qui etiam prohibuissent Gedeonem: quia cultum publicum Baal destruebat, ideo postea isti accusauerunt eum, vt patet infra in litera. *Per diem facere noluit.* scilicet, noluit facere sequenti die: nã ista per noctem reuelata sunt, scilicet, nocte illa, quæ secuta est, postquam fecerat sacrificium super petrã. *Sed omnia nocte compleuit.* scilicet, in illa nocte, qua ei reuelata sunt surrexit postquàm dormiebant omnes

E viri oppidi cum seruis suis, & compleuit hæc. *Cumque surrexissent viri oppidi mane, viderunt destructam aram.* Nemo enim per noctẽ audierat hoc, fortè quia erat ista ara separata aliqualiter ab habitationibus hominum, vt esset in loco sacro, & ibi potuerunt securè omnia cõplere: in aurora tamen viderunt, quia fortè pergebant ad sacrificiũ, vel ad orãdum corã ara Baal, & erat ara destructa. *Lucumq́, succisum.* f. nemus qđ erat iuxta arã, in quo vacabãt libidinibꝰ succidit Gedeon, & cremauit cum holocausto. *Et taurum alterum impositum super altare.* Iste erat taurus secundus. f. qui impinguatus fuerat septem annis ad idolatriam, & alius erat taurus patris Gedeonis, vt patet supra.

Quomodo

Quomodo dicitur quòd taurus iste erat impositus super altare. Quæstio XL.

QVAERET aliquis, quomodo dicitur hic, ꝙ taurus iste erat impositus sup altare, quia Deus iussit specialiter de tauro isto, ꝙ offerretur in holocaustum, vt patet supra. Respondendum, ꝙ Gedeon fortè completis omnibus alijs posuit istum taurum sup altare, vt cremaretur, & iam erat quasi aurora, & tunc vt non videretur ab oppidanis recedens reliquit taurū incombustum super altare in prunis: illi verò venientes repererunt eum super altare nondum crematum: fuit autem hoc conueniens, vt illi scirent tauros, quos dedicauerunt idolatriæ, iam crematos, nec inquirerent illos.

Quid factum sit de alio tauro Ioas. Quæst. XLI.

QVAERETVR vlterius, qd factum est de alio tauro Ioas, qui etiam ad idolatriam segregatus erat. Aliquis dicet, ꝙ nō fuit factum de eo quidquam, sed mansit. Sed dicēdum, ꝙ non stat, quia litera dixit, tolle taurum patris tui, & alterum taurum septem annorum. Si autem de illo nihil fieri deberet, frustra iuberet eum Deus accipi. Dicēdum ergo videtur, quòd Gedeoni iussum est, quòd imolaret illum, & imolauit ipsum, scriptura tamen subticuit. Et tunc dicendū, quòd illum taurum primò imolauit, & cremauit Gedeon, deinde circa auroram finito illo imposuit taurū alterum septem annorum super ignes altaris, & illum incombustum reliquit, vel præ angustia temporis, & illum repererunt oppidani super altare. *Super altare quod tunc ædificatum erat.* s. altare Baal erat suffossum, & erat constructum nouum altare super petram, in quo nunc erat taurus Deo oblatus. *Dixeruntq; ad inuicem, quis fecit hæc?* istud dicebant admirantes, quis ausus fuisset facere hæc. Vel quis saltem desiderasset hoc facere, cùm omnes essent cultores Baal. *Cumque perquirerent auctorem facti*, scilicet, diligenter inquisiuerunt per præsumptiones & testes. *Dictum est: Gedeon filius Ioas fecit hæc omnia.* Istud dictum fuit a testibus, quia forte aliqui viderunt eum facientem aliquid horum, vel saltem viderunt eum per noctem ambulantem, & euntem contra partem illam, quanquam non viderunt agentem, & ex similibus coniecturis collectum est ipsum egisse hęc. *Et dixerunt ad Ioas*, scilicet totus populus iuit ad Ioas petēdo mortem Gedeonis, quia ista iniuria erat publica, cùm Deus Baal esset Deus totius populi, & lucus, & taurus communia erant. *Produc filium tuum, vt moriatur*. idest, educ eum de domo, & trade nobis, vt occidamus eum. Non acceperunt isti Gedeonem propria auctoritate, eo quòd Gedeon erat filius Ioas, qui erat princeps in familia Ezritarū, & sic erat princeps in loco illo, ideo ab eo petierunt illum nihil facere audentes contra illius præceptum: & quia Ioas noluit eis tradere Gedeonē, non conati sunt vlterius eum accipere. *Quia destruxit aram Baal, & succidit nemus*. Istæ duæ erant magnæ iniuriæ tunc; quia erant factæ contra Deum eorum, & contra totum populum; ideo reus mortis erat. Occiderat etiam Gedeon duos tauros consecratos, sed hoc non allegauerunt, quia non erat tanta iniuria. *Quibus respondit: nunquid vltores estis Baal & pugnatis pro eo?* Ioas noluit permittere occidi Gedeonem pro his, ideo conuertit verba colorata ad excusationem dicens: nunquid vltores estis Baal & pugnatis pro eo? q. d. ridiculum est, quia si Deus est, ipse debet vindicare iniurias suas: & non debetis vos pugnare pro eo. Vel potest aliter introduci per modum increpationis. s. quis vos constituit vltores Baal, & pugnatores pro illo? nā si ipse Deus est, ipse

F se vindicabit. *Qui aduersarius est eius moriatur antequam lux crastina veniat.* q. d. moriatur aduersarius eius, si aliquem habet ante lucem crastinam: & tñ non occidamus nos eum, sed ipsemet occidat, si Deus est. Sicut patet ex litera sequenti. In Hebręo habetur. *Nunquid vltores estis Baal, & saluabitis eum?* Vbi litera nostra dicit, & pugnatis pro eo. Sed idem est, quia pugna pro aliquo fit ad liberandum illum. *Si Deus est, vindicet se de eo, qui suffodit aram eius.* Videbatur argumentum istud concludere ex vtraq; parte. s. quia aut erat Deus Baal, aut non: si non erat, non erat pugnandum pro eo, qui nullum honorem merebatur. Si autem erat Deus, ipse poterat seipsum defendere, & non oportebat ꝙ aliquis pugnaret pro eo. Sed istud argumentum Ioas nō
G tenebat: nam si Deus fuisset Baal, poterat seipsum vindicare, tamen non erat relinquendum ei ꝙ se vindicaret, sed cultores eius debebant eum vindicare: sic patet de Deo nostro. Nam est Deus verus, siquis tñ blasphemet eum, vel publicè velit destruere cultum illius, nos non debemus permittere, sed iudices tenent punire talia delicta, & si non punierint peccant mortaliter: quia sicut nos tenemur eum colere, ita tenemur iniuriatoribus suis repugnare, licèt ipse neutro horū egeret, Ioas autem fecit istud argumentum apparens ad excusationem Gedeonis, ne occideretur. *Ex illa die vocatus est Gedeon Ierobaal.* Istud nomen est aduentitiū. s. eueniens a casu: nam vocatur trib⁹ nominibus iste. s. Gedeon, Ierobaal, Ierobesech. Gedeō est nomen pro- *Tria hæc noia Gedeonis vnde originem traxerunt.*
H prium a natiuitate impositum, Ierobaal interpretatur resistens Baal. s. quia Ioas dixit, qui hostis est Baal vindicet se de eo, & non potuit se vindicare de Gedeone, qui erat hostis suus, visus est ei Gedeon restitisse: Ierobesech non reperitur apud nos: & tamen in Hebræo sępe ponitur Ierobesech, vbi litera nostra ponit Ierobaal: sic patet 2. Reg. 11. cùm dicitur in litera nostra: qs occidit Abimelec filium Ierobaal. in Hebręo habetur filium Ierobesech, & interpretat̄ Ierobesech resistens confusioni, vel verecundiæ: nam idola sunt confusio vel verecundia pro illis, qui faciunt illa & colunt: & quia Ierobaal dicitur resistens Baal, vel idolo, idem erit: nam Bosech verecundia, vel confusio interpretatur: sic patet in Isboseth verecundia, vel confusio: nā
I vocatur Isboseth, vel Isbaal, de Isboseth. patet 2. Re. 2. & 3. & 4. de Isbaal patet primo Paralipom. octauo ca. & interpretatur Isboseth vir confusionis, vel verecundiæ: Isbaal autem vir idoli, vel Baal: & ista idem sunt. *Eo quòd dixisset Ioas: vlciscatur se Baal de eo, qui suffodit aram eius.* Non enim propter hoc vocatus est sic, quia tunc non vocaretur Ierobaal, cùm non interpretetur vltor Baal, vel vlciscatur Baal, sed interpretatur resistens Baal, sed vocatur Ierobaal, quia dixit ista Ioas, & non vindicauit se Baal de Gedeone, & tamen iste erat hostis eius: ideo videtur quòd non potuerit Baal vindicare se de Gedeone, & quòd restiterit ei Gedeon. *Igitur omnis Madian.* Hic ponitur quartum, scilicet, datur signum ad certificandum victoriam. Et diuiditur *Signū ad certificādum victoriā.*
K in duo, quia primò ponitur quidam apparatus ad pugnam. Secundò subditur signum de certificata victoria. *Dixitque Gedeon.* Circa primum dicitur. *Igitur omnis Madian, & Amalec, & orientales populi.* Isti omnes veniebant contra Israelitas quolibet anno; & venerunt nunc in isto septimo, & erat præcipuus populus Madian, deinde Amalecitę: orientales verò populi erant, vt Ammonitę & Moabitæ: & cæteri qui erant ad frōtem orientalem terræ Israel. *Congregati simul.* Vt non possent eis resistere Israelitæ propter multitudinem eorum. Nam dicitur supra quòd erant multi sicut locustæ. *Et transeuntes Iordanem.* Omnes isti populi introibant in terram Israel per Iordanem, quia Iordanis est in fronte orientali terræ Chanaan, Numer. 34. *De situ Iordanis.*
& omnes

& omnes isti populi erant orientales ad terram Chanaan, Amalecitæ autem poterant intro ire in terram Israel per latus meridianum, quia attingebāt ad latus meridianum terræ Chanaan, sed vt intrarent simul cum aliis gentibus, intrauerunt per partem orientalē, scilicet, per Iordanem. *Castrametati sunt in valle Iezrael.* idest, fixerunt castra in quadam valle apud vrbem Iezrael: est enim Iezrael in sorte Iudæ, vt patet Iosue 15. & est apud montem Gelboe, apud eam verò factum est bellum, in quo mortuus est Saul, & Ionathas: vnde dicuntur ibi fixisse castra. 1. Re. 29. de hac vrbe erat prima vxor Dauid. s. Achinoem. Fortè autem Madianitæ, & aliæ gentes fixerunt castra in loco isto, quia ibi erant segetes maturiores, & ibi volebāt depascere terram, & deinde extenderent se ad alia loca. Est etiam Iezrael non longè a Iordane, ideo transito Iordane castra fixerunt apud Iezrael, & hoc est verisimilius. *Spiritus autem domini induit Gedeon.* idest, spiritus domini venit super Gedeonem incitando eum ad bellum.

Prima vxor Dauid Achinoē.

Quis spiritus induerit Gedeonem. *Quæst.* XLII.

QVAERET aliquis, quis spiritus erat iste. Respōdetur, quòd spiritus Dei multipliciter accipi potest. nā spiritus a spirando dicitur: & ob hoc omne cuius patet aliquis motus, vel impulsus, vocatur spiritus, & quia quilibet habitus existens in intellectu, vel voluntate est principium alicuius operationis, & quātum ad hoc videtur habere motum, vel impulsum quēdam, vocatur spiritus: sic enim dicitur spiritus domini septuplex. s. spiritus sapientiæ, scientiæ, fortitudinis, cōsilij, timoris, pietatis, intellectus, vt patet Isa. 11. sic etiam dicimus esse spiritum prophetię. s. quandam illustrationem factam in anima nostra, per quam intellectus noster mouetur ad intelligendum ea, quæ naturaliter intelligi non poterant: hic autem non accipitur spiritus pro prophetia, quia non erat necessaria ad præsens, vel saltem non erat prophetia maximè necessaria, quia magis necessaria erat fortitudo, & prudentia bellica. Dicendum ergo, ꝙ accipitur hic spiritus dñi pro spiritu fortitudinis. s. quia ante hoc Gedeō erat timidus: nam propterea excutiebat triticum, vt fugeret a facie Madian, vt patet supra in litera: nunc autē Deus dedit ei quandam animositatem, qua non formidaret hostes, etiam si multi essent: vnde nō timuit vocare paucos ad pugnandum contra omnes populos orientales. Sic accipitur 1. Reg. vndecimo, cùm dicitur, quòd spiritus domini insilijt in eum: & diuisit boues in frusta mittens per oēs terminos Israel, comminatus, quòd qui non exiret ad bellum, sic fieret bobus eius, erat ille spiritus fortitudinis, vel animositatis ad pugnandum contra Ammonitas. Iterum autem dicitur, quòd incidit in eum spiritus domini. 1. Reg. 10. Sed ibi accipitur pro spiritu prophetandi. Quod patet, quia cùm haberet obuium gregem prophetarum, insilijt in eum spiritus domini, & cępit prophetare cum eis: ideo cùm multiplex sit spiritus domini, debet accipi secundum materiam subiectam, idest, secundum conditionem rei, de qua dicitur: hic autem dicitur de bello: ideo oportet quòd accipiatur spiritus pro robore, vel animositate. *Qui clangens buccina vocauit domum Abiezer.* Quanquā nullus elegisset Gedeonem in ducem belli, ipse se fecit ducem: quia Deus incitabat eū, & vocauit domum Abiezer, idest, familiam Abiezer. Ista est familia Ezri, de qua supra dicitur, quæ aliquando vocatur Abiezeritarum, & aliquando Ezritarum secundum quòd ipse, qui est caput familię habet multa nomina. Vocauit autem illos, qui erant de ista domo, quia erant cognati sui, & promptius venirent ad adiutorium eius, quàm de alijs familiis, vel tribubus.

Spiritus prophetiæ quid sit.

A *Vt se sequeretur.* idest, vt irent quocunque ipse iret, scilicet, quia nondum fuerat aliquid precōsiliatum de bellando: nec sciebant isti de domo Abiezer quid facturi essent; ideo tāquam nescientibus loquebatur quòd sequerentur eum. *Misitq; nuncium in vniuersum Manasse.* Etiam misit nuncios ad vocandum totam tribum Manasse, quod intelligitur de dimidia tribu Manasse, quę erat ad occidentalem partem Iordanis: nam alia medietas manebat ad orientalem partem Iordanis cum tribu Ruben, & Gad, & quia diuisis erant locis ab alia tribu Manasse, in qua morabatur Gedeon ad occidentem Iordanis non vocauit illos: vocauit autē Gedeon tribum istam, quia erant cognati sui: & putauit quòd gratè venirent. *Qui & ipse secutus est eum.* Putauerunt B quòd fortè Deus suscitasset eum liberatorem Israel, sicut suscitauerat alios iudices, ideo spontè venerunt. *Et alios nuncios misit in Aser, Zabulon, & Nephthalim.* Ad istas tribus etiam misit nuncios, quia istę fortè habebant aliquam compositionem, vel amicitiam specialem cum tribu Manasse: ideo putauit quòd facilius venirent, & sic factum est. *Qui occurrerunt ei.* Cum. s. iam recessisset Gedeon de Ephra, & veniret versus castra Madian occurrerunt ei istę tribus tres.

Quare non vocauit Gedeon alias tribus cum vocarit istas. *Quæstio* XLIII.

QVAERETVR quare non vocauit Gedeon alias tribus, cùm vocauerit istas. Aliquis dicet C quòd omnes vocauit, tamen non fit mentio, nisi de quibusdam. Dicendum, ꝙ non stat, quia infra. 8. c. cōquesta est valde tribus Ephraim de Gedeone, cur non vocauerit eos, & ipse placauit illos verbis. Item patet, quia si omnes tribus vocasset, venissent de omnibus aliqui pugnatores, & cōgregati fuissent valde multi; tamen omnes simul solùm erant. 32. millia. Dicendū ergo, quòd solùm vocauit istas quatuor tribus. s. Manasse, Aser, Zabulon, & Nephthalim. Causa autem potuit esse duplex. Prima, quia non erat necessaria tanta multitudo, quanta veniret de omnibus tribubus: nā non in multitudine exercitus erat victoria belli: sic enim dictum est ad Barac, quòd cum pugnaret contra D Sisaran, sumeret decem millia virorum de Zabulon, & Nephthalim supra quarto c. erat tamen penè innumerabilis exercitus Sisaræ. Alia causa fuit, quia istæ tribus habebāt fortè maiorem communicationem, & confederationem cum Manasse alijs tribubus, & ob hoc cognito quòd Manasse iret ad bellum, ipsi quoque irent: fortè autem aliqui de aliis tribubus erant superbi propter dignitatem suam, & multitudinem, sicut tribus Iuda, & Ephraim, & Beniamin, ideo non dignarentur venire ad vocationem Gedeonis, vt essent sub ducatu eius, sic etiam in pugna Barac contra Sisaram non fuit tribus Iuda, nec Ephraim, vt colligitur supra quarto & quinto cap.

E *Quare Gedeon vocauit tantam multitudinem exercitus de quatuor tribubus.* *Quæst.* XLIIII.

QVAERETVR vlterius, quare Gedeon vocauit tantam multitudinem exercitus, scilicet, de quatuor tribubus: nam Deus noluit quòd pugnarent omnes, sed solum trecenti de trigintaduo millibus, vt patet sequenti capitulo. Respondendum, quòd Gedeon sciebat victoriam a Deo futuram, & non virtute hominum; ideo noluit vocare omnes tribus: essent tamen illæ, & plures necessariæ, si viribus pugnandum esset contra Madianitas, & alios orientales: putauit tamen futurum sicut in aliis bellis, quæ facta sunt opere Dei, scilicet, sub Barac contra Sisarā: nam

iussu Dei accepit Barac decem millia virorum: sic etiam sub Aod & sub Hothoniele, supra tertio, Gedeoni autem non fuit dictum quot pugnatores acciperet, ideo accepit quos putauit conuenire, sicut fieri solebat tempore aliorum iudicum; Deus tamen voluit facere aliquid specialius tempore Gedeonis; ideo congregato toto exercitu trigintaduo millium virorum dixit Deus, quòd erat multus exercitus, vt patet sequenti capitulo, & redegit illos vsque ad trecentos viros: hoc autem non fuit denunciatum Gedeoni ante congregationem exercitus, ideo congregauit tot: fuit autem conueniens, quòd Deus permitteret Gedeonem congregare exercitum, vt postea iuberet dimittere illũ; quia maior gloria erat sicut Dei triumphantis, quàm si non conuenissent nisi trecenti pugnatores, quòd cum eis vicisset Madianitas.

Dixitque Gedeon ad Deum: Si saluum facis per manum meam Israel, sicut locutus es, ponam hoc vellus lanæ in area: si ros in solo vellere fuerit, & in omni terra siccitas, sciam quòd per manum meam, sicut locutus es, liberabis Israel. Factumque est ita. Et de nocte consurgens expresso vellere, concham rore impleuit. Dixitque rursus ad Deum. Ne irascatur furor tuus contra me, si adhuc semel tentauero, signum quærens in vellere. Oro vt solum vellus siccum sit, & omnis terra rore madens. Fecitque Deus nocte illa vt postulauerat: & fuit siccitas in solo vellere, ros in omni terra.

Dixitque Gedeon ad dominum. Hic ponitur signum de certificanda victoria: nam petiuit Gedeon signum, & dominus ei dedit. *Dixitque Gedeon ad dominum*, idest, locutus est ad eum petens ab eo signum.

Signum de certificanda victoria.

Quomodo Gedeon loquebatur nunc ad Deum, & qui sunt modi, quibus homo potest loqui Deo. Quæstio XLV.

QVAERET aliquis, quomodo loquebatur Gedeon ad dominum. In quo sciendum, quòd nõ potest dari hic talis modus, sicut cum Deus loquitur alicui: nam tunc nihil agit ille, cui Deus loquitur, sed Deus apparet ei, quando vult, & loquitur, & ille audit quæ dicuntur. Ad hoc autem, quòd aliquis loquatur Deo, oportet quòd ipse faciat Deum sibi apparere, aut saltem respondere sibi in voce, quando ipse quæsierit. Respondendum, quòd regulariter ad hoc erant tres modi, scilicet vulgarium, sacerdotum: & prophetarum. Modus vulgarium est, quòd ipsi quando de aliquo voluerint habere responsum, petant a summis sacerdotibus, quòd consulant dominum pro eis in vestibus sacris, & Deus respondebat: sic enim Dauid, qui laicus erat, de dubijs circa bellum inquirebat per Abiathar in rationali, vt patet primo Regum vigesimotertio, & trigesimo. sic etiam Deus instituit fieri: nam quando ipse constituit Iosue principem super Israel, dixit: pro hoc siquid agendum erit Eleazar sacerdos consulet dominum, vt patet Nume. 27. capit. Secundus modus erat sacerdotum magnorum: & isti poterant consulere dominum super dubijs duo-

F bus modis. Primo modo in die propitiationis introeuntes in sancta sanctorum, vbi loquebatur eis angelus respondens ad quæsita: de quo declaratum est Leuit. 16. capitu. Secundus modus sacerdotum magnorum erat, quando ipsi volebant sæpe consulere Dominum, quòd induerentur rationali, & Ephod, & de quocunque inquirerent, respondebatur eis, vt patet Exod. 28. & iste modus erat pro quocunque tempore. Tertius modus erat prophetarum, & isti consulebant dominum super aliquo petentes responsiones, & vt Deus responderet eis orabant & ieiunabãt. Et post aliquot dies Deus respondebat: sic patet Iere. 42. capit. vbi consuluit dominum Ieremias pro filijs Israel, an deberent descendere in Aegyptum; & post

G decem dies respondit eis: sic etiam erat in Daniele, cui Deus ostendebat aliquas visiones, & non dabat intelligentiam illarum: ipse verò affligebat se ieiunio per multos dies quousque Deus ei responderet, & postea mittebatur ad eum Gabriel, vt declararet ei visiones, vt patet Daniel. 9. & 10. capit. Gedeon autem erat laicus, & non correspondebat ei regulariter nisi primus modus, scilicet, quòd ipse consuleret dominum per sacerdotem magnum. Dicendum tamen est, ꝙ ipse non fuit locutus ei per hos cõsultores: sed Deus voluit facere aliquid speciale in eo, scilicet, quòd sicut eum destinauerat, vt esset liberator Israel: ita ei aderat in omnibus, quæ vellet respõsum reddens: quia alioquin cum Gedeon esset adhuc vir imperfectus laicus,

H qui de Deo nulla magna cognouerat, diffideret se posse pertingere ad hanc rem magnam, ad quam Deus eum mittebat, & cessasset. Ideo dicendum, quòd quandocunque Gedeon dubitabat de aliqua re, & volebat sibi Deum præsentem ad respondendum, apparebat angelus domini, & quærebat ab illo: & sic cum in duabus noctibus bis quæsierit Gedeon a domino, aderat ei angelus in qualibet nocte ad respõdendum. Vel potest dici, quòd Deus nõ apparebat Gedeoni ad hoc quòd loqueretur ei Gedeon, sed solum orabat Gedeon Deum, vt fieret sic vel sic: & orando dicebatur loqui ad Deum, licet Deus non responderet, cum faceret quod petebatur, & hoc satis rationabile est.

I *Quando & vbi Gedeon fecerit has signorum victoriæ petitiones. Quæstio XLVI.*

QVAERET aliquis, quando & vbi Gedeon fecit istas inquisitiones, & petitiones signorum. Respondendum, quòd hic fuerunt duo signa petita, & fuerunt in duabus noctibus consequentibus: in prima enim nocte petiuit, vt solum vellus esset roridum, & terra arida, & expressit concham roris. In secunda nocte petiuit aream esse complutam, & vellus siccũ, & factum est, & tunc fuit certificatus Gedeon de istis signis. Dicendum est, quòd habuit illa Gedeon antequam iret ad bellum: nam ipse misit ad vocandum quatuor tribus suprapositas, & dum veniebant expe-

K ctauit paucis diebus, & tunc in duab⁹ noctibus habuit ista duo signa, postea verò iuit ad bellum contra castra Madian. Ista tamen signa videtur habuisse in Ephra, sic patet sequenti cap. nam dicitur, quòd post hoc Gedeon, & omnis populus qui cum eo erat, venit Madiã. *Si saluum facis per manum meam Israel.* idest, si vis saluare Israelitas de manu Madian per manũ meam. i. me existente iudice & duce belli. *Sicut locutus es.* s. quia dixisti mihi, vade in hac fortitudine tuá, & liberabis Israel de manu Madiã. Et iterum: ego ero tecum, & percuties Madian quasi vnum virũ. *Ponam uellus hoc lanæ in area.* i. permitte ꝙ ponam vellus lanæ in area: & ꝙ tu facias ea; quæ ego peto. s. ꝙ facies siccam aream & compluturn vellus. q. d. si feceris, vt peto, intelligam ꝙ vis saluare

Primum signũ Gedeonis.

uare Israel per manum meam, alioquin intelligam, ꝙ non saluabo Israel. *Si in solo vellere ros fuerit, & in omni terra siccitas*. s. ꝙ in tota terra, q̄ in circuitu est per aliquan tam distantiam nulla oīno sit gutta roris. *Sciam quòd per manum meam sicut locutus es liberabis Israel*. i. ex hoc cognoscam certissimè ꝙ liberabis Israel per manum meā. i. me duce exercitus: alioquin dubitabo de hoc an facturus sis. *Factumq́; est ita*. s. quòd posuit Gedeon vellus in area, & apparuit complutum vellus tota area sicca manente. *Et de nocte consurgens*. Istud signum per noctem fuit, quia ros de nocte venit, & surrexit de nocte ne falleretur in signo per diem surgendo: vtpote si surgeret per diem, & calor diei desiccasset rorem leuē terræ, & adhuc maneret in vellere, & putaret euenisse signum, & nō euenisset: surgendo autem per noctem, si aliquis ros ceciderat: siue super vellus, siue super aream manifestè appareret, quia non esset cōsum ptus calore diurno. *Expresso vellere concham compleuit*. i. tantum fuit de rore in vellere, quòd exprimendo illud repleta est cōcha. Istud erat signum manifesti miraculi: quia istud non erat sicut in rore, qui cōiter accidit, sed velut, si vellus missum fuisset in flumē. & subintelligendum quòd in terra nullus ros erat, quia ita petiuerat Gedeon, alioquin non fuisset ex hoc certificatus ad aliquid.

An peccauerit Gedeon petendo hoc signum a Deo pro certificatione victoriæ. Quæst. XLVII.

QVAERETVR circa hoc, an peccauerit Gedeon, petendo istud signum a Deo pro certificatione victoriæ. Respōdent Hebræi, vt ait Rabbi Dauid Kimhi, ꝙ non peccauit, quia peccatum est cum quis dubitat de potentia Dei ad faciendum. s. an poterit facere hoc vel illud. dubitare tñ, an aliqd faciat non est infidelitas, nec peccatum. Sed ista rñsio nō stat, qa pctm̄ infidelitatis est, inquantum negamus aliquam Dei perfectionem, vel non assentimus illam esse. In Deo autem non solùm est summa potestas, sed ēt immensa bonitas, ideo sicut negare Dei potestatem infidelitas est, ita negare eius bonitatem. qui autē negat Deum aliquid agere posse, qđ non includit contradictionem negat potentiam Dei, & est infidelis; qui aūt negat, vel non credit Deum facere quę promittit, vel qui asserit negat bonitatem Dei: ergo est æqualiter īfidelis cum illo, qui negat Dei potentiam. Fortè dicas ꝙ in Deo non est tanta perfectio bonitatis, sicut potētia, qđ falsum est; quia oīa absoluta in Deo sunt idem. Quod autem negetur bonitas illo modo patet, qa ad bonum virum ptinet complere pmissa, vel obseruare veritatem in verbis: alioquin Deus esset mendax & infidelis: sic aūt arguit apostolus. 2. ad Tim. 2. c. s. si nos credimus fidelis ille pmanet, & seipsum negare non pt. q. d. quia Deus fidelis est: non pōt negare nobis pręmium pmissum: si ergo negaret, vel non seruaret promissa vel asserta, non maneret fidelis. Sed dicendum infidelem, vel posse esse infidelem infidelitas pessima est: ergo q non credit, vel qui dubitat an De⁹ faciet ea, q̄ promittit, infidelis est: & sic non stat positio istorum Iudeorum. De Gedeone autem sic erat, quia Deus dixerat ei ꝙ per manum ei⁹ traderet Madianitas in manus Israelitarum: ergo si dubitaret an sic futurum esset erat infidelis. Aliquis dicet, ꝙ non peccauit, quia sic declaratum fuit supra, ꝙ Gedeon petens signum non peccauit. Rñdendum, quòd non est idem hic, & ibi: nam ibi Gedeon nondum cognoscebat an ille, q loquebat̄ esset ppheta vel angelus, vel alius hō; ideo voluit hr̄e signum, & petiuit signum in sacrificio combusto sup petram: hoc aūt licitum erat, qa Deus pmittebat, ꝙ peterent̄ signa a pphetis Deut. 18. ca. nunc tñ

Hebræorū rñsio ad quæsitum.

A erat certificatus: quia iam certificauerat eum angel⁹; ideo ꝙ denuo peteret signum vr̄ infidelitatis cuiusdā. Dicendum ergo, ꝙ satis apparet Gedeonem dubitasse circa verba Dei, & errasse: nā angelus apparuit Gedeoni, & dixit ei, ꝙ p manum eius liberaret Israel, & ꝙ pcuteret Madian tanq̄ vnum virum. & Gedeō tunc solùm dubitauit, qa nesciebat quis esset, qui loquebat̄. Probauit āt postea angelus dictum suum p miraculū: nā cremauit sacrificium sup petrā non apposito igne, & postea iterum locutus est ad eum iubens alia; ideo non debuisset Gedeon maiorem petere certificationem. Item ipsemet ꝯfessus fuit, hoc dicens: si saluum facis Israel p manus meas, sicut locutus es. Item, quod amplius est, Deus īmisit spm̄ ipsi Gedeoni ad pugnan

B dum ꝯtra Madian, & tunc ipse misit nuncios, & ꝯgregauit populum: non debuisset ergo dubitare de pmissione Dei facta cùm immitteret ei spm̄ ad hoc faciendum. Item, qđ maius est, si Gedeon nunc semel tm̄ petiuisset signum, aut ī solo vellere, vel in sola area, esset aliqd tolerabile: sed duplex signū petijt. s. vna nocte in vellere, & alia nocte in area: cum qđlibet istorum esset sufficienter expressiuum & certificatiuum. Nō est ergo dubitandum Gedeonem fuisse nimis īfidelem, & peccasse grauiter in his nisi aliquid sit, per qđ excuset̄. Sed aliquis arguet, ꝙ nullo modo peccauit, quia tunc Deus non condescendisset alicui signo ab eo petito, condescendit tñ singula faciens, vt ille petebat: ergo non peccauit. Respondendum, ꝙ hoc non probat: nā

C quanquam aliqui peccatores sint, nō desinit De⁹ operari per illos. Sic fuit de Balaam, qui erat nequissimus: & conabat̄ Deo repugnare: Deus tamen loquebatur & p̄dicebat futura per eum, ut patet Num. 22. & 23. & 24. c. Idem patet de Caipha, qui malus erat: tñ spiritus sanctus locutus est p eum Io. 11. Sed adhuc obijcietur, quia Deus non exaudit peccatores, vt patet Io. 9. & intelligitur quantum ad operationem miraculorum sicut in casu isto. s. quia dicebatur ibi Christum esse peccatorem, & rñsum est ibi, ꝙ non erat peccator cùm oratione sua Deus sanasset cęcum, quia scim⁹ ꝙ peccatores Deus non exaudit. ergo si esset peccator Gedeō Deus non exaudiret eum orantem, vt fieret miraculum. Respondendum est, quòd Deus non exaudit

D peccatores, vt faciat pro eis miracula, si miracula sunt solùm in fauorem eorum: si tamen sunt in fauorem aliorum, interdum Deus exaudiuit eos, sic fuit hic: qa istud miraculum certificationis fiebat in fauorem totius Israel, potius quàm in fauorem Gedeonis, ideo ēt si ipse esset peccator exaudiret eum. Sic. n. Spiritus sanctus p Caipham locutus est de salute totius orbis, per mortem Christi, licèt Caiphas iniquus esset; quia ista verba non erant in fauorem Caiphę, sed ad vtilitatem totius orbis. Manet ergo semper, ꝙ erat Gedeon infidelis ex his, nisi sit aliquid, per quod excusatur. Nicolaus excusat eum, quòd quando signum petitur ex diffidentia promissionis, est pcm̄ infidelitatis: si tamē petitur ex quadā familiaritate collocutionis diuinæ, non

E est pcm̄. sic fuit de Gedeone: nam ipse non diffidebat complendum esse, quod dictum fuerat; sed quia familiariter Deo poterat loqui; petebat sæpe sup eadē re. Sed adhuc istud non satisfacit; qa familiaritas loquēdi est cùm aliquis plura loquitur q̄ aliàs locuturus esset, & cum maiori confidentia non formidando durum rñsum: non tamen facit petere supflua oīno. Hoc dato, aut erat oīno certus Gedeon, ꝙ Deus daret ei victoriā de Madianitis, sicut pmiserat: aut dubitabat; si dubitabat ecce infidelitas, q̄ non excusatur p familiaritatem loquendi: nec tunc fieret petitio signi pp familiaritatē, sed pp dubitationem. Si aūt dicatur quòd oīno erat certificatus, ꝙ haberet victoriā ꝯtra Madian, frustra erat q̄rere signum super hoc, potissimè quia non semel,

Doc. rñsio ad quæsitū ꝙ Gedeon peccauit ī petendo signa.

Duplex a Deo signū petijt Gedeon.

Gedeonis excusatio per Nicolaum.

semel, sed bis petiuit cum magna instantia: non ergo pt dici quin Gedeon dubitauerit, quia verba sua manifestè hoc sigñant. Sed põt aliter excusari Gedeon. s. *(Alia excusatio Gedeonis.)* ꝙ ipse certificatus erat primò, qa Deus traderet Madian in manus ei⁹, quia tñ ꝓmissiones factę a Deo ītelligunt semꝑ cum condõne, ēt si non exprimat aliqua cõditio, vt patet Iere. 18. s. repente loquar de regno, & gente, vt ędificem & plantē illud: & si fecerint malum suꝑ oculis meis pñiam agam super bono, qđ locutus fuerā, vt facerem illi: & sic Gedeō timere posset quòd quanquam Deus promisisset hoc agere, & verba Dei firma sunt: tñ ꝑꝑ demerita ei⁹, vel aliquorum de Israel mutaret qđ dixerat. Dubitabat ergo an hoc eueniret nunc, ideo licèt primò certificatus esset, petijt nūc certificari, vt sciret si Deus mutauisset interim sñīam ꝑꝑ demerita alicuius. Ista excusatio est nimis legitima, & ꝯcordat lrǣ; quia confitemur sic dubitasse Gedeonē, tñ ista dubitatio non inducit pcm̄. Sed adhuc nõ sufficit ista rñsio, quia si ob hoc dubitasset Gedeon solum petiuisset vnum signum. s. quia primò certificatus fuerat supra ab angelo; ad sciendum aūt an īterim fuisset mutata sñīa Dei ꝑꝑ demerita sua, vel populi, sufficiebat petere vnum istorū signorum. s. in area, vel in vellere: petijt tñ in vtroq;: & vnum post aliud, ergo non egit ex hoc: sed dubitans an Deus ageret, & nequaquā ꝑꝑ mutationem meritorum ppl̄i. Sed adhuc respondebit, ꝙ hoc non concludit; quia ista duo signa petita sunt in duabus noctib⁹ succedentib⁹ sibi, & inter vnā noctem, & aliā poterat mutari sñīa Dei, cùm Israelitæ in vna die possent agere aliquid, per qđ demererētur a Deo adiuuari, sicut ꝓmiserat eis: quia Iere. 18. dr̄: repente loquar de gente & regno, & sic repente mutat̄ sñīa Dei: ideo non erat irrationabile petere sequenti nocte ꝓ mutatione, siqua erat. Rñdendum, ꝙ hoc nullo modo stat, quia nunc cùm in qualibet hora possit Dei sñīa mutari, ēt si nunc De⁹ respõdeat super aliqua re, oportunum erit in sequenti hora rursus petere: & licèt in illa, vt in prima respondeat, expediet petere in 3. & 4. & sic nunq̄ cessare a requisitione, qđ est valde absurdum. Item non stat, qa Gedeon non attendit ad hoc: nam tunc cum bis q̄sierit ēt sequenti die iterum inquirere debebat, & in quolibet seq̄ēti die quousq; obtineret victoriā: quia hoc modo non magis aliquis certificat̄ ꝑ duas responsiones q̄ per vnam, nec magis ꝑ mille q̄ per duas. Gedeon non q̄siuit amplius super hoc, sed illico iuit ad bellum, & licèt aliq dies īntercciderint inter ista signa posita & bellum, nõ petiuit aliqua signa illis dieb⁹: ergo non petebat ꝑꝑ certificationem de mutatione sñīæ, sed quia ignorabat an De⁹ comple re vellet, qđ promiserat. Dicēdum, ꝙ causa positionis *(Causa positionis horum signorū Gedeonis.)* horum signorum fuit magna dubitatio Gedeonis: nā Iudęi erant & fuerunt semꝑ nimis increduli: nec aliquid credunt, nisi multa signa p̄cesserint: sic ait apl̄us. 1. ad Corint. 1. s. Iudęi signa petunt, Gręci autē sapiām q̄runt. Erat insuper Gedeon rusticus non cognoscens virtutem Dei, nec ꝯdõnem in obseruatione promissorum: erat ēt timidi cordis. s. quia non confidebat reb⁹, nisi quas videbat, ideo licèt semel petiuisset signum, iterum petebat quousq; visum est sibi, ꝙ erat sufficiēter certificatus: ideo De⁹ sciens ꝯditionem eius, condescendebat ei in his signis, imò & alia superaddit, q̄ nõ *(An Gedeō mortaliter peccarit.)* petebat Gedeon. Quod patet seq. c. q̄n Deus iussit Gedeoni, ꝙ descenderet in castra Madian, & fecit quòd ibi quidam enarraret alteri somnium & interpretatio nem eius in fauorē Israelitarum. Sed tunc dicet̄ cum tm̄ dubitauerit Gedeon, an peccauerit mortal̄r. Aliqs dicet quòd non, quia ponitur in catalogo sanctorum, vt patet ad Hebręos 11. vbi apl̄s noīat viros sanctos laudatos, inter quos ponit Gedeon. Item & efficacius patet, quòd non fuerit dubius, vel īfidelis, quia dicitur ad

F Hebrę. 11. Sancti per fidē vicerunt regna, operati sunt iustitiam, & ponit ibi exemplum de Gedeone & alijs: ergo iste fidem habuit. Item quia dr̄ ibidem, quòd hi oēs testimonio fidei probati sunt, & tamen ante hoc ponitur de Gedeone, & alijs, ergo fuit fidelis. Respondendum, ꝙ ista non obstant, quin potuisset in hoc Gedeon peccasse mortal̄r. *(Ad primā rationē.)* Ad primum dicendum, quòd quanquam aliquis ponat̄ in catalogo sanctorum, non sequit̄ quòd non peccauerit; sed sequitur quòd non finiuit in pc̄t̄õ. Nā Dauid ponitur in catalogo, imò testimonio Dei laudatur nimis, quia dr̄. 1. Re. 13. Inueni virum s̄m cor meum, & p̄cepi ei, vt pasceret populū meum Israel. Idem patet Psal. 88. & tamē grauiter peccauit Dauid in homicidio, & adulterio. 2. Re. 11. Item

G Ieptę Galaadites peccauit, quia erat princeps latronū, & agebat p̄das ipse, vt patet infra 11. ponitur tamen in catalogo sanctorum virorum, quos laudat apl̄s, vt patet ad Hebrę. 11. *(Ad secundam rationem.)* Ad s̄m dicendum, quòd Gedeon laudatur per fidem, quia licèt a principio non crediderit, tamen postea sępe a Deo certificatus credidit: hic autē adhuc erat aliqua fides, q̄ laudabilis erat; quia non videns victoriā aliquam, nec sentiens se hr̄e excellentiā suꝑ hostes, solo Deo iubente, accepit trecētos viros, & perexit ꝯtra innumerabilem penè multitudinem Madianitarum. *(Ad tertiam rationem.)* Ad tertium dicendum eodem modo ꝙ Gedeō ꝓbatus fuit testimonio fidei cum aliis, quia licèt a principio fuit aliqualiter infidelis, postea credidit, & non dubitauit se exponere morti contra hostes

H postquā credidit: nam sufficit ad esse aliquem fidelē, quòd q̄n fuerit infidelis, ꝙ aliquando credat. sic patet de Thoma, q dixerat quòd non crederet Christū surrexisse, nisi mitteret manū suam in lat⁹ eius, & videret loca clauorum, & tamen Chr̄s veniens dixit ei: noli esse incredulus, sed fidelis: ergo quanq̄ nimis fuisset incredulus, poterat adhuc esse fidelis in eadem re: & sic de Gedeone, quanq̄ a principio nimis dubitasset, poterat postea esse probatus testimonio fidei; & sic fuit, qa ꝑ solam fidem exposuit se rebus durissimis. *(Doct.)* Dicendū, quòd de Gedeone nõ est dubium, quin peccauerit venial̄r, sed an peccauerit mortaliter, est dubium: peccata tñ infidelitatis magna sunt, sed pt dici quòd quanq̄ in alio viro propheta, vel sapiente q habuisset aliquam

I experientiam de collocutione Dei, vel de ꝓprietatib⁹ eius, esset pcm̄ totiens signum petere: in Gedeone tñ quia erat vir simplex & inexpertus sermonis, vtpote q putauit se moriturū, quia vidit angelum dñi, non erat hoc pc̄t̄m̄. Nam multa in vno sunt pc̄t̄m̄, q̄ in alio non reputātur mala. Si tñ aliquis asserere velit Gedeonem peccasse mortaliter in hoc, non resisto ei, quia satis est ei rationabilis confirmatio, nec est inconueniēs eum peccasse mortaliter.

Dato quòd non peccasset Gedeon, petendo signum sæpe, an peccasset petendo tale signum. Quæstio XLVIII.

QVAERETVR vlterius, dato quòd nõ peccasset Gedeon petēdo signum sępe, an peccasset,

K quia petijt tale signum. s. in vellere & area. Aliquis rñdebat quòd sic, quia petere tale signum ptinet ad augurium: sunt aūt auguria illicita. Quod patet, quia si De⁹ dixisset Gedeoni, quòd traderet Madian in man⁹ eius, & ad hoc traderet ei istud signū de area, vel vellere, debebat illud suscipere Gedeon, & non erat aliqua supstitio: quòd tñ ipse Gedeon poneret sibimet istud signum dicēs, quòd si esset vellus complutum, & area sicca, intelligeret quòd De⁹ volebat tradere ei Madiā, aliàs non, videbatur esse superstitio. & per istum modum Deo nihil nobis respondente poteramus nos cõsulere Deum, & conari accipere certificationem de qualibet re, vtpote si quis dicat, si in via inuenero talē, vel talem rem, intelligo quòd Deus vult, quòd expediam

diam negocium, pro quo venio: alioquin nō. Et istud nihil aliud est, q̃ obseruare auguria in auibus, quod est oĩno superstitiosum. Item patet, quia hoc gentiles obseruabant, sic patet. 1. Mach. 5. c. cum dixit Timotheꝰ principibus exercitus sui: cum appropinquauerit Iudas, & exercitus eius ad torrentem aquæ; si transierit ad nos prior non poterimus sustinere eũ, quia potens potest contra nos, si vero timuerit trãsire, & posuerit castra circa fluuium, transfretemus ad eum, quia poterimus contra Israel. Iudęis tamen prohibita erant ista, quibus gentibus vtebantur. Respondendum, ꝙ non fuit superstitio in petitione signi huius in vellere, & area. Pro quo considerãdum, ꝙ talia signa ſm se sunt auguria, cum homo constituat sibi aliquid, per quod diuinum iudicium cognoscere conetur, Deo nihil dicente, efficitur tamen istud signum interdum non superstitiosum, & hoc per duo: primum est si illud signum quod ponitur non possit euenire, nisi super naturaliter, vt siquis dicat, si Deus suscitauerit istũ mortuum, intelligam ꝙ vult prosperare iter meum, alioquin non: si tunc suscitet illum mortuum manifestũ est, quòd a Deo factum sit: & sic colligitur ꝙ Deus velit prosperari iter illius. Secundum est cum ista signa ponuntur præmissa oratione ad Deum, quòd ipse dirigat illa, & ostendat sententiam suam per ea. Nã tunc Deus oratus interdum cõdescendit, & ostendit quid velit. In signo autem Gedeonis fuerunt ista duo. Primum, quia non videtur ꝙ possit hoc accidere, nisi supernaturaliter ab aliquo agente intelligente. s. ꝙ in prima nocte esset vellus madens, & tota area sicca. In secunda autem terra compluta, & siccum vellus, & sicut petebat Gedeon ita eueniebat. Secundum etiam fuit hic, quia Gedeon posuit istud signum præmittẽs orõnem: nam dixit oro, vt solum vellus siccum sit, & tota terra rore madẽs, similia autem exempla sunt in scriptura: nam sic Eliezer seruus Abrahæ scire volens an Deus prosperum egisset iter illius, posuit signum dicens: Ego sto ad fontem & puella, cui dixero, inclina hydriam tuam vt bibam, & illa responderit; bibe tu, & chamelis tuis dabo potum, illa est, quam præparasti seruo tuo Isaac, & per hoc sciam, quòd feceris misericordiam cum dño meo. Iste autem præmisit orõnem ad inuestigandum sententiam Dei, per istud signum, & sic euenit, vt ipse petiuit Gen. 24. & iste non dr̃ peccasse. Sic quoq; Ionathas volens ire ad pugnandum contra Philisthinos cum armigero posuit signũ, dicens: Ecce nos transibimus ad viros istos, cumq; apparuerimus eis, si taliter locuti fuerint ad nos: manete donec veniamus ad vos, stemus in loco nostro, nec ascendamus ad eos: si autẽ dixerint, ascendite ad nos, ascendamus: quia tradidit eos dñs in manibꝰ nostris: hoc erit nobis signum, vt patet 1. Re. 14. & sic factum fuit postea. Præmisit autem orõnem ibi Ionathas, vt patet ex litera: sic etiam apostoli electuri vnum loco Iudæ posuerunt sortes ad inuestigandum diuinã sententiam, & dixerunt: Domine Deus, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus, vnũ accipere locum ministerij, de quo præuaricatus est Iudas, vt patet Actu. 1. c. & Deus ostendit voluntatem suam faciens, ꝙ caderet sors super Mathiam, quem ipse elegerat: in his tamen omnibus nihil est, quod minus videatur pertinere ad superstitionem, quã quod egit Gedeon: nam in omnibus cõe fuit, ꝙ ista signa nõ ponerentur, nisi præmissa oratione, tñ factum Gedeonis fuit supernaturaliter eueniens. Alia autem poterant contingere aliter naturaliter: nam nũc aream totam siccam fore vellere compluto: & rursus terrã madescere vellere desiccato eo modo, quo petebat Gedeon agentis ab intentione est: & nõ videbatur posse contingere, nisi supernaturaliter. In seruo Abrahæ poterat accidere aliter, qa da to ꝙ Deus nõ mouisset specialiter cor puellæ; poterat ipsa ex liberalitate offerre viro potũ, & chamelis suis. De Ionatha eodem mõ, ꝙ dicerent ei hostes ascendite, vel manete in ipsis erat: & non oportebat ꝙ poneret aliqd supernaturale. Sic ẽt fuit de sortibꝰ apl̃orum: nam licèt verum sit, ꝙ Deꝰ fecit, ꝙ caderet sors sup Mathiã, tñ ẽt si ipse specialiter non ageret poterat cadere, qa necesse erat, ꝙ caderet sup eum, vel super alium. Considerandum ꝙ, quanquam, oĩa ista fuerint licita, non fuerunt simpliciter licita, sed ex dispẽsatione, qđ patet, quia Ecclesia nõ tolerauit, id qđ semel apostoli fecerunt, nec est nunc licitum id fieri. Item patet hoc efficacius, qa ĩ quolibet istorum poterat accidere error magnus, ita vt non cognosceret voluntas Dei p hec, & fallerentur inquirentes. In primo. s. de Eliezer seruo Abrahę patet, qa ipse dixit ꝙ mulier, q̃ dixerit ei: bibe tu, quin ẽt chamelis tuis potum tribuam. nam poterat accidere, ꝙ nulla de toto ppl̃o, vel de venientibꝰ ad fontem hoc ei diceret, & tñ in illis erat aliqua, quam Deus elegerat ꝓ Isaac. Item poterat accidere, ꝙ quęlibet puella, hoc ex liberalitate diceret, & falleret Eliezer, quia poterat putare aliquam paratã esse q̃ nõ parata erat dño suo. In signo Ionathæ poterat accidere error: nam poterant Philisthini dicere ei, accedite ad nos, & ostendemus vobis rem, & tñ Deus non intenderet tradere Philisthinos in manu Israelitarum; quia ista verba ad vtrunq; euentum flecti poterant: vel poterãt dicere, manete donec eamus ad vos, & fortè Deus disposuisset dare victoriã Iudæis. In signo etiam sortium apl̃orum non erat cõueniens inquisitio. quia poterat esse, ꝙ sors caderet super illum, quem Deus non elegisset; quia Deus ꝑmitteret hoc pp peccata apostolorum male eligentium; sicut Deus permittit regnare hypocritam pp peccata populi, vt patet Iob 34. & hoc modo Deus permittit, interdum iniusta omnia propter peccata eorum, qui tolerant illa: et de his dicit dñs, regnauerunt, & non ꝑ me; principes extiterunt, et nõ cognoui: vt patet Oseę 8. c. Ideo in his tribus signis ſm se magna erat superstitio, & illicitum opus: sed Deus ex dispensatione conuertit illa in bonum, & ostendit voluntatem suam per ea. In signo etiam Gedeonis poterat esse error: nã dato ꝙ Deus mitteret rorem super vellus, & rursus sup aream: non sequitur ꝙ signaret, quòd traditurus erat Madianitas in manus Gedeonis, quia propter peccata Gedeonis. s. quia per superstitiones consulebat eum, poterat iustè permittere eum errare. s. ꝙ euenirẽt ista signa, & non traderetur Madian in manus Israel, nec Deus in hoc fallebatur: quia ipse nihil promittebat, nec dabat signum, sed Gedeon petebat illud. Dicendum igitur, ꝙ omnia hæc, et similia secundum se illicita sunt, et superstitiosa: licuerunt tamen istis, quia erant viri imperfecti, & in statu imperfecto. s. tempore veteris testamenti. Apostoli etiam, qñ posuerunt sortes imperfecti erant, quia nondum acceperant Spiritũ sanctum, quia de his sortibus dr̃ Act. 1. et de missione Spiritus sancti dr̃ Actu. 2. post missionem aũt Spiritus sancti, iam non vsi sunt sortibus, sed per electionẽ susceperũt oẽs ministros, sicut patet in Stephano, et alijs sex viris, quos elegerunt, vt præessent viduis. Actu. 6. c. Licitum ergo fuit signum Gedeonis ex permissione.

Dixitq; rursus ad dominum. Hic petiuit secundum signũ. Et potest intelligi ꝙ locutus est ad dñm apparente sibi angelo Dei, quandocunque ipse loqui vellet. Vel ꝙ ista dicebat Gedeon orando, et non apparebat sibi angelus: confidens tamen quòd Deus faceret, quæ ipse petebat ponebat signum, et istud est rationabilius.

Ne irascatur furor tuus contra me. Hoc dicebat Gedeon: quia cum semel tentasset, & reperisset signum, non debebat conari iterum petere: & quia Deus poterat ratio-

Marginalia: Doct. resp. ad quæsitum. — In signo Gedeonis hæc duo fuerunt. — De sorte an liceat fortè mittere. — Determinatio. — Section letters A, B, C, D, E.

rationabiliter irasci ei, & imputare hoc ad pœnam ait: Ne irascatur &c. Sic locutus fuit Abraham ad dñm, Gen. 18. quando sæpe orauit, ne deleretur sodoma, si reperirentur tot iusti; & semper diminuebat: & vt nō irasceretur Deus frequentatis petitionibus præmittebat illud. s. ne irascatur &c. *Si adhuc tentauero.* i. si iterum solum tentauero. *Signum quærens in vellere.* Non erat signum in vellere solum, sed etiam in terra, quia hac vice debebat esse terra compluta, & vellus siccum. *Oro ut solum uellus siccum sit: omnis autem terra rore madens.* i. tota area, vel tota terra, quæ est in circuitu velleris ad aliquantam distantiam. *Fecitq; dominus nocte illa, ut postulauerat.* Istud fuit nocte secunda, quæ in duabus noctibus acciderunt ista duo signa. *Et fuit siccitas in solo uellere.* s. vt nulla gutta roris appareret in eo: imò nec appareret tenerū tactu nocturni aeris, sicut oīa nocturna tacta aura mollescunt ēt si ros non sit, quia humidior nox est regulariter die. *Et ros in omni terra.* s. in tota terra in circuitu, & erat tota continuatè, & vniformiter madens, ne putaretur ꝙ si esset per partes madens, ꝙ ēt accidisset in loco velleris nullum distillare rorem.

Quod istorum fuerit maius signum. *Quæst.* XLIX.

QVAERET aliquis, quod istorum fuit maius signum. Respondendum, ꝙ vtrunque fuit supernaturaliter: nam non erat verisimile naturaliter accidere, ꝙ tota terra in circuitu vnius velleris sicca esset, & in vellere tantus esset ros, quòd exprimeretur vna concha roris, & è contrariò. Dicendum tamen, quòd maius videtur secūdum. s. quòd esset tota terra in circuitu velleris compluta: & in vellere esset omnimoda siccitas; quia ros & pruina magis solent inhærere, & facilius fiunt in pilis, quàm in rebus duris & compactis; sicut in principio hyemis, vel autumni videmus paruam glaciem, quæ in terra nullo modo apparet, & pendet in capillis hominum, & in vestibus longorum pilorum, si per noctem in agro fuerint: sic etiam erat vellus: ergo facilius appareret ros ibi, vel quæcunque impressio, quàm in terra, vel in alia re dura: potentiæ tamen agentis non est magis facilè hoc, quàm illud.

CAPITVLVM VII.

IGITVR Ierobaal, qui & Gedeon de nocte consurgens, & omnis populus cū eo venit ad fontem, qui vocatur Harad. Erant autem castra Madian, in valle ad Septentrionalem plagam collis excelsi. Dixitq; Dominus ad Gedeon: Multus tecum est populus, nec tradetur Madian in manus eius: ne glorietur contra me Israel, & dicat: meis viribus liberatus sum. Loquere ad populum, & cunctis audientibus prædica: qui formidolosus & timidus est, reuertatur. Recesseruntque de monte Galaad, & reuersi sunt ex populo vigintiduo millia virorum, & tantum decem millia remanserunt. Dixitq; Dominus ad Gedeon: Adhuc populus multus est, duc eos ad aquas, & ibi pro- (Deute. 20. 1. Mach. 3.)

F babo illos: & de quo dixero tibi, vt tecum vadat, ipse pergat: quem ire prohibuero, reuertatur. Cumque descendisset populus ad aquas, dixit Dominus ad Gedeon: Qui lingua lambuerint aquas, sicut solent canes lambere, separabis eos seorsum: qui autem curuatis genibus biberint, in altera parte erunt. Fuit itaque numerus eorum, qui manu ad os proijciente, aquas lambuerant, trecenti viri, omnis autem reliqua G multitudo flexo poplite biberat. Et ait Dominus ad Gedeon. In trecentis viris, qui lambuerunt aquas, liberabo vos, & tradam in manu tua Madian: omnis autem reliqua multitudo reuertatur in locum suum. Sumptis itaque pro numero cibarijs, & tubis, omnem reliquam multitudinem abire præcepit ad tabernacula sua: & ipse cum trecentis viris se certamini dedit.

H *Igitur Ierobaal.* In præcedentibus descripta est vocatio Ducis, hic consequenter ponitur modus certaminis. Et diuiditur in quatuor, primò ponitur bellatorū electio, secundò electorum assecuratio ibi. *Castra autē Madian.* Tertiò assecuratorum certatio ibi. *Diuisitq; trecentos.* Quartò adiutorum associatio ibi. *Conclamantes autem.*

An hic sit ordo continuus, & an immediatè factus. *Quæst.* I.

QVAERETVR circa primum, an ea q̄ habent hic sint ꝯtinuata ad præcedentia, & an immediatè facta fuerint. Rn̄dendum, ꝙ hic est ordo cōtinuus: nam p̄cedenti c. agebatur, qūo vocatus fuit Gedeon a I Deo ad hoc ꝙ pugnaret cōtra Madian, hic autem agitur qualiter pugnauerit: ergo istud est post illud. Ad secundum dicendum, quòd istud fuit factum vno, vel duobus diebus post præcedentia: & fuit modus, quia Deus primo iussit Gedeoni, ꝙ iret ad pugnandum cōtra Madianitas, & illa nocte diruit altare Baal, & fecit sacrificia, de quibus pręcedenti c. deinde sequenti die, cum vellet ire ad bellū, petiuit a Deo signum p noctē in vellere & terra; & alia nocte tertia petiuit f'm signū in vellere, & terra: & interim venit pp'ls, quē ipse miserat vocari de Manasse, Aser, Nephthalī, et Zabulon. Et vr̄ ꝙ quarto, vel quīto die ipse iuerit ad bellum. *Igitur Ierobaal, qui & Gedeon.* i. iste vocat Gedeon, & Ierobaal, & ēt Ierobesech. Causæ horum nominum declaratæ K sunt p̄cedenti. ca. post hoc tn̄ communius nomen fuit sibi Ierobaal q̄ Gedeon: nam dr̄ præcedenti. cap. ex illa die vocatus est Gedeon Ierobaal. *De nocte consurgens.* Istud intelligitur, ꝙ fortè erant propè castra Madianitarum, & voluerunt de nocte consurgere, vt non sentirent Madianitæ aduenire Gedeonem, quousq; viderent eum super se. Vel fortè, vt irueret super castra eorum nocte. i. surrexit de nocte. i. multū ante aurorā, vt ambularet nocte, & die & posset venire sequenti die ad castra Madianitarum. *Et omnis populus cum eo.* Iste erat popul⁹ quatuor tribuū. s. Manasse, Aser, Nephthalim, et Zabulon. Nā de his tribub⁹ solū vocauit bellatores, vt p̄ced. c. Et isti ꝯuenerunt ad cū in Ephra. Vel melius est, ꝙ cōuenerunt cū eo obuiantes in alio loco.

Sic

Sic colligitur præcedenti capitulo, s. Gedeon clangens buccina, vocauit domum Abiezer, vt sequeretur, misitque nuncium in vniuersum Manasse, qui & ipse secutus est eum, & alios nuncios in Aser, Zabulon, & Nephthali, qui occurrerunt ei: ergo non venerunt ad Ephra, sed ad alium locum in via qua ibatur ad bellum. *Venit ad fontem, qui vocatur Arad.* Scilicet, quia ibi requieuerunt aliquantulum sumendo cibos, vel retrahendo spiritum. Iste fons Arad erat apud montem Galaad, de quo hic dicitur, & fit mentio de fonte, quia in aqua fontis facta fuit probatio, quæ infra habetur de bibentibus, & lambentibus aquas. Erat autem fons iste non longe à castris Madian, ideo dicitur immediatè de castris Madian. *Erant autem castra Madian in valle.* Scilicet castra Madianitarum, & omnium orientalium populorum, qui veniebant simul in modum castrorum, vel exercitus, & nondum dispersi erant per terram Israelitarum ad comedendum segetes, & vastandum. *Ad septentrionalem plagam collis excelsi.* Fortè iste collis excelsus erat mõs Galaad, de quo dicitur immediatè, quòd erant Israelitæ apud illum, & accesserunt illuc triginta duo millia virorum. In Hebręo habetur. *Ad septentrionalem partem ostendentis in valle.* Et ad idem redit, quia ostendens in valle vocatur scopulus altus, qui supereminet ad alias partes terræ, & quantum ad hoc est ostensor, & dicitur ostendens in valle, quia super vallem ostendit. Vel vt dicit Rabbi Dauid Kimhi, quòd super scopulum illum erat aliquis speculator ostendens vias transeuntibus per valles, ideo dicitur ostendere super vallem, & est modus ad significandum locum excelsum, quia de talibus locis fiunt ostensiones, ideo litera nostra dixit. Collis excelsi. *Dixitq; dominus ad Gedeonem.* Hic ponitur electio pugnatorũ, & ponitur duplex electio. s. vna per legem cõmunem de formidolosis: alia per speciale mandatum de lambentibus aquas: secunda ibi. *Dixitq; Dominus.* Et dicitur, ꝙ dominus dixit Gedeoni. s. ꝙ angelus Dei locutus est Gedeoni ista apparendo ei in humana effigie, vel fortè loquendo ei per somnium, vt si dormierunt apud fontem illum: sed magis videtur, quòd locutus fuerit in vigilia. Deus autem nunquam loquitur, nec apparet alicui. *Multus populus tecum est.* Erant enim trigintaduo millia. Nam facta prima electione recesserunt de monte Galaad viginti duo millia, & tamen manserunt decem millia, vt patet in litera. Et vocatur multus non respectu Madianitarum, quia illi erant centum trigintaquinq; millia, de quibus cæsa sunt in principio centum viginti millia, & fugerũt quindecim millia, vt patet sequenti capitulo, sed erãt multus populus respectu eius, quod Deus volebat agere. *Nec tradetur Madian in manus eius.* Idest ego non tradam in manus eius. In Hebræo habetur. *Ad hoc, quòd ego dem Madian in manus eius.* Et est eadem sententia. *Nè glorietur contra me.* Idest nè vsurpet sibi gloriam mihi debitam: nam etiam si iuisset totus ille populus, scilicet trigintaduo millium non esset sufficiens ad pugnandum contra Madianitas, quæ erant centum trigintaquinq; millia: ideo oportebat, quòd per miraculum liberarentur, sicut existentibus trecentis, sicut postea fuerunt: sed existentibus trigintaduo millibus gloriarentur dicentes, quòd viribus suis pugnauerant: ergo melius erat, quòd soli trecenti pugnarent. *Et dicat meis viribus liberatus sum.* Hoc fortè dicerent Israelitæ si trigintaduo millia pugnassent contra Madian.

Quomodo Israelitæ gloriari poterant contra Deum dicẽtes, quòd viribus suis liberati fuerant. Quæst. II.

QVAERET aliquis, quomodo Israelitæ poterant gloriari contra Deum, dicentes, ꝙ viribus

A suis liberati fuerant: nam Madianitæ erant pugnaturi contra seipsos, & mutua se cœde truncaturi: ergo victoria non erat Israelitarum, sed Dei: vnde sicut nunc euntibus trecentis ad bellum cum tubis, & amphoris Madianitæ se mutuo truncauerunt, & bellum nõ fuit istorum, sed Dei: ita trigintaduo millia, imò etiam si centum millia Israelitarum conuenissent in modum istorum, nihil magis agerent, quàm isti, & non attribueretur eis victoria, sed Deo: sic enim super mare Israelitæ erant sexcenta millia peditum: Exod. 12. & tamen ipsi nõ dicuntur pugnasse contra Aegyptios, sed Deus. Nam dicitur Exod. 14. dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Respondendum, quòd si omnes Israelitæ trigintaduo millia ituri fuissent contra

B Madian cum solis tubis, & amphoris, & lampadibus, non potuissent sibi vsurpare victoriã: tamen non ituri erant sic, quia superfluum erat tantam multitudinem sic ire: sed pugnaturi essent ordinatis aciebus modo hostili, & tunc si Israelitæ vincerent possent dicere, ꝙ viribus suis egerant. Sed adhuc dicetur, ꝙ non poterant sibi vsurpare victoriam istam, quia Deut. 8. dicit: Nè fortè dicas in corde tuo, fortitudo mea, & robur manus meæ hæc mihi omnia præstiterunt: sed recorderis domini Dei tui, quoniam ipse tibi vires præbuit, vt seruaret pactum suum. Item ex parte Madianitarũ erant cẽtum trigintaquinq; millia seq. cap. & Israelitæ solùm trigintaduo millia: ergo si superarentur Madianitæ ab Israelitis etiam in congressu belli appareret af-

C fuisse diuinum adiutorium. Respondendum ad primum, quòd quamquam omnia bella, quę Israelitæ prospere agebant Deo auctore facerent, tamen ipsi ex iniquitate sua vsurparent sibi interdum laudem, nisi esset aliquod manifestum signum, qđ nequaquam negare possent. Ad secundum dicendum, ꝙ Israelitæ poterãt dicere, ꝙ fortitudo sua, & experientia bellica, & conueniens ordo fecerunt eos victores contra hostes, sicut interdum inter gentes accidebat, in quibus Deus non ostendebat specialiter fauorem suũ, quòd pauci bene ordinati, & confidẽtes, multos prauè dispositos superarent. Cõueniens ergo fuit, ꝙ fieret pugna, sicut facta est in tercentis viris, q nihil pugnauerint, & in qbus negari nõ poterat, qn Deus illud egisset. *Loquere ad populũ.*

D Scilicet in voce pręconis, vt cuncti audirent. *Et cunctis audientibus prædica.* Idest fac prædicari per præconem. Vel vade per omnes turmas, & partes exercitus, & prędica istud, vt omnes audiant. *Qui formidolosus est, & timidus.* Ista duo timorem significant, sed differunt, quia vnum significat maiorem timorem, & aliud minorẽ. *Reuertatur.* Scilicet in domum suam, nè pauere faciat corda fratrum suorum: Deuter. 20.

Quomodo fiebant istæ proclamationes ad hoc, quòd fugerent de bello formidolosi ante conflictum. Quæst. III.

QVAERET aliquis, qũo fiebant istę proclamationes ad hoc, ꝙ fugerent de bello formidolosi.

E Respondendum, quòd modus erat, quòd quando Israelitæ ibant ad bellum locatis castris in loco, vbi manere debebant circa locum pugnæ, surgebat vnus de sacerdotibus, qui ibant ad bellum, & clamabat: ibant namque semper sacerdotes ad bellum, scilicet ad clãgendum saltem, quia buccinæ argenteæ sacræ portandæ erant in bellum, & tamen in istis nemini licebant clangere, nisi sacerdoti, de quo Num. 10. ca. dicit: Filij Aaron sacerdotis clangent tubis, eritque hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris: si ad bellum exieritis de terra vestra contra hostes, qui dimicant aduersus vos, clangetis vlulantibus tubis, & erit recordatio vestri coram domino Deo vestro, vt eruamini de manu inimicorum vestrorum.

Sacerdotes tẽpore Hebræ. rũ ad bellum ibant, vt tubis clangerent, & aliqñ dimicabant.

I Ibant

Ibant etiam sacerdotes interdum cum arca ad bellũ, sicut duo filij Eli sacerdotis 1. Reg.4. & alij sacerdotes 1.Reg.14. Et ibant sacerdotes ad excitandum, vt Deuter.20. Interdum etiam ibant ad pugnandum, quia licebat eis, sicut tempore Machabeorum ipsi erant duces belli, & præcipui bellatores. Quocunque modo esset, necesse erat aliquem sacerdotem semper esse in bello, & locatis castris vnus de precipuis sacerdotibus, qui ibi manerent, stare debebat coram toto populo, & loqui verba hæc exhortando, scilicet. Audi Israel: vos hodie contra inimicos vestros pugnam comittitis, nõ pertimescat cor vestrum, nolite metuere, nolite cœdere, nec formidetis eos, quia dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. His dictis tacebat G sacerdos, vt patet Deut. 20. Deinde cùm essent castra bellatorum distincta per duces, quilibet dux surgebat in turma sua, & dicebat transeundo per medium, ita quòd audiretur ab omnibus. Quis est, qui ædificauit domum nouam, & non dedicauit eam? vadat, & reuertatur in domum suam, nè moriatur in bello, & ali[9] dedicet eam. Quis est, qui plantauit vineam, necdum fecit eam esse communem? vadat, & reuertatur in domum suam, nè moriatur in bello, & alius homo eius fungatur officio. Quis est homo, qui despondit vxorem, nec dum accepit eam? vadat & reuertatur in domum suam, nè moriatur in bello, & alius homo accipiat eam. Quis est formidolosus, & corde pauido? reuertatur in domum suam, nè pauere faciat corda fra- H trum suorum, sicut ipse timore perterritus est. His dictis silebant duces exercitus, & recedebant quicunque volebant habentes conditiones has, & tunc duces exercitus singuli cuneos suos ad bellandum præparabant, & committebatur bellum.

An soli formidolosi de bello recedebant, vel alij quoque. Quæstio IIII.

QVAERETVR an soli formidolosi, & pauido corde recedere poterant de bello, vel etiam alij. Aliquis dicet, ꝙ soli formidolosi, vt patet hic. Nam iussu domini Gedeon proclamauit, qui formidolosus & timidus est reuertatur. Respondendum, ꝙ in quo- I cunque quatuor modorum poterat quicunque habẽs illum reuerti de bello: nam Deuter.20. iussit Deus, ꝙ duces turmarum dicerent. Quis est homo, qui plantauit vineam? Quis est, qui ædificauit domum? Quis est, qui duxit vxorem? Quis est formidolosus? reuertatur. Ergo tenebantur duces in quocunque bello dicere ista quatuor, cùm lex ea posuisset quasi æqualiter impedientia. Item etiam nouiter coniugatis, qui nondum compleuerant annum cum vxore, nõ debebat imponi manere in bello, sed recedere poterant cũ ceteris, vt patet Deuter.24. scilicet quando accepit homo vxorem, nõ procedet ad bellum, nec ei quippiam necessitatis publicæ iniũgetur, sed vacabit absq; culpa domui suæ, vt vno anno lætetur cum vxore sua. Item K patet, quia in alijs bellis, quæ erãt maioris necessitatis, quàm istud, obseruabantur omnia illa quatuor: ergo obseruarentur in hoc. Apparet, quia istud bellum nullius necessitatis erat quantũ ad multitudinem pugnatorum, imò Deus quærebat occasionem quomodo expelleret pugnatores, quia erant multi, vt dicitur in litera, scilicet populus multus est, nec tradetur Madiã in manus eius. In omnibus autem bellis erant necessarij bellatores magis, quàm in hoc, sed in alijs seruabantur illa quatuor, quæ ponuntur Deut.20. ergo etiã seruarentur hic. Quòd autem in alijs seruaretur patet 1.Mach.cap.3. cùm dicitur: Et dixit Iudas his, qui ædificabant domos, & sponsabant vxores: & plantabant F vineas, & formidolosis, vt redirent vnusquisque in domum suam secundum legem, & tamen illud erat bellum maxime necessitatis, quia omnes gentes conuenerant super Iudæos, & non erat aliquod miraculum, per quod liberarentur, sicut hic, sed oportebat eos viriliter pugnare. Item, quia dicitur, quòd dixit Iudas his, quòd recederent singuli in domos suas secundum legem, idest, quòd secundum legem obligatur ad faciendum hoc: sic igitur obligaretur Gedeon prædicare hic de omnibus quatuor modis, exprimitur tamen vnus illorum, & subintelliguntur alij. *Recesseruntq; de monte Galaad.* Omnes isti, qui recesserunt venerunt de monte Galaad, quia fons Arad, apud quem castrametati fuerant, & mons Galaad erant simul.

Quomodo stat quod dicitur in litera. Quæst. V.

QVAERET aliquis, quomodo stat hoc, quia dictum fuit, quòd ista fiebant ad Occidentalem partem Iordanis, Galaad tamen est ad Orientem Iordanis, scilicet in terra duarum tribuum, & dimidię Numeri 32.cap. Aliquis dicet, quòd fuerunt ista ad Oriẽtalem plagam Iordanis, quia ciuitas Ephra, de qua erat Gedeon, erat ad Oriẽtalem partem Iordanis, cùm dimidia tribus Manasse habitet in parte illa ad Oriẽtem Iordanis cum tribu Gad, & Ruben, vt patet Num.32. & Deut.3. & Ios.13. & sic erat Gedeon cum socijs suis nunc apud montem Galaad. Sed hoc nõ potest stare, quia dicitur, quòd Madianitæ venerunt ad Iordanem, & transito illo castrametati sunt in valle Iezrael, vt patet in litera: sed isti veniebant per partem Oriẽtalem: ergo prius venirent in terram Manasse, quæ est ante Iordanem, in qua erat Gedeon, quàm accederent ad Iordanem, & sic prius pugnasset contra eos Gedeon, vel saltem iam fugisset de terra sua. Sed vtrumq; falsum est, quia semper manserat in Ephra, & excutiebat segetes, vt fugeret à facie Madian, vt patet præcedenti capitulo. Item si esset Gedeon ad partem Orientalẽ Iordanis in terra duarum tribuum, & dimidiæ, necesse erat ad hoc, quòd veniret ad pugnandum contra hostes, qui iam transierant Iordanem, quòd ipse transiret Iordanem, sed non transiuit nunc Iordanem, sed postea persecutus est Madianitas vsque ad Iordanem, & transiuit, vt patet sequẽti capitulo: ergo habitabat Gedeon ad Occidentalem plagam Iordanis. Item si bellum Gedeonis fuisset, vt venientis de parte Orientali Iordanis, compulisset fugere Madianitas ad Occidentalem partem versus mare magnum: fugerunt tamẽ ad partem Orientalem ad aquas Iordanis, vt patet in litera infra: ergo Gedeon veniebat à parte Occidentis. Item Gedeon persequens Madianitas transiuit Iordanem, & accedens ad viros Socoth, qui erant apud Iordanem petẽs, qui cùm ei improperassent ait illis, cùm reuersus fuero victor in pace conteram carnes vestras, vt patet sequenti capitulo: si tamen habitaret Gedeon ad Orientalem partem Iordanis apud Galaad non erat rediturus ad transeundum Iordanem: ergo non erat Ephra in dimidia tribu Manasse, quæ habitabat ad Orientem Iordanis. Dicendum ergo, quòd mons Galaad non accipitur pro illo, in quo Laban persequens Iacob apprehẽdit eum Genesis trigesimoprimo, quia iste est ad Orientem Iordanis, & iste est, de quo dicitur Numeri trigesimosecundo, scilicet, quòd regiones Galaad erant vberrimæ ad alenda pecora, sed est quidam mons paruus ad Occidentalem partem Iordanis in sorte Iudæ circa vrbem Iezrael. Et quia Madianitę castrametati fuerant in valle Iezrael, Gedeon duxit exercitum circa montem illum. *Et reuersi sunt de populo vigintiduo millia virorum.* Scilicet de trigintaduo millib[9] reuersi sunt 22. millia: quia quidam erãt formidolosi, alij

alij vineas plantauerunt, alij domos, alij vxores duxerant, iuxta illud Deut. 20. *Et tantum decem millia remanserunt.* Scilicet, quia tota congregatio pugnatorum de quatuor tribubus solùm erat trigintaduo millium, de quibus recedentibus 22. millibus manebat 10. millia.

Cur Deus inquirebat occasiones ad excludendum multitudinem de exercitu. *Quæst. VI.*

QVAERET aliquis, cur Deus inquirebat occasiones ad excludẽdum multitudinẽ de exercitu, vt relinquerentur soli trecenti, cùm postea ad pugnandum cõtra Madianitas Gedeon vocauerit alias tribus; scilicet Nephthali, Manasse, & Aser, & Ephraim. Respondendum, quòd Deus voluit, ꝙ Israelitæ non possent gloriari, quòd ipsi vicissẽt fortitudine sua, si multi conuenissent ad pugnandum, ideo eiecit omnes de castris præter trecentos, & dum isti manerent facta est victoria mirabilis. s. quia Madianitæ occisi sunt. s. de illis centum viginti millia, & solùm manserunt 15. millia seq. cap. & fugati sunt illi à facie Israelitarum trecentorum: illi verò de Israelitis, qui postea vocati sunt, nõ fuerunt vocati ad pugnandum, vt haberẽt victoriam, quia iam illam habuerant: sed ad persequendum fugientes, vt maior esset victoria: & hoc modo non poterant Israelitæ sibi ascribere victoriam, sicut si à principio venissent ad pugnandum: nam de pugnantibus, qui semel fugere incipiunt terga vertentes victi sunt, sed Madianitæ iam fugerant, quando vocatæ sunt aliæ tribus in adiutorium: vnde Gedeon non vocauit viros Ephraim, vt venirent ad locum certaminis, sed vt irẽt ad occupandum vada Iordanis, nè transirent Madianitę, vt patet infra in litera. Item Madianitæ erant 135. millia, & de illis perierant centum viginti millia antequam vocarentur aliqui de Israelitis: postea aũt manserunt 15. millia solùm, de quibus plurimi fugerunt: ergo quamquam Israelitæ vocati in his 15. millibus agerent magnam cœdem, non poterant sibi ascribere victoriam, cùm centum viginti millia, qui perierunt Deo incitante eos contra seipsos occisi sunt. Nam mutua se cęde trucidabant, vt patet infra: ideo quamq̃ postea Israelitę occiderent aliquos de Madianitis, non poterant sibi ascribere victoriã, cùm id quod erat potissimũ Deus per se egisset. *Dixitq́, Dominus ad Gedeon.* Idest angelus Dei locutus est Gedeoni, quæ sequũtur: frequenter enim hic loquebatur ei, quia multa agere debebat mandato Dei, & nullum illorum auderet agere Gedeõ, imò nec sciret an acturus esset, nisi Deus ei reuelaret. *Adhuc populus multus est.* Scilicet manebãt decem millia virorum, & isti non erant opportuni ad pugnandum contra Madian eo modo, quo Deus volebat. s. tenendo buccinas, & lampades, quia etiam isti possent ascribere sibi victoriam si pugnarent contra Madia, ncùm deberent pugnare in acie. Deus autem noluit, quòd haberent colorem contra ipsum vsurpãdi victoriam. *Duc eos ad aquas.* Scilicet ad fontem Arad, apud quẽ erant: de quo supra dicitur. *Et ibi probabo eos.* Scilicet, qui debebãt ire, vel reuerti per modum infra positum. *Et de quo dixero tibi, quòd tecum uadat, ipse uadat.* Idest quem ostẽdero tibi per signum debere illuc ire, tecum ducas. *Et quem ire prohibuero reuertatur.* Idest ille quem prohibuero per signum datum reuertatur.

Quare Deus dixit hoc Gedeoni. *Quæst. VII.*

QVAERETVR quare Deus dixit hoc Gedeoni, quia etiam si hoc non fuisset dictum, manifestum erat, ꝙ Gedeon solũ faceret quod Deus iuberet. Respondendum, quòd fuit hoc dictum ad tollendam ambiguitatem, & nimis instruendum: nam Gedeon

A putabat, quòd quamquam Deus de illis decem millibus tolleret aliquos, manerent sex millia, vel quinque millia: cùm verò per signum datum reperiret solùm trecẽtos, putasset aliquem errorẽ intercidisse, & dubitaret hoc facere, vel denuo super hoc consuleret dominum, quia non videretur ei quomodo trecenti viri pugnare deberent contra 135. millia Madianitarum. Vt ergo Gedeon non obstupesceret, nec dubitaret repertis solùm trecentis viris, fuit sibi specialiter cõmendatum, quòd faceret id quod Deus iuberet. s. non dubitaret mittere illos, quos Deus ꝓhibuisset, & recipere solùm illos, quos Deus ire iussisset. Sic enim factum est de Samuele: nam iussit ei Deus ire ad vngendum vnum de filijs Isai, & ait: ego ostendam tibi quid facias, & vnge quem monstrauero tibi, & tamẽ manifestum erat, quòd Samuel non erat facturus contra id, quod Deus diceret. Fuit tamẽ dictum sibi specialiter hoc ad instructionem quãdam ne turbaretur cũ Deus aliquem ostenderet ei, quem vncturus esset. Nam postea sic accidit, quia putauit Samuel, quòd primogenitus vngendus erat, potissimè, quia erat ille pulcher aspectu, & corpore, & statura mirabilis, vnde voluit vngere eum: sed dixit dominus ad Samuelem, nè respicias vultum eis, nec altitudinem staturæ eius, quoniã ego abieci eum, nec iuxta intuitũ hominis ego iudico. Si autem Deus non præuidisset specialiter instruẽs Samuelem, ꝙ illum vngeret, quem ei ostenderet, fortè vnxisset primogenitum Isai. s. Eliab: ideo ne miraretur

B

C dictum est ei hoc. *Cumque descendisset populus ad aquas.* Ad fontem Arad. *Dixitque dominus ad Gedeon.* Ista fuit alia locutio: nam quando dixit, quòd duceret eos ad aquas, & quòd probaret eos ibi, nõ dedit modum probandi, sed postea qñ fuit totus exercitus apud aquas: vnde erat nimis familiaris hic Deus Gedeoni. *Qui manu, & lingua lambuerit aquas.* Lambere aquas est eas non totaliter absorbere, sed aqua ad os attracta aliquã partem deglutire alia cadente in terram. *Sicut solent canes lambere.* Quia iste modus bibendi canum est per attractionem. *Separabis eos seorsum.* Idest isti erunt in vna parte, quia pertinebant ad electos. *Qui autem curuatis genibus biberint.* Scilicet fixis genibus in terram, & in mergendo os in aqua ad deglutiendum aquas: ecce quamquam fortè Gedeon, & socij sui portarent aliqua vasa ad bibendũ: tamen non biberunt per vasa, quia sic non distingueretur modus bibendi. Lambere quid sit.

D

Quomodo est factum quod dicitur in litera. *Quæst. VIII.*

QVAERET aliquis, quomodo factum est hoc? Respondendum, quòd Gedeon dixit omnibus viris suis, quòd Deus iubebat, ꝙ omnes biberent ad aquas illas, quia ibi volebant distinguere eos, alioquin non est verisimile, quòd omnes de exercitu bibissent, quin aliquis relinqueretur, cùm essent decem millia. Etiam dato, quòd biberent omnes, si non agerent ex præcepto biberent taliter, idest in locis ita separatis, ꝙ nõ posset iudicari de quolibet qualiter biberat, sed ad hoc, quòd cognosceretur hoc, necesse erat, ꝙ omnes singillatim biberent coram Gedeone, & ipse faceret eos separari in partes duas, secundum quòd dupliciter bibebant: ergo oportet dicere, quòd eis fuerit datum mandatum de hoc, & ipsi sciuerint, quòd ad hoc bibebant, vt probarentur, & ob hoc quamquam non desiderarent potum bibebant. Sicut quando Moyses voluit cognoscere peccatores in fabricatione vituli, fecit quòd omnes biberent, & tũc apparuerunt signa in peccatoribus: Exo. 32. non tamen fuit istis dictum, quod erat signum repellẽdorum, & quod signum accipiendorum, ideo quilibet bibebat f'm ꝙ cõsueuerat, vel f'm ꝙ desiderabat, & certissimè cogniti sunt.

E

An Gedeon etiam biberit. *Quæst.* IX.

QVAERETVR vlterius, an Gedeon etiam biberit. Respondendum, quòd non, quia istud fiebat ad cognitionem, scilicet, qui deberent ire ad bellum: de Gedeone autem notum erat, quòd ire deberet, eo quòd ipse erat dux: ergo non oportebat, quòd biberet. Item ipse sciebat, quæ signa erant repellendorum, & quæ accipiendorum, ideo poterat tenere quemmodum voluisset, scilicet, vel eundo, vel recedendo: probatio ergo nulla erat, quia nihil hoc proficiebat, nisi in non cognoscente modum probationis. Item Deus dixit ei, quòd ipse separaret quosdam in partem vnam, & quosdam in partem alteram: ergo si ipse bibere deberet, alter deberet separare eum. Item ipse erat iudex aliorum videndo quomodo bibebant, separando illos: ergo oportebat, quòd respectu eius alius esset iudex, & illi notificaretur signum de accipiendis, & reijciendis: sed hoc nulli nisi Gedeoni reuelatum est. Item si daretur Gedeoni, quòd biberet, posset bibere flexo genu, & deberet reijci de bello, & oportebat accipi alium: sed istud ridiculum est, quia Deus elegerat eum in ducem, & facta fuerant circa ipsum omnia, quæ habentur præcedenti capitulo: ergo non debebat ipse bibere. *In parte altera erunt.* Vt distinguantur reijciendi ab accipiendis. Istud non habetur in Hebræo: litera tamen nostra posuit, quia necesse erat subintelligi ad complementum sententiæ. *Fuit autem numerus eorum, qui manu ad os proijciente aquas lambuerant, trecenti viri.* Isti fuerunt in parte vna, qui sicut canes biberunt, & ituri erant ad bellum, voluit autem Deus, quòd solùm essent trecenti de istis, vt esset paruus numerus euntium ad bellum, & patrata pugna nō possent Israelitæ sibi ascribere victoriam. *Omnis autem reliqua multitudo flexo poplite biberat.* Erat autem multitudo quasi decem millium virorum, quia solùm deerant isti trecenti, & biberunt flexo poplite, idest fixis ambobus genibus in terram, & toto corpore complanato terræ. *Et ait Dominus ad Gedeonem, in trecentis viris, qui lambuerunt aquas liberabo vos.* Idest per manum trecentorum virorum lambentium aquas liberabo Israel de manu Madian. Hic sępe loquebatur Deus Gedeoni, & non dicebantur omnia hæc simul. Causa autem fuit, quia si Gedeon sciuisset quod erat signum euntium ad bellum, & quod reijciendorum, cùm ipse desideraret, quòd multi irent ad bellum, quia putabat hoc securius, verbo, vel signo expressisset quem modum bibendi ipse vellet habere Israelitas. Sed dicetur, quòd non faceret hæc Gedeon, quia peccaret declarando signum Dei, quod ipse volebat esse occultū. Nam directè repugnabatur volūtati Dei in hoc. Ipse enim volebat, quòd probarentur Israelitæ in hoc: sed si aliquo modo cognoscerent aliqui de istis modos bibendi, non fieret in eis probatio conueniens. Dicendum, quòd quamquam Gedeon ab intentione non ostenderet verbo, vel nutu alicui, quem modum de istis duobus bibendi tenere deberent: tamen cùm ipse cuperet, quòd Israelitæ biberent, vt taliter omnes, vel multi irent ad bellum, quando videret, quòd aliqui flexo vtroque genu bibebant, conturbaretur necessariò vultus eius: nam affectio hominis in vultu significatur, nec est facile eam omnino tegere: ideo ne Gedeō magis in vnam, quàm alteram partem moueretur voluit Deus adhuc occultum sibi esse signum. *Et tradam Madian in manu tua.* Scilicet subijciendo tibi. Vel effugando à facie tua. Vel tradam eos tibi vulnerandos, sicut dixit Deus Iosue, vt patet Iosue 11. ego tradam omnes istos vulnerandos in conspectu Israel. *Omnis autem reliqua multitudo reuertatur in locum suum.* Scilicet

F nouem millia septingenti viri, qui flexerāt vtrumque genu ad bibendum, & isti reuersi sunt in domos suas: postea tamen fortè aliqui de istis redierūt ad pugnam contra Madian effugatis Madianitis: nam de Nephthali, Aser, & Manasse venerunt postea multi bellatores, vt patet infra in litera.

Quare Deus accepit potius bellatores de lambentibus aquas, quàm de flectentibus vtroque genu. *Quest.* X.

QVAERET aliquis, quare Deus accepit potius de illis, qui lambebant aquas, quàm de flectentibus vtroque genu. Respondet Nicolaus, quòd fuit duplex causa. Vna quia Deus volebat accipere illos, qui pauciori egerent cibo, & potu, & fortè, quia magis cōueniebant ad istam expeditionem: sic enim fuit de lambentibus, quia illi non bibunt quasi ad satiandū ventrem, sed ad irrorandum, & sic est in eis paucitas sitis: in alijs verò magna. Secunda causa est, quia volebat eligere viros tolerantissimos laborum, & quia illi, qui toto corpore procumbebant ad bibendū paucos labores sustinerent, eo quòd præ lassitudine quasi ad recreandum mēbra in terra extendebant: alij verò non inclinabantur quasi non egerent recreatione, sed manebant super vnum poplitem: ideo accepit lambentes aquas, & non flectentes genua, quia illi erant assueti sic flectere genua coram Baal. Sed ista non est causa literalis, nec etiam est vera, quia quando aliqui colebant idola flectebāt vnicum genu, vel vtrumque coram illis, sed non extendebātur toto corpore super terram: ad bibendum tamen totaliter extendebantur super terram, vt applicarent os aquę, & immergerent, nisi qui lambebant aquam, vt canes, quia isti flectebāt vnum genu, vel vtrumque, sicut adorātes; ideo isti potius debebant reijci à bello. Iosephus autem 5. antiquitatum vult, quòd isti trecenti electi sunt tanquam timidiores: nam Deus volebat ostendere victoriam istā magnificam, eo quòd exercebatur per paucos, & timidos, quia & qui procumbentes bibebant confidentiores erant, scilicet bibentes spatiosè prostrati in terram, nec timentes hostem, qui verò lambebant aquas, bibebant velociter præ timore, & non audebant procumbere terræ, vt non grauarentur surgere irruentibus hostibus, ideo hos elegit, vt sic sciret totus Israel, quòd victoria erat Dei, & non ipsorum. Istud est satis rationabile, & concordās intentioni literæ, scilicet, qa Deus volebat paucos Israelitas in bello, vt non ascriberent sibi victoriam: ita volebat eos timidos, & debiles, vt minorem colorem haberent ascribendi sibi victoriam: vnde ait vbi supra de Gedeone: præcepit Deus, vt circa medium diem in solis ardore ad flumē faceret venire exercitum, & eos quidem, qui inclinati biberent, magnanimos estimaret, qui verò cùm festinatione biberent, eos crederet formidine hostium detineri, & cùm hoc Gedeon iuxta Dei voluntatem adimplesset, trecenti viri reperti sunt, qui timore manibus aquam lamberent, & hos duxit. Sed adhuc potest dici, & valde rationabiliter, quòd Deus voluit, quòd illi, qui lamberent aquas irent ad bellum, quia Deus volebat, quòd pauci irent ad bellum, & quia de bibentibus, vt communiter plures sunt, qui aquam prostrato corpore bibebant, quàm lambentes, noluit accipere lambentes.

Nicolai responsio ad quæstionem.

G

Improbatio.

H

Iosephi opinio.

I

K

Doc. responsio ad quæstionem.

Cur Deus non dixit Gedeoni, elige tibi trecentos viros de his, *Quæstio* XI.

QVAERETVR, cùm Deus vellet solùm trecētos viros ad istud bellum, cur non dixit Gedeoni elige

elige tibi trecentos viros de his, & non essent tot experimenta. Respondendum, quòd Deus egit hoc ad tollendum contentiones, & animositatem: nam si Gedeon elegisset trecentos, videbatur innuere cœteros non esse idoneos ad bellum, vel saltem istos esse meliores omnibus alijs, in quo alij indignarentur, quòd præponerentur isti eis, quia fortè multi de eis, qui relinquebantur erant idonei magis, q̄ qui eligebantur. Etiam putarent, quòd non faciebat hoc Gedeon mãdato Dei, sed ex corde suo: ad tollendum ergo hęc, dedit signum manifestum, scilicet, quia biberunt omnes de populo, & qui lambebãt aquas separati sunt in partem vnam, alij verò in aliam, & omnes lambentes accepti sunt, & alij reiecti. Et in hoc non visa fuit aliqua acceptio personarum, nec potuit fieri ex volũtate Gedeonis: nam si accepisset aliquos de vna parte, & alios de alia fuisset acceptio: fuerũt tamen accepti omnes, qui erãt in vna parte. Expediuit ergo dari istud signũ, vel aliud simile, in quo non appareret aliquis fauor. *Sumptis itaque pro numero cibis.* Ideſt cùm accepit Gedeõ trecentos viros, remisit alios, & quia isti habebãt multos cibos tanquam omnes ituri essent ad bellum, diuiserunt cibos, & acceperunt socij Gedeonis cibos pro numero, ideſt quantum putabant eis sufficere secundum numerum suum, & reliquos cibos tulerunt alij, qui recesserunt. *Et tubis.* Ideſt etiam tulerunt tubas pro numero, ideſt tot, quot ipsi erant: nam trecentas habuerunt, cùm essent trecenti, & quilibet buccinabat, vt patet infra in litera.

Quomodo nunc socij Gedeonis tot tubas sumpserint. Quæstio XII.

QVAERET aliquis, quomodo nunc socij Gedeonis tot tubas sumpserint, quia regulariter nõ sunt necessariæ in bello tot tubæ, quot viri. Respondebit aliquis, quòd non sumpserunt trecẽtas tubas quot ipsi erant, sed tot tubas quot necessarię eis erant: ita intelligitur de cibis, quòd sumpserunt cibos pro numero, ideſt secundum necessitatem tot virorum. Sed hoc non conuenit, quia constat, quòd isti tubas habuerũt, quot ipsi erãt, vt patet infra in litera, quia omnes tubis clangebant. Dicendum ergo, quòd multitudo bellica, quæ ibat cum Gedeone, habebat multas tubas, & de illis accepit Gedeõ trecentas pro socijs suis. Et hoc, quia iam sciebat modum pugnãdi, scilicet, quia Deus ei reuelauerat, ꝙ ipse, & viri sui debebãt tenere tubas, & lampades in manibus, sicut postea factũ est, & quãq̄ non dicatur hic, ꝙ istud iam Deus dixisset, tamen subintelligendum est, quia etiam postea non exprimitur, quòd Deus hoc iusserit: tamen manifestum est, quòd iusserit, quia alioquin non auderet Gedeon facere aliquid tale. *Omnem reliquam multitudinem abire præcepit ad tabernacula sua.* I. oẽs nouẽ millia septingentos iussit ire in tabernacula sua, quia Deus iussit his solis trecentis, quòd irent ad pugnam. *Et ipse cum trecentis viris se certamini dedit.* Ideſt iuit ad locum certaminis, & ibi spectauit quid Deus ei facere iuberet.

Castra autem Madian erant subter in valle. Eadem nocte dixit Dominus ad eum: Surge, & descende in castra: quia tradidi eos in manu tua. Si autem solus ire formidas, descendat tecum Phara puer tuus. Et cùm audieris quid loquantur, tunc confortabuntur manus tuæ, & securior ad
A hostium castra descendes. Descendit ergo ipse, & Phara puer eius in partem castrorum, vbi erant armatorum vigilię. Madian autem & Amalech, & omnes orientales populi fusi iacebant in valle, vt locustarum multitudo: cameli quoque innumerabiles erant, sicut arena, quę iacet in littore maris. Cumque venisset Gedeon, narrabat aliquis somnium proximo suo: & in hunc modum referebat quod viderat:
B vidi somnium, & videbatur mihi quasi subcinericius panis ex hordeo volui, & in castra Madian descendere: Cumque peruenisset ad tabernaculum, percussit illud, atque subuertit & terræ funditus coæquauit. Respondit is, cui loquebatur: Non est hoc aliud, nisi gladius Gedeonis filij Ioas viri Israelitæ: tradidit enim Dominus in manus eius Madian: & omnia castra eius. Cumque audisset Gedeon somnium, & in-
C terpretationem eius, adorauit, & reuersus est ad castra Israel, & ait: Surgite, tradidit enim Dominus in manus nostras castra Madian.

Mars Iouis filius belli Deus à gentibus appellatus claret.

Castra autem Madian. Hic autem ponitur secundum huius capituli, scilicet electorum ad bellum assecuratio, & fuit ista assecuratio in duobus, primò ex Dei promissione, secundò ex somnij narratione, & interpretatione ibidem. *Cumque venisset Gedeon.* Circa primum dr̃. *Castra autem Madian erant subter in valle.* Ideſt non distabant multum à loco, in quo nunc erat Gedeon cum trecentis viris suis, & in quo probati fuerunt alij ad a-
D quas: & dicitur, quòd erant in valle, scilicet in valle vrbis Iezrael, vt supra dicitur. *Eadem nocte dixit dominus ad eum.* Scilicet nocte, qua accessit ad locum illum circa castra, locutus est angelus domini ad illum, quòd faceret hæc, quia non expediebat, quòd maneret Gedeõ ibi vsque ad sequentem diem nihil agens, quia cùm solùm haberet trecentos viros, cognoscerent hoc Madianitæ, & irruerent super eum, atque delerẽt. Etiam non haberet opportunitatem ad fallendũ eos postea, scilicet eundo postea per noctem cum buccinis, & lãpadibus, quia cùm subito venit putauerunt infinitam multitudinem bellatorum aduenisse, quæ circundederat castra Madian, & præ turbatione conuersi in se mutua se cœde truncabant: si tamen cognoscerent
E paucitatem virorum Gedeonis, non possent turbari visis lampadibus, & buccinis. Factum est ergo nocte illa, vt prius Gedeõ in castra irrueret, quàm putaretur adesse. *Surge descende in castra.* Scilicet in castra Madian: ista descensio erat ad audiendum somnium, de quo infra. *Quia tradam eos in manu tua.* Ideſt iam tradidi, scilicet quamquam nondum sint occisi, tamen iã traditi sunt, quia nunc tradentur in descensu.

Electorũ ad bellum assecuratio.

Quare iussus est descendere Gedeon in castra. Quæstio XIII.

QVeretur quare iussus est descẽdere Gedeon in castra, cũ nunc nõ descẽderet ad pugnã, sed postea. Respon-

Respondendum, quòd ad cõfortationem, quia Deus volebat confortare eum, & quia hoc fieret auditis verbis somnij, & interpretatione eius, voluit quòd descenderet ad audiendum. Sed dicetur, ad quid erat opus hoc, cùm Gedeon certus esset ex præcedẽtibus, quòd Madianitę tradendi essent in manus eius. Respondendum, quòd Gedeon erat vir imperfectus, & dubitans de victoria sibi danda, & quamquam Deus certificasset eum, adhuc erat trepidus, sicut patet pręcedenti capitulo, quia licèt Deus certificasset eum, tamen postea bis signum petijt. Nunc igitur quamquam ipse non peteret signum, Deus certificauit ipsum in enarratione somnij, cui valde assensit Gedeon, & hoc fecit, vt cõdescenderet conditioni eius, quia valde dubius erat super hoc, & nimis cõfortaretur relatione aduersariorum. *Si solus ire formidas, descendat tecum puer tuus Phara.* Idest armiger. Quamquã enim sciret Gedeon, quòd non posset ipse cum puero magis resistere hostibus, quàm ipse solus, tamen magis confortaretur eo præsente, ideo dixit ei Deus, quòd descenderet cum eo. *Et cùm audieris quid loquantur.* Idest cùm audieris somnium, & interpretationem eius. *Tunc confortabuntur manus tuæ.* Idest tu confortaberis magis ad pugnandum, quàm aliàs, quia cùm ipsi aduersarij cõfiterentur, hoc signum esset, ꝙ Deus concusserat eos timore. *Et securior ad hostium castra descendes.* Idest audito hoc descẽdes securior, scilicet in secunda vice, quando iueris ad pugnandũ: nam nunc non ibant ad pugnandũ, sed ad audiẽdum quid diceretur in castris, in Hebræo habetur. *Et cum audies quid loquantur.* Sed idem significat.

Quomodo confortarentur manus Gedeonis audiendo quod diceretur in castris. Quæst. XIIII.

QVAERETVR quomodo cõfortarentur manus Gedeonis audiẽdo quod diceretur in castris. Respondendum, quòd cùm plures probationes sunt ad aliquid, tanto res, quæ probatur, firmior efficitur: cùm ergo super præcedentes probationes adderetur ista, confortarẽtur manus Gedeoni, plus quàm prius. Aliter dicendũ etiam, quòd omnes probationes quas hactenus dederat Deus Gedeoni, firmę erant, sed nõdum patebat aliquid de illis in opere, per istam autem probationem pateret aliquid in re: nam nunc auditurus erat Gedeon somnium, in quo Madianitę confiterentur timorem suum de Gedeone conceptum, & cũ aliquis hostis incipit formidare alium quasi desperando de euasione minor illo efficitur, ideo Gedeon hoc audiens sciret se maiorem Madianitis, & confortaretur contra eos. Item Madianitæ erant multo plures quàm Israelitæ, scilicet vt nullo modo timere deberẽt Israelitas, nunc verò cùm Gedeon audiret eos enarrãtes timorem suum conceptum de Gedeone, sciret manifestè, quòd Deus incusserat eis timorem illũ, & confortaretur nimis. Item sciebat Gedeon, ꝙ omnes istę gentes erant nimis superstitiosæ attendentes ad somnia, ideo cũ somniarent se delendos à Gedeone, illico crederent, & conseruarent mente, & videntes subito per intempestam noctem irruisse super se Gedeonẽ, putarent verum esse somnium, & fugerẽt, vel turbati sęuirent in seipsos. *Descendit ergo ipse, & Phara puer eius in partem castrorum.* Noluit descendere solus, vt non timeret, & dicitur in partem castrorum, scilicet ad primam partem castrorũ: quoniam nõ ausus est introire in castra. *Vbi erant armatorum vigilię.* In extremitate castrorum semper solent esse armati custodiẽtes, nè hostes subito irruant in castra, & vsque ad illam partem descendit, nec visus est, vel fortè non est cognitus, quia putauerunt vigiles, ꝙ esset de manentibus in castris. *Madian autem, & Amalech, & omnes orientales populi.*

F Omnes isti conuenerant contra Iudæos. Vocantur orientales omnes, qui morabantur ad orientalem partem Iordanis, & terræ Israel, scilicet Amon, & Moab, & reliqui. *Fu[...] iacebant in valle.* Idest dispersi per vallẽ: dormiebant enim securi, quia multi erant, & quia habebant super [...] vigilias armatorum. *Vt locustarum multitudo.* Scilicet, quòd sicut locustæ sunt valde multæ, & quando veniunt, & insident alicui terræ operiunt superficiẽm terræ: ita isti populi operiebant terram præ multitudine. *Cameli quoque innumerabiles erant, sicut arena, quæ est in littore maris.* Istę gentes abundabant maximè in Camelis, potissimè Madianitę, vt patet Is. 60. capi. scilicet: Inundatio Camelorum operiet te, dromedarij Madian, & Epha. Ducebant autẽ secum gentes istæ Camelos suos, scilicet, vt saturarentur, & impinguarentur in terra Iudæorum. Etiam, vt in eis portarent onera: nam cùm tabernaculis suis veniebant cũ

G filijs, & vxoribus, præcedenti capitulo. Erant etiam ad ferendum onera de terra Iudæorũ, scilicet res aliquas mobiles, vt quæcunque supellectilia. Et dicitur, quòd erant sicut arena, quæ est in litore maris, eo quòd erãt valde multi. *Cumque venisset.* Hic ponitur assecuratio ex somnij relatione, & interpretatione, scilicet. *Cumque venisset Gedeon.* Scilicet cùm accessisset ad extremam partem castrorum, in qua erant vigiles. *Narrabat aliquis proximo suo.* Idest incipiebat narrare, quia alioquin Gedeon non aduertisset plenè sententiam: in Hebręo dicitur. *Narrabat aliquis vir somnium proximo suo.* Et idem

H est: sed litera nostra posuit solùm aliquis, quia hoc magis congruit ad signandam incertitudinem qualis erat hic. *Et in hunc modum referebat, quod viderat.* Scriptura exprimit somnium, & interpretationem, vt videatur quomodo ex somnio illo confortatus est Gedeon.

Quomodo Deus misit hic Gedeonem ad audiendum somnium, cùm ipse vetaret somnia. Quæst. XV.

QVAERET aliquis, quomodo Deus misit hic Gedeonem ad audiendum somnium, quia ipse prohibebat nimis attendere somnijs, & quibuscũque superstitionibus Deut. 18. c. Non inueniatur in te, q lustret fratrem suum, aut filiam ducens per ignem, aut q

I ariolos sciscitetur, & obseruet somnia. Simile Leu. 19. cap. iubendo tamen Gedeoni ire ad audiendum somniũ, & interpretationẽ eius, fauebat somnijs innuẽdo illa esse alicuius auctoritatis. Ideo non erat conueniẽs. Respõderi potest, ꝙ somnia sũt duplicia, quędam sunt à Deo immissa: alia verò ab alijs causis. De somnijs à Deo immissis nõ est prohibita interp̃tatio, & auditio. In somnijs autem prouenientibus ex alijs causis, vt cõmuniter est supstitio, licèt quædã naturaliter eueniãt, de quibus non intendo. De primis patet, vt de somnijs prophetarum: nam Deus per somnia, vt cõiter reuelabat eis veritates supernaturales Nu. 12. c. Si fuerit inter vos ꝓpheta dñi: in visione apparebo ei, aut in somnio loquar ad illũ: reuelationes tñ ꝓpheticę sunt necessę,

Somnia sunt duplicia: q̃dam à Deo immissa, & quædã ab alijs causis.

K cùm dicat Beatus Petrus: plus assentiemus eis, q̃ rebus, quas videmus: secunda Petri c. 1. Quia tñ non constat nobis ista somnia ꝓphetarũ esse ꝓpheticè immissa, vel aliter euenisse, licebat cuiq; assentire illis quousq; propheta daret signũ, vt patet Deut. 18. Interdũ ẽt accidit esse somnia immissa illis, qui non sunt ꝓphetæ, & non intelligunt illa, sed alij exponunt: & tunc si à viris prophetis, vel approbatis in sacra scriptura illa exponãtur, credendum est tam somnio, quàm expositioni, sicfuit de somnio duplici Pharaonis in vaccis, & spicis, Gen. quadragesimoprimo. Nam à Deo immissum est, vt dixit Ioseph Gen. 41. & nullus potuit exponere præter Ioseph, cui Deus dederat sapientiam exponendi somnia. Vnde ipse dixit: nunquid non est domini inter-

Credendũ est tã somnio, quàm expositioni.

interpretatio? Gen. 40. & iterum respondit Pharaoni quærenti, quòd interpretaretur, absque me respondebit Deus prospera Pharaoni: Gen. 41. Sic etiam fuit in Nabuchodonosor, qui non erat propheta, nec intellexit somnia: Deus tamē misit ei duo somnia, vnum de statua Dan. 2. & exposuit illud Daniel, dicens: Deus, qui reuelat mysteria, reuelauit tibi, quæ uentura sunt. Et aliud de sua deletione per arborem magnam Dan. 4. & vtriusque interpretationem Daniel dedit, & asseruit illa venire à Deo. De his autem non vetitum est obseruari somnia, imò iussum est, quia istæ sunt prophetiæ. Alia somnia sunt, quę accidunt ex multis causis indeterminatis, & ista sunt superstitiones, & qui ista obseruant, faciliter incidunt in idolatriam; ideo Deus vetuit obseruari illa. Somnium autē, quod nunc narrabat Madianita, verè à Deo immissus erat, ideo habebat certam significationem, & poterat ei fides certissima adhiberi. Quod autem à Deo esset immissum, patet, quia ipse misit Gedeonem ad audiendū ipsum. Aliter potest respōderi, ꝙ quamquam indistinctè Hebræi nō deberēt insistere somniis, vel expositioni eorum accommodando aliquam fidem, tamen Gedeō poterat confortari, quia gentes adhibebant fidem his: & habito isto somnio terrerentur, & timerent Gedeonam, & hoc satis erat Gedeoni, vt confortaretur: sed primum melius est.

Nunquid Gedeon superstitiosè ageret assentiendo expositioni datæ ab alio Madianita. Quæst. XVI.

QVAERETVR vlterius, dato ꝙ somniū esset à Deo, an Gedeon superstitiosè ageret assentiēdo expositioni datæ ab alio viro Madianita. Aliquis dicet, ꝙ non erat superstitio, cùm somniū esset à Deo, in diuinis autem non est superstitio. Sed dicendum, quòd hoc nō stat, quia dato, ꝙ somnium esset à Deo, poterat esse friuola interpretatio, & esset supstitio obseruando illam, sic patet in sacra scriptura. Nam constat illam verissimam esse, aliquis tamen poterit eam taliter exponere, vt nullo modo expositio admittenda sit, à fortiori ergo accidet in expositione somniorum. Vnde dicendū, quòd dato, quòd constet aliquod somnium esse à Deo, nunquam est firmiter assentiendum alicui expositioni eius, nisi expositor sit propheta, sed iste vir Madianita, qui exponebat, non videbatur propheta, sed magis exponebat secundum doctrinam superstitionis gentium in expositione somniorum, & in augurijs: ergo assentire expositioni eius erat supstitiosum. Respondendum, ꝙ non constat plenè an vir iste haberet spiritum propheticum ad interpretandū somnia, ideo indifferens erat eius interpretationi assentire, & cuilibet audiēti illam melius erat iudicare, vt superstitiosum, quàm vt firmam veritatem. De Gedeone tamen dicendum, quòd rationabile erat, quòd crederet istam interpretationem esse à Deo: imò quòd omnino sic tenere debebat. Primò patet, quia, sicut constabat ei somnium à Deo esse, vt patet ex dictis, ita cōstaret interpretationem esse à Deo, quia alioquī nihil prodesset somniū à Deo, mitti. Item, quia Deus misit Gedeonem ad audiēdum somnium, & interpretationem, vt roborarentur manus eius: si tamen expositio non esset certa, & à Deo confortatio nulla esset, vel falsa: ideo oportebat veram esse expositionem. Item totum, propter quod mittebat Deus Gedeonem in castra est expositio somnij, quia de somnio secundū se ipse nihil intelligeret, ergo expositio à Deo erat. Item si expositio non fuisset à Deo immissa cordi exponentis, esset superstitiosa, & Deus mitteret Gedeonem ad audiendam superstitionem: sed hoc falsum est, ergo erat expositio à Deo. Sciendum tamē, ꝙ tam ille, qui

Gedeon tenebatur credere expositioni somnij Madianitę.

A somniabat, quàm ille, qui exponebat, à Deo mouebantur, sed non intellexerunt. *Vidi somnium.* Idest vidi imagines rerum per somnium. *Et videbatur mihi quasi subcinericius panis ex ordeo volui, & in Madian castra descendere.* Idest apparebat mihi, quòd super vnum collem istorū erat vnus panis subcinericius, & veniebat rotando sup castra ista Madian, quæ sunt in valle. Sic enim dicitur in somnio Nabuchodonosor, ꝙ lapis excisus de mōte sine manibus percussit statuam in pedibus, & comminuta est: Dan. 2. In Hebræo habetur. *Videbatur mihi canistrum panis hordeacei volui.* Scilicet, quòd in canistro erant multi panes, & rotabatur canistrum, & disper̄gebantur panes. Litera autem nostra posuit vnum panem, quia rationabilius est hoc, quàm quòd rotaretur

B canistrum: nam dispersio panum de canistro non importabat aliquam conuenientem significationem super illos, qui importabantur nomine panis. Item, quia si poneretur canistrum multorum panum, nō solùm significaretur Gedeon, sed æqualiter omnes, qui cum eo erant. Expositor tamen interpretatus est, quòd significabatur Gedeon: ergo cōueniētius ponitur vnus panis, sicut dixit litera nostra. *Cumque venisset ad tabernaculum percussit illud, atque subuertit.* Intelliguntur multa tabernacula, quia non solùm vnum tabernaculum deleturus erat Gedeon, sed etiā omnia castra Madian. *Et terræ funditus coæquauit.* Scilicet, quòd non dimisit aliquid de tabernaculo erectum, sed totum complanauit: ita vt nihil maneret de tabernaculi figura, vel sta-

C tu. In Hebræo habetur pręter hęc. *Et cadebat tentorium.* Quod satis intelligitur per hoc quod dicitur, & terræ funditus coæquauit. *Respondit is, cui lquebatur.* Scilicet ille cui narrabatur somnium: Deus tamen immisit spiritum propheticum ad intelligentiam huius somnij, & vera exposuit.

Quomodo spiritus propheticus communicabatur Madianitis, qui erant Gentiles. Quæst. XVII.

QVAERETVR quomodo spiritus propheticus cōmunicaretur his, qui erāt incircuncisi, & idolatrę. Respondendum, quòd Deus quantum ad gratiam gratis datam cuiusmodi est spiritus propheticus,

D non distinguebat inter bonos & malos, & inter circuncisos & incircuncisos: sicut facit oriri solem suum super bonos & malos, & pluit super iustos & peccatores. Matth. 5. quia ista sunt gratis data, & non gratum facientia: ita & spiritus propheticus indifferenter immittitur. Nam parum differt ab excellenti ingenio, sed ingenia maiora fuerunt inter incircuncisos quàm inter Iudęos, vt patet ex inuentione totius sapientiæ, quę penè a gentilibus exorta est, & catholici nostri eā compleuerunt. In quo ambiguum est valde, an Iudęi aliquam particulam sibi ascribere possint, sed quidquid habent mendicatum est. In Iudęis quoque quibusdam pessimis sapientia data maxima est. Sicut Salomoni, qui turpissimus vir postea fuit. De spiritu etiā

E prophetiæ satis patet. Nam gentilibus datus est, sicut fuit Balaam ariolus de Mesopotamia, & tamen erat verus propheta, cui multa, & magna reuelata sunt, vt patet Num. 24. Patet etiam de sybillis: nam decem sybillæ fuerunt, vt tangit August. 18. de Ciui. Dei, & nominat eas Lactantius lib. 1. de falsa religione, siue de natura Deorum. Omnes has prophetasse aiunt, & nō solùm prophetauerunt, sed etiam prophetiam vnius earum, quæ Erithrea dicitur ab Ecclesia recipitur, & recitat eam August. 18. de Ciuit. Dei, quæ constat in vigintiseptem versibus exametris, & multa dicta sunt ibi de domino Iesu, & legūtur in lectionibus matutinalibus Natalis Domini. Inter Iudæos etiam aliq mali fuerunt prophetæ, sicut Cayphas, de quo Io. 11.

Inuentio sapientię Gentibus quasi tota exorta est.

Ideo nõ est mirum si ad vtilitatem populi Dei Madia- F
nitę quoq; datus fuerit spiritus propheticus ad horã.s. vt per hoc confirmarentur Israelitæ in proposito pugnandi. *Non est hoc aliud nisi gladius Gedeonis filij Ioas viri Israelitæ.* Scilicet totum istud somnium intelligitur de gladio Gedeonis. *Tradidit enim Dominus in manus eius Madian.* Scilicet populum Madian, & per hunc intelligitur etiam Amalec, & omnes alij populi orientales, qui conuenerant in valle. *Et omnia castra eius.* Scilicet, quia gentes occidet, & castra diripiet.

De quo Deo intellexerat hic vir iste, quòd tradiderat Madian in manus Gedeonis. *Quæst.* XVIII.

QVAERETVR de quo Deo intellexit hic vir G
iste, quòd tradiderat Madiã in manus Gedeonis. Respondendum sicut suprà dictum fuit, quòd iste vir exposuit somnium per spiritum propheticũ, & sic iste nihil dixit, nisi qđ Deus posuit in mẽte eius, sed Deus locutus est de seipso; ideo necesse erat, ꝙ intelligerentur hæc de vero Deo, qui ista indiderat cordi viri. Sed tunc restat dubium, cùm iste vir nesciret se moueri à Deo exponẽdo hoc, sed putabat, ꝙ à seipso ista loquebatur, quem sensum ipse habebat.s. quem Deum ipse putabat esse, de quo loquebatur, quia fortè intelligeret de alio nimis diuerso, sicut fuit de Caypha, qui propheticè dixit: Expedit vt vnus homo moriatur pro populo, & non tota gens pereat: & hoc dixit à spiritu sancto Io.11. ipse tamen accepit in hoc sensu, ꝙ expedie- H
bat ad bonum statum vrbis Ierusalem, & vt nõ periret illa tota gẽs, occideretur Christus, quia si non occideretur venirent Romani, & tollerent gẽtem, & locum: Spiritus San. protulit ad significandum, ꝙ expediebat Christum mori pro salute totius generis humani, nè omnes perirent, vt ibidem exponitur in litera: ita hic potuit esse. Respondendum, ꝙ vir iste potuit de hoc Deo concipere dupliciter. Vno modo, ꝙ iste Deus esset quidã Deus supremus inter alios Deos, qui tamẽ non plene cognoscebatur, & quandocunq; nominabant Deũ non exprimentes nomen intelligebatur de hoc, quia erat suprema virtus. Atheniẽses autem, qui cęteris gentibus peritiores erant de Deo isto, abundãtius senserunt, constituentes ei arã inter cęteros Deos, I
& concordauerunt in multis proprietatibus eius cum Beato Paulo: Act.17. fortè autem intellexit vir iste de hoc Deo. Secundò modo poterat concipere de Deo Hebræorum: nam quælibet gens Deum suum habebat, & putabant aliæ gentes Deum Hebræorum esse, sicut Deos ipsarum, sicut dixerunt Syri serui regis Benadab: dij montium sunt dij eorum, ideo superauerũt nos: sed melius est, ꝙ pugnemus contra eos in campestribus, & obtinebimus eos, vt patet 3.Reg.20. & tamẽ dij montium sunt quidam dij speciales apud Gentiles, qui vocabantur Iugatini. Quicquid tamen esset putabant Deum Hebræorum esse potentiorem dijs Gentium: sic dixerunt Philisthini 1.Reg.4. Venit Deus in castra, & ingemuerunt dicentes: Væ nobis: non enim K
fuit tanta exultatio heri, & nudiustertius: væ nobis, qs nos seruabit de manu Deorum sublimum istorum? hi sunt dij, qui percusserunt Aegyptum omni plaga in deserto. Concedebant etiam imò astruebant Gentiles bella Deorum, quomodo quædam gens pugnans habebat Deos pugnantes pro se, & alij dij pugnabant pro alia gente: sic in bello Troiano introducitur Iuno pugnasse pro Græcis, & Venus pro Troianis, & Venerem fuisse in bello vulneratam. De hoc Ouidius in libro de Remedio amoris, & de Arte amandi, & Virgilius in 10. Aeneidos. De hoc August. de Ciuit. Dei lib.3. ita Gentiles putabant, quòd Deus Iudæorum pugnaret pro eis contra Madian, & contra Deos Madianitarum, & traderet Madian in manus Israel. Quòd etiam pugnaret Deus Israel contra Deos Gentilium ipsemet dixit Num.33. quòd fecit iudicia in omnibus dijs Aegyptiorum, confringendo eos: confitebantur autem istud bellum Philisthini dicentes, quòd Deus Israel percutiebat Deos suos 1.Reg.6. scilicet, Dabitis gloriam Deo Israel, si fortè releuet manum suam à vobis, & à dijs vestris, & à terra. Dicendum ergo verisimilius esse, quòd iste vir exponens somnium intellexerit, quòd Deus Israel traderet Madianitas in manus Gedeonis: nam Madianitæ nouerant potentiam Dei Israel, cùm essent vicini Iudæorum.

Cùm somniator, & expositor cognouerint destructionem Madian certissimè, cùm mouerentur à Deo, cur non fecerunt Madianitas de loco recedere, & cętera. *Quæst.* XIX.

QVAERETVR vlterius, cùm isti duo viri, scilicet somniator, & expositor cognouerint destructionem Madian certissimè, cùm mouerentur à Deo, cur non fecerunt, vt recederent Madianitæ de loco, vel saltem, vt adhiberent super se maiorem diligentiã. Respondendum, quòd quamquam isti duo viri à Deo moti sunt ad somniandum, & exponendum non putauerunt se moueri à Deo, sed somnium esse de communiter accidentibus: expositionem verò non esse à Deo, sed per artem suam, quam in expositione somniorũ obseruabant, & quia somnia sæpe fallebant eos, licèt interdum verum reperirent, non multum attenderunt ad hoc, putantes esse sicut in alijs. Quòd autem isti, quamquam à Deo mouerentur, non intellexerint se moueri ab illo, patet: nam somniatoribus sic sæpe accidit: sic fuit in Ioseph, qui habuit somnia à Deo signãtia prælationẽ suam super patrem, & fratres, Gen. 37. & ipse non intellexit tunc: postea verò, quando accidit compleri illa, scilicet inclinatis coram eo fratrib⁹ suis, recordatus est somniorum, quæ aliquando viderat, vt patet Ge.42. cap. sic etiam Pharao habuit à Deo somnium, sicut dixit Ioseph Gen.42. tamen non putabat Pharao se à Deo moueri, sed quòd ista acciderent, vt cõmuniter accidit. Sic etiam de Nabuchodonosor fuit, qui vidit duo somnia, Dan.2. & 4. & vtrumq; fuit à Deo: ipse tamen non putabat à Deo prouenire, sed Daniel dixit ei, quòd Deus volebat ei per hoc reuelare futura. De expositoribus etiam, quòd interdum nesciant se moueri à Deo patet, quia sicut per aliquos ad denunciandum futura loquitur Spiritus sanctus, & ipsi non putant se moueri à Deo, vt fuit de Caipha Io. 11. ita ad exponendum aliqui illuminabuntur à Deo, & non putabunt se à Deo dicere motos. Ita etiam si quis petat à Deo spiritum intelligendi, vel respondendi in aliquo tempore necessitatis, si deuote petit, & confidenter, & est honor Dei, certissimè Deus dat, & tamẽ interdum isti loquentes accepto spiritu loquuntur, & nesciunt an ex se, vel à Deo dicant, nisi cùm interdum magna dicunt, quæ aliàs non nouerunt.

Quomodo hæc applicentur Gedeoni. *Quæst.* XX.

QVAERETVR vlterius, cùm totum istud signum dicatur de Gedeone, sicut dixit expositor, ꝙ nihil aliud est, nisi gladius Gedeonis: quomodo hæc applicentur Gedeoni. Respondendum, quòd secundum Rabbi Salomon: erat panis ille hordeaceus, quia tunc erat festum azymorum, in cuius secũda die offerebatur manipulus spicarum hordei: Leuit.23.ca. Sed hoc non stat, quia tunc non erat Pascha, vt declaratum est præc.ca. Item, quia dato, ꝙ esset Pascha, nihil attinebat ad somnium panem hordaceũ esse, vel non.

Dicen-

Dicendum ergo, quòd Gedeon significatus est in pa-
ne hordacco, quia est hordeum aliquid contempti-
bile, & non accipitur ab hominibus in cibum: ita Iu-
dęi, de quibus erat Gedeon, erant contemptibiles a-
pud Madianitas, & alias gentes, quia opprimeban-
tur ab eis nimis. vocatur panis subcinericius, quia
subcinericius velociter formatur, & coquitur, &
non expectat tempus fomentandi: sic bellum Ge-
deonis fuit velociter, & inopinatè factum: nam
non opinantibus Madianitis superuenit eis Gedeon:
videbatur etiam panis iste volui super castra Madian,
idest descendere rotando, eo quòd Madianitę posue-
rant castra in valle, & Gedeon stetit cum viris suis in
summitate montis, & postea descenderunt ad castra
cum impetu, quasi descenderent rotando: dicitur ẽt
quòd percutiebat illę panis castra Madian, & coequa-
bat terræ tabernacula, quia Gedeon nihil reliquit de
castris Madian, sed deleuit omnia.

Quomodo Gedeon audito somnio, & intrepretatione confortatus est. Quest. XXI.

QVAERETVR vlterius, cùm Gedeon descẽ-
dit in castra, & audiuit somnium & interpreta-
tionem, quomodo cõfortatus est, quia videtur quòd
non poterat confortari, cùm non posset intelligere,
cùm illę gentes essent multum differẽtes ab Hebręis.
Responderi potest, quòd Gedeon intelligebat lin-
guã istarum gentium, quia istę gentes erant conui-
cinę terrę Chanaan, & omnes quasi habitabant in
terminis illius. Vel potest dici quòd cum Deus mitte
ret eum ad castra, quamquam non intelligeret prius
linguam gentis illius, fecit eum intelligentem illam,
& cognouit quę dicebantur, melius tamen est primũ:
nam sequenti cap. habetur quomodo Gedeon loque
retur ad Zebeę, & Salmana reges Madian: & tamen
ibi non est necessitas ponendi miraculum, cùm non
ageretur aliquid quòd pertineret ad Deum: dicendũ
ergo quòd lingua erat alternatim cognita propter vi-
cinitatem prouinciarum. *Cumque audiuisset Gedeon som
nium & interpretationem eius, adorauit.* Scilicet dedit gra
tias Deo inclinando se in terram & adorando, quia
ostenderat ei tale signum, in quo manifestabatur to-
talis victoria eius certissima. *Et reuersus est ad castra Is-
rael.* Ista castra erant trecentorum virorum, qui erãt
socij Gedeonis: reliquerat enim eos in loco latibuli,
cùm ipse, & Phara puer eius descenderunt ad castra
Madian. *Surgite. tradidit enim dominus Madian in manus
nostras.* Idest paramini ad bellum, scilicet accipien-
do tubas, & lampades. *Quia Deus tradidit castra Madian in
manus nostras.* Idest certissimum est, quòd tradet.

Diuisitque trecentos viros in tres par-
tes, & dedit tubas in manibus eorum
lagenasque vacuas ac lampades in medio
lagenarum. Et dixit ad eos: Quod me
facere videritis, hoc facite: ingrediar par-
tem castrorum, & quòd fecero sectami-
ni. Quando personuerit tuba in manu
mea, vos quoque per castrorum circuitum
clangite, & conclamate domino & Ge-
deoni. Ingressusque est Gedeon & tre-
centi viri, qui erant cum eo, in partem ca-
strorum, incipientibus vigilijs noctis me-

Aegaeum mare ab Aegeo rege denominatur.

A diæ, & custodibus suscitatis, ceperunt buc
cinis clangere, & complodere inter se la-
genas. Cumque per gyrum castrorum in
tribus personarent locis, & hydrias con-
fregissent, tenuerunt sinistris manibus lam
pades, & dextris sonantes tubas, clamaue-
runtque gladius Domini & Gedeonis: sin-
guli in loco suo per circuitum castrorum
hostilium. Omnia itaque castra turbata
sunt, & vociferantes, vlulantesque fu-
B gerunt: & nihilominus insistebant tre-
centi viri bucccinis personantes. Immisit-
que Dominus gladium in omnibus castris,
& mutua se cęde truncabant, fugientes vs-
que ad Bethsetta, & crepidinem Abelmehu
la in Tebbath.

Theseus Aegæi filius claret.

Diuisitque. Hic ponitur tertium huius capitu. scili-
cet assecuratorum certatio, & dicitur. *Diuisit trecen-
tos viros in tres partes.* Solùm erant trecenti, & diuisit
eos in tres partes: centenos, & centenos, vt consiste-
C rent in diuersis partibus in circuitu castrorum Madiã.
Et dedit illis tubas in manibus. Scilicet cuilibet dedit v-
nam tubam, quia pugna eorum erat nunc in buccinã
do, & non in mouendo arma. *Et lagenas vacuas.* Sci-
licet singulo vnam lagenam, vt intra eas ferrent lam-
pades, vt viderentur multi esse exercitui Madianita-
rum. *Ac lampades in medio lagenarum.* Idest posuerũt
lucernas in medio amphorarum. Vocantur lampa-
des, vt volunt Hebræi carbones igniti, vel torres, aut
aliquid aliud incensum, quod satis magnum lumen
pręstare poterat, & non poterat faciliter extingui. Ex
quo patet, quòd non erant lucernę simplices, quia
faciliter potuissent extinqui a patente aere post cõfra-
ctionem lagenarum. Istæ lampades fuerunt positæ
D in lagenis quãdo exiuerunt Israelitę de castris, & erãt
lagenę vndique clausæ prẹter quàm in orificio supe-
riori, ita vt venientibus Israelitis cõtra castra Madian
nullum venire viderent, si tñ essent lagenæ fractę, vel
ex aliqua parte aperte vidissent Madianitæ venientes
Israelitas ad castra a longe, vt interim se pararent ad re
sistendum eis. *Et dixit ad eos, quod me videbitis facere,
hoc facite.* Ante hoc non dixerat Gedeon sociis suis,
quid agere deberent: nunc autẽ, vt auferat sibi onus
semper præcipiẽdi dixit eis, quod me videbitis facere,
hoc facite, idest non expectetis alia mandata a me,
sed quidquid ego faciam, vel dicam, hoc vos facite,
& dicite. In Hebręo habetur. *A me videbitis, & fa-
cietis.* Idest vos videbitis me facere aliqua, & illa facia-
E tis, quia idem est. *Ingrediar partem castrorum.* Scilicet
partem, in qua erant vigiliæ. sic enim fuit prius quan-
do venit Gedeon in castra Madian, venit solùm in par
tem castrorum, in qua erant vigilię, vt patet supra. *Et
quod fecero sectamini.* Idest sicut ego clangam, & tene-
bo lampadem, & complodam lagenas, ita & vos
quando personuerit tuba in manu mea, vos quoque
tuba clangite, scilicet quilibet de vobis clangat:
nam quot viri erant, tot tubas habebant: & pri-
mus debebat esse Gedeon, vt daret signum aliis,
vt scirent quando oportebat clangere, ne facerent
ante tempus,

Assecuratorum certatio.

Lampades quid more Hebręorum.

Qua-

Quare Gedeon, & eius socij habuerint nunc tubas, & lampades: & an fuerit propter solennitatem dationis legis. Quæst. XXII.

QVAERETVR quare Gedeon, & socij sui habuerunt nunc tubas, & lampades. Respondet Rabbi Salomon, quòd hoc factum fuit propter solennitatem dationis legis, quia tunc sonitus tubarum erat, & apparebant lampades. Sic patet Exod. decimo nono, scilicet: Iam dies tertius aduenerat, & mane inclaruerat: & ecce cęperunt audiri tonitrua ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem, & clangor buccinę vehementius perstrepebat. Sed dicendum, quòd hoc nihil ad propositum attinet, qa hic agebatur de opere bellico, & non de commemoratione festorum: potissimè, quia tunc non erat festum Pentecostes, in quo dicunt datam fuisse legem vt asserit Rabbi Salomon, sed festum azymorum qđ est quinquaginta diebus prius. Sed dicendum, quòd fuerunt ob aliam causam. Quòd enim haberent socij Gedeonis aliquam buccinam, causa erat, quia semper in buccinis clangendum est ad bella, quia sunt ad dandum signum inchoandi, vel desinendi, vel faciendi aliquid. Aliud etiam quia incitant animositatem propter sonitus iratos. De hoc Arist. octauo Politicorum. Et ob hoc omnes gentes vtũtur classicis in bello. Erat etiam specialis causa in Iudęis, quia Deus iubebat, quòd in bellis clangerent tubis, vt Deus recordaretur eorum. de hoc Numeri decimo, scilicet: Si exieritis ad bellum de terra vestra contra hostes, qui contra vos dimicãt, clangetis vlulantibus tubis, & erit recordatio vestri coram Deo vestro, vt eruamini de manibus inimicorum vestrorum. Quod autem essent tot viri, quot tubę alia causa est, scilicet quia Deᵘˢ volebat, vt bellum istud Israelitarum non esset in armis, sed in clangoribus, vt Madianitę videntes per noctem subito super se tot tubas putarent tantum esse exercitum, quantum requirebat tubarum pluritas, si autem esset vna tuba vel paucę, non putaretur esse tantus exercitus, nec crederetur venire ex omnibus partibus castrorum, sed solùm ex vna. De lampadibus autem causa est ad terrendum Madianitas, quia cum ipsi subito viderent tot faculas in circuitu suo: ita vt quasi essent castra vndique vallata, putaretur ꝙ conuenissent super eos valde magni exercitus, qui tantum lumen exigent, ideo conturbarentur magis. Sed dicetur, quare non erant solæ faculę, vel solæ tubę. Respondendum, quòd neutrę sufficiebant: nam si solę faculę ponerentur, & non audiretur aliquis alius strepitus bellicus, Madianitę putassent hoc esse miraculum, qualia sunt illa, quę a Deo accidere solent, & nõ crederent esse exercitum, ideo quamquam in se timore concuterentur, tamen non mouerentur in seipsos tanquam in hostes: si autem solas tubas audiuissent non videntes lumen non putarent esse tantum exercitum, nec scirent a qua parte veniebant. Etiam & potissimè, quia cum istę tubæ sonarent intra castra Madianitarum, scilicet in prima parte castrorum putaretur, quòd istæ tubæ erant vigilum, & non tantum terrerẽtur Madianitæ, sicut visis faculis, & tubis, ideo simul fuerunt tubę, & lampades.

Rab. Salo. respon. ad quæsitum.

Doc. resp. ad quæsitum.

An istę tubę quas ferebant socij Gedeonis, essent tubæ sanctuarij. Quæst. XXIII.

QVAERETVR vlterius, an istæ tubæ quas ferebant socij Gedeonis, essent tubæ sanctuarij, quas iusserat Deus fieri. Aliquis dicet quòd sic, quia Deus iussit quòd clangeretur in bellis illis tubis, & essent in recordatione coram Deo. In contrarium videtur, quòd non fuerint tubę illę, quia illæ fuerunt solum duę, vt patet Numeri decimo, isti autem habuerunt nũc trecentas tubas. Sed ad hoc respondebitur quòd non sequatur, quia quamquam iusserit Deus Moysi facere duas tubas, non vetuit facere plures: ideo postea multę factæ leguntur: nam in bello contra Iericho, quando circundabatur ciuitas sacerdotes clangebant septem tubis Iubilæorum, vt patet Iosue sexto. Dicendum tamen adhuc est, quòd non fuerũt istę tubę sacrę: quod patet, quia licèt multę tubæ sacrę essent, tamen nõ fierent tot, vt essent trecẽte, quia illæ solum fiebant, vt clangerent in bellis, & ad sacrificia, & similia de quibus Nume. 10. in quibus non requirebatur tantus numerus tubarum. Item patet efficacius, quia tubę sacræ solùm erant, vt clangerent in eis sacerdotes, vt patet Num. 10. scilicet: Filij Aaron Sacerdotis clangent in eis: hoc erit legitimum sempiternum in generationibus vestris. Sed isti euntes ad bellum non erant sacerdotes, sed de filiis aliarum tribuum, cũ dicatur pręcedenti ca. quòd conuocauit tribum Manasse, Aser, Zabulon, & Nephthali. Et de his solùm manserunt trecenti viri ad extremum, ideo oportet, quòd essent de aliqua vel aliquibus harũ tribuum: ideo non liceret eis clangere tubis sacris. Sed aliquis obiiciet, quòd quamquam non esset licitum hoc regulariter, licuit nunc ex dispensatione, sicut Gedeoni licuerunt alia præcedenti cap. vt facere sacrificia, & altaria constituere. Dicendum, quòd nõ stat, quia non fuit aliqua dispensatio: nam tubę istę non fuerant specialiter assumptæ ad istud ministeriũ, quo postea vsus fuit in eis Gedeon, sed ferebantur ad bellum, cùm iret multitudo magna, scilicet trigintadua millia, & tunc remissis omnibus ad loca sua pręter trecentos de tubis aliorum sumptæ sunt tubę pro his & cibi, vt patet supra in litera, ergo non erat dispensatio, sed ferebantur tubę multę a laicis venientibus de diuersis tribubus. Cùm autem arguitur, quòd Deus iubebat in bellis sumi buccinas argenteas, quas fecerat Moyses. Dicendum quòd illud erat verum in bellis totius Israel, quando totus Israel ex communi consensu, vel princeps populi faciebat bellum contra hostes: nam tunc portabantur buccinę sacrę, & ibant sacerdotes ad clangendum in eis: istud autẽ non fuit bellum totius populi: sed Gedeon cum viris de familia sua iuit, & postea congregauit sibi quosdam de populo: ideo non oportebat, quòd ferrent tubas sacras. *Et clamate: Domino & Gedeoni.* Idest quando buccinaueritis interdum voces emittite clamando de Deo, & Gedeone, scilicet dicentes: gladius domini, & Gedeonis, vt patet infra.

F

G

H

I

Quomodo Gedeon in tantam arrogantiam prorupit, vt iuberet hoc dicere. Quæst. XXIIII.

QVAERETVR quomodo Gedeon in tantam arrogationem prorupit, vt iuberet hoc dici: quia in hoc videtur victoriam Deo, & sibi ascribere: sed nulli hoc fas est, cùm victoria totaliter a Deo sit, potissimè nunc. Nam hoc totum miraculo gestum est, cũ Gedeon, & socij sui nihil egerint. Respondendum, quòd non fecit hoc Gedeon ad aliquam arrogãtiam, sed ad incutiendum timorẽ Madianitis, sicut ipsi conceperant. Nam in expositione somnij dictum est: non est hoc aliud, nisi gladius Gedeonis filij Ioas viri Israelitę: cùm autem nunc nomen Gedeonis audirẽt, crederent somnium verum fuisse, & facilius timore concuterentur. Item factum est ad hoc, quòd cognosceretur dux exercitus: nam interdum quidam duces sunt terribiles hostibus, quorum nomine audito pauescunt hostes, quos nominari in bello valde bonum est:

K

est: nam accidit, quòd aliqui pugnantes interdũ cum aliquibus viris fortibus, si putent eos debiles poterunt preualere, quia pugnabunt confidenter tanquã preualituri, & si putent eos viros fortes pauebunt, & vocatur ista fortitudo per ignorantiam, de qua Arist. 3. Ethi. ponit exẽplum, dicens quòd Argei solebant pugnare contra Sicionios, qui debiles erant, & preualebant: semel autem contingit, quòd pugnarent contra Lacones, qui erant fortissimi, a quorum facie si cognouissent illico fugituri erant Argei: putauerunt tamen eos Sicionios fore, & confidentes fortiter pugnauerunt atque preualuerunt: nominandus ergo erat Gedeon, quia hostibus teribilis habebatur. *Ingressus est & Gedeon, & trecenti viri, qui erant cum eo.* Hic descenderunt Gedeon, & socij sui ad castra Madianitarum, & ingressi sunt omnes trecenti, vt omnes simul clangerent, & clamarent. In Hebræo habetur. *Et centum viri, qui erant cum eo.* Dicendum quòd varietas insurgit, quia Gedeon introiens castra Madian, diuisit socios suos in tres partes, vt poneret eos ad tres partes castrorum Madian, vt patet in litera, scilicet cũ que per gyrum castrorum in tribus personarent locis: & in qualibet parte erant centum viri: ideo Gedeon fuit in vna parte, in qua erant centum viri, & de his intelligitur litera Hebraica, scilicet. *Centum viri, qui cum eo erant.* Idest in parte sua: litera autem nostra voluit ponere omnes viros Gedeonis: ideo posuit trecentos *In partem castrorum.* Scilicet in primam partem castrorum, in qua erant vigiles.

Quare socij Gedeonis venerunt vt introirent in primam partem castrorum. *Quæst.* XXV.

QVAERETVR quare socii Gedeonis venerũt, vt introirent in primam partem castrorum: nã cùm commouerentur Madianitę, poterant percutere socios Gedeonis, sicut se alterna cęde truncabant. Respondendum quòd Gedeon cum viris suis introierunt in primam partem castrorũ, scilicet in qua erant vigiles, & non in aliquam partem castrorum multitudinis: ibi enim potuissent percuti: quia essent intra ipsam multitudinem, quæ tumultuabatur, sed in loco vigilum nequaquam illi autem vigiles confugerunt in castra populi, & oportuit Gedeonem cum sociis esse coniunctos castris, quia alioquin nondum putaretur quòd aliquis exercitus hostilis introisset in castra Madian, & non mouerentur in alterutrum: nunc autem cùm starent coniuncti castris tenentes faculas & buccinas, putabãt Madianitę, quòd reliqui de exercitu hostili introierant intra castra Madian ad percutiendum, & illi manebant exterius ad illuminandum, & ob hoc putantes Madianitæ esse hostes inter se cęperunt mutuo se percutere tãquam contra hostes pugnarent. *Incipientibus vigilijs noctis medię.* Idest tũc erat media nox quando introiuit Gedeon cum sociis suis. Causa autem quare illo tẽpore introirent, fuit, quia voluit subito Gedeon terrere hostes, & istud esset, si nec ipsi hostes dormientes, nec vigiles eorum cognoscerent, quia in media nocte incipiebant quidam vigiles, vt dicitur hic. *Incipientibus vigilijs noctis mediæ.* Et si venissent dum manerent alij vigiles, qui vigilauerãt a principio noctis scirent illi, quòd nulli essent ingressi castra: & non commouerentur in se subito Madianitę, quamquam viderent in circuitu tubas, & lampades, essent parati si quis eorum castra introire vellet: nunc autem vigiles nondum erant excitati, qui vigilare debebant in principio mediæ noctis, sed Gedeon, & socij sui excitauerunt eos, ita vt subito viderent eos apud castra, & tunc nescierunt an aliqui essent intra castra vel non, & turbati sunt. *Et custodibus suscitatis.* Scilicet vigilibus.

Gedeon cum sociis suis quare media nocte introierent in castra Madian.

A *Cęperunt buccinis clangere.* Scilicet tunc accedendo ad castra cęperunt clangere. De custodibus suscitatis potest dupliciter intelligi: vno modo, quod erat media nox, quando cæperunt Israelitæ introire castra, & tunc vigiles præcedentes suscitauerunt a sõno vigiles noctis mediæ, & in illa suscitatione venerunt Israelitæ. Aliter potest intelligi, & melius quòd vigiles castrorum circa medium noctis sopore grauati fuerunt, & tunc venit Gedeon, & socij sui, nec excitati sunt custodes quosque cæpit strepitus, & clãgor Gedeonis apud castra: & sic etiam ipsi vigiles putauerunt esse hostes intra castra, quia non viderunt eos venientes: vnde omnes conturbati sunt, & in se conuersi. *Et complodere inter se lagenas.* Idest cæperunt percutere eas inuicem, & sic sunt fractę: habebat enim

B quilibet lagenam vnam, & complodebat eam cum lagena alterius, & sic frangebatur *Cunque per gyrum castrorum in tribus personarent locis.* Isti viri diuisi fuerunt in tres partes per centenos, & centenos erant in trib⁹ locis in circuitu castrorum: & non clauserunt omnia castra ne Madianitæ non videntes locum euadendi irruperent per mediũ clangentium, & occiderent aliquos eorum. Reliquerunt autem partem quandã apertam, vt per illam possent fugere Madianitę, & sic factum est: nam pars Orientalis versus Iordanem, per quam erat iter ad terram ipsorum mansit aperta, quia illa erat, per quam ipsi magis fugere cuperẽt. *Et hydrias confregissent.* Scilicet confregerunt lagenas

C inuicem collidendo eas.

Quare Israelitæ confragerunt lagenas. *Quæst.* XXVI.

QVAERETVR quare confregerunt lagenas. Nunc rñdendũ, quod fecerunt pp duo, primũ erat, quia ipsi portauerunt ignem intra lagenas, vt existentes in castris non viderent: nam si essent faculę patentes, possent Madianitarum vigiles, vel aliqui de castris videre a longe venientes Israelitas cum Gedeone, & cauerent sibi ab illis: nec timerent postquam venissent scientes, quòd nullus introierat in castra: & sic

D non concitarentur in seipsos: postquam autem accesserunt ad castra, si non confregissent lagenas, mansissent lampades occultæ, & nihil viderent Madianitę, ideo vt viderent subito super se tot faculas, & putarent hostes ingressos in castra, oportebat, vt cùm accederent ad castra confringerentur lagenæ, & subitanea appareret lux. Secundum erat ad terrendum Madianitas, vt putarent esse fragorem exercitus: simul.n. buccinare cęperunt, & concutere trecentas lagenas, vt secundum multitudinem tubarum, & facularum ita putaretur multitudo exercitus: & quia ille fragor fuit factus apud castra subito expergefacti Madianitæ putauerũt super se irruisse Gedeonem cũ magno exercitu, ideo mox vt expergefacti sunt conuerterunt gla-

E dios in se inuicem. *Tenuerunt sinistris manibus lampades.* Silicet fractis lagenis tenuerũt faculas manibus, vt putarentur illuminare exercitum, qui introierat in castra Madian. *Et dextris, sonantes tubas.* Idest in dextris manibus tenuerunt tubas, & clãgebant: est enim manus dextra aptior ad hoc quàm sinistra, quia sinistra est ad motum inepta, dextra ad applicandum ad quẽcunque locum eleuando, vel deprimendo aptior, vt ait Isidorus vndecimo Etymo. *Clamauerunt: Gladius domini, & Gedeonis.* Idest confortetur gladius domini, & Gedeonis super castra.

Quare clamabant, gladius Domini, & Gedeonis non pugnantibus Israelitis contra Madianitas. F
Quæst. XXVII.

QVAERETVR cum nullus de Isaelitis pugnaret contra Madianitas, quare clamabant gladiꝰ Domini, & Gedeonis. Respondendum, quòd Israęlitę volebant per omnem modum innuere Madianitis, quòd magna multitudo exercitus introiuerat in castra eorum, & ad hoc dicebant, gladius domini, & Gedeonis, idest gladius Gedeonis, qui est intra castra confortetur per gladium Dei: & tunc Madianitę putauerunt, quòd intra castra essent iam hostes cum Gedeone, & isti, qui clangebãt buccinis clamabant hoc ad confortandum, & concitandum bellatores suos. G Nam in bellis ista classica, vel litua habentur ad clangendum, quia conditio eorum est excitare iram, vel animositatem, & generaliter in omnibus instrumentis, quę habent longum tractum, & angustum, & non habent multa spiracula. De his octauo Politicorum.

An peccarint Israelitæ faciendo fraudes, vt conuerterent Madianitas ad bellum intestinum.
Quæst. XXVIII.

QVAERETVR vlterius, an peccauerunt Israelitę faciendo istas fraudes, vt fallerent Madianitas, & conuerterent eos ad pugnandum contra seipsos. H Respondendum, quòd licebat, quia Deus iussit, & quidquid Deꝰ iubet etiam si alias malum esset, bonum efficitur: sicut iussit Abrahæ occidere filium suum, & licuit Gen. 22. iussit Israelitis furari bona Aegyptiorum, & licuit: Exo 3. & 11. atque 12. Sed adhuc dicendum, quòd dato, quòd Deus non iussisset, erat licitum: nam si licebat Israelitis occidere Madianitas: ergo licebat eis occidere illos quomodocunq; possent. Bellum autem licitum erat, cùm Madianitę quolibet anno sine causa inuaderent terram Israelitarum, & demolirentur illam, & depascerentur vniuersa. Sed obiicietur, quòd hoc faciebant Madianitę propter peccata Israelitarum, vt executores diuinæ iustitię, vt patet præcedenti ca. scilicet. Fecerunt Israelitę malum in conspectu Domini, qui tradidit eos in manu Madian septem annis: ergo non peccabant. I Respondendum, quòd Madianitæ solùm permittebãtur a Deo venire super Israelitas propter peccata eorum, & aliàs non permissi fuissent: non tamen iubebantur a deo venire, nec ipsi sciebant se venire a deo missos, sed veniebant propter desideria sua, scilicet vt lucrarentur, & dominarentur Israelitis. Et adhuc dato, quòd dicerent se missos a Deo, nesciebant, & peccabant: sic patet de Sennacerib, qui dixit regi Ezechię se missum a deo, quarto Reg. 19. & Isa. 36. & secundum veritatem sic erat, vt patet Isa. 10. tamē ipse non putabat se missum a Deo, nec in virtute Dei hęc agere, quamquam illa diceret. Sic patet eodem capit. scilicet. K Vę Assur, virga furoris mei, & baculus ipse: in manu eorum indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, & ad populũ furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam: ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non sic existimabit, sed ad conterendum erit cor eius dicet enim nũquid non principes mei simul reges sunt & cęt. peccabant ergo, quia contra conscientiam agebãt bella iniusta. Cùm ergo Israelitæ haberent iustum bellum, licebat eis per quemcunque modum occultum pugnare, & ponere insidias, sicut iussit Deus Iosue 8. quando pugnatum est contra vrbem Hai.

An liceret Israelitis pugnare contra Madianitas agendo ista & cæt. *Quæst.* XXIX.

QVAERETVR vlterius, an liceret Israelitis pugnare contra Madianitas agẽdo ista, si manifestũ esset eis, quòd Madianitæ mittebantur a Deo, & ꝙ etiam ipsi Madianitę nõ mouebantur desiderijs suis, sed solùm, quia Deus eis expresse iussisset. Respondẽdum, ꝙ iste casus est difficilior quã suprapositus, quia tunc constabat Israelitis, quòd Deus permittebat super eos venire Madianitas propter peccata, vt reuelauit eis vir Dei veniens ad eos, supra præcedenti capit. tamen sciebant, quòd Madianitę non erant expressè missi a Deo, sed mouebãtur ex affectionibꝰ suis, ideo legitimè poterat responderi eis, vt personis priuatis: nam persona priuata etiam pro iustissima causa non potest pęnam vllam infligere. Sed adhuc dicendum quòd quamquam constaret eis, quòd Deus expressè misisset Madianitas ad pugnandum contra illos, non tenebantur non resistere illis, sed licitè resisterent. Causa est, quia qũocunque esset, Deus non mittebat illos, vt iudices, sed vt hostes, hosti autem resisti semꝑ potest. Ad hoc autem, quòd deus mitteret illos, vt iudices oportebat, quòd mandaret Mandianitis, quòd irent in terra Israel, & delerent illam propter peccata. Etiam, quòd denuntiaret Israelitis, quòd obedirent Madianitis volentibus destruere terram: & tunc ex mandato illo erant obligati Israelitę nõ resistere, aliàs nequaquam. Causa est, quia vt est determinatio omnium sanctorum, & habetur 1. Sententiarum dist. vlti. non tenemur conformare voluntatem nostram Deo in volito, sed in radice volendi, & in fine, scilicet quòd sicut ipse ex charitate vult, ita & nos velimus, & sicut ipse omnia ad bonum finem vult, & nos ad bonum velimus. Vnde si vult quòd pater meus moriatur, & hoc mihi constet, non teneor velle, imò volẽdo quòd moriatur pecco, & volendo, atque cõtrarium exorando, & conãdo ad illud mereor, nisi deus expresse mihi dixerit, quòd illud velim: quia tunc non obligor ex voluntate Dei cognita, sed ex præcepto imposito: ita hic quamquam determinate deus iussisset Madianitis, ꝙ delerent terram Israel, & ipsi venientes nihil præterirent de forma mandati, & hoc constaret Israelitis, adhuc non tenebantur parere Madianitis, sed poterant illos occidere, vt hostes.

Quomodo tenemur conformare voluntatem nostram diuinæ voluntati.

An peccarent Israelitæ innuentes Madianitis, quòd introisset exercitus magnus in castra eorum, cùm nullus introisset.
Quæst. XXX.

QVAERETVR vlterius, an peccarent Israelitę innuẽtes Madianitis quòd introisset exercitus magnus in castra eorum, cùm nullus introisset. Aliquis dicet quòd sic, quia hic erat mendatium, & illud semper est peccatum. Respondendum, quòd nõ fuit illicitum, quia omnia sic vt fecerunt Israelitæ Deꝰ fieri iusserat. Sed adhuc dicendum, quòd præter mandatum Dei licebat, quia vbi est iustum bellum, licèt hosti contra hostem occidere, & prędari, & consequẽter omnia, sine quibus ista fieri nequeunt: sicut si alicui delegatur causa, vt sententiet in ea, delegãtur omnia, sine quibus non potest sententiare. Extra de Officio dele. cap. præterea. solùm autem cauendum est in hostibus, ne fędera imposita violẽtur, vel in aliquo mentiantur, quia tunc peccant: & quodcunque bellum inde secutum iniustum fit, quamquam aliàs iustũ foret ex causa, pro qua fit. Ratio diuersitatis est, quia cùm quis scit aliquem esse hostem suum, scit quòd ille inquiret ei omnia mala, quæ poterit, & debet sibi cauere

Fędera seruanda hostibus.

uere ab illo, & si hostilitas sit publicata inter illos, qui vicissim bellum indicere possunt: non oportet, quòd aliquis eorum moneatur, sed quòd obseruet se p omnem modum: quia nihil hostibus illicitum est. Vnde quocunque modo potuerit vnus occidere alterum, siue per insidias, siue per fraudem, vel quocunq; modo licet, quia non vocantur ibi insidiæ, nec fraus, cùm ius gentium ista concedat, & vbi ius aliquem monuit, nõ oportet ad illud amplius admoneri: sicut dies interposita ad aliquid agendum, vel soluendum pro homine interpellat, & non oportet admoneri debitorem ad soluendum in termino. Cùm autem interponuntur fœdera, vel quecunque verba promissionis inter hostes, illa sunt omnino seruanda de iure gentium, ideo qui contra illa fecit, tanquam violator iuris peccat, & omnia bella facta prætextu fraudis huius mẽdacij, vel ruptorum fœderum iniusta sunt, quamquam aliàs sint iusta ex causa: sic tenet Aug. & declaratum est super Iosue capit. octauo, hic autem non intercidit aliquod mendacium, quia Israelitæ nihil promiserunt Madianitis quod violarent, nec aliquid locuti sunt, quod falsum esset, ideo non peccabant. Quod autem vellent, quòd Madianitę intelligerent esse exercitum magnũ hostium in castris ipsorum, non erat mendacium, licèt conarentur occultare veritatem. Nam qui ponit insidias vult innuere hostibus, quòd nõ sint plures bellatores, quàm qui apparent: & quòd non sunt alibi quàm vbi apparent, & falsum est: tamen istud licitum est, vt tenet Aug. & declaratum est Iosue octauo. Ratio diuersitatis huius, & mẽdacii quòd est in voce, est, quia de iure gentium est, quòd hostes se inuicem fallant, vt poterunt, & quod insidias ponant, ideo quilibet debet esse præmonitus ne hostis suus ei insidias posuerit: sed si fœdera tamen interposita sunt, vel qcũque verba inuicem habita, de iure gentium seruanda, & ob hoc hostes non se obseruarẽt inuicẽ super hoc tanquam nihil mali passuri, & possent faciliter perire: tũc quomodocũque in verbo mentiri peccatum est, sicut in quibuscunque alijs communicationibus humanis: quia ibi sicut non est licitum verbo mẽtiri, ita nec fraudes vel dissimulationes fieri: & hoc ad fallendum animo lucrandi, vel alium lædendi: animo tamẽ euadendi pericula, vel damna licet quibusdam dissimulationibus vti in rebus, licèt non in verbis, vt declarabitur primo Regum decimo sexto capitul. Licuit ergo Israelitis dicere, gladius Dei, & Gedeonis: quia per hoc non mentiebantur, cùm non assererent illum esse in castris, sed orabant, vt confortaretur, & volebant quòd Madianitæ sic intelligerent. *Stantes in loco suo singuli.* Idest isti viri trecenti diuisi fuerant in tres partes, & in tribus locis, & vbi quilibet confregit lagenam suam, ibi mansit. *Per circuitum castrorum.* Hostilium, non est intelligendum, quòd essent totaliter in gyro, ita quòd ambirent omnia castra, vt supra dictũ fuit: sed solùm erant in tribus locis per circuitum, & manebant aliqua partes medię per quas poterant exire fugiendo Madianitę.

Insidiæ in bello licitę

Quare quilibet istorum virorum stabat in loco suo.
Quæst. XXXI.

QVAERETVR, quare quilibet istorum virorum stabat in loco suo, scilicet quòd non introibat in castra, vel non recedebat aliquantulum inde. Respondendum, quòd propter duo. Primum vt non occiderentur a Madianitis: nam mox vt isti buccinis increpuerunt turbati Madianitæ conuersi sunt in se putantes in hostes agere, & si accessissent ad partem interiorem Gedeon, & socij sui inuoluti fuissent in mortem gladio Madianitarum. Et ista eadem causa

A fuit quare non circundederunt omnia castra, scilicet ne Madianitæ volentes fugere cogerentur irrumpere per medium clangentium, & occiderẽt aliquos eorum. Etiam non expediebat, quòd aliqualiter discederent a castris, ne Madianitę putarent eos fugere, & persequerentur illos. Secundum erat, vt Madianitę putarent quòd isti non erant pugnantes, sed illuminantes exercitum pugnatorum, qui erat intra castra: ad illuminandum autem non expediebat, quòd accederent, & recederẽt, sed ꝙ manerent in eodẽ loco. *Omnia itaque castra turbata sunt.* Idest omnes qui erant in castris turbati fuerũt, quia subito viderunt super se tot lumina, & buccinas, & fragorem tanti exercitus. *Et vociferantes vlulantes fugerunt.* Idest videntes se sic circundatos, & putantes esse hostes in castris suis fugerũt
B nescientes contra quem pugnarent, & in fuga vociferabant, & vlulabant. Istę voces non erant exortãtium ad bellum, nec compellentium ad fugam, sicut dicitur Exod. 32. sed erat vox meroris fugientium. *Et nihilominus insistebant trecenti viri buccinantes.* Idest quamquam fugerent Madianitę semper sequebantur eos viri Gedeonis buccinantes.

Cum Madianitæ essent in fugam conuersi, & viri Gedeonis non essent percussuri illos, quare illos persequebantur.
Quæst. XXXII.

QVAERETVR cum Madianitæ, essent conuersi in fugam, & viri Gedeonis non essent per-
C cussuri illos, quare psequebãtur eos, & insistebãt semper buccinantes. Respondendum, quòd omnia, quæ Gedeon faciebat, erat vt Madianitæ putarẽt hostes esse in castris, & conuerterentur in seipsos tanquã in hostes: Madianitæ autem mox audito fragore, nõ conuersi sunt in se, sed fugerunt, ideo si viri Gedeonis mansissent in loco, suo nihil factum esset, quia fugientes Madianitę putarent, quòd hostes non persequebantur eos, vel quòd non erant in castris, cùm viderẽt buccinatores cum faculis manere, & non haberẽt motiuum conuertẽdi gladios in alterutrum: cùm autem viderunt quòd semper persequebanẽ eos putauerunt ꝙ hoc faciebãt, quia erat exercitus Gedeonis intra Ma-
D dianitas: ideo conuersi sunt in se tanquam in hostes. *Immisitque Dominus gladium in omnibus castris.* Idest concitauit Deus Madianitas in omnibus partibus castrorum suorum, vt in alterutrum pugnarent. *Et mutua se cęde truncabant.* Idest vnus occidebat alium sicut hostem. Erat autem facilis ista occisio, quia omnes erãt inermes, & coniuncti loco & turbati, ita quòd non se obseruaret alter ab altero: vnde in breui mortui sunt valde multi, scilicet centum viginti milia, vt patet sequenti capit. In Hebræo non habetur mutua se cęde truncabant, sed est explanatio literæ præcedentis.

E

Quomodo factum est, vt Madianitæ in se conuerterentur gladio percutiendo nemine illos percutiente.
Quæst. XXXIII.

QVAERETVR quomodo factum est, vt Madianitæ in se conuerterentur gladio percutiendo nemine percutiente illos. Respondet Iosephus quinto antiqui. quòd hic erant multę gentes linguis discordantes, & ob hoc putantes se hostes conuertebant in alterutrum gladios. Quod autem diuersę gẽtes essent, patet, quia præcedenti capit. & hic dicitur, quòd erant Madianitę, & Amalecitę, & relequi oriẽtales populi, & isti linguis discordabant. Ista causa satis verisimilis est, & nunc potissimẽ mouere poterat eos, quia subito excitati a somno viderunt super se tot buccinatores & faculas, putauerunt hostes esse in castris,

Iosephi responsio ad quæsitum.

stris, & quia incipientes loqui audierunt inter se linguarum diuersitatem, quilibet coniunctum sibi hostem putabat. Aliter dici potest, & melius, quòd hoc fuit ex quadam perturbatione immissa eis supernaturaliter a Deo, ita vt non se cognoscerent: & ista perturbatio signatur cũ dicitur: immisit dominus gladiũ in castris, idest perturbauit eos, & fecit quòd vicissim se gladiarent. Est enim in potestate Dei cor hominis Prouerbio 21. s. sicut diuisiones aquarum, sic cor regis in manu domini, & quocunq; voluerit, vertet illud: ita de cordibus omnium aliorum virorum intelligendum est: ideo potest Deus mouere corda ad quamcũque passionem, scilicet ad iram, gaudium, tristitiam, timorem, vel insaniam, vel dolorem. Patet de ira Leuit. 26. scilicet qui remanserint de vobis dabo pauorẽ in cordibus eorum in regionibus hostium, terrebit eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladiũ, cadent nullo persequente, & corruent singuli super fratres suos quasi bella fugientes. Simile patet Exo. 23. scilicet terrorem meum mittã in prẹcursum tuũ &cæt. idem Deutero. 28. cap. De gaudio, vel clementia patet Esther 14. nam cum introiuit Esther erat Asuerus quasi furibundus, & Esther occidenda erat, q̃a accessit non vocata, & subito Deus conuertit Asuerum in clementiam, & gaudium, & ipse consolabatur Esther tanquam sororem. Aliquando mutat in irã, sicut quando peccabant Israelitẹ, Deus cõcitabat populos finitimos in irã contra eos, & persequebantur illos: sic patet supra, scilicet. Addiderunt filij Israel facere malum in conspectu domini, qui confortauit aduersus eos Eglon regem Moab, & copulauit ei filios Ammon, & Amalec. Sic etiam erat quandocunq; concitabat alios populos, vt Assyrios, Chaldẹos: q̃d patet clarè Isa. 10. scilicet. Vẹ Assur virga furoris mei & baculus ipse: in manu eorum indignatio mea: ergo Deus concitabat istos ad iram, vt per eos vlcisceretur iram suam. Aliquando Deus mouet ad imprudentiã, scilicet vt nesciant homines iudicare de eis, quẹ sunt notissima. sic factum est cum orauit Dauid, q̃ Deus infatuaret consilium Achitofel secundo Regum 15. & quamquam consilium eius vtile foret, infatuauit Deus Israelitas, vt non assentirent consilio eius, sed cõsilio Chusi quod erat ridiculum, & stultum, secundo Regum 17. Interdum mouet Deus hominem ad tãtam dementiam, vt nesciat quando est dies, & quãdo est nox, & palpet in meridie quasi cæcus: sic patet Deutero. vigesimo octauo, scilicet: Percutiat te Deus amentia, & cẹcitate atque furore mentis, & palpes in Meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas. Interdum etiam mouet mentẽ nostram, vt ea, quæ coram nobis sunt cernentibus oculis, & non excæcatis non videamus: sicut fuit in Sodomitis Gene. decimo nono, & in seruis Benadab regis Syriẹ quarto Regum sexto cap. & sic de aliis passionibus. Interdum etiam mouet ad obliuionem præcedentium subito, & inducit nouos modos, & habitus in anima: sic factum est in ẹdificantibus Babylonem: nam Deus confudit subito linguam vnam, vt non se intelligerent, & dedit illis 72. linguas, vel 70. vt alij volunt. De hoc Genesi vndecimo, ita poterat Deus causare quemcunque modum perturbationis vellet, ita vt non se intelligerent Madianitẹ, & putarent certissimè esse hostes. Simile factum est tempore regis Iosaphat: nam Amonitẹ, Moabitẹ, & Idumæi, qui venerant, vt contra pugnarent, conuersi sunt in seipsos, & mutuis vulneribus conciderunt, vt patet 2. Paralipo. vigesimo cap.

Deus ad quamcunque passionẽ potest corda mouere.

~~Deus quãdoque ad imprudentiã mouet~~

Deus interdũ hoĩem ad dementiã mouet.

F *Vbi fuerit maius miraculum in diebus Iosaphat vel in bello Madianitarum.* *Quæst.* XXXIIII.

QVAERETVR, cum hic, & in diebus Iosaphat fuerit simile bellum, vbi fuit maius miraculum. Respondendum, quòd maius fuit in bello Iosaphat: nam hic habita fuerunt multa incentiua, quẹ non fuerunt in bello Iosaphat: nam istud fuit factum per noctem, in qua minus poterant iudicare an hostes essent inter eos. Illud autem fuit per diem. Item hic viderunt Amonitæ buccinatores subito super se conclamantes: Gladius Domini, & Gedeonis, & strepitum lagenarum quasi magni exercitus. ex quo putabant hostes esse in castris: ibi autem nihil tale vi- G derunt: nam consotios suos venientes viderunt. Item hic Madianitẹ erant dormientes, quando irruit Gedeon, ideo turbari verisimile erat, illic autem vterque exercitus vigilabat, & contra se veniebat. Item hic non pugnauerunt Madianitæ contra aliquos extrinsecos ad quos irent, sed putãtes intra castra esse hostes, in seipsos tãquam in hostes conuersi sunt: illi autem viderunt socios suos venientes, & in illos tanquam in hostes impetum egerunt, per quæ oĩa, & plura materiẹ differendi colliguntur conferendo ea, quæ habẽtur hic, & secundo Paralipo. vigesimo capit. *Fugientes vsque Bethseca.* Ista est ciuitas quẹdam in terra Israel citra Iordanem, & vsque ad illã durauit intefectio, quia fortè ibi illuxit dies, & Madianitæ cognouerunt seip- H sos atque desierunt in alterutrum pugnare, & sic non occisi sunt omnes Madianitẹ. *Per crepidinem Abelmehula in Tebbath.* Idest etiam persecuti sunt eos Abelmehula vsque ad locum Tebbath per quandam crepidinem, idest montem prẹruptum, quia nõ erat via plana, sed per abrupta: & quandocunque sors obtulisset, ferebantur prẹ turbatione in prẹceps, & Israelitẹ per eadem loca persequebantur eos. In Hebræo habetur. *Ceredaza.* Quod ponitur tanquam nomen proprium, vbi nos ponimus per crepidinem. Et Hebræi ponũt vt nomen proprium vrbis, vel montis. Et fortè erat aliqua terra, vel mons præruptus, cuius causa litera Hebraica, nomen posuit. Ieronymus autem cognoscẽs terram illam cùm ipse ambulasset totam terram I Chanaan, & Aegyptum pedibus, vt cognosceret omnia loca, de quibus fit mentio in scriptura, & sic posset confidenter transferre, vt ipse testatur in quodam prologo super Paralip. qui incipit Eusebius. sic transtulit quasi esset mons prẹruptus. Aliqui putant, quòd Tebbath est ciuitas, quẹ vocatur Thebes, de qua hr̃ supra, de qua fuit Elias propheta, sed nõ patet, an sit verum.

Conclamantes autem viri Israel de Nephthali & Aser, & omni Manasse persequebantur Madian. Misitque Gedeon nuncios in omnem montem Ephraim, dicens. K Descendite in occursum Madian, & occupate aquas vsque Bethbera, atque Iordanẽ. Clamauitque omnis Ephraim, & præoccupauit aquas atque Iordanem vsque Bethbera. Apprehensosque duos viros Madian, Oreb, & Zeb, interfecit Oreb in petra Oreb, Zeb vero in torculari Zeb. Et persecuti sunt Madian, capita Oreb, & Zeb portantes ad Gedeonem transfluenta Iordanis.

Isa. 10. 35. q. 5. §. fi. in fi.

Ibi morti tradidit.

Tyrus Syriæ ciuitas conditur.

Con-

Adiutorũ associatio. Conclamantes autem. Hic ponitur quartum, scilicet adiutorum associatio, scilicet, quia fugientibus Madianitis coniuncti sunt Gedeon,& viris eius alij Israelitę ad persequendum hostes. *Conclamantes autem viri Israel de Nephthali,& Aser,& omni Manaße persequebantur Madian.* Idest fugientibus Madianitis alij Israelitæ,scilicet de Nephthali,& Aser, & Manasse, idest de istis tribubus conclamabant, idest conuocabant se exhortantes ad persequendum Madianitas.

Quomodo Israelitæ ad persequendum Madianitas conuocari poterant. Quæst. XXXV.

QVAERETVR quomodo Israelitæ poterant conuocari ad persequendum Madianitas: nam Madianitæ cęperunt fugere media nocte, & non cessauerunt fugere quousque euaderent de periculo,sed dum venirent Israelitæ conuocati effugissent Madianitę. Aliquis dicet, quòd istæ tribus, quæ nunc iuerunt ad persequendum Madianitas,erant paratę in aliquo loco, ita quòd poterant mox,vt ipsi fugerent persequi eos. Quod patet, quia istęmet tribus sunt,quę pręcedenti capitulo commemorantur venisse ad Gedeonem, scilicet misit nuncium in vniuersum Manasse,qui secutus est eum. Alios etiam nuncios in Aser, Zabulon, Nephthali, qui occurrerunt ei. Respondendum, quòd isti non erant in aliquo loco expectãtes: nam Gedeon nesciebat euentum belli, vt iuberet illis expectare, ideo cùm Deus iussisset, quòd recederent, ipse hoc etiam iussit, & recesserunt in domos suas, vt patet supra in litera, scilicet omnem reliquam multitudinẽ præcepit ire in tabernacula sua. Aliter dici potest, quòd istud factum est, quia Madianitę erant intra terram Israel in valle Iezrael pręcedenti capitulo, & cum fugerunt transierunt per multa loca Israel sicut hic in litera dicitur: & de illis locis exibant viri ad persequendum Madianitas, & isti coniungebantur Gedeoni. Sed hoc non stat,quia isti cõgregati erant de Manasse, Nephthali,& Aser,vt patet in litera: sed non occurreret Gedeoni, & viris suis persequendo Madianitas transire per loca omnium harũ tribuum. Dicendum ergo, quòd istæ tribus conuenerunt per vocationem, quia videns Gedeon fugisse Madianitas, misit nuncios per omnes tribus propinquas,vt persequerentur Madianitas. Quod patet,quia dicitur infra, ꝙ misit Gedeon nuncios in oẽm montẽ Ephraim dicens: descendite in occursum Madiã. Ita ergo mittere poterat ad omnes alias tribus, de quibus hic. Cùm autem obijcitur, quòd prius quàm aliqui de istis vocatis venirent,effugerent pęnitus Madianitæ. Dicendum quòd non putabat hoc sic futurũ Gedeon. Et causa erat, quia iste tribus erant in via, per quam fugituri erant Madianitę, vel quasi: ideo prius quam Madianitę accederent ad loca illa,accederent nuncii Gedeonis vel quasi, & sic satis conueniẽter poterant exire de illis tribubus. Et quamquam Madianitę pręcederent, cùm ipsi iam essent lassi, & Israelitę recentes ad laborem surgerent, breuiter consequi possent eos. Alia causa erat & potissima, quia ad hoc quòd Madianitæ egrederentur de terra Israel in terram suam, necesse erat,ꝙ ambularent fortè plusquã per duos dies,vel tres, & in his necesse erat,ꝙ iter dum requiescerẽt ꝑꝑ laborẽ,& ad sumendũ cibos: & tunc Israelitę poterant consequi eos,quamquam multum pręcederent eos Madianitæ: & sic factum est, quia sequenti ca. dicitur ꝙ cum Gedeon persequeretur Madianitas,reperit Zebee,& Salmana cũ exercitu suo requiescẽtes in pace inter vrbẽ Nobe,& Iecbaa,& tunc irruit super eos iterum Gedeon: viri quoque Ephraim tenuerunt multos ad vada Iordanis infra in

A litera. Alia causa erat, quia ad hoc quòd fugerent Madianitę in terram suam, debebant primò transire Iordanem,qui pontem nõ habebat, sed vada angusta, in quibus transeundis moraretur multitudo Madian fortè vna die, cũ esset tanta, & interim poterant venire Israelitę vocati. *Et dedit dominus victoriam populo suo Israel in die illo.* Duplex victoria fuit, vna quam Deus per se solus fecit, nihil agentibus Israelitis, scilicet inquantum Madianitę conuersi sunt in seipsos: & ista fuit,quia perierunt quasi centum viginti millia. Secũda victoria fuit, in qua Israelitę aliquid egerunt, scilicet quia ipsi persecuti sunt Madianitas, & occiderũt multos apud Iordanem, & postea sequenti cap. *Misit Gedeon nuncios in omnem montem Ephraim.* In sortem E-

B phraim. Vocatur tota sors Ephraim mons, eo ꝙ erat montuosa, sic enim nominatur vbique, vt patet Iosue 17.& 20.& 21.& supra 4.& 1.Reg.1.ad istos misit quia propinqui erant.

An peccarit Gedeon vocando pugnatores, cùm Deus prius iussisset multos Israelitas de bello recedere. Quæst. XXXVI.

QVAERETVR an peccauit Gedon vocando pugnatores, cùm Deus prius iussisset recedere de bello multos de Israelitis. Respondendum quòd non, quia Deus volebat quòd essent pauci in bello, vt non possent vsurpare sibi victoriam, vt ipse dixerat

C Gedeoni supra in litera: nunc autem iam bellum, quod Deus facturus erat, finitum erat, scilicet quòd Madianitæ in seipsos conuersi multos trucidarent, iõ quamquam Deus nihil ei nunc locutus est,credidit nõ esse iniuriam diuinæ vltionis, quòd Israelitę congregarentur ad persequendum iam Madianitas, quia ẽt si aliquos de illis occiderent Israelitæ,imò & si omnes superstites occiderent, non poterant sibi vsurpare victoriam. Rationes huius supra assignatæ sunt. *Dicens, descendite in occursum Madian.* Scilicet descendite de montibus, in quibus habitatis, & ite contra Madianitas. *Et occupate aquas vsque Bethbera, atque Iordanem.* Idest ocupate omnes aquas Iordanis vsque Bethbera. Hęc litera videtur quòd deberent Ephraitę occupare

D alia flumina, quę erant vsque Bethbera, & ipsum fluuium Iordanis. Sed hoc non stat: quia Iordanis est qui circuibat terram Chanaan in parte orientali: Nume. 34.& per illum transire debebant Madianitę;nec oportebat aliquas occupari aquas, nisi Iordanem: sed erit sensus. *Occupate aquas vsque Bethbera atque Iordanem.* Idest occupare Iordanem, qui est in directo sortis vestro, & omnes aquas eius vsque Bethbera. Pro quæ sciendum,quòd caput sortis Ephraim erat apud Iordanem,& apud illam ex parte meridiana erat sors Beniamin, quæ etiam perueniebat ad Iordanem, vt patet Iosue 18. & apud illam ad meridiem sors Iosue, quæ etiam perueniebat ad Iordanem Iosue 15. erat autem vrbs Bethbera, de qua hic dicitur in termino sortis Iu-

E dę,vt patet Iosue 15. vnde est sensus quòd Ephraitę occuparent Iordanem, scilicet qui erat in directo sortis eorum: & omnes aquas eius vsque in Bethbera; quia forte vsque ad illum locum erant vada Iordanis, & per illa transire debebant Madianitę,sic vt aliqui volunt. Sed melius exponetur secundum quòd litera innuit, & sine aliqua difficultate, scilicet quòd inter locum, de quo fugiebant Madianitę vsque Bethbera erant aquę, idest flumina, quæ hẽbant vada in certis locis solùm, & illas aquas debebant occupare Ephraitę, vt non possent transire Madianitæ, & occiderentur ibi, & postea occupare debebant Iordanem, vbi erat principium impeditiuũ hostium: quia illud flumen erat magnum,& erat in paucis locis vadabilis.

Quo-

Quomodo poterant Ephraitę ire ad præoccupãdum aquas & Iordanem. Quæst. XXXVII.

QVAERETVR quomodo poterant Ephraitę ire ad præoccupandum aquas, & Iordanem: nã, non est hic simile ei, quod supra dictum est; eo quòd inter locum fugæ, & Iordanem non erat magna distantia. Respondendum, quòd Ephraitæ erant prope viam fugæ & poterant cito venire. Item quãcunque aquam deberent transire Madianitæ cùm essent valde multi, necesse esset, quòd morarentur magno spatio, & ob hoc dum transibant aquas priores poterant descendere Ephraitæ in Iordanem ad occupandum eum, & ad aliquas aquas coniunctas Iordani, & sic factum est. *Clamauitque omnis Ephrai.* Idest omnes Ephraitę exhortati sunt se ad veniendum, & venerũt ad aquas: nam ipsi velociter per omnia loca sua propinqua miserunt nuncios, & descendebant priores, qui poterant de vrbibus, quibus primo facta est vocatio: deinde de aliis vrbibus. *Præoccupauit aquas, atque Iordanem.* Scilicet constituerunt magnum exercitum apud Iordanem, & apud singula flumina per quæ trãsituri erant Madianitę, vt cùm venirent illi dispersi occiderent eos Ephraitę. *Apprehensosque viros Madian.* Idest duos viros principes Madian, scilicet Ephraitę manentes apud Iordanem inter cęteros Madianitas, quos occiderunt cæperũt istos duos principes Oreb, & Zeb viuos. *Et interfecit Oreb in petra Oreb.* Scilicet occidit eum super quandam petram, quę postea vocata est petra Oreb. & quando scriptus est liber iste vocabatur petra Oreb, ideo scriptor sic eam cognominauit. *Zeb verò in torculari Zeb.* Idest occiderunt Ephraitę Zeb in torculari quodam, quod postea vocatũ est torcular Zeb ab euentu.

Quomodo stat quòd Ephraitę occiderint Oreb, & Zeb. Quæst. XXXVIII.

QVAERET aliquis, circa hoc quomodo stat, quòd Ephraitę occiderint Oreb, & Zeb, quia sequenti ca. dicitur, quòd Gedeõ occidit Zebee. Aliqui respondent quòd Oreb, & Zeb, & Salmana, & Zebee sunt idem: quod patet quia sequenti cap. tã isti duo, scilicet Oreb, & Zeb, quam illi duo, scilicet Zebee, & Salmana vocantur duces, vel reges: & satis apparet, quia Ephraitę duxerunt capita eorum trans Iordanem infra in litera: si tamen fuissent viri paruę conditionis non duxissent Israelitę capita eorum trãs Iordanem. Sed hoc non stat, quia dicitur hic Ephraitæ occiderunt istos, sed sequenti capi. dicitur quòd Gedeon per se occidit Zebee, & Salmana. Nec potest aliquis obijcere, quòd quamquam ista fecerint Ephraitæ, quòd ascribantur Gedeoni, quia facta sunt sub ducatu suo, sicut factum est de Iosue in quibusdam, vt declaratum est Iosue 11. quia hic ponitur quõ Ephraitæ occiderint Oreb, & Zeb: & ponitur locus. s. vnum in petra alium in torculari: sed de Salmana, & Zebee ponitur sequenti cap. quòd Gedeon dixit filio suo, quòd occideret eos, & non ausus est: deinde ipse irruit in eos, & occidit illos. Item sequenti cap. & hic dicitur, quòd Ephraitę attulerunt capita Oreb, & Zeb ad Gedeonem trans Iordanem, & Gedeon ait quid tale facere potuit quale vos fecestis? Dicendum ergo, quòd isti viri erant quatuor viri principes Madianitarum, & duos ceperunt Ephraitæ apud Iordanem, & duos cepit postea Gedeon vltra Iordanem inter Nobe, & Iechaa, vt patet sequenti capitu. Quod autem sint quatuor distincti patet Psal. 82. cum dicitur: Pone principes eorum sicut Oreb, & Zeb, & Zebee, & Salmana. Differunt etiam nomina, quia v-

F nus horum vocatur Zeb, alius vocatur Zebee. *Et persecuti sunt Madian.* Scilicet Ephraitę erant apud Iordanem, & istas aquas prædictas, & cùm veniebant Madianitæ percutiebant eos: illi verò non curabant principaliter pugnare ne interim congregaretur totus Israel, & opprimeret eos simul, sed transibant aquas, dum percuterent, & sic trãsierunt Iordanem, & omnes aquas & occisi sunt multi de eis, & capti: nam tũc capti sunt duo principes eorum, scilicet Zeb, & Oreb, & cùm transissent omnes Madianitæ Iordanem, ipsi quoque Ephraitę transierunt post eos, vt rursum sequerentur eos a tergo, & occiderent. *Capita Oreb, & Zeb portantes ad Gedeonem trans fluenta Iordanis.* Hęc portabant in signum victoriæ magnę, scilicet quòd
G occidissent duos reges Madianitarum. Aliquis turbabitur in hoc, quomodo Ephraitæ præoccupauerũt Iordanem, scilicet antequam transirent Madianitę, & steterunt ibi occidentes de eis dum transibant, & postquam transierunt ipsi quoque Ephraitę transierunt. Quomodo ergo non habuerunt obuium Gedeonem, sed iuerunt ad eum trans Iordanem? Ex quo patet, quòd Gedeon transierat antequam ipsi venirent: sed tunc sequeretur inconueniens, scilicet quòd Gedeon transierat Iordanem ante Madianitas, quod falsum est, cùm persequeretur eos. Dicendum ergo, quòd Iordanis habebat plura vada, & Madianitæ fugientes diuisi sunt ad plura vada, vt facilius, & velocius transirent: Gedeon verò secutus fuit aliquam
H partem Madianitarum: & illa transiuit per aliquod vadum, in quo nõ erant viri Ephraitę, ideo postea iuerunt ad illum vltra Iordanem ferentes capita Oreb, & Zeb regum Madian.

CAPITVLVM VIII.

DIXERVNTQVE ad eũ viri Ephraim: Quid est hoc quod facere voluisti, vt nos non vocares cum ad pugnam per-
I geres cõtra Madian? Iurgantes fortiter, & prope vim inferentes. Quibus ille rñdit: Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis? Nonne melior est racemus Epharaim vindemijs Abiezer? In manus vestras Dominus tradidit principes Madian, Oreb, & Zeb. Quid tale facere potui, quale vos fecistis? Quod cũ locutus esset, requieuit spiritus eorum, quo
K tumebant contra eum. Cunque venisset Gedeon ad Iordanem transiuit eum cum trecentis viris, qui secum erant: & prę lassitudine fugientes persequi non poterant. Dixitque ad viros Soccoth: Date, obsecro, panes populo, qui mecum est, quia valde defecerunt: vt possimus persequi Zebee, & Salmana reges Madiã. Responderunt principes Soccoth: Forsitan palmę manuum Zebee, & Salmana in manu tua

sunt:

A & sunt, idcirco postulas, vt demus exercitui tuo panes. Quibus ille ait: Cum ergo tradiderit Dominus Zebee, & Salmana in manus meas, conteram carnes vestras cum spinis, tribulisque deserti. Et inde conscendens, venit in Phanuel: locutusque est ad viros loci illius similia: Cui & illi responderunt, sicut responderant viri Soccoth. Dixit itaque eis: cum reuersus fuero victor in pace, destruam turrim hanc. B

Dixeruntque. Descripta in præcedentibus hostium expugnatio. hic ponitur victoriæ perfectio quomodo, scilicet occisi fuerunt plures de Madianitis, & etiam reges eorum. Et diuiditur in septem partes. Primò ratione victoriæ ponitur quędam contentio; Secundò malignorum derisio ibi. *Cumque venisset Gedeon.* Tertiò hostium comprehensio ibi. *Zebee autem, & Salmana.* Quartò derisorum punitio ibi. *Reuertensque de bello.* Quintò aduersariorum occisio ibi. *Dixitque ad Zebee.* Sextò prędę diuisio ibi. *Et tulit ornamenta.* Septimò nascitur quædā hæc transgressio ibi. *Fecitque ex eo Gedeon.* C

An sit hęc aliqua mutatio, & an immediate facta post pręcedentia. Quest. I.

QVAERETVR circa primum an ea, quę habentur hic habeāt ordinem continuatum ad præcedentia, vel sit aliqua mutatio, & an fuerint hęc facta immediatè post pręcedentia. Ad primum dicendum quòd ordo continuatus est, quia supra ponebatur quomodo persecutus sit Gedeon principes Madiā, hic autem subditur qualiter comprehendit eos, & diuisit prędam, fecitque alia consequentia ad bellum, ideo necessariò sunt hęc post illa. Ad secundum dicē dum, quòd ista facta fuerunt immediatè post pręcedentia: nam dicitur supra quòd viri Ephraim cęperūt Oreb, & Zeb, & decollauerunt eos, duxeruntque capita ad Gedeonem transiens Iordanem. Hic autem ponitur contentio habita inter Ephraitas, & Gedeonem respectu huius belli: & fuit tunc facta quando obtulerunt ei capita Zeb, & Oreb, & sic non fuit mora aliqua vel interpositio inter ea, quę habentur pręcedenti cap. & hic. *Dixeruntquæ ad eum viri Ephraim.* scilicet cùm superbia quadam, & tumore protulerunt quærelæ verba. *Quid est quod facere voluisti.* Quasi dicat malum est, quòd fecisti. *Vt non vocares nos.* quasi dicerent nos vocandi eramus.

Quomodo Ephraitę dicunt se non vocatos. Quest. II.

QVAERETVR quomodo Ephraitę dicunt se non vocatos: nam pręcedenti cap. ponitur quòd Gedeon miserit nuncios in oēm montem Ephraim, & de aliis tribubus non ponitur quòd vocatæ fuerint. Respondendum quòd Ephraitę conqueruntur quòd non fuerint vocati a principio, cùm iuit Gedeon ad bellum, cùm factum est principale bellum: nā nūc non fuit bellum pręcipuum, sed persecutio hostium fugientium, & quia maior honor erat existentibus in præcipuo bello conquæsti sunt.

Cur Conquesti sunt Ephraitæ de Gedeone. Quest. III.

QVAERETVR vlterius cur conquesti sunt Ephraitę de Gedeone. Respondendum quòd hoc fuit quia putauerunt se contemni: erant enim superbi Ephraitę: ideo faciliter putabant se contemni, scilicet si non obseruarentur eis multę cęremonię honoris. Erat autem motiuum hui⁹ pręcipuum, quia Ephraim, & Manasse erant pars tribus Ioseph, sed Iacob pater Israelitarum ex priuilegio speciali fecit Ephraim, & Manasse esse duas tribus, & quamquam esset Manasse ætate Maior, Iacob benedicens posuit manum dextram super Ephraim, & dixit eum dilatandum ingentes, & Manasse solum in populos, & ꝙ minor ętate esset maior honore. Gen. 48. Ob hoc constitutus est Ephraim tanquā princeps, & sub eius vexillo erat tribus Manasse in deserto Nume. 2. capi. nunc autem quia Manasse erat maior secundum carnem contendebat interdum cùm Ephraim, de dignitate, & ob hoc quidquid agerent viri Manasse attendebant viri Ephraim, an in contemptum eorum agerent, vel ad preponendum se eis, & quia Gedeon erat de tribu Manasse supra 6. cap. & perrexit ad bellum, nō vocata tribu Ephraim, putabant Ephraitæ, ꝙ fecisset Gedeon in contemptum eorum, vt ipsi de Madianitas obtinerent victoriam, & viderentur maiores Ephraitis.

Quare potius Ephraitę conquesti sunt, quam alię tribus. Quest. IIII.

QVAERETVR, vlterius quare potius Ephraitæ conquesti sunt, quòd non vocati fuissent, quā alię tribus. Respondendum, quòd forte hoc factum est, quia non vocati fuerant primo ad bellum: nunc autem vocabantur ad fugam, in qua esset labor persequendo hostes, & non esset honor, quia non consequerentur inde magnā victoriam, sicut in bello principali. Sed hoc non stat, quia etiam alię tribus nō vocatę fuerūt a principio, & vocatę fuerunt postea, imò quod grauius est aliquę tribus repulsæ fuerunt a bello D prius, & postea vocatę fuerūt, scilicet Nepthali, Aser, Zabulon, Manasse: Ephraitas autem non decuit tunc nominari. Potissimum ergo quod commouebat Ephraitas erat: quia putabant quòd Gedeō, & viri Manasse egissent hoc in contemptum eorum. non erant autem aliquæ tribus, quibus cum tribu Manasse esset aliqua contētio super aliqua prælatione alterna sicut erat inter Ephraim, & Manasse: ideo isti potius conquesti sunt. Alia causa fuit, quia cum filij Manasse essent competitores sui, & obtinuissent nunc magnificam victoriam, scilicet quam Deus per illos exercuit, & non per Ephraitas inuiderūt eis Ephraitæ: quia noluissent, quòd in hoc viderētur excellentiores eis filii Manasse, si tamen Manassitę non obtinuissent nūc E in bello, vel non fuisset tam memoranda victoria non contendissent, quare non vocauerant eos: imò forte a principio, si vocasset eos Gedeon dedignati fuissent ire cum eo, ne subijcerentur ducatui filiorū Manasse. In Hebręo habetur. *Dixeruntque viri Ephraim.* Sed istud est per impropietatem idiomatis, in quo numeri, & personę, & aliæ proportionalitates non seruantur. *Iurgantes fortiter, & prope vim inferentes.* Idest cùm hæc dicebant viri Ephraim non proferebantur ea pacifice, sed cùm magno iurgio, & iniuriosis verbis, & quasi volentes inferre vim, idest facere bellum contra Gedeonem, quia non vocauerat eos. & sic vlciscerentur iniuriam suam.

An Ephraitæ peccarent iurgium contra Gedeonem facientes. Quæst. V.

QVAERETVR an Ephraitæ peccarent facientes iurgium contra Gedeonem. Respondendum, quod sic, quia ex sola superbia, & inuidia collatę victoriæ viris de tribu Manasse mouebantur, vt dictum est, sed quidquid propter ista fit peccatum est. Item quia nullam causam habebat vocare eos ad bellum, dux enim potest quos voluerit ad bellum vocare: fortè autem deuitauerat Ephraitas tanquam tumultuantes, & non benè sibi subiicibiles propter superbiam, ideo vocauit alios. Item Deus fecerat, q̄ omnes vocati recederent de bello prętér trecentos: quo ergo Ephraitæ poterant manere in bello? Intentio āt Ephraitarum erat, quòd ipsi omnes fuissent in bello, vt eis imputaretur victoria. Valde ergo iniustè agebant iurgantes contra Gedeonem: hoc enim solicitū habebant Ephraitæ prę superbia sua de desiderio honoris. Sic enim iterum contra Iephte Galaaditem tumultuati sunt dicentes: quare vadens in pugnam cōtra filios Ammō vocare nos noluisti, incendemus igitur te, & domum tuā igne infra 12. Et orta est ibi grauis seditio. *Et ille respondit.* Scilicet Gedeon respondit molliter: videns enim superbiam, & tumorem Ephraitarum noluit eis respondere iuxta stulticiam suā, sed blande, vt placarentur, alioquin necesse erat oriri durum bellum inter vtrosque, & fortè Gedeon habebat paucos de Manasse, Ephraitæ erant multi. Vel dato quòd posset præualere contra Ephraim noluit esse auctor effusi sanguinis in Israel. Etiam quia propter bellum intestinum, dimitteretur bellum hostile, & hoc graue peccatum erat, ideo vt sapiens respondit molliter. *Quid enim facere tale potui, vt vos fecistis.* Vidit, quòd Ephraitæ solum tumultuabantur desiderio honoris; & præ inuidia honoris, quem videbantur accepisse Manassitę, ideo vt quiesceret spiritus eorum ascripsit eis honorem. In Hebręo habetur. *Quid feci vt vos.* Quasi dicat, non feci ego aliquid laudabile, sicut vos. Istud refertur ad occasionem Oreb, & Zeb, quos occiderunt Ephraitę præcedenti cap.

An peccauit Gedeon dicens quid tale facere potui & cęt. Quæst. VI.

QVAERETVR an peccauit Gedeon dicens quid tale facere potui, vt vos, cum ipse maiora fecisset quàm Ephraitæ: quia ipse occidit duos reges potentissimos Madianitarum, s. Zebee, & Salmana. Sed dicendum, q̄ hoc non stat, quia Zebee, & Salmana nondum erant occisi, sed postea capti, & occisi sunt infra in litera. Dicendum tamen q̄ Gedeon Maiora fecerat, quā Ephraitę. Nam ipse cum trecentis viris non expauit consistere ante castra 135. millium: & tenuerunt buccinas, & faculas coram illis cum possent Madianitæ conuerti in eos. Etiam persecuti sunt semper Madianitas, ita vt propter eos Madianitę conuersis in alterutrū gladiis alterna se cęde truncabant. Gedeon tamen erat valde humilis, & fortè ex humilitate propria merita non mensurabat: nam humiliū ista conditio est, vt non respiciant quantū proficiunt, sed quantum a perfectione deficiunt non quid merētur, sed quid demerentur: bona autē aliorum humiles considerant, & appreciantur. Vnde actus Ephraitarum poterat attendere Gedeon tanquam laudabiles, & ad suos non attenderet, & diceret: quid tale potui agere, vt vos fecistis? quasi ipse nihil egisset, & illi magna egissent. Vel potest esse, quòd intelligatur hoc per hironiam, scilicet q̄ maiora essent gesta Gedeonis quā Ephraitarum: ipse tamen per quandam hironiam plus laudauit gesta Ephraitarum. Sed istud fm̄ non multum stat, quia tunc Ephraitę intelligentes se irrideri magis cōtristarentur, vt vim facerent Gedeoni: erat tñ intentio Gedeonis placandi, & non concitandi Ephraitas. Aliter potest dici, quòd istud intelligebat Gedeon a seipso, s. quid tale potui ego agere viribus meis quale vos fecistis, sed si aliquid feci illud viribus Dei egi, & hoc verum est, quia nō potuisset Gedeon viribus suis, & suorū capere duos principes Madian, s. Oreb, & Zeb cùm solum essent trecenti, sed ēt Ephraitæ non potuissent hoc agere viribus propriis, sed adiuti a Deo egerunt istis duobus modis, s. primo & tertio: non ergo mentiebatur Gedeon nec peccaret. Sed tamen nihil impedit dici, q̄ Gedeon sciens se maiora egisse, quàm Ephraitæ dixerit hoc illis nō ex humilitate, sed vt placaret illos, & hoc etiam modo, licèt esset mēdacium erat officiosum, s. ad tollendum scandalum, & solū peccabat venialiter, & melius erat illud dicere, quàm non dicere permittendo scandalum oriri. *Nonne melior est racemus Ephraim vindemia Abiezer.* Hic magis extollit Ephraitas dicens: melior est racemus Ephraim, idest modicum de Ephraim, quā vindemia Abiezer, idestquàm multum de tribu Manasse. Ista litera ponitur ad significandum excellentiorem esse tribum Ephraim tribu Manasse, & familia Gedeonis, vt sic Ephraitæ vidētes se de hac victoria magis laudari, quā Gedeon, qui erat præcipuꝰ auctor quiescerent. Et potest introduci dupliciter. Vno modo, q̄ racemus Ephraim, idest paucæ p̄sonæ de Ephraim erant meliores quā tota vindemia Abiezer, i. quā omnes viri de familia Abiezer: ista est familia, de qua erat Gedeon, vt patet supra sexto, & nominauit istam familiam, & non totam domum Manasse, ne videretur grauare familias alias Manasse subiiciendo illas in laude Ephratis: contra suam autem familiam confidenter loquebatur, putans quòd ex hoc non grauarentur. Vel quia Ephraitę putarent satis sibi esse ad suam exaltationem, quòd præponerentur familiæ, de qua erat Gedeon, qui erat victor. Vel fortè, quia illi trecenti viri, qui steterunt soli contra Madianitas erant de familia Abiezer, & istud est verisimilius. Aliter potest introduci litera, scilicet melior est racemus Ephraim, quàm vindemia Abiezer, idest paucę personę occisę ab Ephraim sunt maioris pōderis, quàm omnes quos occiderunt filij Manasse, & intelligitur hoc de Oreb, & Zeb regibus Madiā, quos occiderunt Ephraitę. *In manibus vestris tradidit Dominus principes Madian, Oreb, & Zeb.* Quasi dicat non habetis de quo contendatis mecum super bello: nam vos fecistis totum bellum, & habetis laudē illius, quia Deꝰ noluit tradere in manus meas principes Madiā Oreb, & Zeb: sed in manus vestras, in quo fecit vos laudabiliores. *Quid tale facere potui, quale vos fecistis.* Repetitio sententię est, sed non inutiliter, quia ponitur ad exaggerandum: nam in rethoricis magnam vim obtinet axaggeratio, quod potissimum conuenit passionatis, vel contra passionatos, qui leui persuasione ad appositum non flectuntur. Item supra posuerat istam propositionem, quam non probauerat: deinde probata ea per duas rationes repetit illam: sic enim sæpe habetur in multis locis scripturæ. *Quod cum locutus esset requieuit spiritus eorum, quo tumescebant contra eum.* Scilicet isti erant superbi, & nihil desiderabant nisi gloriam, & laudem, & erant inuidi, & nolebant, quòd ascriberetur alteri victoria: vtrunque fecit Gedeon. Nam primò laudauit Ephraitas super Manassitas. Secundo

Exaggeratio potissime conuenit passionatis.

eundò dixit non fuisse victoriam Manassitarum, sed Ephraitarum,& hoc dicto requieuit spiritus Ephraitarum, idest superbia, vel ira: sic accipitur Isa.2.c. Quiescite ab homine cuius spiritus in naribus eius, quia excelsus reputatus est ipse, idest cessate loqui cum homine, qui habet iram in naribus, quia superbus est: sic erant Ephraitę, scilicet superbi,& irati: & magis erat iste spiritus superbiæ quã iræ, quia dicitur: quo tumescebant contra eum, tumor autem ad superbiam pertinet.

Quare Gedeon non respondit directè Ephraitis. Quæst. VII.

QVAERETVR quare Gedeon non respondit directè Ephraitis: nam ipsi quærebant quare nõ vocauerat eos ad bellum. Respondendum, ꝙ nõ respondit directè, quia forte non habuit aliquam causã, quã honeste exprimere posset: nam forsitan Gedeon non vocauit eos, quia cognoscens superbiam Ephraitarum sciuit, quòd non subiicerentur ei, ideo noluit vocare eos, sed vocauit alias tribus: ista tamen causa non poterat conuenienter exprimi, quia magis concitarentur Ephraitæ. Vel forte non vocauit eos, quia credidit quòd non venirent dedignantes se subiicere viro de tribu Manasse. Et hoc etiam non poterat conuenienter exprimi in excusationem, quia semper concitarentur Ephraitę. Sed obiicietur contra hoc, quia postea vocati a Gedeone venerunt. Etiam ipse putauit ꝙ ad vocationem suam venirẽt, quia aliàs non vocasset eos. Respondendum, ꝙ non erat simile nunc, & a principio, quia prius Ephraitæ erant incerti de victoria, ideo nollent ire, nunc aũt cũ hostes erant profugi, & in persecutione, possent aliquid laudis, vel lucri consequi: ideo iuerunt: sic enim fecerunt cũ Iepthe: nam vocauit eos, vt adiuuarent eũ contra Ammonitas,& noluerunt: deinde cum Iepthe obtinuisset magnificam victoriam inuidentes insurrexerunt ĩ eum, dicentes: incendemus te,& domum tuã igne, quia non vocasti nos, infra 12.cap. Aliter dici potest, quòd forte Deus cauit hoc ad tollendas seditiones: nã illę tribus, quæ vocatæ fuerunt a Gedeone iussæ sunt a Deo recedere de bello in tabernacula sua. Si autem venisset trib⁹ Ephrain,& iussa fuisset recedere, habuisset ad magnam iniuriam putans, ꝙ Gedeõ fecisset ista de corde suo in contumeliam Ephraitarum, & non iussisset Deus,& tumultuarẽtur durè contra Gedeonem, quia maius erat repelli vocatos, quã non vocari: sic enim Israelitę de tribu Leui,& Ruben insurrexerũt contra Moysen,& Aaron propter summũ sacerdotium datũ Aaron, asserẽtes ꝙ non fecisset ista Moyses iussu Dei, sed de corde suo, vt honoraret cognatos suos,& tñ Deus mandauerat: in quo facta est magna seditio, Nu.16.ca. Itẽ dato ꝙ cõstaret Ephraitis, quòd Deus mandabat hoc, vidẽtes viros de Manasse prępositos eis, dolerent nimis,& tumultuarent prę superbia: non fuerunt ergo vocati. Nihil ãt horum respondit Gedeon, sed solũ laudauit Ephraitas,& remouens victoriam a Manassitis dedit eam Ephraitis. Ratio horũ est, quia Gedeon erat vir prudens,& voluit respondere ſm subiectam materiam: nam intendebat placare tumorem eorum, & tñ si respondisset directè, nequaquam potuisset placare Ephraitas, respondendo autẽ sic placabat: quia cum cognosceret eos superbos sciebat, quòd hoc lenimento egebant: ideo sic respõdit. *Cumq̃, venisset.* Hic ponitur secundum, s. malignorum derisio, quia non solũ non concesserunt petitionem iustam,& necessariam Gedeoni, sed etiam irriserũt eum ex malignitate,& dicitur. *Cumq̃, venisset Gedeon ad Iordanem.* Madianitæ præcesserant iã transito Iordane,& Gedeon videbat reliquisse eos tanquã iã nõ psecu-

A turus illos. Et hoc quia viri sui erãt fatigati,& nõ poterãt itinerare: & hoc potissimè prę fame, qđ patet ex sequẽtibus. Etiã qa viri, q ibant nunc cũ Gedeone erant solũ trecẽti,& dato ꝙ sequeret Madianitas, non auderet tangere illos, quia multi erant, scilicet quindecim millia, ideo oportebat, ꝙ expectaret Israelitas, quos vocauerat, vt omnes coniuncti irruerent super ęos. Etiam voluit prębere quandam securitatem Madianitis, vt facilius consequeretur eos, & sic factum est: nam Madianitæ putantes, quòd Gedeon omnino destitisset persequi illos, quieuerunt apud vrbem Nobe, velut nihil formidantes,& tunc irruit super eos Gedeon cum aliis Israelitis, vt patet in litera. *Transiuit eum.* Ad persequendum Madianitas, quia iam illi transierant Iordanem. *Cum trecentis viris, qui secum erant.*

B Isti trecenti viri erant, qui steterant cum eo tenentes tubas,& lampades, & hi soli veniebant nunc cum illo: nam alij quos ad vocandum miserat nondum venerant. *Et præ lassitudine fugientes sequi non poterat.* Fuerant enim lassi ex magno labore totius noctis precedentis, quã insomnem duxerant. Etiã quia persecuti fuerãt hostes per magna spacia terrarum breuissime. Increbuerat ẽt eis fames, ideo vt vtrunq; incõmodũ tolleretur egebant cibis, vt confortato stomacho possent persequi hostes. In hebræo habetur. *Et præ lassitudine persequens fugientes.* Sed quia ista litera non vr̃ facere sensum determinatum, litera nostra posuit clarius dicens; prę lassitudine fugientes persequi non poterant. *Dixitq̃, ad viros Soccoth.* Ista est quædam ciuitas, & non est locus, in quo castrametati sunt Israelitæ exeuntes de Aegypto, vt patet Nu.33. quia locus ille est intra Aegyptum, qa est ante mare rubrum,& est prima mansio Israelitarum, vt patet Exo.12.& Nu.13.c. sed est quædam ciuitas in terra duorũ regum Amorrhęorum, quæ fuit duarũ tribuũ & dimidię,& cessit in sortem tribus Gad, vt patet Ios.13. Et vocatus est locus iste Soccoth, quia quãdo venit Iacob de terra Mesopotamiæ in terrã Chanaan fixit ibi tabernacula, vt patet Gen.33.c.& est locus iste apud Iordanem: nã trãsito Iordane cùm Gedeon,& viri sui famescerent, illico petiit panes a viris Soccoth. *Date obsecro panes populo, qui mecum est.* Petijt confidenter Gedeon panes, ar-

C *(margin: Soccoth quid sit.)*

D bitrans quòd viri Soccoth non negarent illos, cùm psequerentur cãm reipublicę. In hebręo habetur: Date panes populo, qui est ad pedes meos, i. populo qui sequitur in itinere vestigia mea.& idem est. *Quia valde defecerunt.* Scilicet prę lassitudine,& fame. *Vt persequi possimus Zebee,& Salmana reges Madian.* Isti duo erãt pręcipui reges Madian, quos persequebatur Gedeon.

Quomodo Madianitæ cùm essent vnus populus habebant duos reges. Quæst. VIII.

QVAERETVR quomodo Madianitæ cùm essent vnus populus, habebant duos reges: nam alię gẽtes vnicum habebant, sicut Ammonitę vnum,

E & Moabitę vnum. Respondendũ, quòd terra Madianitarum quamquã non esset maior aliis gentibus: tñ habebat plures reges: habebat.n. quinq; reges paruos, vt patet Num.31.s. Sur, Resem, Heui, Vr,& Rebe, qui occisi sunt qñ Israelitæ iuerunt ad pugnãdum ꝯtra Madianitas,& quia isti reges erant parui, vocabãtur interdum duces: sic patet Iosue 13. vbi istimet vocantur duces: sic enim erat de regibus Philisthinorum, qui erant quinque reges paruuli,& vocantur quinque reguli Iosue 13.& vocantur quinque duces, vel satrapę primo Reg. sexto capitu. isti reges Madian, quia parui erant semper erant aliqualiter subiecti regibus terrarum vicinarum: vnde viuente rege Sehon, qui dominabatur in Esebon, isti quinq; reges seruiebãt ei,

& vocabantur duces eius, vt patet Iosue 13. deinde mortuo eo subiecti fuerunt regi Moabitarum: vnde assistebant ei in omnibus cōsilijs: & ipse mittebat eos in nuncios quò volebat, vt colligitur Nume. 22. intantū ꝙ quando fœminæ Moabitarum exponendę fuerūt Israelitis, vt ꝑ eas auerterentur a Deo, filia nobilissimi regis Madian fuit vna de expositis, vt patet Nu. 25. Sic autem nunc dicendum, quòd erant quinque reges: in terra Madian, & duo illorum erant Zebee, & Salmana, de quibus dicitur hic: & erant pręcipui reges: alii duo erant Oreb, & Zeb quos apprehenderunt Ephraitę. Quod patet, quia vocantur principes Madian supra in litera, nec obstat, quòd vocentur duces, vel principes solū, quia sic etiam quinque reges Madianitę, qui erant tempore Moysi, vocabantur reges Nume. 31. & duces Iosue 13. Cùm autem obiicitur quòd erat vna gens, & habebat multos reges. Dicendum, ꝙ hoc sic accidebat in aliis regibus aliarum gentium: nam Philistini vna gens erat, & tamen septem reges habebat, Iosue 13. et in terra Chanaan solū erāt septem populi, s. Chananæi Heuęi, Hethęi, Iebusęi, Gergesęi, Pherezæi, Amorrhęi: & tamē isti hēbant plures quam 40. reges. Nam in bellis factis per Iosue occisi sunt 31. reges, qui numerantur Iosue 12. *Respōderuntque ei viri principes Soccoth.* Isti responderunt noīe totius populi, quia ex dispensatione & arbitrio istorum pendebat totus populus: & ob hoc Gedeon qñ voluit punire viros Soccoth, inquisiuit solū ꝑ noībus principum & seniorum, & hos solū puniuit infra in litera. *Forsitan palmę manuum Zebee, & Salmana in manu tua sunt.* Idest nunquid comprehendisti eos, & tenes manus eorum in manibus tuis, & ob hoc quasi bene meritus petis, vt demus tibi panes: quasi dicat, nihil ad huc fecisti: quando tenueris eos, poteris petere panes. Erat autem ista irrisio magna: & volebant innuere viri Soccoth, quòd Gedeon frustra conabatur, scilicet quòd non posset capere Zebee, & Salmana, quia illi iam cùm velocitate pręcesserant fugientes. Etiam quia multi erant, Gedon autem & viri sui erant pauci. Et ad hoc respondit Gedeon dicens, quòd quādo Deus traderet eos in manus eius, puniret seniores Soccoth. *Et iccirco postulas, vt demus exercitui tuo panes.* Potest dupliciter intelligi: vno modo quòd dicerent Soccothitæ: nunquid tenes iam conprehensos viros Madian, & ob hoc tanquam aliquid boni egeris petis panes pro exercitu? Alio modo quòd Soccothitæ intelligerent, ꝙ si verisimile esset, quòd Gedeon posset capere reges Madian, ita ꝙ prope esset, vt caperet eos, istud erat, vt daretur ei cibus, quia aliquod bonum prosequebatur, nunc tamen non erat verisimile, quod posset capere reges illos, quia nimis effugerant, ideo frustra petebat panes sibi dari, & est sensus; nunquid palmæ manuum Zebee, & Salmana in manibꝰ tuis sunt, i. nūquid prope est, vt teneas manus virorum illorum in manu tua? nā quod prope est, inesse videt: & ad istū ſm sensum magis refertur rñsio Gedeonis.

An viri Soccoth, & Phanuel peccauerint sic respondendo Gedeoni. Quæst. IX.

QVAERETVR, an viri Soccoth, & Phanuel peccauerint sic respondendo Gedeoni. Dicendum ꝙ peccauerunt. Primò quia denegauerunt id, ad quod tenebantur: nam Gedeon & viri sui prosequebantur causā publicam, quę ad viros Soccoth, & Phanuel, & totius Israel cōis erat, ideo tenebantur oēs Israelitę prouidere eis, & ad quemcunque locum venissent, debebant recipere quod peterent, & si viri de loco illo grauarentur dando bellatoribus multa de necessariis, postea sibi satisfieri dēbat ab aliis populis.

F Semel tamen illi tenebant pugnatoribus offerre necessaria petita: nam non tenebantur bellatores viuere suis expensis, quia nemo cogit suis stipendiis militare 1. Corin. 9. Item peccauerunt, quia missis a Deo non succurrerūt: nam qui recipit missum a Deo dicitur recipere Deū: & qui illū expellit, Deū expellit, vt patet Mat. 10. s. Qui vos recipit me recipit, & qui vos spernit me spnit: sed expellere Deū peccatū est, ergo cū Deꝰ misisset istos pręcedenti cap. & hoc constaret viris Soccoth, cùm scirent fugisse Madianitas, peccabant grauiter non dando istis petita. Item isti peccauerunt contra naturam vel humanitatem, quia iuxta Aristo. 4. Ethi. in fine inhumanum est auxilitorem expelli: sed Gedeon & viri sui erāt auxiliatores imò saluatores
G totius Israel: ideo inhumanè agebant isti, quia non dederunt eis saltem cibos. Item quia licet dominus tenetur suo negociorum gestori satisfacere de vtiliter gestis, & administratis etiam si ipse non iusserit: ergo cùm Gedeō, & viri sui valde proficuè administrassent negocia totius Israel occidēdo hostes eorum, & expellendo eos de terra tenebantur eis omnes Israelitæ, & singuli. Item peccauerunt, quia viri isti erant lassi pręfame, & non poterant persequi hostes, & oportebat eos cito fame perire, nisi quis eis cibos daret: ergo saltem propter extremam necessitatem, quæ eis imminebat, tenebantur viri Soccoth dare illis cibos. Item peccauerunt illudendo, quia quicunque verbum cōtumeliosum animo iniuriandi profert, mortaliter pec
H cat: sed isti protulerunt verba pungitiua, & amara contra Gedeonem, ergo peccauerunt. Item non solùm illi illudebant Gedeoni, sed etiam Deum contēnebant: quia dicentes, forte manus, vel palmę Zebee, & Salmana in manu tua sunt, innuebant, quòd ridiculum erat persequi illos, quia nunquam posset capere eos, sed in hoc contemnebant Deū, & desperabant valde irrationabiliter: nam cùm Deus tradidisset totā multitudinem Madian, s. 135. millia in manus Gedeonis, ipso nihil agente, quid mirum erat, quòd nūc paucis fugientibus cum Zebee, & Salmana traderet Deꝰ illos in manus Gedeonis? Valde ergo peccauerūt isti viri. *Quibus ille respondit.* Ista responsio fuit cōminatio mali inferendi. *Cùm ergo tradiderit Dominus Zebee, &*
I *Salmana in manus meas.* Idest vos irridetis dicentes, ꝙ frustra persequar Zebee, & Salmana, ego autem confidens, quòd Deus tradet eos in manus meas, prænuncio vobis, quòd quando hoc fuerit, ego puniam vos, vt patet in litera. Gedeon expertus Dei misericordiam, & bonitatem, s. quòd tradidisset in manus eius tantam multitudinem a principio ipso non pugnāte, confidebat nūc certissimè, quòd traderet reges duos in manus eius. *Et cum reuersus fuero victor in pace.* Scilicet post factam pugnam, & captos vel occisos reges ego redibo in pace, scilicet non vulneratus, quia Deus liberauit me, & exercitū meum. *Conteram carnes vestras spinis tribulisque deserti.* Scilicet extendam vos super spinas, idest vepres vel paluros, & tribulos deserti, s. tribu
K los valde pungentes plusquam tribuli camporum: & non solùm cōtriuit carnes, sed etiam combussit viros istos, vt asseritur, & infra videbitur.

An iustè poterat Gedeon istam pęnam infligere viris Soccoth, scilicet conterere carnes eorum tribulis deserti. Quæst. X.

QVAERETVR an iustè poterat Gedeon istam pęnam infligere viris Soccoth. Respondendum, quòd ad hoc, ꝙ pęnam aliquis alteri iustè infligat, necesse est tamen considerari primum si peccauerit. Secundum si peccatum tantam exigat pęnā, quātā infligitur. Tertium vt iurisdictionem ad illā infligen-

fligendam habebat. Quartum possumus addere, scilicet quòd bona intentione moueatur, qui pęnam infligit: sed istud magis extrinsecum est, quia non est ad hoc, quòd pęna iustè inferatur, sed ad hoc, quòd inferens non peccet quantum ad Deum. De primo patet, quia pęna directè debetur pro culpa, & licèt aliqui casus sint speciales, in quibus punitur quis sine culpa, & perdit priuilegium suum, quos notat glo. in decre. dist. 22. cap. renouantes: tamen contrarium est regulariter, & potissimum in pęna capitali, nunquam quis capite punit, nisi pro culpa sua, nec ad hoc est aliquis casus specialis in contrarium. De secundo patet, quia cum pęna detur pro peccato, debet ei commēsurari, sicut medicina morbo: nam pœnæ sunt medicinę peccatorū, vt patet 2. Ethi. medicina tamen si non est contemperata morbo, vt quia est excedens: non solùm corrumpet morbum, sed etiam naturam. Etiam sicut alicui sine culpa pęnam infligere peccatum est, ita vltra debitum peccati infligere est malū: ideo dicitur Deuter. 25. iuxta mensuram delicti erit, & plagarum modus, & Apoc. 18. dicitur: quantum glorificauit se in deliciis suis, tātum date illi de tormento. De tertio patet, quia si quis non habeat iurisdictionem, & punire velit aliquem delinquentem, peccat grauissimè, vsurpando sibi iurisdictionem, & committit crimē cōcussionis agens tanquam iudex, cùm non sit iudex, & per istud turbatur nimis respublica: vnde non solùm in alienis peccatis, sed etiam si quis mihi iniuriam, aut damnum intulerit, nō possum aliquam partem pęnæ illi infligere, nisi fortè repellendo vim in continenti, & cùm moderamine tutelę inculpatæ. De quarto patet, qa ad hoc ꝙ aliquis corā Deo liber sit, non oportet quòd solùm aliquid bonum agat, sed etiam ꝙ ex bona intentione: nam in moralibus actus accipiunt speciem, & perfectionem ex fine. De hoc Deu. 16. dicitur: iustè quod iustum est persequeris. i. non solū tractabis negotia, quæ iusta sunt, sed etiā, quæ iusto animo: oīa hæc erant in præsenti. De primo patet, quia viri Soccoth, & Phanuel peccauerunt non dando panes, & irridendo Gedeonem, vt supra probatum est. Secundū patet, quia peccatum istud erat ex multis causis, quę supra declaratę sunt, & potissimè, quia notoriè impediebant vtilitatem totius populi nolentes succurrere in necessitate viris, qui persequebantur hostes totius populi, & tanta bona egerant, & pręsertim, quia contempserant, & illuserant principem populi Dei contumeliam, vel maledictionem inferendo, lex tamē vetuit dicens. Diis non detrahes, & principi populi tui non maledices: Exo. 22. ideo cum a lege non esset taxata pęna pro talibus delictis, poterat iudex arbitrari, quid ęquum esset, & manifestum est, quòd crimina tā scandalosa, & detestabilia morte plectenda erant. Tertium patet, ꝙ potuit Gedeon iuste imponere hanc pęnam, quia ipse habebat iurisditionem: nam Deus suscitauerat eum in iudicem, supra sexto cap. & patet 1. Reg. 12. iudices aūt huiusmodi habebat potestatē delinquentes oēs puniendi, cùm essent principes populi. Quartum patet, quia Gedeon poterat agere hoc bono zelo: non.n. habemus probationem, ꝙ bono zelo non egerit Gedeon, sed aīo vindicandi, sed in istis, quę occulta sunt potius est iudicandum bonum quā malum, imò nunquam est iudicandum, nec suspicandū, nisi appareat: sic patet extra de Regu. iur. cap. estote. & nullus pręsumitur deliquisse, nisi probetur. In Gedeone aūt suberat causa, vt ipse posset hoc agere non aīo vindictę, sed quia ipse erat iudex totius populi, & sua intereat punire oēs delinquētes, ideo vt non relinqueretur tantum crimen impunitum, quod esset scādalum puniret eos: potissimè, quia cedebat istud crimen manifeste in Dei iniuriam, & quamquam in-

A iuriam suam posset remittere Gedeon, tamen non debebat remittere iniuriam Dei. Item quia, quamquam principaliter fuisset offensus Gedeō hic quā viri, qui cū eo erant, tamen etiam ista erat offensa sociorū suorum, & illam nō poterat ipse remittere, sed ad petitionem eorum tenebatur procedere ad pęnam contra viros Soccoth, & Phanuel: patet ergo, ꝙ iustè potuit Gedeon pęnam istam infligere. *Et inde conscendens venit in Phanuel.* Idest quia viri Soccoth malè responderunt, venit Gedeon ad viros Phanuel: iste locus est magis ad Orientem quàm Soccoth contra terram Madianitarū, vnde erat iter Gedeonis de Soccoth in Phanuel ad cōsequendum Madianitas: est.n. Phanuel quidam locus ad Orietem Iordanis, qui sic vocatus est a Iacob

B quādo veniebat de Mesopotamia, quia ibi luctauit cū Angelo, & vocatur Phanuel. i. facies Dei: qđ Hebręus vocat piniel: nam dixit ibi Iacob, vidi dominum facie ad faciem, & salua facta est aīa mea Gen. 32. ca. *Locutus que est ad viros loci illius similia.* Scilicet ꝙ darent panes exercitui, quia defecerat fame, & lassitudine, & non poterant persequi Madianitas sicut locutus fuerat ad viros Soccoth. *Cui & illud responderunt sicut responderant viri Soccoth.* Scilicet negauerunt dare cibos, & irriserunt Gedeonem, dicentes: forsitan palmæ Zebee, & Salmana in manu tua sunt, erant enim viri isti pessimi Belial nescientes Deum, & omne bonum, & equum. *Dixitque eis cum reuersus fuero victor in pace.* Isti peccauerunt sicut viri Soccoth, ideo merebantur similem pę-

C nam, & comminatus est eis Gedeon talia dicens: cum reuersus fuero victor in pace, quia hoc certissimè sperabat Gedeon.

Quare dixit, destruam turrem hanc. *Quæst.* X I.

QVAERETVR quare dixit, destruam turrem hanc. Aliquis dicet, ꝙ hoc comminabatur eis in pęnam ipsorum: erat.n. quædam turris pulchra, & fortis in loco Phanuel, quā destrui pęna erat viris loci, ideo in pęnam dixit, destruam turrem hanc. Sed hoc non stat, quia ista nō erat pęna directa, scilicet, quòd si viri peccarent, destruerentur muri solum. Item non stat, quia non solùm Gedeon subuertit turrem Pha-

D nuel, sed etiam occidit habitatores eius, vt patet infra Dicendum ergo videtur, ꝙ hic subticeatur aliquid. s. quòd cùm male respondissent Phanuelitæ, Gedeō diceret eis, ego vos occidam, vel infligam talem aut talem pęnam, & tunc Phanuelitæ irridendo replicarēt non timemus te, nec quemuis habentes turrem hāc, & tunc dixit Gedeon, ego subuertam etiam turrem hanc. Ista sententia confirmatur ex his, quæ habētur infra, cū non solū Gedeō euertit turrem, sed ēt occidit viros: & verisimile est, ꝙ sicut fecit ita prædixisset.

Zebee autem, & Salmana requiescebant cum omni exercitu suo. Quindecim enim

E millia viri remanserant ex omnibus turbis Orientalium populorum cęsis centū viginti millibus bellatorum, educentium gladiū. Ascendensq; Gedeon per viam eorum, qui in tabernaculis morabantur, ad Orietalem partem Nobe, & Iecbaa, percussit castra hostium, qui securi erant, & nihil aduersi suspicabantur. Fugerunque Zebee, & Salmana, quos persequens Gedeon cōprehendit, turbato omni exercitu eorum. Reuer-

tensque de bello ante solis ortum, apprehendit puerum de viris Soccoth: interrogauitque eum nomina principum, & seniorum Soccoth, & descripsit septuagintaseptem viros. Venitque ad Soccoth, & dixit eis: En Zebee, & Salmana, super quibus exprobrastis mihi, dicentes: Forsitan manus Zebee, & Salmana in manibus tuis sunt, & idcirco postulas vt demus viris qui lassi sunt, & defecerunt, panes. Tulit ergo seniores ciuitatis, & spinas deserti, ac tribulos, & contriuit cum eis atque comminuit viros Soccoth. Turrim quoque Phanuel subuertit, occisis habitatoribus ciuitatis. Dixitque ad Zebee, & Salmana: quales fuerunt viri, quos occidistis in Thabor? Qui responderunt: Similes tui, & vnus ex eis, quasi filius regis. Quibus ille respondit: fratres mei fuerunt filij matris meæ. Viuit Dominus, quia si seruassetis eos, non vos occiderem. Dixitque Iether primogenito suo: Surge, & interfice eos. Qui non eduxit gladium: timebat enim, quia adhuc puer erat.

Argo nautarum nauigatio.

Zebee autem. Hic ponitur secundum huius capi. s. aduersariorum comprehensio: nam Gedeon persequens reges Madian irruit super eos. *Zebee autem, & Salmana requiescebant cum omni exercitu suo.* Isti erant duo reges Madian, qui relicti fuerant: nam duo alij, scilicet Oreb, & Zeb occisi fuerant apud Iordanem ab Ephraitis, vt patet præcedenti capi. & ibi declaratum est. De quinto rege Madian nō patet quid factum sit, sed forte periit in bello cum Madianitæ in se conuersi mutua se cęde truncabant: isti autem duo requiescebant cum omni exercitu suo, scilicet cum illis, qui relicti fuerant de superiori interfectione, putantes, ꝙ iam non persequerentur eos Israelitę: cùm transito Iordane neminem vidissent post se venientem. In Hebræo dicitur. *Zebee, & Salmana in carcor cum exercitu suo.* Et est carcor nomen proprium loci, & est inter Nobe, & Iecbaa, scilicet aliquis campus, in quo erat iste exercitus: litera autem nostra posuit, quiescebat, non curans exprimere nomen loci. *Quindecim millia virorum enim remanserant ex omnibus turmis Orientaliū populorū.* Idest nunc in Exercitu Salmana, & Zebee solum erāt 15. millia virorum, quia de omnibus populis Orientalibus, scilicet Madianitis, Amalecitis, & reliquis, solùm manserant 15. millia: erant autem a principio in castris Madianitarum 135. millia virorum, quod patet, quia dicitur, quod perierant 120. millia, & nunc manebant 15. millia: ergo erant simul centum triginta quinque millia. *Cesis centum viginti millibus bellatorū educentium gladium.* Isti fuerant occisi alternis gladiis putantes se occidere hostes: vnde dicitur supra præcedenti capitu. quòd alterna se cęde truncabant. De istis quasi omnes perierant hoc modo: rari autem ad Iordanem occisi fuerant ab Ephraitis, quando occisi sunt duo viri principes, scilicet Oreb, & Zeb, vt præcedenti cap. *Ascendens autem Gedeon per viam eorum, qui in tabernaculis morabantur*. Scilicet de vrbe Phanuel ascē-

Carcor quid sit.

F dit per viam hanc vsque quo inuenit Salmana, & Zebee cum viris suis: & differunt quidam habitantes in tabernaculis, quia in sorte tribus Gad in terra Galaad erant quædam gentes habitantes per agros diffuse in tabernaculis portatilibus, & non habebant aliqua loca munita, nec domos, & ista fuit olim vita pastorum, & multi de Africanis vtuntur hoc modo manendi in tentoriis sine certo loco: & per viam istorum transiuit Gedeon de Phanuel versus vrbem Nobe, quousque reperit Madianitas. *Ad Orientalem plagam Nobe, & Iecbaa*. Scilicet Madianitę quiescebant in aliquo campo, qui erat ad Orientalem partem respectu istorum locorum. Et est Nobe ciuitas, in qua fuit sanctuarium postquam ablatum est de Silo mortuo Eli summo sacerdote, & mansit G ibi tempore Saulis, ipse autem occidit sacerdotes, & deleuit vrbem, primo Reg. 22. & inde translatum est sanctuarium in Gabaon. *Percussitque castra hostium, qui securi erant*. Scilicet quiescebant in campo tanquā securi: nam licet mala passi fuissent, tamen iam putabant se securos, eo quòd transito Iordane neminē de Iudęis viderunt se persequentem, & sic putauerunt futurum, scilicet quòd iam non persequerentur eos. *Et nihil aduersi suspicabantur*. Scilicet non suspicabantur hostes sup se incursuros, vel quòd aliàs possent eis aliqua mala insurgere. *Fugeruntque Zebee, & Salmana.* Isti duo reges soli de Madianitis superfuerant occisis iam tribus regibus, cum istis erat exercitus 15. milliū H virorum: & videntes Hebręos super se ireuere, fugerunt reges cum exercitibus suis. *Quos Gedeon persequens comprehendit turbato omni exercitu eorum*. Idest Gedeon persecutus fuit eos, & perueniens ad eos impetū egit in illos, tunc conturbatus est totus exercitus Madian, & pauerunt sicut prius quando audierunt clangorem buccinarum, & viderunt lampades, & non se potentibus prę turbatione defendere, cępit Gedeon viuentes duos reges Madian: de aliis autem credendum est, quod multos occiderit, quia aliter non occurreret ei capere duos reges. hoc satis litera innuit dicens, turbato omni exercitu eorum, scilicet cladibus inuoluto, & fugato, comprehensis autem duobus regibus non curauit Gedeon persequi reliquos I fugientes: tum quia parui momenti illi ęstimabantur comprehensis regibus, tum quia iam non posset Gedeon consequi illos: & laboraret nimis persequendo eos, quia illi iam fugerent totis viribus nullam expectantes securitatem. *Reuertensque de bello*. Hic ponitur quartum, scilicet derisorum punitio, scilicet quia viri Soccoth, & Phanuel qui deriserant Gedeon persequentem Madianitas, ab ipso puniti sunt. *Reuertensque de bello*. Scilicet de persecutione Salmana, & Zebee. *Ante solis ortum apprehendit puerum de viris Soccoth*. Ista determinatio ante solis ortū, potest referri ad duo, scilicet ad (Reuertens) vel ad verbum (apprehendit) Primò modo est sensus; quando cessauit Gedeon persequi Madianitas & reuersus est, erat ante K solis ortum, scilicet in aurora; & sic apparet quòd irruerat super Madianitas per noctem dormientes in campo: & sic poterat faciliter turbare exercitum eorum vt supra dicitur Vel refertur ad apprehendit scilicet quod quando reuertebatur de bello, venit ad Soccoth ante solis ortum: & apprehendit quendam puerum de viris Soccth. Iste forte erat aliquis pastor, qui dormiebat in agris, ideo non introeundo in vrbē potuit tenere illum Gedeon. Sciendum tamen ꝙ iste non erat paruus puer, sed aliquis vir discretus: quilibet tamen iuuenis vel seruiēs vocatur puer modo veteris testamenti: sic vocatus est Absalon puer 2. Re. 18. scilicet, est ne pax puero Absalon? & tamen ipse tūc erat quasi triginta annorum, vt declarabitur ibidem. Etiā

Punitio Socchotarum.

omnes viri Dauid vocantur pueri primo Regũ 21. & 25. cap. & tñ erant viri, & aliqui erant senes, vel quasi. Quod iste esset iuuenis discretus patet, quia sciuit discernere nomina principum & nominauit 77. vt patet in litera. *Interrogauitque eum nomina principum, & seniorum Soccoth.* Pro his interrogauit, quia nolebat occidere vel punire omnes viros vrbis, sed solùm eos, qui irriserunt eum dicentes: forsitan palmę manuum, & cętera. Isti autem fuerant principes, & seniores Soccoth, ideo horum solũ nomina scripsit ad occidẽdũ. *Et descripsit septuaginta septẽ viros.* Scilicet quia tot erãt principes, & seniores Soccoth, quorum iussu, & consilio regebatur vrbs Soccoth.

Quare inquisiuit hęc nomina a puero in agro, & non in vrbem introiuit. Quęst. XII.

QVAERETVR quare inquisiuit ista nomina a puero in agro, & non introiuit in vrbem, quia ibi magis potuisset informari qui erant rei huius criminis, & occidisset illos. Respondendum quòd ad plenam informationem non fuit necesse, quòd introiret Gedeon vrbem, quia ipse sciebat qui erant delinquentes, scilicet quòd peccauerant principes & seniores vrbis: sed non sciebat nomina eorum, ideo non oportuit, quod introiret in vrbem, quia nomina principum scire poterat. Si autem dubitasset de personis, quę fuissent tunc, debuisset introire in vrbem ad faciendum inquisitionem. Item non solùm non erat necesse introire in vrbem, imò erat valde nociuum, quia si quęreret Gedon in vrbe, qui erant principes, & seniores per quos regebatur vrbs, testes corrũperẽtur, & paucos proderent, sed imponerent totam culpam vni, vel duobus, vt illi soli morerentur, nunc ãt cùm puer extra Soccoth nesciret ad quid Gedeon ista quęreret, diceret ei veritatem. Et sic factum est: vnde cautela magna fuit extra vrbem a puero petere. *Venit que ad Soccoth, & dixit eis.* Scilicet senioribus & principibus Soccoth. *En Zebee, & Salmana.* Idest ecce videtis eos: propter hoc duxit Gedeon viuentes Salmana, & Zebee, vt conuinceret malitiã virorum Soccoth, qui putauerant quòd non possent capi: & si occidisset illos Gedeon cũ aliis in loco, in quo cæpit eos, negarẽt viri Soccoth captos fuisse Salmana, & Zebee, & sic maneret nõ conuicta malitia illorum, nunc ãt conuincerentur & erubescerent. *Super quibus exprobrastis mihi.* Scilicet irridendo me, ꝙ nõ possem capere eos, & quòd frustra conarer, & peterem panes. *Dicentes. forsitan manus Zebee, & Salmana in manibus tuis sunt.* Idest ita petis panes, quasi aliquid boni fecisses, propter quod mereris panes tenendo Zebee, & Salmana in manibus. Vel ita petis panes pro exercitu ad persequendum Zebee, & Salmana tanquam propinquum esset, quòd caperes eos, & teneres manibus: nam nõ est prope: imò irridebatur Gedeon tãquam stultè ageret. *Et idcirco postulas, vt demus panes viris, qui lassi sunt, & defecerunt.* Quasi dicat stultè petis, quia nec tu, nec viri isti, qui panes volunt, nihil proficietis persequendo Zebee, & Salmana. *Tulit ergo seniores ciuitatis.* Scilicet principes & seniores: nam omnes intelliguntur nomine seniorum, & peccauerãt omnes hi, vt patet supra in litera. *Et spinas ac tribulos deserti.* Spinę fortè sunt ruborum, vel aliorum arborum, aut lignorum habentium aculeos, sicut est in Rhamnis: tribuli sunt deserti, scilicet quidam tribuli duri nimis, & habentes longos, & grossos aculeos, sicut sunt palniri. *Et contriuit cum eis.* Idest contriuit istos tribulos, & spinas in carnibus virorũ Soccoth, & iste erat durus cruciatus. *Atq; cõminuit viros Soccoth.* Idest totaliter deleuit illos.

A *An Gedeon occiderit hos viros Soccoth ipsis cõtritis spinis. Quæst. XIII.*

QVAERETVR an Gedeon occidit istos viros Soccoth postquam cõtriuit eos spinis, vel solùm afflixit eos infixis spinis. Respondendum ſm quosdã ꝙ puniti solũ fuerunt tribulis & nõ morte, quia tunc pro eodem delicto punirentur bis, sed est contra id, quod habetur Naum primo: non iudicabit dominus bis in idipsum, idest non puniet bis pro eadem re. Sed dicendum quòd non solùm contriuit tribulis, sed ẽt occidit, vt patet ex litera, cùm dicatur quòd contriuit eos tribulis, & spinis, & cõminuit. Conterere. n. refertur ad tormentum inflictum per spinas, & tribulos: comminuere verò ad mortem, sicut si dicatur
B delere, alioquin frustra poneretur comminuit. Item ęqualiter peccauerunt viri Phanuel, & Soccoth, vt patet supra in litera, cùm dicitur quòd petiuit panes Gedeon a viris Phanuel, & responderũt sicut viri Soccoth: ergo pænæ debuerunt esse ęquales, sed viri Phanuel occisi sunt, & turris eorum subuersa est, vt patet infra in litera, ergo etiam seniores & principes Soccoth occisi sunt. Ad rõnem in contrarium dicendum quòd nõ stat, quia illud intelligitur quando pro eodem peccato pęna sufficiens inflicta est, quia tunc nihil repetetur, alioquin poterit quis puniri etiam mille pęnarum modis, vt omnes simul æquiualeant culpæ peccati. Sic declarat Ieronymus Naũ, & habetur 4.
C sen. dist. 15. sic etiam fit communiter in omnibus pęnitẽtiis inpositis: nam cùm imponantur penitẽtiæ paruæ, punitur hic homo pro peccato, & adhuc manet ei pæna toleranda in purgatorio: sic fuit hic, quia pæna prior in tribulis & spinis non fuit sufficiens pro peccatis virorum Soccoth, iõ addita fuit eis pęna mortis.

An Gedeon se habuerit hic crudeliter torquendo viros Soccoth spinis & cætera. Quæst. XIIII.

QVAERETVR vlterius, an Gedeon se habuerit hic crudeliter torquendo viros Soccoth spi-
D nis, & tribulis, deinde occidendo eos: nam videtur quòd suffecisset eos occidere. Respondendum, quòd non fuit crudelitas, sed datum est tantum de pœna quantum expediebat: nam quædam crimina sunt, in quibus solùm oportet ipsos reos occidi, ne aliquid vltra simile agant: sicut in homicidio, & furto, & adulterio, vel similibus. Alia autem sunt crimina, in quibus non solùm opus est puniri ipsos delinquentes, sed etiam dari exemplum cęteris, ne talia agant: & in istis oportet pręter mortem ipsorum delinquentium fieri aliquid durum, vt cęteri terreantur: & sic est in peccatis, vbi contemnitur maiestas principis, & vbi contemnitur auctoritas Ecclesiæ, & similibus: sic enim fuit de Dauid: qui misit nuncios ad consolan-
E dum Anon regem Ammonitarum super morte patris, & ille rasit dimidiam partem barbæ, & scidit vestes eorum vsque ad nates, secundo Regum decimo, & Dauid postea subiiciens eos diuersis tormentis subegit illos, scilicet serrauit illos per medium, & duxit super eos carpenta ferrata, & diuisit cultris, & traxit in typolaterum, vt patet secundo Regum duodecimo, & primo Paralipomenon vigesimo, & tamen illud non fuit imputatum Dauid ad crudelitatem, quamquam essent tormenta magna nimis, quia illud egit, vt omnes aliæ terræ timerent contemnere, & dehonestare nuncios Dauid. Sic etiam Ecclesia imponit interdum quasdam pœnas, quæ non sunt directè pro peccato, sed ad terrorem,

ſicut in raptoribus notoriis, vel incendiariis, ſi admoniti efficaciter noluerint reſtituere Eccleſiis, quæ abſtulerunt, vel deſtruxerunt, nec cautionem de reſtituendo dare volunt: ſi poſtea in articulo mortis non habeant vnde ſoluant, nec poſſint dare ſufficientem cautionem, etiam ſi doleant nimis de peccato, & ſint preſto ad reſtituendum, ſi ſuperuixerint, licèt eis non denegetur pęnitentia, & euchariſtia: tamen non debent clerici intereſſe ſepulturę eius, nec debent dicere aliqua diuina officia pro eo, nec recipere eleemoſinas illius, vt patet extra de Raptoribus, & incendiariis cap. ſuper eo. ita nūc in Gedeone factum eſt: nam viri Soccoth irriſerant eum, cùm eſſet princeps populi, & a Deo miſſus: ideo vt nemo de cętero præſumeret irridere principes, non ſolùm occidit illos, ſed etiā prius afflixit eos tribulis, & ſpinis. *Turrem quoque Phanuel deſtruxit*. Scilicet venit etiā Gedeon ad viros Phanuel, qui peccauerāt ſicut viri Soccoth, & occidit eos. Sciendum autem, quòd non occidit omnes, quia non omnes de vrbe eſſent rei criminis, & potiſſimè fæminę, & paruuli, ad quos de regimine vrbis nihil attinebat, ſed occidit ſolùm principes, & ſeniores, ſicut in vrbe Soccoth, ſupra in litera.

Quomodo Gedeon ſubuertit turrem Phanuel, & ad quid. Queſt. XV.

QVAERETVR, quomodo Gedeon ſubuertit turrem Phanuel, & ad quid. Reſpondendum quod poterat facere propter duo: primò, quia promiſerat: nam dixit viris Phanuel: cùm reuerſus fuero victor in pace deſtruam turrem hanc: cauſa autem quare dixit ſupra poſita eſt. Alio modo poteſt dici, quòd cùm veniret Gedeon in vrbem Phanuel, volentes Phanuelitæ reſiſtere, confugerunt in arcem, & occidendū eos, oportuit quòd Gedeon deſtrueret turrem, vel expugnaret eam. Sic enim Abimelech filius huius Gedeonis pugnans cōtra Sichimitas confugientes ad arce, cùm non poſſet eos capere, appoſuit ignem ramorum virentium, & fumo extinxit omnes manentes in arce, vt patet ſeq. cap. Vel forte, Gedeon expugnauit viros Phanuel manētes in turre, & poſtea ipſam turrem deleuit. *Occiſis habitatoribus ciuitatis*. Scilicet occidendo eos intra turrem. Vel occidendo extra, & poſtea deſtruendo turrem. *Dixitque ad Zebee*. Hic ponitur quintū huius cap. ſ. hoſtium occiſio: nam poſtquam Gedeon oſtendit Salmana, & Zebee ipſis viris Soccoth, & Phanuel, occidit eos cōuicta illorum pertinacia. *Dixitque ad Zebee, & Salmana*. Locutus fuit iſta, quæ ſequuntur, vt oſtēderet Gedeon ipſis Zebee, & Salmana, ꝙ habebat cauſam occidendi illos. *Quales fuerunt viri, quos occidiſtis in monte Thabor*. Iſte mons eſt in ſorte Zabulon, vt colligitur Ioſue 19. capit. & eſt circa ſortem dimidiæ tribus Manaſſe, de qua erat Gedeon, & in illo monte fuerūt fratres aliqui Gedeonis, quos occidit Salmana, & Zebee, cū vaſtarent terram Iſrael, & fortè nō fuit iſtud in hac vaſtatione, ſed alio anno: quia ſeptem annis continuis venerunt Madianitę in terram Iſrael, quolibet anno ante tempus meſſis, ſupra ſexto ca. *Qui reſponderunt: ſimiles tui*. Neſciebant Salmana, & Zebee ad quid quærebat Gedeon, ideo reſponderunt verum. Vel fortè non poterant negare, quia erat notorium, ideo ſpōte confeſſi ſunt. *Et vnus ex his quaſi filius regis*. Scilicet erat valde pulcher. Et dr̄ quaſi filius regis, quia filii regis ſolent eſſe pulchriores aliis hoībus, eo ꝙ caro eorum tenerior eſt, quod ad pulchritudinē requiritur: eo ꝙ ſunt voluptuoſe nutriti, conſeruati ab ęſtu, frigore, & nuditate, & quia veſcuntur cibis teneris. *Quibus ille ait: fratres mei fuerunt*. Nam fortè habitabant ibi fratres

Hoſtium occiſio.

De ſitu montis Thabor.

F Gedeonis. Vel caſu accidit, quòd eſſent ibi: & iſti reges Madian occiderunt eos. *Filij matris meę*. Erant fratres ſolùm ex parte matris, ideo potuit accidere, ꝙ Gedeon, & fratres ſui eſſent de diuerſis tribubus, cū ſolùm conuenirent in matre, & tribus, vel familiæ nominarentur ex patre. *Viuit Dominus*. Modus iurandi eſt. ſ. iuro per vitam Dei. *Si ſeruaſſetis eos, non vos occiderem*. Ideſt ſi non occidiſſetis eos, ego non occiderem vos, ſed quia occidiſtis fratres meos, iuſtum eſt, quòd ego vos occidam.

Nunquid licuiſſet Gedeoni ſeruare hos viros, ni eius fratres occidiſſent. Quæſt. XVI.

G QVAERETVR, an licuiſſet Gedeoni ſeruare viros iſtos, ſi non occidiſſent fratres eius. Et videtur quòd non, quia Deus mandauerat de Madianitis, quòd Iſraelitæ occiderent illos, & nemini parcerent, imò etiam nec mulieribus, vt patet Num. 31. quia fęminę reſeruatæ fuerunt, & iuſſit Moyſes omnes illas occidi præter virgines, paruulos etiam occiderunt. Reſpondetur, quòd Gedeon non erat obligatus occidere iſtos duos reges, niſi fortè intelligeret, ꝙ permittendo eos viuere ſequeretur malum Iſraelitis, quia tunc cū Gedeon teneretur procurare indemnitatem populi Iudaici, tenebatur occidere illos reges, alioquin nō. Quod patet, quia Deus non obligauerat eum ad hoc:
H nam Deutero. 20. ponuntur gentes, quas occidere obligabantur Iudæi: nam quando pugnarent contra aliquas de ſeptem gentibus Chananæorum, tenebātur occidere tam viros, quàm fęminas, & ſub nulla conditione poterant relinquere eos viuentes: de aliis autem non erat obligatio aliqua ad occidēdum illos, ſed poterant interdum Iſraelitę occidere illos per pugnam, vt ſi reſiſterent: interdum non licebat eis, vt ſi ſe traderent ſuſcipientes pacem. Madianitę autem non erāt de ſeptem populis Chananæorum, ideo quamquam nunc capti eſſent aliqui de illis in bello, non obligabātur Iſraelitæ occidere illos. Cùm autem arguitur, ꝙ non ſolùm viri, ſed etiam paruuli, & fęminę occidi iuſſum eſt de Madianitis. Reſpondendum, quòd illud
I præceptum fuit temporale, & pro cauſa, quędā enim pręcepta pro tempore, quędam pro certis cauſis, quędam pro certis perſonis data ſunt: ſic innuitur in decretis diſt. 29. per totum. Præcepta autem, quæ alicui perſonę ſpecialiter data ſunt, ab illo ſolū ſeruari debuerunt. Et quę pro vno tempore data ſunt, in illo ſolum obligauerunt. Et quę pro vna cauſa, & ad illam cauſam, ſolùm obligauerunt in illo negocio: ſic fuit de pręcepto dato Iſraelitis de occidendo Madianitas: nam illud fuit datum pro malo, quod Madianitæ fecerunt contra Iſraelitas fallendo eos adiuuando Moabitas, vt patet Nume. vigeſimo quinto, & pro iſto peccato debuerunt omnes perire, & ſic factum eſt, quia Ioſue pugnauit contra Madian, & occidit omnes re-
K ges Madian, & quotque viros, & paruulos inuenit, mulieres autem duxit captiuas: ſed etiam de his omnes occiſe ſunt pręter virgines, & iſtud fuit ad habendam malam vindictam pro malo ſuſcepto: & tunc habita fuit abundanter in illo bello. Vnde illud pręceptum Moyſi ſolùm fuit pro illa vice, poſtea verò manebat eadem lex Iſraelitis ad Madianitas, quæ ad alias gentes, quæ non erant de Chananeis, & ſic poterant dimittere captos in bello, ſi vellent. Et Gedeon feciſſet hoc duobus regibus Madian, ſi non occidiſſent fratres eius: ſed quia illos occiderunt, noluit eis gratiam facere. *Dixitque Iether primogenito ſuo: ſurge, & interfice illos*. Quia iam non erant iſti viri in bello, nolebat eos per ſe occidere

cidere, sed voluit per ministrum: iussit autem filio suo primogenito hoc facere, quia volebat ei auferre timorem regum gentilium, cùm ipse duos manu sua occideret: sic enim Iosue præcepit Israelitis, ꝙ ponerent pedes suos super colla quinq; regum, quos comprehendit in spelunca vrbis Maceda Iosue 10. ca. *Qui non eduxit gladium.* Idest quamquam iuberet pater, non eduxit gladium ad occidendum illos, non ex contemptu præcepti paterni, sed ex timore, & sequitur. *Timebat enim, quia puer adhuc erat.* Vidit enim Iether istos reges in habitu honorabili, & reuerendos viros, timuitque moueri contra eos, & potissima causa erat, quia erat puer, & in pueris non est animositas, qua cõfortantur ad aggrediendum magna: repugnat enim eis propter defectum ætatis habere fortes motus iræ.

Dixeruntque Zebee, & Salmana: Tu surge, & irrue in nos, quia iuxta ætatem robur est hominis. Surrexit Gedeon, & interfecit Zebee, & Salmana, & tulit ornamenta ac bullas, quibus colla regalium camelorum decorari solent. Dixeruntque omnes viri Israel ad Gedeon: Dominare nostri tu, & filius tuus, & filius filij tui: quia liberasti nos de manu Madian. Quibus ille ait: Non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur vobis Dominus. Dixitque ad eos: Vnam petitionem postulo a vobis: date mihi inaures ex præda vestra. Inaures enim aureas Ismahelitæ habere consueuerant. Qui responderunt: Libentissime dabimus. Expandentesq; super terram pallium, proiecerunt in eo inaures de prẹda: & fuit pondus postulatarum inauriũ, mille septingenti auri sicli, absque ornamentis, & monilibus, & veste purpurea, quibus Reges Madian vti soliti erant, & præter torques aureas camelorum.

Sibylla Delphica claret.

Nouaria Madian.

Dixeruntque Zebee, & Salmana. Nolebant manu pueri trucidari.

Quare reges Madian optarunt manu Gedeonis occidi. Quæstio XVII.

QVAERETVR, quare optauerunt manu Gedeonis occidi. Respondendũ, quòd propter duo, primum erat propter honorem: occidi enim à puero, & à fœmina quasi par est: fœmina quidem vir occasionatus est, puer autem vir imperfectus, & fœmina non peruenit ad viri perfectionem repugnante natura: puer autem eandem non attingit obstante ætate. Sed nihil differt an impediẽte natura, vel ætate aliquis vir non sit, sicut nihil differt an aliquis secundum ætatem iuuenis sit, vel secundum passionem iuuenilis, vt ait Aristot. 1. Ethico. sed à fœmina verecundum erat, ꝙ aliquis occideretur, ita ergo à puero erat magnum dedecus occidi, potissimè ipsis regibus. Sic patet de Abimelech filio Gedeonis: nam cùm quædam mu-

A lier de super turrim fragmentum molæ iniecisset capiti eius, atque moriturus esset, nè diceretur, ꝙ fuerat occisus à fœmina, dixit armigero suo, quòd eum occideret, vt sequenti capitulo. Secundum fuit propter dolorem, quia si puer occisurus esset illos, oporteret, quòd sæpe percuteret eos, quia paucas vires habebat, & paterentur nimis in hoc: ideo vt leuiori cruciatu vitam finirent, voluerunt occidi à viro, qui posset eos vnico ictu occidere, & hoc vr̃ colligi ex litera, cùm dicit ex verbis Zebee, & Salmana: surge tu, & irrue in nos, quia iuxta ætatẽ robur est tibi hominis, & condescendit eorum præcibus Gedeon. *Dixerunt Zebee, & Salmana: surge tu, & irrue in nos.* Scilicet videntes, quòd puer timeret percutere eos, & ex hoc si cogeretur agere tre

B pidè, & multo eos labore, & diuturno afficeret dolore, orauerunt, quòd irrueret in eos Gedeon. *Quia iuxta ætatem, & robur est hominis.* Idest puer non audet, nec potest, quia paucarum virium est: tu habes robur magnũ secundum ætatem tuam: tu ergo nos interfice. *Surrexit Gedeon, & interfecit Zebee, & Salmana.* Non est sensus quòd Gedeon, & primogenitus suus soli essent: ita ꝙ oporteret Gedeonem, vel filium suum occidere istos reges, quoniam alij assistebant eis: tamen ad honorãdum illos reges, & fortè precibus ipsorum Gedeõ per seipsum voluit occidere illos, quia puer non occidit: nam idem fere honor erat, quòd ipse, vel primogenitus suus hoc facerent. *Et tulit ornamenta.* Hic ponitur sextum huius capituli, scilicet prædæ diuisio, scilicet Præde diuisio.

C quid de præda acceperit Gedeon, & quid alij Israelitę. *Et tulit ornamenta, & bullas, quibus colla regalium camelorum decorari solent.* Scilicet occisis, & fugatis hostibus accepit Gedeon prædam, & inter alia, q̃ erant in prẹda accepit ornamenta camelorum regaliũ: nam in terra illa sunt multi cameli, vt patet supra 6. & sicut onera apparamentorum regalium apud nos super mulas, & mulos ferri consueuerant: ita & apud eos ferebantur in camelis. Etiam reges ęquitabant in camelis: nam Reges antiqui in camelis equitabant. consuetudo virorum terræ illius est equitare in camelis, sicut nos super equos: sic patet de Amalecitis, qui etiam venerunt in hoc exercitu, vt patet præcedẽti capitulo, & supra 6. & tamen ipsi equitabant in camelis, vt patet 1. Reg. 30. cùm dicitur, quòd pueri A-

D malecitarũ quadringenti ascensis camelis fugerunt, & ita nunc reges, & alij viri nobiles Madian equitabãt super camelos, & illi erant ornati valde ornamentis aureis, vel argenteis: ob hoc specialiter nominantur hic ista ornamenta camelorum, quia erant valde magni precij. Et vocantur bullæ quædam laminæ pendentes de collis camelorum, quæ concussę sonitum reddunt: & sic nunc gerulæ ferre solent: & ab hoc sigilla plumbea rotunda pendentia de rescriptis vocantur bullæ, licèt aliqui nimis imperiti ipsas literas, vel rescripta bullas vocent. *Dixeruntq; omnes viri Israel ad Gedeonem.* Postquam reuersi sunt de bello. *Dominare tu nostri, & filius tuus, & filius filij tui.* Idest dominare tu nobis, & omnes posteri tui, quia per filium, & nepotẽ Bulla qd.

E intelliguntur omnes posteri. *Quia liberasti nos de manu Madian.* Scilicet propter hoc bonum quod nobis egisti, volumus tibi gratias referre faciendo, quòd sis dominus noster.

Quare dicebant nunc Israelitæ Gedeoni: dominare tu nobis, cũ iam dominaretur eis. Quæst. XVIII.

QVAERETVR, quare dicebant nunc Israelitæ Gedeoni, dominare tu nobis, quia iam dominabatur, cùm esset princeps totius populi: & quomodo ipse respondit, quòd nõ dominaretur, cùm ipse susceperit, ꝙ esset iudex, & specialis dominus in Israel: nam dicitur, quòd Israel quieuit 40. annis terra sub eo.

Respon-

Respondendum, ꝙ Gedeon nunquam suscepit, quòd dominaretur Israelitis, & quamquam ipsi libenter obtulissent, noluit suscipere Gedeon dicens: non dominabor in vobis, nec dominabitur filius meus. Pro quo considerandum, quòd quamquam esset Gedeon iudex Israel nondum habebat ista, quæ offerebant ei Israelitæ, quia ipsi volebant eum constituere regem, vel dominũ, ita vt iure suo dominaretur Israelitis, & transmitteret ius dominandi ad posteros, & non habebat Gedeon ista, quæ offerebant ei Israelitæ, sed erat principatus suus minor in duobus. Primum erat, quia non dominabatur, sed solùm principabatur, quia domini sunt illi, qui agunt quidquid volunt præter id, qđ contra legem, vel rationem est, & ad omnia tenentur ei subditi obedire, & sic sunt reges. Alij autem principes sunt, quorum potestas non extenditur ad plura, quàm ad ea, quę lege scripta sunt, sicut in iudicibus locorum. Et est magna differentia inter istos, & reges, quia reges possunt quidquid lex non prohibet: isti autem solùm possunt quod lex iubet. Iudices autem Israelitarum habebãt principatum suum directum super actus bellicos, in alijs autem parum poterãt, vt de potestate eorum declaratum est in prologo libri huius: ideo non dicebantur dominari, sed principari, vel iudicare, & ob hoc cùm dixerunt Israelitæ, dominare tu nobis, &cę. ipse dixit: non dominabor vestri, nec dominabitur in vobis filius meus: & tamen cõsensit, quòd esset iudex, & fuit semper vsque ad mortem suam: ergo multum differebat esse iudicem Israel, vel dominari, vt illi volebant. Secundum erat, quia iudices Israel non erant per successionem, nec habebant ius transmittendi ad posteros, sed sumebantur per electionem, vel inspirationem, aut præceptum Dei, vt declaratum est in prologo huius libri: vnde nullus iudicum fuit, qui haberet filium successorem sibi in iudicatoria potestate supra populum, nisi iste Gedeon, cuius filius Abimelech per intrusionem quandam, & conspirationem iudicauit tribus annis: nunc autem volebant Israelitæ, quòd Gedeon, & posteri sui ex iure successionis haberent principatum super Israelitas, & essent veri reges, sicut erat in alijs gentibus. Et hoc fuit, quia Israelitæ vidẽtes, quòd Gedeon eis benefecisset, voluerunt eum maiori principatu honorare: nam cùm solũ haberet principatum iudicatiuum auctoritate Dei, ipsi sponte sua voluerunt in eum transferre principatum dominatiuum. *Quibus ille ait.* Non recipiendo eorum oblationẽ. *Non dominabor ego vestri.* Scilicet exercendo iura domini, vel regis, sed solùm ero iudex, vt sum. *Nec dominabitur in vos filius meus.* Scilicet, quòd per successionem habeat. Et dato, quòd contingat eum succedere mihi in isto principatu, tamen saltem non dominabitur, sed erit iudex. *Sed dominabitur dominus.* Idest solus Deus verus erit dominus vester.

Domini, qui sint.

In quo imperabant iudices Israel.

Quare Gedeon non suscepit principatum quem sibi populus offerebat. Quæst. XIX.

QVAERETVR, quare Gedeon non suscepit principatum quem populus sibi offerebat, cùm ille esset magnus, & sponte offerretur. Respondendum, ꝙ istud fuit ex humilitate Gedeonis, quia noluit eleuari ad tam excellẽs genus principatus, sed sufficiebat ei esse ministrum bellorum, vel iudicẽ in populo. Item putauit, quòd peccatum esset, quia causabatur in hoc quædam nouitas: nam nullus de præcedentibus in populo Iudaico habuit tale genus principatꝰ. Quod patet: nam Moyses nõ erat dominus: sed solùm, vt legem ferens Israelitis ex parte Dei, & ipse nihil præcipiebat Israelitis, quasi ex corde suo, sed quasi à Deo: vnde nõ vocabatur dominus, sed doctor Israelitarum.

Moyses doctor Israelitarum.

F Et apparet, quòd si fuisset dominus Israelitarum, vel quasi rex, pertinuisset ad eum collatio dignitatum instituendo, & destituendo, & nullus de populo posset ei resistere, vel accusare eum super hoc saltem de iure, & si de facto accusaretur non tenebatur respondere, sed poterat comprimere insurgentes nihil respondendo: contra ipsum tamen insurrexit Core cum ducẽtis quinquaginta viris. Et etiam tres principes de tribu Ruben, scilicet Dathan, Abiron, & Hon, propter summum sacerdotium: dicentes, quòd dedisset illud iniustè Aaron, scilicet volens omnia tradere cognatis suis, & ipse se purgauit dicens: in hoc scietis, quoniam dominus misit me, vt facerem vniuersa, quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim, si consueta hominum morte perierint, non misit me dominus, vt G patet Num. 16. cap. Item ibi dixit Core ad Moysen & Aaron: sufficiat vobis, quòd omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est dominus: cur eleuamini super populũ domini? eo capitulo. Si tamen fuisset Moyses dominus, vel rex, non potuisset ei quisquã hoc dicere, quia eleuare se poterat ille, qui dominus erat: imò nõ est maior eleuatio, quàm esse dominum. Item Iosue non fuit dominus, nec rex super populum, sed dux solùm, quia dirigebat Israelitas ad bellum: non tamen habebat ipse auctoritatem iudicandi, sed iudices aliàs constituti erant. Nec obstat, quia Num. 27. Deus iussit, quòd ad mãdatum Iosue tam Eleazar, quàm totus Israel moueretur, quia istud intelligitur de his, quæ ptinebant ad bellum, & quia totum tempus Iosue, vel H præcipuũ fuit in bellis domando Chananæos, fuit potestas magna Iosue: nunquam tamen dominus, nec rex vocatus est. Alij quoq; iudices non erant domini, sed potestas eorum erat valde minor, vt declaratum est supra in prologo: ideo non ausus est Gedeon primus inter Israelitas dominium, vel principatũ regnatiuum sibi vsurpare, quia credebat se peccare. Alia ratio fuit, quia Deus commiserat Gedeoni solùm principatum iudicis cùm eum vocasset, vt liberatorem Israelitarum: & hoc non pertingebat ad principatum dominatiuum, ideo accipere quod Deus non tradiderat peccatum fore putauit. Alia causa fuit, quia putauit, quòd fortè in hoc putabat se præiudicare Deo tollen- I do dominium eius quod habebat specialiter super Israelitas, cùm dixit, sed dominabitur dominꝰ in vobis: quasi dicat, si ego dominarer non dominaretur dominus, ideo ego nolo dominari, vt Deus dominetur.

Iosue dux populi Israel nõ dominus.

An peccaret Gedeon si accepisset dominium à populo ei tributum. Quæst. XX.

QVAERETVR vlterius, an peccaret Gedeon si accepisset principatum regalem, vel dominatiuum, quem populus ei tribuebat. Respondendum, quòd aliquem peccare contingit, vel quia agit contra legem scriptam, vel quia contra cõscientiam, quæ lex est, vbi lex deficit, dicente Apostolo, ꝙ gentes ostendunt opus legis descriptum in conscientia sua: Ad Ro. K 2. & alibi. Hæc est gloria nostra, testimonium conscientiæ nostræ: sed non videtur Gedeonem peccasse aliquo istorum modorum: non primò, quia non erat vetitum fieri regem inter Israelitas, sed potius videbatur permissum cùm Deus dedisset legem qualiter se deberent reges, qui constituerentur habere in Israel, quando constituerentur, & postea: si tamen nũquam constituendi forent, frustra fuisset legem poni. Item patet, quia Deus prædixerat, ꝙ de lumbis Iacob egrederentur reges Genes. 25. isti futuri erant necessario in gente Iudæorũ, quia aliàs non essent de lumbis Iacob: ergo licebat eis constituere regem. Item ipse Iacob prænunciauerat ante mortem suam dicẽs: non auferetur

retur sceptrum de Iuda, & dux de femore eius: sceptrū autē ad reges pertinet, ergo de tribu Iuda futuri erant reges: Gen.49.cap. ergo nō repugnabat legi, ꝙ aliquis efficeretur rex, sed magis conueniebat. Item non videbatur repugnare conscientiæ, quia si Gedeon violenter voluisset dominari populo abutendo principatu concesso à populo, & accipiendo sibi maiorem potestatem, erat peccatum, quia erat species tyrannidis: omnis autem species huius est peccatum, & principatus deordinatus, & corruptissimus, vt patet 8. Ethico. Gedeon tamen non accipiebat inuito populo, sed libenter offerente, ideo non prȩiudicabat eis. Item Gedeon merebatur principatum istum propter virtutes suas, sed quòd dignus recipiat honorem, vel dignitatem, quæ sibi non petenti offertur licitum est. Item quicunque bona sibi inquirit nulli præiudicando, non peccat, sed Gedeon accipiendo principatum istum faciebat sibi bonum sumendo maiorem honorem, & non faciebat cum præiudicio alicuius: ergo non peccabat. Respondendum, quòd Gedeon peccaret, si accepisset principatum regalem offerente populo, non facta aliqua alia inquisitione: quia licèt lex cōcessisset, quòd Israelitæ aliquando haberent reges, non tamen diffinierat tempus, in quo reges esse debebant, & quia nunc Deus regebat populum quasi immediatè per se in omnibus arduis causis, denunciando quando deberent ire ad bellum, & quid agere deberent, & sic de cęteris, & quia constituere super se regem erat arduissima causa, peccaret Gedeon, si Deo incōsulto accepisset principatum regnatiuum, etiam populo libenter offerente. Item Deus instituebat principes in populo, nam ipse constituerat Moysen mittendo eum: Exo.3. & 4. ipse etiam post eum constituit Iosue Nu.27.cap. constituit etiam post Iosue omnes iudices, vt communiter vocando eos, vel suscitando eos immittendo spiritum suum eis, sicut dicitur de singulis iudicibus vsq; huc, quòd ergo Israelitę vellent nunc ponere regem, erat priuare Deum possessione ponendi rectores, & principes in populo, sed etiam secundum iura humana hoc esset iniustum fieri contra hominem aliquem, quantomagis fieri contra Deum? Quòd ergo Gedeō susciperet principatum regalem, vel dominatiuum ab Israelitis Deo incōsulto, erat recipere principatum ab eo, qui non potest dare in præiudicatione eius, ad quem de iure collatio spectabat, ideo præiudicabat ei, & peccabat mortaliter. Item non accepit Gedeon ꝓpter conscientiam, quia Israelitæ dabant istum principatū Gedeoni, quia liberauerat eos de manu Madian, vt patet in litera: si autem Gedeon suscepisset hoc modo, videretur sibi ascribere victoriam contra Madianitas, & tamen Deus illam totaliter exercuerat, ideo ex hac causa Deo attribuendus erat principatus, & non ipsi: vnde ipse conuenienter respondit: non dominabor ego in vobis, nec dominabitur filius meus, sed dominabitur dominus Deus, scilicet, quia ego non liberaui vos de manu Madian, nec filius meus, sed Deus liberauit, ideo ipse dominetur. Vt ergo non superbiret, non accepit principatum: nunquam enim ausus est Gedeon sibi quicquam ascribere de hac victoria. Vnde plus ascripsit filijs Ephraim, quàm sibi, dicens: quid tale facere potui, quale vos fecistis? & tamen tam id quod ipse fecit, quàm qđ fecerunt Ephraitæ Gedeon ascripsit Deo, dicens: in manus vestras tradidit dominus principes Madiā, Zeb, & Oreb supra in litera. Item fuit visum quasi iniustum Gedeoni, ꝙ acciperet principatum, in quo succedere deberet ei filius suus, quia fortè, si ipse dignus foret, filius suus, & posteri essent indigni, & turbarent populum: & istud eueniret occasione eius, qui talem principatum assumpserat, ideo visum est, ꝙ erat peccatum: si ergo egisset contra hanc

Doc. resp. ad q̃situm.

A conscientiam rectè formatam peccasset. Cùm autem obijcitur, quòd non erat contra legem. Dicendum, quòd non erat contra ipsam legem datam: erat tamē contra modum dispensationis illius, scilicet, quia sumendo non debebant constitui reges, licèt ipse dederit potestatem ad constituendum eos: ideo ipse conqueritur de quibusdam regibus, quòd constituti fuerint sine Dei mandato, scilicet, ipsi regnauerunt, & nō per me: principes extiterunt, & non cognoui: Oseę 8. Cùm autem dicitur, quòd non videbatur esse contra conscientiam, declaratum est, quòd erant, & causæ positę sunt ad hoc.

Resp. ad rationes in contrariū.

B

An populus peccaret tribuendo Gedeoni principatum regnatiuum. Quæst. XXI.

QVAERETVR vlterius, an populus peccaret tribuendo Gedeoni principatum regnatiuum, & offerendo. Aliquis dicet, quòd non, quia quòd ego me subijciam alicui, nulli iniuriam ago, licèt agerem, si me præferrem ei: sed offerēdo principatum regnatiuum Gedeoni subijciebant se ei Israelitæ plusquam subiecti erant: ergo non peccabant. Item cùm subijcere se alicui sit actus humiliatis, quantuncunque nos subijciamus nō peccabimus, quia Beatus Petrus dixit: subditi estote omni humanę creaturę propter Deum, siue regi tanquam præexcellenti, &c. primę Petri c.2. ergo nunc cùm subijcerent se Israelitæ Gedeoni ad principatum regnatiuum, magis mererentur. Respōdendum, quòd Israelitæ volendo constituere Gedeonem regem super se, & denunciando ei, quòd vellent hoc facere, non peccabant, cùm tamen haberent intētionem consulendi dominū super hoc, & ꝙ aliàs non facerent. Alioquin volendo ad omnem casum Deo inconsulto tribuere regnum ei, peccatum erat. Quod patet, quia Deus erat rector huius populi, & in omnibus negocijs arduis ipse diffiniebat quid agendum foret, imò etiam interdum in minimis: sed constituere regem erat arduum negocium valde, tum quia erat maximus principatus, tum quia inusitatus erat in populo Israel, quòd ergo ipsi inconsulto Deo agere vellent constituendo regem graue peccatum erat. Item Deus ab antiquo semper fuerat in possessione, & iure instituēdi principes in populo Israel, sicut declaratum est præcedenti quæstione, quòd ergo nunc Israelitę inconsulto illo constituerent principem, erat eum priuare iure suo, ergo erat iniustum. Item constituto principatu regali derogabatur aliqualiter iuri Dei, & præeminentiæ super populum Israel, ideo non debebat fieri eo non consentiente, quia quod aliquem tangit, ab illo debet approbari. Patet hoc, quia si aliquis rex, vel dominus haberet magnum principatum in populo, quanto maior iste esset, tanto esset minor principatus Dei, & hoc sentit Gedeon, cùm dixit: Non dominabor ego in vobis, nec dominabitur filius meus, sed dominabitur dominus Deus: quasi non staret simul, ꝙ Gedeon esset dominus Israelitarum, & etiam Deus. Item patet primo Reg.8. quia per hoc, ꝙ Israelitæ petiuerunt regem, dixit Deus, quòd abiecerāt eū, nè regnaret super eos, quasi non staret, quòd vterque regnaret super Israel. Item patet, quia Israelitæ, qui tempore Samuelis petiuerūt regem, peccauerunt nimis: nam dicitur 1. Reg.6. quòd cùm petiuerunt regē displicuit valde sermo iste Samueli: si tamen non fuisset peccatum, non tantum displicuisset ei. Item ipsi Israelitæ dixerunt 1.Reg.12.cap. addidimus enim peccatis nostris malum, vt peteremus regē: ergo isti quoque offerentes regnum Gedeoni, vel cuius, Deo non consulto, peccarent grauiter: si tamen Israelitæ, nondum consulto Deo, quærerent à Gedeone, an vellet effici

Rationes in diuersū

C

Respōsū ad quæsitum.

D

E

effici dominus, vel rex, vt si ipse consentiret, postea consulerent dominum, non erat peccatum. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quòd antecedens est falsum, quia interdum, quòd quis se subijciat alicui est facere iniuriā alteri, quia sicut cùm quis trāsfert rem alterius ad se præiudicat illi, ita cùm quis subiectus alicui subijcit se, alteri, preiudicat. Primò cùm iurisdictiones sint aliquo modo differentes, quia tunc prior iudex, vel dominus, minus iurisdictionis, vel nihil haberet transeunte subdito ad alium. Ita etiam, q seruus vnius est, si se vellet facere seruum alterius, valde præiudicaret domino: qa ergo, si Israelitæ fecissent Gedeonem regem, vel dominum, detraxisset aliquid de dominio Dei super se, vt declaratum est, preiudicabant alicui subijciendo se Gedeoni, & consequenter non poterant. Ad secundam rationem, cùm dicitur, quòd subijcere se alicui est actus humilitatis. Respōdendum, quòd nō est vniuersaliter verum, quia istud tenet quando quis se subijcit alteri secundum regulam rationis, alioquin subiectio est vitium, sicut siquis se subijciat passionibus, & affectibus ad seruiendū eis, sicut Apostolus admonet: ad Rom. 6. quòd non seruiamus iam peccatis, sicut aliquando seruieramus. Etiam seruire, vel subijci cuicunque homini non est secundum rationem: nam quòd Christianus subijciat se infideli, vel clericus subijciat se iudici seculari, peccatum est, quia istud est contra rationem, & contra iura, ita etiam quòd quis vellet se subijcere alicui non prælato, vel iudici suo in præiudicium iudicis sui, vel prælati peccatum est. Cùm autem confirmatur auctoritate Beati Petri, scilicet subditi estote omni humanæ creaturæ, &c. dicendum quòd non intelligitur, nisi de constitutis in prælatione, vel potestate iudicādi. Quod patet, quia cùm posuisset exemplum, solùm dixit de potestatibus, scilicet, siue regi tanquam preexcellenti, siue ducibus tanquam à Deo missis: de priuatis personis nullum exemplum posuit. Et his vniuersaliter ēt non est obediendum, scilicet, quia ego non teneor obedire cuilibet regi, nec quibuslibet ducibus, sed soli regi in cuius regno maneo, & sic de ducibus. Et hoc patet, quia potestati obediendum est inquātum est ordinata, quia istud est fundamentum Apostoli: ad Ro. 13. Omnis anima sublimioribus potestatibus subdita sit: nō est enim potestas nisi à Deo, quæ autem à Deo sunt, ordinata sunt: sed nō est ordinatum à Deo, quòd potestatibus extra territoria sua pareatur, quia istud esset destruere omnem ordinem humane politie, & inducere inextricabilia bella: ideo non est virtutis opus vniuersaliter subijcere se cuique, sed secundum regulas rationis, sed quòd Israelite subijcerent se Gedeoni erat contra regulam rationis, cùm preiudicarent Deo in hoc: peccabant ergo, si facerent eum regem.

Ad rationem 1. in diuersum.

Ad 2. rationem. Non tenetur homo cuilibet principi se subijci.

Quomodo Israelitis Deus dominabatur, & an tolleretur Dei dominium per illud Gedeonis.

Quæst. XXII.

QVAERETVR vlterius, quomodo dominabatur Deus Israelitis, & an p dominiū Gedeonis tolleretur dominium Dei, & quomodo. Respondendum, quòd dominium Gedeonis, vel principatus regnatiuus, si fuisset super Israelitas, valde præiudicasset principatui Dei, & hoc intellexit Gedeon cùm dixit: non dominabor ego, nec filius meus, sed dominabitur in vos dominus Deus: si tamen non præiudicasset vnus principatus alteri, non dixisset, sed, quæ est coniūctio aduersatiua. Item, quia cùm Israelitæ elegerunt accipere regem, & petiuerunt, dixit Deus Samueli: Nō te abiecerūt, sed me, nè regnem super eos 1. Re. 8. si tamen isti duo principatus omnino se compaterentur, non abiecissent Israelitæ Deum, quamquam elegissent Saulem in regem, & etiam nunc eligendo Gedeonem. Modus autem incomprehensibilitatis est, quia impossibile est aliqua duo esse summa in eadem qualitate, sed esse dominum, vel regem dicit maximū principatum, ergo respectu alicuius non possunt duo habere istum principatum: sic, si homo accepisset super Israelitas principatum regnatiuum, cùm iste esset maximus, non posset Deus tenere hunc principatum, vel si vellet Deus tenere principatuum istum, non maneret penes illum, qui efficeretur rex, & sic propriè nō esset rex. Pro quo sciendum, quòd rex, vel dominus absolutè importat magnam potestatem, quam habēs potest exercere super subditos quidquid voluerit, dum tamen non sit contra legem, & voluntati suæ tenentur omnes parere, & ob hoc est nomen magni honoris, quia propter istam præexcellentiam tenentur homines valde subijci illi, parere, & humiliari: hoc tetigit Beatus Petrus, dicens prima Pe. cap. 2. Siue regi tanquā præexcellenti: & sic conditio regis est esse excellētem valde: de ducibus autem nō dixit sic, sed solùm, quòd erant à Deo missi. Rursus autem considerandus est modus principatus Dei, quem habebat antequam instituerentur reges in Israel: nam ipse erat tanquam dominus, & caput specialiter policiæ Iudaice, & eum vocabant solum dominum, & ad eum recurrebant in omnibus necessarijs, & ipse dicebat quid agendum foret, & ponebat rectores, quos volebat, & illi non vocabantur domini, nec habebantur vt domini, sed vt ministri Dei, & totus principatus attribuebatur Deo. Si autem institueretur aliquis in regem super Israelitas, cùm iste haberet valde magnum principatum super eos, iure suo ageret quidquid vellet, dū non esset contra legem, nec debebat expectare præceptum Dei ad singula, filij quoq; eius iure suo succederent in regno, & non peteretur cōsensus Dei in hoc, & ipse quoque rex vocaretur dominus, & honoraretur nimis à populo: sed ista solebant prius soli Deo dari: ergo multa detraherentur de illis, quæ specialiter pertinebant ad honorem Dei, quia hoc modo non maneret iam Deus, vt princeps specialis, sed vt dominus generalis, quia quantum ad dominium nihil magis haberet super Israelitas, quàm super alias gentes, cùm ita haberent Israelitæ regem, sicut cœteræ gentes: nunc autem non constituto rege, erat Deus dominus generalis Hebreorum, sicut aliarum gentium, & insuper erat specialis inquantum nullum alium rectorem habebant, nisi ipsum, & quos ipse ponebat, & sic erat principatus ille Monarchicus quodam modo, cuius Deus erat Monarcha, & habebat sibi paruos iudices, & principes subordinatos: cùm autem electus est rex, ablatus est principatus specialis, ideo ipse dixit, quòd abiecerunt eum, nè regnaret super Israel, idest nè esset specialiter rex 1. Reg. 8. Gedeon ergo noluit regnum, nec principatum dominatiuū, nè subtraheretur Deo iste honor debitus. *Dixitq; ad eos.* Scilicet non consentiendo petitioni, & obligationi gratuitæ illorum. *Vnam petitionem postulo à vobis.* Idest nolo suscipere hoc magnum beneficium, quod vos mihi impendere vultis: sed solùm peto aliquid paruum, scilicet de inauribus. *Date mihi inaures ex præda vestra.* Iste inaures erant aureæ, & erant multæ. Petiuit autem eas Gedeon, vt inde faceret Ephod, vt patet infra. Istud vocabulum quod hic ponitur in Hebræo pro inauribus significat interdum aliquid, quod est in naribus, & interdum aliquid, quòd est super aures: sed secundum veritatem significat solas inaures: abusio tamen idiomatis hoc facit. Sic patet Ge. 35. vbi dicit litera nra: dederunt illi Deos alienos, quos habebant, & inaures, quæ erant in auribus eorum. In Hebræo habetur, & olfatoriola, siue ornamenta narium, quæ

Principatus Dei super Israelitas.

Deus erat Monarcha in populo Israel.

Inaures quid sint.

quæ erant in auribus eorum: & sic posuit ornamenta narium esse in auribus per magnam Barbariem locutionis. Sic etiam Gen.24. dicit litera nostra: suspendi itaque inaures ad ornãdum faciem eius: & in Hebræo dicitur: appendi ornamenta narium super nares suas: sed manifestum est, quòd non ponuntur ornamenta aliqua in naribus, sic dictio hic posita significat ornamenta narium, sed debet intelligi de inauribus, sicut posuit litera nostra: petiuit enim Gedeon inaures de præda, quia diuisa præda proueniebat ei portio principis, quæ erat magna: & sic suscepit partem inaurium: ipse tamen voluit habere omnes inaures ad fabricandum Ephod, de quo infra dicitur. *Inaures enim aureas Ismahelitæ habere consueuerant.* Hic ponitur verisimilitudo præcedentis dicit: quia dubitaretur quomodo in prȩda captæ fuissent inaures, quia soli viri erant in præda, & non iuerunt Israelitæ in terram Madian, vel in aliam terram hostilem nunc, vt inde acciperent prædã, quia per solam terram suam persecuti sunt hostes fugiẽtes. Quod patet, quia apud vrbem Nobe vltimo irruerunt in eos supra in litera: & tamen ista ciuitas erat in terra Israel, vt patet Num.32. cap. & fuit in sorte Manasse. Dicitur ergo, quòd potuerunt habere istas inaures, qa Ismahelitæ consueuerunt portare inaures in auribus, sicut feminȩ, & inde cùm multi Ismahelitæ essent hic cum Madianitis, & Amalecitis, cœterisque orientalibus populis, acceperũt inaures de Ismahelitis mortuis. *Qui dixerunt: libentissimè dabimus.* Nihil enim erat quod Gedeon petiuisset ab Israelitis, quod tunc non concessissent etiam si totam prædam postulasset, cùm liberasset eos: nã cùm se ei, vt domino subijcere voluissent, facilius concessissent quodcunque aliud. *Expandentesque super terram pallium proiecerunt in eo inaures de præda.* Intelligendum est, quòd hoc fuit ante diuisam prædam: nam licèt ipse habiturus esset magnam partem, tamen non omnes inaures, ideo petijt ab omnibus in communi, vt donarent ei partes suas: si autem fuisset post diuisam prædam, quia inaures peruenissent ad quosdam, & non ad alios grauarentur quidã, & fuisset difficile, quòd concederentur: nunc autem non facta diuisione non magis lædebatur vnus, quàm alius, ideo gratis concesserunt, & proiecerunt super pallium, vt ibi videretur numerus earum. *Et fuit pondus postulatarum inaurium.* Non solùm intelligitur de pondere inaurium, quas alij donabãt ei, sed etiam de inauribus, quas ipse habiturus erat: sed adhuc non erant diuisæ. *Mille septingenti auri sicli.* Siclus nomen est monetæ, & ponderis: nam cùm esset moneta argentea, erat constituta in certo pondere: nam viginti obolos continet, vt patet Leuit.27. & Num.3. & 18. & erant duo sicli valor vnius arietis, vt patet Leui. 5. quòd dari debebat in redemptione delicti aries, qui valeret duos siclos. In Hebræo non habentur sicli, sed dicitur, quòd fuit pondus mille septingenti de auro, & non nominatur nomen ponderi, vel numeri: posuit autem Ieronymus siclos, quia apud Hebræos in ponderibus, vel computabatur per stateres, quæ sunt pars quædam sicli, de quo 1.Re. 9. scilicet: Ecce inuenta est in manu mea quarta pars stateris argenti: vel ponderabatur per siclos, sicut fit cõputatio Gen.24. & in alijs locis, vel per talenta, vt in fabricatione templi, & tabernaculi. De hoc Exod. 25. & 3.Reg.6.& 7. Sed non erat verisimile, quòd intelligeretur hic de talentis, quia istud erat valde magnum pondus, nec erat verisimile etiã si omnes inaures omnium gentium congregarentur, quod tot talenta auri contineret, quia talentum, vt quidam volunt continebat centum libras, ideo posuit Ieronymus de pondere siclorum, de quo verisimile est, quòd fuerint inaures. *Absque ornamentis, & monilibus.* Ornamentum generale nomen est cuiusque apparatus corporis: monilibus

Ismahelitæ inaures vt feminȩ portantes.

Siclus quid sit.

Talenti põdus centũ libre.

A autem pectus, vel faciem exornant. *Et veste purpurea.* Istæ sunt vestes præciosæ de coloribus purpureis, de quibus dictũ est Exo.25. *Quibus reges Madian uti soliti erãt.* Idest reges Madian vtebantur ornamentis, & monilibus, & vestibus purpureis. Non est intelligendum, ꝙ omnia ista Israelitæ dederint Gedeoni, quia tunc relictum nihil esset de præda illis. Etiam, quia Gedeon solùm petiuit inaures: sed ponuntur ista ad significandum, ꝙ non solùm fuerũt inaures in præda, sed etiam monilia, & vestes purpureæ, & alia multa, & cùm dicitur absq; ornamentis: non refertur hoc ad participium postulatarum .i. ꝙ ẽt oĩa ista fuerunt postulata præter inaures aureas, nec ẽt ad illud .s. proiecerunt in eo inaures aureas, quia tunc esset sensus, ꝙ præter inaures aureas ẽt proiecerunt monilia, & omnia hæc. Sed debet
B referri ad illud fuit pondus .s. ꝙ mille, & septingenti sicli non fuerunt pondus totius prȩdȩ, sed solarũ inauriũ præter monilia, & oĩa alia. Dicitur de regibus Madian ꝙ tenebantur istis, quia ipsi in quibusdam ornabant se sicut feminȩ: nam monilia ornamenta feminarũ sunt. Sic ẽt Ismahelitȩ vtebantur ornamentis feminarũ habẽtes inaures in auribus, vt patet supra in litera. *Et pter torques aureas camelorum.* Idest ẽt sine omnibus istis erãt supra dicta de prȩda .s. non fuerunt positȩ sub pondere torques aureæ, sicut inaures virorum, quia fortè erant de puro auro tam ornamenta virorum, q̃ camelorum. Isti cameli torqueum aurearum erant cameli regum, scilicet quibus reges istarum gentium insidebant.

C

Fecitque ex eo Gedeon Ephot, & posuit illud in ciuitate sua Ephra. Fornicatusque est omnis Israel in eo, & factum est Gedeoni, & omni domui eius in ruinam. Humiliatus est autem Madian coram filijs Israel, nec potuerunt vltra ceruices eleuare: sed quieuit terra per quadraginta annos, quibus Gedeon præfuit. Abiit itaque Ierobaal filius Ioas, & habitauit in domo
D sua: habuitq; septuaginta filios, qui egressi sunt de femore eius: eo quòd plures haberet vxores Concubina autem illius, quam habebat in Sichem, genuit ei filium nomine Abimelech. Mortuusque est Gedeon filius Ioas in senectute bona, & sepultus est in sepulchro Ioas patris sui in Ephra de familia Ezri. Postquam autem mortuus est Gedeon, auersi sunt filij Israel, & fornicati sunt in Baalim. Percusseruntque cum
E Baal fœdus, vt esset eis in Deum: nec recordati sunt Domini Dei sui, qui eruit eos de manibus inimicorum suorum omnium per circuitum: nec fecerunt misericordiam cum domo Ierobaal Gedeon iuxta omnia bona, quæ fecerat Israeli.

Orpheus Theologus, & Poeta claret.

Fecitq; ex eo. Hic ponitur quȩdam post bellum orta transgressio, scilicet ex Ephod, quod fecit Gedeon de auro inaurium: & dicitur. *Fecitq; ex eo.* Idest ex auro postulatarum inaurium. *Ephod.* Nomen est ornamenti Pontificis. *Et posuit illud in vrbẽ sua Ephra.*

Quædam post bellũ exorta trãsgressio.

Ephod quid sit.

Scilicet

Scilicet de vrbe, de qua erat oriundus, & in qua morabatur, vt ibi maneret. Est autem Ephod nomen preciosæ vestis Pontificis. Et propriè accipiendo Ephod dicitur esse dimidia vestis, scilicet, quę habet in medio foramen per qđ caput poni potest, & pendet ex parte anteriori, & posteriori solùm vsq; ad Zonam, & in loco pectoris sacerdotis erat quoddam foramen, vel vacuitas ad magnitudinem palmi, in quo poni debebat rationale, & erat istud Ephod sub brachijs quibusdam condilis cōplosum, vt cohæreret sacerdoti: habebatq; duos onychinos super duos humeros sacerdotis, & istud ornamentum erat de auro, & purpura, & hyacintho coccoque bis tincto, & bysso retorta, de cuius fabricatione patet Exod. 28. cap.

Quid fuerit istud Ephod à Gedeone factum.
Quæstio XXIII.

Nonnullorum rationes in diuersum, q̄ Ephod foret idolū.

QVAERETVR, quid fuerit istud Ephod quod fecit Gedeon. Aliqui volunt, quòd fuit idolum quoddam pulchrum nimis, & illud fecit posuitque in vrbe Ephra, & sic est quædam parua glosa in historia scholastica, quòd fuerit idoli genus. Et apparet hoc, quia dicitur, quòd fornicatus est Israel in eo: fornicatio autem importat idolatriam, vt patet ex modo loquendi scripturę. Sed Ephod non pertinet ad fornicationē, siue idolatriā, sed idolū; ideo videt̄, q̄ fuit idolū. Item dicitur, quòd Gedeon petiuit inaures aureas, & ex hoc auro fecit Ephod, sed Ephod cùm sit vestis, nō fit ex auro, sed magis ex filis; idolum autem quod statua est, pōt fieri ex auro puro, ideo videt̄, q̄ fuit idolū.

Quòd Ephod idolum non esset.

In contrarium videtur, quòd non fuerit idolū. Primò, quia dicitur hic, quòd fuit istud Ephod in ruinam: est ruina occasio peccandi, & est quando aliquid non fit directè ad malum, tamen sequitur malum ex re: sic dicitur supra 2. q̄ dij gentium erant Iudæis in ruinam, scilicet non quòd ipsi fecissent sibi illos ad colendum, sed quia cùm viderent eos inter se interdum inclinabant ad eos colendos, & visio erat occasio huius mali. Si ergo Gedeon fecisset idolum ex auro, cùm idolum directè non sit nisi ad colendum, non esset illud in ruinam, sed directè esset malum: vocatur tamen ruina. i. occasio mali, ideo apparet, quòd nō erat aliquid quod fuerit factum ad malum, per accidens tamen præstabat causam mali. Item istud nomen Ephod significat vestem sacerdotalem: Exod. 28. & nullo modo æquiuocatur ad significandum idolum: si ergo intendisset scriptura, quòd istud erat idolum, nominasset illud, & non nominasset Ephod, quod est valde distans. Item Gedeon tenuit istud Ephod semper in ciuitate sua quandiu vixit, & tamen dicitur, quòd mortuus est in senectute bona, quod est quædam magna laus, quæ p̄tinet solùm ad viros sanctos: & si fecisset idolum esset pessimus, & vocaretur inueteratus dierum malorum: ergo non fecit idolum. Item dicitur infra, quòd post mortē Gedeonis auersi sunt Israelitę, & fornicati sunt cùm Baalim, percusseruntque cùm Baal fedus, vt esset Deus eorum: & sic patet, q̄ ante hoc colebant Deū, vel saltem non colebant idola, quia alioquin non diceretur, quòd auersi sunt post mortē Gedeonis, sed ante mortē eius essent auersi. Etiam si ipsi constituissent idolum, & adoratum fuisset eo viuēte, non esset aliqua innouatio post mortem suam, quòd Israelitę colerent Baalim, & facerent cùm eo fœdus, & tamen ponitur tanquam aliqua magna innouatio, & mutatio à statu priori, ergo non fuerat idolum tempore Gedeonis. Item quomodo erat verisimile, quòd Gedeō, qui fuerat maximus persecutor idolatriæ suffodiens arā Baal, & destruens nemus eius, & tauros, qui erant consecrati ei, & statuerat altare iussu domini supra 6. nunc tan- F tum declinaret, quòd faceret idolum? Item dato, q̄ Gedeon aliquando esset immemor diuini beneficij. s. post magnum tempus à præstito beneficio, & tunc declinaret, non erat valde admirandum, quia ista multorum qualitas, & iniquitas est: quòd tamen illico, vt beneficium perstitum fuerat sibi à Deo, faceret idolum, non est verisimile: Gedeon tamen cùm veniret de bello petiuit inaures aureas ad fabricandum Ephod, vt hic dicitur: ergo non erat istud Ephod idolum.

Doc. resp. ad q̄stum.

Dicendum igitur, quòd Ephod non fuit idolum, sed vestis sacerdotis magni, quæ pariter secum habebat rationale, & erat vestis nobilissima, vt patet Exo. 28.

Ad primā rationē in diuersum.

Ad rationem primam in contrarium dicēdum, quòd illa glosa parua historiæ scholasticæ, non est magnæ au- G ctoritatis, præsertim cùm ipsa historia scholastica teneat contrarium, vt sequenti quæstione dicetur.

Ad secundam rationem.

Ad secundam rationem dicendum, quòd aurum petiuit Gedeon pro Ephod, & non p̄ idolo, quia voluit facere Ephod, & rationale, in quibus multum de auro est: potissimè in rationali ad inclusiones duodecim gēmarum, quæ omnes auro includuntur: Exo. 28. cap. & de laminis auri fit extenuatio in fila, & illa contexuntur filis sericeis, purpureis, coccineis, hyacinthinis, atque byssinis, vt patet præallegato capitulo. Et maximè, q̄ fortè voluit Gedeon facere istud Ephod preciosissimum, & ob hoc posuit multum de auro, vt totum aureum videretur.

H *Ad quid Gedeon istud Ephod fabricauit.*
Quæstio XXIIII.

Historiæ scholasticæ resp. ad quæstionem.

QVAERETVR, ad quid fabricauit Gedeon istud Ephod. Respondet historia scholastica, quòd non solùm fabricauit Ephod, sed etiam omnes vestes Pontificales, & ipse factus sacerdos immolauit victimas indutus vestibus his, fecitque aliud tabernaculum in Ephra præter illud, quod erat in Sylo, & ob hoc Deus indignatus occidit omnes filios eius.

Improbatio.

Sed hoc non multum stat, quia tunc peccauisset grauissimè Gedeon vsurpando sibi officium sacerdotis, Deo non iubente, & non euaderet impunitus. Nam nemo legitur hoc egisse, quin grauiter punitus fuerit: sic pa- I tet de ducentis quinquaginta viris socijs Core, qui voluerunt vsurpare officium Aaron, & omnes combusti sunt coram altari: Num. 16. sic etiam fuit de rege Ozia, qui conatus offerre incēsum, sicut sacerdos percussus est lepra in fronte, & mansit leprosus vsque ad mortem 4. Reg. 15. cap. sed Gedeon vixit semper prospere, ideo non est aliquid tale præsumendum de Gedeone, potissimè cùm scriptura laudet eum dicens, q̄ mortuus est in senectute bona. Item si Gedeon hoc egisset, peccatum esset Gedeonis solius, & non Israelitarum, vel esset principaliter ipsius, & tamen Israelitæ referuntur peccasse in hoc Ephod, & non Gedeon, cùm dicitur, quòd omnis Israel fornicatus est in eo, & factum est domui Gedeonis in ruinam: ergo non of- K ferebat Gedeō sacrificia indutus Pōtificalibus vestib⁹.

Alia resp. ad q̄stum.

Aliter potest dici, quòd istud Ephod fuit fabricatum à Gedeone in memoriam victoriæ, & in laudem Dei, & ob hoc fuit factum de auro prædæ, & istud tenet Rabbi Dauid Kimhi, & Rabbi Salomon, & tunc stat conuenienter, scilicet, quòd non peccaret Gedeon fabricādo illud, quia ad bonum finem fabricauerat, sed peccauit Israel, & domus Gedeonis, qa (vt isti volunt) postea Israelitæ videntes pulchritudinem eius, inclinati sunt ad colendum illud.

Improbatio primæ opinionis Rabbi Salomon. & aliorum.

Sed adhuc ista positio, licèt sit aliqualiter conueniens, non stat totaliter, quia si ad memoriam belli fecisset, magis debuisset facere aliquod insignium belli, vt scutum, vel gladium, vel vexillum, aut alia insignia: Ephod aūt nihil pertinebat

ad repræsentandum victoriam, cùm esset ornamentum sacerdotale. Item si fuisset ad memoriam victoriæ,& laudem Dei, positum fuisset in loco sancto, scilicet in sanctuario: sic enim fecit Dauid occiso Philisthæo: nam posuit gladium illius in sanctuario domini,& seruabatur apud Ephod, vt patet 1. Reg. 21. cap. posuit tamen istud Ephod Gedeon in Ephra, vbi non erat locus sanctuarij: ergo non posuit ad memoriam victoriæ. Aliter dici posset, quod fecit Gedeon Ephod, & alia ornamenta Pontificis ad offerendum sacrificiū domino in Ephra semper, non quòd ipse offerret, sed quòd esset ibi aliquis sacerdos, qui indueretur vestibus, & offerret. Et motiuum huius esse potuit, quia Deus iusserat Gedeoni in Ephra fabricare altare, & immolare ibi domino, ideo putaret fortè, quòd semper licitum esset, sicut quando iussum est supra 6. & ob hoc voluit habere ibi ornamenta sacerdotum, & sacerdotes ad semper ministrandum. Sed hoc etiam non videtur pœnitus stare: primò, quia tunc non solùm fieret mentio de Ephod, sed etiam de alijs vestibus, vel saltem diceretur in generali, quòd fecit ornamenta sacerdotalia, vel pontificalia, & non dicitur. Secundò, quia hoc dato, non videtur quomodo Israelitæ fornicarentur cùm Ephod, scilicet idolatrando, quia cùm solùm esset, vt vestis, non videbantur habere causam motiuam ad colendum illud. Etiam Gedeon peccasset in hoc grauiter, & tamen non videtur ei ascribi hic aliqua culpa. Aliter ergo dicendum videtur, & melius, scilicet, quòd Gedeon fecit solùm Ephod cum rationali: erat enim rationale quidam pannus paruus quadratus ad mensuram palmi, habens duodecim gēmas in quatuor ordinibus distinctas, & locabatur intra quoddam foramen Ephod in pectore sacerdotis, & ligabatur cùm Ephod firmiter: ita vt nunquam abinuicem separari posset, vt patet Exo. 28. ideo Ephod, & rationale computabantur tanquā vnum ornamentum, & ambo simul vocabantur Ephod; fecit autem Gedeon istud Ephod ad consulendum dominum, nā Israelitæ quandocunque volebant consulere dominū consulebant per Ephod, scilicet sacerdote induto, & immediatè respondebatur ex parte Dei ad quęstionē: sic dicitur Exo. 28. quando portabat sacerdotes in pectore rationale, & Ephod, quòd gestabat iudicium filiorum Israel in pectore suo, scilicet id per quod iudicabatur de dubijs, & quæsitis eorum: sic enim Dauid consulebat dominum per Abiathar sacerdotem habentem secum Ephod 1. Reg. 23. & 30. cap. Gedeon autem cùm factus esset iudex populi putabat se sæpe initurum bella cùm hostibus, & quòd ad hoc oporteret sæpe cōsuli dominum, ideo voluit habere Ephod, idest rationale cùm Ephod per qđ consuleretur Deus, non quidem, vt ipse indutus Ephod consuleret dominum: sed vt haberet secum aliquem sacerdotem, qui indueretur illo, quando consuleretur Deus, sicut Dauid habebat secum Abiathar: & ob hoc istud Ephod manebat semper in Ephra, vt præsto esset ad consulendum dominum, & quia erat valde pulchrum, & videbant Israelitæ, quòd per illud respondebatur ad omnia dubia, attribuebant ei virtutem diuinam, & colebant illud, & sic non sequitur nunc aliquod inconueniens, nec manet aliquod dubium; nam ad bonum finem factum fuit istud Ephod: tamen postea peccauerunt Israelitæ abutentes eo.

Alia resp. ad quæsitum.

Improbratio.

Doc. resp. solidior ad quæsitum.

Ad quid Ephod Hebræis deseruiebat.

An peccauerit Gedeon faciendo istud Ephod. Quæst. XXV.

QVAERETVR vlterius, an peccauit Gedeon faciendo istud Ephod. Aliquis dicet, quod sic, quia erat ad scādalum, nam totus Israel fornicatus est in eo, A & ipsi domui Gedeonis factum est in ruinam. Respōdendum, quòd secundum, quòd variè ponebatur finis huius Ephod, ita potest assignare variè, quòd peccauerit, vel non peccauerit. Nam qui ponunt, quòd fuit idolum, necesse est, quòd ponāt grauiter peccasse Gedeonem. Qui autem dicunt, quòd fecit omnia vestimenta sacerdotalia, & sanctuarium in Ephra sacrificabatq; ibi, etiam ponere coguntur, quòd grauiter peccauerit. Qui verò dicunt fecisse Ephod ad memoriā victoriæ, & laudis Dei: dicere debent, quòd non peccauit, quia hoc licitum erat. Qui dicunt fecisse omnes vestes ad hoc, quòd essent ibi sacerdotes ministrātes, dicere debent, quòd peccauerit, nisi dicant fuisse ex dispensatione, sicut licuit Dauid tenere arcam in domo
B sua, & constituere sacrificantes coram illa, & facientes alia ministeria, de quibus 1. Paralip. 15. & 16. Dicendū autem, quòd vltimo modo nō peccauit Gedeon, quia licebat ei velle consulere dominum in agendis cùm esset princeps populi: imò erat valde conueniens, quod nihil vellet agere in arduis causis sine consulto Dei: sic enim Deus cùm instituit Iosue in principem populi, dedit ei Eleazarum sacerdotem, vt siquid opus esset consuleret pro eo dominum Num. 27. cap. tenendo etiam Ephod in Ephra non peccabat, quia licèt esset peccatum fieri sacrificia, vel alia ministeria extra sanctuarium, tn̄ tenere Ephod, & cōsulere dominum nō erat ministerium sanctuarij: ideo vbicunque teneri poterat Ephod, & consuli Deus in illo. Si autem di-
C catur simpliciter an peccauerit Gedeon, vel non. Dicendum, quòd non, quia scriptura laudat eum dicens, quòd mortuus est in senectute bona: quod de solis viris sanctis dicitur, sicut de Abraham: Gen. 15. scilicet tu ibis ad patres tuos in pace sepultus in senectute bona: peccatorum autem vocatur mala senectus, & mali dies: sic patet Dan. 14. scilicet inueterate dierum malorum, nunc inuenerunt te peccata tua. Item si peccauisset agendo hoc imputaretur culpa ei, & culpæ sequentium etiam quodam modo ascriberētur illi, sed non imponitur aliqua culpa in hoc ipsi Gedeoni, sed solùm dicitur, quòd omnis Israel fornicatus est in Ephod, ergo ipse non peccauit. Ad rationem in contrarium dicendum, quòd nō erat verisimile illud cau-
D saturum esse scandalum, ideo non peccauit faciendo, sed postea cùm inciperet esse scādalosum debebat destrui, sicut factum est de serpente æneo, quem fecit Moyses, & postea, quia adorabatur à populo, destruxit illum Ezechias 4. Reg. 18. cap. *Et posuit illud in ciuitate sua Ephra.* Scilicet vt illud præsto haberet quandocunque vellet consulere dominum, & non cogeretur mittere in locum sanctuarij pro Ephod. *Fornicatusq́, est omnis Israel in eo.* Idest totus Israel peccauit in illo Ephod adorando illud in Deum, & istud fuit propter magnā pulchritudinem, & quia putabant inesse sibi aliquid deitatis cùm per illud responderetur ad quæsita. *Et factum est Gedeoni, & omni domui eius in ruinam.* Idest istud Ephod quamquam nō fuit factum ad malum finem,
E tamen fuit occasio mali tam Gedeoni, quām omnibus de domo sua, quia fortè aliqui de domo Gedeonis coluerunt illud. De ipso autem Gedeone non est verisimile, quod ipse coleret illud, sed dicitur magis, quod fuit in ruinam illi, & domui suæ, idest occasio pœnæ alicuius, scilicet, quia Israelitæ coluerunt illud, & sciēs hoc Gedeon non destruxit illud, vel prouidit de remedio, & ob hoc postea filij sui perierunt, vt asserunt multi. *Humiliatus est autem Madian coram filijs Israel.* Scilicet non superbiuit amplius, sicut prius fecerat veniendo quolibet anno ad destruendum totam terram Israel. *Nec potuerunt vltra eleuare ceruices.* Scilicet ad inuadendum, sicut prius. Non est enim sensus, quod Israelitæ subiectis nunc Madianitis facerent eos tributarios, & ipsi non possent

Dubium. Respon.

Ad rationem in diuersum.

Ephod fuit mali occasio.

possent eleuare ceruices ad resistendum, quia Israelitæ non iuerunt in terram Madian, aut Amalec, aut Ismahelitarum, aut alicuius de gentibus, quæ nunc venerant contra Israel, sed solùm persecuti sunt illas excludendo de regno Israel, sed dicitur quòd. *Non potuerunt eleuare ceruices*. Scilicet ad impugnandum Israelitas, sicut prius: nam quolibet anno veniebãt ante messem ad vastandum omnia, vt patet supra 6. cap. & postea nunquam venerunt. Hoc autem fuit dupliciter, scilicet, vel, quia non relicti sunt, nisi pauci de Madianitis potentes pugnare, cùm occisi fuerint quasi centũ trigintaquinque millia: nam prius occisi fuerunt centum viginti millia cùm Madianitæ pugnarent contra seipsos: deinde manentibus quindecim millibus irruit Gedeon super illos, & occidit multos, accepitque viuentes reges eorum, vt patet supra in litera. Vel fortè quamquam multi essent Madianitæ, qui pugnare possent contra Israel, tamen non audebant, quia cùm vidissent tantum exercitum, scilicet 135. millium nullo contra pugnante perijsse, putabant, quòd etiam similes millia, & centena millia irent rursus contra Israelitas perirent, sicut prius, & istud secundum est verum. *Sed quieuit terra per quadraginta annos quibus præfuit Gedeon*. Idest toto tempore, quo præfuit Gedeon qđ fuit tempus quadraginta annorum quieuit terra, quia nec Madianitæ, nec alij hostes Israelitarũ ausi sunt aggredi illos: nam audita tam magnifica victoria diuinitus facta, omnes gentes in circuitu tremuerunt, & non ausę fuerunt inferre bellum Israelitis: sic etiam audito miraculo, quod Deus fecit Israelitis in mari rubro, omnes gentes finitimæ audientes turbatæ sunt, vt patet Exo. 15. scilicet ascenderunt populi, & irati sunt, dolores obtinuerunt habitatores Philisthijm: tunc turbati sunt prĩcipes Edom, robustos Moab obtinuit tremor, & obriguerunt omnes habitatores Chanaan.

Literæ huius exposi.

Quomodo computandi sint isti quadraginta anni, quibus quieuit terra. Quæst. XXVI.

QVAERETVR, quomodo computandi sunt isti quadraginta anni. Aliquis dicet, quòd computantur ab initio principatus Gedeonis, scilicet quando fecit bellum contra Madian vsque ad mortem suã, & istud fuit tempus annorum quadraginta, quod patet, quia dicitur, quòd requieuit terra quadraginta annis quibus prefuit Gedeon, ergo illis omnibus prefuit. In contrarium videtur, quòd non computetur ab initio belli solùm, quia tunc manerent septem anni persecutionis Madian cõtra Israel extra hos annos, qđ est inconueniens. Dicendum igitur, quòd computantur isti quadraginta anni: ex morte Barac postquam mansit terra aliquanto tempore non conuersa ad idola: deinde conuersi fuerunt ad idola, & Deus tradidit illos in potestate Madianitarum septẽ annis, & sic fortè transirent decem anni medij inter Gedeonem, & Barac sine iudice. Sed huiusmodi anni semper computari consueuerunt sub iudice sequente, ideo oportet, quòd computentur isti anni sub Gedeone, & sic fortè totum tempus principatus Gedeonis fuit triginta annorum solùm: ad computandum tamen annos medios dicitur, quòd fuit quadraginta annorũ: alioquin necesse esset, quòd præter tempora, quibus iudices dicuntur præfuisse computaremus tẽpora media per se. Sed non stat, quia tunc superabũdaret ad illum numerum, qui habetur 3. Reg. 6. scilicet, quòd ab exitu de Aegypto vsq; ad ædificationem templi fluxerũt anni quatuorcẽtum octuaginta, sed hoc modo essent plures, quàm sexcentum, vt declaratum est supra 3. & in prologo libri huius. *Abijt itaque Ierobaal filius Ioas*. Idest Gedeon, qui vocatur Ierobaal, quia restitit idolo Baal

Confutat.

Doc. resp. ad qsitum.

F supra 6. & est filius Ioas. *Et habitauit in domo sua*. Scilicet venit de bello contra Madianitas, & habitauit in domo sua in Ephra, sicut prius. *Habuitq́, septuaginta filios*. Scilicet de multis vxoribus. *Qui egressi sunt de femore eius*. Idest omnes fuerunt verè filij eius. Hoc dicitur, quia cùm tot filij nominentur, putaret aliquis, quòd non essent isti filij geniti, sed plures eorum essent adoptiui: ad quod tollendum dicitur, ꝙ egressi sunt de femore eius, scilicet per deriuationem seminalem. *Eo quòd plures vxores habuit*. Scilicet ductas matrimonialiter, & poterat simul multos filios suscipere, vt fortè, quòd aliquo anno nascerentur ei octo, vel decem filij, aut plures. Considerandum quòd iste habuit multas vxores, & non increpatur à lege, quia non erat contra legem habere multas, sicut dicetur infra, & 1. Reg. 25. nunc

G autem est contra legem Christi plures accipere. Sciendum etiam, quòd isti septuaginta filij erant omnes legitimi, quia in veteri testamento nunquam est consuetudo, quòd in numero filiorum computentur nati ex concubinis: vnde dato, quòd aliquis haberet totidẽ filios ex concubinis, aut plures, quot ex vxoribus, cùm dictum fuerit, quòd habuit tot, aut tot filios, intelligendũ est de vxoribus legitimis. Sic patet in Saule; nam 1. Reg. 14. ponuntur nomina filiorum Saulis, & 1. Paral. 8. & 9. & ponuntur quatuor, & tamen constat, quòd habuit duos filios ex concubina, qui non computantur ibi, scilicet Armoni, & Miphiboseth ex concubina nomine Respha, vt patet 2. Reg. 21. cap. Sic ẽt

Notádũ de septuaginta filijs Gedeonis.

H ponuntur nomina filiorum Dauid 2. Reg. 5. & 1. Para. 3. & solùm ponuntur ibi filij legitimi, quasi non haberet alios filios, & tamen 1. Paralip. 3. ad magis exprimendũ dicitur: hi omnes sunt filij Dauid absque filijs concubinarum, & illorum nunquam ponuntur nomina: ita hic cùm ponantur septuaginta filij Gedeonis, intelligendum est, quòd omnes erant ex vxoribus: Abimelech autem, qui erat ex concubina nõ est de istis septuaginta. *Cõcubina autem illius quam habebat in Sichem*. Habuit etiam cõcubinã, licet multas haberet vxores, & hoc fortè licuit sibi ex dispensatione, vt dicetur 2. Reg. 5. c. ista erat oriũda de Sichem, ideo Abimelech filius Gedeonis cum voluit principari mortuo patre, iuit in Sichem, & conciliauit animos virorum sibi, scilicet quia erant cognati eius ex parte matris, vt patet

I seq. c. *Genuit ei filium Abimelech*. Iste occidit postea omnes fratres suos seq. c. *Mortuusq́, est Gedeon filius Ioas in senectute bona*. Et hoc apparet, ꝙ fuit Gedeon vir sanctus, quia dicit scriptura de illo, quòd mortuus est in senectute bona, quòd de nemine dicit nisi de viris sanctis, vt de Abraham Gen. 15. *Et sepultus est in sepulchro patris sui Ioas in Ephra*. Ista erat consuetudo antiqua maxime apud Iudeos: nam in sepulchro Abrahæ sepultus est Isaac filius eius, & Iacob nepos suus Gen. 49. & in sepulchro Saulis sepulti sunt filij sui 2. Reg. 21. sic etiam Berzellai petiuit à Dauid, dicens: obsecro, vt vadam in ciuitatem meam, & sepeliar in sepulchro patris mei, & matris meæ, 2. Reg. 19. Achitophel quoque sepultus est in sepulchro patris sui, 2. Reg. 17. c. *In Ephra de fa-*

Gedeõ vir sanct°.

Apud Hebræos filij in sepulchro patrum sepeliebantur.

K *milia Ezri*. idest ciuitas, in qua erat sepulchrum Gedeonis erat Ephra, quæ erat de familia Ezir: ista erat vna de familiis Manasse, quæ vocatur interdum familia Ezeritarum, vt patet Nu. 26. *Postquam autem mortuus est Gedeon, auersi sunt filij Israel*. Idest postquam mortuus est Gedeon Israelitæ auersi sunt à cultu Dei: ex hoc apparet, quòd viuente Gedeone non colebant Israelitæ idola, quia aliàs non dicerentur auersi post mortem, sed viuente eo auerterentur. Ista fuit conditio tempore omnium iudicum: nam supra secundo, dicitur, ꝙ diebus cuiusq; iudicis Israelitę sequebãtur dominum, sed mortuo illo conuertebantur, & faciebant peiora, quã prius fecerant patres eorũ. *Et fornicati sunt cuum Baalim*. Idest

Baalim quid sit.

Id est coluerunt illum. Est enim Baalim interdum nomen vnius Idoli singulariter,& interdum nomen plurale,& accipitur fornicari pro idolatrare ad similitudinem mulieris, quæ tenetur alligata viro,& si ad alium accesserit fornicatur: ita cùm teneamur colere solùm Deum, si colamus idola dicimur fornicari cùm illis. Ex hoc patet, quòd Israelitæ coluerunt Ephod, quod fecerat Gedeon, quia dicitur, quòd totus Israel fornicatus fuerat in illo, sicut dicitur hic, quòd fornicati sũt cùm Baalim. *Percusseruntq́, cùm Baal fœdus, vt esset eis in Deum.* Istud ponitur ad grauitatem peccati Israelitarũ, scilicet, quòd non solùm coluerunt Baal, sed etiam dederunt ei promissionem certam de semper colendo eum, & ista promissio fuit per pactum: est enim Baal, & Baalim idem.

Quomodo Israelitæ potuerint cùm Baal fœdus inire. Quæst. XXVII.

QVAERETVR, quomodo potuerunt Israelitæ facere fœdus cùm Baal, quia ad hoc requirebatur, quòd esset præsens Baal, vt mutuo ipse & Israelitæ componerent aliquid, ipse tamen non poterat apparere. Aliquis dicet, quòd vocatur hic pactum large, nam licèt propriè vocetur pactum aliquod conuentũ inter duos, cùm ex qualibet parte aliquid promittitur, aut promissio acceptatur, tamen interdum vocatur large pactum quęcunque promissio,& sic poterat dici, quòd Israelitæ solùm promitterent Baal, quòd colerent eum ipso non promittente aliquid ex parte sua, nec etiam præsente ad acceptandum promissionem, & vocaretur pactum. Respondendũ, quòd non consueuit istud vocari pactum, sed quãdo duæ partes mutuas sibi promissiones faciunt, quas aliquo firmamento muniunt: sic cùm hic dicatur pactum inter Israelitas, & Baal, necesse erat, quòd Baal esset præsens cùm Israelitis ad acceptandum promissionem, vel aliquis loco eius; primum autem poterat esse, scilicet, ꝙ Baal interesset, quia Baal dæmon est, & poterat corpus sumens de aere interesse Israelitis, & loqui. Sicut angeli boni sæpe fecerunt, vt patet Gen. 17. & 18. & 19. & supra 6. & infra 13. & tamen hoc non est credendum, quia Deus non permitteret talia: nam daret Iudęis occasionem, vt perirent omnino: nam ipsi erant facillimi ad idolatriã, & si permitteretur aliquid tale crederent certissimè Deũ esse, qui sic loqueretur, & firmissimè adhærerent ei, essetq; ista tentatio supra possibilitatem resistendi Iudeorũ: Deus tñ non permittit nos tentari vltra id, qđ possumus, sed facit cùm tentatione prouentũ 1. Corin. 10. Dicendum ergo, ꝙ aliquis interesset loco Baal. s. aliquis de sacerdotibus eius, qui loco illius acceptabat stipulationẽ, vel promissionẽ Iudæorum, & ipse quoq; ex parte Baal promitteret, ꝙ acciperet eos in suos cultores, & ꝙ benefaceret eis: sic enim, quando Israelitæ pepigerunt fędus cũ Deo in datione legis, fuit Moyses loco Dei referens promissionẽ Dei Israelitis. s. ꝙ acciperet eos in populũ peculiarẽ sibi de cunctis populis terræ, & in gentẽ sanctam, & tunc ipsi promiserunt, ꝙ colerẽt Deum accipiendo legẽ illius: Exo. 19. & factum est pactum. Sic etiam iterum Iosue fecit pactum cùm Israelitis, vt custodirent legem Dei: & ipse stetit loco Dei petens, an vellent seruare legem Dei, & promitterent illud, & sic factum est: Iosue 24. hic ergo sacerdotes Baal credendũ est astitisse ad confirmationem, & factionem fœderis huius. Cùm autem arguitur, quod Baal non poterat apparere, falsum est, quia poterat (vt diximus) sed non apparuit, nec tamen requirebatur hoc ad copulandum fœdus, quia præsentia procuratorum suorum, scilicet sacerdotum sufficiebat ad contrahendum fœdus.

A *An in isto fœdere obseruatæ fuerint aliquæ cœremoniæ, & quæ fuerint. Quæst. XXVIII.*

QVEARETVR vlterius, an in isto fœdere obseruatæ fuerint cęremoniæ aliquę, & q̃ fuerint. Respondendum, ꝙ fœdus fiebat inter homines ab antiquo ad confirmandum aliquid inter eos: & ad hoc occidebatur aliquod animal in partes, & aspergebãtur ambo contrahentes de sanguine effuso illius animalis, significantes, ꝙ quicunq; violaret fędus pateretur sanguinis effusionem, vel transibant inter partes animalis occisi ad significandum, ꝙ sic diuidendus esset qui fędus infringeret. Sic ait Paulus Orosius libro de Ormesta Mundi. De hoc dicendum est, ꝙ Israelitę nunc obseruauerint istam cęremoniã, quia alioquin non esset fœdus, sed solùm iuramẽtum, vel simplex promissio. Patet etiam hoc, nam Deus istas cęremonias obseruabat quando componebat fędus cùm aliquo: sic cùm Abraham volens fędus facere ad certificandum, quòd daret ei terram Chanaã iussit diuidi vaccam, & ouem, & capram per medium, & obseruabat Abraham partes illas, & Deus transiuit in igne per medias diuisiones, vt patet Gen. 15. & tũc dicitur, ꝙ iniuit fędus cùm illo, vt patet ibi. s. in die illo pepigit dominus fœdus cũ Abraham, dicens: semini tuo dabo terram hanc, &c. sic etiam in datione legis cõfirmatum fuit fędus inter Deum, & Israelitas. Et ad hoc fuerunt occisa multa animalia, & fuit sanguis aspersus super populũ ad confirmandum fędus, & super altare, & librum legis loco Dei, cùm Deus incorporeus esset, & ipse sanguine aspergi non posset. De hoc Exo. 24. & melius ad Hebr. 9. Sic etiam tempore Sedechiæ regis Israelitæ pepigerunt fœdus de dimittendo cùm domino seruos suos, qui erant de stirpe Hebræorum, & de non reducendo eos in seruitutem. Et ad hoc diuiserũt vnum vitulum per partes, & transierunt omnes de populo inter diuisiones vituli, vt patet Ierem. 34. non minus ergo fieret hic, scilicet, quòd occiderentur animalia, & transirent Israelitæ inter diuisiones, vel aspergerent se sanguine, & sacerdotes aspergerent sanguine loco Baal, & sic firmum esset fœdus.

Modus cõfirmandi fœdera apud antiquos.

D *Ad quid fiebat hoc fœdus de tenendo Baal in Deum cum sine fœdere possent tenere. Quæst. XXIX.*

QVAERETVR vlterius, ad quid fiebat istud fœdus de tenendo Baal in Deum. Respondendum, quòd Israelitæ desiderabãt colere Baal, qui erat Deus Chananęorum, & vt verè efficerentur cultores, & serui eius hoc fędere confirmarunt. Nam si solùm accepissent in Deum eum spontaneè possent quandocunque vellent abijcere illum: vt ergo appareret, quòd verò animo adhærebant Baal tanquam nunquã recesserent ab eo, faciebant fœdus. Nam in fœdere interueniebat promissio de semper tenendo eum in Deum, & illa confirmabatur per cœremonias fœderis, & potissimè hoc fiebat, quia maxima cautio expetenda est ab illis, qui minus certi esse putantur, & quia Israelitæ consueuerant colere Deum verum, & nunc redibant ad cultum Baal, vt sciretur, quòd non fictè accederent, faciebant fędus quod ostendebat omnimodam securitatem de semper manendo in hac professione cultus. Alia ratio esse potest persuasio sacerdotum Baal, quia fortè ipsi dicerent Israelitis, quod non proficiebat eis colere Baal, nisi fœdus facerent super hoc, quia aliàs non acceptarent eos in seruitores, nec benefaceret eis: putabant autem Israelitæ, quod Baal posset eis facere bene, imo quòd quando recedebant à cultu eius male erat eis, vt patet Ierem. quadragesimoquarto cap. vt ergo consequerentur ab eo

L bona,

bona, quæ putabant se posse consequi fecerunt fœdus. *Nec recordati sunt domini Dei sui*. Scilicet non recordati sunt beneficiorum, q̄ Deus eis contulit, alioquin non recessissent ab eo fœdus componentes cùm Baal. *Qui eruit eos de manibus omnium inimicorum suorum*. Idest etiã si non attẽdissent ad eum, qui erat verus Deus, saltem attendere debuissent ad beneficium, scilicet, quia eripuerat eos de manibus inimicorum suorum, & Baal, vel alia idola nunquam eruerunt eos ab aliquo hoste. *Per circuitum*. Idest non solùm de manu Madianitarũ, sed etiam ab hostibus omnibus, qui in circuitu terræ eorum habitabant: nam Israelitæ ad omnem partem habitabant, scilicet Madianitæ Ismahelitę, Ammonitæ, Moabitæ: ad orientem Idumæi, Amalecitæ, Philisthijm à meridie: Syri à Septentrione. Et ab omnibus istis Deus liberauerat Israelitas, quia sępe pugnauerant istę gentes contra eos, sicut patet nunc: nam venerunt Madianitę, Amalecitę, Ismahelitę, vt patet supra sexto & pręcedẽti capitulo, & hic: Venerunt quoque fortè Moabitæ, & Madianitæ: nam dicitur, quòd venerant omnes populi orientales, & isti sunt orientales, & propinqui respectu Israelitarum, venerunt quoque Moabitæ, Amalecitæ, & Ammonitæ iterum supra tertio: Venerunt quoque Syri tempore Hothonielis, & Philisthijm tempore Samgar eodem capitulo. Et de omnibus liberati sunt Israelitę per Deum. *Nec fecerunt misericordiam cum domo Ierobaal Gedeon*. Istud fuit aliud peccatum Israelitarum, scilicet, quia non fecerunt misericordiam cùm domo Ierobaal, qui dicitur Gedeon: nã ipse fuit minister Dei pro eis, & liberauit illos à morte de manu Madianitarum, & ipsi voluerant tunc facere eum dominum, vel regem, & tamen postea non miserti sunt domui eius: nam permiserunt occidi omnes filios eius, & non occiderunt interfectorem. *Iuxta omnia bona, quæ fecerat Israeli*. Idest debuerant ei recompẽsare bonum pro bono, sicut ipse fecerat toti Israeli liberando de omnibus gentibus orientalibus, & non liberauerunt eius domum de manu occisoris, & nequissimi viri, scilicet Abimelech, vt patet sequenti cap.

Quoddã peccatum Israelitarũ

Chronica temporalium euentuum sub Gedeone.
Quæstio XXX.

ANNO quingentesimo sexagesimo ante Romã conditam, vt ait Paulus Orosius primo libro de Ormesta Mundi, annis mille trecẽtis duobus, qui erat annus vicesimus septimus Imperij Gedeonis secundũ modum computandi Orosij, atrocissimum inter Cretenses, & Athenienses certamẽ fuit, vbi populus vtrinque infeliciter profligatis cruẽtiorem victoriam Cretenses exercuerunt, qui nobilium filios Atheniẽsium Minotauro vtrum fero homini, an humanæ bestiæ apertius dicam, nescio, deuorandos crudeliter adijciebant, atque informe prodigium effossis Græcie luminibus saginabant. De hoc Ouidius Metam. 8. Ijsdem diebus Laphitæ, & Thessali famosis nimium certauere conflictibus Thessalus Palefactus in libro incredibilium prodit ipsos Laphitheos creditos dictosq; fuisse Centauros, eo quòd discurrẽtes in bello equites veluti vnum corpus equorum, & hominũ viderentur: vnde cęperit bellum Thessalorum, & Laphitarum, & quomodo in nuptijs ortum sit, & cuius causa, & quid ibi actum extitit latè describit Ouidius 13. Metam. Hoc tempore historia Thesei fuit, qui de nobilibus Atheniẽsibus missus est, cùm esset filius regis Athenarum, vt traderetur Minotauro deuorandus, vel cùm illo pugnaret, cùm quo vtraq; sororum. s. Ariadna, & Phedra eius amore flãmate diuersis affatibus collocutæ sunt: sed prior Ariadna, quæ ei modum occidẽdi Minutaurum, vt fertur, tradidit, fide data de eam ducẽdo in vxorem eam potitus est. Sed expleto negocio cùm glorio-

Bellum inter Cretẽses, & Athenienses tẽpore Gedeonis.

Laphitæ crediti sunt centauri.

Thesei historia quo tẽpore accidit.

F sa industria Ariadnę de minotauro obtinuisset palmã, in Atheniẽsem rediturus vrbem, illam secũ de Creta ductus erat, sed rupto fędere, & decepta puella, atq; in littore Cretẽsi relicta, sororẽ eius Phedrã, quã postea dilexerat, duxit: cũq; relicta ab ingrato indignoq; amatore per tenebras noctis fugiente sola in vacuo littore plangeret Dionysius rex Thebarum, qui aliter liber pater, vel Bacchus appellatur ad fuit, qui eam suo coniugio honorauit: feruntq; eam ad astra translatã, & quia de floribus casu in capite tunc serta tenebat, velocitate motus ad æthera vna de rosis coronę delapsa est, ideo poetæ asserũt cùm Ariadna locaretur in astris coronæ eius vnã defuisse rosam. Et istam causam esse dicunt cur corona, quæ est ad meridianam partem Zo-
G diaci apud signũ Scorpionis incompleta sit. s. deficiẽte vno astro ad complementum circuli: & ista vocatur corona Ariadnę, vt ait Virgilius in Georgicis, scilicet:

Cur corona, quæ est ad meridianam Zodiaci partem apud Scorpionis signum incompleta sit.

Gnosia, quæ ardentis descendit stella coronæ.

Et vocatur Gnosia. i. Cretẽsis. s. quia de insula Cretæ erat Ariadna, cuius est ista corona. De hac historia Ouidius Metamor. 8. Scribit autem Ariadna epistolam Theseo, in qua duram proponit quærimoniam, vt patet in libro Heroidum Ouidij in Epistola, quæ incipit.

Mitius inueni, quàm te genus omne ferarum.

Alij volunt hoc alio tempore accidisse, sed s̃m modum computationis Orosij necesse est, ꝙ tẽpore Gedeonis, vel pauloãte, aut post acciderit. Hoc tempore, vt ait Magister in historia scholastica Mercurius inue-
H nit syringas. Est enim Syringa musicum instrumẽtum de fistulis, siue de calamis compactum: traxit aũt hoc nomen à syringa vxore Carhim filij Agenoris, quę ꝓpter zelum armonię à viro suo recesserat. Inuenit etiã lyram hoc modo: reperit. n. concham testudinis mortuæ, & putrefactę cuius arentes, & tinuli nerui extensi in ore conchæ ad auram tenuem sibilum reddebant: Incertum autem est quis fuerit iste Mercurius an Hermes, vel Trimegistus, vel Mercurius minor. Tres. n. leguntur fuisse. Secundum Iosephum Tyrus cõdita est ante templum Ierosolymorum annis ducẽtis quadraginta, & pro hoc necesse est, ꝙ cõdita fuerit imperãte Gedeone. Quod patet computando tempora media inter Gedeonem, & constructionem templi Salomo-
I nis, quę computatio posita fuit à nobis supra tertio ca. Dedalus hoc tpe aues fecit metallinas, quas volare fecit artificiosè incluso spiritu. Dr̃ ẽt fecisse simulachra se mouẽtia. De hoc Ari. 1. Pol. c. 2. Primus oĩum pedes statuarũ à se inuicẽ separauit, cùm alij coniunctos eos facerent, q cũ filio suo Icaro fugiẽs propter inopinatã fugam, & inuestigabilẽ pęnis euolasse dict⁹ est: Icarus tamen naufragio perijt: vnde mare Icaricum ab eo in Græcia nominatum est. Et tunc cofićta est fabula de Icaro. De hoc Ouid. 8. Metam. Hoc tpe s̃m histor. scho. Orpheus claruit, cuius discipulus fuit Museus. Linus magister Herculis claruit. Minos credit Cretensibus legem dedisse, quod Plato negat. Iste Minos Atheniẽsibus bella grauia intulit propter mortẽ Androgei filij
K sui, q propter inuidiã dũ apud Athenas studeret, occisus est. De hoc 7. Meta. Tunc accidit mutatio, q̃ vocat̃ cuiusdã filiæ regis, q̃ Scylla vocabat̃ in Amne Cirrim, quę crinẽ aureũ patris abstulerat, vt potiret̃ amore suo cùm Minoe Cretensiũ rege. Eo tpe Pasiphe vxor Minois absente eo in bellis, industria Dedali à quodã tauro cognita carnaliter est intra artificiũ ligneum, velut vacca clausa, & inde Minotaurus genitus est: Timens autem Dedalus aduentũ Minois de insula Cretẽsium clam cũ filio suo aufugit: tũc accidit factũ de Theseo, & Ariadna, & Phedra duab⁹ filiab⁹ Minois regis, & Pasiphe, de quo diximus. De his 7. & 8. Meta. Tunc etiam hydrã fuisse ferunt, q̃ ab Hercule postea occisa est, sed Plato dicit eam fuisse quemdam fallacem sophistam.

Syringa quid sit.

Quomodo lyra à Mercurio reperta est.

Tyrus condita ante Ierusalem annis 240.

Quando Icari fabula conficta est.

Vnde Minotaurus sit genitus.

CAPITVLVM IX.

ABIIT autem Abimelech, filius Ierobaal in Sichem ad fratres matris suæ, & locutus est ad eos, & ad omnem cognationem domus patris matrisq; suæ, dicens: Loquimini ad omnes viros Sichem: Quid vobis est melius, vt dominentur vestri septuaginta viri omnes filij Ierobaal, an vt dominetur vnus vir? Simulque considerate, quod os vestrum, & caro vestra sum. Locutique sunt fratres matris eius de eo ad omnes viros Sichem vniuersos sermones istos, & inclinauerunt cor eorum post Abimelech, dicentes: Frater noster est. Dederuntque illi septuaginta pondo argenti de phano Baalberith. Qui conduxit sibi ex eo viros inopes, & vagos, secutique sunt eum, & venit in domum patris sui in Ephra, & occidit fratres suos filios Ierobaal septuaginta viros, super lapidem vnum: remansitque Ioatham filius Ierobaal minimus, & absconditus est. Congregati sunt autem omnes viri Sichem, & vniuersæ familiæ vrbis Mello: abieruntque, & constituerunt Regem Abimelech iuxta quercum, quæ stabat in Sichem.

Dedalus Atheniensis artifex mirabilis. Icarus Dedali filius à quo mare Icareũ.

Perdix Dedali nepos serram primus inuenit.

Abijt autem. Posita in præcedentibus sublimatione domus Gedeonis. Hic ponitur origo totalis desolationis, scilicet, quia vnus de filijs eius deleuit totam domum paternam. Et diuiditur in tria, primo ponitur Abimelech promotio, secundo maledictio ei digna ibidem. *Quod cum nunciatum esset.* Tertiò vltio domini ibidem. *Misit dominus.*

An hic aliqua sit ordinis mutatio, & an fuerint hæc immediatè facta post præcedentia. Quæst. I.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic habeant ordinem consequentem ad præcedentia, vel sit aliqua mutatio ordinis: Et an fuerint facta immediatè post præcedentia. Ad primum dicendum, quòd ordo continuus est inter hęc, & præcedentia, quia præcedēti capitulo actum est de morte Gedeonis: hic autem agitur quid filij eius post mortē suam egerint, aut passi fuerint, vt adipiscerentur principatum eius. Ad secundum dicendum, quòd inter istud, & ea, quæ habentur pręcedēti capitulo paucum tēpus intercidit: nam Abimelech desiderauit habere principatum patris, & quia post mortē eius illico constituendus erat aliquis successor, verisimile est, ꝙ immediatè post mortem eius requisierit à viris Sichem, quòd facerent eum principem. *Abijt itaque Abimelech filius Ierobaal in Sichem.* Scilicet Abimelech erat filius

Responsio ad secundum quæsitum.

A Ierobaal, idest Gedeonis, qui sic appellatus est, vt declaratum fuit supra sexto, & iuit in Sichem, scilicet, quia ipse manebat in Ephra cùm patre suo. Nàm habitabat Gedeon in Ephra, & ibi mortuus ac sepultus est, vt patet præcedenti capitulo: Abimelech autem fortè interfuit sepulturæ eius, & inde iuit in Sichem prouisurum sibi de principatu.

Cur Abimelech iuerit ad viros Sichem, vt ipsum Isráelitarum regem crearent. Quæst. II.

QVAERETVR cùm Abimelech desideraret habere principatum super totum Israel, sicut tenuerat pater suus, cur iuit ad viros Sichem, vt eum effi B cerent regem: nam non videbatur modus iste ad hoc, quod efficeretur princeps super totum Israel, sed potius debuit conuocare totum Israel in concilium, vt eum sumerēt in principem. Aliquis fortè dicit, quod Abimelech non volebat principatum super totum Israel, sed solùm super Sichem, ideo iuit contra solos Sichimitas. Sed non stat, quia sciebat Abimelech, quòd aliquis constituendus erat in principem super totum Israel, sicut hactenus quilibet de iudicibus fuerat princeps super totum Israel. Si ergo ipse solum dominaretur Sichimitis, ille, qui pręficeretur toti Israel, excluderet eum de principatu Sichimitarum tanquam occupantem partem principatus sui. Item non est verisimile, quod Sichimitæ vellent accipere Abimelech C in principem hac intentione, quod super eos dominaretur, quia tunc vellent diuidi a toto Israel, & hoc erat sibi occasio durissimi belli, sicut diuisione facta regnorum tempore Roboam, & Ieroboam graues pugnæ secutæ sunt, cùm Abias propter hoc pugnauit contra Ieroboam, vt patet 2. Paralip. 13. Dicendum igitur, quòd Sichimitæ acceperūt Abimelech in principem hac intentione, quod totius Israel pariter dominus futurus erat. Ipse quoque Abimelech intendebat toti populo dominari, volebat tamen prius dominari Sichimitis, & tunc posset accipere reliquum Israel: putabat enim quòd cùm reliqui Israelitæ viderent, quòd Sichimitæ fecissent eum regem, quòd etiam totus populus non recusaret eum accipere, cùm esset vnus de D filijs Gedeonis. Vel fortè intendebat, quod habita illa vrbe posset pugnare contra reliquos Israelitas, qui aduersarentur ei in principatu. Hoc patet, quia postquam cepit vrbem Sichem pugnabat contra vrbem Thebes, & ibi mortuus est, vt patet infra in litera: ita ergo intendebat facere contra quoslibet de Israelitis, qui recusarent eum accipere in principem: & sic fuit conueniens, quod iret in vrbem Sichem, vt dominaretur ibidem.

Doct. solidior resp. ad q̃situm.

Quare Abimelech non congregauit totum Israel ad hoc, quòd crearet ipsum principem. Quæst. III.

QVAERETVR, quare Abimelech non con- E gregauit totum Israel ad hoc, quòd eligerent eum in principem, sicut fuerat pater suus, & esset simul princeps totius Israel, nec oporteret ipsum discurrere pugnando contra varias vrbes. Respondendum, quod Abimelech hoc libenter egisset, si putasset sic se posse intentionis suæ habere successum, sed non processisset ei hoc. Primò, quia hoc non pertinebat, nisi ad hominem habentem magnum fauorem, qui posset congregare totum populum: Abimelech tamen nunc nullum habebat fauorem, quia ipse erat minimus dignitate inter fratres suos cùm cœteri essent legitimi, ipse autem illegitimus de concubina, vt patet præcedenti capitulo. Etiam, quia nondum sibi conciliauerat aliquos amicos, qui fouerent partē eius.

Alia ratio est, quia si congregaretur totus Israel credebat certissimè, quòd principatus traderetur alicui de fratribus suis, & non sibi propter duo: primò, quia alij erant legitimi, ipse verò illegitimus. Illegitimi tamen non succedunt parentibus in dignitatibus, quia non retinent nobilitatem eorum, & hoc innuit Ioathas minimus de filijs Gedeonis mortem euadens, qui ait: constituistis regem Abimelech filium ancillæ eius: quasi dicat, eo quòd erat filius ancillæ, vel concubinæ non poterat succedere in dignitate, potissimè apud Hebræos hoc obtinebat. Nam filij concubinarum non computabantur, vt filij, vt declaratum est præcedenti capitulo. Secundò, quia Abimelech dato, quòd esset de filijs legitimis Gedeonis, non pertinebat ad eum principatus, quia ad primogenitos pertinet principatus, & hoc maximè secundum obseruationem Hebræorum: sic patet Gen. 49. cùm dixit Iacob ad Ruben: Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, maior in donis, potior imperio effusus es, sicut aqua: non crescas, idest ad te, quia eras primogenitus pertinebat maiorem esse imperio. Abimelech autem non erat primogenitus Gedeonis, sed Iether, vt patet præcedenti capitulo, scilicet: dixit Iether primogenito suo, surge & interfice eos: ergo ad illum pertinebat principatus, & non ad Abimelech: non ergo fuit vtile sibi, quòd congregaretur populus in consilium. Alia ratio est, quia fortè non erat consuetudo, quòd congregaretur populus ad eligēdum principes tēpore iudicum. Causa est, quia istud fuit postquam cœperunt principes esse continuè in populo secundum successionem, scilicet, quòd mortuo vno acciperetur alius, sicut fuit tempore regum: nam tunc mortuo vno rege conueniebat populus ad eligēdum alium: sic fuit mortuo Salomone: nam totus populus conuenit ad eligendum, vel potius constituendum regem, vt patet 3. Reg. 12. cap. Nunc autem iudices non erant continui per successionem, scilicet, quòd mortuo vno subrogaretur alius, sed manebat populus tam diu, sine iudice quousque egebant eo, & Deus constituebat eum, vel populus, vt colligitur supra tertio. Nam mortuo Hothoniele, non fuit constitutus illico Aod, sed transierunt decē & octo anni intermedij, qui bus oppressi sunt Israelitæ à rege Eglon: mortuo etiā Aod, & Sangar non illico constitutus est Barac, sed mansit populus viginti annis seruiens regi Iabin supra quarto, & sic de reliquis: ideo cùm nunc mortuo Gedeone non egeret adhuc populus iudice non congregaretur ad constituendum illum: & ob hoc putauit Abimelech superuacuum esse intercedere pro hoc apud totum populum. Alia ratio fuit, quia dum congregaretur populus fratres sui efficerētur potētiores, & ipse non posset contendere cùm illis de paritate cōgregatis omnibus fauoribus in partem fratrum suorū. Primum ergo fuit sibi visum conueniens procurare fauores in partem suam, & ob hoc iuit in Sichem, vt semel efficeretur rex illius vrbis, & non curauit aggregare populum in consilium.

Illegitimi non succedunt parētibus in dignitatibus

Ad primogenitos attinet principatus.

Abimelech, cur potius voluit in Sichem fauorem sibi conciliare, quàm in alijs vrbibus. Quæst. IIII.

QVAERETVR vlterius, cùm Abimelech vellet prius conciliare sibi fauores alicuius loci ex causis supra positis, cur potius voluit hoc in vrbe Sichem, quàm in alijs vrbibus. Respondendum, quòd hoc fuit propter duo. Primum, quia Abimelech volebat sibi conciliare fauorem: & non putauit, quòd in toto Israel aliquid tantum sibi fauerent, sicut viri Sichem propter cognationem, scilicet, quia mater sua

F erat origine Sichimita præcedenti capituli: & sic dicitur hic, quòd abijt Abimelech in Sichem ad fratres matris suæ, & dicitur, quòd locutus est ad omnem cognationem domus matris suæ. Etiam persuadendo illis dixit simul considerate, quòd os vestrum, & caro vestra sim. Etiam ista fuit causa potissima, quare Sichimitæ eum in regem vnxerunt, vt patet ex verbis Ionathe infra in litera, scilicet: Et constituistis Abimelech filium ancillæ eius in regem super habitatores Sichem, eo quòd frater vester sit. Secunda causa est, quia fortè volebat accipere titulum dominandi Abimelech, & iste tradi debebat in Sichem, quia fortè consuetudo erat apud Iudæos, quòd ad constituēdum aliquem in principem congregarentur in Sichem, &

G hoc, quia fortè domus Ioseph erat præcipua inter Israelitas, & Sichem erat in sorte filiorum Ioseph, vel propter honorem Ioseph cuius ossa tumulata erant in Sichem, vt patet Iosue 24. cap. hoc patet aliqualiter: nam mortuo Salomone ad constituēdum filium eius in regem totus populus congregatus est in Sichem, vt patet 3. Reg. cap. 12. Ideo voluit ire ad hanc vrbem: prima tamen ratio est efficacior.

An Abimelech fuerit creatus princeps super totum Israel, vel super Sichem. Quæst. V.

QVAERETVR vlterius, an Abimelech fuerit acceptus in principem super totum Israel, vel so-

H lùm super Sichimitas. Aliquis dicet, quòd solùm super Sichimitas, quia ipsi vnxerunt eum: & non apparet, quòd acquisierit alia loca terræ Israel, vel quòd illa sponte eum in principem acceperunt. Respondendum, quòd Abimelech regnauit super omnes Israelitas, quod patet ex duobus. Primò, quia dicitur infra in litera: regnauit Abimelech itaque super Israel tribus annis. Si tamen solùm dominatus fuisset Sichimitis, non diceretur, quòd regnauit super Israel, cùm ab vnica ciuitate non denominetur totum regnum. Secundò patet, quia præcedenti capitulo, & infra in litera increpantur Israelitæ, quòd non fecerunt misericordiam cùm domo Gedeonis: si tamen ipsi non suscepissent Abimelech in principem, sed restitissent ei

I pro occisionem fratrum suorum, non increparentur, quòd non fecissent misericordiam cùm domo Gedeonis, increpantur tamen: ideo videtur, quòd ipsi susceperunt Abimelech, & quòd non curauerint vlcisci iniuriam occisionis fratrum suorum. Modus autem, quo factus est iudex, vel rex in toto Israel est, quia ipse factus est primo rex super Sichimitas, deinde reliqui Israelitæ consenserunt, vel saltem non restiterunt ei: vnde non constituerunt aliquem alium principem eo viuente, & tamen immediatè post mortem eius constitutus fuit alius in principem, vt patet sequenti capitulo: si tamen ipse non esset princeps totius Israel accepissent reliqui Israelitæ alium principem. Aliqua autem loca Israelitarum restiterunt ei, & contra illa

K ipse pugnabat, & subijciebat ea sibi, & sic fuit de vrbe Thebes, in qua mortuus est pugnando infra in litera. Sed obijcietur, quia si totus Israel suscepisset eum in regem, & consensisset malo facto contra domum Gedeonis, Ioatham filius Gedeonis non solùm maledixisset Sichimitis, sed etiam toti Israel: solis tamen Sichimitis maledixit, vt patet infra in litera: ergo illi soli fecerunt regem Abimelech, & super illos solùm dominatus est. Item si totus Israel consensisset huic malo Abimelech, Deus imposuisset pœnā super totū Israel: posuit tamen super solos Sichimitas infra in fine capituli, cùm dicitur: reddidit dominus malum quod fecerat Abimelech contra patrem suū. Sichimitis quoq; quod operati erant retributum est.

Abimelech quomodo fu... creatus iudex in toto Israel.

Ad

Ad primam rationem responsio. Ad primam istarum duarum rationum dicendum, quòd Ioatham posuit istam maledictionem super Sichimitas, quia verba Ioatham fuerũt à principio. s. quando occisi fuerunt oẽs fratres sui, & tunc soli Sichimitæ fauebant Abimelech, & tũc nullus de Israel adhuc sequebatur Abimelech nisi Sichimitæ: ideo eis solis maledixit, quia & ipsi fuerunt participes mortis filiorum Gedeonis: postea tamen occisis istis totus Israel suscepit Abimelech in regem. Ad secundam rationem resp. Ad secundam rationem dicendũ, quòd quamquam totus Israel peccauerit non faciendo misericordiam cùm domo Gedeonis, præcedenti capitulo, tamen ponitur infra pœna solùm Sichimitarum propter duo. Primò, quia ipsi fuerunt causa principatus Abimelech: nam cùm nullum adhuc fauorẽ haberet, eum regem constituerunt, & dederunt ei occasionem ad omnia mala, quæ fecit. Secundò, quia ipsi fuerunt participes in morte filiorum Gedeonis: nam dederunt septuaginta pondera argẽti de templo Dei sui ipsi Abimelech, vt posset sibi cõducere viros, cùm quibus occideret omnes fratres suos, vt patet infra in litera: & istud fuit graue peccatum. Ad rationem in principio conclusionis dicendum, quòd licèt solùm ponatur, quòd viri Sichẽ fecerint Abimelech regem, tamen postea totus Israel eum suscepit, quia hic expresse non ponuntur, nisi exordia regni Abimelech, & ista fuerunt in Sichem: postea tamen regem factum reliquus populus suscepit quibusdam gratis fauentibus alijs bello cędentibus.

Quomodo Abimelech iuit ad Sichimitas, vt constituerent eum principem, ex eo, quòd erat filius Gedeonis. Questio. VI.

QVAERETVR, quomodo nunc Abimelech iuit ad Sichimitas, vt constituerent eum principem, eo quòd erat filius Gedeonis: nam iudices, qui ante hunc fuerunt, non veniebant per successionem progeniei, imò non erant de eisdem tribubus, quia primus Iudex Hothoniel fuit de tribu Iuda supra tertio. Secundus, scilicet Aod fuit de tribu Beniamin eodem capitulo. Quartus autem Barac fuit de Nephthalim, vt declaratum est supra quarto. Gedeon fuit de Manasse supra sexto: sic etiam omnes iudices, qui post hũc fuerunt non venerunt per successionẽ progeniei. Respondendum, quòd Abimelech, nec aliquis de fratribus suis non habebat ius ad petẽdum principatum, quia pater suus regnauerat, vel fuerat iudex: petiuit tamen Abimelech propter duo. Primò, quia putabat se habere quendam fauorem in viris Sichem, ideo quamquam non tenerentur de iure eum constituere credidit, quòd fauore moti agerent. Secundum, & præcipuum erat propter promissionem factam Gedeoni ab Israelitis: nam cum venit de bello Madianitarum dixerunt ei omnes viri Israelitæ: dominare tu nostri, & filius tuus, & filius filij tui, quia liberasti nos de manu Madian: Gedeon autem humilians se ait: non dominabor vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur dominus Deus. Putauit ergo Abimelech, quòd vellent Israelitæ facere, sicut dixerant constituendo in principem posteros Gedeonis, ita quòd de illa stirpe essent semper principes, ideo petiuit putans, quòd ei, vel alicui de fratribus suis tradendus esset principatus.

Quomodo Abimelech mortuo Gedeone patre suo, contulit se ad Sichimitas ad petendum principatum. Quæst. VII.

QVAERETVR vlterius, quomodo Abimelech mox, vt Gedeon mortuus est, iuit ad petenA dum principatum à viris Sichem: nam inter Israelitas consuetum fuerat ex tẽpore Iosue, quòd mortuo vno principe non subrogaretur illico ei alius, sed tamdiu maneret populus sine principe, quamdiu non premeretur grauiter ab hostibus, vt supra declaratũ est. Nũc tamen mortuo Gedeone illico nõ erat aliqua oppressio hostilis, ita vt Israelitæ egerent principe. Ideo non erat tempus petendi principatum. Respondendum, quòd fecit propter duo. Primum fuit, quia principatum credidit Abimelech aliter se habiturum iam, quàm ante hũc se habuerat, quia ante hũc principatus erat introductus de voluntate populi: nam nulli erat ius principandi: sed cuicunque voluisset populus tradere principatum tradebat, ideo mortuo illo, si nulli B voluisset tradere nulli tradebat, & quia melius erat populo liberum esse, quàm subijci, dum tamen ex defectu principis non euenirent aliqua mala in populo, tamdiu manebant sine principe quamdiu non egebant, cùm autem egebant, vel Deus suscitabat eis principem, vel ipsi illum eligebant: nunc autem putabat Abimelech, quòd principatus mansurus erat apud aliquam progeniem tãquam ex iure suo, eo quòd Israelitæ dixerant Gedeoni: dominare tu nobis, & filius tuus, & filius filij tui: in quo volebant tradere ei ius principandi super Israel pro se, & posteris suis: in habentibus autem ius principandi ex seipsis est ista regula, quòd mortuo viro subrogatur ei, qui de iure succedere debet, & non manet aliquod tempus sine prinC cipe, quia alioquin fieret præiudicium ipsis, qui habẽt ius principandi: ita ergo putauit Abimelech, quòd mortuo patre suo ipse, vel aliquis de fratribus suis illico in principem constituendus erat. & sic in posterum, ita vt nullum tempus iam principe careret. Secunda ratio fuit, quia dato, quòd crederet non esse statim constituendum aliquem in principem: erat tamen dubius de intentione populi, ideo nè eo ignorante populus constitueret aliquem de fratribus eius, voluit ipse preuenire petendo à viris Sichem, quòd constitueret eũ in principem. *Ad fratres matris suæ.* Hic accipiuntur fratres propriè, & infra accipiatur large, scilicet, quòd mater Abimelech habeat viros aliquos potentes in Sichem, qui erant fratres sui. Quod patet, quia illi poD tuerunt congregare totum populum Sichem, & persuadere, quòd acciperent Abimelech in regem, erant autem isti viri potentes, & mater Abimelech erat de viris claris, nec in hoc erat defectus Natalium Abimelech, sed solùm, quia erat illegitimus: potuit autem accipere Gedeon hanc potẽtem, & claram mulierem in concubinam, quia ipse erat princeps totius Israel. *Et locutus est ad eos.* Scilicet ad fratres matris, quia isti erãt viri maioris auctoritatis. Etiam, quia isti magis attinebant ei, cùm essent auunculi eius, quã tota alia cognatio matris, & magis isti desiderarent honorem Abimelech. *Et ad omnem cognationem domus matris suæ.* Idest etiam locutus est ad omnes cognatos matris suæ, vt omnes ei fauerent, quia ad omnes res ista attinebat. E *Dicens: loquimini ad omnes viros Sichem.* Idest congregate eos in concilium, & exponite eis de me, quod me constituant principem. *Quid enim vobis melius est, vt dominentur vobis septuaginta viri.* Posuit duas rationes suasorias Abimelech. Prima erat ex vtilitate Sichimitarum, scilicet, quia si eligerent eum in principem, haberent vnum principem: & si non acciperent eum, deberent accipere septuaginta viros, sed habere septuaginta viros in dominos laboriosum est, & intolerabile, quia quilibet iubebit. Etiam, quia omnes extorquebunt aliquid à populo, & vt omnibus prouideatur necesse erit fieri magnas extortiones, & depauperationes. Secunda ratio erat, quia Abimelech erat cognatus Sichimitarum ex parte matris,

alij autem filij Gedeonis vllam habebant cognationem cùm Sichimitis. *Vt dominẽtur vobis septuaginta viri.* Scilicet, quia totidem erant filij legitimi Gedeonis. Ex hoc patet, quòd Abimelech nõ computatur inter septuaginta viros cùm ponat se hic tanquam distinctũ ab illis. *Omnes filij Ierobaal.* Istud etiam ponitur ad magis grauandum, quia si isti essent filij diuersorum patrum non se tãtum diligerent, nec inuicem sibi nimis fauerent; ideo vnus non permitteret alium facere magnas extorsiones: nunc autem, qa isti omnes erant filij eiusdem patris satis conuenirent inter se, & permitterent sibiinuicem extorsiones, & grauamina, quæ quilibet infligeret populo, & sic grauaretur valde popul⁹. *An vt dominetur vobis vnus vir.* Scilicet, vt dominer ego solus: quasi dicat, melius est, quòd solus dominer, quia non tantum grauabimini tolerando imperium meũ, sicut tolerando imperium septuaginta virorum.

Quomodo faciebat Abimelech istam disiunctiuam, scilicet, quòd dominentur vobis septuaginta viri, aut quòd vnus vir dominetur. Quæst. VIII.

QVAERETVR, quomodo faciebat Abimelech istam disiunctiuam, scilicet, quòd dominentur vobis septuaginta viri, aut quòd dominẽt vir unus: nam poterant eam excludere Sichimitæ dicentes, nec volumus nobis dominari septuaginta viros, nec vnũ, sed manebimus liberi, sicut manebãt alijs temporibus mortuis iudicibus, qui præsidebant. Respondendum, quòd Abimelech putauit, quòd non excluderetur ista disiunctiua, eo quòd Israelitæ dixerant Gedeoni: dominare tu nobis, & filius tuus, & filius filij tui: ideo necesse erat, quòd aut ipse, aut vnus de fratribus suis dominaretur, & iam nõ maneret Israelitis ius ad nullum sumendum in principem, sicut prius, vel ad differendum assumptionem, quamdiu ipsi vellent. Et etiam Sichimitæ non negauerunt hanc disiunctiuam, sed acceperunt alteram partem.

An tenebantur Israelitæ constituere aliquem de filijs Gedeonis in iudicem, & an cogerentur illico acceptare eum. Quæstio IX.

QVAERETVR vlterius, an Israelitæ cogerentur acceptare aliquem de filijs Gedeonis in iudicem, vel an possent de alijs tribubus, vel familijs accipere iudices, sicut prius, & an cogerentur immediatè acceptare eum, vel poterant differre constitutionem ad alia tempora quandocunq; ipsi vellent. Ad secundum respondendum, quòd istud dependet ex primò, scilicet, quòd si filij Gedeonis habebant aliquod ius ad hoc, quòd dominarẽtur, tenebantur Israelitæ mortuo patre illico aliquem de eis constituere principem, qui de iure deberet succedere patri. Et patet hoc, quia cũ istis iure suo competeret principatus, sicut auferre eis simpliciter, siue pro omni tempore erat peccatum, ita auferre eis ad aliquod tempus, erat peccatum, sicut patet in rebus possessis, quia quandocunque quis priuet eis dominos suos, vel teneat eas inuitis dominis, peccatum est: ita in ablatione regni ad tempus: si autem nullum ius habebãt regnandi, vel qualitercunq; principandi filij Gedeonis nõ tenebantur Israelitæ immediatè, vel post aliquanta tempora cõstituere aliquem de eis in principem. Ad primum aliquis dicet, quòd tenebantur Israelitæ constituere aliquem de filijs Gedeonis principem. Quod patet, quia ipsi se obligauerunt promissione sua dicentes: dominare tu nobis, & filius tuus, & filius filij tui. Secundò, quia Deus increpat Israelitas, quia non seruauerunt misericordiam cũ domo Gedeonis pro omnibus bonis, q̃ fecerat Israeli

Resp. ad 2. quæsitum.

Rationes pro prima dubitatione.

F præcedenti capitulo: hoc autem videtur, quia non dederunt principatum alicui de filijs legitimis eius, ergo tenebantur dare. Respondendum, quòd non tenebantur Israelitæ constituere aliquem de filijs Gedeonis in principem: nunquam enim fuit determinata linea principatuum in Israel vsque ad Dauid, cui Deus promisit, quòd posteri sui regnarent post eum vsque in æternum 2. Reg. 7. cap. nunc autem licuit cuicunq; vellet populus dare principatum: & sicut ante Gedeonem seruatum fuerat, ita etiam semper postea fuit seruatum in sequentibus iudicibus: nec fuit acquisitum aliquod ius posteris Gedeonis principandi super Israel alioquin dato quòd nunc peccarent Israelitæ, postea aliqui de eis emendarent peccata prędecentiũ, & constituerent principes de domo Gedeonis. Si autem G dicas, quòd non poterant, eo quòd nullus manebat de domo Gedeonis, quia occisi fuerunt omnes septuaginta filij eius. Dicendum, quòd non stat hoc, quia manerent aliqui nepotes quamquam non essent filij, eo quòd cùm isti septuaginta filij Gedeonis essent viri magni cùm Ioatham, qui erat minimus eorum venerit ad redarguendum viros Sichem infra in litera: non est verisimile, quòd de aliquo istorum non manserint filij, & de alijs poterant Israelitæ postea sumere principes, & tamen nunquam ceperunt principes de cognatione hac, & non increpantur de hoc sequentes Israelitæ: ergo nõ erant obligati accipere principes de hac stirpe. Ad primam rationem in contrarium dicendum, H quòd non obligati fuerunt Israelitæ ex illo verbo, quia ad hoc, quòd aliquis obligetur ad aliquid agendum, nõ solùm requiritur verbum obligatorium ex parte ipsius, sed etiam, quòd ille, cui fit promissio acceptet eam, sed non solùm Gedeon non acceptauit, sed etiam non habuit promissionem acceptam, sed etiam expræsse repugnauit dicens: non dominabor ego vestri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur dominus Deus: ergo nõ mansit obligatio ex promissione hac. Ad secundum dicendum dupliciter. Vno modo, quòd non intelligitur illa litera de constituendo aliquem de filijs Gedeonis principem, sed de eruendo eos à morte, vel de vindicando mortem eorum. Nam Israelitæ tenebantur eruere filios I Gedeonis de manu Abimelech, sed nõ eruerunt quin potius aliq de Israelitis fuerunt adiutores Abimelech ad hæc patrandum. Vel saltem si non cognouit totus Israel quid moliretur facere Abimelech priusquam faceret, ita vt liberare posset filios Gedeonis de manu eius; tamẽ debuerat saltem hoc facto vindicare mortem illorum occidendo Abimelech, sed non curauerunt: qnin potius consenserunt in eum velut in principem, vt supra declaratum est. Aliter potest dici, q non seruauerunt misericordiam ad domũ Gedeonis, scilicet, quia quamquam non tenerentur velut ex debito, tamen ex quadam æquitate debuerunt filios Gedeonis honorare, & aliquem eorum constituere principem cùm tanta bona eis Gedeon fecisset, & ipsi ei K principatum pro se, & posteris suis obtulerant, sed ipse ex vrbanitate nõ accepit: quanto ergo vrbanior ipse fuit, tanto Israelitæ promptiores ad benefaciẽdum ei, & posteris suis esse debuerunt, sed non fecerunt.

Respõs. ad 1. quæsiti.

Improba

Ad primã rationem.

Ad secundam rationem.

Aliter ad secundam rationem.

Quomodo dixit Abimelech, quòd septuaginta uiri filij Gedeonis regnaturi erant. Quæst. X.

QVAERETVR, quomodo dixit Abimelech, q septuaginta viri filij Gedeonis dominaturi erant. Nam principatus semp vni cõmittitᷣ: maximè ſm modum principatus Hebræorũ, quia inter eos nunquam fuerũt Aristocratiæ, nec Oligarchiæ, Timocratiæ, aut Democratiæ, sed semper Monarchicus principatus.

Respon-

Respondendum, quod si filijs Gedeonis tradendus fuisset principatus non datus fuisset omnibus, sed vni, scilicet primogenito, quia in omnibus dignitatibus, quæ per successionem deriuãtur primogeniti succedũt: & hoc tam in dignitatibus secularibus, vt patet in Ruben de quo supra dictum est, quàm in spiritualibus, scilicet in summo sacerdotio. Nam per primogenitos deriuabatur, vt patet Leui. 21. s. quod summus sacerdos debet semper maior eẽ inter fratres suos: dicebat tñ Abimelech Sichimitis hoc mentiendo ad terrendum eos, vt sic facilius consentirent intentioni suæ. Vel fortè intelligebat Abimelech, quod isti septuaginta viri diuiderent principatum, ita quòd vnus dominaretur vni parti terræ, & alius alteri cùm essent fratres, & tũc tãto magis grauarentur subditi quanto minor pars esset data cuilibet de prĩcipibus, cùm quilibet eorum vellet ita magnus, & gloriosus videri, velut si quisque eorum in solidum dominus esset Israel, & hoc esset in grauamen Sichimitarum, quia quamquam vnico dño subdendi erant, tñ ille præmeret nimis eos extorquẽdo ex causa dicta.

Quomodo potuerunt Sichimitę credere Abimelech, quòd omnes septuaginta viri dominari deberent. Quæst. XI.

QVAERETVR quomodo potuerint Sichimitę credere Abimelech, quod omnes 70. dñari deberẽt. Respondendum, quod q̃q̃ non crederent, quod oẽs in solidũ dominari possent, aut aliqñ dominarẽtur, tñ credebãt fortè, quod dominarentur diuisa inter se terra. s. quod q̃q̃ de iure ad solùm primogenitum veniret totũ ius dominandi, quia tñ reliqui erãt fratres sui diuideret cùm eis terram, licèt inæqualiter: & tũc grauaretur terra, vt supra dictum est. Vel fortè crederent, quod omnes dominarẽtur. s. per successionem, & vicibus permutatis. s. quod vnus dominaretur vno mense, & alius alio: & sic fieret circulus per illos secũdum determinationem tẽporis. Et hoc modo grauarentur Israelitę in duobus. Primò in varietate dominorum. Nam cùm sint tot sensus, quot capita, eo quod ad diuersitatem corporum sequitur varietas animorum, quilibet imperaret modo suo, & sic essent Israelitæ semper in altercatione, sed hoc est molestum. Secundò grauarentur per extorsiones: Nã cùm nullus esset princeps ad semper, eo tempore quo principaretur raperet multa, de quibus viueret dũ non dominabatur. Iste modus fuit inter Etheoclem, & Polynicem filios regis Oedippi, & Iocastæ, qui dominabantur in ciuitate Thebarũ, & quia ambo eodẽ partu effusi sunt non videbatur, cui deberetur ius regnandi, ideo cùm concẽderent conuentum est, quòd alternis annis regnarent, & primo anno regnauit Polynices, q finito anno cũ nollet cędere principatui infanda bella inter fratres secuta sunt. De quibus Statius in Thebaide, & Seneca Tragœdia tertia, quæ vocatur Thebais. Aliter & melius poterat hoc intelligi, scilicet, quod principatus in solidum vni daretur ad semper, tamen quia cœteri erant fratres sui permitterent eis, quòd iuberẽt in populo, & sic nihil different ipsi à veris dominis, licèt non vocarentur dñi, & pręcepta multorum dominorum grauarent nimis subditos. Etiam, quia ille, qui teneret principatum totius Israel, vt conseruaret, & gubernaret fratres suos in magno statu faceret extorsiones à populo: nam septuaginta viri in statu principatũ non poterant gubernari, nisi valde pressis subditis.

In duobus grauarentur Israelitæ.

Quomodo dixit Abimelech, an vellent potius Israelitę, quòd dominaretur eis vnus vir, vel septuaginta viri, &c. Quæstio XII.

QVAERETVR vlterius, quomo dixit Abimelech, an vellent potius, quod dominaretẽ eis vnus vir, A vel septuaginta viri, qa eadem ratio videbatẽ esse de eo, & de quolibet alio: nam sicut dominante alio de filijs Gedeonis dominarentur omnes, quia fratres erant: ita dominante ipso dominarentur reliqui, quia fratres sui erant. Aliquis respondebit, quòd Abimelech minori consanguinitate eis coniungebatur, eo quòd erat solũ frater ex patre: illi tamen, qui ex vtroq; parente fratres sunt, magis sibi attinent, magisque se diligunt. Sed dicendum, quòd hoc non stat, qa sicut Abimelech non erat frater istorum septuaginta ex matre, sed ex patre tantum, ita ipsi inter se non erant fratres vterini, sed ex diuersis matribus: sic patet præcedenti capitulo, scilicet habuit Gedeon septuaginta filios, quia habuit plures vxores: ideo quantum ad hoc non erat differentia. B Sed dicendum, quòd omnes isti septuaginta erant fratres ex vxoribus, erãtque legitimi; Abimelech autem solus erat ex concubina, ideo illi septuaginta se inuicẽ tanquam fratres diligebant, ipsum autem Abimelech non tenebant tanquam fratrem, nec ipse eos: nam consuetudo legitimorum erat odisse illegitimos, & fugare eos: sic enim fuit de Iephte Galaaditæ, quem fratres sui eiecerunt de domo patris sui, & de terra, eo quòd esset illegitimus infra vndecimo capitulo: ideo cùm dominaretur aliquis de septuaginta diuideret bona principatus sui alijs fratribus, & sic viderentur tanq̃ septuaginta domini, vt declaratum est: ipse autem Abimelech non censebat sibi aliquid commune cùm illis septuaginta, eo quòd ipse erat illegitim⁹, ideo si do- C minaretur non traderet eis partem principatus, sed potius occideret eos, vel deprimeret, nè possent ei auferre principatum. *Simulque considerate, quia os vestrum, & caro vestra sum.* Idest etiam considerate aliud, quia ego sum caro vestra, & os vestrum, idest sum de progenie vestra, ideo si ego principor vos quoque censebimini principes. Dicebat hoc, quia mater sua erat de Sichẽ, & habebat ibi cognationem magnam supra in litera, & præcedenti capitulo.

Doct. solidior resp. ad q̃situm.

Cur moueri deberent Sichimitæ ad constituendum Abimelech in principem. Quæst. XIII.

D QVAERETVR, cur moueri deberent Sichimitæ ad constituẽdum Abimelech in principẽ, eo quòd erat cognatus eorum. Respondendũ, quòd vtilitas Sichimitarum mouere debebat eos: nam ex hoc, quòd esset rex cognatus eorum, ipsi consequerẽtur maiores immunitates, & honores, & etiã fruerentur bonis: nam efficerentur ditiores. Sic patet 1. Re. 9. cùm Samuel vellet signare, quod Saul futurus erat rex in Israel, ait: & cuius erunt optima quæq; in Israel nonne tibi, & omni domui patris tui? idest omnes communicabũt tecum in bonis regni. Item essent Sichimitæ honorabiliores, qa censerentur generosiores propter coniunctionẽ sanguinis ad regem. Item haberet magnam curam de eis potius, quàm de alijs Israelitis ex affectione cognationis, & quęcunque bona abundan- E tius illis conferret: Sichimitarũ ergo intererat, quòd Abimelech constituerent regem, ideo si necesse esset aliquẽ de filijs Gedeonis regnare magis benefaciebat Abimelech Sichimitis, si vellet suscipere regnum, quàm illi facerent ei offerendo, vel dando ipsi regnũ. *Locutiq; sunt fratres matris eius.* Viderunt, quòd erat vtile valde eis hoc, ideo diligenter hoc putauerunt: erant autem isti fratres matris honorabiliores reliquis de cognatione, ideo ipsi proposuerunt, & tractauerũt istud factum. *Ad omnes viros Sichem.* Scilicet congregando eos ad concilium. *Omnes sermones istos.* Scilicet illas duas rationes suasorias quas posuit Abimelech, alia quoq; dicerent, q̃ ex tempore, & loco congruere viderẽtur: scriptura tamen sola magis necessaria studiosè narrat.

Et inclinauerunt cor eorum post Abimelech. Ideſt inclinauerunt oēs Sichimitas, vt deſiderarent accipere in principem Abimelech. *Dicentes frater noſter eſt.* Ideſt Sichimitæ inclinati ſunt ex hac parte, quòd Abimelech eſſet frater eorum. Nam ex hoc ſciebant ſe participaturos bonis regni eius, & quamquam alia ratio eſſet ſatis efficax, ſcilicet, quòd melius erat dominari vnum virum, quàm ſeptuaginta tamen huic magis aſſenſerunt, quia illa erat communis toti populo, & iſta de cognatione erat ſpecialis in eis: magis autem diliguntur bona propria, quàm communia.

Quare Sichimitæ acceperunt Abimelech in regem, cùm non obligarentur ad hoc. Quæſt. XIIII.

QVAERETVR, quare Sichimitæ acceperunt Abimelech in regem ex eo, quòd erat frater eorum, quia ſiue eſſet frater, ſiue non minimè cogebantur eum in principem accipere, nec etiam quemquam alium de filijs Gedeonis. Dicendum, quòd Sichimitæ non obligabantur accipere eum, nec quemquā aliū in principem de filijs Gedeonis, vt declaratū eſt in quadā quæſtione ſupra: putauerunt tamen fortè Sichimitæ, quòd propter verba, quæ dixerunt Iſraelitæ Gedeoni, ſcilicet dominare tu nobis, & filius tuus, &c. quòd nūc vellent aliquos de filijs eius accipere, ideo voluerunt inter cœteros ipſi hunc accipere, quia vtilior eis erat, eo quòd erat frater eorum. Alia cauſa eſt, quia dato, quòd Iſraelitę non eſſent aſſumpturi aliquem de filijs Gedeonis, & hoc ſcirent Sichimitæ: tamen ipſi vellēt accipere Abimelech in principem potius, quàm aliquem de aliena ſtirpe de alijs tribubus Iſrael. Primum tamen verius eſt, quia putauerūt, quòd principatus nō daretur alicui extra domum Gedeonis. *Dederuntq́, illi ſeptuaginta pondera argenti.* Non ſolùm Sichimitæ voluerunt accipere Abimelech in principem, ſed etiam dederunt ei magnum fauorem ad principandum toti Iſrael: nam pecunias ei magnas tradiderunt, & cùm non haberent de proprijs, tradiderunt de pecunijs Dei ſui, quæ erant ſacræ.

Ad quid Sichimitæ dederunt Abimelech pecunias has. Quæſt. XV.

QVAERETVR ad quid Sichimitæ dederunt Abimelech pecunias has. Reſpondendum, ꝙ fortè hoc fuit ad hoc, quòd inciperet habere ſtatum: nam faciebant eum principem ſuum, & tamē erat vir pauper, & quia erat opprobrium eos habere principē pauperem dederunt ei pecunias iſtas. Aliter dicendū eſt, & melius, quòd iſtas pecunias dederunt ei ad hoc, quòd conduceret viros bellatores, & effectus potens occidere poſſet fratres ſuos, & tunc efficeretur rex. Et hoc patet, quia non dederunt ei iſtas pecunias poſtquam conſtituerunt eum regem, ſed prius, & deinde occiſis fratribus conſtituerunt eum regem.

An peccauerint Sichimitæ in his, quæ cum Abimelech fecerunt. Quæſt. XVI.

QVAERETVR, an peccauerunt Sichimitæ in his, quæ fecerunt cùm Abimelech. Reſpondendum, quòd peccauerunt, quia Deus dedit pœnam eis pro hoc, ſed Deus non infligit pœnam iniuſtè, ergo peccauerunt. Patet hoc infra in fine capituli, ſcilicet & reddidit Deus malū quod fecerat Abimelech contra patrem ſuum: Sichimitis quoq; quod operati erāt retributum eſt. Item Ioatham imprecatus eſt mala ſuper Sichimitas, ſcilicet, quòd Abimelech occideret eos, vt patet infra in litera: & iſta maledictio venit per

F ſententiam Dei ſuper eos, ſcilicet in fine capituli, ſcilicet Sichimitis quoq; quod operati erant, retributū eſt, & venit ſuper eos maledictio Ioatham filij Ierobaal: ergo peccauerunt, quia ſi innocētes eſſent maledictio conuerteretur potius in benedictionē. Reſpondendum, quòd peccauerunt Sichimitæ in his, quæ egerūt erga Abimelech, & domum Gedeonis, quia ipſi dederunt ei conſilium de occidēdo fratres ſuos: Quod patet, quia non acceperunt eū in regem quouſq; occidit fratres ſuos. Si tñ pręter eorum cōſcientiā hoc egiſſet, magis abieciſſent eum poſtquā occidit fratres, q̄ ante, ſed non abiecerunt: imò ſuſceperunt poſtquā occidit illos: ergo neceſſaria p̄ſumptione conuincuntur participes criminis ſaltem conſilio, & non prohibendo.

G Item quod maius eſt, quia ipſi dederunt ei auxilium ad faciendū hoc, ſcilicet ſeptuaginta marchas, vel pondera argenti, de quibus conduceret viros bellatores ad occidendum fratres ſuos, & ſi ipſi non dediſſent ei pecunias iſtas Abimelech erat pauper, & nequaquā potuiſſet occidere fratres ſuos. Valde ergo peccauerunt, & ſic eis redditum eſt, quia ſicut ipſi dederunt fauorē ad occidendū filios Gedeonis, ita Abimelech, cui ipſi fauorem dederant, occidit eos, & deleuit Sichem, ita vt ſal in ea ſpargeret, vt patet infra in litera.

An peccaſſent, ex eo quòd ſolùm acceperunt Abimelech in regem. Quæſt. XVII.

H QVAERETVR vlterius, dato quòd non feciſſent Sichimitæ aliquod malum contra filios Gedeonis, an peccauiſſent, ex eo, quòd ſolùm acceperunt Abimelech in regem. Reſpondendum, quòd ſic, quia licèt non dediſſent conſilium de morte illorum virorum, nec ad hoc dediſſent pecunias, ſaltem tamē, quia cognita morte illorum recipiebāt in regem iſtum infandiſſimum peccabāt: nam Deus increpat Iſraelitas, eo quòd non fecerunt miſericordiā cū domo Gedeonis præcedenti capitulo, & hoc fuit, quia non vindicauerunt mortem ſeptuaginta virorum iniuſtè occiſorum: tenebantur ergo Sichimitæ, ſicut cœteri vindicare iſtam mortem, quia ipſi quoque ſuſceperant beneficia Gedeonis, ſed poterant occidere Abimelech,

I & noluerunt: ergo peccauerunt. Item patet, quia peius eſt benefacere malefactori, quàm non nocere ei, ſed Iſraelitę peccauerunt, quia non nocuerunt, vel punierūt Abimelech: Sichimitæ autem non ſolùm non punierunt, ſed etiam expleto facinore eum regem cōſtituerūt, quaſi in præmium huius ſceleris: ergo valde grauiter peccauerunt conſtituendo eum regem.

An Sichimitæ peccaſſent creando Abimelech regem non occiſis eius fratribus. Quæſt. XVIII.

K QVAERETVR vlterius, dato quòd Abimelech non occidiſſet fratres ſuos, an Sichimitæ peccauiſſent conſtituendo eum regem. Reſpondendum, quòd peccauiſſent, quia ipſi conſtituebant in principem manifeſtè indignum, ſcilicet illegitimum, & tales erant inhabiles ad dignitates, niſi interdum ex neceſſitate cùm non inueniretur alius conueniens ad regendum, ſicut fuit de Iephte Galaaditæ, qui fuit illegitimus: quia tamen Iſraelitæ non inueniebant inter ſe virum fortē, & animoſum, & doctum in armis, ſicut Iephte: non ſolum receperunt eum in principem, ſed etiam orauerūt, vt acceptaret, vt patet infra 11. c. Aliàs tñ ſicut ordinantes ſimpliciter aliquos, vel indignos, priuantur poteſtate conferendi ordines, quos contulerunt, vt patet in decretis diſtin. 36. cap. qui in Eccleſ.

Ita

Ita cōferentes principatum alicui indigno priuari debent iure eligendi alium in principem. Sic etiam patronus præsentans scienter aliquem indignum priuatur iure præsentandi pro illa vice, & eligētes in Ecclesiasticis dignitatibus scienter indignos, priuantur iure eligendi, sed ista pœna non datur sine peccato: ergo peccauerunt mortaliter viri Sichem eligendo illegitimum, cùm nulla esset necessitas dispensandi. Item qui circa electionem prælatorum, & in illis, in quibus versatur status publicus, vtitur acceptione personarū, peccat mortaliter, cùm Deus hoc vetet Deuterono. primo: sed Sichimitę vsi sunt acceptione personarū constituentes Abimelech in regem, quia erat cognatus eorum solum, vt patet in litera, scilicet dixerunt: frater noster est, & inclinati sunt post eum: ergo peccauerunt. Item si alicui de domo Gedeonis dandus erat principatus, oportebat dari primo genito, qui de iure succedebat, vel saltem alicui aliorum si habilior reperiretur, quia isti magis pertinebant ad Gedeonē, sed in prçiuditium istorum costituerunt Abimelech in regem: ergo peccauerunt, & tunc stabat increpatio Dei, s. quia non seruauerūt misericordiam ad domum Gedeonis, quia ad hoc debebant cum illis, qui erāt magis proprie filii eius seruare misericordiā. *De fano Baal Berith.* Idest istud argumentum acceperunt Sichimitę de fano, vel templo Dei sui ad dandum Abimelech.

Quare hoc idolum vocetur Baal, Berith. Quæst. XIX.

QVAERETVR quare vocatur sic istud idolū. Respondendum, quòd Baal Berith est nomē compositum, & interpretatur fędus, vel pactū, quia Berith significat fędus. Et vocatur sic, quia in illo fano initum fuit fędus: & potest hoc dupliciter intelligi: vno modo, quòd Sichimitę inierunt fędus in fano illo cum Abimelech de sumendo eum in regem, & ipse aliquid promiserit obseruare Sichimitis, & istud pactum fuit quando data est pecunia Abimelech. Aliter potest intelligi, quòd fuit factum fędus in illo templo cum Baal, scilicet ꝙ totus Israel iniuit fædus cùm Baal in illo templo: & hoc colligitur cap. præcedenti. Nam dicitur, quòd Israelitæ percusserunt fędus cum Baal, vt esset eis in Deum, & celebrauerunt solennitatem fæderis in templo illo, & ex hoc specialiter vocaretur illud fanum fęderis. Aliter dicendum, & melius quòd ipsi habitatores Sichem specialiter inierant fędus cum Baal: & hoc fecerunt in isto fano, & inde nomen accepit, vt patet infra in litera, scilicet ingressi sunt fanum Dei sui Berith, vbi fædus cum eo pepigerant: & ex eo locus nomē accepit, quia erat valde munitus. *Qui conduxit sibi viros inopes, & vagos.* Idest ex illa pecunia conduxit viros, vt adiuuarent eum ad occidendum fratres suos. Et dicitur: inopes & vagos, quia isto paruo pretio datos conducere potuit: diuites autem, & aliquibus rebus studiosè operam dantes conducere non potuit, vel quia illi nolebant his commotionibus, & nouitatibus vacare, relicta cura rerum suarum, vel quia non poterat eos nisi magno pretio dato comparare. Inopes autem, & vagi non solū paruo pretio dato venirent, sed etiam nullo dato, tamen prçstaretur eis victus, & haberēt ducem ad prædam: sic enim ad Dauid fugientem a facie Saulis conuenerunt viri inopes, & oppressi ære alieno, & amaro animo, factusque est princeps eorum primo Regum 22. & tamen nullum pretium eis dedit. *Secutique sunt eum.* Scilicet tanquam principē quocunque ire vellet, & ei in omnibus obediebant.

A *An Abimelech peccauerit conducendo sibi viros vagos & inopes. Quæst. XX.*

QVAERETVR an peccauerit Abimelech cōducēdo sibi viros vagos, & inopes. Aliquis dicet, quòd non, quia Dauid congregauit viros inopes, & oppressos eræ alieno, & amaro animo: primo Regum 22. & tamen non culpatur de hoc. Respondendum, quòd peccauit Abimelech conducendo viros, quia quodcunque mala intentione fit, malum est, ipse tamen conduxit viros istos ad occidendum fratres suos: ergo peccabat. Quod patet, quia immediatè dicitur, quòd venit in domum patris sui, & occidit septuaginta viros. De Dauid autem non est simile, quia non
B congregauit viros istos ad occidēdum aliquem: imò cùm haberet eos, & ipsi vellent occidere Saulem hostem Dauid prohibuit valde Dauid, & hoc bis; primo Regum 24. & 26. capit. sed congregauit sibi istos viros ad alias causas licitas, vt dicetur primo Regum 22. capit. Item dato quòd postea isti viri congregati a Dauid aliquod malum agerent, non peccaret, sicut Abimelech, quia Dauid non conduxit illos: imò non vocauit eos, sed ipsi scientes vbi esset Dauid conuenerūt ad eum, vt patet allegato capitu. Ex quo patet, quòd non intendebat facere malum, cùm nollet congregare viros illos, sed postea ad se venientes tanquam vtiles sibi suscepit. Item peccauit Abimelech, quia accepit istos viros ad agendum prędas, & agebat illas,
C vt patet infra. Sed obiicietur, quòd etiam Dauid agebat prędas, & inde viuebat. Respondendum, quod Dauid agebat prędas, & bella contra illas gentes, contra quas licitum erat Israelitis hoc agere, scilicet contra Amalechitas, & Gessuri, & Gezre primo Regum 27. & contra Israelitas nunquam egit prędam, nec cuiquam nocuit, licèt Israelitę nocerent ei, quoniam iniustè eum a se expulerant; primo Regum 26. Abimelech autem agebat prędam inter Israelitas exercens tyrannidem, cùm Israelitę non nocuissent ei, peccauit ideo. *Et venit in domum patris sui in Ephra.* Scilicet venit secretè illuc, ignorantibus fratribus, nihilque mali suspicātibus: erat autem domus patris sui in Ephra, quia ibi habitabat Gedeon, vt patet præcedenti capit.
D *Et occidit fratres suos filios Hierobaal septuaginta viros.* Scilicet cepit omnes fratres suos in domo paterna, & occidit.

Quomodo potuit Abimelech occidere omnes fratres suos simul. Quæst. XXI.

QVAERETVR quomodo potuit Abimelech occidere omnes fratres suos simul. Respondendum quod fratres sui non potuerunt suspicari aliquod malum de Abimelech, quia frater suus erat. Itē quia nunquam interciderat eis aliquid dissensionis, propter quod deberent cauere. Item quia non putabant quòd propter principatum, vellet aliquid mo-
E uere Abimelech contra illos, quia non poterat pertinere ad eum, tum quia ipse erat illegitimus, tum quia erat minor multis aliis fratribus suis. Item quia non erat nunc tempus sumendi principem sicut consuetū fuerat, cùm accipiebantur alii Iudices Israel: nam nunquam sumebatur, nisi cum esset populus in angustia propter hostes. Item nesciebant fratres, Abimelech quo iret: aut quid facere intendisset. Item quia ad hoc quòd Abimelech aliquid moneret pro principatu, necesse erat quòd aliquem fauorem, & magnum quidem haberet. Sed hunc non putabant eum habere fratres sui. *Super lapidem vnum.* Omnes isti manebant ad huc in domo paterna, quia modicum tempus transierat ex morte patris, & occidit omnes Abimelech

melech non tanquam hostis trucidans eos, sed tanquam iudex, cùm super vnum lapidem fecerit, oẽs decapitari, scilicet quia eos singillatim capi faciebat a viris suis, quia multos secum portabat, & iugulabat eos: & ex hoc maius facinus erat, scilicet quia vicem Iudicis vsurpauerat, cùm tamen hostis esset, & vocatur hoc 70. viri, idest 69. nam minimus eorum, scilicet Ioatham euasit, vt patet infra. *Remansitque Ioatham filius Hierobaal minimus.* Scilicet de 70. fratibus legitimis iste solus euasit. *Et absconditus est.* Scilicet abscondit se in domo, dum fiebat ista interfectio, & postea fugit: non tamen erat iste minimus, idest valde paruus ętate: quia immediatè cùm Sichimitę vngerent Abimelech in regẽ occisis fratribus ascendens super mõtẽ Garizim proposuit parabolam corã sichimitis de G arboribus vngentibus regem, & tamen illam parabolam nesciret proponere, nisi vir sensatus, ideo esset plusquam 20. annorum. *Cogregatique sunt omnes viri Sichem.* Postquam Abimelech occidit fratres suos hic Sichimitę congregati fuerunt ad vngendum eum in regem, & congregati fuerunt omnes, quia concordes erant in hoc eo quòd putabant se aliquid magni boni assequi cum haberent regem de stirpe sua. *Et vniuersę familię vrbis Mello.* Idest omnes cognationes vrbis mello, etiam venerunt ad hanc vnctionem.

Quę sit vrbs Mello. *Quest.* XXII.

QVAERETVR quid sit vrbs Mello. Aliqui H putant, ꝙ Mello sit eadem ciuitas, quę Sichẽ, & volunt quòd sit hic petitio sententię per alia verba, sicut fit interdum in aliis locis, vt patet secundo Regũ 20. non est nobis pars in domo Dauid, nec hereditas in filio Isai. Simile est tertio Regum 12. & istę locutiones frequentantur multoties in prophetis. Sed dicendum, quòd hoc non stat, quia iste modus loquendi non conuenit proposito: nam istud fit in carminibus: sicut patet in omnibus Psalmis ferè. Etiam fit in prophetis, & maximè in Isa. & pertinet iste modus ad increpantes, vel quoscunque passionatos. Ad historiã tamen vbi simplex veritas enarratur non pertinet. Itẽ patet quia sicut hic ponitur vrbs Sichem, & vrbs Mello tanquam duę, ita ponuntur infra in verbis Ioathã. I scilicet si autem peruersę ignis egrediatur ex eo, & cõsumat habitatores Sichem, & oppidum Mello. Aliquis autem dicit, quòd Mello sit nomen appellatiuũ, quia secundum Regum quinto, dicitur de Dauid, ꝙ ędificauit a Mello intrinsecus: ergo non est nomẽ vrbis. Dicendum, quòd Mello secundum Hebręos interdum est nomen commune, & significat profunditatem, vel precipitium. Et sensus est illic, quòd Dauid ędificauit murum castrũ Sion a Mello, idest a quodam loco pręcipitij inchoans: & aliqui falluntur putãtes a Mello esse vnam dictionem, sed falsum est. Nam ponitur ibi à vt positio: quod patet in Hebręo, vbi solum ponitur Milo vbi nos dicimus a Mello. Et patet hoc magis primo Paralipo. 11. cùm dicitur. Aedificauit vrbem in circuitu a Mello vsque ad gyrum. Ioab verò reliqua vrbis extruxit, & sic adiicit ibi terminũ cùm ponatur etiam vsque. Hic tamen non potest stare Mello pro nomine cõmuni, sed est necessario nomen vrbis. Quod patet, quia dicitur: Vniuersę cognationes, vel familię vrbis Mello, & infra dicitur oppidum Mello. Ideo dicendum, quòd ista Mello, erat aliqua parua ciuitas apud Sichem, quę etiam fuit consentiens Sichimitis vngendo Abimelech in regẽ, & viri vrbis illius venerint ad coronationem Abimelec. *Abieruntque, & constituerunt regem Abimelech.* Scilicet faciendo cum eo pactum de modo regnandi, & pręstando iuramenta de fidelitate seruãda interuene-

Error quorũdam opinantium a Metallo esse vnam dictionem.

F runtque alię cęremonię, quę interuenire solent in regum coronatione, & constitutione.

Quare nunc Sichimitę crearunt regem Abimelech occisis fratribus omnibus, & non prius. *Questio* XXIII.

QVAERETVR quare nunc constituerunt regem Abimelech occisis fratribus omnibus, & prius non. Respondetur, quòd quamquam prius Sichimitę iniuissent fędus cum Abimelech, & dedissent ei pecuniam de templo Dei sui, tamen noluerunt eũ constituere regem propter multa. Primò propter securitatem suam. Nam si superuiuerent fratres Abimelech ipso constituto in regem, illico conuenirent omnes contra eum cõgregantes totum Israel tanquã contra vsurpatorem principatus eorum, & Sichimitas tanquam fautores, & suasores mali occiderent, vel affligerent valde: nunc autem mortuis omnibus fratribus Abimelech, nullus manebat, qui petere posset principatũ. Etiã Israelitę nullum videntes superesse de stirpe Gedeonis, cui adhærerent, non curarent mouere bella contra Abimelech, & Sichimitas: ideo tunc securè eum regem vnxerunt. Secundò quia dum viuerent fratres Abimelech putabant Sichimitæ, quòd posset conuenire cũ eis de modo principatus: & tunc illi suscepta potestate contra Sichimitas tanquam cõtra auferentes eis principatum ipsis debitum durè se haberent, ideo noluerunt Sichimitę se firmiter ostẽdere pro parte Abimelech quousque constaret eis, ꝙ non posset iam fieri concordia inter Abimelech, & fratres suos: & istud erat mortuis fratribus, ideo vsquequo mortui sunt non constituerunt eum regem. Simile fuit Israelitis cum Absalone contra Dauid: sed nondum firmati erant cum ipso timentes, quòd concordarentur cum patre suo, & Israelitæ paterentur pro hoc: ideo Achitofel, qui erat prudentissimus cõsiliarius dixit Absaloni, quòd ingrederetur ad concubinas patris eius: & cùm totus populus vidisset quòd deturpasset patrem credens, quòd impossibilis iam foret concordia cõfirmaretur cum eo, & sic factum est, secundo Regum decimo sexto cap. Causa tertia fuit, quia volebant Sichimitę videre, an rex constituendus super eos esset vir bellicosus dignus regno, quia alioquin stultum erat talem efficere regem: & ad hoc dederunt ei talenta septuaginta argenti, vt inde comparatis sibi bellatoribus præcederet contra fratres suos: ex quo videri poterat an esset vir bellicosus. Cùm autem ipse cautè se habuit contra fratres suos, occiditq; omnes præter minimum, viderunt Sichimitę eum similiter posse pugnare contra hostes: ideo spõte eum constituerunt regem. *Iuxta quercum, quę stabat in Sichem.* Ponitur locus, in quo fuit vnctus, quia consueuerant gentiles constituere reges apud aliqua loca insignia, vt apud arbores, vel fontes, vel lapides magnos. De fontibus patet de vnctione Adonię filij Dauid in K regem: nam vnctus est apud lapidem Zoleth, qui cõiunctus est fonti Rogel tertio Regum primo capitul. Salomon quoq; vnctus est apud fontem: quia Dauid iussit, quòd ducerent eum in Gion, & ibi vngerent eum, eo. capi. Est autem Gion fons Syloe, vt omnes volunt. De arboribus aũt patet, vt Abimelech vnctus fuit hic apud quercũ Sichẽ. Rõ huius est, qa illi, qui faciũt istas vnctiones regũ volunt regnum illorũ permanere, & imprecantur, ꝙ permaneat: ideo faciunt cęremonias, per quas significent se hoc velle. Sic enim cum fons emittat semper aquas vnctio apud fontem significat continuitatem, & perennitatem regni apud arborem autem significatur, quòd sicut arbor viret, ita regnum illud semper in prosperitate vigeat.

Consuetudo gentilium in regum creatione.

Quo-

Quomodo fuerit vnctus Abimelech apud quæcunque erat in Sichem. Quest. XXIIII.

QVAERETVR quomodo fuit vnctus Abimelech apud quercum, quę erat in Sichem: quia dicitur, quod Ioatham filius Gedeonis veniens stetit super montem Garizim quando Sichimitæ constituebant regem, & locutus est eis parabolam de lignis vngentibus regem infra in litera, & tamen si esset ista quercus in vrbe Sichem, non viderent Sichimitę, nec audirent Ioathan loquentem in monte, ergo erat quercus extra vrbem. Responderi potest dupliciter: vno modo, quòd quercus erat in agro Sichem, & ad eam conuenerunt Sichimitæ vncturi regem, & tunc stetit Ioathan super montem Garizim, & locutus est ad viros Sichem, & tunc dicetur, quòd erat ista quercus in Sichem, idest apud vrbem, quia illa, quę sunt apud vrbē dicuntur esse in ea: sic patet Iosue quinto, vbi dicitur in litera nostra, quòd erat Iosue in agro vrbis Iericho dicitur in Hebræo, quòd erat in Iericho. Aliter potest dici, quòd erat querc⁹ intra vrbem in aliquo loco manifesto, scilicet in platea vrbis, & quia ciuitas erat ad radices montis Garizim poterat Ioathan in super cilio montis existēs videri, & audiri planè intra vrbem. Magis tñ dicendum est, quòd ista quercus erat extra vrbē Sichem modicum distans ad vrbe: & ibi fuit facta vnctio Abimelech: quia erat quercus illa annosa, & honorabilis fortè apud Sichimitas, & ducta in cultū quādam religionis: sicut apud Gentiles quædam arbores colebantur nullusque audebat eas tangere, eo quòd dicebantur nimphę conuersę in illas arbores, & latere sub illis. Sic ponit Ouidius Metamorphoseos secundo de sororibus Phaetontis conuersis in vlmos in flumine Eridano, & electrum sudans per fixuras arborū lachrymas Phaetontiadum esse asserit. Erat autem ista quercus multorum annorum, quia ex tempore Iacob ibi erat: nam quando Iacob egressus de Sichem ibat in Luzę dicitur, quòd accepit Deos aureos, & argenteos, quos reperit in familia sua, & infodit eos sub ter therebintum, quę erat post vrbem Sichem Gene. 35. ca. & illa therebinthus erat tunc famosa, quia aliàs non vocaretur sic absolutè. Est āt therebintus id, qđ quercus. Etiam manebat illa therebintus tempore, quo Moyses scribebat Gen. Vnde dixit sub therebintum, quæ est post vrbem Sichē, & non dixit, quæ erat. Manēt autem istæ arbores magno tempore: sic enim therebintus, vel ilex illa, quæ erat in valle Mābre, sub qua moratus est aliquando Abraham mansit vsq; ad tempora Theodosij Imperatoris, vt scribit Ieronym⁹: & tamen fuerunt hic plura quàm duo millia annorū, & adhuc aliquid eius manere dicitur: sub quadam regione ab incolis terræ obseruari, vt patet in libro de situ terræ sanctæ: sic ergo a fortiori poterat ista quercus Sichem seruari vsque ad tempus, quo Abimelech cōstitutus est in regem, quod non fuit tempus quingentorum annorum, vel quasi. Et credendum est, quòd apud eam cōsecratus fuerit rex, & sic erat populus extra vrbem, & Ioathan loqueretur eis de aliqua altitudine montis Garizim.

Electrum lachrimæ Phætontiadum.

Iason claret, & Troiam Primo cap.

Quod cum nunciatum esset Ioatham, iuit, & stetit in vertice montis Garizim: eleuataque voce, clamauit, & dixit: Audite me viri Sichem, ita vt audiat vos Deus. Ierunt ligna, vt vngerent super se regem: Dixeruntque oliuæ: Impera nobis. Quæ respondit: Nunquid possum

A deserere pinguedinem meam, qua & dij vtuntur, & homines, & venire vt inter ligna promouear? Dixerunque ligna ad arborem ficum: Veni & super nos regnum accipe. Quæ respondit eis. Nunquid possum deserere dulcedinem meam, fructusque suauissimos, & ire vt inter cætera ligna promouear: Locutaque sunt ligna ad vitem: Veni, & impera nobis. Quæ respondit eis: Nunquid possum de-
B serere vinum meum, quod lætificat Deum & homines, & inter ligna cętera promoueri? Dixeruntque omnia ligna ad rhannum: Veni, & impera super nos. Quæ respondit eis: Si verè me regem vobis conconstituistis, venite, & sub vmbra mea requiescite. Si autem non vultis, egrediatur ignis de rhanno, & deuoret cedros libani. Nunc igitur si rectè, & absque peccato constituistis super vos regem Abi-
C melech, & bene egistis cum Ieroboal, & cum domo eius, & reddidistis vicem beneficiis eius, qui pugnauit pro vobis, & animam suam dedit periculis, vt erueret vos de manu Madian, qui nunc surrexistis contra domum patris mei, & interfecistis filios eius septuaginta viros super vnum lapidem, & constituistis regem Abimelech filium ancillæ eius super habitatores Sichem, eo quòd frater vester sit:
D si ergo rectè, & absque vitio egistis cum Ierobaal, & domo eius, hodie lætamini in Abimelech, & ille lętetur in vobis. Sin autem peruerse: egrediatur ignis ex eo, & consumat habitatores Sichem, & oppidum Mello, egrediaturque ignis de viris Sichem, & de oppido Mello, & deuoret Abimelech. Quæ cum dixisset fugit, & abiit in Bera: habitauitque ibi ob metum Abimelech fratris sui. Regna-
E uit itaque Abimelech super Israel tribus annis.

Labyrinthus Cræte per Dedalum cōditur.

Quod cùm nunciatum esset. Hic ponitur secundū, scilicet digna maledictio Abimelech, & virorum Sichem pro institutione Abimelech in regem. Et diuiditur in duo, quia primò ponitur parabolę assignatio. Secūdò eius expositio, vel interpretatio ibi. *Nunc igitur*. Circa primum dicitur. *Quod cum nunciatum esset Ioatham*. Iste erat minimus de fratribus 70. qui occisi sunt, & euasit, & cùm post aliquot dies a morte filiorum Gedeonis vellent Sichimitæ vngere Abimelech in regem nunciauerunt quidam hoc Ioatham fi-

Digna maledictio Abimelech, & virorū Sichem pro creatione Abimelech in regem.

lio Gedeonis, qui iam non latebat. *Abiit & stetit in vertice montis Garizim.* Est enim mons Garizim apud Vrbem Sichem, scilicet quòd vrbs est ad radicē montis: est enim Sichem ciuitas, quę nunc Neapolis, idest noua ciuitas appellatur, vt patet in libro de situ terrę sanctę. Mons Garizim est ille, super quē positę fuerunt benidictiones pro seruantibus legem, & in mō te Hebal sibi coniuncto positæ fuerunt maledictiones pro violatoribus: Deuteronomij vigesimo septimo, & Iosue octauo. *Et eleuata voce clamauit, & dixit.* Distabat aliquantulum Ioatham a Sichimitis: ideo vt perueniret vox eius ad illos, clamauit ad illos. Item Sichimitę erant multi, qui conuenerant ad vngendū regē, vt omnes ergo audirent clamauit. *Audite me viri Sichem, ita vt audiat vos Deus.* Modus obsecrationis est, scilicet rogo quòd Deus vos exaudiat in omnibus, quę petieritis, si me audire volueritis.

Situs montis Garizim.

Ad quid volebat ad Sichimitas Ioatham clamare.
Quæst. XXV.

QVAERETVR ad quid volebat Ioatham clamare ad Sichimitas. Respondendum quòd voluit Ioatham conuertere cor Sichimitarū ad se, ostendendo eis quomodo egissent pessimè constituendo Abimelech in regem, & dando ei fauorem, vt occideret 70. fratres suos filios Gedeonis, & ipsi fortè tūc erubescerent, & relicto Abimelech redirent ad eum. Vel saltem volebat monere Sichimitas ad abominationem Abimelech commemorado eis nequitiam illius, & indignitatem ad principatum, vt sic saltem desererent eum, & puniretur Abimelech, qui iniustissimè occiderat fratres suos. Vel fortè dato quòd nullum istorum sequeretur, volebat saltem ostendere ipsis Sichimitis maliciam suam, & imprecari super eos maledictionem. Nam hoc quodammodo vindictam sumebat.

An peccauit Ionatham exponendo se huic periculo.
Quæst. XXVI.

QVEARETVR vlterius an peccauit Ionatham exponendo se huic periculo, scilicet loquendo ista coram Sichimitis. Aliquis dicet, quod sic quia quòd quis exponat se periculo graui, & sine causa, peccatum est; sed sic se exponebat Ionatham: nam locutus est verba contumeliosa contra Sichimitas, vt patet in litera: Etiam erat ibi Abimelech frater eius, qui cæteros fratres occiderat, & conaretur etiam hūc occidere: Respondendum quòd non peccauit Ionatham, quia posuit se in loco tuto: nam erat in loco quodam eminentissimo montis Garizim, ex quo videbat omnes Sichimitas, qui conuenerant in agrum apud quercum ad constituendum regem, & erat satis distans ab eis. Quod patet, quia ad hoc quod audiretur ab eis clamabat eleuata voce, vt patet hic. Etiā erat in loco eminenti, de quo videret, an ex aliqua parte ei insidię pararentur, & aliquis iret ad tenendū eum, & siquis vellet eum persequi, poterat fugere: ita vt nemo eum cursu cōsequi posset. Sic enim bis fecit Dauid erga Saulem. Nam primo cùm pręcidit oram clamydis eius stans a longe clamauit, dicens: si erat illa pars vestimenti eius, & cum esset propè non ausus est clamare. De quo 1. Regum 24. cap. Iterum etiam quando intrans castra Saulis cepit lanceam, & sciphum, quæ erant ad caput eius, egressus castra, & stans a longe in quodam colle clamauit ad Saulem increpando eum 1. Regum 26. cap. & tamen Dauid nō peccauit in illis, quia non se exponebat periculo, sed magis erat in loco tuto: sic etiam Ioatham nunc.

F Cùm autem dicitur, quòd erat ei periculum magnū tàm propter Sichimitas, quàm propter Abimelech. Dicēdum quòd si fuisset prope, vel in loco, in quo posset capi, periculum graue esset, & peccaret exponēdo se illi, sed cum esset longè super montem nulli periculo se exponebat. *Ierunt ligna, vt vngerent super se regem.* Hic incipit parabola de lignis vngentibus regē.

Cur Ioatham vsus est hac parabola.
Quæst. XXVII.

QVEARETVR cur Ioatham vsus est parabola hac. Respondendum quòd Ioatham volebat concludere quandam maledictionem contra Si- Respōsio ad quæst.
G chimitas, eo quòd vnxerant in regem Abimelech, & si proponeret sic verba nuda viderētur esse nullius auctoritatis, ideo voluit incipere a quadam parabola, secundum quam concluderetur intentus suus conformiter ad parabolam, & tunc esset maioris auctoritatis dictum suum: nam videtur habere ortum ex ipsare. Sic enim est modus rhetoricus: nam & in quibusdam sermonibus nostris ab apologo, vel fabula inchoare iubet Tulli⁹ in primo libro rhetoricę nouę. Interdum autem proponuntur parabolę, vt dulcedine parabolarum attēti auditorum animi melius quid intendat loquens aduertat. Et hoc modo vtebatur Christus sæpe parabolis, quia populus attentus parabolis veritatem gratius capiebat: hunc etiam finem
H habere voluit Ioatham, scilicet quia desiderans Sichimitas attentos effici verbis eius, proposuit gratam parabolam, vel fabulam, vt conuersioni eius libenter animum applicarent.

In quibusdā sermonibus a fabulis inchoādum est.

Quomodo hæc parabola de lignis regem vngentibus coaptatur intentioni Ioathæ.
Quæst. XXVIII

QVEARETVR vlterius, quomodo ista parabola de lignis vngentibus regem coaptatur intentioni suę. Pro quo sciendum, quòd Ioatham voluit concludere, quod Sichimitę vnxerāt super se Abimelech iniustè, & in hui⁹ pręuaricationis pœnā Deus
I faceret, ꝙ Abimelech affligeret illos. Aliqui aūt applicant sic dicentes, ꝙ hic ponunt̄ cedri, ficus, oliua, & vitis. Per cedros intelliguntur principales fautores Abimelech, per ficum qui habet fructum dulcem, & per oliuam, quę habet nitorem, & dulcedinem olei, & per vitem, quæ crescit valde in fructibus, intelliguntur filii alii Gedeonis, qui erant dulces mansuetudine, sicut ficus, & pingues diuitiis sicut oleum, & abundantes in prole, sicut vitis. Per rhannum vilissimam arborem accipitur Abimelech, qui erat vilissimus genere cum esset de concubina, & hunc petierunt Sichimitæ in regem. Sed ista expositio non pertinet ad alios filios Gedeonis, sed ad solū Abimelech: alios namque non petierunt in reges, sed, potius pe-
K cuniam, & fauorem ad occidendum eos pręstiterunt. Sed solùm dicunt, quòd concordat quantum ad hoc, scilicet quòd Sichimitæ tractabant inter se, an deberent accipere in dominos filios Gedeonis, & dixerūt: si fortè requisierimus eos, quòd sint domini nostri, ipsi secundum magnificentiam suam dedignabuntur nostram vilitatem, ideo voluerunt accipere Abimelech in regem, qui vilis erat: & ob hoc non superbiret super eos, sed curam illorum ageret. Sed ista nō stat, quia falsum est, quod Sichimitæ, vel aliqui de Israel tractauerint inter se de petendo in dominos filios Gedeonis, sed potius ipse Abimelech mortuo Gedeone iuit illico ad solicitandum viros Sichem, vt susciperent eum in dominum. Item non est verisimile, ꝙ

Sichimitę inter se putarent, quòd filij Gedeonis dedignarentur eos accipere in subditos, quia nullus est dominus quantuscunque ille sit, qui dedignetur suscipere aliquos in subditos quantumcunque sint paruæ dignitatis, quia maioris honoris est habere seruos par uæ excellentię, quàm non habere illos. Potissimè, quia viri Sichem non erant indigni, imò videbantur sibi nobiliores, quàm filij Gedeonis, quia Sichimitę erant de filiis Ephraim: & filii Gedeonis de Manasse: Ephraitę tamen erant superbi nimis. Vnde semel intumuerunt ꝯtra Gedeon, ita vt vellent ei inferre vim, pręcedenti capitul. quousque Gedeon laudauit eos plusquam se, & iterum contra Iephte Galaaditem superbierunt infra 12. Aliter dicunt Hebręi, & Nicolaus, scilicet quòd ponuntur hic tres arbores, quę noluerunt accipere regnum inter arbores ad significandum tres personas, quę inter Israelitas ante hoc recusauerāt principatū. s. Hothoniel, Debbora, & Gedeō: de Gedeone patet, ꝙ recusauerit principatum, quia noluit effici dominus, supra pręcedenti capi. De Hothoniele, & Debbora dicunt idem esse, scilicet quòd recusauerunt quamquam non legatur de illis, & significatur per oliuam Hothoniel, quia ille erat de tribu Iuda, supra tertio. est tamen oliua significans iudā, vt patet Iere. vndecimo, scilicet. Oliuam fructiferam vocauit dominus nomen tuum. Debbora significatur per dulcedinem ficuum, quia Debbora in Hebręo interpretatur apis, quę mellis dulcedinem causat: per vitem significatur Gedeon, quia fuit de stirpe Ioseph, qui vocatur filius accrescens Gen. 49. Sicut vitis valde crescit in fructibus. Et quamquam istę tres personæ essent meliores quā Abimelech noluerunt suscipere regnum, & Abimelech, qui erat vilissimus sicut rhā nus suscepit illud. Sed adhuc non stat ista positio, quia satis apparent conficta hæc: quę inducuntur. Nam dicunt, quòd Hothoniel, & Debbora noluerunt principatum regalem, sed non constat an alicui oblatus fuerit, imò verisimile, quod vlli fuisset oblatus ante Gedeonem, quia si alicui fuisset oblatus, & noluisset illum recipere, iam Israelitę videntes, quòd malè facerent talem principatum offerentes, nemini illum darent. Item istę applicationes de arboribus ad istas tres personas sunt multum alienæ, vt cuilibet patet. Item erant contra conditionem parabolarum, vel fabularum, quia nunquam fabula secundum se totā applicatur ad id, de quo agitur: sed satis est ꝙ applicetur secundum quid, & isti volunt excludere expositionem priorem, eo ꝙ non applicatur quantum ad oēs partes suas. Dicendum ergo videtur, ꝙ Iohatam tempore erat ista fabula vulgata de lignis ad vngēdum regem super se, & erat prouerbialis, ipse autem voluit eam nunc applicare ad propositum suum, & applicabatur in quadam particula finali. s. quòd ligna acceperunt super se rhamnum in regem, & egressus ignis de rhamno combussit cedros. Ita nunc Sichimitę nō curantes de aliis filiis Gedeonis, qui erant viri meliores quā Abimelech elegerunt Abimelech, & si rectè egerunt eueniat eis, quod rhamnus dixit ad arbores. s. sub vmbra mea requiescite: & si nō rectè fecerunt accideret eis malum, quod dixit Rhānus. s. egrediatur ignis de Rhramno, & cōburat cedros libani. Ita imprecat⁹ est Ioathā, quòd egressum malum ab Abimelech vastaret habitatores Sichem. Et ista maledictio postea euenit Sichimitis: quia Abimelech concitatus fuit ꝯtra eos, & occidit illos, deleuitq; ciuitatem, ita vt in ea sal spargeret infra in litera. *Dixerun[t]que oliuę i[m]pera nobis.* Istud est lignum excellens, & magnę vtilitatis: nā oleū inde natum tam ad condimenta, quā ad curanda vulnera est, sic Samaritanus infudit vinum, & oleum vulneribus sauciati: Luc. 10. Et inducebatur comuniter

Hebræorū ac Nicolai respon. ad quæsitū

Doc. solidior resp. ad quæsi.

A istud prouerbiū antequam proponeret illud hic Ioathan ad significandum, ꝙ boni recusant principatum, & mali vsurpant illos. *Quæ respondit: Nunquid possum deserere pinguedinem meam?* Quasi dicat nolo suscipere principatum istum, vt suscipiendo eum non perdam pinguedinem meam.

Quare oliua respondit, quòd nolebat vngi in regem, ne perderet dulcedinem suam: & de conditione, & occupationibus regum, & prelatorum, & misera vita eorum.
Quæst. XXIX.

QVAERETVR quare sic respondit oliua, quia non videtur, ꝙ quamquam promoueretur inter
B ligna, perderet pinguedinem suam. Considerandum pro solutione, ꝙ omnes arbores bonę similem excusationem posuerunt: nam ficus dixit: Nunquid possum deserere dulcedinem meam fructusque suauissimos, vt inter ligna promouear? & vitis dixit: Nūquid possum deserere vinum meum & cęt. quasi ex hoc ꝙ regnaret, priuaretur his bonis. Dicendum est, quòd cū ista fabula secundum rem non competat lignis, nō debet attendi veritas, vel falsitas sua secundum id, quod apparet in lignis: sed secundum id, quod apparet in illis, ad quæ ista fabula applicatur. Debet autem applicari viris bonis, quibus regnum offertur, & non suscipiunt illud, s. quòd ipsi sumendo regnum perdunt bona, quæ in seipsis reperiunt: quod profectò ex parte
C verum est. Nam cum homo manet vt persona priuata, potest conari ad proficiendum in bonis suis, & pōt exornare mores suos considerando quantum quotidie proficiat, & quantum deficiat: cùm verò ad statū regiminis extollitur tanta alienarum curarum mole præmitur, quòd ad seipsum vix redire potest, cùm tota solicitudo, quæ iam pridem erga se impendebatur, nunc ad exteros adhibenda sit. Deflent autem præcipuè viri verè contemplatiui, qui Deum toto pectore sitientes, vix hic ad eius amplexibus diuagari quęrunt defixis in eum peruigili cura oculis mentis eorum, de quibus Isa. 61. dicebat: Qui sunt isti, qui vt nubes volant, & quasi columbę ad fenestras suas. ad regiminis autem sublimati thronum a contemplatione in actio
D nem ex suscepto statu descendere compelluntur? pro quo Gregorius, qui prius diebus, noctibusque contēptus expertus sortis suę esset, considerans mentis perditam tranquillitatem, & tumultuantium negociorū importunas agitationes, velut naufragus concussionem mētis suę inter feros fluctus deplorabat, vt patet in princi. dialogorum. Reges quoque huiusmodi patiuntur: nam si prius viri boni fuerunt sibi ipsis vacantes, si susceperit ad regiam celsitudinem rem non perfunctoriè, sed qualiter oportet agant, variis perurgentium quotidie causarum frequentationibus agitant̄, quas tamen declinare fas non est. Accedit, & insuper timor, qui regentem attonitum tenet: nam & ipsos, in quorum manibus situs est, exhorrescit. Vnde
E aperte tyrannus ille Siculus expertus sortis suę periculorū, q̄ regni metus pendentis supra verticem gladij terrore simulauit, vt ait Boetius de consolatione libro tertio, prosa quarta. Verè ergo oliua pinguedinem suam, & ficus dulcedinem, & vitis vbertatem viniq; iocunditatem dimitterent, si inter ligna promoueri vellent. *Qua dij vtuntur, & homines.* Homines vtuntur pinguedine olei in condimentis, & in vulneribus fomentandis. Dij autem vtuntur, scilicet quia tam Deo Iudæorum quàm diis aliarum gentium oleum ad lucernas præstabatur. Nam in sanctuario domini ad lucendum nihil suscipiebatur nisi oleum, quia cęra, & sepum non cremabantur ibi, vt declaratum est Exod. vigesimo septimo cap. Etiam vtuntur dij in sacrifi-

Regum, & rectorū vita curarū plena.

Vnde Adrianus 3. ad pontificatum Ro. assumptus scribēs cuidam amico dicebat dignus est miseria q ꝑ tanta pugnat miseria in incude, & malleo dilatabit modum &cę. vide originale Greg. & Adria. quia pulchra.

crificiis, quia in omni holocausto, & hostia pacifica apponuntur libamenta, & ista sunt de simila, oleo, & vino Nume. decimo quinto. *Vt inter ligna promouear.* Idest non est iustum, quòd ego deseram pinguedinē meam propter promotionem, scilicet, quia necesse erat dimitti illam, si regnaret: & hoc, quia reges si benè regunt non debēt intendere vtilitatibus suis, sed subditorum. Alioquin Tyranni, & non reges sunt. Sic patet octauo Ethicorum. *Dixeruntq́, ligna ad arborem ficum.* Dictum fuit in ista fabula de istis quatuor arboribus principaliter de tribus bonis, & vna mala, quia compositor fabulæ voluit inducere tales arbores quæ rere se perdere, si regnarent. De rhamno autem positū est vt de mala arbore, quia non inueniebatur aliqua tā inutilis. *Veni, & super nos regnum accipe.* Quia ista

G erat digna regno offerebatur ei. *Qui respondit.* Scilicet non acceptando regnum. *Nunquid possum deserere dulcedinem meam.* Scilicet, quia ficus valde dulces sūt potissimè in terra Chanaan, in qua abundant, & sunt in magna quantitate ad modum mellos, tanta est copia eorum, quòd ad cibos communes fiunt massæ caricarum apud omnes, quę alias vocantur massę palatarum. Vnde primo Regum 25. dicitur quòd Abigail obtulit inter alia munera ducentas massas caricarum, idest caseos factos de ficubus, & Syba seruus Miphiboset obtulit ipsi David centum massas palatarum, quod idem est, secundo Regum decimo sexto capit. *Fructusque suauissimos.* Quia ad cibum valde suaues sunt propter dulcedinem: in Hebræo dicitur. *Renouationem meam bonam.* Idest nunquid dimittam renouationem meam. Istud dicitur propter duplicitatem fructuum: nam bis in anno ficus producunt fructus, & maturis primis fructibus incipiunt nasci secundi fructus. *Et ire, vt inter cetera ligna promouear.* Quasi dicat iniustum est, quod hoc deseram, vt regnando aliis lignis, & non mihi proficiam. *Locutaque sunt ligna ad vitem.* Etiam ista est arbor excellens: imò nulla est tam humanæ naturæ conformis, & salubris: ita vt nō immeritò ceteras arbores datas ad bene esse humanū arbitremur: istam autem ad necessitatem vitæ. *Veni & impera nobis.* Quia regni digna erat plusquam ceteræ. *Quę respondit.* s. negando. *Nunquid possum deserere.* Idest nunquid expedit quòd deseram. Sic enim accipimus ex modo vulgato non posse fieri, quod non expediēter fit. *Vinum meum quod letificat deum, & homines.* Accipitur lętificatio largè quantum ad Deos, quia dij non possunt lętificari vino cum non gustent illud, sed lętificantur inquantum iubent illud apponi sacrificiis: nam in sacrificiis Dei apponuntur libamina, & vnum de illis est vinum: Numeri decimo quinto capitulo. Vel posset accipi de diis, secundum modum loquendi Gentilium, Nam ista fabula non habuit exordium a Iudeis, sed a gentilibus: alioquin non diceretur de Dijs pluraliter, sed de Deo. Dij autem secundum modum gentilium, & poetarum suorum cibis vtebantur, & potibus libidinique operam dabant. Quod & nunc efficere aiunt, vt ait Martianus Mineus Fælix Capella lib. primo de nuptiis Mercurij, & Ephisiologię prosa prima: Homines autem lætificantur vino dupliciter. Vno modo directè inquantum vinū apponit quandam lętitiam multiplicando spiritus, & confortando cor: & sic accipitur Psal. 103. scilicet vt educas panem de terra, & vinū lętificet cor hominis. Secundò modo lętificat indirectè, scilicet tollendo curas, & inducendo obliuionem dolorum, & ob hoc erat consuetudo inter Hebręos, quòd quando aliquis erat tristis nimis pro morte parentum, vel amicorum, quod daretur ei vinum, vt obliuisceretur tristicię & consolaretur. Sic patet Iere. 16. scilicet. Et nō frangent inter eos panem lugenti ad consolandum su

Terra Chanaan ficubus valde dulcibus abūdat.

Dij q̄ño lętificantur.

Hoies vino dupliciter lętifitur. 1. modo. 2. modo.

F per mortuo, & non dabunt eis potum calicis ad consolandum sub patre suo, & matre: idem fiebat in omnibus tristitiis, vt patet Prouer. 31. scilicet. Date siceram mętrentibus, & vinum his, qui amaro sunt animo, vt bibant, & obliuiscantur egestatis suę, & doloris sui nō recordētur amplius: simile patet tertio Esdræ cap. 3. scilicet vinum mentem liberi, & serui, pauperis, & diuitis, & omnem mentem conuertit in securitatem, & non meminit omnem tristiciam & debitum, & omnia pręcordia facit honesta. *Et inter cætera ligna promoueri.* Quasi dicat non expedit quòd istud perdam, vt inter ligna cætera promouear. *Dixeruntque omnia ligna ad rhamnum.* Vt ille regnaret: est .n. rhamnus arbor spinosa & inutilis, & sicca, quæ facili motuo calorem concidit & ignē. *Veni & impera nobis.* Scilicet quia cętera non suscipiunt principatum. *Qui ait: si vere me regem constituistis vobis.* Non dixit hoc aliqua de arboribus prænominatis, sed dixit rhamnus, eo quòd cum nullam haberet excellentiam putauit, quòd non vero corde alia ligna sumerent eum in regē sed illusorie. *Sub vmbra mea requiescite.* Idest venite ad manendum sub vmbra mea, quia in veneratione regiam debetis in omnibus mihi famulari. *Si autem non vultis.* Idest si non vultis verè me constituere regem, sed illuditis. *Egrediatur ignis de rhamno.* Hoc dicitur quia rhamnus facili motu ignē cōcipit, vt ait Aug. *Et deuoret cedros libani.* Idest non solum arbores paruę crementur, sed etiam magni, scilicet cedri: sunt enim cedri arbores procerę nimis, & valde solidę. Gignun-

H tur autem potius in monte libano, qui est in terra Chanaan quàm in aliis montibus, ideo dicitur de cedris Libani specialiter. Vel aliter potest intelligi. *Si vere me regem constituistis vobis.* Idest si ego vere rex sū. *Sub vmbra mea requiescite.* Idest iubeo, quòd faciatis mihi hoc obsequium, scilicet quòd requiescatis sub vmbra mea. *Si autem non vultis.* Idest si non vultis mihi obedire, cùm sim rex vester. *Egrediatur ignis de rhamno.* Scilicet egrediatur in pęnam inobedientię ignis, per quem designatur quæcunq; pœna. Et ponitur specialiter de igne, quia ignis gignitur faciliter de rhamno. *Et deuoret cedros Libani.* Idest puniat potentissimos. Et quantum ad istam partem vltimam applicatur ad Sic-

I himitas, scilicet quòd illi puniendi essent sic ab Abimelech, quem constituerant in regem: quamquam ante hoc fuerat Abimelech abiectus, & impotens. sicut de rhamno, qui erat arbor abiectissima egrediebatur ignis ad cremandos cedros Libani. *Nunc igitur.* Hic ponitur Metaphorę siue fabulę applicatio ad Sichimitas. *Nunc igitur si rectè absque peccato costituistis super vos regem Abimelech.* Idest sicut est de lignis ad rhanū, ita sic de vobis ad regem vestrum Abimelech. Nam si non peccastis sumendo illum, gaudete in eo. *Et bene egistis cum Ierobaal, & domo eius.* Idest custodiuistis id quod seruare debebatis ipsi Gedeoni, qui vocatur Ierobaal. *Et domui eius.* Idest filiis eius. *Et reddidistis vicem beneficiis eius.* Idest retribuistis beneficium pro

K beneficio: ista omnia dicit Ioatham, quia manifestum est quòd Sichimitę non egerunt sic, sed pręuaricati sunt misericordiam, quam seruare debuissent Gedeoni. Si autem quæratur, an Sichimitę peccauerunt constituendo Abimelch in regem supra declaratum est.

Nota cōsuetudinē Iudæorū.

Rhamnus quid sit.

Cedrus q̄d sit.

Ignis de rhamno faciliter gignitur.

Fabulæ applicatio ad Sichimitas.

Quomodo Sichimitæ poterant rectè agere cum Ierobaal siue Gedeone. Quæst. XXX.

QVAERETVR quomodo Sichimitæ poterāt rectè agere cum Ierobaal, siue Gedeone. Nam im

iam erat mortuus & non ſe poterant ad eum habere
bene, vel male; quia ſi accipiatur hic pro ipſomet Ge
deone conſtat, quòd nec bene, vel male ad eum ſe po
terant habere. Si autem dicatur, quòd accipiatur
bene, vel male ſe habere ad Gedeonem, ideſt habe-
re ſe ſic ad filios eius non ſtat, quia iſtud expreſſum
eſt in litera, ſcilicet & bene egiſtis cum Ierobaal, &
domo eius: ergo non apparet quomodo ſe deberent
habere bene, vel male cum Ierobaal. Aliquis dicet,
quòd non poterant Sichimitę ſecūdum veritatem ha
bere ſe bene vel male cum Gedeòne, tamen accipi-
tur iſtud ſe habere quantum erat in ipſis Sichimitis,
ſcilicet quòd quamquam non poſſent verè nocere,
vel proficere Gedeoni: tamen quantum in ipſis erat,
nocebant, vel proficiebant Gedeoni. Sic enim di-
cit Ierony. ſuper Malachiam, & habetur in decretis
diſt. quadrageſimo nono ca. ſacerdotes, ꝙ ſacerdotes
quantum in ſe eſt panem domino pollutum offerūt,
licèt non ſit verè polutus ille panis. Aliter poteſt di-
ci quòd accipitur bene ſe habere ad Gedeonem, ideſt
ad filios eius, quia bonum quod fiebat filiis Gedeonis
cenſebatur fieri ipſi Gedeoni. Et cum dicitur ꝙ poni-
tur expreſſe cum Ierobaal, & domo eius: vnde, & po-
nitur ibi magis expoſitiuè quàm copulatiuè. Aliter
poteſt dici, & melius, quòd Sichimitæ ſe poterant
bene, vel male habere cum Gedeone, quia licèt de-
functi non participēt bonis, & malis pronepotum, &
amicorum manentium hic realiter, ſicut aliqui hic
manent participant aliqualiter, ſcilicet ſaltem ſecun-
dum opinionem noſtram, iſtud tamen bonum, vel
malum non eſt tantum, vt non beati efficiantur beati,
aut beati efficiantur calamitoſi, vt patet primo Ethi-
corum cap. pro nepotum autem fortunas. Iſtud aūt
bonum, vel malum, licèt ſit leue, euenit tamen ipſis
defunctis, & eſt iſtud pręter malum, quod euenit pro
nepotibus, vel amicis viuentibus, & ſic ex dehono-
ratione, & iniuria grauiſſima, quā intulerunt Sichimi
tæ filius Gedeonis proueniebat quoddam malū Ge-
deoni, ſcilicet ſedatio gloriæ eius in opinione noſtra.
& erat iſtud pręter malum inflictum filiis: ideo Sichi
mitæ non ſe habuerūt abſque peccato cum Ierobaal.
Qui pugnauit pro uobis. Scilicet pro toto Iſrael excluden-
do hoſtes totius Iſrael de terra, & faciendo quòd nun
quam redirent. *Et animā ſuam dedit periculis*. Ideſt po-
ſuit vitam ſuam in periculis. Accipitur anima pro vi
ta in modo communi loquendi. Raró autem accipi-
tur anima pro ſpiritu in veteri teſtamēto: ſed vel pro
perſona, vel pro vita. Pericula iſta, quibus ſe expoſuit
Gedeon, fuerunt contra Madianitas tam in pugna q̃
in perſecutione eorum ſupra 7. & pręcedenti capitu.
Vt erueret vos de manu Madian. Scilicet iſtud fuit bellū
quod fecit Gedeon. Nam non legitur nec creditur
poſtea pugnaſſe contra aliquas gentes, ſed illud bellū
fuit magnum, & ſolùm ipſum eſt magna gloria di-
gnum: ſicut multa bella ſimul & dicitur de Madian:
quia iſtę erant gentes ſpeciales, & maiores, quæ vene
runt: ſed præter eas venerunt aliæ, ſcilicet Amalechi-
tę, Iſmahelitę, vt patet ſupra ſexto, & pręcedenti capi.
& ſupra ſeptimo. *Qui nunc ſurrexiſtis contra domum pa-
tris mei*. Scilicet contra omnes filios eius. Nam in fi-
liis ſeruatur domus patris. *Et interfeciſtis filios eius ſep-
tuaginta viros*. Non occiderunt ſeptuaginta, ſed ſexa-
ginta nouem, quia ipſe Ioatham erat ſeptuageſimus,
& euaſit. Scriptura tamen non curat interdum de par
uis numeris. Sic etiam nos in communi modo lo-
quendi facimus. *Super lapidem vnum*. Iſtud ponitur
ad magis grauandum, quia ſi occidiſſent omnes mo-
do bellico videretur furor hoſtilis eſſe, ſed omnes ſuc
ceſſiue, & quietę occiderunt iugulantes eos ſuper v-
num lapidem.

Iſta quamodo in ſacris literis accipiatur.

A *Quomodo dicitur hoc quòd Sichimitę occideret filios
Gedeonis. Quæſt. XXXI.*

QVAERETVR quomodo dicitur hoc quòd Si
chimitæ occiderunt filios Gedeonis: quia ſu-
pra in litera dicitur, quòd Abimelech occidit eos. Ali
quis dicet, quòd Ioatham loquebatur iſta ex ira ma-
gna contra Sichimitas: tamen mentiebatur, quia Abi
melech fecerat hoc ſolum, ſed ipſe transferebat hoc
in Sichimitas. Sed dicendum quòd non ſtat. Primò
quia nō eſt veriſimile, quòd Ioathā publice auſus fuiſ
ſet mentiri: hoc tamen dixit coram toto populo Si-
chimorum: ergo non mentitus eſt. Secundò patet
fortius: quia in fine cap. dicitur, quòd venit ſuper Si-
B chimitas maledictio dei, quàm impoſuerat Ioatham:
ſi tamen mentitus fuiſſet loquendo cōtra Sichimitas
non induxiſſet dominus maledictionem, quā ipſe im
precaretur, quia iniuſtè imprecaretur illā, ergo verè
locutus eſt. Dicendum ergo, quòd Sichimitæ occi- Doct. reſp. ad quæſt.
derunt filios Gedeonis: & hoc quia dederunt fauorē
Abimelech ad occidendum illos. Nam cùm eſſet A-
bimelech vnus vir ſolus, & pauper: ſi Sichimitę non
fauiſſent ei, non auſus fuiſſet occidere fratres ſuos. Itē
conſilium dederunt ei, ad occidendum illos. Item
dederunt ei pecuniam ad conducendum ſibi adiuto-
res, quia alias non hēbat vnde prouideret alicui ſibi ſo
cio, vel adiutori. Item noluerunt eum accipere in re-
gem vſquequo occideret fratres ſuos, & occiſis illis
C illico regem conſtituerunt eum. Item quod maius
eſt, ipſi Sichimitæ realiter occiderunt illos, quia ipſi
iuerunt cum Abimelech in domum Gedeonis, & te-
nuerunt filios illius occideruntque illos, vt patet infra,
ſcilicet quòd Sichimitę cęperūt deteſtari Abimelech
conferendo in eum ſcelus occiſionis fratrum ſeptua-
ginta, & in cæteros principes Sichimorum, qui eum
adiuuerant: Magis ergo, vel ſaltem æqualiter, vide-
bantur culpabiles Sichimitę, & Abimelech. *Conſtitui-
ſtiſq; regem Abimelech*. Quaſi dicat, etiam in hoc iniu-
ſtè egiſtis contra Gedeonem, quia cum teneremini
honorare filios ſuos, & debueratis primogenitum eo
rum conſtituere in principem, ſicut quondam ei ſpō-
te offerebatis, quòd dominaretur ipſe, & filius ſuus,
D & filius filij ſui, vt patet pręcedenti capi. conſtituiſtis
in regem filium concubinæ eius, qui non tantum per
tinebat ad eum ſicut cæteri filij: & in hoc dehonora-
ſtis domum eius. *Filium ancillę eius*. Vocatur ancilla,
ideſt concubina, eo quòd non erat in tanto honore,
ſicut vxores: nec in tanta libertate erga virum: non
tamen erat vere ancilla, quia tunc fuiſſet Abimelech
ſeruus cum eſſet filius ancillę: & tunc non eſt veriſi-
mile, quòd conſtituerunt eum principem Sichimitę.
Super habitatores Sichem. Scilicet non fuit tunc conſti-
tutus ſuper totum Iſrael, ſed ſuper Sichem: poſtea ta
men pauliſper cæpit dominari ſuper Iſrael, ſicut ſupra
declaratum fuit: & non ſolum ſuper Sichem, ſed etiā
ſuper vrbem Mello. tamen non fit mentio de vrbe
E Mello, eo quòd erat parua. De qua ſupra dictum eſt,
quòd viri illius conuenerint cum viris Sichem ad vn-
gendum Abimelech. *Ergo quòd frater veſter ſit*. Ideſt
non attēdiſtis aliud in eo, niſi quòd erat frater veſter,
& non curaſtis, quòd eſſet filius Gedeonis, nec quòd
eſſet vir bonus, & dignus principatu. Et in hoc pec-
cauerunt dupliciter habitatores Sichem. Primò, quia In qua dupliciter Sichē habitatores peccauerunt.
non reddiderūt debitam vicem beneficiis Gedeonis
honorandos filios ſuos ſicut iuſtum erat. Secundò,
quia fuerunt acceptatores perſonarum, ſcilicet quia
acceperunt in principem aliquem indignum ſolum,
quia erat de progenie ipſorum cum poſſent habere
alios viros dignos ad principatum. *Si ergo rectè*. Hic
repetitur propoſitio ſumpta, quia erat ſententia

ſuſpen-

suspensiua, vt videatur quomodo ista omnia faciunt eadem sententia repetitur. *Et absque uitio egistis cum Ierobaal, & domo eius.* Idest si faciendo omnia precedentia rectè fecistis, & non peccastis contra Ierobaal, nec contra domum eius. *Hodie letemini in Abimelech.* Tanquam in rege iustè electo, scilicet si in eligendo eum nullam iniquitatem commisistis, semper prospe remini cùm Abimelech rege vestro. *Et ille letetur in uobis.* Idest gaudeat in vobis tanquam in populo suo si ille nihil peccauit, vt perueniret ad hunc principatum. quamquam enim sciret Abimelech, & per se notum esset quòd Sichimite peccauissent faciendo predicta: tamen Ioatham dicit ista per modum contumeliæ: quia sic allegando vitia contra aliquem, valde dehonestatur. *Si autem peruerse.* Idest si peruersè egistis in omnibus predictis, vel in aliquibus eorum. *Egrediatur ignis ex eo, & comburat habitatores Sichem.* Idest ipse concitetur contra vos, vt deleat vos, vt sit pena iustissima: vt sicut vos iniustum ei fauorem tribuistis, ita ipse sit vobis pæna pro fauore iniustè concesso. Et est similitudo de rhamno, scilicet quia sicut arbores dederunt ei iniustum principatum, quia ipse indignus erat: & exiens ignis ex illo conbussit cedros libani: ita quia vos iniustum regem fecistis vobis, dignum est, vt ipse comburat habitatores Sichem etiam quoscunque excellentissimos in vobis, qui sunt inter vos, sicut cedri libani inter ceteras arbores. *Et oppidum Mello.* Ista erat alia ciuitas parua apud

Mello q̄d sit. Sichem, que congesserat Sichimitis fauendo Abimelech: & conuenerunt viri illius cum Sichimitis ad vngēdum in regem ipsum Abimelech: ideo erat dignū, vt etiam oppidum Mello pereat. *Egrediaturque ignis de uiris Sichem, & de oppido Mello, & deuoret Abimelech.* Scilicet vt sicut Abimelech, quia iniustè electus est in regem a Sichimitis dignum est, ꝙ eos cremet igne: ita quia ipse voluit esse, & fuit iniuste rex eorum, dignum est, vt Sichimite, & habitatores Mello destruāt ipsum. Et est sensus, quòd concitetur discordia inter vtrosque, per quam vtrique pereant: quia sicut iniustus consensus inter eos fuerat: ita iustus dissensus eos vtrunque morte afficiat. Et sic factum est: nā intestinum bellum natum est, per quod tàm Sichimitæ quam Abimelech perierunt. *Quæ cum dixißet fugit in Bera.* Erat Ioatham dum ista dicebat super montem Garizim, & non timebat Sichimitas, nec Abimelech, quos coram videbat: sed dictis istis fugit de monte, & iuit in vrbem Bera. *Habitauitque ibi metu Abimelech fratris sui.* Scilicet non ausus est manere in terra Sichimorum, nec in Ephra, que erat in sorte Manasse, in qua habitauerat Gedeon, quia timebat occidi a fratre suo Abimelech: sed habitauit in Bera, quæ multum distabat ab vrbe Sichem: eratque in sorte filiorum Ephraim, nec timebat ibi tunc Abimelech, quia nondum dominabatur toti terre illi. *Regnauitq́; Abimelech super Israel tribus annis.* Pauco tempore durauit principatus eius, quia Deus voluit conterere eū, eo quòd iniuste regnabat, & bello periit.

Quare non dicitur Abimelech iudicauit Israel & cæt.
Quest. XXXII.

QVAERETVR quare non dicitur de isto: Iudicauit Israel: sicut dicitur de omnibus aliis precedentibus, & omnibus sequentibus vsque ad finem libri. Respondendum, quòd cæteri erant solum Iudices, & non assumebāt sibi maiorem principatum nec populus eis tribuebat. Abimelech autem vnctus est in regem, & imposuit sibi diadema regni. Et iste principatus excedit principatum Iudicum, qui paruus

F erat: quia illi nec vocabantur reges, nec domini, vt declaratum est in precedenti capi. Ideo de isto dictum est, quòd regnauit. Et dicitur quòd regnauit super Israel non quòd totus Israel constituisset eum in regem, qa soli viri Sichem, & vrbis Mello vnxerūt eum regem, vt patet supra. Sed postea totus Israel consensit, vel saltem non repugnauit ei, & sic cepit regnare ꝑ totū Israel, quia omnia loca inuadebat, & quædam obediebant ei, contra alia autem pugnabat. Vel (vt alij volunt) vocatur rex super Israel nō, quòd super totum Israel regnaret, sed quia dum ipse dominabatur in Sichem & vrbe Mello, nullus alius erat iudex aut rex, aut dominus aut princeps in Israel.

G

An Abimelech peccauit accipiendo regnum.
Questio XXXIII.

QVAERETVR vlterius an Abimelech peccauit accipiendo regnum. Respōdendum quòd manifestum est, quòd peccauit: quia vt perueniret in regnum perpetrauit infanda scelera, scilicet occidit fratres suos, & solicitauit Sichimitas ad hoc. Sed omissis his de quibus nō est dubium, manet questio, an dato quòd Abimelech nulla scelera egisset, sed quòd susciperetur in regem sponte a viris Sichem an peccaret acceptando. Respondendum, quòd peccabat Abimelech ambiendo principatum dato, quòd

H nulla alia illicita committeret assequendo eum. Item peccabat quia cùm esset indignus manifestè suscipiebat principatum. Qui tamen sic accipiunt principatus priuandi sunt eis: & non priuarentur, nisi grauiter peccarent. ergo peccat grauiter, qui indignū se sciēs ad principatum anhelat, & illum acceptat. Item peccauit, quia præiudicauit iuri alieno. Nam si principatus regalis alicui dandus erat hoc maximè competebat ipsi primogenito Gedeonis: vel in defectum eius alteri ex fratribus suis legitimis: Abimelech autem illegitimus vsurpauit locum fratrum. Peccabat autem amplius, quia dato quòd dignus foret quocunq; principatu, non debebat suscipere principatum regalem, vel dominatiuum: quia precedenti capitu. declaratū est in quadam questione, quòd tam Israelitæ, quàm il

I le, qui susciperet principatū regalem peccaret si Deo inconsulto hoc agerent: sed Sichimitæ inconsulto Deo contulerunt principatum regalem Abimelech. ergo peccauerunt vtrique, scilicet Abimelech suscipiendo, & Sichimite dando.

Cum Abimelech regnauit super totum Israel, cur Ioatham non maledixerit toti Israel, sed solum uiris Sichem.
Quæst. XXXIIII.

QVVAERETVR vlterius cum Abimelech regnauerit super totum Israel: & hoc Israelite fe-

K cerunt contra Gedeonem, & domum eius: cur Ioatham non maledixit toti Israel, sed solis viris Sichem & vrbis Mello. Respondendum, quod hoc fuit propter tria. Primò, quia Ioatham conquerebatur principaliter de occisione facta in domo Gedeonis. Hanc autem non fecerunt Israelite, sed soli Sichimitæ cum vrbis Mello: nam Isaelite nec fecerunt, nec fauorem tribuerunt ad hoc cum ignorantibus eis factum sit. Sichimitæ autem istud fecerunt, vt ipse Ioatham eis improuerauit supra in litera: ergo eis solis maledicere curauit. Secundò, quia Sichimitæ constituerunt regem Abimelech, & dederunt occasionem, vt cætere vrbes eum reciperent. Nam si ipsi non constituissent eum ex affectione quadam nunquā Israelitarum

quil-

quisquam dedisset ei aliquem principatum. Israelitę autem constitutum regem susceperunt, & non constituerunt: ideo non maledixit eis. Causa tertia est, quia Ioathan maledixit illis, quos sciebat culpabiles in hoc. Verum est autem quòd Israelitę fuerunt rei postea, quia nō restiterunt Abimelech pro tanto scelere persequendo eum ad pęnam, cùm dignus esset acerrima, & Israelitæ tenebantur vlcisci hanc iniuriam: tum quia aliquid deordinatum erat, quod non debebat relinqui impunitum, tum quia propter Gedeonem, cui valde tenebantur, erant obligati vlcisci iniurias domus eius, & non solùm non fecerunt, sed etiam ipsum scelestum iniuriatorem domus Gedeonis super se regem susceperunt, quod satis graue pecatum erat, sed neutrum ipsorum tunc constabat quando Ioathā posuit maledictionem super Sichimitas, ideo non posuit super totum Israel. Patet antecedens, nam Ioathā locutus fuit ista verba die, qua vngebatur Abimelech in regem, & conuenerat totus populus Sichimitarum apud quercum extra vrbem: sed tunc Israelitæ nondū receperant Abimelech in regem, sed postea susceperunt. Item non erant tunc Israelitæ rei tanquam non vlciscentes iniuriam factam domui Gedeonis: quia tunc recenter illata fuerat: & adhuc restabat tēpus opportunum ad vltionem, nec poterant vocari ita cito negligentes in puniendo Abimelech: ideo ante peccatū nō debuit imponere maledictionē super eos.

Cur Abimelech, cum fuerit rex & non iudex, non ponitur in catalogo regum. Quæst. XXXV.

QVAERETVR vlterius cur Abimelech cùm fuerit rex & non iudex, non ponitur in catalogo regum, sed dicitur primus rex fuisse in Israel Saul. Respondendum, primam rationem esse, quia status iudicum & regum sunt distincti: quia status regum totaliter pertinet ad reges; & status iudicum totaliter ad iudices, illi qui fuerunt mixti secundum temp⁹ non computantur, nisi inter illos de quibus fuerunt. durauerunt autem iudices ab Hothoniele vsque ad Samuelem, qui fuit vltimus, & cępit status regum in Saule: ideo omnes qui fuerunt post Saulem vocantur reges, eo quod status ille fuit continuatus, & impermixtus. & dato quòd aliquis princeps fuisset intermedius, qui non fuisset rex, ille poneretur in catalogo regum, & diceretur pertinere ad statum regum. Illi autem qui fuerunt in principatu tempore iudicū, pertinebāt ad iudices: vnde licèt aliquis eorū esset rex, nō debebat poni in catalogo regū, eo ꝙ nō pertinebat ad tēpus regum. Et sic Abimelech fuit tēpore iudicum, quia ante ipsum fuerunt iudices, & post ipsum: ideo licèt ipse fuerit rex, nō ponitur in catalogo regum sed iudicum. Secunda ratio est, quia scriptura vult computare tempora per principantes: sic tempora iudicum computantur per annos iudicum: & tēpora Hebræorum sub regibus computātur per annos regum: si autem non poneretur Abimelech inter iudices, sed inter reges, sequerentur duo inconuenientia. Primū est, quod tres anni, qui fuerunt sub principatu suo deficerent de tempore iudicum. Secundum inconueniens est, quia computaretur tempus eius cum tempore regum, & sic adderetur aliquid tempori regum: vltra quàm habebat. Causa tertia est, quia illi ponuntur secundum sacram scripturam in catalogo regum, quos Deus voluit, quòd reges essent: & quib⁹ ipse dedit principium, vt reges essent: sed Abimelech nō est factus rex iussu Dei, sed quadam fraude, & iniquitate Deo non iubente, ideo non notatus fuit ipse in catalogo regum: Saul autem fuit primus in catalogo regum, quia de illo Deus iussit, quòd vngeretur in regē, primo Reg. 9. Sed obijcietur, quòd quidā fuerunt po-

Duo sequūtur inconuenientia posito Abimelech inter reges, & non inter iudices.

A stea mali reges, & vncti in reges contra voluntatē Dei, de quibus ipse dixit Oseæ. 8. Regnauerunt, & non per me: principes fuerunt, & non cognoui. & tamen ponuntur in catalogo regum. Respondendum, quòd quamquam ipsi fuerūt mali, & Deo quasi nolente vncti, tamen quia fuerunt successores illorū, quibus De⁹ voluit conferre hunc principatum, & quos regnare iussit, ponūtur in Catalogo regum. Quarta causa est, quia illi ponuntur in Catalogo regum, qui volente populo constituti sunt: & tunc postquam populus cępit habere reges post vnctionem Saulis, semper voluit habere reges: & ob hoc sequentes in Catalogo ponūtur: Abimelech autem nolentibus Israelitis, sed per quadam priuatam affectionem virorum Sichem super eos rex factus est: ideo nō debuit poni ī Catalogo. B

Misitque Dominus spiritum pessimum inter Abimelech, & habitatores Sichem. Qui cæperunt eum detestari, & scęlus interfectionis septuaginta filiorum Ierobaal, & effusionem sanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem suum, & inter cęteros Sichimorum principes, qui eū adiuuerant. Posueruntque insidias aduersum eum in summitate montium: & dum illius prę- C stolabantur aduentum, exercebant latrocinia, agentes prædas de prætereuntibus. Nunciatumque est Abimelech. Venit autem Gaal filius Obed cum fratribus suis, & transiuit in Sichimam. Ad cuius aduentum erecti habitatores Sichem, egressi sunt in agros vastantes vineas, vuasq; calcantes: & factis cantantium choris ingressi sunt fanum Dei sui, & inter epulas, & pocula maledicebant Abimelech, D clamante Gaal filio Obed: Quis est iste Abimelech, & quæ est Sichem vt seruiamus ei? Nunquid non est ipse filius Ierobaal, & constituit principem Zebul seruum suum super viros Emor patris Sichē? Cur ergo seruiemus ei? Vtinam daret aliquis populum istum sub manu mea, vt auferrem de medio Abimelech. Dictumq; est Abimelech: Congrega exercitus multitudinem, & veni. Zebul enim princeps ciui- E tatis auditis sermonibus Gaal filij Obed, iratus est valde, & misit clam ad Abimelech nuncios, dicens: Ecce Gaal filius Obed venit in Sichimam cum fratribus suis, & oppugnat aduersum te ciuitatem. Surge itaque nocte cum populo, qui tecum est, & latita in agro, & primo mane Oriente sole irrue super ciuitatem. Illo autem egrediente aduersum te cum populo suo, fac ei quod potueris.

Vercellensis ciuitas conditur.

Tamiris music⁹ claret.

Phylemō Delphicus musicus.

Misitque dominus. Hic ponitur tertium principale.s. vtrorumque punitio. Et diuiditur in tria, quia primo ponitur virorum Sichem ad Abimelech rebellio: secundò rebellantium impugnatio ibi. *Dictumq; est.* Tertiò vtrorumq; destructio. ibi. *Porrò Abimelech.* Circa primum dr. *Misitq; dominus spiritum pessimum inter Abimelech, et habitatores Sichem.* idest, misit Deus grauissimum odium inter istos, ita vt pugnarent ad inuicem & perirent. *Qui cęperunt detestari eum.* idest, Sichimitæ cęperunt habere valde exosum Abimelech. *Et scelus interfectionis septuaginta filiorum Ierobaal.* idest, cęperunt ei opponere occisionem fratrum suorum: considerauerūt enim Sichimitæ, ꝙ malum fuisset, ꝙ occisi fuissent septuaginta filij Gedeonis, qui tanta bona contulerat Israeli, & quia ipsi fuerant aliqualiter rei huius sceleris dando consilium, & pecuniā, accusabant valde ipsum Abimelech, qui principaliter hoc egerat.

Virorum Sichem ad Abimelec rebellio.

Quomodo immisit spiritum malum Sichimitis. Quæstio XXXVI.

QVAERETVR circa hoc, quomodo immisit Sichimitis spiritū malum. Respondendum, ꝙ iste spiritus malus est odium magnum causatum ꝯtra Abimelech, & hoc erat in pęnam ipsius Abimelech, & Sichimitarum, quia per hoc haberetur occasio, & origo ad hoc ꝙ perirent. Liberum est autem Deo causare, īter aliquos passionem odij, vel quamcunq; aliā, eo ꝙ cor hominis dependet in manu Dei, & vertit illud quocunq; vult. Sic patet Prouerb. 21. s. Sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu domini, & quocunque voluerit vertet illud: ideo si Deus vult, incitat corda nostra ad timorem, vt patet Leui. 26. s. Et qui remanserint de vobis dabo pauorem in cordibus eorū in regionibus hostium: terrebit eos sonitus folij volātis, & ita fugient quasi gladiū, cadent nullo persequente: & corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugientes. Causat etiam Deus lætitiam, & clementiam in aliquo, qui habet cor durum qñ vult. sic fuit in Assuero intrante ad eum Esther. Nam erat superbus, & subito vt vidit Esther conuersus est ad clementiam ad eam, vt patet Esther. 15. Incitat ēt Deus in aliquib᷒ desiderium pugnandi contra alios. Sic fuit in Chaldæis, quos Deus dicebatur vocare de longe, & ipsi veniebāt velociter, vt patet Isa. 5. et 7. & istud nihil aliud est, nisi imponere desiderium veniendi ad pugnandum. Sic etiam patet Iudi. 3. cum dicitur, quòd fecerūt malum Israelitæ coram dño, qui confortauit contra eos Eglō regem Moab. Item Deus mouet aliquem ad desideriū cessandi ab aliqua re, qñ vult. sic patet in Sennacherib, qui minatus fuerat diruere Ierusalem, & properabat ꝯtra eam ad delendum, sed Deus ꝯuertit cor eius, vt vellet recedere in terram suam, vt patet 4. Re. 19. c. s. Noli timere a facie sermonum, quos audisti quibus pueri regis Assyriorū blasphemauerunt me: ecce ego immittā ei spm̄. i. desiderium recedendi, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam: & deijciam eum gladio in terra sua. Item Deus interdum dat animositatem aliquibus mutando cor eorū de timore in fortitudinem ad pugnandū: & sic mutabat corda Hebręorum, qui non audebant pugnare contra Gentiles: & tñ Deus confortabat eos in corde, & pugnabāt. sic patet Deut. 8. s. Ne dixeris in corde tuo: fortitudo mea, & robur manus meæ, hęc mihi omnia præstiterunt: sed recorderis dñi Dei tui, ꝙ ipse tibi vires prębuit, vt impleret pactum suum. Item Deus immittit aliquibus spm̄ concordię ad desiderandum facere eandem rem: sic fuit inter Moabitas, Ammonitas, & Amalechitas. Nā isti non erant prius concordes ad aliquid, & Deus dedit eis spm̄ concordandi, vt oēs vno animo persequerentur Israelitas, vt patet Iudi. 3. s. Qui ꝯfortauit contra eos Eglon regem Moab, & copulauit ei filios Amon, & Amalech. Sic aliqñ inter eos, qui sibi mutuo cōcordant in aliquo, Deus immittit discordiam: ita fuit hic. Nam Sichimitæ valde ꝯuenerant a principio, cū Abimelech dantes ei totalem, fauorem ad occidendū fratres suos, & efficiendo eum regem sup se: & tñ Deus postea in pœnam peccati vtriusq; partis posuit discordiam, vt sic perirent: & istud est, quod dr̄ hic. s. ꝙ Deus misit spm̄ pessimum, idest, odium grauissimum. Nā quælibet affectio vocatur spiritus, inquantum est quędam īterior motus, s̄m quem impellimur ad hoc, vel illud agendum. & istam discordiam, vel odium sæpe Deus causat inter homines, vt mali sibi disconueniāt. & hoc modo tollit omnia damna, quæ sequi possent ex concordia malorum.

Deus mouet ad diuersas passiones corda hoīum.

Deus dat animositatem hominibus.

F G H I K

An Deus sit auctor peccati, quia causauit odium inter Sichimitas, & Abimelech. Quæst. XXXVII.

QVAERETVR qūo Deus causauit istum spm̄ odij inter Sichimitas, & Abimelech, quia cùm odium pc̄m̄ sit, Deus esset auctor peccati. Respondendum, ꝙ Deus non cooperatur homini ad malum, sed operat̄ ad pęnam illius, qñ oportet: & sic fuit immittēdo istum spm̄ odij. Pro quo sciendū, ꝙ Deus nō misit aliqđ malum inter Sichimitas, & Abimelech: sed solū dedit quendā scrupulum in ꝯsciētia Sichimitarum, ꝑ quem inciperent detestari malum, qđ fecerat Abimelech: & ex parte Abimelech nullum scrupulū posuit. Ante hoc. n. licèt fecissent malum Sichimitæ, & Abimelech: tñ non iudicabant Sichimitæ fuisse malū: postea verò excitauit Deus ꝯscientiam Sichimitarum ad hoc, ꝙ detestarent̄ valde istud scelus occisionis filiorū Gedeonis: & ipsum Abimelech auctorē eius. Ista excitatio ꝯscientiæ fit aliqñ nobis ad magnum beneficiū, vt cùm quis dormit in pcō, & sic periturus foret, qa nō iudicat malum qđ egit: & Deus ꝯcitat ei fortes stimulos consciæ, ad detestandum illud vitium, & tunc recedit ab illo vitio, a quo aliàs recessurus nō esset. Et istud est maximum beneficium, qđ Deus peccatori in hoc seculo ꝯfert. s. mouere in eo spm̄ compunctionis. Aliqñ autem est iste scrupulus ꝯsciētiæ pęna quędam: sic .n. est in damnatis. Nam de maximis pęnis eorum est, ꝙ praua eos remordeat conscīa, & iste est vermis conscientię. de quo Isa. vlti. s. Ignis eorū non extinguet̄, & vermis eorū non moriet̄: sed erunt vsq; ad sacietatem omni carni. Et ista est pnīa quā infructuosè mali apud inferos facere dn̄r: vt patet Sap. 5. vbi mali nimis se accusant, & dolent. Est aūt ista ꝯscientia, interdum in viuentibus ad pęnā, vt qñ Deus vult alicui pęnā infligere: affigit ei memoriā ꝯtinuam, & non pōt istam conscientiam a se tollere. De hac dicit Arum, Ethi. 9. qūo mali interdum memores malorum ꝑteritorum secū pacem hr̄e non pn̄t, & seipsos interimunt. Et reguꝑt oēs mali turbant̄ hic inquietudine conscię suę prauę, vt ait Aug. in lib. Cōfessionum. s. Iussisti Dñe, & sic est, vt pęna sit sibi oīs inordinatus aīus. Nunc autē viris Sichem data est ista detestatio criminis in pœnā quādā, & ex hac insurrexit bellum inter eos & Abimelech. Cùm aūt arguit̄, ꝙ Deus nō est auctor malorū. Rn̄dendum, ꝙ Deus non fuit hic causa alicuius culpę. Nā nō fecit, ꝙ Sichimitæ directè hr̄ent̄ exosum Abimelech, sed causauit in eis detestationē criminis occisorū filiorū Gedeonis, & istud nō erat malum. Sed poti᷒ ex hoc poterant ꝓcedere Sichimitæ ad bonū dolendo de pcō cōmisso, licèt Dc᷒ nō īfunderet eis istā scrupulositatē, nisi īquantū erat pęnalis. Postea verò Sichimitę causauerunt odiū cū iudicarēt malū esse, qđ fecerat Abimelech: et suscitauerūt rixas, q̄ fuerūt origo destructionis vtro-

Quo... maxi... bene... quod... hoc... cule... catore... fert. Mal... damn... rū p...

vtrorumque. *Et effusionem sanguinis eorum conferre in Abimelech fratrem suum.* idest, quanquam Sichimitæ essent omnes rei huius criminis occisionis filiorũ Gedeonis: tamen cęperũt ipsum totum crimen transferre in Abimelech fratrem suum, ipsi enim a principio dederant ei consilium, & pecuniam ad exequendum illud promittentes, ꝙ acciperent illum in regem hoc facto: quod postea fecerunt. Nam illico, vt redijt Abimelech occisis fratribus, vnxerunt eum in regem, supra in litera: & tamen quia non omnes Sichimitæ fuerunt cum Abimelech ad occisionem fratrum suorũ, imponebant ei totam culpam. Et ista detestatio intantum processit, ꝙ quasi in vindictam effusi sanguinis voluerunt Sichimitæ occidere Abimelech, vt patet infra in litera. *Et in cæteros Sichimorum principes, qui eum adiuuerant.* Quando Abimelech suscepit a Sichimitis septuaginta pondera argenti de templo Dei sui ad occidendum fratres suos, conduxit ex eo viros vagos, & inopes, qui eum sequebantur. & cum his fuerunt aliqui principes Sichimitarum sequentes eum, & fortè erant de cognatione matris suæ, & contra hos cęperunt etiam odium habere cæteri Sichimitæ. *Posueruntq́; insidias aduersus eum in montium summitate.* Istud est intelligendum post causatum odium, ꝙ Sichimitæ intantum incanduerunt, ꝙ volebãt occidere Abimelech: & ipso manente in alijs locis extra Sichẽ, ad aliquid agendum: posuerunt Sichimitæ insidias contra eum in montibus, per quos rediturus erat, vt ibi eum occiderent. *Et dum illius præstolabantur aduentum.* scilicet, expectabant, quòd rediret in vrbem Sichem, de alijs locis, quibus iam dominabatur. *Exercebant latrocinia agentes prædas de prætereuntibus.* s. exercitus Sichimorum expectãtium aduentum, Abimelech exercebat prædas. Et hoc fortè propter duo. Primò ad sustẽtationem vitæ: quia in expectatione illa multa expendebant. Secundò ad offendendum Abimelech: ideo credendum est, ꝙ magis exercerẽt prædas de illis, qui fouebãt partes Abimelech, quam de alijs. *Nunciatumq́; est Abimelech.* s. quomodo Sichimitę insurrexissent cõtra eum, & posuerant ei insidias in montibus. *Venit autem Gaal filius Obed.* Iste fuit adiutor Sichimorum contra Abimelech. *Et transiuit in Sichimam cum fratribus suis.* idest, transiuit cum multis viris de cognatis suis in vrbem Sichem, quæ vocatur Sichima, vel Sicima secundum modum latinæ formæ. Sic patet in Psal. partibor Sichimam, & conuallem tabernaculorum dimetiar.

Duplici de causa exercit⁹ Sichimorũ prędas exercebat.

Gaal quis fuerit. *Quæstio XXXVIII.*

QVAERETVR quis fuit iste Gaal. Respondendum, ꝙ ipse fuit adiutor Sichimitarum contra Abimelech, vt patet infra, nam ipse pugnauit contra eum. Dicendum etiam, ꝙ iste Gaal non erat de vrbe Sichem, quia dicitur hic, ꝙ transiuit in Sichimam cũ fratribus suis; scilicet, venit illuc nouiter ad habitandum, vel manendum ducens illuc fratres suos, idest, cognationem suam, vt potenter iret: & fortè erat iste de tribu Ephraim, de qua erant Sichimitæ: habitabãt tamen in alio loco, & Sichimitæ cępta discordia cõtra Abimelech vocauerunt hunc in adiutorem, quia erat vir potens. Ipse autem sponte iuit, quia putauit se habiturum principatum super viros Sichem cùm conarentur expellere Abimelech, quem nunc tenebant in regem. Et patet hoc, quia dicitur infra, ꝙ ad aduẽtum Gaal lætati sunt nimis Sichimitæ, & erecti sunt contra Abimelech, scilicet, confidentes de istius potentia: & iste postea clamauit, quis daret in manu eius populũ illum. *Ad cuius aduentum.* scilicet, quia non morabatur in vrbe, sed erat de alia vrbe, & vocauerãt eum in adiutorem. *Erecti habitatores Sichem.* s. erecti contra Abi-

A melech. s. quia quanquam ante hoc erecti fuissent: tñ non tam manifestè sicut nunc. Vel aliter & melius. s. erecti in confidentiam pugnandi: quia ante hoc non habentes adiutorem non tñ de se ꝯfidebant: tunc autem adueniente Gaal ꝯfisi sunt, ꝙ possent ꝓualere cõtra Abimelech: ideo erecti sunt in ꝯfidentiã & superbiam. Et hoc patet in Hebreo cum dr. *Confisi sunt in ipso habitator Sichem.* et deberet dici hĩtatores: tñ mutat numerus ex improprietate idiomatis. s. ꝯfisi sunt in potẽtia eius Sichimitæ, ꝙ præualerent. *Egressi sunt in agros vastantes vineas vuasq́; calcantes.* Erat tp̃s vindemiæ in terra illa, qñ fiebant hæc. Et intelligendum est, ꝙ erant aliqua loca apud Sichem, quæ tenebãt cum Abimelech: & in contumeliam illius egressi sunt Sichimitæ ad va-
B standum vineas, & calcabant racemos in vineis, ne qcquam inde colligeretur. Vel aliter, & melius dicendum ꝙ isti agri, & vineæ erant vrbis Sichem: tñ erant aliqui Sichimitæ, qui fouebant partes Abimelech, scilicet, illi principes, qui adiuuerant eum in occisione fratrum suorum, tenebant nunc cum Abimelech: & erant extra vrbem cũ illo. Nam illos cęperant ẽt detestari cæteri Sichimitę, & transferre in eos crimen occisionis septuaginta filiorũ Gedeonis, vt patet supra, & istorum vineas nunc vastauerunt, & calcauerũt vuas: & fortè etiam vineas Abimelech destruxerunt. *Et factis cantantium choris.* s. vastatis vineis aduersariorũ. tanquam iam habita prima victoria, cęperunt Sichimitę gaudere, & dare gratias dijs suis: feceruntq; choros ad
C cantandum. *Ingressi sunt fanum Dei sui.* s. cum canticis.

Ad quid ingressi sunt in templum Dei sui cum canticis Sichimitę. *Quæstio XXXIX.*

QVAERETVR ad quid ingressi sunt in templum Dei sui cum canticis Sichimitæ. Responderi potest, ꝙ fortè ad sumendum cibos: nam habita ista prima victoria voluerunt gaudere in cibis, & potibus: & ad hoc fortè strauerunt sibi locum, & mensas in templo Dei sui, qui ibi erat spaciosus, & capax locus, & hoc colligitur ex litera, quia dicitur quòd ingressi sunt fanum Dei sui, & inter epulas, & pocula maledicebant Abimelech. Ex quo patet, quòd ibi
D comedebant, cùm nihil aliud interponatur. Aliter potest dici, quòd Sichimitæ ingressi sunt in templum ad laudandum Deum suum, & fortè ista erant cantica laudis Dei. Nam putabant antiqui gentiles, quòd dij sui adiuuarent eos in bellis. Sichimitæ autem conuersi ad idola, scilicet, ad Deum Baalberith eandem opinionem tenebant, scilicet, quòd ille adiuuaret eos in bello: ideo laudabant eum. Sic faciebant Philisthini, qui occiso Saule in bello, fecerunt duci caput eius per terram Israel, & posuerunt arma illius in templo Astaroth: & nunciari fecerunt in omnibus templis idolorum. 1. Regum trigesimoprimo. & 1. Paralipo. 10. cap. putabant etiam, quòd quando venit arca fęderis in castra, quòd adiuuarentur cõtra Philisthinos Iu-
E dæi. Vnde gemuerunt Philisthini nimis dicentes. Væ nobis, quis nos liberabit de manu Deorum sublimiũ istorum? 1. Reg. 4. Sic etiam capto Samsone, iterum faciebant Philisthini magnum conuiuium, vt patet infra 16. s. Conuenerunt principes Philisthinorum in vnũ, vt immolarent hostias magnificas Deo suo Dagõ, et epularentur, dicentes: tradidit Deus noster inimicum nostrum Samson in manus nr̃as. Quod populus vidẽs laudabat Deũ suũ, eadẽq; dicebat. Idem aũt videt hic fuisse oĩno in Sichimitis. s. ꝙ ipsi ingressi fuissent in tẽplum Dei sui, vt ibi lętarentur in conuiuio, & simul laudarent Deum, pro principio victoriæ: nam Israelitæ cũ ꝯuertebant ad idola tenebant oĩno eandem ꝯsuetudinem, quã Chananęi habitatores terræ illi⁹. *Et inter epulas &*

lat & pocula maledicebant Abimelech. iam detestabantur eum, vt hostem: ideo gaudebant maledicendo ei. *Clamante Gaal filio Obed.* Iste concitabat populum Sichem ad maiores maledictiones contra Abimelech, vt semper grauius detestarentur eum. In quo putabat Gaal causam suam agere, quia vt magis detestarentur Abimelech, magis proni fierent ad suscipiẽdum eum in dominum. *Quis est Abimelech, & quæ est Sichem, vt seruiamus ei.* Dicebat hoc ad improperium, scilicet, nunquid est Abimelech, tàm excellens, vel Sichem tàm vilis, vt debeamus seruire ei. Quasi dicat, Abimelech est vilissimus, Sichem autem est ciuitas inclyta, ideo inglorium & indecens est, quòd Abimelech sit rex Sichem. *Nunquid non est filius Ierobaal.* quasi dicat, non est maioris excellentiæ, quàm quòd sit filius Ierobaal, idest Gedeonis, sed ex hoc non est tàm nobilis, vt debeat imperare viris Sichem.

Quare dixerit Gaal, nunquid non est filius Ierobaal. Quæstio XL.

QVAERETVR quare dixit Gaal, nunquid nõ est filius Ierobaal. Respondendum, quòd voluit Gaal deprimere Abimelech ex generis conditione, & quia erat filius Gedeonis, & mulieris cuiusdam Sichimitæ depressit eum ex parte patris, dicens: Nunquid non est filius Gedeonis? Debebat autem deprimi ex parte matris, scilicet, quia erat illegitimus, tamẽ quia mater erat Sichimita, & deprimendo eam deprimerentur indirectè Sichimitæ, noluit vituperare eũ ex parte matris, sed solum patris. Aliter potest dici, quòd fecit hoc Gaal, vt complaceret Sichimitis. Nam Sichimitæ erant Ephraitæ. Gedeon verò erat de tribu Manassę. supra sexto, & præced. ca. Erant autem contentiones, & animositates inter has duas tribus super prępositura in alterutrum, eo quòd Manassitę erant filij primogeniti Ioseph secundum carnem. Iacob autem prætulerat Ephraim ipsi Manassæ. Gen. 48. Ideo semper erat alterna contentio, & gaudebant vicissim maledicere sibi, & aduersari. Præterea ante hoc Deus fecerat Gedeonem de tribu Manassæ iudicem Israel, & victorem in bello contra Madian: contra quem Ephraitæ valde indignati sunt, quòd non vocasset eos ad bellum: & voluerunt inferre vim ipsi Gedeoni; pręcedenti capit. quousque laudando placauit illos Gedeon: & tamen mansit quędam inuidia, eo quòd ipsi non habuerant victoriam illam, & habuit eã Gedeon: & ex hoc eum exosum habebant, quod sciens Gaal voluit deprimere Gedeonem, vt complaceret Sichimitis. *Et constituit principem seruum suum Zebul super viros Emor.* Istud posuit Gaal ad exaggerandum causam concitationis contra Abimelech. Nam non solum ipse Abimelech, qui erat de vili genere, dominabatur Sichimitis, sed etiam constituerat quendam seruum suum nomine Zebul in principem Sichimitarum: ex quo Sichimitæ magis cõquerebantur: quia iam subegrant alteri viliori quàm Abimelech. Iste Zebul, quem constituit principem Abimelech, pręsens erat: sed non ausus est, quicquam dicere cõtra verba Gaal, eo quòd totus populus Sichem erat fauens Gaal. Et etiam ipse Zebul, ostendit se fauere ei contra Abimelech, vt patet infra. *Super viros Emor patris Sichem.* quasi dicat, indignum est, quòd viri tantæ probitatis habeant, tàm uiles dominos. Nominauerunt autem se viros Emor, id est, habitantes in vrbe Emor. Nam ipse fuit rex huius vrbis: Gen. 34. in hoc voluerunt ostendere excellentiã suam, & non ostenderunt eam ex genere, scilicet, dicentes se filios Ephraim: sed ex vrbe, in qua morabantur, putabant se contrahere quandam nobilitatem appellantes se viros Emor, quòd essent de stirpe Emor.

F Erat enim Emor rex de genere Heuęorum, & fortè ipse condidit vrbem Sichem: & ob hoc vocabantur viri Emor habitantes in ea. Vocatur iste Emor pater Sichem dupliciter. Primò, quia Sichem est nomen vrbis, vel viri: nam Sichem fuit ille iuuenis, qui exardescens in filiam Iacob Dinam rapuit eam, & viribus oppressit: Gen. 34. & iste erat filius regis Emor. Alio modo vocatur Emor pater Sichem, idest, conditor vrbis, vel possessor: & sic accipitur Gen. 33. & hoc modo accipitur hic; & notatur nobilitas vrbis ex auctore. *Cur igitur seruiemus ei.* quasi dicat, indignum est, quòd viri tantæ excellentiæ, seruiant viro tam ignobili: & nõ est aliquis, qui nos ei seruire compellat. Gaal autem facit se hic, tanquam vnum de Sichimitis, licèt ipse non esset de illis, eo quòd fuerat vocatus in adiutorem, & captabat in hoc fauorem populi. *Vtinam daret aliquis populum istum sub manu mea.* hoc dicebat, quia licèt vocatus fuerat in adiutorem, nondum erat in dominum assumptus. Et ob hoc petebat effici dominus, postquam iam putabat, quòd persuasi essent ad hoc Sichimitæ, præ odio Abimelech. *Vt auferrem de medio Abimelech.* idest, ego occiderem Abimelech, tollendo eũ de medio, idest, de hominibus, scilicet, quòd non maneat super terram. Hoc factum fuit postea, scilicet, ꝙ Sichimitæ constituerunt Gaal principem suum, & pugnauit cõtra Abimelech: sed fugatus est ab eo, & expulsus de vrbe Sichem. infra in litera. *Dictum est.* Hic ponitur secundum huius partis, scilicet, rebellantium impugnatio. Nam Abimelech pugnauit, postea fortiter contra Sichimitas, quousque deleuit eos. *Dictum est Abimelech. congrega exercitus multitudinem, & veni.* istud misit Zebul ad dicendum Abimelech, vt patet infra in litera: quia ipse manserat, vt princeps loco Abimelech in vrbe. Et dixit quòd congregaret multitudinẽ exercitus, scilicet, de alijs locis, quia habebat alia loca sub dominio suo Abimelech præter Sichem: & de illis poterat congregare exercitum, & hoc erat necessarium ad expellendum Gaal de vrbe, qui factus fuerat adiutor Sichimitarum. *Zebul enim princeps ciuitatis auditis sermonibus Gaal filij Obed.* Iste Zebul erat seruus Abimelech: & relict' erat princeps vrbis loco Abimelech. Hoc est quod dixit Gaal. s. & constituit Zebul seruum suum principem super viros Emor: iste audiuit sermones Gaal. s. quomodo maledicebat Abimelech, vt patet supra. *Iratus est valde.* s. propter contumeliam domini sui Abimelech, & suam etiam, quia vidit ꝙ iste incitabat populum ad totaliter se subtrahendum Abimelech: & in hoc erat grauis iactura Zebul, quia ĩ hoc perderet principatum suum, quem exercebat in vrbe cum fungeret vice Abimelech. *Et misit clam seruos ad Abimelech.* hoc fecit propter duo. Primò, quia si mitteret eos manifestè, vidẽs hoc populus Sichem, teneret nuncios, & occideret ipsum Zebul, tanquam nunc fauentem Abimelech contra ipsos. Secundò ad hoc, ꝙ Sichimitæ non essent parati ad aduẽtum Abimelech cum non cognoscerent eum venturum, & posset facilius Abimelech subijcere eos sibi. In Hebręo habet. *Fraudulenter.* vbi litera nostra dicit clam. i. absconditè: & istud procedit ex ęquiuocatione. Etiam quia uerũ est, ꝙ fraudulenter misit nuncios. s. ad fraudandum Sichimitas inducendo super eos repentè Abimelech. Vel dicitur fraudulenter, quia nõ misit veritatem referri per nuncios ipsi Abimelech, vt patet infra. s. qa iussit dici, ꝙ oppugnabat ciuitatem Sichẽ Gaal: & tñ erat falsum. *Ecce Gaal filius Obed uenit in Sichimã cum fratribus suis.* idest, venit in Sichem cum omnib' cognatis suis, qui multi erant, & sic habebat magnam potẽtiam ad pugnandum. *Et oppugnat aduersus ciuitatem.* idest, pugnat vt capiat ciuitatem Sichem pro se.

Emor qui fuit.

Emor duplicit ter Sichem appellatur.

G

H

I

K

Quare mentitus est hic Zebul ipsi Abimelech iubendo ei filium enarrare. Quæstio XLI.

QVAERETVR quare mentitus est hoc Zebul ipsi Abimelech iubendo ei enarrari falsum, quia non oppugnabat ciuitatem Gaal, sed potius adiuuabat viros vrbis. Aliquis dicet, quòd non misit falsum ad dicendum, quia Gaal oppugnabat vrbem, scilicet, verbis persuadendo, vt viri Sichem declinarent ab Abimelech, & susciperent eum in dominum. Sed hoc non stat, quia ista est metaphora: & non vteretur tali metaphora Zebul ad Abimelech, quia Abimelech intelligeret verba ista planè, secundum quòd signabant: & falleretur cum non esset aliquod motiuum ad aliter intelligendum. Item non stat, quia hic posset esse locus metaphorę: si fortè Gaal suaderet Sichimitis, quòd recederent ab Abimelech, & acciperent eum in dominum cum ad hoc inclinati non essent: quia tunc videretur pugnare verbis contra vrbem: viri Sichem, tamen desiderabant hoc, quòd faciebat Gaal, quia ipsi miserunt ad vocandum eum in adiutorem, & adueniente eo lætati sunt & recti, vt patet in litera: ergo non pugnabat contra vrbem. Aliquis fortè dicet, quòd Zebul voluit decipere Abimelech, ideo misit ei referri falsitatem. Sed non stat, quia Zebul erat princeps constitutus ab Abimelech, & iratus fuit valde contra Gaal, vt patet supra, ergo non volebat fallere eum. Sed dicendum, quòd misit hoc ad dicendum Abimelech, quia ipse non nouerat omnino repugnantiam Sichimitarum contra se: & si misisset Zebul ad dicendum Abimelech, quòd Gaal erat in vrbe de consensu virorum vrbis, & quòd omnes pugnabant, vel pugnare intendebant contra Abimelech: expauisset videns difficultatem præualendi contra Gaal, & ciuitatem & pigritaretur venire: & interim Gaal, & Sichimitę fortificarentur magis: ideo misit ad dicendum, quòd Gaal oppugnabat vrbem, quasi Sichimitæ non consentirent ei custodientes fidem Abimelech: & tunc non timeret Abimelech venire putās, quòd faciliter posset expugnare Gaal: quia ipse pugnaret contra eum ab extra, & viri vrbis pugnarent ab intra. Alia causa esse poterat, quia si diceretur Abimelech, quòd tam Gaal, quàm vrbs Sichem repugnabant ei, putaret magnum robur exercitus, sibi necessarium fore ad præualendum contra eos: & ad colligendum exercitum moraretur magno tempore, quod verteretur in damnum suum, ideo occultauit hoc, vt Abimelech cito veniret dicens, quòd Gaal oppugnabat vrbem, & non erat intus. Alia ratio esse potest, quia Zebul manserat in vrbe, tanquam princeps loco Abimelech: & si dixisset, quòd Gaal introierat in vrbem, & ipse cum Sichimitis pugnabant contra Abimelech, irasceretur nimis Abimelech, quòd Zebul permisisset illuc ingredi Gaal, & putaret eū fuisse participem criminis: vt ergo non indignaretur contra eum dixit, quòd Gaal oppugnabat ciuitatem. Alia causa esse potest, quia Zebul intendebat hoc facere quod dicebat, scilicet, quòd maneret Gaal extra vrbē, tanquam oppugnans eam: nam si veniret Abimelech contra vrbem, sciebat Zebul, ꝙ Gaal tanꝙ princeps Sichimorū egrederet ad pugnandū ꝯtra eū: & tunc Zebul posset Gaal semel exeuntem de vrbe nō recipere postea, & sic maneret ei bellū ꝯtra Abimelech in cāpo, tanꝙ si propriè oppugnaret vrbē: sic factū est, vt patet in lra inf. *Surge itaq; cū populo, qui tecū est nocte, & latita in agro.* i. veni īmediatè ꝑ noctē, vt nullus de Sichimitis, vel de viris Gaal sentiat & dr̄. *Cum populo qui tecū est.* s. nō cures morari aliquāto tpe ad ꝯgregandū maiorē exercitū, sed solū accipe viros q tecū sūt, & īmediatè veni: qa ēt nō hn̄s maiorē exercitū poteris ꝑualer̄ ꝯtra Gaal.

A *Quomodo Zebul misit nunc ad dicendum, quòd veniret Abimelech solum cum populo suo. Quæst. XLII.*

QVAERETVR quomodo Zebul misit nunc ad dicendum, ꝙ veniret Abimelech solum cū populo, qui erat cum eo; quia supra misit ad dicendū, congrega exercitus multitudinem & veni. Rn̄dendū, ꝙ in vrbe Sichem erant aliqui, q fouebant partē Abimelech, præter Zebul: & illi non habito cōsilio Zebul miserunt ad dicendum Abimelech ꝯgrega exercitus multitudinē, & veni. Hoc aūt dixerunt: qa putabāt sic expedire: viso ꝙ tā ciuitas, ꝙ Gaal repugnaret Abimelech: sed Abimelech non curauit de verbis horum cū Zebul, qui erat princeps loco eius, nihil ad nunciandū
B misisset. Postea Zebul prudentius considerans ꝑ causas assignatas præcedenti qōne, misit ad nunciandum ꝙ veniret immediatè, & quòd non curaret cōgregare exercitū maiorem, sed cū populo suo veniret, & hoc vt non incuteret ei formidinem: etiam vt immediatè veniret. Huius dictum secutus est Abimelech, & venit illico ꝑ noctem, & latuit sicut iusserat ei Zebul ꝙ lateret. Dixit autem, ꝙ veniret per noctē quasi insperatus, vt Sichimitæ non audirent venisse Abimelech, & essent imparati ad bellū: & deberet latitare Abimelech in agro, vt Gaal non videns eius militiam egrederetur ad pugnandum contra eum. *Et primo mane oriente sole irrue super ciuitatem.* Hoc dixit ne maneret Abimelech latens in agro, vsque ad aliquantam partem
C diei, quia cognosceret hoc a viris Sichem, & pararent se ad bellum: vel fortè deuitaret opportunitas pugnæ Gaal contra Abimelech: nā primo mane oriente sole, Gaal solicitus erat stare in porta vrbis, & tunc apparente Abimelech, Zebul irritaret verbis ipsum Gaal ad pugnandum contra Abimelech, sicut postea factū est. *Illo autem egrediente aduersum te cum populo suo.* i. egredietur Gaal de loco suo, in quo manet ad oppugnandum vrbem. & cum populo suo. i. solum cū viris suis, quia nullos alios adiutores habet pugnabit contra te. *Fac ei quod potueris.* i. tunc in bello, fac quod potueris cōtra ipsum. In Hebræo habetur. *Fac quod poterit manus tua.* idem est.

D Surrexit itaque Abimelech cum omni exercitu suo nocte, & tetendit insidias iuxta Sichiman in quatuor locis. Egressusque est Gaal filius Obed, & stetit in introitu portæ ciuitatis. Surrexit autem Abimelech, & omnis exercitus cum eo de insidiarum loco. Cumque vidisset populum Gaal, dixit ad Zebul: Ecce de montibus multitudo descendit. Cui ille respondit: Vmbras montium vides, quasi
E capita hominum, & hoc errore deciperis. Rursumque Gaal ait: Ecce populus de vmbilico terræ descendit, & vnus cuneus venit per viam, quæ respicit quercum. Cui dixit Zebul. Vbi est nunc os tuum, quo loquebaris? quis est Abimelech vt seruiamus ei? Nōne hic populus est, quem despiciebas? Egredere & pugna contra eum. Abijt ergo Gaal Spectante Sichimorū populo, & pugnauit cōtra Abimelech. Qui perse-

cutus eſt eum fugientē, & in vrbem compulit: cecideruntque ex parte eius plurimi, vſque ad portam ciuitatis: & Abimelech ſedit in Ruma: Zebul autem, Gaal, & ſocios eius expulit de vrbe, nec in ea paſſus eſt commorari. Sequenti ergo die egreſſus eſt populus in campum. Quod cùm nunciatum eſſet Abimelech, tulit exercitum ſuum, & diuiſit in tres turmas, tendens inſidias in agris. Videnſque quòd egrederetur populus de ciuitate, ſurrexit, & irruit in eo cum cuneo ſuo, oppugnans, & obſidens ciuitatem: duæ autem turmæ palantes per campum aduerſarios perſequebantur.

Abimelec quare tetē derit inſidias iuxta Sichem in quatuor locis.

Surrexit itaque Abimelech cum omni populo ſuo nocte, Quia ſecutus fuit per omnia conſilium Zebul, qui erat vir prudens: & ſurrexit de vrbe illa, in qua manebat nocte cum toto exercitu ſuo non ꝯgregans nouum exercitum, ne moraret cōgregando illum: ēt ne Sichimitæ hoc cognoſcentes inuocarent plures adiutores. *Tetendit inſidias iuxta Sichem in quatuor locis.* hoc fecit propter duo. Primò, vt cum Sichimitæ viderent vnum cuneum Abimelech putarēt paruum eſſe exercitum eius, & confidenter pugnaret contra eum Gaal, & caderet in manus eius. Secundò, quia cùm lateret populus in quatuor locis ingrediente vno cuneo, & committente pugnam: fortè Gaal declinans ab illo cuneo irrueret in alias partes exercitus Abimelech, & periret faciliter. In Hebræo habetur. *Diuiſit exercitum per quatuor Duces*, ſed idem eſt, quia iſtę quatuor partes exercitus, quę latuerūt in quatuor partibus, habebant quatuor duces: nam non lateret aliqua pars exercitus non habens ducem. Litera tamen noſtra ſecuta fuit ſententiam manifeſtiorem, quia cùm dicatur ſupra. *Latitās in agro.* & immediatè dicatur de quatuor ducib⁹ exercitus: ſubintelligitur, q̄ iſti quatuor duces habuerunt quatuor partes exercitus latentes in quatuor locis. *Egreſſuſq́; eſt Gaal filius Obed, & ſtetit in introitu portæ.* Iſte erat in vrbe cum Sichimitis, quia venerat, vt adiutor eorum: & nunc exiuit ad portam nō deſiderio, vel intentione pugnandi, quia non putabat veniſſe Abimelech, contra quē pugnaret: ſed egreſſus eſt ad portā ex ꝯſuetudine primo mane, & accidit ꝙ videret Abimelech, qui cum exercitu ſuo irruebat ſuper vrbem. *Surrexit autem Abimelech, & omnis exercitus cum eo de inſidiarum loco.* ſ. ſurrexerunt ad irruendum in vrbem. Et dicitur. *Omnis exercitus cum eo.* ideſt, totus exercitus, qui erat in parte, in qua ipſe latebat. Vel totus exercitus, q̄ erat in locis quatuor latibulorum, quia fortè viſo, ꝙ nullus de Sichimitis eſſet in agro, ſed eundum eſſet contra vrbem, ſurrexerunt omnes. & tn̄ magis videt̄, quòd ſurrexiſſent omnes quatuor partes exercit⁹: ſed non ſimul, ita vt ſingulæ partes venirent per loca ſua. Quod patet, quia Gaal dixit infra. Ecce populus de vmbilico terræ deſcendit, & vnus cuneus venit per uiam, quæ reſpicit quercum. *Cumque vidiſſet populum Gaal.* erat Gaal in introitu portæ Sichem: & vidit a longe venientem populum Abimelech deſcendentē de montibus. *Dixit ad Zebul.* iſte Zebul erat princeps Sichem loco Abimelech: & nunc pauca erat ei poteſtas in vrbe p̄ſente Gaal, q̄a totus pp̄ls ꝯſpirauerat cum Gaal cōtra Abimelech. Manſerat aūt iſte Zebul in vrbe, & nūc

Litera in Hebræo.

F erat cum Gaal ad portā vrbis: vnde locutus fuit ad eū Gaal hęc. *Ecce de montibus multitudo deſcendit.* Apud Sichem ſunt duo montes. ſ. Garizim, & Ebal, in quib⁹ poſitę ſunt benedictiones, & maledictiones pro obſeruatoribus, & violatoribus legis. Deut. 11. & 27. & Ioſ. 8. de monte Garizim ſupra in litera dictum eſt, ꝙ in illo erat Ioathan filius Gedeonis, qn̄ maledixit Sichimitis. in iſtis montibus latuit Abimelech cum populo ſuo, quia iſti ſunt iuxta vrbem: & in aurora deſcendit vt irrueret in vrbe. & tunc vidit Gaal populum deſcēdentem. *Et vnus cuneus venit per viam, quæ reſpicit quercum.* Erant enim quatuor cunei, quos fecerat Abimelech latere in quatuor locis: & quanquam in aurora deſcēderent omnes contra vrbem: tn̄ non ibāt ſimul in vno
G cumulo, ſed diuiſi: & vnus deſcendebat per vnam viā, & alius per aliam: vnde de vno illorum dixit Gaal, ꝙ deſcendebat per viam, quę reſpicit quercum. i. per quā itur ad quandam quercum famoſiſſimam, quæ erat apud Sichem. iſta eſt quercus illa, apud quam vnctus eſt in regem Abimelech, vt patet ſupra in lr̄a. & iſta eſt illa, apud quā infodit deos aureos, & argenteos Iacob, de qua Gen. 35. de hac quercu ſupra declaratum eſt. In Hebræo habetur. *Unum caput venit per uiam, quę reſpicit augurium.* & idem eſt: nam cuneus, & caput idem ſunt: quia cum exercitus diuiſus eſſet in quatuor partes, vel cuneos, quęlibet pars poterat vocari caput. Quercus vocatur augurium, eo ꝙ Sichimitæ tenebant illā quercum in venerationem magnam, & in illa conſidera-
H bant auguria. Erat. n. arbor annoſa, vt ſupra dictū fuit; & ſicut gētiles dicebant quaſdam arbores eſſe ſacras, ſcilicet, conſecratas dijs: ſicut laurus Phębo conſecrata erat, vt patet 1. Meta. & alias dicebant adhuc ſacratiſſimas: quia quædam nymphæ, vel Deæ latebant ſub illis, vel conuerſæ fuerant in illas, ſicut fuit de Phaetōtiadibus conuerſis in alnos, vt dictum fuit. Ita Sichimitæ ſequentes viam gentilium ſimilia credebāt, & obſeruabant: ideo tenebant illam quercum ſub ſacra veneratione, & obſeruabant auguria in illa. & ob hoc cōſtituerunt Abimelech regem apud illam, vt patet ſupra in litera. *Cui ille reſpondit, vmbras montium vides quaſi hominum capita.* Zebul reſpondit hoc ipſi Gaal irridendo eum: erat tn̄ aliqualis veriſimilitudo ad hoc: q̄a iſtę
I turbę diſtabant ab vrbe. ſ. erant in montibus: ita vt dubitari poſſet aliqualiter, an eſſent vmbrę montium: vel hoīes, vel aliq̄d aliud. etiam erat aurora, qn̄ extendunt radij Solis orientis: & tunc vmbrę mōtium fiunt magnæ, & poterant diuerſę vmbræ arborum montium, vel petrarum videri homines. *Atque hoc errore deciperis.* i. non eſt verum, ꝙ videas deſcendentem multitudinem, ſed decipit̄ viſus tuus. In Hebræo non hr̄. Errore deciperis. ſed addidit tranſlator ad magis explanandū. *Rurſusque Gaal ait: ecce populus de vmbilico terræ deſcendit.* Cognouit Gaal certiſſimè, ꝙ non erant vmbrę, ſed viri: ideo confirmauit ſententiam dicens: ecce populus de vmbilico terræ deſcendit, ideſt, de montibus. vocatur enim mons quilibet, vmbilicus terræ: quia ſicut
K vmbilicus eſt pars eminēs in ventre, tanquam aliquid per ſe exiſtens, ita montes ſunt eminentes ſuper terræ ſuperficiem. *Et dixit Zebul.* iſta ſunt iam verba increpatoria, & pungitiua ad irritandum Gaal ad bellum contra Abimelech. *Vbi nunc eſt os tuum, quo loquebaris: quis eſt Abimelech, vt ſeruiamus ei.* q. d. non habes nunc tantam confidentiam, ſicut habebas iactantiam oris, cùm loquebaris contra Abimelech cōtemnens eum, & dicens: quis eſt Abimelech, vt ſeruiamus ei? q. d. non eſt tantę excellentię, vt debeamus ei ſeruire: erubeſce ergo nunc iſta dixiſſe, ſi non audes contra eum pręſentē pugnare. *Nonne iſte eſt populus, quem deſpiciebas?* ideſt, nūquid neſcis, ꝙ iſte ſit pp̄ls Abimelech, quē tu deſpiciebas cū auctore, & principe ſuo? Pugna ergo nunc, ſi es

Mons quilibet quare terrę vocetur vmbilicus.

vir

vir. *Egredere & pugna contra eum.* idest, cum despexeris eum, & dixeris ꝙ tolles eum de medio, non debes formidare, egredi de vrbe ad pugnandum ꝯtra eũ. *Abijt ergo Gaal spectante populo Sichimorum, & pugnauit contra Abimelech.* scilicet, egressus est de vrbe cõtra Abimelech, & pugnabat: sed populus Sichem non pugnabat: solùm respiciens, quõ pugnaret Gaal contra Abimelech. Fortè hoc factum est, quia Sichimitæ timuerunt, ꝙ si egrederentur cum Gaal in campum, ꝙ ipse colluderet cum Abimelech, & efficeretur de parte illius: traderetque Sichimitas in manu eius: ideo tutius fuit ꝙ per se cũ viris suis pugnaret Gaal contra ipsum Abimelech. Aliter potest dici, ꝙ Gaal volebat habere principatum Sichimitarum excluso Abimelech. Et ad hoc vt magis animaret eos, ꝓmisit, ꝙ ipse solus contra Abimelech pugnaret, & illo victo reciperent eum in dñm: quam conditionem libenter suscepit populus Sichem: ideo stabat spectans qualiter pugnaret Gaal contra Abimelech: & ob hoc cum victus, & expulsus de vrbe fuisset Gaal: sequenti die pugnauit populus Sichem contra Abimelech. *Qui persecutus est eum fugientem* Exercitus Abimelech erat fortior, & animosior. Etiam incitabatur magis voluntariè ad bellum, quàm exercit⁹ Gaal, quia Abimelech pugnabat, vt defenderet quæ sua erant. s. vrbem Sichẽ, cuius erat rex. Gaal autem pugnabat, vt acquireret quod nunquam possederat: ideo non potuit Gaal consistere ante faciem Abimelech, sed fugit. *Et in vrbem compulit.* i. compulit Abimelech Gaal fugere in vrbem Sichẽ: quia non habebat alium locũ, in quo lateret, & se tueret. *Cecideruntq; ex parte eius plurimi, vsque ad portam ciuitatis.* idest, mortui sunt multi de seruis Gaal pugnantibus acertimè cum viris Abimelech: sed plures in fuga, quàm in bello mortui sunt: ideo dicitur vsque ad portam ciuitatis, idest, ceciderunt fugiẽdo vsq; ad portam ciuitatis. *Et Abimelech sedit in ruma.* Iste est locus modicum distans a Sichem, qui pertinebat ad dñium Abimelech, & ibi sedit. s. mãsit & recreatus est illa die, facto bello vsque ad diem sequentem cũ regressus est ad pugnam contra populum. *Zebul autem Gaal, & socios eius de vrbe expulit.* iste Zebul erat princeps loco Abimelech: & vidẽs ꝙ superasset Abimelech, ipsum Gaal cum aliquibus de fouentibus partem Abimelech expulit Gaal de vrbe. Nam iam Gaal paruæ potestatis effectus erat, eo ꝙ plurimi de populo eius deciderãt in bello, vt dictum fuit supra, ad hoc autem mansit Zebul in vrbe, vt posset redeuntẽ Gaal non recipere clausis portis: vel eum repente de vrbe excludere. *Nec in ea passus est commorari.* Ante hoc non ausus fuerat Zebul quicquam tentare contra Gaal: quia tota ciuitas tenebat Gaal, & ipse non videbat auxilium aliquod in propinquo. nunc autem viso, ꝙ victus esset Gaal, manifestè surrexit contra ipsum: & expulit eum de vrbe. *Sequenti ergo die egressus est populus in campum:* Postquam Gaal victus fugit, totus Sichimitarum populus collectus egressus est sequenti die in campum, vt pugnaret contra Abimelech. Sciẽdum autem, ꝙ Gaal non fuit nunc cum Sichimitis, quia iam expulerat eum de vrbe Zebul. vnde dicendum, ꝙ redierit in terram suam videns, ꝙ negocia eius nõ ꝓsperarent apud Sichimitas.

Ruma qd sit.

Cum vidissent Sichimitæ quòd non possent resistere Abimelech, cur non petebant ab eo ueniam. Quæstio XLIII.

QVAERETVR cùm vidissent Sichimitæ, ꝙ nõ possent resistere Abimelech: cur non petebant ab eo veniam, & pacẽ cùm essent populus eius, & non destrueret vrbem: quia damnum eius erat. Rñderi pt, ꝙ putauerunt Sichimitæ superuacuum esse, ꝙ peterent veniam, qa non peruenirent ad eam, eo ꝙ nimis

A iniuriati fuerant Abimelech insurgẽdo contra eum, & vastando vineas fautorum eius, & maledicendo ei inter epulas & pocula. Etiam quia cõtra eum induxerant hostem. s. Gaal, qui acrius maledixerat quàm ipsi: & ipse pugnauit contra Abimelech. Putauerũt ergo, ꝙ Abimelech non parceret habitatoribus Sichem. & quanquam promitteret securitatem, vt traderetur ei ciuitas, postea effectus dominus illorum duris cruciatibus illos afficeret: iudicauerunt ergo melius esse, vt contra eum pugnarent, etiam si in bello perire cõtingeret. Alia causa est, quia Deus volebat, quòd veniret super Sichimitas maledictio Ioathan filij Gedeonis, scilicet, vt perirẽt ipsi, & postea Abimelech: & ob hoc indurauit cor eorum, vt pugnarent, & caderent in ma-
B nus Abimelech. Simile habetur Iosue 11. de populis Chananæorum occisis per Iosue cùm dicitur: Domini enim sententia fuerat, vt indurarẽtur corda eorum, & pugnarent contra Israel, & caderent, ne mererẽtur vllam clementiã. Aliter dici potest, ꝙ Sichimitæ peruenerunt ad tantam infatuationem, ꝙ putauerunt se posse præualere contra Abimelech: ideo quãnquam putarent se habituros veniam si peterent, noluerunt: ad hoc autem Deus excęcauit eos, quia quãquam ipsi aliàs iudicaturi essent, quòd non poterant præualere contra Abimelech: Deus tamẽ perturbauit iudicium eorum, vt pugnarent: nam sic infatuat consilium aliquorum, qñ vult eos perire: sicut patet de Absolone & complicibus suis: nam Achitofel dederat cõsilium
C vtile contra Dauid: ita vt posset capi, & occidi: Deus tamen infatuauit Israelitas, vt putarẽt consilium Achitofel nullum esse, & crederent consilium Chusi esse melius: & sic caderent in manus Dauid, vt patet 2. Re. 17. c. Alia ratio esse pt, qa licet Sichimitæ cognoscerẽt se viribus impares ipsi Abimelech, & putarent ẽt, ꝙ si veniam peterent concederet eam Abimelech: tñ tam graui odio eum persequebant, ꝙ ꝑeligerẽt mori, quã ei subijci. Istud aũt grauissimum odium Deus procurauerat in pœnam eorum, vt patet in lra. s. Misit Deus spm pessimum inter Abimelech & habitatores Sichẽ. *Quod cum nunciatum esset Abimelech.* s. ꝙ populus egressus fuisset in campum, quasi paratus ad pugnandum. *Tulit exercitum suum.* s. totum, quem habebat in Ruma,
D in qua tunc quiescebat. *Et diuisit in tres turmas.* s. fecit tres partes cum tribus ducibus, & posuit illos in trib⁹ locis: ipse aũt mansit, vt dux vnius turmę. Et hoc fecit, vt cum vna turma, vel duæ pugnarent contra Sichimitas, alia turma pugnaret contra vrbem. Nam populus Sichem, inde fuerat egressus in agro ad pugnandũ, & Abimelech insurgens cum vna turma de loco insidiarum poterat pugnare cũ Sichimitis, trahendo eos aliquantulum ab vrbe: & interim aliç turmæ possent pugnare contra vrbẽ, & non permitterent Sichimitas egressos de vrbe redire ad illã, qa licet fugerent a facie alterius turmæ ad vrbẽ, duæ turmæ stantes apud vrbẽ, & pugnantes non ꝑmitterent intrare fugientes, & sic necesse erat semel egressos ꝑire non hñtes vllum lo-
E cũ refugij. Itẽ erat alia vtilitas in hoc, qa dum vna turma, vel duę pugnarẽt ꝯtra Sichimitas egressos in campum, reliqui de viris Abimelech pugnarent contra vrbem, vt introirent in eam: & cum ibi pauci manerẽt, possent irrumpere vrbẽ, & sic factum est: nam egresso populo Sichem duæ turmæ Abimelech pugnabãt per agros contra illum, & Abimelech cum vno cuneo contra vrbem perrexit, quam pugnando ipsa die cepit. *Tendens insidias in agris.* Istæ insidiæ erant circa vrbem, vt egressis Sichimitis, & incipientibus pugnare contra viros Abimelech, aliquis de cuneis Abimelech posset prius ire ad vrbem, quàm redire possent Sichimitæ, etiam si fugere vellent. *Vidensque, quòd populus egrederetur de ciuitate,* idest, iam

Respon. 2. ad quæsitum.

egressus fuisset: nã si Abimelech irruisset in Sichimitas, quando egrediebantur de porta vrbis retrocessissent Sichimitę in vrbem, & non potuisset ita faciliter pugnare contra eos Abimelech, quia omnes essent in vrbe, & ibi fortiter se defenderēt: sed permisit omnes procul ab vrbe recedere, & tunc ipse inuasit vrbē quasi indefensam paucis manentibus in ea. *Surrexit & irruit in eos.* non intelligitur hoc de exeuntibus extra vrbem. s. q; Abimelech irrueret & pugnaret cōtra illos, quia dr quòd duæ turmæ pugnabant, & percutiebant eos. Et dicitur, quòd ipse oppugnabat ciuitatem. Sed dicitur. *Irruit in eos.* idest, in illos qui manebant in vrbe, & tunc stat litera clara. *Cum cuneo suo oppugnans, & obsidens ciuitatem.* scilicet, totus exercitus diuisus erat in tres cuneos, vel turmas, & vnum cuneum accepit pro se Abimelech, & cum illo iuit ad vrbem, quasi solam manentem, & cępit oppugnare, & obsidere, vt irrumperet eam existentibus foris habitatoribus eius. In Hebræo habetur. *Abimelech & duces, qui cum eo erant ambulauerunt & steterunt ad portã vrbis.* Idem significat quod litera nostra, scilicet Abimelech, & duces qui cum eo erant steterunt ad portam vrbis. i. venerunt ad portam vrbis, ad obsidendum ciuitatem. Et vbi litera Hebraica ponit duces, litera nostra ponit cuneum: quia supra dicitur, quòd diuisus erat exercitus in tres turmas. Etiã dicit litera sequens, quòd duæ turmæ percutiebant Sichimitas per agros. Ergo oportebat, quòd cum Abimelech, qui iuerat ad vrbem, iret vna turma, & in hac turma ibant duces aliqui, sicut dicit litera Hebraica. Vt tamen clarior esset litera, voluit translator noster ponere cum cuneo suo, & non cum ducibus suis, & optimè fecit; quia non solum fuit intentio sua transferendi, sed etiam elucidãdi, & vbi dicit litera Hebraica. *Steterunt ad portam. Dicit litera nostra oppugnans, & obsidēs.* Et idem est, scilicet, quia obsessio, & oppugnatio cepit ad portam vrbis, quia ad illum locum cępit pugnare Abimelech, vt perfringeret portam vrbis, vel cremaret eam. *Duæ autem turmæ palantes per campum.* i. alij duo cunei manentes in campo, quia Abimelech vnicum cuneum tulerat secum ad expugnandam vrbem. Dicuntur palantes, idest, diuagantes, vel discurrentes, scilicet, quia non ibant tramite recto ad aliquam partē, sed nunc huc, nunc illuc pugnando cōtra Sichimitas, qui erant in campo: & quia Sichimitę egressi de vrbe videbant, iam sibi præclusum vrbis introitum non fugerunt ad vrbem, quanquam se inferiores viderēt: sed nunc fugientes, nunc redeuntes diuagabantur, sicut impetus illos ferebat. *Aduersarios persequebantur.* Isti erant, qui egressi fuerant de vrbe ad pugnãdum: & hi non potuerunt postea redire ad vrbem, nec legitur qd de eis factum sit. Credẽdum autem est, quòd duæ turmæ Abimelech occiderint omnes illos Sichimitas p agros. Vel fortè, quia ipsi videntes non superesse sibi locum redeundi in vrbem, nec etiam poterant resistere duabus turmis, Abimelech fugerunt ad varia loca, & in fuga occidebant multos eorũ per agros istæ duæ turmæ. In Hebræo habetur. *Duę autem turmæ per campum spoliauerunt, & percusserunt aduersarios.* Vbi nos dicimus, duæ turmæ palantes per cãpum aduersarios persequebantur. Sed idem est, quia istæ turmæ persequebantur aduersarios, & persequendo percutiebant multos: & tollebant spolia eorum.

Porro Abimelech omni die illo oppugnabat vrbem, quam cepit interfectis habitatoribus eius, ipsa quoque destructa, ita vt sal in ea dispergeret. Quod cum audissent, qui habitabant in turre Sichimorum, F ingressi sunt fanum Dei sui Berith, vbi fœdus cum eo pepigerant, & ex eo locus nomen acceperat, qui erat munitus valde. Abimelech quoque audiens viros turris Sichimorum pariter conglobatos, ascendit in montem Selmon cum omni populo suo: & arrepta securi præcidit arboris ramum, impositumque ferens humero, dixit ad socios: Quod me vidistis facere, cito facite. G Igitur certatim ramos de arboribus præcidentes, sequebantur ducem. Qui circundantes præsidium, succenderunt. Atque ita factum est, vt fumo, & igne mille homines necarentur, viri pariter, & mulieres habitatorum turris Sichem.

Porro Abimelech. Hic ponitur tertium. s. vtrorumq; destructio. Et primò ponitur calamitas Sichimitarũ, secundò mors Abimelech ibi. *Abimelech autem inde.* Circa primum dicitur. *Porro Abimelech omni illo die oppugnabat vrbem.* s. bellum cępit in aurora: nam latuit in agro Abimelech per noctem, & egressis Sichimitis H de vrbe ipse irruit super eam, & pugnauit vsque ad vesperam, & tunc cepit eam. *Quam cepit.* s. quia fregit portas, vel combussit aut irrupit, per aliquam partem muri. *Interfectis habitatoribus eius.* Non est sensus, q; prius interficeret omnes habitatores vrbis, & deinde ingrederetur in eam, quia nō poterat occidere omnes nondum ingressus in vrbem, sed irrupit vrbem, & tūc percussit omnes, qui erant in ea, tam magnos quàm paruulos.

Quomodo dicitur hoc quòd Abimelech occidit nunc omnes habitatores vrbis Sichem.
Quæstio XLIIII.

I QVAERETVR quomodo dicitur hic, q; Abimelech occidit nunc omnes habitatores vrbis Sichem, quia postea dicitur, quomodo occidit in turre Sichem quasi mille animas. Responderi potest dupliciter: vno modo quòd turris Sichem, non erat aliquid intra vrbem Sichem, sed erat aliquis locus paruus extra vrbem, qui vocabatur turris Sichem. Et tūc dicendum, quòd pugnauit nunc Abimelech contra Sichem, & occidit omnes, qui erant in vrbe nullum relinquens. postea autem occidit eos, qui in turre Sichimorum erant. Ista sentẽtia adiuuatur, quia dicitur infra, quòd Abimelech audiens habitatores turris Sichimorum pariter conglobatos, & sic cum perueniret ad eum, hoc per nũcium videtur quòd extra vrbē Sichimorum erant. Aliter potest intelligi, quòd turK ris Sichimorum erat castrũ vrbis Sichem, in quo habitabant multi, & quando Abimelech cepit vrbem, & occidit habitatores eius, illi, qui erant in castro, non occisi fuerant, quia nondum pugnauerat contra eos Abimelech: postea autem pugnauit, & occisi sunt ibi quasi mille animæ, infra in litera. *Ipsaq; destructa, ita vt sal in ea dispergeret.* i. destruxit eam totaliter intantum, quòd sparsit sal per eam. Iam enim ista vrbs Sichem, iterum fuerat totaliter destructa: ita vt non maneret in ea aliquis vir, scilicet, quando filij Iacob occiderunt omnes habitatores propter deflorationē sororis suæ Dinæ, vt patet Gen. 34. cap. nunc autem magis delera est. quod signat litera dicens: ita vt sal in ea spargeret, idest,

Calamitas Sichimitarum.

ideſt, intantum deſtruxit vrbem, quòd ſparſit in ea A ſal, quod pertinet ad vltimatam deſtructionem.

Quare Abimelech ſparſit ſal in vrbe Sichem, poſtquam deleuit eam: & vnde habuit hoc exordium. Quæſtio XLV.

QVAERETVR quare Abimelech, ſparſit ſal in vrbe Sichem. Reſpondendum, quòd in ſignum maximæ pęnę. Conſueuit autem iſtud fieri in pęnam criminis lęſæ maieſtatis.ſ.quãdo ciuitas aliqua rebellat iniuſtè regi committens proditionem. Vrbs autem Sichem inſurrexerat contra Abimelech iniuſtè, & intulerunt ei iniurias graues maledicendo ei, & mouendo bellum contra eum, & inducendo hoſtes B eius in vrbem, vt pugnarent contra illum.ſ.Gaal, & ſocios eius: ideo nõ ſolum Abimelech dedit pęnam Sichimitis, pro præſenti occidendo omnes Sichimitas, ſed etiam ſparſit ſal per ciuitatem: quod fit ad hoc ꝙ terra fiat ſterilis, & nunquam habitetur. Nam ſal quãquam de aqua fiat eſt naturæ igneæ: ideo cum in terra ſpargitur, terra fit ſterilis: & ſi multum de ſale fundatur, terra omnino ſterilis fiet. ideo vt vrbs Sichem eſſet in æternum ſterilis, & inepta ad habitationem propter rebellionem ibi commiſſam, contra Abimelech ſparſit ſal in ea. Hæc autem de ſterilitate cauſa per ſal apparet, quia terra ante diluuium erat valde fertilis, & ex temperie eius homines veniebãt in ætatem, quaſi mille annorum: mox autem poſt diluuiũ incepit eſſe C vita humana, infra trecentos annos, vt colligitur Gen. 11. & in breui redacta eſt in centum viginti annos, vel parum plus. hoc non fuit principaliter, niſi propter diſpoſitionem terræ, variam in virtute alimentorũ: fuit enim terra corrupta ſalſugine intrante oceano, & effuſo ſuper totam terram, & aqua maris præ ſalſugine redit terram, quàm ſterilem. Sic etiam quæcunq; terra fit ſalſuginoſa ſterilis fit. Sic dicitur Pſal. 106. ſ. Poſuit flumina in deſertum, & exitus aquarum in ſitim: terram fructiferam in ſalſuginem, a malitia habitantium in ea. Et ſic eſſe terram fructiferam, & ſalſuginoſam ſunt oppoſita, & conſequenter ſterilem eſſe, & ſalſuginoſam idem eſt. Sciendum autem, quòd ſpargi ſal in ciuitatibus, quæ committerent crimen lęſæ maieſtatis, erat ab antiquo vſitatum, ex quo cœperũt eſſe D reges ſuper terram, & magni domini, fueruntque cõtra eos proditiones factæ. Nec enim Abimelech fuit auctor ſpargendi ſalis, ſed ſicut ab aliis regibus reperit vſitatum: ita & ipſe egit. Fit quoque nunc ſic: nam aliquę vrbes ſunt, nũc apud nos habitatæ, quæ olim nec a multis temporibus ſale ſparſæ fuerunt. ſic enim fuit de vrbe Sichem: nam licet nunc deleta fuerit, & ſale ſparſa poſtea habitata fuit.

Ad quid ſpargebat ſal in vrbe Sichem.

Quare terra poſt diluuium ſterilis facta eſt.

An Abimelech pugnando contra Sichimitas, & ſpargendo ſal in vrbe peccauerit. Quæſtio XLVI.

QVAERETVR vlterius, an peccauerit Abimelech pugnando cõtra Sichimitas, & delendo eos E tam durè, atque ſpargendo ſal in vrbe. Aliquis dicet quòd ſic, quia Sichimitæ iuſtè pugnabant contra Abimelech. ergo Abimelech iniuſtè pugnabat cõtra Sichimitas. Patet hoc, quia Sichimitæ volebant auferre regnum Abimelech, qui erat indignus cum occidiſſet fratres ſuos: & dare vltionem de hac cæde iniuſta, pertinebat ad Iſraelitas: ideo iuſtè agebant Sichimitę mouendo bellum contra Abimelech, vt tollerent ei regnum. Item Sichimitæ mouebantur ſpiritu, quem Deus immiſit eis: ſed qui aguntur ſpiritu Dei ſunt filij Dei, ad Rom. 8. & iſti non ſunt ſub lege, ergo bene agebant per ſpiritum ſibi a Deo immiſſum perſequẽdo Abimelech. Reſpondendum quòd, Abimelech non peccauit faciendo iſta bella, & infligendo quaſcũque pęnas Sichimitis. Nam ipſe agebat iuſta bella cõtra Sichimitas, ideo poterat punire eos, ſecundũ quantitatem iniuriarum ſuſceptarum. Pro quo ſciendum, quòd Abimelech a principio ſuſcepit regnum iniuſtè quia occidit ad hoc fratres ſuos: tamen nunc non poterant Sichimitæ eum expellere, ſed quantum ad Sichimitas, erat Rex legitimus cum ſpontè eum ſuſceperint nulla inflicta eis violentia, quin potius ipſi adiuuerunt eũ ad hoc quòd eſſet rex, vt patet in litera: ideo non poterant licitè Sichimitę facere contra Abimelech, quod non liceret fieri contra aliquem regem legitimè regnantem: Sichimitæ tamen cõmiſerunt crimen læſæ maieſtatis, in multis contra Abimelech. Nã primò maledixerunt ei grauiter inter epulas, & pocula, ſupra in litera. Secundò induxerunt hoſtes in ciuitatem, vt pugnarent cõtra Abimelech.ſ.Gaal. Tertiò fecerunt vaſtationem in vineis illorum, qui fauebant Abimelech: & redierunt cantantes in choris, quaſi obtenta victoria. Quartò ipſi exierunt, ad pugnandũ contra ipſos non prouocantem illos ad bellum, ideo cum hoſte offenſo ab altero hoſte, liceret ei exercere, hoc contra hoſtem: a fortiori liceret regi contra ſubditos inſurgẽtes in eum ad atrociſſimas iniurias. Abimelech autem non fecerat aliquid mali Sichimitis, propter quod mouerentur rationabiliter cõtra eum, ſed ex inſperato poſuerunt ei inſidias in montibus, vt cum venirent, occiderent eum: ſed pro crimine læſæ maieſtatis, licet aliis regibus occidere viros, & ciuitates diſperdere, ſpargendo ſal in eis: liceret ergo hoc Abimelech, qui verus rex erat Sichimitarum, & ab eis grauiter offenſus. Ad primam rationem in contrarium cum dicitur, quòd iuſtè pugnabant Sichimitæ, contra Abimelech ad tollẽdum ei regnum, eo quòd erat indignus rex. Dicendum quòd Abimelech iniuſtè regnabat, quantum ad duo. Primò, quia regnum non competebat ei, ſed fratribus ſuis, cum alij eſſent legitimi, & ipſe illegitimus. Etiam ipſe non erat primogenitus, cui iure competeret ſucceſſio in principatu paterno. Secundò regnabat iniuſtè, quia acquiſiuit regnum per magna ſcelera, ſcilicet, occidendo fratres ſuos. Iſtud autem erat reſpectu domus Gedeonis, cui præiudicauerat Abimelech, ſed reſpectu Sichimitarũ non regnabat Abimelech iniuſtè: imò non poterat eſſe iuſtior principatus: quia ipſi Sichimitę elegerunt eum in regem: & non affuit ad hoc violentia, ſed cum adhuc Abimelech eſſet vir nullius potentiæ Sichimitæ eum acceperũt. Item non obſtabat, quòd eſſet illegitimus, quia ipſi cognouerãt hoc a principio: imò ob hoc, quod mater eius erat eorum cognata, acceperũt eum, dicentes, caro noſtra eſt, vt patet, ſupra in litera. Item non obſtabat, quòd occidiſſet fratres ſuos, quia antequam elegiſſent eum in regem, occiderat illos. & hoc cognito eum elegerũt: ideo non poterant ei hoc poſtea obiicere. Item quod magis eſt ipſi fuerũt participes criminis, quia ipſi cõſuluerũt ei, quòd occideret fratres ſuos: & dederũt ei fauorẽ ad hoc, ſcilicet, quòd dederũt ei ſeptuaginta põdo argenti ad conducendũ bellatores, cum aliàs ipſe nullam haberet pecuniam, nec poſſet pugnare contra fratres. Etiam multi de Sichimitis iuerũt cum eo, & adiuuerũt in occiſione fratrum, vt patet ſupra. Item, quod maius eſt, ipſi valde approbauerunt hoc factũ. Nam nunquam voluerunt eum conſtituere regem, quouſque iam occidiſſet fratres, vt patet ſupra in litera: & declaratum eſt in quadam quæſtione. Item Sichimitæ moniti fuerũt, & increpati per Ioatham filium Gedeonis. Nam die, quo vngebant Abimelech in regem, cum nullum adhuc ius quæſitum eſſet Abimelech, & liceret Sichimitis retroce-

Sichimitæ in quibus commiſerit crimen læſæ maieſtatis contra Abimelech.

Ad primã rationẽ in diuerſum.

Abimelec iuſtè Sichimitis imperabat.

retrocedere, Ioatham increpuit eos valde clamans de monte Garizi: & tunc potuissent Sichimitæ nõ vngere Abimelech, & vngere Ioathan, quęsito tamen sibi iure postquam vnctus erat, non poterant propter pręcedentia quicquam agere contra ipsum. Item cùm dicitur, quòd Sichimitæ volebant punire Abimelech ꝑ malis, quæ fecerat contra fratres, non stat: qa ipsi erant participes delicti: sed particeps non potest punire cõparticipem. Item Abimelech erat rex, legitimè ɔstitutus super Sichimitas: ideo quodcunque pctm̃ egisset quantumcunq; graue, non poterant eũ punire Sichimitę. sic enim dixit Dauid, ꝙ non licebat mittere manum in Christum .i. in regẽ, dato ꝙ esset malus. 1. Reg. 24. & 26. c. sed ꝙ Deus occideret eum per se, vel moreretur aliàs. Item quia subditi non habent directe potestatem iudicandi super regem, & pro peccatis præteritis quorum non manet continuatio. s. quia iam rex de illo doluit, vel recessit, non possunt subditi directè, vel indirectè aliquid agere contra ipsum. Si autem rex peccet, & permaneat in peccato, si sit tale peccatum, in quo nimis lęditur regnum: vel timetur ꝙ permittẽte populo regem manere in peccato illo, ꝙ Deus irascatur, & fundet furorem suum super populum: postquã populus legitimè admonuerit regem, põt ei subtrahere obedientiam: non tñ procedere recte ad infligendam pęnam corporalem, vel aliàs pugnando contra ipsum, nisi forte rex ad defendendam obedientiã pugnet contra regnicolas suos. Tunc. n. poterunt ipsi contra eum pugnare, vt defendentes & non vt aggredientes: sed nunc Sichimitæ processerunt ad pugnandum contra regem suum, nullo pręmisso, nec manente rege in continuatione alicuius delicti; in quo læderetur regnum, vel Deus irasceretur: ergo non licebat eis mouere hoc bellum contra eum. Licuisset autem alijs Israelitis, antequam ɔsentirent in eum vt in regẽ, pugnare contra illum ad vindicandam iniuriam factã domui Gedeonis: & in istis non erat aliquod impeditiuum, quia non fuerant participes in crimine Abimelech, nec eum in regem acceperant. Ad secundam rationem cùm dicebatur, ꝙ isti incitati spiritu Dei egerunt, ergo non peccabant. Rñdendum, ꝙ si agitati fuissent bono spiritu Dei ad hoc, non peccassent, sed incitati sunt malo spiritu: nam dr̃ supra in litera, ꝙ misit Deus inter Abimelech & habitatores Sichem spiritũ pessimum. s. odium grauissimum: ideo agentes per illum non excusarentur, sed potius sequit̃ ꝙ peccarent, cùm dicatur ꝙ erat malus spiritus: sic. n. quí a dęmone incitantur, spiritu Dei mouentur, & tñ peccãt. Sic fuit de prophetis Achab, quos fecit esse mendaces spirit⁹, idest dęmon. 3. Reg. 22. Item non obstantib⁹ oĩbus prędictis, adhuc non stat, ꝙ Sichimitę excusarentur: quia ipsi non mouebantur contra Abimelech, vt punirent delicta illius: sed ex odio quodam detestantes eum, & contemnentes, dicentesq;: quis est Abimelech, vt seruiamus ei? Nonne ipse est filius Ierobaal? Fecerunt ergo valde iniustè Sichimitæ: & Abimelech potuit eis iustissimè pęnas istas, vel maiores infligere, tanquam peccantibus subditis in crimine læsæ maiestatis.

Ad secundam rationem.

An Abimelech licitè potuit delere ciuitatem Sichem, & inferre Sichimitis quascunque pęnas. Quæstio XLVII.

Cuiusdã rationes.

QVAERETVR vlterius, dato ꝙ Abimelech licitè inferret quascunque pęnas Sichimitis, an potuerit delere licitè ciuitatem. Aliquis dicet ꝙ non, quia sicut fiebat in hostibus, quòd Israelitæ pugnãtes contra eos debebant offerre pacem, & si illam suscipe rent efficerentur tributarij. Si autem nollent suscipere pugnando capta vrbe omnes occidi debebant, præ-

F ter mulieres, & paruulos. Deu. 20. Sed hic Abimelech occidit omnes habitatores vrbis. Item Sichem erat ciuitas sacerdotalis, & destruendo illam præiudicabatur sacerdotibus minuẽdo illorum hæreditatem, ideo peccabat. Hoc patet Ios. 21. vbi ponuntur omnes ciuitates sacerdotales, & leuiticæ. Item ista erat vna de ciuitatibus refugij, vt patet Ios. 20. & præiudicabatur oĩbus fugiẽtibus, imò omnibus Israelitis, qui aliquando fugitiui esse poterant, tollendo eis vnam vrbem confugij. Respondendum, quòd nõ peccauit Abimelech faciendo hoc, ita quòd saltem ipsum opus secundum se non erat malum, licèt ipse posset hoc agere ex ira: nam pro crimine læsæ maiestatis ĩ multis: ideo potuit eis licitè tanquàm rex, & iudex infligere istam pęnã.

Respõ. ad quæstio

G Ad primam rationem dicendum, quòd illa lex, quæ habetur Deut. 20. non intelligitur de Israelitis, sed de extraneis non habitantibus in terra Chanaan, vt patet ex verbis ibi positis. Patet etiam, quia ibi dicitur, ꝙ si susciperent pacem efficerentur tributarii: illi tñ, qui erant Israelitę iam erant tributarii regum suorum, vel si vna ciuitas pugnaret contra aliam, et si foueret iustũ bellum, non poterat illam efficere tributariam, quia non erant tanquam hostes, sed tanquam ciuitates existentes sub eodem dño, vel eisdem iudicibus saltem. Item ista lex non seruabatur inter Israelitas, quia interdum pugnandum erat cõtra aliquas ciuitates, quibus non erat offerenda pax, etiam si illę vellent esse tributariæ, vel se in seruitute dare: sed debebant dirui illę vrbes occisis omnibus habitatoribus, & etiam pecorib⁹: & postea ciuitas tota cũ omnibus supellectilibus eius cremanda erat, Deut. 13. istæ. n. erant ciuitates colentium idola: sicut ergo pro isto peccato maximo, quod in Deum erat, debebat exerceri ista seueritas: ita ꝑ crimine læsæ maiestatis regalis quod nimis est, vt patet extra de hæreticis. ca. vergentis. poterat infligi seueritas aliquantum minor: potissime cùm istud consuetũ esset in legibus gentium, quòd pro crimine læsæ maiestatis, hęc pęna infligeretur.

Ad primam rationem.

H

Ad secundam rationem, cùm dicitur ꝙ præiudicabatur sacerdotibus destruendo ciuitatem illorum. Respondendum, quòd omnes habitatores Sichem, tam sacerdotes, quam non sacerdotes insurrexerunt contra Abimelech: ideo æqualiter potuit punire sacerdotes, vt laicos. Nam in veteri testamento non erant distinctæ iurisdictiones, scilicet sacerdotalis, vel ecclesiastica, & regalis: sed ambæ conueniebant in rege: ideo sicut licebat Abimelech diruere vrbem, quanquam præiudicaretur postea habitatoris in vrbe de laicis: ita etiam in præiudicium quorumcunque sacerdotum futurorum licebat ei diruere vrbem. Item non est inconueniens, quòd quibusdam, qui non peccauerũt pęnę infligantur indirectè ad correctionem plenam quorundam magnorum criminũ: sic enim Deus iubebat ciuitatem, in qua fuissent idolatræ cremari, & dirui, & poni in tumulum æternum. Deut. 13. & tamen manifestum est, quòd in hoc pręiudicabatur reliquo Israeli, qui nõ peccauerat, quia iam habebant pauciores vrbes: sed De⁹ non curabat de hoc præiudicio, dum tamẽ daretur pęna terribilis pro hoc crimine. Item etiam apud nos filij hæreticorum priuãtur successione paterna, licet ipsi nihil peccauerint, vt patet extra de hęreticis. cap. vergentis. Hoc autem fit, vt cum istud crimen sit grauissimum, detur pro illo pęna horribilis: crimen autem lęsæ maiestatis, est huiusmodi apud nos secundum leges humanas: quia filij illorum, qui committunt crimen læsæ maiestatis, priuantur omni successione paterna reseruata eis solũ vita ex pietate quadam, vt patet præallegato capitulo, ita ergo non erat iniustum, quòd ageret Abimelech aliquid quod vrgeret in præiudicium quorũdam, qui non peccauerant. Item patet hoc magis, quia cum in aliqua

Ad secundam rationem.

I

Non peccantes aliquando puniuntur.

K

Filij hæreticorũ priuãtur successione paterna.

aliqua vrbe erant cultores idolorum, debebat poni illa vrbs in tumulum æternum: & non poterat quisquã in ea habitare. Deut. 13. cap. & tamen licèt nunc fuisset vrbs Sichem deleta, non interdicebatur restauratio eius: nam postea habitata fuit sicut primò, ideo non nimis erat seuerus Abimelech in puniendo. Ad tertiam rationem, cum obijciebatur de vrbe Sichem, ꝙ esset ciuitas refugij, & præiudicabatur toti Israel delendo eam, posset responderi, sicut supra responsum est, scilicet, quòd in quibusdam peccatis pœnæ infligũtur, quæ sunt in præiudicium quorundam, qui non peccauerunt: & istud est propter horrorem criminis. Aliter potest dici, & melius, quòd nõ præiudicabatur in hoc vrbi refugij: nam vrbes refugij habebant priuilegia, quæ continentur Num. 35. & Iosu. 20. sed dato, quod vrbs diruta esset, non perdebatur priuilegium eius: nam intra ambitum murorum, ita gauderent profugi, sicut aliàs manente vrbe illæsã. Sic patet de Ecclesia, quoniã si corrueret Ecclesia, non minus gauderẽt immunitate confugientes ad eam, quasi cùm non corruit. Item si fortè daretur, ꝙ vrbs Sichem non esset habitanda in æternum, mutaretur priuilegium illius ad vrbem propinquam, & nihil magis grauarentur profugi manere apud illam quàm in Sichem. Itẽ ꝙ istud ex alijs causis fieri posset, manifestum est: nam si contingeret in illa vrbe, quæ esset sacerdotum coli publicè idolum, lex iubebat facere eã tumulum æternum. Idem fieret, etiam si esset ciuitas transfugarum: nullum enim priuilegium poterat excusare ab hac lege Dei: ita ergo propter peccatum lęsę maiestatis destrui poterat quæcunque vrbs, siue esset sacerdotalis, siue transfugarum: priuilegia autem illarum vrbium transferenda essent ad alias vrbes. Patet hoc, vt si contigisset oẽs vrbes fugitiuorum idola colere, erãt omnes delendæ: si aũt non trãsferentur priuilegia illarum ad alias, maneret terra sine vrbibus refugij, quod erat cõtra legem Dei, ideo ad seruandam vtranq; legem, erat necesse priuilegia vrbis dirutæ mutari ad aliam vrbẽ.

Ad tertiã rationem.

Aliter ad tertiam rationem.

A

B

C

Quod cùm audißent, qui habitabant in turre Sichimorum. turris Sichimorum, & turris Sichem idem est, quia Sichẽ vocatur aliqñ Sichima, vel Sicima, vt patet hic. Isti viri turris Sichem audientes malum, quod factum fuerat habitantib' in vrbe Sichem, voluerunt sibi cauere muniendo se contra Abimelech. *Ingreßi sunt fanum Dei sui Berith*. quanquam.n. turris esset fortis, siue castrum illud, tñ fanum erat fortius: ideo confidebant ibi posse melius conseruari. *Vbi fœdus cum eo pepigerant*. i. in fano isto pepigerant Sichimitæ fędus cum Deo suo. Sciendum, ꝙ nomen Dei non vocatur Berith, licet hic videatur sic vocari. Sed nomen est Baal, & vocatᷓ Baalberith, quia ibi fuit fędus initum cum Baal: nam Berith fędus est. Vocatur autem ipse Deus Berith, non ꝙ sit nomen eius: sed vocatur nomine appellatiuo, vt sciatᷓ ꝙ fędus fuit initum cum illo Deo: cum Berith sit fędus, istud fędus fecerũt Sichimitę cum Baal: nam post mortem Gedeonis conuersi sunt Israelitæ ad idola, & pepigerunt fędus cum Baal, vt esset eis in Deum, vt patet præced. c. & credendum est, ꝙ singuli Israelitarum per vrbes suas hoc facerent. Sichimitę aũt in vrbe sua conuenientes in templum Baal pepigerunt ibi fœdus cum illo. *Et ex eo locus nomen accepit*. s. fanum vocatum est Baalberith. i. fędus Baal ex causa dictã. & aliquando ipsum idolum vocabatur Baalberith, vt patet supra in litera. s. dederunt illi septuaginta pondo argẽti de fano Dei sui Baalberith: licèt ibi posset dici, ꝙ solum vocetur templum Baal berith, & sit nomen idoli. *Qui erat locus valde munitus*. Templum istud erat fortius natura loci, & magnis munitionibus, quàm castrum, vel aliqua pars vrbis: ideo ad fanum confugerunt. *Abimelech autem audiens viros turris Sicimorum pariter cõglobatos*.

D

E

scilicet, quòd congregabantur in fano Dei sui ad defendendum ibi se. *Ascendit in montem Selmon cum omni populo suo*. Mons Selmon est apud vrbem. & de illo duxerunt ligna virentia Abimelech, & viri sui, vt cremarent templum, vel fumo replerent.

Situs monti Selmõ.

Quid erat ista turris Sichimitarum.
Quæstio XLVIII.

QVAERETVR de ista turre Sichimorum qđ erat: nam supra dictum est, quòd poterat esse aliquis locus circa Sichem, qui sic vocaretur. Vel erat arx vrbis Sichem: & vocatur turris Sichem, quia erat locus munitior, quàm reliqua vrbs. Quid ergo istorũ verius est? Respondendum quòd videtur probabilius, ꝙ esset castrum intra vrbem Sichem. & castra vocantur turres: & aliquando turris singulariter: sic patet de arce Sion: nam castrum Ierusalem vocabatᷓ turris Sion, vt patet 2. Reg. 5. scilicet, quòd cępit Dauid arcem Syon, in qua morabantur Iebusęi. sed manifestum est, quòd non morabantur omnes Iebusæi intra vnam arcẽ. Item patet, quia dicitur hic, quòd viri huius turris cõuenerunt intra fanum Dei sui Baalberith; sed manifestum est, quòd Baalberith erat templum Sichimitarum: nam supra dicitur, quòd dederunt Sichimitæ septuaginta pondo argenti Abimelech de tẽplo Dei sui Baalberith: ergo nõ erat in alia vrbe istud templum, sed erat in castro ciuitatis. Erat tamen castrũ ciuitatis magnum, ita vt possent ibi multi morari: istos non potuit capere Abimelech, quando diruit vrbem, quia arx vrbis distincta erat a reliqua vrbe, necdum pugnam inierat contra viros istos: imò fortè credidit, quòd ipsi spontè se traderent Abimelech, ideo cum audiuit, quòd omnes congregati erant in templo ad se defendendum, instituit bellum contra illos. *Et arrepta securi præcidit ramum arboris*. Abimelech uolebat vti noua pugna contra manentes in fano: nam ipsi confidebant ex natura loci se capi non posse: Abimelech quoque sciens se nihil posse proficere pugnando, instituit alium modum capiendi locum. s. apposuit magnam lignorum virentium struem in circuitu, & supposito igne fumus multus & grossus exhalãs de lignis repleuit fanum, & occidit omnes qui intus erant. Et vt milites Abimelech promptius istud exequerentur, ipsemet prior exemplum dedit illis scindens ramum, & portans. In Hebræo habetur. *Arripuit secures, quæ in manu eius præciditq; ramum lignorum*. Sed istud est per magnam improprietatem idiomatis. Nam simul nullus habet multas secures ad scindendum. Etiam quia dicitur, quòd scidit ramum arborum: nam idem ramus non poterat esse multarum arborum, sed vel debebat dicere ramos arborum, vel ramũ arboris: ideo litera nostra correxit istam barbariem sermonis. Constat autem, quòd debebat dici ramum arboris, quia vnicus ramus erat, quod patet ex sequentibus. Nam dicitur quòd impositum illum humero ferebat: si tamen fuissent multi aliter diceretur. *Impositumque ferens humero dixit ad socios*, idest, incidit arboris ramum: & ferebat in humero ad succedendum fanum, & dixit sociis suis sic facere. *Quod me vidistis facere cito facite*. Non solùm imperauit hoc Abimelech, sed fecit, & tunc iussit, quia magis mouent in moralibus opera quàm verba, & cùm omnes uidissent regem hæc facere, erubescerent non facere, etiam si essent magni viri, & promptè illud facerent. Istud didicerat Abimelech exemplo patris sui Gedeonis: nam in pugna contra Madian, sic ipse dixit socijs suis, vt supra septimo, scilicet, quod me videritis facere, facite: ingrediar per castrorum medium, & quod fecero sectamini. *Igitur certatim ramos de arboribus pręcidentes sequebantur eum*,

In moralibus magis mouẽt opera quã verba.

scilicet,

ſcilicet, videntes omnes quod fecerat rex eorum, faciebant & ipſi. Et dicitur, certatim, ideſt, per turmas. Nã vna turma ſcindebat hic ligna, & alia ibi: & ſic omnes faciebant ſimulque ferebant ea ſequentes regem. *Qui circundantes præſidium ſuccenderunt.* Vocatur præſidium locus ille fortis, & non eſt accipiendum præſidium pro toto caſtro Sichem, quia illud erat magnũ, & habitabant ibi multi, vt ſupra dicitur. Et quãquam ſuccenderentur ligna in circuitu non congregaretur tantus fumus, quòd necaret abſconditos in templo, cum caſtrum contineret magnum ambitum. Sed intelligendum eſt, quòd cum omnes habitatores turris latuiſſent intra fanum deſerto ambitu murorum potuerunt Abimelech, & viri ſui introire in caſtrum factis ſcalis, & poſitis lignis interius, appoſuerũt ignem G fano: & tamen non potuit fumus tunc nocere exiſtentibus interius. Vocatur autẽ fanum illud præſidium, eo quòd erat locus munitiſſimus, vt dictum eſt ſupra. *Atque ita factum eſt, vt fumo & igne mille hominum animæ necarentur,* ſcilicet, ſuppoſito igne exuſtæ fuerunt portæ fani: & introibat ignis & fumus: & ad quoſdam perueniens ignis exurebat eos, ad alios autem non poterat peruenire ignis: & fumus implens totum fanum ſuffocabat illos. *Viri paruuli atque mulieres,* ideſt, de iſtis mille, quidam erant paruuli, quidam viri, & quædam erant fẽminæ: erant enim tã pauci, quia iſti non erant de habitantibus in vrbe, ſed in caſtro: nam omnes habitatores vrbis iam occiſi fuerant: ipſaque vrbs deleta fuerat, ita vt ſal ſpargeretur in ea.

An Abimelech peccauit occidendo, & paruulos, & magnos, & viros, & fœminas. Quæſt. XLIX.

QVAERETVR an Abimelech peccauit, quia occidit tam paruulos, quã magnos, tam viros, quàm fẽminas. Aliquis dicet ꝙ ſic, quia inter hoſtes non licet hoc, quanto minus licebit inter eos, qui ſunt de eadem tribu. Patet quia Deute.20. iuſſum eſt, ꝙ repugnante vrbe, & capta occiderentur ſoli viri, & ſeruarentur fœminæ & paruuli. Reſpondendum, ꝙ iſtud non ſtat, quia iſta lex non habebat locum in Iſraelitis, ſed in gentilibus, qui erant extra terram Chanaan, vt ſupra in quadam quæſtione declaratum eſt, & patet ex verbis legis Deut.20. Sed adhuc obiicietur, ꝙ non poſſit occidere paruulos, & fẽminas: quia dato ꝙ Sichimitæ deliquiſſent in crimine læſæ maieſtatis, quod eſt grauiſſimum: tamen adhuc in iſto crimine legis humanæ non occidunt patres pro filijs, ſed reſeruant eis vitam ex pietate, tollendo ſucceſſionem in hæreditate, vt patet extra. de hæreti. ca. vergentis. cum ſuis concordantijs. Aliquis reſpõdebit ad hoc, quòd nunc lex humana concedit vitam ex pietate: olim tamen etiã filij occidebãtur iſtorum. Sic patet in criminibus, quæ committuntur contra Deum, quia Deus iubebat, ꝙ occiderentur omnes Chananæi, tã magni, quàm paruuli: conſtat tamen paruulos nondum peccaſſe. Item in vrbe idolatrarum iubebat, ꝙ omnes occiderentur, tam magni, quàm paruuli. Deuter.13. ita ergo liceret Abimelech occidere paruulos pro peccato patrum, cum crimen lęſę maieſtatis eſſet grauiſſimũ. Reſpondendum, ꝙ hoc non ſtat, quia non eſt ſimile de iudicio Dei, & iudicio humano: quia Deus vult ſibi ſeruare quædam ſpecialia iura iudicandi, & puniendi: ideo ipſe dicit, ꝙ puniet peccata patrum in filios vſq; in tertiam, & quartam generationẽ. Iubet etiam in aliquibus caſibus, ꝙ nos auctoritate ſua occidamꝰ filios pro peccato patrum: ſicut fuit generaliter in morte Chananæorum, de quibꝰ nullum omnino paruulum, aut magnum relinqui permittebat viuentem. Deute.20. & iſtud erat, quia præuiderat totam gentem iſtam, &

Deus habet ſpecialia iura puniẽdi & iudicandi.

F poſteros eorum incorrigibiles fore, vt patet. Sap.12.c. Iubebat etiam in caſu idolatrię omnes occidi, tam magnos, quàm paruulos: ipſamq; dirui vrbem in terrorẽ cæterorum. Sic etiam factum eſt de Achan, qui furatus eſt tegulam auream in Iericho: nam ipſe ſolus peccauit: & tameſi ipſe, & filij, filiæq; occiſi ſunt, vt patet Ioſue 7.c. quod ex cauſa prædicta fuit. In iudicio tamẽ hominum Deus iuſſit, ꝙ nunquam occiderentur patres pro filijs, nec filij pro patribus. Deut.24. Nec obſtat, ſiquis dicat debere hoc intelligi in minoribus criminibus capitalibus: nam etiam in maximis hoc tenet, quia in crimine læſæ maieſtatis, de quo hic agitur patet: nam non poteſt eſſe grauior caſus criminis lęſę maieſtatis, quàm regem nulli nocentem per inſidias, occidi a ſeruis ſuis, & tamen pro hoc non debebant occidi pro patribus filij, ſed ſolum, qui peccauerant, vt patet de rege Amaſia, cuius patres, ſcilicet, Ioas regẽ occiderant ſerui ſui. Sed Amaſias rex factus occidit interfectores patris ſui, ſed non occidit filios eorum, vt patet 4.Reg.14. & 2.Paralipom.25. & ſubditur ibi, ꝙ fecit hoc, quia ſcriptum erat in lege Moyſi, quòd non occidentur filij pro patribus, nec patres pro filijs, ſed vnuſquiſque morietur pro peccato ſuo, & ſic lex dat ibi iſtam cauſam: & dicit extendi legem illam ad iſtũ caſum: ergo cum minus lęſiſſent maieſtatem regis Sichimitæ quàm illi, qui occiderunt regem Ioas: a fortiori non poſſent occidi filij iſtorum pro peccatis patrum. Sed aliquis dicet, ꝙ licet nunc in legibus hu- H manis cautum ſit, non occidi filios pro patribus in crimine læſæ maieſtatis: tamen fortè antiquitus erat lex, vel conſuetudo occidi poſteros, & ſic non peccaret Abimelech. Reſpondendum, ꝙ non ſtat, quia nulla lex aut conſuetudo poterat habere vigorem contra legẽ Dei, quantumcunque eſſet magni temporis, vt colligitur in Decretis diſtin.8. & 9. per totum. Sed adhuc dicendum, quòd Abimelech non peccauit, occidendo paruulos & magnos, qui erant in pręſidio, quia ipſe non intẽdebat occidere paruulos: ſed ſolum viros: quia tamen latuerunt intra fanum, & non poterat aliter pugnare contra eos, niſi igne, & fumo: ipſo inuito moriebantur paruuli, cum magnis. Si tamen ipſe bello capiens illos iuſſiſſet trucidari paruulos cũ magnis, I peccaſſet: nunc autem parentes occidebãt filios ſuos ponentes eos in loco tali, & non occidebat illos Abimelech. *Habitatorum turris Sichem.* ideſt, omnes iſtæ mille animæ erant de habitatoribus turris, vel caſtri Sichem: quia nullos alios ſecum receperant in caſtro de vrbe, vel de alijs locis.

Abimelech autem inde proficiſcens, venit ad oppidum Thebes, quod circundans obſidebat exercitu. Erat autem turris excelſa in media ciuitate, ad quam confugerant ſimul viri ac mulieres, & om- K nes principes ciuitatis clauſa firmiſſimè ianua, & ſuper turris tectum ſtantes per propugnacula. Accedenſque Abimelech iuxta turrim pugnabat fortiter: & appropinquans oſtio, ignem ſupponere nitebatur. Et ecce vna mulier fragmen molæ deſuper iaciens illiſit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius, qui vocauit cito armigerum ſuum, & ait ad eum: Euagina gladium tuum, & percute me:

2.Reg.11. 1.Reg.31. 1.Paral.10.

ne

ne fortè dicatur, quòd a fœmina interfectus sim. Qui iussa perficiens, interfecit eum. Illo quoque mortuo, omnes qui cum eo erant de Israel reuersi sunt in sedes suas: Et reddidit Deus malum, quod fecerat Abimelech contra patrem suum interfectis septuaginta fratribus suis. Sichimitis quoque, quod operati erant, retributum est, & venit super eos maledictio Ioatham filij Ierobaal.

Mors Abimelech. *Abimelech autem.* Hic ponitur secundum vltimæ partis.s. Abimelech destructio. Nam postquam per manum eius Sichimite, qui peccauerant, eiq; ad occidendos fratres suos auxilium, consilium, & fauorē dederant, occisi sunt: voluit Deus, ꝙ ipse per manū illorum caderet, & dicitur. *Abimelech autem inde proficiscens.* scilicet deleta vrbe Sichem, & castro atque fano, nec aliquo iam manente in vrbe, quod ad vsus humanos pertineret, recessit inde Abimelech. *Venit ad oppidum Thebes.* Voluit enim oppugnare istud oppidum sicut Sichem.

Quod oppidum Thebes erat hoc ad quod venit Abimelech deleta vrbe Sichem. Quæstio L.

QVAERETVR quod oppidum erat istud. Respondendum quòd vocatur Thebes, & tamen more latinorum vocatur Thebę, Thebarū sicut aliæ vrbes vocantur Thebę. Pro quo sciendum, ꝙ tres leguntur Thebæ: quędam sunt Thebæ Grecorū in prouincia Beotiæ, quas Cadmus ꝯdidit: de quo per Ouid. 3. Meta. Tres sunt Thebæ. Aliæ sunt Thebæ in Aegypto, quę est ciuitas magna, quæ nunc vocatur Thebaida, & apud quosdā modo vulgari vocatur Tauaria. Tertia est ciuitas Thebes in Iuda, de qua hic dicitur, quæ nō multum distat a Sichem; a prima ciuitate vocantur Thebani, a secunda Thebei, a tertia Thesbitę. Thebani. Thebei. Thesbitę. Prima.n. opulentissima, fuit ciuitas Grecorum, de qua multa referuntur. Secūda est, quę in Aegypto multa nomina habuit: nā prius vocata est Gessen, & est ista ciuitas, in cuius terra habitauit Iacob cum filijs suis, quādo venit in Aegyptum. De ista ciuitate fuit beatus Mauritius, qui ꝓfuit legioni Thebeę, qui pro Christi nomine apud Rhodanum extinctus est nollens idolis sacrificare: ideo legio Thebea, & non Thebana appellatur. Ista ēt ciuitas fuit illa, quam ampliauerunt Israelitæ cōstruentes magna ędificia illius sub Pharaone: & vocata est Ramesses. De hac vrbe dicit historia scholastica, ꝙ Gessē apud quosdam vocatur vrbs Herouū, idest, quod Ramesses, quę tunc Gessen, postea Thebais dicta est (a qua Thebei cuius legioni præfuit beatus Mauritius) postea cum reges Aegypti fuerunt ex illa, vrbs Heroum dicta est, quia Heroes Aegypti eius habebāt custodiam. Hist. scho. de Gessē. In finibus regionis illius, postea ædificauerunt Hebræi cōgentibus Aegyptijs vrbem tabernaculorum, quæ dicta est Ramesse: post pagus Arsenoites dicta, quæ sonat sine sexu: sic dicta, quoniam vterq; sexus sine discretione cępit regnare in Aegypto. Tertia autem, scilicet, Thebes erat ciuitas, de qua oriundus extitit Elias propheta: ideo vocatur Elias Thesbites, vt patet quarto Reg. 1. & in multis locis. *Quod circundans obsidebat exercitu.* Abimelech erat vir magni cordis, & dispositus ad bellum. Et quia nunc præualuerat contra Sichimitas, vsque ad destructionem vrbis totalem confisus est se contra omnes posse.

A *Quare Abimelech obsidebat oppidum Thebes. Quæstio LI.*

QVAERETVR quare Abimelech obsidebat oppidum istud. Respondendum, ꝙ fortè viri loci huius simili vitio laborabāt, vt Sichimitæ.s. quòd subditi fuerunt eius, & nunc volebāt retrocedere: ideo contra eos moliebatur vindictam. Vel fortè cum factus esset rex in Sichem, conabatur, vt esset rex in toto Israel, & cum aliqua loca resistebant ei, pugnabat contra illa. Sic fuit de viris Thebes, qui noluerunt subijci Abimelech. Sciendum autem, quòd Deus mouebat viros Thebes, vt rebellarēt Abimelech, & ipsum mouebat, vt contra illos atrociter dimicaret, vt sic caderet in manus illorum, & non manerent peccata sua B impunita. Nesciebat autem Abimelech, a quo moueretur in tantum desiderium pugnandi, sed trahebant illum scelera sua. Sic dicitur de Chananæis occisis a Iosue, & Israelitis: Iosue vndecimo, quòd domini sententiæ fuerat, vt indurarentur corda eorum, & pugnarent contra Israel, & caderent: nec mererentur vllam clementiam: ita sententia Dei fuerat sup Abimelech ad pęnam: ideo obscurauit cor illius, & mouit desiderium eius ad pugnandum, & sic periret. *Erat autem turris excelsa in media ciuitate.* Ista erat arx ciuitatis. *Ad quam confugerant viri simul ac mulieres.* Hoc intelligendum est, quia fortè pugnauit prius Abimelech cōtra vrbem, & inuitis ciuibus irrupit illam: & tunc con- C fugerunt ciues ad arcem. Vel aliter, scilicet, quòd murus ciuitatis non erat benè defensabilis: vtpotè qa erat ciuitas malè munita, vel valde plana, & malè defensabilis, ideo prius quàm inciperet pugnare contra vrbē, ascenderunt omnes, qui erant in vrbe in arcem: & firmauerunt portam: tunc Abimelech introiuit in vrbem, nullo obsistente: & accessit ad arcem, vt oppugnaret eam. *Et omnes principes ciuitatis.* Omnes enim ex deliberato consilio illuc conuenerant: quia non putabant se posse defendere in vrbe. *Clausa firmissimè ianua.* scilicet, ne posset irrumpere Abimelech. Ex hoc patet, quod supra dicebatur, scilicet, quòd non cōfugerint de vrbe ad turrem, postquā capta esset vrbs: quia tunc euntes, ex impetu non possent firmissimè D claudere portam, quia fortè veniret Abimelech prius ad turrem, quam viri de vrbe: vel saltem priusquam omnes ingrederentur, & non possent claudere portā. Ideo dicendum, quòd prius quàm inciperet pugnare Abimelech contra vrbem, ex deliberato consilio cōfugerant omnes de vrbe in arcem non confidentes se posse tueri, si manerent in vrbe. *Et super turris tectum stantes per propugnacula,* idest, viri existentes in turri disposuerunt se in tecto turris per propugnacula, id est, per loca disposita ad pugnandum, scilicet, ad mittendum saggitas, vel lapides. Vocatur tectum turris solarium superius, in quo erant pugnatores, tanquam Quid tectū turris. in loco securiori, & posuerūt se ibi ad defendendum, prohibendumque ipsi Abimelech accessum turris. E Nam sciebant, quòd vellet succendere portas, vt irrūperet in turrim, vel vt cremarentur existentes intra. *Accedensque Abimelech iuxta turrim pugnabat fortiter,* scilicet, quia Abimelech conabatur apponere ignem portæ turris. Viri autem desuper existentes iaculis, & sagittis eum abigebant procul: contra quos ipse pugnabat fortiter sagittarum, & fundarū impetu, vt eos de solario turris tolleret: & sic liceret ei impunè accedere ad portam turris ad supponendum ignem. *Appropinquans ostio ignem supponere nitebatur.* Iam expulerat pugnatores, de superiori parte turris, scilicet, quòd eis nō obstantibus accedere poterat ad portam turris, & tunc volebat supponere ignem, volebatque sequi eundem modum pugnandi, quem tenuerat in Sichē,

scilicet,

scilicet, vt fumo, & igne occiderentur omnes, qui e- F rant intra turrim.

Quomodo Abimelech accedebat primus ad supponendum ignem, cum hoc esset periculosum.
Quæstio LII.

QVAERETVR quomodo Abimelech accedebat primus ad supponendum ignem, cùm esset hoc periculosum? Respondendum, quòd hoc faciebat ad incitandum suos: nam vt omnes promptius agerent ipse præcedebat in agẽdo, sic fecit in Sichem: nam ipse primus abscidit ramum de monte Selmon, & imposuit humero suo dicẽs; quod me vidistis facere cito facite. Alia causa erat, quia Abimelech erat sũ G perbus nimis & cupidus: & volebat in omnib⁹ magnificis gestis habere gloriam: non solùm vt rex glorians de his quæ ageret suus exercitus: sed ex propria actione laudem cupiebat, ideo ipse primus periculis se exponebat, vt sic totius sequentis facti gloriam ipse obtineret. Tertia causa, & potissima erat incitatio Dei, qa Deus volebat tradere eum in manus virorũ Thebes propter peccata: & si alius prior accessisset ad supponendum ignem ille occideretur, & Abimelech caueret accedere ad turrim: incitauit eũ Deus, vt ipse vellet prior accedere, & sic occideretur. Nam sæpe Deus perturbat iudicium hominis, vt agat aliquid quod stultum est: & hoc in penam peccatorum suorum, sicut fuit in Absolone, & Israelitis, quos Deus infatuauit, vt non sequerentur consilium Achitofel, & caderent in manus Dauid. 2. Reg. 17. *Ecce mulier vna fragmen molę desuper iaciens.* Vidit mulier ꝙ ille appropinquabat ostio, & appositurus erat ignem: ideo quendam lapidem magnum, qui erat pars molæ misit de turre, per aliquod foramen propugnaculorum, quia huiusmodi essent in castris, & locis fortibus in directo portarũ, ne quis accedere audeat. *Illisit capiti Abimelech, & confregit cerebrum eius.* Venit lapis directè, & sedit super caput. vnde confractum est cerebrũ eius, ita vt illico moreretur. Sciendum, ꝙ hoc non sine mysterio Dei factum est, quia Deus voluit valde punire Abimelech pro grauibus sceleribus. Et quia ipse erat superbus valde, non solùm puniuit eum priuãdo vita, sed etiam faciendo ꝙ caderet manibus mulieris, quod ipse valde detestabatur. Vnde dixit armigero suo. euagina gladium tuum, & percute me: ne fortè dicatur, ꝙ a femina interfectus sum. Fuit etiam aliud, quia Abimelech vidit istam mulierem: nam si non vidisset, & putasset esse virum nõ doluisset sic, credens ꝙ vir occidisset eũ. Vidit tamen, & detestatus est nimis, intantum quòd elegisset plus bis mori manu viri, quàm semel cadere feminea manu. *Qui vocauit cito armigerum suum.* s. iuuenem ferentem arma eius, qui non ausus fuerat accedere ad turrim. *Et ait ad eum. euagina gladium tuum, & percute me: ne dicatur quòd a fœmina interfectus sim.* Ex magna superbia dolebat nimis, ꝙ occideretur a femina, ideo potius voluit, ꝙ viri sui occiderent eum superaddẽtes plagas plagę eius, quã ꝙ mors sua feminę ascriberet.

Deus quãdoque iudiciũ hominis perturbat.

Notãdum de occisione Aibmelech.

Ad quid Abimelech volebat occidi ab armigero suo &c.
Quæstio LIII.

QVAERETVR ad quid volebat, ꝙ occideret eum armiger suus, ne diceretur occisum fuisse a femina, quia non occultabatur per hoc mors eius, a quo esset: nam si viri Thebes essent infra in vrbe, & pugnarent contra Abimelech: & mulier de turri iaciens molam percuteret eum, ipseq; iuberet armigero suo, ꝙ occideret eum, poterat occultari mors eius, quia putaretur, ꝙ aliquis de viris Thebes percussisset eũ: nunc autem cùm essent oẽs super turrim, & sola mulier illa tunc iaceret fragmen molę, manifestum est ꝙ mulier occidebat eum, nec aliquid faciebat ad hoc ꝙ armiger suus eum percuteret, quia non erat verisimile, ꝙ armiger suus eum ꝑcuteret, nisi ipse iuberet, ideo nõ excusabatur per hoc, quin cognosceretur eum fuisse occisum a femina. Respondendum ꝙ hoc fecit, quia Deus perturbauit illius iudicium, vt magis pateretur, & efficeretur calamitosior: nã ita excęcauit Deus cor illius, ꝙ putauit omnino per hoc occultare mortem suam, & tñ nullo modo occultabatur, & fiebat hoc, vt magis pateretur: quia super plagam illisionis lapidis, q̃ sufficiebat ei ad mortẽ, adhuc gladio percussus est, ab armigero suo suscipiens alias percussiones, q̃ ad mortem sufficerent. In quo dupliciter erat infęlix. Primò, quia suscipiebat, quasi duplicem mortem. Secundò, quia a viris suis occidebatur, sed miserrimũ est ab eo occidi, a quo quis iuuandus est: Deus tamen ad plenã punitionem alicuius mutat cor illius, secundũ ꝙ vult.

Abimelech in morte duplicitet infęlix.

An peccauerit mortaliter Abimelech iubendo armigero suo, quòd occideret eum, & an perierit æternaliter.
Quæstio LIIII.

QVAERETVR an peccauerit Abimelech iubendo armigero suo, ꝙ occideret eum, & an peccauerit mortaliter. Aliquis dicet ꝙ non, quia non egit hoc Abimelech desiderio se occidendi, sed vt ef- H fugeret quandam ignominiam, ne diceretur quòd a femina erat occisus. Item sciebat Abimelech, quòd non posset euadere mortem, ergo nõ peccabat iubendo armigero suo, quòd occideret eum: nam si Abimelech non esset aliàs moriturus, & iuberet se occidi: non esset dubium ipsum peccare grauiter: nunc tamẽ necessariò moriturus erat, cùm illisa fuisset capiti eius magna pars molæ: & ita ipse proposuit cùm dixit: ne dicatur, quòd a femina interfectus sum. Si tamen putaret se non moriturum inde, non staret quòd conuenienter iuberet armigero, quòd occideret eum, ne diceretur, quòd a femina occisus fuerat. Respondendũ, quòd Abimelech peccauit grauiter iubendo armigero, ꝙ eum occideret; quia sicut nulli homini licèt I ipsum occidere, ita nec licèt iubere alteri, quòd eum occidat: nam plus quisquam tenetur se diligere quàm alium, sed nullus potest alium occidere sine causa, & iurisdictione regulariter: item non potest alteri iubere, ꝙ illum occidat; ergo a fortiori non poterit aliquis seipsum occidere, aut iubere alteri, quòd eum occidat: quocunque enim modo, quis præter causalitatem ad mortem suam, peccat mortaliter. Et quòd amplius est præter offensam, quã aliquis agit Deo præuaricando præceptum suum, adhuc agit iniuriam animæ suę. Nam ipsa habet pro domicilio corpus, in quo Deus eam locauit, & ad quod inclinatur tanquam ad id, in quo quiescit: & ꝙ est pars speciei suæ, in quo habet operationes suas perfectas. Quòd ergo homo occiden- K do se animam inuitã de suo eiiciat habitaculo, offendit eam, & mortaliter peccat. Præterea iniustus est se occidens, qa lædit vrbem: nam Aristot. Ethi. li. 5. quęrit an iniustum faciat se occidens: & respondit quòd sic, quia agit contra rectam legem, quæ nulli permittit se occidere. Dicit tamen, ꝙ quanquã non agat iniuriam sibiipsi volens, tamẽ iniuriam facit vrbi, cuius est pars, inquantũ diminuit partes eius. Item probat hoc, quia leges humanæ infligunt quandam dehonorationem se occidentibus post mortẽ, scilicet, quia vel non sepelit eos, vel facit per terrã trahi ignominiosè: grauare tñ vrbem peccatum est, cùm bona cõmunia sint meliora, & diuiniora bonis particularibus, vt patet primo Ethico. ergo occidens seipsum, vel cooperans iubendo,

Prima rō.

Secũda rō.

Qui se ipsũ occidit mortaliter peccat.

bendo, vel persuadẽdo, vel quomodocunq; aliàs, peccat grauissime. Item patet ꝙ peccauit, quia licèt Abimelech percussus foret grauiter: poterat tamen fortassis euadere: inferendo ergo sibi mortem certam, peccabat. Ad primam rationem in contrarium dicendũ, ꝙ non stat, quia non est causa legitima, ad hoc ꝙ quis occidat se, ꝙ fugiat ignominiam. Nam si non licet mihi occidere alium, vt non incidam in verecundiam aliquam, ita nec licebit mihi meipsum occidere, imò minus. Nam Saul habet multas causas excusandi se, ꝙ se occideret propter ignominiam. s. ne Philisthini illudentes ei occiderẽt ipsum, vt declaratum est. 1. Re. 31. & tñ his non obstantibus, non excusatur ꝙ iusserit armigero, ꝙ occideret eum: & quòd ipse se occiderit: ergo minus excusabitur Abimelech, cùm sint eædẽ causæ in Abimelech, quæ erant in Saule: nam si ille nõ se occidisset, venissent Philisthijm, & capientes eum viuum, occidissent illum per multa ludibria, quod vergeret in opprobrium Israel, quia hostes Dei tribuerẽt magnam gloriam dijs suis de hoc. In Abimelech autẽ nihil horum subsistebat, sed solùm iussit se occidi, ne diceret, ꝙ a fęmina occisus fuerat, ergo non excusabit Abimelech. Item peccauit adhuc grauiꝰ Abimelech, inquantum non solùm ipse peccabat, sed etiam armigerum suum ad peccandum inducebat iubendo ei, ꝙ occideret ipsum. Ad 2m quando dicitur, quòd Abimelech moriturus erat certissime, ideo non peccabat se occidendo. Rñderi potest vno modo, ꝙ nesciebat Abimelech certissimè an moriturus esset, licèt potius mortem de se quàm vitam speraret: inferendo ergo sibi mortem certam pro incerta peccabat. Aliter põt dici, ꝙ peccabat Abimelech, quia dato quòd sciret se necessariò moriturum, non licebat ei manus sibi inijcere ad mortem, sicut licèt aliquis se sciat capitaliter condemnatum, non potest licitè se occidere: nec aliquis dubitat, quin iste valde peccet. Etiam dato quòd sciam, quòd aliqua virgo ab aliquo defloranda est, nõ licèt mihi deflorare eam, cùm non possum euitare, ne ab alio defloretur: quia in omnibus his differt sicut in pati malum, & agere malum. Nam pati malum peccatum nullum est, agere autem est peccatum. Si ergo sciret Abimelech se certissime moriturum & moreretur, patiebatur malum solum, & in hoc non peccabat: si autem hoc sciens se occideret, non solùm patiebatur, sed etiam malum agebat, ideo peccabat.

Ad primã rationẽ in diuersum.

Ad secundam rationem.

An æternaliter perierit Abimelech.
Quæstio LV.

QVAERETVR vlterius, an æternaliter perierit Abimelech. Aliquis respondebit, non esse in hoc dubium, quia si concedimus ipsum peccasse mortaliter iubendo se occidi, mortuus est in peccato, & consequenter æternaliter perit. Respondendum, quòd non sequitur, quòd si quis occidendo se, vel iubendo occidi peccet mortaliter, quòd ideo pereat æternaliter: sequeretur tamen si diceretur sic, iste mortuus est in peccato mortali, ergo perijt. Sed tunc negandum est antecedens, quia licèt aliquis iubeat se occidi, & confestim occidatur, vel ipse seipsum occidat. Verum est, quòd hæc faciendo peccat, tamen peccatũ suum, non tandiu durat, quandiu durat pęna illa, qua iste moritur: ideo postquàm aliquis se ad mortẽ percusserit, vel iusserit percuti, poterit dolere in illo modico spatio, quod restat ante mortem, & consequi veniam. Nam ad contritionem non exiguntur longa tẽpora, sed contritio quasi in instanti sufficit ad obtinendam veniam. De hoc latè declaratum est per rationẽ, & extra. 1. Re. 31. Ita ergo poterat esse de Abimelech, quòd quanquam iuberet se occidi, ꝙ postquam percuteretur ab armigero, doleret de hoc: & contritio eũ liberaret: cùm autem arguitur, quòd in peccato mortali mortuus est, falsum est: quia licèt quis moriatur in pęna inflicta per actum, qui est mortale peccatum, nõ moritur in peccato mortali: eo quòd potest dolere de mala volitione, in qua consistit peccatum, licèt iam non posset plagam reuocare. Dicendum tamen, quòd licèt dubium sit, de sic morientibus quid consequantur, tamen magis credendum est, eos perire, quàm saluari. secus autem est de illis, qui existentes in actu peccati mortalis alterius occiduntur ab aliquo alio inuiti, quia hi facilius dolere possunt, & saluari. Scriptura quoq; hoc videtur innuere de Abimelech, quia semper loquitur de Abimelech, tanquam de malo. Nam sicut a principio cùm occidit fratres suos, scriptura eũ vt malum increpat: ita & in morte. Dicit enim quòd Deus reddidit malum in caput Abimelech ꝼm maledictionem, quam imprecatus fuerat Ioathã: ergo credendum est satis verisimiliter, quòd æternaliter damnatus sit. *Qui iussa perficiens interfecit eum.* Armiger obediuit ei illico, & interfecit illum: & non fuit iste sicut armiger Saulis, qui noluit occidere Saulem licèt iussisset, ideo ipse Saul seipsum occidit, & armiger videns eum cecidisse gladio suo, irruit etiã ipse super ensem suum. 1. Re. 31. In Hebręo habetur. *Gladiauit eum.* Vbi nos dicimus, interfecit eum; sed idem est, quia ista mors fuit in gladio.

Contritio fiſt in instanti sufficit ad obtinendam veniam.

An peccauerit iste armiger occidendo Abimelech.
Quæstio LVI.

QVAERETVR an peccauerit iste armiger occidendo Abimelech. Respõdendum quòd sic, quia occidit virum nulla causa rationabili subsistente. Item erat dominus suus, & ex hoc grauabatur magis delictum, cùm grauissimum sit mittere manũ in dominum. Item erat rex, & iste cùm esset subditus eius adhuc peccabat grauius. Item patet hoc, ex eo quod fecit Dauid. 2. Re. c. 1. nam adolescens veniens ad Dauid ferens armillam, & coronam Saulis confessus est se occidisse Saulem: & Dauid iussit cuidam iuueni, ꝙ occideret eum, quia dixerat, quòd occiderat Saulem: & tamẽ ille iuuenis allegauerat, quòd Saul hoc ei iusserat, & quòd etiam si ipse non occidisset eum, nõ poterat euadere, & tamen hoc non obstãte iussit Dauid occidi illum: si tamen non mereretur mortẽ occidendo Saulem, etiam si ille iuberet non occidisset eũ Dauid: ergo videtur quòd mandatum Saulis non excusauit iuuenem: sic igitur hic mandatum Abimelech nõ excusaret istum armigerum, quin peccaret mortaliter. Item si iste armiger occidisset Abimelech sine mandato, non est dubium, quin peccasset grauiter: ita ergo occidendo eum ex mandato peccabat. Quod patet, quia mandatum nõ potest excusare aliquem a malo quod facit: nã nulli homini tenemur obedire, nec etiam Papæ in his, quæ notoriè mala sunt: sed occidere aliquem est malum non subsistente causa, ergo ad mandatum regis non tenebatur hoc facere armiger. *Illoque mortuo omnes, qui cum eo erant de Israel.* Multi erãt nunc cum Abimelech. Nam a principio conduxit Abimelech viros vagos, & inopes antequam esset rex de septuaginta pondo argenti, quæ dederant ei Sichimitæ: postea autem factus rex super Sichem & alia loca: habuit secum magnum exercitum: nã in quatuor cuneos illum diuisit, qñ pugnauit contra Gaal supra in litera, & iste exercitus erat collectus de diuersis locis terræ Israel. *Reuersi sunt in sedes suas.* idest, quilibet reuersus est in locum suum, eo quòd iam non habebant iudicem, qui dirigeret eos, & dimiserunt obsidionem turris ciuitatis Thebes. *Et reddidit Deus malũ, quod*

fecerat

fecerat Abimelech contra patrem suum interfectis septuaginta fratribus suis. s. tradendo in manibus hostium, dedit ei malum quod fecerat. Ex hoc patet, ꝙ De⁹ fecit, quòd viri Thebes præualerent contra Abimelech, & ipse moreretur ibi. Quia sicut De⁹ fecerat Abimelech fortem contra Sichimitas, vt traderentur in manus eius, eo quòd peccauerant: ita fecit ꝙ viri Thebes fortiter pugnarent, vt morerēt ibi Abimelech. Nā cùm Deus vult occidere aliquem pro peccato suo, constituit hostes eius fortes, & tunc faciliter moritur. Sic dicit Abacuc. ca. 1. de Nabuchodonosor: Domine in iudicium posuisti eum, & fortem; vt corriperes fundasti eum. i. dedisti ei fortitudinē, vt posset punire Iudæos, & alias gentes. Et dicitur de malo quod fecit contra patrem suum, quia licet Abimelech directè malum egit contra fratres suos, quos occidit: tñ maius malum egit cōtra patrem suum. s. quia magis debebat respicere Abimelech ipsos filios Gedeonis, inquantum erant filij patris sui, & inquantum erant aliquid illius: quam inquātum erant tot viri innocentes. Nam committebat magnam irreuerentiam erga patrem, & ingratitudinem occidendo filios illius, eo quòd sic faciebat eum manere sine nomine. Etiam videbatur occidere ipsum Gedeonem: nam filius est quædam pars patris decisa de patre. 8. Ethic. Ideo occidendo particulas patris, ipsum patrem occidere videbatur. Item filijs morientibus pater dr̃ mori, & illis manentibus, licèt pr̃ sit mortuus, non vocat mortuus, vt patet Eccle. 30. s. mortuus est, & quasi non est mortuus pr̃ eius: reliquit. n. filiū similem sibi. ergo q occidit filios vellet occidere patrē. Item pr̃ nihil habet qđ magis, quàm filios diligat: sed cum quis aufert alteri, quod maxime amat, īfert ei grauissimam iniuriam, ergo Abimelech grauissimū malum infligit patri suo, & hoc Deus reddidit in caput eius tradendo eum in manus virorum vrbis Thebes, vt manu feminea moreretur. *Sichimitis autem, quod operati erant, retributum est.* s. Sichimitæ operati erant malum multipliciter, scilicet, volendo recipere in regem Abimelech, cùm esset illegitimus: & hoc in præiudicium omnium filiorum Gedeonis, quibus competebat directius principatus. Item quia nō recordati sunt beneficiorum, quæ fecerat eis Gedeon, vt redderent vicem filijs eius pro eo, sed habuerunt se ad illos, tanquam ad extraneos, vel potius sicut ad hostes. Item Sichimitæ dederunt consilium, & fauorem Abimelech, ad occidendum septuaginta filios Gedeonis. Itē dederunt pecunias Abimelech septuaginta pondo argenti, scilicet, de fano Dei sui: cùm alias non haberet facultates Abimelech ad nocendum fratribus suis, vel insurgendum contra eos. Item ipsi fuerunt executores mortis septuaginta iuuenum: sic dicitur supra in litera, quòd principes quidam Sichimitarum adiuuerunt Abimelech ad occidendum fratres suos: & pro his malis Deus iustè retribuit, scilicet, vt cùm ipsi per iniustitiam fauissent Abimelech, ipse Abimelech per iustitię rigorem deleret eos: ita vt ciuitatem eorum dirutam sale aspergeret: vnde seueram in eis expleuit vltionem. *Et venit super eos maledictio Ioathan filij Ierobaal.* Maledictio imposita ab isto est, quæ habetur supra. s. ꝙ si Sichimitæ non rectè egerant sumendo Abimelech in regem, egrederetur ignis de Abimelech, & cremaret Sichimitas: & egrederetur ignis de Sichimitis, & cremaret Abimelech: & sic factum est, quia Sichimitæ perierunt gladio Abimelech.

Filius est pars quædā patris.

Quomodo sit verum, quòd venerit maledictio Ioathan.
Quæstio LVII.

QVAERETVR quō est verum, ꝙ venit maledictio Ioathan. Nā ipse orauit, vt egrederet ignis
F de Abimelech ad deuorādum Sichimitas, & ignis de Sichimitis deuorans Abimelech. Primum cōpletum est, qa Abimelech occidit Sichimitas, & cōbussit partem vrbis. s. templum, & aliā partem, primò diruens, postea sale aspersit. Sed nō fuit cōpletum ſm. s. ꝙ egrederetur ignis de Sichimitis & cremaret Abimelech, quia non perijt manibus Sichimitarū, sed in vrbe Thebes. Rñderi pōt, ꝙ vtraque pars maledictionis completa est: nam licèt hoc diceret Ioathan, intentio sua erat solùm, ꝙ perirēt Sichimitę, pro hoc scelere, & periret Abimelech. Quòd autem Abimelech manibus Sichimitarum periret, vel aliorum non referebat ad intentionem Ioathan, potuisset tñ vtrunq; compleri. s. ꝙ Abimelech occideret Sichimitas, & simul periret in ipso bello.
G Vt tamen Sichimitæ penitus delerent, voluit Deus, ꝙ nō moreretur Abimelech in illo bello; & sic nullas dimitteret reliquias Sichimitarum. Postea autē ipse miserrimè mortuus est. Aliter pōt dici, ꝙ non fuit completa tota maledictio Ioathā, sed solùm pars illi⁹, scilicet, illa quæ attinebat ad Sichimitas, & pro hac parte allegatur hic: nam dr̃ ꝙ Sichimitis retributum est malum qđ fecerant, & venit super eos maledictio Ioathan: & nō dicitur, ꝙ venit super Abimelech. Etiam non dicitur, quòd completa fuit maledictio Ioathan absolutè, quia tunc intelligeretur, tam super Abimelech, quàm super Sichimitas.

An Ioathan filius Gedeonis peccarit maledicendo Sichimitis, & Abimelech, & cui licet maledicere, & pro qua causa, & quando est peccatum.
H *Quæstio LVIII.*

QVAERETVR vlterius, an Ioathā filius Gedeonis peccauit maledicendo Sichimitis, & Abimelech. Aliquis dicet, quòd non peccauit, quia maledictio eius venit, si tamen esset iniusta non venisset: ergo non peccauit imprecando eam. Item scriptura sacra videtur approbare maledictionem istam, quia inducit eam, tanquam pęnam a Deo impositam, & executioni traditam: ergo non peccauit eam imprecādo. Item Deus dicit per Malachiam viris iniustis, maledicam benedictionibus vestris, & benedicam maledictionibus vestris, scilicet, vt omnia per cōtrarium vertantur. sed hic sicut maledixit Ioathan, ita maledixit
I Deus: ergo Ioathan non peccauit maledicendo. In cōtrarium videtur quòd peccauerit, quia Apostolus ad Rom. 12. ait: Benedicite persequentibus vos: benedicite, & nolite maledicere: sed Sichimitæ, & Abimelech nocuerant valde Ioathā occidendo fratres eius, & nunc maledicebat eis, ergo videtur quòd peccabat. Item iubetur nobis, ꝙ diligamus hostes, scilicet, Diligite inimicos vestros, & bñfacite his, qui oderunt vos, Matth. 5. c. sed qui alterum diligit, & benefacit ei, non maledicit illi: ergo qui maledicit peccat. Item Petrus in canonica prima. c. 2. ait: Christus mortuus est relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in lingua e-
K ius: qui cùm malediceretur non maledicebat, & cùm pateretur non comminabatur. ergo nos tenemur ad hoc exemplum, scilicet, quòd non maledicamus alicui. Respondendum, quòd maledictio ſm se mala actio est, ideo non est licita simpliciter. vnde ēt nec minimis rebus ēt pro magna causa maledicendum est: nam nil peius diabolo: tñ archangelus Michael non ausus est maledicere ei, licet faceret contra voluntatē Dei, volendo publicare corpus Moysi, vt patet Iudæ. 1. scilicet, cùm Michael archangelus cum diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore, non est ausus iudicium inferre blasphemiæ, sed dixit: imperet dominus in te Satan. & ibi valde increpat beatus Iudas maledicos dicens, eos esse sicut animalia bruta.

Rationes ꝙ non peccarit Ioathan.

Prima rō.

Secūda rō.

Tertia rō.

Respō. ad quæstionem.

Conside-

est maledicere ei, licèt faceret contra voluntatē Dei, volendo publicare corpus Moysi, vt patet Iude. 1. scilicet cum Michael Archangelus cum diabolo disputās altercaretur de Moysi corpore, non est ausus iudiciū inferre blasphemiæ, sed dixit, Imperet dominus in te Satan. & ibi valde increpat beatus Iudas maledicos dicens eos esse sicut animalia bruta. Considerandum tamen est de maledictione, quòd aliquando ponitur, vt pœna a iudice: aliquando autem ponitur in modum vindictę, scilicet cum quis non potens aliter iniuriam vlcisci, mala verba profert. De secundo modo dicendum, quòd quicunq; sit, qui proferat maledictionem, peccat mortaliter: & istud vetatur in auctoritatibus allegatis. Nec licèt hoc iudicib[9]: nec personis priuatis. Cùm autem ponitur in modū pęnę interdum licita est, vt infra dicetur. De hoc habetur in Decretis 24. quæst. 3. capit. si igitur Michael. cùm dicitur: Distinguēdum inter maledictum, quod prohibetur: & est illud, quod procedit ex odio vltionis, & odio persequentis non amore iustitiæ. Maledictum, quo sancti vtuntur, est quod procedit amore iustitiæ. De hoc etiam Gregorius in Moralibus, & habetur 24. quæst. tertio cap. cùm sancti, scilicet. Cùm sancti viri maledictionis sententiam proferunt, nō in hanc ex voto vltionis: sed ex iustitiæ examine prorumpunt, intus subtile iudicium respiciant, mala foris vrgentia qua maledictione ferire debebant, cognoscūt: ideo maledicendo non peccant, quo ab interno iudice non discordant. In hoc autem considerandum, ꝙ maledictio est verborum malorum expressio sub intentione, quòd eueniat id, quod imprecamur, vel per verba significatur. Et ista maledictio interdum profertur a Deo, sic enim pro peccato Adæ maledixit ei, dicens: Maledicta terra in opere tuo: Genesi tertio. Etiam cum benediceret Deus Abrahæ ait: Benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi Gene. duodecimo, scilicet. Inferam mala super imprecantes tibi mala. Sic etiam Christus maledixit ficulneę, & arefacta est cōtinuo a radicibus cum non inuenisset in ea ficus, cùm dixisset: nunquā nascantur ex te fructus in æternum Matt. 21. capi. Hæc autem omnia faciebat Deus tanquam iudex potēs inferre pęnam, cui dignum iudicaret. Hoc modo Apostolus, qui nobis maledicere vetuit sępe maledixit. Nā ipse erat doctor gentium, & exercens iurisdictionem vbicunque: ideo pro peccatis maledicebat aliquibus. Et hoc aliquando in generali, & aliquando in speciali. De speciali maledictione patet, quia quendam iuuenem Corinthium præ incestu tradidit Satanę, vt salu[9] esset spiritus eius in die Domini: prima Corinth. quinto, & ista vocatur maledictio, vt ait Pelagius Papa, & habetur 34. quæst. 3. capi. Apostolicę auctoritatis. Sic etiam beatus Petrus maledixit Simoni mago dicens. Pecunia tua tecum sit in perditionem: Act. octauo eo quòd voluit gratiam spiritussancti pecunia emere. Sic etiam maledixit Petrus Ananiæ, & Saphirę, quia negauerunt pretiū agri mentiendo spiritui sancto: & mortui sunt ambo: Act. quinto. In generali etiam maledicebat Apostolus, quādo ponebat decretum, in quo contineretur maledictio contra aliquos peccantes: sic dixit ad Gala. cap. primo, Siquis vobis Euangelizauerit preter id, quod Euāgelizatum est, anathema sit. Et iterum ibidem fert sententiam super angelos, dicens: sed licèt nobis aut angelus, aut homo Euangelizet pręter id quod Euangelizatum est, anathema sit. Secūdum hunc modum etiam alij homines per modum sententię maledicunt quibusdam maledictione generali: sic patet de duodecim tribubus Israel quarū sex positæ fuerunt super montem Ebal ad maledicendum trans-

Maledicto quando ē peccatū.

Quo sancti maledicant.

Maledictio quid.

A gressoribus legis, & sex super mōtē Garizim ad benedicendum manentibus in lege. Et exprimuntur ibi maledictiones, & benedictiones, vt patet Deuterono. vigesimo septimo capit. Sic etiam iudices Ecclesiastici possunt infligere sententiam maledictionis in pœnam: siue in generali, siue in speciali super peccantes: In generali quidem quandocunque instituunt canonem, in quo feratur sententia excommunicationis, & sunt sic multi, in quiqus dr̄ anathema sit: sic patet ferè in omnibus, q̄ habentur in Dec. di. 30. & hoc siue sit canon latę sn̄ię, siue ferendę. In speciali āt maledictionem proferunt quando in aliquem specialiter pro delicto suo, & cōtumacia excōmunicationis sententiam ferunt: & potissimè in excommunicatione

B grauissima, in qua proferuntur maledictiones per modum imprecationis. Et leguntur quidam psalmi continentes maledictionem. Sicut autem ista dicta sunt in maledictione hominum, qui interdum iustè maledicūtur; ita etiā est de rebus inanimatis, vel irrationabilibus, quibus ex nonnullis causis iuste maledicitur. Sic enim Deus maledixit terræ propter peccatū Adę, dicens: Maledicta terra in opere tuo, spinas & tribulos germinabit tibi. Sic etiam maledixit rebus irrationabilibus Hebręorum, scilicet. Maledictum sit horreum tuum, maledictæ reliquię tuę, maledictus fructus iumentorum tuorum, maledictus fructus terræ tuæ & cæt. Deuterono. vigesimo octauo cap. Christus quoque ficulneæ maledixit, nunquam ex te fructus

C nascantur in æternum Matt. 21. cap. Sic etiam Dauid maledixit montibus Gelboe, dicens: montes Gelboe nec ros, nec pluuia veniāt super vos: quia ibi abiectus est clypeus fortium, & perierunt arma bellica, vt patet secundo Regum capit. primo. Considerandum autem de hac maledictione, quę imponitur tanquam pęna, & non desiderio vindictæ, quòd non licèt cuicunque imponere illam alteri, etiam si peccet, quia pęnalis est maledictio, sed imponere pænā peccati nō pertinet ad quemlibet, sed ad solum iudicem: ideo ēt maledictio iustè a solo iudice infligetur: cœteris verò non est ius proferendi maledictionem, siue super bonos, siue super malos: nisi Deus moueat interdum quosdam ad maledicendum aliis, sicut mouebat pro-

D phetas: sed tunc isti efficiebantur iudices ad proferendas maledictiones. Nunc de Ioatham maledicentem Sichimitis, & Abimelech dici potest, quòd ipse non dixit ista per modum imprecationis, sed per modum prænunciandi, scilicet quòd ista mala euentura forent Sichimitis, & Abimelech, & non obstat quòd nō videatur litera applicari ad prænunciationem, sed imprecationem, quia etiam Prophetę interdum proferunt aliqua mala Propheticè, & videntur dicere illa imprecando: sic est de Ieremia, qui dixit capitu. decimo septimo. Confundantur, qui me persequuntur, & non confundar ego: paueant illi, & non paueam ego: induc super eos diem afflictionis, & duplici con-

E tritione contere eos. Sic etiam Iere. vigesimo, dicitur: Et tu domine probator iusti, qui vides renes, & cor, videam vltionem tuam ex eis. Et tamen Ieremias non desiderabat vltionem. Sic patet Ierimię decimo septimo cùm dicitur: Et ego non sum turbatus te pastorem sequens: & diem hominis non desideraui, tu scis, idest non desideraui diem mortis alicuius. Hoc modo manifestum est, quòd non peccaret Ioatham. Aliter potest intelligi, quòd Ioatham malediceret ex desiderio, vt eueniret, eo, ꝙ Deus moueret eum ad maledicendum, & tunc cùm concordaret voluntas sua voluntati Dei, non peccabat, sic colligitur p Greg. in moralibus, & habetur in decre. 24. quęst. tertio capitu. cùm sancti: sic enim Moyses videtur imprecaNotandum de Maledictione imposita tanquam pęna, & non desiderio vindictę.

precatus fuisse mala contra Core, & Dathan, & Abiron, & collegas eorum Numeri decimo sexto dicens cùm esset iratus, ne respicias sacrificia eorum, tu scis quoniam nec asellum quidem acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam illorum. Si autem dicatur, ꝙ Ioatham rabię iracundię motus in quendam modum vindictæ proferebat hæc contra Abimelech, & Sichimitas peccabat. Si ergo voluerimus tenere, quòd peccasset, respõdebimus ad rationes primas. Ad primam cum dicitur, quòd Maledictio ab eo imposita venit. Dicendum quòd non sequitur, quia ad hoc quòd maledictio alicuius super alium veniat, non requiritur, ꝙ ille, qui profert, iuste proferat, sed ꝙ ille contra quem profertur illam mereatur: & tamen satis stat, quòd aliquis mereatur maledici propter ea, quæ mihi egit: tamen ego peccem maledicendo illi: velut si quis occidit patrem meum, meretur mortem propter hoc, & tamen si ego, cui inflicta est iniuria, mortem sibi inferam, pecco. Deus autem cum infligit pęnas aliquib⁹ non respicit an imprecantes maledictionem potuerũt eam iustè imprecari, sed an hi, contra quos fit imprecatio mereantur, & sic fieret de Ioatham, quòd licèt peccaret maledicendo ex sola iracundia, quia tamen Sichimitę & Abimelech digni erãt maledictione induxit eam super illos. Ad secundam rationem, cùm dicitur, quòd scriptura videtur approbare eam. Dicendum quod approbat eam tanquam iustè venientem super eos, contra quos petita est, & ob hoc refert illius executionem, sed non refert tanquam iustã, nec approbat ex parte dantis. Ad tertiam rationem, cùm dicitur: benedicam maledictionibus vestris. Dicendum quòd hoc non intelligitur de benedictionibus, vel maledictionibus secundum quòd iuste, vel iniustè infliguntur, sed secundũ ꝙ in se iustę, vel iniustæ sunt, & proferuntur pro causa rationabili, vel irrationabili. Et secundum Gregorium, & Ieronymum intelligitur de sacerdotibus, qui benedicebant quibusdam malis adulatione. Hic autem erat causa iusta maledicendi, licèt non esset iustus animus, scilicet quia ex ira mouebatur, ideo non benediceret Deus maledictioni eius, sed potius traderet eam executioni. Si autem tenere volumus, quòd non peccauit respondebimus ad illas rationes. Ad primum cum dicit Apostolus: Benedicite, & nolite malidicere. Dicendum quòd intelligitur de maledictione, quę exprimitur zelo vindictæ, & ista semper est peccatum. Sed quæ fit zelo iustitiæ, vel mouetur homo a Deo ad proferendum illam, nõ est peccatum. Et sic fecit Ioatham, vt supra declaratum est. Apostolus quoque, qui maledictionem vetuit sępe maledixit, vt supra inductum fuit: eo quòd maledictio non est omnibus modis vetita. Ad secundam, & tertiam rationem eodem modo respondendũ est, quòd intelliguntur de maledictione, quæ fit zelo vindictæ; quia illa nunquam est alicui infligenda. Nunc autem si quęratur quid potius tenendum fit, scilicet quòd peccauerit, vel quòd non. Dicendum, quòd potius tenẽdum est eum non paccasse, quia promptiores esse debemus ad absoluendum, quàm ad condemnandum. Etiam quia res potius debet interpretari vt valeat, quàm vt pereat. Etiam quia dubia in bonam partem interpretanda sunt, & quia sicut nemo pręsumitur malus, nisi probetur: ita nemo præsumetur peccasse, nisi probetur. Sed de Ioatham non probatur aliquid necessario.

Ad primã rationem, quòd non peccauerit Ioathã.

Ad 2. rationem.

A tertiam rationem.

Ad primã rationem, ꝙ peccauerit Ioatham.

Ad 2. & 3. rationem.

F G H I K

CAPITVLVM X.

POST Abimelech surrexit dux in Israel Thola filius Phua patrui Abimelech, vir de Issachar, qui habitauit in Samir montis Ephraim, & iudicauit Israelem viginti & tribus annis, mortuusque est, ac sepultus in Samir. Huic successit Iair Galaadites, qui iudicauit Israelem per viginti & duos annos, habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum, & principes triginta ciuitatum, quæ ex nomine eius sunt appellatæ Auothiair, idest, oppida Iair, vsque in præsentem diem in terra Galaad. Mortuusque est Iair, ac sepultus in loco, cui est vocabulum Camon. Filij autem Israel peccatis veteribus iungentes noua, fecerunt malum in conspectu Domini, & seruierunt idolis Baalim, & Astaroth, & diis Syriæ, ac Sidonis, & Moab, & filiorum, Ammon, & Philisthiim, dimiseruntque Dominum, & non coluerunt eum. Contra quos Dominus iratus tradidit eos in manus Philisthijm, & filiorum Ammon. Afflictique sunt, & vehementer oppressi per annos decem, & octo, omnes qui habitabant trans Iordanem in terra Amorrhæi, quæ est in Galaad: intantum vt filij Ammon, Iordane transmisso, vastarent Iudã, & Beniamin, & Ephraim. Afflictusque est Israel nimis. Et clamantes ad Dominum, dixerunt.

Medetur ... claret maleficijs.

Supra ... & 5. & 6. & ... fra 13.

Post Abimelech. Descripta in præcedentibus quarta tribulatione Israelitarum, de qua per Gedeonem liberati sunt. Hic describitur 5. de qua liberati sunt per Iephte. Et diuiditur in duas, quia primò ponitur pondus tribulationum hic, & sequenti cap. Secundò impetus seditionum infra 12. cap. Prima in duas. Primò ponitur tempus pacis. Secundò tempus tribulationis ibi. *Filij autem Israel*. Tempus autem pacis fuit sub duobus iudicibus subsequentibus, & consequentibus, scilicet Thola, & Iair. & primo ponitur de Thola, secundo de Iair ibi. *Huic successit*.

An in his sit ordinis mutatio, & an immediate facta post pręcedentia. Quæst. I.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic fuerint facta post pręcedentia ordine continuato, vel sit mutatio, & an fuerint facta immediatè, vel aliquanto tempore post. Ad primum dicendum, quòd ordo est hic continuatus, quia supra dictum est de Abimelech: hic autem

de Thola: prior tamen fuit Abimelech quàm Thola, quia Abimelech successit Gedeoni. Item patet ex litera, quia dicitur in principio, post Abimelech surrexit dux in Israel. Ad secundum non patet manifestè, an immediatè, vel aliquanto interiecto tempore. Aliquis dicet quòd immediatè, quia mortuo vno principe alius succedit, ita inter Israelitas mortuo vno iudice alius illico surgeret. Sed hoc non concludit, quia cōmune erat inter Israelitas, quòd moriente vno iudice non instituеretur alius illico, sed manebat terra sine iudice quandiu non egebat illo, scilicet quousque Israelitæ colentes idola subiicerentur hostibus: & tunc accipiebant iudicem. & sic aliquando inter iudicem & iudicem fluebant anni 18. sicut inter Hothonielem & Aod, vt patet tertio cap. Et aliquando 20. sicut inter Aod & Barach. supra quarto, & aliquando septem sicut inter Barach & Gedeonem, supra 6. cap. Ita ergo nunc inter Abimelech & Thola poterant intercidere aliquot anni. Respondendum, quòd hic paucum tempus, vel quasi nullum intercidit inter Abimelech & Thola. Quod patet quia quando inter vnum iudicem, & alium erant aliqui anni medij, illi scribebantur sicut inter Horhonielem, & Aod, & inter Aod, & Barach, & inter Barach, & Gedeonem, vt patet allegatis capi. Hic tamen nō ponitur aliquod medium tempus inter Abimelech & Thola: ideo non videtur, quòd intercid erint aliquot anni, præsertim quia dicitur: post Abimelech surrexit Thola. in quo innuitur, quòd quasi mediate surrexerit.

Respons. ad quæst.

Quomodo iste Thola creatus fuerit iudex. Quæst. II.

QVEARETVR vlterius, quomodo iste Thola factus est iudex. Pro quo sciendum, quòd aliqui efficiebantur iudices Deo iubente illis, sicut Gedeon factus est: nam Angelus domini venit ad eum, & dixit quòd pugnaret cōtra Madian supra sexto, & septimo. Alij efficiebantur iudices, quia Deus suscitabat eos dando illis animositatem ad pugnandum contra hostes: & confidentiam de victoria: & cùm pugnarent sumebantur a populo in iudices: sic fuit de Hothoniele, & Aod, de quibus dicitur, quòd suscitauit eos dominus in Saluatores, & postea ipsi fecerunt bella magna, & præfuerunt populo, supra tertio. Alij fuerunt facti iudices electione populi. Sic fuit de Iephte, vt in sequenti capi. Nam Israelitæ iuerunt rogaturi ipsum, vt esset princeps eorum, vt pugnaret contra Ammō. Alij efficiebantur principes per quandam instructionem, vel fauorē, & scelera: & sic fuit de Abimelech, quem precibus acceperunt Sichimitę, & postea meruit principatum occisis fratribus suis, pręcedenti cap. His quatuor modis assumpti leguntur iudices, & de Thola non apparet, quòd fuerit primus modus, quia nō legitur vocatus a Deo per angelum, nec etiam fuit secundus, quia non dicitur quòd suscitauit eum Deus: nec etiam fuit aliquod bellum factum per ipsum propter quod in ducem acciperetur. Nam tempus ei⁹ & iudicis sequentis fuit tempus pacis. Nec etiam fuit quartus modus, quia non fecit intrusionem aliquam: nec fuit per ambitionem, quia tunc accepisset principatum regalem, sicut tenuerat Abimelec. Dicendū ergo videtur, quòd fuit modus tertius, scilicet quòd electus fuit a populo. Et dato quòd non exprimatur sic intelligendum est. Scriptura autem non curat exprimere ea, quæ magna non sunt, & quia eligi a populo concorditer non erat aliquid boni famosi aut grauis mali, scriptura subticuit.

A *Quare Thola non creatus fuerit illico iudex defuncto Abimelech. Quæstio. III.*

QVAERETVR vlterius, quare Thola non fuit electus in iudicē immediate post mortē Abimelech: nam consuetudo inter Israelitas erat, quòd mortuo vno iudice non eligerent illico alium, sed tandiu manerent sine iudice, quandiu terra non egeret illo, sicut post Hothonielem mansit terra 18. annis sine iudice, vsque ad Aod, supra tertio, & post Aod vsque ad Barach mansit terra sine iudice 20. annis, supra quarto capitul. & sic etiam fuit inter Iair, & Iephte post hoc. Nam interciderunt anni decem & octo, vt patet infra in litera. Aliquis dicet, quòd fortè interciderunt

B aliqua bella, sed non leguntur, quia multa subticentur in scriptura. Respondendum, quòd non est verosimile, quia cùm scriptura ponat iudicem, & tempus quo pręfuit, non est probabile, quòd subticeret bella, propter quæ factus est iudex, si aliqua fuissent: non ergo fuerunt aliqua. Sed dicendum est, q̃ populus sano consilio ductus voluit mortuo Abimelech instituere iudicem ad vitandum scandalum, sicut factum fuerat mortuo Gedeone. Nam post mortem illius non curabat populus quemquam iudicem instituere volens seruare antiquum morem, s. quòd nō eligeretur iudex quousq; esset necessarius, & iterim surrexit Abimelech, & fauore Sichimitarum factus est rex: & postea concitauit scandala magna pugnās con-

C tra loca multa, & agens violentias. Nunc autem putauerunt, quòd forte mortuo Abimelech aliqui vellent similiter insurgere ad vsurpandum sibi regnum, & grauissima scandala suscitarent in populo, ideo voluerunt illico instituere Thola, quo præsidente, vt iudex nullus auderet mouere scandala, quia ille imperās toti populo præ magnitudine potentię illa sedaret.

Quare Thola non successit in regali principatu, in quo fuerat Abimelech. Quæst. IIII.

D QVAERET vlterius, quare Thola non successit in principatu regali, in quo fuerat prędecessor suus Abimelech: nam domini terrarum rarò solent diminuere de iugo introducto p̄ p̄decessores suos, dato quòd iniustum sit: sicut respondit Roboā filius Salomonis petentibus Israelitis, quòd alleuiaret aliquid de iugo, quod imposuerat pater eius, scilicet, grossior est digitus meus tergo patris mei, & pater meus cęcidit vos flagellis, ego cędam vos scorpionibus tertio Regum duodecimo. Respondendum quòd non successit Thola in principatu regis, sed factus est dux. i. iudex sicut fuerant omnes a principio præter Abimelec. Et hoc propter duo. Primò quia Thola erat vir bonus, & vidit, quòd principatus regalis non fuerat iustus principatus in populo, sed tyrannicus, & Abime-

E lech illum fraude, & iniquitate obtinuerat, ideo ipse nolebat succedere in vitio. Etiam sequutus est exemplum boni viri Gedeonis, qui oblatum sibi principatum regalem, vel domiatiuum repulit, dicens: non dominabor vestri: nec filius meus dn̄abitur in vos, sed dominabitur dominus Deus, supra octauo capi. Vidit etiam quòd erat contra voluntatem Dei, cui auferebatur quædam pars honoris, & principatus in populo, si ipse sibi vsurparet principatum regalem, vt declaratum est supra de Gedeone, octauo. Secunda ratio fuit, quia Thola suscepit principatū electione populi, vt supra dictum est: populus āt noluit eū cōstituere regē, sed iudicē, ideo solū fuit iudex. Hoc aūt fecit populus quia putabant se peccare, si quēq̄ regē instituerēt,

Etiam quia videbant principatum illum non conuenire sibi: nam occasione huius principatus Abimelech multa mala egit in populo. *Post Abimelech surrexit dux in Israel.* Scilicet mortuo Abimelech, qui tribus tantum annis pręfuit pręcedenti cap. surrexit dux in Israel, scilicet electus consensu populi, & fuit dux idest iudex rediens ad statum prioris principatus. *Thola filius Phua.* Ponitur nomen patris eius ad differentiam, quia alii sic nominabantur: sic etiam dicitur Iosue filius Nun ad differentiam aliorum. *Patrui Abimelech.* Idest iste Phua erat patruus Abimelech, scilicet frater patris eius Gedeonis.

Quomodo stat hic litera, quoniam eidem videtur litera sequens repugnare. Quæst. V.

QVAERETVR quomodo stat ista litera: nam videtur repugnare litera sequens, scilicet vir de Issachar, idest quod erat Thola vir de Issachar: Gedeon autem erat de tribu Manasse, supra sexto: ergo non poterant ambo esse fratres, quia tribus Israelitarum, & familię debebant esse impermixtæ, vt patet Numeri trigesimo sexto, & Leuit. vigesimo quinto. Respondet Nicolaus, quòd hoc esse potuit propter matrem Gedeonis, scilicet quia ipsa accepit vnum virum de tribu Manasse, scilicet Ioas, de quo concepit Gedeonem, & alium suscepit de tribu Issachar, de quo peperit Phua patrem Thola, & sic Gedeon, & Phua essent fratres ex parte matris, & essent de duabus tribubus, quia tribus, & familia nominantur a patre, & non a matre: & sic Phua esset patruus Abimelech, idest frater patris eius, & essent Abimeleh & Thola patrueles, scilicet filii duorum fratrum: & tamen non essent de eadem tribu. Sed obiicietur non stare, quia veritum erat mulieres vnius tribus, vel familiæ suscipere in viros homines de alia tribu, vel familia Numeri trigesimo sexto capi. & sic non posset mater Gedeonis habere viros, de duabus tribubus. Respondet Nicolaus, quòd illa lex intelligitur de mulieribus, quę succedebant patribus in hęreditate in defectum filiorum: sicut fuit de filiabus Salphaad, de quibus ibi dicitur, Numeri vigesimo septimo capit. ne miscerentur possessiones tribuū, & familiarum: sed cùm mulier non succedebat patri, poterat accipere virum alteri⁹ tribus, sic fuit de matre Gedeonis. Sed ista responsio forte claudicat per intellectum illius legis, de quo Num. 36. declaratum est. Sed dicendum, quòd ista varietas venit, quia in litera nostra non habetur, sicut in Hebręo, quia in Hebræo dicitur (Dodo) vbi nos dicim⁹ patrui eius, & est nomen æquiuocum, quia interdum est nomen proprium, & interdum commune: cùm enim accipit pro communi significat patruum eius, & sic accepit litera nostra. Hebræi tamen accipiunt quòd (Dodo) sit nomen proprium, ꝙ Thola fuerit filius Phua, & Phua filius Dodo. Sic etiam accipit interdum Iosephus, vt patet secundo Regum vigesimo tertio capit. vbi dicitur post hunc Eleazar filius patrui eius. In Hebręo habetur filius (Dodo) & Iosephus septimo antiquitatum dicit, filius (Dodi) in quo vult esse nomen proprium viri, & sic tenendo quòd (Dodo) sit propriū (vt volunt Hebręi) erit ablata contentio. Sed magis videtur dicēdum secundum literam nostram, scilicet quòd accipiatur (Dodo) pro patruo: nam si diceretur: Surrexit Thola filius Dodo: crederetur satis rationabiliter, quòd erat nomen patris, dicitur tamen Thola filius Phua, deinde ponitur Dodo, & nō dicitur filius, nec aliqua alia determinatio: ponitur vt videatur Dodo esse proprium. Ideo accipiendum est pro patruo. Sed tunc obiicitur, quia in Hebręo non habetur Abimelech, & litera nostra ponit. Respondendum quòd

Doc. resp. ad q̄situm.

F si Dodo accipiatur pro patruo, necessariò intelligētur Abimelech, quamquam non ponatur, quia Dodo nō significat solum patruum, sed etiam cùm dependentia, scilicet patruum eius, & particula eius, debet referri ad adiumentum: & iste est Abimelech. Nam dicitur: post Abimelech surrexit Thola filius Phua patrui eius, idest patrui Abimelech, scilicet quòd Phua erat patruus Abimelech. Et tunc dicendum, quòd quamquam regulariter non contrahebant mulieres vnius tribus cum viris alterius, tamen aliquando factū legitur, sicut Numeri trigesimo sexto declaratum est. *Vir de Issachar.* Scilicet Thola erat de Issachar, quia pater eius Phua erat de Issachar. De matre autem non erat cura, de qua tribu vel familia esset. *Qui habitauit in Sanir montis Ephraim.* Ponitur locus habitationis eius, & sepulturæ: nam vtrunque fuit in Sanir.
G

Quomodo dicitur Tholam habitasse in monte Ephraim. Quæstio VI.

QVAERETVR quomodo dicitur quòd habitauit Thola in monte Ephraim, quia erat de tribu Issachar, & inter Israelitas erant possessiones distinctę secundum tribus, & familias, ita quòd homo de vna tribu, etiam si esset ditissimus, non poterat habere possessionem in sorte alterius tribus, quia non poterat ei vendi, etiam si daret infinitam pecuniam, quia
H Deus vetuerat permixtionem possessionum, ne permiscerentur tribus Nume. trigesimo sexto: ideo Thola non poterat habere possessionem in monte Ephraim, quia erat extra tribum suam. Aliquis dicet quòd habitauit in monte Ephraim, non quasi habens ibi principale domicilium, & possessiones suas, sed in sorte Issachar: habitauit tamen peregrinus in Sanir, quia licebat Israelitis peregrinari vbi bonū sibi esse cognouerunt: dum tamen in alienis tribubus non obtinerent possessiones. Sed dicendum, ꝙ hoc non stat, quia scriptura semper nominat id quòd principalius est, ideo nominaret locum, in quo possessiones suas habebat Thola, & erat domicilium suum ex natiuitate ibi, & non locum, in quo peregrinus maneret. Item non
I stat, quia dicitur quòd Thola sepultus est in Sanir, sed Israelitæ sepeliebantur semper in sepulchris patrū suorum, quia hoc desiderabant valde, vt patet secūdo Regum decimo septimo, & decimo nono, & sic fecerat Patriarchæ, quia omnes tres Patriarchæ cum vxoribus suis in eode sepulchro conditi iacent: Gene. quadragesimo nono capit. ergo oportet dici, quòd habitatio sua, & origo erat in monte Ephraim. Dicendū igitur, quòd Sanir ciuitas montis Ephraim erat locus originis Thola, & ibi habitauit ipse, & cognatio eius, & erat iste locus in sorte Issachar. Nec obstat, quòd dicatur, quòd in monte Ephraim erat locus aliquis Issachar sortis, quia mons, in quo erat sors Ephraim extendebatur aliquantulum extra sortem Beniamin, &
K ibi poterant esse vrbes aliarum tribuum; & patet hoc de tribu Issachar. Nam tribus Ephraim, & Manasse coniunguntur sorti Issachar, quia in parte Orientali, vt patet Iosue decimo septimo, & ibi extenditur mōs Ephraim, vltra sorem Ephraim, & est in sorte Issachar. Simile patet secundo Regum decimo octauo, cùm dicitur, quòd bellum fuit in saltu Ephaim. & illud erat trans Iordanem: tamen sors Ephraim non extenditur trans Iordanem, sed intelligitur de quadam parte illius montis, quæ est vltra Iordanem ad Orientem. *Et iudicauit Israel viginti tribus annis.* Scilicet a iudicatura suscepta vsque ad mortem suam fluxerūt isti viginti tres anni: nam quilibet iudex pręerat vsque ad mortem: nec cuiquam auferebatur ista dignitas

Doc. resp. ad quæsitum.

gnitas semel collata. *Mortuusque est atque sepultus in Sanir.* Ibi erat locus originis, & sepulti fuerant ibi progenitores sui, ideo ibi sepultus est. De hoc iudice nulla gesta magnifica narrantur, quia tempus suum fuit in pace, nec habuit materiam exercendæ virtutis bellicæ: sed solùm iuste iudicauit, toto tempore suo continens populum Hebręorum in magna tranquillitate, quòd non paruæ virtutis est. *Huic successit Iair Galaadites.* Hic ponitur de alio iudice, qui similis fuit pręcedenti, eo quòd tempus vtriusq; fuit sine bellis, & non leguntur gesta bellorum alicuius eorum.

De qua tribu erat iste Iair iudex. Quæst. VII.

QVAERETVR de qua tribu erat iste iudex. Respondendum quòd scriptura non exprimit, eo quòd putat manifestum esse, cùm dicat eum esse Galaaditem: sic etiam dicitur sequenti cap. de Iephte quòd erat Galaadites, & non nominatur de qua tribu erat: & tunc si terra Galaad cecidisset in partem specialem alicuius tribus, dicendo quòd aliquis erat Galaadites, sciretur tribus eius: non tamen fuit tota terra Galaad sub vna sorte, sed sub duabus. Nam diuisa fuit in tribum Gad, & Manasse. Medietas quippe data est tribui Gad, & medietas Manasse: Deutero. 3. Nec obstat Nume 32. vbi dicitur quòd data est terra Galaad dimidiæ tribui Manasse: nam istud intelligitur de media parte terrę Galaad. Ideo dubium manet de isto Iair an fuerit de tribu Gad, vel de Manasse. Potest dici quòd fuerit de Manasse, qa magis alludit ei quod dicitur, quia vocantur ab eo ciuitates 30. Auothiair, idest villę Iair, de quo postea dicetur.

Responsi. ad quæsitú. Dubium. Responsio.

An tempore istorum iudicum, scilicet Tholæ, & Iair Israelitæ idola coluerint. Quæst. VIII.

QVAERETVR vlterius, an tempore istorum duorum iudicum, scilicet Thola, & Iair Israelitę coluerint aliquando idola, scilicet quòd mortuo vno colerent idola, & surgente alio recederent ab eis. Aliquis dicet quòd mortuo Abimelech coluerint idola, & surgente Thola cessauerint idola tota vita sua, quo mortuo antequam surgeret Iair etiam fuerunt idola, & surgente Iair cessauerunt, quia ista erat conditio generalis Hebræorum: sic patet supra secundo, scilicet: Cunque dominus suscitaret iudices flectebatur misericordia, postquam autem mortuus esset iudex reuertebantur, & multo maiora faciebant quàm fecerant patres eorum sequentes deos alienos. Respondendũ quòd illa regula erat quasi, communis, quia mortuo vno iudice conuertebantur ad idola: plus quam conuersi fuerant antequam ille institueretur iudex: tamẽ aliquando non tenebat, scilicet quòd transirent duo, vel tres iudices, sub quibus non colerent idola: tenet autem generaliter illa regula in illis iudicibus, qui nõ succedebant sibi immediate. Nam in his sine fallentia aliqua Israelitæ colebant idola mortuo vno iudice antequam institueretur sequens: & ob hoc instituebatur sequens, scilicet quia populus premebatur seruitute a gentilibus propter idola quę colebant. sic patet in Hothoniele, & Aod, & Barach, & Gedeone, Iephte, & Samsone. Nam omnes hi surrexerunt ad liberandum populum iacentem sub hostibus propter idola. De Hothoniele, & Aod supra tertio. De Barach supra quarto. De Gedeone supra 6. De Iephte patet hic iuncto sequenti cap. De Samsone infra 12. iuncto. 13. & sequentibus. De istis autem non apparet an coluerint idola tempore eorum: posset tamen dici, quòd tem-

A pore istorum non cessauerunt idola. Nam supra. 8. dicit quòd mortuo Gedeone Israelitæ fecerunt fędus cum Baalim, vt esset eis in deũ, & tamen immediate mortuo Gedeone successit Abimelech, & sic tempore eius fuerunt idola. De tempore autem horum non apparet, quòd aliquid mutauerint, ideo poterat teneri, quòd fuerunt. Rationabilius tamen dicendum quòd non fuerint saltem tempore vltimi horum, quia post mortem Iair dicitur infra in litera, quòd filij Israel peccatis veteribus noua iungentes seruierunt Baalim in conspectu domini: si tamen fuissent etiam tempore istorum duorum iudicum idola, nihil videretur mutatum propter qđ diceretur, quòd iunxerunt peccata noua veteribus, cùm semper illa cõ
B tinuarent. Item quia tempus istorum duorum iudicum fuit tempus pacis, & tamen dominus consueuerat Israelitis colẽtibus idola dare ducẽ super hostes, & sic mortuis his iudicibus cùm dicatur, quòd Israelitę coluerint idola, subiungitur ꝙ Philisthiim, & aliæ gẽtes oppresserunt eos 18. annis.

An Iair creatus fuerit iudex illico mortuo Thola: & si fuit quare factum sit. Quæst. IX.

QVAERETVR an Iair fuerit factus iudex immediatè post mortem Thola: & si fuit, quare
C factum est. Ad primum respondendum, quòd fuit factus illico iudex: quod patet, quia dicitur, quòd successit ei in quo significatur quædam continuatio temporis. Item quia non distribuitur aliquod tẽpus medium: si tamen transissent aliqui anni inter Thola, & Iair scriptura expressisset illos: sicut faciebat in omnibus aliis iudicibus discontinuato tempore presidentibus, vt patet de Hothoniele, Aod, & Barach, & Gedeone: & supra dictũ fuit de eis in quæstione de Thola. Ad secundum dicendum, quòd fuit institutus immediatè post Thola ex eadem causa, qua Thola successit Abimelech, scilicet quia putabant Israelitæ, ꝙ adhuc mortuo Thola aliqui vellent facere scandala super principatu obtinendo, sicut in diebus Abimelech:
D ideo consultius erat, quòd cõstitueretur illico iudex, vt nullus timore eius auderet contendere super principatu. Si autem dicatur, quomodo institutus est in iudicem, cùm essent quatuor modi instituendi, vt declaratum est, cùm dicebatur de Thola. Respondendum, quòd institutus fuit tertio modo, scilicet per electionem populi, & est reddenda eadem causa, quę de Thola reddita est. *Qui iudicauit Israel per viginti duos annos.* Tot annis vixit postquam sumpsit principatum, & nihil valde magnificum egisse legitur, nisi quòd populum in pace gubernauit. *Habens triginta filios sedentes super triginta pullos asinarum.* Istud ponitur tanquam gloriosum de isto viro, scilicet quòd tot filios habuerit omnes simul viros, qui sederent super trigin
E ta pullos asinarum. Et credendum est, quòd iste Iair habuerit multas vxores simul, & concubinas, de quibus susciperet istos filios, ita quòd multi eorum essent coętanei: alioquin aliqui essent iam veteres: alij ita paruuli, quòd non possent equitare super pullos asinarum: sic enim fuit de Gedeone, qui habuit septuaginta filios. Et dicitur de eo supra octauo, quòd habuit multas vxores, & sic potuit habere tot filios. Rabbi Salomon dicit, & etiam Nicolaus, quòd isti pulli erant parui equi, vel teneri, ideo vocantur pulli: nam in Hebræo non ponitur iste genitiuus asinarum, sed solùm dicitur super triginta pullos: & pullus significat teneritudinem ætatis. Litera autem nostra addidit asinarum, quia visum est ei magis conuenire.

Et principes triginta ciuitatum. Ideſt iſti triginta filij Iair erant principes triginta ciuitatum, quia pater inſtituerat eos. Sic in Hebræo habetur. *Principes triginta viculorũ vel rurum*. Signat enim nomen poſitum in Hebræo hic locum paruum non muratum: quem nos Græcè rus appellamus, & vocantur villę, vel viculi: Ioſue 15. & 16. vſque ad 22. capitu. & huic conſonat litera ſequẽs, ſcilicet quòd appellatę ſunt ciuitates iſtę Auothiair, ideſt oppida Iair, & tamẽ Auoth ſignificat viculos, & non vrbes.

Quomodo iſti filij Iair triginta ciuitatum principes fuerint. Quæſt. X.

QVAERETVR quomodo erant iſti iuuenes triginta ciuitatum principes. Reſpondendum, ꝙ non erant principes, ideſt reges, quia Iair non ſuſceperat principatum regnatiuum, ſed ſolùm fuit iudex: ideo filij eius non poſſent eſſe reges, quia non permitteret populus. Item non erant principes, ideſt domini, quia principatus dominatiuus nunquam fuit inter Hebręos vſque ad tempora regum, quando Deus denunciauit Iſraelitis, quæ eſſent iura regum ſuper populum, vt patet primo Reg. octauo capi. ex quo apparet, quòd ante tempus illud non erant illa impoſita: alioquin non imponerentur tanquam noua. Etiam Gedeon recuſauerat dominari ſuper Iſraelitas ſupra octauo dicens: non dominabor veſtri, nec dominabitur in vos filius meus: ergo non daret populus principatũ hunc filiis Iair. Sed dicendum, quòd erant principes, ideſt iudices triginta ciuitatum, ſcilicet quia non poterant imponere tributa illis ciuitatibus, nec facere alia, quæ faciunt domini iubendo quidquid volunt pręter id, quod eſt contra legem: ſed ſolùm erant iudices exercendo officium iudicaturę quantum ad pauca, ad quę ſe extendebant, de quibus diximus in prologo huius libri. Fecit autem Iair hoc, quia cùm ipſe præeſſet toti Iſrael in iudicando, conſtituit iſtos triginta filios ſuos, vt adiuuarent eum gerendo curam de triginta ciuitatibus. & in illis iudicabant, & præerant. Sic enim fecit Samuel, quia cũ eſſet ſenex, & nõ poſſet ſine magno labore diſcurrere per totũ Iſrael ad iudicandũ cõſtituit duos filios ſuos in principes, & iudices in Berſabee, vt patet primo Regum octauo, & illi iudicabant populum: & ſemper iudicauiſſent, niſi quia ſecuti ſunt auaritiam recedentes a via Samuelis, vt patet ibidem: & tunc conqueſti ſunt Iſraelitæ, & petiuerunt regem.

Nunquid hi filij Iair ſucceſſerint ei in principatu iudicaturę, vel ſaltem aliquis illorum. Quæſt. XI.

QVEARETVR vlterius, an iſti filij Iair ſucceſſerũt ei in principatu iudicaturę, vel ſaltem aliquis illorum. Aliquis dicet, quod ſic, quia ſicut inſtituit Samuel duos filios ſuos ſucceſſores ſuos in iudicando, & populus tenebat illos in iudices. iam non iudicante Samuele, & tenuiſſet eos ſemper, niſi declinaſſent poſt auaritiam: ita filij Iair poterant ſuccedere in principatu ei. Reſpondendum, quòd non ſucceſſerunt ei. quod ſatis clare patet, quia dicitur, quòd Iair iudicauit Iſrael viginti duo annis, & poſt mortem eius tranſierunt 18. anni ſine iudice, quibus terra fuit ſubiecta Philiſthinis: ſi tñ iſti vel aliquis eorum ſucceſſiſſet patri poſt mortẽ eius, aliquis ſupereſſet qui principaret: & tñ nullus fuit: nam non fuit inter Iahir, & Iephte aliquis iudex: ſed ſolùm tempus 18. annorum ſine iudice. Aliquis autem dicet, quòd iſti filij Iair, vel ſaltem

F aliquis eorũ ſucceſſurus erat ei, & tamen omnes mortui ſunt antequam moreretur Iair. Sed non eſt veroſimile mori triginta filios iuuenes ante patrem ſenẽ. Sed dicendum, quòd licèt omnes ei morienti ſupereſſent nullus eorum ſucceſſit in iudicatura, quia ipſi erant viuente patre tanquam vicarij eius in his triginta ciuitatibus, quibus pręerant. Defuncto autem iudice ordinario ſpirat iuriſdictio vicariorum eius. Cùm autem arguitur de filiis Samuelis. Dicendum, quòd illi non ſuccedebant patri, nec ponebantur vt ſucceſſores: ideo dato quòd non declinaſſent poſt auaritiam non manſiſſent in principatu defuncto patre: ſed Samuel cùm eſſet iam inueteratus, & nõ poſſet commode exercere iudicandi officium, de conſenſu populi
G ſubſtituit duos filios ſuos iudices, quamdiu ipſe viueret. Poſtquam verò moreretur, expiraret officium illorum, & eſſet in poteſtate populi, quem vellent habere in iudicem, an illos vel aliquem alium: ſed adhuc officio vicariatus priuati ſunt viuente patre, quia declinauerunt ad auaritiam, & coactus eſt a Smuel cõſtituere regem petente populo. Cauſa autem pręcipua, vt iſti non ſuccederent patri erat, quia Iſraelitę toto hoc tempore inſtituebant quos volebant in principes, & non dabant alicui ius principandi ex ſucceſſione. Vnde non fuit aliquis inter iudices, cui ſuccederet filius in principatu, licèt haberet filios, qui eſſent viri optimi ad principatum: pręter Abimelech, qui non tanquam ex iure ſuccedendi, ſed per quaſdam
H fraudes, & fauores ſuſcepit principatum pręcedenti capitu. ideo licèt forte iſti filij Iair eſſent viri conuenientes ad principatum, neminem de eis in iudicem mortuo patre ſumpſerunt. *Quæ ex nomine eius appellatę ſunt Auothiair*. Et exponitur in litera, ideſt oppida Iair, quia Auoth ſignat villas, ſcilicet parua loca non murata, quę appellantur villę, vel villulæ, aut viculi, & dicitur tam Auothair, quàm Auothiair. *Ideſt oppida Iair.* Iſtud non eſt in Hebręo: ſed poſuit illud noſter tranſlator ad exponendum ſignificatum nominis Hebraici, ſicut fit in aliis multis locis. *Vſque in præſentem diem.* Refertur ad tẽpus, in quo fuit liber iſte ſcriptus, ſcilicet tempore Samuelis, qui illum ſcripſit. Nam etiã tunc durabat iſtud nomen. *In terra Galaad*. Ideſt ſunt iſta
I oppida in terra Galaad: eſt enim terra Galaad diuiſa in duas partes. Vna medietas eius pertinet ad tribũ Gad, & iſta eſt Meridiana. Alia medietas pertinet ad Manaſſe, & iſta eſt Septentrionalis apud terram Ammonitarum.

Quomodo dicitur hic, quòd vocatę ſunt iſtę vrbes Auothiair ab Iair nunc iudicante Iſrael. Quæſt. XII.

QVAERETVR quomodo dicitur hic, quòd vocatæ ſunt iſtæ vrbes Auothiair ab iſto Iair, qui iudicauit nunc Iſrael, quia Numeri trigeſimo ſe-
K cundo capitu. dicitur, quòd Iair filius Manaſſe cepit viculos Galaad, & vocauit illos Auothiair ex nomine ſuo. Aliqui reſpondent, quòd ſit idem iſte & ille, quia iſte vocatur Iair, & ille vocatur Iair. Item, quia iſte eſt de ſtirpe Manaſſe, & ille etiam. Vnde vocatur filius Manaſſe, ideſt de ſtirpe Manaſſe. Item iſta oppida ſunt in terra Galaad, & illa etiam. Nam dicitur, quod ille cępit viculos Galaad, etiam iſte villę vocãtur Auothiair, & illę etiam. Reſpondendum, quòd non ſtat, quia ille fuit ante iſtum magno tempore, ſcilicet trecentis annis: nam Iephte dixit, quòd iã fluxerant trecenti anni ex quo Iſraelitę occupauerant terrã regis Sehon, ſequenti cap. Et tunc Iair de quo ibi dicitur cępit viculos Galaad, qui quondam erant de terra Am-

Ammon, & illo tempore Iair erat iam vir magnus, A prudens, & bellator: ideo non potuit tanto tempore viuere, vt nunc fieret iudex, quia nullus homo isto tempore vltra centum annos aut parũ plus excedebat. Item non stat, quia non vocantur hic istę villæ Auothiair ex eadem causa, ex qua illæ nominatę sunt sic, quia cępit eas Iair, & omnibus imposuit nomen Auothiair. Hic autem nomen inpositum fuit quia isti. 30. filij Iair principabantur in alijs. 30. ciuitatibus. Respondendum quòd non fuit idem iste Iair, & ille: nec etiam fuerunt eadem loca, quia Iair, qui cępit viculos terræ Galaad, vocauit omnes viculos illos Auothiair Nume. 32. & non est certus numerus istorum viculorum: hic autem patet quòd istę villæ vocatę Auothiair erant solum 30. & vocatæ sunt sic, quia specialiter pertinebant ad Iair, eo quòd licèt ipse præesset toti B Israel, tamen filij eius præerant illis ciuitatibus sub eo constituti. *Mortuusque est Iair, & sepultus in loco, cuius nomen est Camon.* Iste locus est in terra Galaad in sorte Manasse, & quia Iair erat Galaadites, sepultus est ibi, quia forte ille erat locus suę origins, & iuxta consuetudinem Hebræorum quilibet sepeliebatur in sepulchro maiorum suorum. In Hebręo habetur Maon. Vbi nos dicimus Camon. Et forte est locus ille binomius sicut viri sunt sæpe binomij & trinomij. Sic ẽt alia loca, vt Hebron, & Ierusalem, quorum quodlibet habet multa nomina. *Filij autem Israel.* Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet tempus tribulationis, in quo Israelitæ afflicti sunt a gentibus deo C tradente eos illis, quia colebant idola. Et diuiditur ĩ tres partes. Primò ponitur culpa. Secundò subditur pena ibi. *Contra quas.* Tertiò adiungitur penitentia ibi. *Peccauimus.* Circa primũ dicitur. *Filii aũt Israel peccatis veteribus noua iungentes.* Idest non contenti fuerũt antiquitus peccasse: sed etiam nunc peccata noua addiderunt. *Feceruntque malum in conspectu domini.* Scilicet eo vidente adorabant deos alienos, & dimittebãt ipsum.

Tempus tribulationis Israeli tarũ post Iair.

Quomodo hoc factum sit: & quę vocentur hic peccata vetera, & peccata noua *Questio. XIII.*

QVAERETVR quomodo fuit hoc factum, & D quæ vocantur hic peccata vetera, & quę peccata noua. Respondendum ad primum, quòd Israelitæ fecerunt istud post mortem Iair: nam viuente eo nõ coluerunt idola nec etiam tempore Thola: & quia inter Thola & Iair non intercidit aliquod tempus, nec habuerunt Israelitę tempus declinandi ad idola, & fuerunt tempore horum duorum iudicum boni. Peccata autem eorum fuerunt post mortem Iair: Nam tunc nullus fuit in iudicem institutus, qui coerceret Israelitas a malo, ideo fecerunt sicut soliti erant, scilicet quòd mortuo iudice maiora peccata facerẽt quã prius. Sic patet supra secundo. Nam dicitur quòd viuente iudice Israelitæ benè se habebant, sed illo mortuo, faciebant peiora quam fecerant patres sui, & sic E fuit hic, quia antiquitus colebant Israelitæ Baalim: nunc aũt cęperunt colere simul deos multarum gentium, scilicet Baalim Astaroth deos Sidoniorum, & Syriæ, & Moab, & Ammon, & Philisthinorum. Ad secundũ dicendum quòd peccata vetera vocantur illa quę fecerant postquam desierunt peccare, scilicet ante Gedeonem peccauerant nimis, & eo pręsidente boni fuerunt, & postea tempore Thola, & Iair etiam. Vel vocantur peccata vetera, quæ fecerunt Israelitę mortuo Gedeone dum principaretur Abimelech. Nam supra octauo dicitur quod post mortem Gedeonis Israelitę fecerunt pactum cum Baalim, vt esset eis in deum. Abimelech autem non curauit extirpare idolatriam, quia animus eius solùm erat ad dominandum, & non ad iustitiam exequendum. Vnde in illo pauco tempore trium annorum, quibus regnauit occupatus bellis nihil boni agere potuit, nec curauit ad auferendam idolatriam. Thola autem & Iair, qui postea surrexerunt, & fuerunt, in tempore pacis extirpauerunt idolatriam, ideo peccata vetera erant illa, quæ fiebant tempore Abimelech. Ad tertium dicendum, quòd peccata noua vocabantur illa, q̃ agere cæperunt Israelitę mortuo Iair, & tunc venit illis tribulatio. Aliter posset intelligi de peccatis veteribus, & nouis, scilicet quòd peccata vetera erant illa, quę Israelitę ante hoc frequentauerant. Peccata autem noua erant illa, quę nunc super illa addiderunt, & tunc non erit sensus, quòd desierint peccare aliquanto tempore Thola, & Iair: sed quòd exercuerint peccata vetera, idest ab antiquo vsitata; scilicet quòd colerent Baalim. Istud namque in consuetudinem duxerant, & vsque tunc continuauerunt: sed nunc exercuerunt peccata noua, idest non vsitata, scilicet quòd coluerunt deos multarum gentium, quos prius non coluerant, & ponuntur 7. dij, vt patet in litera, & istud satis stat. Primus tamen sensus melior est, quia verisimilius est quòd tempore Thola, & Iair non coluerint idola, quàm quòd coluerint. *Et seruierunt idolis Baalim, & Astaroth.* Hic ponuntur septem idolatrię, scilicet idolatria cùm 7. diis vel cum dijs 7. gentium, & ponitur hoc ad significandum magnam peruersitatem Iudęornm, & desiderium colendi idola, quia nõ sufficiebat eis colere vnum idolum, vel deos vnius gentis, sed deos omnium gentium, quas nouerant, colebant. ponuntur Baalim, & Astaroth, quia isti erant dij communiores, vt declaratum est supra tertio, & istos duos deos colebant tempore Samuelis, bene dixit eis Samuel. si in toto corde vestro reuertimini ad dominum, auferte de medio vestri Baalim, & Astaroth: primo Reg. 7. capi. *Et diis Syriæ.* Comunicabant Israelitæ cum Syriis, ideo cognoscebant Deos eorum, & ritum colendi, & ob hoc colebant: sunt autem Syri ad partem Aquilonarẽ terrę Chanaan apud Euphratem, & forte isti dij, scilicet Baalim, & Astaroth erant de diis Sirię, licèt haberent insuper alios, & quia coluerũt istos, tradidit eos dominus in manus Syriorum: sic enim patet supra tertio. Nam post mortem Iosue prima captiuitas, & subiugatio Israelitarum fuit sub manu Chusanrasathain regis Mesopotamiæ, siue Syriæ, quòd idem est. Et ibi ante hoc dicitur, quòd traditi sunt in manus eius, quia colebant Baalim, & Astaroth. *Et Sidonis.* Habebant Sidonij alios Deos, quos colebãt Israelitæ, & erat Deus Sidoniorum principalis Astharthes: sic patet 3. Reg. 11. capi. cùm dicitur de Salomone, q̃ colebat Astharthẽ Deam Sidoniorum. Conuersabantur aũt Israelitę cũ Sidoniis, quia illi in terra Israel erant: nam Sidon in sorte Aser est, vt patet Iosue 19. capit. habitant autem Sidonij apud mare in parte occidentali terrę Chanaan, & sciebant Israelitę Deos eorum. *Et Moab.* Deus Moabitarum erat Chamos, vt patet tertio Regum 11. scilicet q̃ colebat Salomõ Chamos idolum Moabitarum. Idem patet 4. Reg. 23. cap. ideo Moabitæ vocãtur populus Chamos, vt patet Nume. 21. & Isai. 15. & 16. sunt autẽ Moabitæ coniuncti terrę Chanaan ex parte Orientali: nam terra Moab peruenit vsque Iordanem, vt patet Deutero. tertio, & Iordanis est pars Orientalis terræ Chanaan Nume. 34. cap. ideo sciebant Israelitæ de Deo Moab. Alii autẽ volunt Phegor esse Deum Moabitarum, quia vocantur excelsa Phegor Nu. vigesimo tertio, & vigesimo quinto, vocatur etiam fanum Phegor Deuter. tertio. Sed dicendum Phegor esse nomen montis, in quo erat fanum Dei Moabitarum, qui vocabatur Beelphegor,

Animus Abimelech solũ ad dominãdũ erat.

Idolatria cum septẽ diis.

De situ Syriorum.

Sidoniorũ Deus Astharthes.

Deus Moabitarum erat Chamos.

Phegor qd sit.

gor, eo quòd erat in monte Phegor. *Et filiorum Ammon*. Deus Ammonitarum erat Moloch, vt patet tertio Regũ 11. vbi dicitur de Salomone, quod colebat Moloch deum Ammonitarum: sed quarto Regum 23. cap. vocatur Melchon. Sic etiam primo Paral. 20. c. sed idem est. Nam sępe idem vir, vel res, aut locus est binomius, vel trinomius. Isti Ammonitæ erant ad Aquilonarem partem Israelitarum, & partim ad oriẽtalem, & communicabant cum eis duę tribus, & dimidia, quę morabantur ad Orientalem partem Iordanis, & nouerant ritus eorum. *Et Philistijm*. Dij Philisthinorum erant Astaroth, Dagon, & Beelzebub: nã in ciuitate Acharon erat Beelzebub, vt patet quarto Regum primo, & ad illum mittebantur de omnibus partibus consultationes: nam Ochozias rex Israel misit ad consulendum eum, an curaretur de infirmitate sua, vt in allegato capitu. In vrbe Gaza, & Azoto erat Deus Dagon. De Azoto patet primo Regum quinto, cùm Philisthini arcam Dei ad se ductã posuissent in Azoto in templo Dagon corruit Dagon coram arca. De Gaza patet infra decimo sexto: nam Philisthini concurrerunt in vrbe Gaza ad offerẽdum hostias magnificas Deo suo Dagon. Astaroth erat in aliis vrbibus: nam dicitur primo Regum trigesimo primo, ꝙ in templo Astaroth posita fuerunt arma Saulis, & ista omnia erãt in terra Philisthinorum. Istos communes cognouerant Israelitę: quia communicabant cũ Philisthinis, eo quòd Philisthini morabãtur intra terram Israelitarum in partem Meridianam, & quodam tempore erat magna communicatio Israelitis cum eis: nã non erat faber ferrarius in Israel, & descendebant in terram Philisthinorum ad acuendum vomerem, & sarculum, vsque ad stimulum asini, vt patet primo Regum decimotertio capit. & ex hoc potuerunt cognoscere Deos eorum. *Dimiseruntque Dominum*. Scilicet non obseruando mandata eius. *Et non colebant eum*. Scilicet non faciendo ei sacrificia, nec offerendo alias cæremonias cultus. *Contra quos iratus Dominus*. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet pęna peccati, scilicet quia Deus inflixit pęnã Israelitis pro peccato suo: nam iratus est, scilicet dispositus fuit ad infligendam punitionem. *Tradidit eos in manus Philisthiim*. Scilicet cõcitauit Philisthinos, contra illos in bellum, & fecit Israelitas inferiores, intelligẽdo sicut declaratum est supra tertio, & præcedenti capit. quòd Deus mouet corda hominum ad amorem, vel odium, vel alias passiones, & hic mouit Philisthinos, vt nocerent Israelitis: & non contulit vires Israelitis ad resistendum: sed potius incussit eis timorem ne possent resistere. *Et filiorũ Ammon*. Istę duæ gentes pugnauerunt tunc ꝯtra Israelitas, & oppresserunt eos seruitute: sicut supra tertio, Moabitę cõfortati sunt contra Israel, & copulati sunt eis Amalechitæ, & Amonitæ. Philisthini autem magis oppresserunt nunc Israelitas quã Amonitę. ex hoc tempore cępit bellum durum contra Israelitas a Philisthinis infligi: vnde semper ab hoc tempore fuit bellum mutuum. Vel erant Israelitæ in seruitute Philisthinorum: nam nunc seruierunt eis 18. annis. post hoc etiam seruierunt quadraginta annis ante tempore Samsonis, vt patet infra duodecimo, tempore quoque Samsonis erant Israelitę seruientes Philisthinis infra quatuordecim postea etiã continuo seruierunt eis, scilicet sub tempore Heli summi sacerdotis, qui fuit iudex post Samsonem: deinde tempore Samuelis ẽt seruiebãt, & postea tempore Saulis primi regis Israel, qui fuit post iudicaturam Samuelis, seruiebant Israelitę Philisthinis. Nam tempore Saulis erat statio philisthinorum in Israel primo Regum decimo, & decimo tertio, & non erat faber ferrarius in Israel, quia hoc iussferant Philisthini, eodem capi. & descendebant Israe-

F litę in terram Philisthinorum ad acuendos vomeres, secures, & tridentes: & ad acuendum stimulum, eodem capitu. & postea durauerũt continua bella inter Saulem & Philisthinos toto tempore regni Saulis, & in eis mortuus est Saul: primo Regum trigesimo primo. Deinde Dauid succedens contra Philisthinos habuit bella, & abstulit frenum tributi de manu eorum, secundo Regum octauo, & egit postea multa bella contra illos eodem lib. capitu. vigesimo primo, & sic non fuit aliqua gens, quę tanto tempore Israelitas affligeret. *Afflictique sunt uehementer*. Scilicet quia Philisthini vastabant terram eorum, & ipsi non poterant resistere: fortè enim faciebant sicut Madianitæ tempore Gedeonis: nam quolibet anno, quando omnes

G segetes erant quasi maturæ prius quàm Israelitę metere eas possent veniebant Madianitæ cum omnibus populis Orientalibus, & ad modum locustarum replebant terram, vastabantque segetes in herba, itaque vt nihil relinqueretur Iudęis ad cibos, vt patet supra sexto capit. *Et oppressi per annos decem, & octo*. Durauit ista tribulatio 18. annis inchoando a morte Iair Iudicis vsque ad constitutionem Iephte in Iudicem. Nam licèt illico post mortem Iair non oppressi fuerint Israelitę, quia tñ illico cęperunt peccare, & pro peccatis Deus misit gẽtes contra eos computantur omnes 18. anni, vt non maneat aliquid de tempore, non computantum, quod non comprehendatur sub aliquo, quia tũc inducendo ex particularibus summis illam summam

H totalem, quę colligitur tertio Regum sexto, esset illa maior, quàm summę particulares. Sed falsum est. *Qui habitabat trans Iordanem in terra Ammorrhæi*. Quamquã totus Israel puniebatur, tamen puniebantur nunc magis habitantes trans Iordanem, scilicet ad Orientalem partẽ eius, & hoc significatur, quia dicitur. in terra Amorrhei, idest in terra duorum regum Amorrheorum: nam Sehon, & Og, qui erant duo reges Amorrhei, vt patet Deuteronomij secundo, & tertio, tenebant totam terram, quæ est ad Oriẽtem Iordanis, quam postea cęperunt Israelitę viuente Moyse, & illa terra data est duabus tribubus, & dimidiæ, scilicet tribui Ruben, & Gad, & dimidię Manasse, Numeri trigesimo secundo, & Deuteronomij tertio capitu. hanc terram vocat scriptura terram Amorrhei, idest duo-

I rum regum Amorrheorũ: & hanc vastauerunt nunc atrocius hostes. Nam Philisthini, & Ammonitę erãt nunc hostes, & copulabantur, vt simul pugnarent contra Israel: & quia Ammonitę morantur ex parte oriẽtali Iordanis, & Aquilonari, veniebant etiam cum eis Philisthini, & inuadebant terras coniunctas ex parte Israel. Istæ autem sunt terrę duarum tribuum, & dimidię. *Quę est in Galaad*. Idest vastabant terram Amorrhæi, quæ est in prouincia Galaad. Vocatur terra Galaad quędam regio, quæ adiacet monti Galaad. Ex vtraque parte montis est regio vberrima, & pascualis plurimas habens vrbes, vt patet Numeri trigesimo secundo.

K

Quare potius vastabant terram Galaad quàm alias terras Israelitarum. Quæst. XIIII.

QVAERETVR, quare potius vastabant terram Galaad, quam alias terras Israelitarum, licèt alias aliqualiter vastarent. Respondendum quòd hoc fuit propter duo. Primum fuit quia terra Galaad erat valde propinqua hostibus. Nam hostes erant hic Ammonitæ, & Philisthini: ex parte autem Ammonitarum nulli erant ita coniuncti sicut Galaaditę, quia in confinibus iacent vtręque regiones potissimè, quia terra Galaad fuerat olim pars terrę Ammonitarum.

Illa

ista causa significatur, cùm dicitur, quòd Ammonitæ vexabant eos, qui erant in terra Galaad intãtum, quòd Iordane transmisso vastabant interdum filios Iuda, & Ephraim: quasi dicat, semper vastabant Galaaditas, eo quòd coniuncti eis erant, & quando multum progrediebantur, transibant Iordanem, & vastabant Iudam, & Ephraim, qui sunt ad occidentalẽ plagam Iordanis. Secunda causa erat, quia Ammonitæ volebant reducere ad se terram Galaad: fuerat enim olim terra Galaad pars terræ Ammonitarum, & temporibus præteritis non repetiuerat eam rex Amon, quia putabat se impotentem ad obtinendum: nunc autem visa opportunitate, scilicet, quia Israelitę affligebantur sub manibus eius, & Philisthinorum, cœpit petere restitui sibi terram Galaad, vt patet sequenti capitulo, & ad hoc, ꝙ facilius illam obtineret, vexabat nimis Galaaditas bellis, vt ipsi vexatione constricti, & non habentes auxiliatorem sponte se traderent Ammonitis, nè tãdiu mala hæc paterentur. Hoc autem significatur, ꝙ rex Ammonitarum contra Galaaditas cœpit agere bellum, & fixit tentoria in terra Galaad infra in litera, & tunc coacti sunt Galaaditæ sumere de se iudicem: sumpserũtq; Iephtę Galaaditem, qui pugnauit contra Ammonitas sequenti capitulo. *Intantum vt filij Amon Iordane transmisso vastarent Iudam, Beniamin, & Ephraim.* Idest intantũ excedebat audacia Ammonitarum, ꝙ interdum non solùm inferebant bellum Galaaditis, sed etiam illis subiectis, & afflictis transibant in terram vltra Iordanem, vbi erant nouem tribus, & dimidia, & vastabant Iudã, & Ephraim, & Beniamin, q̃ erant tres tribus coniũctę. *Afflictusque est Israel nimis.* Scilicet, quia multæ violentiæ, & depauperationes inferebantur eis ab hostibus. *Et clamantes ad dominum dixerunt.* Idest non habentes iam aliquem adiutorem, nisi Deum cœli, inuocabant eum, vt liberaret eos.

Quare non dicitur de aduersitate illata à Philisthinis Israelitis, sed solùm de malo illato ab Ammonitis. Quæst. XV.

QVAERETVR cùm hic essent duę gentes aduersantes Israelitis, scilicet Ammonitæ, & Philisthini: quare non dicitur hic de aduersitatę, quam inferebant Philisthini, sed solùm de malo, quod inferebãt Ammonitę. Aliquis fortè dicet, quòd Philisthini parum, vel nihil mali inferebãt, ideo non cõputantur. Sed dicendum, quòd non stat, quia Philisthini fuerũt semper potẽtiores Ammonitis, & nulla gens est, quæ tantum afflixit Israelitas, sicut Philisthini, ideo cùm nunc essent, vt hostes Iudæorum, & Deus dedisset potestatem illis super Iudæos, nõ est verisimile, quòd parum eos affligerent: potissimè, quia supra in litera dicitur, quòd Deus tradidit Israelitas in manus Philisthinorum, & filiorum Amon. Item si soli Ammonitæ persequerẽtur terram Israel, totum malum euenisset super Galaaditas, & interdum super Iudam, Beniamin & Ephraim. Nam ad has tribus solũ se extendebant, vt patet supra in litera. Sed non est verisimile, quòd solùm istæ tribus paterentur in toto Israel, cùm totus Israel peccaret: ideo dicendum est, quòd Philisthini ex alia parte inuadebant terram Israel, & vexabãt alias tribus. Istud autem necesse est poni, quia litera supra dicit, ꝙ tradidit dominus Israelitas in manus Ammõ, & Philisthinorum, ergo aliquid faciebant Philisthini contra Israel: nihil tamen facient, nisi isto modo dicamus. Respondendum est, quòd Philisthini etiam grauiter affligebant Israelitas, sicut Ammonitę, tamen fit mentio de Ammonitis solùm, eo ꝙ ista, quæ dicũtur hic, sunt introductoria, & quasi præambulum ad continuãdum successionem iudicum. Nam post Iair fuit

A Iephte, & ille fuit factus iudex, vt pugnaret cõtra Ammonitas, vt in sequẽti capitulo, ideo, vt inducatur electio illius, & gesta, introducit hic scriptura præambula solùm de pugna Ammonitarum cõtra Israel. Bellum autem Philisthinorum nunc non fuit causa institutionis Iephte: ideo de illorum impugnatione contra Israel non fit mentio.

Quomodo Israelitæ non clamarunt ante istos decem octo annos cum semper affligerentur. Quæst. XVI.

QVAERETVR vlterius, quomodo Israelitæ non clamauerunt ante istos decem octo annos, cùm semper affligerentur. Responderi potest vno
B modo, quòd Israelitæ pepigerant fœdus cum dijs suis expectabantque liberationem ab eis, & quia toto hoc tpe nõ acceperunt liberationẽ, cõuersi sunt ad clamandum ad dominum: Israelitæ enim erant rudes, & putabant, quòd dij gentium haberent aliquam virtutem adiuuandi cultores suos in bellis, & conferendi eis bona temporalia: imò putabant, quòd dij gentium magis hoc possent, aut facere vellent potius, quàm Deus eorum: vnde quando Ieremias dixit Israelitis manentibus in Aegypto, nè colerent reginam celi: responderunt, quòd non obedirent eius verbo ex parte Dei: sed colerent reginam cœli, & offerrẽt ei libamina, & subiunxerunt, quòd quando libabamus ei, saturati sumus panibus, & bene nobis erat, & malum non vidimus.
C Ex eo autem tempore, quo cessauimus sacrificare reginæ cœli, & libare ei libamina, indigemus omnibus: & gladio, & fame consumpti sumus. Ob hoc autem faciebant fœdus Israelitæ cum dijs gentium, quòd susciperent illos in Deos ad semper illos colẽdum, & ꝙ illi susciperent Israelitas in populum ad benefaciendũ eis specialiter: sic patet supra octauo. Nam dicitur, ꝙ post mortem Gedeonis Israelitæ fecerunt fędus cum Baalim, vt esset eis in Deum: & sic Israelitæ credebant verè hoc, scilicet, quòd dij gẽtium, quos colebant, possent eis benefacere, & liberare eos de aduersitatibus, ideo adueniente aduersitate expectauerunt auxilium ab illis, & in hoc manserunt decem octo annis, quibus oppressi sunt à Madianitis, & Philisthinis, cumq; iam
D desperarent, quòd dij gentiũ illos liberarent, conuersi sunt ad Deum Israel, vt liberaret eos, & ille in fine decẽ & octo annorum liberauit eos ꝑ Iephte Galaaditẽ. Aliter potest dici, quòd Israelitæ toto hoc tẽpore non clamauerunt ad Deum, eo quòd Deus non indurauit corda eorum, vt clamarent. Nam peccauerunt grauiter Israelitæ, & ob hoc volebat Deus, quòd paterẽtur aliquanto tempore, scilicet decem octo annis, & quia si in principio clamassent, exaudisset illos, & liberasset, & non paterentur pęnam, quam ipse volebat, ideo indurauit cor eorum, vt non aduerterent ad clamãdum ad dominum: Simile habetur Isa. 6. Excęca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude, nè fotè videat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde
E suo intelligat, & conuertatur, & sanem eum. Simile patet Mat. 13. nec est hoc iniustum, quia pœna à Deo iustè inflicta est, vt induretur cor alicuius in petendo veniam, qđ in peccãdo induratum noluit erubescere. Aliter potest intelligi, scilicet, quòd Israelitę clamauerunt ad dominũ ante annum decimũoctauũ, scilicet fortè à principio tribulationis huius: tamen Deus nõ exaudiebat eos, quia licèt Deus oratus illico culpas remittat, pœnas tamen non illico remittit, aut transfert. Et ratio potissima, quare Israelitæ licèt clamarent non exaudiebantur erat, quia nõ digne clamabant, scilicet, quia nunquam cessabant colere idola: nam nunquam abiecerunt ea vsque ad annũ decimũoctauũ, quando Deus respondit eis, quòd irent ad Deos, quos colebãt,

&

& illi liberarent eos de angustia, & tunc dixerunt Israelitæ: Peccauimus, tedde tu nobis quidquid placet, tantùm nunc libera nos, & hæc dicentes omnia de finibus suis alienorum Deorum idola proiecerunt, & tunc secuta est illico liberatio eorum.

Quomodo isti decem octo anni computantur, vel sub quo iudice Quæstio XVII.

QVAERETVR vlterius de istis decem octo annis, quomodo computantur, vel sub quo iudice: nam consuetudo est in isto libro, quòd cum alijs numeris partialibus valde excedat ad numerum totalem, qui ponitur 3. Reg. 6. ideo est regula, quòd anni, quibus dicitur mansisse populus in afflictione computentur sub illius iudicis summa, qui liberauit Israel ab illa afflictione, sicut dicitur supra 3. quòd Israelitæ oppressi sunt octo annis ab rege Syriæ Cusanrasathain, & dicitur ibi, quòd Hothoniel liberauit Israel de hac angustia, & præfuit quadraginta annis. Dico quòd illi octo anni sunt pars illorum quadraginta, & quamquā in illis octo nondum esset iudex Hothoniel computātur sub ducatu suo, sicut etiam ibidem dicitur, ꝙ Israelitæ decem octo annis oppressi sunt à rege Moab, & Aod liberauit Israelitas de manu eius, qui p̄fuit octuaginta annis, dico quòd illi decem octo anni sunt pars octuaginta annorum. Sic autem oportet, quòd isti decem octo anni, quibus oppressi sunt Israelitæ à Madianitis, & Philisthinis debent computari sub aliquo iudice, & secundum regulam communem deberent computari sub iudice, qui liberauit Israel ab ista angustia, & ille fuit Iephte: tamen non possunt includi sub tēpore suo, quia ille sex annis solùm p̄fuit infra 12. ca. debet ergo recurri ad præcedentes, vt sub temporibus eorum includantur. Respondendum, quòd isti decem octo anni non sortiuntur regulam communem, scilicet, ꝙ computentur sub tempore alicuius iudicis. Quod patet, quia deberent computari sub iudice sequenti, qui liberauit populum ab illa angustia. Sed non stat, quia Iephte præfuit solùm sex annis. Etiam non possunt computari sub præcedentibus, quia Iair præfuit vigintiduo annis, qui fuit ante istam tribulationem, & quando ipse mortuus est, nondum cœperat aliquis de istis decem octo annis, ideo nō potest compræhendi sub eo aliquis de istis annis, alioquin deberent poni quadraginta anni in iudicatu suo, scilicet vigintiduo, quibus ipse præfuit, & decem octo, quibus Israelitæ subditi fuerunt Madianitis, & Philisthinis. Ideo dicendum, quòd isti decem octo anni hic specialiter computantur per se, tanquam essent tempora alicuius iudicis. Quod patet, quia colligendo summam totalem, quæ habetur 3. Reg. 6. ex summis particularibus ab exitu de Aegypto vsque ad ædificationis templi initium prouenit summa præcisa, si computentur isti decem octo anni simul per se cum alijs: si autem ponantur sub annis alicuius iudicis, deficiet aliquid de summa illa, vt patet ex computatione, quam fecimus supra tertio capitulo. Necesse est igitur, quòd isti decem octo anni computentur per se.

Quare post Iair non fuit illico alius iudex creatus. Quæstio XVIII.

QVAERETVR vlterius, quare post Iair non fuit illico alius iudex institutus, sicut fuit post Abimelech ipse Thola, & post Thola electus est illico Iair. Respondendum, quòd in illis facta est electio secundum successionem immediatam propter timorē scandali, nè aliqui non existente aliquo iudice intromitterent se de principatu, sicut fecerat Abimelech

F post mortem Gedeonis, sed nunquam fuerant visa aliqua scandala tempore Thola. Etiam tempore Iair successoris eius nullus aliquid tale mouit, ideo putauerunt, quòd iam nullum moueretur super hoc scandalum: & sic voluerunt permanere, vel redire ad antiquam consuetudinem, scilicet, quòd non sumeretur aliquis in iudicem, quamquam moreretur prædecessor, quousque esset necessarius ad repellendos hostes, & quia nunc mortuo Iair erant tempora pacis, & non erat necessarius iudex ad hoc, non curauerunt quemquam instituere: fuisset tamen vtilis ad conseruādum populum in cultu Dei. Nam dum iudices viuerent populus colebat Deum, quibus morientibus declinabat populus ad peiora, quàm à principio, vt patet

G supra secundo capitulo.

Peccauimus tibi, quia dereliquimus Dominum Deum nostrum, & seruiuimus Baalim. Quibus locutus est Dominus: Nunquid non Aegyptij, & Amorrhęi filijque Ammon, & Philisthiim, Sidonij quoque, & Amalech, & Chanaan oppresserunt vos, & clamastis ad me, & erui vos de manu eorum? Et tamen reliquistis me,

H & coluistis deos alienos: idcirco non addam vt vltra vos liberem. Ite, & inuocate deos, quos elegistis: ipsi vos liberent in tempore angustię. Dixeruntque filij Israel ad Dominum: Peccauimus, redde tu nobis quidquid tibi placet: tantum nunc libera nos. Quæ dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idola proiecerunt, & seruierunt Domino deo: Qui doluit super miserijs eorum: Itaque filij Ammon concla-

I mantes in Gaalad fixere tentoria: cōtra quos congregati filij Israel, in Maspha castrametati sunt. Dixeruntq; Principes Galaad singuli ad proximos suos: qui primus ex nobis contra filios Ammon cęperit dimicare, erit Dux populi Galaad.

Medus à quo Media nomē accepit claret.

Ionius Archadie res à quo mare ionium

De pœnit. distin. 1. §. denique.

Agó olim Piatrix ab Herculeis stituitur.

Peccauimus. Hic ponitur tertium, scilicet Israelitarum pęnitētia, scilicet, quia doluerunt de peccato suo. In pęnitētia aūt primum est ipsa contritio de peccato. Secundum est confessio in ore. Vtrumque colligitur hic in isto verbo: nam in hoc, quòd Israelitæ dicebant

K peccauimus, significatur, quòd dolebant se peccasse. Et patet, quia si fuisset ista propositio delusoria, scilicet, quòd ore dicerent, & non verè dolerent, Deus non exaudiuisset illos: exaudiuit tamen, quia liberauit illos, ideo fuit vera contritio. Secundum etiam fuit, scilicet confessio peccati: nam proposuerunt illud in voce, dicentes: peccauimus, quia dereliquimus dominum: & dicitur, quòd dixerunt hoc clamantes. *Quia dereliquimus dominum Deum nostrum.* In quocunq; peccato Deum dereliquimus recedentes à lege eius, ideo dicitur, quòd in quolibet peccato est conuersio, & auersio, scilicet auersio à Deo, quod est ipsum derelinquere, & cōuersio ad creaturam, qua inordinate abutimur fruentes ea. *Et seruiuimus Baalim.* Hic declaratur in

Israelitarū pęnitētia. Duo sunt in pœnitentia.

In quo cōſiſtebat peccatum Iſraelitarum.

in quo conſiſtebat peccatum, ſcilicet, quia ſeruierunt Idolis,& non expreſſerunt hic alia peccata, licèt Iſraelitæ in multis alijs peccarent,quia cùm iſtud ſit peccatum grauiſſimum in comparatione huins alia peccata non cenſentur eſſe quaſi peccata: nam Deus magis punit iſtud peccatum, quàm reliqua,& ipſi Iſraelitæ iam videbant,quòd Deus non tantum curabat de alijs ſicut de hoc. Et ponuntur hic duo, ſcilicet dereliquimus dominum, & ſeruiuimus Baalim, quia aliquādo Iſraelitæ colebant Deum ſuum, & cum hoc colebant Idola,ſicut faciebāt Samaritani, vt patet 4.Reg.17. de quibus dicitur: fuerunt gentes iſtę timentes Deum, ſed nihilominus Idolis ſuis ſeruientes.Iſraelitæ autem nunc non fecerunt ſic, ſed ceſſauerūt offerre Deo cultum debitum: & totaliter coluerunt Idola. Sic patet ſupra in litera, ſcilicet ſeruierunt Aſtaroth, & Baalim, & dimiſerunt dominum, & non colebant illum. Hic autem ſolùm dixerunt Iſraelitæ, & ſeruiuimus Baalim, quia per hoc intellexerunt omnia Idola, quibus ſeruierunt. *Quibus locutus eſt dominus.* Hic ponitur quędam increpatio Iſraelitarum, quia licèt Iſraelitæ orarent,& dolerent corde,& Deus vellet eis miſereri, tamen voluit eos ſubſannare,& increpare eos,quia peccauerant, vt ex hoc ſentirent quandam pœnam, quæ eſſet ad remiſſionem peccatorum. Etiam, quia iſta ſubſannatio moueret Iſraelitas ad magis dolendum de peccatis. Etiam,quia quamquam Iſraelitæ verè dolerent, tamen nondum abiecerant Idola de terra ſua. Cùm autem dominus ſubſannauit eos,dicēs,quòd recurrerent ad Deos, quibus ſeruierant, expulerunt eos de regione ſua, & tunc Deus plenè exaudiuit eos, vt patet infra. *Nunquid non Aegyptij.* Quaſi dicat, omnes iſtæ gentes oppreſſerūt vos propter Idola, & cùm clamaretis, ego vos exaudiebam: nunc autem adhuc non erubuiſtis redire ad colendum Deos, pro quibus iſta mala ſuſtinebatis,ideo clamate ad illos, quia nolo vos liberare: ponuntur autem hic multæ gentes ad ſignificandum multa pericula, de quibus liberati ſunt Iſraelitæ: quaſi dicat: ſi ſemel tantum peccauiſſetis, & nunc reuertentes clamaretis,dignum eſſet,ꝙ exaudirem vos: quia tamen totiens peccaſtis, & adhuc redire non erubeſcitis, nunquam eritis boni, ſed redibitis ſemper ad cōſuetudinem veſtram, ſicut dicitur Iere.13. ſi mutare poteſt Aethiops pellem ſuam, & Pardus varietates ſuas,& vos poteritis benefacere,cùm didiceritis malum: quaſi dicat: iam non poteſtis bene operari ex habitu fortiſſimè radicato in malis propter aſſuetudinem longam. *Nunquid non Aegyptij.* Iſta fuit prima gens,quæ Iſraelitas afflixit, cùm manſerunt ibi in captiuitate multis annis, & fuit illa tribulatio propter idolatriam,ſcilicet, quia Iſraelitæ coluerunt idola in Aegypto, ſic patet Ezech. 23. cùm dicitur: Inſuper fornicationes ſuas,quas habuerat in Aegypto,non dereliquit: nam & ibi dormierunt cùm ea in adoleſcētia eius: & illi confregerunt vbera pubertatis eius, & effuderunt fornicationem ſuam ſuper eam. Ob hoc autem ponitur hic de pœna Aegypti inter alias tribulationes,quę euenerunt propter idolatriam:nam omnes iſtę gentes, quæ hic ponuntur inſurrexerunt contra Iſraelitęs, quia colebant idola, ſcilicet, quia dabat dominus Iſraelitis in manus iſtarum gentium. *Et Amorrhæi.* Etiam iſtę gentes oppreſſerunt eos.

Iſraelitarum increpatio quędam.

Quando Amorrhæi oppreſſerunt Iſraelitas pro idolatria. Quæſtio XIX.

QVAERETVR quando Amorrhæi oppreſſerunt Iſraelitas pro idolatria. Aliquis dicet,quòd
A Amorrhæi non oppreſſerunt Iſraelitas aliqua vice ſpeciali,ſcilicet,quòd Amorrhæi tunc opprimerent illos,
A & ſingulæ aliæ gentes,quæ habentur hic oppreſſerunt eos alijs temporibus quod patet, quia Amorrhæi vocantur quædam gentes terræ Chanaan: ſed hic etiā ponitur, quòd Philiſthini erant de terra Chanaan, & de gentibus Amorrhæorum. Sed dicendum eſt, ꝙ hic oportet poni tanquam diſtincti Philiſthijm, & Amorrhæos,& Chanaan,cùm ponantur, vt faciant numerum,& eſt dicendum,quòd fuerint inflictæ diuerſæ tribulationes ab iſtis. Pro quo ſciendum, ꝙ Amorrhæi dupliciter accipiuntur, aliquando vt eſt quidam populus ſpecialis terrę Chanaan,& ſic quando numerantur illi ſeptem populi,eſt vnus de illis Amorrhæus. Secundò modo Amorrhæus prout ſignificat omnes ſeptem populos Chananæorum. Sic accipitur 2.Re.
B 21.ca.cùm dicitur,quòd Gabaonitæ erant de reliquijs Amorrhæorum, & tamen Gabaonitæ non erant de ſtirpe Amorrhæorum accipiendo, vt eſt quidam populus ſpecialis, quia Gabaonitæ erant de populo Heuæorum,vt patet Ioſue 11. ſcilicet: præter Heuæum, qui habitabat in Gabaon omnes pugnando cępit. Et ſic oportet,quòd accipiantur Amorrhæi,prout denominant omnes ſeptem populos Chananæorum: hic autem accipiuntur ſic, & diſtinguuntur contra Philiſthijm,& Chanaan. Et dicendum, quòd Amorrhæi oppreſſerunt Iſraelitas pro idolatria, & iſtud fuit tempore Iabin regis Aſor, qui oppreſſit Iſraelitas viginti annis,& fuerunt liberati per Barac. Sed iſtud non ſtat, quia Iabin nō vocatur rex Amorrhæorum, ſed potius
C rex Chanaan,vt patet ſupra quarto. Dicendum ergo eſt,quòd iſta fuerit aliqua tribulatio, qua gens Amorrhæorum ſpecialiter inſurrexit contra Iſraelitas, & nō habētur omnia ſcripta, quia ſacra ſcriptura multa ſubticet. Quòd tamen hoc ſit veriſimile patet,quia Deus dixit,quod Iſraelitæ expellerent omnes gentes Chananæorum de terra: alioquin eſſent eis tanquam claui in oculis, & lanceę in lateribus, & aduerſarentur eis in terra poſſeſſionis ſuæ: Num.33.cap. Idem dixit Ioſue Iſraelitis: Ioſue 23. & poſtea angelus domini dixit Iſraelitis viuente Ioſue,quòd reliquerat dominus quaſdam gentes Chananæorum,vt Iſraelitæ haberent hoſtes,& dij eorum eſſent illis in ruinam: ſupra 2. Et etiā 3. dicitur: hæ ſunt gentes, quas dereliquit dominus,
D vt in illis experiretur Iſrael, ergo apparet, quòd quandocunque Iſraelitę peccabant inſurgebant iſtę gentes contra eos, erant tamen aliquando iſtæ tribulationes paruæ; ideo ſcriptura non curauit illas deſignare, ſicut alias magnas, quæ ſcriptæ ſunt. Vel fortè, quia tribulationes,quæ infligebantur ab iſtis gentibns,erant cōmunes,ſcilicet quandocunq; Iſraelitæ peccabant,ipſi inſurgebant: aliæ autem gentes extra terra Chanaan non ita communiter inſurgebant, ſcilicet Madianitę, Moabitæ, Syri, Amalecitæ, Idumæi, Iſmahelitæ: ideo tribulationes ab illis inflictæ deſcribuntur. Dicendum quòd iſta tribulatio per Amorrhæos facta habetur ſupra 1. cùm dicitur, ꝙ Amorrhæus arctauit filios Dan, nec dedit eis locum,vt ad planiora deſcenderent: nam
E licèt ibi ſcriptura ſacra non plura exprimat, tamen Ioſephus 5. Antiquitatum dicit fuiſſe magnam tribulationem tunc inflictam ab Amorrhæis,qui coarctauerunt Iſraelitas in terra ſua, & multos illorum expulerunt de vrbibus ſuis,intantum quòd viri de tribu Dan, non habentes tunc locum habitandi propter Amorrhæos coacti ſunt ire ad terram Sidonis, & pugnantes cœperunt vrbem Lais infra 18. & illud fuit ante hoc, vt vult Ioſephus,& declaratum eſt ſupra 1. capit. tunc etiam filij Iuda perdiderunt Gazam, & Aſcalonem, & Acharonem,& poſtea illas recuperauerūt. De hoc tangitur ſupra 1.cap. *Filij, Ammon.* Etiam iſti pugnauerunt,& oppreſſerunt Iſraelitas.

Amorrhęi quandoq; pro Chananæis accipiuntur.

Doc. reſp. ad q̄ſitum.

Quando

Quando fuit hæc tribulatio per Ammonitas.
Quæstio XX.

QVAERETVR, quando fuit ista tribulatio per Ammonitas. Aliquis dicet, quòd nūc: nā nunc opprimebant Israelitas, & transibant interdum Iordanem, & pugnabant vastantes Iudam, Beniamin, & Ephraim, vt patet supra in litera, & infra. Respondendum, quòd non stat, quia Deus ponebat istas tribulationes tanquā præteritas. Quod patet ex verbis suis. Nam dicitur: clamastis ad me, & erui vos de manu eorum, & dereliquistis me, & coluistis Deos alienos, idcirco non addam vos vltra, vt liberem. Et tamen de ista persecutione Madianitarum non erant liberati, quia Israelitæ post hæc, dixerunt: Peccauimus, redde tu nobis quidquid tibi placet, tantum nunc libera nos: ergo non potest intelligi de hac persecutione. Sed dicendum, quòd intelligitur de oppressione, quæ facta est tempore Eglon regis Moab, qui oppressit Israelitas decem & octo annis, supra tertio. Sed dicet aliquis non stare, quia ibi fuerit persecutio per Moabitas, & Eglon, de quo ibi dicitur, rex Moab erat. Respondendum, quòd ibi fuerunt tres gentes in persecutione illa. s. Moabitæ, Ammonitæ, Amalecitæ, vt patet supra tertio, fuerunt tamen principales Moabitæ: nam dicitur ibi, quod confortauit dominus contra Israel Eglō regem Moab, & copulauit ei filios Ammon, & Amalec: ideo rationabiliter, & secundum communem regulam debuerat nominari ista persecutio Moabitarum. Voluit tamē scriptura nominare eam Ammonitarum: ita enim potuisset nominare eam persecutionem Amalecitarum si voluisset, quia Amalecitæ etiam fuerunt in ea, sed nominauit illam persecutionē Ammonitarum, quia voluit: nam fas est ei quomodocunque voluerit loqui: sic enim est nos interdum variamus locutiones nostras. *Et Philisthijm.* Etiam Philisthini persecuti sunt Israelitas.

Quando fuit ista persecutio. Quæst. XXI.

QVAERETVR, quando fuit ista persecutio. Aliquis respondebit, quòd nunc, quia supra dictum est, quòd Deus tradidit Israelitas in manus Philisthijm, & filiorum Ammon, vt patet supra in litera. Sed dicendum, quòd hoc non stat ex eadem ratione, quæ declarata fuit supra, scilicet, quia istę aduersitates præteritæ erant, & iam liberauerat Deus Israelitas de illis, sed ista persecutio, de qua agitur, scilicet Ammonitarum, & Philisthinorum erat præsens, necdum liberati fuerant Israelitę de illa, ideo oportet intelligi de alia. Etiam non potest intelligi de persecutione Philisthinorum, de qua habetur infra duodecimo, quia illa postea fuit. Ideo dicitur, quòd intelligitur de quadam persecutione, quæ fuit post mortem Aod secundi iudicis Israel: nam Philisthini opprimebant terram, & Samgar insurgens contra illos interfecit sexcentos vomere, vt patet supra tertio. Credendum est autem, quòd nō solùm illi fuerint occisi, sed etiam multi alij: ponuntur tamen solùm illi, quos occidit Samgar vomere, eo quòd illa fuit magna virilitas. *Sidonij quoque.* Etiam isti persecuti sunt Israelitas. Habitant autem Sidonij in terra Chanaan, scilicet ad occidentalem plagam: nam Sidon ciuitas maritima est.

Quando pugnarunt Sidonij contra Israel.
Quęstio XXII.

QVAERETVR, quando pugnauerunt Sidonij contra Israel. Respondendum, quòd non reperitur scriptum, quòd ante hoc, quòd Sidonij pugna-

F uerint cōtra Israel, sed dici potest dupliciter. Vno mō, quòd bellum Syrorum sit bellum Sidoniorum: nam prima gens, quæ legitur persecuta Israelitas post mortem Iosue fuit Syrorum gens: nam dicitur, quòd dedit Deus Israelitas in manus Chusanrasathaim regis Syriæ, vel Mesopotamiæ. Est autem Mesopotamia, siue Syria in latere Aquilonari terræ Chanaan. Sidon autem est in latere Aquilonari, vbi est coniunctio lateris Aquilonaris, & Occidentalis: magis tamen pertinet ad latus Occidentale, & sic Syria peruenit vsque ad Sidonē, vnde Sidonij irent cùm Chusanrasathaim rege Syriæ ad pugnaudum contra Israelitas, quia fortè Sidonij tunc erant subiecti eius, & nominatur bellum Sidoniorum, licèt non essent illi principales, sicut bellum factum tempore Aod pertinebat principalius ad Moabitas, scriptura tamen vocauit persecutionem Ammonitarum, vt supra dictum fuit. Aliter potest dici, quòd Sidonij, qui erant de gentibus terræ Chanaan, pugnauerunt aliquando contra Israelitas, & oppresserunt eos, scriptura tamen non enarrat illud bellum, quia non omnia enumerat: hoc autem verisimilius est, quia Deus dereliquit gentes quasdam Chananæorum in terra, vt quando peccarent Israelitę, illę insurgentes punirent illos. De his autem erant Sidonij, vt patet supra tertio, cùm dicitur: Hæ sunt gētes, quas dominus dereliquit, & sequitur: Omnem Chananęū Sidonium, atque Heuæum. Et sic cùm aliquando peccarent verisimile est, quòd Sidonij insurgentes oppresserint Israelitas. *Et Amalec.* Etiam Amalecitæ pugnauerunt contra Israel.

De situ Mesopotamiæ ac Sidonis.

G

Quando fuit hoc bellum Amalecitarum.
Quæstio XXIII.

H

QVAERETVR, quando fuit istud bellum. Aliquis potest dicere, quòd fuit tempore Saulis, de quo 1. Reg. 15. Sed hoc non stat propter duo. Primò, quia ista persecutio iam pręterita erat: sed tempus Saulis erat futurum. Secundò, quia ibi non pugnauit Amalec contra Israel, sed Israel cōtra Amalec, & deleti fuerunt Amalecitæ, allegato capitulo. Sed dicendum, quòd istud bellum potest assignari multipliciter. Primò in exitu de Aegypto in Raphidim: nam ibi Amalecitæ percusserunt extremam partem castrorum, & pugnauit contra illos Iosue, & cæsus fugatusque est Amalech, vt patet Exo. 17. ca. tunc enim Israelitæ clamauerunt ad dominū: nam Moyses stans in monte orabat, & cùm eleuaret manus suas vincebatur Amalec, cumque deprimeret eas, vincebatur Israel, & quia postea supposito lapide manibus Moysi non lassabantur manus, permansit sic orans vsque ad vesperum: fugatusque est Amalec: Exod. 17. cap. fuit autem istud primum bellum, quod factum est à Gentilibus contra Israel: ideo dicitur Nu. 24. Principium gentium Amalec, cuius extrema perdentur, idest Amalech fuit prima de gentibus, quæ pugnauerunt cōtra Israel. Item pugnauerunt secundo Amalecitæ cōtra Israel anno secundo ab exitu de Aegypto cùm essent Israelitæ in Cadesbarne, & vellent Israelitæ ascendere in terram Chanaan per montes in quibus morabantur Chananæi, & Amalecitæ: descenderunt Chananęi, & Amalecitę de montibus: persecutique sunt, & occiderunt plurimos de Israelitis vsque Horma: Num. 14. Deus tamen liberauit Israelitas ab hac persecutione, scilicet nè Amalecitæ delerent eos. Sed obijcietur, quòd non intelligatur de illa persecutione Amalecitarū, quia hic agitur de illis persecutionibus, quas passi sunt Israelitæ in terra Chanaā post mortem Iosue, sed illatum quælibet fuit ante introitum in terram Chanaan. Respondendum, quòd ista ratio non militat,

Bellum Amalecitarum assignatur multipliciter.

I

Primum bellum illatū à Gentilibus Israelitis.

K

militat, quia non solùm dicitur de persecutionibus, quas passi sunt in terra Chanaan Israelitæ: sed etiam de illis, quas tolerauerunt prius, quàm introirent in illam: sic patet de prima persecutione Aegyptiorum, de qua hic dicitur: sed manifestum est, quòd illa fuit prius, quàm Israelitæ venirent in terram Chanaan. Aliter potest dici, quòd ista persecutio Amalec fuit illa, quam tolerauerunt Israelitæ tempore Gedeonis. Nec obstat si quis dicat, quòd illa fuit persecutio, quæ à Madianitis fuit inflicta, quia nō solū fuerunt Madianitæ, sed etiam Amalecitæ, & Ismahelitæ, & multæ aliæ gentes: nam supra sexto, dicitur, quòd veniebant omnes populi orientalium, & vastabant omnia, quæ erant in terra Israel: & quamquam secundum regulā communem debuisset nominari ista persecutio Madianitarum, quia illi erant principales, tamen nominata est ab Amalecitis, qui non erant tam principales: sic enim factum est supra in bello Ammonitarum, quod debuisset vocari bellum Moabitarum. Sic etiā in bello Sidoniorum, quod debuisset vocari bellum Syrorum, vel Chusanrasathaim regis Syriæ, vt supra declaratum est. Et sciendum, quòd licet Amalecitæ fuerint in illo bello Gedeonis minus principales, quā Madianitæ: tamen fuerunt magis principales, quàm aliæ gentes: nam in illo tempore fuerunt omnes populi orientales, vt patet supra 6. cap. tamen specialiter nominantur Madian, & Amalec supra 6. & 7. & omnes alii populi includuntur sub clausula generali: nam dicitur, & omnes populi orientales, ideo conuenienter nominatur bellum istud Amalecitarum. Quę autem istarum positionum tenenda sit, in alia quæstione infra declarabitur. *Et Chanaan oppreßerunt vos.* Etiam Chananæi vos oppresserunt.

Notādum de Amalecitis.

Quando Chananæi oppresserunt Israelitas. Quæst. XXIIII.

QVAERETVR, quando fuit istud. Responderi potest, ꝙ cùm Deus reliquerit multas gentes Chananęorum in terra, vt quando Israelitæ peccarent insurgerent gentes illę contra ipsos, cùm sæpe peccarent, sæpe contra eos insurgebant, & opprimebant eos quousque conuertebantur ad dominum: nam tunc exaudiens dominus liberabat eos, & istę persecutiones non describuntur, quia communes erant, & accidebant sæpius. Sed dicendum, quòd hoc non stat rationabiliter: nam cùm habentur remedia ordinaria, nunquam recurrendum est ad extraordinaria: dicere tamen esse hanc persecutionem generalem non scriptam est generale remedium, & si potest dari, quòd sit specialis persecutio, & scripta non debet recurri ad generale. Potest autem dici, quòd istud fuit bellum, qđ fecerunt Chananæi contra Israelitas in deserto antequam introirent in terram Chanaan, quando venerūt apud montem Hor mortuo Aaron in anno quadragesimo ab exitu de Aegypto. Nā dicitur, quòd Chananæus rex Arad audiens venisse Israelitas per exploratorum viam pugnauit contra illos, & victor existens cœpit prædam Num. 21. cap. postea autem Israelitæ liberati sunt, quia voto se obligauerunt domino, dicentes: si tradideris populum istum in manus meas, delebo vrbes eius. Dominus autem exaudiuit Israel, tradiditque Chananæum in manus eius, quem ille interfecit subuersis vrbibus eius, vt patet in allegato cap. Iterum etiam Chananæi pugnauerunt contra Israelitas, scilicet anno secundo ab exitu de Aegypto in Cadesbarne, quando Amalecites, & Chananæus descenderunt de montibus percusseruntque Israelitas vsque Horma: Num. 14. cap. & de manibus horum liberauit Deus Israel. Aliter potest dici, quòd accipiatur tri-

A bulatio inflicta per populum Chananæorum, scilicet per Iabin, qui erat rex Chanaan. Sic patet supra quarto, vbi Iabin rex Asor, qui vocatur semꝑ rex Chanaan, oppressit Israelitas viginti annos: & postea liberati sunt per Barac, qui occidit Sisarę exercitum. Quæ autem istarum positionum sit conuenientior, infra dicetur.

An pugna Amalec sit illa, quæ facta est in deserto, vel illa, quæ est facta tempore Gedeonis per Madianitas. Quæst. XXV.

QVAERETVR circa id, quod supra dicebatur, scilicet an pugna Amalec, de qua supra dicitur sit illa, quæ facta est in deserto, vel illa, quæ facta est tem-
B pore Gedeonis per Madianitas, sicut supra in quæstione tactum est. Respondendum, quòd fuit pugna facta, & oppressio per Madianitas, & nō tangitur hic de oppressione, vel bello deserti. Quod patet: primò, quia omnes istę oppressiones, quæ inducuntur, fuerūt factæ pro cultu idolorum, vt patet ex processu literæ: nam Deus intendit talem rationem contra Israelitas, scilicet, vos sæpe coluistis idola, & cecidistis in manus gentium, & ego liberaui vos, & noluistis recedere de via vestra mala, ideo iam non liberabo vos: sed quando Amalecitæ pugnauerunt contra Israelitas in Raphidim, non colebant idola, nec coluerant illa post exitum de Aegypto, sed propter murmurationes factū fuit hoc: ideo non potest intelligi de illo bello. Item
C non potest intelligi de secundo bello Amalecitarum in Cadesbarne ex eadem ratione, quia in deserto non coluerunt Israelitę idola, nisi semel quando coluerūt vitulum: Exo. 32. sed pro illo iam puniti fuerant, & domino reconciliati. Secundò patet, quia hic dicitur, oppresserunt vos, quod refertur ad omnes gētes istas: opprimere autem est cùm quis violenter obtinet terram aliquam, & cogit incolas ad obediendum sibi, sed Amalecitę non oppresserunt Israelitas, quia non pręualuerunt in bello ad hoc, quòd tenerent Israelitas subiectos sibi aliquāto tempore, sed eadem die, qua bellum inchoatum est finitum fuit, & pręualuit Israel contra Amalec. Etiam in secundo bello in Cadesbarne non oppresserunt Amalecitę Israelitas subijciendo
D eos sibi, sed solùm descenderunt de montibus persequendo illos, & occiderunt de illis aliquos vsque Horma, ibi autem fugientibus Israelitis cessauerunt Amalecitę percutere eos. Tertiò patet, quia dicitur, clamauistis ad me, & erui vos de manu eorum: in quo patet, quòd Israelitæ postquam tenebantur in potestate Amalecitarū clamauerunt, & tunc exaudiuit eos Deus, & tamen in nullo illorum bellorum Amalecitarum contra Israel tenuerunt Amalecitæ Israelitas in manu sua ad hoc, quòd Deus erueret eos de manu illorum. Quartò patet, quia Deus intendit enarrare omnes liberationes mirabiles, quas fecerat hucusque in Israelitas de manu gentium, quæ conscriptæ sunt in hoc libro, quia istæ sunt excellentiores, quàm aliquę alię paruę,
E quę subticentur: & tamen intelligendo, vt nunc exponitur, ponerentur hic omnes liberationes descriptę in hoc libro: accipiendo autem aliter, non describerentur; ideo debet hic accipi pugna Amalecitarum pro pugna tempore Gedeonis. Patet antecedens: nam prima oppressio facta post mortem Iosue in Israelitis fuit per Chusanrasathaim regem Syrię, & ista fuit, quę vocatur per Sidonios, vt supra declaratum est: secunda fuit per Eglon regem Moab, & ista fuit signata per filios Ammon, vt declaratum fuit: tertia fuit per Philisthinos, & ista posita est in litera, scilicet Philisthijm. Istę tres persecutiones ponuntur supra tertio. Quarta fuit per Iabin regem Chanaā, & ista significatur, cùm dicitur hic, & Chanaan: De hac supra quarto. Quinta

Persecutiones Israelitarū post Iosue

perse-

persecutio fuit tempore Gedeonis per tales, & ista significatur hic per Amalec: & sic omnes persecutiones notabiles huius libri, quæ præcesserunt describuntur hic hoc modo. Aliter autem exponendo non ponerentur omnes, sed subticebitur persecutio tempore Gedeonis, sed non est verisimile, quia illa fuit de maximis. Etiam, quia liberatio fuit miraculosior, quàm in omnibus alijs supra 7. cap. ponendo autē istum sensum non sequitur aliquod inconueniens de suprapositis. Primum patet, quia Israelitæ traditi sunt in hac persecutione propter idolatriam, vt patet supra sexto, scilicet filij Israel fecerunt malum in conspectu domini, qui tradidit eos in manu Madian. Secundum, & tertium patet, scilicet, quia nunc Israelitæ fuerunt in potestate Madianitarum, & Amalecitarum, & postea liberati sunt de manu eorum: nam septem annis oppressi sunt ab eis supra sexto: ideo tenēdum est, quòd istud bellum fuerit tempore Gedeonis.

Quæsit conuenientior positio, scilicet an intelligatur bellum Chanaan de bello facto in deserto, vel de bello regis Iabin.
Quæstio XXVI.

QVAERETVR vlterius, quæ sit conuenientior positio circa id quod supra dicebatur, scilicet an intelligatur bellum Chanaan quod hic ponitur de bello facto in deserto: vel de bello & oppressione regis Iabin, vt supra tactum fuit in quæstione. Respōdēdum, quòd debet intelligi de oppressione facta per regem Iabin, & patet ex quatuor rationibus assignatis in præcedenti quæstione. Prima patet, quia quando Chananæi pugnauerunt in deserto contra Israelitas nòn coluerant Israelitæ idola, siue accipiatur bellum quod factum est in Cadesbarne: Num. 14. siue bellum factum quando Chananæi cœperunt prædā de Israel: Nu. 21. Nam in deserto non coluerunt Israelitę idola, vt dictum est. Secunda ratio est, quia in illis duobus bellis non fuerunt Israelitæ subiecti in potestate Chananæorum, ita vt dicantur oppressi. De prima vice, quę fuit in Cadesbarne patet, quia Amalecitę, & Chananæi descenderunt de montibus, & percusserunt Israelitas vsque Horma: Nu. 14. ibi autem cessauerunt: vnde nec ibi leguntur cœpisse prædam, nec dominati fuisse aliquorum Israelitarum, sed fugerunt omnes Israelitæ præter aliquos, qui corruerunt gladio. De secundo bello patet, quia ibi Chananæi victores existentes cœperunt prædam de Israelitis: Num. 21. sed illa victoria non fuit per hoc, quòd Israelitæ subderentur potestati Chananæorum, sed quia fugerunt, & in fuga capta est prædam. Quod patet, quia Israel obligauit se voto dño, & repetito bello preualuit contra Chananæos, subuertitque vrbes eorum. Tertia ratio eadem quasi est, ideo non replicetur. Quarta ratio patet, quia si accipiatur hic pugna Chanaan pro aliqua duarum prædictarum, subticebitur hic vna de oppressionibus maximis, à quibus Deus liberauit Israelitas, & quę descriptę sunt in hoc libro. Sed non est hoc verosimile cùm describātur cęterę omnes, quòd subticeatur ista: potissimè, quia ista fuit de maximis, vt patet supra 4. nam dicitur, quòd rex Iabin vehementer oppresserat Israelitas, quia nongentos currus falcatos habebat. Exponendo autem isto modo non sequitur aliquod inconueniens. De primo patet, quia ista persecutio secuta fuit propter idolatriam, vt patet supra quarto. Secundum etiam patet, & tertium, quia nunc manserunt Israelitæ in potestate regis Iabin viginti annis, & clamantes postea ad dominum liberati sunt de manu eius. *Oppresserunt vos.* Scilicet quælibet gentium supradictarum oppressit Israelitas tenendo eos in seruitute multis annis, & infligendo multa incommoda.

F *Et clamauistis ad me.* Scilicet postquam Israelitæ videbant se non posse aliter liberari, recurrebant ad Deum suum clamantes. *Et erui vos de manu eorum.* Quia in omnibus his licèt Israelitę iterarent peccata, tamen cùm conuertebantur ad Deum toto corde, exaudiebat eos. *Et tamen reliquistis me.* Idest licèt facerem vobis ista beneficia, non aduertistis ad illa, sed reliquistis me, scilicet, non custodientes mandata mea. *Et coluistis Deos alienos.* Scilicet offerendo eis sacrificia, & exhibendo reuerentiam, & non faciendo mihi aliquem cultum: in quo apparet magna ingratitudo: potissimè, quia erat ingratitudo iterata: nam si semel tantum, vel raró fuisset, non erat grauissimum quid. *Idcirco non addam, vt vltra vos liberem.* Idest, quia totiens

G peccastis iam nunquam liberabo vos de manu hostiū, & est sensus: si vos essetis corrigibiles, bonum quidē esset, quòd liberarem vos, vt seruiretis mihi: tamen estis incorrigibiles, quia etiam si nunc liberem vos illico redibitis ad colendum idola, & hoc inutile est: istud autem proueniebat ex magna assuetudine colendi idola, ideo cùm aliquando quasi ex quadam necessitate, & violentia colerent Deum, illico ad colēdum idola redibant.

Quomodo stat in veritate dictum Dei, scilicet, quòd non liberaret eos amplius. *Quæst.* XXVII.

QVAERETVR, quomodo stat in veritate di-

H ctum Dei, scilicet, quòd non liberaret eos amplius: nam mox liberauit eos, vt patet sequenti capit. Responderi potest dupliciter. Vno modo, quòd intelligatur: non addam, vt vltra vos liberem, scilicet si manseritis in statu, in quo nunc statis: nam Israelitę licèt ad Deum clamarent, dicentes: peccauimus: nondum plenè pœnitebant, quia non abijciebant à se idola. Nam postquam Deus fecit istam increpationem, dixerunt: peccauimus, redde tu nobis, quod placet: & hęc dicentes omnia de finibus suis alienorum Deorum idola proiecerunt, & tunc fuerunt sufficienter dispositi ad hoc, quòd Deus liberaret eos, ideo illo facto liberauit illos. Aliter potest dici, quòd Deus dixit istud per modum comminationis, scilicet, quòd Deus in-

I tendebat Israelitas liberare, & tamen comminādo eis dixit, quòd non liberaret eos vltra, nec fuit frustra ista comminatio: nam tunc Israelitę doluerunt magis, quàm prius. Etiam expulerunt idola à se: quòd aliter facturi non erant: sic etiā fit in prophetis: nam aliqua dicuntur per comminationem, & aliqua per firmam Dei sententiam, vt sæpe declaratum est, & fit comminatio propter mutationē status, scilicet quando Deus scit aliquos in malo statu existentes ad bonum mutandos, loquitur per comminationem, & mutantur: sic fuit in Niniuitis, vt patet Ionę 4. ca. scilicet, adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur: & postea non factum est, quia pœnitentiam egerunt. *Ite & inuocate Deos, quos elegistis.* Scilicet Deos gentium, quos ele-

K gerant Israelitæ ad colendum.

Quomodo Deus dixit, quòd inuocarent Deos quos elegerant.
Quæstio XXVIII.

QVAERETVR, quomodo Deus dixit, quòd inuocarent Deos, quos elegerant, cùm istud esset peccatum. Respondendum, quod Deus non dixit Israelitis istud iubendo eis ire ad Deos, sed dixit increpando, & subsannando: nā ipse sciebat, quod non erant dij, nec habentes potestatem vllam. Etiam sciebat, quòd Israelitę iam hoc nouerant: nam ipsi prius expectabātan dij illi possent liberare illos in angustia, & cùm non possent, recurrebant ad Deum Israel. & tunc

tunc ad inferendum eis verecundiam,& confusionē, dixit: ite ad Deos, quos elegeratis,& ipsi vos liberent. Quasi dicat: apparet, quòd stulti fuistis, qui tales Deos elegistis, qui vos liberare non possunt. Similiter habetur Deute.32. Et dicent, vbi sunt Dij eorum, in quibus habebant fiduciam? De quorum victimis comedebant adipes,& bibebant vinum libaminum: surgāt & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant. *Et ipsi vos liberent in tempore angustiæ.* Quasi dicat, cùm seruieritis eis tempore lætitiæ, liberēt vos tempore angustiæ, quia non sunt boni Dij, qui non proficiunt ad omne tempus. *Dixeruntq; filij Israel ad dominum.* Quamquam viderent, quòd Deus subsannaret eos, quia tamen in eo solo spes illorum erat, non desinebant opē humiliter petere. *Peccauimus.* Rectum ordinem tenuerunt nunc Israelitę: nam cùm conarentur placare dominum nihil est, quo magis eum placare possent, quàm confitendo peccatum suū, ideo cùm Deus vellet liberare eos, ponebat in mētibus eorum, vt semper continuarent in confessione peccati: & sic placaretur Deus. *Redde tu nobis quidquid placet.* In hoc apparet humiliatio cordis Israelitarum, quia non præcabātur simpliciter, quòd Deus remitteret ei pœnas debitas pro peccatis, sed cùm essent valde Rei solùm orabant permutationem pœnæ, scilicet, quòd non punirentur per hostes, sed Deus daret eis pœnam quamcunque vellet, scilicet pestem, vel famem, vel aliquid aliud. Sic enim Dauid cùm peccauisset numerato populo: & daretur ei optio in fame, peste, & hostibus, ait: Melius esse incidere in manus Dei, quàm in manus hominū, idest melius esse, quòd puniretur populus peste, vel fame, quod est incidere in manus Dei, quàm per hostes quod est incidere in manus hominum 2. Reg. 24. & 1. Paralip. 21. cap. *Tantum nunc libera nos.* In hoc etiam patet magis humiliatio cordis contribulati: nam non dixerunt: Libera nos, sed: Tantū nunc libera nos: quasi dicat: si iterum peccauerimus, nunquam nos liberes.

An peccauerint Israelitæ dicendo, quòd nunc solùm Deus eos liberaret. Quæst. XXIX.

QVAERETVR, an Israelitę peccauerint dicēdo, quod nunc solùm liberaret eos Deus. Respondendum, quòd siquis velit semel cadens in peccatum liberari, & in alijs vicibus non vult liberari, peccat mortaliter: & est peccatum grauissimum, scilicet desperatio. Sed istud intelligitur quantum ad culpam peccati, de qua liberatur homo per gratiam Dei mouentem, & postea gratificantem. Si autem intelligatur de pœna, quam homo incurrit pro peccato, & petit semel liberari ab illa, & in alijs vicibus non vult liberari: Dicendum, quòd aut hoc vult, quòd desperat in alijs vicibus se posse liberari, aut Deum nolle liberare, quamquam possit, vel quia ipse non desiderat liberari: sed sponte vult tolerare pro peccato pœnam debitam. Si primò modo, est desperatio, & est crimen hęresis, vel infidelitatis, scilicet, quia credit domini manum abbreuiatam, vt solùm liberare possit semel. Vel credit bonitatem limitatam, ita quod nolit misereri quamquam possit eruere: & sic est grauissimum peccatum. Si secundò modo non est peccatum, sed potius est in quibusdam perfectio, si est talis pœna, per q̄ homo disponatur ad merendum, vt in pęnis grauib⁹, & continuis, quæ non tollunt omnem actum intellectus. Si autem sint tales pœnalitates, quæ ex conditione sua, vel personæ non disponunt hominē ad merendum: potius debet aliquam petere à Deo liberationem, vt alio modo vtiliori possit satisfacere pro peccatis. De Israelitis autem dicendum, quòd ipsi nunc non petebant liberationem à culpa, sed à pœnalitate,

A & non petebant se liberari tantum nunc, & quòd in alijs vicibus nunquam liberarentur, sed dicebant hoc, quia nunc erant in corde contrito, & proponebant nunquam peccare, ideo quòd amplius non egerent liberatione à pœna pro simili opere. *Quæ dicentes.* Idest postquam hoc dixerunt. Istud non habetur in Hebræo, sed ponitur in litera, quia est quoddam cōtinuatiuum sententiæ. *Omnia de finibus suis alienorum Deorum idola proiecerunt.* Idest proiecerunt omnes statuas, vel imagines Deorum: nā idola pro nullo accipitur hic, nisi pro ipsa figura, vel statua. Et potest accipi iste genitiuus alienorum Deorum dupliciter. Vno modo intransitiuè, scilicet omnia idola alienorum Deorum, idest omnia idola, quæ sunt Dij alieni, & tūc est sensus B quòd statuæ erant ipsi Dij gentilium, & ipsos Deos solùm colebant Iudęi, nec intelligebant per illas statuas, aut figuras aliquid aliud. Secundò modo potest intelligi transitiuę, scilicet, quòd erant idola alienorum Deorum, idest, quòd statuę, vel imagines, quæ vocantur idola, solùm ponebantur, vt signa Deorum alienorum, & tamen nō sunt ipsa Dij; sed Dij sunt quædam substantiæ corporeæ, vel incorporeæ, quæ non cernuntur: & pro illis idola, idest imagines repræsentatiuas gentiles faciebant, quæ essent eis præsentia: & ista expulerunt Iudæi de finibus suis: non quidem exponendo illa ad terram gētilium, sed confringēdo, & faciendo, quòd in tota terra Israel non maneret aliquod idolum in honore, sicut prius. *Et seruierunt domino.* Idest C inceperunt iam colere solùm Deum verum imponēdo ei sacrificia, & cœremonias reliquas. *Qui doluit super miserijs eorum.* Idest doluit Deus, quòd Iudæi tam miserabiles facti essent, scilicet, quia nimis vastati, & afflicti erant. Sciendum, vt ait Rabbi Dauid Kimhi in litera Chaldaica, in qua conatus est inquantum potuit auferre à Deo locutiones, quæ significant corporeitatem, vel passiones humanas, non videns quomodo reduceret istam locutionem ad sensum non causantem corporeitatem, omisit istam propositionem: quod ipse raro facit in omnibus suis scriptis: poterat tamen dicere, qui disposuit eruere eos de miserij suis: nam nihil aliud est misereri, vel dolere miserijs alicuius, nisi habere animum promptum ad eruendum, si D daretur facultas, & quia ante hoc Deus nolebat eripere Israelitas, cùm non deseruissent idola, & nunc desertis illis voluit, dicitur, quòd doluit super miserijs eorum. *Itaq; filij Ammon.* Hic ponitur præambulum ad ad ea, quę habentur sequenti capitulo de assumptione Iephte in iudicem: nam Ammonitæ congregati sunt in bellum contra Israelitas, vt vastarent, & tollerēt terram Galaad de manu ipsorum, & tunc Israelitæ non habentes principē elegerunt Iephte, vt patet sequenti capitulo: ideo hic poterat incipi capit. conuenienter. *Conclamantes.* Idest conuocantes se ad bellum: putabant enim Ammonitæ, quòd Israelitis nullum subsidium esset, ideo quòd possent tollere nunc terram de manibus eorū, & ob hoc conuocati sunt omnes Am-E monitæ, vt facilius possent Israelitas excludere de terra, & vt desperantes Israelitę se posse defendere cito se traderent manibus Ammonitarum. *In Galaad fixere tentoria.* In terra ista fixerunt tentoria Ammonitæ ꝓpter duo. Primum, quia terra Galaad est magis coniuncta terræ Ammonitarum, quàm alię partes terræ Israel: nam exeūtibus de Ammonitarum terra in terram Israel illico occurrit terra Galaad, & fixerunt castra in propinquioribus partibus terræ hostilis. Secunda est, quia Ammonitæ faciebant istud bellum ad recuperandum terram Galaad, quę olim fuerat pars terræ Ammonitarum: & petebant eam nunc ab Israelitis sequenti capitulo; & ob hoc castrametabantur in illa, vt ibi vincentes terram illam inciperent possidere.

Idola alienorū Deorum dupliciter accipitur.

Israelitæ duplici de causa fixerunt tētoria in Galaad.

Contra

Contra quos congregati filij Israel. Non intelligitur hoc de omnibus Israelitis, sed de Galaaditis, & pręcipuè de omnibus duabus tribubus, & dimidia habitantibus ad orientem Iordanis, quia contra istos specialiter vrgebat bellum. Quod patet, quia Ephraitæ suscitauerunt bellum contra Iephte, eo quòd non vocauerat eos ad bellum contra Ammonitas infra 12. cap. *In masphа castrametati sunt.* Est Maspha in terra Galaad. Quod patet, quia sequenti capitulo, dicitur, quòd Iephte habebat domum suam in Maspha in terra Galaad. Est autem Maspha locus, in quo Samuel iudicabat populū, & in quo erat ipse cùm Israelitis quando Philisthini venerunt ad pugnandum contra Israel, & dominus intonuit de cœlo fragore magno, & fugati sunt Philisthini à facie Israelitarum 1. Reg. 7. cap. *Dixeruntq; principes Galaad singuli ad proximos suos.* Idest principes Galaaditarum loquebantur inter se ista, quæ sequuntur ad accipiendum principem: nam nondum habebant aliquem ducem totius multitudinis, vt esset dux belli. Ex hoc patet, quòd non conuenerat nunc totus Israel ad bellum contra Ammonitas, sed solùm Galaaditæ, scilicet duæ tribus, & dimidia, quæ habitabant in terra Galaad, & circa illam: nam alioquin non loquerentur soli principes Galaad de constituendo duce, sed loquerentur omnes principes Israel. Etiam, quia immediatè dicitur, erit dux populi Galaad: si tamen hic esset totus populus Israel, & concordaretur de duce belli, non solùm diceretur, quòd esset dux populi Galaad, sed etiam populi Israel totius. Item patet, quia Iephte respondit infra 12. Ephraitis quomodo ipse cū populo suo, scilicet Galaaditarum pugnauerunt contra Ammonitas nolentibus venire Ephraitis. *Qui primus ex nobis contra filios Ammon cœperit dimicare.* Scilicet, qui cœperit pugnare, & obtinuerit contra illos. Vel dederit alijs audaciam pugnandi. *Erit dux populi Galaad.* Idest faciemus eum ducem totius terræ Galad. Erant hic enim multi principes terræ Galead: sed nullus eorum erat super omnes ad hoc, quòd esset dux; ideo volebant ducem.

Maspha quid sit.

Quare principes Galaad non tenuerunt hoc quod dixerunt, scilicet, quòd qui primus de eis pugnaret, &c.

Quæst. XXX.

QVAERETVR, quare principes Galaad nō tenuerunt hoc, quod dixerunt, scilicet, quòd q primus de eis pugnaret contra Ammonitas esset dux terræ Galaad, sed acceperunt in ducem Iephte. Respondendum, quòd hoc fuit propter tria. Primum, quia non erat istud rectum consilium: nam Israelitæ cogebantur pugnare contra Ammonitas: bellum autem non potest fieri sine duce, quia vbi non est rector corruet populus: si autem facerent quod disposuerāt cùm nullum adhuc instituissent ducem belli oportebat, quòd quilibet pugnaret, & quādo vellet, & quòd nullus pugnaret, & hoc erat inconueniens. Secundū erat, quòd cùm proponeretur istud præmium fortè multi desiderio præmij præoccuparent pugnare, quia quilibet desideraret istud præmium: & ob hoc inordinatè pugnarent, & omnia perirent. Tertium est, quia nullus istorum principum Galaaditarum erat vir fortissimus corde, nec in bellis instruct⁹ ad hoc, quòd efficeretur dux: ideo concordauerunt postea, ꝙ nullus eorum pugnaret, vt dux: sed quòd mitterent ad vocandum Iephte Galaaditem, qui erat vir fortissimus, & expertus in bellis, cumque ducem constituerent. Quod factum est: nam maiores natu Galaad iuerunt ad vocandum Iephte offerendo ei principatum, vt in sequenti capitulo.

F

CAPITVLVM XI.

FVIT itaque illo in tempore Iephte Galaadites vir fortissimus atque pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus est de Galaad. Habuit autem Galaad vxorē,
G de qua suscepit filios: & postquam creuerant eiecerunt Iephte, dicentes: Hæres in domo patris nostri esse non poteris: quia de altera matre natus es. Quos ille fugiens atque deuitans, habitauit in terra Tob: Congregatique sunt ad eum viri inopes, & latrocinantes, & quasi principem sequebantur. In illis diebus pugnabant filij Ammon contra Israel. Quibus acriter instan-
H tibus perrexerunt maiores natu de Galaad, vt tollerent in auxilium sui Iephte de terra Tob: Dixeruntque ad eum: Veni & esto princeps noster, & pugna contra filios Ammon. Quibus ille respondit: Nonne vos estis, qui odistis me, & eiecistis de domo patris mei, & nunc venistis ad me necessitate compulsi? Dixeruntque Principes Galaad ad Iephte. Ob hanc igitur causam nunc ad te venimus: vt proficiscaris nobi-
I scum, & pugnes contra filios Ammon, sisque dux omnium, qui habitant in Galaad. Iephte quoque dixit eis: Si verè venistis ad me, vt pugnem pro vobis contra filios Ammon, tradideritque eos Dominus in manus meas, ego ero vester princeps? Qui responderunt ei: Dominus, qui hæc audit ipse mediator ac testis est, quòd nostra promissa faciemus. Abiit itaque Iephte cum principibus Galaad, fecitque eum omnis po-
K pulus principem sui. Locutusque est Iephte omnes sermones suos coram Domino in Maspha.

Dist. 56. c. nasci. Thesei Atheniensium rex claret.

Gen. 26.

Sybilla Hellespontina claret.

Fuit eo tempore. In præcedentibus positum est vrgentis afflictionis pondus, hic subdiuiditur liberationis modus. Et diuiditur in tres partes. Primò ponitur conditio principis liberantis: secundò humiliatio ducis pro pace supplicantis ibi. *Et misit nuncios.* Tertiò expugnatio aduersarij. Prima in duas: primò ponitur Iephte de terra sua eiectio: secundò eius reductio, & in principem constitutio ibi. *In diebus illis.*

An hic sit aliqua ordinis mutatio, & an illico post praecedentia hoc factum sit. Quaestio I.

QVAERETVR circa primum an ea, quæ habentur hic fuerint ordine continuato post præcedentia: & an sit ordo mutatus, & an fuerint facta immediatè post præcedentia, vel aliquanto tempore post. Respondendum ad primum, quòd hic est ordo continuatus, quia supra ponebatur aduersitas Iudæorum, hic ponitur liberatio eorum. Etiam ponebatur tempus sine iudice, quo Israelitæ propter defectum iudicis erant in angustia, hic ponitur tempus, quo iudicem habuerunt Israelitæ, scilicet Iephte, qui eos de prædicta aduersitate eripuit. Ad secundum dicendum, quòd ista fuerũt facta immediatè post præcedentia: nam præcedenti capitulo dicitur quomodo Ammonitæ castra fixerāt in Galaad, Israelitæ quoque fixerant castra in Masphat ad resistendum Ammonitis pugnantibus: non habebant autem tunc Israelitæ ducem, ideo principes tempore Galaad inter se conueniebant, quòd qui primus eorum pugnaret contra filios Ammon, efficeretur dux Galaad, sed postea iudicantes non esse hoc competens consilium, noluerunt habere ducem antequam inchoarent pugnam, & tunc castris fixis in Masphat deliberato consilio inter Israelitas miserunt maiores natu de seipsis orantes Iephte, qui morabatur in terra Tob, vt veniret ad principandum, & vt esset dux eorum, & factum est in hoc capitulo: & sic non videtur aliqua temporis interpositio inter hæc & præcedentia: sed continuata historia est. *Fuit in illo tempore Iephte Galaadites.* Hic ponitur cõditio ducis liberantis, q fuit Iephte Galaadites, & isti Israelitę, q nunc periclitabantur erant Galaaditę: ideo cõuenit ei, ꝙ esset dux eorũ plusq̃ alteri extraneo. Conditio Iephte ducis.

Quare vocatur Iephte Galaadites. Quaest. II.

QVAERETVR, quare vocatur Iephte Galaadites. Respondet Nicolaus, quòd Galaad accipitur pro viro, & pro terra, & pro ciuitate, & quocunque modo competit ei, quòd esset Galaadites. Nam erat de terra Galaad oriundus: erat etiam filius viri cuiusdam nomine Galaad: erat etiam de vrbe nomine Galaad. De primò patet, quia quædam terra vocatur Galaad, scilicet tota terra, q̃ coniuncta est monti Galaad, & est ista terra ad Orientalem partem Iordanis, & diuisa est in duas tribus, scilicet medietas prouenit tribui Gad, & medietas dimidiæ tribu Manasse, vt patet Deut. 3. sic accipitur præcedenti capitulo, scilicet dixerunt principes Galaad, qui primus ex nobis cõtra filios Ammon cœperit dimicare, erit dux populi Galaad. Secundũ patet, ꝙ pater huius Iephte vocabatur Galaad, quia dicitur immediatè: habuit autẽ Galaad vxorem, de qua suscepit filios, qui postquam creuerũt eiecerunt Iephte. Tertium quod asserit Nicolaus. f. ꝙ Galaad sit nomen ciuitatis non approbo: ipse tamen probat illud, quia seq. capit. dr̃, ꝙ Iephte Galaadites sepultus est in ciuitate sua Galaad, sed ex hoc non probatur, quia Nicolaus accipit ibi Galaad intransitiuè. f. ꝙ sit ablatiuus, & tunc esset nomẽ ciuitatis, sed debet accipi transitiuè, vt sit genitiuus. f. sepultus est in ciuitate sua Galaad, idest in ciuitate sua, quæ erat in terra Galaad: & ista ciuitas sua videtur esse Maspha, quia infra in litera dicitur, ꝙ habitabat in Maspha, & Maspha est in terra Galaad, sed mos Hebræorum erat sepeliri in locis, in quibus habitabant, quę erant loca suę originis, ideo sepelitur in Maspha, quæ vocatur ciuitas Galaad, quia erat in terra Galaad. Item patet hoc magis, quia vbi nos dicimus, sepultus est in ciuitate sua Galaad. In Hebræo habetur: sepultus est in ciuitatibus

A suis Galaad: & exponunt Hebræi, idest in vna de ciuitatibus Galaad: & ducunt simile 1. Reg. 18. vbi dicitur in litera Hebraica: in duabus gener meus eris: & exponunt ipsi, idest in vna duarum: ideo non videtur conuenire, quòd Galaad sit ibi nomen vrbis, sed terræ: ideo manent duo, ex quibus poterat Iephte vocari Galaadites, scilicet ex terra Galaad, vel ex patre suo nomine Galaad. Sed tunc dicetur ex quo illorum vocatur hic Galaadites. Respondendum, quòd vocatur Galaadites à patre, quia patet ex ordine literæ: nam dicitur fuit Iephte Galaadites vir fortissimus, & sequitur: habuit autem Galaad vxorem: ex quo apparet, quòd sit litera suspẽsiua: & sit istud redditiuum rationis dicti superioris, scilicet, quòd sit Galaadites.

B *An Iephte fuerit iudex totius Israel, vel solùm terræ Galaad. Quaestio III.*

QVAERETVR, an Iephte fuerit iudex totius Israel, vel solùm terræ Galaad. Aliquis dicet, quòd fuerit solùm terræ Galaad. Primum patet ex institutione, quia origo fuit, quia non habebant Galaaditæ ducem ad bellum, & acceperunt Iephte: sed ipsi dicebant præcedenti capitulo, qui primus ex nobis contra filios Ammon cęperit dimicare, erit dux populi Galaad: sed Iephte fuit institutus in defectum istorum principum, scilicet, quia non executi sunt nũc consilium quod præposuerant, sed concordauerunt C accipere Iephte, ergo solùm fuit assumptus in ducem Galaad, sicut sumendus erat ille, qui de Galaaditis primus pugnasset, si illud consilium mansisset. Item patet ex potestate instituentium, quia ad hoc, quòd Iephte efficeretur iudex, vel dux totius Israel, necesse erat eum ordinari, vel præfici à toto Israel, vel à procuratoribus totius Israel: sed solùm institutus est princeps à principibus terræ Galaad: nam infra dicitur, quòd maiores natu terræ Galaad venerunt ad Iephte, quasi nomine omnium Galaaditarum, & susceperunt eum in principem: ergo non poterat ex hoc effici princeps totius Israel. Item patet ex pacto, quod Iephte iniuit pactum cum maioribus natu Galaad, qui venerant ad vocandum eum, quòd facerent eum D principem sui si pugnaret contra filios Ammon, ergo non efficiebatur princeps totius Israel. Item patet hoc, quia infra in litera dicitur: Abijt itaque Iephte cum principibus Galaad, fecitque eum omnis populus principem sui, ergo solùm populus Galaad eum præfecit, & non erat super Israel. Item Iephte fuit factus dux ad pugnandum solùm pro Galaaditis, ergo solùm fuit factus princeps eorum. Nam Ammonitæ solùm censebantur nunc hostes Galaaditarum, & ipsi solùm exierant ad pugnandum contra illos. In contratrium videtur, quòd fuerit iudex totius Israel, quia iste liber est de iudicibus, qui erant duces totius populi: & non agitur hic de principibus specialibus aliquarum tribuum, & hoc verum est. Nam putan- Responsio ad q̃situm, ꝙ Iephte fuerit iudex totius Israel.
E dum est, quòd omnes, qui fuerunt iudices fuerunt duces vniuersales populi, sicut Moyses & Iosue præfuerunt toti populo, nec differunt iudices à Moyse, & Iosue, nisi in magnitudine iurisdictionis, sed non in extensione. De hoc declaratum est in prologo huius libri. Item patet, quia si Iephte non fuisset dux totius Israel non computaretur per eum ætas populi Israel, sed computatur per eum tempus, vt patet sequenti capitulo, sicut per omnes alios iudices, ergo fuit iudex totius populi. Item patet efficacius, quia sequenti capitulo dicitur: Iudicauitque Iephte Galaadites Israel sex annis: si tamen non fuisset iudex totius Israel non dixisset iudicauit Israel, sed iudicauit populum Galaad.

O Item

Item patet, quia Samuel 1.Reg.12. increpat Israelitas ex parte Dei, & enarrat iudices, quos Deus misit ad liberandum totum Israel, & ponitur ibi Iephte, cùm dicitur ibi: & misit dominus Ierobaal, & Badam, & Barac, & Iephte: sed manifestum est, quòd non loquebatur ibi Deus per Samuelem contra Galaaditas specialiter, sed contra totum Israel, quem conuocauerat Samuel, quod patet ibidem: ergo erat datus à Deo Iephte in iudicem totius Israel. Item aliqualiter colligitur ad Hebr.11.vbi Apostolus loquitur de constantia iudicum exponentium se ad mortem per fidē pro populo Dei, & ponit ibi Iephte inter cœteros, & sic videtur, ꝙ ipse fuerit de iudicibus populi Israel. Ad rationem primam in contrarium dicendum, ꝙ à principio institutus est in iudicem à principibus terræ Galaad in defectum ipsorum, quia nullus reperiebatur conueniens dux: & ipsi non præficiebant eum nisi terræ Galaad: tamen postea cùm Iephte prospere egisset contra Ammonitas totus Israel gratis suscepit eum in ducem. Ad secundam dicendum, quòd illi, qui instituerunt Iephte in principem, solùm habebant potestatem ad instituendum super terram Galaad, & super eā solam eum instituerunt: postea tamen consensu populi toti Israeli præpositus fuit. Ad tertiam rationem dicēdum, quòd Iephte solùm intendit effici princeps super terram Galaad, eo quòd causa, pro qua princeps efficiebatur, pertinebat solùm ad Galaaditas, & ob hoc cum solis Galaaditis pactum iniuit, vt esset princeps eorum, & ex hoc pacto solùm fuit princeps ipsorum: postea autem fuit alia noua assumptio, qua factus est princeps totius Israel. Ad quartam dicendum, quòd cùm ipse iuit cùm principibus Galaad solùm factus est dux Galaaditarum, & ante bellum inchoatum, & cùm fieret solùm erat princeps Galaaditarū, sed post victoriam totus Israel accepit eum in ducē. Ad quintam dicendum, quòd nunc solùm fuit Iephte præpositus ad agendum bellum Galaaditarum contra Ammonitas, & solùm fuit princeps Galaaditarum: facto tamen bello videns totus Israel istum habere à domino spiritum ad victoriam bellorum: credens illum vtilem ad pugnandum contra hostes totius populi fecerunt eum ducem populi. *Vir fortissimus.* Ista est causa quare volebant eum in ducem Galaaditæ, quia erat fortissimus: & ex hoc erat aptior ad ducatum belli, quàm quisquam de eis. Et vocatur fortissimus dupliciter, scilicet robore corporis, quod pertinet ad tolerādos labores bellicos, & ad patrandum opera fortia. Secundò vocatur fortissimus secundum ꝙ fortitudo est virtus moralis, & pertinet ad quandam animositatem, vel confidentiam, secundum quam aliquis non formidat subire terribilia aggrediendo, vel expectando, & vtramque habebat Iephte: ideo erat ad bella aptissimus. *Atque pugnator.* Scilicet non solùm habebat fortitudinē, sed etiam erat pugnator, idest exercitatus in pugna, & istud maximè valet: nam siquis sit vir fortis, & nō est sic exercitatus ad actus bellicos, per defectum prudentiæ bellicæ faciliter corruet. Istud non habetur in Hebræo, sed solùm vir fortissimus: litera autem nostra posuit illud tanquam de subintellectione textus. *Filius meretricis mulieris.* Aliqui accipiunt meretricem, idest eam, quæ omnium libidini patet. Sic accipit Ieronymus, & habetur in Decretis 34.distin.cap. vidua. Sed non conuenienter accipitur, quia tales non consueuerunt filios habere. Hebræi accipiunt, quòd erat meretrix, idest hospitatrix, quia nomen hic positum æquiuocatur ad meretricem, & ad hospitatricem; de quo declaratum est Iosue secundo capitulo: & sic volunt honorare Iephte dicentes eum filium esse hospitatricis mulieris, quę tamen erat vxor legitima.

Ad rationem primam in diuersum.

Ad secundam rationem.

Ad tertiā rationem.

Ad quartā rationem.

Ad quintā rationem.

Iephte vocatur dupliciter fortissimus.

Meretrix dupliciter sumitur.

F

An Iephte mulieris meretricis, vel vxoris legitimæ fuerit filius. Quæstio IIII.

QVAERETVR circa hoc an filius fuit Iephte mulieris meretricis, vel vxoris legitimę. Respondendum, quòd non erat filius mulieris meretricis, idest, quæ publicè omnium pateret libidini, sed erat concubina Galaad, & suscepit ex ea Iephte. Nec tamen potest dici, quòd erat filius vxoris legitimę Galaad, quia litera dicit, quòd erat filius meretricis, nec valet, quòd Hebræi vellent dicere eam hospitatricem. Item in litera dicitur infra, hęres patris nostri esse non poteris, quia de adultera matre natus es, ergo non de legitima. Respondebunt Hebræi non militare ista. De primò patet, quia potest accipi meretrix secundum æquiuocationem Hebraicam pro hospitatrice, & poterat esse mater Iephte hospitatrix, & legitima vxor. De secundò patet, quia in Hebræo non habetur adultera matre, sed de altera, ideo non probat. Dicendum, quòd non stant istę responsiones, quia nomen positum in Hebræo hic, scilicet (Zona) vbi nos dicimus meretricem, non est propriè æquiuocum apud eos ad meretricem, & hospitatricem: sed dicunt, quòd per similitudinem quandam sit translatio, scilicet, quia ipse hospitatrices publicæ solent esse impudicæ, & multorum venientium libidine interdum maculantur, & sic semper directè, vel indirectè redit ad meretricem. Item secunda excusatio non stat, quia si deberet intelligi secundum quòd volunt intelligere Hebræi, quòd esset de alia matre scilicet, & non esset illa adultera, non esset ratio conueniens, quam assignauerunt fratres Iephte, dicentes: hæres patris nostri esse non poteris, quia de altera matre natus es. Nam licèt, non esset Iephte ex eadem matre cum cęteris fratribus suis, dum tamen mater sua esset vxor legitima, succedebat ipse patri suo, sicut cœteri fratres: ipse tamen Iephte fugit de domo patris ex hac causa, quasi esset rationabilis, ergo mater sua non solùm non erat mater aliorum fratrum eius, sed etiam non erat vxor. Dicendum ergo, quòd mater Iephte erat cōcubina Galaad, & ob hoc Iephte erat illegitimus, & fratres sui expulerunt eum de domo patris nè succederet patri. Vocatur tamen hic mater eius meretrix largè, idest fornicaria, quia quælibet concubina alicuius fornicaria est, sed non meretrix, idest omnium libidini patens.

Hebræorū opinio reprobatur.

G

H

I

Quare scriptura nominat matrem Iephte esse meretricem denominando potius genus eius ab imperfecto. Quæstio V.

QVAERETVR vlterius, quare scriptura nominat matrem Iephte esse meretricem denominando potius genus eius ab imperfecto. Respondendum, quòd hic ponuntur pater, & mater Iephte: de patre dicitur, quod erat Galaad, scilicet, habuit Galaad vxorem, de qua suscepit filios: mater autem primo ponitur, eo quòd de illa principalis est intentio. Sed tunc manet dubium cur de illa intendatur, cùm potius pertineat ad dedecus, quàm ad honorem Iephte. Aliqui dicunt, quòd hoc fuit ad significandum, quòd quamquam esset Iephte de ignobili coniugio natus, scilicet de fornicatione, & ex hoc non erat aptus ad aliquam dignitatem, vel honorem: necessitas tamen temporis eum fecit principem, scilicet, quia vrgens erat bellum, & nullus alius idoneus reperiebatur. Sed dicendum est, quòd causa est, quia vult præponere scriptura præambulum historiæ. Nam infra dicitur,

K

tur, quòd principes Galaad iuerunt in terram Tob ad vocandum Iephte, vt esset princeps illorum: & quia ipse erat de terra Galaad, tollitur dubium, scilicet quomodo erat op⁹, quòd mitteretur pro eo extra terram Galaad: & dicitur, quòd hoc est, quia fugerat: expulerant quippè eum fratres sui de terra, vt patet infra, & ad declarandum causam huius præponitur, quòd erat filius mulieris meretricis, scilicet concubinæ Galaad: ideo fratres eius expulerunt de domo patris, nè contenderet succedere patri cum eis, & quia omnia ista habent originem ex eo, quòd mater Iephte erat fornicaria, quia aliàs non potuisset expelli de domo patris, præponitur, quòd erat filius mulieris fornicariæ. *Qui habitabat in Galaad.* Scilicet Iephte habitabat in terra Galaad. Nicolaus intelligit Galaad, quòd esset nomen vrbis Iephte, vt supra dictum est: sed debet accipi pro terra Galaad, & ibi habitabat Iephte in ciuitate Maspha, vt patet infra, cùm dicitur: reuertenti autem Iephte in Maspha domum suam. Sed obijcietur, quòd non habitaret Iephte in terra Galaad nunc quando vocatus est à principibus Galaaditarum, quia infra dicitur, quòd fratres sui eiecerunt eum de domo patris, & ille fugiens habitauit in terra Tob. Respondendum, quòd terra Tob est quædam pars terræ Galaad: nam ciuitas Maspha est in terra Tob: sed Iephte fugit solùm de domo patris sui Galaad, & de vrbe sua, habitauit tamen in alia vrbe terræ Galaad: & est aliqua prouincia, vel regio specialis in terra Galaad, quæ vocatur terra Tob: & ad illam fugit Iephte. Vnde verum est, quòd habitabat in Galaad, & in terra Tob. *Habuit autem Galaad vxorem, de qua suscepit filios.* Iste est pater Iephte, & est sensus, quòd Galaad habuit vxorem de qua suscepit filios legitimos, & habuit concubinam, de qua suscepit Iephte.

Nicolai opinio de Galaad.

Quis erat iste Galaad. *Quæstio VI.*

QVAERETVR de isto Galaad quis erat. Aliquis dicet, quòd fuit ille Galaad, qui erat de stirpe Manasse, & ponitur in familijs eius Numeri vigesimosexto, & trigesimosecundo: conuenit autem hoc valde, quia Iephte fuit vir fortissimus, & pugnator, & verisimile est patrem suum fuisse fortissimum, & pugnatorem: & sic dicitur de illo Galaad, vt patet Iosue decimoseptimo capitulo, quòd fuit vir pugnator: habuitque possessionem Galaad, & Basan. Respondendum, quòd hoc non stat, quia ille Galaad non potuit viuere vsque ad tempus istud. Imò ille non egressus est de Aegypto ad veniẽdum in terram Chanaan, sed ibi mortuus est. Quod patet, quia Galaad est filius Machir, Iosue decimoseptimo, & iste natus est viuente Ioseph filio Iacob: nam in genibus eius natus est, vt patet Genesis quinquagesimo, scilicet: Filij quoque Machir filij Manasse nati sunt in genibus Ioseph. Ioseph autem mortuus est postquam descendit Iacob cum filijs suis in Aegyptum annis septuagintaunum. Quod patet, quia Ioseph vixit annis centum decem, Genesi quinquagesimo, & cùm descendit Iacob in Aegyptum erat annorum triginta nouem, ergo vsque ad mortem suam manebant septuaginta vnus annus. Patet, quia anno quo stetit Ioseph coram Pharaone ad interpretandum somnia erat annorum triginta, vt patet Genesi quadragesimoprimo, & sequenti anno cœpit fertilitas magna, vt patet ibidem, & illa durauit septem annis, & deinde cœperunt septem anni famis, & in fine secundi anni famis descendit Iacob in Aegyptum, Ge. 45. cùm dixit Ioseph fratribus suis: Biennium est, quòd cępit fames esse in terra, & adhuc quinque anni restant, quibus
A nec poterit arari, nec meti, & sic erunt nouem anni postquam stetit Ioseph coram Pharaone, qui faciunt trigintanouem annos eius, quibus subtractis à centum decem annis, quibus vixit, manent septuaginta vnus: totidem autem expletis post descensum Iacob in Aegyptum mortuus est Ioseph: ergo ante septuaginta annos post descensum Iacob in Aegyptum natus est Galaad, cùm natus fuerit in genibus Ioseph: manent autem à morte Ioseph vsque ad exitum de Aegypto anni centum quadraginta quatuor. Quod patet, quia mansio Israelitarum in Aegypto fuit annorum ducentorum quindecim, sicut declaratum est Gen. 15. & Exo. 12. à quibus detrahendo septuagintaunum manent anni centum quadraginta quatuor: sed illo
B tempore rari homines accedebant ad illam ætatem. Moyses qui fuit quasi coætaneus Galaad, non vixit nisi centum viginti annis: Deuteronomij trigesimoprimo, & Aaron annis centum viginti tribus, vt colligitur Numeri trigesimotertio capitulo: ergo non accederet Galaad ad centum quadraginta quatuor, & tamen à natiuitate eius vsq; ad exitum de Aegypto ad minus fuerunt tot anni, ergo non egressus est Galaad de Aegypto, sed ibi mortuus est. Dicendum ergo, quòd non fuit ille Galaad. Et si fortè velles contendere, quòd ille erat, quia magno tempore vixit, non stat: nam necesse erat tunc, quòd vixisset annis fere quingentis. Quod patet, quia nunc erant ab introitu Iacob in Aegyptum vsque ad egressum
C Israelitarum anni centum quadragintaquatuor, quibus addantur quadraginta anni, quibus manserunt Israelitæ in deserto, erunt anni centum octuagintaquatuor: deinde addantur anni trecenti, qui fluxerunt ab introitu in terram Chanaan vsque ad annum, quo Iephte factus est dux belli (nam ipse dixit ad regem Ammon, quare per trecentos annos tacuerat super repetitione terræ Galaad) & computantur illi anni à tempore, quo cœpit Israel terram de manu Sehon, & Og regum Amorrhæorum, qui fuerunt debellati ab Israelitis anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, vt declaratum est Numeri vigesimoprimo, & satis patet ex processu numerorum anni capitulo vigesimo vsque ad finem libri: & sic cùm Iephte esset nunc iuuenis, & fortis pugnator, non esset pater
D suus mortuus à magno tempore, præsertim, quia quando ipse eiectus est de domo patris sui, erat iam vir, & fratres sui eiecerunt eum ne succederet: ergo iste Galaad erat nunc viuens, vel pauloante hoc mortuus fuerat: si tamen esset Galaad de quo dictum est, compleret tunc annos quingentos demptis decem, & sex, vt ex computatione patet supra posita. Dicendum ergo, quòd fuit alius vir nomine Galaad, quia multi hoc nomine appellabantur.

De qua tribu erat iste Iephte. *Quæstio VII.*

E QVAERETVR vlterius, de qua tribu erat iste Iephte. Respondendum, quòd non patet de qua, cùm scriptura illud non referat: dicitur autem, quod erat Galaadites, ex quo aliqui volunt, quòd erat de tribu Manasse, quia in tribu Manasse erat quædam familia, quæ vocabatur Galaaditarum, vt patet Num. 26. & Iosue 17. capit. Sed dicendum, quòd Iephte non vocatur Galaadites, idest de familia Galaaditarum, sed quia pater suus vocabatur Galaad, vt patet hic. Vel quia erat de terra Galaaditarum, si voluerimus intelligere sic. Ad hoc ergo dicendum, quòd per hoc, quòd Iephte erat de terra Galaad, patet aliqualiter de tribu eius, sed non plenè: nam terra Galaad diuisa fuit inter duas tribus, scilicet tribum Gad, & dimidiam tribum Manasse. Deuter. 3. capit.

ideo oportet, quòd sit Iephte de aliqua istarum duarum: sed non apparet de qua, ideo aliqui volunt eum esse de tribu Gad: alij verò de Manasse: sed plures volunt de Manasse: sic enim dicitur præcedenti capitulo, quòd Iair erat Galaadites. Et historia scholastica dicit eum fuisse de tribu Manasse, eo quòd volunt præcipuam partem Gad fuisse in Manasse, & nunc quidem verum est, quòd illi quibus magis periculum imminebat erant de tribu Manasse viri, eo quòd ipsi viri erant magis coniuncti terræ Ammon, quàm tribus Gad, vt colligitur Iosue decimotertio capitulo. *Qui postquam creuerunt, eiecerunt Iephte.* Erat Iephte maior ætate istis: & non poterant eijcere eum quousque fuerunt facti viri, & tunc eiecerunt, scilicet eiecerunt de domo patris, & de vrbe. Quod patet, quia dicitur,
G quòd fugit in terram Tob. *Dicentes: hæres in domo patris nostri esse non poteris.* Idest non poteris de iure succedere patri nostro. Vel non poteris, idest non permittemus te esse hæredem, & vtrumque verum est. *Quia de adultera matre natus es.* Scilicet, ex hoc non cōpetit tibi successio, sicut nobis: & sic ista lex de non succedendo illegitimos patri semper obseruata est ab antiquo. In Hebræo dicitur, *Quia de altera matre natus es.* Debet tamen intelligi de altera, idest de adultera, quia si solùm hoc haberet Iephte, quòd non esset filius eiusdem matris cuius erant reliqui fratres sui, dum tamen illa esset vxor legitima, non priuabatur successione, sed ipsi priuant eum propter
H matrem, ergo oportet, quòd illa esset adultera: litera tamen Hebraica posuit de altera, quod etiam est ad propositum fratrum Iephte: nam Galaad pater eorum habuit solùm vnam vxorem legitimam, si ergo Iephte erat natus de altera muliere, necesse erat, quòd illa esset adultera: hoc colligitur ex litera, quia dicitur in principio, quòd fuit Iephte Galaadites filius mulieris meretricis, & sequitur; habuit autem Galaad vxorem, de qua suscepit filios, ex quo innuit, quòd vna erat meretrix, de qua Galaad suscepit Iephte: & alia erat vxor, idest legitimè ducta, de qua suscepit filios, scilicet legitimos, ideo bona est litera Hebraica; sed planior est nostra. Nec tamen aliquis putet, quòd Ieronymus transtulerit de altera matre, sicut habet litera Hebraica, & postea vitio librariorum
I scriptum sit adultera pro altera, quia facilis erat mutatio, præsertim correspondente eis significatione. Sed dicendum, quòd Ieronymus transtulit de adultera: quia planior erat sententia, licèt Hebræus haberet de altera, & hoc sæpe facit.

An fratres Iephte iustè expulerunt eum de domo patris, nè succederet. *Quæst. VIII.*

QVAERETVR, an fratres Iephte iustè expulerint eum de domo patris, vt non succederet patri. Respondendum, quòd iustum erat, quòd Iephte non succederet patri, eo quòd erat illegitimus. Et tamen an ob hoc de domo poterat expelli est dubiū.
K Aliquis dicet, quòd iustè potuerunt eum fratres sui excludere; sic enim fecit Sara de Ismahele: nam ipse erat filius Agar, & dixit Sara ad Abrahaam: Eijce ancillam, & filium eius: non enim hæres erit filius Ancillæ cum filio meo Isaac: & tunc Abraham eiecit Ismahelem, quamquam dure suscepisset pro filio suo: angelus tamen Dei dixit illi, quòd faceret id qđ dicebat Sara, Gen. 21. Item Gen. 25. dicitur, quòd Abraham separauit filios cōcubinarum à filio suo Isaac versus partem Orientalem. Respondendum, quòd aut Iephte gerebat se in domo patris sui, vt hæredem cum cœteris fratribus suis, aut non: si primo modo, poterat iustè expelli, quia ipse vsurpabat aliquid in-
F debitum: ideo priuandus erat illo: si secundò modo, aut expellebant eum, quòd timebatur, quòd suscitaretur scandalum inter eum & fratres legitimos ex patre eius, aut expellebant eum solùm, quia erat illegitimus, & nolebant, quòd esset inter eos. Si primò modo timebatur verisimiliter scandalum ex parte Iephte futurum propter successionem paternam, poterat expelli de domo non per fratres suos, sed per iudices, vel per patrem, qui filiorum suorum iudex erat: filij tamen non poterant fratrem suum Iephte expellere. Primò, quia nullum ius habebant super ipsum cùm essent pares, & par in parem non habet realiter imperium. Secundò, quia ipsi erant pars de successione contra Iephte, & nemini licèt ius dicere in causa sua, ideo si ipsi eijcerent eum etiam propter scandalum peccarent: si autem eijceret eum pater suus, vel iudex non peccabat: sic intelligitur quod allegatur de Sara, quæ petijt ancillam, & filium eius eijci, quia timebat scandalum futurum: nam ipsa vidit Ismahelem ludentem cum Isaac, Gen. 21. & fortè iste ludus erat noxius, scilicet percutiendo eum: nam aliquando vocatur ludus ipsum bellum: sic patet 2. Reg. 2. scilicet: Surgant pueri, & ludant coram nobis, & surrexerunt vigintiquatuor viri, & occiderūt se mutuo. Et ita fortè nunc Sara vidit, quòd Ismahel percutiebat acriter Isaac, & fortè insidiabatur ei ad occidendum ipsum, vt succederet totaliter Abrahæ: & ad tollendum istud scandalum petijt eum de domo eijci, & eiecit eum Abraham, qui erat pater, & iudex in domo sua: Sic etiam intelligitur de Abraham, Gen. 25. quòd separauit filios concubinarum ab Isaac, scilicet propter scandalum, quia Abraham dederat omnia bona sua Isaac, & filijs concubinarum solùm dederat munera, & illi inuiderent ei. Et fortè post mortem patris insurgerent contra eum, & auferrent bona eius, vel occiderent ipsum: ideo vt tolleretur scandalum, diuisit eos valde Abraham, & ipse egit hoc tanquam iudex: sic enim potuisset Galaad expellere Iephte, cùm fratres eius non poterant. Si secundo modo, scilicet, quòd non erat aliquod scandalum, nec timebatur, sed eiecerunt eum, quia erat illegitimus. Dicendum, quòd siue fratres expellerent eum, siue iudices, peccabant, quia iniustè priuabant eum quodam bono, scilicet cohabitatione paterna, & alimentatione: nam pater alimentaret eum dum maneret in domo, & postea non. Priuauerunt eum etiam quibusdam muneribus, quæ posset ei dare pater. Et hoc modo significauit Iephte se expulsum, scilicet ex odio, & inuidia: vnde conquestus est senioribus Galaad venientibus ad eum dicens: nonne vos estis, qui odistis me, & eiecistis de domo patris mei, & sic significat iniuriam sibi factam. Primò, quia dicit, quia oderunt eum, & ex odio eiecerunt illum. Secundò, quia ipse conqueritur illis publicè: si tamen putaret se iniustè conqueri, non fuisset conquestus.

Iephte iniuriā sibi à fratribus illatā significat.

An Iephte, vt illegitimus erat simpliciter priuandus successione. *Quæst. IX.*

QVAERETVR vlterius, an Iephte ex hoc, quòd erat illegitimus, erat simpliciter priuandus successione, vel poterat succedere in aliqua parte. Dicendum, ꝙ nunc non oportet distingui de successione illegitimorum secūdum iura humana. s. aut succedat matri, aut patri, & si patri, aut stantibus liberis legitimis, aut non stantibus, & in quota portione potest institui hæres, vel suscipere legatum, quia fortè non erat tunc eadem lex ciuilis, quæ nunc, & sic nihil faceret ad propositum dicere de successione, vt modo fit.

Sed

Sed dicendum secundum successiones illius temporis, quòd filij illegitimi non poterant succedere, vniuersaliter patribus ex institutione in testamēto, nec ab intestato: sed poterant institui hęredes in aliqua parte. Vel saltem poterat eis dari aliquod per modum legati magis, quàm per modum hæredis: sic patet Gene. 25. de Abraham, qui dedit omnia, quæ possedit filio suo Isaac, filijs autem concubinarum largitus est munera: largiri autem munera dicit propriè legatum, quia legata dantur ex liberalitate testatoris, successio autem, vel institutio hæredis interdum necessaria est, scilicet, cùm quis legitimos hęredes habet, quos exhęredare nequit: & sic fratres Iephte priuauerunt eum hoc bono, quia poterat ei pater suus donare aliquid viuens, vel in testamento relinquere per modum legati: illo autem excluso, nihil horum fieret, & fortè ex hac causa fratres sui expulerunt eum, & ipse recessit ab eis: non solùm non manens in ciuitate patris sui, sed etiam longe recedens de prouincia illa. *Habitauit in terra Tob.* Ista terra Tob erat in terra Galaad: erat quippe quædam parua regio terræ Galaad, & in illa erant aliquæ vrbes, quarum vna erat Masphat, in qua habitabat Iephte, vt patet infra, non quòd nunc habitaret in Masphat, sed postea habitauit, quia nunc Galaaditæ erant in Masphat præcedenti capitulo, & tamen miserunt pro Iephte in terram Tob, vt patet infra in litera. Et apparet hoc, quia supra dicitur, quòd habitabat Iephte in terra Galaad, & hic, quòd habitabat in terra Tob, & vtrumque refertur ad idem tempus, scilicet, quando Galaaditæ iuerunt ad vocandum eum: ergo oportet, quòd terra Tob esset in terra Galaad, vel è conuerso, & sic erit terra Tob in Galaad, quia alioquin non posset fugere in terra Tob cùm stās in terra Galaad esset in terra Tob. *Congregatique sunt ad eum viri inopes.* Iste Iephte erat vir fortis, & bellator. Quando recessit de domo patris sui, & nunc nihil habens, de quo viueret exercebat latrocinia, vt inde pasceretur: & quia videbatur esse vir aptus ad principandum multi de pauperibus non habentes aliunde victum congregati sunt ad eum, vt illo ductore de pręda, vel aliàs viuerent.

Legata quid sint.

De situ Tob.

An Iephte peccauit colligendo ad se viros inopes.
Quæstio X.

QVAERETVR, an Iephte peccauit colligēdo ad se viros inopes. Aliquis dicet, quòd sic, quia Abimelech congregauit sibi viros inopes, & vagos, & peccauit, quia accepit illos ad malum finem, scilicet ad occidendum fratres suos supra nono capit. Item viri inopes, qui nullis artibus honestis vitam assequi possunt, non conueniunt ad aliquem, nisi cùm illo potest eos de artibus inhonestis pascere, sed conuenerunt ad Iephte: ergo peccabat, quia dabat illis occasionem, vel incitabat ad studia inhonesta. In contrarium videtur, quòd non peccabat, quia Dauid recepit ad se viros inopes oppressos ære alieno, & amaro animo 1. Reg. 22. cap. & tamen ille non peccauit, vt declaratum fuit ibi: ergo etiam non peccaret Iephte. Respondendum, quod congregare viros inopes ad se non est peccatum secundum se, sed erit peccatum, vel bonum opus ex fine, ad quem congregat eos: nam si eos congregat ad pascendum, vel vt defendat eos de manu potentiorum, vel vt vtatur eis ad ministrādum eis ad aliquod bonum, scilicet ad pugnandum contra hostes, bonum est, vel si congregantur ad defensionem alicuius innocentis, qui aliter defendi non potest. De Iephte dicendum, quòd congregauit ad se viros inopes, & vagos, & illi sponte venerunt ad eum,

Iephte quare ad

A quia vtrisque vtile erat: & hoc fuit ad defendendam vitam: nam Iephte expulsus de domo paterna cùm illegitimus esset, nihil possidebat, quo vitam defendere posset, nec vidit aliquas artes honestas sibi posse proficere, sed recurrit ad id, ad quod eum natura sua, & habilitas maxima inclinabat: erat enim vir fortis, & pugnator, ideo putauit nullo modo melius vitam transigere posse, quàm pugnando, & de præda viuendo, & quia solus hoc agere non poterat congregauit ad se viros inopes, qui eum velut principem sequebantur: si autem prædari, & pugnare ad tuendam vitam licitum erat, esset quoque licitum congregare viros inopes ad hæc agenda. Si autem bellum, & pręda illicita erant essent, quoque illicitè congregati isti
B viri inopes. De hoc autem sequenti, quòd videbitur. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quòd non erat simile de Iephte, & Abimelech: nam ad Abimelech non conuenerunt viri inopes, & vagi; sed ipse conduxit eos pretio, scilicet de septuaginta pondo argenti, quæ dederant ei Sichimitæ supra nono: Iephte autem non conduxit viros inopes, sed ipsi conuenerunt ad eum gratis scientes sibi vtile fore: non est autem tàm culpabile aliquos, qui malum exercere possunt, conducere, & excitare sicut illos veniētes recipere. Secundò est dissimile, quia Abimelech congregauit istos viros ad occidendum fratres suos, & occidit illos, quod erat scelus: Iephte autem non congregauit viros istos inopes ad occidendum iniu-
C stè aliquem, sed ad latrocinandum, vt tueretur vitam, & acquireret necessaria: & ista poterant in aliquo casu licitè fieri sicut infra dicetur: ideo non peccauit Iephte. Cùm autem dicitur in parte contraria, quia non peccauit: eo quòd Dauid sicut congregauit viros inopes, & non peccauit: agit ad propositum, & non est ad illud respondendum. Si tamen velimus dicere, quòd peccasset: poterat dici, quòd Dauid non congregauit eodem modo viros inopes, sicut Iephte, quia causa principalis in Dauid fuit, quòd posset vitam defendere: nam persequebatur eum Saul, & poterat capi faciliter in quocunque loco esset, nisi haberet adiutores, ideo congregauit viros inopes, vt patrocinium ei ferrent.

se viros inopes cōgregarit.

Ad rationē in contrarium.

D

An Iephte peccabat agendo prędas, & bella.
Quæstio XI.

QVAERETVR vlterius, an Iephte peccabat agendo prædas, & bella: nam supra dictum est, quòd prædas agebat: quod satis patet: quia in litera dicitur, quòd congregati sunt ad eum viri inopes, & latrocinantes. Aliquis dicet, quòd non peccauit, quia spiritus domini veniebat super Iephte, ergo non peccabat. Patet infra in litera, cùm dicitur, quòd spiritus domini factus est super ipsum. Item patet ad Hebræos vndecimo, vbi in Catalogo Sanctorum
E ponit Apostolus Iephte: ergo non peccauit faciendo prædas. Responderi posset, quòd Iephte peccauerit faciendo prædas, nec est hoc aliquod inconueniēs, vt infra declarabitur: nam nunc non erat Iephte vir alicuius perfectionis, vt de eo deberemus negare peccatum mortale. Si tamen volumus dicere, quòd non peccauit etiam poterimus hoc dicere: nam fortè faciebat Iephte latrocinia, & bella sicut Dauid, ille enim cùm esset in terra Philisthinorum agebat prædas contra Gesuri, & Gezre, & Amalecitas, atque occidebat quotquot poterat primo, Regum vigesimoseptimo, & tamen ibi declaratum est, quòd non peccabat, eo quòd agebat contra gentes, contra quos licitum erat pugnare, sic fortè erant aliquæ gentes

Cuiusdā rationes ī diuersum.

Respōsū ad quæsitum.

hoſtes Iſraelitarum, contra quos Iſraelitis erat ſemper iuſtum bellum, & quicunque vellet de illis non petito conſilio plebis, nec conſenſu poterat pugnare, ſicut nunc fit inter illas gentes, quæ ad inuicem non habent pacem: & Iephte, quia erat vir fortis congregatis viris inopibus pugnabat contra iſtam gentem, & prædas agebat, de quibus viuebat ipſe, & conſortes ſui. Cùm autem dicitur, quòd erant latrocinantes cùm Iephte non obſtat, quia fortè illi, qui prius erant latrocinantes in terra Iſrael conuenerunt ad eum, vt non eſſent iam latrocinantes in Iſrael, licèt contra hoſtes Iſraelitarum. Si autem vellemus dicere, quòd Iephte peccauit latrocinando: vtpotè ſi latrocinia agebat in terra Iſrael, non eſt inconueniens: nam non eſt Iephte aliquis vir ſemper conuerſationis ſanctę, de quo nefas ſit aliquid ſiniſtri confiteri.

Ad rationem primam in diuerſum.

Ad rationem primam, cùm dicitur, quòd in Iephte veniebat ſpiritus domini, ergo non peccabat. Non tenet conſequentia, quia iſte ſpiritus multiplex eſt, & cùm illo ſtare poteſt peccatũ, niſi ſit ſpiritus gratiæ gratificantis, vel cùm quo neceſſariò eſt, & gratia gratificãs, ſic patet de Balaam, ſuper quem fiebat ſpiritus domini: & tamen peccabat grauiter Num. 24. cap. etiam ſuper Saulem factus eſt ſpiritus domini 1. Reg. 10. & 11. & 19. & tamen peccauit grauiter poſt hoc, & ante hoc. Item ſpiritus domini, qui irruiſſe dicitur ſuper Iephte fuit ſpiritus animoſitatis ad bellum, vt auderet pugnare contra filios Ammon, contra quos aliàs non auſurus eſſet pugnare, & iſte ſpiritus non inducit ſecum gratiam gratificãtem, ideo habentes illum poſſunt peccare.

Ad ſecundam rationem.

Ad ſecundum dicendum, quòd Apoſtolus ponit Iephte in catalogo ſanctorum, ſcilicet illorum, qui habuerunt magnam fidem, & per hanc expoſuerunt ſe periculis, & ſic Iephte non dubitauit ſe exponere contra Ammonitas, quamquam illi plures, & fortiores eſſent confidens de Dei adiutorio: non tamẽ ex hoc tollitur, quin Iephte peccauerit antequam per fidẽ ſe exponeret, ſicut non repugnat, quòd aliquis moriatur pro Chriſto, & ante hoc peccauerit: imò etiam, quòd moriatur pro Chriſto, & pereat æternaliter, vt ait Auguſtinus in Enchiridion de illo, ꝙ in aliqua hæreſi, vel ſchiſmate exiſtens moritur ne Chriſtum neget: nam non eſt ei ſalus, & habetur hoc per Magiſtrum quarto Sententiarum dist. 3. in fine.

Quis mori poſſit pro Chriſto, & damnari.

Etiam Gedeon poterat peccare poſtquam ſe expoſuit ad mortem per fidem contra Ammonitas: nam non fuit per hoc factus impeccabilis: poteſt ergo teneri in hoc, quòd peccauerit Iephte, vel quòd non peccauerit. Sed rationabilius eſt, quòd dicamus eum non peccaſſe, quia in dubijs fauorabilius eligendum eſt. *Et latrocinantes.* Ideſt conuenerunt ad Iephte aliqui, qui prius erant latrocinantes, ſed poſtea cùm eo manentes non latrocinabantur de Iſrael, ſicut prius, ſed de hoſtibus, vt ſupra dictum eſt. In Hebræo non habetur latrocinantes, ſed appoſuit illud Ieronymus, quia ad ſententiam videtur pertinere, eo ꝙ iſti viri inopes, & vagi non habent vnde viuant, niſi de latrocinijs. *Et eum quaſi principem ſequebantur.* Obedientes ei in omnibus, quia erat vir fortiſſimus: & prudens, & exercitatus in bello, ideo ſuberant directioni eius in omnibus. *Exierunt cum ipſo.* Sed eſt mutatio temporis, & oportet dici exibant cum ipſo, quia per hoc imperatur conſuetudo, & non vnicus actus, & dicitur exibant cum ipſo, ideſt ibant cùm eo quocunque vellet, & hoc eſt, quòd eum quaſi principem ſequerentur. *In diebus illis.*

Iephte honorabilis reductio, & in principem cõſtitutio.

Hic ponitur ſecundum huius partis, ſcilicet Iephte honorabilis reductio, & in principem conſtitutio, & iſtius fuit occaſio bellum contra Ammonitas, ideo ponitur illud bellum, & dicitur. *In diebus illis.* Scilicet, quando Iephte cùm viris ſuis agebat prædas. *Pugnabant filij Ammon contra Iſrael.*

F Scilicet, quia caſtrametati fuerant in terra Galaad, & ibi pugnabant, & faciebant prædas: Iſraelitæ tamen nondum præceſſerant contra Ammonitas in bellum, eo quòd nondum habebant ducem belli. *Quibus acriter inſtantibus.* Ideſt acriter pugnantibus Ammonitæ, ſcilicet pugnabant durè, & tanto durius quanto minor reſiſtentia erat ex parte Iſraelitarum non habentium ducem, & ſi Ammonitę leuiter pugnauiſſent non curauiſſent Galaaditæ inquirere Iephte de terra Tob, ſed magnitudo belli coegit eos. *Perrexerunt maiores natu de Galaad.* Ideſt ſeniores Galaaditarum iuerunt pro Iephte, & miſſi ſunt iſti, quia erant maioris auctoritatis, vt magis poſſet moueri ad veniendum Iephte videndo, quòd tantum eum honorabant, quòd

G mitterent honorabiliores viros de tota terra Galaad pro eo. Item, quia iſti debebant conuenire cùm Iephte, quòd veniret ad pugnandum pro Galaaditis, & quòd eſſet princeps eorum, Iephte tamen non crederet nuncijs, niſi eſſent viri magnæ auctoritatis inter reliquos de populo Galaad, & totus populus ratum haberet quod facerent iſti principes. Item, vt Iephte veniens ad eos veniret honorabiliter comitatus tanquam iam princeps eorum factus. *Vt tollerent in auxilium ſuum Iephte de terra Tob.* Sciebant eum habitare nunc in terra Tob latrocinando, & illuc miſerunt ad ducendum eum, vt eſſet eis in auxilium, ſcilicet in ducem. Nam neſciebant alium, qui ita vtiliter poſſet eis ducatum præbere. *Dixeruntque ad eum.*

H Scilicet ſeniores Galaaditarum. *Veni eſto princeps noſter.* Ideſt dux belli pro nunc, & etiam princeps pro omni tempore, vt domineris terræ noſtræ. *Et pugna contra filios Ammon.* Ideſt ſis dux noſter in pugnã contra Ammonitas. In Hebræo habetur. *Pugnabimus contra Ammonitas.* Idem eſt, ſed litera noſtra voluit ſignificantius loqui attribuẽdo totam iſtam pugnam Iephte, ſcilicet, quòd ipſe debet eam ordinare, & principalem curam gerere de illa, quam ipſe totam ageret. Et patet, quia Iſraelitæ hoc imponebant ei in onus, vt darent in præmium, quòd eſſet princeps illorum, ſi autem diceretur pugnabimus non videbatur hoc magis incũbere Iephte, quàm Galaaditis: ſed eſſet negocium commune. *Quibus ille re-*

I *ſpondit: nonne vos eſtis, qui odiſtis me, & eieciſtis de domo patris mei.* Quaſi dicat: quomodo iuſtum eſt, quòd ego vobis auxilium præbeam, cùm me oderitis, & eieceritis de terra mea, & domo patris mei: & dicebat hoc ad ſignificandum, quòd non crederet eis: nam ipſi, qui oderant eum, eiecerunt ipſum de domo patris ſui: ita nunc quamquam adiuuaret eos poſtea eum non reciperent in principem. Etiam non credebat, quia veniebant ad eum in tempore neceſſitatis: ideo recedente neceſſitate putabat, quòd non ſeruarent ei fidem: increpuit ergò eos hoc modo, vt illi videntes ſe rationabiliter increpitos facerent magnas promiſſiones, & firmas.

K *Quomodo Iephte dixit: vos eſtis, qui odiſtis me, & eieciſtis de domo patris mei.*

Quaſt. XII.

QVAERETVR, quomodo Iephte dixit: Vos eſtis, qui odiſtis me, & eieciſtis de domo patris mei, quia ſoli fratres ſui eiecerant eum: & iſti erant ſeniores Galaaditarum. Nicolaus reſpondet vno modo, ſcilicet, quòd fortè erant hic aliqui de fratribus ſuis inter iſtos ſeniores. Sed non eſt veriſimile, quia ſciebant Galaaditæ, quòd Iephte oderat fratres ſuos, eo quòd eũ de terra eiecerant, ideo ſi mitterent aliquem de illis exaſperaretur magis, & non veniret, quia

quia cùm is,qui displicet,ad intercedendum mittitur: animus iratus ad deteriora prouocat, vt ait Gregorius in Moralibus,& habetur in Decr.49.dist.cap. solicite. Aliter potest dici, quòd fratres Iephte eiecerunt eum de domo patris auctoritate iudicis tanquam scandalosum,vt nō succederet in hereditate paterna cùm illis, & isti iudices veniebant nunc cùm istis senioribus,vel erant aliqui istorum seniorum iudices, ideo conquerebatur de eis, quòd eum iniustè eiecissent de domo patris sui. Aliter potest intelligi, quòd isti eiecerunt eum, & oderunt, scilicet dederunt fauorem fratribus suis ad hoc,quòd eum eijcerent,dato quòd non essent iudices: & istud fuit ex odio. Aliter etiam potest intelligi,scilicet,quòd soli fratres Iephte eum eiecissent de domo patris sui, quia tñ isti erant de terra illa transfert crimen in istos: sic enim cùm alicui in aliqua cōmunitate, vel loco iniuria est illata, quoscunq; de illa communitate,aut loco viderit,conqueritur tanquam ad omnes illos pertineat delictum de iniuria sibi illata.

Doct. multiplices responsio ad quæsitum.

Et nunc venistis necessitate compulsi. Scilicet,quia filij Ammon præmunt vos: quasi dicat: dum eratis tranquilli non venistis ad petendum me in principem vestrum, vt pugnarem pro vobis,sed nunc necessitate compulsi venistis,ideo non deberem vobis pręstare auxilium: nam præsumitur contra illos,qui aliquid agunt necessitate compulsi, quòd non bono zelo agant. Sic Ecclesia præsumit contra illos, qui baptizantur, quando sunt in egritudine,& dum essent sani nolebant, quòd non agant deuotione religionis,ideo statuit,quòd qui baptizatus fuerit,dum in egriaudine est,post ad sacros ordines non possit promoueri,vt patet in Decr.57.dis. cap.siquis in egritudine. Sic etiam mitius agitur in iudicialibus cùm sponte cōfesso, quàm cùm conuicto, & tamen si confiteatur metu,& necessitate probationum instantium non agitur mitius.

Quare seniores Galaad non se excusarunt de hoc crimine eiectionis Iephte. Quæst. XIII.

QVAERETVR, quare seniores Galaad non se excusauerunt de hoc crimine eiectionis Iephte: quia poterant se excusare rationabiliter,si ipsi non fuerunt participes quamquam essent de eadem terra. Etiam dato,quòd essent iudices, poterant se excusare, si iure hoc existente fecerunt. Respondendum,ꝙ isti seniores noluerunt se excusare quamquam possent, eo quòd excusando se loquerentur contra Iephte, & in hoc mouerent eum ad iram ideo:erat melius,quòd darent locum irę eius relinquendo verbum in ore ipsius,& sic mitigaretur spiritus furoris: plus enim iram taciturnitas, quàm responsio mollis, vel excusatoria frangit,& quia isti nolebant prouocare ad iram ipsum Iephte, sed ducere eum secum,non responderunt, vt sic euacuaretur furor. *Dixeruntq́, principes Galaad ob hanc ergo causam venimus ad te.* Responderunt isti seniores, qui erant principes Galaad verum esse quod dicebat Iephte,scilicet ob hāc causam venimus ad te, & tamē non ob hoc minus confidendum nobis est, quia cùm te egeamus, certissimè constituemus te principem. *Vt proficiscaris nobiscum.* Scilicet illico eas, quia instant Ammonitæ. *Et pugnes contra filios Ammon.* Scilicet,ꝙ tu sis dux in pugnādo,& sic totum bellum tibi videbitur imputari. In Hebræo habetur supra. *Cùm sitis in tribulatione.* Vbi litera nostra dicit necessitate compulsi venistis,& idem est. *Sisq́, dux omnium, qui habitant in Galaad.* Idest & postquā pugnaueris maneas semper princeps omnium Galaaditarum, etiam si nūquam postea sint bella. Per hoc autem constituebant eum principem super dimidiam tribum Manasse, & super tribū Gad: nam istæ gentes morabantur in terra Galaad. Creden-

Taciturnitas plusq̃ mollis responsio iram frangit.

A dum est etiam,ꝙ tribus Ruben veniret in hanc conditionem, quia licèt non habitarent Rubenitæ in terra Galaad: tamen habitabant simul cùm tribu Gad,& dimidia tribu Manasse in terra duorum regum Amorrhæorum: Num.32.& Iosue 13.tota autem terra istarum duarum tribuum,& dimidiæ fuit olim terræ Ammonitarum, & Moabitarum: sed Sehon, & alij reges Amorrhæi ceperunt eam violēter de manibus Moabitarum,& Ammonitarum, vt colligitur Num.21.& Iosue 13. si igitur nunc Ammonitæ repetētes terram Galaad tanquam sibi debitam,quia olim fuit de terra eorum,obtinerent contra Manasse, & Gad: ita Moabitæ peterent terram,in qua manebāt Rubenitę, quia illa erat de iure eorum. Ideo verisimile est,quòd nūc

B omnes duæ tribus,& dimidia simul pugnarent contra Ammonitas, & omnes se subiecerint ducatui Iephte ad semper. Dicitur tamen de habitantibus in terra Galaad,quia propter istos erat nunc bellum. *Iephte quoque dixit eis.* Putauit Iephte, quòd Galaaditæ vellent eum fallere, ideo noluit petitioni eorum assentire sine firma promissione,scilicet,quòd iurarent ei,quòd haberent eum semper in principem. *Si verè venistis ad me, vt pugnem pro vobis contra filios Ammon.* Idest,quòd dubitabat an verè venirent ad hoc:nam nō dubitauit de isto, quia benè nouerat, quòd necessitate compulsi veniebant ad eum,vt pugnaret contra Ammonitas,sed dubitabat an verè vellent eum facere principem, & quia ipsi hoc dicebant,dixit: si verè venistis,idest cùm vera

C intentione ad me faciendū principem. *Tradideritq́, eos dominus in manus meas ego ero princeps vester.* Idest si cùm vera intentione faciendi me principem ad pugnandū venitis,promittatis mihi,quòd facietis me principem, si præualuero contra Ammonitas.

Quare Iephte non dixit ad omnem casum, quòd facerent eum principem Israelitæ pugnatis Ammonitis, &c. Quæstio XIIII.

QVAERETVR, quare non dixit ad omnem casum, quòd facerēt eum principem postquam pugnaret contra filios Ammon, siue traderentur in manus eius, siue non, quia cùm ipse faceret quantum

D in se erat merebatur principatum, siue obtineret, siue non. Respondendum,quòd Iephte dixit solùm si tradiderit dominus filios Ammon in manus meas, vt ostenderet,quòd volebat iustissimè habere principatū: nam si antequam traderentur Ammonitæ in manus eius efficeretur princeps eorum: poterat conuenire cùm Ammonitis,vt non pugnaret, quòd daret eis aliquam partem terræ Galaad,quā ipsi petebant,& tunc manerent delusi Galaaditæ, scilicet, quia haberent in principem illum,qui nihil eis proficeret,sed magis noceret: si autem nō efficeretur princeps,sed solùm dux belli quousq; traderentur Ammonitæ in manus eius, merebatur postea sine dubio habere principatum exercitus. Vel dixit hoc,quia Ammonitæ poterant dupliciter

E tradi in manus Iephte, scilicet per hoc, quòd ipse in bello victos occideret. Vel quia eos de terra Galaad effugaret: nunc autem intendebat Iephte pugnare indesinenter contra Ammonitas,scilicet,vel ꝙ ipse, & Israelitæ bellando deficerent, & morerentur, vel expellerent Ammonitas de terra. Si autem Iephte moreretur pugnando: non egebat principatu, si autē superuiueret expelleret de terra Ammonitas victos, & tunc essent traditi in manus eius: ergo non egebat Iephte principatu, nisi Deus traderet in manus eius Ammonitas.

An Iephte potuit licitè principatum terræ Galaad desiderare: & an desiderare liceat beneficia, & dignitates Ecclesiasticas, vel temporales.

Quæstio XV.

QVAERETVR, an Iephte potuit desiderare licitè principatum terræ Galaad: nam noluit ire ad adiuuandum eos, nisi iurarent ei de constituendo illum principem. Respondendum, quòd contingit desiderare honorem secularem, aut Ecclesiasticū. In honore Ecclesiastico, qui concernit curam animarum non est licitum alicui desiderare absolutè, quia nemo debet se iudicare dignum ad perfectè exequendū id, quod dignitas illa requirit:& potissimum hoc est in magnis dignitatibus, scilicet in Episcopatu, & G maioribus, ideo nullus spontaneus debet assumi, sed vocatus, & iussus. Et in signum huius Ecclesia iubet ei, qui cōsecratur in Episcopum, quòd bis dicat nolo, cùm petitur ab eo, si vult Episcopari: & in tertia dicit, volo; quasi obediendo, & non cupiendo: si tamen liceret alicui desiderare Episcopatum absolutè, non iuberetur ei, quòd diceret, nolo: quia tunc Ecclesia induceret eum ad mentiendum. In illis autem Ecclesiasticis officijs, vel dignitatibus, quæ non habent curam animarum, sed habent iurisdictionem, adhuc difficultas est, q̃a licèt magis alicui liceat desiderare istas, quàm illas, quæ requirunt curam animarum, tamen non licet cuilibet desiderare eas, sed ei soli, qui virtute, & prudentia iustè præesse potest exercendo vtiliter H iurisdictionem suam. Si autem sunt Ecclesiasticę dignitates, vel officia, aut beneficia, quæ non exigunt animarum curam, nec iurisdictionem annexam habēt, sed solùm exigunt seruitium Ecclesiasticum, quilibet potest desiderare illa, dum tamen moribus se ornare contendat agendo, quod in se est. In scholaribus autem dignitatibus quædam sunt, quæ non concernunt iurisdictionem, sed solùm habent quasdam vtilitates consequi dignitatem, vel officium. Alię dignitates exigunt iurisdictionem. De primis dicendum, ꝙ cuique licèt desiderare illos, eo quòd solùm est ibi vtilitas temporalis, quæ cuique conuenire potest. Si autem concernunt iurisdictionem, non licèt cuique desiderare: nam si leges humanæ ambitum dignitatum I reprobant, quanto magis lex diuina reprobare debet? Siquis tamen est, qui virtutibus, & prudentia sufficiens est præesse iurisdictioni, potest illam desiderare: licèt iudicare de se hoc non sit nimis tutum, nec tamen est valde reprobandum. Nunc autem dicendum de Iephte, ꝙ ipse desiderauit dignitatem secularem, quę exigebat iurisdictionem, scilicet, quia volebat esse princeps terræ Galaad: principalis tamen iurisdictio istorum Iudicum Israelitarū, nō erat in diffinitione causarum, sed in bellis, vt declaratum est in prologo huius libri. Ad hæc autem erat aptissimus Iephte: nam ob hoc eligebatur à viris Galaad in Ducem, ideo poterat desiderare iustum principatum. Considerandum tamen circa hoc, quod cùm aliqua dignitas est, vel officium, in quo est honor, & reditus, potest aliquis desiderare illam, vel inquantum habet honorem, vel inquantum habet reditus. Primò modo non est desiderium tam licitum, quia honor secundum se non debet ab aliquo desiderari, licet honor iam obtentus debet, vel potest saltem magno studio conseruari. Causa huius est, quia desiderare honorem secundum se est velle frui seipso, & istud nulli licet. Si autem desideretur inquantum habet reditus potest esse licitum desiderium magis respectu cuiuscunque dignitatis, vel officij: inquantum aliquis, qui aliàs non habet vnde viuat illo modo habebit, cuilibet tamen licet desiderare, & procurare, quæ ad vitam necessaria sunt, nisi in

Nulli Episcopatum absolutè optare licèt.

De cupiditate scholarium dignitatum.

Honor desiderādus non est.

F procurando sit modus illicitus. *Dixeruntq́; ei: Dominus, qui hæc audit, ipse mediator ac testis est, quòd nostra promißa faciemus.* Idest Deus audit, quod nos promittimus tibi nomine omnium Galaaditarum, quòd faciemus te principem super terram Galaad, & ipse est testis: & nos inuocamus eum in testem, quòd faciemus, quę promittimus. Nam tunc Deus in testem vocatur, cùm dicitur: Deus, qui hæc audit: loquendi vulgariter modus est. Nam Deus nihil audit, cùm non sit animal: ad animalia autem perfecta aliqualiter pertinet audire cùm habeant organa potentiæ auditiuæ: Deus autem, nec habet organa, nec potentiam auditiuam, ideo nō potest audire. Quia tamē Deus intelligit quęcunque nos loquimur nihil audiendo, ac si omnia audiret dicitur à vulgaribus audire: sic etiam Deus nihil videt, cùm nec oculos habeat, sed quia, quæ nos videntes intelligimus, ipse quoque perfectius intelligit, dicitur illa videre: vocatur Deus mediator, & testis inter Iephte, & seniores Galaad propter duo. Primò, quia ipsi inuocauerunt eum in testem, & mediatorem. Secundò, quia dato, quòd ipsi non inuocarent eum: Deus omnibus, quæ fiunt, & dicuntur præsens est. In Hebræo habetur. *Dominus sit audiens inter nos.* Vbi litera nostra dicit: dominus, qui hæc audit, ipse mediator, ac testis est: & posuit istud litera nostra ad exponendum: quia litera Hebraica interdum præ breuitate non explicat quod intendit. *Abijt itaq́; Iephte cùm principibus Galaad.* Iam certificatus, quòd non fallerent eum, perrexit cùm illis ad adiuuandum eos. *Fecitq́; eum omnis populus principem sui.* Scilicet venit Iephte ad locum illum, in quo Galaaditæ castrametati fuerant: nam Ammonitæ castrametati fuerant in terra Galaad contra ipsos Galaaditas, & Galaaditę castrametati sunt in Maſphat, præcedenti capitulo, & de ipso loco missi sunt seniores ad Iephte in terram Tob: & reduxerunt eum in Maſphat, vbi erat totus populus congregatus, & ibi constituerunt eum in principem.

Deus vocatur duplici causa mediator, & testis inter Iephte, & seniores Galaad.

Quare Galaaditæ constituerunt nunc in principem Iephte terræ Galaad antequam pugnaret contra Ammonitas.

Quæstio XVI.

QVAERETVR, quare Galaaditę constituerunt nunc Iephte principem terræ Galaad antequā pugnaret, & traderentur Ammonitæ in manus eius, quia sic ipse dixerat, scilicet, si tradiderit dominus Ammonitas in manus meas, ero princeps vester. Respondendum, ꝙ Galaaditę constituerunt eum nunc principem ante bellum propter tria. Primum est, vt ostenderent affectionem suam ad Iephte: & ꝙ non haberent desiderium fallendi ipsum, quia antequam aduenirét conditio, q̃ ipse posuerat, suscipiebāt eum in principē, & sic Iephte magis se exponeret ad quæcūq; pericula pro illis. Secundum erat, quia Galaaditæ non dubitabant de fide Iephte, ideo non putabant differre, ꝙ traderent ei principatum antequam pugnaret, vel post: K nam non rectè agente illo poterant ei auferre principatum. Tertium erat ad imponendum ei maiorem curam pugnandi: nam cùm facerent eum principem, putaret iam pugnare pro re sua, & afficeretur valde ad pugnandum. Si autem nondum factus esset princeps, quia poterat dubitare adhuc an seruarent promissa nō tanto affectu pugnaret. *Locutusq́; est Iephte omnes sermones suos coram domino in Maſphat.* Scilicet proposuit ibi omnia verba sua de compositione, quam faciebat cū Galaaditis ad hoc, ꝙ pugnaret pro eis fideliter vsq; ad mortem contra quoscunque hostes, & Galaaditę promiserūt, ꝙ sicut nūc recipiebant in principem Iephte: ita eum semper tenerent finitis bellis.

Quomodo

Quomodo dicitur, quòd Iephte posuit omnia verba sua coram domino.
Quæst. XVII.

QVAERETVR quomodo dicitur hic, quòd posuit Iephte omnia verba sua coram domino. Aliqui respondent quòd erat sanctuarium in Masphat: & loquendo coram illo dicebantur loqui coram domino. Sed dicendum quòd non stat, quia licèt aliqui teneant, quòd fuerit sanctuarium in Masphat aliquando, scilicet tempore Samuelis, scilicet quando immolabat ibi 1. Regum 7. vt vult Nicolaus, tamen nunc non poterat esse in Masphat sanctuarium, quia erat in Silo: nam ex tempore Iosue vsque ad tempus Heli semper fuit in Silo: Israelitę enim postquam introierunt in terra Chanaan, & obtinuerunt quandam partem terræ: antequam diuiderent eam per sortes posuerunt tabernaculum domini in Silo, Iosue 18. Et postea non fuit mutatū vsque ad tempus Heli, vt patet 1. Re. 1. & 4. Nā tunc ibi erat cū capta esset arca a Philisthinis. Dici potest quòd Israelitę constituerant ibi aliquod altare, in quo immolarent domino, & stando coram illo altari dicebantur esse coram domino. Sed adhuc magis videtur dicendum, quòd proposuit Iephte sermones suos coram domino, idest Deo vocato in testem, sic enim dixerunt supra Galaaditę ad Iephte. Dominus, qui hęc audit: ipse mediator, & testis est, quòd nostra promissa faciemus, vel coram domino, vel publicè: & isti duo modi fuerunt: quia Iephte, & Galaaditę vocauerunt in testem dominum eorum, quæ tunc promittebant, & in vltorem si quis promissa infringeret. Etiam fecerunt illud publicè, & quicquid publicè fit, coram domino fieri dicitur: simile habetur Iosue vltimo, vbi dicitur quòd locutus est Iosue ad totum populum coram domino: & tamen in Sichem, vbi tunc erat Iosue cum populo, non erat sanctuarium, sed in Silo, vt ibi declaratum est: sed dicebatur coram domino, idest præsente toto populo.

Sybilla Libyca dicit. Et misit nuncios ad regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent: Quid mihi, & tibi est, quia venisti contra me, vt vastares terram meam? Quibus ille respondit: quia tulit Israel terram meam, quando ascendit de Aegypto a finibus Arnon vsque Ieboc atque Iordanem: nunc ergo cum pace redde mihi eam. Per quos rursum mandauit Iephte: & imperauit eis, vt dicerent regi Ammon: Hæc dicit Iephte: Non tulit Israel terram Moab, nec terram filiorum Ammon: sed quando de Ægypto conscenderunt, ambulauit per solitudinem vsque mare Rubrum, & venit in Cades. Misitque nuncios ad regem Edom, dicens: Dimitte me, vt transeam terram tuam. Qui noluit acquiescere precibus eius. Misit quoque ad regem Moab, qui & ipse transitū prębere contempsit. Mansit itaque in Cades, & circuit ex latere terram Edom, & terram Moab: venitque ad Orientalem plagam terræ Moab, & castrametatus est trans Arnon: nec voluit intrare terminos Moab: Arnon quippe confinium est terræ Moab. Misit itaque Israel nuncios ad Sehon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Esebon: & dixerunt ei: Dimitte vt transeam per terram tuam vsque ad fluuium. Qui & ipse Israel verba despiciens non dimisit eum transire per terminos suos: sed infinita multitudine congregata egressus est contra eum in Iasa, & fortiter resistebat. Tradiditque eum Dominus in manu Israel cum omni exercitu suo, qui percussit eum, & possedit omnem terram Amorrhæi habitatoris regionis illius, & vniuersos fines eius de Arnon vsque Iaboc, & de solitudine vsque ad Iordanem. Dominus ergo Deus Israel subuertit Amorrhæum pugnante contra illum populo suo Israel, & tu nunc vis possidere terram eius? Nonne ea, quæ possedit Chamos Deus tuus, tibi iure debentur? Quæ autem Dominus Deus noster victor obtinuit, in nostram cedent possessionem: nisi forte melior es Balac filio Sephor rege Moab: aut docere potes, quòd iurgatus sit contra Israel, & pugnauerit contra eum, quando habitauit in Esebon, & in viculis eius, & in Aroer, & villis illius, vel in cunctis ciuitatibus iuxta Iordanem per trecentos annos. Quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentastis? Igitur non ego pecco in te, sed tu contra me male agis, indicens mihi bella non iusta. Iudicet Dominus arbiter huius diei inter Israel, & inter filios Ammon. Noluitque acquiescere rex filiorum Ammon verbis Iephte quę per nuncios mandauerat. Factus est ergo super Iephte spiritus Domini, & circuiens Galaad & Manasse, Maspha quoque Galaad, & inde transiens ad filios Ammon, votum vouit Domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicunque primus fuerit egressus de foribus Domus meæ, mihique occurrerit reuertenti cum pace a filiis Ammon eum holocaustum offeram Domino.

Sybilla Persica fulget. Sybilla Europea prophetat. Sybilla Cumana vaticinatur.

Iephte supplicātis humiliatio.

Et misit nuncios. Hic ponitur secundum principale huius capit. scilicet Iephte supplicātis humiliatio: quia humiliter misit ad petendum a rege Ammon, quòd non indiceret ei bella. Et diuiditur in tres partes. Primò ponitur petitio Iephte rationabilis: Secundò regis Ammonitarum responsio irrationabilis ibi. *Quibus ille respondit.* Tertiò irrationabilis responsionis iusta euacuatio ibi. *Per quos rursum mandauit.* Circa primum dicitur. *Et misit nuncios.* Scilicet Iephte princeps constitutus consilio habito cum Galaaditis misit nuncios ad regem Ammon, vt desisteret a bello.

Quare Iephte misit nuncios ad regem Ammon vt desisteret a bello. Quest. XVIII.

QVAERETVR quare Iephte misit nuncios ad regem Ammon, vt desisteret a bello: quia potius debuisset pugnare contra illum: cùm videret, ꝙ procedebat per terram suam vastando illam. Respōdendum quod voluit Iephte amonere regem Ammō iustis exortationibus si fortè sine bello cederet, & hoc quia fortè rex Ammon ex quadam ignorantia mouebatur ad petendum terram Galaad tanquam sibi debitam, & Iephte nunc protulit rationes euidentissimas, per quas rex Ammon deberet cognoscere se nō habere ius, & cedere: & fortè illas ignorabat. Item proficiebat missio nunciorum ad iustificādum bellū, quia cùm nunc rex Ammon iniustum bellum indicēs Israelitis, & ostenso quòd bellum iniustum esset non desistere, poterat Iephte iuste occupare id quod erat nunc de terra Ammon, cùm iniustè vellet vexare Israelitas, & poterat facere cędem, & prædam iustam in terra Ammon. Et sic fecit: nam cùm non assensisset rex Ammon verbis Iephte ipse pugnans contra illum percussit Ammonitas effugans illos, & postea ciuitates 20. percussit de terra Ammonitarum, & tulit spolia illarum, vt patet infra in litera. *Et misit nuncios ad regem filiorum Ammon.* Scilicet qui erat nunc in terra Galaad iam vastans terram Galaaditarum. *Qui ex persona sua dicerent.* Idest nomine suo. Istud dicitur, quia non mittebantur nuncij ex persona totius populi: nā si fuissent Galaaditę sicut prius non habentes principē, misissent nūcios ex persona totius populi, quia tū principē hēbant, ille debebat mittere nuncios noīe suo. In Hebręo non hr̄. Qui ex persona sua dicerēt. sed solum misit nuncios ad regem Ammon. Ieronymus tamē posuit hoc, quod colligitur ex litera sequenti: cùm dicitur: Quid mihi, & tibi, quia venisti contra me, vt vastares terram meam? Et sic sunt ista verba ex persona solius Iephte: litera autem nostra sæpe addit aliqua verba, quę non habentur in Hebręo, quantum ad literam: & tamen necessariò subintelliguntur, & quia optimum genus interpretandi non est transferre sem per verbum ex verbo, sed magis sensum ex sensu: interdum aliqua verba addit, vel mutat sequēdo semper sententiam: vt patet cuicunque sine inuidia intuenti. *Quid mihi, & tibi.* Idest quid habes mecum: vel quid ego feci tibi. *Quia venisti contra me.* Scilicet contra me & populum meum. Solùm tamen se exprimit, quia omnia sua sunt: & contra eum solum agere censetur. *Et vastares terram meam.* Idest terram Galaad, quæ mea est, non enim erat terra sua sicut alię terræ sunt regū, vel dominorum, quia Iephte non fuit constitutus rex vel dominus, sed solū princeps, vel iudex: nam inter iudices computatur Iephte. Potestas autem iudicum valde minor erat, quàm dominorum, vel regum, vt declaratum fuit in prologo huius libri, & supra octauo capit. sed vocauit terram suam quantum ad protectionem: nam ad eum pertinebat protectio, cùm fecissent eum principem omnes Galaaditæ. *Quibus ille*

Genus optimum interpretandi.

F *respondit.* Hic ponitur secundum huius partis, scilicet irrationabilis responsio regis Ammon: *Quia tulit Israel terram meam, quando ascendi de Aegypto.* Quasi dicat iustè pugno contra te petens restitutionem: nam Israel tulit terram meam quando ascēdit de Aegypto, ideo licitè repeterę possum, & bellum indicere si non reddatur.

Irrationabilis responsio regis Ammon.

Quomodo acceperunt Israelitæ terram Ammonitarum cum non pugnassent contra illos. Quæst. XIX.

QVAERETVR, quomodo acceperunt Israelitę terram Ammonitarum, cùm non pugnauissent contra illos, imò dominus iussit, quòd nō
G pugnarent, quia non daret eis de terra illorum saltem vestigium pedis: Deuterono. secundo. Respondendum, quòd Israelitę acceperunt terram Ammonitarū non pugnando ꝯtra Ammonitas, sed pugnando contra Sehon, & Og reges Amorrhæos, qui detinebant illam Nume. 21. Sed obiicietur, quòd non ceperunt Israelitę partem terræ Ammonitarum, sed solū Moabitarum. Nam Nume. 21. quando dicitur de terris, quas cepit Israel de manu Sehon regis Esebō: subiungitur: Vrbs Esebon, quæ fuit regis Sehon, qui pugnauit contra regem Moab, & tulit omnem terram, quæ ditionis illius fuerat vsque Arnon, & de terra Ammonitarum nihil dicitur. Respondendum, quòd quamquam ibi non exprimatur de terra Ammonitarum, ta
H men exprimitur alibi, scilicet Iosue 13. cùm dicitur, quòd Moyses dedit tribui Gad dimidiam partem terrę Ammon, scilicet medietatem illius terrę, quæ fuerat olim Ammonitarum, & nunc erat Israelitarum, & in eo tempore fuerat regum Amorrhęorum. Vel aliter posset dici quòd Sehon rex solū accepit ciuitates, quæ erant de terra Moab: Og autem rex cepit ciuitates, quę erant Ammonitarum, & sic ambo reges Amorrhæi tenebant ciuitates Moabitarum, & Ammonitarum. Aliter posset responderi secundum intentionem Nicolai, quia ipse vult, quòd Balac, qui erat rex Moabitarum eo tempore, quo Israelitę introierūt in terram Amorrhæorum, erat etiam rex Ammonitarum, & cùm dicitur Nume. vigesimo primo capitu.
I quòd tulit Sehon omnes ciuitates, quę ditionis illius fuerant vsque Arnon: non solùm intelligitur de ciuitatibus terrę Moab, sed ēt Ammon, quia vtrisque ipse pręerat. *A finibus Arnon vsque Ieboc, atque Iordanem.* Hic ponuntur duo termini terrę istius, quę capta est ab Israelitis, scilicet terminus Orientalis, & Occidentalis. Nam Arnon est terminus Orientalis, quia est ad partem Orientalem. Arnon est desertum quoddam, quod vocatur via campestris, per quā ambulauerunt Israelitę de Helath, & Asiongaber, quę sunt ciuitates terrę Edom, vt patet Deuterono. secundo. Patet etiā infra: nam cū steterunt Israelitę in terra, quæ est apud Arnon, miserunt ad Amorrhęos, vt concederent eis
K viam Numeri vigesimo primo, & Deuterono. secundo, & sic non erat ante Arnon aliquis locus terrę Amorrhæorum, quem cepissent de terra ipsorum, & ptinuisset olim ad Moabitas, vel Ammonitas. Ieboc est quidam paruus fluuius apud Iordanem, qui distat quasi per duo miliaria: & illum transiuit Iacob antequam transiret Iordanem, quando veniebat de Mesopotania; Gene. trigesimo secundo capit. & iste fluuius est apud terram Ammonitarum: nunc enim cū erat ista contentio inter regem Ammon, & Iephte per locum illum: distinguebatur terra Israel, & Ammon, & dixit. ad Iordanem: quia Iordanis est principium terræ Chanaan a parte Orientali, & est finis Occidentis terrę Moab, & Ammon, vnde a principio totum quod

Respondetur secundum Nicolaum Lyranum.

Ieboc quid sit.

erat

erat vltra Iordanẽ inter Ammon, & Moab erat Moabitarum, & Ammonitarum: postea Sehon rex, & Og Amorrhæi acceperunt magnã partẽ terræ Moab, & Ammon, ita vt fierent ibi duo regna magna secundum magnitudinẽ regnorum temporis illius, in quib' acceperunt possessionẽ duę tribus, & dimidia. Vnde non posuit hic rex Ammon aliquem terminum Meridianum, & Septentrionalem, sed solùm Occidentalem, & Orientalem, quia procedendo a Meridie in Septentrionem totum, quod erat inter terrã Moab, & Ammon erat ablatum de terra eorum, quia olim inter terram Ammon, & Moab nulla erat interpositio. *Nunc igitur cum pace redde mihi eam.* Idest antequã plus pugnem contra terram tuam: nam iam non poterat dari cum pace, eo quòd rex Ammon introierat in terram Galaad, ibique castrametatus erat præcedẽti capit. & pugnabat acriter contra terram illam, vt dicitur, supra. s. quibus acriter instantibus perrexerũt maiores natu de Galaad, vt tollerẽt in auxiliũ suũ Iephte, sed dicebat. *Redde in pace.* Scilicet ne cogar pugnare contra te, & tunc deuicto populo tuo ego tollam terram. *Per quos rursum.* Hic ponitur tertium huius partis, scilicet euacuatio iusta responsionis irrationabilis regis Ammon: & allegat hic Iephte multas rationes ostendens, quòd ipse nihil accepit de terra Ammonitarum. *Per quos rursum mandauit Iephte.* Idest per eosdem nuncios misit legationem iterum ad regem Ammon: quia illi melius possent expedire negociũ, quod iam ceperant, & dicitur mandauit, idest misit: Sic accipitur Gene. quadragesimo quinto, scilicet. Hæc mãdat Ioseph filius tuus: Et tamen filius non mandaret aliquid patri, sed dicitur mandat, idest mittit ad dicendum: Sic etiam accipitur Numeri vigesimo capi. scilicet hæc mandat tibi frater tuus Israel, & tamen ibi Israelitę non mandabant Idumeis, sed humiliter supplicabant. Accipitur ergo pro mittere. *Et imperauit eis vt dicerent regi Ammon. Hæc dicit Iephte.* Scilicet vt loquerentur omnia sequentia ex nomine Iephtæ sicut præcedentia. *Non tulit Israel terram Moab, nec terram filiorum Ammon.* Scilicet tu petis a nobis restitutionẽ terrę tanquam abstulerimus tibi, Israel autem non accepit aliquid de terra Moabitarum, aut Ammonitarum: & si fortè nunc possideat id, quòd fuit aliquando Ammonitarum, vel Moabitarum, non competit contra eum actio spoliationis, & petitio restitutionis, quia solum competit contra spoliantem, vel iubentẽ vel rem ratam habentem: nos autem nec spoliauimus, nec spoliari iussimus, nec spoliationem ratam habuimus, cùm ad nos nihil tunc pertineret, qui in Aegypto eramus, ideo non competit tibi contra Israelitas actio. Dicitur autem de terra Moab, & Ammon, quia Israelitę habebant ciuitates aliquas, quę fuerant Ammonitarum, & alias Moabitarum, & tamen neutras illarum acceperant de manu Ammonitarum, vel Moabitarum.

Euacuatio ista respõsionis irrationabilis regis Ammon.

An iste rex Ammon peteret nunc vrbes quæ fuerant olim terræ Ammon solum, vel vrbes tam Ammon quam Moab.
Quęst. XX.

QVAERETVR an iste rex Ammon peteret nunc vrbes, quæ fuerant olim terrę Ammon solum, vel tàm vrbes Ammonitarum, quàm Moabitarum. Respondendum quod iste petebat tam terrã Moabitarum, quam Ammonitarum. Quod patet quia posuit terminos vtriusque terrę captę: nam quecunque petitio debet continere aliquid certum quod petit: ideo ad hoc quòd peteret rex Ammon terram ab Israelitis, oportebat quòd limitaret eam, & ad hoc

A limitauit terram dicens: Ab Arnon vsque Ieboc vel Iordanem, ista autem terræ limitatio non solum continet terram Ammonitarum captam ab Israelitis, sed etiam terram moabitarum, vt patet Deutero. 2. vbi victo rege Sehon dicitur, quòd possederunt Israelitæ terram ab Arnon vsque ad ea, quę adiacent torrenti Ieboc, & vsque ad terram Ammonitarum, & tamen rex Sehon tenebat loca, quæ fuerunt de terra Moabitarum Nume. 21. cap. ergo non solum petiuit iste terrã Ammonitarum, sed etiam Moabitarum. Item patet quia solum ponuntur hic termini ab oriente, & ab occidente, & non a meridie, & septentrione. Ex quo apparet ꝙ cũ totum ꝙ erat nũc inter terram Ammonitarũ, & Moabitarum fuisset olim Moabitarum, & Ammonitarum totum illud petitum, quia alio-

B quin limitaretur pars terrę ab aquilone, & meridie, sed cum totum, quòd est inter meridiem, & aquilonem petat non curauit aliquid limitare. ab oriente autem, & occidente, quia non erat limitatum ipse limitauit. Item patet hoc ex responsione Iephte, quia ipse non responderet ad impertinẽs: respondit tamen ad terram Ammon, & Moab, dicens non tulit Israel terram Moab, nec filiorum Ammon: ergo vtranque petebat iste.

Quomodo iste cum esset rex Ammonitarum poterat petere terram Moabitarum.
Quest. XXI.

C QVAERETVR quomodo iste cum esset rex Ammonitarum poterat petere terram, quę fuerat Moabitarum. Responderi potest dupliciter. Vno modo, quòd iste petebat iniustè tàm terrã, quæ olim fuerat Ammonitarum, quàm Moabitarum, quia tamen videbat se potentem, & putabat Israelitas non posse resistere ei, petebat quod volebat: credens ex necessitate Israelitas assensuros ei, alioquin bello subigendos. Aliter potest dici, & melius, ꝙ iste res Ammonitarũ erat etiã simul rex Moabitarum, qđ patet qa infra dixit Iephte huic regi: Nisi fortè melior est Balac filio Sephor: ille tamen erat rex Moab, & iste comparatur illi in iure: ergo necesse est quòd etiam iste

D esset rex Moab. Et est sensus Balac filius Sephor erat rex Moab, & non ausus est petere terram Moab, quã tenebant Israelitę tanquam nõ haberet ius repetendi, ergo nec tu, qui succedis, poteris eam repetere, nisi fortè sis melior illo, idest potior in iure: erat ergo etiam iste rex Moab, alioquin non procederent verba Iephte. Itẽ patet quia dixit Iephte quòd ea, quę Chamos De' istius regis obtinuit pertinebant ad eum, sed Chamos non erat Deus Ammonitarum, sed Moabitarum, vt petet 3. Regum 11. vbi ponitur Chamos Deus Moab, & Moloch, siue Melchon Deus Ammonitarum, vt patet 4. Regum 23. vocatur quoque populus Moabitarum populus Chamos, idest cultor eius Nume. 21. scilicet Væ tibi Moab peristi popule Chamos; ergo

E iste rex cuius Deus erat Chamos necessariò erat rex Moabitarum, & sic erat rex vtriusque regni tàm Moabitarum, quàm Ammonitarum: ideo fungens iure vtriusque gentis petebat totam terram. quæ olim fuit Moabitarum, & totam terram, quę fuit Ammonitarum: & secundum hoc non maneret aliqua terra, in qua habitarent duę tribus, & dimidia: quia tota sua possessio fuerat terra duorum regum Amorrhęorũ, & illa fuerat terra Moabitarum, & Ammonitarum, sed oportebat quòd duę tribus, & dimidia reciperent possessionem ad occidentalem partem Iordanis, cùm aliis nouẽ tribubus, & dimidia. *Sed quando de Aegypto.* Declarat Iephte quòd competat regi Ammon repetitio contra Israelitas ex parte Ammonitarum, vel

Moa-

Moabitarum. Et hoc tribus rationibus: prima ex iusta terræ possessione. Secunda ex Dei auctoritate ibi. *Tradiditque eum Dominus*. Tertia ex diuturna præscriptione ibi. *Nisi forte*. Circa primam ostenditur, quòd Israelitæ iustè possiderunt a principio terram illam, & nunc quoque iustè tenebant, eo quòd non pugnauerunt contra Moabitas, vel Ammonitas ad obtinendum aliquid eius, sed extorserunt illam de manu regis Sehon & regis Og, contra quos iustum bellum habuerunt.

An licuerit aliquo modo Israelitis accipere aliquid de terra Moabitarum, vel Ammonitarum. Quæst. XXII.

QVAERETVR, vlterius ad intellectum istius responsionis Iephte de duplici dubio. Primum est si licuit aliquo modo Israelitis accipere alliquid de terra Moabitarum, vel Amonitarum: nam licèt non acceperunt quod actualiter possiderent Moabitæ, vel Ammonitæ: tamen susceperũt id quod acceperat ab eis pauloante hoc rex Sehon, & Og. Videtur tamen quòd nullo modo liceret Israelitis accipere de terra illorum, quia Deus dixit: nec enim tibi dabo de terra eorum quantum potest vnius pedis calcare vestigium Deute. secundo cap. sed ista terra erat Moabitarum. & Ammonitarum, ergo non licebat Israelitis accipere illam, licèt ab aliis tunc teneretur. Respondendum, quòd Deus non vetuit Israelitis accipere terram, quę olim fuerat Ammonitarum, & Moabitarum, & nunc tenebatur ab aliis gentibus, sed solùm illa, quæ actualiter possidebatur ab eis, quod patet, quia Deus vetuit pugnare Israelitis contra Moab, & Ammon: nã fortè Israelitæ desiderio capiẽdi multum de possessione, inferrent bellum Moabitis, & Ammonitis, vt terrã eorum caperent: Deus autem vetuit dicens, ne pugnarent Israelitæ contra filios Ammon, nec contra filios Moab, sed transirent apud terras eorum: nam non daret Deus de terra illorum Israelitis quantum poterat vnius pedis calcare vestigium: Deuterono. secundo, bellum autem contra Moabitas, & Ammonitas solum etiam ad obtinendum terram, quam illi actualiter possiderent: ergo solum vetabat Deus Israelitis accipere aliquid de terra Moab, & Ammon quantum ad id, quod possidebant, istud tamen quod acceperunt possidebãt ab Amorrhæis, ideo potuerunt accipere.

Si Israelitæ contra præceptum Dei, pugnarent contra Moabitas, & Ammonitas, & obtinerent aliquid de terra eorum an tenerentur ad restitutionem. Quæst. XXIII.

QVAERETVR vlterius si Israelitę fortè contra pręceptum Dei pugnarent contra Moabitas, & Ammonitas, obtinerent aliquid de terra eorum; an tenerentur ad restitutionem. Aliquis respondebit, ꝙ sic, quia faciebant contra Dei mandatum. Sed huic posset responderi, quòd non tenet: quia multa fieri ꝓhibentur, quæ si fiant obtinent firmitatem: sicut prohibentur cõferri ordines extra tempora ordinata a iure: & tamen si conferantur tenet collatio, & sic de multis. Respondendum est, quòd non est admittendus casus, quia dato quòd Israelitæ conarentur ex cupiditate contra Dei prohibitionem pugnare contra Moabitas, & Ammonitas, vt obtinerent terram eorũ, non possent obtinere de terra illorum, nec vnius pedis vestigium, quia Deus dixerat, quòd non mouerentur ad pugnandum contra illos, quia non daret de

F terra illorum Israelitis, nec vnum vestigium pedis: ideo impossibile erat Israelitas quantumcunque fortiter pugnarent obtinere quicquam de terra illa, sed potius caderent in manus Moabitarum, vel Ammonitarum, & fugarentur ab eis: imò etiam Ammonitis, vel Moabitis non pugnantibus contra Israelitas Deus pugnaret contra eos tanquam contra manifestè rebelles, & percuteret eos peste, vel alio genere plagę, ideo non est admittendus casus, scilicet quòd Israelitę protũc potuissent aliquid obtinere de terra Moab, & Ammon: non quidem ex hoc quòd Deus vetuit, sed quia dixit. Non dabo, ideo impossibile erat, quòd aliquid reciperent de illa. Sed adhuc dato per impossibile, ꝙ Israelitę possent aliquid obtinere de terra Moab, vel

G Ammon, & obtinerent: dicendum quòd tenebantur ad restitutionem, quia ille, qui non potest effici dominus rei possessę, vel detentę tenetur ad restitutionẽ semper: cùm aliàs semper maneat iniustus possessor: sed Israelitæ obtinentes aliquid de terra Moab, vel Ammon nunquã possent effici dñi: nam tituli rerum verius dependent a Deo ꝙ ex alio iure, eo quòd dñi est terra, & plenitudo eius. Si ergo Deus dicat alicui ꝙ non accipiat rem, quia non intendit eã dare sibi: nunquam isti potest esse titulus rei. Sic autem erat de possessione Ammonitarum, & Moabitarum, quia Deus dixit quòd Israelitę non pugnarent contra eos ad obtinendum terram, quia non daret eis de terra illorum saltem vestigium pedis, quia dederat eam in possessio

H nem filiorum Loth, idest Moabitarum, & Ammonitarum qui erant filii Loth Gene. decimo nono capit. ergo apparet, quòd Deus volebat manere firmum titulum terrarum illarum apud Ammonitas, & Moabitas: & nunquam trãsire ad Israelitas, ergo dato quòd per mille annos possiderẽt eas Israelitę: semper essent iniusti detentores, & Moabitæ essent domini. Item quandocunque aliquid obtentum est per iniustum bellum, tenemur ad restitutionẽ illius, nec poterimus vnquam effici domini illius, sed bellum factum contra expressam Dei prohibitionem est iniustissimum, & consequenter nihil obtentũ ibi potest effici capientium. Sic autem esset, si Israelitę pugnarent contra Moab, & Ammon, quia esset contra Dei prohibitio

I nem: Deuterono. secundo: ergo terram obtentam non poterant vnquam suam efficere, sed tenebantur ad restitutionem.

De restitutione terræ Ammonitarum, & Moabitarum. Quæst. XXIIII.

QVAERETVR vlterius de 2. dubio scilicet quia tota defensio Iephte contra regem Ammon fundatur in hoc, scilicet quia Israelitæ non acceperunt terram de manu Moabitarum, vel Ammonitarum, sed de manu Amorrhæorum, ideo quamquam fuisset olim Moabitarum, & Ammonitarum non tenebantur eis ad restitutionem. Sed videtur ꝙ

K ista ratio non stet, quia sicut non licet mihi rem alterius rapere, ita non licet eam a raptore accipere. licèt enim quas rapuerit rem alterius, ego non possum tollere raptori, vt possideam: sed ita competet domino vendicatio rei contra me, apud quem rem inuenit, quam probat fuisse suam sicut competeret contra raptorem, non agendo actionem furti, sed solum vendicando rem: & non potest aliquis se defendere iudicialiter, dicendo accepi a raptore. Nec etiam in foro conscientię est tutus, sed semper tenetur ad restitutionem, & insuper peccauit accipiendo eam. Sed aliquis dicet, quòd hoc verum est quãdo accipit eam iniustè a raptore: nam sicut raptor nullum ius habuit ad rapiendum, ita si ego sciens illam raptam accipiam ab

Res furto ablatæ nemini pertinent possessori.

ab eo, vt mea sit: non prętenta alia causa iniustè accipio: sed si fortè habeo ius accipiendi, dicetur quòd possum retinere: sic enim probauit Iephte contra regem Ammon: quia non solùm ostendit se non rapuisse, sed etiam ostendit iustè se accepisse a raptore, scilicet quia iusto bello pugnas Israel contra regem Sehon, qui possidebat istam terram, & fuerat raptor, accepit eam, vt patet infra. Sed adhuc dicendum quòd istud non sufficit, quia dato quòd ego habeam iustam causam accipiendi aliquid a fure, vt pote quia est debitor meus, non possum suscipere ab eo rem furtim acceptam, vel raptam, licèt rem aliam ab eo iustè accipere possim: quamq̃ ergo iustum bellum habuerit Israel contra reges Amorrhæos Sehon, & Og: non sufficiebat ad hoc, quòd terram, quam possidebant, & rapuerant de Ammonitis, & Moabitis possent licitè obtinere, & possidere. Dicendum ergo quòd ad defensionem Iephte non sufficiebat id quòd allegabat hic in principio, scilicet quòd nō rapuerat Israel, sed cęperat de manu raptoris, & quòd iusto bello acceperat de manu raptoris: nam hic erat duplex defectus. Primus est, quia licèt aliquis bona fide accipiat a debitore suo rem, & postea constet sibi rem esse raptam: incipit iam esse possessor malę fidei, & non solùm in foro conscientię tenetur, sed in ciuili etiam teneretur ad reddendum rem domino. Secundus defectus erat, quia Israel non suscipiebat terram, quæ fuerat Ammonitarum, & Moabitarum bona fide de manu Amorrhæorum: cùm tunc constaret terram illam fuisse Moabitarum, & Ammonitarum, qui autē a debitore recipit in solutionem rem, quam constat furto habitam, vel raptam, non solùm non potest eā efficere suam, & tenetur ad restitutionem: sed etiam peccat mortaliter, & est particeps criminis: imò esset contra eum directa actio sicut contra furem, & custodientem, vel receptantem res furto ablatas: sed Israel sic accepit terram illam de manu Amorrhæorum: ergo non solùm non poterat efficere eam suam: sed ēt peccabat suscipiendo. Dicendum igitur quòd ad hoc, quòd Iephte defensio procederet, oportebat esse vnū de duobus. Primum erat, quòd Sehon, & Og iusto bello accepissent terram de manu Ammonitarum, & Moabitarum: nam tunc iustè possidente Amorrhæo solùm requirebatur, quòd haberet Israel instantiam suscipiendi ab eo, & istam probat Iephte, scilicet quòd iusto bello accepit Israel terrā istam de manu Amorrhęorum, vt patet in litera. Quod autem Amorrhæi haberent iustam causam pugnandi contra Ammonitas, & Moabitas, erat si fortè recepissent ab eis valde magnas iniurias, propter quas possent suscipere terrā in satisfactionem, vel si fortè alio iure ante bellum cōpetebat ista terra Amorrhęis, quia tūc iusto bello poterant eam capere de manu Moabitarum, & Ammonitarum. Secundum erat ex auctoritate Dei, scilicet si fortè Deus iussit, quòd Israelitę caperent terram illam de manu Amorrhæorum, quia cùm ad Deum pertineat verissime titulus rerum: si ipse iusserit alicui, quòd accipiat res quas alius iusto titulo, & pacificè possedit, erit verus dominus, qui accipit, sicut fuit Israelitis cōmodata vasa, & vestes petere ab Aegyptiis, & pro se accipere: nam Aegyptij iustè possidebant illa, nec competebat specialiter ius aliquod Israelitis cōtra illos, a quibus ista susceperunt commodata, licèt competeret contra reges Aegypti, qui iniustè opprimebant eos: Deo tamen iubente hoc fuit iustissima ablatio. Sic fuit hic: nam dato quòd Amorrhęi cæpissent bello iustissimè terram istam de manu Ammonitarum, & Moabitarum, Deus præcepit Israelitis, vt ascēderent, & inciperent possidere terram istorum duorum regum Amorrhęorum, quā promisit se traditurum illis, vt patet Deutero. secundò, & Numeri vigesimo primo: ergo iustè susceperunt terram, & possidebant eam.

An Israelitæ iusto bello pugnando contra Amorrhæos terram eriperent de eorum manibus, possent eam iustè possidere.
Quæst. XXV.

QVAERETVR vlterius, dato quòd Deus non iussisset Israelitis, quòd acciperent terram duorum regum Amorrhęorum, sed ipsi pugnando contra Amorrhęos iusto bello terram eriperent de manibus eorum, an possent eam iustè possidere. Respondendum quòd iusta bella sunt ad petendum resarctionem iniuriarum, vel restitutionem ablatarum rerū, vel damnorum, & cùm bellum iustum incipit tandiu continuari potest vsquequo recuperentur damna, vel res ablatę, & impensę, quæ fiunt in bellis: vtputa si fiat bellum ad restitutionem aliquarum rerum ablatarū, si determinatę sunt: vt si aliqua loca repetūtur: tandiu est bellum iustum quousque illa loca recipiantur, & accipiatur tantum in valore de terra illa quantū gens, quæ infligit iustum bellum expendit in faciendo bellum, quia istę sunt expensę rationabiles, & necessarię ad quas tenetur victus victori, vel fouens iniquam litem ei, qui litem iustam fouet, & hoc in contumaciā ipsius qui noluit sine bello restituere res, quas iniustè tenebat. Si autem petantur damna inflicta in bello iusto, tandiu procedet bellum iustum, quousque sit recepta estimatio damnorum, & insuper expensæ, quę in bello fiunt ex causa supra assignata. Si autem fiat bellum ad resarctionem iniuriarum: tandiu poterit esse bellum ad occidendum, & rapiendum: quousque secundum arbitrium bonorum virorum, & sapiētum sit satisfactum de iniuria. Quidquid autem vltra pugnatur rapiendo, vel occidendo, aut vastando terram, ad iniustum bellum pertinet: ideo qui cęperunt bellū iustum agere, nunc bellum iniustum agunt, & tenentur iam ad restitutionem omnium, quæ faciunt de dāno supra iustam estimationem damni vel iniurię. Nunc ergo si iniuriam, vel damnum quod Israelitę susceperunt ab Amorrhęis: si non esset tanta, vt Amorrhæi merērētur omnes perire, & terram perdere, Israelitę non iustè egissent possidendo totam terram illorum. Pro quo sciendum quòd Amorrhęi non fecerunt aliam iniuram Israelitis: nisi quia non concesserunt transitum eis per terram suam vsque ad Iordanē: cùm nullum alium locum transeūdi haberent ad terram suam. Ista autem non erat valde magna iniuria, imò vt aliquis iudicabit fortè nulla erat, quia non volebant permittere aliquos transire per terram ipsorum, quàm timebant lędi ex transitu. Sed maior inriuia fuit quia rex Amorrhęorum occurrerit Israelitis antequā inciperent transire per terram eius cum magno exercitu ad pugnandum. In hoc autem considerando literam Numeri vigesimo secundo, & Deuterono. secundo, possumus eam interpretari pro vtraque parte. Nam si volumus dicere, quòd rex Sehon nō peccauit, quia non intēdebat offendere Iudęos, sed solū arcere eos de finibus suis, satis stabit, & tunc dicemus, quòd Israelitæ, licèt aliàs non fouerēt iustum bellum, tamen ex mandato Dei, qui iusserat eis transire per locum illum, cùm angelus domini dirigeret eos in columna nubis per terram illam, etiam quia Deus iussit eos pugnare contra reges illos Amorrhęos, fuit factum bellum iustum. Et ista est secura positio, sed tamē volendo interpretari, quòd Israelitis licebat pugnare contra Amorrhęos, vt darent eis transitum per terram suam ad Iordanem, dicemus quòd tandiu licebat

cebat eis pugnare, quandiu darent eis locum, & quia nunquam voluerunt dare, semper licuit eis pugnare, quousque totam gentem illorũ duorum regũ Amorrhęorum delerent, & tunc poterant transire libere, & iam non habebant causam pugnandi, quia iam non habebant causam accipiendi aliqua loca de terra Amorrhæorum, cùm iam non restaret aliqua pars iniurię, pro qua deberent accipere loca, quia tamen manebant loca deserta expulso, vel occiso iustè habitatore, poterant Israelitæ iustè accipere loca, ne alię gentes superuenientes occuparent illa, quia quod in nullius bonis est, primo occupanti conceditur: si tamen fuisset aliqua gens Amorrhæorum, quę restitisset Israelitis in transitu, & alia consensisset: non poterat pugnare contra consentientes, sed occisis repugnantibus tenebantur cessare a bello, & dimittere loca libera Amorrhæis, qui non resistebant.

Quod in nullius bonis est, primo occupanti conceditur.

Ad quid probatur à Iephte tam longa ratione, quòd Israelitæ acceperant terram hanc in bello iusto.
Quest. XXVI.

QVAERETVR cùm Iephte non probaret se iustè possidere, dato quòd Israelitę accepissent iusto bello terram de manu Amorrheorum, ad quid probabat per tam longam rationem, quòd Israelitę acceperant terram istam in bello iusto: nam ad probationem impertinentem nemo in iudicio debet admitti, & nunc quamquam non contenderet iudicialiter Iephte: tamen debuisset euitare probationem impertinentem Respondendum quòd Iephte probauit hoc, quia licèt probatio ista non esset sufficiens, per se tamẽ erat adminiculum, vt cum aliis probationibus sufficiẽter concluderet. Nam fundamentum debebat esse eo quòd Amorrhęi iustè acceperãt de manu Ammonitarum, ideo poterant Israelitæ accipere eam iustè de manu Amorrhæorum, & tunc proficiebat ad hoc, ꝙ Israelitæ in bello iusto accepissent terram de manu Amorrhęorum, quia dato quòd Ammonitæ, & Moabitę iustè perdidissent, & recuperassent iustè Amorrhęi. tamen Israelitę non habebant ius ad accipiendũ de manibus Amorrhæorum, ideo cùm tenerent Israelitæ terram, quę olim fuerat Ammonitarum, & nunc nullum ius haberent ad possidendum illam, peterent Ammonitæ, & Moabitę tanquam ab iniusto possessore. Et dato quòd non oriretur ex hoc Ammonitis iusta causa petendi, tamẽ maiorem colorem haberent ad petendum, quàm si Israelitę iusto titulo possiderent. Probando autem bellum iustum probatur iustus titulus. Vnde non haberent Ammonitę colorem petendi ab Israelitis, & sic Iephte conatus est hoc probare longa ratione. *Sed quando de Aegypto conscenderunt.* Dicuntur ascendere, quia terra Chanaan est altior, quàm terra Aegypti in situ, eo quòd est magis Aquilonaris. *Ambulauit per solitudinem vsque ad mare rubrum.* Hic incipit ponere mansionum discursum ex Aegypto, vt det principium narrationi suę. Et dicitur quòd ambulauerunt vsque ad mare rubrum, quia ibi cæperunt Israelitę esse extra terram Aegypti. Et dicitur quòd venerunt per solitudinẽ, quia exeũdo de Ramesses vrbe, in qua ꝯuenerunt Israelitę ad exeũdum, ambulauerunt per quandam solitudinem faciẽdo quasdam mansiones vsquequo peruenirent in mare rubrum. De hoc patet Exod. decimo quarto, & magis Numeri vigesimo tertio, vbi ponitur Catalogus mansionum, & dicitur: Profecti de Soccoth venerunt in Ethan, q̃ in extremis finibus solitudinis est, & deinde cęterę mãsiones, quæ ponuntur per terram Aegypti vsque ad mare Rubrum sunt per solitudinẽ. Considerandum autem, quòd Israelitę ter venerunt

Discursus mansionũ ex Aegypto.

F apud mare rubrum. Primò quando exeuntes de Aegypto transierunt illud: Exo. 14. & ibi mortui sunt Aegyptij. Secundò venerunt apud illud qñ steterũt in mãsione, quę vocatur Helim. sic dicitur Nu. trigesimo tertio. Profecti de Helim castrametati sunt super mare rubrum, & profecti de mare rubro venerunt in desertum Sin. Tertiò steterunt apud mare Rubrum anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, quando mortuus est Moyses, & prædicauit totum Deuteronomium coram Israel. Vnde dicitur in principio Deuter: Hęc sunt verba, quę locutus est Moyses ad omnem Israel trans Iordanem in solitudine campestri contra mare Rubrum: istis tribus vicibus steterunt apud mare rubrum. Sed aliis duabus

Israelitæ ter apud mare venerunt.

G vicibus stetit Israel apud mare rubrum, licèt magis distans. Prima vice cùm iussit Deus quòd recederẽt Israelitę de Cadesbarne: Nume. 14. scilicet: Quia Amalecites, & Chananęus habitant in vallibus, cras mouete castra, & reuertimini in solitudinẽ per viam maris rubri. Iterum fuerunt apud mare rubrum in terminis terrę Idumæorum, quando transierunt per viam campestrem de Helath, & Asiongaber Deute. 2. scilicet profectique inde venerunt in solitudinem, quę ducit in mare rubrum. Sciendum quòd hoc, ꝙ dicitur hic de mari rubro intelligitur de prima vice, & ponuntur hic duæ mansiones solùm ante terram Amorrhęorum, de qua intenditur, scilicet mare rubrũ, & Cadesbarne, eo quod istę fuerunt principales, scilicet mare rubrũ propter miraculum, & Cadesbarne

H propter moram, quia manserunt Israelitæ in Cadesbarne 38. annis non euntes ad aliam mansionem, vt declaratum est Nume 14. cap. *Et venimus in Cades.* Ista est Cadesbarne, vel Cades deserti Sin, quod idem est, vt declaratum est Nume. 13. Et non est intelligẽdũ quod immediate post mare rubrũ venerint in Cades, quia Cadesbarne est vicesima, vel vicesimaprima in mansionibus, vt patet Nume. 33. cap. Considerandum quòd Israelitę bis venerunt in Cadesbarne. Prima vice in anno 2. ab exitu de Aegypto quando miserunt inde exploratores 12. in terram Chanaan: de quo Nume. 13. & 14. & tunc transituri erant illico in terram Chanaan, nisi murmurassent, quia tamen murmurauerunt, imposuit dominus in pęnam quòd manerẽt

I 40. annis in deserto, eodem cap. & tunc declinantes inde ad solitudinem, quæ erat apud mare rubrum, mãserunt ibi annis ferè 38. & incipiente anno 40. ab exitu de Eegypto primo mense mouerunt castra de solitudine illa, & venerunt iterum in Cadesbarne, siue in desertum Sin, vt patet Numeri vigesimo, & ibi declaratum est.

De qua vice intelligitur quòd Israelitæ venerint in Cadesbarne.
Quæst. XXVII.

QVAERETVR, cum bis venerint Israelitę in Cades, de qua intelligitur. Respondendum

K quod intelligitur de secunda, quòd patet ex sequenti litera, scilicet quia dicitur, quod misit Israel nuncios ad regem Edom: & tamen hoc fuit in secunda vice. Nam in prima vice non misit Israel nuncios ad aliquẽ regem, sed solùm misit exploratores 12. in terram Chanaan, Nume. 14. In tertia autem vice, misit Israel nuncios ad regem Edom, vt permitteret transitum ei per terram suam, Num. 20. scilicet, misit in terra nuncios Moyses de Cadesbarne ad regem Edom: & fit mentio de ista vice ex causa supra assignata: & etiam quia hic incepit occasio pugnãdi contra Amorrhęos, & capiendi terrã. *Misitq́, nuncios ad regem Edom.* Refertur hoc ad Israel, qui misit nuncios. Sed Nume. 20. cap. dicitur quòd Moyses misit nuncios. Respondendum idem

idem esse, quia Moyses erat princeps Israelitarum, ideo ipse nomine totius populi mittebat. *Dicens; dimitte me vt transeam per terram tuam*. Iephte est hic breuiloquus, solum enarrans, quę tangunt substantiam facti, & non curās referre verba petitionis Israel ad regem Edom. Considerandum quòd Israelitæ a multis petierunt transitum, scilicet ab Idumæis, & Moabitis, & Amorrhæis. Deuter. 2. primi tamen fuerunt Idumæi, eodem cap. ideo ponuntur hic primi. Et causa fuit, quia nulla terra erat, per quam Israelitæ velocius, & ita breuiter transire potuissent quàm per terram Edom. Patet quia Israelitę erant in Cadesbarne, quę erat in extremitate terrę Edom, Nu. 20. & ēt Cadesbarne est in extremitate terræ Israel in latere meridiano, vt patet Iosue 15. postea autem non concedente transitu rege Edom, coacti sunt magno tempore circuire terram Seir, vt patet Deute. 2. *Qui noluit acquiescere precibus eius*. Nam dixit rex Edom: non transibis per me, alionquin armatus occurram tibi: Nume. 20. & statim egressus est obuiam Israel cum infinita multitudine, & manu forti, nec voluit acquiescere deprę canti. *Misit quoque ad regem Moab*. Non est intelligendum quòd immediate miserit, sed non concesso transitu a rege Edom recesserunt Israelitę de Cadesbarne circundantes montes Seir longo tempore contra Helath, & Asiongaber. Deute. 2. & in isto circuitu magno cępit populum tædere itineris, & laboris: & murmurauerunt, & tunc misit Deus serpentes ignitos, qui multos occidebant, Nume. 21. postea venerunt Israelitæ ad ciuitatem Ar, quę est Moabitarum, & petiuerunt transitum a rege Moab. *Qui & ipse transitum præbere contempsit*. Scilicet noluit rex Moab concedere transitum, sicut nec concessit rex Edom.

Quomodo Idumei noluerunt concedere transitum Israelitis. Quęst. XXVIII.

QVAERETVR quomodo dicitur hic, quòd noluerunt Idumęi concedere transitum Israelitis, quia Deute. 2. dixerunt Israelitę ad regem Amorrhæum. Aquam pecunia tribue, & sic bibemus, tantū est vt concedas nobis transitum sicut fecerunt filii Esau, qui habitant in Seir. Respondendum quòd Idumæi timuerunt, quòd si Israelitę introirent in terram eorum, postea non possent inde expelli, ideo noluerunt concedere eis transitum per terram, in qua nocere possent. De timore isto patet Deute. 2. tamen dixit Deus Israelitis: transibitis hodie per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir, & timebunt vos, & quamquam non concessissent transitum Idumęi per Cadesbarne, cōcesserūt per aliā partē regni: nam Cadesbarne erat in loco tali terrę Edom, in quo possent valde nocere Israelitæ, ideo per partē illā non concessit transitum. sed concessit quòd transirēt per extremitatem quandam regni ad partem orientalem apud mare rubrum iuxta duas ciuitates, scilicet Helath, & Asiongaber. Ista colliguntur allegato cap. scilicet Profectique de Cadesbarne, venimus ad solitudinem, quę ducit ad mare rubrum, & circuiuimus montem Seir longo tempore. Deinde Deus dixit, transibitis hodie per terminos fratrum vestrorum filiorum Esau, qui habitant in Seir: & timebunt vos, videte diligenter ne moueamini contra eos: cibos emetis pecunia ab eis, & comedetis; aquam emptam haurietis, & bibetis: Et sequitur: cumque transissemus fratres nostros filios Esau, qui habitant in Seir per viam campestrem de Helath, & Asiōgaber. Quod autem istę ciuitates sint terrę Edom patet 3. Regum 9. cap. scilicet: Classem fecit rex Salomon in Asiongaber, quę est iuxta Hailan in littore maris rubri in terra

A Idumeę. Et sic dicitur hic quòd noluit rex Edom prębere transitum, scilicet per locum, per quem petiuit Israel, concessit tamen per alium locum.

Quomodo dicitur quòd Moabitæ non concesserunt transitum Israelitis Quæst. XXIX.

QVEARETVR vlterius, quomodo dicitur, quòd Moabitę non concesserunt transitum Israelitis, quia Deutero. 2. dicitur quòd Mobitæ qui morabantur in Ar concesserunt transitum Isralitis. Respondendum quòd aliquę auctoritates videntur significare, quòd Israelitis non concesserint transitum Moabitæ: nam Moabitæ volebant abigere Israelitas
B de terra sua, vt non introirent in illam ad dissipandum Nume. 22. cap. Item Deute. 23. imponitur maledictio Moabitis, quia noluerunt occurrere cum pane, & aqua Israelitis quando transibant. Respondendum quòd Israelitis concesserunt transitum Moabitę, vt patet Deuterono. secundo, scilicet quia Moabitæ, qui morantur in Ar permiserunt eos transire apud se. Etiā dicitur ibidem: Tu transibis hodie terminos Moab vrbem nomine Ar, & accedēs in vicina filiorum Ammon caue ne pugnes. Sed dicendum, quòd Moabitæ non concesserunt transitum Israelitis per locum, ꝑ quem ipsi volebant: nam sicut voluerant transire per terram Edom apud Cades per transuersum terræ illius in parte Meridiana, & noluit rex Edom, sed con-
C cessit transitum per terrā orientalem, scilicet per Asiongaber, ideo voluerant transire Israel per transuersum terræ Moab, & a parte Meridiana in Septentrionalem, vt facilius irent in terram Chanaan, & sic nō oporteret transire per alia regna vsque ad Iordanem, sed timentes Moabitæ non concesserunt, sic patet ex verbis Balac regis Moab: Numeri 22. videns Balac filius Sephor, quòd pertimuissent Moabitę Israel, & eius impetum ferre non possent, dixit ad maiores natu Madian: ita delebit hic populus omnes, qui in nostris finibus commorātur, quemadmodum solet bos syluestris herbam vsque ad radices carpere. Concessit tamen rex Moab Israelitis, quòd transirēt per extremitatem Orientalem regni eius apud ciuitatem nomi
D ne Ar, quę erat in parte Orientali terrę Moab, & hoc significatur hic in litera, cùm dr̄: Venitque ad partē Orientalem Moab, & castrametatus est trans Arnon. Ex hoc autem non potuit Israel trāsire cito in terram Chanaan, sed oportuit eum transire per tria regna, scilicet per extremitatem terræ Edom: deinde per extremitatem terrę Moab, postea per terram regum Amorrhęorum: si tamen rex Edom, vel Moab voluisset liberum transitum prebere, transeundo per terrā vnius non oportebat transire per terram aliorum. Cùm autem obiicitur, ꝙ Moabitę voluerunt abigere Israelitas, ne introirent ad nocendum in terra sua, Num. 22. dicendum, ꝙ iam concesserant transitum per terram suam apud ciuitatem nomine Ar: quia tamen iam oc-
E ciderant reges Amorrhęos, & erant coniuncti terræ Moab, timuit rex Moab, ꝙ vellent Israelitę introire in terram Moab ad vastandum eam, ideo vocauit Balaā ariolum ad maledicendum Israelitis: Num. vigesimo secundo. Cùm autem dicitur, quòd maledicuntur Moabitæ Deuterono. vigesimo tertio. Respondendum, quòd fuit hoc, quia duxerunt Balaam ariolum ad maledicendum Israelitis. Etiam exprimitur ibi, ꝙ noluerunt eis occurrere cum pane, & aqua. Non dicitur quòd noluerint præbere eis transitum, in quo patet quòd transitum prębuerunt, tamen ex timore fortè no occurrerunt illis cum pane, & aqua. *Mansit itaque in Cades*. Hoc refertur ad petitionem factam regi Edom, scilicet quòd postquā noluit concedere transitum

Ad rationem primā in diuersum.

Ad rationem secūdam.

situm rex Edō per Cadesbarne transiuit Israel circuendo totam terram Edom ex latere: nam si iuisset per Cadesbarne transibat a meridie versus aquilonem, & erat rectus transitus: nunc autem coacti sunt circuire ex latere, scilicet ascendendo versus Orientem in latere terrę Edom vsque ad mare rubrum, vbi erant duæ ciuitates Idumęorum, scilicet Helath, & Asiongaber in litore maris rubri, & inde transierunt in terrā Moab, vt patet Deuterono. secundo, & supra declaratum est. *Et terram Moab*. Circuitus terrę Moab fuit in capite orientali terræ eiusdem, scilicet postquam transiuit terram Edom per Helath, & Asiongaber venit ad quoddam desertum, qđ erat in fronte orietali terræ Moab; & postea accessit ad ciuitatem nomine Ar, quę erat de terra Moabitarum, & ibi transierunt per terrā Moabitarum. Istud patet Deuterono. secundo, scilicet cūque transissemus fratres nostros filios Esau, qui habitant in Seir per viam campestrem de Helath, & Asiōgaber venimus ad iter, quod ducit ad terram Moab, & ibi sequitur quomodo transierunt per terrā Moab in vrbe Ar. *Et castrametatus est trans Arnon*. Scilicet postquam transiuit vrbem nomine Ar, posuit Israel castra trans torrentem Arnon. Quod patet, quia existēs Israel in Arnon misit nuncios ad regem Sehon, vt cōcederet transitum per terram suam, & tamen nuncij dixerunt, concede nobis transitum sicut fecerūt Moabitæ, qui morantur in Ar, Deuterono. secundo. *Nec voluit intrare terrā Moab*. Istud videtur contra iam dicta: sed intelligitur, noluit intrare in terram Moab, scilicet inuito rege Moab, bene tamen intrauit quantum ad illam particulam, in qua concessit apud vrbem Ar, & tamen postea licet potuisset inuito rege Moab introire in terram eius noluit. Istud patet, quia Balac filius Sephor rex Moab vidit Moabitas pertimescēres Israel, & quòd non possent ferre impetum eius, & tunc recurrit ad ariolos vocans Balaam, vt malediceret Israelitis: Nume. vigesimo secundo cap. *Arnon quippe confinium est terræ Moab*. Ista verba interposuit scriptor libri, scilicet Samuel ad explanandum: nam ista non fuerūt in defensione Iephte contra regem Ammon. De Arnon est dubium quid sit, scilicet an sit oppidum, vel mons, aut fluuius. Non est autem dubium esse quendam fluuium siue torrentem, qui vocatur torrens Arnon, sed an dicatur torrēs Arnon, siue quia fluit apud aliquam vrbem, vel locum nomine Arnon, plerisque est dubium. Sed dicendum quòd Arnon est nomen castri, vel scopuli in terra Moab; vt patet Num. vigesimo primo, castrametati sunt in Arnon, quæ est in deserto, & prominet in finibus Amorrhæi. Item quia eo. cap. dicitur. Ignis egressus est de Esebon, & deuorauit Arnon Moabitarum, & habitatores excelsorum Arnon: si tamen fuisset fluuius, non potuisset cremari Arnon. Etiam non vocarentur aliqui habitatores Arnon si esset fluui⁹, sed necesse esset quòd poneretur esse locus aliquis, vel scopulus montis, & si est locus, erit in scopulis montis, cùm dicatur prominere in finibus Amorrhei: vocauit Arnō confiniū terrę Moab, quia est in terra Moab in extremitate eius, & diuidit Moabitas, & Amorrhęos, sic patet Nume. vigesimo primo cap. *Misit itaque Israel nuncios ad Sehon regem Amorrhæorum*. Quia Moabitæ, & Idumæi noluerunt totalē transitum præbere per terram suam Israelitis: coacti sunt petere transitum a rege Amorrhæorum. Vocatur iste Sehon rex Amorrhæorum, non quòd ipse esset rex omnium Amorrhęorum, sed quia tota gens sua erat de stirpe Amorrheorum, & tamen pręter gentem eius erant multi alij Amorrhęi in terra, quæ est citra Iordanem ad occidentem, vt patet Iosue quinto. *Qui habitabat in Esebon*. Est Esebon nomen ciuitatis magnę in regno regis Sehō, in qua semper ipse habitabat:

Dubiũ de Arnon.

Esebō qd sit.

F sic rex Og semper habitabat in Astaroth: Iosue 12. & 13. capit. quia istę erant vrbes famosiores regnorum suorum. Fuit autem ista ciuitas de terra Moab, & cępit terram illam Sehon, vt patet Num. 21. ca. *Et dixerunt ei: dimitte vt transeam per terram tuam vsque ad fluuium*. Scilicet concede transitum vsque ad Iordanem, & ponitur de isto fluuio sine nomine proprie expresso propter excellentiam, eo quòd Iordanis erat fluuius excellens in terra illa, in qua loquebantur. Etiam vocauerunt eum sic, quia sæpe faciebant mentionem de illo, & ex præcedentibus patebat quòd intelligerent de Iordane. Ista verba petitionis non habentur sic Nu. 21. & Deute. 2. vbi etiam ponuntur: nam sic est consuetudo sacræ scripturæ: quòd quando aliquid in diuersis locis ponit, non ponat eodem modo semper, sed
G secundum diuersa verba tenendo semper eandem sētentiam: & aliquando magis, & aliquando minus de illa exprimendo: Israelitæ autem petierunt vsque ad fluuium, idest Iordanem, quia in Iordane erat fons orientalis terrę Chanaan, quam ipsi possessuri erant, vt patet Numeri trigesimo tertio capitu. In Hebręo habetur. *Transibimus per terram tuam vsque ad locū meum*. Idest dimitte vt transeamus per terram tuam vsque ad locum meum, idest vsque ad terram Chanaan, quæ est mea, idest mihi debita, & est improprietas loquendi, quia deberet dici vsque ad locum nostrum: & dixit meum: quia barbarizat sermo Hebraicus, & idem est cum litera nostra, quia principium terræ Iu-
H dęorum erat fluuius, scilicet Iordanis, ideo posuit de Iordane. *Qui & ipse Israel verba despiciens*. Idest etiam ipse, idest rex Sehon despexit verba Israel, scilicet, sicut despexerunt alij duo reges, scilicet Idumęorum, & Moabitarum. *Non dimisit eum transire per terminos suos*. Idest dixit quòd non dimitteret. Nam postea ipso inuito & occiso transiuit Israel. *Sed infinita multitudine congregata*. Scilicet valde magna, est hyperbole, vel hyperbaton, scilicet transcensus veri ex modo loquēdi. Sic etiam dicitur Nume. 20. quòd rex Edom egressus est cum infinita multitudine obuiam Israeli, & tamen Numeri 21. dicitur quòd congregato exercitu. Et Deut. 2. dicitur: congregato omni populo suo. sed idem est, quia populus istius Sehon erat valde multus,
I qui vocatur infinitus. *Egressus est contra eum in Iessa*. Est Iessa quidam locus in deserto in terra Sehon regis. Sic habetur Num. 21. cap. scilicet egressus est ei obuiā in desertum, & venit in Iessā. Idem patet Deut. 2. cap. *Et fortiter resistebat*. Scilicet ne introiret Israel per terrā suam, & erat iste locus Iessa apud Arnon, vbi castrametati fuerant Israelitę in principio regni Sehon regis. *Tradiditque*. Hic ponitur secunda ratio, qua probat Iephte intentionem suam, scilicet ex dei auctoritate, scilicet quia Deus tradidit Amorrhæos in manus Israelitarum, bellum erat iustum, & ea, quę obtinētur in bello efficiuntur capientium: ergo non tenebantur Israelitæ ad restitutionem. *Tradiditque eum dominus in manu Israel*. Scilicet dedit Israelitis victoriam, vt eum
K occiderent, & caperent terram illius: quasi dicat, non potuissent Israelitę contra regem Sehō, nisi ex Dei voluntate, qui subiecit hunc regem potentem Israelitis. *Cum omni exercitu suo*. Idest etiam totus exercitus eius traditus est in manus Israel, scilicet quia non potuerunt aliqui effugere de exercitu regis Sehon, sed omnes perierunt. *Qui percussit eum*. Scilicet cum exercitu suo nullum derelinquens vitę. *Et possedit omnem terram Amorrhæi habitatoris regionis illius*. Scilicet mortuo cū exercitu ipso pugnauit contra illos, qui latebant in ciuitatibus, & oppidis: & interfectis illis possedit omnem terram illorum. De morte autem Amorrheorum loquitur Iosephus Antiquitatū lib. quarto dicens. Hebræi persequentes populos regis Sehon, non fatigabantur.

Consuetudo sacræ terræ.

Iessa quid sit.

Iosephus de morte Amorrheorum li. 4. cap. 4.

bantur iaculis, & fundibulis percutientes: laborauerunt que potius propter sitim quàm propter pugnam: erat enim tempus æstatis: vnde cùm multi ad fluuium concurrissent, Iudæi circunstantes eos occidebant. *Et vniuersos fines eius*. Idest terram vniuersam illius cæperunt, quę erat inter omnes fines siue terminos, qui exprimuntur hic. *De Arnon vsque Ieboc*. Arnon est partim ad orientem terræ huius, & partim ad meridiem. Quod patet quia Arnon est confinium terræ Moab, & regis Amorrhæi supra in litera, & Num. 21. c. & tamen Moab est ad meridiem terræ Sehon Amorrhæi. ergo etiam Arnon ad Meridiem est, sed est circa latus orientale. Ieboc autem torrens partim ad occidentem partim ad septentrionem: nam Ieboc est apud Iordanem: Gene. trigesimo secundo, & tamen Iordanis est ad occidentem. Hic autem ponitur Arnon pro parte meridiana, & Ieboc pro septemtrionali. *Et de solitudine vsque Iordanem*. Solitudo est terminus oriẽtalis terræ huius, & est apud sinum arabicum maris rubri: Iordanis ponitur pro termino occidentali, & sic ponuntur hic omnes quatuor termini terræ huius Sehon. De terræ huius terminis dicit Iosephus quarto antiquitatum, scilicet, terra regum Amorrhæorum est inter tria flumina posita: naturã insulæ tenẽs, quam a meridie Arnon circundat: Ieboc septemtrionis circuit latus, qui in Iordanem fluuium cadens illi etiam nomen tradit: occidentalem verò portum eius regionis Iordanis ripa concludit. De Arnon dicit: Arnon fluuius de montibus Arabiæ descendens per totum desertum fluens in stagnum asphaltidẽ erumpit diuidens Moabitidem, & Amonitam, quæ est terra fructifera. *Dominus ergo Deus subuertit Amorrhæum pugnantem contra illum pro populo suo Israel*. Idest Deus destruxit Amorrhæum regem pugnantem contra illũ, scilicet Israel. Pro populo suo Israel, idest ista fecit pro populo suo Israel. *Et tu nunc vis possidere terram eius*. Idest Deus acquisiuit terram istam pugnando pro populo suo: quomodo ergo iustum est, vt tu qui nõ laborasti, possideas terram illius?

De situ Arnon.

Situs solitudinis.

An bene arguat Iephte contra regem Amon, scilicet q cum Deus adiuuisset Iudæos in bello ad capiendum terram Amorrhæorum, q iuste possiderent illam. Quæst. XXX.

QVAERETVR, an ista ratio Iephte sit conueniens, scilicet Deus suus adiuuit Israel contra Amorrhæos ad obtinendum terram, ergo iuste illam possident. Respondendum, quòd non est sufficiens ratio: quia Deus interdum adiuuat quosdam fouentes iniusta bella, & eis quasi nihil facientibus Deus pugnat pro illis, & subdit eis aduersarios. sic patet de rege Assyriorum, quem Deus misit ad pugnandũ contra Israelitas, & ipse a Deo mouebatur, & adiuuabatur: & facilitas victoriarum eius erat a Deo, vt confringerentur Iudæi, vt patet Isa. 10. scilicet. Væ assur virga furoris mei, & baculus ipse, in manu eorum indignatio mea, ad gentem fallacem mittam eum, vt auferat spolia, & diuidat prædam. Et ibi Deus increpat eum, quia fortitudinem, quam sibi Deus dedit ad subijciendum gentes multas, ascripsit sibimet. Idẽ patet de Nabuchodonosor, de quo dicitur Abacuc primo: domine in iudiciũ posuisti eum, & fortem, vt corriperes fundasti eum. Sicut etiam patet Isa. 5. & 7. vbi ponitur de isto Nabuchodonosor, q Deus ei subijciat faciliter Israelitas, & tamen manifestum est q isti faciebant bella iniusta, s. ex iniqua intentione, nulla causa subsistente, & crudeliter se habebant: sicut dicitur de Sennacherib Isa. 10. Ipse autem non sic arbitrabitur, sed ad conterendum erit cor eius, & ad destructionem gentium non paucarum, & propter ista iniusta Deus bella inflixit istis mala, vt patet de Sennacherib allegato c. & de Nabuchodonosor Abacuc primo: ergo licèt Deus aliquem adiuuet, non sequitur, quòd foueat iustum bellum. Item patet in bello, quod fecerunt omnes tribus Israel contra tribum Beniamin, quod fuit ex bona intentione, scilicet ad puniendum scelus grauissimum, & ex Dei consilio, & Beniamitę erant peccatores grauissimi, & tamen De⁹ adiuuit Beniamitas contra totum Israel, & ceciderunt de Israel in primo bello viginti duo millia, & in secundo ceciderunt decem octo millia: & tamen Deus iubebat istis, q ascenderet ad bellum, vt patet infra 20. & ipsi propter eum solùm pugnabant, vt iniuriam ei factam punirent, ergo quamquam aliqui adiuuentur a Deo in bello, non constat eos habere iustum bellum, imò generaliter omnes, qui victoriam in aliquo bello habẽt, a Deo illam habent: & tamen certum est multos interdum bella iniusta gerentes superare. Ideo quamquam Israelitæ adiuti a Deo contra Amorrhæos cæpissent terram: non sequitur, quòd iusto bello accepissent, sed quæ non obtinentur iusto bello, non possunt teneri iustè, ergo non poterant Israelitæ tenere terram, quam obtinuerunt de Amorrhæis: ex hoc quòd Deus adiuuit illos ad capiendum eam. Sed dicendum, quòd Israelitæ habuerunt a Deo mandatum, quòd pugnarent contra Sehon regem, & quòd possiderent terrã eius Num. 21. & Deuteron. 2. cap. & quia mandatum Dei facit quamcunque operationem licitam, etiam si aliàs ipsa foret per se mala: sicut patet de homicidio innocẽtis in Abraham, & Isaac, sic etiam in furto Aegyptiorum, & similibus. Ideo Hebræi Amorrhæorũ terram iustè possederunt.

De⁹ fauet iniustis bel lis quandoque: & vult se vendicare de inimicis suis cũ inimicis suis: cur autem hoc fiat latet in secretio sui secreti consilij.

Quare hanc causam attulerit Iephte. Quæstio XXXI.

QVAERETVR de ista causa, scilicet q Deus Israel subuertit Amorrhæos, & ob hoc debebatur terra ipsa Israelitis, cùm non sit sufficiens, quare illam allegauit Iephte. Respondendum, quòd contra quemcunque potest argui dupliciter. Vno modo ex his, quæ per se vera sunt, vel absolutè. Alio modo ex datis, vel concessis ab ipso: vnde licèt positio alicuius sit falsissima ex eis, quæ asserit illa, ita arguitur contra eam, sicut ex verissimis simpliciter. Ita ista ratio non erat sufficiens absolute, quia tamen rex Amon haberet eam pro conuenienti, licebat argui ex illa contra eum. Pro hoc sciendum, quòd Gentiles putabant, quòd singulæ gentes habebant sibi Deos speciales, & illi pugnabant pro illa gente, contra quamcunque aliam gentem, & ipsi Dij gentium diuersarum pugnabant inter se pro gentibus colentibus eas. Sic enim introducit Virgilius in 10. Aeneidos Deos Troianorum conuenisse in consilium, & Deos terræ Italicæ, & Græcorum, & quosdam pugnasse pro Aenea, & Troianis, alios verò pro hostibus horum. Sic etiam ipsi Dij vnius gentis arbitrabantur alias gentes, a quibus non colebantur, vel quæ pugnabant contra cultores suos, esse hostes. Nam Iuno vocauit Troianos inimicos suos, quia pugnabant contra Græcos cultores suos: vnde dixit in primo Aeneidos ad Deum ventorum.

Dupliciter pōt argui cōtra quecunque.

Gentiliũ insania circa Deos.

Gens inimica mihi Tyrrhenum nauigat æquor.

Et ibi orauit, quòd submergeret Troianos in mare. Hæc eadem opinio fuit apud antiquos Gentiles tempore hoc: vnde Philistijm pugnantes contra Israel, scientes quòd venisset arca in castra, timuerunt valde,

de, dicentes: Væ nobis, quis nos liberabit de manu Deorum sublimium istorum? isti sunt Dij, qui percusserunt Aegyptum omni plaga, primo Regum 4. Sic etiam putauerunt Syri serui regis Benadab, dicentes ad eum. Dij montium sunt Dij eorum, i. Iudæorũ, ideo præualuerunt contra nos, sed melius est vt pugnemus contra eos in vallibus, & obtinebimus eos 3. Reg. 20. Et sic putabant Syri, ꝙ Dij Israel pugnabant pro Israelitis in montibus. & quia non erant Dij vallium, non haberent potestatem ad pugnandum ibi, & hoc dato putabant Gentiles, ꝙ cùm Dij alicuius gentis pugnantes pro ea obtinerent aliquam terram, quòd gens illa iuste possidebat illam terram, & quia Deus Israelitarum obtinuerat terram Amorrhæorum pro Israelitis, quod nõ negaturi erãt Ammonitæ, habebat Iephte sufficientem probationem ex hoc contra Ammonitas. Quod autem Iephte non argueret hic ex veris simpliciter, vel ex his, quę ipse probaret vera, sed ex illis, quæ putabat vera rex Ammon, patet quia dixit: Nonne ea, quæ possedit Chamos Deus tuus tibi iure debentur? quæ autem Deus noster victor obtinuit in nostram cedent possessionem. Sed manifestum est, ꝙ Iephte nõ putabat ꝙ Chamos Deus Ammonitarum, & Moabitarum fecisset Ammonitas aliquid possidere: quia sciebant Israelitæ ꝙ nullus erat Deus præter suum Deum: & consequenter non poterat aliquis alius dare populo cultori suo possessionem, aut facere bellum pro eo. Quod tamen rex Ammon putabat ꝙ Chamos Deus suus erat potens ad adiuuandum eum, & interdum adiuuabat, credebat ꝙ fecisset eum possidere aliqua. Et sic potuit conuenienter ex sua positione arguere Iephte, non tamen confitendo illam: sic etiam Philisthæi præualentes contra Israel occiso Saule, & filijs eius, fecerunt laudes magnas Dijs tanquam ipsi dedissent eis victoriam hanc: & posuerunt arma Saulis in templo Astaroth, & caput eius in templo Dagon, primo Reg. 31. c. sic etiam quando comprehenderunt Philisthini Samsonem factis hostijs laudabant Deum suum Dagon dicentes ꝙ tradidisset Samsonem in manus eorum infra 16. c.

Ex quibus arguebat hic Iephte

Quare Iephte non allegauit istam causam, quæ hic fertur. Quæst. XXXII.

QVAERETVR vlterius cùm vera causa, quæ faceret bellum Israelitarum iustum contra Amorrhæos, esset, quia Deus iusserat pugnare, & possidere terram illorum, quare non allegauit istam Iephte. Respondendum, ꝙ ad probationem faciendam contra aliquem possumus vti præmissis simpliciter veris, vel his, quæ apparent respondenti, & dato quòd apparentes respondenti, non sunt simpliciter veræ, sufficiunt, & si simpliciter veræ non apparent respondenti, non conuenienter arguitur contra eum, quousque illi efficiantur ei respondenti apparentes: & quia licèt esset causa simpliciter ad efficiendum bellum iustum, quòd Deus iussisset: quia tamen rex Ammon non iudicaret istam esse sufficientem causam, non allegauit eam. Nam tunc oportebat quòd rursus probaret Iephte istam præmissam faciendo eam apparentẽ. Et in hoc principaliter laborandum erat, sicut in probatione conclusionis principalis, & istud erat inconueniens. Alia autem allegata licèt non esset vera, quia tamen erat apparens ipsi, contra quam arguebatur sufficiebat: ideo ipsam allegauit. Quòd autem non esset apparẽs regi Ammon ista causa, apparet quia illa fundatur super hoc, quia Deus Hebręorum erat Deus totius orbis, & quidquid ipse iuberet esset licitum, & quòd vniuersaliter sibi obediendum foret, quia alioquin præceptum suum non extenderetur ad omnes gentes: nec propter illud posset tolli ius alicuius, & transire in alterum. Probare autem hoc erat difficillimum ipsi Iephte: ideo non curauit allegare hanc probationem, quæ est valde difficilis, & non concludens ad regem Ammon. Et hoc quia ipse putabat, quòd Deus Hebræorum non esset Deus totius orbis, sed alicuius gẽtis, & non maioris perfectionis quàm alij Dij gentium.

An causa assignata, casu supposito a Iephte procederet. Quæst. XXXIII.

QVAERETVR vlterius, dato quòd fuisset per impossibile, quod intelligebat rex Ammon, scilicet quòd Deus Israelitarum esset Deus specialis, sicut Chamos Deus Moabitarum, & Dij aliarum gentium, an causa assignata a Iephtæ procederet. Respondendum quòd non: quia dicit Iephte, quòd sicut ea, quę possedit Chamos Deus Moab iure debentur huic regi, ita quæ Deus Israel vincendo obtinuit deberentur Israelitis. Sed hoc dato, nec Deus Israelitarum erat Deus Moab, & Amon: nec Chamos erat Deus Israel: ideo præceptum Chamos solùm obligaret Moabitas, & præceptum Dei Israel solùm obligabat Israelitas, & sic esset Deus Chamos erga omnes gentes præter Moab, & Ammon sicut persona priuata, & Deus Israel esset contra omnes gentes præterquam ad Israel persona priuata: sed præceptum alicuius priuati, aut affirmatio, vel negatio non constituit ius, vel tollit ius alterius, vel factum illius: ergo sicut si alia gẽs pugnaret cõtra aliam sine causa, & obtineret aliquid, esset bellum iniustum, & teneretur ad restitutionem rei obtentæ, ita cùm Deus Israel esset persona, vt priuata contra Amorrhæos, non potens illis ius dicere: dato quòd per violentiam suam obtineret aliquid de terra illorum, esset bellum iniustum, & tenerentur Israelitæ ad restitutionem. Nec enim in Dijs hoc modo essent bella aliter iusta, vel iniusta, nisi vt sunt in hominibus, scilicet subsistente causa aliqua rationabili, vel nulla existente: rex tamen Ammon, & alij Gentiles arbitrabantur ea, quæ a Dijs suis, vel quibuscunque alijs facta erant iustè facta: ideo si Deus Israel obtinuit terram de manu Amorrhæorum, licite possidebant Israelitę secundum hanc possessionem. Et sic dicendum, ꝙ ista procedunt non ex veris: sed ex his, quæ apparebant respondenti, scilicet regi Ammon. *Nonne ea, quæ possedit Chamos Deus tuus.* Idest ea, quæ tibi dedit in possessionem: vel ea, quæ te possidere fecit, scilicet adiuuando te in pugna contra aliquas gentes. Non enim potest aliter intelligi, quia sic dicitur infra, quæ autem Deus noster victor obtinuit, in nostram cedent possessionem. Hoc etiam magis patet ex litera Hebraica, vt infra dicetur. Vocatur Chamos Deus regis huius, scilicet principalis. Est enim Chamos Deus Moabitarum: Numeri vigesimo primo, & 3. Regum 11. & 4. Regum 23. Iste autem vocatur rex Ammonitarum. Sed, vt supra declaratum fuit, intelligendum est, quòd iste erat simul rex Moabitarum, & Ammonitarum, & quia regnum Moab erat præcipuum, vocabatur Deus suus Chamos, & tamen ex parte Ammonitarum erat Deus suus Melchon, siue Moloch 3. Reg. 11. & 4. Reg. 23. c. & 1. Paralip. 20. Alia causa est quare vocatus fuit Chamos Deus huius regis, quia licèt tam de terra Amon, quàm de Moab aliquid captum esset ab Amorrhæis, & postea ab Israelitis de manu Amorrhęorum: maior pars tamen fuit illa, quæ pertinebat ad Moabitas, ideo Deus suus nominari debuit. *Tibi iure debentur.* Idest quę ipse fecit te possidere adiuuando te ꝯtra aliq̃ gentẽ debent tibi iure, & non põt quisq̃ a te repetere, vt

Chamos Deus Moabitarum.

vt tu afferis: ideo etiam fic erit de Ifraelitis refpectu Dei fui. Sed dicendum, q hic funt duo falfa. Primum eft, q Chamos Deus Moabitarum fecerit eos aliquid poffidere: nam cùm ille nihil fit, non poterat adiuuare. Secundum eft, quia dato q fuiffet Deus particularis potens adiuuare cultores fuos: non fequebatur, q bella ab eo facta effent iufta: aut obtenta per huiufmodi bella poffent licitè poffideri ab Ammonitis, vt fupra probatum eft. Sed ifta duo pofuit Iephte, non tanquam vera aut ab ipfo credita, fed vt apparentia refpondenti, fcilicet, regi Ammon. *Quæ autem dominus noster victor obtinuit.* ideft illa, quæ obtinuit pugnando contra aliquas gentes. *In noftram cedent poffeffionem.* Dupliciter legi poteft. Vno modo interrogatiuè, fcilicèt, quæ poffedit Chamos Deus tuus, debentur tibi iure. nunquid ergo, quæ Deus nofter obtinuit non debebuntur nobis? quafi dicat debebuntur. Alio modo poteft intelligi per cõfecutionem, fcilicet, quæ Chamos Deus tuus poffedit debentur tibi. Ergo quæ Deus nofter obtinuit in noftram cedent poffeffionẽ: & tunc bene arguit Iephte: quia fi verum eft quod ea, quæ acquireret Chamos, pertinebant ad Ammonitas, & Moabitas, vt præfupponebat rex Ammon: eadem ratio erat, q acquifita per Deum Ifrael, pertinerent ad Ifraelitas. Et eft fenfus quòd Ammonitæ, & Moabitæ colebant Chamos, & alios Deos: & cum obtinuerunt terram, quam nunc poffidebant de manu quorundam gigantium, vt patet Deutero. 2. putabant fe habuiffe adiuuante Chamos, & alijs dijs fuis: & ex hoc dicebant fe iuftè poffidere illam: quia Chamos fecerat poffidere illam: ergo cùm Deus Ifrael adiuuiffet Ifraelitas capere terram Amorrhęorum, iuftè poffiderent illam. In Hebræo habetur. *Certe quod fecit te poffidere, uel hæreditariè habere Chamos Deus tuus, illud poffidebis, uel hæreditariè tenebis: & totum quod fecit dominus poffidere ante nos, uel hæreditariè habere: illud poffidebimus, uel hereditabimus.* Et eadem fententia eft. Et poteft conuerti ad modum interrogationis, ficut litera noftra: vel ad modum confecutionis. Et habetur hic clarius, quàm in litera noftra, fcilicet, quod fecit te poffidere Deus tuus: litera autem noftra dicit, quod poffedit Chamos, ideft, dedit tibi ad poffidendum. *Nifi fortè melior es.* Hic ponitur tertia ratio, fcilicet, ex diuturna præfcriptione, fcilicet, quia longo tempore poffedit Ifrael terram iftam: & nunquam fuit facta repetitio nifi nunc. Et dicitur. *Nifi fortè melior es Balac filio Sephor rege Moab.* Iftud non refertur ad immediata, fcilicet. Nonne quæ poffedit Chamos Deus tuus. nam ad hoc nihil attinebat, quòd ifte effet melior quàm Balac. Sed eft fenfus, fcilicet, non potes repetere terram iftam, ficut intendis, nifi forte melior es quàm Balac. Accipitur melior, ideft, potior in iure: quia melioritas morum, vel potentiæ aut alterius nobilitatis ad petendum terram, nihil de iure tribuit: fed eft fenfus: nifi plus de iure habeas, quàm Balac filius Sephor, non poteris petere reftitutionem terræ: quia ille non aufus eft petere diffidens de iure fuo. Ifte Balac erat rex Moab, qui mifit ad vocandum Balaam ariolum: Nume. 22. cap.

Quare nominauit hic Iephte Balac regem Moab. Quæftio XXXIIII.

QVAERETVR, quare nominauit hic Iephte Balac regem Moab, cùm ifte cui refpondet effet rex Ammon, vt patet hic, & præceden. cap. & non ageret ad propofitum, de iure vnius & alterius. Refpondendum, quod poteft dici dupliciter. Vno modo, q Balac effet rex Moab, & Ammon. vocabatur tamen rex Moab, quia erat principalior terra Moabitarum: fic ifte, de quo hic agitur erat rex Moabitarũ, & Ammonitarum, vt fupra declaratum eft: & tamen folùm vocatur rex Ammon: & fic fucceffit ifte in iure Balac regis Moab: & quia fucceffor cõfequitur idẽ ius præcisè, quod prædeceffor tam immediatus, quàm mediatus: fed Balac, qui fuit rex prior in terra Moab, & Ammon, & fuerat de terra fua tota terra, quam acceperant Amorrhęi: non habuit ius ad petendum terram hanc. Etiam non haberet ius ifte rex Ammon, qui nil plus de iure habebat quàm Balac. Secundò dici poteft, quòd Balac folùm erat rex Moabitarum: & tamen ponitur, quia terra, quam acceperunt Amorrhęi, & nunc tenebatur ab Ifraelitis, erat partim pertinens ad Moabitas, & partim ad Ammonitas. De Moabitis patet: Nume. 21. ca. cùm dicitur, quòd Seon rex tulit terram, quæ fuit regis Moab, fcilicet Hefebon, & alias vrbes. De Ammonitis patet Iofue 13. fcilicet, q Moyfes dedit tribui Gad medietatem terrę Ammõ, fcilicet medietatem terræ, quæ acquifita fuerat ab Amorrhęis de terra Ammonitarum. ideo fi aliquod ius repetendi terram competebat hic: neceffe effet, q cõpeteret ęqualiter regi Moab, & Ammõ: dato q effent duo, fcilicet, quòd fi vnus habebat ius petẽdi, & alius etiam. & fi vnus non habebat, & alius non habebat etiam: & tunc ftat argumentũ, fcilicet, Balac rex Moab non putauit fe habere ius: & ob hoc non repetijt: ergo etiam tu non habebis ius repetendi, nifi fortè melior es illo, ideft, potior in iure, & tamẽ hoc falfum eft.

Quare nominatur hic Balac rex Moabitarum, potius quàm alius rex Moab. Quæftio XXXV.

QVAERETVR vlterius, quare nominatur hic Balac rex Moabitarum, potius quàm alius rex Moab cùm haberẽt omnes idem ius fi aliquod erat. Refpondendum, quòd poteft effe propter duo. Primò quia ifte fuit ille rex, de cuius manibus terra erepta eft: nam rex Sehon accepit terram iftam de manu regis Moab: Num. 21. & tñ tunc rex erat in Moab Balac filius Sephor: Nume. 22. ergo cùm effent õtemporanei de manu illius eriperet terra: licèt enim non fit neceffariũ argumẽtum, quia poterat tolli de manu prędeceffioris fui: tñ verifimile eft, q litera faciat mentionẽ ibi de his duobus regibus: & ideo fi aliquis poterat de Moabitis, vel Ammonitis petere terram, tanquã bello iniufto ablatam, ifte poffet plus femã oẽs: eo q erat ille, cui prima iniuria inflicta eft: & fi ipfe illico repetiuiffet, non videretur aliquando habuiffe animũ perdẽdi dominium: fi autem poft multa tempora repeteretur, videretur res habita pro derelicta, ideo melius ipfe, quàm ceteri fucceffores poterat petere: fed ipfe non putauit fe poffe petere, nec petiuit terrã, ergo nulli fucceffori competebat repetitio. Secunda eft, quod ifte rex Balac fuit tempore, quo Ifraelitæ acceperunt terram de manu Amorrhęorum, vt patet Nume. 21. & 22. nam cùm occiderit Ifrael Sehon regem, erat Balac rex Moabitarum, & timuit: & ob hoc mifit ad vocandum Balaã, vt malediceret eis: Num. 22. c. Et dato quòd rex, qui perdidiffet terram Moabitarũ, & Ammonitarum fuiffet magno tẽpore ante Balac, nunquam fuiffet ius repetendi õtra Ifraelitas, fed õtra Chananęos: eo q tpe hu' regis Ifraelitę cęperunt poffidere terram iftam: & fic ifte poterat maximè petere ab Ifraelitis, & tñ ille non putauit fe poffe petere: ergo nec cęteri poterant. Secundo dici poteft, quòd iftud poffe inducitur hic pp maioritatẽ iuris. Nam tpe Balac cęperunt Ifraelitę poffidere terram iftã: & cũ nondum aliquanto tpe poffediffent, non habebãt aliquod ius ex poffeffione diuturna, nifi forte aliunde haberent ius: nunc autem erat longiffima præfcriptio,

quia fluxerant trecenti anni, vt allegauit Iephte: ergo si tempore Iephte nondum finita, vt incepta præscriptione non habebant Moabitæ, & Ammonitæ ius repetendi: & ob hoc non repetiuit Balac: nunc a fortiori minus de iure haberent, cùm iam esset præscriptio longissimi temporis finita.

An verum sit, quia non repetijt Balac, qui perdidit terram istam, quòd non haberent cæteri reges repetendi ius. Quæstio XXXVI.

QVAERETVR, an verum sit, quòd ex hoc ꝙ non petijt Balac, qui perdidit terram istam, ꝙ non haberent cæteri ius petendi. Respondendum, quòd verum est, quòd Balac non poterat repetere: ideo etiam posteri non poterant repetere, eo quòd Israelitæ bello iusto acquisiuerunt terram, & consequenter facta est ipsorum: ideo nunquam poterat, ipse, aut quisquam alius petere ab Israelitis: & tamen si arguatur ex conditione præscriptionis, sicut infra arguit Iephte, non valet consequentia. Primò, quia dato, quòd tacuisset Balac, poterat successor suus, vel Moabitæ, vel Ammonitæ: & nondum completo tempore pręscriptionis, interrumperetur per proclamationem iudicialem: vel per petitionem factam de vno rege ad alterum, cùm non haberent superiorem, coram quo altera pars posset iudicialiter proclamare: vel per bellum inflictum ex hac causa, sicut nunc infligebatur: & quia per quamcunque interruptionem factam, præscriptio redit ad initium: sufficiebat quòd quicunque successor Balac faceret aliquam interruptionem, dato quòd Balac nihil petiuisset. Secundò non tenet, quia contra aliquem pręscribitur, si intra tempus præscriptionis non interrumpit finitur pręscriptio: nisi fortè causa iusta excusauerit interrumpentem, scilicet, quia non potuit, vel timuit tali timore, qui poterat cadere in constantem virum. Sic enim fortè diceremus de Balac, quòd excusaretur timore iusto, quod non interrumperet: nam viderat, quòd Israelitæ occiderant duos reges fortissimos Amorrhęos: & timuit valde, dicens. Sicut solet bos syluestris herbam vsque ad radices carpere, sic populus iste delebit omnes, qui in nostris finibus commorantur: Numeri 22. Si ergo nunc debuisset Balac interrumpere bellando, timendum sibi erat: quia cum duo reges potentissimi occisi fuissent ab eis, a fortiori ipse cum populo suo deleretur: si autem vellet interrumpere, petendo terram sine bello: Israelitæ concitarentur ad iram, quia Moabitæ offenderant eos valde mittendo filias suas ad fallendum eos: Numeri 25. Ideo timore iusto excusabatur Balac ne interrumperet pręscriptionem: & quòd ipsa non curreret. Postea autem sui posteri habita opportunitate, scilicet, recedente illo timore poterant petere illam, non facta aliqua præscriptione. In Hebręo habetur hic. *Nisi melior, melior es Balac.* Sed ista duplicatio verbi nihil agit, sed accidit ex consuetudine sermonis. *Aut docere potes, quòd iurgatus sit contra Israel.* Est alia probatio, quę ad pręscriptionem pertinet. Et dupliciter potest exponi, secundum quosdam. Vno modo sic. Aut potes, scilicet, quòd Israel sit iurgatus contra Balac, vel contra alium regem Moab, ad obtinendum istam terram, quasi dicat, tunc nos non fouebimus iustam causam: & istud respondet dictis Iephte in principio, scilicet, quòd Israel non pugnauit contra Moab, vel Ammon, nec cępit aliquam terram eorum, sed pugnauit contra regem Amorrhęorum, & cępit terram de manu eius. Sed iste sensus non potest stare, quia oportet quòd referant ad Balac, quòd ipse pugnauerit contra Israel. Et est sensus:

F aut docere potes, quòd iurgatus sit contra Israel, idest, si potes docere, quòd Balac iurgatus fuerit contra Israel, scilicet, verbis repetens terram istam reclamando iniuriam sibi factam: nam per hoc interrumpisset pręscriptionem. *Et pugnauit contra.* idest, potes docere, quòd pugnauit contra Israel ipse Balac ad extorquendum istam terram de manu eius. Ponit ista duo, scilicet, iurgari & pugnare: quia per ista duo, vel per quodlibet eorum poterat interrumpere rex Balac præscriptionem Israelitarum, scilicet, perturbando eos in possessione pacifica, quæ requiritur ad pręscribendum. *Quando habitauit in Hesebon & viculis eius.* idest, postquam cępit habitare in ista terra: quasi dicat, præscriptio procedit in possidente: ideo debet fieri
G interruptio pręscriptionis contra possidentem. Et sic ad hoc, quòd Israel pręscriberet, & interrumperetur pręscriptio contra eum, oportet vt iam habitaret in terra: & posuit exemplum, de quibusdam locis terrę acquisitæ, vt intelligantur reliqua loca per illa, scilicet Hesebon. Hesebon est ciuitas metropolis, totius terrę captę de parte Moabitarum: ideo rex Sehon habitabat in Hesebon, tanquam in loco optimo. Viculi eius vocantur quędam rura adiacentia Hesebon, siue loca non murata. *Et in Aroer, & viculis eius.* Ista est alia ciuitas, quæ est versus orientem terræ huius, & adhęret lateri meridiano: ideo assignando terminos terrę illius ponitur primò Aroer, Deuterono. 2. & Iosue decimotertio, & quando Dauid fecit computari totum Israel, in Aroer cœpit computatio: sic
H patet secundo Regum vigesimoquarto, & primo Paralipome. vigesimoprimo. capit. cecidit tamen, tam Aroer, quàm Hesebon in sorte Ruben, vt patet Iosu. decimotertio capitu. *Et in cunctis ciuitatibus apud Iordanem.* Iste ciuitates sunt ad occidentem terræ illius: ideo cùm posuerit Aroer, & Hesebon, quæ sunt magis orientales: posuit postea occidentales, quasi dicat, nũquid dum habitaret Israel in omnibus ciuitatibus, & viculis terrę huius, pugnauit Balac, ad interrumpendum pręscriptionem.

An si Balac rex Moabitarum interrupisset præscriptionem Iudæorum, pugnando contra eos, postquam acceperunt terram de manu Amorrhęorum: ex hoc tolleretur, quòd nunc Iudæi possent præscribere. Quæstio XXXVII.
I

QVAERETVR, dato quòd Balac pugnasset contra Israel in isto tempore: an ablatum fuisset ius Israelitis, ita quòd non possent nunc pręscribere. Et dato, quòd non fecisset: an ex hoc sequebatur Israelitas habere ius firmum ex præscriptione. Respondendum ad primum, quòd si Israelitæ cępissent terrã pacificè possidere: & deinde Balac per verbale iurgium, vel per bellum inquietasset Israelitas in pręscri-
K ptione, interrumperetur pręscriptio, si incepta erat: & tamen non tolleretur ex hoc, quin possent postea præscribere: nam istud solùm tollebat ius preteriti temporis, sed non futuri. Interruptio quippe legitimè facta tollit ius, quantum ad prius ex præscriptione, sed non impedit, quin manente possessione possit de nouo inchoari præscriptio: & quia a principio huius terræ captæ, vsque nunc fluxerant anni ferè trecenti, licèt Balac interrupisset præscriptionem: poterant post illam interruptionem legitimè compleri multę pręscriptiones longissimi temporis. Ad secundum dicendum, ꝙ si nõ interrumperet pręscriptio per Balac non sequeretur ius plenũ Iudęis ex pscriptione, quia fortè postꝗ cœperũt Israelitę possidere terrã istã, *Resp. ad quæstionem.*

vixit

vixit Balac minori tpe, quàm vt posset præscriptio legitima inter absentes præsentes finiri, ideo sufficiebat quòd per aliquod paruum tempus ante illam finitā aliquis reclamaret per iurgium, vel per bellū: & sic successore Balac reclamāte ante finitam prescriptionem, satis erat ad tollendū ius ex preterita prescriptione dato quod Balac non reclamasset. Sed dicendū, quod ad hoc quod tolleretur ius ex prescriptione Iudeis: non solùm oportebat, quòd Balac, vel aliqs successor eius a principio reclamasset, sed quòd multotiēs reclamatum foret: quia in trecētis annis vna, vel due, aut tres reclamationes non sufficiebant, sed requirebātur multę ad hoc, quod non fieret aliqua prescriptio, quia in tanto tempore multę prescriptiones fieri possunt. Et hoc intendit Iephte dicens: per trecentos annos, scilicet cùm habitauerit Israel per trecentos annos in terra ista, cur Balac a principio non interrupit prescriptionē pugnando, & postea successores eius cōsequenter nō interruperunt? Et satis apparet quod non refertur ad solum Balac: nam dicitur. Cur Balac non pugnauit cū habitauerit Israel per trecentos annos in his locis? Sed manifestum est, quod Balac non poterat pugnare in his trecentis annis, quia modico tempore viueret: ergo refertur ad successores suos, qui vixerunt in his trecentis annis, & ponitur ipse primus, quia debuerat inchoare interruptionem, & continuare debebant eam successores sui. *Per trecentos annos.* idest trecentis, vel ferè habitauit Israel in terra ista: cur in tanto tempore non est facta repetitio, nisi nunc. Videtur quòd ex prescriptione longissimi temporis, perdiderit ius suum rex Moab, & Ammon dato quòd aliquod habuerit.

Quid op' erat ad tollēdum ius ex prescriptione Iudæis.

Quomodo Iephte dixit, quòd a tempore, quo Israelitæ cęperunt possidere terram istam, vsque nunc fluxerunt anni trecenti cum non sint tot. *Quæst.* XXXVIII.

QVAERETVR, quomodo Iephte dixit quòd a tempore, quo Israelitæ cęperūt possidere terram istam vsque nunc fluxerunt anni trecenti. Respōdetur, quòd pauciores sunt: quod dupliciter patet. Primò accipiendo de summa annorum, quę habetur 3. Reg. 6. partem illam, quæ habetur ab exitu de Aegypto, vsque ad introitum in terrā Chanaan, siue ad adeptionem huius possessionis: & partem, quæ habetur ex nunc, vsq; ad templi Salomonis fundationem. Est enim summa totalis ab exitu de Aegypto, vsq; ad fundationem templi quadringentorum octoginta annorum, vt tertio Regum texto, a quibus demantur quadraginta anni, qui fluxerunt ab exitu de Aegypto, vsque ad adeptionem huius possessionis: nam ipsa fuit anno quadragesimo, post medietatem anni: nam Aaron mortuus est annorū quadraginta, mense quinto: Nume. 33. & tamen possessio hæc acquisita fuit aliquanto tempore post mortem Aaron, quod patet quia Aaron mortuus est in monte Hor: Nume. vigesimo, & post hoc Israelitæ circuierūt longo tempore mōtem Seir: Nume. vigesimoprimo, & Deuteronom. secundo, & venerunt ad Arnon, vt declaratum fuit supra. Et sic esset iam mensis septimus, vel octauus anni, quando inciperent pugnare cōtra Seon regem, quem occidentes inceperunt possidere terram. Tollantur etiam omnia tempora, ex nunc vsque ad constructionem templi, scilicet, sex anni Iephte, & septem anni Abesan, & decem anni Chialon, & octo anni Abdon, sequenti capitu. & viginti anni Sāpsonis, infra decimoseptimo, & quadraginta anni Heli. primo Regum quarto, quadraginta anni Samuel, & Saul simul, Actuum decimotertio, & quadraginta anni Dauid: secundo Regum quinto, & tertio

A Regum secundo. & tres anni, qui fluxerant de regno Salomonis, cùm cępit ædificare templum, scilicet, in principio quarti anni sui regni, sunt simul anni centum & septuagintaquatuor, quibus addendo quadraginta, ab exitu de Aegypto, vsque ad adeptionem possessionis, sunt ducentorum & quatuordecim, quibus subtractis, de quadringentis octoginta, manent ducenti sexaginta sex: & deficiunt de summa trecentorum anni trigintaquatuor. Aliter etiam potest hoc computari incipiendo a tempore adeptæ possessionis vsque nunc, scilicet, quadraginta anni Hothoniel, sub quibus computantur tempora Iosue, & octuaginta anni Aod, supra tertio, & quadraginta anni Barac, sup. quinto, & quadraginta anni Gedeonis, sup. octauo, & B tres anni Abimelech. supra nono, & vigintiduo anni Thola, & vigintitres anni Iair: & decem & octo anni sine iudice, supra præcedenti capit. qui simul sunt anni ducentisexaginta sex. Cum autem dicitur: quare ergo ponuntur hic anni trecenti? Responderi potest dupliciter, vno modo, quòd ista non est assertio scripturæ, sed ipsius Iephte: & scriptura refert verba eius, & sic interdum scriptura refert aliqua falsa, non tanquam à se asserta, sed ab alijs dicta. Poterat autem Iephte mentiri in aliqua summa annorum fortè ex ignorantia. Vel quod verisimilius est dixit ad augendum ius suum, vt ostenderetur præscriptio valde longa. Vel aliter, & melius dici potest excusando Iephte ab intentione mētiendi, scilicet, quòd sciebat quan C titatem temporis præteriti: & tamen noluit ponere numerum præcisum, sed parum plus, vel minus. Et etiam iste modus loquendi interdum est in sacra scriptura, vt sæpe patet: potissimè quia non referebat quātum ad ius Israelitarum, quòd ponerentur trecenti, vel ducenti sexagintasex: quia in quacunque summa finita esset longissima prescriptio.

Alia computatio.

Quomodo Iephte allegauit præscriptionem trecentorum annorum, cùm videretur esse cum mala fide: & an inter antiquos prescriptio longissima cum mala fide teneret. *Quæstio* XXXIX.

D

QVAERETVR vlterius, quomodo Iephte allegauit præscriptionem trecentorum annorum, quia aut volebat se defendere ex aliquo titulo, qui sufficienter causaret dominium, & tunc non oportebat allegari præscriptionem, cùm sine ipsa esset tutus, & securus de iure. si autem non habebat titulum sufficientem, ista præscriptio trecentorum annorum, imò potius possessio trecentorum annorum, non dabat dominium, aut ius retinendi: quia ista possessio est cum mala fide: & possessor malæ fidei nullo tempore præscribit, vt patet extra de præscriptio. capitulo vigilanti. & de regulis iuris in sexto. in regula possessor. ideo siue ista possessio lon E gissima per se allegaretur: siue vt adminiculum iuris alterius, nihil omnino conferret: & tunc est dubium, ad quid volebat allegare Iephte, id quod nihil proderat probatum. Respondendum, quòd Israelitæ habebant iustum titulum, quod non solùm daret causam præscribendi, sed etiā constituerat dominium verum, sine adminiculo præscriptionis, scilicet, quia obtinuerant terram iusto bello ex mandato Dei: ex quo efficiebantur veri domini. Sed vltra titulum voluit Iephte allegare præscriptionem lōgissimam, q̄ erat ius disiunctū: & illa ēt per se daret plenum ius retinendi terram. Et patet, quia aliàs esset oīno superflua allegatio istius prescriptionis. Quod ēt intēdat se habere ius aliqd ex illa, patet ex verbis suis, quia dixit: Quare

Respō. ad quęsitum.

tanto tempore, nihil super hac repetitione tentastis? Non ergo ego pecco in te, sed tu peccas in me, indicens bella iniusta. q.d. quia tanto tempore nihil propo suisti super repetitione terræ, ego præscripsi: & ex hoc iustè possideo: ideo indicēdo mihi bellum ad repetendum, facis bellum iniustum. Sed tunc dicendum, quo modo Iephte putabat ex hac p̄scriptione habere ius, cum non procedat præscriptio cum mala fide. Est autem mala fides, quando possessor habet conscientiam rei alienæ: sed Israelitæ accipientes terram de manu Amorrhęorum habuerunt semper conscientiam rei alienæ. ergo non potuerunt præscribere etiam in mille annis. Si autem velis dicere, ꝙ non habebant conscientiam rei alienæ: necesse erat, quòd crederēt fuisse iusto bello captam terram de manu Moabitarum, & Ammonitarum per Amorrhęos, ꝙ ipsi iusto bello acceperint illam de manu Amorrhęorum, & hoc dato non erat bona fides, sed titulus sufficiens dans causam possidendi, & habendi plenum dominium: ita vt non requireretur præscriptio: imò nec esset possibilis, quia præscriptio non currit nisi in re aliena, quæ nostra esse putatur. Respōdendum, quòd Iephte putauit præscriptionem currere cum mala fide, dum tamen esset longi temporis: & sic allegauit præscriptionē trecentorum annorum: nec in hoc erat iniusta opinio eius, ꝙ sic erat de iure ciuili. s. ꝙ in præscriptione parui temporis, scilicet decem, vel viginti annorum requireretur bona fides: & tñ in præscriptionibus longi tēporis. s. annorum triginta, vel quadraginta sufficeret possidere sine bona fide, vt patet extra de præscriptionibus. c. vigilanti. Sed dicetur, ꝙ ista lex ciuilis nō erat tunc, quia illa fuit a legislatore Iephesino, vt patet prę allegato ca. & tamen iste postea fuit. Item dato, quòd iam fuisset, non obligaret Ammonitas, Moabitas, & Hebręos, quia non erant subditi legibus talibus pertinentibus ad alias gentes, sed quęlibet gens proprias habebat leges, quia quod quilibet populus statuebat, hoc lex illius populi erat. Item dicendum, quòd dato ꝙ contingeret legem de præscriptione cum mala fide haberi apud Hebræos solùm, vel Ammonitas, & Moabitas solùm: non possent Israelitę mala fide præscribere cōtra Moabitas, & Ammonitas: quia ad hoc oportebat, quòd vtrorumque ius commune esset. Nā si ista lex solùm esset Hebræorum, non possent per eā præscribere contra Moabitas, & Ammonitas, quia illi non obligabantur legibus Iudæorum, vt posset eis prę iudicari per illas: si autem esset lex ista Ammonitarū, & Moabitarum, & non Iudæorum: non possent Israelitæ per illam pręscribere, quia non poterant gaudere priuilegio legis pro se, quam non recipiebant contra se. Item dato quod contingeret legem de pręscriptione cum mala fide esse legem Moabitarū, & Ammonitarum, & Israelitarum: dum tamen non esset vtrisque lata ab eodem legislatore, sed contingeret eandē legem, quæ fertur a legislatore cuiusdam terræ ferri ab alio: non possent præscribere Israelitæ cōtra Ammonitas, & Moabitas. Nam licèt ista lex obligaret quamlibet gentem istarum specialiter, vel inter se: tamen non obligaret in comparatione ad aliam gentē, quia ista lex licèt vtrobique seruaretur, vtrique genti erat propria, & non communis. quia communitas legis est per communitatem legislatoris, cuius potestas ad vtrunque extenditur. Nam stante casu, aut Israelitæ vellent præscribere per istam legem cōtra Ammonitas, & Moabitas inquantum lex erat propria Ammonitarum, vel Moabitarum, vel inquantū erat propria Israelitarum, vel inquantum erat cōmunis vtrisque. Non primo modo, quia Israelitæ non poterant gaudere priuilegio legis contra Ammonitas, quam contra se non suscipiebant. Non secundo modo, quia

Qūo Iephte opinabat ex hac p̄scriptiōe habere ius cum non ꝓcedat p̄scriptio cū mala fide.

F ius Israelitarum non obligabat Ammonitas, & Moabitas, cùm inquantum huiusmodi erat ius priuatum, vel municipale. Non tertio modo, quia ista lex non erat vere communis, sed solùm ęquiuocè: nam esset verè communis, si propter eundem legislatorem esset cōmunis. Sed falsum est, quia cum lata est in vna regione, non obligabat in alia quousque per alium legislatorem fuit lata in altera regione: & ita est communitas legis in nomine, & non in re per ęquiuocationem: sicut cùm multi vocantur Petrus, æquiuocatur istud nomen, & non est aliqua identitas rei signatę in vtrisque: vnde cùm secundum rem ista lex esset duę leges, scilicet, vna Moabitarum & Ammonitarum, & alia Israelitarum: per neutram illarum posset Israel pręscribere contra Ammonitas, & Moabitas, vt

G supra declaratum est. Ideo dicēdum, quòd Iephte putauit se posse præscribere per possessionem longi temporis cum mala fide, non ex aliqua lege positiua sua, vel Moabitarum, sed ex iure gentium: nam sicut quędam communia sunt de iure gentium, vt seruitutes, bella, emancipationes, manumissiones, & similia, vt patet. ff. de iustitia et iure, lege ex hoc iure: lege manumissiones: ita & pręscriptio cum mala fide per longum tempus, erat inter omnes gentes, tunc approbata: ideo putabat quilibet cōtra alium sibi esse plenum ius, cùm longo tēpore sine interruptione, etiam cum mala fide præscripsisset: & huic iuri tanquam communi non resisterent Ammonitæ, vel Moabitæ: vn-

H de nec respondet rex Ammon, tanquam objiciens aliquid de iure contra hæc: sed solùm viribus voluit opprimere Israel. si tamen ista omnia non essent firma, secundum ius illius tēporis respondisset rex Ammon: ergo erant hęc de iure. *Quare ta to tempore, nihil super hac repetitione tentastis?* idest, cum per trecentos annos ferè possederit Israel, inconcussè iam pręscripsit. quare enim non tentastis per tantum tempus repetere, ad hoc quòd non pręscripsisset Israel, nunc autem, licèt repetatis, non competit vobis repetitio iure. In Hebræo dicitur. *Cur non liberastis hora ipsa?* idest, cur non liberastis terram istam de manu nostra hora ipsa, idest. s. tempore Balac regis Moab, cùm illam perdidit, vel cum eo viuente, nos eam acceperimus de manu

I Ammorrhæorum. litera autem nostra aliqualiter mutata est ad ponendum ius ex præscriptione Israelitarum: nam ad hoc, quòd non præscriberent Israelitæ, non requirebatur, quòd Moabitæ, vel Ammonitæ liberassent terram, scilicet, eam eruendo totaliter de manu Israelitarum: sed satis erat, quòd interrumperent præscriptionem pugnando, vel petendo. quod est iurgari, vt supra patet in litera: ideo litera nostra non dixit: Quare non eripuistis. sed: Quare nihil super repetitione tentastis. Etiam non requirebatur, quòd in ipsa hora, idest, tempore Balac facta fuisset repetitio: sed satis erat, quòd fieret quandocunque, dum tamen ante completam præscriptionem: ideo litera nostra non dixit in ipsa hora, sed:

K Quare tanto tempore, scilicet, quia iam transiuit tempus plenæ pręscriptionis, & nihil interrupistis. *Igitur non ego pecco in te.* scilicet, quia iam pręscriptio legitimè finita, dedit mihi titulum, non pecco ego contra te, scilicet, detinendo loca, quæ olim fuerunt de terra tua, sicut tu dicis me iniustè detinere illa. *Sed tu contra me male agis, indicens mihi bella non iusta*, idest, quia iam sciens dominium istius terræ meum esse ex causa assignata, malè agis, mouendo contra me bella, vt reddam tibi terram, & sic bella ista erunt iniusta, quia non habent instantiam motiuam, quia Iephte in hac responsione sua fundauit se principaliter super præscriptionem. Erunt aliqua dubia conuenientia de præscriptione, quæ in fine huius expedientur.

Quædam de iure gentium cōia sunt apud omnes nationes.

Indicet

Iudicet dominus arbiter huius diei inter Israel, & filios Ammõ. quia putabat Iephte, quòd rex Ammon non consentiret rationibus suis, sed violenter vellet auferre terrã, sicut dictum est, inuocauit Deum in iudicem contra Ammonitas, scilicet, dominus iudicet, scilicet, declaret per effectum, quis nostrum fouet iustam causam; & hoc dando victoriam fouenti iustum bellum. Vocatur arbiter huius diei, idest, quia in illa die Iephte eligebat eum in arbitrum, idest, iudicem: vel quia inter Israelitas & Ammonitas, qui illa die cõtendebant nullus erat iudex superior, elegit Iephte Deum: & illa die debebat esse iudex cùm illa die contenderetur. *Noluitque acquiescere rex filiorum Ammon verbis Iephte.* scilicet, non dedit nunc aliquam responsionem, vel excusationem sicut prius fecerat, sed solum dixit, quòd non B curabat de his, sed oportebat terram dari, vel bello, vel pace. & hoc quia nunc rex Ammonitarum nesciuit quid responderet ad verba Iephte, quę erant iustissima. *Quæ per nuncios mandauerat.* scilicet, omnia ista verba misit ei per nuncios bis, vt patet supra in littera. *Factus ergo.* Hic ponitur tertium huius cap. scilicet hostis rebellantis expugnatio. & dicitur. *Factus est super Iephte spiritus domini.* scilicet, venit super eum spiritus Dei ad confortandum illum contra hostes suos Ammonitas: nam cum exposuisset Iephte iustã causam regi Ammon, vt non pugnaret contra eum, nõ assensit: ideo inuocauit Deum in iudicem, idest, vltorem iniuriæ: & nunc venit spiritus Dei ad confortandum eum, vt pugnaret.

Hostis rebellantis expugnatio.

Quis spiritus Dei fuerit iste, qui venit super Iephte. Quæstio XL.

QVAERETVR quis spiritus Dei fuerit iste, qui venit super Iephte. Respondetur, quòd spiritus vocatur quodlibet motiuum, vel impulsiuum motũ: dum tamen sit aliquod, quasi incorporale: sic enim ventus vocatur spiritus, quia fiat a seipso, & mouetur: sic accipitur Psal. 9. Spiritus procellarum pars calicis eorum. & Psal. 149. Spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius. & ex hoc quodlibet, quod est in anima D nostra: & potest nos mouere ad aliquid intelligendũ, volendum, aut agendum, vocatur spiritus: sic dicimus spiritum propheticum id, per quod prophetæ mouentur ad prænunciandum futura. Sic etiam dicimus. quo spiritu iste egit hoc, idest, quo incentiuo. Istum modum loquendi seruat valde scriptura. Sic patet Isa. 11. scilicet, spiritus sapientiæ, spiritus timoris, spiritus consilij &c. Vbi omnia septem dona Spiritus Sancti vocãtur spiritus, quia sunt aliquid, quod nos mouet interius. Et secundum hoc spiritus Dei multiplex est: nam allegato cap. ponitur sexcuplex spiritus: & Sapien. 7. ponitur, spiritus sapiẽtiæ variatus benè per viginti modos. Vnde aliquando dicitur venire super aliquem spiritus domini, idest, spiritus prophetiæ. Sic patet 1. Re. E 10. & 19. cùm dicitur: Insiliet in te spiritus domini, & prophetabis, mutaberisque in virum alterum. Nam ibi solum intelligitur de spiritu prophetico, cũ sequatur: Prophetabis. Aliquando accipitur pro spiritu roboris, & animositatis, secundum quem aliquis audet pugnare contra aliquos, contra quos prius non audebat: & quia ista animositas, vel confidentia est quoddam motiuum ad agendum, vocatur spiritus: & quia est a Deo immissa, vocatur spiritus Dei: sic habetur 1. Reg. 11. cùm dicitur de Saule: Et insilijt spiritus domini in eum, cùm audisset verba virorum Iabes Galaad. Et patet quòd fuerit spiritus roboris & animositas: quia immediatè posuit præceptum toti Israel de

Spiritus Dei multiplex.

A veniendo ad bellum sub interminatione penę: & progressus est contra regem Ammon, atque præualuit. Ita nunc in Iephte fuit, qui ante hoc fortè timebat Ammonitas confidentes de virtute sua, & erat ei durum committere bellum contra illos: nunc autem cõfortatus est ad hoc, quòd confidenter pugnaret, quasi certus de victoria: & isto modo sæpe accipitur, vt primo Reg. 16. scilicet, quòd spiritus domini recessit a Saule: & quòd directus est ex die illo spiritus domini in Dauid, & intelligitur de spiritu animositatis, vt ibidem dicetur. *Et circuiens Galaad, & Manasse.* scilicet, postquam rex Ammon omnino ostendit, quòd volebat pugnare ad eruendum terram de manibus Israelitarum, parauit se ad bellum Iephte: & ad hoc circuiuit omnia ista loca, quæ nominantur hic, scilicet, præmuniens illa, si fortè Ammonitæ per terram illam vagari vellent, & constituens custodes, & bellatores in illis. Aliquis dicet ex hoc, quòd terra Manassę sit extra terram Galaad, quia dicitur quòd circuiuit Manassæ, & Galaad. Et tamen falsum est, quia terra Galaad diuisa est in duas medietates: & medietas eius data est tribui Gad, & medietas dimidiæ tribui Manassę, vt patet Deutẽ. 3. c. Ideo dicendum, quòd accipitur hic Galaad pro quadam parte terræ Galaad. *Maspha quoque.* Ista erat quædam ciuitas in quadam parte terræ Galaad, in qua erant Galaaditę castrametati, quando miserunt ad vocandum Iephte de terra Thob, & ibi fecerunt eũ principem suum. *Et inde transiens ad filios Ammon.* scilicet, C de Maspha transiuit ad pugnandum contra Ammonitas. Nam Ammonitæ castrametati fuerant in quadam parte Galaad pręcedenti cap. & cum hoc ageret Iephte, non mouebantur ipsi ad pugnandum, nec recedebant inde in terram suam, cum nollent desistere a bello. Iephte autem transiuit ad expellẽdum eos de loco suo. *Votum vouit domino, dicens: Si tradideris filios Ammon in manus meas.* idest, si dederis victoriam mihi de illis, scilicet, occidendo illos, vel effugando, & faciendo, quòd iam non repetant terram istam. Istud erat votum conditionale, & non obligabat, nisi stante conditione: An vota conditionalia teneant, declaratum est Numeri 30. cap. *Quicunque primus egressus fuerit de foribus domus meæ.* Siue ipse videret eum existentem, siue nondum occurreret ei in via, etiam si in aliquanta distantia a domo sua. *Mihiq́, occurrerit reuertenti cum pace.* Vocatur reuertens cum pace, scilicet, victis hostibus: nam si reuerteretur fugiens, non tenebatur ad reddendum votum. Sed dato, quòd perdidisset de viris suis multos in bello, & ipse vulneratus foret: si obtineret victoriam tenebatur ad votum. *A filijs Ammõ.* idest, a pugna contra filios Ammon. *Et holocaustum offeram domino.* idest, occidam & immolabo domino in holocaustum, quod est genus sacrificij, in quo carnes totaliter cremabantur in altari, & non cedebat aliqua pars offerentibus, aut sacerdotibus. De ceremonijs huius habetur Leuit. 1. & declaratum est ibi.

Improbatio opinionis de situ terræ Manassæ.

Holocaustum quid sit.

An peccauerit Iephte vouendo immolare primum occurrentem sibi de domo sua: & an in isto voto solum intellexit de solo animali immolatitio. Quæstio XLI.

QVAERETVR an peccauerit Iephte vouendo, quòd immolaret primum exeuntem de domo sua. Respondendum, quòd Iephte voluit nimis Deo famulari, & ad hoc fecit votum indeterminatum. s. quòd offerret, quicquid ei primo occurreret: nam ex hoc erat solicitus, quia poterat occurrere ei aliquid qđ valde diligeret: & tenebatur illud occidere.

Responsio ad quæsitum.

Et vt magis se traderet Deo obligando ad maiora, nō determinauit votum suum. Dicendum tamen, quòd peccauit sic vouendo, quia fuit valde indiscretus: nam vouit immolare eum, qui sibi primò occurreret: & tamen poterat sibi occurrere aliquis homo, vel qui non cadit sub immolatione, & holocausto: eo quòd illum immolare in holocaustum est impium, cum homo non debeat occidi sine causa. Secundò, quia dato, quòd homo esset reus mortis, non poterat immolari in holocaustum, quia istud pertinet ad animalia bruta determinata in lege, scilicet, ad boues, oues, & capras. Item erat indiscretus, quia poterat occurrere aliud animal, quod non esset immolatitium, sicut canis, vel asinus: quia nihil huiusmodi Deo in holocaustum immolabatur, lege vetante. Vnde quædam sunt, quæ ad omnem euentum sunt bona, & in istis tenet votum: alia sunt, quæ semper sunt mala, & in istis nunquam tenet votum: alia sunt, quæ possunt euenire in bonum, & in malum: & inquantum possunt bene euenire, tenet votum: & inquantum male eueniunt, non tenet. Et patet exemplum in isto voto Iephte, in quo poterat votum malum euentum habere: vt si occurreret homo, vel asinus, quòd non erat animal immolandus: vnde beatus Hieronymus ait, ꝙ vouendo fuit indiscretus, & reddendo fuit impius.

An Iephte in voto suo intellexerit de solo animali bruto, aut de solo homine, aut de vtroque.

Quæstio XLII.

QVAERETVR vlterius, an Iephte in voto suo intellexerit de solo animali bruto, vel de solo homine, vel de vtroque, cùm dixit: Quicunque egressus primus fuerit de foribus domus meæ. Aliquis dicet, quòd solùm intelligebatur de animalibus brutis, vt de ouibus, bobus, & capris: quod patet quia dixit: offeram eum holocaustum domino: & tamē sciebat Iephte, quòd holocaustum non poterat offerri, nisi de tribus generibus animalium, scilicet, ouib⁹, bobus, & capris, & hoc de pecoribus: de volucribus autē fieri de duobus generibus solùm, scilicet, de turturibus, vel de pullis columbarum, vt patet Leuiti. 1. ergo solùm intelligebatur de brutis. Aliquis dicet è contrariò, ꝙ etiam intelligebatur de hominibus, & de pecoribus, quod patet quia si solùm itellexisset de brutis immolaticijs, licèt occurrisset ei filia sua, nō tenebatur illam immolare, & tamen ipse dixit: Decepisti me, & ipsa decepta es: aperui os meum ad dominum, & aliud facere non potero. & istud tenet beatus Thomas de Aquino, dicens, quòd votorum quædam eueniunt interdum in bonam partem, & interdum in malam: & inquantum eueniunt in bonam, seruanda sunt: & vt in malam eueniunt, non obligāt. Et ponit exemplum de voto Iephte, quod poterat euenire in bonum, si occurreret ei animal immolatitium, vel in malum, vt si occurreret ei homo, vel asinus, vel animal quod non erat immolandum: si tamen de solis brutis immolatitijs intellexisset, non posset conuerti istud ad votum bonum & malum. Aliquis arguet, quòd solùm intelligeretur de immolatione hominis solum: & hoc patet in duobus, vel tribus. Primum, quia dicitur. quicunque primus egressus fuerit de foribus domus meæ: sed quicunque dicit personam: bruta autem non sunt personæ: ergo solùm intelligendum est de illis, quæ sunt personæ, scilicet, de hominibus. Secundò patet quia dicitur: mihique occurrerit reuertenti. Occurrere autem non pertinet ad bruta, quia non dicimus, quòd occurrit mihi bos, vel capra, sed inueni bouem, vel capram in via. De homine autem dicitur, quòd occurrit alteri. Tertiò patet, quia

Thomę ratio secūda.

Opi. Thomę secūda secundę q. 84. ar. 2. ad secūdam.

Vota dupliciter eueniunt.

Rationes cuiusdā ꝓ tertia positione.

Prima rō.

Secūda ratio.

Tertia rō.

F Iephte voluit domino offerre aliquid magnum; Si autem intelligeret ipse in aliquo casu de animalibus, non dixisset confusè: Quicunque occurrerit. quia tunc solùm intelligebatur vnum pecus in isto voto: & istud votum erat paruum. Vnde si intellexisset de pecoribus, videtur quòd ipse vouisset determinatè multa, scilicet, viginti vel triginta, aut valde multa pro tanto bono, scilicet, victoria contra hostes: & tamen non vouit determinatè multa, ergo videtur, quòd intelligebatur aliquod magnum sacrificiū per hoc: & istud erat immolatio alicuius hominis, qui præponderaret multis pecoribus simul sumptis. Quartò patet, quia Iephte fecit magnam distantiam voti in hoc, quòd nō determinauit quid offerret, sed dixit: Quicunque primus egressus fuerit. si tamen intelligeretur de pecoribus, modicum differebat, quòd offerretur istud pecus, vel illud: ergo nō intelligebatur de illis, sed de hominibus, scilicet, quòd quemcūque sibi occurrentem immolaret, & in hoc multum differebat, quia aliqui erant de domo sua, quos multum diligebat, scilicet, filia sua vnigenita, & alios minus diligebat, scilicet famulos, & noluit de his diffinire, vt magis se astringeret, vt cogeretur Deo reddere quodcunque eueniret. Respondendum, quòd quemlibet istarum trium partium teneri posset. De prima patet, scilicet, vt dicamus quòd Iephte solùm intellexit de animalibus immolatitijs. Et quando obijcitur, quòd tunc non putasset se obligatum ad occidendum filiam, nec occidisset. Dicendum, ꝙ votum Iephte fuit generale, scilicet, quicunque primus exierit de forib⁹ domus meæ. Et quantum erat ex verbis intelligebatur votum, tam de hominibus, quàm de pecoribus; ideo licèt intentio sua fuisset solùm de pecoribus, putauit se ex verbis obligari ad immolandum filiam suam. Ad aliud, quando dicit beatus Thomas, ꝙ poterat istud votum euenire in bonam partem, vel in malam: dicēdum quòd istud erat quantum ad significationem verborū, quia cùm essent verba vniuersaliter dicta, poterant capi pro animali immolatitio, & pro non immolatitio. Et quantum ad hoc intelligitur dictum Hieronymi, scilicet, ꝙ fuit stultus vouendo, scilicet, quia non distinxit verba sua, ita vt determinatè intelligerentur pro animali immolatitio: cumque circa ea, quæ inducunt obligationem nimis cauere debemus qualiter proferantur, vt sciamus ad quid obligamur. Si autem tenere volumus secundam positionem, dicemus quòd votum Iephte intelligebatur de animali bruto, & de homine. Ad rationem in contrarium, pro prima parte dicendum, ꝙ licèt animalia bruta in tribus speciebus propriè immolentur in holocaustum: Leuit. 1. tamen largè vocatur immolari in holocaustum, quodcunq; occiditur animo famulandi Deo, & totum applicatur ei, de quo infra declarabitur. Ad primam rationē pro tertia positione dicendum, ꝙ quicunque, licèt personam signet, propriè tamen hic ponitur ad significandum personam, vel non personam: & tamen ponitur vt significet personam denominando a nobiliori. Ad secundum dicendum, ꝙ occurrere potest esse cōmune ad rem rationalem, & irrationalem. Ad tertium dicendum, ꝙ cùm Iephte voueret indistinctè, quod ei prius occurreret, siue homo, siue brutū, satis magnū Deo vouebat, ꝙ confusè vouendo vouebat, id quod preciosissimum sibi erat: nam si illud sibi occurrisset, tenebatur saltem ex intentione sua illùd immolare. Ad quartum dicendum, ꝙ non militat contra hanc positionem, sed solum contra primam, ꝙ intelligeretur de solis brutis: quin potius confirmat istam, quia propter hoc non determinauit de pecoribus, vt intelligeretur de hominibus, vel de pecoribus: & differebat nimis an homo, vel pecus immolaretur. Si au-

Quartatio.

Ad rationem cōtra hanc primam positioné rñ.

Ad rationem Thomæ.

Pro secunda positione. Rñ. ad rationem in contrariū.

Ad primā rōne pro tertia positione.

Ad scdam & tertiam rationem.

Ad quartā rationem.

Pro tertia positione.

Si autem velimus tenere tertiam, dicemus ad ratione A primę positionis, sicut supra diximus, scilicet, ꝙ immolare in holocaustum aliquando accipitur large, & potest pertinere ad homines, de quo infra dicetur. Ad primam rationem secundę positionis non est respondendum, sed concedendus est, quia solùm est contra primam positionem. Ad secundam rationem de positione Sancti Thomæ dicendum esset, negando positionem illius, quia non cogit quando veritas Sacræ Scripturæ aliter petere potest, quàm ipse asserat. Sed dicendum, quòd inter istas tres positiones, licèt quælibet sustentabilis foret: tertia tamen minus sustentabilis est, quàm reliqua: ideo de ea non est curandum. De primis est dubium, quidam tenent, quòd vouerit indistinctè de homine, vel de pecore: & quòd intentio B sua fuerit se obligādi ad hæc duo, si quodlibet illorum eueniret diuisim. Sed dicendum, quòd prima positio est rationabilior, & magis pia, scilicet, quòd Iephte solùm intelligeret de pecoribus, & tamē fuit sermo suus vniuersalis, qui de vtrisque intelligi poterat: & tūc magis excusatur Iephte, scilicet, quia nullo modo intendebat de occisione humana, sed postea dubitauit de suis verbis, & putauit se obligare ad occidendam filiam. Item patet, quia dicitur: immolabo eum domino in holocaustum: & tamen si intellexisset etiā de hominibus, non dixisset, immolabo in holocaustū, sed immolabo solùm. Sed tunc obijcietur, quia si solùm intellexisset de pecoribus, occurrēte filia, non teneretur occidere eam. Dicendum, quòd licèt inten- C derit pœnes se solùm de pecoribus, tamen verba generaliter protulit, & putauit, quòd ex eis obligaretur ad occidendum filiam.

Ad rōnem 1. pōnis.

Ad rōnem secūdę positionis.

Nicostrata literas latinas inuenit.

Transiuitque Iephte ad filios Ammon, vt pugnaret contra eos. Quos tradidit Dominus in manus eius: percussitque ab Aroer, vsque dum venias in Memnith viginti ciuitates: & vsque ad Abel, quæ est vineis consita, plaga magna nimis. Humiliatique sunt filij Ammon a filijs Israel. D Reuertenti autem Iephte in Maspha domum suam, occurrit ei vnigenita filia sua cum tympanis & choris. Non enim habebat alios liberos. Qua visa, scidit vestimenta sua, & ait: Heu me, filia mi, decepisti me, & ipsa decepta es: aperui enim os meum ad Dominum, & aliud facere non potero. Cui illa respondit: Pater mi, si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcunque pollicitus es, concessa tibi E vltione, atque victoria de hostibus tuis. Dixitque ad patrem: Hoc solum mihi præsta, quod deprecor. Dimitte me, vt duobus mensibus circueam montes, & plangam virginitatem meam, cum sodalibus meis. Cui ille respondit: Vade. Et dimisit eam duobus mensibus. Cumque abisset cum socijs ac sodalibus suis, flebat virginitatem suam in montibus. Expletisque A duobus mensibus, reuersa est ad patrem suum. Et fecit ei sicut vouerat. Quæ ignorabat virum. Exinde mos increuit in Israel, & consuetudo seruata est, vt post anni circulum conueniant in vnum filiæ Israel, & plangant filiam Iephte Galaaditæ diebus quatuor.

Aracnæ fœmina retia prima inuenit. 36. dist. ca. Tasci. 22. q. 4. ca. vnusquisque. 23. q. 5. c. si non licet. in fine.

Typhis carpentarius nauis gubernaculum primus inuenit.

Transiuitque Iephte ad filios Ammon. scilicet, iuit contra illos in bellum, vbi erant castrametati in Galaad terra. *Vt pugnaret contra eos.* Ammonitæ autem a principio volebant incipere bellum contra Israel: nunc autem Iephte iuit contra Ammonitas, ipsis non pugnantibus contra Israel. Causa huius est, quia a principio introierunt Ammonitæ in terram Galaad, quæ erat terra Israel: & in hoc mouebant bellum contra Israelitas: nunc autem manebāt in terra eadem: ideo Iephte ibat ad pugnandum contra eos, non tanquam aggrediens, sed tanquam defendens terram suam. *Quos tradidit dominus in manus eius.* scilicet, quia vertit Deus illos in fugam incutiendo timorē, & sic Iephte poterat occidere de illis multos. *Percussitq́, ab Aroer.* Sciendum quòd hic fuerunt duo bella, scilicet, vnum fuit contra Ammonitas, qui conuenerant in castra, & erant in terra Galaad, præsenti c. istos enim partim interfecit, & partim fugauit. Aliud bellum fuit post fugatos Ammonitas: nam pugnauit contra terram illorum, & percussit multas vrbes eorum occidendo habitatores, & terram desolando: & de isto secundo bello dicitur. *Quod percussit ab Aroer vsque dum venias in Mēnith viginti ciuitates.* scilicet, quòd istę ciuitates incipiebant ab Aroer, & finiebantur in Mēnith. est enim Aroer ciuitas terræ Israel, vt patet Iosue decimotertio: nam ibi data est filijs Ruben: ideo debet hic accipi exclusiuè. scilicet, quòd ab ista ciuitate cæperunt Israelitæ introire in terram Ammonitarum percutiendo, & percusserunt viginti ciuitates, scilicet, capiendo eas bello, & occidendo eos, qui intus erant, & fuit finis in Memnith, & Abel: nam noluerunt vlterius pugnare. *Et vsque ad Abel, quæ est vineis consita.* Ista est quædam ciuitas Ammonitarum, satis famosa in excellentia vini: ideo vocatur consita vineis, quasi nulla alia ciuitas terræ, illius sic consita foret. *Plaga magna nimis.* idest, in istis ciuitatibꝰ fuit magna plaga, quia occisi sunt valde multi: vel quia occidebantur omnes, qui inueniebantur. *Humiliatiq́, sunt filij Ammon à filijs Israel.* scilicet, superbia illorum humiliata fuit: nam ante hoc quotidie petebant terram Galaad ab Israelitis, & vastabant illos: nunc autem cessauerunt petere, & pugnare: & satis illis erat, quòd se possent defendere, ne Israelitæ acciperent eis reliquam terram, quam possidebant.

Aroer qd sit.

Abel qui sit.

An bellum hoc contra Ammonitas Israelitis facere licuit.
Quæstio XLIII.

QVAERETVR, an licuit Israelitis facere istud bellum cōtra Ammonitas. Aliquis dicet, quod non, quia Deus vetuit Israelitis pugnare contra Ammonitas, & Moabitas: Deute. 2. c. Respondendum, ꝙ licebat Israelitis pugnare contra illos, qui habebāt iniustam causam pugnandi. Ad auctoritatem dicendū, quòd illa fuit quoddam præceptum temporale, ideo solum obligauit pro illo tempore, quo datum est, scilicet, quando Israelitæ transituri erant inter confinia Moabitarum, & Ammonitarum: nunc autem non obligabat illud præceptum. Aliter dici potest, quòd illud præceptum datum est ad excludendum iniustum

bellum,

bellum, scilicet, quia Israelitæ fortè mouerentur ad pugnandum contra Moabitas,& Ammonitas deside rio capiendi terram eorum in transitu:nunc autē non pugnabant, vt caperent terram eorū,sed ex iusta causa, ideo licitum erat pugnare.

An Israelitæ habuerint aliquam causam pugnandi contra Ammonitas. Quæstio XLIIII.

QVAERETVR vlterius, dato quòd liceret Israelitis nunc pugnare contra Ammonitas,si haberent causam: an habuerint aliquā causam pugnandi. Aliquis dicet quòd non, quia bellum quod nunc fecit Iephte contra Ammonitas,erat ad expellendum eos de terra sua: nam ipsi introiuerant in terram Galaad præcedenti capi. postquam ergo impulissent eos, videbatur iniusta pugnatio contra eos: quia cessabat causa efficiens bellum iustum. Respōdendum,quòd Israelitæ licitè pugnauerunt contra Ammonitas, ad destruendum viginti ciuitates: quia bellum est iustū dupliciter,scilicet,ad repetendum satisfactionem pro iniurijs,vel pro damnis datis, & quandiu manet pars iniuriæ,vel damni adhuc est bellum iustum:nunc aūt erat vtrunque in Israelitis ad Ammonitas:quia Ammonitæ fecerant iniuriam Israelitis introeundo in terram eorum nolentibus eis. Secundò erat damnum.s. quòd existentes in terra eorum vastabāt multa. Quantum ad iniuriam erat satisfactio,quòd Israelitæ expellerent Ammonitas de terra sua, & intrarent tātum in terram Ammon,quantum ipsi intrauerant in terram Israel. Etiam poterant occidere multos de Ammonitis,quia iniuria Israelitarum fuerat magna,cùm stetissent magno tempore Ammonitæ in terra eorum nolentibus ipsis. Insuper fuerat magnum damnum Israelitarum, quia sæpe introiuerant Israelitarum terrā ipsi Ammonitę, & prædabantur totam terrā Galaad, & interdum nimis confidentes transibant Iordanem, & vastabant tribum Iudam,& Beniamin, præcedē.c. pro hoc Israelitæ poterant facere magnas prædas iuxta arbitrium suum, vt satisfieret eis de omnibus, quæ abstulerant ipsi de terra illorum toto tempore præterito. Etiam sicut multi occisi fuerant de Israelitis,poterant occidere multos de Ammonitis, & cū destruxissent viginti ciuitates,iudicauit Iephte satisfactū esse Israelitis pro dānis,& iniuria: ideo noluit magis vastare de terra Ammon:alioquin plus vastare potuisset.

Rñ. cuiusdā ad quæsitum. Et ratio. Doc. resp. ad quæsitum. Bellum est iustum dupliciter.

Cum Iephte occidisset habitatores viginti vrbium, quare non cæperit eas, vt essent pro Israel. Quæstio XLV.

QVAERETVR vlterius,quare cùm Iephte occidisset habitatores istarum viginti vrbium, nō cępit vrbes,vt essent pro terra Israel cùm essent in confinio terrę Israel. Respondendum,quòd licitum erat Israelitis punire Ammonitas pro iniuria, & damnis. Et etiam facere pro iniuria tributarios: & tamen non licebat accipere terram eorum, ad vniendum terræ Israel: sic patet de Dauid: nam ipse pugnauit contra Moabitas,vt faceret de illis duos funiculos, vnum ad occidendum,& alium ad viuificandum: tamen cùm fecerit illos tributarios, non legitur accepisse aliquem locum de terra illorum, ad vniendum terræ Israel. 2. Reg.8.c. Sic etiam fuit de Ammonitis. Nā pro dehonoratione nunciorum suorum pugnauit contra illos, & durè puniuit, & carpentis ferreis, & ducens eos in typo laterum: vt patet 2.Reg.12.& 1.Paralipom.20.c. & fecit residuos tributarios, vt ibidē patet: tamen nō legitur vniuisse terram illam, vel partē eius terræ suæ. Causa huius erat,quia Deus dixerat Deut. 2. quòd nō

F daret nec vnum vestigiū pedis Israelitis de terra Idumæorum,Moabitarum,& Ammonitarum, eo quòd dederat illam in possessionē filijs Esau, & filijs Loth: ista autem erat determinatio Dei, ideo nunquam licebat Israelitis pugnare ad accipiendum partem terre istorum. Et si aliquando pugnando in bello iusto, vel iniusto acciperent aliquam partem terræ, tenebantur ad restitutionem: & sic est casus, in quo quis in bello iusto non efficitur dominus rei captæ: sic etiam est si in bello iusto aliquis rapiat rem sacram: nam nunquā potest constitui dominus illius,& istud est propter specialem prohibitionem de re illa: sic enim erat de terra istarum gentium: nam erat Israelitis vetita, scilicet, quòd nullo modo caperent eam. Alia etiam causa

G est,quia generale erat Israelitis, quòd nullam terram caperent ad vniendum terræ suæ: nā Nume.34. Deus limitauit eis terrā, quā possidere deberent.s.terra possessionis vestræ his limitibus terminabitur: ideo dum non obtinuerant illam, licebat eis pugnare contra gētes habitantes in terra illa,& acquirere terram,sed postea licèt pugnarent contra alias gentes, & obtinerēt, non poterāt vnire ciuitates terræ suæ ad augendum eam: sed aut ciuitates captæ recipiebant pacem oblatam ab Israelitis,aut non. Si primo modo debebat ciuitas supponi tributis,& dimitti. Si autem non reciperet,debebat expugnari, & omnes viri debebant occidi: mulieres autem,& paruuli seruabantur, & efficiebantur serui vel vendebantur, & ipsa ciuitas destrue-

H batur, vt Deutero.20. & sic in nullo casu licebat vnire terram captam terræ suæ, ne excederent Israelitæ terminos possessionis limitatæ eis a Deo: vnde nō solùm fuit hoc custoditum in Ammonitis, & Moabitis, de quibus erat preceptum speciale,ne caperetur terra eorum, sed etiam in alijs gentibus, vt patet de Syris terræ Soba, quos sibi subiecit Dauid, & fecit eos tributarios: & tamen nullam terram Syriæ vniuit Israel, vt patet 2.Reg.8.c. *Reuertenti autem Iephte in Maspha domū suam.* scilicet, reuertebatur Iephte de cęde Ammonitarum,& ibat in vrbem Maspha, vbi erat domus eius, scilicet, quia ibi fortè tunc constituerat domum suā, quando ductus est de terra Thob, vt efficeretur princeps Israel. *Occurrit ei vnigenita filia eius.* scilicet, sciens

I aduentum patris,venit cum magna lætitia obuiam ei, quia vicerat in bello: & erat ista vnigenita,quia nullos alios liberos habebat, & fortè nec expectabat. *Cum tympanis,& choris.* Multæ virgines ibant cum filia Iephte,quod patet quia dicitur: cùm tympanis, & choris: & tamen ipsa non poterat ducere plura tympana, & choros: sed multæ virgines ibant cum ea, eo quòd ipsa erat filia principis Israel. Etiam quia nunc Iephte redibat victor: ideo virgines exibant ei obuiam canendo. Sic factum est in Dauid, & Saule: cum enim Saul iret in Ierusalem Dauid portante illuc caput Goliath, egrediebantur mulieres de singulis vrbibus, ducentes choros in tympanis lætitiæ,& systris. 1.Reg.18.capitu. Et sciendum,quòd ista puella Iephte filia, & aliæ virgi

K nes cantarent aliquid pertinens ad laudem Dei dantis victoriam,& ad laudem Iephte, qui erat victor: sic etiam Maria soror Moysi tulit tympanum, & ipsa cū filiabus Israel, canebat canticum illud facta liberatione de mari rubro,scilicet, Cantemus domino. Quod habetur Exod.15. Sic etiam mulieres, quæ egressę sunt obuiam Sauli,& Dauid canebant: Percussit Saul mille,& Dauid decem millia, vt patet. 1.Reg.18.c. Tympanum est musicum instrumentum de ligno opertū corio extenso, quod percussum modulatos tinnitus reddit: & vocatur tympanum a tinniendo. Chorus potest accipi dupliciter hic. Vno modo pro chorea puellarum canentium: & sic dicitur. 1.Reg.18. quòd ducebant choros.i.choreas: & est sensus quòd ibant multæ puellæ

Chorus dupliciter accipitur.

puellæ cum filia Iephte, vnde faciebant choreas multas. Alio modo chorus est quoddam instrumentum factum de ligno, & opertum corio: sed differt ab imagine tympani, vt quidam volunt. Fuit chorus parum ante tempus istud inuentum in Græcia, vt infra dicet, & ibi de figura eius. Quocunque modo horum poterat accipi: quia ad lætitiam pertinet chorus. *Non enim habebat alios liberos.* Istud potest dici propter duo. Primò ad significandum, quòd non venerunt obuiam Iephte plures de filijs, vel filiab' eius quàm illa, de qua dicitur: eo quòd non habebat alios liberos. Secundo potest hoc dici, ad significandum magnitudinem doloris, quem habuit Iephte: quia si multos filios, vel filias habuisset, occidendo illam, quæ sibi occurrebat, non doleret tam acriter, sicut nunc doluit. Sciendum autem, quòd licèt cum ista filia Iephte irent aliæ puellæ virgines, non occidit aliquam illarum Iephte eo ꝙ votum suum solùm intelligebatur de domesticis suis. *Qua visa scidit vestimenta sua.* idest, in signum doloris. Sic erat mos antiquis; vnde Dauid audita morte Saulis & Ionathæ scidit vestimēta sua ipse, & viri sui. vt 2. Reg. 1. & audita morte Ammon filij sui. 2. Reg. 13. vnde etiam quando dolebant de peccatis, & petebant veniam a Deo, scindebant vestimenta sua: sed hoc vetuit Iohel propheta dicens. scindite corda vestra, & nō vestimenta vestra: Iohel. 2. c. *Et ait: Heu filia mi, decepisti me.* scilicet, quia fecisti votum meum euenire præter intentionem meam, scilicet, qui decipitur aliud in re sentit, quàm ipse iudicauerit: ita Iephte non putauit aliquid de filia, & nunc videns eam putauit se obligatum occidere ipsam, ideo credidit se ab ea deceptū. *Et ipsa decepta es.* scilicet, quia putasti gaudium esse exire mihi obuiam, & tamen ex hoc morieris. *Aperui os meum ad dominum.* scilicet, emisi votum, scilicet, de faciendo holocaustum, de primo exeūte de domo mea. *Et aliud facere non potero.* idest, non potero variare illud, quia egresso semel verbo de labijs meis, maneo obligatus ad illud: & sic innuebat, quòd cum sub voto suo caderet occisio illius, quod non poterat euitare, quin eam occideret.

Mos antiquorũ pręnimio dolore.

An Iephte tenebatur occidere filiam suam propter votum emissum. *Quæstio XLVI.*

QVAERETVR an verum esset, ꝙ Iephte tenebatur occidere filiam suā propter votum emissum. Respondendum ꝙ non: quia aut Iephte vouens hoc generaliter, scilicet, quicunq; primus egressus fuerit de foribus domus meæ offeram eum holocaustū domino, cum intentione obseruandi hoc, tam in pecoribus, quàm in hominibus: aut solùm cum intentione occidendi animalia bruta pertinentia ad sacrificium. Si primo modo votum non tenebat, quia erat impium, & quod malum est non obligat: vnde nec iuramenta præstita, nec vota emissa super re simpliciter mala causant aliquam obligationem: & peccabat Iephte emittendo tale votū, & postea si illud seruaret: sed magis impius erat seruando, quàm emittendo: si autem vouit intelligens de solis brutis, etiam si de oībus intelligeret, non tenebat votum, quia quędam pecora sunt, quæ non cadunt sub sacrificio, imò nullum genus sacrificij fiebat, nisi de tribus speciebus pecorū, scilicet de bobus, ouibus, & capris, vt declaratum est, Leui. 1. Si vero intellexit de solis animalibus immolatitijs tenebat votum, & tamen non obligabatur occidere filiam: dato ꝙ ipsa primò occurreret, licèt verba vniuersaliter dicta possent extendi, tam ad homines, quàm ad pecora, quia sermo debet seruire rei, & res non debet subiectus esse sermoni, vt ait Hilarius in libro de Trinitate. & habet extra de regulis iuris. ca. in-

Respõ. ad quæsitum.

Quod malum est nõ obligat.

A

telligentia. nisi fortè verba dicantur in fauorē, vel præiudicium alicuius: quia tunc non debet attendi, quid proferens intellexerit, sed quid verba secundum communem interpretationem sonant, vt patet extra de sponsalibus: cap. ex literis, & hoc nisi fortè aliàs cōstet de intentione loquentis, ꝙ alia fuerit, quàm per verba significatur. & sic sine vlla difficultate debebat Iephte cessare ad impletionem voti, cùm non incurrisset ei res, in qua intelligebatur votum suum.

Quare Iephte filiam suam occiderit. *Quæst. XLVII.*

QVAERETVR cùm non obligaretur Iephte occidere filiam, quare occidit illam. Respon-

B

dendum, quod putabat Iephte obligatum se ad occidendum illam ex voto, quod patet quia dixit. aperui os meum ad dominum, & aliud facere non potero. Sed dicendum, ꝙ istud eueniebat ex imprudentia virorum illius temporis circa interpretationem sacræ scripturæ, & votorum: nam lex ponebat sub magna districtione vota, scilicet, ꝙ homines obligabātur valde ad soluendum illa, Deuteron. 23. c. & ob hoc putabant, quòd sub forma verborum, qua vouebatur erat tenendum votum, dato quòd votum vergeret in deteriorem exitum, et quia sub verbis Iephte generaliter videbatur comprehendi filia, licèt intentio sua fuisset solùm obligare se in pecoribus: putauerunt quod ad occidendum illam teneretur Iephte. Et sicut inter

C

dum insipienter interpretabantur in fauorem votorum: ita interdum contra vota absoluendo aliquos insipienter agebant: sic patet infra vigesimoprimo, vbi cùm iurasset totus populus non dare filias suas in vxores filiis Beniamin: postea iusserunt virginibus, vt ducerent choreas per agros, & filiis Beniamin quòd laterent in illis, & de virginibus venientibus raperent sibi aliquas in vxores: & tamen nemo dubitabat, quòd sic infringatur votum, sed tenuit: sed putauerunt se Deū sic deludere, ex quadam graui ignorantia, circa intellectionem legis, & rationem. Sciendum autem, quòd Hebræi volunt Phinees nepotem Aaron fuisse nunc summum sacerdotem: & dicunt quod quia noluit liberare a voto ipsum Iephte recessit ab eo spiritus pro-

D

phetiæ. Dicūt etiam, quod tam Phinees, quàm Iephte peccauerunt hic: & vterque ex superbia: nam Phinees ex superbia noluit venire ad Iephte, ad denunciādum solutionem a voto, & quòd non obligaretur occidere filiam. Iephte peccauit, quia ex superbia noluit ire ad Phinees, vt declararet ei de voto suo: ideo vterque punitus est, et puella occisa fuit. Phinees enim caruit ex tunc spiritu prophetico, vt uolunt. De Iephte dicunt, quòd putrefactus est, et partes eius singillatim cadebant, & sepeliebantur in diuersis locis. Quod probatur sequenti cap. vbi litera nostra dicit: sepultus est ī ciuitate sua Galaad. In Hebræo dicitur: sepultus est in ciuitatibus Galaad. I. vna pars in vna: et alia pars in alia. Sed ista positio Rabbi Salomon, & aliorum Hebræo-

E

rum est fictitia. De primo patet, quia tempore huius voti non viueret Phinees, quod patet quia ab introitu in terram Chanaan, vsque nunc erant anni trecenti, sicut dixit Iephte contra regem Ammonitarum: & tamē antequam incipiat computatio ipsorum annorū, erat Phinees triginta annorum, vel plurium. Nam eodem anno, quo factum est bellum cōtra Amorrhęos, & capta est terra: Phinees occidit scortum Madianitidem coeuntem cum principe tribus Simeon. Nume. 25. et Deus promisit tunc illi sacerdotium æternum, et tamen ad faciendum oportebat, quod esset ætatis maturæ, vt ista pro Deo zelaret, & facere auderet: ergo erat nunc plusquam trecentorum annorum, si superuiueret: nullus tamen ad talem perueniebat ætatē in hoc

Hebręorũ dicta de Iephte, & Phinees.

Improbatio positionis Hebręorum.

in hoc tempore: ergo non erat nunc viuus Phinees. Quod autem dicunt, quòd Iephte ex superbia noluit ire ad Phinees, sed potius occidit filiam suam, est omnino irrationabile: Nam dato, quòd esset Phinees viuens, cùm Iephte diligeret valde filiam suã, quia erat vnigenita: non solùm iuisset petiturus consilium ad Phinees, vt non moreretur filia sua, sed etiam ad vilissimum hominum. Etiam quod dicunt, quòd Iephte computruit, & sepultus est in multis ciuitatibus: non est verisimile, quia cadentibus aliquibus partibus corporis eius per putredinem moreretur ipse. Etiam dato, quòd sic accidisset, non diceretur sepultus in multis ciuitatibus, sed in vna: quia ibi solùm dicitur aliquis sepultus, vbi est caput eius, siue aliæ partes sint ibi, siue non. ideo tenendum est, id quod primò dixi. Etiam dicendum, quòd dato ꝙ Phinees nunc vixisset, nesciuisset interpretari istud votũ, in quo obligabat. sic enim fuit tempore suo factum, cùm ipse esset sacerdos in Sylo. nam tunc fecerunt Israelitę iuramentum, siue votum de non dando filias suas in vxores filijs Beniamin: postea dederunt exponendo votum, vel iuramẽtum, vt supra dictum fuit, & credendũ est, quòd istud ageret totus populus de consilio eius, vel saltẽ eo non repugnante: ergo nesciebat Phinees interpretari vota, scilicet, in quo casu obligarent, & in quo non. Sed dicendum, ꝙ imputandum fuit, quòd saltem Iephte non fecit consuli dominum per sacerdotem magnũ, vt responderet super hoc voto. *Cui illa respondit.* Cognouit filia Iephte, ꝙ ipsa occidenda erat ex voto patris: & respondit quæ sequuntur. In quibus patet magna virtus puellæ, quæ mortem non exhorruit, vt pater suus votum impleret in ea. *Pater mi si aperuisti os tuũ ad dominum.* idest, si emisisti verbum voti contra me, ita vt debeam mori. *Fac mihi quodcunque pollicitus es.* s. siue infligendo mortem, siue quamcunque aliam pęnam voueris inferre. *Concessa tibi vltione, atque victoria de hostibus.* Ista litera potest dupliciter intelligi. Vno modo, ꝙ ex quo Iephte vouerat immolare, si Deus traderet filios Ammon in manus eius, & iam tradiderat: dignum erat, quòd immolaret eam. Secundò potest intelligi, scilicet, quòd pater tristabatur valde, q̃a occidebat filiam, & quia filia dixerit: pater non debes tristari de morte mea, ex quo obtinuisti victoriam, & vltionem de hostibus: quia maximum bonum, & gaudium quod habere poteras erat istud: ideo quæcunq; mala accidant, postquam tantum bonum consecutus es, non est tantum dolendum. Et ponuntur vltio, & victoria, quia vltio est inquantum tantum malum, & fortè plus intulit Iephte Ammonitis, quàm ipsi intulerant Israelitis. Victoria erat inquantũ conuertit eos in fugam, & percussit viginti ciuitates eorũ subijciendo eas. Potest autem esse victoria sine vltione, & vltio sine victoria. De primo patet, quia quando nullum bellum, vel damnum aut iniuria pręcessit, quia tunc obtinens vincit: sed non habet vltionem, cùm non sit recompensatio: vel quando aliquis de hostibus triumphauit, & tamen non potuit eos tantum lędere, quantum ab eis percussus fuerat, vel lęsus. De vltione sine victoria patet, vt si mansit bellum dubium, scilicet, ꝙ neutra pars alteram fugauit, & tamen vna intulit alteri magna detrimenta, & passa est paruũ malum: vtrunque autem habuit Iephte, scilicet, quia Ammonitas fugauit: & maiora mala eis inflixit, quàm ipsi inflixerant Israelitis.

Magna virtus filiæ Iephte.

Potest esse victoria sine vltiõe, & è cõtra.

An filia Iephte peccauit consentiendo, quòd pater suus occideret eam propter votum. *Quæst. XLVIII.*

QVAERETVR, an puella ista peccabat consentiendo se immolari a patre. Aliquis dicet quòd

F non, quia licèt eam immolari malum esset: tamen nõ poterat euitare, quia pater volebat eam in omni casu occidere: ideo voluit inuita: sicut dixit Porphyrius.

Odero si potero: si non inuitus amabo.

Sed dicendum quòd non stat, quia si puella sciebat, vel putabat malum esse, licèt sciret se cogendam ad hoc, non debebat consentire: sicut siquis vult me occidere sine causa, & ego volo occidi, pecco mortaliter: si autem nolo, & cogit me, ego non pecco, quia non ago, sed solùm patior: ideo nõ poterat puella hoc modo excusari a peccato. Sed dicendum, quòd puella voluit occidi, & non peccauit: imò valde meruit sicut declaratum est Gen. 22. c. de Isaac, qui consensit patri suo, quòd eum immolaret: eo ꝙ Deus iusserat, quòd
G immolaret ipsum: ita puella ista putabat, ꝙ uotum patris erat valde licitum: & quòd Deus valde acceptabat tale sacrificium, quod patet, quia iussit Abrahę, quòd immolaret filium suũ Isaac: & tamen si hoc non esset ei gratum non iussisset. Quod autẽ postea iusserit non occidi illum: putarent fortè, ꝙ fuit, quia Deus misertus est senectuti Abrahę. Et sic ista puella vltra fœmineam constantiam fortis fuit non exhorrescens amarissimam mortem, & in ætate iuuenili: & non solùm non timuit, sed etiam ipsa patrem ad non tristandum super hoc persuasit. Etiam postquàm duobus mensibus super montes virginitatem planxisset, ipsa spontè ad patrem redijt sciens, quòd ab ipso occidenda foret: quicunque autem gratus accedit ad id, quod pu-
H tat obsequium Dei esse, meretur: nec debet imputari isti puellæ ignorantia iuris sup hoc: nam si pater suus, & totus Israel putabat votum istud tenere, & bonum esse solui, a fortiori ipsa credere poterat hoc, quia nullus erat, qui eam in contrarium informare posset.

An filia Iephte obligaretur subire velle mortem, pro voto patris. *Quæstio XLIX.*

QVAERETVR, dato quòd istud votum licitũ fuisset, scilicet, ꝙ immolaretur aliquis homo Deo in holocaustum, an obligaretur filia Iephte vellẽ subire mortem pro voto patris. Respondendum, ꝙ hoc dato peccabat Iephte emittendo tale votum, sine
I consensu omnium illorum, contra quos poterat militare votum: nam filia Iephte, & quilibet de domesticis eius erat sui iuris, quia licèt essent omnes subiecti Iephte quantum ad aliquam potestatem, quam super eos exerceret: tamen non habebat ius super vitam eorum. Nam nec etiam est quis dominus vitæ seruorũ suorum, vnde si voluerit occidere eos spõtè nulla existente causa, ipse occidendo peccat mortaliter: quia in quantum sunt serui, habet ius plenum sup eos, & non inquantum sunt homines: vnde dato quòd Iephte voueret specialiter, de immolãdo filiam, vel uouisset in confuso, scilicet, quicũque primus egressus fuerit &c. nullus erat obligatus ad subeundum mortẽ, sed sicut siquis uouet res ad eum non pertinentes, non poterit
K implere uotum, nisi consentiente domino: tenebatur tamen Iephte in hoc casu persuadere filię suę, uel cuicunque domesticorum suorum, hoc euenisset, quòd subiret mortem: & hoc facto si illi nollẽt, soluebatur Iephte a uoto: & tamẽ peccauerat a principio uouendo rem non sui iuris: si autem non conaretur suadere cuilibet istorum, cui eueniret quod dictum est, quòd subiret mortem, erat uiolator uoti. Simile est, siquis vouerit ꝙ introibit in religionem in tali monasterio: nam si ibi nolunt monachi eum recipere: tenetur per se, & amicos precari, vt permittatur intrare: si autem non permittatur intrare, absolutus est a voto introeũdo in aliud, secundum distinctionem, quæ habetur Numeri 30. vbi de hoc multa locuti sumus: nunc autẽ

si filia

si filia Iephte noluisset subire mortem, non peccabat: A & tamen si subiuisset illam, mereretur, quia actus erat per se bonus, vt patet ex casu dato. Sed obijciebatur de Isaac, quia ille obligabatur ad subeundum immolationem, quam pater suus volebat facere de illo. Respondendum, quòd si Abraham non dixisset Isaac, q̄ volebat eum occidere ex parte Dei, non tenebatur subire mortem: imò subeundo peccabat mortaliter. Si autem dixisset, quòd Deus iusserat, tunc nō obligabatur credere Isaac istud, qa cùm esset res magni praeiudicij, & insolita, & contra rationem, non teneretur credere sine certissima probatione, quam non potuisset ostendere Abrahã, cùm nō haberet testes de hoc: ideo si voluisset fugere de manibus Abrahę licebat ei: si autē credidisset certissimè, quòd Deus hoc iubebat, B tenebatur subire mortē, quia praeceptis Dei quantuncunque durissimis obedire tenemur, quia p̄cepta Dei nunquam possunt esse iniusta. In Iephte autem secus erat, quia obligatio sua fuerat inducta per votū, & non praecepto Dei: ideo non tenebatur stare voto eius.

Dei praecepta nunq̄ possunt iniusta.

Sciendum tamen est, q̄ cùm Iephte putaret se obligatum ad istud votum, dato quòd filia recusaret, ipse occisurus erat eam: alioquin non plorasset quousq; illa consensisset in mortem. *Dixit ad patrem: hoc solùm mihi praesta, quod deprecor.* Consensit filia Iephte sponte, q̄ occideretur ad complendum votum patris, & quia pater volebat eam illico occidere, petiuit ab eo temp⁹ modicum ad lugendum. *Dimitte me, vt duobus mensibus circueam montes.* Scilicet, vt discurram montes terrae Is- C rael, & plangam super illos. *Et plangam virginitatem meam cum sodalibus meis.* Scilicet, vt eant mecum puellę virgines sodales meae, q̄ coaetaneae sunt meae, vel connutritae mihi: & omnes simul plangamus virginitatē meam super montes. *Cui ille respondit: vade.* Quia non petebat aliquid quod esset contra votum concessit: alioquin non erat concessurus. *Et dimisit eam duobus mensibus.* Idest dedit ei licentiam per duos menses ambulandi super montes, sicut ipsa petiuerat. Credendū est, quòd miserit cùm ea custodes ne permitterent abire illam, quia fortè ipsa timore mortis fugeret extra terram Israel, & hoc patet ex litera sequenti, in qua ponuntur viri euntes cùm illa. *Cumque abijsset cum socijs, & sodalibus suis.* Idest cùm aliquibus iuuenibus, q erant D connutriti ei. *Et cum sodalibus.* Scilicet cum virginibus, vel vocantur socij aliqui viri de seruis Iephte dati huic puellae in custodiam, & quia sociabant eam in via, vocabantur socij, & non propter connutritionem: sodales autem sunt virgines coaetaneae. Petiuit autem puella solùm sodales dicens: plangam virginitatem meam cùm sodalibus meis. Iepte tamen dedit socios, & sodales ei. Et hoc propter duo. Primum ad custodiam puellarum, vt honestè ambularent, quia cū filia Iephte cùm alijs puellis discurreret per montes, si nullus vir custodiret eas, poterāt pati castitatis detrimēta. Secundū fuit, nè fugeret filia Iephte, qa licèt sponte se obtulisset ad mortē, putabat Iephte, q̄ cùm videret se liberam à potestate patris, fugeret. *Flebat virginitatem* E *suam in montibus.* Idest circueundo omnes montes per duos menses semper flebat se in breui morituram.

Iephte quare dederit socios filiae, & sodalibus eius.

Quare filia Iephte flebat virginitatem suam, & quid est flere virginitatem, & an peccauerit in hoc.
Quaestio L.

QVAERETVR, quare filia Iephte flebat virginitatem suam. Aliqui turpissimi exponunt, quod fleuit virginitatem suam, scilicet, quia moriebatur in virginitate non experta delectatione venerea. Sed ista est derisio, & nefas: nam si hoc fieret, facile erat sibi carere hoc desiderio, quia poterat in illis duobus mensibus vacare libidini. Item non stat, quòd aliqua mulier morti propinqua doleat, quòd non experta fuisset delectationem veneream, quia licèt delectatio venerea instante passione appetatur, & tunc quae succumbunt libenter vellent carere virginitate: tamē ablata passione quaelibet corruptionem corporis horrent, & ipsa virginitatis integritas quoddam gaudium magnum, & spem confert morientibus, quòd de hoc saeculo integritate salua recedant: quomodo ergo puella ista imminente morte plangeret sic virginitatem? nam tunc illa ei libidinis passio insurgere non posset timore, & solicitudine instantis mortis. Sed dicēdum, quòd flebat virginitatem suam, idest, quòd moriebatur in statu virginali, scilicet in parua aetate: nam indigna mors erat, quae eam in tam tenera aetate rapiebat, & cùm desideraret viuere flebat suam iuuenilem, siue puellarem aetatem in ipso flore inchoante dissolui. Aliter etiam dici potest, quòd flebat virginitatem suam, idest infoecunditatem: omnes enim virgines sunt infoecundę (nisi Domina Nostra,) & quia in veteri testamento reputabantur infoelices mulieres infęcundae: flebat se puella ista, non quòd moreretur, sed quòd moriebatur infoelix sine liberis. Hoc patet, quia Lia vxor Iacob vocauit se foelicem, quia pariebat multos filios, & sic putabat se teneri ab omnibus mulieribus tanquam foelix ex hac foecunditate, vt patet Gen. 30. Nam cùm peperit sextum filiū, scilicet Aser, dixit: hoc pro beatitudine mea: beatam quippè me dicent mulieres. Sic etiam patet de Rebecca vxore Isaac: nam cùm fratres eius imprecarentur ei maximum bonum, quod imprecari poterant, dixerunt: soror nostra es, crescas in millia: Gen. 24. & sic crescere in filijs erat foelicitas: è contrario autem non habere filios erat infoelicitas, & mulieres steriles desiderabant mortem. Sic patet de Rachel Gene. 30. cùm dicitur: cernens Rachel, quòd infoecunda esset, dixit marito suo: da mihi liberos, alioquin moriar, idest si non facis, quòd habeam filios, ego volo mori. Et sic ista puella videns, quòd moriebatur antequam gigneret prolem, doluit nimis, & hanc suam infoelicitatem plangebat. Isti duo sensus sunt conuenientes: sed secundus magis stat, quia virginitas magis significat hic integritatem, quàm teneram aetatem: quod patet, quia immediatè sequitur, quę ignorabat virum: ignorare virum pertinet ad virginitatem.

Respon. r. doctor. ad quaesitum.

Antiquit' crescere in filijs erat foelicitas.

An peccabat filia Iephte flendo virginitatem suam.
Quaestio LI.

QVAERETVR vlterius, an peccabat ista puella flendo virginitatem suam. Respondendum, quod si acciperetur flere virginitatem primo modo, idest pro desiderio delectationis venereae, peccabat, quia desiderare delectationem illam absolutè, nisi cūm coeteris circunstantijs appetatur, peccatum est. Accipiendo secundò modo, scilicet, quòd fleret se mori in tali aetate tam tenera, non erat peccatum, quia quandocunque aliquis sciat se occidendum, potest licitè plangere sibi compatiendo: à fortiori ergo in aetate illa, in qua mors indigna, & immatura est. Accipiendo secundò modo pro infoecunditate etiam licebat ei plangere, quia licebat Racheli viuenti, & aliquando filios expectanti tantum dolere, vt diceret se morituram, nisi filios susciperet: quantomagis huic puellae, quae breuiter de hac luce recessura nulla fęcunditatis sua relinquebat vestigia. Sed certè rude saeculū erat, & rusticana aetas, quae de eo plangebat, de quo potius magna hilaritate exultandum foret. Nam nihil fęminę excellētius post charitatem, quę cęteras ornat virtutes,

Laus virginitatis.

virtutes, quę in eadem integritate recedat, in qua huic sęculo, & cõi luci orta est. Vnde virgines aureolã quandam ɔsequuntur gaudij specialis. *Expletisq; duobus mensibus reuersa est ad patrem suum.* Solùm petiuerat duos mẽses ad plangendum, vt suæ infelicitatis vestigia relinqueret: ideo illis finitis reuersa est. *Et fecit ei sicut vouerat.* s. occidit eam immolando sicut vouerat. *Quæ ignorabat virum.* idest, & ista puella tunc ignorabat virum, quia nondum tradita fuerat matrimonialiter. Istud ponitur ad exponẽdum superiora, scilicet, quòd fiebat virginitatem suam, & hoc quia nondum cognoscebat virum.

Quomodo Iephte poterat in holocaustum filiam suam immolare, seruando ceremonias holocausti.
Quæstio LII.

QVAERETVR quomodo poterat Iephte immolare filiam suam in holocaustum: nam ipse vouit immolare in holocaustum, & hic dicitur, quòd fecit sicut vouerat. Rñdendum, quòd cognitio huius dependet ex voto Iephte: si enim ipse vouẽdo solùm intellexit de pecoribus immolatitijs, quòd primum sibi occurrens immolaret: non poterat esse propriè holocaustum de filia sua, qa nõ est credendum, quòd eam immolauerit in sanctuario, & cremaret in altari holocaustorum, sicut fiebat in sacrificijs alijs: quia hoc non permisissent sacerdotes, quia erat cõtra legem fieri tales victimas, sed fieret alio modo: si autem votum Iephte intelligebatur, quòd qui primus sibi occurreret siue homo siue pecus immolaretur dño: tũc acciperet diuersimodè, quia non poterant eodẽ modo ista offerri. & tunc dicendum, quòd vocaret immolationẽ in holocaustum iugulationẽ, quę fiebat ad cultum Dei cremãdo postea carnes totaliter. Pro quo sciendum, quòd qualitercunque votum Iephte intelligeret, dicendum quòd ipse filiam suam immolauit in holocaustum. i. occidit, & postea cremauit totam ad honorem Dei. Differebat aũt ab alijs holocaustis, quia alia fiebant in altari sanctuarij, istud aũt fieret extra. Et patet istud, quia ista immolatio filiæ Iephte habuit ortum ex immolatione, quam dñs iussit facere Abrahæ de filio suo, quæ videbatur ei accepta: & iussit sibi eum immolari in holocaustũ: Gen. 22. sed in isto holocausto voluit Abraham iugulare Isaac, & cremare eum in quodam altari facto in monte: nam iam erat colligatus Isaac super ligna, & extendebat Abraham gladium ad occidendum eum, & intendebat postea subiicere ignẽ lignis: & sic arderet totus Isaac: cùm ergo filia Iephte occisa fuerit, vt patet ex litera. dicendum quòd cremata fuerit super lignorum struem sm̃ illam formam, quę fiebat in Isaac prællegato. c. *Exinde mos increuit.* scilicet, postquam sic occisa fuit filia Iephte singulis annis flebant eam puellæ. Et potest dupliciter intelligi exinde. Vno modo, vt significat tempus, scilicet, exinde. i. ex eodẽ tempore creuit mos, vt plangerent illam puellæ. q. d. non orta fuit ista consuetudo aliquot annis post, sed in eodem anno. Secundo modo potest dicere causam vel originem, scilicet, exinde. i. ex fletu, quem fecit filia Iephte, antequam occideretur, plangendo duobus mensibus virginitatem suam super montes, nata est consuetudo, quòd quolibet anno plorent eam puellæ Israel, sicut ipsa se cum alijs puellis plorauit: & iste sensus secundus est, quem intendit litera. s. quòd si non planxisset ipsa se, non orta fuisset ista consuetudo, quòd puellę Israel plangerent eam quolibet anno. *Et consuetudo seruata est.* Scilicet ista consuetudo mansit multo tẽpore: nam tempore scriptoris huius libri. s. Samuelis seruabatur. Et credendum est, quòd etiam semper postea seruata

Duplex literę expõ.

F ta sit, quandiu mãsit populus Israel in terra sua. *Vt post anni circulum.* i. expleto anno. s. quolibet anno facerent. Vnde erat iste planctus anniuersarius pro filia Iephte: & incipiebat iste annus non sm̃ inchoationẽ anni Iudæorum, sed computando a die, quo occisa est, ita vt semper in eodem die fieret planctus pro ea. *Conueniant in vnum filiæ Israel.* s. virgines: quia sicut solæ virgines sodales filiæ Iephtæ circuierunt montes cum ipsa plangendo virginitatem eius, ita postea cõueniebant puellæ virgines ad plangendum. Et debet intelligi, quòd conueniunt filiæ Israel in vnũ: non de oĩbus locis in vnũ, sed quòd virgines cuiuslibet loci ɔgregabantur in vnum, & ibi plangebant. & sic in quolibet loco terræ Israel plangebatur filia Iephte. *Et plangant filiam Iephte Galaaditis diebus quatuor.* scilicet, quolibet anno durabat
G solennitas planctus diebus quatuor.

Quare virgines Israel annuatim Iephte filiam plangebant.
Quæstio LIII.

QVAERETVR, quare virgines Israel plangebant singulis annis filiam Iephte. Rñdendum, quòd faciebant hoc pp tria vel quatuor. Primũ erat pp honorem Dei. s. quia ista puella oblata fuerat Deo in holocaustum, ideo pp honorem Dei, cui ipsa oblata fuerat faciebant ei memoriam anniuersariam. sic. n. dicũt Iudæi dies festi clangoris, quod fit quolibet anno die
H prima mensis Septembris sm̃ cõputationem eorũ celebratur in memoriã arietis immolati pro Isaac: & ob hoc clangit̃ eadem die in cornu arietino: si ergo, pro Isaac, eo quòd voluit Deo immolari fuit celebritas: videbat̃ a fortiori, quòd esset pro filia Iephte, quæ realiter immolata est Deo. Secunda causa est ad honorem ipsius puellæ pp virtutẽ suam; quia ipsa vltra fortitudinẽ muliebrẽ morti se intrepidè obtulit pẽligens vita carere, quàm votum paternum incompletum manere: virtus autem semper laudanda est, vt saltem laudata virtute, qui superstites sunt ad magnanimitatem, & preciosissimas virtutes accendantur, spe consequendi quendam honorem: & deinde ad meliorem finem dirigantur. Causa tertia erat propter honorem Iephte: nam ipse liberauerat Israel de manu Ammonitarum: ideo tenebantur Israelitæ ad valde honorandum eum: cùm ergo ipse nimis lugeret pro hac filia, quam pro victoria obtinenda sacrauerat: voluit totus Israel honorare eum, magnum planctum anniuersarium pro filia sua celebrando. Et credendum est, quòd in memoria huius puellę magnum sepulcrum, & venerabile factum sit. Quarta causa fuit pro salute patriæ: nam ista puella pro salute Israel immolata est: nam Iephte vouit domino, quòd si traderet in manus eius Ammonitas, immolaret primum egredientem de domo sua: & Deus inclinatus precibus tradidit Ammonitas in manus eius: postea filia Iephte ex hac causa mortua est: ideo pro salute patriæ, videtur ipsa directè occisa. Magnam ergo memoriam,
I
K & gloriosam ei patria præstare debuit, quæ pro patria seipsam gratis impendit. Sic enim duobus fratribus Silenis Aræ constitutæ sunt, qui pro vtilitate patriæ se viuos sepeliri passi sunt: & manent vsque hodie illæ Aræ memorabiles in Libya apud Cyrenem. De hoc Salustius in Iugur. & Valerius Maximus libro 5. & Paulus Orosius in libris de Ormesta mundi. Si ergo illi honorem diuinum hominibus morientibus, pro vtilitate patriæ tribuerunt: isti saltem honorem humanum in anniuersario planctu, & honorabili sepulchro tribuere debebant.

Aræ fratribus constitutæ pro patria obeuntibus.

An

An puellæ virgines Israelitarum peccabant quolibet anno plorando pro filia Iephte. Quæst. LIIII.

QVAERETVR vlterius, an puellę Israelitarum peccabāt quolibet anno plorando ꝓ filia Iephte. Aliquis dicet, quòd sic, quia planctus pro mortuis paruus cōceditur, sicut Homerus cōcessit ad vnam diem, vt amoris signa ostendamus, sed maiori tempore flere irrationabile iudicauit. Idem tenet Seneca in libro de Consolatione ad Martian: & in libro de Consolatione ad Polibium: & in libro ad Eusebiam matrem. Nos verò aliter arguimus, quia planctus paruus designat compassionem quandam, quàm debemus morientibus, & nostram aduersitatem ex eorum discessu. Planctus autem longus, vel semper tentus signat desperationem de resurrectione, scilicet quando omnino pro moriente dolemus, quia credimus illum omnino deficere: & nos in æternum illius consortio esse priuatos. Sed existimatio falsa est, quia post paruam ætatem transactam boni maiori, & cariori, quàm hic fuit consortio, vnientur in vita æterna indissolubiliter: sed diffidere de resurrectione peccatum est: ergo planctus longus illicitus. Respondendum, quòd non fuit peccatum fieri planctum anniuersarium pro filia Iephte, quia iste planctus iā non fiebat ex dolore semper continuato, sed solùm ad memoriam mortis eius honorandam, quæ pro salute patriæ mortua est. Si autem licuit pro Isaac sponte se offerente ad immolandum, & non realiter immolato cœlebritatem festi clangoris quolibet anno fieri: liceret aliquid fieri memorabile pro filia Iephte, quæ sponte mortem amplexa est pro religione paterni voti, & patriæ suæ salute. Cùm arguitur, quòd iste planctus erat valde longus, & signabat resurrectionem non esse. Respondendum, quòd iste planctus si fuisset ex dolore, vel ad significandum dolorem esse de morte illius, non licebat tanto tempore extendi, quia tamen fiebat solùm ad honorandum, vt manifestè omnibus apparebat, nihil derogabatur ex hoc fidei resurrectionis. Sed obijcietur de Christo, quia anniuersarium dolorem pro morte eius die crucis agimus. Respondemus, quod iste dolor non tantum agitur, vt quasi mortem Christi fuisse nobis contra voluntatem ostendamus: nam potius gauisi sumus ex morte eius, cùm per eam redempti fuerimus, sed dolemus compatientes, vt mereamur dolendo. Talis autem dolor non solùm anniuersarius esse deberet, sed etiam siquis posset semper deberet eum recolere, dicente Apostolo: si fueritis socij passionum, eritis & consolationum: ipse quoque istam memoriam semper agebat: vnde de se dixit: nemo mihi molestus sit: ego enim stigmata domini Iesu in corpore meo porto, scilicet per quotidianam compassionem. Et ne adhuc dolor ille de Christo moriente aliquid spei resurrectionis præiudicare videatur, mox post dolorem passionis cœlebramus festiuitatem magnam resurrectionis. In qua & resurgenti congaudemus: & pro nobis spem resurgendi firmamus, dicente Apostolo prima Corin. 15. si Christus surrexit, & nos resurgemus.

Hoc resp. ad quæsitum.

An planctus iste anniuersarius pro filia Iephte aliquid ei ad peccatorum remissionem proficeret. Quæst. LV.

QVAERETVR vlterius, an planctus iste anniuersarius pro filia Iephte aliquid ei ad peccatorū remissionem proficeret. Aliquis respondebit, quòd sic, quia ea, quæ fiunt pro mortuis proficiunt eis. Respondendum, quòd non proficiebat, quia si opera bona fiant pro morientibus, quę per se sunt satisfactoria, alleuiantur defuncti à pœnis purgatorijs. Nam si ipsi

A pro se illa egissent fuissent omnino absoluti à pœnis, vel alleuiati. Et quia propter vnitatem in corpore Christi, & charitatem opera, quę fiunt ab vno pro alio proficiunt ei, ita alleuiabuntur per opera, quæ alij pro ipsis faciunt, sicut si ipsi viuentes illa egissent, intelligendo non generaliter, sed proportionaliter: quia magis prodest cùm quis pro se agit, quàm quòd alius nomine eius, & quia orationes, ieiunia, eleemosynæ, & oblationes sacrificiorum, atque similia sunt opera satisfactoria, per quæ mortui potuissent viuendo satisfacere: ita & nos pro illis operando satisfaciemus: sic enim patet 2. Macha. cap. 12. vbi misit Iudas duodecim millia dragmarum auri offerri in Ierusalem pro peccatis mortuorum, & subditur ibi: sanctè, & re- B ligiosè de resurrectione cogitans: nisi enim eos, qui ceciderant resurrecturos speraret, superfluum, & vanum esset orare pro mortuis: & quia considerabat, quòd hi, qui cùm pietate dormitionem acceperant, optimam haberent repositam gratiam. Sancta ergo & salubris cogitatio est pro defunctis exorare, vt à peccatis soluantur. Cùm autem pro mortuis fiunt aliqua, quæ non sunt secundum se opera satisfactoria, nec directè fiunt, vt proficiant animabus eorum, non proficiunt illis: sed solùm sunt solatia viuorum: & ita in Israel iste planctus anniuersarius, qui pro filia Iephte inceptus est, & fuit ad consolationem patris, & honorem eius: ideo sex annis, quibus ipse post hoc vixit factus est: deinde in consuetudinem ductus sem- C per obseruatus est: sed nihil proficiebat isti puellæ, quia nec ad hoc fiebat. Quę enim ad honorem solùm fiunt, solùm honorem procurant.

Orationes viuorū defunctis ꝓsunt.

An Iephte occidit filiam suam, vel solùm fecit eam manere in virginitate perpetua occidendo morte ciuili, sicut quidam volunt. Quæst. LVI.

QVAERETVR vlterius circa istam filiam Iephte, an occisa fuerit à patre, quia licèt litera illud manifestè dicere videatur, quibusdam dubium est. Considerandum autem, quòd quidam Hebræi tenent, quòd non fuerit occisa, sed quòd Phinees absoluerit Iephte ab isto voto, qui erat tunc summus sa- D cerdos. Alij volunt, quòd sapientes absoluerint eum dicentes votum non tenere: vnde quædam glosa Hebraica super locum istum, scilicet dimitte me, vt circueam montes: dicit, dimitte me, vt circundam sapientes: & inquirant illi si est aliquis modus solutionis ab hoc voto. Nicolaus dicit etiam, quòd gratia collationis ipse tenet, quòd filia Iephte non fuerit occisa, sed dicitur occisa largè, scilicet per mortem ciuilem: quia fuit dedicata cuidam speciali ministerio, vel vitæ, scilicet, vt seruaret virginitatem perpetuam, & maneret in orationibus, & ieiunijs, & alijs operibus abstinentiæ vsque ad mortem suam. Istum modum mortis probat, quia Leuit. 27. dicitur: Omnis consecratio, quæ fit ab homine non redimetur, sed morte E morietur: & dicitur, quòd intelligitur de omnibus rebus, quæ applicantur ad Deum, & tamen aliquæ res inanimatæ applicabantur ad Deum, vt agri, & alię res: tamen non poterant dici mortui propriè, sed largè inquantum erāt translati ab vsu hominum ad vsum Dei, & sic ista puella priuata potestate contrahendi, & manens in virginitate perpetua propter Dei obsequium dicebatur mortua. Item probat hoc, quia Iephte vouit facto super se spiritu Domini, sed ille non incitat ad malum: ideo licèt secundum verba videretur votum stultum si compleret illud bono modo, quo cōpleri poterat, compleuit, scilicet per consecrationem virginitatis. Item Iephte dedit filię suæ spatium duorum mensium ad plangendum virginitatem suam super

Hebręorū responsio ad q̄situm.

Nicolai responsio ad quæsitum, & 1. ratio.

2. Ratio.

super montes: ergo in tanto tempore verisimile est, quòd haberet consilium super hoc cum sapientibus, & ipsi eum absoluerent à tali voto. Item Apostolus collocat hũc in catalogo sanctorum ad Hebræos 11. si tamen occidisset filiam, cùm istud esset scelestissimum, non poneretur inter viros sanctos. Sed dicendum, quòd Iephte occidit filiam suam, & hoc tenent omnes ferè tam Hebræi, quàm Latini, qui aliquid intelligunt: sic enim dicit Iosephus 5. Antiquitatum, scilicet, Iephte filiam immolauit, nec legitimum faciens holocaustum, nec Deo dignum, non vtique deliberans apud animum suum qualis apud cęteros causa huius facti videretur. Eo modo Rabbi Salomon, & Rabbi Dauid Kimhi tenẽt occisam fuisse puellam, & peccasse ex superbia Iephte, & Phinees. Omnes autem Latini nostri, qui maioris auctoritatis sunt, hoc tenent. Sic Ieronymus ait, quòd Iephte vouendo fuit stultus, & reddendo impius: si autem non occidisset illam, sed consecrasset domino, non fuisset impius, sed religiosus, offerens Deo speciale votum, quale nusquam fuerat in veteri testamento. Idem etiam tenet historia scholastica. Idem Sanctus Thomas secunda secundæ, quæst. octuagesimaoctaua articulo secundo in solutione secundi argumenti, dicens: Votum Iephte esse de his, quæ interdum habent bonum euentum, & interdum malum, & quòd in casu, in quo habent malum euentum non sunt tenenda: de Iephte tamen tenuit votum suum, licèt euenerit in malum: ideo dicit cum Ieronymo, quòd fuit in soluendo impius. Item patet hoc ex litera: nam cùm vouit Iephte domino non intellexit de applicatione per consecrationem virginitatis, sed de vero holocausto, & postea dixit: aperui os meum ad Dominum, & aliud facere non potero: ergo omnino diffiniebat votum complendum per occisionem illius. Item puella videns diffinitionem patris, dixit: Hoc solùm peto: dimitte me, vt circueam: & plangam duobus mensibus virginitatem meam: quasi dicat: non peto indulgẽtiam super voto: sed solùm, vt possim flere: ergo pater voluit eam occidere, & occidi ipsa consensit. Item dicitur, quòd expletis duobus mensibus rediit ad patrem, & fecit ei, sicut vouerat: sed manifestum est, quòd votum intelligebatur de voto holocausti, ideo verè eam occidit. Item si filia Iephte non occisa fuisset: non planxissent eam cùm tanto desiderio filiæ Israel continuantes quolibet anno festum planctus, sed fecerunt hoc, ergo ipsa verè mortua fuit: nam planctus nunquam fit pro viuentibus quandiu adhuc viuere possint, sed pro his rebus, de quibus nullum habetur remedium: ergo pro filia Iephte, si viueret, non plangeretur. Item non stat positio Nicolai, quia si pater vellet solùm eam vouere Deo consecrando ad seruandam virginitatem, ipsa non peteret duos menses ad plangendum virginitatem suam, quia toto tempore, quo viueret poterat eam plangere, sed petiit duos menses, & isti solùm concessi fuerunt ei, & post illos rediit ad patrem: ergo intendebat eam occidere, & ipsa sciens se morituram petiit solùm duos menses, alioquin nullum tempus petiisset. Sed Nicolaus dicit, quòd Iephte à principio vouerat facere verum holocaustum, & ita intendit facere de filia sua, sed in spatio duorum mensium quibus puella planxit, ipse consuluit sapientes, & veniente puella erat mutatum propositum patris, & non occidit illam. Et quando obiicitur: quare ergo planxerunt puellæ ex eo tempore quolibet anno? Dicit Nicolaus, quòd hoc fecerunt, eo quòd illa puella propter reuerentiam voti paterni voluit subire perpetuam virginitatem, quę erat contra consuetudinem illius temporis. Sed non possunt stare istæ limitationes Nicolai.

[Left margin notes: 3. Ratio. — Doc. resp. ad q̃tum. — Improbatio opin. Nicolai. 1. Ratio. — Resp. Nic. ad obiect. contra se.]

F De prima patet, quia dicitur, quòd reuertente puella post duos menses, pater fecit ei, sicut vouerat. Sed ipse vouerat de vera immolatione, vt etiam Nicolaus confitetur, ergo eam verè occidit. Ad hoc autem, quòd positio Nicolai sit aliqualiter verisimilis, oportebat, quòd postquam Iephte dedit filiæ suæ spatium duorum mensium plangendi virginitatem, quòd nihil diceretur quid factum fuisset: & tunc posset intelligi, quòd non occidisset eam pater: dicitur tamen, quod illa reuertente fecit ei, sicut vouerat: ergo oportet de occisione intelligi. Nec potest intelligi de consecratione ad seruandam virginitatem, quia non vouerat hoc Iephte, sed verum sacrificium: illud ergo egit. Item non stat, quia dicitur, fecit ei pater,

G quod vouerat, dato quòd velimus intelligere de custodia virginitatis, cum obligatione ad seruandum illam: non faceret aliquid nouum reuertente puella, quia solùm faceret, quòd abstineret à viro, sed ipsa semper hoc fecerat: & saltem ex tempore, quo pater suum votum interpretatus esset, istud esset, scilicet, quòd ipsam obligaret ad obseruandum virginitatem. Sed dicitur, quòd fecit ei aliquid, & istud significat aliquam mutationem corporis, ergo non fuit istud obseruatio virginitatis, sed aliquid aliud: & hoc non esset, nisi occisio, quia non erat alius modus medius secundum intentionem Iephte ad implendum votum. Item ista positio est contra totam assertionem Catholicam: nam Ecclesia dicit de Domina nostra.

H Sola sine exemplo placuisti Domino Iesu Christo: si tamen fuisset aliqua alia in veteri testamento consecrata ad custodiendum virginitatem, iam Domina nostra haberet exemplum, quod imitaretur: ergo filia Iephte non fuit consecrata ad custodiendam virginitatem. Ad rationes in contrarium responsio patet. Ad primam cùm dicitur, quòd Spiritussanctus mouit eum, & tamen ille nunquam mouet ad malum. Respondendum, quòd non accipitur ibi spiritus pro ipso Spirituſancto, nec pro aliqua gratia gratificante, sed solùm pro robore, & animositate collata, vt auderet pugnare contra Ammonitas, contra quos prius non audebat pugnare, vel saltem non tantum confidebat: & iste spiritus non efficit bonum hominem,

I quia non est gratificans, sed solùm gratia gratis data, & potest stare cum peccato quocunque mortali, nec dirigit hominem ad bonum, sicut patet de spiritu prophetico, qui stat in pessimis viris, sicut in Balaam, & Caypha: Num. 22. & Ioan. 11. cap. Et sic poterat Iephte vouere stulta vota, & soluere stante isto spiritu. Ad secundam rationem quando dicebat, quòd in duobus mensibus concessis puellæ ad lugendum mutaret consilium, quia à peritis super hoc peteret. Dicendum, quòd ista ratio non stat propter duo, quia Nicolaus vult, quòd à principio deliberauerit Iephte filiam suam occidere, & tunc concesserit ei duos menses, & quòd postea mutauerit consilium. Sed istud est valde irrationabile: nam si Iephte dubitaret an vllatenus teneretur occidere filiam, vel posset alio

K modo compleri votum antequam faceret mutationem aliquam, consuleret sapientes super hoc, & tamen dimisit filiam suam circuire duobus mensibus montes plangendo virginitatem: & ista erat magna mutatio: ergo non mutaret consilium postquam puella circuiret montes, sed prius cognosceret certissimè quid agere deberet. Cùm autẽ permisit ei duobus mensibus plangere, credendum est, quòd omnino decreuisset immobiliter illam occidere. Secundum patet, quia dato quòd consuleret viros peritos, non scirent respondere: nam Phinees summus sacerdos, qui erat vir sanctus, cui Deus pactum æternum confirmauerat de summo sacerdotio, vt patet Nu. 25. nesciuit

[Right margin notes: Improbatio respõ. quantū ad primū dictum. 1. Ratio. — 2. Ratio. 3. Ratio. — 4. Ratio. — Respõ. ad rationes in contrariū ad primā. — Ad secundam.]

nesciuit interpretari quomodo tenebat votum facti, infra vigesimo, & vigesimo primo: nam tempore ei ei missum fuit, & interpretatum, & tamen interpretatio fuit valde rudis, vt supra dictum fuit. Ad tertiam rationem de catalogo Sanctorum responderi potest satis planè, quia ad hoc quòd aliquis sit vir sanctus nõ requiritur, quòd nunquam peccauerit, sed quòd in bono statu moriatur. & quia Iephte fuit huiusmodi, dato quòd peccauerit prius, poterat poni in catalogo Sanctorum. Aliter potest dici, & magis in radice, quòd Apostolus solùm laudat ibi viros bonos ex merito fidei incipiens ab exordio sæculi vsque ad tempus suum: nam in toto illo 11. capit. non tangitur aliud nisi laus fidei, & quia Iephte confidens Deo exposuit se ad mortem contra gentem robustam Ammonitarum, quæ tunc premebat Israelitas, laudatur ex merito fidei: satis autem stat quòd Iephte, & quilibet de alijs viris, qui in catalogo illo ponuntur, habuerint iniquitates multas. Alia confirmatio Nicolai erat à principio, scilicet quòd moreretur Iephte filia morte ciuili, scilicet applicando eam totaliter Deo. Dicendum, quòd non stat hoc, quod allegat, quia non videntur ista, quæ applicantur Deo mortua, & id quod habetur Leuit. capitu. 27. non intelligitur nisi de morte naturali, scilicet omnis consecratio, quæ offertur, non redimetur, sed morte morietur. Nam non potest intelligi propriè, licèt quidam cauillentur, nisi de animalibus mundis, & licitis ad immolandum: quia si offerrentur animalia immunda, vel non licita ad immolandum, redimebantur dato precio pro illis iuxta arbitrium sacerdotis, & tamen si esset animal licitum ad immolandum, non poterat redimi, vel commutari: etiam si offerens, vel vouens vellet dare aliud animal immolaticium melius pro illo, sed si conaretur aliud dare pro ipso vtrumque erat consecratum domino, & sic talia animalia non poterant redimi postquam erant consecrata domino, sed morte moriebantur, scilicet occidebantur in sacrificium. De alijs autem rebus non potest hoc intelligi: nam si homo voueretur Deo redimi poterat, & ponuntur Leuit. 27. capitu. precia pro qualibet ætate, & sexu, scilicet quòd secundum varias ætates ipsorum, qui se vouebant Deo, diuersum precium darent pro redemptione sua. Idem de agris, quia vouenti agrum licebat illum redimere certo tempore, & constituit lex precium redemptionis eodem capitu. Etiam de animalibus immundis idem fit: nam sacerdos iudicabat precium illorum: nulla ergo res erat, quæ voueretur, & non posset redimi, nisi animal immolaticium, & de isto propriè dicitur, quòd deberet mori, & nunquàm redimebatur, & sic nihil probat de morte filiæ Iephte ciuili per hoc.

Rñsio. ad tertiam. Ad esse virũ sanctũ quid requiratur. Alia rñsio ad idem. Cõtra cõfirmationẽ Nicolai.

An peccauit Iephte filiam suam occidendo.

Quæst. LVII.

Rõnes in diuersum.

QVAERETVR vlterius, an peccauit Iephte occidendo filiam suam. Aliquis dicet, quòd non, quia fecit hoc Spiritu Sancto irruente in eum, & Deus ad bonum incitat. Item sicut Deus iussit Abrahæ, quòd immolaret Isaac filium suum, ita moueret Iephte ad immolandum filiam suam. Item Iephte ponitur in catalogo Sanctorum: ergo faciendo istud non peccauit. Respondendum, quod peccauit valde Iephte occidendo filiam suam, quia votum irrationabile emisit, sed huiusmodi vota non sunt complenda: sicut dicit Beatus Isidorus: In malis promissis rescinde fidem. In turpi voto muta decretum. Item

Rñsio ad quæsitum.

A si iniquitas est in vouendo aliquid, maior iniquitas erit in soluendo: sicut si aliquid turpe, & illicitum est quanto deturpius, & culpabilius erit, quando efficitur. Item vota, quæ non placent Deo, non sunt complenda: sed votum Iephte non placebat, quia erat stultum: ergo reddendo peccabat. sic patet Prouerb. 15. scilicet, victimæ impiorum abominabiles coram domino: vota autem iustorum placabilia. Item Iephte vouit id, quod non erat in potestate sua, scilicet filiam suam, quæ erat alieni iuris quantum ad vitam, & impendit vitam illius in holocaustum, ergo peccauit. Item occidere innocentem est in omni casu peccatum: sed filia Iephte erat innocens, quia nihil peccauerat in patrem aut in legem, vt mori deberet: ergo B iniustum fuit, quòd occideretur. & quod durius est peccabat, quia filiam suam occidebat vetante lege occisionem innocentis. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quòd non egit instinctu Dei, sed ex quadam deuotione stulta, & indeliberata, & postea quando votum impleuit, non motus fuit à Deo, sed ipse impius illud egit, & nimis ignoranter. Nec valet quando obijcitur, quòd spiritus domini mouit eum ad faciendum istud votum, eo quòd dicitur: Factus est super eum spiritus domini, & votum vouit dicens: si tradideris, &c. Nam ille spiritus, qui venit super Iephte fuit spiritus roboris, vt dictum fuit, & ille solùm potest mouere ad actum belli tolerando, vel aggrediendo durissima, & non mouebit ad alium a- C ctum bonum vel malum: sicut temperantia non potest mouere nisi ad actus suos, & sic liberalitas ad suos, eo quòd virtutes distinguuntur in habitibus, & obiectis, & actibus, & non potest vna exercere actum alterius: sicut nec potest auris videre: aut oculus audire: motus fuit ergo Iephte ex quadam leuitate. Sciendum tamen, quòd historia scholastica dicit peccasse Iephte, quia fuit vouẽdo stultus, & soluendo impius, sicut tenet Beatus Hieronym. & Sanctus Thomas, & tamen dicit, quòd potuit esse bonus antequam votum emitteret: quia tunc super eum irruit spiritus domini, & potuit etiam post votum esse bonus, & tunc ponitur in catalogo Sanctorum ab Apostolo. Sed ista solutio præsupponit aliquid esse necessarium, D quod non est, scilicet quòd fuerit bonus ante votum, eo quòd irruit super eum spiritus domini: nam istud esset si ille spiritus esset gratia gratificans: tamen fuit gratia gratis data, scilicet animositas data à Deo, vt supra declaratum est. Etiam cùm vult, quòd postea bonus fuerit ad hoc, quòd poneretur in catalogo Sanctorum, non stat, quia ponitur ibi pro actu, quem egit ante complementum voti. Nam ibi ponuntur multi viri, qui laudantur de fide, scilicet quòd confidentes in domino non dubitauerunt tradere se morti exponendo se contra hostes durissimos: & hoc non faciebant confidentes in virtute exercitus, aut apparatu bellico, sed in Deo: sic patet cùm dicitur ad Hebræo. vndecimo, de Iephte inquit A- E postolus: Deficiet enim me tempus enarrantem de Gedeon, & Barac, & Samson, Iephte, Dauid, Samuel, & alijs Prophetis, qui per fidem vicerunt regna, operati sunt iustitiam, adepti sunt repromissiones, obturauerunt ora leonum, extinxerunt impetum ignis, effugauerunt aciem gladij, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verterunt exterorum. Et sic fides Iephte, & horum fuit expugnando hostes, sed Iephte antequam occideret filiam pugnauit ex fide, & vicit Ammonitas: ergo fuit positus in catalogo propter ea, quæ prius egit: & non oportuit, quòd post completum votum bonus fuerit ad hoc, quòd poneretur in catalogo Sanctorum.

Ad rõnem primã ĩ diuersum.

Opinio historię scholast. confutatur.

Dicit etiam, quòd quidam volentes excusare eum, dicunt quòd fecerit familiari consilio Spiritus Sancti. Sed dicendum quòd non stat, quia Deo nunquàm est grata immolatio innocentis. Etiam isti mouentur ad hoc dicendum, quia dicitur quòd factus est super eum spiritus domini: & votum vouit dicens, &c. putantes, quòd Spiritus domini, qui hic nominatur fuerit Spiritus Sanctus. Sed supra improbatum est. Sed Beatus Hieronym. & Sanctus Thomas dicunt, quòd Iephte fuit vouendo stultus, soluendo impius. Sed permittitur, quòd factus est super eum Spiritus domini, quia fides, & deuotio, ex qua motus est ad vouendum à Deo fuit siue à Spiritu Sancto, propter quod ponitur in catalogo Sanctorum, & propter victoriam quam habuit. Et quia probabile est ipsum pœnituisse de facto iniquo, quod tamen aliquod bonum præfigurabat, tantis patribus repugnare non debet. Sed cogor, quia isti volunt, quòd fides, & deuotio ad vouendum fuit à Spiritu Sancto. Hoc quidem concedi potest in vniuersali, scilicet quòd Spiritus Sanctus mouit Iephte ad deuotionem vouendi aliquid, & tamen non mouit determinate ad vouendum istud, quia tunc non peccasset Iephte vouendo illud. Sed cùm dicunt, quòd propter istam deuotionem vouendi dicitur in litera, quòd factus est super eum Spiritus domini, non stat: quia non potest accipi ibi Spiritus, nisi pro Spiritu animositatis à Deo collato, qui solùm mouet ad opera belli, vt supra declaratum est. Dicunt etiam quod quia fides, & deuotio, qua motus est ad vouendum fuit à Spiritu Sancto, & propterea ponitur in catalogo ab Apostolo. Sed non stat, quia, vt apparet ibidem ex litera, solùm laudantur ibi viri illi, qui confidentes de adiutorio Dei, exposuerunt se magnis periculis: ideo, etiam si Deus non mouisset eum ad id vouendum, poneretur, sicut ibi ponitur Samson, & Barac, qui nihil vouerunt, sed solùm exposuerunt se morti contra hostes ex fide. Quòd autem dicunt, quòd postea penituerit, istud est satis credibile, & tamen dato quòd non pęnituisset, poneretur in catalogo: quia ibi non laudantur illi viri, vt boni simpliciter, sed solùm quantum ad meritum fidei. Ad secundam rationem, scilicet quòd Deus iussit Abrahę, quòd immolaret Isaac, & licuit ei sic, moueret Iephte. Dicendum, quòd Abrahę licuit velle occidere filium suum, & occideret illum realiter, nisi Deus vetuisset: eo quod ipse iusserat, & omne præceptum Dei bonum est. Iephte autem occidit filiam suam ex voto, & non ex præcepto Dei, sed votum suum non poterat facere licitam esse mortem huius puellæ sicut mandatum Dei. Cùm autem dicitur, quòd Deus incitaret eum sicut incitauit Abraham, Dicendum quòd non stat, quia Deus solùm mouit Abraham ad occidendum Isaac, vt appareret omnibus hominibus obedientia eius, & non animo hoc expleri volenti. Quòd patet, quia cùm vellet illud explere Abraham, Deus prohibuit. Etiam quia dicitur, quòd tentauit Deus Abraham: sed tentatio non est ad hoc, quòd aliquid fiat, sed ad cognoscendum voluntatem alicuius: ideo si ipse mouisset Iephte non compleuisset opus, & tamen compleuit: ideo non fuit motus à Deo, sed stulto quodam motu: & Deus permisit eum sic moueri in pœnam aliquorum peccatorum suorum, vt nimis doleret de morte filiæ, quæ vnigenita erat. Ad tertiam rationem, cùm dicitur de catalogo. dicendum quòd etiã si aliquando peccaret, sanctus esse poterat, & poni in catalogo, sicut est de multis alijs, & sic soluit historia scholastica. Aliter & melius dicendum est, quòd ad hoc quòd esset Iephte in catalogo, non erat necessarium opus suum bonum ante hoc, nec post votum: sed solùm posuit ibi Apostolus pro laude fidei, vt declaratum est: quamquam ergo post bellum istud peccaret, poneretur in catalogo, quia ibi fuit fides de qua in catalogo laudatur.

Alia opi. ab historia scholastica posita.

Ad secũdã rationem.

Ad tertiã rationem.

Aliter ad tertiam rationem.

F

Quid sit præscriptio, & de diffinitione, & natura præscriptionis, tam secundum theologos, quàm iuristas.

Quæst. LVIII.

NVNC autem, quia in c. isto Iephte arguens contra regem Ammonitarum fundauit se valde super præscriptione, quia terra iam præscripta erat propter diuturnitatem temporis: circa præscriptionem erunt aliqua dubia, & primum circa quidditatem, vel diffinitudinem præscriptionis. Quæretur ergo, quid sit præscriptio. Quidam diffiniunt eam dicentes: Præscriptio est exceptio ex tempore substantiam capiens. & ponitur ista descriptio per Ioan. Glosatorem decretorum 16. q. 3. in summa, in qua ponuntur duo, scilicet effectus præscriptionis, & causa. Et sciendum, quòd ista est descriptio, & non diffinitio: nam datur per quædam extrinseca, & non significantia quidditatem. Primum significat effectum, scilicet præscriptio est exceptio: nam omnis præscriptio parit exceptionẽ. Pro quo sciendum, quòd duplex effectus consueuit sequi ad præscriptionem, scilicet exceptio, & acquisitio dominij. Primus effectus est necessariò annexus: nam non est aliqua præscriptio, ad quam non sequatur exceptio. & tamen aliqua est ad quam sequitur acquisitio dominij. Primum patet dupliciter: primò ratione: nam si non competeret exceptio omni præscriptioni, sequeretur quòd aliqua præscriptio esset, quæ nullius foret efficaciæ: quia non competeret actio, vt aliquid aliud cui non competit exceptio, cum ipsa sit in minus. Secundò patet inductiuè, quia inducendo in singulis speciebus præscriptionis est verum, quòd pariunt exceptionem: sic patet de decem diebus datis ad appellandum: nam illis transactis, præscribitur contra non appellantem, vt amplius non possit appellare 2. quæstione 6. capitu. biduum, sic etiam lapsu trimestris temporis præscribitur contra non eligentem, de electione capitu. ne pro defectu, & in his si non appellans infra decem dies, vel non eligens infra trimestre conaretur postea appellare, vel eligere, esset exceptio contra eos ex præscriptione: quòd non poterat postea, aut appellare, aut eligere. De secundo patet, scilicet quòd acquisitio dominij, non sit effectus necessariò annexus præscriptioni: nam quædam præscriptiones sunt in quibus causatur actio, & exceptio, scilicet in præscriptionibus bonæ fidei, in quibus acquiritur dominium directum, vel vtile solùm secundum quosdam. In alijs autem solà exceptio causatur, scilicet in præscriptionibus longi temporis, & malæ fidei: nam præscribens non acquirit ibi dominium. Secunda pars diffinitionis erat ex tempore substantiam capiens, idest totum esse. sic Philosophus 4. Phy. dicit quòd nunc est substantia temporis, idest totum esse: quia in tempore nihil est realiter nisi nunc. Ista particula patet, quia illud quod non habet vim aliquam, nisi elapso termino temporis, & post elapsum sortitur efficaciam, habet substantiam suam ex tempore: sed huiusmodi est præscriptio, ergo ipsa capit substantiam ex tempore. Patet hoc, quia in præscriptione, vel vsucaptione accipitur tempus strictissimè: intantum quòd si transierit totum tempus præscribendi, quod sit viginti annorum, & restat adhuc dimidia dies, nullum ius aut pars iuris innatum est ipsi præscribenti: et lapso illo die, ad

Diffinitio præscriptionis.

G

H

I

K

com-

Obiectio. Contra secundã particulã Gerardus de Senis Eremita.

complementum est ius plenum præscribentis ad excipiendum, & agendum si sit præscriptio bonæ fidei. Contra hanc descriptionem objicit frater Gerardus de Senis Augustinianus, & Ioan. Andræ. in Mercuriali in regula possessor. triplici ratione. Prima quia dicitur: ex tempore substantiam capiens. tempus autem est naturalis causa: præscriptio autem non capit efficaciam suam ex natura, sed potius ex lege. Secunda quia omittit causam principalem, ex qua præscriptio sumit efficaciam, scilicet ex legum auctoritate. Tertia quia omittit causam finalem præscriptionis, scilicet ad quid introducta est descriptio: tamẽ diffinitio maximè debet accipere causam finalem, eo quòd per eam innotescit valde quælibet res. Ideo dat aliam descriptionem præscriptionis, quæ tangit tam efficientem principalem, quàm finalem, scilicet. Præscriptio est ius quoddam ex tempore congruens, auctoritate vim capiens, pœnam negligentibus inferens, & finem litibus imponens. In ista descriptione supplentur omnia, quæ omissa fuerant in alia, scilicet limitatio congruens temporis, sine qua ignorantia non esset inexcusabilis. Secundò tangitur legum auctoritas, qua præscriptio inducitur, per quam contra sic negligentem causetur exceptio in re præscripta, ne possit eam petere. Tertiò tangitur finis, scilicet quia inuenta est præscriptio ad imponendum pœnam negligentibus, vt rerum dominia perdant, & vt litibus finis imponatur: ne, nõ existente præscriptione, essent immortales, cùm semper posset peti res: etiam si magno tempore, & bona fide possessa esset. Dicendum autem, quòd vtraque harum descriptionum est conueniens, & prima magis accedit ad naturam diffinitionis: secunda autem est descriptio notificans quasi totam esse descriptionis. Sed cùm arguitur primo contra descriptionem Ioan. Glosatoris non stat, quia ipse non accipit ibi tempore pro causa, vel mensura rerum naturalium, sed pro limitatione temporis introducta à iure, scilicet præscriptio est ex tempore substantiam capiens, idest habens efficaciam ex lapsu temporis à iure statuti. Ad secundum dicendum, quòd dicendo ex tempore substantiam capiens, intellexit auctoritatem legum, cùm ibi non accipiatur tempus absolutè, sed solùm pro limitatione temporis, quæ limitatio est à lege. Ad tertium dicendum, quòd licèt positio finis notificaret aliquid de substantia præscriptionis, tamen non est necesse poni finem: quia notificatio potissima, quæ fit à fine tenet in artificialibus: nam in artificiatis per finem notificatur materia, & forma: in naturalibus autem, & moralibus non tantum est necessitas finis ad notificandum. Si quis autem vellet dare quidditatiuam diffinitionem, dicet: Præscriptio est ius ex labente tempore constans, quo quis ex negligentia alterius ius habet in re, in qua prius nullum habebat. Considerandum autem, quòd consuetudo, & præscriptio habent quãdam similitudinem: nam vtraque tempore constat, sed differunt, quia consuetudo non debet causari à quolibet, qui debet se ex ea iuuare. Præscriptio autem causari debet à quolibet, qui ex illa se iuuabit: etiam consuetudo non respicit tempus valde limitatum, quia aliquando in maiori, aliquando in minori causatur. Præscriptio autem respicit tempus limitatissimum, ita vt, si saltem dimidius dies desit, nullum ius præscribentis adhuc sit. Considerandum etiam, quod in præscribendo semper sunt duo, scilicet ipsa præscriptio, & ius causatum ex præscriptione. Præscriptio autem non consistit post lapsum temporis: sed semper dum tempus labitur: effectus autem præscriptionis est in instanti lapsus temporis: nam dum incipit tempus præscriptionis vsque quo consumetur semper dicitur aliquis præscribere, &

Alia diffõ pscriptionis.

Declaratio diffinitionis.

Positio doctoris, & defensio. Io. Glosat.

Diffinitio præscriptionis secundo doctores.

In præscribendo semper sunt duo.

A semper præscribit, & ipsa præscriptio est, & tamen nondum est ius causatum ex præscriptione, scilicet acceptio, vel dominij acquisitio. Et quando fuerit causata exceptio, iam non manet præscriptio: nec dicitur aliquis præscribere, sed præscripsisse, & tamen licèt præscriptio sit via ad acquirendũ ius, non est tamẽ propriè ius: sicut alteratio est via ad generationem, sed non est generatio: & sic se habent præscriptio, & exceptio inde causata, sicut motus & mutatum esse, & sicut magnitudo, & punctus terminans, & alteratio & generatio. Aliqui autem putant, quòd præscriptio non sit, nisi completo tempore, eo quòd si interrumpatur, nihil est. Dicendum, quòd isti grosè accipiunt, quia exceptio causata per præscriptionem est finito
B tempore: & tamen præscriptio ante tempus finitum semper est, sed isti nesciunt distinguere inter præscriptionem, & effectum præscriptionis, ideo notanter dixi labente tempore constans, & non ex lapsu temporis: quia ex lapsu temporis consistit effectus præscriptionis, & non præscriptio: tempore autem labente, idest cùm labitur semper constat præscriptio. Dicitur quo ex negligentia alterius, ad differentiam consuetudinis, quia in consuetudine non attenditur negligentia alicuius: nam nullo negligente ex moribus vtentium causabitur ius consuetudinis. Etiam dicitur quo quis habet ius in re alterius, siue accipiatur res pro ipsa re, quę possidetur: siue pro seruitute rei, vel iuribus in corporalibus, qui præscribuntur. Et dicitur
C iure alterius, quia præscriptio semper est ad rem alterius ad hoc, quòd quis habeat ius in illa, scilicet agendi pro illa, vt sic consequatur dominium directum, vel vtile, vel saltem excipiendi pro illa contra alium, & quia aliquid istorum causatur, semper dicitur ipsa, per quam quis habet ius in re alterius. Ex hoc est alia differentia consuetudinis, & præscriptionis, quia præscriptio semper est contra aliquem, & rem, quę ab aliquo possidetur. Aliquando autem consuetudo non est contra aliquem, nec est ad tollendum bona alterius: ideo nunquàm dubitatur de consuetudine, an sit contra ius naturale: sicut dubitatur de præscriptione: intantum quòd præscriptio non potest esse contra rem, quæ nullius est: vnde si quis occupet rem, quæ
D nullius vnquàm fuit, & ex hoc habebat exceptionem contra quemlibet agentem pro illa: non vocatur ista præscriptio, quia non est ad acquirendum ius in re alterius: sed in re, quę nullius est: ideo hic non est necessarius lapsus temporis, sed per solam occupationem ius acquiritur.

An præscriptio sit contra ius naturale. Et quid sit ius positiuum & naturale: & quomodo inter se conueniant, & differant. Et an rationes Ioan. Andreæ, & Iuristarum ad probandum, quod præscriptio concordet iure naturali, concludant.

Quæst. LIX.

E

QVAERETVR secundò, an sit præscriptio contra ius naturale: non enim quæritur an sit contra ius positiuum, quia manifestum est, quod non cum ab ipso iure constituta sit. Etiam non quæritur, an sit contra ius diuinum: quia ius diuinum vocatur a quibusdam ius naturale, & partim est positiuum, sicut in cæremonialibus, & iudicialibus. Quidam dicunt, quòd est contra ius naturale: sic patet, ff. de regulis iuris, l. in iure naturali. Item contra æquitatem naturalem est aliquem locupletari cum aliena iactura, ff. de regulis iuris, l. locupletari, sed in præscriptione aliquis locupletatur alio perdente, ergo est contra ius naturale.

le. Item videtur, quòd non potuerit lex humana statuere aliquem medium præscriptionis, quo tolleretur dominium, quia dominia sunt introducta de iure gentium, ergo lex positiua non poterit illa tollere. Primum patet, ff. de iustitia, & iure, l. ex hoc iure. Secundum patet, quia ius positiuum est minus naturali, & iure gentium: ideo non potest illi præiudicare. Respondendum, quòd præscriptio non est contra ius gentium. Pro quo sciendum, quòd ius dicit rectitudinem, siue sit naturale, siue legale, & quamquam ius naturale, & legale, vel positiuum sint distincta, tamen non sunt distinctæ rectitudines eorum, sed est eadem rectitudo aliter, & aliter se habens, quia ius naturale dicit rectitudinem quãdam vniuersalem, & confusam: ius autem legale dicit eandem rectitudinem, vt iam explicatam. Et dicitur esse eadem rectitudo, quia ius est regula actionis, & rectitudo fundatur realiter in actu, sed mensuratiuè & directiuè in regula, siue iure: & quia eædem actiones diriguntur numero per ius naturale, & ciuile dicitur esse eadem rectitudo vtriusque: velut si eadem res significetur per aliquam propositionem obscuram, & per aliquam manifestam: nam eadem res, & eadem veritas vtrobique est: cùm autem ius positiuum sit ius specificatiuum, & ius naturale sit speciale, potest tripliciter naturale per positiuum specificari, scilicet. Primò determinando illud per congruos modos: secundò applicando illud ad varios actus: tertiò declarando per quosdam euentus. De primo patet: ius naturale est punire delinquẽtem, sed modus nõ est ab eo taxatus, ius autem humanum illa limitat secundum modum, & quantitatem. De secũdo patet: ius naturale vult nemini subtrahi, quod suum est, ius positiuum distinguit actus ab illa rectitudine deuiantes, scilicet actum furandi, capiendi, fœnerandi, dolosè extorquendi, de quibus non dixit ius naturale, quòd essent modi subtrahendi aliena. Ostendit etiam quis actus istorum magis deuiat à naturali rectitudine, scilicet per quem actum magis iniustè subtrahantur alicui sua, & secundum hoc statuit inęquales, & varias pœnas. De tertio patet, quia ius naturale ponit aliquas regulas, quæ dicunt in generali rectitudinem, & tamen nõ exprimit an aliqui casus sint, in quibus obseruatio illorum tollat rectitudinem naturalem: sicut de iure naturali est depositum reddi: tñ non est limitatum, an aliquis casus sit, in quo malum sit reddi. & hoc limitauit ius positiuum, quòd non est reddendum, quando ex redditione malum prouenit: velut si quis deposuerit penes me arma, non teneor ei reddere, si petierit existens in furore, vel factus hostis patriæ: quia in vtroque casu posset nocere. Sic etiam de iure naturali est neminem cum alterius detrimento ditiorem fieri: & tamen aliquis casus est, in quo rectum est fieri ditiorem altero perdente, scilicet in præscriptionibus, & in vsucaptionib⁹: quia qui sic perdũt, licèt damnum recipiant, non patiuntur iniuriam: eo quòd ex negligentia perdunt sua, per quam merentur perdere, & sic licèt videatur in superficie recedi ab æquitate naturali, tamen secundum negligentiam literæ non receditur: nam si nullus casus esset, in quo quis locupletaretur cum iactura alterius, faceremus contra duas regulas iuris naturalis. Primus est, quòd bonum commune nõ sit negligendum: si tamen præscriptio, & vsu captio tollantur in omni casu dabitur, ꝙ multi negligent bona sua, & alij nollent capere ea, quia possidendo non efficient illa sua, & perditis bonis particularibus perit bonum commune, quod constat ex bonis priuatorum. Secunda regula iuris naturalis est, bonum commune diligibilius esse, & magis curandum quàm bonum particulare, vt patet 1. Ethicorum, si tamen non introducatur præscriptio, & vsucaptio: turbabitur pax communis, in qua consistit magna pars fęlicitatis politicæ, & hoc quia lites fient immortales, cùm etiam post magnum tempus liceat repetere quascunq; res pacificè ab alio possessas: debuit ergo introduci præscriptio, & vsucaptio contra iura priuatorum, vt nõ tollatur totum bonum publicum, scilicet pax communis: & sic non est contra ius naturale, imò adiuuat illud, cùm duæ leges iuris naturalis inducant præscriptionem, & vna solùm videatur tollere illam quantum ad corticem literę: ideo fuit conueniens, & necessaria pręscriptio, qua leges iuris naturalis inter se concordarentur: nam sicut de necessario intellectu iuris positiui est illud, sine quo leges plures dissonantes in voce inter se concordare non possunt, ita de iure naturali est illud, sine quo plures regulę iuris naturalis non possunt inter se concordare, & sic eadem rectitudo est iuris positiui, & naturalis aliter, & aliter sumpta. Item patet hoc, ff. de iustitia, & iure, lege, ius ciuile. vbi dicitur: Ius ciuile est, quod nec in totum à iure naturali, aut iure gentium recedit: nec per omnia ei seruit. Itaque cùm addimus, vel subtrahimus iuri communi, ius proprium, idest ciuile, efficimus: si enim rectitudo iuris positiui esset alia à iuris naturalis rectitudine, in totum ab ea recederet, & non esset sicut specificatiua illius: sed vt duę rectitudines disperatę: si autem ius ciuile totaliter seruiret iuri naturali, non esset specificatiuum eius, sed esset idem pęnitus, vel per modum: sed quia in aliquo subtrahimus, & in aliquo addimus, ius ciuile specificatiuum iuris naturalis efficimus: nam addendo, & subtrahendo est quidam modus specificationis per additionem: vt in duobus primis modis, scilicet cùm ius naturale dicit puniendum delinquentem, & non dat modum: lex humana specificat addendo speciẽ punitionis, & quãtitatem, vel durationem. Secundo modo, vt lex dicit, quòd non est alicui subtrahenda res sua, ius humanum addit modos subtrahendi tanquam ponens exẽpla, scilicet furtum, rapinam, ludos prohibitos, vsurã, dolosum contractum, spoliationem sepulchrorum, & sic de cęteris, & limitat in his pœnas subtrahendo. Specificat, scilicet tertio modo, quando lex dicit aliquid seruandum, & lex humana declarat aliquos casus, in quibus debet seruari, vt, non est aliquis locupletandus cum alterius iactura: lex humana subtrahit pręscriptiones ab hac regula, & vsucaptionem. Sic etiam in deposito reddendo lex humana subtrahit casus, in quibus non reddatur, si efficiatur depositor furiosus, vel hostis. Assignant autem quatuor rationes frater Gerardus de Senis Augustinianus, & Ioan. And. in regula Possessor. in Mercuriali ad probandum, ꝙ pręscriptio concordet iuri naturali. Prima. Illa iura, quę habent eandem rectitudinem, sic se habent, quòd non potest vnum alteri contrariari: sed ius naturale, & positiuum sunt huiusmodi, ergo in pręscriptionibus non possunt inuicem contrariari. Vtraque pars patet ex dictis. Secunda ratio est: illud ius positiuum, quod habet congruam, & rationabilem rationem consonat iuri naturali, sed ius positiuum de pręscriptionibus est huiusmodi, ergo consonat iuri naturali. Maior patet, quia ius, & ratio conuertuntur, & ius naturale est inuariabilis ratio. Minor patet ex dictis supra. Tertia ratio est: illud ius positiuum, quod punit peccatum negligentię, quod est contra publicum bonum, est concordans iuri naturali, sed ius de pręscriptionibus est huiusmodi, ergo &c. Maior patet, quia de iure naturali est conseruari bonum publicum plusquam priuatum, & puniri transgressores. Minor patet, quia præscriptio, & vsucaptio tollunt omnia rerum negligentibus. Quarta ratio: illud ius positiuum, quod tollit lites, quæ aliàs efficerentur immortales,

Marginalia: Ius rectitudinẽ dicit. — Naturale ius põt tripliciter ꝑ positiuum specificari. — Qñ depositũ reddi non debet. — Bonũ cõe nõ est negligendũ. — Fuit necessaria præscriptio in politia. — Quid ius ciuile sit. — Rõnes ꝓbantes ꝓscriptionẽ cõcordare iuri naturali. — Quid sit de iure naturali.

Margin letters: F, G, H, I, K.

tales, & causat pacem publicam, est concordans iuri naturali: sed ius de præscriptione est huiusmodi, ergo &c. Maior patet, quia ius naturale dictat bonum publicum, & pacem politicam valde amandam: ideo quòd ad hoc adiuuat, valde consonat iuri naturali. Minor patet, quia præscriptio tollit lites, quæ aliàs efficerentur immortales, scilicet quia à pacificè possidente etiam post ducentos annos posset res peti. Istæ rationes ex parte concludunt, & ex parte sunt calumniabiles. Nam cùm prima dicit, quòd ius de præscriptionibus habet rectitudinem eandem cum iure naturali: intelligendum est de præscriptione cum bona fide, per quam acquiritur dominium. secus de malę fidei longi temporis præscriptione. Secunda ratio habet maiorem falsam: nam præscriptio malę fidei habet causam rationabilem, & congruam: scilicet vt puniatur negligentia, & nō pereat bonum publicum: quod interdum periret, nisi permitteretur præscriptio malę fidei, & tamen illa nō consonat iuri naturali. Tertia rō habet etiam maiorem falsam: nam non omnis lex puniens negligentiam contra bonum publicum bene agit, quia potest punire aliter quàm debet, vel plus quàm debet: vt si aliquo negligente res suas non solū permitteretur contra eum: præscriptio malę fidei, sed etiam ꝙ perderet aliquam de rebus, quam non desinebat possidere. Quarta ratio habet maiorem falsam eodem modo: nam licèt imponi finem litibus bonū sit, tamen modus aliquis erit, per quem valde grauentur litigantes, vel præiudicetur iuri multorum, sicut patet in præcedenti exemplo. Sciendum vlterius, ꝙ Ioan. Scotus, & Franciscus de Maironis ponunt in 4. Sententiarū dist. 16. rationes quatuor ad probandum, ꝙ præscriptio sit rationabiliter introducta. Prima est propter bonum publicum, scilicet ne contemnantur bona particularia, & pereant: cùm ex particularibus subsistant bona communia. Secunda ratio est, quia legislator potest transmutare dominia rerum ex causa: sic est negligentia: nam nullus debet destruere bonum publicum ex negligentia sua, ideo cōstituit princeps præscriptionem tanquam modum transferendi dominium, & consonabit hoc æquitati ad conseruandum bonum publicum. Tertia ratio est ad tollendum lites, quæ aliàs fierent immortales: nam liceret agere contra possidentem pacificè, licèt possedisset ipse, & prædecessores sui per ducentos annos, & sic causarentur lites de rebus antiquissimis, & ob hoc essent valde difficiles, & ad quietandum statum publicum introduci debuit præscriptio, & vsucaptio transferentes dominium. Quarta ratio est ad quietandum conscientias: nam si præscriptio non daret dominium, esset quilibet dubius de re, quam possidet, an esset sua: nam dato ꝙ possedisset eam bona fide longo tempore, & etiā prædecessor suus, adhuc non esset dominus nisi daretur præscriptio, & vsucaptio: ideo vt quietaretur conscientia, debuit tale ius introduci. Nunc enim cùm quis scit se possedisse bona fide aliquam rem determinato tempore, dato ꝙ non habebat titulum illius, est securus in conscientia: quia dato ꝙ non esset aliquid tradens dominium, saltem ipsa præscriptio tribueret. Sed considerandum, ꝙ ratio potissima probandi præscriptionem esse licitam, imò necessariam, fuit illa, per quam inducebatur supra, ꝙ agebatur contra duas leges iuris naturalis, nisi daretur præscriptio: ergo dari debuit ad confirmandum, & concordandum leges iuris naturalis inter se. Considerandum vlterius, ꝙ præscriptionem esse contra ius naturæ, vel concordare illi potest intelligi tripliciter. Primò modo, ꝙ sit aliqua de regulis ipsius iuris naturæ, sicut est nemini aliquid iniustè subtrahendum esse, & hoc modo non propriè diceretur pręscriptionem concordare iuri naturali, sed esse de iure naturali. Secundò diceretur concordare, vt licèt non sit aliqua regula iuris naturalis, sit tamen aliquid directè conclusum, & necessariò ex iure naturæ non obuiante ei alia regula iuris naturalis in superficie, vel in re, & sic concordat iuri naturę plus punire latronem quàm furem, & insidiatorem quàm solùm ex ira percutientem, quia ex regula illa iuris naturæ, quæ est peccatum debere puniri, induceretur conclusione necessaria vnum plus altero puniri debere. Tertiò modo dicitur aliquis concordare iuri naturali, quando est ad concordandum regulas iuris naturalis, & tamen aliquid est quod saltem in superficie ei repugnat de regulis iuris naturalis. Primo modo non est præscriptio concordans iuri naturali, quia non est lex introducta a iure naturali, sed à positiuo. Secundo modo etiam nō consonat iuri naturali, quia aliqua regula iuris naturalis est, quę non consonat ei, sed repugnat, scilicet ꝙ nullus debet cum iactura alterius locupletari, quod fit in pręscriptione, & quantum ad istum modum accipiunt omnes, qui dicunt pręscriptionem esse contra ius naturale. Tertio modo concordat pręscriptio iuri naturali, imò est de necessariò intellectu illius, inquantum sequitur ex quibusdā regulis illius quantum ad intellectum, & literam. & est quid concordandum ad regulas iuris naturalis inter se, quod supra declaratum est, ideo dicendum plus concordare iuri naturali quàm discordare ab illo. Ad primam rationem in contrarium iā responsum est supra, ꝙ licèt regulariter non debeat quis locupletari cum iactura alterius, tamen interdum iustum est: sicut tamen alicuius bona confiscantur propter crimina magna, ille cui applicantur locupletatur cum iactura alterius, & tamen iusta est acquisitio. Sic etiam est in omnibus legibus, quę imponunt delinquenti pœnam pecuniariam: quia necesse est tunc illam alicui applicari, & ille locupletatur per illam, idest ditior fit quàm prius: ita fuit in pręscriptione, quia ipsa introducitur in pœnam magnę negligentię hominum deserentium res suas in magnum damnum reipublicæ: ergo non est magis ratio dubitandi de hoc, quàm de alijs modis transferendi dominium per pœnam. Ad secundum dicendum ꝙ ea, quæ sunt de iure gentium non possunt tolli per ius positiuum directè derogando illis, scilicet statuendo legem contrariam, sicut tollitur vna lex positiua per aliam, & tamen indirectè potest tolli priuando aliquem beneficio illius, scilicet lex siue ius gentium introduxit dominia: ideo ius positiuum non potest introducere, quòd nullum dominium sit, & tamen potest statuere ius positiuum quòd aliquis careat dominio rerum suarum, & hoc consonat iuri naturali, scilicet quòd quis puniatur, cum deliquit: sed pęna, vel erit in rebus, vel in corpore, ideo licitum est priuari aliquem dominio rerum.

Marginal notes: Rñsi. ad has rōnes. Ad primā. — Ad secūdā. — Ad tertiā. — Ad quartā. Rōnes Scoti in 4. Sententiarū dis. 16. ꝙ præscriptio sit rōnabiliter introducta. — Improbatio Scoti. — Tripl̄r intelligit̄ pręscriptionē esse cōtra iꝰ naturale vel illi concordare. — Ad rōnē primā in contrariū. — Ad rōnē secundā.

An de iure canonico, & ciuili debuerunt esse diuersæ præscriptiones. Et an sit vera opinio Ioan. Andreæ, & Iuristarum, scilicet quòd ius ciuile supplet, & subuenit iuri canonico in materia præscriptionis.
Quæst. LX.

QVAERETVR vlterius de varia præscriptione iuris canonici, & ciuilis an debuit esse distincta. In quo præsupponendum, quòd secundum canones, solùm præscribitur cum bona fide, vt extra de præscriptionibus capit. vigilanti, & de regulis iuris in 6. in regula possessor. secundum leges præscribitur etiam cum mala fide Codice de præscriptionibus triginta annorum l. prima, & l. omnes, & lege cum notissimi, & extra de præscr. vigilanti. Nunc autē dicet aliquis, ꝙ non debuit esse ista varietas præscribēdi canonū, & le-

gum: quia aut præscriptio cum mala fide est iusta, aut non: si iusta tam canones quàm leges debuerunt illam concedere: si iniusta, vtrique debuerunt eam vetare. Sciendum vlterius, quod præscriptio cum mala fide consideratur, vel quantum ad intentionem iuris ciuilis: vel quantum ad intentionem præscribentis. Primo modo concordat iuri naturali, quia intendit ius per istam præscriptionem punire hominum negligentiam, quæ vertitur in damnum publicum, & imponere finem litibus, & ista ita fiunt per præscriptionem malæ fidei, sicut bonæ fidei, & si sola præscriptio cum bona fide sit, non poterit sufficienter puniri negligentia quorundã, & terminari lites, quæ aliàs non terminantur, & hoc quia iustum est, Præscriptio cum mala fide iusta est, sed ex parte præscribentis est iniusta: quia ipse intendit per huiusmodi præscriptionem vsurpare rem alienã. Ex hac parte dissonat regulæ naturæ, scilicet, quod tibi non vis, alteri ne feceris. Nunc manet dubium, cum secundum ius considerata præscriptio malæ fidei sit iusta, quare canones non introduxerunt eam sicut leges. Respondendum, quod præscriptio cum mala fide partim est iusta, & partim iniqua ex intentione iuris, sed contra ipsum negligentem iusta est, sed ex parte præscribentis iniusta: ideo non totaliter est ista præscriptio a iure introducta: sed partim est introducta, scilicet contra eum, contra quem præscribitur: quia sic bona est, & partim est permissa, scilicet ex parte eius, contra quem præscribit: nam sic ius non iubet illam, quia est iniusta: sed permittit quia ex illa elicitur bonum, scilicet quòd lites efficiantur mortales aliquando, & quòd puniatur negligentia. Nunc autem permittere istam præscriptionem malæ fidei propter bonum publicum debuit pertinere ad leges, & non ad canones. Quod patet quia quodlibet ius debet attendere finem suum, & illo considerato quidquid adiuuat ad illud, iustum est: finis autem politicæ communicationis, propter quem introducitur ius politicum, est conseruatio ipsius politiæ in pace, & abundantia rerum: ideo quidquid agit ad ista duo est iustum politiæ, imò necessarium, & quia pax politica tollitur per litigia immortalia, & copia rerum tollitur per hoc quòd quilibet negligenter curat res suas, ideo debuit dare ius politicũ remedium contra vtrunque: istud autem est per præscriptionem interdum bonæ fidei, & interdum malæ, quia præscriptio cum bona fide non sufficeret ad tollendum ista inconuenientia, ideo debuit vtraque a iure politico permitti, vel introduci. Ius autem canonicum, licèt ad negotia ciuilia extendatur: cum etiam oporteat Episcopos sæcularium negotiorum peritos esse 39. dist. c. Petrus. tamen præcipuè est quoddam ius limitatiuum regulæ Euangelicæ per modum additionis, & explanationis: ideo debet tenere illum finem, quem tenet lex euangelica, & iste est seruare per omnia conscientiæ sinceritatem, vt per illam perueniatur ad vitam æternam: iuxta illud Matthæi 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt: ideo ius canonicum debet attendere per omnia mentis sinceritatem: sed est contra mentis sinceritatem, quòd aliquis mala fide præscribat rem alterius, ideo nõ solùm non debuit ius canonicum præscriptionem permittere, sed etiam debuit expressè prohibere. Et potest ex hoc formari sic ratio: illud quod sequitur veritatem euangelicam, debet discordare ab omni illo, a quo discordat lex euangelica: sed lex euangelica discordat à iure ciuili, eo quod euangelica lex punit malam cogitationem, sicut malam operationem, vt apparet Matthæi 5. scilicet qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est in corde suo: lex autem ciuilis solùm punit malum actum, vel cogitationem inquantum incipit aliqualiter tendere in actum, cùm

Præscriptio cum mala fide dupliciter cõsideratur.

Cur præscriptio malæ fidei non acceptatur à lege canonica.

Finis politiæ.

Ius canonicũ dêt per oia attêdere mentis sinceritatê

F per ista turbetur pax publica, & cogitationis peruersæ solius nullus secundum legem pœnam habet: ergo debuit ius canonicum deuiare in aliquo a iure ciuili, & sic fuit in hac præscriptione, quæ contra conscientiam permitteretur, scilicet peruertẽdo actum interiorem. Alia ratio erit sic: illa iura debent discordare ab inuicem, quorum vnum intendit iustitiam seruare propter litigia terminare, & alterum intendit litigia terminare ad iustitiam conseruandam. Ius autem ciuile iustitiam seruat ad tollendum litigia, quia finis suus est pax publica, & abundantia, atque prosperitas rerum, vt patet 9. Politicorum: sed huic fini magis coniuncta est ablatio contentionum, quàm conseruatio iuris: ergo intendet magis tollere scandala, quàm seruare æquitatem, & consequenter intendet iustitiam seruare

G propter terminare lites, & non è contrario. Sicut ad militarem subordinatur equestris, & frenefactiua, & quia equus immediatè est, & vsus eius ipsi militi quàm habere frenum, vel sellam: magis intenta est equestris quàm frenefractiua, & sic intendit frenefactiuam propter equestrem. Sic patet 1. Ethic. c. 1. de subordinatione finium. Ius autem canonicum intendit principaliter iustitiam colere, inquãtum per eam peruenitur in vitam æternam: ideo intendet sic iustitiam conseruare simpliciter, & intendet litigia sic terminare, vt iustitia conseruetur, & non conseruare taliter iustitiam, vt litigia terminentur: sed præscriptio cum mala fide facit ad terminationem litigiorum, & contra

H iustitiam: ergo eliget potius lex ciuilis, sic litigia terminare non seruata iustitia quàm è contrario. Ius autem canonicum intendet sic conseruare iustitiam, non permittendo tale in præscriptionem, licèt litigia non terminentur. Alia ratio: illa iura, quæ sic se habent quod vnum eorum sic tenet forum litigij, vt vltimatè remittat ad forum conscientiæ, & alterum sic totum forum litigij, vt in illo sistant, debent necessario discordare in præscriptione malæ fidei cùm illa ad conscientiam remordentem pertineat: sed ius canonicum, & ciuile sunt huiusmodi, quia ius ciuile nunquam ponit aliquid in conscientia, canonicum autem remittit omnia delicta conscientiæ. de pœnit. & remiss. ca. omnis. ergo in præscriptione malæ fidei, quæ est contra con-

I scientiam, & ius canonicum, debuit prohibere, & ciuile permittere debuit. Aliud fundamentum huius ponit frater Gerardus de Senis, & Ioan. Andreas in regula possessor. in Mercuriali, scilicet ius canonicum, & ciuile sic se habent, quòd vnum alteri subuenit, quia quod vnum deficit alterum supplet: eo quòd sunt fundata super eandem rectitudinem iuris naturalis: sicut est in puniendo clericum, quia ius canonicum punit eum vsque ad degradationem, & cum vltra non possit agere, si non esset ius ciuile, manerent quædam grauia scelera insufficienter punita, ideo ius ciuile subuenit, quia exiens potestatem canonici iuris traditus curiæ seculari, & degradatus plectitur capite secundum conditionem criminis: ista est in præscri-

K ptione: nam ius canonicum propter sinceritatem conscientiæ præscriptionem cum mala fide prohibet: ius autem ciuile propter terminationem litigiorum, & negligentiam tollendam permittit præscriptionem: si autem non esset ius ciuile, non possent puniri negligentes bonum publicum, & tollentes pacem, ideo subuenit ius ciuile canonico puniendo ista duo: introducendo, vel permittendo præscriptionem cum mala fide. Sed ista ratio nullo modo stat, quia tunc vnum ius subuenit alteri, quando id quod deficit vni iurium, alterum supplet, & tunc propriè ei subseruit, & sic cum iustum sit sacerdotem hæreticum, & incorrigibilem, & alijs grauibus facinoribus mixtum vltra pœnam statutam à canone aliam suscipere, &

Ius canonicũ principaliter itẽdit iustitiã, inquãtũ per eã peruenitur ad vitã æternã.

Aliud fundamentũ Gerardi de Senis, & Ioan. Andreæ.

& illam nõ poteſt determinatè canon imponere, nec A miniſter eius exequi, conueniens fuit ꝙ ius ciuile determinaret pęnas cõuenientes illi, & miniſter eius inferret illas: ſed in præſcriptione malę fidei nimis hoc diſtat, quia ius canonicum ſolũ ſe extendit ad puniendum negligentes res ſuas, turbatores pacis publicę in dicendo pręſcriptionẽ in caſu quo bona fide pręſcribi poteſt, & cùm non ſufficienter puniantur iſta per pręſcriptionem cũ bona fide: ſi ius ciuile permitteret pręſcriptionẽ cũ mala fide, puniret eos, & ſubueniret iuri canonico: quia puniret illud, quod non poſſet punire ius canonicum: & tamen non ſubuenit ei: quia non punit illos, cùm ius canonicum tollat præſcriptionem malæ fidei: & non ſinit, ꝙ quis præſcribat mala fide: ideo ius ciuile non ſubuenit canonico, ſed ius canoni- B cum ciuile deſtruit. In alio autem caſu ſecus erat, quia ius canonicum non prohibet clericum degradatum punire ciuili lege: imò iubet ꝙ tradatur curię ſęculari: & ſi non iuberet hoc, nõ liceret iudicibus ſęcularibus punire degradatos: ergo iſta ratio nequaquam ſtat. Item non ſtat, quod dicunt. ſ. ius ciuile non introducit præſcriptionem cum mala fide, quia licèt nõ introducat iubens, introducit tamẽ ius tribuẽs, quia tempore, quo erat ius ciuile ſine canonico, currebat præſcriptio cum mala fide: & tamen ſi nõ fuiſſet ius, ꝙ præſcriptio quadrigenalis, vel trigenalis cum mala fide valeret: nõ obtineret in iudicio præſcribens contra negligentem per exceptionem: ergo non fuit hęc permiſſio ſolùm, ſicut dicitur, quòd iura permittunt fornicationẽ ſim- C plicem, id eſt non puniunt eam: ſed fuit iuris conſtitutio, licèt non iubendo, ſicut id quod per ſe bonum eſt.

An præſcriptio cum mala fide in aliquo caſu ſit iuſta.
Quæſtio LXI.

Rationes cuiuſdam in diuerſum. QVAERETVR vlterius, an præſcriptio cum mala fide eſſet iuſta. Aliquis dicet, ꝙ ſic, quia ſacra ſcriptura introducit illam, vt patet hic in litera; 1. Ratio. nam Iephte defendit ſe contra Ammon dicens: Cur 2. Ratio. nihil vſque nunc ſuper hac repetitione tentaſti? & tamen erat illa præſcriptio malę fidei, quia ſciebat ſe accepiſſe rem, quæ fuerat Ammonitarum, & à principio vſq; ad finem tenuit conſcientiam huius, ideo non D poterat præſcribere, niſi cum mala fide. Item patet, q̃a de iure naturali eſt crimina puniri: potiſſimè, quæ militant contra bonum publicum, quod magis conſeruandum eſt, quàm bonum priuatum, & tñ bonum publicum conſiſtit in duobus potiſſimè. ſ. in pace politica, & in abundantia rerum, vt colligitur 7. Politic. ideo punire fractores publicæ pacis, & copiam rerum tollentes, de iure naturali eſt: ſed niſi permittatur pręſcriptio cùm mala fide, fient hæc, quia litigia fient immortalia per hoc, ꝙ quis poſſidens à tempore quantumcunque longo poteſt inquietari ſuper re: & ſic nullus erit ſecurus de re ſua vſque in ęternum, etiam quilibet poterit contemnere ex negligentia poſſeſſiones ſuas, & nullus accipiet eas ſciens eſſe alterius cùm non E poſſit pręſcribere mala fide, & ſic peribunt illę res per quarum perditionem diminuitur bonum publicum, Reſpõſ. ad rationum. quod conſtat ex particularibus. Reſpondendum, ꝙ in pręſcriptione malę fidei conſiderantur duo, ſcilicet ipſe negligens res ſuas, & ipſe præſcribens. Quantum ad negligentem dicendum, ꝙ valde iuſtum eſt, ꝙ priuaretur dominio illarum, & ꝙ poſſit contra eum pręſcribi. Nam ille lędit bonum publicum diminuendo eum, quia de proprijs non curat: etiam tollit pacem politicam, quia litigia immortalia efficit. Item in pręſcriptione bonæ fidei ſecurè pręſcribitur, & tamen nihil magis peccat ille, contra quem pręſcribitur in pręſcriptione bonę fidei, quàm in pręſcriptione malę fidei, cùm vterq; ſit æqualiter negligens rerum ſuarum nõ repetẽdo illas, ideo meretur per pręſcriptionem malę fidei perdere dominium rerum: nam ꝙ bona fide, vel mala præſcribatur non ſe tenet ex parte eius, contra quem præſcribitur: ſed ex parte præſcribentis, ideo culpa in negligente non minuitur. Item videtur, ꝙ magis rationabile ſit in præſcriptione malæ fidei aliquem perdere res ſuas, quàm in pręſcriptione bonę fidei, q̃a introducitur pręſcriptio in pœnam negligentium: ergo quanto aliquis magis negligens eſt, tanto iuſtius contra eum pręſcribitur: ſed in pręſcriptionibus malę fidei eſt quis negligẽtior, eo quòd maiori tempore eſt negligens, quia præſcriptio iſta fit in maiori tempore, quàm præſcriptio bonæ fidei: ergo magis merebitur iſte, quòd contra eum præſcribatur, & quòd perdat dominium rerum. Conſideratur ſecundum in præſcriptione malæ fidei ipſa intentio præſcribentis: & quantum ad hoc dicũt aliqui, quòd eſt iniuſta, quia iniuſto animo res poſſidetur, & intenditur vſurpari, ideo quãtum ad primum lex introducit præſcriptionem, & quantum ad ſecundum permittit eam. Sed dicendũ Præſcriptio malę fidei duo inducit. eſt, quòd cùm præſcriptio malę fidei inducat duo, ſcilicet, quòd aliquis iuſtè perdat, & quòd aliquis iniuſtè acquirat: ſi poſſet eſſe vnum ſine alio, ſcilicet, quòd aliquis iuſtè perderet dominium, ſine hoc, quòd aliquis illum iniuſtè acquireret, eſſet præſcriptio iſta iuſtiſſima, ſicut cum bona fide: non tamen poteſt aliquis perdere dominium rei ſuæ, quin alius efficiatur dominus illius: ideo præſcriptio iſta inducit malum permixtum bono, ipſum tamen taliter permixtum eſt Præſcriptio malę fidei inducit malum permixtũ bono. malum ſimpliciter, quia conſiſtit bonum ex cauſa integra, ſcilicet ex collectione omnium circunſtantiarũ particularium, & malum conſiſtit ex defectu particularium bonorum, vel circunſtantiarum: ita quòd deficiente quacunque circunſtantia boni fit actus malꝰ, vt patet ſecundo Ethicorum: ergo præſcriptio malæ fidei eſt mala. Iſtud autem eſt loquendo ſimpliciter de bono conſiderando per habitudinem ad aliquam politiam. Nam deſcendendo ad politias, dicendum erit præſcriptionem longi temporis cum mala fide eſſe bonam, quia in omnibus eſt iſte ordo, quòd finis eſt melior his, quæ ad finem, & vt politia aliqua iuſtè regulętur, debet habere tale ius quod directè ducat ad finem illius: alioquin ius erit, ſicut via obliqua: & quia finis cuiuſlibet politię inquantum politia eſt pax communis omnium politicè viuentium, & copia rerum: totum ius politicũ debet ad iſta procuranda ordinari. Et quia pax communis tolleretur per litigia antiquata, & copia rerum tolleretur per negligentiam bonorum particularium, ex quibus reſultat bonum commune, oportuit dari ius tollens hæc, & iſtud non potuit eſſe, niſi præſcriptio, & vſucaptio tam cùm bona fide, quàm cùm mala præcederet. Et iſta fuit cauſa, quare de iure, vel conſuetudine gentium introducta fuit præſcriptio cùm mala fide, & etiam ius ciuile illam habere vigorem conſtituit. Sciendum tamen, Modꝰ tollendi pſcriptiõnẽ cũ mala fide. quòd ſi ius vellet ſequi iuſtum ſimpliciter, tolleret præſcriptionem cum mala fide, & poſſet punire alio modo neglig̃etes res, & tollere lites, nè eſſent immortales, ſcilicet, qui rem ſuam per tot, vel tot annos deſineret poſſidere permittens venire ad quemlibet, niſi omnino haberet illam pro derelicta, ita vt primo occupanti concederetur, quòd perderet rem, & applicaretur fiſco, vel bonis communitatis, aut cogeretur illam curare, & mulctaretur in aliqua ſumma pecunię, eo quòd intereſt reipublicę, nè quis re ſua male vtatur. Ad rationem primam in contrarium dicendum, Ad rationes primã in diuersũ. quòd Iephte allegauit præſcriptionem contra regem Ammon, licèt non eſſet ibi verè pręſcriptio, quia cùm quis habet titulum qui confert dominium, nõ poteſt

præſcribere rem,cuius titulum habet: ſed Iſraelitę habebant terram Ammonitarum ſub titulo iuſto,vt declaratum eſt,ſupra.ſ.Deo iubēte poſſidere illam, ideo non præſcribebant:quia tñ nemo prohibetur vti pluribus defenſionibus, vt patet de regulis iuris in ſexto,regula, nullus. pluribus poterat allegare Iephte præſcriptionē, ſ.dato quòd non ſtaret titulus ex mandato Dei,adhuc de terra eſſet iam preſcripta longiſſimo tēpore.ſ.trecentorum annorum: & tñ cum mitteret Iephte preſcriptionē ipſa eſſet male fidei,vt in caſu ſi nō fuiſſet acquiſitus titulus per mandatum Dei,& tunc intelligebat Iephte, ꝙ ſufficiebat ei præſcriptio malę fidei. Et tunc dicendum,ꝙ iſta non erat de iure diuino, ſed de iure gentium: volebat tamen Iephte vti illa cōtra Ammonitas,ſicut vtebantur aliæ gentes. Scriptura aūt ſacra non approbauit hanc præſcriptionem,ſed ſolum retulit quòd Iephte illam allegaſſet ſe defendendo:& ſic multa,quę mala ſunt,& falſa,ponuntur in ſacra ſcriptura: quia illa recitat vt ab aliis facta & dicta. ſic etiam ius canonicum refert, quòd ſm leges procedit præſcriptio cum mala fide,& tamen non approbat illam. extra de præſcriptio,cap.vigilanti. Ad ſecūdā rationem dicendum,ꝙ punire delinquentes in bonū publicum: ſiue tollendo pacem politicā,ſiue diminuendo copiam rerum eſt de iure naturali,& tamen punire ſic,vel ſic eſt limitatio iuris poſitiui, ideo poteſt taliter limitari,vt bona punitio ſit: vel poteſt aliter determinari,& quia pęna, quæ eſt ꝑ præſcriptionē malę fidei inducit peccatum non eſt ponenda ad emendationem. ſed dicendum,ꝙ poterat aliter puniri delinquēs in negligentia,ſ.imponendo ſibi multam certam pęcuniæ poſtquā tanto tempore neglexiſſet bona,vel ꝙ applicarentur fiſco illa ſua: & ſic nullus indebitè, vel contra conſcientiam aliquid acciperet. Et adhuc dato ꝙ nullus eſſet modus puniendi iſtos ſic delinquentes,potius deberet dimittere illos impunitos, quam pęnas infligere,in qua ſimul culpa foret.

Ad ſecundam rationem.

An mala fide præſcribens haberi debeat tanquam raptor, vel ſit minor in culpa. Quæſt. LXII.

QVAERETVR vlterius, an mala fide præſcribens cenſeri debeat cum raptore,vel ſit minor in culpa. Reſpondendum,ꝙ ad hoc ſcienda eſt differentia inter furtum,rapinā, & vſuram: nam iſta tria ſic ſe habent per ordinem,ꝙ furtum ſe habet pluſquam rapina, & rapina pluſquam vſura. De ratione furti ſunt duo. Primum vſurpatio rei alienę. Secundum eſt, ꝙ ſit occulta. Per primum iſtorum furtum includit rapinam,eo ꝙ rapina eſt vſurpatio rei alienę 14.queſt.5.ca. pęnale. Per ſecundum diſtinguitur ab ea, vt patet extra de furtis cap.2. De ratione rapinæ ſunt tria. Primū eſt,ꝙ ſit vſurpatio rei alienæ, & ex hoc extēditur ad vſuram,in qua vſurpatur aliquid,& etiā collocatur ſub furto. Secundum eſt, quòd vſurpatio ſit ſciente domino,& per hoc rapina differt a furto,& extenditur ad vſuram,in qua vſurpatur res ſupra ſortem ſciente domino. Tertium eſt,quòd vſurpatio ſit pęnitus violenta: & ꝑ hoc diſtinguitur ab vſura, in qua non eſt talis violētia. De ratione vſuræ ſunt tria. Primum eſt quòd ſit vſurpatio rei alienæ. Secundum quòd ſit ſciente domino. Tertium quòd ſit per conſenſum aliqualiter coactum,vel non ſimpliciter liberum 16.queſ.prima. Merito quæritur. Quantum ad prima duo conuenit cum rapina,quantum ad tertium conuenit cum nullo. Nunc dicendum, quòd propriè loquendo nō poteſt vocari præſcriptor cum mala fide fur, vel raptor: quia peccatum præſcriptoris eſt detinendo rem alienam,peccatum autem furis principaliter eſt vſurpando ſiue accipiendo, & non tenendo: nam dato, quòd

Differētia inter furtū rapinam, & vſuram.

Duo ſunt de ratione furti.

Tria ſunt de ratione rapinę.

Tria ſunt de ratione vſuræ.

F fur,vel raptor reperiatur in actu vſurpandi rem alienā vocabitur fur, vel raptor: & punietur pęna furis, vel raptoris: & tamen nunquam tenuit rem illam. Quod autem fur,vel raptor tenuerit aliquanto tempore rem raptam,non conſtituit ipſum peccatum principaliter, ſed quandam circunſtantiam aggrauationis: quia tanto grauiora ſunt peccata,quanto diutius infelicem animam detinent alligatam. extra de conſuetudine, cap. quia tanto, ideo punietur grauius magno tempore detinens,quàm ſi capiatur in ipſo actu furandi: præſcribens autem mala fide non habet peccatum in accipiēdo rem, ſed in detentando: nam iſte a principio bonā fidem habet, quando rem capit: ſed poſtea naſcitur mala fides cum detentat, & tunc peccat. Iſtud autem
G eſt,niſi forte velles dicere,quòd præſcribens mala fide ſecundum leges etiam a principio cùm rem caperet mala fide cæpit: quia tunc nullo modo videtur differre, qui a principio habet malam fidem, ſed debet habere a principio bonā fidem, vt vocetur præſcribens, & non fur: & poſtea debet oriri mala fides: ad hoc, ꝙ dicatur preſcribere cum mala fide. Ex hoc autem patet,quòd preſcribens mala fide non debet puniri pęna furis, vel raptoris ſecundum legem, quæ punit fures: nam præſcribere mala fide ſolùm eſt peccatum cōtra conſcientiam: & pacem politicam tollit,quam ipſa iura principaliter conſeruare conantur:& ſi iura non punirēt raptores,& fures, nullus pacificè aliquid poſſideret, & tolleretur omnis ciuilis ſocietas, eſſetque bellum continuum, & conſequenter omnes perirent cū
H nullus conaretur ad ampliandum bona, quæ non poſſet pacificè poſſidere. Qui autem mala fide præſcribere conatur, conſcientiam grauat: & tamen pacem publicam non perturbat: eo quòd ille, qui ſic perderet bona ſua,non deberet imputare iniquitati alterius, qui præſcripſit, ſed ſuæ negligentiæ, quia non curauit repetere: ideo iuſte perdit: & ſic licet non debet permitti præſcriptio cum mala fide, eo quòd eſt contra conſcientiam,tamen qui ſic præſcripſerit poſtquā priuatus fuerit re,qua conatus eſt preſcribere, non punietur: ſed relinquitur diuinæ prouidentiæ puniendus, quia multa talia lex humana non punit: & Deo punienda relinquit: ſic ait Auguſt.lib.de lib.arb.ſcilicet.
I Lex iſta,quæ regendis ciuitatibus fertur,multa concedit,& impunita relinquit,quæ per diuinam prouidentiam vindicantur. Dicendum ergo, quòd licèt præſcribens mala fide non poſſit directè locari cum raptore, vel fure,quia non turbat pacem,& grauat conſciētiam ſimul ſicut illi, ſed ſolùm conſcientiam inficit: tamen interpretatiuè, & quantum ad Deum fur, & raptor vocabitur, quia Deus principaliter intēdit animum, & conſequenter manum. Sic etiam intelligitur illud: ſiquid inueniſti, & non reddidiſti, furtum commiſiſti 14.queſt.quinta,ſiquid.Nec tamē eſt intelligendum, quòd tantum puniretur apud Deū præſcribens mala fide, ſicut fur,aut raptor, quia cum plura,& maiora mala illi faciant, neceſſe eſt iuſto iudicio plus puniri. Quòd plura,& maiora faciant declaratum eſt: & tamen ſicut fur,& raptor debent rectificare conſcientiam ſuam reſtituendo rem alienam: ita & preſcribens mala fide habens conſcientiam infectā: non poteſt alio modo rectificari, niſi reſtituendo: ergo tenebitur ad reſtitutionem. Et hoc etiam ſequitur, quòd cùm fur, & raptor non poſſunt aliquo iure defendere ſibi rem ablatam, ſed tenentur indiſtinctè ad reſtitutionem: ita & preſcribens mala fide non habet aliquod ius ad defendēdum rem quamquam fuerit longo tempore poſſeſſio ad præſcribendum.

Tanto grauiora ſunt peccata quanto diutius infelicem animam detinent.

Ad quæſt.

Determin. quæſtionis.

Siquid inueniſti, & non reddidiſti furtum commiſiſti.

An

An mala fides superueniens completa præscriptione vitiet eam, & faciat non valere, & præscribens obligetur ad restitutionem. Quæst. LXIII.

QVAERETVR vlterius, an mala fides adueniens completa prescriptione tollat præscriptionem vitiando eam, & an sic præscribens teneatur ad restitutionem rei prescripte, sicut si præscripsisset cum mala fide. Ad hoc respondetur per Bernardum extra de præscriptionibus capitulo vigilãti, & communiter per omnes, ꝙ non. Primò, quòd si compleatur præscriptio bona fide, tutus videtur præscribens nõ solùm de iure ciuili, sed etiam de iure canonico, extra de prescriptione, capitulo de quarta. Secundò patet, quia si compleatur præscriptio durante bona fide, factum est ius meum, quod erat alienum: ideo iam non habeo conscientiam iuris alienæ rei confirmatæ vtroq; iure: ideo nec ad restitutionem rei meæ tenebor. Tertiò patet, quòd nullus obligatur restituere quod iustè possidet: & tamen prescribens huiusmodi possidet iustè, quia iure, & quod iure fit, iustè fit 14.q.4. quid dicam. Contra hæc tenet Gerardus de Senis Augustinen. s. ꝙ præscribens bona fide tenetur restituere, si postea finita prescriptione incipiat habere fidem malã: & dicit quòd rationes in cõtrarium supra allegatæ cõcludunt in foro contentioso, sed non in foro conscientiæ. Et quando arguitur, ꝙ ius canonicum facit aliquem tutũ facta prescriptione quantum ad conscientiam, quia ẽt illud loquitur in foro conscientiæ: respondet, ꝙ istud intelligitur de illis, quæ possunt reduci ad vtrumq; forum. s. conscientię, & litigij: & tamen in illis, q̃ solùm reducuntur ad forum conscientię, sicut nunc. s. ꝙ consideratur an fm conscientiã teneatur restituere, secus erit: vnde solùm secundũ cõsciẽtiam iudicandum est. Ad hoc ipse facit tres rationes. Prima est, quia contra intentionem iuris dantis efficaciam bonæ præscriptioni esset, si superueniẽs mala fides non noceret prescribenti, quia secũdum hoc mala fides haberet fauorem à precedenti prescriptione, cuius contrarium statuere intendebat. s. ꝙ eius cursus nullum fauorem præstaret malæ fidei. Secunda ratio, quia bona fides est fundamentum præscriptionis, & illi dat efficaciam: quo cessante cessat effectus ei⁹. s. dominium acquisitum, quia ad hoc, quòd maneat, oporteat semper manere bonã fidem, vt sic semper acquisitio, & duratio bonæ fidei conueniant fundamento naturalis iuris. Tertia ratio est, quia veritas semper est correctiua falsitatis, ergo correcta fide erronea per fidem veram superuenientẽ, omne secutum ex illa erronea fide est corrigendum: & sic prescriptio mutabitur in non prescriptũ, & tenebitur restituere, sicut si non præscripsisset. Ad istas tres rationes videret facere 3. tex. s. 34. q. 2. si virgo, & extra de p̃scriptione vigilanti: & de regulis iuris in 6. regula: peccatum. Ponuntur autem 3. opiniones circa hoc p Bernar. in glo. c. vigilanti. Prima est, ꝙ teneatur restituere: & dicitur esse Theologorũ. Secunda, quòd non teneatur, & dicitur iuristarum. Tertia est media dicẽs, ꝙ aut p̃scriptio causat ius in his, q̃ sunt ex causa lucratiua, vt quòd sola possessione nihil dando quis acquisiuerit ius in rebus alterius: aut habet ex causa onerosa, scilicet si emit ab illo, qui furatus est. Primò modo dicunt, ꝙ teneatur restituere per malam fidem superuenientem. Secundò modo, quòd non. Sed istam distinctionem improbat Hosti. Dicit Ray. ꝙ si absens præscribens consciẽtiam remordentẽ non satisfaciat, vel si dicit se de peritorum consilio conscientiam non habere, vel si quam habuit completa præscriptione dicit se ad illorum consilium deposuisse: consulit adhuc tenendam tutiorem viam. s. ꝙ restituat propter duplicitatis ambiguum: & maximè, quia non facile omnia,

[Left margin notes: Opinio Bernardi, & communiter omnium iuristarum. / 1. Ratio. / 2. Ratio. / 3. Ratio. / 2. Opinio Gerardi. / Resp. ad 1. rationem secundum Gerardũ de Senis. / 1. Ratio. Ratio Gerardi de Senis. / 2. Ratio. / 3. Ratio. / Alia opi. Prima. Secunda. / 3. Opinio principalis in hac materia. / Confuta. / 3. Opinio per Hosti. / 4. Opinio Ray.]

A quæ debent in præscriptione concurrunt. Sed si non acquiescit, non audet illum ponere inter saluandos per superiores rationes, nec inter damnandos propter iura in cõtrarium: maximè, quia per vniuersum per quod Ecclesię potestas extenditur sic seruari videmus. Goffredus dicit opinionem Theologorum non esse de necessitate, sed consilium; ideo non necessariò tenendã 14. q. 1. cap. qđ præcipitur. Hosti. dicit, ꝙ si conscientia est erronea super hoc, & remordet, nec informatur ad dictum peritorum, sequi eam debemus: sic de sen. excom. cap. inquisitioni. & de Simo. c. per tuas 2. De opinione autẽ, quæ vocatur Theologorum dicit non esse Theologos istos, sed scrupulosos timentes, vbi timendum non est. Dicit se de illis non esse, præsertim cùm B iure diuino possit fieri præscriptio. Inducit Leuit. 25. & quòd finita præscriptione non habet conscientiam rei alienæ, sed suæ, quia iam facta est sua. Idem tenet Beatus Thomas de Aquino in quodam quolibet, dicens: Qui præscripsit bona fide, ad restitutionem non tenetur, licèt sciat rem alterius fuisse. Istam opinionem tenent ferè omnes iuristę. s. Io. Inno. Gof. & Ray. & Io. An. & addit quasdam allegationes in Mercuriali in regula possessor. sed non curo de illis. Sed potest esse ratio duplex ad cõfirmandum positionem istam, quòd non teneatur restituere, quã teneo. Et prima sit. Ius canonicum sequitur forum conscientiæ: & tamen vult, ꝙ finita præscriptione, si repetatur res præscripta, possit possessor se defendere præscriptione: & tamen C manifestum est, ꝙ tunc possessori constat rem alterius fuisse, alioquin non defenderet se præscriptione, sed negaret titulum alterius, cùm ipse non cogatur ꝓbare titulum possessionis suæ, quia non possidet contra ius commune: ergo vult, ꝙ non sit contra conscientiam prescripta re bona fide, ꝙ adueniente postea conscientia rei alienæ teneatur ad restitutionem. Si autem aliquis dicat, ꝙ ius determinat ibi in foro contentioso, in quo multa sunt nobis concessa, quę non conceduntur in foro conscientię. Dicendum, quòd nõ stat, quia ius canonicum non attendisset conscientiam si forũ contẽtiosum permisisset præscriptionem cum mala fide, sicut permiserũt leges, cùm sit ad vtilitatem republicę vt declaratũ est: & tamen nõ permittit: ergo sequitur D conscientiam: & postea permittit imò statuit, ꝙ completa præscriptione possit quis defendere excipiendo contra illum, qui probat rem fuisse suam: ideo nõ est contra conscientiã retinere rẽ sic præscriptã. Secunda ratio est. Qui prescribit aliquo tempore, facit rem suã acquirendo dominium vtile, vel directè: si facit rem suam impossibile est, ꝙ habeat eam iniustè, qa nemo iniustè potest possidere, quod suum est: si autem non est sua: ergo causatum non est dominium per prescriptionem, quod falsum est. Si autem dicas, lex potest facere aliquem dominum, & tamen non iustè. Dico, quòd includit contradictionem, quia lex, vel potestas principis potest alicui dare rem, ita ꝙ nullus audeat eã repetere, ꝙ tñ iustè possideat, non potest efficere vo- E luntas principis, aut lex, nisi ratio ipsa hoc agat: & tunc aut præscriptio egit, ꝙ iustè iste efficeretur dominus, aut non: si iustè, non potest iniustè vnquam possidere, nisi efficiatur res alterius: si autem non iustè effectus est dominus, non differret inter præscriptionem cum bona fide, & mala fide. Item, qui rem p̃scribit, si nunquam haberet conscientiam rei alienæ, semper esset verus dominus, & de hoc nullus dubitat: completa p̃scriptione, non potest tenere contra cõscientiam rem præscriptam, nisi fortè dicatur, ꝙ cõscientia rei alienæ nouiter veniens conferat dominium: sed hoc falsum est, quia rem fuisse alterius aliquando non dicit aliquã obligationem ad aliquid agendum, nec etiam dicit aliquod ius, quia codẽ modo cùm emerim aliquam rẽ,

[Right margin notes: Opinio Goffred⁹ quæ coincidit cum prima. / Hosti. opi. quæ coincidit cum prima. / Thomæ opinio. / Vera ratio auctoris ad confirmandam positionẽ S. Thomę & iuristarum. Et 1. ratio. / 1. Ratio. / 2. Ratio. / Resp. cuiusdam ad rationem. Confut. 1. / Secunda.]

si

si recolo illam fuisse alicuius tenerer ad restitutionẽ, F
quia ita effecta est semel mea res, quam præscripsi du-
Tertia. rante bona fide, sicut res quam emi. Item si adueniẽte
tali fide post completam præscriptionem tenerer re-
stituere rem, aut tenerer restituere illi, qui possedit eã
primò, vel alteri: sed neutri, ergo nulli. Patet hoc, quia
res non est restituenda, nisi habenti ius in illa, alioquin
ipse fur, vel raptor, qui non habet ius, posset tenere rẽ:
sed completa præscriptione cum bona fide desinit ha-
bere ius ille cuius erat primò res: alioquin præscriptio
fidei bonæ nullo tempore constitueret verum domi-
nium: ergo necesse est, ꝙ adueniente isti consciẽtia rei
alienæ, ille acquiret dominium, & iste perdet: sed non
est aliquid, per quod ille acquirat plꝰ dominium in re,
quàm quilibet alius, cùm iam totaliter desierit habere G
ius: ergo non magis restitutio fieri debet isti, quàm al-
teri: sed quòd alteri non debet fieri manifestũ est: ergo
etiam non fiet isti. Sed obijcietur, ꝙ perdat iste domi-
nium ꝑ hoc, ꝙ aduenit ei fides de re aliena, quia sic est
in præscribendo: nam dum nõ habet fidem rei alienę
præscribit, & quando habet fidem illius, nõ præscribit.
Respondendum, ꝙ nõ est simile propter duo. Primò,
quia fides ante pręscriptionem finitam de re aliena est
mala fides, eo ꝙ res ad alium pertinet tunc: post pręscri
ptionem autem conscientia rei alienę non est mala fi-
des, quia res effecta est possessoris. Secundò patet, &
efficacius, quia fides bona, vel mala non constituebat
dominium, nec tollebat dominium: nam dato ꝙ ante
finitam præscriptionem haberet quis bonam fidem, H
nõ erat ex hoc dominus, & dato ꝙ haberet malã fidẽ,
non desinebat esse dominꝰ: sed lex est, quæ faciebat eũ
dominum finita præscriptione: sed aduenięte fide hu-
iusmodi post completam præscriptionẽ nulla lex est,
quæ tollat dominium, sicut fuit aliqua, quæ conferret
præscribendo: ergo nõ poterit desinere esse dominus.
Determinatio quęstionis. Dicendum ergo, ꝙ non tenetur restituere adueniente
huiusmodi fide completa præscriptione. Etiam debet
Per hoc respondetur faciliter ad motiua Geraldi de Senis. negari positio casus. s. ꝙ finita pręscriptione cum bona
fide, potest alicui aduenire mala fides: nam ꝙ comple-
ta præscriptione cõperiat rem alterius fuisse, nihil ma-
gis est, quàm post emptionẽ sciat rem emptam fuisse
alterius antequam eam emeret. Etiam non debet cõ-
Auctor fecit repetitionem de pscriptiõe q̃ nõ apparet, sicut multa alia opera eius cedi, ꝙ completa præscriptione possit quis habere cõ- I
scientiam rei alienæ: sed potest habere conscientiam,
quòd res aliquando fuit aliena, & nunc est verè sua,
quod nihil obstat. De hac materia plura dixi in qua-
dam repetitione, cuius principalis quæstio erat an te-
neremur restituere res præscriptione quæsitas: & ibi
vide illa, quæ dixi.

Chronica temporalium euentuum sub Abimelech, & Thola, & Iair iudicibus Israel. Quæst. LXIIII.

CHRONICA temporalium euentuum hic in-
seremus, quam ex morte Gedeonis omisimus.
Huic successit Abimelech filius eius ex concubina an
no ab exitu de Aegypto ducentis quadraginta cõple- K
tis, & fuit tribus annis rex in Sichem: quem odiosum
habuerunt Sichimitæ. Huius tempore in Græcia in-
uentum est musicum instrumentum, quod vocatur
Chorus in Græcia inuẽtus tempore Abimelech. Chorus, & dicit Strabus esse pellem cum duabus cicu
tis ęris, per alteram inspiratur, & per alteram reddit so
num, & scribitur secundum quosdam sine aspiratio-
ne. Pro voce autem canentium, & mensura, & vento
Chronica temporalium euentuum sub Thola. cum Ch aspirato: sic ait historia scholastica. Chro-
nica temporalium euentuum sub Thola, qui successit
Abimelech, de quo habetur præcedenti cap. Iste cępit
iudicare Israel anno ab exitu de Aegypto ducẽtesimo
quadringentesimo tertio, & iudicauit annis 23. cuius
tempore ſm ꝙ refert historia scholastica, Hercules vi-
cit Anthæum in palestra, & Ilium vastauit: Bellũ fuit
inter Laphitas, & Centauros, quos Palefactus in libro
de incredibilibus nobiles fuisse scribit equites Thessa-
lorum. Priamus Laomedontis filius regnauit in Tro-
ia: Androgeus Athenis dolo interficitur, & Theseus
in agone Minotaurum occidit, propter quod Athen.
pueri tributarij pęna liberati sunt. Fuit autem, vt qui-
dam aiunt, inhumanꝰ, & valens in palestra ingratiatus
Minois quasi Minois taurus, idest carnifex. Sciendum Opinio de Minotauro.
autem, ꝙ Paulus Orosius primo de Ormesta Mundi,
dicit hoc bellum Laphitarum, & centaurorum, & bel
lum Thesei, & Minotauri prius fuisse. s. anno 27. pręsu
latus Gedeonis, vt declaratum est supra 8. sed modicũ De raptu Helenæ.
differt. Sciendum autem, ꝙ iste raptus Helenę, q hic
ponitur non fuit quando eã rapuit Paris filius Priami,
propter quem surrexerunt bella Troiana: sed de raptu
Thesei, qui iterum eam prius rapuit. Etiam bellũ Tro
ianum, de quo hic dicitur: non fuit istud quod accidit
tempore Priami, quod fuit sub Agamemnone eunti-
bus 50. regibus Græcorũ, sed de bello, quod fecit Her-
cules, & Thelamon contra Laomedontem: postea au
tem fuit aliud bellum, qđ decem annis durauit: in quo
Troia excisa est. Sed adhuc istud bellum vult Paulus
Orosius postea fuisse: sed adhuc de raptu Helenæ à
Theseo melius sub Iair esse volunt. Chronica tempo- Chronica temporalium euentuum sub Iair.
ralium euentuum sub Iair, qui cępit pręsidere anno ab
exitu de Aegypto ducentesimo sexagesimo tertio, &
præfuit annis 22. vt patet præced. c. huius tempore ve-
rius Helenam à Theseo raptam asserũt, quàm postea
recuperauerunt fratres eius Pollux, & Castor captiuã-
do matrem Thesei, eo peregre profecto.

CAPITVLVM XII.

ECCE autem in Ephraim orta est seditio: nam transeuntes contra Aquilonẽ dixerunt ad Iephte: Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon vocare nos
Priamus, hector, paris, & reliqui illi ceciderunt.
noluisti, vt pergeremus tecum? Igitur incẽ-
demus domum tuam. Quibus ille respon-
dit: Disceptatio erat mihi, & populo meo
contra filios Ammon vehemens: vocauiq;
vos, vt præberetis mihi auxilium, & facere
noluistis. Quod cernens posui animã meã
in manibus meis: transiuique ad filios Am-
mon, & tradidit eos Dominus in manus
meas. Quid commerui, vt aduersum me
consurgatis in prælium? Vocatis itaq; ad se
cunctis viris de Galaad, pugnabat contra
Ephraim: percusseruntque viri Galaad E-
phraim, quia dixerat: Fugitiuus est Galaad Helena Troiani belli causa rapitur.
de Ephraim, & habitat in medio Ephraim,
& Manasse. Occupaueruntque Galaaditæ
vada Iordanis, per quæ Ephraim reuersurus
erat. Cumq; venisset ad ea de Ephraim nu-
mero

mero fugiens, atq; dixisset: Obsecro vt me transire permittas, dicebant ei Galaaditæ: Nunquid Ephrateus es? Quo dicente: non sum: interrogabant eum: Dic ergo schiboleth, quod interpretatur Spica. Qui respondebat Siboleth: eadem litera, spicam exprimere non valens. Statimque apprehensum iugulabant in ipso Iordanis trāsitu. Et ceciderunt in illo tempore de Ephraim quadragintaduo millia. Iudicauit itaq; Iephte Galaadites Israel sex annis, & mortuus est, ac sepultus in ciuitate sua Galaad.

Troia obsidione cingitur.

Ecce autem. Descripta in præcedentibus tribulatione, & liberationis modo: hic ponitur impetus seditionis, scilicet, quia per istam pugnam cum Ammonitis facta est quædam seditio in Israel. Et primò seditio describitur. Secundò trium iudicum tempus succintè subditur ibidem. *Post hæc iudicauit.* Illa pars diuiditur in tres partes, secundum quòd fuerunt tres iudices: partes per se satis patent.

An in his sit aliqua ordinis mutatio, & an fuerint immediatè facta. Quæstio I.

QVAERETVR, an ea, quæ habentur hic descendant à præcedentibus ordine continuato, vel sit aliqua mutatio ordinis, & an fuerint facta immediatè post illa, vel interiecto aliquanto tempore. Ad primum dicendum, quòd fuit hic continuatio ordinis: nam supra ponebatur principium iudicaturæ Iephte, scilicet quomodo institutus est, & immediatè contra Ammonitas pugnauit. Hic autem subditur de seditione, quam postea iudex factus habuit. Etiam ista seditio orta est, quia non vocauit Iephte Ephrateos ad bellū contra Ammon, vt ipsi asserebant: ergo fuit post bellum illud. Ad secundum dicendum, ꝙ videtur, ꝙ immediatè factum fuerit post præcedentia de bello Ammonitarum: nam Ephratei moti sunt contra Iephte, quòd non vocasset illos ad bellum, ideo credendum est, quòd immediatè persequerentur iniuriam suam mouentes istud bellum, quia si magno tempore post moueretur, nō videretur esse ad propositum talis commotio, cùm non haberet aliquam causam recentem. Sicut etiam Ephratei moti sunt contra Gedeonem, quia non vocauit eos ad bellum contra Madianitas: & tamē illud fuit immediatè, vt finitum est bellum, vt supra 8. cap. & sic esset hic. *Ecce autē in Ephraim orta est seditio.* Non est intelligendum, quòd Ephratei inter se haberent istam seditionē, quòd contra Iephte tumultuabantur: sed dicitur in Ephraim, idest de Ephraim, scilicet, quia ipsi mouerent eam procedentes contra Iephte. *Nam transeuntes contra Aquilonem dixerunt ad Iephte.* Idest postquam in iram inter se successi sunt contra Iephte, venerunt ad eum in terram suam Galaad ad tumultuandum contra ipsum, quasi ab eo iniuriam suscepissent. Et dicitur, quòd iuerunt cōtra Aquilonem, quia habitabant Ephratei ad partem meridianā respectu Iephte: nam Iephte erat in terra Galaad in vrbe Masphad, vt patet præcedenti capitulo. Et ista vrbs erat ad latus septētrionale terrę Israel: sors aūt Ephraim erat magis meridiana, eo ꝙ erat circa sortē Iuda, & Beniamin, q̄ erāt maximè meridianæ: & ad veniendū ad locū Iephte descendebant ad Aquilonē, & aliqualiter ascendebāt versus Orientē: vnde transie-

A runt Iordanem: & ob hoc postea in regressu tenuerūt Galaaditę vada Iordanis, & ibi occidebant Ephrateos.

Quare Ephratei tumultuabantur contra Iephte. Quæstio II.

QVAERETVR, quare Ephratei tumultuabantur contra Iephte. Respondendum, ꝙ erant valde superbi, & nolebāt, ꝙ aliquis haberet honorem, nisi ipsi, & quia tunc Iephte consecutus fuerat victoriā magnificam, & ipsi non consecuti fuerant aliquā partem gloriæ, doluerunt nimis, & ob inuidiam voluerūt delere ipsum Iephte, & q̄sierunt occasionē pugnandi contra eum dicentes, ꝙ non vocauerat eos ad bellum,
B licèt in hoc mentirentur: sic enim quando Gedeon ꝓcessit contra Madianitas, & nō vocauit eos, postea iurgati sunt valde contra ipsum, ita vt vellent vim facere supra 8. cap. Et sciendum, quòd nulla alia tribus venit nunc contra Iephte, nisi tribus Ephraim, eo quòd viri de ista tribu erant magis superbi, quàm omnes viri de alijs tribubus, & sic tam contra Iephte, quàm contra Gedeonem ipsi soli iurgati sunt. Alia ratio specialis inuidiæ esse potest, quia Ephratei valde inuidebant filijs Manasse, & quia Iephte erat de filijs Manasse, doluerunt specialiter de victoria illi concessa. Sciendum autē, ꝙ Manasse, & Ephraim erant fratres, & Manasse erat primogenitus Ioseph, sicut patet Gen. 48. Iacob tamē in benedictione ꝑposuit Ephraim ipsi Manasse,
C & postea erat maioris honoris in actibus publicis tribus Ephraim, quàm Manasse: nam tribus Ephraim habuit vexillum, sub quo erat tribus Manasse: Nu. 2. c. & princeps filiorum Ephraim prius obtulit in consecratione sanctuarij, quàm princeps Manasse: Nu. 7. ca. & sic de cœteris: Manassitæ autem, quia secundū carnem ipsi erāt de linea primogeniti, conabātur se super ponere Ephrateis, & ex hoc nascebāt magna inuidia, & contentio inter eos, nec aliquæ duæ tribus tantum sibi inuidebant in toto Israel, sicut istæ duę; ideo quando Manassitę, qui minores erant, & æmuli Ephrateorum, faciebant aliquid gloriosum, dolebant valde Ephratei: & sic fuit quando Gedeon, qui erat de stirpe Manasse obtinuit contra Madianitas: nam tunc nulla
D tribus iurgata est contra eum, nisi Ephraim, supra 8. c. nunc etiam Iephte erat de dimidia tribu Manasse, quę erat ad Orientem Iordanis, quod patet, quia vocatur Galaadites, & tamen medietas terræ Galaad data est medietati tribus Manasse Deuter. 3. & sic inuiderunt valde ei plusquam si fuisset de alia tribu, & quia nulla tribus habebat specialem inuidiam contra Manasse, nisi tribus Ephraim, ipsi soli pugnauerunt contra Iephte: istud procedit dicēdo Iephte fuisse de tribu Manasse. Aliqui tamen volunt eum fuisse de tribu Gad, quia vtraq; tribus habebat medietatem terræ Galaad, sed magis dicēdum est fuisse de tribu Manasse, quàm Gad, & hoc communius tenetur.

Ephraitæ superbissimi, & inuidi.

E *Quare Ephratei cupidi gloriæ non iuerunt ad bellum, vt victoriam obtinerent, sicut Iephte. Quæst. III.*

QVAERETVR vlterius, cùm Ephratei essent cupidi gloriæ, quare ipsi non iuerunt ad bellum, vt obtinerent victoriam, & gloriarentur, sicut Iephte: nam cùm vocati essent à Iephte ire noluerunt, vt patet infra. Respondendum, quòd fuit propter duo, primum fuit, quia timuerunt Ephratei, quòd nō possent habere victoriam: nam Ammonitæ vsque nunc fuerant potentes nimis, & premebant valde Israelitas, nō solùm habitantes in terra Galaad, sed etiam interdum transibant Iordanem, & vastabant sortem Iudæ, & Ephraim supra 10. & non poterāt resistere eis Ephratei,

ideo

ideo nunc timuerunt pugnare contra eos, & sic non venerunt quamquam vocarentur. Secundum fuit ex magna dedignatione: nam cùm Ephratei essent valde superbi, & inuidi contra Manassitas, dedignabantur Iephte Manassitam esse ducem eorum, quia siquid boni agerent, totum imputaretur Iephte, & si paterentur mala, essent omnibus communia, ideo noluerunt ire nunc: quando viderunt autem, quòd Iephte obtinuisset tam magnificam victoriam, doluerũt valde, quòd ipsi ascriberetur victoria.

Quare cum Ephratei tumultuati fuerunt contra Gedeonem ex simili causa cessauerunt: & nunc non cessauerunt, sed intulerunt bellum.
Quæstio IIII.

QVAERETVR vlterius, quare cùm Ephratei tumultuati fuerunt contra Gedeonẽ ex simili causa cessauerunt, & nunc non cessauerunt? sed intulerunt bellũ. Respondendũ, ꝙ Ephratei valde irati sunt contra Gedeonẽ: sicut nunc contra Iephte, & iurgabantur acriter, ita vt iam vellent vim inferre supra 8. & tamen placauit eos Gedeon verbis: hic autẽ placari nõ potuerunt, & hoc fuit propter duo. Primũ erat, quia Gedeõ locutus est eis verba valde dulcia, ascribẽdo eis totam victoriam, & sibi nihil, vt supra 8. scilicet: Quid enim tale facere potui, quale vos fecistis? nõne melior est racemus Ephraim vindemijs Abiezer? in manus vestras tradidit dominus principes Madian: excusando se ꝙ vocauisset eos, & venire contempsissent: sed nũc Iephte non laudauit eos plusquam se: ideo non potuit quiescere superbia eorum, quia nihil fuit quod eorum impetum mitigaret. Secundum fuit, quia quando litigabant contra Gedeonem: ipsi egerant aliquid ꝙ erat verè laudabile, scilicet ꝙ occidissent Oreb, & Zeb principes Madian, licèt maiora egisset Gedeon, & cũ laudaret eos Gedeon, & viderent se egisse aliquid, de quo posset verè laudari, gloriati sunt, & potuit cessare eorum impetus: nunc autem nihil gloriosum egerãt, quia nõ iuerant ad bellum, ideo etiam si laudasset eos Iephte, satis non possent contentari, vt cessaret tumor illorum. *Quare vadens ad pugnam contra filios Ammon vocare nos noluisti, vt pergeremus tecum?* Istud posuerunt ꝑ occasione filij Ephraim ad pugnãdum contra Iephte, & tamẽ mentiti sunt, quia Iephte vocauit eos, vt patet infra, & vocati noluerunt venire. Sed adhuc dato ꝙ noluisset vocare eos Iephte ad bellum, non grauabat eos, sed potius faciebat gratiam: nã ipse erat princeps populi, & poterat vocare quos vellet ad bellum dimittens alios. Etiam quando Iephte fecit istud bellum contra Ammonitas: erat constitutus solùm princeps super terram Galaad, vt patet pręcedenti cap. sed non super reliquum Israel: ideo non vocans de alijs quàm de Galaaditis non male agebat, quia nolebat imperare, nisi subditis suis. *Incendemus igitur domum tuam.* Iniustè agebant, quia nullã iniuriam, aut damnum eis inflixerat Iephte: & dato ꝙ inflixisset, non debebant ipsi propria auctoritate inferre bellum, sed ex sñia iudicum de domo consilij teneretur Iephte respõdere, & satisfacere viris Ephraim. *Quibus ille respondit.* Non tenebatur Iephte respondere verba tam mollia, quia poterat dicere nolui vocare vos, quia non tenebar, vel quia non eratis populus meus: sed quia vidit eos iratos nimis, vt non daret occasionem bello, & effusioni sanguinis, tacuit ab his, & respondit verba mollia: nam responsio mollis frangit iram: & verbum durum suscitat furorem: Prouerbiorum 15. *Disceptatio erat mihi, & populo meo vehemens contra filios Ammon.* Idest pugna grauis, vel vocatur disceptatio, idest altercatio, quæ non est bellum sed origo belli, & sic fuit hic: nam

F contẽdebãt Ammonitę, & Israelitę super terra Galaad petẽtibus Ammonitis eam sibi reddi, Galaaditis verò respondentibus non deberi; & ista disceptatio erat terminanda bello, & ad hanc vocauit Iephte Ephraitas, & venire noluerunt, & vocatur vehemens disceptatio, quia erat quęstio de tota terra, quam tenebant Galaaditæ ꝙ perderent eam. In Hebręo dicitur. *Vir contentionis fui ego, & populus meus.* Scilicet ego & populus meus eramus in contentione cum Ammonitis: & idem est quod litera nostra, & dicitur: ego & populus meus, quia terra Galaad iam erat subiecta Iephte, eo quòd fecerant eum principem pręcedenti capit. & non vocauit aliam terram, vel populum suum. *Vocauique vos vt mihi prestaretis auxilium.* Scilicet antequam inciperet, vocauit Ephrateos, vt venirent ad iuuandum eos, quia erant fratres sui, & noluerunt venire. *Et facere noluistis.*
G Scilicet, quia cõtempserunt ire sub principatu Iephte, qui erat Manassita. Etiam quia timebant se non posse obtinere contra Ammonitas. *Quod cernens, posui in manibus meis animam meam.* Idest videns, quòd vos nolebatis me adiuuare, posui animã meam in manibus meis, idest posui me ad periculum. Vel posui terram meam in potestate manuũ mearum. s. ꝙ si benè pugnarem, anima mea, idest vita mea liberaretur: si autem malè, periret anima mea: quasi dicat: si vos venissetis in adiutoriũ meũ, nõ solũ esset vita mea in manibus meis, sed ẽt in vestris: qa tñ nõ iuistis, fuit anima mea in manibus meis solùm. *Transiui ad filios Ammon.* Scilicet iui ad
H locum, in quo castrametabantur, vt pugnarem contra eos. *Tradiditq́, eos in manus meas dominus.* Idest licèt solus cum populo meo pugnarem, Deus tradidit Ammonitas in manus meas sine adiutorio vestro, & occidi fugauique illos. In Hebræo habetur. *Et non saluastis me de manibus suis.* Vbi litera nostra dicit, & posui animam meam in manibus meis, scilicet, quia vos noluistis me saluare, idest venire ad me adiuuandũ: posui animã meã in manibus meis. *Quid commerui, vt aduersum me consurgeretis in prælium?* Quasi dicat, cùm ista sit veritas facti, vt vos nostis: quid mali ego commerui vobis, vt consurgeretis ad pugnãdum contra me, sicut cõtra hostem? In Hebræo habetur. *Cur ascenditis contra me ad bellandum?* Et est litera breuior, sed idem si-
I gnificat. *Vocatis itaque ad se cunctis viris Galaad pugnabat contra Ephraim.* Non est intelligendum, ꝙ Iephte vocauerit viros Galaad ad pugnandum cõtra Ephrateos eundo in terram illorum, sed subintelligendum, ꝙ cũ nunc dixerint Ephratei, ꝙ volebant incendere domũ Iephte, ita continuauerint: Iephte autem defendit se cum viris, qui erant in vrbe sua Masphad: & iterum misit ad vocãdum omnes Galaaditas, quibus ipse specialiter ꝑerat, & venientes occupauerunt vada Iordanis, nè possent transire Ephratei fugientes, & pugnatũ est contra Ephrathæos existẽtes in terra Galaad, quod patet: quia si Ephrathæi iam redijssent in terram suã: non iussisset Iephte occupari vada Iordanis: nam Ephrathæi erant ad Occidentalem partem Iordanis, &
K non oportebat, quòd transirẽt Iordanem ad aliquam partem, & cùm nunc veniebant ad vadum Iordanis, & petebant transitum, & ibi occidebant eos Galaaditæ, ergo erant in terra Galaad, & ibi pugnabant ꝯtra Iephte, & postea vocatis Galaaditis pugnauit ibi Iephte contra illos. Ista vocatio Galaaditarum fuit, quia dum Ephrathæi fortè obsiderẽt ciuitatem Masphat, in qua habitabat Iephte, & ipse se defendebat: mitteret nuncios per totam terram Galaad, vt venirẽt in auxilium contra Ephrathæos. *Percusseruntq́, viri Galaad Ephraim.* Istud fuit pugnando in terra Galaad, & postea Ephrathæi videntes se impares viribus Galaaditis fugerunt, vt transirent per vada Iordanis in terram suam, & iam erant occupata vada Iordanis. *Dixerunt: fugitiuus Galaad*

laad de Ephraim. Idest dixerunt velut improperium Ephraitę de Galaaditis, fugitiuꝰ est Galaad de Ephraim, idest fugit à facie Ephraim, & ob hoc concitati sunt grauiter ad bellum Galaaditæ, & percusserunt Ephrathæos. *Habitabat in medio Ephraim, & Manasse*. Idest, & tamen Galaad habitabat in medio Ephraim, & Manasse, quia terræ istæ erant coniunctæ. Alij exponunt de Iephte. s. ꝙ dixerūt Ephrathæi ĩ improperiū Iephte: fugitiuus est Galaad. i. Iephte Galaadites. s. qa fugatus fuit à fratribus suis tanquam ignobilis, & nunc principatur, ideo non est dignum huic viro tam ignobili subijci. Sed non stat ista expositio, quia dicitur: fugitiuus est Galaad de Ephraim, & tamen Iephte non fugatus est ab Ephrathęis, sed à fratribus suis Galaaditis. Aliter exponit Nicolaus. Fugitiuus Galaad, idest Galaaditæ sunt populus contemptibilis, & nullius valoris comparando ipsi Ephraim, & Manasse, & istud erat improperium, ideo suscitabantur in bellum ipsi Galaaditæ contra Ephrathæos tanquam ab ipsis contempti: sed magis conuenit literæ nostræ alius sensus, qui ponit, & habitabat in medio Ephraim, & Manasse. In Hebræo habetur. *Fugientes ab Ephraim vos ò Galaad in medio Ephraim in medio Manasse*. Et super hanc literam vult fundare Nicolaus sensum præcedentem, eo quòd non ponitur in illa, habitabat. Sed non conuenit, quia necesse est, ꝙ intelligatur habitabat ex habitudine literæ, vel aliud verbum: fugientes ab Ephraim, vos ò Galaad, idest Galaad est fugiens à facie Ephraim. s. nō potens sustinere bellum illius. In medio Ephraim, & Manasse, idest tamen habitat Galaad in medio Manasse, & Ephraim. s. circa Ephraim, & Manasse: accipitur hic Manasse pro dimidia tribu Manasse, quæ habitabat ad Occidētalem partem Iordanis, quæ erat iuxta sortem Ephraim Iosue 17. nā alia medietas Manasse tenebat medietatem terræ Galaad, & contra istos erat nunc bellum Ephrathæorum, & contra tribum Gad, qui erant Galaaditæ. *Occupaueruntq́; Galaadite vada Iordanis*. Iordanis est fluuius magnus pontē non habens, & vada rara. s. circa Hierico: ideo Galaaditę iuerunt ad illum locum, vt occuparent vada, scientes, ꝙ Ephratei non possent in terram suam ire per alium locum, quia non erat pons, nec puppis ad transeundum alibi. *Per quæ Ephraim reuersurus erat*. Scilicet, quia sciebant Galaaditæ nulla alia vada esse, ꝑ quę redire possent in terram suam, etiam si vellent: & dicitur hoc, quia manebant nūc Ephrathæi pugnantes contra Iephte, & quędam pars Galaaditarum venit ad auxilium Iephte, alia verò occupauit vada Iordanis, & cùm Iephte pręualeret contra Ephrathæos fugiebant ad Iordanem, vt trāsirēt, & ibi iugulabantur. *Cumq́; venisset ad ea de Ephraim numero fugiens*. Idest Galaaditis tenentibus vada, veniebant aliq fugientes de numero Ephraim. i. de numero Ephraitarum, qui transierant ad pugnandum contra Iephte, quia fugabantur à Iephte, & veniebāt ad vada Iordanis. *Atque dixisset: obsecro, vt me permittas transire*. Idest veniebant Ephrathæi diuisim, sicut fugiebant de bello, & quia multi Galaaditæ erant tenentes vada, nō poterant sine licentia illorum transire Ephrathæi, & dicebat: obsecro, vt me transire permittas. *Dicebant ei Galaaditæ: nunquid Ephrathæus es?* Hoc querebant, quia Ephrathæi erant hostes, & nolebāt permittere aliquē transire, sed iugulare omnes. *Quo dicente non sum*. Omnes negabant se Ephrathęos nè occiderētur, quia sciebant ad hoc se interrogari, an essent Ephrathæi. *Dicebant ei: dic ergo Schibboleth*. Hoc dicebant ad experiendum eos: nam si Ephrathæus esset, non posset dicere Schibboleth per eandem literam, & prolationem, qua dicebant Galaaditæ. *Quod interpretatur Spica*. Istud non est in Hebræo, sed posuit Ieronymus ad ostēdendum significatum illius nominis, in quo experiebantur

Nicolaus expositio refellitur.

A Ephrathæi. *Qui respondebat Sibboleth eadem litera, Spicam exprimere non valens*. Idest non dicebant Ephrathæi Schibboleth: quia non poterant dicere: sed dicebant Sibboleth, & sic solùm errabant in vna litera, quæ erat in principio dictionis. Nicolaus dicit, ꝙ Schibboleth est æquiuocum ad Spicam, & ad impetum aquæ fluctis, & quòd Galaaditæ accipiebant Schibboleth ꝑ impetu, eo quòd apud aquam experiebātur ipsos Ephrathæos, sed plurimi exponunt Schibboleth pro Spica, quàm pro impetu aquæ: sed dato, ꝙ vtrumque significet hic, non magis pro vno, quàm pro alio accipiebatur, eo quòd non attendebatur hic significatum vocis, sed ipsa vox, an possent eam proferre Ephrathæi.

B *Quis modus experiendi erat, quis esset Ephrathæus per prolationem literæ. Quæst. V.*

QVAERETVR, quis modus experiendi erat iste ad cognoscendum Ephrathæos. Respondēdum, quòd erat in prolatione vnius literæ, quàm poterant proferre alij Israelitæ, & non Ephrathæi. Pro quo sciendum, quòd apud Hebræos sunt tres literę loco literæ nostræ, s, quantum ad officium: licèt in asperitate sonoritatis nimis differunt. s. Sin, Samech, quàm ipsi, cama, vocant, & sade, quàm ipsi, cadi, vocant: prima. s. Sin est fortis sonoritatis, siue ponatur in principio dictionis, siue in fine, sicut litera nostra, s, quando ponitur in principio, vel fine lectionis, quia licèt ponatur C simplex: videtur duplata in sono, Samech, siue cama, habet sonum debiliorem qualem faciunt in litera nostra, s, illi, qui habent linguam Blesam, quia nō possunt pronūciare illam cùm tota sua grauitate, vel asperitate ꝓlationis, & assimilatur sonus eiꝰ literæ, c. Sic aūt erat in Ephraitis: nam ista dictio Schibboleth habet literā Sin in principio cum aspera pronunciatione. Ephrathæi verò non poterant proferre Schibboleth cū Sin, sed proferebāt cùm Samech, ita vt dicerent Sibboleth. Sic autem est in quibusdam nominibus idiomatis nostri: nam Agareni non possunt proferre, sicut nos, licèt iam linguam nostram nouerint: erant autem omnes Ephrathæi Blesi, vel per corruptionem proferebāt, ita vt non possent pronunciare cum Sin: dicentes Schibboleth. D Istud autem cognitum erat apud omnes Israelitas. s. Ephrathæos non bene pronunciare: ideo experiebantur eos in hoc. Sed sciendum, quòd ista experientia erat valde periculosa, qa sicut erant oēs Ephrathæi Blesi, contingeret aliquem de alijs tribubus Blesum esse, & non pronunciare Schibboleth, & occideretur innocens. In Hebræo habetur. *Et non intelligebat loquendum sic*. Vbi dicit litera nostra: eadem litera spicam exprimere non valens, & idem est. Dicitur autē. *Et non intelligebāt ad loquendum sic*. Idest non poterat sic loqui. s. sicut Galaaditæ, qui proferebant Schibboleth cum Sin, & Ephrathæi cum Samech. *Statimq́; apprahensum iugulabant in ipso Iordanis transitu*. Scilicet cùm non posset dicere Schibboleth, non quærebant aliam E probationem contra ipsum, sed tanquam notoriè Ephraitā occidebant. *In transitu Iordanis*. Idest apud vada. *Et ceciderunt in illo tēpore de Ephraim quadragintaduo millia*. Scilicet dum durauit istud bellum, & computātur isti tam in illis, qui cęciderunt pugnando contra Iephte, quam in illis, qui apud vada Iordanis occidebantur.

Apud Hebræos tres sunt literæ loco nrę literæ, s.

Ephrathæi erant omnes Blesi.

Litera in Hebræo.

An occisio quam fecit Iephte in Ephrathæis iusta fuerit. Quæstio VI.

QVAERETVR, an ista occisio quam fecit Iephte in Ephrathæos iusta fuerit. Respondendū, quod occisio est iusta, si bellum est iustum, fuit autem bellum iustum Iephte, qui erat ad defensionem: nam Ephra-

Ephrathei venerunt ad incendēdum domum Iephte F sine causa, ipse autem defendit se solùm, & vocauit in adiutorium suum Galaaditas: omnis tamen concertatio, & occisio, atque vulneratio facta ad defendendum, licita est: vnde non solū poterat pugnare Iephte vsquequo securus esset de Ephratheis, sed etiam vsq; quo eos excluderet de terra sua, in qua iniuriosè intrauerant: vnde de viris Ephrathæis, quos occidit Iephte defendendo se & pugnando: non est dubium quin iustè egerit. Sed de illis, qui iugulati sunt ad vada Iordanis cùm iam fugerent, qui erant valde multi, est dubium an potuerint licitè occidi. Respondendum, ꝙ isti non poterant iam occidi per modum defensionis, quia iam fugiebant de certo bello, sed poterant occidi licitè alio modo, scilicet repetēdo vindictam iniuriæ: G nam præter hoc, ꝙ deberet Iephte se defendere, & occidere quos posset isto modo, competebat ei repetitio iniuriarū .s. quia illi valde iniuriati fuerant ei introeundo in terram eius, & mouendo bellum iniustū contra eum; istam iniuriam poterat repetere Iephte infligēdo bellum: ideo nunc in vindictam iniuriæ poterat occidere Ephrathæos quos reperiebat in terra sua. Sed adhuc dicendum, ꝙ iniuria Iephte erat maior ex alio capite, scilicet, quia ipse erat princeps, & iudex Israelitarum, & subditi sui mouebant contra ipsum, per quod videbantur incurrere quasi in crimine læsę maiestatis, & apte Iephte, qa iudex erat, poterat iubere infligi eis magnam pœnam .s. ꝙ occiderentur omnes, & etiam publicarentur bona eorum, solùm tamen occisi sunt H illi, qui reperti sunt contra Iephte: ideo sententia iudicis rectè condemnabantur. Credendum autem est, quòd Iephte intulerit Galaaditis occupantibus vada Iordanis, ꝙ occiderent omnes Ephrathæos transeuntes, & sic licebat eis. *Iudicauitq; Iephte Galaadites sex annis.* Idest præfuit sex annis computando à tēpore quo ductus est de terra Tob vsque ad mortem eius: nam ille, qui semel erat iudex, nūquā priuabatur potestate illa. *Mortuusq; est.* Scilicet post illos sex annos. *Sepultusq; est in ciuitate sua Galaad.* Idest sepultus in ciuitate sua, idest in qua morabatur, quæ erat Masphad præcedenti capit. & ista erat ciuitas Galaad; idest in terra Galaad. Nicolaus dixit precedenti capitulo, quòd accipiebatur hic Galaad pro nomine ciuitatis .s. in ciuitate sua Galaad, I idest in ciuitate sua, quæ vocatur Galaad. In Hebræo habetur. *Sepultus est in ciuitatibus Galaad.* Et exponunt quidam Hebræi, ꝙ Iephte propter hoc, ꝙ noluit consulere sacerdotem Phinees sup voto de immolatione filiæ suæ, & immolauit illam: Deus fecit eum computrescere, & dissecabantur partes corporis eius ab inuicem, & sponte cadebāt, & sic sepeliebatur vna pars in vna ciuitate, & alia in alia, & sic fuit sepultus in multis ciuitatibus Galaad: sed istud improbatum est præcedenti capitulo. Ideo exponit Rabbi Dauid Kimhi; quòd sepultus est in ciuitatibus Galaad, idest in vna de ciuitatibus Galaad; & sic exponit quod habetur 1. Re. 18: secundum literam Hebraicam, scilicet in duabus eris gener meus, idest in vna duarum. Litera autem K putauit hoc factum ex improprietate sermonis Hebraici, quæ consueta est, scilicet, quòd ponatur plurale pro singulari; & è conuerso: ideo dixit in ciuitate sua Galaad, idest terræ Galaad.

Nicolai opinio de Galaad.

Post hunc iudicauit Israel Abesan de Bethlehem, qui habuit triginta filios, & totidē filias, quas emittens foras maritis dedit, & eiusdem numeri filijs suis accepit vxores, introducens in domum suam. Qui septem annis iudicauit Israel. Mortuusq; est, ac sepultus in Bethlehem. Cui successit Ahialon Zabulonites, & iudicauit Israel decem annis: mortuusq; est, ac sepultus in Zabulon. Post hunc iudicauit Israel Abdon filius Illel Pharatonites, qui habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes ascendentes super septuaginta pullos asinarum, & iudicauit Israel octo annis: mortuusque est, ac sepultus in Pharaton terræ Ephraim in monte Amelec.

Panthasilea amazonũ regina.

Troia destruit post decennalem obsidionem.

Post hunc iudicauit Israel. Hic ponitur secundū huius capit. in quo tēpus trium iudicū succinctè describitur.

An isti tres iudices immediatè fuerint assumpti. Quæstio VII.

QVAERETVR circa istos tres iudices, qui ponuntur hic, an immediatè .s. per successionem, vel mediatè tempore fuerint assumpti. Respondēdū, quòd à principio institutionis iudicum, fuit ista cōsuetudo, ꝙ nunquam instituerentur iudices sine causa vrgente, ideo mortuo vno iudice, non immediatè assumebatur alius, sed expectabatur aliquanto tempore vsque dum esset opus illo, scilicet cùm Israelitæ colebant idola, & tradebat eos Deus in manus hostium, H & tunc clamātes ad dominum suscipiebant iudicem, vel quem ipsi eligebant, vel quem Deus suscitabat. Et cùm ille moreretur essentque in pace, Israelitæ nō suscitabant alium iudicem quousque rursus caderent in manus hostium, & sic inter iudicem, & iudicem, intercidebant aliquot anni, sic patet in Hothoniele, qui fuit primus iudex: nam inter eum & Aod fuerūt 18. anni supra 3. cap. & inter Aod & Barac fuerunt 20. anni supra 4. ca. & inter Barac & Gedeonem intercidit 6. annorum spatium, supra 6. cap. Dicendum tū, ꝙ isti tres iudices, imò 4. computando cum eis Iephte fuerunt succedentes sibi sine medio. Quòd patet, quia quando intercidebat tempus inter iudicem & iudicē, I illud describebatur, & quid Israelitæ agerent, vel paterentur in illo, vt patet supra 3. & 4. & 6. sed inter istos 4. iudices nullum tempus medium ponitur: ergo non fuerunt tempora intermedia, sed per successionem instituti fuerunt.

Quare fuerunt instituti per successionem contra consuetudinem iudicum precedentium. Quæst. VIII.

QVAERETVR, quare fuerūt instituti per successionem contra consuetudinē iudicum precedentium. Respondendum, quòd in præcedentibus iudicibus Israelitę non curabāt statuere iudicem mortuo prędecessore, quia putabant non esse necesse: sed K apparēte necessitate instituebant illum: postea autem inuenerunt ꝙ instituendo sic iudices sequebantur scādala, scilicet quia aliqui vsurpabant sibi dñium terræ tyrannizantes. Sic fecit Abimelec mortuo Gedeone: nā factus est rex a Sichimitis, & postea faciebat prędas & bella cōtra vrbes, supra 9. ideo illo mortuo Israelitæ cōstituerunt in iudicem Thola, nè aliquis surgeret ad tyrannidē exercendam post Abimelech. Etiam post Thola immediatè instituerunt Iair iudicem ex eadem causa, vt declaratum est supra 10. post Iair putantes cessasse causam scandali, non statuerunt iudicem immediatè, & corruit populus in magna dāna, scilicet, quia oppressus est a Philisthinis, & Ammonitis, supra 10.

Et

Et compulsi sunt Israelitę eligere Iephte in iudicem præcedenti cap. post hoc autem videntes, ꝙ ex discontinuatione iudicum incidebat popul⁹ in aduersitates, decreuerunt sumere iudices per successionem, & sic post Iephte sumpserunt tres iudices, qui sequuntur sine medio, & omnes alij fuerunt etiam sine medio, scilicet Samson, & Heli. Nec valet siquis obijciat, ꝙ inter vltimum istorũ, & Samsonẽ fuerũt quadraginta anni, vt colligitur seq. capit. quia illi 40. anni non sunt computandi intermedij, vt eodem cap. declarabitur.

Quis fuit modus accipiendi istos tres sequentes in iudices Questio IX.

B QVAERETVR vlterius, quis fuit modus accipiendi istos tres sequentes in iudices. Rñdẽdũ, quod aliquãdo efficiebantur aliqui iudices Deo iubẽte, sicut fuit de Gedeone supra 6. Aliquãdo Deo instigante, scilicet dando eis virtutem, vt auderent pugnare contra hostes, & per hoc efficerentur iudices populi, sicut fuit in Hothoniele, & Aod supra 3. nam dicitur ꝙ Deus suscitauit eos. Interdum erant aliqui iudices propter hoc, ꝙ Deus prænunciabat de his, ꝙ futuri essent iudices, & postea populus tenebat eos in iudices: sic enim fuit de Samsone, de quo prænunciauit angelus patri suo, & matri, ꝙ liberaret Israel de manu Philisthinorum sequenti cap. Alij autem accipiebantur in iudices solùm per consensum populi, quia populus videbat illos esse viros bonos ad regendum populum, C & pugnandum pro illo: sic fuit de Iephte, ad quem vocandum miserunt Galaaditæ supra præcedenti cap. Dicendum de istis, quòd fuerunt electi cõsensu populi, quia erant viri excellentes, & populus volebat illos accipere in iudices, & iste modus intelligendus est de oĩbus illis, de qbus nõ ponitur modus expressus: nam illi, qui à Deo sumebãtur aliquo mõ nominãtur, qũo sumerentur, eo quòd istud erat aliquid specialiter. Quod autem electione populi consisterent, non erat aliquid speciale, ideo scriptura non curat exprimere. Item est alia ratio multũ apparens ad hoc, quia quãdo Deus vocabat aliquem hoĩem specialiter, vt esset iudex, vocabat eum ad faciendum aliquem actum excellentem, vt patet discurrendo a principio libri huius D vsque ad finem, in omnibus illis, de quibus dicitur, ꝙ Deus suscitauit illos, vel iussit eis per angelum, quòd essent iudices: nam fecerunt aliqua opera magnifica, & tamen isti nihil memorabile fecerũt: vnde scriptura nihil de eis explicat, ideo credendum est, ꝙ non designati fuerunt à Deo, vt essent iudices, sed populus elegit illos. *Post hunc iudicauit Abesan de Bethlehem*. Iste iudex erat de sorte, & tribu Iudæ: nam Bethlehẽ erat in sorte Iudæ: Mat. 2. & Michęę 4. De isto dicit Rabbi Salomon, quòd fuit Booz, & quod fuit fames tempore eius. Sed dicendum, quòd non stat, quia Booz non legitur habuisse, nisi Obeth in filium de Ruth Moabitide, vt patet Ruth 4. & tamẽ iste Abesan habuit filios 30. & totidem filias. Respondet Rabbi Salomõ, quòd E omnes isti filij, & filiæ mortui sunt, & non mansit ei filius, nisi Obeth, quẽ postea genuit ex Ruth. Sed istud non stat, quia satis videtur fuisse fictitium. Item iste Abesan fuit vir valde honorabilis, vt patet hic, & potens in diuitijs. De Booz autem non potest conuenienter dici, quòd fuerit valde diues, & potens, vt colligitur Ruth 3. & 4. Item ille, q semel erat iudex semper erat iudex: ergo si Booz factus fuisset iudex, mãsisset in isto principatu vsque ad mortem. & tamen quando accepit Ruth in vxorem, non videbatur esse iudex Israel, quia erat, vt vir simplex, vel priuatus, vt colligitur ex his, quæ habentur in libro Ruth: ergo nunquam fuit iste iudex. Item Iosephus 5. Antiquitatum, & alij Historiographi volunt accidisse id, quod legitur de Ruth tempore Heli summi sacerdotis: ergo cùm ipse esset iudex 1. Reg. 4. & tũc esset Booz, vt patet Ruth 3. & 4. non fuit Booz Abesan, nec fuit aliquando iudex. *Qui habuit triginta filios, & totidem filias*. Intelligendum est, quòd de multis vxoribus haberet, quia de vnica habere non poterat: sic enim dicitur supra 8. de Gedeone, quòd habuit septuaginta filios masculos ex diuersis vxoribus, & hoc, quia illo tempore licebat simul plures esse eiusdem viri vxores: ponuntur autem isti filij quantum ad quoddam mirabile.

Quare non ponitur aliqua historia gestorum istorum trium iudicum succedentium. Quæst. X.

QVAERETVR, quare non ponitur aliqua historia gestorum istorum trium iudicum succedentium. Respondendum, ꝙ tempora horum fuerunt tempora pacis, quia ipsi rexerũt bene populum, vt non coleret idola, & ex hoc Deus nõ tradebat illos in manus hostium, & sic non erant aliqua bella tempore suo, nec tamen ex hoc sunt minus laudabiles, qa melior est sapientia, quàm vires: sed isti prudentia, & virtute auferebant omnia bella, q̃ esse poterant. s. bene regendo populum: ergo ita laudandi erant, sicut illi, qui post bella exorta illa viribus superabant, nè tñ omnino subticeatur de istis, ponuntur aliqua significãtia prosperitatem eorũ. s. ꝙ multos filios habuerint. Nam istud prosperitatem faciebat secũdum opinionẽ temporis illius. Sic dicit Iosephus 5. Antiquitatum. De isto Abesan, ꝙ moriente Iephte principatum tenuit Abesan de tribu Iuda de Bethlehem: hic 60. habuit filios. s. triginta masculos, & triginta virgines, qui cùm nihil egisset in septem annis memoria, & sermone dignũ: in senectute defunctus est. *Quas mittẽs foras maritis dedit*. Idest misit extra domum. s. dando eas viris: nam postquã maritatæ erant non manebant in domo paterna. *Et eiusdem numeri filijs suis accepit vxores*. Scilicet accepit triginta vxores pro filijs suis, qa tot filios habuit quot filias: ideo tot generos habuit, quot nurus. *Introducens in domum suam*. Scilicet, vt habitarent filij cũ vxoribus suis in domo patris. De filiabus dicitur, ꝙ emisit eas, & de vxoribus filiorum dicit, ꝙ introduxit eas in domum. Ratio diuersitatis est, quia vir est caput vxoris, & debet vxor sequi virum, & quia mariti filiarum suarum non erant de familia sua, expulit filias de domo, vt essent extra domum cum maritis, quasi non essent iam de familia eius: & quia filij sui erãt de familia sua, & vxores sequuntur maritos, poterant esse in domo vxores, sicut erant filij: & sic nurus pertinebant magis ad eum, quàm filiæ. *Qui septem annis iudicauit Israel*. Scilicet, quia erat iam senex quãdo suscepit principatum istum, & cito mortuus est post illum acceptum. *Mortuusq́; est, atque sepultus in Bethlehem*. Erat de vrbe Bethlehem, ideo ibi sepultus est, quia ista erat consuetudo antiquorum Iudæorum. s. ꝙ sepelirentur in locis suarum originum in sepulchris patrum suorum. *Cui successit Abialon*. Iste est secundus iudex istorum nomine Abialon, & a quibusdam vocatur Chialon per corruptionem: sed in Hebræo vocatur Elon. De isto debet dici, ꝙ fuit sumptus in iudicem immediate post mortem Abesan, sicut fuerat sumptus Abesan moriẽte Iephte, & fuit electus concilio populi, & voto, sicut Abesan, nec describuntur aliqua gesta eius, quia nihil memorabile egit, eo ꝙ erat tũc tempus pacis, vt supra dictum est. Et dicitur. *Cui successit Abialon*. Scilicet, quia inter Abesan nõ fuit tempus quo vacaret iudicatura, sed illico assumptus est ex causa supra assignata. *Zabulonites*. Variabantur iudices per tribus: nam præcedens iudex fuerat de tribu Iuda, & iste fuit de tribu Zabulõ

De Abialõ iudice.

Et iudicauit Israel decem annis. Quia sumptus est in iudicem in senectute, & non vixit, nisi decem annis postquam sumptus est. *Mortuusq́; est, atque sepultus in Zabulon.* Et sepultus est in sorte tribus Zabulon, quia de illa tribu erat. In Hebræo dicitur. *Sepultusq́; est in Ahialon.* quia fortè erat aliquis locus in tribu Zabulon sic vocatus, vt ipse iudex, & ibi sepultus est. Est autem Ahialon quidā locus, de quo dixit Iosue die, quo stetit sol: sol contra Gabaon ne mouearis, & luna cōtra vallem Ahialon: Iosue 10. sed ciuitas Ahialon ponitur in sorte Nephtalim: Iosue 19. Et tamen poterat esse alius locus nomine Ahialon in sorte Zabulon, quia multa loca erāt binomia, vel multinomia. *Post hunc.* Hic ponitur de tertio iudice horum, & etiam iste fuit electus votis populi, & fuit in tempore pacis, ideo nihil memorabile egit. *Iudicauit Israel.* Idest præfuit in principatu iudicatiuo. *Abdon filius Helles Pharatonites.* Vocatur Pharatonites, idest de vrbe Pharaton. Et iste videtur fuisse de tribu Ephraim, quia dicitur infra, ꝙ sepultus est in Pharaton terræ Ephraim. De isto dicit Iosephus 5. Antiquitatum, ꝙ erat filius Ahialon, siue Chialon iudicis præcedentis, & consequenter erat de tribu Zabulon, sicut ille. Sed obijcietur, ꝙ non possit stare dictū Iosephi, quia necesse est filium esse de eadem tribu, de qua pater, sed Ahialon erat Zabulonites, & iste Abdō erat de tribu Ephraim, cùm dicat hic, ꝙ sepult⁹ est in terra Ephraim, & quilibet sepeliebatur ī terra originis suæ: ergo erat Ephrathæus. Responderi potest, ꝙ non cōcludit, quia licèt sepeliretur in terra Ephraim, poterat esse de alia tribu. Sic fuit de Thola, qui erat de tribu Issachar supra 10. & tamē sepultus est, atque habitauit in Sanir montis Ephraim, vt patet ibidem. Et hoc, qa mons Ephraim non solùm erat intra sortem, sed etiā extēdebatur ad alias sortes propinquas, & erat partim in sorte Issachar, & Zabulon, & alijs tribubus coniunctis. Videtur tamen magis dicendum, ꝙ Abdon non fuerit filius Ahialon, quia nō vocatur hic, sicut supra: nam ibi vocatur Ahialon, vel Chialon, & hic vocatur Helles. *Qui habuit quadraginta filios, et triginta ex eis nepotes.* Istos habuit Abdon viuens, quia post mortem suam fortè fuerunt plures nepotes eius, quia illi nō faciebāt ad manifestam fęlicitatem eius, sicut illi, qui viuebant eo viuente, descripti sunt solùm isti. *Ascendentes super septuaginta pullos asinarum.* Ex hoc patet magnitudo status istius Abdō, quia de posteris suis habebat simul septuaginta milites iam viros effectos, qui ascendebāt super equos septuaginta, sic dicitur supra decimo, ꝙ triginta filij Iair ascendebant super triginta pullos asinarum, & erant principes triginta ciuitatum. *Et iudicauit Israel octo annis.* Scilicet erat senex, quando factus est iudex, & non vixit nisi octo annis post sumptionem principatus. De hoc dicit Iosephus 5. Antiquitatum: Abdon Chilonis filius habuit filius quatuor, & ex eorum semine omnes superstites derelinquens defunctus est in senectute, & honorabilem in Pharaton promeruit sepulturā. *Mortuusq́; est, atque sepultus in Pharaton.* Ab isto loco vocatur Pharatonites, & erat locus suę originis. *Terra Ephraim monte Amalec.* Idest iste locus Pharaton erat in terra Ephraī: & sic erat de tribu Ephraim iste Abdon. Vel secūdum Iosephum erat de tribu Zabulon, & Pharatō esset in terra Ephraim, idest in terra montis Ephraim, quæ extenditur ad alias tribus, vt supra dictum est. Est autem Amalec nomen montis, in quo erat ciuitas Pharaton ipsius Abdon.

De tertio iudice Israel.

Obiectio contra dictum Iosephi.

Magnitudo status istius Abdon.

Pharaton quid sit.

Chronica temporalium euentuum, quo tempore iudicauit Iephte. Quæstio XI.

Herculis mors.

CHRONICA temporalium euētuum tēpore, quo iudicabat Iephte. Eo tempore Hercules in F morbum incidit pestilētem, & ob remedium doloris flammis se iniecit, & sic defunctus est. De hoc Chrysantus ad Dariam ait: Quę nam sanctitas Herculis, qui vicinorum interfectione fatigatus se viuum flammis iniecit, & combust⁹ est cum machæra, & pelle, quam gestabat? Hunc Herculem vocat Seneca Oethęum, de quo in Tragędia decima, cuius titulus est Hercules Oethęus: & hoc, qa in monte Oethęo combustus est. Varro lib. 4. Diuinarum rerum: ideo hunc Herculem victorem putat dici, quia omnium generum animalia vicerit: Hercules Iouis filius oībus alijs inuictus Oniphole præ amore subiacuit, qui eum ad ancillaria ministeria, & muliebria coegit. De hoc Seneca Tragędia quarta cuius titulus est Hippolytus carmine 3. ait. G

Omnium generum animalia vicit Hercules Iouis filius.

Natus Alcmena posuit Pharetras,
Et minax vasti spolium Leonis.
Passus aptari digitis smaragdos,
Et legem dari rudibus capillis.
Crura distincto religauit auro:
Luteo plantas cohibente socco.

De hoc Albericus in historijs ait: Hercules deuicto Gerione veniens in Italiam ab Euandro tunc rege susceptus est, & cùm Iouis filium se diceret, & virtutem suam nece Caci probasset, pro numine habitus est, & aram meruit, quæ maxima dicta est, & ei data est: quam Delphicus Apollo ei in Italia esse futuram prędixerat. Primò tamen susceptus non est apud maiores, quia rarò aduenæ, nisi ius hospitalitatis haberēt, H suscipiebātur. Cùm ergo de suo armēto boues dedisset ad sacrificia Pinario, & Potitio duobus senibus, cū circa solis occasum sacrificia essent repetēda, dixit Potitius prior familia ministret epulantibus Potitijs. De hoc ēt Solinus in Phylistor. ca. de vrbe Rom. hic potes inserere quicquid historiæ de Hercule referūt. Anno eodē Hercules, & Iephte mortui sūt, vt ait hist. scholastica, & Eusebius, & Vincentius in speculo historiali, & hoc anno Alexander filius Priami, qui & Paris dictus est Helenam rapuit: ex quo Troianum bellum secundum famosissimum originem habuit. Hoc tempore Menelaus Lacedęmoniæ regnabat, quæ postea Constantinopolis dicta est. Tunc etiam Agamēnon I in vrbe Micenarum imperabat, qui fuit princeps omnium regum pugnātium contra Troiam, licèt aliqui velint, ꝙ tempore Ahialō iudicis sequētis hoc factum fit, sed nihil refert. Sciendum, ꝙ bellum Troianum cœpit hoc tempore. s. anno secundo Ahialon. & durauit decem annis, scilicet octo annis residuis Ahialon, & duobus annis iudicis sequentis, scilicet Abdon, & anno tertio huius Troia capta, & euersa est, sicut enim ex historia Francorum constat, Troia tempore Aod iudicis secundi Israel condita est. s. anno suo 54. lapso, & durauit annis centumoctogintaquinq;. s. vsq; ad tertium annum Abdon: deinde multitudo magna Troianorum fugiens duos duces de posteritate Priami secuta: duos populos fecit, ex quibus sunt magni illi populi, K quos nos Turcos vulgariter appellam⁹, idest Teucros, quia sunt de sanguine Teucri, qui fuit de Troianorum regum stirpe. Hic perijt nobilis illa ciuitas Iliū, cuius bella famosissima fuerunt, ad quæ penè totus vtrimque cōuenit orbis, cuius opera tam celebria, quā vulgata sūt, ideo ad nos nihil de eis referre attinet: rari enim sunt historiographi, qui illud magnum bellum, aut non ex toto expedierint, aut saltem nō tetigerint. Scripsit enim illud Daretes Frigius Athenis, scripsit Cornelius nepos ad Salustium Crispum, scripsit etiam in magna laude Græcorum Homer⁹ in libro, qui Ilias dicit, scripsit Virgili⁹ in Aeneide 2. & 3. scripsit Ouidi⁹ 12. & 13. Meta. scripserunt ferè oēs historici, & Poetæ, scripsit nouissimè magno apparatu Guido de colūnis. Scien-

De hoc late auctor supra Eul. 38. cap.

Constantinopolis Lacedemonia dicebatur.

Troia durauit annis 185.

Turcarum imperium quando, & à quo incæperit.

[...]e Ahialon secundo iudice Israelitarum.

Sciendum, quod secūdus horum trium iudicum .s. Ahialon in Biblia 70. interpretum cum suis annis non ponitur, ideo Eusebius in Chronicis ad cōplendum annos 480. qui ab exitu de Aegypto vsque ad principiū constructionis templi fluxerūt 3. Reg. 6. addidit plures annos, quàm reperijt in Iosepho tempore Samuelis, & Saulis, cuius tempus non describitur in hoc libro, nec in libro regum. Quidam volunt turbationem, quæ accidit pro muliere Leuitæ contra tribum Beniamin fuisse tempore Abdō. Sed falsum est, quia valde prius fuit, sicut infra 19. declarabitur: à Troia capta vsque ad annotationem primę Olympiadis fluxerūt anni 406. tunc Græci ad gloriam victorię cœperunt annotare tēpora sic: anno tali à captiuitate Troię: inceptis autem Olympiadibus, annotauerunt tempora iuxta numerū Olympiadum, tandem Romani florentes annotauerunt ætatem ab vrbe condita, scilicet, anno tali ab vrbe condita: deinde Christiani à Christi incarnatione posuerunt annorum computationem. Capta Troia Menelaus recepta Helena coniuge sua, propter quam bellum fuerat, ad Polybium regem Aegypti iuxta Homerum venit. Anno tertio post captam Troiam, vt quibusdam placet, vel anno octauo iuxta alios, Aeneas cœpit regnare in Italia, qui regnauit annis tribus, ante quem fuerant alij reges in Italia, de quibus Solinus in Polyhistor, & fuerunt gentes illę Aborigines ferè non habentes certam originem: primus autem rex, qui in Italia regnauerat, fuit Ianus, deinde Saturnus, postea Picus, deinde Faunus, & postea Latinus, qui regnabat quā venit Aeneas in Italiam, & fuerat tempus horum regum annorum ferè centum quinquagintā ante Aeneam. Sciendum autem, quòd bellum istud Troianum secūdum Paulum Orosium primo de Ormestra Mundi aliquanto tempore post hoc cœpit .s. anno 18. Heli summi sacerdotis, quod fuit post hoc ferè 30. annis, sed modicum differt. De naufragijs, & laboribus Vlyssis, qui hoc tempore acciderunt: sufficienter narrat Homerus in libro, quem Odisseam appellauit. De bellis, quæ Aeneas fecit in Italia, & de naufragijs eius sufficienter tractat Virgilius in Aeneide.

Primus rex, qui in Italia regnauit.

De Bello Troiano.

CAPITVLVM XIII.

RVRSVMQVE filij Israel fecerunt malum in conspectu Domini: qui tradidit eos in manus Philisthinorū quadraginta annis. Erat autem quidā vir de Saraa, & de stirpe Dan, nomine Manue, habens vxorem sterilem. Cui apparuit Angelus Domini, & dixit ad eam: Sterilis es, & absque liberis: sed concipies, & paries filium: caue ergo ne bibas vinum ac sicerā, nec immundum quidquam comedas, quia concipies, & paries filium, cuius non tanget caput nouacula: erit enim nazaræus Dei ab infantia sua, & ex matris vtero, & ipse incipiet liberare Israel de manu Philisthinorum. Quę cùm venisset ad maritum suum, A dixit ei: Vir Dei venit ad me habens vultum angelicum, terribilis nimis, quem cū interrogassem, quis esset, & vnde venisset, & quo nomine vocaretur, noluit mihi dicere: sed hoc respondit: Ecce concipies, & paries filium: caue ne vinum bibas, nec sicerā, & ne aliquo vescaris immundo: erit enim puer Nazaręus Dei ab infantia sua, ex vtero matris suæ, vsque ad diem mortis suæ.

Supra 10.

Achilles Agamenō Menelaus, & reliqui Græci clarent.

1. Reg. 1.

Hecuba mater Cassandra, & Polyxena filię clarent.

B *Rursumque.* In præcedentibus posita fuit Israelitarum tribulatio sexta: hic consequenter describitur septima. Et diuiditur in duo, quia primò ponitur tribulationis pondus. Secundò liberationis modus ibidem. *Erat autem vir.*

An hic sit ordinis mutatio: & an hæc fuerint immediatè facta. Quæstio I.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic habent continuum ordinem ad pręcedentia, vel sit mutatus, & an ista, quæ habentur hic fuerint immediatè facta post pręcedentia, vel aliquanto tempore interiecto. Respondendum, quòd hic est C ordo continuatus ad præcedentia: nam supra agebatur de tribus iudicibus consequentibus: quorum tempore nulla venit aduersitas: hic autem incipit quędam hostilis calamitas, scilicet, quòd oppressi sunt annis quadraginta, & apparet ex litera continuatio, quia dicitur hic: rursumque Israel filij fecerunt malum, scilicet post iudices pręcedentes. Ad secundum dicendum, quòd pauco tempore fuerunt ista post ea, quæ habentur præcedenti capitulo. Quod patet, quia tempore iudicum quatuor positorum præcedenti capitulo continuatim non coluit populus idola, & non venit aliqua aduersitas, & postquam fuerunt sine iudice, coluerunt idola: nam cùm nullus esset, qui cogeret eos recedere à malo, declinabant mox ad Idola: D ideo modico tempore post præcedentia accideret ista præuaricatio, & afflictio ab hostibus, & etiam tempus iudicaturæ Samsonis illico aduenit, quia non computatur aliquod tempus inter iudices præcedentes, & Samsonem. *Rursumque filij Israel fecerunt malum in conspectu Domini.* Scilicet coluerunt idola, quia istud erat malum, quod ipsi dicebantur facere, & erat malum per excellentiam. Alia autem tam parua erant in respectu huius, quòd non iudicarentur mala: & dicitur, quod rursus fecerunt, scilicet postquam iterum fecerant mortuo Iair: nam tempore quatuor iudicū consequenter se habentium supra, scilicet Iephte, Abesan, Ahialon, Abdon populus non coluit idola, & ob hoc non venit aliqua aduersitas: & sic coluerant E idola post mortem Iair quando multa idola coluerūt, supra decimo capitulo: & tunc cùm afflixisset eos dominus valde per manus Ammonitarum, & Philisthinorum: clamauerunt valde ad dominum promittentes, quòd nunquam colerent idola post hoc, & Deus doluit super afflictionibus eorum, & dedit eis Iephte in liberatorem, & manserunt tempore quatuor iudicum non peccantes: nunc autem obliti prioris fœderis redierunt ad idola colenda. *Qui tradidit eos in manus Philisthinorum quadraginta annis.* Idest tradidit eos, vt opprimerentur à Philisthinis, & oppressi sunt quadraginta annis.

Tempore cuius iudicis computabuntur isti quadraginta anni. Quæstio II.

QVAERETVR de istis quadraginta annis quã do computabuntur, scilicet tempore cuius iudicis. Aliquis dicet, quòd computantur isti 40. anni per se sine iudice. Et si obiiciatur quòd anni afflictionum computantur sub annis iudicum aliquorum, vt declaratum est tertio. Potest dici quòd sic factum est supra de annis 18. quibus afflicti sunt Israelitæ à Philisthinis,& Ammonitis supra 10. cap. nam illos vocauimus annos sine iudice, & per se computamus. Sed dicendum, ꝙ non stat ista positio, quia necesse est, ꝙ omnes summæ partiales annorum, quæ colliguntur ab exitu de Aegypto vsque ad primum annum fabricationis templi simul collectæ: perueniant ad annos 480. solùm, quia tot ponuntur 3. Reg. 6. cap. Si tamen computentur isti 40. anni per se tanquam pars summæ, erunt anni plus quàm quingenti, quia istis non computatis venit summa æqualis, vt declaratum est supra tertio: ergo non debent computari per se isti anni, sed sub annis alicuius iudicis. Si autem dicatur, ꝙ isti anni non computentur per se, sed sub tempore iudicum, non stat: ꝙ semper anni, qui ponuntur alicuius afflictionis computantur sub illo iudice, qui liberauit ab illa afflictione, sicut patet supra 3. de 8. annis, qui fuerunt ante Hotonielem: & 18. ante Aod: & viginti ante Barac, supra 4. & 7. ante Gedeonem, supra 6. cap. Ideo deberent isti 40. anni poni sub tempore Samsonis, qui fuit iudex sequens,& tamen non potuerunt sic computari, quia Samson præfuit 20. annis solùm, infra 16. in quibus non includuntur 40. Etiã non potest includi ista summa in tempore iudicis præcedentis, scilicet Abdon, quia ille solùm 8. annis præfuit. Item quòd nunquam computantur huiusmodi summæ, nisi sub iudicibus sequentibus, qui liberauerunt populum ab illis angustiis. Item quia necesse est, ꝙ peccatum quod fecerunt Israelitæ pro quo traditi sunt 40. annis in manus Philisthinorum, fuit post Abdon: vt patet hic, cùm dicatur: Rursumque filij Israel fecerunt malum in conspectu domini. Etiam si vellemus ponere istud tempus sub 4. iudicibus præteritis simul non stat: quia tempore illorum Israelitæ non peccauerunt, nec subiecti fuerunt hostibus. Etiã dato ꝙ vellemus facere, non possemus, quia non potest includi istud tempus in tempore illorum, quia tota duratio illorum fuit annorum triginta vnius, scilicet Iephte sex, Abesan septem, Ahialon 10. Abdon 8. Ideo necesse est, quòd transferatur ad tempus aliorũ. Et si vellemus extendere cum tempore præcedente: coincideret cum 18. annis afflictionis, qui fuerunt ante Iephte supra 10. Aliquis dicet ꝙ ponantur isti 40. anni esse 40. anni quibus præfuit Heli: nam 40. annis iudicauit, primo Reg. quarto. Dicendum ꝙ non stat, quia relinquitur hic iudex medius, scilicet Samson: nam oportet, quòd communicentur isti anni tempori suo: cũ post iudices superiores dicatur accidisse istud malum. Item & fortius, quia dicitur infra, ꝙ Samsõ inciperet liberare Israelitas de manu Philisthinorum, ergo iam premebant Israelitas, quãdo ipse iudicauit, & sic tempus suum capietur sub tempore illorum. Dicendum igitur, quod isti anni sunt inchoãdi a morte Abdon iudicis præcedentis,& durabunt per totum tempus Samsonis, scilicet per 20. annos eius:& per totidem annos temporis Heli summi sacerdotis, & sic non supercrescet summa, nam hoc tẽpore Philisthini oppresserunt Israelitas.

F *Quomodo sit hic aliquid insolitum, scilicet quòd computatur aliqua afflictio per tempora duorum iudicum. Quæst. III.*

QVAERETVR vlterius quomodo sit hic aliqd insolitum.s. quòd computetur aliqua afflictio per tempora duorum iudicum, nam supra semper anni afflictionis ponebantur sub tempore iudicis sequẽtis. Respondendum ꝙ hoc factum fuit, quia iudex primus istorum nõ potuit totaliter liberare Israelitas de ista tribulatione, & manserunt etiam in illa tempore secundi iudicis. Pro quo sciendum quòd post Samsonem iudicauit Heli Israel 40. annis 1. Reg. quarto cap. & toto tempore, quo Samson præfuit, fuerunt cõfor-
G tati Philisthini super Israel, ideo adhuc tempore illius computabantur tempora afflictionis. Quo moriente successit in principatu Heli summus sacerdos,& durabat persecutio,& afflictio Philisthinorum vsque ad annum 20. eius: & tunc cępit diminui oppressio Israelitarum, quia quasi æquales erant Philisthinis. Hoc patet quia de Samsone prænunciauit angelus matri suę, ꝙ ipse inciperet liberare Israelitas de manu Philisthinorum.s. quòd non posset totaliter liberare, sed esset quoddam principium liberationis. Patet etiam, quia Samson mortuus est in potestate Philisthinorum infra 16.s. cùm ipsi tenerent eum captum, infra 16. capi. ideo non finiuit liberationem Israelitarum, sed adhuc extenta fuit tribulatio ad tempora sequentis iudicis,
H scilicet Heli. In aliis autem iudicibus, vt communiter finiebantur tribulationes tempore ipsorum.s. quia ipsi præualebant contra hostes: ideo non extendebatur tempus tribulationis ad sequentes iudices, sicut tribulatio a rege Mesopotamię finita fuit ab Hothoniele, & computatur sub tempore suo, & tribulatio a rege Eglon Moabita finita fuit per Aod: & computatur tempore suo supra 3. & sic de aliis: fuit tamen quidã alius iudex, in cuius tempore non finita fuit tribulatio ante hoc,& ob hoc non computantur ei aliqua tempora, sed iudici sequẽti.s. in Samgar, qui percussit Philisthinos:& fuit post Aod, supra 3.& tamen post Aod cępit tribulatio quã intulit rex Iabim, supra 4. & quia Samgar non potuit liberare perfectè Israel ab illa, nõ
I computantur aliqua tempora ei. Sic patet supra 5. scilicet. In diebus Samgar filij Anath cessauerunt semitæ,& qui ingrediebantur per illas, ambulauerunt calles deuios.s. tempore suo propter timorem hostium cessabat discursus, & frequentatio itinerum. ita accidit hic quòd Samson non perfectè liberare potuerit Israel: ideo extenditur ista oppressio Philisthinorum ad tempora sequentis iudicis.

Quare non computantur tempora Heli sicut Samsonis. Quæst. IIII.

QVAERETVR vlterius, cũ computentur isti 40. anni partim de Heli tpe, & computetur tota
K ætas Samsonis in illis: quare ẽt non cõputatur sic totũ tempus Heli, sed solũ computatur vsque ad 20. annũ eius, cũ nullam mutationem videam⁹ in toto tempore suo. Respondendũ ꝙ ista afflictio a Philisthinis sup Israelitas fuit propter idola q̃ colebant: & quãdiu ipsi coluerunt ea, tãdiu fuit persecutio magna Philisthinorũ ꝯtra eos: cũ verò desierunt colere persecutio cessauit. Et quia toto tpe Samsonis Israelitæ cessauerunt a cultu idolorũ, non potuit Sãson pfectè liberare Israel: deinde tpe Heli Israelitæ colebãt ẽt idola sicut prius: ideo durabat persecutio. Anno ãt 20. principatus eius desierunt colere idola, cũ viderent ꝙ propter illa affligebantur,& tunc Philisthini non potuerunt opprimere Israelitas, sicut a principio. Istud colligit, qa añ mortem

tem Heli aliquãto tempore erant Israelitæ aliqualiter liberi à iugo Philisthinorũ: nam iam pugnabant cõtra eos in acie, vnde fecerunt duas pugnas 1. Reg. 4. & tũc viuebat Heli, & tñ si Philisthini valde dominarentur tunc Israelitis, nõ auderẽt pugnare cõtra eos. Sic patet de tempore Samsonis, quia tunc Israelitę subiecti erãt Philisthinis seq. c. & non solùm ipsi non audebant pugnare contra Philisthinos, sed ẽt increpabant Sãsonẽ, quia pugnauit contra illos, & ipsi venerunt ad ligandũ eum, vt traderent illum Philisthinis, infra 15. c. & tñ tẽpore Heli Israelitę pugnabant contra Philisthinos, ergo nõ erãt circa mortem Heli tam oppressi Israelitæ à Philisthinis, sicut tẽpore Samsonis. Item patet ex verbis Philisthinorũ 1. Reg. 4. cùm. n. Philisthini audirent gaudiũ Israelitarũ in castris veniente arca, timuerunt, & dixerunt: Confortamini, estote viri Philisthini, nè seruiatis Hebręis, sicut illi seruierunt vobis. Ex quo apparet, ꝙ iam transierat tempus, quo Israelitę seruiebãt Philisthinis, & fuit istud in toto tempore Samsonis, & in annis 20. seq. Heli sacerdotis summi, & quia postea Israelitę fuerũt liberati aliqualiter ab ista oppressione, computantur solùm 40. anni durantes vsq; ad 20. annũ Heli. *Erat autem vir.* Hic ponitur secundũ. s. liberationis modus, & diuiditur in partes quatuor. Primò ponitur liberatoris ducis cõditio. Secundò inuasionis occasio ibi seq. capit. Tertiò hostium debellatio, infra 15. capit. Quartò Samsonis mors, & consummatio, ibi infra 16. Prima in duas, primò ponitur ducis conceptio. s. eius natiuitas, & conditio ibi. *Peperit itaque filium.* Circa primum sciendum, ꝙ mater Samsonis non suscepit filiũ virtute naturę tm̃, sed virtute naturę à Deo adiutę per gratiam. Circa quam gratiam ponuntur quatuor: primò ponitur reuelatio angeli. Secundò reuelatio verbi ibi. *Cumq; venisset.* Tertiò confirmatio facti ibi. *Orauit itaq;.* Quartò oblatio sacrificij ibi. *Dixitq; Manue.* Circa primum dicitur. *Erat vir quidam de Saraa.* Iste pater Sãsonis erat de Saraa, quia Saraa erat de sorte Dã, de qua erat iste vir. Patet Iosue 19. cap. vbi ponuntur Saraa, & Hestaol in sorte Dan. Sed obijcietur, ꝙ non essent ista duo loca in sorte Dan, sed Iudę. Nam Iosue 15. cap. dr̃: Quòd in cãpestribus sortis Iudę erat Saraa, & Hestaol. Respondendũ, ꝙ multotiens eodẽ nomine vocantur multa loca, sicut Bethlehem erat quędã ciuitas in sorte Iudę, de qua erat Dauid, Mat. 2. & Io. 7. & Micheę 4. Et etiam Bethlehem erat in sorte Zabulon, Ios. 19. ca. Sic etiam erãt triplex Asor: duæ in sorte Iudæ, Ios. 19. & vna in sorte Nephtalim: Iosue 19. Ita de Hestaol, & Saraa: nam erant duo loca sic vocata in sorte Iudę, & alia duo sic vocata in sorte Dan: ideo ponuntur Iosue 15. & 19. cap. Aliter poterat dici, quòd solùm erat Saraa, & Hestaol in vna tribu, quia tamen erant in extremitatibus sortis illius, ponebantur pro limitibus illius sortis, & alterius sibi coniunctæ. Sed primum est veritas. *De stirpe Dan.* Ista erat de paruis tribubus Israel, & non habebat possessionem plenam, sicut aliæ tribus. De hoc supra primo. De hac tribu prænunciatum erat per Iacob, quòd venturus esset Samson saluator Israel, Genesis quadragesimonono, scilicet: fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, & cœtera, vt ibi expositum fuit. *Nomine Manue.* Iste erat vir honorabilis valde, & famosus in tribu sua. *Habens vxorem sterilem.* Istud ponitur ad significandum impedimentum habendi filium, ideo oportebat, quòd filius nasciturus virtute supernaturali produceretur. In Hebræo superabundat litera, scilicet. *Habens vxorem sterilem, quæ non pariebat.* Sed idem sunt ista: sermo tamen Hebraicus interdum est immoderatè breuis, & interdum irrationabiliter decurtatus.

Cõceptio Samsonis.

Qualis erat Manue pater Samsonis.

Quare expressit scriptura hic, quòd erat sterilis mater Samsonis. Quæst. V.

QVAERETVR, quare expressit hic scriptura, quòd erat sterilis mater Samsonis. Respondendum, quòd Samson, qui nasciturus erat, excellens robore, & admirabilis in omni opere suo apparitũrus erat, & nè crederetur ista ei naturaliter euenisse, sicut sæpe aliquos accidit partim ex conditione seminis, partim ex natura loci generationis, partim ex influentia speciali cœlestium corporum pro tunc gigni viros robustissimos. Factum est sic de gigantibus à principio, qui à cœteris hominibus robore, & proceritate differentes erant. Descripsit scriptura, quòd mater huius erat sterilis, vt describatur, quòd iste non conditione naturæ, sed Dei munere genitus est, & ex hoc colligi poterat, quòd robur eius admirabile non esset ex accidenti per conditionem naturæ, sed à Deo. Et hoc apparet dupliciter. Primò, quia quando Deus aliquid specialiter vult producere, producere debet ad aliquem specialem finem, quia alioquin frustra esset aliquid fieri vltra id, quod natura facit, si nihil specialius futurum esset in eo, quàm in illo quod natura facit. Secundò patet per exemplum, quòd considerando omnes, qui geniti sunt ex matribus sterilibus, reperimus in eis aliquid admirabile, ideo sic etiam in isto futurum erat. Patet de Isaac, qui natus est de Sara sterili, & in senectute Genes. 18. & postea factus est caput, & origo totius populi Dei, & in eo benedictæ sunt omnes gentes: Genes. 12. & 22. cap. Sic etiam Samuel natus est de matre sterili, & fuit Propheta sublimis, & coronans regem primo Reg. 1. cap. Iacob quoque, & Esau de Rebecca sterili nati sunt, & facti fuerunt magni viri principes gentium, scilicet alter Idumæorum, & Amalechitarum, & alter Israelitarum: ipse quoque Ioseph de sterili Rachel genitus est, Gen. 30. & postea factus princeps Aegypti à Deo pauit patrem suum, & Israelitas: Genes. 45. & 50. Beatus Ioannes Baptista de sterili Elisabeth natus Saluatorem prænunciauit in terris primò, & tantum laudis meruit, vt saluator diceret de ipso Matth. 11. Inter natos mulierum non surrexit maior Ioanne Baptista. Ante ergo, quàm Samson aliquid faceret, poterant Israelitę aliquid magnum opinari de ipso, & certissimè opinarentur, eo quòd de sterili matre per angelicam nunciationẽ natus fuerat. Sic enim dixerunt de Beato Ioanne Hebræi videntes patrem mutum in natiuitate sua locutum, & matrem sterilẽ concepisse: Quisputas puer iste erit? Et posuerunt hæc in corde suo: Lucæ 1. capit. *Cui apparuit Angelus Domini.* Scilicet in figura humana, quod patet, quia ipsa dixit: Vir Dei venit ad me habens vultum angelicum. *Et dixit ad eam, sterilis es, & absque liberis.* Idest sterilis es non potens parere naturaliter, & absque liberis, nullos filios hactenus genuisti. *Sed concipies, & paries filium.* Idest quamquam sis sterilis, concipies, scilicet Deo dante tibi conceptum. In Hebræo dicitur. *Sterilis es, & non paris.* Idest nunquam peperisti, & ad idem pertinet quod sine liberis.

Robur Samsonis à Deo fuit.

Ad quid Angelus dixit mulieri sterilis es. Quæstio VI.

QVAERETVR, ad quid angelus dixit mulieri sterilis es, quia licèt conueniens fuerit describi, quòd ista mulier sterilis erat, vt cognosceretur, quòd iste puer nasciturus aliquid magnum facturus erat, tamen non videbatur oportere, quòd denunciaretur ipsi mulieri, quòd erat sterilis, quia ipsa hoc nouerat.

Reſponſio ad quæſitum. Dicendum, quòd Angelus hoc denunciauit, vt ipſa ſciret, quòd filius, quem pariebat, erat ex Dei munere, & ipſa erat verè ſterilis: nam ſi Angelus non prænuntiaſſet, ipſa non putaſſet ſe verè ſterilem, licèt non peperiſſet temporibus præteritis: ſed hoc eueniſſe à caſu, ſicut accidit multis mulieribus, quòd quodam tēpore in iuuentute parere non poſſint, & poſtea cùm declinant ad maiorem ætatem pariunt. Et dato, quòd ipſa putaſſet ſe prius ſterilem, quia non pariebat, cùm poſtea videret, quòd pariebat, putaret ſe non fuiſſe verè ſterilem, ſed accidiſſe ex aliquo impedimēto, quòd in illo tempore non peperiſſet. Vnde ſi non prænuntiaretur ei, quòd erat ſterilis, quando poſtea pareret, putaret naturaliter peperiſſe: & ad declarādum iſtud, dixit Angelus, & non paris. Vel. *Abſque liberis es.* G Ideſt patet, quòd ſis ſterilis, quia ſi non eſſes ſterilis, iam peperiſſes in tanto tempore, quo coniugata es viro tuo. F

Quomodo dedit Angelus hanc probationem ad ſterilitatem, ſcilicet non paris.
Quæſt. VII.

QVAERETVR vlterius, quomodo dedit Angelus hanc probationem ad ſterilitatem, ſcilicet, non paris, ideſt nunquam peperiſti: nam non ſufficiēter probabat, quia aliquæ mulieres ſunt, quæ non pariunt in iuuentute, & poſtea in ſenectute, vel in ætate H matura diſponuntur ad pariendum, quia aufertur aliquid quod impediebat conceptum, & ſic poterat iſta mulier poſtea concipere, licèt nondum concepiſſet. Reſpondendum, quòd ad probandum de aliqua muliere, quòd ſit ſterilis opinio, & quòd non poſſit concipere, niſi Deo dante ſupernaturaliter, neceſſe eſt, ꝙ expectetur tempus ſenectutis, in quo deſinunt fieri muliebria. Nam quamdiu menſtrualis humor fluit mulieri, non eſt impoſſibile eam naturaliter parere, vel ſaltem ſi aliquod ſit quod obſtet, non poteſt apparere ſufficienter aliquid tale eſſe, & ſic ſcriptura cùm vellet dicere de Sara, quòd concepiſſet ſupernaturaliter Gen. 18. cap. dixit, quòd erat Sara prouectæ ætatis, deſierantque fieri ei muliebria: quaſi dicat, quòd non I ſufficiebat, quòd ipſa eſſet prouectæ ætatis ad non concipiendum, niſi deſinerent ei fieri muliebria: iſtud autem non erat in matre Samſonis, quia non erat tam inueterata, ideo non poterat de ea firmiter conſtare, quia eſſet ſterilis. Dicendum igitur, quòd Angelus dixit iſtud non tanquam firmam probationē, ſed tanquam ſignum quoddam: nam ſi non fuiſſet ſterilis mater Samſonis, cùm ipſa, & vir ſuus dediſſent operā proli gignendæ genuiſſent, ſed non genuerant. Aliter poteſt dici, quòd Angelus non ponebat hoc ad probandum, quòd erat iſta mulier ſterilis, ſed vt quando ipſa pareret, ſciret, quòd verè fuerat ſterilis, eo quòd Angelus dixerat ei, quòd paritura eſſet, & quòd erat ſterilis: ſed euenit, quòd peperit, ſicut dixerat Ange- K lus, ergo verum erat, quòd ſterilis eſſet, & ſic partus futurus erat probatio ſterilitatis. Aliter poteſt dici, quòd Angelus dixit iſtud non ad probandum, quòd mulier erat ſterilis, quia hoc ipſa nouerat: ſed dicebantur iſta ad probandum verum eſſe quod prædicebat de filio naſcituro, ac ſi diceret: ego prænuncio tibi, quòd paries filium, & ad hoc, quòd credas, dico tibi, quòd tu es ſterilis, & nunquam peperiſti, velut ſi diceret ei aliquid aliud occultū ſibi, per quod probaret ſe à Deo venire, & occultorum habere notitiam.

An Samſon ſupernaturaliter, vel purè naturaliter fuerit conceptus. Et de quatuor modis quibus Deus operatur ſupernaturaliter in conceptione alicuius.
Quæſtio VIII.

QVAERETVR vlterius, an Samſon conceptus fuerit ſupernaturaliter, vel purè naturaliter. Reſpondendum, quòd ad hoc, quòd aliquis actus ſit purè naturalis, oportet, quòd perficiatur à cauſis totaliter naturalibus, non operante aliquid cauſa ſupernaturali, niſi inquantum ipſa eſt prima, vel in concatenatione cauſarum naturaliter ordinatarum ad hoc, ꝙ aliquod opus ſit ſupernaturale largè ſumendo, oportet, quòd illud ſit tale, quod non poſſit expleri ſine operatione ſpeciali cauſæ ſupernaturaliter operantis, ſiue ipſa ſola operationem expleat, ſiue alię cauſę, ſcilicet naturales, concurrant. De conceptione Samſonis dicendum, quòd fuit ſupernaturalis non purè ſupernaturalis: nā cauſa ſupernaturalis interuenit, ſcilicet Dei gratia naturam adiuuans, & defectum eius ſupplens: cauſæ etiam naturales fuerunt, ſcilicet commixtio ſeminis maſculini, & fœminini, & omnis operatio reliqua cauſarum naturalium concurrentium. Cauſa tamen ſupernaturalis interuenit ad ſupplendum ſterilitatem, qui erat defectus impediens. Conſiderandum vlterius pro hoc, quòd ad hoc, quòd Deus dicatur ſupernaturaliter agere ad conceptum alicuius, poteſt tripliciter operari. Primo modo inclinando gignentes ad tempus, in quo gignere poſſunt, vtpotè, ſi ſint aliqui duo diſpoſiti ad gignendum, ſcilicet, quia non ſunt ſteriles, ſi tamen coeunt in talibus temporibus, in quibus non eſt diſpoſitio in eis ad gignendum nunquam gignent, ſicut multi ſunt, qui interdum dantes operam proli, gignunt, & interdum non gignūt: iſtud autem eſt, quia contingit interdum ſemen eſſe ad hoc diſpoſitum, & interdum non. Quòd ergo Deus inclinet eos ad tali tempore coeundum, quo poterunt gignere, eſt adiuuare ſupernaturaliter ad generationē, quia ſi iſti non inclinarentur ſic à Deo: fortè nunquā inclinarentur, vel conuenirent in tali tempore, in quo gignerent, & ſic ſine ſterilitate priuarentur generatione, & dabitur eis è contrario, quòd gignant ſupernaturaliter, ſimiliter ad gignendum maſculum aliter eſſe debet ſemen diſpoſitum, quàm ad gignendum femellam: & fortè aliqui diſpoſiti, & potentes gignere maſculos coeunt ſemper in tempore, quo ſunt diſpoſiti ad gignendum fœminas, & gignunt fœminas: vnde licèt deſiderent gignere maſculos, nunquam eis euenit. Si autem Deus inclinet eos ad coeundum in tali tempore, in quo ſemen ſit diſpoſitum ad gignendum maſculos, gignent maſculos, & erit iſta generatio partim ſupernaturalis. Et hoc modo quando aliqui non potentes habere filium, ſed filias, orant Deum, vt det illis filios, faciet, quòd non dando ſupernaturaliter aliquam virtutem ſemini eorum, incitabit eos ad coeundum in tali tempore, in quo ſemen ſit diſpoſitum ad procreationem maſculi, & ſic, qui obtinent hoc modo filium, dicerent verè, quod orationibus, & ſupernaturaliter illum obtinuerunt, quia non erant eum aliter habituri. Item hoc modo interdum Deus facit excellentes homines, qui naſcuntur, ſiue in robore, ſiue ſapientia, ſiue alijs perfectionibus naturalibus. Nam licèt non debeamus dare corporibus cœleſtibus aliquam poteſtatem ſuper liberum arbitrium directè, non debemus indirectè tollere eis, quin poſſint cauſare in natis maius, vel minus robur, aut debilitatem membrorum, timiditatem, aut confidentiam, inclinationem ad libidinem, ad ebrietatem, vel inclinationem ad abſtinendum ab his, diſpo-

Deus tripliciter poteſt operari ad cōceptum ſupernaturaliter genitū.

Corpora cęleſtia inclinant homines ad multa.

dispositionem magnam phantasiæ ad faciliter intelligendum, & in dispositionem, vel aptitudinem ad stultitiam, insaniam, & alias passiones. Si ergo Deus vult facere aliquem hominem perfectum in aliquo prædictorum, vel defectuosum: non oportet, q̄ semper ei infundat ista, sed sufficit, q̄ eum in tali tempore concipi, & nasci faciat; in quo s̄m conditionem operationis cęlestis, necesse sit ista accipere: & sic si aliquis oret Deum, vt det ei filium sapientem valde, & bonis moribus ornatum inquantum inclinatio naturalis valet, obtinebit eum si Deus incliner eum ad gignēdum in tali tempore, in quo contingat corpora cęlestia hæc influere. Ex hoc, illi, qui naturali ingenio excellentes sunt, si sciunt, etiam per infusionem, nihil sibi datum, sed quidquid habent naturaliter euenisse, ita debent Deo gratias referre, velut si eis per infusionem tale ingeniũ præstitisset. s. quia ideo sibi hoc euenit, quia De⁹ inclinauit parentes eorum ad gignendum in tali tempore, in quo ista naturaliter euenirent: & si ipse non inclinasset, nunquam sic facturi essent: nisi fortè dicat, quòd ex accidēti hoc fuit, sed istud repugnat oĩ catholicę positioni, & etiam philosophicæ veritati, quia nihil potest esse omnino à fortuna, sed necesse est cũcta esse præuisa, quia regimē vniuersi temeritati committendum non est. Non ergo accidit istum, qui in tali tempore genuit, sic genuisse, quasi nullus eum mouerit magis ad illud temp⁹, quàm ad aliud, sed necesse est aliquam causam esse præuidentem, & inclinantem, vt nihil excedat, aut subterfugiat diuinam prouidētiam: & tunc magnas gratias agere Deo debebo, quia ipse voluit inclinare parentes meos ad me in tali tempore gignendum sub hac intētione, in qua necesse esset me dispositum esse valde super omnes alios homines ad intelligendum, & ad quãdam naturalem morum honestatem, ad qđ non inclinauit multos alios. Secundo modo Deus confert supernaturaliter ad generationē alicuius, cùm semen patris, & matris est omnino indispositum ad aliquid gignendum, vel saltem semen alterius eorum, & istud est in feminibus. Iste modus est excellentioris operationis Dei, quàm præcedens, quia in præcedentibus non disponebat semen, quia ipsum in se dispositum erat, sed solũ inclinabat ad gignendũ in tali tēpore, in quo semē sit dispositũ. In isto aũt mō semen non erat dispositum, nec poterat naturaliter disponi, & De⁹ illud supernaturali operatione disponit. Tertius modus est, quando Deus nō solùm semen disponit, sed etiam administrat: sic fuit in cōceptu Isaac: nã Sara erat iã prouectæ ætatis, & desierant ei fieri muliebria, vt Gen. 8. cap. Et Muliebria, idest fluxus menstrualis, sunt materia ipsius fętus formandi: & sic non solùm erat virtus actiua formatiua indisposita ad generationem, sed etiam pars materialis: nam ex menstruo formatur fętus, & iste mod⁹ est mirabilior, hic autem vtrumq; deficit. Quartus modus operandi in conceptione supernaturaliter est quando Deus semen non disponit, nec administrat, sed ex solo semine, vel menstruo muliebri fœtum format: & sic fuit in conceptu Saluatoris nostri: & iste modus est excellentior omnibus alijs, quia in alijs commixtio seminis masculini, & fœminini est: hic autem solùm mēstruum muliebre. In primo modo horũ sunt multi homines, quos Deus voluit gigni in tali tempore, in quo essent excellentes valde in aliqua perfectione naturali, siue roboris, siue sapientiæ. In secundo modo est Samson, Esau, Iacob, Samuel, Ioannes Baptista. In tertio modo est Isaac. In quartò modo solus Christus: ideo Christi conceptio fuit excellentior, quàm conceptus cœterorum hominum: deinde conceptus Isaac fuit excellentior, & miraculosior conceptu Samsonis, & reliquorum, & sic per ordinem.

Nihil preuisũ ē cõm uno à fortuna.

Ex menstruo formatus fętus.

Determin. quæstion.

A *An postquam angelus nunciauit patri, & matri Samsonis, quòd habituri erant filium, obligabantur conuenire carnaliter, vel erat sibi liberum.*

Quæstio IX.

QVAERETVR vlterius, postquam angelus nũciauit patri, & matri Samsonis, quòd habituri erant filium, an obligabantur cōuenire in vnum, & an peccarent, si non darent operam proli. Aliquis respōdebit, quòd non tenerentur cōuenire carnaliter, quia actus matrimonialis non est sub præcepto impositus, sed sub indulgentia datus ad tollendam fornicationē, q̄aliter difficulter excusaremus, vt patet 1. Cor. 7. cap. B ideo coniugati non obligantur conuenire, sed potius si pari consensu abstineant valde merentur, & sic Apostolus magis cōsulit virginem esse, quàm nubere: erit ergo similiter melius in primo matrimonio continere, quàm amplexibus vacare. Respondendum, quòd obligabantur Manue, & vxor eius post istam denunciationem angelicam conuenire carnaliter, quia De⁹ denunciabat eis filium nasciturum, & hunc per carnalem commixtionem: si autem ipsi nollent conuenire carnaliter, repugnassent voluntati Dei, scilicet, quia nolent gignere filium, ergo peccabant. Sed aliquis respondebit ad hoc, quia non obligarentur, quia angelus denunciabat eis, quòd habituri essent filium si cōuenirent carnaliter, & quia istud erat in fauorem eo- C rum, & licet cuique renunciare ei, quod pro se introductum est, vel in fauorem suum, possent ipsi licitè, imò magis merēdo abstinere, scilicet, quod magis vellent abstinere propter Deum, & non gaudere de filio, quã gaudere de filio, & non abstinere. Respondendũ, quòd non stat ista ratio, sed obligabantur pater, & mater Samsonis post verba angeli vacare proli quousque scirent conceptam prolem, eo quòd istud erat eis nũc sub præcepto. Et non valet ratio in contrarium, scilicet, quòd poterant renunciare ei, quod in fauorem eorum introductum fuerat: respondendum, quòd si in solum fauorem eorum fuisset filius introductus, licebat eis renuntiare, scilicet nolle habere illum, vt gauderent in eo: erat tamen iste nasciturus magis ad po- D puli Israel vtilitatem, scilicet, vt liberaret populum: nam dixit angelus: ipse liberare incipiet populum meum de manu Philisthinorum: si ergo noluissent isti coire ad habēdum hunc filium, peccassent mortaliter præiudicantes toti Israel, ad cuius salutem puer iste nasciturus erat. Etiam peccabant contra Deum, quia vellēt turbare modum dispositionis eius, scilicet, quia ipse disposuerat liberare per puerum illum, & ipsi nolebant. Item confirmatur hoc per consimile, quia licèt nunc nulla necessitas sit ad conueniendum carnaliter cum aliqua, sed magis meretur potius, qui nunquam conuenit, tamen aliquando fuit præceptum, & necessitas conuenire, scilicet ab exordio sęculi, quia Deus volebat genus humanum prodire modo propa- E gatiuo, qui pertinet ad speciem, & hoc sine coitu non fit: ideo iussit expresse, crescite, & multiplicamini, & replete terram: Genesis primo. Vnde siquis fuisset in exordio primæ ætatis, vtputa filius, vel nepos Adam, qui proli vacare nollet, peccaret mortaliter: & maximè peccaret Adam, si nollet cognoscere Heuam, & hoc, quia præceptum vrgebat, & etiam necessitas erat ad sic multiplicandum genus humanũ. Ita nunc erat necessitas coitus Manue, & vxoris suæ ad gignendum Samsonem: & hoc, quia iste erat liberaturus Israel. Etiam Deus iubebat illum gigni. Sed adhuc dicendum, quòd dato, quòd angelus non expressisset, quod iste puer liberaturus esset Israel, sed solùm diceret, quod genituri essent quendam filium, quem facerent

Si Adã nõ cognouisset Heuam carnaliter peccasset mortaliter

Nazaræum, tenebantur ſub pęna peccati mortalis cō- F
uenire in vnum ad gignendum, quia ex hoc, quòd di-
cebat Angelus, ꝙ facerent eum nazaræum, dicebat eũ
domino ſpecialiter applicandum, & ſingificabant de-
um velle quendam cultum ſpecialem in ipſo: nam
obſeruantiam nazarçorum erat in veteri teſtamento
aliquid ſuperogationis, ſicut cenſilia in nouo teſtamē
to: nolle ergo coire ad gignendum puerum, in quo
deus talē cultũ ſibi prędicabat, erat velle impedire cul
tum dei, ideo peccarent mortaliter. Item dato quòd
angelus ſolùm dixiſſet, quòd gignerent filium, & non
imponeret ei aliquam obſeruantiam: ſi ipſi nollent
conuenire carnaliter, peccabant: quia deus non ſolet
iubere, vel pręnuntiare aliquid ſpecialiter, niſi ad ali-
quod bonum ſpecialiter: ſed ipſe non ſolebat pręnun G
tiare alijs, ꝙ genituri ſint filios, & prenuntiauit hoc in
Manue; ideo ſatis apparebat, quòd aliquid magnum
facere vellet de Samſone inde gignendo: quòd ergo
iſtud impedirent parentes, erat peccare mortaliter.
Item cùm Manue ſciret ſe habere vxorem ſterilem,
& nũc a Deo promitti filium, videbat magnam libera
litatem dei erga ſe: quod ergo nollet conuenire carna
liter cũ vxore ad gignendum, erat ingratitudo, & cō-
temptus diuini beneficij, ſcilicet quia nolebat benefici
um ſibi ſponte a deo oblatum. Et ratio potiſſima eſt,
quia neſcit an ille filius ſit ad aliquod magnum bonũ,
quod ipſe perturbaret nolendo conuenire carnaliter.

Caſus in quo licèt alicui non vacare ꝓli ad habendum filiũ.

Vnus caſus eſt, in quo videtur licitum alicui non vaca-
re proli ad habendum filium, quamquam prenuntie- H
tur ei quòd habebit a Deo filium, ſcilicet ſiquis orans
ſępe petiuit filium cum ſterilis eſſet vel aliàs nō potens
generare, & poſtea angelus denũciauit ei, quòd Deus
conceſſerat quod petebatur, ſi iſte nimis afficiatur ad
continendum poterit non conuenire carnaliter ad ha
bendum filium. Et ratio eſt, quia cùm ad preces eius
conceſſus fuerit filius, videtur introductus in fauorem
eius, & licet ei renuntiare illi: potiſſimè cùm hoc facit
non contemnendo dei beneficium, ſed deſiderio con
tinentię. Non ſic eſt de illo puero, qui erit ad aliquod
magnum bonũ, quia tunc parentes tenentur ſub pęna
peccati mortalis conuenire. Sed adhuc dato ꝙ preci-
bus conceſſus ſit, & non exprimatur de eo, ꝙ aliquid
magnum facturus ſit, videtur ſecurius, ꝙ parentes cō- I
uenirēt, quia veriſſimum eſt, ꝙ aliquid ſpeciale Deus
per illum facturus ſit: & ſiclicèt in vno caſu non obli-
gentur parentes ad conueniendum carnaliter, videtur
tamen vniuerſaliter tutius eſſe conuenire. De patre
autem, & matre Sanſonis manifeſtius eſt, ꝙ obligarē-
tur propter cauſas aſſignatas ſupra. *Caue ergo ne vinum
bibas, ac ſiceram, &c.* Hic ponitur obſeruantia propter
puerum naſciturum, & imponitur duplex, ſcilicet vna
matri, & alia filio, vt patet infra, &c.

Quare impoſita fuit matri Sanſonis hæc obſeruantia, & vſque ad quantum tempus. Quæſt. X.

QVAERETVR, quare impoſita fuit matri iſta K
obſeruãtia, & vſq; ad quantum tempus. Ad primum
reſpondendum, ꝙ ſicut Deus voluit ſibi conſe-
crare Samſonem per ſpecialem cultum nazaræorum
incipere obſeruationem, eo quòd faciebat eum libera
torem populi ſui, & dabat ei vires excellētes: ita voluit
ad reuerētiam pueri naſcituri matrem eſſe mundam,
& obſeruare oĩa hęc, q̄ pertinebant ad quãdam excel-
lentiam munditię: nam ꝙ aliqua res ſit nimiũ, vel mo
dicum reuerenda, ex cęremonijs ei exhibitis apparet:
nam cui multas cęremonias honoris exhibemus, mul
tum honorabilis eſt: illa verò cui paucas facimus, iudi-
catꝰ minus honorabilis: vt ergo donũ Dei cōferēdum
Sãſoni magis honorabile videret̄, non ſolũ iuſſum eſt,
ꝙ ipſe eſſet nazaræus, ſed etiã, ꝙ mater ſeruaret hæc.
Ad ſecundum dicendũ, ꝙ ex litera non apparet vſque-
quo mater deberet obſeruare cœremonias iſtas, & tñ
dicendũ, ꝙ illas obſeruaret vſquequo pareret, qa ma-
ter non obſeruabat cęremonias iſtas propter ſe, ſed ꝓ-
pter filium, & tñ ex obſeruatione matris in ſimilibus
non videtur aliqđ filio aduenire, niſi qñ mater aliquo
modo identificatur filio: ſed mater identificatur ſaltē
apparenter filio, quandiu eſt in vtero, ideo tunc debe-
bat obſeruare circa matrem munditiam hãc: nam qñ
filius eſt extra vterum, iam apparet qũo ſit diſtinctus à
matre, & tunc debebat incipi ſeruari in puero mundi-
tia, quæ habetur in litera, ergo ceſſabat munditia cir-
ca matrē ſeruari: alioquin diceretur, quòd matri non
iubebatur munditia iſta, inquantum identificabatur
aliquo modo cùm filio, ſed inquãtum erat cauſa eius,
& tunc non ſolùm matri, ſed ēt patri iniungenda fuiſ-
ſet iſta obſeruãtia, quia ēt ipſe erat cauſa filij præcipua,
nihil tamen patri iuſſum eſt. Poſſet tamen ſatis ratio-
nabiliter dici, quòd iſta obſeruantia in matre debebat
eſſe vſquequo puer ablactaretur, quia ſicut cum puer
eſt in vtero, ipſe de ſubſtantia materna nutritur, ita dũ
eſt extra vterum nondum ablactatus continuè nutrit̄
de ſubſtantia matris, & ob hoc mater munda eſſe de-
bebat, vt non videatur aliquid immundũ pertinere ad
filium propter matrem: ablactato autem filio, quia iã
nihil ipſius matris communicabatur filio: ceſſaret ob-
ſeruatio munditiæ in matre. Et eſt ſatis rationabilis
poſitio iſta: magis tamen eſt firmum, quòd ſolùm ſer-
uaret hoc vſq; ad partum, quia in litera dicitur: Caue,
nè vinum, & ſiceram bibas, aut quidquam immundũ
comedas, quia concipies, & paries filiũ, cuius non tan-
get nouacula caput. Et ſic erat iſta obſeruantia, quia
debebat concipere, & parere: ergo poſtquam conce-
piſſet, & peperiſſet, liberatur ab hac obligatione.

Quo tempore iſta obſeruatio debebat inchoari. Quęſtio XI.

QVAERETVR vlterius, quo tempore iſta ob-
ſeruatio debebat inchoari. Aliquis reſpondebit,
ꝙ debebat inchoari prima die, qua accederet ad virũ:
nam dixit angelus, quia concipies, & paries, ſed conci-
pere non debebat vſq; quo vir tangeret eam: ergo vſq;
ad illud tempus non tenebant̄ ad hanc obſeruationē.
Item abſtinentia erat propter aliquã cauſam .ſ. ꝙ con-
cipere debebat: ergo qñ non ſuberat aliqua cauſa .ſ. qa
nondum conceperat, non videbatur propter quid de-
beret abſtinere. Reſpōdendũ, ꝙ tenebatur mulier iſta
abſtinere ex eo tempore, ex quo iſta dicebantur: nam
præcepta negatiua oĩ tempore obligant, niſi in eis ex-
primatur tempus, quo debeant obligare, affirmatiua
autem ſolùm pro loco, & tempore: ſed prçceptũ iſtud
erat negatiuũ .ſ. de non comedendo, ſiue de abſtinen-
do, & abſtinentia negationem importat, & non limi-
tauit tempus aliquod ipſe angelus, ergo immediatè o-
bligauit. Item aut præceptum iſtud ſeruari debebat
poſtquam mulier concepiſſet, aut prius: non poſt ſo-
lùm, quia tunc repugnat literæ, quæ dicit: immundũ
quidquam non comedas, quia concipies. Et ſic po-
nitur ibi, concipies, tanquam aliquid futurum ad ob-
ſeruationem iſtam, & ſic priuſquam conciperet debe-
bat obſeruare hoc. Item debebat ex tunc incipere, vt
quando conciperet eſſet iam munda, & diſpoſita per
obſeruationē ꝓcedentē: ſi aũt non obſeruaret aliquid,
vſq; quo iã concepiſſet, eſſet cōceptus in immunditia.
Ideo tam neceſſarius videbatur ad honorem nati ap-
paratus obſeruationis ante conceptum, ſicut poſtea:
imò iſta erat ratio potiſſima, ſcilicet, vt videretur iam
ſanctificata mater, quando conciperet filium illum.

Præcepta negatiua omni tempore obligant.

Ad

Ad rationem primam. Ad rationem primam in contrarium dicẽdum, quòd quamquam non conciperet quousque tangeretur à viro, tamen prius debebat se continere ab immundis, quàm accederet ad virum, quia ista obseruãtia fiebat ad disponẽdam matrem, vt esset sanctificata, quando iam conciperet. Item ista probatio potius inducit propositum nostrum, quàm oppositum, quia cùm dicatur, quòd abstineret ab immundis, quia conceptura erat, ergo antequam conciperet debebat obseruare istud. *Ad rationem secundam.* Ad secundam rationem, quando dicitur, quòd abstinentia erat propter aliquam causam, & tunc non videbatur aliqua causa quare abstineret: respõdendũ, ꝙ causa magna suberat. s. vt mater esset disposita ꝑ sanctificationem ad fetum, qui ex Dei dono gignebatur.

An mater Samsonis obligata eßet ad votum Nazaræorum. Quæstio XII.

QVAERETVR vlterius, de ista obseruatione, scilicet, an mater Samsonis obligata esset ad votum Nazareorum. Aliquis dicet, quòd sic, quia istæ sunt cœremoniæ, quæ imponuntur nazaræis, vt patet de ritu eorum: Num. 6. In contrarium dicet aliquis, quòd non iubebatur ei ritus nazareorũ, quia iste ritus ad masculos pertinet, ideo non iuberetur matri Samsonis. Dicendum non stare hoc, qa votum nazareorum tam viro, quàm feminæ cõuenire poterat, quod patet dupliciter. Primò, quia lex dicit: Nu. 6. Vir, siue mulier, cùm fecerint votum domino, & se consecrare voluerint, &c. & ibi est totum cap. de voto nazareorũ, ergo patet, quòd istud votum non competeret mulieribus, si fortè esset aliqua ceremonia in voto nazareorum, quæ non posset conuenire fœminis, & tamẽ nõ erant aliqua, quæ indifferenter non conueniant viris, & feminis, vt patet discurrendo per eas: Num. 6. Sed adhuc dato, quòd competeret feminę votũ istud, non apparet an mater Sãsonis obligabatur ad illud ex istis, quæ dixit ei angelus. *Dupliciter votum nazaræorum esse poterat.* Respondendum, ꝙ votum nazaræorum poterat esse dupliciter. s. perpetuum, & tẽporale: nã poterat se quis consecrare dño per illud votum ad semper. Temporale erat, quando quis volebat certo tempore obseruare cœremonias nazareorũ solùm, & istud erat ad placitum vouẽtis. s. per annum, vel duos annos, aut mẽsem, & sic de ceteris. Si autem erat temporale erãt duplices ceremonię, vel triplices: si autem perpetuum erant simplices. s. quædam ceremoniæ erant, quas obseruare debebat nanareus temporalis incipiens votum, vsq; ad consummationẽ: alię erant quas faciebat ad solennitatem expletionis voti: alię erant, quas faciebat si fortè interrumperetur votũ per aliquam immundiciam super mortuo quam incurreret nazareus, quia tũc factis quibusdam ceremonijs repetebatur votum. *Primæ ceremoniæ nazareorũ ad temp' vouentiũ.* Primæ ceremoniæ erant, ꝙ vouẽs istud votum debebat abstinere à vino, & sicera, aut oĩ potu, aut cibo, qui potest inebriare. Etiam non comedebat vuas recentes, aut siccas, aut quidquid vllo modo ad vuas pertinet, aut quod ex vuis sit. Etiam acetum non comedebant, & super mortuos non debebant pollui vllo modo, scilicet tangendo eos, nec eundo ad funera, aut plangendo pro illis in funere, licèt posset secretè lugere. Etiam non poterant ingredi in domum, in qua aliquis mortuus erat, nec licebat ejs sepulchra tãgere, aut ossa cadauerum in agro reperta. Etiam ex die consecrationis suæ, vel voti non debebat nouacula ascendere super caput eorum. *Secundæ.* Secundę ceremoniæ sunt, quas faciebat nazaræus tẽporalis in expletione voti sui. s. ꝙ omnes capilli eius tondebantur die vltima in sanctuario, & cremabantur in altari holocaustorũ, sicut quodlibet aliud sacrificium. Etiam offerebat illa die ad ostium tabernaculi agnum anni-

A culum in holocausto, & ouem pro peccato, & arietẽ in hostiam pacificam, & canistrum azymorum, & libamina omnium istorum sacrificiorum, & in istis sacrificijs fiebant à sacerdotibus cęremonię, quę habentur Nu. 6. Tertiæ cęremonię erant, quæ fiebant quando ante completum votum Nazaræus incidebat in aliquam immundiciã, vtpotè, si tangebat aliquem mortuum, vel aliquis subito moriebatur coram eo. Nam eodem die, quo pollueretur, debebat radere totum caput, & iterum die septimo post hoc radebat capillos renascentes. Die autẽ octauo offerebat duos turtures sacerdoti ad ostium tabernaculi, vel duos pullos columbarum: vnum pro peccato, & alterum in holocaustum, & ex eo die incipiebat de nouo votum suũ,

B quasi si nihil ante hoc obseruasset. Ista tria genera cęremoniarum erant pro nazareo temporali: nazaræus autem perpetuus solùm obseruabat primum genus cœremoniarum, secundas autem non, quia ipse nunquam finiebat votũ, & illæ erãt in die expletionis voti: tertias autem non obseruabat, quia illæ erant quando nazaræus polluebatur ad hoc, ꝙ reinciperet votũ suũ, & esse tunc mundus quãdo inciperet, quia aliàs quidquid postea faceret, reputaretur factum in immundicia, & nihil esset, & illæ cęremoniæ mundificabãt pollutum. Sed nazaræus perpetuus non reincipiebat votum, eo ꝙ qualitercunq; se haberet semper debebat obseruare in perpetuum votum illud: ergo solũ manebant ei cęremonię primi modi. De his oĩbus Num. 6.

C *De matre Samsonis penes obseruanti in cęremõiarum nazaræorum.* Nunc dicendum de matre Samsonis, ꝙ ipsa non erat obligata ad votum nazaræorũ, quia non ad perpetuũ, nec ad temporale: ergo ad nullum. De primò patet, quia supra declaratum est, ꝙ obseruatio matris Samsonis solùm extendebatur vsquequo pareret. Etiam non erat temporalis obseruatio, quia tũc imposuisset ei angelus omnia, quæ pertinebant ad istam obseruantiam, sed solùm imposuit de his, quæ pertinebant ad nazaræorum obseruationem. s. ꝙ non biberet vinum, nec siceram, & omisit omnia alia. s. comestionem omnis generis vuarum, & aceti, & non tõderi capillos nouacula, & ceteras cęremonias omnium trium modorum supra positorum. Item patet istud, quia si intendisset ponere ei angelus obseruationem nazareorum,

D cùm filius nasciturus deberet esse nazaræus, imposuisset ei, quòd seruaret ea, quæ puer seruaturus erat: & tũ ei solùm dixit cauere vinũ, & res immundas: de puero autem dixit, quòd ipse esset semper nazaræus, & nunquam ascenderet nouacula super caput eius. Item cũ angelus nollet explicare in particulari omnia, quæ seruaturus erat puer, dixit quòd futurus erat nazaræus, vt per hoc intelligeretur, quòd deberet tenere regulam nazaræorum: Nu. 6. De matre ergo, cùm dixit, quòd non comederet immunda, nec biberet siceram, aut vinum, dixisset, quòd ipsa nazaræa futura esset hoc modico tempore, & tamen nihil addidit per quod hoc intelligeretur, ideo non debebat ipsa seruare votum nazaræorum. Item matri Samsonis iubebatur hic ob-

E seruare quasdam cęremonias propter filium nasciturum, sed quòd obseruaret votum nazaræorum nihil ad hoc attinebat. Nam tota consecratio nazaræorum erat in capite, vel capillis: ideo Num. 6. nil vocatur in nazaræo consecratum, nisi caput. *In capite erat nazaræorũ cõsecratio.* Etiam quando polluebatur nazaræus nihil dicebatur pollui, nisi caput, & ipsum solum radebatur. Etiam quando desinebat votum nazaræorum soli capilli tondebantur, & dabantur ad cremãdum in altari holocaustorum iussu Dei. Hæc omnia habentur Num. 6. & tamen consecratio capillorum matris Samsonis nihil attinebat ad Samsonem: ideo frustra erat ei imponi obseruationem nazaræorum.

Quare imponebantur matri Samsonis quædam attinentia ad votum Nazaræorum, si non erat obligata ad illud. Quæstio XIII.

QVAERETVR vlterius, cùm mater Samsonis non esset seruatura votum Nazaræorum, quare imponebantur ei quædam pertinentia ad illud, scilicet non bibere vinum,& sicerã,& non comedere aliquid immundum. Aliqui dicunt tenentes superiorem positionẽ,ꝙ matri Samsonis imposita fuit obseruatio nazaręorũ,quia fuerunt ista dicta, vt per ea intelligerentur alia,q̃ pertinebant ad votũ nazaręorũ. Sed dicendũ,ꝙ non stat,quia supra probatũ est,ꝙ non fuit imposita ista obseruatio matri Samsonis, nec valet fũdamentũ eorum.ſ.quia imposita fuerunt hic quędam pertinẽtia ad nazaręos:nam nullum istorum ꝑtinebat specialiter ad nazaręos. De primò patet, quia licèt nazarei non biberent vinum,Nu.6.tamen non erat istud speciale eis, quia ẽt sacerdotes toto tẽpore quo manebant in sanctuario ministrantes, non poterant vinum, aut siceram bibere,vel aliud inebriatiuum: Leui.10.c. vnde siquis de sacerdotibus,veniente vice sua,deberet ministrare in aliquo ministerio in sanctuario per vnũ mensem continuè:non debebat toto illo mẽse bibere vinũ. Secundũ ẽt quod iubebatur.ſ.ꝙ non comederet aliquid immundũ,non erat speciale nazaręis,quia erat præceptũ oĩbus Israelitis,vt patet Leui.11. & Deu.14. vbi determinantur res immundę,& mundę,& vetantur oĩbus immunda.Etiam non comedere immunda non erat pręceptum nazaręorũ:nam oĩa pręcepta illorum ponuntur Nu.6.& tñ non ponitur ibi hoc.Dicendum ergo,ꝙ Deus non iussit hic aliquid istorũ,inquãtum ꝑtinebat ad nazaręos, nec expediebat sub hac ratione iuberi, sed solùm voluit, ꝙ mater Samsonis seruaret quandam mundiciam,& reuerentiam,quia cõceptura erat filium sanctificandũ. Et proficiebant ista duo imposita homini dupliciter: primò ad quandam reuerentiam.ſ. quia cùm iuberetur matri Samsonis se abstinere ab his, quia erat paritura Samsonem,significabatur eum futurum magnum.Et ista ratio supra assignata est, & ad hoc principaliter pertinebat non bibere vinum,aut siceram,quia ista interdum inebriãt, & per ebrietatem redditur qs valde despicabilis,& potissimè mulier,& quia istud vergebat in dedecus nascituri,debuit abstinere ab his,nè aliquãdo inebriaretur. Etiam est sic de rebus immundis, quia inter Hebræos res immũdæ determinatæ à lege erant abominabiles, & habebantur vt viles, qui comedebãt eas, pertineret ad dedecus Samsonis matrem suam his pollui.Secundum erat ex parte nutritionis fœtus.ſ. quia fœtus in vtero nutritur de substãtia matris.ſ. de sanguine suo, & postea etiam sanguis iste conuertitur in lac, vt inde fętus eductus de vtero alatur, sicut disponĩt sanguis mulieris,ita disponitur nutritio fętus,& quia res immũdæ causant immundum nutrimentum,& disconuenientem fętui, nõ debuit comedere res immundas. De vino,& sicera eodem modo applicari potest. Et sic ista iussa sunt matri Samsonis,non inquantum sunt partes voti nazaręorum,sed ob aliam causam. *Nec immũdum quidquam comedas.* Solùm vetantur in potu illa,quæ poterant inebriare, & in cibo res immundæ.

Immunda quæ matri Samsonis comedenda vetantur, quænam fuerant. Quæstio IIII.

QVAERETVR, quæ immunda erant ista. Respondendum est, quòd dupliciter accipi potest: vno modo vocantur immunda omnia, quæ lex iudicauit immunda,siue in comedendo,siue in tangẽdo, & sunt multa genera animalium quadrupędium

F vetita,& volucrum, & piscium,& omnia reptilia: insuper res, quæ per se moriuntur,aut occiduntur à bestijs, sunt immundæ. De his omnibus Leuit. 11.& Deut.14.cap. Omnia hæc vetita erant Iudæis in cibo. Alio modo possunt vocari immũda omnia, quorum cibus mundus,vel sanus nõ est: nam etiam in eis,quę concessa sunt à lege erant aliqua interdum, quæ non causabant conueniẽtem cibum,& ab his vtile erat abstinere. Sed dicendum, quòd hic vocantur immunda primò modo à quibus lex vetabat. Et hoc patet, quia solùm dicitur,quòd caueret ista mulier immunda, & non exprimitur,quæ essent illa immunda, quasi ei nõ essent: & hoc,quia lex deducta in quotidianum vsum omnium Hebręorum ab antiquo fecerat illa cognita:

G si tamẽ intelligeretur de alijs rebus immũdis, necesse erat,quòd exprimerentur, quia mulier non nouerat, quæ illa essent, & præceptum non daretur incertum, quia esset valde irrationabile,nec obligaret.

Quare iubebatur hic matri Samsonis,quòd non comederet immunda. Quæstio XV.

QVAERETVR vlterius, quare iubebatur hic matri Samsonis, ꝙ non commederet immũda, quia istud necessarium erat iam, cùm lex illud posuisset,& dato quòd non paritura esset,obligabatur. Respondetur, quòd hoc ponitur, non quasi nõ obligata esset ad istud obseruandum,sed ad significandum specialem sanctimoniam, quàm debebat mater seruare

H propter filium nasciturum.ſ. quia dato quòd lex non iussisset illud prius, deberet nunc illa obseruare hoc. Alia ratio est,scilicet,qa ponitur istud præceptum hic per modum repetitionis: est enim consuetudo sacræ scripturæ quædam præcepta sæpe scribendo repetere, & hoc,vt magis memoriæ commendet illa,quia sunt valde necessaria:ita licèt nunc non esset necesse repeti quod iam scriptum erat, propter magnam tamen necessitatem præcepti huius repetitum fuit matri Samsonis. Aliter potest dici, quòd quædam præcepta repetuntur sæpe, quia sunt homines faciliores ad peccãdum contra illa,& qa sic erat de comedendo immunda,licèt iam essent ista iussa, repetiuit illa angelus mu-

I lieri. Aliter dici potest,quòd ponitur ad significandũ specialem obligationẽ,scilicet,quia generaliter ex prę cepto legis erat obligata mater Samsonis ad hoc,sicut cęteri Hebræi: quia tamen Deus volebat specialiter obligare eam ad tenendum mundiciam propter puerum nasciturum,expressit ei de ciborum mundicia,vt sic specialiter obligaretur. Aliter etiam potest dici, quòd licèt Hebræis pręceptum esset de ciborum mũdicia,tamen circa quædã non obseruabant illam mundiciam non curantes, vel faciliter peccantes, sicut nos solemus peccare in quibusdam peccatis cõmunibus: & quia si non iuberetur nunc specialiter matri Samsonis abstinere ab immũdis,fortè interdum comederet immunda,quod erat contra intentionem Dei,qui vo-

K lebat magnam puritatem seruari hic propter fœtum nasciturum, ideo conueniens fuit, ꝙ exprimeretur de ista mundicia,& ista fuit causa potissima.

Cùm angelus iusserit nunc matri Samsonis aliquid, ad quod erat obligata ex lege, an fuerit causata ex hoc aliqua noua obligatio. Et an excommunicatus possit vltra excommunicari. Quæst. XVI.

QVAERETVR vlterius, cùm Angelus iussit nunc matri Samsonis, nè comederet immunda, & lex prius dixerat de hoc, an esset aliqua noua obligatio. Ad hoc respondendum,ꝙ pręceptum inducit obligationẽ: & quia nunc iubebatur matri Samsonis necesse

necesse erat, quòd obligaretur. Nec obstat, quòd iam obligata esset ad hoc, quia obligatio ligamen quoddã est: sed in ligamentis corporalibus, qui ligatus est amplius ligari potest: ergo in obligatione ad aliquid faciendum, qui obligatus est poterit magis obligari. simile patet in excommunicatione: nam qui excõmunicatus est amplius excommunicatur, & tamen quilibet excommunicatio est aliquod ligamen: ergo ligatus ligatur. Sed considerandum, quòd in excommunicatione est ligamen, quod est aliquid positiuum, & est ipsa pœna excommunicationis priuatiua: nam excommunicatus non dicitur quantum ad aliud ligari, nisi quòd per sententiam excommunicationis latam in eum, siue à Canone, siue ab homine, obligatur ad tenendum pœnam priuationis cuiusdam. Et ista ligatio non magis est in excommunicatione, quàm in quibuscunque pęnis impositis à iudice Ecclesiastico: potissimè in foro conscientiæ vtendo clauibus: ideo imponendo alicui, quòd pęniteat per tot dies, dicitur ipsum ligare. Nam ob hoc vocatur clauis ligandi, & soluendi, quia est potestas ad remittendum pœnam, vel obligandi nos ad pœnam. Est autem aliud in sententia excommunicationis, scilicet priuatio à Sacramentis, & Communione fidelium, & ista est pęna priuatiua. De hoc dicendum, quòd quantum ad istam pœnam priuatiuam non potest aliquis magis ligari, aut minus, & postquam est ligatus non potest magis ligari, quia qui extra Ecclesiam est non potest magis extra Ecclesiam esse, potest tamen esse distantior ab Ecclesia, & hoc operantur excommunicationes iteratæ, scilicet, quia faciunt excommicatum distantiorẽ esse ab Ecclesia, & ideo tardius, & difficilius reuocatur, & reconciliatur Ecclesiæ, qui pluribus sententijs innodatus est, quàm qui vnica. Etiam, quia licèt priuatio secundum se non habeat magis, & minus, tamẽ bonum, quo quis priuatur habet magis, & minus vnde potest quis priuatus magis priuari. Et sic est in sententijs excommunicationis iteratis, quia ꝑ quamlibet illarum subtrahit excommunicato aliquod Dei adiutorium, si iustè excommunicatur, & nouo bono semper priuatur: ergo ligatus adhuc potest religari. Simile etiam est in voto, quia interdum obligant se homines voto ad ea, ad quæ aliàs obligati sunt, sicut est in votis Baptismalibus, in quibus vouemus recipere fidẽ, & abrenunciare Satanæ, & pompis eius. Et ob hoc magis peccat, qui facit contra fidem, postquam illam suscepit in baptismo, quàm prius: licèt etiam prius obligatus esset ad omnia, quę erãt in Euangelio, & peccabat non agendo illa. Sic etiam dicendum de præceptis decalogi, quia antequam darentur obligabant omnes homines, cùm insint conscientiæ nostrę, sine aliqua lege data, vt colligitur ad Ro. 2. Et tamen postquam data sunt, causauerunt aliquam nouam obligationem: vnde non immeritò Deus petiuit cõsensum Hebræorum ad dandum eis legem: Exo. 19. cap. & ob hoc illi, qui peccant contra hæc præcepta postquam data sunt, magis peccant, quàm à principio. De matre autem Samsonis sic dicendũ, quia à principio ipsa erat obligata ex lege ad non comedendum immunda, & nunc nouiter obligata fuit ad idem: ideo peccaret magis transgrediendo: nam esset maior contemptus, quàm præuaricari mandatum semel datum. *Quia concipies, & paries filium.* Quasi dicat propter filium nasciturum ex te, qui erit domino sanctificatus, debes tu nunc seruare mundiciam, & esse disposita ex nunc.

Notãdum de ligamine excommunicationis.

Potest aliquis magis distare ab Ecclesia altero.

An fuerit Samson sanctificatus in vtero. *Quæst. XVII.*

QVAERETVR vlterius, an fuerit Samson de sanctificatis, seu consecratis in vtero, sicut dici- A mus Ieremiam, & Beatum Ioannem Baptistam. Quidam dicunt, quòd sic, quia dicitur hic: Erit enim puer nazareus dño ex vtero matris: & tñ nazareus significat cõsecrationem, vel benedictionẽ, vt patet Num. 6. Respondendum ſm positionem communẽ, quæ est doctrina sanctorũ, & ferè oĩum doctorũ, ꝙ Sãson non fuit sanctificatus in vtero, sicut Ieremias, vel B. Ioãnes. Et ratio ad hoc potest esse duplex. Prima est, quia sanctificati in vtero non possunt peccare mortaliter, vt est doctrina cõis: Samson tñ peccauit sæpe mortaliter. Item, quia de Samsone non dicitur, ꝙ fuerit sanctificatus in vtero matris, sicut dicit̃ de quibusdam .s. Ioãne, & Ieremia. Dicendum, quòd non fuit consecratus, vel sanctificatus in vtero, sed ex vtero .s. ꝙ fuit antequam B exiret de vtero obligatus ad obseruãdum cęremonias Nazaræorum, & illas obseruare debebat ex prima die Natiuitatis: & hoc est ex vtero .i. immediatè, vt egrederetur de vtero. Sanctificati tamen in vtero matris non sanctificantur ex vtero .i. postquam exeunt, sed interius sanctificantur .s. tollẽdo eis culpam originalem, & confirmando eos, nè possint mortaliter peccare: in Samsone autem non erat sanctificatio, sed quædam consecratio, idest obseruatio cęremoniarum nazaręorum ex die, quo nasceretur vsque ad mortem: sanctificati autem non consecrantur dño mox, vt exeunt de vtero, sed intra vterum, sicut patet de Ieremia, qui dicitur esse vnus de istis, vt legitur Iere. 1. s. Priusquam te formarem in vtero noui te, & antequam exires de vẽ- C tre, sanctificaui te. De Beato Ioanne simile est Lu. 1. Erit puer magnus coram Domino, & Spiritu Sancto replebitur adhuc ex vtero matris. Satis tamen dici potest secundum veritatem, licèt sit cõtra doctrinam antiquorum, ꝙ non sit talis sanctificatio, qualem volunt doctores nostri. Nam volunt, ꝙ Deus aliquos in vtero, sic sanctificauerit, ꝙ maculam originalem abstulerit, & animam eorum impeccabilem fecit .s. culpa mortali. Et hoc quidem non nego fieri posse ex Dei priuilegio. Etiã non nego factum fuisse in aliquibus, tamen in applicatione errant, quia dicunt Ieremiam fuisse huiusmodi. Quòd probant, quia Iere. 1. dicitur: Et antequam exires de vtero sanctificaui te. Sed istud nihil est, quia sanctificare non accipitur ibi pro mun- D dare, vel facere sanctum, idest impeccabilem, sed pro disponere, vel præordinare aliquid ad aliud: vt siquis præordinatur ad prædicandum, dicitur sanctificari ad prædicandum: & iste modus loquendi est frequentatus in sacra scriptura, sicut patet Exo. 19. cap. s. Sanctificamini in diem tertiũ: lauate vestimenta vestra, & non appropinquetis vxoribus vestris. Et sic accipitur sanctificamini, idest parati estote. Et hoc apparet clarius, quòd ibi exponitur vnum per aliud: nam Deus dixit Moysi, quòd sanctificaret Israelitas, & ipse dixit eis: Estote parati in diem tertium: quasi idem esset sanctificare, & esse paratum. Item Iosue 3. sic accipitur. s. Sanctificamini, cras faciet dominꝰ mirabilia inter vos, idest parati estote ad videndum mirabilia, quæ domi- E nus faciet. Et magis patet Ioel. 3. s. Sanctificate bellũ, idest parate bellum: Ierem. 11. Sanctifica eos in diem occisionis .i. para eos ad occidendum. Vnde secundũ modum Hebraicũ loquendi, quem accepit litera nr̃a, non est sanctificare, nisi pręparare, vel ꝑordinare: & sic Ieremias sanctificatus est ex vtero, quia cũ adhuc esset in vtero dispositus, prædestinatus fuit ad pędicãdum. Et hoc conuenit literæ Iere. 1. s. Antequam exires de ventre sanctificaui te, & prophetã in gẽtibus dedi te .i. in vtero sanctificaui .i. ꝑordinaui te, vt esses propheta in gentibus. Quòd autẽ Ieremias fuerit mundatus à peccato originali in vtero, & fuerit confirmatus, nè posset peccare mortaliter, nõ potest probari. Doctores tñ nr̃i dicunt hoc, ꝙ accipiunt ibi sanctificaui .i. sacratũ feci: &

Quid sit in vtero sãctificari.

Opin. cõmunis doctorum refellitur.

Quõ Iere. sanctificatus est in vtero.

Sanctus dicit duo. & tamen sanctus dicit duo, scilicet mundiciam totalem, & statum immutabilem in bono: & ob hoc viros bonos, qui hic sunt vocamus bonos, sed non sanctos, quousq; sint in vita æterna: eo quòd adhuc peccare possunt. Propter primum dicunt de Ieremia, ꝙ fuerit in vtero ablata ei macula originalis, quia non est mundus, qui manet in peccato mortali, quale est originale. Propter secundum dicunt, quòd Ieremias fuit factus impeccabilis, scilicet, quòd non posset peccare mortaliter. Sed istud non stat vllo modo, quia est contra modum loquendi scripturæ: nam tunc Ios. 3. cùm dixit Iosue: sanctificamini, cras enim faciet dominus mirabilia: ipsi sanctificauissent seipsos: sed hoc non conuenit homini, quia non est in potestate hominis, quòd se faciat impeccabilem, sed Dei priuilegium est. Item Exo. 19. dixit Deus Moysi: Sanctifica eos in diē tertium: & postea sequitur: Sanctificauit eos Moyses: & tamen manifestum est, quòd Moyses, nec directè, nec ministerialiter poterat eis dare priuilegium impeccabilitatis. Item dicitur ibi, quòd sanctificati sunt, ergo facti sunt impeccabiles: sed falsum est, quia post modicum facti sunt idolatrę facientes vitulum aureū, Exo. 32. ideo nec Ieremias ex hoc probabitur sanctificatus, idest mūdatus à peccato originali, & confirmatus, nè peccaret mortaliter. Dicendum ergo, quòd an Ieremias fuerit purgatus ab originali, & confirmatus in gratia, antequam exiret de vtero, est problema neutrum. Et si volumus credere doctoribus nostris, faciemus eis gratiam. Quòd tamen ipsi possent probare hoc, vel saltem habere aliquod motiuum ex sacra scriptura, falsissimum est. De Beato Ioanne, ꝙ sit sanctificatus in vtero magis patet, quia Luc. 1. dicitur: Quòd Spiritus Sanctus replebit eum ex vtero matris: ideo de hoc satis concedo, quòd fuerit sanctificatus in vtero. *Cuius non tanget caput nouacula.* Hic significatur obseruatio pueri postquam posita est matris obseruatio, scilicet, ꝙ puer teneret votum nazaręorum. Et sciēdum, ꝙ votum istud erat duplex. s. perpetuum, & temporale, vt declaratum fuit supra, obseruatio autem Samsonis debebat esse perpetua. Quod patet, qa infra dicitur: erit puer nazaręus Dei ab infantia sua ex vtero matris vsque ad diem mortis suæ. Ideo dicendum, quòd licèt incideret Samson in aliquam immūdiciam, vtpotè aliquo subito moriente coram ipso, non tenebatur ad aliquam cœremoniam obseruandā de illis, quæ habentur Num. 6. quia illud intelligitur de nazaręis temporalibus.

Improbatio quorū dam.

Ioā. Bapt. an à peccato origin. fuerit purgatus.

Quare magis dictum sit de nouacula, quòd non ascenderet caput Samsonis, quàm de alia cœremonia. Quæstio XVIII.

QVAERETVR, quare magis dictum est de nouacula, ꝙ non ascēderet caput eius, q̄ de alia cęremonia nazaręi. Respondendū, ꝙ istud fuit ad significandū, ꝙ erat futurus nazaręus: ideo oportebat exprimi aliquā cęremoniā nazaręi, & fuit illa expressa, quæ magis pertinebat ad nazaręos: nam in oībus, q̄ ad nazaręos pertinebant, nihil erat tam ꝑcipuū, vt capillus nazarei; ideo nihil dicebatur consecrari dño de nazaręo, nisi caput. Et sic dr̄ sepe Nu. 6. caput cōsecrationis suę. Etiam nihil polluebatur cum nazaręus polluebat̄, nisi capilli sui, sicut patet Nu. 6. s. polluetur caput consecrationis eius. Etiam in nazaręis temporalibus expleto tē pore voti tondebantur oēs capilli capitis, & cremabantur in holocausto in altari tanquam de eis fieret aliqđ sacrificium Deo gratissimum: Num. 6. & nō erat alia res eius, de qua aliquid Deo daretur: ideo capilli pertinebant principaliter ad votum nazaręorum, & de eis ob hoc principaliter hic dictum est.

F

An liceret Samsoni capillos suos tondere, licèt non raderet nouacula. Quæst. XIX.

QVAERETVR vlterius, an liceret Samsoni capillos suos tondere, licèt non raderet nouacula. Respondendum, ꝙ sicut hic dicitur de nouacula, ita dicitur Num. 6. de nouacula, ꝙ non ascenderet super caput nazarei: ideo putabit aliquis, ꝙ cū Samson esset obligatus ad votum nazaręorum solùm, quòd posset capillus forficibus tondere, sed non nouacula radere. Dicendum tamen, quòd non licebat Samsoni, aut alicui nazaręo temporali, vel perpetuo tondere capillos qualitercunque. Quod patet, quia si liceret ei hoc, posset esse sine capillis seruando votum nazaręorum, & tamen hoc est falsum, quia in fine voti tondebātur omnes capilli capitis nouacula, & cremabantur in altari: Nu. 6. ergo non licebat eos habere rasos, vel tonsos forficibus. Item patet, & fortius, quia quādocunq; nazaręus temporalis obseruabat votum, & moriebatur aliquis coram eo, polluebatur caput eius, & debebat radi, & reincipere votum, Num. 6. si tamen liceret nazaręo tondere capillos, etiam sine nouacula: aliqñ moreretur quisquam coram eo, & non pollueretur, nec posset radi, quia nullos capillos haberet, ergo semper debebat habere capillos quamdiu erat nazaræus. Item Num. 6. dicitur de nazaręo, quòd omnibus diebus consecraionis suæ non trāsibit nouacula super caput eius. Et sequitur: Sanctus erit Domino crescente cęsarie capitis eius, idest à die quo cōsecratur semper debet permittere crescere cęsariem suam, idest capillaturā: si tamen liceret nazaręo tondere caput forficibus, non cresceret cęsaries postquam consecraretur: ergo non licebat ei tangere cęsariem suam postquam voueret votum nazaræorum ad illam amputandum. Item regula iuris est, ꝙ id quod non permittitur alicui vno modo, non debet ei permitti alio modo, sicut siqs est facinorosus, & diffinitur de eo, ꝙ sit ineligibilis ad Episcopatum, non poterit consequi illum per viā postulationis, quia tunc fieret fraus legi: ideo cùm radere capillos nouacula, vel tondere forficibus perueniat ad eundem effectum, scilicet, quòd caput nudetur capillis: si non licet nudare caput nouacula, nec licebit nudare illud forficibus, vel alio instrumento. Item patet hoc de Samsone specialiter, quia ipse non fecit differentiam de tonsione capillorum pro nazaræo an nouacula fieret, vel alio modo: nam infra 16. dixit Sāson ad Dalilam: ferrum non ascēdit super caput meū, quoniam nazaræus, idest consecratus sum Domino. Ergo videtur, quòd ad integritatem status nazaræorū requirebatur, ꝙ non tonderentur capilli eorum ferro, quodcunque illud esset: & sic vna de causis, quare specialiter dictum est matri Samsonis, ꝙ nō ascenderet nouacula super caput eius, fuit quia attendere debebat ne puero nato ob aliquam causam capillos amputaret, sed sineret crescere Cęsariem. *Erit enim nazaræus Deo ab infantia sua.* Subditur ratio præcedentis dicti, scilicet, quòd non ascenderet nouacula super caput eius: & hoc, quia erat nazaræus futurus. Et dicitur ab infantia, idest immediatè, vt nasceretur, sicut infra dicitur ab vtero matris. Et hoc, quia votum istud, vel obseruatio in Sāsone non erat temporale, sed ꝑpetuū, ideo incipere debebat in infantia, & cōtinuare vsq; ad mortē: sic dr̄ infra: erit puer nazaræus Dei ab infantia sua vsq; ad diem mortis suę. Sciendum autem, ꝙ nazaręus est nomen Hebręorū, quia licèt forma declinādi sit Latina, nomen est Hebræum: nam vbi nomen est nazaræus dicunt Hebræi (Nazir). Nec fecit aliquid translator nisi mutare formam Hebraici nominis in formam declinandi latinorum, & signat nazir separatum, scilicet quia nazarei erant separati a cæteris hominibus

G

H

I

K

minibus in quibuſdã cęremonijs, quas ipſi ſpecialiter
obſeruabãt, & non obſeruabãt eas alij homines. Etiã
ſequeſtrabant ſe nimis a communicatione aliorum
hominum: quia communicando cum illis poterãt fa-
ciliter incurrere aliquam immunditiã, & tamen ipſi
ſummopere cauere debebant illam. Etiam cùm con-
uerſarentur cùm alijs poterat mori aliquis coram eis,
& polluebantur: fiebatque irritum totum tempus
obſeruationis eorum, debebantque repetere illud de
nouo. Etiã cùm cæteri homines venirent ad funera
amicorũ, & cognatorum, ipſi non ibãt ad funera ami-
corum aut cognatorum, nec etiam patris, aut matris,
nec etiam poterant ingredi domum alicuius mortui,
quando erat ibi mortuus ita Nu. 6. Sciendum etiam
ꝙ Nazaręus, & phariſæus idem ſignificant, quia naza-
ręus ſignificat ſeparatum, & phariſęus diuiſum, vel
ſeparatum. Et ob hoc aliqui cęperunt occaſionem er-
randi nimis, putantes phariſęos illos, de quibus ſæpe
dicitur in euangelio fuiſſe nazaræos. Sed falſum eſt:
nam nazaręi fuerunt a principio legis datæ, phariſæi
autem cæperũt tempore Ioannis hircani filij Simonis
Machabęi, vt declarat Ioſephus 14. Antiquitatum,
Item nazaræi, de quibus dicitur Num. 6. non tenebãt
aliquam ſpecialem poſitionem, circa modum viuẽdi,
& ſtatum animarum: phariſęi autẽ, qui erant quãdo
Chriſtus prędicabat ſpeciales poſitiones contra alios
Iudæos tenebant, vt patet Act. 23. & declarat poſitio
nem eorum Ioſephus lib. 2. De bello iudaico. Dicitur
nazaręus dei, ideſt ſeparatus ſpecialiter ad cultum dei.
Ex matris vtero. Ideſt nõ ſolum quando fuerit infans
ſcilicet 3. vel 4. annorum, ſed etiam a prima die nati-
uitatis ſuę debebat tenere regulam nazaręorum, &
hoc dicitur quia nunquam debebat agere cõtra illam
a natiuitate, vtpote ſi tonderentur ei capilli, vel am-
putaretur modicum, quia neutrum licebat. Etiam
ſi permitteretur contingere aliquid mortuum. Etiã
ſi daretur ſibi in cibo vinum aut aliquid de vino aut de
aceto, vel vuis.

Phariſęus qd ſignat.

An teneretur Samſon obſeruare cæremonias nazaræorum propter hæc: & quæ erant cæremoniæ iſtius voti Queſt. XX.

QVAERETVR, an teneretur Samſon obſerua
re cęrimonias nazaręorũ propter hęc. Aliquis
reſpondebit ꝙ non, quia obſeruatio nazaræorum erat
in veteri teſtamento ſicut conſilia euangelica in nouo
teſtamento, vt declaratum eſt Nume. 6. Sed ad con-
ſilia nullus de neceſſitate tenetur, ergo ita erit de voto
nazaręorum. Item id quod ſub voto obſeruatur non
cadit ſub pręcepto, quia iſti ſunt diuerſi modi obligã-
di: & tamen obſeruantia nazaræorum cadebat ſub vo
to; imò ponitur pro regula ꝙ quando obſeruaretur,
quòd obſeruaretur ex voto, ergo non obligabatur
Samſon ex his, niſi ſpecialiter vouiſſet. Reſponden-
dum quòd Samſon tenuit obſeruationem nazaręo-
rum tota vita ſua, vt patet infra decimo ſexto cap. cum
ipſe dixit ad Dalilam. ferrum non aſendit ſuper ca-
put meum quia nazaręus dei sũ ex vtero matris meę:
& tenuit hoc Sãſon putans ſe obligari præcepto ange-
li. Et dicendum quòd obligabatur mater Samſonis
obſeruare, quę ſibi impoſita erant, ſcilicet nõ bibere
vinũ, & ſiceram, & nõ comedere quicquam ĩmũdum
& hoc vſque quo pareret: obligabantur autem ex ipſo
die pater, & mater Samſonis obſeruare ipſum, vt nõ
ageret aliquid quod eſſet contra regulam nazaręorũ
vſque ad diem, quo ipſe eſſet potens aliquid per ſe
agere, & tunc obligabantur denunciare ei præceptum
dei de obſeruatione nazaræi in ipſo, & perſuadere ei
quantum in illis eſſet, quòd obſeruaret nazaræorum

Reſponſio ad qſitum.

A regulã, & ipſe Samſon tũc obligabatur illã ſeruare de-
nũciato ſibi hoc: nam cùm Deus ei hoc iuſſiſſet te ne-
batur illud obſeruare: nihil enim eſt quantumcunq;
inſolitum quod ſi Deus nobis iuſſerit non teneamur
ad illud: quia ſicut a principio ad nihil tenebamur: &
poſtea obligauit nos ad pręcepta quęcunque voluit
dando legem Moſaicam deinde Euangelicam: ita &
nunc cùm non ſit minoris poteſtatis, quando aliquid
iubere voluerit, quodcunque illud ſit, obligabimur
facere illud: & ſic cùm Samſon datum ſit præceptum
de obſeruatione Nazaræorum, teneretur ad illam.
Ad rationem primam in contrarium dicẽdum, quòd
quamquam obſeruatio Nazaræorum eſſet in veteri te
ſtamento, ſicut conſilia Euangelica in nouo, tamen
B obligauit Samſonem non in modum conſilij ſed præ-
cepti, eo quòd Deus ſibi ſpecialiter illud dedit: ſic etiã
eſſet de quolibet conſilio Euangelico, quia licèt nũc
non teneamur ſpecialiter ad obſeruandũ illud, ſi Deus
iuſſerit nobis obſeruare, tenebimur, ſicut ad quodli-
bet præceptum legis. Ad ſecundã rationẽ dicendum,
quòd votum, & præceptum ſunt diſtincti modi obli-
gandi: & quando aliquid manet in viribus voti, non
tranſit in vires præcepti: & ſic generaliter in veteri te-
ſtamento obſeruatio Nazaræorum erat ſpontanea, iõ
veniebat per votum, vt communiter: ſic lex dixit Le-
uiti. 6. vir ſiue mulier, cùm votum vouerit, & ſe do-
mino conſecrare voluerit & cæte. & tamen nunc in
Samſone non manebat iſta obſeruatio, vt votum: ſed
C tranſibat in vires pręcepti, ſcilicet quia dominus iuſſe
rat ei quòd hoc obſeruaret: ideo non oportebat, quòd
Samſon aliquid voueret ſicut Nazaræi cœteri, ſed
ſolùm erat ei obligat⁹ ad obſeruationem ex manda-
to Dei.

Ad rõnem primam in ciuerſum.

Ad 2. rõnẽ

Quid ſi Samſon ſuadentibus parentibus ſuis nollet obſeruare uotum Nazaræorum. Quæſt. XXI.

QVAERETVR vlterius, quid ſi Sãſon ſuaden
tibus parentibus ſuis nollet obeſeruare votum
Nazaræorum. Reſpondendum quòd erat auctorita-
te, & ſententia iudicis lapidandus. Vno modo po-
terat hoc fieri officio iudicis, vt ſi conſtaret ei aliquo
D modo, quòd Deus iuſſiſſet, quòd Samſon ſeruaret cę
remonias Nazaræorum, & nollet eas tenere, pote-
rat eum lapidare tanquam ſuperbientem contra man
datum Dei: & tamen Deus iubebat, quòd iudices pu
nirent contemptores legum ſuarum, & in defectum
iudicum populi poterant hoc agere, & potiſſime illi
qui erant cognati peccantium. Simile eſt Leui. 20. de
illo, qui dedit de ſemine ſuo idolo Moloch: nam iu-
betur, quòd populus terræ lapidet eum: ſi autem po-
pulus noluerit lapidare illum, quaſi contemnens im-
perium Dei, ipſe ponet faciem ſuam contra hominẽ
illum, & progeniem eius quouſque deleret eam. Qui
cunque autem de cognatis Samſonis ſciret eum nolle
obſeruare cæremonias Nazaręorum contumaciter,
E tenebatur denunciare illud iudici, & cùm condemna
retur ex hoc, iſte denuncians, vel accuſans tenebatur
primum lapidem mittere in eum: ſicut erat de pecca-
to idolatrię, in quo maritus acuſabat vxorem, vel filios
Deuterono. decimo tertio, & lapidabat eos primus,
deinde totus populus. Secundus modus erat ſi pater,
& mater Samſonis vellent eum accuſare tãquam pro-
teruum, & inobedientem, & contemnentem cære-
monias eorum: quia tunc ſententia iudicis lapidandus
erat, ſicut iubetur Deuterono. vigeſimo primo capitu.
& ſi parentes contemnerent hoc facere celantes cri-
men filij, Deus eradicaret ipſos de terra & Samſonem,
iuxta illud, quòd dictum eſt Leuitic. vigeſimo capit.
Et ipſe incipiet liberare Iſrael de manibus Philiſthinorum. Po-
teſt

test dupliciter intelligi. Vno modo quòd ipse incipiet liberare Israel, idest ipse erit primus, qui liberabit Israel de manibus Philistinorum, & post eum Saul, & Dauid, & Ionathas. Alio modo, quòd iste incipiet liberare Israel, scilicet incipiet, & non cōplebit, quia non fuit in diebus Samsonis perfecta liberatio Israelitarum de manu Philistinorum. Primus sensus non stat, quia alius liberauit Israelitas prius de manu Philisthinorum q̃ Samson, s. Samgar tertius iudex Israel, q sexcentos Philisthinos occidit vomere, supra 3. capit. Etiam postea liberati fuerunt Israelitæ de manu Philisthinorum: nam post Iair, & ante Iephte iudicem fuerunt 18. anni intermedij, in quibus Israelitę oppressi fuerunt ab Ammonitis, & Philisthinis, & postea liberati fuerunt: cùm tempore Iephte non haberent aliquos, qui permerent eos: supra decimo, nunc autem nouiter Philisthini irruerunt iterum, & oppresserunt Israelitas 40. annis, vt patet supra in litera. Sed dicendum, quòd ponitur istud ad significandum, quòd liberatio facta per Samsonem nō fuit plena, sed quædam alleuiatio ad tempus: tamen adhuc erant Philisthini domini Israelitarum: & mansit istud dominium vsq; ad annum 20. principatus Heli, in quo completi sunt quadraginta anni seruitutis Israelitarum sub Philisthinis. de quibus supra dictum est. Causa semiplenæ liberationis fuit, quia Israelitę non recedebant ab idolis, & manentibus eis in culpa manebat semper pœna. Sciendum, quòd non dixit angelus, quòd liberaret Israelitas Samson, nisi de manu Philisthinorum, & quòd Israelitæ tempore Samsonis nullos alios hostes habuerunt, nisi Philisthinos. In Hebręo habetur. *Erit puer Nazaræus Dei ex utero matris*. Vbi litera nostra dicit supra: erit ab infantia sua nazaræus Dei, & ex matris vtero: & idem est, quia vbi litera Hebraica posuit puer, posuit litera nostra ab infantia: & ad idem pertinet.

Verbi reuelatio. *Quæ cum uenisset*. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet verbi reuelatio: nam reuelauit mater Samsonis viro suo id, quod viderat. Et dicitur. *Quæ cum uenisset ad maritum suum, dixit ei*. Scilicet apparuit angelus soli fœminæ, & ipsa nunciauit postea viro. *Vir Dei uenit ad me habens uultum angelicum*. Vocauit istum angelum virum Dei, quia cum vidisset eum in forma viri putauit eum esse virum: quia tamen nunciauit ei ea, quæ futura erant, & designauit ea, quę ipsa patiebatur, scilicet sterilitatem, & quòd non haberet filios, credidit esse eum prophetam, & ob hoc vocauit eum virū Dei, idest a Deo missum, & sic consueuerunt vocari prophetę: sic vocatus est Elias quarto Reg. primo. Sic etiam vocatus est Eliseus quarto Regum quarto. Et dixit quòd habebat vultum angelicum, idest valde pulchrum: nam cùm esset angelus, erat in potestate eius accipere qualemcunque corporis formam vellet, siue nimis pulchram, siue corrugatam. In Hebræo habetur. *Et uisus eius sicut uisus uiri Dei*. Vbi nos dicimus habēs vultum angelicum, & litera nostra mutauit hebræam: quia videtur esse inculcatio, & insipientia quędam dici: venit ad me vir Dei habens vultum viri Dei. Et quia ista clausula fuit posita ad aliquid significandum, necesse est, vt aliquid signet, ideo litera nostra sic interpretata est ruditatem sermonis Hebraici, scilicet quòd vir Dei vocetur vir, qui cum Deo est: & isti sunt sancti sui Angeli, qui ei assistunt iuxta, Danie. cap. septimo: & isti vocantur interdum viri, sicut Dani. nono, vocatur Gabriel vir, scilicet venit ad me Gabriel vir. Ideo dixit habens vultum angelicum.

Conditio bonorū angelorum. *Terribilis nimis*. Idest valde reuerendus, vel *Terribilis*. Scilicet, quia quamquam esset pulcher, tamen erat aspectus non formidandus, & ista est conditio bonorum Angelorum, quia vt communiter se ostendunt terribiles, & istud est non ad terrendum, sed ad reue-

F rentiam ostendendum, vt appareat dignitas honoris eorum. Sic etiam omnia, quæ ad Deum pertinent, vocantur terribilia: sic patet Gene. vigesimo octauo, quando vidit Iacob scalam Bethel, per quam ascendebant angeli, & descendebant, & dixit: Terribilis est locus iste, idest valde reuerendus. *Quem cum interrogassē, quis esset, & unde uenisset, & quo nomine uocaretur, noluit mihi dicere*. Idest tunc ego quæsiui ab eo vnde venisset, & quis ipse esset, & de nomine suo: sed ad nullum mihi voluit respondere, scilicet: quæsiui vnde venisset, idest an Deus misisset eum ad nunciandū hæc, vel ipse a se diceret: & quis esset, scilicet homo, vel angelus: vel quis, idest qualis, scilicet propheta, vel non propheta: & quo nomine vocaretur, scilicet vt

G postea scirem dicere: ille, qui denunciauit mihi de filio, vocabatur sic: & erant omnia hæc ad certificandum. In Hebræo habetur. *Non quæsiui unde erat ipse, & nomen suum non indicauit mihi*. Scilicet, quòd nec mulier quæsiuit aliquid ab eo, nec ipse respondit aliquid de se, nec de nomine suo. Sed iste sensus non est verisimilis, quia cùm mulieri appareret, & dicere ei ista, verisimile est, quòd ipsa inquireret quis esset: vt sciret an ea, quæ dicebat erant firma, vel leuia. Litera tamen Hebraica consueuit interdum ponere sine negatione, quod debet esse cum negatione: & è conuerso: & tamen ex habitudine litere apparet an debeat poni negatio, vel non: sic patet Deuteronomij vigesimo capitu. cùm dicitur,

H quòd quando oppugnarent Israelitæ aliquas vrbes, non cęderent ligna fructifera: & subditur: lignū est, & non homo, vt possit contra te bellatorum augere numerum. Et dicitur ibi in Hebręo, lignum est homo, & tamen manifestum est, quòd debet intelligi negatiue. *Sed hoc respondit: ecce concipies, & paries filium*. Scilicet noluit respondere ad alia, sed solùm respondit ad hoc, dicens, quòd conciperem, & parerem. *Caue ne vinum bibas, aut siceram*. Nec aliud quid inebriatiuum: causa supra posita est. Etiam volunt aliqui, quòd non deberet comedere vuas, nec aliquid natum ex vinea, vt patet infra, scilicet ab omnibus, quę dixi vxori tuæ abstineat se, & quicquid ex vinea nascitur non comedat. Dicendum, quòd illud

I intelligitur de Samsone, scilicet quòd deberet Samson abstinere ab omnibus illis, quæ angelus dixerat vxori Manue: & in illis includebatur non comedere vuas, eo quòd erat votum nazaræorum non comedere vuas: Nume. sexto. *Nec aliquo uescaris immundo*. Scilicet in cibis, qui vocabantur a lege immundi tam in quadrupedibus, quàm volucribus, quàm piscibus. De quibus Leuiti. vndecimo, & Deuterono. decimo quarto capit. *Erit enim puer nazaræus ab infantia sua*. Idest ex hoc quòd puer erit Nazaręus, & valde sanctificatus, & hoc ex infantia, idest à principio infantiæ: tu etiam debes custodire munditiam magnam, quousque illum parias. *Et ex utero matris*. Idest ex die, qua exiuerit de vtero debet incipere obser-

K uantiam Nazaræorum: nam ex illo die poterat infringere hanc obseruationem, vt supra declaratum est. In Hebræo dicitur. *Erit puer Nazaræus ex utero matris*. Et non habetur ab infantia sua, sed ponitur ad exponendum in litera nostra, & idem est. *Vsque ad diem mortis suæ*. Istud non fuit supra expressum in verbis Angeli. Dicendum tamen, quòd angelus illud dixit mulieri: tamen litera non expressit, eo quòd iterum dictura illud erat: nam consuetudo sacræ scripturæ est quandò aliquid sæpe referre debet, non referat qualibet vice plenè, sed satis est, quòd semel plenè enunciet, & interdum non enunciat plenè aliqua vice, sed ex multis narrationibus varijs colligitur vna integra narratio. Apparet autem ex hoc, quod Consuetudo sacrarum literarum.

Sam-

A Samson erat nazaræus perpetuus: ideo licèt aliquando pollueretur, moriente aliquo coram eo, non obseruabat ceremonias purificationis, quæ habent Nu. sexto, quia illę sunt pro Nazaræis temporalibus, vt supra declaratum est in litera.

Quare Angeli Domini apparuit mulieri a principio, & non patri Samsonis. Quæst. XXII.

QVAERETVR quare apparuit Angelus domini mulieri, & non patri Samsonis a principio. Aliquis respōdebit, quòd hoc factum est, quia ad mulierem magis pertinebat quàm ad virum: nam vir nō debebat aliquid obseruare propter istam conceptionem pueri, mater autem debebat obseruare munditiam, quæ habetur supra, vsquequo pareret. Item puer debebat ex vtero matris seruare votum Nazaræorum, & istud pertinebat ad matrem, & non ad patrem: nam paruuli a principio apud matrem nutriūtur, & non ad patrem, vt patet extra de conuersione infidelium capitu. ex parte. vbi iubetur filium paruulum triennio minorem apud matrem regulariter ali: nisi aliquid timeatur. Et ob hoc philosophus primo Politicor. capitu. vltimo dicit matrem esse dimidium liberorum suorum, idest ad hoc quòd filij sint boni medietas boni eorum est matrem esse bonam, scilicet quia si mater bona fuerit, erunt quoque filij boni, scilicet quia apud eam nutriūtur in parua ætate: & tamē non modicum differt a iuuentute statim, sic vel sic assuescì, idest assuescere ad bonum, vel ad malū, ex pueritia: nam in hoc consistit potissima pars morum humanorum, vt patet secundo Etico. circa principium. Et quia votum debebat incipi obseruari ex prima die natiuitatis Samsonis, cùm dicatur quòd erit Nazaręus ab infantia, & ab vtero matris, ad matrem pertinebat cura faciendi eum obseruare cæremonias istas, scilicet quòd ipsa non daret ei in cibos aliquid quod esset contra regulam Nazaræorum: ergo ad patrem non attinebat, sed ad matrem, & ei referendum erat. Sed dicendum quòd non stat, quia tunc cum non esset necesse, quod appareret viro ex causa dicta, nunquam ei apparuisset: & tamen apparuit infra: ergo non fuit ex hac causa. Dicendum igitur, ꝙ fuit apparitio solū facta vxori ad magis confirmandum factum istud, quia Angelus intendebat pluries apparere: vt sæpe apparendo, & referendo verba confirmaretur magis quod dicebatur de Samsone: Et quia si a principio apparuisset simul matri, & patri, non apparuisset iterum, voluit apparere, & postea orante patre, quòd appareret ei iterum apparuit, & sic factum est: nam apparuit denuo mulieri soli, & illa iuit ad vocandum virū suū: & vtrique tunc visus est Angelus.

In quæ cōsistat potissima pars morū humanorum

B

C

Improbatio.

Doc. respōsio ad quæstium.

Quare iussum est Samsoni, quòd esse Nazaræus. Quæst. XXIII.

QVAERETVR vlterius, quare iussum est Samsoni, quòd esset Nazaræus. Respondendum, quod Deus dedit quoddam donum excellens Samsoni, scilicet, quia fecit eum robustissimum super omnes homines huius sæculi, quia nec talem vnquam etiam in historiis fabulosis audiuimus. Et ad honorem huius magni doni, ne contemneretur tanquam esset aliquid naturaliter aduenìens, & vt nō putarent Israelitæ se liberari per robur alicuius viri, iussit Deus, vt seruaret semper cæremoniam nazaræorum, tanquam semper recolens beneficium sibi a Deo præstitum, & semper illud honorans. Et hoc patet, quia quandiu tenuit obseruantiam voti huius manserunt in eo vires, & quando abscissi ei fuerunt capilli eius cessauerunt vires, infra decimo sexto capit. Sed obijcietur, quia Deus dedit alios iudices liberatores Israel pręter Samsonem, & quod amplius est illi fuerunt verius liberantes: sicut Barac, Gedeon, & Iephte, Hothoniel, & Aod, qui multitudinem hostium occiderunt, & fecerunt, quòd in diebus eorum nunquam auderent pugnare contra Israel, & abstulerunt totaliter iugum ab Israel: Samson autem non abstulit omnino iugum, sed solùm dicitur quòd incepit liberare Israel, vt patet in litera: ergo magis debuisset imponi aliis iudicibus, quòd seruarent regulam nazarçorum. Respondendum, quòd non debuit aliis imponi, nam licèt Israelitis Deus contulit magnum bonum per alios iudices liberando eos de manibus hostium: tamē ipsismet iudicibus non contulit tantum bonum, sicut Samsoni, quia Samsoni contulit tantum robur quantum nunquam auditum fuit de aliquo: per quod fuit famosus in toto seculo: ideo pro hoc speciali dono debebat aliquem specialem honorem Deo impendere, & iste honor erat obseruatio regulæ nazarçorum: nam non erat aliquid impositum in toto veteri testamento per modum consilij, nisi votum nazaræorum: in alijs autem iudicibus, quia Deus nō conferebat aliquod speciale beneficium ipsis, sed populo Israel, cui dabatur victoria, & liberatio de manu hostium, non erat rationabile, quòd obseruare regulam nazarçorum obligaret eos Deus.

Orauit itaque Manue Dominum, & ait: Obsecro Domine, vt vir Dei, quem misisti veniat iterum, & doceat nos, quid debeamus facere de puero, qui nasciturus est. Exaudiuitque Dominus deprecantem Manue, & apparuit rursum Angelus Dei vxori eius sedenti in agro. Manue autem maritus eius non erat cum ea. Quę cum vidisset angelum, festinauit, & cucurrit ad virum suum: nunciauitque ei, dicens: Ecce apparuit mihi vir, quem ante videram. Qui surrexit, & secutus est vxorem suam: veniensque ad virum, dixit ei: Tu es qui locutus es mulieri? Et ille respondit: Ego sum. Cui Manue: quando, inquit, sermo tuus fuerit expletus, quid vis vt faciat puer? aut a quo se obseruare debebit? Dixitque angelus Domini ad Manue: Ab omnibus, quæ locutus sum vxori tuæ, abstineat se: & quidquid ex vinea nascitur, non comedat: vinum, & siceram non bibat, nullo vescatur immundo: & quod ei præcepi, impleat atque custodiat. Dixitque Manue ad Angelū Domini: Obsecro te, vt acquiescas præcibus meis: & faciamus tibi hœdum de capris. Cui respondit angelus: Si me cogis non comedam panes tuos: si autem vis holocaustum facere, offer illud Domino. Et nescier

Gen. 16. c Luce. 1. supra eo.

D

Penelope vxor Vlixis castissima.

Circes maga, & meretrix.

E

nesciebat Manue, quòd Angelus Domini esset. Dixitque ad eum: Quod est tibi nomen? vt si sermo tuus fuerit expletus, honoremus te? Cui ille respondit: Cur quęris nomen meum, quod est mirabile? Tulit itaque Manue hœdum de capris, & libamenta, & posuit supra petram offerēs Domino, qui facit mirabilia: ipse autem, & vxor eius intuebantur.

Orauit itaque Manue. Hic ponitur tertium huius partis scilicet confirmatio facti, quia id quod reuelatum fuerat soli mulieri, reuelatum fuit viro, & mulieri simul nunc: & per hoc confirmatum est magis. *Orauit itaque Manue dominum.* Scilicet vt mitteret virum, quem prius miserat, & per hoc certificaretur an esset verum quod dicebat mulier, etiam informaretur magis.

Ad quid orauit Manue, vt veniret iterum vir Dei. Quæst. XXIIII.

QVEARETVR ad quid orauit Manue, vt veniret iterum vir Dei: nā ille iam docuerat vxorē suam de eo, quod factura esset tam ipsa quam paruul⁹ postquam nasceretur, ideo nō opus erat, quòd denuo appareret. Respondendum secundum quosdam, ꝙ orauit, vt veniret Angelus, quia putabat quòd vxor sua diligeret alium virum, & non esset ille Angelus, sed vir alienus pro quo zelatus est nimis Manue cùm haberet vxorem pulchram, & si veniret angelus crederet vxorem suam non deliquisse: sinautem maneret adhuc suspitio contra ipsam. Vnde & Iosephus tenet, ꝙ ad præces mulieris angelus iterum venerit, quia ipsa voluit se purgare de zelotypia, quam conceperat vir contra ipsam. capit. 10. vnde dicit in 5. Antiquitatum: Quidam Manue de tribu Dan inter paucos egregius, & patrię suæ sine dubio primus, vxorem accepit primam, & pulcherrimam, quæ inter cęteras cōprouinciales fęminas eminebat: illa autem viso Angelo marito venienti indicauit Angeli visionem indicando iuuenis pulchritudinem, ita vt ille zelatus in eius laudibus obstupesceret, & quasi suspitionem de extraneo amore conciperet: at illa volens irrationalem eius tristitiam mitigare, rogauit Deum, vt Angelum denuo destinaret: quatenus maritus conspiceret, & iterum Dei gratia Angelus venit in suburbano illorum, & apparuit mulieri a viro remotæ, quę rogauit illum, vt sustineret quousque virum suum adduceret: permittēte Angelo Manue vocatus venit, qui cùm vidisset, nec tunc a suspitione cessaret, rogauit vt quæcunque vxori dixerat, illi declararet, & tunc cessauit suspitio. Sed ista positio Ioseph: licèt satis possit literæ applicari; non conandum est ad hoc, quia in expositione sacrarum scripturarum reprehensibile est, quòd conemur literā applicare intentioni nostrę; sed magis, vt conemur iudicium nostrum submittere veritati literę, vt ait beatus Clemens papa, & habetur in Decre. 37. di. capi. relatum est. Dicendum autem magis, ꝙ Manue orauit, vt appareret Angelus, & hoc vt ipse cognosceret quid fieri deberet de puero nasciturо, vt patet in litera, scilicet, Obsecro domine veniat vir, quem ante misisti, & doceat nos quid agere debeamus de puero, qui nasciturus est. Sed tunc obijcietur: quia iam Angelus dixerat ista vxori

F Manue, & ipsa retulerat viro suo: ideo non erat necesse, quòd appareret Angelus ad notificandum hæc. Aliquis dicet quòd non credidit Manue vxori suæ; ideo voluit certificari per Angelum venientem: Sed dicendum, quòd nō stat; quia littera dicit contrariū, scilicet. Obsecro veniat vir domini, quem misit: ergo credebat virum venisse, & a Deo missum. Respondendum quòd Manue credidit vxori suę, quòd vidisset virum Dei, & tamen putauit quòd ipsa non erat plenè informata ab ipso, & quia periculum erat si puer nasceretur, & per ignorantiam alicuius cęremonię obseruandę peccaretur: voluit plenè informari de omnib⁹, quæ facere debebat puer, & quid fieret ei, quādo esset paruulus. Et motiuum Manue erat rationabile,

G quia credidit quòd mulier nō sufficienter quæsiuisset ab Angelo pro omnibus, quæ puero euentura erant, vel quæ obseruaturus erat. Et etiam quia Angelus nō plenè informauerat eam: nam dixit ipsa quòd quęsiuerat ab eo, quis esset, & vnde venisset, & quo nomine vocaretur, & non responderat ei. Patet etiam hoc quia postquam apparuit Angelus, quæsiuit ab eo Manue quid acturi essent circa puerum. *Obsecro domine, vt vir dei, quem misisti ueniat iterum.* Vt ille propheta, quem misisti ad vxorem meam veniat iterum, vt & ego possim eū videre. *Et doceat nos quid facere debeamus de puero, qui nasciturus est.* Scilicet vt plenè nos doceat, quia vxor mea non fuit plenè instructa ab ipso circa omnes cæremonias, quæ obseruandę erant in puero

H nasciturо. In Hebræo habetur: *Quid debeamus facere de puero nato.* Et ponitur ibi participium pręteriti pro futuro, quia manifestum est, ꝙ nondum natus fuerat puer, & hoc propter improprietatē magnā sermonis Hebraici. *Exaudiuitque dominus pręcantem Manue.* Scilicet quia Deus volebat quòd Angelus iterum appareret ad confirmationem facti, & ipse incitauit Manue ad orandum, vt eum exaudiret. Ex hoc apparet quòd non præcabatur videre Angelum, vt sciret an vxor sua diligeret virum alterum, vel an verè apparuisset ei Angelus, & locutus fuisset: nam si hac intentione oraret iniusta esset oratio, & non exaudiretur. Iosephus tamen vult quòd ex hac causa Angelus veniret, & dicit quòd ad petitionem mulieris venit & non orante Doc. contra Ioseph.

I Manue. Historia autem scholastica volens temperare hoc dictum reducendo Iosephum ad concordiam literę, quia valde sequitur Iosephum dicit, quòd Manue valde zelatus est, quasi mulier sua alium diligeret virum, & de hoc tristabatur, quod mulier intelligens voluit auferre viro hanc tristitiam irrationabilem, & suasit ei vt orarent dominum, quòd veniret denuo Angelus, & referret ei quæ prius dixerat: & tunc orāte vtroque apparuit Angelus, sed prius mulieri, deinde Manue. *Et apparuit rursum Angelus Dei vxori eius sedenti in agro.* Scilicet erat mulier extra domum in suburbano, sicut dicit Iosephus, & tunc venit Angelus ad eam. Opi. histo. schola.

K *Quare non apparuit nunc Angelus prius Manue: quam vxori eius. Quæst. XXV.*

QVEARETVR quare non apparuit nunc Angelus prius Manue, quam vxori eius, quia non veniebat ad certificandum eam, sed ad certificandū virum. Respondendum, quòd apparuit prius vxori, quia non viderat prius Manue Angelum, & non cognoscebat eum: ideo etiam si nunc apparuisset ei, non cognouisset illum: & sic debuit prius apparere vxori, vt ipsa eum ostenderet viro. Item factum est hoc ad maiorem confirmationem, scilicet vt appareret vxori, & ipsa orāte consisteret Angelus quousque vocaret virum. Iosephus autem quinto Anti-

tiquitatum dicit, quòd cùm venit Manue in locum, in quo apparuerat Angelus, & vidit eum, non cessauit suspitio eius, quia vidit eum pulchrum valde, sed postquam locutus est omnia, quæ prius fuerat locutus, cessauit suspitio. Poterat esse causa huius, quia poterat Manue suspicari de vxore sua, quòd ipsa diligeret alterum virum: & haberet accessum ad eum, & quia poterat concipere de illo, quod nũquam euenerat de ipso Manue: licèt sepe dedisset operam gignendę proli, cognosceret Manue, vel saltem valde suspicaretur, quòd vxor sua cognita fuisset ab alio viro, de quo concipere potuisset: vt ergo ipsa preuideret sibi ponens excusationem ante tempus, quasi de ipso Manue susciperet filium virtute Dei: dicebat ꝙ ad illã venerat vir Dei, & ille vir, cum quo ipsa vellet adulterari posset venire coram Manue ad magis certificandum dictum vxoris Manue, ideo Manue viso iuuene tam pulchro, non cessauit a suspitione, sed magis zelaret arbitrans quòd conspecta tanta pulchritudine vxor sua moueri potuisset. Postquam tamen locutus est omnia, quæ prius locutus fuerat, & fecit signa, quę infra habentur, cùm cognouerit Manue, quòd verè erat angelus, cessauit praua suspicari. *Manue autem maritus eius non erat cum ea.* Quia forte erat in domo, vel in alia parte agri. *Quæ cum vidisset Angelum festinauit, & cucurrit ad virum suum.* Ad vocandum eũ, vt videret Angelum, quem videre optauerat. Iosephus 5. Antiquitatum dicit, ꝙ vxor Manue petiuit ab Angelo quòd sustineret modicum, dum ipsa vocabat virum suum, quo concesso ipsa iuit ad vocandum virum, & hoc verisimile est, quia mulier non auderet ire ad vocandum virum, quousque sciret an angelus permaneret ibi: alioquin dum ipsa iret, poterat recedere angelus, & veniente viro suo non appareret, crederetur quòd mentita esset vxor eius, & cresceret cõtra eam suspitio: ideo verisimile est quòd obtinuerit ab eo, quòd expectaret: sic enim Gedeon petiuit ab angelo, qui apparuit ei quòd expectaret modicum in loco, in quo erat quousque ipse veniret ad offerendum sacrificium coram illo, supra sexto capitu. *Nunciauitque ei, dicens: ecce apparuit mihi vir, quem ante videram.* Semper enim existimabant eum virum, & etiam postquam apparuit ista vice, quousque ascendit in fumo sacrificij, quia ibi manifestè apparuit eum esse angelum, infra in litera: cucurrit autem festinans, & valde lęta ista mulier ad virum suum, quia forte credebat, quòd nunc tolleret irrationabilem viri suspitionem de zelotypia cõtra se conceptam, vt vult Iosephus. *Qui surrexit secutusque est vxorem suam.* Forte ipse quiescebat sedens in domo, quando vxor vocauit eum: & surrexit solicitus scire de angelo venienti. *Veniensque ad virum, dicit ei: tu es, qui locutus es mulieri.* Idest nunquid es tu ille vir qui prius apparuit mulieri isti, & locutus est ei? Hoc dixit Manue, qa volebat aliqua loqui quærendo de illis, quæ dicta fuerant vxori prius, & informari plenius: & quia si non esset iste vir, qui prius apparuerat loqueretur in vanum, ideo quæsiuit, an esset idem. *Et ille dixit: ego sum.* Scilicet quęre si aliquid vis, quia ego sum vir, qui apparui. *Cui Manue.* Scilicet dixit. *Quando sermo tuus fuerit expletus.* Scilicet quando vxor mea cõceperit, & peperit filiũ, sicut tu prædixisti. *Quid vis, vt faciat puer?* Dixit hoc Manue, quia vxor sua dixerat aliquas cæremonias, & ipse putabat quòd forte alię non fuerant ei indicatæ; ideo quærebat generaliter, vt angelus diceret qd quid facere deberet puer. *Et a quo se obseruare debebit?* Istud dixit, quia omnis obseruatio humana, qualitercunque ponatur, nõ potest consistere nisi in duobus, scilicet in agendo aliquid, & in cauendo ab aliquo: & ista tetigit dicẽs quid faciet, & a quo se obser-

A uabit. Obseruatio autem nazaræorum magis constabat in abstinendo a quibusdam quam in faciendo aliquid, vt patet Nume. sexto cap.

Quare Manue incepit loqui Angelo sic dicens, quando sermo tuus fuerit expletus. Quæstio XXVI.

QVAERETVR, quare Manue incepit loqui Angelo sic dicens: quãdo expletus fuerit sermo tuus, quia magis debuisset interrogare, an deberet aliquando concipere, & parere vxor sua. Respondendum quòd Manue solùm volebat certificari, de quibus erat dubius: ipse autem non dubitabat, quòd aliquis vir Dei venisset ad vxorem suam, & nunciasset ei quòd conceptura foret, quod patet, quia ipse orauit supra ad dominum dicens: obsecro domine, vt vir Dei quem misisti veniat iterum: si tamen dubitasset non sic oraret: ideo cùm solùm restaret ei dubium, an vxor sua fuisset plene informata de cęremonijs obseruandis circa puerum, de eis solum quęsiuit, scilicet quid agere deberet, & a quo cauere. Vel aliter dicendum, quòd licèt non sciret per certitudinem, an apparuisset angelus vxori, & nunciasset ei, quòd conceptura esset: tamen non oportuit de hoc facere specialem interogationem: nam cum dixit an esset ipse vir, qui prius locutus fuerat mulieri, & ipse respõdisset quòd sic, sciuit Manue, quòd ipse locutus fuisset vxori suæ, & per hoc credidit, quòd sicut vxor sua verum dixerat in hoc, ita verum dixisset in toto, quod retulerat. In Hebræo habetur. *Modo veniet verbum tuũ, quod erit iudicium pueri, & opus suum?* Vbi nos dicimus, quando expletus fuerit sermo tuus, quid vis, vt faciat puer, & a quo se obseruare debebit? Et idẽ est quantum ad sensum: litera tamen nostra vult ponere modum loquendi Hebraicum, qui est valde alienus a proprietate Latini sermonis, & vocatur iudicium pueri, idest regula, vel pręceptum iudiciale datum de his, a quibus debet cauere: opus eius vocatur cæremonia, in qua se debet exercere. *Dixitque Angelus Domini ad Manue.* Informando eum circa cæremonias pueri. *Ab omnibus, quæ locutus sum vxori tuæ abstineat se.* Aliqui referunt hoc ad vxorem Manue, scilicet vxor tua abstineat se ab omnibus, quæ dixi ei, scilicet a vino, & sicera, & comestoine immũdorum, vt supra patet. Sed non stat, quia Manue quæsiuit hic de puero quid obseruaturus esset: quomodo ergo responderet angelus de obseruatione vxoris, quia istud erat nimis disparatum. Et dato quòd vellet simul respondere de vxore, de qua non quęrebatur, saltem tamen respõderet etiam de puero, & tamen nihil respondit de illo isto modo. Ideo referenda est litera ad puerum, scilicet abstineat se puer ab his, quę locut⁹ sum vxori tuę scilicet quia illi dixi omnia, quę facere deberet, & non tenetur facere plura, ideo non expedit repetere illa. *Et quidquid ex vinea nascitur non comedat.* Scilicet nec vuas, nec agrestas, nec vinum bibat, nec acetum, nec sumat aliquid confectum de vuis, vel in quo vinum sit. Istud tam ad mulierem, quàm ad puerum poterat pertinere, sed de puero dicitur. In Hebræo dicitur. *Quidquid nascitur ex vite vini non comedat.* Sed idem est. *Vinum, & sicæram non bibat.* Et per hoc intelliguntur prohibita omnia alia inebriatiua. Vnde si alius potus, vel cibus erat, qui posset inebriare tenebatur abstinere puer ab illo, quia nazaręis iubebatur cauere ab omni, quod poterat inebriare, vt patet Numeri sexto, sicut est fructus palmæ Aegyptiacæ, quia comedentes ebrios reddit. lingua & sensu impeditos, ve-

B C D E (margin letters)

Doc. expositio.

Litera in Hebræo.

velut si vinum abundanter bibissent, vt ait Solinus in F
Polistho. capitul. de Aegypto. *Et nullo vescatur immundo.* Istud supra iussum fuerat matri Samsonis, sed etiam ipsi Samsoni conuenit: imò omnibus Israelitis: specialiter tamen illis, qui viuebant vita nazaræorum. *Quod ei præcepi impleat, atque custodiat.* Scilicet omnia alia, quæ præcepi impleat, scilicet faciendo, & custodiat, scilicet cauendo se ab aliis, quia quædã erãt præcepta affirmatiua, & quædam negatiua: nam dixerat quòd nazaræus esset puer ex vtero matris, & ꝙ nouacula non ascenderet super caput eius. Etiam intelligitur per hoc id, quod dictum est ipsi mulieri, vt ipsa obseruaret, scilicet quòd non biberet vinum, & siceram, & quòd non comederet immunda. *Dixit itaq;.*

Oblatio sacrificij post cõfirmationem verborum angeli factam.

Hic ponitur quartũ. s. oblatio sacrificij post confirma- G
tionem verborum angeli factam. *Dixitque Manue ad Angelum Domini.* Postquam notificauerat Angelus ipsi Manue ex parte Dei de filio nascituro: tanquã suscepto beneficio quodam per ipsum, voluit eum inuitare ad cibos, putans quòd vir esset. In Hebræo dicitur. *Inuitabimus nunc te.* Vbi litera nostra dicit, obsecro, vt acquiescas præcibus meis: sed idem est, quia præces, quas fundebat nunc Manue ad angelum, non erant, nisi de inuitando ipsum, vt acquiesceret manducare cum Manue. *Et faciemus tibi hædum de capris.*

Litera in Hebræo.

Et parabimus tibi ad manducandum hædulum de capris: dixit enim de hedulo, quia cibus iste gratus est, & sapidus quando est tener. Accipitur facere pro pa- H
rare: sic dicitur aliquis facere barbam, vel capillos, idest ornare illos. sic etiam dicitur facere vngues Deuteronomij vigesimo primo, secundum Hebraicam literam, vbi nostra dicit, & circuncidet vngues. Iste modus etiam est apud poetas, vt patet per Virgilium in Bucolicis Egloga secunda, scilicet.

Cibus de hedulo gratus est.

Cum faciam vitulam pro frugibus, ipse venito.

Idest dum ego coquo vitulam, & dispono ad cibos. *Cui dixit angelus: si me cogis, non comedam panes tuos.* Idest si vis me cogere ad comedendum, non comedam de pane tuo. Dicitur hoc, quia Manue non solũ præcabatur, sed etiam trahebat, quasi vim præcando fa-
ciens. Sic dicit Gregorius in quadam homilia super I
Lucam, quòd pauperes, & peregrini non solùm sunt inuitandi, sed etiam trahendi. Sic patet Luc. vigesimo quarto, de discipulis, qui putantes Christum esse peregrinum coegerunt illum secum declinare ad mãducandum, licèt ille fingeret se longius ire, & est sẽsus: etiam si multum me depreceris, vt comedam, ita vt velis mihi vim inferre, non comedam. Et dicitur: panes tuos, idest res a te appositas ad comedẽdum, quia nomine panis intelliguntur omnia quæcũque comedi possunt: nam etiam mel intelligitur nomine panis, vt patet primo Reg. decimo quarto capit. etiam quarto Reg. sexto dicitur quòd dixit Eliseus: appone panem coram eis, & sequitur quòd apposita fuit ciborum magna præparatio, In Hebræo habetur. K
Si me inuitaueris, non comedam in pane tuo. Et idem est, scilicet si inuitando me cogere volueris, non comedam de pane tuo. Vel aliter dicendum, quòd verbum positum hic in Hebræo est æquiuocum ad inuitandũ, vel ad cogendum: & ista fuit causa mutationis. *Si autem vis holocaustum offerre, offer illud Domino.* Idest ego nolo bibere, aut comedere de pane tuo. si tamen vis totaliter expendere aliquid circa me: expende illud in holocaustum, & offer illud domino.

Hom. 23.

Litera in Hebræo.

Quare Angelus Domini noluit comedere de cibis Manue. Quæst. XXVII.

QVAERETVR, quare Angelus Domini noluit comedere de cibis Manue. Respondebit aliquis, quòd non poterat, quia erat angelus, & angeli non possunt comedere, cùm non sint animalia. Sed dicendum quòd non stat, quia tres angeli venerunt ad Abraham sub ilice Mambre, & comederunt ibi cum eo, Gen. decimo octauo. Etiã duo de illis angelis venerunt eadem die Sodomam, & hospitati in domo Loth, comederunt ibi: Gen. decimo nono capit. Respondendum, quòd comedere dicit duo, scilicet trãsglutire cibum, & conuertere illud in substantiam suã digerendo in locis debitis. Quantum ad primum qđ est transglutire, angeli & demones in assumptis corporibus comedunt: quia ad os panes mittentes transglutiunt: & tamen nec stomachum habent, in quo digerere possint, nec virtutem digestiuam, aut conuersiuam, nec aliquas partes corporis, in quas per assimulationem conuertatur, ideo est in eis comedere quantum ad apparentiam, sed non realiter: sic dixit Raphael Angelus ad vtrunque Tobiam patrem, & filium: Cùm essem vobiscum per voluntatem Dei, videbar vobiscum manducare, & bibere, sed ego cibo inuisibili, & potu, qui ab hominibus videri nõ potest, vtor, vt patet Tob. duodecimo capi. Deinde aũt quod angeli vel demones sic comedunt, dicendum est, ꝙ integrum manet: sicut ipsi illud assumunt: & videntur deglutire: tamen occultant illud transferentes ad alia loca, vt non videatur. Etiam poterant huiusmodi angeli comedentes cum aliis omnia, quę assumebant, & transglutire videbantur, secretè in mensa reponere, nullo vidente, & sic viderentur semper comedere, & nunquam deficeret cibus, si vellet. sic in litera patet, scilicet & nesciebat Manue quòd Angelus domini esset: quasi dicat ideo inuitabat eum, quia nesciebat, ꝙ esset angelus: & ipse non comedit ideo quia erat angelus, & illi non comedunt.

Quomodo angeli, & demones comedant.

Quare iste Angelus non comedit, sicut illi qui comederunt coram Abraham, & coram Loth. Quæst. XXVIII.

QVAERETVR vlterius, cùm Angeli interdũ comedant, saltem largè sumendo comedere pro transglutire cibum, quare non comedit nunc iste angelus, sicut illi, qui comederunt corã Abraham, & coram Loth? Respondendum quòd cùm angeli secundum se non egeant cibo, nunquam sument illum, nisi sit aliqua causa, secundum quam sumptio illa proficiat: angeli autem, qui venerunt ad Abrahã comederunt, quia illi veniebant ad nunciandum conceptum Saræ, & quia si non comedissent, non habuissent occasionem manendi cum Abraham loquẽdo, vt denunciarent ei de conceptu Isaac, & vt rideret Sara, voluerunt comedere cum Abraham: & tamen ad hoc ipsi non se fecerunt prõptos, sed potius volebant transire, & Abraham currit ad illos, & dixit: domine si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum, sed afferam pauxillum aquæ vt lauentur pedes vestri, & requiescite sub arbore: ponamque bucellam panis, & confortate cor vestrum, ita Gene. decimo octauo capitu. & tunc cùm sederent ad mẽsam sub arbore, locuti sunt de Abraham, quòd habiturus esset filiũ sequenti anno: & Sara, quæ abscondita erat post ostium tabernaculi, risit: ideo vt hæc possent con-

conuenienter accidere voluerunt angeli sumere cibos. A Idem fuit de angelis duobus, qui iuerunt Sodomam in domum Loth, quia illi volebant ostendere, quòd viri essent ad experiendum iniquitatem Sodomitarũ, & quia si nollẽt comedere, haberetur præsumptio ad cognoscendum eos ante, tempus voluerunt comedere, nè cognoscerentur esse angeli, Gen. 19. Sic etiã fuit de Raphaele Angelo, qui fuit ductor Tobiæ per tot terrarum spatia, & coram illo comedebat, & bibebat, quia vt ipse dixit postea Tob. 12. expediebat, quòd illo tempore se occultaret in viri effigie. Et quia si non comederet cognosceretur esse angel⁹, voluit semper comedere: nunc autẽ non erat procuranda aliqua vtilitas si comederet iste angelus, ideo comedere noluit: sed potius è cõuerso si comedisset secuta fuissent duo B inconuenientia, vel quæ non ita bene fierent, sicut nõ comedente eo. Quod patet, nam primum esset, quia si comedisset putaretur esse propheta, & non angelus Dei. Nam ob hoc dabat ei Manue cibos, quia putabat non esse angelum Dei, vt patet in litera, scilicet, & nesciebat Manue, quòd esset angelus domini: magis tamen certitudo de annunciatione erat, & in maiori auctoritate haberetur sciendo, quòd Angelus annunciasset, quàm cùm putaretur, quòd Propheta erat annuncians. Secundum erat, quia si angelus vellet comedere, non obtulisset sacrificium Manue. Vt ergo incitaret illum ad offerendum, dixit: si me cogis, non comedam panes tuos: si autem holocaustum offerre vis offer illud domino. Melius ergo fuit non comedere, C quàm conuiuium acceptare. *Et nesciebat Manue, quòd Angelus Domini esset.* Scilicet, ideo inuitabat eum ad comedendum, quia nesciebat, quòd esset Angelus Domini: sed putabat esse virum Prophetam, si autem putauisset esse angelum non inuitasset eum.

Si Angel⁹ qui Manue apparuit comedisset, duo sequebãtur inconuenientia.

Quomodo ex hoc, quòd putabat Manue istum non esse Angelum inuitabat eum, &c.
Quæst. XXIX.

QVAERETVR, quomodo ex hoc, quòd putabat Manue istum non esse angelum, inuitabat eum, & si cognouisset non inuitasset, & quid circa D hoc Iudæi credebant de angelis. Aliquis dicet in cõtrarium, quòd quamquam putaret eum esse angelũ, poterat eum inuitare ad comedendum, quia notum erat apud omnes Hebræos, quòd Abraham pater eorum inuitasset tres angelos, & comedissent cũ eo sub arbore: Gen. 18. cap. Loth etiam inuitauit duos angelos, & comederunt cum eo: Gen. 19. ergo etiam ipse poterat inuitare Angelos ad comedendum. Respondendum, ꝙ si putasset Manue illum esse angelum, nõ inuitasset eum, quia putabant Israelitæ angelos Dei non esse animalia, vel homines, ita vt egerent cibo, sed esse substantias alterius modi, & licèt crederent illos esse corporeos, tamen putabant esse sua corpora indefectibilia, cibo, aut potu non egentia ad conseruatio- E nem. [vt corpora animalium, & sic licèt crederet Manue, quòd possent angeli transglutire cibos, quia tamen illud non erat proprium comedere, nec erat eis necessarium non inuitaret ad epulas Angelum. Cùm autem arguitur de angelis venientibus ad Abraham, & Loth, posset dupliciter responderi. Vno modo, quod Iudæi intelligerent illos esse Angelos, idest nũcios, sed non angelos, scilicet de substantia angelorũ. Pro quo sciendum, quòd in Hebræo ponitur Malach, vbi nos ponimus angelum, quia angelus est nomen Græcum significans superbum nuncium: Malach autem in Hebræo significat nuncium absolute, nec magis nuncium Dei, quàm nuncium hominis. Inde

A quilibet homo, qui aliqua nunciat, vocatur Malach in Hebræo, & si nunciat aliquid bonum, quod est ex parte Dei vocatur Malach Elohim, idest nuncius Dei. Sic dicitur Mala. cap. 2. Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem exquirent de ore eius, quia angelus domini exercituum est. Ideo Hebræi poterant ponere indifferenter illos, qui venerunt ad Abraham, & ad Loth fuisse viros missos ex parte Dei, vel fuisse angelos. Primo modo accipiendo manifestum est, quòd poterant comedere, & sic dato, quòd essent verè angeli poterat esse, quòd Abraham putaret illos viros, & ob hoc inuitaret illos ad comedendum: si autem putasset illos esse verè angelos fortè non inuitasset. Alio modo potest intelligi, quòd Abraham putaret B illos viros ad se venientes non esse homines, sed angelos veros. Et ista est veritas, quia ipse locutus est ad eos tanquam ad Deum, vel Angelum eius: & maximè, quia quando cum eis ibat versus Sodomam, petebat ab vno illorum remissionem pro vrbe Sodomorum tanquam ille esset Deus, & dicebat ei, quòd ipse iudicabat omnem terram, & quòd non perderet iustum cum impio, ita Genesis decimooctauo, & tamen ista non diceret si non putasset esse verè angelos Dei, & Deum in eis valde representari. Et tunc dicendum, quòd inuitauit eos, quia Abraham putauit, quòd etiã angeli Dei cibo vtebantur, eo quòd Abraham erat rudis circa hæc, quia non cognouerat naturam angelorum, eo quòd scriptura nulla erat de eis. Etiam Deus C de illis nihil reuelauerat: sed sicut videbat eos in corporum humanorum effigie, ita putabat eos facere eadem, quæ homines, præter hoc, quòd non moriebantur, sicut homines. Paulisper autem procedente magis ætate Iudæorum eruditi sunt aliqualiter circa naturam angelorum, scilicet, quòd non essent habentes talia corpora, sicut homines, & quòd non egebant cibo, sicut homines, & ista opinio erat iam inducta tempore Manue, ideo si ipse sciuisset esse angelum domini, non inuitasset eum ad cibum. Nec erat hoc mirandum, quòd posteri Iudæorum cognouissent aliqd, quod non cognoscebat Abraham, licèt ille sanctior esset, quia sanctitas interdum stat cum rusticitate, quia sanctitas ad sinceritatem volentis pertinet: sapientia D autem ad intellectus perspicacitatem. Etiam non erat inconueniens, dato quòd Deus diligeret valde Abraham, & promitteret ei magna, & se ostenderet ipsi, quia etiam Prophetis hoc accidebat, scilicet, quòd licèt Deus se eis reuelaret, alij homines essent tam in speculabilibus sapientiores, quàm in agibilibus prudentiores: sic patet de Moyse, qui erat eximius Prophetarum, & tamen Iethro Madianita sciuit melius ordinare populum, quàm ipse Exo. 18. etiam multæ quæstiones satis planæ petebantur à Moyse, & nesciebat quousque consuleret dominum super eis.

Sanctitas quãdoque stat cũ rusticitate.

Quomodo Angelus Domini iubebat Manue, quòd offerret holocaustum Domino, cùm ipse non esset sacerdos. *Quæst.* XXX.

QVAERETVR, quomodo Angelus Domini iubebat Manue, quòd offerret holocaustum Domino si vellet, quia peccaret valde in hoc Manue. Primò, quia non offerret in loco debito: nam in sanctuario super altare holocaustorum offerendum erat omne sacrificium, sicut præcipitur: Leuit. decimoseptimo, alioquin offerens reus erat, ac si sanguinem effudisset. Item peccabat, quia ipse non erat persona idonea ad faciendum sacrificium, quia istud pertinebat ad solos sacerdotes: Numeri tertio, & 18. capitulo.

Respondendum est, quòd Angelus iussit ei hoc, quia poterat ex parte Dei dispensare cum illo: nam lex ab eo condita, per illum poterat recipere dispensationem: angelus autem fungebatur vice Dei, quia erat nuncius, & sciens Deo placitum esse: dixit illud Manue: aliàs autem fuisset ei illicitum. Nam sicut dispensabatur cum alijs viris sanctis, & Prophetis super hoc, ita & cum isto dispensatum est.

Quomodo Manue audebat ad mandatum huius ipsum alloquentis facere sacrificium. Quæst. XXXI.

QVAERETVR vlterius, cùm Manue nesciret angelum istum esse, qui iubebat, vel suadebat hæc quomodo audebat facere sacrificium ad mandatum illius? quia non esset tutus, quòd non peccaret. Respondendum, quòd Manue putauit hunc esse Prophetam aliquem magnum, & quia Prophetæ veniunt à Deo, non dicerent aliquod malum, credidit quòd liceret sibi ex dicto illius offerre holocaustum: sic enim aliàs ab aliquibus non sacerdotibus, & in locis non sacris facta sunt sacrificia: quia ipsi erant Prophetæ. Sicut ergo ipsi licitè faciebant, quia sciebant sibi permissum à Deo: ita, illi quibus ipsi dicerent hoc facere possent tuti esse faciendo. Sed obiicietur, quia Deuterono. decimo tertio, dicitur, quòd quando aliquis Propheta prædiceret aliquod signum, & eueniret, & postea diceret venite eamus, & sequamur Deos alienos, non debebant Israelitæ assentire illi, sed fugere: sic autem erat hic: quia facere sacrificium extra locum debitum, & quòd fieret per personam non idoneam erat illicitum, ideo dato quòd Propheta hoc iuberet, peccaret qui faceret. Respondendum est, quòd illa regula Dei intelligitur in illis, quæ sunt secundum se mala, sicut colere Deos alienos, vel occidere innocentes, vel adulterare: tunc quodcunque horum, vel similium diceret Propheta, non erat sibi assentiendum: si tamen diceret aliquid de illis, quæ solùm erant mala non ex se, sed inquantum prohibita erant, sicut offerre in tali, vel tali loco, & cum talibus, vel talibus cæremoniis, poterat ei credi, quia ista erant faciliter dispensabilia, & iam legimus ea dispensata in bonis Prophetis, scilicet in Samuele, qui offerebat in multis locis, & ipse non erat sacerdos. Etiam Elias obtulit in monte Carmelo, vbi non erat sanctuarium: etiam ipse non erat sacerdos. De Samuele patet 1. Reg. 7. de Elia 3. Regum 18. Ideo Manue assentiens in hoc ipsi viro, quem credebat esse Prophetam, non peccabat. Alii respondent aliter, scilicet quòd non egit hic Manue aliquid, quod non posset agere sine speciali dispensatione: nam poterat hic esse peccatum propter locum, vel propter personam offerentem: sed neutrum erat peccatum. De loco patet, quia dicunt, quòd toto tempore, quo fuit altare domini in Silo, & vsque quo fuit in templo Salomonis, fuit licitum offerre vbicunque quis vellet. Nicolaus autem dicit aliter de loco, scilicet quòd aliàs non esset ibi licitum offerri: ex apparitione tamen angeli erat licitum, quia vbi apparebat angelus poterat offerri Sacrificium. Sed dicendum, quòd non stat: primum, quia tota lex obligauit ex eo tempore, quo Israelitæ fuerunt pacificè in terra Chanaan, vt colligitur Deuteron. decimo secundo: sed istud erat speciale præceptum, ergo semper obligauit vbicunque esset sanctuarium. Quod satis apparet allegato capit. nam cùm ibi diceretur, quòd in deserto non obseruaretur lex, sed quilibet faceret, quod sibi placebat, &

Nicolai opinio refellitur.

F quòd non sic futurum esset postquam transirent Iordanem, & habitarent pacificè: subiunctum est, quòd tunc non debent sacrificia offerri in quacunque vrbe quis vellet, sed solùm in vrbe, quam dominus sibi elegisset, & vbi esset sanctuarium suum, ergo non licebat cuique altaria construere, vbi vellet. Secundum etiam, quod Nicolaus dicit, non stat: nam si apparitio angeli faceret licitum esse locum ad offerendum, si ipse iuberet ibi offerri, vel scito quòd erat angelus apparens propter sanctitatem, quam acquisiuerat locus ex eius præsentia, quòd possit ibi offerri, sed Manue nunc nesciebat angelum ibi apparuisse, & nesciebat illud suaderi sibi ab angelo, ideo non excusabatur ab hoc: excusaretur autem post apparitionem istam, si

G ibi offerret Manue. Aliud in quo peccabatur erat persona non idonea, quia ipse Manue non erat sacerdos. Respondet Nicolaus, quòd in hoc non peccauit, quia ipse non fecit sacrificium, sed solùm dedit materialia sacrificii: angelus autem suscitauit ignem, & compleuit sacrificium. Sed non stat, quia sicut non licebat laico cremare super altare carnes sacrificij, ita non licebat immolare: scilicet occidere pecus, & decoriare, atque diuidere carnes: quia omnes isti erant actus sacerdotales: nam & leuitis non competebant, nisi in dispensatione in casu necessitatis, scilicet non stantibus sacerdotibus: sic fuit tempore regis Ezechiæ, quando sanctificauit templum domini, quod erat pollutum, & fecit festiuitatem magnam,

H offerendo multa sacrificia, & erant tunc multa holocausta, & pauci sacerdotes, qui illa facerent, eo quòd in tempore præcedenti, cùm seruiebatur idolis, non fuerant consecrati, & Leuitæ adiuuerunt sacerdotes ad explendum sacrificia solùm decoriando animalia 2. Paralipo. vigesimo nono. Ergo decoriare animalia cremanda in altari nunquam licebat, nisi sacerdoti regulariter. occidere tamen animalia immolanda, & sanguinem offerre non fuit permissum Leuitis ex paucitate ministrorum: ergo non licebat Manue occidere animal cremandum, vel decoriare, & diuidere partes, & ponere super petram, quæ erat altare, quia istud non est dare materiam offerendam, sed exercere ministrationem sacerdotalem: secus si

I ipse Manue dedisset hædum de capris viuentem angelo, & ipse occidisset illum: decoriasset atque posuisset super altare. Dicendum ergo, quòd non poterant ista licere Manue regulariter, sed ex dispensatione licuerunt. Et sic tenenda est solutio prima data ab initio.

Quod genus sacrificij erat, quod obtulit Manue. Quæst. XXXII.

QVAERETVR, quod genus sacrificij erat, quod obtulit Manue. Dicendum, quòd erat

K holocaustum, quia sic angelus sibi suaserat, dicens: si autem vis offerre holocaustum, offer illud domino: & non est credendum, quòd faceret, nisi quod angelus monebat. Item dicitur, quòd posuit Manue hædum de capris super petram: si tamen esset sacrificium pacificum, vel pro peccato non poneretur ad cremandum, nisi particula quædam: quia omnes aliæ partes cedebant in ius sacerdotum, & offerentium: nam de sacrificio pacifico adeps offerebatur, & interdum cauda, vt Leuit. 3. capit. de sacrificio pro peccato nihil nisi adeps: Leuit. 6. cætera proueniebant sacerdotibus, & offerentibus. Hic autem totus hædus ad cremandum positus est. Respondendum, quòd hic non fuit verè aliquod de tribus generibus sacrificij, quæ scriptura

enume-

enumerat, eo quòd nullius illorum cæremoniæ totaliter obseruatæ sunt: maior tamen similitudo fuit ad holocaustum, quàm ad alia. Primum patet, quia non fuit sacrificium pro peccato, nec pacificum cùm fuerit totus hædus incensus in altari, & tamen in his duobus sacrificiis quædam particulæ solùm cremabantur, vt dictum est. Etiam non fuit holocaustum, quia in illo prius accipiebatur sanguis in crateris, & fundebatur super parietes altaris, & fluebat ad basim. Etiam ipsum animal diuidebatur in frusta, & ponebatur sic super altare: hic autem non fuit sanguis oblatus ad fundendum per gyrum altaris, ideo non fuit holocaustum totaliter. De his Leuit. primo. Quod autem magis esset holocaustum, quàm alia species sacrificij: patet eo quòd totum corpus hæduli crematum B est in holocausto, & etiam angelus iussit holocaustum offerri. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quòd angelus dixit, quòd offerretur holocaustum, & tamen non fuerunt obseruatæ omnes cæremoniæ holocausti. Ad secundam dicendum, quòd licèt totum corpus hæduli crematum est, non probatur esse holocaustum: nam ex hoc patet non esse pacificam hostiam, nec pro peccato: & tamen non conuincitur esse holocaustum, quia ad illud requiruntur cæremonię alię, vt dictum est, & illę non fuerunt hic obseruatæ. *Dixitque ad eum.* Cùm nollet angelus comedere cum Manue, & recedere vellet, quia fortè nunquàm postea videret eum, quæsiuit de nomine illius, dicens. *Quod est nomen tibi? vt si sermo tuus fuerit expletus, honoremus te.* Scilicet antequam expleatur sermo C tuus, non est aliqua causa honorandi te etiam si certi essemus de euentu eius, sed cùm expletus sit sermo, honorabimus te laudantes te, vel euntes ad te in loco, vbi habitaueris, & ferentes tibi munera. Quia tunc quæreret Manue pro tali viro, qui sic nominabatur, & veniret in locum eius ad honorandum eum muneribus; & accipitur hic. *Si expletus fuerit.* Idest quando expletus fuerit, quia supra ostenderat se non dubitare de hoc ipse Manue, dicens: quando sermo tuus fuerit impletus, quid vis, vt faciat puer. *Cui ille respondit.* Scilicet angelus Manue: *Cur quæris nomen meum, quod est admirabile?* Quasi dicat, nomen meum non est sicut nomina vestra, & non potest sic declarari, ideo nō D debes quærere illud. Sciendum tamen, quòd nomen positum hic in Hebræo est æquiuocum ad admirabile, vel difficile, & vtrunque erat, scilicet erat nomen admirabile, & occultum, & etiam difficile ad explicandum.

Ad 1. rōnē in diuersū

Ad 2. rōnē

Quomodo nomen huius angeli erat admirabile, & quare nomina angelorum dicuntur admirabilia. Et à quibus nomina eorum fuerunt inuenta.

Quæst. XXXIII.

QVAERETVR, quomodo nomen huius angeli erat admirabile. Respondendum, quòd E angeli habent nomina apud nos, si nos eis illa volumus imponere: ipsi tamen in vita æterna nomina nulla habent. Causa huius est, quia nomen imponitur ad certificandum rem dubiam, vel indeterminatam: sicut cùm in eadem specie sunt multa indiuidua similia: ad faciendum differentiam inter illa, ponimus nomina illis ad placitum: sic est in omnibus, in quibus nullam faceremus certitudinem sublatis nominibus, ideo vsus nominum compertus est. In angelis autem non subsistit hoc, quia angeli sunt determinati in essentia sua per hoc, quod quilibet angelus est in vna specie, & non multiplicantur indiuidua: sicut in rebus naturalibus per materiæ signationem, ideo oportet poni A nomina differentię causa; quia tn̄ non omnes recipiūt istud fundamentum (licèt verū sit) sunt alię causæ ēt. Vna est quia nomina sunt, vbi res siue in specie, siue in indiuiduo non est cognita nisi per nomen: sed Deus cognoscit angelos suos sine nomine, immutando quem voluerit ad aliquid ministerij exercendum in creaturis, & quilibet angelorum sentit se à Deo immutari, & aliquid sibi præcipi à Deo sine vsu nominis, ideo non est eis necessarius vsus nominis per relationem ad Deum. Etiam eorum inter se non sunt nomina necessaria, quia nominum vsus est ad tollendum incertitudinem, sed vbi est plena scientia, & determinatissima, nulla est incertitudo, nec varietas, ideo superuacuus foret vsus nominis. Alia etiam causa est, & de potissimis, quia nomē imponitur ad vocandum rem, quæ tali nomine appellatur, vel ad loquendum determinatè de illa re: sed in vita æterna inter Deum & angelos nulla vox est: nec etiam, vt sic sunt, esse posset, ideo dato quòd essent eis res dubiæ sicut nobis, nō possent habere vsum nominum. Alia causa est, quia si aliqua nomina essent, aliquando fuissent imposita, & ab aliquo, sed à nullo imponi potuerunt, quia nullus inter angelos Deo assistentes loqui potest, ideo nullum nomen ibi est, & sic angeli in particulari non habent aliqua nomina, siue ponatur quilibet continere vnam speciem, siue multi in vna: sed ea nomina, quæ sunt imposita quibusdam, fuerunt imposita à sanctis viris, scilicet à Prophetis, vt Daniel primo, inuenit nomen duorum angelorum, scilicet Gabrielis, & Michaelis. In Tobia autem primo inuentum est nomen Raphaelis. Etiam Luciferi nomen in Isaia inuentum est. Dicendum etiam, quòd sicut ipsi particulares angeli non habent aliquam denominationem, ita nec ordines eorum nouem: nec Hierarchiæ tres, sed nomina ordinum inuenta sunt ab Apostolo in Epistola ad Colossen. vbi ponit quædam nomina ordinum, & alia in Epistola ad Ephe. Nomina etiam Hierarchiarum à Dionysio inuenta sunt, qui fuit discipulus Beati Pauli, & creditur ab eo edoctus circa hoc. nos igitur, qui assueti sumus res particulares nominibus distinguere, in qualibet re nomen inquirimus, nec tamen quælibet res nomen habet, & cum fuerimus in vita æterna, non cognoscemus angelos nominibus, quia nulla habent. Nec etiam tunc nouiter imponentur, sed eos seipsis determinatissimè cognoscemus, sicut ipsi se nunc cognoscunt, & sicut quilibet homo cognoscit seipsum, dato quòd nomen non haberet. Etiam nos, qui nunc nominibus vtimur, ibi non distinguemur nominibus, sed quilibet alium ibi cognoscet sine nomine, sicut hic seipsum sine nomine cognoscit.

Angeli spē differunt. ... Deo.

A quibus nōia ordinū angelorū fuerunt inuenta.

Nō erunt nōia in vita æterna.

Cur nomina angelorum vocantur admirabilia.

Quæst. XXXIIII.

QVAERETVR denuo, cùm angeli non habeant nomina, cur vocant nomina sua admirabilia? Dicendum, quòd nomen angeli est admirabile, quia hoc ipsum, quod est carere nomine admirabile est, cùm in nobis non sit distinctio aliqua rerum sine nomine, quantum ad colloquendum: al ijs etiā ad intelligēdum cùm ab aliis nobis res aliquæ ponuntur. Item est nomen eorum admirabile, quia sicut in nobis nomē est distinctiuū, & certificatiuū, ita in illis est quædā certitudo cognitionis, & distinctionis qua res sine ambiguitate cognoscitur, non vtendo nomine aliquo pro illa, & ista certitudo est ex parte cognoscentis,

& rei cognitę in comparatione ad cognoscentem: supplet in eis locum nominis, & fieri istud est admirabile, vel illa certitudo admirabilis est, quia in nobis nō reperitur aliqua talis certitudo, quia sine nominibus distinguamus, & cognoscamus: ideo nomen eorum admirabile est: nam excedit iste modus certificationē nostram, quæ fit per nomina.

Quomodo nomina Angelorum dicuntur occulta.
Quæst. XXXV.

QVAERETVR vlterius, quomodo nomina angelorum possunt vocari occulta. Respondendum, quòd ad euidentiam huius considerandum sicut supra dicebatur, quòd angeli secundum se non habent nomina: ideo si aliqua debent habere, oportet quòd competant eis ex habitudine ad nos, scilicet secundùm officia, quæ in nobis exercent: sic etiam omnes spirituales substantiæ inquantum ad nos mittuntur, vocantur angeli, idest nuncij. In speciali etiam consequuntur nomina ipsi angeli ex officijs, sicut angelus, qui venit ad purgandum labia Isaiæ vocatus est Seraphim, non quòd esset de ordine Seraphim, sed quia in Hebræo vocatur combustor, vel ardens, & quia ille angelus, qui venit, tulit calculum ardentem de altari, & tetigit labia Isaiæ, vt patet Isaię 6. & tamen Seraph, vel Seraphim non est ibi nomen ordinis, sed nomen commune pro combustore: sic namque Nume. 21. vbi litera nostra dicit: serpentem æneum. dicit litera Hebraica Seraph, idest ardentem, vel combustorem, eo quòd serpentes erant igniti, eo. cap. sic etiam angelus veniens ad Tobiam, vocatus est Raphael, idest medicina Dei: quia venerat ad medicandum Tobiæ, scilicet vt sanaret oculos eius. Et alius angelus vocatus est Gabriel, Dan. 9. quia interpretatur fortitudo Dei, & ipse veniebat ad confortandum Danielem. Etiam dictus est Gabriel, qui venit ad Virginem, Lucæ primo, scilicet. Missus est angelus Gabriel. & hoc quia venerat ad indicandum aliquod opus magnę potentiæ, vel fortitudinis Dei, scilicet quòd virgo conciperet, quod impossibile erat naturæ. Vnde ad significandum Dei potentiam, & fortitudinem dixit: Nunquid erit impossibile apud Deum omne verbum? quasi dicat, Deus fortis est, & nihil est sibi impossibile, ideo congrue nomen accepit Gabriel, idest fortitudo, vel potestas Dei, quia veniebat ad annunciandum potestatem Dei. Sic etiam vocatus est alius angelus Michael, quod interpretatur, quis vt Deus: & significat Deum admirabilem esse: quod nomen conuenienter introductum fuit à Daniel, eo quòd ipse induxit Michaelem, vt Principem maiorem populi Hebraici, & quòd ille maximè pugnabat contra potestates aduersantes, & quia Michael, & Gabriel, qui erant principes Hebræorum pugnauerunt viginti vno diebus, contra angelum principem Persarum, qui nolebat Israelitas exire de potestate Persarum, scilicet de Babylone: acceperunt conuenientia nomina à potestate, vel fortitudine, aut admiratione. De hoc Dan. 10. capitulo. Nunc autem de istis officijs dicendum, q̄ mutantur, quia si nunc missus vnus angelus de vno ordine ad vnum actum exercendum, poterit mitti, & mittetur realiter aliquando alius angelus de eodem ordine ad similem actum. & quia ex officijs, quæ apud nos faciunt, nomina accipiunt, necesse est, vt isti duo angeli accipiant idem nomen, & sic continget multos angelos accipere idem nomen, & tunc cùm nominatur aliquis illo nomine, non certificatur per illud nomen, quia putauimus esse angelum, qui prius venit quàm hunc, qui nunc venit, & fortè erit alius eiusdem nominis; ideo nomina sunt occulta ex æquiuo-

De officijs angelorū.

F catione, quæ non potest reduci ad vniuocationem: sicut fit apud nos in nominibus proprijs virorum, quando eodem nomine multi appellantur, quia per adiuncta limitatur æquiuocatio, & fit vniuocatio: sed in angelis non inuenimus aliquid per quod determinemus æquiuocationem nominum, cùm non sint notæ nobis conditiones eorum particulares, sicut sunt in indiuiduis humanis. Hoc modo poterat esse, quòd angelus Gabriel, qui venit sæpe ad Dan. vt patet Dan. 8. & 9. & 10. non esset ille Gabriel, qui venit ad Beatam Virginem. De quo Lucæ primo: sed quia vterque veniebat ad confortandum ex parte Dei, vel fortitudinem Dei indicandam, vt supra declaratum est, poterat vterque vocari Gabriel, & hoc modo nomina an-
G gelorum sunt nimis occulta. Alia occultatio adhuc maior est in nominibus angelorum, scilicet quòd cùm nomina imponantur ex actibus, quos circa nos exercent, & quia idem angelus veniet sæpe ad diuersos actus exercendos, oportet quòd ex illis acciperet vocabula diuersa, vtputa quòd nunc vocaretur Raphael, si veniret ad curandum ęgritudinem, & iterum vocaretur Gabriel, si veniret ad indicandum Dei fortitudinem super aliqua re, & sic putaret iam aliquis ex nominibus illum angelum esse duos angelos: nimis ergo occulta sunt nomina angelorum, idest non notificant eos distinctè, sicut nomina nostra notificant nos, & quia cùm vnus angelus mittitur ad vnum actū, adhuc nescit, an mittetur ad alium actum dissimilem,
H ignorat quod nomen magis ei conuenire debeat, & sic nō solùm nobis nomina angelorum occulta sunt, sed etiam ipsismet angelis.

Quare angeli, vt communiter quando veniunt ad nos nolunt nomina sua manifestare.
Quæst. XXXVI.

QVAERETVR vlterius quare angeli, vt communiter quando veniunt ad nos nolunt nomina sua prodere. Respondendum, quòd aut angeli se ostendunt potius, vt viros, & volunt teneri vt viri, aut se ostendunt, vt angelos, aut se ostendunt dubios nolentes pro tunc indicare vtrum angeli, vel viri sint.
I Primo modo angeli confitentur nomina sua tanquā nomina virorum. Et hoc vt si non dixerint nomina redeant illos suspectos, cum quibus communicant: Etiam quia sine nomine inter homines communicare nequeunt: sic fuit de angelo, qui duxit Tobiam iuniorem in Rages: nam quæsiuit Tobias senior nomē illius: & ipse dixit, ne te solicitum reddam, ego sum Azarias Ananiæ magni filius, vt patet Tobiæ 5. Quando autem angeli sunt, vt angeli, interdum nomina sua dicunt, & interdum nolunt: de primo patet Tobiæ 12. Nam postquam angelus ille expleuit opus suum, confessus est nomen suum, & dixit: Ego sum Raphael vnus de septem spiritibus, qui astamus ante dominum, & istud fuit non petente Tobia: nam ipse
K tunc non petebat nomen eius, tamen angelus sponte sua nomen expressit ad tollendam erroneam opinionem vtriusq; Tobiæ: nam putabant eum esse virum, & vocari Azariam, & quia iam recedens ab eis volebat indicare se esse angelum, negauit omnes conditiones humanas, quæ prius videbantur in eo, scilicet quòd comederet, & biberet, & dormiret, dicens: quòd ipse licèt videretur comedere, & bibere, tamen non vtebatur his cibis, sed spiritualibus. Etiam quia putabatur nomen eius esse Azarias, dixit, quòd nomen suum erat Raphael. Aliquando autem angeli non produnt nomina sua, licèt ostendant se esse angelos: sic patet Gen. 32. c. vbi angelus luctabatur cum Iacob, & dixit ei: Si contra dominum fortis fuisti, quāto magis

Aliqñ angeli apparētes produnt nomina sua aliquādo nō.

tomagis contra homines præualebis? Et post hoc quæsiuit Iacob de nomine illius, & ipse dixit: Cur quæris nomen meum? Et non expressit nomen. Fortè hoc fuit, quia erat ille angelus datus particulariter in custodiam Iacob, vel princeps populi Hebraici exituri de Iacob, & quia sępe facturus erat aliqua circa Iacob, ex quib⁹ diuersa nomina sortiri deberet, noluit aliquod sibi nomē tunc imponere, ne illud solùm habere putaretur. Aliqñ autē angeli apparent in effigie dubia, s. quia nolunt totaliter videri viri, nec haberi vt viri, & rursus volunt tunc haberi determinatè vt angeli, & tunc occultant nomina sua. sic fuit hic: nam iste angelus nolebat videri angel⁹ vsquequo per flammam sacrificii indicaretur. Etiam nolebat totaliter haberi vt vir: quia modico tempore erat mansurus in illa habitudine, ideo noluit nomen aliquod exprimere, quia vel illud esset angeli, vel hominis, sed quocunque dato notificaretur eum esse hominem, vel angelum: & sic redditus fuit incertus ipse Manue, & non cognouit ex hac conuersione eum esse angelum, vel hominem: magis tamen putabat eum virum. *Tulit itaque Manue hædum de capris.* Scilicet illũ volebat parare pro angelo, vt comederet, vt patet supra, & quia noluit, sed dixit, quòd offerret holocaustum duxit ipsum hædum ad holocaustum. *Et libamenta.* Vocantur libamenta quædam accessoria ad sacrificia: nam cùm sacrificiis holocaustorum, vel victimis pacificis offerebantur libamenta, Nume. decimo quinto, & vigesimo octauo, & vigesimo nono. Erant autem quinque genera rerum de quibus fiebant libamenta, scilicet de farina, & oleo, vino, sale, & thure, & duo vltima ponebantur sine mensura, & alia tria cum mensura, scilicet quòd de sale, & thure imponebatur in sacrificio, quantum vellet offerens, quia non limitabat lex aliquam mensuram. De his duobus patet Leuit. secundo. Nam de sale specialiter iubebatur, quòd nullum esset sacrificium, in quo non poneretur. De thure etiam iubetur ibi, quòd ponatur. De oleo simila farina delicato, & vino habetur Nume. decimo quinto, vbi ponitur mensura istarum rerum, scilicet quia maior pars similę vini, & olei offerebatur in sacrificio bouis quàm arietis, & magis in ariete, quàm in agno anniculo, & pro singulis erat ibi limitata mensura cognita apud Hebræos: ista omnia posuit Manue secundum exigentiam hæduli, qui offerebatur. De modo autem quo ista ponebantur in sacrificio, vel quomodo miscebantur declaratum est Leuiti. secundo, & Nume. decimo quinto. Est autem sensus, quòd Manue occidit hædulum, & decoriauit, & exclusis intestinis posuit super altare, & cùm eo posuit libamenta. *Et posuit supra petram.* Quia ibi non dicit aliud altare. *Offerens domino.* Scilicet ipse Manue obtulit domino sacrificium illud tanquam sacerdos: nec fuit aliquid in illa immolatione, & oblatione sacrificij, quod non faceret Manue, sed fecit ex dispensatione, vt supra dictum est. *Qui facit mirabilia.* Idest obtulit istud sacrificium Deo, quia facit mirabilia, & dignum est, quòd sibi offeratur tanquam soli omnipotenti. In Hebræo habetur. *Obtulit domino, & mirabile ad faciendũ.* Idest obtulit domino holocaustum, & Deus est ad faciendum mirabile, scilicet nullus est, qui faceret mirabile, nisi Deus. *Ipse autem & uxor eius intuebantur.* Scilicet Manue, & vxor eius intuebantur quid faceret angel⁹, vel quomodo cremaretur sacrificium.

Libamen quid, & ex quibus fiebat.

Cumque ascenderet flamma altaris in cœlum, angelus Domini pariter in flamma ascendit. Quod cùm vidisset Manue, & vxor eius, proni ceciderunt in terram, & vltra eis non apparuit angelus Domini. Statimque intellexit Manue, angelum Domini esse, & dixit ad vxorem suam: Morte moriemur, quia vidimus Deum. Cui respondit mulier: Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustum, & libamenta non suscepisset, nec ostendisset nobis B hæc omnia, neque ea, quæ sunt ventura, dixisset. Peperit itaque filium, & vocauit nomen eius Samson. Creuitque puer, & benedixit ei Dominus. Cœpitque spiritus Domini esse eum eo in castris Dan inter Saraa, & Esthaol.

Dyomedes à quo insula Dyomedia. Latinorũ regũ exordium.

Cumque ascenderet flamma altaris in cœlum. Idest ascenderet directè contra cœlum. Hebræi dicunt, quòd ascendit flamma de petra, & consumpsit sacrificium.

C

An in sacrificio patris Samsonis ignis natus fuerit de petra, uel de lignis.

Quæst. XXXVII.

QVAERETVR circa hoc an sit verum. Aliquis dicet quòd sic, & patet quia dicitur, quòd obtulit holocaustum domino Manue, qui facit mirabilia, idest quòd mirabile secutum est immediatè oblato holocausto. & istud non esset, nisi quia ascenderet ignis de altari: alioquin non videretur ad quid poneretur immediatè post oblationem holocausti, quòd Deus faceret mirabilia. Item quia dicitur, quòd Manue, & vxor eius intuebantur: in quo significatur quædam magna attentio, & sic videtur quòd erat ad rem magnam, scilicet quia videbant flammam consurgere de altari, quod erat mirabile. In contrarium videtur, quòd non esset flamma ascendens de petra, sed quòd posuerit Manue ligna super petram, & igne succenso cremarentur victimæ: quia alioquin si iussisset angelus poni carnes ad cremandum sine igne cognitum esset, quòd erat angelus, quia istud mirabile, & tamen non cognouerunt eum tunc, sed postea quando ascendit in flamma: ergo non ascendit ignis de petra, sed de lignis. Item si ascendisset ignis de petra, fuisset istud miraculum magnum, & scriptura narrasset illud, quæ intendit enarrare laudes Dei, & ostendere illum nobis laudabilem, sed non narrauit, ergo non fuit. Item quando Manue, & vxor eius viderunt angelum ascendentem in flamma, corruerũt in faciem suam tanquam videntes mirabile: si tamen vidissent prius succendi carnes, non supposito igne, vidissent mirabile: ergo ibi cecidissent in terram, sed non ciciderunt: ergo non fuit ignis egrediens per se de petra, sed suppositus erat in lignis: simile patet Leuitic. nono, cùm venit ignis ad cremandum hostias, & non fuerat ab aliquo appositus, sed a Deo: Israelitæ laudauerunt dominum, & corruerunt

Rõnes cuiusdam. 1. ratio.

D 2. ratio.

Rõnes in diuersum. 1. ratio.

E 2. ratio.

3. ratio.

Responsio ad quęsitū ruerunt in facies suas. Respondendum, quòd ista quæstio est dubia: potest enim quodcunque teneri, quia vtrumque est satis rationabile: vel saltem non contra rationem. Si autem velimus tenere, quòd non fuit ignis à domino veniens, sed succensus à Manue. Respondebitur ad primam rationem, quòd obtulit sacrificium Deo Manue, qui facit mirabilia, non quòd fecerit nasci ignem de altari, sed obtulit, quia faciebat mirabilia, idest in gratiarum actionem pro hoc mirabili, quòd nunc faciebat: scilicet quia promiserat, ꝙ mulier sterilis pareret, & quòd puer inde genitus subijceret hostes, vel turbaret, & affligeret eos, & istud est nimis rationabile, scilicet quòd pro hoc bono nunciato per angelum sacrificauerit, & propter hoc scriptura designauit causam dicens: obtulit Deo, qui facit mirabilia, idest propter hoc, quòd facit mirabilia in dando fœtum sterili. Ad secundam, quando dicitur quòd intuebantur Manue, & vxor eius, dicendum ꝙ non intuebantur flammam miraculosè egredientem, quia nulla talis erat, sed intuebatur solicitè quid acturus esset angelus, vel quomodo cremaretur sacrificium. Si autem vellemus tenere, quòd flamma orta fuit hic de petra, diceremus ad primam rationem in contrarium, cognosceretur angelus antequam ascenderet in flamma, sed falsum est. Dicendum, ꝙ non cognosceretur ex hoc, quia crematio victimarum igne cœlesti facta fuerat aliàs sine præsentia angeli, sicut quando consecratus est Aaron, vt patet Leuit. nono. Etiam facta est quando Elias disceptauit in Carmelo contra Prophetas Baal: nam ignis de cœlo consumpsit sacrificium, & etiam lapides altaris 3. Regum 18. capitulo, ideo poterat intelligere Manue, quòd iste erat vir Propheta, & in approbatione dicti sui inducebat quòd fieret sacrificium sine igne, & ꝙ Deus daret ignem: nam ita per Prophetas fiebant miracula, sicut per angelos: vnde non cognosceret eum esse Angelum. Ad secundam rationem dicendum, quòd scriptura interdum omittit quædam enarrare, sicut Christus multa miracula fecit, quæ scripta non sunt, vt patet Ioan. vigesimo capitulo, ita & in veteri testamento omitterentur aliqua mirabilia scribi. Potest dici aliter, quòd scriptum fuit istud miraculum, inquantum dictum est: obtulit Deo, qui facit mirabilia, scilicet succendendo sacrificium, sine igne apposito. Ad tertiam dicendum, quòd non corruerunt Manue, & vxor sua visa flamma supernaturaliter accensa, eo quòd secundum istam positionem iam angelus comprædendisset, quòd eis appariturа erat illa flamma, & aliàs hoc euenerat, ideo non tantum mirarentur, viso tamen quòd angelus erat ille, qui loquebatur eis cùm ascenderet in flamma, timuerunt se morituros, & præ pauore corruerunt. Dicendum tamen rationabiliorem positionem esse, quòd non fuit hic ignis supernaturaliter suscitatus de petra, sed accensa fuerunt ligna per Manue, sicut in alijs sacrificijs fiebat. Motiuum namque contrariæ opinionis est, quia hic dicitur, quòd ascendit flamma altaris, & non fit mentio de aliqua succensione ignis facto per Manue. Sed istud nihil est, quia scriptura debet enarrare ea, quæ insolita sunt, & quæ aliàs nescirentur, si non scriberentur, ea autem quæ per se sciuntur, etiam si non scribantur superfluum est scribi. Ideo ex hoc, quòd nihil scriptum est de succensione lignorum facta per Manue credendum est potius, quòd facta fuerit, quàm quòd non: nam si non facta fuisset, necesse erat, quòd fieret miraculosè: sed miraculosa sunt insolita, & de quibus non præsumitur, nisi cùm sciantur, ideo de illa scriberetur. Item si talis flamma exorta fuerit de petra, dato quòd eis angelus prædixisset quando surgeret, corruerent in terram, vel timore rei magnæ, & diuinæ, vel saltem in reuerentiam Dei: sic enim Moyses prænunciauerat Israelitis, quòd ignis egrederetur à domino ad cremandum sacrificia Aaron, & tamen quando viderunt illum, corruerunt super facies suas, laudantes dominum: Leuitic. nono. Item tempore Eliæ iam erat cognitus iste modus cremandi sacrificia, & tamen cùm ad inuocationem eius venisset ignis, totus populus corruit in terram, vt patet 3. Regum 18. *Angelus domini in flamma pariter ascendit.* Idest ascendente flamma de sacrificio ascendit angelus in altum cum flamma, & istud fuit ad indicandum se esse angelum. *Quod cum vidissent Manue, & vxor eius proni ciderunt in terram.* Videntes angelum eleuari. Iste casus in terram potest esse ex humiliatione, scilicet ad reuerentiam angeli, quia prius putabant eum esse virum, & modicum reuerebantur, postea autem videntes esse angelum, inclinati sunt. Vel poterat hoc esse ex timore, scilicet quia timuerunt mori videntes, quòd angelus erat, qui locutus fuerat eis, sicut infra dicitur. *Et vltra non eis apparuit angelus domini.* Scilicet postquam euanuit in fumo, & hoc quia nihil eis erat reuelandum super statu pueri. *Statimque intellexit Manue angelum esse domini.* Scilicet videns, ꝙ euanuisset in flamma, intellexit quòd erat angelus.

Marginalia (left column): Ad primā rationem. — Ad 2. rōnē — Ad primā rōnem in diuersum. — Ad 2. rōnē — Alia rñ. ad secundam. — Ad 3. rōnē

Quomodo pater Samsonis cognouit illum angelum esse verum angelum per signa, quæ vidit. *Quæst.* XXXVIII.

Rñsio ad quæsitum. QVAERETVR quomodo per hoc intellexit Manue esse angelum illum. Respondendum, quòd intellexit dupliciter, scilicet per negationem, & per positionem. Per negationem intellexit, quia aut erat iste, qui locutus fuerat angelus, aut homo: cùm nullus alius posset loqui, sed non poterat esse homo, quia homini nō competit talis conditio, scilicet quòd ascendat in flamma ignis, & euanescat, ergo erat angelus. Secundò cognouit hoc positiuè, scilicet quia Hebræi existimabant tunc de Angelis, quòd essent substantiæ corporeæ ad figuram corporum humanorum, & tamen corpora eorum erant indefectibilia, & ex hoc non vegetabantur cibo, ideo inuitauerat eum prius ad cibos, quia nesciebat, an esset angelus, vt patet in litera, & hoc significatur Tobiæ 12. vbi dixit Raphael angelus, quòd ipse erat angelus: & licèt videretur comedere, non comedebat, sed vtebatur cibo speciali, quem ipsi non videbant. Putabant etiam Israelitæ, quòd essent corpora angelorum aerea, vel de alia materia valde subtili, ideo poterant volare, & quia materia corporum suorum erant rara, poterant ipsi euanescere a conspectibus nostris: sic enim tenuerunt etiam Gentiles antiquissimi. Vnde Apuleius Platonicus, & Socraticus eorum doctrinam sequens, dixit dæmones habere corpora aerea, & tamen dæmones vocantur ipsi angeli tam boni quàm mali. Etiam Plato angelos bonos, quos calodæmones, idest bonos dæmones, vel bonos angelos appellauit, dixit habere corpora aerea, & sic competebat eis, quòd possent eleuari in igne ex natura leuitatis corporum suorum: sic etiam Manue credidit, iam cùm loqueretur angelus ei, nesciebat an esset angelus: cùm verò ascendit in flamma credidit esse angelum, vt patet sup. 6. c. & sic non solùm erat ista opinio apud Manue, sed etiam apud Iudæos omnes, & fuerat ab antiquo. Sed dicēdum, quòd licèt esset aliquale argumentum, tamen non erat necessarium: quia etiam fieri poterat in

Marginalia (right column): Opinio Apulei de dæmonib'.

in homine: nam Abacuc Propheta ductus est in Babylonem volans per aerem, quia tenebat eum angelus domini per capillum, & duxit ad lacum leonum, vt patet Dan. 14. Etiam poterat euanescere ab oculis eorum, quia non solùm Deo operante potest aliquis euanescere ab oculis omnium hominum, sed etiam opere naturali potest fieri inuisibilis. Manue, & vxor eius arguebant à communibus, & putauerunt certissimè esse angelum.

An posset aliquis homo naturaliter fieri inuisibilis. Quæst. XXXIX.

QVAERETVR circa hoc, an posset aliquis homo naturaliter fieri inuisibilis. Aliquis dicet, quòd non, quia quicunque talis sit, vel fit opere Dei, vel dæmonum; sed neutrum est naturale opus, ergo non fit naturaliter quis inuisibilis. Considerandum ad euidentiam huius, quòd non accipitur inuisibilis, idest ex se habens conditionē inuisibilitatis, quia tunc quod esset inuisibile semel, non posset postea videri, quia oporteret, quòd reduceretur ad inuisibile, vel careret colore, & luce, scilicet ad hoc quòd aliquid propriè efficiatur inuisibile, requiritur vnum de duobus. Primum est, quòd res sit indiuisibilis: nam in re indiuisibili, siue sint color & lux, siue non, non poterit videri, & repugnat ei ex conditione sua videri: patet de primo, vt anima est indiuisibilis secundum quantitatē continuam, & angelus: & neutrum illorum potest videri: sic etiam Deus, & quilibet spiritus. sic etiam accidentia spiritualia, vt actus animæ, vel habitus causant in corpore ad aliquid agendum, quia consistunt illi indiuisibili. De secundo etiam, vt si homo habens totam quantitatem suam extensam reducatur ad inuisibile, manebit ibi color, & quantitas, & omnia accidentia illius. nihil autem est quod tollatur, nisi extensio, quæ consequitur quantitatem non essentialiter, & accidentia, quæ consequuntur extensionem, s. figura, & quælibet circunscriptio. Quocunque modo istorum erit res inuisibilis, quia repugnat ei ex conditione sua, vt sic est videri. Ratio est, quia omnis visio fit per pyramidem radiosam, cuius basis est in re visa, & conus est in centro oculi, sed indiuisibile non potest facere basim, quia basis est linea, vel superficies super cuius extremitates terminantur lineæ, vel superficies, quæ in parte opposita causant angulum conalem. Ista probatio patet in principio perspectiuæ: ergo includit contradictionem rem indiuisibilem etiam per potentiam diuinam videri. Secundus modus inuisibilitatis est, si res manens in sua excessione, priuetur luce, vel colore existenti in superficie: nam cum nulla potentia possit agere vltra obiectum suum formale, non poterit oculus videre, nisi quod est obiectum visus, sed nihil est obiectum, nisi color & lux: ergo impossibile est aliquid videri, vbi non fuerit color, vel lux, sicut impossibile est audiri aliquid, vbi nullus sonus est. Sed ablato colore, & luce de superficie corporis, manet corpus in quantitate, & extēsione priori, & nō manet ibi aliquod obiectum visus: ergo nō poterit videri res ista, sicut per potentiam diuinā oculus nō potest audire, nec auris videre, quia implicant contradictionē. Inter inuisibile tamen isto modo, & primo modo ista differentia est, de qua infra dicetur. Istis modis est aliquid inuisibile propriè, scilicet ex conditione sua. Alio modo vocatur aliquid inuisibile, non quòd includat contradictionem illud videri, vel quia ex conditione sua competit ei non videri, sed quia nullus oculus poterit illud videre pro aliquo tempore,

Duo requirantur ad hoc q aliqd propriè efficiatur inuisibile.

Visio quo fit.

Res indiuisibilis videri an potest.

A quo constituimus illud inuisibile. Et dico, quòd istud potest effici dupliciter, scilicet diuinitus, vel naturaliter. Diuinitus autem poterat effici aliquo de duobus modis supradictis. Primo modo, quòd Deus reduceret ad indiuisibile aliquod corpus, sicut facit in Eucharistia, quia ibi est totus Christus in qualibet parte hostiæ: & istud non potest esse, nisi quia est sub indiuisibili, & hoc omnis confitetur Ecclesia. Sic etiam creditur à quibusdam, quòd exierit Christus de vtero virginis, quòd manerent claustra integra. Licèt alius modus ponatur per penetrationem corporum, de quo magis dixi in libro de 5. Metaphoricis Paradoxis ad reginam castellæ: & in illis modis nullus dubitat colorem Christi in corpore esse, & omnes qualitates

B suas, & ipsam quantitatem. Secundo modo etiam poterat efficere hoc, scilicet auferendo colorem, & lucem à superficie, quia ista non dependēt ab inuicem dependentia essentiali: & satis staret vnum sine altero naturaliter postquam facta esset talis separatio: quia tamen istis duobus modis res est propriè inuisibilis, vt supra declaratum est: oportet quòd dicamus alio modo, scilicet quòd Deus faciat aliquam rem inuisibilem, non reducendo illam ad indiuisibile: nec etiam auferendo colorem, vel lucem: & istud est causando quandam passionem, quam Greci aurisiam vocant, de qua August. 22. de Ciuitate Dei. & ista est secundum quam aliquis habens oculos sanos, videt omnia ante se consistentia, & vnicum illorum videre nō

Qūo Deº faciat aliqd visibile.

C potest: istud iam sæpe Deus fecit. Primo enim legitur factum in vrbe Sodomorum, quando conuenerunt omnes Sodomitæ ante portam Loth: & Angeli percusserunt eos cæcitate, & tota nocte non potuerunt inuenire portam, cùm apud illam essent, & non erat illa cæcitas vera, quia si ipsi excæcati fuissent, vidētes se percussos à Deo, desiissent perquirere viros, & pœniterent: sed tota nocte inquirebant portam, vt dicitur Gen. 19. ergo non erant excæcati, sed videbant totam domum, & nunquam poterant videre portam, & sic præ desiderio inueniendi tota nocte circundabant domum. Item fuit simile factum tempore regis Ioram regis Israel, & Ioram regis Iuda: nam veniebant Syri serui Benadab ad capiendum Eliseum Pro-

D phetam, qui erat in vrbe Dothaim, & ipsi cognoscebant eum: egressus est autem ad eos Eliseus, & percussit illos cæcitate, idest aurisia, & cùm essent apud ciuitatem Dothaim, in qua erat Eliseus, dixit eis ipse: Non est ista ciuitas, quam quæritis, nec via: & duxit illos per viam Samariæ, & introduxit in vrbem Samariæ, in qua erat rex Israel, qui erat hostis Benadab, & ipsi viri videbant omnia alia, scilicet cœlum, & montes, & tamen non videbant viam, per quam ibant, nec ciuitatem Samariæ, in quam introiuerunt, & cum introiuissent, ablata est cæcitas illa siue aurosia, & viderunt hostes suos in quorum manibus erant, & timuerunt, voluitque rex Israel occidere illos, sed non permisit Eliseus, dicens: Non accepisti eos in gla-

E dio tuo, & arcu, sed potius appone panem coram eis, vt patet 4. Regum 6. capitulo. Iterum factum est hoc per Christum cùm prædicaret, & vellent eum lapidare Iudæi: nam dicitur, quòd abscondit se, & exiuit de templo: & fecit Christus ter istud. Primò, quando Nazaræni voluerunt eum præcipitare de supercilio montis: nam tunc cœpit ire Iesus per medium illorum, & nemo illi loquebatur, scilicet quia non videbant eum, Lucæ quarto. Iterum fecit cùm in quadam festiuitate enceniorum prædicaret, voluerunt enim Iudæi tenere eum, & lapidare, lapsusque est de manibus eorum, & non viderunt: Io. c. 10. Iterum etiā paulo ante passionem suam cùm vellent eū lapidare, dicitur quòd abscondit se, & exiuit de templo: Ioan. 8.

Ter Iesus Christus reddidit se inuisibilē

Alio modo potest fieri humanitus, vel vt melius dicam opere naturali fit, ꝙ res videatur maior vel minor quàm sit, vel videatur in maiori numero quàm sit, & alterius coloris quàm sit, & in alio situ. similiter erit aliquid naturale, quod possit totaliter immutare oculum, vt ipsam rem præsentem non videat. De primo patet, quia si aliquid sit intra aquā videbitur ab existentibus extra aquam maioris quantitatis, sicut patet de denario proiecto in aqua, & à fortiori si aqua sit gelida. Cuius causa est, quia propter maiorem diuersitatem medij magis franguntur radij declinantes à sua rectitudine, sic etiam fit in illis, qui vident per specularia, quia videntur eis literæ grossiores propter diuersitatem medij facientis varium angulum. De secundo, scilicet ꝙ videatur minor patet, s. si quis sit intra aquā apparebunt sibi homines extra aquam existentes necessariò minoris quantitatis ex causa opposita, s. quia radij per medium densum constringuntur ad perpendicularem: sic etiam si aliquis videat rem in superficie connexa speciali rotundi, videbit illam minorem quā sit. De tertio patet, s. ꝙ videatur res alterius coloris quā sit: nam si quis patitur ophtalmiam, quæ est apostema album inter pelliculas oculi, videbit omnes res esse albidas, vel medio modo coloratas inter album, & nigrum, s. fuscas, siue res virides, siue rubeę, vel cuiusque coloris sint. De quarto, s. ꝙ videāt res in maiori numero, patet quia si quis posuerit digitum sub oculo oculū aliqualiter eleuando, vel mutando oculum à sua dispositione, videbit quālibet rem esse duas, cuius causa est ex diuersitate nerui producentis speciem sensibilē visibilem: nam cùm transierit species centrum visus, sunt duo nerui colligati, & cancellati, per quos peruenit species vsque ad sensum communem, in quo iudicatur, & ibi terminantur simul extremitates illorum duorum neruorum, sicut vnus, neruus licèt veniant à duobus oculis, & si maneant illi nerui in situ suo species, licèt sit duplex in toto medio, tamen in extremitate nerui fit vnum, ideo repræsentat vnam rem numero: si autem supponatur digitus vno oculo eleuatur vnus neruus ab alio, quantum ad extremitates suas, & tunc species, quæ feruntur per illos neruos, nunquàm concurrunt in identitatem, sed presentantur, sicut duę species, ideo repræsentant duas res numero. Ex hoc autem accidit, ꝙ videmus interdum ꝙ si quis supponat digitum vtrique oculo æqualiter, & ex eadem parte res nō videbitur, nisi vna: eo ꝙ per eleuationem vtriusque oculi eleuatur vterque neruus, & tantum vnus sicut alius, & manent simul sicut prius manebant. sed hoc raro possumus facere in oculis, eo ꝙ vix potest qs æqualiter mouere duos oculos ęqualiter eleuando illos digito, ideo apparebit differentia saltem in modico. Item patet, ꝙ vna res videtur, ꝙ multæ res: nam potest vna res habere vsque ad quatuor imagines in vno speculo, & præsentabitur sicut quatuor res. sic patet in speculis sphęricis concauis, vel columnaribus, in quibus possunt apparere interdum tres, & interdum quatuor imagines, vt probatur in secunda parte perspectiuæ Pisani propositione 47. & 48. De quinto patet, s. ꝙ possit videri res in alio situ: nam quædam specula de facientibus varias imagines demonstrant rem retro caput, & aliquando supra, vt patet in secundo lib. allegato perspectiuæ propositione 49. Etiam aliquando res, quæ est conuersa ad nos, apparet euersa, & aliquando res existens recta, videtur habere pedes supra, & è contrario, vt patet eodem lib. propositione quinquagesimo, & sic de multis alijs varietatibus. De sexto patet, ꝙ. s. non ens videatur, quia quoddam oleum est, quod si cremetur, tota domus apparebit plena propaginibus, & racemis, & nihil erit: & multa alia apparere non interueniente aliqua dæmonum operatione: si

F ergo natura potest facere omnia ista, potest etiam facere rem, quæ est, non videri, quia ęquale est rem, quę non est, videri, & rem, quæ est præsens, non videri, sed natura facit rem, quæ non est videri, vt dictum est: ergo poterit facere non videri rem, quæ præsens est. Nec oportet quòd aliquis hoc neget, quia experientia teste conuinceretur: & istud est per appositionem alicuius rei naturalis, quæ oculos omnium videntium siue hominum, siue pecorum ludificat. Considerandum autem est, quòd quando aliquis sic fit inuisibilis, non desinit res illa emittere speciem visibilē, per quam videatur: sed emittitur species visibilis vsq; ad visum omnium: sed defectus est ex parte videntiū, quia non possunt pati, vel immutari ab illis speciebus:

G sic accidit existentibus in ecstasi, quia cùm habeant oculos apertos nihil vident, & habentes aures apertas magnos clamores non audiunt: solùm est ergo virtus illius rei naturalis in disponere sensum visus ad percipiendum speciem, quæ ad ipsum peruenit: non tamē potest aliqua potestas naturalis tollere alicui rei, quòd emittat species suas ad quamcunque partem, vt videatur quòd ista virtus necessariò inest colorato, vel lucido. Sciendum tamen quòd isti, qui sic efficiuntur inuisibiles palpari possunt, quia soli oculi in nobis respectu eorum ludificati sunt: sensus autem tactus non est ludificatus, & ipsi habent quantitatem extensam, quæ manibus attrectari potest, sicut prius. Item isti si moueantur audietur strepitus pedum eorum, & videbitur locus, per quem transeunt, sed de eis nihil videbitur, eo quòd audiri sonitum pertinet ad auditum, qui non ludificatur tunc. Item si aliquis fiat inuisibilis existente sole non videbitur corpus eius, sed videbitur vmbra illius: nam licèt fallantur oculi nostri, tamen non potest falli sol, quia necesse est, quòd faciat vmbram omne corpus, quod nō possunt penetrare radii rei luminosæ, sed non possunt corpus aliquod humanum penetrare radii solis: ergo necesse est, quòd faceret vmbram, sicut aliàs faceret. Item qui sic efficitur inuisibilis, si moueat se ad solem, videbitur vmbra ei discurrere, & de eo nihil videbitur, sicut interdum videmus vmbram alicuius rei, & ipsam rem non videmus. Item isti si maneant in loco vmbroso non facient vmbram, per quam possint cognosci, occultabunt tamen res, quæ post eos sunt, s. ꝙ si paries, vel alia res sit post eos, non videbitur, & causa est, quia species visibiles illius rei emittuntur, & non possunt transire obiecto eis isto corpore denso, ideo tātum occultabitur de rebus oppositis, quantum isti magnitudine corporis sui occupant. De angelo autem isto dicendum est, ꝙ euanuit, non quidem faciendo se inuisibilem aliquo de modis præcedentibus, sed quia angelus videbatur prius in corpore assumpto de aere condensato, & lineato: subito autem aerem illum condensatum dissoluit, & fecit ꝙ maneret aliqua species visibilis, quia non manebat color propter rarefactionem, & dissolutionem corporis prioris aerei. *Et dixit ad vxorem suam: morte moriemur, quia vidimus dominum.* Timuit valde Manue, & dixit, ꝙ morerentur, eo ꝙ viderant dominum, idest angelum domini.

Qui indiuisibiles efficiunt pa pari possunt & audire, & vmbrā faciunt.

Quare dixit Manue, quòd moreretur, quia viderat Angelum. Quæst. XL.

QVAERETVR quare dixit Manue, ꝙ morerentur, quia viderant angelum. Respondendum ꝙ inter Hebræos erat opinio communis, ꝙ si quis videret Angelum, vel Deum, moreretur: sic patet ex positione Gedeonis. Nam ipse vidit Angelum, & dixit: Heu mihi, domine Deus, quia vidi angelum Dei facie ad faciem: dixitque ei Dominus: pax tecum, ne timeas: non

non enim morieris: vt patet supra 6. cap. sic etiam Manue, & vxor eius videntes timuerunt, atque dixit Manue, ꝙ morerentur. Fuerat autem orta ista positio, quia Deus dixerat Moysi, Exod. 33. Non videbit me homo, & viuet, idest non poterit me aliquis homo videre, & ꝙ postea viuat. Accipiebant tamen indistinctè pro Deo, vel angelo, ideo vtroque modo putabant se morituros. Quod autem non distinguerent inter hoc apparet, quia Manue viderat angelum Dei, & sciuit illum esse angelum, & nō Deum: quod patet, quia supra dicitur statim, ꝙ intellexit Manue angelum Dei esse, & tamen subdidit ad vxorem suam: moriemur quia vidimus dominum. *Cui respondit mulier: si dominus nollet nos occidere, de manibus nostris sacrificium, & libamen non suscepißet.* Idest si Deus esset iratus contra nos, ita ꝙ vellet nos occidere, non accepisset de manibus nostris sacrificium, & libamen, idest non iussisset, ꝙ offerremus ei sacrificium, & libamen. Et refertur ad angelum, quem Manue vocauit Deum, & ille dixerat ei, ꝙ offerrent Deo sacrificium. Vel potest accipi Deus ꝓ Deo vero, qui acceptauit sacrificium de manu istorū: nam ipse ostendit aliquod signum, per quod cognouerunt ipsi sacrificium suum esse acceptū: erant quippe aliqua signa inter eos hæc ostendentia, & fortè si cōcederetur, ꝙ flamma erupit de lapide, esset signum manifestissimum, ꝙ Deus acceptauisset sacrificium. Etiam hoc non stante cùm ascendente flamma ascenderet angelus in illa, signum erat, ꝙ Deus acceptabat sacrificium: alioquin non acceptauisset ascendere in flamma, sed potius refugisset, & abominaretur illam, quia victimæ impiorum sunt abominabiles, Prouerb. 15. c. vocatur hic sacrificium ipse hędulus immolatus. Vocabatur libamen accessorium, ꝙ cum illo offerebatur quædam pars farinę delicatæ, quæ vocatur simila, & quædam pars vini, & olei, & salis, & thuris, vt declaratum est supra. *Nec ea, quæ sunt ventura, dixißet.* Scilicet denunciauit nobis de paruulo nascituro, & ꝙ liberaturus esset Israel: & de his, quæ facturus erat, sed talia non reuelat Deus his, quos odit, ergo Deus nolebat nos occidere.

An vxor Manue bene arguit ad probandum, quòd Deus nollet eos occidere.
Quæst. XLI.

QVAERETVR an vxor Manue bene arguit ad probandum, ꝙ Deus nollet occidere eos. Dicendum, ꝙ rationes vxoris Manue non sunt omnino concludentes, & tamen satis persuadent, & sunt duæ rationes. Prima ratio est, quia Deus acceptauit sacrificium eorum. Ista ratio potest habere vigorem dupliciter. Vno modo ꝙ Deus iussit, & suasit eis facere sacrificium, & tamen si non fuisset Deo acceptum sacrificium non iussisset: sacrificia tamen non sunt accepta, nisi quando fiunt à viris bonis: nam vota impiorū sunt Deo abominabilia: Prouerb. 15. ergo non habebat Deus exosos Manue, & vxorem suam postquam viderunt angelum, & consequenter nolebat occidere illos. Secundò ista ratio fundatur ex acceptatione: nā cùm Deus acceptauisset, s. in aliquo signo, & tamen Deus non respicit ad sacrificia malorum, quia Gen. 4. dicitur, ꝙ Deus respexit ad Abel, & munera eius, ad Cain autem, & ad munera eius non respexit: & hoc quia Cain erat malus, & Abel erat bonus: sed sacrificium istorum à Deo acceptum fuit: ergo erant ipsi à Deo boni reputati, sed mors est pęna, & non infligitur violenter, nisi in pœnam alicuius specialis peccati: ergo non volebat Deus eos pro hoc occidere. Secunda ratio vxoris Manue erat, quia Deus reuelauerat eis futura, s. de Samsone nascituro. Ista ratio potest dupli-

A citer accipi. Vno modo, ꝙ cùm Deus denunciaret eis futura, diligebat eos, qa istud erat speciale priuilegiū, & tamen Deus non occidit illos, quos diligit: ergo nollet occidere istos. Secundo modo potest sumi hinc ratio, s. Deus prædixit, ꝙ puer de nobis nasciturus erat, qui liberaret Israel de Philisthinis, & ꝙ nos deberem' nutrire eum in regula Nazaræorum: si tamen occideret nos nunc, esset impossibile, ꝙ ista fierent: ergo impossibile est, ꝙ occidamur nunc à Deo, quia vidimus angelum. Ista ratio est omnino concludens, & non est persuasio. Aliter etiam posset hoc probari præter fundamenta sumpta ex litera, s. quia non potest aliquis peccare in eo, quod non est vllatenus in potestate sua, sed videre angelum non fuit in potestate Manue, & B vxoris suæ, quia non est in potestate nostra, quibus visis tangamur, vt ait August. ergo non peccauerunt, & consequenter Deus non occideret illos. Sed obijcietur contra rationem istam, quia non erat in potestate Bethsamitarum videre arcam, vel non videre cùm arca venit ad locum, in quo ipsi erant, & tamen mortui sunt, quia viderunt eam, vt patet 1. Reg. 6. ergo etiam si non esset in potestate istorum videre, vel non videre peccarent videndo angelum. Respondendum ꝙ non stat, quia Bethsamitæ non peccauerunt, quia viderunt arcam solùm, sed quia iuerunt ad eam, & discooperuerunt aliquid eius, & viderunt curiosè, & tamen dictū erat, ꝙ quicunque de laicis, vel de Leuitis vellet videre aliqua curiositate arcam nudam, vel alia vasa, more- C rentur: Num. 4. si autem vidissent solùm arcam opertam, vt ipsa veniebat de terra Philisthinorum, non periisset aliquis eorum, imò etiam si venisset discooperta, & aperta, s. ablato propitiatorio de terra Philisthinorum: & sic vidissent eam Bethsamitæ, quousq; operiretur, nullus eorum moreretur, quamquam viderent, sed peccauerunt solùm, quia arcam opertam discoperuerunt, vt aliquid curiosè in ea cernerent, quod lege vetitum erat. Manue & vxor eius non videbant aliquid curiosè, ideo non peccabant. Item vbi est omnino ignorantia inuincibilis non est peccatum: sed in Manue, & vxore sua fuit ignorantia inuincibilis, respectu angeli, quia dato ꝙ vellent declinare oculos in terram, vt non viderent eum, non poterant, quia nescie- D bant an esset angelus: ideo non peccabant videntes eum. Patet hoc, quia semper putauerunt, quòd esset vir Propheta quousque viderunt eum ascendentem in flamma, vt patet supra in litera. Item non erat rationabilis positio Manue, quia Gedeon viderat angelum Dei, sed non mortuus fuerat, supra 6. ca. ergo nec sequebatur, quòd ex hoc solo moreretur ipse, & vxor eius. Item fundamentum positionis huius erat inconueniens, quia solùm dixerat lex de Deo: non videbit me homo, & viuet. De angelo autem nihil expressum fuerat: ergo non debebat aliquis mori, quia videret angelum. Conuenienter ergo dixit vxor Manue, quòd non morerentur: & sic fuit ipsa animosior quàm vir suus non timens. Etiam fuit pruden- E tior, quia sciuit inducere rationes pro hoc, & vir non. *Peperit itaque.* Hic ponitur secundum principale, huius scilicet ducis Natiuitas, & conditio. Et dicitur. *Peperit itaque filium, & vocauit nomen eius Samson.* Scilicet mater vocauit puer nomine Samson: nam licèt ex litera nostra nō appareat, an vocauerit nomen pueri ipsa mater, vel pater: tamen ex litera Hebraica apparet, in qua verbum pertinet ad fœmininum genus. *Creuitque puer.* Scilicet ætate, & corpore. *Et benedixit ei dominus.* Benedicere est multiplicare. s. Deus multiplicauit perfectiones corporis Samsonis: nam dedit ei tantum robur, quantum nulli vnquam homini dederit. *Cœpitque spiritus domini esse cum eo.* Idest spiritus fortitudinis, & roboris, & non spiritus gratiæ gratificantis.

Nemo peccat in eo, quod non est in sua potestate.

Bethsamitę quō peccarunt videndo arcam.

Samsonis ducis natiuitas, & conditio.

Benedicere quid sit.

cantis, quæ vocatur spiritus bonus Dei, de quo Ps. 50. Scilicet, Spiritum rectum innoua in visceribus meis. sed hic non potest accipi pro gratia. Nam tunc gratia Dei esset cum eo ex die, quo circuncisus est, quia per circuncisionem conferebatur gratia, & auferebatur macula, & reatus peccati originalis, sicut per baptismum: sed intelligitur de spiritu roboris, quia Deus dedit spiritum roboris ipsi Samsoni: sic enim accipitur sæpe spiritus Dei in scriptura, vt patet supra 11. & 1. Re. 11. & 16. & in alijs locis. Nam quando fuit adolescentulus, dedit istam fortitudinem Deus Samsoni, & incepit facere admiranda opera. *In castris Dan*. Possunt accipi castra pro multitudine, s. quòd in tota multitudine tribus Dan non fuit aliquis, in quo appareret maius robur, quàm in Samsone. Vel accipiuntur castra Dan pro quibusdam tentorijs sicut in exercitu, s. quòd tribus Dan nondum habebat loca ciuitatum, & villarum, in quibus habitaret, & morabatur in agris in tabernaculis, vel tentorijs, & congregatio illorum tentoriorũ vocabatur castrum, vel castra Dan. Hoc patet infra 19. s. in diebus illis non erat rex in Israel, & tribus Dan querebant sibi possessionem, vt habitarent in ea. Et cùm nondum habebant istam possessionem plenam, habitabant in tentoriis, vel castris: & in illis erat pater Samsonis & ipse, & ibi faciebat opera roboris: & vr ꝙ Samson dum ibi fuit fecit aliquod opus magnũ in bello contra hostes, vel aliàs, ex quo patebat in eo esse spiritum domini, & istud opus non narrauit scriptura distinctè, sed tetigit in vniuersali. *Inter Saraa, & Esthaol*. Istæ erant duæ vrbes in sorte Dan, vt patet Iosue 19. & dicitur habitasse inter Saraa, & Esthaol, quia non habebat aliquam vrbem, in qua maneret, cùm nondum ista tribus haberet plenam possessionem, sed habitabat in agris in tabernaculis inter istas duas vrbes: alia duo loca sunt, sic vocata in sorte Iudæ, & ponuntur simul sicut ista Iosue 15. In Hebræo dicitur. *Cœpit spiritus domini facere ei recordationem*. Vbi litera nostra dicit: cœpit spirit⁹ domini esse cum eo, & idem est: nam accipitur facere recordationem in Hebræo, sicut nos vulgari sermone dicimus, quòd quando aliqs excitat alium a Somno dicitur eum facere recordari, quasi dicat, Sãson prius nihil faciebat, sicut dormiens, qui nihil agit: & licèt sit sapiens, vel robustus, nihil horum apparet. cùm autem euigilauerit, possunt apparere opera eius, ita de Samsone à principio non apparebat an fortis esset, quia nihil agebat. Cùm autem Deus excitauit cor eius ad aliquid agendum, dicitur fecisse ei recordationem, idest excitasse eum, vt appareret robur eius.

CAPITVLVM XIIII.

DESCENDIT ergo Samson in Thamnata: Vidensque ibi mulierem de filiabus Philisthijm, ascendit, & nunciauit patri suo, & matri suæ, dicens: Vidi mulierem in Thamnata de filiabus Philisthinorum, quam quæso, vt mihi accipiatis vxorem. Cui dixerunt pater, & mater sua: Nunquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum, & in omni populo meo, quia

Aeneas in Italia nauigat.

F vis accipere vxorem de Philisthijm, qui incircuncisi sunt? Dixitque Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe, quia placuit oculis meis. Parentes autem eius nesciebant, quòd res à Domino fieret, & quæreret occasionem contra Philisthijm. Eo enim tempore Philisthijm dominabantur Israeli.

Descendit. Descripta est in præcedentibus ducis liberantis conditio, hic ponitur consequenter inuasionis
G occasio, s. vnde habuerit Samson occasionem ad pugnandum cõtra Philisthinos. Et diuiditur in quatuor: primò ponitur vxoris petitio, secundò eius dispensatio ibi. *Descendit itaque*. Tertiò desponsatæ acceptio ibi. *Et post aliquot dies*. Quartò inuasionis occasio ibi. *Cum igitur ciues*.

An hic sit ordinis mutatio, & an immediatè hoc fuerint facta. Quæst. I.

QVAERETVR circa primum an ea, quæ habentur hic habeant ordinem continuatum ad præcedentia, & an fuerunt facta hæc immediatè post illa, vel fuerit aliquantum tempus medium. Ad pri-
H mum dicendum, quòd est continuatio ordinis, quia supra actum est de natiuitate Samsonis, hic autem agitur de quibusdam actibus eius, ideo necessariò fuerunt ista post illa. Ad secundum dicendum, quòd fuerunt facta immediatè: nam supra dicitur quomodo cœpit spiritus domini esse in Samsone in castris Dan: & istud fuit in ætate iuuenili, & in eadem acciderunt quæ habentur hic, s. quòd desponsauit sibi Samson mulierem Philisthinam, & pugnauit contra Philisthinos, ideo continuata est historia, ita ꝙ nihil de actibus Samsonis interciderit in medio. *Descendit itaque Samson in Thamnata*. Est Thamnata ciuitas Philisthinorum, & ibi vidit mulierem Samson, quam concupiuit.

I *Quomodo Samson potuit descendere in Thamnata. Quæst. II.*

QVAERETVR quomodo Samson potuit descendere in Thamnata, quæ erat ciuitas Philisthinorum, & Philisthini erant hostes Israelitarum: Aliquis dicet, quòd descendit illuc quemadmodum vnus homo solet interdum intrare in terram hostium suorum clam ad nocendum. Sed dicendum, quòd non stat, quia Samson intrauit in vrbem, & vidit mulierem, & cõcupiuit eam, & sic ambulauit pacificè per vrbem, cùm posset aspicere virgines, & delectari. Etiã quia volebat illam habere vxorem, & tamen si essent omnino hostes Israelitæ & Philisthini, prohibitus es-
K set omnis contractus inter eos: & non possent vicissim matrimonia copulari. Item pater, & mater Samsonis descenderunt in Thamnata, & locuti sunt puellæ ad accipiendam eam in vxorem Samsoni: ergo non intrabant, vt hostes in terram hostium. Respondendum quòd inter Philisthinos & Israelitas erat nunc pax: nã Israelitæ subiecti erant Philisthinis, & soluebant eis aliqua tributa, & ob hoc Philistini nullum bellum inferebant Israelitis, sed erat pax, & vtrinq; omnes contractus fieri poterant tanquam esset vnus populus: sic enim dicitur infra in litera, & sequenti ca. quòd Philisthini dominabantur tunc Israelitis, nec erat pugna Israelitarum ad Philisthinos quamquam pugnaret Samson contra illos: ideo potuit Samson descendere

Doc. filios ad gliũ.

scu-

securè in terram Philisthinorum, & accipere inde vxorem; nam nec ipse solùm inde accepit: sed etiã alij Israelitæ credendi sunt accepisse vxores de Philisthinis, & dedisse illis de filiabus suis. *Videnśque ibi mulierem de filiabus Philisthiin.* Scilicet quæ placuit valde in oculis eius, & desiderauit eam ad accipiendam in vxorem. *Ascendit & nunciauit patri suo, & matri dicens.* Quia volebat eam accipere in vxorem, & non poterat si pater, & mater non darent ei illam, vel non consentirẽt: quia aliàs nihil haberet in bonis illorum, annunciauit eis, vt acciperent ei illam in vxorem. *Vidi mulierem in Thamnata de filiabus Philisthinorum.* Scilicet puchram nimis, & quam accipere desideraui in vxorem: *Quam quæso, vt mihi accipiatis vxorem.* Idest rogo, vt detis illam mihi in vxorem. Ex hoc patet, quòd aliqua consuetudo erat inter Israelitas, quòd acciperent vxores de Philisthinis, & è contrario: alioquin non ausus fuisset Samson contra solitum aliquid petere. Etiam pater, & mater eius nunquam accepissent ei vxorem de Philisthinis, si non fuisset assuetum inter Israelitas.

An peccauit Samson accipiendo vxorem de Philisthinis. Quæst. III.

QVAERETVR an peccauit Samson accipiendo vxorem de Philisthinis. Aliquis dicet, ꝙ sic, quia contractus matrimoniales erant prohibiti inter Hebræos, & Chananæos, & tamen Philisthini erant de Chananæis: sic patet Exod. 34. c. & Deut. 7. vbi dicitur, ꝙ auerterent mulieres alienigenæ cor Israelitarum à Deo suo. Etiam supra 2. nimis increpuit Deus Israelitas, quia copulabant matrimonia, & exercebant alios contractus cum Chananæis. Respondet Rabbi David Kimhi, ꝙ non peccauit. Primò quia quandocunque acciperet aliquam vxorem de Philisthinis, conuertebat eam ad Iudaismum, & sic non poterat cor eius peruerti ab illa ad colendum idola, quę est ratio prohibitionis Exod. 34. c. Item dicit, ꝙ non legitur peccauisse accipiendo mulierem Philisthinam: nam scriptura non redarguit eum, si tamen peccasset redargueret illum. Item dicit, ꝙ Samson erat Iudex, & non erat verisimile, ꝙ faceret istud si esset contra legem Dei, ideo credendum, ꝙ ipse faceret tali modo, ꝙ nõ esset contra legem Dei. Item dicit, ꝙ Deus dabat robur contra Philisthinos etiam postquam accepit mulierem Philisthinam: si tamen peccaret, non dedisset illi Deus post hoc robur. Item dicit, ꝙ Deus quærebat occasiones contra Philisthinos, ergo ipse incitabat Samsonem ad accipiendum vxorem de Philisthinis, & sic non peccaret. Nicolaus etiam dicit, ꝙ non peccauit, quia à Deo motus est ad faciendum istud: nam infra dicitur: parentes autem eius nesciebant, ꝙ res à domino fieret, & sic solùm excluditur cognitio ista à parentibus, sed non à Samsone, & sic innuitur, ꝙ ipse cognoscebat, ꝙ Deus volebat, ꝙ acciperet vxorem de filiabus Philisthijm, & agens quod sibi reuelatum esset, nõ peccaret. Dicendum, ꝙ adhuc istæ rationes nõ multum probãt, licet hoc non obstante verum videatur, ꝙ Samson non peccauerit. Prima non stat, quia præsupponit, ꝙ conuerteret Philisthinam quam acciperet ad ritum Iudaicum. Sed non stat, quia tunc Samson duceret vxorem, quam acciperet in terrã Israel, quia manens inter Philisthinos coleret idola, imò Sãson si semel accederet ad vxorem suam recedebat ab ea magno tempore relinquendo illam in terra Philisthinorum intantum, ꝙ illa daretur alteri viro Philisthino, si tamen conuersa esset ad Iudaismum non acciperet in virum aliquem Philisthinum post Samsonem, maximè illo non repudiante illam, & tamen fecit sic seq. c. Secundò peccat ista ratio, quia dato ꝙ cõ-

Rabbi David Kimhi

Nic. ratio.

A uersa esset ad Iudaismum ista mulier accepta in vxorẽ à Samsone, non licebat ei accipere illam: quia lex permiserat in mulieribus, quæ erant de alijs Gentilibus, quæ non erant Chananeæ, & maximè quando capiebantur mulieres in bello, vt patet Deut. 21. & tamen de mulieribus terræ Chananęorum non permittebatur, sed iubebatur ꝙ nullum omnino de gente illa permitterent Israelitę viuere aliqua occasione. Item quia Deus valde increpat supra secundo Israelitas, quia cõtraxerunt fædera cum Chananæis, s. accipiendo vxores de filiabus eorum: si tamen liceret eis accipere de illis vxores, dumtamen cõuerterent eas ad Iudaismũ: nõ deberent redargui, quia acceperunt vxores de Philisthinis, vel Chananæis, sed quia non conuertebãt eas

B ad Iudaismum. Item in alijs gentibus erat permissum, ꝙ Israelitæ acciperent vxores de filiabus illarum, dumtamen conuerterent eas ad Iudaismum. ergo si sic liceret in Chananæis, nõ esset differentia de Chananęis ad alias gentes: sed falsum est, quia de Chananæis dixit Deus Deut. 20. ꝙ nullum de illis omnino permitterent viuere, sed occiderent omnes gladio: ergo non licebat accipere vxorem de illis conuertendo eam ad Iudaismum. Secunda ratio non stat, s. ꝙ non legitur peccauisse, quia scriptura non refert peccata omnium illorum, de quibus aliquid refert: maximè quia cum aliquod factum est damnatum, & scriptura refert illud de aliquo, non oportet ꝙ dicatur, ꝙ peccauit in illo: quia notum est, ꝙ peccat cùm factum sit damnatũ,

C & de talibus semper debet iudicari, ꝙ peccauerit, nisi probetur dispensatio: quia intentio est fundata de iure communi, s. ꝙ mittunt factum damnatum: ideo non est necessarium, ꝙ quicquam probetur. Tertia ratio etiam non stat, quia dato ꝙ Samson esset iudex poterat peccare, & peccauit: nam propter aliqua peccata permissus est cadere in manibus Philisthinorum, vt suffoderentur oculi eius. Etiam alij iudices interdum peccabant, sicut fuit de Iephte, qui vouit sacrificium, & obtulit filiam suam in holocaustum, supra 11. cap. Quarta ratio non tenet, s. Deus dabat ei robur contra Philisthinos, quia non peccauit, quia ista est gratia gratis data, & est aliquid corporale: si ergo gratia gratis data, quæ est donum Prophetiæ, & est aliquid spiritua

D le datur viris valde scelestis, sicut erat Balaam, & Caiphas: a fortiori robur, quod est perfectio corporalis dabitur viro peccatori, & non tolletur propter peccatũ adueniens. Quinta ratio erat, quia Deus quærebat occasionem contra Philisthinos. Dicendum, ꝙ adhuc ista ratio non stat, quia quamquam Deus vellet punire Philisthinos per Samsonem accipiente Samsone vxorem de Philisthinis, non sequitur ꝙ erat licitum Samsoni talem vxorem accipere, quia sic etiam Deus puniebat Iudæos per Assyrios, & Babylonios: & tamẽ non sequitur ꝙ ea, quæ faciebant isti ad puniendum Iudæos erant simpliciter iusta. Ad rationem Nicolai dicendum, ꝙ non constat, an voluntas Dei esset, ꝙ iste acciperet mulierem de Philisthinis: sed erat ista volũ-

E tas permissionis, vel operationis, quia mala culpę Deus permittit, vt interdum eliciat mala pęnæ, quæ directè intendit, & quia ad pęnam est voluntas eius directè, & pęna procuratur mediãte culpa, dicitur velle culpam permissiuè. Dicendum ergo ad istud dubium, ꝙ est problema neutrum. Potest tamen teneri, ꝙ peccauerit Samson accipiendo vxorem de Philisthinis, quia erat contra legem, & ꝙ merito huius permissus fuerit cadere in manus Philisthinorum, & eruti fuerint oculi eius: & sicut in muliere peccauerat, ita per mulierem ad mortem traderetur, s. quia Dalila tradidit eum in manus Philisthinorum, & ipsa interfecit eum, quia totondit capillos illius, quibus stantibus erat robur, infra 16. c. In contrarium etiam teneri potest, s. ꝙ nõ peccauerit

Impro. secundæ rationis.

Impro. tertiæ rõnis.

Impro. quartæ rõnis.

Impro. quintæ rõnis.

Impro. rõnis Nicolai.

Docto. resp. ad q̃situm

uerit accipiendo vxorem de Philisthinis, & videtur ꝙ Deus reuelauerit ei, siue per angelũ, siue mouẽdo cor eius ad hoc, ꝙ acciperet istam vxorem, ita ꝙ ipse plane intelligeret, ꝙ à Deo mouebatur ad faciẽdũ istud. Et istud colligitur ex litera, s. parentes autem nesciebant, ꝙ res à domino fieret, s. ꝙ à Deo fiebat, ꝙ Samson acciperet vxorem de Philisthinis. Et tunc aut fiebat ab eo, ita ꝙ ipse iubebat Samsoni, quòd faceret, vel mouebat eum, aut Deus tentauit eum, vt faceret, & fecit. Si primò modo, bonum egit, quia Deus non iubet nisi bonum, nec inclinat hominem nisi ad bonũ, quia Deus operator bonorum est, & non volens iniquitatem. Secundò non stat, s. quia Deus non tentat hominem ad malum: sic patet Iacobi c. 1. s. Nemo, cũ tentatur, dicat ꝙ à Deo tentatur: Deus enim tentator malorum non est: ipse enim neminem tentat. Ideo licuit ei agere, quia Deus volebat, & suadebat ei facere. *Cui dixerunt pater, & mater sua.* Mirabantur, ꝙ ille vxorẽ vellet de Philisthinis. *Nunquid non est mulier in filiabus fratrum tuorum?* Quasi dicat, ita tu petis vxorem de Philisthinis, quasi si in toto Israel nulla mulier esset, quam posses accipere in vxorem, & tamen multæ sunt. Accipiuntur hic fratres Samsonis pro cognatis suis de familia, de qua ille erat, vel de ipsa tribu Dan: nam omnes de vna tribu vocantur fratres. Non possunt autem accipi fratres propriè, quia non liceret accipere Samsoni aliquam filiam sui fratris, quia iste gradus erat prohibitus Leuit. 18. & 20. c. vt quidam putant. Etiam nõ habebat Samson fratres aliquos, quia mater sua erat sterilis, & nunquam pater suus, & mater habuerant aliquos filios ante eum, & sic non poterat habere fratres aliquos habentes filias, de quibus aliquam acciperet in vxorem. *Aut in omni populo tuo.* Idest in toto populo Israel, quasi dicat, illi qui accipiebant vxores de Israelitis, habebant istam consuetudinem, ꝙ acciperẽt vxores de familia sua, vel saltem de tribu sua, & si non reperirent in familia, vel tribu, poterant accipere de Israel de quacunque tribu, eo ꝙ sic iussum erat Num. 36. s. Omnes viri ducent vxores de tribu, & cognatione sua, & omnes feminæ maritos de eadem tribu accipient, vt hæreditas permaneat in familijs. Et tamen adhuc erant mulieres aliquæ in terra Israel, ideo non licebat Samsoni accipere de filiabus Philisthim vxorem. *Quia vis accipere vxorem de Philisthijm, qui incircuncisi sunt.* Quasi dicat, turpe est accipere vxorẽ de Philisthinis, propter hoc ꝙ sunt incircuncisi, ideo nunquam deberet accipi nisi in defectum, & tamen in populo tuo sunt mulieres, ideo non debes accipere vxorem de Philisthijn. Sciendum ꝙ istud nomen incircuncisus proferebatur inter Hebræos ad opprobrium magnum: quia cùm omnes Hebræi essent circuncisi, reputabant gentes incircuncisas valde viles, & opponebãt eis tanquam opprobrium. Sic dixit Dauid 1. Reg. 17. Quis est iste Philisthæus incircuncisus, qui exprobrauit aciem Dei viuentis? Et iterum: Erit iste incircuncisus sicut vnus de illis. Et sic canem, & incircuncisum æquiparauit in opprobrio. Sic etiam Ionathas filius Saulis dixit armigero suo: Ascendamus ad stationem incircuncisorum horum, & ob hoc innuebat pater Samsonis, ꝙ erant omnes Philisthinorum filiæ de vili genere, quia erant filiæ incircuncisorum: ideo nõ erat accipiẽda vxor de eis, nisi in magnum defectum. Non tamen erat ista causa potissima, quare non deberet accipere Samson vxorem de mulieribus Philisthinis, quia accipere mulierem degenerẽ pœnale est, & non culpabile; culpa tamen magis fugienda est quàm pœna, sed debebat fugere talem vxorem, quia à Deo prohibita erat, Exo. 34. & Deut. 7. c. Pater tamen Samsonis fortè dixit istud, quia putauit istam esse efficaciorem suasionem pro Samsone: quia cùm esset iuuenis,

F & arderet in feminam, non multum curaret de lege, sed potius si indicaretur ei, ꝙ erat magnum dedecus talem accipere vxorem.

An liceret Samson accipere vxorem de Philisthinis. Quæst. IIII.

QVAERETVR dato, ꝙ non haberet Samson aliquam mulierem in toto Israel, cum qua contrahere posset, an liceret ei accipere vxorem de Philisthinis, Respondendum, ꝙ secundum quosdam liceret, eo ꝙ Israelitæ habebant pro infelicitate non gignere prolem, ideo non inuenta vxore apud suos oportebat, ꝙ apud alienos illam inquiri liceret. Dicendum, ꝙ hoc dato casu, qui ferè erat impossibilis, non liceret Samsoni accipere vxorem de Philisthinis: nam tunc debebat accipere vxorem de alijs gentibus, quæ non erant Chananeæ, & conuerteret illam ad Iudaismum, & tunc acciperet: si tamen de alijs gentibus nõ reperiret aliquam vxorem, quæ vellet vllo modo sequi ritum viri: non debebat suscipere vxorem, ne ipse peruerteretur ad idola per mulierem, & ne filios idolatras gigneret: nam mater conuerteret eos ad ritum suum. De Chananæis in nullo licebat casu suscipere, siue illa vellet conuerti ad Iudaismum, siue non: quia omnino erat prohibita communicatio cum eis, & tamen Philisthini erant de Chananæis, ideo non licebat cum eis sic habere contractum: nam melius est alicui mori sine filijs, quàm filios illicitè procreare. Sed obijcietur, quia ex verbis patris Samsonis colligitur, quòd si non esset mulier in toto Israel, quod liceret ei accipere vxorem de Philisthinis. Dicendum, quòd non dicebat hoc pater Samsonis ad innuendum, quòd in defectum Israelitarum mulierum liceret accipere de Philisthinis, sed ad fortiter increpandum, scilicet quòd si in aliquo casu liceret, illud non esset, nisi saltem cũ deficerent mulieres in Israel, & tamen nunc non deficiebant. Ad rationem in contrarium dicendum, quòd licèt Israelitę pro magno bono reputarent prolem gignere, & tamen propter hoc non debebant illicitè filios gignere: sed gignere illos de mulieribus Philisthinis erat illicitus modus: ergo etiam si deficerent mulieres Israelitarum, non liceret accipere Philisthinas: sicut nunc, licèt quis non posset habere vxorem aliquam Christianam, non liceret ei accipere vxorem de Hebræis, vel Saracenis. Etiam si aliquis Hebræus esset, qui nullam omnino posset habere vxorem, non liceret ei desiderio generandi coire cum vxore proximi sui Hebræi: nulla ergo necessitas poterat esse ad gignendum, quæ tolleret legem de prohibitione vxorum alienigenarum. Sed his non obstantibus dicendum quòd licebat, vt patet infra 21. in quadam quæstione. *Dixitque Samson ad patrem suum: Hanc mihi accipe.* Licèt pater rationabiliter increparet Samsonem, non assentit. Cuius ratio erat duplex: prima quia Deus incitabat eum ad hoc, & non erat faciendum contra incitationem suam. Secunda quia pulchritudo virginis concusserat animum Samsonis, & efferuescebat iuuenilis sanguis præ amore eius. *Quia placuit oculis meis.* Idest diligo eam valde, quia visa est mihi pulchra. Ista ratio Samsonis videbatur conueniens, scilicet: istam diligo, & cum ea delectabiliter, & quiete viuam: si autem das mihi aliam, quam nõ diligam, erit mihi amara vita cum ea, & litigiosa, & necesse erit repudiare eam.

An

An pater, & mater Samsonis peccauerint accipiendo ei in vxorem aliquam Philisthinam.
Quæst. V.

QVAERETVR an pater, & mater Samsonis peccauerint accipiendo ei in vxorem aliquam Philisthinam. Aliquis dicet, ꝙ non, quia Samson non peccauit desiderando vxorem illam, & accipiendo: ergo pater, & mater non peccauerunt dando eam illi. Sed dicendum, ꝙ ista ratio non valet, quia poterat ipse habere causam rationabilem petendi, & accipiendi, & illi non haberent causam dandi: sicut fit sæpe in alijs contractibus, ꝙ aliquis dando non peccat, & alius accipiendo peccat, sicut in redimēte ius suum. Etiam interdum dans peccat, & recipiens non: sicut qui dant ordinatoribus aliqua munera parua secundum statū eorum, vt moueant corda eorum ad conferendum ordinem, vel beneficium: & tamen ipsi collatores non mouentur ex munere, nec recipiunt illud mente simoniaca, vt extra de simo. c. & si quæstiones. Ita ergo hic potuit ex altera parte tantum esse peccatum, & apparet ꝙ peccauerunt parentes, quia Samson solum excusatur ex reuelatione Dei, quæ ei licitum fecit hoc. de parentibus tamen Samsonis dicitur, ꝙ parentes eius nesciebant, ꝙ res à domino fieret, & quæreret occasiones contra Philisthiim: ergo ipsi non habebant excusationem aliquam. Dicendum ꝙ æqualiter potest teneri, ꝙ peccauerint, vel non peccauerint. Nam si dicamus, ꝙ nescierunt parentes Samsonis vnquam motiuum Samsonis, nec dederunt ei vxorem de Philisthinis, nisi quia ipse dixit, quòd diligebat eam valde peccabant: quia desiderio complacendi filio transgrediebantur legem Dei. Et istud patet, quia mox vt Samson dixit: hanc mihi accipe, quia placuit oculis meis: non repugnauerunt ei parentes, sed descendentes in Thamnata acceperunt ei vxorem. Et dicitur, quòd non cognoscebant, quòd res à Deo fieret, idest nescierunt isti, ꝙ Deus mouebat Samsonem ad hoc, cùm nescirent istud: sed quia Samson dixit, quòd placuerat mulier oculis eius. Si autem velimus excusare parentes Samsonis, dicemus quòd Samson eis reuelauerat, quod Deus incitauit eum ad hoc quærendo occasionem contra Philisthinos, & tunc parentes consenserunt, & erit istud rationabiliter dictum, s. quia à principio parentes Samsonis restiterunt ei. Vnde videtur, quod postea non consensissent ei, nisi expressisset causam rationabilem, & ista esset si diceret reuelationem Dei fuisse. Si autem objiciatur, quòd dicitur, quòd parentes nesciebant, quòd res à Deo fieret. Debet exponi, quòd nesciebant istud à principio, quando repugnauerunt Samsoni volenti accipere vxorem, & ob hoc solùm, quia nesciebant quòd res à domino fieret: postea autem eo reuelante cognouerunt, quod Deus illum incitabat ad hoc, & tunc non restiterunt ei, sed adiuuerunt potius descendentes cum illo in Thamnata, & desponsando sibi mulierem Philisthinam.

An pater, & mater Samsonis tenebantur credere, quod illis dicebat Samson.
Quæst. VI.

QVAERETVR vlterius, si Samson diceret patri suo, & matri quòd Deus reuelauerat ei, quod acciperet vxorem de Philisthinis, si tenebantur ei dicenti credere. Respondet Nicolaus, quòd tenebantur, quia fuerat Samson supernaturaliter promissus, per angelum annunciatus, & mirabiliter natus. Sed dicendum, quòd si ex his sequeretur, quòd Samson non poterat mentiri, & peccare, tenebantur ei credere parentes, & tamen peccare poterat, & peccauit,

A ideo non tenebantur ex hoc credere. Item quia in rebus, in quibus alicui vertitur in magnum præiudiciū si credit, & credendo operatur: non tenetur faciliter credere. Sed sic erat hic de parentibus Samsonis: nā credendo ei, si non esset verum agebant ipsi contra legem Dei, & peccabant mortaliter, ideo non debebāt faciliter credere. Respondendum, quòd si Deus reuelauerat Samsoni istud: haberet ipse fortè aliqua signa, per quę posset patri suo, & matri probare istud esse verum, & tenerentur credere plenę probationi: si autem non haberet alia signa, poterat reddi hoc verisimile ex eo, quod prædixit angelus parentibus Samsonis, scilicet quòd ipse inciperet liberare Israelitas de manu Philisthinorum, vt præcedenti cap. & istud erat B per bella: nunc autem occasione huius matrimonij poterant oriri bella mutua inter Samsonem, & Philisthinos: ideo appareret conformare dictum Samsonis dicto angeli, & tunc deberent credere ei. *Parentes autem eius nesciebant, quòd res à domino fieret.* Idest nesciebant, quòd Deus incitaret Samsonem ad accipiendum vxorem de Philisthinis: quia per hoc haberetur occasio pugnandi, & aliter non. Et fortè Deus fecit, quòd mulier illa Philisthina placeret oculis Sāsonis: nam cor nostrum est in manu Dei, & quocunque voluerit vertet illud, scilicet ad aliquid amandum, vel exosum habendum, vt declaratum fuit, supra 3. & 9. c. *Et quæreret occasiones contra Philisthiim.* Idest Deus quærebat occasionem ad pugnandum cōtra Philisthinos, C & tradendum eos in manus Samsonis. Occasio autem haberi poterat per mulierem, quam Samson accepit, scilicet quòd ipsa traderetur postea alteri viro, & ipse stimulatus iniuria, pugnaret contra Philisthinos, & sic factum est sequenti cap.

Deus quare puniendi Philisthinos occasiones quærebat.
Quæst. VII.

QVAERETVR, quare Deus quærebat occasiones puniendi Philisthinos: nam Philisthini, si merebantur malum, ipse poterat punire eos non quærendo aliquam occasionem: si autem non merebantur, occasio erat iniusta. Respondendum, quòd Philisthini D merebantur puniri à Deo, & volebat ipse infligere pœnas, nec egebat ipse occasione ad hoc, quod pœna ab eo inflicta esset iusta, aut non conquererentur de eo: quia poterat eis immittere pestem, vel famem: aut aliud genus pœnæ: volebat tamen pœnam immittere eis per Samsonem. Et licèt Deus posset pęnam iustè infligere, tamē non videbatur, quòd iustè posset Samson exequi illam contra Philisthinos, ideo voluit Deus inquirere occasionem pro Philisthinis, scilicet ne possent conqueri de Samsone, quamquam puniret eos, & istud fuit dando ei vxorem de terra Philisthinorū, quia Philisthini grauarent eum tollendo vxorem suā, & ipse moueretur contra eos ad vindictam, & occiderēt de eis multos terramque eorum vastaret.

E

Ad quid opus erat, ꝙ quæreret Deus occasiones pro Samsone ad pugnandum contra Philisthinos.
Quæst. VIII.

QVAERETVR vlterius, ad quid opus erat, quòd quæreret Deus occasiones pro Samsone ad pugnandum contra Philisthinos: nam ipse poterat non exquisita aliqua occasione pugnare, eo quod terra Philisthinorum erat in terra Chanaan, & tamen Israelitæ poterant, imò obligabantur pugnare contra omnes Chananeos quousque excluderent eos de terra: Num. 33. & Deut 20. Ideo ex hoc solo, quòd Philisthini, qui erant de Chananæis, occupabant terram debi-

Doct. de ter.

debitam Israelitis, poterat iustissimè pugnare contra eos Samson. Respondet Nicolaus, quòd Deus tradiderat Israelitas meritis suis in manus Philisthinorũ, & postea fecerant cum eis aliqua pacta firmata iuramentis, contra quæ non poterant venire: ideo oportuit quærere occasiones, ita vt Israelitæ possent pugnare contra Philisthinos non frangendo promissa: istud autem non poterant ex iure quod habebant contra illos inquantum erant Chananæi, quia fortè super hoc factum extiterat aliquod fędus, & ista fędera interdum fiebāt pro causa iusta, & poterant seruari ad tempus, & peccabant Iudæi, si postquam fecissent illa, non seruassent. Sic patet de rege Sedechia. 2. Paralipo. vltimo. vbi increpatur, quòd non custodierit pactum factum cũ Nabuchodonosor: nec erubuit faciem Ieremiæ loquentis ad se, à rege quoque Nabuchodonosor recessit, qui adiurauerat eum per Deum: ita ergo ponitur inter peccata sua, ꝙ non seruauerit iuramentum, & sic Philisthinis seruanda essent iuramenta, quę cum illis posita essent. Dicendum autem, ꝙ licèt non posuissent Israelitæ aliqua fędera cum Philisthinis, necesse erat quærere occasiones ad hoc, ꝙ Samson pugnaret contra Philisthinos. Pro quo sciendum, ꝙ Israelitæ nunc erant subiecti Philisthinis, vt patet in litera, & non poterant resistere illis, & si Samson, vel aliquis de Israelitis pugnaret contra Philisthinos, ipsi retorquerēt totum malum in totum populum Israel, & vt non haberet colorem retorquendi malum super populum, oportebat ꝙ Samson haberet aliquam causam specialem ex parte sua solùm, pro qua deberet pugnare contra Philisthinos, & illa non tangeret Israelitas: alioquin Philisthini pugnarent contra Israelitas tanquam suasione eorum Samson inferret damna Philisthinis, & sic fuit occasio de ablatione mulieris suę à Philisthinis. Et adhuc sic aliqualiter conabantur Philisthini retorquere malum super Israelitas, & nisi viri Iuda iuissent ad ligandum Samsonem, & tradendum manibus Philisthinorum, non credidissent, ꝙ Samson ex seipso ageret, sed consilio populi: de quo seq. capit. ideo non agebat aliquid ad hoc, ꝙ Israelitæ haberent aliqua pacta cum Philisthinis, vel nihil haberent, quia nisi ponerentur occasiones retorquerent Philisthini malum super totum Israel, & pugnarent contra illos. Etiam responsio Nicolai esset conueniens ad excusandum Israelitas, si ipsi deberent pugnare contra Philisthinos, & tamen non erant ipsi pugnaturi, sed solus Samson: ideo non conuenit illa responsio. Item illa excusatio Nicolai erat ad excusandum Israelitas in conspectu Dei, scilicet quòd non obstante fædere posito cum Philisthinis possent pugnare contra eos, sed non erant ad excusandum in conspectu Philisthinorum: quia Philisthini non curabant de præcepto, quod Deus dederat Israelitis, vt excluderent omnes Chananæos de terra: sed si ex hac parte vellent pugnare illico resisterent eis durissimè. Deus tamen volebat dare causam apparentem Samsoni in conspectu Philisthinorum, ideo dato quòd non staret fædus aliquod, debebat quærere aliqua occasio. Et patet, quòd ista intentio sit literæ, quia dicitur immediatè in litera: eo tempore Philisthini dominabantur Israel. quasi dicat: propter hoc quòd dominabantur oportebat quærere aliquam occasionem nimis manifestam contra eos: ne habito aliquo leui colore retorquerent omne malum contra Israelitas, & premerent eos nimis potentia sua.

Nic. rñsio ad quæsitũ

Doc. rñsio ad quæsitũ

F

Quare Israelitæ habentes Samsonem ducem non conueniebant cum eo ad pugnandum contra Philisthinos, vt eorum seruitutem exuerent.

Quæst. IX.

QVAERETVR, quare Israelitæ habentes talem ducem, scilicet Samsonem non conueniebant cum eo ad pugnandum contra Philisthinos, vt exuerent seruitutem eorum: nam alij iudices non erant ita fortes, sicut Samson, & tamen populus conueniens cum illis pugnabat contra hostes, & vincebat, manebatque postea liber, & in pace. Respondendum, ꝙ secundum positionem Nicolai dici posset, quòd Philisthini habebant pacta cum Israelitis, propter quę G non licebat Israelitis pugnare contra eos: ideo licèt haberent conuenientem ducem, & scirent quòd vincerent Philisthinos, nō pugnarent, ne iuramentum violarent. Aliter tamen, & melius dicendum est, quòd Israelitæ, scilicet non habebant cor ad resistendum Philisthinis: putabant enim quòd non possent præualere contra illos, & si committerent bellum etiam superarentur, & premerentur nimis ab illis: ideo eligebant potius seruire Philisthinis. Vnde non solùm ipsi Israelitæ non audebant pugnare contra Philisthinos: sed etiam increpabant Samsonem, quia pugnabat contra illos, vt patet seq. cap. scilicet. Nescis quia Philisthini dominantur nobis? quare hoc facere voluisti? H Et tunc ipsimet Israelitæ ligauerunt eum, & duxerunt vinctum ad Philisthinos: si tamen Israelitæ non timerent nimis Philisthinos, dato quòd fecissent cum eis pacta, non tenebantur ipsi ducere vinctum Samsonem: sed solùm quòd non adiuuarent contra Philisthinos ipsum Samsonem. Sed ipsi etiam iuerunt ad ligandum Samsonem, vt complacerent Philisthinis, quia erant subditi illis: ergo ex timore faciebant: iste autem timor erat in cordibus Israelitarum incussus à Deo in pœnam, quia Israelitæ peccabant continuè contra Deum, & Deus nolebat eos eruere de manibus Philisthinorum. Et quia si Samsonem ducem secuti fuissent omnes Israelitæ possent superare Philisthinos (quod Deus nolebat) ideo voluit, ꝙ I Israelitæ non auderent pugnare contra Philisthinos, nec acciperent Samsonem in ducem contra illos. Alia ratio esse poterat, quia angelus prædixerat de Samsone, quòd ipse inciperet liberare Israel præcedenti c. idest quòd non posset totaliter eruere de manu Philisthinorum, sicut quilibet aliorum iudicum fecerat. & fortè Israelitæ sciuerant hoc, & timebant quòd si pugnarent, & dux suus non posset eos totaliter liberare, ad extremum semper maneren Philisthini dominantes Israelitis, & premerent eos, ideo iudicabant melius sibi esse maneret in parua seruitute, quàm pugnando incidere in magnam calamitatē, & ista est ratio efficacior.

Nic. rñsio ad quæsitũ

Rñ. Doc. solidior ad quæsitum

K

Quare Samson Israelitis datus est in iudicem, cum non potuerit eos liberare de manu Philisthinorum.

Quæst. X.

QVAERETVR, cùm Samson non potuerit liberare Israelitas de manu Philisthinorum, quare datus est in iudicem. Aliquis dicet, quòd licèt Samson non potuerit liberare ab ipsa tota seruitute Philistinorum: tamen liberauit à quadam parte eius, & hoc sufficiebat. Sed adhuc dicetur, ꝙ hoc non stat, quia à tota non liberauit, vt notum est. A parte etiam

non

non liberauit, quia Samson licèt vastaret quandam partem terræ Philisthinorum, & occideret aliquos de illis, non minus subiecti erant Israelitæ eis quàm prius, nec soluebant minora tributa: nam tunc quando Samson pugnabat contra Philisthinos non rebellabant Israelitæ Philisthinis ad non soluendum aliquid, vel ad hoc, quòd tollerent eis aliquid de seruitute: alioquin rebellarent pœnitus. sed ipsi adiuuabant Philisthinos contra Sansonem: nam cùm cremauit vineas Philisthinorum, & fugit: ipsi Israelitę duxerunt eum vinctum, & tradiderunt manibus Philisthinorum, sequenti capit. Et si ipsi non vinxissent eum funibus, non potuissent eum ligare Philisthini, cùm cõtra eum etiam ligatum pugnare nequiuerint. ideo non diminuebatur aliquid de seruitute Israelitarum per opera Samsonis. Respondẽri potest satis rationabiliter, quòd Samson fuit datus iudex Israelitarum non principaliter, vt liberaret Israelitas, sed vt pugnaret contra Philisthinos, & puniret eos: nam Deus iratus Philisthinis volebat percutere aliquos illorum, & harum pœnarum faciebat Samsonem ministrum: & quia erat de Israelitis poterant gaudere Israelitæ in hoc, & secundum istud poterat vocari iudex eorum. Sed obijcietur, quia præcedenti capitu. dicitur: ipse incipiet liberare Israel de manu Philisthinorum: ergo licèt non liberaret totaliter saltem quantum ad aliquid liberabat, & tamen si nihil omnino liberaret non diceretur, quòd inciperet liberare Israel. Respondendum ergo, quòd Samson liberauit aliqualiter Israelitas de manu Philisthinorum. Et istud potest dupliciter intelligi. Vno modo, quòd liberauit eos, scilicet quia Philisthini fortè volebant aliquando pugnare contra Israelitas ad redigendum eos in maiorem seruitutem: & tamẽ viuente, Samsonẽ non audebãt, quia cùm viderent, quod ipse solus pugnaret contra eos, & superaret illos: quanto magis hoc fieret, si totus Israel sequeretur eum vt ducem? & tamen hoc necesse erat si Philisthini pugnarent contra Israelitas, ideo non audebant Philisthini pugnare, & hoc modo liberabantur Israelitæ per Samsonem à multis malis, quæ aliàs eis infligenda erant. Aliter potest intelligi, quòd abstulerit aliquid de magnitudine seruitutis, quam habebant Israelitæ. Et hoc poterat dupliciter intelligi. Vno modo, quòd viuente Samsone aliquando exactores Philisthinorum, qui colligebant tributa Israelitarum non ausi fuerint venire ad colligendum formidantes Samsonem. Secundo modo potest intelligi, quòd in morte Samsonis liberati fuerint Israelitæ à magna parte seruitutis, scilicet quòd Samson moriens occidit omnes principes Philisthinorum, qui erant congregati in vrbe Gaza in templo Dagon ad faciendum festum pro victoria de Samsone: & tũc Samson cõcutiens domum, & ad terram prosternens occidit omnes principes Philisthinorum, & multos alios vsque ad tria millia virorum, vt infra decimo sexto capitu. tunc Israelitæ videntes periisse principes, qui dominabantur eis, poterant resistere Philisthinis, vt diminuerent eis iugum: vel quod totaliter rebellarent. Et tunc verisimile est, quòd Philisthini diminuerent aliquid de iugo Israelitarum, & istud consecuti sunt Israelitæ per Samsonem, ideo ipse cœpit liberare Israel de manu Philisthinorum. *Eo enim tempore Philisthini dominabantur Israeli*. Scilicet tempore, quo Samson petiit, vt daretur sibi vxor de filiabus Philisthinorum: inceperat autem istud dominium ante natiuitatem Samsonis: nam præcedenti capitu. dicitur, quòd post mortem Abdon tradidit Deus Israelitas quadraginta annis in manus Philisthinorum, & iterum dicitur, quòd angelus dixit ad matrem Samsonis, quòd nasceretur ex ea filius, qui liberare inciperet Israel de manibus Philisthinorum. Dicitur autem istud ad reddendum rationem præcedentis dicti, scilicet quòd Deus quærebat occasionem contra Philisthinos: quasi dicat: si Israelitæ fuissent liberi tempore, quo Samson petiisset vxorem, non oportebat, quòd ad pugnandum contra Philisthinos quæreretur occasio, quia si pugnante Samsone contra Philisthinos, siue cum causa, aut sine causa, Philisthini vellent pugnare contra Israelitas, ipsi resisterent Philisthinis: quia tamen Philisthini dominabantur eis, & non audebant resistere illis, debuit quæri occasio, vt, quamquam Samson pugnaret contra Philisthinos, ipsi non haberent colorem pugnandi contra Israelitas.

Solu. rñ. ad q̃situm.

Rñsio. Q̃do Samson aliqualiter liberauit Israelitas de manibus Philisthinorũ.

A

B

Descendit itaque Samson cum patre suo, & matre in Thamnata. Cumque venissent ad vineas oppidi, apparuit catulus leonis sæuus, & rugiens, & occurrit ei. Irruit autem spiritus Domini in Samson, & dilacerauit leonem, quasi hædum in frusta decerpens, nihil omnino habens in manu, & hoc patri, & matri noluit indicare. Descenditque, & locutus est mulieri, quæ placuerat oculis eius. Et post aliquot dies reuertens, vt acciperet eam, declinauit, vt videret cadauer leonis, & ecce examen apum in ore leonis erat, ac fauus mellis. Quem cùm sumpsisset in manibus, comedebat in via: veniensque ad patrem suum, & matrem dedit eis partem, qui & ipsi comederunt: nec tamen eis voluit indicare, quòd mel de corpore leonis assumpserat. Descendit itaque pater eius ad mulierem, & fecit filio suo Samson conuiuium. Sic enim iuuenes facere consueuerant. Cum ergo ciues loci illius vidissent eum, dederunt ei sodales triginta, vt essent cum eo. Quibus locutus est Samson: proponam vobis problema, quod si solueritis mihi intra septem dies conuiuij, dabo vobis triginta sindones, & totidem tunicas: si autem non potueritis soluere, vos dabitis mihi triginta sindones, & eiusdem numeri tunicas. Qui responderunt ei: propone problema, vt audiamus. Dixitque eis: De comedente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo. Nec potuerunt per tres dies propositionem soluere.

Supra ea.

Anthenor Paduã cõdidit.

C

D

Pyrrhus fili⁹ Achillis à quo Epyrus denominat primus Pyrata.

E

Descendit itaque. Hic ponitur secundum huius capitu. scilicet vxoris desponsatio, quia nunc pater, & mater Samsonis desponsauerunt ei puellam Philisthinam, & postea secuta est matrimonialis copula, & interpo-

terponitur hic quidam casus ostensiuus fortitudinis Samsonis, scilicet quòd pugnauit contra leonem, & strangulauit eum, atque decerpsit in partes, & dicitur. *Descendit itaque Samson cum patre suo, & matre in Thamnata*. Scilicet postquam pater, & mater Samsonis consenserunt dare ei vxorem de mulieribus Philisthinorum, descenderunt cum eo in Thamnata vrbem illorum vbi puellam viderat, vt acciperent eam illi. *Cumque uenissent ad uineas oppidi*. Hic interponitur casus de pugna Samsonis contra leonem, & dicitur, quòd accesserunt ad vineas oppidi, idest ad vineas vrbis Thamnata, & in illis erat leo. *Apparuit catulus leonis sæuus rugiens*. In terra Chanaan sunt multi leones, & vrsi: quia est terra calida, & nutriuntur ibi: vnde Dauid dixit, quòd cùm ipse pascebat gregem patris sui, sępe veniebat leo, & vrsus, & ipse dilacerabat eos tenens mētum eorum, vt patet 1. Regum 17. Veniebat autem iste catulus rugiens, scilicet vt teneret prædam, & volebat irruere in Samsonem. *Et occurrit ei*. Scilicet Samsoni, scilicet soli ei occurrit, quia fortè Samson recesserat modicum à patre, & matre ad purgandum aluum, vel ad aliquid aliud, & non viderunt ipsi quid faceret Samson, nec ipse indicauit eis, quòd occidisset leonem, vt patet infra. *Irruit autem spiritus domini in Samson*. Idest venit super eum fortitudo à Deo missa ad pugnandum contra leonem. *Et dilacerauit eum*. Scilicet tenuit illum per barbam, & aperuit os eius, & inde cępit decerpere in frusta. *Quasi hædum in frusta decerperet*. Idest non fuit maioris difficultatis Samsoni dilacerare leonē, q̃ vnū hædum tenerū cuius dilaceratio satis facilis foret. *Nihil omnino habens in manu*. Istud ponitur ad indicandam magnam fortitudinem Samsonis, scilicet quia non habebat in manu gladium, vel baculum, aut lapidem, quo percuteret, vel lanceam, aut telum: sed nudis manibus tenuit leonem, quod ad indicibile robur pertinet. *Et hoc patri, & matri noluit indicare*. Idest quamuis occidisset leonem, non dixit patri, & matri quid egisset.

Casus de pugna Sāsonis contra leoné.

Quare Samson noluit patri, & matri leonis occisionē indicare.

Quæst. XI.

QVAERETVR, quare Samson noluit hoc indicare patri, & matri, & ad quid ponitur hic, q noluerit indicare. Respondendum, quòd hoc fecit Samson, quia volebat accipere in leone aliquod problema, quod proponeret Philisthinis: vt eis nescientibus soluere obtineret laudem ab eis, & lucrum: & istud fuit de fauo mellis reperto in corpore leonis: & quia si patri, & matri indicasset, illi ad ostentandam fortitudinem filij sui dixissent illud in vrbe Thamnata, & inducerent in testimonium dilaceratum leonem ab ipso, & sic quando proponeret problema Philisthini aduerterent, & possent considerare faciliter hoc dictum de leone: tacuit ergo, ne pater, & mater hoc dicerent Philisthinis. Sed dicetur, quòd non tacuit propter hoc, quia problema fuit propositum postea quādo venit alia vice Samson ad accipiendum vxorem, & inuenit fauum mellis in corpore leonis, & de illo proposuit problema, scilicet. De comedente exiuit mel, & de forti egressa est dulcedo. Samson tamen nesciebat nunc, an positurus esset problema de melle, quia nondum erat mel in leonis corpore, nec sciebat an aliquando ibi futurum esset: ergo non tacuit hac intentione. Respondendum, quòd Samson quando occidit leonem intendit proponere aliquod problema de illo, & tacuit, & tamen tunc non erat determinatus ad modum problematis, sed secundum ea, quæ postea reperiret in eo leone proponeret genus problematis. Quòd autem intenderit aliquid facere de leone apparet, quia quando rursus venit in Thamnata ad accipiendum vxorem, declinauit ad cadauer leonis, & etiam non dixit, quò ibat patri, & matri, & reperto melle in corpore leonis formauit problema de leonis melle. Si autem non reperisset mel, sed aliquid aliud, non formasset de melle, sed de aliquo reperto in leone mortuo.

Ad quid ponitur hic de ista occisione leonis, &c.

Quæst. XII.

QVAERETVR vlterius ad quid ponitur hic de ista occisione leonis, cùm non pertineat ad principalem historiam. Respondendum, quòd ponitur ad duo. Primum est ad indicandum fortitudinem Samsonis: nam occidere leonem erat quid excedens humanam fortitudinem, scilicet occidere nudis manibus, ideo in præconium roboris à Deo dati descripta est res. Secundum erat, & melius, scilicet quòd Samson erat positus in iudicem Israel, vt pugnaret contra Philisthinos, & puniret illos, & Deus inquirebat occasiones quomodo per Samsonem Philisthinos percuteret: ideo ponitur ista quia fuit quędam occasio ad pœnam Philisthinorum, scilicet quia occiso leone natum est mel, & de illo positum est problema, & cùm Philisthini obtinuissent contra Samsonem soluentes problema: ipse descendit ad vrbem Aschalonem, & occidit triginta de Philisthinis, & cœpit vestes eorum ad satisfaciendum eis, qui soluerant problema, vt patet in litera infra, & sic occisio triginta virorum fuit pœna inducta per occisionem. Ista est causa verissima, quare ponatur. Quod patet ex duobus: primò quia immediatè, vt dictum est, quòd Deus inquirebat occasiones contra Philisthinos subiunctum est de ista occisione leonis, quia ista erat quoddam principium ad inquirendam occasionem contra Philisthinos. Secundum est, quia si fuisset intentio principalis ad enarrandum fortitudinem Samsonis nō curasset scriptura aliquid describere, postquàm dixisset, quòd Samson occidit leonem, & tamen cum magna diligentia descripsit quidquid inde secutum est vsque ad mortem triginta virorum: ideo oportet quòd principaliter fuerit descripta occisio leonis inquantum erat principium illius occasionis contra Philisthijm. Tertia ratio raddi potest, quia Samson fecit alia opera fortitudinis præter hæc, vt innuitur præcedenti capitulo, scilicet quòd spiritus domini cœpit esse cum Samsone in castris Dan. Et Rabbi Dauid Kimhi dicit, quòd illa fuerunt aliqua magnifica opera, quæ scriptura non refert. Et hoc quia illa non erant facta contra Philisthinos, scilicet in castris Dan, idest inter Iudæos, vt ibi dicitur cætera autem, quæ describuntur de Samsone erant pœnæ quædam per occasionem datæ Philisthinis: ergo etiam istud, quod hic describitur de occisione leonis fuit positum, inquantum erat occasio occidendi triginta Philisthinos. *Descenditque*. Scilicet intrauit in vrbem Thamnata, quia nunc erat in vineis apud vrbem, vbi occiderat leonem. *Et locutus est mulieri, quæ placuerat oculis eius*. Scilicet locutus est ei verba pertinentia ad contractum matrimonialem, & fuerunt tunc sponsalia de præsenti, quę vocantur matrimonium: & non fuit per copulam consummatum, & solennizatum: sed

post

post paucos dies rediit iterum Samson in Thamnata, & accepit vxorem per copulam. *Et post aliquot dies*. Hic ponitur tertium huius capitu. scilicet vxoris desponsatę acceptio. Et dicitur. *Et post aliquot dies reuertentes*. Scilicet pater, & mater Samsonis cum eo reuersi sunt in vrbem Thamnata. Et est sensus quòd prima vice Samson accepit puellam solùm in sponsam per verba de præsenti, & non consummauit matrimonium, sed redijt cum patre suo, & matre in terram suam ad parandum aliquid, quod ad solennitatem matrimonij erat necessarium: & illo facto redierunt simul in Thamnata, vt Samson consummaret matrimonium. *Vt acciperet eam*. Scilicet, vt acciperet eam ad consummandum matrimonium per copulam, & ad cohabitationem, quia licèt prius desponsasset eam, non acceperat eam, scilicet vt esset in potestate ipsius, quia hoc fit quando vir & vxor cohabitant. *Declinauit, vt videret cadauer leonis*. Scilicet quid factum esset de eo: nam ex illo volebat sumere materiam formandi problematis: & hac intentione supra tacuerat nihil dicens patri de leone, quem occiderat. Deus autem mouebat Samsonem ad hoc, quia ipse inquirebat occasionem contra Philisthinos, vt supra dictum est: & ipse sic res euenire faciebat, vt omnia coaptarentur ad intentionem Samsonis. *Et ecce examen apum in ore leonis*. Idest reperit examen apum mellificasse in ore leonis. In Hebræo dicitur, in corpore leonis. sicut infra dicit litera nostra, quòd voluit Samson indicare, quòd sumpsisset mel de corpore leonis, & tamen idem nomen est vtrobique in Hebręo.

Vxoris desponsatę acceptio.

Quomodo apes mellificarunt in ore leonis, cum esset res putrida. Quæst. XIII.

QVAERETVR, quomodo apes mellificauerũt in cadauere leonis cùm esset res putrida, & sordida, & apes abominantur nimis res putridas, & olentes, ideo eligunt flores optimos, & cibos valde suaues, & incontaminatos. Dicendum quòd quædam sunt apes generosę, vel domesticę, & istę mellificant in solis rebus mundis, & locis mundis, & abominantur, & fugiunt omnia loca contaminata: sunt autem alię apes rusticanæ, quæ nullum locum dedignantur, ideo siue in loco puro, siue in immundo mellificare possunt, & consueuerunt: & harum esset examen quod reperit Samson in corpore leonis. Aliquis dicet, quòd licèt apes non consueuerunt mellificare in locis immundis: tamen nunc Deus induxit apes ad mellificandum in tali loco, vt Samson haberet inde locum problematis. Sed istud non stat propter duo. Primò quia cùm aliquid potest fieri naturaliter, introducere miraculum ad factionem illius est inconueniens, quia irrationabile est per plura fieri, quod potest per pauciora fieri, octauo Topico. & tamen ponere miraculum est ponere plura: ergo non debet poni vbi natura sufficit. Secundò non stat, quia si contra consuetudinem omnium apum esset mellificare in locis fætentibus, licèt nunc miraculosè factũ fuisset, Samson non potuisset conuenienter hoc proponere, quia sic fortè verteretur postea in dubium, de quo intelligebatur problema, & si Samson diceret de melle inuento in cadauere leonis, diceretur ei, ꝙ insaniebat, quia contra eum erat natura apum, & sententia oĩum hoĩum. Et etiam, quia nunquã aliquid tale inuentum fuisset, ideo ipse condemnaretur: & sic oportebat quòd problema suum non præsupponeret aliquid inopinabile. *Ac fauus melis*. Scilicet quia iam formauerant mel in corpore leonis. *Quem cum sumpsisset in manibus*. Scilicet accipiens de cadauere leonis. *Comedebat in uia*. Scilicet dum veniret de diuerticulo, in quo erat cadauer vsquequo accederet ad patrem, & matrem, quos reliquerat in via publica veniens ad patrem suum, & matrem, scilicet ipsi gradiebantur via publica, & Samson diuerterat modicum ab eis, vt videret cadauer leonis, quod reliquerat. *Dedit eis partem*. Quia multum de fauo ferebat, scilicet totum quod reperit in corpore leonis, qui & ipsi comederunt nihil interrogantes vnde suscepisset, quia putabant aliqua aluearia apum apud viam consistere. *Nec tamen eis uoluit indicare, quòd mel de corpore leonis aßumpserat*. Scilicet ipsi non interrogauerunt vnde sumpserat, & ipse non dixit: sed etiam si quęsiuissent, noluisset eis dicere, quòd erat de corpore leonis, sed dixisset de aliqua alia re: causa autem taciturnitatis fuit illa, quæ supra posita est, scilicet ne pater suus, & mater possent dicere in vrbe Thamnata, quòd comederant mel de corpore leonis, quia per hoc solueretur problema Samsonis a iuuenibus. *Descendit itaque pater eius ad mulierem*. Non solùm descẽdit pater Samsonis, sed etiam mater, vt supra patet, cum vtrique in via dederit de fauo: sed dicitur de patre specialiter, quia ipse erat principalis persona, & ipse faciebat solennitatem nuptiarum. Et dicitur, ꝙ descendit ad mulierem, scilicet dicens illi, quòd pararet se ad consummationem matrimonij. *Et fecit filio suo Samson conuiuium*. Ad honorem nuptiarum filij sui Samson, scilicet quia tunc consummabat matrimonium per copulam: & ad solennizandum nuptias fecit conuiuium magnum multis secundum consuetudinem terræ illius. *Sic enim iuuenes facere consueuerant*. Idest iuuenes consummantes matrimonium in terra illa solebant facere conuiuia per aliquot dies: & sic fecit pater Samsonis filio suo. *Cum igitur ciues*. Hic ponitur quartũ, scilicet inuasionis occasio, & fuit ista occasio immediata ex propositione problematis Sãsonis quamquam mediate iam accepisset originem ex occisione leonis: & dicitur. *Cùm igitur ciues loci illius uidissent eum*. Scilicet ciues vrbis Thamnata, in qua nuptiæ celebrandę erant: & isti erant cognati puellæ, qui curam gerebant de solennitate nuptiarum. *Dederunt ei triginta sodales, qui eßent cum eo*. Scilicet istos dederunt ei ad comitãdum eum toto illo tempore, quo durabat conuiuium, vt gauderet cum illis. *Quibus locutus est Samson*. Iuuenes autem ad solatium solent proponere inter se aliquas quæstiones secundum ingenium suum, vt tempus expendant, & gaudeant in illis. *Proponam uobis problema*. Idest proponam vobis quæstionem: & sic Aristo. primo Topicor. vocat aliqua problemata neutra, quia neutra pars ꝯtradictionis est satis solida, sicut ibi de quibusdam exemplificat. Et propriè problema importat dubitationem: sic enim quæstio quælibet est dubitabilis propositio. *Quod si solueritis mihi intra septem dies conuiuij*. Dedit eis spatium septem dierum, quia cõuiuium durabat septem diebus ad solennitatem nuptiarum, & in illis septem diebus poterãt soluere problema, vel soluerent pœnam: transactis autem diebus conuiuij recederent iuuenes isti a Samsone, ideo non erat tunc conueniẽs tempus soluendi: & sic solùm dedit eis spatium, dum durabat conuiuium, & fuit propositum problema in primo die conuiuij. *Dabo uobis triginta sindones*. Erant triginta iuuenes, ideo ponebat triginta sindones, & triginta tunicas, vt a quolibet reciperet vnam tunicam, & vnam sindonem, vel cuilibet tantundem daret. Sindon vocatur quædam vestis linea pulchra, qua vtebantur viri in terra Chanaan super cęteras vestes. Et etiam in terra ista aliqui vtuntur ea, & ponitur Isaia 3. cum

Problema quid.

Venetiis, & in aliis terris Lombardiæ fæminæ vtū- tur illa veste.

cum alijs ornamentis muliebribus. Tunicæ vocantur ipsę vestes de panno laneo, & sic erat sindon, & tunica completum quasi vestimentum alicuius. *Si autem non potueritis soluere*. Scilicet declarando veritatem ei⁹. Quid si iuuenes dedissent aliquam expositionem, & non esset conueniens, vel non esset illa quam Samson intendebat, quis arbitrari debebat, quòd obtinerent? Respondendum quòd erat recurrendum ad commune iudicium: nam si verba problematis coaptarentur solutioni iuuenū ipsi obtinerēt: & si Samson diceret, non est ipse sensus problematis, non erat ei credendū, nisi doceret sensū magis coaptari verbis problematis quàm sensum a iuuenibus datum. *Vos dabitis mihi triginta sindones, & eiusdem numeri tunicas*. Et sic erat æqua cōditio pacti ex vtraque parte, quia tantum lucrari debebat Samson quātum solueret si succumberet, & idem de quolibet iuuene. Nam ad vnam tunicam, & sindonem quilibet extendebatur, vel obtinendo, vel succūbendo. *Qui responderunt ei: profer problema ut audiamus*. Subintelligendum est, ꝙ prius acceptauerunt conditionem istam & firmauerunt eam pacto, quàm Samson enunciaret problema, alioquin cùm problema videretur difficile, resilissent ab illo. Consenserunt autem iuuenes propter duo, primò quia tempus indultum ad excogitandum erat magnum, s. septem dierū, & in illis de quocunque quantumcumque dubio possent certificari per se, vel per alium. Secundum erat, quia multi erant, quibus proponebatur; & vnus vel alius inueniret solutionem. Etiam putauerunt isti iuuenes, ꝙ non posset Samson aliquid tam obscurum dicere quod omnes ipsi non possent inuenire.

Quando Samson proposuit problema Philisthinis quid intendebat. Quæst. XIIII.

QVAERETVR, quando Samson istud problema proposuit quid intendebat, vel quomodo audebat se exponere tātę obligationi, scilicet ꝙ si perderet daret triginta tunicas, & totidem sindones, & tamen ipse non habebat vnde solueret quicquam horum. Respondendum quòd Samson habere poterat intentionem ad vnum de duobus, scilicet ad ipsum problema quod occultum erat, vel ad robur suum, scilicet quia si succumberet posset cito 30. tunicas, & totidem sindones prædando recipere, & dare iuuenibus. Sed dicendum quòd Samson non attendit ad robur suum, quasi perditurus esset, & acquisiturus sindones, & tunicas prędando. Sed attendit ad problematis defficultatem, quia putauit quòd erat eis forte impossibile inuenire solutionem, & sic quando inuenerunt, dixit eis: si non arauissetis in vitula mea non inuenissetis propositionem meam, quasi dicat aliter erat vobis inpossibile scire: & tamen ipse putauit ꝙ vxor sua non declararet illis iuuenibus, ideo tenuit se ex parte difficultatis. Item patet, quia si Samson attēdisset ad robur suum, iam intendisset, vel putasset se saltem perditurum: & ad hoc ipse non contenderet, quia nulla vtilitas erat laborare ad soluendū id, in quo obligaretur. Considerandum tamen cùm hæc omnia a Deo fierent, qui quęrebat occasionem contra Philisthinos, vt supra patet, quòd Deus incitabat Samsonem ad proponēdum istud problema ex parte contraria, scilicet quia volebat Deus, quòd Samson succumberet, soluentibus iuuenibus problema: & ad hoc dedit viam, vt illi per vxorem Samsonis inuenirent solutionem: Et sic succumberet Samson, & teneretur inquirere tunicas, & sindones occidendo Philisthinos, & occidit triginta viros. totum hoc

F fuit ergo ingenium mouendi Samsonem ad occidendum istos viros triginta, & ipse non ferebatur hac intentione. Et sic accidit in alijs negocijs, quando Deus vult in manus nostras aliquid ad iustitiam suam pertinens exequi, quia ad idem ferimur nos & Deus: & tamen nos mouemur vna intentione, & Deus mouet nos alia intentione & actu: completur in actu non quod nos volumus, sed quod Deus vult. *Qui dixit eis: de comedente exiuit cibus*. Scilicet de leone qui erat comedens, & deuorans exiuit cibus, idest mel, quia in cadauere eius nidificauerunt apes, & fabricauerunt mel, de quo pater, ipse, & mater sua comederunt, vt patet supra in litera. *Et de forti egreßa est dulcedo*. Repetitio est eiusdem sententię per

G alia verba, & fortè posita fuit ad turbandum, vt putarent esse duas sententias: & quamquam vnam inuenirent non inuenirent aliam: & dicitur de forti, idest leone egressa est dulcedo, idest mel dulce. *Nec potuerunt per tres dies soluere propositionem*. Idest non potuerunt inuenire intellectum eius: conati sunt enim omnes triginta iuuenes in tribus diebus primis inuenire solutionem: & cùm non possent putantes esse impossibile inuenire, cessauerunt frustra anxiari, sed recurrerunt ad alia remedia. Isti tres dies intelliguntur primi tres dies conuiuij.

Cumque adesset dies septimus, dixerunt
H ad vxorem Samson: Blandire viro tuo, & suade ei, vt indicet tibi quid significet problema. Quod si facere nolueris, incendemus te, & domum patris tui. An idcirco vocastis nos ad nuptias, vt spoliaretis? Quæ fundebat apud Samson lachrymas, & querebatur, dicens: Odis me, & non diligis: idcirco problema, quod proposuisti filijs populi mei, non vis mihi exponere. At ille respondit: Patri
I meo, & matri nolui dicere, & tibi indicare potero? Septem igitur diebus conuiuij flebat ante eum: tandemque die septimo cùm ei esset molesta, exposuit. Quæ statim indicauit ciuibus suis. Et illi dixerunt ei die septimo ante solis occubitum: Quid dulcius melle, & quid fortius leone? Qui ait ad eos: Si non arassetis in vitula mea: non inuenissetis propositionem meam. Irruit itaque in eum spi-
K ritus Domini, descenditque Aschalonem, & percussit ibi triginta viros: quorum ablatas vestes dedit his, qui problema soluerant. Iratusque nimis ascendit in domum patris sui: vxor autem eius accepit maritum vnum de amicis eius, & pronubis.

Verona conditur.

Supra eo. & infr. 15.

Cunque adesset dies septimus. Iste dies septimus non vocatur dies septimus conuiuij, nec solutionis dandæ, quia Samson dederat problema primo die

con-

conuiuij, & indulsit 7. dies conuiuij ad dandam solutionē: & nō potest vocari iste dies septimus, s. termini, vel conuiuij, quia nunc proposuerunt iuuenes problema vxori Samsonis, vt patet hic: & tamen infra dicitur quòd ipsa erat ei molesta per omnes dies conuiuij & flebat: & tandem dixit ei, vt patet infra, ergo non erat iste dies septimus, quia cùm iuuenes septimo die ante solis occubitum soluerint problema, vt infra patet; non potuisset vxor Samsonis molesta esse Samsoni, nisi vna die incompleta, scilicet die septima: & tamē dicitur hic quòd erat ei molesta omnibus 7. diebus cōuiuij: ergo ante septimum diem per aliquot dies venerunt ad eam, & vocatur iste dies septimus, scilicet, hebdomadæ, vt exponunt omnes tam Hebræi qua Latini. Vel potest intelligi cùm adesset, i. cū appropinquaret, s. quia erat iam quartus dies: & videbant, quòd appropinquabat dies septimus, & ipsi nōdum inuenire poterant solutionem accesserunt ad remediū vxoris Samson. *Dixerunt ad vxorem Samson.* Putauerunt quòd ipsa posset extorquere ab eo veritatem: nam ipse diligebat eam valde: & nunc nouiter acceperat eam, inceperatque illius frui amplexibus, ideo nullo modo eam contristaret, sed exponeret problema: & sic factum est. Deus autem incitauit iuuenes ad istud remedium, vt succumberet Samson, & cogeretur quærere sindones, & tunicas occidendo. 30. Philisthinos. *Blandire uiro tuo.* Idest fac ei blanditias, vt inducas ipsum ad exponendum problema. Istæ blanditiæ poterant esse in opere faciendo ei de seipsa aliquod speciale gaudium, quo solicitaret animum eius. Vel dicitur blandire, scilicet in verbis, & sic faciebat fæmina ista: nam lachrymas fundebat apud Samsonem, & forte in lecto, quod amarè ferebat Samson scilicet teneriter amantē anxiari, & amor erat principium deceptionis. In Hebræo habetur. *Decipe virum tuum.* Et ad idem redit, i. decipe eum blandiendo illi dulcibus verbis, & teneris lachrymis, ita vt commoueantur viscera eius ad teneritudinem prę amoris immanitate. *Et suade ei, ut indicet tibi quid significet problema.* Idest, & per blanditias suade ei. i. inducas eum ad hoc, vt indicet tibi quid significet problema, s. & tu nobis indices illud. In Hebręo habetur litera breuior. *Decipe uirum tuum, & indicet nobis quid significet problema.* Et tamen non debebat indicare Samson viris illis, sed vxori: quia manifestum est, quòd ipse non consentiret viris indicare: sed litera hebraica est barbara, & mutat personas, & modus loquendi: & dicitur indicet nobis. i. tibi, & sic posuit litera nostra, quia tamen postquam Samson indicaret vxori suæ ipsa erat indicatura iuuenibus, dixit litera Hebraica: & indicet nobis, s. mediante te indicabit nobis. *Quod si facere nolueris.* Scilicet diligenter laborando, & rem ad effectum producendo. *Incendemus te, & domum patris tui.* Idest incendemus te, & patrem tuum, & totam familiā ejus, & quidquid ad eum pertinet: nam domus non accipitur hic pro ædificio, sed pro familia, sicut communiter dicitur: dom⁹ Iacob benedicite domino. Istam pœnam comminati sunt iuuenes vxori Samsonis, quia forte putabant, ꝙ ipsa potius diligeret virum suum quàm eos: & vellet, ꝙ obtineret vir, ideo si non amore, aut clemētia assentiret eis, saltem timore ducta assentiret. Et ista timebat iuuenes, quia sciebat, quòd poterant facere id, qđ dicebant, ideo solicita fuit ad opus. *An idcirco nos uocastis ad nuptias, ut spoliaretis.* Idest vel nunquid non vocastis nos ad honorandum nuptias, nisi vt expoliaretis nos? quasi dicat: venimus ad honorandum nuptias tuas, & nihil hinc consequimur, nisi quòd expoliabimur, vnde honorem consecuturi eramus. Hoc dicebant quòd quilibet illorum daturus erat vnam tunicam, & vnam sindonem, & sic manerent nudi. &

A ista videbatur quędam ratio motiua ad hoc quòd vxor Samsonis conaretur exponere problema iuuenibus, vt cùm ipsi venissent ad honorandum eam, non consequerentur inde dedecus: & tamē non dedit medium conuenienter vxor Samsonis, quia debuerat ipsa intercedere inter virum & iuuenes, s. quia solueret eis pœnam in quam incidebant non soluentes problema: & sic nec Samson aliquid perderet, nec iuuenes dehonorarentur: si autem contenderet ad exponendum problema depauperaret virum suum obligando eum ad solutionem triginta tunicarum, & totidem sindonū, in quo satis exhauriretur substantia viri sui. Si autem non faceret quidquam dehonorarentur, & obtineret Samson: ideo debuit intercedere, vt mediatrix, & nō

B vt partialis. In Hebręo habetur. *Si ad hæreditandum uocastis nos.* Idest nunquid vocastis nos ad nuptias ad tollendam hæreditatem nostram? Et accipitur hæreditare pro exhæredare, vel hereditatem tollet, scilicet quia obligando quemlibet ad soluendum vnam tunicam, & vnam sindonem, tollebant partem hereditatis eorum. *Quæ fundebat apud Samson lachrymas.* Idest quando erat cum Samson plorabat intendens, quòd ploratus eius moueret Samsonem, & fortè erat fletus iste in lecto, vt magis iuuenem aut libidine furentem, & ad modica aduertentem teneritudine superaret. *Et querebatur dicens.* Idest conquerebatur de eo. *Odisti me, & non diligis.* Idest nunc ostendis, quòd habes me exosam, & non me diligis,

C quamquam dicas, quòd me diligis. *Idcirco problema quod proposuisti filijs populi mei non uis mihi exponere.* Idest si tu me diligeres exponeres mihi problema, qđ proposuisti filiis populi mei, idest viris de stirpe Philisthinorum, qui sunt filij populi mei, idest de populo meo. Et hoc dicebat, quia Samson non erat de populo illius mulieris, idest de stirpe Philisthinorum, quasi dicat, si me diligeres non occultares mihi quicquam de eo, quod a te peterem: & tamē occultas: ideo exosam me habes. *At ille respondit: patri meo, & matri nolui dicere.* Scilicet quando occidit leonem in cuius cadauere postea fuit mel, non indicauit patri, aut matri quòd leonem occidisset. Etiam quando postea accepit fauū, & dedit patri, & matri noluit indicare quòd

D de corpore leonis esset fauus. *Et tibi indicare potero?* Idest nunquid iustum erit, quòd tibi indicem, cùm illis non indicauerim? quasi dicat non: quia magis tenebar obedire illis, & diligere eos quàm te debeam amare, ergo iniustum petis. *Septem igitur diebus conuiuij flebat apud eum.* Quamquam Samson iustè respondisset, non cessauit pertinacia fęminæ, sed fundens semper lachrymas inquietabat eum. Et dicitur per septem dies conuiuij, idest vsque ad complementum septem dierum conuiuij: nam non cæpit mulier inquietare Samsonem ex prima die conuiuij, sed ex quarta: quia primis tribus diebus conuiuii conati sunt iuuenes inuenire solutionem, & cùm non inuenissent putantes sibi esse impossibile sic inuenire, diuerterunt ad vxorem

E Samsonis, vt ipsa inueniret per virum: & incepit ex die quarto solicitare virum vsque ad finem dierum cōuiuij. *Tandemque die septimo, cùm ei molesta esset exposuit.* Idest etiam vxor in omnibus diebus non potuit extorquere a viro solutionem problematis: in die autem septimo cùm ipsa sciret finiri terminum molesta erat nimis: & tunc Samson exposuit. Nam erat Samson iuuenis insensatus ardens in vxore: vnde egrè ferebat quod vxor sua, quam tenerè diligebat coram eo fleret: commouebantur quippe viscera, amante in fletum versa, ideo non sustinuit, quin exponeret ei.

Litera in Hebræo.

Quomodo Samson voluit indicare problema vxori suæ
Quæstio XV.

QVAERETVR, quomodo Samson voluit indicare problema vxori suæ, quia manifestum erat, & ipse satis conspicere poterat, quòd ipsa scire vellet ad exponendum 30. viris sociis Samsonis: & tūc licèt ipsa fleret non debebat commoueri ad assentiendum; sed magis habere eam exosam; & magis tacere, cùm insidiatrix loqueretur ei. Respondendum quòd Samson inductus fuit ad hoc dupliciter: Primò quia vxor Samsonis innuebat quòd nullo modo volebat scire expositionem ad proponendum iuuenibus sed solum ad intelligendum. Et fortè sępe iuraret ꝙ nulli proderet, & Samsō nimis credulus putans, quòd vxor magis diligeret eum quàm extraneos, credidit quòd non indicaret illis. Confirmatiuum huius erat motus interior Samsonis, quia iuuenis erat, & diligebat nimis puellam hanc, vt patet supra, & nunc quoque nouiter amplexibus illius frui cœperat; ideo nihil erat quod ei proponeret: cùm autem vultum illius cōsiderabat tristem, & obortas lachrymas commouebātur viscera eius prę teneritudine amoris, quia amor cū ipse durus sit omnia tenera reddit: nec mirum si puællę amanti ipse quoque amans comploraret, & consolaretur eam blanditijs tanquam dimidiū animæ suæ egrè ferens illam anxiari. sic ille intensus, & feruens amator Sichem Dinam filiam Iacob flētem, vi oppressam blāditijs consolabatur, quia irruerat in eum amor fortis, vt patet Gen. 34. cap. & ideo satis declaratum est: passio autem dura commouet rationem ad assentiendum alicui, vel dissentiendū: & sic licèt verba vxoris Samsonis credibilia non essent, amor qui eum vrebat illis vires dabat persuadendi. Secundum, & efficacius erat incitatiuum affixum cordi Samsonis a Deo. Volebat enim Deus quòd expositio problematis per vxorem Samsonis reuelaretur iuuenibus, & Samsone succumbente oporteret, vt ipse inquireret vnde solueret 30. tunicas, & totidem sindones, & cogetur occidere 30. de Philisthinis. Quod autem potius ex hac parte quàm amore vxoris motus fuerit apparet, quòd petente vxore cum lachrymis solutionem problematis ipse rationabiliter respondit dicens: patri meo, & matri nolui dicere, & tibi dicere potero. Sic ēt postea cū per oēs dies conuiuij molesta ei esset, non potuit obtinere: septimo aūt die tandem obtinuit. si tamen prę amoris magnitudine exposuisset, non potuisset tolerare eam flentem omnibus diebus præteritis, quibus eius fruebatur amplexibus. *Quæ statim indicauit ciuibus suis.* Idest illis triginta iuuenibus, qui erant dati in sodales Samsonis, & erant ciues istius mulieris, scilicet erant de vrbe Thamnata, & fortè de cognatione sua. *Et illi dixerunt ei die septimo ante solis accubitum.* Scilicet iuuenes dixerunt Samsoni solutionem die septimo, & hoc ante solis occubitum: quia dixerat Samson ꝙ soluerent ei intra septem dies conuiuij. & si post solis occasum soluissent, erāt extra terminum, & tenebātur ad pęnam non obstante, quòd soluerent problema. *Quid dulcius melle, & quid fortius leone?* Non dixerunt ei, quòd intelligebatur de leone, & quòd in illo inuentus fuerat fauus, sed per breuia verba expresserunt sententiam. *Qui ait ad eos: si non arassetis in vitula mea.* Modus metaphoræ est: vocauit enim vxorem suam vitulam: & non dixit vaccam ad significandum teneritudinem, quia puella erat, scilicet si non solicitauissetis eam inquirendo problematis expositionem. *Non inuenissetis propositionem meam.* Idest non inuenissetis solutionem eius. Et verum dicebat in hoc Samson; nam illi per tres dies laborantes non po-

Amor fortis oīa vincit.

F fuerunt inuenire, & desperauerunt se posse inuenire. *Irruit itaque in eum spiritus domini.* vidit sibi nunc Samson imminere necessitatem soluendi triginta tunicas, & totidem sindones, & non habebat vnde solueret, ideo iratus nimis, & nesciens quid ageret descendit in Aschalonem, & occidit triginta viros, quorum vestes rapuit. Et vocatur spiritus domini hic spiritus roboris, qui irruit in Samsonem, idest venit in eum subito ad accēdendum eum contra Philisthinos, vt pugnās contra illos obtineret tunicas, & sindones. Et sciendum, quòd accipitur spiritus non pro robore, sed etiā animositate: nam si Deus daret Samsoni solum robur quamquam esset potens ad pugnandum contra multos viros simul: tamen non auderet aggredi illos,

G aut resistere illis pugnando, sicut videmus multos homines corpore quidem robustos, & animo infirmos, & fugiētes a facie aliorum corpore debiliorum: Samson tamen audebat pugnare contra leones nudis manibus: etiam contra quantamcunque Philisthinorum multitudinem sine armis solus pugnabat, sequenti capitu. ideo erat animositas sua magna ęqualis robori. Vtrunque autem dabatur ei a Deo, & vocatur spiritus domini. *Descenditque Aschalonem.* Est Aschalon vna de quinque metropolibus Philisthinorū, vt patet Iosue decimo tertio, & primo Regum sexto, nunc autem descendit Samson de Thamnata, in qua celebrabantur nuptiæ, & iuit Aschalonem ad rapiendum ibi vestes, vt solueret. *Et percussit ibi triginta viros.* Potuerat Samson occidere 30. viros, & plures tñ

Aschalon quid sit.

H solū 30. occidit, qa nō occidit eos ex desiderio occidadi, nec quia offenderant eum: sed quia volebat rapere vestes eorum, & quia solis triginta vestibus egebat, occidit solùm triginta viros. *Quorum ablatas vestes dedit his, qui problema soluerant.* Idest abstulit vestes omniū triginta occisorum, & veniens in Thamnata dedit illas triginta iuuenibus, qui soluerant problema suum. Ex hoc patet, quòd omnes viri in terra Philisthinorū induebantur tunicis, & sindonibus: alioquin cùm obligaretur Samson dare triginta tunicas, & totidem sindones, si quilibet vir non indueretur tunica, & sindone, non occurreret, quòd in triginta viris, quos occidit reperiret triginta tunicas, & totidem sindones.

I

An Samson peccauit occidendo istos triginta viros Philisthinos, vt acciperet vestes eorum.
Quæstio XVI.

QVAERETVR, an Samson peccauerit occidendo istos viros Philisthinos. Aliquis dicet, ꝙ non, quia isti erant Chauanęi, & Israelitæ poterāt pugnare contra Chananęos, imò debebant occidere eos gladio neminem viuere permitendo: Deuteronomij vigesimo capitu. In contrarium videtur, quòd peccauerit, quia viri isti non offendebant Samsonem, & ipse sine causa inuadens occidit illos. Item inter Israelitas, & Philisthinos erat nunc pax: quod patet, quia

K ingrediebantur securè Israelitæ in terram Philisthinorum, & è contrario. Contra fœdera tamen bellum committere peccatum erat. Respondendum, quòd Samson non peccauit occidendo istos viros, quod patet, quia Deus mouebat eum ad hoc: nā Deus inquirebat occasionem cōtra Philisthinos per Samsonem, & ad hoc fecit quòd acciperet vxorē de Philisthinis, vt patet supra: ergo faciendo mala, ad quæ Deus incitabat eum non peccabat. Item quando Samson nō habuit vnde solueret iuuenibus, qui soluerant problema, irruit in eum spiritus domini, & descendit in Aschalonem ad occidendum istos viros: ergo Deus incitauit eum ad hoc. Quod patet, quia iste erat spūs roboris, & animositatis, & non erat prius in Samsone

nunc

nūc autem subito venit, sed istud robur nō erat nisi ad faciendum aliqua opera fortia: ergo dando illi pro tūc illam fortitudinem incitabat eum ad faciendum aliquā occisionem, vel bellum, quia Deus non solùm conferebat tunc robur, sed etiam animositatem, vt supra declaratum est. Item Samson sciebat se positum iudicem Israel a Deo ad nocendum Philisthinis, ideo non reputabat peccatum esse nocere illis, imò reputabat esse peccatum, si non noceret, cùm Deus infundendo ei spiritum suum incitaret eum ad hoc. Itē Samsō videbat, quòd Deus mouebat eum contra Philistinos, sicut Moyses stans inter Aegyptios mouebatē a Deo ad vindicandum iniuriam Israelitarum: vnde ipse occidit Aegyptium facientem iniuriam Iudæo, & abscondit eum sub sabulo: Exo. 2. cap. & quāquam regulariter non liceret ei hoc, quia erat opus iudicis, & ipse non erat constitutus iudex, tamen sciebat se a Deo cōstitutum iudicem, & liberatorem Israelitarū, & putabat quòd Iudæi sic existimabant de illo. Sic patet Actu. 7. cùm dicitur de occisione istius Aegytij facta a Moyse, & subditur: Existimabant autem intelligere fratres, quoniam Deus per manum ipsius daret salutem illis, at illi non intellexerunt. Ita erat de Samsone, quia ipse sciebat se positum in liberatorem, quia sic Angelus prędixerat, & postea Deus incitabat eum specialiter quādo immittebat ei spiritum fortitudinis, ideo non dubitabat se benè agere. Ad rationem primam in contrarium dicendum, ꝙ licèt isti viri nō offenderent Samsonem, tamen ipse potuit eos licitè occidere, quia sicut iudex potest occidere reos mortis, licèt eum nō offenderint vnquam: ita & Samson erat iudex constitutus a Deo ad puniendum Philisthinos: & nunc Deus mouit eum ad occidendum istos viros, ideo non peccabat. Ad secundam rationem dicendū quòd erat pax inter Israel & Philisthinos pro tunc: ideo nō licebat alicui de Israelitis pugnare contra Philisthinos, non facta amonitione aliqua, vel non apparente aliqua causa. Samson autem pugnauit nunc nō tanquam vnus de Israelitis, sed tanquam iudex constitutus a Deo, & incitatus ab illo ad occidēdum illos triginta viros.

Ad rōnem primam in questiun.

Ad rōnem secundam.

An licuerit Samsoni tollere spolia illorum occisorum. Quæst. XVII.

QVAERETVR vlterius, an licuerit Samsoni tollere spolia illorum occisorum. Aliquis dicet quod non, quia quāquam iudex occidat aliquos reos, non licet ei tollere bona illorum, sed permanent hæredibus eorum: imò si iudex aliquem reum occidat, vt possit rapere bona illius peccat. Respondendum ꝙ licuit Samsoni occidere, & rapere vestes Philisthinorum, quia Samson licèt esset a Deo datus iudex Israelitis, & ex auctoritate ei a Deo data, licebat occidere Philisthinos, nō procedebat cōtra Philisthinos, tanquam contra subditos, sed tanquam contra hostes: in bello aūt iusto, qñcunq; licet occidere, licet ēt prædari: ideo poterat Samson istorum bona rapere, quos iustè occidebat. Item quod ex Dei motu fit iustum est, sed sicut Samson motus fuit a Deo ad occidendum Philisthinos, motus fuit etiam ad prædandum bona eorum, quia ad vtrunque fuit idem motus: ergo licuit rapere sicut occidere. Ad rationem in contrarium responsum est, quòd Samson magis procedebat contra Philisthinos, vt contra hostes, quàm vt contra subditos: sed a deo auctoritatem habebat procedendi contra illos.

A *An fuerit conueniens occasio hoc ad procedendum contra Philisthinos, vt occiderentur isti triginta viri. Quæst. XVIII.*

QVAERETVR, an fuerit conueniens occasio hoc ad procedendum contra Philistinos, vt occiderentur isti triginti viri. Respondendum quòd potest hic considerari occasio, aut quantum ad Deū, aut quantum ad Samsonem, aut quātum ad Philisthinos. Primo modo accipiendo, dicēdum quòd non erat occasio aliqua, qa Deus ex causa iusta mouetur semper, & non habet aliquam occasionem tanquam motiuā: & hic ipse voluit occidere triginta viros Aschalonitas, quia erat aliqua causa iusta, quare occiderentur. Si autem considerentur respectu Samsonis, dicendum ꝙ B ipse iustè occidit, vt supra declaratum est: & tamen nō motus fuisset ad occidendum illos, nisi habuisset occasionem, scilicet quia daturus erat 30. tunicas: & totidem sindones, & non habebat vnde solueret: voluitque occidere 30. viros, vt inde consequeretur illas. Quantum ad Philisthinos autē non potuit hic haberi occasio. i. color aliquis ad occidēdum eos, quia ex hoc ꝙ Samson obligabatur ad 30. sindones, & tunicas, nō habebat causam rationalem occidendi aliquos de Philisthinis: & si notum fuisset Philisthinis, quòd Samson egisset hoc, potuissent iustè contra eum pugnare: sed occultum fuit opus Aschalonitis, quia fecit illud Samson, vt latro insidians in via: solùm ergo fuit ista occasio sic, quia Deus volebat nunc occidere 30. viros de Aschalonitis, & illos per Samson volebat occidere, & quia Samson non moueretur ad istud, nisi Deo expressè mandante. Vel magis, vt consequeretur aliquam vtilitatem inde, posuit talem casum, scilicet inducendo, quòd in solutione problematis ipse succumberet, vt cogeretur descendere in Aschalonem ad rapiendum, & tunc Deus obtulit ei illos 30. viros, quos volebat perire, & occidit illos rapuitque tunicas eorum.

C

An Samsonis fortitudo fuerit naturalis, vel supernaturaliter data. Quæst. XIX.

D QVAERETVR vlterius, de robore Samsonis, an esset naturaliter, vel supernaturaliter in illo. Respondendum, quòd erat supernaturaliter: nam quandocunq; Samson deberet agere aliquid magne fortitudinis, dicitur quòd spiritus domini irruebat in ipsum: ergo ex Deo erat. Sed adhuc dicendum, ꝙ robur esse supernaturaliter potest multipliciter intelligi. Primò modo, quòd Deus fecisset, quòd Samson in tali spē, & de materia taliter disposita ꝯciperet, ꝙ haberet vires magnas nimis: nā quæ sic ꝯferuntur, quanquā videantur naturaliter euenire, tamē a Deo specialiter dātur, vt declaratū est præce. ca. Secūdò modo poterat esse robur supernaturaliter, i. ꝙ non prouenisset ei ex natiuitatis conditione, sed Deus ei nato postea dedisset, sicut sapiētiam infundit alicui quā nunquam separat, sicut fuit in Salomone, qui a principio E non erat valde sapiēs, sed Deus ꝯtulit ei sapientiam, q̄ semper mansit in illo vsque ad mortem, licèt malus effectus fuerit. Sic autem poterat esse in Samsone, scilicet quòd conferretur ei fortitudo, quæ nunquam postea separaretur ab illo. Tertiò modo esse poterat robur supernaturaliter. s. quòd daretur ei a Deo ad aliquem actum, & cessante illo actu cessaret, & iterum quando esset necessarium robur ad alium actum conferretur a Deo, & sic est de spiritu prophetico, q a Deo confertur: nam ille subito illustrat prophetam: & tunc desinit esse in illo, & iterum redit in illum ad aliū actum: & ꝯtingit multotiens, ꝙ propheta nō habēs spūm ꝓpheticū si conet intelligere aliquid altissimum

mum nō poterit, nec sciet plusquam cęteri homines. De primo modo dicendum, quòd non competebat Samsoni: nam non fuit ei robur collatum ex tempore natiuitatis: quia tunc non oportebat quòd vocaret spiritum domini ad operandum aliquid. & tamen orauit, vt Deus daret ei fortitudinem ad concutiendum columnas domus infra 16. ca. ergo non fuerat sibi ex natiuitate. Item quando Samson agebat aliqua opera fortia, dicebatur ꝙ irruebat spiritus dñi sup eum, vt patet qñ occidit leonē, & qñ occidit. 30. viros Aschalonitas: ergo nō erat robur ex cōditione cōplexionis. Manent aūt alij duo modi, & de istis est dubium quis eorum fuerit. Aliquis dicet quòd fuit tertius, scilicet quòd Samson nunquam haberet robur manens, sed vt communiter ipse esset infirmus, sicut cęteri homines. Sed quando aliquid magnum acturus erat veniebat spiritus domini super ipsum, & tunc habebat robur, & animositatem. Hoc patet quia quandocūque Samson ageret aliquid magnum, dicitur quòd spiritus domini irruebat super eum: sic enim fuit in occisione leonis: sic etiam fuit in occisione 30. virorum Aschalonitarum, supra in litera: sic etiam fuit in occisione milli Philisthinorum, quando solus pugnauit contra eos sequenti ca. sic etiam quando concussit columnas domus, infra 16. cap. Sic etiam est de prophetis, quia spiritus Prophetiæ non est manens, & tunc quando prophetant, dicitur quòd fit super eos manus domini, vel spiritus domini. Sic patet de Balaā: Nume. 24. Sic etiam de Eliseo 4. Regu. 3. & aliis prophetis. Dicendum tamen est, quòd Samson habuit modum secūdum fortitudinis, scilicet ꝙ Deus dedit ei fortitudinem postquam natus est ex munere pręter complexionem, sicut dedit Salomoni sapientiam quam continue habebat, & ideo quandocunque vellet exercere aliquod opus fortitudinis exercebat, non expectans tempus determinatum, vel quòd Deus infunderet ei spiritum roboris: erat autem istud robur, quia Deus voluerat ei dare specialiter, dum maneret in obseruatione nazaræorum: & quia semper hanc regulam seruauit vsquequo Dalila præcidit capillos ei⁹, semper fuit in eo robur. Hoc patet, quia quando Dalila quærebat vbi erat robur Samsonis, ipse respondit varia vsq; ad vltimum, cùm dixit, quòd erat nazaręus ab vtero matris, & quòd si abscindertur capilli ē eius, esset infirmus sicut cęteri homines, infra 16. & ibi dicitur quòd enarrauit tunc veritatem illi mulieri: ergo virtus erat semper manens in eo quamdiu manebant capilli, & non veniebat ei vicissim, sicut venit spiritus prophetiæ super prophetas. Item si Samson non haberet robur continuè manens: per hoc quòd capilli abscinderentur, nō tolleretur robur, cū illud non inesset sibi, & tamen robur ablatum est: ergo immanebat ei semper: patet antecedēs, quia si robur non semper maneret, sed veniret quando irruebat in eum spiritus domini, quando capilli radebantur, non tolleretur spiritus domini, qa ita posset postea irruere, sicut prius irruebat, & tamen abscisis capillis iam nihil potuit Sāson, infra 16. Item tonsis capillis Samsonis eo. cap. dicitur, ꝙ Samson nesciebat, ꝙ Deus recessisset ab eo, & putauit ꝙ posset se excutere de manibus Philisthinorum, sicut prius: ergo videtur quòd prius erat semper Deus cū illo, quantum ad robur, & tonsis capillis non mansit. Item eo. cap. vult ꝙ robur Samsonis consequeretur capillos, quia dicit quòd detonsis capillis cessauit robur: & postea cùm vult signare, quomodo per antiquum robur potuit Samson cōcutere columnas, dicitur quòd iam capilli eius renasci ceperant: & tamen si nihil capilli agerent ad robur, superfluè poneretur. Ideo dicendum, quòd robur cępit esse in Sāsone ex aliquanta ætate sua: & postquam cæpit nunquam desiit esse in illo dum manserunt capilli: & illis ablatis, cessauit robur: redeuntibus autem eis rediit denuo robur, & concussit prostrauitque domum.

Opinio quorūdā.

Qūo modum roboris habuerit Samsō.

F Dicendum tamen, quòd erat magna differentia inter robur Samsonis, & sapientiam Salomonis, quia licèt vtrunque esset infusum, & vtrunque semper manens, tamen sapientia Salomonis manebat tanquam naturaliter inexistens: nam sicut sapientia acquisita est habitus quidam infixus intellectui difficulter mobilis a subiecto, ita sapientia infusa Salomoni erat habitus radicatus, & infixus, & immanebat naturaliter, imò erat magis radicatus habit⁹ quàm per acquisitionem: quia habitus acquisiti possunt deleri, & traditur scientia obliuioni, & tamen sapientia Salomonis non poterat obliuione deleri: robur autē Samsonis non erat aliquid manens quasi naturaliter in eo, quia nos sentimus robur nostrum, quod est quædam conditio mēbrorum nostrorum: & cùm quis est robustus, vel debilis sentit illud: robur tamen datum Samsoni non insistebat in membris, ita quòd esset virtus membrorum effecta, quia tunc Samson sentiret quando esset robustus, vel quando debilis, & tamen quando detōsi fuerant capilli Samsonis, putabat ipse, quòd posset effugere sicut aliis vicibus: & non potuit infra 16. ergo non erat robur tanquam conditio membrorum. Dicendum igitur, quòd robur Samsonis in membris, erat cùm membra sua mouerētur ad fortes operationes: alioquin non possent manus suę esse organa tam fortium operationum, scilicet quia frangerentur, sicut ligna tenera, licèt moueantur a forti agente, non poterunt esse organa fortis percussionis: non erat tamen ista fortitudo Samsonis tanquam conditio ipsorum membrorum, scilicet infixa eis, & quę verè vocaretur accidens eorum, ideo habebat minorem adhæsionem, & infixionem in Samsone, quàm sapiētia Salomonis in intellectu eius. Cùm autem arguitur, quòd quando Samson operabatur aliquid forte, irruebat super eum spiritus domini. Dicendum quòd potest hoc dupliciter intelligi. Vno modo, quòd Deus tunc non infundebat ei robur tanquam prius non haberet illud, sed augebat, vt posset habere actus fortissimos. Aliter potest dici, quòd tunc non infundebat ei Deus robur, sed solùm animositatem, quia prius habebat robur, & non habebat desideriū ad aliquid agēdum. Deus autem infundebat ei animositatem magnam ad aggrediendum aliqua fortius, quę aliter non aggressurus esset. Et iste modus est verior: & ita fuit de occisione leonis, & triginta virorum: & postea de pugna contra multos Philisthinos, quando rupit vincula. Sed adhuc obiicietur, quòd infra decimo sexto capit. dixit Samson quòd Deus daret ei pristinam fortitudinem suam, vt haberet victoriam de hostibus. Dicendum quòd tūc perditum erat robur, scilicet quia quando capilli præcisi fuerant cessauerat robur, & crescentibus capillis Samsonis denuo venerat robur, & tamen nesciebat illud Samson: ideo petiuit a Deo, ꝙ redderet ei pristinam fortitudinem, & sensit illā in se factò in se spiritu dñi, & concussit colūnas domus. *Iratusque nimis ascendit in domum patris sui.* Scilicet Samson iratus valde fuit contra vxorem suam, quia discooperuerat secretum de expositione problematis iuuenibus, & ipse succubuerat: in quo erat duplex malum. Primum, quia ex illo coactus est triginta tunicas, & totidem sindones iuuenibus præstare. Secundum erat, quia istud erat signum, quòd vxor Samsonis magis diligeret alium quàm ipsum: cùm potius elegisset, quòd succumberet vir suus quàm iuuenes compatriotæ sui: & istud erat signum, quòd non esset fidelis viro, sed adulteraretur. *Vxor autem eius accepit maritum vnum de amicis eius.* Scili-

G H I K

Discrimen inter robur Samsonis, & Salomonis sapientiam.

Determinatio quæstionis.

1. responsio ad rōnem.

Responsio

Scilicet vnum de illis 30. iuuenibus qui fuerant sodales tempore conuiuij Samsonis, & obtinuerãt in problemate. *Et de pronubis.* Illi iuuenes vocantur pronubi, idest socij nubentis, vel custodẽtes nubentem, quos nos vulgariter patrinos nuptiarum appellamus. Sic custodes puellæ antequam tradantur viro, vocantur paranymphi. para quod est iuxta, & nympha, quod est puella, quasi iuxta puellam, scilicet quia sunt iuxta eam custodiendo eam.

Quare uxor Samsonis acceperit in uirum alium uiuente Samsone. Et an potuit eam repudiare propter hoc. Quæstio XX.

QVAERETVR, quare vxor Samsonis accepit in virum alium viuente Samsone. Respõdendum, quòd causa videtur duplex. Primò quia puella non multum diligebat Samsonem: nam dum adhuc ipse maneret cum ea in diebus nuptiarum, ipsa diligebat poti⁹ iuuenes socios Samsonis quàm ipsum: nam voluit, quòd obtinerent illi contra Samsonem in solutione problematis, & soluit eis illud, vt patet supra, & hoc conuincitur ex posterioribus. Nam recedente Samsone accepit in maritum vnum de iuuenibus illis, qui erant tunc cum Samsone. Et videtur, quòd amore illius ipsa laborauisset cum Samsone ad inquisitionem solutionis problematis. Ipsa ergo gauisa est, quòd recederet Samson, vt acciperet alium in virum. Secunda causa fuit, quia quando Samson dedit vestes his, qui soluerant problema, iratus fuit contra vxorem, quia ipsa exposuisset: & ob hoc recessit de ciuitate Thamnata; & sic putauit pater illius, & ipsa puella quòd Samson nollet ad eam redire, ideo tradita est alteri in vxorem. Et istam causam expressit pater puellæ dicens: putaui quòd odisses illam, ideo tradidi eam amico tuo: sequenti cap.

An Samson poterat repudiare istam puellam, quę tantum offenderat eum. Quæst. XXI.

QVAERETVR vlterius, an Samson poterat repudiare istã puellam, quę tãtum offenderat eũ. Aliquis dicet quòd sic, quia concessus erat libellus repudij Iudeis, quando displicerent eis vxores, ne alias occiderent, Deute. 24. & Matt. 19. sed ista displicebat nimis Samsoni, quia offenderat valde eum adiuuando alios extraneos contra ipsum, ideo licebat ei repudiare illum. Respondendum, quòd ex illa lege non licebat Samsoni repudiare eam, quia illa lex data fuerat Iudæis, & tenebat inter illos, qui erant subiecti illi, & non in pręiudicium illorum, qui non erant subiecti illi legi: & tamen vxor Samsonis erat Philisthina, & nõ ligabat eam illa lex, ideo virtute illius nõ poterat eam repudiare, nisi forte a principio conuentum fuisset, quòd posset eam repudiare. alioquin conueniretur Samson coram iudicibus Philisthinorum, & cogeretur manere cum illa. Dicendum tamen, quòd potuit eam repudiare, quia tam lege hebræorum quam lege Philisthinorum matrimonium recipiebat repudium: de lege Hebræorum patet ex dictis. De lege autem Philisthinorum patet ex verbis patris vxoris Samsonis: nam dixit ad Samsonem: Putaui quòd odisses eam: ideo tradidi illam amico tuo. in quo innuit quòd ex odio dimittere poterat illam, alioquin (licèt odisset eam) non diceret, quòd dederat eam alteri viro. Item intelligebat pater illius puellę, quòd Samson poterat nunc accipere in vxorem sororem illius puellæ: si tamen non procederet repudium non posset accipere sororem, ergo poterat repudiare illam lege Philisthinorum.

A *Quare Samson non repudiauit puellam hanc. Quæst. XXII.*

QVAERETVR vlterius, quare Samson non repudiauit puellam istam, quia prius acceperat eam, quia placuerat oculis eius, vt patet supra in litera: nũc aũt nimis displicuerat ei, quia diligebat poti⁹ iuuenes quã ipsum, & exposuerat eis problema, intantum quòd Samson iratus reliquit illã, debuisset ergo illã repudiare. Respondẽdũ quòd Deus fecerat quòd Samson acciperet mulierẽ de Philisthinis, quia quærebat occasiones ad hoc quòd Samson pugnaret contra eos, vt patet supra: si aũt dimitteret illã per repudiũ, non haberet occasionẽ propter eã inferendi malum Philisthinis: Deus aũt uolebat, quòd hinc nascerentur multę occasiones contra Philisthinos: nã primò propter eam, quæ exposuit proble-
B ma coactus est Samson descẽdere in Aschalonẽ ad occidendũ 30. viros, & rapiendum vestes, & rursus, quia ipsa offenderat eũ habuit eam exosam, & recessit ab ea: pater aũt eius hoc uidens tradidit eã alteri viro, ex quo iratus Samson combussit segetes, & vineas, & oliueta Philisthinorũ: & iterum fecit plagam magnã in eis, vt patet cã. seq. Si aũt Samson repudiasset vxorem, non habuisset occasionem faciendi aliquid istorũ: ideo Deus inclinauit eum ad non repudiãdum illam, licèt irat⁹ fuerit illi, inclinauit tamen eum ad recedendum ab ea, vt interim pater puellæ tradere posset eam alteri viro, & sic haberetur occasio ad pugnandum contra Philisthinos, & nocendum illis.

C

CAPITVLVM XV.

POST aliquantulum autem temporis, cum dies triticeæ messis instarent, venit Samson, inuisere volens vxorem suam, & attulit ei hœdum de capris. Cunque cubiculum eius solito vellet intrare, prohibuit illum pater illius dicens: Pallas gigas a Turno interficitur.
D Putaui quòd odisses eam, & ideo tradidi illam amico tuo: sed habet sororem, quæ iunior, & pulchrior illa est, sit tibi pro ea vxor. Cui Samson respondit: Ab hac die non erit culpa in me contra Philisthęos: Faciam enim vobis mala. Perrexitque, & cæpit trecentas vulpes, caudasque earum iunxit ad caudas, & faces ligauit in medio, quas igne succedens dimisit, vt huc illucque discurrerent: quæ
E statim perrexerunt in segetes Philisthinorum: quibus succensis, & comportatæ iam fruges, & adhuc stantes in stipula, concrematæ sunt, intantum vt vineas quoque, & olíueta flamma consumeret. Dixeruntque Philisthiim: Quis fecit hanc rem? Quibus dictum est: Samson gener Thamnathæi: quia tulit vxorem eius, & alteri tradidit, hæc operatus est. Ascenderuntque Philisthiim: & combusserunt tam

T 4 mulie-

mulierem quàm patrem eius? Quibus ait F
Samson: Licèt hæc feceritis, tamen adhuc ex vobis expetam vltionem, & tunc quiescam. Percussitque eos ingenti plaga, ita vt stupentes suram femori inponerent. Et descendens habitauit in spelunca petre Etham.

Post aliquantulum. Supra posita est occasio prima Samsonis pugnandi cōtra Philisthinos, hic ponitur occasio secunda: & diuiditur in duas, quia primò ponitur occasio, secundò Philisthinorum inuasio. ibi. G
Perrexitque & cepit.

An sit ordinis mutatio, & an hec immediatè fuerint facta. Quæst. I.

QVAERETVR circa primum, an ea quæ habentur hic, fuerint facta post præcedentia continuato ordine: & an fuerint facta immediatè, vel interiecto aliquanto tempore. Ad primum dicendum quòd est ordo rectus, quia supra fit mentio quomodo vxor ablata est Samsoni. Hic autem ponuntur mala secuta in Philisthinis propter ablationem vxoris. Ad secundum dicendum quòd fuit modicum tempus inter præcedentia, & ista, quæ habentur hic, scilicet iratus Samson recessit de Thamnata relicta vxore, & iuit in domum patris sui: mansitq; ibi aliquot diebus, & post aliquantum temporis venit rursus ad vxorem, & facta sunt que habentur hic: & litera cōtinuat se hic: cum dicit: post aliquātulum temporis, idest quòd modicum tempus intercidit. *Post aliquantulum temporis.* Scilicet computando a tempore, quo recesserat Samson de Thamnata relinquens vxorem. Causa autem quare Samson stetit aliquanto tempore nō rediens ad vxorem suam, fuit duplex. Vna fuit ex parte eius & alia ex parte Dei. Prima fuit quia, quando Samson recessit ab vxore, erat nimis iratus, & non hēbat animum redeundi ad illam: nunc autem aliquanto tempore intercidente ira deferbuit, & cępit Samson diligere vxorem suam sicut prius. Etiam quia cùm iuuenis esset libido eum vexabat, & habens memoriam consuetudinis præteritæ cum vxore, voluit redire ad eam. Secunda causa fuit ex parte Dei. Scilicet Deus noluit quòd Samson rediret cito postquam recessit, quia Deus intendebat quòd vxor samsonis traderetur alteri viro: & ob hoc Samson iratus percuteret Philisthinos: & quia si rediret immediatè, vel pauco tempore postquam recessit, nondum esset vxor eius tradita alteri viro, nec traderetur: & ob hoc non esset occasio Samsoni pugnandi contra Philisthinos, ideo inclinauit Samsonem ad non veniendum vsque post aliquantum tempus. *Cùm dies triticeæ messis instarent.* Scilicet istud tempus erat quādo Samson redijt ad vxorē suam. Est autem in terra Chanaan tempus messis triticeæ in Maio; quia est terra calida magis quam ista, cùm sit partim in 3. & partim in 4. climate, & nominatur hic tempus messis triticeæ propter ea, quę infra habentur, scilicet quòd Samson ligauit vulpes ad comburendum segetes, & combusserunt illas. *Venit Samson inuisere volens vxorem suam.* Nam reliquerat eam ex aliquot diebus iratus: nūc autem redijt ad eam volens visitare illam, & cohabitare illi. *Et attulit ei hædum de capris.* Istum attulit de domo patris sui Manue, quia hactenus manserat in domo patris sui, cùm iratus recesserat ab vxore sua, & ferebat hunc hædum ad lætificandum eam.

Samson quare stetit aliquanto tempore non rediens ad vxorē suā.

Quomodo Samson recedens ab uxore nimis iratus, nunc non solum redibat ad eam, sed etiam redibat ferens hædum. Questio. II.

QVAERETVR, cùm Samson tantum offensus fuisset ab vxore sua ita vt recederet ab ea nimis iratus, quomodo nunc non solùm redibat ad eam, sed etiam redibat ferens hædum. Respondendum quòd istud erat ex duabus causis. Prima erat ex parte Samsonis: nam ipse a principio dilexerat valde istam Philisthinam, quia placuit oculis eius, & ob hoc eam in vxorem acceperat, vt patet præce. cap. fuerat autem subito valde iratus Samson contra ipsam, quia offenderat eum nimis. Nunc autem efferuescente ira redijt pristinus amor. Item Samson eius fruebatur prius amplexibus, quia iuuenilis eum flamma vrebat: ad tēpus autem ira præualuit amori, & recessit ab ea: nunc autem crescente pristina flamma Samsonis, cæpit tenerè diligere vxorem suam, cupiens denuo eius frui amplexibus: & ob hoc ad eam redijt, vt patet infra cū dicitur: cumque cubiculum eius solito intrare vellet & cætera, ideo Samson amans non solùm iniuriæ satisfactionem ab vxore nolebat, sed potius è contrario timebat eam sibi iratam inuenire: ideo ad eam lętificandam, & inuitandum ad pristinum amorem, & iuuenilia gaudia hędum de capris ei in munus attulit. Secunda causa fuit ex parte Dei, scilicet volebat Deus, H
quòd appareret manifestè Philisthinos offendisse Samsonem: & istud erat quia vxorem eius tradiderant alteri viro, & quòd respondere volebat pater puellę quia fecerat hoc quia Samson oderat eam, & iam nolebat eam in vxorem, inclinauit Samsonem ad ducendum hædum de capris vxori suæ, vt per hoc pateret quòd non solùm non oderat eam, sed etiam diligebat nimis cùm afferret ei munera. *Cunque cubiculum eius solito vellet intrare.* Scilicet quando uenit ad videndum vxorem uoluit eam cognoscere effectu maritali sicut pri⁹. Et dicitur: Solito. quia eo tēpore quo mansit in Thamnata, scilicet celebrādo nuptias solitus erat cognoscere illam. *Prohibuit eum pater illius.* Dicens, ne accederet ad eā, quia iam non erat vxor eius, sed alterius viri. I
Dicens: putaui quòd odisses eam: ideo tradidi eam amico tuo. Cùm Samson uellet intrare ad puellam vt ad vxorem suam: pater vidit, quòd errauerat tradens eam alteri uiro, ideo cępit se excusare, dicens. *Putaui quòd odisses eam.* Idest quòd iam nolles habere in vxorem: istud motiuum fuerat principale patris: nam Samson nimis iratus recesserat de domo soceri, vt patet præced. capit. & ira fuit contra mulierem, quia reuelauerat expositionem problematis iuuenibus, ideo putauit pater eius quòd nunquam reuersurus esset ad eam. Et dicitur. *Tradidi eam amico tuo.* quasi dicat, quòd in hoc fecerat ei gratiam, quia cùm vxor ei adempta foret, melius erat quòd daretur alicui amico suo quàm alteri. K

An vxor Samsonis peccauit accipiendo alterum virum uiuente Samsone. Quæst. III.

QVAERETVR, an vxor Samsonis peccauerit accipiendo alterum virum viuente Samsone. Aliquis dicet quòd non, quia secundum leges suas poterat repudiare illum, & accipere alterum. Respōdendum quòd peccabat, quia vxor soluitur a lege viri per mortem viri, vel eam repudiaret tunc quando durabat tempus repudij. Samson tamen viuebat, & no repudiauerat vxorē, ideo ipsa manebat ligata lege eius. Nec poterat ipsa repudiare eū, quia licet lex hebręorum, & leges positiuę aliarū gentiū permitterent

repu-

repudium, nunquam dabatur ista potestas, nisi viris: femina autem in nulla vnquam politia habuit potestatem repudiandi virum, quia causa repudij cessat ex parte feminę. Et sic fuit facta magna offensa Samsoni, quia vxor sua alteri copulata est, non solùm adulterando, sed etiam accipiendo alium in virum, quasi ei liceret. Vnde Samson conquestus fuit valde de hoc, vt patet infra. *Sed habet sororem, quæ illa pulchrior, & iunior est.* Videns pater vxoris Samsonis, quòd offendisset nimis Samsonem, voluit eum placare, & quia Samson dilexerat puellam illam, quia pulchra erat, putauit quòd pulchritudine alterius pulchrioris placaret eũ, & dixit: habet sororem, quæ est iunior, & pulchrior: quasi dicat: non tristeris, quòd ista ablata sit, quia dabo tibi sororẽ eius, quæ est pulchrior, & iunior, & magis gaudebis cum illa. *Sit tibi pro illa vxor.* Idest accipe eã in vxorem, sicut habebas aliam, & non tristeris.

An liceret Samsoni accipere in vxorem istam sororem vxoris suæ. Quæst. IIII.

QVAERETVR, an liceret Samsoni accipere in vxorem istam sororẽ vxoris suæ. Aliquis dicet, quòd nõ propter duo. Primò, quia durabat matrimonium cum prima, & manẽte illa non poterat accipere aliam vxorem. Secundum erat, quia dato, quòd cessaret primum matrimonium, non posset cum sorore illius contrahere, quia iste gradus erat prohibitus. Dicendum, quòd ista ratio non stat ex omni parte: nam primum non tenet: quia licèt matrimonium adhuc primum teneret, quia mulier non potuit illud dissoluere recedendo à Samsone, tamẽ Samson poterat repudiare vxorem, & iam non staret matrimonium, & posset accipere aliam vxorem. Secunda etiam ratio non stat, quia licèt dicatur gradus ille ꝓhibitus secundum quasdam gentes, tamen secundum alias nõ erat prohibitus. Vnde dicendum, ꝙ Samson s̃m legem Philisthinorum poterat accipere in vxorem sororem vxoris suæ. Sic patet ex verbis patris, s. habet sororem, quæ iunior, & pulchrior illa est, sit tibi pro ea vxor: si tamen inter Philisthinos esset oĩno vetita ista copula, non diceret pater puellæ: sit tibi pro ea vxor. Dicendum tamen, quòd secundum legem Hebræorum nõ poterat Samson illam accipere, & ipse tenebat̃ seruare legem Hebræorum, & non Philisthinorũ, quia agẽdo contra illam, peccaret. In Hebræo habetur: Habet sororem, quæ iunior, & melior illa est. Vbi nos dicimus pulchrior: nam bon⁹ in Hebræo accipit̃ pro pulchro, sic & interdum accipit litera nostra. *Cui respondit Samson: ab hac die non erit culpa in me contra Philisthæos.* Non consensit Samson huic pacto, quia erat prouocatus nimis ad iram, sed succensus fuit ad vltionem huius offensæ; & dixit, ꝙ non esset ei culpa cõtra Philisthæos, idest si ageret contra illos, quia offenderant eum grauiter, ita vt mererentur magnas pęnas. *Faciam enim vobis mala.* Idest omnibus Philisthæis faciam malum propter hoc, scilicet, quia in terra eorum facta est mihi ista offensa. *Perrexitq́.* Hic ponitur secundum, scilicet ipsa inuasio Philisthinorum. Et diuiditur in duo: primò ponitur inuasio bonorum: secundò inuasio ꝑsonarum ibi. *Quibus ait Samson.* Circa primum dicitur. *Perrexitq́, & cœpit trecentas vulpes.*

Quomodo Samson capere poterat trecentos vulpes viuentes. Quæstio V.

ALIQVIS dicet, quomodo Samson poterat capere tot vulpes. Aliquis respondebit, ꝙ Samson, sicut erat fortissimus, ita erat velocissimus, & poterat velocitate feras cõsequi, & capere, & sic posset capere

A multas quotque reperiret in terra: similis enim velocitas fuit in Asahele fratre Ioab, & Abisai 2. Reg. 2. de quo dicit, quòd erat Asahel cursor velocissimus, quasi vnus ex capreis, quæ morantur in montibus. Sic credendum est de Samsone, quia cùm Deus daret ei hãc dotem roboris ad affligendum Philisthinos, daret etiã quidquid aliud necessarium erat ad persequendum: sed velocitas erat ita necessaria, sicut robur: ideo Deus daret ei robur cũ velocitate, & posset sic persequi vulpes, & maximè hoc est verisimile: quia cùm Samson aliquid magnum acturus erat irruebat in eum spiritus domini, vt patet præcedenti cap. & hic, & in sequenti: & tunc adiuuabat eum specialiter, & quia congregare vulpes erat aliquid ad pęnam Philisthinorum ordina-

B tum, Deus daret ei specialem velocitatem ad consequendum eas. Aliter dici potest, & melius, ꝙ Samson cępit istas vulpes in retibus, vel per alia artificia, & non fuerit ipse solus, sed alij adiuuerint eum: licèt ipse fuerit ingeniator, & potuit faciliter capere tot, quia in terra illa sunt multæ vulpes, intantum, quòd demoliũtur vineas florentes, & alia terræ nascẽtia, vt oporteat illas artificiosè capi, nè tantum lædant, sicut patet Cãticor. secundo, scilicet: Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas: nam vinea nostra floruit: & sic poterat Samson in breui capere tot vulpes, ita vt non aduerterent ad hoc Philisthini.

In terra Chanaan sunt multæ vulpes.

Ad quid uoluit Samson tot vulpes. Quæst. VI.

C SED quæretur, ad quid voluit Samson tot vulpes. Dicendum, ꝙ ipse volebat comburere, si potuisset, terram totam Philisthinorũ, & cõburere debebat apponendo ignem vulpibus, ideò quantò pluribus apponeret, ille diffugerent in plures partes, & cremaretur maior pars terræ Philisthinorum. *Caudasq́, earum vinxit ad caudas.* Non est intelligendum, ꝙ ligauerit vnã caudam cum alia torquendo ipsas caudas, & faciẽdo, quòd ipsę essent ligamina non apponendo alia ligamina, quia hoc impossibile erat, ꝙ trecentæ vulpes possent inter se solis caudis suis ligari, quia vix duę vulpes ligari possent: sed intelligitur, quòd ponebantur aliqua ligamenta magna de funibus, quę sumerent prin-

D cipium ex cauda, & mediantibus illis ligarentur omnes caudæ illarum.

Ad quid Samson ligabat uulpes simul ad cremandum totam terram. Quæst. VII.

QVAERETVR, cùm Samson vellet missis vulpibus cremare terram Philisthinorum, ad quid ligabat eas simul, quia sufficiebat, ꝙ quęlibet vulpis ligata face ad caudam si mitteretur discurreret ꝑ segetes, & vineas, & cremaret, sicut si omnes simul ligarẽtur, & postea mitterentur. Respondendum, ꝙ intentio Samsonis fuit, vt cremaretur terra Philisthinorum ad omnem partem, & si mitteretur quælibet vulpis per

E se non fieret sic, quia contingeret omnes vulpes, aut plures earum concurrere in eandẽ partem: & sic non plus proficerent multæ vulpes, quàm paucę, & cremarerur pauca terra: nunc autem ligando omnes simul necesse erat, ꝙ discurrerent ad partes contrarias, & nõ relinquerent aliqua loca intacta, ad quę non pergerẽt: & sic omnia cremarentur. Pro quo sciendum, quòd modus erat, quòd captis omnibus vulpibus ponerẽtur funes magnæ, quibus ligarentur, ita vt omnes simul tenerentur ligatæ vno ligamine. Et præter hoc esset cuilibet vulpi aliquis funis singulariter ligatus, in quo penderet aliqua facula, vel torris artificiosè, & diligenter incensus, vt non posset faciliter extingui: vtpotè apposita pice, & stuppa, vel alijs fomentis igniũ, & talis fax

fax erat ita ligata ad caudam vulpis, q non posset cremare vulpem, sed videret eam, & tunc apposuit Samson ignem in medio trecentorum vulpium, & cremata sunt vincula magna, quibus omnes inuicem tenebantur ligatę, & ipse videntes ignem cęperunt timentes fugere ab eo, & cùm vna vulpes videret aliam ardentem fugiebat ab ea, & alia ab alia: intantum, quòd necesse erat eas in partes contrarias fugere. Et hoc mō totam terram in circuitu perambularent: insuper vulpes videntes ignem post caudam suam timebant illū, & fugiebant velut possent recedere ab eo, & quia semper illum secum portabant semper timebant, & semper fugiebant putantes, q ignis moueretur ad eas, & sic necesse erat, q discurrerent per multa loca, & omnia succenderent. Amplius autem, quia vulpes putabant ignem non esse sibi alligatum, sed quòd veniret, & per se moueretur post eas, desiderabant fugere ad loca occulta, in quibus ignis non posset consequi illas, ideo introibāt in segetes, & inter olineta, & vineas putantes ibi posse latere, & quòd ignis non consequeretur illas: & sic succendebāt segetes, vineas, & olineta: & cùm in aliquam segetem intrabant, videntes illam succendi fugiebant magis, quàm prius timentes ignē: & hoc modo necesse erat discurrere per omnes segetes, & arbusta quousque omnia cremarent, vel deficerent faces succensæ ligatæ ad caudas vulpium.

Quare non apposuerit Samson ignem per se.
Quæstio VIII.

QVAERETVR vlterius, quare non apposuit Samson ignem per se, quia etiam non succensis caudis vulpium poterat cremari terra apposito igne p eum, & per alios consocios suos. Respondendum, q Samson non potuit conuenienter cremare segetes, & arbusta per se, sicut per vulpes, quia vt descriptum est, vulpes discurrerent per omnem partem terræ, & non relinquerent aliquid incombustum in terra illa. Samson autem non poterat ponere ignem, nisi in paucis locis: & si fortè vellet ponere in multis, poterat ipse periclitari, quia cùm in diuersis locis poneret inuadēte flamma omnia, quæ in circuitu erant, poterat ipse capi medius, & exuri, ideo facilius, & melius potens facere per vulpes fecit per illas.

Quare magis accepit Samson vulpes ad cremandum terram, quàm alia animalia. Quæst. IX.

QVAERETVR, quare magis accepit Samson vulpes ad cremandum terram, quàm alia aīalia. Respondet Rabbi Dauid Kimhi, & alij Hebræi, quòd fecit hoc ad similitudinem Philisthinorum: nam merebantur puniri per vulpes, cùm ipsi essent vulpes, scilicet, quia sicut vulpes sunt animalia dolosa retrocedētia, ita Philisthini erant dolosi, & retrocedētes à pacto iuramenti: nam socer Samsonis, non obstantibus fœderibus matrimonialibus, dedit filiam suam alteri in vxorem, & sic retrocessit. Sed dicendum, q istud est ridiculum, quia Samson non intendebat hic designare malitiam Philisthinorum, sed punire illos: si ergo aliud animal esset conuenientius ad puniendum illos, quàm vulpis, licèt non designaret malitiam illorū potius acciperet illud Samson, quàm vulpes. Ideo dicendum, quòd accepit Sāson vulpes propter duo. Primò, quia erant animalia multum conuenientia ad hoc faciendum, vt declaratum est, & vt patuit iure. Secundò, quia ista animalia erant communiora in terra illa, quā alia, scilicet, quia faciliter capi poterant multæ de illis, & non possent capi sic alia animalia: quod patet, quia accepit trecentas vulpes. *Et faces ligauit in medio.*

F Non intelligatur, quòd erant caudæ inter se ligatæ, & faces essent in medio, sed erant ligamina longa de funibus in medio, & in quibusdam ligaminibus specialibus ipsarum erant faces, idest faculę ardentes, scilicet aliqua ligna succensa, q̄ pice, & stuppis, & alijs fomentis ignium essent illita, vel aspersa, ita vt nō posset ignis faciliter extingui. *Quas igne succendens.* Scilicet succendit faces, & combussit ligamina media, vt possent ab inuicem diffugere. *Dimisit ut huc, illucque discurrerent.* Scilicet dimisit eas, vt mouerentur arbitrio suo, & mouebantur in partes contrarias fugiente vna ab alia: nam quælibet timebat ignem, quem ferebat, & quem alia habebat. *Quæ statim perrexerunt in segetes Philisthinorum.*

G Causa erat, quia videntes ignem post se venire, nō putabant sibi alligatum, sed putabant, quòd ipse moueretur per se contra illas ad cremandum eas: & ob hoc fugiebant semper ab illo, & ibant ad loca occulta putantes, quòd possent ibi euadere ab igne latendo, & quia segetes erant altæ iuerunt ad latendum ibi, & sic succendebant illas. *Quibus succensis.* Scilicet postquam succensæ fuerunt segetes, ad quas iuerunt vulpes. *Et comportatæ iam fruges, & adhuc stantes in stipula concrematæ sunt.* Idest succensæ sunt segetes Philisthinorum euntibus illuc vulpibus, & tunc nō solùm segetes, quæ erant in agris nondum collectæ, sed etiam fruges, quę erant collectæ in areis concrematæ sunt, eo q vulpes discurrerunt tam per agros messium, quàm per areas, in quibus erant fruges collectæ. Vocantur enim fruges comportatæ illæ, quæ de agris iam portatæ erant *Fruges cō portatæ.*

H ad areas ad triturandum: segetes stantes in stipula vocantur illæ, quæ adhuc stant in agris vbi natæ sunt, & non sunt falce demessæ. *Intantum vt vineas quoque, & olineta flamma consumeret.* Idest non solùm flamma consumpsit segetes, sed etiam vineas, & olineta: hoc dicitur, quia segetes facilius cremari poterāt, quia erāt stipulæ siccatæ, & tamen vineæ, & olineta virebant, & poterant magis resistere igni, nec tantum nocuit ignis illis, sicut messibus, & alijs rebus aridis. In Hebręo habetur ista sententia breuius, scilicet. *Succendit aū aceruo usque ad messem uineam, & olineta.* Scilicet succedit aceruum, scilicet fruges comportatas messæ, idest segetes stantes in stipula: vineam, & olineta, idest etiam peruenit ignis ad cremandum vineas, & olineta.

I *An peccauit Samson comburendo terram Philisthinorum, & an ablatio uxoris esset causa, quare posset hoc iustè facere. Quæst. X.*

QVAERETVR, an peccauerit Samson faciēdo istud. Respondendum, quòd non peccauit, quia Deus mouebat eum ad faciendum hęc, quia ipse inquirebat occasiones contra Philisthinos, vt patet p̄cedenti capit. & Deus specialiter cor eius mouebat ad faciendum talia, vel talia mala, & in tali, vel tali loco, licèt forte ista non tam distinctè cognosceret Samson sibi à Deo iussa. Etiam Samson ad hoc natus fuerat,

K vt malum faceret Philisthinis, & sic liberaret Israelitas de manu eorum supra, 13. cap. ideo malum faciendo non peccabat. Sciendum autem, quòd Deus volebat percutere istos Philisthinos, quorū nunc Samson succendit segetes, & vineas, & voluit percutere per manū Samsonis, ideo dirigebat eum, vt solùm noceret illis, quos ipse volebat percutere, & etiam ipse Deus direxit vulpes, vt transirent ad succēdendum prædia illorum, & fructus, quibus Deus nocere volebat: & sic Sāson in vniuersali sciebat, q Deus moueret eum ad nocendum Philisthinis, & sciebat, q bonum esset nocere illis: & tamen quòd noceret istis, vel illis nesciebat, nisi inquantum se moueri contra ipsos, & non contra illos videbat. Ad hoc autē Deus præstabat ei causam particu-

particulariter, vt vellet expetere vindictam ab istis, & non ab illis: & sic nunc verisimile est, ꝙ succenderit terram Thamnata, & aliam terram vicinam, qa Thānathęi offenderāt ipsum. s. quia vxor eius ablata fuerat ibi ei, & Deus mouit istam occasionē particulariter in istis, qa volebat ꝑcutere nunc istos per manū Sāsonis.

An ablatio vxoris erat causa propter quam terra Philisthinorum posset exuri. Quæst. XI.

QVAERETVR vlterius, an ista erat causa, propter quam terra Philisthinorum posset exuri, vel habebant iustam causam Philisthini occidendo Samsonem. Aliqui dicunt, quòd habuit Samson iustam causam intantum, ꝙ Philisthini nihil rationabiliter ei obijcere poterant, quia hoc fecisset. Sed non stat, & hoc propter duo, vel tria. Primum erat, quia Samson fuerat offensus ab vnico viro, & combussit prædia, & fructus multorum virorum, & magnam partem terrę Philisthinorum. Secundum erat, quia etiam contra illum virum Thamnathæū socerum suum non poterat procedere ad pœnam infligendam propria auctoritate, sed iudice diffiniente ille puniendus erat, & si iudex fauens illi non condemnaret eum, licebat tūc Sāsoni, vel saltem non erat tam illicitum, ꝙ ipse puniret socerum suum: & tamen ipse non accusauit eum, sed ꝓpria auctoritate egit, ideo iniustè agebat. Sed adhuc dicet aliquis, quòd Samson potuit percutere terrā Philisthinorum, quia in ea fuit ei facta magna iniuria. s. ꝙ ablata fuerit vxor, & scientes Philisthini noluerunt ei satisfacere, ideo potuit contra vtrosque pugnare. Respondendum, ꝙ non stat, quia ad hoc, ꝙ iudices Philisthinorum essent in culpa, oportebat ꝙ Samson peteret sibi satisfieri de iniuria, & illi nollent: tunc enim, quia non haberet Samson aliquem iudicem superiorem, ad quem recurreret, poterat propria auctoritate repetere damna inferendo iustum bellum, & tñ antequam peteret satisfactionem sibi fieri, non licuit hoc facere: sic patet de toto Israel pugnante contra viros Gabaa: nam quia ibi magnum scelus patratum fuerat, petijt totus Israel viros scelestos ad pœnam, vt illi soli punirentur, & quia noluerunt viri Gabaa, sed exposuerunt se ad defendendum illos, totus Israel pugnauit ex auctoritate Dei contra Gabaa, vt patet infra 19. cap. & vsque ad finem libri: Samson autem non petiit hic vltionem, sed per se illam exercuit. Ideo dicendum, ꝙ Philisthini gerebant propter hoc iustum bellum contra Samsonem ad occidēdum eum, & Samson etiam iustè ista mala intulit Philisthinis. Sed tunc dicetur: quomodo stat, quòd Samson gereret iustum bellum contra Philisthinos, & Philisthini etiam iustum bellū agerent contra Samsonem: & hoc super eadem re, quia videtur includere contradictionem. Respondēdum, quòd vtrumq; erat iustum bellum, sed non secūdum idem: nam Samson faciebat bellum iustum cōtra Philisthinos non ex aliqua causa exteriori, aut propter aliquam offensam ei factam, sed solùm ex Dei reuelatione, & inclinatione. s. quia inclinabat eum ad pugnandum contra Philisthinos: Philisthini autem iustū bellum fouebant contra Samsonem ex ratione, & lege humana. s. quia ipsi nihil nocuerant Samsoni, & ipse inferebat eis bellum, & non requisierat eos super iniuria, & volebat eos punire tanquam negligentes, ideo omnes homines debebant Samsonem iudicare, vt impium in hac causa, & condemnare eum. Simile accidit interdum in iurisdictione Ecclesiastica, ꝙ quis excommunicatur iniustè, & tamē Ecclesia eum iustè excommunicat, & licèt sit iustè excommunicatus, si consenserit excommunicationi. s. faciēdo quod iubet iudex, peccauit mortaliter. s. si quis contraxit matrimonium cum consanguinea in gradu prohibito, & non potest probare cōsanguinitatem, & tamen certissimè constat illi, vel fortè pars aduersa probat per falsos testes non esse consanguinitatem: non dèbet reddere debitum, nec exigere tanquam non stante matrimonio, & Ecclesia eum excōmunicabit, vt reddat, & tunc debet sustinere sententiam excōmunicationis, & non reddet debitum, & si reddit peccat mortaliter: sic patet extra de restit. spol. cap. literas, & de sent. excom. ca. inter alia: excommunicatio tamen ista iustè ab Ecclesia infligitur: vnde habet hic iste iustam causam non obediendi: & iudex habet iustam causam ipsum excommunicandi.

Samsō gerebat iustū bellum in foro Poli. Philisthini etiam gerebant iustum bellū in foro fori seu contentioso.

Quomodo ablatio vxoris facta Samsoni hic fuerit occasio pugnandi, &c. Quæst. XII.

QVAERETVR, quomodo ablatio vxoris facta Samsoni fuerit hic occasio pugnandi, & an fuerit occasio pro Samsone, vel pro Philisthinis. Respondendum, quòd ista non fuit occasio Deo ad puniendum Philisthinos, quia Deus ex causa iusta mouebat Samsonem ad puniendum Philisthinos, & apud eum nunquam est occasio, sed veritas causæ. Dicendum autem, quòd fuit occasio pro Samsone, & etiam contra Philisthinos. De primò patet, quia Deus volebat punire Philisthinos per Samsonem, & nō omnes, sed quosdam. s. viros vrbis Thamnata, & alios conuicinos, & quia Samson non moueretur diligenter ad exequēdum illud, nisi aliqua vtilitas ibi verteret ei, vel aliquo modo causa efficeretur sua, ideo Deus inquisiuit occasionem ad incitandum Samsonem, & fecit, quòd socer auferret ei vxorem, & Samson iratus prosequeretur iniuriam istam contra Philisthinos, & diligenter puniret eos. Ex hoc autem patet, quòd viri imperfecti, qui desiderio boni principaliter trahi debent ad bonū agendum, debent trahi desiderio alicuius interesse: vnde quando viderimus aliquos bonum agentes, licèt non bona intentione agant, sed propter quæstum, vel laudem, aut aliam causam propriam, non debemus increpare tanquam male agentes, nec impedire ab actu suo: sic enim dixit Apostolus, siue per occasionē, siue per veritatem Christus prædicetur, non refert. *Dixeruntq́ Philisthini, quis fecit hanc rem?* Isti Philisthini erant de alijs vrbibus, quàm de vrbe Thānatha: quod patet, quia responsum est eis: Samson gener Thamnathæi fecit hoc: ergo tam interrogantes, quàm respondentes non erant Thamnathæi, quia aliàs non diceretur gener Thamnathæi. Item, quia dicitur, ꝙ ascenderunt Philisthini, & combusserunt puellam, & patrem eius: si tamen essent isti de vrbe Thamnata, in qua erat vxor Samsonis, non diceretur, ꝙ ascenderūt: erant ergo isti de alijs vrbibus, & venerunt ad vrbem Thamnata ad comburendum patrem puellæ, & ipsam. Ex hoc patet, quòd Samson nō solùm combussit agros, & messes, vineas, & oliueta vrbis Thamnata, sed etiam aliorum locorum vicinorum, quia vulpes ferentes faces ardentes mouebantur illuc, & cremabant omnia: etiā cùm semel cœpit per omnia loca flamma dispergi cremans omnia coniuncta, quosq; nihil inueniret quod cōbureret. *Quibus dictum est: Samson gener Thamnathæi.* Vocabatur Samson gener Thānathæi, quia socer suus erat de vrbe Thamnatha. *Quia tulit vxorem eius, & alteri tradidit.* Expresserunt etiam quare hoc fecisset, quia ablata erat ei vxor, & ob hoc faciebat. *Ascenderuntque Philisthini.* Erant isti Philisthini de alijs ciuitatibus terræ illius, & videntes, ꝙ malum istud euenisset eis, per virum illum Thamnathæum, voluerunt petere vltionem in eo. *Combusserunt tam mulierem, quàm patrem eius.* Vterq; videbatur in culpa. s. pater, quia dedit illā alteri

viro

viro viuente priore, & ipsa, quia consensit alteri tradi: nam potius debuisset mortẽ pati, quàm se permittere adulterandam: sed istud secundum matrimoniũ non erat matrimonium, sed adulterium. In Hebræo habetur. *Combußerunt mulierem, & domum patris eius.* Et hoc signat aliquid grauius .s. ꝙ non solùm combusserunt eam, & patrem suum: sed etiam totam domum eius, idest familiam .s. filios, & filias, & quidquid ad illũ pertinebat. Litera autem nostra noluit accipere tam duram sententiam, sed solùm, ꝙ puella, & pater suus combusti fuissent, eo quòd ambo solùm peccauerãt: & litera Hebraica interdum permutat sententias accipiendo vnum pro altero.

An peccauerint Philisthini cremando hanc puellam, & eius patrem. *Quæst.* XIII.

QVAERETVR, an peccauerint Philisthini cremando istam puellam, & patrem. Respondendum, ꝙ Philisthini faciebant hoc animo vindictæ, quia magnum malum venerat super eos propter Thãnathæum, & filiam suam. Moueri autem ad infligendum pœnam aliquam, etiam quæ alias iusta est, peccatum est, si ex solo desiderio vindictæ fiat, quia fit bonũ, sed non benè. Si autem consideretur ipse actus .s. an esset iustus: respondendũ, ꝙ aut fuit combusta puella cum toto domo patris sui, sicut videtur innuere litera Hebraica, aut fuit solùm pater puellę combustus cum ipsa puella. Si autem fuerit pater combustus, & puella iuxta literam nostram, non peccabant Philisthini, quia dato quòd nunquam aliquod malum intulisset Samson Philisthinis propter vxorem ablatam: merebatur mortem pater puellæ, qui eam tradiderat alteri viro viuente priore: etiam puella, quæ consensit se copulari alteri meruit mortem. Si autem combusserũt puellam, & patrem, & totam domum patris dicendũ, quòd peccauerunt, quia isti duo erant rei in hoc crimine. Sed aliquis dicet, ꝙ non peccauerunt, quia pro peccato patris merebatur cremari tota familia: nam sępe sic factum est, & iustè, vt patet in Achor, qui furat⁹ est de Anathemate Iericho, & peccante ipso solo cõbusta est familia eius, vel lapidata, Iosue 7. sic etiã peccauit, Saul occidendo Gabaonitas, & multo tempore post filij sui occisi sunt pro hoc peccato, vt patet 2. Re. 21. cap. & tamen non peccauerunt isti, qui occisi sunt, quia nondum erant nati, quando factum est peccatũ, vel erant valde parui, vt ibidem declarabitur. Respõdendum, ꝙ non est idem iudicium de occisis mãdato Dei, & de occisis mandato humano propter crimina: nam homines nunquam debent punire aliquos capitaliter quantuncunq; sit peccatũ, nisi ipsi peccauerint: etiam si magnam colligationem habuerunt isti inter se, sicut pater cum filijs. Sic patet Deu. 24. cap. s. Non occidentur filij pro patribus, nec patres pro filijs. In iudicio autem Dei secus est, quia ipse occidit filios pro peccatis patrum. Ratio diuersitatis est, quia homines solùm debent iudicare, quantum ad ea, quæ apparẽt: Deus autem iudicat ſm occulta, vt patet 1. Reg. 16. ca. ideo interdum Deus iudicat quosdam morte dignos pro quibusdam causis, pro quibus non est licitũ apud homines iudicare illos dignos morte: vtrumq; autem iudicium, quod in contrarium allegatur .s. Iosue 7. & 2. Reg. 21. fuit iudicium Dei. In iudicio autem humano secus fieri debebat; ideo nõ licebat Philisthinis punire totam familiam soceri Samsonis pro peccato eius, & filiæ suæ solius. *Quibus ait Samson.* Hic ponitur inuasio in personis, postquam posita est supra inuasio in bonis, & diuiditur in duo, ſm ꝙ facta est duplex inuasio. Secunda ibi, *Igitur ascendentes.* Circa primum dr̃. *Quibus ait Samson.* Scilicet postquam Philisthini con-

Deus ſm occulta iudicat homines, & nõ ſm manifesta ſan[illegible].

Inuasio in personis.

F busserunt vxorem Samsonis, & patrem eius, in quo videbantur expetiuisse vltionem loco Samsonis, dixit eis Samson ista, quę sequuntur. *Licèt hæc feceritis, adhuc ex vobis expetam vltionem.* Idest licèt occideritis socerũ meum, & vxorem vindicando iniuriam meam, non cessabo à malo, quod cępi agere contra vos: sed adhuc expetam vltionem à vobis, sed vltiónem completã: quia vsque nunc solùm habui vltionem semiplenam. *Percussitque eos ingenti plaga.* Scilicet occidit multos de Philisthinis. *Vt stupentes suram femori imponerent.* Idest intantum fuit plaga ista magna, ꝙ Philisthini erant attoniti cogitantes, quomodo possent vltionem accipere de Samsone. Vocatur enim sura pars posterior cruris. Femur vocatur pars anterior, & sic in eodem crure
G sunt sura, & femur: sed solùm differunt positione, & tunc ponitur sura super femur, qñ homo sedet, & ponit vnum crus super aliud, quia tunc pars posterior vnius cruris est super partem anteriorẽ alterius, & istud ponitur ad significandum, ꝙ erant meditabundi, quia homines attente cogitantes aliquid, & attoniti ponũt cruris suram super femur. Et hoc significatur cũ dr̃: ita vt stupentes surã femori imponerent .i. pre stupore, & cogitatione hoc faciebant. In Hebræo est ista sententia breuior, scilicet. *Percussit eos crus super femur plaga magna.* Litera autem nostra supplet literam istam, vt patet supra. Hebręi tñ dicũt, ꝙ Sãson pcussit plaga magna exercitũ Philisthinorũ tã eqtes, q̃ pedites: nã eqtes nituntur femoribus super equos: pedites autem inni-
H tuntur pedibus, vel tibijs: Samson autem percussit eqtes Philisthinorum, qui vocantur femur, & pedites eorum, qui vocantur crus, vel tibia. Istum sensum tenet litera Chaldaica, & ferè omnes Hebræi: conueniẽtius tamen ad literam Hebraicam dixit litera nostra: nam si in Hebræo diceretur: percussit eos crus, & femur: staret aliqualiter expositio Hebræorum, sed dicitur: Crus super femur: ideo litera nostra dixit: ita vt obstupentes suram femori imponerent .i. suram sup femur. *Et descendens habitauit in spelunca petræ Etam.* s. postquam pcussit Philisthæos plaga magna, sciebat ꝙ Philisthini congregarentur ad pugnandum contra eum, vel contra Israelitas propter eum, & fugit in spelunca petrę Etam, est enim quædam petra nomine Etam, vel in
I solitudine Etam, in qua erat spelunca magna. Illuc autem descendit Samson non quidem, vt ibi liberaretur, quia nõ poterat ibidem liberari magno tempore, eo quòd saltem fame cõficeretur, sed iuit illuc, vt nesciretur, vbi erat. Si autem velis dicere contrarium non multum insisto.

An peccauit Samson pugnando contra Philisthinos post crematam terram eorum, & vxorem. *Quæstio* XIIII.

QVAERETVR, an licuerit Samsoni nunc pugnare contra Philisthinos. Aliquis dicet, ꝙ non, quia Philisthini non faciebant nunc aliquam iniuriã,
K imò potius ipsi vltri iuerunt iniuriam eius plenè occidẽtes vxorem suam adulteratam, & patrem eius. Respõdet Nicolaus, quòd non peccauit, quia Philisthini non occiderant patrem, & puellam vxorem Samsonis amore iustitiæ, sed solùm, vt vindicarent ipsi iniuriam suam in eis. Secundò, quia Samson erat consecratus ad percutiendum Philisthinos, ideo nõ debebat cessare propter hoc. Dicendum, quod ratio prima Nicolai non stat, quia siue Philisthini occiderent patrẽ vxoris Samsonis, & ipsam vxorem ad vindicandum se, siue ad vindicandum Samsonem, non differebat quãtum ad ius Samsonis de expetendo vltionem: nam ius vltionis solùm erat ei cõtra illos, qui intulerant iniuriam, & isti erant puella, & pater eius, & hos occiderũt Philisthini.

Nicolai responsio ad quæsitum refellitur.

ideo

ideo non manebat Samsoni ius iniuriæ expetendæ contra alios. Item quando dicitur, ꝙ consecratus erat ad hoc, ideo non debebat cessare ab istis, non consonat multum verbis Samsonis, quia ipse dixerat supra, ꝙ expeteret vltionem de Philisthinis: nũc autem dicebat, quòd adhuc expeteret vltionem, quamquam occidissent socerum suum, & vxorem tunc quiesceret, & sic Samson dicebat se agere pro iniuria. Esse autem cõsecratum ad aliquid dicit officium: ergo nõ consonat intentioni Samsonis. Respondendum, ꝙ Samson nõ poterat iustè nocere nunc Philisthinis pro iniuria suscepta de ablata vxore, quia non erant isti, qui intulerant, contra quos ipse pugnauit. Item, quia iam fuerant occisi illi, qui intulerant iniuriam Samsoni. Item, quia si volebat pugnare pro offensa oportebat, ꝙ primò peteret pacificè restitutionem damnorum, vel satisfactionem offensæ. Et si non fieret tunc pugnaret, & tamen nõ petijt: imò cùm Philisthini vindicassent iniuriam eius addidit, quòd adhuc expeteret vltionem de eis, & tunc quiesceret: ergo non iustè pugnabat tanquam repetens satisfactionem iniuriæ. Dicendum tamen, quòd Sãson non peccauit puniendo nunc Philisthinos, eo quòd Deus incitabat eum contra eos, & ad hoc dederat ei robur, vt pugnaret contra eos, & ẽt immittebat ei specialiter audaciam interdum, qua incitabat eum contra illos, quãdo dicitur, ꝙ irruebat spiritus domini in Samsonem, ideo potius peccaret si immissa ei audacia, & desiderio pugnandi subito à Deo contra Philisthinos non pugnaret contra illos. Cùm autem obijcitur, quòd non poterat iustè repetere satisfactionem iniuriæ; concedendum, quòd nõ poterat iustè repetere satisfactionem iniuriæ sibi factæ, & non satisfactum esse reclamans, solùm agebat inquantum Deus immutabat eum, & inclinabat: vnde si Deus nõ inclinaret eum nõ potuisset nunc aliquo modo agere contra Philisthinos pro vxore sibi ablata propter rationes in contrarium allegatas. Sed obijcietur, quia supra dicebatur, quòd Samson dixit, quòd expeteret nunc vltionem, & postea quiesceret. i. cessaret. Respondendum, quòd Deus mouebat Samsonem, & ipse non cognoscebat determinatè ad quid Deus eum moueret, & ob hoc Deus inquirebat occasiones, vt moueret Samsobem contra Philisthinos, quia aliàs non diligenter moueretur, sicut declaratum fuit supra, sicut nunc Deus volebat, ꝙ omnes isti quos nũc occidit Samson morerentur, & quia si Samson nõ haberet causam suã ad persequendum illos, non moueretur bono desiderio, Deus dedit illi zelum magnum ad se vindicãdum pro offensa sibi inflicta, faciens credere, ꝙ non fuit perfecta vltio facta, & tunc quamq̃ Deus moueret Samsonem ad occidendum istos, quia merebãtur, ipse occidebat illos tanquam in vindictam propriæ iniuriæ, & faciebat Deus tamdiu durare desiderium vindictæ in Samsone, quousq; occiderentur illi omnes, quos ipse volebat occidi, & tunc Samson putauit sibi satisfactũ, & cessauit à bello. Sed adhuc obijcietur, ꝙ Samson peccaret, quia ipse agebat ista animo vindictæ, & ideo non liceret ei pro satisfactione iniuriæ pugnare, quia iniuria nulla iam manebat, & pro Dei inclinatione ipse non pugnabat, ex qua liceret pugnare: ergo peccaret: sic enim erat de Sẽnacherib, & Nabuchdonosor, & alijs pugnantibus contra Iudæos. Nam Deus mouebat eos, cùm diceretur vocare eos de vltimis terræ, Isa. 5. & 7. & 10. & tamen isti peccabant, quia non agebant tanquam à Deo vocati, vel vt positi iudices, sed solùm desiderio dominandi, & ex superbia, vt patet Isa. 10. & Abacuc 1. cap. Respondendum, quòd non peccabat Samson, quia mouebatur à Deo contra Philisthinos, & tamen intentionem Dei distinctè interdũ ignorabat Samson, & ista erat, vt percuterentur Phili-
A sthini, qui erant peccatores: ipse quoque Deus ingerebat menti Samsonis aliam intentionẽ. s. desideriũ habendi vindictam, & sic vtraq; erat à Deo: ista tamen ingerebatur à Deo animo Samsonis, eo ꝙ ista moueret eum conuenientius, quàm alia, quia tangebat magis propriam causam, & sic non agebat Samson ex desiderio suo, sed ex desiderio à Deo dato, quod concernebat causam Samsonis. De Sennacherib autem, & Nabuchodonosor, & alijs punitoribus Hebręorũ non est simile, quia isti mouebantur à Deo, vt venirent cõtra Israelitas, tamen desiderium, quod eos immediatè mouebat non erat à Deo eis immissum, sed à seipsis, scilicet ad dominandum, & conterendum: imò ipsi mouebantur contra Deum, ideo isti peccabãt tanquã
B minus moti à Deo, quàm à seipsis: Samson aũt quantum ad vtrumq; desideriũ à Deo erat motus. Secũdò est dissimilitudo, quia Nabuchodonosor, & alij tantũ mouebantur proprio desiderio, ꝙ repugnabant Deo Israel: vnde ipse Sennacherib misit ad blasphemandum Deum Israel coram toto populo tempore Ezechiæ, dicens, quòd non confiderent, ꝙ Deus suus posset liberare eos de manu eius, quia sicut cęteri dij gentium non potuerunt liberare suos cultores de manib⁹ eius, & aliorum regum Assyriorum: ita nec Deus Israel posset liberare eos, vt patet 4. Reg. 19. ca. sic etiam patet Isa. 10. cùm dicit Dominus de Sennacherib: Vę Assur virga furoris mei, & baculus ipse: in manu eorũ indignatio mea: ad gentem fallacem mittam eum, &
C de populo furoris mei mandabo illi, vt auferat spolia, & diuidat prædam. Et sequitur: Ipse autem non sic arbitrabitur, & cor eius non sic existimabit: sed ad conterendum erit cor eius, & ad internitionem gentiũ non paucarum. De Samsone autem erat è contrario, quia ipse putabat se moueri à Deo in omnib⁹ his, quæ agebat, & laudabat Deum, quando fecisset aliquid magnificum, sic fuit quando occidit mille viros in maxilla asini, infra in litera: nam tunc cantauit canticum dño, & ibi exaudiuit eum inuocantem pro aqua. Tertiò differebat Samson ab his, quia isti non fuerant à Deo dedicati ad delendum, vel opprimendum Israelitas, vel alia regna terræ: sed desiderio dominandi mouebant bellum omnibus gentibus, & tũc Deus subijciebat eis
D gentes illas propter peccatum ipsorum: in Samsone autem secus erat, quia Deus ad hoc solùm dederat ei robur, vt pugnaret contra Philisthinos, sicut reuelauerat angelus patri & matri eius, supra 13. & sic ipsi dicerent postea Samsoni: vnde ipse agens id, quod ad officium suũ pertinebat nullo modo putabat se peccare.

Illata iniuria ablatæ vxoris Samsoni, an ei liceret nunc pugnare contra Philisthinos. Quæst. XV.

QVAERETVR vlterius, dato quòd licuisset Samsoni propria auctoritate sumere vindictam de iniuria ablatæ vxoris, an liceret nunc ei pugnare, & occidere multos Philisthinorum, sicut egit. Respon-
E dendum, quòd non liceret propter duo. Primò, quia petitio satisfactionis iniuriæ est solùm contra illos, qui iniuriam intulerunt directè, vel indirectè, qui de iure puniri possunt pro crimine: isti autem erant solũ duo. s. socer Samsonis, & filia eius: ideo dato, quòd propria auctoritate liceret petere vltionem, tamen de his solis petere debebat, & quia isti erant mortui, quando Samson fecit istam occisionem in Philisthinos, non poterat Samson agere tanquam pro iniuria. Secundò patet, quia dato quòd licuisset Samsoni comburere segetes, & vineas à principio pro iniuria sibi inflicta transmutando vltionem ad alium: tamen iam non licebat ei facere aliam vltionẽ, quia bellum est iustum pro repetitione damnorũ, vel satisfactione iniuriarũ,

quando

quando non se extendunt damna, quæ inferuntur in F bello vltra quantitatem satisfactionis debitæ, & tamē damnum quod intulit Samson cremando terrā Philisthinorum erat maius eis, quàm iniuria illata: ergo nō poterat plura inferre damna pro suscepta iniuria, intulit autem ista Samson, & licitè agebat, quia Deus mouebat ipsum ad faciendum hæc, vt declaratum est præcedenti quæstione.

An tenebantur Philisthini cremare socerum Samsonis, & vxorem eius in vindictam ipsius. Questio XVI.

G QVAERETVR vlterius, cùm Philisthini occiderint socerum Samsonis, & vxorem eius adulteratam, & per hoc vindicabant iniuriam Samsoni inflictam, an tenebantur ad hoc. Respondendum, ꝙ si Samson non vltus fuisset iniuriam suam propria auctoritate, tenebantur Philisthini eo petente vindicare illam: nunc autem non tenebantur vlcisci iniuriam illius propter duo. Primum est, quia iam ipse vltus fuerat propria auctoritate iniuriam suam. Secundū erat, quia vltus est in illos, qui nihil mali ei intulerunt: & ob hoc non solùm non merebatur iuris beneficium, sed etiam merebatur extremum supplicium pro tāto facinore. Dico tamen, ꝙ tenebantur Philisthini occidere socerum Samsonis, & filiam eius non inquantum per istud erat vltio Samsonis, sed quia isti egerant H contra legem .s. dando vxorem vnius viri alteri viro.

Igitur ascendentes Philisthijm in terram Iuda, castrametati sunt in loco, qui postea vocatus est Lechi, idest, maxilla, vbi eorum fusus est exercitus. Dixeruntque ad eos de Tribu Iuda: Cur ascendistis aduersum nos? Qui responderunt: Vt ligemus Samson venimus, & reddamus ei quæ in nos operatus est. Descenderunt ergo tria millia virorum de Iuda ad specum silicis Etam. Dixeruntque ad Samson: Nescis quòd Philisthijm imperent nobis: Quare hoc facere voluisti? Quibus ille ait: Sicut fecerunt mihi, sic feci eis. Ligare, inquiunt, te venimus, & tradere in manus Philisthinorū. Quibus Samson, iurate, ait, & spondete mihi, quòd non occidatis me. Dixerunt: Non te occidemus, sed vinctum trademus. Ligaueruntque eum duobus nouis funibus, & tulerunt eum de petra Etam. Qui cùm K venisset ad locum maxillæ, & Philisthiim vociferantes occurrissent ei, irruit spiritus Domini in eum: & sicut solent ad ardorem ignis ligna consumi, ita vincula quibus ligatus erat dissipata sunt, & soluta. Inuentamque maxillam, idest, mandibulam asini, quæ iacebat arripiens: interfecit in ea mille viros.

Beneuentum in Sānio conditur.

Igitur ascendentes. Hic ponitur secunda inuasio Samsonis in Philisthinos, & diuiditur in tres partes: primò ponitur inuasionis occasio, secundò ipsa inuasio ibid. *Qui cum venisset.* Tertiò gratiarum actio ibid. *Et ait in maxilla asini.* Circa primum dicitur. *Igitur ascendentes Philisthini in terram Iuda.* Scilicet postquam Samson fecit tam magnam plagam super Philisthinos, recessit in terram Israel: & tunc Philisthini congregati venerunt in terram Israel in sortem Iudæ ad capiendum Samsonem.

Quare Philisthini non pugnabant contra Israelitas pro damnis, &c. Quæst. XVII.

QVAERETVR, quare Philisthini non pugnabant contra Israelitas pro dānis, & iniurijs, quas inferebat eis Samson cùm ipse esset de terra Israel. Respondendum, ꝙ non habebant nunc aliquem colorem ad hoc: nam si Samson ageret istud iubentibus Israelitis, aut consulentibus, aut ratum habentibus, vel vllo modo fauentibus, poterant Philisthini pugnare contra eos: tamen Israelitæ non iubebant, nec pugnabat Samson pro aliqua causa Israelitarū, sed pro causa sua .s. quia erat sibi iniuria illata à Philisthinis singulariter. Item quod maius erat, Samson quando cępit agere ista bella habitator erat terræ Philisthinorum: nā habebat vxorem in Thamnata, ideo non attinebat ad Israelitas aliquid de hoc, nunc tñ Samson fugerat, & latuerat in terra Israelitarum, & si nollent dare Israelitæ illum Philisthinis, viderent peccare contra eos tanquam receptatores hostium suorum, & tunc possent Philisthini iustè pugnare contra Israelitas: ob hoc autem cùm Philisthini venirent contra Israelitas pro Sāsone tradiderunt eum in manus illorum.

Quare potius Philisthini venerint contra tribum Iudæ, quàm contra aliam. Quæst. XVIII.

QVAERETVR, quare potius venerunt Philisthini contra tribum Iudæ, quàm contra aliam, nam Samson non erat de tribu Iudæ, sed de tribu Dā: nam pater suus Manue erat de tribu Dan, supra 13. Respondendū, ꝙ potuit esse hoc propter duo. I Primum erat, quia fortè audierant Philisthini, ꝙ esset Samson in sorte Iudæ .s. ꝙ specus petræ Etam esset in sorte Iudæ, & quia tribus illa, in qua Samson esset, debebat eū exhibere Philisthinis, iuerunt ad tribum Iuda. Secunda causa esse potest .s. quia sors tribus Iudæ erat magis coniuncta terræ Philisthinorum, quàm alia tribus, vt colligitur Iosue 15. vbi ponitur ferè tota terra Philisthinorum in sorte Iudæ: vnde venientes ad introeundum in terram Israel Philisthini, necesse erat, ꝙ introirent prius in sortem Iudæ. *Castrametati sunt in loco, qui postea vocatus est Lechi.* Iste locus est in extremitate terræ Philisthinorum, & habitationis filiorum Iuda in confinibus, & noluerunt introire in terram Iuda, quia K pax erat Philisthinis, & Israelitis, & si introirent in terram eorum cum exercitu grauabant eos, & pugnare poterant Israelitæ licitè contra illos. Ex illo autē loco venerunt aliqui ad viros Iuda, & fuit collocutio inter eos. Dicitur, quòd iste locus postea vocatus est Lechi, idest Ramathlechi, vt patet infra, scilicet eleuatio maxillæ, vt infra declarabitur. *Vbi eorum fusus est exercitus.* Scilicet postea fusus est, idest dispersus, vel percussus exercitus Philisthinorum in eodem loco a Sāsone: nam Philisthini locuti sunt ibi cum viris Iuda, qui iuerunt ad capiēdum Samsonem ad petram Etā: duxeruntq; eum vinctum, & interim manebat exercitus Philisthinorum in eodem loco, & cùm Samson ligatus ductus fuisset ad eos, pugnauit contra illos,

& eorum exercitum dispersit. In Hebræo non habetur ista clausula, vbi eorum fusus est exercitus, sed apposuit illud litera nostra ad declarandum. *Dixeruntq; ad eos de tribu Iuda: cur ascenditis contra nos?* Quasi dicat: non habetis aliq causam pugnandi contra nos: quomodo ergo facitis bellum? Dicebant hoc rationabiliter viri Iuda, quia erat pax inter Israelitas & Philisthinos, cùm Philisthini dominarentur Israelitarum, & soluerēt Israelitæ tributa, nunc autem non fecerant Israelitę aliquem insultum contra Philisthinos: etiam non cessabant à solutione statutorum tributorum, ideo non habebant aliquam causam Philisthini ascendendi cōtra viros Iuda. *Qui responderunt, vt ligemus Samsonem venimus.* Idest non venimus ad pugnandum contra vos, sed ad ligandum solum Samsonem, qui est hostis noster. *Et reddamus ei, quæ in nos operatus est.* Idest occidamus eum, sicut ipse occidit multos de nobis.

An Philisthini iustum petebant, quòd traderetur eis Samson, &c. Quæst. XIX.

QVAERETVR, an Philisthini iustum petebant, quòd traderetur eis Samson, & occiderent eum. Respondendum, quòd sic, quia Philisthini non offenderant Samsonem, & ipse offenderat eos valde, ideo poterant contra eum iustum bellum facere, vbicunque ille esset, & nisi eis traderetur, poterant etiam mouere bellū contra defensores, & receptatores eius: ideo dicendum, ꝙ si Philisthini occidissent eum, non faciebant contra aliquam legem humanam, vel rationem, nec etiam peccabant mortaliter, ipse tamen Sāson non peccauerat mortaliter, sed potius merebatur infligēdo Philisthinis omnia mala, quæ intulerat, quia Deus mouebat eum. Quomodo stet, quòd simul Sāson faceret iustum bellum contra Philisthinos, & Philisthini iustum bellum cōtra Samsonem declaratum est supra in quadam quæstione. *Descenderunt ergo tria millia virorum de Iuda ad specum silicis Etam.* Sciuerunt ibi latere Samsonem, & iuerunt illuc.

Quare tot viri iuerunt ad quærendum Samsonem.

QVAERETVR, quare tot viri iuerunt. Respōdendū, quòd putauerunt, quòd Samson nollet se tradere eis, vt portaretur ad Philisthinos timens mortem, ideo pugnaret contra viros Iuda, nè ducerent eū, & quia si non possent ducere eum, vel euadens de manibus eorum fugeret, putarent Philisthini, ꝙ Israelitæ calumniarentur, & quòd nollent eis dare Samsonem, & ob hoc pugnarent contra eos: qđ timentes viri Iuda voluerunt multi descendere contra Samsonem, vt si fortè nollet sponte venire coactus bello duceretur: iuerunt autem tria millia, quia sciebāt Samsonem fortissimum, & quòd posset occidere: ideo tot iuerunt quot ipse occidere non posset, nec auderet pugnare cum illis.

Si Samson nollet pacificè venire cum filijs Iuda, an possent licitè pugnare contra eum, ut eum caperent, ut traderent Philisthinis, & an ei liceret se defendere ab eis. Quæstio XX.

QVAERETVR, si nollet Samson venire pacificè cum filijs Iuda, an possent licitè pugnare cōtra eum, vt caperent eum, & traderent Philisthinis. Respondendum, ꝙ vt quidam putant poterant hoc facere viri Iuda: nam si hoc non facerent viderentur fauere Samsoni hosti Philisthinorum, & possent ipsi licitè pugnare contra Israelitas, & quia non tenebantur Israelitæ exponere se morti propter Samsonem, pote-

A rant pugnare contra Samsonem ad tenendum eum, & tradendum in manus Philisthinorum. Sed dicendum, quòd non, quia non licebat Israelitis tradere Sāson ad mortem Philisthinis, quia sciebant ipsi, ꝙ non erat reus mortis: nam omnia, quę fecerat contra Philisthinos fecerat auctoritate Dei incitantis eum: nam nouerant dixisse angelum, ꝙ iste esset liberator Israel de manu Philisthinorum: tradere autem innocentem ad mortem, erat peccatum mortale, ideo potius debebant ipsi mortem potius sustinere, quàm dare Philisthinis Samsonem ad occidendum: sed poterant Israelitæ pugnare contra Samsonem, vt exiret de terra Israel, & in hoc faciebant vtrumq; s. quia non tradebāt innocentem ad mortem, cùm eijcerent ad aliud re-
B gnum, in quo eodem modo erat in pendenti vita sua, sicut apud Hebręos. Secundum erat, quòd liberabant seipsos à periculis Philisthinorum: nam non pugnarent contra illos, si Samson fugeret de terra Israel: si tamen dicas, Samson poterat erui de manibus Philisthinorum, fortè manendo in terra Israel, quia defenderent eum Israelitæ si vellent pugnare contra Philisthinos, & si eijcerent eum de terra, putarēt, quòd vix posset euadere, an tenebantur eum defendere. Dicendum, quòd non, quia tenetur aliquis nō peccare mortaliter, sed occidendo per se aliquem, vel tradendo occisori, peccat mortaliter, & potius debet ipse mori, q̄ ista agere, tamen non tenetur eum emere opponendo se morti: imò dato, ꝙ sciat certissimè, ꝙ occidet̄ si
C eijcit eum de regno, vel domo potest eum eijcere, nè ipsemet occidatur, & sic licèt putarēt certissimè Israelitæ, ꝙ recedente Samsone de terra Israel caperent eū Philisthini, & occiderent: non tenebantur ipsi exponere se morti pugnando contra Philisthinos, vt eum defenderent: si autem Samson nollet exire de terra Israel, nec se tradere manibus Israelitarum, vt illum statuerent corā Philisthinis, poterant licitè pugnare contra ipsum ad occidendum eum, & occiderent, quia si nollet exire de terra irrogabat iniuriam & damna Israelitis. s. quia constituebat eos hostes Philisthinorum, & licèt non mererentur aliàs mortem, pro hoc merere tur, quòd iniustè eos efficiebat hostes Philisthinorum ad hoc, quòd paterentur ab eis damna.
D

An Samson licitè pugnare posset contra uiros Iuda, &c. Quæstio. XXI.

QVAERETVR, an Samson licitè pugnare posset contra viros Iuda, qui iuerunt ad ligandū ipsum, vt non ligarent eum. Respondendum, quòd Samson non meruerat mortem sibi infligi à Philisthinis, quia quidquid contra illos egerat Deo mouente egerat, ideo quicunq; vellet eū tradere manibus Philisthinorum ad occidēdum erat hostis suus, & sic si viri Iuda vellent eum ligatum omnino tradere Philisthinis, ita quòd ipsi possent eum occidere, poterat pugnare contra eos, & tamen ipsi sic confessi sunt dicentes:
E ligare te venimus: Samson ergo poterat pugnare, & occidere quotcunq; illorum, nec obstabat, ꝙ essent Israelitæ, quia cùm ipsi iniustè eum capere, & tradere hostibus vellent, ipsi efficiebantur hostes eius: si tamē Israelitæ offerrent Samsoni optionem, dicētes: aut exi de terra nostra, aut permitte te ligari, & duci ad Philisthinos, tenebatur Samson efficere vnum illorum. Si autem neutrum illorum vellet, Israelitæ poterant iustè pugnare contra eum, & ipse nō poterat pugnare contra illos occidendo, vel vulnerando quemquam de illis. Sed obijcietur, ꝙ non poterat compelli Samson ad exiendum de terra, quia illa erat terra suæ originis, ideo non poterat cogi exire de illa. Respondendum, quòd poterat, & hoc propter duo. Primum erat, quia

quia in iudicio humano magis attenditur vtilitas, vel F bonum publicum, quàm priuatum: manente tamen Samsone in terra Israel totus status Israelitarum erat in periculo, quia pugnaturi erant contra eos Philisthini, quos valde timebant Israelitæ, ideo pro salute publica poterant licite excludere de terra Samsonem. Secundum erat, quia Samson non debebat priuari beneficio terræ suæ, de qua erat oriundus sine culpa sua, & tamen ipse secundum humanum iudicium peccauerat inferendo bella iniusta, & grauissima dāna Philisthinis, ideo sicut cùm quis peccauit in quibusdam criminibus potest infligi ei exilium, ita & nunc, quia bella iniusta intulerat Philisthinis, eis accusantibus Sāsonem iustè poterat exulare: tenebatur ergo alterum istorum Samson suscipere, & sic fecit. G

Quare Samson non pugnauit contra uiros Iuda, qui se contulerant ad ligandum. Quæst. XXII.

QVAERETVR vlterius, cùm liceret Samsoni pugnare contra viros Iuda si vellent eum vinctū in manus Philisthinorum tradere ad occidendum, & sic ipsi volebant dicentes: ligare te venimus Samson, & non obtulerunt ei optionem, quòd ligari se permitteret, vel exiret de terra, sed indistinctè eum ligare dixerunt, quare non pugnauit contra eos. Aliquis dicet, quòd non ausus est, quia erant valde multi, & ipse non audebat pugnare contra tot viros. Sed dicendum, ꝙ non stat, quia Philisthini, quibus traditus est, erant fortè plures, quia vocantur exercitus, & viri Iuda expaue- H runt venientibus illis, atq; dixerunt, quare venistis contra nos? & tamen Samson pugnauit contra exercitū istorum, & occidit de eis mille viros, vt infra in litera: ergo etiā auderet pugnare cōtra viros Iuda tria millia. Item dato quòd timeret tot viros, exponeret se periculo, & timens pugnaret: nam putare debebat periculosius sibi esse, ꝙ vinctus traderetur in manus omnium Philisthinorum, qn̄ pugnare non posset, quàm quòd nunc pugnare potens exponeret se in dubio ad pugnandum contra viros Iuda. Dicendum igitur, ꝙ Samson noluit pugnare contra viros Iuda, satis.n. ipse confidebat, ꝙ posset eos percutere, & fugare, tamen voluit potius vires suas exercere in Philisthinos contra I quos dedicatus erat, quàm in contribulos suos: confidebat enim, ꝙ quemcunq; Philisthinorum exercitū superare posset: ideo petijt à viris Iuda, quòd non occideretur fraudulenter, sed solū traderetur Philisthinis, quia tunc putabat, quòd ipse posset rumpere vincula, & pugnare contra Philisthinos: si tamen viri Iuda noluissent ei promittere, quòd non occiderent eum postquam ligarent: pugnaret contra eos, & faceret qđ facturus erat contra Philisthinos. *Dixeruntq́; ad Samson.* Nolebant viri Iuda pugnare contra Samsonem, vt eū ligatum ducerent ad Philisthinos, ideo præmiserunt culpam eius, vt ipse intelligeret, quòd iustè tradendus erat in manibus Philisthinorum, & vt cognosceret, ꝙ viri Iuda iustè mouebantur contra eum. *Nescis, quòd Philisthini imperent nobis.* Idest scis, ꝙ sunt dn̄i nostri .s. K quia tributa eis præstamus, & sunt potentiores nobis: nam cùm voluerint possunt nos affligere valde. *Quare ergo hoc facere uoluisti?* Scilicet pugnando cōtra eos iniustè, & infligendo magna damna in terra eorum: quasi dicat: male agebas, quia ponebas totam terram nostram in periculo: scire enim debuisti, quòd cùm tu eis damna inferres, ipsi contra nos pugnaturi erant, vt nos omnia damna solueremus. *Quibus ille ait: sicut fecerunt mihi, sic & feci eis.* Scilicet malum mihi fecerunt, & ego malum eis intuli.

Resp. doc. ad q̄situm.

Quare Samson non respondit aliter uiris Iuda, cùm posset melius. Quæst. XXIII.

QVAERETVR, quare Samson non respondit aliter viris Iuda, cùm posset melius respondere. Pro quo sciendum, sicut supra declaratum est, ꝙ Samson non poterat agere illa, quæ fecit contra Philisthinos, si fecisset ea solo intuitu iniuriæ sibi illatæ, quia non per se, sed per iudices debebat vindicta expeti, eo quòd iudices aliqui erant, qui potuissent iudicare: etiā, quia Samson excessit modum repetendi vindictam ꝑ iniuria: nam non erat tanta iniuria, quanta fuerunt dāna, quæ intulit, ideo ex hac parte non habebat iustam defensionem, & Philisthini iustè mouebantur contra eum: poterat autem bene respondere, dicens, ꝙ Deus iusserat ei, ꝙ hoc faceret, & ꝙ ad hoc ipse nat⁹ fuerat, sicut angelus prædixerat, ideo quòd licitè egisset: non tamen respondit isto modo, quia fortè non crederent ei Israelitæ, eo quòd apparebant ista iniusta, & quia ipse non poterat probare præceptum Dei, non crederetur. Alia ratio est, quia si istam causam proposuisset Samson, fortè viri Iuda moti fuissent timētes Deum, vt pugnarent contra Philisthinos adiuuando eū: Deus autem nolebat hoc, quia nolebat, ꝙ Israelitæ præualerent nunc contra Philisthinos in bello, cùm adhuc seruirēt Idolis, & diffinierat Deus, ꝙ tempore Samsonis non excuterent iugum Philisthinorum de ceruicibus suis, ideo inclinauit eum Deus ad dandū aliud responsum. Alia causa est, & fortè efficacior, quia licèt Samson in generali sciret, ꝙ Deus mouebat eum, adhuc tamen in particulari ipse mouebatur ad vindictam contra Philisthinos, quia etiam Deus dabat ei zelum vindictæ, vt in quadam quæstione supra declaratum est. Ideo non expressit id, quo mouebatur in generali, sed id quo in particulari mouebatur, quia istud erat ꝓpriū motiuum suum .s. vt iniuriam sibi inflictam vlcisceretur. *Ligare inquiunt te uenimus, & tradere in manibus Philisthinorum.* Idest, quia iniustè pugnasti contra eos, & ipsi veniunt contra nos ad pugnam, nos venimus ad ligandum te, & tradendum eis, vt sic euadamus pugnam eorum.

An tenebantur Israelitæ Samsonem tradere ligatum Philisthinis. Quæst. XXIIII.

QVAERETVR, an tenebantur Israelitæ tradere Samsonem ligatum Philisthinis. Respondendum, quòd Israelitæ cōsiderare debebant prius an Philisthini haberent iustam querelam contra Samsonem, vel non. Si non haberent iustam querelam non tenebantur eis tradere Samsonem: imò si traderent, peccabant, quia iniustè tradebāt eum morti, & potius debebant sustinere bellum à Philisthinis, vel facere aliquid aliud, quàm tradere eum innocentem ad mortē. Si autem Philisthini peterent iustè cōtra Samsonem, tenebantur ad vnum de pluribus. s. ad dandum illum Philisthinis, vel ad occidendum eum, si mereretur per accusationem Philisthinorum, vel ad excludendum eum de terra, vel ad dandum Philisthinis licentiam ꝑsequendi eum intra terram Israel: notum autem erat quòd Philisthini iustum peterent contra Samsonem, ideo Israelitæ obligabātur ad aliquid horum alioquin haberent iustum bellum Philisthini contra illos. Secundum autem noluerunt Israelitæ, quia ipsi iniustè occiderent Samsonem, cùm scirēt eum datum à Deo in liberatorem Israel. Etiam, quia ipsi putabant, quod posset eis amplius proficere, ideo nefas putabant eum occidere. Tertium etiam noluerunt, quia licèt istud esset minus malum quod Samsoni fieri poterat, quia tamen Israelitis dicentibus, quòd vellent eum ligare, &

& tradere Philisthinis, ipse consensit, non oportuit de A uenire ad istum modum. Quartum modum nullatenus reciperent Israelitæ, scilicet, quòd permitterent Philisthinis intrare in terram Israel, quia in hoc multum læderetur terra, & quod Philisthini bello acturi erant, volebant potius ipsi agere in pace. Primum autem modum acceptauerunt Israelitæ, quia Samson illum acceptauit, & duxerunt eum vinctum. Dicendum tamen, quòd non tenebantur Israelitæ determinatè ad tradendum Samsonem manibus Philisthinorum: vnde si Philisthini hoc petiuissent non acceptãtes aliquam aliam conditionem, non tenerentur Israelitæ hoc facere, quia satisfaciebant (si vellent) tenendo eum in terra sua exhibere complementum iustitię occidendo Samsonem, vel effugando de terra, scilicet B si permitterent Samsonem fugere, & si bellum vellẽt super hoc mouere Philisthini Israelitis, debebãt illud sustinere tanquam iniustè inflictum.

An peccabant viri Iuda ligando Samsonem, & eum Philisthinis tradendo. Quæst. XXV.

QVAERETVR vlterius, an peccabant viri Iuda ligando Samsonem, & tradẽdo eum manibus Philisthinorum. Respondendum, quòd cùm scirẽt viri Iuda, ꝙ Samson à Deo dedicatus fuerat tanquam dux Israel ad nocendum Philisthinis, licèt secundum humanum iudicium videretur mereri mortem, peccabant mortaliter, si tradidissent eum ad mortem cer- C tissimè: sed cùm ipsi non possent negare debitum iustitiæ Philisthinis, tenebantur facere de Samsone vnũ de quatuor positis præcedenti quæstione, ideo tenebantur minimum horum facere, scilicet, quòd excluderent eũ de regno, & tunc Philisthini non habebant causam pugnandi contra Israelitas. Et si Samson nõ consentiret, peccarent Israelitę aliquid aliud ei facere volentes, & tamen nunc non peccauerunt, quia Samson cõsensit, quòd ligaretur, quia sciebat, quòd posset rumpere postea vincula, & pugnare contra Philisthinos. Etiam viri Iuda hoc crediderunt, cùm cognoscerent robur Samsonis. Vnde non dubitauerunt illum sic ligatum tradere Philisthinis. *Quibus respondit Samson: iurate, & spondete mihi, quòd non me occidatis.* Posuit D Samson istam conditionem cum Israelitis, quia si nõ consentirent in hoc intendebat pugnare contra eos, & habuisset iustũ bellum, vt supra declaratum est, & satis confidebat, ꝙ posset totum illum exercitum triũ millium superare: potius tamen voluit in extraneos, quàm in cõtribulos vires suas exercere, cùm esset sibi securitas, etiam si daretur ligatus Philisthinis.

Quare Samson voluit securitatem ab Israelitis, nè eum occiderent. Quæst. XXVI.

QVAERETVR, quare Samson voluit securitatem ab Israelitis, nè occiderent eum, quia non videbatur necessaria: nam etiam si esset in vinculis esset securus, quia poterat rumpere vincula, sicut fecit coram Philisthinis, & pugnare. Respondendum, ꝙ necessaria erat securitas Samsoni, quia alioquin posset faciliter occidi: nam aliquis occultè poterat Samsonem gladio trãsuerberare dum ligaretur, vel postquã ligatus esset cùm dormiret poterat occidi antequam traderetur Philisthinis, vnde licèt non posset Samson occidi, si ipse videret sibi imminere periculum, quia rumperet vincula, & fugeret, tamen, quia occultis modis poterat occidi voluit securitatem, quòd non occideretur ab eis: alioquin non præstantibus eis hanc securitatem, pugnare intendebat contra illos. *Dixeruntque, non te occidemus.* Intelligendum est, ꝙ istud fuerit sub iuramento, & promissione firmatum. *Sed vinctum trademus.* Scilicet cõstituemus te vinctum coram eis, deinde tu fac quod potueris, & volueris. *Ligaueruntque eum duobus funibus nouis.* Erant isti funes valde grossi, vt non frangeret illos Samson, & dicitur, quòd erant noui, vt innuatur, quòd erant fortiores, quia vigor eius non debilitatus fuerat in aliquo opere. In Hebræo non habetur duobus funibus nouis, sed solùm ligauerunt eum, quia tamen colligitur hoc ex litera sequẽti in Hebræo, interposuit illud litera nostra ad magis exponendum. *Et tulerunt de petra Etam.* Scilicet ibi latuerat, & ibi ligauerũt, fuitque in toto itinere ligatus. Sciendum autem, quòd licèt Samson iret ligatus, tamen sponte ibat ad Philisthinos, quia aliàs potuisset rumpere vincula, & fugere de manu virorum Iuda, sicut rupit vincula coram Philisthinis, & percussit eos: sed ipse gaudebat, quòd sic duceretur, quia essent securi viri Iuda circa Philisthinos, quia faciebant quantum in ipsis erat: etiam ipse Samson habebat occasionem occidendi Philisthinos, quod ante facere non poterat si ipsi nõ mouerent aliquid contra eum. *Qui cum venisset.* Hic ponitur secundum huius partis, scilicet Philisthinorum inuasio, & dicitur. *Qui cùm venisset ad locum maxillæ.* Idest cùm ductus fuit: nam cùm esset ligatus magis videbatur trahi, quàm venire, licèt veritas esset in contrarium, cùm potuisset rumpere vincula antequam illuc veniret. Vocatur locus maxillæ per anticipationem, quia postea sic vocatus est facta ibi pugna: prius autem non vocabatur sic. *Et Philisthijm vociferantes occurrissent ei.* Videntes enim illum, magno gaudio commoti sunt, quia percusserat eos nimis, & nunc putabant plenam victoriam se habituros de illo: & ob hoc vociferabant in signum lætitiæ. *Irruit spiritus domini in eum.* Scilicet animositas ad pugnandum, & desiderium: nam robur ad faciendum fortia semper in eo erat, vt præcedenti capitulo declaratum est. *Et sicut solent ad odorem ignis ligna consumi.* Idest ligna consumuntur, cùm odor ignis venerit super illa, scilicet mox, vt cœperit ignis venire super ligna, quod est venire odorem eius, consumuntur. *Ita vincula quibus ligatus erat dissipata sunt.* Scilicet non stetit magno tempore in frangendo illa, sed subito rupit, & soluit. *Inuentamque maxillam, idest mandibulam, quæ iacebat arripiens.* Idest non habebat Samson tunc aliqua arma, sed Deus parauit ei quandam maxillam asini, quam accipiens pugnauit. Exponitque litera nostra maxillam, idest mandibulam, & idem est: dicitur enim mandibula à mandendo, idest terendo cibum, quia in mandibula inferiori sunt dentes, quibus cibus teritur. In Hebræo habetur. *Maxillam teneram.* Et exponunt aliqui, quòd erat tenera, idest alicuius asini parui, & teneri, & ex hoc erat magis mirabile, quia esset maxilla minor, & fragilior, scilicet facilius poterat frangi percutiendo, vel vocatur tenera, quia erat alicuius asini nouiter mortui, nam haberet adhuc alias partes pellis, vel carnis. *Interfecit in ea mille* E *viros.* Idest interfecit cum ea, quia sæpe accipitur (in) pro cum: sic accipitur Genesis trigesimosecundo. In baculo meo trãsiui Iordanem, idest cum baculo meo transiui, non habens aliquid aliud.

De Samsone ligato eunte ad Philisthinos.

Philisthinorum inuasio.

An Samson peccabat occidẽdo Philisthinos. Quæstio XXVII.

QVAERETVR, an Sãson peccabat occidendo Philisthinos, quia non offenderant eum nunc, nec et ipse vlciscebatur iniuriã. Respondendũ, ꝙ non peccauit, quia egit se defendens: cuilibet aũt licita est defensio, Philisthini nunc volebant occidere Samsonem, ideo ne occideretur, poterat occidere illos.

Sed obijcietur, quia Samſon non ſe defendit hic ſed egreſſus eſt, quia defenſor, vel defendens, & inuadens opponuntur, ſed Samſon inuaſit Philiſthinos: nam cùm ipſi adhuc non inferrent ei aliquod malum, rupit vincula, & cœpit occidere Philiſthinos: inuaſio tamen non licebat Samſoni, quia non habebat aliquam cauſam. Ad hoc reſpondendum, quòd Sāſon non erat inuaſor: nam licèt Philiſthini adhuc non percuterent Samſonem, nec fortè intenderent percutere, veniebant ad eum quaſi hoſtes, vt tenerent eum, & ducerent in terram ſuam, ibique facerent mille opprobria ei, & poſtea viliſſimam mortem infligerēt, & hoc ſolum erat inuaſio: ideo antequam accederent ad eum Philiſthini vocabantur aggreſſores: & ſi ipſe inciperet percutere illos non vocabatur aggreſſor, ſed defendens ſe, ne traderetur manibus eorum, eo quòd ſi ſemel caderet in manus eorum, defenſio ei nihil cōferret, ideo tunc defenſio licita eſt, quando aliquid conferre poteſt. Patet etiam quòd Philiſthini aggrederentur, quia cùm viderent, quòd duceretur Sāſon ad eos, occurrerunt vociferantes ad tenēdum eum: & ideo ſiquis vidēs hoſtes ſuos venientes ad capiendum ſe, vt occidant, non poſſit effugere, niſi incipiat percutere, & occidere aliquos, licebit ei, & nō dicetur aggreſſor, ſed defendens, ſe dato quòd alijs nondum mouentibus arma ipſe percutiat aliquos, & occidat. Sed adhuc obijcietur, quòd non licitè egerit Samſon, quia defenſio eſt licita, quando ſit cum moderamine, & ſine culpa: vnde ſiquis potens euadere, nullum occidendo, aut percutiendo vult aliquos percutere, non vocatur defendens, ſed aggreſſo, & iam non caret culpa. De Samſone autem ſic eſt, quia cùm rupit vincula, poterat fugere, & nullus de Philiſthinis potuiſſet eum capere, quia erat velociſſimus. Voluit tamen tot occidere quouſque fugauit omnes, & occidit mille: ergo non erat inculpata tutela. Reſpondendum, ꝙ ſi Samſon ſolùm deberet excuſari, tanquam egiſſet defendendo, non poſſet excuſari; quia potius debuiſſet fugere, cùm poſſet: & tamen noluit. Et patet hoc, quia quando ipſe ductus eſt a viris Iuda, potuiſſet rumpere vincula in via, & non fuiſſet tractus ad Philiſthinos, ſed noluit: ergo ſponte ductus. Dicendum ergo, quòd Samſon ſemper inquirebat occaſionem ad pugnandū contra Philiſthinos, & quia ipſe vidit, quòd ſic poterat occidere multos de illis, voluit duci ad eos nō ad ſe defendendū, ſed ad inuadēdum illos: excuſatur tamen Samſon, quia agebat iſta Deo mouente, ideo non ſolùm non peccabat, ſed etiam benè agebat pugnando.

Obiectio an liceat alicui ſe defendere inuadēdo hoſtem, antequam inuadat ab eo.

Quomodo Samſon, cùm eſſet nazaræus, mortuos tangebat, & occidebat. Quæſt. XXVIII.

QVAERETVR vlterius, quomodo Samſon cùm eſſet nazareus tangebat mortuos, & occidebat, & ſuſtinebat quòd multi morerentur coram eo, quia iſta erant contra obſeruantiam nazaræorum, vt patet Numeri ſexto capitu. Reſpōdet Rabbi Dauit Kimhi quòd Samſon forte tangebat mortuos in aliquo modo, qui ei licitus eſſet. Vel dicit quòd Samſō non vouit votum nazareorum, ſed angelus dixit, quòd obſeruaret: ideo poterat contaminari in mortuis. Vel dicit quòd Samſon non occidebat Philiſthinos, ſed percutiebat: & ante mortem ſpoliabat. Vel dicit quòd Samſon occidebat Philiſthinos, ſed non tangebat eos poſtquam mortui erant: ſed iubebat cuidam Philiſthino, quem ſecum habebat, quod ſpoliaret eos, & ſic ipſe non contaminabatur. Sed nulla iſtarum reſponſionum ſtat. De prima patet, quia illa eſt indeterminata: nihil enim magis eſt ſic reſpondere quàm nihil

Rabbi Dauid refellitur.

F reſpondere, velut ſi peteretur ab aliquo à iudice: quare occidiſti hominem, & diceret: ego habui aliquam cauſam occidendi, & non exprimeret illam, tantum erat ac ſi nihil reſponderet. Secunda reſponſio non ſtat, quia vult innuere Rabbi Dauid Kimhi, quòd iubente angelo, quòd ſeruaret votum Nazaræorum, quòd non teneretur, & tamen falſum eſt, quia certum erat, quòd iſtud præceptum angeli erat à Deo, nec de hoc dubitauit pater Samſonis, aut mater poſtquam ſciuerunt illum eſſe angelum: ſed ſi Deus iuberet, certum eſt, quòd obligabat: ergo iubente angelo tenebatur ad iſtam obſeruationem Samſon. Item patet, quia Samſon obſeruabat alias cœremonias, quæ pertinebant ad Nazaræos. Nam ipſe nunquam totondit capillos ſuos vſquequo Dalila

G totondit illos, & ipſe dixit ei: ferrum nunquam aſcendit ſuper caput meum, quia Nazaræus domini ſum: ergo innuebat in hoc, quòd ſeruabat cœremonias Nazaræorum. Item patet, quia ſi non obligatus fuiſſet ſeruare cœremonias Nazaræi detonſis capillis de culpa ſua non defeciſſent vires eius: & tamen defecerunt: nam illico fuit infirmus, vt patent omnia hæc ſequenti capitulo: ergo non potuit eſſe liber à cœremonijs Nazaræorum, quamquam ipſe non vouiſſet, ſed iuſſiſſet angelus. Solutio tertia non ſtat, quia falſum aſſerit, & præſupponit falſum. De primo patet, quia manifeſtum eſt, quòd hic occidit Samſon mille viros, applicat tamen Rabbi Dauid iſtam ſolutio-

H nem ad id, quod dicitur præcedenti capitulo de triginta viris Aſchalonitis, quorum veſtes rapuit, quia in Hebræo non habetur, quòd occidit illos, ſed quòd percuſſit, & tamen iſtud nihil eſt, quia percutere, vt communiter accipitur pro occidere in hiſtorijs tam ſacræ ſcripturæ, quàm in alijs Chronicis. Item non ſtat, quòd ipſe occideret illos triginta viros adhuc viuentes, quia quando Samſon percutiebat eos: etiam ſi haberet intentionem non occidendi eos, non erat in poteſtate ſua, quia cùm ipſe percuteret illos, nè inſurgerent in eum, vel vt non reſiſterent percutiebat ſicut poterat, & contingeret aliquos fortiter percuſſos illico mori: vnde non eſt veriſimile, quòd omnes illi triginta ſic fortiter percuterentur, vt omnes in terram caderent, & non poſſent ſurgere contra Sam-

I ſonem, & tamen ſic eſſet percuſſio parua, quòd nullus eorum moreretur dum ipſe ſpoliabat omnes triginta. Item non ſtante illo manifeſtum eſt, quòd hic occidit mille viros, & dum ipſe occideret quoſdā alij expirabant, & ipſe conculcabat eos, perſequendo eos, quouſque fugaret totum exercitum, & occideret mille. Item præſupponit falſum, quòd faciendo ſic nō pollueretur, quia cùm Samſon percuteret aliquos poterant multi mori coram eo ex forti percuſſione, potiſſimè cùm ipſe duraret in bello magno ſpacio quouſque totum exercitum fugaret, vel proſterneret: & ſic morientibus aliquibus coram eo polluebatur: etiam cùm ſe exponeret huic periculo .ſ. quia ve-

K riſimile erat, quòd aliquis moreretur coram eo peccaret. Item præſupponit, quòd quamquam ex percuſſione Samſonis morerentur aliqui: dum tamen ipſe non tangeret eos poſtquam mortui eſſent, quòd non polluebatur, ideo ponit, quòd expoliabat eos antequam morerentur. Sed hoc falſum eſt, quia non ſolùm ex tactu polluebatur Nazareus: ſed et ſiquis corā eo moreretur, & ipſe non tangeret eum polluebatur, vt patet Num. 6. Quarta ſolutio non ſtat, quia præſupponit id quod præcedens eſt, ſcilicet, quod Samſonē manere coram mortuis, vel aliquem coram eo mori non erat peccatum, ſiue pollutio: ſed ſolùm ſi ſpoliaret illum: iſtud tamen eſt falſum, quia quocunque moriente coram Nazaræo ipſe erat pollutus.

Item

Item falsum est, quòd Samson haberet secum Philisthinum, qui spoliaret mortuos; nam istud applicat Rabbi Dauid ad occisionem, quam fecit Samsō apud Aschalonem præcedenti cap. Sed non videtur stare, quia nullus auderet de Philisthinis ire cum illo, nè reputaretur reus criminis pro societate criminis. Item Samson nollet secum aliquem Philisthinum habere, ne ille declararet iniquitatem illius Philisthinis alijs. Item dato quòd habuisset ibi aliquem Philisthinum secum, constat, quòd hic nullum habuit, quia ipse ducebatur vinctus à viris Iuda, vt poneretur in manibus Philisthinorum, & rupit vincula subito, atque pugnauit contra exercitum Philisthinorum, & ipse spoliauerit morientes. Dicendum ergo, quòd non stat aliqua istarum solutionum: sed dicendū, quòd Samson erat Nazaręus perpetuus, & polluebatur in occidendo aliquos, & tangendo mortuos, quia erat contra legem Nazaræorum, & tamen Deus non reputabat istud in eo tanquam pollutionem, eo quòd Samson ad hoc fuerat à Deo consecratus, vt occideret Philisthinos, sicut significauit angelus, dicens, quòd ipse inciperet liberare Israel de manu Philisthinorum: liberatio tamen ista nō fiebat sine bello, & occisione: ideo oportebat ipsum vacare occisionibus, & tamē angelus, qui ista dixit denunciauit, quòd Samson esse semper Nazaræus .s. ab vtero matris vsq; ad mortem, supra 13. cap. ergo innuebat, quòd simul seruari poterat in Sāsone status Nazaræorum cum pollutione super mortuo.

Resp. doc. ad quæstum.

Quare viri Iuda videntes Samsonem pugnantem contra Philisthinos, non adiuuerunt eum.
Quæstio XXIX.

QVAERETVR vlterius, quare viri Iuda videntes Samsonem pugnantē contra Philisthinos, non adiuuerunt eum. Respondendum, ꝙ Israelitæ erant subiecti Philisthinis illo tempore soluentes tributa, vt colligitur hic, & præcedenti cap. & non audebant insurgere contra illos: credentes, quod si nunc contra eos pugnarent, postea congregarentur omnes Philisthini, & delerent Israelitas: nec enim dabat Deus cor Israelitis contra Philisthinos propter peccata sua, ideo licèt haberent ducem optimum, non audebant pugnare. Alia causa esse poterat, quia ipsi videbant, quòd Samson solus pugnare sufficiebat contra Philisthinos: ideo credebant inutile esse, quòd ipsi pugnarent: imò credendū est, ꝙ qn̄ Samson pugnabat nunc contra Philisthinos, nullus de Israelitis erat præsens: quod colligitur infra, quia finito bello qn̄ Samson siti moriebatur, nō fit mentio, ꝙ ibi esset aliquis, qui astaret ei, vel cōsolaretur eum, & fortè hoc fuit, quia Philisthini erant in extremitate terræ suæ expectantes, qn̄ viri Iudæ ducerent ligatum Samsonem, & cùm viri Iuda accesserunt ad terminos terræ suæ relinquerunt ibi ligatum Samsonem, & redierunt in terram suam: & tunc Philisthini venerunt ad tenendum eum, & ipse rupit vincula, & pugnauit contra illos.

Supra 14.

Et ait: In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum deleui eos, & percussi mille viros. Cumque hęc verba canens complesset, proiecit mandibulam de manu, & vocauit nomen loci illius Ramathlechi, quod interpretatur eleuatio maxillæ. Sitiensque valde, clamauit ad Dominum, & ait: Tu dedisti in manu serui tui salutem hanc maximam, atque victoriam, & en siti morior,

Neapolis Campaniæ conditur.

Caieta ab Aenea cōdita.

A incidamque in manus incircuncisorum. Aperuit itaque Dominus molarem dentem in maxilla asini, & egressæ sunt ex eo aquæ. Quibus haustis, refocillauit spiritum, & vires recepit. Idcirco appellatum est nomen loci illius, fons inuocantis de maxilla, vsque in presentem diem. Iudicauitq; Israel in diebus Philisthijm viginti annis.

Cumana ciuitas cāpaniæ ab Aenea restituitur.

Et ait: In maxilla. Hic ponitur tertium huius partis, scilicet gratiarum actio, quia pro victoria sibi à Deo
B data cępit cātare coram Domino id, quod sequitur.s. *In maxilla asini, in mandibula pulli asinarum deleui eos.* Istud est canticum.s. Domine Deus gratias tibi ago, quia in mandibula asini .i. habens solùm vnam mandibulam asini deleui exercitum Philisthinorum. Et replicatur sententia ad modum carminum: nam maxilla asini, & mandibula pulli asinarum idem sunt. An verò istud solùm fuerit canticum, vel fuerit solùm principium cantici, & alia taceantur non apparet: sed creditur, ꝙ iste erat primus versus, qui replicatur, sicut in multis carminibus sunt versus intercalares, qui replicantur dictis quibusdam sentētijs, & obseruatur in carminibus vulgaribus semper: apud Poetas autem interdum fit in illis, qui obseruant intercalares versus. Sic accipitur
C in Ouidio in libro Heroidum, siue Epistolarum in Epistola Deianiræ ad Herculem, quæ incipit.

Versus intercalares quid.

Gratulor Aetoliam titulis succedere nostris.
Et versus, qui repetitur est.
Impia quid dubitas Deianira mori?

Idem obseruat Thodolus in fine sui libri, scilicet.

Cede dies colo, quia nescit cedere virgo.

Sic etiam Virgilius in Bucolicis, & est versus,

Incipe Menalios mecum mea tibia versus.

Et in alia Ecloga ponitur alius versus intercalaris, s.

Ducite ab vrbe mea carmina ducite Daphnim.

Sic Dauid facit in planctu pro Saule, & Ionatha 2. Reg. 1. vbi repetitur versus, scilicet: Quomodo ceci-
D derunt robusti, & perierunt arma bellica: sic etiam Psal. 106. ponitur vnus versus intercalaris, qui sæpe repetitur, scilicet. Confiteantur Domino misericordię eius, & mirabilia eius filijs hominum. Samson autem fecit nunc istud canticum, quia consuetudo erat Israelitis quando aliquas pugnas mirabiles faciebant, ad laudem Dei facere cantica: sic enim Moyses fecit magnum canticum, cùm perierunt Aegyptij in mari rubro, & habetur Exodi decimoquinto, scilicet. Cantemus Domino: gloriosè enim honorificatus est: equum, & ascensorem proiecit in mare. Sic etiam post bellum Barac contra Sysaram factum est magnū canticum Debborę, quod habetur supra quinto, sed istius cantici solùm habetur principium. Sic etiam
E interdum apud gentiles factis magnis bellis fiebant carmina in laudem victorum, & factum est, quando Seon rex cępit terram Moabitarum, vt patet Numeri vigesimoprimo capitulo. *Et percussi mille viros.* Istud etiam cantabat Samson. Necesse est autem, quòd isti mille manerent mortui, aut vulnerati ad mortem in campo, & Samson computaret eos finito bello, alioquin nesciret quot percussisset. *Cumque hæc canens verba complesset.* Quia ista verba erant tanquam versus intercalaris, qui repetitur, & sicut in principio cantici ponerentur, ita & in medio, & fine, & sic complebatur in eis canticum. *Proiecit mandibulam de manu.* Quia iam non erat necessaria: fortè enim finito bello semper tenuit eam, dum inuestigabat eos,

qui corruerant in campo: vt siquis fortè illorum non F erat mortuus occideret eum: nunc autem numeratis eis, & finito cantico proiecit, maxillam in terram. *Et vocauit nomen loci illius Ramathlechi.* Istud nomen impositum fuit a casu, qui ibi fuit, s. quia in maxilla occidit ibi viros mille. *Quod interpretatur eleuatio maxillę.* Istud non est in Hebręo, sed additum fuit ab expositore & translatore nostro, vt sciatur quid signant nomina in Hebræo: nam Rama, vel Ramath interpetratur eleuatio, vel excelsum: Lehi, vel Lechi corrupta voce significat maxillam. *Sitiensque valde clamauit ad Dominum.* Hic ponit quoddam miraculum, quod accidit post occisionem Philisthinorum, s. quia Deus dedit aquam supernaturaliter Samsoni de maxilla asini: G & dicitur quòd sitiuit valde, quia laborauerat nimis Samson pugnando contra Philisthinos, cùm occidisset mille ex eis: labor autem causat calorem, & desiccationem, & consequenter sitim quandam: videns autem Samson, ꝙ non haberet aquam, nec erat ad propinquũ aliqua aqua recurrit ad dominum: nam in eis vbi iam deficit potestas, & prudentia humana, debemus semper ad dñm reccurrere, vt patet 2. Paralip. 20. cap. s. Sed cùm ignoremus quid agere debeamus, hoc solùm habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. *Tu dedisti in manu serui tui salutem hanc maximam atque victoriam.* Idest tu fecisti per manum meam, qui sum seruus tuus, istud bellum magnum, s. ꝙ occisi sunt mille viri ab vno viro inermi. Vocatur salus maxima, quia ipse liberatus est a morte: & quia fuit per H excellentem modũ pugnandi vocatur victoria maxima: vocatur autem victoria, quia non solùm ipse liberatus fuit a morte vtpote si fugisset: sed etiã obtinuit victoriam de Philisthinis congregatis ad bellum, mille viros occidit, & reliquũ exercitum disperdidit. *Et en siti morior.* Scilicet quòd non habeo aquam nec possum ire ad aliquem locum vbi habeam aquam, quia prius siti moriar, quàm ad locũ aliquem vadam, vbi reficiar. *Incidamque in manibus incircuncisorum.* Scilicet ego lassabor siti, & deficiam paulisper, & antequam moriar venient Philisthini, qui incircuncisi sunt, & tenebunt me, & in manibus eorũ moriar. Ex hoc patet quia quãdo Sãson pugnauit contra Philisthinos, non erãt ibi aliqui de viris Iuda, vel Israel cum eo, quia tũc I non dixisset ipse: incidãq; in manus Philisthinorum, quia dato ꝙ moreretur siti, nõ incideret in manus Philisthinorum, eo ꝙ viri Iuda ducerent eum in terram suam, sed timebat, ꝙ moreretur, vel lassaretur in loco ipso, in quo erat, & venientes Philisthini tollerent eũ. Orabat autem hic Sãson valde suasoriè ad Deum, quasi dicat. Tu domine Deus dedisti istam victoriam magnam per manus meas ad laudem tuam, & tamen si nunc siti morior, & incido in manus Philisthinorum, nulla erit gloria de ista victoria, quia ego, qui eram victor, ero victus cadens in hostium manibus, & sic istud opus mirabile, quod egisti, nullius vtilitatis erit: ideo vt opera tua non sint superuacua, da mihi aquam, vt bibam. *Aperuit itaq; Dominus molarem dentem in maxilla asini.* K Deus cõdescendit præcibus Samsonis, quia iuste orabat, & confidenter, sciens ꝙ Deus posset ei dare aquam quõcunq; vellet: & de maxilla illa, de qua occiderat Philisthinos fecit prodire aquam copiosam: & ad hoc excussit vnum de dentibus maxillę, & per foramen illius egrediebãtur aquæ tanquam scaturigo fontalis esset intra maxillam, & prodiret vena aquarum per rupturam eius, sicut fit in terra, in qua laterent aquæ viuentes. *Et egressæ sunt ex eo aquæ.* Idest de vno foramine maxillæ egressæ sunt aquę copiosæ ad satiandum Samsonem. *Quibus haustis refocillauit spiritum.* Idest postquam hausit, idest bibit aquam refocillauit. i. recreauit spiritum, quia iam incipiebat deficere, & anxiare ad mortem. *Et vires recepit.* Nam prius cùm sitiret nimis, vires suę erant valde debilitatę: & ob hoc timebat, quòd incideret in manus Philisthinorũ, quia dato, quòd viuens esset si superuenirent aliqui Philisthini, non posset se defendere ab eis, & incideret in manus eorum. In Hebræo habetur. *Et vixit.* Vbi nos dicimus. *Vires recepit.* Sed litera nostra est conuenientior ad exprimendum, quia non poterat nunc viuere, nisi mortuus fuisset: sed dicitur. *Vixit.* Idest reuixit spiritus eius, scilicet, quia prius erat tanquam mortuus præ siti.

Miraculũ quod post Philisthinorum occisionẽ accidit.

Quomodo fluxerunt aquæ de maxilla asini, & quantum durauit illa scaturigo. Quæst. XXX.

QVAERETVR, quomodo fluxerunt aquæ de maxilla asini. Respondendum, quòd Deus poterat dupliciter hoc facere: vno modo, quòd crearet aliquas aquas de nihilo, sicut fecit in exordio rerũ creans omnia de non ente. Secundo modo, quòd de aliqua materia, scilicet de aere formauerit aquas, sicut de materia formauerat animalia, & arbores, & hominem, atque fœminam, & cętera entia distincta in speciebus suis, & istud adhuc fieri poterat dupliciter: vno modo, quòd de materia illa per diuinam virtutem sine aliquo naturali agente formasset subito aquas: alio modo, quòd per angelos formatę fuerint applicando actiua passiuis, scilicet, sicut generantur aquæ in suis fontalibus originibus. Nam subintrante aere ad loca, in quibus generantur aquæ per frigiditatem loci condensatio fit, & conuertitur in aquam: sic igitur poterat dari frigiditas talis in circuitu maxillæ, quòd aerem circunstantem conuerteret in aquam, & licèt prius non esset ibi talis dispositio, tamen angeli poterant faciliter hoc operari. Sciendum autem quomodocunque ponatur ista aqua producta, quòd ipsa non egrediebatur de maxilla asini per dentem erutum, quia intra maxillam non erat, sed faciebat Deus locum generationis illius aquæ esse in foramine dentis ablati, & sic videbatur aqua egredi de maxilla. Sciendum etiam, quòd Samson iam proiecerat istam maxillam in terram, vt supra dictum est, & tamen cum ipse oraret ad dominum pro aqua, cœpit erumpere in altum impetus aquæ de foramine dentis, quod Samson videns, cœpit maxillam, & bibit.

An durauerit scaturigo aquæ in maxilla asini, postquam bibit Samson. Quæst. XXXI.

QVAERETVR vlterius, an durauerit scaturigo aquæ in maxilla illa postquam desijt bibere Samson. Aliquis dicet, quòd non, quia istud factum est supernaturaliter solùm ad satiandum Samsonem: illo igitur satiato non maneret miraculum. Respondendum, quòd cùm aliqua fiunt huiusmodi miraculosè ad aliquem finem, habito illo fine, vt communiter deficiunt, & quia sic fiebat ista eruptio aquæ pro Samsone, videtur, quòd illo satiato, cessauerit. Dicendum tamen, quòd aliqua facta sunt sic miraculosè, & tamen durant vsque in hodiernum diem: sic namque Deus dedit Israelitis aquam in deserto in Raphidim de petra Horeb ad satiandum populum, vt patet Exodi decimoseptimo, & tamen fons ille, qui tunc nouiter factus est, manet vsque hodie, & propter eum tota illa vallis Arabiæ, quæ ab antiquo inhabitabilis fuerat, facta est habitationis bonæ, vt patet in libro de diuisione terræ sanctæ, vbi agitur de Arabia: sic ergo aliquis dicet, quòd manere poterat in maxilla scaturigo aquæ perpetua.

Respon-

Respondendum, ꝙ non est dubium, quin posset manere, quia Deus potest quandocunque voluerit, & qđ voluerit operari, & tamen Deus nunquā operatur miraculosè continuè, quia tūc operatio miraculosa esset sicut naturalis: sed si miraculū aliquādo fit, cito cessat. De fonte autem Arabiæ in Raphidim, dicendū, quòd cùm Moyses percussit virga coram filijs Israel, nō erat ibi aqua, nec virtus scaturiginis fontalis, sed Deus subito formauit aquas, & fecit eas copiosè defluere, & quia locus ille erat dispositus ad hoc, quòd ſm naturā gignerentur ibi aquę, sicut in alijs locis, accidit, vt tunc efficeretur nouiter fons ibi, & iā non fluerent ibi aquę supernaturaliter, sed naturaliter genitæ, sicut in alijs scaturiginibus fontalibus: in maxilla autem, non poterat sic fieri, quia non poterat esse intra maxillam locus contentiuus materiæ conuertēdę in aquam, quia tota erat solida. Etiam deficiebat ibi qualitas conuersiua, quia illa conuersio fit per cōdensationem, & cōdensatio fit à frigore, sed non pōt esse in foramine maxillæ talis frigiditas, quia aer existens in circuitu aliqñ esset siccus, & aliquando calidus, ideo non fieret ibi cōtinuus defluxus aquarum: tale enim non potest fieri, nisi in locis subterraneis, & absconditis valde, vbi aer non potest alterari ad tot qualitates, sicut hic super terram: si tamen tanta fuisset frigiditas maxillę, q̄ semper in ea duraret, poterat emanare aqua ex illa per cōuersionem aeris circunstantis, sed modica aqua illa esset: sic est in lapidibus tempore hyemis, quia ex frigiditate complexionali adiuta à frigore temporis aerem circūstantem conuertunt in aquam condensando, & videt semper emanare aqua de illis. Sic etiam est quidam lapis preciosus valde frigidæ naturæ, qui semper sudare aquam videtur, & sic est, nec ab hoc cessat in tempore æstatis. Et istud est, quia per frigiditatem complexionalem alterat aerem, & condensat, & in aquam vertit: non ergo poterat manere maxilla aquam emittens naturaliter, sed si manebat oporteret, quòd semp continuaretur miraculū: Deus autem non continuat miracula, cùm illa fiāt propter causas valde speciales. Ideo certissimè dicendum, quòd non mansit mandibula aqua fluēs, sed solùm durauit dum Samson bibit, & illico cessauit: si tamen mansisset semper fluens nō fuisset res preciosior, & vtilior toto orbe: nam ipsa sola valeret plusquam vnum regnum, cùm posset quocunque ferri in manu hominis, & tamen præbebat copiosissimas, & indeficientes aquas. *Idcirco appellatum est nomen loci illius fons inuocantis de maxilla.* Scilicet locus, in quo tunc Samson erat, vocatus est fons inuocātis, scilicet fons Samsonis, qui inuocauit ibi dominum, vt daret ei aquam, & dicitur de maxilla referendo ad fontem, & nōn ad inuocantem, scilicet, quòd fuit fons de maxilla erumpens. In Hebræo habetur. *Fons clamantis, qui est in Lehi.* Idest vocatus est locus ille fons clamantis, siue inuocantis, & est in Lehi, idest in Ramathlehi. Considerandum autem, quòd iste locus habebat nunc duo nomina, quæ euenerunt ei, quasi simul propter diuersos casus, scilicet Ramathlechi ꝓpter Philisthinos, qui occisi sunt ibi cum mandibula asini per Samsonem: & vocatus est fons clamantis ꝓpter aquam manantem de maxilla asini. Et ista duo nomina manserunt simul loco illi pro semper: sic.n. factum est in quibusdam alijs locis. Nam Israelitæ venientes de monte Sinai in desertum Pharam murmurauerunt, & accensus est ignis contra eos, vocatusque est nomen loci illius Incensio. Et post paucum ibidem concupierunt Israelitæ carnes, & dedit dominus coturnices, & postea occidit multos de Israelitis, ob hoc locus ille vocatus est sepulchra concupiscentiæ. De vtroque patet Numeri vndecimo. *Vsque in præsentem diem.* Scilicet vsque ad tempus, quo scri-

Aquae cōuersio quomodo fit.

Lapis quidam, qui semper sudat.

A ptus est liber iste, scilicet per Samuelem. Fluxerunt autem inter Samsonem & Samuelem solùm anni quadraginta, quibus præfuit Heli summus sacerdos, primo Regum quarto, & tunc Samuel factus est iudex, & ille fuit vltimus iudicum. *Iudicauitq́, Israel in diebus Philisthijm viginti annis.* Idest fuit iudex Israel viginti annis, & tunc erant dies Philisthinorum, idest dies quibus Philisthini dominabantur Israelitis, vt patet supra.

Quare dicitur hic iudicauit Samson Israel.
Quæstio XXXII.

B QVAERETVR, quare dicitur hic iudicauit Israel, quia in alijs iudicibus nunquam ponitur tempus, quo iudicauerunt quousque ponatur mors illorum: hic autem ante mortem Samsonis ponitur tempus iudicaturæ eius, & quare postea replicatur sequenti capitulo, quòd iudicauit viginti annis. Respondet Rabbi Dauid Kimhi, quòd hoc factum est, quia vsque ad tempus istud visus est iudicasse Samson & non amplius: eo quòd post hoc non egit aliquid mirabile, nec timebant eum Philisthini, sed captus est ab eis. Sed dicendum, quòd non stat, quia post hæc Samson concutiens domum diruit eam super Philisthinos, & occidit tria millia, sequenti capitulo, etiam timebant eum Philisthini, & insidiabantur ei quando ingressus est Gazam, & fecit ipse opus magnificum, C scilicet eruit portas vrbis simul cum vectibus, imposuit humeris suis, tulitque in montem. Dici posset, quòd si scriptura posuisset istam clausulam circa principium capituli sequentis vbi dicitur: Post hæc amauit mulierem, quæ habitabat in valle Soreth: conuenienter diceremus, quòd posuisset hic tempus iudicij Samsonis: eo quòd sequens tempus non spectabat ad honorem, & principatum Samsonis, sed ad ignominiam, eo quòd captus est à Philisthinis, in carcere ad molas sicut asinus ligatus est, & perijt ibi totus honor temporis præcedentis capituli. Et si obijciatur, quòd in morte occidit multos de Philisthinis. Dicendum, quòd illud factum non excusat ignominiam Samsonis, quia captus, & in potestate hostium erat, quando D ista egit: ideo potius vocari debebat seruus insurgens, quàm hostium princeps pugnans: & tamen scriptura non sic posuit. Ideo dicendum, quòd scriptura non fecit istam duplicationem, ad significandum aliquid speciale, quia non omnium, quæ in scriptura sacra ponuntur, ratio reddi potest, nec conari debemus ad illud, quia multa dicta sunt superabundanter ex conditione idiomatis eorum, qui scribebant. Vnde Hieronymus multos modos loquendi Hebraicos mutat in litera nostra. Si tamen illi fuissent sic specialiter positi ad aliquid significandum, non mutati fuissent à Beato Ieronymo.

Quomodo computantur isti viginti anni,
quibus præfuit Samson.
E *Quæst. XXXIII.*

QVAERETVR vlterius, quomodo computantur isti viginti anni, quibus præfuit Samson. Respondendum, quòd de fine istorum annorum non est dubium, vbi ponatur: nam in quolibet iudice erat finis suæ iudicaturæ mors sua, & sic necesse erat, quòd in Samsone finis istorum viginti annorum erat mors sua: sed de principio eorum est difficultas, pro quo sciendum, quòd isti viginti anni possunt habere triplex exordium, scilicet, quòd inchoent ante natiuitatem Samsonis, scilicet à morte Abdon, qui erat iudex præcedens, vel à natiuitate Samsonis,

vel à tempore, quo cœpit pugnare contra Philisthinos, scilicet quando descendit in Thamnata, & accepit sponsam: nam tunc fuit initium bellorum suorum contra Philisthæos. Prima positio videtur esse necessaria, quia in omnibus iudicibus erat iste ordo, quòd mortuo vno iudice mox inciperet computari tempus alterius, licèt ipse non illico succederet, quia transirent aliqua tempora sine iudice, quibus Israelitę subijcerentur gentilibus, vt declaratum est supra tertio, & quarto: ideo oportet, quòd post mortem Abdon mox incipiant computari anni Samsonis. Item totum tempus quod fuit ab exitu de Aegypto vsque ad ædificationem templi Salomonis computatur per tēpora iudicum coniungendo eis duos reges, scilicet Saulem, & Dauid, & quadraginta annos mansionis deserti: si autem inter mortem Abdon, & Samsonis essent aliqui anni non computarentur in tēpore Samsonis, nec Abdon, & deficerent isti de summis particularibus, ex quibus colligitur necessariò summa illa annorum quadrnigētorū octuaginta, vt patet 3. Reg. 6. quæ summa colligitur præcisa ex summis particularibus intermedijs, quæ habentur in isto libro cum quadraginta annis deserti, & annis Heli Samuel Saulis, & Dauid, & si deficerent aliqui anni de summis particularibus inter Abdon, & Samsonem, qui in nullius tempore computarentur, non posset colligi præcisa summa illa totalis ex summis partialibus, & tamen colligitur, ideo non potest intercidere aliqua summa annorum inter Abdon, & Samsonem. Sed contra istam positionem est inconueniens, quia tunc necesse erit, quòd quando Samson mortuus est, erat solùm decem septem, vel decemocto annorum, quod videtur esse difficile. Hoc patet, quia post mortem Abdon Philisthini dominati sunt Israelitis peccantibus eis, & postquam ipsi cœperunt dominari denunciatum est matri Samsonis, quòd conciperet puerum, qui liberaret Israel de manu Philisthinorum, & sic ad minus esset aliquantum tempus, quo ipsi dominari cœperant saltem vnus annus, & inde vsque ad natiuitatem Samsonis transiret alius annus, & tamen tempus iudicaturæ Samsonis est solùm viginti annorum, vt patet hic, à quibus tollantur duo anni, qui interciderent inter mortem Abdon, & natiuitatem Samsonis, vt nunc computatum est, ideo solùm viueret Samson decem & octo annis. Quomodo ergo in his temporibus acciperet vxores, & diligeret concubinas, & faceret bella, quæ habentur in his tribus capitulis: nam in ętate hac non diligunt adolescentuli bella, sed ludos pueriles. Si autem teneatur secunda positio, scilicet, quia incipiat computatio à natiuitate Samsonis, non multum differt ista positio à præcedenti in euitando inconueniens, & non habet motiuum aliquod. Quod patet, quia cùm Samson dicatur viginti annis iudicasse, erit mors sua in anno vigesimo, sed non videt conueniens ætas ista ad faciendum, vel saltem ad desiderandum aggredi ea, quæ fecit Samson. Item non habet motiuum aliquod, sed patitur potius inconueniens ex principio suo, quia tunc inter mortem Abdon, & natiuitatem Samsonis manebunt duo anni, vel quasi, qui non computantur cum aliqua illarum summarum, & facerēt varietatem in summa totali, quæ habetur tertio Regum sexto, sed falsum est, ideo non potest sic computari. Tertia positio est, quòd computetur ab eo tēpore ista summa annorum, quo cœpit Samson bella contra Philisthinos descendens in Thamnata, & ista positio habet bonum motiuum, scilicet, vt Samson faceret ista bella in tempore conuenienti secundum ætatem, vtputa in anno vigesimoqnto, vel trigesimo, & fieret sic, ꝙ cùm Samson descēderet in Thamnata ad accipiendum vxorē, esset 24. annorū, vel quasi: & tunc

Ordo in omnibus iudicibus.

Secunda positio refellitur.

Tertia positio reprobatur.

F inciperent bella Philisthinorum, & durarent ista bella aliquanto tēpore, cùm sint multa bella, & post viginti annos ab inceptis bellis moreretur, & sic esset annorū 44. vel quasi. Sed ista positio sustinet magnum inconueniens, quia tunc totum tempus quod fluxit à morte Abdon præcedentis iudicis vsq; ad annum quo Samson bella inciperet, non comprehendentur sub aliqua summa particulari, & deficerent tot anni de summa totali, qui essent vigintiquinque, vel plures, & tamen falsum est, cùm summa totalis colligatur præcisa ex summis particularibus, vt inductum est supra 3. ideo non stabit ista computatio. Aliquis autem poterit dicere, quòd Samson natus est viuente Abdon, vel Ahialon, & tamen principium iudicaturæ suæ fuit primo anno post mortem Abdon, & tunc viderētur oīa G benè stare. s. ꝙ Samson esset magnus quando inciperet tempus iudicaturæ suæ, vtpotè, si esset annorū 20. vel plus, & posset facere conuenienter opera bellica, & moreretur anno 40. vel quasi. Etiam non sequeret inconueniens ex parte principij, quia computaretur iudicatura Samsonis à morte Abdon, & non maneret aliqua summa annorum intermedia, sicut manebat computando alias. Sed dicendum, ꝙ ista positio non stat, quia præsupponit, quòd Samson natus fuerit ante mortem Abdon quod falsum est, quia post mortem Abdon cœperunt quadraginta anni, quibus Israelitæ fuerunt sub seruitute Philisthinorum, vt colligitur supra 13. Nam descripta morte Abdon cap. 12. sequitur H in cap. 12. quòd rursus Israelitæ fecerunt malum corā domino, q tradidit illos in manus Philisthinorum 40. annis, & tamen quando natus est Samson iam cęperāt Philisthini dominari Israelitarū: nam angelus veniens ad matrem Samsonis dixit ei, quòd paritura esset quēdam filium, qui inciperet liberare Israel de manu Philisthinorum: si tamen non esset iam Israel subiectus Philisthinis, non diceretur hoc: ergo necesse est, quòd Samson nat⁹ fuerit post mortem Abdon saltem vno, vel duobus annis, & sic non stabit ista positio. Aliquis dicet aliter. s. ꝙ Samson natus est post Abdon magno tempore. s. ꝙ inter principatum Abdō, & Samsonem interciderint quadraginta anni. s. ꝙ mortuo Abdon Philisthini inceperint dominari Israelitarum, & durauerit istud dominium per quadraginta annos, quibus I expletis cępisset tempus principatus Samsonis. Et hoc conformatur literæ valde. s. quia supra 12. dicitur quomodo mortuus est Abdon, & immediatè in principio 13. ca. dicitur, quomodo Philisthini dominati sunt 40. annis Israelitis, & postea dicitur de natiuitate Samsonis: & sic dicetur, ꝙ Samson natus fuit intra istos 40. annos ante completionem eorum annis 15. vel viginti, aut pluribus, & tamen principatus suus non incepit, nisi finitis illis 40. annis, & sic tollerentur omnia incōuenientia. Primum. s. quia quādo Samson cępit agere illa bella, esset iam vir fortis 25. annorum, vel plurium, & viginti anni principatus sui, qui ponuntur hic computarentur à tēpore, quo inciperet bella, & sic quādo K moreretur Samson esset 40. annorum, vel plurium. Etiam tolleretur aliud inconueniens. s. ꝙ inter Abdō, & Samsonem non maneret aliqua summa annorum non computata, quæ deficeret in summa totali, q̄ habetur 3. Reg. 6. etiam tolletur aliud inconueniens. s. ꝙ non poneretur Samson natus ante mortem Abdon. Ista positio est multum cōueniens, sed obstat ei valde computatio 40. annorū: nam computat illos inter Abdon, & Samson. Sed hoc non potest stare: nam si illa summa computetur tanquam distincta ab alijs, & addat in numero: sequet̄, ꝙ sūmę particulares, q̄ colligūt in libro isto, & libro regum sint maiores, q̄ summa totalis, quæ habet̄ 3. Reg. 6. nam ibi ponuntur 480. anni, & si addūtur isti 40. anni erunt 520. anni: vnde non cōputatis

Quarta positio tollitur.

Quinta positio remouetur.

putatis istis quadraginta annis tanquam summa distincta ab alijs, colligitur summa totalis precisa ex summis partialibus, vt inductum fuit supra tertio, ideo non debent computari isti quadraginta anni tanquam distincti, sed in annis Samsonis, & Heli computabuntur, vt declaratum est supra 13.c. Aliquis dicet aliter, ꝙ computentur isti viginti anni iudicaturæ Samsonis ante natiuitatem Samsonis. s. immediatè post mortē Abdon, sicut computabat prima positio, & tñ ꝙ Samson iudicauerit quadraginta annis. s. quia iudicauit viginti annis computando ante natiuitatem suam vsq; ad bellū istud de maxilla, & inde vsque ad mortem Samsonis fluxerint alij viginti anni, & sic fuerit tota iudicatura Samsonis quadraginta annorum. Istud patet, quia hic dicitur, ꝙ iudicauit Samson viginti annis. s. à principio suæ iudicaturæ vsque nunc, & seq. cap. in morte Samsonis dr̄, ꝙ iudicauit Israel viginti annis. s. computādo ab isto tempore vsq; ad mortem suam. Ista positio nō videtur includere aliquod inconueniens de suprà positis, vt patet si quis velit inducere, sicut induximus in alijs, quod omitto breuitatis causa. Sed non stat ista positio propter duo. Primò, quia ponit pluralitatem inutiliter: nam qui conantur in vita Samsonis ponere plures quàm viginti annos, faciunt hoc, vt ista gesta fortia, quæ egit, dicatur fecisse in ætate virili: nam in decimosexto, vel in decimoseptimo anno nullus est habilis saltem ad aggrediendum talia, & tñ isti coguntur dicere, ꝙ Samson fecit ista opera fortia ante viginti annos, quia postquam pugnauit, & occidit mille viros maxilla, dr̄, ꝙ iudicauit viginti annis, & pro alio opere paruo quod ponit seq. cap. ponunt alios annos viginti, quod est superfluum, vt declarabitur. Secundò errant, & fortius, quia tunc necesse erat computari annos 40. in iudicatura Samsonis. Sed falsum est, quia computādo annos viginti summæ partiales reddunt totalem summam præcisam, vt declaratū est supra tertio: ideo non possunt poni Samsoni plures quàm viginti anni, nisi de summis aliorum iudicum auferatur aliquid, & istud est omnino irrationabile. s. ꝙ tollatur aliquid de his, quę sunt in textu. Dicendum ergo, ꝙ totum tempus iudicaturę Samsonis fuit viginti annorum solùm, & debet computari, sicut computabatur in prima positione. s. ꝙ incipiant post mortem Abdon ferè duob⁹ annis ante natiuitatem Samsonis, & tunc tota vita Sāsonis debet poni ad plus annorum decemocto, vel 19. in qua ętate mortuus est, & debet dici, ꝙ rationabiliter hoc euenit eo, ꝙ bella Samsonis durauerunt modico tempore contra Philisthinos. Quod patet, ponamus, quòd Samson anno suo decimoseptimo, vel quasi 18. duceretur à patre, & matre in Thamnata ad desponsationem, & tunc occidit in via Leonem, præcedenti ca. & post paucos dies rediens ad accipiendum vxorem intra septem dies primos nuptiarum succubuit Samson in solutione problematis, & illico descēdit Aschalonem, & occidens triginta viros vestes eorum tulit, & dedit his, qui soluerant problema, & immediatè recessit iratus valde in domum patris sui, deserta vxore, vt patet præcedēti cap. & post paucos dies. s. post vnum mensem, vel duos redijt ad vxorem ferens hædum de capris, & iam ipsa acceperat alium virum, & tunc ipse iratus trecentas vulpes ligans combussit terram: quo facto Philisthini venerunt, & combusserunt socerum Samsonis, & vxorem, vt supra in litera, & ipse dixit, ꝙ non erat cōtentus hac vindicta: sed adhuc faceret plagam in Philisthinos, & fecit plagam magnam, ita vt obstupescerent Philisthini, & tunc congregati Philisthini ascenderunt contra viros Iuda ad ligandum Sāsonem, & traditus est eis, factumq; est bellum in maxilla. Et sic ista omnia sunt contiuua, & poterant conuenienter fieri minus quàm in vno, vel saltem in

[margin: ...a opi. nio de Samsonis iudicatura]

A vno anno. Ea autem, quæ habentur sequenti capitulo: breui tempore fieri potuerunt, scilicet in vno, vel duobus mensibus: nam prius amauit mulierem in Gaza, & vna vice solùm iuit ad eam, scilicet quando tulit fores ciuitatis super humeros, iterum & quasi immediatè dilexit Dalilam in valle Soreth, & illico Philisthinorum principes venerunt ad eam, vt deciperet illum, quæ mox executa est, & captus fuit Samson. Post captionem autem vsque ad mortem Samsonis, non intercīderunt duo mēses: Quod patet ex duobus, primò quia die, quo mortuus est Samson congregati erant principes Philisthinorum ad faciendum festum magnum Deo suo Dagon, & conuiuia quia tradiderat in manus eorum hostem suum Samsonem: & tamen manifestum est, ꝙ non morarentur magno tempore facere solennitatem illam post captionem Samsonis. hoc patet sequenti cap. Item patet, quia quando Samson captus est tonsus fuit: nam aliter capi non potuisset: & dicitur ꝙ in die, qua concussit domum, & mortuus est cęperant iam crescere capillij eius, sequēti cap. ergo modicum tempus inciderat, scilicet vnius mensis, vel quasi, alioquin magni capilli eius essent iā, & sic ea, quæ habentur in capit. sequenti, non addunt duos menses, aut parum plus ad tempus, quod habetur in hoc capit. & ista fuit principalis causa si velimus assignare eam, quare dicitur hic, ꝙ Samson iudicauerat viginti annis, & sequenti cap. dicitur idem, scilicet quia nunc erant completi viginti anni, & tempus sequentis c. fuit valde modicum, & nihil videtur addere ad ea, quæ habentur hic: potuit autem Samson conuenienter facere ea, quæ habentur in hoc c. & præcedenti anno decimo octauo, vel decimo nono, quia Samson habebat robur, & animositatem à Deo, & non solùm in hoc tempore, sed etiam multo ante hoc facere potuisset. Item non solùm stat hoc rationabiliter, sed etiam videtur, quòd non possit aliter benè stare. Nam Samson fecit ista in vno anno, vel quasi postquā accepit vxorem, sed certum est, quòd non expectaret Samson accipere vxorem ad magnam ætatem, sed acciperet in anno vigesimo, vel quasi, & sic pauloante annum vicesimum ista egit, & mortuus est nondum completo anno decimo nono ætatis suæ.

[margin: Inter Samsonem captionē, & eiusmortē non duo menses intercideruñt.]

B C D

CAPITVLVM XVI.

BIIT quoque in Gazam, & vidit ibi mulierem meretricem, ingressusq; est ad eā. Quod cum audisset Philisthijm, & percrebuisset apud eos, intrasse vrbem Samson, circunderunt eum, positis in porta ciuitatis custodibus, & ibi tota nocte cum silentio præstolantes, vt facto mane exeuntem occiderent. Dormiuit autem Samson vsq; ad medium noctis. Et inde consurgens apprehendit ambas portæ fores cum postibus suis, & sera, impositasque humeris suis portauit ad verticem montis, qui respicit Hebron.

[margin: Tholosa conditur.]

E

[margin: Ascanius Albā condidit.]

Abijt quoque. Dicto in præcedentibus de multiplici Samsonis contra Philisthinos inuasione, hic agitur de eius morte, & consummatione. Fuit autē causa mortis Samsonis mulier. Ideo primò agitur, quomodo pro quadam muliere periculo se exposuit. Secundò dicitur quō ꝓ alia morti succubuit, ibi. *Post hæc amauit.*

An hic sit mutatio facta, an immediatè fuerint facta. Quæstio I.

QVAERETVR circa primum, an ista quę habentur hic habeant continuum ordinem ad pręcedentia, & an fuerint facta immediatè post illa, vel interiecto aliquanto tempore. Ad primum dicendum, quòd est hic ordo continuus, quia supra agitur de actibus Samsonis, hic agitur de fine suæ durationis, qualiter captus, & mortuus est. Ad secundum dicendum, quòd ista facta fuerunt paucis diebus post præcedētia, quod colligitur, quia ista, quæ habentur in hoc capitulo, non addunt aliquod tempus in cōputatione scripturæ ad tempus, quod ponitur præcedenti capitulo: nam ibi dicitur, quòd iudicauerat Samson viginti annis Israel, scilicet computando à principio vsque tunc complebantur anni viginti, & in hoc capitulo mortuo Samsone dicitur, quòd iudicauit annis viginti: si tamē inter ea, quæ habentur præcedenti capitulo, & hic simul cum tempore, quo durauerunt in fieri ea, quę habentur hic transiuisset vnus annus, cùm dicatur præcedenti capitulo, quòd iudicauit viginti annis: diceretur hic, quòd iudicauit vigintivno annis, & tamen dicitur viginti, sicut supra: ergo videtur, quòd nec inter hoc, & illa, nec in fieri istorū durauerit annus vnꝰ influēdo. *Abijt quoque in Gazam.* Scilicet post bellum factū contra Philisthinos in Ramathlechi descendit Samson in terram Philisthinorum, & introiuit in vrbem Gazā: est enim Gaza vna de quinq; ciuitatibus Metropolitanis terræ Philisthinorum: nam diuiditur terra Philisthinorum in quinq; regulos, Iosue decimotertio, vel in quinq; Satrapas, primo Regum sexto, & isti reguli, vel Satrapæ principātur in his quinq; ciuitatibus cùm locis comprouincialibus, & adiacentibus sibi, Iosue decimotertio: ad istam vrbem tanquam famosam in terra Philisthinorum descendit Samson.

Quomodo audebat descendere Samson in terram Philisthinorum cum esset hostis eorum. Quæst. II.

QVAERETVR, cùm Samson esset hostis Philisthinorum, quomodo audebat descendere in terram eorum, & introire in vrbes suas. Respondendum, ꝙ Sāson incaute se exposuit, & tamen erat iuuenis, & amor iuuenilis eum ferebat: amabat enim mulieres Philisthinorum, & non Hebræorum, & ideo vt frueretur illis descendebat in terram ipsarum. Nec mirum ꝙ Samson hæc faceret, quia & ipse fœminæ, quia sexu fragiles, & audacia deficientes sunt: si insanè amare ceperint, omnibus se exponent malis, & nihil durum suspicabuntur, vt suo fruantur amore. Sic enim Phedra diligens insanienti amore Hippolytum loquitur ad eum Tragædia quarta Senecæ, cuius nomen est Hippolytus carmine quinto, scilicet. (Rñsio ad quæsitum.)

Me vel sororem Hippolyte, vel famulam voca:
Famulamque potius, omne seruitium feram
Non me per altas ire, si iubeas, niues,
Pigeat, gelatis ingredi Pindi iugis
Non si per ignes ire, & infesta agmina
Cuncter paratis ensibus pectus dare,
Mandata recipe, sceptra, me famulam accipe.

F Multa quoque amantum atrocia facta, & insaniæ sunt, quæ abundanter poetarum carminibus enarrantur. Etiam faciebat hoc Samson confidens de robore suo: nam si ipse videret omnes Philisthinos sibi obuios, non fugeret a facie eorum, sicut factum est præcedenti capit. nam pugnauit contra totum exercitum Philisthinorum, & occidit mille viros. Solùm autem timendæ erant Samsoni insidiæ, scilicet ne quietus, & iacens occideretur, aut teneretur, sed adhuc quod maius erat non timebat capi, quia si quis teneret eum, aut ligaret non posset retinere: nam rumperet vincula sicut fecit præcedenti c. Amplius autem putauit Samson, quòd ipse satis incognitus esset apud Philisthinos, quia latenter introiuit in vrbem Gazam, & putauit, ꝙ Philisthini non cognoscerent aduentum eius, sed magna insania erat ista: nec tamen mirandum, quia amor ad omnia impellebat. *Et uidit ibi meretricem mulierem.* Scilicet quæ pulchra erat, & placuit oculis eius, & vocatur meretrix, quia omnium libidini patet. Vel non omnium, sed aliquorum magnum precium offerentium. Hebræi autem dicunt, ꝙ erat hospitatrix mulier, & non meretrix per æquiuocationem huius nominis, quia æquiuocant illum ad meretricem, & ad hospitatricem. Sed istud est inconuenienter dictum: nam istud nomen, quod hic ponitur in Hebręo, scilicet zona, significat propriè meretricem: Non signat autem hospitatricem, nisi per analogiam, inquantum consueuerunt hospitatrices non honestè viuere: ideo debet semper accipi nomen in significatioe propria, nisi aliquid sit quod impediat: hic autem nihil impedit, cùm Samson non esset tam honestus, vt de eo negare debeamus, ꝙ ad meretricem accederet. Item videtur potius contra literam, ꝙ accipiatur pro hospitatrice, quia litera vult hic, ꝙ vidit mulierem, & ingressus est ad eam, scilicet propter hoc, ꝙ vidit ingressus est, in quo innuitur, ꝙ dilexit, quia vidit, & ideo introiuit, & tamen si acciperetur pro hospitatrice, non diceretur, ꝙ vidit mulierē, & ingressus est ad eam, sed ingressus est in domum cuiusdam mulieris. Item Samson diligebat mulieres Philisthinas, sicut patet de prima muliere, quam dilexit in Thamnata supra 14. Etiā dilexit Dalilam in valle Soreth, infra in litera. Ita ergo de ista muliere dicendum est, ꝙ dilexit eam, quia pulchra erat, & petierit eam ad libidinem. *Et ingressus est ad eam.* Scilicet cognouit eam carnaliter. sic accipitur communiter ex modo loquendi scripturæ. Sic dicitur Gen. 16. scilicet ingredere ad ancillamm eam, si fortè suscipiam liberos ex illa, idest cognosce illam carnaliter. Sic etiam Gen. 29. Da mihi vxorem meam, quia tempus est, vt ingrediar ad illam, idest vt cognoscam illam carnaliter. Hebræi tamen accipiunt, ꝙ ingressus est ad eam, scilicet ad hospitandum in domo sua. sed istud nihil est, vt declaratum fuit nunc. *Quod cum uidissent Philisthini.* Scilicet viderunt, ꝙ ingressus fuerat Samson in domum mulieris meretricis. *Et per crebuisset apud eos intrasse urbem Philistiin Samson.* Idest fuit fama per ciuitatem subito, ꝙ Samson introierat in vrbem. *Circundederunt.* Scilicet circundederunt domum mulieris meretricis, vt quando exiret caperetur.

Quare Philisthini non acceperunt Samsonem in domum mulieris occurrendo. Quæst. III.

QVAERETVR quare Philisthini non acceperunt Samsonem in domum mulieris occurrendo, quia non posset fugere, & ibi poterant eum iaculis confodere, vel diruere domū super ipsum, vel cremare eum cū domo. Respondet Nicolaus, ꝙ fortè domꝰ talium mulierū sunt priuilegiatæ, vt intra eas nullus capiatur, aut possit sibi noceri, quantumcunq; sit facinorosus: (Lyranus refellitur.)

rosus: sic.n. est in quibusdã regionibus: & ob hoc Philisthini seruantes legem terræ suæ nõ nocuerunt ei in domo: sed disposuerunt custodias extra domum, & in portis vrbis, vt non posset exire: & postquam egrederetur de domo mulieris caperetur. Sed ista ratio non stat, quia hosti non est seruanda lex: erat autem Samson atrocissimus hostis Philisthinorum, & intrauerat in vrbe eorum, ideo non solùm non gaudebat aliqua immunitate locorum, sed etiam erat valde iniustum quòd gauderet, cùm hostis veniat ad disperdendum terram & legem, & loca ipsa, in quibus immunitas est: nihil tamen hosti seruandum est, nisi quod cum eo conuenitur, aut quod omnium gentium vsu, & approbatione communiter inter hostes obseruatur, & vocatur ius gentium. non est tamen de iure gẽtium quòd aliquis intrans occultè in loca hostium suorum gaudeat aliqua immunitate locorum. Item dato quòd Samson deberet de iure gaudere hac immunitate, Philisthini non obseruassent ei hoc: quia valde cupiebant eum occidere, eo quòd nimis nocuerat eis. Sed dicendum quod Philisthini non curauerunt capere eum intra domum mulieris, quia clausis portis vrbis poterant eum capere conuenienter egrediẽtem de domo mulieris: si autem villa non habuisset muros, & portas, ipsi conati fuissent capere eum intra domum ne effugeret. Item putauerunt Philisthini, quòd si vellent capere eum intra domũ potius eum occiderent, quàm caperent, & tamen ipsi desiderabant ipsum viuentem capere vt excercerẽt in eo ludibria, sicut postea fecerunt, ideo voluerunt ꝙ egrederetur domum, quia extra putabant eum sine morte capiendum. Item non potuissent eum capere intra domum mulieris, nisi vel dirueretur domus, vel incenderetur domus, & cum putarent se aliter posse capere eum, noluerunt hoc damnum inferre. *Positis in portã ciuitatis custodibus*. Præter custodes, qui erant in circuitu domus mulieris, posuerunt alios ad portam vrbis, vt si fortè Samson elaberetur manus eorum, qui erãt in circuitu domus, veniret ad portas vrbis, vt fugeret, & ibi teneretur. Etiam erant isti custodes, vt Samson nõ posset effugere per murum dimissus in aliqua corda, quia fortè cum videret portas clausas conaretur descendere per murum ligatus funibus: isti autem custodes poterant hoc impedire nõ dantes ei locum ad faciẽdum hæc: & sic conuocaretur tota ciuitas, & caperent Samsonem. *Et ibi tota nocte cum silentio præstolantes*. Scilicet expectabant quidam custodes apud domum meretricis in circuitu: alij autem ad portam vrbis, & vtrique erant cum silentio, vt Samson non putaret aduentum suum cognitum, & inopinatus egrederetur tanquam nullis ei insidiantibus, & caperetur. *Vt facto mane exeuntem occiderent*. Scilicet vt cùm exiret in aurora caperent eum, & occiderent si vellent. Vel seruarent ad ludos: sicut fecerunt, quando cæperunt eum industria Dalilæ meretricis, vt infra in litera. *Dormiuit autem Samson vsque ad noctis medium*. Scilicet mansit vsque ad illud tempus cum meretrice, & ad mediam noctem surgens recessit. hoc autem fecit, quia voluit latere Philisthinos introitum, & exitum eius. Nam putabat ꝙ Philisthini nesciebant eum introiuisse in vrbem, & si exiret in aurora, viderent illum, & caperent, voluit media nocte egredi, quando nullus eum videre poterat. *Et consurgens apprehendit ambas portæ fores cum postibus suis, & sera*. s.uit vt egrederetur per portam, quæ clausa erat firmiter, ideo tulit ambas fores, & imposuit humeris suis atque recessit. Accipiuntur autem hic proprie fores & porta, quia porta non est ianua aliqua, sed ipsa apertio muri, in qua ponuntur valuæ, vt claudant, & aperiant: fores autem vocantur ipsę valuæ, vel ianuæ. Samson autem por-

...resp. ...um.

A tauit ambas fores, quia cùm forte essent fores clausæ, ipse percussit calce portas, & deiecit ad terram, & cũ tunc posset exire, non fuit contentus exire, sed accepit valuas portæ simul cum sera, & etiam postes, scilicet superliminaria, & liminaria, & omnia ligna, quæ in circuitu erant terræ infixa, quibus valuæ innitebantur eruit, & simul tulit. *Et impositas humeris portauit ad uerticem montis*. Idest imposuit eas super humeros vtranque simul eleuans: nam ambæ erant ligatę sera forti, & noluit frangere seram, vt melius portaret valuas. *Qui respicit Hebron*. Iste mons satis distabat ab vrbe Gaza, & erat versus terram Israelitarum, & respicit vrbẽ Hebron, scilicet quòd circa Hebron est mõs ille, vel inde videtur Hebron. Erat autem Hebron
B quædam ciuitas de famosissimis in tota sorte tribus Iudę, vbi Dauid vnctus est in regem, & regnauit ibi annis septem & dimidio, vt patet 2. Regum secundo, & quinto cap.

Situs montis Hebrõ.

Quomodo Samson potuit ualuas urbis ferre, non impedientibus custodibus. Quæst. IIII.

QVAERETVR, quomodo Samson potuit valuas vrbis ferre, non impedientibu eum custodibus, qui erant in circuitu domus meretricis, & custodibus, qui erant ad portam vrbis. Aliquis dicet, quòd illi custodes abierant ad dormiendum, quia putabant quòd non egrederetur vsque ad auroram, & ip
C si intendebant redire ante auroram. Sed obijcietur, quia dicitur in litera, quòd circundederunt domũ ei' positis in porta ciuitatis custodibus, & ibi tota nocte prȩstolantes cum silentio, vt facto mane eum occiderent: ergo non potuit egredi quando starent ibi custodes. Aliquis dicet, quòd Philisthini sic concordauerant, quòd manerent custodes ad portam tota nocte: & tamen postea putauerunt, quòd caperent eum in aurora, etiam si non starent ibi tota nocte, & ob hoc recesserunt, & cùm venit Samson ad portam, nullus custodiebat. Sed hoc non potest stare, quia significat litera non solùm, quòd sic diffiniuissent facere Philisthini, sed etiam quòd sic fecerint, quia dicitur quod circũdederunt domum positis custodibus ad portam
D vrbis, & ibi tota nocte cum silentio præstolantes. Ergo narratur hoc tanquam factum, & nõ tanquam cogitatum solùm. Cogitauerunt autem occidere Samsonẽ, & hoc non fecerunt: ideo, vt, quod importat finem solum determinat illud, scilicet vt facto mane eum occiderent. Videtur ergo dicendum, quòd custodes ad portam erant, quando Samson surrexit. Et tunc aliquis dicet, quòd tenebantur sopore grauissimo, & non viderunt recedentem Samsonem. Sed istud non stat, quia Samson deiecit portas vrbis in terram calce, vel alio ictu ad hoc quòd portaret eas in humeris, ad quod necessarius erat magnus fragor, & sic euigilarent custodes, qui erant apud portas. Aliquis dicet aliter, quòd custodes erant in circuitu Samsonis
E egredientis de domo, & ipse pugnauit cum eis, atque fugauit, & rursus cum alijs, qui erant apud portã pugnauit, & fugauit illos, & tunc nullo impediente valuas deiecit atque portauit. Sed istud videtur dubium nimis, quia si pugnasset contra custodes, illi vocassent facto clamore viros totius ciuitatis, & sic anteꝗ Samson exiret, oportebat ꝙ pugnaret cũ tota ciuitate, & faceret magnam stragem, quam non subticeret scriptura. Etiam dato quòd cum solis custodibus pugnaret non subticeretur, quia scriptura computat bella sua, quę fecit contra Philisthinos etiam minimum, scilicet in quo occidit triginta viros Aschalonitas supra 14. cap. ideo etiam istud saltem in confuso tangeret. Dicendum ergo videtur, quòd Samsone egrediente,

erant

erant custodientes aliqui in circuitu domus meretricis, & alij ad portam vrbis, sed viso eo contremuerũt, nec ausi sunt mouere manum cõtra eum, sed potius fugerunt, ne occideret eos, si præsentes essent: sciebant enim quòd ipse solus fugauerat totum exercitũ Philisthinorũ, & occiderat mille viros, pręcedenti cap. & sic nullo impediẽte deiecit ianuas vrbis ad terram, & portauit eas.

Ad quid Samson portarit urbis ianuas super humeros ad montis uerticem. Quæst. v.

QVAERETVR vlterius, ad quid Samson portauit ianuas vrbis super humeros ad verticem montis. Respondendum quòd Samson fecit hoc ad ostentandum magnum robur suum. Nam ea, quę fecerat Samson pugnando contra omnes Philisthinos simul, & occidendo mille, licèt ostendant magnum robur, magis tamen ostendunt animositatem magnã quàm vires. Hic autem ostensę sunt vires, quia erat aliquid admirandum, & non solùm supra vires huius hominis, sed etiam supra vires multorum simul, quòd portas simul cum postibus nullo adiuuante super humeros poneret, cum postibus, & omnibus appenditiis suis eas per magnum tractum ab vrbe portaret vsquequo poneret eas super verticẽ montis: placebat autem Samsoni ostentare robur suum, cùm quilibet gaudeat ostentando perfectionem, quæ in eo est, quia in hoc videtur esse fruitio. Secundo fecit hoc ad ostendendum se non timere Philistinos simul, nec appreciari in aliquo, quia exiens de vrbe illorum non fugiebat quantum poterat, sicut qui euadit de manu hostis, sed lẽto gradu mouebatur secum ferens valuas ciuitatis eorum. Tertiò fecit hoc ad irridendum Philisthinos, & ad dehonorandum, scilicet quia non solum obtinebat contra eos in bello, & fugabat illos, sed etiam vrbibus suis portas auferebat ad opprobrium, quia non poterat esse maius opprobriũ illorum. Sic etiam cùm Hispania propter peccata vetera ab Afris de secta Maometica vastaretur: peruenit quidam rex potẽtissimus eorum vsque Compostellã in finibus Gallitiæ, vbi beati Iacobi Apostoli corpus tumulatum iacet, & portas maiores Ecclesiæ inde tulit, ferens ad vrbem Cordubam longe inde distantem ad insigne gloriæ suæ, & magnam ignominiam Hispanorum. Vnde vsque hodie porta illa maior Ecclesiæ sine valuis manet in Ecclesia Iacobitana.

Post hæc amauit mulierem, quæ habitabat in valle Soreth, & vocabatur Dalila. Veneruntque ad eã principes Philisthinorum, atque dixerunt. Decipe eum, & disce ab illo, in quo habeat tantam fortitudinem, & quomodo eum superare valeamus, & vinctum affligere. Quod si feceris, dabimus tibi singuli mille centum argenteos. Locuta est ergo Dalila ad Samson: Dic mihi, obsecro, in quo sit tua maxima fortitudo, & quid sit, quo ligatus erumpere nequeas? Cui respondit Samson: Si septem neruiceis funibus necdum siccis, & adhuc humentibus ligatus fuero, infirmus ero, vt cæteri homines. Attuleruntque ad eam satrapæ Philisthi-

Parisius conditur.

F norum septem funes, vt dixerat, quibus vinxit eum, latentibus apud se insidiis, & in cubiculo finem rei expectantibus, clamauitque ad eum: Philisthijm super te Sãson: Qui rupit vincula, quomodo si rumpat quis filum de stuppa tortum sputamine, cùm odorem ignis acceperit: & non est cognitum, in quo esset fortitudo eius. Dixitque ad eum Dalila: Ecce illusisti mihi, & falsum locutus es: Saltem nunc indica mihi, quo ligari debeas. Cui ille

Parma cõditus.

G respondit: Si ligatus fuero nouis funibus qui nunquam fuerunt in opere, infirmus ero, & aliorum hominum similis. Quibus rursum Dalila vinxit eum, & clamauit: Philisthijm super te Samson, in cubiculo insidijs præparatis. Qui ita rupit vincula quasi fila telarum. Dixitque Dalila rursum ad eum. Vsquequo decipis me, & falsum loqueris? Ostende quo

Supra eo. & infra eo.

H vinciri debeas. Cui respondit Samson: Si inquit septem crines capitis mei cum licio plexueris, & clauum his circumligatum terræ fixeris, infirmus ero. Quod cùm fecisset Dalila, dixit ad eum: Philisthijm super te Samson: Qui consurgens de somno, extraxit clauum cum crinibus & licio. Dixitque ad eum Dalila. Quomodo dicis, quòd amas me, cum animus tuus non sit mecum? Per tres vices mentitus es mihi, & noluisti dicere, in quo sit maxima fortitudo tua.

Supra eo. & infra eo.

I

Post hęc. Hic ponitur secundum principale huius c. in quo pro quadam muliere Samson morti succubuit scilicet pro Dalila. Et diuiditur in tres partes, quia primò ponitur mulieris inquirentis fraudulenta roboris Samsonis inquisitio. Secundò veritatis apertio ibi. *Cumque molesta ei eßet*. Tertiò Samsonis comprehensio ibi. *Quem cum comprehendißent*. Prima in 3. secundum quòd ponitur triplex inquisitio, & fallax Samsonis responsio. Secunda ibid. *Dixitque ad eum Dalila*. Tertia ibi. *Dixitque Dalila rursus*. Circa primum dicitur.

Quõ Samson pro alia muliere morti succubuit.

K *Post hæc amauit mulierem, quæ habitabat in ualle Soreth*. Scilicet postquam exiuit de vrbe Gaza adhuc non fugit omnino de terra Philisthinorum timens hostes, sed redijt ad terram illam, & vidit in valle Soreth mulierẽ pulchram, & dilexit eam: non fuit magnum tempus iter id quòd fecit in vrbe Gazæ, & id quod dicitur hic, vt declaratum est in principio cap. In Hebræo dicitur. *In torrente Soreth*. Litera autem nostra posuit in valle, quia certum erat, quòd non habitabat in torrente, sed apud torrentem: & quia torrentes sunt in locis decliuibus, scilicet in vallibus, dixit in valle Soreth. Potuisset etiam dicere quod habitabat apud torrentem Soreth. *Et uocabatur Dalila*. Ista est quę Samsonem morti tradidit, & scriptores aliqui corrrumpunt nomen istud

istud dicentes Dalida interponētes .d. sed nihil est. Nā in Hebræo vocatur Delila sed mutata est e. in a: vt magis conformaretur modo latinorum.

Quare Samson uenit rursus in terram Philisthinorum ad Philistinam mulierem Quæst. VI.

QVAERETVR, quare Samson venit rursus in terram Philisthinorum ad mulierem Philisthinam, quia iam viderat se in periculo in vrbe Gazæ. Respondendum, quòd Samson mouebatur multiplici motiuo. Primum erat, quia amabat, & amantes nequeunt tenere modum. Nam in amore tenere modum aut seruare prudentiam nihil aliud est quam siquis cum ratione insaniat: & quia iuuenis erat, & diligebat nimis, passio naturaliter contemptis periculis imò non reputatis, prosequebatur suum delectabile, quia vt supra dictum fuit, non solùm Samson, sed etiam cuicunque infirmo viro, & etiam mulieri, dum tamen insanè amet nullum periculum reputatur. Secundū erat, quia Samson contemnebat Philisthinos tanquam nihil ei obesse possent: videbat enim, quòd ipse solus effugauerat totam aciem eorum, & occiderat mille viros, nihil difficultatis in hoc reperiens. Etiam ingressus in vrbem Gazam nihil mali passus est: quin potius portas vrbis ad eorum opprobrium portauit humeris vsq; ad mōtem: nūc ergo putabat, quòd nihil ei nocere possent. Tertium erat, quia Samson non putabat se nunc exponere periculis: nam cùm introiuit Gazam, in qua erant portæ, & feræ, erat periculum aliquod, sed nunc amabat mulierem in valle Soreth, vbi erat villula sine muris, & posset effugere, nec videbatur sibi, quòd se exponeret periculo. Quartum erat, quòd peccata Samsonis demerebantur mortem, & Deus in pœnam permittebat eum cadere in manus hostiles, & sinebat imò excæcabat eum, vt illa faceret, quę ei nocitura erant.

[Margin: Teneremo[dum] in amo[re] est cum [rat]ione in[sani]re.]

Quomodo Samson semper amabat mulieres Philisthinas. Quæst. VII.

QVAERETVR vlterius, quomodo samson sem per amabat mulieres Philisthinas: nam inter Israelitas erāt mulieres pulchræ, quibus sine periculo frui poterat. Aliquis respondebit quòd hoc fiebat a Deo incitante Samsonem, vt magis diligeret istas, quàm Hebreas. sic patet supra 14. nam petiuit Samson in cōiugem mulierem Philisthinam, & pater nolebat eam dare, & sequitur. parentes autem eius nesciebant quòd res a Domino fieret, & quęreret occasionem contra Philisthin, scilicet ad hoc quòd occasione vxoris pugnaret contra illos, sicut factum est postea, ita & nunc fieret. Dicendum quòd non stat propter duo. Primò quia quando Deus incitauit ad amandum puellam Thamnathæam fuit hoc, vt faceret bella, & damna, quę fecit Philisthinis, patet supra 14. & præcedenti cap. & tamen post cùm dilexit Dalilam non pugnauit ipse contra Philisthinos, sed potius ipsi cæperunt eum, & exoculauerunt. Secundum est, quia Samson motus est ibi desiderio licito, scilicet ad accipiendum puellam in vxorem: hic autem mouebatur ad cognoscendū fornicariè: Deus autem ad licita mouet, sicut est matrimonium: ad illicita autem siue meretricium non mouet. Sed dicendum quòd mouebatur Samson ad Philisthinas potius quàm ad Israelitas mulieres, quia fortè erant aliquæ pulchriores inter Philisthinas, quàm inter Israelitas, & cùm iuuenis esset & feruens, mouebatur in pulchritudinem. Vel fortè licèt non essent tam pul-

[Margin: ...resp. ...tum.]

A chræ, erant inter eas aliquę, quę magis placebant Samsoni quàm aliæ, quæ erant inter Israelitas. Est enim quædam passio, quā medici amorem hereos vocant, secundum quam aliquis fertur tam insano amore in aliquam, vt pereundum sit sibi morte certissima, atque veloci, nisi amore suo potiatur: sicut Ammon filius Dauid patiebatur ad sororem suā Thamar, secundo Reg. 13. sic etiam Sichem filius regis Emor ad Dinam filiam Iacob, Gen. 34. Mulieres quoque è contrario ad viros, vt fuit Phedra ad Hippolytum. Et sic de aliis innumeris, de quibus apud poetas, & historiographos magna enarratio est. Ista autem passio fit non ex desiderio naturæ ad euacuandum superfluum propter titillationem caloris venerei, quia amor vt qualibet expleri potest: sed ex sola apprehensione formę, quia illa forma videtur ei iucunda: & nulla alia mulier, etiam si sit nimis speciosa etiam plusquā illa, placebit: omnes enim repudiabuntur propter illam, quę tali amore diligitur. Est autem curatio talis ægritudinis difficillima, quia cùm ipsa non insurgat ex qualitatibus aliquibus corporalibus, sed ex Phantasiæ apprehensione, per phantasiam curari debet: sed phantasia directè medico non subest. Prouenit autem ut plurimum passio ista ex actione celi: nam corpora cęlestia magnam virtutem habent super phantasiam, licèt non super intellectum, & voluntatem: intantum quòd naturaliter causatur concordia inter aliquos in operibus, vel discordia ex conditione natiuitatis, licèt sit postea homini facultas ad euitandum istos actus, ad quos inclinatur. De hoc Ptholomęus in centiloquio propositione 32, ait: Concordia aliquorum in re aliqua est, quòd reparatur ex significatore illius rei in vtriusque natiuitate. Si ergo fuerit in esse laudabili erit inter illos concordia bona: & qui fortior loco fuerit, erit sicut princeps, & agens: & debilior sicut patiens, & subiectus: scilicet quòd quando quæritur specialiter de aliquo opere, vtpote de legendo, vel comedendo, vel pugnando, an aliqui duo in illo concordabunt, non oportet quòd astrologus consideret figuram natiuitatis cuiuslibet eorum, & aspiciat significatorē illius negocij, vel operis, de quo quærebat an concordarēt. & si fuerit vnus eorum aspiciens alterum ex trino, vel sextili aspectu: significabit per hoc quòd conuenientia in illo opere erit: si autē fuerit aspectus ex quarto, vel opposito signat maximam discordiam, quæ erit inter illos in hac re, & si non se aspexerint non perficietur concordia inter eos in re illa. & cùm se aspexerint fortior in domo, & in angulo erit princeps. Sic ait Aly, Abben, Razel. Sic etiam ex opere cęli causatur inter aliquos inclinatio magna ad amicitiam, & dilectionem. Sic ait Ptolemæus in centiloquio propositione 33. scilicet. Amicitia, & inimicitia accipiuntur ex mutatione locorum duorū luminarium in duabus natiuitatibus ex consimilitudine ascendentium in amicitia, & discordia: & signum obediens est fortioris amicitię. Et est sensus, quòd cùm sol fuerit in alicuius natiuitate, vbi fuerit luna in natiuitate alterius, & fuerit luna in natiuitate prima, vbi fuerit sol in natiuitate secunda: fueritque ascendens vnius in sextili aspectu ascendētis alterius, vel in trino: firmabitur inter illos dilectio, & signum obediens alterius erit fortioris dilectionis, & inclinationis, idest diliget magis alium quàm diligatur ab eo; vt ait Aly, Abben, Razel. ita ergo accidet ex figura cęli aliquem ad amandum moueri aliquem insanè: licèt è conuerso non sit motus: & quia non est concordia illa ad alias formas, quamquā pulchras, non afficitur iste vir sic ad alias mulieres, sicut ad istam, licèt pulchriores sint: vnde verè dixit ille, qui dixit.

Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam.

[Margin: Hereos difficilis curationis.]

[Margin: Amor quō fit.]

[Margin: Curatio amoris hereos de difficillima.]

Sic

Sic forte accidit misero Sãsoni, vt pateretur ad aliquas de mulieribus Philisthinorum, ideo amabat pl⁹ illas, quàm mulieres Israeliticas. Alia causa esse potest ex excæcatione Dei, quia licèt Deus non incitaret Samsonem ad hoc, quia malum: tamen propter demerita sua permittebat eum diligere nocentia sibi. *Veneruntque ad eam principes Philisthinorum.* Scilicet sciẽtes principes Philisthinorum, quòd Samson frequenter veniret ad Dalilam, venerunt ad eam exorantes, & offerentes pręcium, vt traderet Samsonem in manibus eorum.

Qui erant principes hi Philisthinorum.
Quęstio VIII.

QVAERETVR, qui erant isti principes Philisthinorum. Respondendum, quòd erant quinque principes totius terræ Philisthinorum: erat enim diuisa terra in quinque regna per quinque ciuitates metropoles terræ illius, scilicet Gaza, Aschalon, Geth, Acharon, & Azotum, vt patet Iosue 13. & primo Reg. 6. Erant autem isti quinque principes reges, vel satrapę, idest principes magni, vt patet allegatis c. Quòd aũt isti principes erant, q venerũ ad Dalilã, patet, quia intradr, quòd satrapæ Philisthinorum attulerunt ad Dalilam septem funes, & tamen satrapæ erant reges eorum: isti autem humiliabant se tantum, vt venirent coram Dalila, quia erãt nimis soliciti de salute terre suæ, & honore: & tamen ipsi per Samsonem dehonorabantur, & terra eorum vastabatur: & quia putauerunt, quòd mulier ista posset eum tradere in manus eorum, iuerunt omnes ad eam, vt magis eam inclinarent, & voluerunt eam inclinare duobus modis, scilicet honore, & pecunia, vtrunque enim magnum est allicitiuum fęminarum. De primo patet, qa non poterat esse maior honor Dalilæ quàm vt quinq; reges terræ Philisthinorum venirent ad præcandum aliquid obtinere ab illa: feminæ autem cum sint elatæ naturaliter, mouentur valde ad aliquid per laudis conditionem, & honorem. De secundo patet, quia quilibet istorum principum promisit ei dare mille & centum argenteos, vt patet infra, & tunc ipsa nimis ad hoc commota diligẽtem operam exhibuit, quousque compleuit. *Atque dixerunt: decipe eum.* Scilicet per blanditias, vt non intelligat quòd inquirat fortitudinem eius ad aliquod malum: sic dixerunt iuuenes primæ puellę, quã dilexit Samson: Blandire viro tuo, & suade ei, vt indicet tibi qđ significet problema. supra 14. cap. *Et disce ab illo, in quo tantam habeat fortitudinem.* Scilicet vt nos cognoscamus, & possimus tenere eum.

Honor, & pecunia multũ alliciunt fęminas.

Quomodo Philisthini quæsiuerunt de Samsone in quo tãtam haberet fortitudinem. Quæst. IX.

QVAERETVR, quomodo Philisthin quęsiuerunt de Samsone, in quo tantam haberet fortitudinem: nam videbatur ista quęstio nimis superflua, quia existimare debebant, quòd Samson habebat vires, vbi alij homines habebant. Insunt enim vires ossibus, neruis, & musculis, quia qui neruos propensiores habet, & ossa grossiora fortior est, vt ait Isidor⁹ 11. Etimologiarum. Sic debebant de Samsone imaginari. Respondendum, quòd Philisthini moti sunt rationabiliter ad inquirendum hoc, quia ipsi videbant corpus Samsonis, quòd nõ erat maius corporibus aliorum hominum, nec membra erãt differentia a membris aliorum: & dato quòd ex bona complexione, vel ex aliqua speciali virtute excederet aliqualiter vires aliorum, non erat admirabile, tamẽ ipse faciebat ope-

In quibus partibus corporis sint vires.

F ra, quæ excedebant tam differenter vires humanas, quòd non solũ vnus homo solus, imò quòd nec centum homines simul possent facere, quæ ipse faciebat, scilicet portas vrbis simul cum postibus humeris imponere, & portare ad montem. Etiam rumpere tam fortia vincula, quæ a centum hominibus trahentibus rumpi non possent, ideo erat opinio apud omnes Philisthinos, quòd vires suę non erant naturaliter in eo sicut in cęteris hominibus, sed quòd forte adiuuabatur a dęmonibus ad facienda hæc, vel habebat aliquid alligatum alicui parti corporis, quo stãte haberet vires, & illo absente careret eis, vt possent Philisthini illud ei auferre, & secundùm veritatem sic erat, quia vires suæ non erant in ossibus, & neruis tanquam ex eis existentes, sicut sunt in alijs hominibus, sed erant ex Dei

G munere, & erant in præsentia capillorum, quibus ablatis manerent Samsoni solę vires, quas ex complexione habebat. De alio autem homine non sic inquirerent, quia putarent eum habere vires, sicut cæteri homines habent. *Et quomodo eum superare valeamus.* Quasi dicat, nunc ipse superat omnes nos: nec isto modo est possibile, quòd nos habeamus victoriam de illo, ideo quære vbi habeat vires: & sic superabimus eum. Vel ponuntur istæ tanquam duę clausulæ, scilicet ꝙ Dalila sciret, vbi erat fortitudo Samsonis: & quia nõ sufficiebat istud ad intentionem Philisthinorum, adhuc quærere debebat, quomodo poterat carere istis viribus.

H

Cur Philisthini quærebant qua in parte corporis Samson uires haberet.

QVAERETVR, quare Philisthini inquirebant istud, quia poterant eum alio modo occidere: nam Samson sæpe veniebat ad Dalilam in vallem Soreth, & manebat cum ea: tunc poterant Philisthini parare exercitum magnum subito superuenientem: vel per noctem, dum maneret Samson cum illa, & tenerent eum. Respondendum, quòd Philisthini poterant sæpe circundare Samsonem ad tenendum eũ, & tamen non audebant putantes se non posse proficere: nam iam conuenerat semel exercitus Philisthinorum contra eum in campo, & ipse inermis occidit mille, & effugauit reliquos, precedenti capitu: etiam iam fuerat inclusus intra vrbem Gazæ: tamen non potuit tota vrbs tenere eum, quia portas humeris imponens abstulit: & sic credebant, quòd quanquam nunc congregaretur totus exercitus terræ Philisthinorum, non possent superare eum, sed potius darent ei victoriæ materiam, & occisionis in Philisthinos. Sed dicetur, quare saltem dum sæpe dormiret Samson cum Dalila, non ligabãt eum multis funibus grossis, & sic tenerent eum. Respondendum, quòd putabant istud non proficere, quia viderant quòd quãdo duxerunt eum viri Iuda vinctum habebat funes

I

K grossos, & tamen illi continuo, vt ipse traxit eos rupti sunt, ideo nisi scirent quid erat, in quo erant vires Samsoni, putabant superfluum esse tentare hæc. *Et vinctum affligere.* Idest quo possimus eum ligare, & non effugiat, sed possit ibi affligi. *Quod si feceris dabimus tibi singuli mille & centum argenteos.* Ista erat multa pecunia, sed erat res magna, quam facere debebat Dalila, & satis merebatur apud Philisthinos pecuniã istam, & maiorem. Erant enim argentei nummi facti de argento magni valoris. Principes autem qui daturi erant hanc pecuniam, erant 5. satrapę Philisthinorũ. & sic darent quinque millia, & quingentos. *Locutaque est Dalila ad Samson.* Hic incipit prima inquisitio, quia Dalila honore magno commota, scilicet quia ad

Prima inquisitio de Samsonis fortitudine.

ad eam veniebāt principes totius terræ Philisthinorū. Etiam quia promittebant magnam pecuniam se daturos, solicitè cœpit negocium. *Dic mihi obsecro, in quo sit tua maxima fortitudo*. Credendū est quòd Dalila præmisit aliquas blanditias, vt alliceret Samsonem. Vel fortè erat cum ea in aliqua magna iucunditate, & tunc quæsiuit, quia credidit quòd non posset negare. Et dixit: maxima fortitudo tua quæ est maxima inter fortitudines omnium hominum. Vel maxima fortitudo, scilicet quòd tu habes fortitudinem in multis partibus, sed dic mihi in qua parte corporis tui, vel in qua re est fortitudo tua maxima? *Et quid sit quo ligatus erumpere nequeas*. Non bene quæsiuit Dalila, quia fortè talis erat conditio fortitudinis Samsonis, quòd nullum ligamen erat, quo ligatus posset firmiter teneri: & tamen poterat alio modo superari, ideo debuisset potius dicere. quid est quo potes superari. Putauit tamen Dalila, & Philisthini, quòd si cognoscerentur vires Samsonis, quòd possent deficere: & aliquid esset, quo posset ligatus teneri. In Hebræo dicitur. *Quid est, quo ligari potes ad te affligendum*. Sed idem est affligi, & non posse erumpere. *Cui respondit Samson*. Noluit veritatem ei exprimere, & tamen, vt non contristaret eam, cùm diligeret eam nimis, dixit ei istud quod sequitur, vt interim gauderet putās se veritatem cognouisse. *Si septem neruiceis funibus*. Dixit istud Samson, licèt nō esset verum ad colorandū mendaciū suū, quia non videtur aliquid fortius quam nerui, iō nerui grossi extracti de corporibus aīaliū sunt fortissimi ad ligādū. *Necdum siccis, & adhuc humentibus*. Ista duo eandem sñiam faciunt, quia esse neruos nondum siccos, & esse humentes idem est: dixit autem Samson hoc ad colorandum mendacium, quia tales nerui cùm trahuntur extenduntur, sed nunquam rumpuntur: nerui autem desiccati frangi possunt præ duricie magna. *Infirmus ero, ut cæteri homines*. Scilicet habebo paucas vires, vel saltem non potero rumpere vincula.

An Samson peccarit penes eius fortitudinis expressionem. Quest. X.

QVAERETVR, cùm Samson mentitus fuerit hic circa expressionem fortitudinis suæ an peccauerit. Respondendum quòd peccauit, quia non habebat Sanson aliquam causam quæ induceret eum ad mentiendum aut quæ efficeret mendacium istud perniciosum, officiosum, ita vt esset excusabile. Sed tunc dicetur, quòd si Samson peccauit mentiendo: ergo tenebatur veritatem dicere, scilicet ostendendo fortitudinem suam, & sic putaretur malum: quia Philisthini comprehenderent eum. Respondendum quòd non tenebatur Samson ad aliquid istorum, scilicet nec ad mentiendum, nec ad veritatem manifestandum, sed poterat tacere, quia nullus obligabat eum respondere illi mulierculæ, ipse tamen voluit respondere, vt non contristaret eam, quia diligebat illam, & ille amor erat illicitus, scilicet fornicarius, & vt non inueniretur fortitudo sua, voluit mentiri, ideo peccauit. *Attuleruntque ad eam satrapæ Philisthnorum septem funes*. Isti satrapæ erant nimis diligentes in hoc opere. Et est præsupponendum quod cùm Dalila quæsiuit ista a Sāsone latebant satrapæ Philistinorum, idest quinque reges, vel principes in aliquo loco, in quo Dalila eis colloqui posset, & detulit ad eos responsum de funibus neruiceis. Illi autem continuo inquisiuerunt, & attulerunt ad Dalilam: & non mittebant nuncios aliquos isti reges Philisthinorum, sed ipsi per se veniebant, vt diligentius fieret istud opus, & vt ipsi consequerentur hanc gloriam, quòd capiebant hostem tam terribilem. Agebant autem magna solicitudine, & industria istud

A opus, quia tota salus Philisthinorum pendebat in capiendo Samson: nam si non caperent eum, paulatim destrueret eos, sicut fecerat in duobus bellis, quæ habentur præcedenti capit. *Vt dixerat*. Idest tales sicut Dalila dixerat, scilicet funes neruiceos, & humentes, quibus vinxit eum, scilicet Dalila vinxit eum dum dormiebat, vt Philisthijm venientes tenerent eum.

Quare non ligabatur Samson ab aliquo de Philisthinis potius quam a Dalila. Quæst. XI.

QVAERETVR, quare non ligabatur Samson ab aliquo de Philisthinis, qui firmius ligaret quā Dalila: nam forte ipsa ligaret ita debiliter, quòd sine
B ruptione vinculorum ipse posset illa soluere. Respōdendum quòd nullus ausus est, quia timuerunt quòd dum ligaret eum fortè excitaretur, & tunc percuteret ad mortem, quem apud se reperiret, & omnes alios, qui laterent in domo in insidijs. Etiam si comperiret hoc, nunquam confideret Dalilæ: imò occideret eam, & caueret sibi de cętero a Philisthinis, nec possent eum capere. Si autem Dalila ligante eum Sāson euigilaret antequam plenè ligaretur, non ob hoc timeret mortem Dalila, quia diceret quòd faciebat ex amore nimio, quę ad eum gerebat: ideo volebat habere experientiam fortitudinis eius, ideo tutius fuit quòd ipsa ligaret. *Latentibus apud se insidijs*. Scilicet in domo Dalilæ erāt satrapæ 5. Philisthinorum cum alijs
C Philisthinis latentes, vt cùm ligatus esset Samson tenerent eum & affligerent. *Et in cubiculo finem rei expectātibus*. Scilicet latebant intra cubiculum isti insidiatores, & expectabāt vsquequo Dalila ligaret Samsonem, & vt videret an ligatus possit erumpere. Et est intelligendum, quòd insidiæ erant in cubiculo, quia Samsō non erat tunc in cubiculo cum Dalila, sed extra in alio loco manifestiori: & dormiebat ibi in gremio eius: insidiæ autem latebant in cubiculo, vt essent in loco secretiori. Vel fortè erat Dalila cum Samsone in cubiculo, idest in camera, & ibi in aliqua parte cameræ erant absconditi insidiatores, quia camera erat magna. Sed primum verisimilius est.

D *Quare Philisthini non irruerunt illico super Samsonem a Dalila captum. Quæst. XII.*

QVAERETVR, quare Philisthini non irruerunt super Samsonem illico, vt Dalila eum ligauit, sed expectabant finem rei. Respondendum, quòd Philisthini nesciebant an verum dixisset Samson, & an Dalila vellet eos fallere, & si antequam viderent finem rei erumperēt, fortè Samson rumperet vincula, & percuteret eos, sicut fecerat præcedenti capit. quando rupit vincula. Vel saltem si videret insidias, & fugeret de manibus illorum, nunquam possent eum capere, quia caueret nimis illos, ideo expectabant finem rei, scilicet an postquam Dalila excita-
E ret Samsonem, & ipse conaretur vincula rumpere posset, vel non: quia si posset, manerent in insidiis suis, & non cognosceretur quòd venissent ad eum. Si autem non posset rumpere vincula egrederentur, & tenerent eum. *Clamauitque ad eum: Philisthiin super te Samson*. Dormiebat Samson quando ligabatur, & postquam ligatus est clamauit ad eum Dalila.

Quare Dalila clamauit in capiendo Samsonem. Quæstio XIII.

QVAERETVR, quare Dalila sic clamauit, quia securius capi poterat Samson, si dormiens postquam

quam ligatus esset tenerent eum Philisthini. Respō-
dendum, quòd non audebant Philisthæi sic tenere
eum, quia nesciebant an fortitudo eius adhuc mane-
ret, vel non: & si maneret, & erumperet de laqueo,
occideret oēs astantes: ad sciendū āt an haberet fortitu
dinē, oportebat sic eū vocari, vt ipse conaretur se solue
re si posset, alioquin scirent eū carere viribus, & tunc
confidentes tenerent illum. Sed dicetur, quòd alio
modo poterat hoc sciri, scilicet si Samson permitte-
retur euigilare ligatus non dicto ei de Philisthinis.
Nā tunc si posset se soluere, solueret: alioquin voca-
rentur tunc Philisthini de insidiis: Vel fieret aliàs.
scilicet quòd Dalila tunc solueret eum, & cognito cer
tissime vbi erant vires eius vocaret Philisthinos iterū
ligando eum, dum dormiret, & tunc dormientem
caperent. Dicendum, quòd per istum modum non
possent scire Philisthini fortitudinem Samsonis, quia
fortè Samson volens fallere Dalilam, quando euigila-
ret ligatus neruiceis funibus fingeret se nequaquam
posse rumpere, sed faceret quòd Dalila rumperet vin-
cula ferro, vel solueret nodos, & crederet ipsa quòd
vere carebat tunc Samson viribus, & vocaret tunc Phi
listhinos ad capiendum eum iterum, cùm dormiret
ligando eum. Sic & Samson tunc euiglans rumperet
vincula, & percuteret Philisthinos: iste autem mo-
dus, de quo nunc erat ad sciendum vires Samsonis cō
uenientissimus, quia cùm Samson dormiens ligare-
tur, & vocaretur subito dicendo: Samson Philisthiin
super te: ipse timens, & indeliberatus ageret quan-
tum posset ad rumpendum vincula, & non posset ha-
bere animum fallendi, & si non posset tunc rumpere
vincula, sciretur, quòd veraciter effectus fuerat im-
potens. *Qui rupit vincula.* Scilicet audito, quòd Phili-
sthini venissent super eum timuit, & traxit fortiter
brachia, & rupit vincula. *Quomodo rumpat quis filum de
stuppa.* Quasi dicat vincula ista erant fortissima, & ta-
men Samson rumpendo illa non sensit magnam diffi
cultatem, sed ita faciliter rupit, sicut quis rumpere
posset filum de stuppa, quia ista sunt fila valde infirma.
Tortum sputamine. Idest fila ista torquentur cum spu-
to: nam in filando mulieres ponūt sputum: alioquin
non possent particulæ duræ, & hispidę conglobari ad
faciendum filum: essetque filum nimis pulchrum, &
debilius. etiam quando postea torquentur fila com-
plicando vnum cum alio sputa apponuntur, quia aliàs
nihil fieret propter siccitatem desilientibus filis ab in-
uicem. *Cùm odorem ignis acceperit.* Quasi dicat, non so-
lùm quòd rumpatur viribus filum, sed quòd ponatur
ad ignem. nam tunc sine viribus rumpitur, scilicet ita
velociter, & sine difficultate Samson rupit illa vin-
cula sicut quis rumperet filum ponēdo illum ad ignē.
Et non est cognitum in quo esset fortitudo eius. Quia rupit
vincula quæ dixerat se non posse rumpere. *Dixitque
ad eum Dalila.* Hic ponitur secunda inquisitio. Dali-
la enim quamquam hac vice decepta fuisset, non ces-
sauit inquirere vbi esset robur Samsonis nō diffidens
blanditiis, & inquietudine sua illum capiendum. *Ec-
ce illusisti mihi, & falsum locutus es.* Scilicet quòd puta-
bam me accepisse a te verum responsum, & gaude-
bam tanquam sciens secretum tuum: & tamen men-
titus eras. *Saltem nunc indica mihi, quomodo ligari debeas.*
Idest quamquam mentitus es vice præcedenti, dicas
mihi nunc veritatem: quid est, quo ligari debeas, sci-
licet ad hoc quòd non possis erumpere.

Debilatio responsionis.

Quare Samson non occiderit Dalilam cum machinaretur ad eius mortem. Quæst. XIIII.

QVAERETVR, quomodo Samson reperiens
quòd Dalila ligasset eum, & machinabatur ad

F mortem eius, non occidit eam: vel non iratus fuit du
rè, ita vt nunquam rediret ad eam. Et videtur quòd
debuisset facere, quia alia quā acceperat prius in vxo-
rem, non tātum offenderat eum, & tamen iratus fuit
contra eam durissimè: nam ipsa exposuerat iuuenibus
problema Samsonis, & obtinuerunt cōtra eum in 30.
tunicis, & totidem sindonibus, & pro hoc iratus Sāson
reliquit eā, & iuit in domum patris sui, supra 14. capi.
ista autem durius egit contra Samsonem: nam liga-
uit eum ad mortem, & putabat eum tenere ligatum,
ita vt non posset erumpere. Respondendum, quòd
Samson non occidit Dalila, imò nec iratus est saltem
contra eam, quamquam reperit se ter ab ea ligatum,
vt patet in litera. Et causa est, quia Samson diligens
G Dalilam credebat se ab ea diligi, & non putabat, quòd
ipsa machinaretur in mortem eius, & quòd non
non inquirebat, in quo erant vires eius ad nocen-
dum ei, sed solùm ex amore, quia amici gaudent
scire in alterutrum secreta: nam actus amicorum
est conuiuere, vt patet nono Ethicorum: est au-
tem conuiuere, mente, & verbo participare: & non
quemadmodum animalia in eodem pasci, vt patet ibi
dem. Sed communicare mente est reuelare in alteru-
trum secreta, vnde non habebat Samson tāquam ma-
lum, ꝙ Dalila inquireret de robore eius. Etiam quòd
eum ligauerit nō putauit malum, quia credidit quod
faciebat ad accipiendum experientiam de verbo eius,
& sic non fuit iratus: fuit autem iratus cōtra primam
H mulierem, non quidem quia quæsiuit ab eo expositio
nem problematis, sed quia postea plublicauit illud
Philisthinis, supra 14. De ista autem non repererat
Samson quòd aliquid fraudulenter egisset contra eū:
nam non putabat, quòd teneret Philisthinos inclu-
sos in domo contra eum, quia nunquam vidit illos,
ideo licèt nūc ligauisset eum, & postea bis non iratus
fuit contra eam. *Cui ille respondit.* Etiam nunc respon-
dit Samson falsum; & tamen voluit potius responde-
re, quā tacere: quia si taceret affligeret tristitia aman-
tem, quòd graue sibi erat: & quousque experiretur
istud mendacium, transiret aliquantulum temporis,
in quo frueretur gratanter Samson desiderio suo. *Si
ligatus fuero nouis funibus, qui nunquā fuerunt in opere.* Sam-
I son volebat colorare mendacium suum, ideo ad signi
ficandam magnam fortitudinem funium dixit: qui
nunquam fuerunt in opere. nam operando debilitan-
tur, & facilius rumpuntur. *Infirmus ero, & aliorum ho-
minum similis.* Idest non habebo tantas vires, sicut
nunc: sed ero similis aliorum, scilicet non habebo ma
iores vires, quàm alij homines, vt communiter. *Qui-
bus rursum Dalila vinxit eum.* Scilicet, licèt fuisset decep
ta prius ab eo funibus neruiceis: tamen non recusauit
subire secundam experientiam, quousque veritatem
reperiret: vinxit autem eum quando dormiebat, quia
alioquin Samson non permisisset se ligari, vt capere-
tur in eo aliqua experientia, & si permitteret se vigi-
lantem ligari, caperet in dolo Dalilam: nam cùm li-
K gatus esset fingeret se non posse soluere quousq; Da-
lila solueret, vel amputaret vincula: & si Dalila nollet
amputare, sed vocaret Philisthinos, venientibus eis Sā
son rumperet vincula, & occideret tam Dalilam, quā
illos: si autem non vocaret eos tunc, sed solueret vin
cula, & iterum quando dormiret ligaret eum, & vo-
caret Philisthinos confidens quòd teneretur Samson
in vinculis, & venientibus eis rumperet Samson vin-
cula, ideo oportebat, quòd vinciret eum dormien-
tem. Etiam quia Dalila debebat vocare Philisthi-
nos: vel clamare super Samsonem dicens: Philisthiim
super te Samson: & tamen eo vigilante non poterat
hoc conuenienter facere, quia ipse videret, quòd ista
erat delusio. *Et clamauit, Philisthijm super te Samson.*

Actus amicorum est conuiuere.

Sci-

Scilicet dormiente Samsone, & hoc factum est: quia putabat Dalila quòd teneretur Samson, & volebat experiri an verum esset locutus. *In cubiculo insidijs præparatis.* Scilicet dormiente Samsone extra cubiculum in gremio Dalilæ latebant insidiæ in cubiculo, vt Samson non posset videre insidias: vel fortè erat ipse in cubiculo, & etiam insidiæ in aliqua parte cubiculi, sed melius est primum, quia infra dicitur, quòd quando totondit Dalila Samsonem dormiebat ipse in gremio eius, vnde non esset in cubiculo. *Qui ita rupit vincula sicut fila telarum.* Quasi dicat nullam difficultatem sensit rumpendo, sed sicut facile est cuique rumpere fila telarum.

Quare Philisthini non occidebant Samsonem dormientem. Quęstio XV.

QVAERETVR, quare Philisthini non occidebant Samsonem dormientem: nam istud facile erat eis, quia Dalila daret eis locum, quia sicut ipsa poterat ligare eum non sentientem, ita ipsi possent occidere illum. Aliquis dicet, quòd non audebant Philisthini accidere ad eum, etiam dormientē. nam timebant, quòd euigilaret, & occideret quotquot ibi essent: & postea caueret ab eis sibi, vt nunquam sic capi posset ab eis: & haberet illos magis exosos, & noceret magis quàm prius. Et si arguatur de Dalila, quę ligabat eum dormientem nō stat, quia ipsa se exponebat huic rei, quia etiam si Samson euigilaret dum ligabatur non putabat quòd eam percuteret, sicut fecit in omnibus his vicibus, quia sciebat se ab ea ligatum fuisse. Philisthini autem se exponentes huic periculo deficerent propter prędicta. Sed adhuc dicendum quòd ista ratio non stat, quia cū Samson dormiret inermis, poterant duo, vel tres Philisthini venire sub silentio cum laterent intra cubiculum Dalilæ vt patet hic, & incuterent gladios Samsoni, vel iacerent super eum lapidem grandem, ita vt prius moreretur quàm euigilaret. Et si adhuc dicas, quòd timerent hoc facere: dicendum quòd poterant eum sagitta percutere ex loco insidiarum suarum, & sic faciliter occideretur. Respondendum, quòd Philisthini poterant hoc facere, & tamen non faciebant, quia desiderabant eum capere viuentem, vt illuderent ei, & fieret plena victoria de illo, sicut postea factum est: quia coegerunt eum in carcere molere, & deinde ludebat coram eis. Et quia credebant eum posse capere viuētem, nolebant eum occidere per insidias: si autem desperassent omnino eū posse capere ligatum, occidissent eum dormientem. Alia causa erat, quia Deus diuertebat valde cogitationem Philisthinorum ab hoc: nā Deus volebat quòd Samson captus a Philisthinis noceret eis valde occidēdo plures, q̃ viuens occiderat, vt patet infra in litera: Et quia si nunc occideretur Samson sic per insidias nō eueniret illud, noluit Deus ꝙ sic occideretur, & auertebat mentem Philisthinorum ab eo solùm ponens in corde eorum, quòd eum viuum caperent. Vel fortè Philisthini putabant, quòd sicut Samson habebat vires super conditionem humanam, ita corpus suum non posset ferro, aut lapide conteri aut perforari: & ob hoc inutiliter aggrederentur talia, & Samson ista sentiens euigilans occideret omnes, sed præcedens solutio melior est. *Dixitque Dalila rursus.* Hic ponitur tertia inquisitio in qua etiam Dalila fuit decepta. *Vsquequo decipies me, & falsum loqueris.* Ista sunt verba querelę. Quasi dicat: cùm tu me diligas deberes dicere veritatem, & non me affligere totiens

Cuiusdam ra. ad quæsitum.

Responsio dd.

Inquisitio in qua Dalila fuit decepta.

A mentiendo. *Ostende quo vinciri debeas.* Idest quid est quo ligatus non possis dissolui. Ista dicebat Dalila imperiosè quasi offensa esset nimis a Samsone per frequentata mendacia. *Si inquit septem crines capitis mei cum licio plexueris.* Idest si ligaueris cum baculo grosso texentium. Sciendum quòd Samson per septem crines incluserit omnes capillos suos, vt ait Rabbi Salomon, & rabbi Dauid Kimhi. & hoc quia Samson nunquam comebat capillos: ideo erant commixti in aggeres sicut fieri solet in hominibus, qui raro caput comunt. Sed magis videtur dicendum, quòd Samson industriosè diuiserat omnes capillos suos in septem crines, idest capilaturas, quia erant capilli sui valde longi, cùm tota vita sua nunquam ascendisset nouacula super caput eius, & vt non impedirent eū huc illucque inordinatè fluentes, diuiserat eos in septem partes: & ligauerat singulam septem particularum per se: & circumligabat capiti, vel ad partem posteriorem: sicut facere solent fæminę, quæ longos capillos capiti contorquent sic circumligatos. & sic omnes septem particulæ plectendæ erant capillorum licio. *Et clauum his circumligatum terræ fixeris.* Modus autem faciendi hoc erat, quòd sumeretur lignum grossum texentium in quo tela reuoluitur. quod aliàs vocatur liciatorium texentium, vt patet de hasta Goliath, quæ dicebatur esse sicut liciatorium texentium, primo Regum decimo septimo, & secundo Reg. vigesimo primo capitu. erant autem plectendi capilli cum licio, quia debebant singulæ capillaturæ illarum septem regirari in circuitu licij sicut tela regiratur in illo, & quòd maneret quædam particula capillorum extra licium, & illa ligaretur clauo forti: & clauus terræ figeretur. & tunc ad hoc quòd Samson surgeret de terra oporteret, quòd eradicaret clauum fixum in terra: & eleuaret simul licium quod erat magni ponderis. Erat autem verisimile, quòd hoc facere non posset viribus capillorum. Hoc autem difficile erat fieri, nisi propter magnam longitudinem capillorum. *Infirmus ero.* Scilicet non habebo vires ad euadendum de manu alicuius. *Quod cùm fecisset Dalila.* Scilicet dormiente Samsone in gremio eius ligauit capillos cum licio, & clauo: & fixit clauum fortiter in terra non sentiente Samsone. *Dixit, Philisthijm super te Samson.* Ad experiendum an posset euadere: quia cùm subito euigilaret, si infirmus esset, licèt conaretur euadere non posset: si autem potens subito prę timore apponeret totum suum conatum, & cognosceretur veritas rei. *Qui consurgens de somno extraxit clauum cum crinibus, & licio.* Idest subito euigilans eradicauit clauum fixum, & eleuauit licium. *Dixitq̃ ad eum Dalila.* Hic nimis indignata est, quia videbat se semper falli, & quia cupiebat nimis hoc scire affligebatur non sciendo. *Quid dicis, quòd ames, me cùm animus tuus non sit mecum.* Idest, tu mentiris dicendo, quòd ames me, quia cor tuum non est ad me: nam si tu verè me diligeres, cor tuum mecum esset, & nihil secretum tibi seruares, quod non indicares mihi, sed istud modicum, quod sæpe a te petiui nunquam mihi aperire voluisti: patet ergo, quòd me non diligas: nam amantes debent mente, & verbo participare: & recùm in hoc sit actus eorum, nono Ethicorū. & reuelare secreta adinuicem est participare mente, ideo volebat Dalila, quod sic esset inter eam & Samsonem. Sed non bene arguebat, quia istud intelligitur de amicis honestis, qui sunt veri amici, & quorum amicitia indissolubilis, & reuelatio secreti non potest verti in damnum alicuius eorum: secus autem in amicis vtilibus, & delectabilibus, quia isti non sunt amici propter seipsos, sed propter delectabile, vel vtile quod inuicem communicant: quo cessante perit

Opinio Rabbinorum.

ami-

amicitia: & velox motus istorum est, vt patet octa- F
uo Ethicorum. Samson erat dubium si erat amicus eius propter delectabile, sed erat amans: cùm nimis differat amare delectabile alicuius, vel esse amicum eius propter delectabile, vt colligitur octauo Ethicorum, ideo Samson non tenebatur ex lege amantis reserare secreta pectoris sui Dalilæ. *Per tres vices mentitus es mihi.* Silicet in omnibus tribus experientiis supra positis. *Et noluisti dicere, in quo sit tua maxima fortitudo.* Idest vbi sint precipuæ uires tuę: quasi dicat, in omnibus partibus corporis erant vires, sed in aliqua parte specialiter putabat esset maximam fortitudinẽ, & hoc noluerat Samson indicaræ.

G
Cumque molesta esset ei, & per multos dies iugiter adhæreret, spatium ad quietem non tribuens, defecit anima eius, & ad mortem vsque lassata est. Tunc aperiens veritatem rei, dixit ad eam: Ferrum nunquam ascendit super caput meum, quia Nazaræus, idest consecratus Deo sum de vtero matris meæ: si rasum fuerit caput meum, recedet a me fortitudo mea, & deficiam, eroque sicut cæteri homi-
H
nes. Vidensque illa, quòd confessus ei esset omnem animum suum, misit ad principes Philisthinorum, ac mandauit: Ascendite adhuc semel, quia nunc mihi aperuit cor suum. Qui ascenderunt, assumpta pecunia, quam promiserant. At illa dormire eum fecit super genua sua, & in sinu suo reclinare caput. Vocauitque tonsorem, & rasit septem crines eius, & cępit abigere eum, & a se repellere: sta-
I
tim enim ab eo fortitudo discessit: dixitque Philisthiim super te Samson. Qui de somno consurgens, dixit in animo suo: Egrediar sicut ante fecit, & me excutiam, nesciens quòd recessisset ab eo Dominus.

Cumque ei molesta. Hic ponitur tertium, scilicet veritatis apertio: nam in ista vice confessus fuit Samson veritatem Dalilæ: & dicitur. *Cumque ei molesta esset.* Scilicet inquietando eum semper, vt declararet veritatẽ: more enim fęmineo importuna erat, & lachrymis, & K
querulosis vocibus quietem Samsonis turbabat. *Et per multos dies iugiter ei adhæreret.* Scilicet adherebat ei semper ad pręcandum, & solicitandum, etiam adherebat ei forte carnaliter, quia tam illecebris, quam quę rimonis suadere quęrebat. Magis tamen accipitur hic pro adhærere ad pręcandum, vt patet ex litera sequẽti. *Spatium ei ad quietem non tribuens.* Idest non dabat ei spatium dormiendi, & sumendi cibum, & recreandi, sed semper vocibus querulosis apud eũ intercedebat, & molestabat illum, & per istum modum necesse erat quòd Samson saltem tędio affectus, aut ab ea recederet, aut exponeret ei veritatem.

Quare Samson non dixit aliquod mendacium ipsi Dalilæ. Quest. XVI.

QUAERETVR, quare Samson non dixit aliquod mendacium ipsi Dalilæ sicut consuetus erat ei dicere, vt sic saltem desineret eum molestare, & ipse quiesceret. Respondendum quòd non intendebat nunc dicere aliquid Dalilæ; quia iam non inueniebat Samson aliquid quòd esset verisimile quo ipsa contentaretur: quia ea quę verisimiliora erant iam ipso protulerat: si autem diceretur aliquid minus verisimile, cùm pręcedentia falsa forent, minus hoc reciperetur: & inquietaret eum magis Dalila, tanquã semper mentientem. Item si aliquid diceret quod non esset verum, illa mox experiretur illud, & falsum reperiens magis molesta esset Samsoni, quàm nunc: ideo voluit nunc potius totam materiam inquisitionis auferre: quàm falsa respondendo maioris inquietatis tribuere occasionem. Putauit enim quòd si nunc nihil vellet respondere, quòd ipsa tædio affecta desineret respondere, & sic non inquietaretur de cętero: & sic cæpit nunc agere: nam cùm per multos dies ipsa solicitaret eum, & adhæsisset illi, nihil respõdebat. *Defecit anima eius vsque ad mortem, & lassata est.* Idest pre amaritudine defecit Dalila, & lassabatur, scilicet debilitabãtur vires eius, & immutabatur color, & toto corpore deficiebat, ita vt moritura videretur.

Quare Dalila elanguerat nolente Samsone dicere veritatẽ. Quæstio XVII.

QVAERETVR, quare Dalila tantum defecerat, quia sic deficere est mutatio amantis, Dalila autem non amabat, sed fallere cupiebat. Respondendum, quòd Dalila deficiebat propter duo. Primum erat amaritudo animæ, & solicitudo quotidiana, quòd se videret repelli a Samsone nolente ei respondere: tristitia autem causat debilitationem corporis, & desiccationem omnium membrorum: omnia enim curarum genera sic faciunt, vt patet Prouerbiorum decimo septimo, scilicet. Animo gaudens floridam facit ætatem: spiritus tristis desiccat ossa. Secundum erat, & præcipuum elongatio spei, & priuatio desiderati boni: nam Dalilæ promiserant principes quinque Philisthinorum singuli mille, & centum argenteos, vt constat supra in littera, si traderet Samsonem ligatum eis: Samsone autem non respondente, non poterat hoc facere, & quia iam per multos dies noluerat ei quicquam respondere, putauit quòd nunquam lucro desiderato nimis frui posset, & ob hoc anxiabatur ad mortem: quia sicut qui ardenter amant, nisi fruantur amato desiccabuntur: ita siquis insane moueatur desiderio alicuius honoris, vel lucri magni, si non assequatur illũ tabefactus deficiet: & sic Dalila peribat, quæ iuxta modum fęminarum tam laudis, quã pecuniæ cupida valde erat, & nunc videns sibi vtrunque ademptum inconsolabiliter męrens deficiebat toto corpure, & extenuabatur.

Quomodo Samson voluit veritatem indicare Dalilæ. Quest. XIII.

QVAERETVR vlterius, quomodo Samson voluit veritatem indicare Dalilæ: nam satis cognoscere debebat, quòd Dalila volebat eum fallere cùm totiens eum ligasset, & vocasset Philisthinos super illum, quia non solùm non debuisset respondere iam

iam ei: sed potius deberet eam occidere tanquàm volentem eum fallere, vel saltem debuisset recedere ab illa, ne falleretur. Respondendum, quòd Samson posuerat apud se non respondere, & ob hoc multis diebus tacuerat quamquam ipsa eum inquietaret: respondit tamen nunc, quia putauit, quòd non intendebat eum Dalila fallere, & ob hoc etiam non nocebat ei, nec recedebat ab illa: si tamen aliquid suspicatus fuisset recessisset ab illa. Et ratio huius erat triplex. Prima, quia nunquàm viderat Samson aliquid in Dalila, propter quod crederet, quòd ipsa intendebat eum fallere: nam licèt ipsa vocaret super eum Philisthinos, quando erat ligatus, nunquàm ipse viderat illos, quia latebant in cubiculo expectantes, an Samson posset seipsum soluere, & quia viderunt, quòd in qualibet vice de tribus præcedentibus Samson ruperat vincula, non exibant ad tenendum eum: sic dicitur supra, quòd insidię latebant in cubiculo expectantes finem rei, & ob hoc putabat Samson, quòd nulli Philisthini ibi erant, sed quòd Dalila faciebat istas experientias ex amore ad cognoscendum robur Samsonis, quem diligebat. Secundum motiuum fuit, quia vidit nunc Samson defecisse corpore, & lassatam fuisse, & per hoc credidit, quòd ex amore agebat, & mouebatur, eo quòd isti motus sunt amantum, & tunc videns, quòd irrationabiliter affligeret fœminam tam amantem prodidit ei secretum nullam fraudem suspicatus. Tertium motiuum potest addi ex misericordia. Nam Samson diligebat Dalilam saltem amore libidinoso, & quia nũc videbat eam pereuntem condolebat ei, & quia sciebat eam perire, eo ꝙ non pandebat ei secretum suum, misertus eius, exposuit veritatem.

Quomodo stat, quòd hucusque Samson exprimere nollet veritatem, & quòd nunc expresserit.

Quæst. XVIIII.

QVAERETVR vlterius, quomodo stant ista, scilicet, quòd hucusque Samson exprimere nollet veritatem, & quòd nunc expresserit: nam videtur istud irrationabile factum. Nam aut Samson suspicabatur aliquid mali latere, aut nõ: si nihil suspicabatur, debuisset à principio exponere non contristando totiẽs amantem: si autem suspicabatur malum aliquod, non debuisset, nec à principio, nec nunc exponere veritatem, etiam si moreretur Dalila præ tædio, imò potius debebat occidere illam, vel fugere ab illa si aliquid suspicabatur. Respondendum, quòd Samson non suspicabatur aliquid contra Dalilam, tanquàm ipsa aliquid mali moliretur ei, sed potius credebat esse amantem: noluit tamen à principio pandere veritatem: imò proponebat nunquàm exponere, vt dictum fuit. Et hoc, quia licèt non putaret, quòd Dalila insidiaretur, tamen sciebat, quòd cognita fortitudine sua, poterat fieri contra ipsum malum aliquod, quod aliàs non fieret, & licèt nunc Dalila non moliretur malum contra ipsum, poterat irasci aliquando, & haberet facultatem nocendi ei per se, vel per alium exponendo secretum de fortitudine eius, sicut fecerat vxor sua Thamnathæa, quæ exposuit problema iuuenibus Philisthinis contra Samsonem, vt apparet supra decimo quarto capitulo, & ad reseruandum sibi illud secretum de Samson multis diebus tacuerat: nunc autem videns tam afflictam Dalilam misertus eius exposuit veritatem.

Quomodo cum Dalila ligabat Samsonem dormiente, non quærebat ipse Philisthinos. Quæst. XX.

QVAERETVR vlterius, quõ cum Dalila ligabat Samsonem dormientem, & postea clamabat: Philisthiin super te Samson: non inquirebat Samson, an aliqui Philisthini essent in domo latentes. Respondendum, ꝙ Dalila fecit hoc ter quando Samson soluit se, & iam Samson putabat istos esset ludos Dalilæ, ꝙ sicut ipsa inquirebat fortitudinem eius ad gaudendum, ita etiam faciebat experientias istas ad gaudium, & ꝙ non poterat cognoscere veritatem huius, nisi faciendo subito euigilare Samsonem, & cum timore, dicebat: Philisthijn super te Sãson, quia per hoc timeret, & cùm iam semel vidisset eam vocantem Philisthinos, & nullum viderat in alijs vicibus, putabat iam nihil hoc esse. Sed de prima vice stat dubium, quomodo Samson non inquisiuit, an essent Philisthini in domo, quia cùm illa vox esset ei insolita, debuit aliquid timere, & suspicari. Respondendum, ꝙ nihil suspicatus est Samson, quia nõ vidit vllos Philisthinos, & motiuum suum erat istud, quia aut illi Philisthini venirent sponte sua, siue à casu ad occidendum Samsonem, aut Dalila illos teneret absconditos ad occidendum eum: si primo modo vidisset eos Samson, aut saltem audiret strepitum eorum fugientium à facie sua: sed nihil videbat, vel audiebat, sed omnia videbat pacata, ideo putabat, ꝙ nulli venissent: si autem Dalila teneret eos absconditos credebat Samson, ꝙ non excitaret eum, vt se liberaret ab eis, sed potius taceret, vt venirent, & occiderẽt eum dormientem, & videbatur ratio ista efficacissima. Item quando Samson euigilabat ruptis vinculis, Dalila dicebat ei, ꝙ nihil erat: sed dixerat illud ad excitandum eum de somno, & experiendũ fortitudinem illius, & sic Samson nihil omnino suspicabatur, nec inquirebat.

Quomodo Samson ausus est nunc de viribus suis dicere veritatem. Quæst. XXI.

QVAERETVR vlterius, quomodo Samson ausus est nunc dicere veritatem Dalilæ de viribus suis, licèt nihil suspicaretur. Ad hoc non potest responderi, sicut supra dicebatur, scilicet ꝙ non suspicabatur Samson contra Dalilam: nam dato, ꝙ non suspicaretur malũ contra eũ, erat periculum magnũ, ac si suspicaretur aliquid. Quod patet, quia Samson viderat, ꝙ Dalila in omnibus tribus vicibus præcedentibus experta fuerat id, quod dixerat Samson ligando eum, & euadebat Samson, & putabat Samson, ꝙ bono animo ista faceret Dalila, ita facere poterat, & verisimile erat, ꝙ faceret nunc, vt experiretur dictum Samsonis, & tonderet capillos eius, & maneret ipse sine viribus, & sic dato, ꝙ bono animo certissimè ageret, tamen eum viribus priuaret, quod erat eum omnino perdere. Dicendum, ꝙ istud dubium non potest habere rationabilem responsionem excusatiuam Samsonis, sicut cætera, quia si Samson prudenter egisset, ꝑ nulla causa debebat se exponere periculo huic grauissimo, sed putauit Samson, ꝙ Dalila nullo modo capillos eius tonderet, & hoc propter duo. Primum erat, quia tolleret decorem illius. credebat enim Samson, ꝙ Dalila diligeret eum valde, & ob hoc, ꝙ nollet deturpare eum: erat tamen valde magna deturpatio capitis virilis potissimè in tempore illo, ꝙ decaluaretur, siue tonderetur, ideo nollet vllatenus radere capillos eius. Secundum erat, ꝙ Dalila in omnibus alijs vicibus quęsiuerat experimentum, eo ꝙ non prębuerat fidem plenam dictis Samsonis tanquàm non verisimilibus: nunc

Duplici de causa Samson putauit nullo modo Dalilam ei capillos tondere.

X

nunc autem putabat, quòd ipsa crederet eum vera dicere, ideo ꝙ non curaret inquirere experimentum. Alia ratio fuit teneritudo passionis in Samsone, quia diligebat nimis Dalilam tanquàm delitias, & nunc vidit eam sic deficientem: putauitque ꝙ eius intuitu, & amore deficeret: ideo non passus est eam vltra grauari. Et passio vicit hic rationem, & in periculum capitis sui veritatem exposuit. Nam sicut ira animum impedit, ne verum cernere queat: ita & amor impedit à verò iudicando, & bono eligendo. Alia causa fuit ipsa diuina permissio, vel operatio in pœnam Samsonis pro peccatis suis eum excæcantis, vt caderet in manus Philisthinorum: quia ipse merebatur incidere in manus illorum, & Deus efficit sic hominem inconsideratũ, & facit cadere in pericula. Quidquid autem sit, nihil de superioribus fuit, in quo Samson magis insanus foret quàm in hoc committendo se apertissimè periculo. *Tunc aperiens veritatem rei dixit ei.* Idest declarauit veritatem quæstionis propositæ. *Ferrum nunquam ascendit super caput meum.* Idest nunquàm tonsi fuerunt capilli mei nouacula, vel forfice, aut alio instrumento. *Quia Nazaræus, idest consecratus domino sum.* Scilicet ad Nazaręos pertinebat non tonderi. Et ponitur ista expositio à translatore nostro, & in Hebræo nõ habetur. Et hoc quia Nazaræus est nomen Hebræum, vt declaratum fuit supra 13. c. *De vtero matris meæ.* Idest à natiuitate mea vsque ad mortem factus sum Nazareus, & obseruaui semper cæremonias Nazaræorum. *Si rasum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo.* In seruando semper capillos erat vna cæremonia de præcipuis Nazaræorum: ideo illa non seruata putauit Samson, ꝙ illico recederet fortitudo eius. *Et deficiam.* Scilicet à magnitudine virium. *Eroque vt cæteri homines.* Idest non habebo maiorem fortitudinem, quàm cæteri homines, & potero quocunque vinculo ligari, vt alij homines.

Quomodo sciebat Samson, ꝙ si tonderetur caput eius, cessaret eius fortitudo, & quomodo capilli faciebant ad uires. Quæst. XXII.

QVAERETVR, quomodo sciebat Samson, ꝙ si tonderetur caput eius cessaret fortitudo sua. Respondebit aliquis, ꝙ Samson sciuit hoc per experientiam, quia aliquo tempore ante bella rasit caput suum, & inuenit se infirmum, & postea redeuntibus capillis fuit fortis, vt prius: sciuit nunc, ꝙ si tonderetur esset sicut cæteri homines. Sed dicendum, ꝙ hoc non stat, quia nunquàm capilli Samsonis rasi fuerant à natiuitate sua, vt ipse dixit: ferrum nunquam ascendit super caput meum: ideo non poterat scire experientam. Sed dicẽdum, ꝙ Samson sciebat se habere vires supernaturaliter, & custodiebat legem Nazaræorum, quia iusserat angelus: ideo credebat, ꝙ per illam obseruationem manerent in eo vires, & si non seruaret capillos putabat, ꝙ deficerent in eo vires, quæ propter obseruationem istam erant in eo: & tamen nesciebat hoc certissimè Samson, quia poterat contrarium accidere, cũ ipse nunquàm hoc expertus fuisset. Aliter potest dici, ꝙ angelus domini, qui prænunciauit vitam, & mores Samsonis dixit, ꝙ obseruaret diligenter capillos, alioquin cessarent vires eius, & ex auctoritate illius credidit mater, & dixit hoc Samson, & sic fiebat.

An uires Samsonis essent in capillis. Quæst. XXIII.

QVAERETVR vlterius, an Samson haberet vires in capillis. Aliquis dicet, ꝙ sicut ipse dixit hic, ꝙ si tonderetur caput suum cessaret fortitudo sua,
F & tamen si vires non essent in capillis, illis amputatis, non tolleretur fortitudo. Item, illico vt Samson priuatus fuerit capillis redditus fuit infirmus: ergo ibi erant vires. Item capillis stantibus stabant vires, & illis pereuntibus, peribant, & illis redeuntibus redibant: ergo vires erant in capillis. Patet hoc, quia nihil aliud videtur requiri ad hoc, ꝙ aliquis sit causa alterius. Antecedens patet, quia quandocunque Samson capillos habuit, vires habuit: etiam abscisis capillis mox fuit sine viribus. Etiam quando capilli renasci cęperunt iam ligato Samsone in carcere apud Philisthinos, cępit habere vires, & potuit concutere columnas atque deijcere ad terram domum, vt patet infra in litera. Respondendum, quòd aliqui volunt, quòd vires Samsonis secundum quosdam non manebant in capillis, aut
G in alia parte corporis, sed communiter ipse manebat sine viribus, & quando opus erat, Deus mittebat subito vires ei, scilicet, quãdo dicitur de eo, quòd irruebat in eum spiritus domini, & illico expleto opere recedebant, sicut in spiritu Prophetiæ. Sic tenet Nicolaus. sed hoc improbatum est supra 14. capit. & conclusum est, quòd vires erant immanentes in Samsone. Et tunc manet dubium, in qua parte corporis erant. Dicendum, quòd non erant in capillis, quia vires sunt id, quo aliquis potens est aliquid efficere, & pertinent ad organum corporalem: sed capilli non sunt alicuius operationis, ideo ibi non erant, & si daremus, quòd essent ibi, nõ posset Samson plura facere quàm alij viri, quia
H organa sua operatiua erant manus, & pedes, & si ibi non haberet robur magnum, faceret solùm ea, quæ faciebant viri infirmi. Item esse vires in capillis erat aliquid superfluum, quia capilli non proficerent ad aliquam operationem, ideo etiam vires illæ nunquàm accommodarentur operationibus. Deus tamen nihil agit frustra: ergo non poneret vires in capillis Samsonis. Etiam si ibi fuissent nunquàm apparuisset Samsonem habere vires, quia vires manifestantur in opere, & capilli non sunt ad aliquod opus: ergo nunquàm cognosceretur eum esse robustum. Sed dicendum est, quòd vires Samsonis erant in membris operatiuis, scilicet in manibus, & pedibus, & omnibus partibus motiuis, & operatiuis, in quibus naturaliter solent esse
I in alijs hominibus paucæ, vel multæ vires, & ob hoc poterat facere, & mouere, quæ alii homines non poterant facere, aut mouere. Istæ autem vires Samsonis non erant sic in membris Samsonis, sicut vires in membris aliorum hominum, eo quòd non erant tanquàm conditio ipsorum, quæ esset accidens ipsorum, sed magis tanquàm aliquis spiritus mouens ipsa membra, alioquin non potuisset Samson destitui viribus, quin sentiret in se magnam mutationem: sicut qui mutatur ex ægritudine in sanitatem, vel è contrario: de quo declaratum est capitulo decimo quarto: in capillis autem Samsonis nullæ vires erant, imò includebat contraditionem, ibi esse vires, cùm vires sint qualitates organicæ, & non possint esse, nisi in organis: ca-
K pilli autem non sunt organa, cùm non sint partes corporis. Sed dicendum, quòd dum Samson habebat capillos, habebat vires: non tanquàm in capillis essent, sed quia habendo capillos obseruabat cæremonias Nazaræorum, & Deus tunc dabat illi vires, & non tollebat concessas. Cùm autem arguitur, quòd stantibus capillis, vires stabant, & recedentibus, recedebant, & redeuntibus, redibant: non concluditur, quòd in ipsis erant vires, sed ꝙ magis ipsi erant causa, sine qua non, & hoc satis concedi potest: & tamen causa, sine qua non, nihil confert directè, ita & capilli nihil conferebant ad vires, sed accidebat, sine illis non esse vires. Sed tamen adhuc potest dici, quòd nec sequatur esse causa, sine qua non; nam quando aliqua sic sunt

Nonnullorum opinio.

Dubiũ de situ virium Samsonis.

Rñ. ad argumenta supra facta.

A sunt secundum naturam ordinata, quòd vnum stat stante altero, & illo pereunte, perit, & illo redeunte redit, erit vnum respectu alterius saltem causa, sine qua non, & tamen si à voluntate sit iste ordo, non vocatur causa, sine qua non. Et sic erat hic, quia quòd stantibus capillis, staret robur, & pereuntibus illis periret, non erat ex habitudine aliqua eorum inter se, sed quia Deus volebat, quòd habendo capillos, haberet vires. Adhuc autem, quod magis vrget est, quia quòd capilli starent simul cum viribus, & pereuntibus capillis perirent vires, potest pertinere ad causam, sine qua non: sicut se habet vita humana ad esse in loco, & tamen quòd redeuntibus capillis redeant vires deperditæ, non pertinet ad causam, sine qua non: sed ad directè efficientem. B Respondendum, ꝙ si virtute capillorum redeuntium redirent vires deperditæ, esset causa directè efficiens in capillis, quia tamen non erat hoc ex virtute sua, sed per accidens, scilicet quia sic Deus volebat esse connexionem, nec erat per causam directè efficientem, nec sine qua non, nisi ex voluntate, & nimis per accidens.

Si quocunque modo capilli auferrentur Samsoni, an careret viribus. Quæst. XXIIII.

QVAERETVR, si quocunque modo capilli auferrentur Samsoni si careret viribus. Respondendum, quòd capilli Samsonis poterant multipliciter perire, scilicet voluntariè, aut violenter, aut per C egritudinem, & quicunque modus istorum potest subdiuidi, quia cùm auferretur, aut nouacula tondendo, aut forfice amputando, aut aliter euellendo. Si autem diceremus, quòd vires Samsonis essent verè in capillis, quocunque modo Samson careret capillis, priuaretur viribus, nec differret, quòd sua culpa, vel sine culpa illis careret: sicut cùm visus sit in oculo: siquis caruerit oculo, siue egritudine, siue violenter eruto, siue sponte eradicato, carebit visu indifferenter: imò etiam siquis pro nomine Christi patiatur oculos erui, carebit visu, nisi Deus ei supernaturaliter restituat, vel aliquid ei conforme, & æquiualens oculis tribuat: sicut quibusdam Episcopis, quos Arriana perfidia linguas absciderat, Deus locutionem miraculosè tribue- D bat. Dicendum tamen, quòd in Samsone non erant realiter vires in capillis, sed in membris operatiuis, vt declaratum est: erant tamen solùm vires, quando erāt capilli, & hoc solùm, quia dum habebat Samson capillos seruabat regulam Nazaræorum, & aliàs non: & frangendo regulam Nazaræorum, quæ erat in eo ex præcepto, Deus tolleret vires eius, ideo solùm ablatis capillis careret Samson viribus in casu, in quo ablatio capillorum esset contra regulam Nazaræorum: si autem capilli Samsonis violenter tollerentur, nō agebat Samson contra regulam Nazaræorum: ideo pereuntibus capillis non perirent vires: vnde si dormiente Samsone Dalila abscidisset ei capillos, dum tamen E ipse non significasset ei de viribus suis, non careret viribus, etiam siquis ei viribus euelleret omnes capillos, ita vt tardius renascerentur non priuaretur robore. Etiam si ęgritudine caderent: est enim ęgritudo, quæ vocatur alopetia, siue fluor capillorum, & efficiuntur homines sic calui, & recaluastri, possunt sic cadere omnes capilli & dato quòd Samsoni omnes capilli: sic caderent, non careret viribus: si autem Samson sponte sibi capillos auferret, agebat contra regulam Nazaręorum, & tunc careret viribus, & hoc siue nouacula illos tonderet, siue forfice amputaret, aut gladio secaret, vel igne cremaret, aut sibi illos euelleret, viribus careret, quia quocunq; horum modorum agebatur contra regulam Nazaræorum, vt declaratum est supra 13. capit. Sed obijcietur, quòd Dalila Samsoni violenter capillos abstulit, scilicet illo nolente, & tamen caruit Samson viribus. Respondendum, quòd iste actus censetur voluntarius, eo quòd fuit Samson in culpa, declarando Dalilæ hosti suæ, vbi habebat vires, & qui est in culpa, licèt sic nolens punitur de iure, sicut volens: licèt in quibusdam pœna mitigetur. Si autem Samsone semper tacente à casu Dalila totondisset capillos Samsonis, non caruisset viribus ex causa supra assignata.

An carere capillis offenderet in aliquo votum Nazaræorum. Quæst. XXV.

QVAERETVR vlterius, an carere capillis offenderet in aliquo votum Nazaræorum. Respondendum, quòd offendebat valde. Pro quo sciendum, quòd, vt declaratum est supra 13. Nazaræi, erant duplices, quidam temporales, & alij perpetui: Nazarçi temporales offendere poterant dupliciter non habendo, vel amputando capillos: primò quia lex iubebat, ꝙ non ascenderet nouacula super caput eorū, per quod intelligebatur omnis ablatio capillorum voluntaria, vt supra declaratum est 14. cap. & contra faciendo præiudicabat voto, & erat ac si nihil egissent, & tenebantur repetere illud. Secundò præiudicabat, quia in die, quo finiebatur votum debebant capilli Nazaræi tonderi, & cremari in altari, Numeri 6. & si non haberet capillos, non poterat in eo expleri cæremonia ista: in Nazaræis autem perpetuis erat vnum præiudicium, scilicet quia lex iubebat in illis, quòd nouacula non ascenderet super caput eorum, & faciendo hoc infringebant votum, sicut temporalis Nazaræi, sed differt, quia non debebant aliquando capilli Nazaræi perpetui cremari in altari, sicut capilli Nazaræi temporalis, eo quòd ille nunquam finiebat votum nisi in die mortis, & tamen ista cæremonia fieri debebat die, quo complebatur votum, Num. 6. vterque ergo egebat capillis.

An non habentes capillos actualiter poßunt vouere votum Nazaræorum. Quæst. XXVI.

QVAERETVR vlterius, an non habentes capillos actualiter possunt vouere votum Nazaræorum, qui rasi erant, vel qui omnino carebant capillis propter senectutem iam decaluati. Dicet aliquis, ꝙ non, quia Nume. 6. dicitur, ꝙ Nazaræus sanctus erit domino crescente cæsarie capitis eius, & sic videtur, ꝙ ad consecrationem Nazaræi requirebatur, ꝙ inciperet crescere cæsaries: sed in istis non incipiebat crescere, ergo nō sanctificabantur in voto Nazarçorum. Item eodem c. dicitur, ꝙ siquis mortuus fuerit coram Nazaræo, subito pollueretur caput consecrationis eius, & debet radi, & reintegrare votum: sed qui non habet capillos, non potest pollui in capillis: nec poterunt radi capilli ad reintegrationem voti: ergo deficiēt in eo aliqua substantialia ad votum Nazaræorum cōplendum. Respondendum, ꝙ aut aliquis erat rasus, ita vt nullos haberet capillos, vtpotè qui in eadem die rasus fuerat, aut erat omnino priuatus capillis, ita ꝙ nullum iam habere poterat propter senectutem. De primo dicendum, ꝙ poterat vouere votum Nazaræorū, siue perpetuum, siue temporale, nec deficiebat in illo aliquid de substantialibus voti. Cùm autem dicitur, ꝙ sanctus erit crescente Cæsarie: non est sensus, ꝙ non poterat sanctificari in voto Nazaręorum quousq; cresceret Cæsaries, sed ꝙ Nazaræus sanctificatus debebat sinere crescere Cæsariem, ita quòd nec raderet capillos, nec scinderet, aut euelleret, sicut faciebant alij

Rõnes cuiusdam. 1. rõ.

2. rõ.

Rñsio ad quæstionem.

Ad rõnem primam.

alii non consecrati voto isto, & hoc sic, ita conuenit non habenti capillos, sicut habenti, cùm vterque habeat propositum, & votum non radendi illos.

Ad rõnem secundam.

Cùm autem dicitur, quòd polluetur caput consecrationis: dicendum, quòd si aliquis vouens obseruationem Nazaræorum recenter esset rasus, & eadem die, vel sequenti non habendo adhuc aliquos capillos apparentes pollueretur, scilicet quòd aliquis subito moreretur coram illo, quia debebat reintegrare votum offerendo sacrificium columbarum, quod iubetur Numer. 6. & caput suum dicebatur pollutum, quia consecratio præcedentis temporis non proficiebat, & non debebant radi capilli, quia non erat hoc necesse cùm nullos haberet: nam capilli Nazaræi polluti non tondebantur ad aliud ad reintegrandum votum, nisi quia censebantur polluti. Et quia vltimo die voti expleti capilli Nazaræi consecrabantur domino, quia cremabantur in altari, cùm capilli primi fuissent polluti, si permitterentur semper crescere cremarentur coram domino capilli immundi, vt ergo mundi sint raduntur illi, qui polluti sunt, & noui recrescunt, qui mundi sunt, & illi coram domino conuenienter cremantur: si autem cùm quis polluitur omnino nullos apparentes habet, non polluntur capilli, cùm nulli sint, & sic capilli postea apparentes nascuntur mundi, & illi possunt coram domino cremari expleto voto. Sciendum tamen, quòd siquis habeat valde paruos capillos, scilicet solùm radices apparentes, vtpotè ex tribus, vel quatuor diebus, & emisso voto pollueretur, debebant adhuc illi parui capilli tonderi, vt renascerentur noui capilli: nam illi, ex quo apparebant, polluti fuerunt. Quod autem dicitur de raso in temporali voto, intelligendum est à fortiori in voto perpetuo: quia in illo non requiritur tanta obseruatio, sicut in voto temporali, vt declaratum est Numeri 6. & supra decimo quarto. Si autem quæratur de illo, qui omnino carebat capillis propter senectutem, nec sperabat illos habere. Dicendum, quòd aut iste vult emittere votum temporale Nazaræorum, aut perpetuum. Si temporale non poterat, quia die vltimo voti debebant capilli eius cremari coram domino: sed iste non habebat capillos, nec sperabat quòd medio tempore nascerentur, vt possent postea tonderi, & cremari coram domino: ideo non poterat vouere istam obseruantiam, ad quam sciebat sibi particulam quandam deficere. Si autem vellet vouere perpetuum votum, dicendum ꝙ poterat, quia in Nazaræis perpetuis nunquam erant capilli cremandi coram domino, sed ad aliud non erant directè necessarij capilli in Nazaræis. Ad rationes autem in contrarium respondebitur, sicut supra.

Quid fiet de carente capillis per alopetiam, &c.

Quæst. XXVII.

QVAERETVR vlterius, quid si aliquis vouens Nazaræorum à principio habuit capillos, postea autem per alopetiam caruit omnibus capillis, quid de illo fiet. Respondendum, quòd aut emiserat votum temporale, aut perpetuum, si perpetuum nihil differt, quia Nazaræi perpetui nunquam debent capillos radere, sed in Nazaræis non sunt necessarij simpliciter, nisi ad radendum: ergo non obstat, aut refert eos habere capillos, vel non habere. Patet hoc, quia si capilli essent necessarij in istis, aut hoc esset, vt raderentur quando polluuntur, aut vt radantur ad cremandum domino in die expletionis voti: non ad secundum quia Nazaræi perpetui nunquam explebant vo-

F tum, nisi in morte, ideo non cremabantur capilli eorum in altari. Et si dicas, quòd capilli Nazaræorum perpetuorũ debebant radi in die mortis eorum, & cremari. Non stat, quia homo mortuus est res immundissima secundum legem: intantum quòd accedentes ad ipsum, vel ad domum eius per septem dies efficiebantur immundi. Quomodo ergo capilli hominis mortui cremari deberent in altari domini tanquam sacrificium eius? Etiam non debebant radi capilli Nazaræorum perpetuorum ad hoc, quòd nascerentur capilli noui, & mundi quando polluebantur priores moriente aliquo subito coram Nazaræo. Nam in Nazaræis temporalibus fiebat istud, eo ꝙ capilli in fine voti cremandi erant coram domino, & vt

G non cremarentur capilli immundi facti semel radebantur illi, vt nascerentur alii noui, & immundi, & tamen Nazaræus perpetuus non radebat capillos in fine voti, ideo etiam si aliquando pollueretur non faciebat cæremonias purificationis. Etiam si haberet capillos non oportebat, quòd illos raderet, & sic nihil magis erat in perpetuis Nazaræis nunquam habere capillos, quàm habere illos. Si autem dicatur de voto temporali, dicendum quòd si contingeret istum habentem capillos perdere illos ante expletionem voti, poterat insurgere dubium de duobus. Primum erat si pollueretur aliquando moriente homine coram ipso, & ipse tunc non haberet capillos. Ad primum dicendum, quòd nihil obstabat, quia capilli, qui

Duo sunt hic dubia.

Ad 1. rã.

H radebantur quando polluebatur Nazaræus, radebantur, vt ipsi immundi non cremarentur coram domino in die expletionis voti: si autem nullos haberet, cùm pollueretur, non poterant capilli immundi cremari coram domino, licèt siue renascerentur aliqui postea, siue non dubium non erat, quòd qui postea essent mundi. De secundo dicendum, quòd quando aliquis votum expleret, si non haberet capillos, aut expectabat, quòd illos in breui posset habere, aut nunquam illos expectabat. si primo modo, debebat extendere votum suum vltra tempus promissum, vt expleretur in eo Nazaræorum cæremonia à Deo imposita: si autem nunquam postea expectarentur capilli, debebant fieri cæteræ cæremoniæ expletionis

Ad 2. rã.

I voti, omissa ista, & sic ritè expleretur votum Nazaræorum.

An amisisset vires suas Samson transgrediendo aliquam aliam de cæremonijs Nazaræorum.

Quæst. XXVIII.

QVAERETVR vlterius, sicut Samson vires perdidit carendo capillis, an perdidisset transgrediendo aliquam aliam de cæremonijs Nazaræorum. Aliquis dicet, quòd non, quia Samson infringebant quasdam alias, & tamen non carebat viribus:

K nam cæremonia Nazaræorum erat non accedere ad mortuos: Numeri 6. & tamen Samson occidebat multos, & tangebat eos post occisos, vt declaratum est præcedenti capitulo. Respondendum, quòd si vires Samsonis verè essent in capillis, ista cæremonia violata perirent vires, & omnibus alijs cæremonijs Nazaræorum omissis, non perirent vires: & tamen declaratum fuit supra, quòd vires non erant verè in capillis, sed in organis operatiuis, & motiuis: & tamen manebant quandiu manebant capilli, eo quòd ista erat quædam cæremonia Nazaræorum, & Deus volebat istas cæremonias obseruari, & quandiu illas obseruaret manerent vires, & non obseruando perirent, & quia Samson non solùm infringebat Nazaræorum

rum obseruationem istam cæremoniam capillorum violando: sed etiam omittendo quamcunque aliam. Ideo dicendum, ꝙ quamcunque cæremoniam aliarū culpabiliter transgrederetur Samson careret viribus, vtpotè si biberet vinum, aut comederet vuas, & ea, quę nascuntur de vinea, quia ista erat de cæremonijs principalis Nazaræi, Numeri 6. & tamen semper obseruauit Samson, quòd non biberet vinum, nec siceram, nec comederet vuas. In sola autem cæremonia abscindendi capillos fuit culpabilis, ideo propter hanc solam perdidit vires. Si tamen conseruando capillos, vinum bibere voluisset, aut siceram, vel vuas degustare in terra Philisthinorum, caruisset ibi viribus. Cùm autem obijcitur, ꝙ Samson violabat alias ceremonias, vt patet de immunditia super mortuo. Dicendum, ꝙ violatio istius non erat culpabilis in Samsone, eo ꝙ ad hoc Deus vires ei tradiderat, vt occideret Philisthinos, & hoc non poterat fieri nisi tangendo illos, ideo non peccabat in hoc, nec faciebat contra votum, sed potius merebatur, quia istud erat ad quod Deus eum consecrauerat: si tamen Samson vellet se polluere in mortuis eundo ad illos, & tangendo extra bella Philisthinorū, peccaret. Sed adhuc posset obijci, quia quando Dalila dixit, quomodo Samson posset perdere vires, quando ei Samson respondit veritatem, dixit quòd erat Nazaræus, & quòd si capilli sui tonderentur esset infirmus, & non dedit alium modum: ergo non erat alius modus perdendi vires. Respondendum, ꝙ non sequitur, quòd per omissionem, siue transgressionem aliarum cæremoniarum non careret Samson viribus, sed dixit Samson de isto, quia aliæ cæremoniæ consistebant in actu Samsonis solius, scilicet quòd biberet, vel non biberet vinum, aut siceram, aut ꝙ comederet vuas, & quod nascitur ex vinea, vel non, & nullus poterat Samsonem cogere ad istos actus, ideo per se solùm viribus carere poterat isto modo, & non ab alijs: in capillis autem secus erat, quia siquis abscinderet capillos Samsonis ipso existente in culpa perderet vires, & sic fuit in tonsione facta per Dalilam: licèt fortè Samson putabat, quòd quocunque modo capilli eius abscinderentur careret viribus. Hoc tamen erat falsum: nec est mirandum, quia isti imperiti circa dubitationes legis, & ea, quæ exercebant, qualiter intelligenda forent nesciebant: sicut declaratum fuit supra 11. cap. de voto Iephte, quòd nescierunt Iudæi interpretari an teneret, vel non. *Videns autem illa, quòd confessus esset ei omnem animum suum.* Idest vidit, quòd nunc confessus est veritatem, quam corde celabat, & quòd non metiebatur nunc, sicut aliis vicibus. *Misit ad principes Philisthinorum.* Scilicet ad quinque satraphas, vel reges, qui erant domini totius terræ Philisthinorum: misit inquit ad eos, vt venirent ad se. *Atque mandauit.* Idest misit ad dicendum: nam mandare mittere legationem est. Sic accipitur Gen. 45. cùm dixit Ioseph fratribus suis: dicite patri meo: hæc mandat filius tuus Ioseph, idest hæc mittit ad dicendum. Sic etiā Num. 20. hæc mandat frater tuus Israel, idest ista mittit tibi ad dicendum. *Ascendite adhuc semel.* Idest ascendite nunc vna vice ad me vtiliter, sicut iam ter inutiliter ascendistis: ex quo patet, quòd quandocunque Dalila faciebat experimenta virium Samsonis veniebant principes Philisthinorum, & latebant intra cubiculum Dalilæ ad videndum exitum rei, & cùm viderēt, quòd Samson rumpebat vincula secretè recedebant non audentes manere in domo aliquanto tempore: ne Samson arbitratus eos ibi esse efficeret illos morte: & cùm rursus Dalila extorqueret a Samsone, vt diceret ei de viribus suis mittebat ad principes Philisthinorum, vt venirent, & rursus latebant expectantes finem rei, vt prius: & sic fecerunt per tres vices, & decepti

A sunt. In quarta autem vice erant iam tædio affecti, & desperantes posse inuenire veritatem, ideo fortè ascendere nollent ad Dalilam. Et ob hoc ipsa dixit: ascendite adhuc semel, idest ascendite ista vice, quia iam nō erit amplius opus, quòd ascendatis, quia in ista vice dixit veritatem, & compræhendetis eum. *Quia nunc aperuit mihi cor suum.* Idest licèt in aliis vicibus me falleret, in ista vice declarauit mihi veritatem, quam corde celabat.

Quomodo Dalila sciuit nunc, ꝙ Samson declarasset ei veritatē.

Quæst. XXIX.

B QVAERETVR quomodo Dalila sciuit nunc, quòd Samson declarauerat ei veritatem, quia in alıis omnibus vicibus fefellerat eam. Respondet Nicolaus, & Rabbi Salomon, ꝙ sciuit nunc veritatem dixisse Samsonem, quia nominauit dominum dicens: Nazaræus domini sum de vtero matris meæ, & quia nunquam Samson consueuerat Deum nominare nisi vera dicendo, credidit, quòd verum diceret. Sed non multum stat, qui istud est si Samson iurasset in nomine domini, quia tunc fortè propter reuerentiam Dei verū dicit, & sicut solitū est quibusdam hominibus, quòd licèt mali sint si iurauerint in nomine domini nequaquam mentientur, & tamen Samson non iurauit hic per Deum, sed dixit Nazaræus Dei sum. Di- C cendum ergo videtur, quòd Dalila cognouit, quòd nunc dixisset veritatem, non ex aliquo alio signo, nisi quia Samson nunc locutus est verisimilius quàm aliis vicibus, vt patet considerando modum fortitudinis eius, quod patet quia fortitudo Samsonis tanta erat, ꝙ non poterat dici eam esse modo naturali, sed diuino: si autem à Deo esset non poterat modo naturali superari, ideo siue septem funes neruicei, siue septem funes noui alligarentur Samsoni, cùm esset iste excessus resistentiæ naturalis, vires à Deo datę non perturbarētur ex hoc, & quia munera Dei sunt saltem secundū apparentiam propter bonitatem vitæ: satis rationabile creditum erat, quòd cùm obseruantia Nazaræorum esset aliqua perfectio in statu veteris testamenti, quòd D Samsoni obseruanti hanc regulam Deus daret vires, & quòd si illam infringeret subtraheret Deus munus virium: vnde Dalila illico credidit Samsoni, quòd vera dixit. *Qui ascenderunt assumpta pecunia, quam promiserant.* Credendum est, quòd in qualibet vice, qua veniebant isti principes ferebant pecuniam promissam, quia tamen Samson rumpebat vincula, nihil dabant Dalilæ: nunc verò credentes, quòd tenerent eum confidentius pecuniam tulerunt: ista pecunia erat quinque millium quingentorum argenteorum, quia quilibet princeps promiserat mille, & centum argenteos supra in litera: Erant autem principes quinque, ideo tantam ferebant pecuniam. *Et illa dormire eum fecit super genua sua.* Sic etiam faciebat Dalila aliis vicibus, E & erant Philisthini latentes intra cubiculum ad tenendum Samsonem, & maximè quia conuenientius tonderentur capilli Samsonis ibi, quàm si dormiret super lectum. *Et in sinu suo reclinare caput.* Idest fecit, quòd reclinaret caput super sinum Dalilæ, scilicet super brachia sua, vel super gremium, & hoc vt ipsa caput mouere posset tonsori. *Vocauitque tonsorem.* Non rasit ipsa Dalila, sed vocauit tonsorem. *Et rasit septem crines eius.* Per septem crines intelliguntur omnes capilli capitis sui, qui in septem crines distincti erant, sicut supra declaratum est.

Nicol. & Rabbi Sal. responsio ad quæsi.

Doc. rū ad quæsitum.

Munera Dei sunt saltem s̄m apparētiā p̄p bonitatem vitæ.

Quare Dalila non rasit nunc capillos per se Samsonis, sed vocauit tonsorem.
Quæst. XXX.

QVAERETVR, quare Dalila non rasit nunc capillos per se, sed vocauit tonsorem, cùm alijs vicibus ipsa eum per se ligaret, vt patet supra. Aliquis dicet, ꝙ hoc factum est quia alijs vicibus non audebat aliquis accedere propter timorem Samsonis si rumperet vincula: nunc autem non erat timor vllus. Dicendum tamen, ꝙ Dalila vocauit nunc tonsorem ad radendum capillos, quia ipsa non poterat per se facere, eo ꝙ recubuerat super gremium eius, & ad radendū omnes capillos capitis necesse erat, ꝙ eleuaretur caput, & vnus teneret illud, & alius tonderet, & sic oportuit ꝙ vocaret alium in adiutorem: cùm autem ligabat eū aliis vicibus ipsa sola poterat hoc efficere, cùm solùm deberet ligare brachia eius, ideo tunc neminē vocabat.

Quomodo tonsor audebat venire ad tondendum Samsonem.
Quæst. XXXI.

QVAERETVR vlterius, quomodo tonsor audebat venire ad tondendum Samsonem: nam Philisthini, qui veniebant ad capiendum Samsonem, non audebant comparere, etiam si Samson esset ligatus quousque viderent, an posset rumpere vincula: ergo à fortiori debebat iste timere, ne euigilaret Samson, & occideret eum. Respondendum, ꝙ iste ausus est venire, quia in aliis vicibus Dalila non credebat verum esse, quod dicebat Samson, ideo ne euigilans rumperet vincula timentes latebant, nunc autem sciebat, vel crediderat Dalila, ꝙ Samson dixerat verum, & ꝙ non posset euadere, ideo quamquam euigilaret quando tonsus esset, non posset nocere tonsori, eo ꝙ iam careret viribus. Item confidebat Dalila, ꝙ non esset periculum tonsori, eo quòd Samson erat grauis soporis, & quamquam tonderetur non posset euigilare: hoc patet, quia postquam tonsus erat, adhuc non euigilabat, sed Dalila abiiciebat eum à se sæpius quousque euigilauit.

Quid tonsor egisset si euigilasset Samson dum tonderetur.
Quæst. XXXII.

QVAERETVR, quid tonsor egisset si euigilasset Samson dum tonderetur, quia irrueret in eū. Respondendum, quòd Dalila putabat certissimè istū casum non euenturum, cùm ipsa cognosceret conditionem Samsonis, & tamen si accideret putabat, ꝙ posset euadere dicendo, ꝙ non vocasset eum ad malum, sed ad experiendum: nam in aliis vicibus, quando Sāson dicebat Dalilæ, vbi haberet vires, ipsa volebat experiri, & ligabat eum, & cùm Samson ab ipsa excitabatur reperiens se ligatum, & soluens vincula, non irrascebatur ei, sciens aut arbitrans, ꝙ ipsa iocans ageret ad fortitudinem experiendam, & non ad malum illius: ita nunc putaret: nam si crederet, ꝙ ad malum hoc faceret, potius vocasset Philisthinos, vt eum dormientē occiderēt. Item cùm iste tonsor raderet capillos eius, poterat nouissima nouacula leuiter iugulare eum, & non fecerat, ideo non veniebat ad nocendum ei, sed solùm ad cognoscendum fortitudinem eius, & sic nō curaret Samson, licèt inueniret tonsorem radentem caput suum: potissimè, quia si Dalila malum intenderet facere, ipsa nullo vocato poterat Samsonem dormientem in gremio suo iugulare.

F

Quare Philisthini hac tertia vice non stabant coram Samsonem dormiente, sed latebant in cubiculo.
Quæst. XXXIII.

QVAERETVR vlterius, cùm tonsor auderet caput Samsonis tondere, quare Philisthini hac vice non stabant coram Samsone dormiente, sed latebant intra cubiculum, sicut aliis vicibus. Respondendum, quòd periculum erat si Philisthini starent corā Samsone dormiente, quando tonderetur, & non erat periculum, quòd ibi maneret tonsor: nam si euigilaret Samson, & videret principes Philisthinorum apud se occideret illos, quia putaret manifestè, quòd veniebant ad occidendum eum, & dato ꝙ non putaret hoc moueretur ad occidendum eos, eo quòd erant hostes eius. De tonsore autem non erat sic: quia dato quòd euigilaret, poterat colorari factum, ita vt nihil mali suspicaretur, sicut supra declaratum est: ideo debuit tonsor accedere, & non debuerunt præsentes esse Philisthinorum principes: quoniam licèt non putaretur, ꝙ Samson euigilare deberet, tamen poterat accidere, & ad euitandum periculum non debuerunt esse præsentes, quousque Samson tonderetur, & cognosceretur, quòd perdidisset vires. *Et cœpit abijcere eum.* Scilicet mouere caput eius: nam dum tondebatur tenebat illum suauiter, vt non euigilaret, cùm verò tonsus erat mouebat caput illius, vt euigilaret, & cognosceret an careret viribus. *Et a se repellere.* Scilicet repellebat eū de gremio suo, cùm prius teneret eum super genua. *Statim enim ab illo fortitudo discessit.* Non intelligitur, vt mox eum abiecit à se, sed mox, vt tonsus est; quia Deus noluit, quòd vires supernaturaliter suffragarentur ei, eo quòd erat in culpa declarando Dalilę modum, quo ipsa faceret in eo contra regulam Nazaræorum. *Dixitque, Philisthijm super te Samson.* Idest euigila, quia Philisthini veniunt super te: erant tamen tunc Philisthini intra cubiculum finem rei expectantes.

Quomodo Philisthini nūc sciuerunt, an deberent insurgere in Samsonem ad tenendum eum, vel non.
Quæst. XXXIIII.

QVAERETVR, quomodo Philisthini nunc sciuerunt, an deberent insurgere in Samsonem ad tenendum eum vel non: nam in aliis vicibus stabāt in cubiculo expectantes finem rei, scilicet si Samson posset vincula rumpere, & manebant in insidiis, & postea secretè recedebant: si autem non potuisset soluere insurrexissent in eum: nunc tamen non habebat aliqua vincula, quæ rumperet: per quorum ruptionem, vel impotentiam ad rumpendum cognoscerent, an perdidisset vires Samson. Aliquis respondebit, quòd licèt non fiat mentio in litera, tamen Dalila ligauit Samsonem dormientem aliqua forti ligatura, & tunc tonsus fuit: quo facto excitauit eum à somno, & tentans rumpere vincula nequiuit, quod videntes principes Philisthinorum, qui iacebant in insidiis, irruerunt super eum, & tenuerunt illum. Ista positio satis rationabilis erat, & tamen quia si fuisset videtur, quòd litera descripsisset. Rationabilius videtur dicendum, quòd non fuerit: sed fuit modus, quòd Dalila credidit certissimè, quòd Samson nunc verum locutus fuerat, ideo dum Dalila eum tondebat, latuerunt ipsi in insidiis, ne dum tonderetur Samson fortassis euigilaret, & vidēs eos coram se insurgeret in illos, & occideret: sed postquam fuerunt tonsi capilli Samsonis securi Philisthini, ꝙ effugere non posset, circundederunt eū, atque

G H I K

Doctior responsio ad quæsitum.

atque tenuerunt. *Qui de somno consurgens.* Scilicet A euigilans, & tamen non surgens de gremio Dalilæ. *Dixit in animo suo: egrediar sicut ante feci.* Idest stans Samson adhuc in gremio Dalilæ dixit intra se: egrediar. Nam vidit Philisthinos in circuitu, & putauit quod posset effugere manus illorum. *Et me excutiam.* Scilicet de medio eorum: nam nondum tenebant eum, sed erant in circuitu eius ad tenendum illum. *Nesciens quod dominus recessisset ab eo.* Idest ista dicebat Samson nesciens, quod Deus recesserat ab eo, scilicet auferendo ei vires: nam erant istę vires supernaturales, & quamdiu manebant in eo, dicebatur Deus manere cum illo: cùm autem vires perierunt recessit Deus ab illo: vires tamen perierunt quando capilli tonsi fuerunt, ideo tunc Deus verè recessit à Samsone. Ex hoc patet, quod B istę vires non erant in Samsone, sicut qualitas quędam, vel accidens membrorum suorum infixum illis, quia tunc sensisset Samson corpus suum immutatum per carentiam pristinarum virium: & tamen nesciebat, an perdidisset illas. *Sicut ante feci.* Scilicet sicut prius se excusserat ter de vinculis rumpendo illa, ita nunc excuteret de manu Philisthinorum, qui erant in circuitu eius.

Quem cum appræhendissent Philisthijm, statim eruerunt oculos eius, & duxerunt Gazam vinctum catenis, & clausum in carcere molere fecerunt. Iamque C capilli eius renasci cęperant, & principes Philisthinorum conuenerunt, in vnum, vt immolarent hostias magnificas Dagon Deo suo, & epularentur, dicentes: Tradidit Deus noster inimicum nostrum Samson in manus nostras. Quod etiam populus videns, laudabat Deum suum, eademque dicebat: Tradidit Deus noster aduersarium nostrum in manus nostras, qui deleuit terram nostram, & occidit D plurimos. Lætantesq; per conuiuia, sumptis iam epulis, præceperunt vt vocaretur Samson, & ante eos luderet. Qui adductus de carcere, ludebat ante eos. Feceruntque eum stare inter duas columnas.

Quem cum compræhendissent. Hic ponitur Samsonis compræhensio. Et diuiditur in tres partes. Primò ponitur Samsonis incarceratio: secundò eius delusio: tertiò eius mors, & consumatio. Secunda ibi. *Iamq; capilli.* Tertia ibi. *Qui dixit puero.* Circa primum dicitur. *Quem cum compræhendissent Philisthiim.* Scilicet postquam detonsum eum circundederunt iniecerũt manus in eum, & tenuerunt. *Statim eruerunt oculos eius.* Scilicet antequam recederent de eodem loco eruerunt oculos illius, & sic duxerunt eum vinctum. *Et duxerunt Gazam.* Ad istam ciuitatem potius quàm ad aliam duxerunt eum, quia fortè ista erat celebrior omnibus vrbibus Philisthinorum. Vel quia ista erat propinquior loco illi, in quo captus est Samson. Vel quia ibi erat Deus Dagon Deus maximus Philisthinorum, cui Philisthini attribuebant victorias suas, & in honorem eius duxerunt eum ad vrbem illam: quod patet, quia postea conuenit populus magnus Philisthinorum in Gazam, & omnes principes Philisthinorum, & immolabant magnificas hostias Deo Dagon suo pro captione Samsonis infra in litera. Vel fortè, quia Samson deliquerat in vrbe Gaza, scilicet portas eius duxerat in montem, præcedenti cap. duxerunt eum illuc, vt ibi puniretur. *Et vinctum catenis.* Idest vinxerunt eum catenis, & tenebant in carcere ad gloriam victoriæ suæ, vt cùm veniret dies solennitatis eorum facerent eum ludere coram se. *Et clausum in carcere molere fecerunt.* Idest cùm esset Samson vir fortis, faciebant quòd intra carcerem staret trahens molam asinariam atque seruiret sic Philisthinis. Vel fortè erat mola parua, quæ ab homine mouetur ad molendum. istud autem fit in terra Philisthinorum, & terra Chanaan, & Aegipti, quia est terra aquarum inops, & non sunt artificia molendi in fluminibus, sed brachio hominis far ad molam teritur. Vel sit artificium magnarum molarum, quæ ab asinis voluuntur, & consuetæ sunt istæ molæ asinariæ in terra illa. Vnde Christus dixit Matth. 18. Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt: expedit vt suspendatur mola asinaria collo eius, & proijciatur in profundum maris. Consuetum etiam erat, quòd captiui, qui tenebantur in carcere haberent ibi molas, & catenati molerent. sic patet Exo. 11. cùm dicitur: Morietur omne primogenitum in terra Aegypti a primogenito Pharaonis, qui sedet in solio eius, vsque ad primogenitum ancillæ, quæ est ad molam. Et Exo. 12. ponitur istud, & dicitur: Percussit dominus omne primogenitum in terra Aegypti à primogenito Pharaonis, qui sedebat in solio eius, vsque ad primogenitum captiuæ quæ erat in carcere, & sic ancilla, quæ erat ad molam erat illa, quæ erat in carcere. Ex quo patet, quod captiui in terra illa in carceribus cogebantur molere, & sic factũ est de Samsone. Rabbi Salomon, & aliqui Hebræi, & Nicolaus dicunt, quòd Philisthini ducebant vxores suas, & filias ad Samsonem, vt cognosceret eas, & inde proles fortissimas sicut Samson gigneretur, & hoc erat molere. Sed istud non stat: primò quia dicitur, quòd vinctum catenis coegerunt molere, & tamen ad istud opus cognoscendi fœminas Philisthinorum, non esset vinctus catenis. Item non est verisimile, quod Philisthini essent tam turpissimi, vt filias, vel vxores per inhonestatem copulæ subijcere vellent hosti: potissimè cùm eum valde odissent. Item & efficacius non erat hoc credibile, quia non poterant nunc credere Philisthini, quod filij nati de Samsone essent fortes, sicut ipse, quia si Samson haberet vires naturaliter credere possent, quòd vires Samsonis deriuari possent in filijs, Samson tamen habebat vires supernaturaliter, & sic credebant Philisthini: sicut declaratum fuit supra, ideo non crederent, quod deriuari poterant in posteros per seminis deriuationem. Item quod maius est, si Samson nunc haberet vires, siue illę naturaliter, siue supernaturaliter essent, poterant Philisthini cogitare, E quòd deriuarentur vires eius in posteros, nunc autem viribus carebat, vt ipsi videbant, & effectus erat ita infirmus, sicut alius homo, ideo non est vllatenus verisimile, quòd darent ei aliquam fœminam ad cognoscendum, sed solùm cogebant eum ad molendum sicut asinum. O admiranda calamitas Samsonis: o populi Iudaici grauissima infęlicitas, & opprobrium. Fortissimus ille virorum, atque toti sęculo stupendus ipsoque nomine terribilis Samson, qui leones sęuissimos facili manus ictu domuerat, magnos hostilis exercitus cuneos fundens, inauditam omnibus sęculis stragem egerat. & quod admirabilius est, tanta facilitate, vt facilius sibi agere quàm nobis cogitare foret. O nimus plangende vir, imò virorum flos, qui omnes viribus

Quòd vires erant in Samsone.

Samsonis comprehensio, & eius tẽ delusio.

Hebræorũ opinio, & Nicolai ridiculæ.

Apostrophat in Samsonem.

viribus superans sola prudentia caruisti, & miserabilis mulierculæ pulchritudine tractus, & fallacibus lachrymis deceptus in extremam decidisti sortem: ita vt cunctorum, quos legerim miserior factus, turpiter ab hostibus vtroque priuatus lumine, in ęternum totius populi Hebræorum opprobrium, ad molam asinariam molere cogereris. Nec satis hoc fuit in te amaræ insæuienti fortunæ: imò & diuinæ vltioni, nisi vt insanus effectus vani, & turpissimi scurræ typum gerens, corã hostili caterua in tui delusione ludere cogereris. Quis enim sufficienter tantam calamitatem lugere queat? imò quis digne cogitare valeat? subito in te summa infimis coæquata sunt. Arbitror autem Dei nostri ista esse prodigia, qui, & superbientium hominum in amplissimo robore maximam fęlicitatem ponentiũ, aut per hoc seipsis fruentium positionem elidat, & ipsum qui cunctis mortalibus robore præstantior fuit, amara & ignobili calamitate confecit, vt discat quilibet domino nostro colla subijcere, & soli Trinitati seruire, corporalibus dotibus non curatis. Nec huic dissimilis cæteris infelicitas. Nam & cæteros, quos aut maxima potentia, aut excellentissima pulchritudo, aut admiranda totius corporis agilitas, aut pecuniarum numerosa possessio, aut sapientiæ nimia celsitudo claros effecit, dura excidia confecerunt.

Samson totius popu li Hebræo rũ æternũ obprobriũ.

Quare Philisthini Sansonem mox captiuum oculis priuarunt. Quæst. XXXV.

QVAERETVR, quare Philisthini Samsonem mox captiuatum oculis priuauerunt. Respondendum, quòd Philisthini fortè timuerunt, ꝙ sicut perditis capillis Samson vires perdiderat, ita renascentibus illis recuperaret vires, & quia tunc posset eis nocere valde, si videret rumpens vincula, & occidens quoscunque vellet in terra Philisthinorum, & rediret tunc in terram suam, abstulerunt ei oculos, quia dato ꝙ redirent vires paucos posset lędere, etiam si vellet: imò nulli nocere auderet, quia non videns non posset effugere manus eorum. Aliter & melius dicendum, ꝙ non putauerunt Philisthini, ꝙ renascentibus capillis, redirent vires Samsonis, quia alioquin non permisissent crescere capillos eius, & permiserunt, vt patet infra: sed putabant, ꝙ cùm Deus dedisset ei vires, & nunc iratus ei esset, ꝙ nunquam iam ei vires donaret: quia tamen Samson manens in paucitate virium, si videret posset multa agere, & fugere: eruerunt oculos eius, ne quidquam mali agere auderet, nec effugere posset.

Quare Deus permisit Samsonem iudicem Hebræorum cadere in Philisthinorum manus. Quæst. XXXVI.

QVAERETVR vlterius, quare Deus permisit Samsonem iudicem Hebræorum, quem ipse ad istud opus consecrauerat, cadere in manus Philisthinorum. Respondendum, quòd ad hoc fuerunt duplicia demerita, scilicet ipsius Sãsonis, & populi Israel. De Samsonis demeritis apparet, ꝙ aliquando in victorijs, quas habebat contra Philisthinos, non putabat Deum præsidere, sed ipse tanquam viribus suis gloriabatur. Sic dicunt fuisse in victoria, quando fugauit exercitum Philisthinorum, & occidit mille viros. Et ob hoc, vt cognosceret magnitudinem Dei, & ab eo prouenire omne bonum, dedit sitim magnam in eo, ita vt lassaretur ad mortem, & timeret cadere in manus Philisthinorum, & tunc vexatione coactus ad dominum conuersus est, dicens: Tu dedisti in manu serui tui salutem hanc maximam, & victoriam, & hou si-

F ti morior, incidamque in manus Philisthinorum. prę cedenti c. Hoc tenet Iosephus quinto antiquitatum, dicens: Samson ergo plusquam oportebat exultans, non Dei operationem credebat, sed suis viribus adscribebat, eoquòd per maxillam alij hostium cęsi sunt, & alij fugati sunt, sed irruit in eum sitis dura, & tunc cognouit Dei virtutem. Alia autem fuerunt maiora Samsonis crimina, quòd ardenter amabat Philisthinas mulieres, eisq; fruebatur illicito coitu, nec coniugem quærebat de Israelitidis. Nec tamen dico de prima muliere Thamnatea, quam in vxorem accepit, quia ad illam Deus eum inclinauit, sed de alijs, quas meretricio amore dilexit tam in Gaza, quàm in valle Thoret, vt patet supra in litera. Item peccata populi traxerunt

Samsonis crimina.

Peccata populi in hanc calamitaté Sãsoné tradiderunt dupliciter.

G Samsonem in istam calamitatem, & hoc dupliciter, s. directè, & indirectè. Directè quidem quia pro malis operibus Israelitarum, qui erant subditi Samsonis vita Samsonis deprauabatur, & pęnæ ei à domino infligebantur: nam sicut pro peccato populi Deus facit interdum regnare hypocritam, vt patet Iob 34. capit. ita & principem bonum interdum Deus deserit, & infortunanti fiunt actus eius propter peccata populi. Sic fuit de Dauid, qui erat bonus rex, & tamen propter peccata populi ipse permissus est cadere in peccatum numerandi populum. Sic dicitur 2. Reg. 24 scilicet. Addidit furor domini irasci contra Israel: mouitque Dauid in eis dicentem: vade numera Israel, & Iuda. Vnde Gregorius ait in moralibus, ꝙ secundum merita sub-

H ditorum disponuntur actus pastorum: peccabant autem Israelitæ nunc coram domino, quia non recedebant ab idolatria, & quia communicabant cum Chananæis in matrimonijs, & in aliis à lege vetitis, ideo punitus est Samson in illis, quia permissus est peccare propter peccata eorum, & consequenter punitus propter illos. Secundò punitus est Samson propter Israelitas indirectè, scilicet vt non proficeret illis. Nam Samson breui tempore, scilicet vnius anni, vel quasi totam terram Philisthinorum pauore concusserat, & occidebat quos volebat: vnde si mansisset paulo maiori tempore apud Israelitas, deleuisset Philisthinos, nec solùm liberasset Israelitas de iugo Philisthinorũ, sed etiam Philisthinos Israelitarum subiecisset serui-

I tuti. Hoc autem non erat placitum coram Deo propter peccata Israelitarum, qui non merebantur talia bona, ideo tradidit Deus virum hunc fortissimum manibus hostium, ne prodesse posset populo indignissimo Iudæorum.

Quare Deus permisit Samsonem oculis priuari. Quæst. XXXVII.

QVAERETVR vlterius, quare Deus permisit Samsonem oculis priuari. Respondendum, ꝙ Deus punire volebat Samsonem pro peccatis suis, vt supra declaratum est, & quia Deus quandoque ad ostensionem magnæ iustitiæ punit hominem per ea,

K per quæ peccauit, vt patet Sapientiæ 11. scilicet. Per quæ quis peccat, per hæc torquetur: voluit punire Samsonem, sicut peccauerat: fuit autem peccatum Samsonis graue in amore mulierum Philisthinarum: & hoc quia placebant nimis oculis eius: sicut dicitur supra 14. ideo illi oculi, quibus nimis placuerunt mulieres inordinatè, Dei iustitia ordinantè eruti sunt.

Quare Samson solus inter iudices Israel permissus est cadere in manus hostium, & apud eos mori. Quæst. XXXVIII.

QVAERETVR vlterius, quare Samson solus inter iudices Israel permissus est cadere in manus

rus hostium, & mori apud eos: nam nullus alius de iudicibus captus fuit ab hostibus, nec mortuus est in terra eorum, sed potius omnes triumphauerunt de hostibus. Respondendum, quòd istud factum est propter multa. Primò quia omnes alij iudices erant viri boni, prudentes, timentes Deum, & tenentes legem illius. Samson autem erat iuuenis, & stultus: nam nondum viginti annos egerat quando mortuus est vt declaratum est præcedenti ca. & cùm viribus excelleret omnes homines superbiebat, & dominabantur in eo passiones iuueniles, in quibus Deum offendebat amando intemperatè mulieres Philisthinas. Debuit ergo à Deo puniri iste, & non cæteri iudices, qui rectè viuebant. Secundum erat propter peccata Israelitarum: nam quando alij iudices veniebant super populũ cessabant Israelitæ à peccatis, & colebant dominum tempore illius iudicis, vt patet supra 2. & illo mortuo conuertebantur ad idola: ideo dum viueret iudex nõ infligebat Deus malum iudici, nec Israelitis, sed omnes hostes tacebãt: nunc autem propter peccata Israelitarum ipsi non liberati sunt per Samsonem, sed quãquam esset fortissimus iudicum, tempore eius seruierunt Israelitæ Philisthinis, & eo moriente manserunt in seruitute, quod non contigerat tempore aliorum iudicum, ita & ipse pro peccatis illorum habuit occasionem moriendi in manibus hostium, quod non cõtigerat aliis iudicibus. Tertium est, quia Samson erat fortissimus, & si vixisset deleuisset Philisthinos, quos Deus deleri nolebat: tam exigentibus demeritis Israelitarum, quàm ad exercitandum Israelitas cum eis, vt patet supra 3. ca. ideo debuit hunc morte veloci consumere, ne hostes deleret: aliis autem iudicibus non fuerant datæ aliquæ vires specialiter, quæ essent semper manentes, ideo licèt Deus semel per eos expulisset hostes de terra, non audebant ipsi vlterius in hostes insurgere, nisi prius hostes è contrario insurgerent. Et sic licèt multo tempore viuerent, non poterant delere Philisthinos, aut subiicere eos in seruitutem, sicut facturus erat Samson, nisi breui morte confectus foret, ideo non oportuit, ꝙ alii iudices ita cito morerentur, aut manibus hostium traderentur.

Quare Philisthini effossis oculis Samsoni non illico eum occiderunt. Quæst. XXXIX.

QVAERETVR vlterius, quare Philisthini cùm accepissent Samsonem, & eruissent oculos eius, non occiderunt illico eum. Respondendum, ꝙ fuit duplex causa. Vna ex parte Philisthinorum. Et alia ex parte Dei. Ex parte Philisthinorum fuit desideriũ perfectæ vindictæ: nam cùm Samson tantum illusisset eis, ꝙ ipse solus compelleret in fugam totum exercitum Philisthinorum, & inuitis eis introiuisset, & exiuisset de vrbe Gaza, atque in humeris portasset fores vrbis vsque ad montem, non reputabant completam vindictam, si eum occiderent, vellut in bello: ideo conati sunt accipere eum viuentem ad illudendum ei in terra sua, cogendo eum molere: etiam tanquam insanum excæcatum coram se ludere faciendum: & postea si vellent morte turpissima afficiendum. Et ob hoc quamquam potuissent eum occidere fraudulenter, antequam vires perderet ingulando eũ dormientem sepe in gremio Dalilę, vel ex occultis sagitta eum percutiendo, noluerunt, sed conati sunt inquirere quo modo Samson poterat carere viribus, vt eum captum tenerent. Secunda causa, & efficacior fuit ex parte Dei, qui mouit Philisthinos, vt desiderarẽt capere Sãsonem viuentem: nam licèt Deus vellet Samsonem mori, tamen nolebat eum capi inutiliter à Philisthi-

A nis, sed ꝙ per captionem suam maiora damna Philisthinis inferret, quàm viuens non captus intulerat. Nã postea concutiens domum occidit tria millia virorũ, & ipse pariter mortuus est: & dicitur, ꝙ plures ibi occidit quàm viuens occiderat: & quia si Philisthini occidissent eum mox, vt ceperunt, non fecisset istam vltionem in Philisthinos: inclinauit ergo Deus Philisthinos, vt non occiderent eum, licèt ipsi non putabãt, ꝙ ad malum suum eum viuentem custodirent.

An peccarunt Philisthini capientes per insidias Samsonem in domo Dalilæ, & orbantes eum. Quæst. XL.

B QVAERETVR vlterius, an peccauerunt Philisthini capientes Samsonem in domo Dalilæ, & orbantes eum. Aliquis dicet, ꝙ sic, quia Philisthini per fraudes processerunt contra Samsonem latentes intra cubiculum Dalilæ, & sic tenuerunt eum. Respondendum, ꝙ non peccauerunt Philisthini, quia ipsi habebant iustum bellum cõtra Samsonem, qui terram eorum iniustè vastabat, vt declaratum est c. præcedenti. Hosti autem quodcunque licet in hostem, dum tamen veritatem interpositam ex pacto non fallat. Quòd autem licuerit eis orbare Samsonem oculis, & cogere ad molam, & ad quæcunque turpissima officia, notum est, cùm liceat occidere eum non determinato modo: quia hostibus non est lex posita, sed
C quidquid volunt, & possunt hoc lex est: nam de iure gentium istud est. Sed solùm est dubium, quia per insidias fecerunt. Dicendum, ꝙ nec etiam peccauerunt in hoc, quia insidiæ vocantur respectu illius, qui se non tenetur obseruare: sicut viuentibus in eadem politia, vel sub eodem iure istud est, ꝙ nullꝰ se debeat ab alio obseruare, eo ꝙ siquid vnus habet contra aliũ, iure diffinitur: & ob hoc si inter istos quis alium non aspicientem percusserit, ex insidiis agere dicitur. In hostibus autem non stat istud, quia lex hostis est nocere hosti quantumcunque, & qualitercunq: potuerit, & cùm istud cognitum sit, non potest quis reputare insidias illas, quas scit de iure sibi posse poni, sed vtens iure suo, nõ peccat: ideo Philisthini percutientes, *Lex hostis est hosti nocere.*
D & capientes Samsonem insidiosè non peccauerunt. Nam Deus iussit Israelitis ponere insidias, quando pugnabant contra vrbem Hai, vt patet Iosue 8. ca. Ideo diffinitum est, ꝙ in bello iusto licitum est vti insidiis, & quibuscunque cautelis. Sed obiiciet aliquis, ꝙ licitum est cuique vti iure suo, dum tamen bono animo vtatur. Nam vti iure suo mala intentione peccatum est. Respondendum, ꝙ Philisthini bona intentione iure suo vtebantur contra Samsonem: nam agere ad occidendum nõ est agere mala intentione, cùm hoc liceat hosti contra hostem.

An Dalila peccauit tradendo Samsonem manibus Philisthinorum. Quæst. XLI.

E QVAERETVR vlterius, an Dalila peccauit tradendo Samsonem manibus Philisthinorum. Aliquis dicet, ꝙ non, quia erat ipsa hostis, & licebat ei agere contra Samsonem quidquid licebat fieri contra hostem. Nam ita tenentur fœminæ ad procurandũ patriæ incolumitatem, quantum eis possibile est, sicut viri: sed Philisthinis licebat capere Samsonem per insidias, & occidere, ideo etiam liceret Dalilæ. Respondendum est, ꝙ Dalila peccauit grauiter Samsonem tradendo manibus Philisthinorum: quia ipsa tenebatur ei obseruare legem amantis: quia Samson diligebat eam valde, & confidebat illi: & ipsa ostendebat se maximè diligere Samsonem, quia aliàs non confessus

fuisset Samson ei, sed fallere legem amoris non pronunciando Samsoni peccatum erat. Nam cùm talia ostenderet Dalila Samsoni, poterat rationabiliter conqueri Samson de illa, si præuaricaretur legem amoris. Sic enim diffinit Arist. 8. Ethicorum, cùm agit de querelis amicorum. Quia quidam diligunt alios amore honesto, & putant se ab eis simili amore diligi: cùm autem inciderit eis inopia rerum, amici qui putabantur diligere propter honestum, & diligebant propter vtile, recedunt ab amicitia, & alij conqueruntur. Respondet Aristoteles, quod si ille, qui amabat propter vtile, simulabat se amare propter honestum, & postea amicum calamitosum relinquat, habet amicus ius querelæ. Si autem alius amans propter vtile, non fingebat se amare propter honestum, sed apparebat quod amaret propter vtile, non habet ius querelæ amicus, sed sibi imputet, qui insipiens erat: ita de Dalila & Samsone: nam Dalila ostendebat valde, quod diligeret Samsonem toto animo, & sic petebat ab eo diligi, cùm dixit: Quomodo dicis, quod ames me, cùm animus tuus non sit mecum? supra in litera. Et tamen non diceret ista Dalila Samsoni, nisi ipsa ostenderet ei, quod ipsum æqualiter diligebat. Etiam ostendit hoc ipsa: nam cùm Samson nollet ei indicare robur suum, defecit spiritus eius, atque lassata est: & ista erant signa amantis. Hæc omnia fefellit Dalila cùm secretè moliretur insidias contra eum, ideo peccauit. Item patet, quod Dalila non tradiderit Samsonem vtens iure suo, scilicet desiderio conseruandi patriam, sed illecta desiderio pecuniarũ: nam antequam Philisthini pecuniam promitterent Dalilæ, non intendit offendere Samsonem: promissis autem pecunijs, conata est hoc efficere, & sic amore lucri egit contra fidem amantum. Sed obijcitur, quod Iudith egit simile: nam ipsa confugit ad Holofernem tanquam petens saluari, & mentita est in multis, vt patet Iudith 10. & 11. & 12. c. & occidit postea Holofernem, & tamen dicitur de ipsa, quod non peccauit, sed potius in catalogo sanctarum fœminarum collocatur. Respondendum, quòd Iudith, & Dalila non fuerunt similes. Primò quia Dalila à principio diligebat Samsonem, & seruabat ad eum fidem, vt amantem: postea autem pecuniis corrupta legem violauit. Iudith autem nũquàm dilexit Holofernem, sed abominata est, & iuit ad illum animo occidendi eum. Secundò differebat, quia Dalila ostendit Samsoni, quòd diligeret eum, & adhærebat ei, vt amanti, tenebatque eum in gremio suo, & alias illecebras procurabat illi. Iudith autem non ostendit se diligere Holofernem, sed potius refugiebat ab eo, & nolebat comedere de cibis eius, nec dormire intra cameram eius, vt patet Iudith 11. & 12. ideo Holofernes non debebat suspicari se diligi ab illa, nec confidere illi cùm ipsa nihil tale ostenderet, & sic Iudith non fefellit Holofernem, sed potius ipse deceptus est pulchritudine eius: Iudith 10. & 11. Dalila autem rebus istis, & obsequiis amantem Samsonem fefellit. Tertiò differebant, quia Iudith venit contra Holofernem mota iusta causa, scilicet ad defensionem populi sui, & premissa oratione ad Deũ, & ieiunio, vt patet a c. 7. vsque ad 11. & Deus misit spiritum in corde eius ad faciendum hęc: Dalila autem nõ fuit mota à Deo, nec aliqua iusta causa, sed sola lucri cupiditate amantem hostilibus manibus tradidit: solùm autem fuit culpabile in Iudith mendacium: nam multa mendacia dixit coram Holoferne, sed omnia ista susceperunt dispensationem à Deo, quia iusta causa mouebat Iudith: & Deus eam ad faciendum hoc impulerat. Dalila autem nullo modo est excusabilis, quia in opere suo nihil honestum intercidit, per quod inhonestas cæterorum temperetur. *Iamque capillis eius.* Hic ponitur secundum huius partis, scilicet Samsonis

Amicorũ iura.

Iudith, & Dalila inuicem cõparantur.

Samsonis illusio.

F illusio, quia ad complementum victorię suę volebant vti Samsone in ludis in festiuitate victoriæ Samsonis, & dicitur. *Iamque capilli eius renasci cæperant.* Scilicet quando facta sunt, quæ sequuntur hic cęperant renasci capilli Samsonis. Ex hoc patet, quod modico tempore mansit Samson in terra Philisthinorum postquam captus est. Quod patet ex duobus. Primò quia quando Samson captus est tonsi fuerunt capilli eius, & tũc irruerunt in eum Philisthini, & tamen hic dicitur, quod facta sunt ista conuiuia, quæ sequuntur in quibus mortuus est Samson, quando cęperant renasci capilli Sãsonis, & tamen ad hoc quod renascerentur, modicum tẽpus oportebat quod fuisset, fortè non vnius mensis integri. Secundum est, quia die illa conuenerunt

G Philisthini ad faciendum sacrificia pro victoria contra Samsonem, vt patet infra, & tamen non est verisimile, quod multis diebus post captionem Samsonis differrent Philisthini immolare hostias pro victoria: & dicitur de capillis renascentibus ad significandum, quod iam Samson habebat fortitudinem, eo quòd capilli renascebantur. Non est autem sensus, quòd capilli conferrent vires Samsoni, vel in ipsis capillis manerẽt vires, sed Deus dabat vires, & per recessum eorum Samson carebat viribus, vt patet supra in litera. Sed quia Deus dabat vires Samsoni quamdiu seruabat regulam Nazaræorum, & perdendo capillos, regulam transgressus est, & Deus recessit ab eo, & cessauerunt vires: cùm autem captus à Philisthinis mansit in carcere

H cæperunt crescere capilli, & tunc verisimile est, quòd Samson ad se reuersus pœnitentiam egerit, & seruauerit regulam Nazaræorum, & sic Deus daret ei vires renascentibus capillis: vnde non fit mentio de capillis, quasi ipsi vires darent: sed quia Deus dabat vires quando illi redibant. & istud erat per accidens *Et principes Philistinorum conuenerunt in vnum.* Isti erant quinq; satrapæ, vel reges Philisthinoram, qui dominabantur toti terræ Philisthinorum distinctæ per quinque metropoles. *Vt immolarent hostias magnificas Dagon Deo suo.* Idest voluerunt ad reuerentiam victoriæ de Samsone immolare hostias magnificas, idest magnorum sumptuum, quia sic expetebat ad reges pro tanta victoria habita agere: isti principes conue-

I nerunt ad hoc, quia ad ipsos pertinebat disponere de omnibus, quæ facere debebant Philisthini, & ipsi venerunt ad vrbem Gazæ, & cum eis populus ad festum immolationis: iste Dagon erat vnus de diis Philisthinorum, vt immediatè dicetur. *Et epularentur.* Idest facerent sacrificium, & ipsi comederent. erat ista consuetudo Gentilium, quod facerent sacrificia diis suis, & de carnibus sacrificiorum comederent: imò quod plus erat comedebant adipes sacrificiorum, & bibebant vinum libaminum, quorum vtrunque apud Hæbræos erat prohibitum. De hoc Deute. 32. Surgant, & opitulentur eis, & in necessitate eos protegant: & ante hoc. Vbi sunt dii eorum in quibus habebant fiduciam? de quorum victimis comedebant adipes, & bibebant vinum libaminum? Sic etiam Iudæis erat consuetudo,

K quòd quando facerent festiuitates magnas, vt coronationes regum, offerrent Deo sacrificia pacifica, & de illis comedebant ipsi, quia quædam pars erat, quæ proueniebat in ius offerentium: sic patet in coronatione Saulis 1. Regum 11. & in coronatione Adoniæ 3. Regum primo. Et Deus hoc iubebat fieri in festiuitatibus magnis, quibus conueniebant Israelitæ ad sanctuarium, vt coram domino epularentur, vt patet Deuteron. decimo secundo, & decimo quarto, & sextodecimo capitulis.

Gentilium cõsuetudo in sacrificijs.

Quare

Quare nunc Philiſthini immolabant victimas dijs, & epulabantur. Quæſt. XLII.

QVAERETVR, quare nunc Philiſthini immolabant victimas diis, & epulabantur. Reſpondendum, ꝙ ad honorem victorię Samſonis faciebant, quia ipſum vicerant contra quem nunquam putabant ſe præualituros: ſed crediderant, ꝙ ipſe potius deſtrueret terram eorum cùm faceret contra eos magnifica geſta, & inaudita à ſæculis, ideo tanto nunc magis debuerunt gaudere, quanto victoria celebrior erat, & ob hoc omnes quinque reges Philiſthinorum conuenerunt in vnum, & populus cum eis ad iſtam ſolennitatem. Item non ſolùm dicitur, ꝙ immolauerunt victimas, ſed etiam ꝙ illę victimæ erant magnificæ, & hoc quia victoria erat magnifica. Sed aliquis dicet, ꝙ rationabile erat Philiſthinos epulari, & gaudere: ſed non apparet quare deberent immolare victimas. Reſpondendum, ꝙ Philiſthini credebant, quòd dij ſui adiuuabant eos in bellis, & dabant eis iſtam victoriam, ideo ad laudem eorum faciebant ſacrificia. Patet hoc ex verbis eorum: nam cùm eſſent in ſacrificijs, & conuiuijs, dicebant: Tradidit Deus noſter inimicum noſtrum Samſon in manus noſtras, vt patet infra. Sic etiam fuit ſemper opinio apud Philiſthinos, ꝙ quaſcunque victorias obtinerent de gentibus aliis, obtinebant fauore Deorum ſuorum: vnde quando pugnantes contra Iſrael cæperunt arcam Dei in bello, poſuerunt eam in templo Dagon, quaſi ipſe Dagon cepiſſet eam 1. Regum 5. Item quando pugnantes occiderunt Saulem, & filios eius, pręciderunt caput Saulis, vt oſtenderetur in omnibus templis idolorum Philiſthinorum, vt patet 1. Regum vltimo, & 1. Paralip. 10. ca. ita ergo nunc putauerunt, quòd adiuuiſſent eos dij ſui, & fecerunt ſacrificia magnifica in gratiarum actiones pro tanto beneficio, & tamen ſecundùm veritatem non poterant iſti dij adiuuare eos, quia non erant niſi lapides mortui, & ligna: imò potius impediebant, quia Deus verus impediebat Philiſthinos, ꝓpter cultum idolorum, & quia victoriam, quæ à Deo vero erat, ſimulacris aſcribebant. Iſta etiam erat opinio omnium Gentilium, ꝙ dii ſui adiuuarent eos, & ꝙ pugnarent ſinguli dii pro cultoribus ſuis: ſicut declarat Aug. de Ciuit. Dei lib. 3. & Virgilius 10. Aeneidos, & Ouidius in multis locis.

Quare potius Philiſthini ſacrificarunt nunc Deo Dagon, quàm alteri Deo. Quæſt. XLIII.

QVAERETVR vlterius, quare potius Philiſthini ſacrificauerunt nunc Dagon, quàm alteri Deo in gratiarum actionem pro beneficio ſuſcepto. Aliquis dicet, ꝙ non habebant alium Deum Philiſthini, ideo huic attribuebant omnes victorias ſuas, & conſequenter ei offerebant omnia ſacrificia. Sed dicẽdum, quòd non ſtat, quia Philiſthini habebant multos alios Deos, vt patet 1. Regum vltimo. Cùm dicitur, quòd caput Saulis portatum eſt per templa idolorum. Vnde erant apud Philiſthinos alii dii famoſi, quorum vnus erat Aſtaroth, & huic aſcripſerunt victoriam, quam obtinuerunt contra Iſraelitas, quando occiderunt Saulem, & filios eius, vt patet allegato c. nam in templo illius poſuerunt arma Saulis: in quo ſignificabant, quòd virtute illius obtenta fuerant illa arma de manu hoſtium: Erat etiam Deus Beelzebub famoſiſſimus apud Philiſthinos, & potiſſimè in arte diuinandi, ſicut apud Græcos, & Latinos, & quaſi cęteras gentes erat Apollo Delphicus, ad quem pro reuelatione occultorum recurrebatur. Erat autem Beelzebub in vrbe Acharon, quæ erat vna de metropolibus Phili-

Beelzebub apud Philiſthinos erat, ſicut Apollo Delphicus apud Græcos, & Latinos.

A ſthinorum, & concurrebant Philiſthini ad illum Deũ pro inquiſitione ſuper dubiis. Similiter etiam Iſraelitæ, & aliæ gentes propinquæ mittebant ad illum Deum. Vnde Ochozias rex Iſrael ægrotans miſit ad conſulendum Beelzebub Deum Acharon, an conſurgeret de infirmitate ſua 4. Regum primo. Erat etiam Dagon apud Philiſthinos, qui erat Deus famoſus, vt patet ex hoc, quòd ei obtulerunt magnificas victimas.

Cum multi alij dij etiam famoſi eſſent apud Philiſthæos cur potius Dagoni, quàm alteri ſacrificarunt. Quæſt. LXIIII.

B QVAERETVR, ergo tunc vlterius, cùm inter Philiſthinos eſſent multi dii famoſi ad minus tres, ſcilicet Beelzebub, Aſtaroth, & Dagon, quare potius ſacrificauerunt Dagon, quàm alteri Deo. Aliquis dicet, quòd hoc fecerunt, quia alii erant dii particulares alicuius terræ Philiſthinorum, & tamen Dagon erat Deus generalis omnium Philiſthinorum, & hoc colligitur ex litera, quia dicitur, quòd conuenerunt, vt immolarent victimas magnificas Deo ſuo Dagon, & ſic reſpectu omnium quinque regum Philiſthinorum vocatur Deus ſuus Dagon. Sed dicendum, quòd iſtud non ſtat, quia potius erat Deus communis terræ Philiſthinorum Aſtaroth quàm Dagon, vt patet primo Paralip. 10. cùm dicitur, quòd arma Saulis conſecrauerunt in fano Dei ſui, & caput effixerunt in templo Dagon, & ſic alius vocatur Deus generalis reſpectu Philiſthinorum, & non Dagon, ſcilicet ille, cui conſecrata ſunt arma, & ille erat Aſtaroth, vt patet 1. Regum 31. capit. Dicendum ergo, quòd in terra Philiſthinorum erant multi dii, ſed famoſi erat ſoli tres, ſcilicet Aſtaroth, Dagon, & Beelzebub: ſed non debuerunt tunc victimæ conſecrari Beelzebub, quia iſte erat Deus famoſus in reſponſione ad abſcondita, ſed non in operatione bellorum: ſicut alii Gentiles credebant Martem potentiſſimum Deum bellorum, & tamen Apollinem Delphicum tenebant, vt eminentiorem in reſpondendo: vnde de toto orbe confluebant ad eum pro reſponſis, & quia nunc immolabatur pro bello, debuit immolari Dagon, vel Aſtaroth: non tamen obtulerunt Philiſthini Aſtaroth, ſed Dagon, quia potentiorem Deum, & honorabiliorem reputabant Dagon. Sic patet quando ducta eſt arca Dei capta de bello: nam poſita eſt in templo Dagon, & non in templo Aſtaroth, primo Regum quinto capitulo. Item in bello contra Saulem, quando ipſe occiſus eſt, principaliter fuit honoratus Deus Dagon: nam caput Saulis præciſum fuit, & affixum templo Dagon, vt patet primo Paralip. decimo, nunc quoque tanquam honorabiliſſimum reputantes Dagon ei immolauerunt. Sed obiicietur, quòd cùm pugna contra Saulem fuerit de famoſiſſimis, quare aſcripta fuit victoria illius Deo Aſtaroth, cui conſecrata ſunt arma, & non Dagon. Reſpondendum, quòd principalius fuit ibi honoratus Dagon quàm Aſtaroth, quia in templo Dagon fuit poſitum caput, & in templo Aſtaroth arma, vt patet primo Paralip. decimo capitu. & tamen caput magis principalius eſt quàm arma, quia tamen erant multa inſignia victorię, poſuerunt quædam in templo vnius Dei, & quædam in templo alterius. Vel aliter dici poſſet, quod cùm iſti dii reputarentur apud Philiſthinos potentes ad bella, aliquando commendabant vnum bellum vni Deo, & aliquando alteri. ſicut nos habentes plures ſanctos apud Deum, vti interceſſores, aliquando commendamus vni res noſtras agendas, & aliquando alteri. Et quia ſuper facto Samſonis

Doc. reſponſio ad quæſitũ

C

D

E

forte

fortè Philisthini deuouerant se Deo suo Dagon, cùm obtinuissent, ei soli hostias celebrauerunt. *Dicentes: tradidit Deus noster inimicum nostrum Samson in manus nostras.* Idest Deus noster Dagon fecit hoc, ideo offerebant ei.

Quomodo Philisthini poterant credere, quòd Deus suus Dagon poterat eis dare Samsonem in manus. Quest. XLV.

QVAERETVR, quomodo Philisthini poterant credere, quòd Deus suus Dagon poterat eis dare Samsonem in manus: nam ipsi viderant, ꝙ quando arca posita fuit in templo Dagon, cecidit prima nocte Dagon ad pedes arcæ adorans eam, & cùm fuisset in locum suum restitutus secunda nocte repertus est in terra fractis pedibus, & brachiis, & capite, & erat truncus, vt patet primo Regum 15. cap. & cognouerunt Philisthini istud factum esse à Deo Israel, vnde clamantes fecerunt inde arcam educi, eodem capi. & sic ducebatur per terram Philisthinorum, & percutiebat omnes vrbes. Respondendum, quòd Philisthini poterant hoc intelligere dupliciter. Vno modo credentes, quòd Dagon Deus suus non poterat resistere Deo Hebræorum: nunc tamen præualuit contra Samsonem, eo quòd Deus Hebræorum erat iratus, & noluit adiuuare Samsonem, sic poterant colligere ex captione arcæ primo Regum 4. Nam arca ducta in castra non liberauit Israelitas, nec liberauit seipsam, ne caperetur in manibus Philisthinorum, & tamen postquam ducta est in terram Philisthinorum, & a nullo de cultoribus suis conseruabatur, aut adiuuabatur, præualuit contra Deos Philisthinorum, & contra ipsos Philisthinos: nam Dagon Deum eorum truncauit, & omnes ciuitates eorum percussit plaga pessima, quousque de vrbe eiiceretur. Alio modo poterant intelligere Philisthini, sicut erat communis opinio Gentilium, quòd dii variabantur, quantum ad maiorem potentiam, & minorem per tempora: scilicet ꝙ Deus, qui vno tempore obtinuerat contra alium Deum alio tempore succumberet, sicut accidit in hominibus. Et istud erat, quia putabant imò asserebant Deos suos etiam ipsum Iouem Deorum maximum fatali dispositioni esse subiectos, & ista fata siue ad bonum, siue ad malum de eis esse inuariabilia. Sic introducit Ouidius loquentem Iouem ad Venerem de dispositione fatali dominante sibi in 9. Metamorph. Ideo quamquam Deus Hebræorum vno tempore præualuisset contra Deos Philisthinorum, putabant ꝙ alio tempore dii sui præualerent contra Deum Israel, & sic fortè putauerunt, quòd in captione Samsonis præualuit Dagon Deus Philisthinorum contra Deum Israel.

Quomodo poterant Philisthini arbitrari, quòd Deus suus tradiderat Samsonem in manus eorum. Quæst. XLVI.

QVAERETVR vlterius, quomodo poterant Philisthini arbitrari, quòd Deus suus tradiderat Samsonem in manus eorum, quia sciebant, quòd quamdiu Samson habuit vires, non poterant ei repugnare, aut saltem stare coram eo, & cùm caruit viribus tenuerunt eum: & tamen manifestum erat eis, quòd Samson non habebat vires à Deo illorum Dagon, sed a Deo Israel, quia ipse dixit, quòd erat Nazaræus domini de vtero matris suæ, & quamdiu haberet capillos manerent in eo vires, & cùm careret capillis, simul viribus careret. Et hoc repererunt verum Philisthini; vnde quando totondit eum Dalila cessauerunt

F vires illius, ideo potius debebant dicere, ꝙ Deus Israelitarum tradiderat eum in manus ipsorum quàm Dagon. Aliquis dicet, quòd Philisthini agebant festum Dagon, quia erat Deus ipsorum, licèt non dedisset eis Samsonem in manus. Sed hoc non stat, quia ipsi dicebant, quòd tradidit Deus Samsonem in manus suas, & dicebant de Dagon, cum ei actualiter immolarent. Dicendum ergo, quòd non potest hic colorari factum Philisthinorum, quia ipsi videbant, ꝙ Deus suus non dederat eis Samsonem in manus, & tamen affectus eos nimis perturbabat, vt opinarentur contra ea, quæ erant notissima. Vel aliter dici potest, quòd non dubitabant principes Philisthinorum traditum Samsonem in manus eorum à Deo Israel, nec

G passio eos perturbabat ad contraria. Credendum tamen, quia Deus Israel non erat Deus eorum, noluerunt laudare eum, sed Deum suum Dagon. *Quod & populus videns laudabat Deum suum.* Idest istam laudem primò dederunt quinque satraphæ, deinde totus populus aspiciens quomodo laudarent illi, etiam ipsi laudabant variis laudibus Deum suum, scilicet Dagon, qui erat Deus communis Philisthinorum. *Eademque dicebat.* Scilicet quę dixerant principes, & tamen addebant aliquid, & variabant, vt patet in litera. *Tradidit Deus.* Scilicet Dagon. *In manus nostras aduersarium nostrum.* Samsonem solùm vocabant aduersarium, & non Israelitas, quia in toto Israel nullus repugnabat Philisthinis, nisi Samson: imò alii adiuua-

H bant Philisthinos contra Samsonem, quia ligauerunt eum, & vinctum duxerunt ad Philisthinos, vt præcedenti capit. & interim Israelitæ soluebant tributa Philisthinis sicut prius. *Qui deleuit terram nostram.* Scilicet cremando segetes, vineas, & oliueta, quando misit vulpes ardentes per terram Philisthinorum, præcedenti capitulo. *Et occidit plurimos.* Primò occidit triginta viros apud Aschalonem, supra decimo quarto, deinde fecit plagam magnam, quando capta est vxor, & data alteri viro, nam tanta plaga fuit, quòd Philisthijm stupescentes femur cruri imponebant: deinde occidit mille, quando ligatus positus fuit coram exercitu Philisthinorum à viris Iuda. *Lętantesque per conuiuia.* Scilicet erant Philisthini in palatio tem-

I pli Dagon, & ibi discumbebant ad comedendum de sacrificijs: erant autem distincti per conuiuia, idest per diuersas mensas. *Sumptis iam epulis.* Scilicet dum sumerent epulas laudabant Deos suos, & comedebant, & tunc non erat opus vocari Samsonem ad ludendum, quia attenti cibo non possent attendere ad ludos Samsonis. Finitis autem epulis fecerunt vocari Samsonem, quia tunc expediebat ludere: sic fecit populus quando coluit vitulum absente Moyse pro lege: nam comedebant coram vitulo, deinde surgebant ad ludendum, vt patet Exod. 32. scilicet: Sedit populus manducare, & surrexerunt ludere. *Præceperunt, vt vocaretur Sanson.* Erat Samson vinctus in carcere, & molens, vt patet supra: nunc autem eductus est inde.

K *Vt luderet ante eos.* Idest faceret insanias ad vilificandum eum.

Ad quid Philisthini fecerunt, ꝙ Samson luderet ante illos. Quæstio XLVII.

QVAERETVR ad quid Philisthini fecerunt, quòd Samson luderet ante illos. Respondendum, quòd erat ad solatium ipsorum: nam dum Samson erat liber conturbauerat totam prouinciam Philisthinorum: nunc autem videntes eum coram se, ita vilificatum, ut etiam cogeretur ludere sicut insanus,

nus, delectarentur de magnitudine victoriæ. Etiam erat istud ad satiandum iram suam in Samsonem, nam sicut hostes saturantur de hostibus quãdo eis magnas pœnas infligunt, ita nunc magna opprobria infligentes hosti, qui nimis gloriari solebat, saturabantur pęna eius plusquam si eum corporaliter excruciarent. Etiam gaudebant Philisthini, quia cùm Samson cæcus esset, & moueretur, aliquando impingebat in vnam columnam, & aliquando in aliam, & cùm percuteretur ridebant Philisthini. Vnde iusserunt eum inter duas columnas poni. Item istud multum faciebat ad solennitatem, quam tunc Philisthini celebrabant, quia gratias agebant Deo suo de captione Samsonis, & cùm ipse præsens esset, & luderet, esset plena lætitia: sic enim quando Romani dabant alicui triumphum venienti de bello, princeps hostium ducebatur post currum triumphantis ligatus, vt conspectu illo cerneretur magnitudo victoriæ. *Qui eductus de carcere ludebat ante eos*. Scilicet faciebat aliquos ludos, sicut insanus impingendo in columnas, & potissimè cùm Samson esset cæcus, & fortis lędebatur fortiter impingendo in parietibus. Sicut dicit Aristoteles Ethicorum 6. in fine, quòd corpori cæco fortiter moto contingit fortius percuti, quàm infirmo. Sic habentibus naturales virtutes, si non habeant prudentiam directricem, contingit magis errare, quàm non habentes virtutem naturalem. Sciendum autem, quòd grauissimum erat Samsoni ludere coram Philisthinis, quia in hoc duplicabatur dolor suus, cùm videret festum istud fieri ad solennitatem captionis suæ, & ipse, vt magis illuderetur ad ludendum ducebatur. Vnde Samson, cùm esset vir animosus potius sustinuisset mori, quàm quòd luderet coram Philisthinis, sed lusit, vt haberet locum agendi, quod volebat: scilicet occidendi Philisthinos simul in domo, & quia si ipse non luderet putarent Philisthini, quòd aliquid mali agere intenderet, & occiderent eum antequam quidquam ageret: vt ergo haberet locum vindictæ voluit sustinere istud opprobrium. *Feceruntque eum stare inter duas columnas*. Istæ duæ columnæ erant magnæ, quibus tota domus tenebatur, & erant coniunctæ, intantum quòd Samson poterat eas brachijs complecti. Posuerunt autem eum ibi Philisthin, fortè vt impingeret in illas, vel vt ibi videretur ludens.

Quare Samson ductus ad columnas non concussit illas priusquam luderet.

Quæst. XLVIII.

QVAERETVR, cùm Samson posset concutere columnas, & prosternere domum occidens Philisthinos, & quòd non luderet, scilicet quòd istud ageret mox, vt ductus est ad columnas, quare non egit: quia melius erat sibi, scilicet quòd non vilificaretur ludendo, & quòd haberet intentum suum. Respondendum, quòd Samson voluit ludere prius magno tempore coram Philisthinis, quàm hoc faceret, & hoc quia volebat ipse occidere omnes Philisthinos, si potuisset, & quia antequam ipse luderet Philisthini non erant omnes congregati in templo illo occideret paucos: si autem ipse luderet conuenirent omnes ad videndum ludos, tam vt viderent eum quàm vt viderent ludos, & tunc poterat occidere multos Philisthinos, & sic fecit. Nam cùm magna hora lusisset, tanquàm fessus petiuit à puero dirigente eum, vt duceret eum ad reclinandum super duas columnas, quibus domus imminebat, & tunc diruit domum.

A Qui dixit puero regenti gressus suos: Dimitte me, vt tangam columnas, quibus omnis imminet domus, & recliner super eas, & paululum requiescam. Domus autem erat plena virorum, ac mulierum, & erant ibi omnes principes Philisthinorum, ac de tecto, & solario circiter tria millia vtriusque sexus spectantes ludentem Samson. At ille inuocato domino, ait: Domine Deus meus memento mei, & redde mihi nunc fortitudi-
B nem pristinam Deus meus, vt vlciscar me de hostibus meis, & pro amissione duorum luminum vnam vltionem recipiam. Et apprehendens ambas columnas, quibus innitebatur domus, alteramque earum dextera, & alteram leua tenens, ait: Moriatur anima mea cum Philisthijm. Concussisque fortiter columnis, cecidit domus super omnes principes, & cæte- (supra 14. & 15. 23. q. 5. c. si nõ licet & ca. reos, & d. diuor. ca. gaudemus.)
C ram multitudinem, quæ ibi erat: multoque plures interfecit moriens, quàm ante viuus occiderat. Descendentes autem fratres eius, & vniuersa cognatio tulerunt corpus eius, & sepelierunt inter Saraa, & Esthaol in sepulchro patris sui Manue: iudicauitque Israel viginti annis.

Qui dixit puero. Hic ponitur tertium, & vltimum huius partis, scilicet Samsonis mors, & consumatio, (Samsonis mors, & cõsummatio.)
D quia occidit se pariter cum Philisthinis. *Qui dixit puero regenti gressus suos*. Erat Samson orbatus vtroque oculo, & dirigebatur à quodam puero, cui dixit, quòd applicaret eum ad columnas. *Dimitte me, vt tangam columnas, quibus omnis imminet domus*. Idest duc me ad columnas, quibus imminet omnis domus, idest super quas fundata est tota domus: nam omnis non potest hic accipi propriè pro partibus subiectiuis, sed pro integralibus sumitur, sicut totus. Sciebat autem Samson, quòd domus illa innitebatur super duas columnas, quia fortè hoc viderat aliquando quando erat in pace cum Philisthinis, quia tunc poterat sæpe introire in domum illam, & cernere modum ædificij: erat autem domus valde magna, & vt ibi multa gens capi
E posset, atque pulcher locus esset erat artificiosè tota domus posita super columnas duas, quas volebat Samson concutere, vt domus tota caderet. *Vt recliner super eas, & paululum requiescam*. Iam Samson magna hora luserat, & fingebat se fessum esse, petebatque se paululum reclinari, vt resumeret vires. *Domus autem plena erat virorum ac mulierum*. Erat domus ista templum Dagon, & quia die illa celebrabatur festum pro captione Samsonis, & magnificę victimæ: conuenerat totus populus in domum, eratque plena vsque ad summum virorum, & mulierum. *Erantque ibi omnes Principes Philisthinorum*. Scilicet quinque Satrapæ, vel reges, qui Samsonem cæperant, & oculis priuauerant: fit autem mentio de istis ad significandum ma-

magnitudinem cædis, quam nunc exercuit Samson, cùm occiderit simul omnes reges Philisthinorum, qui præponderabant ad magnitudinem victoriæ plusquam decem millia popularium: sicut dixit populus ad Dauid: tu vnus pro decem millibus computaris 2. Regum 18. *Ac de tecto, & solario circiter tria millia.* Idest domus ista erat plena viris non solùm in solario, sed etiam in tecto. Erat domus ista plana in parte superiori, erantque ibi ambulacra, sicut consuetudo est fieri domos in tota terra Chanaan. Et sic etiam in quibusdam partibus Hispaniæ, & super tectum est locus ad solacium potiusquam intra domum, & erant fenestrę sic dispositæ, vt illi, qui erant supra domum, scilicet in tecto viderent quidquid fieret infra in solario, idest in parte infima domus, & sic erant respicientes ad ludos Samsonis viri, & mulieres tam in tecto quàm in parte inferiori domus. Accipitur autem solarium dupliciter. Vno modo vocantur solaria loca discooperta, & patentia soli, cùm non habeant tegumentum, & sic accipitur 1. Regum 9. cùm dicitur, ꝙ Samuel fecit lectum Sauli in solario. Aliquando solarium dicitur pars inferior domus, quæ est operta, & sic accipitur hic: nam cùm domus immineret columnis, operta erat: etiam quia in tecto aliqui erant. Primo modo vocatur solarium à sole. Secundo vocatur solarium à solo, idest pauimento, & distinguitur cōtra tectum. *Vtriusque sexus.* Quia tam viri, quàm mulieres ad videndum ludos conuenerant: imò fęminæ potius conueniunt ad ista spectacula, quæ non solùm veniunt, vt videant, sed magis, vt videantur. Sic dicit Ouidius libro primo de arte amandi, quòd.

Ad spectaculum veniunt, vt spectentur ibidem:
Iste locus casti damna pudoris habet.

At ille inuocato Deo ait:

Domine Deus. Voluit Samson nunc diruere domum ad occidendum Philisthæos, & ad hoc inuocauit Deū, vt adiuuaret eum.

Quare Samson inuocauit hic Deū ad prosternendum domum. Quæst. XLIX.

QVAERETVR, quare Samson inuocauit hic Deum ad prosternendum domum, quia quando alijs vicibus faciebat opera fortitudinis, non inuocabat Deum. Responderi posset secundùm positionem Iosephi 5. lib. Antiquitatum, ꝙ Samson alijs vicibus superbiebat de fortitudine sua, cùm ageret gesta magnifica, & nunc fortè crederet se traditum in manus hostium pro his excessibus: ideo dolens de præterito errore, vocauit nunc dominum, cùm conaretur agere opus fortitudinis. Aliter, & melius dici debet, ꝙ in alijs vicibus Samson sciebat se habere vires, & ob hoc confidens de robore, non curabat Deum inuocare. nunc autem perdiderat iam robur, & licèt Deus restituisset ei illud renascentibus capillis: tamen ipse nesciebat, ideo petiuit à Deo, ꝙ daret ei fortitudinem pristinam. Item dato, ꝙ sciret fortitudinem sibi restitutam, quia iam postquam captus fuerat, & perdiderat vires non exercuerat aliquod opus magnæ fortitudinis, fuit nunc magis dubius de operatione, & inuocauit Deum. *Domine Deus memento mei.* Scilicet tu oblitus fuisti mei, quando permisisti me manibus hostium capi, & non dedisti mihi fortitudinem, & toto isto tempore, quo seruio in carcere, & mola obliuisceris mei: recordare ergo iam mei. Dicitur Deus alicuius recordari, vel obliuisci impropriè, quia neutrum horum in Deo est. De obliuione patet, quia qui obliuiscitur desinit scire: Deus autem non desinit aliquid scire. Etiam non recordatur, quia recordatio est de illo, quod aliquando sub obliuione fuit, sed Deus nihil vnquam sub obliuione habet, cùm omnia sint præsen-

F tia oculis eius, ergo non recordatur: sed dicitur recordari, quando benè facit, & obliuisci, quando deserit hominem in calamitatibus. Ex hoc autem patet, ꝙ Samsonem pœnituit de peccatis præteritis: quia ista sunt verba hominis cognoscentis peccatum suum, & pęnam pro peccato, & tamen nondum de misericordia Dei diffidentis, & istud requiritur ad veram contritionem. *Et redde nunc pristinam mihi fortitudinem Deus meus.* Scilicet ego quondam habui fortitudinem magnam ad operandum fortia, & illam exigentibus peccatis perdidi. oro ergo domine Deus, vt illam mihi restituas: In hoc patet rectum iudicium Samsonis: nam non credebat fortitudinem suam à se esse, sed à Deo, ideo ad eum pro illa deprecabatur. *Vt ulciscar me de*
G *hostibus meis.* Scilicet occidendo eos nunc: nam si haberet pristinam fortitudinem, posset domum diruere, & consequeretur vltionem.

An Samson peccauit desiderando vltionem de Philisthinis, & cur potius petiuit uindictam de orbatione oculorum, quàm de alijs iniurijs. Quæst. L.

QVAERETVR, an Samson peccauerit desiderando vltionem. Respondendum, ꝙ aliqui volunt, ꝙ peccauerit, eo ꝙ vindicta à nullo desideranda est, cùm Deus dixerit: mihi vindictam, & ego retribuam, Deut. 32. & ad Rom. 12. cap. Dicendum, ꝙ non
H peccauit Samson, sed potius meruit desiderando istā vindictam, quia ista vindicta cedebat in honorē Dei, eo ꝙ Samson videbat laudare Deos Philisthinorum de captione Samsonis, tanquam ipsi tradidissent Samsonem in manus Philisthinorum, & in hoc dedecus erat Deo Hebræorum, quia putabant Philisthini (saltem multi de illis) ꝙ Deus Israelitarum non potuisset defendere Samsonem de manibus Deorum suorum, & istam iniuriam volebat Samson, vindicare simul cum iniuria sua. Item Israelitæ, qui volebant exercere vindictam in Chananæos, laudabantur valde, & potissimè contra Philisthinos, qui erant sæuissimi inter hostes Hebræorum: vnde Dauid pugnans contra Philisthinos, dictus est præliari bella domini, vt patet 1.
I Regum 18. & 25. c. ita nunc Samson volens vltionem de Philisthinis, qui erant hostes Dei, dicebatur agere bellum Dei, & non peccabat. Cùm autem obijcitur, ꝙ vindicta non est appetenda, respondendum, ꝙ inter illos, qui communicant in eadem politia, vel in diuersis, dum tamen non sint hostes, illicitum est desideriū vindictæ, & tamen inter hostes vbi iustum bellum est, potest desiderari vindicta, & hoc potissimè quando iniuria est contra Deum, vel contra rempublicam, quia tunc non solùm licèt appetere vindictam, sed obligamur prosequi illam, quantum possumus. illud autem intelligitur de iniuria nobis solis illata, quæ nec ad Deum, nec ad rempublicam pertinet. In Hebræo habetur. *Redde mihi fortitudinem sola hac vice.* Vbi nos
K dicimus redde mihi fortitudinem pristinam, & ad idē potest reduci: tamen litera Hebraica intendit, ꝙ hac vice sola daret Deus fortitudinem Samsoni, eo ꝙ hac vice moriturus erat, si Philisthinos occideret. *Vt pro amißione duorum luminum unam ultionem recipiam.* Idest vt pro iniuria orbationis duorum oculorum, non dentur mihi duę vltiones, sed vnica: quasi dicat, parum peto, quia non peto multas vltiones, sed vnicam, licèt iniuria mihi illata multiplex sit. Rabbi Salomon, & Rabbi Dauid Kimhi exponunt, ꝙ recipiam vnam vltionē pro vno oculo eruto, & pro alio oculo recipiam vitam æternam. Sed non consonat literæ: Etiam ridiculum est: Tenendus est, ideo sensus, quem facit litera, scilicet pro vtroque oculo vnam haberet vindictam.

Quare

Quare Samson potius petierit pro oculorum orbatione vindictam quàm pro alijs.

Quæst. LI.

QVAERETVR, cùm Samson peteret hic vindictam in satisfactionem iniuriarum inflictarum, & haberet Samson multas alias iniurias præter orbationem oculorum: quare potius petiit pro orbatione oculorum quàm pro alijs. Respondendum, quòd Samson susceperat alias iniurias, quæ grauiores deberent reputari, quàm oculorum euulsio: nam vilior Samson effectus erat, cùm molere ad molam asinariam coactus est, quàm cum oculi ei eruti sunt: quia istud solùm est pœnale: illud autem & opprobrium, & dedecus immensum est. Item vilius fuit in Samsone, ꝙ tanquam insanus coram Philisthinis ludere coactus est: Samson tamen non reputabat istas iniurias ad aliquid, quia omnes possent remedium suscipere si oculi eruti ei non fuissent: nam cùm capilli eius crescere inceperunt, redierunt vires pristinæ Samsoni, & poterat tunc frangere vincula, & occidere Philisthinos, quotquot vellet, & recedere in terram suam: quia tamen orbatus erat, etiam si redirent vires, non poterat aliquid horum agere: sola ergo oculorum effossio ei pœnalis, & iniuriosa reputata est, & de hac petebat vindictam occidendo Philisthinos, qui erant in templo Dagon. *Et apprehendens ambas columnas, quibus innitebatur domus.* Istæ columnæ erant coniunctæ, ita vt Samson posset illas complecti, & hoc quia tota ædificij congeries congregabatur in locum vnum, & ibi erant ambæ columnæ: istud autem erat ad pulchritudinem ædificii, ne domus occuparetur præ multitudine columnarum. *Alteramque earum dextra, & alteram leua tenens.* Licèt istæ columnæ essent satis coniunctæ: tamen quia grossę erant, non poterat Samson concludere ambas intra brachia, sed solùm tangebat aliqualiter vnam dextra, & alteram sinistra, & sic prostrauit illas. In hoc autem apparuit etiam magna fortitudo Samsonis, quia columnæ illæ, quibus tanta domus innitebatur, in qua capiebantur tria millia virorum, valde grossæ essent, & tamen leuiter tangendo illas concussit, & prostrauit. *Ait: moriatur anima mea cum Philisthijm.* Istud dixit Samson clamando, vt terreret omnes, quia in isto verbo videbatur sibi victor, & dominus illorum, & in hoc saltem vindicabat se, qui statim cum eis moriturus erat, & dixit. *Moriatur anima mea.* Idest moriar ego, quia accipitur anima pro persona, vt patet in multis locis scripturæ, scilicet, septuaginta animæ egressæ sunt de femore Iacob: Gene. quadragesimo sexto, & Exod. primo. Etiam dicitur Leuit. secundo, & quarto, & quinto. Anima, quæ peccauerit, offerat tale, vel tale sacrificium: Et tamen hic necesse est accipi pro homine, & non pro spiritu, nec pro vita. Et sensus est, ego volo mori, vt moriantur Philisthini. *Concussisque fortiter columnis, cecidit domus.* His solis duabus columnis innitebatur. *Super omnes principes.* Scilicet, super quinque reges. *Et cæteram multitudinem, quæ ibi erat.* Quia ibi erant viri, & fœminæ, & paruuli respiciendo ludentem Samsonem. *Multoque plures occidit moriens.* Idest nunc prosternendo domum, quando & ipse mortuus est. *Quàm ante uiuens occiderat.* Ex hoc apparet, quòd Samson non occiderat tria millia virorum de Philisthinis in bellis, quæ contra eos egerat, quia nunc solùm occidit quasi tria millia, vt patet supra in litera.

A

Quare Samson uoluit nunc occidere Philisthinos, & mori cum eis. Quæst. LII.

QVAERETVR, quare Samson voluit nunc occidere Philisthinos, & mori cum eis. Respondendum, ꝙ si non fuerant oculi eruti Samsoni, cùm nunc vires restitutę essent, fregisset vincula, & occidisset multos de Philisthinis, sicut cùm viri Iuda duxerunt vinctum Samsonem contra Philisthinos: nam ipse ruptis vinculis fudit exercitũ, & interfecit mille, præcedenti capitulo: sed nunc erat orbatus, & non poterat redire in terram suam: vnde oportebat eum manere semper in terra Philisthinorum: sed hoc erat graue Samsoni, quia recordabatur vitæ suæ præteritæ, cùm ipse effugabat solus omnes Philisthinos: nunc autem illis subiectus turpiter ad molam asinariam molere cogebatur. Vnde hæc recolens tædebat eum viuere: ideo cùm in seruitute amara moriturus foret, melius sibi erat aliquod magnificum agens mori, quàm in seruitute ingloriam sustinere mortem. Item Samson iam efficiebatur fortis, & doleret nimis se habere fortitudinem, qua solebat persequi Philisthinos, & nunc illam fieri prorsus inutilem. Item succensus fuit iracundia, quia coactus est ludere, imò ludificari ad gloriam Philisthinorum, & audiebat laudes, quas diis suis Philisthini impendebant pro captione eius. Etiam audiebat applausus populi congratulantis de captione ipsius, & irridentis eum: hæc enim morte duriora erant. Vnde animosus vir potius mortem eligere debebat. Item succensus fuit maximè ad hoc magnitudine vindictæ, quia nunquam poterat ei occurrere maior vindicta quàm tunc, cùm sciret ibi adesse omnes reges Philisthinorum, & populum magnum: satis ergo erat digna commutatio ex parte Samsonis, vt ipse moreretur, vt omnes reges Philisthinorum, simul occiderētur ab ipso: grata ergo dies Sãsoni fuit ista, & mors eligibilis.

Ad quid Deus uolebat Samsonem mori occidendo Philisthinos.

Quæst. LIII.

QVAERETVR vlterius, ad quid Deus volebat, quòd Samson moreretur occidendo Philisthinos. Respondendum, quòd Deus voluit hoc principaliter ad gloriam suam: nam Deus nolebat eruere Samsonem de manibus Philisthinorum, nec restituere ei visum, quia tunc occideret omnes Philisthinos, quod Deus nolebat ex causa dicta supra, & cùm inter eos moriturus foret, voluit quòd moreretur tunc, quando cederet ad gloriam Dei. Philisthini, enim isti, qui conuenerant ad templum Dagon, intulerant Deo iniuriam, dicentes, quod Dagon tradiderat Samsonem in manus eorum, in quo detrahebant Deo debitum honorem, pro quo Deus solet irasci. Et amplius, quia innuebant, quòd dii Philisthinorum præualuerant contra Deum Israel subiiciendo Samsonem Philisthinis, & in hoc magis præiudicabatur Deo: quod ipse voluit vindicare faciens, quòd omnes illi, qui Deũ Philisthinorum tunc laudauerant in pręiudicium Dei verissimi, eo vindicante interirent: sic faciebat Deus in Sennacherib, & Nabuchodonosor: nam Deus dedit istis vires ad subiiciendum sibi Iudæos, & alias gentes: & isti ascripserunt sibi, & putabant, quòd possent præualere contra Deum Israel: ideo contra quemlibet eorum pro hoc Deus exercuit vltionem. De Sennacherib patet Isaia 10. & 4. Regum decimo nono cap. De Nabuchodonosor patet Abacuc primo capitulo. Secundò permisit hoc Deus propter Samsonem: quia

quia melius erat Samsoni nunc mori, quàm viuere: quia ipse erat in vita grauissima ex causis assignatis præcedẽti questione: ideo preciosior ei erat mors gloriosa, quàm ignobilis vita: præsertim cùm hæc quantumcunque difficilis, morte miserabili conficienda foret. Item quia fortè Philisthini disposuerant, quòd finito isto festo occiderent Samsonem amarissima morte ad gloriam festiuitatis: nam sic erat consuetudo Romanis, quando alicui dabant triumphum, quòd princeps hostium ligatus ductus apud currum triumphantis iugularetur, dum fieret illa solennitas apud Capitolium. Sic enim quando Tito, & Vespesiano datus est triumphus pro bello contra Iudæos, Simon, qui fuit dux Iudæorum seditiosorum iugulatus est: sic ait Iosephus in libro de bello Iudaico. Melius ergo erat morte leui moriens multos hostium occidere, quàm postea inultum atrociter mori. Tertium fuit propter vtilitatem Israelitarum: nam licèt Israelitæ in peccato permanentes indigni essent totali liberatione, tamen Deus ei aliqualem liberationem conferebat: sicut viuente Samsone aliqualem alleuiationem per ipsum sentiebant, nunc etiam quandam liberationem partialem sentirent. Credendum est enim, quòd cùm nunc omnes reges Philisthinorum atque optimates simul mortui fuerint, & multi de populo, quòd Israelitæ videntes se pares Philisthinis nollent illis totum tributum, quod solebant prestare, prompti effecti ad totaliter rebellandum, quòd Philisthini videntes remitterent eis partem magnam tributorum, quantam vellent Israelitæ, & sic paulisper seruitus illa ablata est. Si autem Samson sic mortuus non fuisset, non profuisset Israelitis ad aliqualem liberationem, ideo sic Deus voluit illum mori.

An peccauit Samson occidendo se cum Philisthinis.

Quæst. LIIII.

Cuiusdã rõnes in diuersum. QVAERETVR vlterius, an peccauerit Samson occidendo se cum Philisthinis. Aliquis dicet, quòd peccauit, quia nulli licet se occidere, cùm non liceat occidere alterum: ergo Samson sponte se occidens peccauit. Item Samson videtur se occidisse, ne pateretur magnam iugulationem, & ne occideretur ab hostibus. Saul tamen occidit se sic, & iniustè egit, vt declaratur 1. Regum cap. 31. ergo etiam Samson peccauit. Respondendum, ꝙ Samson non peccauit se occidendo. Primò patet, quia non egit Samson istud ex aliquo malo desiderio, sed inuocando Deum ad occidendum Philisthinos: qui autem mala intendit agere non inuocat Deum, vt adiutorem ad illa, nisi omnino sit insipiens, quia Deus non diligit iniquitatem. Item si Samsonem occidere seipsum, malum fuisset, cùm ad hoc indigeret fortitudine miraculosa, quam prius habere consueuerat, & petiuisset illam à Deo, non concessisset ei Deus, & tamen concessit, & sic alios, & seipsum occidit. ergo non peccauit. Item Deus videtur mouisse Samsonem ad hoc, quia quando Samson agebat aliqua opera roboris, prius quàm viribus careret incitabatur à Deo, cùm dicatur quòd irruebat in eum spiritus domini: ita ergo cùm egerit opus magnæ fortitudinis, credendum est, quòd à Deo motus fuerit, & sic non peccaret. Item patet hoc, quia Samson inuocauit Deum, vt daret sibi fortitudinem, dubitans an haberet fortitudinem, & postea concussit columnas: ergo videtur, quòd facta oratione aliquem motum senserit, alioquin non aggrederetur illud opus fortissimum, nesciens an haberet vires. Item videtur, quòd Samson motus fuerit zelo

1.rõ. 3.rõ.

F Dei, quia ipse vidit, quòd principes Philisthinorum
laudabant Dagon Deum suum, tanquàm ipse tradidisset Samsonem in manus eorum, in quo erat offensa Dei veri cuius minuebatur honor, motus autem hoc zelo voluit occidere omnes Philisthinos illos, & quòd ipse pariter cum illis moreretur. Item Samson ad hoc dedicatus erat à Deo, vt occideret Philisthinos, ideo quòd illos occidendo se occideret, non erat peccatum. Item Samson non propriè est occisor suiipsius, quia ille est occisor suiipsius, qui sibi inijcit manus, & se occidere intendit: Samson autem non iniecit manus sibi, nec voluit se occidere, sed solùm prostrauit domum super Philisthinos, & illos intendebat solùm occidere, & si ipse
G potuisset se liberare, liberasset: occidendo tamen illos,
non poterat euadere, cùm esset intra domum cadentem, & ob hoc dixit: moriatur anima mea cum Philisthijm. Velle tamen, quòd ipse moreretur, vt omnes alij morerentur, licuit ei ex dispensatione Dei, quia ipse consecratus erat ad nocendum Philisthinis, & iam non posset mortem euadere inter Philisthinos: fuit ergo ex dispensatione Dei, quòd eligeret istam mortem gloriosiorem Deo, & sibi leuiorem, & Israelitis vtiliorem, vt declaratum est præcedenti quæstione. Item omnes Sancti Doctores tenent, quòd Samson non peccauerit ex dispensatione, & motu Dei. sic tenet Augustinus primo de Ciuitate Dei. Et causa huius est præcipua, quia propriè in
H morte egit opus magis magnificum, & admirandum
quàm semper, dum uixerat, cùm dicatur hic, quòd multo plures moriens occidit, quàm prius viuens occiderat: & tamen non poterat facere Samson tale opus, nisi motu Dei, & illa, quæ fiunt à Deo mouente, licita sunt: ideo licuit Samsoni alijs, & sibi mortem infligere. Quòd tamen talia non faceret sine Deo, apparet: quia etiam ad alia opera valde parua, vt ad occidendum triginta viros apud Aschalonem irruit in eum spiritus domini: ergo à fortiori ad hoc irrueret. De his patet supra decimo quarto, & præcedenti capitulo. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quòd regulariter nulli licet seipsum occidere, & tamen interdum licet alicui ex di- Ad rõnem primam i diuersum.
I spensatione, & sic fuit in Samsone, vt declaratum
fuit supra. Vnde dicendum, quòd Samson occidendo se isto modo, non solùm non peccauit, sed etiam meruit, quia ad laudem Dei, & vtilitatem populi Israelis subiit istam mortem, vt occideret hostes Dei, & Israelitarum. Aliter post dici, quòd non vocatur Samson propriè occisor suiipsius, quia ipse non intendit directè se occidere, nec sibi manus iniecit, sed occidendo Philisthinos ipse pariter interijt: sed solùm videbatur increpandus Samson, si in aliquo vellemus eum increpare, quòd ipse manifesto periculo, vt hostes occideret se exposuit, & istud valde minus est, quàm se occidere, ideo minori excusatione tollitur: nam etiam si directè se occide-
K re voluisset, erat opus dispensabile, sicut refert
Augustinus primo de Ciuitate Dei, de quibusdam Virginibus, quæ ne virginitatis damna à barbaris paterentur sibi manus ad se occidendum intulerunt, & de illis credidit, quòd spiritu Dei motæ egerint, & saluę sint: à fortiori ergo de Samsone, qui sibi manum non ingerebat. Ad secundum dicendum, quòd de Samsone, & Saule non est simile, quia de Samsone multa habentur, per quæ patet ipsum à Deo fuisse motum ad hoc: nam orationem ad istum præmisit. De Saule autem nihil tale est. Item Samson non occidit seipsum, sed occidendo alios ipse quoque cecidit: Saul verò sibi iniecit manus: nam super gladium suum corruit,
1. Reg.

primo Regum vltimo, & primò Paralipomeno decimo capit. Item Samson egit hoc ad magnam vtilitatem populi, quia moriens occidit plurimos, & si tunc nō mortuus fuisset, oportebat eum mori manibus hostium, & infructuosè: ideo iustè potuit moueri: sed non fuit sic de Saule, quia siue occideretur ab hostibus, siue ipse se occideret, nihil magis vtilitatis pro populo Dei consecuturus erat sic quàm aliter, ideo Saul peccauit, & non Samson. Cùm autem dicitur, quòd Samson occidit se, vt non pateretur ignominiam ab hostibus, & ne occideretur ab illis, sicut Saul. Dicēdum quòd Saul voluit euitare duo per mortem, quam sibi intulit. Primum fuit quòd non illuderetur a Philisthinis, si eum viuentem inuenirēt: secundum fuit vt non infligerentur ei duri cruciatus: Samson autem non intendit aliquid istorum, sed solùm occidere hostes congregatos. Verum est autem quòd faciendo hoc euadebat illa duo, scilicet mortem ab hostibus sibi infligendam, & ludificationem quotidianam: ipse tamen non motus fuit propter hoc, sed ad occidendū hostes. In opere autem considerandum est id, quod intenditur, & non id quod accidentaliter consequitur: Samson ergo non peccauit, & Saul sic. *Descendentes autem fratres eius.* Aliqui putant, quod accipiātur hic fratres pro filiis patris sui, & matris: sed magis videtur quòd accipiatur pro cognatione propinquissima: si tamen velis dicere quòd erant fratres, dices q̄ erant minores Samsone, scilicet quilibet minor 18. vel 19. anno, quia Samson non erat annorum 20. completorum, quando mortuus est, vt declaratum est præcedenti cap. hoc patet quia ante Samsonem pater suus & mater gignere non poterant, quia erat mater sterilis, vt patet supra decimo tertio, ideo quotquot illi essent, necessariò nati essent post Samsonem. *Et vniuersa cognatio.* Scilicet tota familia vel tota tribus Dan, de qua erat Samson descenderūt ad honorem Samsonis, vt acciperent corpus eius de terra Philisthinorum. *Tulerunt corpus eius.* Quòd erat cum aliis corporibus Philisthinorum sub domo ruēte sepultum mole domus cadentis.

Saul duo voluit per mortē quā sibi intulit euitare.

In opere considerandum est id quod intēditur: & non quod accidentaliter consequitur.

Quomodo cognatio Samsonis potuit eius corpus de terra Philisthinorum ducere. Quæst. LV.

QVAERETVR, quomodo cognati Samsonis potuerunt corpus eius ducere de terra Philisthinorum. Aliquis dicet, quòd nunc Israelitæ impetu facto in Philisthinos violenter abstraxerunt corpus Sāsonis de terra eorum: & hoc est verisimile, quia mortui nunc fuerant omnes reges Philisthinorum, & alij principes per Samsonem, ideo Israelitæ remiserunt cor ad repugnandum Philisthinis, & confidenter introirent in terram eorum. Sed dicendū quòd istud non stat. Primò quia non est verisimile, quòd ausi fuerint Israelitę sic irrūpere in terrā Philisthinorum: nam ad hoc vt introirent illuc, oportebat quòd congregarentur omnes Israelitę, & erat adhuc dubium, an auderent ire illuc quanto magis nunc, quia pauci fuerunt pro cadauere Samsonis, scilicet fratres eius, & cognatio sola, & isti non auderent pugnare contra Philisthinos. Secundò patet, quia si Israelitæ nunc violenter introissent in terram Philisthinorum ad capiendum corpus Samsonis, oportebat, quòd rebelarent omnino Philisthinis non soluētes tributum, nec manentes eis subiecti, & tamen manserunt, vt declaratum est supra 13. Anni 40. quibus seruierunt Israelitæ Philisthinis, non consummati sunt in morte Samsonis, sed postea viuente Heli summo sacerdote: ergo tributa soluerunt mortuo Samsone sicut prius, licèt illa forsitan aliqualiter fuerunt diminuta, vt supra de-

A claratum fuit. Et sic non rebellarent Philisthinis Israelitæ introeundo violenter in terram eorum pro cadauere Samsonis. Aliquis autem dicet quòd sine bello factum est hoc, scilicet quòd cognatio Samsonis secretè introiuit per noctem in vrbem Gazam terræ Philisthinorum, & acceperunt inde cadauer Samsonis, sicut mortuo Saule, & filiis eius in bello, & suspensis cadauerib⁹ eorum in muro Bethsan, viri Iabes Galaad per noctem introierunt in terram Philisthinorum, & acceperunt inde cadauera atque sepelierunt in terra sua in nemore Iabes. primo Regum trigesimo primo & primo Parali. 10. Sed dicendum quòd non stat similitudo, quia corpora Saulis, & filiorum suorum erant suspensa in muro Bethsan, & Israelitæ accedentes no-
B cte non sentientibus Philisthinis cæperunt illa. Nunc tamen non erat de Samsone sic, quia corpus eius erat sub templo ruente, & ad inquirendum illud oportebat euertere totam molem cadentis, quod fortè erat opus multorum dierum: & postea debebant distinguere illud a cæteris corporibus Philisthinorum, quia erant ibi quasi tria millia, vt supra dictū est, ideo nō poterat hoc fieri furando per noctem, sicut factum est de Saule, & filiis eius. Dicendum igitur, quòd solùm descendit in terram Philisthinorum cognatio Sāsonis ad accipiendum corpus illius, & sine bello acceperunt. Sed tunc dices, quomodo stat hoc. Respondendum quòd Philisthini habebant pacem cum Israelitis, quia Israelitæ soluebant illis tributum, & toto
C hoc tempore præterito Samsō solus faciebat bellum Philisthinis. Cæteri autem Israelitæ quiescebant, & soluebant tributum: vnde quantacunque mala faceret Samson Philisthinis non pugnabant Philisthini cū Israelitis, nec repetebant ea ab illis: ita nunc manebat pax, & securi potuerunt introire omnes de cognatione Samsonis in terram Philisthinorum, quia nullus illorum adiuuabat Samsonem in omnibus his: petiuerunt ergo corpus Samsonis, & receperunt illud a Philisthinis. Sed adhuc dices, cùm tanta mala exercuisset Samson in Philisthinos quomodo volebāt corpus eius dare Israelitis, quia potius vellent in eo exercere abominanda, vt saltem sic satiarentur. Respondendum, quòd fortè Philisthini putauerunt, quòd Is-
D raelitæ indignati nimis ob hoc insurgerent cōtra eos, & quia nunc erant Philisthini valde afflicti, cùm omnes reges sui mortui essent, non ausi sunt contendere, & sponte donauerunt corpus Samsonis cognatis eius. *Et sepelierunt inter Saraa, & Esthaol.* Istæ sunt duæ ciuitates in sorte Dan, inter quas habitabat pater Samsonis, & ibi elegit sepulturam, supra decimo tertio cap. *In sepulchro patris sui Manue.* Iam erat mortuus Manue, & in sepulchro eius Samson sepultus fuit, quia erat sic consuetudo hebręis, vt filij, & tota cognatio sepeliretur in sepulchris patrum, vt patet de Abraham, Isaac, & Iacob, & de tribus vxoribus eorum: nam omnes in eodem sepulchro in agro Hebron sepulti sunt: Gene. quadragesimo nono capitu. *Iudicauitque Israel viginti*
E *annis.* Quomodo computandi sint isti viginti anni declaratum est præcedenti cap. in fine. vixit autem Samson 19. annis ferè: & ceperunt isti viginti anni computari ante natiuitatem, & conceptionē suam, scilicet a morte Abdon præcedentis iudicis. De quo habetur supra duodecimo capit. in fine.

Doct. resp. ad quæsi.

Chronica temporalium euentuum sub Samsone. Quæstio LVI.

CHRONICA euentuum temporalium Samsonis. Capta fuerat Troia sub Abesan anno suo tertio,

Tempore Abdon regnauit Aeneas in Italia. Aeneas duos habuit filios.

tertio, vt supra duodecimo, declaratum est: postea sub Abdon cępit regnare Aeneas in Italia, qui venerat de excidio Troianorum per longa marium pericula, & exactis bellis regnauit in Italia pauco tempore, scilicet annis tribus. Tempore autem Samsonis huius, de quo hactenus dictum fuit, filius Aeneæ Ascanius, quem Troię genuerat suscepit regnum: nã Aeneas duos filios habuit, vnum in vrbe Troiana ante bella Græcorum, scilicet Ascanium de Creusa vxore, quã cum secum portare vellet in ipso exitu de Troia perdidit, vt patet in secundo libro Aeneidos per Virgilium: deinde in Italia aliam suscepit vxorem nomine Lauiniam filiam regis Latinorum, ex qua filium suscepit nomine Syluium Postumum, qui postumus dictus est, eo quod moriente Aenea vxor habebat in vtero filium, qui postea in lucem editus est. Iste Ascanius primogenitus Aeneę suscepit regnum moriente patre. Tempore Samsonis regnauit annis triginta septem, post quem posthumus Syluius frater eius regnum sucepit: Ascanius autem ciuitatem Albanorum condidit, quæ est super Tyberim, & fecit eam caput regni. Fuit autem Alba multis annis ante Romam condita, quia alba tempore Samsonis, Roma vero tempore Achaz regis Iuda, vel vt alij volunt tempore Ezechiæ: quòd fuit tempus quasi annorum quadringentorum quinquaginta.

Syluius Aeneæ & Lauiniæ fili⁹.

Vlixes tempore Samsonis errabat per maria.

Hoc etiam tempore Samsonis Vlisses rediens de bello Troiano multa pericula in mari sustinuit: nam per viginti annos errauit. De quo Ouidius 13. & 14. Metamorpho. tunc venit ad Circem filiam solis, quæ socios eius mutauit in varias species pecorum: ipse vero prudenter se a Circe abstinens mutari non potuit. Nec istud fabulosum, sed rei veritate constat, vt patet per Augustinũ decimo octauo de Ciuitate dei. Nam artibus quibusdam ista fiebant, quæ & nunc apud quosdam fiunt: non tamen poterat mutare verè homines in pecora, sed quantum ad quasdam apparentias, & operationes. De hoc Boetius de consolatione libro 4. Metro. quod incipit. Vela Naricij ducis. Accessit etiã Vlisses ad syrenes canoras: de quibus Ouidius decimo quarto Metamorphoseos. Tandem in Hispaniam veniens labores suos consummauit, & ibi ciuitatem famosam condidit, quę vsque in hodiernum diem extat inclyta, quàm de suo nomine Vlisibonam, vel Vlisiponam, idest positionem, vel sedem Vlissis appellauit, vt ait Isidorus decimo septimo Etymologiarum. Item anno trigesimo primo, ante mortem Sãsonis, scilicet anno septimo sub Ahialon secundum computationem Pauli Orosij primo de Ormesta mũdi: & ante Romam conditam annis 480. facta sunt, quę sequuntur, & tamen secundum computationem aliorum debet hoc poni tẽpore illo, quo Israelitæ fuerunt sine iudice 18 annis antequam acciperetur Iephte in iudicem, de quo supra 10. capi. vel tempore Iair. Et ista diuersitas est, quia Paulus Orosius ponit bellum Troianum tardius quàm cęteri effectum fuisse. Quicquid autem sit, istud accidit ante principiũ belli Troiani, & raptum Helenę annis. 50. Nam secundùm ꝙ computat Orosius, istud quod hic dicitur, fuit anno ante vrbem cõditam quadringẽtesimo octuagesimo, & bellum Troianum, & raptus Helene fuit ante vrbem conditam anno quadringentesimo tricesimo. Tunc enim Vologes rex Aegypti Meridiem, & Septẽtrionem diuisas pene toto orbe ac pelago plagas, aut miscere bello, aut regno iungere studens, Scythis primum bellum indixit missis prius legatis, qui hostibus parendi leges dicerent: atque Scythę legatis respondent: stolidè opulentissimum regem aduersus inopes sumpsisse bellum: quod timendum magis ipsi versa vice fuerit, propter incertos belli euentus nonnulla

Vlisbona ab Vlisse cõdita est, & in ea sepultus.

F præsentia & manifesta damna. Porro sibi non spectandum, dum ad se veniatur, sed vltro prędę obuiam ituros: nec mora: nam dicta factis consequuntur. Primũ ipsum Vosogem regem territum refugere in regnũ cogunt: destitutum verò exercitum inuadunt: omnẽque belli apparatum capescunt: vniuersam quoque Aegyptum depopulauissent, nisi Nili paludibus impediti repellerentur. Inde continuò reuersi perdomitam infinitis cędibus Asiam vectigalem, idest tributariam fecere: vbi per quindecim annos sine pace commorati tandem vxorum flagitatione reuocantur denunciantium, nisi redeant, sobolem se a finitimis quęsituras. Medio autem tempore apud Scythas duo regij iuuenes Plinius, & Stolopetius per factionem optimatum domo pulsi ingentem iuuentutem secum

G traxere, & in Cappadocię Ponticæ ora iuxta amnem Termodontem consederunt campis Temisteriis siue Creuisarius sibi subiectis: ibi diu finitimam regionem depopulantes conspiratione finitimorum per insidias trucidantur. Horum vxores exilio ac viduitate permotę arma sumunt, & vt omnibus æqualis ex simili conditione animus fieret, viros, qui superfuerant interficiũt atque accensæ in hostem sanguine suo, vltionem cæsorum maritorum finitimorum excidio consequuntur. Tunc pace armis quæsita externos concubitus metuentes, natos masculos mox necant: fœminas autem studiosè nutriunt exustis infantularum dextris mamillis, ne sagittarum iactus impedirentur:

Amazonũ imperium oritur.

Amazones quare sic vocentur.

H vnde Amazones Grecè, idest sine mamilla dictę sunt, quia mazoin in Greco mamillam notat. Harum duę fuerunt reginę Marpesia, & lampeto, quæ agmine diuiso in duas partes curam belli, & domus custodiam vicissim sortiebantur. Igitur cùm Europæ maximam partem domuissent, Asiæ verò aliquantis ciuitatibus captis ipsæque Ephesum, & alias ciuitates cõdidissent, pręcipuam exercitus sui partem onustam opulentissima præda ad domum reuocant: reliquæ ad tuẽdum Asię imperium relictæ. cum Marpesia regina occursu hostium trucidantur. Huius locum Sinope filia eius cæpit, quæ singularis virtutis gloriam perpetua virginitate cumulauit. Hac fama exteras gentes tanta admiratio, & formido inuaserat, vt Hercu-

I les quoque cum iussus esset a domino suo rege Euristeo exhibere arma reginæ, quasi ad ineuitabile periculum destinatus vniuersam Græciæ electam, ac nobilem iuuentutem præparauit, nec tamen contentus examine virium, vti ex improuiso aggredi, & insperatus circumuenire maluerit. Duæ tunc sorores regno præerant Antiope, & Oretia. Hercules mari aduectus incautas, inermesque, & pacis incuria desides oppressit: inter cæsas captasque, quàm plurimas duæ sorores Antiopę Menalipe ab Hercule, Hippolyte a Theseo retentę sunt: sed Theseus Hippolytem in matrimonium duxit. Hercules Menalipem sorori reddidit, & arma reginę pręcio redemptionis acccepit. Post Oretiam Penthasilea re-

Hercules Amazonas domitat.

K gno potita est, cuius Troiano bello clarissima inter viros documenta virtutis accipimus. hoc Paulus Orosius primo de Ormesta mundi. Sunt autem istę fœminæ Amazonæ de terra Scytharum, quæ vsque hodie, vt quibusdam placet, in illo cultu, & viuendi modo manent ad extremitatem septentrionis habitantes in finibus Europę circa Graciam, & Phrygiam, vbi Troia ciuitas fuit.

Extãt hodie tempore quidam volunt Amazones.

CAPI-

CAPITVLVM XVII.

FVIT eo tempore vir quidam de monte Ephraim nomine Michas, qui dixit matri suę: Mille & centum argenteos, quos separaueras, & super quibus me audiente iuraueras, ecce ego habeo, & apud me sunt. Cui illa respondit: Benedictus filius meus Domino. Reddidit ergo eos matri suæ. Quæ dixerat ei: Consecraui, & voui hoc argentum Domino, vt de manu mea suscipiat filius meus, & faciat sculptile, atque conflatile: & nunc trado illud tibi. Reddidit igitur eos matri suæ: quæ tulit ducentos argenteos, & dedit eos argentario, vt faceret ex eis sculptile, atque conflatile. Quod fuit in domo Michę. Qui ædiculam quoque in ea Deo separauit, & fecit Ephot, & Theraphim, idest vestem sacerdotalem, & idola.

Fuit eo tempore. Descripta fuit supra historia temporis iudicum, hic describitur historia quorundam illius temporis casuum. Fuerunt autem tres euentus tempore iudicum. Primus fuit de idolo Michæ. Secundus fuit de concubina Leuitę, & pugna contra Beniamitas. Tertius fuit casus de factis Ruth. De secundo agitur infra decimo nono capitul. & vsque ad finem huius libri. Tertius autem habetur in libro Ruth, qui est quædam pars libri huius decisa per apocopem ab Hebræis, vt ait Ieronymus in prologo Galeato super libros Regum. Quod autem pertineat ad librum Iudicum patet, quia in diebus vnius iudicis eius facta narratur historia, vt patet in principio libri Ruth, scilicet: Fuit in diebus vnus iudicis. De primo autem casu agitur dupliciter, quia primò ponitur de ipso idolo Michæ. Ad illud idolum interseritur historia de captione vrbis Lais, quę alio nomine vocatur Lesendan. Et diuiditur in duo, quia primò ponitur idoli Michæ fabricatio: secundò idoli expoliatio seq. cap. Prima in duas, quia primò ponitur idoli constitutio: secundò circa illud facta abusio ibi. *Impleuitque vnius filiorum.*

An isti tres casus, qui ponuntur hic, scilicet de idolo Michæ, & vrbe Lais, & vxore Leuitæ fuerunt ante tempus iudicum. Quæst. I.

QVAERETVR circ primum de continuatione huius ad præcedentia, an sit cōtinuus ordo, vel sit aliqua mutatio facta: & an fuerint facta ista immediatè post illa. Respondendum, quòd circa hoc est

A multiplex dissensio. Nicolaus dicit quòd expositores nostri communiter tenent, quòd fuit casus de idolo Michæ immediatè post mortem Iosue antequam iudicaret Hothoniel, qui fuit primus iudex. Et hoc probant, quia dicitur hic quòd isto tempore non erat rex in Israel, sed quilibet quod rectum sibi videbatur faciebat: & tamen postquam cęperunt esse iudices, illi castigauissent hoc factum, si accidisset, & non faceret tunc quilibet quod vellet, quia illi exercebant potestatem super populum: ideo attribuendum est tempori, quo mansit terra sine rectore post mortem Iosue antequā primus iudex, scilicet Hotoniel surgeret. Sed dicit Nicolaus, quod istud non tenet, sed poterat istud accidere tempore iudicum, quia licèt dicatur, quòd nō B erat in Israel rex, non tollitur, quòd non esset iudex, quia potestas regum, & iudicum non erat similis, eo quòd iudices habebant, potestatem solùm per modū cuiusdam directionis, & non propriè vt vtentes potestate. Ideo refert opinionem quandam Hebręorum dicens, quòd accidit istud tempore Hothonielis primi iudicis. Et inducunt ad hoc rationem: quia supra secundo capitu. & Iosue vltimo dicitur, quòd seruierunt domino Israelitę cunctis diebus Iosue, & seniorum, qui longo tempore fuerunt post eum, & isti fuerunt vsque ad Hothonielē: ergo viuente Hothoniele factum est. Sed dicendum, quòd ista positio non stat: & non bene Nicolaus improbat positionem nostrorum expositorum, quasi tenendo positionem Hebręorum: nam cùm dicit quòd licèt non esset rex in C Israel quando ista fiebant, & tamen bene poterat esse iudex, non stat. Nam si solùm diceretur in litera, quòd in diebus illis non erat rex in Israel: posset quidem stare ista responsio, sed dicitur, quòd non erat rex in Israel, sed quilibet quod sibi rectum videbatur, faciebat: in quo non solum excluditur esse regem, sed etiā esse rectorem aliquem, qui posset ista corrigere: nam dato quòd esset alius, qui posset corrigere ista vitia, non oportebat, quòd esset rex, nec regem non esse, faceret aliquem defectum. Cum autem dicit Nicolaus quòd iudices non habebant potestatem corrigendi, hoc falsum est, quia potestas iudicum, & regum non differebat, nisi quantum ad ea, quæ habentur primo D Regum octauo, vbi ponitur ius regis in imponendo tributa, & accipiendo aliquid de bonis Israelitarum, & illud non poterant iudices: & tamen poterant conuocare populum, & corrigere vitia, alioquin daretur politia inordinatissima inter Hebręos, cùm nullus esset potens prohibere malos puniendo. Etiam patet hoc, quia iudices erant principes populi, vt patet de Iephte supra vndecimo. Item patet quòd possent corrigere vitia, quia supra secundo dicitur, quòd tempore, quo mortuus erat iudex, Israelitæ declinabant ad idola, & cùm alius iudex surgebat, toto tempore illius Israelitę colebant dominum. Istud autem non accidisset semper, nisi iudex haberet potestatem ad corripiēdum idolatras. Item patet, quod non fuerit tempore alicuius iudicis, quia ista clausula ponitur infra E ad aliquid signandum, scilicet quòd in diebus illis non erat rex: & tñ si accipiatur rex ꝓpriè pro rege, & non generaliter ad regem, et quemcunque rectorem, erit litera omnino superflua. Quod patet, quia manifestum erat, quòd in tempore isto non erat in Israel aliquis rex, quia non fuerunt reges in Israel vsque ad Saulem, de quo habetur in libro 1. Regum, ista aūt, quæ habentur in libro isto fuerunt facta tempore iudicum, cùm nondū reges vlli erant: ergo superfluū erat dici hic, quod nō erat rex in Israel, sed necesse est, quòd accipiatur rex pro iudice, aut quocunque rectore. Item cùm volunt Iudæi, quòd fuerit istud tempore

Refellitur superior opinio.

pore Hothonielis, & non tẽpore medio inter mortẽ Iosue, & tempora Hothonielis, inconueniẽs est, quia hoc volunt eo quòd inter hęc tempora non coluerũt Israelitæ idola. Sed falsum est, quia antequam constitueretur Hothoniel in iudicẽ coluerunt Israelitæ idola, & ob hoc traditi sunt in manus Chusanrasathain regis Syriæ, de quo supra secundo, & tertio ca. ergo tunc potuerunt esse quæ narrantur de idolo Michæ. Item non stat quod dicunt, quia tempore Hothonielis acciderit: nam toto tempore suo Israelitæ coluerunt dominum: ista quippe erat regula, quòd quando moriebatur aliquis iudex, declinabãt Israelitæ ad idola peius quàm prius, & cùm nouus iudex surgeret tempore illius colebant semper dominum, vt patet supra secundo: ergo tempore Hothonielis non fieret. Alij volũt, quòd acciderit istud de idolo Michæ tẽpore, quo mortuus est Samson, scilicet aliquanto tempore post: &

Rabbi Dauid Kimhi opinio ac eius rationes in diuersum. hoc tenet Rabbi Dauid Kimhi. Cuius motiuum esse potest ex cõtinuatione literæ, quia continuatur ista litera precedenti, & nunquam recedendum est ab ordine literæ sine necessitate. Item patet, quia dicitur hic in principio literę: Fuit eo tempore in monte Ephraim vir nomine Michas. Oportet autem quòd re-

Prima rõ. feratur istud relatiuum ad præcedentia, & debet re-

Secũda rõ. ferri ad immediata secundum regulam grammaticæ, alioquin fieret relatio incerta, sed ante hoc dictũ fuit

Tertia rõ. de Samsone, ideo dicit quòd fuit post Samsonem. Itẽ dicit Rabbi Dauid Kimhi, quòd inter Samsonem, & Heli summum sacerdotem fuerunt tempora media, in quibus accidit istud de idolo Michæ. Et ad hoc inducit, quòd necesse sit computari aliquot annos intermedios, alioquin intercideret summa particularis annorum ad summam, quæ ponitur tertio Regum

Rabbi Dauid reprobatur. sexto capit. De qua sępe dictum est. Sed dicendum est quòd ista positio non stat, quia necesse est, quòd fuerit istud factum multo tempore ante Samsonem, quod patet primò, quia istud idolũ Michæ, & captio vrbis Lais a filijs Dan fuit quasi eodem tempore, eo quòd filij Dan venientes per domum Michę rapuerunt inde idolum, & duxerunt illud in Lais vrbem, q̃ ceperunt, & dicitur sequenti cap. quòd posuerunt Ionothan filium Gerson filij Moysi in sacerdotem, & filios eius: & tamen manifestum est quòd nepos Moysi non poterat esse post mortem Samsonis, quod patet quia Gerson filius Moysi genitus fuit ante exitum de Aegypto, vt patet Exodi 2. & 3. & 4. capit. & tamen ab exitu de Aegypto vsque huc fluxerunt anni plusquam trecẽti octoginta, secundùm computationem, secundùm quam fecit Iephte. Nam dixit Iephte supra 11. quòd a tempore, quo Israelitæ acceperunt terram Galaad de manu Ammorrhæorũ vsq; ad tempus suum, erant trecenti anni, & tamen illud fuit anno quadragesimo ab exitu de Aegypto, vt declaratum est Numeri 20. & 21. Nam omnia, quæ facta sunt a cap. 20. Numeri vsque ad finem fuerunt anno 40. ab exitu de Aegypto, & sic sunt centum quadraginta anni quibus addantur anni sex Iephte, & septem anni Abesan, & decem anni Ahialon, & octo anni Abdon supra 12. & 20. anni Samsonis, qui simul faciunt annos quinquagintaunum, & sic sunt anni trecenti nonagintaunus a natiuitate Gerson filij Moysi vsque nunc. Gigneret autem ipse filium ad plus anno septuagesimo, & tunc manebunt anni trecenti vigintiunus, quos iam ageret Ionatham filius Gerson quãdo institueretur sacerdos. Sed istud est falsissimum: quia illo tẽpore nullus homo quasi accedebat ad annum centesimum, ideo necesse est, quòd fuerit ante mortẽ Samsonis istud plusquam per ducentos quinquaginta annos. Item patet hoc, quia istud de idolo Michæ, & quod habetur infra

F decimo nono de cõcubina Leuitæ, facta sunt eodem tempore: cùm dicatur hic, quod tẽpore idoli Michæ non erat rex in Israel, sed quilibet quòd rectum sibi videbatur, faciebat: & infra decimo nono, & vigesimo dicitur, etiam quòd non erat tunc rex in Israel, sed quilibet quòd rectum sibi videbatur, faciebat: ergo eodem tempore fuerunt: & tamen quando factum est illud de concubina Leuitę non erat capta Ierusalẽ, vt patet infra vigesimo, quia dixit puer Leuitæ ad eũ, quòd declinaret in Ierusalem, & ille respondit, quòd non declinaret illuc, quia erat ciuitas alienorum scilicet Iebusæorum: ergo nondum erat capta, & tamen Ierusalem fuit capta pauco tempore post mortem Iosue viuente Caleb, vt patet supra primo capi. ergo an-

G te tempus illud fuit. Item patet etiam, quia isto tempore erat sacerdos Dei in Silo Phinees filius Eleazari filij Aaron, vt patet infra vigesimo, & tunc pugnabant Israelitæ contra Gabaa pro concubina Leuitæ: ergo pauco tempore erat istud post mortem Iosue. patet consequentia, quia Eleazar summus sacerdos filius Aaron mortuus est quando mortuus fuit Iosue, vt patet Iosue vltimo, & successit Phinees filius eius in summo sacerdotio, vt patet primo Paralipome. quarto, & septimo capit. & ipse sepeliuit patrem suum Eleazar, Iosue vltimo. Si autem iste esset sacerdos tempore Samsonis, & postea quando fierent ea, quæ habentur infra decimo nono, & vigesimo, esset plurimum quàm trecentorum, & octoginta annorum. Quod

H patet, quia in vltimo anno, quo Israelitę steterunt in deserto, scilicet 40. anno ab exitu de Aegypto, Phinees occidit Zambri principem tribus Simeon coeuntem cum Madianitide: Numeri vigesimo quinto, & Deus promisit ei summum sacerdotium in sempiternum: & sic esset vir plusquam 25. annorum ad hoc, quòd esset animosus, & zelans pro Deo ad faciendum hęc. Etiam quia eodem anno ipse fuit dux cum Iosue contra Madianitas: Numeri decimo tertio, & tamen non daretur ei ducatus belli, nisi esset vir maturus, scilicet plusquam 25. annorum. subtrahuntur ergo anni quindecim ad complendum 40. dicemus, q̀ ad minus natus est Phinees anno 15. post introitum in desertum, vel exitum de Aegypto: sed ab exitu de Aegypto vs-

I que ad mortem Samsonis fuerunt anni trecenti nonaginta vnus, & inductum est sequendo computationẽ Iephte supra in isto dubio: ergo erant trecenti septuaginta quinque anni ad minus a natiuitate Phinees vsque nunc: sed tanto tempore non poterat viuere Phinees, cùm rari viuerent vltra centum annos: ergo fuit ante hoc plusquam ducentis octoginta annis istud factum. Ex prædictis rationibus declarantur duo. Primum est, quòd non fuerunt ista de idolo Michę, nec de concubina Leuitę post mortem Samsonis: & istud manifestè inducitur ex omnibus rationibus positis. Secunda est, quòd fuerit factum istud pauco tempore post mortem Iosue, & ante mortem Caleb: nam ista facta sunt antequam caperetur Ierusalem de ma- Ex allegatis rationibus duo concluduntur.

K nu Iebusæorum, vt dicebatur supra, Ierusalem tamẽ capta est paulo post mortem Iosue viuente Caleb, vt patet supra primo capitu. Et tunc nondum erat institutus iudex: nam viuente Caleb, non fuit Hothoniel iudex: quia Hothoniel erat frater minor Caleb, qui acceperat filiam Caleb in vxorem, vt patet Iosue decimo quinto, & supra primo capi. & erat tunc Caleb princeps belli, & maioris auctoritatis, vt colligitur ex allegatis capitulis, ideo tũc nequaquam esset Hothoniel iudex, sed si aliquis deberet esse iudex potissime esset Caleb. Nã Caleb existente duce belli erat Hothoniel quasi persona priuata: vnde dixit Caleb: q̃ percusserit Cariathsepher dabo ei Axam filiã meam.

Et

Et dicitur ꝙ cępit eam Hothoniel frater Caleb minor A
pręallegatis capitu. ergo mortuus erat Caleb, quando
Hothoniel factus est iudex: nam dicitur supra secūdo,
quòd Israelitæ seruierunt domino toto tempore, quo
vixit Iosue, & seniores, qui post eum longo vixerunt
tempore: vnus autem, & præcipuus de illis seniorib⁹
fuit Caleb, vt eodem cap. declaratum est: & tamen an
te mortē Caleb erat capta Ierusalem: ergo ante mor-
tem eius fuit idolum Michæ, & casus de Leuita, de
quo infra 19. & consequenter fuerunt hæc ante tem- Refellantur aliorū argumenta.
pora Hothonielis primi iudicis, s. inter mortem Iosue,
& constitutionem Hothonielis in iudicem, quando
nullus adhuc erat iudex. Alij probant alio modo cō-
clusionem istam. Primò quia dicitur hic, quòd non
erat tunc rex in Israel, sed quilibet quod sibi rectum B
videbatur faciebat: & accipitur rex pro omnibus iudi-
cibus, vt supra declaratum est: ergo non erat tunc ali
quis, & sic erat ante constitutionem iudicum, & con-
sequenter inter Iosue, & Hothonielem. Item dicitur
sequenti. capi. quòd fuit idolum Michæ in tribu Dan
toto tempore, quo tabernaculum domini fuit in Silo:
& tamē si fuit factum illud idolum postquam Hotho
niel cæpit iudicare, non fuit toto tempore, quo mansit
tabernaculum in Silo, quia ante hoc positū fuerat ibi
tabernaculum: ergo inter Iosue, & Hothonielē fuit
istud idolum fabricatum. Respondendum quòd non
concluditur. Ad primum dicendum, quòd conclu-
dit, quòd quando fuit factum istud idolum, non erat
tunc aliquis iudex, aut rex actualiter iudicans, vel prę C
sidens, & tamen non concludit, quòd ante hoc nō fue
rint aliqui iudices: imò stante illa litera poterat esse,
quòd accidisset istud post mortem Samsonis. Primū
istorum patet, quia iudices non succedebant sibi, ita ꝙ
mortuo vno illico succederet alius, sed erant aliqua
tempora media, vt patet supra 3. & 4. & 10. & ibidem
declaratum est. Et quanquam præcessissent aliqui iu-
dices, poterat in tempore medio inter iudicem &
iudicem fieri, quod hic dicitur de idolo Michæ, & de
concubina Leuitæ: & tunc verum esset, quòd nullus
erat, qui posset illud castigare, sed quilibet faceret, ꝙ
sibi rectum videretur. Et hoc patet magis, quia quā-
docunque aliquis iudex præerat Israelitę colebant do-
minum, & mortuo illo declinabant ad idola, vt habe- D
tur supra secundo capitu. & sicut factum fuit istorum
quodlibet, ita fieret idolum Michæ. Secundum patet,
quia inter Samsonis mortem, & iudicaturā Heli flu-
xerunt aliqua tēpora, vt fiebat in aliis iudicibus, & in
illis temporibus poterant euenire hæc. Secundum ar-
gumentum non tenet propter duo. Primum quia,
cùm dicitur, quòd idolum Michæ mansit in tribu Dā
toto tempore, quo mansit sanctuarium domini in Si
lo: non est sensus quòd mansit a principio, quando mā
sit sanctuarium in Silo: sed est sensus quando desijt es
se sanctuarium in Silo, desiit idolum Michæ de tribu
Dan: vel non prius cessauit idolum Michæ de tribu
Dan, quàm tabernaculum domini de Silo: ideo dato
quòd fuisset factum idolum Michæ tempore Samso- E
nis, esset verum istud. Secundum inconueniens est, Falsum est idolū tempore Iosuę positū fuisset in sorte Dan.
quia hoc dato oporteret quòd poneremus fuisse po-
situm idolum Michæ tempore Iosue in sorte Dan.
Sed istud est falsum propter duo: Primò quia nullus
cōcedit, quòd tempore Iosue talia fierent, eo quòd ip-
se talia asperrime corrigeret, cū voluerit pugnare con-
tra duas tribus, & dimidiā: quia fecerunt altare apud
Iordanem, Iosue vigesimo secundo capitu. Secundum
est, quia dicitur hic quòd tunc nullus rex erat in Israel,
sed quilibet, quod sibi rectum videbatur faciebat: &
tamen tempore Iosue non faciebat quilibet quod sibi
rectum videbatur, cùm ipse corrigeret ad vnguē pec-
cata, & potissime idolatriam. Tertium addi potest,

A quia quando ista facta sunt, tribus Dan habebat sor-
tem: & tamen nondum habebat possessionem illius,
& cęterę tribus habebant sortes, & possidebant illas,
vt patet sequenti capi. in principio. & tamen quando
positum est tabernaculum in Silo, nondum habebant
tribus Israelis sortes, quas possiderent: imò nondum
distincta erat terra per sortem, vt patet Iosue decimo
octauo, vbi dicitur, quòd conuenerunt israelitę in Si-
lo, & posuerunt ibi arcam domini, & sanctuarium, &
inde miserunt viros ad cōsiderandum totam terram,
& describendam eam, & post paucum tempus redie-
runt tunc descripta terra, & tunc positæ fuerunt sor-
tes pro omnibus tribubus. Ergo nondum erant sortes
tribubus singulis, quādo sanctuarium fuit positum in
B Silo, & consequenter non positum fuit idolum Mi-
chæ in sorte Dan in Lais: quando fuit locatū sanctua- Opi. doct.
rium in Silo, sed aliquanto tempore post. Tenendum pęnes hoc
est ergo quod supra dicebatur, & rationes illæ, quæ ibi
a nobis adductæ sunt. Hoc idem tenet Iosephus quin-
to Antiquitatum, ponens Historiam de idolo Michę:
& de vxore Leuitæ. Immediatè post mortem Iosue,
& ante Hothonielem, cùm plurimum peccasset Israel
coram domino, & tradidisset eos dominus in manus
Chananæorum, qui abstulerunt inde Aschalonem, &
Acharon, & multas vrbes in campestribus, & ipsos Da
nitas ita expulsos in montes confugere compulerunt.
Eo tempore fuit vir de monte Ephraim nomine Mi-
chas & cæte. sicut continētur hic. ista historia tangi-
C tur supra primo capitu. vbi agitur de arctatione tribus
Dan, quam Chananæi arctauerunt in montibus. Idē
tenet historia scholastica, quæ Iosephum sequitur. Ad
rationes in contrarium Rabbi Dauid Kimhi respon- Ad primā rationē Kimhi in diuersum.
dendum est. Ad primam, cùm dicebatur de conti-
nuatione literæ: dicendum quòd sępe sacra scriptura
vtitur anticipatione, & recapitulatione, sicut patet in
multis locis, & verum est, quòd nunquam est recedē
dum ab ordine literæ, nisi ex causa manifesta, quæ co-
gat: & tamen hic est talis, vt probatum fuit supra. Ad Ad 2. rationem.
secundum dicendum, quòd istud relatiuum: fuit eo
tempore: non refertur ad immediata, sed refertur ad
omnia, quæ continentur in toto isto libro: quasi dice
tur, quòd dum fiebāt ea, quæ narrata sunt in isto libro
supra, accidit quod dicitur hic de idolo Michæ. & ve-
D rum est quòd rationabilius erat referri ad immediata
de Samsonis morte si litera toleraret, & tamē non po
test stare, quia vt probatum est necessario fuit ante Sā
sonem. Ad tertiam rationem dicendum, quòd non Ad 3. rationem.
fuit inter Samsonem & Heli, cùm probatum fuerit,
quòd fuit ante Samsonem: & cùm dicitur quòd inter
Samsonem & Heli fuerunt tempora intermedia, ni-
hil differt, quia dato quòd in illis esse potuerit, ita ꝙ
fieret in tempore, quo nullus iudex erat, tamen non
fuit tunc factum, vt declaratum est.

Quare hi tres casus fuerint scripti in Iudicum libro.
Quæstio II.

E

QVAERETVR vlterius, cùm isti tres casus, sci
licet de idolo Michæ, & de concubina Leuitæ
& de Ruth: non fuerint tempore Iudicum, quare fue
rint scripti in Iudicū libro. Respondendum quòd sacra
scriptura voluit describere hos casus, quia vtile erat
eos describi: nam sacra scriptura est ad instruendum
hominem in moribus, vt Deum colat, & perueniat ad
vitam æternam. Eruditio autem in moribus multi- Conditio ī moribus est multiplex.
plex est, quia aliquando fit ponendo regulas, quas
homo tenere debet in operando, sicut est in libris le-
galibus Moysi, & in doctrinalibus. s. in libris Salomo-
nis, in quibus documenta moralia multa traduntur.

Aliquando autem erudimur enarrãdo bona gesta virorum, & malorum peccata, quibus instruimur ad bona sequendum, & mala cognita fugiendum. Aliquãdo autem erudimur enarrando præmia bonorum, & pęnas, quæ a Deo malis tribuuntur: quia homines potissimè sẽsuales, & adhuc animales iuxta Apostolum, & ignorantes quæ Dei sunt, his maximè ad bonũ, vel ad malum ducuntur, ideo scriptura sacra sicut eguit libris legalibus ad ponẽdum regulas morum: ita eguit libris historicis ad describendum prosperitatem Deo inhærentium, & calamitatem peccantium: & ista est causa in generali introductionis histôriarum in sacra scriptura. Particulares ãt causæ sunt aliæ. Et quia peccatum quod maximè vitandum erat in lege Dei, erat idolatria, & pęna maxima pro hoc dabatur: ponitur hic de idolo Michæ, vt postea infra ponatur de pęna, quę secuta est occasione huius idoli: nam cędes illa magna, quæ facta est infra 20. occasione huius dicitur facta, vt declarabitur ibidem. de Ruth autem positus fuit casus propter Dauid ad enarrãdum genealogiam Dauid, qui natus est de Ruth Moabitide. Quo dato oportuit quod isti tres casus ponerentur in libro isto Iudicum, vel in libro Regum, vel in âliquo libro per se extra istos duos: non fuerunt autem positi in libro Regum, quia liber Règum fuit post omnia hæc lõgo tempore, & non fuit conueniens interseri ibi, nec poni in principio. Etiam noluit scriptura per se facere librum de his, cùm aliquo modo pertineât ad librum Iudicum, ideo posuit in libro Iudicum. Liber quoque Ruth extremitas istius libri erat, sed Hebræi ab antiquo illã particulam a cæteris secuerunt libellum per se facientes.

Peccatum maximè vitádum in lege Dei.

Quare enarratio istorum euentuum in fine huius libri sit posita. Quęst. III.

QVAERETVR vlterius, cùm isti euentus non fuerint exactis iudicibus, sed antequam inciperent, vt declaratum est: quare posita fuit enarratio istorum casuum in fine libri huius. Respondendum est, ꝙ a principio omnes isti tres casus positi fuerunt in fine libri huius, scilicet de idolo, & cõcubina, & Ruth: & quia Ruth videbatur esse post mortem Samsonis, vt communiter tenetur, fuit finis libri huius conueniens: quia id quod est in fine fuit extremum omniũ, quæ habentur in hoc libro secundum ordinem naturalem, & fuit conueniens principiũ ad id quod habetur in principio libri Regum. Respondẽdum ꝙ si scriptura voluisset tenere ordinem naturalem in narrãdo, debebat ponere ista 5. capi. quę habentur vsque ad finem huius libri, scilicet de idolo, & concubina in principio libri huius post primum ca. quia ibi fuerunt: & enarratis eis sequeretur historia 3. cap. & de Hotoniele, & deinde esset persecutio vsque ad mortem Samsonis secundùm ꝙ habetur in litera. Et post illam poneretur hic tota historia Ruth: & in illa consummaretur liber iste. Scriptura tamen noluit tenere ordinem naturalem, sed artificialem: qui magis conuenit enarrandis rebus, vt competentius, & integralius, atque manifestius quælibet res enarretur. Si autem fuisset iste ordo, perturbaretur intentio libri huius, quia liber iste erat de iudicibus, & principalis historia sua de actibus iudicum esse debebat: si autẽ posita fuissent omnia hęc isto ordine, prius venissemus ad medietatem libri, quam quidquam de iudicibus diceretur. Voluit ergo scriptura tenere ordinem artificialẽ. Posuit omnes istos casus in fine libri, & in fine omnium casuum Ruth, nisi quia hebræi de extremitate huius libri historiam Ruth absciderunt.

Scriptura non tenuit ordiné naturalem in scribendo librum Iudicum, sed ordiné artificialem.

F *Cur non agitur in isto libro de omnibus iudicibus, sed de quibusdam in libris Regum, sicut de Heli, & Samuele. Quæstio IIII.*

QVAERETVR vlterius, cùm iste sit liber Iudicum, cur non fuit hic posita historia omnium iudicum: nanꝙ post Samsonem fuerunt duo iudices, scilicet Heli summus sacerdos, de quo dicitur 1. Regum 4. quòd iudicauit Israel. 40. annis, & post Heli fuit Samuel, de quo dicitur 1. Reg. 12. ꝙ Deus misit Israelitis iudices, qui liberarẽt eos: & computatur ibi Samuel. Aliquis dicet, quòd Samuel, qui fuit vltimus iudicum scripsit istum librum Iudicum, & quia de factis suis scribere non poterat, cùm historia sit semper de rebus G gestis, omisit gesta sua, quorum causa iudicum finem fecit in Samsone. Sed dicendum, ꝙ hoc non stat, quia staret istud si fortè Samuel solùm gesta sua omisisset ponere hic: omisit tamen ponere gesta Heli sumni sacerdotis, ideo alia causa fuit. Item Samuel poterat scribere gesta sua, quia licèt non posset describere omnia gesta vitę suæ: fuit autem ipse iudex quousque filij sui fuerunt constituti iudices ab ipso in senectute sua 1. Regum 8. Vel verius quousque fuit constitutus Saul in regem 1. Reg. 10. Nam incipiente tempore regum, cessauit tempus iudicum, & postea vixit Samuel magno tempore ferè annis 20. ideo poterat scribere gesta illa. quod autem postea vixerit patet, quia de morte sua ponitur primo Reg. 25. & gesta iudicaturę suæ H solùm fuerunt vsque ad 10. cap. 1. Reg. Aliquis dicet, ꝙ omisit Samuel gesta istorum duorũ, vt essent principia libri Regum: nam cùm in libris Regum ponatur historia de regibus, debet poni aliquid, vt prologus, scilicet vnde fuit origo regũ: & quia historia Samuelis, & Heli fuit quasi quidam prologus ad historiam Regum, eo quòd Samuel reges duos primos Israelitarum vnxit, debuit dimitti hic, & poni in principio libri primi Regum. Ista ratio erat multum conueniens, quia sic fit in principio huius libri. Ponuntur enim duo cap. tanquam prologus ad historiam Iudicum, & incipit historia in 3. capit. sic etiam in aliis libris fit, tamen non conuenit ista ratio ad pręsens, quia istud teneret, si Samuel, qui scripsit librum Iudicum, scripsis- I set librum primum Regum, quia tunc, vt conuenienter ordinaretur historia omitteret aliquid de iudicib⁹, & poneret in principio libri primi Regum: tamen nõ scripsit Samuel aliquid de primo libro Regum, vt declarabitur supra tertium librũ Regum in prologo auctoris, qui præmittitur operi. Dicendum ergo, ꝙ Samuel omisit istas duas historias, s. suam, & Heli, quia de seipso non intendebat, quia ipse intendebat dimittere suam, cùm esset ipse scriptor libri, & quia historia Heli summi sacerdotis erat simul cũ historia Samuelis, cùm fuerit natus Samuel sub Heli, & ministrauerit coram eo, nec poterat vna enarrari sine alia, vt colligitur primo Reg. a principio vsque ad finem 4. capitu. in quibus ponitur historia Heli: ideo omisit vtranque hi- K storiam. Ieremias autem, qui scripsit libros 4. Regum, incepit vbi omiserat Samuel in libro Iudicum, & quia hic fuit historia in Samsone, post quem illico fuit Heli, cępit liber Regum in historia Heli, & Samuelis. *Fuit eo tempore vir quidam*. Non referas ad mortem Samsonis, de qua dictum est supra immediatè, sed refertur ad totum librum istum, scilicet quòd dum fierent ea, quę scripta sunt, s. aliqua eorum factam est hoc, quòd dicitur de idolo Michæ: & debet intelligi pro illis, q̃ habentur supra primo, quia dum fierent illa, scilicet viuente Caleb, factum est hoc.

Quomodo

Quomodo potuit esse hoc tempore illo, scilicet post mortem Iosue. Quæst. V.

QVAERETVR, quomodo potuit esse tempore illo, quia dicitur Iosue vltimo & supra 2. quòd seruierunt Israelitæ domino toto tempore Iosue, & seniorum, qui longo post vixerunt tempore: & vnus de illis senioribus fuit Caleb. ergo viuente illo non fieret. Respondebitur quòd licet post mortem Iosue seruierint Israelitæ domino, tamen inter mortem Iosue & constitutionem Hothonielis in principem, Israelitæ coluerunt idola, ideo factus est Hothoniel iudex, supra 3. capi. Respondendum quòd si diceremus accidisse istud inter mortem Iosue, & constitutionem Hothonielis in iudicē, & non adderetur aliquid aliud, satis staret, quod tempore illo, quo peccauerunt Israelitę paulo ante constitutionem Hothonielis, & paulo post mortem Caleb: & tunc staret vtrunque, scilicet quòd tempore seniorum, qui fuerunt post Iosue non coluerunt Israelitæ idola: & tamen oportet dicere q fuerit istud ante mortē Caleb, cùm fuerit ante captam Ierusalem de manu Iebusęorum, vt patet infra 19. & tamen ante mortem Hothonielis capta est supra primo: ergo eo viuente factum est idolum. Concedendum est: & quando dicitur, quòd tempore seniorum, qui longo tempore post Iosue fuerunt, coluerunt Israelitæ semper Deum. Dicendum est tamen quòd hoc intelligitur publicè, scilicet quòd totus populus non declinabat post idola, aut faciebat publicè templa sicut alijs temporibus fiebant, & tamen in secreto aliqui colebant idola: sic fuit de idolo Michæ, quia in secreto tenuit ille istud in domo sua, & ibi tenebat sacerdotem. Cùm autem obijcitur, quòd postea idolum istud positū est publice in vrbe Lais, & manebat ibi, colebaturque a stirpe Dan. Dicendum quòd illud quod dicitur supra 2. intelligitur, quòd vt communiter non colebantur idola, & tamen aliqui colebant: & sic magna pars tribus Dan habitans in Lais tenebat ibi idolum, & colebat illud: & istud non potuit castigare Caleb, quia non erat iudex, nec princeps, & reuerentia eius non abstinuerunt ab hoc scelere filij Dan, quia cito postquam factum fuit hoc, mortuus fuit Caleb. Vel dicendum quòd hoc fiebat, quia ciuitas Lais erat separata nimis ab habitatione cęterorū Israelitarum: cùm dicatur sequenti capitulo, quòd ista ciuitas erat procul a Sidone, & cū nullo hominū habebat cōicationem: ideo licèt cęteri Israelitę colerent Deum isti colebant idola quia erant separati, & censebantur omnes Israelitæ colere Deum. Item patet iste modus loquendi: nam supra 2. dicitur, quòd quando moriebatur aliquis iudex, Israelitę declinabāt ad idola, & cùm alius incipiebat declinabant ad colendum dominum, ita quòd non colerent idola, & tamē manifestum est, quòd toto tempore, quo iudices mā serunt, fuit idolum Michę in terra Israel, cùm dicatur sequenti ca. quòd fuit in Lais toto tempore, quo fuit tabernaculum domini in Silo: sic autem nunc quam quam viri de tribu Dan colerent idolum illud tempore seniorum, qui fuerunt post Iosue, dicebatur totus Israel colere Deum. *Vir quidam de monte Ephraim.* Idest habitans in monte Ephraim: & sic erat iste Michas de tribu Ephraim. *Nomine Michas.* Iste vocatur Michas sine. e. & ꝓpheta Micheas vocatur per. e. istud seruat litera nostra, in Hebręo autem aliquando seruatur differentia, aliquando non: nam ille, qui est propheta vocatur semper Michea in Hebræo. & iste vocatur hic aliquando Michas, siue Micha: & aliquando Micheas, sicut propheta. *Quid dixit matri suæ.* Considerandum est pro expositione huius, quòd mater

Obiectio.

Responsio

A Michæ nō erat bene fidelis Deo, sed adherebat idolis, habebatque argenti mille, & centum siclos, siue argenteos, quos consecrauerat ad faciendum vnum idolum: Michas autem furatus est matri suæ argēteos istos forte intendens eam impedire ab idolatria, vel ex alia causa: tunc mater Michæ diligenter querens argenteos, anxiabatur, & maledixit habentem. Post quòd Michas ne incideret in maledictionē reuelauit matri, quòd ipse teneret Argenteos, & hoc totum debet subintelligi, eo quòd colligitur ex litera.

An mater Michæ fuerit Dalila, quæ seduxit Samsonem. Quæst. VI.

B QVAERETVR de ista matre Michæ, quæ erat. Aliqui dicunt quòd erat Dalila, cuius rationem assignant, quia hic dicitur quòd separauerat mille, & centum argenteos, & tamen Dalilæ dati sunt mille centum argentei præceden. cap. Sed dicendum quòd istud non stat. Primò quia, vt probatum est, istud accidit ante tempora iudicum, & tamen Dalila tempore Samsonis fuit, vt patet præcedenti cap. Secundo quia fundamentum istud nullum est, quia volunt hoc innuentes quòd argentei Dalilæ fuerint solùm mille, & centum argentei. Sed falsum est, quia fuerunt quinque millia, & quingenti. quod patet quia prędecēti cap. principes Philisthinorum venientes ad Dalilam dixerunt ei: dabimus tibi singuli mille, & centum siclos, & principes erant quinque, scilicet quinque satrapę Philisthinorum, siue reges vt patet Iosue decimo tertio, & primo Regum sexto cap. ideo non erat Dalila. Tertium est, quia ista mater Michæ erat Hebręa, cùm dicatur Michas esse de monte Ephraim, idest de tribu Ephraim: Dalila tamen erat de stirpe Philisthinorum, vt declaratum fuit præcendenti cap. quia aliàs non ausi fuissent venire ad eam satrapę Philisthinorum, quia potius credere deberent quòd traderet eos in manus Samsonis, quam Samsonem in manus eorum, si hebræa foret. Ideo non erat ista Dalila sed aliqua alia mulier, quæ fuit prius plusquam ducentis quinquaginta annis. *Mille centum argenteos quos separaueras tibi.* Scilicet separauerat eos mater Michæ a reliqua pecunia sua, vt de his fieret idolum. Hebræi volunt accipere argenteos, idest siclos, eo quòd sicli erant moneta argentea, & erat vsitata inter Israelitas. Sed potius videtur, quòd fuerit moneta maioris valoris, & ponderis, eo quòd infra dicitur, quòd de ducentis argenteis factum est idolum: & tamen de ducentis siclis fieret valde paruum idolum: si tamen vèlis tenere, quòd essent sicli non recuso. In Hebræo habetur. *Argentum quod ablatum fuerat tibi.* Vbi nos dicimus, quos tibi separaueras. & signat litera nostra quòd mater Michæ separauerat ad faciendum idolū, litera Hebrea signat quòd furto ablatum fuerat argētum matri Michę. Sed dicendum quod litera Hebraica signat id quod nostra, quia secundum proprietatem Hebraicā signat litera argentum, quod separatum fuerat tibi, idest quod separatum fuerat a te, scilicet quòd tu illud separaueras tibi, & reddit cum litera nostra. *Super quibus me audiente iuraueras.* Idest iurasti, quòd volebas illud ad consecrandum Deo. Vel iuraueras, idest adiuraueras dicendo, oro Deum, quòd quicunque habet argentum istud si mihi non reddiderit amara conficiatur morte, & iste sensus consonat magis cum litera Hebraica, quæ habet. *Super quo maledixisti, & etiam dixisti in auribus meis.* Idest maledixisti habentem si non redderet tibi illud, & dixisti in auribus meis. Idest istam maledictionem dixisti coram me, & istud signat litera nostra, scilicet, me audiente iuraueras, idest maledixeras.

Quorundam resp. ad quæsitū

Doctris responsio ad quæ.

Hebræorū opinio de siclis.

Opi. doct.

ras. *Ecce ego habeo*. Ideſt ego inueni, vel accepi. *Et apud me ſunt*. Ideſt nulli dedi, nec expendi, ſed retineo apud me: iſtud publicauit Michas, quia timuit maledictionem matris ſuper ſe venturam.

Cùm mater Michæ vellet argenteos ad faciendum idolum, an peccaret qui abſtuliſſet vel abſconderet, ne fieret idolum: & an impediens male agere, benè agat ſemper. Quæſtio VII.

QVAERETVR, cùm iſta mulier vellet iſtos argenteos ad faciendum idolum, quod ipſa manifeſtauerat, & iſtud eſſet malum: ſi peccaret qui acciperet, & abſconderet illos, vel nollet reddere ei. *Prima ratio.* Aliquis dicet, quòd non, imò quòd mereretur, quia ipſa volebat malum facere, & ſubtrahendo iſtos argenteos, tolleretur ei occaſio faciendi malum: prohibere autem a malo bonum eſt. *Secũda ratio.* Item ſiquis vellet alium occidere, & aliquis abſconderet ei gladium, & nollet reddere toto tempore, quo erat iratus, non peccabat, imò merebatur, niſi fortè ſubtraheret ei arma pro defenſione ſua, vel pro iuſto bello: ita erat hic, quia tollebatur occaſio faciendi malum, ideo non erat peccatum. *Reſponſio ad quæſitũ.* Reſpondendum, quòd qui acciperet iſtam pecuniam: aut acciperet pro ſe ad retinendum, vel animo dandi eam domino ſuo aliquo tempore: ſi primo modo, peccatum erat: quia licèt iſta mulier iuſtè merebatur perdere dominium iſtorũ argenteorum, eo quòd in turpi, & nefanda re expendere volebat: tamen qui acciperet, non poterat rem iſtam ſuam efficere ad hoc, quòd iuſtè poſſideret: ſicut in præſcriptione longi temporis, quæ eſt cùm mala fide, ille contra quem præſcribitur, meretur perdere dominium rei, eo quòd longo tempore negligens eſt: qui tamen præſcribit, non meretur acquirere, nec poteſt iuſtè rem ſuam efficere, eo quòd habet malam fidem, & quod eſt contra conſcientiam ædificat ad gehennam, ideo debet res reſtitui domino quamquam mereatur ꝑdere illam: ita hic licèt mereretur mater Michæ perdere argenteos, tamen non habebat aliquis iuſtam cauſam retinendi: ideo teneretur quicũque haberet illos, reſtituere. Si autem qui acciperet, vellet tenere aliquanto tempore, & poſtea reſtituere, nõ ſufficiebat ad id, quod ipſe volebat, quia poſtea poterat facere idolum, ſicut nunc fecit mater Michæ redditis ſibi argenteis. Inſuper qui ſic accipiebat rem alienam, domino inuito & reclamante accipiebat, & non habebat aliquam cauſam ſufficientẽ ad faciendum, ideo peccabat. Nec obſtat, quòd ſciretur, quòd volebat de illis pecuniis idolum facere, quia ẽt ſi ſciam, quòd aliquis vult dare pecuniam ad vſuram, non poſſum accipere illam furtim ad tempus, vel pro ſemper ne ille det. Ad primam rationem in contrarium, cùm dicitur, quòd impediens male agere bene agit, ſed ſic erat hic. *Ad 1. reſpõſionem in diuerſum.* Reſpondendum quòd impedire male agere eſt bene agere, quando prohibendo, vel impediendo non tranſgreditur quis metas poteſtatis ſuæ: vtputa ſiquis non iudex, vt mala efficaciter prohibeat, incipiat exercere auctoritatem iudicis, peccat & grauiter punietur de crimine concuſſionis: alioquin daretur cuilibet poteſtas corrigendi alterum, nõ ſolùm monendo, ſed etiam realiter aliquid agendo: & iſtud eſſet introducere inextricabilia ſcandala, & turbare totam politiam, nec eſſet aliquid contra leges tam periculoſum: ideo debet quilibet contentus eſſe terminis poteſtatis ſuæ, ſcilicet quòd cùm viderit aliquem velle peccare, moneat eum, vel dicat iudici potenti prohibere realiter, ipſe tamen realiter non

F prohibeat aliquid efficiendo, niſi in crimine, quod fortaſſis eſt in damnum alterius inuentum: vtpote ſiquis velit alium occidere, & ſit propinquus actui: ſubtrahere autem pecuniam, ne male expendatur, pertinet ad potentiam iudicis, ideo ſiquis alius hoc tentauerit, peccat mortaliter, & ſecundum legem humanam agetur contra eum, vt contra furem. *Ad 2. rationem.* Ad ſecundum dicendum, quòd ſiquis in furore eſt, & depoſuerit penes me gladium, & repetat in furore, non teneor illi dare, eo quòd poterit ſe occidere, vel aliquem aliũ: ſic etiam ſiquis iratus, & non inſanus depoſuit penes me gladium & petat, quando video manifeſte quòd eſt iracundus, & vult percutere aliquẽ iniuſtè, poſſum retinere gladium. Secus autem eſt ſi ille habeat gla- G dium, & velit aliquem percutere, & ego clam ſurripiam ne aliquem percutiat, quia iſtud eſt maius, quia non reddere depoſitum in caſu, eſt quaſi elidere petentem per modum exceptionis: accipere autem ab eo, qui habet ne percutiat alium eſt directè agere, vel habere iuriſdictionem. Facilius autem eſt, ꝙ competat alicui exceptio, quàm actio: & maxime quia iſta non ſolùm, vt actio, ſed magis, vt iuriſdictio, ſcilicet quia propria auctoritate aliquid fit, ideo ſiquis alicui non inſano quamquam irato volenti aliquem percutere ſurripiat gladium, & teneat per aliquot dies, illo nolente, videtur peccare, vel vt ſi ei violenter excutiat de manu. Secus autem eſt in furioſo, quia cùm quis viderit furioſum inſanum, ſiue tenentem gladiũ, H licitè poteſt ei accipere reclamãti, nec fit ei iniuria, eo quòd neſcit ille gladio vti: & veriſimile eſt, quòd ſemel alium tranſuerteret: iratus autem, qui non eſt inſanus poteſt vti gladio ſapienter, & quamquam videatur aliquid velle facere poteſt contrarium timore ductus, vel prudentia in contrarium inclinante, ideo eripere ei gladium violẽter, vel clam, videtur eſſe peccatum. Poteſt tamen quilibet impedire volentẽ peccare, vt ſiquis velit alium occidere, poſſum, & debeo adiuuare eum, qui inuaditur ad defenſionem: & tunc licet mihi accipere violenter gladium de manu alterius, quia tunc non ago vt exercens actum iuriſdictionis prohibendo, ſed actum perſonæ priuatæ defendendo.

I

An mater Michæ maledicendo acceptorem argenteorum ſuorum, peccauit. Quæſt. VIII.

QVAERETVR vlterius, an iſta mater Michę maledicendo acceptorem argenteorum ſuorũ peccauerit, & an maledictio poſſet ligare furẽ iſtum. Reſpondendum, quòd mater Michæ peccabat dupliciter. Primò quia maledicebat pro re illicita: nam qui acceperat hanc pecuniam peccauerat, vt ſupra dictum eſt: & tamen aliquo modo adiuuabat eam ad non peccandum diſturbando ab opere, ideo potius debuiſſet benedicere facienti hoc. Secundò peccabat, quia dato quòd fuiſſet res ita licita, vtpote gra- K uaretur mater Michæ, & non impediretur ad peccandum, non debebat maledicere, quia maledictio vetita eſt, niſi his, qui præſunt iuriſdictioni: & in aliquibus caſibus poſſunt maledictionem in pęnam infligere: aliis verò, ſcilicet perſonis priuatis raró licèt maledicere, De quo plenè declaratum eſt ſupra nono capitu. Sed caſus matris Michæ non ponitur inter illos, in quibus licet maledicere, ergo peccabat maledicendo. Ad ſecundum dicendum, quod licèt mater Michæ peccaret maledicendo, tamen capiens pecuniam iſtã poterat ligari, quia capiens peccabat, vt ſupra dictum eſt. Et ad inferẽdum pęnã alicui, Deus non aduertit an ille, qui contra aliquem petit, dignè petat: ſed an contra quem petitur mereatur maledici: ſicut

sicut iudices non respiciunt an accusator bono animo petat, vel accuset, sed an accusatio iusta sit, quia tunc condemnabitur accusatus. Vnde siquis petat mala venire super aliquem, qui meretur illa, licèt petens pe tendo peccet, Deus inducet mala, quia meretur iste contra quem petitur, & tamẽ inducet mala super petentem, quia iniustè petit. Ita hic mater Michæ iniustè maledicebat, & tamen filius eius Michas, vel quicunque alius raptor merebatur maledici, ideo Deus super vtrosque maledictionem induceret, & pœnam. *Cui illa respondit: Benedictus filius meus Domino*. Idest benedicatur à Domino, quia timens maledictionem, & quasi obediens ei restituit pecuniam. *Reddidit ergo eos matri suæ*. Scilicet istos mille, & centum argenteos, nõ quidem realiter restituit, sed se ad restituendum parauit: nam infra habetur, ꝙ restituit, quia tñ, qui præsto est cum sacculo ad restituendum, & solùm dependet à receptore, an velit immediatè recipere dicitur iam restituisse. In Hebræo habetur supra. *Ecce argentum meum accepi ego*. Vbi dicit litera nostra. Ecce ego habeo, & apud me sunt: sed litera Hebraica signat magis, quòd Michas industriosè acceperit, dum dicat accepi, & nostra dicit habeo. Item Hebræus habet. *Reddidit mille, & centum argenteos matri*. Vbi litera nostra dicit: reddidit eos matri suæ, & idem est. *Quæ dixerat ei: Consecraui, & voui argentum istud Domino*. Consecrare est aliquid Deo dedicare separando ab humanis vsib⁹. Vouere est obligare se ad firmiter faciẽdum id, quod proposuit. Accipitur autem hic Deus pro dæmone: nam Deo vero nõ fiunt idola, cùm ipse vetuerit Exo. 20. & Deuter. 4. & 5. cap. *Vt de manu mea suscipiat filius meus*. Idest volo, vt semel mihi restituat filius meus, nè cadat in maledictionem: deinde ego reddam ei ad faciendum ista, & tunc poterit licitè accipere. In Hebræo habetur. *Sanctificans sanctificaui de manu mea pro filio meo*. Scilicet vt filius meus faciat de illo idolũ, & de manu mea.i. vt filius meus sumat illud de manu mea ad faciendum, & idem signat quod litera nostra. *Et faciat sculptile, atque conflatile*. Idest faciat idolum sculptile, & conflatile. Aliqui putant sculptile, & conflatile esse vnum idolum. Alij autem putant esse duo. Nam sculptile dicitur à sculpendo, quia dolatur, & cauatur, atque percutitur, & percutiendo limatur, & recipit debitam figurationem. Conflatile vocatur, quia per conflationem fit.s. opere fusorio, cùm conflatur metallum, & liquidum fluit in vacuam imaginem cuius recipit similitudinem, & volũt quidam quoddam idolum istorum factum esse per conflationem solam, & aliud per solam sculpturã opere productili, vel malleatorio, sicut candelabrum, & omnia, quæ facta sunt de auro, & argento in tabernaculo Domini, fuerunt productilia, & non opere fusorio, vt patet Exo. 25. cap. Qui autem ponunt sic habent fundamentum ex litera, quæ dicit ista tanquã duo distincta.s. faciat sculptile, atque conflatile. Item sequenti capitulo viri de tribu Dan dixerũt: nostis, quòd in domibus istis sit Ephod, & Theraphim, & sculptile, atque conflatile: & posuerunt illa tanquam duo. Qui autem ponunt istud fuisse vnicum idolum debent dicere, ꝙ fuit factum dupliciter.s. ꝙ primo argentum conflatum est in igne, & incidit opere fusorio in formam idoli, & ibi recepit figuram: postea verò, vt magis limatum esset fuit percussionibus sculptum, vt aptius esset, & lucidius nullaq; rugositas, aut discõuenientia partium maneret in eo. Et istud secundum est verum: Quod patet, quia dicitur infra, ꝙ mater Michæ dedit argentario ducentos argenteos, vt faceret ex eis sculptile, atque conflatile, quod fuit in domo Michæ: si tñ essent ista duo idola, diceretur: quæ fuerunt in domo Michæ. Item dicitur immediatè: Qui ędiculam quoq; in ea Deo separauit: si tamen essent duo sculptile, & conflatile, diceretur: Qui ędiculam eis separauit. Item patet, quia licèt communiter ponatur idolum, & sculptile: solùm tamen aliquando ponitur sculptile solum ad significandum, quòd idem sit, vt sequenti cap. dicitur, quòd posuerunt in vrbe Lais sculptile, & sacerdotes. Item dicitur ibidem, ꝙ mansit idolum Michæ in vrbe Lais toto tempore, quo fuit tabernaculum Domini in Silo: si tamen fuissent duo, nominarentur tanquam duo distincta. Sed obiicitur, quòd Michas clamauit ad viros Dan, dicens: Deos meos, quos mihi feci tulistis: ita sequenti cap. ergo erant duo. Responderi potest dupliciter. Vno modo, ꝙ ibi accipiuntur dij non pro sculptili, atque conflatili, quæ essent duo, sed pro sculptili, & Teraphim: nam Theraphim differebat à sculptili, vt infra declarabitur. Alio modo potest dici, ꝙ vocat omnes Deos suos vnum Deum, quia iste est modus loquendi Hebræus, ꝙ ponatur interdum plurale pro singulari: sic patet Exo. 32. cap.s. Ecce dij tui Israel, qui te eduxerunt de Aegypto, & tñ manifestum est, quòd ibi vnicus erat Deus fabricatus.s. vitulus. Ita hic de vnico sculptili dicetur pluraliter dij. In Hebræo dicit hic. *Ad faciendum idolum, & metallum*. Est enim hic quædã dictio, quam Hebræi communiter exponunt pro metallo, & tamen esset sensus iste valde inconueniens: quia nihil est dictu facere idolum, & metallũ. Dicunt autem quidam, ꝙ vocatur idolum quantum ad partes puras, & vocatur metallum quantũ ad partes impuras. Sed etiam istud non stat, quia infra dicitur, ꝙ dedit argentario ducentos argenteos, vt faceret ex eis sculptile, atque cõflatile, & ponitur ibi ſm Hebræos id, quod hic.s. idolum, & metallum, & tñ argentei illi non poterant dari ad faciẽdum idolum purum, & impurum: quia aut erant isti argentei de argento puro, aut non. Si erant de puro argento, non poterant ipsi dari ad faciẽdum idolum purum, & partim impurum, quia de puro non fit nisi purum. Si autem erant argentei impuri non poterant dari ad faciendum idolum purum: ideo non stat iste modus loquendi, sed accipitur illa dictio necessariò pro aliqua liquefactione, ſm q̃ metalla componuntur in figuram simulachri, & similis modus loquendi est Exo. 32. cap. Nam vbi dicit litera nostra, vitulum cõflatilem: dicitur in Hebræo: vitulum, & metallum, & eadem dictio ponitur vbi nos dicim⁹ opere fusorio. *Et tunc tradam illud tibi*. Istud dixit mater filio.s. redde mihi argentum, qđ habes, quod ego voui ad faciendum sculptile, & cùm reddideris ego tibi red dam, vt iustè de manu mea accipias. *Reddidit ergo matri suæ*. Idest tunc restituit Michas matri argenteos, quia prius licèt esset paratus ad restituendum, tñ nondum restituerat. *Quæ tulit ducentos argenteos, & dedit illos argentario*. Dicitur, quòd dedit argentario, & prius dicebaẽ, quòd volebat mater Michæ tradere ei ad faciendum idolum. Hoc fuit, quia fortè Michas noluit istud facere, horrendo idolatriam. Sed falsum est, quia infra ponitur, quomodo ipse coluerit istud idolum, & fecerit vnum de filijs suis sacerdotem. Sed fortè noluit sumere laborẽ faciendi, & tradidit argẽtario mater eius.

Variæ opiniones de sculptile, & conflatile.

Improbatio opinionis de idolo.

Quomodo dicit, quòd dedit ducentos siclos argentario. Quæstio IX.

QVAERETVR, quomodo dicit, quòd dedit ducentos siclos argẽtario, quia supra dixerat mater Michæ, ꝙ consecrauerat argẽtum istud Domino, scilicet mille, & centum siclos, & nũc solùm dedit ducentos. Respondit Rabbi Dauid Kimhi, quòd istos ducentos dedit mater Michæ argẽtario in mercedem pro fabricatione, & alios nongentos superstites tradidit ad faciendum ex eis idolum. Sed istud non stat, quia

quia dicitur in litera, quòd tulit istos ducentos argenteos, & dedit argẽtario, vt faceret ex eis sculptile: ergo non dabantur isti pro mercede, sed in materiam operis. Dicendum ergo, quòd mater Michæ consecrauerat Deo omnes istos mille, & centum argenteos: tamen non expendit omnes in idolo, sed ducentos expendit in fabricando illud: alios autem in faciendo Ephod, & Theraphim, & vestes cęteras sacerdotales, & ędiculam Deo, & cętera, quæ pertinebant ad cultũ idoli illius, & quocunque modo poterat expendi ista pecunia consecrata idolo, dum tamen expenderetur in cultu idoli.

An peccasset mater Michæ postquam vouit istud argentum idolo, si non dedisset,
Quæstio X.

QVAERETVR vlterius, an peccasset mater Michæ postquam vouit istud argentum idolo, si non dedisset. Respondendum, ꝙ vota sunt triplicia: quædam sunt manifestè de bono, quædam de manifestè malo, & quædam de dubio. Prima vota sunt indistinctè tenenda, & obligamur ad illa soluenda, & citò: alioquin reputatur nobis in peccatum, Deut. 23. c. De votis dubijs. s. quæ possunt habere bonum, vel malum euentum, respiciendus est ipse euentus, & si benè eueniat, seruanda sunt: si autem malè, non sunt tenẽda: sic patet in voto Iephte, qui vouit offerre domino quidquid primò egrederetur ei obuiam de domo sua redeunti de bello in pace. Poterat istud votum habere bonum euentum, si aliquid exiuisset in occursum, quod esset animal immolaticium: poterat habere malum euentum, si occurreret res non immolaticia, vt homo, vel canis: si primum accideret, seruare debebat votum: si secundum, non debebat seruare illud. Et quia accidit in malam partem. s. quia occurrit ei filia sua, quæ non erat animal immolaticium, non debebat seruare, & quia seruauit, fuit stultus in vouendo, & impius reddendo, vt ait Ieronymus. Vota autem, quæ sunt manifestè de malis, vt colere idolum, vel fornicari, non sunt tenenda, quia nec sunt vota, cũ Deus non acceptet talia, quæ sunt contra eum. Non tamen causatur obligatio ex stipulatione, nisi acceptet ille, cui aliquid stipulamur, & quia manifestum est, ꝙ Deus nõ acceptat mala, quæ promittimus ꝓpter duo. Primò, quia mala sunt, & dato, quòd possent mala esse in fauorem Dei, non acceptaret illa, quia mala sunt, cùm ipse iustus sit, & oderit iniquitatem. Secundum est, quia nemo acceptat sponte, quod contra se est, & tamẽ mala directè repugnant Deo, ideo quamquam aliquis velit se obligare per votum ad aliquod malum faciendum, impossibile est, ꝙ obligetur: tale aũt erat istud votum de faciendo idolum de argento. Ideo dicendum, ꝙ complendo votum istud, peccabat mortaliter mater Michæ, quia istud malum erat, & per votum non poterat effici licitum. Etiam peccabat vouendo, & hoc dupliciter: primò, quia ad malum se obligare volebat, disponendo se ad illud. Secundò, quia ad hoc Deo vouebat illud tãquam Deo acceptũ esset, sed putare Deo acceptum esse, quod malum erat est malè de Deo opinari, quod peccatum est: si autẽ non putaret Deo acceptum, sed repugnare, & tamen voueret illud magis peccabat volens facere, quod Deus nolebat. Dicendum ergo, ꝙ mater Michæ peccauerat faciendo istud votum, & tamen non debebat complere, nec peccabat, si non compleret, sed solùm dolere debebat, quòd malum vouisset. *Vt faceret ex eis sculptile, atque conflatile.* Idest, vt faceret vnum idolũ, quod erat per conflacturam factũ. s. opere fusorio. Deinde erat sculptum ad magis decorandum illud, vt supra declaratum est. *Quod fuit in domo Michæ.* Idest facto idolo suscepit illud in domo sua Michas, & tenuit illud: fecitque sibi sacerdotes, vt patet infra. *Qui ędiculam quoque in ea Deo separauit.* Idest Michas separauit in domo sua ædiculam. s. in quadam parte domus suæ cõstituit locum priuatum sequestratum ab operibus cœteris, & ibi cõstituit Deum illum, vt locus esset sacer, & honorabilis non deditus occupationibus prophanis. *Et fecit Ephod, atque Theraphim.* Idest postquam fecit idolum fecit etiam Ephod, & Theraphim in honorem idoli. *Vestem sacerdotalem, & idola.* Ista expositio ponitur à translatore nostro, & non est in Hebræo, sed posuit noster scriptor ad interpretationem nominũ Hebraicorum. Vocauit autem Ephod vestem sacerdotalem: vocauit autem Theraphim idola: est enim nomen pluralis numeri significans idola.

Duplici de causa Deus non acceptat mala a nobis ꝓmissa.

Quod erat Ephod quod hic fieri iubebatur.
Quæstio XI.

QVAERETVR, quod erat Ephod, quod iubebatur hic fieri, & quod factum est à Micha pro illo sculptili. Respondendum, ꝙ Ephod signat vestem pertinentem ad cultum ministrorum Dei. Accipitur autem Ephod tripliciter. Primò modo ꝓ quodam ornamento summi sacerdotis, quod erat factum de filis multorum colorũ. s. de purpura, & cocco, & hyacintho, & auro, & bysso retorta, & pendebat solùm super partem anteriorem vsque ad zonam, & ad partem posteriorem vsque ad zonam: habebatq; duos lapides onychinos super humeros sacerdotis, in quorum quolibet erant scripta sex nomina filiorum Israel: de cuius fabricatione patet Exo. 28. Alio modo accipitur Ephod pro quadam veste alba, in qua nihil aliud erat, & erat illa vestis de lino simplici, vocaturque Ephod, licebatq; portare illam Leuitis: quod patet, quia Samuel erat Leuita, & tamen induebatur Ephod 1. Reg. 2. s. puer Samuel ministrabat Domino coram Heli accinctus lineo Ephod: & istud Ephod faciebat ei mater sua, vt dicitur 1. Reg. cap. 2. nam dicebatur ibidem, quòd tunicam paruam faciebat ei mater sua. Tertiò modo accipitur Ephod pro quadam veste linea, qua vtebantur sacerdotes, siue ministrarẽt ante altare, siue non, & induebantur hac veste extra sanctuarium, quam aliqui putant esse eandem cũ illa, qua vtebantur Leuitæ, quod etiam non recuso. De hac habetur 1. Reg. 22. nam octoginta quinque viros indutos Ephod lineo occidit Doeg coram Saule, & omnes isti erant sacerdotes, vt patet ibidem: & vnus erat summus sacerdos. Hic autem dicendum, ꝙ non accipitur Ephod pro ornamento summi sacerdotis, quia illud solùm non erat ad ministrationem aliquam eo quòd non erat vestis, sed quædam pars ornamenti. Et apparet magis, quia litera nostra exposuit Ephod .i. vestem sacerdotalem: vestis autem denominat id, qđ totum corpus ambit: ideo dicendum, quòd Ephod accipiatur pro Ephod summi sacerdotis: ita quòd per Ephod intelliguntur omnes alię vestes, vel ornamenta Pontificis, vel accipitur Ephod pro aliqua alia veste Sacra, in qua ministrandum erat coram illo idolo, & indueretur illa sacerdos, siue illa esset, sicut Ephod Leuitarum, & Sacerdotum minorum, siue non.

Quæ sunt Theraphim. Quæst. XII.

QVAERETVR vlterius, quę sunt Theraphim. Respondendum, ꝙ s̃m quosdam Hebræos, & Nicolaum Theraphim erant quoddam caput pueri primogeniti occisi dæmoni immolati, & conditum erat pigmentis varijs, nè computresceret, sub cuius lingua

A lingua erat lamina quædam aurea, in qua erat ſcriptũ
nomen cuiuſdam idoli,& reſpondebatur per illud ca-
put ad quæſita. Sed iſta poſitio non multum ſtat, quia
Theraphim denominat aliquid quod fabricatur, cũ
dicatur hic, ꝙ fecit ſibi Ephod,& Theraphim. Sed ta-
le caput non eſt aliquid de fabricatis, ideo erit aliquid
Aliorum reſpõſ. ad quæſitum. aliud. Alij dicunt, ꝙ Theraphim erat quoddam in-
ſtrumentum aſtrologum.ſ. chilindrus, vel aſtrolabiũ
ad inquirendum aliquid per planetas. Sic tangit Rab-
Improba. bi Dauid Kimhi,& Aben Ezra. Sed iſta poſitio eſt ir-
rationabilis, qa ponebatur hic Theraphim tãq̃ aliquid
pertinẽs ad cultũ idoli, cũ dicat ꝙ fecit Theraphim, &
Ephod: Chilindrus tñ,& Aſtrolabiũ pertinent ad im-
poſitionem aſtrologam: ſic etiam dicebat Rabbi A-
B braham Aben Ezra, quòd in rationalis plicatura pone
batur lamina facta, ſicut Aſtrolabium, quod improba
tum fuit Exo.28. Item Theraphim pertinet ad diuina-
tionem, vt videtur hic innui, & ſequenti capitulo, &
tamen Chilindrus, & Aſtrolabium non ſunt ad aliqd
inueniendum de his, ſed ad inueſtigationem horarũ,
& altitudinem, & ortus, & occaſus planetarum, & ſi-
milia, quæ multum differunt ab opere diuinationis.
Aliorum reſpõſi. ad quæſitum. Alij volunt, ꝙ Theraphim eſſet imago facta in certo
tempore ad recipiendum cœleſtem influentiam, &
hoc vult Aben Ezra. Sed iſtud etiam non multum
applicatur propoſito, cùm hic agatur de cultu idoli.
Etiam, quia tales imagines fiunt in longo tempore, &
cùm magno labore, & ſcientifica inueſtigatione: ſed
C de iſto viro dicitur, ꝙ fecit ſibi Ephod,& Theraphim,
quaſi aliquid leue egiſſet: etiam, quia iſte non erat vir
peritus, ſed ſimplex ſecũdũ conditionẽ temporis illius,
ideo non erat talis imago Theraphim, ſed aliqd aliud.
Doc. reſp. ad qſitum. Dicendum autem, ꝙ Theraphim ſignat ſtatuam quã-
dam magnam factam de quacunque re ad humanam
effigiem. Hoc patet 1. Reg. 19. cùm dicitur de Mi-
chol, quòd cùm venirent apparitores Saulis, vt raperẽt
Dauid, ſimulauit eum languere,& dicitur in Hebræo,
quòd poſuit in lecto Theraphim,& in litera noſtra di-
citur, quòd poſuit ſtatuam: certum eſt autem, ꝙ ibi
non ponebatur Aſtrolabium, nec Chilindrus, qa iſta
non faciebant ad exprimendã imaginem Dauid dor-
mientis, & languentis quam volebat exprimere Mi-
D chol, vt patet ibidem. Nec etiam poteſt accipi pro
capite pueri ſic occiſi, vt dicebatur ſupra, quia non oc-
curreret Michol habere tale caput in domo, & ſi ha-
beret non oporteret, ꝙ poneret in lecto, quia per ali-
quid aliud melius exprimeretur effigies Dauid, quàm
per talem imaginem. Item non poteſt accipi ibi pro
imagine facta ad recipiendam virtutẽ, quia talem non
haberet Michol, quia iſtud pertinebat ad ſuperſtitio-
nem. Dauid autem non permitteret, ꝙ vxor ſua ali-
quid tale haberet, cùm eſſet vir valde deicola. Etiam,
quia dato, ꝙ Michol vellet habere talem ſtatuam, for-
tè non occurreret ei, quia rari ſcirent imagines tales
facere. Sed oportet, ꝙ accipiatur ibi Theraphim pro
quacunque ſtatua potente exprimere humanam effi-
E giẽ, & ſic faciliter potuit Michol habere Theraphim
ad ponendum in lecto loco Dauid. Sic autem acce-
pit hic Ieronymus exponendo: nam cùm prius dixiſ-
ſet, quòd fecit Ephod, & Theraphim, expoſuit.i. veſtẽ
ſacerdotalem,& idola: fortè autem erat iſtud idolum
factum de ligno, vel de alia materia. Quod autem pri-
mò fecit erat de argento,& illud vocatur ſculptile, at-
que conflatile: & ſic haberet duo idola Michas: ſic ẽt
accipitur Gen.31. vbi dixit Labam: cur furatus es Deos
meos? Et iterum ibidem, ꝙ Rachel furata eſt idola pa
tris ſui Labam: nã ibi ponitur in Hebręo Theraphim,
& accipitur manifeſtè pro illis idolis, quæ colebat La-
bam. Fortè poteſt dici, quòd erat iſtud aliquod idolũ
factum ad inquirendum per illum aliqua ſecreta, ſed

A prius dictum melius eſt. In Hebræo dicitur. *Viro Michæ ipſi domus Dei.* Vbi nos dicimus, qui ediculam quoque ſeparauit in ea, & idem eſt.ſ. ꝙ vir Michas habuit domum Dei, ideſt habebat quãdam ędiculam ſeparatam in domo ſua ad ponendum illum Deum.

Impleuitque vnius filiorum ſuorum manum, & factus eſt ei ſacerdos. In diebus illis non erat rex in Iſrael, ſed vnuſquiſque quod ſibi rectum videbatur, hoc faciebat. Infra 8. & 21. Fuit quoque alter adoleſcens de Bethlehem Iuda, ex cognatione eius: eratque ipſe Le-
B uites, & habitabat ibi. Egreſſuſque de ciuitate Bethlehem, peregrinari voluit vbicunque ſibi commodum reperiſſet. Cumque veniſſet in montem Ephraim iter faciens, & declinaſſet parumper in domo Michæ: interrogatus eſt ab eo vnde veniſſet. Qui reſpondit: Leuita ſum de Bethlehem Iuda, & vado, vt habitem, vbi potuero, & vtile mihi eſſe proſpexero. Dixitque Michas: Mane apud me inquit, &
C eſto mihi parens ac ſacerdos: daboque tibi per annos ſingulos decem argenteos ac veſtem duplicem, & quæ ad victum ſunt neceſſaria. Acquieuit, & manſit apud hominem, fuitque illi quaſi vnus de filijs. Impleuitque Michas manum eius, & habuit puerum ſacerdotem apud ſe, nunc ſcio, dicens: Quòd benefaciet mihi Deus habenti Leuitici generis ſacerdotem.

D *Impleuitque.* Hic ponitur ſecundum, ſcilicet circa Idolum facta abuſio,& diuiditur in duas ſm ꝙ fuit duplex abuſio circa iſtud Idolum. Penes idolum facta abuſio. Prima fuit, ꝙ conſtituit Michas Sacerdotem, qui non erat de tribu Leui. Fuit ſecunda, quia fecit ſacerdotem alium, qui fuit de tribu Leui, ſed non fuit de ſtirpe Aaron, ibidem. *Fuit quoque alter.* Circa primum dicitur. *Impleuitq; vnius filiorum ſuorum manum.* Ideſt conſecrauit. Et pertinet iſtud ad cœremonias, quæ fiebant, vt aliquis fieret ſacerdos: ſic accipitur Exo. 29. & Leui.8. nam vbi dicit litera noſtra: poſtquam initiaueris, ideſt cõſecraueris manus eorum: dicitur in Hebræo: poſtquam compleueris manus eorum. Fiebat autem iſta completio per hoc, quòd aliquæ cœremoniæ fiebant in ma-
E nibus alicuius, vt eſſent ſacræ, ſicut ſacerdotibus noſtris quando ordinantur vnguntur manus: ſic etiam manus ſacerdotum veteris teſtamenti conſecrabantur, quia tingebantur ſanguine: Exo. 29. & Leui.8.ca. & vocatur iſta ſanctificatio impletio.ſ. quia complentur circa manus omnes cœremoniæ debitæ ad hoc, ꝙ fieret ſacerdos. Sic accipitur 3. Reg. 13. ſ. quicunque volebat, implebat manum ſuam, & fiebat ſacerdos ex celſorum. Erat autem illa impletio, vel conſecratio alterius modi.ſ. quia accipiebat, qui volebat effici ſacerdos aliquod animal immolaticium,& offerebat illud Idolis,& faciendo cœremonias circa iſtam hoſtiã efficiebatur ſacerdos. Sic patet in 2. Paralip. cap. 13. vbi rex Abia repetiuit verba ſupradicta in 3. Reg. c. 13.

&

& dixit: Quicũq; venerit, & iniciauerit manum suam in tauro, & in bobus, & in arietibus septem, fit sacerdos eorum, qui non sunt dij. Ita nunc credendum est, quòd Michas traderet filio suo animalia aliqua ad immolandum, & per hoc manus eius erat completa. Sciendum, quòd iste filius Michæ esset primogenitus eius, quia consuetum erat apud antiquos, ꝙ primogenitis darentur sacerdotia: tanquam ipsi præferrentur ceteris dignitate. *Et factus est ei sacerdos.* Idest accepit illum in sacerdotem, vt ministraret idolo illi. Et quãquam quilibet posset effici sacerdos, erat tamẽ maior honor idolo, quòd haberet sacerdotem determinatũ, qui esset ei dedicatus.

An Michas peccauit faciendo sacerdotem non de Leuitis. Quæstio XIII.

QVAERETVR, an Michas peccauerit faciẽdo sacerdotem non de Leuitis, sed de filijs suis, qui erat de stirpe Ephraim, & an puniri debebat pęna trãsgressorum illius legis, quæ est de ministratione sacerdotali Num. 3. Aliquis dicet, ꝙ sic, quia Nu. 3. & 18. c. dicitur de sacerdotio, ꝙ erat cõmissum solis filijs Aaron, & siquis extraneus accederet ad ministrandum, occideretur. Item patet in Core, & ducentis & quinquaginta socijs eius, qui conati sunt vsurpare sacerdotium Aaron, & cõbusti sunt à Domino coram altari, Num. 16. Item rex Ozias conatus est offerre corã dño thus, & percussus est lepra in frõte, vt patet 4. Reg. 15. & 2. Paralip. 26. cap. Respondendũ est, ꝙ Michas peccabat instituendo sacerdotem idolo, & pęnam mortis merebatur pro idolatria, & filius eius peccabat, & eodem modo merebatur lapidari tanq̃ idolatra, Deu. 17. tamen non peccabat ex hoc, quòd non instituebat de filijs Aaron, & instituebat de stirpe sua, quia illa lex de sacrificijs, ꝙ solis filijs Aaron liceret sacrificare, & exercere opera sacerdotij, intelligitur de ministratione sacerdotali, quæ fiebat coram Deo, & in sanctuario: sed ista erat ministratio sacerdotalis facta idolo, ideo non incidebant in illam legem, quia non priuabant filios Aaron iure suo. Etiam non agebant contra diuinam electionem: nam Deus elegerat sibi Aaronitas reprobando cœteros, comminando, ꝙ siquis de cęteris auderet accedere ad ministerium sacerdotij irasceretur Deus, & percuteret multitudinem, vt patet Num. 1. & 18. cap. simile est, ꝙ siquis vouerit Deo aliquid licitum, & non reddiderit, peccauit: & tamen si vouerit aliquid illicitum, si non reddiderit non incidet in pœnam non soluentium vota, vel si soluerit non magis peccabit soluendo in tempore promisso, quàm extra illud, eo quòd non erat obligatio votorum, nisi in licitis, in illicitis autem non erat obligatio: sic Deus voluit in sacerdotio suo seruari regulam, ꝙ soli filij Aaron essent sacerdotes, eo ꝙ istud erat licitum: sacerdotium autem idolorum erat illicitum, & quicunq; fieret sacerdos idolorum peccaret: ergo non magis si efficeretur sacerdos de filijs Aaron, quã de alijs, quia vbi nunquam contingit benè agere, contra facere non inducit obligationem aliquam: sed obligatio ad pęnam est in illo, quod in aliquo casu benè fit, & alio casũ non benè fit, si non seruetur modus iile, qui impositus est, peccatum erit. *In diebus illis non erat rex in Israel.* Idest nullus erat rector, vel iudex potens punire delinquentes, & coercere reliquos ad benè agendum. Et non accipitur rex propriè hic pro rege, quòd friuolum eẽt hoc dici: nam manifestum est, quòd tempore isto nullus adhuc fuerat rex, quia in isto libro solùm describũtur gesta iudicum, & ea quæ temporibus illorum acciderunt, & tunc nondum reges fuerant. Item dicit, & quilibet quod sibi rectum videbatur faciebat, quasi

F dicat, quòd hoc contingeret ex defectu regis, & tamẽ non solùm existente rege, sed existente quolibet alio iudice, vel rectore non faceret quilibet qđ sibi rectum videbatur: ergo non solùm non erat tunc rex, sed etiã nullus iudex, vel rector erat: hoc autem verum est, qa facta sunt ista inter mortem Iosue, & constitutionem Othonielis in iudicem, vt declaratum fuit supra. *Sed vnusquisque, quod rectum sibi videbatur, hoc faciebat.* Idest, qui volebat malè agere, malè agebat, & qui benè, agebat bonum, nec erat aliquis prohibens sic agere. Istud dicitur propter idolum Michæ, de quo hic recitatur: quasi dicat, si aliquis fuisset illo tempore potens corrigere delinquentes, non ausus fuisset Michas fabricare idolum, & constituere sacerdotem: quia tamen nullus
G erat potens hoc facere, qui volebat facere idola, faciebat, & erat impunitus.

An peccatum erat, quòd quilibet faceret quod sibi rectum videbatur tempore isto. Quæstio XIIII.

QVAERETVR, an peccatum erat, quòd quilibet faceret, quod sibi rectum videbatur. Aliquis dicet, quòd non: quia tempore Moysi in deserto faciebat quilibet Israelitarum, quod volebat, vt patet Deu. 13. & tamen non videbantur peccare, quia si malè agerent non permitteret eos Moyses sic agere, qui tunc habebat ducatum populi, & durè corrigebat, punie-
H batque delinquentes, vt patet Exo. 32. cap. in immolatione vituli, & tñ permittebat Moyses illa fieri, & ipse dixit, ꝙ quilibet faciebat quod sibi rectũ videtur, ergo non erat peccatum. Respondendum, ꝙ facere quẽlibet quod sibi rectum videtur, contingit dupliciter. Vno modo, quia non est aliqua lex obligans, & determinans ad certum modum, sed potest quilibet determinare sibi modum in actione sua. Alio modo fit quidem obligatio ad certum modum agentis: tamen ex defectu principis cogentis ad obseruationem legis, quilibet facit quod vult, non obseruans legem. De primo modo dicendum, quòd non est peccatum quemlibet facere quod sibi rectum videtur, quia nulla actio vocatur peccatum, nisi inquan-
I tum est præuaricatio alicuius legis ad quam tenemur. Cùm autem non est lex, nec peccatum est. Istum modum loquendi ponit Apostolus ad Rom. septimo. Secundò modo agere, quòd sibi rectum videtur, peccatum est: eo quòd contra legem est. De primo patet exemplum tempore Moysi: nam licèt lex data esset in deserto, non obligabat Israelitas, dum manerent in deserto, sed postquam introirent in terram Chanaan: sic patet Deuteronomij decimosecundo, cùm dixit Moyses, quòd in deserto quilibet faciebat quod sibi rectum videbatur: & hoc, quia nondum venerant ad requiem, & possessionem Domini: sed postquam transirent Iordanem, & possiderent pacificè terram nõ formidantes aduersarios,
K qui erant in circuitu, non debebant sic facere, sed obseruare ea, quæ in lege scripta erant, sicut ibi subduntur exempla: non peccabant autem Israelitæ in deserto tempore Moysi facientes quodcunque vellent: ideo Moyses non poterat coercere eos. De secundo patet exemplum hic, & sequenti capitulo, de idolo Michæ, & præuaricatione filiorum Dan: & infra decimonono, de abusione facta contra concubinam Leuitæ, quia in quolibet horum dicitur, quòd non erat in Israel rex, idest rector aliquis tunc, qui posset coercere delinquentes ad bonum faciendum, & hoc peccatum erat, quia lex induxerat obligationem ad faciendum sic, vel sic.

Quomodo

Quomodo potuit idolum Michæ fieri post mortem Iosue, dum viueret Caleb. Quæstio XV.

QVAERETVR vlterius, quomodo potuit istud de idolo Michæ fieri post mortem Iosue dum viueret Caleb, quia dicitur Iosue vlt. & supra 2. ꝙ seruierunt Israelitæ Domino omnibus diebus Iosue, & seniorum, qui longo post eum fuerũt tempore, sed Caleb fuit vnus de istis senioribus, & præcipuus, vt declaratum est supra 2, eo ꝙ tempore Iosue Caleb erat valde magnæ auctoritatis, & erant ambo quasi socij, vt colligitur Iosue 14. cap. ergo tempore eius non potuit istud fieri. Aliquis fortè diceret, quòd factum est post mortem Iosue, & Caleb, & ante constitutionẽ Othonielis in iudicem eo tempore, quo Israelitę declinauerunt ad idola, & dominatus est eis rex Mesopotamiæ, vt patet supra 3. capit. Sed non stat, quia probatum est supra, quòd ante mortem Caleb factum est istud, qa Caleb erat viuens quando capta est Ierusalem, & erat dux, vt patet supra 1. & tñ non erat capta Ierusalem qñ fiebant hæc, & ea, quæ habentur infra 19. Sed vocabatur tunc Ierusalem ciuitas alienorũ, infra 19. cap. ergo nondum mortuus erat Caleb. Respondendum, quòd idolum Michæ factum est viuente Caleb, & cùm dr̄, quòd seruierunt Israelitę dño tempore Iosue, & seniorum, qui post eum fuerunt; Dicendum, quòd istud intelligitur de manifesto, & tñ occultè aliqui habebant idola, & sic habuit Michas idolum istud in domo sua, in qua separauit ei ædiculam, & tenebat ibi sacerdotem. Aliter potest dici, ꝙ illud intelligitur de toto populo .s. ꝙ totus populus non declinabat ad idola simul tempore Iosue, aut Caleb, sicut postea in temporibus illis, quibus non habebant iudices, omnes colebant idola, vel quasi omnes, vt colligitur supra 3. & 4. & 6. & 10. Nunc autem tempore Caleb, licèt iste vir Michas declinauerit ad idola nõ declinabant alij; ideo isto declinante adhuc dicebatur, quòd Israelitę seruiebant domino, quia vnus non ponebat quasi in numerum cum toto populo ad hoc, quòd faceret negari ꝑpositionem vniuersalem, quæ aliàs de populo deberet affirmari.

Doc. resp. ad quæ.

Quomodo dicitur, quòd non erat rex in Israel, sed quilibet faciebat quod sibi rectum videbatur, & cetera. Quæstio XVI.

QVAERETVR vlterius, quomodo dicitur, quòd non erat rex in Israel, sed quilibet faciebat quod sibi rectum videbatur, cùm esset nũc Caleb, qui poterat coercere ab idolatria. Etiam semper erant iudices illi septuaginta, qui vocabantur domus consilij, qui manserũt semper post mortem, vt declaratum est Num. 11. cap. Deut. 17. cap. & isti poterant punire de quolibet crimine. Respondendum, quòd fuit factum istud peccatum, & alia, quæ infra habentur .s. de filijs Dan, & de concubina Leuitæ, quia nõ erat aliquis potens punire delinquentes, sicut tangitur in his tribus cap. & si fuisset aliquis potens punire, non fuissent ita faciliter incitati ad peccandum Israelitæ, sicut nũc incitati fuerunt. De Caleb patet, quia ipse erat vir reuerendus valde in populo, qui multa posset verbo suo persuadere populo ad hoc, quòd faceret ea, vel vitaret: & tamen non habebat potestatem ordinariam aliquã super populum, quia nec Deus ipsum dedit in principem, sicut dedit Iosue, vt patet Num. 27. Nec etiam populus communi consensu illum elegit, sicut erat in alijs iudicibus, vt communiter: ideo siquis vellet inuerecundè peccare, non poterat eum coercere Caleb, & quia totus populus erubescebat reuerendam personã Caleb cùm ipse hortaretur eos ad tenendam legem, A verecundabantur contrarium agere. Michas tamen, & mater sua non erubuerũt reuerentiam Caleb: ideo fecerunt istud idolũ, & Caleb non potuit punire illos. Cùm autem obijcitur de septuaginta iudicibus, q erãt domus consilij, dicendum, quòd isti tunc erant, & tamen non poterant corrigere ista vitia, & propter eos non formidabant peccantes: nam licèt isti de iure haberent potestatem ad puniendum de quolibet vitio, tamen de facto non erat potestas eorum magna, eo ꝙ ipsi non erant homines potentes temporaliter, ita ꝙ nolentes obedire iuri possent temporaliter coercere: reges autem erant homines potentes, quòd siue iustè, siue iniustè poterant punire quos vellent. Iudices ẽt potentes valde erant in populo, quia totus populus su B sceperat eos in principes, sicut factum est de Iephte supra 11. & poterant temporaliter super quemlibet de populo: vnde quando volebant, conuocabant totum populum, & omnes conueniebant. Hos autem timebant peccantes, & quia tunc nulli istorum erant, fiebãt omnes abusiones, quæ habentur in his tribus cap. hoc autem patet infra 19. de excessu contra concubinam Leuitæ: nam dicitur tunc, quòd non erat rex in Israel, & habetur ibi, quòd Leuita petens emendationem, vel vindictam criminis, misit frusta duodecim carniũ vxoris suæ ꝑ omnes duodecim tribus Israel, vt omnes vellent vindicare istud: si tamẽ habuissent tunc Israelitæ iudicem, nõ misisset Leuita partes per omnes tribus, sed ad iudicem, quia ipse congregaret populum, C & faceret vindictam. Item, quia dicitur infra 19. In cõmuni decernite quid facto opus sit: istud dicebant Israelitæ inter se .s. ꝙ ipsi sententiarent: si tamẽ fuisset tunc iudex ad ipsum pertineret determinatio de omnibus his, & ipse iuberet populo: non existente autem iudice non curatum est de septuaginta iudicibus domus consilij tanquam ipsi nullam potestatẽ haberent, sed totum factum ad populum remissum est, & populus sententiauit, & non iudices: non ergo timebant Israelitæ peccare propter septuaginta iudices domus consilij, dum nõ esset rex, vel iudex, qui esset princeps populi, & sic factum est in his tribus delictis, de quibus in his tribus cap. *Fuit quoque alter.* Hic ponitur secunda abusio, quia non cõtentus Michas, ꝙ haberet sacer- D dotẽ de filijs suis voluit habere sacerdotem de filijs Leui. Et dicit. *Fuit quoque alter adolescens de Bethlehem Iudæ.* Iste fact⁹ fuit sacerdos in domo Michæ, vt patet infra, & dicitur, ꝙ fuit alter adolescens ad differẽtiam primi adolescentis: nam Michas fecit vnum de filijs suis sacerdotem: nunc autem alterum adolescentem de Bethlehem fecit sacerdotem. Et dicitur de Bethlehem Iudæ ad differentiam, quia Bethlehem alia est in sorte Zabulõ, vt patet Iosue 19. ideo, vt cõmuniter ponitur Bethlehem cum determinatione, vt patet Matth. 2. & Mich. 5. In Hebræo habetur. *Fuit puer de Bethlehem.* Sed litera nostra addidit alter, vt non putaretur idem esse, de quo ante dicebatur. *Et iste ex cognatione eius.* Aliqui intelligũt ex cognatione eius, idest Michæ, & ob hoc E Michas eum iustè petit gratis in sacerdotem: sic exponit Historia Scholastica. Sed ista expositio nõ stat, quia fundatur super ęquiuocatione literę nostrę: nam potest referri dictio (eius) ad Micham, vel ad Bethlehem, & retulit Historia Scholastica ad Micham, & tamen in Hebræo dicitur aliter; scilicet de cognatione Iudæ: ideo non potest referri ad Micham, sed ad Bethlehem, vt dicatur, ꝙ erat Leuita iste de cognatione Bethlehem, & istud idem est, qđ de cognatione Iudę, quia Bethlehem erat in tribu Iudæ, & in cognatione Bethlehẽ erat cognatio Iudæ. Vel possumus referre ad Iudam cũ dicatur, ꝙ erat de cognatione ei⁹ .i. Iudæ, quia dictum fuerat supra, ꝙ iste iuuenis erat de Bethlehem Iudæ de cognatione eius .i. Iudæ.

Quomodo

Quomodo poterat esse, quòd iste iuuenis esset de cognatione Iudæ, & quòd esset Leuita. Quæst. XVII.

Rabbi Salomon, & Lyranus refelluntur.

Rabbi Dauid impugnatur.

QVAERETVR, quomodo poterat esse, quòd iste iuuenis esset de cognatione Iudæ, & ꝙ esset Leuita, sicut infra dicitur, qa tribus Iuda, & Leui erāt duæ tribus distinctæ, & incōmixtæ, Respondet Rabbi Salomon, & Nicolaus, quòd iste iuuenis erat Leuita ex parte patris: ideo propriè erat de stirpe Leuitarū, quia non dicitur aliquis pertinere ad stirpem matris, sed patris: erat tamen ex parte matris de tribu Iuda, quia Leuitæ accipiebant aliquando vxores de aliis tribubus: & sic erat istæ iuuenis Leuita, & de tribu, vel cognatione Iuda. Sed dicit Rabbi Dauid Kimhi, quòd iste modus ponendi non conuenit scripturę, quia scriptura semper vocat cognationem alicuius cognationem patris, & non matris suæ. Et hoc verum est, intantum, quòd Christus, qui nullo modo pertinebat ad Ioseph, cùm non esset de semine eius, non fuit computatus per stirpem, & lineam matris, ad quam totaliter pertinebat, sed per lineam Ioseph, ad quem nequaquam pertinebat: & hoc vt describendo genealogiam Saluatoris seruaretur modus describendi genealogias in lege. Dicit ergo Rabbi Dauid Kimhi, ꝙ vocatus est ille Leuita de tribu Iuda, non quòd esset de illa tribu, sed quia fecit talia qualia Manasses, qui erat de tribu Iuda: nam Manasses filius Ezechiæ fuit valde idolatra, vt patet 4. Regum 21. cap. & sic fuit iste Leuita, qui cùm esset minister Dei, factus est minister idoli. Sed istud est valde alienum, ꝙ aliquis vocetur de progenie alterius ex hoc, quòd habet aliquam similitudinem ad illum, quia istud poterat consentiri, cùm scriptura loquitur reprehensorie, & mortaliter, sicut in Prophetis: sicut patet Ezech. 16. vbi dominus ad Ierusalem ait: radix tua, & generatio tua de terra Chananæa, pater tuus Ammorrhæus, & mater tua Cethæa, & tamen manifestum est, ꝙ habitatores Ierusalem non erant de stirpe Ammorrhæorum, vel Cethæorū: sed de stirpe Iacob: sed dicitur illud per imitationem: historia tamen non tenet istum modum loquendi, sed simplicem veritatem enarrat: & ob hoc quamquam sæpe in Prophetis ponantur metaphoræ, & parabolæ, tamen in historia nunquam ponuntur, nisi quando introducitur aliquis loquens, quia ponerentur tunc verba illiꝰ, sicut ille dixit, siue metaphorica sint, siue parabolica, sic patet supra 9. vbi ponitur parabola de arboribus vngentibus regem. Et hoc, quia Ioathan filius Gedeonis proposuerat illam parabolam Sichimitis. Sed hic est historia, nec introducit verba alicuius: sed ipse scriptor historiæ loquitur à se, ideo oportet, quòd intelligatur ad literam id, quod dicitur, & non secundùm aliquam metaphoram. Item dato, quòd vellemus ampliare historicā locutionem ad metaphoras, tamē nō erat conueniens modus loquendi, quòd vocaretur de stirpe Iudæ propter Manasse, quia Manasses nondum natus fuerat quando liber iste scriptus est per Samuelem, nec fuit vsque ad magnum tempus postea. s. circa finem regum Iuda: ideo nō scriberet Samuel de illo, sed magis ad imitationem alicuius, qui præteriuisset. Item Samuel adhuc nesciebat, an Manasse futurus esset, & an idolatra esset, ideo non poterat dicere Leuitam istum esse de tribu Iuda propter idolatriam Manasse, cui similabatur. Item dato, quòd velis proteruire, dicens, quòd Samuel, q erat Propheta spiritu prophetico cognouit futurum Manasse idolatram magnum, adhuc non stat, quia ipse scribebat librum istū, vt legeretur, & illi, qui legerent nescirent de Manasse, quòd futurus esset idolatra, & ob hoc vocari deberet Leuita iste de tribu Iudę, & sic cùm legerent hoc putarent Samuelem falsa scripsisse: ea tamen, quæ scri-

F pta sunt nō fuerūt scripta propter scriptores, sed ad vtilitatē legentium, iuxta illud: Quęcunque scripta sunt, ad nostram vtilitatem, vel cōsolationem scripta sunt. Ideo Samuel nihil tale scriberet. Si propter imitationem idolatriæ deberet vocari Leuita iste de tribu Iuda, vocaretur de tribu illa, quæ magis peccauisset in idolatria, sed nulla tribus fuerat, quæ hactenus magis peccasset in idolatria, quàm tribus Simeon, vt declaratum est Num. 25. cap. ergo debuisset vocari de tribu Simeon. Dicendum ergo, quòd iste Leuita vocatus est de cognatione Iudæ, quia erat de cognatione Leuitarum, qui erant in sorte Iudæ: nam Leuitæ, & sacerdotes erant dispersi per tribus alias, habitantes in ciuitatibus aliarum tribuum, & sic habitabant multi Le-

Doc. resp. ad quæsitum

G uitæ in Bethlehem, & quia Leuita iste erat de cognatione Leuitarum sortis Iudæ, dicebatur de cognatione Iudæ per modum decurtatum loquendi, qui sæpe est apud Hebræos. Vel potest dici, ꝙ iste erat de cognatione Iudæ, quia mater sua erat de tribu Iudę. Hoc enim satis verisimile est, quia cùm iste Leuita esset de Bethlehem, & Bethlehem erat ciuitas filiorum Iudæ, ꝙ ibi pater eius acceperit vxorem de filiabus Iudæ, & genitus fuerit iste Leuita, & quamquam non sit modus loquendi scripturæ per matrem istud est verum, vt communiter: interdum tamen habet quosdā modos loquendi speciales. Aliter etiam dici potest, & melius. s. ꝙ verum est, quòd scriptura nūquam nominat aliquem per cognationem matris, sed patris quan-

H do nominat vnam cognationem solam: & tamen qn̄ vult nominare duas, nominabit eum per cognationē matris, & patris: ita est hic, quia iste Leuita nominatur per duas cognationes: nam inquantum vocatur Leuita principaliter intelligitur, ꝙ progenies sua principalis. s. paterna erat de Leuitis. Cùm autem postea nominatur de cognatione Iudæ, intelligitur secundaria progenies. s. materna. Si autem poneretur vnica progenies, vtpotè, quòd diceretur: Fuit vir vnus de Bethlehem de stirpe, vel cognatione Iudę, necessariò intelligetur de stirpe patris. *Eratq; ipse Leuites*. Scilicet de tribu Leui, quia suus pater erat de stirpe Leuitarum. *Habitabatq; ibi*. Idest habitabat in Bethlehem, scilicet pater suus ibi habitauerat, & ipse ibi habitabat: sed nūc

I peregrinabatur ad inquirendum vtilitatem suam.

Quomodo poterat iste Leuita habitare in sorte Iuda in vrbe Bethlehem. Quæst. XVIII.

QVAERETVR, quomodo poterat iste Leuita habitare in sorte Iudæ in vrbe Bethlehem. Et videtur, quòd non posset, pro quo præsupponendū quòd Leuitæ non acceperunt sortem aliquam per se in terra, sicut & aliæ tribus, sed tota terra diuisa est duodecim tribubus exclusis Leuitis: postea de qualibet tribu datæ sunt vrbes sacerdotibus, & Leuitis, vt patet Num. 35. & Iosue 21. cap. & tamen computando vrbes, quę datæ sunt de tribu Iuda, non ponitur ibi Beth-

K lehem: ideo non poterat ibi habitare Leuita. Patet hoc Iosue 21. & 1. Paralip. 6. vbi ponuntur ciuitates tā Sacerdotum, quàm Leuitarum. Item patet, quia in sorte Iudæ datæ sunt ciuitates solis sacerdotibus. Leuitis autem datæ sunt vrbes in alijs sortibus tribuum, vt patet Iosue 21. & 1. Paralip. 6. cap. Istæ autem iuuenis erat Leuita, & non Sacerdos, ideo non poterat habitare in Bethlehem, aut in aliqua ciuitate sortis Iudę. Respondendum, ꝙ iste iuuenis erat Leuita, & non sacerdos, ita quòd vocaretur Leuita nō solùm à genere, sed etiam ab officio, & habitabat in Bethlehem, quia ita potuisset habitare in quacunq; vrbe Israel, vbi benè sibi reperiret esse, sicut patet ipso, quia dicitur, ꝙ habitabat in Bethlehem, & tñ tunc habitabat peregrinus

apud

apud Micham, & ibat ad quemcunque locum reperiret sibi bonum esse, ita licèt Bethlehem non esset sibi determinatus locus ad habitandum, poterat ibi habitare. Ad primum in contrarium dicendum, quòd Bethlehem non erat de ciuitatibus, quæ determinatæ erant Leuitis, aut sacerdotibus in tribu Iudæ, nec habitabat ibi iste Leuita tanquam esset ciuitas Leuitarũ, sed morabatur ibi peregrinando, quia bonum sibi esse videbat in vrbe hac, & ita poterat habitare in quacunque alia vrbe totius Israel, vbi bonũ sibi reperiret esse. Ad secundum dicendum, quòd in tribu Iuda solùm fuerantę assignat vrbes pro Sacerdotibus, & non pro Leuitis, ideo non poterant habitare Leuitę in sorte Iudæ tanquam in vrbibus suis: poterant tamen habitare ibi, vt in aliquo loco peregrini, & sic habitabant multi Leuitæ ibi, & in alijs locis, quæ non fuerunt assignata Leuitis, aut Sacerdotibus: sic faciebat nunc iste Leuita, quando venit ad domum Michæ. Sic etiam quando postea venit in Lais: nam neuter locus istorum fuerat assignatus sacerdotibus, aut Leuitis. Aliter poterat dici, quòd iste erat sacerdos quamquam vocetur Leuita, eo quòd omnis sacerdos erat Leuita, sed nõ è cõtrario, quia Leuita interdum signat genus, & interdũ officium. Primo modo omnes de stirpe Leui vocantur Leuitæ, & sic cũ Aaronitæ, qui erãt de stirpe Leui, essent sacerdotes, oporteret ꝙ sacerdotes essent Leuitę. Secundo modo accipiebantur Leuitę pro ministerio quodam quod erat minus sacerdotio: & isto modo erant Sacerdotes, & Leuitæ distincti. Cùm autem dicitur de isto, quòd erat Leuita, potest intelligi, quòd Leuita dicat genus, & non officium, & poterit esse sic sacerdos. Sed quia tenetur communiter, ꝙ iste esset Leuita simplex, tenenda est solutio prior. Etiam dato, quòd ponamus eum sacerdotem, non soluitur inconueniens plusquam ponendo eum Leuitam, eo ꝙ in Bethlehem non competebat alicui, siue Sacerdoti, siue Leuitæ habitare tanquam in propria vrbe, sed peregrinando, & si teneamus pro peregrinatione non solùm competet sacerdotibus, sed etiã Leuitis habitare in quocunque loco peregrinando. *Egressusque de ciuitate Bethlehem.* Fortè non reperiebat ibi sufficientem victum, & volebat alibi inquirere. *Peregrinari voluit vbicunque sibi commodum reperisset.* Idest voluit manere in quacunque vrbe, vel loco, in quo reperiret sibi vtilius esse, quàm in Bethlehem.

An liceret isti Leuitæ peregrinari extra ciuitatem suam. Quæstio XIX.

QVAERETVR, an liceret isti Leuitę peregrinari extra ciuitatem suam Bethlehem. Aliquis dicet, quòd non, quia Leuitis erant assignatę vrbes, in quibus morari deberent: Iosue 21. & 1. Paralip. 6. Si tamen liceret eis peregrinari vbicunque vellent, frustra assignarentur eis loca ad habitandum: ergo videtur, quòd obligabantur manere in illis locis. Respondendum est, quòd sacerdotibus, & Leuitis licebat peregrinari per quamcunque partem Israelis vellent: & hoc apparet in isto Leuita, qui peregrinabatur, vbi sibi vtile esse prospiceret, & tamẽ scriptura non vituperat eũ de hoc. Aliquis dicet, quòd non stat exemplum de Leuita, quia iste peccauit valde cùm factus est Sacerdos Idoli, ideo sicut in illo peccauit, ita concedetur, ꝙ peccauit manendo in peregrinatione apud Micham. Sed dicendum, quòd nõ stat, quia quamquam Leuita iste peccauerit postea cùm factus est Sacerdos Michę, tamẽ quando ipse exiuit de Bethlehem non ibat cum proposito faciendi istud, sed accidit sibi hoc facere, vt patet in litera. Nam ipse faciebat iter, & intendebat transire vlterius, & veniens in domum Michæ solicitatus

A est ab eo, vt maneret ibi, & tamen à principio peregrinabatur, ergo antequam malum faceret peregrinabatur, & consequenter peregrinari non erat ei peccatum. Item patet efficacius, quia Deuter. 18. dicitur: Quòd quicunque Leuita vellet de vrbe patrum suorũ venire ad vrbem, in qua erat sanctuarium domini, poterat ibi semper manere, & debebat suscipere portionem, quam suscipiebant residentes, & ministrantes: quibus competebat sorte illo tempore ministrare, & tamen istud erat peregrinari: ergo licitum erat sacerdoti, & Leuitæ peregrinari. Item Deutero. 12. & 16. & in multis locis dicitur, ꝙ quando Israelitæ facerent conuiuia magna de sacrificijs, vel darẽt partes decimarum, quæ competebant pauperibus, deberent vocare
B Leuitas, qui erant intra portas suas, idest intra portas vrbium suarum: si tamen non esset licitum peregrinari Leuitis, non possent habitare intra portas vrbium Israelitarum, quia Israelitæ habitarent in vrbibus suis, & Sacerdotes, & Leuitæ in vrbibus sibi assignatis, & ibi nulli Israelitæ de alijs tribubus habitarent: ergo ad hoc, quòd habitarent Leuitæ intra portas vrbium Israelitarum, oportet, quòd possent peregrinari manendo in vrbibus, in quibus habitabant alij Israelitæ, quæ non erant assignatæ Leuitis. Item patet, quia Nu. 15. dicitur, quòd quando Israelitæ coquerent panes, vel facerent pulmenta, darẽt Leuitis primitias panum coctorum, & ciborũ: si tamen manerent Leuitæ in alijs vrbibus, non possent Israelitæ hoc complere, cùm qua
C libet vice sua, qua coquerent panes, tenerẽtur dare primitias illorum; ideo oportet, ꝙ in ciuitate qualibet essent Leuitæ aliqui, quibus darentur istę primitię, & tamen isti necessariò habitarent peregrinando, quia ciuitates assignatæ Leuitis, & Sacerdotibus nõ erãt illæ, in quibus habitabant Israelitæ de alijs tribubus. Item patet Deut. 14 vbi dicitur de decima tertij anni, quàm quilibet Israelita debebat facere, & tunc pupilli, & Leuitæ, & viduæ, & cœteri peregrini, qui intra portas vrbium istorum essent, debebant venire ad comedendũ de his, ergo in qualibet vrbe Israelis licebat habitare Leuitis. Ad rationem in contrarium dicendũ, quòd assignatio vrbium facta Sacerdotibus, & Leuitis fuit facta in fauorem ipsorum, ideo non debebat retorqui
D in eorum præiudicium, quia istud est contra regulam iuris, quia id, quod ob alicuius fauorẽ introductũ est, in eius fauorẽ debeat redundare: & tamen erat magnũ præiudicium Sacerdotum, & Leuitarum, si interdum non potentes sustentari in locis suis, non possent declinare ad alia loca, in quibus sustentarentur: fauor autem, ad quem introducta sunt loca Leuitarum: erat quia si non darentur eis loca aliqua, nec in sortem, nec aliàs: alij Israelitæ fortè non susciperent eos in suis vrbibus ad hoc, quia alerent ibi pecora sua, vel communicarent bonis, quę pertinebant ad ciuitates suas, cùm ipsi nullam partem haberent inter reliquos Israelitas: ergo non interdictum est eis, cùm opus esset peregrinari, quia etiam non interdicebatur cœteris Israelitis
E quamquam haberent vrbes assignatas sibi ſm cognationes suas. Patet hoc de Elimelech viro Noemi, qui tempore famis peregrinatus est recedens de vrbe Bethlehem. Ruth 1. cap. Item patet Deut. 14 vbi præter Leuitas ponuntur adhuc peregrini, quibus communi candę erant partes decimarum, quod necesse est intelligi tam de peregrinis, idest conuersis ad Iudaismum, quàm de peregrinis. i. discurrentibus per loca aliena ad sustentationem vitæ. Item patet hoc Deuter. 23. vbi dicitur, quòd seruus confugiens ad aliquem poterat habitare in quocunque loco vellet, & intelligitur de seruis tam Hebræis, quàm conuersis, & potius de Hebræis: ergo licebat eis peregrinari. Item patet hoc Leuitici vigesimoquinto, scilicet: Si attenuatus

fuerit

fuerit frater tuus, & susceperis eum quasi peregrinum: ergo licebat quasi peregrinum esse.

Quare Leuitæ peregrinabantur per diuersa loca Israel potius, quàm viri de alijs tribubus.
Quæstio XX.

QVAERETVR vlterius, quare Leuitę peregrinabantur. Respondendum, quòd Leuitę erãt pauperes valde, & non habentes vnde sustentarentur inquirebant. Pro quo consideranda sunt duo. Primum est, quòd Sacerdotibus, & Leuitis datæ erant ciuitates ad habitandum, in quibus non habitabant aliqui Israelitæ de laicis.s.quia de qualibet tribu dabãtur eis certę vrbes, & in illis habitabant ipsi soli Leuitę habentes solas ciuitates, & suburbana ad alenda pecora, & non habebant agros, atque vineas. Secundum est, quòd Leuitæ, & Sacerdotes habebant determinatum victum.s. sacerdotes habebant omnia sacrificia, & primitias, & oblationes, & redemptiones primogenitorum tam in hominibus, quàm in pecoribus, & quædã alia iura, de quibus habetur plenè Num.18.ca. Leuitę autem, qui non erant in gradu sacerdotali habebant solùm decimas Israelitarum in victum, & diuidebant eas inter se, & de his decimam partem dabãt summo sacerdoti: Num.18.ca. summus sacerdos habebat decimam decimæ Leuitarum, & insuper partem cum sacerdotibus minoribus de iuribus eorum. His visis sciendum, quòd iura Leuitarum erãt minora pro Leuitis, quàm iura sacerdotum pro sacerdotibus, & quia Leuitæ erant valde multi, & continuò multiplicabantur, efficiebantur valde pauperes, & ad releuandũ istã paupertatem non habebant agros, & vineas in quibus se exercerent, & de agricultura acquirerent aliquid ad vitam, sed cùm datæ sunt ciuitates sacerdotibus, & Leuitis, data sunt solùm corpora vrbium, & suburbana certorum passuum in circuitu, in quibus pascerent Leuitæ greges suos, & tamen non dabantur eis ciuitates cum territorijs suis, vt possent ibi vineas plantare, & agros colere, sicut dabantur alijs Israelitis vrbes, vt patet Num.35. & Iosue 13. & 21. & ob hoc cùm Leuitæ multiplicabantur, non poterant intra vrbes suas sustẽtari de redditibus suis, & ob hoc cogebãtur peregrinari per vrbes aliorum Israelitarum, & ibi exercentes aliqua officia sustentabantur.s. erudientes pueros in literis, vel facientes alia ministeria similia, & ibi poterant aliqualiter sustentari: suscipiebant etiam ibi primitias de cibis Israelitarum, quando coquebant panes in clibano, Num.15. etiam suscipiebant per modum eleemosynę de decima tertij anni, quam cogebatur quilibet de Israelitis facere quolibet tertio anno, & Leuitę manẽtes in vrbe qualibet participabãt de decima illa. Etiam quando Israelitę illarum vrbium ibant ad sacrificandum domino in locum sanctuarij ducebant secũ Leuitas istos, & inuitabant eos, Deut. 12. & 16. etiam impendebant eis Israelitę alia genera eleemosynarũ. Istam paupertatem magnam Israelitarũ prędixit De⁹, & admonuit valde Israelitas, vt benefacerent eis, quia nullam partem possessionis habebant: Deuter. 12. & 14. & 16. & sic recedebant Leuitę de vrbibus sibi assignatis à principio, & ibant ad alias vbi melius sustentarentur, & si ibi non reperiebant benè sibi esse, ibant ad alias vrbes, & sic discurrebant quocunque volebant: sic patet de isto Leuita, qui habitabat in vrbe Bethlehem, quæ non erat ciuitas sibi assignata à principio, cùm Bethlehem non esset de ciuitatibus assignatis sacerdotibus, & Leuitis: Iosue 21. & 1. Paral.6.cap. Sed patres sui à multis temporibus habitabãt peregrini in Bethlehem. Nunc autẽ ipse videns non sibi sufficere victum ibi, discurrebat ad alias vrbes vbicunq; sibi cõ-

Quomodo dabantur Sacerdotibus, & Leuitis vrbes apud Israelitas.

F modum esse reperisset. *Cumque veniret in montem Ephraim.* Idest in vnam de ciuitatibus montis Ephraim, in qua morabatur Michas. *Iter faciens.* Scilicet ipse non veniebat cum intentione manendi in domo Michæ, quia nesciebat, an posset ibi aliquid bonum acquirere sibi: sed ibat iter faciens, & cum intentione transeũdi vlterius. *Et declinasset parumper in domum Michæ.* Idest declinauit ad manendum aliquot diebus ad recreandum volens vlterius transire. *Interrogatus est ab eo vnde venis.* Cùm hospitaretur in domo sua, voluit scire ab eo, quis esset, & quid inquireret. *Qui respondit: Leuita sum de Bethlehem Iuda.* Istud non quæsiuerat Michas, sed Leuita volens expressius respondere ad quæstionem: proposuit id, per quod melius intelligeretur.s. quòd

G erat Leuita de Bethlehem.i. natus in Bethlehem, & quòd ibi hactenus moratus fuerat. *Et vado, vt habitem vbi potuero.* Idest inquiro habitationẽ, in qua possim conuenienter manere. *Et vtile mihi esse prospexero.* Idest manebo vbi inuenero, quod est mihi vtilitas manere. In Hebræo est ista litera breuior, & dicitur solùm. *Vado vt habitem vbi inuenero.* Idest vbi inuenero inesse vtile: eadem sententia est, sed litera nostra est expressior. *Dixitq́ Michas mane apud me.* Idest in domo mea. *Et esto mihi parens.* Idest sis pater meus. Istud dixit Michas ad alliciendum iuuenem, vt maneret, idest dicendo, quòd haberet eum in patrem honorando eum, vt patrem. *Ac Sacerdos.* Idest sis mihi sacerdos in idolo, quod constitui. *Daboq́ tibi per annos singulos decem ar-*

H *genteos.* Aliqui putant esse siclos, & tamen videtur, quòd sit moneta ista maioris valoris, quia vnus aries valebat duos siclos, aut plus Leuit.5. verisimile est ergo, quòd daret ei Michas pro anno plusquam valorem quinq; arietum super alia, quæ exprimuntur hic. In Hebręo dicitur. *Dabo tibi pro quolibet diebus decem argenteos.* Est autem modus valde improprius loquẽdi, & accipitur dies pro anno. Sciendum tamen, quòd dies absolutè apud Hebræos non accipitur pro anno, sed dies pluraliter, & quando ponitur sine determinatione aliqua numeri, vtpotè, quòd non dicatur pro tot diebus, nec ponatur aliud adiectiuum, significat annum, & sic accipitur hic pro anno tanquam iam in quod est pluris numeri signaret singulariter annum. *Ac vestem du-*

I *plicem.* Scilicet duas vestes simul.s. tunicam, & diploidem. Alio modo accipitur duplex vestis quando datur quidquid necessarium est ad vestitum in principio anni, & deinde in medio anni datur iterum plenus vestitus. Primo modo accipitur hic.s. vestis duplex.i. vna inuestitura quolibet anno, & tamen illa inuestitura cõtinet duas vestes simul. Sic accipitur Prouer.31. scilicet: Non timebit domui suę à frigoribus niuis, omnes enim domestici eius vestiti sunt duplicibus. Et tamen ibi non potest accipi vestis duplex.s. vna in vna parte anni, & alia in alia parte, quia istud nihil ageret ad propositum, cùm ibi signetur, quòd domestici mulieris fortis non timent frigus, quia habent multas vestes. Istud autem est, quia habent illas simul, alioquin

K nihil potius esset vestitus simplicibus, quàm duplicibus: & hoc patet ex litera Hebraica, in qua dicitur. *Et precium pannorum.* Idest dabo tibi quolibet anno precium pannorum.s. vnam inuestituram, vel tantum quantum valent vestes pro quolibet anno necessariæ, & tamen litera Chaldaica posuit vestem duplicem: ideo sic posuit litera nostra. *Et quæ ad victum necessaria sunt.* Idest etiam dabo tibi totam sustentationẽ in cibo. *Acquieuit, & mansit apud hominem.* Idest vidẽs iuuenis esse modum conuenientem sibi ad viuendum consensit habitare cum Micha, & mansit cum illo. In Hebręo habetur. *Ambulauit & mansit apud hominem.* Et ponitur ambulauit pro assensit, idest, quòd ambulauit Leuita ad voluntatem Michæ. *Fuitq́ illi quasi vnus de filiis.* Idest, dilexit

dilexit illum sicut filios suos, & ita gerebat, & curabat
de illo sicut de filijs suis, quia valde concupiuerat ha-
bere sacerdotem de stirpe Leui, & putabat propter eũ
multa bona sibi euentura, vt patet infra. In Hebræo
dicitur. *Fuitque puer quasi unus de filijs.* Idest fuit Leuita,
qui erat puer, vel adolescens quasi vnus de filiis Mi-
chæ. *Impleuitque Michas manum eius.* Idest fecit circa
eum ceremonias quasdam ad hoc, quòd esset sacer-
dos: & istud erat implere manus, idest consecrare il-
las: quod fiebat dando ei aliqua animalia, quæ immo
laret, & faceret in illis cæremonias sacerdotales sacri-
ficando, vt supra dictum est. *Et habuit apud se puerum
sacerdotem.* Idest tenuit Leuita illum adolescentem
apud se in sacerdotem, vt faceret cæremonias coram
idolo suo. *Nunc scio dicens, quòd bene mihi faciet Deus
habenti Leuitici generis sacerdotem.* Idest, nunc scio certis-
simè, quòd Deus me prosperabit in omnibus, quia ha-
beo sacerdotem apud me de Leuitis: & intelligitur ꝙ
habebat sacerdotem Leuitici generis: non quòd ille
esset sacerdos inter Leuitas, quia simplex Leuita erat,
sed quia iste fecerat eum sacerdotem, & erat de stir-
pe Leui.

*Quare iste putauit quòd benefaceret ei Deus nunc, cùm ha-
beret sacerdotem de genere Leui. Quæst. XXI.*

QVAERETVR, quare iste putauit, ꝙ beneface
ret ei Deus nunc cùm haberet sacerdotem de
genere Leui. Respondendum, quòd erat posita lex,
quòd soli de tribu Leui ministrarent Deo: Leuitę in
minori ministerio, & Aaronitæ, qui erant sacerdotes
in maiori ministerio, & quicunque alius ministrare
contenderet moreretur, & quòd Deus irasceretur cõ
tra eum: Num. 1. & 3. & 18. Nunc autem iste Michas
fecerat vnum de filiis suis sacerdotem, vt patet supra,
& quia ipse erat de tribu Ephraim putauit, quòd Deus
irasceretur ei, & infortunaret actus suos: postea susce
pit Leuitã in sacerdotem, & amouit filium suum a sa-
cerdotio: & credidit quòd cùm nunc haberet sacerdo
tem secundùm legem, quòd Deus benefaceret ei.
Sed dicetur quid proderat Michæ, quòd haberet sa-
cerdotem de filiis Leui potius quàm quòd non? quia
illud intelligebatur in sacerdotio, per quod Deo ve-
ro ministrabatur, quia illud debebat esse in solis filiis
Aaron, ad sacrificandũ tamen idolis nihil potius erat,
quòd esset sacerdos de Aaronitis, quàm de quibuscun
que: quia vtroque modo peccabatur. Item, quomo-
do poterat Michas intelligere, quòd Deus beneface-
ret ei, cùm ipse Deum offenderet faciendo sacrificia
idolo per istum sacerdotem Leuitam. Respondendũ
quòd Michas secundùm opinionem gẽtium forte pu
tauit, quòd istud idolum haberet virtutem ad benefa-
ciendum ei, vel nocendum: & quia Deus Israel elege
rat sibi tribum Leui, vt illa ministraret coram eo, pu-
tauit Michas, ꝙ isti homines essent excellentiores cæ-
teris ad ministrandũ: & quòd sic acceptarent alij dij
potius Leuitas in sacerdotes, quam viros aliarum tri-
buum: & ob hoc dixit ꝙ sciebat nunc, quòd Deus, sci-
licet Deus ille, cui fecerat idolũ, benefaceret ei, quia
habebat sacerdotem de Leuitis, s. quia iste Deus nũc
magis placaretur, cùm Leuita ei ministraret, quã cùm
aliquis alius ministraret. Aliter potest dici, ꝙ Michas
colebat Deũ Israel, sed in hoc errabat, quia faciebat ido
lum sibi ad significandum Deum Israel, & coram il-
lo faciebat sacrificia, tanquam faceret coram Deo ve-
ro: & quia Deus iusserat in lege, quòd sacerdotes de
genere Leuitarum ministrarent ei, putauit quòd prius
offendisset eum, cùm filius suus ministrabat in sacer-
dotio, & nunc cũ haberet sacerdotem de Leuitis, cre-
didit quòd obseruabat regulam legis: & ob hoc, ꝙ

A Deus verus placeretur ei, & benefaceret sibi: & iste
modus accipiendi est satis conueniens. Sed huic vide-
tur repugnare quod habetur sequenti capitulo, cùm
dixit Michas: Deos meos quos mihi feci, tulistis, & sa
cerdotem. Si tamen haberet illud solùm, vt simula-
chrum Dei Israelis, non diceret; Deos meos tulistis:
sed simulachrum Dei mei, ideo videbitur potius dicẽ-
dum, quòd putaret simulachrum illud esse Deum
suum, & posse sibi benefacere, & nocere, & ab illo ex-
pectabat bonum: hoc patet sequenti capitulo, cùm
dicitur: Deos meos, quos mihi feci tulistis, & sacer-
dotẽ, & omnia, quę habeo. s. quòd omnia bona tolle-
bãt tollendo sacerdotem, & idolum: si tamen putaret
idolum non esse Deum, sed simulachrum, non tantũ
B doleret. In Hebræo habetur. *Nunc sciui, quia benefecit
mihi Dominus.* Sed est mutatio temporis, quia benefa-
cere de futuro erat, & non de præterito, quia tunc ac-
cipiebat nouiter sacerdotem, & nondum benefecerat
ei Deus, postquam acceperat sacerdotem, quia ista di-
cebat quando accipiebat sacerdotem.

CAPITVLVM XVIII.

IN diebus illis non erat
rex in Israel, & tribus
Dan quærebat possessio-
C nem sibi, vt habitaret in
ea: vsque ad illum enim Supra 17. infra 21.
diem inter cęteras tribus
sortem non acceperat. Miserunt ergo filij
Dan stirpis & familiæ suæ quinque viros
fortissimos de Saraa, & Esthaol, vt explo-
rarent terram, & diligenter inspicerent.
Dixeruntque eis: Ite & considerate terram.
Qui cùm pergentes venissent in montem
Ephraim, & intrassent domum Michæ, re-
D quieuerunt ibi: & agnoscentes vocem ado-
lescentis Leuitæ, vtentesq; illius diuersorio,
dixerunt ad eum: Quis te huc adduxit?
Quid hic agis? Quam ob causam huc ve-
nire voluisti? Qui respondit eis. Hæc, &
hæc præstitit mihi Michas, & me merce-
de conduxit, vt sim ei sacerdos. Rogaue-
runt autem eum, vt consuleret Dominum,
& scire possent an prospero itinere perge-
rent, & res haberet effectum. Qui respon-
E dit eis: Ite cum pace. Dominus respicit
viam vestram, & iter quo pergitis. Euntes
igitur quinq; viri venerunt Lais, videruntq́;
populum habitantem in ea absque vllo ti-
more iuxta consuetudinem Sidoniorum,
securum & quietum, nullo eis pęnitus resi-
stente, magnarumque operum, & procul à
Sidone, atque à cunctis hominibus separa-
tum. Reuersique ad fratres suos in Saraa, &
Esthaol, & q̃d egissent sciscitantibus respõ-

Num. 13. derunt: Surgite & eamus ad eos: vidimus enim terram valde opulentam, & vberem. Nolite negligere, nolite cessare: eamus & possideamus eam, nullus erit labor: intrabimus ad securos in regionem latissimam: tradetq; nobis Dñs locum, in quo nullius rei est penuria eorum, quæ gignuntur in terra.

In diebus illis. Descripto in præcedentibus de idoli fabricatione, hic agitur de idolatriç spoliatione. Et diuiditur in quatuor partes. Primò ponitur spoliandi occasio: secundò spoliantium occupatio, ibi. *Profecti igitur*. Tertiò spoliati conquestio, ibi. *Qui cùm pergerent*. Quartò idoli ablati abusio, ibi. *Posueruntq; ibi sculptile*.

An hic sit aliqua ordinis mutatio, & an hoc: factum sit illico post præcedentia. Quæst. I.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic, fuerint facta ordine continuato ad præcedentia, vel sit ordo mutatus. Et an sit factum istud mox post præcedentia, vel interiecto magno tẽpore. Ad primum dicendum, quòd aut volumus cõparare istud ad omnia, quæ habẽtur supra in libro isto, aut solùm ad ea, quæ immediatè posita sunt capitulo præcedenti. Si primo modo, dicendum, quòd non est ordo continuus, quia sicut declaratum est præcedenti capitulo, omnia, quæ habentur vsque ad finem libri huius, fuerunt facta post mortem Iosue, & ante constitutionem Othonielis in iudicem. Si secundo modo, dicendum, quòd ista habent continuatum ordinem ad ea, quæ sunt præcedenti capitulo, quia illa fuerunt ante hæc, cùm ibi dicatur de fabricatione idoli Michæ, & conductione sacerdotis: hic autem agitur de ablatione vtriusque, ideo necesse est fuisse istud post illa. Ad secundum, dicendum, quòd non apparet quantum tempus interciderit inter hæc: sed satis apparet, quòd fuerit paucum tempus inter hæc, quia illummet sacerdotem, quem conduxit Michas abstulerunt ei viri Dan. Etiam, quia in principio capituli huius dicitur: In diebus illis, scilicet in diebus, in quibus fuit factum idolum, fuit factum quod sequitur pauco tempore intercidente. *In diebus illis non erat rex in Israel*. Scilicet in diebus, quibus factum est, quod sequitur hic de captione vrbis Lais, & de ablatione idoli Michæ, de quibus in hoc capitulo, non erat rex in Israel, idest nec erat rex, nec aliquis iudex, aut rector. In Hebræo dicitur. *Et in diebus illis*. In isto significatur maior continuatio temporis, scilicet, quòd quasi simul facta fuerint, quæ habentur præcedenti capitulo, & quæ habentur hic.

Quare dicitur, quòd non erat rex in diebus illis. Quæstio II.

QVAERETVR, quare dicitur, quòd non erat rex in diebus illis. Respondendum, quòd aliquis dicet istud fuisse propter illa, quæ sequuntur de captione vrbis Lais, scilicet, quia tribus Dan quærebat possessionem, & ad capiendum iuit vrbem Lais, & nulla tribus adiuuit eam, sed soli viri de tribu hac iuerunt illuc. Si tamen esset aliquis rex, vel princeps in Israel, ad illum principalius pertinuisset pugnare contra vrbem Lais, quàm ad tribum Dan, & ille iussisset alijs viris Israel ire ad pugnandum contra illam vrbem, quia tamen non erat aliquis princeps, qui posset ista facere, pugnauit tribus Dan pro seipsa.

F Et hoc videtur significari in litera, cùm dicitur: In diebus illis non erat rex in Israel, & tribus Dan quærebat sibi possessionem. Sed dicendum, quòd istud non stat, quia dato, quòd esset rex, vel iudex in Israel, tribus Dan sola debebat pugnare ad acquirendum sibi possessionem, & non debebat adiuuari ab alijs de iure. Pro quo sciendum, quòd viuente Iosue, cùm nondum erat pars terræ Chanaan acquisita, nec esset tota terra per sortes diuisa, pertinebat pugna ad omnes Israelitas: eo quòd id quod acquirebatur tunc de manu hostium, & quod acquirendum erat, non magis erat vnius tribus, quàm alterius, sed pertinebat simul ius ad omnes tribus pro indiuiso. Cùm autem terra diuisa est per sortes, Iosue decimo octauo: cępit G distinctè pertinere quælibet pars ad quamlibet tribũ, cui assignata est, & ex eo tempore incubuit onus pugnandi cuilibet tribui contra hostes, qui erant in sorte sua, tanquam ageret iam pro re sua: & vna tribus non tenebatur adiuuare aliam ad pugnandum contra hostes, qui erant in sorte illius, sed ex conuentione adiuuabat vna tribus alteram. Sic patet supra primo, vbi post mortem Iosue tribus Iuda voluit pugnare contra hostes suos, & vocauit tribum Simeon, dicens: Ascende mecum, & pugna contra Chananeum, vt & ego pergam tecum in sortem tuam: si tamen teneretur vna tribus adiuuare alteram, non fecisset tale pactum tribus Iuda cum tribu Simeon. Ideo sic esset de tribu Dan, quòd siue esset rex tunc, siue quicunque iudex, non teneretur alia tribus adiuuare tribum H Dan, sed ipsi soli pugnarent contra Lais. Dicendum ergo, quòd ponitur hic, quòd non erat tunc rex in Israel, idest non erat aliquis, qui posset punire delicta, quę hic enarrantur, & ob hoc erat audacia ad committendum illa. Sunt autem hic duo delicta. Primum est de violenta ablatione idoli, & aliarum rerum de domo Michę. Secundum erat, quia idolum illud constitutum est in Lais, vt publicè adoraretur, & erat ibi peius, quàm in domo Michę, vbi particulariter colebatur: & tamen non fuit, qui tunc ista puniret, aut prohiberet, quia non erat rex, vel iudex in Israel. Et etiam ponitur maximè pro audacia faciendi, quia scientes filij Dan, quòd nemo posset eos punire, aggressi sunt hoc. I

Doc. respõsio ad q̃ſtõ.

Quando erat hoc cùm dicatur, quòd non erat tunc rex in Israel. Quæstio III.

QVAERETVR vlterius, quando erat istud, cũ dicatur, quòd non erat tunc rex in Israel. Respondendũ est, ꝙ istud factum est in eisdem diebus, in quibus id quod habetur pręcedẽti capitulo. Sed illud factum est inter mortẽ Iosue, & constitutionẽ Othonielis in iudicem, ideo ipso tempore factum est hoc: & rationes ad probandum hoc sumptę fuerũt partim ex hoc capitulo: erat igitur istud viuente Caleb non multo tempore post mortem Iosue. Sed dicetur, quõ K potuit istud fieri tempore Caleb? Respondendũ, sicut dictum est pręcedenti cap. ꝙ Caleb erat vir honorabilis, & magnę auctoritatis in populo, & tñ nullam potestatem habebat ordinariã in populo ex cõmissione Dei, aut electione populi, ideo non poterat punire delicta, sed solùm propter auctoritatem suam multi arcebant à sceleribus: & quia isti viri de tribu Dan erant inuerecundi, & irreuerentes, contempta auctoritate Caleb aggressi sunt ista scelera. Sed adhuc diceretur, quomodo stat, quòd tempore Caleb istud factum fuerit, quia Iosue vltimo, & supra 2. dicitur, ꝙ seruierunt Israelitę domino tempore Iosue, & seniorũ, qui longo post eum vixerũt tempore, & tñ de his senioribus fuit præcipuus Caleb, vt declaratum est supra secundo.

Respon-

Respondendum, ꝙ tempore Caleb factum est; vt declaratum fuit præced. cap. tñ, quia reliqui de Israel colebant Deum, quamquam habitatores Lais colerent idola, dicebatur Israel colere Deũ. Simile patet: nam tempore oĩum iudicum dicitur, ꝙ Israelitæ conuertebantur, & colebant dñm, & tñ tempore oĩum iudicũ mansit idolum Michę in vrbe Lais, & colebatur, scilicet quamdiu fuit arca dñi in Silo, & istud fuit tempore Heli summi Sacerdotis, quia tunc capta est arca 1. Reg. cap. 4. Et tamen non obstante, ꝙ isti colerent idolum, dicebatur totus Israel colere Deum. Aliter potest dici, ꝙ isti viri Lais erant valde separati à reliquo Israel, cùm dicatur infra in litera, ꝙ viri Lais erant procul à Sidone, & cum nullo homine habebant cõmunicationem, & sic Israelitæ non poterant istos sic prõptè punire propter paruam cõmunicationẽ cum eis. Etiam cùm viderentur quasi separati ab Israel propter eorum idolatriam, non dicebãtur Israelitæ idolatrare. Aliter potest dici, & melius, quòd fortè istud fuit circa mortem Caleb, cùm iam Israelitę incipiebant paulisꝑ declinare ad idolatriam. *Et tribus Dan quærebat possessionem sibi.* Idest quærebat loca sortis suæ ad habitandũ, quia nondum acquisiuerat illa. *Vt habitaret in ea.* Scilicet, quia nondum habebat conuenientem, & sufficiẽtem locum ad habitandum. *Vsque ad illum enim diem inter cæteras tribus sortem non acceperant.* Idest vsque ad tempus istud, quo cœperunt vrbem Lais, non acceperant possessionem, scilicet sufficientem, licèt aliquid tenerent de sorte sua in quo habitabant.

Quomodo stet, quòd filij Dan nondum accepissent possessionem inter cæteras tribus, cùm aliæ tribus accepissent viuente Iosue. Quæst. IIII.

QVAERETVR, quomodo stet, quòd filij Dã nondum accepissent possessionẽ inter cœteras tribus, quia viuente Iosue accepit sortem: nam positę fuerũt sortes in Silo, & cecidit vna de sortibus, scilicet vltima tribui Dan, & describuntur loca sortis suæ Iosue 19. iam tamẽ erat mortuus Iosue, ergo acceperant possessionem. Respondendum, quòd filij Dan acceperunt sortem cum cœteris tribubus tempore Iosue, & tamen possessionem sortis nondum acceperant, qa tenebatur ab hostibus terra, & dicitur inter cœteras tribus, quasi cœterę tribus accepissent iam possessionẽ, & tribus Dan non accepisset. Pro quo sciendum, quòd ius sortis omnibus tribubus simul datum est, quando positæ fuerunt sortes coram Domino in Silo pro omnibus tribubus, & tamen possessio non fuit omnibus data æqualiter, & nulli quasi integraliter, quia diuisa est tota terra Chanaan per sortes, & tamen adhuc magna pars manebat accipienda Iosue 13. & supra tertio, & accidit in quibusdam sortibus esse ferè totam terram iam captam de manu hostium: in alijs vero erat parua pars capta, & reliquum tenebatur ab illis, & sic fuit de sorte Dan, quæ pro maiori parte tenebatur ab hostibus, ideo Danitæ non poterant accipere possessionem competentem sibi. Aliæ autem tribus habebant maiores partes sortium suarum liberatas de manu hostium, ideo dicebantur habere possessionem, & tribus Dan non. Sciendum tamen, quòd tribus Dan à principio habuit paruam partem possessionis suæ, & tamen postea habuit minorem, quia hostes habitantes in parte illa oppresserunt illos, & fuit istud aliquanto tempore post mortem Iosue quando confortati fuerunt Amorrhæi super filios Dan, & hoc tangitur supra primo capitulo, scilicet: Arctauitque Amorrhæus filios Dan in monte, nec dedit eis locum, vt ad planiora descenderent, habitauitque in monte Hares in Hailon, & Salabim.

A De hoc dicit latius Iosephus quinto Antiquitatum, quòd post mortem Iosue cùm Israelitæ bellorum studia reliquissent, & ad terræ opera se dedissent, Chananæi eos contemnentes, nec aliquid ab eis pati credentes, suum collegerunt exercitum, firmam habentes spem quasi Hebræos affligerent, & de cœtero ciuitates licenter inhabitarent: currusque faciebant, & exercitabantur armis. Quædam vrbes Israelis eis assentiebant, & de tribu Iuda Aschalonem, & Acharon abstulerunt, & multas in campestribus constitutas, & ipsos Danitas in montana fugere compulerũt; nec paululum eis locum in campestribus relinquentes, & dum illi, nec ad bellandum essent idonei; nec ad habitandum sufficientia haberent loca, miserunt
B quinque viros ad loca Mediterranea. Et sic introducitur historia, quæ habetur hic quomodo missi sunt quinque viri ad explorandum locum habitationis: & illi transierunt per domum Michæ, & facta sunt, quæ habentur hic. *Miserunt igitur filij Dan stirpis & familiæ suæ quinque viros.* Scilicet videntes, quòd non haberent locum, in quo habitarent, consilium inierunt quid agerent, & miserunt quinque viros ad explorandum aliquem locum, in quo possent habitare, & dicitur stirpis, & familiæ suæ ex superabundanti, quia stirpis signat tribum; familia autem signat diuisiones quasdam minores, quæ sunt immediatè sub tribu, vt patet Iosue septimo, & Numeri vigesimosexto capitulis. Hic autem solùm accipitur
C vtrumque pro tribu, quia non fuit aliqua pars specialis tribus, quæ mitteret istos exploratores, sed tota tribus. Vel aliter posset dici, quòd quædam pars filiorum Dan habebat possessionem, & alia non: & illi, qui non habebant possessionem, miserunt viros quinque ad explorandum loca, in quibus posent habitare, & miserunt illos de tribu sua, & familia sua. Sed aliter, & melius dicendum est, quòd tota tribus Dan accepit consilium de mittendo exploratores, & misit illos: ponitur tamen de tribu, & familia sua, quia in tribu Dan erat aliquid speciale, scilicet, quia tribus, & familia conuertebantur, eo quòd in illa tribu solùm erat vna familia, vt patet Numeri vigesimosexto, & quicunque erat in tribu Dan erat in
D illa familia Dan: & sic erant isti quinque viri de stirpe, idest tribu, & familia Dan. In Hebreo habetur. *Quia non cecidit ipsi vsque ad diem ipsum in medio tribuum Israelis hæreditas.* Vbi nos dicimus vsque ad illum diem inter cœteras tribus sortem non acceperat, & eadem sententia est. *Viros fortissimos de Saraa, & Esthaol.* Idest isti quinque viri, qui missi sunt de tribu Dan erant fortissimi, vt auderent se opponere laboribus, & periculis: & propter fortitudinem non terrerentur ab hostibus. Et dicitur, quòd erant de Saraa, & Esthaol, quæ erant duæ ciuitates in sorte Dan: & istas possidebant tunc filij Dan. Patet hoc Iosue decimonono, vbi ponuntur istæ in sorte Dan. Inter istas autem ciuitates vixit, habitauit, & sepultus fuit
E Samson, vt patet supra decimotertio, & decimosexto capitulo. In Hebræo habetur hic plusquam in Latino, quia dicitur, quòd miserunt quinque viros de tribu, & familia, & parte ipsorum: & Hieronymus non curauit trãsferre, quia superabundat quantũ ad sensum. *Vt explorarent terram.* Scilicet, vt viderent quis locus esset, in quo posent conuenienter habitare, & contra quem posent faciliter pugnare.

Quomodo filij Dan mittebant hos viros ad explorandum terram ad habitandum. Quæst. V.

QVAERETVR, quomodo filij Dan mittebant istos viros ad explorandum terram ad habitandum,

dum, quia videtur, quòd non liceret hoc eis, quia aut mittebant eos extra terram Chanaan ad aliam gentē, aut ad sortem alterius tribus: quantum ad aliquam partem, quæ tenetur ab hostibus, aut ad aliquam partem terræ sortis suæ, quæ nondum erat capta. Non primo modo, quia non licebat Israelitis pugnare contra gentes, quæ essent extra terram Chanaan ad capiēdum terram ipsarum, vt in illa habitarent, quia Deus limitauerat Israelitis terram suam, quā habitarent Numeri trigesimoquarto, scilicet, quòd cùm introirent in terram Chanaan terminaretur illa finibus, qui ibi distribuuntur, quasi dicat, quòd non licebat eis pugnare cōtra gentes finitimas ad acquirendum aliquid de terra ipsorum, sed quòd solùm manerent intra terminos, quos Deus præfigebat, alioquin frustra erat assignari terminos terræ habitādæ ab Israelitis, sed quòd ipsi acquirerent quantam possent. Etiam, quia filij Dan videntes se fouere iniustum bellum contra gentes illas, non auderent pugnare, putantes, quòd Deus nòn adiuuaret eos. Item si auderent pugnare contra gentes extra terram Chanaan, à fortiori auderent pugnare contra Chananæos, eo quòd sciebant, quòd cōtra Chananæos Deus faueret eis, cùm ipse iussisset pugnari contra illos, contra gentes autem extraneas non faueret. Secundum non stat, scilicet, quòd pugnare vellent filij Dan ad accipiendum aliqua loca fortium aliarum tribuum, quæ tenerentur adhuc ab hostibus, quia istud non licebat eis: nam cùm cuilibet tribui assignata esset sors sua, ad ipsam pertinebat excludere hostes de illa, & habitare in ea: si autem alia tribus conaretur vsurpare hoc, poterat tribus illa iustè pugnare contra istam, quia auferebat isti ius suum: ideo non auderent hoc facere filij Dan, quia tunc cœteræ tribus Israelis pugnarent contra eos, sicut contra perturbantes pacem totius regni mouendo bella iniusta. Si autem dicatur tertio modo, non videtur stare, quia Amorrhæi arctabant filios Dan, vt patet supra primo: & audebant Danitæ pugnare contra eos, vt ait Iosephus quinto Antiquitatum. Respondendum, ꝙ miserunt filij Dan exploratores per sortē suam per terram illam, quæ non erat capta, vt inquirerent, si erant aliqua loca, contra quæ sine magno labore pugnare possent, & obtinere illa. Et hoc apparet, quia venerunt isti viri in Lais: & postea pugnauerunt contra eam, & cœperunt. Erat autem Lais de sorte Dan, vt patet Iosue decimonono, vbi in numero ciuitatum tribus Dan ponitur Lais, vel Lesen, quæ eadem ciuitas est. Cùm autem obijcitur: quare non pugnabant filij Dan contra hostes, qui erant in sorte sua. Dicendum, quòd sors Dan erat satis magna, & Danitæ valde parum de ea acceperant, & nesciebant, quę loca essent in sorte sua, vel cuius conditionis, & quia hostes, qui erant in circuitu illius partis, quam ipsi tenebant, erant fortissimi, & exercitati ad bella, & cauentes vigilanter ne Israelitæ contra eos insurgerent, ideo desperabant Danitæ se posse præualere contra istos, & ob hoc voluerunt scire, an in alijs partibus sortis suæ procul inde distantibus esset aliquis populus non tantum instructus ad bella, vel vigilans ad custodiam suam, vt contra illum pugnarent: & perrexerunt isti quinque viri lustrantes sortem Dan, & in extremitate eius ad Aquilonem inuenerunt viros vrbis Lais; quæ ciuitas secura erat non accedens ad bellum, eo quòd nullus impugnabat eos, & contra hos perrexerunt, atque cœperunt vrbem. *Et diligenter inspicerent.* Scilicet, quæ terra esset conuenientior habitationi, & facilior ad capiendum. *Condixeruntq́ eis, ite & considerate terram.* Idest omnes de tribu Dan de communi consensu dixerunt istis iuuenibus, ite ad considerandum: nam condicere est conuenire, vel simul dicere.

F *Qui cum pergentes uenissent in montem Ephraim.* Idest venerunt isti iuuenes de sorte Dan in terram Ephraim: non enim erat illis via recta per mōtem Ephraim, sed ipsi intēdebant ire ad extremitatem sortis suæ, & quia non poterant per eam ire impedientibus hostibus, faciebant circulum per terram aliarum tribuum Israel, vnde venerunt in montem Ephraim. *Et intrassent in domum Michę, requieuerunt ibi.* Iste Michas erat vir diues valde, & habens domos magnas, ideo suscipiebat peregrinos. sic susceperat Leuitam cùm peregrinaretur, vt dicitur præcedenti cap. Nunc etiam suscepit istos viros quinq; & patet ꝙ esset diues, quia ipse habebat sacerdotem, cui dabat salarium per singulos annos, vt in sacerdotio ministraret apud eum, & talia propinare, & materia sacrificij quotidie magnorū sumptuum erat. G *Et agnoscentes uocem adolescentis Leuitæ.* Idest viderunt iuuenem illum, & cognouerunt in voce, quòd non esset de stirpe Ephraim.

Quomodo cognouerunt isti quinque uiri in uoce Leuitam.
Quæst. VI.

QVAERETVR, quomodo cognouerunt isti quinque viri in voce Leuitam. Respondendū, quod apud Israelitas erat vnicum idioma, & tamen aliter illud pronunciabatur in quibusdam partibus Israel, quàm in aliis: sicut in regno Castellæ ferè idem idioma est, & tñ illud variè valde profertur, ita vt faciat cognoscere de qua regione Castellanorum quisque sit, H cùm vocem eius audiuerimus. Et sic isti viri videntes Leuitam non esse de tribu Ephraim, quia non loquebatur sicut Ephraitæ, quæsiuerunt vnde esset, vel quid ibi ageret. Vel fortè etiam lingua Leuitarum erat cognita in Israel inter cæteros modos proferendi, & cū audiuissent isti viri vocē eius cognouerunt eum esse Leuitam, ideo mirati sunt quid ibi ageret, & quæsiuerunt. Vel dicendum aliter quòd cognouerunt Leuitam non esse de tribu Ephraim per hoc, quòd nō erat blesus sicut Ephraitę. Ipsi enim soli inter cęteros Israelitas erant blesi, & quasdam literas non bene exprimebant, sicut patet supra 12. tempore Iephte, quando Ephraitæ ad Iordanem non poterant dicere schebboleth, sed sebboleth, & cogniti per hoc quòd Ephratei I essent illico iugulabantur. *Utentesque illius diuersorio.* Idest illi quinque iuuenes vsi sunt diuersorio Leuitæ istius manētes in illo, & deponētes ibi sarcinulas suas. Et est sensus, quòd Leuita in domo Michæ habebat quandam ediculam, in qua ipse manebat sequestratus a cęteris de familia Michæ. Et vocatur diuersorium a diuertendo, quia erat pars illa separata a reliqua domo, quæ erat communis, & quia erat Leuita iste peregrinus sicut illi quinque viri, gauisi sunt vidētes eum, & accesserunt, vt manerent in edicula eius. In Hebræo dicitur. *Accesserunt illuc, uel propius recesserunt illuc.* Scilicet quòd recesserunt ab vna parte domus, & accesserunt ad aliam: hoc significat litera nostra po- K nens diuersorium, scilicet ad quod aliqui diuertunt recedentes ab aliis partibus. *Dixerunt ad eum: quis te huc adduxit?* Idest cùm tu non sis Ephratæus sed Leuita, quis te adduxit ad terram istam tam impertinentem tibi. *Quid hic agis?* Idest quod officium hic habes, quasi dicat, non potes conueniens officium tibi habere hic: nam tu es Leuita: sed hic apud Michā non poteris habere ministrationes Leuiticas. *Quam ob causam hic venire voluisti?* Idest, quam vtilitatem putabas te hic habiturū, vt moueveris ad veniendū huc, quasi dicat nescimus, quæ vtilitas tibi hic esse possit. Istud dicebant viri quinq; quia nesciebant, ꝙ Michas haberet sculptile, & Theraphim, & quòd iste ministraret vt sacerdos ad recipiendum salarium. In Hebræo dr.

Quid

Quid tibi hic. vbi nos dicimus. *Quam ob causam venire voluisti?* Et est sensus, quod bonum putasti esse tibi futurum hic, vt esset tibi causa ad veniendum. *Qui respondit eis, hæc & hæc præstitit mihi Michas.* Iam viri isti quinque cognouerant istum esse Leuitam, ideo ipse non respondit eis, quòd esset Leuita, sicut responderat Michæ præced. cap. Nec etiam ipsi quæsiuerunt quis esset, quia dicitur, quòd cognouerunt vocē eius, sed solùm quæsiuerunt de causa manendi, & de officio, & ad hoc respondit dicens: hæc, & hæc præstitit mihi Michas, idest præstitit mihi vestem duplicem, & decem argenteos per singulos annos, & omnia ad victum necessaria. In Hebræo dicitur. *Sicut hoc, & sicut hoc fecit mihi Michas.* Et eadem sententia est: nam referebat eis per hæc omnia, quæ dederat ei Michas. *Et me mercede conduxit, vt sim ei sacerdos.* Idest dedit mihi tale, & tale in mercedem, vt essem sacerdos eius.

An peccauit Michas conducendo Leuitam pro officio Diuino, & è contra. Et an liceat facere Diuinum officium pro mercede. Quæstio VII.

QVAERETVR, an peccauerit Michas conducendo mercede istum Leuitam, vt esset sacerdos, & an peccauerit Leuita. Respondendum, quòd hic non est aduertendum ad hoc, quòd iste Leuita conduceretur ad ministrandum idolo: nam cùm istud esset simpliciter illicitum, & peccabat Michas inducendo Leuitam ad ministrandum, siue cōductus ministrasset, siue gratis. Etiam Leuita peccabat ministrando quacunque intentione ministraret. Sed dicatur, quòd non peccaret Leuita, nec Michas in ministratione, vtpotè, si esset ministratio licita, non peccaret ex hoc, quòd mercede conductus egit, Dicendum, quòd si propriè esset conductio Leuitæ, ita vt ipse ministrationem illam venderet pro pecunia, quasi arbitrans, quòd ministratio tantum, aut tantum valebat, tunc erat Symonia ex parte vtriusq;, & graue peccatum. Si autem Leuita non venderet administrationem illam, sed peteret sibi prouideri, & maneret apud Micham ministrādo qualiter Michas vellet, & ad hoc sub nomine ꝓmissionis ista daret Michas, neuter peccabat, quia licitum est etiam sacerdotibus nostris, qui non sunt obligati ad officium aliàs locare operas suas. Vnde sciendū, ꝙ q sacerdos est, & non incumbit ei cura, vel necessitas celebrādi, potest mercede conductus manere apud aliquē, & ꝙ oret ꝓ ipso celebrando quotidie, vel totiens in hebdomada, & licitū est taxare precium ꝓ sustētatione totius anni, & si vnus abundantiorem victū, q̃ alius tribuerit, non acceptare conuentionem huius, & acceptare cōuētionem alterius: & tñ nō licet sacerdoti ꝓ vna missa taxare precium, aut plus petere, q̃ offeratur pro quatuor, vel quinq;. Secus autem cùm conuenitur pro totius anni, vel dimidij anni mansione apud aliquē, vt celebret ꝓ eo, quia in vno casu taxatur victus, & in alio taxatur preciū Missæ, qđ est illicitū. Itē qñ sacerdos locat operas suas, vt ꝓ aliquo celebret, vel officiū dicat, pōt licitè non acceptare paruam oblationē, & acceptare cōuentionē alterius, q maiora offert: dū tñ non habeatur intentio ad lucrum: vtpotè aliquis sacerdos est, cui non incūbit necessitas celebrādi, vel manēdi in aliqua Ecclesia determinata, & non habet aliàs cōmode vnde viuat, pōt locare operas suas annuas, & siquis dederit ei mille ꝓ anno, vt celebret; licet ei recusare, & suscipere ab alio duo millia: habēdo intentionē, ꝙ p mille non conuenienter sustentarē, & p duo millia sustētabitur cōpetenter. Vel dato, ꝙ p mille sufficienter sustētabitur, tñ sufficientius sustentabitur p duo millia: non tñ debet habere intentionē ad lucrū. i. ꝙ suscipiendo mille haberet sufficientē victū, & tñ non superlucraretur residuū. Habendo aūt duo millia superlucrabitur residuū, & ditabitur, quia quātum ad hoc cōsideratur lucrū in spirituali, & Simonia est: cōsiderare tñ solā sustentationē in eo, cui aliàs nō incūbit ex officio hoc facere, nūquā est Simonia: si tñ aliquis sacerdos locatur⁹ operas suas ꝑ annū inueniret mille ab vno, & inde posset sufficienter sustentari, & peteret ab alio duo millia, non vt residui quid lucraretur, sed solùm, vt abundātius, & delicatius sustentarē, non erit Simonia, licèt esset turpe desideriū, & peccaret in alio peccato, sed non in Simonia. Et si arguatur, ꝙ non solū in lucro causatur Simonia, sed ēt in rebus pertinentibus ad cibos si exigantur. Respondendū, ꝙ hoc verū est, qñ quis aliter tenetur facere non conferendo pastū, nec aliquid ad cibū, sicut ordinator ad ordinandū, & conferens beneficiū ad conferendū alicui, & ministrās sacramēta ad ministrandū: nā isti in nullo casu possunt locare operas suas. Sed casus suprapositus est de illo, qui pōt locare eas ad celebrandū, siue ad dicēdum diuinum officium, quia sicut licet huic locare operas: ita liceret ei quasdam conditiones locationis. In Hebræo habetur. *Conduxit me, & sum ei sacerdos.* Sed ad idē redit vtrumq;. *Rogauerunt eum, ut cōsuleret dominū.* Scilicet pro eis, quia procedebāt in via, & desiderabāt cognoscere quid eis futurū esset. *Et scire possent si prospero itinere pergerent.* Scilicet, si isti quinq; viri haberent gaudiū in via non inueniēdo aduersantes, & ꝙ omnia eis ad placitū seruirent. *Et res haberet effectum.* Idest res, quā intendebant haberet effectū. s. si inuenirent terrā, de qua possent annūciare contribulibus suis, ꝙ possēt eam capere bello ad habitandū. Istę erāt duæ q̃stiones distinctæ. Prima pertinebat solùm ad istos quinque viros, scilicet, an haberent prosperum iter inueniēdo omnia necessaria, & non haberent aliquem aduersantem. Secunda ꝑtinebat ad totā tribū Dan. s. an res intēta haberet effectum, scilicet, quòd terram inuenirent, quam capere possent, & super vtroque consuluerunt.

Quomodo isti uiri petierunt ab isto Leuita, ut consuleret pro eis Dominum. Quæstio VIII.

QVAERETVR, quomodo isti viri petiuerunt ab isto Leuita, vt consuleret pro eis dñm, qa ad Leuitas non pertinebat consulere dominum. Aliquis dicet, quòd iste erat sacerdos, & non Leuita simplex, ideo potuit consulere dominum. Respōdendū, quòd non stat, qa præced. cap. declaratum est, ꝙ erat Leuita simplex, & sic est communis positio. Sed adhuc dato quòd esset sacerdos, non proficiebat ad hoc, quia ipse non erat sacerdos magnus, qui vnicus erat in toto Israel, sed esset de minoribus: minores tamen non consulebant dominum, quia fiebat cōsultatio in vestibus Pontificalibus, quibus solus summus sacerdos induebatur. Respondendum, quòd putauerunt viri isti, ꝙ Leuita posset pro eis cōsulere dominum, eo quòd habebat vestes, in quibus posset consultare dominum, scilicet Ephod: nam in Ephod erat Rationale, in quo erat iudicium filiorum Israel: vnde dicitur de Aaron Exo. 28. quòd portaret semper iudicium filiorum Israel in pectore suo, scilicet, quia portabat semper Ephod, & Rationale, & quādo consulendus erat dominus, applicabatur Ephod sacerdoti, & in præsentia illius respondebat Deus. Sic patet primo Regum vigesimotertio, cùm applicito Ephod per Abiathar bis consuluit Dauid dominum de viris Ceilæ. Et iterum primo Regum trigesimo applicito Ephod consuluit de Amalechitarum latrunculis, an caperet eos: sed Leuita iste habebat Ephod, vt patet præcedenti capitulo, cùm dicitur, quòd fecit Michas Ephod, & Theraphim: & ista erant ad ministrationem Leuitæ.

Simonia quomodo committitur locando operas.

Nota de sacerdote locante operas suas.

Isti autem quinque viri sciebant, quòd Leuita haberet Ephod, quia cùm essent in illius diuersorio, vt patet supra, & loquerentur familiariter valde cum Leuita declarauit eis quid haberet, & quid ageret, ideo putauerunt, quòd posset pro eis consulere dominum in Ephod. Vel fortè erat ibi Theraphim, quod secundum quosdam erat ad inuestigandum aliquid per illud, ideo per illud saltem petiuerunt, quòd Leuita cõsuleret dominum pro eis. Primo tamen magis credendum est: ideo isti viri magis reputauerunt Ephod, quàm cętera, quæ habebat Michas: vnde quando iterum isti quinque viri cum alijs sexcẽtis viris de eadem tribu venerunt ad domum Michę, dixerunt isti ad cęteros: nostis quòd in domibus istis sit Ephod, & Theraphim, sculptile, atque conflatile. Præposuerunt enim Ephod tanquam illud melius esset cœteris, & istud solùm, quia propter consultationem domini reputabant illud vtilius. In Hebræo habetur. *Consule Dominum: sciamus an proficiat via nostra.* Sed litera nostra superaddit exponendo, quia proficere viam contingit dupliciter. Vel quantum ad ipsos, vel quantum ad illos, qui mittebant eos. Primo modo proficiebat via si nullus eis aduersaretur, & inuenirent omnia necessaria. Secundo modo proficiebat si consequerentur effectum quantum ad illud, pro quo mittebantur. De primo dixit litera nostra: si prospero itinere pergerent. De secundo dixit, an res haberet effectum. *Qui respondit eis: ite cum pace.* Idest ite securi non formidantes aliquid aduersum. *Dominus respicit viam vestram.* Idest Deus miseretur super vos, & dirigit vos. Accipitur istud ex modo loquendi communi. Pro quo sciendum, quòd si accipiatur respicere, idest totaliter aduertere, Deus nihil respicit, quia incorporeus est, & oculos non habet, licèt scriptura loquatur de Deo interdum, vt de habente oculos, & manus, & omnia lineamenta: si autem accipiatur respicere intellectualiter, idest considerare, vel cognoscere, nihil est quod non consideret, & respiciat semper Deus, quia cùm intra ipsum omnia, vt in speculo reluceant, omnia simul, & semper necessariò cognoscet: & isto modo dicitur ad Hebræos quarto, quòd omnia nuda, & aperta sunt oculis eius, scilicet considerando, quia nihil effugit intellectum eius, sicut intellectum nostrum. Alio modo accipitur respicere in Deo, scilicet, quòd Deus respiciat homines, siue ad puniendum, siue ad bonum conferendum. Et hoc modo omnes Deus semper respicit, quia prouidentia eius super omnia semper vigilat. De hoc dicitur Prouerb. 15. In omni loco oculi Domini contemplantur bonos, & malos, scilicet ad puniendum malos, & benefaciendum bonis. Alio modo accipitur respicere pro conuertere vultum gratum, & placatum cum intentione benefaciendi: sic dicitur Psal. 33. Oculi Domini super iustos: & aures eius in preces eorum, scilicet: Benè respicit eos ad benefaciendum, & aduertit, vt audiat preces eorum, & compleat. Sic etiam Moyses cùm laudaret terram Chanaan, quam Israelitæ suscepturi erant, ait Deuter. 11. Terra, quam ingredieris possidendam non est sicut Aegyptus, sed montuosa est, & campestris de cęlo spectans pluuias, quam Dominus Deus tuus semper inuisit, & oculi illius in ea sunt à principio anni vsque ad finem eius. Et intelligitur, quòd Deus semper respicit eam ad benefaciendum ipsi: Leuita autem non accepit hic in aliquo de primis modis, quia de illis manifestum erat quòd Deus respiceret iter istorum virorum, sed accepit vltimo modo, scilicet, quòd Deus respiciebat iter suum ad prosperandum illud. *Et iter quo pergitis.* Ista duo possunt esse idem replicando sententiam, vel possunt accipi pro duobus, scilicet via pro intentione,

Respicere Dei multiplex est.

F ad quam ibant, & iter quo pergebant pro successu rerum in itinere, & vtrumque erat prosperum, scilicet respicit viam vestram, idest complebit intentionem vestram dando vobis locum, in quo possitis habitare, & respicit iter quo pergitis, scilicet, quia dabit vobis in itinerando sufficientiam rerum, & non habebitis aliquem hostem.

Quomodo Leuita ille potuit prædicere viris illis hæc, quæ postea visa sunt. Quæstio IX.

QVAERETVR, quomodo Leuita ille potuit prædicere viris illis ista, quæ postea vera apparuerunt. Respondendum, quòd fortè iste Leuita non habuit aliquam responsionem à Deo, sed finxit, quòd
G habuerat responsionem de prosperitate itineris eorũ, quia si verum esset quod diceret, benè factum esset. Si autem non, poterat se excusare, quia propter peccata eorum Deus peruerterat bonum quod intendebat eis conferre, sicut generaliter accidit in alijs Dei promissionibus, quæ intelliguntur cum conditione. Vel fortè iste Leuita respondit sic, vt placeret illis viris in præsenti, quia dato, quòd mentiretur non putabat, quòd postea erubesceret, quia non credebat, quòd vltra fortè visurus esset viros illos. Vel fortè dixit eis istam responsionem, quæ poterat sumi ambiguè, scilicet Deus respicit viam vestram, quia poterat esse respicere in malum, vel in bonum ad benefaciendum,
H vel delendum. Sic respondebat Apollo Delphicus ambigua responsa, in quibus vtramque partem conditionis possemus interpretari, & quodcunque illorum eueniret, iudicaremus eum vera dixisse, sicut illud: Aio te Pyrrhum Romanos vincere posse, quia poterat referri ad vtrumque. De quo August. tertio de Ciuitate Dei: sic iterum respondit, Cresus Alim transgressus perdet maxima regna, & poterat accipi perdet, idest destruet, vel perdet, idest amittet. Aliter potest dici, quòd iste Leuita non consuluit à Deo verò responsum, sed à dæmonibus in Theraphim, & sculptile, & per illos habuit istum responsum. Vel potest dici, quod Leuita habens Ephod summi sacerdotis applicuit sibi secundum formam, qua consulebant summi sacerdotes, & ob reuerẽtiã Ephod Deus
I sibi respondit. Sed tunc obijcietur, si consuluit iste Leuita dæmones, quomodo habuit vera responsa: nam sic res fuit postea, vt iste Leuita prænunciauit. Respondendum, quòd hoc poterat esse dupliciter. Vno modo per accidens, scilicet, quòd sicut poterant idola falsum dicere, ita poterant verum dicere, & accidit, quòd verum dicerent. Alio modo potest dici, quòd vera occulta dicunt ex præsumptione, scilicet perspicacitate ingenij, & antiquitate multa cognoscunt, quæ nobis occultata sunt, & cùm de illis quærimus, sciunt respondere. De hoc ponit multa exempla Beatus Antonius Eremita loquens ad discipulos suos de fallacijs dæmonum: & habentur in vita eius,
K quam diligenter scripsit Beatus Hieronymus. Adhuc alius modus addi potest ex permissione Dei, scilicet, quòd Deus permittat multas veritates per dæmones reuelari: sic factum est per Apollinem Delphicum, de quo miranda responsa habentur in historijs: & circa omnia ferè verum respondebat. Cessauerunt autem responsa eius paulo ante Christi Passionem, vt ait Paulus Orosius, quinto de Ormesta Mundi. Sic fortè permitteret hic, quòd responderẽt istis dæmonia verum, & istud erat in pœnam ipsorum, quia per hoc allicerentur magis ad istas superstitiones, & sic peccarent, & consequenter magis punirentur: ideo peccata hominum interdum merentur responsa bona, & vera: & ista redundent in malum

Alia responsio.

malum eorum: & sic habetur Ezec. 14. f. Iuxta iniquitatem interrogantis sic iniquitas Prophetæ erit, idest secundùm quòd interogans meretur sibi responderi, ita Deus respondebit per Prophetam, vel diuinatorē. Si autem dicatur, quòd Deus verus respondit hic per Ephod, argueretur, quòd non debebat fieri respōsio: eo quòd iste non erat summus sacerdos, ad quem pertineret respondere, & consulere per Ephod. Item cū iste esset sacerdos idolorum, & vteretur illo Ephod ad cultum idoli, quomodo Deus responderet? Dicendum, quòd Deus sæpe respondet benè nō ad bonum, sed ad malum nostrum, sicut supra dicebatur, ita fortè hic propter iniquitatem quærentium, qui ab idolatra inquirebant, & iniquitatem Leuitæ, qui idolis seruiebat, Deus responderet verum, & placēs, vt sic ipsi magis illa quærerent. Vel fortè fecit Deus ex clementia, quia Deus miseretur bonis, & malis, pluens super bonos & malos, faciensq; oriri solem suum super iustos & peccatores, Matth. 5. cap. Ad primam rationem cōtra hanc partem, dicendum, quòd quamquam indui Ephod solùm pertineret ad summum Sacerdotem, tamen fortè si aliquis alius indueretur, Deus responderet per illum consulentem, sicut per summum Sacerdotem, licèt induendo has vestes peccaret. Ad secundum dicendum, quòd licèt esset Leuita malus, quia tamen indutus fuit tunc vestibus Dei institutis ab eo ad consulendum eum respondit. *Euntes itaque quinque viri venerunt Lais.* Ista ciuitas est, quæ vocatur Lesen, & postea vocata est Lesendan, Iosue 19. capit. Dicendum, quòd aliqui putant istam ciuitatem esse, quæ vocatur Lachis. Sed istud non stat, quia Lachis est in sorte Iudæ: Iosue 15. ista autem Lais est in sorte Dan, vt patet hic, & colligitur Iosue 19. Item Lachis fuit capta per Iosue, & occisus est rex eius, de quo Iosue 10. cap. Lais autem, de qua hic, post mortem Iosue capta est à filijs Dan. Item patet ex modo scribendi: nam in Hebræo scribitur Laquis pro ciuitate, quam nos vocamus Lachis, & pro ista, de qua hic scribitur Lais, & interdum Laisa, vt patet in hoc capitulo apud Hebræos. Sciendum etiam, quòd ista ciuitas est ad caput Iordanis, vbi nascitur, & est ad extremitatem septentrionalem terræ Chanaan, & vocata est postea Paneas. Sic vocat eam Solinus in Polyhistor. Postea autem autem tempore Saluatoris vocata est Cesarea Philippi à Cœsare, & à Philippo, qui erat vnus de Herodis progenie, & apud hanc prædicauit Christus discipulis suis. De hoc Matth. 16. de hac vrbe dictum est Iosue 19. cap. *Videruntq́, populum habitantem in ea absque vllo timore.* Ingressi sunt isti viri quinque in vrbem Lais fingentes se non esse Israelitas, sed de alijs gentibus, & non aduerterunt ad eos ciues vrbis, ideo potuerunt isti videre ciuitatem, & conditionem ciuium. Fortè autem isti ostenderunt se operatores alicuius artificij, & ibi de eo victum quærere, & sic poterant manere in vrbe aliquot diebus, & cognoscerēt quidquid vellent in vrbe, & modum capiendi eam. Dicitur autem, quòd viri huius vrbis non timebant, quia erant procul ab Israelitis, & nunquam illuc aliqui peruenerant ad pugnandum, nec credebant peruenturos, quia magna terra erat in medio. Cum alijs autem gentibus non pugnabant, quia nulla communicatio erat eis cum aliqua gente, ideo pauca bella eis esse poterant. *Iuxta Sidoniorum consuetudinem.* Idest viri Lais erant sine timore, sicut consuetum erat Sidonijs, qui nullos timebant hostes, & opulentissimi erant. Dicit Rabbi Dauid Kimhi, quòd Sidonij, & viri Lais non erant in terram Chanaan, ideo Israelitæ non poterant pugnare contra eos, & consequenter non timebant.

An per Ephod responderet Deus etiā non sacerdotibus.

Ad primā rationem.

De ciuitate Lais.

A

An verum sit, quòd Sidonij, & viri Lais non eßent de terra Chanaan, quæ Israelitis ceciderat in sortem.

Quæstio X.

QVAERETVR, an verum sit, quòd Sidonij, & viri Lais non essent de terra Chanaan, quæ ceciderat Israelitis in sortes. Et an propter hoc non timerent. Respondendū, quòd tam Lais, quàm ciuitas Sidonis erat de terra Chanaan: de ciuitate Lais patet, quia Iosue 19. ponitur cum ciuitatibus, quæ ceciderūt in sortem filijs Dan. Item patet, quia aliàs non ausi fuissent Danitæ pugnare ad capiendum vrbem illam ex rationibus supra assignatis in quadam quæstione

B

hoc capitulo. Item patet, quia dicitur, quòd erat Lais in terra Roob infra in litera: & tamen terra Roob erat in terra Chanaan, vt patet Num. 13. & 34. vbi Emath, quæ est in fine terræ Roob ponitur terminus terræ Chanaan. De Sidone patet, quòd esset in terra Chanaan, quia Sidon, & Tyrus sunt in occidentali parte terræ Chanaan apud mare, & tamen ex parte occidentis non habebant Israelitæ aliquem terminum, nisi mare Mediterraneum, Num. 34. ergo Tyrus, & Sidon cadebant intra terram Chanaan: & sic quando ponuntur Iosue 19. in sorte Aser tanquam termini, debet intelligi, quòd sint termini intrinseci, quia sic sæpe ponitur in limitatione aliarum tribuum, vt declaratum est Io-

C

sue 15. cap. & sic Tyrus, & Sidon erunt intra sortem Aser in extremitate eius apud mare Mediterraneum. Item patet hoc, quia Matth. 15. dicitur, quòd Christus egressus est ad prædicādum in partes Tyri, & Sidonis, & mulier Chananæa de finibus illis egressa clamauit ad eum: ergo Chananæi erant in Tyro, & Sidone. Cùm autem quæritur an ob hoc erant securi, cùm dictum sit, quòd isti erant Chananæi: dicendum, quòd non, sed erant securi, quia erant separati à Iudæis, & non timebant eos. Etiam, quia nulla alia gens per circuitum infestabat eos: sic dicit litera Chaldaica, quòd non erat aliquis, qui pugnaret contra eos: sic etiam in litera apparet, cùm dicitur: securum, & quietum nullo eis pœnitus resistente, & à cunctis hominibus separatum. Sciendum, quòd Rabbi Salo-

D

mon, dicit de ista ciuitate, quod vocabatur Lesen, non quòd esset nomen ciuitatis Lesen, sed quia inuenerunt in ciuitate ista quendam lapidem nomine Lesen, in quo repererunt scriptum, quòd ista ciuitas futura esset habitatio filiorum Dan. Est autem Lesen nomen lapidis: nam inter lapides duodecim, qui portabantur in rationali ponitur Lesen, & est primus in tertio ordine, vbi nos habemus ligurium: Hebræi autem nescientes nomina illorum lapidum in vulgari, nec cognoscentes eos, vocant illum lapidem linguam bouis, cùm sit ligurius. Ista autem fictitia sunt. Sed dicendum, quòd ista ciuitas erat Binomia, sicut aliæ ciuitates erant Multinomiæ, vt Hebron, &

E

Ierusalem. *Securum, & quietum.* Securi dicuntur, quia nullos hostium insultus formidabant, vt contra eos se munirent. Quieti dicuntur, quia non parabant pugnam contra aliquam gentem, ita vt armarent exercitum, vel essent soliciti circa opera bellica. *Nullo eis pœnitus resistente.* Idest nullo pugnante contra eos. Melius enim diceretur pugnante, vel insurgente, quàm resistente, quia non esse resistentem significat, quòd tanta erat potentia virorum Lais, quòd nullus poterat se obijcere eis in bello, sed cedebant: non tamen significat priuationem omniū bellorū: hic tn̄ vult litera significare, nec Laisenos pugnare contra aliquam gentem, nec aliquam gentē contra Laisenos, cū dicat de eis, ꝙ erant q̄eti, & securi.

Situs Sidonis, & Tyri.

Rabbi Salomon im pugnatur.

Magnarum opum. Ideſt populus Lais erat valde opulentus,& iſtud erat quod alliceret Iſraelitas ad pugnandū contra Laiſenos,vt obtinerent diuitias eorum. Vnde Ariſto.3.Politic. dicit,quòd ciuitates,quæ propria politia viuunt,non debent eſſe eminenter diuites, nec ēt valde pauperes. Nam ſi fuerint valde pauperes, non poterunt reſiſtere aliqbus hoſtibus, quia propter inopiam non habebunt neceſſaria ad bellum,& peribunt. Si autē fuerint valde diuites, omnes aliæ ciuitates coniurabunt contra eas ad rapiendum tantam diuitiarum copiam. Cùm autem ciuitas fuerit mediocris in opibus, vtrumque iſtorum malorum euadet: nam non poterit quelibet ciuitas faciliter eam impugnare,cùm ꝑpter mediocres diuitias poſſit habere apparatus bellicos. Rurſus nulla ciuitas, vel gens mouebitur nimis contra eam ex deſiderio, quia non eſt eminens lucrū capiendo vrbem. Laiſen autem magnitudine opum inopes Danitas mouit ad bellum. In Hebræo dicitur. *Populum quietum,& confidentem,& non habentem verecundiam in aliqua re earum, quæ ſunt in terra.* Et idem ſignificat quod litera noſtra: nam confidens idem eſt quod ſecurus,q nulla mala ſibi futura ſuſpicatur, aut timet non erubeſcens ſuper aliqua re earum,q̄ in terra ſunt, quia opulētus eſt in omnibus,ideo à nullo petit, quia abundat: & ob hoc non verecundatur petendo: litera autem noſtra ſecundum conſuetudinem latinam expreſſius poſuit. *Et procul a Sidone.* Scilicet diſtabat à Sidonijs quamquam haberet conſuetudinē Sidoniorum habitando ſecurè, & in magna opulentia, & dicitur hoc ad ſignificādum,ꝙ facilius ciuitas capi poſſet: nam ſi eſſet iuxta Sidonem,cùm eſſet ciuitas potentiſſima mitteret cito adiutorium Laiſenis, & non caperentur ab Hebręis,quia tamen longe habitabant prius Iſraelitæ caperent vrbem, quàm ſcirent hoc Sidonij. *Atque a cunctis hominibus ſeparatum.* Scilicet ciuitas illa diſtabat ab omni alia habitatione hominum, quia illa terra tunc erat adhuc malè habitata, quia paucitas gētium non ſufficiebat ad ſe diffundendum per totam terræ magnitudinem: poſtea autem manentibus Iudæis in terra cœpit terra illa aliqualiter populari. De hoc dicit Ioſephus 5. Antiquitatum, ſcilicet loca autē circa Sidonem,& Archęos,& Amathęos,& Arithęos tunc inculta erant, & tamen ciuitas Lais erat de terra Amathæorum,ſcilicet circa vrbem Emath, à qua vocantur Amathæi. Quod patet, quia erant in regione Roob,vt patet infra in litera,& tamen terra Roob habebat ciuitatem Emath,vt colligitur Nu.13. & 34.ca. & ſic confinia Lais erant depopulata. Iſtud autem ꝓderat Laiſenis ad vnum,ſcilicet,quòd rara bella haberent, eo quòd cum paucis communicabant: bella tamen oriuntur propter iniuſtas communicationes, vt communiter.ſ.quia iſti volunt vſurpare,quæ ſunt illorum,vel è contrario. Vbi autem nullla cōmunicatio eſt,vix poteſt accidere bellū: & ob hoc erant iſti quieti,& ſecuri. Erat tamen nociuum ad alterum, quia ſi accideret interdū bellum inſurgere contra Laiſenos, non habebāt aliquos adiutores. Et iſto modo dicitur hic, quòd erant procul ab hominibus omnibus, ſcilicet,qa dato,quòd Iſraelitæ pugnarent contra eos non poterant habere adiutores: vnde magis incitarentur ſic Danitæ ad pugnandum contra eos,quàm aliàs. In Hebræo aliter habetur: nam vbi nos dicimus: Nullo pœnitus reſiſtente. Dicitur in Hebræo. *Nullo hæreditante regnum.* Et ſignificatur, quòd paruus erat hæres regni, vt poſuit litera Chaldaica, & ob hoc, quòd poſſent faciliter capere terram, tanquam nullus eſſet defenſor propter paruitatem hęredis regni,& vbi nos dicimus à cunctis hominibus ſeparatum, in Hebræo dicitur. *Et nihil eis cum homine eſt.* Ideſt nullam communicationem habent cum aliquibus hominibus,

Litera in Hebræo.

Ioſephus lib.5. c.1.

F Et idem ſignificat quod litera noſtra, ſcilicet, quòd ꝓpter defectum communicationis nullus poſſet adiuuare eos. *Reuerſique ad fratres ſuos in Saraa, & Eſthaol.* Scilicet viderunt conuenientem locum iſtum eſſe ad habitandum, & facilem ad capiendum: ideo noluerunt morari nimis, ſed illico regreſſi ſunt ad nunciandum fratribus ſuis,vt irent ad capiendum locum illū. Et dicitur,quòd venerunt in Saraa,& Eſthaol, quia in iſtis ciuitatibus,& apud illas habitabat tota tribus Dā, eo quòd paucam terram habebant nunc,& tamen habebant nunc adhuc alias ciuitates, ſcilicet Hailon, & Salabin: nam quando plus fuerunt coarctati filij Dan ab Amorrhæis in montibus, vt non deſcenderent ad plana tenuerunt Hailon, & Salabin, vt patet ſupra 1. G Sed aliquis dicet,quòd Saraa,& Eſthaol vocantur alijs nominibus Salabin,& Hailon,& ſic tēpore quo coarctati ſunt tenebant iſtas duas ciuitates, & non plures. Sed dicendum, quòd non ſtat, quia Saraa, & Eſthaol differunt à Salabin,& Hailon: nam iſtæ quatuor ciuitates ſunt in tribu Dan, vt patet Exodi decimonono capitulo. *Et quid egiſſent ſciſcitantibus reſponderunt.* Ideſt reſponderunt omnia, quæ acciderant eis in itinere in domo Michæ,& in reliquo itinere, & poſtea quid viderunt in vrbe Lais. *Surgite,& aſcendamus ad eos.* Ideſt ad pugnandum contra Laiſenos. Poſtquam enarrauerunt conditionem, & laudes terræ, admonuerunt contribules ſuos ire ad capiendum eam,dicentes: Surgite eamus: quaſi dicat: non eſt nobis morandum cū H tale bonum inuenerimus. *Vidimus enim terram valde opulentam, & vberem.* Vocatur opulenta, quia ciues vrbis illius erant valde diuites in poſſeſſionibus, & pecunijs. Vocatur vber,ideſt feril,s,quia erat terra multorum fructuum, ſcilicet, quòd pauca ſeminando multi fructus proueniebant,& ſic in omnibus alijs rebus,quæ fructus producunt. Vel ipſamet terra vocatur opulenta,quia latiſſima erat,& habebat multa genera poſſeſſionum,de quibus homines aliquid acquirere poſſent: vocatur vber,ideſt fertilis,vt dictum eſt. *Nolite negligere.* Scilicet ire ad eam: quaſi dicat: magna negligentia eſſet cùm tantum bonum reperierimus, & faciliter poſſimus obtinere illud,non ire ad obtinendum. *Nolite ceſſare.* Scilicet ab incei I pto: quaſi dicat: eundo ad inquirendum terram, & videndo conditionem eius iam magnam partem laboris impendimus, ideo ſi nunc non iremus ceſſaremus ab incepto opere. In Hebræo dicitur. *Et vos tacentes.* vbi nos dicimus: Nolite negligere. Dicitur tacens eſſe ille,qui nihil agit: ita eſt,qui negligit, quia cùm bonum videat, ceſſat à procurando illud, quaſi non videat. Et dicitur. *Nolite pigritari, vel non pigritemini.* vbi nos dicimus: Nolite ceſſare: & idem eſt, quia piger opera incepta relinquit. *Eamus, & poſſideamus eam.* Ideſt non eamus ad pugnandum, ſed ad poſſidendum: quaſi dicat: tam paruus labor erit, quòd non erit ire ad pugnandum, ſed ad poſſidendū, ſicut poſſidere nullius laboris eſt, pugnare autem eſt K magni laboris. *Nullus erit labor.* Scilicet obtinendo terram non laborabimus,quia gens ſecura eſt non ſuſpicans bellū, & à nullo hominū adiutoriū expectans, & poterit faciliter capi. Iſtud dicebāt quinq; viri ad incitandum alios,vt irent,quia cęteris videbatur durum ire ad pugnandum,& pigritabantur in hoc, & dicēdo, ꝙ nullus eſſet labor capiendo terrā incitabant eos aliqualiter. In Hebręo dr̄. *Non pigritemini ad ambulandum ad veniendum ad hæreditandum terram.* Eadem ſententia eſt in litera noſtra, & planior ſecundum conſuetudinem Latinam. *Intrabimus ad ſecuros.* Ideſt erit nobis paruus labor in pugna, quia intrabimus ad pugnandū contra hoīes ſecuros, & inopinatos, atq; ignaros belli diuturnitate pacis,& ſic facilius ꝑualebimus cōtra eos.

In

In regionem latiſſimam. Iſtud eſt incitatiuum ad eũdum: ſcilicet quòd erat regio latiſſima, & per hoc Danitæ capientes vnam vrbem non ſolùm viderentur cæpiſſe vnam vrbem, ſed multas, quia erat regio latiſſima ad habitandum, & ad colendum. Hoc autem erat opꝰ filijs Dan, qui non habebant nunc locum habitandi. In Hebræo dicitur. *Et quando veneritis venietis ad populum confidentem, & terram amplam manibus, vel locis*. Eadem ſententia eſt, quia venire ad populum confidentem, eſt venire ad ſecurum, ideo dicit litera noſtra: intrabimus ad ſecuros. Terra ampla manibus idem eſt quod terra latiſſima. Nam manus vocatur locus. Sic accipitur Pſalmo 103. ſcilicet Hoc mare magnum, & ſpatioſum manibus: illic reptilia quorum non eſt numerus. Vocatur ſpatioſum manibus, ideſt locis. *Tradet nobis dominus locum, in quo nullius rei eſt penuria*. Ideſt ſi iuerimus dominus tradet nobis vrbem illam, in qua non eſt defectus alicuius rei, & ob hoc cum magna diligentia attendẽdũ erat, quòd irent illuc. Dixerunt autem iſti viri: tradet nobis dominus locum, ſcilicet quia Leuita conſuluerat dominum pro hoc, & reſponderat eis: Dominus reſpicit viam veſtram, ideſt proſperabit eam, & quia totum iter fuerat proſperum crediderunt iſti viri, quòd etiam conſequeretur effectum res, quam intendebant. *Eorum quæ gignuntur in terra*. Iſta eſt modificatio dicti, ſcilicet ꝙ nullius rei inopia erat eorum, quæ gignuntur in terra, vt per hoc non innuatur, quòd eſt ibi copia marinarum rerum, & mercationum: nam licèt mare non multum inde diſtaret, & potuiſſent Laiſeni exercere negociationes: tamen nihil horum faciebant, cùm dicatur ſupra in litera quòd non habebant communicationes cum aliquo homine, habebant tamen copiam, ſine penuria eorum, quæ gignuntur in terra, quia regio erat feraciſſima.

Profecti igitur ſunt de cognatione Dan de Saraa, & Eſthaol ſexcenti vir accincti armis bellicis, aſcendenteſq; manſerunt in Cariathiarim Iudæ, qui locus ex eo tempore caſtrorum Dan nomen accepit, & eſt poſt tergum Cariathiarim. Inde tranſierunt in montem Ephraim. Cumque veniſſent ad domum Michæ, dixerunt quinque viri, qui prius miſſi fuerant ad conſiderandam terram Lais cęteris fratribus ſuis: Noſtis quòd in domibus iſtis ſit Ephot, Theraphim, & ſculptile, atque conflatile. Videte quid vobis placeat: & cum paululum declinaſſent, ingreſſi ſunt domum adoleſcentis Leuitæ, qui erat in domo Michæ, ſalutaueruntque eum verbis pacificis: ſexcenti autem viri ita vt erant armati, ſtabant ante oſtium. At illi qui ingreſſi fuerant domum iuuenis, ſculptile, & Ephot, & Theraphim atque conflatile tollere nitebantur, & ſacerdos ſtabat ante oſtium, ſexcentis viris fortiſſimis haud procul expectantibus. Tulerunt igitur qui intraue-

A rant ſculptile, Ephot, & idola, atque conflatile. Quibus dixit ſacerdos: Quid facitis? Cui reſponderunt: Tace, & pone digitum ſuper os tuum, venique nobiſcum, vt habeamus te patrem ac ſacerdotem. Quid tibi melius eſt, vt ſis ſacerdos in domo vnius viri, an in vna tribu, & familia in Iſrael? Quod cum audiſſet, acquieuit ſermonibus eorum, & tulit Ephot, & idola, ac ſculptile, & pro-
B fectus eſt cum eis.

Profecti ſunt. Hic ponitur ſecundum huius capit. ſcilicet ſpoliantium occupatio, ſcilicet quomodo viri de tribu Dan, qui ſpoliauerunt idolatriam domus Michæ verſabantur circa ipſam ſpoliationem: & dicitur. *Profecti igitur ſunt de cognatione Dan*. Scilicet videntes filij Dan quòd egerent terra ad habitãdum, & viri quinque, qui iuerant in Lais rectè ſuaderent, conſenſerunt ire illuc ad pugnandũ, & capiendum. *De Saraa, & Eſtahol*. Alia loca habebat tunc tribus Dan licèt pauca, & tamen de his ſolis iuerunt viri qui cęperunt Lais. *Sexcenti viri accincti armis bellicis*. Non iuerunt plures viri,
C quia crediderunt, quòd ad capiendam vrebm ſufficiebant iſti, cùm Laiſeni eſſent ſecuri, & deſides, & bellorum inexperti diuturnitate pacis. *Aſcendentesque manſerunt in Cariathiarim Iudæ*. Ideſt aſcenderunt de Saraa, & Eſthaol, vt irent in Lais, & manſerunt in Cariathiarim, non quidem quòd ibi ſemper manerent, quia illico inde recedẽtes venerũt in montẽ Ephraim. Sed dicitur quòd manſerunt ibi, quia fecerunt ibi vnã manſionem pernoctantes ibi, & poſtea receſſerunt. Eſt autem Cariathiarim quędam ciuitas in ſorte Iudę, & interpretatur ciuitas ſiluarum. Eſt autem iſta vna de ciuitatibus quatuor Gabaonitarum, qui deceperũt Iſraelitas, vt patet Ioſue 9. & poſtea cecidit in ſorte Iudę, Ioſue 15. & non eſt intelligendum, quòd intraue-
D rint vrbem ad manendum, ſed manſerunt extra circa vrbem, quia forte viri vrbis timentes armatam multitudinem non permiſerunt eos introire in vrbem, & patet hoc ex litera ſequenti. *Qui locus ex eo tempore caſtrorum Dan nomen accepit*. Ideſt poſtquam venerunt illi ſexcenti viri armati apud Cariathiarim vocatus eſt locus ille, in quo manſerunt foris apud vrbem caſtra Dã, Ideſt locus caſtrorum. *Et eſt poſt tergum Cariathiarim*. Scilicet locus, qui vocatur caſtrorum Dan eſt poſt Cariathiarim, quia non introierunt in vrbem ex cauſa dicta, ſed manſerunt in campo, & campus, in quo caſtra metati ſunt, vocatur caſtrorum Dan. *Inde tranſierunt in montem Ephraim*. Scilicet ad terram montis Ephraim, quæ tota vocatur mons Ephraim: nam vbicunque fit
E mentio de ſorte Ephraim vocatur mons Ephraim, vt patet Ioſue decimo ſeptimo, & 20. & 21. & in aliis locis.

Cariathiarim quid ſit.

Quare in tranſitu filiorum Dan ad vrbem Lais fit mentio de his duabus manſionibus Cariathiarim, & monte Ephraim. Quæſt. XI,

QAERETVR, quare in tranſitu filiorum Dan ad vrbem Lais ſit mentio de his duabus manſionibus, ſcilicet apud Cariathiarim, & in mõte Ephaim. Aliquis dicet, quòd ſit mentio de his duabus manſionibus, quia inter Saraa, & Eſthaol non fecerunt plures manſiones quàm iſtas duas. Sed iſtud nõ ſtat, quia

tunc

tunc a monte Ephraim vsque Lais solũ esset vna dieta, sed istud est falsum, quia ciuitas Lais erat in extremitate septentrionali terræ Israel procul a communicatione omnium hominum: mons autem Ephraim magis ad Meridiem quàm ad Septentrionem terrę illius, cùm inter extremitatem Meridianam terræ Chanaan, & sortem Ephraim solũ intercideret latitudo sortis Iudę, & Beniamin. Cęterę autem sortes erant magis aquilonares quàm sors Ephraim, vt declaratum est Iosue 16. & 18. Aliquis autem dicet, quòd posita sunt ista duo loca mansionũ, quia fortè in his duobus locis fecerunt filij Dan aliqua notabilia, quæ non sunt scripta. Sed etiam istud non est rationabiliter dictum, quia non proderat dicere locum famosum, cũ nesciatur quomodo, vel propter quid sit famosum: G potissime, quia in litera apparet contrarium. Dicendũ igitur ꝙ ponũtur ista duo loca mansionum quamquã alia multa fuerint: eo quòd ista duo fuerunt famosa, & famositas apparet ex litera: nam cũ venissent apud vrbem Cariathiarim, & fixissent ibi castra, & vocatus est ille locus semper castra Dan: & quia istud nomen erat commune inter Israelitas, vt sciretur causa nominis, dictum est quòd castrametati fuerunt ibi filij Dan, & vt sciatur quòd propter hoc ponitur quòd filii Dan manserant ibi, subditur, quòd ille locus postea vocatus est semper castrorum Dan. De monte Ephraim dicendum quòd ponitur ista mãsio propter domum Michæ, de qua rapuerunt viri isti idolum, ꝓpter quod introducitur principaliter ista historia: & H quia aliæ mansiones non habuerunt aliquid notabile, istas duas describit solũ scriptura sacra. *Cumque venissent ad domum Michæ.* Idest apud illam: erat enim domus Michę in monte Ephraim: & non erat in aliqua vrbe murata, sed in vico quodam, vbi paucę domus erant, ideo non potuit congregare Michas adiutores contra viros, qui prædati fuerant omnia bona eius. *Dixerunt quinque uiri.* Isti quinque viri veniebant nunc cum sexcentis, vt dirigerent eos in via, & instruerent circa captionem vrbis edocẽtes quando, & per quam partem deberent inuadere vrbem. *Qui prius missi fuerunt ad considerandam terram Leis.* Isti venerunt per domum Michæ: & viderant ibi idolum, & Ephod, & reliquos apparatus idolatriæ: & moti sunt ad rapiendũ, I ideo dixerunt aliis viris, quòd raperent illa. *Cæteris fratribus suis.* Scilicet sexcentis viris, quia isti quinq; erãt de numero sexcentorum. *Nostis quòd in domibus istis sit Ephod.* Idest sciatis, quòd in domo Michę quam demonstrabant ad oculum sit Ephod. Potest accipi Ephod pro ornamento summi sacerdotis, dum tamen subintelligantur alia ornamẽta ad hoc quòd sit vestis completa. Vel quòd esset aliqua vestis, quæ vocaretur Ephod. & sic exposuit litera nostra pręcedenti capit. scilicet ꝙ Michas fecit Teraphim, & Ephod, idest idola, & vestem sacerdotalẽ: satis tamen credendum est, quòd esset ibi Ephod tale, quale erat summi sacerdotis ad consulendum dominum. *Et Teraphim.* Quid sit Teraphim declaratum est præcedenti cap. & K est quædam statua. *Sculptile atque conflatile.* Idest vnũ idolum argenteum, quod erat conflatile, idest factum opere conflatorio in igne, & postea opere fusorio, & erat sculptile, quia sculpebatur: nam limabatur ad hoc quòd esset pulchrum, & splendens, *Videte quid uobis placeat.* Idest quid vobis placet agere super hoc, scilicet vel accipere, vel dimittere. In Hebræo habetur. *Scitote quid faciatis.* Idest deliberate quid debeatis facere. *Et cum paululum declinassent.* Scilicet a via, quia ibant recto itinere non cum intentione manendi in domo Michę sed transeundi: & cùm deliberassent apud se capere idola, & omnes apparatus culturæ, declinauerunt modicum a via ad domum Leuitæ, in qua erant

Desitu domus Michæ.

Ephod qd sit.

Litera Hebræa.

F idola. *Ingressi sunt domum adolescentis.* Erat domus Michæ apud viam: & domus Leuitę erat apud domum Michæ: quia dederat Michas Leuitæ domum apud se, quæ vocatur supra diuersorium Leuitę: & in istud ingressi sunt nunc quinque viri, qui prius steterant ibidem cum Leuita, manseruntque sexcenti viri foris expectantes quid agerent quinque qui intrauerant. *Qui erat in domo Michæ.* Idest Leuita erat in domo Michæ. i. manebat cum eo in familia illius, quia comedebat, & manebat apud eum. *Salutaueruntque eum uerbis pacificis.* Idest quinque viri salutauerunt Leuitam verbis pacificis, idest dicentes, pax tibi sit. Vel, *Verbis pacificis.* Idest quamuis venissent ad prædandum, nõ venerunt tanquã tumultuosi, aut vim facientes, sed vultu quieto, & verbis pacificis loquebantur. In Hebræo dicitur. *Interrogauerunt eum pro pace.* Quod idem est. Vel potest intelligi, quòd interrogauerunt pro pace. i. an esset in pace, scilicet si erat sanus, & erant cuncta prospera: quod erat esse in pace. *Sexcenti autem uiri, ita ut erant armati, stabant ante ostium.* Idest omnes sexcẽti viri armati, qui ibant in Lais erãt cum armis suis apud ostiũ: vt si forte Leuita nollet venire, & dare Ephod, & idola, ipsi intrarent, & raperent. Vel si aliquis veniret volens eruere ista de manu quinq; virorum, qui ingressi fuerant domum Leuitę: isti defenderent illos, sicut postea factum est veniente Micha ad petendum hæc. In Hebræo dicitur. *Sexcenti uiri, ita ut erant armati, stabant ante portam portæ, uel ante portam ciuitatis, quę erat filiorum Dan.* Istud superabundat in Hebræo quantũ ad sensum, sicut multotiens ponuntur aliqua superflua in voce ex conditione idiomatis, & alia diminuta: Nam si dicamus, stabant ante portam ciuitatis, falsa est litera, quia ibi non erat ciuitas, sed paucæ domus, quia quinque viri dixerunt ad reliquos: nostis, ꝙ in domibus istis sit Ephod. Si autem dicatur ante portam portæ est superfluum, ideo litera nostra solũ dixit: stabant ante portam. *At illi qui ingressi fuerant domum iuuenis.* Scilicet viri quinque, qui prius steterunt in domo Leuitæ, & sciebant vbi esset Ephod, & alij apparatus idoli. *Sculptile, & Ephod, & Theraphim, atque conflatile tollere nitebantur.* Scilicet nolente Leuita volebant tollere: nam Leuita a principio dissentiebat, quia videbatur ei malum, quòd illi furarentur totum bonum domini sui Michæ. Etiam quia redundabat hoc in damnum suum: nam ipse habebat victum, & omnia necessaria ministrando idolo: si autem nunc tolleretur idolum, & apparatus sui non haberet Leuita vnde cibos acquireret. *Et sacerdos stabat ante ostium.* Scilicet impediendo ne quinque viri egrederentur, & ducerent ista ornamenta omnia. In Hebræo est litera ista abundantior, scilicet. *Et ascenderunt quinque uiri, qui iuerant ad explorandum terram uenerunt illuc, & tulerunt idolum, & Ephod.* Et quantum ad hæc declaratur magis in Hebręo quàm in litera nostra, scilicet quòd isti viri, qui introierunt siue ascenderunt in domum Leuitæ erant, qui iuerant in Lais, & deinde dicitur in Hebræo. *Sacerdos stabat ante portam portę, uel portam ciuitatis.* Sed etiam hic litera nostra subticuit, quia ista videbatur superfluitas literę ex conditione idiomatis. *Sexcentis uiris fortissimis haud procul expectantibus.* Sexcenti viri armati, qui erant fortissimi, expectabant quinque viros, qui ingressi fuerunt domum Leuitæ: & hoc haud procul, idest non procul, quia Haud est aduerbium negandi, sed quod erant isti sexcenti viri circa domum Leuitæ ne quinque viri, qui ingressi fuerant aliquod malum pati possent ab aliquibus, qui adiuuarent Leuitam. *Tulerunt igitur, qui intrauerant sculptile.* Scilicet quinque viri, qui intrauerunt ad Leuitam nihil dicẽdo Leuitę arripuerũt sculptile, & per hoc intelligitur Theraphim, & Ephod, & reliquos

quos apparatus. *Quibus dixit sacerdos: quid facitis.* Miratus est Leuita ille, qui vocatur sacerdos Michę, quia putauit quòd isti viri nihil mali facerent cùm iterum ad eum intrauissent quãdo ibant in Lais, & steterunt cum eo pacificè, & consuluit tunc pro eis: nunc etiã ingredientes salutauerunt eum verbis pacificis, & illico arripuerunt Ephod, & sculptile. *Qui responderunt: tace.* Quasi dicat non oportet te clamare, quia si clamaueris, occideris. *Pone digitum super os tuum.* Istud dixerunt ad significandum ꝙ deberet tacere, quia signum tacendi est superponere digitum ori. Sic patet Ecclesiastici 5.c. scilicet: Si est tibi intellectus respõde proximo tuo, sin autem sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris. In Hebræo dicitur. *Pone manum.* Litera nostra dixit digitum, quia fortè consuetudo erat ponendi digitum, & non manum: & tamen Ecclesiastici 5. dicitur. sit manus tua super os tuum: sed hoc non differt. *Venique nobiscum, vt habeamus te in patrem, & sacerdotem.* Prius suaserunt ei tacere incutiẽdo timore: nunc autẽ suadebant inducendo ad amorem, scilicet veni nobiscum, idest noueris, quòd vadimus in vrbe Lais, veni nobiscum, & ibi melius eris quàm hic: & habebimus te in sacerdotem, & in patrem. Dicitur autem, & in patrem, quia sacerdotes erãt magnæ auctoritatis apud antiquos, & honorabantur plusquam alij homines, sicut patres a filijs: ita enim dixerat Michas isti leuitæ quando venit ad eum, s. mane apud me, & esto mihi parens atque sacerdos.

Tacendi signum.

Quomodo moti sunt viri Dan ad accipiendum Ephod & idola de domo Michæ. Quæst. XII.

QVAERETVR, quomodo, vel propter quid moti sunt viri Dan ad accipiendum Ephod, & idola de domo Michæ. Respondendum quòd quinque viri, qui prius venerant in domum Michæ dixerunt cæteris sexcentis viris quando steterunt apud domum Michæ quòd erat in domibus illis Ephod, & Theraphim, & quòd deliberarent an vellent accipere, & deliberauerunt quòd sic: Motiuum autem fuit, quia quinque viri quando steterunt in domo Michæ petiuerunt a Leuita quòd consuleret pro eis dominum, & consuluit atque responsum est prosperam esse viam illorũ, & illi quinque viri ita postea esse inuenerunt: ideo desiderauerunt valde habere illa, per quę Deus consulebatur: & quia putauerunt quòd tam Ephod, quam sculptile & Theraphim faciebant aliquid ad cõsolationem hanc, voluerunt omnia hæc rapere. Et fuit motiuum, quia ipsi indigebant valde hoc ad consulendum dominum super bellis, quę eis ingruebant & super statu patriæ & super multis alijs, cùm nũc noui incolę in terram illam venirent

Ad quid volebant ducere secum Leuitam. Quæst. XIII.

QVAERETVR vlterius, ad quid volebant ducere secum Leuitam: nam ipsi poterant habere multos alios sacerdotes, vel Leuitas qui consulerent dominum habito Ephod quod ipsi portabant. Respõdendum ꝙ filii Dan experti fuerant, quòd iste sacerdos responderat eis verum quando ibant in Lais, & dubitabant an fortè inuenire possent alium, per quem Deus respondere vellet, sicut respondebat per illum: quia putabatur a popularibus hoc pertinere ad quandam sanctitatem ipsius, per quem respondebatur, & non faciliter reperiebantur viri, per quos Deus dignaretur respondere. Vel fortè quia sacerdos ille nouerat artem inquirendi in Ephod, & Therapim illo,

A atque sculptile: & putabant Danitæ quòd hoc nesciebant alij, ideo voluerunt hunc habere secum. Etiam quia forte aliquid deerat ornamentis illis, quòd non possent habere Danitæ nisi daret eis Leuita, & quia si nollet ire cum eis non daret eis illud, petiuerunt vt irent cum illis. Vel forte quia si non iret illuc Leuita, Danitę nescirent modum portandi Ephod, & idola, & timebant quòd propter ignorantiam eorum periclitarentur aliqui, eo quòd tangebant sacra, vel periret virtus sacrorum: vt ergo sacerdos portaret illa, putauerunt necessarium esse ducere sacerdotem. *Quid tibi melius est, ut sis sacerdos in domo unius uiri, aut in una tribu, & familia in Israel?* Quasi dicat non hortamur te facere nisi quod tibi bonum est, quia melius atque honorabilius valde tibi est, quòd sis sacerdos totius vnius

B tribus, scilicet tribus Dan, quã quòd sis sacerdos vnius viri, scilicet Michæ, quia maiorem honorem, & ampliora lucra consequeris. *Quod cùm audisset acquieuit sermonibus eorum.* Vidit enim quòd rationabiliter loquebantur ad vtilitatem eius, ideo assensit ire cum eis. *Et tulit Ephod.* Scilicet ipsemet Leuita tulit, quia dum ista essent sacra non decebat tangi illa, nisi sacris manibus. Erat Ephod vestis, vel ornamentum pontificis. *Et idola.* Scilicet Teraphim, quæ litera nostra exponit esse idola, & patet quia præcedenti capitu. dicitur. fecit Ephod, & Theraphim: & exponit litera nostra dicens, idest vestem sacerdotalem, & idola. *Atque sculptile.* Scilicet idolum argenteum, quod vocatur sculptile, at

C que conflatile. Et ex hoc patet, quòd sculptile, & cõflatile sit vnum idolum, quia alioquin exprimeretur, quòd tulisset sculptile, & conflatile. *Et cum eis profectus est.* Scilicet recessit de domo Michę, vt iret cum eis in Lais ad manendum ibi.

Quomodo viri Dan uoluerunt accipere idola quod est idolatræ. Quæst. XIIII.

QVAERETVR, quomodo viri Dan voluerũt accipere idola ista, quia per hoc efficiebantidolatrę ferendo illa secum ad colendum, & consulendum dominum per illa. Responderi potest multipliciter: vno modo, quòd aliqui de viris istis simplices existen-

D tes non crederent se peccare, quia non ferebant idola damnata, sed aliquid quod pertinebat ad cultum Dei, & hoc colligebant, quia hic erat Ephod, quod erat ornamentum quòd Deus iusserat fieri pro Aarõ, & erat sacrum. Secundò quia Deus responderat veritatẽ per illud Ephod Leuitę, ideo res sacra esset, quia idola nescirent respondere. Aliter potest dici, quòd dato quòd Israelitæ scirent istam esse idolatriam, non multum curarent: quia consequebãtur inde vtilitatem, scilicet quòd responsum habebant ad dubia per illud Ephod, & Theraphim: pro quacunque autem vtilitate, quam scirent Israelitæ se consecuturos leuiter desererent Deum: simile patet Iere.44. cùm dixerunt vxores Israelitarum, quòd non audirent verbum

E domini ex ore Ieremiæ ad hoc quòd colerent eum, & non colerent reginam cœli, quia quando colebant Deum patiebantur famem, & gladium, & quando colebant reginam cęli, saturati erant panibus, & bene eis erat. Aliter etiam dici potest, ꝙ dato quòd Israelitæ non consequerentur aliquam vtilitatem colendo idola, inclinabantur ad colẽdum ea, & colebant: imò dato quòd mala paterentur permanebãt in cultu idolorum vsquequo peruenirent ad extremum malorũ, quia tunc clamabant ad dominum, vt erueret eos de angustiis, vt patet supra 3. & 4. & 6. & decimo capitu. ideo non erat mirandum, si nunc inclinarentur Danitæ ad colendum idola, quæ viderant in domo Michæ.

An

An peccauerunt Danitæ tollentes idola Michæ eo inuito. Quæstio XV.

QVAERETVR vlterius, an peccauerunt Danitę tollentes idola Michæ, eo inuito. Aliquis dicet quòd non peccabant, quia tollebant Danitæ ipsi Michæ occasionem peccandi in cultu idolorum, ideo non peccabant, sed potius merebantur. Respondendum, quòd peccauerunt Danitę dupliciter. Primò quia abstulerunt alienum. Secundò, quia abusi sunt illo. De primo patet, quia ista idola erant Michæ, & non licebat istis auferre alienum pro se, licèt alius peccaret in eo. Secundò peccabant, & grauius, quia tollebant ista idola, vt ipsi adorarent ea, & facerent in illis id quod fiebat in domo Michæ, scilicet consulere dominum, & sacrificare: nam postea posuerunt in Lais, & mansit ibi cultura istorum magno tempore. Cùm autem arguitur, quòd merebantur, quia impediebant Micham peccare. Dicendum, ꝙ non agebant hac intentione, vt non peccaret Michas, sed potius, vt ipsi facerent peiora, quàm faciebat Michas. si tamen abstulissent Michæ idola, & sacerdotem non intẽtione abutendi eis, sed tollendi Michæ occasionem peccandi, & delerent idola non peccarent. Et dicendum est, quòd non est omnino de idolis istis sicut de pecunia, quam mater Michæ consecrauerat idolo, quia licèt illa pecunia ad malum disponeretur, tamen adhuc poterat de ipsa fieri bonum quandiu non erat factum idolum de ea. Etiã illa pecunia, quandiu manebat pecunia, non erat materia offendendi Deum: tamen determinata idolo non poterant conuerti, nisi ad malum, & erat id in quo Deus maximè offendebatur: ideo licebat cuilibet accipere idolum quod alius fabricasset, & confringere illud atque exurere. & in hoc colebatur valde Deus. Vnde si isti viri sexcenti moti zelo Dei abstulissent Ephod, & sculptile, & quicquid erat in domo Michę pertinens ad idolatriam, & conbussissent, valde acceptauisset Deus hoc: ipsi autem aceperunt idola ista ad maiora mala, quàm vteretur eis Michas.

An licuißet his uiris sexcentis Micham occidere, quia erat idolatra. Quæst. XVI.

QAERETVR vlterius, an licuisset istis viris sexcentis occidere Micham, quia erat idolatra, si zelo Dei accẽderentur. Respondendum quòd pęna idolatrũ erat quòd lapidarentur a toto populo, Deute. 13. cap. & 19. & erat per modum sententię condennatio facienda: nam Deuterono. 13. dicitur, ꝙ ille, qui sciret aliquos idolatras, non debebat eos occultare, sed manus sua deberet esse prius super illos, deinde totus populus debebat lapidare eos. Semper istud intelligitur per modum testis, quia lex iubebat, ꝙ testes de aliquo crimine eum lapidarẽt prius, & deinde reliqui de populo, vt patet Deutero. 19. filij tamen Dan non erant iudices ad condẽnandum aliquem de idolatria, ideo videtur ꝙ non poterant condemnare Micham.
In contrarium 1. rõ. In contrarium videtur, ꝙ poterant facere propria auctoritate, quia sic Phinees occidit Zambri principem tribus Simeonis coeuntem cum Madianitide, & faciẽtem sacrificia idolis; & Deus placatus est populo, promisitque ex hoc sacerdotium sempiternum Phinees, & semini eius, Nume. 25. Sic etiam Mathathias pater Machabæorum auctoritate propria occidit illum, qui offerebat idolo sacrificium, vt patet primo Machab. secundo capi. Et etiam iste laudatus est.
Pęna semper debet infligi per iudicem. Respondendum est, quòd in omnibus criminibus pęna per iudicem imponenda erat secundum omnem legem, & etiam s̃m legem Mosaicam; quia aliàs sequeretur deordinatio: crimen autem idolatriæ erat de criminibus

F exceptis, in quo minus requirebatur iudiciarius ordo quàm in cæteris, & tamen requirebatur: nam Deut. 17. dicitur, ꝙ quando denunciaretur de aliquo crimẽ idolatriæ, vel de aliqua ciuitate, debebat inquiri diligẽter an factum fuisset. Inquirere tamen est actus iudicis, & non personæ priuatę. *Inquirere est actus iudicis.* Item dicitur, ꝙ si inueneris abominationem factam, educes virum ac mulierẽ ad portam ciuitatis, & lapidibus obruentur: & tamen educere ad portam ciuitatis, vt lapidaretur a populo est ordo iudiciarius. Item dicitur: In ore duorum, vel trium testium lapidabitur, idest duobus vel tribus ferentibus contra se testimonium: & tamen testes non producuntur, nisi cùm exercetur forus iudicialis, ergo ad occidẽdum aliquem idolatram, necessarius erat

G iudex. Item dicitur ibidem: nemo interficietur vno contra se dicente testimonium: ergo non solùm requirebatur ordo iudiciarius, sed etiam in certa forma. Item dicitur, ꝙ manus testium lapidabit eum prius deinde reliquus populus: & tamen est ordo iudiciarius, quia persona priuata testes non recipit, nec facit quòd testes lapident idolatram, deinde reliquus populus: ergo tenebatur forma iudicij in hoc. Constat autem ꝙ isti sexcenti viri de tribu Dan non erant iudices Israelis, ideo non licebat eis indistinctè occidere Michã pro idolatria. Sed dicendum quòd isti poterant propria auctoritate rapere idola, & cremare illa sicut iubebat dominus fieri apud hostes, Deuterono. 7. & in hoc pręstabant Deo obsequium: & tamen non licebat eis oc-

H cidere Micham, sed debebãt denunciare iudicibus septuaginta, qui erant domus consilij & si illi non occiderent, poterãt isti viri occidere Micham impunè vel quilibet alius de Israel, qui istud denunciaret. Et ratio huius est, quia propter magnitudinem criminis huius cùm crimen deduceretur ad iudices, & probata notorietate illi nollent procedere, aut non auderent, efficiebantur iudices illi, qui denunciabant, ne tale crimẽ maneret impunitum. Et istud colligitur Deuter. 13. cùm dicitur, quòd si vxor, aut filius, vel filia diceret alicui, quòd iret ad colendum deos alienos, quod non deberet oculus istius parcere, aut misereri ad occultandum crimen, sed statim interficeret eum, & sic videtur quòd si iudices nollent cõdemnare idolatram, iste

I deberet eum interficere, quia Deus dabat isti potestatem in hoc casu propter immanitatem huius sceleris, per quod lex Dei maximè destruebatur. *Resp. ad 1. rationẽ in contrarium.* Et in hoc casu intelligitur factum Phinees: nam ipse non erat iudex, nec tenuit ordinem iudiciarium, quia tamẽ peccatum erat notorium & in oculis iudicis, scilicet Moysi fiebat, & iudex erat quasi attonitus, nec audebat punire, insurrexit Phinees in defectum, & occidit vtrosque fornicãtes, qui etiam idolatriam exercebãt prius. *Ad secundam.* Sic etiam intelligitur quod inducitur de Mathathia patre Machabæorum, quia ille, qui immolauit venit publicè ad immolandum idolo: & cùm nullus auderet eum punire, ipse zelo commotus surrexit, & trucidauit eum. Etiam potest dici, quòd in Mathathia non

K fuit aliquid valde speciale, quia ipse erat iudex cùm esset summus sacerdos erat princeps iudicum de domo consilij, & ei attribuitur omnis potestas, Deutero. 17. ita ꝙ qui mandato eius nõ obediret moreretur morte. Dicendum tamen, ꝙ in aliis criminibus non erat sic, quia dato quòd Michas adulteratus fuisset, vel occidisset, & denunciatum fuisset hoc iudici atque plene probatum, & iudex nollet punire, non licebat alicui auctoritate propria punire: secus autem hic propter immanitatem criminis: nam reliqua crimina licèt cõturbent pacem publicam, non sunt ita directè contra totam legem Dei, & in offensam eius sicut idolatria. *Litera in Hebræo.* In Hebręo dicitur. *Si melius est tibi.* Vbi nos dicimus: quid tibi est melius, vt sis sacerdos & cæt. & idem est.

Et

Et dicitur. *Et uenit in medio populi.* Vbi nos dicimus: cũ eis profectus est. Et est eadẽ sententia in omnibus, quia dicere: quid melius est, vel si melius est. solùm differt per modum interrogandi, & dicere, placuit cordi sacerdoris, & assensit sermonibus eorum, idem est, quia tunc aliquis assentit sermonibus alterius, quando placet cordi eius, quod dicitur. *Et profectus est cum eis.* Idest cum sexcentis viris, vel ambulauit in medio populi. idem est, quia illi sexcenti vocantur populus, quia multi erant.

Qui cùm pergerent, & ante se ire fecissent paruulos ac iumenta, & omne quod erat præciosum, iamq; a domo Michæ essent procul, viri qui habitabant in ædibus Michę conclamantes secuti sunt, & post tergum clamare cœperunt. Qui cùm respexissent, dixerunt ad Micham. Quid tibi vis? Cur clamas? Qui respondit: Deos meos, quos mihi feci, tulistis, & sacerdotem, & omnia, quæ habeo, & dicitis, quid tibi est? Dixeruntque filij Dan. Caue ne vltra loquaris ad nos, & veniant ad te viri animo concitati, & ipse cum omni domo tua pereas. Et sic cępto itinere perrexerunt. Videns autem Micha, quòd fortiores se essent, reuersus est in domum suam. Sexcenti autem viri tulerunt sacerdotem, & quæ supra diximus: veneruntque in Lais ad populum quiescentem atque securum, & percusserunt eos in ore gladij, vrbemque incendio tradiderunt, nullo pænitus ferente pręsidium, eo quòd procul habitarent a Sidone, & cum nullo hominum haberent quicquam societatis ac negocij. Erat autem ciuitas sita in regione Roob. Quam rursum extruentes habitauerunt in ea: vocato nomine ciuitatis Dan, iuxta vocabulum patris sui, quem genuerat Israel, quæ prius Lais dicebatur. Posueruntque sibi sculptile, & Ionatham filium Gersan filij Moysi, ac filios eius sacerdotes in tribu Dan vsque ad diem captiuitatis suę. Mansitque apud eos idolum Michæ omni tempore, quo fuit domus Dei in Silo. In diebus illis non erat rex in Israel.

Sup. 17. & infra 21.

Qui cùm pergerent. Hic ponitur tertium huius capi. scilicet spoliati conquestio: nam Michas valde clamauit, & doluit pro spoliatione idolorum suorum, & dicitur. *Qui cùm pergerent.* Scilicet sexcenti viri cũ Leuita portantes idola Michæ. *Et ante se ire fecissent paruulos.* Scilicet antequã ipsi recederẽt de domo Michę fecerunt ꝙ tota substantia eorũ pręcederet eos: illud

A aũt fecerunt, quia putauerunt ꝙ fortè aliquis vellet pugnare contra eos pro idolis defendendo illa, & melius pugnarent expediti existentes quàm habẽtes inter se paruulos, & greges. *Paruulos ac iumenta.* Quia portabant isti sexcenti viri secum paruulos, & iumẽta: nam cùm annunciatum est eis de vrbe Lais, quòd erat optima tellus, & ad capiendum facillima, quasi iam securi quòd possent eam obtinere, duxerunt secum omnia sua ad habitandũ in ea, & ista omnia præcedebant nunc eos ambulantes. Vel posset etiam dici, quòd cõsuetudo erat antiquorum, quando pugnaturi erãt, ducere secum totam domum suam, scilicet vxorem, & filios, & quicquid melius possidebant, vt incitati amore istorum pugnarent acriter, & non putarent propter quemuis sinistrum casum fugiendum esse, quia nihil B boni superera ad qđ fugere possent relictis in bello, & captiuitate chara vxore, & dulcibus filiis: & tota domestica substantia. Sic fecit Darius, quando pugnauit contra Alexandrum: nam matrem, vxorem, & filias in bellum duxit, & omnes Gazas suas, vt ait Gualterus Alexandr. libro 2. & fortè isti sic faciebant. Sed primum verisimilius est: nam sic dixerunt viri quinq; qui iuerant ad explorandum terram: Surgite eamus, & possideamus terram, quasi dicat, non pugnemus, sed possideamus. *Et omne quod præciosum erat.* Scilicet omnes alias res alicuius præcij, quas secum ferebant ante se posuerunt, vt præcederent in via. In Hebræo habetur. *Et respexerunt, & ambulauerunt, & posuerunt familiam, & iumenta, uel pecora & honorem coram ipsis.* Nam C vbi nos dicimus: qui cùm pergerent, Hebræus dicit: respexerunt, & ambulauerunt, scilicet respexerunt, ne aliquid de rebus suis retro maneret, & tunc ambulauerunt. Et dicitur, quòd posuerunt familiam, & pecora, vbi nos dicimus, paruulos, & iumenta: quia paruuli sunt ipsa familia: licèt videatur, quòd litera Hebraica magis compleat hic sensum, quàm litera nostra, quia nomine familiæ continetur vxor. Et tamen manifestũ est, quòd isti viri ferebant secum vxores, cùm omnia sua secum portarent ad habitãdum in Lais, vnde melius diceretur familia quàm paruuli: & dicitur in Hebræo, & honorẽ, vbi nos dicimus omne quod præciosum erat: & in hoc litera nostra valde D explanauit, quia nõ potest intelligi, quòd ferrent honorem coram se: sed idioma istud per impropriet atẽ, vocat honorem rem pręciosam, vel alicuius valoris. *Iamque a domo Michę erant procul.* Scilicet recesserant aliquantulum a domo Michæ viri Dan ferentes idola Michæ, & ipse nesciebat, eo quòd non audierat clamare sacerdotem pro raptu illorum, & illa non erant in domo Michæ, sed in diuersorio Leuitę. *Viri qui habitabant in domo Michæ conclamantes secuti sunt.* Idest viderunt istud aliqui viri de domo Michæ, & nunciauerunt ei, qui cum ipsis egressus est ad viros Dan, vt darent ei idola sua. In Hebræo dicitur. *Et uiri, qui erant in domibus, quæ erant cum domo Michæ.* Idest viri, qui erant habitantes in quibusdam domibus, quæ E erant apud domum Michę, & de istis dixit litera nostra, qui erant in domo Michæ, idest de familia eius, quia erat Michas vir valde diues, & habebat multos vernaculos, & mercenarios, atque famulantes, & isti morabantur in domibus coniunctis domui eius, & omnes erant domus Michæ: sic dicitur de Leuita supra in litera, quòd haberet quoddam diuersorium, scilicet quandam domum separatam a domo Michæ, & tamen ipse erat de familia Michę. *Et post tergum clamare cęperunt.* Scilicet, sexcenti viri Dan pręcedebant, & Michas cum viris suis cæperunt clamare post tergum illorum, quòd expectarent, vel fortè quòd non bene fecerant tollentes deos Michæ. *Qui cum respexissent, dixerunt ad Micham: quid tibi uis?* Scilicet, cùm iam vocibus Da-

Consuetudo ãtiquorum, cùm ad bellum pergerent.

Danitas inquietaret Michas, & prope illos esset, conuerterunt illi faciem ad Micham, dicentes: quid tibi vis? idest cur sic insane clamas? Ista fuit responsio sua, quia Danitæ videbant se superiores viribus Micha, ideo contempserunt eum quāquam iustè clamātem. *Cur clamas?* Quasi dicat, stultus es clamando fortiter pro nulla re. *Qui respondit: deos meos quos mihi feci, tulistis.* Ecce quam impudice Michas, & insipienter locutus est: nam si dij erant, non erant facti: vel si facti erant, non erant dij: cur ergo stolidè sic loqueris, nesciens quid exposcas? rectè enim frustra clamanti tibi obijcere potest turba Danitarum nullos deos suscepisse: si ergo aliquid petis, simulacra pete, & incōicabile Dei nomen simulachro non communices. Præsertim cū in verbis tuis contradictionem apertissimam innuas, dicens, deos a te factos ablatos fuisse. Dixit autem Michas: Deos meos, quia erant plures, scilicet vnum sculptile, atque conflatile quod de argento fabricauerat, & Theraphim siue idola alia de ligno, aut alia materia fabricata. Vel potest accipi pro vno Deo, & tamen per modum loquendi Hebraicum vocatur vn⁹ Deus, dij. Sic patet Exo. 32. cap. scilicet. Hi sunt dij tui Israel, qui te eduxerunt de Aegypto: & tamen istud dicebant de vno vitulo conflatili vnico. *Et sacerdotem.* Dolebat etiam Michas pro sacerdote, quia cùm ipse esset diues, poterat facere alia idola, & Ephod: tamen dubitabat an alium talem Leuitam inueniret, per quē responsa certa a Deo haberet. Putabat autem Michas quòd sacerdos violenter trahebatur, & tamen sponte ibat, vt patet supra, desiderio maioris honoris, & lucri. *Et omnia, quæ habeo.* Scilicet ablatis istis non habeo alia bona: multa alia bona maioris valoris habebat Michas: reputabat tamen omnia bona sua esse in idolis illis, & sacerdote: quia credebat per illa augmentandam fore nimis substantiam suam: sic patet præcedenti capitu. cùm dixit Michas: nunc scio quòd bene mihi faciet Deus habenti sacerdotem Leuitici generis. Vel dicebat ista ad expressionem doloris, quia querulosi solent magnificare iniuriam ad satisfaciendum dolori. *Et dicitis, quid tibi est.* Quasi dicat, satis irrationabiliter istud dicitis, cùm omnia bona tuleritis, & sciatis quòd habeam causam iustissimam clamandi, & conquerendi. *Dixeruntque filij Dan.* Scilicet sexcenti viri armati. *Caue, ne ultra loquaris ad nos.* Scilicet clamando super hac re, vel inferendo contumeliosa verba. *Et ueniant uiri ad te animo concitati.* Idest si locutus fueris super hac re, venient contra te viri cōcitati animo, idest irati nimis, & nō miserebuntur tibi. *Et ipse cum omni domo tua pereas.* Scilicet si irruant in te viri concitati, non solùm occident te, sed etiā omnes qui tecum sunt: & deinde omnes, qui sunt in domo tua, & omnia tollent. In Hebręo dicitur. *Et colligas animam tuam, & animam domus tuæ.* Idest occideris tu, vel facies quòd occidaris tu, & tota familia tua. Colligere enim animam est mori. Sic autem est cōsuetū dici quòd aliquis collectus est ad patres suos, idest mortuus est. Sic accipitur Nume. 20. vbi litera nostra dicit: Pergat Aaron. dicitur in Hebræo: colligatur Aaron. & Numeri 27. cùm dicitur de Moyse: Ibis ad populum tuum, sicut iuit Aaron frater tuus. dicitur in Hebręo: colligeris ad populum tuum, sicut collectus est Aaron. Sic etiam in multis alijs locis: vocatur aūt hic aīa domus Michę.i. anima familiæ, quia familia occidenda erat, & nō domus: sed est modus hebraicus Barbarus. *Et sic cæpto itinere perrexerunt.* Scilicet, postquam responderunt istud, perrexerūt itinere suo, quia Michas timens non clamauit amplius, nec ipsi plura responderunt. *Videns autem Michas, quòd fortiores se essent.* Scilicet quia erant sexcenti viri armati, & ipse paucos famulos secum habebat nō ausus est pugna

Colligere animā qd sit.

F re contra eos. *Reuersus est in domum suam.* Scilicet, timens quòd si plus clamaret occideretur: ex hoc patet quòd Michas non habitabat in aliqua vrbe, sed in aliquo viculo in agro, quia aliàs potuisset cito de contribulibus suis congregare multos contra viros Dan, quia illi cùm haberent greges, & iumēta, & paruulos ante se ferret, non poterant multum procedere, & sic cito consequerentur eos Ephraitę, tamen nullos habuit adiutores, nisi paucos viros, qui erant in domo sua, ideo videtur, quòd non erat ibi ciuitas. *Sexcenti autem viri tulerunt sacerdotem.* Scilicet isti sexcenti viri armati. In Hebræo dicitur: *Ipsi tulerunt sacerdotem.* Et accipitur pro sexcentis: litera autem nostra ad magis explanandum posuit, quòd erant isti sexcenti, ne

G putaretur ad alios referri. *Et quæ supra diximus.* Scilicet, tulerunt sculptile, & cōflatile, Theraphim, atque Ephod, & cetera, quæ pertinebant ad cultum idoli, & fuerunt in domo Michæ. *Veneruntque in Lais ad populū quiescentem atque securum.* Scilicet, non putabant Laiseni aliquod bellum posse contra se insurgere, quia erāt procul ab omnibus hominibus constituti: vnde quāquā venissent quinq; viri alienigenę de Danitis prius ad vrbem, non suspicati fuerunt illos exploratores esse, sed securi manebant. Et dicuntur isti securi, idest non timentes aliquem contra se insurrecturum. Et vocantur quiescentes, quia ipsi contra nullum moliebantur bellum, ita vt haberent curam aliquam exercēdorum armorum. *Et percusserunt eos in ore gladij.* Scili-

H cet, non se potuerunt defendere Laiseni, quia erant pauci: & quod maius erat, inexercitati ad bellū erant, vnde faciliter potuerunt Danitæ percutere eos. *Urbemque incendio tradiderunt.* Scilicet cremauerunt omnia ædificia eius. *Nullo penitus ferente præsidium.* Idest quando cremabant vrbem non adiuuit quisquā Laisenos cōtra Danitas: nam faciliter adiutorio habito potuissent Laiseni repellere Danitas, cū essent pauci Danitæ, scilicet solùm sexcenti viri, vt patet in litera: & tamen nullus adiuuit eos. *Eo quòd procul habitarent a Sidone.* Dicitur hic de Sidone specialiter, quia forte ista ciuitas erat de terra Sidoniorum. Vel erat subiecta Sidoni, & ob hoc defensio eius pertinebat ad Sidonios: quia tamen longe erat a Sidone, nō potuerunt cogno-

I scere aduentum Israelitarum Sidonij, vt venirent in occursum eis antequam vrbem caperent. *Et cum nullo hominum haberent quicquam societatis ac negocij.* Idest dato, quòd alię gentes de finitimis cognouissent bellum insurgere contra Laisenos, non iuissent ad auxiliandum eis, quia non habebant causam faciendi hoc, scilicet, quia Laiseni non habebant societatem cum alia gente de compugnando. Habent enim ciuitates interdum compositionem inter se de compugnando, idest de adiuuando ad bella, quę insurgunt contra illas: & per hoc est amicitia quędā large dicta inter vrbes: de quo Arist. octauo, & nono Ethico. Etiam non habebant negocium, idest negociationem cum aliqua gente: quia si Laiseni communicarent in negociatio-

K nibus cum aliquibus ciuitatibus finitimis, quia ex negociationibus ditantur vrbes, & prouidetur in alterutrum necessitatibus eorum: est per hoc eis magna vtilitas. Et dato quòd nulla alia fœdera essent, omnes ciuitates finitimorum venissent ad auxiliandum eis, ne perderent vtilitatem, quam consequebantur communicando Laisenis: sed nec societatem de compugnando, nec vllam negociationem communē exercebant Laiseni cum aliis finitimis vrbibus, ideo etiam si aliæ ciuitates cognouissent obsidionem Laisenorum, non cōtulissent eis adiutorium. Causa autem quare non cōmunicabāt Laiseni cum aliqua ciuitate finitimorum, erat copia omnium rerum in vrbe illa, ita quòd non opus esset ab extraneis quicquam petere, & sicut dixerunt

ferunt supra quinque viri, scilicet, tradet nobis dominus locum, in quo nullius rei est penuria eorum, quę gignuntur in terra.

Quomodo Deus adiuuit Danitas contra Laisenos ad capiendum hanc urbem, cùm eßent idolatræ, & qualiter Deus se uindicat de inimicis suis cum inimicis suis.
Quæst. XVII.

QVAERETVR, quomodo Deus adiuuit Danitas contra Laisenos ad capiendum istam vrbē, & occidendum illos, cùm Danitæ essent peccatores valde, habentes secum idolum Michæ, & educentes illud ad adorandum. Respondendum est, quod filij Dan erant peccatores, & Laiseni etiam, voluitque De' punire peccata Laisenorum per Danitas, quamquam isti esset peccatores: sic enim sępe fecit de Sēnacherib & Nabuchodonosor, qui valde superbi erant, & peccatores: & tamen Deus adiuuit illos contra Israelitas ad occidendum, & prædandum. De Sennacherib patet Isa. 10. scilicet. Ad populum fallacem eum mittā, & de gēte furoris mei mandabo illi, vt diripiat prędā, & auferat spolia: & auferat in conculcationem, & cętera: iste tamen Sēnacherib erat superbus nimis cōtra Deum, vt patet eo. c. ergo interdum adiuuat Deus peccatores ꝯtra peccatores ad perdendum illos: sic etiam fuit de Nabuchodonosor, qui superbiebat ꝯtra Deū, vt patet Abacuc primo, & tamen Deus dabat ei fortitudinem magnam ad vastandū Hebræos, & alias gentes, vt patet ibidem: Domine in iudicium posuisti eū, & fortem, vt corriperes fundasti eum. Patet etiam hoc Isa. 5. & 7. vbi ponitur quomodo Deus cor dabat Nabuchodonosor ad bellum contra Israel, & dabat ei fortitudinem, & viris suis, & equis suis. Sed tamen dicetur: cùm vterque sint peccatores, & pæna digni: cur potius Deus adiuuabat vnum contra alterum quā è contrario. Respondendum ad hoc, quòd Deus dat pęnam pro malis, & non dat cito pęnam, vt quisque peccauit, sed limitat cuique tempus ad pęnitendum, ita vt nō moriatur, iuxta illud Isa. 30. ideo expectat nos Deus, vt misereatur nostri. Cùm autem nondum cōpletum est tempus, quod ad pænitentiam concessum est, nō permittit Deus venire exterminium super peccatorem: & quamquam continuè, peccet non dicuntur completa peccata illius, idest non est impletum tēpus, in quo dabatur locus ad pęnitendum, vel concedebatur locus ad impune pro tunc peccandum. Sic patet Gen. 15. vbi Deus promisit Abrahę totam terram Amorrhæorū, & aliarum septem gentium dare in hæreditatem: & ad hoc quòd realiter traderet, oporteret quòd excluderent inde Amorrhæi: sed non erant excludendi illi, nisi pro peccatis, vt patet Leui. 18. & quia nōdum erat completum tempus datum Amorrhæis ad pœnitendum, & ad impune peccandum, non tradidit Deus immediate terram Abrahæ, vt possideret. Et subiunxit causam huius eodem capi. scilicet. Necdum enim sunt completæ iniquitates Amorrheorum vsque ad præsens tempus. Quasi dicat: non do tibi possessionem terræ occidendo eos, quia non sunt completæ iniquitates Amorrhæorum, licèt peccatores nunc sint. Considerandum vlterius, quòd quādo aliquis est peccator, & nōdum completum est tempus eius, permittit Deus eum viuere, & non patitur eum occidi ab aliquo: & hoc tempore vtitur illo tanquam instrumento suo ad puniendum peccatores quorum peccata consummata sunt, & cùm consummata fuerint peccata istorum, alij rursus accipient potestatem puniendi eos: sic fuit de Amorrhæis, quorū nondum erant peccata completa tempore Abrahæ, & cō-

De' se vindicat de inimicis suis, cum inimicis suis seu de peccatoribus cum peccatoribus, sic vt nullū malum remaneat impunitum.

A pleta erant tempore Iosue: ideo tunc Deus tradebat eos vulnerandos in conspectu Iosue, quasi oues: licèt essent valde multi sicut arena maris. Iosue 11. capit. deinde Israelitę peccauerunt magno tempore, & quotidie Deus monebat eos, & cùm non acquiescerent, tradidit illos in manus Assyriorum, quia tunc peccata illorum completa sunt, vt patet quarto Regum 17. Iterum Sennacherib rex Assyriorum tribum Iuda, & Beniamin affligebat, & ipse erat peccator & ī ira Dei; quia tamen non erat completum tempus visitationis suę, dabat ei potestatem contra Israel. Sed paululum post cōsummata sunt peccata Assyriorum, & data est potestas Babyloniis contra illos, licèt erāt peccatores, & deleuerunt eos, & ciuitatem nobilissimam eorum

Regnorū varia mutatio.

B Niniuē, vt patet Naum. 2. & 3. Post hoc Babilonij peccatores acceperunt a Deo potestatem, vt captiuarent tribum Iuda, & Beniamin, quorum peccata erant consummata, vt patet Isa. 5. & 7. & Abacuc primo. Et tamen post modicum completis iniquitatibus Babyloniorum Deus dedit Persis, & Medis potestatem contra eos, & deleuerunt ipsos, vt patet Abacuc 2. & 3. & Danie. 5. & susceperunt principatum Persæ, & Medi, qui etiam peccatores erant: & completo tempore eorum Græcis data est potestas contra eos tempore Alexandri magni, & deleuerunt eos. de quo Dani. 8. scilicet de hirco, qui erat rex Græcorum, vt ibi patet. Postea cum Gręci valde peccatores essent, data potestate Romanis a Deo deleti sunt, vt colligitur ex statua,

C quem vidit Nabuchodonosor: & exposuit Daniel, vt patet Dani 3. Ipsi quoque Romani peccatores grauissimi erant, & mutuis bellis perierunt, vt ex eadem statua colligitur: cuius pars pedum quædam erat ferrea, & quędam erat fictilis: testa tamē ferro non bene glutinatur: & sic fuit regnum Romanorum, quòd propter mutuas dissensiones deletum est. Ecce summa Dei sapientia, quæ omnibus etiam malis bene vtitur, qnandiu eos viuere permittit: & ita per eos prouidentiæ suę diffinitiones exequitur, sicut si optimi ministri essent. Istum modum loquendi assignatum sequuntur valde prophetę: vnde sæpe dicunt de gentibus, cōtra quas malum prænunciant, quòd venit tempus earum, completa sunt peccata ipsarum, & appropinquauerint dies visitationis. Sic autem fuit in proposito,

Sūma Dei sapientia etiam malis bene vtitur.

D quia Laiseni erant peccatores ex multis diebus, & cōsummata erant iam peccata eorum: & ob hoc quamquam Danitę essent peccatores, tradidit eis Deus potestatem contra Laisenos, imò & excitauit ipsos contra eos: peccata autem Danitarum nōdum erant completa cum tunc inciperent: quia nouiter acceperant statuā, & reliquos apparatus idolatrię de domo Michæ: ideo Deus non puniuit eos nūc, sed reseruauit ad tempus quo punirentur peccata eorum iam consummata: & istud fuit tempore captiuitatis. Aliquando autem contingit, quòd Deus dans spatiū pęnitendi multis peccatoribus adueniente tempore vtrorumque cōmouet quosdam contra alios, & tunc simul pereunt.

E Sic fuit de bello, quod fecerunt Israelitæ, scilicet vndecim tribus contra tribum Beniamin, infra 20. capi. nam omnes tribus Israelitarum peccauerant Deo in idolatria, & cùm esset bellum omnibus vndecim tribubus cuntra solam tribum Beniamin, & cùm fouerent vndecim tribus iustum bellum, corruerunt de ipsis prima die 23. millia virorum, & secunda die ceciderunt 18. millia, infra 20. cap. & tamen non merebantur malum aliquod quantū ad istam rem, pro qua pugnabant: sed quia tempus peccatorum veterum consummatum erat: deinde tertia die ceciderunt ferè omnes viri de tribu Beniamin præter sexcentos viros eo. cap. & sic vtriusque partis tempus punitionis aduenerat; ideo quidam ab alijs, & è contrario puniti sunt:

in Laisenis autẽ, & Danitis non contingit sic, quia peccata vtrorumque non fuerunt completa, ideo puniti fuerunt Laiseni per Danitas, & non è contrario, quãquam vtrique peccatores essent. Aliter potest dici, ꝙ licèt Danitæ non mererentur, quòd Deus pmitteret Laisenos cadere in manus ipsorum, sed potius è contrario, tamen ex benignitate fecit hoc, vt impleret pactum suum de dando terram Israelitis, quam tenebant Chananæi: nam ipse promiserat quòd traderet terram in manus eorum, Iosue 13. dicẽs: Ego sum, qui delebo eos a facie Israelis. De hoc Deutero. 8. dicitur: Ne forte dicas in corde tuo, fortitudo mea & robur manus meæ hæc mihi omnia pręstiterunt: sed recorderis domini dei tui, quia ipse vires tibi præbuit, vt impleret pactum suum, quod iurauerat. Idem patet G Ezechi. 20. scilicet. Et scies, quia ego dominus cùm benefecero vobis propter nomen meum, & non secundùm vias vestras malas, nec secundùm scelera vestra pessima: Prima tamen responsio conuenientior est.

Quare filij Dan combusserunt ciuitatem Lais. Quest. XVIII.

QVAERETVR vlterius, quare filij Dan combusserunt ciuitatem Lais. Aliquis respondebit, quòd cremauerunt eam, quia subiecerunt anathemati atque combusta est: Iosue 6. sic etiam ciuitas Hai cremata est: & posita fuit sub anathemate, factaq; est tumulus sempiternus. H Sed dicendum, quòd hoc non stat, quia quando aliqua ciuitas subiiciebatur anathemati, nunquam postea poterat habitari: sic patet de Ierico, de qua dictum est: Maledictus, qui ædificauerit muros Iericho: Iosue sexto. Etiam de vrbe Hai, in qua fuit tam graue anathema, dictum est, quòd cremata est, factaque fuit tumulus sempiternus, scilicet vt nunquam habitaretur, sed esset semper in sepulchrũ. Sic etiam erat de aliis ciuitatibus suppositis anathemati pro idolatria: Deuterono. decimo tertio capit. Filij tamen Dan ibant ad pugnandum contra Laisenos, vt acquirerent ciuitatem ad habitandum, cùm non haberent alibi locum habitationis, & si cremarent eam subiicientes anathemati, non haberent locum ad habitandum, I ideo non cremauerunt. Et hoc potissimè, cùm dicatur in litera, quòd habitauerunt in ea. Alij dicunt, quòd cremauerunt eam ad delendum eã omnino, & diruendum muros eius: & construendum eam in alio loco non multum distanti, vbi fortè melius sita foret. Et hoc aliqui imponunt historiæ scholasticę, in qua dicitur: vrbem succenderunt, & extruxerunt sibi ciuitatẽ non procul a Libano, & iuxta fontes Iordanis circa magnum campum Sidonis in regione Roob. Sed dicendum, quòd non stat, quia in litera dicitur: quam rursum extruentes habitauerunt in ea: ergo in eodem loco, & eadem ciuitas mansit. Alij dicerent, quòd Danitę destruxerunt vrbem ad ampliãdum eam, quia prius erat parua ciuitas, & cũ ipsi multi essent, K scilicet non solũ sexcenti, qui nunc armati veniebant, sed etiam multi alij de tribu Dan, qui non habebant locum habitandi, & venirent nunc capta Lais ad habitandum ibi, eguerunt magna ciuitate ad habitandum. Sed istud non stat propter duo. Primò quia si vellent ciuitatem diruere, vt ampliarẽt eam destruerent muros eius solùm, & non destruerẽt domos, quæ prius erant, vt haberent eas ad habitandum. Etiam, quia caperent ibi diuitias multas, quas aliter habere non poterant si cremarent vrbem. Secunda est, quia dato quòd ciuitatem maiorem facere vellent, non destruerent murum priorem, sed circundarent ei alium murũ exterius relicto magno spatio in medio ad ha-

F bitandum: & sic non oporteret, quòd ciuitatem destruerent, & postea construerent. Dicendum ergo aliter, & hoc dupliciter. *Responsio duplex dcto. ad qõ.* Vno modo, quòd Danitæ cæperunt pugnare contra Laisenos, qui fortè resistebant defendentes se intra muros, nec potuerunt capi, quousque Danitæ ruperunt aliquas partes murorum, per quas introierunt, & tunc confugerunt Laiseni ad defendendum se in domibus, & quia non poterãt sic pugnare contra eos, Danitæ succenderunt vrbem, & sic cremati sunt Laiseni cum domibus suis: nec succẽderunt Israelitæ vrbem tanquã hoc desiderarent, quia potius dolebant, cùm ex hoc sequeretur, quòd carerent præda, sed quia aliter non poterant capere viros vrbis, nisi succenderent domos eorum. Aliter potest G dici, quòd Laiseni pugnauerunt in campo contra Danitas, & occiderunt plurimos, & tunc illi, qui residui erant confugerunt ad vrbem, & secuti sunt Danitæ eos. Ingressis autem Laisenis domos suas non ausi sunt introire Danitæ, & tunc succenderunt domos: & cremauerunt tam domos quam habitatores. Primo modo dicetur quòd extruxerunt vrbem Danitæ, scilicet rupturas, quas fecerunt in muro. Secundò modo dicetur quòd extruxerũt vrbem, idest domos, quas combusserant, quæ vocantur vrbs. Sed contra primum modum dicetur, quòd litera dicit quòd percusserunt Laisenos in ore gladij, & postea succenderunt vrbem. Respondendum, quòd ordo est mutatus, quia prius succenderunt vrbẽ, deinde occiderunt H viros; quia confugerunt Laiseni, & cùm viderunt vrbem succensam, egressi sunt obuiam Danitis, & tunc fuit bellum, & occiderunt multos in ore gladij. Vel si velis, quòd sit ordo rectus, dicetur quòd prius pugnauerunt contra Laisenos occidentes multos irrupta vrbe, & postea putantes multos latere in domibus, ne ab eis trucidarẽtur introeuntes in domos, succenderunt domos, vt eodem incendio vrbs, & incolæ finirentur. Et modus iste primus magis est verus, & tunc dicendum est, ꝙ denuo construxerunt vrbem, s. quia irruperant murum per multas partes: & quia ædificia domorum ceciderant, quæ etiam ipsi simul construxerunt. *Erat autem ciuitas sita in regione Roob.* Est autem Roob quædam prouincia in fine terræ Chanaan ad *Roob quid sit.* I partem Septẽtrionalẽ, in qua erat ciuitas quædam nomine Emath: Nume. 13. & illa ponitur tanquam terminus in latere Septentrionali, vt patet Num. 34. cap. *Quam rursus extruentes habitauerunt in ea.* Idest iam destruxerant magnam partem muri bellando, & postea cremauerunt vrbem, deinde, obtenta victoria, extruxerunt partes dirutas vrbis. *Vocato nomine ciuitatis Dan.* Cùm essent victores, noluerunt pristinum nomẽ manere vrbi, sed de nouo nomen imposuerũt, vt cognosceretur, ꝙ ipsi non acceperant ciuitatem a prædecessoribus per successionem sed bello, ideo nihil illorũ tenere volebant: nec etiam locorum noĩa. *Iuxta vocabulum patris sui.* Nam pater istorum vocabatur Dan, & in honorẽ patris sui, & ipsorum, vt cognosceretur, K ꝙ illa ciuitas obtenta fuerat de manu hostium per filios Dan, vocata est Dan. *Quem genuerat Israel.* Idest Iacob genuerat illum: nam fuit vnus de duodecim filiis eius. s. ex ancilla Rachel, quę vocabatur Bala, vt patet Gen. 30. ca. & ponitur ista clausula, vt non putetur, ꝙ iste erat alius vir, qui non erat de stirpe Israel. *Quæ prius Lais dicebatur.* Idest antequam eam caperent Israelitę vocabatur Lais ab antiquis incolis. Considerãdũ, ꝙ ista ciuitas habet multa nomina: nam aliquando vocatur Lais, vt in isto capit. aliquando Lesen, vt patet Iosue decimo nono, aliquando Dan solùm, vt primo Regum tertio, & secundo Regum decimo septimo, & 24. & aliquando Lesendan, tanquam sit vna dictio, vt patet Iosue 19. communiter tñ vocatur Dan. *Nomina & situs ciuitatis.*

Scien-

Sciēdum autem, ꝙ hec ciuitas erat vltima in omnibus ciuitatibus Israhtarum a parte aquilonari, vnde quādo scriptura vult nominare duo extrema terræ Israelis, scilicet meridianum, & aquilonare nominat Dan, & Bersabee, vt patet 1. Re. 3. vbi dicitur, quòd audiuit omnis Israel a Dan vsque Bersabee. & sic in multis alijs locis: nam Bersabee est quidam locus valde meridianus in ipso meridiano latere terræ Chanaan: vnde erat de Gerara, quæ ponitur vnus de terminis terræ Chanaan, Gen. 10. cap. *Posueruntque ibi.* Hic ponitur quartum huius capi. scilicet idolatriæ abusio: nam postquā spoliauerunt Micham idolis suis, duxerunt illa in Lais, & ibi colebant illa: & dicitur. *Posueruntque ibi sculptile.* Scilicet, posuerunt ibi sculptile argenteum, quod vocabatur conflatile, & cum eo Theraphim, & Ephod, & omnia, quæ portabant pertinentia ad idolatriam posuerunt, scilicet ibi in magna veneratione, quia forte constituerunt aliquod templum venerandum, & ibi erat idolum: & totus populus confluebat illuc ad orationem, & ad sacrificia, & solennitates. *Et Ionatham filium Gersam, filij Moysi.* Scilicet istum fecerunt esse sacerdotem, & posteros eius idola colentes: quia iste Ionathas erat Leuita, quem habebat Michas, & quem tulerant Danitæ. Et satis rationabile est, quia cùm duxissent eum tanquam scientem consulere dominum, & vera prædicere, non mutarent eum pro alio sacerdote, de quo nescirent, an sciret Deum cōsulere, sicut iste, & an Deus dignaretur respondere per eum, sicut per istum. Ex hoc autem apparet, quòd istud fuit factum modico tempore post mortem Iosue: quia iste sacerdos erat nepos Moysi, & tamen Gersam filius Moysi cuius filius erat iste Ionathas natus fuerat ante exitū Israelitarum de Aegypto, vt colligitur Exo. 3. & 4. ca. & 18. & tñ ab exitu de Aegypto vsque ad principium principatus Hothonielis, qui fuit primus iudex post mortem Iosue fluxerunt anni quasi 80. scilicet 40. annis ab exitu de Aegypto vsq; ad introitum in terram Chanaan, & alij 40. vsque ad mortem Hothonielis: nam sub 40. annis Hothonielis, qui ponuntur supra 3. comprehenduntur omnes anni, quibus pręfuit Iosue, & qui fuerunt inter mortem Iosue & institutionem Hothonielis in iudicem, vt eodem cap. declaratum est: fuerunt anni, quibus pręfuit Hothoniel valde pauci. Vnde apud mortem Hothonielis parum restabat ad complendum 80. annos ab exitu de Aegypto: & sic oportet, quòd esset ante mortem Hothonielis istud idolum, quia alioquin non posset Ionathas nepos Moysi esse sacerdos illius. Considerandum vlterius, quòd in Hebræo ponitur litera sicut apud nos, scilicet quòd Ionatham filium Gersam filij Moysi posuerunt sacerdotem. Hebræi autem ad tollendum verecundiā Moysi, scilicet, quòd cùm ipse fuerit doctor legis, & lator, & tanta seueritate vetuerit idolatriam, nepotes sui illam exercerent, mutauerunt nomen: quia, scilicet vbi dicitur Moysi, & ponitur in Hebræo Mose mutauerunt, & dixerunt Manasse. Mutatio autē est facilis, quia solùm debet addi vna litera, scilicet Nun, quòd est nostram & mutantur puncta, quæ non sunt descripta scripturę, & quia non ausi fuerunt corrumpere textum posuerunt extra textum, scilicet, quòd in omnibus Biblijs ponitur in loco isto intra textum Mose: & extra in margine è directo ponitur Manasse. Istud autem dicunt factum ad imitationem, scilicet quia Manasse, qui fuit de tribu Iuda filius Ezechię regis fuit magnus idolatra, & quia iste Ionathas similis factus fuit ei, cū esset nepos Moysi degenerans a tanta legis seueritate, & rectitudine morum, non meruit vocari filius Moysi, sed Manasse; & tamen ex hoc non negant eum fuisse nepotem Moysi. Ad veritatem tamen voluissent

A Hebræi tegere dedecus Moysi ne dehonorarent gentē suam, sed non ausi sunt corrumpere veritatem literæ, & posuerunt potius Manasse quàm aliquod aliud homen idolatræ: non quidem, quòd non fuerit alius maior idolatra quàm Manasses, quia alij peiores fuerunt vel saltem ęquales, sed quia nomen Manasse magis cōcordabat nomini Mose, & facilior erat mutatio in Hębręo quā ad aliud nomē aliquod. *Ac filios eius sacerdotes in tribu Dan.* Idest post mortem Ionatham fuerunt filij eius sacerdotes in tribu Dan in Lais per successionem vsquequo ablatum est inde idolum. Sciendum autem quod Ionathas, & filij eius non erant de progenie sacerdotum, sed simplicium Leuitarum, quia soli Aaronitæ erant sacerdotes: filij autem Moysi non B erant Aaronitæ, ideo erant simplices Leuitę. Sic dicitur 1. Paralip. 23. ca. quòd filij Moysi hominis Dei cōnumerati sunt in tribu Leui, idest non habuerunt dignitatem aliquam magnam, sed solùm fuerunt Leuitæ. *Vsque ad diem captiuitatis suæ.* Idest vsque ad diem quo captiuata est tribus Dan.

De Ionathā, & filiis eius.

Vsque ad quod tempus mansit idolum hoc, & sacerdotium filiorum Moysi in tribu Dan.
Quæstio. XIX.

QVAERETVR, nunc vsque ad quod tempus mansit idolum istud, & sacerdotium filiorum Moysi in tribu Dan. Aliqui dicunt, quòd mā sit vsque C ad captiuitatem omnium tribuum vndecim per Assyrios, quādo ductę sunt in Medos inter fluuium Gozan & Hailam 4. Regum 17. Istud tenet Rabbi Salomon, istud etiam aliqualiter tenet Nicolaus. In contrariū tenet Rabbi Dauid Kimhi, ꝙ fuerit solùm idolū in tribu Dan, vsquequo mansit tabernaculum domini in Silo, & capta est arca per Philisthinos. Sciendum aūt quòd Hieronymus tenet super Paralalipo. quòd solū māsit idolum istud in Dan vsque ad captionem arcæ, & tunc vocatur captiuitas, quia captiuata est arca. Pro vtraque parte potest argui. Quòd autem manserit solùm, dum fuit arca domini in Silo, apparet sic, quia litera dicit, quòd mansit idolum Michę apud eos omni tempore, quo fuit domus domini in Silo. si tamen D māsisset vlterius videretur ad nihil posita ista clausula. Item non est verisimile, quòd posset manere tanto tēpore in Dan istud idolum, quia postea venerunt viri valde deicolę, sicut Samuel, q fuit valde Zelator legis, & ipse auferret idola. Nam 1. Reg. 7. dicitur, quòd ipse hortatus fuerit Israelitas, vt proijcerent idola de medio sui, ad hoc quòd Deus adiuuaret eos contra Philisthinos: & tunc proiecerūt omnia idola de medio sui: ergo istud idolum Michę fuit tunc proiectum de vrbe Lais, vel erat proiectum ante hoc. Etiam fuit post hoc Dauid vir valde deicola, qui reduxit omnes Israelitas ad colendum dominum Deum, & ipse redarguit prædecessores suos, quòd nō requisiuissent diligenter dominum in diebus suis, vt patet 1. Paralip. 13. capit. E iste dominabatur toti Israeli ad voluntatem suam, ideo non erat verisimile, quòd permitteret manere idolum in tribu Dan. Alij autem, qui voluerint tenere contrariam opinionem, dicent scilicet, quòd nō potuit esse ista duratio solùm vsque ad tempus, quo mansit domus Dei in Silo. Primò quia dicitur, ꝙ māsit vsq; ad diem captiuitatis, sed inter Israelitas non vocantur nisi duæ captiuitates, scilicet sub Salmanasar, & sub Nabuchodonosor: vna quantum ad tribus decem, & alia quantum ad duas: captio autem arcæ nūquam vocatur in scriptura captiuitas, nec etiam est de more scribentium aut loquentium vocare illam captiuitatem, quia nullus de Israelitis tunc captiuatus est, sed sola arca, vt colligitur primo Regum 4. capit.

Notādum de opinione Iero. super Parali. de hoc q̄sito. Prima rō ꝓ vna parte istius q̄siti. Secunda.

Aliorum resp ad q̄situm pro alia parte. 1. ratio.

Aa Item

Item secundò patet, quòd dato ꝙ vellet aliquis largissimè accipere captiuitatem pro captione arcæ, adhuc non stat, quia dicitur hic: vsque ad diem captiuitatis suæ: & non potest hoc intelligi, nisi de tribu Dan, & non de captione arcæ: cùm dicatur, quòd manserunt isti sacerdotes in tribu Dan vsque ad diem captiuitatis suę. ergo nō intelligitur de captiuitate arcę, sed de captiuitate per Salmanasar, quia tunc captiuata est tribus Dan cum aliis tribubus Israel, ductaq; est in Assyrios, & fuit tunc idolum inde translatum, & sacerdotes. Item non videtur aliqua causa ad dicēdum, ꝙ amoto tabernaculo de Silo amoueretur idolum de Lais, quia captiuatio arcæ nihil faciebat ad tribum Dan, & tamē in captiuitate per Salmanasar stat ratio manifesta, scilicet quòd Assyrij prędantes Israelitas, & transferentes eos de terra acciperent idolum illud, quia erat argēteum, vel saltem aliqui ipsorum Dannitarum acciperet idolum, & absconditè portarent secum, quia magni valoris erat. Respondendum, videtur quòd neutra istarum sit vera positio, quia vtraque patitur inconuenientia, sicut patet arguendo contra eas. Sed dicendum, quòd illud idolum, & sacerdotes manserunt in ciuitate Lais solùm ante mortē Samuelis, & ante principium regum Israel. Et patet, quia Samuel scripsit librum istum, & dicit quòd mansit ibi idolum vsq; ad diem captiuitatis solùm temporibus præcedentibus eum, alioquin moriente Samuele adhuc maneret idolum in Lais, & non potuisset dicere Samuel, ꝙ mansit vsque ad diem captiuitatis. Captiuitas autem decem tribuū sub Salmanasar fuit multis annis post Samuelem, ideo non potest intelligi hoc de captiuitate illa, sed de captiuitate alia, quę fuerit ante mortem Samuelis. Et dicendum, quòd fuit ista captiuitas postquam arca domini capta est, & cessauit esse in Silo, scilicet quòd aliquæ gentes de conuicinis pugnauerunt contra habitatores Lais de tribu Dan, & captiuos eos duxerunt, atque tulerunt inde idolum, & omnes apparatus eius, & reliquam prædam vrbis. & ex illo die cessauit esse in Dan: postea autem factis bellis recuperauit tribus Dan vrbem Lais: nunquam tamen postea habuit idolum Michæ. Sed aliquis dicet, quòd istud non est verisimile, quia non est scriptum. Respondēdum, quòd istud motiuum nullum est, quia multa facta sunt, quæ non scribuntur: sicut sæpe dicitur in libris Regum, & Paralipo. in quibus fit remissio ad alios libros pro chronicis illorum temporum, & non habētur illi libri apud nos. Etiam alia gesta sunt, quæ scriptura non intendebat scribere: nam scriptura in libris Regum intendebat scribere bella regū: aliqua tamen erant tunc bella populorum vicissim, vel aliquorum Israelitarum contra extraneos non pugnante ibi rege Israel, nec Iuda: & illa non describuntur in libris Regum, quamquam essent contemporanea: & sic patet de quibusdam bellis particularibus, quorundam Hebræorum, quæ ponuntur 1. Paralipo. 4. & 5. ita esset de filijs Dan tempore Samuelis, quòd ipsi pugnarēt contra finitimas gentes, cùm essent in fine regni Israel: & illę gētes pręualentes contra Danitas captiuarent eos, & idolum suum. postea autem intercidente tempore reliqui de tribu Dan expellerent alienos de vrbe Lais. Similiter erat in aliis tribubus, quæ erant finitimæ hostibus, scilicet in tribu Iuda, quæ erat coniuncta Philisthinis: nam prius viri Iuda cęperant vrbem Gazam, & Ascalonem, & Accarō de terra Philisthinorum, supra 1. cap. Deinde Philisthini post paucum tempus pugnātes contra Iudam acceperunt istas vrbes de Israel. Nam tempore Samsonis Ascalon erat de terra Philisthinorum, & Samson descendit illuc ad occidendum triginta viros, supra 14. Etiam Gaza erat de terra Philisthinorum, quia de illa duxit Samson portas, supra 16.

Doct. resp. ad quæsi.

Obiectio respon.

F Iterum viri Iudę recuperauerunt istas vrbes de manu Philisthinorum tempore Samuelis 1. Reg. 7. & etiam iterum redierunt ad manus Philisthinorum, & sic alterabant vices. Ita ergo fieret de vrbe Dan, quæ esset in extremis regni Israelis. Item patet, quòd non mā-serit illud idolum in Dan vsque ad captiuitatem per Salmanasar: nam rex Ieroboam posuit duos vitulos aureos in extremitatibus Israel, scilicet vnū in Bethel, & alterum in Dan. 3. Reg. 13. si tamen fuisset idolum Michæ in vrbe eo tempore: non oportuisset ibi poni vitulum aureum, sed iuberetur, quòd irēt Israelitę ad adorandum in Dan. ergo non erat idolum illud ibi tēpore Ieroboam, qui tamen fuit multo tempore ante captiuitatem per Assyrios. Ista positio est valde conueniens, & non patitur aliquod inconueniens. Quod

G patet, nam si accipiantur argumenta primę partis probantia, quòd fuit ista captiuitas, quando captiuata est arca, ista adiuuant hanc positionem. nam in argumenta, licèt adducantur ad probandum hoc: non probant istud, sed solū, quòd non fuerit captiuitas, de qua dicit tēpore Salmanasar. De primo patet, scilicet quòd fuerit idolum Michæ in Dan toto tempore, quo fuit domus domini in Silo, quia non est arguendum ex hoc, ꝙ non fuerit maiori tempore: sed dicitur istud, quia Samuel, qui scripsit librum istum, fuit qn̄ domus domini desiit esse in Silo, & translata est in Nobe ciuitate, quia pauco tempore post hoc viuente ipso fuit captiuatus populus vrbis Dan: & idolum dicitur, ꝙ mansit toto tempore illo in Dan, quia mansio domus domini in Silo, fuit aliquid notabile, & manente domo Dei in Nobe, fuit captiuitas Danitarum. Secundum argumentum de Dauid, & aliis viris, qui non permitterent idolatriam, valde confortat istam positionem: nam nullo modo verisimile est, quòd tempore suo tātum scelus mansisset publicè in Israel, potissimè cùm ipse erat rex potētissimus, qui poterat hoc facere. Etiā erat vir valde deicola, qui zelabat nimis cultum Dei: nam Deus de ipso dixit: Inueni virum secundùm cor meum 1. Reg. 13. Etiam vixit in regno magno tempore, scilicet quadraginta annis. 2. Regum 5. & 3. Reg. 2. cap. in quibus poterat sufficienter eliminare omnem idolatriam de Israel. Ad rationes probantes, quòd fuerit captiuitas ista per Salmanasar facta, respōdendum.

H

I Ad primum dicendum, quòd verum est, quòd captio arcæ non vocatur captiuitas, & tamen captiuatio Danitarum a finitimis, vt declaratum fuit, supra vocatur captiuitas. Ad secundum eodem modò dicendum, ꝙ verum est, quòd erat captiuatio ipsorum Danitarum, & non arcæ, & tamen non erat captiuitas per Salmanasar. Cùm autem dicitur, quòd sacra scriptura vocat solùm captiuitates duas, scilicet sub Salmanasar, & sub Nabuchodonosor. Dicendū, quòd intelligitur istud de captiuitatibus generalibus, quibus captiuabatur totum vnum regnum: ista tamen intelligitur de captiuitatibus particularibus, quibus captiuabat̄ gens vnius vrbis irruentibus hostibus, sicut sępe factum est in Ascalone, & Accaron, & Gaza, quæ aliquando capiebantur a Philisthinis, & aliquando ab Israelitis, vt supra declaratū est. Ad tertiam rōnem qn̄ dicitur, ꝙ non erat aliquod motiuum ad tollendum idolum de vrbe Dā, quando fuit captiuatio arcę facta per Philisthinos. Dicendum, quòd ista ratio solùm probat, quòd non intelligatur de captiuatione arcæ, & tamen non concludit ꝙ intelligatur de captiuatione facta per Assyrios. Sed dicendum, quòd est captiuatio medij temporis, quæ assignata fuit supra, & tunc magnum motiuum erat ad tollēdum idolum, quia gens, quę prędabat̄ vrbem, & ducebat Danitas captiuos, acciperet idolum argenteū, & quicquid preciosum in vrbe inueniret. Sed adhuc aliquis poterit proteruire ꝯtra istam positionem, dicens

K

Quō argumenta positionis contrariæ faciant p̄ ista.

Respō. ad argumenta secūdæ positionis Ad primū

Ad secundam.

Ad tertiā.

Defensio secundæ positionis & responsio pro argumento contra ipsam.

dicens quòd poterit stare, quòd fuerit captiuitas ista, quæ facta est sub Salmanasar: & poterit responderi ad rōnem efficacissimam huius partis, cùm dicebatur ꝙ iste liber scriptus fuit a Samuele, ideo necesse est, ꝙ fuerit ista captiuitas ante mortē eius: aliquis dicet, ꝙ erat Samuel propheta, & poterat prenoscere captiuitatem, quæ futura erat sub Salmanasar, & describeret eam. Sed dicendum, quòd hoc non stat propter duo. Primò, quia Samuel, licèt esset propheta, hic tamen non descripsisset pertinens ad prophetiam, sed ad historiā. & tamen dicere de captiuitate, quæ futura erat post multos annos, erat propheticum. Secundò patet, quia si intendisset Samuel historiæ intermiscere aliqd propheticum, saltem pronunciasset illud modo pphetico. s. de futuro, dicens: & manebit idolum Michæ, & sacerdotes in tribu Dan vsque ad captiuitatem suam: & tamen dixit: mansit, ergo historicum est, & iā transierat. Item patet, quia scriptura sacra est non propter loquentem, sed propter legētem, vel audientem: si autem scripsisset sic Samuel per modum prophetiæ, nullus intellexisset: imò putaretur esse falsum, quia crederetur esse fictitium: ideo oportet quòd intelligatur historicè. Sed adhuc obiicietur contra vnam solutionē supra datam, s. quia dato, quòd loqueretur propheticè de futuro, posset loqui de præterito, dicens: mansit. Sic patet per Isa. 53. ca. vbi de Messia prophetatur, & loquitur sæpe propheta de prẹterito, quasi esset iam præteritum: & tamen nemo dubitat illud fuisse futurum, quando loquebatur Isaias. Respondendū, ꝙ aliquando prophetæ mutant tempora ex multis causis, quas describere non est præsentis speculationis, & tamē ibi non est causa erroris, quia ea, quę prophetę annūciāt, semper accipiuntur tāquam futura, nisi manifestè apparet ex narratione eorum, quòd sint pręterita. In historiis autem est magna ratio dubitandi, cū putari debeant omnia ibi dicta, accipienda fore historicè: ideo si interponatur aliquid propheticum, oportet ꝙ enuncietur modo prophetico, s. de futuro, & tamen hic est de pręterito, ideo necesse est accipi historicè pro captiuatione præterita tempore Samuelis. Sed adhuc arguetur efficacius contra istam positionem, dicendo, quòd ista verba, s. quòd mansit ibi vsque ad captiuitatem, non sint verba scripta a Samuele, sed postea Esdras quando reparauit totam Bibliotecam cōbustā à Chaldæis addiderit ipsa verba, & ipse potuit addere, cùm iam tempore suo transierat captiuitas sub Salmanasar, & poterat ipse scire veritatem de pręterito. Dicendum, quòd ista ratio non stat propter duo. Primò, quia non est concedendum, quòd addiderit quicquā Esdras ad libros, quos transtulit, quia tunc non vocaretur translator, sed scriptor principalis. Etiā, quia nullus auderet quicquam addere ad libros legis, vel sacros per modum textus, quia hoc vetitum est Deuterono. quarto, & Apocalip. capitu. vltimo. Secundo modo stat ista positio, quia dato quòd cōcedamus, quòd Esdras potuerit istud apponere, & quòd apposuerit aliquis in aliis libris scripturæ: tamen asserendo, quòd apposuerit istud, non poterimus soluere alia tria inconuenientia manentia. Primum est, quia dicitur, quòd mansit idolum Michæ quandiu fuit domus domini in Silo: quia hoc non videtur ad aliquid vtile, quia etiam mansisset hoc modo toto tempore, quo mansit domus domini in Nobe, & deinde in Gabaon, & postea magno tempore in templo Salomonis. Etiam non poterit responderi vllatenus ad secundum, scilicet non auferret illud Dauid. Etiam nō poterit responderi ad tertiū de vitulo aureo posito in Dan per Ieroboam, quia si ibi tunc maneret idolum, quod ab antiquo adorabatur, non oportebat poni aliud idolum: positio tamen illa, quæ soluit vnū

Aliquādo prophetæ mutant tēpora in dicendo.

A incōueniēs, & non potest soluere multa alia, falsa est: quia verò nihil dissonat, quòd verum sit, vt patet 1. Ethi. ideo tenenda est positio, quam nunc firmauim⁹, quia illa verissima est. *Mansitque apud eos.* Idest in ciuitate Lais apud Danitas idolum Michæ, scilicet sculptile, & cōflatile argenteū & Theraphim, & Ephod. *Omni tempore quo fuit domus domini in Silo.* Non est intelligendum quòd fuerit ibi a principio, quando cæpit esse domus domini in Silo, quia istud fuit tempore Iosue, quando totus Israel congregatus est cum eo in Silo, exposuerunt ibi tabernaculum domini: & tamen tunc non erat positum idolum istud in Dan. de hoc Iosue 18. & patet istud, quia quādo fuit posita domus domini in Silo, nō erant diuisę sortes omnibus Israelitis, quia de Silo misit Iosue viros qui describerent terram, & facerent sortes, & redeuntibus illis positæ fuerunt sortes in Silo, & nondum erat terra possessa prææallegato cap. & tamen tempore, quo iuerunt Danitę in Lais ad capiendum eam, aliæ tribus Israelis tenebāt possessiones suas, vt patet in principio huius ca. Etiam quia dicitur, quòd isti transierunt per Cariathiarim, quæ erat ciuitas filiorum Iudæ, & quòd venerunt ad Micham, qui habitabat in monte Ephraim. Etiam dicitur pręcedenti cap. quòd Leuita ille habitabat in Bethlehem, ergo prius fuit tabernaculum positum in Silo, quam filij Dan ponerent istud idolum in Lais: sed intelligitur, quòd fuit ibi omni tempore, quo fuit domus dei in Silo, scilicet quòd non prius desijt esse in Dan idolum illud, quàm domus domini in Silo. Et patet hoc, quia captiuatio Danitarū de vrbe Lais fuit aliquanto tempore post captiuationem arcæ, & postquam recessit domus Dei de Silo. *In diebus illis non erat rex in Israel.* Scilicet non erat rex, nec aliquis rector. Istud non debet referri ad præcedentia, quia iam datum fuit in principio huius historiæ, ꝙ non erat rex in Israel, & superabundaret repetitio ista, sed debet referri ad sequentia de Leuita, quæ sunt sequenti capi.

B ... C ... D ... E

Quare dicitur quòd non erat rex in Israel. Quæst. XX.

QVAERETVR, quare dicitur, quòd nō erat rex in Israel. Respondendum, quòd debet exponi, sicut supra in litera, & præcedenti capitu. scilicet quòd tempore, quo fiebant hæc, quæ habentur sequenti capitu. non erat aliquis rex aut princeps in Israel, qui corriperet, aut puniret peccata, quæ facta sunt hic: nam contra Leuitam, de quo sequenti cap. fuerunt perpetrata scelestissima: nam voluerunt viri Gabaa abuti eo sodomiticè, deinde vix quiescentes oblata concubina eius cessauerunt a petitione ipsius, quā tamen tanta libidine improbè vexauerunt, quòd eam expirare coegerunt: quod factum scelestum fuit nimis exhorrendum: nam dixerunt Israelitę, quòd nunquam tale fuerit auditum in Israel ex die, quo patres eorum ascenderant de Aegypto, vt patet sequenti cap. & ad hoc puniendum non erat aliquis rex aut iudex in Israel.

Cùm in Israel fuerint vltores huius criminis, quare dicitur, quòd non erat rex in Israel. Quæst. XXI.

QVAERETVR vlterius, cùm in Israelitis fuerint aliqui vltores huius criminis, & vlti sunt illud infra 20 c. quare dicitur, ꝙ nō erat rex in Israel. Respondendū, ꝙ potest dici propter multa. Primò, qa

iudex, vel rex nō erat principaliter ad puniēdū scelera, F sed magis, vt timore eius cauerēt subditi a perpetratione horum: & quia nunc non erat aliquis iudex, vel rex, licèt fuerit, qui corrigeret: tamen nullus fuit cuius timore cessauerint: nam ausi fuerunt viri Gabaa nunc committere istud crimen: si autē fuissent aliqui principes in populo, non ausi fuissent viri Gabaa talia committere timentes punitionē. Secundò dicitur hoc, quòd licèt fuerit istud peccatum punitum per alias tribus, tamen non erant aliæ tribus positæ regulariter ad corripiendū peccantes, sed rex vel iudex: & nunc fuit per accidens, ꝙ mouerentur omnes tribus ad vindicādum istud scelus, quia nō vindicabant alia, sicut patet de scelere Michę fabricando idolum præcedenti cap. Item scelus Danitarum non fuit punitum, de quo in G isto cap. Et hoc quia non erat tunc iudex aliquis in Israel, ideo etiā conuenienter dici debuit hic, quòd non erat iudex, aut rex in Israel. Item ista non fuit pœna inflicta pro peccato iudicialiter, sed magis fuit vtrorūque pęna: quia illi qui voluerunt punire scelus magis puniti sunt: nam plures mortui sunt de aliis tribubus ꝙ de Beniamin, de quo erant peccatores viri Gabaa, vt patet infra 20. cap. ideo debuit dici, quòd non erat rex in Israel.

CAPITVLVM. XIX.

VIT quidam vir Leuites habitans in latere mōtis Ephraim, qui accepit vxorem de Bethlehem Iuda, quæ reliquit eum, & reuersa est in domum patris sui in Bethlehem, mansitque apud eum quatuor mensibus: secutusque est eam vir suus volens ei reconciliari, atque blandiri, & secùm reducere, habēs in comitatu puerum, & duos asinos. Quæ suscepit eum, & introduxit in domum patris sui. Quod cum audisset socer eius, eumque vidisset occurrit ei lætus, & amplexatus est hominem. Mansitque gener in domo soceri tribus diebus comedens cum eo, & bibens familiariter.

Fuit quidam. In præcedentibus descripto casu de idolo Michæ, hic consequenter ponitur secundus casus de concubina Leuitæ. Et diuiditur in tres. Primò ponitur sceleris perpetratio. Secundò patratorum vastatio, sequenti cap. Tertiò patratorum vastatorum restitutio infra 21. Primo in tres. Prima ponitur occasio peccati. Secundò modus perpetrandi, ibi. *Epulantibus illis.* Tertiò manifestatio facti, ibi. *Mane facto.*

Nunquid hæc fuerint facta post præcedentia, & quo tempore. Quæstio I.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic, fuerint facta post præcedentia, & quo tempore fuerint. Respondendum est, quòd necesse est ista, quæ habētur hic accidisse ante mortē Caleb post mortem Iosue, & ante institutionem Hothonielis, qui fuit prius iudex Israel. Quod patet, quia quando ista facta sunt, Ierusalem nondum erat capta de manu Iebusæorum: nam dicitur infra in litera, quòd occumbente sole venit Leuita apud Ierusalem, sed dixit, quòd nolebat introire in illam, quia erat ciuitas gentis alienę: & tamen ciuitas ista capta fuit viuente Caleb, vt patet supra primo capi. ergo nondum mortuus fuerat: & tamen ipso viuente non erat institutus Hothoniel in iudicem, sed aliquanto tempore post institutus est, vt declaratum fuit præcedenti cap. & supra 19. Amplius dicēdum, ꝙ ista facta fuerunt quasi in eodem tēpore, in quo pręcedentia: nam præcedentia in duobus cap. facta sunt tempore, quo non erat iudex in Israel, vt dicitur in vtrisque cap. de isto etiam dicitur, quòd non erat tunc rex in Israel: ergo oportet, ꝙ facta fuerint, quasi simul: nam non est tempus, de quo dicatur, ꝙ non erat rex in Israel, nisi de tempore, quòd fuit inter mortem Iosue, & constitutionem Hothonielis in iudicem. Si autem aliquis dicat, quòd potuit fieri alio tēpore, scilicet inter quæcunque tempora duorum iudicum: nam inter iudicē & iudicē vt cōiter intercidebat tempus aliquod, vt declaratum est supra 3. cap. Dicendum, quòd non stat, quia istud de Leuita fuit factū necessariò ante mortem Caleb, vt nunc declaratū est. Alia etiam duo, quę habētur in duobus pręcedentibus H cap. facta sunt ante mortem Caleb, vel saltem ante cōstitutionem Hothonielis in iudicem, vt in eisdem capit. declaratum est: ideo omnia hæc quasi contemporanea sunt. Sed tunc stat dubium primum, dato ꝙ sint quasi contemporanea, quod fuit prius inter hęc, nunquid istud, vel præcedentia. Dicendum, ꝙ inter ea, quę habentur supra 17. & pręcedenti cap. satis patet ordo, ꝙ sit continuatus, quia prius fuit fabricatio idoli in domo Michæ quā raptus eius per Danitas, & tamen de hoc non apparet ordinis ratio ex litera. Dicendum tamen, ꝙ istud fuerit post præcedentia de idolo Michæ, quia nunquam recedendum est ab ordine literę sine causa necessaria apparente. sed hic non apparet aliqua causa quare dicamus istum non fuisse ordinē I literæ: ideo dicendum, quòd ista fuerint post præcedentia.

Ad quid fuit positus iste casus hic de concubina Leuitæ, & an decuit. Quæstio. II.

QVAERETVR vlterius, ad quid fuit positus iste casus hic de concubina Leuitę, & an decuit. Rñdendum, quòd fuit conueniens poni istum casum in libro isto, quia fuit contemporaneus his, quæ in isto libro enarrantur: nam sicut casus de idolo Michæ, & de raptu per Danitas fuit tempore Caleb paulo an- K te institutionem primi iudicis Israel, ita casus de concubina Leuitæ fuit viuente Caleb, vt declaratū fuit præcedenti quæst. ideo non fuit aliquis liber, ad quem ita conueniret, sicut isti. Causa autem quare descript⁹ est, fuit quia fuit valde famosus: nam occasione sceleris ꝑpetrati in Gabaa oēs tribus Israel inter se pugnauerunt in acie, & occubuerunt plura, quā septuaginta millia virorū, vel quasi, vt colligitur sequenti cap. talia autem non permittuntur a scriptura. præsertim cùm iste casus fuerit generalis, s. quia accidit istud bellum omnibus tribubus Israel. Alia causa est, quia scriptura sacra intendit enarrare pœnas peccantium, & prosperitates bene operantium, vt his consideratis nos Deo per bona opera appropinquare curemus, &

& quia hic fuit magna calamitas ex parte oīum Israelitarum, quia omnes peccauerant fuit, valde conueniēs, quòd casus iste describeretur. Alia causa est, quia iste casus fuit mirabilis: nam hic visum est contra consuetudinem bellorum, vel saltem contra Dei iustitiam, ꝙ illi, qui fouebant iustam litem, & iusto animo pugnabant, & valde plures atque potentiores erant, primò succubuerunt, & plures de ipsis ceciderunt quā de illis, qui peccauerant: illi tamen pauciores, & minus potentes erant: vt ergo consideremus diuinū opus Dei subtiliter iudicantis in his, dignum fuit, ꝙ ista describerentur. Considerandum autem circa primum huius, quòd occasio peccati fuit hic, quia vxor Leuitæ recedens ab eo reconciliata est illi, & reducens eam vir hospitatus est in Gabaa, vbi erant viri pessimi, & luxuriosi turpissimi, qui vxorem Leuitę improba libidine occiderunt. Circa quod ponuntur tria. Primò ponitur vxoris recedentis reconciliatio. Secundò reconciliatę reductio ibi. *Die autem quarto*. Tertiò in Gabaa hospitatio ibi. *Occubuit eis sol*. Circa primum dicitur. *Fuit quidam uir Leuites*. Iste cui accidit casus de concubina Leuites fuit.

Notandū.

An iste fuerit Leuites de quo dictum est, quòd erat cum Micha. Quæstio III.

QVAERETVR, an iste fuerit Leuites, de quo dictum est præcedenti capi. & supra 17. Aliquis dicet, ꝙ sic, quia eodem tempore fuit istud, & illa, quæ habentur in duobus cap. precedētibus: & sic potuit eidem Leuitæ contingere vtrunque. Respondendum, quòd non fuit idem Leuita, quia Leuita, de quo dicitur in duobus cap. pręcedentibus fuit de origine Leuitarum Bethlehem, supra 17. iste autem fuit de monte Ephraim, infra in litera: vxor autem sua solùm fuit de Bethlehem: & ipse iuit ad eam in Bethlehem, vt reconciliaret eam sibi. Item non potest stare, quia istud accidit post ea, quæ habentur pręcedenti capitu. vt supra declaratum est: & tamen post illa non potuit Leuitæ illi, de quo pręcedēti cap. accidere istud, quod habetur hic, quia Leuita ille iuit in Lais cū Danitis, & mansit ibi semper, vt sacerdos eorum, & filij eius post eum: & tamen iste Leuita, de quo hic, habitabat in monte Ephraim eo tempore, quo accidit ei istud, vt colligitur hic: ergo non erat idem Leuita. Sed duo Leuitę fuerunt, quorum unus fuit de stirpe Leuitarū Bethlehem, & alter de Leuitis, qui erant in sorte Ephraim. *Habitans in latere montis Ephraim*. Idest habitans in aliqua ciuitate, quæ erat in latere montis Ephraim. Vocatur autem mons Ephraim terra sortis Ephraim vbicunque nominetur, eo ꝙ terra illa montuosa erat, & in tribu Ephraim habebant Leuitæ assignatas vrbes sicut in aliis tribubus, vt patet Iosue 21. & 1. Para. 6. ca. Vel fortè habitabat peregrinus in aliquo loco terræ Ephraim, sicut declaratum fuit supra 17. de alio Leuita, qui erat de Bethlehem, & tamen peregre habitabat ibi ipse, & cognatio sua. *Qui cępit vxorem*. Scilicet legitimo matrimonio copulatam, ideò, pro violatione pudoris eius poterat plura agere quā si esset concubina, ad quam nullum est fędus. In Hebræo dicitur. *Qui accepit fœminam concubinam*. In quo signabat quòd erat sine fędere matrimoniali.

An hæc fœmina eßet concubina Leuitę, vel vxor legitima. Et de differentia vxorum, & concubinarum in veteri testamento. Quæst. IIII.

QVAERETVR circa istam fœminam, an esset concubina, vel legitima vxor. Respondendum, quòd hic discordat litera nostra ab Hebræa, &

A litera nostra inter seipsam, & litera Hebræa inter seipsam. De primo patet, quia litera nostra vocat hic istā vxorem, quod importat vinculum matrimoniale, alioquin non vocabitur vxor, sed concubina, vel focaria, vel alio modo, & nomine. In Hebræo autem dicitur, quòd erat fæmina concubina. Secundum patet, quia litera nostra vocat hic istam vxorem, & postea vocat eam concubinam, vt patet infra in litera, s. habeo filiā virginem, & iste homo habet concubinam. Tertium patet, quia litera Hebraica interdum vocat istam fęminam concubinam, & interdum vxorem, & sępe appellat patrem mulieris huius socerum Leuitæ: & tamē non vocatur socer, nisi ad generum: gener autem est, qui filiam alterius matrimonialiter tenet. Vbi autem matrimonium non est, non vocantur ista nomina affinitatum, s. gener, & socer, nurus, & socrus. Dicendum, quòd cùm litera vtrobique. i. in Hebræo, & in latino interdum appellet istam vxorem, & interdū concubinam, oportet eligi alterum nomen istorum, quia secundùm veritatem non potest stare vtrunque. Ad hoc dici debet, quòd ista erat verè vxor, scilicet per legitimum consensum de præsenti, qui facit matrimonium inter personas ad hoc habiles etiam deficientibus omnibus aliis: ita quòd Leuita iste licitè cōiungebatur illi fœminæ, quod non faceret si esset cōcubina. Sed in modo assignandi quomodo erat vxor est difficultas. Nicolaus dicit, quòd vocatur concubina a cōcubendo, & hoc modo quælibet legitima vxor concubina est. Sed iste modus non est frequentatus in scriptura, quia tunc indifferenter quelibet vxores vocarentur concubinæ, sed non suscipitur, ideo tenēdus est alius modus. Aliter potest dici secundū quosdam, quòd in scriptura vocantur vxores principales semper vxores, & vxores minus principales vocantur interdū vxores, & interdum concubinæ. Sic patet in Abrahā: nā habuit Sarai in vxorem, quā primò habuit, & erat cognata sua: ideo ista vocata est semper vxor, & non concubina: habuit etiā Agar, & Ceturā, & suscepit filios de eis. De Agar autem dicitur Gen. 16. ꝙ accepit illam Abraham in vxorem: & de Cetura dicitur Gene. 25. quòd accepit eam Abraham in vxorem: & rursus de vtraque harum dicitur, ꝙ separauit Abraham, dum viueret filios concubinarum a filio suo Isaac, & dedit filio suo Isaac hęreditatem suam: filiis autem concubinarum largitus est munera. Et vocantur ibi filij concubinarum filij Agar, & Ceturæ, vt colligitur ibi manifestè in litera: sed hoc erat, quia Sara erat principalis vxor, aliæ autem erant minus principales. Sed ista positio licèt vera sit, tamen non applicatur ad præsens, qa istud tenet in illo, qui multas vxores habet, quarū vna est magis principalis, quę vocatur vxor indistinctè, & aliæ vocantur interdum vxores, & interdum concubinæ: sed de isto Leuita non legitur, quòd haberet nisi istam, & satis apparet, quia aliàs non iuisset suspirans post eam in Bethlehem, potissimè cùm ipsa violasset legem tori, & tamen vocatur vxor, & concubina: ergo alius modus dandus est. Aliter ergo dicendum, quòd inter Hebræos ab antiquo sicut inter gentes cæteras, semper fuit consuetudo, quòd matrimonium verum contraheretur per consensum de pręsenti, & affectionem coniugalem, sed differebat, quia quasdam mulieres suscipiebant cum consensu isto, & quibusdam donis, quę ipsi vocant cadussin, idest sanctificationes, scilicet quòd dando illa munera fœminæ sanctificat illam pro se, & traditio istorum donorum confirmat matrimonium: alię autem erant, quæ accipiebantur per consensum de pręsenti, & tractabantur affectu coniugali: & tamen nō tradebantur eis munera illa, quę vocātur cadussin: & de istis dicunt, quòd non erāt vxores firmissimæ

B C D E (margin letters)

Liranus impugnatur.

Doc resp.

ſime, ſed poterant vocari concubinæ: licèt interdum vocarentur vxores. Conſiderandum autem quòd Hebræi, licèt moderni nunc neſciant, tamen conſuetudo illius temporis erat hęc, quòd quādo mulier, & virquam accipere debebat in matrimonium erant æqualis ſtatus, vel quaſi: non accipiebatur in vxorem, niſi datis donis illis, quæ vocantur caduſſin & hoc quia iſta munera pertinebant ad honorem quendam, & ſolēnitatem contractus. Secundò quia faciebat matrimonium eſſe firmius, quàm aliàs. Tertiò quia vxor ſic accepta non poterat vocari concubina, ſed ſemper vxor, quę autem aliter accipiebatur, poterat interdum vocari vxor, & interdum concubina. Quartum erat quia filij illius mulieris, quæ cum donis ſiue caduſſin accipiebantur habebant maius ius in hæreditate paterna, quā filij aliarum, quæ non erāt ſic acceptę. Omnia iſta quatuor poſſunt apparere in Abrahā reſpectu Saręe, & aliarū duarū vxorum: nā Sara erat æqualis Abrahæ in nobilitate generis. Nam erat filia fratris ſui Nachor, vt tenetur cōiter, ſcilicet quòd erat egreſſa filia Nachor Gen. 11. vel ſaltem vocabatur filia patris Abrahę: nam ipſe dixit, filia patris mei eſt, ſed nō matris meæ: Gen. 20. cap. ideo non acciperet eam, quia non daretur ei ſine omni honore nuptiali: & ad hunc honorem pertinebant dona illarum arrharum, vel caduſſin, ideo acciperet eā cum illis: de Agar nō fuit ſic, quia ipſa erat ancilla Saræ, Gen. 16. ideo acciperet eam Abraham quomodo vellet, ſiue in concubinam, ſiue in vxorem: accepit autem in vxorem affectu matrimoniali, vt coitus eſſet licitus, & proles legitima: tñ non ſubarrhauit eam dando ſibi caduſſin. Et hoc vt non faceret eam æqualem Sarę, quę erat dña eius: nā ſemper manſit Agar vt ancilla Saræ, quamq̃ effecta eſſet vxor Abrahę, Gen. 16. nam dixit Abraham: Ecce ancilla tua in manu tua eſt, vtere ea, vt libet. Sic etiam fuit de Cetura, quam Abraham poſtremò accepit in vxorem: nam ipſa fuit de humili genere, ſcilicet de Chananęis: & non ſubarrhauit eam Abaham, vt non æquaret primę vxori, quæ erat de cognatione ſua. Etiam vt non ęquaret filios illius filio ſuo Iſaac, in quo extendendum, & benedicendum erat ſemen Abrahę: & ob hoc potuerunt vocari iſtæ concubinæ, & vxores viciſſim. Sara autem nunquam potuit vocari niſi vxor. Primū iſtorū quatuor patet, qa ſubarrhatio, & quæcunque alię cæremonię adhibeantur in cōtractu matrimonij, vt in alijs contractibus, faciunt illa ſolenniora: nam iſtud eſt generale, quòd illud eſt ſolennius quod pluribus cæremoniis innititur: illud verò, quod nullam habet cæremoniam, ſed qualitercūque fieri poteſt, non dicitur habere aliquam ſolennitatem. Secundum patet, quia ipſi Hebræi putabant difficilius valde fore repudiare vxorem acceptam cum ſubarrhatione quàm ſine illis. Interdum etiam dicunt quòd matrimoniū, in quo non interuenerant ſubarrhationes, ſiue caduſſin poterat diſſolui ſine repudio, ſcilicet volente vxore etiam non volente viro, tanquā non eſſet totale vinculum cauſatū: & ſic excuſant aliqui Hebræi matrimonium factum inter Dauid & Merob filiam Saulis: nā ipſa poſtea data eſt Hadrieli Molathitę in vxorem antequam acciperet eā Dauid. De quo primo Regū decimo octauo, & dicūt, ꝙ nō peccauit Saul faciēdo hoc, quia nō dederat Dauid caduſſin ipſi Merob, vel non fuerant legitimè tradita caduſſin. & ſic non tenuerat deſponſatio. iſtud ſecundùm non apparuit in Abraham reſpectu vxorum ſuarum, quia nullam earum repudiauerat, tamen facilius, & rationabilius poterat repudiare Agar, & Cеturā, quàm Saram. Etiam patet hoc ex verbis Saræ ad Abraham: nā dixit ei: Eiice ancillam, & filium eius: Geneſi vigeſimo primo, & tamen ſi tam firmum eſſet matri-

F monium cū Agar ſicut cū Sara, nō diceret Sara iſtud. Conſiderandum aūt, quòd iſtud non poſſet exemplificari in matrimoniis noſtri temporis, eo quòd illa vel ſimpliciter ſunt rata, ita quòd nullo modo patiantur diuortium, vel non ſunt matrimonia: tempore Abrahæ autem, & in veteri teſtō nullum matrimonū erat totaliter ratū, quia poterat ſuſcipere repudium, ideo poterat eſſe vnum matrimonium altero firmius. Et ſic erat conſuetum, quòd matrimonium factum cum ſubarrhatione eſſet firmius quā ſine ſubarrhatione: & iſtud tribuebat ius abundātius vni vxori ad virum, quā alteri. Tertium erat, quòd vxor accepta cum ſubarrhatione nunquam vocabatur concubina: quod patet in Sara: nam nunquā in tota ſacra ſcriptura vocabatur cōcubina Abrahę. Aliæ duæ. ſ. Agar, & Cetura interdū

G vxores, & interdum concubinæ appellantur, vt declaratum eſt. Quartum erat de maiori iure filiorum: nā filij mulieris ſubarrhatæ habebant maius ius in bonis paternis tanquam hæredes: alij autem minus habebāt de iure. ſ. quantum eis pater conceſſiſſet. Patet hoc, qa Sara dixit Gen. 21. Eiice ancillam, & filium eius: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Iſaac. Si tñ fuiſſent filij Agar tanti iuris ad Abraham, ſicut filij Sarę, quę vxor ſubarrhata, non dixiſſet Sara erat nō hæres erit, & cæte. Item patet hoc, quia Abraham dedit hęreditatem ſuam totā Iſaac, filiis autem Agar, & Ceturæ dedit ſolùm munera quędam: Gen. 25. ca. ſi tamē æquale ius haberēt illi filij in bonis eius, cū eſſent oēs

H legitimi, peccaret Abrahā exhæredando omnes alios, potiſſimè cùm multi eſſent, quia de Cetura ſuſcepit ſex, Gen. 25. & inſtituendo hæredem ſolum Iſaac, & tamen licitè fecit: ego non habebant tantum ius filij Agar, & Cеturę ad bona Abrahę ſicut Iſaac fili⁹ Sarę: imò dato quòd plus diligeret Abraham Iſaac, non poterat eum conſtituere hęredem vniuerſorum, ſed ſolùm poterat ei dare duplicem partem quàm cuilibet aliorum fratrum ſuorum: ſic patet Deute. 21. cap. Sed aliquis reſpondebit ad hæc. Ad primū, quia Agar erat *Reſpōſio aliquorū.* ancilla, ideo filius eius non erat ſucceſſurus in aliqua parte hæreditatis paternæ. Item competebat Iſaac, ꝙ ipſe eſſet ſucceſſor Abrahæ in ſolidum, quia in eo debebat vocari ſemen Abrahæ. Et hoc ex determina-

I tione Dei, ideo licèt aliàs eſſet æquale ius ſuccedendi patri Iſmaheli & Iſaac, ex hoc non poteſt ſuccedere Iſmahel quantum ad aliquam partem. Sed iſtud non ſtat. Ad primam rationem dicendum, quòd licèt pro- *Solutio rationum.* pter conditionem ſeruitutis maternæ nō deberet ſuccedere Iſmahel ſicut Iſaac: & hoc voluit Sara, cùm dixit: non erit hęres filius ancillæ cum filio meo Iſaac: tamen non tenet iſta ſolutio quantum ad filios Cеturę, quia Cetura non erat ancilla: & tamen filij eius nō ſucceſſerunt Abrahæ ſicut Iſaac, ſed dedit eis quędam munera, vt patet Gen. 25. & non fuerunt melioris conditionis, quàm Iſmahel, qui erat filius ancillæ. Secunda ratio non ſtat, quia quamquā Deus elegiſſet Iſaac, vt vocaretur in eo ſemen, & nomē progeniei Abrahę.

K tamē hoc neſciebat Sara, quia Deus nondum illud dixerat, ſed cùm contriſtaretur Abraham, eo ꝙ Sara vellet eiicere Agar, & filium eius, dixit Deus: omnia quæ dixit tibi Sara audi vocem eius, quia in Iſaac vocabitur tibi ſemen. Etiā Sara non mouebatur ex hac parte, ſed ſolùm quia Iſmahel erat filius ancillæ. Vnde dixit: Non erit hæres filius ancillæ cum filio meo Iſaac: Gene. 21. capitu. Sed obiicitur contra ſecundam pro- *Obiectio contra ſecūdam poſitionem, ſ. 1. ratio.* bationem, ſ. quòd Abraham non dedit æqualem hęreditatem filiis omnibus: Gen. 25. Et dicetur, ꝙ iam Abraham nouerat, quòd poſteritas ſua denominanda erat per Iſaac: & ob hoc volebat eum conſtituere hæredem vniuerſorum, cùm aliàs non poſſet. Patet hoc, *2. ratio.* quia iam Deus ei dixerat in Iſaac vocabitur tibi ſemē.

Item

Item quod allegatur, scilicet, quòd deberet solũ Isaac accipere duplicem partem ad alios, si vellet accipi vt primogenitus ad Abraham: & dicetur, quòd istud tenuit postquam data est lex Moysi, sed ante non tenebat, cùm scripta fuerit ista lex Deut. 21. ca. & Abrahã fuerit plus quam 450. annis ante hoc: nam vt patet ad Gal. 3. cap. lex confirmata est annis. 430. post factam promissionem Abrahæ. Respondendum, quòd non stant istæ rationes; ad primam dicendum, quòd licèt Abraham haberet iustam causam ex Dei electione instituere Isaac hæredem vniuersalem, & cęteris filijs solùm largiri munera, tamen ipsis non constabat de hoc iure, & conquererentur valdè, & litigarent cõtra Isaac vt præriperent ei omnia bona, & tamen non litigauerunt cum ipso: ergo apparet quòd aliquod ius manifestum erat secundùm consuetudinem temporis illi⁹, propter quod putabant illi iustè Isaac constitutum heredem vniuersorum. Et istud erat, quia mater sua fuerat accepta in vxorem cum subarrhatione: & Agar & Cetura sine subarrhatione, ex quo nullum ius ipsi habebant ad bona patris sui. Ad secundum dicendũ, quòd confirmatio non probabat, nisi respectu filiorũ Ceturę, quia Isaac non fuit primogenitus Abrahę, sed potius Ismahel, ideo si cęteris paribus erant Ismahel & Isaac pares in iure succedẽdi, proueniret duplicitas hereditatis ipsi Ismaheli propter primogeniturã: sed falsum est, ideo ex hac parte non stat argumentum: & tamen dato quòd Isaac esset primogenitus, non debebat sortiri ex iure communi nisi duplicitatem sortis in hęreditate paterna. Et quandò dicitur, quòd illa lex non stabat tempore Abrahæ, dicendũ, quod licèt fuit data postea Moysi in Deute. tamen ante hoc obseruabatur a multis populis terræ: & sic fuit de multis alijs legibus iudicialibus, quas dedit Deus Hebręis: nã ante dationem seruabantur a populis terrę. Quod aũt ista seruaretur, patet in Iacob: nam quando benedixit filijs suis Gene. 49. dixit Ruben: Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea, & principiũ doloris mei, prior in donis maior in imperio, idest quòd ad primogenitum pertinebat esse maiorem in successione paterna. Hoc patet manifestius 1. Para. 5. scilicet, Ruben fuit primogenitus Israel, sed cùm violasset Torum patris sui data sunt primogenita eius Ioseph, & filijs, & non est ille reputatus in primogenitum: & tamen filijs Ioseph non habuerũt aliquid speciale inter cęteros, nisi quod habuerunt duas sortes, cùm quilibet de alijs filij Iacob haberet vnicam: ergo ius primogeniturę quod habetur Deute. 21. scilicet, quòd haberet primogenitus duplum ad quemlibet fratrem suum, fuit seruatum tempore Iacob, quod fuit multo tempore ante dationem legis: & sic fuit tempore Abrahæ. Considerandum autem quòd Iacob habuit quatuor vxores, duas principales, scilicet Liam, & Rachelẽ, & duas minus principales. s. Balam & Zelpham ancillas istarum: Gen. 30. Et tamen nunquam vocatæ sunt istę duæ concubinę, licèt essent minus principales, sed semper vxores: etiã filij earum non acceperũt minus de hæreditate Iacob, scilicet de terra Chanaan ei promissa, quàm cęteri filij, quia quilibet suscepit vnam sortem solam præter Ioseph, qui suscepit duas, quia data sunt ei primogenita Ruben. Istud autem fuit, quia licèt Bala, & Zelpha essent minus principales vxores Iacob, tamẽ habebat subarrhationem, siue data sunt eis cadussin in desponsatione: & sic licèt cõmuniter teneatur, quòd ad hoc quòd aliqua vxor in lege veteri vocetur concubina sufficiat, quòd sit vxor minus principalis; tamen non sufficit solum hoc, quia quædam accipitur cum cadussin, & ista habet quatuor priuilegia, quæ posita fuerũt supra, & alia accipitur sine subarrhatione, & illa caret illis. Considerandum autẽ, quod iste modus loquendi est in iure humano, & apud sanctos patres, quòd illa, quæ cum solennitatibus omnibus traducitur vocetur vxor, quæ autem affectu coniugali accipitur: & tamen sine dotatione, subarrhatione, & solẽnitatibus vocetur concubina, & tamen licitè teneatur: sic habetur in decretis 33. dist. ca. primo cùm dicitur: Concubina hic intelligitur, quæ cessantibus legalibus instrumentis vnica est, & ɔiugali affectu asciscitur, hanc coniugẽ fecit affectus, concubinam lex nominat: Sic etiam in Concilio Toletano diffinitum est, & habetur dist. 34. cap. is qui. s. si quis non habuit vxorem, & pro vxore cõcubinam habet, vt vnius mulieris aut vxoris, aut concubinæ sit communiter contentus. Ecce vbi licitam facit coniunctionem cum concubina: & tamen falsum esset, nisi esset verè vxor. Item Isidorus de distantia veteris, & noui testamenti, & habetur eadem dist. cap. Christiano. ait Christiano, non dicam plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi vnam tantum, aut vxorem aut certè loco vxoris, si vxor deest concubinam. Ecce quare licitum est habere concubinam, idest vxorem non solenniter ductam, vnde glo. ibidem dicit concubinam esse mulierem non solẽniter ductam: & tamen mutuus consensus interuenerit, quia aliam concubinam habere non licet, vt patet 32. quæst. 4. capi. nemo. & vocatur præcipuè concubina, quæ minoris status est, & non quòd ad eam accipiendam fieri oporteat subarrhationem, & donationem, & solennitates magnas: & hoc modo, quod non sufficit ad ducendum vxorem sufficit ad ducendum legitimam concubinam. Et hoc est quod sensit Isido. in ca. Christiano nunc allegato, scilicet, dum vxor deest, loco vxoris potest haberi concubina: ergo defectus, vel impotentia complendi aliquid facit differentiam inter vxorem & concubinam hoc modo. Istud erat vnum quod faciebat differentiam inter Saram, & Agar, atque Ceturam, quia Sara erat æqualis in genere & diuitiis Abrahæ, & non poterat duci, quia ipsa non consentiret sine his solẽnitatibus, scilicet subarrhationum, & reliquorum. Agar autem, & Cetura erant pauperes, & quomodocunque Abraham vellet eas ducere consentirent. Iste modus quasi loquendi est in legibus humanis: nam cùm vir, & vxor sunt imparis status existente maioritate ex parte viri, lex non dicit matrimonium, sed concubinatum, & ipsam non vxorem sed concubinam vocat, nisi dotalia instrumenta interueniant, vt. C. de nuptiis imparib. §. immo. & ff. de donationibus. l. donationes. Cùm autem sunt pares in statu, dato quòd non interuenerint instrumenta dotalia, lex vocat vxorem, vt. ff. de ritu nuptiarum lege. in liberę. & sic instrumenta dotalia in imparibus faciunt vocari vxorem, quibus deficientibus vocatur concubina: & apud Hebręos cadussin siue subarrhationes erãt loco huius totalis instrumenti: ideo cui non dabantur cadussin vocari poterat concubina. Sic fuit de Agar, & Cetura. Nunc dicendum est sic de vxore Leuitę, quia illa vocatur vxor, quia licitè tenebatur affectu coniugali, & quia non dederat ei cadussin. sed simpliciter acceperat, quia erat fortè minoris status, quã ipse, vocatur concubina. Et s'm istum modũ respondẽdi tolles multas difficultates, quæ in alijs locis reperies. *De Betlehem Iuda.* Vocatur Bethlehem Iuda cum additione ad differẽtiam alterius Bethlehem, quæ erat in sorte Zabulon, vt patet Iosue decimo nono. *Quæ reliquit eum.* Scilicet dupliciter quantum ad legem tori, quia alteri viro copulata est adulterando: etiam quia recessit ab eo. Patet hoc ex litera Hebraica, quæ dicit. *Et adulterata fuit super ipsum concubina sua.* Idest præter ipsum accepit alium virum ad coitum. Et accipitur super pro præter: ex hoc etiam patet, ꝙ non erat cõcubina simpliciter, quia si esset ɔcubina.

Responsio ad primã rationem.

Ad 2. rationem.

Notandum de quatuor vxoribus Iacob.

Modus loquendi iuris antiqui de quo latius dixit auctor 1. reg 8. cap.

Sara erat æqualis in genere & diuitiis Abrahæ.

etiam si commisceretur alteri, non diceretur adultera, quia nulla lege ei tenebantur: ideo erat vxor ducta sine solennitatibus: & ista tenebatur seruare viro fidem, sicut si cum solennitatibus ducta foret. *Et reuersa est in domũ patris sui in Bethlehem*. Scilicet habitabat Leuita in latere montis Ephraim, & ibi erat vxor ei cohabitans, & inde recessit in Bethlehem: causa recessus fuit timor, quia fornicata fuerat, & putauit ꝙ occideret eã vir. *Mansitque quatuor mensibus apud eum*. Scilicet in istis 4. mensibus Leuita non requisiuit eam eundo pro illa. Iosephus lib. 5. Antiqui. vult quòd vxor Leuitę non fornicata fuerit, sed propter discordias recesserit a viro suo, & hoc videtur tenere litera nostra, quia noluit dicere, ꝙ mulier fornicata est, sicut dicit litera Hebræa: sed dicit ꝙ reliquit eũ, & reuersa est in Bethlehem. Vnde ait Iosephus. Vir Leuita de populo, qui erat sortis Ephrem, & ibidem habitabat, de Bethlehem duxit vxorem: hic autem locus est trib⁹ Iudę. cùmque vehementer amaret coniugem, & eius pulchritudine victus afficeretur, quando ab illa non similiter amabatͭ, & ille propterea passione amoris vreretur, lites frequẽter inter eos eueniebant. Ad vltimũ verò mulier his grauata relinquẽs virum, abijt ad parẽtes mense quarto. Vehementerque grauè ferens vir ꝑ amorem venit ad soceros, solutisque litibus, placatus est circa eã. *Secutusque est eam vir suus*. Scilicet post quatuor menses cũ ipsa non rediret, vir suus illuc iuit, quia fortè expectauit, ꝙ ipsa pœniteret, & rediret ad eũ, vel parẽtes illius reducerẽt eam. In Hebræo dicitur. *Mansitque ibi diebus quatuor mensibus*. Vbi nos dicimus 4. mẽsibus solùm: & fuit positũ diebus ex superabundanti. Est tamen vt exponens expositum intransitiuè. s. stetit ibi diebus aliquot, qui sunt quatuor menses. *Volens ei reconciliari*. Ista litera demonstrat intentionẽ Iosephi, s. quòd non recesserat mulier propter adulterium, sed propter iurgia quotidiana, ideo vir volebat reconciliari ei, tanquam offendisset eam iurgiis vehementibus, & irrationabilibus. *Atque blandiri*. Scilicet loquendo ei verba blanda, qualia sunt verba amatorum. Sic dicitur Gen. 34. de Sichem, qui diligebat nimis Dinam filiam Iacob, quã deflorauerat, ipsaque tristis erat. Et dicitur: Tristem blanditiis deliniuit: Essent autem istę blanditiæ promittendo, quòd nunquam amplius iurgaretur cum illa, sed diligeret vt animam suã, & alia tenera verba amantium, quæ solent generare teneros affectus, ideoque blanditię appellantur. Istud procedit exponendo literam ad intentionem Iosephi, & literæ nostræ, quæ volunt eam non fuisse fornicatam. Sed exponendo secundùm literam Hebraicam: dicẽdum ꝙ vir offensus fuerat adulterio vxoris, quia tñ pulchritudine vincebatur, cogebatur diligere eam: & tener affectus amoris feros iracundiæ iustissimæ compescebat, & penitus domabat motus. Sic ait Seneca tragedia quarta, cuius nomen est Hippolytus. carmine 3. in fine, ꝙ amor omnes passiones etiam ferocissimas cessare facit, & ei obediunt: vnde cũ mulier debuisset veniam petere, vir domitus magnitudine amoris tanquam bos ductus ad victimam vxorem præcabatur pro reconciliatione, blandiebaturque ei tanquam ipse illam offendisset: multa enim similia legimus, & vidimus, de quibus non oportet dilatare sermonẽ. Sic patet Esdræ 2. cap. 4. vbi inducitur exemplum de fortitudine mulieris, quomodo ipsa viros domet. *Et secum reducere*. Tam intense diligebat Leuita ille vxorem suã, ꝙ sine illa difficilem putabat se sustinere vitã. *Habens in comitatu puerum*. Scilicet ad seruiendum sibi, & vxori suæ cùm reduceret eam. *Et duos asinos*. Scilicet vnum ad æquitaturam vxoris, & alium pro se, vel ad deportationem necessariorum in via. Quod patet, quia quando venit in Gabaa dixit se portare omnia necessaria, tam pro se, quàm pro asinis, & nulla re indigere nisi hospitio. *Quæ suscepit eum*. Scilicet gratis: nam licèt prius recessisset ab eo irata, quia tamen videbat nunc eum ad se venientem benignum gauisa est, & hoc quocunque modo accipiatur, quòd mulier recesserit: nam si dicatur, quòd ipsa recesserit timore mortis propter adulterium, nunc vidit virum benignè ad se venientem & gauisa est, quia per hoc remittebat ei mortem. Si verò dicatur, quòd recesserat propter iurgia, & rigorem viri, nunc videbat eum desiderantem reconciliari ei, & blandientem, ideo recepit eũ. *Et introduxit in domum patris sui*. Scilicet, quia ipsa vidit eum primò venientem, & fecit introire in domum patris sui ad manendum. *Quod cùm vidisset socer eius*. Scilicet, quòd filia sua introducebat virum suum Leuitam in domum. In Hebræo dicitur. *Quod cùm vidisset pater puellæ*. Et sic litera nostra signat, quòd ista puella erat vxor Leuitæ, quia vocat patrem puellę socerũ Leuitæ. Litera autem Hebraica significat non esse vxorem, vel saltem non significat illud licèt nõ signet contrarium, cùm dicat, quòd cùm vidisset pater puellę: & tamen hoc nihil agit, quia infra postea vocat eũ socerum & puellam vxorem Leuitæ: sed variat modum loquendi ex causa supra assignata. *Cumque vidisset*. Scilicet vidisset Leuitam introeuntem in domum. *Occurrit ei lætus*. Istud fuit gaudium propter reconciliationem viri ad vxorem: nam siue recessisset puella propter adulterium, siue propter iurgia, cùm nunc videret virum sibi reconciliari erat gaudium. *Et amplexatus est hominem*. Scilicet, præ gaudio amplexatus est illum.

F

G

H

Intẽtio Iosephi pœnes literã.

An licuerit isti Leuitæ accipere vxorem de Bethlehem. Et quomodo licebat viris de vna tribu accipere vxorem de alia tribu.

Quæstio V.

QVAERETVR circa hoc, an licuerit isti Leuitę accipere vxorem de Bethlehem. Aliquis dicet, quod non: quia Deus iusserat, quòd viri acciperent fæminas de tribubus suis in vxores, & mulieres acciperent viros de tribubus, & familiis suis, Num. 36. ca. ergo Leuita non poterat accipere vxorem, nisi de stirpe Leui: Bethlehem tamen erat ciuitas de sorte Iudæ, vt hic dicitur: & sic acciperet vxorem de progenie Iudę. Respondeiri posset ad hoc, quòd Leuita iste accepit vxorem de stirpe sua, scilicet Leuitarum, & quando dicitur, quòd erat de Bethlehem, non obstat, quia in Bethlehem habitabant Leuitę, & alicuius illorum poterat esse ista puella filia. Patet hoc de Leuita, qui venit in domum Michæ: nam ille erat Leuita de Bethlehem, supra 17. & sic multi alij habitarent ibi. Sed ista responsio non est necessaria, quia præsupponeretur, quòd Leuitæ non possent accipere vxores, nisi de tribu Leui: sed falsum est, quia Leuitæ accipiebant vxores de quibuscunque tribubus. Pro quo sciendum quòd in Leuitis erat specialius, quàm in cęteris viris Israel: nam lex de accipiendo vxores de eisdem tribubus fuit data ꝑpter impermixtionem possessionum, quia si commiscerentur fæminæ & viri diuersarum tribuum, necesse erat hæreditates de vna tribu transire in alteram per successionem filiorum: sicut patet exemplum, quòd posuerunt filij Manasse contra filias Salphaad, scilicet quòd ipsę successerant patri suo in defectum filiorum: & si nuberent viris alterius tribus, filij illarum succederent in hæreditate maternã, & quia filius est de tribu, & cognatione patris, & non denominatur de cognatione matris, potissimè in veteri testã, vbi seruabanͭ valde iura primogeniture, illa pars hæreditatis matris, q̃ fuerat de tribu Manasse, transiret ad

I

K

tribum illam, de qua essent viri, cum quibus contraherent: & sic permiscerentur sortes, quæ à principio distinctæ fuerant: & ob hoc data est lex dicta, Num. 36.cap. In Leuitis autem non stabat hoc, quia Leuitæ nullam hæreditatem habebant inter cœteros Israelitas: Num.18. & Deut. 18. Et sic non essent causa perturbationis sortium: quod patet, quia aut Leuita acciperet vxorem de tribu non Leuitica, aut vir non Leuita acciperet vxorem de filiabus Leuitarum. Si secundo modo non erat aliqua confusio, quia filia Leuitæ non poterat succedere, eo quòd erat fœmina. Etiam dato quòd in casu posset succedere, non habebant Leuitæ aliquid immobile, in quo possent eis succedere posteri sui: ideo licèt filij huius mulieris pertinerent ad tribum illam, de qua erat vir suus, non fiebat confusio sortium, eo quòd nihil de sorte Leuitarum transibat ad aliam tribum propter fœminam, cùm Leuitæ nihil immobile haberent, quod posset transire ad alias tribus: ideo expresè erat permissum, quòd filia sacerdotis, vel Leuitæ posset accipi in vxorem à quolibet de populo. Sic patet Leui.22. scilicet: Si filia Sacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit, de his, quæ sanctificata sunt, & de primitijs non vescetur: quasi dicat: si nubet alicui non de populo, sed de sacerdotibus, vel Leuitis poterat comedere de sanctificatis. Rationes horum ibi declaratæ sunt. Si autem Leuita acciperet in vxorem aliquam de alijs tribubus, non sequebatur aliqua confusio sortium, quia accipiebant tales mulieres, quæ non haberẽt speciem succedendi patribus, & tunc filij earum erant de stirpe Leuitarum, & nihil transibat de alia tribu ad tribum Leuitarum propter mulierem illam. Si autem contingeret, quòd mulier accepta à Leuita aliquo modo esset succedens patri in hæreditate, vtpotè deficientibus filijs, videbatur tunc dubium, scilicet, quia filij huius mulieris accipere debebant id, quod prouenerat matri: & ipsi essent Leuitę propter patrem, & sic Leuitæ haberent sortem. Dicendum, quòd cùm sic contingeret, non debebat mulier illa succedere, eo ꝙ filij sui erant inhabiles ad aliquid possidendum immobile, ideo redibat hæreditas ad patruos, vel ad alios propinquos patris, velut si non staret filia secundùm ordinem, qui ponitur Num.27.cap. & secundùm hoc multi de Leuitis, & Sacerdotibus accipiebant vxores de alijs tribubus. Nam Ioiada summus Sacerdos accepit in vxorem Iosabam filiam regis Ioram 4. Reg. cap. 11. De reliquis autem Israelitis erat alia lex: nam iubebatur, quòd quilibet acciperet vxorem de tribu sua, & quęlibet mulier acciperet virum de tribu, & familia sua: Num. 36. Quod Nicolaus, & quidam alij intelligunt de mulieribus, quæ succedebant in hæreditate paterna. Pro quo considerandum, quòd in veteri testamento mulieres non succedebãt patribus, sed soli masculi, vnde dato quòd quis haberet triginta filias, & vnicum filium ille erat hæres vniuersorum immobilium. Cùm autem deficiebant filij succedebant filiæ. De filijs autem erat generale, quòd siue multi, siue pauci essent, quilibet succedebat secũdum partes æquales, præter primogenitum, qui sortiebatur duplum ad quemlibet aliorum fratrum. Hoc patet Num. 27. iuncto Deuter. 21. Dicunt ergo isti, quòd filiæ quando succedere debebant patri, non poterant nubere viris aliarum tribuum, quia in illis erat casus legis, vt in filiabus Salphaad, quæ succedebant patri, & propter hoc lex data est, nè commiscerentur sortes: cùm autem fœmina erat non successura patri, vtpotè stantibus liberis maribus dicunt, quòd poterat accipere virum de alia stirpe, quia ibi non sequebatur confusio sortium. Sed dicendum, quòd ista regula erat generalis, quantum ad omnes viros, & fœminas

Leuitę poterant vxores ducere de qualibet tribu Israel, tñ non succedebant tales vxores Leuitarũ patribus suis.

De successione hæreditatum secundũ Nicolaum.

A aliarum tribuum, qualitercunque se haberent, sicut patet Num. 36. & ibi probatum est. Et ratio huius est, quia licèt ratio legis fuerit, vt non permiscerentur sortes; tamen oportet, quòd teneatur lex tam in illis, de quibus manifestum est, quòd succedere debent, quàm in alijs, de quibus est dubium: nam mulier erat, quæ non posset in aliquo casu dato succedere, vtpotè aliquis genuit filios, & filias, iam apparet de filiabus, quæ non debent succedere propter liberos mares. Si ergo immediatè liceret illis accipere viros de alijs tribubus, contingeret interdum, quòd fratres illarum morerentur sine liberis ante mortem patris, & manebat successio filiabus, & iam essent traditæ alijs viris: ex quo sequebatur necessariò, quòd permutarentur

B hæreditates sortium. Item dato casu fortiori, scilicet, quòd quis haberet filios, & filias, & moreretur succederentque filij: deinde illi morerentur non susceptis liberis veniebat hæreditas ad sorores: vel dato quòd isti succedentes patri gignerent filios, & morerentur ipsi, & patres eorum, manebat successio sororibus, tanquam si isti nunquam habuissent liberos: ergo licèt mulier non videretur successura patri, semper pendebat in dubium, an succedere posset aliquo casu dato, quousque moreretur: ideo propter istud dubium fuit lex generalis ad omnes viros & fęminas, quia quælibet fœmina poterat applicari ad casum legis, scilicet ne transiret hæreditas ad illam tribum. Sed aliquis obijciet, quòd sicut Leuitæ accipiebant

C interdum coniuges, quibus eueniebat, quòd succedere deberent patribus, & tunc successio conuertebatur ad proximos de familia illa, & non succedebant istæ mulieres, nec filij earum: ita fieret in viris aliarũ tribuum, qui acciperent mulieres, quas contingeret succedere patribus, quia tunc conuerti potest successio ad proximos illius tribus. Dicendum, quòd non est simile de Leuitis, & de alijs, quia filij Leuitarum, eo quòd erant filij Leuitarum erant prohibiti succedere, & priuati omni iure possidendi rem aliquam immobilem: quamquam ergo non succederent in parte illa hęreditatis, quæ aliàs proueniebat matri, non fiebat eis grauamen: filij tamen aliorum virorum poterant possidere, & succedere debebant de iure patri-

D bus, & etiam matribus si aliquid haberent. Quòd ergo nunc mater haberet aliquid, in quo non posset succedere filius, qui aliàs non erat priuatus iure succedendi, videbatur valde grauatorium, ideo Leuitis licuit accipere vxores de quacunque tribu: alijs autem viris non licuit, sicut declaratum est Numeri trigesimosexto capitulo. Cùm autem contrarium aliquando reperiatur, est dispensatio in quibusdam, sicut in regibus, vtpotè quando Dauid accepit Michol filiam Saulis in vxorem, & in quibusdam erat peccatum. Nam nec oportet omnia excusare, cùm videamus quædam pessimè facta: & sic vir iste Leuita potuit licitè accipere vxorem de Bethlehem, licèt non esset de stirpe Leuitarum.

E

Si mulier alicuius in veteri testamento adulteraretur, an poterat vir suus reconciliare eam sibi, vel tenebatur subire pœnam legis.

Quæstio VI.

QVAERETVR vlterius, si peccasset mulier istius Leuitæ adulterando, si poterat ei reconciliari vir, ita vt non occideretur. Aliquis dicet, quòd non poterat, quia Numeri trigesimoquinto dicitur: Quòd reus mortis pro nullo precio dimitteretur, sed statim occideretur, ita ergo precibus, vel alia occasione, non posset remitti ei mors, & tamen mortis

rea

rea erat mulier, quæ fornicabatur; ergo non poterat ei remitti, sed tenebatur iudex eam occidere. Respõdendum, ꝙ aut erat crimen manifestum, quod probari posset, & sciebatur ab aliquibus de populo, aut sol⁹ vir cognouerat hoc. Si secundo modo dicendum, ꝙ non tenebatur eam accusare, sed poterat ei remittere, quia vindicta legis in fauorem viri erat introducta, & non peccabat remittendo peccatum, sed potius merebatur, quia lex non obligabat virum ad accusandum eam, sed dabat ei potestatem ad hoc. Potest aũt quilibet renunciare iuri suo, quando in fauorem eius solius introductum est. Nec obstant ad hoc casus speciales, quia ibi in fauorem aliorum introductũ est ius, & non ipsorum qui volunt renũciare, & non possunt. Si autẽ adulterium esset publicum, vel notorium, aut qualitercunque probabile, quilibet de populo poterat accusare, quia erat crimen publicũ, ad cuius accusationẽ quilibet de populo admittitur. Dicendũ tñ, ꝙ si nullus accusaret adulteram, dato quòd notum esset iudici per notorietatem facti aliquam adulteratã, iudex nõ poterat eam condemnare. Sic patet Ioann. 8. vbi præsentata est Christo mulier capta in fornicatione, & accusabatur coram eo, & cũ accusatores insisterent, ipse condemnabat eam indirectè, dicens: qui sine peccator vestrum est, primum lapidem mittat in eã. Postea autem illis recedentibus, & per hoc desistentibus ab accusatione Christus eam non condemnauit, sed potius absoluit, dicens: Mulier quis te accusat? & illa: nemo domine. Tunc Christus dixit: nec ego te condemnabo, quasi dicat, si continuauissent in accusatione tui aduersarij, oportuisset te condẽnari: quia tamen ipsi destiterunt, nec ego debeo contra te procedere: & tamen ibi erat peccatum notũ Christo, nõ vt Deo, sed vt iudici, quia dixit mulieri: vade & amplius noli peccare. Etiam quia prius dixerat: Qui sine peccato vestrum est, primum lapidem mittat in eam: & tamẽ istam condẽnationem iudicialiter non tulisset, nisi cõstitisset euidenter per confessionẽ mulieris, vel per testes adulterium perpetratum. A fortiori ergo nondum cępto negocio iudicialiter, dato quòd iudex sciret mulierem adulteratam, non poterat eam condemnare. Sciendum tamen, quòd si iudex volebat esse tãquam vnus de populo, cui cõpeteret accusatio, & prosecutio criminis publici, deposita auctoritate iudicis, poterat esse vt accusator, & si produceret sufficientes testes coram alio iudice, qui cognoscere posset, obtinebat condemnationem contra adulteram: sic patet de duobus senibus, qui accusauerunt Susannam. Nam illi erant iudices, & tamen ipsi processerunt vt accusatores, vt patet Dani. 13. Sciendum etiam, quòd viro non accusante vxorem adulteram, quilibet de populo poterat accusare, quia erat adulterium de criminibus publicis, cui⁹ prosecutio pertinet ad quemlibet de populo: sic patet de illa muliere, quæ ducta est ad Christũ Io. 8. nã multi processerunt accusantes eam: & tñ non esset quilibet vir eius. Etiam nullus accusauit eã, vt vir suus, sed vt extraneus: nã dixerunt: Magister hęc mulier deprehensa est modo in adulterio. Etiam quia si aliquis istorum vir fuisset mulieris illius, non accusasset eam corã Christo, quia illa accusatio erat solùm ad tentandum: sed coram iudicibus suis, qui poterant cõdemnare ad mortem. Item patet in duobus senioribus accusantibus Susannam de adulterio: quia neuter illorum erat vir Susannæ, vt patet Dan. 13. Sciẽdum tamen ꝙ prosecutio istius criminis pertinebat ad quemlibet, & tamen si vir remitteret, cessabãt oẽs accusationes aliorum, eo quòd ei iniuria illata fuerat, sic patet in criminibus publicis, scilicet in adulterio, homicidio, & similibus. Sed obijcietur, ꝙ etiam viro nolente accusaretur vxor de adulterio ab aliis, vt patet de Su-

Cur Christus nõ cõdemnauit mulierem adulterã.

F sanna: nam dicitur ꝙ vir suus Ioachim dolebat nimis, & erubescebat, ꝙ talia dicerentur de Susanna, & tamen duo seniores populi (non obstante hoc) accusabant eam. Respondendum, ꝙ licèt Ioachim non accusaret Susannam, quia ipse nesciebat crimẽ, & dolebat si aliquid tale factum fuisset, tamen nõ repugnabat senioribus accusantibus, eo ꝙ si vxor perpetrauerat adulterium, ipse ex hoc esset infamatus, & ob hoc nollet eã retinere, & sic procedebat accusatio seniorum: si tñ prohibuisset accusationẽ vir Susannę, nulla accusatio susciperetꝰ ꝯtra eam. Sic erat hic de vxore Leuitæ, ꝙ si ipse vellet ei remittere, & recõciliari, siue crimẽ esset notorium, siue qualecunque, non poterat quisquam

G eam accusare. *Mansitque gener in domo soceri diebus tribus.* istis tribus diebus mansit in gaudio reconciliationis factę, & nõ petebat quòd dimitteretur recedere, sed immediatè post hoc petiit dimitti. In Hebręo dicitur. *Mansit vir in domo soceri.* Et non dicitur gener: sed idẽ est, quia si vocatur vnus istorum socer, necessariò vocabitur alter gener, quia ista relatiua sunt. *Comedens eñ eo, & bibens familiariter.* Scilicet, comedebant, & bibebant cum magna familiaritate, & lętitia de reconciliatione facta.

Die autem quarto de nocte consurgens proficisci voluit. Quem tenuit socer, &

H ait ad eum: Gusta prius pusillum panis, & conforta stomachum, & sic proficisceris. Sederuntque simul ac comederunt, & biberunt. Dixitque pater puellę ad generum suum: Quęso te, vt hodie hic maneas pariterque lętemur. At ille consurgens, cœpit velle proficisci. Et nihilominus obnixè eum socer tenuit, & apud se fecit manere. Mane autem facto parabat Leuites iter. Cui socer rursum: Obsecro, inquit, vt pau-

I lulum cibi capias, & assumptis viribus donec increscat dies, postea proficiscaris. Comederunt ergo simul: surrexitque adolescens cum vxore sua, & puero. Cui rursum locutus est socer: Considera, quòd dies ad occasum decliuior sit, & propinquet ad vesperum. Mane apud me etiam hodie, & duc lætum diem: & cras proficisceris, vt vadas in domum tuum. Noluit gener acquiescere sermonibus eius: sed

K statim perrexit, & venit contra Iebus, quæ altero nomine vocatur Ierusalem, ducens secum duos asinos onustos, & concubinam. Iamque aderant iuxta Iebus, & dies mutabatur in noctem. Dixitque puer ad dominum suum: Veni obsecro declinemus ad vrbem Iebusęorum, & maneamus in ea. Cui respondit dominus: Non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non est de filijs Israel, sed transibo vsque Gabaa, &

1. Reg. 16

cum

cum illuc peruenero, manebimus in ea, aut certe in vrbe Rama. Transierunt ergo Iebus, & cœptum carpebant iter.

Die autem quarto. Hic ponitur secundùm huius partis, scilicet vxoris reconciliatę reductio. Et dicitur. *Die autem quarto de nocte consurgens*. Visum est satis fuisse ad gaudium reconciliationis mansisse tribus diebus in domo soceri, nunc die quarto redire parabat ad propria, & ah hoc surrexit de nocte, scilicet vt pararet ea, quæ ad iter erāt necessaria, & diluculo recederent, ne demoraretur aliqua parte diei apud socerum. *Proficisci uoluit*. Idest incepit se parare ad iter. *Quem tenuit socer*. Scilicet sermonibus suasoriis orans, ne recederet. *Et ait ad eum. gusta prius paululum panis*. Nomine panis intelligitur quicquid comedi potest: nam & mel intelligitur appellatione panis, vt patet primo Reg. decimo quarto, de Ionatha, qui comedit me, & incidit in periurium siue pęnam patris. Et tamen pater dixerat: Maledictus, qui comederit panē vsque ad vesperum. Etiam est modus iste loquendi vrbanus, quia aliqui volentes laudare res suas, dicunt se alicui daturos panem, & aquam: & inuitant eum ad multos cibos. *Et conforta stomachum*. Scilicet, stomachus confortatur sumpto cibo, quia tunc habet, quid digerat: cùm verò nihil est, oportet quòd humidum radicale consumatur agente calore stomachi. Competit autem pani potissimè confortare: sic habetur Psal. 103. scilicet, Panis cor hominis confirmet. Similiter locutus fuit Abraham tribus angelis venientibus ad eum: Genesi 18. scilicet. Ponam buccellam panis, & confortate cor vestrum: & sic transibitis. *Et sic proficiscere*. Idest postquam comederis proficisceris. Vel sic proficiscere, scilicet, confortato stomacho, & non ieiuno. *Sederunt que simul, & comederunt atque biberunt*. Intentio soceri erat detinere generum aliquot diebus, quia gaudebat videns eum apud filiam, & ob hoc quærebat occasionem detinendi eum, & sic sedit cum eo ad comedendum. *Dixitque pater puellę ad generum suum*. Iterū pater hic, quòd erat ista puella vxor, quia nunc vocatur Leuita gener, quod non stat, nisi pater puellæ sit socer, cùm ista sint correlatiua. *Quæso, ut hodie hic maneatis*. Idest rogo, quòd non curetis hodie recedere, sed quiescamus vacantes deliciis. *Pariterque lætemur*. Scilicet, comedendo, & bibendo, & colloquendo, & videndo. nam amici inuicem valde gaudent de mutua visione, & collocutione: quia iste est actus eorum, scilicet conuiuere, vt patet 9. Ethic. conuiuere autem magis accipitur in collocutione quàm in ciborum cōmunicatione: vnde ait Philosophus vbi supra, Conuiuere est mente, & verbo participare, & non quemadmodum animalia in eodem pasci. *Atque ille consurgens cœpit proficisci*. Scilicet finito cibo: nam non sederat ad cibum animo manendi die illa apud socerum, sed recedendi: nam sic socer dixerat: stans autem socer in mensa, orauit, vt gener maneret ibi die illa, & ille non acquiescens surrexit de mensa, vt progrederetur. & dicitur quòd cępit velle proficisci quia cœpit iterum disponere sarcinulas suas ad recedendum. Vel cępit ostendere animum recedentis. *Et nihilominus eum obnixe tenuit socer*. Idest non obstante, quòd Leuita conaretur recedere tenuit eum obnixè, idest instā ter, vel cùm magnis precibus socer. *Et apud se fecit manere*. Scilicet, vicit eum præcibus, & tenuit die illo, scilicet quarto. *Mane autem facto*. scilicet in die sequenti, qui erat dies quintus. In Hebræo dicitur. *Die quinto*. Vbi nos dicimus: mane facto: & idem est, quia istud mane erat diei quinti, cùm pateat supra ex litera, quòd

Vxoris reconciliatę reductio.

A mansisset diebus quatuor Leuita apud socerum suū. *Parabat Leuites iter*. Scilicet disponendo sarcinulas, vt pergeret. *Cui socer rursum*. Idest iterum dixit hoc, scilicet, quia die quarto præcedenti hoc idem fecerat. In Hebræo dicitur. *Cui pater puellę rursum*. Sed idem est, quia aliquando vocatur socer, & aliquando vocatur pater puellæ: erat tamen verè socer, vt declaratum est. *Oro, te inquit, ut paululum cibi accipias*. Verba soceri signabant, quòd Leuita comederet modicum ad itinerandum, & tamen intendebat tenere eum, sicut præcedenti die. *Et aßumptis uiribus, donec increscat dies*. Idest assumendo cibum assumas vires, & recreeris, donec increscat dies, idest elabatur aliquanta pars diei. Dicitur autem dies increscere cùm labitur, quia sol

B surgit, & tendit ad maiorem altitudinē vsque ad meridiem. *Postea proficiscaris*. Scilicet, postquam transierit aliquanta pars diei, & modicum quieueris. *Comederunt ergo simul*. Intendebat eum socer allicere per simultanea gaudia, ideo comedebat cum eo, & congaudebat, vt ille commanere desideraret. *Surrexit adolescens*. Scilicet surrexit de mensa. Vocatur Leuita adolescens, quia adhuc ætate iuuenis erat. *Vt pergeret cum vxore sua, & puero*. Erat iam sibi molestum tandiu manere, quia manendo apud socerum familiaria negocia dimittebat. Et dicitur cum vxore, & puero, quia nullum alium comitatum habebat: vnde supra dictum est, quòd Leuita habebat in comitatu suo vnum puerum, & duos asinos. *Cui rursum locutus*

C *est socer*. Volebat iterum eum detinere, quia gaudebat videndo filiam. In Hebræo dicitur. *Cum concubina sua, & puero*. Vbi nos dicimus cum vxore: sed aliquando vocatur concubina, & aliquando vxor, vt supra dictum est. *Considera quòd dies ad occasum decliuior est*. Idest considera, quòd sol declinat ad occidentem, & modica pars diei superest ad iter: ideo inutile est proficisci hodie. Vocatur autem dies hoc ipse sol, qui aliquando eleuatur, & aliquando deprimitur per circulum suum. Nam aliàs propriè sumendo diem nō est verum, quòd inclinetur, quia dies tempus quoddam est, & non mouetur ascendendo, nec descendendo. *Et approximat ad vesperam*. Idest ad tardam horam diei. Vocatur vespera propriè quędam pars tempo-

Vespera quę pars sit diei.

D ris ante occasum solis, & tamen largius accipiēdo vocatur vespera totum tempus postquam sol incipit declinare a circulo meridiano. *Mane apud me hodie*. In hoc patet, quòd socer superintendebat tenere Leuitam: nam aliàs non dixisset ei supra, quòd maneret, donec incresceret dies: quia ista erat occasio non recedēdi. Et dicitur: etiam hodie, sicut mansisti heri, quia te detinui, etiam mane hodie. *Et duc lætum diem*. Idest habebis diem lętum, quiescendo mecum in colloquijs, & cibis. *Et cras proficisceris, vt vadas in domum tuā*. Idest, iam cras non te tenebo, & poteris liberè in domum tuam ire. In Hebræo dicitur. *Ecce descendit, uel sedit dies: dormi hic, & quiescat cor tuum, & antelucabis cras ad iter vestrum, & ambulaueris ad tentorium tuum*. Eadem

E sententia est, quæ in litera nostra, & tamen litera nostra ponit eam in quibusdam verbis magis extensam, & politam: ecce descendit vel sedit dies: vbi nos dicimus: considera quòd dies ad occasum decliuior sit. Quod autem litera nostra dixit: & propinquat ad vesperam. fuit ad explanationem, & non ad necessitatē. Dormi hic. dicit litera nostra: mane apud me hodie, & est planior: quia dicendo: dormi hic. non nisi noctem signat superesse, dicendo: mane hic hodie. designat superesse saltem aliquam partem diei: quiescat cor tuum: dicit: produc lætum diem, & est litera nostra planior. Et antelucabis ad iter vestrum. & etiam cùm dicitur: ambulabitis ad tentorium tuū, est turbata, & barbara locutio. Vocatur domus tentorium

rium, quia multi Israelitarum illo tempore in tentoriis morabantur. *Noluit gener acquiescere sermonibus eius.* Erat enim valde solicitus pro negocijs suis familiaribus, & putabat se sic detinendum quotidie a socero. *Sed statim perrexit.* Scilicet facto prandio, quamquam declinasset dies valde ad occasum. *Et uenit contra Iebus, quæ altero nomine vocabatur Ierusalem.* Illo tempore quando Leuita transiuit per illam Iebus vocabatur, quia tenebatur a Iebusæis. De nominibus multis huius, scilicet Solyma, Luza, Bethel, Ierosolyma, Iebus, Elia, vrbs sacra, Ierusalem, declaratum est Gen. 12. & 28. & ibi vide etiam & mutationem istorum nominum. Sciendum, quòd Ierusalem distat a Bethlehem, de qua recedebat Leuita, quia Bethlehē est magis meridiana, quàm Ierusalem: nam Bethlehem est in sorte Iudæ, G & Ierusalem est in sorte Beniamin, & tamen sors Iudæ est in latere meridiano terræ Chanaan, Iosue 15. c. & quia ibat Leuita iste ad ciuitatem suam, quę erat in sorte Ephraim, vt patet supra, erat iter per Ierusalem, eò quòd Ierusalem erat magis meridiana, quàm ciuitas Leuitæ, cùm sors Ephraim eēt magis aquilonaris, quàm sors Beniamin, vt declaratū est Iosue 15. & 18. & nunc Leuita procedebat a Meridie versus Septentrionem. *Ducens secum duos asinos onustos.* scilicet ducebat in asinis illis necessaria ad iter, sicut patet infra, & forte socer donauerat ei aliquid quod portaret, cū apud eum quieuisset quatuor diebus, & sic erant asini onusti. *Et concubinam.* Hic litera nostra vocat concubinam, cùm communiter vocet eam vxorem: sed ratio mu- H tationis supra assignata est. *Iamque aderant iuxta Iebus.* Idest iuxta Ierusalem, scilicet quia apud eam transituri erant, cùm esset iter rectum per illam. *Et dies mutabatur in noctem.* Scilicet, quia incipiebat sol intrare sub horizonte. Vel erat prope, & ibi sunt confinia diei, & noctis. Et dicitur vnum mutari in alterum: est autem modus loquendi iste vulgaris: nam dies non mutatur in noctem, cùm nō possit fieri conuersio in his, quæ non habent materiam, sed fiebat nox ex die, idest post diem, quia in his quæ trāsmutantur propriè postquam fuit vnum est alterum, ita cùm desinente die sit nox, dicitur mutari dies in noctem: non tamen totaliter sol occubuerat, vel erat in horizōte, sed erat prope, ita vt iam esset tempus declinandi ad hospitium. I Nam infra dicitur, ꝙ occubuit sol eis apud Gabaa. In Hebræo dicitur. *Dies descendit nimis.* Idest sol valde inclinatus fuit, scilicet quia erat iam apud horizontem, vel prope. Et accipitur dies pro sole, vt supra dictum est. *Dixitque puer ad dominum suum.* Accipitur puer pro conditione famulatus, & non pro ætate. Et isto modo cō sueuimus vulgariter loqui dicentes hunc esse puerum illius, licèt sit senex, dum sit famulus eius. *Veni obsecro declinemus ad vrbem Iebusęorum.* Idest declinemus ad manendum ista nocte in Ierusalem, quæ erat vrbs Iebusæorum, idest tunc tenebatur a Iebusæis. Ex hoc patet quod supra dicebatur, scilicet, quòd factum fuerit istud antè mortem Caleb, & institutionem Hothoniehis in iudicem: nam Ierusalem capta est de manu gen K tilium tempore Caleb, vt patet sup. 1. cap. *Et maneamus in ea.* Scilicet hospitemur hac nocte. *Cui respōdit dominus: non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non est de filijs Israel.* scilicet, non ingrediar oppidum Iebusæorum, quia nō sunt isti Israelitę.

An peccaßet Leuita si introisset ad hospitandum inter Iebusæos in Ierusalem. Quæst. VII.

QVAERETVR, an peccauisset Leuita si introisset ad hospitandum inter Iebusęos in Ierusalem. Aliquis dicet, quòd sic: quia vetita erat Israelitis omnis communicatio cum Chananæis, vt patet Exod. F trigesimoquarto, & Deuter. septimo, & cum manere in Ierusalem erat communicare Chananæis, quia viri loci illius erant de stirpe Iebusæorum, qui erant Chananæi. Item Leuita dixit: non ingrediar oppidum gentis alienæ: & sic vitauit illos solùm ex hoc, quòd erant alieni respectu Israelitarum, ideo peccatum erat manere cum illis, alioquin non vitasset illos, inquantum alienos, sed ex alia ratione. Respondendum, quòd non peccasset Leuita si iuisset ad hospitandum inter Iebusæos in Ierusalem, quia Israelitis non erat vetita communicatio Chananæorum, nisi quantum ad amicitias magnas contrahendas, scilicet communicando in comedendo, & bibendo, quia tunc poterat Israelita ire ad comedendum cum amico suo Chananęo, & G ille daret ei cibos consecratos idolo, Exo. 34. & istud fieret in peccatum Israelitis. Item vetabatur contractio fœderum matrimonialium: nam sic filij Iudęorum essent de stirpe Chananæorum, & è contrario, & filij Chananæorum accipientes filias Iudæorum conuerterēt eas ad idola, & viri Iudæi accipientes vxores Chananęas blanditiis illarum traherentur ad colendum idola, sic patet Exo. 34. & Deute. 7. etiam vetebantur federa pacis inter eos, Num. 33. quia tunc fieret hoc Israelitis in ruinam, & mala, quæ Deus cogitauerat facere Chananæis faceret Israelitis, vt patet ibidem, & Iosue 23. & supra 2. capit. quòd tamen aliquando Israelitæ manerent apud Chananæos, vel trāsirent per terram eorum, vel comederent inter eos, H non erat vetitum in lege, quia tunc non misisset Iosue duos exploratores in Iericho, quia illi necessariò communicaturi erant cum Chananæis. Ideo dicendum, quòd si aliquo tempore esset pax inter Israelitas, & Chananæos ex aliqua causa necessaria, quòd Israelitæ poterant communicare Chananæis accipiēdo ab illis necessaria, & commutando, sicut fit in negociationibus, dum tamen matrimonia, & amicitię magnę non contraherentur ex hoc: sic autem erat de Leuita, quia ipse solùm declinaturus erat ad manendum vna nocte in Ierusalem, & non intenderet ibi cō trahere amicitias, nec matrimonium, nec etiam comedere de cibis Iebusæorum, quia ipse ducebat necessaria sibi, vt infra dixit hospiti suo in Gabaa: licebat I ergo sibi declinare in Ierusalem. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quòd ibi non vetatur omnis cōmunicatio Israelitarum ad Chananęos, sed solùm in matrimoniis, & fœderibus amicitiarum, & ista non erat contracturus Leuita in Ierusalem, licèt ibi maneret vna nocte. Ad secundam rationem dicendum, quòd non euitauit Leuita ire in Ierusalem ad manendum, quasi peccatum esset manere in Ierusalem illa nocte, sed quia timuit: nam cùm esset gens aliena, timuit quòd aliquid mali sibi, vel vxori suæ irrogare possent, maxime cum per noctem ad eos declinarent: de viris aūt Israelitis non tantū timebat: eo quòd erant omnes de eadem stirpe & lege, & ritu communicandi, ideo essent in alterutrum benigniores. *Sed* K *transibo vsque Gabaa.* Ista est quędam ciuitas parua de sorte Beniamin, de qua fuit Saul, qui fuit primus rex Israel: vnde ipse semꝑ morabatur in Gabaa, vt patet 1. Reg. 10. & 11. & 13. atq; 14. & 22. c. Ex hoc patet, quòd Gabaa est satis propè Ierusalem: nam iam erat quasi nox, cùm dicat litera quòd mūtabatur dies in noctē, & tamen volebat recedere Leuita de Ierusalem in Gabaa. Etiam quia dicitur infra, quòd occubuit eis sol apud Gabaa, & sic forte distat per leucam, vel minus. In Hebręo dicitur. *Transibimus in Gabaa.* Sed idem est. *Et cùm illuc peruenero manebimus in ea.* Scilicet, est ciuitas Israelitarum, & ibi poterimus manere confidenter. *Aut forte in vrbe Rama.* Prope Gabaa est vrbs Rama, quam aliqui Ramatha vocant, vt patet in Libro de

Ad rōnē 1. in diuersum.

Ad 2. rōnem.

De situ Gabaa.

Situ

Situ terrę sanctæ, vbi ponuntur distincta: etiam distantia istarum à Ierusalem ponitur diuersa: nam Rama distat milliaribus quatuor a Ierusalem, & Ramatha distat 16. milliariis: & hoc est conueniens. Nam quam quam sol multum declinaret, quando peruenit Leuita in Ierusalem, poterat partim per diē, partim per noctem venire in Rama, quæ distabat quatuor milliarijs, idest duabus Leucis: & tamen in Ramatha, quę s.16. milliariis, idest leucis octo distabat, ire non poterat ad manendum illa nocte. Sciendum etiam, quod Rama magis distabat a Ierusalem quam Gabaa, ideo dixit Leuita quòd irent in Gabaa, vel saltem in Rama, idest si non reciperentur in Gabaa, quia forte essent valuę vrbis seratæ, reciperentur in Rama, quæ forte non habebat muros, & poterant introire omni tempore. B Sciendum, quòd Samuel non erat de Rama, quæ dista bat 4. milliaris a Ierusalem, sed de Ramatha, q̄ distabat 16. ideo pater suus dicitur de Ramathaim 1. Regum. primo vel de Ramatha. 1. Reg. 2. & Samuel dicebatur morari in Ramatha 1. Regum 7. In Hebræo dicitur. *Et dixit puero suo: accedamus ad unum de locis, & dormiemus in eis, uel saltem in Rama.* Et est sensus, quòd accederent ad Gabaa, qui vocatur vnus de locis, & dormirent in eis, idest in Gabaa, ponitur plurale pro singulari: nam poterant dormire simul in multis locis: vel saltē in Rama, idest, si non potuero dormire in Gabaa, saltem dormiam in Rama. *Transierunt igitur Iebus.* Scilicet, quia apud eam transierunt. *Et cæptum carpebant iter.* Idest, prosequebantur iter, quod acceperant ad C veniendum in locum suum.

Samuel erat de Ramata.

Occubuitque eis sol iuxta Gabaa, quæ est in tribu Beniamin, diuerteruntque ad eā vt manerent ibi. Quò cum intrassent, sedebant in platea ciuitatis, & nullus eos recipere voluit hospitio. Et ecce apparuit homo senex reuertens de Agro, & de opere suo vesperi, qui & ipse de monte erat Ephraim, & peregrinus habitabat in Gabaa. D Homines autem regionis illius erant filij Iemini. Eleuatisque oculis, vidit senex sedentem hominē cum sarcinulis suis in platea ciuitatis, & dixit ad eum: Vnde venis: & quò vadis? Qui respondit ei. Profecti sumus de Bethlehem Iuda, & pergimus ad locum nostrum, qui est in latere montis Ephraim, vnde ieramus in Bethlehem. Et nunc vadimus ad domum Dei, nullusque sub tectum suum nos vult recipere, haben- E tes paleas, & fœnum in asinorum pabulū & panem, ac vinum in meos, & ancillæ tuæ vsus, & pueri, qui mecum est: nulla re indigemus, nisi hospitio. Cui respōdit senex: Pax tecum sit, ego prębebo omnia, quæ necessaria sunt: tantùm queso ne in platea maneas. Introduxitque eum in domum suam, & pabulum asinis præbuit, ac postquam lauerunt pedes suos, recepit eos in conuiuium.

A *Occubuitque eis sol iuxta Gabaa.* Hic ponitur tertium, scilicet hospitatio, sed antequam venirent in Gabaa, nam iam erat valde sero cùm recesserunt de Ierusalē, & mutabatur dies in noctem. *Quæ est in tribu Beniamin.* Idest ista ciuitas Gabaa, ad quam veniebant est in tribu Beniamin. & etiam Ierusalē apud quam transierāt & Rama erant in tribu Beniamin, vt patet Iosue 18.

Vxoris reconciliatę hospitatio.

Quare dicitur, quòd erat ista Gabaa in tribu Beniamin. Quæstio. VIII.

QVAERETVR, quare dicitur, quòd erat ista Gabaa in tribu Beniamin. Aliquis dicet, quòd dicitur ad differentiam illius: vocatur ista Gabaa Beniamin. Sic dicitur Bethlehem Iudæ cum connotatione supra 17. & supra in litera, & Matt. 2. & Michęę. 5. eo quòd erat alia Bethlehem in tribu Zabulon, Iosue decimo nono. Sed dicendum, quòd non reperitur alia ciuitas, quæ vocatur Gabaa in terra tota Israel, vt patet in descriptione sortium Iosuæ cap. 15. vsque ad 20. Etiam legendo alia loca sacrę scripturæ non legitur, quòd fuerit alia Gabaa. Dicendum tamen, quòd est Gabaon, & Gabaa, quę sunt duę ciuitates, & vtraque est in sorte Beniamin, Iosue decimo octauo capi. Respondendum, quòd ista dictio potest poni hic ꝓpter duo. Primò ad significancandum infamiam tribus Beniamin, quia fuit perpetratum tantum scelus in ista vrbe, quantum non fuit patratum in aliqua de vrbibus Israelitarum: & facienda sit sæpe mentio infra de Gabaa pręmittitur, quę Gabaa sit ista, vel in qua tribu: quia non solùm ad distinguenda diuersa loca eiusdem nominis, oportet poni connotationem tribus, scilicet, quòd est de tali, vel tali tribu: sed ad explanandum de qua tribu sit, quia aliàs in quibusdam nō cognosceretur. Vocata est autem nunc ista ciuitas Gabaa Beniamin ad infamiam, & postea vocata est Gabaa Saulis ad honorem, vt patet secundo Regū 21. Et istud nomen mansit ei semper apud omnes posteros, vt patet per Iosephum in libro de bello Iudaico. Secūda est, quia potest vocari Gabaa Beniamin ad differētiam Gabaa aliarum tribuum, non quidē, ꝙ in aliqua aliarum tribuum esset aliqua ciuitas aut villa, quę vocaretur Gabaa: sed quia Gabaa in Hebręo aliquando est nomen commune, & aliquando proprium, quādo est commune significat collem, licèt Hebręi moderni exponant pro valle: tamen Iosephus 6. Antiqui. exponit pro colle. Et istum modum exponendi sequitur Iero. Quando est nomen proprium accipitur pro vrbe, quæ est in tribu Beniamin, ideo fuit conueniens poni Gabaa Beniamin, vt intelligatur, quòd pro ciuitate dicitur illa, & non pro colle aliquo: nam sicut istud nomen collis apud nos accipitur, vt appellatiuum: ita Gabaa accipitur apud Hebræos: & aliquādo litera nostra ponit Gabaa sicut in Hæbræo: licèt non accipiatur pro nomine proprio, sed pro colle. sic patet 1. Reg. 7. vbi dicitur, ꝙ venerunt viri Cariathiarim, & reduxerunt arcā domini intuleruntque eam in domum Aminadab in Gabaa. Sic etiā ponitur 2. Reg. 6. cap. vbi sępe dicitur, quòd tulerūt arcam de domo Aminadab, qui habitabat in Cariathiarim: & ibi fuit arca: sed quia habitabat Aminadab in quodam colle illius vrbis, dicitur, ꝙ erat arca in Gabaa, quæ signat collem. Istud patet euidenter 1. Para. 13. & ponitur ibi eadem historia, quæ dicitur 1. Reg. 7. & magis 2. Re. 6. & dicitur, quòd voluit Dauid ducere arcam Dei de Cariathiarim: & postea sequitur, ꝙ ascēdit Dauid, & omnes viri ad collem Cariathiarim, vt auferret arcam Dei inde: & ponitur, Gabaa Cariathiarim, vbi nos dicimus: collē Cariathiarim. Et postea sequitur, quòd ibi assumptum est plaustrum nouum de domo Aminadab, in quo posita

ta est arca:& sic Aminadab morabatur in Gabaa Cariathiarim,i.colle,vt ibi dicit & exponitur in litera: ergo Gabaa non potest accipi 1. Reg.7.& 2. Reg. 6. vbi ponitur omnino ista historia ꝓ ciuitate, sed pro colle, quę erat in Cariathiarim : ad differentiã ergo Gabaa, quando sumitur pro colle, dictũ est quòd erat Gabaa Beniamin, quia tunc manifestum est, quòd accipitur pro ciuitate quadã. *Diuerteruntque ad eum.* Scilicet, quia ipsa erat iuxta viam: hoc modo omnes, quæ sunt in itineribus iuxta viã, vocantur diuersoria, quæ facta sunt ad diuertendum, idest ad quiescendum ibi. Sic accipitur Gen.42.scilicet, aperto vnius sacco, vt darẽt pabula iumento in diuersorio,scilicet in domo facta ad hospitandum.Sic etiam accipitur Exo.4.scilicet,Cumque essent in diuersorio, idest in hospitio. *Vt manerẽt ibi.* Scilicet illa nocte solum, & recederent mane in viam suam. *Quo cùm intraßent, sedebant in platea ciuitatis.* Iuerunt isti ad plateam, quia fortè hospitia erant in platea, sicut in quibusdã locis esse consueuit, quòd oĩa diuersoria, vel receptacula hospitum sint in platea, eo quòd ibi est locus cõior. Etiam propter venalia,quibus egent diuertentes ad hospitia, quæ facilius ibi inueniuntur. *Et nullus eos recipere volebat hospitio.* Scilicet quæsiuerũt a multis, & null⁹ volebat recipere eos gratis, aut data pecunia.

Quare nullus recipere volebat istos hospitio in Gabaa. Quæst. IX.

QVAERETVR, quare nullus recipere volebat istos hospitio. Respondent quidam, vt Nicola⁹,quòd viri ciuitatis huius erant viri inutiles,& malefactores: tales autem non solent habere vbi recipiant hospites. [Nic.resp. ad quæst.] Sed istud non multum stat: quia licèt istud teneat de quibusdam, tamen non est verisimile quòd in vrbe illa nullus esset, qui recipere posset istos, non habendo locum ad recipiendum. Et ꝙ peregrinus quidam de monte Ephraim ibi hĩtans posset recipere eos. [Doct.resp. ad quæst.] Dicendum ergo aliter,scilicet quòd nullus recipere volebat eos, qa forte gẽs illius loci erat valde immisericors, non habens viscera charitatis: & ob hoc erant circa peregrinos valde crudeles. Et istud signatur, cùm dicitur infra, quòd viri ciuitatis huius erant filij Belial, scilicet sine iugo, & bonitate aliqua. Alia causa esse potest, quia forte in tempore illo erat consuetudo, quòd peregrini reciperentur gratis, & nemo pecuniam pro hospitio reciperet: sed vel non reciperet peregrinos, vel eos gratis susciperet. Etiam quòd peregrinis fierent magna solatia dando eis cibos & omnia necessaria:& quia viri ciuitatis illius nolebãt ista erogare circa Leuitam, & coniugem suam, nolebant eum recipere hospitio. Hoc autem significauit Leuita in verbis suis loquens ad virum, qui erat peregrinus ibi de Ephraim, dicens: nullus nos sub tectũ suum vult recipe habentes paleas, & fenum ĩ asinorũ pabulum,& panem ac vinũ in meos,& ancillę tuæ vs⁹, & pueri, qui mecum est, nulla re indigemus nisi hospitio: & istud dicebat ad ostendendum, ꝙ facilius deberet eis dare hospitium,eo quòd nulla alia res eis tribuenda erat, nisi hospitium. Alioquin si dicas, quòd tam hospitium quam alia necessaria debebant emere hospites,non faceret vllo modo ad propositum istud: sed nulla re indigemus nisi hospitio, ergo ista dari ꝯsueuerant hospitibus, & viri loci qui erant immisericordes, & auari,vt non darent ista,noluerunt recipere illos. Ista causa videtur valde rationabilis. [2.respons.] Aliter dici põt, quòd viri loci illius erant viri Belial, & intẽdebãt abuti homine illo suscepto, & vxore sua:& ob hoc nolebãt ꝙ introiret in domũ alicuius, sed maneret in platea,vt possent liberius abuti illo iuxta desideriũ suum.

F Sed ista causa licèt aliqualiter stet considerata nequitia, quam postea exercuerunt viri isti: tamen non est satis verisimile,quòd cùm Leuita per singulas domos peteret hospitium,omnes declinarent in hanc sñiam, quòd manerent in platea. Aliter potest dici,quòd viri ciuitatis huius erant nequissimi circa vitium sodomiticum,& cũ venirent aliqui hospites opprimebãt eos, omnes autem de ciuitate hoc nouerant,ideo putabat quilibet,quòd si daret hospitium illis viris, quòd venirẽt per noctem alij viri vrbis,& infringerent domum, facerentque multas violentias,& dãna ad abutendum Leuita,& puero. & vt non paterentur ista, quilibet refugiebat dare hospitium istis viris. [3.respons.] Aliter potest dici, quòd faciebant hoc, quia erat consuetudo, quod quilibet

G præstaret securitatem hospitibus suis postquam conueniebant ad domum illius. Sic dixit Loth ad viros Sodomitas qui conuenerant ad domum suam, vt abuterẽt angelis, quos putabãt viros,s.habeo duas filias virgines,quæ nondum cognouerũt viros:adducã eas ad vos,& abutimini eis, vt placet, dummodo viris istis nihil mali faciatis,qui ingressi sunt sub vmbra culminis mei: Gen. 19.& quia nullus vir de Gabaa putabat,ꝙ posset dare securitatem Leuitæ isti,& vxori propter libidinem improbam virorum vrbis: nolebãt eos recipere,ne viderẽtur ipsi rei fracta securitate hospitij: oẽs istæ causæ rõnabiles sunt,sed melior est illa,quę supra ponebatur,s.quia non recipiebant illos, vt non darent eis gratis necessaria. *Et ecce apparuit homo senex re-*

H *uertens de agro.* Scilicet,expectabant Leuita,& vxor sua, si viderent aliquem, qui eos reciperet hospitio illa nocte,& tunc apparuit homo senex,qui postea eos suscepit. *De opere suo vesperi.* Idest reuertebatur ad vesperã de laborãdo in agro: nã erat istud post solis occasum. Quod patet,quia occubuit sol prius quã Leuita intraret in vrbem Gabaa,vt patet supra in litera. *Qui, & ipse erat de monte Ephraim.* Idest etiam iste senex erat de monte Ephraim, scilicet de tribu Ephraim, & forte. Et dicitur etiã, quia Leuita erat de monte Ephraim, vt supra dictum fuit,& etiam iste senex: & ista fuit causa quare suscepit eos. *Et peregrinus habitabat in Gabaa.* Scilicet venerat de mõte Ephraim,vbi erat origo sua, & habitabat in Gabaa, qa melius sibi ibi esse videbat.

I *An licebat peregrinari Iudęis transeundo ad habitandum de sorte vnius tribus in aliam. Quæst. X.*

QVAERETVR, an licebat peregrinari isti viro de monte Ephraim, nec quæritur hic de Leuita, quia ipse non peregrinabatur,licèt veniret de Bethlehem: nam peregrinari non est pergere proficisci: sed peregrinus manere in aliquo loco, sed de viro, qui recepit istum Leuitam hospitio. Aliquis dicet, quòd sic, quia declaratum est supra decimo septimo,ꝙ licebat Leuitæ illi peregrinari: ergo etiam liceret isti viro. Sed contra hoc arguetur,quòd non fit simile,quia Leuitis erat permissum peregrinari propter

K causas assignatas ibi, scilicet quia Leuitæ in locis suæ originis non poterant exercere agriculturam: quia non habebant agros, aut vineas, vt patet Numeri trigesimo quinto, & ob hoc erant pauperes, & permittebatur eis discurrere per alias vrbes ad acquirendum victum: sed de laicis non erat sic: quia singuli illorum habebant possessiones, nec poterat esse inter Israelitas aliquis, qui non haberet bona immobilia, scilicet agros, & vineas, & similia: ideo non liceret eis peregrinari, sed colere sua. Dicendum est, quòd verum est, quoslibet laicos de Israelitis habere bona immobilia, nec poterat esse aliquis quantumcunquæ pauper qui non haberet possessionem. Quod patet, quia a principio introitus Israelitarum in terram

terram Chanaan fuit diuisa terra per omnes, ita quòd nullus sine possessione immobili est relictus: postea autem non poterat aliquis vendere possessionem suã, nec donare, nec poterat perdere ex præscriptione, aut alio modo, vt declaratum est Leuit.25.& si vendebatur aliquando possessio redibat ad venditorem saltem in anno Iobelæi etiam nullo pretio dato. eodem cap. ideo sic impossibile erat aliquem etiam pauperrimũ manere sine possessione, nisi fortè ad tempus: nunc autem quia potest quilibet vendere possessionẽ suam, nisi in illis, quæ sunt iure primogenituræ fit aliter. Et sic non habebant causam peregrinandi talem laici sicut Leuitæ. Dicendum tamen, quòd etiam laicis licebat peregrinari, quod patet Deuter. 14. vbi dicitur, quòd Leuitis,& pupillis,& peregrinis,daretur decima B terrij anni, & ibi necesse est accipi peregrinos pro laicis cùm distinguantur contra Leuitas. Item sæpe dicimus Israelitas peregrinatos, vt Elimelech propter famem declinauit de Bethlehem in terram Moab: Ruth primo cap. Etiam Dominus dixit, quòd reciperentur aduenę,& peregrini, Exo.22.& Deut.10.& accipitur pro illis, qui de locis suorum originum ibant ad habitandum ad alia loca, quia ibi non erant tam diuites,& potentes sicut in terra sua esse possent, vbi habebant cognatos. Dicendum etiam, quòd ratio peregrinandi erat in laicis, quia interdum efficiebantur pauperes in terra sua non habentes conuenientem opportunitatem ad acquirendum victum,& in alio loco habebant vel possent cõuenientius acquirere, & tunc C peregrinabãtur: sic faciebat nunc senex iste de monte Ephraim. *Homines autem regionis illius erant filij Gemini.* Idest, homines ciuitatis Gabaa, & aliarum ciuitatum finitimarum erant de stirpe Gemini, idest, Beniamin: nam Gabaa, & Rama, & Ierusalem, & alia finitima loca erãt in sorte Beniamin, vt patet Ios.18.c. Sciendum autem, quòd non est Gemini genitiuus huius nominis Geminus, sed est nomen Hebræum, quod apud Hebræos dicitur Iemini, & interpretatur dextrarius deriuatus a dextra. Iamin significat manum: & sic vocatur Beniamin filius dextrę, Gene.35. vnde sicut in Hebręo dicitur Iamin: ita dicitur Iemini, & ambo pertinent ad Beniamin. Et cùm litera nostra deberet dicere Iamin, dixit aliquando Gemini, D quia non est talis modus proferendi apud latinos sicut apud Hebræos. *Eleuatisque oculis vidit senex sedentem hominem cum sarcinulis suis.* Idest, vidit Leuitam sedentem in platea, & coniugem, & puerum: atque sarcinulas quas ferebat de domo soceri: nam necessaria ad victum in itinere secum ferebat. *Et dixit ad eum: vnde venis, & quò vadis?* Quia vidit eum ex habitu suo esse peregrinum, voluit quærere ista, vt fortè diceret ei aliqua nouiter gesta si acciderant in terra, de qua veniebat. *Qui respondit ei: profecti sumus de Bethlehem Iuda.* Respondit de quæstione, sicut quęsiuerat senex,& dixit, quòd veniebat de Bethlehem. In Hebræo dicitur. *Hebræi nos de Bethlehem Iuda.* Idest, nos sumus Hebręi de E origine Bethlehem. Sed istud falsum erat, nisi quantum ad vxorem Leuitæ, quę erat de ipso loco. Sed dicendum, quòd non accipitur Hebręi pro Hebræis. Nam vbi nos dicimus Hebræus, dicitur in Hebræo Heuer, & pluraliter Heurim. Et sic ponitur hic Heurim, & non significat hebræos, sed transeuntes, scilicet, transeuntes nos de Bethlehem, quod patet, quia Heuer est æquiuocum: nam aliquando accipitur pro Hebręo: & aliquando pro trans: sic accipitur Iosue 24. vbi dicit litera nostra: trans fluuiũ habitauerunt patres vestri,& ponitur ibi Heuer pro trans. Vnde Rabbi Abraham Abenezra super Exo. cap.21. dicit, quòd vocantur Israelitę Hebręi de Heuer, idest, trans, quia habitauerunt trans fluuium, & sic accipitur hic Heurim de Heuer pro trans,& non pro Hebræo:& significat transeuntes. Et tunc consonat litera nostra dicens: profecti sumus de Bethlehem, vel transeuntes nos de Bethlehem. Item patet hoc ex litera: nam si acciperetur ibi Hebræi proprie, ita quòd diceretur Hebræi nos de Bethlehem, non cõsonaret responsio Leuitæ quæstioni senis, cùm ipse quæreret vnde veniebat, & responderet, quòd erat Hebræus de Bethlehem. Item implicat contradictionem in verbis, quia immediate dicitur, & pergimus ad locum nostrum: quomodo autem dicerent se pergere ad locum suum si vocarent se Hebręos de Bethlehem. Ideo debet accipi, vt dictum est,& pro transeuntibus. *Et pergimus ad locum nostrum.* Idest, ad locum, de quo sumus oriundi, quia Leuita, & puer erant oriundi de loco illo, mulier autem non. Vel dicitur ad locum nostrum, idest, ad locum, in quo habitamus: & tũc verum erat tàm pro ipso quàm pro muliere, quòd erat locus suus in monte Ephraim. *Qui est in latere montis Ephraim.* Scilicet, locus noster est in latere sortis Ephraim: nam terra sortis Ephraim erat montuosa, & in latere vno montis habitabat Leuita iste. *Vnde ieramus in Bethlehem.* Idest, de monte Ephraim ieramus in Bethlehem. Volebat signare Leuita, quòd ipse & vxor sua, & puer iuerant in Bethlehem, sicut nunc simul veniebant.

Quomodo Leuita dixit hoc, quod erat mendacium, & an peccauit. Quæst. XI.

QVAERETVR, quomodo Leuita dixit istud, quòd erat mendatium, & an peccauerit. Respondendum, quòd Leuita verum dicebat, & tamen falsa volebat significare, sed non peccabat. Primum probatur, quia vxor sua primò iuerat Bethlehẽ, quando fugit ab eo: & postea elapsis quatuor mensibus ipse,& puer iuerant illuc: ideo verum erat, quòd iuerant in Bethlehem, licèt non iuerant simul sicut nũc veniebant. Secundum patet, quia Leuita dicebat istud volens significate, ꝙ iuerant simul sicut nunc veniebant. & hoc vt non declararet suam miseriam, vel secretum, scilicet, quomodo fugerat ab eo vxor, & ipse insecutus fuerat illam. Tertium patet, quia licitum est alicui taliter loqui, quòd veritatem occultet: dumtamen non exprimat falsitatem. Etiam quòd aliquis velit facere, quòd alij fallè intelligant uerba sua, dum tamen ipse falsa non dicat. Hoc patet in Samuele, qui ibat in Bethlehem ad vngendum Dauid: & quia timebat, quòd Saul sciret hoc, & occideret eum: tulit vitulum de mandato Dei, & cum interrogaretur a viris Bethlehem ad quid veniret dixit: ad immolandum domino veni, & manifestum est, quòd illi quærebant quæ erat intentio principalis veniendi in Bethlehẽ: tñ Samuel respondit occultando illam dicens ꝙ veniebat ad sacrificandũ, cùm ista esset intẽtio minus principalis solũ, vt occultaret, quod principaliter intendebat: & ita poterat respondere, ꝙ veniebat ad comedendum, vel bibendũ si intendebat comedere, vel bibere in Bethlehem. Sic Leuita iste protulit verũ,& voluit, ꝙ falsè verba sua intelligerentur, sicut voluit Samuel, ꝙ intelligerentur falsè sua verba, s. ꝙ principalis intentio eius veniendi in Bethlehẽ erat ad sacrificandũ, quia alioquin ista respõsio nulla erat, eo ꝙ scito, ꝙ venerat ad sacrificãdũ minus principaliter, adhuc semper quęrerẽt de principali intentione aduentus: & sic cogeretur mentiri vel declarare secretũ, ideo oportuit, ꝙ proferret illa verba cũ intentione, ꝙ Bethlehemitæ non bene intelligerent illa. De hoc patet j. Reg. 16. ꝙ autem non peccauerit Samuel in hoc patet, quia Deus dedit ei industriã hanc, & tamen Deus non instruit hominem ad peccandũ. de hoc magis declarabitur

Beniamin quare dicatur filius dextræ.

Licitũ est qñq; veritatẽ occultare, dũm falsum nõ dicatur.

F bitur eodem capi. Sed dicetur quare Leuita se ponebat in hac fictione, cùm non esset necessaria. Respondendum, quòd Leuita volebat respõdere illi seni, qui quærebat ab eo de omnibus, quæ quæsiuerat, vt redderet eum sibi benignum: & fortè vellet eos colligere intra domum suam: vt ergo respõderet vnde veniebant necesse erat, quòd diceretur de Bethlehem: & quòd iuerant illuc de monte Ephraim, de quo erant, signando, ꝙ simul iuerant, vel exponerent aliquid de facto suo. & istud recusabat Leuita, quia non expediebat extraneis secreta pandere: ideo locutus fuit sic sub ambiguo, & fictione. *Et vadimus ad domum Dei.* Scilicet in Silo: nam ibi erat tunc domus Dei, & fuerat ex tempore Iosue, quando totus Israel fixit ibi tabernaculum, Iosue 18. vsq; ad tempus Heli summi sacerdo- G tis quãdo arca capta est 1. Reg. 4. nam pauco tempore post totum tabernaculum motum est de Silo, & positum fuit in vrbe Nobe. Nam tempore Saulis, qui paulopost fuit erat ibi sanctuarium, vt patet 1. Reg. 21. & 22. cap. poterat autem iste Leuita ire ad domum Dei ad ministrandum, quia ex tempore Moysi Leuitæ ministrabãt in sanctuario certo tempore, & finito illo recedebãt de loco sanctuarij ad vrbes suas, vt patet Deu. 18. cap. Vel fortè poterat ire ex deuotione, sicut cõsueuerunt homines peregrinari ad visitãdas quasdam Ecclesias ex deuotione. Dixit autẽ Leuita, quòd ibat ad domum Dei fortè, vt inclinaretur senex ille ad dandũ ei hospitium, quia peregrinantibus ad Ecclesias propter causam honestam, quã prosequuntur solent fieri H opera maioris charitatis. Sed dicetur, quomodo Leuita dixit supra, vadimus ad locum nostrum, qui est in latere montis Ephraim: & nunc dixit, quòd ibant ad domum Dei. Dicendum, quòd intelligitur, quòd vltimus terminus, quem intendebant, erat locus suus in monte Ephraim: & tamen prius quàm illuc irent volebant ire in domum Dei in Silo. *Nullusque nos sub tectũ suum vult recipere.* Quasi dicat, tam crudeles sunt in hac vrbe, quòd etiam sub tectum suum non vult aliquis nos recipere, cùm nihil aliud petamus. *Habentes paleas, & fœnum in asinorum pabulum.* Idest non habent excusationem aliquam ad non recipiendum nos: quia nihil nobis dare deberent nisi tectũ, quia nos habem⁹ omnia necessaria tam pro nobis, quàm pro asinis. Et I hoc patet, quòd consuetudo erat, quòd quicunq; hospites reciperet peregrinos prouideret eis de necessariis, dum apud se manebant, & quia erat quibusdam difficultas prouidere in his omnibus, vel quidam ex tenacitate hoc facere nolebant, multotiens aliqui non faciliter reperiebant hospitia: & ad istam intentionem dixit nunc Leuita, quòd habebat omnia necessaria, vt nemo excusaretur ei dare hospitium occasione horũ: alioquin verba sua erant impertinentia. Vbi nos dicimus fœnum. Hebræi dicunt hordeum: sed fortè illud nomen potest variè accipi. Sed melius dicendum est, quòd accipiatur pro hordeo. Quod patet Gen. 42. vbi dicitur de filiis Iacob ferentibus cibos de Aegypto, ꝙ vnus aperuit saccũ, vt daret pabulum asino, & ibi poni K tur illud nomen quod ponit hic. Sed manifestum est, ꝙ in sacco non portabatur fenũ, sed triticum, vel hordeũ. Etiã ꝙ illud, quod erat in saccis, portabant de Aegypto filij Iacob. Nam in illo sacco, quod aperuit vnus illorum, inuenit pecuniã, quã dederat pro frumento: & istam iusserat reponi Ioseph: manifestum est, quòd de Aegypto non portarent fenum, sed triticum aut hordeũ. *Et panem, ac vinum.* Per hoc intelligit certa victualia, quę portari solent per viã. *In meos, & ancillæ tuæ vsus.* Idest quantũ sufficiat mihi, & vxori meæ, quæ est ancilla tua. Istud dicebat Leuita ex magna vrbanitate, vt blandis verbis suaderet seni ad dandum sibi hospitium vocando se seruum illius: & vxorem suam ancillã eius.

Et pueri, qui mecum est. Quia dùcebat secum in via famulum, & pro omnibus erat abundanter. *Nulla re indigemus nisi hospitio.* Quasi dicat, parua res est, qua egem⁹, s. hospitium, quod præbere paruum est. *Cui respondit senex: pax tecum sit.* Modus salutandi est. Nam sic cõiter dicitur in libris istis historicis, ꝙ salutauit aliquis alium verbis pacificis, i. dixit ei: pax tibi, vt præcedẽti cap. *Ego præbebo omnia, quæ necessaria sunt.* Scilicet, tam hospitium quã alimentum tibi, & asinis. *Tantum quæso ne in platea maneas.* i. solùm rogo te, ne maneas hac nocte in platea ista: ecce enim hactenus Leuita orabat, vt susciperet eum aliquis in domum suam, nunc versa vice senex precabatur eum, ꝙ vellet ire in domum suam.

Quare senex iste voluit dare hospitium isti Leuitę: & adeo motus fuit ex affectione, quòd oraret ne maneret in platea.
Quæst. XII.

QVAERETVR, quare senex iste voluit dare hospitium isti Leuitæ, & intantum motus fuit ad eũ ex affectione, ꝙ oraret, ne maneret in platea. Respondendum, ꝙ hoc erat propter tria. Primum erat, ꝙ iste Leuita erat peregrinus, & senex erat misericors, & cũ videret eum ab omnibus derelictum, condoluit ei, voluitque pietatis opera exhibere. Secundum erat, & fortè efficacius, quia iste Leuita erat de terra illius senis: nam senex erat de monte Ephraim, & similiter Leuita, vt patet supra in litera de vtroque. Solent autem cõpatriotæ cũ se cognoscunt mutuò in terra aliena, inuicem sibi auxiliari valde præ desiderio originis, & naturalis patrię. Et hoc valde moueret senem: & ad istum finem credẽdum est, quòd litera posuerit hic, ꝙ iste senex erat de monte Ephraim, alioquin non videretur ad aliquid pertinere. Tertium est, quia senex timuit, ꝙ si manerent in platea, viri illius vrbis, qui erãt pessimi, venirent nocte, & abuterẽtur viro, & fœmina. Cùm autẽ irent in domum eius, forte non scirent vbi hospitati erant: & non inuenientes eos in platea cessarent a concepta insania. Vel dato, ꝙ scirent hospitium eorum, fortè erubescerent, aut reuererentur propter hospitium, in quo erant: quia magna pęna erat inferendi vim domui alterius, vel hospitibus manentibus ibi: vt ergo euaderent hæc, voluit eos ducere in domũ suam. Et dicendũ, ꝙ licèt aliæ duę præcedentes essent causę, quare vellet eos recipere ĩ domo, tñ cã quare oraret, ne manerẽt in platea solũ fuit, ńe venientes viri vrbis abuterentur eis nocte. *Introduxitque eum in domum suam.* Scilicet Leuitam, & vxorem, & puerum. *Et pabulum asinis prębuit.* Licèt vir Leuita haberet necessaria pro se, & asinis sicut supra dixerat. tñ nec permisit hospes, ꝙ ipse aliquid expenderet, sed ipse oĩa necessaria præbuit, sicut supra dixerat: ego prębebo omnia necessaria, tantum ne in platea maneas. *At postquam lauerunt pedes.* Scilicet quando introiuerunt in hospitium, primum quod fecerunt fuit, ꝙ lauerunt pedes.

Quare lauarunt pedes isti recepti in hospitium senis, & de consuetudine terrę Chanaan. Quæst. XIII.

QVAERETVR, quare lauerũt pedes isti recepti in hospitiũ senis. Rñdendũ, ꝙ in terra Chanaan in qua istud erat cõsuetudo erat, ꝙ cũ hospites introibãt in hospitiũ lauabãt pedes, deinde vacabant quiuis. Sic patet Ge. 18. cùm dixit Abrahã ad tres angelos, qui venerant ad eum: Domine si inueni gratiam in oculis tuis, ne transeas seruum tuum, sed afferam pauxillum aquæ, & lauentur pedes vestri, & requiescite sub arbore: simile patet Gen. 24. de Eliezer seruo Abrahe, qui iuit in Mesopotamiam ad quærendum vxorem pro Isaac: & dicitur, ꝙ Laban frater Rebeccæ dedit paleas, & fœnum, & aquam ad lauandũ pedes camelorũ, & viro-

virorum qui venerant cum eo, scilicet cum Eliezer, & postea sequitur, ꝙ fecerunt conuiuium. Etiam qñ aliquis inuitabatur ab alio, prius abluebātur pedes eius quàm comederet. Sic patet Lucæ 7. vbi redarguendo Pharisæum inuitantem eum Christus dixit: Introiui in domum tuam, & aquam pedibus meis non dedisti, hæc autem lachrymis rigauit pedes meos. Si tamen non esset consuetudo, ꝙ omnibus inuitatis daretur aqua ad lauandum pedes, Christus nō increpuisset sic Pharisæum. Item qñ aliquis veniebat de itinere, mox lauabat pedes: sic dixit Dauid Vriæ: vade in domum tuam, & laua pedes tuos, s. quia tunc nouiter veniebat de bello 2. Reg. 11. c. etiam consuetudo Chananæorū omnium erat sæpe lauare corpora. Istud verò erat ad refrigerationem, quia terra illa calida est, cùm sit partim in tertio, & partim in quarto climate, & ex hoc est pulueruleta, cùm calor desiccet, & dissoluat, & puluis ille cadens in cruribus, & pedibus itinerantium exurit, & desiccat valde, ideo consuetum erat, & valde rationabiliter, ꝙ venientes de itinere mox lauarent pedes: istud pertinebat ad recipientes eos in hospitio: quia illico eis aquam apponebant: vtebantur etiam aliis refrigeratiuis, s. quia vngebant capita sua oleo: sic patet de Dauid, qui vnctus est oleo, quando mortuus est filius eius 2. Reg. 12. c. Sic etiam dixit Ioab ad mulierem Thecuitem: lugere te simula, & non vngaris oleo, & induere veste lugubri, vt sis quasi mulier iam plurimo tempore lugens mortuum, quasi dicat, ꝙ ad omnes competebat vngere caput oleo, nisi ad lugentes mortuum in signum mœroris. Sic etiam erat consuetudo tempore Christi, ꝙ qui læti erant vngerent capita sua oleo: ideo vt illi, qui ieiunabant non viderentur hominibus ieiunantes ad modum hypocritarum, iussit ꝙ vngerent caput oleo, quando ieiunarent, & induerentur habitu læto: Matth. 6. Quòd autem vngerentur ad lætitiam, & refrigerationē; patet Ps. 44. s. quia vnxit te Deus tuus oleo lætitiæ: cùm igitur esset ista consuetudo terræ Chanaan, senex iste illico dedit aquam Leuitæ, & familiæ suæ ad lauandum pedes. *Recepit eos in conuiuium*. Scilicet apposuit mensam, & comederunt iam loti: nam ante lotionem pedum non erat solitum, quòd comederent hospites.

(2. Reg. 13.)

Illis epulantibus, & post laborem itineris cibo, & potu reficientibus corpora, venerunt viri ciuitatis illius filij Belial, idest, absque iugo, & circundantes domum senis, fores pulsare cęperunt clamantes ad dominum domus, atque dicentes: Educ virum, qui ingressus est domum tuam, vt abutamur eo. Egressusque est ad eos senex, & ait. Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingressus est homo hospitium meum, & cessate ab hac stultitia. Habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam, educam eas ad vos, vt humilietis eas, & vestram libidinem compleatis: tantum obsecro ne scelus hoc contra naturam operemini in virum. Nolebant acquiescere sermonibus illius. Quod cernens homo eduxit ad eos concubinam suam, & eis tradidit illudendam. Qua

(De pe. dis. 1. post ca. recusatus in ver. Belial.)

(Gen. 19.)

A cùm tota nocte abusi essent, dimiserunt eam mane. At mulier recedentibus tenebris, venit ad ostium domus, vbi manebat dominus suus, & ibi corruit.

Illis autem epulantibus. Hic ponitur secundum principale huius cap. scilicet modus perpetrandi, & continet ordinem, quo factum est, & dicitur. *Illis autem epulantibus*. Scilicet Leuita, & vxore sua cum sene hospite suo. *Et post laborem itineris*. Scilicet, quia venerant de Bethlehem illa die, & serò inde recesserant. *Cibo ac potu reficientibus corpora*. Scilicet, vacantibus recreationi, & recreatio est in cibo, & potu, vt sic restauretur, qđ

B perierat de humido nutrimentali, & apponatur aliud consumendum. *Venerunt viri ciuitatis illius*. Scilicet, ad ianuam senis. obseruauerunt enim quando iam quieti vacarent, & tunc possent eos conuenientius capere. Etiam fecerunt hoc, quia voluerunt venire per tenebras, quia ista melius fiunt in tenebris, quàm in luce, cùm mala sint, & tamen non multum erubescebant viri Gabaa ista facere, quia publicè faciebant, cùm multi venirent. Vel fortè omnes, cùm dicatur absolutè: viri ciuitatis. *Filij Belial, idest absque iugo*. Scilicet, isti viri, qui veniebant ad opprimendum, erant viri Belial, i. indomiti, quia non domabantur iugo rationis, nec legis: nam talia operari non pertinet ad habentes passiones humanas, sed bestiales, vt patet septimo Ethico. (Belial qd significat.)

C & desiderium ad libidinem Sodomiticam non est malitia, sed bestialitas, vt patet ibidem. Et ponitur hic expositio nominis, scilicet absque iugo, quę non est in Hebræo, sed translator noster posuit, vt intelligeremus, quid significat nomen Hebræum hic positum. Multi autem nostrum non multa intelligentes putant Belial esse nomen dæmonis. Sed falsum est: nā si istud nomen, indomitus, non est nomen dæmonis, nec etiam erit istud nomen Belial, cùm idem significet. Idem de Satan: quia est nomen Hebræum, & significat aduersarium. Nec valet si dicas, ꝙ Christus vocauit dæmonem Satan: Matth. 4. quia ibi non vocauit eum sic, quasi nomen eius esset Satan, sed quia aduersabatur ei. Satan in Hebræo vocatur quilibet ad- (Satan qd significat.)

D uersarius, quod patet, quia si Satan esset nomen diaboli, non dixisset Christus Petro Satan, sed dixit vade retro me Satan, quia scandalum mihi es. *Et circundantes domum senis*. Hoc faciebant ne fortè sentiens Leuita eos pulsantes ad portam dum frangerent ostium, ipse rupta domo per aliquam partem euaderet cū vxore sua. *Fores pulsare cæperunt*. Primò petiuerunt sine violentia, ꝙ daretur eis vir ille Leuita, & non frangebant portas, quia magna pęna erat, si quis frangeret portam alteri⁹: sed si nollet senex dare Leuitam, fores fracturi erant. *Clamantes ad dominum domus*. Scilicet ad senem: non. n. erubescebant isti vilissimi verba impudica clamando proferre: quia sicut non erubescebant publicè hoc facere, nec etiam erubescebant illud dicere. *Educ virum, qui ingressus est domum tuam*. Scilicet Leuitam. Non

E nominauerunt puerum, nec vxorem Leuitæ.

An viri Gabaa petebant Leuitam ad abutendum eo, vel vxorem eius, & si erant Sodomitæ quare eum petebant, cùm haberent alios in vrbe.
Quæst. XIIII.

QVAERETVR, quid volebant nunc viri Gabaa: nunquid Leuitam ad abutendum, vel vxorem eius. Quidam dicunt, ꝙ volebant vxorem eius, sed litera videtur esse in contrarium. Respondendum, quòd Iosephus quinto Antiquitatum tenuit, ꝙ viri isti petebant vxorem Leuitæ. Idem etiam Nicolaus videtur aliqualiter velle: nam Iosephus ait: Viri Gabaa pete- (Nic. & Iosephi rñ. ad q̄stium)

petebant vxorem Leuitæ, quam nollens pro pietate dare hospes,& tenere exhortans non valuit, sed tandē filiam suam dabat,ne pateretur vxor Leuitæ: sed non curantes arripuerunt vxorem Leuitæ,& tota nocte ludificauerunt eam:in aurora ipsa ingressa est domum, sed quia turpia passa est non audens virum aspicere, præ rubore lecto incubuit:animamque reliquit. Vir arbitratus eam graui sopore detineri, nihil mali metuens excitare eam tentabat consolari,quia raptorum nō se voluntate spontanea præbuisset iniurijs,tandem defuncta est. Item patet hoc, quia Leuita quæsitus,

2. Ratio. quid audisset in Gabaa,dixit ꝙ cùm esset in domo hospitis sui,venientes viri ciuitatis volebant eum interficere: ergo non volebant abuti illo. Item patet,quia si eum voluissent habere ad abutendum, quando dare-

3. Ratio. tur vxor Leuitæ non contentarentur, sicut viri Sodomitæ petētes duos angelos, qui erāt in domo Loth ad abutendum eis: nam quamquam Loth dixerit,quòd daret eis duas filias suas virgines,non consenserunt,sed semper petiuerunt viros, & volebant frangere portas, Gen.19.cap.& tamen data istis vxore Leuitæ quieuerunt. In contrarium tamen est litera:nam dicitur infra, ꝙ dixerunt viri Gabaa: educ virum, qui ingressus est ad te, vt abutamur eo. Item patet ex verbis senis offerentis filiam suam virginem, & vxorem Leuitæ, nè viri Gabaa cognoscerent Leuitam. Si tamen vxo-

Rñ. ad rōnes Iosephi. rem Leuitæ vellent viri Gabaa,non concederet eis senex maiora, scilicet filiam suam, & vxorem Leuitæ. Item quia dixit: non operemini hoc scelus contra naturam in virum: ergo sic eum cognoscere volebant.

Ad primā. Ad rationem Iosephi in contrarium dicendum,quòd non multum est obediendum ei,quando ex textu scripturæ apparet contrarium sibi, sicut apparet hic. Ad

Ad secūdā. secundum dicendum, ꝙ vir voluit honestare verba sua,nollens dicere, ꝙ volebant eum cognoscere, quia erat turpiloquium,sed ꝙ volebāt eum occidere,quod erat honestius verbum. Vel aliter volebant viri Gabaa occidere istum, scilicet cognoscendo eum,& vexando:nam sicut vxorem suam incredibili libidine vexantes occiderunt, ita & ipsum vexando libidine occidissent si daretur eis locus. Item ꝙ istud significetur per verbum manifestum est, quia certum est, quòd viri Gabaa non veniebant ad occidendum Leuitam, cùm nullam causam mortis haberent contra ipsum.Etiam quia ex verbis eorum apparebat,quòd nollent occidere, sed ponitur occidere pro abuti. Si tamen aliquis vellet tenere contrarium,debet dicere ad auctoritates literæ, quòd verum est viros Gabaa petiuisse Leuitā ad cognoscendum eum, tamen non intendebant cognoscere illum,sed ista dicebant,vt moueretur ad dandum vxorem suam pro se:verius tamen est, quòd verè vellent abuti Leuita:alioquin cùm diceret senex,ꝙ daret eis duas mulieres, scilicet filiam suam, & vxorem Leuitæ assentirent, & dicerent se velle hoc. Et tamen dicitur infra, quòd nolebant acquiescere sermonibus eius. Cùm autem obijcitur, quòd si voluissent Leuitam,non contentarentur accipiendo vxorē. Dicendum, quòd intentio virorum Gabaa erat abuti Leuita,& non vxore sua, & ob hoc cùm senex dixit, quòd daret eis filiam suam, & vxorem Leuitæ non assenserunt,& tamen postea quando eduxit ad eos vxorem Leuitæ,fortè moti fuerūt pulchritudine eius,& tenuerunt eam non aduertentes ad Leuitam.

An in ciuitate Gabaa essent viri Sodomitæ passiuè, cum quibus viri alij turpitudinem operarentur, & si sic quare cum tanta importunitate Leuitam petebant. *Quæst.* XV.

QVAERETVR vlterius, si isti viri erant Sodomitæ, & volebant cognoscere Leuitam, quare cum tanta importunitate eum petebant? nunquid cū F exercerent ipsi omnes execrandam turpitudinem, non erant in ciuitate multi,in quo turpitudinem inuicem operarentur? Respondēdum, ꝙ fortè viri Gabaa erant Sodomitæ actiuè,& non passiuè. nam contingit ex influentia cœli quibusdam innasci cupidinem ad cognoscendum viros Sodomiticè, & ꝙ nullo modo ipsi cognoscātur,sed detestantur hoc tanquam extremum malorum, & quasi mortem. Etiam quidam detestantur fœminas, & volunt cognoscere viros, & in istis est fortis appetitus ad Sodomiticè agendum, & nullo modo subijciendum. Alij sunt, in quibus dominatur appetitus ad se subijciendum, & nunquam agendum in virum,sed in fœminam, sicut in quibusdā fœminis etiam inest immensum desiderium ad libi-

G dinem. Aliæ autem sunt de conditione virili,quæ cognosci à viris omnino refugiunt, sed ipsę fricare fœminas agendo loco virorum volunt. Ista omnino ex diuersitate figuræ natiuitatis eueniunt secundùm partes cœli, ad quod nimis habitudo trium planetarum confert,scilicet Saturni, Martis,Veneris. De quo fortè dicetur super primum cap.ad Romanos. Et ex hac causa fortè nullus de viris vrbis Gabaa pati vellet, sed peregrinos vexarent,vt paterentur. Alia causa, & rationabilior videtur, scilicet,Leuita iste erat extraneus, & insolitus, & ea quæ insolita sunt valde mouent:sic accidit habentibus coniuges, ꝙ interdum pulchras habentes vxores propter assuetudinem interdum quarundam mulierum turpium petant concubitus.Sic & viris Gabaa vitium pessimum assuetum in alterutrum

H erat,ideo ad extraneos efficacius mouebantur. Sic fuit de viris Sodomorum: nam ipsi in alterutrum turpitudinem operabantur, vt manifestum est: tamen cùm duo angeli in specie virorum intrauerūt domū Loth, omnes viri ciuitatis vallauerūt domum,vt abuterētur eis:quia insoliti erant,& mouebant insolita illos plusquam assueta: sicut dicit Salomon: aquas furtiuas dulciores esse,& cibum absconditum suauiorem. Et intelligitur de cognitione carnali ad mulierem insolitā, & non licitam. Simile de viro iudicandum in illis,qui turpitudinem hanc exercent.

Diuersæ inclinationes ad luxum.

Quare non petierunt viri ciuitatis Gabaa etiam puerum Leuitæ ad abutendum. *Quæst.* XVI.

I QVAERETVR vlterius,quare non petiuerunt viri ciuitatis Gabaa etiam puerum Leuitæ ad abutendum. Respondendum,ꝙ fortè viri isti non viderāt puerum Leuitæ,quando erat Leuita in platea,vt si declinauerat puer ad aliquid emēdum pro domino suo, vel expediendum, & sic etiam nunc non videntes eū non peterent nisi Leuitam,quem viderant. Aliter pōt dici,ꝙ fortè fecerūt hoc ex pulchritudine Leuitæ. Nā qui hac infanda turpitudine laborant, ita feruntur insanienti desiderio in pulchros viros,sicut viri cōiter in pulchras fœminas, & fortè ista fuit vna de causis quare viri ciuitatis incitati sunt potius ad hunc Leuitam,quā

K in alterutrum:sic.n.viri Sodomitæ videntes duos angelos ingressos vrbem in specie pulchrorum virorū, in tantum exarserunt in eos, ꝙ tota ciuitas à sene vsq; ad puerum conuenerunt ad domū Loth,Gen.19.c. puer autem Leuitæ fortè erat turpis forma,ideo nō incitati sunt in ipsum,nec petiuerunt ad libidinem. Vel fortè si daretur eis Leuita,etiam faciliter intendebāt habere puerum. *Vt abutamur eo.* Turpiter locuti sunt,sed turpius agere intendebant:ex quo patet,ꝙ istud peccatum nō erat nouum in ciuitate Gabaa, quia tunc non locuti fuissent tam impudicè. Etiam non conuenissent oēs viri tam inuerecundè ad cognoscendum vnum, quia in alterū erubescerent ꝓ infandum esse,& insolitum: sed non erubescebant clamare illud tanq̄ licitum, & con-

cõsensu publico approbatum, ideo frequẽtatum erat. *Egressusque est ad eos senex.* Voluit senex verbis blãdis lenire insaniam virorum Gabaa, sed sic libidine insaniebant, ꝙ impossibile erat verbis extingui, sed dum magis prohiberetur, quod desiderabant, potius exardescerent. Intelligendum est autem, ꝙ senex faceret claudi portam ipso egrediente ne irrumperent omnes viri vrbis in domum, & tenerẽt Leuitam: sic fecit Loth, quando egressus est ad placandum viros Sodomorum insanientes in angelos, scilicet ꝙ clausit post tergum suum: Gen. 19. cap. *Nolite fratres, nolite facere malum hoc.* Blandè loquebatur, vt aut illi misericordia, aut verecundia mouerentur, sed neutrum fuit, cùm insaniens dominaretur libido. *Habeo filiam virginem.* Volebat placare senex viros istos promittendo eis dare filiam suam, & vxorem Leuitæ: non quidem intentione dandi, sed vt sic viri Gabaa mollirentur, & cessarent à petitione viri, & postea erubescerent, nec etiam vellent istas mulieres: nam in se redeuntes viderent etiã istud esse malum, & detestarentur illud. Si autem non consentirent simpliciter dimittere virum, & illas saltem, proferret eis illas duas, vt dimitterent virum: nominauit autem homo iste puellam virginem, quia harum concubitus magis allicere solent, & insensati carnis amatores earum concubitus summam felicitatem putant, de quo nihil speculandum est, an iure fulciatur eorum desiderium, vel in sola inani opinione consistat. *Et hic homo habet concubinam.* Scilicet habet vxorem, quæ concubina vocatur, & fortè senex iste vocaret eam concubinam pro nunc, quia magis licitum vocabulum erat istud, vt illi acceptarent illam pro viro accipere, quàm nominando eam vxorem. *Educam eas ad vos, vt humilietis eas.* Idest dabo eas vobis, vt libere faciatis quid vultis in eis: Humiliare fœminam est cognoscere illam illicitè, quia per hoc cadit ab honore suo, & valore, & potissimè conuenit hoc virginibus: quia si cognoscantur ab aliquibus illicitè, postea cadũt omnino ab honore, & rari eas volunt in vxores accipere: sic dicitur Exod. 21. de illo, qui cognouit famulam, ꝙ non potest vendere eam, quia humiliauit. Etiã Deut. 21. captiua, quæ in bello capta est poterat vendi, & tamen si cognoscat eam dominus, non poterit vendere, & subditur causa, scilicet quia humiliauit eam, & quia vna harum erat virgo dixit, vt humilietis eas. *Et vestram libidinem compleatis.* Idest, vt expleatis in eis libidinem, qua ardetis in virum. Et hoc quantum libuerit vsque ad complementum. *Tantum obsecro ne scelus istud contra naturam operemini in virum.* Idest solùm rogo ne exerceatis hoc opus nefandum contra virum, & quidquid aliud vultis, siue in filia mea, siue in vxore huius viri libenter concedo.

Humiliare fœminam quid sit.

An peccabat vir iste offerendo filiam suam, & vxorem Leuitæ viris Gabaa ad exercendum libidinem, ne abuterentur Leuita, & an magis iste senex peccauit, quàm Loth.

Quæst. XVII.

Cuiusdam rationes in diuersum.

QVAERETVR, an peccabat vir iste offerendo filiam suam, & vxorem alterius viris Gabaa ad exercendum libidinem ne exercerent eam in virum. Aliquis dicet, ꝙ nõ: quia mouebatur pietate quadam, scilicet ne vir tantum dedecus pateretur. Item quia volebat euitare maius malum: nam vbi duo mala sunt pertransimus paruum permittendo, vt euitemus maius malum: sicut qui non potest merces liberare, & seipsum: liberat seipsum proijciendo merces ad exonerandum nauem, vt patet 1. q. 7. cap. dispensationes rerum. Item patet hoc ex facto Loth: nam Loth erat vir sanctus, quem scriptura laudat, & ponitur in Catalogo Sanctorum ad Hebræos 11. & beatus Petrus in

1. Ratio. 2. Ratio.

A canonica secunda laudat eum, dicens liberatum de libidine, & violentia Sodomorum, & quod maius est Deus eum approbauit, vt iustum, & fecit exire de ciuitate peritura vocantibus eum angelis: Gen. 19. cap. ipse tamen fecit simile, dicens ꝙ daret duas filias suas virgines Sodomitis, vt non cognoscerent viros, ergo etiã liceret isti viro agere, dando filiam suam, & concubinã Leuitæ. Respondendum, ꝙ non licebat huic viro, & peccabat mortaliter faciendo. Nam pro nulla re debemus Deum offendere: sed cùm iste homo traderet filiam suam, & concubinam Leuitæ viris Gabaa offendebat Deum, quia istud malum erat: ergo non licebat. Item non solùm offendebat Deum, sed etiam proximum: nam traderet filiam suam, quę non desiderabat

Resp. ad quæsitum.

B illam libidinem, in quo grauabat eam, quia inducebat ad peccandum: etiam quia humiliabat eam auferendo honorem suum: etiam faciebat iniuriam vxori Leuitæ, & ponebat eam in mortis periculo, sicut postea factum est. Quod satis poterat cognosci, cùm multi viri, vel omnes de ciuitate venirent, ꝙ illi mulierem vnam libidine vexantes occiderent, & sic non solùm peccabat in lenocinio, sed etiam in homicidio. Item quia quilibet debet diligere potius animam suam, quã alterius, quòd autem Leuita cognosceretur, non poteramus dare, nisi quòd peccaret ipse, quòd tamen senex daret filiam suam cognoscendam, & vxorem Leuitæ, peccabat ipsemet senex: ergo debebat potius eligere, ꝙ peccaret Leuita, & moreretur quàm ꝙ ipse hoc fa-

C ceret. Item confirmatur hoc, quia aut faciebat hoc senex ad euitandam pœnam Leuitæ, vel culpam: pęna quidem duplex esse poterat, scilicet mors, quæ sequeretur ex magna vexatione, sicut secuta est in muliere, vel dedecus immensum: sed pro his non debebat senex peccare, quia quodlibet peccatum quantumcunque paruum, quod sit mortale, est peius omni pœna etiam infernali: ideo potius erat pęna eligenda quàm culpa. Poterat autem esse culpa in Leuita, vt si ipse spõte cognosceretur: sed adhuc potius debebat senex pati, ꝙ peccaret Leuita sic, quàm ꝙ ipse peccaret, cùm deberet potius animam suam, quàm alterius diligere. Item malè faciebat senex, quia ꝙ Leuita cognosceretur erat inuoluntarium, cùm ipse hoc valde refugeret,

D & timeret. In hac autem pęnali turpitudine non erat dignum tolerare, sicut in alijs, de quo infra dicetur. Quòd autem senex daret filiam suam, vel concubinã Leuitæ erat voluntarium, ideo esset peccatum, & sic ipse volebat peccare ne Leuita pateretur pęnam: sed ista commutatio erat valde iniusta, quia etiam pro seipso nõ deberet aliquis talem commutationem facere. Peccauit ergo senex promittendo, & postea magis exequendo. Ad rationem primam in contrarium dicendum, ꝙ agere aliqd ex pietate laudabile est: dumtamen prætextu pietatis turpẽ non committatur: nam talis, vbi turpe committitur, non est pietas, sed impietas. Istud autem est, quia quidam dicunt tenere mo-

Ad primã rationẽ in diuersum.

E dum in faciendo id, quod bonum est, sed cùm aliud sit bonum ex genere, putant licere per omnem modum, & in hoc errant, quia non sunt bona, quæ non teneant aliquam veritatem: nam diligere parentes bonum, & secundùm seipsum laudabile est: tamẽ in hoc contingit error, vt ponit Arist. exemplum 7. Ethic. de Niobe, quæ propter filios contra Deos locuta est. Idẽ dicit de Satyro Philopatore, ꝙ tãtum diligebat patres, ꝙ desipere videbatur. Ita hic velle per omnem modum exhibere pietatis opus Leuitæ peccatum erat. Ad secundam rationem cùm dicitur, ꝙ vbi sunt duo mala, licet accipere minus, vt euitem⁹ maius. Dicẽdũ, ꝙ illud intelligitur de malis temporalibus, in quibus prudentia est euitare maiora, tolerando minora: sed in peccatis non recipitur compensatio, & patet istud ex

Ad secundam rationem.

exemplo dato de proijciendo merces in mare, quia siue saluare vitam: siue merces, vel vtrunque perdere, præter peccatum est, sed lucra, aut damna corporalia hæc sunt. Ad tertiam rationem, quando dicebatur, ꝙ Loth istud fecit, qui erat vir sanctus, & ponitur in Catalogo Sanctorum. Responderi posset ad hoc, ꝙ dato ꝙ aliquis peccauerit, non sequitur, ꝙ non sit sanctus aliquando, & è conuerso, non sequitur iste est sanctus ergo nunquàm peccauit, quia sanctus aliquis fit per hoc, ꝙ finit in bono, & actibus laudabilibus, sed ante hoc potuit facere pessima. Sic patet de Paulo, qui de persecutore factus est vas electionis. Et de Cypriano, qui de nefando hæretico factus est vir sanctus, & martyr laudabilis, atque fidei zelantissimus. Idem in illis quos Apostolus ponit in Catalogo Sanctorum patet. Nam ipse ponit Iephte, Samsonem, Gedeonem, & alios, ad Heb. 11. & tamen manifestum est, ꝙ peccauit Iephte occidendo filiam, & Samson multotiens peccauit cum mulieribus Philisthinis, vt declaratum est supra de vtroque. De Iephte, supra 11. & de Samsone supra 16. c. & sic Loth potuit poni in Catalogo Sanctorum, & ꝙ peccauerit promittendo filias suas tradere Sodomitis. Sed ista solutio licèt conueniat, alijs tamen videtur, non applicari ad propositum: quia Loth non solùm fuit aliquo tempore bonus, sed etiã nunc quando fecit istud, bonus erat. Quod patet, quia Deus dixerat Abrahæ: Gen. 18. ca. ꝙ non occideret in vrbe Sodomorum iustum, cum impio, sed solùm impios, & ob hoc saluatus est Loth: si tamen peccauisset volendo tradere filias suas Sodomitis efficeretur iniustus, & iam non liberaret eum Deus de deletione Sodomorum. Item confirmatur hoc secunda Pet. ca. 2. cùm dicitur: Iustum Loth oppressum à nefandorum iniuria à luxuriosa conuersatione eripuit. ergo tunc iustus erat. Ad hoc responderi potest dupliciter. Vno modo, ꝙ Loth non peccauit dicendo illud Sodomitis, quia dixit ad quãdam perturbationem animi, cùm se videret in tanta angustia, perturbatio autem excusat peccatum, quia peccatum ex deliberatione esse debet: quia peccatum, ideo est peccatum, quia est voluntariũ, sed indeliberata non sunt voluntaria, ergo etiam non erunt peccata. Aliter potest dici, ꝙ Loth diceret ista sine perturbatione volens sic efficere, vt angeli liberarentur, & quòd peccauerit in hoc: tamen non ob hoc vocatus est iniustus, nec cessauit liberatio eius. quod patet, quia Loth dicebatur iustus comparatione Sodomorum, & quia ipse nunquàm peccauerat in hoc realiter, nec verbo impudico, nec saltem oculo, ita ꝙ deciperetur oculus eius in aliquo: ergo iustissim⁹ erat in hoc. Patet istud secunda Pet. cap. 2. scilicet. Iustum Loth oppressum à nefandorum iniuria, à luxuriosa conuersatione eripuit: aspectu enim, & auditu iustus erat habitans apud eos, qui de die in diem animam iustam iniquis operibus cruciabant, ergo vocauit eum scriptura iustum, quamquam peccauerit in hoc, cùm solùm ageretur ibi de vitio Sodomitico. Item quamquam peccasset in hoc Loth, non erat iustum, quòd periret in vrbe Sodomorum, sed quòd liberaretur, quia illa pœna inflicta fuit pro peccato carnis, in quo Loth erat mundissimus, ideo licèt pro peccatis suis aliqua pœna puniendus foret, non tamen illa, qua puniebantur scelerati. De Loth in hoc an peccauerit Augustinus in libro quæstionum super Gen. & habetur in Decretis dist. 14. cap. quòd ait. vbi dicit: Quoniam prostituere volebat duas filias hac compensatione, vt viri hospites eius nihil tale à Sodomitis paterentur, vtrum admittenda sit compensatio flagitiorum, vel quorumcunque peccatorum, vt nos faciamus aliquid mali, ne alius grauius malum faciat, an potius perturbationi Loth, non consilio tribuendum fuerit. Siquis

Ad 3. rõné

1. Obiect.

Duplex responsio.

F fuerit, qui hoc dixerit merito inquireretur, & nimirum periculosissimè admittitur hæc compensatio. Si autem perturbationi humanæ tribuitur, & menti in tanto malo permotæ, nullo modo imitandus est. Hic autem locus erat ad quærendum si debet aliquis facere maius malum mortale, ne incidat in minus mortale. Secundò an debet aliquis pro alio peccare mortaliter, vt alius non peccet in maiori peccato mortali. Tertiò an aliquis debeat peccare venialiter, vt aliquis euitet peccatum mortale. Quartò an posset interdum quis esse perplexus inter duo mala ad faciendum vnum, vel aliud: sed ista conuenientius tractabuntur super capit. tertio: Epistolæ ad Roma. vbi est proprius locus.

G

Quis peccauerit magis Loth, vel iste senex, quia ambo similia verba sunt locuti.

Quæst. XVIII.

QVAERETVR vlterius, quis peccauit magis, an Loth, vel iste senex, quia ambo similia verba locuti sunt. Respondendum est, quòd Loth dupliciter existimare possumus: nam si dicamus, quòd fecit illud præ turbatione, subito loquendo verba illa præ turbatione mentis nesciens quid diceret, non peccauit saltem mortaliter. Si autem dicamus, quòd egit deliberatè peccauit mortaliter: tunc autem dicet aliquis de sene, quòd ita poterat dici, an egit perturbatus, vel deliberatè. Sed dicendum, quòd non stabit in H sene ista distinctio, quia manifestum est, quòd egit deliberatè: nam perturbatio est in illis, quæ subito agimus, cùm autem aliqua operatio magno tempore durat, non dicitur fieri animo turbato, sed deliberato: licèt verum sit, quòd angustia rerum euenientium inducunt hominem ad deliberãdum id, quod aliàs non esset deliberaturus. Loth autem cùm solùm protulit verba illa, & nihil tradiderit executioni, potuit dicere illa verba animo turbato, & postea ad se rediens doleret, quòd dixisset, senex tamen exiens ad viros dixit ista, & hortatus est, quòd acceptarent conditionem istam, & postea ingressus domum eduxit vxorem Le-I uitæ, & tradidit viris vrbis: ergo non agebat turbatus, sed deliberatus. In quo considerandum, quòd non vocatur aliquis turbatus quotiescunque ira in aliquo succenditur, & agit aliquid quod aliàs non esset acturus, si non irrasceretur: quia sic nunquam peccaret aliquis mortaliter per iram, cùm ira quandiu manet, faciat perturbationem mentis. Sed vocatur perturbatus ille, qui subitis venientibus passionibus, non solùm ad aliquid agendum incitatur, & disponitur, sed etiam intellectus suus stupidus redditur, quasi nihil iudicans: & tunc homo subito agit aliquid valde malum. Et quantum ad hunc modum contingit aliquem hominem sapientem, & prudentem subito agere aliquid magnæ insipientiæ, & hoc quia pro illo modico tem-K pore actus intellectus ligatus est, & est homo attonitus: sicut qui subito videt super se hostem, & ad hunc ad capiendum arma, non habet animum, non quidem solo timore, sed quia intellectus passione tanta adueniente est ligatus: & tunc quidquid homo agit, vitio caret: sed istud valde modicum est temporis, vnde iste resumptis viribus capiat arma, & pugnet ferociter contra hostes, quamquam ex grauissima ira agat, non dicitur agere ex perturbatione, & istud non poterat assignari in sene. In Loth autem, licèt non multum assignari posset tamen conuenientius, quàm in sene assignabitur. Ideo concessa hac distinctione, dicendum quòd peccauerit grauius senex iste quàm Loth, eo ꝙ ille peccauit solùm venialiter ex perturbatione.

De tu[...] to.

Do[...] ad [...]

A tione: iste autem peccauit mortaliter, quia deliberatè egit. Si autem dicamus, ꝙ Loth egerit ex deliberatione, & peccauerit mortaliter, adhuc dicendum, ꝙ peccauit grauius senex quàm Loth, quia Loth solùm locutus est, & executioni non tradidit, iste autem senex locutus est, & fecit. Sed dicet aliquis, ꝙ Loth non executus est, quia non susceperunt commutationem ei⁹ Sodomitæ, & si voluissent libenter exequeretur, & sic non minuebatur peccatum. Iste autem senex executus est, quia acceptauerunt hoc viri vrbis. Sed dicendum, ꝙ non stat. Primò quia dato, quòd acceptassent conditionem Loth Sodomitæ, nescimus quid ipse fecisset, quia fortè postea resipuisset, & non daret. De viro autem isto sumus certi, ꝙ fecerit, ideo isti maior culpa est ascribenda. Secundò non stat ista ratio, quia B senex iste non fuit executus conditionem istam, tamquam consentientibus viris vrbis, sed eis nolentibus: nam dicitur in litera, ꝙ cùm diceret senex se daturum filiam suam virginem, & concubinam Leuitæ, noluerunt viri aquiescere sermonibus eius, & tamen ipsis non assentientibus eduxit senex vxorem Leuitæ, & tunc acceperunt eam. Ad hoc ergo, ꝙ tantum peccaret Loth, sicut iste senex, oportebat, ꝙ licèt Sodomitæ non assentirent conditioni suæ, quòd ipse eduxisset filias suas ad eos, vt fortè sic contenti relinquerent viros, & tamen non fecit: ideo manifestè dicendum est, quòd magis peccauit senex iste.

Cuiusdam ꝛnad q̃siũ

Impro. 1. Ratio.

2. Ratio.

Quid egisset Loth, si oblatis virginibus Sodomitis illi pactioni consensissent.

Quæst. XIX.

QVAERETVR vlterius, incidẽtaliter de Loth, cùm ipse dixit se daturum duas filias suas Sodomitis, nè agerent malum viris, si assensissent huic conditioni Sodomitæ, quid egisset Loth. Respondẽdum, ꝙ licèt videretur grauissimum Loth da/e filias virgines, & præcipuè desponsatas libidini totius populi: tamen ipse dare voluisset, ne viri, qui ad eum ingressi fuerant malum paterentur, & tamen angeli non permisissent hoc, sed sicut percusserunt cæcitate omnes Sodomitas, quando volebant effringere fores perseuerantes in sua nequitia, ita tunc percussissent, vt non auderent ingredi, vel accedere ad domum, vel irrogassent eis aliam pœnam ad placitum ipsorum, ita vt fugerent à domo Loth, & tunc ipsi angeli manifestarent se Loth, ꝙ erant angeli, & quòd defenderent eum, & filias suas, & quòd non traderet eas Sodomitis.

Cur angeli non percusserunt prius Sodomitas cæcitate, quàm Loth coactus amaritudine cordis promitteret dare duas filias.

Quæst. XX.

QVAERETVR vlterius, cùm angeli postea percusserint Sodomitas cæcitate, ne accederent ad ostium domus: cur à principio hoc non fecerunt per prius quàm Loth, coactus amaritudine cordis, & perturbatione promitteret dare duas filias, vt dimitterent viros? Respondendum, ꝙ fecerunt hoc angeli propter duo. Primùm fuit, vt ostenderetur benignitas Loth erga hospites: nam tantum ad eos afficiebatur, quòd etiam filias suas patiebatur illudi, ne ipsi quidquam inhonestum paterentur, & licèt istud non fieret ex rectitudine rationis, quia tamen affectione bona, & simplici fiebat erat quodammodo præmiandum in illo, licèt non esset in alijs ad cõtrahendum iam scientibus hoc. Secundùm & præcipuum fuit, quia Deus volebat cõdemnare Sodomitas, & licèt ille sciret hoc peccatum eorum manifestè, quia in omni loco oculi sui cõtemplantur bonos, & malos, Prouer. 15. tamen vt daret nobis formam non præcipitandi sententiam, sed agendi omnia secundùm ordinem iuris, & cùm plenissima probatione, misit angelos suos Sodomam, quasi inquisituros de hoc crimine, vt patet Gene. 18. scilicet: Descẽdam, & videbo, an clamorem, qui venit ad me, opere perpetrauerint, an non: vt sciant, ꝙ etiam fuerit factum ad intentionem dandi nobis formam in iudicijs. Patet extra de accusat. c. qualiter, & quando. & in Decretis 2. q. 1. ca. Deus omnipotens. ergo angeli isti, qui veniebant tanquàm inquisitores criminis, vt patet Gen. 18. voluerunt habere probationem efficacissimã de hoc scelere, ideo non solùm susceperunt, quòd tota ciuitas à sene vsque ad puerum conuenisset ad portas Loth petens educi viros, vt abuterentur eis: sed etiam expectauerunt probationem aliam ad indicandũ seuientem rabiem libidinis in viris, scilicet quòd oblatis eis puellis virginibus & speciosis, contemnerent accedere ad eas, vt iuuenibus commiscerentur, & ista erat efficacissima probatio: ista autem non poterat haberi, nisi Loth filias suas offerret Sodomitis ad euitandum scelus in viris: ideo angeli tamdiu tacuerunt dissimulantes se esse angelos, quo istud fieret: quo facto, & non consentientibus Sodomitis, percusserunt eos cecitate, in quo se angelos ostenderunt. Et ista ratio est melior, & magis necessaria quàm prima.

C

Qualiter peccarit iste senex dando vxorem Leuitæ viris Gabaa, & etiam ipsa.

Quæst. XXI.

QVAERETVR vlterius, qualiter peccauit iste senex dando vxorem Leuitæ viris Gabaa. Respõdendum, ꝙ ipse peccauit dupliciter. Primò directè cõtra Deum, quia potius debuerat pati, ꝙ violenter cognoscerentur Leuita, & vxor eius, & filia sua, & quicunque alij, quàm ꝙ ipse traderet vxorem Leuitæ illis, quia cætera erant pœnalia, & non culpabilia cùm essent inuoluntaria. Istud autem erat spontaneum, ideo erat peccatum. Secundò peccabant contra vxorem Leuitæ. Et istud erat dupliciter. Primò inducendo eam ad peccandum: nam fortè ipsa erat libidinosa, & gauderet, ꝙ daretur ei occasio explendi libidinem, sicut dicit Iuuenalis in satyra quædam de Messalina vxore Imperatoris, ꝙ per noctem mutato habitu introibat in lupanaria, vt ibi ab hominibus cognosceretur, & sic suam libidinem expleret: sed dicit concludens, ꝙ lassata viris, sed non satiata, recessit, & hoc sæpè faciebat. Ita ergo poterat esse de ista muliere Leuitæ, ꝙ esset feruida nimis, & gauderet in hoc, & tunc dans ei occasionem ad peccandum peccabat. Item dato, ꝙ à principio non gauderet, postea experta delectationẽ, gauderet quòd tradita fuisset illis viris, & hoc induceret in ea senex: ergo peccaret. Secundò peccabat senex, quia erat causa mortis illius: nam ex hoc mortua est illa, vt patet infra, nec etiam istud fuit per accidens, quia satis poterat credere senex iste, quòd mulier moritura esset, aut pateretur periculum, cùm libido omnium virorum de Ciuitate explenda foret in ea. ideo peccabat, vt homicida.

D

E

An mulier ista peccaret, cùm subiecta est libidini omnium virorum Gabaa.

Quæst. XXII.

QVAERETVR vlterius, an mulier ista peccaret, cùm subiecta est libidini omnium virorum Gabaa. Respondendum, quia si ipsa non volens violenter capta fuisset à viris vrbis, & cognita, atque sic

moreretur, non peccabat: imò erat martyr, & merebatur nimis. Et dicendum, ꝙ si vexata fuisset libidine, & tamen non mortua, & in hoc non consensisset, esset valde laudabilis, & mereretur nimis apud ecclesiam triumphantem. Sic patet de beata Lucia, quam, cum præses iuberet duci ad lupanar, vt recederet ab ea spiritus Sanctus ait: si inuitam me ad lupanar duci feceris: castitas mihi duplicabitur ad coronam, & sic suo modo in ista fœmina fieret. Si autem moreretur dicendum, quòd esset martyr, & inter martyres computanda: nam si viuens passio illa esset laudabilis in ea: necesse erat, quòd morientem martyrem efficeret: nam omnis pœna, quæ meritoriè toleratur, cùm in ea quisque decesserit, cùm pro nomine Dei, & iustitia moriatur, martyr est.

An indistinctè mulier ista peccauerit. Quæst. XXIII.

QVAERETVR nunc indistinctè, an mulier ista peccauerit. Respondenum, ꝙ peccauit valde, & tamen non tantum, quantum si sponte vt adultera se tradidisset alieno viro: nam sicut culpa Loth volentis tradere filias suas Sodomitis minueretur, quia volebat eas tradere ne hospites paterentur: ita & istius mulieris culpa: nam ipsa non omnino spontanea erat, sed vt vir suus non pateretur ista, quæ in eo contra naturam essent voluit ipsa pati, quod in ea non contra naturam erat, licèt inhonestum esset, & tamen non debuisset hoc facere iubente sene, aut viro mandante vel orante: quia in per se malis, nulli assentiendum est, quantæcunque auctoritatis. Etiam dato, ꝙ sciret, ꝙ vir suus cognoscendus erat violenter, & ipsa, & omnes quotquot in domo erant, non debebat hoc pati, quia ꝙ violenter omnes cognoscerentur erat pati, & non erat peccatum, ꝙ autem ipsa iret, vt cognosceretur ne vir suus cognosceretur, erat agere, ideo erat peccatum. Dicendum tamen, quòd si non attenderemus Deum vltorem, & iustitiam eius positam in cordibus nostris secundùm humanam rectitudinem: videbatur bonum, & laudabile, quod mulier illa videns necesse esse, ꝙ aut vir suus pateretur contra naturam, aut ipsa ludificaretur à viris vrbis illi⁹, quòd ipsa ludificaretur, quamquam laudabilius erat secundùm humanam legem, quòd ambo potius morerentur, quàm hæc tolerarent: sed dato, quòd oporteret alterum istorum fieri, melius erat, quòd ipsa permitteret se ludificari: dico semper attendendo humanam rectitudinem semota Dei lege, quia s̃m illam quid expediat, dictum est.

Cur senex iste eduxit vxorem Leuitæ, si viri Gabaa nolebant eam. Quæst. XXIIII.

QVAERETVR vlterius, cùm dicerent viri vrbis, quòd nolebant cognoscere cōcubinam Leuitæ, & filiam senis, sed ipsum Leuitam, cur eduxit senex vxorem Leuitæ ad eos. Respondendum, quòd licèt senex peccauerit contra Deum faciendo hoc, vt supra dictum est, tamen vsus est quadam prudentia humana: videbat enim, quòd viri vrbis insaniebant, & fracturi erant fores domus, nec posset ipse resistere illis, & tunc fortè cognoscerent Leuitam, & vxorem, & filiā senis, & omnes, qui in domo erant. quod esset grauissimum, sicut dixerunt viri Sodomitæ ad Loth: teipsum magis affligemus: Gen. 19. quia ipse nolebat eis dare duos iuuenes, qui introierant in domum eius, sed filias: dixerunt ꝙ affligerent eum, cognoscendo illū, & vexando libidine: ita nunc facerent fortè viri Gabaa isti seni, & omnibus, qui in domo eius erant, vt ergo euitaret hoc eduxit vxorem Leuitæ ad viros, putans

F ꝙ licèt non suscepissent conditionem, videntes eam mouerentur in illam, & cessarent ab impetitione Leuitæ. Et ratio huius erat, quia quando non consentiebant, non videbant coram se vxorem Leuitæ, nec filiā virginem senis, & ob hoc mouebantur magis ad Leuitam de quo primo conceperant, licèt nullum viderent, & quia quando delectabile est in præsentia nimis mouet secundùm ꝙ Arist. Ethi. 2. in fine dicit dans regulam, ꝙ nunquam aliquis iudicet de ipso delectabili in præsentia eius, an debeat illud fugere, vel prosequi: quia semper allicietur ad iudicandum, ꝙ sequatur, & ponit exemplum de eo, quod patiebantur Troiani ad Helenam: nam petentibus Græcis, ꝙ daretur Helena, & non pugnarent: veniebant seniores ad consilium, iu-
G dicabantque omnes illam reddendam, ne esset origo bellorum: deinde adducebatur Helena in medium, & omnes conspicientes decorem eius rursum iudicabāt illam non reddendam, sed ꝙ potius omnes bello morerentur, & quia illa in consilium sæpius adducebatur, præualuit sententia, ꝙ non redderetur, & sic bella surrexerunt, & Troia excisa est. Sic nunc viri vrbis intendebant non recipere vxorem Leuitæ, nec puellam virginem, sed Leuitam: visa tamen vxore Leuitæ, quæ magnæ pulchritudinis erat, tanta in eam libidine insanierunt, quòd absorpti nihil amplius petierunt.

An peccauit in hoc Leuita, quòd vxor sua adulterata fuit cum viris Gabaa.
H *Quæst. XXV.*

QVAERETVR vlterius, an peccauit in hoc Leuita, ꝙ vxor sua adulterata fuit cum viris Gabaa. Respondendum, ꝙ si violenter capta fuisset, nec ipsa peccasset, nec Leuita, quia inuoluntarium non causat peccatum. Nunc tamen dicendum, ꝙ peccauit, quia certum est, quòd vxor sua non exiret ad hoc, quòd ludificaretur, nisi ipso consentiēte, cùm esset in aspectu eius, imò vr̃, quòd ipse precaretur, quòd ipsa tolararet hoc, ne tantum ipse dehonestaretur. Sed quòd ipse oraret, quòd ipsa peccaret, aut daret ei auctoritatem ad hoc, peccatum erat: imò magis videretur peccare ipse quàm illa, cùm cōsilio eius, & auctoritate ipsa faceret.
I Interdum autem consulētes magis puniuntur, quàm operans ipsum malū: sic patet in decretis 86. dist. c. tanta nequitia. potissimè, quia hic interueniret consiliū, & auctoritas, & preces, quæ valde augerent delictum. Sed adhuc dicendum, quòd dato, quòd vir nō peccasset, nec præcepisset, nec consuluisset vxori hoc facere, sed solùm non prohiberet eam volentē peccare, peccabat mortaliter, quia vir peccat mortaliter permittendo vxorem fornicari, sed potius debebat se exponere cuicunq; periculo quàm quòd permitteret vxori suæ ire ad viros alios, qui ludificarent eam.

An senex peccaret magis dando vxorem Leuitæ viris Gabaa, quàm filiam suam, vel è contrario.
K *Quæst. XXVI.*

QVAERETVR vlterius, an senex peccaret magis educendo filiam suam ad hoc, quòd cognosceretur à viris Gabaa, quàm educendo vxorem Leuitæ, vel è contrario. Dicendum quòd faciendo, quodcunq; istorum peccabat senex: nam siue vxorem Leuitę, siue filiam educeret, dabat operam malo in trib⁹, scilicet contra Deum, & inducendo ipsam, quam educeret ad peccandum, & exponendo eam morti, vt sup. declaratum est, in quadam quæstione. Dicēdum tn̄, ꝙ magis peccaret educendo filiam, q̃ vxorē Leuitæ. Et hoc in duobus. Primò quia quanto aliquis efficacius mouet alium ad peccandū, tn̄ magis peccat, sed senex effi-

efficacius moueret filiam suam, quàm vxorem Leuitæ: ergo magis peccaret educendo filiam suam, quàm vxorem Leuitæ: patet minor, quia vxor Leuitæ non egrediebatur, quia iubebat ei hoc senex, cùm non teneretur ei obedire de iure, aut de facto, sed egrediebatur illa, quia iubebat, aut precabatur Leuita, vel quia ipsa volebat hoc pati, vt erueret virum suum: filia autem senis non egrederetur ad mandatum Leuitæ, nec ad preces, aut consilium eius, nec ad eruendum eum: sed si egrederetur esset hoc iussu patris, ideo ipse esset causa efficacior in filia ad peccandum quàm in vxore Leuitæ: nam in filia sua esset sicut iubens, & compellens peccare. in vxore autem Leuitæ esset, sicut fauens peccanti: sed manifestum est, ꝙ ista nimis differunt in grauitate peccati. Secundum erat, quia ille magis peccat, qui magis agit contra ordinem charitatis, cùm tota rectitudo actionis sit in ordine charitatis, & tota prę uaricatio est in violatione ordinis charitatis. Sed senex magis ageret contra charitatem filiam suam ducendo ad ludificandum, quàm ducendo vxorem Leuitæ: ergo magis sic quàm aliter peccabat. Istud patet, quia secundum ordinem dilectionis tenetur aliqs velle plura bona temporalia pro vno quàm pro alio, & sicut est de bonis temporalibus, ita est de æternis: nam sicut teneor alicui velle plura bona temporalia, quàm alteri: ita teneor velle potius, ꝙ ille habeat vitā æternam, quàm alius, & velle potius, ꝙ ille caueat peccata, quàm alius. Sed manifestum est, ꝙ secundum ordinem charitatis magis tenetur pater filijs suis, quā alicui alteri, nisi iste habeat patrem & matrem, quia tunc potius deberet diligere patrem & matrem quā filios, licèt natura inclinet ad contrarium. Ratio tamen, & obligatio hoc dictat, & statuit: ergo iste senex debebat magis diligere filiam suam quàm vxorem Leuitæ, & consequenter debebat conari potius ad euitandum mala illius quàm vxoris Leuitæ: poterat autē puella incurrere hic mala temporalia duo, scilicet infamiam grauissimam, & mortem, vel debilitationem maximam membrorum: malum autem spirituale erat vnum, scilicet peccare mortaliter. Quodlibet autem istorum magis tenebatur ipse cauere in filia sua, quàm in extranea, ideo exponendo eā his magis peccabat, quàm exponendo vxorem Leuitæ.

Quare senex non eduxit vxorem Leuitæ, & eius filiam, vt abuterentur eis viri Gabaa.
Quæst. XXVII.

QVAERETVR vlterius, quare senex non eduxit vxorem Leuitæ, & filiam suam, vt abuterentur eis viri Gabaa sicut dixerat, ne Leuita abuterentur. Dicendum, ꝙ senex cognoscens insaniam virorum vrbis, timuit valde, ꝙ omnes de domo violenter cognoscerent, nisi libidini suæ satisfieret, & ob hoc promisit primò filiam, & vxorem Leuitæ, vt cessarent a petitione Leuitæ, voluerat tamen si potuisset eos verbis placare, vt nihil peterent, & cùm vidit, ꝙ non assentirent verbis eduxit ad eos solùm vxorem Leuitæ, vt si fortè illam solam habentes contentarentur, & non fieret tantum malum: cùm autem eduxit illam, tantum exarserunt in eam omnes viri Gabaa, ꝙ non recordati sunt aliquid vltra petere, scilicet nec filiam senis, nec Leuitam. Si tamen illa non contentarentur adhuc petentes filiam senis ipse dedisset illam, vt non irrumperent domum, & omnibus violentiam inferrent. Si autem postea Leuitam peterent, ibi senex ageret quidquid posset.

A

Si senex in angustia poneretur, quòd aut filiam suam, aut Leuitam, traderet viris Gabaa, quem illorum potius tradere deberet.
Quæst. XXVIII.

QVAERETVR vlterius, si senex poneretur in angustia, ꝙ aut filiam suam, aut Leuitam traderet viris Gabaa, quem illorum potius tradere deberet. Respondendum, ꝙ aut quæritur de eo, quod senex facere debebat, aut de eo, quod ipse faceret. Si quæratur de secundo, dicendum ꝙ indubitanter senex daret filiam, ne Leuita pateretur. Quod patet, quia cùm peteretur Leuita, dixit senex, ꝙ daret filiam suam, & vxorem Leuitæ ne cognoscerent Leuitam: ergo à fortiori daret filiam suam solam, ne cognosceretur Leuita.

B Si autem quæratur de eo, quod facere deberet. Dicendum, ꝙ nullum facere debebat: quia siue filiam daret, siue Leuitam mortaliter peccabat: sicut supra demonstratum est, quando dicebatur, ꝙ peccauit dando vxorem Leuitæ. vnde potius pati debebat, ꝙ omnes violenter cognoscerentur, quàm ꝙ ipse aliquem tribueret cognoscendum. Si tamen dicatur: ponamus quòd senex vellet dare aliquem de his duobus, ne sequeretͬ totalis destructio oīum, quem dando minus peccaret. Dicendum, quòd minus peccaret dando filiam, quàm dando Leuitam. Sed aliquis dicet, ꝙ magis peccaret dando filiam ex duabus rationibus positis quæst. 26.

C Dicendum, ꝙ in hoc considerandum est, ꝙ in potestate senis esset dare, quem vellet istorum, & non acciperent viri vrbis, nisi quem senex daret. Etiam ꝙ ipsi æqualiter obedirent ei ad se tradendum illudendos. Est sensus, ꝙ sicut suasione patris filia traderetur, ita suasione eius traderetur Leuita, & non essent facilior ad se tradendum, vel assentiēdum suasioni vnusquàm alius. Et tunc dico, ꝙ magis peccaret tradendo Leuitam, quàm filiam. Et ratio huius est, quia ipse senex peccabat inducendo quemcunq; istorum ad peccandum, & tamen magis peccaret inducendo Leuitam, quia peccatum eius maius erat, quia peccatum contra naturam: peccatum autem puellæ esset solùm stuprū. Si autem non esset vterque ei æqualiter suasibilis, sed

D ad hoc, ꝙ Leuita traderetur, modicum suadere debebat, eo ꝙ Leuita erat in potestate sua, & ad educendū filiam debebat multum suadere, eo ꝙ ipsa erat in potestate patris, & si faceret, esset hoc propter eum, peccaret magis educendo filiam, quia præstabat tunc directiorem causam ad peccandum ei, quàm si educeret Leuitam. Aliàs tamen dicendum simpliciter, ꝙ magis peccatum erat educere Leuitam. Ad rationes positas in præcedenti quæstione patet responsio. Ad primam dicendum, ꝙ non præstabat maiorem causam peccandi filiæ quàm Leuitæ, vt patet ex casu posito, scilicet, ꝙ ambo essent æqualiter suasibiles, & dato ꝙ aliqualiter esset magis suasibilis Leuita, quàm puella; maius peccatum erat in Leuita, quia magnitudo pec-

E cati, quod Leuita facturus erat, præponderabat ad persuasibilitatem. Ad secundam rationem dicendum, ꝙ quamquā magis teneatur quis filio suo, vel patri q̄ extraneis, & tamen casus est, in quo potius tenebor extraneo etiam infideli quàm patri, vt si pater egeat, & tamen non sit in articulo mortis, quamuis ei non statim succurratur, & extraneus egeat, ita ꝙ nisi succurratur ei, illico morietur: dicendum quòd potius succurrendum est extraneo, si vtrique succurri nō potest: sic determinatur auctoritatibus sanctorum, & est glo. in decretis 30. dist. c. 1. & 86. dist. c. nouitatis. similiter est de euitando malo spirituali alio temporali: nam si quis vellet occidere extraneum iniustè, quē ego possum defendere, & alius vult offendere patrem meum

 leuis-

leuissima offensa, & non possum vtrique simul succurrere, potius debeo liberare eum, qui ad mortem periclitatur: ita ergo de malo spirituali. Si aliquis extraneus debet peccare mortaliter & grauissimè, nisi aliquis meus filius peccet mortaliter, & leuiter: potius debeo velle, ꝙ iste peccet mortaliter, & leuiter: quàm ꝙ alius grauissimè peccet, vt quidam volunt. Sed etiā nec istud ego approbo, cùm quodlibet mortale peccatum quātumcunque paruum faciat reum hominem morte æterna. Nec etiam istud exemplum applicatur ad propositum, quia in isto casu ego nihil efficio, sed senex efficere debebat in casu proposito, siue ad peccatum filiæ suæ, siue ad peccatum Leuitæ ideo: detur casus, ꝙ quis debeat impellere ad peccandum proximum suum, potius peccabit impellendo aliquem extraneum ad valde magnum peccatum, quàm impellendo filium, vel patrem ad valde paruum peccatum. Et ratio est, quia hic non attenditur quantum peccet ille, quem ego ad peccandum impello, sed quantum peccem ego, qui eum impello. Cùm autem impello aliquem ad malum, dupliciter pecco: primò quia ego malum intendo: secundò quia noceo ei quem impello. Et ex his duobus peccatum meum est magnum, vel paruum. Cùm autem impello fratrem meum, vel patrem meum ad peccandum, pecco nimis quantum ad hoc, ꝙ alicui noceo, sed non multum quantū ad hoc, quòd malum intendo. Cùm autem impello extraneum ad graue peccatum pecco nimis quantum ad malum, quod intendo, sed modicum quantum ad illum cui noceo. Et tamen dicendum, quòd adhuc in ista æquiuocatione magis peccat, qui impellit extraneum ad grauiter peccandum: quàm filium, vel patrē ad paruum peccatum. Et hoc propter duo. Primò quia malum intentum, quod est magnum, præponderat nocumenti magnitudini. Secundò quia cùm impello extraneum ad peccandum grauiter, pecco grauiter dupliciter. Primò quia ego intendo graue malum. Secundò quia ego grauiter noceo ei, quem ad tam graue malum impello. Cùm autem impello filium, vel patrem ad leuiter peccandum pecco, grauiter vno modo tantùm, scilicet inquantum ago contra charitatem, qua ei teneor bona velle, ideo primum peccatum maius erit: sic erat in sene, sic impellente filiam ad stuprum, vel Leuitam ad peccatum sodomiticum: ergo magis peccaret educendo Leuitam.

Qui aliquē ad malum impellit dupliciter peccat.

Qui īpellit extraneum ad peccandū grauiter peccat dupliciter.

Si filia senis educeretur, vt ludificaretur à viris Gabaa, an peccaret ipsa.
Quæst. XXIX.

QVAERETVR vlterius, si filia senis educeretur, vt ludificaretur à viris Gabaa, an peccaret. Respondendum, ꝙ si violenter abstraheretur à patre, vel Leuita, aut viris vrbis, non peccaret, quia non ageret, sed patiebatur: si tamen ipsa egrederetur, sicut egressa est vxor Leuitæ, scilicet ad mandatum patris sui, vel preces, vel consilium, vel pietate Leuitæ, ne ipse cognosceretur, peccaret, quia sponte malum agebat: vnde potius pati debebat, ꝙ omnes alij paterentur, quidquid pati possent, quàm ꝙ ipsa sponte traderet se ludificandam, vt illos liberaret. Sed dicetur, quid si puella sciret certissimè, ꝙ non poterat euadere, quin cognosceretur sponte, vel violenter; & si ipsa traderet se nunc sponte cognoscendam, ꝙ nullus vim pateretur, & ꝙ si ipsa non se traderet necesse erat ipsam violari, & patrem suum, & Leuitam, & omnes, qui in domo erant, & ipsa magis sic affligeretur, quàm aliàs. Dicendum, quòd adhuc in isto casu, non debebat puella sponte egredi, vt cognosceretur, quia potius debebat tolerare omnia mala, quàm malo cōsentire, quidquid

F autem ipsa postea pateretur, & omnes quotquot in domo erant, pœnale erat. Si autem egrederetur nunc, vt cognosceretur, erat culpa, quia spontanea: ideo melius erat subijcere se omnibus pœnis, quàm vni culpę.

Si pater iuberet huic puellæ egredi, vt liberarentur omnes, qui in domo erant, an tenebatur egredi, & an perderet aureolam.
Quæst. XXX.

QVAERETVR vlterius, si pater iuberet huic puellæ egredi, vt liberarentur omnes, qui erant in domo, an tenebatur egredi. Aliquis dicet ꝙ non, quia dictum fuit supra, ꝙ non tenebatur vxor Leuitæ

G egredi, vt cognosceretur Leuita iubente, vel orante: ergo consimiliter erit de patre respectu filię. Dicetur ad hoc, ꝙ non stat: nam magis tenetur obedire filia patri, quàm vxor viro: nam inter virum & vxorem est iustum politicum, sed inter patrem, & filium, vel filiam non est iustum simpliciter, quousque sit pelicon, idest emancipatus, vt patet Ethic. 5. & sic quidquid iusserit pr̄ filio nō emancipato facere tenebitur: sed non erit sic de vxore & viro, quia non tenebitur vxor facere quid iusserit vir, etiam si illud non sit contra honestū. Dicendum tamen non obstante hoc, ꝙ filia senis non tenebatur egredi, vt cognosceretur, quamquam hoc iuberet senex, quia istud erat peccatum, & in peccatis non tenetur quis alteri obedire. Nam obedire oportet

H Deo plusquam hominibus, Act. 4. & tamen Deus peccata odit, ideo si quis iubet cuilibet male agere non tenebitur, & non solùm si iusserit pater filio, sed etiam si iusserit dominus seruo, in quo est maxima obligatio obediendi, quia nullum omnino ius est inter dominum & seruum, sed sicut homini ad possessionem suam 5. Ethic. eo ꝙ seruus est ens simpliciter alterius, vt patet primo Politico: quia quantum ad ea, quę concernunt mandatum Dei, ei sumus magis subiecti quā cuiquam, & quia in hoc vertebatur peccatum, non debebat filia obedire patri, imò si prætextu obedientiæ hoc faceret, peccaret mortaliter: sed etiam si sciret, ꝙ pater eam traheret inuitam ad viros ludificandam nō debebat permittere, sed resistere quantum posset. Et

I si ab eo, vel à quocūque robustiore se traheretur, iam non esset peccatum suum, sed trahentis, & hoc debebat potius expectare.

An virgo rapta à viris vrbis, vt ludificaretur virginitatis aureolam amitteret.
Quæst. XXXI.

QVAERETVR vlterius, dato ꝙ ista puella traheretur à patre, vel raperetur à viris vrbis, vt ludificaretur: an perderet aureolam virginitatis. In quo considerandum aureolam esse quoddam speciale insignium, quod in vita æterna datur specialibus modis merendi, scilicet omnes, qui iustè viuunt cum decesserint vitam æternam assequuntur, & pro hoc, ꝙ benè

K vixerunt datur eis in retributionem visio Dei, quę eos beatos efficit replendo omnibus bonis, & in hoc non differt qualiter vixerit dum tamē benè vixerit, & quia commune bonum, & maximum est beatorum ipsa Dei visio, vocare solemus ipsam præmium essentiale, scilicet quia sicut ea, quæ substantialia sunt omnibus insunt, non distinguendo conditiones indiuiduorum, ita præmium visionis Dei omnibus, qui in Christo moriuntur confertur. Præter hæc autem, quod est benè viuere, & benè mori, est quidam modus specialis benè viuendi, scilicet ꝙ quidam sic benè viuant, & alii aliter, & tunc in istis reperiuntur aliqui modi viuendi speciales valde excellentes, & illis datur præter visio-

Virginib', doctorib', & martyribus datur aureola. visionē Dei in vita æterna quoddā superadditū bonū. Sunt autem isti modi viuendi, viuere in virginitate, mori pro Christo, vinere docēdo Christi religionem, & eam scriptis elucidando; ideo his tribus, scilicet virginibus, martyribus, & doctoribus datur in vita æterna quoddam fœlicitatis insignium: & istud vocatur aureola. Vocatur etiam præmium accidentale. Et hoc propter duo: primò ex ratione supra assignata. s. quòd ea, quæ sunt communia vocantur essentialia, sicut ea, quæ sunt essentialia in generibus, vel speciebus sunt communia, quæ autem sunt accidentalia sunt ꝓpria, quia huic accidit istud, & illi alterū, ideo cùm ista insignia virginum, doctorum, & martyrum eis insunt, & nulli alij communicentur, dicentur esse accidentalia præmia. Alia ratio huius nominis est, quia ad consequendum vitam æternam quædam sunt necessaria, & quædam sunt accidentalia, vel supererogationis, & istud est ex parte meriti: ita ergo necesse est distingui ex parte præmij, scilicet, quòd illa, quæ dantur in vita æterna pro merito necessario ad salutem, dicātur pertinere ad præmium essentiale, quæ verò respōdent supererogationis merito, vocantur pertinere ad præmiū accidentale, & quia viuere in charitate est necessarium ad habēdum vitam æternam omnibus in charitate viuentibus, & morientibus, & sic datur præmium substantiale. Est autem supererogationis, vel accidentale ad vitam æternam in virginitate manere, & martyrē, vel doctorem esse, ideo qui sic vixerint habebunt præmium supererogationis, vel accidentale, quod vocatur aureola. Non tamen existimet aliquis, quòd cuique facienti aliquid supererogationis detur aureola, sed solùm concedimus virginibus, martyribus, & doctoribus. Nam licèt verum sit, quòd cuilibet supererogantι in operando supererogetur aliquid in præmio, iuxta illud Luc. 10. ca. scilicet quidquid supererogaueris ego veniens reddam tibi: tamen non vocamus omnes istos habentes aureolas, sed solùm illos, qui aliquod speciale meruerunt supererogando, & huiusmodi sunt virgines, doctores, & martyres. Nec vocamus doctores eos, qui gradum magisterij, aut doctoratus acceperunt, quia gradus est tanquam habitus. Laus autem nostra, & meritum non est in habitibus, sed in actibus: ideo illi soli recipiunt istam aureolam, qui docuerunt ea, quæ ad rectitudinem morum pertinent, & principaliter ad veritatem fidei: & hoc siue libros sacræ scripturæ explanando, siue actualiter verbū Dei seminando, siue legendo, & alios ad prædicādum instruendo, & principaliter, qui scribendo libros sacræ scripturæ eam elucidant. Vnde de istis dicitur Eccle. 24. Qui elucidant me, vitam æternam habebunt, scilicet speciale præmium in vita æterna. Nunc autem ad propositum accedendo dicendum, quòd ista puella quomodocunque duceretur violenter, si postea spōte ab aliquo non cognosceretur, siue tunc moreretur, siue magno tempore superuiueret, non perderet aureolam, quia virtus, & ea, quæ ad virtutem sunt non sunt talia, quæ possint alicui inuito auferri. Et in hoc differunt à bonis fortunæ, quæ raptorum violentia auferuntur. Virginitas autem virtus est: ergo non poterat auferri per violentiam virorū Gabaa. De aureola est eodem modo dicēdum, quia aureola consequitur necessariò ad virginitatem: sed in ista puella non poterat perire virginitas ex violentia illata ab istis, ergo nec Deus auferret ei aureolam. Sed aliquis dicet, ꝙ periret virginitatis aureola, quia in virginitate est specialius, quàm in alijs virtutibus, quia in cæteris virtus semel perdita potest recuperari, & non iustus potest effici iustus: sed qui semel virginitatem perdit nō potest recuperare postea, etiam si nimis fleat: ergo ita esset hic, quòd quamquam cęterę virtutes non possint

Non omnibus facientibus aliquid supererogationis datur aureola.

Qui doctores aureolā merentur.

Aureola necessariò consequitur virginitatem.

A auferri inuitis, quòd inferatur virginitatis aureola. Dicendum, quòd in virginitate est speciale, quàm in alijs, scilicet, quòd postquam perit non potest redire, eo quòd virginitas est voluntas incorruptionis, qui autem semel spontaneè corruptionem suscepit, non potest redire ad esse incorruptum, in perdēdo tamen virginitatem non est secus, quàm in alijs virtutibus, sed sicut virtus voluntariè accipitur, ita voluntariè perit, & sic cùm ista puella esset virgo, & non consentiret cognosci à viris Gabaa, quamquam violenter cognosceretur, non poterat perire virginitas, & consequenter non periret aureola, quæ necessariò consequitur ad virginitatem.

B *An Leuitæ liceret dare vxorem suam, nè aliquis cognosceretur, vel ne ipse cognosceretur. Quæst. XXXII.*

QVAERETVR vlterius, dato quòd Leuita videret nullo modo posse euadere, quin ipse cognosceretur, vel traderet vxorem suam cognoscendā, quid debebat agere, an liceret ei dare vxorem suam, nè aliquis cognosceretur. Aliquis dicet, quòd sic, quia magis tenebatur diligere se Leuita, quàm vxorē suā: ergo poterat eam tradere cognoscendam, nè ipse cognosceretur. Item maius peccatum erat, quòd cognosceretur vir, quàm fœmina, ergo poterat ipse dare fœminam, nè ipse cognosceretur, & peccaret minus, quàm aliàs. Respondendum, quòd si daretur iste C casus, Leuita debebat agere quantū posset, nè cognosceretur ipse, aut vxor sua. Si autem non posset, inuitus potius debebat pati, quòd vterque cognosceretur, quàm quòd traderet vxorem, eo quòd si traderet vxorem agebat aliquid sponte, & illud malum erat. Si autem cognosceretur inuitus ipse, & vxor sua erat pęna, & non peccatum, cùm esset violentum: omnis autem pęna quantacunque sit minoris mali est, quàm culpa, etiam si sit parua: ideo subire debemus quantācunque pęnam, etiam si sit magni doloris, vt non incidamus in aliquas culpas. Ad primam rationem in contrarium, dicendum, quòd quamquam magis diligeret se, quàm vxorem suam, non debebat eam sponte tradere adulterandam, quia in hoc peccabat mortaliter, & non debet aliquis peccare mortaliter, etiam ꝓ D euitanda morte temporali: vnde poterat Leuita velle potius, quòd cognosceretur vxor sua, quàm ipse, & tñ non debebat eam trādere cognoscendam, vt ipse non cognosceretur. Et est simile: si ego sim innocens, & sciam, ꝙ necessariò est me occidi iniustè, vel alium socium meum innocentem, ego potius debeo velle, quòd ille moriatur, quàm ego, & tamen non debeo trādere eum occidendum, vt ego non occidar. Sic ēt si dicatur mihi, tu occideris, nisi istum hominem occidas, & ego scio certissimè, quòd occidar nisi illum occido non possum eum occidere, quia occidere illū est agere malum, quòd autem ego occidar, est pęna. Si ergo proponerentur duę pęnę, scilicet, quòd oporE tebat violenter cognosci Leuitam, vel vxorem suam, debebat potius velle Leuita, ꝙ cognosceretē vxor sua, quàm ipse. Si etiam proponerentur duæ culpæ, scilicet, ꝙ Leuita deberet peccare mortaliter, vel ꝙ vxor sua peccaret mortaliter, potius debebat velle, ꝙ ipsa peccaret, quàm ipse, quamquam iste casus non est admittendus: & procedunt ista, quia debet se potius diligere quilibet, quàm alium, & tamen in casu dato, scilicet, quòd Leuita traderet vxorem suam cognoscendam, nè ipse cognosceretur, comparatur culpa pęnę, & semper præponderat culpa, ideo non poterat eam tradere cognoscendam quod erat culpa, vt euitaret pęnam, scilicet, nè ipse cognosceretur. Ad secundam rationem dicendum, quòd virum cognosci, aut fœminam

Cuiusdam rationes in diuersum.

1. Ratio.

2. Ratio.

Ad primā rationē in diuersum.

Ad 2. rationem in diuersum.

nam si vterque inuitus cognosceretur, nullum peccatum erat, sed pęna. Si autem ambo sponte cognoscerentur, maius peccatum erat virum cognosci, quàm fœminam: si autem alter eorum sponte cognosceretur, & alter inuitus, q sponte cognosceretur solus peccaret: nunc autem erat vir cognoscendus inuitus, & si traderet cognoscendam vxorem, nè ipse cognosceretur, tradebat eã sponte, ideo maius pecccatum erat, quòd traderet eam, q̃ ꝙ ipse violenter cognosceretur.

Quid deberent agere Leuita, & senex, si viderent, quòd viri Gabaa instabant, quòd eis daretur Leuita, vel aliquis alius. Quest. XXXIII.

QVAERETVR vlterius, quid deberent agere Leuita, & senex, si viderent, ꝙ viri Gabaa instabant, quòd daretur eis Leuita, vel aliquis de domo, siue aliqua mulier, & viderent, quòd si non traderetur eis ille, quem peterent, ꝙ oportebat omnes, qui in domo erant violenter cognosci. Respondendum, quòd debebant se supponere diuinæ prouidentiæ. s. orando confidenter, quòd eos de tali periculo erueret, & certissimè Deus exaudisset, quia hic non petebatur principaliter aliquod bonum temporale, sed honestas morum, quæ ad Dei cultum pertinet: & non est dubium, quin Deus misisset adiutores angelos suos, sicut quando hostes circundederunt Eliseum, & petiuit auxiliũ, apparueruntque plures angeli Dei armati, & currus ignei, & equi 4 Reg. 6. cap. Vel saltem terreret omnes viros Gabaa faciens, vt recederent de domo senis, sicut Deus incutit pauorem, cui vult, vt colligitur Exo. 23. scilicet: Terrorem meum mittam in precursum vestrum. Et magis patet hoc Leui. 26. cap. Vel fortè percuteret eos cœcitate, sicut percussit viros Sodomitas ante domum Loth, ita vt non inuenirent portam Ge. 19. multisque modis alijs poterat hoc facere. Deinde debebant se exponere ad resistendum viris vrbis, & si possent occidere aliquos, ꝙ occiderent, & saltẽ quòd potius se permitterent occidi, quàm quòd se subijcerent eis: & si omnino violenter caperentur, & cognoscerentur erat quædam pœna à Deo eis inflicta, & tamen non erat peccatum. Sed non credo, quòd Deus talem pęnam permitteret aliquem pati, qui eum inuocaret auxiliatorem. Peccauerunt ergo omnes, scilicet tam senex, quàm Leuita, & vxor Leuitæ, qui tradiderunt vxorem Leuitæ cognoscendam, vt ipsi euaderent.

An licuisset illis, qui erant in domo senis se occidere, ne cognoscerentur a viris vrbis. Quest. XXXIIII.

Cuiusdam rationes in diuersum. 1. Ratio.

QVAERETVR, an licuisset illis, qui erant in domo senis se occidere, nè cognoscerentur à viris vrbis. Aliquis dicet, ꝙ sic, quia melius erat mori, quàm pati talia, quæ erant inhonestissima, & contra bonos mores: mori autem solùm erat pęna, ideo melius erat se occidere. Item Augustinus refert primo de Ciuitate Dei, de quibusdam sacris virginibus, quæ ne violentia barbarorum violarentur seipsas occiderunt, & dicit eas saluas fore: ita ergo isti, & à fortiori poterant seipsos occidere, quia grauius erat quod isti passuri erant, quàm quod illę, quia illę paterentur stuprum, isti autem paterentur vitium contra naturam.

2. Ratio.

Resp. ad quęsitum.

Respondendum, quòd non licebat istis viris, & mulieribus se occidere, nè cognoscerentur ab istis viris. Et ratio sæpe supra posita est: nam quòd isti violenter cognoscerentur, erat pœna, & non culpa: quòd autem seipsos occiderent, quia erat voluntarium erat culpa, sed culpa semper est peior, quàm pęna. Et dato, quòd

F aliquis non considerando, quòd cognosci Sodomiticè esset peccatum, sed solùm, quòd erat quædam pœna, potius eligeret mortem, quàm sic cognosci: tamẽ ꝙ ipsemet mortem pro illa causa sibi inferat, peccatũ est, nec potest excusari: ideo si occidendo aduersarios volentes eos cognoscere, morerentur, vel defendendo se occiderentur, erat valde licitum, cùm istud esset pœnam, quòd tamen ipsi sibiipsis mortem inferrent culpa erat. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quòd melius est aliquem mori, quàm pati se cognosci sodomiticè, quia vtrumque pęna est, & minor pęna est mors: tamen quòd aliquis se occidat peius est, quàm quòd sodomiticè cognoscatur, cũ istud sit culpa, & illud pęna: ergo potius debet pati cognosci violenter, quàm se sponte occidere. Ad secundam dicendum, quòd illę virgines, de quibus loquitur Augustinus, habuerunt hoc ex speciali priuilegio, scilicet, quia Deus incitauit illas ad se occidendum: quod aũt fit Deo incitante, culpa caret. Sic fuit de Samsone, qui se cum alijs occidit, quia tamen Deus incitauit eũ ad hoc, nullus ei culpam ascribit. Regulariter tamen non licet, ꝙ aliquis seipsum occidat. Nec dicat aliqs, ꝙ à Deo moueatur ad se occidendum, quia habet desiderium se occidendi, vt euadat aliquid inhonestum, quia multum debet aliquis probare de incitatione illa, an sit à Deo. Nec debet cito credere, potissimè in re tam ardua, sicut est seipsum occidere: sic dicit Beatus Ioan. in Canonica prima cap. 4. scilicet: Nolite adhuc credere omni spiritui, sed probate, an ex Deo sit: qui autem leui motu se occidit, putans se moueri à Deo, nisi nimis hoc attenderit, & certissimis documẽtis compererit se moueri à Deo, peccat mortaliter. Ideo Ecclesia diffinit de quolibet, qui se occidit, ꝙ nõ sit communicandum ei in morte. s. ꝙ non recipiatur in sepulchris fidelium, & non solùm si se occidat, vt euadat aliquam inhonestatem, vt si aliqua virgo Deo dicata se occiderit, nè patiatur deflorationem. Nam hæc iudicatur damnata, & nõ recipietur ad sepulchra fidelium. Sic patet extra de sepul. c. ex parte parentũ. vbi dicitur de quadam puella, quæ cũ super quendam pontem superaretur à gartionibus, vt traderetur cuidam viro deflorãda, insilijt in flumine, & extincta est. Et respondetur, quòd si sponte se de ponte deiecit, nè caperetur careat Ecclesiastica sepultura: si autem putans se euadere casu incidit in fluuium, sepeliatur: nulli ergo hominum licet se occidere, nisi specialissimo motu Dei, quod rarissimè accidit: & si aliquando acciderit, adhuc Ecclesia iudicabit eum damnatum, & priuat à sepultura, quousque constet, ꝙ Deo mouẽte egerit. Nunc autem si alia dubia oriantur circa factũ virorum Gabaa poteris illa soluere, sicut supra colligendo ex dictis. *Nolebant acquiescere sermonibus eius.* Scilicet, quando senex exiuit extra domum, dicens, ꝙ daret eis filiam virginem, & vxorem Leuitæ: nolebãt consentire verbis istis, quia nimis inclinabantur ad libidinem Sodomiticam: postea tamen eductam fęminam ad se susceperunt non petentes Leuitam ex causis supra assignatis: ita enim fecerunt Sodomitæ Gen. 19. cap. *Quod cernens homo.* Idest cùm vidit Leuita, quòd non consentiebant, eduxit ad eos concubinam suam. s. vxorem, vt si fortè accipientes eam contentarentur. *Eduxit ad eos concubinam suam.* Non intelligas, quòd Leuita exierit domum ad tradendum concubinam suam viris Gabaa, quia tunc ipsi cępissent tam eũ, quàm concubinam, sed intelligas, quòd senex eduxit, & tradidit eis illam: dicitur tamen, quòd Leuita hoc fecit, quia ipse tradidit eam seni educẽdam de domo, & tradendam viris vrbis: nam ipse nequaquam auderet exire. Et sic dicitur agere, qui iubet aliquid fieri, vel cuius nomine fit. *Et ejs tradidit illudendam.* Scilicet, posuit

Ad primã rationẽ in diuersum.

Ad secundam rationem.

G

H

I

K

posuit in potestate sua, vt abuterentur ea ad placitum suum. *Qua cum tota nocte abusi essent.* Dicuntur abuti, quia illicitè eam cognoscebant, cùm esset vxor aliena. Etiam, quia ista cognitio erat potius ludificando, quã coitus virilis. Vel magis propriè dicũtur abuti ea, quia non cognoscebant eam modo naturali, vt fœminam, sed in posterioribus extra vas debitum, & istud erat vitium Sodomiticum, sicut si virũ cognoscerẽt. Et ista fuit vna de causis, quare accipientes fœminam nõ petiuerunt virum, quia poterant abuti illa sodomiticè, vt viro, & ad istam intentionem tradebatur mulier ludificanda. Nam aliàs diceretur, quòd tradebatur cognoscenda. Sed tunc ludificatur quando extra debitum cognoscitur ordinem .s. extra vas consuetum. Idem videtur intellexisse Loth quãdo volebat tradere duas filias suas Sodomitis, nè cognoscerent viros, scilicet adducam eas ad vos, & abutimini eis, sicut placuerit. s. siue modo femineo in vase naturali, siue aliàs. Et ita credendum est fuisse hic. *Dimiserunt eam mane.* Tota nocte nõ cessauerũt eam cognoscere, quia fortè erant ibi omnes viri vrbis: ex tanta autem fatigatione mulier cõfracta, cito mortua fuit, vt patet infra in mane autem dimiserunt eam tanquam expleta libidine sua, quia per lucem non erat tempus vacandi illi impudicitiæ. Vel fortè, quia credebant mulierem iam semimortuam. *At mulier recedentibus tenebris.* Scilicet, quando viri vrbis dimiserunt eam mane facto, & recedebant tenebrę nocturnæ recessit de loco, in quo cognita fuerat à viris: nam ipsi accipiẽtes eam de domo senis duxerunt ad aliquod diuersorium propinquum illi domui, & ibi cognoscebant eam, & inde redijt ad portam domus senis, & dicuntur recedere tenebræ oriente crepusculo. Sunt autem duo crepuscula. s. matutinum, & vespertinum, & quodlibet illorum est durationis æqualis ad alterum, scilicet per horã, & quintam partem horę secundùm Ptolomeum: licèt secundùm quod probauit Alacẽ. 7. lib. Perspectiuæ suo libello de Crepusculis suspenditur lumen in nubibus, & facit crepusculis plusquam per horam, & quartam partem horæ, scilicet decem & nouem gradibus antequam sol perueniat ad horizontem orientis, & dũ sol pertransit istos 19. gradus est hora, & quarta pars, & aliquid modicum insuper: idem autem est de crepusculo vespertino .s. q durat postquam sol descenderit sub horizontem per gradus 19. veniente autem isto crepusculo viri vrbis dimiserunt mulierem semimortuam. *Venit ad ostium domus vbi manebat dominus eius.* Idest venit ad portam senis in cuius domo manebat dominus huius mulieris, scilicet Leuita, q erat vir eius. *Et ibi corruit.* Scilicet mortua: nam tantum erat lassata, & confracta membra eius, q necesse habuit expirare.

Duo sunt crepuscula.

Mane facto surrexit homo, & aperuit ostium, vt cœptam expleret viam. Et ecce concubina eius iacebat ante ostium sparsis in limine manibus. Cui, ille, putans eam quiescere, loquebatur: Surge, vt ambulemus. Qua nihil respondente, intelligens quòd erat mortua, tulit eam, & imposuit asino, reuersusque est in domum suam. Quam cùm esset ingressus arripuit gladiũ, & cadauer vxoris cum ossibus suis in duodecim partes ac frusta concidens misit in omnes terminos Israel. Quod cùm vidissent singuli conclamabant. Nunquam res talis facta est in Israel, ex eo die, quo ascenderunt patres nostri de Aegypto, vsque in præsens tempus. Ferte sententiam, & in commune decernite, quid facto opus sit.

Mane facto. Hic ponitur tertium principale huius capituli, scilicet, manifestatio facti, quia Leuita manifestauit toti Israeli hanc horrendam iniuriam sibi factam in Gabaa. Et dicitur. *Mane facto surrexit homo.* Idest oriente sole, vel pauloante surrexit Leuita, qui volebat continuare iter suum. *Et aperuit ostium, vt cœptam expleret viam.* Idest egrediebatur domum ad explẽdum iter suum, scilicet, vt veniret in locum suum: in aurora autem ausus fuit aperire portam, quia credidit, quòd iam viri vrbis non insidiarentur ei ad portã, cùm dies esset, & illi exercebant per noctem istas nequitias.

Quare Leuita nõ aperuit ostium concubinæ suæ uenie͂ti ad ostium domus in mane. Quæst. XXXV.

QVAERETVR, quare Leuita non aperuit ostium concubinæ suę veniẽti ad ostium domus in mane. Aliquis dicet, quòd nõ ausus est, quia timuit, quòd viri vrbis insidiarentur ad occidendum eum, vel ad tenendum, & cognoscendum: & sic permisit concubinam manere ad portam vsque mane. Sed dicendum, quòd non stat, quia Leuita non timeret aperire vxori venienti cùm ipsa diceret recessisse omnes viros de loco illo. Item non stat, quia tunc diceretur, quòd pulsasset ad ostium, sed non dicitur, sed solùm, quòd corruit. Ideo dicendum, quòd puella Leuitæ vxor redibat ad domum Leuitæ, vt reciperetur ibi, & erat semimortua, & cũ accessit ad portã Leuitæ corruit in terram deficiens viribus, & ibi mortua est, nec potuit clamare, vt aperiretur ei, quia defecerant in ea omnes vires cùm esset in limine mortis: alioquin nõ erat verisimile, quòd ipsa non clamasset ad ostium, & non aperuisset ei Leuita, cùm ipsa veniret intentione intrandi in domum, quia dicitur, quòd recedentibus tenebris venit ad portam domus, & tamen dicitur, quòd corruit. Et ista fuit causa, vt non clamaret: maximè, quia dicitur hic, quòd iacebat ad ostium sparsis in limine manibus. Sed istud pertinet ad mortuos, qui inordinatè membra tenent, sicut accidit eos morientes tenere. Iosephus tamen 5. Antiquitatum aliter dicit. s. q mulier Leuitæ tota nocte ludificata in aurora ingressa est in domum, sed quia turpia passa est non audens virum respicere prę rubore lecto incubuit, animamque relinquit: quàm arbitratus vir graui sopore detineri, nihil mali metuens excitare eam tentabat, & consolari, quia raptorum non voluntate spontanea se prębuisset iniurijs, tandem defunctam agnouit. Sed ista litera Iosephi multum differt à veritate literæ cùm dicat, quòd ipsa ingressa est domum in aurora, quia tam litera nostra, quã Hebræa dicit, quòd corruit ante portam. Item dicit, quòd incubuit lecto præ rubore: litera tamen dicit, quòd iacebat ante portam sparsis manibus in limine. Quòd autem dicit, quòd tentabat eã excitare, & consolari esset satis verisimile, si intrasset domum, & incubuisset lecto, sicut præsupponit Iosephus. Sed quia hoc falsum est. Etiam satis est falsũ, quod sequitur in verbis eius: posuit tamen causa decorandi historiam. Vel fortè, quia putauit Iosephus sic interpretãdam esse literam Hebraicam, quæ interdum in modo loquendi multum aliena est à proprietate. *Et ecce concubina eius iacebat ante ostium.* Idest tunc vidit primò concubinam suam, quia fortè putauit, quòd

Opinio Iosephi.

1. confuta. opi. Iosep.

Secunda.

quòd ipsa non esset ibi, nec reuerteretur ad eum, sed tenerent illam viri Gabaa ad abutēdum ea: vnde ipse intendebat recedere non inquirendo eam. Quod patet, quia dicitur, ꝙ aperuit ostium, vt cœptam expleret viam: quasi dicat, quòd egrediebatur iam de domo paratus ad viam, & tamen vxorem nondum receperat, nec sciebat vbi erat: ergo nō intendebat inquirere eā: quia alioquin diceretur, quòd aperiebat ostium, vt inquireret vxorem suam, & non vt cœptam expleret viā. *Sparsis in limine manibus*. Idest, brachia eius erant extēta per terram ante limen domus: istud autem ostendebat eam mortuam, quia alioquin corpus suum collectum haberet, sicut viuentes habent quando iacent: maximè tempore frigoris, sicut tamen erat in aurora. *Cui ille putans eam quiescere loquebatur*. Idest putabat vir, quòd mulier lassata viribus nunc præ insomnietate, & lassitudine dormiret: ideo loquebatur ad eam, tāquā ad viuentem. *Surge & ambulemus*. Scilicet, non expedit hic morari: non enim increpabat eam Leuita, sed magis compatiebatur, quia sciebat, quòd ipse eam tradidisset, & ipsa inuita sustinuisset hoc. *Qua non respondente, intelligens quòd erat mortua*. Scilicet clamauit ad eā forti voce, & quia nihil respōdit putauit eam mortuā: & fortè, quia tetigit eam, & non euigilauit. *Tulit eam*. Scilicet eleuauit de terra. *Et imposuit asino*. Vt portaretur, quia iam seipsam portare, vel ferre non poterat. In Hebræo non habetur intelligens, quòd esset mortua, sed solùm dicitur: qua non respondente tulit eā, & imposuit asino. *Reuersusq́; est in domum suam*. Idest in monte Ephraim, de quo erat oriundus. Intendebat enim prius ire ad domum Dei in Silo, vt dixit seni, & deinde ire in domum suam, quia tamē accidit ei hoc, non iuit in domum Dei, sed in domum suam. *Quam cum esset ingressus arripuit gladium*. Idest, cùm ingressus est in domum suam, diuisit vxorem suam, & prius noluit facere. *Et cadauer vxoris cum ossibus suis in duodecim partes concidens*. Idest, diuisit cadauer vxoris per duodecim partes ad mittēdū in duodecim tribubus Israel, & ibat quælibet pars cum ossibus suis: istud autem fecit, vt viderentur membra humana, quia si tollerētur ossa à carnibus nō maneret effigies humani corporis: oportebat tamen ad id quod intendebat Leuita, quòd apparerent membra humana. *Misit in omnes terminos Israel*. Scilicet in duodecim tribus, quia aliàs non oportebat diuidi in duodecim partes.

An Leuita diuiserit vxorem suam viuentem, vel mortuam, & quare diuisit eam in partes duodecim. *Questio XXXVI.*

QVAERETVR circa hoc, an Leuita diuiserit vxorem suam viuentem, vel mortuam. Respondendum, quòd hoc dubium non mouetur tāquā ambiguum sit, an mortua esset, cùm litera nostra manifestè dicat, quòd erat mortua. Sed mouetur ꝓpter Hebræos, qui dubitant an mortua erat. Et motiuum sui dubij est, quia in litera sua non dicitur intelligens, quòd esset mortua, sicut in litera nostra. Respondendum, quòd satis colligitur ex litera, quòd erat mortua, dato quòd auferatur illa particula, quæ in litera nostra ponitur. Nam supra dicitur, quòd venit concubina Leuitæ ad ostium, & corruit. Si autem ipsa viuens esset non corruisset. Item si esset viuens ista mulier clamasset ad portam, vt aperiretur ei. Quod patet, quia ipsa veniebat intentione intrandi domum, cùm dicat in litera, quòd recedentibus tenebris, venit ad ostium domus, in qua erat dominus eius: & tamen non clamauit, sed mansit ibi vsquequo exiuit Leuita, & inuenit eam iacentem: ergo erat mortua. Potissimè coniungendo hoc pcedenti. s. quia dicitur, ꝙ corruit: nā si

F non diceretur illud, dato quòd non clamaret, non cōcluderetur, quòd mortua esset, sed veniebat intētione intrandi, & non clamauit, sed corruit. Quòd autem nō clamauit patet, quia alioquin Leuita aperuisset ei. Etiam dato, quòd non aperuisset, saltem sciret eam iacere ad portam, & tamen etiam hoc nesciebat. Item, quia dicitur, quòd in aurora erat ista mulier iacēs sparsis in limine manibus, & tamen modus talis non pertinet ad viuētes, sed ad mortuos vulnere, vel aliàs, quorum mēbra indisposita iacent, sicut accidit eos mori. Item, quia dicitur, quòd Leuita locutus est ei, & non respondit, & imposuit eam asino: si tamen viuens esset euigilasset cùm imponeretur asino. Item, quia dicitur, quòd diuisit eam in duodecim partes: sed mani-

G festum est, quòd ipse non committeret tātum scelus, quòd viuentē occideret, sed si viuere, poterat ōn permitteret eam mori, & tūc diuideret in partes duodecim non committendo impietatem. Item patet magis sequenti capitulo, quia dicitur, quòd cùm interrogaretur Leuita, respondit: vxorem meam incredibili libidinis furore vexantes, tandem mortua est, quam arreptam in frusta cōcidi. Dicendum ergo manifestè apparere ex litera, quòd mulier mortua erat, quando diuisit eam Leuita in partes, & quādo accepit eam de ostio domus senis mortua erat: & ob hoc Ieronymus posuit in litera nostra intelligens, ꝙ esset mortua, quia illa clausula colligitur ex alijs particulis literæ.

H *Quare concidit Leuitam vxorem in partes, vt mitteret per tribus Israel.* *Quæst. XXXVII.*

QVAERETVR vlterius, quare concidit Leuita vxorem in partes, vt mitteret per tribus Israel: nam sufficiebat, quòd mitteret ad dicendum iniuriā grauissimam sibi factam. Respondendum, quòd Leuita fecit hoc ad valde mouendum Israelitas ad vindictam huius sceleris, & quia si solis verbis misisset ad dicendum, fortè non efficaciter mouerētur, quia ardua res erat punire viros omnes vnius ciuitatis, ideo misit membra mulieris occisæ, quia illa nimis mouerent: omnes enim videntes membra secta mulieris occisæ horrerent facinus istud, & commouerentur viscera

I eorum. Et sic factum est, quia omnes clamauerunt, quòd nunquam tantum facinus fuerat in Israel ex die, quo ascenderant de Aegypto. Est autem iste modus immutandi efficax apud quoscunque homines tam sapientes, ꝙ̄ insipientes, sed potissimè apud insipiētes: nam sapientes distinguentes magnitudinem flagitij, etiam non visis carnibus mulieris mortuæ mouerētur ad vltionem sceleris: insipientes autem minus mouētur verbis, quia non tantum iudicant de magnitudine criminum, ideo ista ostensio partium mulieris occisæ fuit valdè conueniens eis. Item, quia istud non solùm ostēdebat iniuriam grauissimam factam mulieri mortuæ, sed etiam miseriam Leuitæ, qui tantum dolebat, quòd vxorem in partes duodecim secuit ad ostenden-

K dam magnitudinem doloris: & istud etiam incitatiuum erat ad magis vindicandum istud scelus. Simile autem fecit Saul: nam cùm sciret se regem nouum, & adhuc rusticum non timeri, nec reputari ab Israelitis: velletque conuocare eos ad eundum ad bellum contra Ammonitas, diuisit boues duos in frusta, & misit per oēs terminos Israelis, dicēs, qui non egressus fuerit ad bellum cum Saule, & Samuele, sic fiet bobus eius: & tunc inuasit timor omnes Israelitas, & cōgregati sunt quasi vir vnus, vt patet 1. Reg. 11. Et si nō misisset frusta boum per nuncios, non moti fuissent Israelitæ: nam non credebant regem suum esse virum animosum, & facturum vltionem in transgressores, & sic quamquam non esset idem in vtrisque, tamen vtro-

vtrobique mittebantur partes animalis mortui, scilicet boum occisorum, & mulieris occisę ad magis mouendum, quàm mouerent sola verba.

An peccauit Leuita diuidens vxorem suam in frusta. Quæstio XXXVIII.

QVAERETVR vlterius, an peccauerit Leuita diuidens vxorem suam in frusta. Aliquis dicet, quòd non, quia non faciebat ei iniuriam cũ mortua esset, & mortuus non recipit honorem, nec inhonorationem: ergo nec pecaret Leuita, quia non faceret iniustum. Sed dicendum, quòd ista ratio nõ stat, quia licèt mortuus non sentiat mala, quæ ei facimus, quia non est ens, licèt anima sua & corpus suum sint entia, tamen iniuriam ei facere possumus, & dedecus inferre, & honorem. Sic patet primo Ethicorum, vbi dicitur, quòd ex fortunis, & infortunis pronepotum, & amicorum prouenit aliquid mortuis, licèt non tale, & tantum, quòd fęlices possit efficere infęlices, vel eis, qui non sunt fœlices possit afferre beatitudinem. Itẽ 5. Ethi. dicitur, ꝙ quædam inhonoratio adest seipsum corrumpenti. i. occidens seipsum recipit à lege quandam pœnam dehonorationis. s. non sepeliri, vel quòd per terram trahatur, & similia: lex tamen non faceret ista, nisi esset pœna, & sic pœna dehonoratio quędam erit. Item dato quòd morientibus nihil proueniat de bonis, aut malis, quæ facimus ad honorandum, vel dehonorandum eos, tamen saltem cognatis mortuorũ prouenit honor, vel dedec⁹ ex his, quæ circa mortuos fiunt, ideo illis saltem fiet iniuria faciendo aliquid tale circa mortuos, sed cuicunque iniuria fiat, peccatũ est: ergo peccaret Leuita diuidẽdo in frusta cadauer vxoris suæ. Item si nullum dedecus efficeretur mortuis, lex non puniret violantes sepulchra, sed magna pœna est violatorum sepulchri, vt patet in legibus humanis digestis de sepulchro violato per totum. Et hoc prouenit pro tanto, quia cadauera mortuorum in honore habenda sunt: ergo peccabat Leuita. Item his cessantibus videbatur quędam inhumanitas secari membra vxoris suæ occisæ: nam licèt non sentiat, tamen cũ adhuc cadauer illud humanam retineat effigiem, impium videtur illud violare ferro secando in partes.

[Margin: 1. Ratio. / 2. Ratio. / 3. Ratio. Quomodo mortui dehonorari possint.]

Respondendum, quòd Leuita iste non peccauit secando cadauer in partes. Pro quo sciendum, quòd licèt corpus humanum post mortem nõ sit pars hominis, imò nec sit corpus humanũ, nec illud quod prius erat: quia non manet forma, per quam constituebatur in specie humana, vt esset pars speciei humanæ: tñ quia adhuc manet in cadauere expressa humana imago, est nobis cauendum ab aliquo nocumento, & dehonoratione illius, non propter illud, sed propter honorem carnis nostræ, cum qua illa communicat in figura, & aliquando communicauit in veritate naturæ. Etiam propter honorem eius, cuius illud cadauer aliquando fuit pars. Nam sicut mortuo patre siquis filijs eius noceat, videtur offendere patrem quamquam ipse nõ sit iam pater istorum, cùm non sit ens: sed solùm, q̃a fuit aliquando pater istorum, videtur nunc offendi in illis: ita quamquam istud cadauer non sit nũc pars alicuius hominis, quia tamen aliquando fuit corpus humanũ, & pars alicui⁹ hominis, videtur offendi ille, cuius fuit, si aliquid fiat circa cadauer, quod aliàs in viuente fieri non liceret. Idem patet in corporibus sanctorum: nã ista corpora, quæ relinquuntur, non sunt verè illa, quæ fuerunt olim corpora sanctorum, quia desierunt esse eadem in specie per formam recedentem, & tñ honorem magnum exhibemus eis, quia aliquando fuerunt corpora sanctorum, licèt nunc non sint propter recessum formæ. Sicut ergo se habet honor sanctorum ad

[Margin: De humano corpore post mortem.]

A honorem aliorũ virorum, ita se debet habere honor exhibitus corporibus sanctorum ad honorem exhibitum cadaueribus aliorum hominum. Nam sicut non sunt tantum honorandi alij homines, sicut sancti; ita nec eorum cadauera, sicut cadauera sanctorum, sed ꝓportionalitate se habeant. Et tamen cadauera sanctorum honorantur quodam valde magno honore, ergo corpora aliorum hominum erunt honorãda quodam honore, licèt paruo: secare tamen cadauera, & agere de eis, sicut ageremus de cadaueribus asinorũ, dedecus est: ergo peccatum erit, quia fit contra honorem, quem impendere tenebamur his cadaueribus. Dicendum tamen quòd cùm ista cadauera secantur in partes ex causa aliqua rationali, non est dedecus morienti, aut viuis, nec peccatum, quia talia fierent B interdum in viuis sine peccato, vt siquis ęgrotaret, poterant ei interdum quædam partes corporis secari, & amputari à reliquo corpore, vel aperiri ad salutem corporis: ergo si subsit in mortuis aliqua causa ad hoc faciendũ non erit illicitum: similiter aliqui viuentes propter scęlera secantur in partes, vel aperiuntur viscera eorũ, aut fiunt alia opera, quę videntur magnæ crudelitatis, ita & morienti interdum fient aliqua similia propter scęlera, vtpotè siquis seipsum occidit, caret sepultura, & per terram trahitur cadauer eius. De hoc 5. Ethi. s. Inhonoratio adest seipsum corrumpenti. Etiam siq̃s moriatur in alijs sceleribus, Ecclesia eum mortuum excommunicat, vel excommunicatum ostendit, & C denegat illi sepulturam, nec pro illo orat, aut honores aliquos impẽdit funeri: in quo magnum dedecus est. Quòd autem nunc subesset causa ad diuidendum cadauer istius mulieris apparet in duobus. Primò ex desiderio vindicandi istud scelus, quia si ipsa non fuisset diuisa, & missa per terminos Israel, non fuissent efficaciter moti Israelitæ, sicut moti fuerunt ad vindicãdum istud scelus, vt ante præcedenti quæstione declaratum est. Sed vindicari istud scelus erat valde bonum: ergo etiam secari in partes illam mulierem mortuam erat bonum. Secundò patet, quia ipsimet mulieri erat bonum, quia principale malum fuerat hic illatum mulieri, q̃ ludificata turpissimè fuerat, & mortua, ideo honor erat ei, quòd diuideretur, & per hoc D daretur ei magna vltio delendo totam tribum Beniamin propter eam. Ad rationes in contrarium dicendum, quòd bene concludunt, quòd aliquod dedecus, vel honor possit exhiberi mortuis, & possit peccari cõtra illos: & tamen, quia hic habebat causam iustissimam Leuita ad faciendum hoc, non peccauit, alioquin peccasset.

[Margin: In duobus erat causa ad diuidendum cadauer huius mulieris. / Resp. ad rationes in contrarium.]

Quomodo misit Leuita partes cadaueris concisi in omnes tribus Israel. Quæst. XXXIX.

QVAERETVR vlterius, quomodo misit Leuita partes cadaueris concisi in omnes tribus Israel: nã si vellet mittere ad omnes tribus non oportebat, E quòd faceret duodecim partes, sed vndecim, q̃a tribus Beniamin erat rea huius sceleris, & illa nollet vindicare scelus, sed potius resisteret vindicare volentibus, sicut factum est. Aliquis dicet, quòd non misit in omnes tribus Israel, quia non dicitur in litera, quòd missa fuerint membra mulieris ad omnes tribus, sed solùm in omnes terminos Israel. Sed dicendum, ꝙ idem significatur per omnes terminos Israel, quod ꝑ omnes tribus. Quod magis aperitur sequenti cap. cũ dicitur: Misi partes in omnes terminos possessionis vestræ. Sed termini possessionum vocantur termini sortium, & sortes erant duodecim, sicut erant tribus duodecim. Item, quia si non mitteret partes istas ad duodecim tribus, non mitteret specialiter duodecim

partes,

partes, sed plures, aut pauciores: sed misit duodecim: ergo attendit numerum tribuum, & hoc tenendum est, quòd ad tribus duodecim miserit. Sed tunc manet dubium, quomodo miserit partes ad duodecim tribus, quia tribus Beniamin non poterat hic computari cùm non esset ipsa actura contra criminosos, sed potius defensura. Respondebit aliquis, quòd computantur hic Leuitæ, vt vna tribus. Nam licèt Leuitæ non essent tribus ad accipiendum possessionem: tamen in alijs, quæ pertinebant ad quædam spiritualia computabantur Leuitæ, vt vna tribus, vt declaratum est Deuter. 27. & ibi patet in litera, vbi ponitur Leui, vt vna de tribubus. Idem patet Apoca. 7. cap. & quia vindicare crimen istud infandum erat quoddam spirituale pertinebat ad Leuitas, sicut ad alias tribus, imò plusquam ad alias. Nam quando Israelitæ peccauerunt adorando vitulum, Moyses, volens vlcisci scelus, dixit: Qui domini est iungatur mihi. Et dicitur, quòd conuenerunt ad eum omnes filij Leui, & illi soli occiderunt vigintitria millia peccatorum, vt patet Exod. 32. cap. ita ergo nunc ad eos pertineret vindicare istud delictum. Item pertinebat ad eos ex causa cognationis, quia ista infamia, & offensa fuerat inflicta viro Leuitæ: ergo Leuitæ potius, quàm cœteri dolere debebant, & armari ad vindictam. Respondendum, quòd ad Leuitas non fuit missa aliqua pars. Quod patet, quia Leuitæ non habitabant in aliqua vna parte terræ Israel congregati, sicut aliqua de tribubus, sed erant dispersi per omnes partes Israel, vt patet Num. 35. & Iosue 21. Item patet, quia dicitur in litera sequenti capitulo, quòd misit iste Leuita partes per omnes terminos possessionis Israelitarum, idest pro qualibet possessione Israelitarum vnam partem. Sed Leuitæ non habebant aliquam possessionem, Num. 18. & Deu. 18. ergo non missa fuit pars aliqua ad eos. Item non oportebat mitti aliquid ad Leuitas, quia cùm Leuitæ essent dispersi per omnes tribus Israel, cùm mitteretur vna pars ad quamlibet tribum, illa quoque videbatur missa ad Leuitas eiusdem tribus. Dici potest ergo dupliciter in hoc. Vno modo, quòd missæ fuerunt duodecim partes ad duodecim tribus, & quòd ad Beniamin missa est pars quædam: & hoc propter duo. Primò, quia non erãt omnes rei huius criminis in sorte Beniamin, sed soli viri vrbis Gabaa, & fortè alij mouerentur immanitate sceleris ad puniendum illos, & tradendum in manus omnium Israelitarum, vt punirentur: sed postea accidit, quòd nollent suos puniri contribules, & restiterunt cœteris tribubus. Secundum fuit, quia dato, quòd Leuita putaret, quòd viri Beniamin potius resisterent, quàm adiuuarent ad puniendum scelus: tamen debuit mitti aliqua pars mulieris occisæ, nè ipsi viderentur contemni, vel reputari tanquam hostes, ante quam ipsi se declararent: quia ostendendo eos esse hostes priusquam ipsi se ostenderent, offendebant eos, & dabant motiuum, vt se quasi rationabiliter hostes demonstrarent. Aliter dici poterat, quòd non fuit missa pars aliqua ad Beniamin, & tamen præter illam fuerunt missæ duodecim partes ad duodecim tribus, & hoc, quia tribus Manasse diuisa erat in duas partes, quarum vna erat ad orientem Iordanis cum tribu Rubem & Gad in terra Galaad, & alia erat in occidentali terra ad Iordanem cum alijs nouem tribubus: & nè aliqua pars istarum contemneretur, misit duodecim partes ad duodecim tribus, scilicet, quia ista tribus Manasse diuisa erat: vtraque autem istarum duarum positionum est satis rationabilis. *Quod cùm vidissent singuli conclamabant.* Idest cùm viderent membra mulieris occisæ singuli Israelitæ, & audirent causam quare sic fuerat diuisa, clamabant. *Nunquam res talis facta est in Israel.* Idest nunquam fuit

F tam graue peccatum in Israel, ideo puniẽdum est grauissimè nunc, ne alij ad similia capiant audendi exemplum. *Ex die quo ascenderunt patres nostri de Aegypto vsque ad præsens tempus.* Paucum tempus erat, quo Israelitæ ascenderant de Aegypto, scilicet nondum octuaginta anni, quia ab exitu de Aegypto vsque ad introitum in terram Chanaan fuerunt anni quadraginta, & ex tunc vsque nunc nondum fluxerant anni quadraginta, quia consummati fuerunt quadraginta in morte Othonielis, qui dicitur iudicasse quadraginta annis, & computatur sub eo totum tempus Iosue, vt declaratum est supra tertio, & tamen nondum erat constitutus Othoniel in iudicem, vt declaratum est in principio capituli huius: & sic nondum fluxerant octuaginta anni ab exitu de Aegypto. Et non dicitur: ex

G quo ascenderunt patres sui de Aegypto tanquam prius accidisset, sed aliquid grauius, vel æque graue, quia prius Israelitæ non erant vt populus, cùm essent in captiuitate Aegyptiorum: sed dicitur hoc tãquam significent se dicere de exordio huius populi, vt si dicerent, nunquam tale aliquid fuit, ex quo cœpit esse Israel. Sed dicet aliquis, quòd fuit aliquid grauius antequam Israelitæ ascenderent de Aegypto, scilicet in vrbibus Sodomorum: nam ibi Sodomitæ conati sunt cognoscere duos viros, qui introierant in domum Loth, & secuta est magna plaga super omnes quatuor ciuitates Sodomorum. Dicendum, quòd non referebant Israelitæ ad hoc propter duo. Primum,

H quia dixerunt: nunquam accidit, vel factum est tale in Israel ex die, quo ascenderunt patres nostri de Aegypto: ergo prius accidit in Israel, quàm ascenderent de Aegypto. Sed falsum, quia illud quod factum fuit in Sodomitis non fuit in Israel, quia Sodomitę non pertinebant ad populum Israel, sed erat populus de stirpe Amorrhæorum. Secundum est, quia non solùm fuit illud antequam ascenderent Israelitæ de Aegypto, sed etiam antequam intrarent in Aegyptum, imò prius quàm esset aliquis de Israelitis natus præter Abraham. Nam Isaac non erat natus, quando subuersa est Sodoma. Sed vno anno ante natiuitatem eius subuersa est. Quod patet, quia angeli, qui ibant ad subuertendum Sodomam, ipsa die, qua illuc

I peruenerunt, comederunt cum Abraham, & dixerunt, quòd sequenti anno illo eodem tempore Sara haberet filium, & vocaretur nomen eius Isaac: Gen. decimooctauo, & sequitur ibidem in capitulo decimonono, quomodo illi angeli iuerunt Sodomam, & destruxerunt eam; ideo debuisset dici, quòd antequam esset Israel, factum fuit aliquid tale, & tamen ex eo tempore quo cœpit esse populus Israel non fuit simile factum. *Ferte sententiam, & in commune decernite.* Istud dicebant Israelitæ inter se dolentes de tali facto, & nolentes præterire crimen inultum, scilicet ferte sententiam quid debeamus facere super tali facto, & decernite in commune, idest omnes de Israel decernite, vt omnibus consentienti-

K bus sententia feratur, & omnibus prosequentibus executioni tradatur. *Quid facto opus sit.* Idest quid opus sit fieri super tali facto. In Hebræo habetur. *Ponite vobis, super ipsa consiliamini, & loquimini.* Scilicet, ponite vobis curam super hac re, & consiliamini mutuo, vel deliberate penes vos, & loquimini, idest proferatis sententiam, quàm conceperitis. Eadem sententia est hic, & in Hebræo, sed litera nostra est manifestior, & quasi expositio Hebrææ literæ.

CAPI-

CAPITVLVM XX.

EGRESSI itaque sunt omnes filij Israel, & pariter congregati, quasi vir vnus, de Dan, vsque Bersabee, & terra Galaad ad Dominum in Maspha: omnes quoque anguli populorum, & cunctæ tribus Israel in Ecclesiam populi Dei conuenerunt quadringinta millia peditum pugnatorum. Nec latuit filios Beniamin, quòd ascendissent filij Israel in Maspha. Interrogatusque Leuita, maritus mulieris interfectę, quomodo tantum scelus perpetratum esset, respondit: Veni in Gabaa Beniamin cum vxore mea, illucque diuerti: & ecce homines ciuitatis illius circundederunt nocte domum, in qua manebam volentes me occidere, & vxorem meam incredibili furore libidinis vexantes, denique mortua est. Quam arreptam in frusta concidi, misique partes in omnes terminos possessionis vestræ, quia nunquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum est in Israel. Adestis omnes filij Israel, decernite quid facere debeatis. Stansque omnis populus, & quasi vnius hominis sermone respondit: Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisquam intrabit domum, sed hoc contra Gabaa in commune faciemus. Decem viri eligantur è centum ex omnibus tribubus Israel, & centum de mille, & mille de decem millibus, vt comportent exercitui cibaria, & possimus pugnare contra Gabaa Beniamin, & reddere ei pro scelere, quod meretur. Conuenitque vniuersus Israel ad ciuitatem, quasi homo vnus, eadem mente, vnoque consilio.

Egressi sunt. Descripto in præcedentibus de sceleris patratione, hic consequenter subditur de patratorum vastatione, scilicet, quia omnes, qui hoc ausi sunt perierunt. Et diuiditur in quatuor, quia primò facti veritas inquiritur. Secundò iustitiæ æquitas requiritur, ibidem. *Et miserunt nuncios*. Tertiò iniquitas defenditur, ibidem. *Qui noluerunt*. Quartò iniustè inuaditur, ibidem. *Virorum quoque Israel*.

A

An hic sit ordinis mutatio: & an immediatè facta hæc fuerunt. Quæstio I.

QVAERETVR, an ea, quę habentur hic, habeant continuatum ordinem ad præcedētia, & an fuerint facta immediatè post illa, vel aliquāto tempore post. Respondendum, quòd ordo continuus est, quia præcedenti capitulo ponitur peccatum virorum Gabaa, hic ponitur bellum quod factum fuit hic contra illos ꝓ hoc scelere, & quomodo perierūt: & istud necesse est esse post illa. Ad secundum dicendum, ꝙ non fuit aliqua mora inter præcedentia & ista, sed est continuata narratio, quia pręcedenti capitulo dicitur,
B quòd omnes Israelitæ videntes mēbra mulieris mortuæ, & audientes causam, dicebant, quòd nunquā tale acciderat in Israel, & quòd consiliarentur super illo: hic autem dicitur, quomodo cōsiliati sunt super hoc, & quid fecerunt. *Egressi sunt itaq; omnes filij Israel*. Scilicet, egressi sunt de locis suis ad veniendū in Maspha: & ibi iudicarent quid super hoc fieri deberet: & vocantur hic omnes filij Israel omnes de vndecim tribubus. Nam tribus Beniamin non venit ad istam congregationem, sed fuit obuia ad resistēdum cęteris fratribus suis volentibus vlcisci istud scelus. *Et pariter congregati quasi vir vnus*. Scilicet, congregati sunt in Maspha: nam omnes desiderabāt punire istud scelus, quasi vir vnus, scilicet, quia sicut vir vnus quocunque
C vadit totus vadit, & non pōt vna pars eius manere hic, & alia ibi: ita totus Israel congregatus est in Maspha, scilicet, non manentibus aliquibus in locis suis. Et est hyperbolica locutio: nam non fuerunt congregati omnes viri de vndecim tribubus: multi enim manserunt in locis suis, quia tamen magna pars iuit, dicuntur omnes iuisse. Et sic sæpe loquitur scriptura, vt Gen. 41.f. Omnes prouinciæ veniebant in Aegyptum, vt emerent escas: & tamen manifestum est, quòd nō veniebant omnes. Vel dicitur quasi vir vnus, idest sicut vir vnus faciliter mouetur ad eundum ad aliquem locum, ita faciliter moti fuerunt omnes Israelitæ ad veniendum in Maspha. *De Dan vsque Bersabee*. Hic signatur, quòd de tota terra Israel venerunt in Maspha, &
D ponuntur extremitates eius.s. Dā, & Bersabee, & terra Galaad: est enim Dan ciuitas quædam in extremitate meridiana terrę Israel, & est apud Gerarā, quę est terrę Philisthinorum, Gen. 21. & 26. est autem Gerara extremitas meridiana terræ Chanaan, Gen. 10. cap. ideo qn̄ vult significare scriptura duas extremitates.s. meridianam, & aquilonarem, ponit ista duo loca. Vnde sepe ponuntur. Terminus autem orientalis terræ Israelitarum erat mare rubrum, terminus verò occidentalis erat mare mediterraneum, quod vocatur mare Philisthinorum. Istud patet Exo. 23.c. hic autem ponunt solùm 3. termini.s. Dan, & Bersabee, & terra Galaad, quæ erat terminus orientalis. Nam terra Galaad est ad orientem Iordanis.s. in terra duorum regū Amor-
E rhæorum: terminus autem occidentalis non ponitur hic: sed subintelligitur. *Ad Dominum in Maspha*. Idest conuenerunt omnes isti viri in Maspha coram dn̄o, vt ibi deliberarent quid facere deberent super hoc.

Quomodo Israelitæ congregati sunt in Maspha, cùm nullus esset iudex, aut Dominus, qui vocaret eos. Quæstio II.

QVAERETVR, quomodo Israelitæ congregati sunt in Maspha, quia nullus iudex, aut dominus erat, qui conuocaret eos. Nam istud factum est ante mortem Caleb, & tunc nondum substitutus fuerat in iudicem Othoniel, qui fuit primus iudex, vt

supra

supra præcedenti capitulo declaratum est. Etiam nō- F dum conuenerant inter se Israelitæ, quòd ad aliquem locum conuenirent, cùm nondum habuissent colloquium aliquod, & consilium simul: nam postquam steterunt simul in Maspha faciliter poterant diffinire, vbi postea congregarentur: nam congregati sunt in Silo post Maspha, sed ante Maspha nondum conuenerant. Dicendum, quòd ordo ad hoc faciendum fuit, quòd quando Leuita misit partes vxoris suæ occisæ ꝑ omnes tribus Israel, desiderauerunt punire istud scelus, & ad hoc volebant habere consilium simul, vt omnes deliberarent, & omnes exequerentur, vt dictū fuit præcedenti capitulo, scilicet ferre sententiam, & in cōmune decernite quid facto opus sit. Et credendū est, quòd tūc aliqua tribus præcipua, vt tribus Iuda rescri- G beret omnibus non tanquam imperans, sed tanquam exhortans, vt conuenirent omnes in vno loco, scilicet in Maspha: & ibi iudicarent quid facere deberent super hoc, & tunc sponte omnes tribus conuenerunt ad hoc, & de hoc dicitur in litera, quòd omnes filij Israel egressi sunt quasi vir vnus, & venerunt in Maspha.

Quare Israelitæ venerunt in Maspha. Quæst. III.

QVAERETVR vlterius, quare venerunt in Maspha. Aliquis dicet, quòd hoc fuit, quia erat ibi sanctuarium, & melius istud ibi fieret, quàm alibi.

1. Ratio. Hoc autem patet, quia dicitur in litera, quòd congregati sunt ad dominum in Maspha. Congregari autē H ad dominum est congregari ad sanctuarium, in quo erat Deus, si alibi non dicitur Deus esse specialiter.

2. Ratio. Item patet hoc, quia Samuel immolauit domino sacrificium in Maspha, & conuocauit illuc populum, vt patet 1. Reg. 7. & tamen sacrificium non fiebat, nisi in loco, in quo erat sanctuarium Le. 17. ergo in Maspha erat sanctuariū. Dicendum, quòd non erat sanctuarium in Maspha hoc tempore quo istud factum est. Quod patet, quia sanctuarium fuit positum in Silo viuente Iosue, & mansit ibi vsque ad mortem Heli summi sacerdotis, vt colligitur 1. Reg. 4. sed tempus, quo fiebat istud, erat post mortem Iosue, & ante principatum Heli; imò ante omnes iudices: ergo erat domus domini in Silo. Item patet hoc, quia infra in litera, & I sequenti capitulo dicitur, quòd hoc tempore erat arca domini, & domus eius in Silo, & illuc postea conuenerunt Israelitę ad sacerdotem Phinees, ergo non

Ad primā rationē in diuersum. erat in Maspha. Ad primam rationem in contrariū, dicendum, quòd licèt dicātur Israelitæ venisse coram domino in Maspha, non sequitur, quòd ibi esset sanctuarium domini. Nam iste modus loquendi scripturæ est, quòd quandocunque cōgregarentur Israelitæ ad faciendum aliquid bonum, quod ad Deum ꝑtinebat, dicebantur esse coram domino, licèt essent extra locum sanctuarij, & hoc, quia etiam si duo homines conueniunt ad aliquod opus, in quo Deus inuocatur, vel ad Deum pertinet, dicuntur esse coram Deo. Sic patet 1. Reg. 23. vbi erant soli Dauid & Ionathas K in deserto Ziph, & iniebant fœdus, & dicebantur esse coram dn̄o. s. quia fędus confirmabatur per inuocationem Dei: similis modus loquendi est in nouo testam. Mat. 18. s. Vbicunque fuerint duo, vel tres in nomine

Ad rationem secūdam. meo, in medio eorum sum. Ad secundum cùm dr̄, ꝙ Samuel īmolauit in Maspha, ergo erat sanctuariū ibi. Responderi potest dupliciter. Vno modo, quòd concedendo consequentiam, & concedens nihil ad ꝓpositum: nam dato, ꝙ diceretur, ꝙ tempore quo Samuel obtulit sacrificium in Maspha, erat ibi sanctuariū, non sequitur, quòd nunc erat: nam sanctuarium stetit in Silo vsq; ad mortem Heli summi sacerdotis: Samuel autem fecit sacrificium in Maspha multo tēpore post mortem Heli, & tunc poterat esse sanctuarium in Maspha: nunc tamen necesse erat, ꝙ esset in Silo. Aliter potest dici, ꝙ non tenet cōsequentia. s. Samuel immolauit in Maspha, ergo erat ibi sanctuariū: nam Samuel immolabat vbicunq; volebat. s. in Ramatha vrbe sua, & in Galgala, & in Maspha, & quibuscunq; alijs vrbibus: & tamē nemo dicet in omnibus his vrbibus fuisse sanctuarium tempore Samuelis. Item illicitum erat cōstitui altaria pręter altare Dei, quod erat in sanctuario, vt patet Ios. 22. cap. & tn̄ Samuel offerebat sacrificium, & constituit altare in Silo Ramatha 1. Reg. 7. cap. Dicendum autē, ꝙ non solùm nunc, sed etiam nunquā fuit sanctuariū dn̄i in Maspha. Sed voluerunt nunc congregari Israelitæ ibi, sicut congregari debebant in aliqua alia ciuitate. Est autem Maspha in terra Galaad ciuitas ad orientalē partē Iordanis, supra 12. & creditur esse in sorte dimidię tribus Manasse. In ista ciuitate habitauit Iephte Galaadites iudex Israel, & ibi sepultus est, vt patet supra 11. & 12. cap. *Omnesq́, anguli populorum.* Idest conuenerunt in Maspha in congregatione ista omnes anguli populorum .i. viri de omnib⁹ angulis populorum. s. de omnibus extremitatib⁹. s. de parte meridiana, & aquilonari, occidentali, & oriētali, licèt non omnes conuenerint, qui erāt in his angulis. Nam soli quadraginta millia virorum conuenerunt, vt patet in litera: & hoc de vndecim tribubus, & tn̄ manifestū est, ꝙ non erat ista saltem quarta pars summę illarum vndecim tribuum. Nam cùm Dauid cōputauit istas tribus tempore suo, sola trib⁹ Iuda habuit quingēta millia virorū, vt patet 2. Reg. 24. Etiam, quia computando summam virorum bellatorum istarum tribuum in computatione illa, quę fuit in deserto, fuerunt valde plures: Num. 1. & 26. Ideò dicendū, ꝙ solū venerunt nunc quidam de omnibus tribubus, & quāquam non fuerit aliqua tribus de vndecim tribubus, de qua aliqui non venerint, nec fuerit aliquis locus de omnibus locis tribuum vndecim, de quo non venirēt aliqui, pauci tn̄ veniebant. De Beniamin aūt congregati sunt quotquot poterant congregari. s. 25. millia, vt infra patet. Sed dicendū est, ꝙ istud procedit ex intentione quorundā putantiū, ꝙ solùm venerint quadraginta millia, & tn̄ venerunt quadringenta millia, vt patet in Hebræo, & in omnibus Biblijs correctis, & sic modica pars de vndecim tribub⁹ manebat in domib⁹. *Et cunctæ tribus Israel.* s. vndecim tribus. Nam tribus Beniamin non venit ad istam congregationē, & ob hoc cœteræ tribus conuenientes miserunt nuncios ad Beniamin infra in litera. *In Ecclesiam populi conuenerunt.* Idest, congregati sunt, & fecerunt Ecclesiā. i. congregationē, vel cōsilium. Propriè enim Ecclesia vocatur multitudo congregata. Vnde dicit Aristo. 2. Polit. c. de Politia Calcedoniorū, ꝙ quædam Politiæ sunt, quę Ecclesiam non faciunt. i. non congregant multitudinem ad consiliū. *Quadraginta millia peditum.* Noluerunt plures ascendere, quia nō oportebat plures ascendere, & nō quia nunc ibant ad capiendum deliberationem, & nō ad pugnandū: & ad hoc sufficiebant quadraginta millia, sicut millies millia. Sed etiam nunc dicendum, ꝙ iuerunt plurimi de vndecim tribubus, sed isti ꝓcedunt ex errore corruptę literę. *Peditum pugnatorum.* Idest isti omnes erant pedites parati ad pugnam: nam inter Israelitas non erant aliqui pugnantes pugna equestri, nec in curribus, sed omnes pedites erant tam ex parte vndecim tribuum, quàm ex parte Beniamin. *Nec latuit filios Beniamin, quòd ascendissent filij Israel in Maspha.* Idest quamquam fecissent aliqualiter secretè Israelitæ, non latuit filios Beniamin quomodo cōgregati sunt Israelitæ de vndecim tribubus, & deliberauerūt, & parauerunt se contra filios Beniamin, ita filij Beniamin parauerunt se contra vndecim tribus.

Quomodo

Quomodo congregati non fuerunt Israelitæ nunc in Silo? Quæstio IIII.

QVAERETVR, quare non congregati fuerũt
Israelitæ nunc in Silo, sicut congregati fuerunt
postea. Et videtur, quòd ibi deberent congregari, qa
ibi poterant consulere dominum, cùm esset ibi arca
Dei, & summus sacerdos Phinees, qui consuleret, vt
patet infra: vnde postea ibi consuluerunt Israelitæ do
minum: in Maspha autem non poterant consulere,
quia non erat ibi sanctuarium, nec sacerdos magnus,
nec aliquid quod pertineret ad consulendum domi-
num. Respondendum, quòd Israelitæ non congre-
gati sunt in Silo, quia non erat eis opus conuenire ibi.
Nam nunc non conueniebant ad hoc, quòd pugna-
rent contra Beniamin, sed ad mittendum nuncios, vt
Beniamitæ traderent viros peccatores, vt fieret de eis
iustitiæ complementum, & ob hoc non oportebat
consuli dominum: sed in Silo erat conuentus neces-
sarius solùm ad consulendum dominum: postea au-
tem cùm viri Beniamin deliberauerunt non dare no-
xios ad puniendum, conuenerunt in Silo: & ibi
consuluerunt dominum super bello. Item causa nõ
conueniendi in Silo fortè fuit, quia Israelitæ de vnde-
cim tribubus voluerunt conuentum suum esse igno-
tum viris Beniamin quousque mitterent ad eos nun-
cios, vt non pararent se ad pugnam, & ad male respon-
dendum: si tamen conuenirent in Silo cognoscerent
hoc faciliter viri Beniamin, eo quòd Silo erat in sorte
Ephraim, & sors Ephraim erat ad latus Beniamin:
conuenerunt autem in Maspha, quia Maspha erat ad
Orientalem partem Iordanis in terra duorum regum
Amorrhæorum, quæ est terra Galaad; & erat satis di-
stans illa ciuitas à sorte Beniamin, & ibi poterat magis
occultari, quàm in Silo conuentus istarum tribuum,
& tamen non potuit omnino occultari, quia conuen-
tus quadraginta millium virorum non potest satis oc-
culte fieri. Et quòd voluerint vndecim tribus, quòd
filij Beniamin hoc ignorarent apparet ex his verbis,
scilicet, nec latuit filios Beniamin: nam si non habe-
rent vndecim tribus intentionem, quòd hoc lateret
filios Beniamin, frustra diceretur, quod nõ latuit filios
Facti veritas inquiritur. Beniamin. *Interrogatusq́; Leuita.* Hic veritas facti inqui-
ritur: nam ante hoc Leuita miserat membra vxoris
suæ interfectæ per omnes tribus Israel, & proposuerat
querelam contra viros Gabaa: viri tamẽ Israel nescie-
bant ordinem rei. Etiam non constabat eis an verum
hoc esset, & quia non decebat tantam rem inchoari,
nisi constito de veritate, quæsiuerunt à Leuita de or-
dine rei. Expediebat enim, quòd prius Israelitæ co-
gnoscerent per certitudinem veritatem rei, quàm ali
quid agerent: & hoc, quia alàis molirentur bella iniu-
sta fortè contra Beniamin, si non esset tale peccatum,
quale Leuita proclamabat: & istud erat periculosum:
quia Deus induceret pugnam super caput illorum,
qui iniustum fouerent bellum. Item, quia faciendo
hæc multa expenderent quod erat nociuum. Item,
quia, quòd saltem mitterent Israelitæ ad admonendũ
filios Beniamin, si crimen non erat verum erat offen-
sio facta filijs Beniamin. *Maritus mulieris interfectæ.* Ex
hoc etiam patet, quòd erat vxor sua, & non concubi-
na, & etiam ipse vocat eam vxorem, & non concu-
binam. Et ratio huius est ad grauandum factũ. Nam
si fuisset ista mulier concubina Leuitæ, & non vxor,
non haberet tantum ius Leuita ad agendum pro illu-
sione, & morte eius, quia nullo vinculo ad eam perti-
nebat: quia tñ erat vxor competebat ei magnum ius:
tum quia sibimet erat magna iniuria, qa vxor sua vio-
lata, & occisa fuerat, tum quia pro ipsa vxoris offensa,
eo quòd erat coniunctissima persona, poterat agere,

A & competebat ei magnum ius; quod non fieret si es-
set concubina, qa tunc persona modicũ coniũcta erat.
Et dicitur: Mulieris interfectę, scilicet, in libidine, &
non à Leuita. *Quomodo tantum scelus perpetratum esset.*
Idest, quæsiuerunt de ordine, qa fortè non dubitabant
quin commissum esset. Nam nullatenus erat verisi-
mile, quòd Leuita vxorem diuidẽs in frusta mitteret
per omnes partes Israel, nisi passa fuisset istud à viris
Gabaa, vel ab alijs: ordinem tamen nesciebant, ideo
quæsiuerunt de illo. Nicolaus dicit, quòd Leuita iste Nicolaus
non solùm nunc retulit factum, sed etiam probauit, opinio.
& adhibuit in testem puerum, qui cum eo erat, & se-
nem in cuius domo hospitatus fuerat in Gabaa, & fa-
miliam illius, qui super hoc deposuerunt: litera autem
B nihil tangit de hoc: sed potius videtur innuere, quòd Doc. sñia.
Israelitæ habebant pro constanti patratum fuisse sce-
lus, sed solùm dubitabant de ordine. Si tamen volue-
ris tenere, quòd fecit probationem per testes, non ob-
sisto. *Respondit.* Iste maritus mulieris occisæ venit
cum cœteris Israelitis in Maspha: & ibi astãtibus om-
nibus interrogatus est. *Veni in Gabaa Beniamin cum vxore
mea.* Scilicet, veni vsque Gabaa, & ducebam mecum
vxorem meam. Et vocat eam iam vxorem, & nun-
quam concubinam ex causa iam dicta. *Illucq́; diuerti.*
Idest, declinaui ad eam ad manẽdum ibi per noctem:
nam iter faciebam. Sed dices quare non facit mentio-
nem de puero? Respondendum, quòd Leuita solùm
voluit respondere tangens substantialia facti, & quia
C nihil de isto facto pertinebat ad puerum, qui tunc ve-
niebat cum Leuita, & vxore sua, nõ retulit quicquam
de puero. *Et ecce homines ciuitatis illius circundederunt no-
cte domum.* Scilicet, per diem nihil fecerunt: nam in
platea manebat cum vxore sua, & nullus eum tenuit:
postea verò cum per noctem declinauit in domum se
nis circundederunt eam, quia per diem nolebant
viri illi facere hanc turpitudinem. Sic enim Sodo-
morum viri fecerunt: nam ipsi insaniebant in hac li-
bidine plusquam omnes homines, & tamen cùm vi-
derunt viros duos introeuntes vrbem, illico nõ tenue-
runt eos, sed per noctem vallauerunt domum Loth:
Gen. 19. cap. *In qua manebam.* Ista erat domus senis viri
Ephraitæ, qui erat peregrinus in Gabaa. Nam nullus
D alius voluit recipere in domo Leuitam, præcedenti c.
Volentes me occidere. Istud dixit Leuita ad honestandũ
verba sua, quia nolebant eum viri Gabaa ad occiden-
dum, sed ad abutendum eo: vnde ita dixerunt: Educ
virum, qui ingressus est domum tuã, vt abutamur eo.
Etiam, quia isti, qui astabant bene intelligebant, quòd
vellet Leuita significare, quòd conarentur eum co-
gnoscere, & tamen ad pulchrius loquendum sic dixit.
Vel est sensus: volebant me occidere, scilicet vexantes
me tanta libidine, quòd morerer, sicut fecerunt vxori
meæ, quæ perijt libidine attrita. *Et vxorem meam incre-
dibili libidinis furore vexantes.* Non dicit hic quomodo
ipse coactus fuerit dare vxorem, nè ipse cognosceret:
satis tamen credendum est, quòd dixerit, licèt scriptu-
E ra quædam breuiter enarret; & dixit incredibili furo-
re libidinis, quia per totam noctem non dederunt ei
requiem cognoscentes eam vsque à daurorã, cùm re
cesserunt tenebræ, vt patet præced. cap. quasi dicat: nõ
erat credibile, quòd tantus furor, idest ostensio libidi-
nis esse poterat, nisi experientia compertus fuisset. *De-
niq́; mortua est.* Idest, tantum eam vexauerunt libidine,
quòd fractis membris, & deficiẽtibus viribus mortua
est: nam ante portam eam mortuam manè surgẽs re-
perit. *Quam arreptam in frusta concidi.* i. postq̃ vidi eã mor-
tuam cõcidi eam in frusta: non tñ immediatè, vt eam
mortuam sciuit diuisit eam: non enim auderet hoc
facere in Gabaa: nam si viri vrbis hoc scirent, occidis-
sent etiam ipsum Leuitam, nè posset cõqueri de illis.

Sed

Sed duxit eam mortuam in domum suam, & ibi concidit eam in frusta, vt dicitur præcedēti c. *Misitq́, partes.* Idest duodecim partes, vt præcedenti cap. *In omnes terminos possessionis vestræ.* Scilicet, in duodecim tribus, siue duodecim sortes, accipiendo istas duodecim tribus, sicut declaratum est pręcedenti cap. siue ꝙ sit vna illarū Beniamin, siue ꝙ Manasse diuisus fuerit in duas tribus, & habuerit duas partes. *Quia nunquam tantum nefas.* Ista est causa motiua quare Leuita misit partes in omnes tribus Israel, scilicet, quia nunquam fuerat tantum nefas in Israel. Istud potest dupliciter referri. Vno modo, quòd quia nunquam fuerat tātum ac tale nefas in Israel, sed nunc erat nouum: ita debebat fieri noua ostensio, & querela pro illo. Et istud erat, quòd mulier quam libidinosi viri vexantes occiderant, ad indicandum facinus eorum diuisa mitteretur per omnes partes Israel. Alio modo potest referri, quòd misit partes per omnes tribus Israel, scilicet, quia nunquam fuerat tantum facinus in Israel, ideo quamquam nunquam omnes tribus Israel motæ fuissent ad vindicādum aliquod facinus, nunc moueri debebant: quia nunquam aliquod tantum fuerat. *Et tam grande piaculum.* Eadem sententia est. Signat piaculum quatuor. s. culpam, peccatum, ablutionē, remediū. Et dicitur à pio, pias, qđ est mundare: & ob hoc magis conuenit ablutioni, q̄ alijs significationib⁹. Etiam vocatur peccatum piaculū, quia debet piari. i. emundari. Hic autē pro peccato magno accipitur sicut facinus, vel flagitium. *Factum est in Israel.* Idest ex eo tempore, quo Israel cępit esse, non factū est in eo tantum peccatum. Iste dixit melius, quàm illi, qui dixerunt, quòd non fuerat tale factum in Israel ex quo Israelitæ ascenderant de Aegypto præcedenti ca. *Adestis omnes filij Israel.* Scilicet, omnes Israelitæ de vndecim tribubus adestis, ideo non oportet, quòd differatis sententiam super hoc, quasi expectantes consiliū aliorum, quia omnes estis hic. Et dicuntur adesse oēs nō personaliter, sed in plenitudine potestatis, quia isti gerebant vicem omnium Israelitarum, cùm cōuenissent loco omnium, qui manebant in vrbibus. *Decernite quid facere debeatis.* Scilicet, quia non decet, quòd istud factum relinquatis sub silentio præterire. *Stansq́, omnis populus.* Scilicet, isti quadringēta millia stabant, quia nullus eorum sedebat, sed omnes stabant audientes Leuitam enarrantem factum. *Quasi vnius hominis sermone respondit.* Scilicet, ita concorditer responderunt, quamquam essent quadringenta millia, quasi si vnus vir responderet: quasi dicat: si vnus vir responderet non posset varia respondere, quia vnus erat: ita omnes isti quadringenta millia eandem vocem protulerunt.

Leuita quare miserit partes in omnē Israel.

Piaculum quatuor significat.

Quare Leuita hanc quærimoniam proposuit toti Israeli, & non alicui iudici Israel. Quæst. V.

QVAERETVR, quare Leuita istam quærimoniam proposuit toti Israel, & non alicui domino, vel iudici Israel. Respondendum, ꝙ tempore, quo factum est hoc, non erat rex in Israel, nec Iudex: nam fuit istud factum post mortem Iosue, & ante cōstitutionem Othonielis in iudicem, qui fuit primus iudex, vt declaratum fuit præcedenti cap. ideo ad nullum iudicem, vel dominum magnū in Israel recurrit, qui posset, aut deberet istud punire. Sed dicetur: quare non recurrit ad septuaginta iudices, qui erāt in domo consilij, ad quos spectabat iudicare de omnibus causis Israelitarum, tam ciuilibus, quàm criminalibus, inter quos erat iudex potentissimus, scilicet summus sacerdos, qui in omnibus diffiniebat, & nullo modo erat ab eo appellandum, sed quicunque non obediret sententiæ eius, moriebatur: Deut. 17. tempore aūt hoc erat summus sacerdos Phinees, infra in litera: ergo ad ipsū

F tanquam ad supremum iudicem recurrere debuerat iste Leuita. Respondendum, quòd non recurrit Leuita ad domum consilij, nec ad sacerdotem magnum, quia licèt de iure ad istos pertineret iudicare in omnibus causis, & punire delinquentes: tamen de facto nō possent punire viros Gabaa, cùm pro eis tota tribus Beniamin pugnaret: sed proposuit querelam suam omnibus tribubus Israel, quia istę erant, quæ poterant exhibere ei iustitię complementum. Dicendum autem, ꝙ adhuc alia videtur intentio fuisse Leuitæ proclamātis ad totum Israel, scilicet, quia licèt ad iudicem proclamare deberet, quia tamen fuit hic delictum speciale, quale nunquam fuerat in Israel, voluit ipse proclamare ad totum Israel, qualis proclamatio nūquam facta
G fuerat: nec etiam de iure aliquid tale erat, sed omnes proclamationes fiebant ad iudices. Ista positio patet ex verbis Leuitæ, supra, nam dixit; quam arreptam in frusta concidi, misique partes in omnes terminos Israel, quia nunquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum est in Israel, scilicet ex hoc, quòd nunquam aliquod tale acciderat, ego feci talem proclamationem, qualis nunquam fuerat.

Inter... Leui... clama... ad to... Israel

An poterant istę vndecim tribus Israelis indicere istud bellum contra viros Beniamin pro vltione istius criminis Sodomiæ. Quæst. VI.

H QVAERETVR vlterius, an poterant istę omnes tribus Israelis indicere bellum contra viros Beniamin, si non traderent viros Gabaa ocidendos. Aliquis dicet, quòd non, quia contra extraneos de alio regno poterant istę vndecim tribus indicere bella iusta subsistente causa, eo quòd non esset istis & illis iudex communis, qui ius faceret vtrique parti: inter tribus tamen vndecim & tribum Beniamin erat iudex communis, quia summus sacerdos erat iudex super totum Israel; & siquis obedire nollet, moreretur. Deutero. 17. ergo non poterant vndecim tribus indicere bellum tribui Beniamin. Respondendū, quòd penes totum populum non erat iurisdictio, ita vt posset populus, vel pars populi iudicare in causis: sed istud expectabat ad iudicem. Et nunquam vacabat iudex,
I quia semper summus sacerdos erat maximus iudicū, ad quem ista expectabant, & mortuo vno immediatè erat alius cùm veniret iure hæreditario ad filios, vel alios propinquos, ita vt nunquam iurisdictio deuolueretur ad plebem: ideo in hoc casu summus sacerdos debebat iudicare condemnando reos. Sciendum tamen; quòd iudice negligente, potissimè in his, quæ pertinebant ad religionem fidei deuoluebatur potestas ad populum, ita vt posset punire delinquentes, scilicet colentes idola, & similes. Nunc autem in casu virorum Gabaa, dicendum, quòd cùm contra Leuitam facta fuisset magna offensa, ad iudicem pertinebat cōdemnatio virorum Gabaa, qui peccauerant: & iste iudex erat Phinees summ⁹ sacerdos, & si ipse posset sen-
K tentiam suam executioni tradere, mandaret eam exequi cuicunque vellet: si autem non posset mandaret toti populo; & si nollent illi, contra quos executio fieri debebat, obedire, poterat indicere bellum eis in modum pœnæ, & istud bellum ageret populus tanquam executor datus à iudice: nunc autem si populus non expectata sententia iudicis, nisi in casu in quo negligens ipse esset procederet ad condemnandum viros Gabaa, & sententiandum contra eos, peccaret. Dicendum tamen, quòd cùm nunc totus populus conuenit, scilicet de vndecim tribubus, & habebant in parte sua Phinees summum sacerdotem, qui erat iudex, credendum est, quòd de consensu, & decreto illius hæc agerent, & quod maius est non solùm

solùm decretum iudicis voluerunt ad pugnandũ contra viros Gabaa, sed etiam Dei sententiã: nam consuluerunt eum, & respondit, ꝙ pugnare deberent, vt patet in litera: id tamen quod Deo iubente fit, licitũ est. Ad rationem in contrarium dicendum, ꝙ ratio bene concludit, quòd vndecim tribus non poterãt mouere bellum cõtra Beniamin sine auctoritate iudicis, cùm haberent iudicem communem: & sic dico, ꝙ mouerunt vndecim tribus bellum filijs Beniamin sacerdote decernente, & postea Deo iubente. Si autem velis concludere, quòd ex eo, ꝙ habebant iudicem cõmunem, nequaquam licebat eis mouere bellum in alterutrum, sed iudex debebat condemnare, & exequi. Respondendum, quòd diffinire cõdemnando, vel absoluendo est actus iudicis, & tamen exequi nõ est semper actus eius, sed illius, cui ipse mandauerit, & quia non poterat iudex hic per se exequi, demandauit executionem vndecim tribubus Israel: & quia filij Beniamin noluerunt parere sententiæ, indictum fuit bellum contra eos, & hoc executus est populus.

An vndecim tribus tenerentur congregari ad pugnandum contra tribum Beniamin pro istius sceleris patratione. Quæstio VII.

QVAERETVR vlterius, an vndecim tribus tenerentur congregari ad pugnandum cõtra tribum Beniamin pro istius sceleris patratione. Respõdendum, quòd punitio omnium peccatorum directè pertinebat ad iudicem in vet. test. sicut nunc: eo ꝙ debebat in omnibus criminibus seruari ordo iudicialis: nam crimen idolatriæ erat id, quod magis horrẽdum erat, & in quo magis fauebatur punitoribus cõtra peccatores, sicut leges humanæ fauent accusatoribus, & testibus contra accusatos in crimine læsæ maiestatis, & in hæresi, & simonia, & quibusdam exceptis criminibus: & tñ adhuc in cultu idolorum seruandus erat ordo iudicialis contra illum, qui accusabat, vel de quo denunciabatur crimen, vt colligitur Deut. 13. & 17. c. Dicendum tamen, quòd in duobus casibus deuoluebatur potestas puniendi scelera ad populum. Primus erat, quando iudex erat negligẽs in puniẽdo, vel fortè fauebat peccãtibus: tũc populus punire debebat peccatores. Daretur alioquin, ꝙ manerent crimina magna impunita. s. cult⁹ idolorũ, & similia: & tñ si fieret, Deus percuteret populũ negligentem punire crimẽ. Et hoc, quia Deus volebat deuolui iurisdictionem ad illum. Secundus casus est ex mandato iudicis: nam interdum iudex non poterat executioni tradere sententiam, quia potens erat peccator, vel fortè multi erant: & tunc debebat conuocare populum ad executionem sententiæ. Sic autem erat in crimine cultus idolorum, scilicet, si in aliqua ciuitate essent cultores idolorum. Nam debebat ciuitas illa deleri cum omnibus, quæ in ea erant: & quia istud non poterat facere iudex, pertinebat ad totum populum. Vnde in talibus executionibus Deus loquitur ad totum populum quòd exequatur, vt colligitur Deuteronomij decimo tertio: sic enim factum est quando duæ tribus & dimidia fecerunt altare magnum apud Iordanem: nam tunc decem tribus, siue nouem & dimidia reliquæ conuocatæ sunt, & parauerunt se ad pugnandum contra duas & dimidiã, vt patet Iosue vigesimosecundo, & pugnauissent, nisi quia duæ tribus & dimidia legitime satisfecerunt: nunc ergo si Phinees summus sacerdos fortè fauens Beniamitis nollet sententiare contra eos, vel esset negligens in faciendo proposita quærela Leuitæ, tenebatur congregari totus populus ad puniendum istud delictum. Idem etiam si iudex non potens per se punire, conuocasset eos. Quòd autem aliquando teneretur populus peccata punire, patet Leuitici vigesimo, vbi dicitur, quòd siquis de filijs Israel daret de semine suo idolo Moloch, populus terræ lapidaret eum: & deinde dicitur, quòd si populus terræ negligens, & quasi paruipendens imperium meum dimiserit hominem illum, & cętera: non tamẽ dicitur aliquis negligere, aut contemnere imperium Dei, nisi quando tenetur ad id, quod Deus iubet: sed Deus non iubebat ibi, nisi punire dantem idolo Moloch de semine suo: ergo pertinebat ad populum punitio istius: & sicut erat in isto crimine, ita in omnibus alijs, quæ militarent directè contra legem Dei, vel in magnum scandalum totius populi; quia deuoluebatur potestas puniendi ad populum, & sic erat in isto casu, quia erat nefandissimum scelus, ideo quocunque modo iudex non puniret, siue nolens, siue negligens, siue non potens, tenebatur populus punire viros Beniamin.

In duob⁹ casibus deuoluebatẽ potestas puniendi scelera ad populum. Primus.

Quare vndecim tribus parauerunt se ad pugnandum contra tribum Beniamin, & accesserunt ad pugnandum contra viros Gabaa priusquam admonerent eos. Quæst. VIII.

QVAERETVR vlterius, quare vndecim tribus parauerunt se ad pugnam contra tribum Beniamin, & iuerunt contra ciuitatem Gabaa priusquam admonerent illos, ꝙ obedirent sententiæ iudicis dando omnes viros Gabaa ad mortem: nam hic dicitur, quòd pugnarent contra Gabaa, donec redderent eis, quod merebantur. Et postea sequitur, quòd miserũt ad viros Beniamin nuncios, vt traderet viros Gabaa. Respondendum, quòd si vndecim tribus bellum inferrent contra viros Beniamin, siue cõtra viros Gabaa antequam admonerent eos, vt traderentur rei ad exequendum sententiam in eis, peccarent, quia indicerẽt bellum iniustum: ideo vndecim tribus primò præmonuerunt Beniamitas ad dandum viros Gabaa, & nondum pugnabant: & cùm noluerunt parauerunt se ad pugnam, & petiuerunt an deberent pugnare consulentes dominum: si tamen antequam præmonerẽt vellent pugnare, iam deliberassent de pugnando. Sed falsum est, quia postquam Beniamitæ non consenserunt tradere viros Gabaa ascenderunt vndecim tribus in domum domini in Silo, & consuluerunt dominũ an deberent pugnare contra Beniamin, & responsum est, quòd sic: ergo prius non solùm non ibant ad pugnandum contra Gabaa, sed etiam nondum deliberauerant an deberent pugnare. Sed obijcietur, quia postquam Leuita locutus est, totus populus respondit, quòd non recederent in domos suas singuli quousque pugnantes redderent viris Gabaa, quod meruerant, & tamen nondum monuerant eos. Respondendum, quòd in hoc non deliberabant pugnare contra Beniamin, sed solùm dicebant, quòd facerent iustitiæ complementum Leuitæ. Hoc autem fieri poterat si viri Beniamin sine bello traderent viros Gabaa, & tunc non pugnarent vndecim tribus contra Beniamin, & si fortè non daret eos Beniamin sine bello, pugnarent contra Beniamin, & sic in generali diffiniebant quid acturi essent: tamen in particulari non sententiabant quid agerent, scilicet, quòd pugnarent, cùm nondum scirent quid agere vellent Beniamitæ. Sed adhuc obijcietur, quia dixerunt viri Israel, quòd eligeretur vnus de decẽ, & decem de centum ad ducendum necessaria exercitui, & reliqui pugnarent contra Gabaa. Respondendum, quòd etiam istud non dixerunt viri Israel, nisi sub conditione, scilicet, ꝙ si Beniamitæ tradunt nobis viros Gabaa non pugnabimus, nec oportebit poni aliquem ordinem exerci-

exercitus: si autem noluerint pugnabimus, & ordinabimus ducentes necessaria exercitui. Sed adhuc obijcietur, quòd intendebant pugnare, quia conuenerunt omnes filij Israel ad Gabaa, sicut erãt, scilicet quadringenta millia: & tamen istud ad pugnam pertinebat. Respondendum, quòd licèt iuerunt in Gabaa, nõ iuerunt ad pugnandum, sed ad commouẽdum viros Beniamin, vt traderent eis viros Gabaa: quod patet, quia cùm venerunt apud Gabaa, miserunt nuncios ad omnem tribum Beniamin, vt darent eis viros Gabaa. Sed tũc dicetur: ad quid veniebat totus exercitus quadringentorũ milliũ virorum ad Gabaa, quia poterant mittere aliter nuncios, & non iret frustra illuc totus exercitus. Dicendum, quòd conueniens erat, ꝙ illuc iret: nam aut viri Gabaa traderentur à toto Beniamin ad faciendum executionem in eis, aut non: si non traderentur poterat exercitus iste inchoare pugnam contra Gabaa, vel inde conscenderent reliqui in Silo ad consulendum dominum, aut deberent pugnare, & tunc pugnarent. Si autem traderentur viri Gabaa ad faciendum executionem in eis, tunc erat necessarius tantus exercitus ad faciendum executionem contra vnam vrbem bellicosam, scilicet, vt occiderẽt omnes, qui in ea erant. Aliter potest dici, quòd viri Israel intendebant in omni casu pugnare contra Gabaa, siue viri Beniamin traderent viros vrbis illius ad executionem iustitiæ, siue non: nam si non traderent, manifestum erat, quòd bello res agenda erat. Si autem traderent eos, adhuc viri Gabaa vellent se defendere cõtra totum Israel, nè omnes occiderentur, & cùm aliàs occidendi essent, potius volebant bello perire, quàm subijcere se executioni iustitiæ: nam ibi acrior esset mors, quàm illa, quam quis agendo, & patiendo tolerat. Etiam, quia pugnando contra totum Israel fortè aliqui eorum poterant euadere, & subijciendo se iustitiæ nullus euaderet, & tunc pugnare debebat congregatio vndecim tribuum contra Gabaa, & sic animo pugnãdi appropinquabat ad eam totus exercitus.

Obiectio. 1. Ratio. 2. Ratio.

Sed obijcietur, quia postea admonuerunt, vt traderentur eis viri Gabaa, & tamen si deliberassent pugnare contra eos ad omnem casum, frustra esset admonitio. Item postquam non concesserunt Beniamitæ tradere viros Gabaa ad executionem iustitiæ, vndecim tribus consuluerunt dominum, an deberent pugnare, ergo prius non deliberauerant, quòd pugnarent.

Respõsio. Ad primã rationẽ in diuersum.

Respondendum, quòd iam deliberauerant pugnare contra Gabaa ad omnem casum, & quando præmonuerunt, quòd darentur eis viri Gabaa non monuerunt, vt scirent an pugnare deberent, an non: sed solùm an deberent pugnare contra viros totius Beniamin, vel nõ: nam si consentirent tradere eis viros Gabaa, pugnare debebant contra solos viros Gabaa. Si autem nollent pugnare debebant contra Gabaa, & totam tribum Beniamin.

Ad rationem secũdam.

Ad secundum dicendum, quòd non consuluerunt Israelitæ dominum, an deberent pugnare contra filios Beniamin: sed quis deberet esse princeps in bello contra filios Beniamin, tanquam firmum haberẽt, quòd deberẽt pugnare contra filios Beniamin: postea autem cùm victi fuerunt Israelitæ à filijs Beniamin, consuluerunt an deberẽt nunc pugnare. Et istud iam, non faciebant nisi ex timore, quia putabãt, quòd semper eos traderet Deus in manus filiorum Beniamin: tamen à principio deliberauerant pugnare contra Beniamin. Et ista positio secunda verior est, scilicet, quòd in omni casu pugnare contra Gabaa deliberassent: sed non contra Beniamin, & ob hoc descendebant in Gabaa omnes de exercitu. *Non recedemus in tabernacula nostra*. In hoc promiserunt Leuitæ exhibere iustitiæ complementum, dicentes, quòd non recederent in tabernacula sua quousq; vindicarent istud

F delictum: & sic factum est, quia licèt fuerit grauitas vindicando illud, tñ non recesserunt de bello quousq; deleuerũt Gabaa, & totam tribum Beniamin. *Nec suã quisquam intrabit domum*. Istud erat magis: nam ꝙ non recederẽt in tabernacula, erat quòd non fieret castrorum generalis dissolutio, ita vt cessaret bellum: & tamen si extenderetur bellum aliquanto tempore, fortè daretur quibusdam licentia eundi, & redeundi in domos suas. Nunc tamèn dicitur, quòd etiam nullus iret in domum suam: in quo signatur magnus feruor explendi factum istud. Istud autem intelligitur de illis, qui pugnaturi erant, secus de illis, qui portarent necessaria exercitui, quia illi poterãt ire in domos suas, non quidem intentione manendi, nec quiescẽdi,

G sed si contingeret ire pro cibarijs exercitus ad locum, in quo domus sua erat, poterat cui hoc contingeret intrare domum suam. *Sed hoc contra Gabaa in commune faciemus*. Idest, non vna tribus, vel familia, sed omnes in commune, idest ad communionem aggregati de vndecim tribubus pugnabimus, & exercitui prouidebimus. *Decem viri eligantur de centum ex omnibus tribubus Israel*. Volebant omnes isti congregati pugnare contra Gabaa, & quia exercitus non potest manere sine magna prouisione necessariorum, oportebat, quòd assignarentur aliqui, qui exercitui necessaria comportarent, ideo prius quàm pugnarent, hic assignauerunt pugnatores, & portatores necessariorum ad exercitũ: & dicitur, quòd eligantur decem viri de centum, scilicet, qui sint prompti, & industriosi ad faciẽdum istud.

H *Et centum de mille, & mille de decem millibus*. Scilicet, decima pars virorum separaretur ad ducendum necessaria exercitui, & vt alij, qui separati essent ad pugnandum, pugnarent.

An portatores necessariorum ad exercitum essent de istis quadraginta millibus, qui conuenerant nunc in Maspha.

Quæstio IX.

QVAERETVR de istis, qui separabantur ad ducendũ necessaria exercitui, an essent de istis quadraginta millibus, q conuenerãt nunc in Maspha, vt patet supra, vel de alijs, q nõ venerãt ad congregationem illã. Aliquis dicet, ꝙ essent de illis millibus cõgregatis in Maspha, & sic separarẽtur de illis quatuor millia, cũ dicat, ꝙ decẽ de centũ, & centũ de mille. Nam si acciperẽt isti ꝓportatores de alijs, q manebãt in vrbibus, essẽt valde magni numeri: nã oẽs tribus vndecim haberẽt plusquã millies millia virorũ pugnatorũ, cùm tribus Iuda semel cõputata inuẽta esset habere qngẽta millia, 2. Reg. 24. Vel saltẽ essent in quodã magno numero, vtpotè quingẽtorũ milliũ cũ acciperẽt decima pars istorũ ad cõportãdos cibos essent plus, q̃ quinquaginta millia cõportantes necessaria, & sic essent valde plures cõportatores ciborũ, q̃ pugnatores, qđ satis videtur inordinatum. Respondendum videtur, quòd isti viri non assumpti fuerunt de quadraginta millibus pugnatorum, qui conuenerant in Maspha. Nam tunc

K sequerentur inconuenientia. Primum, quia diminueretur valde numerus bellatorũ: nam manerent soli triginta sex millia, & nollent Israelitę, quia tunc parũ superarẽt exercitũ Beniamin, & nõ auderẽt sic pugnare cõtra Beniamitas cũ pugnarẽt amaro aĩo, & pauci de ipsis pugnarent, & remanerent multi de Israelitis. Itẽ, quia istud facerent Israelitæ, si haberent paucitatẽ prouidẽtium eis, quia tollerẽt aliquam partẽ exercitus, vt comportaret illa cibos: habebant tamen multitudinẽ magnam in vrbibus, quæ posset ducere cibos: ideo nõ est dicendum, quòd de seipsis acciperent portitores ciborum. Secundum inconueniens est, quia est cõtra literam: nam infra qñ computãtur bellatores de parte

Beniamin,& de parte aliarum tribuum: dr̄, ꝙ erāt de Israelitis quadraginta millia virorū pugnatorum: ergo non fuerant de eis separati cōportatores necessariorū pro exercitu. Cùm aūt obijcitur, ꝙ essent valde multi cōportatores ciborū: dicendū, ꝙ hoc non multū oberat, quia dum plures essent melius ꝓuiderēt exercitui, & possent pugnatores melius vacare bello. Aliter etiā dici potest, ꝙ dato, ꝙ nunc dixerint Israelitę: eligantur decē de centū, & centum de mille: non sic postea fecerint, sed acceperant tot cōportatores ciborū, quot necessarij visi erant. Sed dicendū, ꝙ isti, q̄ quęrunt hoc tam in arguendo, q̄ in respondendo falsum præsupponunt. s. ꝙ erant quadraginta millia: nam erant quadringenta millia: & de illis accepta sūt quadraginta millia ad cōportanda necessaria, & non sequit̄ aliqđ incōueniēs, qđ seq̄batur positis solū quadraginta millibus, de quibus infra dicet plenius in quadā quęstione. *Vt comportent exercitui cibaria*. s. ne defectu ciborum lāguescat animus, & vires bellatorū, & nè cogatur dissolui exercitus vrgente inopia. *Et possimus pugnantes contra Gabaa Beniamin reddere ei pro scelere quod meretur*. i. sic habentes necessaria manebimus in exercitu, & poterimus reddere viris Gabaa, qđ merētur. s. occidere oēs illos, quia hoc merebantur cū fecissent tantū scelus, & oēs cōuenissent ad illud. *Conuenitq; vniuersus Israel ad ciuitatem*. s. oēs isti quadringenta millia pugnatorū conuenerūt ad vrbē Gabaa, & vocant̄ isti oīs Israel, q̄a multi erāt. Vel, quia erant cōgregati de oībus tribubus. Nā licèt essent quadringenta millia, adhuc plures essent in vndecim tribubus, & fortè plusquā millies millia. Et dr̄, ꝙ conuenerunt ad ciuitatē non nominando eā, quia intelligitur de Gabaa, eo ꝙ de ea dicebatur immediatè. Etiā q̄a in his oībus fit sermo de ea, & venerunt ad pugnandū, q̄a quocunq; modo eueniret pugnaturi erant contra Gabaa, vt supra declaratū est. *Quasi vnus homo*. s. ꝙ habuerunt vnā intētionem licèt multi essent, sicut vnus homo nō pōt varia velle: & declaratur mox in litera. s. *Eadem mente vnoq; consilio*. i. oēs habebant vnā intentionē. s. ꝙ delerent viri Gabaa, & quilibet intendebat ponere se cuiq; aduersitati, vt perirēt oēs illi: nā supra 21. dr̄, ꝙ oēs responderūt, quasi sermone vnius hominis, ꝙ non recederent in tabernacula sua quousque redderent viris Gabaa, quod pro scelere merebantur.

Determi. quæstio.

Et miserunt nuncios ad omnem tribum Beniamin, qui dicerent. Cur tantum nefas in vobis repertum est? Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt, vt moriantur, & auferatur malum de Israel. Qui noluerunt fratrum suorum filiorum Israel audire mandatum, sed ex cunctis vrbibus, quæ sortis suæ erant, conuenerunt in Gabaa, vt illis ferrent auxilium, & contra vniuersum populum Israel dimicarent. Inuentiq; sunt vigintiquinq; millia de Beniamin educentium gladium: præter habitatores Gabaa, qui septingenti erant viri fortissimi, ita sinistra, vt dextra præliantes, & sic fundis lapides ad certum iacientes, vt capillum quoque possent percutere, & nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur. Virorum quoque Israel absque filijs Beniamin inuenta sunt quadringenta

A millia educentium gladios, & paratorum ad pugnam. Qui surgentes venerunt in domum Dei, hoc est in Silo, consulueruntque Dominum, atque dixerunt. Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis contra filios Beniamin? Quibus respondit Dominus: Iudas sit dux vester. Statimq; filij Israel surgentes mane, castrametati sunt iuxta Gabaa. Et inde procedentes ad pugnam contra Beniamin, vrbem oppugnare cœperunt. Egressiq; filij Beniamin de

3 q.7.cap. qui fine.

B Gabaa, occiderunt de filijs Israel die illo vigintiduo millia virorum. Rursum filij Israel, & fortitudine, & numero confidentes in eodem loco, in quo prius certauerāt aciē direxerunt, ita tamen vt prius ascenderent, & flerent coram Domino vsq; ad noctem: consulerentque eum, & dicerent: Debemus vltra procedere ad dimicandum contra filios Beniamin fratres nostros, an non?

C Quibus ille respondit: Ascendite ad eos, & inite certamen. Cumque filij Israel altera die contra filios Beniamin ad prælium processissent, eruperunt filij Beniamin de portis Gabaa, & occurrentes eis tanta in illos cęde bachati sunt, vt decem, & octo millia virorum educentium gladium prosternerent.

Et miserunt. Hic ponitur 3m huius c. in quo iustitię æquitas requirit̄. s. q̄a primò miserunt nuncios ad Beniamin, vt traderent malefactores eis, q̄ pugnarent cōtra eos, vel viros Gabaa. Et dr̄. *Miserunt nuncios ad omnem*

D *tribum Beniamin*. s. p oēs ciuitates sortis Beniamin miserunt Israelitæ nuncios. Vel dr̄ ad omnē tribum Beniamin. i. ad totū Beniamin congregatum in vnum: nam sicut conuenerāt Israelitæ ad deliberandū quid agerēt contra viros Gabaa, ita totus Beniamin cōuenit ad deliberandum an deberēt defendere viros Gabaa, & fuit ordo, quòd postquam viri Gabaa viderunt se peccasse contra Leuitam, & sciuerunt, ꝙ ille querelam proposuerat coram toto Israel, ipsi viderunt, quòd cōtra eos pugna ordinanda foret, ideo recurrerunt ad totā tribū Beniamin, quia erant contribules eorum, vt adiuuarēt eos: & tunc illi conuenerunt ad deliberādum quid facerent, & Israelitæ scientes illos congregatos miserūt ad eos nuncios. Et sic dicuntur misisse ad omnem Be-

E niamin, & diceretur melius ad totum Beniamin. *Qui dicerent: cur tantum nefas in vobis repertum est?* Ista erant verba reprehensoria, & inclinantia ad dandum viros Gabaa, qui valde peccauerant. Et dicitur, repertum est in vobis, idest in tribu vestra tantum nefas: quasi dicat in nulla alia tribu repertum est, ideo debetis excutere de vobis talia membra putrida, vt non maneat tanta labes sceleris in Israel. *Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitium perpetrarunt*. Idest tradite eos, vt moriantur. Istud poterat dupliciter intelligi. Vno modo, quòd traderent eos, idest ipsi Beniamitæ pugnarent contra eos, & traderent eos in manus reliqui Israelis, vt eos occideret.

Vel aliter: tradite eos, ideſt permittite nobis pugnare F contra illos, ſcilicet, quòd non defendatis eos, & dicitur, quòd perpetrarunt flagitium: quia propriè flagitium eſt contra naturam, ſicut iſti fecerunt. *Vt moriantur, & auferatur malum de Iſrael.* Ideſt, occidentur pro peccato ſuo: nam peccauerant dupliciter, primò in adulterio, ſecundò in violatione vxoris alterius: & vtrumq; eorum per ſe mortem merebatur. De adulterio etiam ſi voluntarium eſſet, patet Leuitic. 20. De violentia patet Deuter. 22. capit. & ſic auferretur malum de Iſrael, ideſt malum culpæ, quia quamdiu manet aliquod peccatum impunitum, manet aliquid inordinatum: eſſe autem aliquid deordinatum contra rationem eſt. Etiam vocatur malum, ideſt nociuum, quia ſi relinqueretur tale facinus impunitum, G Deus iraſceretur contra totum Iſrael, quia negligentes erant in puniẽdo, & immitteret plagam aliquam. Nam quod non corrigitur fouetur, & approbatur, ſed qui malum approbat, quod corrigere poſſet, peccat: vt ergo non mitteret Deus plagam aliquam ſuper Iſrael debebant corrigere iſtud peccatum, ſic patet in iniuria facta contra Gabaonitas per Saulem. Nam, quia populus non caſtigauit hoc, vel non inſtigauit Dauid ad caſtigandum, miſit Deus famem ſuper totum Iſrael tribus annis 2. Reg. 21. & cùm vindicata eſt iniuria, ceſſauit fames. Sic autem ſequeretur hic fames, vel alia plaga, niſi punirentur peccantes, & quia puniendo illos tolleretur, quòd Deus non percuteret Iſraelitas ſuper hoc, tollebatur malum de Iſrael: & ſic H quando Deus iubet punire aliquem delinquentem dicit: Et auferes malum de Iſrael, Deuter. 13. & 17. & 21. & 22. & in multis alijs locis.

Quod nõ corrigitur fouetur, & approbat.

An Iſraelitæ poterant propria auctoritate pugnare contra viros Gabaa ad executionem iuſtitiæ.

Queſtio X.

QVAERETVR, an Iſraelitæ poterant propria auctoritate pugnare contra viros Gabaa ad executionem iuſtitiæ, vel tenebantur petere conſenſum Beniamitarum, ſicut petiuerunt. Aliquis dicet, quòd non tenebantur, quia vndecim tribus agebant hic auctoritate iudicis, ſcilicet ſummi ſacerdotis, vt ſupra de- I claratum, & cùm competeret eis iam de iure iſta executio, non oportebat, quòd amonerent aliquem, vt permitteret eos exequi, vel quòd requirerent aliquẽ ad hoc, quòd exequeretur. Reſpondendum, quòd Iſraelitæ poterant hic auctoritate iudicis, ſcilicet ſummi ſacerdotis exequi contra viros Gabaa non petendo conſenſum virorum Beniamin. Sed nunc petiuerunt, quòd traderent eis viros Gabaa, non quidem quaſi non liceret eis exequi, ſed quia volebant ſcire an exequendo ſententiam iſtam deberent pugnare contra totum Beniamin, an contra ſolos viros Gabaa: nam ſi non conſentirent viri Beniamin erat pugnandum contra totum Beniamin: ſi autem conſentirent erat pugnandum ſolùm contra viros Gabaa. Aliter K autem erat pugnandum contra vnam tribum, quàm contra vnam vrbem: & vt ſe præmunirent, hoc inquiſiuerunt. Etiam monuerunt viros Beniamin, quia intendebant vitare bellum inquantum poterãt, & quia fortè viri Beniamin facerent tradi omnes viros Gabaa ſine bello in manus Iſraelitarum, admonuerunt, vt traderent, & tunc viri Beniamin poterant dicere, quòd ipſi traderent viros Gabaa ſine bello, ita vt non deleretur vrbs, ſed viri. Vel ſaltem darent licentiam Iſraelitis, quòd pugnarent contra viros Gabaa qualitercunq; vellent. *Qui noluerunt.* Hic ponitur tertium huius cap. in quo iniquitas defenditur. ſ. quia viri Beniamin quamquã ſcirẽt deliquiſſe viros Gabaa noluerunt tradere eos Iſraelitis, ſed oppoſuerunt ſe illis ad mortem. Et dicitur. *Qui noluerunt fratrum ſuorum filiorum Iſrael audire mandatum.* Ideſt noluerunt conſentire iuſtę monitioni illorum. Poteſt etiam vocari mandatum, quia iudicis ſentẽtia erat contra viros Gabaa, & auctoritate eius poterat mandari omnibus viris Beniamin, quòd traderent viros Gabaa in manus Iſrael, vel ſaltem quòd non impedirent Iſraelitas pugnaturos contra Gabaa. Et dicitur: Fratrum ſuorum, quia filij Beniamin erãt fratres aliorum Iſraelitarum, eo quòd omnes Iſraelitæ deſcendebant ab eodem patre, ſcilicet à Iacob. *Sed ex cunctis vrbibus, quæ ſuæ ſortis erant, conuenerunt in Gabaa.* Scilicet, ſciuerunt filij Beniamin, quòd Iſraelitæ pugnaturi eſſent cõtra Gabaa, ideo ipſi omnes conuenerunt in Gabaa, vt ibi reſiſterent Iſraelitis venientibus. *Vt illis ferrent auxilium.* Scilicet, viri Gabaa erant fratres cœterorum Beniamitarum, ideo voluerunt eis præſtare auxilium contra totum Iſrael. *Et contra vniuerſum Iſrael populum dimicarent.* Scilicet, venerunt animo dimicandi contra totum Iſrael. Nam ſciebant impoſſibile eſſe euitari bellum: nam reliqui Iſraelitæ non deſiſterent pugnare contra Gabaa propter totam tribum Beniamin adiuuantem eos, quia vndecim tribus non timerent vnam: & dicitur, contra vniuerſum populum Iſrael: quaſi dicat, non ſolùm contra quadringenta millia pugnatorum, qui congregati erant: ſed etiam ſi conuenirent omnes alij, qui manebant in vrbibus vndecim tribuum, quia etiam hoc cognitum erat eis, ſcilicet, quòd ſi non poſſent quadringenta millia virorum congregatorum pugnare, & præualere contra Beniamin, quòd congregarentur cœteri de vndecim tribubus, qui in vrbibus manebant.

An viri Beniamin peccarunt faciendo bellum contra reliquum Iſrael

Queſtio XI.

QVAERETVR, an viri Beniamin peccauerunt faciendo bellum contra reliquum Iſrael. Aliquis dicet, ꝙ nõ, quia Beniamitæ adiuuabãt fratres ſuos viros Gabaa. Tenetur aũt quilibet adiuuare aliũ, qui ad mortem impetitur: maximè, ſi ſit cognatus ei ſanguine. Secundò patet, quia ſi Beniamitæ non fouerent iuſtũ bellũ contra Iſrael, nõ potuiſſent reſiſtere tãtæ multitudini, cùm eſſent de Iſraelitis quadringẽta millia, & de Beniamitis ſolùm 25. millia, vt patet in litera. ſ. ꝙ erant ſexdecim viri pro vno: & tñ non ſolùm viri Beniamin reſtiterũt viris Iſraelis, ſed etiam in duobus bellis præualuerunt, & occiderunt in duobus diebus quadraginta millia virorum de Iſrael, & non cecidit nec vnus ſaltem de Beniamin: iſtud autem ſatis apparet à Deo factum. Reſpondendum, quòd filij Beniamin peccauerunt multipliciter. Primò, quia non corripuerunt peccantes quantum in ſe fuit: nam ſupra demonſtratum eſt, quòd ad populum pertinebat punitio peccatorum in quibuſdam caſibus, & nũc pertinebat potius ad Beniamin, quàm ad alias tribus. Nam in tribu Beniamin acciderat iſtud delictum, ideo magis ſoliciti, quàm cœteri eſſe debebant ad puniendum, non puniendo ergo quantum in ſe erat peccauerunt: apparet hoc magis, quia cœteri Iſraelitæ deſiderio puniendi hoc ſcelus congregati ſunt in Maſpha; filij autem Beniamin illuc conuenire noluerunt. Secundò peccauerunt, quia cùm cœteri Iſraelitæ punire vellent iſtud facinus, ipſi reſtiterunt. Nam petiuerunt, quòd traderent eis viros Gabaa, ipſi autem noluerunt: defendere tamẽ peccantem æqualis culpę eſt cum ipſo principaliter peccãte: imò interdum maius eſt, quia qui malefactores defendit ad plura flagitia originem tribuit, quæ nequaquam fierent niſi

nisi ab illo defenderentur, ideo saltem quantũ ad hoc æqualiter peccare videbantur cum ipso populo virorum Gabaa. Tertiò peccauerunt, quia bellum contra Israelitas instruxerunt defendendo noxios: & istud erat valde culpabile super cœtera, ideo meruerunt ex hoc omnes filij Beniamin perire: & sic Deus induxit super eos cladem. Nam omnes tam magni, quàm paruuli, tam viri, quàm fœminæ: perierunt gladio, etiam vsque ad iumenta, & pecora, & ciuitates eorum exustę sunt, vt patet infra in litera. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quòd tenebantur Beniamin adiuuare fratres suos viros Gabaa, si morte iniusta premendi forent, uel si bellum iniustum moueretur contra eos: erat tamen bellum istud iustissimum, scilicet, quia peccauerunt in crimine, pro quo lex imponebat mortem. Etiam quod amplius est, quia istud bellum indicebatur auctoritate iudicis, & legis: ideo necesse erat eos esse iniustos defensores: nam non solùm viri Beniamin non debebant defendere viros Gabaa, sed etiam ipsi viri Gabaa non debebant seipsos defendere contra sententiam iudicis. Ad secundam rationem dicendum, quòd viri Beniamin fouebant bellum iniustissimum, & cùm dicitur, quòd præualuerunt contra viros Israel, dici potest dupliciter: vno modo, quòd non præualuerunt, quia victoria ex fine consideranda est, & quia licèt Beniamitæ à principio oppresserunt quosdam de Israel, postea viri Israel occiderunt omnes de Beniamin, vsque ad pecora, præter sexcentos viros: ergo non habuerunt ipsi victoriam. Alio modo dici potest, & melius, quòd Deus dedit viris Beniamin à principio, quòd pualerent contra totum Israel, non quidem quasi Beniamitæ fouerent iustum bellum, sed quia Deus volebat percutere quosdam de Israelitis, & ministros horum voluit esse filios Beniamin: postea autem ipsos de tribu Beniamin tradidit in manus Israelitarum totaliter delendos.

Ad primã rationẽ in diuersum.

Ad rationem secũdam.

Quomodo tribus Beniamin ausa est pugnare contra omnes tribus Israel. Questio XII.

QVAERETVR vlterius, quomodo tribus Beniamin ausa est pugnare contra omnes tribus Israel, cùm esset tanta multitudo ex parte Israelitarum: & pauci ex parte Beniamin, scilicet, quia contra vnum de Beniamin erant de Israel decem & sex, aut plures. Respondendum, quòd viri Beniamin ausi fuerunt pugnare contra Israelitas confidentes de robore suo. Nam erant viri bellicosi, tam viribus, quàm animo potentes, & non curauerunt de multitudine magna, quę erat ex parte Israelitarum: scientes, quòd magis consistat bellum in disciplina militari, & animositate pugnantium, quàm in multitudine. Ista autem fortitudo Beniamitarum apparuit ex effectu, quia intrepide procedebant contra viros Israel, & fecerunt magnam stragem in eis diebus duobus occidentes quadraginta millia virorum. Secunda causa erat, quia compassi fuerunt Beniamitæ viris Gabaa, qui erant contribules sui: & sciebant eos delendos pœnitus, si non adiuuarent eos, ideo cum eis pariter se morti apposuerunt. Tertia causa esse potest, quia Beniamitæ fortè putauerunt, quòd viri Israel videntes eorum animositatem desisterent ab impugnatione virorum Gabaa: nam licèt Israelitæ maiores essent Beniamitis: si tamen illi se exponerent pro viris Gabaa, necesse erat multos perire de Israelitis priusquam subijcerentur filij Beniamin, & vt excusarent istud malum fortè desisterẽt ab impugnatione virorum Gabaa, vel mitius agerent cũ eis. Quarta causa, & efficacior erat, quia Deus commouit Beniamitas ad hoc in pœnam ipsorum: nam pec-

A cauerant Beniamitæ contra Deum in aliquibus, & volebat tradere eos in manus hostium, vt punirentur. Vt ergo nunc perirent manibus Israelitarum, mouit eos, vt pugnarent dando confidẽtiam, quòd præualere possent contra Israelitas: istud autem facile est, quia Deus mouet corda hominum ad confidentiam, vel timorem, aut gaudium, & alias passiones, sicut ipse vult sicut dicitur Proue. 21. Cor regis in manu dñi, & quocunq; voluerit vertet illud. Ad timorẽ sępe Deus conuertit corda, vt patet Exo. 23. & Leui. 26. ergo conformiter conuertere poterit ad confidentiam. Quòd aũt Deus interdum det alicui confidentiam, vt audeat pugnare, & cadat in bello, patet Iosue 11. de Chananæis, contra quos pugnauit Iosue. Dñi.n.sñia fuerat, vt indurarentur corda eorũ, vt pugnarent contra Israel, & B caderent, & non mererentur vllam misericordiã: ita ergo est de multis alijs, quos De⁹ in bello tradit in manus hostiũ, quia Deus cõcitat eos ad pugnandũ, vt moriañt: sic aũt fuit de Beniamitis, qa si nõ pugnarẽt non morerenẽt: & tñ Deus volebat eos occidere, ideo cõcitauit eos ad pugnandũ. *Inuentiq; sunt vigintiquinq; millia de Beniamin educentium gladium.* s. de illis Beniamitis, qui venerunt in adiutoriũ virorũ Gabaa fuerũt 25. millia.

An isti pugnatores de Beniamin essent præter comportantes necessaria. Quæst. XIII.

C QVAERETVR, an isti pugnatores de Beniamin essent præter cõportantes necessaria exercitui, vel erant de eis cõportatores istorũ. Ad hoc autẽ premittendum, ꝙ sicut exercitus Israelitarũ ordinauit cõportantes necessaria exercitui. s. decẽ de centũ, & cẽtum de mille, ita viri Beniamin, qui habebãt magnum exercitũ. s. 25. millium virorũ egebant cõportatoribus necessariorũ: non tñ legitur, ꝙ aliquos ad huiusmodi necessitatẽ instituerint. Ideo fortè dici potest, ꝙ Beniamitę cõuenietes in Gabaa ad adiuuandũ fratres suos: cõportauerunt secum oĩa, q̃ potuerunt, & putauerunt sibi necessaria ꝓ bello: ita vt nõ oportebat, ꝙ haberẽt ꝯportatores, q continuo ducerent necessaria. Et fortè ꝑꝑ hoc non legiẽ, ꝙ aliquos ad istud instituerint, sicut legiẽ de viris Israel, ꝙ instituerunt ꝯportatores necessa D riorum. Si autẽ dicaẽ, quòd erant aliqui cõportatores. Dicendũ, ꝙ non erant de istis 25. millibus, quia oẽs isti pugnabant, & oẽs isti occisi sunt: nam infra declarabiẽ quõ de Beniamin occisi fuerunt 25. millia, & centum: viri comportatores necessariorum tñ non pugnabãt: ideo dicendũ, ꝙ erãt illi viri Beniamin præter istos 25. millia, & illi portabant necessaria exercitui. Patet hoc, quia dr̃ infra, ꝙ occisi fuerunt isti 25. millia, & deinde oẽs quotquot erant in ciuitatibus, ẽt vsq; ad iumenta.

Quot erant viri Beniamin, qui venerant in adiutorium virorum Gabaa. Quæst. XIIII.

E QVAERETVR vlterius, de numero virorum Beniamin, qui veneruut in adiutorium virorũ, Gabaa de quibus litera nostra dicit, quòd erant 25. millia. Sed dicendum, quòd erant 26. millia: & hoc patet ex litera Hebraica, quæ tot ponit: litera tamẽ nostra, vitio librariorum corrupta fuit. Nam dato, quòd Iero. transtulisset 26. millia, facile erat librarios transcribere 25. millia, quia numeri, vt communiter scribũtur per literas designantes numeros: & sic facile erat perdita vna litera, vel mutata effici vigintiquinque millia, vbi prius erat vigintisex millia. Sciendum tamen, quòd istud videtur factum quasi ex magnitudine ingenij à quibusdam sciolis, qui putabant corruptam esse literã, cùm contineret vigintisex, & ipsi vt corrigerent corruperunt. Probabant autem ex litera numerum istũ.

Nam Israelitæ occiderunt omnes Beniamitas,qui iue runt ad bellum,vt patet infra, & tamen summa interfectorum cõsonat cum summa vigintiquinq; milliũ. Nam hic ponuntur in litera nostra 25.millia virorum venientiũ in adiutoriũ Gabaa, & septingenti viri vrbis Gabaa, & infra in summa interfectorũ dr̃, ꝙ erant 25. millia, & centũ, & superfuerunt sexcenti viri, q sederunt in petra Remon. Si aũt ponãtur 26.millia virorũ nescietur quid factũ sit de alijs mille viris, ideo correxerunt ponentes 25.millia. Dicendum tñ,ꝙ erant 26. millia cum litera Hebraica ponat maiorẽ numerum, & semper credendũ est scripturę ponenti maiorẽ numerum, potissimè cùm veritas librorum nostrorũ ex Hebręis assumẽda est,vt ait Aug.& habetur in Decre. dist.9.c.vt veterũ,& Ieron.in prologo super Gen.q incipit. Desiderij mei: dicit exẽplaria Hebræorũ veriora esse exemplaribus Gręcorum,& Latinorũ.Dicendum autem de mille viris,qui supersunt,ꝙ illi, non pugnauerunt,sed solùm 25.millia:& isti mille comportabãt exercitui necessaria,& non occisi sunt in bello cũ alijs. Et tunc si obijciatur, ꝙ supererunt de toto Beniamin plusquam sexcenti viri.s.mille sexcenti.Dicendum,ꝙ cùm isti mille viri essent cõportatores necessariorum ad exercitum Beniamin, & vidissent vrbẽ Gabaa conflagrare, reuersi sunt in alias vrbes de tribu Beniamin, vt laterent ibi,& defenderentur,& cũ Israelitæ postea intrarent vrbes cremãdo omnia, occiderũt istos mille viros cũ alijs,q superstites erant de Beniamin. Nam dr̃ infra in litera,quòd reuersi filij Israel ad reliquias ciuitatis à viris vsq; ad mulieres gladio percusserunt,& sic perirent ibi isti mille,& oẽs alij, q relicti fuerant in vrbibus. Isti aũt,qui ponuntur occisi.s.25.millia, & centum fuerunt dè pugnatoribus.Et verũ est,ꝙ solùm 25. millia,& septingenti pugnabãt,licèt de Beniamin cõuenissent 26.millia ad adiutoriũ, quia mille illorũ por tabant necessaria exercitui,vt dictum est. *Præter habitatores Gabaa.* Idest isti 26.millia erant non computando viros Gabaa,q erat cui ferebatur auxiliũ,& non venerunt plures de tribu Beniamin,qa non fuerunt plures, qui cõuenienter possent capere arma,quia licèt multi alij essent,erant senes,q non poterant pugnare. *Qui septingenti erant.* Non erat magna ciuitas Gabaa: nam in ea solùm reperti sunt pedites septingenti ad pugnam. *Viri fortißimi,ita sinistra,vt dextra prœliantes.* Istud refertur solùm ad viros Gabaa, qui erãt fortissimi inter oẽs viros Israelis,& ob hoc confidenter egrediebantur ad bellum,& vtebantur vtraq; manu,vt dextra.s.quia per vsum fecerunt sibi vtramq; manũ dexterã: & istud est magnum adiutorium ad bella. Et Plato dicebat,ꝙ in vrbibus debebant conari oẽs ambidexteros fieri, vt ait Arist.2.Polit.c.de politia Calcedoniorũ. *Et sic fundis ad certum iacientes lapides,vt capillum poßent quoque percutere.* Scilicet,isti viri Gabaa erant magni fundibularij certissimè iacientes: ideo in exercitu magnam stragem isti dabant,quia fortissimi erant, & ictus eorum nũq̃ erat inanis,& potissimè tẽpore illo, quando homines ferè inermes pugnabant,quia nõ erant ita armati,vt nunc. Dicitur tñ hoc per hyperbolem,quia non erat verum, quòd ita rectissimè iacerent,ꝙ ẽt capillum possent ꝑcutere. Nam etiã sagittator,aut balistarius,vel quodcunque genus iaciendi,non poterat esse tam certum, quia tamen valde certè iaciebãt ascribitur hoc eis per hyperbolem. *Et nequaquam in alteram partem ictus lapidis deferretur.* Idest,tam certè iaciebant,ꝙ non variaretur lapis iactus ad vnam,vel alteram partem capilli:sed recto ictu percuteret capillum. *Virorum quoque Israel.* Hic ponitur quartum huius cap. in quo contumacia in se inuaditur, & diuiditur in duo. Primò repremitur superbia: secũdò cõfunditur cõtumacia,ibi. *Quamobrem.* Circa primum. *Virorum quoque Israel absq; filijs Beniamin.*

Veritas librorũ nostrorum ex Hebræis petẽda est

Contumacia in se inuaditur.

F Vocantur viri Israel omnes,qui erant de tribubus vndecim, & isti fecerunt summam hãc magnam præter filios Beniamin,qui non cõuenerunt cum eis,sed erãt potius hostes. *Inuenta sunt quadringenta millia educentium gladium.* Non est intelligendũ, ꝙ non inuenti fuerint plures, sed qa non exierũt plures de ciuitatibus suis ad veniendũ in Maspha. Alij aũt manserunt in locis suis.

Quot erant bellatores ex parte Israelitarum.
Quæstio XV.

QVAERETVR, quot erant bellatores ex parte Israelitarũ. Aliquis dicet,quòd erant quadringenta millia,quia hic dr̃,ꝙ inuenti sunt quadringenta millia de tribubus Israel præter Beniamin,qui erãt viri bellatores: educentes gladium.i.potẽtes educere gladium ad pugnam. Sed dicendũ, ꝙ non erant tot bellatores,quia de istis accepti sunt, qui portarent necessaria exercitui.s.decem de centum, & centũ de mille, & sic de quadringentis millibus essent quadraginta millia cõportatores necessariorũ ad bellum,& manerent pugnantes trecenta sexaginta millia. Sciendum autem quòd aliquæ Bibliæ habent quadraginta millia solùm fuisse de tribubus Israel præter Beniamin. Sed corrupta est litera: nam debet dici quadringenta millia. Quod satis patet, quia filij Beniamin occiderunt de Israelitis primo die vigintiduo millia,& in secundo decem octo millia, qui sunt quadraginta millia, & sic nõ superesset nec vnus quidem de exercitu Israel post secundum bellum, & tñ in tertio bello Israelitæ occiderunt omnes de Beniamin,& erant tunc valde multi de Israel, vt patet in litera: & sic necesse est, ꝙ essent vltra quadraginta millia.s.quadringenta millia, sed vitio librariorum facillime numeri corrumpuntur, potissimè vbi est similitudo. *Qui surgentes venerunt in domum Dei.* Scilicet postquã Beniamitæ responderunt, quòd adiuuarent viros Gabaa contra totum Israel recesserunt viri Israel de loco quodam apud Gabaa, & venerunt in domum Dei. Est enim sciendum,quòd omnes Israelitæ,qui erant in Maspha venerunt in Gabaa, & nunc audito responso virorum boni animi recesserunt inde. De hoc patet supra in litera. *Hæc est in Silo.* Idest domus Dei erat tunc in Silo. Hoc patet, qa istud accidit ante Heli summũ sacerdotẽ,& tñ toto tẽpore quod fuit ex quo sanctuariũ dñi fixum est,vsq; ad mortẽ Heli summi sacerdotis, fuit sanctuariũ in Silo, vt colligitur 1.Reg.4. iuncto Iosue 18. nam Iosue 18. collocatũ est sanctuariũ in Silo, & 1. Reg.4. ablata est arca à Philisthinis, q̃ fuerat in Silo: & postea nũquam illuc redijt,sed post menses septem reducta est: & fuit posita in Cariathiarim 1.Reg.7. cap.sed istud factũ est post mortẽ Iosue: & ante tẽpus Heli.s.tẽpore Phinees summi sacerdotis: ergo erat sanctuarium in Silo.

G

H

I

Quare Israelitæ nunc responso accepto à Beniamitis ascenderunt in Silo. *Quæst. XVI.*

K

QVAERETVR, cũ omnes Israelitæ venissent in Gabaa,quare nunc respõso accepto à Beniamitis ascenderunt in Silo? Respondendũ, ꝙ Israelitæ ibant in Gabaa animo pugnandi.s. vt pugnarent cõtra viros vrbis,qui peccauerãt, vt si fortè Beniamitæ darẽt eis licentiam pugnandi contra vrbem, pugnarẽt,vel si Beniamitæ vellẽt tradere viros Gabaa in manus Israelitarum ad faciendum executionem,facerent eam ibi apud vrbem,& ad hoc non opus erat, ꝙ ascenderẽt in Silo,qa leuis pugna erat. Cũ aũt responderent Beniamitę,ꝙ volebãt defẽdere viros Gabaa,insurgebat magna pugna Israelitis, ideo ad consulendũ dominum super statu belli ascenderunt in Silo.

Quare

Quare Israelitæ volentes consulere iuerunt in domum domini. Quæst. XVII.

QVAERETVR vlterius, cùm Israelitæ vellent consulere super duce belli futuro: quare iuerunt in domum domini, quia poterāt consulere vbi erant, scilicet vocando summum sacerdotem, qui in Gabaa consuleret dominum pro illis. Aliquis respondebit, ꝙ hoc fecerunt, quia Deus non poterat consuli nisi in sanctuario, vel coram arca. Nam sic consuluit Achias tempore Saulis, vt patet 1. Regum 14. sed apud Gabaa non habebant Israelitæ sanctuarium, nec arcam, ideo oportuit ꝙ ad consulendum dominum irent in Silo. Sed dicendum, ꝙ non stat, quia Deus poterat consuli extra sanctuarium in quocunque loco, dum tamen esset ibi summus sacerdos, qui consuleret, & haberet Ephod, in quo consuleret, quia ista erant de substantia consultationis. Sic innuitur Exo. 28. scilicet: Portabit Aaron iudicium filiorum Israel in pectore, idest id, per quod iudicatur in omnibus dubijs filiorum Israel: & istud erat rationale, & Ephod, vt patet ibi: sed ista poterant esse extra sanctuarium: ergo potuit consuli Deus extra sanctuarium. Sic patet de Abiathar sacerdote, qui in Ceila consuluit bis dominum pro Dauid: primo Regum 23. ca. & tamen manifestum est, quòd ibi non erat sanctuarium tunc, nec vnquàm fuit. Etiam iterum consuluit pro eo in Siceleg, vt patet primo Regum 30. quando persecutus est latrunculos Amalecitarum, & tamen ibi non erat sanctuarium, quia Siceleg erat in terra Philisthinorum: primo Reg. 27. Etiam iterum cùm esset Saul in bello, consuluit pro eo dominum Achias sacerdos primo Regum 14. ergo non erat necesse consuli in sanctuario. Et dato, ꝙ diceremus necessarium esse arcam ad hoc, ꝙ consuleretur coram ea poterant Israelitæ mittere pro illa in Sylo, vt adduceretur in castra Gabaa. Sic factum est in diebus Heli: nam dum pugnarent Israelitæ contra Philisthinos, & præualuissent vna die Philisthini, miserunt Israelitæ pro arca, vt duceretur in castra, & duxerunt eam duo filij Heli, primo Regum 4. Etiam ducta fuit ad castra pugnante iterum Saule contra Philisthinos 1. Regum 14. Etiam ducta cum Dauid fuit, quando ipse fugiebat à facie Absolonis de Ierusalem, & ipse fecit eam reduci nollens, ꝙ secum iret, secundo Regum 15. capitu. poterat ergo duci in Gabaa arca, & consuleretur ibi Deus coram illa. Cùm verò dicitur, quòd Achias consuluit dominum in castris pro Saule coram arca. Respondendum, ꝙ non consuluit coram illa, quasi sine hoc non responderetur, sed quia contigit, ꝙ arca ducta fuerat in castra ex alia causa, fuit conuenientius consuli dominum coram illa quàm alibi. Dicendum igitur, ꝙ si Israelitæ valuissent ad hoc quòd consulerent dominum, non erat necesse, quòd ascenderent in Silo: quia tamen ciuitas Silo erat prope Gabaa, venerunt in Silo. Quòd autem prope esset, patet, quia dicitur in litera, quòd Israelitæ mane surgentes posuerunt castra apud Gabaa, & tamen surgebant tunc de Silo: ergo paruum iter erat inter Silo & Gabaa, cùm de Silo surgentes poterant mane locare castra apud Gabaa. Et fortè Israelitæ venerunt in Silo ex deuotione, quia volebant ibi orare dominum, vt dirigeret eos in bello isto, & in Silo erat locus orationis, cùm esset sanctuarium. Etiam dicetur, quòd fortè venerunt ad faciendum aliqua sacrificia. Nam non licebat fieri sacrificium extra locum sanctuarij, Leuit. 17. cap. non tamen legitur, quòd nunc obtulerint sacrificium, sed obtulerunt illud postea quando iterum venerunt in Silo. *Consuluerunt que dominum.* Scilicet, Phinees summus sacerdos consuluit pro eis, sed dice-

A batur ille consulere, pro quo Deus consulebatur, scilicet ad cuius petitionem. *Atque dixerunt: quis erit in exercitu nostro princeps contra filios Beniamin.* Non dubitauerunt Israelitæ quin pugnandum esset contra Beniamin, sed de duce dubitauerunt, & consuluerunt. Ex hoc patet, quòd non erat tunc iudex aliquis, aut rex in Israel: nam si fuisset rex ipse esset dux, vel ille, quem ipse præfecisset exercitui. Si autem esset tunc aliquis iudex, ille esset princeps belli, quia potestas iudicum, de quibus agitur in hoc libro, principaliter erat ad bella, vt declaratum est in prologo huius libri: ergo nō erat tunc iudex. Etiam non erat tunc Iosue, quia ipse erat dux tempore suo, & sic colligitur, ꝙ accidit istud factū inter mortem Iosue, & institutionem Othonielis, qui
B fuit primus iudex.

Quare Israelitæ consuluerunt dominum, quis esset dux in exercitu suo. Quæst. XVIII.

QVAERETVR, quare Israelitæ consuluerunt dominum, quis esset dux in exercitu suo, quia ipsi poterant hunc eligere ad vota sua, & poterant scire, quis aptus esset ad suscipiendum istud onus. Respondendum, ꝙ tres causæ ad hoc fuerunt. Prima fuit inuidentia de alterna præeminentia: nam nunc non præferebatur vna tribus alteri, aut altera alteri, cùm nullus esset princeps in Israel: ideo de quacunque tri-
C bu nunc sumeretur princeps, illa tribus videbatur prælata cæteris, & ex hoc erat inuidia, quæ valde vitanda erat in tali actu, vbi oportebat omnes esse vnanimes. Nam si sic acciperetur dux aliquę tribus inuidentes illi tribui, de qua esset dux, nollent benè subiici, nec pugnarent quantum poterant: sed impedirent alias, quia ex inuidia nascerentur animositates, & contentiones. Secunda causa fuit ad tollendam varietatem, & seditionem. Nam si electione populi dux constituendus foret, quelibet tribus vellet de seipsa constitui ducem, cùm nulla subesset alteri, sed omnes essent æquales, & sic nunquam possent concordare in vnum ducem, & nemo erat, qui posset eos cogere ad concordandum, ideo manerent sine duce, & nunquam facerent bel-
D lum, & dato ꝙ cōtingeret ducem ab vnum omnibus constitui, quædam tribus, aut aliqui viri de Israel dedignarentur subiici illi arbitrantes se magis meritos ad hoc, quòd præficerentur toti populo, & sic non benè administraretur exercitus per ducem. Tertia causa fuit, & fortè præcipua, scilicet, quia Israelitæ volebant scire, in cuius manu tradendi essent filii Beniamin: sciebant enim ꝙ Deus quosdam homines diligebat, & alios non sic, & per illos quos diligebat, administraret bella optime, ita vt traderentur hostes in manus eorum, & si aliqui constituerentur duces, Deus nollet per manum eorum aliquid speciale operari. Si autem Deus constitueret ducem, ipse institueret eum, qui sibi placeret, & per quem vellet benè administrari bel-
E lum, ideo consuluerunt dominum, quis deberet esse princeps in exercitu eorum. Nam si instituissent Israelitæ ducem non consulto Deo, licèt ille prudenter regeret exercitum, si aliquid durum accidisset, scilicet debellatio ipsorum à filiis Beniamin, putassent quòd acciderat propter ducem, qui erat electus contra voluntatem Dei, & clamarent: ideo conueniens fuit ꝙ Deum consulerent: Sic etiam mortuo Iosue, cùm non haberent Israelitę ducem, consuluerunt dominum, quis esset in exercitu dux, & respondit, ꝙ Iudas esset dux, sicut nunc respondit supra 1. c. *Qui respondit: Iudas sit dux vester.* Idest tribus Iuda erit dux, & inde accipietis ducem.

Quo-

Quomodo Deus non determinauit, quis de tribu Iuda esset dux. Quæst. XIX.

QVAERETVR, quomodo Deus non determinauit quis de tribu Iuda esset dux, quia determinando solùm, ꝙ tribus Iuda esset dux, non satisfaciebat intentioni eorum. Responderi potest dupliciter. Vno modo, ꝙ Deus non solùm responderit de tribu, sed etiam de persona, quæ accipienda erat in illa tribu, & tamen scriptura non curauit exprimere vlteriorem consultationem, & responsionem, & sic satisfaceret intentioni Israelitarum. Aliter dici potest, ꝙ Deus solùm determinauit tribum, de qua assumeretur princeps, & non determinauit principem. Et hoc quia satis istud erat. Quod patet inducendo per omnes tres causas assignatas præcedēti quæstione. Prima erat de inuidia: nam inuidia erat inter tribus, quæ illarum præcellere videretur, cùm nulla esset altera superior constituta: nunc autem Deus designabat tribum Iuda debere suscipere principatum, & non inuideret aliquis de Israel: quia cùm à Deo fieret ista electio, & prælatio, nemo dubitaret eam benè factam, nec repugnaret vellet: inter personas autem singulas tribuum, non erat sic inuidia, & contentio de mutua prælatione, quia erat manifestus excessus in honore, & statu, atque potentia, & habilitate ad principandum, ideo facilius cessaret contentio inter personas, quàm inter tribus. Secunda causa etiam non impediebat, quia si non fuisset à Deo determinatum de tribu, quælibet tribus vellet de se ipsa eligi principem, & nulla concordaret cum alia: nunc autem iam erat per Deum concordatum de tribu, vnde non poterat esse discordia in electione personæ, quia cæteræ tribus præter Iudam cùm scirent, ꝙ de ipsis non erat aliquis eligendus, curarent sibi præficere illum, qui manifestè excellere ceteros videretur; & in illo faciliter concordarent: soli autem, qui de tribu Iuda erant possent inter se discordare, cùm posset quilibet illorum eligi: quia tamen electio fieri debebat solùm de viro excellentissimo, contenderent de electione illi, qui essent quasi æquales, cæteri autem manifestè minores, & de quibus certum erat, ꝙ non eligerentur in duces, non curarent, & sic contentio eorum, qui quasi de paritate altercarentur faciliter poterat sedari, quod non fieret, si de tribubus non determinaretur. Tertia ratio etiam non impedit, quia sicut si Deus determinaret personam signabat, quod per illum vellet facere salutem in Israel, & tradere Beniamin in manus eius, ita determinando tribum innuebat, quòd per illam faceret salutem in Israel. Aliter potest dici, quòd Israelitæ solùm petebant determinari sibi de tribu, & non de persona, ideo Deus solùm consultus respondebat de tribu. Vnde quando dicebant, quis erit dux in exercitu nostro? intelligebatur, quæ tribus, & non quæ persona.

Quæ istarum positionum sit conuenientior. Quæst. XX.

QVAERETVR circa hoc, quæ istarum duarum positionum sit conuenientior, scilicet, quòd Israelitæ quæsiuerunt de tribu, & persona, & Deus responderit de vtroque, vel quòd solùm de tribu Deus responderit. Dicendum, quòd vtraque positio satis poterat stare: sed rationabilior, & probabilior, quòd solùm Deus responderit de tribu, & Israelitæ postea elegerint personam. Et patet primò, quia si Deus respondisset de persona, verisimile est, quòd persona fuisset nominata, sicut tribus: imò potius debuisset nominari persona quàm tribus, quia persona certificat tri-

F bum, & tribus non certificat personam, & tamen Deus solùm respondisse legitur de tribu, & non solùm hic, sed etiam supra primo consuluerunt Israelitæ dominum, quis deberet ascendere de Israelitis ante eos, & esset dux, & respondit Deus: Iudas ascendet ante vos, & non respondit de persona, ergo videtur ꝙ consuetum erat Deo, quando sic consulebatur respondere de tribu, & non de persona: alioquin licèt hic non expressum fuisset, saltem supra primo exprimeretur, vel è contrario: quia ista est consuetudo sacræ scripturæ; scilicet quòd quando aliquid enarrat in multis locis, non enarret illud vtrobique perfectè: sed in vno loco suppleat, quod in alio deest. Sicut patet comparando libros Regum ad libros Paralipo. & sæpe in eodem ca.

Consuetudo sacræ scripturæ.

G quando repetitur eadem res, magis exprimitur vna vice quàm altera. Secunda ratio ad hoc est, quia si Deus deberet notificare personam, frustra erat notificare tribum, cùm notificando personam notificaretur tribus: Deus tamen nihil frustra facit, & tamen hic notificauit tribum: ergo videtur quòd non notificauit personam. Tertia ratio est, quia Deus solùm volebat tollere contentionem, & varietatem inter Israelitas, vt concordarent in duce, & quia nominando tribum, etiam si non nominaretur persona sufficienter hoc fiebat, vt declaratum fuit præcedenti quæstio. ideo Deus solùm curauit nominare tribum, & postea Israelitæ elegerunt personā de illa tribu. Sic enim quando dictum est supra primo, ꝙ Iuda esset princeps & dux: as-

H sumptus est in ducem Caleb, qui erat vir honoratissimus in tribu illa, vt ibidem patet. *Statimque filij Israel surgentes mane*. Idest postquam certificati sunt de duce per Deum surrexerunt in aurora sequentis diei ad eundum in Gabaa, scilicet quia non venerant ad aliqd aliud in Silo, nisi ad consulendum dominum super duce belli. *Castrametati sunt iuxta Gabaa*. Scilicet, fixerunt castra apud Gabaa, in qua fuerat patratum scelus, & in qua erant congregati omnes filij Beniamin ad adiuuandum viros Gabaa, & intendebant illico pugnare: erat autem Gabaa circa Silo, quod patet, quia Israelitæ finito bello quotidie reuertebantur in Silo. ad consulendum dominum, & mox redibant ad bellum contra Gabaa sequenti die. *Et inde procedentes ad pugnam*. Scilicet, de loco castrorum procedebant ad

De situ Gabaa.

I pugnam contra viros Beniamin. Pro quo sciendum, ꝙ sicut consuetum est in omnibus alijs bellis, scilicet, ꝙ castra vtriusque partis sint fixa distanter à seipsis, & bellum non fiat in castris, sed quælibet pars procedit de castris, & in medio committunt bellum, & tunc victi, vel fatigati recurrunt ad castra, & ibi habent refugium: sic nunc posuerunt castra Israelitæ longè à Gabaa, & inde processerunt ad pugnam contra vrbem. *Contra Beniamin*. Idest contra totam tribum Beniamin, quæ congregata erat in Gabaa. *Vrbem oppugnare cæperunt*. Scilicet, non egressi sunt viri Beniamin, quousque filij Israel steterunt iuxta vrbem, & oppugnabāt eam sagittis, & lapidibus. *Egressique filij Beniamin de Gabaa*. Scilicet, vigintiquinque millia virorum pugna-

K gnatorum, & septingenti de viris Gabaa. Nam reliqui mille, de quibus supra dictum est, fuerant occupati circa portationem necessariorum ad exercitum, & non pugnabant. *Occiderunt de viris Israel in die illo viginti duo millia virorum*. Erant viri Beniamin valde animosi, & non curantes de multitudine Israelitarum irruperunt acies eorum, atque subito conuerterunt eos in fugam, & occiderunt viginti duo millia. *Rursum tamen filij Israel*. Scilicet, omnes vndecim tribus. *Fortitudine & numero confidentes*. Scilicet, erant Israelitæ multi, s. quasi quadringenta millia. Nam dicitur supra, ꝙ quadringenta millia virorum educentium gladium inuēta sunt de filijs Israel. De his autem quibusdam separatis

ratis ad ducendum exercitui necessaria cæteri pugnabant: erant quoque viri fortes Israelitæ, præcipuè viri de tribu Iuda, etiã de tribu Ephraim, & de tribu Gad, ideo confidebant, ꝙ non possent euadere filij Beniamin manus eorum, q̃quàm alii haberẽt excellentiam loci ad pugnandum. *In eodem loco, in quo prius certauerant aciem direxerunt.* Scilicet, posuerunt aciem apud vrbem: in quo innuitur, ꝙ ille locus, in quo Israelitæ posuerunt aciem prima vice, non erat conueniens s'm prudentiam bellicam ad ponendum ibi aciem, quia pauci de hostibus poterant ibi multos occidere, & tamen Israelitæ in prima vice hoc videntes, non curauerunt, & in secunda etiam vice considerantes hoc, non mutauerunt locum confidentes in numero, & robore, scilicet ꝙ dato, quòd filii Beniamin haberent meliorem locum ad pugnandum, ipsi præ multitudine, & robore præualerent contra eos. *Ita tamen vt prius ascenderent, & flerent coram domino.* Scilicet, die illo quo victi sunt Israelitæ, & occisa de eis viginti duo millia, venerunt in Silo, & fleuerunt ibi coram domino, ꝙ traditi essent in manus hostium propter peccata sua, & tamen adhuc non desinebant confidere contra Beniamitas, quia ipsi multo plures erant. *Vsque ad noctem.* Bellum istud fuit breuissimè factum. Nam illico, vt exierunt viri Beniamin de portis vrbis impetu facto irruerunt in viros Israel, & cùm in malo loco essent, percusserunt multos de eis, & conuerterunt in fugam, & in ipsa fuga plurimos occiderunt, scilicet vsque ad viginti duo millia, ita ꝙ in eadem die venerant de Silo, & fecerunt bellum, & redierunt in Silo multo tempore ante noctem, & perseuerauerunt in fletu vsque ad noctem. *Consulerentque dominum.* Scilicet, quia status eorum erat dubius propter euentum istum malum. *Et dicerent, debeo vltra procedere.* Loquitur totus Israel tanquam vnus vir. Et sciendum, ꝙ ista verba non loquebatur aliquis de Israelitis loco Israelitarum, sed ipse summus sacerdos proferebat verba, sic formans sicut formaret Israel si esset vnus vir. *Ad dimicandum contra filios Beniamin fratres meos, an non.* Quasi dicat, nunquid egi malum pugnando, & debeo cessare, vel debeo continuare bellum.

Quare nunc viri Israel consulebant dominum, an deberent pugnare contra Beniamin.

Quæst. XXI.

QVAERETVR, quare nunc viri Israel consulebant dominum, an deberent pugnare contra Beniamitas. Nam videtur, ꝙ non deberent consulere, quia consultatio est de dubiis, sed non erat dubium Israelitis, ꝙ iustum fouerent bellum, quia Beniamitæ defendebant peccatores cõtra legem Dei, in quo manifestè ipsi rei erant, & debebat contra eos moueri bellum, sicut contra violatores legis. Aliquis dicet, quòd quamquam bellum de se iustum foret, tamen erat aliqua causa, propter quam Deus nolebat pugnam esse, vtpotè quia Israel pugnans contra Beniamin deleret eum, & hoc nolebat Deus: ideo consulebant, vt scirẽt, an negarent Deus bellum. Sed aliquis dicet, ꝙ non stat: quia iam Israelitæ consulerant dominum, quis deberet esse dux in exercitu, & respondit ꝙ Iudas: in quo videtur approbasse bellum, ideo non oportebat denuo eum consuli super statu belli. Responderi potest multipliciter. Vno modo, ꝙ quamquam Deus dixisset: Iudas sit Dux vester, non approbabat bellum, quia non dixit pugnate, vel cessate. Sed Israelitæ præsupposuerunt pugnandum fore, & de hoc non consuluerunt dominum, sed solùm de duce. Deus autem respõdit: Iudas sit dux vester, i. si volueritis pugnare acci- Deus rñ. ... istum

A pite Iudam in ducẽ. De bello autem, an licitum esset, vel vtile non respondit: quia ipsi non interrogauerunt, ideo nunc videntes, ꝙ malum euenisset eis, dubitauerunt, an bellum esset à Deo volitum, & consuluerunt rursus. Alio modo potest dici, ꝙ Israelitæ per primam consultationem Dei crediderunt bellum esse licitum, & tamen nesciebant, an esset licitum pro vna vice solùm, aut pro semper quousq; deleretur Beniamin, & cùm semel pugnassent quęsiuerunt, an iterum liceret eis pugnare, & hoc signatur aliqualiter in litera, cùm dicitur: Debeo pugnare vltra contra Beniamin? quasi dicat: non dubito de bello præterito, sed de futuris. Aliter dici potest, ꝙ fortè Israelitæ putauerunt istud bellũ quamquam secundùm se iustum esset, non placere

B Deo, eo ꝙ procedebat ad destructionem totius tribus Beniamin, & fortè potius De⁹ vellet tolerare hic quędam mala punienda in alio sæculo, quàm delere totũ Beniamin, & ob hoc quamquam scirent Israelitę bellũ iustum, petiuerunt, an deberent pugnare contra Beniamin, & designatur istud inquãtum dixit Israel: Debeo procedere vltra ad dimicandũ contra filios Beniamin fratres meos, an non? idest nunquid est licitum mihi pugnare contra illos, cùm sint fratres mei? Aliter potest dici, & melius, ꝙ licèt putarent Israelitæ Deo placuisse istud bellum quando consuluerunt eum, & scirent certissimè illud esse iustum, quia tamen nunc eis malum euenerat, dubitauerunt quid agendum foret, & consuluerunt dominum, vt declararet eis siquid a-

C gendum foret, aut si in aliquo erratum fuerat, ꝑpter quod acciderat eis istud malum. *Quibus ille respondit: ascendite ad eos, & inite certamen.* Deus voluit, ꝙ puniretur iniquitas Beniamitarum, ideo noluit ꝙ cessaret bellum, licèt Israelitæ primò percutiendi forent: & non dixit Deus hic: ascendite tradam eos in manus vestras, sed solùm dixit: ascendite, & inite certamen. *Cumque filij Israel altero die contra Beniamin ad prælium processissent.* Scilicet, recesserunt die isto de Silo, sicut prius fecerãt, & venerunt in Gabaa ad locandum aciem circa portas Gabaa, vbi prius locauerant, vt supra in litera dicitur. *Eruperunt filij Beniamin de portis Gabaa.* Iam filii Beniamin erant facti audaciores contra Israelitas: nam prima vice ambiguo animo iniuerunt certamen, quia

D ipsi pauci erant, & multi de tribubus Israel, quia faciliter irrumpentes aciem illorum occiderunt de illis viginti millia, & fugauerunt eos, crediderunt ꝙ sic quotidie efficerent, potissimè quia Israelitæ inciperent timere Beniamitas, quia coram eis cadere cæperant, & essent minus confidentes in bello. *Et occurrentes eis.* Scilicet, quia Israelitæ aciem locauerant apud portas Gabaa, & illi exeuntes de porta illico irruebant in aciem eorum. *Tanta in illos cæde debachati sunt.* Idest, tantam stragem fecerunt in eis. Debachari enim est sæuire, vel ingrauescere, s. quando aliquis efficitur alteri valde grauis, ita vt eum tolerare non possit pugnantem. Debachari q̃d sit. *Vt decem & octo millia virorum educentium gladium prosternerent.* Hac die non occiderunt tot Beniamitæ de Is-

E raelitis, sicut præcedenti die, licèt Beniamitæ audaciores essent, & fortiores effecti, quia Israelitæ aliqualiter magis se munierant hodie, quam præcedenti die propter plagam præcedentis diei.

Quare Israelitæ cum essent plures, & fortes, & fouerent causam iustam occidebantur, & Beniamitæ, qui pauci erant, & fouebant causam iniquam, vincebant.

Quæst. XXII.

QVAERETVR, quare Israelitæ cùm essent plures, & fortes & fouerent causam iustã occidebantur, & Beniamitæ, qui pauci erant, habebãtque iniustam causam, præualebant: nam si filii Beniamin fo-

uerent

uerent iustam causam, non erat admirandum, ꝙ ipsi præualerent, quia diceremus ꝙ Deus pugnabat pro eis: nam non est differentia in conspectu Dei cœli saluare in multis, vel in paucis: sicut dixit Ionathas filius Saulis 1. Regum 14. & facilè est concludi multos in manu paucorum, quia non in multitudine exercitus est victoria belli, sed sicut voluntas est in cœlo, sic fiet, vt dixit Iudas Machabæus, & habetur primo Macha. cap. 3. Hic tamen filii Beniamin pauci erant, quia quasi sexdecim de Israelitis erant contra vnum de Beniamin, vt patet comparando quadringenta millia ad viginti quinque millia, & rursus iniustissimam causam ipsi fouebant. Respondēdum, ꝙ hoc non proueniebat ex fortitudine virorum Beniamin, quia licèt ipsi essent audaces, & viri fortes, tamen non ita erant excedentes alios viros de aliis tribubus, ꝙ vnus posset pugnare contra sexdecim: sed proueniebat à Deo ista commutatio victoriæ. Aliqui autem dicunt, ꝙ Israelitæ præualere deberent regulariter tam ex multitudine, quàm ex fortitudine, & ex iustitia litis, & tamen Deus fecit, vt bis vincerentur, eo ꝙ confidebant de fortitudine sua, & numero, & non multum curabant de Beniamitis, & sic recurrerent ad Deum plorantes, & precibus obtinerent victoriam, & non putarent obtentam viribus suis. Ista est positio communis doctorum nostrorum, & istud tenet Nicolaus. Hebræi dicunt, ꝙ istud accidit, quia Israelitæ fuerant valde negligentes circa punitionem idoli Michæ, quia Michas habebat idolum in domo sua, & sacerdotem, & postea filii Dan transtulerunt illud in vrbem suam Lais, & ibi illud colebant. istud autem debebant punire Israelitæ. Nam mox, vt audirent (etiam si occultum esset) debebant diligenter inquirere, vt reperirent veritatem, qua comperta punire debebant delinquentes. De quo Deuter. 13. & 17. Istud autem erat notorium, ꝙ tota vna tribus acceperat idolũ de domo vnius viri, & constituit illud publicè in ciuitate Lais, ideo grauabatur magis delictum, & debebant grauius punire negligentes in puniendo illud: nam minus erat, quod tempore Iosue auditum est, scilicet ꝙ duæ tribus, & dimidia cõstituissent altare apud Iordanem, quod non constituebat eos certissimè idolatras, sed erat signum idolatrię, & ob hoc nouem tribus, & dimidia parauerunt se ad pugnandum contra duas, & dimidiam, Iosue 22. c. ergo à fortiori hic, cùm esset manifesta idolatria, & ob hoc tradidit Israelitas in manus Beniamitarum: licèt illi pauci essent, & ipse Deus concitauit Beniamitas ad pugnandum contra Israelitas, vt sic de illis multi perirent. Sed obiicietur contra positionem Hebręorum: quia Beniamitæ ita peccauerant cùm essent negligentes in puniendo idolatriam, sicut cæteræ tribus: quomodo ergo Israelitæ soli punirentur pro hoc, & daretur potestas Beniamitis puniendi illos. Respondebitur, ꝙ vtrique peccauerunt, & vtrique puniti sunt: tamen puniti sunt isti per illos, & illi per istos. Dicendũ autem circa hoc, ꝙ duplex causa fuit quare perirent multi de Israelitis, licèt fouerent iustitiam, & essent multi. Prima erat indispositio circa pugnam, scilicet ꝙ non se disponebant cõuenienter in loco, in quo deberent ſm prudentiam militarem ad pugnandum cõtra Beniamin, & istud erat ex contemptu virorum Beniamin, & ex confidentia virtutis suæ. Nam cùm viri Israel essent multi, & fortes, confidebant ꝙ in quocunque loco pugnarent, & qualitercunque præualerent contra Beniamitas, qui pauci erant: ideo prima vice posuerunt exercitum ante portas Gabaa in tali loco, vbi faciliter poterant multi periclitari à paucis, & sic Beniamitæ exeuntes de vrbe conuerterunt eos in fugam occideruntque viginti duo millia. Tunc autem viderunt filii Israel, ꝙ in loco inconuenienti collocauerant

Hebræorũ rñ. ad q̃situ

F aciem, & ꝙ culpa sua ceciderant, & ꝙ rationabile fuisset rursus in alio loco poni aciem: tamen confidentes in robore suo, & multitudine denuo ibi, vbi prius aciẽ direxerunt, & sic ex eadem causa percussi sunt à viris Beniamin, vt prius. Et si fortè pluries, vel semper locauissent ibi aciem, semper præualuissent Beniamitæ contra Israel. Sed in tertia vice posuerunt Israelitæ aciem aliter ordinatam diuidentes exercitum in tres partes, & tunc non erat promptum viris Beniamin pugnare ꝯtra Israelitas, & occiderunt Israelitę oẽs Beniamitas: ita vt non superessent, nisi sexcẽti, infra in litera. Quod autem ista fuerit causa mortis Israelitarum colligitur ex litera. Nam dictum fuerat supra, ꝙ Beniamitę occiderunt viginti duo millia de Israelitis, &
G subditur ꝙ Israelitæ numero, & fortitudine confidentes in eodem loco aciem direxerunt: in quo innuitur, ꝙ non direxissent ibi, nisi confiderent multitudine, & numero: ergo videtur ꝙ locus ad pugnandum malus erat, tamen confidentia vincebat malitiam loci, vel indispositionem. Etiam patet hoc, quia tertia vice, quando Israelitæ superauerunt Beniamitas, non direxerunt ibi aciem, sed in tribus locis, vt patet infra in litera. Sed aliquis dicet, ꝙ in tertia vice (Deo dante) vicerunt Israelitæ Beniamitas, & sic videtur, ꝙ primis duabus vicibus, non vincebantur ab eis ex conditione loci, sed solùm, quia Deus volebat. Respondendum, ꝙ istud non stat: nam licèt verum sit ꝙ vincere, & vinci à voluntate Dei sit, & de quo ipse disposuerit, neces-
H se est, ꝙ ille aut vincat, aut vincatur: tamen dispositiones bellicæ multum ad hoc conferunt, vt infra dicetur. Et colligitur hoc, quia si sola voluntas Dei non accipiens instrumenta fecisset, ꝙ Beniamitę vincerẽt primis vicibus, & in tertia vincerentur, non mutauissent Israelitæ locum, sed in eodem loco, in quo direxerant aciem primis duabus vicibus, ibi direxissent. Sed falsum est: ergo videtur ꝙ aliquid conferebat natura loci ad vincendum, vel fugiendum. Sed dicendum, ꝙ voluntas Dei conferebat principaliter, & dispositio loci, & aliæ circunstantiæ conferebant, vt minus principalia, & instrumenta. Secunda causa erat hic, quam ponebat opinio Hebræorum, scilicet quòd Israelitæ peccauerant, non corrigendo peccatum ido-
I latriæ idoli Michæ positi in vrbe Lais, & Deus volebat eos tradere in manus Beniamitarum, vt punirentur. Pro quo considerandum, quòd modus fuit iste, secundùm quòd tam Israelitæ, quàm Beniamitæ peccauerunt nimis contra Deum, tam in idolatria, quàm in alijs sceleribus, & ob hoc Deus volebat exercere punitionem in vtroque. Et ad hoc si fieri debebat modo hostili, qui est magis modus manifestus vindictæ, necesse erat, quòd aut induceret Deus hostes super Israelitas de finitimis, aut moueret quosdam Israelitas contra alios. Si autem Deus induxisset hostes de finitimis ad faciendum tantam stragem, quanta facta est: necesse erat, quòd non solùm gens periret, sed etiam ꝙ terra vastaretur, & esset vastatio valde magna: Deus
K autẽ hoc nolebat, quia solùm volebat punire noxios. Si autem terra vastaretur non solùm punirentur noxij, qui occiderentur, sed etiam punirentur innoxij, qui relinquebantur viuentes, & qui postea nascerentur, cùm terra vastata esset, & ipsi non possent ex ea colligere fructus ad necessitatem, ideo voluit, quòd fieret bellum inter Israelitas adinuicem, eo quòd ipsi occiderent homines, & non vastarent terram, saltem possessiones, de quibus fructus colliguntur. Nam vrbes crematæ sunt, & quia omnes Israelitæ peccauerant, oportebat omnes puniri: nunc autem acciderat casus, in quo poterant conuenienter puniri scelera omnium, scilicet in occisione vxoris Leuitæ in Gabaa: ideo Deus concitauit Israelitas ad pugnandum contra

in Gabaa: Beniamitæ autem moti fuerunt ad defendendum contribules suos, & quia Deus volebat punire peccata Israelitarum, necesse erat, ꝙ prius adiuuaret Beniamitas contra Israel quàm è contrario. Nam cum Beniamitæ erant pauci, si præualuissent in primis Israelitę contra Beniamin, non ausi fuissent postea pugnare Beniamitæ. Etiam non possent, quia manerent pauci de eis, & sic punirentur scelera Beniamitarum, sed non scelera Israelitarum. Ad hoc ergo Deus deberet adiuuare Beniamitas, quousque morerentur de Israelitis tot, quot Deus volebat mori, & postea adiuuaret Israelitas contra Beniamin, ad puniendum peccata Beniamitarum. Et ob hoc in primo bello adiuuit Deus Beniamin, & occidit de Israel vigintiduo millia, & quia nondum erat facta sufficiens punitio in Israelitis, adiuuit etiam Deus Beniamin, & occidit de illis decem octo millia, & sic fuerunt quadraginta millia de occisis Israel: voluit Deus vindicare peccata Beniamin, & tradidit Beniamitas in manus Israelitarum, vt occiderentur omnes. Considerandum autem, quòd in ista punitione Israelitarum per Beniamitas, licèt esset causa præcipua, & prima voluntas Dei, qui volebat Israelitas punire pro demeritis suis, tamen noluit hoc esse sine medio, sed voluit facere quasi modo naturali, s. ꝙ posuit quasdam dispositiones, quibus Israelitę facilius punirentur, & istud fuit ꝙ Israelitæ confidentes de viribus suis, ponerent aciem in tali loco, in quo possent faciliter à Beniamitis percuti, & bis posuerunt in eodem loco, & tunc à Beniamitis victi sunt. Cùm autem Deus voluit, ꝙ punirentur Beniamitæ, mouit Israelitas ad constituendum aciem alibi, vbi possent pugnare faciliter contra Beniamin, scilicet disponendo in tribus locis, & sic voluntas Dei fuit causa prima, & mediata ad hoc: causa autem secundaria, & immediata fuit dispositio. Nam dato quòd Deus non intenderet adiuuare Beniamitas, aut Israelitas, sed permitteret eos viribus suis agere: si Israelitæ collocauissent aciem, vbi collocauerunt, poterant faciliter percutere Beniamitas, & constituendo aciem in tribus locis, in quibus postea Israelitæ constituerunt, dato ꝙ Deus non adiuuaret Israelitas ad percutiendum Beniamitas, nec è contrario, sed permitteret eos agere viribus suis, poterant faciliter Israelitæ delere omnes Beniamitas.

Quare Deus Beniamitas quasi funditus deleuit, & de Israelitis solum occidit quadraginta millia.

Quæst. XXIII.

QVAERETVR vlterius, cùm Deus voluerit hic punire Israelitas, & Beniamitas, quomodo Beniamitas funditus deleuit, ita vt non dimitteret de eis senem, iuuenem, aut paruulum, nec fœminam, & vsque ad pecora, præter sexcentos viros, & de Israelitis solùm occiderit quadraginta millia virorum. Respondendum, quòd peccata Beniamitarum erant plura, & grauiora quàm peccata Israelitarũ, ideo deleuit istos, & illos solùm aliqualiter puniuit. In quo considerandum, quòd peccata Israelitarum quantum ad id, quod notum erat, & peccata Beniamitarum erant quædam præter peccata Israelitarum: erat autem in veteri testamento maximum peccatum, & pro quo Deus maximè irascebatur idolatria: vnde si qui committerent alia peccata, & ab isto omnino cauerent, Deus tolerabat illos, aut leuiter puniebat: si autem committerent idolatriam, Deus valde acriter puniebat. Erat autem idolatria in Israelitis, scilicet quia Michas fecerat idolum, & postea viri Dan tulerunt illud, & posuerunt publicè in Lais, atque colebant illud. Punitio autem huius pertinebat æqualiter ad omnes tribus Is-

A rael, & quia omnes tribus erant negligentes in puniendo, imputanda erat negligentia omnibus æqualiter. Si autem aliqua tribus non solùm negligebat punire, sed etiam fauebat peccantibus, illa magis punienda erat. Præter hoc autem Israelitæ mortuo Iosue manserunt aliquanto tempore non declinantes ad idola, postea autem inceperunt declinare. Cùm autem factum fuit istud, quia accidit pauco tempore ante institutionem Hothonielis in iudicē, declinabãt iam paulisper omnes tribus Israel ad idolatriam: istud autem poterat esse magis in vna tribu quàm in alia, & quantum ad hoc fortè Beniamin magis peccabat quàm aliæ tribus, & consequenter magis punirentur nunc, quando punita sunt peccata Israelitarum, & Beniamitarum. B Amplius autem Beniamitæ commiserunt peccatum grauissimum, scilicet de casu Leuitæ, de quo præcedenti cap. in quo constat eos assuetos libidini Sodomiticæ, & fortè non solùm erat hoc in vrbe Gabaa, sed etiam in aliquibus alijs vrbibus Beniamin. Istud autem vitium magnam punitionem meretur. Nam quatuor ciuitates Sodomorum, scilicet Sodoma, & Gomorrha, Seboim, Adama igne cœlesti concrematæ sunt. Gen. 19. & Deut. 29. à fortiori Deus puniret istud vitium in Israelitis, qui subditi erãt legi suę, & ipse vetuerat nimis hoc vitium Leuit. 20. cap. Amplius peccauerunt Beniamitę, quia ipsi sciuerunt viros Gabaa peccatores esse, & cùm ipsi obligarentur punire eos, adiuuerunt illos, & pugnauerunt contra Israelitas, C qui zelo Dei succensi volebant vindicare scelus, quod cõmiserant viri Gabaa: & in hoc peccata virorũ Beniamin erant nimis multiplicata: peccata autem virorum Israel, quæ supra enarrata sunt, erãt valde minora: & insuper illa diminuta sunt feruore religionis, quia zelo legis opposuerunt se contra tribum Beniamin, & conuenit totus Israel ad pugnandum, nec piguit eos laborem sumere, & expensas magnas facere zelo legis. In quo nimis merebantur, & Deus diminueret partem pœnarum debitarum eis pro peccato. De peccatis autem Beniamitarum nihil diminutum est, sed potius incrementum acceperunt per rebellionem magnam ad volentes punire peccata virorum Gabaa: ideo rationabile fuit, ꝙ viri Gabaa, & omnes D Beniamitæ perirent. De Israelitis autem non perirent. Dicendum tamen, ꝙ in hac pœna satis rationabiliter dici potest, ꝙ de viris Gabaa nulli superfuerint, licèt de Beniamin superfuerint sexcenti, eo ꝙ viri Gabaa erant maximi peccatores inter omnes Israelitas, & Beniamitas. Item de Israelitis de quibus perierunt quadraginta millia, dicendum videtur, ꝙ plurimi istorum fuerunt de tribu Dan, eo quòd tunc in tribu Dan manebat actualiter illud idolum, propter quod principaliter fiebat ista punitio, & mansit etiam post vsque ad tempus captiuitatis Lais, pauco tempore postquam ablatum est sanctuarium de Silo, vt patet supra 18. capitulo.

E *Cum Israelitæ zelarent nunc pro Deo, dato quòd alias peccassent, quare nunc puniebantur.*

Quæst. XXIIII.

QVAERETVR vlterius, cùm Israelitæ zelarent pro Deo ad puniendum viros Gabaa, quomodo Deus puniebat eos, quia dato quòd aliquando peccassent, per istud opus valde meritorium debebat eis remitti hoc. Respondendum, ꝙ quando aliquis conuertitur ad Deum, necesse est ei remitti culpam, & fieri amicum Dei. Sed pœnam peccatorum præteritorum non est necesse remitti. Sic autem nunc Israelitæ zelantes pro lege Dei conuertebantur ad Deum, & tollebantur culpæ præteritæ, tamen pro idolatria præ-

præterita, & pro negligentia puniendi idolatras meruerunt magnas pęnas: pęnæ autem istæ non fuerunt omnino remissæ, quia pęnæ satis stant cum charitate, & ob hoc volebat Deus, ꝙ quamquam actualiter zelarent pro eo, quòd punirentur pro peccatis suis, & sic pugnabant contra Beniamin ex zelo legis Dei, & tamen pugnando occidebantur. Sciendum tamen, ꝙ propter istum zelum fuit magna pars pęnæ remissa Israelitis. Nam si dominus induxisset hostes ad puniendum peccata eorum, plures de eis morerentur, quàm quadraginta millia, quæ mortua sunt: sed reliqua pars pęnæ dimissa est.

Pęna stat cū charitate.

Quomodo Israelitis euenire poterat malum, cùm Deus mitteret eos ad pugnandum contra Beniamitas.

Quæst. XXV.

QVAERETVR vlterius, cùm Deus iuberet Israelitis, quòd irent ad pugnandum contra Beniamin, quomodo poterat euenire eis malum, & quid imaginabantur Israelitæ, cùm videbant, quòd Deus iubebat eis pugnare, & postea cadebant in bello. Respondendum, quòd Israelitæ putabant, quòd quando Deus iubebat illis pugnare contra Beniamin, quòd intendebat tradere Beniamitas in manus eorum, & tamen postea aliqua peccata ipsorum proposita coram Deo auertebant Deum ab eis, & faciebant cadere illos in manus hostium: quia Isaias dixerat 59. cap. Peccata vestra diuiserunt inter vos & Deum vestrū. Et ob hoc redibant ad dominum, vt plangerent coram eo, & orarent se adiuuari contra Beniamin. De Deo autem dicendum, quòd ipse mittebat eos ad pugnandum contra Beniamin, & intendebat eos tradere in manus Beniamitarum, & hoc vt corrigerentur, & punirentur vitia ipsorum: ipsi tamen puniebantur culpa sua, quia cōfidentes viribus suis ponebant se in tali loco, in quo possent faciliter a viris Beniamin percuti, vt supra declaratum est: sed adhuc ad istud Deus excęcabat eos, vt punirentur: nec erat istud inconueniens: quia benè excęcabit Deus aliquem ad pęnam, scilicet, vt nesciat se dirigere & cadat, licèt non excęcabit eum ad culpā, quia tunc Deus esset auctor mali, & nos nihil mali mereremur. Sciendum tamen, quòd quando Deus dicebat Israelitis, quòd irent ad pugnandum, non significabat, quòd præualituri essent contra Beniamin, sed solùm dicebat, quòd pugnarent: licèt Israelitæ intelligerent, quòd dicebat eis, ꝙ irent, & prosperárentur actus ipsorum: ideo in duabus primis vicibus solùm dixit, ꝙ irent: in tertia autem dixit: Ascendite, cras enim tradam eos in manus vestras.

An Israelitæ viso, quòd de illis viginti duo millia essent mortui, tenerentur prosequi bellum.

Quæst. XXVI.

QVAERETVR vlterius, cùm Israelitæ incepissent pugnare contra Beniamin ad puniendū peccatū virorum Gabaa, & viderent ꝙ prima vice occisa fuerint de eis 22. millia virorum, an tenerentur ꝓsequi bellum, vel poterant cessare à bello, sine peccato, manente peccato impunito. Respondendum ad hoc, ꝙ tunc tenetur aliquis corripere peccantes, quando putat se præualiturum contra eos. Sed in hoc aduertendum, quòd punitio aliquando est spiritualis, vt excommunicatio, & alia censura Ecclesiastica, scilicet interdictum, & quæcunque aliæ pęnæ similes. In hoc autem dicendum, quòd iudex Ecclesiasticus, siue prælatus nunquam debet cessare ab inferendo pęnas per censuram suam, quando consideratis omnibus circū-

F stantijs ratio illud exposcit: vnde dato quòd sint reges, & potentes, contra quos non potest viribus præualere prælatus, debet eos excommunicare, vel terras eorum subijcere interdicto, quando ratio exposcit: sic enim beatus Ambrosius excommunicauit Imperatorem, & eiecit eum de Ecclesia, quamquam ille potentissimus esset: vnde si propter timorem mortis, vel priuationis præpositure prælatus permittit ecclesiam suam periclitari in manu potentium virorum, vel peruerti ecclesiasticum ordinem, & non excommunicat, vel exercet aliam censurā super eos peccat mortaliter: sic ait Gregorius in moralibus, & habetur in decretis 43. dist. cap. sic rector. sic autem sanctus Thomas Archiepiscopus Cantuarien. permisit se occidi ne ecclesiam suam laicorum seruituti subijceret. Si autem puniendus sit peccator corporaliter, & contra illum pugnandum sit: tunc aut iudex omnino scit se non posse præualere contra illum, aut est dubium. Si primò modo dicendum, quòd non tenetur se exponere ad puniendum illud, quia frustra esset, & quod deterius esset diminueretur auctoritas iudicum, cùm mali sibi potentiores, & superiores efficerentur. Etiam ipsi mali in peccatis suis gauderent, quia de viris bonis volentibus eos punire triumphabant, ideo cessandum est tunc à punitione eorum: simile est, quia siquis nouerit peccata aliquorum grauissima, quæ puniri esset vtile Ecclesiæ Dei, debet tacere si illa probare non potest, vt ait Augustinus, & habetur in decre. 2. quæst. 7. c. plerique.

Contra prælatos, qui adulantur pricipib', & permittunt bona ecclesiarū pdi timore eorum.

G

H Sciendum tamen, quòd in isto casu in culpa est iudex, qui voluit effici iudex in tali populo, cuius non posset vitia corrigere. Sic patet Ecclesiastici 7. istud tamen intelligitur de illo, qui sponte factus est iudex, vel prælatus. De illo autem qui ex necessitate, & præcepto superioris cui obedire tenetur factus est, non tenet: nā litera dicit ibidem: Noli quęrere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitatem, ne fortè extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in malignitate tua. Si autem dubium est, an possit aliquis præualere contra eum, quem punire vult, & est quasi æqualiter dubium, satis videtur quòd debeat aggredi ad puniendum eum, quia zelus iustitiæ faciet eum triumphare: nec obstat quòd se exponit quis isto modo periculo: nam tenetur aliquis se exponere periculo propter

I Deum. Nunc autem sic erat in viris Israel, nam ipsi tenebantur pugnare contra iniquos, sicut in casu, in quo erat aliqua ciuitas idolatrarum, Deuter. 13. & tamen manifestum est, quòd in expugnatione illius poterant multi de Israelitis perire: sed hoc non obstante obligabantur pugnare contra vrbem. Ita nunc tenebantur Israelitæ à principio pugnare contra viros Gabaa, propter delictum eorum, & in expugnatione poterant aliqui perire, cùm semper tenebantur: ita ergo nunc, licèt de Israelitis perijssent in primo bello viginti duo milla virorum, cùm adhuc superessent de Israelitis tot viri, scilicet plures quàm trecenta, & quadraginta millia, qui verisimiliter possent delere viginti

K quinque millia virorum de Beniamin, tenebantur bellum prosequi, & quod maius est, quia cùm ipsi consuluerunt dominum, an deberent pugnare iterum contra Beniamin, respondit Deus quòd ascenderent, & pugnarent: & tamen ad mandatum Dei tenebantur pugnare, dato quòd scirent, quod Beniamitæ semper erant præualituri contra eos, quia mandatum Dei expressum ad quæcunque quantuncunque dura obligare potest.

Quamobrem omnes filij Israel venerunt in domum Dei, et sedentes flebant coram Domino, ieiunaueruntque die illo vsque

ad

ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta, atque pacificas victimas, & super statu suo interrogauerunt. Eo tempore ibi erat arca fęderis Domini, & Phinees filius Eleazari filij Aaron præpositus domus. Consuluerunt igitur Dominum, atque dixerunt: Exire vltra debemus ad pugnam contra filios Beniamin fratres nostro, an quiescere? Quibus ait Dominus: Ascendite: cras enim tradam eos in manus vestras. Posueruntque filij Israel insidias per circuitum vrbis Gabaa, & tertia vice sicut semel, & bis contra Beniamin exercitum produxerunt. Sed & filij Beniamin audacter eruperunt de ciuitate, & fugientes aduersarios longius persecuti sunt, ita vt vulnerarent ex eis sicut primo die, & secundo, & cederent per duas semitas vertentes terga, quarum vna ferebatur in Bethel, & altera in Gabaa, atque prosternerent triginta circiter viros. Putauerunt enim solito eos more cedere. Qui fugam arte simulantes inierunr consilium, vt abstraherent eos de ciuitate, & quasi fugientes ad supradictas semitas perducerent. Omnes itaque filij Israel surgentes de sedibus suis, tetenderunt aciem in loco, qui vocabatur Baalthamar: insidiæ quoque, quæ circa vrbem erant paulatim se aperire cæperunt, & ab occidentali vrbis partes procedere. Sed & alia decem millia virorum de vniuerso Israel habitatores vrbis ad certamina prouocabant, ingrauatumque est bellum contra filios Beniamin: & non intellexerunt, quòd ex omni parte illis instaret interitus. Percussitque eos Dominus in conspectu filiorum Israel, ([illegible] 7.cap. [illegible] fine.) & interfecerunt ex eis in illo die vigintiquinque millia, & centum viros, omnes bellatores, & educentes gladium. Filij autem Beniamin cùm se inferiores esse vidissent, cæperunt fugere, Quod cernentes filij Israel, dederunt eis ad fugiendum locum, vt ad præparatas insidias deuenirent, quas iuxta vrbem posuerant. Qui cùm repente de latibulis surrexissent, & Beniamin terga cædentibus daret, ingressi sunt ciuitatem, & percusserunt eam in ore gladij.

A Quamobrem omnes filij Israel venerunt in domum Dei, scilicet, quia viri Beniamin nunc secunda vice percusserunt decē & octo millia de eis, veneruntomnes in domum Dei, scilicet in Silo, vt peterent clementiam Dei adiutricem contra filios Beniamin. *Et sedentes flebant coram domino.* Scilicet, introierunt in domũ, in qua erat sanctuarium, & sedebant ibi versis vultibus contra locum, in quo erat arca, & sic dicebantur esse coram domino flentes, vt propitiaretur peccatis eorũ, & adiuuaret eos. *Ieiunaueruntque die illo vsque ad vesperam.* Idest, toto illo die ieiunauerunt: iste erat dies, quo occisa sunt decē & octo millia. Nam ipso die recesserant de Sylo, & iuerant Gabaa, & inito bello ceciderāt de Israel decē & octo millia, reuersi sunt in Silo tunc, (Modus ieiunandi apud Hebræos.) B & manserunt tota illa die in fletu, & ieiunio, vsque ad vesperam, idest solis occasum, & tunc comederunt. Iste autem modus erat ieiunandi apud Hebræos, scilicet, quòd die illa, qua ieiunarent nihil comederent incipiendo ab occasu solis vnius diei, vsque ad occasum solis alterius diei, & sic trāsiret vnus dies sine cibo, & illud est propriè ieiunare per diem totum: nobis tamen sunt ieiunia mitiora, scilicet, ꝙ semel in die comedere licet. Et istud ordinauit Apostolus, dicens, ꝙ deberemus quotidie esurire, & quotidie prandere, & intelligitur de diebus ieiuniorum, in quibus esurimus, & tamē semel prandemus. *Obtuleruntque ei holocausta, & pacificas victimas.* Prius cùm Israelitæ bis consuluerunt dominum, non obtulerunt ei sacrificia. Nunc verò, C quia erant in maiori angustia obtulerunt victimas, vt placarent eum, & obtulerunt duo genera sacrificiorum, scilicet holocausta, & victimas pacificas. Vocantur autem holocausta sacrificia, quæ fiebant ad laudē Dei solùm, & carnes totius animalis, & intestina cremabantur, data sola pelle sacerdoti faciēti sacrificium, vt colligitur Leuit. 1. & 6. (Holocaustũ qd sit.) Victimæ pacificæ sunt sacrificia in quibus Deo solùm dantur adipes cum renunculis, & interdum cauda animalis: reliqua autem dantur sacerdoti facienti sacrificium, & proueniunt partim offerenti animal, vt patet Leuit. 3. & 7. cap. (Victima pacifica quid sit.) & vocantur pacificæ, quia pro pace dantur, scilicet, quia Deus pacificatus fuit alicui dando ei, quod petebat, quod non fieret, nisi pacificaretur ei. Aliquando autem vocantur pacificæ, quia dantur pro pace obtinenda, D vt si quis petit aliquid à Deo, & vult eum habere propitium, vt obtineat facit hostias pacificas: sic fuit hic in Israelitis, qui fecerunt holocausta ad laudem solam Dei, & fecerunt victimas pacificas ad pacificandum sibi Deum, quem credebant iratum propter aliquod peccatum, & vt adiuuaret eos contra Beniamitas. *Et super statu suo interrogauerunt.* Scilicet, quid deberent agere, scilicet pugnare, vel cessare, & an prosperarentur, vel non: & fuit ista interrogatio per sacerdotem magnum, quia laicus per se non poterat consulere dominum, cùm non indueretur Ephod. *Eo tempore ibi erat arca fœderis domini.* Scilicet, tempore quo factum est istud erat arca Dei in Silo, & totum sanctuarium. E *Et Phinees filius Eleazari filij Aaron erat præpositus domus.* Idest, Phinees erat maior in domo domini, quia ipse erat summus sacerdos. Et ponitur istud ad declarandum, quod supra dictum fuerat, scilicet quia Israelitæ consuluerunt dominum super statu suo, & non poterant consulere sine sacerdote magno, ideo dicitur, ꝙ illo tempore erat arca domini, & Phinees summus sacerdos. Ex hoc autem patet, quòd istud fuit factum ante tempora Samsonis, licèt ponatur hic post Samsonem, quia Phinees erat isto tempore, & tamen Phinees non potuit viuere magno tempore post mortem Iosue, quia Phinees erat vir magnus, scilicet triginta annorum, vel quasi anno quo Istaelitæ egressi sunt de Aegypto, cùm ipse occiderit principem tribus

bus Simeon coeuntem cum scorto Madianitide, Numer. 25. & postea rexit Iosue Israelitas introeuntes in terram Chanaan magno tempore, ita quòd inter mortem suam & institutionem Hothonielis in iudicem, non fluxerint magna tempora, & tamen ab introitu in terram Chanaan vsque ad mortem Hothonielis fluxerunt anni quadraginta, qui computantur in tempore Hothonielis supra 3. capitulo: & sic necesse est istud fuisse ante primum iudicem Israel, quia Phinees non poterat viuere vsque post mortem Samsonis, quia esset tunc valde multorum annorum, scilicet plusquam trecentorum quinquaginta, vt declaratum est supra 17. capitulo. *Consuluerunt igitur dominum.* Scilicet per summum sacerdotem Phinees, de quo facta est mentio. *Atque dixerunt: Exire vltra debemus ad pugnam contra Beniamin?* Idest nunquid est bonum, quòd exeamus? Ecce quia Deus respondit æquiuoce Israelitis supra: nam ipsi quæsiuerunt sicut nunc, scilicet, an deberent exire ad pugnandum, idest si pugnando contra illos prosperarentur, vel non, & Deus dixit prius: ascendite ad eos, & inite certamen. Et tamen non intellexit Deus, quòd ascenderent, & prosperarentur: licèt Israelitæ sic intelligerent, & ob hoc decipiebantur. Nunc etiam in eodem sensu petiuerunt, & Deus respondit eis manifestè. *Fratres nostros.* Quia erant omnes tribus filij Iacob. *An quiescere.* Idest, nunquid erit nobis melius cessare à bello. *Quibus ait dominus.* Scilicet respondens per sacerdotem. De modo autem respondendi, an in scripto responderetur, vel voce, aut quomodo, declarabitur 1. Regum 23. & 30. capitu. *Ascendite.* Idest bonum est, quòd ascendatis. Vel: *Ascendite.* Idest iubeo, quòd ascendatis. *Cras enim tradam eos in manus vestras.* Hic respondit apertè, quia supra solùm dicebat, quòd ascenderent, & non declarabat de victoria, & Israelitę intelligentes, quòd vincerent fallebantur. Et dixit: tradam eos in manus vestras, idest permittam tradi in manus vestras.

An filij Beniamin fuerunt opere Dei, vel modo communi occisi.

Quæst. XXVII.

QVAERETVR, an filii Beniamin fuerunt miraculosè occisi, scilicet opere Dei, vel fuerunt occisi modo communi, scilicet sicut vnus hostis solet occidere aliũ nullo speciali modo ibi ostensio à Deo. Aliquis dicet, quòd fuerunt miraculosè traditi, quia Deus dixit hic: cras enim tradam eos in manus vestras: istud tamen non dicitur, nisi quãdo Deus agit aliquid speciale adiuuando aliquem de pugnantibus. Item patet magis, quia dicitur infra percussit eos dominus in conspectu filiorum Israel: & sic percussio Deo attribuitur, quasi ipse fecisset eam, & non Israelitæ: ergo fuit miraculum tradendo eos. Respondendum, quòd non fuit aliquod miraculum, quòd filii Israel occiderent omnes viros Beniamin, & ponuntur circa hoc duæ conclusiones. Prima sit, quòd non est necesse, quòd ponatur miraculum aliquod ad hoc, quòd Israelitæ occiderent filios Beniamin: nam filii Israel erant trecenta, & viginti millia, aut plures. Quod patet, quia à principio erant quadringenta millia, de quibus subtracta fuerunt quadraginta millia, scilicet decem de centum, & centum de mille ad prouidendum exercitui de necessariis, vt supra dictum est, & sic remanserunt trecenta sexaginta millia. De his occisa fuerunt quadraginta millia in duobus diebus, scilicet viginti duo millia in primo bello, & decem octo millia in alio: manebant igitur trecenta, & viginti millia de Israelitis ad pugnandum in tertia vice contra Beniamitas: ipsi autem Beniamitæ solùm erant vigintiquinque millia pugnatorum, & septingenti: quid ergo miraculi erat, quòd tredecim viri occiderent vnum? Nam in trecentis, & viginti milibus collatis ad viginti quinque millia, sunt ferè tredecim pro vno: potissimè quia filii Israel erant ita robusti, & animosi sicut filii Beniamin. Sed potius dicendum est, esse miraculum, vel quasi quòd vigintiquinque millia de Beniamin pugnarent contra trecenta sexaginta millia virorum fortium, & ꝙ pauci fouerent iniquam causam, & multi fouerent iustam, & paucissimi occiderent de plurimis quadraginta millia virorum ita velociter, & nullo pereunte de Beniamitis. Secunda conclusio est, quòd non solùm oportet poni miraculum, sed etiam nullum fuit. Nam considerando ea, quæ in litera sunt, nihil specialius fuit in isto bello, quàm in aliis communibus, scilicet, quòd Israelitæ ante disponentes insidias, & collocantes aciem per tria loca cæperunt in medio viros Beniamin, & occiderunt eos. Cùm autem arguitur, quòd fuit aliquid miraculi, dici potest, ꝙ fortè Deus dixit Israelitis modum, quo pugnarent contra Beniamitas, collocando insidias, & diuidendo se in tres partes, & quia per istum modum cæperunt illos, & occiderunt, dicuntur occidisse quasi miraculosè. Ad rationem in contrarium dicendum, quòd dicitur Deus tradere in manus Israelitarum, idest permittere tradi, scilicet, quia in bellis prioribus, licèt fortissimè pugnassent Israelitæ contra Beniamitas, Deus non erat permissurus, quòd traderentur in manus Israel, sed potius è contrario, cùm Deus vellet, quòd peccata Israelitarum punirentur per Beniamitas, & deinde Beniamitæ punirentur per Israelitas, & quia nunc permittebat tradi Beniamitas in manus Israel, dato ꝙ nihil adiuuaret, dominus tamen non impediret, ideo dicebatur tradere in manus Israel. Et idem est, quòd percusserit Deus Beniamitas coram Israel, idest permiserit percuti. *Posueruntque filij Israel insidias per circuitum vrbis Gabaa.* Scilicet, Israelitæ per noctem miserunt magnam partem exercitus sui, quæ esset in insidiis in circuitu vrbis, idest circa vrbem, & non in circuitu, idest in diuersas partes peregrè, quia tunc cognoscerentur insidiæ: venerunt autem istæ insidiæ secretè in locum latibuli ad posteriorem partem vrbis Gabaa, & non viderunt eas viri Gabaa, nec suspicati sunt aliquas latere insidias, sicut nec in primo, & secundo die posuerant insidias. Istæ autem manebant in latibulis, vt cùm viri Gabaa egrederentur de vrbe, & dimitterent portas apertas, isti exeuntes de latibulis introirent in vrbem, & cremarent eam, & sic darent aliis Israelitis signum vrbis captæ, quo confortarentur ad pugnandum contra Beniamitas, & Beniamitæ hoc videntes deficerent animo, & caderẽt in manus eorum. *Et tertia vice sicut semel, & bis contra Beniamin exercitum produxerunt.* Idest, filij Israel direxerunt nunc aciem contra filios Beniamin, sicut semel, & bis, idest sicut fecerant in duabus vicibus primis, scilicet quòd Israelitæ finxerunt, quòd ordinauerant non alio modo exercitum nunc quàm prima, & secunda vice, & hoc vt filii Beniamin confidenter aggrederentur contra eos: ipsi tamen aliter disposuerant exercitum, quia posuerant insidias, & exercitum in multis partibus, finxerunt autem se disposuisse exercitum, sicut in prima die, vt Israelitæ putarentur fugituri sicut aliis diebus, & Beniamitæ auderent pugnare contra eos: nam si vidissent exercitum aliter dispositum, forsitan non auderent pugnare credentes latere insidias.

Ad rõnẽ i diuersum.

An

An Deus dixerit Israelitis, quòd ponerent has insidias vrbis Gabaa. Quæst. XXVIII.

QVAERETVR, an Deus direxit Israelitis, quod ponerent istas insidias vrbi Gabaa, & disponerēt exercitum in multis locis, sicut posuerunt. Aliquis dicet, quòd non, quia litera non exponit, quòd Deus dixerit illud, sed solùm quòd Israelitę illud fecerunt. Item quia ponere insidias est fallere, Deus tamen non incitat ad fallendum cùm in omnibus velit veritatem obseruari, ergo non iussit ipse poni insidias. Respondendum, quòd nō patet, an Deus iusserit poni insidias & disponi sic exercitum, vt dispositus fuit: tamen satis credi potest, quòd Deus illud iusserit, quia Deus volebat nunc adiuuare Israelitas contra Beniamitas, cùm dixerit: cras tradam eos in manus vestras, & tamen capti sunt Beniamitæ per istas insidias: ergo videtur, quod Deus illas eis dixit ad capiendum Beniamitas, & sic tradiderit eos in manus illorum. Item Israelitæ in duobus diebus præcedentibus nescierunt sic disponere exercitum, & nunc valde artificiosè collocauerunt eū, ergo videtur, quòd Deus instruxerit eos. Item patet, quia Deus interdū solet sic instruere aliquos in modo pugnandi: sic fuit de pugna Iosue contra vrbem Hai, vbi docuit collocare insidias, & fugam simulare, Iosue 8. Item docuit Deus Dauid pugnantem contra Philisthinos locare exercitum, scilicet, quòd non egrederetur directè contra Philisthinos: sed ex aduerso pyrorum: & quòd non moueret exercitum quousq; audiret sonitum gradientis in cacumine pyrorum 2. Reg. 5, & 1. Paralipo. 14. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quòd non tenet, quia multa facta sunt, quæ non scripta fuerunt. Ad secundum dicendum, quòd poni insidias licitum est: nam in bello iusto nihil est, quod fieri non liceat contra hostem, nisi fallere veritatem. in insidijs autem non fallitur veritas, quia quilibet hostis debet nosse, quòd hostis suus debet agere contra eum quidquid poterit, siue per insidias, & simulationem, siue aliàs. Etiam dicendum, quòd Deus iubet ponere insidias: nam Iosue 8. cap. Deus iussit Israelitis pugnantibus contra Hai vrbem, quod ponerent insidias, & simularent fugam. Sed hic etiam erat bellū iustum, ergo licebat poni insidias, & sic Deus illud dicere posset.

An peccabant viri Gabaa pugnando contra viros Israel, vel licebat eis se defendere. Quæst. XXIX.

QVAERETVR vlterius, an peccabant viri Gabaa pugnando contra viros Israel. Aliquis dicet, quòd non, quia pugnabant in defensionem suam, & non peccat, qui se defendit: cùm etiam reis criminis liceat fugere, ne capiantur, & occidantur. Aliquis dicet in contrarium, quòd peccabant: nam viri Beniamin, qui adiuuabant viros Gabaa peccabant, vt supra declaratum est. & tamen magis peccauerant viri Gabaa, quàm viri Beniamin, ergo peccarent viri Gabaa, pugnando contra viros Israel. Sed ista ratio non stat, quia viri Gabaa pugnabant pro seipsis defendentes se a morte, viri autem Beniamin, pugnabant defendendo viros Gabaa. Multa autem licent alicui facere in defensionem sui ipsius, quæ non liceret facere pro alio: vtputa siquis fugiens de manibus iudicis vt euadat pœnam mortis, quam sublaturus erat, non peccat: & tamen siquis adiuuat eum ad hoc, quòd eruatur de manu iudicis, si malefactor est, peccat. Sic poterat licere viris Gabaa pro se, quod non liceret Beniamitis pro illis. Dicendum tamen, quòd hoc non obstante, non licuit viris Gabaa pugnando defendere se a viris Israel. Pro quo sciendum, quòd cùm aliquis est reus criminis, & inquiritur a Iudice, licet ei se abscondere, vt non occidatur, vel fugere, & si captus fuerit a iudice, licet ei fugere de manu iudicis, vel satellitum suorum sine offensa iudicis, & suorum: scilicet neminē illorum occidendo aut percutiendo ad hoc, quòd sit ei facultas fugiendi. Alia propositio sit, quòd cū aliquis sit reus criminis, non licet ei se defendere a iudice pugnando: vtputa si iudex aliquem reum criminis capere vult, & ille non possit se tueri, quin capiatur, nisi percutiendo iudicē, vel pugnando contra eū, vel contra ministros suos, peccat mortaliter ista faciendo. Ratio diuersitatis est, quia cuilibet licet agere ad tutelam corporis quidquid potuerit, dum tamen sit sine præiudicio alterius: cùm autem malefactor inquiritur ad mortem, si fugiat, vt non inueniatur, vel occultet se non præiudicat iudici, quia nihil tollit de iure eius, nec offendit eum. Etiam cùm tenetur ab eo, & fugit nō percutiendo eum, non offendit, quia agit animo se defendendi, & euadendi solùm: & in hoc non resistit iudici, quia fugere a facie alicuius non est resistere illi, sed manendo coram eo facere aliquid, ne subiiciatur potestati illius. Item non prćiudicat legi, quia lex nō obligat malefactorem ad hoc, quòd prodat crimen suum, & petat se occidi: imò si hoc malefactor peteret, mortaliter peccaret. Eodem modo non obligat lex malefactorem, vt quando iudex eum inquisiuerit, ipse se manifestet. Poterit ergo latere & fugere, & euadere de vlnibus eius, quia lex non obligat eum ad volendum subiici pænis, quæ determinatę sunt criminosis. Si autem criminosus vt se liberet, contra iudicem pugnat, & eum percutit, aut ministros eius, vel saltem pugnat contra eos, peccat mortaliter, quia resistit potestati & legi: qui tamen resistit potestati Dei, peccat: si colligitur ad Roma. 13. lex autem obligat quemcunque ad non repugnandum iudici: qualitercunque ergo repugnauerimus ei, ne capiamur peccamus: de quo declaratum est Iosue 11. Nunc autem de viris Gabaa dicendum, quòd ipsi peccabant pugnādo contra Israelitas: nam ipsi erant manifestè rei criminis, & Israelitæ habebant locum iudicis, quia auctoritate Dei, & summi sacerdotis, qui erat iudex, susceperant executionem faciendam contra illos: ideo pugnare contra illos erat pugnare sicut contra iudicē: sed pugnare contra iudicem est mortale peccatum: ergo etiam isti peccauerunt pugnando. Poterant tamen licitè viri Gabaa, sciētes quòd Israelitæ erant pugnaturi contra eos, fugere de terra Israel ad aliam terram, in qua sine bello se defenderent: cùm isti ergo nollent fugere de terra, tenebantur se subiicere executioni, quā volebant facere Israelitæ in eos, scilicet occidendo omnes pro crimine. *Sed & filij Beniamin audacter eruperunt de ciuitate.* Scilicet, quando Beniamitæ viderūt positam aciem Israelitarum vbi prius erat, egressi sunt audacter, idest confidenter de vrbe contra illos: putantes quòd sicut alijs vicibus eos fugauerant, & percusserant, ita & nunc facerent. *Et fugientes aduersarios longius persecuti sunt.* Idest, mox vt egressi sunt Beniamitæ de vrbe, cæperunt fugere Israelitæ ex industria. Et hoc propter duo, primò vt longe ducerent Beniamitas ab vrbe, & possent interim insidiæ Israelitarum surgentes de latibulis introire vrbem apertam, atque cremare eam.

Doct. resp. ad quæst.

Cuilibet licēt agere ad tutelā corporis, quidquid potuerit dum sit sine prćiudicio alteri.

Qui resistit potestate Dei peccat.

Secunda causa erat, quia Israelitæ disposuerant alium exercitum magnum in insidiis longe ab vrbe, vt cùm peruenirent viri Beniamin ad illum locum caperentur in medio Israelitarum. Beniamin autem nihil considerantes secuti sunt Israelitas procul fugientes: putantes esse sicut prius. *Ita vt vulnerarent ex eis sicut primo, & secundo die.* Idest, in fuga ista Beniamitæ vulnerabant aliquos de Israelitis, sicut fecerant primo, & secundo die. Est sensus, quòd Israelitæ intendebant solùm fugere, vt fugiendo extraherent Beniamitas longe ab vrbe, & cùm in hoc non resisterent Beniamitis pugnando, sed solùm fugerent, necesse erat aliquos de Israelitis percuti, & percussi sunt multi atque corruerunt aliqui interfecti. Et hoc sicut primo, & secundo die, scilicet, quia duo dies præcesserant, & in vtroque fugit Israel, & ceciderunt viginti duo millia: & secundo die decemocto millia. *Et cęderent per duas semitas terga vertentes.* Idest, Beniamitæ cędebant, idest percutiebant Israelitas terga vertentes, scilicet fugientes per duas semitas: & est sensus, quòd cùm Israelitæ, qui direxerunt aciem contra Gabaa cępissent fugere a facie Beniamitarum, diuiserunt se per duas semitas, quę erãt ibi, ita vt pars exercitus fugeret ad vnum locum, & pars exercitus ad alium: & istud erat, quia istæ duæ semitæ ducebant ad locum insidiarum Israelitarum. *Quarum vna ferebat in Bethel.* Est Bethel alius locus, qui est in extremitate sortis Beniamin, & Ephraim: de quo Iosue decimo octauo. Iste vocatur alio nomine Luza, & est apud vrbem Hai. Et ibi positus fuit vnus de vitulis aureis, quos fecit Ieroboam, vt patet tertio Regum duodecimo capitu. *Et altera in Gabaa.* Idest alia semita ducebat in Gabaa. Potest accipi Gabaa pro alia villa, quę sic vocaretur. Sed magis dicendũ, quòd accipitur pro vrbe illa, contra quam pugnabant Israelitæ. & sic erant istæ duæ semitæ separatę: & vna erat, quæ non perueniebat in Gabaa, sed distans ab vrbe ducebat in Bethel. Alia autem directè ducebat in Gabaa veniendo de aliis locis. *Atque prosternerent triginta circiter viros.* Scilicet, plures quàm triginta vulnerauerunt: sed triginta solùm occubuerunt fortiter percussi. *Putauerunt que eos solito more fugere.* Scilicet, Israelitę soliti erant fugere a facie Beniamitarum non simulatè, sed verè, non resistere potentes, & quia nũc quoque ceciderant aliqui Israelitæ sicut prius, putabãt viri Gabaa, quòd fugerent ex timore sicut prius, & non posuissent aliquas insidias. *Qui fugam arte simulantes.* Scilicet, non fugiebant ex timore, sed fraudulenter, vt educerent longe ab vrbe Beniamitas, & facerent cadere eos in manus insidiarum. Primo autẽ, & secundo die non fugerant arte, sed timore. Et dicitur, quòd simulauerunt fugam, non quidem, quòd non fugerent, quia verè fugiebant: sed simulauerunt timorem, scilicet, vt putarent Beniamitæ timentes fugere. *Iniere consilium, vt abstraherent eos de ciuitate.* Scilicet, vt procul traherent. Nam etiam in alijs vicibus exibant de vrbe omnes viri Bebiamin: & tamen non longe persequebantnr Israelitas. Nunc autem Israelitæ incitauerunt eos ad longe persequendum, vt daretur locus latentibus in insidiis introire in vrbem. Et dicitur: iniere consilium, non quidem nunc quando erant in acie, sed præcedenti die, priusquam venirent ad certamen, inierant consilium quomodo ista facerent: & apud se disposuerant. Quod satis patet, quia antequam inciperent pugnare die isto tertio, latebant insidiæ in multis locis, & Beniamitæ persequentes Israelitas inciderunt in eas. *Et quasi fugientes ad supradictas semitas perducerent.* Idest, quasi ex timore fugere simulabant, vt ducerent Beniamitas ad duas se-

Gabaa pro quo accipi debet.

F mitas, idest ad aliqua latibula prope duas semitas, in quibus latebat exercitus magnus Israelitarum. Nam non poterant fugere Israelitæ ad duas semitas, cùm fugerent per illas, vt patet supra. Vel potest dici, quòd fugiebant ad duas semitas, idest ad capita duarum semitarum, quia in vno loco coniungebantur, & apud illum latebant Israelitæ: ideo fugientes conabantur ducere Beniamitas ad capita semitarum. *Omnes itaque filij Israel surgentes de sedibus suis.* Scilicet, cùm Beniamitę longe exirent ab vrbe, illi Israelitæ, qui sedebant in latibulis surrexerunt: & direxerunt aciem in loco, vbi possent includere Beniamin. Et quoniam litera ista est aliqualiter intricata circa exercitus varietatem, sciendum, quòd Israelitę digesto consilio diuiserunt

G exercitum suum in tres partes, vt possent preualere contra Beniamin, quia pręcedentibus duobus diebus, quando erat totus exercitus simul non poterant præualere, eo quòd si Israelitę inciperent fortiter pugnare super Beniamitas redirent ipsi velociter in vrbem, & sic non possent Israelitæ occidere eos, & posuerunt vnam partem exercitus, quæ per noctem lateret ex parte Occidentali vrbis Gabaa: & cùm mane Beniamitæ egrederentur de vrbe, ipsi introirent, & caperent eam, atque succenderent. Alia pars exercitus fuit, in qua erant decem millia virorum: & ista direxit aciem contra Gabaa in loco, in quo prius soliti erant Israelitę pugnare: & isti erant, qui postea fugerunt a facie Beniamitarum per duas semi-

H tas. Tertia pars exercitus erat valde magna, & ista fuit posita in latibulis fortè in aliquibus vallibus in capite duarum semitarum, & ob hoc illi Israelitæ, qui fugiebant conabantur ducere Beniamitas ad illas semitas, quia ibi latebat maxima pars exercitus. *Tetenderunt aciem in loco, qui vocatur Baalthamar.* Istud intelligitur de tertia parte exercitus, quę erat magna, & latebat apud capita semitarum. Nam prima pars non potuit tendere exercitum cùm illa iam pergeret ad ingrediendum Gabaa, & succendendum eam. Tertia pars etiam non potuit tendere aciem, quia ista erat, quæ fugiebat a facie Beniamitarum. Insidię quoque, quæ circa vrbem erant istæ erant prima pars exercitus, quæ per noctem latuerant in lo-

I co illo ab Occidentali parte vrbis, & erant, istæ magis coniunctę vrbi quàm reliqua pars exercitus, & contra istas insidias non fugerunt Israelitæ, qui pugnam inchoauerant contra Beniamitas: nam cùm accederent ad eas, conarentur retrocedere, & possent retrocedere, quia nullus erat post tergum, qui prohibere posset. Etiam quia nondum capta fuerat vrbs, ideo fugerunt ad alias insidias, quæ latebant procul ab vrbe apud duas semitas. *Paulatim se aperire cœperunt.* Scilicet, exire de latibulis suis, & procedere contra vrbem: & hoc quando iam erant Beniamitæ procul ab vrbe, & non poterant videre insidias illas euntes contra vrbem: & dato quòd videre possent, multo citius illę accederent ad vrbem, quàm Beniami-

K tę, & caperent eam. *Et ab Occidentali vrbis plaga procedere.* Scilicet, insidię istę latebant ad Occidentalem partem ciuitatis, & inde cæperunt pergere contra vrbem: aliæ autem insidię erant in parte opposita, vt non se impedirent, & caperent Beniamitas in medio. *Sed & alia decem millia virorum de vniuerso Israel.* Ista decem millia virorum erant secũda pars, quę aciẽ direxerat cõtra Gabaa, & ista erat, quæ fugerat, & ista sola non latebat. Et dicitur de vniuerso Israel, idest ꝙ ista decem millia virorum accepta fuerant de vniuerso Israel. Nam totus Israel diuisus fuerat in tres partes exercitus, vt supra dictum est, & de illo aggregato sumpta est illa pars decem millium virorum.

Habi-

Habitatores vrbis ad certamina prouocabant. Inquantum direxerunt aciē apud Gabaa in loco ſolito: & exierūt viri Beniamin ad pugnandum contra illos, & fugauerunt eos atque perſecuti ſunt per duas ſemitas. *Ingrauatumque eſt bellum contra filios Beniamin.* Scilicet, poſtquam fuerunt longè abſtracti ab vrbe: ñ̄c tunc ex omni parte ſurgens exercitus premebat eos. *Et non intellexerunt, quòd ex omni parte eis lateret interitus.* Scilicet, ex omni parte latebant inſidiæ, quæ eos ad interitum pducerent. Et dicitur, quòd non intellexerunt, ſcilicet a principio, ideo cùm ſe viderent premi ex vna parte, fugiebant ad aliam, & incidebant in alias inſidias; ſed intellexerunt poſtea, cùm viderunt ſe vndique vallatos. *Percuſſitq́, eos dominus in conſpectu filiorum Iſrael.* Dicitur Deus percuſſiſſe eos, ideſt permiſiſſe, quòd percuterentur: nam aliàs non erat hic miraculum, vt ſupra declaratum eſt: vel percuſſit eos, ideſt dedit modum ad percutiendum inſtruendo, quòd diſponerēt exercitum in diuerſis locis. *Et interfecerunt ex eis in die illo vigintiquinque millia, & centum viros.* Scilicet, non durauit bellum contra Beniamin niſi vna die poſtquam inceperunt cadere, & in illa die ceciderunt omnes, ſcilicet 25. millia, & centum viri.

Quomodo accipienda ſit ſumma iſtorum virorum.
Quæſt. XXX.

QVAERETVR, quomodo accipienda ſit ſumma iſtorum virorum. Reſpondendum, quòd in tota terra Beniamin reperta ſunt 26. millia virornm pugnatorum preter viros Gabaa, qui erant ſeptingenti. Et de his 26. millibus ſeparauerunt mille viros ad ducendum neceſſaria exercitui, & manſerunt ad pugnandum 25. millia virorū & ſeptingenti, & iſti ſemper procedebant ad pugnam in his tribus diebus, & in tertio die occiderunt Iſraelitæ 25. millia & centum: & ſic manebant ſoli ſexcenti de bellatoribus, & iſti euaſerunt fugientes ad deſertum, & ſedentes in petra Remmon, infra in litera. & iſtis poſtea datæ ſunt vxores de Iſraelitis, vt non periret de Iſrael vna tribus. manebāt præter hos mille viri, qui de exercitu fuerant ſeparati, vt ducerent neceſſaria pugnatoribus in Gabaa: iſti videntes aduerſitatem Beniamitarum fugierunt in alias vrbes eiuſdem tribus: & cùm poſtea Iſraelitæ vaſtarēt ſingulas vrbes Beniamin, occiderunt iſtos mille viros cum aliis ſenibus, & mulieribus, qui in vrbibus manebant.

Quomodo computandi ſunt 26. millia virorum pugnatorum de Beniamin, & 400. millia de Iſrael.
Quæſt. XXXI.

QVAERETVR vlterius, quomodo computādi ſunt 26. millia virorum pugnatorum de Beniamin, & quadringenta millia de Iſrael, ſcilicet an dicendum ſit, quòd venerunt iſti ſoli, quia noluerunt, ꝙ plures venirent, vel non fuerint in Beniamitis, nec in Iſraelitis plures, qui poſſent procedere ad pugnam. Reſpondendum primò de viris Beniamin, quòd credendum eſt non fuiſſe repertos in tota tribu Benimin plures quam 26. millia, & ſeptingentos pugnatores: & quòd reliqui eſſent ſenes, & paruuli, qui non poſſent capere arma conuenienter ad pugnandum. Et hoc paret: nam licèt de Iſraelitis hoc dubitari poſſet, eo quòd erant valde multi, & fortè nollent venire omnes ad pugnādum, quia putabant vnam partem eorum ſuf-

A ficere ad pugnam contra Beniamin, tamen de Beniamitis non eſt ſimile, quòd congregarent ſolùm quandam partē exercitus ſui. Nam ſciebant ſe pugnare contra totū Iſrael, qui erat penè innumerabilis. Quomodo ergo ipſi non congregarent quanto maiorem exercitum poſſent, ſaltem quouſque haberent tātam multitudinem, vel quaſi ſicut Iſraelitæ? ſed ſuperſederunt poſtquam congregauerunt 26. millia pugnatorum, qui ſolùm erant 16. pars Iſraelitarum: ergo videtur, quòd non poterant colligere plures pugnatores de tribu ſua, ſcilicet, quia cæteri præter hos erant impotentes ad bellū ex ſenectute, vel parua ætate. De Iſraelitis autem dicendum primò, quòd fuerunt quadringenta millia, qui conuenerunt primò in Maſpha.
B Et dicendum, quòd omnes iſti erant de vndecim tribubus: ita quòd nulla tribus erat, de qua aliqui non veniſſent. Etiam venerunt hic Leuitæ & ſacerdotes, quia ad eos pertinebat potiſſimè pugnare pro punitione ſceleratorum. Etiam, quia iniuria fuerat illata cuidam Leuitæ. Quod autem eſſent hic de omnibus tribubus, patet ſupra in litera. Secundò dicendum, quòd conuenerunt ad iſtud bellum de omnibus locis terræ Iſrael, ita quòd non erat aliquis locus magnus, aut paruus, de quo non venirent ſaltem aliqui ad iſtū exercitum. Quod patet ſequenti cap. vbi Iſraelitæ fecerunt inquiſitionem, ſi erat aliquis, qui non veniſſet ad iſtum exercitum de tribubus Iſrael, & repertū eſt, quòd de viris Galaad nulli veniſſent, & miſerunt illuc
C decem millia virorum, & deſtruxerunt Galaad, & habitatores eius. Si ergo reperiſſent aliquem alium locum, de quo non veniſſent aliqui, ita feciſſent ei. Sed in toto Iſrael non fecerunt hoc, niſi in Iabes Galaad: ergo videtur, quòd de omnibus alijs locis fuerant viri ad exercitum. Tertium eſt, an omnes viri Iſrael de omnibus locis irēt, ſcilicet, quòd non eſſet aliquis potens capere arma, qui non iret ad bellum, vel ſolùm de quolibet loco irent aliqui. Dicet aliquis, quòd ſolū fuerunt de quolibet loco aliqui, quia ſufficiebat ad pugnandum contra Beniamin, quòd quædam pars Iſraelitarum iret. Item patet, quia ſi omnes viri de Iſrael conueniſſent plures eſſent, quàm quadringenta millia virorum: quòd patet, quia in diebus Dauid computati ſunt omnes viri Iſrael, & in ſola tribu Iuda inuenta ſunt quingenta millia 2. Regū 20. & de reliquis tribubus Iſrael inuenta ſunt mille millia, & centum millia, primo Paralipo. 21. capit. quomodo ergo nunc de omnibus tribubus præter Beniamin eſſent ſolùm quadringenta millia? non eſt enim veriſimile: ergo videtur, quòd ſolùm erat quædam pars populi conueniens ad bellum. In contrarium videtur, quòd fuerint omnes viri, qui poterant pugnare hic. Nam ſupra in litera dicitur, quòd conuenerunt omnes viri de Iſrael. Item patet, quia ſequenti cap. dicitur. grandi enim ſe iuramento conſtrinxerāt interfici eos, qui defuiſſent, ſcilicet, qui non veniſſent in Maſpha, ergo videtur, ꝙ omnes venerant illuc. Item dicitur: quis eſt de vni-
E uerſis tribubus Iſrael, qui non aſcendit ad dominū in Maſpha? Et inuenti ſunt habitatores Iabes Galaad in illo exercitu non fuiſſe. Item patet, quia Iſraelitæ dederūt filiis Beniamin vxores de filiabus virorum Iabes Galaad, eo quòd ipſi nō fuerant in exercitu, & nō iurauerant: & non repererunt alias in toto Iſrael, quas traderent: ergo videtur, quòd nullus alius erat in toto Iſrael, qui non iuraſſet: & conſequenter omnes venerant in Maſpha ad conſilium, & deinde in bellum. Quod autem non eſſent aliæ feminæ, quæ poſſent tradi ſine periurio, niſi feminæ Iabes Galaad, patet ſequenti capitu. cùm dicitur: venerunt filij Beniamin, & datæ ſunt eis vxores de filiabus Iabes Galaad, alias

Dubiū an o ēs viri Iſraelitæ de cibus locis irēt ad pugnandū

autem non repererunt, quas simili modo traderent. Respondendum, quòd vtraque pars poterat teneri, & responderi ad rationes vtriusque partis: sed probabilius valde est, quòd conuenerint omnes viri bellatores de vndecim tribubus, & illi solùm fuerint quadringenta millia: & de illis fuerunt quadraginta millia ad portandum necessaria exercitui, & trecenta sexaginta millia ad pugnandum. Ad primam rationem in contrarium dicendum, quòd quamquam quædam pars de Israelitis sufficeret ad pugnandum contra Beniamitas, tamen vt securius pugnarent, & vt nullus à labore eximeretur, conuocati sunt omnes, posita pęna, quòd si quis non veniret, occideretur: & ita fuit de viris Iabes Galaad, qui occisi sunt, quia noluerunt venire. Ad secundum dicendum, quòd non fuerũt plures in toto Israel, quã quadringenta millia pugnatorum præter viros Beniamin. Et cùm dicitur, quòd de sola tribu Iudę fuerunt tempore Dauid quingenta millia: Aliquis dicet, quòd ab hoc tẽpore vsq; ad ętatem Dauid multi anni fluxerunt, in quibus valde poterat multiplicari populus, scilicet, vt quamquam nunc essent in toto Israel præter Beniamin quadringẽta millia, essent postea in tribu Iuda quingenta millia, & in reliquis tribubus millies millia, & cẽtum millia, primo Paralipome. vigesimo primo. Confirmatur hoc, quia a tempore isto vsque ad computationem factam per Dauid fuerunt anni ferè quadringenti, & decem, aut saltem quadringenti. quod patet, quia ab exitu de Aegypto vsque ad ędificationem templi Solomonis, fluxerunt anni quadringẽti octoginta, tertio Regum sexto capitu. de quibus subtrahantur quadraginta anni ab exitu de Aegypto vsque ad introitum in terram Chanaan: subtrahantur etiam triginta anni ab introitu in terram Chanaan vsque ad mortem Hothonielis, qui fuit primus iudex, computantur anni quadringẽti: nam quadraginta anni, qui ponuntur de iudicatura Hothonielis comprehendunt totum tempus, quo præfuit Iosue, & fuit sine iudice, & postea præfuit Hothoniel, vt declaratum est supra tertio, & tamen quãdo factum est istud, nõdum erat institutus Hothoniel in iudicem, vt declaratum fuit supra decimo septimo, & decimo nono, & sic saltem decem annis, vel quasi ante mortem Hothonielis esset hoc: & sunt isti simul septuaginta anni, quibus addantur tres anni de regno Salomonis post mortem Dauid antequam inciperet templũ. nam in quarto anno regni sui inchoauit ædificationem, tertio Reg. sexto, manet totum reliquum tempus annorum quadringẽtorum, & septem. Nam in vltimo anno regni Dauid facta est computatio, vt multi asserunt. In istis autem 403. annis poterat valde multiplicari populus. Nam in Aegyptum solæ septuaginta animæ introierunt cum Iacob, Genesi quadragesimo sexto, & Exod. primo, & non manserunt ibi ducentis, & viginti annis, vt declaratum fuit Exo. duodecimo, & tamen in exitu de Aegypto erant sexcenta millia peditum præter paruulos, & mulieres, Exod. duodecimo: ergo a fortiori in quadringentis septem annis multiplicaretur populus, vt cùm nunc in toto Israel essent quadringenta viginti sex millia pugnatorum, computando filios Beniamin, possent esse postea millies millia, & sexcenta millia, computando tribum Iuda cum aliis tribubus, secundo Regum vigesimo quarto, & primo Paralipome. vigesimo primo. Sed adhuc obiicietur, quòd istud non stat, quia ante hoc in deserto erant Israelitę plures quàm nunc. Nam facta computatione præter Leuitas fuerunt sexcenta tria millia virorum quingenti, & quinquaginta: Numeri primo: & postea fluxerant septuaginta anni, in quibus debuisset fieri magna multiplicatio, cùm illa computatio, & summa inuenta fuerit, Numeri primo capitu. ergo essent nunc in tribubus omnibus Israel cum Beniamin plures quàm quadringenta viginti sex millia, & tamen hic non computantur plures: ergo fuerunt plures, & non venerunt omnes ad bellum. Ad hoc responderi potest dupliciter. Vno modo, quòd secundum veritatem non fuerunt plures in toto Israel, quàm hic exprimantur. Et cùm obiicitur, quòd erant pauciores, quàm prius, dicendum, quòd non est inconueniens, quia progenies suas habent prosperitates, & calamitates. Nam quodam tẽpore augentur, & quodam tempore decrescunt. quod satis apparet, quia cùm ingressi sunt Israelitæ in Aegyptum erant septuaginta computando viros, & paruulos, & in ducentis annis ferè peruenerunt ad sexcenta millia peditum præter fœminas, & paruulos: Exod. decimo secundo, & ista fuit quasi miraculosa multiplicatio: vnde dicitur Exod. primo, quòd filij Israel creuerunt, & quasi germinantes multiplicati sunt, atque roborati nimis impleuerunt terram: Aegyptij autem mirabantur, & inuidentes atque timentes affligebant eos, ne tantum multiplicarentur, & dum eos plus affligerentur, plus multiplicabantur. Postea autem ingressi in desertum in quadraginta annis non multiplicati sunt, sed potius decreuerunt: nam cùm primò computati sunt anno secundo ab exitu de Aegypto: fuit summa sexcenta tria millia quingenti quinquaginta: Numeri primo, quando autem quadragesimo anno ab exitu de Aegypto computati sunt, fuerunt solùm sexcenta millia, & mille septingenti triginta, & defecerunt de priori summa mille octingenti, & triginta: & sic in quadraginta annis non creuerunt, sed defecerunt isti. De hoc patet Numeri vigesimo sexto capitul. ita ab ista computatione, quę fuit vltimo anno quo Israelitæ manserunt in deserto, fortè non creuerunt Israelitę vsque ad tempus istud quo fuit hoc: quod spatiũ fuit quasi triginta annorum, vt supra dictum est: sed decreuerunt, & essent pauciores quàm fuerunt in prioribus computationibus. Denuo autem crescere inceperunt, & tempore Dauid quando computati sunt erant valde multiplicati. Aliter potest dici, & melius, quòd plures erant nunc in Israel, quam quando exierunt de Aegypto, & quando introierunt in terram Chanaan, & non erant plures pugnatores in toto Israel quàm isti, de quibus hic dicitur. Sed est diuersitas in modo numerandi, quia nũc solùm computantur illi, qui erant viri fortes ad pugnandum, scilicet, nec erant senes, nec paruuli: & tamen in duabus summis computationum deserti computabantur omnes, qui erant a viginti annis, & supra, siue essent senes non potentes pugnare, siue non. Quòd patet, quia Numeri primo, & vigesimo sexto capitu. dicitur. a viginti annis & supra: & non ponitur aliquis terminus supra, in quo apparet, quòd omnes computabantur quantumcunque senes essent: soli autem minores vigesimo anno excludebantur, vt ibi declaratum est. Sic etiam factum est in computatione facta sub Dauid: valde multi autem essent supra viginti annos propter debilitatem, vel senectutem aut alias, qui non poterant conuenienter pugnare, & non computarentur hic, & sic quamquàm computarẽtur hic de omnibus tribubus præter Beniamin quadringẽta millia, fortè computando omnes a vigesimo anno, & supra essent plures quã octingenta millia. Potissima ãt ratio, quæ concludit in hoc est, quia manifestum est quòd de tribu Beniamin omnes conuenerunt ad pugnandum quotquot poterant capere arma, eo quòd pugnandum sibi erat contra totũ Israel, & tamen solum

Ad 1. rationem in diuersum.

Ad 2. rationem.

F G H I K

lum inuenti sunt vigintisex millia, vt dictum est in litera. Sed in computatione vltimo facta in deserto fuerunt de Beniamin quadraginta quinque millia, & vltra, vt patet Numeri vigesimo sexto capitulo: ergo videtur, quòd computabantur soli, qui poterant conuenientes pugnare. Sicut ergo in tribu Beniamin non erant vltra viginti sex millia, ita conuenienter dictum patet, quòd in aliis vndecim iribubus non essent vltra quadringenta millia: imò adhuc erat magna multiplicatio aliarum tribuum, quia Beniamin erat vna de tribubus duodecim, quæ regulariter debebat esse tanti numeri, sicut quilibet alia tribus, & tamen nunc non erat. Sicut ergo non est dubium, quòd non fuerunt plures, quam vigintisex millia pugnatorum de Beniamin, ita non debet esse dubiũ quòd non fuerint plusquam quadringenta millia pugnatorum, nec inueniri potuerunt de omnibus aliis tribubus. Et ista pars est satis solida, alia autem multũ est calumniabilis. *Filij autem Beniamin cum se inferiores vidissent.* Scilicet, quando inciderunt in insidias Israelitarum, quæ erant apud duas semitas, vbi valde multi erant de Israelitis: comperta fraude, & pugnantibus fortiter Israelitis non potuerunt sustinere Beniamitæ: sed viderunt se inferiores, scilicet viribus minores, quia iam animositas languebat in eis. *Cœperunt fugere.* Scilicet, iam putantes se non posse resistere. Considerandum autẽ quòd ista litera est multum intricata propter mutationem ordinis inconuenienter factam. Pro quo sciendum, quòd talis ordo fuit quòd quidam viri de Israelitis iuerunt per noctem, & posuerunt se in latibulis prope Gabaa, & alia pars exercitus maior, longe a Gabaa latuit apud capita duarum viarum: deinde decem millia virorũ de Israel iuerunt vsque ad portas vrbis Gabaa ad locum vbi soliti erant pugnare primis duobus diebus: quod videntes Beniamin egressi sunt omnes de vrbe, scilicet vigintiquinque millia virorũ & septingenti, pugnaturi contra decem millia virorũ de Israel. Cœperunt autem fugere Israelitæ, & Beniamitę persequebãtur eos, & occiderunt de eis triginta & alios multos vulnerauerunt. fugerunt autem Israelitæ ad locum duarum semitarum, vbi latebat magna pars exercitus. Dum autem hoc fieret insidiæ Israelitarum, quę latebant apud vrbem ingressæ sunt vrbẽ quæ aperta erat, & inceperunt cremare eam dantes signum exterioribus quòd ciuitas capta foret: & tunc Israelitæ decem millia, qui fugiebant a facie Beniamitarũ, vt accesserunt ad insidias apud capita duarum semitarum: conuertentes faciem viderunt fumum vrbis Gabaa, & scientes illam captam confortati sunt, & tunc versa vice cœperũt fugare Beniamitas, & ipsi quoque verso vultu viderunt fumum vrbis captæ: & defecit animus eorum, quia fugiebant, & dederunt eis Israelitę locum fugiendi contra alias insidias, quę latebant apud vrbem, & illæ videntes Beniamitas fugere occurrerunt eis, cœperuntque eos in medio, & percusserunt occidentes vigintiquinque millia virorum, & centum: litera autem videtur istud turbare anticipando, & recapitulando, sed non est curandum de alio ordine, nisi de isto qui satis necessariò concluditur ex litera: sed non curo inducere propter prolixitatem, & paucam vtilitatem. *Quod cernentes filij Israel.* Istud intelligitur quando Beniamitæ inciderunt in insidias, quę erant longe ab vrbe Gabaa apud capita duarum viarum. Nam videntes ibi tantum paratum exercitũ defecerunt animo, & putantes se non posse resistere Israelitis, qui incipiebant iam pugnare contra eos conuersi sunt in fugam. *Dederunt eis fugiendi locum.* Scilicet, potuerant ibi occidere multos de Beniamitis, sed noluerunt dando eis locum fugiendi, vt postea melius caperent in medio vtrarum insidiarum. *Vt ad præparatas insidias deuenirent.* Istę erant primę insidiæ, quæ locatę fuerant apud vrbem, quarum pars introiuerat vrbem, & dederat signum captionis succendendo eam, & istæ erant ex opposito ad partem ad quam fugiebant Beniamitę, & cùm illuc deuenirent, essent clausi ex omni parte, & facilius cæderentur. *Quas iuxta vrbem posuerant.* Istę insidiæ fuerunt ibi positę propter duo. Primò vt egredientibus Beniamitis caperent vrbem, & succenderent. Secundò vt cùm Beniamitę fugientes a facie Israelitarum venirent ad vrbem, ipsę insidiæ egrederentur eis obuiam, & clauderent eos ex omni parte. *Qui cùm repente de latibulis surrexissent.* Refertur ad primas insidias, quę erant apud vrbem, & cęperant eam, & iam mutatur hic ordo. & dicitur, quò resurexeruut repente de latibulis, scilicet, quãdo sciuerunt Beniamitas procul esse ab vrbe persequendo Israelitas, & fugiebant tunc Israelitę: & sic quando surrexerunt istę insidiæ nondum fugiebant Beniamitæ, sed Israelitæ: qnando tamen vrbs capta flammabat, iam incipiebant fugere Beniamitę. *Et Beniamin terga cædentibus daret.* Scilicet, quando accesserunt Beniamitę ad semitarum duarum capita videntes ibi magis latere insidias extimuerunt, & Israelitæ, qui prius fugiebant cœperunt versa vice conuerti contra Beniamitas: tunc Beniamitæ terga verterunt, & cedebant eos fugientes Israelitæ. *Ingressi sunt ciuitatem.* Omnes pugnatores egressi fuerant de vrbe, & reliquerant eam apertam: vt si forte contingeret eos fugere a facie Israelitarum haberent locum apertum ad defensionem, & sic Israelitæ nullo prohibente vrbẽ ingressi sunt. *Et percusserunt eam in ore gladij.* Scilicet, senes, & fœminas atque pupillos gladio occiderunt: nam nullus vir bellator in vrbe manebat: idem factum fuit in omnibus aliis ciuitatibus Beniamitarum sequenti cap.

Insidie Israel posite fuerit iuxta vrbẽ Beniamitarum.

Signum autem dederant filij Israel his, quos in insidiis collocauerant, vt postquam vrbem cœpissent, ignem accenderent, vt ascendente in altum fumo captam vrbem demonstrarent. Quòd cùm cernerent filij Israel in ipso certamine positi (putauerunt enim filij Beniamin eos fugere, & instantius persequebantur, cæsis de exercitu eorum triginta viris) & viderunt quasi columnam fumi de ciuitate conscendere, Beniamin quoque respiciens retro cùm captam cernerent ciuitatem, & flammas in sublime ferri: qui prius simulauerant fugam, versa facie fortius resistebant. Quod cùm vidissent filij Beniamin in fugam versi sunt, & ad viam deserti ire cęperunt, illuc quoque eos aduersariis persequentibus. Sed & hi qui vrbem succenderant occurrerunt eis, atque ita factum est, vt ex vtraque parte ab hostibus cæderentur, nec erat vlla requies morientium. Ceciderunt atque prostrati sunt ad Orientalem plagam vrbis Gabaa. Fuerunt autem, qui in eodem loco inter-

interfecti sunt decem & octo millia virorum omnes robustissimi pugnatores. Quod cùm vidissent, qui remanserant de Beniamin, fugerunt in solitudinem, & pergebant ad petram, cuius vocabulum est Remmon. In illa quoque fuga palantes, & in diuersa tendentes, occiderunt quinque millia viros. Et cùm vltra tenderent persecuti sunt eos: & interfecerunt etiam alia duo millia. Et sic factum est, vt omnes, qui ceciderant de Beniamin in diuersis locis essent viginti quinque millia pugnatores ad bella promptissimi. Remanserunt itaque de omni numero Beniamin, qui euadere poterant, & fugere in solitudinem sexcenti viri, sederuntque in petra Remmon mensibus quatuor. Regressi autem filij Israel omnes reliquias ciuitatis a viris vsque ad iumenta gladio percusserunt, cunctasque vrbes, & viculos Beniamin vorax flamma consumpsit.

Signum autem dederant filij Israel his, quos in insidiis collocauerant. Idest totus exercitus Israelitarum locauit quosdã in insidiis, idest iussit eis esse in insidijs, scilicet apud vrbem: & dedit eis signum, idest dixit eis, quale signum facere deberent quando esset capta vrbs. *Vt postquam urbem cæpissent ignem accenderent*. Scilicet, succendentes ciuitatem. Vel forte nondum succendentes eam facerent ignem in alio loco ad dandum signũ vrbis captę. Et credendum est, quòd ille ignis non fuerit ad cremandum ciuitatem, quia Israelitæ mox vt cæperunt vrbem debebant ignem accendere ad dãdum signum exterioribus, & tamen ipsi postea totam vrbem percusserunt in ore gladij, & manserunt in ea: ergo videtur, quòd non erat ille ignis comburens ciuitatem, sed fuit ignis positus in alio loco, in quo non succenderetur vrbs. *Vt ascendente in altum fumo captam urbem demonstraret*. Non erat aliud signum, per quod euidentius posset cognosci an erat ciuitas capta. Nam Israelitæ, quibus debebat dari signum captæ vrbis, erãt procul ab ea in capite duarũ viarum, & forte non videbant eam: vnde non poterant habere aliud signum nisi fumum surgentẽ in cælum, ita vt esset ignis qualis non esset surgere consuetus. *Quod cùm cernerent filij Israel in ipso certamine positi*. Scilicet, viderunt fumum surgentem de vrbe, & istud erat in certamine, idest quãdo Israelitæ fugiebant, & Beniamitæ persequebantur eos,

Quare Israelitæ uoluerunt habere signum urbis captæ per fumũ. Quæst. XXXII.

QVAERETVR, quare Israelitę voluerunt habere signum vrbis captę per fumum. Respondendum, quòd propter multa. Primum fuit, quia Israelitę locauerant insidias in duobus locis, scilicet quasdam apud vrbem ad occidentalẽ partem eius, & alias longe ab vrbe in capite duarum semitarum, & volebant protrahere Beniamitas longe ab vrbe simulantes fugam, vt postea conuerterentur super eos, & caperent in me-

F dio suarũ insidiarum, quia insidie longe positę a parte orientali surgentes conuerterent Beniamitas in fugam contra vrbem, & tunc surgentes insidię quæ erant apud vrbem ex parte occidentali caperent Beniamitas in medio. Ad faciendum autem hoc necesse erat, quòd Israelitę scirent quando erat capta vrbs, quia alioquin forte ipsi prius inciperent conuerti super Beniamitas, & compellerent eos in fugam, quã esset capta vrbs: & possent Beniamitæ fugientes introire in vrbem nondum captam, & euaderent. & postea nollent in campo congredi. Si autem prius caperetur vrbs, & cognoscerent hoc Israelitæ, qui foris erant: tunc conuerterentur super Beniamitas ad cõpellendum eos in fugam, & ipsi fugerent versus vrbẽ

G in quam non poterant intrare. insuper insidiæ quæ succenderant vrbem iam, venirent obuiam Beniamitis fugientibus ad vrbem, & tunc capere possent eos in medio. Alia causa fuit ad cõfortandum Israelitas, quia cùm scirent vrbem hostilem captam, & per hoc spem refugij hostibus ademptam, confortarentur nimis cõtra illos. Alia causa fuit, quia Beniamitæ desolarentur & consternarentur corde, scilicet, cùm viderent captã vrbem suam, nõ haberent vigorem animi ad resistendum Israelitis. *Putauerant enim eos filij Beniamin fugere*. Idest putabant, quòd fugiebant ex timore, & impotentia resistenti exercitui eorum sicut fecerant primo, & secundo die. *Instantius sequebantur*. Scilicet, cùm plus fugerent Israelitæ animosius persequebantur eos. *Cæ-*

H *sis de exercitu eorum triginta uiris*. Istos triginta occiderunt persequendo illos fugientes. Nam licet Israelitæ fugerent, & non curarent pugnare, non poterant euitare quin aliquos eorum occiderent Beniamitę: quia instãtius persequebantur eos. *Et uiderunt quasi columnam fumi de ciuitate conscendere*. Erat enim magnꝰ ignis succensus, & fumus magnus eleuabatur in altum. *Beniamin quoque retro aspiciens*. Scilicet, Beniamitę nunc persequebantur Israelitas, & nondum desierant effugare eos: & cùm viderent Israelitas confortari, quia retro aspexerant, ipsi quoque retro aspexerunt, & viderunt fumum surgentem de vrbe. Ex hoc patet, quod supra dicebatur, scilicet, quòd sit supra mutatus ordo: nam prius vrbs capta, & succensa est quàm Beniamitę inci-

I perent fugere a facie Israelitarum. *Cùm captam cernerent ciuitatem*. Scilicet, quia fumus, & flamma ostendebant eam captam esse. *Et flammam in sublime ferri*. Scilicet, quia erat magnus ignis. Forte enim nunc occisis omnibus, qui in ciuitatate erant inceperunt succendere eam. *Qui prius simulauerant fugam*. Scilicet, Israelitæ decem millia virorum, qui prius fugiebant a facie Beniamitarum: erat ista fuga simulata, quia non fugiebant ex timore, sed ad fallendum hostes. *Versa fronte fortius resistebant*. Scilicet, quòd capta vrbe, & viso fumo cæperunt Israelitę conuertere frontem ad Beniamitas, cum prius eis semper terga dedissent, & pugnabant fortiter contra eos. *Quod cum vidissent filij Beniamin*. Scilicet, quòd capta erat ciuitas

K per fraudem, & quòd Israelitæ in fraude fugientes nunc fortiter pugnarent. *In fugam uersi sunt*. Scilicet non putauerunt se posse resistere illis, cùm iam non haberent refugium, & defecit animus in illis. *Et ad uiam deserti ire cæperunt*. Scilicet, Beniamitæ voluerãt refugere in vrbem, quia tamen iam capta erat, voluerunt fugere contra desertum, vt ibi asperitate loci euaderent, & inde ad alias ciuitates fortis suæ confugerent. *Illuc quoque aduersarijs eos persequentibus*. Scilicet, licèt irent ad desertum, non desierunt persequi eos Israelitæ, quia sciebant, quòd si nunc desinerent eos persequi, non possent postea habere vltionem de eis. Etiam, quia insidiæ aliæ occursuræ erant ex opposito, quæ non sinerent Beniamitas intrare

intrare in desertum. *Sed, & hi, qui urbem succenderant.* Istę erant primæ insidiæ, quæ latuerant apud vrbem, & ceperant eam, dederantque signum in fumo, & postea occiderant gladio omnes de vrbe: deinde succenderant eam. *Occurrerunt eis.* Scilicet, exierant obuiam Beniamitis fugientibus, vt nō possent fugere ad desertum, sed caperent eos in medio. *Atque ita factum est, vt ex vtraque parte ab hostibus cęderentur.* Scilicet, quia Israelitę quidam persequebantur Beniamitas a tergo, & alij occurerunt eis ad faciem, & medios percutiebant extendentes alas suas in gyro, ne ad aliquod latus esset locus fugiendi Beniamitis. *Nec erat vlla morientiū requies.* Idest, non erat aliqua cessatio ab occisione, sed cum quanta poterant instantia occidebant eos, quia erant nimis stomachati contra Beniamitas, cùm ipsi occidissent iam de Israelitis multos, idest quadraginta millia in duobus diebus, vt supra patet. *Cecideruntque atque prostrati sunt ad orientalem plagam vrbis Gabaa.* Ista fuit prima interfectio. Nam insidiæ illę, quę erant longe ab vrbe ad capita duarum viarum erant ad oriētalem partem vrbis, & cùm accessissent ad illas Beniamitę terga verterunt, & occurerunt aliæ insidię veniētes de succēsione vrbis, & ceperunt Beniamitas ad orientalem plagam vrbis. *Fuerunt autem, qui in eodem loco interfecti sunt decem, & octo millia.* Scilicet, antequam fugerent de medio acierum Israelitarum corruerunt 18. millia de Beniamitis, & post hoc dederunt eis modicum spatium fugiendi. *Omnes robustissimi pugnatores.* Scilicet, omnes isti qui occubuerunt. Nam Beniamitæ erant electi viri ad pugnam. *Quod cùm vidissent, qui remanserant de Beniamin.* Non est intelligendum, quòd isti residui de Beniamin essent aliqui, qui non fuissent in illa acie, sed fuerant in illa, & ante hoc pugnabāt fortiter contra Israelitas, sed cùm vidissent cecidisse 18. millia de suis, putantes non posse resistere, irruperunt quandam partem aciei Israelitarū, & fugerunt: erant autem isti residui septem millia, & septingenti. *Fugerunt in solitudinem.* Vt ibi se defenderent melius fauente natura loci, vel inde fugerent ad alias ciuitates finitimas de sorte tribus suę. *Et pergebant ad petram cuius uocabulum est Remmon.* Ista petra est aliquis locus valde fortis, & munitus in quo poterant se defendere ab omnibus Israelitis: & ob hoc ista petra accepit nomen, quasi aliquid speciale haberet: sic enim rarò aliqui lapides nomina suscipiunt propter aliquid insigne: sic lapis apud quem latuit Dauid vocatus est Ezel 1. Reg. 20. Lapis etiam, apud quem Adonias vnctus est in regem, & fecit victimas magnas, vocatus est Zoeleth 3. Reg. primo: sic lapis, de quo Moyses Deo iubente excussit aquas, vocatus est lapis Horeb, Exod. decimo septimo. *In illa quoque fuga.* Scilicet, post hoc non potuerunt Israelitæ capere filios Beniamin in medio sicut prius: nam deleuissent eos, ita vt nec vnus maneret, sed persequebantur a tergo, & a lateribus, & cùm illi vellent fugere ad vnam partem cogebant eos diuertere ad aliam. & hoc vt non possent accedere ad petram. Nam ibi nullo modo potuissent Israelitę nocere illis. *Palantes, & in diuersa tendentes occiderunt quinque millia.* Scilicet, cùm fugerent ad petrā Remmon, cogebant eos Israelitę esse palantes, & in diuersa tendentes, ne possent intrare solitudinem, quia ibi non possent pugnare contra eos, ipsi āt Beniamitæ non diuertissent a recto itinere, nisi Israel percutiētes eos a lateribus coegissent eos nunc huc, nunc illuc tēdere. Vocantur aūt palantes, i. diuagantes. Sic accipitur supra 9. scilicet: Duæ aūt turmę palantes per cāpum aduersarios persequebantur: & sic manebāt iam de Beniamitis solùm duo millia, & septingenti viri. *Et cùm vltra tenderent persecuti sunt eos.* Nunc enim directè tendebant contra solitudinem ad lapidem Remmon: & adhuc in ista fuga occiderunt multos. *Et interfecerunt alia duo millia.* Intelligendum quòd occiderunt duo millia & centum, vt infra declaratur, tamen litera non curauit de centum, & post hoc non interfecerunt aliquos, & manserunt illi sexcenti, qui intro ierunt in desertum. *Et sic factum est.* Hic ponitur sūma occisorum. *Vt omnes, qui ceciderant de Beniamin in diuersis locis.* In tribus enim locis ceciderunt Beniamitę, vt nunc ennarratum est in litera. *Eßent 25. millia pugnatores ad bella promptissimi.* Scilicet, omnes isti de Beniamin erant electi iuuenes ad bella, & ceciderunt per manū Israelitarum.

Prima interfectio Beniamitarum.

Palantes quid significent.

Alph. Tost. super lib. Iudicum

B *Quomodo dicitur hic, quòd occisi in bello de filijs Beniamin essent 25. millia.*
Quæst. XXXIII.

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, quòd occisi in bello de filijs Beniamin essent 25. millia: nam plures esse deberent. Aliquis dicet, quòd non fuerunt plures, vt colligitur ex litera: nam primò dicuntur cecidisse 18. millia, deinde quinque millia, postea duo millia, qui efficiunt viginti quinq; millia. Sed dicendum, quòd necesse est plures cecidisse, scilicet viginti quinque millia, & centum: Quod patet, quia litera nostra dicit de Beniamitis, qui venerunt in Gabaa fuisse 25. millia, & de viris Gabaa fuisse septingetos, & nunc cōcluditur quòd de omni Beniamin solùm euadere potuerunt sexcenti viri, qui sederunt in petra Remmon: ergo occisi fuerant 25. millia & centum. Hoc idem patet supra in litera, cùm dicitur, quòd percussit dominus in conspectu filiorum Israel Beniamin, & interfecerunt ex eis illo die 25. millia, & centum viros bellatores. Ad computationem istam, quę facta est nunc dicendum, quòd non curauit de centum viris: & sic tam in particularibus summis, scilicet 18. & quinque, & duorum millium, quàm in summa totali 25. millium omisit illa centum viros. Adhuc aliquis dicet, quòd plures occisi fuerūt, quia infra dicitur, quòd solùm māserunt sexcenti, qui euadere potuerunt de toto Beniamin, & tamen in Beniamitis fuerunt 26. millia & septingenti, vt patet in litera Hebraica supra. Rn̄dēdum, quòd oēs isti occisi fuerunt, sed non oēs in bello, quia mille de illis destinati fuerant ad ducendum necessaria exercitui; & illi nunquam pugnauerunt, nec potuerūt occidi in bello, sed videntes alios Beniamitas periisse, fugerunt ad aliqua municipia tribus suę: & ibi postea ab Israelitis occisi sunt. Vnde in bello solū occisi fuerunt 25. millia & centum: hoc etiam satis patet ex litera Hebraica. Nā licèt ponat fuisse viros Beniamin 26. millia, & 700. tn̄ solū ponit corruisse in bello 25. millia, & centū sicut litera nostra: & hoc per subtractionem illorum mille, qui exercitui necessaria comportabant. *Remanserunt itaque de omni numero Beniamin.* Intelligitur de illis qui iuerunt ad bellum: secus de illis, qui comportabant necessaria exercitui: & de illis, qui manebant in vrbibus propter senectutem, & paruam ætatem. *Qui euadere potuerunt, & fugere in solitudinem.* Isti soli euaserunt & fugerunt ad solitudinē, vbi erat petra Remmon, quę non erat expugnabilis. Et ex hoc patet, quòd non intelligatur de mille viris comportantibus exercitui necessaria, quia illi non dicerentur euadere, & fugere cùm non essent in bello. *Sexcenti viri.* Isti non māserunt, quasi Israelitæ ex pietate mouerentur ad non occidendum ipsos, sed quia non potuerunt, cùm fugissent ad locum munitissimum petræ Remmon, in qua nō poterant Israelitę pugnare contra Beniamitas.

C D E

Sed dicet aliquis, quòd ex pietate relinquebant, quia postea doluerunt valde, quòd perijsset vna tribus de Israel, sequenti ca. Respondendum, quòd si potuissent occidissent eos tunc quando pugnauerunt contra eos & ipsi fugerunt in solitudinem: nam erant valde indignati contra eos Israelitę propter mala, quę susceperũt ab eis: quod patet, quia etiam paruulos de tribu Beniamin, qui nihil peccauerant, & mulieres, & senes occiderunt: postea autem ad se reuersi videntes, quòd deleta esset tribus Beniamin doluerunt, & fecerunt vocari istos sexcentos viros vt darent eis vxores, & habitarent in terra. *Sederuntque in petra Remmon mensibus quatuor.* Scilicet, non ausi sunt toto illo tempore descendere de petra, quia quocunque irent caperentur ab Israelitis, & occiderentur: & in fine istorum quatuor mensium miserunt Israelitæ eis præstare securitatem: & tunc descenderunt de petra, & venerunt ad accipiendum vxores. De istis quatuor mensibus, quid tunc comederent isti Beniamitę dubium est. Dicendum videtur, quòd apud petram Remmon erant fructus arborum, & olera atque Herbæ: & descendebãt ad ipsa loca Beniamitæ, & comedebant: ad loca autẽ populata nõ auderent descendere, quia illa erant loca Israelitarum, & caperentur in eis. aquam autem facile in deserto ipso inuenirent. *Regressi autem filij Israel.* Scilicet, regressi de bello contra Beniamitas, cùm cõpulerunt sexcentos ipsorũ fugere ad petram Rẽmon. *Omnes reliquias ciuitatis.* Scilicet Gabaa. *A viris vsque ad iumenta gladio percusserunt.* s. occiderunt oẽs quotquot inuenerunt in vrbe Gabaa, siue viros, siue fæminas, siue iumenta. Supra autem dicitur, quòd Israelitæ ingressi ciuitatem percusserunt eam in ore gladij. Sed dicendum, quòd ibi ponitur per anticipationem, quia postea factum est, cùm dicatur hic: regressi filij Israel, scilicet quòd post regressionem istud fecerunt. *Cunctasque vrbes & viculos Beniamin vorax flamma consumpsit.* Scilicet, postquam vrbem Gabaa deleuerunt occidentes eos qui in illa erant, & comburentes eam, perrexerunt ad reliquas vrbes, & viculos Beniamin, & occiderunt omnes habitatores, & cremauerant loca ipsa.

Quare Beniamitæ non solùm occisi sunt, sed etiam iumenta eorum, & pecora, quæ nihil peccarunt.
Quæst. XXXIIII.

QVAERETVR, quare non solùm Beniamitę occisi sunt, sed etiam iumẽta eorum, & pecora occisa sunt gladio ab Israelitis. Respondendum quòd istud solitum erat fieri quando ponebatur anathema in aliquo loco: nam tunc occidebantur omnes, qui ibi erant vsque ad iumenta, & pecora, & cremabatur quicquid ibi reperiebatur, ita vt nihil ad humanam proficeret vtilitatem: nam & ipse locus reddebatur inhabitabilis vsque in sempiternum: sic patet de Iericho Iosue 6. istud autem contingebat fieri ex multis causis. Aliquando ad honorem Dei, scilicet, quòd occiderentur omnes, qui in loco erant, & quicquid reperiretur, quòd posset proficere ibi vsui sanctuarij, applicaretur cultui Dei, vt aurum, argentum, ęs, & ferrum; reliqua autem, quæ conuertenda erant ad humanos vsus cremarentur, vt nihil accederet vsibus & vtilitati humanæ. Sic factum est in ciuitate Iericho, quam primam ceperunt Israelitæ de tota terra Chanaan, & consecrauerunt eam sic domino, Iosue 6. capitu. Sic etiam factum est de vrbe Hai, quam ad honorem Dei posuerunt in tumulum æternum: Ios. octauo. Aliquando autem subiiciebatur ciuitas anathemati propter horrorem, & magnitudinem criminis. Sic fuit de terra Amalecitarum, quæ tota cremata est iussu Dei, & homines, & iumenta occidebã-
F tur 1.Reg.15. hoc autem, quia graue peccatum cõmisit contra Israel totus Amalech: Deut.25.cap. Sic etiã erat de ciuitatibus, quæ subiiciebantur anathemati, quando erant in eis idolatræ, Deutero.13.cap. Aliquãdo autem fiebat hoc ex voto: vt pote si Israelitę pugnare volebant contra aliquam gentem, vt Deus adiuuaret eos, orabant quòd auxiliaret̃ eis, & quòd ponerent ciuitatem, vel gentem totam sub anathemate. Sic factum est quando pugnauerunt Israelitæ contra Chananęum regem Arad. Nam Numeri 21. dicitur, quòd Israel voto se obligauit domino, dicens: si tradideris in manu mea Chananæum, delebo vrbes eius. Nunc autem dicendum, quòd Israelitæ fecerunt istud in vrbe Gabaa ad modum anathematis propter detestatio-
G nem criminis, quia commiserant graue crimẽ viri Gabaa, scilicet, quia Sodomitico more cognoscere voluerunt Leuitã. Et videtur quòd istud scelus frequentatum esset inter eos, & vxorem Leuitæ tanta furiosa libidine vexauerunt, quòd eam occiderunt. Etiã, quia contra totum Israel pugnauerant: quia cùm totus Israel zelaret pro lege: & istud erat inhonestum: ideo durissimæ pęnæ subiecerunt eos, s. anathemati.

An in omnibus alijs vrbibus Beniamin positum fuit anathema.
Quæst. XXXV.

QVAERETVR vlterius, an in omnibus aliis vr-
H bibus Beniamin positum fuit anathema, scilicet, quòd occiderentur omnes habitatores, & etiam pecora, & cremarentur omnia, ita vt nihil prædarentur. Aliquis dicet, quòd non: & primò quia tunc litera expressisset istud, sicut expressit de vrbe Gabaa, quòd homines, & iumenta perierunt ibi, & etiam pecora: & tamen non expressum est de aliis vrbibus, nisi quòd crematæ sunt. Item non videtur eadem ratio ad faciendum hoc in aliis ciuitatibus, vt in vrbe Gabaa, quia in Gabaa repertum fuerat scelus sodomiticum. Etiam quòd vxorem Leuitæ nimia libidine occiderant. In aliis verò ciuitatibus terræ Beniamin non fuerat hoc repertum, ideo in detestationem criminis ista ciuitas periret cum pecoribus, & iumentis, & alię non. Nam
I interdum propter horrorem vitij animalia occidũtur. Sicut si homo coiret cum pecore, iubebatur pecus lapidari: Leui.20. Respondendum, quòd æqualia facta sunt in vrbibus aliis Beniamin, sicut in vrbe Gabaa, scilicet, ꝙ occisi sunt homines tam viri, quã fœminæ, & pecora, & omnia spolia vrbiũ cremata sunt, ita quòd nihil ausi sunt Israelitæ accipere pro se. Primò patet, quia terra Beniamin vastabatur pro peccato. Sed cùm ciuitas subijciebatur anathemati propter peccata, non accipiebant Israelitę quicquã de vrbe: sic patet Deut. 13. scilicet: Non adhærebit in manu tua quicquam de anathemate illo, vt auertatur dominus ab ira furoris sui: sic ergo nõ auderent hic Israelitæ accipere pecora, aut alia spolia: ergo oĩa occiderẽt occidenda, & reliqua
K igne cremarent. Sed aliquis dicet, quòd illud intelligebatur, quando subiiciebatur ciuitas anathemathi pro idolatria: nam in illo casu loquitur 13.cap. Deutero. Sed nunc non puniebantur Beniamitæ pro idolatria, sed pro alio vitio. Dicendum, quòd non stat ista ratio. Primò, quia tunc sequeretur, quòd non solùm alij Beniamitæ, sed etiam nec vrbs Gabaa debuisset sic deleri, ꝙ occiderentur pecora, & cremarentur omnia spolia: & tamen in vrbe Gabaa hoc factum est, vt patet in litera: ergo non plus intelligebat̃ illud de anathemate posito pro idolatria, quàm pro aliis criminibus, licèt specialiter loqueretur cap. illud de idolatria, Secundò patet hoc, quia manifestũ est, ꝙ anathema, quod Deus posuit super totam terram Amalec, quando

do misit illuc Saulem, non fuit pro idolatria, sed pro in iuriis, quas Amalecitæ intulerant Israelitis. Deutero. 25. & 1. Re. 15. & tamen omnia subiecta fuerunt anathemati, ita vt non liceret Israelitis accipere aliquod pecus aut spolium, sed omnia debebant cremare, & occidere viuentia: & quia Saul non obseruauit hoc, reprobatus est, primo Reg. 15. ergo etiam hic cùm poneretur anathema pro peccato sodomitico, & vexatione vxoris Leuitę, & bello iniusto non auderent Israelitæ accipere aliqua spolia de vrbibus Beniamin. Item patet, quia licet vrbs Gabaa habuerat speciale crimen tamen etiam tota tribus Beniamin commisit crimen magnum. Primò, quia noluerunt venire in Maspha cum aliis Israelitis ad inquirendum de modo punitionis virorum Gabaa, & tamen ex hac sola causa puniti fuerunt omnes viri Iabes Galaad, scilicet ꝙ ipsi occisi sunt tam magni quā paruuli quàm senes, & feminę, q̃ cognouerant viros, vt patet sequenti capi. Etiam peccauerant Beniamitæ contra legem Dei, quia sciebant peccasse grauiter viros Gabaa contra Deum. Etiam sciebant, ꝙ totus Israel mouebatur zelo legis ad puniēdum viros Gabaa, & ipsi restiterunt eis pugnando, & occiderunt de Israelitis quadraginta millia supra in litera: iō pro hoc merebātur poni supra se anathema: & tñ in anathemate nō licebat quicq̃ capi, sed oīa cremari, ideo peccora occiderēt, & cremarent spolia. Itē manifestum est, ꝙ Israelitæ occiderunt oēs viros, & fęminas magnos, & paruos: nam non repertæ sunt aliquæ mulieres de tota tribu Beniamin, quæ darentur in vxores sexcentis viris, qui manserant in petra Remmon: ergo omnes fęminas occiderant. Etiam vrbes cremauerant. Tunc ergo aut fecerunt hoc opere bellico, scilicet, vt vincerent hostes: vel ad detestationem criminis: non primo modo, quia illud esset si fortè Israelitæ non possent occidere viros Beniamin se defendentes, nisi vrbes eorum cremarent, & occiderent mulieres, & paruulos: & tamen nunc non factum est sic, quia iam oēs bellatores occisi fuerant, quando Israelitæ combusserunt vrbes. Si autem secundo modo: ergo etiam pecora, & iumenta occiderēt, & spolia cremarent: alioquin nulla ratio videbatur, quare ipsas vrbes cremarent, & quare paruulos innoxios occiderent, & mulieres. Sed aliquis obiiciet, ꝙ dato quòd cremarent vrbem, & occiderent paruulos, & mulieres, poterant capere prædam, & reseruare sibi iumenta: sic factum est in vrbe Hai, in qua omnes viri, & fęminæ gladio ceciderunt, & ciuitas cremata est atque posita in tumulum æternum, Iosue 8. Responderi potest, ꝙ non est simile. Primò, quia ibi, dato ꝙ non poneretur ciuitas sub anathemate, erant occidendi omnes viri, & femine magni, & paruuli, eo quòd Chananæi erant, & de Chananæis nullus ꝑmittendus erat viuere, Deut. 20. capi. nunc autem mulieres, & paruuli gladio corruerunt: & non erant aliàs occidendi, nisi aliqua causa subesset: ergo videtur, ꝙ factum sit propter magnitudinem anathematis. Item fuit ibi alia causa specialis, scilicet, quòd non fuit propter peccatū positum anathema, sed solū Israelitę posuerunt illud ad laudem Dei, quia tradiderat viros vrbis Hai in manus eorum. Nunc autem in Beniamitis ponebatur anathema propter horrorem criminis, & in talibus cū vetitum esset quicquam accipi de anathema, nihil acciperent Israelitæ, quia timerent. Etiam erat differentia, quia in anathemate vrbis Hai Deus dedit formam illius, dicens, quòd Israelitæ diuiderent prædam, scilicet: Prædam exercitui diuides, & ex hoc licebat: nunc autem Deus nihil expressit, per quod videbatur nihil relaxatum de stricto anathemate: ideo non auderet aliquid accipere de anathemate. Dicendum ergo, ꝙ sic factum est de omnibus ciuitatibus, & viculis, idest

anathe ... non ... at qc ... capi.

A ruribus Beniamin sicut de vrbe Gabaa. Ad rationem primam in contrarium dicendum, quòd licèt non expressum sit, subintelligendum est propter rationes supra positas. Et patet per simile: nam etiam non exprimuntur hic, quòd in aliis vrbibus Beniamin occisi sunt paruuli, & mulieres & senes: & tamen manifestum est, quòd factum fuit: quia vt patet sequenti capit. non reperta fuit aliqua mulier in tota terra Beniamin, quæ daretur alicui de sexcentis viris Beniamitis, quæ erant in petra Remmon, sed datę sunt eis sexcentæ virgines de terra Israelitarum. Ergo sicut istud nō fuit expressum, & tamen factum est: ita fieret de aliis, quę non exprimuntur. Ad secundam rationem dicēdum, quòd licèt magis peccauerint viri Gabaa, quàm B alij Beniamitæ: tamē etiam alij commiserunt grauia crimina, scilicet, quòd venerunt ad conuocationem totius populi contra viros Gabaa. Secundum, & fortius fuit, quia expresse rogati, vt traderent viros Gabaa, qui erant peccatores, vt punirētur, noluerunt, sed magis ad defendendum se opposuerunt. Tertiū quia cùm alij Israelitę mouerentur zelo legis ad pugnandum contra viros Gabaa, ipsi adiuuerunt viros Gabaa, & pugnauerunt acerrimè contra Israelitas, ita vt 40. millia de illis occiderent. Ideo ista peccata erant satis grauia ad subiiciendum terram eorum anathemati: & sic factum est.

Ad 2. rationem.

C *Quomodo non fuit obseruatum in hoc anathemate id quod in alijs obseruatur. Quæst. XXXVI.*

QVAERETVR vlterius, quomodo non fuit obseruatum in hoc anathemate id, quod in aliis obseruatur, quia generale est in quolibet anathemate ex quacunque causa ponatur, quòd ciuitas efficiatur tumulus sempiternus, vt nunquam habitetur: sic patet Iosue 6. de anathemate Iericho. Nam maledictionem posuit Iosue siquis reędificaret Iericho. Sic etiam in vrbe Hai in qua fuit minimum anathema, dicitur quòd posita fuit in tumulum ęternum, Iosue 8. Sic ēt Deuter. 13. in anathemate, quod fiebat pro idolatria dicebatur, quòd ciuitas illa non habitaretur in æternū: & tamen hic ciuitates Beniamin fuerunt postea habitatę, & ipsa ciuitas Gabaa habitata fuit. Nam de ea fuit Saul postea factus primus rex Israel. Aliquis posset dicere, quòd illicitum fuit fieri habitationem in vrbibus postea Beniamin, & tamen facta est, & qui postea habitauerunt ibi non peccauerunt, sic patet de Iericho, de qua posuit maledictionem Iosue, quod qui reædificaret eam in primogenito suo iaceret fundamenta, & in nouissimo liberorum suorum poneret portas eius, Iosue 6. & tamen postea ędificata est Iericho, vt patet 3. Reg. 16. s. Hiel de Bethel ædificauit Iericho, in primogenito suo Abiram fundauit eam, & in Segub nouissimo suo posuit portas eius. Postea tamen habitauerunt ibi prophetę, scilicet Elias, & Eliseus, & multi alij 4. Reg. 1. & 2. cap. & tamen si peccatum esset habitare ibi, nullus istorum virorum sanctorum habitasset: ita dicetur fuisse de vrbibus Beniamin. Sed dicendum, quòd non stat, quia ipsimet Israelitę, qui combusserunt illas vrbes, fecerūt eas postea habitari. Pro quo sciendum, quòd intentio Israelitarum a principio erat delere totam tribum Beniamin, quia peccauerant grauiter, & potissimè, quia erant irati nimis: cùm Beniamitæ occidissent de illis quadraginta millia: & ob hoc cremabāt vrbes eorum intendētes, quòd in æternum non habitarentur, sed manerent in tumulos sempiternos: postea tamen dolentes Israelitæ, quòd periret vna tribus in Israel, conati sunt reparare illam: & sicut contra intentionem suam primam egerunt, volentes nunc reparare tribū Beniamin, ita fecerunt contra inten-

D

Cuiusdã resp. ad quæsitum.

E

tentionem reducentes vrbes illas ad habitationẽ, quas F suppofuerant interdicto,& anathemati,& fic non mã fit terra fubiecta fempiterno anatemathi, licèt cũ hac intentione vrbes crematæ fuiffent.

An Ifraelitæ peccarunt occidendo omnes viros Beniamin tàm enes quàm paruulos, & fęminas,& pecora & vrbes. Quæft. XXXVII.

Cuiufdam rónes i diuerfum. Prima rõ. QVAERETVR vlterius, an Ifraelitæ peccauerunt occidendo omnes viros Beniamin tam fenes quàm paruulos,& fęminas,& pecora,& vrbes. Aliquis dicet, quòd non,quia crimina eorum meruerãt,
2. ratio. vt fubiicerentur interdicto, & anathemati: ergo non erat illicitum. Item in ifto anathemate nihil fiebat no G ui,fed id quod in aliis anathematibus: fic factum eft.n. in Iericho: fic in vrbe Hai: & tamen Ifraelitæ nõ peccabant in hoc, fed potius merebantur. Etiam Deus
3. ratio. laudabat intentionem Ifraelitarum: ergo nec nũc peccarent. Patet hoc,quia Acham furatus eft de anathemate Ierico: & Deus iratus percuffit Ifraelitas corã hoftibus,& dixit,quòd non ceffaret furor fuus, quoufque occideretur ille, qui furatus fuerat de anathemate: ergo licitum erat, & laudabile fubiici ciuitatem anathemati,alioquin non peccaret,qui acciperet aliqd de anathemate, nec Deus ob hoc irafceretur. Item
4. ratio. patet, quia fi fubiici anathemati vrbes nõ effet licitũ, non caderet fub voto,quia votum debet fieri femper
Votum fp fieri debet de meliori bono. Tho.fecunda fecũdæ q.88.ar.2. de meliori bono: & fi aliquis oraret, vouens fubiice- H re ciuitatem anathemati, Deus nõ exaudiret eum,fed potius irafceretur, & pęnam infligeret. Sicut fi aliqs voueret fornicari: & tamen Ifraelitę orauerunt dominum,vt traderet Chananæum in manus eorum, obligantes fe voto, quòd fi traderet in manus eorum, fubiicerent ciuitates eius anathemati, delendo illas Nume.21. & Deus exaudiuit eos orantes,tradiditq; Chananęum manibus eorum,vt patet ibidem: ergo videtur, quòd Deus acceptat anathemata vrbium. Item
5. ratio. Deus iuffit poni ciuitates quafdam fub anathemate Deut.13.ergo Ifraelitæ fubiiciendo nunc vrbes Beniamitarum non peccabant. In contrarium videtur, ꝙ peccauerint,quia occiderunt filios pro peccato patrũ, & tamen hoc lex vetabat Deut. 20. Refpondendum, I quòd aut quęritur hic de viris Beniamin, qui mortui funt in bello: aut de aliis,qui mãferunt in vrbibus. De
Refpõfio ad quæfi. primis dicendum, quòd non peccauerint Ifraelitæ occidendo illos,fed potius meruerunt,quia Ifraelitæ zelo legis mouebantur ad puniendum viros Gabaa. In quo manifeftum eft,quòd merebantur: fic enim Phinees,qui zelo Dei occidit principẽ tribus Simeõ coeũtem cùm Madianitide placuit valde Deo, & laudauit eum Deus, promifitque ei ob hoc fummum facerdotium in fempiternum: Num.25.& primo Machab.2. cap. Merebantur ergo pugnãdo contra omnes Beniamitas defenfores virorum Gabaa, cùm illi effent manifefti tranfgreffores legis,quia adiuuabant ipfos peccatores contra viros iuftos, & zelantiffimos Dei. Sed K omnes viri,qui fuerunt in bello fuerunt huius opinionis,ergo occidendo omnes Beniamitas bellatores potius meruerunt Ifraelitę quàm peccauerunt. Si autem de aliis quęratur,qui non fuerunt in bello, & tamẽ ducebant neceffaria exercitui, fcilicet de mille viris, qui ad hoc feparati erant. Dicendum etiam, quòd occidendo iftos meruerunt: quia ifti conuenerant ad bellum cum cęteris,& tamen poftea ipfi feparauerunt de fe mille viros ad portandum neceffaria exercitui,vt declaratum eft fupra, cùm igitur idem intenderent ifti, quod cæteri,merebantur mori, ficut illi. Etiam,quia ifti cenfebantur pugnãtes, & habituri erant fpolia de bello,ficut pugnantes, cùm feparati fuiffent ad ducendum neceffaria exercitui, & fi exercitꝰ iniuftè pugnabat,ifti etiam peccarent, qui fauebant iniuftam facientibus pugnam. Si autem quæratur de aliis manentibus in vrbibus,fcilicet de fenibus, qui non poterant ire ad bellum. Nam nulli alij manebant,nifi aut valde fenes aut valde iuuenes,qui nõ poffent pugnare,vt dictum eft. Dicẽdum videtur, quòd non peccauerunt occidẽdo illos, quia ifti videntur peccaffe fuper hoc: nam confilio feniorum regebantur vrbes, & ifti confulerent iuuenibus adiuuare viros Gabaa contra totũ Ifrael: ergo eandẽ pęnam merebantur,quã facientes, imò interdum maior pęna imponitur a iure confulẽti alicui ad malum, quàm facienti: fic patet in Decre. 86.dift.capit.tanta nequitia: fed bellatores meruerunt mori,ergo & ifti fenes. Si autem quæratur de paruulis an licuit eos occidi,hic eft dubium. Pro quo fciendum, quòd Ifraelitæ poterant moueri ad occidẽdum paruulos Beniamitarum pp duo,f.aut propter timorẽ aut pp grauitatẽ peccati. Primum eft,vt fortè timerẽt Ifraelitæ, quòd quando ifti paruuli crefcerent ad magnam ætatem memores mortis patrum fuorum occiderent Ifraelitas. Sed dicẽdum,quòd iftud motiuum non ftat,quia Ifraelitæ non poterant timere, quòd ifti pueri poftea venientes ad ætatem adultam pugnarent contra totum Ifrael, quia manifeftum erat eis, quòd non poffent præualere contra tantam multitudinem, fcilicet vna tribus contra vndecim. Etiam quia recordarentur, quomodo omnes fui patres occifi fuerant tentantes hanc ftultitiam, ideo ipfi valde cauerent illam. Item dato,quòd Ifraelitæ verifimiliter timerẽt, quòd Beniamitæ poffent infurgere contra eos, & inferre damna, non poterant occidere Beniamitas, vt euaderent hunc timorem. Sicut dato quòd ego fciam aliquem hoftem meum infidiari mihi ad mortem fępe, & quòd ego non ero fecurus, nifi eum occidero,non poffum licitè occidere illum, nifi actualiter me inuadat,& tunc me defendẽdo eum occidam. Secundum motiuum erat, quòd vellent eos occidere pro peccato patrum,fcilicet quia illi grauiter offenderant Deum. Et tunc viderentur iniufte agere, quia filij non debebant occidi pro patribus. De mulieribus autem magnis,& paruis idem dubium eft. Nã ifti per fe nõ peccauerũt circa hoc,nec ɔfulẽdo,nec pugnãdo,nec aliud faciẽdo:iõ fi occiderentur,videtur,ꝙ folùm occidebantur pro peccato patrum, aut virorũ fuorum. De pecoribus autem occifis, & fpoliis atque vrbibus crematis, non oportet per fe dubitari: quia fi dicatur,quòd Ifraelitę peccauerunt occidendo paruulos, & mulieres, dicetur,ꝙ ẽt peccauerunt occidẽdo pecora, & iumenta ipforum, & delendo vrbes ipforũ cum rebus domefticis. Si aũt non peccauerunt occidendo mulieres,& paruulos,nec etiam peccarent res eorum cremando,& deftruẽdo, quia deftruuntur res aliquorum in pęnam ipforum, ficut res fodomorum cum ipfis,Gen.19. & res Dathan, & Abiron cum eis. Num.16.& res idolatrarum cum ipfis Deut.13.capit. Circa hoc aũt confiderandum, quòd aliud eft peccaffe iftos Ifraelitas faciendo hec: Aliud eft illicitum,vel iniuftum egiffe, ficut diftinguit Ariftot. licèt in aliis verbis Ethicorum 5. Nam poterant ifti non peccare faciendo aliquid,quod erat illicitũ,vtpote, fi nefciebant fe facere illicitum, & fi mouebantur bono zelo ad agendum tanquam Deo obfequium præftantes. & fic fortè dato, quòd occidere paruulos, & mulieres hic malum foret,ifti non peccarent, quia bono zelo poterant agere,putãtes quòd propter magnitudinem peccati virorum Gabaa, & omnium Beniamitarum debebat tota terra ipforũ poni in folitudine. Circa hoc, ꝙ eft malũ, vel illicitum facere, dicendum quòd ifti viri Ifrael malum fecerunt,quia puniuerunt hic paruulos

Ifraelitæ non peccabant occidendo fenes Beniamitarum.

Dubiũ de occifione puerorum Beniamitarum.

De occifione mulierum Beniamitarum.

Aliud eft peccare: aliud iniuftum.

uulos, & mulieres, qui nihil omnino peccauerant pro peccatis aliorum, qui restiterant eis: Deus tamen dixit Deuteron. 24. non occidentur patres pro filiis, nec filij pro patribus. Etiam Ezechi. 18. dixit, quòd quilibet moreretur pro peccato suo, & nõ filius pro patre, nec è contrario. Item Deus volebat, quòd manerent omnes tribus Israel pro semper: isti tamen conati fuerunt delere totam vnam tribum non dimittentes reliquias: & nisi fortè Deus prouidisset faciendo euadere sexcentos Beniamitas in petra Remmõ, tota tribus voluntate Israelitarum deleta foret. Item non seruauerunt Israelitæ mandatum domini, sed excesserunt formam: excedere autem est culpabile, sicut agere cõtra ipsum mandatum. Patet hoc, quia Deus dixit: cras tradam eos in manus vestras. Quod intelligebatur de illis, qui pugnabant, & non de illis, qui manebant in vrbibus, ideo nõ licebat eis ex Dei commissione pugnare contra manentes in vrbibus, scilicet paruulos, & fęminas, & occidere illos. Circa secundum an peccauerint etiam dici potest, quòd peccauerunt, licèt nõ nimis, quia ipsi doluerunt postea, quòd deleuissent tribum Beniamin. Dolor tamen, & pęnitere non est nisi de malo, scilicet de malo, quod nobis nolentibus accidit, aut quod nos aliquando egimus. De hoc patet sequenti cap. Item patet, quia Israelitæ egerunt hoc ex ira: nam erant nimis offensi Israelitæ a Beniamitis, cùm occidissent de eis quadraginta millia, supra in litera. & feruente ira quicquid poterant agere ad vindictam, iustum videbatur, quia ira impedit animum, ne possit cernere verum: & tunc cremauerunt vrbes, & & occiderunt omnes ibi manentes. Postea autẽ cùm efferbuisset iracundia, conuersi ad se Israelitæ doluerunt de eo, quod iniustè egerant, & plorabant coram domino petentes remedium sequenti cap. Ad rationẽ primam in contrarium dicendum, quòd quamquam crimina Beniamitarum meruerant, vt ipsi morte acerrima plecterentur, tamen non poterant mereri pro filiis suis, quòd morerentur: cùm Deus diffiniat, quòd pro peccato patris quantumcunque graue sit, non debeat occidi filius, nec è contrario. Si tamen meretur pater per peccatum suum mori filium, deberet filius occidi, quia quod sub merito cadit iustum est.

Israelitæ peccarunt occiden. pueros & fœminas beniamitarum.

Ad rationem primam in dictum.

Ad secundam rationem de vrbe Hai: dicendum, ꝙ occisi fuerunt ibi viri vrbis Hai, non tantum, quia subiecti anathemathi, sed quia etiam si non subiicerentur anathemati licitum erat occidi illos, imò quod plus est obligabantur Israelitę illos occidere, quia erant Chananæi, & de his Deus dixit, quòd omnes occiderent gladio tam viros, quam fæminas: & nulli parcerent sub aliqua conditione: Deutero. 20. Ad tertiam rationem, scilicet quòd Deus laudauit anathema positũ in vrbe Iericho. Dicendum quòd non est simile: nã viri vrbis Iericho erant Chananæi, & tenebantur Israelitæ eos occcidere, vt dictum est, etiam sine anathemate, ideo quantum ad hoc Deus non laudauit, nec vituperauit anathema. Sed fuit proprie anathema quãtũ ad spolia vrbis, quia licebat Israelitis accipere pecora, & iumẽta, & quicquid spoliorũ erat in vrbe, si se nõ priuassent iure isto p anathema: sed per anathema fecerunt sibi hoc illicitum, & placuerunt Deo in duobus. Primò quia totũ aurũ, & argẽtum, & æs, & ferrũ repertum cõsecrauerunt pro thesauris domini: & istud erat ac si Israelitę diuiderent illud inter se, & postea quilibet de manu sua offerret Deo id, quòd ei proueniebat, sicut factum est in bello contra Madian: Nume. 31. cap. Secundò placebant Deo, quia cætera spolia, quę non reponebantur in thesauris domini, ipsi Israelitæ habituri erant, & quia propter diuinum honorem voluerunt, quod illa cremarentur, & non prouenirent eis, placebant Deo. Achor autem fecit contra istud,

Ad rationem secundam.

Ad tertiam rationem.

A quia rapuit clam regulam auream, quæ in thesauris domini ponenda erat, ideo iratus est contra eum, & totum Israel, Iosue 7. quousque lapidatus est. Sed nũc non erat sic, quia paruuli, & fæminæ de tribu Beniamin nõ erant occidendi sine aliqua magna causa. Et quia nunc non fuit aliqua, cùm nec ipsi aliquid mali meruissent, nec etiam lex arctasset eos ad hoc, peccatum erat subiici illos anathemati. Ad quartam rationem dicendum, quòd Deus non gaudet, ꝙ aliquis voueat ponere ciuitatem illam ei sub anathemate, sed potius est contra, nisi quando ciuitas est talis, contra quam licet fieri quicqud fit in anathemate, non supponendo eam anathemati. Et exemplum non est ad propositum, quia vouerunt ibi Israelitæ subijcere anathemati vrbes Chananęi regis Arad, & illas poterant
B delere, non subiiciendo anathemati, eo quòd gentes illarum ciuitatum erant Chananęę. Sed non erat sic de Beniamitis. Etiam dici potest, quòd non placuit Deo istud votum, nec ob hoc exaudiuit præces Israelitarum, sed quia Israelitæ erant afflicti cum egissent prædam de eis Chananæi: Nume. 21. Deus misertus est eorum, & tradidit Chananæũ regem Arad in manus ipsorum. Si autem dicere velimus, quòd placuit Deo istud anathema: dicendum, quòd non placuit ex eo, quòd Israelitæ occidebant gentes istas, & ciuitates diruebant, sed ex hoc quòd isti habituri erant prædã de bello, & abrenunciauerunt illi propter Deum, & quicquid ad honorem Dei fiat (dum tamen non sit
C de se malum) suscipitur ad meritum. Occidendo ãt beniamitas pueros innocentes, erat valde dissimilis, ideo peccabant Israelitæ: Ad quintã rationem cum dicebatur, quòd Deus hoc iubet, ergo est licitum. Respondendum, quòd non erat licitum, quia Deus dederat legem circa idolatriã, quòd ciuitates subiicerentur anathemathi, & occiderentur omnes in eis manẽtes, & ex concessione legis licebat hoc Israelitis, & aliàs non liceret. Ratio est, quia Deus potest occidere quẽ voluerit: cùm respectu eius nemo innocens sit, vt colligitur Nume. 14. Exod. 34. scilicet, apud quem nemo per se innocens est: & quando aliquis agit vice illius idem est, ac si ipse agat. Cùm autem aliquis est executor legi Dei agit vice Dei, ideo licitum est, & me-
D retur. sed homini per se non licet occidere aliquem pro peccato alterius, imò Deus vetuit Deuteron. 24. Non occidẽtur patres pro filiis, nec filii pro patribus: ergo non licebit, ꝙ homo occidat aliquem pro peccato alterius, nisi in casu a Deo expresso: sic est de idolatria Deuteronon. 13. sed de peccato sodomitico, & aliis non est tale expressum, ideo non licet vrbes subijci anathemati pro his. Nec obstat, quòd sint peccata grauia, cùm pro his non sit expressum, & pęnæ magis sunt emoliendæ, quàm ampliandæ, cùm odia restringi, & fauores conueniat ampliari, vt patet de regulis iuris libro 6. capitu. odia restringi. Cùm autem obijcitur quòd Amalecitę non peccauerant contra Israelitas, nisi in iniuriis Deutero. 25. & primo Reg. 15. & ta-
E men subiecti sunt grauissimo anathemati. Dicendũ, quòd hoc fuit, quia Deus determinauit modum anathematis 2. Regum 15. aliàs autem non debuissent Israelitæ tantum sæuire in eos. Nunc autem non erat a Deo positum præceptum de subiiciendo anathemati vrbes Beniamitarum, ideo peccabant Israelitæ subiiciendo illas. Sed aliquis dicet, quòd licèt non sit scriptum, tamen Deus fortè iussit Israelitis, quòd istam pœnam infligerent Beniamitis. Dicendum, quòd non stat: quia si Deus hoc iussisset, non dolerent Israelitæ de illo, nec se culparent postquã fecissent illud, quia quæ Deo iubente fiunt recta sunt, & tamẽ doluerunt nimis, vt patet sequenti capitu. ergo Deus non iussit, sed ipsi prępediti feruente ira istud fecerũt: & postquã

Ad quartã rationem.

2. resp. ad 4. rationẽ.

Ad 5. rõnẽ

Ad obiectionem.

efferbuit, ita, redeunte ratione, doluerunt de eo, quod iniquè egerant. Dicendum ergo, quòd peccauerunt in hoc Israelitæ, sed fortè nõ fuit peccatum magnum: vt si putauerunt, ꝙ hoc licebat sibi trahendo comparationem de anathemate, quod ponebatur in ciuitatib⁹ idolatrarum.

CAPITVLVM XXI.

IVRAVERVNT quoq; filij Israel in Maspha, & dixerunt: Nullus nostrum dabit filiis Beniamin de filiabus suis vxorem. Veneruntque omnes ad domum Dei in Silo, & in conspectu eius sedentes vsque ad vesperam, leuauerunt vocem, & magno vlulatu cęperũt flere, dicentes: Quare Domine Deus Israel factum est hoc malum in populo tuo, vt hodie vna tribus auferretur ex nobis? Altera autem die diluculo consurgentes extruxerunt altare, obtuleruntque ibi holocausta, & pacificas victimas, & dixerunt: Quis non ascendit in exercitum domini de vniuersis tribubus Israel. Grandi enim iuramento se constrinxerant, cùm essent in Maspha, interfici eos, qui defuissent. Ductique pęnitentia filij Israel super fratre suo Beniamin, cęperunt dicere: Ablata est tribus vna de Israel. Vnde vxores accipient? Omnes enim in commune iurauimus non daturos nos his filias nostras.

Iurauerant. In præcedentibus dicto de peccantium vastatione, hic consequenter agit de eorum reparatione. Nam tribus Beniamin penè tota deleta fuerat, manentibus solis sexcentis viris, qui non habebant vxores, & sic necesse erat in breui totam progeniem Beniamitarum perire: hic autem agitur de prouisione eorum ad hoc, ne periret successio. Et diuiditur in duo: primò ponitur affectus compassionis: secundò affectus prouisionis ibi. *Icc irco dixerunt*.

An hic sit mutatio ordinis: & an hæc fuerint immediatè facta post præcedentia. Questio. I.

QVAERETVR circa primum an ea, quæ habentur hic, sint facta post præcedentia, vel sit mutatus ordo. Et an fuerint facta immediatè, vel aliquanto tempore post. Ad primum dicendum, quòd sit rectus ordo. Nam supra dictum est de pugna facta contra viros Beniamin, & de interfectione eorum, scilicet, quòd non manserint nisi sexcenti viri ad petram Remmon. Hic autem inducitur Israel plorans pro eo quod fecit, & volens prouidere illis sexcentis viris de vxoribus, ne periret tota posteritas Beniamin: Sed manifestum est istud esse post præcedentia. Sciendum tamen, quòd si nos comparemus ea, quæ narrata sunt

F præcedẽti cap. ad totum, quod narratur hic, scilicet ad principalem, quod narratur hic, s. ad principalẽ historiam: verum est, quòd fuerunt ista post illa: si tamen referatur ad quaslibet particulas, non est ordo continuatus: nam in principio literæ dicitur, quòd iurauerunt Israelitę hic in Maspha, non dare vxores filiis Beniamin: & tamen istud manifestum est, quòd fuit ante principium bellorum. Ad secundam dicendũ, quòd istud, quod habetur hic fuit pauco tempore factum post præcedentia, scilicet duobus mensibus, aut parum plus. Quod patet, quia viri sexcenti de Beniamin, qui fugerunt de bello ad petram Remmon pręcedenti cap. manserunt ibi, quousque Israelitæ miserunt nuncios ad eos, vt acciperẽt vxores de filiabus Iabes Galaad, & tamen manserunt quatuor mensibus vi

G ri illi in petra Remmon præcedenti cap. ergo fluxerũt quatuor menses ex eo tempore, quo cessauerunt Israelitæ pugnare contra Beniamitas vsq; quo miserunt ad vocandum eos, vt darent illis vxores. In isto autem tempore medio fecerunt Israelitæ ista, quę sequũtur, scilicet, combusserunt primo vrbem Gabaa porcutiẽtes ibi homines, & iumenta in ore gladij: de inde euntes ad omnes ciuitates, & viculos terræ Beniamin occiderunt quoscunque ibi inuenerunt vsque ad iumenta, & cremauerunt vrbes pręcedenti cap. deinde venerunt ad templum domini in Silo, & ibi doluerunt, ꝙ deleuissent tribum Beniamin, & inquisiuerunt remedium de vxoribus, & mittentes decem millia in Iabes

H Galaad virorum occiderunt omnes, qui ibi erant pręter 400. virgines, quas duxerunt in Silo, & miserũt ad viros Beniamin, qui erant in petra Remmon, vt venirent, & acciperent eas in vxores, & tunc completi sũt quatuor menses. Ista tamen, quæ fuerunt tempore medio, bene eguerunt duobus mensibus, aut maiori tempore ad hoc, quòd expedirentur, & sic videtur, ꝙ quasi non fuerit aliqua interpollatio temporis inter præcedentia, & ea quæ habentur hic. *Iurauerant quoq; filij Israel in Maspha*. Scilicet, quando Israelitę congregati fuerunt in Maspha antequam facerent aliquod bellum, aut venirent in Gabaa iurauerunt, quod habetur hic. *Et dixerunt: nullus nostrum dabit filijs Beniamin de filiabus suis vxorem*. Idest iuramus, quòd quamquã Affectus compassionis.

I petierint vxores de filiabus nostris, quòd nũquam eis demus. *Veneruntque omnes in domum Dei in Silo*. Scilicet, omnes Israelitæ, qui cogregati erant post destructionem tribus Beniamin venerunt in Silo, vbi erat domus Dei, idest tabernaculum domini, quod fabricauerat Moyses in deserto. Iosue quippe, & totus Israel posuerant illud ibi, & adhuc manebat ibidem. De hoc Iosue 18. capitu. *Et in conspectu eius sedentes vsque ad vesperam*. Scilicet, die illa, qua venerunt in Silo sederunt omnes Israelitæ coram dmino, scilicet in domo illa coram altari, & quia ibi specialiter Deus esse signabatur quicumque ibi sederet diceretur sedere coram domino. Et dicitur vsque ad vesperam, quia toto illo die nihil aliud fecerunt, nisi sedere coram do-

K mino, & plangere. *Leuauerunt vocem, & magno vlulatu ceperunt flere dicentes*. Magna tristitia erat Israelitarũ, quia perierat vna tribus de Israel, ideo non potentes continere tristitiam intra cor suum leuauerunt vocẽ, & clamauerunt. *Quare Domine Deus Israel factum est hoc malum*. Idest, quare permisisti vel procurasti, quod fieret tantum malum, scilicet quòd periret vna tribus de Israel? De hoc autem conquerebantur, & non de acto re huius cædis, quia ipsimet Israelitę occiderant omnes Beniamitas, vt patet præcedenti cap. quia Deus videbat instruxisse, vel direxisse hoc, vt sic fieret: vel saltẽ non prohibuit: conquerebãtur aliquo modo de ipso. *In populo tuo*. Idest in Israel, quia omnes isti pugnantes tam occisores, quàm occisi erant de populo Israel.

Vt

vt hodie vna tribus auferatur a nobis. Scilicet, tribus Beniamin ablata erat. Nam omnes viri, & fęminæ, magni, & paruuli de tribu Beniamin perierãt præter sexcẽtos, & non videtur vnde possent illi habere vxores aliquas ad suscitandum, & continuandum successionem eiusdem tribus, vt infra patet: ideo videbatur omnino periisse illa tribus. Et dicitur hodie, quia in illa die finita fuerat strages facta in viris Beniamin.

Quare moti fuerunt viri de vndecim tribubus ad iurandum quòd non darent de filiabus suis vxores filiis Beniamin. Quæst. II.

QVAERETVR, quare moti fuerunt viri de vndecim tribubus ad iurandum quòd non darent de filiabus suis vxores filijs Beniamin. Respondendum est, quòd cùm factum est scelus circa vxorem Leuitæ in vrbe Gabaa, quæ erat de tribu Beniamin, cæteri viri Israel congregati fuerunt in Maspha audientes querelam Leuitæ: & miserunt ad viros Beniamin, vt traderent viros Gabaa ad hoc, quòd occiderentur: & illi noluerunt, pręcedenti cap. tunc omnes viri Beniamin facti sunt hostes publici totius Israel: & cogitauerunt Israelitæ quomodo nocerent eis omnibus modis tanquam hostibus, & ad hoc iurauerunt, vt non redirent in domos suas quousque vindicarent istud delictum in viros Beniamin, & vt tollerent omnem possibilitatẽ concordiæ inter eos & viros Beniamin, iurauerunt ꝙ ẽt non traderent eis de filiabus suis vxores aliquas, scilicet, dato quòd viri Beniamin nõ habeant aliquando vnde accipiãt, vxores non dabimus eis, vnde accipiant vxores, sed potius faciemus quòd pereat tribus illa prę defectu propagationis, & fortè cogitauerunt de tali casu, scilicet, ꝙ accideret, quòd tota tribus Beniamin deleretur præter paucos, & illis nõ habentibus vxores non darent eis aliæ tribus vxores, sed quòd periret tribus illa. Vel fortè non cogitauerunt de hoc casu particulari, sed fecerunt hoc, quia Israelitæ acceperunt viros Beniamin tanquam hostes publicos propter ea, quę dicta sunt: hosti autẽ interdicitur omnis cõicatio, ideo ẽt istis interdicenda erat: & ad hoc interdicta fuit eis cõicatio in dando filias in vxores, quę est quędam communicatio amicorum. Et etiam ad causandum amicitiã: nam per coniunctionem matrimonialem fit concatenatio sanguinis, & vnitas progeniei.

An Israelitæ de vndecim tribubus, qui nolebant nunc dare de filiabus suis vxores filijs Beniamin, an nollent propter legem, aut propter iuramentum. Quæst. III.

QVAERETVR vlterius, an Israelitę de vndecim tribubus, qui nolebant nũc dare de filiabus suis vxores filiis Beniamin, an nollent hoc propter legem, aut propter iuramentum. Nam lex erat Num. 36. ꝙ quilibet vir acciperet vxorem de tribu sua, & q̃libet fęmina maritum de tribu sua, ideo dato ꝙ non intercideret iuramentum, obligabantur per legẽ ad non dandum filias suas in vxores viris de tribu Beniamin. Respondendum, quòd intentio Beniamitarum fuit a principio non dare de filiabus suis vxores filiis Beniamin, & ob hoc iurauerunt: & postea dare volebant videntes, ꝙ non possent aliunde viri Beniamin accipere vxores, & tamen credebant se non posse dare. Et hoc non propter legem, sed propter iuramentum. Et patet hoc, quia cùm intẽtio Israelitarum esset non dare viris Beniamin vxores de filiabus suis: si putarent p legem se teneri ad non dandũ, non curarẽt addere aliud vinculum, & tamen iurauerunt omnes super hoc: iõ videtur, ꝙ non putabãt vinculũ legis sufficere ad hoc. Secundo patet, quia quando conuenerunt nunc oẽs in

A Silo, dixerunt: vnde accipient nunc vxores filij Beniamin? oẽs enim in communi iurauimus non daturos nos his filias nostras, quasi dicat, si non iurauissemus hoc, possemus dare eas: aliàs aũt si putarent se etiam lege teneri ad hoc, frustra dicerẽt, omnes in commune iurauimus; quia non obstante, ꝙ non intercidisset iuramentum, erat alia obligatio æqualis. Tertiò patet quia quæsiuerunt Israelitę, quis de toto Israel non venisset ad bellum, & non iurasset in Maspha: & quia reperti sunt viri Iabes Galaad non interfuisse bello, nec iuramento de filiabus eorum, datæ sunt vxores filiis Beniamin, vt patet infra in litera. Quartò patet, quia postquam Israelitæ tradiderũt filias virorum Iabes Galaad viris Beniamin quadringentis in vxores: & supererant
B ducenti, qui non acceperant vxores, dixerũt inter se. quid faciemus de his, qui non acceperunt vxores, filias nostras eis dare non possumus, constricti iuramento, & maledictione, qua diximus: maledictus, qui dederit de filiabus suis vxorẽ Beniamin: ecce dixerunt se iuramẽto ꝯstrictos, & nõ dixerũt ꝯstrictos lege.

Quomodo Israelitæ non putabant se lege teneri ad hoc, sed induxerunt iuramentum tanquam vinculum extraordinarium. Quæst. IIII.

QVAERETVR vlterius, cùm esset lex, qua vetarentur contrahere, qui erant de diuersis tribubus, Nu. 36. quomodo Israelitæ non putabant se teneri
C lege ad hoc: sed induxerunt iuramentum, tanquã vinculum extraordinarium. Aliquis dicet, ꝙ hoc fuit, quia isti, qui fecerunt istud iuramentum erant populares, & non sciebant legem, ideo credebant se non obligatos ad hoc, nisi ipsi sponte per iuramentum obligarentur. Sed dicendum, ꝙ hoc nullo modo stat, quia totus populus Israel conuenit in Maspha de vndecim tribubus: nec defuit quisquã quando factum est iuramentum istud, nisi viri Iabes Galaad, vt patet infra in litera: non est autem verisimile, ꝙ in toto Israel non esset aliquis, qui nesciret legem. Item patet, quia ista lex de matrimoniis erat vulgatissima, eo quòd quotidie erat in vsu propter quotidiana matrimonia, & nõ poterat aliquis ignorare eam. Aliquis dicet aliter, ꝙ Is-
D raelitæ non putauerunt se obligari lege, sed iuramento, dato ꝙ scirent legem, quia lex illa solũ intelligebatur de fęminis succedentibus in hęreditate patris sui: vt cùm quis nullum filium masculum haberet, quia tunc succedebãt filiæ, & aliàs minimè, vt patet Num. 27. Cæteræ autem, quę non succedebant in hęreditatẽ, poterant accipi a viris aliarum tribuum, sicut est positio multorum: & quia quantum ad istas non obligabantur ex lege, voluerunt se obligare iuramento. Sed dicendum etiam, ꝙ istud non stat, sed ista lex intelligitur de omnibus fęminis, vt satis declaratum est Num. 36. Item patet, quia in Iabes Galaad occisi fuerunt oẽs viuentes, præter quadringentas mulieres virgines, & de illis certũ est, ꝙ succedebant patribus suis, quia non
E habebant alios hæredes, cùm oẽs occiderentur. Et q̃d plus est, istę succedebãt in omnibus bonis mobilibus, & immobilibus, quæ erant in Iabes Galaad, eo ꝙ non erant aliqui alij cognati defunctorum Iabes: & tamen traditę sunt viris Beniamin non obstante lege: ergo videtur, ꝙ lex non faciebat obligationem quantum ad istas, sicut iuramentum pro aliis, quę non succedebãt: & tamen contra iuramentum nihil actum est, & ꝯtra legem actum est: ideo videtur quòd ipsi non putabãt istam legẽ intelligi solũ de succedentibus, & propter hoc, quod iurauerint pro aliis. Dicendum ergo videt, ꝙ Israelitæ fortè fecerunt hoc ex quodam errore. s. qa licèt crederent ex lege se obligatos ad hoc, tamen putabant, ꝙ ista obligatio faciliter poterat tolli dato casu Respõs. ad quæsitũ.

necessi-

necceßitatis: sed non poterat tolli iuramentum: vtpu ta cõsiderauerunt fortè, ꝙ deleretur tribus Beniamin, ita vt pauci manerent, & occisis mulierib⁹ de tribu sua non haberent vnde acciperent vxores, & tunc neceßitas facibat legem dispensabilem. vt ergo nullo modo posset dari dispensatio, voluerunt se obligare iuramẽto, vt nullo modo esset dispensabile: nam iuramentũ credebant indispensabile, vt declarabitur infra in qua dam quest. isti tñ nimis errabant: quia in casu, quo peterent Beniamitę vxores de aliis tribubus, aut esset casus neceßitatis aut non: si nõ esset casus neceßitatis, non poterat dispensare in lege, sicut nec in iuramento. Si autem esset casus neceßitatis, tam iuramentum, q̃ lex erant dispensabilia: imò facilius est dispensari in iuramento, quã in lege: quia iuramentum est inducens vinculũ ex voluntate nostra: lex autẽ inducit vinculũ ex voluntate dei: fortius autem est vinculum a Deo inductum, quam a nobis: & tamen putauerunt contrarium isti, ideo filias virorum Iabes Galaad tradiderunt filiis Beniamin non curando de lege, & suas dare noluerunt, quia erat contra iuramentum.

Fortior lex quã iuramentum.

An non obstante iuramento isto & lege poterant Israelitæ dare de filiabus suis uxores filiis Beniamin, qui residui erant. Quæst. V.

QVAERETVR vlterius, an non obstante iuramento isto, & lege poterant Israelitę dare de filiabus suis vxores filiis Beniamin, qui residui erant. Respondendum erat quòd sic. De iuramento patet, quia iuramentum non extenditur ad ea, de quibus nõ extitit cogitatum: sed iste casus erat inopinatus, quia nesciebant Israelitę ꝙ sic accideret, scilicet quòd perirent omnes fæminę de tribu Beniamin, & ꝙ manerent aliqui pauci viri, qui non haberent vnde acciperent vxores. Ideo nunc cũ accidisset, non erat iuramentum tenendum in eo. Secundò patet, quia iuramentũ quando vergit in deteriorem exitum, non est tenendũ sed tandiu tenendum est quandiu non vergit in prę iudicium salutis æternę: & tamen istud si seruaretur tenderet in peiorem exitum, scilicet, quia isti sexcenti viri de tribu Beniamin, qui residui erant, non habebant aliquas fęminas de tribu sua. Ideo oportebat vnum de tribus, scilicet, ꝙ aut periret tota tribus Beniamin istis non accipientibus vxores, & non relinquentibus posteros: aut acciperent vxores de gentilitate, aut acciperent de aliis tribubus Israel. Primum erat inconueniẽs, quia erat ꝯtra voluntatẽ Dei, qui volebat ꝑmanere omnes duodecim tribus Israel, & nunc periret vna præ defectu coniugiorum. Secundum erat inconueniens, quia dato, ꝙ esset contra legem communem, quòd vnus vir acciperet vxorem de alia tribu, tamen magis erat cõtra legem, quòd Hebræi acciperent vxores de Gentilitate, eo quòd minus communicabant Gentiles & Iudæi interse quàm viri de vna tribu cum viris de alia tribu. Etiam quia sequebantur inde pericula, scilicet quòd ipsi, qui contrahebant inducerentur ad idola amore vxorum, & quòd proles inde genitę nutrirentur in cultu dæmonum. Et ista fuit causa quare Deus vetuit matrimonia inter Israelitas & Gentiles, Exo. 34. & Deutero. 7. & 3. Reg. 11. & non sequebantur aliqua istorum accipientibus viris vxores de alijs tribubus. Etiam oĩbus his adhuc stantibus fortè Gentiles nollent dare istis filiis Beniamin vxores de filiabus suis, ideo restabat, ꝙ acciperent de aliis tribubus vxores non obstante isto iuramento. Quod autem lex ad hoc non obstaret, patet, quia Deus dedit legem intelligendam ciuiliter, scilicet in casu, in quo potest cõmodè obseruari: quando tamen ex obseruatione legis sequitur magnum incommodum, noluit lator le-

Iuramẽtũ virgines in preiudiciũ salutis nõ tenet.

Deus quare vetuit matrimonia inter Israelitas & gẽtiles.

F gem intelligi, & sic erat hic. Nam vt cõmuniter poterat quilibet vir inuenire vxorẽ in tribu sua, & è contrario, & tunc honestius erat, ꝙ acciperet vxorem de tribu sua, quàm de aliqua alia, propter causas declaratas Numeri. 36. cap. & ob hoc lex data est: cùm tamẽ non inueniretur vxor aliqua in tribu sua, necesse erat de alia accipi, quia aliàs lex vetaret alicui accipere vxorem, quod erat impium: noluit ergo intelligi in hoc casu. Item politia non est propter legem, sed lex est propter politiam: ideo quando necesse est alterum perire, melius est, ꝙ pereat lex: & ob hoc sępe mutatur lex propter vtilitatem politiæ, & tamen nũquam mutatur politia propter conseruationem legis, & tamen pereũte hic vna tribu propter defectum matrimonij, G obstante lege, deficeret vna pars magna politię: & sic poterat perire quęlibet alia: & consequenter tota politia. Et istud est ꝯtra rõnem, cũ nõ sit politia ꝑꝑ legẽ, sed lex propter politiã, ideo dẽt hic potius mutari lex q̃ periret politia, nõ habente aliqua tribus matrimonia. Adhuc autem potest esse alia causa, quare iuramẽtum istud non obligaret, quia ipsi fecerunt illud ex magna iracundia: nam nimis fuerãt irati contra filios Beniamin, eo quòd noluerant tradere eis viros Gabaa peccatores, ad hoc, quòd de eis fieret iustitię executio. Etiam quia vt aliqui volunt, ꝙ quando factũ fuit istud iuramentum, iam pugnatum fuerat, & perierant multi de vndecim tribubus: & præ dolore occisorum, & indignatione hostium commoti fuerunt Israelitæ ad H faciendum istud iuramentum, sed iuramentum factũ cum ira non est plene deliberatum, & consequenter non est omnino obligatorium.

Lex est propter politiã, & non è cõtrario.

An peccauerunt Israelitæ faciendo iuramentum de non dando filias suas in uxores filijs Beniamin. Quæst. VI.

QVAERETVR vlterius, an peccauerunt Israelitæ faciendo iuramentum de non dando filias suas in vxores filijs Beniamin. Respondendum, ꝙ satis grauiter videntur peccasse. Nam aut Israelitæ iurabant se nõ daturos filias suas filiis Beniamin in casu, I in quo de lege vetabantur, aut in casu de lege propter neceßitatem, vel aliàs, in quo poterat esse licitum accipi illas. Primò modo non est dicendum, quòd Israelitæ iurarent: quia frustra erat iurare id, ad quòd sine iuramento aliàs obligabantur facere. Si autem secundo modo erat peccatum, quia iurabant non facere bonum: nam lex dabat locum in casu neceßitatis, in quo impium erat non dare vxores illis, quorum progenies aliàs peribat: iurare autem facere malum peius est, q̃ absolutè facere malum: eo quòd peccatur primò iurando, deinde efficiendo quod iuratur: poterant tamen aliqualiter excusari Israelitę per ignorantiã, quia erant simplices: & in multis de iure errabant circa obligationem votorum, & iuramentorum, vt declarabi K tur sequenti quęstione.

Iurare malum peius est quã facere malũ.

Cùm iuramentum Israelitarum de non dando uxores fuerit illicitum, quare uoluerunt illud obseruare. Quæst. VII.

QVAERETVR vlterius, cùm iuramentũ istud Israelitarum fuisset illicitum a principio, vel saltem vergeret iam in deteriorem exitum, & non erat iam seruandum, quare Israelitę noluerunt illud relaxatum esse intelligere, vel non obligari se eo. Respondẽdum quòd hoc proueniebat ex quadam ignorãtia Israelitarum, putabant enim quòd cũ aliquis se obligasset iuramẽto, vel voto ad aliquid, in nullo casu licebat retroce-

retrocedere, etiam si vergeret in deteriorem exitum. Sic patet de voto Iephte Galaaditę iudicis Israel: nam vouit, quòd si Deus traderet Ammonitas in manus eius, quicquid occurreret ei primum de domo sua reuertenti in pace, immolaret illud domino: accidit aūt quòd filia sua vnica occureret ei cum canticis, & tympanis, & ipse scidit vestimēta sua dicens: Heu filia mi, quia decepisti me, & ipsa decepta es. Quia tamen vouerat domino, putauit se teneri ad occidendum eam, & immolauit illā, vt supra 11. & tamen certū est, quòd non tenebat istud votum. Nam aut intellexit Iephte a principio de omnibus, si occurerent ei, quòd immolaret primum, aut solū de immolaticijs, & tamen non expressit. Si primo modo, non tenebat votum, quia erat illicitum, & peccabat vouendo. Si secundo modo, non tenebatur, quia votū, & iuramentum non extenduntur ad casus non excogitatos: quia de illis nō est consensus, nec voluntas se obligandi: & tamen his non obstantibus, putauit Iephte se obligatum ad immolandum filiam suam, quia aliàs non immolasset eam cùm diligeret ipsam nimis, quia erat vnica. Sic etiam erat de obseruatione legis, quia putabant Israelitæ se obligari ad obseruādū legem ad literam in omni casu. Sic patet de obseruatione sabbati. Nam iussum erat nullum op⁹ fieri in sabbato: tempore Machabęorum, cùm Gentiles idolatræ inferrent bellū Israelitis diebus sabbatorum, fugientibus in montes, non se defenderunt, sed permiserunt se mori, vt patet primo Macha. 2. scilicet. Et concitauerunt eis prælium in diebus sabbatorum: & non responderunt eis, nec opilauerunt loca occulta, dicentes: moriamur omnes in simplicitate nostra: testes erunt super nos cælum, & terram quòd iniuste perditis nos: & mortui sunt ipsi, & filij eorum, & vxores eorum, & pecora eorum, vsque ad mille animas. Ita nunc in isto iuramento putauerunt quòd quamquam obseruatio eius induceret malum, quòd tenebantur illud obseruare, ideo nullo modo dederunt eis de filiabus suis, sed inquisiuerunt modum ad satisfaciendum, qui habetur in litera. Ista simplicitas fuit a principio inter Iudęos magna, & fuit propter duo. Primò quia adhuc populus ille erat naturaliter rudis, & circa legem ineruditus. Secundum erat, quia Deus iusserat eis seruare legem ad literam non declinando ad dexteram, nec ad sinistram: & ita putabant in iuramentis fieri debere, & votis, & quibuscunq; promissionibus. Procedēte aūt tēpore tam per rationis vsum crescentem, quam propter exercitationem in lege, quam propter inconuenientia, quæ accidebant, erudiebantur aliqualiter ad seruandum magis legem in sententia quàm in verbis: & sic fuit tempore Machabæorum, quando perierunt viri quasi mille nolentes se defendere in sabbatis. Nam Mathathias, & alij Israelitæ conuenientes dixerunt, irrationabile esse illud, quia si sic facerent omnes Iudæi cito delerentur de terra, ideo conuenerunt in hanc sententiam, quòd si quis veniret contra eos in bellū diebus sabbatorum quòd responderent ei, se defendendo: ipsi tamen non mouerent bellū hostibus, primo Macha. 2. cap. postea autem adhuc magis fuerunt instructi: nam si aliquod animal cadebat in puteum, vel locum periculosum die sabbati, educebant eum inde, vt patet Lucæ decimo tertio.

Votum, & iuramentū non extenduntur ad casus inexcogitatos.

Simplicitas in principio Iudęorum.

An Iudæi seruarent hoc iuramentum faciendo quod habetur hic in litera. Quæst. VIII.

QVAERETVR vlterius, dato quòd istud iuramentum obligaret sicut credebant Iudæi: an A ipsi seruarent illud faciendo quod habetur hic, scilicet quòd darent quadringentas virgines de Iabes Galaad & ducentas virgines de filiabus suis ducentibus choros in Silo. Et dicendum quòd non. Primò quia tradiderunt eis virgines Iabes Galalaad. Nam si viri Iabes viuerent, potuissent licitè dare filias suas in vxores Beniamitis, eo quòd ipsi nihil iurauerant: & sic non putarent se teneri, & tamen alij Israelitę qui iurauerant non poterant dare licitè eas, quia istę virgines iam erāt in potestate ipsorum Israelitarum occisis patribus earum, & ipsi censebantur patres earum. Nam propter hoc iurauit quilibet non daturum se filiam suam Beniamitis, quia filia cuiuslibet erat in potestate sua, & iurabat quilibet de eo quod erat ī potestate sua: sed B istę virgines Iabes Galaad iam erant in potestate Israelitarum sicut filiæ suę, ideo peccabant ipsas dando Beniamitis. Secundò patet, quia si intelligatur istud iuramentum solùm de filiabus, sicut erant verba iuramenti: posset quilibet dare neptem, vel proneptem, aut quamcūque inferiorem, quę esset in potestate sua: sed hoc nō putauerunt se posse facere Israelitę obstante iuramento. Nam aliàs facile erat dari vxores Beniamitis, quia manifestū est, quòd in toto Israel vbi erant plusquam mille millia, & quingenta millia virorum coniugatorum fortè, sicut fuit semel in computatione facta tempore Dauid, primo Paralipome. 21. capit. essent aliquæ virgines non habentes patres, & illæ possent dari in vxores Beniamitis: & tamen nulla de talibus C data est. Quod patet, quia solùm datę sunt sexcentę virgines: quadringentę de Iabes Galaad, & ducentę de procedentibus in choris, & solennitate in Silo: ergo putabant non posse dare tales stante iuramento, & consequenter nec possent dare virgines Iabesenas. Tertiò patet, quia si intelligeretur ad literam de solis filiabus, posset quilibet dare filiam alterius, & alius filiam eius: & sic nullus daret filiam suam: tamen darentur filiæ omnium in vxores, & faciliter darentur vxores Beniamitis: & tamen non putauerunt Israelitæ, quòd possent aliquā dare, sicut nec dederunt, sed quæsiuerunt alios modos: ergo etiam non poterant dare filias Iabesenorum. Quartò patet in aliquo casu adhuc magis manifesto: certum D est enim, quòd multæ virgines erant in Israel non habentes patres, quando istud iuramentū factum est: & sic patres earum non iurauerunt: & Israelitæ habebāt potestatem super eas ad dandum eas cui vellent, & in istis erat pœnitus sicut in virginibus Iabesenis, scilicet, quòd patres earum non iurauerant, sicut nec viri Iabes, & ipsę erant de progenię Israelitarum sicut virgines Iabes, & erant sub potestate Israelitarum sicut illæ. Et tamen non dederunt Israelitę aliquam de talibus, cū certum esset, quòd multæ erant in Israel huiusmodi: ergo errabant nimis. Item non poterant euadere periurium, inquantum dederunt consilium, vt acciperent virgines ducentes choros in Silo. Et patet primo quantum ad illos, qui dederunt consilium, E vt hoc fieret. Nam iuramentum secundùm intentionem eorum obligabat eos ad non dandum de filiabus suis in vxores filiis Beniamin: & tamen per quandam cauillationem ipsi volebant dare modum, vt haberēt filij Beniamin vxores de filiabus eorum: ergo incidebant in periurium, quia iuramentum debet seruari ad illam intentionem, ad quam factum est, & nulla ars iurantis excusat. Secundò patet quantum ad illos, quorum filias contingeret accipi inter illas ducentas virgines ducentes choros in Silo: quia cùm illi repeterent filias suas, isti, qui dederant consilium, hoc dicerent eis: misereminì eorum: quia non rapuerunt eas iure bellantium, sed rogantibus, vt acciperent non dedistis: & a vestra parte peccatum est. Nam si iuramentum obliga-

obligabat, sicut ipsi putabant, non poterant misereri Beniamitarũ permittendo eis habere filias suas, quia non erat in potestate eorum iuramentum relaxare ad hoc quòd possent misereri, sed tenebãturagere iuxta vires ad implendum iuramentum suum. Tertiò patet quantum ad istos, qui rogarent illos, quorum filiæ acciperentur in Silo in chorizantibus, quia isti peccarẽt manifeste rogando alios, vt inciderent in periurium. Quartò patet, quia poterat accidere, quòd filiæ istorũ qui dabant istud consilium caperentur a Beniamitis: & tunc nulla excusatio erat quin inciderẽt in periuriũ, quia ipsi dederant occasionem, vt istud fieret. Etiam quia tunc ipsi permitterent quòd Beniamitę haberent filias eorum: nam nullus rogaret eos, quòd dimitterent illas Beniamitis, quia non rapuerant eas iure bellantium. Nam nullus alius sciebat quòd sic fieri debebant nisi isti, qui tractauerant: erat ergo tanquam si isti sponte darent filias suas Beniamitis, ideo si iuramentũ tenuisset, non poterant isti euitare aliquo modo periurium, sed istud proueniebat ex errore ipsorum. Nam sicut ex ignorantia putabant se teneri isto iuramento, quod falsum erat, ita putabant per istum modum faciendo euitare periuriũ: sed in vtroque errabant grauissime: erant enim valde rudes Hebræi illius temporis: & nullo modo circa rationem, aut iura exercitati.

Quare Israelitæ steterunt coram domino in Silo, & non construxerunt altare, & sequenti die construxerunt. Quæst. IX.

QVARE dicitur hic, quòd Israelitę steterunt coram domino in Silo sedentes, & lugentes, & sequenti die construxerunt altare, & cur in ipsa die non construxerunt. Aliquis responebit, ꝙ Israelitę venerunt sero in Silo ad dominum die illa: cùm iam pertransisset hora sacrificiorum, ideo expectauerunt vsque ad sequentem diem ad sacrificandum. Sed dicẽdum, quòd non stat, quia dato quòd venirent sero poterant facere sacrificium. Nam sacrificium vespertinum fiebat in occasu solis, & durabat per totam noctem in altari, Leui. 6. poterat ergo quacũque hora offerri sacrificium. Item istud patet aliqualiter, quia dicitur in litera quòd venerunt in Silo, & in conspectu domini sedentes vsque ad vesperam leuauerunt vocem suam. Hoc quòd dicitur, vsque ad vesperam, significat quòd steterunt ibi magna parte diei. Nam si venissent sero, scilicet in vespera, non bene diceretur, quòd steterunt vbi vsque ad vesperam. Sed dicendum videtur, quòd factum est propter duo. Primò, quia Israelitæ volebant a Deo exaudiri, vt daretur modus, ne periret tribus Beniamin: & ne ipsi inciderent in periurium, & propter hoc volebant facere sacrificia: & quia sacrificia non acceptabantur, nisi qui faciebat illa, dispositus esset, voluerunt se disponere: sicut dicitur Isaię 1. Ne offeratis vltra sacrificium frustra, incensum abominatio est mihi: neomeniam & sabbatum, & festiuitates alias non feram: iniqui sunt cætus vestri, Kalendas vestras & solennitates vestras odiuit anima mea: facta sunt mihi molesta, & laboraui sustinens: & cùm extenderitis manus vestras, auertam oculos meos a vobis, & cùm multiplicaueritis orationem, non exaudiam. Et subditur causa, scilicet, manus enim vestræ sanguine plenę sunt: & sequitur, quòd si lauentur Deus exaudiet eos. dispositio autem, quam isti facere debebãt, erat quòd contererentur corã domino: & lugerent, & tunc exaudirentur: sicut dixit Deus Ezechiæ: Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas: & ecce addidi vitæ tuæ quindecim annos 4. Reg. 20. & Isa. 38. cap. Et ista dispositio placebat Deo magis quam omnia sacrificia. Et patet hoc Michææ 6. cum dicitur: Quid dignum offeram domino? curuabo genu Deo excelso: nunquid offeram domino holocaustomata, & vitulos anniculos? Nunquid placari potest dominus in millibus arietum, aut in multis millibus hircorum pinguium? Nunquid dabo primogenitum meũ pro scelere meo, & fructum ventris mei pro peccato animę mææ? Indicabo o homo quid sit tibi bonum, & quid Deus querat a te: vtique facere iudicium, & diligere misericordiã, & solicitum ambulare cum Deo tuo. Sic enim fecerunt Israelitæ semel tempore Samuelis, quando conuenerunt in Maspha. Nam ibi iudicauit eos Samuel, & ieiunauerunt tota die, & postea obtulerunt agnum anniculum in holocaustum, primo Regũ septimo: ita nunc Israelitæ steterunt prima die, qua venerunt in Silo semper lugentes coram domino, & per hoc disposuerunt se ad hoc, quòd Deus exaudiret preces suas, & acceptaret sacrificium ipsorum, ideo sequenti die potuerunt conuenienter offerre. Secundum est, quia Israelitæ volebant placare dominum per sacrificium suum, non poterant tamẽ placare si illa die offerrent, ideo vsque ad sequentem diem non construxerunt altare. nec obtulerunt sacrificium. Patet hoc, quia Israelitæ veniebant tristes, & lugebant nimis: quia videbant vnam tribum periisse de Israel, & tamen quandiu aliquis tristis est de aliquo nisi de peccatis suis, non placat dominum, nec placẽt ei ceremoniæ ab eo factę. Sic dixit Aaron ad Moysen quando cõbusti sunt duo filii eius a domino: & Moyses increpuit illum, cur non comedisset hircum, qui oblatus fuerat pro peccato, sed permisit eũ comburi, & ille ait: oblata est victima pro peccato, mihi autem quid acciderit, vides: quomodo potui comedere, aut placere domino in cæremonijs mente lugubri? Leui. decimo. expectauerunt ergo vsque ad sequentem diẽ cùm iam finitus esset luctus, & tunc poterant offerre mente hilari, & placare Deum in cæremonijs.

Respõsio ad q̃situm

Cõtra eos qui non se disponunt ad sacrificia offerẽda.

Quare construxerunt altare ad offerendum sacrificium. Quæst. X.

QVAERETVR vlterius, quare construxerũt altare ad offerendum sacrificium nunc Israelitę: cùm ipsi haberent altare holocaustorum in sanctuario, in quo poterant offere. Aliquis dicet quòd Israelitæ non erant nunc in loco vbi possent offerre in altari holocaustorum, ideo construxerunt altare. Sed dicendum, quòd hoc non potest stare, quia Israelitæ erant nunc in Silo, vbi erat tabernaculum, & totum sanctuarium: vnde dicitur hic, & steterunt coram domino, & infra in litera: & etiam præcedenti cap. patet quòd in Silo erat sanctuarium, & ibi erat altare holocaustorum, in quo poterant offere holocausta. Responderi potest, quod fortè Israelitæ volebant nunc offerre tot sacrificia, quòd non caperentur in altari holocaustorum, & ob hoc forte fecerunt aliud altare nouum, in quo offerrent. Sic enim fuit quando Salomon obtulit multa sacrificia: nam dicitur. quòd altare non capiebat illa, tertio Regum octauo. Vel fortè cùm liceret populo hoc facere, vt infra declarabitur sequen. questione, voluit nouum altare construere ad maiorem solennitatem faciendam.

Quo-

Quomodo licuit Israelitis construere altare ad offerendum in eum sacrificia.
Quæst. XI.

QVAERETVR vlterius, quomodo licuit Israelitis construere altare ad offerendum in eum sacrificia, quia hoc erat valde illicitum. Nam Leuit. 17. dicitur, quòd si quis offerret sacrificium non ad ostium tabernaculi in altari holocaustorum, erat reus sanguinis, sicut si sanguinem effudisset. Item Iosue 22. dicitur, quòd nefas erat offerre sacrificium in alio altari, nisi in illo, quod erat ad ostium tabernaculi. Respondendum, quòd licuit Israelitis facere altare nouum ad offerrendum sacrificium. Pro quo sciendum, ꝙ erat datum præceptum de faciendo sacrificium in vnico loco propter periculum idolatriæ, quia erant assueti Israelitæ ad offerendum sacrificia dæmonibus obseruando cæremonias illorum: si autem quilibet posset offerre vbicunque vellet, & secretè, vel publicè, posset quilibet obseruare in sacrificando cæremonias, quas vellet: & sic plurimi de Israelitis offerrent sacrificia dæmonibus, & obseruarent cęremonias cultus eorum. Iussum est ergo, quòd omnes Israelitæ offerrent sacrificia in sanctuario, & non alibi, & ibi erat locus publicissimus: & quicunque vellet offerre sacrificium videretur ibi, sub quibus cæremonijs offerret: & non posset obseruare cæremonias dæmonum: & ob hoc ista lex fuit dispensabilis faciliter in multis, de quibus non erat præsumptio, quòd vellent facere cęremonias cultus dæmonum, & sic fuit de Prophetis, sicut de Samuele, qui in multis locis extra sanctuarium construebat altaria, & faciebat sacrificia, scilicet in Ramatha, & in Masspha 1. Regum 7. & in Galgala 1. Regum 11. & in Bethleem eo. lib. cap. 16. Sic etiam fuit de Elia, qui fecit altare in monte Carmelo 3. Regum 18. & Dauid fecit altare in area Areuna Iebusæi 2. Regum 24. & 1. Paralip. 21. sic etiam erat de toto populo congregato, quia non erat verisimile, quòd obseruaret cęremonias dæmonum sacrificando, & sic faciliter poterat dispensari cum toto populo, quòd offerret sacrificium extra locum sanctuarij: & quia nunc populus non redarguitur pro ista immolatione, satis credendum est, quòd non peccauerit. Secundo modo potest dici, & melius, quòd populus non peccauit nunc construendo altare, quia istud altare constructum fuit intra sanctuarium. Nam sanctuarium erat in Silo, & ibi erant nunc Israelitæ, & intra magnitudinem illius domus, in qua erat tabernaculum, factum fuit altare ab Israelitis, & sic nō faciebant contra legem Leuit. 17. & Deuter. 12. quia offerebant sacrificium in vnico loco, quem Deus elegerat, & istud erat ad ostium tabernaculi. Ad id quod habetur Iosue 22. dicendum, quòd licèt dicatur ibi, ꝙ nefas erat immolari sacrificia in alio loco nisi in altari holocaustorum ad ostium tabernaculi: tamen licitum erat ex dispensatione in alio altari immolari, sicut supra declaratum est. Vel potest dici, quòd hóc dicitur ad significandum, quòd non licebat extra locum sanctuarij, & hoc conuenit literæ ibi, quia illud dicitur ad probandum, quòd non licuit duabus tribubus, & dimidiæ construere altare apud tumulos Iordanis ad faciendum sacrificia, & tamen nunc erat altare intra sanctuarium ad ostium tabernaculi, sicut altare, quod fabricauerat Moyses: ideo non peccabatur offerendo ibi. Aliquis autem obijciet, quod supra dictum est, quòd licèt non liceret vni personæ construere altare ad sacrificandum, licuit tamen multitudini, eo quòd non dubitabatur de multitudine, an vellet idolatrare, sicut de vna persona. Nam etiam multitudini non licuit construere altare ad faciendum sacrificia: duæ namque tribus, & dimidia construxerunt altare apud

A tumulos Iordanis, & quia reliquæ nouem tribus & dimidia putabant, quòd construxissent illud ad sacrificandum, mouere volebant bellum contra illas quousque se excusauerunt, dicentes, quòd non fecerant altare ad sacrificium, sed in signum vnitatis populi, vt patet Iosue vigesimo secundo: & etiam ipsa multitudo duarum tribuum & dimidiæ asseruit nefas esse facere sacrificium alicubi, nisi in altari holocaustorum, quod erat ad ostium tabernaculi: non ergo liceret multitudinem construere altare ad faciendum sacrificia. Responderi potest multipliciter. Vno modo, quòd non est simile hic, & ibi, quia ibi minor pars populi construxit altare, scilicet duę tribus & dimidia. Hic autem totus populus, & de quadam parte populi

B poterat haberi suspitio de idolatria, sed non de toto populo. Secundò & verius dici potest, ꝙ ibi duæ tribus & dimidia construxerunt altare extra sanctuarij locum, & per hoc significabatur, quòd faciebant altare ad sacrificandum idolis, vel saltem volebant facere alium cultum differentem ab illo, qui fiebat in sanctuario, & vtrunque erat inconueniens. Primum namq; vera idolatria: Secundum erat contra intentionem Dei, quia Deus voluit esse vnicum locum sacrificandi, vt significaretur vnus esse Deus, cui omnes sacrificabant. faciendo autem altaria in pluribus locis, significabatur aut significari poterat plures esse Deos, quibus sacrificaretur. Nunc autem populus fecit altare in loco sanctuarij: per quod nec erat idolatria,

C nec signum pluralitatis Deorum, ideo istud erat conueniens.

Vnde habuerunt Israelitæ, quòd liceret eis facere altare, quod nunc fecerūt, & de qua materia illud fecerunt.
Quæst. XII.

QVAERETVR vlterius, vnde habuerunt Israelitæ, ꝙ liceret eis facere altare, quod nunc fecerunt: & de qua materia illud fecerunt. Respondendū, ꝙ Israelitæ habuerunt sibi licere ex eo, quod habetur Exo. 20. s. altare de terra facietis mihi: ergo aliquando haberet locum ista lex. Sed non habebat locum in al-

D taribus, quæ fabricarentur extra locum sanctuarii, quia non licebat talia fieri, vt probatum est præced. quæst. ideo liceret aliquando fabricari altare intra sanctuariū præter illud quod fecerat Moyses, quia illud erat de lignis setim opertum laminis æneis: Exod. 27. Istud autem erat de terra, & istud est, quod nunc fabricauerant Israelitæ. Secundò potest dici, ꝙ fecerunt hoc nunc Israelitæ, quia alia similia facta sciebant, scilicet, faciebant altare ad sacrificādum in eo, & vt maneret in memoriam præteritæ rei: sic fuit de altari, quod fecerunt Israelitæ in introitu in terram Chanaan in confirmatione legis: nam factum est altare, & oblata sunt in eo sacrificia, scriptusque fuit Deute. legis in eo, & mansit ad memoriam, vt colligitur Deut. 27. & Iosue 8. c. ita

E nunc Israelitæ vellent facere sacrificia in altari isto, & ꝙ maneret ad memoriam, quomodo pugnassent vndecim tribus contra vnam, & quid tunc acciderit. Ad secundum dubium dicendum, ꝙ istud altare non poterat cōstrui de lignis, ferro, aut qualibet alia materia, nisi de terra, vel lapidibus. De terra patet Exod. 20. s. altare de terra facietis mihi: poterat etiam fieri de lapidibus, & tamen lapides illi non debebant esse politi, aut quomodolibet parati ferro, sed rudes, sicut de lapidicina ducebant, vt patet ibidem, s. ꝙ si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus, si enim leuaueris cultrum tuum super eum polluetur: poterat tamen altare calce superinduci ad pulchritudinem, & firmitatem operis: nam lapides rudes non

benè sibi coaptarentur, nec redderent superficiem F
planã: cùm verò calce linirentur, coniungerentur, & redderetur superficies plana, & sic factum est quando Deus iussit ædificari altare in monte Hebal in confirmatione legis, in quo scriberetur Deuter. nam erat de lapidibus grandibus, & impolitis, quos ferrum non tetigerat, Deuter. 27. cap. Vtroque istorum modorum poterat fieri nunc altare, sed non apparet, quo modo illorum. *Altera autem die diluculo consurgentes.* Præcedenti die Israelitæ manserant coram domino lugentes, & non obtulerant aliquod sacrificium propter causas supra assignatas in quadam quæstione, & nunc surrexerunt diluculo, vt pararent cito locum in quo offerrent sacrificia, *Extruxerunt altare.* Scilicet, facientes intra sanctuarium domini altare de nouo præter il- G
lud, quod fecerat Moyses, & istud fuit nunc de terra, vel lapidibus. *Et obtulerunt ibi holocausta, & pacificas victimas.* Scilicet, populares obtulerunt animalia sacerdotibus, & ipsi fecerunt cæremonias sacrificij, quia ad eos pertinebat, & non ad laicos, & sunt ista duo genera sacrificiorum, scilicet holocausta, & victimæ pacificæ, de quibus dicetur infra in prima quæstione. *Et dixerunt: quis non ascendit in exercitum domini?* Postquam positum fuit quomodo Israelitæ pugnauerunt contra Beniamitas, ponitur hic quomodo puniuerunt eos, qui non venerunt in auxilium eorum. Et etiam quæritur hic remedium pro viris superstitibus de Beniamin, vt darentur eis vxores. Et dicitur: quis non ascendit? idest quis vir, vel quis populus. Nam pœna infli- H
genda erat siue viris, siue populis. Nam nunc inflicta fuit pęna toti populo virorum Iabes Galaad, quia omnes peccauerunt: si autem aliqui viri de aliquo populo ire noluissent in bellum alijs euntibus illi occiderentur, & vocatur exercitus domini exercitus vndecim tribuum contra viros Beniamin, sicut infra declarabitur in quadam quæstione. *De vniuersis tribubus Israel.* Scilicet de vndecim: nam tribus Beniamin, non intelligitur hic nomine tribuum Israel, eo quòd cæteri Israelitæ pugnauerant nunc contra viros Beniamin. Etiam quia iam deleta fuerat illa tribus. Nam non manebat in ea quisquam viuens, nisi sexcenti viri, & in istis non erat iam futura aliqua pęna, sicut moliebãtur nunc facere Israelitæ contra non ascendentes in I
bellum, sed potius dolebant de destructione istius tribus, vt patet in litera. *Graui enim se iuramento constrinxerant, cùm essent in Maspha, interfici eos, qui defuissent.* Istud est redditiuum causæ: quasi dicat, ideo nunc Israelitæ quæsiuerunt, an aliquis de seipsis non ascendisset in bellum, vt complerent iuramentum, quia iurauerant quòd quicunque non veniret ad illud bellum occideretur: & quia viderentur rei periurii, si non exequerentur hoc, voluerunt scire, quis populus de Israel non venisset in istud bellum. Et dicitur, quòd iuramentum istud factum est in Maspha, scilicet, quia prima congregatio Israelitarum super negocio vxoris Leuitæ fuit in Maspha, & ibi ordinauerunt quem modum deberent tenere pugnando contra Beniamitas, præce- K
denti capitu. *Ductique pœnitentia filij Israel super fratre suo Beniamin.* Idest vndecim tribus Israel doluerunt de fratre suo Beniamin, idest de tota tribu Beniamin. Viri enim illius tribus erant fratres virorum aliarum tribuum Israel, scilicet, quia omnes descendebant ab eodem capite, scilicet Iacob. Vel quia omnes illi, qui fuerunt capita duodecim tribuum fuerunt duodecim fratres inter se. Et pęnitentia ista fuit, quia dolebant Israelitæ, quòd perijsset tota tribus Beniamin. *Cæperunt dicere: ablata est vna tribus de Israel.* Hoc dixerunt dolendo, & conquerendo, scilicet, tribus Beniamin deleta est, quia non manebant in ea nisi sexcenti viri, & nulli paruuli, & nullæ fœminæ. *Vnde vxores accipient?* Scilicet, isti sexcenti, qui remanserunt, vnde accipient vxores, quia in tribu Beniamin nulla manet fęmina: nos autem omnes iurauimus, quòd nullus eis daret de filiabus suis vxorem, ideo oportet, quòd pereat tota tribus, cùm non habeant, vnde accipiant vxores, ex quibus filios gignant, per quos continuetur progenies Beniamin. *Omnes enim in commune iurauimus non daturos nos his filias nostras.* Quasi dicat, in tribu sua nullæ feminæ sunt, quia omnes ceciderunt gladio. præcedenti cap. & nos propter iuramentum non possumus dare, quia omnes in commune, idest omnes communiter iurauimus, scilicet, quando erant Israelitę in Maspha antequam inciperent bellum, vt patet supra in litera.

Quare dixerunt Israelitæ hæc verba, scilicet, quis non ascendit in exercitu domini, &c.

Quæst. XIII.

QVAERETVR, quare dixerunt Israelitæ ista verba, scilicet quis non ascendit in exercitum domini de omnibus tribubus Israel? Respondendum, quòd factum est propter duo. Primò ad complendum iuramentum. Nam quando Israelitæ erant in Maspha obligauerant se iuramento ad occidendum, qui non venirent ad illum exercitum. Si autem nunc vellent dissimulare, & non occidere eos, qui non venerunt ad exercitum, essent periuri, ideo vt non peccarent, inquisiuerunt qui erant, qui non ascenderant ad bellum, vt occiderentur. Secundum erat, quia Israelitæ volebant dare vxores filijs Beniamin superstitibus, qui non habebant vnde vxores acciperẽt, & non poterant dare de filiabus suis, eo quòd iurauerant, se non daturos. Et quia omnes, qui venerant ad istud bellum iurauerant hoc, non poterat aliquis eorum dare de filiabus suis: inquisiuerunt ergo quis esset, qui non venisset ad illud bellum, quia qui non venerunt non iurauerunt, & sic poterant dare filias suas. De primo patet, quia dicitur hic: Quis non ascendit in exercitum domini de vniuersis tribubus Israel? & subditur: Graui enim se iuramento constrinxerant interficere eos, qui defuissent, quasi dicat, propter hoc quæsitum est, quis non ascenderat, quia iuratum fuerat, ꝙ occiderentur non ascedentes. De secundo patet, quia dicitur in litera: ducti pęnitentia filii Israel super fratre suo Beniamin cæperunt dicere, ablata est vna tribus de Israel: vnde vxores accipient? omnes enim in commune iurauimus non daturos nos his filias nostras. Et sequitur: idcirco dixerunt, quis est de vniuersis tribubus Israel, qui non ascendit ad dominum in Maspha?

Quare Israel vocauit hunc exercitum congregatum contra filios Beniamin exercitum domini.

Quæst. XIIII.

QVAERETVR vlterius, quare Israelitæ vocauerunt istum exercitum congregatum contra filios Beniamin exercitum domini. Responderi potest, quòd hoc fiebat propter multa. Primò quia Israelitę pertinebant ad Deum specialius, quàm cæteræ gentes, vnde vocantur peculium Dei: vt patet Exo. 19. & Deuter. 7. scilicet: Si audieritis vocem meam, mea est omnis terra, & vos eritis mihi in peculium de cunctis populis. & ob hoc quælibet congregatio Israelitarum vocabatur multitudo Dei, vel multitudo sanctorum, sicut dixit Core ad Moysen, & Aaron: sufficiat vobis, quòd omnis multitudo sanctorum est, & in ipsis est

sus est Deus: cur eleuamini super populum domini? Nume. 16. & ob hoc exercitus Israelitarum vocari debebat exercitus Dei. Sic patet primo Regum 17. cum dixit Dauid: quis est iste Philistæus incircuncisus, qui exprobrauit agminibus Dei viuentis hodie, idest exercitui congregato. Secundum erat, quia iste exercitus fuerat congregatus zelo Dei, scilicet ad exequendum id, quod Deo placebat, scilicet, vt vindicaretur peccatum factum à viris Gabaa, & quando aliquid fit zelo Dei, dicitur illud esse Dei, & multitudo agens vocabitur multitudo Dei. Sic dixit Christus Matth. 18. quando fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum. Tertium erat, quia ista multitudo dirigebatur à Deo, & faciebat præceptum Dei expressum ei. Nam quando congregatus fuit iste exercitus, consuluerunt dominum in Silo, an deberent pugnare contra Beniamin, & dixit quòd pugnarent, & tertia vice dedit eis modum qualiter pugnarent, & caperent viros Beniamin per insidias. præcedenti cap.

Cur Israelitæ licitè potuerunt iurare, quòd occiderent omnes non ascendentes ad hoc bellum.

Quæst. XV.

QVAERETVR vlterius, cur Israelitæ licitè potuerunt iurare, quòd occiderent omnes non ascendentes ad istud bellum: nam quando aliquis iurat facere, quod de facto, vel de iure facere non potest, & scit se facere non posse, peccat, quia iurat in vanum. Et quod amplius est voluntariè periurus est: vt siquis iuret, quòd occidet alterum, vel quòd nunquàm eum diliget, quia ista sunt contra charitatem, ideo siue in iurando, siue in faciendo illicita sunt. Ita dicet aliquis fuisse hic, scilicet, quia iurabant Israelitæ facere malum, scilicet occidere proximos suos. Respondendum est, quòd Israelitæ licitè hoc iurauerunt. Ad hoc tamen considerandum, quòd non poterant isti licitè iurare, nisi id quod iurabant licitum esset, quia iurans aut vouens, quod scit illicitum esse, peccat. Ad hoc autem, quòd istud esset licitum requirebantur duo. Primum erat, quòd ipsum in se iustum esset. Secundum erat, quòd haberent Israelitę auctoritatem ad faciendum hoc. Nam dato, quòd aliquis sit fur, vel homicida, non licet cuique occidere eum, sed soli iudici: & sicut peccat, qui sine causa occidit quemquam, ita peccat qui sine auctoritate iudiciaria occidit aliquem, nisi in casibus à lege promissis, & tunc non agit sine auctoritate. Vtrunque autem erat nunc. De primò patet, quia iustum erat, quòd occiderentur omnes, qui non conuenirent ad illud bellum: omnes autem Israelitæ tenebantur ad executionem legis Dei, quantum poterant. Et quia nunc totus populus vocatus fuerat ad vindictam istius criminis maximi, quod si non vindicaretur Deus fortè irrasceretur contra totum Israel, sicut dicitur in similibus Leuit. 20. qui non veniret contemneret vocationem totius populi, & quantum in se erat faciebat contra statum totius populi, quia si sic omnes facerent, non vindicaretur delictum, & Deus requireret tunc de manu totius populi, qui negligens fuit, & disperderet eum: sed omnes tenentur seruare vtilitatem, & salutem publicam, ideo non venientes cùm manifestè agerent contra salutem publicam, mortem merebantur. Secundò patet, quia quicunque non obedit iudici imperanti superbiens mortem meretur, vt patet Deute. 17. scilicet: Qui non obedierit sacerdotis imperio, & iudicis, qui illo tempore fuerit, morte moriatur. Sed totus populus vocans hic ad bellum erat nunc iudex, vt infra declarabitur

A immediatè: ergo contumaces inueniendo per superbiam poterant iustè occidi. Secundum erat auctoritas, vt licitè fieret, scilicet quòd populus iurans hoc haberet iudiciariam auctoritatem. Et dicendum, quod populus habebat nūc locum iudicis, quia necesse erat dari aliquam iurisdictionem inter Israelitas, cùm esset magna multitudo, quia aliàs esset quædam deordinatio: cùm non posset alicui distribui iustitia: non erat nunc ista tamen iurisdictio penes aliquam personam singularem: ideo erat penes totam multitudinem. Patet hoc, quia in fine literæ dicitur. In diebus illis non erat rex in Israel: sed vnusquisq; quod rectum sibi videbatur, hoc faciebat. Etiam patet hoc ex exercitio iurisdictionis, quia multitudo ordinabat omnia,
B quæ fieri deberent tam in bello isto quàm postea pro reparatione tribus Beniamin deperditæ, vt patet hic, & præcedenti cap. poterat ergo multitudo licitè occidere quemcunq; non ascendentem ad istud bellum: illud tamen quod licet alicui facere absolutè, licet ei iurare, vel vouere facere. ponitur autem iuramentum, vel votum ad quandam confirmationem effectus, scilicet quòd non licet alicui resilire à re iurata, vel quam voto promisit: quod tamen licèt in illis, quæ sine voto & iuramento à nobis cogitantur. Licuit ergo Israelitis facere istud iuramentum, imò fuit virtuosum hoc iurare, vt opus bonum, quod intendebant firmius esset: dum tamen seruaretur iuramentum in casibus cōuenientibus, & non extenderentur ad omnem euen-
C tum: sicut fuit de iuramento de non dando de filiabus suis vxores filijs Beniamin. Nam nunc propter casum incidentem non erat tenendum iuramentum, Israelitæ tamen tenuerunt illud quantum potuerunt, vt patet in litera, & declaratum est supra in quadam quęstione.

Ad effect' confirmatione ponitur votū

Quomodo dicitur hic, quòd Israelitæ ducti fuerat penitentia super fratre suo Beniamin.

Quæst. XVI.

QVAERETVR vlterius, quomodo dicitur hic, quòd Israelitæ ducti fuerunt pœnitentia super fratre suo Beniamin. Nam dolor nunquam est, nisi
D de malo, vel de eis, quæ nobis nolentibus accidunt, siue bona, siue mala sint: non erat autem hic aliquid istorum, quia non erat malum, quòd Israelitæ pugnauissent contra Beniamitas, & deleuissent eos: quia ex Dei consilio, vel præcepto hoc egerant, vt patet præcedenti cap. Etiam quia bono zelo fecerant, scilicet ad puniendum delinquentes. Etiam non acciderat ista destructio Beniamitarum contra voluntatem Israelitarum, sed potius eis laborantibus, vt hoc fieret: nam tria bella fecerunt propter hoc, vt patet præcedenti cap. Respondendum, quòd Israelitæ dolebant de destructione Beniamitarum. non quidem pigebat eos, quia occiderāt Beniamitas: quia istud bonum erat, & ipsi desiderauerunt illud: sed dolebant pro de-
E fectu illorum, quia per mortem ipsorum deficiebat vna tribus in Israel, & erat istud voluntarium mixtum ex voluntario & inuoluntario, sicut ponitur exemplū 3. Ethic. de proijciente merces in mare, in cuius potestate est applicare partes organicas ad proijciendum in mare merces, & tamen non est simpliciter voluntarium, quia iste luget, & tristatur, quando illas proijcit, magis tamen eligit illas proijcere, quàm quod nauis pereat. Sic autem est, quando iudex volens augeri, & prosperari rempublicam, occidit multos de illa propter crimina, & legum obseruationem: quia ille quodammodo vult, inquantum vult delinquentes viuere, & quodammodo nō vult, sed tristatur, inquantū dolet, quod per mortē istorū minor efficiatur respublica.

Aliquis autem fortè dicet, quòd quando Israelitæ occidebant Beniamitas erant passionati, ideo gaudebant occidendo eos: cùm verò occidissent illos, cessauit iracundia, quia facta erat retributio pœnę, vt ait Aristo. 4. Ethic. cap. de mansuetudine, & tunc cœperunt cogitare, quod rectum erat, & doluerunt de morte Beniamitarum. Sed istud non stat, quia istud conuenit in operantibus per passionem aliquod malum, & tamen Israelitæ nunc non fecerunt aliquod malum, nec fecerunt ex passione, sed propter virtutem, scilicet vt puniretur tantum nefas, quantum nunquã fuerat in Israel, vt patet præcedenti cap.

Quomodo dixerunt nunc Israelitæ ablata est vna tribus.
Quæst. XVII.

QVAERETVR vlterius, quomodo dixerunt nunc Israelitæ: ablata est vna tribus, quia non erat ablata: nam manebant adhuc sexcenti viri, in quibus conseruabatur tribus Beniamin, & poterat perpetuari per eos per propagationem. Responderi potest dupliciter. Vno modo, quòd istud dicebatur dolendo, & conquerendo, & conditio lugentium est, ꝙ semper maiora mala quàm sint, dicant vrgẽte tristitia, & quia isti nimis detristabantur de tanta desolatione tribus Beniamin, quamquam non esset pœnitus ablata, dicebant quod erat ablata: manebat tamen pars quædam eius, scilicet sexcẽti viri. Secundo modo potest dici, & melius, ꝙ isti dixerunt, ablata est vna tribus de Israel, scilicet non in re, sed in spe, quia licèt nondum esset ablata, tamen in breui auferreretur. Nam supererant adhuc sexcenti viri, quia tamen isti non habebant aliquas mulieres, ex quibus gignerent filios in quibus continuaretur successio, necesse erat ꝙ in breui morientibus omnibus ipsis non maneret quidquam de tribu Beniamin. Quod autem non haberent vxores patet, quia de tribu sua nulla erat fœmina superstes: omnes quippe gladio conciderant: de alijs autem tribubus nullam accipere poterant, quia omnes iurauerant se non daturos eis filias suas in vxores, ideo necesse erat semen suum perire, & hoc est verè, quod ipsi intendebant, quando dicebant hoc. Et patet hoc, quia quando dixerunt: ablata est vna tribus de Israel: subiunxerunt: vnde vxores accipient? scilicet isti qui manserunt de Beniamin: quasi dicat, quia non est vnde accipiant vxores ad continuandum progeniem necesse est, ꝙ auferatur tribus Beniamin.

An viri Beniamin possent accipere vxores de Gentilitate, si non possent habere vxores de Israelitis.
Quæst. XVIII.

QVAERETVR vlterius, dato ꝙ isti viri Beniamin non possent habere vxores de filiabus Israel, an possent illas accipere de Gentilitate. Respondendum, quòd si aliquo modo isti possent accipere vxores de Israelitis, non liceret eis accipere de Gentilitate, eo ꝙ maior distantia est inter Iudæos, & Gentiles, quàm inter Iudæos vnius tribus ad Iudæos alterius tribus. Etiam quia si Iudæi de vna tribu acciperent vxores de alia tribu, non erat periculum aliquod, & tamen si Israelitæ acciperent vxores de Gentilibus erat periculum duplex. Primum erat, ꝙ proles inde genita efficeretur idolatra, quia in parua ætate erudiretur à matre, quæ esset assueta idolis, & tales mores induerent paruuli. Secundum erat, ꝙ viri propter amorem fœminarum allicerentur ad colendum Deos, quos ipsę colebant. Sicut factum est de Salomone, cuius cor

Si Israelitæ acciperent vxores de Gẽtilibus erat duplex periculũ.

F peruerterunt alienigenæ mulieres, vt coleret idola, vt patet 3. Regum 11. Et ista fuit causa prohibitionis matrimonij inter Hebræos & Gentiles: Exod. 34. & Deuter. 7. cap. inter Hebræos autem si viri acciperent fęminas de aliis tribubus, non erat aliquod periculum spirituale, sed solum temporale, quia transirent possessiones de tribu in tribum, & non maneret certa distinctio familiarum & tribuum, sicut Deus eam fecerat, & ista fuit causa vetandi matrimonia in diuersis tribubus: Nume. 36. Istud autem periculum minus est, quàm spirituale quodcunque, ideo potius tolerandum erat: & ideo si dato isto casu, quòd non possent Beniamitæ accipere vxores, nisi de alijs tribubus, vel de Gentilitate, potius acciperent de alijs tribubus vxo-
G res, & lex non obstaret in hoc, quia lex non tenet in casu necessitatis, quando obseruata lege, periret politia, vel magna pars eius: cùm non sit politia propter legem, sed lex propter politiam, vt declaratum est supra in quadam quæstione. Sed dato, quòd nullæ fœminæ essent, quas acciperent isti Beniamitæ de aliis tribubus, est dubium, an liceret accipere vxores de Gentilitate. Et tunc dicendum, quòd in aliquo casu licebat liberè accipi vxores de Gentilitate, sicut erat quando Israelitæ pugnabant contra aliquam gentem, quæ non esset de Chananæis, & capiebant mulieres captiuas, poterant accipere, quas vellent in vxores: Deuter. 21. Pro hoc autem considerandum, quòd aut illę gentes, de quibus Israelitæ accipere volebant vxores, erant
H de Chananæis, autem non. Si non erant de Chananęis, aut conuertebantur illę mulieres ad Iudaismum, aut nequaquam patiebantur conuerti, sed volebant manere in ritu dæmonum. Si primo modo, licebat cuicunque Iudæo accipere vxorem de Gentilitate, etiam si posset accipere de filiabus Israel, & sic intelligitur Deutero. 21. Nam ibi fœmina captiua faciebat prius quasdam cæremonias quàm vir Hebræus cognosceret illam. Si autem nolebat conuerti, sed manebat in ritu Gentilico, aut erat vir Iudæus in necessitate, scilicet, quòd non poterat accipere aliquam de filiabus Israel, aut non erat in necessitate. Si primo modo, poterat licitè accipere vxorem de Gentilitate. Sic fuit de duobus filijs Elimelech, & Noemi, scilicet Maalon, & Chelion. Nam cùm peregrinarentur in terra
I Moab propter famem, quæ vrgebat terram Israel per decem annos, acceperũt duas vxores, scilicet Ruth, & Orpham, & illæ manebant adhuc in ritu Gentilitatis, & semper fuerunt in eo quandiu manserunt cum viris suis. Quod patet Ruth primo: nam mortuo Elimelech viro Noemi, & duobus filijs eius, scilicet Maalon, & Chelion redire volebat Noemi in terram Israel, & duæ nurus ire volebant cum Noemi: tandem reuersa est Orpha, & cùm Ruth nollet dimittere Noemi, dixit ad eam Noemi: ecce reuersa est cognata tua ad populum suum, & ad Deos suos. Non tamen vocarentur dij illius, nisi maneret adhuc in cultu illorum. De Ruth patet, quòd vsque huc coluisset
K idola, quia Noemi dicebat ad eam, reuertere tu cum ea. Si tamen Ruth suscepisset iam cultum Dei veri, non hortaretur Noemi illam, quòd reuerteretur cum Orpha ad Deos suos, sed duceret eam secum in terram Israel, ne desereret cultum Dei, quem semel inchoauerat: ergo nondum deseruerat idola. Item patet, quia cùm Noemi aduersaretur ipsi Ruth, vt rediret ad terram suam dixit Ruth: populus tuus populus meus, & Deus tuus Deus meus, quæ te morientem terra susceperit, in ea moriar, idest populus tuus, erit populus meus, & Deus tuus erit Deus meus, & tamen si iam Ruth suscepisset cultum Dei, non diceret hoc, quia iste erat modus promittendi, quòd omnia essent communia Ruth & Noemi scilicet

Quæst. 5. cap. 21.

Poterãt Israelitæ accipere vxores de Gẽtilitate in aliquo casu.

Deus, populus, & terra habitationis: erant autem istæ mulieres in ritu Gentilico, quandiu manserunt cum viris suis, & tamen illi non redarguuntur, quòd illas susceperint manentes in ritu illo, quia non poterant accipere alias pro tunc, cùm essent extra terram Israel. Ergo à fortiori liceret istis Beniamitis accipere vxores de Gentilitate, etiam manentes in ritu Gentilico, & si possent eas conuertere ad ritum Iudaicum, conuerterent: sin autem licitè viuerent cum eis: maior necessitas erat in eis, quàm in filijs Noemi: quia illi licèt non possent pro tunc accipere vxores de Israelitis in terra, in qua erant: poterant tamen venire in terram Israel, & accipere ibi quascunque: isti autem non poterant accipere aliquas ex casu dato, etiam si expectarent multo tempore, ideo magis licitum erat istis accipere vxores de Gentilitate, etiam si manerent in ritu Gētilico. Si autem istæ mulieres essent de Chananæis, dicendum, quòd erat maior difficultas, quia Deus vetuerat communicationem Israelitarum cum Chananæis magis quàm cum alijs gentibus: Exod. 34. & Nume. 33. & Iudic. 2. & iusserat, quòd omnes occiderentur gladio tam viri, quàm fœminæ, magni & paruuli: quod non iusserat de alijs gentibus, Deuter. 20. capit. Et ideo dicendum, quòd si inuenirentur feminæ de alijs gentibus: non licebat accipi de Chananæis. Si tamen daretur casus, in quo non possent isti accipere vxores de alijs gentibus, liceret accipi vxores de Chananæis, & hoc siue possent conuertere illas ad ritum Iudaicum, siue non. Et patet hoc, quia ista lex prohibens matrimonium Israelitarum, & Chananæorum non erat naturalis inducens secundum se peccatum, ita quòd in nullo casu liceret contra eam agi. Sicut est in lege de non adulterando, & de non dicendo falsum testimonium. Dato ergo casu necessitatis dispensaretur in ista lege, vel ipsa non obligaret. Sicut est de furando, quia vetitum est furari, & furtum procedit præsupposita distinctione dominiorum. Sed in casu necessitatis, non est distinctio dominij, sed omnia sunt communia: ideo tunc non tenet illa lex. Item patet, quia ista lex erat dispensabilis, & aliquando in ea dispensatum est, sicut in Raab Ierichontina, quæ erat Chananæa, & tamen accepta fuit in vxorem à Salmō principe tribus Iuda filio Naason, qui fuit princeps tribus Iuda in deserto in exitu Israel de Aegypto: Nume. 1. & 2. & 7. de hoc patet Matthæi primo, & colligitur Iosue 6. Ideo cùm hic esset maxima necessitas, liceret istis Beniamitis accipere vxores de quibuscunque gentibus.

[Margin: ...aliquo ...i Israe... le pote... educe... vxores ...Chana...]

Idcirco dixerunt: Quis est de vniuersis tribubus Israel, qui non ascendit ad Dominum in Maspha? Et ecce inuenti sunt habitatores Iabis Galaad, in illo exercitu non fuisse. Eo quoque tempore, cùm essent in Silo, nullus ex eis ibi repertus est. Miserunt itaque decem millia viros robustissimos, & præceperunt eis: Ite & percutite habitatores Iabis Galaad in ore gladij, tam vxores, quàm paruulos eorum: & hoc erit quod obseruare debebitis: omne generis masculini, & mulieres, quæ cognouerunt viros interficite: virgines autem reseruate. Inuentæque sunt de Iabis Galaad quadrin-

A gente virgines, quæ nescierunt viri torum, & adduxerunt eas ad castra in Silo in terram Chanaan.

Idcirco dixerunt. Hi ponitur secundum huius cap. in quo ponitur filijs Beniamin de vxoribus facta prouisio, quia per modos duos, qui infra in litera habentur datæ fuerunt eis sexcentę vxores. Et diuiditur in duo, quia primò ponitur virorum Iabes Galaad occisio. Secundò ipsis filijs Beniamin de filiabus Iabesenorū facta prouisio. ibi. *Miseruntque.* Circa primum dicitur. *Idcirco dixerunt: quis est de vniuersis tribubus Israelis, qui non ascenderit ad dominum in Maspha?* Scilicet B quia volebant prouidere Beniamitis de vxoribus, & non poterant dare de filiabus suis, eo quòd omnes iurauerunt in Maspha, non daturos de filiabus suis vxores filijs Beniamin, ideo dixerunt: quis non ascendit ad dominum in Maspha? quasi dicat illi, qui ibi non fuerunt non iurauerunt, ideo poterant dare de filiabus suis, & in Maspha dicitur, quia ibi fuit primum congregatio, quam fecerunt Israelitæ ad hoc, quòd pugnarent contra viros Gabaa præcedenti cap. *Et ecce inuenti sunt habitatores Iabes Galaad, in illo exercitu non fuisse.* Est Iabes Galaad, quædam ciuitas in terra duarum tribuum, & dimidiæ ad orientem Iordanis in sorte Gad, de qua magis dicetur infra in secunda quæstione & C sequentibus, & habitatores illius noluerunt venire ad istum exercitum, & scitum est, quòd illi non venissent per ordinationem exercitus, quia erat dispositus exercitus sub certis ducibus, & quilibet sciebat quot viros subordinatos sibi habebat, & de qua illi erant regione, & inuentum est, quòd sub nullo duce belli fuissent Iabesem: nec etiam fuerunt de illis, qui comportabant necessaria exercitui. Nam eligebantur decem viri de centum, & centum de mille, & mille de decem millibus ex omnibus tribubus Israelitarum, & isti cōportabant necessaria exercitui, vt patet pręcedenti cap. *Eo quoque tempore cum essent in Silo nullus eorum ibi repertus est.* Idest non solùm non venerant à principio ad iurandum in Maspha, sed etiam nullus eorum erat nunc D in Silo, quando ista dicebantur. Et istud ponitur tanquam probatio ad sciendum, quòd viri Iabes non fuerunt in isto exercitu, quia omnes, qui conuenerunt in Maspha ad iurandum, vel fuerunt in tribus bellis, quæ fecerunt Israelitæ contra Beniamitas, vel erant de comportantibus necessaria exercitui, & omnes isti finito bello conuenerunt in Maspha coram domino, vbi omnes nunc erant cogitando, quòd non periret tribus Beniamin, & tamen non fuit ibi repertus aliquis de viris Iabes: ideo apparebat, quòd ipsi non venerant in Maspha cum cæteris Israelitis. *Miserunt itaque decem millia viros robustissimos.* Videns totus populus Israel, quòd viri Iabes peccassent, contra iuramentum eorum agendo, non veniendo scilicet in exercitu, E condemnauerunt eos morti, & elegerunt de tota multitudine, quæ tunc erat in Silo decem millia virorum, qui irent ad occidendum Iabesenos. *Et præceperunt eis: ite & percutite habitatores Iabes Galaad.* Dederunt eis formam, qualiter agerent, & non putauerunt esse difficultatem in executione: quia non erat magna ciuitas Iabes, vt posset resistere istis decem millibus virorum. *In ore gladij.* Idest omnes occidite gladio non dates eis aliud genus mortis, scilicet non cremetis eos, nec suspendatis, aut faciatis alium modum pœnæ: Et tamen nomine gladij intelliguntur omnia arma offensiua: nam poterant occidere eos lapidibus, vel baculis, aut sicut accideret, vtpote lanceis, & sagittis, & iaculis,

[Margin: Ponitur filijs Beniamī de vxoribus facta prouisio.]

quia non esset in potestate istorum, quòd omnes occiderent gladio, sed sicut occurreret eis. *Tam vxores quàm paruulos eorum.* Idest, non solùm occidatis viros bellatores, qui habitant in vrbe, sed etiam vxores eorum, & paruulos filios. *Et hoc erit, quod obseruare debetis.* Quia iste modus puniendi non erat vsitatus, expresserunt illum Israelitæ istis decem millibus virorum. *Omne generis masculini, & mulieres, quæ cognouerunt viros, interficite.* Iubebant occidi omnes masculos cuiusque ætatis, scilicet, quia isti non proficiebant ad intentionem suam, s. vxores vt darent Beniamitis: mulieres etiam à viro cognitas miserunt occidi, quia illę non erant tradendæ in vxores Beniamitis, sed virgines. *Virgines autem reseruate.* Scilicet, vt dentur in vxores filijs Beniamin, quia ista erat intentio principalis Israelitarum, quando faciebant hoc, scilicet prouidere Beniamitis de vxoribus. *Inuentæque sunt de Iabes Galaad quadringentę virgines.* De modo, quo inueniebatur, quæ mulieres erant virgines, & quæ corruptæ declarabitur infra in quadam quæstione. *Quæ nescierant viri torum.* Scilicet, quæ nondum fuerant coniugatæ viris, nec ab aliquo cognitæ. *Et adduxerunt eas ad castra in Silo.* Quia iusserant Israelitæ, quòd reseruarentur virgines seruauerunt istas quadringentas, & duxerunt eas in Silo, vbi erãt castra, idest vbi erat nunc totus Israel congregatus in sanctuario domini, & vocantur castra congregationes bellicæ. *In terra Chanaan.* Idest, Silo est in terra Chanaan, & non ponitur istud hic ex superabundantia, sed ad differentiam Iabes Galaad, quia licèt terra Chanaan esset terra promissa Iudæis, tamen aliquam partem terræ tenebant Iudæi, quæ non erat de terra Chanaan: quod patet, quia terminus orientalis terræ Chanaan erat Iordanis Nume. 34. vbi ponuntur omnes termini terræ Chanaan: terra tamen duarum tribuum, & dimidiæ erat vltra Iordanem ad orientem eius, & ibi erat Iabes Galaad, scilicet in Galaad, ideo virgines illæ ducebantur de extra terram Chanaan in terram Chanaan, scilicet in Silo, quæ est in terra Chanaan, & erat in sorte Beniamin (vt aliqui putant) & alij in sorte Ioseph: de quo infra dicetur in quadam quęstione.

Quomodo dicitur in litera, quòd Israelitæ ascenderunt ad dominum in Maspha.

Quæst. XIX.

QVAERETVR, quomodo dicitur in litera, ꝙ Israelitę ascenderunt ad dominum in Maspha. Nam non videretur ibi fuisse coram domino, sed in Silo. Aliquis dicet, quòd erat in Maspha templum, siue tabernaculum domini, quod fecerat Moyses, & quandocunque aliqui erant in sanctuario, vel in loco sanctuarij, dicebantur esse coram domino: eo quòd Deus specialiter erat in sanctuario potius quàm in alijs locis. Sed dicendum, quòd hoc non stat, quia sanctuarium nunc erat in Silo, vt patet pręcedenti capit. Nam dicitur, quòd venerunt Israelitę in domum domini in Silo, & consuluerunt dominum. Etiam dicitur: eo tempore erat ibi arca fęderis domini, & Phinees filius Eleazari filij Aaron prępositus domus: non ergo erat in Maspha. Aliquis dicet, quòd licèt nunc non esset sanctuarium domini in Silo, fuerat tempore præterito, & manebat semper locus venerabilis tanquã adhuc esset pręsentia Dei specialiter. Sed ad istud dicendum, quòd non stat, quia etiam non fuerat aliquando ante hoc sanctuarium in Maspha. Nam sanctuarium à principio portabatur cum Israelitis in via, & mouebatur de loco ad locum, dum ipsi nondum

F haberent quietem: cùm autem subiecta magna parte terrę Chananęorum Israelitis Deus dedisset eis quietem quandam tempore Iosue, voluerunt ponere sanctuarium in vno loco, vt fixum maneret, & posuerunt illud in Silo: Iosue 18. & sic ille fuit primus locus, in quo positus est: & non potuit poni in Maspha: mansit autem in loco illo vsque ad mortem Heli summi sacerdotis, quando capta est arca à Philisthinis. Nam tunc sanctuarium erat in Silo, vt patet primo Regum 1. & 2. & 4. & postea non legitur fuisse ibi, sed paulo post tempore Saulis regis legitur, quòd esset in vrbe Nobe, primo Regum 21. Dicendum ergo, quòd dupliciter potest intelligi, quòd Israelitę ascenderint ad dominum in Maspha. Primo modo, quia quando-
G cunque congregantur aliqui ad faciendum aliquod, quod pertineat ad honorem Dei, dicuntur esse coram domino. Sic enim dixit Christus Matthæi 18. vbicunque fuerint duo, vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum ego sum: & tamen Israelitæ conueniebant nunc ad vindicandum nefas, quod acciderat propter reuerentiam Dei, ideo dicebantur esse coram domino. Et iste modus loquendi est frequentatus in sacra scriptura: sic dicitur primo Regum 23. quòd Dauid, & Ionathas filius Saulis steterunt coram domino, & tamen ambo erant ibi in syluis, vbi non erat templum, nec locus aliquis, in quo Deus diceretur specialiter esse, sed quia iurabant, & conueniebant aliqua inter se inuocato nomine domini, dice-
H bantur esse coram domino, tanquam haberent Deũ præsentem in testem, sicut dixerunt ambo primo Regum vigesimo. Secundo modo potest intelligi, quòd erant coram domino, scilicet, quia Maspha erat locus, in quo Deus specialiter erat. Nam licèt non esset ibi templum, nec vnquam fuisset, erat tamen locus magnæ deuotionis in terra Israel. Pro quo sciendum, quòd licèt in terra Israel vnicus esset locus sanctuarij, tamen in multis locis erant synagogæ Iudæorum, in quibus conueniebant ad audiendam doctrinam legis, & ad orandum, vt patet Lucæ quarto, vbi dicitur, quòd consuetudo Christi erat introire in synagogas diebus Sabbatorum, & cùm esset in Nazareth introiuit in synagogam, & traditus est ei liber Isaiæ
I ad legendum: ad istas synagogas conueniebant Israelitæ diebus Sabbatorum, & audiebant verbum Dei, & legem, & orabant, vt colligitur ibidem, & patet etiam Actu. 13. vbi Paulus quodam Sabbato introiuit in synagogam, & prædicauit, & rogatus est à Iudæis, vt etiam sequenti Sabbato prædicaret: ex quo patet, quòd singulis Sabbatis ad hoc conueniebant. De hoc declaratum est latissimè quarto Regum quarto capitu. in quadam quæstione. Et de istis synagogis quædam erant maioris deuotionis quàm aliæ, sicut est nunc de ecclesijs nostris, & ita erat de Maspha, qui erat locus maioris deuotionis, quàm aliæ synagogæ, & erat locus orationis in toto Israel: & hoc fuit à principio. Nam nunc cùm esset tabernaculum in Silo
K erat locus deuotionis in Maspha, & etiam tempore Samuelis Prophetæ: post hæc fuit deuotio in Maspha: ideo erat vnus de tribus locis, in quibus Samuel iudicabat Israel quolibet anno, & ibi sacrificabat sæpe. Nam ibi fuit sacrificium factum, & congregatus fuit totus Israel, quando superuenerunt Philisthini, & intonuit super eos dominus fragore magno de cœlo, & fugati sunt à facie Israelitarum, primo Regum septimo, & ibi etiam congregatus est totus Israel ad eligendum primum regem, quando electus est Saul: eodem libro capitu. decimo, & ideo quando homines erant in loco illo, dicebantur esse coram Deo propter specialem deuotionem illius loci, & sic credebant Deum specialiter respicere orationes Israelitarum

Sãctuariũ mãsit i Silo vsq; ad mortem Heli. Doc. rñsio ad quęstiõ

In multis locis erat synagogę Iudæorũ, licèt esset vnus loc' sanctuarij

in illo loco quàm in al.js, & ob hoc nunc congregati fuerunt prima vice in Maſpha, & ibi factum eſt iuramentum.

Quæ ciuitas erat Iabes Galaad, cuius habitatores nunc occiſi fuerunt.

Quæſt. XX.

QVAERETVR vlterius, quæ ciuitas erat Iabes Galaad cuius habitatores nunc occiſi fuerunt. Reſpondendum, quòd iſta fuit vna ciuitas in terra duarum tribuum & dimidiæ ad orientalem partem Iordanis, & extra terminos terrę Chanaan: erat autem nomen eius Iabes. Sed vocatur Iabes Galaad, quia B erat in terra Galaad. Eſt enim Galaad nomen cuiuſdam montis ad orientem Iordanis, qui ſic vocatus eſt à Iacob. Nam cùm fugeret Iacob à Laban ſocero ſuo, inuenit eum in monte illo poſt ſeptem dies, & fecerunt pacta inter ſe ibi, & quia in teſtimonium illorum, quæ promittebant poſuerunt ibi quendam cumulum lapidum, vocatus eſt mons Galaad, quod Hebraicè interpretatur aceruus teſtimonij, vel cumulus teſtis, Gene. 31. cap. Terra autem in circuitu montis illius vocatur terra Galaad, & fuit data medietas illius terræ in ſortem tribui Ruben, & Gad, & alia medietas fuit data dimidiæ tribui Manaſſe. De Iabes in qua parte iſtarum fuerit, non apparet. De iſta ciuitate fuit Elias Propheta, vt patet tertio Regum. 17. Contra iſtam ciuitatem pugnauit Naas rex Ammonitarum multo tempore poſt hoc, volens eam accipere in principio regni Saulis, & volebat eruere oculos dextros habitatorum vrbis, & petitis induciis miſerunt ad Saulem, qui congregato exercitu pugnauit contra Ammonitas, & diſperſit eos, ita vt non manerent duo pariter, primo Regum 11. deinde mortuo Saule, cùm Philiſthini ſuſpendiſſent cadauer eius, & filiorum ſuorum de muro vrbis Bethſan, ſurrexerunt viri fortiſſimi Iabes per noctem, & introeuntes in terram Philiſthinorum tulerunt cadauera de muro Bethſan, & portantes in Iabes ſepelierunt ea in nemore Iabes, & ieiunauerunt ſeptem diebus in dolorem mortis Saulis. primo Regum vltimo, & primo Paralipo. 10. hoc fecerunt Iabeſeni referentes gratiam Sauli, quia liberauerat eos de manu Ammonitarum, & quia in hoc fuerant viri laudabiles, Dauid miſit eis ad regratiandum, dicens: quòd licèt mortuus eſſet Saul dominus eorum: ipſe faceret miſericordiam cum eis, & retribueret quod poſſet, vt patet ſecundo Regum ſecundo capitulo: quis autem fuerit exitus iſtius ciuitatis, quamquam nunc deſtructa fuerit, declarabitur infra in quadam quæſtione.

An peccarunt Iſraelitæ iubendo, quòd occiderunt viri Iabes Galaad. *Quæſt.* XXI.

QVAERETVR vlterius, an peccauerunt Iſraelitæ iubendo, quòd occiderentur viri Iabes Galaad. Reſpondendum, quòd Iſraelitæ non ſolùm non putabant peccare occidendo Iabeſenos, imò potius putabant, quòd peccabant ſi non occiderent illos, quia iurauerant occidere omnes, qui non veniſſent ad bellum, & tamen non venerant Iabeſeni, & in hoc verum credebant, quia Iſraelitæ poterant imponere iſtam pęnam, & habebant iuſtam cauſam ad ponendam eam, & etiam iuriſditionem. Nam ſicut declaratum eſt, ſupra in quadam quæſtione, non erat aliquis rex, aut iudex in Iſrael, quando iſtud factum eſt, qui circa hoc poſſet prouidere, ideo iuriſditio

A ſumma erat penes multitudinem, & ipſa poterat ponere iſtam pęnam, ſicut faceret rector politiæ, & ſic non erat pęna iniuſta ex defectu iuriſdictionis. Etiam non erat iniuſta ex defectu cauſæ, quia iuſta cauſa ſuberat ad imponendum eam, ſcilicet, quia erat totius populi negocium, quòd vindicaretur & puniretur nefas, quod factum fuerat in Gabaa, & ſi non puniretur oriretur indignatio Dei ſuper totum populum negligentem circa hoc. Quicunque ergo impediret punitionem virorum Gabaa, procurabat indignationem Dei, & deſtructionem populi, ideo poterat procedi contra eum, tanquam contra hoſtem publicum, tanquam eſſet admonitus. Sic autem fuit de viris Iabes: nam vocati ſunt, vt venirent in Maſpha, ſicut cæteri de Iſrael, & rennuerunt: ideo iuſtè puniebātur. Etiam non erat pœna iniuſta propter malam intentionem infligentis, quia non inflicta fuit iſta pęna ex odio, quia Iſraelitæ non habebant iſtos exoſos, cùm eſſent fratres ſui, ſed graui iuramento ſe conſtrinxerant ad faciendum hoc, vt patet ſupra in litera. Quod autem iurabant Iſraelitæ (etiam ſi eſſet in damnum ipſorum, & de hoc valde dolerent) obſeruabant, ſicut fuit de Iephte Galaadite, qui propter votum immolauit filiam ſuam vnigenitam, ſupra 11. c. Dicendum ergo, quòd non peccauerunt Iſraelitæ iubendo occidi viros Iabes Galaad.

C *Quare Iſraelitæ occiderunt viros, & fœminas præter virgines, & de decem modis, & gradibus punitionis, qui erant in veteri teſtamento pro peccato multitudinis.*

Quæſt. XXII.

QVAERETVR vlterius, quomodo Iſraelitæ ſeruauerunt nunc talem modum pęnæ, quòd occiderent viros, & fęminas præter virgines. Et an iſte modus conſonet alicui modo punitionis de his, qui ſunt in lege Dei, & ſacra ſcriptura. Reſpondendum, quòd cauſa quare Iſraelitæ occiderunt hic viros, fuit propter pęnam, & cauſa reſeruationis virginum fuit, vt Beniamitæ, de quibus principaliter intendebant, D poſſent habere vxores. Nam propter iſtud peccatum graue, quod fecerant Iabeſeni, voluerant Iſraelitæ non ſolùm occidere eos, ſed etiam vxores, & filios, & omnia pertinentia ad eos, vt eſſet in exemplum punitio tanti delicti: quia tamen ſi occiderent omne viuens non haberent vnde darent vxores Beniamitis, voluerunt reſeruare virgines ex neceſſitate, vt prouiderent Beniamitis: quamquam alias potius occidendę eſſent virgines adultæ, vt quibuſdam videtur, quàm pueri paruuli. Cùm autem quæritur, an iſtæ modus ſimiletur alicui modo punitionis eorum, qui ſunt in ſacra ſcriptura: Dicendum quòd multi ſunt, & tamen non ſimiliatur alicui per omnia. Primus modus, & leuior eſt quando aliqua gens ſubijciebatur tributis, E & non occidebatur quiſquam, nec fiebat præda. Et iſte erat quandocunque Iſraelitæ pugnabant contra aliquem, qui eſſet alicuius gentis extra terram Chananæorum. Nam tenebantur Iſraelitæ, primò offerre pacem, & ſi habitatores vrbis ſuſciperent illam, & aperirent portas vrbis, ſubijciebant eos Iſrael in tributarios, & non poterant occidere eos, nec quicquam aliquid mali facere. Deuteron. 20. Secundus modus eſt quando pugnabatur contra aliquam gentem, & capiebatur præda, & occidebantur viri bellatores, fœminæ autem, & paruuli manebant illæſi, & poterant vendi in ſeruos. Sic erat quandocunque pugnabant Iſraelitæ contra aliam gentem, quæ non erat de ſtirpe Chananæorũ, & cũ offerebatur ei pax nolebat aperire

Modi punitionis in ſacra ſcriptura multi ſunt.

portas vrbis. Nam tunc Israelitæ debebant occidere viros bellatores, reseruatis mulieribus, & paruulis, quos poterant vendere in seruos, Deut. 20. & 21. Tertius modus est, quãdo occidebantur viri bellatores solùm, & nõ poterant vxores eorum, & paruuli vendi, nec duci in seruos, & sic erat si pugnarent Israelitæ inter se, s. viri de regno Iuda contra viros de regno Israel, & è contrario, quia solùm illi, qui ibant ad bellum occidendi erant: filij autem, & familiæ eorum nihil pati debebant: sic patet secundo Paralipo. vigesimo octauo: cùm quidam de filijs Ephraim pugnauit contra viros de regno Iuda, & tradidit illos Deus in manus eius, occiditque plurimos, & cepit reliquos captiuos in seruos, & ancillas, & tunc Propheta Obed egressus obuiam illi, monuit quòd tenerentur nemo captiuus, sed remitterentur in terram suam, quia Deus super hoc grauiter iratus fuerat. Et iste modus leuior est, quàm præcedens. Quartus modus est, cùm occidebantur viri & fœminæ exceptis virginibus, & tamen non destruebantur ciuitates: nec occidebantur iumenta, nec capiebatur aliqua præda. Sic fuit hic. Nam non fuit deleta ciuitas Iabes, nec iumenta, nec capta sunt spolia, sed solùm viri, & fœminę occisi sunt præter virgines, quia hoc solùm mandatum est, vt patet in litera. Quintus modus erat, quando occidebantur viri & fœminæ præter virgines, sicut supra, & tamen destruebantur vrbes incendio, & capiebatur præda, & diuidebatur exercitui: sic fuit in bello contra Madianitas, vt patet Num. trigesimo primo capitulo. Sextus modus erat, quando occidebantur omnes viri, & fœminæ magni, & paruuli, nullo excepto etiam si essent mulieres virgines, & capiebantur vrbes, & diuidebantur spolia: tamen non occidebantur iumenta, nec succendebantur vrbes. Sic fuit regula generalis, quantum ad omnes Chananæos, quia omnes occidendi erant gladio, & nulli parcendum propter sexum, vel ætatem, Deutero. 20. Septimus modus erat quando occidebantur masculi & fœminæ vniuersaliter, & ciuitas cremabatur, & ponebatur in tumulum æternum, vt nullus in ea habitare posset, & tamen non occidebantur iumenta, & spolia diuidebantur exercitui: sic fuit in destructione vrbis Hai, quę fuit secunda, quæ capta est in terra Chanaan, de qua Iosue octauo. Octauus modus erat, quòd homines viri, & fœminæ occiderentur, & etiam iumenta, & omnia viuentia, & poneretur ciuitas in tumulum æternum, & non caperentur aliqua spolia, quæ diuiderentur exercitui, tamen aurum, & argentum, ferrum & æs possent accipi, vt ponerentur in thesauris domini: sic fuit in anathemate Iericho, quia omnia ista facta sunt, vt patet Iosue sexto, & septimo. Nonus modus erat, quòd occiderentur homines, & iumenta, & omnia viuentia, & non caperentur aliqua spolia pro exercitu, nec aurum, & argentum, aut aliquid aliud pro thesauris Dei, sed omnia destruerentur, & cremarentur, non tamen ponerentur vrbes in tumulos æternos, sed liceret postea in eis habitare: sic fuit in destructione, quam Deus iussit facere Sauli in terra Amalechitarum primo Regum 15. Decimus modus est, quòd occidantur viri, & fœminæ, & omnia viuentia, & postea crementur ciuitates, & non accipiantur aliqua spolia pro exercitu, nec aurum & argentum pro thesauris Dei, sed omnia crementur, & insuper quòd ciuitas diruatur, & ponatur in tumulum æternum: istud fiebat in ciuitatibus idolatrarum in terra Israel, si Israelitæ in aliqua vrbe publicè colerent idola, Deutero. decimo tertio. Isti modi punitionis sunt, quãdo punitur aliqua gens, & non persona priuata, siue sit punitio per modum belli, siue per modum executionis sententiæ: sicut erat hic, & isti modi se habent secundum ordinem in grauitate, quia quilibet sequens est grauior præcedente, vt apparet inspiciendo singulos, præter tertium, qui est leuior, quàm secundus, & punitio Iabesenorum, de qua hic agitur tenet quartum gradum, quia nihil in ea factum est, nisi quod hic dictum fuit, spolia autem nulla capta sunt, nec occisa sunt iumenta, nec diruta est vrbs, sed omnia ista manserunt pro virginibus, quæ non occisę fuerunt, de quo infra dicetur in quadam quæstione.

An peccarunt Israelitæ iubendo occidi fœminas vrbis Iabes, & paruulos, & quare hoc fecerunt.

Quæst. XXIII.

QVAERETVR vlterius, an peccauerunt Israelitæ iubendo occidi fœminas vrbis Iabes, & paruulos, & quare hoc iusserunt. Aliquis dicet, quòd peccauerunt, quia iniustum erat fęminas occidi: nam ista occisio erat in pęnam, quia viri Iabes non venerant in Maspha ad exercitum. Sed ad fęminas non pertinebat venire ad exercitum, nec etiam ipsę ad hoc vocatę fuerunt: ergo iniustum erat eas occidi pro hoc. Item patet, quia non erat hic aliqua causa ad occidendum fęminas, nisi peccatum virorum suorum, & tamen illud non est causa sufficiens, nec colorata ad occidendum eas, ergo iniustè occisæ sunt. patet hoc, quia non solùm in iudicio hominum, sed nec etiam in iudicio Dei hoc fit, quia ipse solùm punit peccata patrum in filios, vsq; in tertiam & quartam generationẽ, Exod. trigesimo quarto, & Nume. decimo quarto: peccata tamen virorum in vxores, vel è contrario non legitur De⁹ punire: ergo a fortiori iudicio hominum non poterit hoc fieri iustè. Tertiò patet quantum ad paruulos, quia pęna debet infligi peccato: multi tamẽ paruuli erant in Iabes, qui non peccauerant quantum ad Deum, nec quantum ad homines, & tamen illi occisi sunt, quod iniustissimum est. Quartò patet, quia Deus iussit Deutero. vigesimo quarto: non occidentur filij pro patribus, nec patres pro filijs: & tamen hic paruuli fuerunt occisi pro peccato patrum: ergo malè factum est. Aliquis dicet, quòd licuit hoc facere Israelitis, quia sic Deus fecit in vrbibus Sodomorum. Nam illæ perierunt pro pessimo vitio carnis: sed certum est, quòd in illo non peccabant mulieres, nec paruuli, & tamen omnes simul perierunt, Gen. decimo nono. Dicendum tamen, quòd hoc non satisfacit propter duo. Primò quia isti aliquo modo peccauerant in hoc. Nam fęminæ fortè cognoscebantur in vase indebito sicut viri, & illud erat vitium Sodomiticum, & merebantur occidi. De paruulis etiam dicendum, quòd erant infecti hoc vitio siue in opere, siue in desiderio propter malam assuetudinem illarum vrbium: vnde quando duo angeli introeuntes Sodomam venerunt in domum Loth in specie virorum, dicitur quòd omnes viri de vrbe vallauerunt domum Loth à puero vsque ad senem: Gene. decimo nono. Alij paruuli occisi sunt omnino à Deo saltem propter originale, & tamen hic non peccauerant mulieres, nec paruuli in hoc in quo peccauerunt viri Iabes, ideo non erat simile. Secundò, quia iudicium Dei nimium differt à iudicio humano, & aliquid est licitum in illo iudicio, quod non est licitum in iudicio humano, quod patet, quia Deus punit peccata patrum in filios vsque ad tertiam et quartam generationem: Exod. trigesimo quarto, & Nume. decimo quarto, & tamen in iudicio humano non licet occidere filios pro patribus, vt patet Deut. vigesimo quarto. Non occidentur filij pro patribus, nec patres pro filijs.

Rõnes in diuersum.

F G H I K

Et

Deus est iudex noster quoad omnes nostros act⁹.

Et ratio diuersitatis est, quia Deus est iudex noster, quantum ad omnes nostros actus, & quando peccamus in vno actu, potest nos occidere pro alio: homines autem non sunt iudices ad puniendum pro oĩbus actibus, sed solùm pro illis, in quibus læditur proximus, vel communitas ex actu nostro, ideo non licet homini punire eodem modo, quo Deo licet. Et sic dicendum, quòd non licuit ex illa parte Israelitis occidere mulieres, & paruulos vrbis Iabes Galaad. Manet ergo dubium, an peccauerunt in hoc Israelitæ. Et satis posset dici, quòd peccauerunt, quia non tenemur excusare actum eorum, cùm ipsi non essent viri excellentes sanctitate, nec scriptura eos excusare velit: fuisse tamen motiuum eorum videtur ex iuramẽto, quia cùm nimis essent affecti Israelitę ad pugnandum contra viros Gabaa, imponerent grauissimam sententiam super omnes, qui non venirent, scilicet, vt non solùm ipsi, sed vxores etiam eorum, & filij perirent, & hoc innuitur aliqualiter, quia dicitur in litera: graui enim se iuramento constrinxerãt occidere eos, qui defuissent. Et vocatur iuramentum graue, idest factum super re graui, scilicet super multis pęnis inferendis. Si autem velimus excusare factum istorum, dicemus, ꝙ fuit ex quadã dispensatione Dei, quia Israelitæ, quando istud mandauerunt erant in Silo, vbi erat sanctuarium, & summus sacerdos, & ibi consuluerant dominum sup omnibus bellis, quæ fecerant contra Beniamitas, ideo etiam satis verisimile est, quòd super omnibus istis pęnis infligendis viris Iabes eum cõsuluerunt, & eo mãdante facerent. Ad rationes factas in contrarium, dicendum, quòd bene concludunt, & tenendæ sunt. Si autem licitè fecerunt Israelitæ fuit per diuinã dispẽsationem, & tunc cessant omnes illæ rationes, q̃ pbant, ꝙ Israelitis non liceret tales pęnas imponere suo iure.

...ratio- ...in di- ...tum.

Quare Israelitæ non reseruarunt mulieres cognitas à viris in Iabes Galaad. *Quæst. XIIII.*

QVAERETVR vlterius, cùm Israelitæ intenderent nunc quærere vxores filijs Beniamin, cur non reseruauerunt mulieres cognitas à viris in Iabes Galaad, quia per illas poterant satisfacere Beniamitis: & hoc videbatur valde conueniens: & si nollent reseruare omnes, saltem tot reseruarent, vt sufficerent ad dandum in vxores Beniamitis, & per hoc tolleretur difficultas in quam postea incurrerunt, scilicet, quia virgines inuentę in Iabes Galaad non suffecerunt ad id, quod intendebãt, & oportuit inquirere ducentas alias virgines de filiabus illorum, qui iurauerant non dare de filiabus suis vxores Beniamitis per fraudem quandam, quæ erat contra iuramentum ipsorum, vt patet infra in litera. Aliquis respondebit, quòd Israelitæ putabant, quòd virgines Iabes essent plures, quàm sexcentæ: & sic sufficerent sexcentis viris, qui superstites erant de Beniamin: & ob hoc iusserunt occidi corruptas. Si autem putauissent, quòd virgines non sufficerent, iussissent etiam seruare aliquas corruptas saltem vsque ad supplendum numerum Beniamitarum virorũ, & postquam occisæ fuerunt omnes corruptæ, inuentęque sunt solùm quadringentæ virgines, doluerunt Israelitæ, quòd non reseruassent plures, quas eis darent. Sed dicendum, quòd hoc non est conuenienter dictum. Nam si Israelitæ intendissent dare tam de corruptis, quã de virginibus, non existentibus virginibus, iussissent, ꝙ reseruarentur multæ corruptæ, quousque videretur an essent tot virgines, vt possent sufficere, quia hoc satis poterat quilibet videre, quod erat dubium, an tot virgines reperirentur, vt satisfacerent cum illis viris Beniamitis, & tamen iusserunt indifferenter reseruari virgines, & occidi cor-

A ruptas: ergo non erat intentio eorum dare aliquam de corruptis etiam non inuentis virginibus ad sufficientiam in Iabes. Secundò patet, quia si erat intẽtio Israelitarum prouidere de mulieribus Iabes, siue virginibus, siue corruptis, iuberent sic, quòd inquirerentur omnes virgines Iabes, & si inuenirentur sexcentæ reseruarentur, & si plures, quòd occiderentur, quia illæ non erant necessariæ ad tradendum in vxores Beniamitis. Si autem pauciores, quòd acciperentur aliq̃ de corruptis cum eis, vsque ad sexcentas, & tamen iusserunt absolutè, quòd omnes virgines reseruarentur: etiam si reseruatę essent vltra sufficientiam, & omnes corruptas iusserunt occidi non iubentes aliquam reseruari, etiam si virgines non essent ad sufficientiam B pro Beniamitis. Aliquis dicet, quòd intentio Israelitarum fuit reseruare omnes virgines, & omnes corruptas occidere, ad similitudinem occisionis, quã iussit Moyses fieri in Madianitis. Nam omnes fœminas corruptas, & omnes paruulos fecit occidi, virgines autem reseruari: Num. 31. Sed dicendum, quòd hoc nõ stat, quia ibi magna causa fuit ad faciendum hoc, quæ non fuit hic. Nam Israelitæ reseruauerunt fœminas Madianitidas, quos Moyses increpuit, dicens: Cur fęminas reseruatis? ipsę enim sunt, quæ fecerũt peccare Israel. eod. c. sed ista vindicta contra Madianitas fiebat, quia per eos fuerant Israelitę decepti, & inducti ad colendum idola, ideo perierunt viginti quatuor millia de eis: Num. 25. & hoc fuerat, quia positæ fuerant fę- C minæ Madianitides apud castra Hebræorum, quæ ab eis patiebantur se cognosci: & vt fruerentur concubitu earum, & blanditijs inducebant eos, vt Deos ipsarum colerent: quod Israelitæ fecerunt, & occisi sunt vigintiquatuor millia. Quamobrem dixit Deus ad Israelitas: hostes vos sentiant Madianitæ, quia hostiliter egerunt contra vos: Num. 25. & propter hoc factum est bellum contra eos: Num. 31. Et quia peccatum venerat per mulieres Madianitarum, quæ cognitę fuerunt ab Israelitis, illę erant occidendę: & quia nõ cognoscebatur, quæ illę fuerant, iubebatur, quòd omnes corruptæ occiderentur, vt nulla earum, quæ peccauerant euaderet, ideo rectè dixit Moyses: cur fęminas reseruatis? ipsę enim sunt, quæ fecerunt peccare D Israel: & tamen hic mulieres Iabes nihil peccauerant, ideo non erat simile ad hoc, quòd occiderentur nunc omnes corruptæ. Dicendum autem est quantum ad paruulos, quòd ideo occisi sunt, quamquam non peccauissent, vt non vellent postea vltores esse patrum, & turbarent Israelitas faciendo bellum, vel alias turbationes. Et ista etiam videtur fuisse causa, quare occiderunt Israelitæ paruulos Madianitarum: Num. 31. & etiam paruulos Beniamitarum, quando cremauerunt vrbes eorum præcedenti cap. De mulieribus autem non patet causa tam euidenter. Nam si iussissent omnes occidi, siue virgines, siue corruptas, præter illas, quæ sufficerent ad hæc, quę darentur in vxores Beniamitis, siue essent virgines, siue corruptæ, posset dici E quòd factum fuerat ex ira magna, & detestatione criminis Iabesenorum: quia tamen omnes corruptas occiderunt, & omnes virgines reseruarunt, siue sufficerent pro Beniamitis, siue non: aliunde causa inquirenda est. Aliquis dicet hoc fuisse, quia nolebant Israelitæ, quòd aliquis vir de progenie Iabesenorum maneret, nè esset vltor sanguinis paterni, vt dictum est. Et quia de qualibet muliere corrupta poterat dubitari cũ esset fœcunda, & conciperet masculum, iusserũt omnes occidi. Sed hoc fortè non multum stat, quia poterant seruari vsque ad tempus debitum, vt viderentur, an essent prægnantes: & si essent prægnantes obseruaretur, an parerent masculos, & occiderentur illi, & matres permitterentur viuere: & si parerent fęmi-

Israelitæ quare paruulos Madianitarũ occiderũt

nas

nas vtrunque permitterentur viuere, scilicet mater, & F
fœtus. Aliter ergo potest dici, quòd stirps virorum
Iabesenorum erat damnata, & ideo in detestationem
illorum, non erat accipienda in vxorem aliqua fęmi-
na, quæ ab aliquo eorum fuisse cognita: sic erat de If-
raelitis respectu Gentilium; quia quando Israelitę ca-
piebant prædam de terra Gentilium, qui non essent
Chananæi, & in numero captiuorum esset aliqua pul-
chra virgo, poterat accipi in vxorem à viro Iudæo: si
autem esset corrupta non accipiebatur, vt patet Deu-
terono. 21. & tamen ibi non occidebantur corruptæ,
sed vendebantur. Hic autem volebant Israelitę oc-
cidere omnes de Iabes, quæ non erant aptæ, vt essent
vxores Beniamitarum, & quia corruptæ in odium cor
ruptorum suorum erant ineptę ad hoc, quòd accipe- G
rentur in vxores à Beniamitis, sicut corruptæ à Gen-
tilibus, reseruabantur solę virgines, quæ erant idoneę,
vt acciperentur in vxores à Beniamitis. Secundò po-
test dici, quòd fiebat in detestationem virorum Iabes
ex alio fundamento, scilicet, quandocunque inter He-
bræos aliqua accipiebatur fęmina à viro, pertinebat ad
familiam viri: & magis gaudebat priuilegijs familiæ
viri, quàm familiæ patris sui: & aliquando propter vi-
ros, à quibus cognoscebantur, priuabantur aliquibus
priuilegijs, quæ prius habebant. Patet hoc, quia non
licebat sacerdotibus in veteri testamento contamina-
ri, nisi in mortibus patris, & matris, filij, & filiæ, fratris,
& sororis, quæ non erat cognita à viro: Leui. 21. & sic
si fœmina non erat cognita à viro retinebat adhuc pri H
uilegia familiæ paternę .s. ꝙ frater suus sacerdos pote-
rat lugere, & interesse funeri eius. Si autem erat co-
gnita à viro, nō poterat interesse funeri eius, eo quòd
censebatur iam esse de familia viri illius, à quo cogni-
ta erat, & perdebat priuilegium familiæ suæ. Sic etiā
patet aliqualiter quantum ad cibos consecratos. Nam
quamdiu filia sacerdotis manebat in domo patris sui,
licebat ei comedere de cibis consecratis, vt colligitur
Leui. 10 & 22. Si autem accipiebat virum, & mane-
bat cum eo, non licebat ei comedere de cibis sanctifi-
catis, nisi uir suus esset sacerdos. Si àutem morere-
tur uir, & maneret ipsa habens filios ex uiro, non lice-
bat comedere de consecratis. Si autem manebat ui- I
dua, & sine filijs, censebatur iure uirginis, & comede-
bat de consecratis, Leui. 22. & sic cognitam esse saltē
aliquando faciebat mutare familiam, & perdere pri-
uilegia: ita ergo fęminę cognitę inter Iabesenos tran-
sibant in familiam eorum: & propter illos erant mi-
noris dignitatis, ideo occidebantur: virgines autem
non transibant in familiam illorum, quia non erant
cognitę ab eis, aut saltem non erant dignæ aliquo ma-
lo in odium illorum, ideo non occidebantur. Tertiò
modo potest dici secundum Iosephum quinto Anti-
quitatum, quòd factum est hoc ex magna indigna-
tione Israelitarum propter corruptionem mulieris
Leuitæ. Ait enim: Tanta ira succensi sunt propter
passionem corruptæ mulieris, & armorum ab eis ne-
glecta conditione, quòd occiderunt omnes Iabese- K
nos cum filijs & vxoribus præter quadringentas vir-
gines, scilicet, quòd totum istud malum præcedens
euenerat propter corruptionem mulieris Leuitæ fa-
ctam à filijs Beniamin, & quia viri Iabeseni videban-
tur fauisse Beniamitis nolendo ire ad pugnandum
contra eos: irati sunt Israelitæ contra mulieres ab eis
corruptas, & occiderunt. Et licèt istud motiuum
non sit necessitatem inducens, tamen est satis verisi-
mile considerata conditione Iudæorum illius tempo-
ris, qui faciliter mouebantur in iram ad agendum ali-
quid satis peruersum, & durum.

In vet. test. sacerdotibus ĩ morte quorũ licebat cōtaminari.

Respōsio secūdum Iosephū.

Quales virgines erant illę, quæ reseruabantur.
Quæstio XXV.

QVAERETVR vlterius, cùm dicatur hic, quòd
virgines reseruatæ sunt, quales virgines erāt istæ,
quæ reseruabantur .s. an reseruarētur omnes virgines
cuiuscunque ætatis; etiam quæ essent vnius diei natę,
vel solùm illæ, quæ erāt iam in ætate nubili, vel quasi.
Respondendum, quòd hoc non apparet manifestè:
posset autem dici, quòd omnes in quacunque ętate es-
sent reseruarentur, quia hic dicitur, quòd occiderent
omnes fœminas, q̄ cognouerunt viros, & nullas alias
de fęminis iubebant occidi, sed puellę paruulæ, vtpotè
vnius mensis, vel anni non cognouerant viros, ideo ex
hac lege non erant occidendæ. Item, quia non stabat
in his aliqua causa, quę mouebat Israelitas ad occiden-
dum mulieres Iabesenorum. In contrarium videtur,
quia Israelitæ iusserunt reseruari virgines Iabesenorū,
vt ex illis acciperentur vxores ꝓ Beniamitis. Sed ma-
nifestum est, quod paruulę, vtpote, q̄ erant vnius men-
sis, vel minoris ætatis nullo modo erant aptę ad hoc,
quia si viri Beniamin deberent expectare vsquequo es-
sent istę nubilis ætatis, multi eorum prius senescerēt,
& transiret tempus gignendi in eis: ergo non fuerunt
tales reseruatæ, sed illę solùm, quæ erant iam ętatis nu-
bilis, vel quasi, vt illico possent accipere eas in vxores.
Secūdò patet, quia dicitur in litera, quòd inuentæ sunt
virgines quadringentæ in Iabes, & ductæ in Silo: di-
ctumque est filijs Beniamin, vt susciperent eas in pace.
Et dicitur, quòd venerunt filij Beniamin in illo tem-
pore, & datæ sunt illis in vxores omnes quadringentę:
& tamen si essent in paruula ætate, vtpotè vnius men-
sis, vel anni non possent dari in vxores, ergo erant vir-
gines adultæ. Aliquis dicet, quòd erant aliquæ earū
paruulæ, & istę non potuerunt dari in vxores de præ-
senti, sed sub expectatione .s. ꝙ q̄n venirēt ad adultam
ætatem, essent vxores eorum. Sed istud etiā non stat,
quia si aliquę essent tam paruulę, nullo modo possent
accipere eas filij Beniamin ad ducendum in terrā suā,
sicut duxerunt istas quadringentas, quia in tam parua
ætate non poterant nutriri apud viros non habentes
vxores, sed apud matres, vel alias, & tamen in terra Be-
niamin nulla talis fœmina erat adhuc, quæ posset la-
ctare paruulos teneros. Tertiò patet, quia si omnes
puellæ cuiuscunque ætatis, quę non essent cognitę à
viris acciperentur hic, non erat verisimile, quòd tam
paucę reperirentur in Iabes Galaad, quę erat ciuitas.
Nam verisimile erat, quòd reperirentur plures, quàm
mille: ergo intelliguntur solę existētes in ętate nubili.
Quartò patet, quia hic dicitur, quòd reseruatę fuerunt
quadringentę virgines: non tamen vocamus quamli-
bet mulierem virginem, quę viro incognita ē. Nam
illa, quę est incognita, quia cognosci nondum potuit
natura deficiente, vt paruulę, virgines non dicuntur,
sed tunc mulieres in sacra scriptura, & in vsu vulgari
virgines appellari incipiunt, q̄n iam corrumpi possūt,
& concipere, & tamen abstinent à coitu. Quintò pa-
tet, quia dr̄ in litera, ꝙ inuentę sunt quadringentę vir-
gines in Iabes, quę non cognouerunt viri torum: &
tamen de paruulis, vtpotè, quę sunt infra vnum annū
superfluum est dici, quòd non cognouerunt viri to-
rum, quia impossibile erat eas cognoscere: ergo intel-
ligitur de magnis, quę iam aptę erant ad cognoscen-
dum viri torum, & tn̄ non cognouerant. Responderi
pōt dupliciter. Vno modo, ꝙ solę virgines, quę erant
in ętate nubili, vel quasi, reseruatę sunt, & fuerunt qua
dringentę: paruulę autem multū deficientes ab ętate
nubili occisę sunt, quia inhabiles erant ad id, quod in-
tendebant Israelitę. Nec videtur hoc inconueniens,
quia

Rationes in diuersum.

quia sic occisi sunt etiā paruuli, qui nihil peccauerant, A quia tamen non erant apti ad id, quod volebant Israelitæ, occisi sunt, nihil tn̄ magis aptę erāt puellę paruulæ, quàm illi, qui longe erant à nubili ætate, cùm non possent tāto tempore expectare sine vxoribus viri Beniamin. Ad rationem primam pro contrario dicendum, quòd verum est, ꝙ Israelitę solùm iusserunt occidi fęminas, quæ cognouerant viros, & paruulę nō cognouerant. Et tamen ipsi distinguebant fęminas oēs grosso modo in duas partes. s. in virgines, & eas, q̄ cognouerant viri torū, & oēs istę tam virgines, q̄ cognitę erant de illis, quę iam viro aptę erant, quia de his poterat prouideri viris Beniamin: de paruulis autem nequaquam, ideo quasdam harum iusserunt reseruari, & quasdam occidi. De paruulis fęminis nihil locuti B sunt, quia illę non pertinebāt ad propositum, cùm de illis non posset prouideri viris Beniamin, ideo ponebantur in numero occidēdorum, sicut pueri paruuli. Ad secundum dici potest, ꝙ in puellis paruulis fuit aliqua causa, quæ mouebat Israelitas ad occidendum Iabesenos. Nam illi volebant occidere omnes, & nullum omnino reseruassent, nisi propter necessitatem prouidēdi Beniamitis de vxoribus, & ob hoc omnes, de quibus non poterat prouideri Beniamitis occidi debebant. Sed sic erat de fęminis paruulis, ideo illę occidendę erant. Secundo modo potest responderi ad quæstionem istam. s. ꝙ reseruatę fuerunt in Iabes omnes mulieres incognitę viris cuiuscunque ætatis essēt, etiam si solùm essent vnius diei, & tamen non fuerunt C computatę omnes inter quadringentas, sed solę illæ, quę erāt in ętate nubili, vel proximę pubertati. Et ista positio est valde rationabilis, & concordat satis literę, quia tenebitur nunc litera, sicut iacet. s. ꝙ nulla fęmina occisa fuerit, nisi quę cognouerit virum, & etiā nō obuiabunt quinq; rationes inductę supra pro alia parte, cùm illę solùm probent, quòd de illis quadringētis virginibus, nulla fuerit paruula, sed omnes puberes, vel proximę pubertati. Et ista positio videtur magis tenenda, & tunc dicetur de istis paruulis virginibus, quòd reseruatę fuerint in tribu sua, & cùm peruenerunt ad pubertatem, traditę sunt in vxores viris de tribu sua, & cognatione sua, quantum potuerunt propinquius reperiri.

Ad rationem primam pro contrario.

Ad secundam rationem.

Quomodo cognoscebatur, quæ fœmina erat virgo, & quæ non. Quæstio XXVI.

De hac re vide Numer. ca. 31.

QVAERETVR vlterius, cùm dicatur hic, quòd solæ virgines reseruatę sunt occisis omnibus, q̄ cognouerant viri torum, quomodo cognoscebatur, quæ erat virgo, & quæ non. Aliquis dicet, quòd erat facilis cognitio. s. ꝙ omnes coniugatæ, vel viduæ, aut repudiatæ reputabantur corruptæ, cæterę autem reputabantur virgines. Et dicebantur virgines, q̄a erant in statu virginali. Sed dicendum, quòd hoc non stat, quia hoc modo multæ poterant de his quadringentis accipi, quæ essent cognitæ à viris, quod erat contra intentionem Israelitarum. Secundò patet, quia non solùm dicitur in litera virgines, sed ēt quæ non cognouerant viri torum: ideo illa additio debet hoc significare, ꝙ non solùm istę fęminę erant in statu virginali, sed etiam erant incognitæ viris: & sic necesse erat facere aliam inquisitionem de hoc. Aliter potest dici, quòd fuit ista cognitio per præsentiam arcę, sicut asserunt Hebræi quantum ad virgines Madianitarum. Nam omnes fœminę Madianitarum virgines, & corruptæ ductæ fuerunt in castra Israelitarum, & iussit Moyses, quòd solę virgines seruarentur. Et tunc dicunt, quòd faciebant Israelitæ transire omnes fœminas coram arca, & illę, q̄ non erant virgines cadebant, A nec poterant subsistere, quæ autem erant virgines, transibant liberæ. Sed dicendum, quòd ista cognitio non apparet an facta fuerit aliquando, sed magis videtur aliquid fictum. Nam si fuisset sic, cùm esset istud miraculum pertinens ad exaltationem nominis Dei, & honorem vasorum veteris testamenti, non subticuisset illud scriptura. Sed potius videtur istud esse aliquid confictum, quia sic etiam Hebræi confingunt multa circa arcam, scilicet, quòd volauerit sup aquas Iordanis nullo tenente eam. Et etiam quod plus est, quòd ipsa fecerit volare secum sacerdotes, qui volebant portare eam: Quæ declarata sunt esse ficta Iosue capitulo tertio. Item patet, quia dato, quòd hoc fuisset in cognitione virginum Madianitidarum, B quæ ductæ sunt in castra Israelitarum, vbi erat arca, tamen non potuit esse hac vice in cognitione virginum Iabes Galaad, quia arca domini manebat in Silo eo tempore, vt patet præcedenti capitulo, & Israelitę manebant ibi, dum isti decem millia virorum iuerunt ad occidendum Iabesenos; & virginum cognitio facta est in Iabes, & non in Silo; quia dicitur in litera, quòd sunt inuentę quadringentę virgines in Iabes Galaad, & ductę sunt in Silo ad castra Israelitarum, ideo prius distinctę sunt à corruptis, quàm venirent coram arca. Alius modus cognoscendi est per astrologiam: licèt iudicia astrorum non sint ex tanta necessitate, vt ineuitabiliter debeamus eis as- C sentire, quia interdum propter nos, qui non plenam cognitionem, & experientiam de efficacia corporum cœlestium, & significatione habuimus, vt ait Ptolomæus in Almagesti, & interdum propter varietatem actuum humanorum, & libertatem, quę tantum fugiunt à regula corporum cœlestium quantum accedunt ad arbitrij libertatem, quę nullis legibus tenetur, nisi diuinis, necesse est, vel saltem contingit nos in quibusdam astrologicis iudicijs deficere: sed quidquid sit manifestum est, quòd Iudęi non inquisiuerunt hoc modo de virginitate fœminarum Iabesenarum, quia Iudęi temporis illius erant valde rudes, quia istud acccidit pauco tempore post mortem Iosue antequam essent iudices aliqui in Israel, vt declaratum est supra decimonono, & tunc nulla D peritia erat in Iudęis: nam etiam ipsam legem planam, qua tota die dirigi debebant, non intelligebant, vt patet in obligatione iuramenti nunc facti, quod putauerunt tenere, & commiserunt multa ridicula circa hoc, vt declaratum fuit supra in quibusdam quęstionibus. Alius modus cognoscendi virginitatem est per quendam lapidem preciosum, qui si ponatur in aqua, & biberit mulier de illa aqua, si fuerit virgo, manebit immota: si autem cognita viro, cogetur vrinare, etiam si conetur retinere. Et ista erat cognitio satis leuis. Alius modus cognoscendi est vulgatior per aspectum, & tactum matronarum, licèt in hoc interdum sit error, quia sæpe manus fallitur, & oculus obstetricum, vt patet extra de probationibus cap. E causam matrimonij. Credendum est autem, quòd istum modum vltimum tenuerunt Iudæi, quia erat facilis, & frequentatus, & vt facilius expedirent acciperent omnes puellas paruulas, quę erant in ętate, in qua nondum poterant cognosci à viris, & quantum ad illas nullum facerent experimentum: in cęteris autem adultis, de quibus poterat esse dubium, sicut in istis quadringentis virginibus, starent iudicio matronarum, quas isti viri ducerent secum aliunde, & non de vrbe Iabes, quia omnes Iabesenę matronę occisę sunt.

Nota quare iudicia astrologica sæpe falluntur, & multa mētiunt poetę, & astrologi.

Potest cognosci virginitas p quendam lapidem.

Alius mod' cognoscendi virginitatem

Notādum

De exitu vrbis Iabes, cùm nunc deleta fuerit, quid postea fuit de illa. *Quæstio XXVII.*

QVAERETVR vlterius, de exitu vrbis Iabes, cùm nunc deleta fuerit, quid postea de illa fuit. Respondendum, quòd in Iabes soli viri cuiuscunque ætatis, & fęminę cognitę viris perierunt, ciuitas autem non fuit dirupta, nec succẽsa, nec prẹda aliqua inde capta est. Nam ciuitates, quę destruebantur cum habitatoribus suis, erant illę, quę ponebantur in tumulos ęternos: & istę erant, quę subijciebantur anathemati, sicut fuit de vrbe Iericho, in qua nulli postea licuit muros construere: Iosue 6. sic etiam de vrbe Hai, quæ licèt non fuerit subiecta tali anathemati, tamen posita est in tumulum ęternum, Iosue 8. in ciuitatibus autẽ, quę subditę erant semel Israelitis, & habitabantur ab eis, nulla subijciebatur anathemati, nisi propter idolatriam, vt patet Deut. 13. in Iabes autem non fuerat idolatria, ideo non erat ponendum anathema. Aliquando tamen vrbes aliquę Israelitarum, sine anathemate perierunt, sicut fuit de vrbibus Beniamitarum nunc, quia Israelitę succenderunt omnes vrbes eorum, & viculos, vt patet pręcedenti capitulo. Sed istud non fuit propter anathema positum, sed propter magnam iram Israelitarum contra Beniamitas. Contra Iabesenos autem non erat causa tantę iracundiæ, quia non læserant Israelitas pugnando contra eos, & occidendo multos de illis, sicut fecerant Beniamitę, sed solũ subtraxerant eis auxilium, vel non impenderant: & sic erant digni minori pœna: vnde ipsi occisi sunt, sed ciuitas non fuit deleta, & quamquam nunc non manserit in ea habitator, tamen paulopost habitata fuit. Nam tempore Saulis erant viri in Iabes Galaad, contra quos pugnabat Naas rex Ammonitarum, & liberauit eos Saul ab obsidione, 1. Reg. 11. & moriente Saule etiam erant habitatores ibi: nam illi abstulerunt cadauera Saulis, & filiorum eius de muro Bethsan, & sepelierunt ea in nemore Iabes, vt patet 1. Reg. vlt. & 1. Paral. 10. cap. Potuit autem populari ista ciuitas dupliciter. Vno modo, quòd propinqui virorum Iabes, scilicet, de sua tribu, & familia, qui tamen habitabant in alijs locis succederent tanquam ab intestato, & illi inciperent habitare in Iabes, & possidere relicta à Iabesenis. Alius modus erat, quòd virgines Iabesenę traderentur in vxores aliquibus viris, & filij inde nati succederent in possessione Iabesenorum: sed quid sit verum de his, dicetur seq. quæst. Quidquid autem horum fuerit, ciuitas Iabes postea fuit habitata, sicut prius.

Iabes potuit dupliciter populari.

Quid factum est de spolijs vrbis Iabes. *Quæstio XXVIII.*

QVAERETVR vlterius, quid factum est de spolijs vrbis Iabes, scilicet, de omnibus rebus mobilibus, quæ ibi erant. Et etiam de agris vrbis, per quem postea possessi fuerint, et quis postea vrbem populauerit. Aliqui putant, quòd illi, qui erant propinquiores Iabesenis de tribu sua, & familia, & habitabant in alijs vrbibus succederent nunc in omnibus bonis Iabesenorum mobilibus, & immobilibus, quia ab intestatio isti videbantur succedere. Sed dicendũ est, quòd non stat, quia modus succedendi in veteri testamento erat, quòd existentibus filijs ipsi succederent, & nulli alij, nec etiam filiæ, dato quòd multæ essent. Si autem non exstarent filij, succedebant filię, & illis non stantibus, vertebatur hęreditas ad patruos, quibus non stantibus, voluebatur ad propinquiores in gradu: nũc autem Iabeseni nullos filios habebant, quia omnes occisi fuerunt: manebant autem filiæ, quia omnes virgines reseruatæ sunt: ideo ad illas pertinebat successio

Nonnullorum resp. ad quæstionem

F secundùm legem, quæ habetur Num. 27. Modus autem istius successionis fuit, quia virorum Iabesenorũ quidã q habuerunt filias virgines nunc occisi sunt, & alij non. Qui autem habuerunt illas erant dupliciter, quia quidam habuerunt paruulas, quæ non erant puberes, nec proximę pubertati, & istæ non poterant dari Beniamitis in vxores. Alij habuerunt filias virgines puberes, vel pubertati proximas. De illis, quæ non erant puberes, nec pubertati proximæ dicendum, quòd non fuerunt datę Beniamitis in vxores, sed fuerunt reseruatæ à viris tribus suæ, & quando peruenerunt ad pubertatem datæ sunt in vxores viris de tribu sua, & familia, & ipsę succedebant in bonis paternis mobilibus, & immobilibus, cùm patres earum non fecissent testamenta, nec distribuissent legata: & cùm acceptæ

G sunt in vxores à viris de tribu sua, habitauerunt ipsę, & viri sui in Iabes, & sic ciuitas denuo habitata est, vel saltem aliqui filij nati de illis, in quibus reseruaretur nomen auorum venirent ad habitandũ in Iabes. Et hoc verius est, sicut declarabitur infra. Virgines autem, quæ erant in ætate nubili, datæ sunt Beniamitis, quadringentæ, scilicet, & istę habitauerunt cum viris suis in sorte Beniamin in vrbibus eius. Nam illi venerunt in Silo, & ibi datæ fuerunt eis istę vxores, & abierunt cum eis in terram suam, vt patet infra in litera, & istę successerũt patribus suis in hæreditatem tam in bonis mobilibus, quàm immobilibus, sed non habitauerunt ipsę in Iabes, sed in sorte Beniamin. Aliqui tamen de

H filijs earum venerunt in Iabes ad habitandum, scilicet illi, qui successerunt in bonis auorum maternorum, & in quibus reseruatum est nomẽ stirpis eorum. Alij erant viri Iabes, qui non habebant filias virgines quando occisi sunt, & isti non potuerunt habere successores, nisi de transuersalibus, & videtur, quòd virgines illę, quę reseruatę sunt, successerint etiam istis, eo ꝙ istę essent propinquiores in gradu viris mortuis, quàm alij viri de habitantibus extra Iabes Galaad. Vel si cõtingeret, quòd alij essent de cognatione occisorum propinquiores habitantes extra Iabes illi succederent. Et iste fuit modus successionis in hæreditate virorum Iabes occisorum, & populationis vrbis de nouo. Sed obijciet, quòd viri Iabes non potuerunt habere aliquos successores de cognatione sua ab intestato, quia ipsi e-

I rant damnati pro crimine, & non poterant relinquere hæredes: sic colligitur Num. 27. cùm filiæ Salphaad petiuerunt, quòd succederent patri suo in hæreditate terræ Chanaan, vt non periret nomen patris earum: & ad hoc allegauerunt, dicẽtes: pater noster mortuus est, & non fuit in seditione Core, quę suscitata est contra dominum, quare ergo delebitur nomen eius in ꝓgenie sua? quasi dicat, si fuisset in seditione sua, non possent ei succedere filiæ suæ, nec posset relinquere alios, & cùm excluserunt istum casum, filiæ eius dixerunt; quare ergo delebitur nomen suum? quasi dicat, cùm non fuerit in seditione illa, non est aliqua causa quare filiæ eius careant successione. Si autem crimẽ

K istud non inhabilitaret eum ad succedendum, vel successores dimittendum non allegassent hoc: ita ergo esset de alijs criminibus, quia inhabilitabunt potissimẽ cum istud peccatum Iabesenorum esset contra Deũ, quia impediebat correctionem, & pęnam criminum, quæ infligebatur propter honorem Dei. Respondẽdum, quod viri Iabes potuerunt habere successores, & habuerunt de iure, & necesse erat, quòd haberent, quia aliàs confunderetur diuisio tribuum, & sortium, & fieret contra legem Dei, vt magis immediatè declarabitur. Et cùm obijcitur, quòd fuerunt damnati pro crimine, ideo quòd non poterant relinquere hęredes, non tenet, quia etiam damnati de crimine apud Hebræos poterãt habere successores, saltem in bonis immobi-

Modus successionis in hæreditate virorum occisorum in Iabes.

Si viri Iabes non habuissent successores cõfunderetur diuisio tribuum.

mobilibus. Et cùm dicitur de Salphaad respondendū, quòd si ipse fuisset in illa seditione, q̄ suscitata est contra dominum sub Core, non potuissent filiæ suæ succedere ei in hoc, quod petebant. Et tamen dato, quòd peccassent Iabeseni tam grauiter, sicut Salphaad, poterant relinquere successores. Magna enim differentia est in vtrisque, quia Salphaad agebat de lucro captãdo, & Iabeseni de non perdendo, quod tenebant: facilius tamen, & pro minori crimine quis excluditur à lucro obtinendo, quàm si priuetur bonis possessis, quia turpius eijcitur, quàm non admittitur hospes: extra de iureiurando capitulo quanto: & sæpe iuristę talem distinctionem faciunt: & sic facilius excluderentur filię Salphaad, quàm virgines Iabesenæ. Et patet hoc, quia Israelitæ exeuntes de Aegypto ibant ad possidendum terram Chanaan, quam Deus promiserat eis, & iusserat, quòd diuideretur eis per sortes, Num. 26. contigit autem mori Salphaad in deserto, & sic nōdum acquisiuerat aliquam partem hæreditatis in terra Chanaan, quia nondum erat acquisita per Hebræos, sed erat sub expectatione, & habebat ius ad rem sub conditione, scilicet, si erueretur terra de manibus Chananæorum: & quia istud ius expectationis videbatur extinctum cum ipso Salphaad, petiuerunt filiæ eius subrogari in illo iure, & quòd daretur eis possessio in terra Chanaã, quæ danda erat patri suo, si acquireretur de manibus Chananæorum: & ob hoc si Salphaad peccasset, facilius erat priuari eum isto iure expectationis, & consequenter filias suas, quæ petebant subrogari in locum eius, quàm si iam possideret Salphaad aliquam partē terræ. In Iabesenis autem secus erat, quia illi possidebant iam actualiter partes suas in terra Chanaan, ideo quamquam peccarent, non erant excludendi ab eo qđ possidebant propter crimen, sicut Salphaad posset excludi à iure expectationis, qui realiter nihil habebat: & sic etiam filiæ Iabesenorum non debebant excludi à successione propter peccatum patrum suorū, si successerint in bonis omnibus eorum. Secundò patet, quia si inter Israelitas pro peccato patrum priuarentur filij successione, fieret contra legem Dei. Nam Deus iusserat Num. 36. quòd manerent tribus, & familię distinctæ, sicut ipse distinxerat eas: & ad hoc fecit, quòd viri non acciperēt vxores de alijs tribubus, sed de suis, nè transiret hæreditas de tribu in tribum, & maneret, & fieret confusio sortium: sed manerent sortes, & tribus distinctæ, sicut Deus eas distinxerat eodem cap. si tamen damnati pro crimine non possent relinquere hæredes, non succederent eis aliqui de cognatione, ad quos pertinebat succedere ab intestato, sed transiret possessio ad viros aliarum tribuum in pœnam criminis, & fieret confusio distributionis sortium, nec manerent, sicut Deus illas distinxerat: & sic per vnam legē repugnaretur alteri, quod nullo modo esse debet: potissimè, quia Deus nimis insistebat circa hoc, nè confunderentur tribus, sed sciretur de quolibet de qua tribu, & familia esset: & hoc non poterat sciri, nisi sortes hæreditatis manerent semper in illis tribubus, & familijs, in quibus aliquando manserant, sicut fit in bonis, quæ sunt de iure primogenituræ, quia illa nullo modo possunt trãsire de vna familia in alteram: ideo necesse est, quòd quamquã aliquis esset damnatus de crimine inter Hebræos, maneret semper filijs, & posteris suis, vel cognatis ius succedendi: Bene tamen potest dici, quòd quantum ad se priuarentur iure faciendi testamentum, & distribuendi legata de bonis mobilibus, imò poterat priuari omnibus bonis mobilibus in pœnam, sed non bonis immobilibus. Et ratio est, quia licet priuaretur bonis mobilibus, non fiebat contra legem, nec sequebatur aliquod inconueniens, quia distinctio tribuum, & familiarum non fit per bona mo-

A bilia, cùm illa pereant, & alterentur, sed per bona immobilia: ideo quamquam auferantur alicui in pœnam omnia bona mobilia, nihilominus maneret distinctio tribuum, & familiarum: & sic virgines Iabesenę non debebant priuari successione patrum suorum saltem quantum ad immobilia. Tertiò patet, quia manifestum est, quòd viri Beniamin magis peccauerunt, quã Iabeseni, quia illi fecerunt nefas cōtra Leuitam, & postea pugnauerūt contra Israel, & occiderūt plurimos, supra 19. & præcedenti ca. Iabeseni autem solùm peccauerunt non adiuuando Israelitas, & tamē viri Beniamin, qui manserunt, scilicet sexcenti, possederunt totam terram Beniamin: & ipsi, & successores eorum repleuerunt illam postea, nec quisquam de alijs tribubus occupauit aliquid de illa. Quod patet, qa dicitur, quòd isti sexcenti viri ædificauerunt ciuitates, & habitauerunt in eis: & tamen manifestū est, ꝙ isti sexcenti ante hoc non habebant plures ciuitates: & tamen nūc ædificauerunt ciuitates: ergo videtur, quòd maiorem terram habuerunt nunc, quàm prius, & sic succedunt alijs mortuis. Et magis declarat Iosephus 5. Antiquitatum: ergo Iabeseni, qui minus peccauerant poterāt relinquere successores in bonis suis. Quartò patet, qa dato, quòd pro aliquibus peccatis grauissimis possent priuari Israelitæ iure relinquendi hæredes, quod falsū est, tamen non esset hoc pro quolibet peccato: qa Salphaad commiserat aliqua peccata, & pro illis non crediderunt filię suę, ꝙ deberent priuari iure relinquendi successores, dum non tamen fuisset in contentione illa, quæ suscitata est contra dominum sub Core, vt patet Num. 27. cùm dixerūt: pater noster in peccato suo mortuus est, & non fuit in seditione, quæ cōcitata fuit contra dominum sub Core, quare ergo delebitur nomen suum? Et non obstante, quòd mortuus fuisset Salphaad pro peccato suo, Deus iudicauit, quòd iustū petebant filiæ Salphaad, eodem capitulo: ergo non ꝑpter quodlibet crimen damnati priuantur iure relinquendi successores. Et sic cùm Iabeseni non commiserint maximum crimen, quia non fuit tantum, sicut concitatio facta contra dominum in deserto ad tollēdum summum sacerdotium Aarō, & alias ordinationes ministrorum, quas Deus fecerat: ideo licèt mereretur Salphaad pœnam pro peccato suo, non tamen priuatus est iure relinquendi successores, cùm minus peccauisset. Et sic tenendū est, ꝙ talis fuerit successio in bonis Iabesenorum, qualis supra descripta est.

Distinctio tribuū fit per bona immobilia.

B (at "bus occupauit"), C (at "successores, dum non tamen"), D (at "retur Salphaad pœnam")

Miseruntq; nuncios ad filios Beniamin, qui erant in petra Remmon, & præceperunt eis, vt eas susciperent in pace. Veneruntq́ue filij Beniamin in illo tempore, & datæ sunt eis vxores de filiabus Iabis Galaad: aliàs autem non repererunt, quas similiter modo traderent.
E Vniuersusq́ue Israel valde doluit, & egit pœnitentiam super interfectione vnius tribus ex Israel. Dixeruntq́ue maiores natu: Quid faciemus reliquis, qui non acceperunt vxores? Omnes in Beniamin fœminæ conciderunt, & magna nobis cura, ingentiq́ue studio prouidendum est, nè vna tribus deleatur ex Israel. Filias enim nostras eis dare non possumus, constricti iuramento, & maledictione, qua

diximus:

diximus: maledictus, qui dederit de filiabus F suis vxorem Beniamin. Cœperuntq́; consilium, atque dixerunt: Ecce solennitas domini est in Silo anniuersaria, quæ sita est ad Septentrionem vrbis Bethel: ad orientalem plagam viæ, quæ de Bethel tendit ad Sichimam, & ad Meridiem oppidi Lebona. Præceperuntque filijs Beniamin, atque dixerunt: Ite, & latitate in vineis. Cumq́; videritis filias Silo ad ducendos Choros ex more procedere, exite repente de vineis, G & rapite ex eis singuli vxores singulas, & pergite in terram Beniamin. Cumque venerint patres earum, ac fratres, & aduersum vos quæri cœperint, atque iurgari, dicemus eis: Misereminі eorum: non enim rapuerunt eas iure bellantium, atque victorum, sed rogantibus, vt acciperent non dedistis, & à vestra parte peccatum est.

Beniamitis de vxoribus facta prouisio.

Miseruntq́;. Hic ponitur secundum huius partis, Be- H niamitis de vxoribus facta prouisio. Et diuiditur in duo, secundum quod fuerunt hic duo modi prouidendi: Vnus de filiabus Iabesenorum. Alius de filiabus Israelitarum ducentium Chroros ibi. *Vniuersusq́; Israel*. Circa primum dicitur. *Miseruntq́; nuncios ad filios Beniamin, qui erant in petra Remmon*. Postquam Israelitæ pugnauerunt contra Beniamitas fugerunt isti sexcenti, & steterunt in deserto in petra Remmon, & post hæc Israelitæ discurrerunt per totam terram Beniamin, & combusserunt ciuitates, occiderunt masculos, & feminas, magnos, & paruulos vsq; ad pecora, & post redierunt in Silo, vbi erat tabernaculum domini, & miserunt ad occidendum viros Iabes, & ductæ sunt virgines in Silo, & miserunt tunc viri Israel ad Benia- I mitas, vt acciperent istas in vxores, & erant Beniamitę tunc in petra Remmon, fuerantque ibi ex quo fugerunt de bello. *Et præceperunt eis, vt eas in pace susciperent.* Timebant isti Beniamitæ, quòd Israelitæ vellent occidere eos, sicut occiderant cœteros Beniamitas; ideo miserunt eis securitatem per nuncios, dicentes, quòd venirent in Silo, & acciperent in pace istas virgines in vxores, idest non timerent iam quidquam mali de bellis præteritis. *Veneruntq́; filij Beniamin in illo tempore.* Postquam securitas data est de non nocendo eis venerunt illico Beniamitæ, qui erant in petra Remmon, & venerunt in Silo, quia ibi adhuc manebant castra Israelitarum, & ibi datæ sunt eis istę virgines in vxores. *Et datæ sunt illis vxores de filiabus Iabes Galaad.* Idest, quadrin- K gentæ virgines filiæ virorum Iabes datæ sunt in vxores istis viris. *Alias autem non repererunt, quas simili modo traderent.* Idest non repererunt in toto Israel, quas darent isto modo, scilicet, non faciendo contra iuramentum de non dando de filiabus suis vxores filijs Beniamin. Patres autem istarum, scilicet, viri Iabes non iurauerant, ideo putabant Israelitæ, quòd dando illas non peccabant, nec faciebant contra iuramentum, & non fuerunt aliæ huiusmodi in toto Israel, eo quòd omnes alij viri Israel ascenderant in bellum, & iurauerant in Maspha.

Quomodo Israelitæ dederunt virgines Iabesenas filijs Beniamin in vxores, quia videtur esse contra legem.
Quæstio XXIX.

QVAERETVR vlterius, quomodo Israelitæ dederunt virgines Iabesenas filijs Beniamin in vxores, quia licèt istud non videretur esse contra iuramentum, tamen erat contra legem. Respondendũ, quòd Israelitæ conabantur nullo modo facere contra iuramentum, quia nomen periurij erat horrendum inter eos, vt ait Iosephus 5. Antiquitatum: & quia dare de filiabus suis erat contra iuramentum, vt ipsi putabant, non dederunt de illis. Dare autem de filiabus Iabesenorum non videbatur contra iuramentum, q̃a Iabeseni nihil iurauerant, ideo dederunt illas: in hoc tamen fallebantur Israelitæ, quia si iuramẽtum tenuisset ita vt obseruandum esset secundum vires suas, non potuissent dare Israelitę filias Iabesenorum, vt probatum est supra in quadam quæstione. Contra legem tamen manifestum est, quòd erat ista cõiugatio, quia Deus iusserat, quòd viri acciperent vxores de tribubus suis, & mulieres viros de tribubus suis, Num. 36. hic tamen erant viri de alijs tribubus, quàm mulieres, cùm Iabesenæ essent de tribu Ruben, vel Gad, vel Manasse, quia Iabes Galaad erat in terra duarum tribuum, & dimidię, quia erat in terra Galaad, Num. 32. Aliquis fortè diceret, quòd illa lex solùm intelligatur de mulieribus, quæ succedebant patribus suis, & non de omnibus, nè sequeretur confusio sortium. Sed etiam hoc dato est inconueniens, quia istę virgines succedebant patribus suis, vt declaratum est præcedenti quęstione. Dicendum est, quòd verum est, quòd illa lex erat generalis, & non ad fœminas, quæ succedebant patribus suis, sed etiam ad non succedentes, vt declaratum est Num. 36. & tamen recipiebat illa lex sæpe dispensationem: sic fuit de Dauid, quia cœpit in vxorem Michol filiam Saulis, & erat ipse de tribu Iuda, Matth. 1. & illa de tribu Beniamin, de qua erat Saul pater suus 1. Re. 9. potissimè, quia hic erat casus in quo maximè erat dispensandum, scilicet, propter necessitatem nimiam, quia aliàs periret Beniamitarum populus, cùm nõ haberent vxores, & sic propter obseruationem legis periret populus, cui data esset. Quod fieri non debet, q̃a politia non est propter legem, sed lex propter politiã: & ideo in casu in quo lex incipit perniciosa esse politię abroganda est, vel saltem dispensandum in ea: non ergo fuit contra legem hoc fieri, sed cessante simili necessitate non fiebat matrimoniũ in diuersis tribubus.

Cùm lex incipit esse perniciosa politiæ ab rogãda est.

Quomodo obseruatum est, quod dicitur; Num. 36. nè confunderetur sortium distributio: in coniugio virginum Iabesenarum in Beniamitis.
Quæstio XXX.

QVAERETVR vlterius, quomodo obseruatũ est, quod dicitur Nu. 36. c. nè confunderetur sortium distributio, & vt non transiret hæreditas de tribu in tribum, quia hic videtur necessaria ista confusio, cũ mulieres Iabesenę acciperentur in vxores à filijs Beniamin, & ipsę successerant in hæreditate patrum suorum, vt declaratum fuit supra in quadam quæstione. Respondendum, quòd ad euidentiam huius considerandum est, quòd virginum Iabesenarum quædã erãt adultæ quando occisi sunt patres earum, & aliæ erant paruulæ nondum nubiles, nec proximæ pubertati. Primæ datæ fuerunt in vxores filijs Beniamin, & istæ erant quadringentæ, & de istis videtur, quòd facta fuerit confusio sortium, quia cum eis transiuit possessio tribus suæ ad Beniamitas. Virgines autem paruulæ

reseruatæ fuerunt, & datæ in vxores viris de tribu eadem, & quantum ad istas non erat transitus possessionis de tribu in tribum: poterat tamen esse de familia in familiam, quia fortè de familia Iabesenorum nulli manebant in toto Israel, & vtrumque erat prohibitū. Nam non debebat transire possessio de tribu in tribū, nec de familia in familiam: Num. 36. Dicendum tamen, quòd si fortè non potuisset prouideri Beniamitis de vxoribus, nisi confundendo distributionem sortium, non obstante illa confusione prouideretur eis, quia potius permittenda erat cōfusio sortium, q̄ quòd periret vna tribus de Israel: eo quòd tribus confundi, vel non confundi erat propter quoddam bene esse ipsarum tribuum, ideo non erat destruendum esse populi propter bene esse eius, quia bene esse non conseruabatur, nisi in esse: & tamen dicendum, quòd nō fuit hic facta aliqua confusio sortium hoc modo: nam virgines, quæ acceptæ sunt à Beniamitis in vxores parerent aliquos filios, qui pertinerent ad tribum ipsarum: & succederent in hæreditate materna: & sic ciuitas Iabes, & omnes possessiones eius non transirent ad Beniamitas, sed ad filios eorum, qui non computarentur de tribu Beniamin, sed de tribu, de qua erant matres: & hoc mō maneret possessio semp̄ in tribu, ī qua erat. Sic etiam dicendum est de filijs illarum virginum Iabesenarum, quæ nō traditæ sunt Beniamitis, quia licèt illæ traderentur in vxores viris de tribu sua, poterāt illi esse de alia familia, & tamen aliqui filii earum nominarentur de nomine auorum maternorum, & succederent in possessione, & illi essent de familia particulari illorum virorum, qui occisi fuerāt: & sic possessio Iabesenorum non transiret de tribu in tribum, nec de familia in familiam, licèt vxores istorum Beniamitarum transirent de tribu in tribum.

[Bene esse in esse cō-seruatur.]

Quomodo poterat nomen virorum occisorum in Iabes conseruari in familijs suis. *Quæst.* XXXI.

QVAERETVR vlterius, cū inter Israelitas semper esset conatus ad hoc, nè nomen alicuius deficeret in familia sua: quomodo poterat cōseruari nomen virorum occisorum in Iabes. Patet præsuppositum: nam filiæ Salphaad petiuerunt à Moyse hæreditatem, vt non deleretur nomen eius in familia sua, Numeri 27. cap. & Deus respondit iustum esse, nè periret nomen illius. Quòd autem periret nomen istorum patet, quia nomen alicuius seruatur in posteritate sua, & deleta posteritate tollitur nomen. Sic patet 1. Reg. 24. cùm rogauit Saul ipsum Dauid, nè deleret nomē suum de domo patris sui, scilicet, nè occideret omnes posteros suos, & per hoc deletum esset nomen suum: & tamen Iabeseni non habebant posteritatem aliquā, nisi filiarum, & filię non possunt denominare familiā, eo quod fœmina transit in familiā viri sui, & non manet in familia patris sui. Et sic cùm istę darentur in vxores Beniamitis, transibāt in tribum Beniamin, ideo non essent aliqui, per quos denominaretur familia Iabesenorum, & progenies particulares quorumlibet eorum: potissimè, quia Iabeseni erant, quorum nonnullæ filiæ virgines nunc repertæ sunt, & illi nullos posteros relinquebant masculos, vel fœminas, per quos continuaretur progenies eorum. Respondendum, ꝙ nomen cuiuslibet Iabeseni fuit nunc seruatum in posteritate sua, nec cessauit familia sua per mortē eorū. Pro quo sciendū, ꝙ continuabatur progenies alicuius non per posteritatem, sed per possessionem: si enim aliquis haberet posteritatem, & non haberet possessionem, auferebatur nomen eius de familia sua, & siquis haberet possessionem, & nō haberet posteritatē, manebat nomen suum in familia sua. Primum patet,

[De conti-nuatione progenie-...]

A quia mortuo Salphaad manebant filiæ eius, & illæ poterant gignere filios, in quibus maneret nomen Salphaad, & tamen adhuc putabant ablatum esse nomen patris sui de familia sua, si non daretur eis possessio: & data illa putabant, quòd in eis etiam si essent fœminæ reseruaretur nomen patris sui in familia, cùm dixerūt Num. 36. Pater noster mortuus est, & nō habuit filios mares, cur tollitur nomen illius de familia sua, qa non habuit filium, detur nobis hęreditas inter cognatos patris nostri in familia sua. Aliquis fortè dicet, ꝙ non tollebatur nomen Salphaad de familia sua, quia filiæ suæ non habebant hęreditatem, sed quia non habebat filiū, sic enim ipsę dixerunt: cur tollitur nomen illius de familia sua, quia non habuit filium? Dicendum,
B quòd non tollebatur nomen eius de familia, quia non habebat filium, sed quia filiæ eius non habebant hęreditatem: quod patet, quia si hęreditas non faceret manere nomen in familia, non petiuissent ipsę hæreditatem, vt non tolleretur nomē patris sui de familia sua. Item, quia ob hoc Deus prouidit in isto dans immediatè ibidem regulam de succedendi modo, scilicet, quòd non stantibus filijs succederent filiæ, & cùm dixerunt; cur tollitur nomen eius de familia sua, quia non habuit filium? non nominauerūt filium propter se, sed propter hæreditatem, quasi dicat; si Salphaad habuisset filios masculos, manifestum est, quòd illi habuissent ius sortis in terra Chanaan, quod habebat pater suus, & per illam hæreditatem conseruaretur no-
C men patris, quia cùm manebant solæ filię, & ante hoc non erat regula, quòd filiæ succederent, sed soli filij, ideo cùm nullus esset, qui posset accipere aliquam hęreditatem loco Salphaad, necesse erat, quòd periret nomen illius de familia sua: si autem filij secundum se deberent conseruare nomen patris, & non ratione hæreditatis, in qua succederent non posset reparari, ꝙ maneret nomen Salphaad in familia sua, etiam si daretur eis hæreditas, & tamen data eis hæreditate loco patris putauerunt, quòd non peribat nomē patris sui. Etiam patet motiuum earum, scilicet, quòd non habebant ipsæ ius succedendi ante hoc, & propter hoc necesse erat perire nomen patris, quia Deus dedit tunc legem, quòd filiæ succederent nōn stantibus filijs. Si
D tamen ante hoc filiæ habuissent ius succedendi, non fuisset tunc data ista lex propter filias Salphaad, & sic non conseruatur nomen in familia propter posteritatem, quamquam subsistat, si non habebat hæreditatē. Secundum erat, quòd dato, quòd quis non haberet posteritatem, si habebat hęreditatem non peribat nomen suum. Patet hoc, quia Deuter. 25. dicitur, quòd siquis haberet vxorem, & moreretur absque liberis, frater eius minor cogebatur suscipere vxorem defuncti ad suscitandum nomen illius, & tunc possessio defuncti dabatur illi, qui suscitabat eius semen, vt proueniret illi, qui nasceretur ex tali matrimonio, vt patet Ruth 4. Item patet hoc magis, quia Maalon filius Elimelech, & Noemi non habebat fratrē, & mansit vxor
E eius Ruth, & cognatus eius Booz accepit possessionē illius, quia accepit Ruth vxorem eius ad suscitandum nomen illius, eodem capitulo: & sic isti verè non habebant aliquam posteritatem, tamen manserunt nomina eorum in familijs suis propter hæreditates, quas habebant. Est enim regula in successionibus in veteri testamento, quòd cùm quis haberet aliquam hæreditatem, quicunque succederet in illa, siue esset de familia illius, siue non, debebat nominari de familia illius, cuius hæreditatem susceperat, vt colligitur ex locis dictis. Ex hoc potest apparere modus, quo nomina virorum Iabesenorum manerent in familijs suis. Pro quo sciendum, quòd illorum quidam reliquerunt filias virgines quādo occisi sunt, alij nec filios, nec filias.

[Regula in successione hæreditarū in veteri testamento.]

Et

Et qui reliquerunt filias, se habebant dupliciter, quia quidam reliquerunt filias adultas, scilicet patres quadringentarum virginum, quæ datæ fuerunt filijs Beniamin, alij relinquerunt filias paruulas, quæ datæ fuerunt in vxores alijs viris de tribu sua. Loquendo de virginibus, quæ datæ sunt Beniamitis in vxores, dicendũ, quòd illę transierunt in familias virorum: & sic fuerũt iam de tribu Beniamin: & tamen illæ pepererunt filios, & saltē vnus de filijs succedebat in hæreditate aui materni, & ille non nominabatur de tribu Beniamin, de qua erat pater suus, nec de familia eius, sed de tribu matris suæ: & de familia aui sui materni, & sic erat de qualibet virgine istarum: & ideo omnes patres istarũ quadringentarum virginum Iabesenarum habuerunt nepotes, in quibus manserunt nomina, & familiæ, & hęreditates eorum. Et si vna istarum haberet tres, vel quatuor filios, vnus eorum succedebat in hæreditate aui materni, & nominabātur de familia illius: cœteri autem nominabatur de tribu Beniamin, & de familia patris sui, & isti non succedebant quantum ad aliquid in hæreditate matris: istud tamē non poterat fieri, nisi quælibet istarum virginum saltē haberet duos filios. Sed quid si aliquæ istarum nullos haberent filios, nec filias? Et si haberent aliquos, quid si non essent, nisi filiæ? Et si haberent filios, quid si esset vnicus? quomodo ille posset nominare duas familias? quia erat impossibile, cùm duæ familiæ distinctæ non possint deriuari, nisi per duas personas distinctas, & multa similia difficilia circa istas successiones accidere poterant, de quibus omnibus latissimè declaratum est Num. 27. in multis quæstionibus. Si autem erant virgines paruulæ filiæ Iabesenorum, quæ traditæ sunt in vxores viris de stirpe sua: etiam illę haberent plures filios, & vnus illorum succederet in bonis maternis, & non nominaretur de familia patris, sed aui materni, & reliqui filij nominarentur de stirpe patris eorum, & non succederunt aliqualiter in bonis aui materni, quia non dicebantur pertinere ad familiam eius. Omnia dubia, quę dicebamus supra accidere posse in alijs virginibus poterant etiam accidere in istis. Sed respondendum est, sicut ibi. Si autem aliqui viri Iabeseni morerentur nō relinquentes filias, nec filios: dicendum, quòd hæreditas istorum transiret ad propinquiores, sicut dicitur Num. 27. & qui susciperet possessionem nominaret necessariò familiam defuncti, & per eum computaretur linea progeniei eius, sicut patet de Booz accipiēte hęreditatem Maalon, Ruth 4. & de fratre accipiēte hęreditatem, & vxorem fratris ad suscitandum nomen eius, & semen, Deut. 25. & Matth. 22. & sic non poterat mori aliquis vir de Iabes cuius nomen periret in familia sua, cùm omnes haberent possessiones. De ista materia successionum declaratum est Num. 27.

Solutiones istarũ dubitationum vide Numeri 27. cap.

An peccaßent Israelitæ, si occidissent nunc istos sexcentos viros, qui residui erant de tribu Beniamin.

Quæstio XXXII.

QVAERETVR vlterius, an peccauissent Israelitæ, si occidissent nunc istos viros sexcētos, qui residui erant de tribu Beniamin. Respondendum, ꝙ aut occiderent eos in bello, quo simul pugnabant Israelitæ & Beniamitæ die, quo fugati, & percussi sunt Beniamitę, aut postea, quando vastabant vrbes, aut postea, quando erant in petra Remmon. Si accipiatur primo modo, dicendum, quòd sicut Israelitæ occiderunt omnes viros Beniamin pręter istos sexcentos: ita istos occidendo non peccauissent. Quod patet primò, quia illi Beniamitæ, qui occisi fuerunt in bello, occisi fuerunt fouendo iniquum bellum, scilicet, quia volebant defendere viros Gabaa, & quoscunque tales iu-

F stum erat occidi. Secundò patet, quia Israelitæ fecerunt istud bellum Deo mandante: nam consuluerunt eum in Silo antequam pugnarent, & ipse dedit eis formam, qualiter agere deberent præcedenti capitulo, & per modum illum occiderunt omnes de tribu Beniamin præter istos sexcentos, quos consequi non potuerunt fugientes, ideo si tunc illos consecuti fuissent, & occidissent, non peccassent. Secundo modo accipiēdo dicendum, quòd Israelitæ non putarent se peccare. Nam in omnibus vrbibus Beniamitarum nullos reliquerunt viuentes, sed occiderunt vsque ad pecora, & credebant se bene agere: & ita occidissent istos sexcentos, si ibi inuenissent eos, & tamen an peccauissent in hoc non apparet: tamen videtur, quòd non peccarent, quia isti erant viri bellatores, & peccauerāt cum

G cœteris Beniamitis nolendo tradere peccatores Gabaa, vt fieret iustitię executio super illos, & insuper pugnando contra Israelitas defendendo eos: iustè ergo poterant occidi, & sicut non esset aliquod peccatum in occidendo fœminas, & paruulos in omnibus vrbibus Beniamitarum, sicut fecerunt præcedenti cap. ita peccatum non esset eos occidendo. Si autem tertio modo occiderent eos, scilicet, quando erant in petra Remmon, aut occiderent eos antequam discurrerent vrbes Beniamitarum, & occiderent omnes habitatores, aut postea. Si prius videtur, quòd non peccabant, quia habebant iustam causam occidendi eos, ꝗa erant viri bellatores: potissimè, quia tunc nesciebant an om

H nes de tribu Beniamin iam perijssent. Si autem post deletas vrbes Beniamin occiderent eos, aut occiderēt præstita securitate, quam nunc præstiterunt, aut prius. Si præstita securitate manifestum est, quòd peccarent, quia violarent fidem datam. Si autem ante datam securitatem, aut scirent totam tribum Beniamin esse deletam præter istos, aut non. Si nescirent non peccabant, quia isti merebantur mortem, cùm pugnassent contra Israel. Si autem scirēt totam tribum esse iam deletam, est dubium an peccarent: & videtur dicendum, quòd peccarent, quia occidendo istos non solũ occidebant sexcentos viros, sed totam tribum Beniamin: hoc autem impietas erat, quòd pro vno crimine deleretur vna tribus: potissimè cùm satis iam vindica-

I tum esset: & sic putauerunt Israelitę, ideo quamquā potuissent istos sexcentos viros occidere saltem fame conficiendo non permittendo eos egredi de deserto, tamen noluerunt, sed potius procurauerunt, vt haberent vxores, nè periret tribus Beniamī. *Vniuersusq́; Israel.* Hic ponitur secundus modus prouisionis, scilicet, per quandam fraudem, aut cautelam factam. Et diuiditur in duo, quia primò prędicta cautela ponitur. Secundò executio traditur ibi. *Feceruntq́; filij Beniamin.* Circa primum dicitur. *Vniuersusq́; Israel valde doluit, & egit pœnitudinem super interfectionem vnius tribus ex Israel.* Iste dolor, & pęnitudo fuit in Silo quando steterunt Israelitę coram domino, & planxerunt dicentes, ablata est vna tribus ex Israel, vt patet supra in litera, & ite-

K rum doluerunt postquam datę sunt quadringentę virgines Beniamitis de Iabesenis: nam putauerunt Israelitę, quòd in Iabes inuenirentur mulieres, de quibus posset prouideri viris de Beniamin, & quia solum inuentę sunt quadringentę, & deficiebant adhuc ducentę, quas vnde habere possent nesciebant, doluerunt nimis putantes, quòd perirent illi ducēti viri, sine prole. Et non est intelligendum, quòd doluerunt super interfectione, quasi accusarent se, ꝙ malè fecissent, ꝗa benè fecerant pugnando contra Beniamitas, & occidendo illos, quia Dei consilio egerant: sed dolebant de damno quod secutum fuerat. i. quia perierat ferè vna tribꝰ, licèt iustè perisset. *Dixeruntq́; maiores natu.* Idest seniores, & prudentiores, qui maioris auctoritatis habebantur in

in populo, & ad quos pertinebat de factis totius multitudinis curam gerere. *Quid faciemus reliquis, qui non acceperunt vxores?* Scilicet, vnde dabimus eis vxores? vel quomodo faciemus, ꝙ illi non moriantur sine prole? quia per hoc magnum detrimentum patietur tribus Beniamin. Isti erant ducenti viri, pro quibus non fuerunt virgines Iabesenæ. *Omnes in Beniamin fœminæ conciderunt.* Scilicet, omnes mortuæ sunt gladio. Nam tam fœminæ, quàm paruuli, & senes gladio corruerunt in vniuersis vrbibus Beniamin. præcedenti c. Et dicitur de feminis Beniamin, quia si de illa tribu superessent, non oportuisset quærere alia extraordinaria remedia. *Et magna nobis cura: ingentique studio prouidendum est.* Idest toto ingenio, & solicitudine conandum est ad inueniendum aliquem modum honestum, per quem prouideatur, vt non pereant isti viri, sed dentur eis vxores. Videbant isti seniores, ꝙ si propter defectum vxorum periret tribus Beniamin, esset magnus defectus, & dānum reipublicæ Hebræorum. Nam duodecima pars eius tollebatur auferendo illam tribum. *Ne vna tribus deleatur ex Israel.* Idest, vt non patiatur magnam diminutionem. Nam iam non periret vna tribus, quamquā non darentur vxores ducentis viris, qui supererāt, quia quadringenti alij acceperant vxores, per quos continuaretur successio tribus Beniamin, & tamen si daretur istis ducentis copia vxorum, augeretur magis, & breuius tribus Beniamitarum: quæ vtilitas, & multiplicatio tolleretur, si nō darentur vxores istis ducentis, ideo magno studio prouidendum erat, vt darentur eis coniuges. *Filias nostras eis dare non possumus.* Loquebantur isti seniores nomine totius multitudinis Israelitarum, quia omnes videbantur obligati iuramento eodem. *Constricti iuramento, & maledictione, qua diximus.* Putabant Israelitæ se obligatos esse isto iuramento, quod fecerant in Masspha ad non dandas filias suas Beniamitis. Sed falsum est, vt declaratū fuit supra in quadam quæstione. & dicitur iuramento, & maledictione, quia hic erant duo. Nam iurauerant Israelitę se non daturos de filiabus suis vxores Beniamin: & quantum ad hoc erat iuramentum. Etiam imprecati fuerant super se aliquod malum, si darent eas, scilicet, ꝙ tale, vel tale malum veniret super eos, & quantum ad hoc erat maledictio. *Quia diximus: maledictus, qui dederit de filiabus suis vxorem Beniamin.* Maledictio significat diminutionem in bonis omnibꝰ, sicut benedictio significat multiplicationem, vt patet 2. ad Corin. 9. s. Qui parcè seminat, parcè metet: qui de benedictionibus seminat, de benedictionibus metet. Et sic opponitur ibi benedictio parcitati, ideo significat largitatem, vel multiplicationem, & consequenter maledictio significat diminutionem, vel minorationem in omnibus rebus: & sic imprecati sunt, ꝙ Deus minueret illum in omnibꝰ bonis, qui daret de filiabus suis vxorem Beniamin. *Coeperuntque consilium, atque dixerunt.* Scilicet, inceperunt consiliari dantes diuersos modos, vt inueniretur vnus conueniens, & honestus ad prouidendum ducentis viris Beniamin. *Ecce solennitas domini est in Silo.* Idest, in breui venit celebranda vna solennitas in Silo, in qua poterat fieri, quod nunc dicetur. *Anniuersaria.* Vocatur solennitas anniuersaria, quia vertente anno fit, scilicet quolibet anno, redeunte anno de puncto ad punctum fit illa solennitas, & sic omnes solennitates sanctorum in Ecclesia sunt anniuersariæ: quia quolibet anno fiunt: & redeunte anno iterum eodem die, quę prius fiunt. *Quæ sita est ad septemtrionalem vrbis Bethel.* Hic ponitur situs vrbis Silo: erat enim ciuitas Silo, in qua erat tabernaculum domini illo tempore, & fuit ex tēpore Iosue, quo primò cępit esse stabile, Iosue 18. vsque ad tempus Heli summi sacerdotis, primo Reg. 1. & 2. & 3. Nam tempore eius capta est arca per Phi-

A listhinos in bello primo Regum quarto, & post hoc non legitur sanctuarium fuisse in Silo, sed in Nobe 1. Regum 21. & est vsque ad Septemtrionem vrbis Bethel. Est enim Bethel ciuitas in sorte Beniamin, Iosue 18. & est in confinio Beniamin, & Ephraim, & vocatur locus iste Luza. Aliqui putant eum esse Ierusalem, sed errant, vt declaratum est Gen. 12. & 28. capit. apud istam ciuitatem Abraham posuit altare quando primum venit in terram Chanaan Gen. 12. *Et ad orientalem plagam viæ, quæ de Bethel tendit ad Sichimam.* Est Sichima ciuitas Sichem, quæ propriè vocatur Sichem, & tamen aliquando conuertitur in formam Latinam, & vocatur Sichima: sic patet Psal. 59. Partibor Sichimam, & conuallem tabernaculorum dimetiar. Et cōsiderandum, ꝙ Silo est magis orientalis, quàm Sichē, & tamen Sichem est magis aquilonaris, quàm Silo, & Bethel est minus Septemtrionalis, quàm Silo, ideo iter quod venit de Bethel in Sichem necessariò est ad occidentalem partem Silo, quia veniendo de Bethel in Sichem, venitur a Meridie in Septemtrionem: & media istarum duarum vrbium est Silo magis oriētalis aliquantulum quàm ille: & sic est orientalis ad viam, quæ ducit de vna in aliam. *Et ad Meridiem oppidi Lebona.* Ciuitas Lebona videtur esse in sorte Ephraim, sicut infra declarabitur in quadam quæstione. non est tamen ciuitas multum nominata in sacra scriptura, sicut Sichem, & Bethel. *Præceperuntque filijs Beniamin, atque dixerunt.* Scilicet, postquam seniores diffinierunt inter se quis modus tenendus esset, denunciauerunt illum filijs Beniamin, vt illi essent parati adueniente tēpore ad exequendum hoc. *Ite & latitate in vineis.* Scilicet in vineis vrbis Silo. Istud dicebant seniores Beniamitis, quod facerent: non tunc, sed quando veniret solennitas dicta, in qua virgines conuenturæ erant in Silo. Et dicitur latitate in vineis, quia vineę habebant palmites magnos, & folia, & erant excelsa, vel habebant arbores multas, ita vt ibi latere possent multi viri. *Cumque videritis filias Silo ad ducendos choros ex more procedere.* Vocabantur filiæ Silo virgines de vrbe Silo, non quidem ꝙ omnes essent de vrbe Silo, sed quia conueniebant de omnibus partibus terræ Israel in Silo, quia erat ibi tabernaculum domini, & in quibusdam solennitatibus virgines propter gaudium exibant de vrbe ad vineas, & agros ducendo choros, & dicitur ex more: scilicet, quòd quolibet anno consuetum erat eis choros ducere illa die. *Exite repente de vineis.* Scilicet, quando ipsę accesserint ad vineas. Et dicitur repente, quia subito debebant consequi eas, ne puellæ timentes viros latentes in vineis refugerent in vrbem priusquam caperentur, nam tunc non possent accipere eas, nec postea esset similis opportunitas ad hoc. *Et rapite eas singuli vxores singulas.* Scilicet, quamquam plures sint virgines quàm vos: non rapiatis omnes, sed solùm quilibet vnicam in vxorem: nec alijs noceatis, aut vim aliquam inferatis. *Et pergite in terram Beniamin.* Scilicet, antequam patres earum persequantur vos, & capiant illas, sitque bellum inter vos, & illos pro filiabus. *Cumque venerint patres earum ac fratres.* Scilicet cognito, ꝙ raptæ fuerint istæ virgines à vobis. *Et aduersum vos queri cœperint atque iurgari.* Hoc dicebant seniores: quia ipsi erant maioris auctoritatis in populo, & quasi iudices, & conquererentur de hoc malo eis inflicto per Beniamitas, scilicet, vt prouideatur eis faciendo bellum contra illos, cùm essent raptores virginum, quod magnum crimen est. Etiam conquererentur dicentes, quòd Beniamitæ retribuebant hoc malum pro bono, quod impenderant eis Israelitæ nolendo occidere eos, sed potius dando vxores quibusdam eorum, quibus potuerant. Et quia seniores fuerant causa, vt non occiderentur retorquere-

Sichima, & Sichem sunt eiusdem ciuitatis noīa.

De situ vrbis Labone.

Raptæ virgines é magnum crimen.

quæretur nunc totum malum hoc contra eos: Etiam, quia cùm Beniamitæ fecissent hoc, putarent patres virginum, quòd ipsi non auderent talia aggredi, nisi aliquem fauorem sensissent in Israelitis, & sic crederent, quòd de consilio seniorum hoc factum fuerat, & conquererentur de eis. *Dicemus eis: miseremini eorum.* Scilicet, Beniamitæ sunt in angustia, quia ex nullo loco vxores habere possunt: ideo miserendum est eis, dato quòd acceperint sic, violenter quasi. *Non enim rapuerunt eas iure bellantium, atque victorum.* Quasi dicat, licèt rapuerint illas, non fuit verè violentia ista, quia non fecerunt, sicut bellatores victores, quia iure suo illi accipiunt quidquid inueniunt à nullo petendo, sed quasi suum accipiendo. Et contra tales pugnandum est ad repetitionem rerum ablatarum: tamen non factum fuit de Beniamitis sic, quia non acceperunt virgines quasi victores, sed cum magna necessitate acceperunt eas quasi petentes. *Sed petentibus, vt acciperent non dedistis.* Idest, ipsi prius petiuerunt à vobis illas, vt daretis eas sibi in vxores significando necessitatem suam, & noluistis eis dare, ideo non videntur fecisse iniustum, si istas virgines quasi in necessitate positi accepissent, ideo non est pugnãdum contra eos ad redditionem illarum. Pro quo sciendum, quòd aliquanto tempore ante hoc Beniamitæ petiuerunt vxores à viris Silo, & illi noluerant dare, & hoc fecerunt, vt haberent colorem ad rapiendum eas, vt declarabitur in quadam quæstione. *Et à vestra parte peccatum est.* Idest, vos peccastis, non dando illis filias vestras, & illi non peccauerunt, accipiendo eas, cùm iam vos nolletis dare. Si autem rapuissent, antequam peterent, illi peccauissent, & non vos.

An seniores Israel tenebantur facere, quòd non periret tribus Beniamin prouidendo de vxoribus.

Quæst. XXXIII.

QVAERETVR, an seniores Israel tenebantur facere, quòd non periret tribus Beniamin prouidendo eis de vxoribus. Respondendum est, quòd tenebantur quantum poterant hoc procurare, sicut dixerunt: magna cura ingentique studio prouidendum est, nè vna tribus deleatur ex Israel: & ista obligatio erat tripliciter. Primò tenebantur eis tanquam proximis: quilibet enim tenetur proximo existenti in quacunque necessitate succurrere, quantum honestè, & commodè facere potest: & tamen erant isti Beniamitę in magna necessitate, scilicet, quia si nõ datæ fuissent vxores aliquæ istis sexcentis viris, periret tota tribus Beniamin non existentibus iam aliquibus, per quos successio Beniamitarum continuaretur: ideo quantum honestè poterant Israelitæ tenebantur prouidere eis: & quia dispositio populi tota pendebat ex senioribus, qui iudicabant, & disponebant de negocijs magnis populi, ad eos magis pertinebat prouidere in hoc, quàm ad quoslibet de Israelitis. Secundò tenebãtur ex parte Dei: nam Deus volebat, quòd manerent omnes tribus, & familiæ distinctæ, sicut ipse distinxerat: Num. 36. Et non poterat manere distinctio, nisi manerent ipsę tribus, cùm ergo obligarentur Israelitæ procurare, nè confunderetur distinctio sortium, & tribuum, à fortiori obligarentur procurare, nè periret aliqua de tribubus, inter quas erat ista distinctio: & tamen nunc periret tribus Beniamin si non darentur vxores istis sexcentis viris: ergo obligabantur seniores hoc procurare. Tertiò erat ista obligatio ex parte politiæ, quia isti seniores erant principes politiæ, & tenebantur curam agere, nè minueretur: si tamen periret tribus Beniamin, periret duodecima

F pars politiæ: & hoc fieret, si non haberent vxores isti Beniamitæ sexcenti, ideo procurandum erat per seniores, quòd illas haberent.

An propter hos ducentos residuos, quibus non datæ fuerant vxores iuramentum Hebræorum dispensari potuisset.

Quæstio XXXIIII.

QVAERETVR vlterius, si iuramentum, quod fecerunt Israelitæ de non dando filias suas filijs Beniamin tenuisset, an propter istos ducentos viros, qui residui erant, quibus non datæ fuerant vxores, posset dispensari in eo, & in lege, vt possent accipere vxores de filiabus Israel. Respondendum est, quòd hic erat duplex motiuum ad dandum vxo- G res istis viris: vnum erat ne periret tribus Beniamin, quod necessariò fieret, si isti non gignerent prolem, per quam continuaretur successio tribus: aliud erat ad prouidendum istis viris, qui non poterant benè viuere sine vxoribus, & tamen non poterant eas habere, nisi Israelitæ darent sibi. Dicendum tamen, quòd ista duo motiua non erant in vtrisque. Nam à principio antequam darentur vxores aliquæ sexcentis viris, qui manserant de tribu Beniamin, erant ista duo motiua: & tunc dicendum, quòd, non obstante lege, poterant eis dari vxores de alijs tribubus, eo quòd leges non obligant contra statum politiæ, vt declaratum fuit supra in quadam quæstione. Etiam H iuramentum non tenuit, & dato quòd tenuisset, quia iam incipiebat vergere in deteriorem exitum, scilicet, in destructionem vnius tribus de Israel, non erat seruandum, vt declaratum est supra in quadam quæstione: sed istud ablatum est, quando datæ sunt vxores quadringentis Beniamitis de virginibus Iabes. Nam per istos poterat propagari successio tribus Beniamin, dato quòd non darentur vxores alijs ducentis viris: & sic dicendum, quòd non erant Israelitæ tantum obligati ad dandum vxores istis ducentis, sicut à principio antequam darent virgines Iabesenas. Dicendum tamen videtur, quòd etiam si istis non suscipientibus vxores conseruaretur tribus Beniamin in alijs, quòd non obstante lege poterant suscipere vxores de alijs tribubus. Nam pro alijs casibus minoris necessitatis licuit accipi vxores de alijs tribubus, sicut Dauid accepit Michol in vxorem, quæ erat de tribu Beniamin, cùm esset filia Saulis, & ipse Dauid erat de tribu Iuda: magis ergo liceret in isto casu, cùm non posset esse maior necessitas, quàm quòd nullo modo inuenire possent isti vxores. Item patet, quia licebat istis accipere vxores de Gentilibus, etiam non conuersis ad Iudaismum non inueniendo alias vxores, vt declaratum est supra in quadam quæstione: ergo à fortiori de Israelitis de alijs tribubus: nam maior dissimilitudo erat inter Iudæos & Gentiles, quàm inter Iudæos vnius tribus, & alterius. De iuramento dicendum videtur, quòd licèt maiorem causam ha- K berent Israelitæ faciendi contra iuramentum in primis Beniamitis, vt non periret tribus Beniamin dando illis vxores, quàm in istis secundis: tamen causa sufficiens erat non tenendi iuramentum, vt darentur istis vxores. Nam si non darent eis Israelitę, oporteret eos quærere vxores de Gentilibus, quod erat magis contra legem: quidquid tamen esset, Israelitę non putabant se posse agere contra iuramentum, vt prouiderent istis de vxoribus. Nam etiam in primis noluerunt agere contra iuramentum, in quibus erat maior necessitas: istud tamen procedebat ex errore suo circa obligationem iuramenti, vt declaratum fuit supra in quadam quæstione.

Quomodo

Quomodo Israelitæ in hoc consilium inciderunt de dando virgines, quæ ducerent choros in Silo.
Quæstio XXXV.

QVAERETVR vlterius, quomodo Israelitæ inciderunt in istud consilium, scilicet de dando virgines, quæ ducerent choros in Silo. Respondendum, quòd datis vxoribus quadringentis viris manebant ducenti, quibus non datæ erant, & non videbant Israelitæ modum ad prouidendum eis, quia non habebant alias virgines, quas simili modo possent eis dare, vt patet supra in litera: ideo magna solicitudine circa hoc tenebantur omnes, vt inuenirent modum quo prouideretur: & senes, qui præcipuam populi curam gerebant, circa hoc consiliabantur: vnde dixerunt, Magna nobis cura ingentiq; studio prouidendum est, nè vna tribus deleatur ex Israel, vt patet supra in litera. Fuerunt aliqui inter seniores, qui dicebant non esse seruandum istud iuramentum, quia factum fuerat cũ ira, & indeliberatè. Etiam, quia periurium non semper Deo displicet, sed solùm quando ex malignitate, & sine causa quis vult non seruare iuramentum: quando tamen ex necessitate, vel propter piam causam, nõ tenetur iuramentum, non est periurium, sed acceptum Deo, quòd non teneatur iuramentum. Nomen tamen periurij erat valde horribile inter Israelitas, quomodocunque esset: ideo plurimi seniorum dixerunt semper seruandum esse iuramentum, & tunc quidam incidit in istud consilium de rapiendo virgines ducentes choros, sicut refert Iosephus 5. Antiquitatum: Et alij quidem suadebant illud iusiurandum non debere seruari, quia per iram non voluntate, nec iudicio prouenisset, nihilq; fore Deo molestum si tribum perituram seruare possent, adijcientes, periurium non quando necessitate fit esse pessimum, sed quando fuerit malignitate commissum: cumque seniores periurij nomen valde metuerent, quidam ait: hoc consilio, & isti habebunt vxores, & religio iurisiurandi seruabitur: ter in anno, & cætera: & sic putauerunt omnes Israelitæ consilium esse cõueniens, quia per illud credebant se euadere periuriũ. Sed in hoc valde errabant, quia si iuramentum tenuisset, incidebant in periurium illi, qui hoc consilium dabant, & etiam illi, quorum raperentur filiæ, si permitterent eas Beniamitis, quando possent contra ire, vt declaratum supra fuit in quadam quæstione circa hoc.

Periuriũ non semp Deo displicet.

Quæ solennitas erat ista, quæ fiebat in Silo, in qua puellæ erant rapiendæ.

Quæst. XXXVI.

QVAERETVR vlterius, quæ solennitas erat ista, quæ fiebat in Silo, in qua puellæ rapiendæ erant. Aliqui dicunt, quòd erat illa solennitas, quàm faciebant quolibet anno puellæ pro filia Iephte Galaaditis; & hoc, quia dicitur hic, quòd erat solennitas anniuersaria, & tamen solennitas, quæ fiebat pro filia Iephte erat anniuersaria, vt patet supra vndecimo, scilicet, exinde mos creuit in Israel, & consuetudo seruata est, vt post anni circulum conueniant in vnum filiæ Israel, & plangant filiam Iephte diebus quatuor. Sed dicendum, quòd hoc non stat. Primò quia ista erat solennitas, & tamen conuentus pro filia Iephte non erat solennitas, sed luctus. Secundò patet, quia hic dicitur, quòd virgines Silo ducere debebant choros per agros, & vineas, & ista erat magna lætitia, & tamen quando conueniebãt pro filia Iephte

Improbatio. 1. Ratio. 2. Ratio.

A plangebant quatuor diebus, supra vndecimo. Tertiò patet, & efficacius, quia quando istud factum est, nondum fuerat casus de filia Iephte, nec etiam fuit postea per ducentos annos: quod patet, quia iste casus de bello contra Gabaa, fuit quasi illico post mortem Iosue antequam essent iudices in Israel, vt declaratum fuit supra decimonono, & declarabitur infra in quadam quæstione: & tamen casus de filia Iephte fuit circa finem status iudicum, quia post ipsum pauco tempore durauerunt iudices. Et patet magis, quia ab introitu in terra Chanaan vsque ad mortem Iosue solùm fuerunt anni vigintiseptem, vel quasi, vt ait Iosephus 5. Antiquitatum, & probatum est supra secundo capit. & iste casus de viris Gabaa fuit pauco tempore post mortem Iosue, & sic non essent trigintaquinque anni, B vel quadraginta ad plus inter ingressum in terram Chanaan, & casum istum, & tamen inter ingressum in terram Chanaan, & casum de filia Iephte fuerunt plusquam trecenti anni. Nam Iephte dixit ad regem Ammonitarum repetentem terram, quam possidebant Israelitæ: quare tanto tempore per trecentos annos super hac repetitione nihil tentasti? & probat ibi, quod per trecentos annos non fuerit interrupta præscriptio, nec perturbata possessio Israelitarum in illis locis: & fuit possessio ista in anno, quo introierunt Israelitæ in terram Chanaan: ergo inter casum Beniamitarum, & filiæ Iephte Galaaditæ fuerunt ad minus plusquam ducenti & quinquaginta anni: & sic non potuit ista esse solennitas pro filia Iephte. C Motiuum autem, quia dicitur, scilicet, solennitas anniuersaria, satis leue est. Nam multæ aliæ solennitates erant anniuersariæ tam de solennitatibus diuinis, quàm popularium. Alio modo potest dici, quòd ista erat aliqua de festiuitatibus, quas Deus posuerat obseruandas. Nam Silo erat ciuitas, in qua erat nunc templum Domini, & conuenire debebant Israelitæ quolibet anno ad certas solennitates: Exodi vigesimotertio, & trigesimoquarto, & Deuteronomij decimosexto. Et quamquam ad illas soli masculi obligarentur venire, cùm dicatur omne masculinum tuum apparebit coram me: ex deuotione tamen veniebant multæ fœminæ, sicut patet de Beata Virgine, quæ ascendebat ad templum Domini D ad dies festos cum Ioseph viro suo, & cum Christo paruulo, & patet de illa vice, qua eum in templo perdidit, Lucæ tertio, ita nunc ascenderent multæ fęminæ, potissimè illæ, quæ erant de locis propinquis, & illæ propter gaudium solennitatum ducerent choros. Alio modo potest dici, quòd ista solennitas erat aliquod festum quod fiebat à popularibus in Silo ad solam iucũditatem suam, & fiebat quolibet anno, & illo die omnes puellæ de vrbe Silo ibant ad agros ducentes choros. Et hoc tenet Iosephus 5. Antiquitatum, dicens: Ter in anno ad mercimonium in Silo fit cõuentus, sequũturq; mulieres, & virgines chorum. Et etiam iste modus est conueniens, & magis videtur consonare literæ, quàm præcedens: nam si fuisset aliqua solennitas E de illis, quas Deus posuerat, aliter signaretur. Nam diceretur, quòd erat tale, vel tale festum: sed solùm dicitur, quòd erat solennitas in Silo: ideo videtur, quod erat aliqua festiuitas particularis illius loci. Hoc potissimè patet, quia dicitur solennitas anniuersaria: & fuit adiũctum istud ad determinationem: si tamen intelligeretur de solennitatibus Domini, non diceretur solẽnitas anniuersaria, quia solennitates Dei anniuersarię erant, eo quòd quolibet anno cęlebrabantur: & tamen posita fuit ista limitatio ad aliquid significandum, ideo videtur, quòd non erat de solennitatibus Domini, sed de alijs solennitatibus, quas faciebant populares, de quibus dubitari poterat an essent anniuersariæ.

3. Ratio. Iosephus. Doct. 2. responsio ad q̃situm.

Quæ solennitas esset ista, si de solennitatibus Dei eßet.
Quæstio XXXVII.

QVAERETVR ulterius, dato quod ista solennitas esset de solennitatibus Dei, quæ solennitas esset. Respondendum, quòd inter solẽnitates Dei quædam celebrabantur pluries in anno, & aliæ semel tantum: omnes autem simul erant septem, scilicet, sabbatum, Kalendæ, Phase, Pentecostes, festum Clãgoris, festum Expiationis, & Tabernaculorũ, vt patet Nu. 28. & 29. Sabbatum erat qualibet hebdomada. Kalendæ erant in principijs mensium, scilicet, prima dies cuiuslibet mẽsis vocabatur Kalendarum Num. 28. & ista duo festa non erant anniuersaria, qa fiebant pluries in anno: alia quinque erant anniuersaria, quia semel quolibet anno fiebant redeunte die eodem, vel quasi. Festum Phase erat semper die quartadecima mensis primi, scilicet, Martij. Festum Pentecostes quinquaginta diebus post. Festum Clangoris prima dies mensis septimi, scilicet, Septembris. Festum Propitiationis decima die eiusdem mensis. Festum Tabernaculorum die quintadecima eiusdem: Leui. 23. cap. Dicendum tamen, quòd nõ poterat esse ista festiuitas Phase, quia Beniamitæ latere debebant in vineis, vt patet in litera, ideo oportebat, quòd vineæ tunc haberent frondes ad latẽdum: poterat autem esse in qualibet aliarum quatuor festiuitatum, eo quòd in omnibus illis essent frõdes in vineis in terra illa, & à fortiori in omnibus alijs festiuitatibus, quæ erant in Septembri.

Septem erant festa apud Hebræos.

In qua tribu esset ciuitas Silo. Quæst. XXXVIII.

QVAERETVR ulterius, in qua tribu erat ciuitas Silo. Respondendum, quòd non apparet ex litera, nec etiam apparet ex descriptionibus sortium: Nam Ios. 15. vsque ad vigesimũ, vbi nominãtur vrbes, quæ erant in singulis tribubus, non reperitur ciuitas Silo. Aliqui autem putant, quòd sit in tribu Beniamin: vnde dicunt Hebræi, quòd in tribus, vel quatuor locis legitur positum tabernaculum domini, & omnia erant in sorte Beniamin, scilicet, in Silo, Gabaon, Nobe, Hierusalem. De Silo patet Iosue 18. De Nobe 1. Reg. 21. De Gabaon 1. Paralip. 26. & 2. Paralip. 1. De Ierusalem 3. Reg. 8. & 2. Paralip. 6. Quòd autem ista loca essent in tribu Beniamin patet de Gabaon, & Ierusalem Ios. 18. De Nobe in terra duarum tribuũ, & dimidiæ: Nu. 32. & tamen terra illa solùm pertinuit ad Ruben, Gad, & dimidiam tribum Manasse: eod. cap. & Iosue 13. quòd autem esset in dimidiæ tribus Manasse sorte patet, qa Nobe filius Manasse cæpit Nobe, quæ vocabatur prius Anath, & vocauit eam Nobe: Num. 32. non ergo erat in sorte Beniamin. De Silo non apparet tam manifestè hic. Et tamen dicendum est, quòd Silo erat in sorte Ephraim, quod patet considerando ordinem sortiũ terræ Israel. Nam sors Ephraim erat coniuncta lateri sortis Beniamin, scilicet ad partem Aquilonarem, vt probatum est Iosue 16. & 18. & Bethel est terminus Aquilonaris sortis Beniamin: nam apud locum ipsum transit linea diuidens sortem Beniamin: Iosue 18. ideo quidquid est Aquilonare respectu Bethel, est extra sortem Beniamin, & tamen Silo est Aquilonaris respectu Bethel, quia dicitur in litera, quòd Silo est ad Septemtrionalem plagam vrbis Bethel, ergo est extra sortem Beniamin, & consequenter est in sorte Ephraim, quia sors Ephraim est coniuncta in latere Aquilonari sorti Beniamin, vt dictum est. Nec obstat si dicas, quòd poterat esse in alia sorte extra Beniamin, & Ephraim: nam Silo est circa Bethel, cùm dicitur, quòd est ad Aquilonarem partem vrbis Bethel, idest ex parte Aquilonari Bethel non est alia ciuitas magis propinqua ei, F quàm Silo: nam hic ponuntur vrbes, quæ sunt ex omnibus lateribus Silo: ideo necesse est, quòd Silo sit in sorte Ephraim, cùm inter Silo & Bethel nulla ciuitas media sit, & Silo est magis Aquilonaris, quàm Bethel, & tñ Bethel est in latere aquilonari tribus Beniamin: ergo Silo est in sorte Ephraim, scilicet in latere meridiano eius. Nam latus meridianum Ephraim, & latus aquilonare Beniamin sunt eadem linea, eo quòd in continuis vltima sunt idem. Secundò patet hoc, & clarius Psal. 77. vbi agitur de desertione tabernaculi Silo, scilicet, quòd Deus dimiserit locum illum, & elegerit alium locum, vt esset sanctuarium ibi: nam dicitur: Et repulit tabernaculum Silo tentorium, quod collocauit inter homines, & proiecit tabernaculum G Ioseph, & tribum Ephraim non elegit, sed elegit tribum Iuda montem Sion, quem dilexit: ergo tabernaculum Silo erat tabernaculũ Ioseph, siue Ephraim, idest in sorte Ephraim, & Deus repulit illud volendo quòd mutaretur ad alium locum: & elegit montem Sion, scilicet vbi postea Salomon ædificauit templum. Et sic Silo est sortis Ephraim ciuitas in fine lateris meridiani eius, & consequenter ciuitas Lebona est in sorte Ephraim: nam est ad meridiem Lebona ciuitas Silo. Item patet hoc, quia Silo ponitur hic circa Sichem, quia est ad Orientalem partem viæ, quæ ducit de Bethel in Sichimam, siue Sechem, & tamen Sichem est in sorte Ephraim, Iosue 20. & ibi sepulta fuerunt ossa Ioseph: Iosue vigesimoquarto.

H

Quare potius iusserunt seniores Beniamitis, quòd raperent puellas vrbis Silo hoc modo, quàm aliarum vrbium.
Quæstio XXXIX.

QVAERETVR ulterius, quare potius iusserũt seniores Beniamitis, quòd raperẽt puellas vrbis Silo isto modo, quàm puellas aliarũ vrbiũ. Responderi põt multipliciter. Primò, quod hoc factum est ad tutelã Beniamitarũ. s. qa Silo est cõiuncta sorti Beniamin: nã qñ Beniamitæ raperẽt virgines, nõ raperẽt oẽs, sed solùm ducentas. s. singuli singulas in vxores, sicut dixerãt eis seniores, vt patet in litera: aliæ aũt fugerẽt ↄfestim in vrbẽ, & annũciarẽt, & patres, atq; cognati puellarũ persequerẽt velociter Beniamitas, q non possent nimis velociter fugere cũ traherẽt captiuas virgines: ideo si ali- I quantulũ distaret locus refugij Beniamitarũ ab vrbe, de qua raperẽt puellas cito, cõsequerẽt eos patres, & cognati puellarũ, & occiderẽt illos tollerẽtq; puellas, ideo debuit eligi locus ad rapiẽdas puellas, q esset coniunctus terræ Beniamin, vt breuissimè possent Beniamitæ introire in aliq̃ vrbẽ terræ suæ, in qua nõ possent nocere eis Israelitæ cognati virginũ: istud aũt non reptum est conuenientius, quã in vrbe Silo, quia est coniuncta terræ Beniamin, scilicet, ad latus aquilonare vrbis Bethel, quæ est de terra Beniamin. Et sic non possent consequi eos fugientes viri Silo. Secundum erat, quia si dicamus, quòd ista solennitas, in qua captæ sunt K puellæ, erat de solennitatibus Domini, non poterat fieri in alio loco, nisi in Silo, eo quòd erat ibi tunc tabernaculum Domini, præcedenti capitulo. Tertium erat, quia fortè iste modus ad rapiendum virgines non inueniretur in aliqua vrbe totius Israel, nisi in Silo, scilicet, quia ibi fiebat solennitas, in qua virgines ducebant choros per vineas, & fortè non in alijs locis, ideo non possent de alijs locis rapi. Quartum erat, quia seniores Israel volebant, quòd prouideretur Beniamitis de vxoribus citius, quàm prouideri posset, & dato quod in alijs vrbibus fierent similes solennitates, in quibus possent rapi virgines, fortè nõ erat aliqua tam in breui, sicut solennitas, quæ fiebat in Silo, ideo fuit ibi potius hoc factum, quàm in alio loco terræ Israel.

Quæ

Ad quid posuit hic scriptura terminos vrbis Silo. Quæstio XL.

QVAERETVR vlterius, ad quid posuit hic scriptura terminos vrbis Silo, scilicet, quòd erat ad septentrionem Bethel, & meridiem Lebona, &c. quia non cõsueuit scriptura sic in alijs vrbibus, de quibus loquitur ponere terminos. Respondendum, quia hoc fuit propter duo. Primò propter excellẽtiã vrbis: nã ista ciuitas erat nunc notabilior alijs vrbibus Israel, eo quòd erat ibi tabernaculũ Domini, & propter hoc, quòd cognosceretur pars terræ, in qua erat, positi fuerunt termini eius ad omne latus. Secundùm, & principalius, propter quod factum fuit: est ad declarãdum possibilitatem, & conuenientiam eorum, quæ narrantur hic, scilicet, quòd Beniamitæ caperent virgines discurrẽtes per vineas Silo: nam ad hoc opus erat, quòd haberent Beniamitę aliquod refugium in propinquo: non poterãt autem ipsi habere refugium in aliqua vrbe terræ Israel extra terram Beniamin, eo quòd nunc rapientes filias Israelitarum videbantur offendisse totum Israel, & antequam cognosceretur fuisse hoc de consilio seniorum, omnes Israelitæ expugnarent eos, ideo oportebat, quòd confugerent ad aliquam vrbem terræ Beniamin, & ad hoc oportuit esse, quòd ciuitas de qua raperent puellas esset propinqua terræ Beniamin: & sic cùm Silo erat de qua rapiendę erant virgines: ponitur de vrbe Bethel, quòd erat ad latus eius, quia Bethel erat ciuitas de tribu Beniamin in ipso latere Aquilonari Beniamin: Iosue 18. ideo cùm ponatur, quòd erat Bethel in latere apud Silo, intelligetur, quòd facile erat Beniamitis hoc facere, quia raperent virgines Silo, & illico confugerent ad vrbem Bethel propinquam, quæ erat in tribu Beniamin. Et ista fuit causa potissima quare potius raptæ fuerunt virgines de vrbe Silo, quàm de alia vrbe: nam non poterãt rapere virgines, nisi vel de tribu Ephraim, vel Iuda, qa tribus Ephraim coniungitur sorti Beniamin in latere Aquilonari eius: sors autem Iuda coniungitur Beniamin in suo latere Meridiano, quod est Aquilonare respectu sortis Iuda, vt colligitur Iosue 15. & 18. Et ex hoc etiam patet quod dicebatur supra pęnultima quęstione, scilicet, quòd ciuitas Silo non erat de tribu Beniamin, sed de tribu Ephraim. Quòd non esset de tribu Beniamin patet, quia in tota tribu Beniamin nulla mulier manserat supra in litera, & tamen in Silo manserant multę: ergo non erat de tribu Beniamin. Secundò patet, quia omnes vrbes Beniamitarum destructæ fuerunt, & igne consumptæ, præcedenti capitulo: Silo tamen illęsa mansit, vt patet hic. Tertiò patet, quia patres puellarum Silo venturi erant ad conquerendum de Beniamitis, quòd rapuissent filias eorum, vt patet in litera: non poterant tamen de hoc conqueri Beniamitæ, quia nullus Beniamita habebat nunc filiam, quia omnes occisę fuerant: ergo viri Silo non erant de tribu Beniamin: & si fuisset Silo de terra Beniamin non oportuisset fieri istum raptum, quia manerent adhuc virgines in tribu Beniamin. Quartò patet, quia in Silo erat sanctuarium Domini nunc, & ad illud venerunt Israelitæ postquam combusserunt omnes vrbes Beniamitarum, vt colligitur præcedenti capitulo, & hic: ergo non erat Silo de terra Beniamin. Quintò patet, quia quando Israelitæ ibant ad pugnandum contra Beniamitas veniebant qualibet nocte in Silo: & ibi manebant coram Domino, & consulebant eum, vt patet præcedenti capitulo: & tamen si fuisset de tribu Beniamin, non potuissent hoc facere, quia non permitterent eos Beniamitæ manere in terra sua, cùm essent hostes eorum.

Bethel erat ciuitas de tribu Beniamin in latere eius.

Silo non erat in tribu Benia-min.

A Quòd autem Silo esset de terra Ephraim, patet, quia erat coniuncta sorti tribus Beniamin, ita vt possent Beniamitæ rapere virgines de vrbe Silo, & cito ducere eas in Bethel vrbem terræ suæ: nulla tamen alia tribus erat coniuncta tribui Beniamin ex latere Aquilonari, nisi tribus Ephraim.

De modo consilij rapiendarum virginum.

Quæstio XLI.

QVAERETVR vlterius, de modo istius consilij rapiendarum virginum. Dicendum autem, quòd modus fuit, quòd Beniamitæ peterent à viris Silo filias suas in vxores, & illi noluerunt dare, quia B constricti erant iuramento, illi autem tacuerunt: & post aliquos dies adueniente ista solennitate, nihil suspicantes Silonitæ permiserunt virgines ire ad ducendum choros per agros, & vineas, & cùm laterent Beniamitæ rapuerunt eas: istud consilium dederunt seniores, non quidem tanquam crederent, quòd Silonitæ darent filias Beniamitis, quamquam illas peterent, quia sciebant potius, quòd non darent eas propter iuramentum, sed voluerunt, quòd ista petitio esset color ad defendendum raptum virginum: nam sciebant seniores, quòd Silonitæ conquererentur de raptu virginum, & si nullam excusationem haberent Beniamitæ, viderentur egisse tanquam bellatores iure suo accipientes virgines, cùm à nullo petiuissent: & videretur tunc, quòd sicut ipsi iure bellico illas rapuerunt, ita iure bellico essent repetendę ab eis, & infligenda eis maiora damna, cùm tamen C Silonitæ non dedissent virgines petentibus Beniamitis, & postea ipsi rapuissent ipsas: si conquererentur responderetur eis, quòd ipsi peccauerant: quia cùm Beniamitis positis in necessitate non dedissent illas Silonitæ, ipsi primò peccauerant, & iustè iam illas accipiebant Beniamitæ, cùm non haberent quid facerent vltra hoc. Et hoc dixerunt seniores, quòd dicerent patribus virginum, scilicet, petentibus non dedistis: à vestra parte primò peccatũ est, vt patet in litera.

D *Ad quid erat hoc iuramentum Israelitarum de non dando Beniamitis vxores. Quæst. XLII.*

QVAERETVR vlterius, circa istud iuramentũ Israelitarum de non dando Beniamitis vxores, ad quid erat: nam non est in potestate patris tradere filiã, cui voluerit, sed in potestate eius est nubere cui voluerit, cùm matrimonia debeant habere in contrahendo omnimodam libertatem, & sic non debuissent magnam difficultatem circa iuramentum istud facere Israelitæ, quia licèt ipsi non traderent filias suas Beniamitis, ipsæ se possent tradere illis, & suppleretur sic defectus vxorum in eis, nec oporteret fieri alios circuitus. Responderi potest dupliciter ad hoc. Vno E modo, quòd istud iuramentum proficiebat, quia licèt non esset in potestate Israelitarum tradere filias suas huic, vel illi, erat tamen in potestate eorum suadere, & filiæ sequerentur suasionem patrum; & sic cùm dicitur, quòd isti iurabant se non daturos filias suas Beniamitis, iurabant quòd quilibet eorum ageret quantum posset, vt filia sua non nuberet alicui Beniamitæ, & nunc adueniente casu suadere debebant quantum poterant, nè filiæ suæ nuberent illis. Alio modo dici potest, & verius, quòd secus erat in veteri testamento quantum ad ritum matrimoniorum, quàm nunc in Ecclesia, quia nunc constitutione Ecclesię introducta est magna libertas inter partes contrahentes in contrahendo, & non habet ius pater super filium,

In Ecclesia magna est libertas inter partes cõtrahentes matrimonium.

aut filiam in contrahendo: in veteri autem testamento, & apud omnes antiquos secus erat, quia non attendebatur voluntas puellarum, sed patrum, quia puellæ erant totaliter in potestate, & dispositione patrum, & non accipiebant alios in sponsos, nisi patre iubente, nec credebat aliquis habere posse sponsam, nisi illam à patre, vel maioribus puellæ peteret, & pater tradebat puellam, cui volebat non petito consensu eius, sed potius videbatur, & tenebatur tunc, quòd puella obligaretur sequi patris consensum: sic fuit de Rebecca, quando petiuit illam Eliezer seruus Abrahæ in vxorem pro Isaac filio Abrahę à fratre suo, & matre: nam non fuit petitus consensus puellæ ad contrahendum, sed ad veniendum cum Eliezer. Nam postquam cōcessissent eam in vxorem, & Eliezer peteret, quòd illico permitteretur recedere, dixerunt parentes Rebeccæ, queramus voluntatem puellæ, & dixerunt ei: vis ire cum homine isto? Gen. 24. Et sic erat inter istos Israelitas, quia potestas dandi filiabus maritos erat apud eos secundùm consuetudinem temporis, & non erat in potestate filiarum accipere viros, ideo poterant iurare non daturos eas Beniamitis, quia dare, vel non dare erat in potestate eorum.

An isti seniores peccauerunt dando Beniamitis consilium de rapiendo virgines Silonitarum.

Quæstio XLIII.

QVAERETVR vlterius, an isti seniores peccauerunt dando Beniamitis consilium de rapiendo virgines Silonitarum. Respondendum, quòd Israelitæ non putabant se peccare, sed potius dixerunt, quòd isto modo religio iurisiurandi seruaretur, & prouideretur Beniamitis de vxoribus, vt ait Iosephus quinto Antiquitatum. Dicendum tamen, quòd iuramentum non tenuit, vt declaratum fuit supra in quadam quæstione: ideo non oportebat, quòd seruaretur: & tamen si tenuisset, peccauissent isti seniores. Primò, quia isti darent consilium ad faciendum contra iuramentum suum: nam iurauerant, quòd nemo daret de filiabus suis vxorem Beniamitis: & erat intentio iurantium, vt Beniamitæ nullam vxorem haberent de filiabus Israelitarum: & tamen isti seniores procurabant, quòd Israelitarum filiæ traderentur Beniamitis, ergo erant periuri. Secundò, quia, qui procurat, vt alius faciat contra iuramentum, incitat eum ad peccandum, ideo ipsi peccant: nam ipsi volebant, quòd Silonitę patres virginum pietate moti relinquerent filias suas Beniamitis. In quo facerent contra iuramentum. Tertiò, quia ipsimet rogaturi erant Silonitas, vt misererentur Beniamitis, & dimitterent eis iam filias suas, & in hoc rogabant eos agere contra iuramentum: si autem iuramentum non teneret, adhuc peccarent seniores, quia consulerent Beniamitis raptum virginum, quòd erat crimen, eo quòd priuabant patres earum iure suo, & puellas renitentes acciperent, quia fortè illę nollent esse vxores Beniamitarum. Ex ignorantia tamen putauerunt seniores se teneri iuramento, quo seruato periret, vel pateretur magnum detrimentum tribus Beniamin, quod malum erat: ideò putauerunt se nihil mali agere, quòd consulerent istud, sed potius, quòd erat laudabile opus.

Cur putabant periuros Silonitas esse, quorum filias raperent Beniamitæ, permittendo illas cum eis.

Quæstio XLIIII.

QVAERETVR vlterius, cur putabant periuros Silonitas esse, quorum filias raperent Beniamitæ permittendo illas manere cum eis. Respondendum, quòd non putauerunt eos peccare: nam si credidissent eos peccare, non incitarent ad hoc, sed credebant, quòd si Silonitæ sponte filias suas traderent, periuri erant: nunc autem, quia Beniamitæ rapuerunt eas nescientibus, & iam reclamantibus Silonitis, non peccabant: ipsi autem, qui dederant consilium istud non putabant se posse dare licitè filias suas, quia sponte dando incurrerent periurium, sed consulebant, quòd acciperent filias, & quia hoc nesciebant non essent periuri. Sed istud non stat, quia licèt non essent periuri per hoc, quòd Beniamitæ raperent filias eorum, essent tamen periuri quando permitterent illas cum raptoribus, potissimè, quia secundùm consuetudinem temporis illius filia non poterat contrahere nisi cum illo, quem pater assignaret, & cui illam daret, & Silonitæ consensuri erant istud: nam seniores rogaturi erant eos, quòd misererētur Beniamitarum, & ad preces eorum condescenderent Silonitæ: maximè, quia de facto erat in potestate eorum, quòd filiæ suæ manerent cum Beniamitis, vel non, & si semper insisterent, restituerentur eis filiæ: nam ob hoc seniores rogaturi erant eos. Item non putabant seniores, quòd erant periuri rogando, quòd Silonitæ permitterent Beniamitis tenere filias ipsorum contra iuramentum, quia aliàs æqualiter recusarent istud, & quòd ipsi darent filias suas: sed grossè iudicabant circa istud iuramentum, putantes se nullo modo incidere in periurium, nisi darent spontè filias suas petentibus Beniamitis, vel non petentibus.

An peccarunt Beniamitæ rapiendo virgines Silonitas.

Quæstio XLV.

QVAERETVR vlterius, an peccauerunt Beniamitæ rapiendo virgines Silonitas, & dato quòd patres earum nollent tradere eas, an liceret eis illas accipere rapiendo. Respondendum, quòd peccauerunt Beniamitæ rapiendo virgines Silonitas. Primò, quia præiudicabant patribus earum: nam ipsi habebant ius super eas ad dandum eas, quibus vellent, & tamen Beniamitæ priuabant eos isto iure rapiendo virgines, ideo peccabant. Secundò, quia Beniamitæ quantum in se erat conabantur, vt Silonitæ inciderent in periurium, scilicet, quòd aliquo modo traderent eis filias suas, de quibus iurauerunt, quòd non traderent eas illis, & Beniamitæ credebant Silonitas periuros esse, si darent eas, quia omnes Israelitæ putabant istud iuramentum tenere, & tamen qui incitat alium ad periurium quomodocunque, peccat, ideo peccabant isti. Tertiò patet, quia isti acceperunt puellas inuitas, quæ fortè nolebant esse coniuges illorum, & in hoc erat duplex peccatum. Primum erat stuprum, scilicet, quia deflorabatur virgo indebitè cùm non esset vxor, quia illa nondum in eum vt in virum consenserat. Secundum erat violentia, quia inuitè raptæ fuerant, & cognitæ. Ad secundum dicendum, quòd si patres earum nollent dare illas Beniamitis, quòd nō licebat illis rapere illas. Et si obijciatur, quòd erant in necessitate, quia non poterant aliunde habere vxores de stirpe Hebræorum: Dicendum, quòd ista nō erat necessitas absoluta, in qua liceret eis rapere virgines, quia habebant alia remedia, scilicet, quòd poterant accipere vxores de gentilitate, & conuerterent eas ad ritum Iudaicum, & si illę nollent manere cum eis in ritu Iudaico, sed in Gentilico, adhuc poterant eas sic tenere: vt fecerunt duo filij Noemi, vt patet Ruth primo, & declaratum est supra in quadam quæstione.

Et

Et tamẽ in maiori necessitate erant Beniamitæ quàm illi, quia illi poterant habere vxores Hebræas, si vellent de terra Moabitarum, in qua tunc manebãt, venire in terram Israel, istis autem non dabantur vxores de Israelitis: & tñ dato ꝙ non possent habere isti vxores de Gentilitate, potius sustinere debebant vitam vidualem, & castam, quàm rapere virgines: quod patet, nam si daretur, ꝙ quis nullo modo posset habere vxorem, nisi vxorem alterius sibi raperet in vxorem, poti⁹ mori debebat sine vxore, imò mortem tolerare, quã hoc facere: sed hic non poterant Beniamitæ rapere virgines Silonitas nisi multa præiudicia faciendo, ideo non licebat eis accipere illas, etiam si non haberent alias vxores, & patres earum non darent eas illis: seniores tamen non putauerunt istam violentiam peccatũ esse, & si aliquod erat, potius volebant committere illud, vt prouiderent tribui Beniamin, quàm detrimentum pateretur.

An Beniamitis petentibus Silonitas in vxores, si patres earum illas dare nollent, an peccarent.
Quæst. XLVI.

QVAERETVR vlterius, an Beniamitis petentibus Silonitas in vxores, si patres earum illas dare nollent, an peccarent. Respondendum, quòd Israelitæ non putabãt se peccare in hoc, imò potius credebant, ꝙ si darent peccarent, quia faciebant contra iuramentum, quod credebant tenere: sic dixerunt Israelitæ supra: filias nostras dare non possumus constricti maledictione, & iuramento, & tamen secundùm veritatem non tenebantur, vt supra declaratum est: & quia iste error erat in eis inuincibilis, eo quòd nullus erat eo tempore, qui declararet istud iuramentum nõ tenere, non peccabant, non dantes filias suas. Si tamẽ crederent, ꝙ non tenebantur iuramento, dicendum, ꝙ aut habebant aliquam causam, quare non dabant eas illis, vtpotè quia erant viri feroces, & aliàs mali, cum quibus grauis vita vxoribus ducenda foret, aut nullam huiusmodi causam habebant. Si haberent causam, dato ꝙ tota tribus Beniamin periret, non dando vxores istis, nemo tenebatur dare filias suas talibus in vxores: si autem nulla causa subesset videbatur aliqualiter, ꝙ isti peccarent, non dando eis filias suas, tum quia cogerent eos mori sine vxoribus, vel declinare ad accipiendum vxores de Gentilitate, in quo erat magnum periculum, scilicet, quia poterant peruertere corda eorum, vt colerent idola: sicut dicitur 3. Reg. 11. Certissimè auertent corda vestra, vt sequamini Deos earum. tum quia inferrẽt damnum tribui Beniamin, quę non posset conuenienter multiplicari istis ducentis non habentibus vxores.

Quomodo seniores dicturi erant Silonitis conquerentibus de raptu filiarum suarum, &c.
Quæst. XLVII.

QVAERETVR vlterius, quomodo seniores dicturi erant Silonitis conquerentibus de raptu filiarum suarum, à vestra parte peccatum est: nam ipsi non credebant, ꝙ peccarent non dando filias suas illis Beniamitis, sed potius peccarent dando, quia iurauerant non dare, & si ipsi peccarent non dando, etiam peccarent ipsi seniores, & omnes alij Israelitæ, quia omnes idem iurauerant. Dicendum, ꝙ licèt Silonitę secundùm veritatem possent dare filias Beniamitis, quia iuramentum non tenebat, seniores tamen credebant, ꝙ non poterant, eo ꝙ ipsi putabant tenere iuramentum: dicturi tamen erant istud Silonitas ad placandum eos, vt non insisterent contra Beniamitas re-

A petendo filias ad hoc, ꝙ fieret bellum, & allegarent ad hoc aliquas rationes verisimiles, licèt non veras, quibus placarentur Silonitæ aliqualiter.

Feceruntque filij Beniamin, vt sibi fuerat imperatum, & iuxta numerum suum rapuerunt sibi de his, quæ ducebant choros, vxores singulas: abieruntque in possessionem suam ædificantes vrbes, & habitantes in eis. Filij quoque Israel reuersi sunt per tribus, & familias in taberna-
B cula sua. In diebus illis non erat rex in Israel: sed vnusquisque quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat. Sup. 17. & 17.

Feceruntque. Hic ponitur consilij executio, & dicitur. *Feceruntque filij Beniamin, vt sibi fuerat imperatum.* Scilicet adueniente festiuitate in Silo rapuerunt virgines Silonitas. *Et iuxta numerum suum rapuerunt sibi de his, quæ ducebant choros vxores.* Idest, susceperunt ducentas virgines in vxores de illis, quæ ducebant choros per vineas, quia ipsi erant ducenti. *Abieruntque in possessionem suam.* Idest, iuerunt in Bethel vrbem terræ Benia-
C min, quæ erat circa Silo, vt ibi haberent pro tunc refugium, si fortè vellent Silonitæ persequi eos ad tenendas filias. *Aedificantes vrbes, & habitantes in eis.* Idest restaurantes vrbes antiquas: nam multæ vrbes erant in tribu Beniamin, vt patet Iosue 18. tamen nunc in bello diruptæ fuerant omnes, & combustæ, ædificiaque dissipata, & ad hoc ꝙ habitarent isti Beniamitæ ibi, oportebat, ꝙ reficerent dirupta earum, sed nullam vrbem de nouo constructuri erant: nam & ipsas veteres non poterant replere, cùm essent solùm sexcenti viri. *Filij quoque Israel reuersi sunt per tribus, & familias in tabernacula sua.* Scilicet, facta prouisione Beniamitis de vxoribus reuersi sunt omnes Israelitæ in tabernacula sua, & dicitur per tribus, & familias suas, scilicet, quia omnes
D Israelitæ conuenerant ad istud bellum, vt patet præcedenti cap. & finito illo redibant omnes in loca sua, & hoc per tribus, & familias, scilicet, omnes de vna tribu ibant simul, & omnes de vna familia simul. Est enim familia quædam specialis cognatio sub tribu, & habet quælibet tribus certas familias, quarum numerus & nomina ponuntur Nume. 26. Sed quando fuerit iste reditus Israelitarum declarabitur infra in quadam quæst. *In diebus illis.* Scilicet, quando accidit casus Leuitæ, & virorum Gabaa. *Non erat rex in Israel.* Non solùm non erat rex, sed etiam nullus erat iudex, nec viuebat tunc Iosue, & sic fuit in quodam tempore in quo nullus præsidebat. *Sed vnusquisque quod rectum sibi videbatur, hoc faciebat.* Scilicet, ꝙ nullus imperabat, sed
E poterat quilibet facere, quod volebat: quia nullus cohibebat eum per timorem pœnæ. Et ponitur ad declarandum quomodo accidit istud nefas de Leuitæ vxore, & de bello postea insurgente inter omnes Israelitas contra tribum Beniamin: nam si fuisset aliquis rex eo tempore, vel iudex potens, qui per modum potentiæ potuisset cohibere delinquere volentes, non fecissent viri Gabaa nefas, quod fecerunt contra vxorem Leuitæ: & dato ꝙ illud factum fuisset, tamen saltem non diuisum fuisset totum regnum Israelis in duas partes, & vna pugnaret contra aliam, sicut factum est nũc, scilicet, quia nõ existente rege quilibet faciebat, quod sibi placebat.

Quando Israelitæ redierunt in tabernacula sua.

Quæst. XLVIII.

QVAERETVR de recessu Israelitarum, qui congregati erant, quando redierunt in tabernacula sua. Aliquis dicet, ꝙ factum est hoc, postquam Beniamitæ acceperunt vxores sufficientes sibi, scilicet quadringentas de Iabes Galaad, & ducentas de Silonitis, & hoc videtur innuere litera: nam postquam dicitur de ducentis vxoribus, quas acceperunt Beniamitæ de Silo, dicitur ꝙ redierunt Israelitę in tabernacula sua per tribus, & familias. Dicendum tamen, ꝙ hoc non stat. Primò quia non erat verisimile, ꝙ totus Israel, qui erat congregatus ad pugnandum, maneret in aliquo vno loco, quousque prouideretur Beniamitis de vxoribus, quia magnum tempus in hoc fluxit, & ꝙ totus Israel maneret congregatus nihil proficiebat ad hoc: ideo videtur ꝙ ante hoc redierint singuli in loca sua. Secundò patet & efficacius, quia si adhuc congregatio ista esset, quando Beniamitæ rapuerunt virgines Silonitas, non essent patres, nec cognati earum in Silo, quia omnes Israelitæ potentes pugnare erãt in castris, & tamen erant nunc in Silo, & isti seniores, qui dederunt istud consilium, non erant in eodem loco: nam dixerunt, ꝙ quando venirent ad eos patres, & fratres virginum raptarum, responderent eis id, quod habetur in litera. Tertiò patet, quia finito bello redijt totus exercitus in Silo, vt patet in litera supra, si ergo maneret adhuc Israel congregatus, esset ista congregatio in Silo, & tamen non erant ibi, quia tunc essent ibi isti seniores, qui dederunt istud consilium cum cæteris Israelitis: tamen non erant in Silo, quia tunc quando consulerent Beniamitis, non dicerent: ecce solennitas anniuersaria est in Silo, sed dicerent, solennitas est in loco isto, ideo non erant isti seniores in Silo, & consequenter nec alij Israelitæ erant ibi congregati. Quartò patet, quia si nondum fuisset facta discessio de castris Israelitarum, manerent omnes in Silo, vbi prius erant, & tunc non consulerent seniores Beniamitis, ꝙ raperent virgines de Silo, quia non possent, eo ꝙ in agris essent tentoria Israelitarum, quia non poterant capi omnes intra vrbem, cùm essent plusquam quadringenta millia virorum, vt patet præcedenti cap. & sic impedirentur latere Beniamitæ in agris, & vineis propter præsentiam Israelitarum. Et etiam ipsę virgines non possent discurrere cum choris per agros, & vineas propter multitudinem Israelitarum. Quintò, quia esset periculum Beniamitis velle rapere virgines Silonitas si esset ibi tota multitudo Israelitarũ, quia illico caperentur clamantibus virginibus antequam ducerent eas ad terram suam. Sextò patet, quia si essent ibi omnes Israelitæ congregati, consilium seniorum de rapiendo virgines Silo esset pessimum, quia non esset aliquis locus in tota terra Israel, in quo difficilius istud fieret propter præsentiam virorum totius Israel: & in qualibet alia vrbe posset istud fieri faciliter, eo ꝙ in alijs vrbibus nulli erant viri potentes pugnare, cùm omnes conuenissent in castra, & sic raperent quas vellent, nemine impediente: ideo si esset adhuc cõgregata multitudo Israelitarum, non suaderent seniores hoc fieri in Silo, sed in aliqua alia vrbe. Dicendum est, ꝙ quando factus est iste raptus virginum, iam recesserant singuli Israelitæ de castris in tabernacula. Pro quo sciendum, ꝙ Israelitæ pugnauerunt contra Beniamitas, & occisa tota multitudine eorum fugerunt sexcenti ad petrã Remmon, & manserunt ibi mensibus quatuor præcedenti cap. interim totus exercitus Israelitarum discurrit per totam terram Beniamin, & dituit vrbes atque succendit, occiditq; senes, & paruulos, & fęminas vsq; ad pe-

F cora: præced. c. & post hoc redierunt in Silo, & planxerunt ibi coram domino, super destructione vnius trib° de Israel, vt patet supra in litera, & tunc volentes prouidere Beniamitis de vxoribus, ne penitus deleretur tribus Beniamin, occiderunt viros Iabes, & acceperunt quadringentas virgines, & tunc miserunt Israelitę pro Beniamitis, qui erant in petra Remmon, & ibi cõsummati fuerunt quatuor menses ex tempore, quo occisi fuerant in bellis Beniamitę, & fugerunt isti sexcenti ad petram Remmon, & in istis omnibus erant adhuc congregati Israelitæ in Silo. Nam quando ductæ sunt virgines Iabesenæ, erant adhuc omnes Israelitę in Silo, vt patet supra in litera, scilicet inuentæ sunt in Iabes quadringentę virgines, quæ non cognouerunt viri to-
G rum, & adduxerunt eas ad castra in Silo: ergo erant tũc castra in Silo. Dicendum autem, ꝙ post hoc recesserunt illico Israelitæ per loca sua, quia congregatio eorum iam non erat vtilis ad aliquid: & mansit solis senioribus populi cura de prouidendo ducentis viris Beniamitis, qui nondum acceperant vxores, & inito consilio decreuerunt, quòd peterent filias Silonitarum, & cùm nollent eas dare patres ipsarum, ꝙ laterent in vineis, & caperent illas in solennitate anniuersaria, & sic aliquantum tempus transierat postquam recesserant Israelitę in tabernacula sua quando factus est raptus Silonitarum virginum. Cùm autem objicitur, ꝙ post illum raptum fuerit recessio de castris ex ordine literæ. Dicendum ꝙ est mutatio ordinis per recapitulationẽ,
H sicut sæpè fit in scriptura per anticipationem, vel recapitulationem. Et satis patet ex ipsa litera, ꝙ non sit ordo seruatus: nam tenendo ordinem literæ non solùm oportuisset manere congregatos omnes Israelitas in castris vsquequo raptæ essent virgines Silonitę, sed etiã multo tempore post, quia dicitur ꝙ Beniamitæ rapuerunt singulas virgines, & abierunt in possessionem suã ædificantes vrbes, & habitantes in eis: & tamen manifestum est, ꝙ non manserunt omnes Israelitæ simul non recedentes in tabernacula sua, vsquequo Beniamitæ ædificarent vrbes: ideo certum est, ꝙ hic est ordo mutatus.

I

Quo tempore accidit iste casus de destructione Beniamitarum.

Quæst. XLIX.

QVAERETVR vlterius, quo tempore accidit iste casus de destructione Beniamitarum. Respondent quidam, ꝙ accidit tempore Heli summi sacerdotis, vel paulo ante, scilicet non multo tempore ante tempora regum: & mouentur ad hoc ex ordine libri: nam fuit posita supra historia omnium iudicũ, & sic putatur, ꝙ fuerit istud post omnes iudices. Dicendum tamen, ꝙ hoc non stat, sed fuit istud bellum post mortem Iosue, & antequam essent aliqui iudices in Israel, & fuit quasi illico post mortem Iosue. Quod autem fuerit post mortem Iosue patet, quia istud accidit manentibus Israelitis in terra Chanaan, ergo acci-
K dit, dum viueret Iosue, vel post mortem suam. Quod patet, quia Iosue introduxit Israelitas in terram Chanaan, & erat princeps tunc, vt patet Iosue primo, & secundo, & per totum. Quod autem non fuerit istud eo viuente patet, quia ipse non permisisset talia fieri in Israel, & ꝙ diuideretur populus in duas partes, & pugnaret, ideo mortuus erat. Secundò patet, quia dicitur hic, ꝙ eo tempore nullus erat rex in Israel, & quilibet faciebat, quod sibi rectum videbatur. Et non accipitur rex pro rege, sed pro regente habente potestatem coercitiuam super malos: & tamen tempore Iosue ipse coercebat malos, & magis populus timebat eum, & faciebat propter eum plura, quàm propter reges: ideo videtur ꝙ non fuit tempore suo. Tertiò patet quia da-

to, ꝙ

to, ꝙ accidisset tempore Iosue nõ fuisset sic prouisum A
Beniamitis de vxoribus, s. ꝙ non prouiderent eis seniores, sed Iosue, qui erat princeps, iuberet quid fieret in omnibus his. Seniores tñ disposuerunt omnia hæc, vt patet in litera: ergo non viuebat Iosue. Quòd autem fuerit factum paulo post mortem Iosue, antequam essent iudices in Israel, patet quia quando factũ est istud, nullus erat regens in Israel, qui cohiberet, vel punire posset istud malum, vt dicitur in litera, & tamen iudices, licèt minorem potestatem haberent quàm reges, poterant coercere peccata populi intantum, ꝙ timore eorum populus non colebat idola eis viuentibus, & cùm moreretur aliquis iudex declinabat populus ad idolatriam, vt patet supra 2. & tamen nunc nullus poterat cohibere peccantes, cùm quilibet faceret, quod vellet, ergo nondum cęperant iudices. Secundò patet, quia quando accidit istud nõdum capta fuerat Ierusalem de manu Iebusæorum, vt patet supra 19. nam iste Leuita, cuius vxor occisa fuit, noluit intrare in Ierusalem, quia erat ciuitas Chananæorum, & tamẽ fuit ista ciuitas capta illico post mortẽ Iosue, vt colligitur supra primo, vbi dicitur, ꝙ post mortem Iosue cõsuluerunt Israelitæ Deum, quis ascenderet ante eos ad pugnandum contra Chananæum, & respondit ꝙ ascenderet Iudas, & ascendit: & sequitur ibi quomodo cæpit vrbẽ Ierusalem, & sic fuit modico tempore post mortem Iosue, & tamen nondum erat capta Ierusalem, quando fuit iste casus. ergo valde coniunctus mortui Iosue fuit iste casus antequam esset aliquis iudex in Israel. Nam si aliquis iudex tunc fuisset, qñ capta est Ierusalẽ, non consuluissent Israelitæ, quis ascenderet ante eos ad pugnãdum, quia certum est, ꝙ ille iudex esset princeps ad pugnandum, cùm isti iudices vocarentur saluatores dati Israel à Deo, vt patet supra 3. Tertiò patet, quia in isto bello Israelitarum cõtra Beniamitas, cùm ascendissent omnes in Silo, antequam pugnarent consuluerunt, quis esset dux in exercitu eorum contra filios Beniamin: si tamen aliquis iudex tunc esset, certũ est, ꝙ ille esset dux, & non oporteret inquirere, quis esset dux: ergo non erat tunc aliquis iudex: patet hoc præced. c. Fuit ergo iste casus de primis, qui facti sunt post mortem Iosue. vnde prius fuit iste, quàm casus virorum tribus Dan in raptu idoli Michæ, & captione vrbis Lesendan, de quo sup. 17. & 18. vt probat Ioseph. 5. Antiquita. ideo ipse illico post mortem Iosue enarrat istud accidẽs de bello Beniamitarum, & post illud enarrat accidens de captione vrbis Lesendan, & deinde incipit enarrare gesta iudicum inchoans ab Hothoniele, qui primus fuit, de quo supra 3. Scriptura tamen mutauit ordinẽ in hoc, in quo falluntur multi, & causa huius fuit, quia in isto libro voluit actor scribere gesta iudicum, eo ꝙ de iudicibus intitulatur, & cùm ista tria accidentia, s. de idolo Michę, & captione vrbis Lesendan, & vxore Leuitę non fuerint historię iudicum, quia non fuerunt tempore ipsorum, nec per eos gestæ non debuerunt præponi gestis iudicum, quia tunc magna pars libri ab exordio introduceret facta aliena, quę non pertinebant ad iudices: egit ergo in principio de gestis iudicum: quia tñ ista accidentia dicta non erant omittẽda, eo ꝙ fuerunt magnæ doctrinæ pro posteris, debebant scribi in aliquo libro sacræ scripturæ: nõ fuit tamen aliquis liber, cui magis cõuenirent, quàm libro iudicum, eo ꝙ fuerunt magis propinqua temporibus iudicum, quàm historijs aliorum librorum, & sic debuerunt introduci in libro iudicum: & tamẽ ne extraneæ historiæ maximam libri partem in principio occuparent, enarrata fuit primò vsque ad Samsonem tota historia iudicum, de quibus intendebatur, & deinde expleto quod erat de intentione libri, introducta fuerunt ista, quæ erant quasi accidentalia.

...llũ inter Israelitas, & Beniamitas fuit paulo post mortem Iosue.

Quare dicitur hic, ꝙ non erat isto tempore rex in Israel, &c. Quæst. L.

QVAERETVR vlterius, quare dicitur hic, ꝙ non erat isto tempore rex in Israel, sed quilibet faciebat, quod sibi rectum videbatur. Et cur nõ dicitur, ꝙ etiam non erat tunc aliquis iudex, quia eo existente non faceret quilibet, quod vellet. Respondendum, quòd intentio auctoris fuit in istis verbis respondere tacite quæstioni. nam legens, vel audiens ea, quæ habentur hic, diceret: quomodo potuit esse tanta deordinatio in populo, ꝙ viri Gabaa tantum nefas contra Leuitam, & vxorem eius molirẽtur? & dato ꝙ hoc B fuisset: quomodo rursus populus fuit tam discors, vt diuideretur in duas partes, & pugnaret vsque ad deletionem vnius tribus Israel? Respondit auctor, ꝙ istud fuit ex defectu gubernatoris, nullus enim erat tunc gubernator in Israel, quem timerent Israelitæ, ideo quilibet faciebat, quod sibi rectum videbatur, idest quod desiderabat, i. siue bonum, siue malum esset: & istud poterat emendari postquam factum esset per aliquẽ principem totius Israel, si fuisset tunc: vel magis impeditum fuisset, ne tale quid accidisset: & hoc poterat quilibet princeps totius Israel euitare, siue esset rex, siue Iosue, qui non erat rex, siue aliquis de iudicibus. De regibus patet, quia magna erat potestas regum inter Hebræos, scilicet, ꝙ populus sibi obediebat in omnibus tam laici, quàm sacerdotes. Potestas etiam Iosue fuit valde magna: nam populus tenebat eum in magna veneratione, sicut Moysen, de quo Num. 17. & Deuter. vltimo: & Iosue primo: ita vt quicunque non obediret Iosue per omnia, morte moreretur, vt patet Iosue primo. Potestas etiam iudicum satis magna erat, quia erat super totum populum, & congregabat omnes Israelitas ad bellum quando expediebat, & faciebat quæcunque alia in populo, quæ vtilia erant toti populo, & timebat populus iudicem intantum, ꝙ viuente quocunque iudice non audebat populus declinare ad idolatriam, & illo mortuo mox declinabat, vt patet supra secundo. Responderi potest ergo tripliciter: vno modo ꝙ accipitur hic rex pro quocunque regente habente potestatem super populum, etiam si non esset rex: & tunc compræhenduntur reges, & iudices, & Iosue, & quicunque princeps, qui posset toti populo aliquid imperare, & patet ex adiuncto, scilicet, sed quilibet, quod rectum videbatur sibi, hoc faciebat: quasi dicat, si fuisset rex tunc, non faceret quilibet, quod sibi rectum videbatur: sed existentibus etiam iudicibus, non faceret quilibet quod sibi rectum videretur, ergo illi intelliguntur etiam hic nomine regum. Alio modo potest responderi, ꝙ accipiatur propriè rex: & tunc verum est, quòd non erat aliquis rex in Israel, licèt etiam non esset aliquis iudex, & potuisset per quemlibet eorum prouideri in hoc, quia tamen melius prouideri poterat per regem, eo quòd erat maioris potestatis, dixit de rege. Tertiò & adhuc melius dictum est, quòd de rege expressum est, quia iste liber fuit scriptus per Samuelem tempore Saulis regis Israel, & volebat dare causam, vel modum Samuel quomodo potuissent ista accidere: nam diceret aliquis tempore illo: quomodo potuit tanta discordia accidere in populo, & nullus eam tollebat? quasi dicat, nunc non posset accidere, & respondet Samuel, quòd hoc erat, quia quando ista acciderunt, non erat aliquis rex in Israel, sicut tempore ipsorum, qui hoc quærebant, qui posset prouidere ne ista fierent.

Magna erat ptãs regum inter Hebræos.

Quis ordo iudicum fuit in Israel à tempore Moysi, vsque ad tempus Christi. Et an totus ordo iudicum erat destructus, quando hoc accidit.
Quæst. LI.

QVAERETVR vlterius, an tempore, quo ista acciderunt esset destructus totus ordo iudicum in Israel, vel erant aliqui. Et si aliqui erant quomodo non impediebant istud. Respondendum est, quod semper fuerunt iudices aliqui in Israel, quia aliàs desijsset Israel esse populus: nam in vrbe magis necessarius est distributiuus iustitiæ, idest iudex, quàm panis, vt ait Arist. 3. Politicorum. Pro quo sciendum, quòd quando Moyses eduxit Israelitas de Aegypto, & ducebat eos per desertum, ipse solus erat princeps, & iudex, & cùm essent tanta negocia populi, tota die sedebat iudicans, & non finiebat negocia, vnde dixit ei Iethro socer suus: Stulto labore consumeris, supra vires tuas labor iste est, solus non poteris illum sustinere. Et tunc consilio Iethro diuisit Moyses totum populum per decanos, quinquagenarios, centuriones, & tribunos, qui iudicarent populum in negocijs paruis, & ciuilibus: ipse autem Moyses iudicabat in omnibus arduis, vt patet Exo. 18. Mansit autem sic aliquanto tempore Moyses, & tamen nec sic ablata est magnitudo solicitudinum suarum, & petiuit vt moreretur, vel liberaretur ab his angustijs: & tunc Deus dedit ei septuaginta viros habentes spiritum propheticum, qui etiam curam gererent de rebus arduis: Nu. 11. & tunc cessauit querela Moysi. Durauit autem iste modus iudicum in deserto semper, scilicet quod si aliquis istorum moreretur subrogabatur alius. Et postquam introierunt Israelitæ in terram Chanaan, durauit iste modus iudicandi, sed etiam fuit alius introductus, scilicet quod essent quidam iudices supremi in Israel, à quibus ratio appellaretur, & isti erant septuaginta viri, qui successerunt septuaginta senioribus, quos dedit Moysi in adiutores: Num. 11. Et princeps istorum erat summus sacerdos, & omnes isti simul vocabantur domus consilij, & quamquam omnes concurrerent in consilio de sententia danda, solus summus sacerdos sententiabat, de quo declaratum est Num. 11. & Deuter. 17. manserunt semper isti iudices septuaginta. Nam etiam tempore Christi erant, & vocabantur seniores, & ipsi condemnauerunt Christum ad mortem, & erant cum Caypha, qui erat summus sacerdos, quando contra Christum sentētiauit, quod erat dignus morte: & sic dicitur sæpe in passione, quod principes sacerdotum, & seniores faciebant aliquid contra Christum, scilicet, septuaginta seniores. Præter istos erant alij iudices minores constituti per singula: nam erant saltem vnus, vel duo iudices in quolibet loco, & isti erant de progenie virorum illius loci, & cuilibet iudici dabantur duo Leuitæ in assessores, eo quod Leuitæ erant periti in lege, de quo Ioseph. quartus Antiquita. De istis iudicibus dicendum, quod semper fuerunt in simul, & erant quando ista acciderunt, sed ipsi non potuerunt euitare aliquid istorum, eo quod isti erant solùm habentes iurisdictionem in diffiniendo in causis, & non habebant potestatem ad alia, vt subijcerent sibi populum. Et licèt potestas eorum esset de iure, tamen de facto paruam habebant potestatem, eo quod erant merè iudices, & non domini nec principes: & ideo adhuc eis existentibus, poterat facere quilibet, quod volebat, & poterant accidere omnia ista mala, quæ euenerunt.

Domus consilij quid priuilegium summi sacerdotis.

VARIAS temporum mutationes, & discordias factas librum Iudicum explanando, vt nobis collatum erat, explicuimus: in quo sub breuibus multiplices substringuntur historiæ, in quibus iuxta consuetū stylum literalem dumtaxat enucleando medullam processimus, quia de allegorijs rara, aut nulla nobis in his volluminibus cura est, cùm alibi fortasse spatiosior erit dicendi locus, si contingat nobis sapientiam scribere tempore vacuitatis. Omnia autem dicta sint ad exaltationem fidei, & laudem Dei omnipotentis, & eius Sacratissimæ matris.

Ex Typographia Rampazetana.

ALPHONSI TOSTATI Episcopi Abulensis

IN LIBRVM RVTH COMMENTARIA.

CAPITVLVM PRIMVM.

N diebus vnius iudicis, quando iudices præerant, facta est fames in terra. Abijtque homo de Bethlehem Iuda, vt peregrinaretur in regione Moabitide cum vxore sua, ac duobus liberis. Ipse vocabatur Elimelech, & vxor eius Noemi: & duo filij, alter Mahalon, & alter Chelion: Ephrathæi de Bethlehem Iuda. Ingressique regionem Moabitidem, morabantur ibi. Et mortuus est Elimelech maritus Noemi, remansitque ipsa cum filijs. Qui acceperunt vxores Moabitidas, quarum vna vocabatur Orpha, alteraque Ruth. Manseruntque ibi decem annis, & ambo mortui sunt, Mahalon videlicet, & Chelion: remansitque mulier orbata duobus liberis, ac marito.

In diebus. Hic incipit liber Ruth, in quo ponit historiam Ruth, quæ subordinatur ad genealogiam Dauid A enarrandam. Et diuiditur in quatuor partes, in prima ponitur eius ad dominum conuersio, secundò eius honesta in Iudaismo conuersatio, tertiò legalis conuentio, quartò matrimonialis coniunctio. Prima pars diuiditur in duas, quia primò ponitur conuersionis occasio, secundò ipsius Ruth conuersio ibi. *Et surrexit.* Circa primum dicitur. *In diebus vnius iudicis.* Ponitur tempus, quando factum fuit hoc, idest in diebus vnius iudicis, vt sciatur quando acciderit ista historia. Quis Quæst.2. autem fuerit iste iudex, infra dicetur in quadam quæstione. *Quando iudices præerant.* Fuit quoddam tempus, quo soli iudices præerant in Israel, & fuerunt iudices quindecim, & tempore istorum non fuerunt reges, nec alij principes, vt dicetur infra in quadam quæstio. B *Facta est fames in terra.* Scilicet in terra Israel, quia de ipsa Quæst.3. terra solùm agitur hic, quia ibi habitabat Elimelech, qui fugit tunc propter famem, vt patet in litera. Et ista fames dedit occasionem isti historiæ, quia aliàs non fuisset historia Ruth, scilicet, ꝙ Maalon filius Elimelech & Noemi non accepisset in vxorem Ruth, de qua fuit progenies Dauid. Cur autem venit ista fames, & an fuerit vniuersalis, vel particularis, declarabitur infra. Quæst.4. *Abijtque homo de Bethlehem Iuda.* Iste homo fuit Elimelech, vt patet infra in litera, & fuit de Bethlehem: in quo apparebat, ꝙ erat de tribu Iuda, quia Bethlehem erat ciuitas Iuda, & Dauid fuit de ista vrbe, vt patet Ioan. 8. & dicitur de Bethlehem Iudæ ad differentiam alterius: est enim duplex Bethlehem, quæ- C dam in sorte Iudæ, alia in sorte Zabulon, vt patet Iosue 19. & ob hoc consueuit poni Bethlehem, cùm ista determinatione, scilicet, Vt dicatur Bethlehem Iudæ. Patet hic, & Iudicum 17. & Matthæi 2. Et aliquando vocabatur Bethlehem Ephrata, vt patet Micheæ 5. & idem est. Quare autem vocetur Ephrata, infra dicetur. *Vt peregrinaretur in regione Moabitide.* Idest, vt ma- Quæst.5.

neret ibi peregrinando aliquo tempore, quousque cessaret fames: nam non erat intentio Elimelech manere semper in regione Moab, sed solùm tempore famis, & postea redire intendebat in terram suam Bethlehem, & ideo quandiu esset in terra Moab, dicebatur ibi peregrinari. Sciendum de regione Moab, quę est quædam terra coniuncta terrę Israel, quæ nominata fuit à Moabitis filijs Moab, qui fuit primogenitus Loth ex filia sua susceptus, quando inebriatus est, Genesis 2.c.9. Et quia Moab, & Ammon erant filij Loth, vt patet ibidem, & Loth erat consobrinus Abrahæ Gen. 11. & 13. voluit dominus benedicere filijs Loth propter Abraham, dando eis regiones, in quibus morarentur: & dedit eis terras coniunctas Iordani ad orientem partem eius; & circa mare rubrum, & dedit eis robur ad pugnandum contra Gigantes, qui tenebant prius regiones illas; vt excluderent eos de illis, vt patet Deut. 2. ideo dicitur, ꝙ Deus dedit eis possessiones, sicut filijs Israel. Ista terra fuit semper Moabitarum, etiam antequam Israelitæ exirent de Aegypto, & quando exiuerunt voluerunt transire per illam, & transierunt per quandam partem eius: Deut. 2. Et per quandam aliam partem eius non permissi sunt transire, neq; voluerunt Moabitæ occurrere eis cum pane, & aqua: Deuter. 23. sed potius conduxerunt Balaam ariolum contra eos, vt malediceret ipsis, Num. 22. & 23. & 24. Et est regio ista Moab coniuncta terræ Israel, imò quædam pars regionis Moab cecidit Israelitis in partem, scilicet terra duarum tribuum & dimidiæ, quæ erat ad oriētem Iordanis: nam ista terra erat prius pars regni Moab, & duo reges Amorrhæi, scilicet Sehon, & Og cęperunt eam de terra Moab, & postea Israelitę acceperunt eam de manu istorum duorum regum Amorrhæorum: Deuter. 2. & 3. & Num. 21. cap. Et coniungitur ista terra Iordani, scilicet, ꝙ Iordanis est terminus occidentalis terræ Moab: Deuter. 2. & 3. & ipse Iordanis est terminus orientalis terrę Chanaā, in qua habitauerunt Israelitæ: Num. 34. ideo istæ duæ terræ coniunctæ erant, & sic facilè erat Israelitis transire ad terram Moabitarum ad peregrinandum ibi. *Cum vxore sua, & duobus liberis.* Vxor sua vocabatur Noemi, & duo filij sui Mahalon, & Chelion, vt patet in litera. *Ipse vocabatur Elimelech.* Quia postea de istis in historia agendum est, ponuntur hic nomina eorum, & prius nomen viri, scilicet Elimelech, qui erat vnus de præcipuis viris vrbis Bethlehem. *Et vxor eius Noemi.* Ista superstes fuit post peregrinationem viro, & filijs mortuis, vt patet in litera. Et interpretatur Noemi pulchra, vt patet infra in litera, scilicet, ne vocetis me Noemi, idest pulchram, sed mara, idest amaram, quia valde amaritudine repleuit me omnipotens. *Et duobus filijs eius alter Mahalon, & alter Chelion.* Ponuntur nomina istorum, quia infra ponūtur nomina vxorum suarum, quarum vna fuit Ruth vxor Mahalon, cuius hæc historia est, & fuerunt duæ vxores eorum Orpha, & Ruth, vt patet infra in litera. *Ephratæi.* Idest omnes isti erant Ephratæi. *De Bethlehem Iuda.* Idem est Ephrathæi, & de Bethlehem, quia Ephrata, & Bethlehem est idem locus: sed de Ephrata infra dicetur in quadam quæstione. Et vocatur Bethlehem Iuda ex causa supra assignata. *Ingressi itaque regionem Moabitidem morabantur ibi.* Scilicet, quia in regione Moab non erat fames, sicut in terra Israel, & volebant ibi manere tempore famis, & ista peregrinatio fuit decem annorum, vt patet infra in litera. *Et mortuus est Elimelech maritus Noemi.* Scilicet, durante ista peregrinatione decem annorum, sed in qua parte istius temporis mortuus fuerit, non apparet. Quod autem mortuus fuerit isto tempore patet, quia quando reuersa est Noemi in terram suam, dixit ꝙ rediret vacua viro, & filijs, infra in li-

Iordanis est terminꝰ occidentalis terræ Moab.

Quæst. 8.

F tera: & tamen dicendum, ꝙ aliquanto tempore ante finem istorum annorum decem mortuus fuerit, quia immediatè dicitur in litera: remansit ipsa cum filijs suis in regione Moab, nisi decem annis, vt patet in litera: ergo ante finem decem annorum aliquanto tempore mortuus fuit Elimelech. *Remansitque ipsa cum filijs suis.* Scilicet, quia nondum cessauerat fames in terram Israel, & propter illam peregrinabatur in terra Moab ipsa Noemi. *Qui acceperunt vxores Moabitidas.* Erant enim in regione Moab, & non poterant accipere vxores de alijs regionibus. *Quarum vna vocabatur Orpha.* Ista fuit vxor Chelion; & mansit in Gentilitate eunte Ruth cum Noemi ad terram Israel. *Manseruntque ibi decem annis.* Scilicet Noemi, & filij sui: nam G Elimelech vir Noemi multo prius mortuus est. *Et ambo mortui sunt Mahalon videlicet, & Chelion.* Scilicet, post patrem suum Elimelech mortui sunt, & non dicitur hic de morte patris, quia de illa supra dictum est. *Remansitque mulier orbata duobus liberis, & marito.* Omnino erat iam orbata Noemi post mortem mariti sui, & duorum filiorum, quia nihil aliud ad se pertinens habebat in regione illa, ideo illico habuit occasionem redeundi in terram suam Israel.

Quare hic dicitur, ꝙ in diebus vnius iudicis accidit historia ista Ruth, cum in initijs aliorum librorum scriptura tempus ponere non consueuerit.

H

Quæst. I.

QVAERETVR circa primum, quare dr̄ hic, ꝙ in diebus vnius iudicis accidit historia ista Ruth: nam in principijs aliorum librorum nō consueuit poni tempus, quando facta est historia illorum. Respondendum, ꝙ sacra scriptura vult dare certitudinem de omnibus rebus, quæ in ea enarrantur, & quia scire tēpora rerum gestarum multum confert ad sciendum, quid est ipsum, quod factum est ex circunstantijs temporis: scriptura vult dare cognitionem de tempore rerum gestarum: vnde in omnibus libris aliquid est, per I quod de historia illorum librorum cognoscitur quando fuerit. Pro quo sciendum, ꝙ librorum sacræ scripturæ quidam continent dicta, & quidam historias. In illis, qui continēt dicta, nō oportet poni annotationes temporum: quia per ipsam personam cuius dicta sunt cognoscentur tempora librorum: sic patet de Prouerbijs Ecclesiaste, & Canticis canticorum, qui sunt libri Salomonis, & non apponitur eis tempus: quia scitò ex libris Regum, quo tempore fuit Salomon, scietur de doctrina eius: sic est in omnibus libris noui testamēti, scilicet quatuor Euangelijs, & Epistolis omnibus, & canonicis, & Actibus Apostolorum, & Apocalypsi: nam cognitis temporibus Christi, & Pauli, cæterorumque Apostolorum, quod idem tempus fuit, sciet tur tempus omnium scripturarum istarum: ideo non K consueuit poni in istis scripturis aliquod tempus, nisi aliquando ad notificandum ipsum cuius fuit doctrina, vel de quo agitur, vt patet Lucæ primo, & Lucæ tertio: iste etiam modus obseruatur in omnibus Prophetijs Prophetarum maiorum, & minorum: nam in principio cuiuslibet eorum, ponitur quo tempore ille prophetauerit, cuius totus ille liber est. Alij autem sunt libri historici. Et isti se habent dupliciter. nam quidam eorum ꝯtinent historiam, de qua notum est, quo tempore fuit propter cōtinuationem librorum inter se, & in istis non annotatur tempus: in alijs autem non cognoscitur per se, de qua historia, quo tempore fuerit, & de istis ponitur, quo tempore fuerint.

Quare in quibus libris sacræ scripturæ tēpora nō annotantur.

De

De primis patet, sicut in Genesi, qui est liber historic⁹, non oportuit poni, quo tempore illa historia cœperit, quia seipsam notificat, cùm agat de exordio sæculi. In principio Exodi, non annotatur tempus, quia ex fine Gen. patet quo tempore cœperit Exodus. Idem patet de Leuitico, & libro Numerorum, & Deuteronomij: idem de libro Iosue, quia finis libri Deuteronomij, & principium libri Iosue idem est, vt colligitur considerando vtrumque. Sic etiam de libro Iudicum respectu libri Iosue, quia finis Iosue est principium libri Iudicum. Sic etiam de libris Regum, ad librum Iudicū, & de libris Paralipo. nam isti ostendunt tempora ex continuationibus suis, ideo non oportet in istis poni tempora in principijs ipsorum. Alij sunt libri historici, qui non habent continuationem ad præcedentes: vnde ex hoc non potest cognosci tempus historiæ, & in his necesse est, ꝙ in principijs librorum assignentur tempora ipsorum. Sic patet de libro Esther, & de lib. Iudith, & Tobiæ, & Machabæorum, nam in his omnibus præponuntur aliqua tempora, per quæ cognoscitur de ipsis historijs, quo tempore fuerint: ita fuit ī isto libro Ruth: nam Ruth est persona, de qua hic agitur, & non erat persona tam famosa in scriptura, vt ex alio loco posset cognosci tempus eius. Etiam ista historia, non est dependens ex alijs historijs aliorum librorum præcedentium, vel sequentium, sicut est in libris Regum, & Paralip. & quinque libris Moysi: ideo vt sciretur, quo tempore fuerit ista historia: oportuit ꝙ in prīcipio eius designaretur tempus, & sic dicitur hic, ꝙ in diebus vnius iudicis fuit, & tamen non dr̄, quis iudex fuerit iste, quia videbatur hoc sufficere ad aliqualem cognitionem de tempore huius historiæ.

De Ruth p̄sona hic agitur.

Quis fuit iste iudex, sub quo accidit historia Ruth. Quæst. II.

QVAERETVR vlterius, quis fuit iste iudex, sub quo accidit historia Ruth. Respondet Magister in historia scholastica, ꝙ iste fuit Heli summus sacerdos, qui erat de sacerdotib⁹ de stirpe Ithamar, ad quos non pertinebat summum sacerdotium, & ipse vsurpauit sibi illud, & cum eo etiam fuit iudex Israel, & tempore eius fuit Ruth, & quæ dicuntur hic. Et multi tenent istam positionem, & nos eam aliquando referimus. Sed dicendum, ꝙ positio ista, quantum ad vnam partem, s. ꝙ Heli vsurpauerit sibi summum sacerdotiū cum iudicatiuo principatu, falsa est: nam fuit voluntate, & iussu Dei factum: vnde promisit ei Deus sacerdotium in æternum, vt patet 1. Reg. 2. s. Loquens locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret coram me in æternum, nunc autem dicit dominus absit hoc à me, sed quicunque glorificauerit me, honorificabo eum: & qui contemnunt me, erunt ignobiles. Quod autem esset de domo Ithamar ipse Heli, & ꝙ non pertineret summum sacerdotium ad istam domum, verum est: nam pertinebat summum sacerdotium ad primogenitos, vt patet Leuit. 21. & primogenitus Aaron de superstitibus fuit Eleazari, ideo ad eū, & filios suos pertinebat sacerdotium summum, & ipsum iussit Deus fieri sacerdotem summum, moriente Aaron: Num. 20. c. & in ista stirpe durauit vsq; ad tempora Heli in fine temporis iudicum, & tunc Deus abstulit filijs Eleazar sacerdotium, quia pessimi erant, & voluntate Dei, & populi datum est ipsi Heli, qui erat de stirpe Ithamar, & manere debebat in domo eius in æternum, nisi peccaret: & quia peccauit ipse, & filij sui translatum est sacerdotium tempore Salomonis ad filios Eleazar, qui prius illud tenebant, s. quando Abiathar eiectus est de summo sacerdotio 3. Reg. 2. & hoc prænunciatum fuerat 1. Reg. 2. Quòd autem iudicante

Heli erat de stirpe Ithamar.

A isto Heli fuerit historia Ruth est positio multorum, & sic tenet Iosephus quinto Antiquitatum. Dicendum tamen videtur, ꝙ non fuerit Heli, sub quo accidit ista historia, sed aliquis alius iudex multo ante eum. Et patet hoc, quia Heli iudicauit solùm quadraginta annis, vt patet 1. Reg. 4. & post eum iudicauit Samuel, cuius tempora, & Saulis succedentis ei fuerunt quadraginta annorum, vt patet Actu. 13. & mortuo Saule successit Dauid: subtrahantur ergo de istis octoginta annis triginta, quos habebat Dauid, moriente Saule: nam mortuo Saule illico Dauid constitutus est rex super Iudam 2. Regum 2. & erat tunc annorum triginta, 2. Reg. 5. manebunt quinquaginta anni: subtrahantur ergo anni plusquam decem pro peregrinatione Elimelech, &

Cap. II. Doct. rū. ad quęsitū

B Noemi, antequā Booz gigneret Obed ex Ruth, quia dato, ꝙ prima die, qua cępit iudicare Heli inciperet peregrinari Elimelech subtraherentur decem anni, quibus durauit peregrinatio, & post peregrinationem dato, ꝙ Booz illico acciperet Ruth in vxorem, adhuc transiret quasi vnus annus priusquam ex ea gigneret Obed: qui tollantur de quinquaginta, manebunt solū trigintanouem anni, qui transirent à natiuitate Obed, vsq; ad natiuitatem Dauid. Sed istud non est vllo modo tenendum, nec quasi possibile. Quod patet, quia Obed fuit auus Dauid, s. pater Isai: & quando Obed gigneret Isai patrem Dauid esset saltem annorum viginti, vel quasi: quia illo tempore non contrahebantur matrimonia in tam parua ætate. manent ergo de-

C cem & nouem anni à natiuitate Isai, vsque ad natiuitatem filij sui Dauid. Sed hoc non stat, quia Isai erat vir magnæ ætatis, quando Dauid erat paruulus: nam habuit Isai septem filios, & octauus, & minor fuit Dauid, vt patet 1. Reg. 16. & 17. & 1. Paralip. 2. ideo necesse erat, ꝙ in natiuitate Dauid esset Isai plusquā decem & nouem annorum. Tenēt ergo Hebræi, ꝙ non fuerit iste iudex Heli, sed alius, s. Abesan. Et magis adhuc procedit ista probatio tenendo viam Iosephi, qui ponit decē & octo annis, fuisse peregrinationis Elimelech in terra Moab, vt patet 5. Antiq. Volunt ergo, ꝙ iste iudex fuerit Abesan, & ꝙ ille sit idem, quod Booz, de quo dr̄ in libro isto, ꝙ accepit Ruth in vxorem, & hoc quia consonat aliqualiter: nam Booz fuit de vrbe Bethlehē

Isai septē habuit filios.

D de tribu Iuda, vt patet seq. ca. & infra 3. & 4. & Abesan fuit etiam de stirpe eadem, & vrbe Iudi. 12. & ex tunc poterit esse conuenienter tempus progeniei Obed, & Isai, & Dauid: eo ꝙ Abesan cępit iudicare ante Heli quadraginta, & quinque annis. Nam post Iephte Galaatidem iudicauit Abesan septem annis, & post Abesan ipse Ahialon decem annis, & post ipsum Abdon octo annis, vt patet de omnibus Iud. 12. qui sunt vigintiquinq; anni, & post Abdon ipse Samson viginti annis Iud. 13. & 16. & sic poterat esse in diebus Saulis Isai pater Dauid grandæuus, s. quando Dauid esset paruulus vadens ad bellum contra Goliath 1. Reg. 17. Nam secundùm priorem positionem dando, ꝙ fuisset istud tempore Heli sacerdotis, sequebatur, ꝙ Isai pater Da-

E uid esset annorum decem & nouem, quando nasceretur Dauid: nunc verò abdēdo quadraginta quinq; annos, ponendo fuisse tempore Abesan esse posset Isai in natiuitate Dauid annorum sexaginta quatuor, & istud est conuenienter dictum. Etiam istud confert ad genealogiam Saluatoris, vt declarabitur infra 4. c. in fine in quadam quæstione. Sed tunc obijcietur, quia hic dicitur, ꝙ decem annis peregrinatus est Elimelech in terra Moab tempore vnius iudicis, & tamen Abesan non iudicauit, nisi septem annis: Iudi. 12. ideo non potuit esse tempore suo. Dicendum ꝙ hoc non obstat, quia cùm dr̄, ꝙ in diebus vnius iudicis facta est ista peregrinatio, non refertur nisi ad inceptionem, s. ꝙ tempore illius inchoata est, licèt finita fuerit tempore al-

terius,

terius,& sic finiretur tempore Ahialon, qui successit ei eo.cap. Quod tamen Abesan sit id, quod Booz, quod Iudæi asserunt, non apparet aliquod motiuum, sed sola voluntas.

Quot fuerunt hi iudices, & quanto tempore præfuerunt.
Quæst. III.

QVAERETVR vlterius, cùm dicatur hic, q ista historia fuit quando iudices præerant in Israel, quot fuerunt isti iudices, & quanto tempore præfuerunt. Respondendum, quòd tempus Iudicum cępit post tempora Iosue, vt patet Iudi. 1. c. & computantur sub iudicibus anni treceñti, & septuaginta, & sex: quod patet: ab exitu de Aegypto vsq; ad fundationem templi Moysi fuerunt anni quadringenti, & octoginta, 3. Regum 6. à quibus subtrahantur quadraginta anni ab exitu de Aegypto vsque ad introitum in terram Chanaan, & anni viginti quibus regnasse dicitur Saul, qui fuit illico post vltimum iudicem, scilicet Samuelem, & quadraginta anni, quibus regnauit Dauid, & anni quatuor quibus regnauerat Salomon, quando fundatum est templum, 3. Regum 6. qui sunt centum, & quatuor anni, manebunt anni trecenti septuaginta & sex, qui sub iudicibus, & Iosue continentur: non ascribuntur autem aliqui anni ipsi Iosue, sed computantur omnes sub iudicibus, vt infra magis dicetur. Et dicendum est de iudicibus, q fuerunt quindecim, vel decem & sex computando Debboram, quę fuit mulier, s. Hothoniel, Aod, Samgar, Debbora, Barac, Gedeon, Abimelech, Iair, Thola, Iephte, Abesan, Ahialon, Abdõ, Sãson, Heli, Samuel. Et Hothoniel iudicauit terrã quadraginta annis computando sub eo tempus, quo quieuit terra: Iudi. 3. Nam iste modus computandi est in omnibus iudicibus, vt ibidem declaratum est: Aod iudicauit terram octoginta annis eo. cap. tempora Sangar, qui fuit tertius iudex, non ponũtur: quia supputantur temporibus Aod, vel Barac, sub Barac, & Debbora computantur quadraginta anni, vt patet Iudic. 4. sub Gedeone alii quadraginta anni Iud. 8. sub Abimelech tres anni: Iudic. 9. sub Iair computantur viginti duo anni. Iudic. 10. & sub Thola. 23. eo. cap. sub Iephte sex anni: Iud. 12. & ante Iephte fuerunt decem, & octo anni, qui non computantur sub aliquo iudice, de quibus: Iudi. 10. & ibi patet: post Iephte iudicauit Abesan annis septem: Iudic. 12. & post eum Ahialon annis decem, & post ipsum Abdon annis octo eo. ca. & postea Samson viginti annis: Iudic. 13. & 16. & postea Heli quadraginta annis 1. Regum 4. & postea Samuel annis viginti, vel parum plus, vt colligitur 1. Reg. 7. & post eum cępit Saul gubernare populum, qui fuit primus rex Israel, & isti anni simul sunt trecenti, septuaginta, & sex, vt patet coniungendo omnes istos annos: tanto tempore iudices præfuerunt in Israel, & postea secuti sunt reges.

Iudices, q fuerunt in Israel.

Quare fames orta est, quæ fuit hic, & an steterit sol tempore isto ostendendo famem, vt Hieronimus dicit.
Quæst. IIII.

QVAERETVR vlterius, de causa istius famis, propter quam Elimelech peregrinatus est in terra Moab. Respondet Hierony. vt habetur in Glo. ordi. 1. Paralip. 4. quòd tempore isto fuerunt in Israel magna scelera, & Deus volens ostendere indignationem suam, vt auerterent à vijs suis pessimis, fecit stare solem, & tamen, hoc non obstante, non cessauerunt Israelitę ab iniquitatibus, ideo Deus misit magnam famem in terra, ita vt Elimelech, qui erat de nobilioribus vrbis Bethlehem cogeretur peregrinare in terra Moab. Istud colligit Hieronimus, quia 1. Paralip. 4.

F dicitur, qui stare fecit solem, & intelligit hoc Hieron. de Elimelech, quia subditur ibi, securus, & incedens, qui principes fuerũt in terra Moab, & reuersi fuerunt in Bethlehem, & conuenit istud Elimelech, & filijs suis, qui fuerunt de Bethlehem, & principati sunt, vel manserunt in terra Moab, & ipsi fuerunt de stirpe Iuda, de qua ibi agitur. Sed dicendum, q hoc non stat, quia si tale miraculum accidisset, cùm istud esset nimis admirandum, poneretur in ista historia, & tamen nihil tale ponitur hic, ideo non est credendum, quòd fuerit. Et cùm dicitur 1. Paralipo. 4. qui stare fecit solem: non est sensus, q aliquis fecerit stare solem, sed sunt ibi in Hebræo nomina propria, quæ possunt æqui uocari, & adduci aliqualiter ad sensum, quem intendit
G litera nostra, sicut declaratum est: & dato q esset verũ, quòd stetisset sol, non conueniret illud isti Elimelech, de quo hic agitur, nec filijs eius, vt ibidem probatum est. Dicendum ergo est, quòd accidit fames, sicut aliàs accidere solet, non præueniente aliquo tali signo, & tunc Elimelech iuit ad peregrinãdum in terra Moab. Dicunt autem Hebræi de Elimelech, q erat ditissimus inter viros Bethlehem, erat tamen nimis auarus, & cũ in ista magnitudine famis multi conuenirent ad eum ad petendum, nolebat eis dare quidquam, & molestabant eum sæpe petendo, & vt non molestaretur recessit de Bethlehem vadens in terram Moab. Et dicunt, quòd quia ex mala causa exiuit Elimelech de terra ad peregrinandum, mortuus est ipse, & duo filij eius in
H peregrinatione. Et hoc colligunt ex verbis Noemi, quæ dixit: non vocetis me Noemi, idest pulchram, sed mara, idest amaram, quia amaritudine repleuit me valde omnipotens, egressa sum plena, & vacuam reduxit me dominus: cur ergo vocatis me Noemi? quam humiliauit dominus, & afflixit omnipotens. Et iterum dixit: egressa est manus domini contra me. Sed istud non apparet, nec est motiuum istud aliquale, quia q Noemi sic humiliata erat à Deo plaga eius in eo, q vir suus, & filij mortui erant, & ad hoc, q ipsa puniretur ex morte eorum, non differebat, an ipsi morerentur propter peccatum, vel innocenter: non ergo significauit Noemi causam mortis Elimelech, & filiorum eius, sed solùm afflictionem suam ex morte ipsorum. Di-
I cendum ergo videtur, quòd ista fames fuit grauis, & Elimelech dato, q esset vir diues, & nobilis coactus est exire de terra, quia fortè habebat familiam multam, & non poterat prouidere ei in terra Israel propter angustiam temporis.

Improba. opi. Hiero.

Doct. resp. ad quæsitum.

Hebræorũ opin.

An fuerit fames vniuersalis, vel particularis.
Quæst. V.

QVAERETVR vlterius de ista fame, an fuerit vniuersalis, vel particularis. Nam aliquando est fames generalis in toto orbe, vt tempore Claudij Imperatoris, quæ prænunciata est per Prophetam Agabum, vt patet Actuum 11. aliquando est fames particularis, scilicet solùm in aliqua regione. Responden-
K dum circa hoc, quòd fames potest dupliciter prouenire, scilicet naturaliter, aut supernaturaliter. Si primò modo, scilicet, vt solùm sit ex causis naturalibus operantibus cœlis, dicendum est, quòd impossibile est esse famem in toto orbe. Causa est, quia fames, vel quæcunque alia passio, vel effectus naturaliter inductus ex actione corporũ cœlestium, fit ex certo aspectu planetarum, & radiatione: sed impossibile est, q planeta nociuus habeat eundem aspectum simul ad totum orbem, ideo nullus effectus omnino idem potest simul causari naturaliter in toto orbe. Si autem supernaturaliter eueniat, non est difficilius esse in toto orbe, quàm in aliqua parte eius: quia potestas Dei æqualiter se extẽdit ad totum orbem, & ad singulas eius partes, &

Impossibile est, q sit fames vniuersalis in toto orbe naturaliter loquendo.

& quia naturaliter nō potest esse vniuersalis penuria, & fames, raro legitur, quòd fuerit fames vniuersalis. De particulari autem sæpe legitur. De ista fame dicet aliquis, ꝙ non constat an esset vniuersalis, vel specialis, eo ꝙ scriptura non exprimit. Sed dicendum, ꝙ non stat: nam necesse est, ꝙ fuerit ista fames particularis, quia si esset generalis, non iretur ab vna terra in aliam ad defensionē à fame, quia in omnibus esset fames: & tamen iste Elimelech peregrinatus est in terra Moab propter famem, quæ erat in Bethlehem, ideo erat fames particularis. Dicendum etiam, ꝙ erat fames nimis particularis: nam erat in terra Israel solùm, & non extendebatur ad prouincias coniunctas: nā terra Moabitarum erat, in qua peregrinatus est Elimelech nunc, & ista est coniuncta terræ Israel. Nam terra Moab habet Iordanem ad partem occidentalem, vt colligitur Deuter. 3. & Iudi. 3. cùm vada Iordanis transmittant ad terram Moab, & tamen Iordanis est terminus occidētalis terræ Chanaan, in qua morabantur Israelitæ? Nume. 34. Etiam quia terra duarum tribuum, & dimidię, quę erat ad orientem Iordanis erat terra Moabitarum, vt patet Num. 21. & petiuerunt eam tempore Iephte Moabitidæ, & Ammonitæ. Iudic. 11. ideo solùm erat ista fames in terra Israelitarum, vel saltem non extendebatur per alia regna in circuitu, cùm non esset fames in terra Moab, quæ erat coniuncta terræ Israel.

An Elimelech & eius filijs liceret in terra Moab habitare, vel semper manere.

Quæst. VI.

QVAERETVR vlterius, cùm dicatur hic de Elimelech, & filijs suis, ꝙ iuerunt ad peregrinandū in terra Moab, an liceret eis ibi habitare, vel semper manere. Respondendum, ꝙ licuit istis manere extra terram Israel tempore isto, quia erat fames, & non poterant manere commodè in terra Israel, & si fames vrgeret terram semper dum isti viuerent, licebat eis semper manere extra terram Israel in terra Moab. Si tamen cessaret fames, non licebat manere in terra illa, & quomodocunq; se haberet non licebat istis ire in terrā Moab animo manendi ibi semper. Nam licèt semper duraret fames, dum isti viuerent, adhuc non licebat istis habere intentionem manendi in terra Moab, sed intentio sua esset peregrinandi, scilicet, ꝙ adueniente fertilitate redirent in terram suam. Et hoc modo nunquam dicerentur habitare in terra Moab, quia animus requiritur ad constituendum domicilium, & qui habet intentionem recedendi etiam si in æternum maneat, non constituit domicilium. Ratio prædictorum est, quia Israelitæ non poterant licitè morari extra terram Israel. Primò propter periculum idolatrandi: nam conuersando cum Gentilibus allicerentur per communicationem eorum ad colendum idola ipsorum: potissimè comedendo, & bibendo cum eis: nam interdū comederent de cibis consecratis dæmonibus, quod erat magnum scandalum, & ista fuit causa quare Deus vetuit Israelitis communicare cum Chananæis, & accipere filias eorum in vxores: Exod. 34. & Deuter. 7. Secundò quia si habitarent Israelitæ extra terram Israel obliuiscerentur cæremoniarum legis propter dissuetudinem, eo quòd cæremoniæ legis, s. sacrificia, & similes non fiebant nisi in terra Israel, vbi erat sanctuarium, & propter hoc non obseruant nunc Iudæi istas cæremonias, & tamen intentio Dei erat, ꝙ nō obliuiscerentur mandatorū legis, sed assuefierent eis: & meditarentur semper in ipsis, vt patet Deuter. 6. ergo non licebat eis morari extra terram Israel. Tertio quia Deus iusserat Israelitis, quòd ter in anno in tri-

Israelitæ nō poterāt licitè morari extra terram Israel.

A bus festiuitatibus ascenderent ad locum sanctuarij: Exod. 23. & 34. & Deuter. 16. & sic habendo intentionem semper manendi in terra Gentilium, peccarent, quia non possent complere legem: ita nunc dicendum: quòd isti non peccauerūt manendo decem annis in terra Moab, quia vrgente fame illuc iuerunt, & solùm manserunt ibi quandiu fames durauit, postea verò reuersa est Noemi audito, quòd non esset fames in terra Israel, vt patet in litera.

An tempore quo manebant isti in terra Moab obligabantur venire in sanctuarium ter in anno.

Quæst. VII.

B

QVAERETVR vlterius, an tempore, quo manebant isti in terra Moab obligabantur venire in sanctuarium ter in anno. nam Deus iusserat, quòd ter in anno appareret apud eum omne masculinum de progenie Israelitarum: Exod. 23. & 34. & Deuter. 16. Aliquis dicet, quòd istud intelligebatur de existentibus in terra Israel: existentes autem extra in terra Gentilium non obligabantur venire aliquo tempore. Dicendum, quòd non solùm existentes in terra Israel, sed etiam foris obligabantur venire ad templum domini ter in anno, si non erant necessariò impediti, & hoc saltem in festo Phase, vt patet Nume. 9. cùm dici-
C tur, quòd omnes Israelitæ celebrarent Phase quartadecima die mensis primi ad vesperum, nisi quis esset immundus, vel longè in via constitutus, quia isti tenebantur die quartadecima mensis secundi facere Phase, ergo impediti necessariò excusabantur: tamen tenebantur facere postea, quod prius non fecerant. Item patet, quia si existentes extra terram Israel quomodocunque excusarentur venire ad sanctuarium ter in anno, posset fieri fraus legi, quia quilibet se posset tempore illarum festiuitatum transferre in terram Gentilium, & sic non posset coarctari ad veniendum, & nullus sic veniret ad solennitates. Item patet, quia manifestum est, quòd existentes intra terram Israel tenebantur venire ad istas festiuitates: nec aliquis dubi-
D tat de hoc: & tamen eadem causa erat de existentibus in terra Israel, & extra, cùm non haberent existentes extra aliquam excusationem necessariam, si non incurrebat eis aliquod impedimentum magnum: ergo etiam existentes extra, tenebantur venire si non essent impediti. De istis, scilicet Elimelech, & filijs suis, erat nunc dubium, an tenebantur venire, & veniebant. Et dicendum, quòd non veniebant, nec fortè in toto isto tempore decem annorum illuc aliquando iuerant. Et patet, quia duo filii Elimelech acceperunt vxores Moabitidas, scilicet de terra, in qua peregrinabantur: erat tamen hoc contra legem, vt infra declarabitur in quadam quæstione: ergo accipiebant eas in defectum, scilicet, quia non poterant habere vxores
E de terra Israel: si tamen quolibet anno ter in festiuitatibus cōsueuissent isti venire in locum sanctuarij, possent accipere vxores de terra Israel, ideo videtur, quòd non veniebant in templum in festiuitatibus istis. Tunc est dubium, an isti peccarent non veniendo, quia isti non erant viri perfecti, quos oporteat excusare à peccato. Potest dici, quòd isti non peccauerunt, eo quod habebant causam iustam non veniendi, scilicet, quia erat fames valida in terra Israel, & fortè non possent habere cibos veniendo de terra Moab ad templum, & ista erat causa sufficienter excusans.

Quomodo dicitur hic, quòd Elimelech, & sui filij erant de Bethlehem Iuda, &c. Quæst. VIII.

F

QVAERETVR vlterius, quomodo dicitur hic, ꝙ Elimelech, & filij sui erant de Bethlehem Iudæ, & postea dicitur, ꝙ erant Ephratei. Aliqui dicunt, ꝙ vocabantur Ephratei, idest de tribu Ephraim: sic patet Iud. 12. vbi quærebatur in transitu cuiusdam fluminis, an transeuntes essent Ephratæi, & omnes Ephratæi occidebantur, & vocabantur ibi Ephratæi de tribu Ephraim. Sed dicendum ꝙ non stat, quia isti erant de tribu Iuda: nam erant de Bethlehem, quæ erat in sorte Iudæ, vt patet in litera. & sic habitatores huius vrbis essent de eadem tribu. Item patet hoc, quia Elimelech, & duo filij eius erant cognati Booz, vt patet infra 3. nã G propter hoc iure propinquitatis accepit Booz Ruth vxorem Maalon, & omnia, quæ ipsius fuerant, vt patet ibidem: & tamen Booz erat de stirpe Iuda, vt patet infra 4. & Matth. 1. ergo Elimelech erat de tribu Iuda, & non de tribu Ephraim. Vnde non vocatur ipso modo Ephratæus. Sed vocatur Ephratæus ab vrbe Ephrata: nam Bethlehem vocabatur Ephrata, & Bethlehem, vt patet Micheæ 5. & Gen. 47. Dicunt autem Iudæi, ꝙ vocabatur ista ciuitas Ephrata ante hoc semper, & nunc cessante ista fame, tãta copia frugum fuit, ꝙ vocata est Bethlehem, idest domus panis. Sed istud non stat, quia ante istud tempus vocabatur ista ciuitas Bethlehem, vt patet Gen. 47. vbi dicitur de Ephrata, hæc est Bethlehem, & tamen liber Gen. fuit scriptus per Moysen, cũ H sit primus de quinque libris Moysi, ideo tẽpore Moysi vocabatur adhuc locus ille Bethlehem, & Moyses fuit multo tempore ante istam famem, s. plusquam trecentis annis, vt patet computando tempora iudicum incipiendo ab exitu de Aegypto, sicut declaratum fuit supra in quadam quæstione. Non ergo cæpit nunc noniter vocari Bethlehem ciuitas ista. Item patet, quia si sic fuisset, cessasset nunc nomen Ephrata, & vocaretur solùm Bethlehem, & tamen vocabatur simul vtroque nomine, s. Bethlehem Ephrata, vt patet Micheæ 5. & hic est, cùm dicatur prius, ꝙ erant isti viri de Bethlehẽ Iudæ: deinde dicatur, ꝙ erant Ephratæi. Dicendum ergo, ꝙ habuit simul hæc duo nomina ciuitas ista, ideo aliquando vocabatur vno nomine, & aliquando alio, I & aliquando vtroque: interdum ponebatur vnum ad notificandum aliud, sicut istud nomen Ephrata erat quibusdam magis ignotum, & notificabatur per Bethlehem: sic patet Gen. 47. cùm dicitur: in via, quæ ducit Ephratam, hæc est Bethlehem. Interdum ponitur Ephrata ad notificandum Bethlehem propter differentiam, scilicet erat duplex Bethlehem, quædam in sorte Iudæ, & alia in sorte Zabulon Iosue 19. & vt non intelligatur de Bethlehem tribus Zabulon, dicitur Bethlehem Ephrata, vt patet Micheæ 5. scilicet. Et tu Bethlehem Ephrata. Etiam patet, ꝙ ponatur istud ad notificandum, quia Matth. 2. Et tu Bethlehem terra Iuda, quasi eadem notificatio fiat per vtrunque. Patet, K quia etiam hic ponitur primò, ꝙ erant de Bethlehem terræ Iuda, & postea dicitur, ꝙ erant Ephratæi, quasi idem sit vtraque. Quod autem istorum duorum nominum prius fuerit impositum isti vrbi, vel an ambo simul fuerint imposita non apparet.

1. improb. opinionis Iudæorũ.

Deter. qõ.

Duplex erat Bethlehem.

Quo tempore mortui fuerunt filij Elimelech mariti Noemi. Quæst. XI.

QVAERETVR vlterius, de Elimelech marito Noemi, quo tempore mortui fuerint filij eius. Dicendum ꝙ tempus totius peregrinationis Israelitarum istorum in terra Moab fuit decem annorum, vt patet in litera, & in istis mortui sunt omnes isti. Nã cõsummatis decem annis redijt Noemi de terra Moab orbata viro, & filijs. de patre tamen, s. Elimelech dicẽdum, ꝙ mortuus est ante filios, quia hic dicitur, ꝙ mortuus est: & deinde dr̃, ꝙ filij eius acceperunt vxores Moabitidas. Et dicẽdum, ꝙ Elimelech mortuus est in principio istius peregrinationis: quod patet, quia totũ tempus peregrinationis fuit annorũ decem, vt patet in litera, & tamẽ dr̃, ꝙ mortuus est Elimelech, & acceperunt filij eius vxores Moabitidas, & mãserunt ibi decẽ annis, & ambo mortui sunt: ergo post mortem Elimelech manserunt filij eius decem annis in terra Moab, vel quasi: & non posset hoc stare, nisi mors Elimelech fuisset in principio peregrinationis, quia aliàs oporteret, ꝙ ista peregrinatio esset plusquam decem annorũ, quod falsum esset. De filijs autẽ Elimelech dicendũ, ꝙ mortui sunt in fine annorum decẽ, vel quasi. Quod patet, quia dr̃ hic, ꝙ mortuo Elimelech, duo filij eius acceperunt vxores Moabitidas, manseruntq; ibi decẽ annis, & mortui sunt. Et sic dicendum, ꝙ in fine peregrinationis mortui sunt isti duo. Quod patet quia mortui sunt post decem annos, & tamen peregrinatio solũ durauit decem annis. Item patet quia dr̃, ꝙ reuersa est Noemi post decem annos, s. quia ipsa mansit in terra Moab quandiu habuit sibi aliquos auxiliatores, & charos. Mortuis tamen filijs, non habebat aliquos amicos, nec auxiliatores: nam iam mortuus fuerat vir eius Elimelech: ideo verisimile est, ꝙ immediatè post mortẽ istorũ filiorum suorum reuerteretur Noemi de terra Moab, & tñ non reuersa fuit, nisi completis annis decem, vt patet in litera: ergo ante istud tempus non fuit mors filiorum eius.

Deter. qõ.

Et surrexit, vt in patriam pergeret cum vtraque nuru sua de regione Moabitide: Audierat enim, quòd respexisset Dominus populum suum, & dedisset eis escas. Egressa est itaque de loco peregrinationis suæ cum vtraque nuru, & iam in via reuertendi posita in terram Iuda, dixit ad eas: Ite in domum matris vestræ: faciat vobiscum Dominus misericordiam, sicut fecistis cum mortuis, & mecum: det vobis inuenire requiem in domibus virorum, quos sortituræ estis: & osculata est eas. Quæ eleuata voce flere cæperunt, & dicere: Tecum pergemus ad populum tuum. Quibus illa respondit: Reuertimini filiæ mi: cur venitis mecum? Num vltra habeo filios in vtero meo, vt viros ex me sperare possitis? Reuertimini filiæ mi, & abite: iam enim senectute confecta sum, nec apta vinculo coniugali. Etiam si possem hac nocte concipere, & parere filios, si eos expectare velitis, donec crescant, & annos pubertatis impleant, ante eritis vetulæ quàm nubatis? Nolite quæso filiæ mi facere hoc, quia vestra angustia magis me premit, & egressa est manus Domini contra me. Eleuata igitur voce rursum flere cæperunt. Orpha osculata est

est socrum, ac reuersa est: Ruth adhæsit socrui suæ. Cui dixit Noemi: En reuersa est cognata tua ad populum suum, & ad Deos suos, vade cum ea. Quæ Respondit: Ne aduerseris mihi, vt relinquam te & abeam. Quocunque enim perexeris, pergam, & vbi morata fueris, & ego pariter morabor. Populus tuus, populus meus: & Deus tuus, Deus meus: quæ te terra susceperit morientem, in ea moriar, ibique locum accipiam sepulturæ: hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, si non sola mors me & te separauerit. Videns ergo Noemi, quòd obstinato Ruth animo decreuisset secum pergere, aduersari noluit, nec ad suos vltra reditum persuadere. Profectæque sunt simul, & venerunt in Bethlehem. Quibus vrbem ingressis, velox apud cunctos fama percrebruit, dicebantque mulieres: Hæc est illa Noemi. Quibus ait: Ne vocetis me Noemi, idest pulchram, sed vocate me mara, idest amaram, quia amaritudine valde repleuit me omnipotens. Egressa sum plena, & vacuam reduxit me dominus: cur ergo vocatis me Noemi, quam Dominus humiliauit, & afflixit ops? Venit ergo Noemi cum Ruth Moabitide nuru sua de terra peregrinationis suæ, ac reuersa est in Bethlehem, quando primum hordea metebantur.

Ruth conuersio. *Et surrexit*. Hic ponitur secundum huius ca. s. Ruth conuersio: nam redeunte Noemi in terra Israel venit cum illa Ruth nurus sua, & tunc conuersa est ad cultum Dei, & dicitur. *Et surrexit, vt in patriam pergeret*. Scilicet, consummata iam fame voluit redire Noemi in terram suam, s. in Bethlehem. *Cum vtraque nuru sua*. Scilicet, cum Ruth, & Orpha, & non est ista determinatio illius verbi pergeret, quia tunc esset sensus Noemi voluit pergere in patriam suam cum vtraque nuru sua. Et falsum est, quia potius ipsa Noemi persuadebat vtrique nurui suę, ꝙ redirent in terram suam, vt patet in litera infra: sed est determinatio illius verbi surrexit, s. surrexit Noemi cum vtraque nuru sua, & hoc verum est, quando Noemi incepit redire vtraque nurus sua veniebat cum illa, vt patet in litera. *De regione Moabitide*. In qua manserat per decem annos peregrinando tempore famis, vt patet supra in litera. *Audierat enim, quòd respexisset dominus populum suum*. Hic ponitur causa, quare redijt Noemi in terram Israel, scilicet, quia audierat, ꝙ Deus respexerat populum suum, scilicet, Israelitas miserendo eis. Et dicitur Deus respexisse eos per metaphoram. Nam respicere pertinet ad

Q̃ dicat, ꝙ Deus respiciat homines. hominem habentem anteriora, & posteriora: & oculos quibus respicit. Deus autem est subiectū simplex spiritualis non habens anteriora, nec posteriora, nec

A oculos, vel aliquas partes corporeas, sed est metaphora ad similitudinem eorum, quæ videmus in homine: nam quando homo est iucundus, & gratus erga aliquos, respicit illos læto vultu, cùm autem iratus, respicit eos vultu turbato. Vel potius auertit vultum suum ab eis, & cùm reconciliatur eis denuo respicit eos: ita nunc Deus inflixerat famem Israelitis propter peccata, & sic videbatur eis iratus, nec respicere eos, nunc autem cùm abstulit famem placatus fuit eis, & consequenter videbatur respicere eos vultu hilari. Vocatur Israel populus Dei, quia licèt tota terra esset Dei, tamen Israelitæ specialiter pertinebant ad Deum, vt patet Deut. 7. & 26. & magis Exo. 19. s. Si audieritis vocem meā, & custodieritis pactum meum, eritis mihi B in peculium de cunctis populis: mea est enim omnis terra, & vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta. *Et dedisset eis escas*. Istud fuit anno vndecimo. Nam in decem annis præcedentibus fuerat fames, & non erant escæ.

Israel quare vocetur Dei populus.

Quare nunc Noemi reuersa est de terra Moab in terram Israel. Quæst. X.

QVAERETVR, quare nunc Noemi reuersa est de terra Moab in terram Israel. Respondendum, ꝙ hoc fuit propter multa. Primò quia iam cessauerat fames: nam ꝑꝑ famē venerat Noemi cum viro suo, & filijs in terram Moab, & quia nunc cessauerat C fames redibat, & ista causa innuitur in litera, cùm dicitur, s. audierat enim ꝙ respexisset dominus populum suum, & dedisset eis escas. Aliqui autem dicunt, ꝙ fuit ista sola causa veniendi in terram Moab, s. quia fames erat, ideo ista sola esset causa redeundi, s. quia cessaret fames. Item patet, quia litera exprimit istam causam, & nullā aliam. Dicendum tamen, ꝙ aliæ fuerunt causæ etiam præter has. Secunda namque fuit, quia Noemi nō habebat iam auxiliatorem in terra Moab. Nam prius habebat filios & maritum, & mortuus est maritus, & mansit ipsa cū filijs in terra Moab: deinde mortui sunt filij, & tunc ipsa sola mansit: Vnde non poterat conuenienter manere in terra alienigenarum, ideo redijt. Tertia causa creditur esse, eo ꝙ iam non maneD ret licitè in terra Moab. Nam non licebat Israelitis habere voluntatem habitandi semper in terra Gentilium, vt declaratum fuit supra: & quando non habebant causam non manebant licitè in terra aliena: sed iam non habebat Noemi causam manendi, cùm esset finita fames, ideo redibat: tempore autem famis licitè manebat. Cùm autem dicitur, ꝙ nulla causa fuit redeundi, nisi prima, eo ꝙ illa sola fuerat causa eundi. Dicendum ꝙ non sequitur, quia cessante causa, cessat semper effectus, quando effectus potest dependere ex multis causis. Sic patet de captiuitate Iudęorum in Babylone: nam sola causa, quare illuc ducti sunt, & manebant ibi, fuit violentia, & tamen cessante violentia ista, redierunt multi in terram Israel, & multi alij manE serunt in terra Babylonis, nolentes venire, vt colligitur 1. Esdræ. 1. & 2. & in alijs locis. Ita nunc quamquam propter famem solam iuerunt Elimelech, & Noemi, & filij eius in terram Moab, poterat esse ꝙ cessante fame, vellent manere ibi ex alia causa: cùm autem dicitur, ꝙ ista sola causa exprimitur in litera: dicendum ꝙ non sufficit, quia multa fuerunt, quæ non scribuntur, cum sacra scriptura sit breuiloqua. Aliter potest dici, ꝙ istud hic fuit expressum, s. ꝙ redijt etiam Noemi, quia non habebat iam aliquos auxiliatores, nec amicos in terra Moab: nam, ponitur ꝙ mortuus est vir eiꝰ, & postea duo filij eius, & tunc dicitur, ꝙ ipsa reuersa est in terram suam.

Quomodo dicitur hic, quòd Deus dedit escas, quando respexit Israel populum suum.
Quæst. XI.

QVAERETVR vlterius, quomodo dicitur hic, ꝙ Deus dedit escas, quando respexit Israel populum suum: nam in hoc innuitur, ꝙ in decem annis famis non fuerunt escæ in terra. Responderi potest dupliciter, vno modo ꝙ erant aliquæ escæ, vel terrænascentia in terra Israel tempore istius famis, sed erant tam pauca, ꝙ non sufficiebant ad sustentandum habitatores terræ, & erant in magna caristia: nihil autem, & parum, vel inutile, & quasi nulla fuerunt terrænascentia in illis decem annis, vel in magna parte eorum: saltem vltimis diebus: & hoc quia fortè non seminabatur. Sic fuit in fame septem annorum in Aegypto, vt patet Gen. 45. s. Biennium est, quo fames cæpit esse in terra, & quinque anni restant, quibus nec arari poterit, nec meti: & sic nullæ omnino escæ essent. in anno autem vndecimo cùm Deus auferret famem de terra, dedit escas, quia tunc cæperunt esse terrænascentia. *Egressa est itaque de loco peregrinationis suæ.* Idest de ciuitate, in qua peregrinando manserat annis decem: vel in qua saltem peregrinabatur hoc vltimo tempore decem annorum. *Cum vtraque nuru.* Ambæ exierunt non solùm animo associandi eam, vt videtur, sed potius animo eundi cum illa in terram suam, vt patet ex verbis earum, & ex opere aliqualiter, saltem in Ruth. *Etiam in via posita reuertendi.* Scilicet, istæ duæ nurus, & Noemi exierunt cum ea de vrbe, in qua manserat quousq; posuerunt eam in via, per quã reuersura erat in Bethlehem. *In terram Iuda.* Scilicet, in sortem tribus Iuda. Nam erat Noemi de Bethlehem, vt patet supra in litera. Et erat Bethlehem in sorte tribus Iudæ, vt patet supra in litera, & Matth. 2. *Dixit ad eas.* Scilicet, ꝙ reuerterentur: & non dixit antequam esset in via: nam quando exibat de vrbe, non prohibuit eas comitari se, quia iustum erat ꝙ comitarentur eam, vsquequo exiret de vrbe ad expediendum eam. Et tamen in via non erat vtile, ꝙ irent cum ea, nisi processuræ essent cum ea in terram suam, ideo locuta est tunc, ꝙ manerent. *Ite in domum matris vestræ.* Idest matrum vestrarum. Aliqui putant propriè accipi, s. quia ambæ erant filiæ eiusdem matris. Sed non est conuenienter dictum, quia Noemi dixit ad Ruth infra in litera, ecce reuersa est cognata tua ad populum suum: si tamen essent sorores non vocaretur vna cognata alterius, quia istud est nomen generale propinquitatis: potissimè quia videtur accipi hic cognata, prout est nomen affinitatis, s. quia maritus vnius erat frater mariti alterius: sic accipitur sæpe in sacra scriptura, cùm dicitur, ꝙ Iethro erat cognatus Moysi, s. quia erat socer eius, vt patet Num. 10. & Iud. 1. ideo dicendum ꝙ non erant sorores, licèt fortè essent de eadem progenie. Et ponitur singulare pro plurali, sicut sæpè ponitur in Hebræo. Vel refertur hoc ad quãlibet, s. quælibet eat in domum matris suæ. *Faciat dominus vobiscum misericordiam.* Scilicet, retribuat vobis bona dando prosperitatem in singulis. *Sicut fecistis cum mortuis, & mecum.* Misericordia quam fecerant cum mortuis, scilicet, cùm duobus filijs Noemi viris istarũ, poterat esse dupliciter, s. in vita, vel post mortem. De vita patet, quia fortè tractauerant eos gratè seruiendo eis sine offensa, & obsequiosè: quod non reperitur in qualibet vxore ad virum suum. Et potissimè erat laudabile, quia istę feminæ erant de regione Moab, in qua manebant, & habebant ibi cognatos, viri autem earũ erant de terra aliena, & non habebant ibi cognatos, nec amicos, qui auxiliarentur eis: & in talibus solent feminæ superbire contra viros, & volunt eos sibi subijcere: ꝙ autem istę gratè viris suis obsequerentur, erat

F laudabile. Et põt intelligi, ꝙ fecerunt misericordiã cũ eis, postquam mortui erant, s. ꝙ non contraxerunt illico cum alijs, vel ꝙ honorauerunt eos plangendo eos, & ostendendo alia signa tristitiæ, & faciendo alia, quæ solent facere fœminæ ad honorem virorum suorum defunctorum. Etiam exhibuerunt misericordiam ipsi Noemi, quia fortè benè se habuerunt ad eam in conuersatione viuentibus viris filijs Noemi, quod rarum esse solet: nã raro nurus & socrus inter se concordant, & fortè istę concordauerant: vel fortè post mortem virorum istæ puellę tenuerant Noemi tanquam matrem, & adhæserant ei amore, & obedientia filiali. Quod satis apparet ex verbis, quæ habentur infra in litera: & pro ista misericordia reddit Noemi gratias nu-
G ribus suis. *Det vobis inuenire requiem in domibus virorum, quos sortituræ estis.* Idest, concedat vobis Deus, ꝙ habeatis viros, in quorum domibus quiescatis. Istud potest dici ad significandum infelicitatem suam principalẽ, s. ꝙ cogebatur discurrere Noemi de terra Moab in terram Iuda, sicut prius de terra Iuda in terram Moab ꝓpter famem: & orat nunc, ꝙ Deus liberet nurus suas ab hac miseria, faciendo ꝙ viuant prosperè in domibꝰ virorum suorum, & non cogantur propter famem, vel alias calamitates discurrere de regione in regionẽ, sed quiescant in domibus virorum. Vel per hoc orat, ꝙ Deus det eis viros longo tempore viuentes, vt non cogantur denuo alios quærere: quia quandiu femina est quærendo virum non est in quiete. Et hoc dicitur cõ-
H tra calamitatem, quam nunc patiebantur. Nam pauco tempore vixerant cum viris suis, & cogebantur nunc, illis mortuis, alios quærere. Et dicitur quos sortituræ estis. Idest, habituræ. Propriè sortiri est per sorte habere, vel acquirere: & conuenit hoc rebus dubijs, in quibus sorte quadam, idest, dispositione diuina videt̃ euenire, quod euenit. Hoc maximè est in hoc, ꝙ vir sortiatur bonam mulierem, & mulier bonum virum. Nam dicitur Ecclesi. 26. Laus magna de muliere bona, & subditur ꝙ Deus dat illã timenti se. Sorte ergo euenit bona mulier viro, & è cõtrario. Sic etiam ꝙ homo habeat animam inclinatam ad bonum, à Deo est, ideo per sortem euenire dicitur anima bona: sic enim dixit Salomon, Puer erant subtilis, & ingeniosus, & sortitus
I sum animam bonam. *Et osculata est eas.* Vtramq; osculata est, quia iste erat modus expediendi se in signum amoris. *Quæ eleuata voce flere cæperunt.* Postquam se osculatæ sunt. Causa quare tunc fleuerunt fuit duplex, quæ infra ponetur in quadam quæstione. *Et dicere: tecum pergemus ad populum tuum.* Tantum diligebant istæ nurus ipsam Noemi, ꝙ cum ea pergere volebant ad terram suam relinquentes natale solum, quod satis difficilè est. *Quibus illa respondit: reuertimini filiæ, cur venitis mecum?* Idest, reuertimini in terram vestram: cur venire vultis mecum in terram meam? quasi dicat, nulla causa est quare veniatis. *Vnde vltra habeo filios in vtero, vt viros ex me sperare possitis?* Quasi dicat, si aliqua causa esset quare mecum ire deberetis, esset vt darem vobis viros de fi-
K lijs meis, sicut dedi prius, & mortui sunt, & tamen ego nullos habeo filios viuentes, nec in vtero, vt possitis sperare, ꝙ de illis accipiatis viros. *Reuertimini filiæ Moabitæ.* Vocauit eas filias Moabitas, idest, filias regionis Moab, quia de illa regione trahebant originem. *Iam senectute confecta sum.* Idest inueterata, vel senio deperdita. *Nec apta vinculo coniugali.* Idest, non sum apta ad contrahendum matrimonium. Conatur persuadere Noemi, vtrique nurui suæ, quòd redeant ad vrbem, de qua erant, & non eant cum illa. Et ad hoc inducit, quòd non possunt vlterius expectare filios ex ea, vt illos acciperent in maritos. Nam non habet nunc aliquos, quos accipiant. Et quia poterat dici, quòd licèt nullos viuentes haberet, habe-

Sortiri qd significat.

Hoĩem habere aĩam inclinatã ad bonũ à Deo est.

habebat tamen aliquos in vtero, quos accipere possent postquam nascerentur: respondit, dicens: nec vltra habeo filios in vtero, vt ex me viros sperare possitis. Et quia posset dici, quòd dato, quod non haberet nunc in vtero, poterat contrahere matrimonium, & suscipere filios: respondit, quod iam senectute confecta est, nec est apta vinculo matrimoniali; vt filios suscipere possit: & adhuc, vt fortius arguat, dicit, quòd dato, quod filios ipsa nocte posset gignere, & parere: adhuc non possent nurus suæ conuenienter illos accipere in viros, quia si expectarēt eos vsq; ad tēpus pubertatis, prius senescerēt, quàm nuberent. *Etiam si possem hac nocte.* Scilicet nocte sequenti. Et dixit potius de nocte, quàm de die, quia coitus ad generationē honestius fit per noctē, quàm in die. *Concipere, & parere filios.* Istud erat impossibile, quia dato, quòd illa nocte conciperet: non posset parere vsq; ad nouem, vel septem menses, quod raro fit: & fortè erat impossibilitas etiam in concipiendo, vt si erat iam in magna ætate, sicut dixit, iam senectute confecta sum. Nam si cessassent ei fieri muliebria .s. fieri menstrua, non posset cōcipere vllo modo, nisi miraculosè, sicut dicitur de Sara: Gen. 18. ad ostendendum miraculum in conceptione Isaac .s. quod erat Sara prouectæ ætatis, & desierant ei fieri muliebria, idest, fluere menstrua. In quo innuit, quòd deficiente fluxu menstruorum impossibilis erat conceptus, scilicet, quia menstrua erant materia ipsius cōcipiendi fętus; & si desierant ista fieri in Noemi, erat etiam impossibile concipere, ideo ponebat Noemi pro impossibili, quod haberent nurus suæ filios ex ea, quos acciperent in viros. *Si eos expectare velitis, donec crescant, & annos impleant pubertatis.* Hic magis confirmat, quia dato, quòd omnia præcedentia essent possibilia: tamen non poterant nurus Noemi accipere viros de filijs eius, quia oportebat, quòd ad accipiendū eos in viros expectarent vsq; ad pubertatem ipsorum. Nam puberes dicuntur viri, & fęminæ, quando apti sunt ad conuentum matrimonialem: nam puberes à pudendis dicuntur, quia hæc loca in homine primo lanuginem ferūt, vt ait Isid. 11. Etimol. & extra de sponsa. impube. c. puberes. *Ante eritis vetulæ, quàm nubatis.* Scilicet, transibunt viginti anni, vel quasi vsquequo filij mei essent potētes ad actum matrimonialem, & interim vos efficeremini vetulæ, & non essetis iam aptæ ad matrimoniū, cùm illi esse apti inciperent. *Nolite quæso filiæ mi.* Grammatica antiqua est, quia deberet dici filiæ meæ: & dicit: Nolite filię mi, scilicet, reuerti mecum in terram meam. *Quare vestra angustia me magis premit.* Idest, magis doleo de vobis, quòd in tam tenera ętate perdideritis viros, & expectare debeatis sic in viduitate mortem, quàm quòd ego viro, & filijs orbata sim: & est per contrarium, quia magis ex consortio vestro angustiabor: nam vestra angustia premit me magis, quàm mea, ideo cùm viderem vos, & cōsiderarem angustiam vestram, dolerē nimis, quia non possem vobis prouidere: nunc verò si recesseritis ad terrā vestrā redeūtes, poteritis accipere illico viros, in quorū domibus quiescatis, sicut prius dixerat Noemi: det vobis dominus inuenire requiem in domibus virorum, quos sortituræ estis.

Puberes vnde dicātur.

An peccarunt filij Elimelech & Noemi, cùm acceperint in Moab vxores Gentiles.
Quæst. XII.

QVAERETVR circa istos filios Elimelech, & Noemi, cùm acceperint in terra Moab vxores Gentiles, scilicet, Moabitidas, an peccauerint. Aliquis dicet, quòd peccabant, quia exponebant se periculo: nam accipiendo mulieres gentiles in vxores poterant ab eis persuaderi ad colendum idola, quod erat grauissimum. Secundum erat, quòd filij eorum nati de illis

A mulieribus inclinarentur ad idola: nam pueri in tenera ætate nutriuntur, & erudiuntur apud matrē, & non apud patrem, & mores quos tunc recipiunt, tenēt postea firmiter. Nam omnis impressio facta in tenera ætate firmior est, quàm facta in ætate procedente: eo quòd magis infigitur propter teneritudinem, & passibilitatem materiæ. Sic ait Oratius. 1. li. Epi. 2.

Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem
Testa diu.

Et recitat illud August. 1. de Ciui. Dei: dicens in c. 1. quòd propter hoc Romani faciebant, quòd filij sui in tenera ætate in principio omnium rudimentorū addiscerent libros Virgilij. Et adiungit: Vt quippè egregius Poetarum teneris imbibitus annis, non posset facile aboleri. Sic dicit Arist. 2. Ethi. circa principium, & est doctrina Platonis, quòd non modicum refert à iuuene cōfestim sic assuesci, idest multū confert ad dispositionem bonā morū, quibus habitur est homo in ętate matura, quod confestim ex iuuentute assuescat ad bonū, vel ad malum, quia talis erit postea eius consuetudo, & instructio. Et quia ista instructio paruę ętatis trahitur à matre, apud quam conuersantur paruuli in parua ætate, ideo mater multum confert filijs ad esse bonos viros. Sic ait Arist. 1. Polit. c. vlt. in fi. quod mater est dimidiū filiorum, idest, ex hoc, quòd mater bona, vel mala est, pendet medietas bonitatis, vel malitiæ filiorum, quā postea facti viri habebunt; ideo dixit ibidem, quòd nō solùm in politia danda erat lex de statu virorum, sed ēt de statu mulierum .s. quia status virorum dependet ex statu mulierum, cùm mater sit medietas filiorū. Esset ergo istud periculum, quòd filij efficerentur idolatrę, cùm nutrirentur apud matres idolatras. Quòd autem aliquis se subijceret tanto discrimini, erat periculum, & peccatum, cùm posset securè viuere accipiendo nō mulierē gentilem: ideo videtur, quod peccaret accipiens vxorem de gentilitate. Respondendum, quòd poterāt Iudæi accipere vxores Gentiles licitè. Ad hoc tamen requirebantur duo: primum erat, quod non essent mulieres istę de stirpe Chananęorū .s. de septem gentibus, quia de istis nō licebat Israelitis accipere aliquam vxorem. Et causa erat multiplex. Prima, quia Israelitæ tenebantur occidere omnes Chananęos masculos, & fęminas, magnos, & paruos in ore gladij; & non licebat eis parcere alicui ipsorum, vt patet Deu. 20. ideo à fortiori non liceret ipsis de filiabus ipsorum accipere vxores. Secunda causa erat propter communicationem, quia Israelitæ accepturi erant terram Chananæorū in possessionē; & si accipere licerèt vxores de Chananęis, manerent Israelitæ mixti Chananæis; & tunc sequerētur adhuc alia pericula pręter assignata .s. quod propter cōmunicationem Israelitarum cum Chananęis, qui iam erant affines sui inuitabant eos ad cęnam, & darent sibi de cibis consecratis idolis, quod erat valde graue Iudæis, vt patet Exo. 34. si autem acciperent Israelitę vxores Gentiles de alijs gentibus, & ducerent eas in terrā Israel, non erat istud periculum, quia non communicarent cum soceris suis, & alijs affinibus, nec inuitari possent ab eis ad comedendum de cibis consecratis dęmonibus. Et ēt propter raritatem communicationis non possent sic peruerti Israelitæ ad colendum idola accipiendo vxores de alijs gentibus, sicut accipiendo de Chananæis. Et ista fuit causa, quare Deus solùm vetuit accipere vxores Israelitis de Chananæis. De alijs autem gentibus nequaquam, vt patet Exo. 34. & Deu. 7. vbi ponitur ista prohibitio, & solū agitur ibi de Chananæis, qui erant septem populi. Si tamen aliquando accideret, quod aliquis Chananæus, vel Chananæa ex causa speciali non deberet occidi, poterat accipi illa in vxorem ab aliquo Israelita, & ipse Chananęus poterat accipere

Qua conditione poterant Iudæi accipere vxores Gentiles.

B C D E

accipere vxorem de Israelitis. Sic factum est de Raab Ierichontina, quæ defendit exploratores Iudęorum in Iericho, nè occiderentur: & ob hoc iurauerunt ei exploratores, ꝙ liberarēt eam, & totam suam cognationem à morte, Iosue 20. & sic factum est capta vrbe: nā tota cognatio liberata est, Iosue 6. & ipsa Raab accepta est in vxorem à Salmon principe tribus Iuda, vt patet Matth. 1. Secundum principale erat ad licitè accipiendum mulierem gentilem. s. ꝙ conuerteretur ad ritum Iudaicum priusquam acciperetur, quia si manens adhuc in gentilitate acciperetur, peccatum esset. Sicut si nunc aliquis Christianus acciperet mulierem Iudęam in vxorem dum adhuc Iudæa erat. Item patet hoc, q̄a semper manebat aliqua ratio prohibitionis, vel saltem periculi accipiendo mulierem gentilem cuiuscunque gentis esset si nondum esset conuersa ad Iudaismum. Primò ipsa manens in cultu Dei sui inclinaret virū suū ad colendum illum Deum per blanditias: ita factū est de vxoribus Salomonis: nam multæ erant de Ammonitis, & Moabitis, & alijs gentibus, de q̄bus licebat Hebræis accipere vxores, si conuersæ essent ad Iudaismū, quia tamen illę manebant adhuc in cultu idolorū, inclinauerunt Salomonem ad faciēdum eis templa pro dijs suis, & vt ipse offerret idolis thura. Nam templū fecit Chamos Deo Moabitarū, & Melchon Deo Ammonitarū, & Astharthē deę Sidonior. 3. Re. 11. & 4. Re. 23. & tñ licebat aliàs accipere vxores de Ammonitis, & Moabitis, cùm nō essent Chananęæ, & nunc erratū est, quia acceptę sunt vxores nondum conuersæ ad Iudaismum. Etiam tollebatur aliud periculum, quia si mulier maneret adhuc in cultu idolorum de quacūq; gēte esset, poterat filios suos erudire ad illum cultum; & esset difficile postea illos iuuenes factos reuocari ab illa intentione. Si autem mater conuersa esset nihil periculi erat. Quòd autē liceret cum his duabus qualitatibus accipere vxorem Gentilem, patet, quia Deu. 21. dicitur, quòd si in medio captiuorum appareret aliqua mulier pulchra, poterat quicunq; de Iudæis si concupisceret eam accipere ipsam in vxorem, dum tamē duobus mēsibus prius lugeret patrem suum, & deponeret capillos, & vngues: per quod signabatur purgata ab immunditia ritus Gentilicij. Item patet in Ruth, quia postquam Ruth venit in Bethlehem conuersa iā ad Deum Israel, vt patet infra in litera, accepit eā Booz in vxorem, & asseruit se obligari ad accipiendum eam secundum legem, nisi renunciaret iuri propinquitatis, vt patet infra tertio: lex tamen non obligat ad illicitum: ergo erat licitum accipere vxorem Gentilem Iudæo conuersam iam ad Iudaismum.

Vbi duo filij Noemi acceperint vxores Moabitas manentes in Gentilitate, vel iam conuersas ad Iudaismum. Quæstio XIII.

QVAERETVR, nunc specialiter circa istos duos viros filios Noemi, an acceperint vxores Moabitidas manentes in Gentilitate, vel iam conuersas ad Iudaismum. Aliquis dicet, quòd non apparet, an acceperunt eas manentes in Gentilitate, vel conuersas, quia si accepissent eas manentes in terra Israel esset præsumptio, quòd non acciperent illas, nisi iam conuersas, cùm isti essent viri boni, quia tamen acceperūt eas manētes in terra Gentilitatis, fortè nollent cōuerti ad Iudaismum. Dicendum, quòd istæ duæ mulieres, scilicet, Orpha, & Ruth manebant in gentilitate, quando acceptæ sunt in vxores à duobus filijs Noemi, & toto tempore manserunt in Gentilitate, quo vixerunt cum viris suis in terra Moab. Quod patet primò, quia quando hortabatur Noemi ipsam Ruth, quòd rediret in terram suam, & non veniret cum ea in Bethlehem,
F dixit: Ecce reuersa est Orpha cognata tua ad populum suum, & ad Deos suos: ergo videtur, quòd adhuc Orpha manebat in cultu idolorum, & sic arguendum de Ruth: & si nunc manebat, à fortiori mansisset toto præcedēti tempore, quo erat cum viro suo antequam Ruth recedere vellet de terra Moab. Secundò patet, quia Noemi hortabatur Orpham, & Ruth, quòd redirent in terram suam: si tamen essent conuersæ ad ritum Iudaicum, peccaret hortando, quòd manerent in terra Moab, quia ibi conuerterentur ad cultum idolorum, etiam si illum reliquissent, quia non haberent iam ibi aliquem instructorem circa cultum Dei, & obseruationē legis: tamen hortata est eas, quòd redirent in terram Moab, & non putabat se peccare, quia aliàs
G non faceret: ergo adhuc manebant in ritu Gentilitio. Tertiò patet, quia quando Noemi hortabatur ipsam Ruth, vt rediret in terram suam, dixit: Nè aduerseris mihi, vt redeam: populus meus populus tuus, & Deus meus Deus tuus: & sic accipiebat nunc Ruth Deum Israel in Deum. Et ista est ratio confirmatiua Ruth, quia cùm Noemi volebat, quòd rediret Ruth in terrā suam, putabat Ruth, quòd faciebat Noemi hoc, quia erant diuersæ professionis, & Ruth promisit tunc, quòd omnia haberet communia cum Noemi, dicens: Populus meus populus tuus: Deus meus Deus tuus; vbi morata fueris, pariter morabor, quæ te morientem terra susceperit, in ea moriar. Et ista omnia nouiter proponebat Ruth; ergo etiam habere in Deū
H illum, quem habebat Noemi nouiter proponebat: & sic nondum erat conuersa ad ritum Iudaicum. Quartò patet, quia Booz laudauit Ruth dicens, quòd beata esset, quia confugerat ad alas Dei Israel, sequenti cap. & istud fuit veniendo ad terram Israel: ergo ante hoc non erat conuersa, quia aliàs pro illa conuersione etiā esset laudabilis. Dicendum ergo, quòd non erant conuersæ ad Iudaismum Orpha, & Ruth, quando acceperunt eas in vxores duo filij Noemi, & quamdiu fuerunt cum eis viuentes, manserunt in Gentilitate.

An filij Noemi peccarunt accipiendo in vxores manentes adhuc in ritu Gentilitio. Quæst. XIIII.

I QVAERETVR vlterius, an peccauerunt filij Noemi accipiendo in vxores manentes adhuc in Gentilitate. Aliquis dicet, quòd sic, quia exponebant se periculo, scilicet, quòd poterant ab eis peruerti ad colendum idola, & maximè esset hoc de filijs eorū natis ex istis mulieribus: nam ipsę erudirent eos ad cultum Gentilitium, quem ipsę semper tenuerant, & erat periculosior talis instructio in eis, quàm in viris, vt declaratum fuit supra quæstione antepœnultima. Etiam patet hoc, quia casus, in quo lex permittebat mulierem alienigenam accipi in vxorē à Iudæo, erat, quando ipsa conuersa erat ad ritum Iudaicum, & deposuerat omnia signa Gentilitatis, scilicet, capillos, & vngues: & post duos menses accipiebatur in vxorem,
K & prius non licebat. Significabatur autem per hæc depositio totius cultus Gentilitij: ideo antequam deponeretur non erat licitum accipere Gentilem mulierem in vxorem. Respondendum, quòd verum est, quòd regulariter non licebat alicui accipere vxorem Gentilem nondum conuersam: de istis autem filijs Noemi potest dupliciter responderi: vno modo concedendo, quòd isti peccauerint accipiendo illas, quia non est necesse, quòd excusemus eos à peccato, quia scriptura non laudat eos tanquam viros sanctos. Secundò potest dici, & melius, quòd non peccauerint: nam quando aliquis defendi potest, quòd non peccauerit, non est concedendum, quòd peccauerit, quia potius debemus interpretari de re qualibet, quòd sal-

uetur,

uetur, quàm quòd pereat. Et dicetur, quòd isti fuerũt in casu necessitatis, & non potuerunt commodè excusari quin acciperent vxores non conuersas ad Iudaismum, ideo licitè acceperunt. Quod patet, quia isti manebant in terra Moab propter famem, & non audebant venire in terram Israel propter eandem famem, quæ erat nimia in terra Israel, & quia ipsi erant iam iuuenes, & fortè transiret ab eis tempus gignendi, quod erat inconueniens, & quia nesciebant, quando cessaret fames, vt possent redire ad terram Israel, & acciperent ibi vxores, acceperunt eas in terra Moab. Cùm autem obijcitur, quòd isti exponebant se periculo accipientes vxores nondum conuersas ad Iudaismum, dicendum, quòd si istud periculum nõ esset euitabile ab eis viribus suis, sed penderet ex sola Dei dispositione, vel fortunæ errore, vt vulgariter loquimur, exponere se tali periculo sine necessitate peccatum erat: & tamen istud periculum erat euitabile sola voluntate eorum, & industria, scilicet, non assentiendo blãdicijs vxorum; ideo quamquam se exponerent huic difficultati, quæ potius erat difficultas, quàm periculum, non peccabant, potissimè existente causa aliqualis necessitatis. Cùm autem obijcitur de filijs, qui nascerentur ex illis mulieribus nondum conuersis, quòd erudirentur à matribus in ritu Gentilitio, dicẽdum, quòd etiam circa hoc poterant patres prouidere, faciendo quòd in tempore illo, quo paruuli essent capaces disciplinæ, facerent quòd eruditio eorum non esset à matribus, sed à patribus: & licèt in hoc esset aliqua difficultas, tamen tolerabilior erat ista, quàm quòd non acciperent vxores, & elaberetur eis tempus gignẽdi, nec relinquerent posteros, quia istud censebatur infortunium inter Hebræos. Et istud magis tenendum est, quia non videmus eos culpari in scriptura.

Quæ Orpha erat ista, & an esset mater Goliath.
Quæstio XV.

Iudæorũ fabula ridicula refellitur.

QVAERETVR vlterius, circa istas vxores filiorum Noemi, scilicet, Orpham, & Ruth, quæ essent, & primo de Orpha. Aliqui dicunt, quòd ista Orpha fuit illa, quę fuit mater gigantum, scilicet, Goliath Gethæi, & aliorum, de quibus dicitur, 2. Re. 21. & 1. Paralipo. 20. cap. & ista est positio Hebræorum. Et motiuum eorum est, quia idem est nomen vtriusque, cùm vocetur vtraq; in Hebræo Orpha: apud Latinos tamen diuersum nomen est, quia ista vocatur Orpha, & illa vocatur Arapha 2. Reg. 21. & 1. Paral. 20. sed ista mutatio magis venit à scriptoribus Latinis, quàm ex conditione nominis, cùm idem nomen ponatur vtriusque apud Hebræos. Dicunt etiam, quòd ista Orpha ambulauit quadraginta passibus cùm Noemi redeunte in terra Israel, & merito istius ambulationis concessit Deus filio eius Goliath, quòd quadraginta diebus exprobraret Israelitis quousque pugnauit Dauid contra ipsum 1. Regum 17. cap. Et dicunt, quòd ista Orpha fuit cognita à centum hominibus, & vno cane, & omnium illorum fuit filius Goliath. Sed ista falsa sunt: quòd autem non fuerit eadem ista Orpha, & mater Goliath patet, quia ista Orpha fuit necessariò ante illam. Nam ista fuit coætanea Ruth, quia ante fuerunt vxores duorum fratrum eodem tẽpore ductæ, vt patet supra in litera: & tamẽ Ruth fuit postea proauia Dauid, quia ex Booz, & Ruth natus est Obed, & ipse Obed genuit Isai, & Isai genuit Dauid, infra 4. & Matth. 1. & fuit Dauid minimus filiorum Isai, quando erat iam senex Isai, vt patet 1. Regum 17. & tamen Dauid, & Goliath filius Arapha fuerunt cõtemporanei, & quasi coætanei, quia pugnauit Dauid cum Goliath, 1. Reg. 17. ideo Ruth fuit multo tem-

A pore antè Arapham matrem Goliath, & tamẽ Ruth, & ista Orpha fuerunt coætaneæ, vt dictum est: ergo ista Orpha non est illa, de qua natus est Goliath, & alij gigantes. Secundò patet, quia ista Orpha, de qua hic dicitur, fuit de stirpe Moabitarum, quia supra in litera hic dicitur, quòd Maalon, & Chelion acceperunt vxores Moabitidas, & tamen acceperunt Ruth, & Orphã, vt patet in litera: ergo erant istę Moabitides. Etiam patet, quia Noemi loquẽs ad Ruth, & Orpham dixit: reuertimini filiæ Moabitę: ergo erant ambæ Moabitæ: & tamen Arapha, siue Orpha mater Goliath fuit de stirpe Chananæorum, quia erat Philisthina: nam erat de vrbe Geth, quæ est vna de quinque Metropolibus Philisthinorum, Iosue 13. & 1. Reg. 6. & ob hoc
B vocabatur Goliath filius eius Gethæus: & Chananæi, siue Philisthini multum differunt à Moabitis: ideo non erat eadem ista Orpha, & illa Arapha. Cùm autem dicitur, quòd ista ambulauit quadraginta passibus cum Noemi redeunte, & merito horum Deus permisit, quòd Goliath filius improperaret Israelitis diebus quadraginta, ridiculum est, quia istud pręsupponit istam Orpham fuisse matrem Goliath gigantis: sed probatum est esse falsum. Item dato, quòd esset eadem ista Orpha, & illa Arapha, adhuc non constat, quòd ambulauerit quadraginta passibus Orpha cum Noemi redeunte, nec habent aliquid vnde Hebræi istud assumãt; sed est quædam fictio ipsorum: & cùm dicunt, quòd merito istorum quadraginta passuum fi-
C lius suus Goliath permissus est quadraginta diebus exprobrare Israelitis, est etiam falsum, quia præsupponit falsum, scilicet, quòd ambulauerit illa Arapha quadraginta passibus cum Noemi. Sed dato, quòd hoc esset, adhuc non conuenit, quia, quòd Orpha quadraginta passibus iret cum Noemi, non erat apud Deum meritorium alicuius boni, quia non fiebat propter Deum, sed propter quãdam pietatem, & fortè debitum, quia Noemi cùm esset socrus Ruth, & Orphę, tenebantur ei ad quandam reuerentiã, quia respectu eius erant tanquam filiæ. Etiam, quia ipsa bene se habuerat ad eas, & illę tenerentur reddere vicissitudinem. In talibus autem meritum non est, quia iam accepit homo mercedem suam: sic enim dicitur Matth 5. quòd dili-
D gendo amicos non meremur, quia hoc etiam faciunt publicani, sed diligendo inimicos. Sic etiam dicitur, quòd non inuitemus diuites, qui possunt nobis reddere vicissitudinẽ, sed pauperes, qui non possunt: & tunc erit nobis gratia apud Deum. Et adhuc, dato quòd mereretur aliquid Orpha, non apparet quomodo mereretur, quòd filius suus Goliath ꝑmitteretur quadraginta diebus exprobrare Israelitis: ideo dicendum, ꝙ istud est ridiculum. Cùm autem dicunt, quòd Goliath natus est ex Orpha ex semine centum hominum, & vno cane, non solùm est ridiculum, sed etiam absurdum, & impossibile, vt declaratum est, 1. Regum 17. & ibi declaratum est motiuum Hebræorum quãtum ad hoc. Dicendum tamen, quòd ista Orpha non est
E Arapha mater Goliath, & aliorum gigantum Philisthinorum, sed fuit quædam mulier de progenie Moabitarum, cuius non satis apparet progenies.

Quæ erat Ruth, & an esset filia Eglon regis Moab.
Quæstio XVI.

QVAERETVR vlterius, de Ruth, quæ erat. Respondẽt Hebræi, & quidam catholici, ꝙ erat filia Eglon regis Moab, & volunt, ꝙ iste Eglõ fuit ille, qui occisus est per quẽdam iudicem Israel noĩe Aod: motiuum autem eorum est ad nobilitandum genus Dauid: nam Ruth fuit proauia Dauid cũ fuerit mater Obed, & Obed fuit pater Isai, ipse autem Isai fuit pater Dauid,

Dauid, infra 4. & vt genus suum videatur tractum de nobilibus dicunt Ruth fuisse filiam regis Moab, & dicunt eam filiam Eglon regis Moab, qa post Eglon nō habetur in scriptura aliud nomen regis Moab alicuius vsque ad tempus Ruth, & vt nominent regē illū cuius eam dicunt filiā nominauerūt Eglō. Sed istud nō stat, quod patet, quia Ruth nō potuit esse filia Eglon regis Moab, eo ꝙ Eglō fuit multo tpe, anteꝗ posset esse nata Ruth: nam Ruth erat iuuencula tpe Booz, qñ ab eo accepta est in vxorē, vt patet infra seq. cap. & infra 3. & 4. Nam Booz vocauit eam filiam seq. cap. & Noemi vocauit Ruth, & Orpham filias, supra in litera: & non vocaret eas sic, nisi essent iuuenculæ: & tamē si esset filia Eglon regis, esset tpe Booz plusquam 280. annorum, vel quasi, quod nō erat naturaliter possibile, qa nullus hoīum ad tātam perueniebat ętatē: & dato quod perueniret, non posset iam cōcipere, & tñ concepit, & peperit Obed, infra 4. Quòd autem esset plusquam 240. annorum, vel quasi, patet, quia aut ponetur fuisse ista Ruth tpe Abesan, aut tēpore Heli: si tempore Abesā: patet, quia Eglō fuit tpe Aod iudicis Israel, & ab eo in principio suę iudicaturę occisus est: nam Aod iudicauit 80. annis Iudi. 3. & Barac 40. Iudi. 4. & Gedeon 40. Iudi. 8. Abimelech tribus Iudi. 9. Thola 23. annis, Iudi. 10. Iair 22. annis, eod. cap. Postea fuerūt 18. anni sine iudice, eod. cap. & ibi probatum est. Et postea Iephte Galaadites annis sex, Iudi. 12. deinde Abesan annis 7. eod. cap. qui sunt simul anni 240. dempto vno, & addendi sunt plures anni, eo quòd Ruth aliquāto tēpore ante mortem Eglon nasceretur. Etiam, quia ista peregrinatio Noemi 10. annorum inchoata est tempore Abesan, qui solùm iudicauit annis 7. Iudi. 12. & peregrinatio fuit 10. annorum: ideo oportet, quòd tēpore sequentis iudicis ducta fuerit Ruth à Booz: & sic esset Ruth plusquam 240. annorū. Si autem dicatur, quòd fuit historia Ruth tempore Heli summi sacerdotis: adhuc patet hoc magis clarè, quia post Abesan fuit Heli multo tempore. Nam iudicauit post Abesan Ahialon annis 10. & post ipsum Abdon annis 8. Iudi. 12. & postea Samson annis 20. Iudi. 13. & 16. & postea debent accipi ad minus 10. anni de tempore Heli, cùm ista peregrinatio durauerit 10. annis in litera supra, qui sunt anni 47. & sic sunt quasi 290. anni ex tempore Eglon regis Moab vsquequo Booz accepit Ruth in vxorem, & omnes istos annos haberet Ruth, si Eglon esset pater suus, & tñ hoc erat impossibile: ergo non fuit ille Eglon pater Ruth. Alij dicunt, ꝙ Ruth fuit filia Eglō regis Moab, sed non fuit ille Eglon, qui occisus est per Aod: sed alius, qui fuit multo post tempore Booz: & sic potuit tempore Booz Ruth esse iuuencula. Sed dicendum, quòd hoc non stat, quia non est verisimile, ꝙ Ruth esset filia regis, quia Elimelech erat vir alienigena in terra Moab, & pauper, qui propter famē recesserat de terra sua, & non erat verisimile, quòd filia regis terrę daretur filio eius in vxorem, sed alicui viro potentissimo. Item posito, quòd daretur in vxorē filio Elimelech, tñ postea non permitteret mortuo viro recedere de regno patris sui, vt peregrinaret in alia regiōe, & cogeretur colligere spicas ꝓ paupertate, & tñ venit. Ideo dicendum est, ꝙ Ruth non fuit filia regis Moab, sed mulier de humili genere, cùm daretur in vxorem viro pauperi, & alienigenę, & postea peregrinata fuerit extra terram suam. Dicunt autem quidā, ꝙ Ruth fuit de terra Moab de quadam vrbe, quæ vocabatur Petra: ideo intelligitur de hoc dictum Isaiæ. 16. Emitte agnum dñe dominatorem terræ de Petra deserti ad montem filiæ Sion. Et intelligebatur de Messia, qui futurus erat de filijs Dauid: & ipse Dauid futurus erat de stirpe Ruth, qui venturus erat de vrbe Moab, quæ vocatur Petra deserti, de quo dicetur super Isaiam.

Aliorum responsio ad qſitum.

Doc. resp. ad qſitum.

An peccauit Noemi hortando Nurus suas, vt redirent in terram suam: & non irent cum ea.

Quæstio XVII.

QVAERETVR vlterius, an peccauit Noemi hortando Nurus suas, vt redirent in terram suā, & non irent cum ea. Aliquis dicet, quòd sic, quia cū istæ Nurus vellent ire cum Noemi disponebant se ad bonum: nam conuerterentur ad Deum Israel si venirent cum Noemi in terram suam. Si autem redirent implicarētur cultui idolorum, & hoc sciebat Noemi: nam ipsa dixit ad Ruth ecce reuersa est cognata tua ad populum suum, & ad Deos suos, vade cum ea. Persuadere tamen ad periculum peccatum est, ideo peccaret Noemi hortando hoc. Dicendum, quòd non peccauit Noemi, quia non habuit voluntatem ponendi nurus suas in periculo cultus idolorum: nam si ipsę ante hoc coluissent verum Deum, & nunc suaderet eis redire in terram, in qua incitarentur ad colendum idola, peccaret: tamen istæ nurus Noemi semper fuerant in cultu idolorum ante hoc, vt probatum est supra in quadam quæstione. Ideo quòd nunc redirent ad colendum idola, siue ad locum, in quo inclinarentur ad hoc, non erat periculum. Sed obijcietur, quòd quamquam Noemi non poneret nurus suas in periculum, tamen dissuadebat eis facere bonū, quia ipsę volebant ire ad terram Israel in qua Deum colerent, & Noemi dissuadebat hoc. Dicendum, quòd etiam si Noemi dissuaderet eis istud bonum, peccaret, sed non dissuadebat: nam non suadebat redire nuribus suis, tāquam volentibus colere Deum, sed tanquā volentibus consolari, & honorari eam: nam volebant ire cum Noemi in terram suam, vt non videretur ipsa desolata: istā autem gratiam recusabat recipere Noemi, quia nolebat, quòd propter eius honorem nimis laborarent nurus suæ, & affligerentur existendo extra terram suam. Sed adhuc dicetur, quòd istud non conueniebat, quia cùm Noemi non permitteret nurus suas redire secū, vt non laborarent propter eam, faciebat per accidens, quòd non colerent verum Deum, sed manerent in cultu idolorum. Dicendum, quòd nullo modo dissuasit per se, nec per accidens Noemi nuribus suis cultum Dei: nam cùm dixit eis, quòd redirent in terram suam, non dicebat hoc animo, vt faceret eas redire in terram suam, sed vt sciret voluntatem earum. s. si verè volebant ire cum ipsa, vel si solùm dicebāt hoc verbis: & non intendebant ire, sicut multa ex vrbanitate dicimus nos facturos propter aliquem, quæ tamen facere non intēdimus, & cùm vidit volūtatē, cessauit hortari. Quod patet in Orpha: nam cùm dixit, ꝙ rediret redijt. Ex quo patebat, ꝙ non habebat voluntatem eundi cū Noemi, quia aliàs ad primas dissuasiones eius non cessasset: in Ruth ēt fuit sic: nam dixit ei, ꝙ reuerteretur in terram suam, ipsa autem cępit circa hoc esse difficilis, dicens: Nè aduerseris mihi, vt dimittam te, & recedam: populus meus populus tuus, &c. Et tūc dicitur, quòd cùm vidisset Noemi animum Ruth esse obstinatum volendo redire cum ea, non ausa est vltra reditum persuadere. Sed dicet aliquis, quòd manifestè persuasit Noemi ipsi Ruth redire ad cultum idolorū: nam dixit ei: Ecce cognata tua reuersa est ad populum suum, & ad Deos suos, vade & tu cum ea. Dicendum, quòd persuasit Noemi redire Ruth ad populum suū, sed non ad cultum idolorum, & cùm dicitur: reuersa est ad populum suum, & ad Deos suos non refertur illud verbum, vade & tu, ad totum istud, sed solùm ad populum: & tamen retulit Noemi in illo veritatem negocij, licèt non esset intentio sua hortari ad hoc quemquam.

Quomodo

Quomodo dixit Noemi nuribus suis, quòd redirent in terram suam, &c. Quæstio XVIII.

QVAERETVR vlterius, quomodo dixit Noemi nuribus suis, quòd redirent in terram suam, & quòd Deus daret eis inuenire requiem in domibus virorum, quos habituræ erant, & de quo Deo intelligebat. Aliquis dicebat, quòd fortè intelligebat de Deo Moabitarum: nam imprecabatur bona istis mulieribus, q̃ erant Moabitides, & ipsę manebant adhuc in cultu idolorum, ideo imprecaretur eis benedictionem per Deum earum. Patet hoc, nam istę duę puellæ erant Moabitides, vt patet supra in litera, & Deus Moabitarum erat Chamos, vt patet 3. Reg. 11. & 4. Reg. 23. & ab hoc Moabitæ vocatur populus Chamos Num. 21. cap. Putabat autem quælibet gens, ꝙ Deus suus erat, qui benefaciebat sibi: sic enim erat de Philisthinis, qui putauerunt, quòd Deus suus Dagon tradidit in manus eorum Samsonem, ideo quãdo captus est Samson, fecerunt magnam solennitatem Dagon, & dicebãt: tradidit Deus Samson inimicum nostrum in manus nostras: Iudi. 16. Sic etiam quando vicerunt Saulem, & occiderunt eum, putauerunt quòd Dagõ, & Astaroth dij sui tradiderunt eum in manu eorum, ideo arma Saulis consecrauerunt in templo Astaroth, & caput eius posuerunt in templo Dagon 1. Reg. 31. & 1. Paralip. 10. ideo putabat quælibet gens, quòd nullus Deus posset benedicere eis, aut benefacere, nisi Deus suus. Et sic istę mulieres Orpha, & Ruth putarent, quòd nullus Deus posset eis dare requiem, vel aliqua alia bona, nisi Deus suus Chamos: Noemi ergo quæ imprecabatur eis bonum, imprecaretur in nomine Chamos Dei earum. Aliquis dicet, quòd Noemi imprecata est in nomine Dei sui Israel, quia cùm ipsa esset Hebræa, non inuocaret alium Deum, nisi Deum Israel. Sed dicetur contra, quia interdum Israelitę dicebant Deos gẽtium facere bonum, vel malum, sicut patet de Iephte Galaadite: Iud. 11. cùm dixit ad regem Ammonitarũ: nonne ea, quæ possedit Chamos Deus tuus tibi iure debentur? quæ nunc dominus Deus noster victor obtinuit, in nostram cędent possessionem. Et sic dicebat, quòd sicut Deus Israel in bellis vicerat quasdam gẽtes, & acceperat terras earum, ita Chamos Deus Moab obtinuit quasdam regiones. Sic ergo poterat dicere Noemi, quòd Chamos Deus Moab benediceret istis puellis dando eis requiem inuenire in domibus virorum suorum: nam ille Deus, qui poterat bello subijcere sibi gentes, poterat dare requiem mulieribus in domibus virorum. Dicendum, quòd Noemi locuta est hic de Deo Israel, quod patet primò, qa absolutè locuta est, dicens: Deus det vobis inuenire requiem. Nam si intelligeret de Deo Moabitarum, exprimeret nomen eius, vel per aliquam circunlocutionem declararet, sicut dicendo, Deus vester det vobis requiem. Secundò patet, quia Noemi verè optabat, quòd istæ puellæ haberent requiem in domibus virorum suorum, & tamen sciebat, quòd nullus Deus poterat nocere, aut benefacere, nisi Deus Israel, quia ipse solus erat: ergo non inuocaret alium Deũ ad hoc. Tertiò patet, quia Noemi erat Hebræa, & non inuocaret alium Deum, nisi Deum suum, quia nefas esset, quòd nominarentur alij dij. Sic patet Exod. 23. cùm dicitur, quòd nomina Deorum alienorum non debebant audiri ex ore Iudæorum. Ad rationem in contrarium dicẽdum, quòd regulariter erat prohibitum Iudæis nominare Deos aliarum gentium, potissimè in rebus illis, in quibus poterat eis aliquis honor ascribi. Sic autem erat hic, quia si Noemi imprecaretur, quòd Deus Moabitarum daret istis puellis requiem in domibus maritorum, designaret quòd aliquam vir-

A tutem operatiuam haberet, & hoc erat idolatrare: ideo nihil tale diceret Noemi: sic enim erat in iurando: nam licèt Israelitæ iurarent Gẽtilibus aliquid obseruare, non iurabant per nomina Deorum Gentiliũ, sed Dei sui Israel: sic patet Exo. 23. scilicet: Per nomẽ externorum Deorum nolite iurare, nec audientur ex ore vestro: vnde quando Gentiles, & Iudæi faciebant simul aliquem contractum, vel iniebant fœdera, iurabant Iudæi per Deum suum, & Gentiles per Deũ suũ: sicut fuit quando Laban, & Iacob inierunt fędus: nam Laban iurauit per Deum Nachor, & Iacob iurauit per Deum Abraham, qui erat verus Deus: Gen. 31. capit. Cùm autem obijcitur de Iephte dicendum, ꝙ Iephte non asseruit Chamos Deum Moab obtinuisse aliquas
B regiones bello, sicut obtinuerat Deus Israel, sed solùm recitauit id quod credebant Moabitæ, & Ammonitę ad arguendum contra eos: fortius autem tenebant Moabitæ, quòd Chamos Deus obtinuerat terram, in qua ipsi morabantur de manu priorum habitatorum: & ob hoc, quia ipsi iustè possidebant illam. Ex eodem iure arguebant Israelitæ, quòd cùm Deus eorum obtinuisset de manu Amorrhæorum terram, quam petebant Amonitę, & Moabitæ, quòd iustè possidebant Hebræi, & iniustè petebant Ammonitę. Et sic sæpe arguimus contra Hęreticos ex aliquibus erroribus eorum concludendo contra alios errores: & per hoc nõ asserimus illos errores, quos assumimus.

C *Quomodo Noemi petiuit à Deo, quòd daret istis puellis inuenire requiem in domibus virorum suorum. Quæstio XIX.*

QVAERETVR vlterius, cùm nominauit Noemi Deum Israel, quomodo petiuit ab eo, quòd daret istis puellis inuenire requiem in domibus virorum suorum. Videtur, ꝙ ista petitio nullo modo reciperetur, quia Noemi pręsupponebat, ꝙ manerent istę puellę in terra sua in cultu dęmonum, & ꝙ ibi benefaceret eis, Deus tñ non exaudit preces factas pro peccatoribus, sicut patet Io. 9. c. Scimus, quia Deus peccatores non exaudit. Respõdendũ, ꝙ verum est, quòd Noemi ꝑsupponebat, ꝙ istæ puellæ mansuræ essent in
D cultu dęmonũ: & tñ credebat, ꝙ oratio ista sua poterat exaudiri: nã existẽtibus in peccato mortali multa bona Deus ꝯcedit interdũ, sicut patet, qa peccatores prosperãtur interdũ, imò magis, vt cõiter, q̃ viri boni, vt patet Iere. 12. & Iob 21. Et tñ certũ est, quòd ꝓsperitas tẽporalis, vel afflictio non ꝓuenit à fortuna, sicut quidã opinant, sed à Deo oĩa sunt, qa habet ꝓuidentiam oĩum rerum: & ista ꝓsperitas euenit sine oratione, & merito sed solùm ex voluntate Dei: interdum aũt in existẽtibus in peccato sunt aliquæ ꝓsperitates temporales ex merito quodam: nam licèt peccatores nõ possint mereri vitam ęternam, possunt mereri bona tẽporalia per aliqua opera: sic patet de duabus obstetricibus Aegyptiorum, q̃ in Gẽtilitate manebant, cùm adhuc essent
E Aegyptię; & tñ, qa noluerunt occidere paruulos Hebręorũ timentes magis Deũ, q̃ ꝓceptũ regis, ędificauit Deus eis tabernaculũ: Exo. 1. Ita putabatur esse de istis duabus puellis, qa per bona opera sua saltẽ materialiter meruerũt bona tẽporalia, licèt essẽt ĩ peccato mortali. Et hoc innuit Noemi dicens, faciat dñs vobiscũ misericordiã, sicut fecistis cũ mortuis, & mecũ, & det vobis inuenire requiẽ in domib⁹ virorũ quos sortiturę estis.

Quare Ruth osculata est Noemi cum intenderet ire cum ea in terram suam. Quæstio XX.

QVAERETVR vlterius, quare Ruth osculata est Noemi, cũ intẽderet ire cũ ea in terrã suam.

Sciendum

Sciendum ad hoc, quòd istud osculum fuit ad expeditionem: nam Noemi volebat recedere à nuribus suis in æternũ, & in signum dilectionis voluit eas osculari. Aliquis autem dicet, quòd quamquam Noemi intendebat expedire se de nuribus suis osculando eas, ipsæ non intendebant dimittere eam, quamquam oscularentur illam, sed osculabantur eam, nè viderentur repudiare ipsam volentem osculari illas. Et patet de vtraque nuru: nam Ruth osculata est ipsam Noemi, & tamen rediјt cum ea: etiam Orpha osculata est, & tamen postea volebat reuerti: vnde ambæ nurus dixerunt ipsi Noemi: tecum pergemus, postquam ipsam osculatæ fuerunt, vt patet in litera. Dicendum, quòd osculum erat signum expeditionis, & hoc intendebãt Orpha, & Ruth; & tamen postquam osculatę sunt ipsam Noemi causata est quędã teneritudo amoris, ita vt difficili⁹, quàm prius viderẽtur iam recedere ab ea: vnde denuo voluerunt ire cum ea, ideo dixerunt tunc: tecum pergemus. Ista tamen teneritudo non fuit magna in Orpha, ideo cùm dixit ei Noemi, quòd reuerteretur, illico reuersa est: in Ruth autem causatum est magnum desiderium eundi cum Noemi, ideo quamquam ipsa admonuit eam, quòd reuerteretur ad populum suum, noluit. Sed quare dixit Noemi nuribus, non habeo filios in vtero, vt viros ex me expectare possitis? Respondendum, ꝙ voluit innuere Noemi, quòd nurus suæ nullam causam habebant sequendi eam: & quia vna causa, quare sequerentur eã poterat esse, vt haberent alios maritos de filijs eius, sicut habuerant primos maritos, dixit, non habeo filios in vtero, vt ex me viros expectare possitis. Causa motiua nuruum Noemi erat, quia secundum legẽ quando moriebatur maritus alicuius mulieris sine semine, frater illius tenebatur suscitare semen fratri suo accipiendo vxorem illius in vxorem, & non licebat illi mulieri accipere alium virum si frater defuncti vellet eam accipere in vxorem: & si ipse frater defuncti eam non accipiebat, fiebat sibi quædam contumelia discalciando sotularem eius, & spuendo in faciem illius: Deuter. 25. ideo istę nurus Noemi fortè nolebant accipere alios viros, nisi de filijs Noemi: & ob hoc volebant ire cum ea, vt postea viros acciperẽt de filijs eius. Et ad hoc dixit Noemi, quòd non habebat filios in vtero, nec poterat iam concipere, quia erat senectute confecta. Dicendum tamen, quòd istæ puellæ non sequebantur Noemi propter hoc, nec etiam Noemi istud intendebat, quia lex illa, quæ obligabat fratres defuncti ad accipiendum vxorẽ defuncti successiuè non intelligebatur, nisi de stantibus, scilicet, quòd omnes fratres alicuius, qui extarent tempore, quo moreretur frater eorum maior obligabantur ad istam legem, qui autem nondum nati erant, non obligabantur, quia incertum erat, an aliqui nascerentur; & teneretur sic mulier sub incertitudine expectare tota vita sua quousque moreretur mater defuncti, vel pater: ita vt iam nõ posset ille habere fratres, quod valde inconueniens est: ideo ad solos extantes extendebatur lex, & tamen non habebat Noemi nunc alios filios, ideo non expectabãt nurus eius alios, quos pareret, vt illos acciperent tanquam essent ad hoc obligatę. Dixit tamen hoc Noemi ad ostendendum, quòd nullam causam haberent nurus suæ ad redeundum cum ea: quia si haberent aliquam causam, ista esset maximè, vt haberent alios maritos de filijs eius: & tamen nullos filios viuentes habebat, nec etiam in vtero: nec poterat habere illos propter senectutem, & istud dixit ad superabundantiam, vt magis concluderet ratio sua.

(Marginal letters F, G, H, I, K; marginal note beside "confecta": Doc. resp.)

An lex de suscitando semen defuncti erat apud Gentiles, sicut apud Iudæos. Et an lex de repudio, & vsuris, & suscitatione seminis prius fuerit inter Gentiles, quàm inter Iudæos, vel è contra.

Quæstio XXI.

QVAERETVR vlterius, cùm Noemi loqueretur ad nurus suas, præsupponendo, quòd frater defuncti teneretur suscitare semen eius, an sicut erat ista lex inter Hebræos, ita etiam esset inter Gentiles: nam aliàs ista locutio Noemi non procedit. Aliquis dicet, quòd dato, quòd non esset ista lex de suscitatione seminis inter Gentiles, tamen locutio Noemi faciebat ad propositum, quia licèt Ruth, & Orpha essent Gentiles, filij tamen Noemi erant Iudæi, & tenebantur ad legem de suscitatione seminis. Dicendum, quòd non stat, quia cùm Ruth, & Orpha essent Moabitæ non tenebantur ad legem Iudæorum, ideo dato, quòd filij Noemi vellent eas ducere in vxores ad suscitandum semen fratrum suorum, nollent illę, & nõ tenerentur subire istam legem, & sic non redirent cum Noemi tanquam obligatæ ad obseruandum istam legem, nisi data esset ista lex Iudæis, & esset etiam inter Gentiles. Respondendum etiam, quòd lex de suscitatione seminis erat inter Gentiles, & Iudæos: & propter hoc fortè dedit illam Deus Israelitis, quia aliæ gẽtes illam habebant. Et patet hoc, quia inter Chananæos erat ista lex multo tempore antequam daretur lex Israelitis, imò antequam descenderet Iacob in Aegyptum: nam Iudas filius Iacob accepit vxorẽ de stirpe Chanaan: & accepit ex ea tres filios, & primogenitus accepit vxorem de ipsismet Chananæis, quia tunc non erant Iudæi, de quibus acciperet vxorẽ, & mortu⁹ est ille sine liberis. Dixit ergo Iudas, quia secundus filius eius acciperet eam in vxorem, vt suscitaret semen fratri suo mortuo: & isto etiam mortuo sine liberis petiuit mulier tertium filium Iudę in virum ad suscitandum semen fratrum suorum: Gen. 38. Ergo inter Gentiles erat lex de suscitatiõe seminis anteꝗ̃ inter Iudęos: & vt non essent Iudæi minores dignitate, quàm aliæ gentes, dedit etiam Deus illis hanc legem: sic etiã fuit de multis alijs legibus, quæ licèt non essent valdè conuenientes, dedit illas Deus Iudæis, vt non putarent se magis grauari, quàm alias gentes, quæ habebant istas leges. Sic fuit de libello repudij: nam manifestũ est, quòd Gentiles habebant istam legem, quia etiam in legibus Romanorum, quæ traditæ sunt in libris digestorum, habebatur de maritis repudiatarum: sic etiam patet de lege permittente vsuras: Deut. 24. Nam inter Gentiles vsuræ licitæ erant; & si non concederent Iudæis, putarent se grauari: & fortè non custodirent totam aliam legislationem, ideo permisit Deus vsuras: & tamen moderauit eas aliqualiter, scilicet, quòd non exigerent eas Hebræi ab Hebræis, sed ab extraneis, vt patet ibidem. Et hoc patet de libello repudij: Mat. 19. scilicet, cùm dixit Christus Iudæis, quòd libellus repudij ad duritiam cordis Iudæorum datus est. s. quòd nõ tolerarent fortè alias leges, quæ bonæ erant, nisi ꝑmitteretur istud: & permisit Deus quędam illis, tanquam imperfectis: erat ergo lex ista de suscitatione seminis inter Gentiles priusquam inter Hebręos, & ſm hoc tã Moabitæ, quã aliæ gentes conuicinæ Iudæis seruarent illam. Vnde Orpha, & Ruth, quæ erant Moabitides obligabantur ad istam legem: ideo si Noemi haberet alios filios, qui possent suscitare semen fratrum suorũ, tenebantur istæ expectare eos, donec essent adultæ ætatis, & acciperent eos, alioquin non poterant accipere alios viros: si autem isti nollent eas accipere, possent ipsæ tunc accipere, quos viros, vellent.

Sciendum,

Sciendum, quòd ista lex apud Gentiles seruabatur secundum easdem cœremonias, secundum quas seruabatur apud Iudæos. s. ꝙ omnes fratres defuncti minores eo successiuè obligabantur accipere vxorem eius quousq; suscitaretur semē ipsi defuncto: & si esset frater defuncti paruulus, & non posset illico suscitare semē, cogebatur vxor defuncti expectare vsq; ad pubertatem illius: sic patet de Iuda Gen. 38. cuius duo filij acceperunt successiuè Thamar in vxorem, & nō habuerunt filios; & dixit tunc Iudas ad Thamar, ꝙ maneret in habitu viduitatis in domo patris sui vsquequo cresceret Sela, qui erat terti⁹ filius eius, & acciperet illam in vxorem, & expectauit Thamar, & cùm venisset ad pubertatem Sela, & non daretur ei in virum, ipsa vidēs se grauari à Iuda, decepit eum, vt patet ibi. *Et egressa est manus Domini contra me.* Idest, Deus voluit me punire occidendo virum meum, & filios. Et ponitur metaphora, quia Deus non habet manum, nec aliquas partes corporis: sed sicut in hominibus fit, quòd manus in eis est organum operatiuum ad bonum, vel ad malū: ita in Deo cùm nobis nocet, dicimus manum eius egredi cōtra nos, & cùm nos adiuuat dicimus manum eius egredi pro nobis: & quamquam manus Domini directius erat hic contra Elimelech, & filios eius, qui occisi fuerant à Deo per morbum, tamen, q̄a ex morte eorum erat calamitas ipsi Noemi, quæ sola manebat, dicebatur Deus percussisse eam. *Eleuata voce igitur rursum flere cœperunt.* Quando Noemi ostendit calamitatem suam verbo, dicens se à Deo percussam, condoluerunt ei magis nurus suæ, & tunc fleuerunt rursus eleuata voce ad ostendēdum magnitudinem doloris. *Orpha osculata est socrum, & reuersa.* Supra dicebat, quòd Noemi osculata fuerat nurus suas: hic autem dicitur, quòd Orpha osculata est socrum suam Noemi. Et ratio est, quia prius Noemi volebat expedire se de nuribus suis, & ad expeditionem ipsa petiuit osculari eas: nunc autem Orpha volebat reuerti non petente hoc Noemi, ideo ipsa osculata est socrum. Sed tunc dicetur, quomodo Orpha volebat nunc redire cùm prius nollet etiam petente hoc Noemi. Dicendum, quòd Orpha non desiderabat redire cum Noemi in terram Israel, & tamen ad consolandum eam, & honorādum dixit, quòd volebat ire cum ea, & ad hoc osculata est eam & Ruth ipsa Noemi tanquam volēs eas omnino dimittere, & cùm oscularetur eas, natus est eis quidam amor, vel stimulus ad magis condolendum ipsi Noemi, & dixerunt, tecum pergemus: quia tamē post hæc dixit Noemi, quòd non irent, quia non habebat filios, quos accipere possent in maritos, putans satis esse Orpha hoc ad hoc, quòd honestè iam dimittere posset ipsam Noemi, osculata est eam, & recessit. *Ruth adhæsit socrui suæ.* Scilicet, firmiter nolens ab ea diuelli: nam Orpha licèt ostenderet se velle ire cum ea, non firmiter hoc volebat. *Cui dixit Noemi: en reuersa est cognata tua.* Volebat persuadere Noemi ipsi Ruth, quòd reuerteretur in terram suam: & dixit, iam reuersa est Orpha cognata tua, reuertere ergo, & tu. Et vocauit eam cognatam suam, quia fortè erant ambæ de eadem progenie, vel signat cognatus affinitatem, & non consanguinitatem hic. Et dicetur Orpha cognata Ruth, quia erant vxores duorum fratrum. Sic accipitur interdū in alijs locis, vt patet de Iethro, qui vocatur cognatus Moysi: Num. 10 & Iudi. 1. & tamen erat socer eius, qđ est nomen affinitatis, quia Moyses acceperat in vxorem filiam Iethro, vt patet Exo. 2. *Ad populum suum, & ad Deos suos.* Scilicet, ad cognatos suos Moabitas, vt maneret inter eos, & etiam ad Deos suos, scilicet, vt coleret illos. Ex hoc innuit Noemi, ꝙ Orpha ante hoc coluerat idola, & nunc etiam reuertebatur ad colendum illa, cùm maneret in terra illa, in qua frequenta-

A batur cultus idolorum. Si autem ante hoc cessaret aliquo tempore Orpha colere idola, non diceret nunc Noemi, quòd redibat Orpha ad colēdum Deos suos: istud dixit Noemi ad tentandum cor Ruth, si vellet reuerti, & dimittere eam. Nam duo erant, per quę Ruth efficaciter poterat retrahi ab eundo cum Noemi. Primum erat desiderium parentum, & cognatorum, & natalis soli. Secundum erat amor quidam Deorum terræ suę, in quorum cultu enutrita fuerat. Si autem nunciret cum Noemi, vtrumque mutare debebat. Nam parentes, amicos, & cognatos, & natale solum desereret, & iret ad terram incognitam, in qua versaretur tanquam alienigena. Etiam cultus Deorum suorum priorum mutandus erat, quia in terra illa non p̄mitteretur coli alius Deus, nisi Deus Israel.

B Hoc autē duo tetigit Noemi dicēs, reuersa est ad populum suū, & Deos suos, vt videret si fortè desiderio istarum duarum rerum moueretur; & si non moueretur, erat firma in proposito, & apta ad eūdum cum ipsa in terram Israel. *Vade cum ea.* Scilicet, & non perdas delectationē parētum, & propinquorum, amicorum, & natalis soli. Et non refertur istud ad omnia præcedentia. Nam dixerat Noemi de Orpha, quòd reuersa fuerat ad populum suum, & Deos suos: non tamen hortaretur Noemi ipsam Ruth, quòd reuerteretur ad Deos suos, quia in hoc peccaret: solùm ergo refertur ad populum. s. ꝙ reuerteretur ad populum suum. *Quæ respondit, nè aduerseris mihi, vt relinquam te, & abeam.* Cùm Noemi sępe in-

C staret, ꝙ Ruth reuerteretur, & ipsa Ruth nesciret quid respōderet, haberet autem animum eūdi cū Noemi, molestabatur ex verbis eius: ideo petiuit, quòd ampli⁹ non loqueretur sibi de hac re, & dixit: Nè aduerseris mihi. s. quia hortando, ꝙ reuerteretur aduersabatur, cū intentio sua esset eundi super cum Noemi; & potissimè dicit aduerseris, quia ista verba erant nimis pungitiua, & motiua: nam nihil magis mouere poterat ipsā Ruth ad redeundum, quàm desiderium parentum, & natalis soli, & Deorum, in quorum cultu fuerat enutrita, ideo nolebat audire ista verba sæpe, quia affligebatur animus eius. *Quocunque perrexeris pergam.* Idest, nō insistas persuadendo mihi, quòd reuertar, quia non faciam, sed quocunque perrexeris pergam; ideo si vadis

D in terram tuam Israel illuc vadam, & si in regionē aliarum gentium ieris, illuc ibo. *Vbi morata fueris, & ego pariter morabor.* s. ēt in quocunque loco habitaueris, ego habitabo: ita quòd non solùm ibo ad gētem, ad quā tu ieris, sed ēt morabor in loco, in quo tu morata fueris. *Populus tuus populus meus.* Idest, ille, qui fuerit populus tuus, volo, quòd sit populus me⁹, & nolo aliquem aliū populum. *Deus tuus Deus meus.* Scilicet, ille Deus, quem colueris erit Deus meus, & illum colam, & non curabo de alio Deo. *Quæ te morientem terra susceperit, in ea moriar.* Idest, vsque ad mortem manebo tecum, vnde in terra, in qua tu obieris, etiam ego moriar. *Ibiq; locum accipiam sepulturæ.* Scilicet, præ desiderio, & amore tui manebo in ipso loco, & ibi accipiam sepulchrum, nec

E faciam transferri corpus meum in terram meam, vt sepeliatur cum meis progenitoribus. *Hæc mihi faciat Deus, & hoc addat, si non sola mors me & te separauerit.* Idest, destruat Deus, vel faciat Deus mihi multa mala, si recessero vnquam à te, nisi per mortem: nam mors nos separabit, sed prius à te ego non separabor cùm mei compos fuero. Est modus iurandi iste frequentatus in sacra scriptura, vt patet 1. Reg. 20. & in multis alijs locis: & est sensus, quòd iurans aliqua mala nominet dicens, Deus tradat me in manus hostium: & addat alia mala nunquam me inde liberando, si fecero tale, vel si non fecero. Et dicitur hoc faciat, & addat hæc, ad demonstrandum mala, quę isti super se imprecātur, sicut etiam nunc fit. Non ponūtur determinatè illa mala, sed

sed dicitur: Hæc, & hæc: & Ruth conclusit sententiam in hoc dicens, quòd sola mors eam separaret à Noemi: nã post hęc non haberet Noemi quid replicare posset. *Videns ergo Noemi, quòd obstinato Ruth animo decreuisset secum pergere.* In verbis præcedentibus vidit Noemi, quòd Ruth firmiter decreuerat pergere cum ea, quia non poterat hoc magis significari, quàm significauit illud Ruth. Et dicitur obstinato animo, idest firmo: consueuit enim poni obstinatio semper in malum. Vnde morientes in peccato mortali dicimus obstinatos: & dęmones, & omnes manentes apud inferos dicimus obstinatos, sed obstinatus secundùm se non significat, nisi firmum, ideo obstinati in malo dicuntur, qui in malo firmiter manent nunquã inde diuellendi. *Aduersari noluit.* Quia prius aduersabatur ei ostendendo, quòd nollet, quòd secum iret, vel suadendo, quòd recederet ipsa, & Ruth dixerat ne aduerseris mihi, vt relinquam te, & abeam. *Et vltra ad suos reditum persuadere.* Prius suadebat ei redire: & hoc faciebat, quia nondum cognouerat intentionem eius firmiter, & nolens, quòd Ruth postea pœniteret, si iret in terra Israel, suadebat ei reuerti: sed cùm vidit, quòd firmiter manebat in proposito, destitit persuadere ei. *Profectæq; sunt simul.* Scilicet, quia noluit Ruth dimittere Noemi socrum suam. *Et venerunt in Bethlehem.* Idest, de terra Moab venerunt in Bethlehem. Est enim Bethlehem ciuitas in sorte Iudæ parum distãs à Ierusalem, de qua erat oriunda Noemi: & erat ibi possessio viri sui Elimelech, & filiorum suorum defunctorum. *Quibus ingressis vrbem velox apud cunctos fama percrebruit.* Illico, vt Noemi venit in Bethlehem cognitum erat, quia de diuitibus magna fama habetur, vel, quia multo tempore extiterat extra Bethlehem .s. decem annis in terra Moab. *Dicebantq; mulieres, hæc est illa Noemi.* Quia Noemi mulier erat, magis nota erat fama ei[9] apud mulieres, quã apud viros: & illę de ea magis loquebãtur. Quare autem dicebant, hæc est illa Noemi, infra dicetur in quadã quæstione. *Quibus ait: Nè vocetis me Noemi.* Omnes mulieres dicebãt vulgariter, hæc est illa Noemi: & audiens ipsa Noemi respondebat: nè vocetis me Noemi. *Sed Mara.* Posuit autem illas translator noster ad significandum, quid vellet dicere Noemi. Nam Noemi interpretatur pulchra, & Mara interpretatur amara, & non oportebat, quòd poneretur in Hebræo aliqua expositio, vel interpretatio, quia manifesta est significatio nominum, & tamen apud Latinos erat incognita significatio: & sic nesciretur quid volebat dicere Noemi cùm ait: nolite vocare me Noemi, sed Mara: & sic translator noster exposuit, dicens Noemi, idest pulchram, & Mara, idest amarã: sic enim vocatur Mara apud nos quædam mansio Israelitarum in deserto: Exod. 15. & Num. 33. scilicet, quia ibi non inuenerunt aquam dulcem, sed puteos aquarum amarissimarum, quas Moyses à Deo instructus cõuertit in dulcedinẽ, & vocatus est loc[9] Mara, siue Marath apud nos. *Quia valde me amaritudine repleuit omnipotentes.* Dat causam quare non est vocanda Noemi, idest pulchra, quia pulchritudo significat quandam perfectionem, & dilectionem, cùm videntes rem pulchritudine delectentur; & hoc non competebat iam ipsi Noemi, quæ omni bono carebat, & valde afflicta erat: sed propriè competebat ei, quòd esset nomen suum Mara, quia Deus repleuerat eam amaritudine auferendo ei virũ, & filios, & omne bonum, quod habebat. *Egressa sum plena, & vacuam reduxit me Dominus.* Declarat hic, quomodo Deus repleuerit eam amaritudine, scilicet, quia egressa plena de Bethlehem .s. plena omni bono: nam habebat virũ, & filios, & diuitias multas: nũc aũt viro, & filijs orbata et paupertate confecta redibat, quia oẽs diuitias suas expenderat, vel perdiderat in terra Moab.

Obstinat[9] ſm se quid sibi velit.

Noemi interpretat[9] pulchra, & Mara amara.

F *Cur ergo vocatis me Noemi? quam humiliauit Dominus, & afflixit omnipotens.* Quasi dicat, iniustè mihi hoc nomẽ ascribitur, cùm nihil de signato illi[9] in me reperiatur, scilicet, de pulchritudine, & iucunditate: sed potius oppositum, quia Dominus humiliauit me, & afflixit, scilicet, auferendo magnitudinem status mei, & deprimendo me, vt iam quasi nihil sim. *Venit ergo Noemi cum Ruth Moabitide sua nuru de terra peregrinationis suæ.* Ista est recapitulatio, quia iam positum fuerat qualiter venerat, & etiam quid dicebatur in Bethlehem quando venit: sed repetitur hic ad continuandum vltra historiam Ruth. Et dicitur de terra peregrinationis suæ, scilicet terra Moab, in qua manserat peregrina decem annis, vt patet supra in litera. *Ac reuersa est in*
G *Bethlehem.* Quia ista erat ciuitas, in qua erat habitatio Noemi. *Quando primum hordea metebantur.* Idest, in principio messis hordeaceæ. Istud erat in terra Israel in medietate mensis primi, qui est apud nos Martius: quod patet, quia Pascha, & festum azymorum erat apud Iudæos quartadecima die mensis primi, vt patet Leui. 23. & Exod. 12. & tunc incipiebant hordea colligi. Nam die festa azymorum mittebatur primùm falx in spicas hordei. Quod patet, quia Leui. 23. dicitur, quòd die illa offerretur domino manipulus spicarum virentium, & ante illud tempus non licebat mittere falcem in segetem, nec facere panes, aut polentam, vel aliquid aliud ex segete, sed tunc incipiebant omnes metere hordea. Erat autem istud festum ali-
H quando ad medietatem Martij nostri, aliquando post, eo quòd mensium principia apud Hebræos mutãtur, quia menses eorum computantur secundum lunam, vt declaratum est Exo. 12. & Num. 28. & venit quando primum hordea metebantur, idest in principio messis ordeaceæ: ideo esset medietas Martij nostri, vel parum plus. Istud ponitur ad continuandum, & introducendum historiam sequentem, scilicet, quomodo Ruth colligendo spicas accepit Booz in maritum, vt patet infra tertio, & quarto.

Quomodo Ruth tanta tenacitate adhæserit Noemi socrui suæ, vt nequaquam ab ea diuelli posset.
Quæstio XXII.

I QVAERETVR vlterius, quomodo Ruth tãta tenacitate adhæserit Noemi socrui suæ, vt nequaquam ab ea diuelli posset, quamquam multa erãt, quę eam possent dissuadere: & tamen dixit, quòd sola mors eam separaret ab ipsa. Respõdendum, quod satis difficile fuit, quòd Ruth tanto amore vniretur ipsi Noemi: nam multa retractiua erant. Primum erat desiderium parentum, quia habebat Ruth patrem, & matrem, vel saltem matrem: nam dixerat Noemi ad Orpham, & Ruth: ite in domum matris vestræ: & amor maternus est maximus, vt declarat Arist. 8. Etic. ideo difficile erat, quòd Ruth dimitteret matrem propter socrum. Aliud difficile erat, ꝙ dimittebat Ruth
K natale solum, quod magnæ dulcedinis est propter connaturalitatem, & conuersationem à tenera ætate, & ibat ad terram alienigenarum, in qua nullum cognatum, nullum amicum habebat. Alia difficultas erat, quia enutrita erat Ruth in cultu Deorum Moab, & nunc cùm transiret in terram Israel cogeretur tenere cultum Dei Israel: & istud erat satis graue, quia non erat consuetudo Gentilibus mutare Deos suos, sed eosdem Deos, quos semel colebant semper colebãt, vt patet Iere. 2. s. Propterea adhuc contendam iudicio vobiscum dicit dominus filijs Israel: transite ad insulas Cęthim, & in Cędar quoque mittite, & videte si factũ est hoc, & si mutauit gens Deos suos, & ipsi non sunt dij, populus aũt meus mutauit gloriam suam in idolũ.

Aliud

A Aliud difficilè erat, quòd Noemi erat pauper, nec videbatur posse sustentare se, nec Ruth. Quod patet, quia quādo venerunt in Bethlehem iuit Ruth ad colligendum spicas in agrum, vt patet seq. cap. & hoc vt sustentaretur ipsa, & Noemi: omnia tamen ista libenter se dixit toleraturam Ruth, vt veniret cum Noemi inquiens, quocunque perrexeris pergant, & vbi morata fueris pariter morabor, popul⁹ tuus populus me⁹, & Deus tuus Deus meus: quę te morientem terra susceperit in hàc moriar. Dicendum tamen quòd inductiua ad hoc, quòd Ruth vellet tanta difficilia tolerare, non manifeste apparent, tamen potest esse vnum, q̄a forte ipsa Nomei se habuerat valde bene erga nur⁹ suas: & cùm Ruth esset valde generosi cordis, voluit reddere vicem ipsi Noemi cōitando eam quocunque B iret nūc, cùm opus erat vicissitudine. Secundùm erat, quia nunc erat Noemi in magna calamitate: nā pdiderat virū, & filios, & expēderat diuitias suas ī decē annis in terra Moab: & tunc cū vellet redire in terrā suā, erat sola, in qua valde affligerent̄. Et quia corda nobilia, & generosa mouent̄ valde erga afflictos cōpatiendo, mota est Ruth erga Noemi: & voluit ipsa potius affligi carendo solatiis terræ suæ naturalis, & parentum, cognatorum, & amicorum, quàm ipsa Noemi desolatā relinquere: ista motiua aliqualia sunt, & tamen ad subeundum tantam difficultatem, quātam subiuit Ruth, vt patet supra non videbatur satis sufficere, quodlibet istorum inductiuorum, nec ambo. Tertium est. s. ꝙ Ruth a Deo mota fuerit, & istud est verisimilius, scilicet, Deus elegerat istam Ruth, vt de stirpe eius descēderet Dauid, & ēt descenderet Messias: & ad hoc infixit cordi eius magnos stimulos, vt desidetaret ire cū Noemi, quia aliàs non poterat istud compleri, & sic fit sępe quòd Deus immittit hoībus desideria ad faciendum aliquid, & nesciunt a quo moueantur, sicut dicitur 4. Reg. 19. de Senacherib, quando volebat obsidere Ierusalem, & timeret nimis Ezechias: dixit. n. De⁹, ecce ego immittam ei spiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram suam: ille autem spiritus immissus erat desiderium ad redeundum in terram suam: ita nunc Deus immitteret ipsi Ruth desiderium eūdi cū Noemi in terrā Iuda, & dato ꝙ maiores difficultates distractiuę essent, adhuc oēs illas subiret Ruth, & nesciret a quo moueretur ad desiderandum hoc, sed solùm sentiret, quòd nimis desiderabat istud.

Ruth generosi in cognoscitur.

Quomodo dixit Noemi ad Ruth, ecce reuersa est cognata tua ad populum suum, & ad Deos suos. Quæst. XXIII.

QVAERETVR vlterius, qūo dixit Noemi ad Ruth, ecce reuersa est cognata tua ad populū suū & ad Deos suos, scilicet ad deos Moabitarū, cùm Moabitæ vnum Deum colerent, scilicet Chamos: sic patet 3. Reg. 11. & 4. Regum 23. scilicet, quòd Chamos erat Deus Moab. Etiam Moabitæ vocabantur populus Chamos, idest istius dei, vt patet Nume. 21. & Isa. 16. & etiam Iephte Galaadites cū loqueretur ad regem E Ammon, & Moab de his, q̄ obtinuerat Deus suus, solū dixit de Chamos inquiēs: nonne ea, quæ possedit Chamos Deus tuus tibi iure debentur, quę autē Deus nr̄ victor obtinuit in nr̄am cedent possessionem, Iudi. 11. si tn̄ essent multi alij dij Moabitarum, illa vxor Salomonis, propter quam Salomon faciebat tēplū idolo Chamos, instigaret, ꝙ ēt fierent templa alijs diis Moabitarum: & tn̄ nō instigauit, & solū factum est tēplū idolo Chamos, ergo erat iste solus deus Moab. Itē cùm Moabitæ vocarentur populus Chamos, quia Chamos erat deus Moab, ita vocarentur populus aliorum Deorū si Moabitę alios Deos haberent: & tn̄ non vocantur populus, nisi Chamos, ergo iste solus erat Deus Moab.

Item patet, q̄a si alij pręter Chamos essent ēt dij Moab, quando Iephte loqueretur de his, quę obtinuerat Chamos deus eorum, loqueretur etiā de his, quæ obtinuerant alij dij, & tn̄ solū dixit de Chamos, ergo solus Chamos erat deus Moabitarum, & sic non posset dici de Orpha, ꝙ reuersa est ad deos suos. Respondendum, ꝙ Moabitę, & quilibet Gentiles colebant multos deos: nam cùm Iuppiter reputaretur maximus deorum, tanquam pater in oībus gentibus coleretur: sic ēt de Appolline, Mercurio, Marte, & aliis diis: & tn̄ dicebantur Moabitę habere vnum deum, quia ille erat proprius illius terræ: alij aūt erant tanq̄ dij cōes multarum gentium. Vel quia forte iste deus reputabat potentior oībus aliis diis, & vocabatur singulariter deus Moabitarum: & sic patet de Philisthinis, qui multos deos colebant, s. Dagon j. Reg. 5. Et Astaroth j. Paral. x. & 1. Reg. 31. & Beelzebub 4. Reg. j. Et tamen specialiter, & p excellētiam vocabatur Dagon deus Philisthinorum, & illi attribuebant Philisthini oīa bona sua, sic patet qn̄ obtinuerunt victoriam de Samsone: nam fecerunt magnificas hostias deo suo Dagon, & dixerunt, tradidit deus noster Samson inimicum nr̄m in manus nostras: Iudi. 16. & victoriam, quam obtinuerunt de Israelitis, ipsi Dagon ascripserunt, quando capta est arca dei in bello, ideo ad reuerentiam magnā posita est arca Dei Israel in templo Dagon quasi ipse cepisset eā viribus. j. Reg. 5. etiam quando occisus est Saul in bello, & filij sui fugatusque est populus, ascripserunt Philisthini victoriam istam Dagon, ideo in templum Dagon posi- C tum est caput Saulis j. Paral. 10. Sic ergo apud Moabitas essent multi dii quorum præcipuus esset Chamos, ideo vocabatur ille specialiter deus Moabitarum, quasi ipse solus esset. Et ob hoc Salomon ad instantiam vxoris suæ Moabitæ solùm fecit templum Chamos idolo Moabitarum, & ipsi Moabitę solius Chamos vocabantur populus. Et Iephte loquens ad regē Amon & Moab, de solo Chamos locutus est: quia tamē multi alij colebantur dij in terra Moab, & omnes illos colebat quilibet Moabita, rectè dictum est, quòd Orpha reuersa fuerat ad deos suos.

Quare Ruth dixit tot verba Noemi. Quæst. XXIIII.

D QVAERETVR vlterius, quare Ruth dixit tot verba ad Noemi, scilicet, quocunque perrexeris, pergam, vbi morata fueris, pariter morabor, &c. quia vnum eorum sufficiebat ad ostendendam intentionē Ruth. Respōdet Rabbi Salomon, & alii Hebræi, quòd istę sunt respōsiones, quas faciebat Ruth ad dicta Noemi. Pro quo sciendum, ꝙ dicunt ipsi Hebrei, ꝙ qn̄ aliquis de Gentilibus conuerti vellet ad Iudaismum, indicanda erant ei omnia difficilia legis, vt videret, an vellet conuerti, & postea non pœniteret eum se esse conuersum: sicut volentibus ingredi religionem proponendæ sunt difficultates religionis, vt sciat quid petit, & ad hoc dicunt, quòd petiuit Noemi a Ruth quinque difficultates legis, an vellet tollerare illas. Prima erat, s. ꝙ non licebat Israelitis peregrinari extra terram suam sine aliqua causa necessaria, & tunc dixit Ruth, ego seruabo hoc, quia non ibo ad aliquam terram, nisi ad quam tu ieris. Secundum difficile erat, quòd mulieribus Israelitis non licebat morari cum aliquo viro, nisi essent mariti illarum. Et dixit Ruth, vbi morata fueris morabor, idest, tu es vidua sicut ego, & vbi tu morata fueris, ego morabor, & sic non faciam contra legem. Tertium erat, ꝙ Israelitæ tenebantur seruare legem a Deo datam, quę continebat 613. præcepta, & Ruth dixit populus tuus, populus meus, idest, ego faciam sicut populus tuus, scilicet, quòd sicut illi custodiunt ista præcepta, ita ego custodiam illa. Quartum erat, quia Israelitis non licebat colere alium

Hebræorū respon. ad quæsitū. Notādū Noemi a Ruth 5. legis difficultates petiit

Deum, nisi suum, & nunquam idola: & dixit Ruth F
Deus tuus, Deus meus, s. ipsum solum colā. Quintū
erat, ꝙ preuaricantes legem inter Israelitas afficiebantur morte, quę erat quadruplex, scilicet combustionis, iugulationis, lapidationis, & strangulationis vel suspensionis, vt patet Leui. 21. & Deutero. 13. & 21. & Nu. 35. & quantum ad hoc respondit Ruth, & dixit quæ te terra morientem susceperit, in hac moriar, ibique locum accipiam, idest quacunque morte tu morieris, hanc ergo pariter sustinebo. Sed dicendum, quòd hoc non multum conuenit, quia si istę essent responsiones Ruth ad dicta Noemi, ponerentur etiam dicta Noemi, sed non ponuntur. Secundò patet, quia aliqua istorum dictorum coincidunt cum aliis. Nam in tertio cōincidūt omnia, quia illud est de obseruatione G
generali totius legis, & vltra totam legem non sunt aliqua præcepta, quæ oporteret distingui inter se, nec distinguūtur alia quatuor a tertio, & tñ distinguuntur. Tertiò patet, quia stante hoc aliqua istorum sunt ad q̄ nō recte responderet Ruth: nam ꝙ diceret Noemi ꝙ tenebātur Israelitæ ad obseruanda omnia præcepta legis, & responderet Ruth: populus meus, populus tuꝰ, non erat conueniens responsio, quia non erat ad propositum. Item cùm dixit Noemi, vtisti volunt, ꝙ in lege erat pro præuaricatoribus pæna mortis quadruplicis, non erat ad propositum responsum Ruth, s. quę te terra morientem receperit, in ea moriar, ibique locum accipiam sepulturæ. Etiam cùm diceret Noemi ꝙ non licebat mulieri secundùm legem Hebræorum H
habitare cum aliquo viro, nisi esset maritus suus, non erat conueniens responsio, scilicet vbi morata fueris pariter morabor, quia poterat esse quòd Noemi non acciperet virū, & Ruth acciperet, & sic non deberet habitare in eodem loco. Sexto patet, quia si Noemi intendebat denunciare ipsi Ruth difficilia legis solùm nō denūciaret ei, nisi illa quæ essēt difficilia ipsi Ruth, & tamen primum ipsorū quod proposuisse dicunt, scilicet, quòd nō licebat Israelitis ire extra terram Israel sine causa non erat difficile ipsi Ruth. Nam cùm ipsa pp Noemi deseruisset parentes, cognatos, amicos, & natale solum, vt veniret in terram Israel, non desideraret ire ad alias regiones extra terram Israel. Dicendum ergo, ꝙ non dixit Ruth ista ad respondendū I
ad talia dicta Noemi qualia isti dicunt intercidisse, vt supra posita sunt: sed dixit hæc ad ostendendum intentionem suam: nam Noemi aduersabatur ipsi Ruth ꝑsuadendo ei, ꝙ reuerteretur ad suos. Voluit autem ostendere quòd voluntas sua determinata erat ad eundum cum illa, & ad hoc dixit multa, quæ sufficienter ostenderent intentionem istam, & fuerunt aliqua ipsorum ad respondendū duobus dictis Noemi, scilicet, en reuersa est cognata tua ad populum suum, & Deos suos, vade & tu cum illa. Dicendo autem ista significabat omnino non se diuidendam ab illa, quia iret ad quemcumque locum illa iret, & maneret in quocunque loco illa maneret, & moreretur in terra in qua illa sepeliretur. Et respondet etiam ad illā dicta K
duo. Nam cùm dixit Noemi, ꝙ reuersa fuerat Orpha ad Deos suos, videbatur innuere, quòd etiam reuerteretur ipsa, & ait Ruth: Deus tuus, Deus meus, scilicet nolo redire ad alios Deos, quos prius tenebā. Et cùm dixit, reuersa est ad populum suum innuebat, quòd reuerteretur Ruth etiam ad populum suum: & ad hoc dixit Ruth quòd nolebat, sed quocunque iret Noemi, illuc iret Ruth: vbi moraretur Noemi, ibi moraretur Ruth: & populus Noemi, esset populus Ruth, ideo eundo ad populum Israel, qui erat populus Noemi videbat̄ ire Ruth ad populū suū. Et ad magis cōfirmandū cōclusit dicens: quæ te terra moriētem susceperit, ī ea moriar: ibique locum accipiā sepulturę.

Responsi. ad quæsi.

An Ruth peccabat dicens: Deus tuus, Deus meus. Quæst. XXV.

QVAERETVR, an Ruth peccabat dicēs, Deus tuus Deus meus, quia videbatur dicere, quòd quicunque esset Deus Noemi ille esset Deus eius, & tamen hoc poterat esse malum, scilicet, si Noemi acciperet aliquem Deum gentilium in Deum, ꝙ Ruth acciperet illum eundem in Deū. Respondēdū ꝙ ista propositio potest intelligi dupliciter: vno modo quòd Ruth acciperet in Deum quęcunque acciperet Noemi. Alio modo ꝙ acciperet illum, quem nunc habebat Noemi. Accipiendo primo modo videbatur esse peccatum, quia poterat Noemi accipere in Deum aliquem, qui non esset Deus, & non debet aliquis ponere fidem suā in potestate alterius, quia ille poterat errare, & error periculosissimus est in fide, eo quòd fides est fundamentum omnium virtutum meritoriarum, cùm sine ipsa impossibile sit placere Deo, ad Hæbræ. 11. Et hoc verum est, nisi fortè Ruth certissime confideret, quòd Noemi haberet rectam fidē: & non variaret illam, quia tunc poterat credere id, quod illa credebat: quia sic etiam est apud nos: nam simplices per se non possūt peruenire ad omnia, quæ in fide sūt cognoscenda: & dependent ipsi a sapientibus, scilicet, quòd ipsi credunt ea, quæ sibi sapientes denunciant eē credenda. si aūt accipiatur fo mō. s. ꝙ Ruth diceret, ꝙ ille qui nunc erat Deus Noemi, esset Deus eius, manifestum est, quòd non peccabat, sed recte agebat, quia per hoc dimittebat idolatriam, & trāsibat ad cultum veri Dei. Et istud intellexit Ruth. Dicendum ergo, ꝙ non peccauit in hoc Ruth, nec se exposuit periculo, quia mouebatur a Deo, & qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt. ad Ro. 8. quòd autem Ruth ad dicēdum hoc, & redeūdum in terram Israel moueretur a Deo declaratum fuit supra in quadam quæstione. Secundò patet, quia Ruth sciebat etiam vel saltem credebat, quòd non mutaret illum, cùm Iudæi nunquā colerent alium Deum nisi vnicum celestem, qui sine idolo, & repręsentatione est: potissimum cum nunc reuerteretur in terram Israel. ideo cùm Ruth dixit ipsi Noemi: Deus tuus Deus meus, non posuit se sub dubio, sed determinatè elegit Deum Israelitarum in Deum, quia sciebat quòd illum colebat Noemi, & ad illius terram ibat: & nullus alius erat præter illum, qui iustè coli posset.

Fides e... fundam... rum om... virtutu me... ritoriar...

Quare dixit Ruth, quæ terra te morientem susceperit, in ea moriar. Quæst. XXVI.

QVAERETVR vlterius, quare dixit Ruth, q̄ terra te morientem susceperit, in ea moriar. Respondendum quòd Ruth, vt dictum fuit supra, intendebat ire cum Noemi: & quia Noemi insistebat valde, quòd non iret cum ea, vt cessaret iam insistere, dixit sibi, quòd iret cū ea, & non separaretur vllo mō ab ea nisi per mortē, cùm ait; quæ te morientem terra susceperit, in ea moriar. Et iterum: hęc mihi dominus addat, si non sola mors me & te separauerit. Et quia post mortem adhuc poterat esse aliqua separatio, dixit Ruth, quòd etiam tunc non separaretur, quòd in quacunque terra moreretur Noemi, ibi moreretur Ruth. Intendebat enim Ruth, quòd cùm ipsa esset iuuencula, & Noemi esset senectute confecta: quòd naturali via prius moreretur Noemi, & tūc ipsa expectaret in loco in quo moreretur Noemi, vt ibi moreretur, & sepeliretur cū illa. Et dixit hoc ad significādū ꝙ post mortē suā nō faceret Ruth deportari ossa sua in terrā Moab vt sepeliret inter cognatos suos quia ista fuit cōsuetudo Gentiū oīum a pricipio, ꝙ qui

erant

erant de eadem cognatione, sepelirentur in eodem lo- A co, siue sepulchro: & putabant hoc esse fortunium: Et siquis nō posset sepeliri in sepulchris maiorū suorum, putabatur esse infortunatum: vnde Abraham emit agrum in ius sepulchri, vt sepeliretur ipse in eo, & tota cognatio sua: Gen. 23. Et ibi sepeliebantur patres, & filii, & matres. Nā in eodē sepulchro fuerunt sepulti Abrahā, & vxor sua Sara, & filius suus Isaac, & vxor ei⁹ Rebecca, & nepos eius Iacob, & vxor sua Lia. Gen. 49. & tñ nondū venerat ritus iudaicus, quia non erat data lex, sed Abraham cōicabat inter Chananęos: nec differebat ab eis, nisi in fide, & in quibusdam operibus, quę sine lege essent: ergo sic etiam erat inter Chananæos, quia non haberet Abraham distinctum morem ab omnibus hoībus sui temporis. Et istud ēt B postea obseruatum est apud omnes iudęos, ꝙ quilibet sepeliebatur in sepulchro patrum suorum, vt patet 2. Reg. 17. & 19. & in multis locis. & censebatur esse magna pœna, & infortunium, ꝙ quis non sepeliri posset in sepulchro patrum suorum. Sic patet de viro, qui venit ad prophetizandum contra altare Bethel, & iusserat ei Deus quòd non comederet, nec biberet in Bethel: & quia comedit & bibit, prænunciatum est ei a Deo, ꝙ cadauer eius nō inferretur in sepulchrum patrum suorum, 3. Re. 13. Si tamen non esset cōsuetudo omnium sic sepeliri, non iudicaretur infortunium sepeliri extra sepulchrum patris, & sic esset consuetudo apud Moabitas, de quorum terra erat Ruth, & apud omnes gentes, ideo fortè Ruth quādo moreretur vel- C let, quòd cadauer suum portaretur in terram Moab: & tamen tantum diligebat ipsam Noemi, quòd felicius sibi iudicabat esse sepeliri cum illa, quam quòd cadauer suum reduceretur in terram suam: ideo dixit, quæ te terra morientem susceperit, in eā moriar, ibiq; locum accipiam sepulturæ.

Quare redeunte Noemi in Bethlehem mulieres vrbis dicebant: hæc est illa Noemi. *Quæst.* XXVII.

QVAERETVR vlterius: quare redeunte Noemi in Bethlehem mulieres vrbis dicebant: Hęc est illa Noemi. Respondendum, quòd dupliciter potest responderi. Primum, quòd ista litera dupli- D citer legitur: nam doctores nostri, vt communiter legunt deprimendo eam, & tunc est modus congaudendi, vel respondendi: Quòd sit modus respondēdi patet, quia cùm fama magna esset in vrbe de aduentu Noemi dicerent aliquæ, q̄ est ista, quę venit de qua est fama: & respondetur, hæc est Noemi illa, de qua multa referebantur, quādo erat absens. Si legatur per modum cōgaudendi est sensus, quòd veniente illa mulieres Bethlehem congaudentes de aduētu eius, dicerent: hæc est illa Noemi, scilicet cuius aduentum præstolabamur. Alio modo est sensus, quòd legatur admiratiuè, & sic legunt Hebrei, s. hæc est illa Noemi, idest, nunquid ista est illa Noemi, de qua tantæ laudes ferebantur, & quæ tā fęlix quondam fuit, & nūc pau- E per, & sola reuertitur. Et iste sensus est satis conueniēs, quia cognita erat fęlicitas Elimelech, & Noemi in vrbe Bethlehem: quia de nobilioribus eius erat. Et nunc cognoscebatur eius calamitas, de qua omnes admirabantur: sic patet 4. Reg. 9. vbi ponitur Iezabel, quòd a canibus comesta est manēte capite, & summitatibus manuum, & pedum, & videntes tunc stupebant, & dicebant: Hæccine est illa Iezabel, quæ ad tantam prosperitatem fuit, & ad tantam calamitatem deuenit? Et hoc etiam consonat verbis Noemi dicentis, non vocetis me Noemi, idest pulchram, sed Mara, idest, amaram, quia valde amaritudine me repleuit omnipotens.

CAPITVLVM. II.

ERat autē viro Elimelech consanguineus homo potens, & magnarum opum noīe Booz. Dixitq; Ruth Moabitis ad socrum suam: Si iubes vadā in agrum, & colligā spicas, quæ fugerint manus metentium, vbicunque clementis in me patris familias reperero gratiam. Cui illa respondit: Vade filia mi. Abiit itaque, & colligebat spicas post terga metentium. Accidit autē vt ager ille haberet dominū nomine Booz, qui erat de cognatione Elimelech. Et ecce ipse veniebat de Bethlehem: dixitque messoribus: Dominus vobiscum. Qui responderunt ei: De consi. dist. 1. cap. hęc quoq; in tex. et glo. Benedicat tibi dominus. Dixitque Booz iuueni, qui messoribus præerat: cuius est hæc puella? Cui respondit: Hæc est Moabitis, quæ venit cum Noemi de regione Moabitide, & rogauit vt spicas colligeret remanentes, sequens messorum vestigia, & de mane vsque nunc stat in agro, & ne ad momentū quidem domum reuersa est. Et ait Booz ad Ruth: Audi filia, ne vadas in alterum agrum ad colligendum, nec recedas ab hoc loco: sed iungere puellis meis, & vbi messuerint sequere. Mandaui enim pueris meis, vt nemo molestus sit tibi: sed etiam si sitieris vade ad sarcinulas, & bibe aquas, de quibus & pueri bibunt.

Erat autem viro. Descripta est in præcedentibus Ruth conuersio: hic describitur eius virtuosa conuersatio: & quia inter omnes virtutes humilitas tanquam fundamentum est, primò agitur de eius humilitate, & diuiditur in quatuor. Et primò ponitur ipsius Ruth humilis actio: secundò in agendis honestatio ibi. *Accidit autem.* Tertiò eius pro beneficiis gratitudo ibi. *Quæcadens.* Quartò eius in actionibus solicitudo ibi. *Collegit ergo.*

An ordo sit continuus. *Quæst.* I.

QVAERETVR circa primum, an ea, quę habētur hic sint cōtinuata ad præcedentia, & an sint facta immediatè post illa, vel interiecto aliquanto tēpore. Ad primum dicendum, ꝙ cōtinuus ordo est, ꝙ supra agitur de aduētu Ruth cū Noemi in terrā Israel, hic aūt agiť de his, q̄ fecit Ruth postq̄ fuit in Bethlehē vrbe terræ Israel. s. quō collegit spicas in agro Booz.

Ad secundum dicendum, quòd paucum tempus A fuit inter præcedentia, & ista. s. fortè duo, vel tres dies, aut parum plus. Nam precedenti ca. dr̃ quòd Noemi, & Ruth venerunt in Bethlehem quando primũ hordea metebant, & hic dicitur quõ Ruth iuit ad colligẽdum spicas in agrum, & satis credendum est, quòd fuerit post reditum de Moab immediatè: nã cùm esset tẽpus messis, quando venerunt, vt patet præced. ca. tunc non erat tempus faciendi alia officia, iret Ruth ad colligendum spicas, & quia cùm esset solicita, nollet manere aliquo tẽpore ociosa, iret ad colligendum spicas mox, vt veniret de terra Moab: & tamẽ istud quod hic dicitur, accidit prima die, qua iuit Ruth ad colligendum spicas in agrum Booz: ergo immediatè post prę cedentia factum est. Circa primum dicitur. *Erat autẽ G Elimelech consanguineus homo potens.* Quia hic dicitur quomodo Ruth iuit ad colligendum spicas in agrũ Booz: ponitur quis fuerit iste Booz, & dicitur, quòd erat cõsanguineus Elimelech, qui erat maritus Noemi, & mortuus fuerat in regione Moab præced. cap. hoc autẽ ponitur ad notandum id, quod infra sequitur, sicut declarabitur in quadam q̃õne: & erat hõ potens iste Booz, q̃a erat de magno genere. *Et magnarum opum nõie Booz.* Iste erat de ditioribus totius vrbis Bethlehẽ: & ex hoc arguunt Iudei, Elimelech fuisse virum diuitem, quia erat cognatus Booz viri diuitis: & ponuntur magnæ diuitiæ istius ad ostendendum fęlicitatem Ruth, quæ istum in virum suscepit. *Dixitq; Ruth Moabitis ad socrum suam.* Erat Ruth iuuencula, & solicita circa agẽda, nec H volebat esse ociosa, ideo petiuit a Noemi socru sua, an vellet, quòd iret ad colligendum spicas, & est Moabitis nominatiui casus. s. Moabitis Moabitidis. i. mulier de terra Moab. *Si iubes vadam in agrum, & colligam spicas.* Erat Ruth ualde humilis: quia non dedignata est se subiicere ad istud ministeriũ. i. vt in agro alieno colligeret spicas, quæ euadebant manus metentium. Etiam erat obediens: quia sine mandato Noemi nihil facere volebat: erat etiã solicita, quia antequam Noemi aliquid iuberet ei agere, ipsa petiuit an agere deberet aliquid, & an colligeret spicas. *Quæ metentium fugerint manus.* Fugiebãt manus metentium dupliciter, vno modo cadendo in terra postquam erant abscissæ, alio mõ effugiendo falcem, quia quędã erectę manebant quas I falces messorum non tangebant, & omnes istas colligeret Ruth, alias autem spicas non auderet colligere, quia non erat ager aliquis suus. *Vbicunque clementis in me patris familias reperero gratiam.* Idest vadam ad multos agros, & uidebo in quo agro sit ipse dominus agri mihi clemens, non me molestans, quia colligo spicas, & vbi reperero talem dominum agri siue patrem familias colligam spicas: Aliqui enim tam auari sunt, ꝙ nolũt, ꝙ ẽt spicas cadẽtes in agris ipsorum alieni colligant. Iuit autem Ruth ad agrum Booz, qui erga eam valde clemens fuit, vt patet infra in litera. *Cui illa respondit; vade filia mi.* Quia rectum dicebat Ruth, nõ solùm concessit Noemi, sed etiam gauisa est, quòd hoc vellet facere. *Abijt itaque, & collegit spicas post terga metentium.* Quia illę, quæ erant post terga metentium, erãt K quæ euaserant manus eorum: quæ autem erant ante vultum ipsorum cùm nondum effugerant ipsorum manus, ideo non tangebat illas Ruth.

Ruth erat humilis obediẽs, et solicita.

Quare dicitur, quòd erat consanguineus Elimelech, & potens magnarum opum. Quæst. II.

QVAERETVR circa prædicta, cùm hic intendat scriptura dicere, quòd Ruth iuit ad colligendum spicas in agris Booz, quare dicitur, quòd erat consanguineus Elimelech, & potens, & magnarum opum: quia ista non viderẽtur esse de necessitate historiæ, & sacra scriptura nõ tangit aliquid quod superfluum sit, quia potius est breuiloqua quã superflua. Dicendum, ꝙ ista non ponuntur hic sine misterio. Nam tota intentio istius libri est deducere, quomodo Ruth copulata fuit matrimonio ipsi Booz, & ex eo habuit filium noĩe Obed, & quia fuit occasio quædam istius contractus matrimonialis, quòd Ruth iuerit ad colligendum spicas in agro Booz, ponitur de ista collectione, & quia Booz non accepisset Ruth in vxorem, nisi q̃a erat vxor ante hoc cognati sui Maalon: & iure propinquitatis accepit eam, ut patet infra, & ponitur quomodo erat Booz cognatus Elimelech patris Maalon, vt per hoc sciatur, quòd erat cognatus Maalon, & sic iure propinquitatis competebat ei accipere in vxorem ipsam Ruth, & oĩa, quę fuerunt ipsius Maalon, & vt tota historia nota sit ex quo fundamento habeat originem, dicitur quòd erat Booz cognatus Elimelech. Dicitur autem quòd iste Booz erat vir potens, & magnarum opum ad significandum fęlicitatem Ruth, quæ nunc paupercula venerat de terra Moab, & colligebat spicas post terga metentium, & illico acciperetur in vxorem a viro potentissimo totius vrbis Bethlehem, & copiosarum diuitiarum. Et hoc etiam est ad ostendendum qualiter Deus retribuit sperantibus in se. Nã ista puella reliquerat terram suam, & Deos suos, vt veniret ad colendum Deum Israel, & habitaret in terra eius, ideo iustum erat quòd Deus retribueret, & hoc ostendit hic, cùm ipsa Ruth accepta fuerit in vxorem a viro potentissimo, & ditissimo.

Quomodo Booz erat cognatus Elimelech, & an essent ambo fratres, & filij Salmon. Quæst. III.

QVAERETVR vlterius, de isto Booz quomodo erat cognatus Elimelech sicut dicitur in litera. Respondent Hebręi, quòd fuit Booz frater Elimelech, & ambo fuerunt filij Salmon, cuius Booz dicitur filius, vt patet inf. 4. Dicit Nicolaus, ꝙ istud non stat. s. quòd isti ambo essent filij Salmon filij Naason. Quod probat, quia vel ponetur fuisse Ruth historia tempore Abesan, vel tempore Heli summi sacerdotis, sicut declaratum est pręced. cap. si autem ponatur fuisse tempore Abesan non stat: quod patet, quia Salmon pater Booz, qui fuit filius Naason fuit in introitu Israelitarũ in terram Chanaan: nam q̃n capta est Iericho erat ibi Salmon: & ipse cępit Raab Iericontinam in vxorem, & genuit ex ea Booz, vt patet inf. 4. & Mat. 1. & captio Iericho fuit in introitu in terram Chanaan, quia ante Iericho nulla ciuitas capta est, vt colligitur ex ordine libri Iosue a principio vsque ad 6. & ab illo tempore vsque ad tempus Abesan flnxerunt anni 272. s. 40. qui cõputãtur sub Hothoniele primo iudice, & 80. sub Aod Iudi. 3. & 4. sub Barac Iudi. 4. & 40. sub Gedeone Iud. 8. & 23. sub Thola Iudi. 10. & 22. sub Iair eo. cap. & 18. sine Iudi. eod. cap. & tres sub Abimelec Iudi. 9. & 6. sub Iephte Galaaditæ Iudi. 12. & post eum fuit Abesan eo. ca. qui simul sunt anni 272. Quomodo poterat esse ergo tantæ ętatis Booz, & Elimelech frater eius, vt tempore Abesan posset Booz accipere vxorem, & gignere ex ea? nam genuit Obed, vt patet inf. 4. cap. Si autem dicatur, ꝙ historia Ruth accidit tempore Heli summi sacerdotis, adhuc difficilius erit, quia ille fuit annis 45. post principium iudicaturę Abesan, quia Abesan iudicauit. 7. annis, & Ahialon decem post ipsum: & postea Abdon 8. Iudi. 12. et Samson postea 20. Iudicum decimo sexto, quibus cõiunctis ad supradictos erunt anni 314. & nullatenus poterat esse tante ætatis Booz ad gignendum nunc Obed, quia nullus hoĩum hoc tempore tãtum viuebat, imò nec medietatẽ tp̃is. Ideo dicit Nicolaus secundùm catholicos doctores

quos

quosdã, quòd tres fuerunt Booz eiusdẽ nominis, au⁹, pater, & filius, & hic subticentur duo, s.auus, & pater. Et ponitur hic tertius Booz, & duo alij subticentur: & tũc manifestum est, quòd potuit esse Booz vnus filius Salmõ ex Raab, & potuit alius Booz esse pater Obed, & maritus Ruth, de quo hic dicitur: & sic etiam asserit Nicolaus super Math. vbi ponitur Booz in genealogia Saluatoris. Dicendum tamen est, quòd non fuerũt tres Booz, sed vnicus sicut declarabitur infra 4. & tamen siue fuerit vnus, siue tres non spectat ad præsens, eo ꝙ non agitur hic quomodo Booz pater Salmon potuit accipere Ruth in vxorem, sed solũ de propinquitate, quæ erat inter Booz, & Elimelech: & ad hoc nihil refert quot fuerũt Booz: quia si vnicus fuit, illius fuit Elimelech cognatus. Si autem tres sint, vltimus illorum fuit cognatus Elimelech, & quòd fuerit frater, vel in alio gradu propinquitatis, quantum ad hoc non sequitur aliquod inconueniens: non tamen videtur ꝙ fuerit frater, quia si fuisset frater, non diceretur quòd erat Booz cognatus Elimelech, quia cognatus est nomen generale cõsanguinitatis, & non diceretur de fratribus, ꝙ erant cognati solùm, sed ꝙ erãt fratres, quia parua propinquitas significatur dicendo solùm cognatus: quis tamen gradus cognationis esset inter, Elimelech & Booz magis declarabitur infra sequenti cap. vel infra 4.

Quomodo dicitur hic de Booz, quòd erat uir potens. Quæst. IIII.

QVAERETVR vlterius, quomodo dicitur hic de Booz, quòd erat potens. Dicunt Hebræi quidam, ꝙ erat potẽs, quia erat iudex totiùs Israel. Iudices autem temporibus suis erant potentissimi in populo, quia nulli erant tunc reges, & licèt nõ essent domini, nec principes, vt declaratũ est in prologo super librũ Iudi. & Iudi. 8. tñ ipsi erãt maximi viri in toto populo, ad nutũ quorũ pẽdebat totus popul⁹, & isti ꝯgregabãt totum Israel ad bellum, & faciebant oĩa alia, quæ pertinebant ad totum populum: & colligũt Hebræi aliqualiter, quòd Booz esset iudex, quia litera vocauit eũ potentem: & dicunt eum fuisse iudicẽ, qui vocatur Abesan, quia ille etiam fuit de tribu Iuda, & fuit de Bethlehem. vt patet Iudi. 12. Aliquis dicet, ꝙ hoc non stat, quia si Booz esset iudex super totum Israel, esset vir valde excellentis apparatus, & honoris: & tamen Booz erat rusticus vir: ipse enim ibat ad messores in agrum, & ipse dormiebat in area, quãdo purgabatur triticum, vt patet hic, & sequenti cap. ergo non erat iudex. Dicendum, quòd principes, & magni domini antiquitus non erant tam fastuosi, sicut nunc. Nam humiliabant se, nec incedebant in habitu tam ornato. Vnde Saul, qui fuit primus rex Israelitarum, postquam factus est rex, sequebatur boues de agro, & custodiebat illos 1. Re. 11. reges tamen erãt valde maioris potestatis & dignitatis inter Israelitas, q̃ iudices, vt declaratũ est in prologo libri Iudicũ: ideo a fortiori iudices in habitu humili incederẽt vacãtes operi arigulturæ: potissimè, q̃a Booz nõ legitur agriculturã per se exercuisse, sed ad videndum messores, quos habebat in agro, ibat: ideo non obstante hoc poterat esse iudex. Dicendum tamẽ magis videtur, ꝙ non fuerit iudex. Primò patet, quia si fuisset iudex, verisimile erat cùm scriptura agat hic de illo sæpe, ꝙ noiaret eum esse iudicẽ, præsertim cum dixerit præcedenti ca. in diebus vnius iudicis factum esse, quod hic dr̃. Secundò patet, quia inter iudices non est aliquis, qui vocet̃ Booz, si legant̃ noĩa oĩum ꝑ totũ librum Iudicum: & dicere istum fuisse iudicẽ, est somniare, cùm nullum motiuum habeamus ad hoc. Tertiò patet ponendo, ꝙ iste fuerit iudex, necesse est ꝙ po-

A natur fuisse Abesan: nam non reperit̃ alius, qui fuerit de tribu Iuda, & de Bethlehẽ inter iudices nisi Abesan, vt patet Iudi. 12. & tñ, ꝙ mutemus nomen, vel ꝙ dicamus istũ fuisse binomium cùm nõ appareat, videt̃ non satis conuenienter: quia sic esset via ad asserẽdum quæcunq; incerta, quod repugnat satis dignitati sacræ scripturę. Quartò patet, quia si ponatur Booz fuisse Abesan, non est satis conueniens tempus ad id, quod ipsi asserunt, scilicet, quòd fuerit vn⁹ Booz, & ille fuerit filius Salmon, quia videtur, quòd ante Abesan esse debuerit ad hoc, quòd Booz potuerit conueniẽter accipere Ruth in vxorem: & non esset in ætate valde decrepita ad gignendum impotente: quod declarabitur magis sequenti cap. vel infra 4. dicetur ergo, quòd

B iste Booz non erat iudex Israel; erat tamen vir potens, quia erat de magno genere inter omnes Israelitas. Nã tribus Iuda erat excellẽtior inter omnes tribus Israel, & princeps tribus istius erat honorabilior omnibus viris tribus istius, & oĩum aliarum: nam quando dedicatum est tabernaculum Moysi in deserto, Naason princeps in tribu Iuda obtulit priusquã ceteri Israelitę Nu. 7. erat Booz nepos illius Naason, vt patet inf. 4. & Mat. 1. ideo ipse etiam esset princeps tribus Iuda tempore suo, & sic esset homo potens & honorabilis. Etiã esset magnarum opum, quia cũm esset de magnis parentibus regulariter diues esse poterat, quia viri potentes diuites sunt, nisi ipsi destruant diuitias, vel a casu aliter fiat. *Accidit autem.* Hic ponitur secũdum huius ca. s. ip- Ipsi⁹ Ruth honestatio

C sius Ruth honestatio, quia honestabatur in oĩbus, quę ageret, & cum istis viris alienis, inter quos nunc spicas colligebat, valde honestè se habebat, licèt de honestate eius aliter sentiant Iudæi, sicut infra dicetur in quadã quæstione: & dicitur. *Accidit autem ut ager ille haberet dominum nomine Booz.* Scilicet, accidit quòd ager, ad quẽ Ruth iuit ad colligendum spicas esset ager Booz. Et debet conuerti ista sententia. s. accidit, quòd Ruth iret ad colligendum spicas in agrum, qui erat Booz. Nam Ruth nesciebat quò ibat, sed dixit, vadam, & colligam spicas, quæ metẽtium effugerint manus vbicunque clementis in me patris familias reperero gratiam: & tunc a casu iuit ad agrum Booz. *Qui erat de cognatione Elimelech.* Repetit quod dixerat supra. s. erat autem vi

D ri Elimelech cõsanguineus homo potens noĩe Booz. In quo gradu consanguinitatis attinerent sequenti ca. & inf. 4. dicetur. Et repetit istud hic, quia fecerat quandam interpositionem de Ruth. & nunc redit ad enarrandum de Booz. *Et ecce ipse ueniebat de Bethlehem.* Scilicet, messores erant in agro, cum quibus erat Ruth, & Booz veniebat de Bethlehem ad videndum quid facerent messores sui. nam ipse habitabat in Bethlehem, & isti agri erant apud vrbem Bethlehem. Et cùm dicitur hic, ecce ipse veniebat de Bethlehem, nõ est sensus quod illico vt venit in agrum Ruth ad colligendum spicas venit ipse Booz: nam Ruth venit in aurora ad colligendum spicas, & Booz venit inclinata iam die ad vidẽdũ messores. Quod patet ex verbis iuuenis,

E q̃ præerat messoribus ad Booz. s. hic est Moabitis, quę venit cum Noemi, & rogauit, vt spicas colligeret remanentes, et de mane vsq; nunc stat in agro, & ne ad momentum quidem reuersa est. *Dixitque messoribus: dominus uobiscum.* Mod⁹ salutandi est. ex hoc loco sacræ scripturæ debet assumptum esse verbũ illud, q̃d in Missa, et alijs officijs diei frequentatur, scilicet. Dominus vobiscum. et non ponitur hic tanquam pertineat ad integritatem historiæ, sed ad dandam bonam eruditionẽ moralem. Nam scriptura sacra intẽdit dirigere omnes actus nostros ad rectum reducendo: ideo historijs interdum documenta moralia immiscet. Nam sic dicit beat⁹ Paul. 2. ad Tiñ 3. Omnis sacra scriptura diuinit⁹ inspirata vtilis est docẽdũ, ad arguẽdũ, ad corripiendum, Dñs vobiscum. vnd: sumptum fuerit.

ad erudiendum in iustitia, vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonũ instructus. Et quia Booz salutauit hic messores suos, voluit nos instruere scriptura rectũ esse, quòd proximos sic salutaremus, & hoc potissimè, quia dicitur: Dominus vobiscũ.i. inuocatur Deus in adiutorium istorum. Et istud faciendũ est in omnibus actionibus nostris. Nam totum esse & bonum nostrum exterius & interius pendet a Deo, ideo non possumus quicquam agere, nisi fuerit dominus nobiscum. Rectè ergo salutat nos, qui dicit, dominus vobiscum: Sic dixit Apostolus ad Corin.1.capi.10. ꝙ quicquid operis faciamus, in nomine domini faciamus. *Qui responderunt: benedicat tibi dominus.* Conuenienter responderunt ad salutationem Booz: nã ipse optauerat actus oẽs illorum a Deo dirigi, cũ dixit: Dñs vobiscum: ipsi verò optauerũt, ꝙ Deus multiplicaret eum in bonis, dicentes: Benedicat tibi dominus. Nam benedictio multiplicationem, vel abundantiã importat, vt patet 2.Corin.9. vbi opponitur benedictio auaritiæ, vel parcitati; nam dicitur: Qui parcè seminat, parcè & metet: qui in bñdictionibus seminat, de benedictionibus, & metet. *Dixitq́, Booz iuueni, qui praeerat messoribus.* Erat Booz vir potens, & magnarum opum, & nõ erat continuè in agro cum messoribus suis, ideo constituerat quædam iuuenem, qui præesset omnibus messoribus, vt dirigeret eos in agendis, & caueret ne ociarentur, & ab illo quæsiuit nunc Booz de Ruth, quæ esset. *Cuius est hæc puella?* Erat enim adhuc Ruth tenera ætate, quia pauco tẽpore fuerat cũ viro suo Maalon: ideo vocabatur adhuc puella, quamquam esset vidua. *Qui respondit: hæc est Moabitis, quæ venit cum Noemi de regione Moabitide.* Mox vt intrauit Noemi in vrbem Bethelehẽ, fama percrebuit apud oẽs eam venisse: vnde dicebant mulieres: hæc est illa Noemi. prẹced. cap. ideo ẽt sciebatur de Ruth Moabitide, quæ cùm illa venerat, & sic apud oẽs de vrbe cognita erat Ruth per famam licèt nondum visa extitisset, ideo Booz cognouit eam ex noĩe, sed non vultu. *Et rogauit vt spicas colligeret remanentes.* Istę spicę non habebãtur pro derelictis dum messores erant in agro, ideo nõ poterat iure suo Ruth illas accipere, sed oportebat hoc facerę ex cõcessione eius, qui præerat messoribus: & sic factum est. Sic.n. ipsa dixerat ad Noemi, colligam spicas, quæ metentiũ manus effugerint, vbicunq; clementis in me patris familias gratiam esse prospexero, vt patet supra in litera. Et dixit hoc iuuenis iste ad Booz, vt non putaret, quòd ipse concedebat illi puellæ aliquid aliud de messe accipere, nisi spicas remanentes, quæ colligi ab eo nõ debebant, de quo infra dicetur in quadam quæstione. *Sequens messorum vestigia.* Nam ante messores erat messis, & spicę stantes, quæ nondum euaserant manus metentium: illas non tangebat Ruth: post vestigia autẽ ipsorum quęcunq; spicæ manebant, euaserant manus metentium. *Et de mane vsque ad vesperam stat in agro.* Potest dupliciter intelligi: vno modo ꝙ Booz veniret ad messores suos eo die, inclinata iam die. Alio modo, ꝙ Ruth venisset aliis dieb⁹ ad agrum istum, & quotidie faceret hoc, ꝙ nõ recederet de agro de mane vsq; ad vesperã. Quicquid ãt sit iste iuuenis princeps messorũ dicebat hoc ad laudandũ solicitudinẽ Ruth, ꝙ cũ esset puella tenera tolerabat pondus diei totius, & magni ardoris estiui colligens spicas, nec reuertebatur in domũ. Dicẽdũ tamẽ est, ꝙ ista erat prima dies, qua Ruth iuerat ad agrũ Booz, & iuit Booz ad videndum messores suos inclinata iã die, ita vt iã esset vespera: & Ruth steterat ab ortu solis siue de mane vsque nunc stetit in agro. Si autem intelligeretur, ꝙ aliis diebus iuisset Ruth ad colligendum spicas in agum Booz, non diceretur: de mane vsq; nunc non reuersa est, sed diceretur de mane vsq; ad vesperam: aliàs esset sensus, quòd

F in oĩbus istis diebus nũquã reuersa fuisset in domum, quod falsum est. Item non diceretur: non reuersa est, sed diceretur: non reuertitur, quia verbum præsentis significat consuetudinẽ: verbum aũt præteriti non significat ex se, nisi aliquem actum trãsiuisse: & sic die ista, qua Ruth iuit ad colligendũ spicas venit Booz ad messores. *Et nec ad momentum quidem reuersa est.* In quo solicitudo eius laudatur, ꝙ tota die laborauerit, & ex hoc Booz dilexit eam, quia solicita erat, & iussit ei, ꝙ non iret ad alium agrum ad colligendum spicas. *Et ait Booz ad Ruth, audi filia.* Conspecta honestate, & solicitudine sua, gauisus est Booz: & dixit ei hoc: vocauit aũt eam filiam quãquam postea fuerit vxor eius, quia erat tã tenerę ætatis, & ipse Booz prouectæ, vt eam filiam

Laudatio solicitudinis Ruth.

G rectè appellare posset. *Ne vadas ad colligendum in alterũ agrum.* Putauit Booz, quòd fortè messores sui aliquo modo essent molesti ipsi Ruth, & ob hoc recederet de illo agro ad colligendũ spicas in aliis agris, iõ dixit ꝙ non iret ad alium agrum. *Nec recedas ab hoc loco.* Scilicet, quandiu messuerint hæc messores mei. *Sed iungere puellis meis.* Habebat Booz aliquos messores viros: & puellas etiam metentes, & iussit ꝙ iungeretur puellis, quia honestius iret puella apud puellas, quã apud viros. *Et vbi messuerint sequere.* Scilicet, sequere illas colligendo spicas, quæ euaserint manus earũ. *Mãdaui enim pueris meis, vt nemo tibi molestus sit.* Hoc dixit, quia siquis de messoribus molestus esset ipsi Ruth, recederet illa de agro: & hoc nolebat Booz contemplans honesta-

H tem illius. *Sed etiam si sitieris vade ad sarcinulas, & bibe aquas.* Donabat ei hoc beneficium insuper, scilicet, quòd quãdo sitiret Ruth prę ardore ęstatis, iret ad sarcinulas, & biberet de aquis, quas habebant ibi messores Booz ad bibendum. vocãtur sarcinulæ onera, quæ ferebant messores: nam ferebant vestes, & cibos, & alia secum, quando ibant ad metendum, & deponebant in vno loco, qñ metebant: & ille vocatur locus sarcinularũ. *De quibus pueri mei bibunt.* Scilicet, alij messores, & puellæ metentes.

Quomodo Ruth iuit ad agrum Booz ad colligendum spicas, & vnde mota est. Quæst. V.

I

QVAERETVR, quomodo Ruth iuit ad agrũ Booz ad colligendum spicas, & vnde mota est. Aliquis dicet, ꝙ sciebat quis esset Booz, & qa ille erat vir bonus, iuit ad agrum suum, putans quòd ille benignè permitteret eam colligere spicas in agro: sic enim ipsa dixit, quòd iret ad colligendum spicas in agrum, vbi clementis patris familias gratiam sibi perspiceret, supra in litera. Dicendum, quòd non stat, quia Ruth nõ cognoscebat Booz, nec sciebat agrum eius, cùm esset peregrina mulier nouiter veniens ad regionem illam, vt patet ex verbis eius, & Booz. Aliquis dixit, ꝙ Noemi instruxit ipsã Ruth, vt hoc faceret, quia volebat Noemi, ꝙ Ruth acciperetur in vxorẽ a Booz,

K qui erat propinquus viri sui, & vt haberet occasionem misit eam ad hoc ad colligendum spicas ad agrũ eius, sicut postea dixit, qualiter per noctem accederet ad eum iacentem in lecto in area, sequenti cap. Dicendũ, quòd non stat, quia Noemi non sciebat ad quem locum iuisset hodie Ruth ad colligendum spicas. Nam cùm rediit post solis occasum ad Noemi, quæsiuit ab ea, vbi collegisti hodie, & vbi fecisti opus? Si tamen ipsa instruxisset illam ad eundum in agrum Booz, non quæreret ab ipsa, vbi collegisset spicas. Dicendum ergo, quod istud factum est a casu: nam Ruth intendebat discurrere per agros, & vbi inueniret patrem familias clementem, scilicet iuuenem principem messorum, qui permitteret eam spicas colligere.

Et

Et sic venit ad agrũ Booz, vbi inuenit iuuenem principem messorum Booz, qui permisit eam colligere spicas cadentes, & mansit vsque ad vesperam cùm venit Booz: & ille magis adhuc concessit, vt patet in litera: quòd tamen iret prius Ruth ad agrum Booz, quã ad aliquem alterum accidens fuit. Sic patet in litera, scilicet, accidit vt ager ille haberet dominum nomine Booz. Sed adhuc considerandum, quòd quamquam fuit accidens respectu Ruth, quòd iret in agrum illum quia ipsa nesciebat, quò ibat, nec cur potius ad illum quam ad alterum; tamen non absolutè accidens erat, quia istud intentum erat a Deo. Volebat enim Deus, quòd Ruth acciperetur in vxorem a Booz, & quòd haberetur ad hoc occasio per collectionem spicarum in agro eius, ideo direxit pedes eius, vt ad illum agrum iret, nemine instruente: & inclinauit cor ipsius vt versus illam partem ire vellet, & in ipsum agrum introire, & ibi manere: & tamen nesciebat Ruth, cur potius iret illuc, quàm ad alium agrum, nisi, quòd si bi videbatur bonum ire illuc. Etiam Deus mouit cor iuuenis, qui præerat messoribus, vt clemens esset ei, vt sic manere posset vsquequo veniret Booz ad videndũ messores ad vesperam, vt videns honestatem illius diligeret eam. Ista omnia fiunt, quia cor hoĩs est in manu domini, & potest inclinare illud quocunq; voluerit homine non aduertente: sic patet Prouer. 21. scilicet, Sicut diuisiones aquarum ita cor regis in manu domini, & quocunque voluerit vertet illud.

Notan. Quomodo deus tãgat cor hominis.

An aliquis secundum legem posset prohibere ne colligeret quis spicas remanentes post messores.

Quæst. VI.

QVAERETVR vlterius, quomodo dixit Ruth, quòd iret ad coligendum spicas in agrum, vbi patri familias clementis gratiam sibi prospiceret: in quo innuit quòd si permitteretur colligere, colligeret, alioquin declinaret in alium agrum, & tamen omnes habentes agros obligabantur esse clementes in hoc: nã ea, quę remanebant post messionem, non poterant licite colligere, sed tenebantur relinquere pauperibus, & non solùm spicas, quæ euaderent manus messorũ, sed etiam si manerent manipuli integri tenebantur dimittere illos, vt patet Deute. 24. scilicet: Quando messueris segetes in agro, & oblitus manipulum reliqueris, non reuerteris, vt tollas eum. Aliquis dicet quòd ista lex non extendebatur ad Ruth, quę erat Moabitis, sed ad Israelitas: ideo poterat prohiberi illã colligere spicas remanentes, licèt non possent prohiberi pauperes Israelitę. Dicendũ, quòd hoc non stat, quia licebat Ruth colligere ex duplici causa, tã, scilicet, quia vidua erat, & quia aduena: sic enim dicitur ibidem, scilicet, non reuerteris, vt tollas eum, sed aduenam, & pupillũ & viduam auferre patieris, vt benedicat tibi dominus in omni opere manuum tuarum: & tamen ista erant in Ruth, quia erat vidua mortuo viro eius Maalõ: erat aduena, quia erat de terra Moab, & conuersa erat ad Iudaismum: ideo ei maximè competebat colligere spicas manentes in agro. Aliquis dicet aliter, scilicet quòd verum est, quòd tenebantur Israelitæ non colligere spicas manentes in agris, & eas viduis, & pupillis aduenisque dimittere, tamen non obligabantur indistinctè respectu cuiuslibet pupilli, viduę, & aduenę, sed permittebant quem volebant, dum tamen ipsi non colligerent, & sic adhuc erat necessaria clementia patrisfamilias ad hoc, quòd pmitteretur colligere Ruth spicas in aliquo agro. Dicendum quod non stat, quia lex dixit, quòd permitterent ipsis viduis, aduenis, & pupillis colligere manipulos remanẽtes, ideo generaliter cũ lex loquatur, cuilibet istorum concedit potestatẽ colligendi. Item patet, quia si non pmitteretur

A quilibet istorum colligere indifferẽter, per fauorem, fieret fraus legi; quidam pauperes habentes fauorem haberent sustẽtationẽ, & alii non habentes fauorem perirent fame. Deus tamen volebat, ꝙ omnes pauperes haberent sustentationem: ideo omnibus indifferenter permittendum erat. Item quia si in electione dominorum ipsorum consisteret, cùm magis fauerent naturalibus, quàm extraneis, nunquam permitterent aduenas colligere spicas, & tamen Deus dixit, ꝙ colligerent ipsi & viduæ, & pupilli, & cum magna affectione Deus iubet benigne tractandos, vt patet Exo. 22. & Deuteron. 10. scilicet, aduenam non affliges, quia aduena fuisti in terra Aegypti. Dici potest

B tamen circa hoc, quòd secus videtur de spicis cadentibus, quàm de manipulis relictis: nam manipuli relicti nõ videbantur habiti pro derelictis quamdiu messores erant in agro; eo quòd ipsi messuerãt eos, & cõposuerant spicas, & sic quamquã relictus esset manipulus per obliuionem, nõ licebat alicui viduæ, pupillo, aduenę tollere illum sine permissione patris familias. De spicis autem euadentibus messorum man⁹ secus est, quia illico, vt euadunt, habentur ꝓ derelictis, cũ uideant eas manere, & non colligant: & istas poterãt colligere aduenæ, pupilli, & viduæ pręsentibus dominis agrorum, vel nõ pręsentibus: nec poterant prohibere colligentes: & sic poterat Ruth colligere spicas euadentes manus messorum auctoritate sua, quia erat

Respõ. ad quæsitum.

C vidua & aduena. Dixit tñ hoc fortè ꝑꝑ duo. Primò, qa Ruth nouiter venerat in terrã Israel, & fortè nesciebat leges Israelitarũ, ideo putaret, ꝙ non liceret colligi spicas etiã remanentes, sine licentia dominorum ipsorum agrorum. Secundum erat, quia dato quòd licere sibi hoc sciret Ruth; tamen fortè non obseruabatur de facto: nam multæ leges erant datę Iudæis, quę non obseruabantur ab eis, scilicet lex de quiete terræ anno septimo, & in Iobelæo: Nam propter cupiditatem non permittebant eam quiescere, vt patet Leu. 26. & ob hoc ipsa sabbatizauit supplendo omnia sabbata quę abstulerant ea Iudæi: & hoc quamdiu steterunt Hebręi in Babylone: quia tunc sabbatizauit terra septuaginta annis, vt patet 2. Par. 36. ita poterat esse ꝙ

D istam legem de manipulis residuis, & spicis cadẽtibus nõ seruarẽt: ideo ad hoc ꝙ colligeret Ruth spicas oporteret, quòd precaretur patrem familias clementẽ, quòd eam collgere permitteret: & sic dxit iuuenis, qui præerat messoribus, quòd orauerat eum Ruth, quòd permitteretur spicas cadentes colligere.

An liceat homini salutare alterum. Et cur Christus vetuit salutare quempiam in via, cùm videatur inurbanum.

Quæst. VII.

QVEARETVR vlterius, an benè egit Booz salutando messores suos: & an verba salutationis conuenientia fuerint. Aliquis dicet quòd malè fecit

E salutando, quia salutatio vetita erat: sic enim dixit Eliseus propheta ad Giezi puerum suum, quòd neminem in via salutaret, & siquis salutaret eum, non respõderet sibi 4. Re. 4. Sic etiã Christus dixit discipulis suis: neminem in via salutaueritis, vt patet Luc. 10. Dicendum est, quod salutatio inter homines est licita: imò meritoria, & valde conueniens. Primò patet, quia salutatio est quædam oratio, qua quis Deo supplicat pro alterius bono, vt patet ex cõibus modis salutandi: Dominus, scilicet, sustineat vos: vel Deus vos adiuuet, vel Dominus sit vobiscum, sicut dixit Booz hic, & sic de aliis modis. & tñ orare ꝓ proximo meritoriũ est, iõ salutatio licita est. Secũdò patet, qa ꝑ salutationẽ procuratur pax, & cõciliant corda hoiũ inter se,

cum contineat salutatio verba boni desiderij, sed procurare pacē, & amititiam inter hoīes expedit reipublica, & est meritorium, ideo salutatio per quam procuratur licita est. Tertiò patet, quia Christus iussit salutationem fieri, & tamen pręcepta Christi pura sunt, & per ea meremur debitè exequentes illa: ergo licita est salutatio, patet hoc Mat. 10. & Luce. 10. cùm dixit Christus: intrantes autem in domum salutate eam, dicentes: pax huic domui: & siquidem fuerit domus illa digna, veniet pax vestra super eam: si autem non fuerit digna, pax vestra reuertetur ad vos. Quartò patet, quia non salutare aliquem est signum inimicitiæ, & talia sunt illicita: ergo salutatio erit licita, imò quasi debita, ne appareat inimicitię signum inter nos ad aliquos. Quintò patet, quia illud, quod inducitur in pęnam aliquorum, malum est, & contrarium illius bonum reputatur, & tamen non salutare imponitur quibusdam in pęnam: ergo salutare illos bonū est. Patet hoc, quia si hæretici fecerint diuisionem in fide, non debemus eis communicare, nec salutare illos, vt patet secunda Ioa. cap. vnico, scilicet: siquis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domo, nec ei aue dixeritis: qui enim dicit illi aue, cōicat operibus eius malignis. Ergo salutare, quod respectu bonorum permittitur, bonum est: & non salutare ꝙ malis in pęnam imponitur malum est. Quod autem quæritur de secundo, scilicet an verba salutationis istiꝰ conuenientia essent: dicendum quòd valde sunt congrua: nam in salutatione optare debemus bonum illiꝰ quem salutamus. & tamen nullum magis bonum possumus optare alicui quàm quòd Deus sit cum illo in omnibus operibus, quia tunc semper prosperabitur, & sic optauit Booz dicens: Dominus vobiscum. & intantum fuerunt conueniētia ista verba salutationis, quòd Ecclesia accepit illa ad frequentandum in solēnitate missæ, & in aliis officiis diuinis. Ad primam rationē in contrarium dicendum, quòd præceptum Elisei datum Giezi puero suo fuit personale, & non obligauit alios. Et dato quòd esset vniuersale, fuit datū multo tempore post Booz: nam tempore regis Iorā datum est, vt patet 4. Reg. 4. & tamen nunc tempore Booz nondum erant reges, sed iudices, vt patet præcedenti c. in principio. Causa autem quare iussit illud Eliseus, fuit quia mulier Sunamitis venerat ad Eliseū vt suscitaret filium eius mortuum, & dedit Eliseus baculum suum ipsi Giezi, vt poneret illum super puerū, & reuiuisceret, & vt hoc fieret cito iussit Eliseus, quòd accingeret lumbos suos Giezi & curreret, & siquis occurreret ei in via non salutaret eum, & siquis eum salutaret non responderet sibi. Et istud erat propter duo. Primum erat, quia si Giezi salutaret inuentos in via, vel responderet salutantibus interciderent aliæ collocutiones, vel emergerent ex salutationibus, in quibus moraretur Giezi, & non iret cito ad suscitandum puerum, sicut iusserat Eliseus. Secundum erat, quia volebat Eliseus istud negocium secretum esse, quia erat opus magni miraculi, & non quærebat laudes ab hominibus, & si Giezi salutaret inuentos in via, vel responderet eis, fortè ab eis quæreret ad quid iret, & responderet quòd ad suscitandum vnū mortuū, & per hoc diuulgaretur opus antequam fieret: ex quo sequebātur multa inconuenientia, vt declaratū est 4. Reg. 4. ideo specialiter iussum est ipsi Giezi, quòd non salutaret in via, nec responderet salutantibus. Secus autem erat de aliis hominibus, in quibus nulla causa istarum erat, nec eis impositum erat istud pręceptum, ideo licuit Booz salutare messores. Ad secundum dicendum quòd Christus mandauit illud Apostolis, & tamen per hoc non vetuit salutationem fieri absolutè, quia solùm vetuit eam fieri in via, tamen

Ad rōnem in diuersū

ad secūdā.

F non vetuit fieri in domo, sed potius iussit fieri, dicens intrantes aūt domum salutate eam dicentes: pax vobis Matte. 10. ideo qui in via salutationem prohibuit: in domo eam fieri concessit. Sed tunc dicet aliquis: erit ergo prohibitum nobis in via salutare, licèt sit permissum salutare in domo. Respondendum quòd nō est nobis vetitum, possumus enim licitè salutare quemcunque, & vbicunque nisi excōicatus sit, cui locutio, & omnis cōicatio interdicta sit. Qnod autem Christus Apostolis prohibuerit in via salutare fuit præceptum personale, & non obligat nos, quibus non datū est. Causa autem huius prohibitionis fuit duplex: prima fuit ad ostendendam celeritatem in opere: nam Apostoli debebant discurrere de loco ad locum prędi
G cantes euangelium ad conuertendum ad fidem Christi omnes Gentes, & non debebant morari in hoc, & quia qui salutat in via, moratur loquendo cum illo, quem salutat quęrendo, vel respondendo, non debuerunt Apostoli salutare quosquā in via, vt celeriter transirent de loco ad locum. Secunda causa fuit, quia Christus voluit quòd verba Apostolorum non essent superflua, eo quòd ipse dixerat Matt. 12. quòd de omni verbo ocioso redditiuri erant homines rationem in die iudicij: & quia quando verbum non est efficax alicuius rei, est superfluum, noluit Christus quòd Apostoli, in quibus maxima perfectio noui testamenti relucere debebat, loquerent ociosè: qui tñ salutat in via nō salutat ex desiderio salutis optatæ sicut verba designāt,
H sed ex occasione, scilicet, quia solùm loquitur ei cui occurrit, quia occurrit ei etiam si salutem illius non desiderat. ex occasione autē salutare superfluum est, ideo non debebant salutare in via. Istam secundam rationem tangit beatus Gregorius in sermone ad fontes Lateranenses: & est quędam homilia sua super Lucam. In nobis autem nulla istarum causarum est, quia nec nos mitimur ad prædicandum per vniuersum orbem sicut illi, nec etiam obligamur ad tantam perfectionem, quantam illi, tenebant, ideo possumus salutare in via. Sciendum tamen, quòd quando Apostolis est vetitum salutare in via, intelligitur solùm de via qua discurrebant de vrbe ad vrbem; secus autem quādo essent in vrbibus, & ambularent per vicos, nam
I tunc poterant. Ratio diuersitatis est, quam tangit Gregorius vbi supra, scilicet, quia quando discurrerent de vrbe ad vrbem, non cognoscerent illos quos inuenirent in via, & si salutarent eos, esset ista salutatio non ex desiderio optatę salutis, cū non cognoscerent, quos salutabant. Si autem salutarent aliquos discurrendo per vrbem, poterant cognoscere aliquos ex conuersatione aliquali: & tunc ex optata salute ipsorum, non ex occasione poterant salutare, ideo esset licitum: nobis tamen qualitercunque & vbicunque salutare licet.

Non salutare in via est pręceptum personale, & nō obligat.

Quare Booz interrogauit de Ruth cuius est puella hæc.
Quæst. VIII.

K QVAERETVR vlterius, quare Booz interrogauit de Ruth: cuius est puella hæc. Respondēt Hebræi, & Nicolaus quòd hoc fuit propter honestatē magnam Ruth: & ex hoc loco volunt probare quòd Ruth erat magnæ honestatis: dicunt autem quòd Booz erat homo magnę ętatis, & maximæ honestatis: & non est verisimile, quòd de aliqua puella tenera, & pulcha quæreret quæ erat, nisi ex aliqua causa valde honesta: & tamen quęsiuit nunc de Ruth, quæ erat; ideo videtur quòd aliqua magna honestas apparuerat in ea. Dicunt autē quòd honestas ista fuit quod Ruth colligebat spicas stantes stando, & cadentes in terram colligebat sedendo: & hoc faciebat, quia forte si se incuruaret ad accipiendum spicas iacentes in terra

ele-

eleuaretur pars posterior vestium, & appareret aliqua A pars tibiarum. Vt ergo honestissimè se haberet, sedebat, & sic nihil poterat apparere: quod vidēs Booz admiratus est, ideo quæsiuit quæ esset ista puella. Istud dictum satis est apocriphū: nam non est locus aliquis, ex quo possit tale motiuum consurgere: ideo est diuinare & minuere auctoritatem sacræ scripturæ, cùm exponendo eam dicimus aliquid quod non habet aliquam firmitatem: non ergo videtur tale ponendum: potissimè quia non est hoc verisimile. Nam si Ruth pro qualibet spica iacente sederet, & pro qualibet stāte se erigeret, esset labor intolerabilis, quia vix posset aliquid facere tota die surgēdo, & sedēdo. Magis aūt credēdū est, ꝙ si Ruth volebat tātam honestatem seruare quòd precingeret aliquē pannum pendentem ad par B tem exteriorem, & licèt incuruaretur non posset apparere aliqua pars tibiarū. Dicendum ergo, quòd nihil istorum fuit, sed Booz petiuit de Ruth, quæ esset: quia non cognoscebat eam. nam erat in agro suo spicas colligendo, & omnes alias agnoscebat, & illam non, ideo satis rationabilem causam habebat quærēdi, quæ esset illa, licèt non appareret in ea aliqua alia spālis honestas. Quare Booz tā benignus fuit erga Ruth, vt diceret ei quòd non iret ad colligendum spicas in aliis agris, sed in suo, & iussit messoribus suis, ne molesti essent ei, & quòd biberet, & comederet cū puellis eius. Respondendum quòd multa motiua potuit habere Booz. Primum fortè esset benignitas innata ei, quia quidam sunt naturaliter clementes, & benigni, C & illi quibuscunque opus habentibus miserentur. Sic autē erat Booz qui vir laudabilis erat testimonio sacræ scripturæ: & forte ista virtus innata erat ei. Secundum erat quia conspexit puellam, & forte vidit modestiam eius, & solicitudinem in agendo, & id quod dixit ei iuuenis princeps messorum, quòd a mane vsque ad vesperam non recesserat de agro semper colligēs spicas: virtus autem facit quēlibet diligibilē, quia quedā dignitas virtuti innata est quā illico communicat eis, quibus aduenerit, Tertium potest esse, quia conspexit probitatem istius puellæ, scilicet bona quæ fecerat, & misertus est ei, & ista est causa potissima. Et patet, quia quæsiuit Booz de Ruth quæ esset, & rn̄sum est, quòd esset Moabitis, quæ vene- D rat cùm Noemi, & cùm postea Ruth gratias ageret, & diceret cur Booz tantū ei clemens fuerat, respōdit Booz dicens, nunciata sunt mihi omnia, quæ feceris socrui tuæ post mortē viri tui: & ꝙ reliqueris parentes tuos, & terram, in qua nata es, & veneris ad populum quem ante nesciebas: reddat dominus pro opere tuo plenam mercedem. Quartum fuit quia Booz cognouit esse Ruth inopem, & aduenam, & misertus est eius libenter. Quintum fuit motus factus in corde Booz a Deo. Volebat enim quòd contraheretur matrimonium inter Booz & Ruth, & volebat collectionem spicarum esse occasionem huius. Ad hoc ergo quòd Ruth rediret rursus ad agrum Booz, & consumaretur hoc quòd inchoabatur, oportebat ꝙ Booz osten- E deret magnum fauorem ipsi Ruth, vt sic illa redire desideraret: ideo mouit Deus cor Booz, vt diceret omnia hæc in fauorē Ruth. & ista causa & tertia fuerunt efficaciores alijs.

Dubium.

Quomodo dixit Booz ipsi Ruth quòd quando sitiret, iret ad sarcinulas. Quæst. IX.

QVAERETVR vlterius, quomodo dixit Booz quasi conferens beneficiū magnum ipsi Ruth, quòd quando sitiret iret ad sarcinulas, & de aquis biberet, de quibus bibebant pueri, quia hoc quasi nihil erat. Respondendum ꝙ istud expressit Booz, quia reputabatur magnū beneficium, & hoc propter duo. Primò respectu personæ, & obligationis. Nam quòd alicui cui sumus obligati, & habemus magnā proximitatem ad eum conferamus aliquid magnum non est admirandum. Quòd tamen alicui personę incognitę demus aliquid, quicquid illud sit, beneficiū est: & magnipēdendū est. Sic erat Ruth alienigena, & incognita Booz, qcquid ergo ille sibi daret, iudicaret beneficiū pęnes Ruth: & sic ꝙ daretur ei de aqua, de qua bibebant pueri, erat beneficiū. Alio modo consideratur beneficium istud respectu personę: nam si allicui viro magno daretur aliquid etiam si ille incognitus esset, deberet dari aliquid magnum: nam parua non appreciarentur: si autem sit persona recipiens paruæ subsistentiæ quicquid illi detur, magnum est. Sicut patet de cinico, qui petiuit aliquid a rege sibi dari, & rex dixit, quòd non poterat sibi quicquam dare, quią non poterat vnam vrbem ei dare, eo quòd recipere vrbem non pertinebat ad cinicum: nec poterat ei dare denarium, quia hoc dare non pertinebat ad regem: cinicus autem respondit, quòd poterat ei dare vrbem tanquā rex, vel denarium tanquam cinico. Sic refert Bernardus in gl. cap. & si quæstiones. extra de Simo. & ibi etiam dicitur quomodo ratione personę dantis, & cui datur, iudicatur munus paruum, vel magnum: ideo quòd rex Vngarię dederit ibi vnum palefrenū cuidā Cardinali iudicabatur paruum munus ex persona vtriusque, ideo dicitur, quòd non est præsumendum ꝙ illud moueret mentē Cardinalis ad aliquid faciendū, nec est verisimile quòd rex daret tam paruam rem intentione mouendi animum Cardinalis. Sic etiam erat de Ruth, quod erat paupercula, & aduena erat, & nullius æstimationis, ideo dari sibi aquam frigidam erat beneficiū. Secundum erat ex parte valoris rei, & tēporis, in quo dabatur: nam licèt aqua frigida paucissimi valoris reputetur intantū quòd Christus posuerit minimum mun⁹ esse dare calicem aquę frigidę dicēs: qui dederit calicē aquę frigidæ in nomine meo, amen dico vobis, non perdet mercedem suam: & tamen in terra Chanaan aqua erat maioris valoris, quàm in terra ista, eo quòd ibi rari fontes sunt, & pauca flumina, vt testantur, qui terram viderunt: quod satis patet, quia in terra illa fiunt in agris cisternę, & putei ad aquādum greges, vt patet Gen. 28. si tamen terra esset multarum aquarum, non fierent cisternæ in campis. Item patet hoc: terra Edom, & Moab sunt coniunctę terræ Israel, Num. 34. & in istis est magna penuria aquarum: nam solùm est in cisternis & puteis, & præcio vēditur, vnde Israelitæ, quando volebant transire per terram illam offerebant se empturos aquam præcio: Nu. 20. & Deus hoc iussit, scilicet aquam præcio haurietis, & bibetis. Deutero. 2. cap. ideo dare aquam ad bibendum in terra illa, erat beneficium, vt fortè in alia terra dare vinum. Etiam reputabatur hoc magnum ex conditione temporis: nam erat æstas quado aquæ paucæ sunt, & tunc est maxima necessitas aquarum propter ardores æstiuos potissimè in illis, qui erant tota die in agro tolerantes calores immensos, ideo erat magnum beneficium: quia cum magna delectatione tunc aqua frigida bibitur, & reputatur aliquod maximum beneficium: sicut ait Virgilius in Bucolicis cōparans potum aquæ frigidę in æstate dulcedini carminis poetici, inquiens.

Tale tuum carmen nobis diuine poeta.
Qualis sopor fessis in gramine: quale per æstum,
Dulcis aquæ sa ienti riuo restinguere sitim.

Quæ cadens in faciem suam, & adorans super terram, dixit ad eum: Vnde mihi

mihi hoc, vt inuenirem gratiam ante ocu- F
los tuos, & nosse me dignareris peregri-
nam mulierem? Cui ille respondit: Nun-
ciata sunt mihi omnia, quæ feceris socrui
tuæ post mortem viri tui, & quòd reli-
queris parentes tuos, & terram, in qua na-
ta es, & veneris ad populum, quem an-
tea nesciebas. Reddat tibi Dominus pro
opere tuo, & plenam mercedem recipias a
domino Deo Israel, ad quem venisti, & sub
cuius confugisti alas. Quę ait. Inueni gra G
tiam apud oculos tuos Domine mi, qui
consolatus es me, & locutus es ad cor an-
cillæ tuæ, quæ non sum similis vnius puel-
larum tuarum. Dixitque ad eam Booz:
Quando hora vescendi fuerit veni huc, &
comede panem, & intinge buccellam tuá
in aceto. Sedit itaque ad messorum latus,
& congessit polentam sibi, comeditque, &
saturata est, & tulit reliquias. Atque inde
surrexit, vt spicas ex more colligeret. Præ H
cepit autem Booz pueris suis, dicens: Etiam
si vobiscum metere voluerit, ne prohibea-
tis eam; & de vestris quoque manipulis proii
cite de industria, & remanere permittite, vt
absq; rubore colligat, & colligentem nemo
corripiat. Collegit ergo in agro vsq; ad ves-
perá, & quæ collegerat virga cedens, & excu
tiens, inuenit hordei quasi ephi mensuram,
idest tres modios. Quos portans reuersa est
in ciuitatem, & ostendit socrui suæ. Insu- I
per protulit & dedit ei de reliquijs cibi sui,
quo saturata fuerat. Dixitque ei socrus sua:
Vbi hodie collegisti, & vbi fecisti opus? Sit
benedictus qui misertus est tui. Indicauit-
que ei, apud quem esset operata, & nomé
dixit viri quòd Booz vocaretur. Cui respó-
dit Noemi: Benedictus sit a domino, quo-
niam eandem gratiam, quam præbuerat
viuis, seruauit & mortuis. Rursumque
ait: Propinquus noster est homo. Et Ruth: K
hoc quoque inquit præcepit mihi, vt tam-
diu messoribus eius iungerer, donec omnes
segetes meterentur. Cui dixit socrus: Me
lius est filia mi, vt cum puellis eius exeas ad
metendum, ne in alieno agro quispiam re-
sistat tibi. Iuncta est itaque puellis Booz, &
tandium cum eis messuit, donec hordea, &
triticum in horeis conderentur.

Quæ cadens. Hic ponitur tertium huius cap. scilicet Ruth in beneficiis gratitudo: nam licèt parua fuissent beneficia, quæ spopondit ei Booz absolutè loquendo, tamen non fuit ingrata illis, sed gratias magnas egit, vt patet in litera: & dicitur. *Quæ cadens in faciem suam: & adorans in terram.* Ista reuerentia exhibebatur antiquitus, quòd recipiens aliquod beneficium ab alio, si esset vir aliquantulum honorabilis, coram eo humiliabat se, ita vt poneret vultum in terra: nunc autem soli Deo impendimus hoc. Et in hoc rectius nos facimus, q̃ antiqui. hoc autem fecit Ruth pro benignitate, quā erga eam ostendit Booz in pręcedentibus. *Dixit ad eum, vnde mihi hoc, vt inuenirem gratiam ante oculos tuos?* Quasi dicat, ego non habeo aliquid, propter quod merear ꝙ feceris mihi hanc gratiam, & magnum aliquod mihi est, ꝙ inuenerim gratiam coram te. *Et nosse me dignareris peregrinam mulierem.* Idest solum quòd tu velles cognoscere, quæ ego eram quęrendo de me, erat mihi magna gratia, quia quando quæritur de aliquo, quis est: & volumus eū cognoscere, facimus mentionē de eo: & in hoc honoramꝰ ipsum. Et dixit peregrinā mulierē. i. cū sua mulier de regione aliena, & nō habeā cognatos, nec amicos in regione hac. nec sim alicuiꝰ reputationis. *Cui ille respondit, nunciata sunt mihi oĩa, quæ feceris socrui tuæ.* Quia dixerat Ruth se indignam esse, vt aliqua mentio de ea fieret, dixit Booz quòd causa fuerat virtus sua, scilicet quia habuerat se benè cum socru sua Noemi. *Post mortem viri tui.* Ante mortem ēt benè se habuerat Ruth cum Noemi, vt patet præcedenti cap. cùm dixit Noemi: faciat dominus vobiscū misericordiam, sicut fecistis cum mortuis & mecum. Quia tamen misericordia, quam fecit Ruth ipsi Noemi post mortem viri sui Maalon fuit excellentius valde, illud solum dixit Booz. Etiam quia viuente viro habebat Ruth causam bene se habendi ad socrum propter virum: mortuo tamen illo nulla causa erat, & sine causa fecit bona magna Ruth: ideo fuit valde laudabilis. *Et quòd reliqueris parentes, & terram, in qua nata es.* Istud fuit valde magnum. Habebat enim Ruth parentes: nam de matre constat pręcedenti cap. cùm dixit Noemi ad Ruth, & Orpham, ite in domum matris vestræ. De patre autem constat hic, cùm dicatur quòd habebat parentes. Graue autem erat quòd relinqueret patrem, & matrem, quia nullos magis nec ęqualiter naturaliter diligimus. Etiam dimisit terram, in qua nata est, quod est difficultatis magnæ, cùm ipsa natalis patria magnas delectationes afferat. *Et veneris ad populum, quē ante nesciebas.* Istud etiam ponitur ad augendum difficultatem: nam si Ruth antequam recederet de terra Moab cognouisset conditionem gentis Hebræorum, & mansisset in terra illa aliquanto tēpore, scire posset an conueniret sibi manere potius in terra sua, quàm manere peregrinando in terra Israel, vel è contrario: quia tamen nesciebat an benè, vel aduersè succederet sibi in ea, & amore Noemi non dubitauit dimittere terrā suam, vt veniret in terram Israel, ideo nimis erat laudabilis. *Reddat dominus pro opere tuo.* Silicet, det tibi aliquam retributionem, quia fecisti aliquod opꝰ bonū, & laudabile propter Deum. *Et plenam mercedem recipias a domino Deo Israel.* Idest, non solùm Deus det tibi aliquod in pręmium istius boni operis, quòd fecisti, sed cùm sit opus valde laudabile, det tibi quantum mereris, quasi dicat dando, quantū mereris, dabit tibi aliquid magnum. *Ad quem venisti.* Scilicet, cùm venisti de terra Moab ad terram istam ad Deum Israel venisti dimittendo deos tuos priores, iō ipse tibi retribuat pro hoc. *Et sub cuius confugisti alas.* Scilicet, venisti ad ponēdum te sub protectione Dei Israel. Et est metaphora, quia Deus alas non habet cū non sit volucris: sed sicut volucris filios suos custodit sub alis, & super eas portat illos ad volandum: ita

Quæ reuerentia exhibebat antiquitus.

Deus

Deus sub protectione sua tenens nos dicitur tenere nos sub alis. Et ista metaphora est vsitata in scriptura, vt patet Exod. 19. cùm dixit Deus Israelitis: Vos ipsi scitis qd fecerim Aegiptiis, et quomodo portauerim vos super alas aquilarum, & assumpserim mihi: & sic defendendo eos in via dicebatur portare eos, sicut aquila super alas. *Quæ ait, inueniam gratiam apud oculos tuos domine mi.* Scilicet, oro vt etiam vlterius inueniam gratiam coram te, ita quòd continues in me gratiã istam, quam ostendere cepisti. Dicitur aliquis inuenire gratiam coram alio, quando omnia, quæ ille facit, & ipsa persona faciens bona, & recta videntur ipsi: & ista est gratia gratum faciens, quam homo habet erga Deum, scilicet, quia quando est in gratia, omnia quę ille facit, sint accepta Deo. Et nihil aliud est esse in gratia dei, nisi vt nos ipsi, & omnia quæ nos facimus Deo esse videantur bona, & acceptet illa tanquã grata sibi, & promeritoria vitæ ęternę. *Qui consolatus es me.* Scilicet, tu domine consolatus es nunc me: nã ante hoc cùm essem in terra aliena nullum habens fauorem videbar mihi derelicta: nunc verò cum tu domine ostenderis mihi tãtum fauorem, consolata sum putans prosperum esse iã statum meum. *Et locutus es ad cor ancillæ tuæ.* Idest, locutus es mihi ancillę tuę sicut ego in corde meo desiderabam, quasi dicat, fauor, quē ego desiderabam mihi dari, a te mihi datus est, ideo tu secundum cor meum locutus es. Vel locutus es ad cor ancillę tuę, idest ad consolandum cor meum, quę sum ancilla tua. Quasi dicat, cor meum erat in angustia, & tu illud cõsolatus es. *Quę non sum similis vnius puellarum tuarũ.* Idest, non sum ęqualis in valore vni de puellis tuis seruientibus tibi: in hoc humiliabat se nimis Ruth dicens non esse æqualem vni de puellis Booz: & valde magnas gratias reddidit, dicens, ꝙ cùm ipsa non esset ęqualis vni de puellis Booz, ipse dignatus est ad eã sic fauorabiliter loqui. *Dixitque ei Booz.* Hic addit alia beneficia Booz super precedentia dicens. *Quando vescendi hora fuerit.* Scilicet, quando vescuntur messores. *Veni huc & comede panem.* Scilicet, veni ad sarcinulas, vbi est cibus messorum, & aqua, vt patet supra, & ibi comedes panem cum eis, scilicet de cibis, quos ego illis do. *Et intinge buccellam tuam in aceto.* Scilicet, buccellam panis, quam acceperis intinge in aceto. Istud faciebant messores in terram Chanaan, & etiam faciunt in regione nostra, scilicet, quia acetum est frigidum virtualiter, & valde refrigerat: ideo in tempore ardoris æstiui messores intingunt panem in aceto, vt sic refrigerentur: & ponitur hic panis solùm pro pane: nam in alijs locis scripturę solet poni panis pro quibusdam cibis, sicut patet 4. Regu. 6. cum dixit Eliseus ad regem Ioram: pone panem coram eis, & sequitur ibi: Et apposita est magna ciborum præparatio. hic autē dicitur quòd panis buccella tingenda erat in aceto, iõ pro solo pane ponitur. *Sedit itaque ad messorum latus.* Scilicet, quando fuit hora, vt comederent messores sederunt ad sarcinulas, & Ruth sedit ad latus eorum. In quò patet magna honestas Ruth: nam licèt dixisset ei Booz quòd comederet cum messoribus intingēdo buccellam panis in aceto, non sedit cum eis, quia non erat valde honestè, sed sedit ad latus eorum. & hoc fortè fuit, quia Ruth noluit quòd messores contemplarentur vultum eius, quia istud erat initium lasciuię cuiusdam: puellę autem honestę valde debent aspectũ virorum effugere, vel declinare quantum possunt. *Et congessit polentam sibi.* Idest congregauit cibum factum de granis. Vocatur polenta multitudo granorum excussorum de spicis, & purgatorum ad comedēdum. Et vocatur polenta a poliendo, quia poliuntur, idest depurantur grana ablatis aristis ad comedendum. & fiebat ista polenta de spicis, quæ non erant

Quid est esse in gratia Dei.

Magna honestas Ruth.

Puellæ debent quantũ possunt aspectũ virorum effugere.

A omnino siccę, sed medię inter viridum, & siccum. Et iste cibus erat valde vsitatus in terra Israel: & sustentabantur ex illo aliqualiter Israelitæ, quando non poterant habere alium cibum: & quando erat tempus ęstatis, fiebat iste cibus de spicis maturis: & reseruabãt pro magna parte anni ad comedendũ. Vnde quando aliqui offerebãt munera rerum comestibiliũ, inter ceteras res comestibiles offerebãt polentam, vt patet de Abigail, quę obtulit ducentos panes, & duos vtres vini Dauid, & quinq; arietes coctos, & quinq; sata polētæ, & centum ligaturas vuæ passę & ducentas massas caricarum 1. Reg. 25. Et hanc polentam Deus vetuerat comedi in quadam parte anni, scilicet, ante festum azimorum cùm offerebatur Deo manipulus spicarum vi-

B rentium in primitias, vt patet Leu. 23. scilicet: Non comedetis panes pultes, nec polentam ex segete vsque ad diem, quò offeretis manipulum. istam polentam congessit, idest congregauit nunc Ruth postquam messores sederunt ad sarcinas, & congregauit grana multa: nam ipsa comedit sufficienter de polenta, & partem eius tulit pro Noemi socru sua, vt patet infra in litera. *Comeditque & saturata est.* Scilicet, de polenta comedit ad sufficientiam. Quòd autem panem comederit aceto tinctum non apparet, & forte non comedit, quia licèt Booz dixerit, quòd comederet: ipsa præ rubore, & honestate, vt non cõicaret cum viris, potissimè cum incognitis, nec panem accepit, nec aceto intinxit. *Et tulit reliquias.* Istę sunt quas dedit socrui suę

C cùm reuersa est ad domum in vesperam, vt patet infra in litera. *Atque inde surrexit, vt spicas ex more colligeret.* Scilicet, finito cibo, qui erat merenda, surrexerunt messores ad metendum: & ipsa secundùm morē ipsorum surrexit ad colligēdum spicas: & ista die solùm collegit spicas: nam sequenti die messuit cum puellis Booz adiuuando eas ad metendum. *Præcepit autē Booz pueris suis dicens: etiam si vobiscum metere voluerit, non prohibeatis.* Voluit Booz quòd nullus molestus esset huic puellę, quia erat digna omni honore: ideo dixit quòd nullus affligeret eam, sed permitterēt ei quicquid vellet, & colligere quicquid vellet, intantum quòd etiã si vellet metere pro se cum pueris Booz, permitteretur metere, & portare pro se quod meteret. *Et de vestris*

D *quoque manipulis proijcite de industria.* Volebat Booz, ꝙ Ruth laborans tam solicite aliquod emolumentũ consequeretur. Et quia si solùm ferret spicas euadētes manus metentium, paucum consequeretur inde, voluit Booz, quòd messores dimitterent aliquos de manipulis suis, scilicet ex industria, scilicet quando colligebãt manipulos, quos messuerant ad ligandum illos in magnum fascem, dimitterent aliquos ex industria fingentes se non videre illos. *Et remanere permittite.* Scilicet, transite vltra dimittendo manipulos longe a vobis. *Vt absque rubore colligat.* Scilicet, si viderit vos præsentes quamquam manipuli derelicti sint, non audebit illos tangere præ rubore: ideo dimittite illos longe retro vos, vt nõ erubescat colligere illos nemine vidente eã

E colligere. *Et colligentem nemo corripiat.* Idest, nemo increpet dicens, quod non colligat de manipulis quos relinquerunt messores, quia si aliquis increparet eam, prę rubore, & angustia omnia dimitteret, & nunquã rediret in agrum illum.

Quare Ruth cecidit in tarram coram Booz nunc cùm paruum beneficium sibi præstitisset. Quæst. X.

QVAERETVR, quare Ruth cecidit in terram coram Booz nunc cùm paruum beneficium sibi præstitisset, & postea magna beneficia promittens nõ cecidit coram eo. Respondendum, ꝙ Ruth erat mulier

lier alienigena in terra Iudæorum, & non putabat se habere aliquem fauorem in terra illa, nunc autem cũ Booz locutus fuit tam benigne ei ostendens animum benefaciendi ei, fuit aliquid magnum beneficium: & maximè adhuc estimabat illud Ruth: nam Booz faciebat nunc bonum ipsi Ruth, & tamen aliquo modo obligabatur, scilicet, quia Booz erat cognatus Elimelech, & Noemi: & quia Ruth benefecerat toti illi progeniei, tenebatur ei quilibet de tot illa progenie ad antidota, & potissime Booz qui erat quasi princeps in tota illa cognatione: Ruth tamen non putabat aliquã talẽ obligationem esse, quia nesciebat Booz esse cognatum Elimelech, & viri sui Maalõ: ideo credens præstari sibi istud beneficium ab homine, qui sibi ad nihil tenebatur, reputauit esse immensum beneficium, & nesciens quid pro tanto deberet impendere inclinauit se ad terram: Et patet quòd ista fuerit intentio Ruth: nam dixit, vnde mihi hoc, vt inuenirem gratiam ante oculos tuos, & nosse me dignareris mulierem peregrinam? Cum autem quæritur, quare postea cum magna beneficia permitteret non se inclinauit. Dicẽdum quod quædam istorum nesciuit Ruth. Nam ꝙ dixit Booz, scilicet quòd nemo molestaret Ruth, & quòd permitteretur metere, si vellet cum messoribus, & quòd dimitterent manipulos ex industria, vt colligeret eos Ruth, non audiuit istud Ruth, sed secretè locutus est Booz ad messores: nam si Ruth ista audiret, nihil proficerent ista verba, quia tunc non colligeret aliquos manipulos remanentes præ rubore; & tamen Booz dicebat, quòd facerent taliter messores sui, quòd illa colligeret absque rubore, ergo ea non audiente dicta sunt hæc, & sic de istis non poterat gratias agere: alia autem pauca audiuit, scilicet quòd quando esset tempus comedendi intingeret bucellam suam in aceto, & ad hoc non cecidit Ruth in terram, quia forte non erat consuetum sæpe cadendi in terram. Vel quia forte non reputauit Ruth istud beneficium, & sequentia tantum, sicùt quòd a principio fecerit de ea Booz aliquam mentionem loquendo ad eam benignè.

Cur Booz non dixit etiam quòd Ruth reliquerat deos suos. Quest. XI.

QVAERETVR vlterius, cùm Booz enarraret illa, quç fecerat Ruth pro Deo Israel, & pro Noemi dicens, quod reliquerat parentes, & patriam, cur non dixit etiam quod reliquerat Deos suos: nam Noemi tetigerat istud, cum dixit ad Ruth, ecce reuersa est cognata tua ad populũ suũ, & ad deos suos, vade cũ ea, pcedẽti cap. Dicendum quòd Booz fecit hoc pp tria. Primum est, quia Booz voluit significare hic difficultates, quas subiuit Ruth pp Noemi, & Deum Israel, p quibus erat laudabilis. Prima erat, ꝙ dimisit parẽtes: secunda ꝙ dimisit patriã: vtraq; erat magna hoĩbus sequentibus desiderium sensitiuũ, & potissimè mulieribus, quia tenerior est affectio illarum quam virorũ. Quod aũt dimisit Deos suos, nõ erat difficile: quia nõ est aliquid triste, quod sensu percipiatur, & affligat manifestè sicut dimittere pẽm & matrẽ. Rõ est, quia Deus est aliquod bonum spirituale, quòd in sensu nihil mouet, & talia sunt, quibus licèt careamꝰ, nõ affligimur, potissimè circa simplices, qui non multum cognoscunt de Deo, quia permutare Deos non videtur in eis aliquod malum vel defectus, cùm sola bona, & mala, quæ in sensu sunt sequantur. Secundum est, quia dimittendo Deos Moabitarũ, nõ faciebat Ruth aliqd spãle nimis, qa ad illud obligabat, cũ nõ essẽt illi veri dij. Etiam quia cùm Ruth dimitteret deos Moabitarum, vt coleret Deum Israel, sibi vtilitatem procurabat dimittendo Deos qui nihil boni, nec mali

F facere poterant, & confugiendo ad Deum, qui poterat premiare colentes se, & inferre malum hostibus suis. Tertium, & præcipuum fuit, quia Booz volebat hic reddere vicissitudinẽ aliquam ipsi Ruth: nam Ruth fecerat multa bona Noemi nurui suæ, & viro suo Maalon, pro quibus tota cognatio eorum erat obligata ipsi Ruth. & quia Booz erat quasi princeps istius cognationis, vt patet supra in litera, vbi vocatur cognatꝰ Elimelech, ideo ad ipsum pertinebat reddere vicissitudinem pro beneficiis istis. Et quia difficultas, quã subierat Ruth pro Noemi fuit, ꝙ dimiserat parentes, & patriam, pro his debuit gratias agere Booz. Quod aũt dimiserit Ruth Deos Moabitarum, non fuit directè beneficium præstitum Noemi, sed obsequium præstitũ

G Deo Israel: ideo nõ curauit nunc enarrare illud, sed retulit ad ipsum Deum dicẽs: plenã mercedem recipias a Deo Israel, sub cuius alas confugisti.

An meruerit aliquid Ruth dimittendo Deos Moabitarum, & an teneretur ad hoc. Et an in actibus necessitatis possimus mereri. Quæst. XII.

QVAERETVR vlterius, qũo dixit hic Booz: reddat dominus pro opere tuo plenam mercedẽ. s. an meruerit erga Deum aliquid Ruth per ista, quæ fecit. Respondẽdum, ꝙ fecit Ruth duo opera. Vnum fuit beneficium, qđ prçstitit ipsi Noemi, & cognationi eius comitando de terra Moab in terram Israel, & di-

H mittendo terram suam, & parentes propter illã. Aliud fuit obsequium, qđ Deo Israel exhibuit dimittendo Deos suos, vt veniret ad colendum ipsum. Dicendum ãt, quòd ĩ his meruit, cùm Booz dixerit, reddat tibi dominus pro opere tuo, & plenam mercedem recipias a Deo Israel, & non solùm meruit in altero eorum, sed in ambobus. De primo tñ dicet aliquis, quòd non meruit, qa illud factũ est pp Noemi, & pp Deũ, talium ãt remuneratores esse dẽnt illi, qbꝰ beneficia præstãtur: sic. n. Deus dicit de illis, qui faciunt bona opera, vt videãtur ab hoĩbus: amẽ dico vobis receperũt mercedẽ suam. Matt. 6. Dicendum, quòd meruit Ruth ẽt quantum ad istud beneficium qđ impendit Noemi. Quod patet, qa Booz solũ enarrauit nunc beneficium pstitũ

I Noemi a Ruth, & tamen subdidit reddat tibi dominꝰ pro opere tuo, ergo meruerat, quia aliàs Deus nõ deberet facere retributionẽ. Item patet, quia iste actus erat bonus in genere suo, & laudabilis, & non constat ꝙ factus sit pter malum finem, ergo erat meritorius. Sed dicendum, ꝙ in hoc est diuersitas: nam certum est, ꝙ meruit Ruth impendendo istud beneficium Noemi, & tamen mereri stat, vel quantum ad vitã æternã, vel quantũ ad bona temporalia: nam existentes ĩ peccato mortali merentur, si faciant aliquem actum bonũ sm genus suum: sicut patet de obstetricibus Aegypti, quç erant Idolatræ, & mentiendo meruerunt tẽporalia bona, quia ædificauit eis Deus tabernacula Exo. 1. ca. De Ruth ãt dicendũ, quod si asserat esse in peccato mor-

K tali eo tpe, quo voluit redire cum nuru sua, & cepit redire, meruit bona temporalia sibi a Deo dari pp istum actum bonum materialiter: si autẽ esset in charitate. s. quòd iam abrenunciasset cultui idolorum, mereretur vitam çternã in isto actu, quia licèt vtilitas huius actus proueniret ipsi Ruth, tamen habens charitatem oẽs actus suos dirigit saltem habitualiter in Deum: & patet hoc de oĩbus operibus misericordiæ: nam vtilitas actꝰ illius proximo præstatur, & tamen apud Deum meremur per tales actus. Si autem quæratur de secundo. s. quòd Ruth reliquerit cultum idolorum, & venit ad colendum Deum Israel. Dicendum est, quod meruit, quia iste actus factus est solùm propter Deum. Etiam honor proueniens ex eo solum proueniebat Deo. Ali

Mereri stat ad duo.

quis

quis autem dicet, quòd nō meruit Ruth in hoc, quia obligabatur ipsa dimittere Deum Moabitarum, & oīa idola, quia isti nō erant dij, & venire ad cultum Dei veri: ergo non erat meritorius actus, quia meram libertatem quærit. Respondendum quòd ista ratio non stat propter duo. Primò, quia licèt quis faciat id ad quod tenetur, meretur si bono animo faciat: nam nemo dubitat, quin nos mereamur obseruando præcepta decalogi, & euangelica, & tamen certum est nos obligatos esse ad custodiendum illa, alioquin daretur, quòd nullus posset mereri seruando legem euangelicam, nisi consilia, quæ opera supererogationis sunt, faceret: tunc non vocarentur illa opera supererogationis, sed necessitatis, eo ꝙ necessaria sunt hoīe ea, sine quibus non potest peruenire ad vitam æternam, quæ est finis suus. Etiam sequeretur, quòd omnes hoīes tenerentur obseruare statum religionis, in quo sunt opera consiliorum, & istud est valde inconueniens: ideo per opera necessitatis, dum tamen bono aīo fiant, meremur. Cùm aūt obiicitur, quòd ad merendum requiritur libertas, dicendum quod verum est de libertate a coactione, sed non de libertate a necessitate finis: nā necessitas finis nō est necessitas absolutè: iō manet cū libertate: necessitas coactionis est absoluta necessitas, iō manere nō pōt cū libertate reqsita ad merēdū. Alio mō pōt respōderi, ꝙ nō erat aliquo mō necessariū ipsi venire ad Deū Israel: nā ad habēdā vitā æternā erat necessariū cuilibet hoī dimittere cultum idolorū, cū nō essent illi verè dii, & erat necessarium ꝙ quilibet crederet vnum esse Deū, & illum coleret, & tñ an ille Deus verus vnicus esset Deus, quem colebant Hebræi vel Aegyptij, vel aliæ gentes non patebat, quia non cognoscebat quælibet gens probationes huius rei: vnde non solùm Iudæi colebant Deum verum, sed etiā Græci Athenienses: nam illi fecerant aram Deo ignoto: & exhibebant ei ibi honorem, & ille Deus ignot⁹ erat verus Deus, vt dicit Apostolus & habetur Actu. 17. quòd ergo vellet Ruth credere Deum Israel esse illum vnicum Deū qui erat rector totius vniuersi, extra quem nullus Deus erat, faciebat aliquid supererogationis. Nam nō obligabatur aliquis ad hoc, nisi Iudæi, qui susceperant legem eius. Et patet, quia aliàs omnes hoīes obligati fuissent tēpore legis Moysi credere quod credebant Iudæi: sed falsum est, quia multos philosophos dicimus fuisse saluos, quos nihil istorum dicimus credidisse, quia solùm requirebatur, ꝙ non colerent idola, & crederent vnicum esse Deum punitorem, & remuneratorem: & quòd cauerent a pc̄tis mortalibus, quæ rō naturalis dictat esse peccata. Aliud ēt erat, qa dato ꝙ qs sciret, Deū Hebræorū eē verum Deum, qui est vnicus Deus rector orbis, tñ non obligabatur colere illum secundum modum determinatum in lege Moysi, eo quòd lex ista solū obligabat Iudæos, quibus data est, vt colligitur Exo. 19. cap. ꝙ ergo qs subijceret se legi Moysi de Gentilibus, erat opus supererogationis, & valde laudabile. Duo ergo fecit Ruth, hic ad quæ non erat obligata. Primum erat, ꝙ voluit credere Deum Israel esse verum Deum. Secūdum erat, quia ꝙ dato crederet voluit se subiicere legi Moysi ad tenendum eam in æternum, ideo de his De⁹ remunerationem tribuere debebat tāquam de operibus supererogationis: & remuneratio ista duplex tangitur hic in verbis Booz: nam inquantum dixit: reddat tibi Dominus pro opere tuo, loquitur de remuneratione debita pro misericordia, quam exhibuit ipsi Noemi; & cùm dicit; et plenā mercedem recipias a Deo Israel, ad quem venisti, & sub cuius alas confugisti: potest intelligi de mercede debita pro obsequio, quod Deo impenderat in hac re: & satis patet, quia dicitur: ad quem venisti, et sub cuius confugisti alas.

Lex vetus Iudæos tātum obligabat.

Quare dicitur hic plenam mercedem recipias. Quæst. XIII.

QVAERETVR vlterius, quare dicit hic, & plenam mercedem recipias. Respondendum, ꝙ Booz dixit hoc propter duo opera Ruth: nam sicut dictum est præcedēti quæstione, duo opera fecit Ruth: vnum fuit beneficium impensum Noemi, alterū fuit obsequium Deo exhibitum. De primo dicebat Booz, ꝙ reciperet Ruth plenam mercedem, quia impotens erat Noemi, & omnes cognati eius ad retribuendum sufficienter. Nam licèt vellet Booz dare quandam vicissitudinem recompensando in eo, in quo poterat secundùm æqualitatem putabat se non posse: eo quòd Ruth fecerat tāta pro Noemi, vltra quæ nihil erat, qđ impendi posset nisi mors: nam dimiserat parentes, & patriā, & Deos suos, & totum statum vitæ suæ posuit ī Noemi. s. quòd si illa prosperaret putabat se hoc solo esse beatā: quamq̄ ergo multa impenderent Booz, & Noemi, & alij de cognatione ipsorum Ruth, non poterant æquiparare beneficio eius: ideo petebat Booz, quòd id, quod ipsi non poterant retribuere ipsi Ruth retribueret Deus: & ista erat plena merces. Secundum erat obsequium Deo impensum, scilicet, quia dimiserat Deos suos, & venerat ad eum, de quo magis declaratum est præcedenti quæstione, & pro isto erat ei rependenda merces: & quia istud fuerat aliquid magnum, si rependeret merces æqualis, daretur sibi aliquid magnum, orauit quòd ei Deus redderet plenā mercedem exaltando eam ad prosperum statum, sicut decebat exaltari.

Quomodo Ruth orauit nunc quòd iueniret gratiam coram Booz. Quæst. XIIII.

QVAERETVR vlterius, quomodo Ruth orauit nunc, quòd iuueniret gratiam coram Booz, & videtur, quòd non erat opus hoc petere. Primò, qa videbat Ruth, quòd Booz tantum ei ostenderat fauoris, quòd non oportebat plus ostendi. Secundò, quia ipsamet Ruth dixerat quòd inuenerat gratiam coram eo, scilicet, vnde hoc mihi, vt inuenirem gratiam ante oculos tuos, & nosse me dignareris? implicabat ergo in verbis suis petens nunc inuenire gratiam. Respondēdum, quòd Ruth petiuit nunc, quòd inueniret gratiam. Primò, quia iste est modus se humiliandi: nam cùm aliquis, qui iam obtinet quòd vult, subiicit se alteri petendo illud tanquam non habeat, impendit ei quēdā honorem in ista subiectione: ideo Ruth volens se magis subiicere Booz, qui ostendebat ei tantum fauorem petiuit, quòd inueniret gratiam coram eo. Secundum erat etiam ad ostendēdū aliquam magnitudinē in eo: nam cùm quis petit quòd inueniat gratiam coram altero, innuit aliquid magni esse in illo, quo indigeat quod ille præstare possit: & ista est quædam exaltatio eius, a quo petitur iste fauor. Tertium est, quia Ruth viderat, quòd Booz ostenderat ei fauorem in præterito, & non interciderat aliquid meriti, ideo nunc optat pro futuro. s. quòd semper iste fauor continuetur: & hoc erat conueniens, quòd peteret Ruth, quia si ostendente Booz tantum fauorem ei non peteret continuari istum fauorem, videretur nimis confidere de fauore Booz, ita quod putaret nō esse necessarium, quòd vltra peteret illū: & ista confidentia non erat rationabilis, cùm Ruth esset mulier alienigena, quæ ipsi Booz quantum ad personam suam nihil obsequi, vel beneficij præstiterat. Petiuit ergo rursus fauorem.

Cùm

Cùm Booz laudauit tantum Ruth de beneficiis collatis Noemi, & obsequio quod Deo præstiterat, cur ipsa non respondit ad hoc. Quæst. XV.

QVAERETVR vlterius, cùm Booz laudauit tãtum ipsam Ruth de beneficiis, quæ præstiterat Noemi, & obsequio, ꝙ Deo præstiterat, cur ipsa nõ rñdit aliqd ad hoc. Respondẽdum, ꝙ ipsa nihil dixit. Prio quia non expediebat: nã si voluisset aliquid respõdere in hoc, necessariũ erat, ꝙ multa verba diceret, ipsa tamen non iudicabat honestum esse, quòd fœmina incognita multa loqueretur cum viris: nam signum ꝓbitatis magnę in mulieribus potissimè non habentib⁹ viros est verecundia: & quia multa loqui non pertinet ad verecundiam, potissimè cũ fęminæ verecundę debeant quantum potuerint fugere conspectus viriles, scilicet vt non aspiciant eos recto vultu, & tamen si loqueretur Ruth multa cum Booz, oportebat ꝙ eũ conspiceret, quod non multum attestabatur honestati eius. Secundum fuit propter humilitatem, & moderationem, nam ad nullum pertinet virtuosum laudes appetere: & potissimè non illas de se pręferre: si tamẽ Ruth vellet aliquid respondere ad hoc, cùm totũ istud pertineret ad laudem magnam Ruth nacesse erat, ꝙ proferret aliquas laudes de se, vel aliqua de quibus laudaretur: neutrum aũt cõpetit virtuoso, sed potius dẽt subticere quantũ subticere potuerit: ideo ad hoc non decuit respõdere Ruth, sed conuertit sermonem suũ ad aliud humiliando se, & dicendo inueniam gratiam ante oculos tuos: & in omnibus humiliauit se, quanto magis eam Booz exaltabat: nam dixit non sum similis vnius puellarum tuarum.

Quare Booz gradatim ostendebat fauorem ipsi Ruth, & non totum a principio. Quæst. XVI.

QVAERETVR vlterius, quare Booz gradatim ostẽdebat fauorem ipsi Ruth, & non totum a principio: nam a principio solũ dixit ei, ꝙ colligeret in agro suo, & nõ iret ad alium, & ꝙ qñ staret ad sarcinulas & biberet: postquã vero respõdit Ruth, dixit ei, ꝙ comederet panẽ intinctũ aceto cũ messorib⁹, & ꝙ nullus molestaret eam, sed darent ẽt ei de manipulis suis, & permitterent eam colligere secum, & metere, si vellet. Dicendum, ꝙ Booz fecit hoc, quia mouebatur contemplatione virtutis Ruth: a principio.n. ostendit erga eã fauorem suũ, quia audierat ꝙ erat virtuosa mulier, & ꝙ fecisset multa pp Noemi socrum suam: & tñ nondũ viderat Booz aliquod experimentum virtutis suæ: nunc verò ex rñsione Ruth collegit Booz maiores virtutes: nã collegit quòd erat mulier honesta, modesta, verecunda, qa noluit rñdere aliqd ad laudes suas, ne multiplicare verba cũ viris. Etiã agnouit eã esse humilẽ, quia valde se humiliauit nunc dicẽs, ꝙ non erat similis vnius ancillarũ Booz: & pp hoc dilexit eã Booz magis q̃ prius: & ostendit fauorem suũ erga illam abũdantius dicens, ꝙ comederet, & meteret cum messoribus, & ꝙ messores dimitterent ei de manipulis suis ex industria, vt patet in litera. *Collegit ergo.* Hic ponit quartum huius ca. s. Ruth in agendis solicitudo, nã erat solicita nimis laborando, cũ tota die maneret in agro colligens spicas, ita vt miraretur iuuenis, qui prçerat messoribus: vnde dixit ad Booz, & de mane vsque ad nũc stat in agro: nec ad momentum reuersa est, & dr̃. *Collegit ergo in agro vsque ad vesperam.* Totum hoc intelligitur de primo die, quo Ruth iuit ad colligendũ spicas in agrũ Booz: nam collegit vsque ad vesperam: quando reuertebantur messores. *Et quæ collegerat virga cędens, & excutiens.* Postquam collegit spicas accepit baculum, & cędebat illas ad excutiendum grana de paleis, vt sola gra

Ruth in agendis solicitudo.

F na ferret in domũ. *Inuenit ordei quasi ephi mensuram.* Hordeum est, ꝙ nunc colligebant messores Booz. nã sicut dicitur preced. cap. in fine, Noemi venit cũ Ruth nuru sua in Bethlehẽ in principio messi hordeaceę, & illico iuit ad colligẽdũ spicas in agrũ, ne esset ociosa. Et ponitur mensura hordei, quã collegit. s. quasi ephi. quantitas mensuræ istius apud nos est incognita. Nam mẽsura, & pondera, & monetæ variãtur per diuersa tempora & regiones, iõ nullus potest determinatè nunc dicẽre tanti valoris erat moneta, quæ olim fuit: & tantæ capacitatis erat mensura alterius temporis, quia oĩa tpe variantur. Erat tamen ephi apud Hebręos q̃dam mensura aliqualiter magna, q̃ ꝯtinebat decẽ Gomor: Exo. 16: erat autem Gomor mensura parua: nã Deus statue

G rat in deserto, quòd cuilibet capiti siue viro, aut mulieri daretur quotidie vnũ Gomor de manna: & illa quãtitas sufficiebat ad saturitatẽ: Exo. 16. ex quo aliqualiter põt cõprehẽdi, magnitudo ephi, licèt nõ multũ determinatè. *Idest tres modios.* Istud nõ est in Hebræo, sed in libris Latinis cõiter reperitur. Credendũ ãt est, ꝙ fuerit Glosa interlinearis cũ sit expositio: & imperitia aliquorũ librariorũ textui inserta est; & inde oẽs libri vitiati sunt ꝑ istã additionẽ: & tñ adhuc dicẽdũ est, ꝙ nõ patet q̃tum sit modius, quia est mensura antiqua: & oẽs istæ sunt immutatæ. Sed quantum sit, & an sit mensura valde magna seq. c. declarabitur. *Quos portans.* Ipsa humeris suis portauit istos tres modios: siue ephi: nam non erat magnum pondus, cũ ipsa iterum portauerit super

Gomor quid sit.

H scapulas suas modios sex, vt patet seq. c. *Reuersa est in ciuitatem.* Scilicet, in vespera cũ iam non erat honestum manere in agro, & ostendit socrui suę, quasi ꝯgratulando, ꝙ multum portaret: & verum erat, ꝙ non potuisset Ruth tantũ collegisse, nisi ꝙ messores ex industria dimittebant ei aliquos manipulos, sicut dixerat eis Booz. *Insuper protulit & dedit ei de reliquijs cibi sui, quo saturata fuerat.* Scilicet, dedit ei de polenta: nam cõgesserat sibi polentam ad comedendum de granis excussis de spicis & decorticatis, et reseruauit partẽ cibi illius postquam fuerat saturata, et illam protulit de canistro, vel pera, & dedit socrui suæ. *Dixitq́; ei socrus.* Admirata Noemi de eo qđ collegerat Ruth quęsiuit ab ea. *Vbi collegisti hodie, & vbi fecisti opus?* Vbi tantum colligere

I potuisti, vel quis fuit qui tã clementer se haberet ad te, vt tantum te colligere permitteret? & est replicatio sententiæ, quia idẽ est, vbi collegisti, & vbi fecisti opus. *Sit benedictus, qui misertus est tui.* Aliqui intelligunt de Deo hoc. s. Deus, qui misertus est tui dando tibi gratiã in conspectu alicuius patris familias, vt tantum te colligere permitteret, sit benedictus, & laudabilis. Sed intelligẽdum est de domino agrorũ. s. ꝙ ille misertus est Ruth permittendo eã fauorabiliter colligere: nã si magnum fauorẽ ei non prçstitisset, non potuisset tãtum colligere: & patet hoc, quia immediatè dicit, ꝙ Ruth indicauit ei nomen domini agri, & ꝙ vocaretur Booz, & tunc dixit Noemi, benedictus sit a domino, eãdem gratiam, quã præbuit viuis seruauit & mortuis. *Indicauitq́; ei apud quem esset operata.* Idest, in cuius in agro col-

K legisset spicas. *Et nomen dixit viri, quòd Booz vocaretur.* Nesciebat Ruth, quando iuit in agrũ, cuius erat ager ille, nec ẽt sciebat postea virum, quamq̃ vidisset eum, sed fortè a messoribus, vel puellis didicit qualiter vocaretur: nã nesciebat quis vir esset ex fama. Quod patet, quia aliàs quando indicauit Ruth ipsi Noemi nomen viri, dixisset ei, ꝙ vocabatur Booz ille vir, in cuius agro collegerat spicas, quia iste est modus loquendi nõ cognoscentis personam, sed solùm nomen, sed dixisset ĩ agro Booz collegi spicas. Etiam si Ruth cognouisset Booz non diceret Noemi ad Ruth, propinquus noster est homo, quia scito quis erat Booz cognosceret cognationẽ suam. *Cui respõdit Noemi, benedictus sit a domino.* Scili-

Scilicet, Deus augeat bona eius: nã benedictio importat augmentum, vel multiplicationem, vt patet 2. Corin. 9. cùm opponatur ibi benedictio parcitati, vel auaritiæ. *Eandem gratiam, quam præbuit viuis seruauit & mortuis.* Scilicet, gratia vel bona voluntas proficiẽdi quam habebat Booz ad virũ meum Elimelech, & ad duos filios eius, manet nunc in eo: nã erat cognatus Elimelech viri Noemi: & consequenter duorum filiorum eius, quorum vnus erat Ruth vir. s. Maalon, & Booz habuit se ad istos valde amicabiliter, quãdiu vixerunt: nunc ãt postquã mortui sunt, seruauit eandem grãm, quia habendo se bene ad Ruth vxorem Maalon, habebat se bene ad Maalõ, & habendo se bene ad Noemi vxorem Elimelech, habebat se bene ad Elimelech: & & referebat Noemi de hoc gratias, quia faciebat Booz tanquam vir bonus, & laudabilis: solent. n. mortui tradi obliuioni: nec manent amici eorũ, qui fuerant amici dum viuerent, sicut dicitur Psal. 30. s. Obliuioni traditus sum sicut mortuus a corde. Et tamen nunc mortuis seruabat Booz amicitiam. Etiam erat alia causa, quare gratias referret Noemi: nam cùm vir suus viueret, habebat Booz aliquam causam faciendi bene ipsi pp se, quia cognat⁹ eius erat, & vxori suæ pp ipsum: nunc aũt Noemi nõ habebat aliquam causam quare de ea curaret Booz, cùm esset mortuus vir suus; & tñ curabat seruando eandem amicitiam, q̃ prius: ideo nimis erant referendę gratiarum actiones ipsi Booz pp hoc. *Rursumq́;.* Scilicet, finita sententia superiori cum aliquali pausatione rursus locuta est Noemi ad Ruth de eodem. *Propinquus noster ait est homo.* Scilicet, Booz propinquus noster est. In hoc incepit Noemi congratulari ipsi Ruth de Booz, dicẽs: propinquus noster est, scilicet viri mei, & viri tui, quasi dicat, gaude, quia magis nobis fauebit: nam noster propinquus est. Accipiebat autẽ Noemi psonam viri sui, & personam Maalon mariti Ruth, quorum Booz erat cognatus, vt patet supra in litera: nam istarum mulierum nõ erat cognatus Booz. *Et Ruth.* Scilicet, locuta est ad Noemi. *Hoc quoque inquit præcepit mihi.* Scilicet, hoc quod sequitur: Ruth erat repleta gaudio multo de prosperitate diei illius, quia fæliciter ei euenerat, & ob hoc quamq̃ Noemi loqueretur de cognatione sua ad Booz non attendebat Ruth, sed volebat enarrare quod ei cum illo acciderat, quia oĩa euenerãt psþere, & subiunxit istud quod sequitur. *Vt tandiu meßoribus eius iungerer donec oẽs segetes meterentur.* Scilicet, vt semper colligerem spicas in agris suis post messores suos, quandiu duraret messis sua. *Cui dixit socrus: melius est filia mi, vt cum puellis eius exeas ad metendum.* s. bonum non est, vt colligas spicas, sed vt iungaris puellis Booz, & metas cum eis adiuuãdo eas ad metendum. Habebat. n. Booz messores, & ẽt puellas metẽtes, vt patet supra in litera: & voluit Noemi, ꝙ Ruth iungeretur puellis Booz, quia cum eis honestius esset, & adiuuaret eas ad metendum pro ipso Booz. *Ne i alieno agro quispiã resistat tibi.* s. si iungeris puellis Booz adiuuabis eas, & nemo tibi resistet: si autẽ iueris ad alienum agrum aliquis tibi resistet, ne colligas, & erit tibi rubor, vel scandalum. *Iuncta est itaque puellis Booz.* Secuta est Ruth mandatum, & cõsilium Noemi socrus suæ, quia vt matrem eam habebat. *Et tandiu cum eis messuit, donec hordea & triticum in horreis conderẽtur.* Scilicet, vsq; ad finẽ messis triticeæ, & hordaceæ fuit semper Ruth cum puellis Booz, ita vt iam nihil haberet Booz, quòd meteretur: & tunc hordea & triticum condita sunt in horreis, idest conseruata, quia iam nihil manebat agẽdum. Toto autem hoc tempore nulla mutatio facta est quantum ad negocia Ruth, ideo dicitur: donec hordea, & triticum in horrea mitterentur: nam expleta messe secutum est matrimonium Ruth cum Booz, vt patet sequenti cap.

A *Quare cùm Booz multa dixerit ipsi, per quæ ostendebatur fauor suus erga Ruth: & Ruth solum aliqua eorum dixit Noemi socrui suæ.* *Quæst.* XVII.

QVAERETVR, quare cùm Booz multa dixerit Ruth ipsi, per q̃ ostẽdebatur fauor suus erga ipsã Ruth, & Ruth aliqua eorũ dixerit Noemi socrui suę, vt patet hic, non dixit oĩa. Respondẽdum, ꝙ Ruth non potuit dicere ipsi Noemi oĩa, quæ dixerat Booz ĩ fauorem suum: nam multa illorum secretè dixit messoribus, quæ non audiuit Ruth. s. ꝙ permitterent eam secum metere si vellet. Etiam quòd de manipulis suis dimitterent ex industria, vt illa caperet eos sine rubore: & ista non potuit Ruth dicere socrui suæ: alia tamen
B ipsa audiuit. s. ꝙ quando sitiret iret ad sarcinulas, & biberet de aquis quas bibebant pueri Booz. Etiam ꝙ quando esset hora comedendi iungeretur messoribus, & comederet cum eis panem tinctum in aceto, vt patet in litera. De istis potest dici vno modo, ꝙ scriptura subticuit ista relata fuisse Noemi: & tamẽ Ruth illa sibi retulit. Et non est hoc inconueniens qa multa dimittuntur in sacra scriptura eorum, quæ facta sunt. Secundò potest dici, quòd Ruth volebat ista enarrare socrui suę: & tamen non enarrauit, quia ipsa Noemi intercepit, vel dimisit locutionem Ruth. s. ꝙ cùm Ruth dixisset, ꝙ Booz præceperat, ꝙ iungeretur messoribus, volebat discurrere ad enarrandum alia: sed Noemi voluit respondere ad istud verbum Ruth, di-
C cens, quòd nõ erat bonum, ꝙ iungeretur messoribus Booz ad colligendum spicas, sed puellis ad metẽdum: ideo cessauit Ruth dicere cætera, quæ intendebat. Tertiò potest dici & melius: s. ꝙ Ruth dixit oĩa, quæ Booz ei retulit, & tamen scriptura nihil ponit nisi ea, quæ faciunt ad intẽtum suum. Intentum ãt scripturæ est hic enarrare illa, per q̃ habita fuit occasio ad ꝯtractum matrimonij inter Booz & Ruth: ista ãt verba, quæ Ruth retulit ipsi Noemi, s. quòd dixerat ei Booz, ꝙ biberet de aqs ad sarcinulas, & quòd comederet panẽ tinctum aceto, nõ erat aliqua occasio directa, nec indirecta ad matrimonium quod sequitur, ideo scriptura nõ curauit illa enarrare, quamq̃ ista relatio facta fuerit. Quod ãt diceret Ruth ad Noemi, quòd iusserat ei Booz, ꝙ
D iungeretur messoribus eius vsq; ad ꝯsummationem messis, attinebat ad propositum. Nã Noemi respondit ei, quòd non erat illud bonum, sed potius ꝙ ipsa Ruth iungeret puellis Booz, & iã non colligeret spicas, sed meteret cũ puellis Booz, & ex isto obseqo, qđ Ruth prestitit Booz, inclinaretur ipse magis ad eam, & sic haberetur via ad contractum matrimonij illius.

Intentio sacræ scripturæ de Ruth.

Quomodo dixit Noemi ad Ruth, melius est ut cum puellis exeas ad metendum. *Quæst.* XVIII.

QVAERETVR vlterius, quomodo dixit Noemi ad Ruth, melius est, vt cùm puellis eius exeas ad metendum. Respondendũ est vno mõ, quòd Noe-
E mi secuta est hic custodiam honestatis Ruth. Dixerat autem Booz, quòd Ruth iungeretur messoribus suis quousque finirentur Messes, & quia frequentatio ista cum viris non erat tam honesta sicut cum fęminis, voluit Noemi, quòd Ruth non iungeretur messoribus Booz, sed puellis eius, vt honestius se haberet. Secundò potest dici, & melius, quòd hoc fuit ad magis fructificandum: nam si colligeret spicas Ruth quotidie vsque ad finem messis, non congregaret inde magnum fructum, & erat labor grauis. Vtilius erat ergo, quòd labor, quem impendere debebat in colligẽdo spicas, impenderet in metendo, & magis de lucro consequeretur. Et quia Booz dixerat, quod iungeretur Ruth messoribus suis. s. ad colligendum spicas, dixit

Responsio 1. ad quęsi.

Responsio 2. ad quęsi.

xit

xit Noemi: melius est, quòd iungaris puellis ei^9 ad me F tendum. Tertiò potest dici, & adhuc melius, ꝙ Booz intendebat dare lucrum ipsi Ruth, Noemi āt volebat quòd Ruth impenderet obsequium ipsi Booz, & nō perciperet in præsenti fructum, sed expectaret aliūde: Booz namq; viderat honestatem Ruth, & iusserat, ꝙ veniret semper in agrum suum ad colligēdum spicas vsque ad consummationem messis: & dixerat messoribus, quòd dimitterent, vel proiicerent de manipulis suis ex industria, vt posset Ruth colligere illos sine rubore. Et hoc modo peterat Ruth quotidie multū congregare de hordeo, & tritico: sicut prima die congregauerat quasi mensuram Ephi, vt patet supra in litera. Et per hoc beneficium quod intendebat impendere ipsi Ruth, nolebat recipere ab ea aliqđ obsequiū, G sed quòd ipsa pro se laboraret, & colligeret. Noemi aūt intendebat alium finem: nā postquam vidit quòd prima die Booz tātum fauorē impenderat ipsi Ruth, & dilexerat eam, vidit modum ad hoc, quòd posset accipi Ruth ab eo in vxorem: & ob hoc dixit: propinqu^9 noster est homo. s. quòd iure propinquitatis poterat matrimonium legaliter copulari: quod fieri non posset si Booz negligeret ipsam Ruth: ideo viso bono desiderio eius, voluit eum magis inuitare ad hoc obsequiis. & ad hoc noluit quòd laboraret Ruth colligēdo spicas, in quo sibi soli proderat, & a Booz beneficium recipiebat, sed quòd obsequiū impenderet Booz non recipiens ab eo mercedē, scilicet, quòd adiuuaret puellas eius ad metendum vsque ad finem messis hordeaceæ, & triticeæ: & sic factum est. Nam cùm toto hoc H tempore Ruth messuisset cum puellis Booz, & expleta messe, misit eā Noemi ad iacendum in area apud Booz, & tunc contractum est matrimonium, vt patet sequenti cap.

Quomodo dixit hic Noemi: melius est, ut cum puellis eius exeas ad metendum, ne in alieno agro quis resistat tibi. Quæst. XIX.

QVAERETVR vlterius, quomodo dixit hic Noemi: melius est, vt eum puellis eius exeas ad metendum, ne in alieno agro quis resistat tibi: nam dato quòd non iungeretur puellis Booz ad metendum, I non resisteret ei quisquam in agro alieno, quia Booz dixerat ei, quòd iungeretur messoribus eius vsque ad cōsummationē messis, & nō iret ad alienum agrum, & ibi colligeret spicas: & præceperat etiam messoribus, quòd nullus molestus esset ipsi Ruth ad metendum, si vellet, vel ad colligendum spicas: ideo etiam si non iungeretur puellis Booz, nemo ei resisteret. Respōdendum, quòd Noemi noluit in hoc expugnare totaliter sententiam Booz, sed quandam partē eius: nam dixit Booz, quòd Ruth colligeret spicas semper post messores: & quātum ad hoc dixit Ruth Noemi: melius est vt cum puellis eius exeas ad metendum. Cū autem addidit: ne quisquam in alieno agro resistat tibi, non ponitur tāquam redditiuum causæ dicti præ- K cedentis, sed ponitur quasi consecutiuè. s. quòd si messueris cum puellis Booz nullus resistet tibi in alieno agro, quia non eris ibi in agro alieno. Sed adhuc dicet aliquis, quòd etiam si esset in agro alieno nemo posset ei repugnare quin colligeret spicas, quia lege cauebatur, Deu. 24. quòd permitteret quilibet colligere spicas remanentes ipsis viduis, aduenis, & pupillis, & Ruth erat vidua, & aduena, vnde non poterat prohiberi. Dicendum, quòd non poterat probiberi Ruth in alieno agro spicas euadentes manus messorum colligere, prohiberetur tamen metere, & tamen in agro Booz non probiberetur metere, sed poterat metere cum puellis Booz: & sic potest intelligi, ꝙ prohibere tur in agro alieno. s. metere, & non cùm meteret in agro Booz. Alio modo potest dici, ꝙ intelligatur de collectione spicarum, s. quòd meteret in agro Booz, ne si forte iret ad colligēdum spicas in agrum alienum, prohiberetur per impietatem domini agri. Et cùm dicitur, quòd non poterat aliquis Israelita prohibere viduas in agro colligere spicas. Dicendum quòd verum erat de iure, & tamen de facto poterat prohibere: & Ruth non posset resistere domino agri prohibenti de facto: ideo vt non pateretur hunc ruborem, melius erat, vt coniugeretur puellis Booz ad metendum: & sic factum est. Alia responsio.

CAPITVLVM. III.

POSTQVAM autem reuersa est ad socrū suā, audiuit ab ea: Filia mi, quæram tibi requiem, & prouidebo, vt bene sit tibi. Boooz iste cuius puellis in agro iuncta es, propinquus noster est: & hac nocte aream hordei ventilat. Laua re igitur, & vngere, & induere cultioribus vestimentis, & descende in area. Non te videat homo, donec esum potumq; finierit. Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum, in quo dormiat. Veniesque, & discooperies pallium, quo operitur a parte pedum, & proiicies te, & ibi iacebis. Ipse autem dicet tibi, quid agere debeas. Quę respondit: Quidquid præceperis faciam. Descenditque in aream, & fecit omnia, quæ sibi imperauerat socrus. Cunque comedisset Booz & bibisset, & factus esset hilarior, issetque ad dormiendum iuxta aceruū manipulorum, venit abscondite, & discooperto a pedibus eius pallio se proiecit.

Postquam autem. In præcedentibus dicto de Ruth conuersatione, hic agitur de eius legali conuentione. Fuit autem ista legalis conuentio, quòd inter Booz & Ruth actum est de modo, quo ex necessitate legis ipsa accipienda erat in vxorem a Booz. Et diuiditur in tria, quia primò ponitur Noemi consultatio. Secundò Ruth obtemperatio ibi. *Quæ respondit.* Tertiò Booz rationabilis responsio ibi. *Et ecce nocte.*

An hic sit ordinis mutatio, & an hæc sint immediatè facta post præcedentia. Quæst. I.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic, habeant ordinem continuatum ad pręcedentia: & an sint immediatè post illa facta, vel interiecto aliquanto tempore. Ad primum dicēdum, ꝙ est ordo continuus, quia præced. ca. actum est de his, quæ fecit Ruth incipiens ire ad colligēdum spicas ad agrum Booz: hic agitur de illis, q̄ secuta sunt expleta messe. Etiā ꝗa supra ponit tps, quo Ruth nōdum Booz

Booz cognouerat, hic autem ponitur tempus, quo cũ ipso de contractu matrimoniali agebat, ideo necesse est, quòd illud fuerit ante istud. Item patet ex ordine literæ, quia dicitur hic: postquam autem reuersa est ad socrum suam: & tamen præcedenti capitulo dicitur de collectione spicarum, quam faciebat Ruth in agro Booz antequam rediret ad socrum suam. Ad secundum dicendum, quòd inter istud & præcedentia ferè nullum tempus intercidit, vel valde modicum: nam præcedenti capitulo, dictum est de toto tempore, quo durauit messis Booz, quòd Ruth messuit in agris Booz cum puellis eius, donec triticum, & omnia hordea in horreis conderentur: hic autem dicitur de quadam nocte, qua ventilabat Booz aream panis, in qua facta sunt omnia, quæ habentur hic: ventilatio tamen in area non poterat esse magno tempore post finitam messem: ergo istud pauco tempore fuit post præcedentia. Circa primum dicitur. *Postquam autem reuersa est ad socrum suam.* Fuit ista reuersio de agro de collectione spicarum, & est illa reuersio de qua habetur præced. cap. nam vna die solũ iuit Ruth ad colligẽdum spicas, & illa die ostendit ei Booz magnum fauorem, vt patet præc. ca. & tunc dixit illi ea, q̃ habẽtur ibi; & illa, quæ habentur hic, vt quidam volunt. Sed istud falsum est, quia non iuit Ruth ad petendum ea, q̃ hñr hic immediatè post primam diem, qua ad colligendũ spicas in agrum eius iuit: nam post hoc iuit ad metendum cum puellis Booz ipsa Ruth, & messuit cum eis vsquequo omnia hordea, & triticum meterentur, & adhuc nihil petiuerat. Dicendum ergo, ꝙ ista reuersio est, quam habuit Ruth post collectionem omniũ hordeorum, & tritici. Et est intelligendum, ꝙ fortè toto tempore, quo Ruth metebat cum puellis Booz non reuersa est ad domum Noemi socrus suæ; vt si fortè meterẽt hordeum, & triticum in ruribus, vel locis aliquibus distantibus à Bethlehem in quibus Booz haberet possessiones, & completa messe redijt Ruth ad socrum suam, & tunc dixit ei Noemi omnia, q̃ hñr hic. Et patet hoc ex verbis, quæ habẽtur infra, nam dicitur: Booz iste cuius puellis in agro iũcta es propinquus noster est: iam ergo iuncta fuerat Ruth puellis Booz in agro, qñ fuerunt ista: & tamen ista coniunctio fuit, qñ iuit ad metendum cum puellis Booz, sicut dixerat ei Noemi præc. ca. s. melius est, vt exeas cum puellis eius ad metendũ: & iterum: iuncta est igitur puellis Booz, & tamdiu cum eis messuit. *Audiuit ab ea.* Scilicet ista verba, quæ sequuntur. *Filia mea quæram tibi requiem.* Habebat Noemi intentionem quærẽdi virum ipsi Ruth, quia non erat honestũ, vt esset sine viro. Et dixit. *Quæram tibi requiem.* Scilicet, nunc es in laboribus, & angustijs quærendo cibum, & non habes adhuc ad sufficiẽtiam, volo ergo tibi quęrere virum, in cuius domo habeas requiem, & non indigeas aliqua re istarũ. Et hoc potissimè dicebat, quia Booz erat vir diues, cui intendebat eã copulare Noemi, & ibi non indigeret aliquo. Vel dicebatur ei quærere requiẽ: nam requies est cessãte motu, cùm autem quis est in motu, nullam habet requiem, & quia quamdiu quis nõdum habẽt finem, quem intendit, nõdum cessat à motu nondum habet quietem, & quia puella, quæ non habet virum, non habet finem suum, non dr̃ habere requiem: & sic erat de Ruth, q̃ erat in ętate puellari, in qua non erat honestè, sine viro: & tñ nondum habebat virum, ideo nõdum habebat requiem: sic enim dixit Noemi duabus nuribus suis, supra 1. cap. s. det vobis dñs inuenire requiẽ in domibus virorum, quos sortiturę estis. *Et prouidebo, vt bene sit tibi.* Scilicet, quantum ad honestatem, & necessitatem: ad honestatem quidem, quia Ruth erat puella, & puellæ in ætate nubili non stant conuenienter magno tempore sine viris, quia præstatur occasio in-

A famiæ, & suspitioni. Quãtum ad necessitatem etiam, quia Ruth non habebat necessaria ad victum sine magno labore corporis, & sic fortè sufficienter non haberet: vt ergo haberet omnia necessaria, oportuit, ꝙ traderetur viro, qui ei necessaria tribueret. Et dixit prouidebo tibi, scilicet, quia ipsa Noemi procurabat contractũ matrimonij nesciente adhuc aliquid Ruth. *Booz iste cuius puellis in agro iuncta es.* Hic vult innuere Noemi, quòd principium ad contractum matrimonij esset per cognationem, scilicet, quòd iure cognationis deberet Booz accipere Ruth in vxorem. Et dicitur cuius puellis in agro iuncta es, scilicet ad metendum: nam cùm prima die collegisset Ruth spicas in agro Booz, dixit ei Booz, quòd semper colligeret ibi

B spicas, & non declinaret ad alios agros: Noemi autem dixit melius est, vt exeas cum puellis eius ad metendum. Et dicitur, quòd iuncta fuit eis, & messuit cum illis vsquequo omnia hordea, & triticum meterentur. *Propinquus noster est.* Istud dixit, quia matrimonium inter Ruth & Booz non poterat contrahi alio modo: nam si non esset obligatio aliqua ipsius Booz ad accipiendum Ruth in vxorem, non videbatur esse verisimile, quòd alio modo acciperet illam, cùm illa esset pauper, & aduena. Et dixit. *Propinquus noster est.* Scilicet virorum nostrorum: nam ad eas non habebat aliquam cognationem, sed ad viros earum: nam Elimelech fuit vir Noemi, cuius cognatus fuit Booz præcedenti capitulo, & quia Mahalon maritus Ruth

C fuit filius Elimelech, necesse erat, quòd Booz esset cognatus Mahalon viri Ruth, & sic dicebatur cognatus earum: & istud fuit exordium ad loquendum in ista materia: nam quando ipsa Ruth locuta est ad Booz, quòd eam acciperet in matrimonium dixit: expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es. *Et in hac nocte aream hordei ventilat.* Scilicet, in die præcedente noctem illam. Nam quando locuta est Noemi ad Ruth de hoc, erat fortè vespera, ideo dixit in hac nocte aream ventilat. Vel fortè dixit de nocte, quia venti erant necessarij ad ventilandum, & fortè in nocte illa magis flabant venti per noctem, quàm per diem. *Lauare igitur, & vngere.* Scilicet: laua totum corpus tuum, & vnge illud oleo: nam saltem

D capita vngebant: & fortè mulieres vngebant alias partes corporis. *Et induere cultioribus vestimentis.* Idest, accipe vestimenta preciosiora, & maioris apparatus, quã nunc habes, quia Ruth erat nunc induta quotidiana veste, qua vtebatur ad laborandum in agro: nunc autem voluit Noemi, ꝙ indueret Ruth vestibus maioris precij, vt formosior appareret. Et vocantur cultiores, idest honorabiliores à verbo colo, quod est amare, honorare, ornare: & sic vocatur cultus vestis, quia vestis quæcunq; sit, ornat hoĩem magis, q̃ si hõ nudus sit. Et sic dr̃ Exo. 33. Nullus indutus est ex more cultu suo, & luxerunt. s. ꝙ oẽs Israelitę lugebant, qñ Deus cõminatus est eis pęnam ꝓ vituli fabricatiõe: & ob hoc nullus indutus est cultu suo. i. veste sua honorabiliter in signũ

E tristitię. *Et descende in aream.* Erat nunc Ruth in domo socrus suę Noemi, & area erat extra vrbem. Et dixit ei, quòd descẽderet in aream ad hoc, ꝙ loqueretur, & faceret ea, q̃ sequũtur in litera. *Non te videat homo.* Aliqui intelligunt sic: nõ te videat hõ. i. nullus te videat. Alio modo non te videat hõ. i. Booz, & iste est sensus verus. Quod patet, quia dr̃ donec potũ, esumq; finierit: & necesse erat intelligi de aliquo viro specialiter. s. de Booz. *Donec esum, potumq; finierit.* s. donec finierit cenã, q̃ splendide faciebat in area. *Quando ierit ad dormiendum, nota locum, in quo dormiat.* Ruth debebat ire ad arcã, anteq̃ cęnaret Booz: & tamen non debebat apparere coram eo, quousq; cœnaret, & postea ipsa debebat respicere locũ, in quo Booz dormiret, & ipsa ad pedes eius cubaret.

Venies̃q; & discooperies pallium, quo operitur à parte pedum. Cùm iã dormiret Booz graui sopores de bebat Ruth ire ad pedes lecti eius, & discooperire partem pedum complicando pallium, quo opertus erat Booz. Et vocatur hic pallium stramenta ipsa lecti nomine generali: & iussit, quòd discooperiret partem pedum, quia honestius erat, quòd illam partem discooperiret, quã superiorem: nam erat quædam humilitas. *Et proijcies te, & ibi iacebis.* Scilicet, proijcies te ad pedes Booz dormientis, & iacebis ibi quousque ipse euigilet, vel sentiat te. *Ipse autem dicet tibi quid agere debeas.* Idest, facies omnia, quæ ille iusserit, & ipse indicabit tibi quid agere debeas.

Quid est quod facere nunc intendebat Noemi circa Ruth.

Quæstio II.

QVAERETVR circa prædicta, quid est, quod intendebat facere nunc Noemi circa Ruth. Respondendum, quòd Noemi habebat secum Ruth, quæ venerat cum ea de terra Moab, & erat nimis solicita circa eam, vt quæreret ei statum conuenientem: nam Ruth exposuerat se nimis pro Noemi dimittens patriam, & parentes pro ea: iustumque erat, vt toto conatu Noemi prouideret ei. Et quia puella erat, voluit ei quærere virum, in quo acquirebat honestatem status, & necessariorum succursum, quæ à viro reciperet, & putauit nullum magis cõuenire ad hoc, quàm Booz, qui erat vir potens, & magnarum opum, vt patet præcedenti capitulo, & putauit Noemi, quòd hoc posset concludi propter duo. Primò, quia Booz videns Ruth dilexerat eam nimis propter virtutes eius, ostenditque ei magnum fauorem præcedenti capitulo, & facile erat ex hac parte inclinari eum ad accipiendam illam in vxorem. Secundum erat propter propinquitatẽ: nam obligatio legalis erat ad hoc, & istud erat potissimum, ꝑ quod Ruth exorsa est negocium, & hoc præsupposito quærebat modum, quo procuraretur iste contractus matrimonij, & tunc expectauit diem, quo ventilabatur area. Nam illa die erat opus Booz ad faciendum contractum matrimonij potius, quàm alijs diebus, vt declarabitur sequenti quæstione: & misit illuc Ruth indutam vestibus pulchris, vt sic procuraret negocium.

Quare potius die ventilationis areæ factum est hoc, quàm alijs diebus. Quæstio III.

QVAERETVR vlterius, quare potius die ventilationis areæ factũ est hoc, quàm alijs diebus. Et pro hoc primò considerandum est quid erat ista ventilatio areæ, ita vt dormiret Booz in area. Dicunt quidam Hebræi, quòd in die ventilationis areæ erat consuetudo apud antiquos, quòd facerent solennem cœnam, & abundantem, & sic Booz fecit illam solenniter, & dormiuit in area. Alij dicunt, vt Rabbi Salomon, quòd Booz dormiebat in area tempore illo, eo quòd multi latrones erant in terra, & volebat custodire hordeum purgatum, & vt in præsentia sua pueri melius custodirent, voluit ipse quoque dormire in area. Dicendum, quòd vtrumque potest stare: nam fortè erant aliqua bella Israelitarum tunc cum Philisthinis, vel cum alijs gentibus vicinis, & aliqui latrunculi de illis gentibus veniebant per noctem ad rapiendum aliquid de areis, si non essent ibi custodes: sic enim Philisthini diripuerunt tempore Dauid areas vrbis Ceila, vt patet primo Regum vigesimotertio, scilicet: Ecce Philisthini oppugnant Ceilam, & diripiunt areas.

F Verisimilior tamen est positio prima: nam consuetudo erat apud antiquos in expletionibus operum facere aliquas solennes epulas, scilicet, in fine messis, & vindemiarum: & tamen ventilatio areæ erat finis hordeaceæ messis: ideo faceret Booz solennitatem aliquam tunc: hoc patet per Aristot. 8. Ethicorum, cùm dicit, quòd homines in autumno expletis messibus, faciebant sacrificiã, & conuiuia, & sibi quietem assũmebãt. Secundò patet, quia in litera dicitur, quòd Noemi dixit, quòd ventilabat Booz illa nocte aream, & sic aliquid speciale erat in ventilatione areæ, quia aliàs non nominasset Noemi magis ventilationem areæ, quàm aliquem alium diem: & tamen dixit hac nocte aream hordei ventilat, ergo aliquam specialem opportunitatem sensit ad negocium istud ex ventilatione areæ:
G istud autem non esset, nisi aliquid extraordinarium esset in die illa ventilationis areæ: & sic colligitur, quòd tunc erant solenniores epulę, quàm alijs diebus. Tertiò patet, quia dixit Noemi ad Ruth non te videat homo, donec esum & potũ finierit: ergo videtur, ꝙ potus, & cibus illius diei erat aliquid speciale ad immutandum ipsum Booz ad opus istud, alioquin non diceretur specialiter de esu, & potu eius.

Cur potius Noemi voluit, quòd Ruth inciperet negocium hoc die, quo ventilabatur area, quàm alio die. Quæstio IIII.

H QVAERETVR vlterius, cur potius Noemi voluit, ꝙ Ruth inciperet negociũ istud die, quo ventilabatur area, quàm alia die. Dicẽdum, quòd hoc fuit, ꝙ Noemi vidit, ꝙ illa die essent multæ opportunitates ad faciendum hoc, q̃ non essent alijs diebus. Prima erat, quia ad hoc, ꝙ fieret istud, debebat Ruth cubare ad pedes Booz discooperiendo eos, & tamẽ non poterat hoc facere, nisi in die ventilationis, quia alijs diebus dormiebat Booz in domo sua in Bethlehem, & non poterat accedere Ruth ad eum dormientem per noctem, cùm non posset ingredi domum: nunc verò erat Booz in area dormiens semotus à reliquis: ad quẽ poterat promptè accedere Ruth, & loqui, & facere qd quid vellet, ideo hac die factum est. Secundum erat,
I quia die ventilationis areæ fecerat Booz solennes epulas, & biberat abundanter non quidem ad ebrietatem, sed ad iucunditatem, quę est media inter sobrietatem, & ebrietatem, & est via ad ebrietatem, & qñ homines sic sunt dispositi, facilius inclinãtur ad venerea, ideo poterat tunc Ruth inducere Booz ad contrahendum secum præ hilaritate vini, & quodam stimulo carnis causato ex vino: nam venter æstuans facile despumat in libidinem: alijs autem diebus non faciebat Booz tales epulas, nec bibebat ad iucunditatem, sed ad sobrietatem, ideo non moueretur ita faciliter ad contrahendum, & consumandum matrimonium, sicut tunc: putauit ergo Noemi diem ventilationis areæ conuenientiorem esse ad istud opus, quàm alios dies.
K

Quare Noemi dicebat ista, quæ habentur hic ipsi Ruth, & quid intendebat, quòd faceret Ruth. Quæstio V.

QVAERETVR vlterius, quare Noemi dicebat ista, quæ habentur hic ipsi Ruth, & quid intendebat, quòd faceret Ruth. Respondendum, quòd Noemi erat experta nimis circa virorum inclinationem, & desideria, & voluit per modum amoris venerei inducere Booz ad contrahendum cum Ruth, nam putauit, quòd si Booz inflammaretur semel in concupiscentiã Ruth conspecta illa, & cognosceret eã carnaliter, ꝙ teneret eã semꝑ in vxorem, qa erat vir bonus, &

A & non repudiaret eam, nec desisteret à veritate promissionis suę: & ad hoc instruxit Noemi ipsam Ruth, quòd quando Booz dormiret accederet ad pedes lecti eius: & discoopiret pedes, & cubaret sub pallio Booz, & tūc Booz cognosceret mulierem ibi iacere, & quia ipse erat calefactus vino, & aliqualiter factus hilaris, motaque erat materia venerea præ calore inflammaretur illico nimium tacta carne mulieris, & desideraret cognoscere illam, & tunc Ruth non concederet ipsi Booz, quòd cognosceret eam quousque acciperet illam in vxorem, & sic faciliter matrimonium efficeretur, & ad hoc volebat Noemi, quòd Ruth prouocaret ipsum Booz, scilicet, iacendo ad pedes eius, & tangendo carnem illius, & postea quando Booz sentiret ibi adesse mulierem, & agnosceret illam, diceretq; quid vis? diceret Ruth: extēde pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es, scilicet, accipe me intra lectum tuum in consortem tori ad procreationē prolis, quia propinquus es, idest iure propinquitatis teneris ad hoc: & tunc credidit Noemi quòd Booz diceret; cuba filia mea apud me, quia non putauit, quòd vir inflammatus calore venereo ex vino tacta carne mulieris non rueret illico in amplexus eius, & ob hoc dixit, ipse autem dicet tibi quid agere debeas, scilicet, certissimè ipse mandabit tibi, quòd cubes apud eum, & tu facies quod ipse iusserit: nam hoc desiderabat Noemi, quòd Booz vellet cognoscere Ruth affectu maritali.

Quare dixit Noemi ad Ruth, lauare, & vngere. Quæstio VI.

QVAERETVR vlterius, quare dixit Noemi ad Ruth: lauare, & vngere. Respondendū, quòd Noemi volebat, quòd Booz acciperet Ruth in vxorē illa nocte. Et primum motiuum ad accipiendū tunc esse volebat ex amore venereo: & quia ad istum multa stimulant, voluit adhibere Noemi circa Ruth omnia hęc, per quę ipsa poterat allicere Booz in amorem suum, & ad hoc fecit eam vngi oleo, & lauari. Nam præcedentibus diebus erat Ruth assueta labori rustico metendo in agris cum puellis Booz, & non ornabat vultum suum, sed potius operiebat, & incompositum relinquebat, nè vreretur calore æstiuo, & sic cùm apparatus eius esset rudis, non poterat multum allicere: nunc autem voluit Noemi, quòd lauaret non solùm faciem suam, sed etiam totum corpus: faciem autem, vt appareret nitidior, totum autem corpus, vt tenerior sentiretur: nam volebat Noemi, quòd Ruth proijceret se ad pedes Booz discooperiendo illos, & operiret se parte pallij Booz, & sic tangeret illius carnem, & sentiret eam nimis teneram, & mollem, & sic esset maius incentiuum. Etiam, quia si Booz cognosceret illam, non inueniret eam olentem, & hispidam, vt odisset eam post concubitum, nec vellet postea eam retinere: iussit autem, quòd vngeret se oleo, quia consuetudo erat, quòd se vngerent mulieres, sicut patet de Bethsabee, quam vidit Dauid in solario domus suæ lauantem se, & vngētem, 2. Reg. 11. & proficiebat ista vnctio, sicut lotio: nam oleum cùm sit pingue, & nitens facit rem nitidam: vnde facies oleo vncta nitens redditur: & sic cùm videret Booz vultum Ruth solito fulgentiorem, inflammaretur in concupiscentiam illius. Etiam proficiebat vnctio reliquarum partium corporis, quia teneriores efficiuntur, & sic cùm subito per noctem tangeret Booz carnem Ruth, & tam teneram sentiret illam, æstuaret incendijs venereis, & esset etiam quoddam amoris retinaculum, scilicet, vt si cognosceret eam, nō odisset, sed retineret semper flāmas eius, quia inuenisset obiectum delectabile.

Ruth ad quid lauit & faciem, & totum corpus.

Ad quid dixit Noemi, quòd indueretur Ruth vestimentis cultioribus. Quæst. VII.

QVAERETVR vltesius, ad quid dixit Noemi, quòd indueretur Ruth vestimētis cultioribus, idest maioris ornatus. Respondendum, quòd Ruth omnibus istis diebus vtebatur vestibus grossis, & rudibus quales esse decebat pro labore rustico in agro, voluit ergo Noemi, quòd indueretur Ruth alijs vestimentis maioris precij. Et causa istius fuit, sicut in pręcedentibus de vnctione, & lotione: nam ad libidinem mouetur homo ab intra, quia habet ignem venereū clausum medullis. Mouetur etiam ab extra
B appræhenso obiecto. Est autem obiectū delectabile, quod ad venerem allicit: illa autem delectatio mouet sub ratione pulchritudinis, quia quod pulchrum nobis videtur, iudicatur delectabile, sicut ergo ipse ornatus facile in se mouet sub ratione pulchri, ita & vestes: nam vestes debito modo adaptatę corpori fulgorem suum corpori accomodant, ita vt iam fulgor, & pulchritudo non censeatur esse vestium, sed corporis induti, & sic magna vis immutandi est ex apparatu vestium, & similium ornamentorum. Sed dicet aliquis, quòd iste ornatus vestiū non conueniebat in præsenti ipsi Ruth ad incitandum Booz in amorem, sed magis impediebat, quia cùm videret Booz mutatam Ruth à solito habitu, & modo, putaret, quòd causa fallendi ad ali-
C quem finem specialem fuisset hoc factum, & inciperet eam odisse. Dicendum, quòd non putaret Booz istum ornatum insolitum esse ad aliquid mali procurandum: & hoc propter duo. Primò, quia habebat occasionem Ruth illa die ad se ornandum magis, quā præcedentibus diebus: nam erat festum die illa, quia vt declaratum est supra in quadam quæstione in die, qua ventilabatur area erat magna iucunditas, & solennitas in cibis, & potibus, & ob hoc honestum erat, quòd ad istam solennitatem decorandam magis solito se ornaret Ruth. Secundum, & efficacius erat, quia Booz non poterat videre Ruth eo tempore, quo posset iudicare istum ornatum esse ad fallēdum: nam dixit Noemi, quòd non appareret Ruth in conspectu
D Booz antequam finiret cœnam, scilicet, non te videat homo donec esum potumque finierit. Ante esum, & potum poterat iudicare de hoc: nam consideraret, cur notiuitatem hodie introduxisset Ruth, & potuisset aliquid inhonestum cogitare. Postquam autem bibisset, & comedisset esset iucundus factus ex vino, quod abundanter bibisset, & tunc non posset circa hoc aduertere, sed solùm moueretur à bono sensibili concupiscendo illud: multum ergo proderat ornatus insolitus vestium.

Ad quid proficiebant omnia, quæ dicebat hic Noemi ipsi Ruth facere. Quæstio VIII.

E QVAERETVR vlterius, ad quid proficiebant omnia, quæ dicebat hic Noemi ipsi Ruth facere, s. quòd lauaret, vngeret, indueret vestibus cultioribus, cùm ista non īmutent, nisi per visum: & Booz non erat visurus ipsam Ruth, cùm dixisset Noemi, nō te videat homo. Respondendum est, quòd secus est de lotione, & vnctione, quàm de vestibus: nam vnctio, & lotio profuerunt, vel immutant dupliciter. Primò modo per visum: secundò mō per tactū. De visu aūt manifestū est. De tactu patet, quia Noemi iusserat ipsi Ruth, quòd cubaret ad pedes Booz discoopiendo illos, & sic caro Ruth tangeret carnem Booz: in tactu aūt sentitur tenerum, vel durum, & tenerum est delectabile tactui, & cùm per noctē Booz sentiret carnē Ruth tenerā magis estuaret in

in ea, quàm si esset caro hispida, & immunda sudoribus causatis æstiuo calore metendo in agro. Proficiebat ergo vnctio ad teneritudinem, & lotio ad teneritudinem, & ad munditiam corporis, & ista proficiebant ad hoc, quòd inflammaretur Booz in Ruth, & etiam si cognosceret illam, quòd maneret ei flammarum, & amoris retinaculum propter bonam dispositionē obiecti delectabilis, quam inuenisset: quamquam ergo vnctio, & lotio non immutaret quantum ad visum, satis erat, quòd immutaret quantū ad tactum. De vestibus autem secus est, q̄ solùm proficiebant ad immutationem in visu. Dicendum ergo, ꝙ ēt vestes profuerunt, quia Booz vidit Ruth indutā vestibus preciosis. Cùm autem dicitur, ꝙ non debebat eam videre hō .s. Booz: dicendum, ꝙ non prohibuit totaliter Noemi, quòd non videret eam Booz, sed quòd non videret eam antequā esum, & potum finiret: ratio huius erat, qa si Ruth videret indutam insolito modo Booz, quamquā posset putare, quòd faciebat propter honestam causam .s. ꝓp solennitatem conuiuij, quod faciebat Booz die illa ventilationis areæ: quia tñ homines proniores sunt ad præsumendum malum, quàm bonum: fortè conciperet aliquod malum de ipsa Ruth. Causa autem quare homines sunt naturaliter inclinati potius ad iudicandum malum de alijs, quàm bonū in rebus dubijs est duplex. Prima est ex parte iudicantis, quia ipsemet iudicans, pronus est ad cadendum, & ad actum virtutis est difficilis: nam potest homo malum facere sine difficultate aliqua, nec indiget auxilio diuino ad illud: bonum tamē facere non potest, nisi à Deo adiutus, vt patet Ioa. 15 .s. sine me nihil potestis facere: magis ergo inclinatur hō ad id, quod de se sine adiutorio alterius facere potest, quàm ad id, quod non potest facere, nisi cùm aliquali difficultate .s. cum Dei adiutorio. Secunda causa est ex parte eius, cōtra quem p̄sumitur, quia videmus, quòd quilibet hō in se facile habet, ꝙ in malum inclinetur, sicut ī nobis experimur: & facere bonum est difficile, sicut dixit Apost. ad Rom. 7. ideo potius iudicamus facere ad malum, quàm ad bonum. Item causæ inclinatiuæ ad malum in nobis multæ sunt .s. passionales affectus: nulla autem causa ad bonum incitatiua in nobis est, sed potius contraria bono, cùm dixit Apos. reperio aliam legem in membris meis repugnantē legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, ad Rom. 7. Ideo in dubijs magis præsumimus ꝓ eo cuius habem⁹ causā, q̄ ꝓ illo cuius non est causa naturaliter in nobis. Etiam moueri ad malū est delectabile, quia id, in quo peccamus, est delectabile nobis: actus aūt virtutis sunt difficiles: iucundum est autem moueri in delectabile, & triste est moueri in difficile: fugit aūt hō naturaliter ea, q̄ in tristitia sunt, & mouetur in delectabile, ideo potius præsumimus, ꝙ aliquis moueat ad malum in casu dubio, q̄ ad bonū. Nunc ergo sic dicendū est in Booz, quòd moueretur facilius in aliquod malum de Ruth propter istam nouitatē habitus, q̄ ad bonum: & ad hoc erant multa adminicula .s. ꝙ Ruth erat puella satis tenera, & pulchra, & nō habebat virū, nec habuerat iam ex multo tempore, ideo verisimile erat, ꝙ moueretur nunc in amorem venereum, & ob hoc ornaretur insolitè, quia ista est conditio amantium .s. ꝙ pulchræ apparere velint, & poterat suspicari Booz, ꝙ aliquē iuuenem diligebat Ruth, & amore ei⁹ ornabatur: & si hoc ꝯciperet, hēret eā exosam. Vel fortè putaret, ꝙ ornabatur, vt deciperet eū, & moueret ad amorē suū: & ēt tūc haberet eā suspectā. Sed illud min⁹ intelligeret Booz, quàm primū, qa cū Ruth esset puella, putaret, ꝙ diligebat iuuenes, & non ipsum, q erat senex: sic patet ex verbis Booz qn̄ dixit Ruth extende pallium tuum super famulam tuā, quia propinquus es: respondit benedicta es a dño, qa nō secuta es iuuenes pauperes, aut diuites:

Duplex causa quare homines sunt naturaliter inclinati potius ad iudicandum malum de alijs, quā bonum.

Causæ inclinatiuæ ad malum in nobis multæ sūt, ad bonum vero nulla in nobis ē.

Conditio amātium.

F quasi dicat, verisimile erat, ꝙ tu magis sequereris iuuenes, q̄ me senē, & tñ voluisti me senē, ideo benedicta sis à dño: non ergo expediuit, ꝙ Booz videret Ruth antequā finiret esum, & potū, nè suspicaret aliquid p̄dictorum: & ob hoc districtè inhibuit Noemi ipsi Ruth, dicens: non te videat hō antequam esum potumq; finierit: vidit tamen eam postea, & sic profuit ornatus eius.

Quomodo poterat prodesse ad intentionem Ruth, quòd videret eam Booz post esum, & potum.

Quæstio IX.

QVAERETVR vlterius, quomodo poterat prodesse ad intentionem Ruth, ꝙ videret eam Booz

G post esum, & potum: nam iusserat Noemi, ꝙ non videret eam Booz vsquequo finiret potum, & cibū, s. nè posset aliquid suspicari contra illam propter ornatum insolitum, & post potum non posset suspicari aliquid præ turbatione vini, ideo etiam tunc non prodesset aliquid, ꝙ videret eam ornatam, quia de hoc nihil iudicaret præ calore vini. Dicendum, ꝙ dantur tres habitudines in homine bibente vinū .s. sobrietas, iucunditas, ebrietas. Sobrietas est, qn̄ modicum de vino bibitur, ita quòd non perturbet aliquis actus intellectus in nobis, nec aliarum potentiarum, sed possit pfectè homo discernere, ac si non bibisset vinum, vel quasi ita perfectè: iucunditas est, quando vinum bibitur aliqualiter supra mensuram, & tamē non nimis, & tunc eleuatur

H aliqualiter sanguis præ calore vini, & fit iucūditas, quia iucunditas est cùm bonus sanguis recurrit ad cor, & tunc impeditur homo aliqualiter in actibus suis, quia ascendunt fumi à stomacho ad caput, & perturbatur cerebrum, & quia intelligere nostrum fit per contemplationem phantasmatum, iuxta Aristo. 3. de Anima: oportet intelligentem phantasmata speculari: non potest intellectus discernere conuenienter illo tempore: & sic postquam esset factus Booz hilarior ex vino, non posset cogitare ad quid Ruth ornata fuisset magis solito, quia discutere talia pertinet ad intellectum pacatum, & bene dispositum: & tamen in tali hilaritate vini non penitus consopitur intellectus, & grauant sensus, & tunc iacent corda sepulta mero, vt ait Ouidius.

I Et verum est, quòd si fuisset Booz omnino ebrius, qn̄ videret Ruth ornatam modo insolito, nihil iudicaret bonum, aut malum de illo ornatu, nec moueretur in concupiscentiam eius, quia non cognosceret eam propter omnimodam grauationem sensuum. Erat tamē Booz non ebrius, sed hilaris, quod pertinebat ad mediam dispositionem, & sic non poterat discernere causam ornatus ipsius Ruth: cognosceret tamen illam pulchram esse, & moueretur ex pulchritudine eius ad concupiscentiam, cùm non esset ablata omnis cognitio eius, & erat illud tempus aptissimum ad inclinandum se in illam, quia tunc maximè concitatur passio venerea, quia adiuuatur ex multis, scilicet, ex motu interiori, quia concitatur pruritus materiæ venereæ propter calorem vini. Etiam, quia ibi est defectus perfe-

K ctæ cognitionis, scilicet, quòd non potest homo iudicare malum esse, quod passio dictat, quia maior est impetus passionis, quàm rationis resistentis. Vigor etiā erat motus ab extra, scilicet, ex appræhensione pulchritudinis, & sic fuit nimis cauta Noemi, quia elegit mediam habitudinem in Booz, in qua poterat moueri ex pulchritudine, & ornatu. Istud consilium ponit Ouidius in fine secundi libri de Remedio amoris, scilicet, quòd si aliquis vult vitare incendia libidinis, non debet mediocriter bibere, sed aut valde modicum, aut valde multum: nam si valde modicum, aut nihil non mouebitur calor venereus, quia vt ait Terentius in Eunucho, sine Cerere, & Bacho algescit venus.

Tres in homine bibēte vinū habitudines dantur.

Intelligere nostrū fit per phātasmata.

Ex multis adiuuatur passio venerea.

Si

Si autem valde multum sumatur cōsopiuntur omnes sensus,& grauantur,reddenturq; in soporem,& nō fit motus aliquis ad venerem: ideo dicit Ouid.ibid.quòd iacent corda sepulta mero. Ratio aūt naturalis hęc est, quia materia seminalis venerea est humida,& liquida, & à frigore congelatur: ideo nō causatur pruritus aliquis in ea ad effusionē, & ob hoc siquis semper comedat res frigidas,extinguitur, vel temperatur in eo libidinis scintillatio: frigida tñ vitam extinguūt,cùm autē fuerit calor in corpore,inflammatur materia illa,& fit motus quidam in ea,& tunc causatur pruritus quidam membrorū,siue desideriū ad effusionē: quod satis experitur homo postq̄ biberit vinū in aliquali quātitate, vel comederit alias res calidas virtualiter: nam motus fit in vasis seminarijs. Et quia qn̄ vinum sumitur aliqualiter supra mensurā,ita vt efficiatur hō hilaris insurgit calor notabilior,q̄ consueuit, qn̄ ad sobrietatē solū bibitur:sentit homo tunc in seipso calorem quendam venereum insurgentē,q alias non insurgebat,vel non erat tantus: si autem vinum bibatur in valde magna quantitate,ita vt consopiantur oēs sensus,& grauetur, tunc non fit motus venereus:& causa est, quia dato,ꝙ fieret aliqs motus,non sentiretur,eo ꝙ oēs sensus sunt consopiti, & actus intellectus tunc nullus est propter omnimodā perturbationē phantasiæ. Alia causa est, quia non solùm non sentitur motus,sed etiam non fit, quia cùm multum de vino sumatur supra modum, cū vinum sit formaliter humidū calor stomachi,nō præualet digerere sufficienter tantam humiditatem, ideo ipsemet calor consopitur,& non mouet materiam seminalem. Quod apparet,quia ebrij nimis,dato quòd modicum comedant,non digerunt sufficienter illud, scilicet,quia calor digestiuꝰ extinguitur,vel suffocatur apposito multo vino,sicut ignis in lampade suffocatur apposito multo oleo: si ergo ille calor, qui est in stomacho,& calor epatis,qui est ad vnum latus, & calor cordis ad alterum latus non sufficiunt digerere cibum existentem in stomacho,minus poterunt mouere materiam seminalem, quia natura dirigit calorem, qui ē instrumētum suum ad id quod est magis necessarium ad conseruationem indiuidui, & quia nihil est magis necessarium,q̄ conueniens,& sufficiens digestio,principaliter calor stomachi,cordis, & epatis sunt ad digestionem: deinde iste calor est ad alios effectus minus necessarios indiuiduo.s.ad mouendum materiā seminalem,q̄ dirigitur ad generationē. Et ex hoc sequitur quod multi experiuntur.s.ꝙ ebrij nimis, dato ꝙ vellēt coire non possunt:causa huius est,qa ad coitū requirūtur duo principaliter.s.calor,& spiritus. Calor requiritur ad mouēdū materiā seminalē,vt defluat de seminarijs vasis. Spiritus requirit ad inflandū venas, ꝑ quas debet defluere humor venereus,& ad erigēdū virgam, quia anteq̄ spiritus.i.inflatio veniat,sunt pori illi, vel venæ ꝑ quas defluit ille humor clausi, & non posset humor grossus fluere ꝑ illos,& cū inflanē dilatantur, & potest decurrere ille humor grossus.Etiam ante illū spiritum virga iacet,& non est ꝓ tunc conueniens instrumentū ad cognoscendū feminā,cùm aūt inflatur,efficitur organum dispositū ad hoc:sed calor,& spiritus nō potest esse in valde ebrijs. De calore probatū est,qa ille extinguitur ꝑ abundātiam humoris ꝑ modū suffocationis, vel saltē occupatus est circa digestionē celebrādam in stomacho, & nō pōt intendere ad mouendū materiā seminalem. Et ista est vna de causis quare est hō magis potens,& dispositus ad coeundum postq̄ dormierit, q̄ immediatè post cibū, & nullū tēpus est, in quo homo minus potens sit, q̄ immediatè post sumptum cibum: eo ꝙ tunc totus calor recurrit ad stomachū ad digerēdum cibos: facta aūt digestione.s.postq̄ hō dormiuit, cùm non sit necessarius calor stomacho,mouet tunc

Duo ī primis ad coitum requiruntur.

Causa ob q̄ hō ē magis dispositus ad coeundū postquam dormierit, q̄ imediatè post cibū.

A materiam seminalem. De spiritu aūt est manifestum, quòd non sit in ebrijs, quia spiritus causatur ꝑ quandā resolutionē factā à calore, cū aūt durat ebrietas est calor extinctus,vel impeditus,ideo non causat spiritū inflatiuum,ēt humiditas ſm se repugnat tali spiritui. Est igitur de stomacho hominis, & de motu ad libidinē, sicut de lampade ardēte per olei appositionē: nā ignis conseruatur ibi ponendo oleum. Et dupliciter deficit ignis:vno modo ꝑ defectū conseruatiui.s.ꝙ non est oleum,in quo cibetur ignis: alio modo ꝑ supabundantiam, qa superabundantia humoris non sufficienter digestibilis,nec regulabilis à calore extinguit,& suffocat ignem: cùm aūt ponitur moderatus liquor,vel modicum vltra moderationem conseruatur ignis. Ita est de

B motu ad libidinē:nā nullo existente vino,non est motus ad venerē,si nec ēt alię res calidę sumātur:si autem valde multum vinū,non erit incentiuū, sed extinguet, vel suffocabitur:si aūt moderatū de vino, vel modicū supra modum sumatur,incenditur venereus æstus.

Quid proficiebat si Booz videret Ruth ornatam.
Quæstio X.

QVAERETVR vlterius, dato quòd Booz hilaris factus ex vino videret Ruth indutam pulchra veste,& lotam,& vnctam,quid proficiebat. Respōdēdum,ꝙ proficiebat ad hoc, quia volebat Noemi mouere Booz in concupiscentiā Ruth,& intendebat,

C quòd per noctem cubaret Ruth apud Booz,scilicet ad pedes eius,& peteret,ꝙ operiret eam pallio suo.s.suscipiendo eam in consortē tori ad prolem procreādam. Ad hoc autem,ꝙ esset promptior Booz ad faciendum hoc,volebat Noemi, ꝙ nō solùm inciperet inflāmari nouiter tangendo Ruth,& audiendo verba eius,sed ꝙ esset iam inflammatus ex visu, antequam iret ad dormiendum, quia sic facilius moueretur ad venerem. Ad hoc proficiebat,quòd videret Booz ipsam pulchrè ornatam post cibum, & potum, quia tunc solam pulchritudinem eius consideraret, & inflammaretur ab illa, quia esset sic dispositus calore vini, & non discerneret an bonum,vel malum esset ardere in illa, & maneret species pulchritudinis illius infixa menti Booz

D antequam iret ad dormiendum,& desiderium fruendi illa pulchritudine appræhensæ, & cùm postea per noctem videret apud se Ruth volentem ab eo cognosci matrimonialiter, videns quod desiderauerat sibi prius, & non impeditum, non erat dubium quin immediatè moueretur ad fruendum illo delectabili,nisi esset magna viri virtus. Si autem non vidisset Booz, antequam iret cubitum ipsam Ruth in tanta pulchritudine, non habuisset impressam speciem pulchritudinis eius in mente,nec desideriū fruendi ea:ideo non tam faciliter moueretur. Magna ergo cautela Noemi fuit,quòd Booz videret Ruth ornatam antequam iret cubitū,nè putaret ipsam Ruth incōptam esse, & in habitu rudi immundam,sicut cùm diebus præcedētibus

E metebat in agro,quia sic non tam faciliter alliceret.

An peccauit Ruth lauando se, & vngendo, & quare vnctio olei erat vsitata inter Iudæos etiam à viris sanctis.
Quæstio XI.

QVAERETVR vlterius, an peccauit Ruth lauando se,& vngendo, & vestibus cultioribus se induendo. Respondendum, aut ista considerantur absolutè, aut respectu alicuius finis: si absolutè, dicendum, quòd nihil istorum erat peccatum, scilicet munditia, & honestas. Patet de lauare, quia siue esset lotio faciei,siue totius corporis erat ad mūditiam, & cùm esset Ruth sudoribus ęstiuis metendo,hordea,

& triticum infecta, esset deformitas, & etiã nocumentum corporis, quia per sudorem exiuerãt quidã grossi humores, qui erant concreti in superficie cutis, & quia illi humores erant mali, & putridi, manendo in cute inficerent eam, & noceretur corpori: tollerentur autem omnia hæc per lotionem, ideo honestum erat, quòd Ruth lauaret totum corpus. Etiam erat honestum, id est bene apparens, quia imaginem diuinæ pulchritudinis, quàm Deus dedit aliqualiter in corpore nostro, non debemus polluere per immunditiam: nã contra morem rectum est immundum esse corpore, potissimè cùm sanitas hoc exigit. De vnctione eodẽ modo dicendũ est, quòd non erat illicita: nam vnctio proficiebat ad multa. Vno modo ad teneritudinem corporis. s. ꝙ essent partes corporis teneræ, & bene se habentes: alio modo ad refrigerationem: nam oleum refrigerat. Est autem terra Chanaan valde calida, in qua habitabant Iudæi: ideo ꝓpter calores æstiuos erat conueniens fieri vnctionem, & erat vsus apud omnes Israelitas quãtuncunq; essent viri honesti, & religiosi, quòd vngerent capita, & pedes, & alias partes corporis, & erat vnctio in terra Israel tanquam aliquod opus necessitatis, sicut comedere & bibere. Sic patet 4. Reg. 4. de vidua paupercula, q̃ timebat creditores, quòd venirent, & tollerent filium eius in seruitutem, & dixit Eliseo, quòd prouideret ei, & dixit ei Eliseus quid habes? illa autem respondit, quòd nihil habebat, nisi parum olei in Lecytho quo vngeretur: & sic adhuc mulier cõstituta ferè in vltima necessitate habebat oleũ, quo vngeretur: erat tamen mulier vidua, & pauper: ergo vngi corpus oleo, reputabatur tanquam aliquid necessitatis. Item istud erat opus honestatis, quia aliàs non auderet vidua ista dicere Eliseo prophetę, qui erat vir sanctissimus, & honestissimus, quòd erat vsus oleo ad vngendum se. Item patet, quia Christus iubebat, vel concedebat viris perfectis, ꝙ vngerent capita sua oleo, quando faciebant opera sanctitatis: vnde loquẽs contra hypocritas, qui exterminabãt facies suas, dixit, quòd, qui ieiunaret ablueret faciem suam, & vngeret caput suum oleo, & nõ videretur hominibus ieiunãs, Mat. 6. Item ipsemet Christus, qui fuit totius virtutis exemplar, permisit vngi caput suum, & pedes: nam q̃n erant in Bethania in domo Simonis leprosi pauloante passionem suam, venit mulier, & fudit super caput Iesu vas alabastri plenum vnguento, vt patet Matth. 26. Et iterum in domum Simonis leprosi in conuersione sua, venit Magdalena ad Christum, & fudit super pedes eius vnguentum, & osculabatur pedes eius, & lachrymis lauabat, capillis extergens: Luc. 7. Erat ergo licitum corpus vngi: & non solùm licitum, sed etiam consuetum viris religiosis: nam Christus opponebat Simoni leproso hospiti suo, quòd non lauisset pedes eius, nec vnxisset caput ipsius, dicens: Intraui domum tuam, oleo caput meum non vnxisti; hæc autem lachrymis rigauit pedes meos: si tamen non esset consuetum fieri, Christus nõ improperaret Simoni, quòd non fecisset hæc: ideo erat consuetum: non ergo erat peccatum, quòd Ruth vngeret corpus suum absolutè. Si autem quæratur comparãdo ad aliquem finem, an ista bona, vel mala essent: dicendum, quòd hoc pendet ex conditione finis: nam si finis bonus est, actus, qui dirigitur ad illum finem, est bonus: si autem sit malus finis, actus ordinatus ad finem malus est. Sed de hoc dicetur sequenti quæstione.

Vnctio apud antiquos Hebræos quasi necessaria erat.

Vngere corp⁹ erat opus honestatis.

An Ruth fecit vnctiones, & alia ad finem bonum.
Quæstio XII.

QVAERETVR nunc dato, quòd Ruth poterat facere istud ad bonum finẽ, ita vt non peccaret,

F an fecit ad bonum finem, & peccauerit, vel non. Aliquis dicet, ꝙ peccauit, quia volebat inducere Booz ad amorem suum, & istud non est licitum. Respondendum, quòd Ruth fecit omnia ista non ex intentione, sed ex mandato Noemi, ipsa enim cogitauerat hæc, vt per istum modum prouideret ipsi Ruth, vt patet supra in litera. Et non solùm non insurrexerunt ista de voluntate, sed etiam non fecit volens, sed solùm obediens. Nam licèt Noemi ostenderit ipsi Ruth, quòd faciebat hæc, vt Booz acciperet eam in vxorem, non ostendit Ruth, quòd desideraret hoc, sed solùm dixit, quòd obediret ipsi Noemi in omnibus, quæ diceret: & siue bonum, siue malum fecerit Ruth, imputãdum est ipsi Noemi. Sed dicet aliquis, quòd Ruth petebat
G hic aliqua, & faciebat, quæ in se mala erant, vt ornare se animo illaqueandi alterum in amorem suũ. Etiam, quia petiuit ab eo, quòd cognosceretur ab ipso carnaliter dicendo, extende pallium tuum super ancillã tuã. Dicendum, quòd non constat adhuc an omnia mala ista essent: & tamen dato, quòd ista mala essent, habebat Ruth instantiam ignorandi, quia erat noua in lege Iudæorum, & nesciebat an de iure fieri possent, & tenebatur credere alicui docenti, & quia Noemi fuerat, quæ ipsam ad fidem Iudęorum conuerterat, credebat ei: & quia ipsa iudicabat bonum esse, & debere fieri, iudicauit Ruth bonum esse, & disposuit se ad obediẽdum bona fide, non habens deprauatum desiderium circa hoc. Ideo de Ruth satis videtur dicendum, quòd
H non peccauerit faciendo hæc.

An peccauit Noemi consulendo, & iubendo ipsi Ruth, quòd faceret hæc. Et an peccet mulier ornando se, vt moueat aliquem virum in libidinem.
Quæstio XIII.

QVAERETVR vlterius, an peccauerit Noemi consulẽdo, & iubẽdo ipsi Ruth, ꝙ faceret hæc. Aliquis dicet, quòd sic, quia multa erãt inhonesta hic. Primum, quia mulier ornaret se animo mouendi cor Booz ad venerem. Secundò, quòd discooperiret pedes Booz, & cubaret apud illos tangẽdo carnem eius. Tertiò, quòd ipsa Ruth monitu eius peteret cognosci
I carnaliter à Booz, scilicet, extẽde pallium tuum super ancillam tuam, quod erat petere coitum: nihil autem potest esse inhonestius. Dicendũ, ꝙ ista in superficie viderentur inhonesta, & tamen ad veritatem non erãt, quia fiebant ad bonum finem: nam quòd mulier ornet se ad mouẽdum aliquem virum in libidinem, qui licitè mulierem ipsam cognoscere non potest, illicitũ est: & tamen, quòd velit mulier inclinare virũ ad actũ venereum, si ab eo licitè cognosci potest, non peccabit prouocando, saltem non peccabit in omni casu: quod patet, q̃a mulieri licet clarè petere à viro suo debitũ. s. coitũ, & tenet̃ vir reddere, vt patet 1. Cor. 7. ergo à fortiori poterit petere per signa, vel inclinare ipsũ faciẽdo aliquas cęremonias exterius: in Ruth aũt sic erat, quia
K Booz tenebat accipere eã in vxorẽ ex cognationis necessitate secũdùm legẽ: ideo poterat licitè procurare, vt ille desideraret cognoscere illã carnaliter, vt sic posset cõtrahi matrimoniũ, quod aliàs fortè erat difficile. Et ista erat intentio Noemi, & Ruth. Nam, quia Ruth erat coniux Maalon, q erat cognatus Booz, & mortuus fuerat sine semine, cogebatur Booz ex lege accipere Ruth in vxorem, & quia Booz erat vir potens, & magnarum opum, vt patet supra præced. c. fortè nollet accipere ipsam Ruth in vxorẽ ex sola legali obligatione, voluit Noemi, quòd Ruth procuraret quocunq; modo vellet, & posset, quòd Booz vellet illam accipere in vxorẽ. Et erat modus iste, ꝙ ornaret se, & inclinaret eum in desiderium venereum, ideo nõ erat illicitum.

Sed

Obiectio. Sed dicet aliquis, quòd etiam istud erat peccatum, quia pretextu boni inclinabat ad malum ipsum Booz, scilicet, quia fortè ille inclinaretur ad cognoscendum eam affectu fornicario, quod malum erat. Respõsio. Dicendum, quòd Ruth solùm faciebat ad inclinãdum eum affectu coniugali ad se; quod patet ex verbis ipsius Ruth: nam dixit: extende pallium tuum super ancillam tuam, quia propinquus es, scilicet, ex iure propinquitatis competit tibi, me accipere in vxorem: si fortè autem vellet Booz cognoscere ipsam Ruth affectu meretricio, ipsa non permitteret, & sic non fieret occasio mali. Sed dicetur, quòd dato, quòd non permitteret se Ruth illicitè cognosci, tamen ex suo ornatu fortè moueret ipsum Booz ad concupiscentiam modo meretricio, qui alio modo non mouendus erat ad hoc. Dicendum, quòd hoc erat per accidens: nam Ruth faceret rem in se licitam, & ad bonum finem: si autem ad malum finem illam conuerteret Booz, non erat in potestate Ruth, ideo non peccabat, & tale vocatur scandalum passiuum, & non actiuum. Ad secundum de discoopertione pedum, & quòd proiecerit se Ruth ad pedes Booz, dicendum, quòd fuit animo mouendi eum ad libidinem, vt sic incitatus vellet eam accipere in vxorem, & q̃a licitum erat ipsi Ruth petere in virum ipsum Booz, licitum erat per istum modum petere, cùm non poneret se in periculo, nec ad malum finem aliquid faciebat. Ad tertium de petitione coitus dicendum, quòd licèt verbum videretur aliqualiter inhonestum in ore fœminæ, tamen licitum erat, quia cùm liceret ei petere matrimonium per se, licitum erat etiam matrimonium simul cum consummatione eius petere. Sed dicet aliquis, quòd adhuc peccauit Noemi, quia licèt secundum legem vellet copulare ipsam Ruth Booz, & non faceret hæc ad alium finem, tamen non tenebat ordinem legis, quia alius erat propinquior, quàm Booz, sicut ipse dixit, & patet infra in litera, ideo peccabat volendo copulare Ruth isti, quia adultera erat si copularetur isti, donec alius cederet cognationis iure, sicut cessit sequenti capitulo: & tamen Noemi procurabat per omnia hæc, quòd copularetur Ruth ipsi Booz, & non alteri, ideo peccabat. Ad hoc posset dici vno modo, quòd verum est, quòd aliquo modo peccauit Noemi, & tamen mota fuit ad faciendum hoc, quia fortè non audebat proponere alteri, qui erat majori gradu consanguineus, quia ille erat vir austerus, & nullo modo vellet capere Ruth in vxorem. Booz autem erat vir benignus, & ostenderat magnum fauorem erga Ruth, vt patet præced. cap. ideo cũ illo putabat Noemi, q͂ poterat concludere istud negocium. Quòd autem Noemi peccauerit, non est inconueniens, nec tenemur eã excusare, eo quòd nõ computatur inter viros sanctos, de quibus nefas est confiteri, quòd peccauerint. Aliter potest responderi, & melius, q͂ non peccauerit Ruth, nec Noemi. s. q͂ non fecit Noemi, vt tentaretur super hoc Booz, quia cum ipso determinatè contrahẽdum esset matrimonium, sed vt ille declararet an cum eo, vel cum alio, & daret ordinem in facto. Et patet hoc aliqualiter ex verbis Noemi ad Ruth. s. Proijcies te, & iacebis ad pedes eius: ipse autem dicet tibi, quid agere debeas, scilicet, si dixerit tibi, quòd iaceas in lecto fac: & si aliud dixerit, aliud fac. Et sic fuit, quia postquam Ruth fecit omnia hæc, dixit ei Booz, quòd alius ꝓpinquior erat, qui eam posset accipere, ideo quòd expectaret, & tunc surrexit secretè inde Ruth, & non fuit cognita à Booz, vt patet in litera. Et sic tenendum est, quia potius debemus interpretari rem, vt valeat, q̃, vt pereat. *Quæ respondit.* Hic ponitur secundum huius c. s. Ruth obtemperatio. Ruth obtemperatio. Nam concessit Ruth facere oĩa, q̃ iussit ei Noemi. Et dr̃. *Quæ respõdit.* s. Ruth ad Noemi.

A *Quidquid præceperis faciam.* Scilicet, qualecunque sit, siue graue, siue leue faciam: nam sicut pro te patriam, & parẽtes, & omnia reliqui; ita & nunc nihil grauius est, quàm id quod feci, ideo quidquid iniunxeris faciam. *Descendit itaq; in aream.* Intelligendum est, quòd prius lauit Ruth totum corpus suum, & vnxit se, & induit se vestibus cultioribus, & tunc descendit in aream, in qua erat Booz ventilando hordeum. *Et fecit quæcunque sibi imperauerat socrus.* s. non apparuit in conspectu Booz vsquequo ille comederat, & biberat, & tunc vidit eã: & cũ iuit ad dormiendum, illa notauit locũ, & cũ dormiret proiecit se ad pedes eius discooperiẽdo partem pedũ. *Cùmque comedisset Booz, & bibisset.* s. cęnauit in area, quia faciebat solennes epulas illa die propter vẽtilationẽ areę. B *Et factus esset hilarior.* Istud erat ex cibo, & potu: nam comederat solenniter, & biberat abundanter, & vinum lętificat cor hominis. Considerandum tamẽ, q͂ vinum bonum semper habet virtutem lętificãdi, sicut dicitur Psal. 103. s. Vinum lętificet cor hominis: & maximè fit hoc, cũ potatur aliqualiter supra modũ. Sunt autem tres status circa vinum, vt supra dictum est. s. sobrietas, hilaritas, ebrietas. In omnibus istis statibus vinũ lętificat, vel saltem curas, & tristitias aufert: si enim bibatur quantum ad sobrietatẽ, causat iucunditatẽ quandam, & tñ illa non est notabilis: quidquid tñ sit hoĩes plurimi ẽt sobrij promptiores sũt ad gratã collocutionem, & ad quodcunq; bonum faciendum postq̃ biberunt, q̃ prius, & hoc ex vino prouenit. Status secundus C est magnę iucunditatis, quia homines biberunt aliqualiter supra modũ: ideo dilatanẽ nimis venę, & cõfortatẽ cor: & rursus nõ est tãtus excessus, q͂ grauentur sensus, & fiat hõ immobilis, & tunc apparet magna hilaritas. Vnde huiusmodi hilares iucunditatem suam foris ostendunt, cantando, & faciendo alios motus corporis. Tertius status ebriorum non est iucundus, quia, qui omnino ebrij sunt grauantur in suis operationibus, & in talibus non potest esse lætitia, sed sopor: & tamen dicuntur isti iucundari indirectè inquantum tristitias perdunt, scilicet, quòd propter magnam turbationem capitis ex ebrietate non recordantur eorum, quæ fecerunt, nec tristitiarum, quas habebant. Et de isto vino dicitur: Prouer. 30. s. Date vinum mętentibus, & sice- D ram his, qui amaro sunt animo, bibant & obliuiscãtur egestatis suæ, & doloris non recordentur amplius: sic etiam accipitur 2. Esdrę 4. vbi agitur de viribus vini. Et dicitur: omnem mentem conuertit in securitatem, & iucunditatem, & non meminit tristitiam, & debitum, & omnia præcordia facit honesta: istud autem ad solã ebrietatem pertinet. In quocunq; statu ergo vinũ lętificat, & tamen magis secundo modo, q̃ alijs. Et istum secundum tenebat Booz, cùm dicatur, q͂ erat hilarior postquam biberat. *Issetq; ad dormiendum supra aceruum manipulorum.* Designatur hic locus in quo dormiuit Booz, eo quòd Noemi dixerat ipsi Ruth, quòd consideraret locum, in quo dormiret Booz, vt iret ad dormiendum ad pedes eius. Et dicitur iuxta aceruum E manipulorum, quia in area erant manipuli, quia nondum erant trituratæ omnes messes, cùm aceruus hordei esset iste, qui nunc ventilabatur. *Venit abscondité.* Scilicet: venit Ruth ad locum, in quo dormiebat Booz absconditè, scilicet, vt illam non sentiret Booz venientem; quia non haberet tantam opportunitatem mouendi eum ad id, quod volebat, sicut aliàs, vt dicetur infra in quadam quæstione. Intelligendum ergo, quòd Ruth venit ad Booz quando ipse tenebatur graui sopore, & ipse iam non sentiebat, nec sentijt vsquequo vinum aliqualiter digestum est. *Et discooperto à pedibus eius pallio se proiecit.* Scilicet, discooperuit partem pedum Booz, & extendit pallium super se, iacuitque ad pedes eius.

Vinum bonum semper habet virtutem lætificãdi.

Quomodo iacuit Ruth ad pedes Booz. Quæstio XIIII.

QVAERETVR, quomodo iacuit Ruth ad pedes Booz. Aliquis dicet, quòd apud pedes proiecit se indutam vestibus suis, & discooperuit quandam partem pedum, vt operiret se pallio Booz. Sed dicendum, quòd non stat, quia si Ruth induta staret, non faceret ad propositum, quòd dormiret ad pedes Booz. Sed dicendum, quòd Ruth exuit se, & nudam posuit se ad pedes Booz, vt sentiret Booz teneritudinem carnis fœminæ, & moueretur ad libidinem, & sic facilius eam acciperet in vxorem, & ad hoc petiuit Ruth operiri pallio Booz, quasi nuda esset: si autem esset induta, non tangeret carnem Booz, & sic non haberet intentum suum. Item, quia si esset induta nihil magis prodesset, quòd discooperiret pedes Booz, quàm si non discooperiret, cùm non tangeret carnem eius, sed vestes: & tamen non sine mysterio iussit Noemi ipsi Ruth, quòd discooperiret pedes Booz, & iaceret ibi sub pallio eius: ideo nuda erat. Et dicendum, quòd sic mansit Ruth vsque ad auroram nuda ad pedes Booz, tamen ipse non est motus ad eam libidine, vt patet infra in litera, scilicet: Dormiuit itaque ad pedes eius vsque ad noctis abscessum.

G Et ecce nocte iam media expauit homo, & conturbatus est, viditque mulierem iacentem ad pedes suos, & ait illi: Quæ es? Illaque respondit: Ego sum Ruth ancilla tua: expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es. Et ille: Benedicta, inquit, es à Domino filia, & priorem misericordiam posteriore superasti; quia non es secuta iuuenes pauperes, siue diuites. Noli ergo metuere, sed quidquid dixeris mihi, faciam tibi. Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas vrbis meæ, mulierem te esse virtutis. Nec abnuo me propinquum, sed est alius me propinquior. Quiesce hac nocte: & facto mane, si te voluerit propinquitatis iure retinere, bene res acta est: sin autem ille noluerit, ego te absque vlla dubitatione suscipiam: viuit Dominus: dormi vsque mane. Dormiuit itaque ad pedes eius vsque ad noctis abscessum. Surrexit itaque antequam homines se cognoscerent mutuo, & dixit Booz: Caue ne quis nouerit, quòd huc veneris. Et rursum expande, inquit, pallium tuum, quo operiris, & tene vtraq; manu. Qua extendente, & tenente, mensus est sex modios hordei, & posuit super eam. Quæ portans ingressa est ciuitatem, & venit ad socrum suam. Quæ dixit ei: Quid egisti filia? Narrauitque ei omnia, quæ sibi fecisset homo. Et ait: Ecce sex modios

F hordei dedit mihi, & ait: Nolo vacuam te reuerti ad socrum tuam. Dixitque Noemi: Expecta filia donec videamus quem res exitum habeat: neque enim cessabit homo, nisi compleuerit quod locutus est.

Et ecce. Hic ponitur tertium huius capituli, scilicet Booz rationabilis responsio: nam cùm Ruth proposuit ei quid intendebat faciendo omnia hæc: respōdit ei valde rationabiliter, quòd reciperet ducendo eam, si alius propinquus suus recusaret eam recipere. Et dicitur. *Ecce iam nocte media.* Vsque ad mediam noctem non sensit Booz, quòd iaceret ad pedes eius Ruth. Et hoc fuit, quia biberat ad abundantiam Booz nocte illa propter solennitatem ventilationis arcæ, & vinum non fuerat plenè digestum vsque ad mediam noctem: ideo cùm esset caput fumis obfuscatum, non poterat euigilare propter grauitatem: nocte autem iam media euanescentibus fumositatibus exhalatis de vino excitatus est Booz, & sensit apud se Ruth. *Expauit homo.* Scilicet, non cubuerat aliquis cum eo in principio noctis, & media nocte reperit ad pedes suos iacentem fœminam; ideo expauit nesciens quid esset. *Et conturbatus est.* Scilicet, nimis turbatus esset corde nesciens vnde prouenisset hoc. In Hebræo dicitur. *Et amplexus est.* Scilicet, H cùm Booz euigilasset, & sensisset apud se quendam iacentem expauit, & turbatus cœpit tenere illum, qui sibi præsens erat, tanquam vellens se defendere ab eo, vt à nociuo, & tenuit per caput: & tunc sensit esse mulierem. *Et vidit mulierem iacentem ad pedes suos.* Scilicet, sensit licèt non vidit, quia nox obscura erat: sed cognitio quæcunque sensitiua vocatur visio. De ista cognitione infra dicetur in quadā quæstione: non enim mouerat se Ruth à pedibus Booz, sed iacebat secura, & fortè erat vigilans semper, vt quando euigilaret Booz attente audiret quid ei diceret, & responderet. Nam si somno grauata esset non responderet prōptè, nec proponeret ea, quæ iusserat ei Noemi proponere. Vel fortè cùm videret Ruth, quòd nō euigilaret Booz I tanto tempore, tetigit aliquo modo pedes eius, ita vt cogeretur sentire motū, & euigilaret. *Et ait illi: quæ es?* Scilicet, sciuit mulierem esse ad pedes suos, & tamen nesciebat, quæ erat, ideo quæsiuit, quæ erat. Quomodo autem Booz potuit cognoscere prius, quod erat mulier, quàm sciret, quæ mulier erat, declarabitur infra in quadam questione. *Illaq; respondit: ego sum Ruth ancilla tua.* Erat euigilans Ruth, & attenta quando Booz euigilaret, & loqueretur ei: nam si ipsa quoque sopiretur, & euigilaret Booz antequam illa euigilaret, non posset illico respondere aptè ad ea, q̄ quærebant, & nō contentaret nimis de ea Booz. Nunc tñ illico respondit ad verba Booz ac si non dormiret, & attentè quidē tanquam præcogitasset illa, & non, vt de sopore graui K expergisceretur. Vocauit autem se ancillam eius causa humilitatis, vt sic eum magis flecteret ad id quod intendebat. *Expande pallium tuum super famulam tuam.* Scilicet, sum ad pedes tuos, & nō sum bene operta pallio tuo, nec audeo operire me illo: ergo tu expande illud sup me ancillam tuam. *Quia propinquus es.* Quasi dicat: iure consanguinitatis competit tibi, q̄ extendas palliū tuum sup me accipiēdo me in coniugem: erat autem propinquus. s. quia erat cognatus viri sui Maalon, vt patet ex cōfessione Booz. Q̄uo aūt ꝓpinquitas esset, vel in quo gradu, & dato q̄ illa esset, an teneretur Booz secundùm legem accipere Ruth in vxorem, dicetur infra in quibusdam quæstionibus, & partim sequenti capitulo. *Et ille.* Scilicet, respondit iterum ad Ruth.

Booz rationabilis responsio.

Benedicta

Benedicta tu inquit filia à Domino. Ideſt, Deus benedicat tibi. Vocauit enim eam filiam quamquam ſequenti die eam acceperit in vxorem. *Quia priorem miſericordiam poſteriore ſuperaſti*. Laudat Booz ipſam Ruth de virtute, ꝙ ſemper ſe bene habuerit, & habuit ſe miſericorditer prius, ſed nunc miſericordia eius vltima vicit priorem. Fuit prior miſericordia, ꝙ Ruth bene ſe habuerit ad virum ſuum Mahalon viuentem. Etiam ꝙ bene ſe habuerit ad Noemi veniẽdo de terra Moab cum illa, & relinquendo parentes, & patriam propter eam. Vltima miſericordia fuit, ꝙ voluit Ruth accipere Boozin maritum. Sed quomodo iſta fuerit miſericordia, & quomodo ſuperabat primam dicetur infra

Quæſt. 34. in quadam quæſtione. *Quia non es ſecuta iuuenes pauperes, ſiue diuites*. Scilicet, laudabilis in hoc es, quia non petiuiſti, vt acciperes in virum aliquem iuuenem diuitẽ, ſiue pauperẽ, quaſi dicat, ex hoc laudabilis es, quia cũ tu ſis iuuencula, ætati tuæ competebat iuuenes ſequi, & tamen virtutis deſiderio petiſti me in virum, qui ſenex ſum. *Noli ergo metuere*. Ideſt non timeas, ꝙ ego deſpiciam te, & nolim accipere te in vxorem. *Sed quid dixeris mihi faciam tibi*. Scilicet, ſi me volueris in virum accipies, vel quidquid dixeris mihi, vt ego tractem in hoc negotio de ſtatu tuo, ego tractabo vtiliter. *Scit enim omnis populus, qui habitat intra portas vrbis meæ, mulierem te eſſe virtutis*. Hic ponit Booz confirmationem ſuam ad probandum, ꝙ faciet pro Ruth quidquid poſſet: nam ipſa Ruth petiuerat, ꝙ Booz expanderet pallium ſuum ſuper eam: in quo videbatur petere, ꝙ eam acciperet in vxorem, & conſummaret matrimonium ſtatim. Et quia Booz non acceptauit hoc, illico putaret ſe Ruth repulſam, & neglectam, & moleſtaretur nimis, ideo dixit Booz, ꝙ non affligeretur, quia ipſe faceret quidquid ipſa iuberet. Et quia fortè Ruth adhuc non crederet, ꝙ vellet eam accipere poſuit aliqua verba, per quę oſtendit, ꝙ acciperet, dicens: ſcit omnis populus, qui habitat intra portas vrbis meæ, mulierem te eſſe virtutis, quaſi dicat, tu es digna, ꝙ te accipiam in vxorem propter virtutes tuas: quia omnis populus, qui eſt intra vrbem iſtam cognoſcit virtutem tuam. Et dixit intra portas meæ vrbis, ſcilicet Bethlehem, quia ibi habitabat Booz. Et vocatur vrbs ſua, non ꝙ pertineret ad dominium eius, ſed quia erat de illa oriundꝰ. Aliter poteſt introduci iſta litera, ſcilicet, ꝙ Ruth putaret, ꝙ Booz nollet accipere eam in vxorem ſaltem propter opiniones dicentium. Nam reputaretur ei humiliatio quædam ſtatus ſui, ꝙ vir potens, & magnarum opum in vrbe, vt patet pręcedenti cap. acciperet in vxorem mulierem pauperem, & peregrinam. Etiam quia Booz erat ſenex, & Ruth iuuencula, & fortè reputaretur ei ad ſtultitiã talem velle accipere vxorem diſparem ætati ſuæ. Ad iſtud, quod tacitè mouere poterat ipſam Ruth, reſpondet Booz, ſcilicet, ꝙ propter nihil iſtorum dimitteret, quin eam habeat in vxorem. Et dicit, ꝙ nihil iſtorum ſuſpicabuntur inhoneſtum eſſe, qui viderint: nam ſciebant omnes, qui erant in vrbe Ruth eſſe mulierem virtuoſam, ideo licèt opes eius nullæ eſſent, virtus ſupplebat defectum opum: & excedebat ad omnes opes. Etiam dato, ꝙ eſſet iuuencula, non putaretur ſequi inhoneſtum aliquod Booz ſeni, quia Ruth in oculis omnium erat mulier virtuoſa, & crederent, ꝙ licèt eſſet puella, ſeruaret honorem viri ſui ſenis. *Nec abnuo me propinquum eſſe*. Ideſt, non nego me eſſe propinquum. Reſpondet in hoc ipſi Ruth: quia Ruth iure cognationis diceret, ꝙ teneretur eam Booz accipere in vxorem. Et reſpondet, ꝙ verum eſt, ꝙ eſt propinquus, & tamen iure propinquitatis non competit ei accipere illam in vxorem, quia alius erat propinquior, & ſuſcitatio ſeminis defuncti pertinet ad propinquiorem ſemper. De quo infra de-

A clarabitur. Iſtius propinqui non ponitur hic nomen, nec ſequenti cap. cuius cauſa infra dicetur in quadam quæſt. *Quieſce hac nocte*. Scilicet, non cures amplius ſuper hoc negotio facere hac nocte, quia nunc nihil magis fieri poteſt, ſed cras terminabitur. Et dixit, quieſce hac nocte, ſcilicet, quia Ruth petiuerat conſummationem matrimonij, dicens expande pallium tuum ſuper famulam tuam, & voluerat, ꝙ illa nocte conſummatũ fuiſſet matrimonium, Booz dixit, ꝙ non poſſet conſummari illa nocte, nec contrahi, quia neceſſe erat prius admonere conſanguineum ſuum, ſi vellet accipere in vxorem ipſam Ruth: & quia illa nocte non poterat fieri, dixit: quieſce hac nocte. *Et facto mane*. Scilicet, incipiam tractare iſtud negotium. *Si te voluerit*

Quæſt. 26 Cap. 4. q. 4

B *propinquitatis iure retinere*. Scilicet, habere te in vxorẽ, ſicut propinquus cùm ipſe ſit maximè propinquus, cui primò competit. *Bene res acta eſt*. Ideſt, proſpere tibi eueniet, quia ipſe eſt vir potens, & magnarum opum, ſicut ego: & cum eo fæliciter viues. *Sin autem ille noluerit*. Scilicet, cedendo iuri propinquitatis. *Ego te ſine vlla dubitatione ſuſcipiam*. Quaſi dicat, dato ꝙ ille te non reciperet, non timeas ob hoc nec putes te eſſe neglectam, quia ſine dubio ego te accipiam in vxorẽ, illo te non accipiente. *Viuit dominus*. Modus iurandi eſt, ideſt iuro tibi per vitam Dei, quòd ego te accipiam.

C *Quare penes noctem mediam expauit Booz, & non prius. Quæſt. XV.*

QVAERETVR circa prædicta, cur circa noctem mediam expauit Booz, & non prius. Reſpondendum, quòd Booz expauit quando ſenſit apud ſe ad pedes ſuos aliquem iacere. Nam cum ipſe cubitum iuit nullus cum eo cubuit, nunc autem reperit quendam apud ſe: & iſtud non fuit ante mediam noctem, quia non euigilauit Booz ante illud tempus: & cùm primum euigilauit, expauit. Cauſa autem quare media nocte euigilauit fuit duplex. Prima eſt, quia ante illud tempus erat grauatus ſopore propter indigeſtionem vini: nam ſicut dicitur ſupra in litera, Booz

D comederat, & biberat, & factus fuerat hilarior, ſumpto potu: iſtud autem non fit, niſi ex aliquali exceſſu vini: ideo cùm iuit cubitum incipientibus fumis aſcendere à ſtomacho ad caput, grauatum erat caput, & difficilè erat ſentire, etiam ſi tãgeretur. ſicut patet in quibuſdam patientibus grauiſſimum, & profundum ſomnum. quãdiu autem durauit multitudo, & groſſicies illa vaporum aſcendentium de ſtomacho in digerendo nõ potuit euigilare: circa mediam autem noctem maxima pars digeſta erat, & tunc potuit euigilare. Secunda cauſa fuit fortè, quia Ruth tangeret eum aliqualiter, vt euigilaret. Et iſtud eſt veriſſimile: nam Ruth expectabat vigilans, quando euigilaret Booz, & quæreret aliquid ab ea, vt promptè reſponderet, & nõ

Vini effectus.

E tanquam de ſopore expergefacta, & quia laborabat ipſa tandiu reſiſtens ſomno, circa mediam noctem fortè tetigit pedes Booz ſaltem leuiter, & coegit ipſum euigilare.

Quare expauit Booz, & conturbatus eſt, & de quo. Quæſt. XVI.

QVAERETVR vlterius, quare expauit Booz, & conturbatus eſt, & de quo. Reſpondendum, ꝙ expauit de ſubitanea re: nam Booz ſecretè cubuerat in nocte apud aceruum manipulorum, vt patet ſupra in litera. Et putauit, ꝙ nullus viderat eum, & ſolus concubuit. Cùm verò vigilauit ſenſit apud ſe quenquam

latere, & istud satis erat ad pauorem: nam ignorantia est causa maximi pauoris, s. quia malum, quod homo ignorat naturaliter maius esse iudicat, quàm sit: & hoc ad cauendum de illo, quia quanto magis timuerit, magis fugiet, & fugiendo cauebit. Et ista est causa, quare homines magis timent in locis obscuris, quàm in patentibus: nam in patentibus conspiciunt quid sit, & sciunt si ab aliquo cauere debeant. in obscuro autem nesciunt, an aliquod malum sit, & an ab aliquo cauere debeant: ideo valde timent. Etiam ista est causa quare homines magis timent per noctem quàm per diē: quia per diem vident, quid eis nocere possit, per noctē autem non vident, ideo timent aliquid sibi appropinquare, quod noceat eis: & si tale quid appropinquet eis, nesciunt quò fugere debeant, quia nesciunt ex qua parte malum insistat. Ex eadem autem causa maximè timet homo in periculis subitò euenientibus, quia in his, quę possunt pręcogitari deliberamus qualiter melius euadere possimus: & si non sit facultas euadendi, saltem habita deliberatione confortamus cor nostrū ad viriliter moriendum. In repentinis autem non est locus aliquis deliberationis, ideo in talibus maximè timemus. Et sic dicit Arist. 3. Ethic. cap. de fortitudine, quòd in repentinis probatur fortitudo, quia ibi cōstantia animi, quæ est virtus habituata, inclinat illico ad resistendum, & non fugiendum, & pauendum. Et non oportet, ꝙ in talibus sit deliberatio, cùm intra se habeant principium, quod naturaliter inclinet eos ad faciendum id, quod facere debent. Sicut etiam qui sapientes sunt valdè non oportet, ꝙ in rebus communibus, & quęstionibus deliberent ad respondendū: quia habitus dirigit eos ad statim respondendum conuenienter. Qui autem non habet habitum, cùm nil habeat intra se, quod eum dirigat in agendo, oportet ꝙ deliberet. Et sic vbi non fuerit permissus locus deliberationis erit grauius timor. Sic erat hic, quia subitò, cùm euigilauit Booz, sensit iacere apud se quempiam, & appræhendit illud sub ratione mali, & quia erat subitaneum expauit potissimè si Ruth pulsauit pedes Booz, & coegit eum euigilare: nam tunc maximè turbaretur, quòd sentiret aliquid sub ratione læsiui, antequam posset iudicare, quid esset illud. Dicit autem Rabbi Salomon, quòd expauit Booz, quia putauit dæmonem esse, qui venerat ad fallendum eū. Et hoc non est inconueniens, quia licèt Iudæi circa dæmones non habeant rectam fidem, quia plurimi eorum credunt nullos dæmones esse: tamen alij tenent oppositum, & sic poterat Booz timere, ꝙ dæmones vellent ei nocere: & aliquis venisset in corpore assumpto ad ipsum. Quidquid sit cognouit Booz esse hominem iacentem apud se, vel quasi hominem, scilicet aliquod animal, & expauit, quia non viderat hoc, quando iuerat cubitum.

Quomodo dicitur, quòd Booz vidit mulierem iacentem ad pedes eius.

Quæst. XVII.

QVAERETVR vlterius, quomodo dicitur, ꝙ Booz vidit mulierem iacentem ad pedes suos: nā erat nox, & non poterat eam videre. Aliquis fortè dicet, ꝙ quamquam esset nox, potuit cognoscere Booz, ꝙ illa erat mulier, quia fortè nox illa illustrabatur lumine Lunę, & poterat cognosci mulier, vel vir, potissimè cum esset tam propinqua, s. ꝙ ad pedes Booz iacebat. Dicendum tamen, ꝙ hoc non stat, quia si tam clara esset nox, vt posset Booz distinguere, an esset mulier, vel vir iacens ad pedes eius, cognouisset etiam, ꝙ illa esset Ruth, cùm esset familiaris sua: nam non videbat eam à longe, ita vt ex habitu vestium iudicaret eā

F esse mulierem, tamen non distingueret, an esset talis mulier, vel alia, sed erat coniuncta sibi, ideo vel non videbat eam esse mulierem, vel sciebat eam esse Ruth: & tamen non sciebat, an esset Ruth, quia quæsiuit ab ea, quæ es? ego nec vidit eam esse mulierem. Dicendum, ꝙ accipitur videre pro actu aliorum sensuum: nam aliquando pro intelligere, & aliquando pro audire, & pro omnibus sensationibus accipitur. sic patet Exod. 19. scilicet. Cunctus populus videbat voces, & tamen voces non videntur, sed audiuntur. Sciuit ergo Booz, ꝙ ista erat mulier fortè per tactum: quia tetigit pedibus suis carnem eius, & propter nimiam teneritudinem cognouit esse carnem mulieris, & tamen nesciuit, quæ erat: Aliter ex tactu, s. tangendo caput eius, sicut volunt quidam Hebræi: nam in Hebræo dicitur

G amplexatus est, vbi litera nostra dicit turbatus est, & volunt, ꝙ cùm subito expauit Booz, extendit manus suas ad tenendum illum, qui sibi coniunctus erat, quasi ad prohibendum ne sibi noceret, & tunc tenuit caput Ruth quasi amplexans, & in capite cognouit, ꝙ erat fœmina propter comas, vel aliam habitudinem: vel fortè vidit, idest cognouit per auditū, ꝙ esset mulier, nam locuta est Ruth ad Booz, cùm ipsa quæreret aliquid ab eo, & tunc in voce cognouit, quòd esset mulier. Quis autem modus istorum verus sit dicetur seq. quæstione.

H *An Booz cognouerit prius de Ruth, esse mulierem, deinde Ruth, an vtrunque simul.*

Quæst. XVIII.

QVAERETVR vlterius, quomodo dicitur hic, ꝙ vidit mulierem iacentem ad pedes suos, & quæsiuit, quæ esset, & an cognouerit prius, ꝙ erat mulier, deinde ꝙ erat Ruth, vel vtrunque simul: vel quomodo factum fuerit. Aliqui dicunt, ꝙ cognouit prius eam esse mulierem, & tamen nesciebat eam esse adhuc Ruth, quod litera innuit, dicens: vidit mulierem iacentem ad pedes suos, & quæsiuit: quæ es? Sed tunc dicetur, quomodo potuit cognoscere, quòd esset mu-

I lier nesciendo, an essent Ruth? Quidam dicunt, quòd sciuit hoc per tactum pedum, scilicet, quia iacebat Ruth ad pedes Booz, & tetigit eam Booz, vel tetigit ipsa eum ad faciendum, quòd euigilaret, & tunc mollicie carnis eius, cùm nuda esset, cognouit Booz, quòd esset mulier. Dicendum tamen, quòd hoc non stat. Primò quia Booz, subito sentiens aliquem ad pedes suos iacere de somno euigilans expauit, ideo quamquam tangeret carnem eius, non distingueret an esset mulier, vel vir: quia cùm esset pauidus non faceret differentiam in molli, & duro, etiam in rebus nimis differentibus vix sentiret aliquam differentiam. Secundò quia dato, quòd non esset pauidus, non posset adhuc sufficienter iudicare esse virum, vel fœminam

K per tactum carnis, quia quidam viri sunt ita molles carne sicut fœminæ, & quædam fœminæ sunt habentes carnem duram sicut viri, non ergo cognosceret mulierem esse sufficienter ex hoc. Aliter dicunt alij, quòd cognouit ex tactu, scilicet, quòd tetigit caput eius, scilicet arripiendo illud quasi amplexans, & tunc ex differentia capitis sciuit esse fœminam. Sed istud non satis stat, quia cùm Booz esset pauidus, non videtur, quòd auderet extendere manus ad arripiendum caput eius, qui erat ad pedes. Item quia vt colligitur ex litera Ruth, non mutauit locum in omnibus his, sed semper stetit ad pedes Booz: & tamen si talis mutatio fieret, quòd Booz teneret caput Ruth, mutaret Ruth locum suum, vel saltem ipse Booz. Item & efficacius

ficacius, quia si Booz expauescens extendisset manus ad arripiendum caput Ruth, exclamasset illa: nam talis iniectio manuum esset violenta ad nocendum, & non sustinuisset hoc Ruth, ne noceret ei Booz, sed clamaret, dicens, ego sum Ruth ancilla tua, ne noceas mihi: & tamen non clamauit, quia aliàs cognouisset sic Booz, ꝙ esset illa Ruth, & non oportuisset, ꝙ quæreret, quæ esset illa, & tamen quæsiuit, dicens: quæ es? & illa respondit, ꝙ erat Ruth, ideo videtur, quòd non tenuit caput eius, nec cognouit sic, quòd erat mulier.

Doc. deter. Dicendum ergo videtur, quòd cognouit per vocem, quòd erat mulier, & quòd non prius cognouit, ꝙ erat mulier, quàm quòd erat Ruth, sed vtrunq; simul, scilicet, quòd fuerit ordo iste, quòd Booz tetigit carnem Ruth, & euigilauit: vel Ruth tetigit eum, vt cogeret illum euigilare: & tunc ex tactu sensit Booz, quòd erat vir, vel mulier, & tamen quia pauidus erat, non potuit distinguere, ideo quæsiuit quis esset, qui iacebat ad pedes, & tũc respondit Ruth, ego sum Ruth ancilla tua: & in his omnibus Booz tenebat manus suas, & se continebat immobilem, nesciens quid agere deberet quousque cognosceret, quis erat qui iacebat ad pedes eius, & ex responsione ista simul sciuit Booz, quòd illa erat mulier, & quòd erat Ruth. Sed contra hoc obijcitur dupliciter. Primò quia dicitur in litera, quòd cognouit Booz mulierem iacentem ad pedes eius, vel vidit: ideo oportet, quòd tunc cognouerit, antequam quæsiuerit, quæ esset: & postea quæsiuit, quæ es? Secundò patet, quia Booz dixit, quæ es? & ista est interrogatio facta ad fœminam: nam si nesciuisset, an esset masculus, vel fœmina potius quæsiuisset per nomen masculinum, vel fęmininum propter dubium, quia masculinum concipit fęmininum, & non è contrario. Dicendum ad primum, quòd Booz vidit mulierem iacentem ad pedes suos, non quòd videret ipsam esse mulierem, quæ ad pedes suos iacebat, sed quòd vidit, idest cognouit ad pedes suos aliquem esse iacentem, & iacens erat mulier, licèt ipse nesciret eam esse mulierem, & sic est fallacia accidentis, quia cognoscebat Booz iacentem apud se in ratione iacentis, & non vt virum, vel fęminam, & in ratione iacentis accidebat sibi esse masculinum, vel fœmininum: ideo non cognoscebat mulierem iacẽtem, nisi sophistico modo, quod est secundum accidens, sicut dicit Arist. 1. Poste. quia prædicatur, quod non conuenit per id, quod cõuenit, & istud facit fallaciam accidentis. Ad secundum dicendum, quòd quando quæsiuit Booz, quæ erat, quæ iacebat ad pedes suos, nesciebat an esset vir, vel fęmina, & per responsionem eius cognouit, quòd esset fęmina, & non quæsiuit Booz, quæ esset, scilicet sub fęminina terminatione, sed sub masculina propter dubium: quia tamen scriptori constabat, quòd illa, ad quã fiebat locutio erat fœmina, posuit quæstionem in forma fęminina, sed non formauit eam sic Booz. Cap. 2.

Quid Ruth petere intendebat, quando dixit ad Booz, expande pallium tuum super ancillam tuam.

Quæst. XIX.

QVAERETVR vlterius, quid intendebat petere Ruth, quando dixit ad Booz expande pallium tuum super ancillam tuam, quia propinquus es. Dicendum secundùm quosdam, qui volunt honestare istud factum, ꝙ petebat matrimonium contrahi inter eos. Et patet quia dixit, quòd propinquus es, scilicet, tu es propinquus, cui de iure debeor in vxorem, ideo accipe me in vxorem, & cùm dixit: expande pallium tuum super ancillam tuam, dicunt ꝙ iste erat modus contrahendi antiquitus matrimonium, vel sponsalia de præsenti, sicut nunc contrahuntur per dationem

A manuum cum ipsis verbis exprimentibus cõsensum: & tunc nihil inhonestum petebat, nec faciebat Ruth, quia petebat se accipi in vxorem à Booz. Dicendum tamen, quòd hoc non stat, quia non concordant, quæ habentur in litera isti intentioni. Si enim Ruth solùm matrimonij contractum petebat, ad quid ornabat se: & apparebat coram Booz postquam erat hilaris factus ex vino? Etiam ad quid veniebat Ruth ad Booz dormientem media nocte? nam tali tempore non contrahitur matrimonium, sed ipse coitus celebratur. Item quomodo ad petendum contractum matrimonij ponebat se nudam in eodem lecto cum Booz? & tangebat carnem eius? nam non contrahuntur sic sponsalia. Ecce enim omnia præludia coitus, & nihil deerat, nisi

B ipse realis coitus: nec defuit quidquam ex parte Ruth, quia ipsa posuit se nudam ĩ lecto cum Booz, & tetigit carnẽ eius nuda existens maximè, per quod inflammaretur vir ad venerem. Etiam petiuit realiter, dicens: expande pallium tuum super ancillam tuam, scilicet, recipe me magis intra lectum tuum operiendo me tecum, quo nihil manifestius. Dicendum ꝙ Ruth, dicendo hęc petebat coitum, & tota sua cogitatio, & industria fuit ad hoc, ꝙ incitaret Booz, vt illam carnaliter cognosceret, & tamen nolebat carnaliter cognosci solùm, sed matrimonialiter: quia alias non permisisset se cognosci. Quod patet, quia dixit: expande pallium tuum super ancillam tuam, quia propinquus es, s. iure propinquitatis competit tibi me in vxorem accipere. Respõ. ad quæsitum.

C Petebat ergo duo simul Ruth, s. quòd acciperet in coniugem, & ꝙ carnaliter cognosceretur, licèt verba sua directius sonant ad carnalem copulam quàm ad matrimonium contractum. Et ratio huius est, quia Ruth, licèt intenderet principaliter contractum matrimonij, & ipsum coitum absolutè pro nunc non desideraret, nec eum tali modo procuraret: quia tamen putabat, ꝙ non posset nunc inducere ipsum Booz ad accipiendum eam in vxorem, nisi inflammando eum ad venereum actum, & quia ipsa non permitteret se aliter cognosci, oporteret ꝙ eam acciperet in vxorem: & hoc innuebant omnia, quæ ipsa præmiserat, scilicet inflammare eum. Dicunt autem quidam ad honestandum hoc factum, ꝙ alia posuerit Ruth in ista locutione sua ad Booz, de quibus dicetur sequenti

D quæstione.

Quomodo Ruth non erubuit hæc facere.

Quæst. XX.

QVAERETVR vlterius, quomodo Ruth non erubuit facere ista, quia mulier quæcunque etiã si vilis esset, erubescere debuisset talia facere, & dicere erga virum, potissimè virum reuerendum. Respondent quidam, ꝙ non fuit rubor ipsi Ruth dicere ista, quia ipsa non dixit hæc tam materialiter, & impolitè, sicut habentur in litera, sed posuit alia verba ad ornandum intentionem suam. Et dicunt, ꝙ dixit: ecce socrus mea Noemi, & ego constitutæ sumus in necessitate, & vendere volumus aliquam de possessionibus maiorum, s. Elimelech, & filiorum suorum: tu autem es propinquus si vis illam accipere accipe, & si vis eam tenere accipe simul & me: nam competit iure propinquitatis, & tunc dixit: extende pallium tuum super me, scilicet, ad accipiendum me in vxorem. Dicendum tamen, ꝙ hoc non satis conuenit, quia si talia verba proposuisset Ruth ipsi Booz, cùm ista agerent ad intentionem Ruth, & ad integritatem narrationis, scriptura illa expressisset, & tamen nihil tale dixit. Item non conueniebat hoc intentioni Ruth: nam ad contrahendum matrimonium nõ conueniebat facere mentionem

E

nem

nem de venditione rei, quia erat aliquid impertinens. Item si Ruth factum suum colorare vellet præmissa tali prælocutione de venditione possessionis, non venisset per noctem ad Booz, & intraret lectum eius, sed per diem peteret ab eo illud, quia talia negotia per diē expediuntur. Itèm dato, ꝙ talia verba proposuisset Ruth, per quæ colorarentur dicta sua, tamen facta sua quomodo poterant colorari? nullo inquam modo, quia nil turpius videbatur quàm, ꝙ fœmina intraret lectum viri, & tangeret carnem eius. Dicendum ꝙ facta, & dicta Ruth in se non erant honesta, sola tamē intentio honestauit omnia hæc: nam ista fiebant non propter aliquod desiderium inordinatum, s. vt cognosceretur Ruth affectu fornicario, sed vt haberet in virum illum, qui sibi de lege competebat, & ob hoc quamquā rubor in his esset, quia turpitudo, vel illicitū nullum erat, exposuit se Ruth huic verecundiæ, vel rubori: & non sine causa, quia fortè putauit ipsa, & socrus sua, ꝙ non posset alio modo habere Booz in virū, nisi illa nocte inflammaret eum ad libidinem, & sic cū ea contraheret matrimonium, & desiderio tanti boni exposuit se magno rubori. Secunda fuit mandata Noemi: nam Noemi excogitauit omnia hæc, quæ putauit istum solum modum esse conuenientē, & Ruth vt obediret ei, subiuit istam duritiem præcepti. Istud colligitur aliqualiter ex verbis Ruth ad Noemi, nam postquam dixit Noemi ad Ruth omnia ista, quæ facere debebat, non dixit Ruth, bonum est, vel malum, sed solum dixit: quæcunque præceperis, faciam: & sic solùm, vt obediret videtur fecisse: nam si fecisset hæc ex desiderio, cùm Noemi indicaret ipsi Ruth, ꝙ per istū modum posset habere Booz in virum, gauderet ipsa nimis, & tamen non ostendit verbum aliquod gaudētis, sed solū dixit: quidquid præceperis, faciam: quod erat verbum obedientis: ideo ex sola obedientia egit, & tamen Ruth tantum diligebat Noemi, ꝙ pro ipsa faceret quidquid posset fieri per mulierem, cùm propter eam relinquisset patrem, matrem, cognatos, patriam, & Deos: & iam non habebat quid dimitteret ꝓ ea, nisi vitam. Cùm ergo ista omnia reliquisset, & fecisset à fortiori faceret quidquid aliud esset: vnde nunc etiam si esset aliquid erubescendum, non dubitaret illud facere ad mandatum Noemi.

Quomodo Booz non habuit exosam Ruth, quæ sic se ingesserat, vt cognosceretur à viro.

Quæst. XXI.

G QVAERETVR vlterius de Booz, quomodo nō habuit exosam Ruth, quæ sic se ingesserat, vt cognosceretur à viro, qui non petebat eam. Respondendum, quòd ista erat causa sufficiens ad hoc, ꝙ quilibet vir haberet Ruth despectam tanquam vilissimā mulierem, & sic fecisset Booz si esset vir acris ingenij: erat tamen vir mitis, & sensatus, & appendit ista sub recta ratione, & non contempsit Ruth propter hoc: & fuerunt multa, quæ mouerunt ipsum Booz ad hoc. Primum fuit, quia credidit, ꝙ Noemi fecisset istud, & Ruth non egisset arbitrio suo, nec iudicio, sed mandāte Noemi, & sic siue malum, siue bonum esset, in hoc facto non erat aliquid ascribēdum Ruth, sed Noemi: nam habebat Ruth causam credendi Noemi in his, & quibuscunq; alijs: potissimè cùm pertineret istud ad ꝯtractus legales, de qbus nihil nouerat Ruth, nisi quātum Noemi eam instrueret, & credere tenebatur ei in omnibus, quia ipsam habuerat vt magistram ad conuersionem suam, & propter eam conuersa fuerat ad Iudaismum. Nunc autem petebat Ruth ipsum Booz in virum iure propinquitatis. Etiam istud erat secun-

F dùm conditionem legis, nesciebatque Ruth, an talis cæremonia esset in petendo hoc, ideo iustè credebat ipsi Noemi: nec erat honestum, ꝙ in talibus negotijs Ruth consuleret alios, & informaret se, an licitum esset talia fieri, quia periculum erat, si talia, quæ secretissima erant, diuulgarentur extraneis, quia fortè impediretur factum, & ostenderetur aliqualis inhonestas ipsius Ruth, & Noemi. Quòd autem Noemi erraret, non erat mirum, quia fęmina erat, & non poterat conuenienter in omnibus iudicare. Secundum erat, quia Booz respiciebat hic intentionem, & non factum, s. ꝙ omnia hæc fiebant animo contrahendi matrimoniū cum illo, cùm quo de lege cautum erat contrahi: ideo licèt aliquid eorum, quæ erant ad finem, non esset be-

G nè ordinatum, bonitas finis suppleret totum defectū illius. Tertium erat, quia istud factum placebat ipsi Booz, scilicet, ꝙ ipse acciperet Ruth in vxorem, vt suscitaret semen defuncto. Et quia cum Ruth acciperet totam hæreditatem Elimelech, & potissimè quia erat Ruth mulier magnæ virtutis, & accipiendo eam, plura accipiebat quàm acquirendo multas diuitias, sicut dixit ipse Booz: scit omnis populus, qui intra portas vrbis meæ est, te mulierem esse virtutis. Quartum erat, quia cùm esset Ruth mulier honestissima, & magnæ virtutis, quidquid ageret, iudicaretur bonum, s. ad bonum finem factum, & non molestè ferret Booz quidquid faceret Ruth.

H *Quomodo Noemi ausa est exponere ipsam Ruth tanto periculo.*

Quæst. XXII.

QVAERETVR vlterius, quomodo Noemi ausa est exponere ipsam Ruth tanto periculo: nam poterat ex his tantum concipere odium, & suspitionem mali Booz, ꝙ non solùm nō susciperet Ruth in vxorem, sed etiam reputaret eam vilissimam mulierem, quæ taliter solicitauerat virum non solicitata ab eo, & sic non faueret ei, nec Noemi: sed abijceret eas tanquam contemptibiles. Aliquis dicet, ꝙ Booz non cognouit turpitudinem aliquam in opere isto, cùm Ruth solum peteret contractum matrimonij.

I Dicendum quòd non stat, quia tam aperta erat ista res, ꝙ nemo dubitaret de illa, scilicet, quòd cum ipsa Ruth poneret se nudam in lecto viri, & tangeret carnē eius, diceretq; ei, extende pallium tuum super me: ideo dicendum quòd Booz manifestè vidit, quòd Ruth petebat coitum matrimonialem, scilicet, vt contraheretur matrimoniū, & illico consummaretur: & tamen non iratus est, nec reputauit Ruth contemptibilem propter causas signatas pręcedenti quæstio. & tamen illę non mouerent Noemi, sicut mouerunt Booz, quia ad Noemi pertinebat cauere, ne istud, quod ipsa intendebat, cederet in malum euentum, nec cedere posset aliquo modo. Ad Booz pertinebat iudicare in bonum finem illud fieri, quod poterat in bonam partem inter

K pretari, dato ꝙ non fieret ad bonum. Dicendum ergo aliter, s. Noemi fuit mota ad faciendum hoc putans, ꝙ per hoc non se exponebat alicui periculo, nec etiam ipsam Ruth, sed putabat necessarium esse sic euenire, sicut ipsa cogitabat eo, quòd ad hoc habebat magna adminicula: nam quòd aliquis vir diligat fęminam ꝓpter aliquam probitatem, quæ in ea est, vel alias, facilè est quòd moueatur in illam ad concupiscendum eam carnaliter, nisi sit honestissimus, vel sit aliquod impedimentum, quod tollat hæc, & tamen nunc omnia, quæ poterant mouere virum in libidinem, erant inter Booz & Ruth: primò quia ipse erat vir potens coire, cùm postea ex ipsa Ruth genuerit Obed, sequenti ca. Secundò quia diligebat ipsam Ruth: nam ostenderat

ei magnum fauorem, & placuerat in oculis eius, vt patet præcedenti cap. Tertiò, quia ipsa Ruth erat puella tenera, & concupiscibilis ad libidinem à quolibet viro. Quartò, quia ipse Booz erat valde promptus ad libidinem, cùm esset hilarior factus bibito vino ad superabundantiam, & vinum despumat in libidinem. Quintò, quia viderat Booz ipsam Ruth, postquam erat stimulatus vino ad libidinē, & erat tunc ipsa Ruth pulchra nimis, scilicet lota, vncta, & ornata vestibus cultioribus, per quæ omnia raperet ipsum animum Booz, & innasceretur sibi desiderium fruendi illa data opportunitate. Sextò, quia ipsa Ruth proiecit se ad pedes Booz in lecto, & tetigit carnem eius nuda existēs, per quod offerebatur in promptum ipsi Booz, quod iam concupiuerat: ideo non restabat nisi frui optato. Septimò erat, quia ipsa Ruth petiuit cognosci à Booz, licèt per verba aliqualiter honesta, scilicet, extēde pallium tuum super ancillam tuam, quia propinquus es. His autem omnibus existentibus videbatur difficillimum, quin Booz vellet cognoscere carnaliter ipsam Ruth, quia ferreus vir esset, vel omnino virtutem heroicam habens, qui omnibus his existentibus non expleret, quod flammæ venereæ suaderent, & sic putabat Noemi de Booz, ꝙ necesse esset, ꝙ cognosceret carnaliter ipsam Ruth: & hoc matrimoniali affectu, quia aliter non permitteret ipsa Ruth se cognosci. Vnde non timebat, ꝙ posset euenire aliquod periculū ex hac re, & tamen nihil factum est eorum, quæ putabat Noemi, cùm Booz noluerit carnaliter cognoscere ipsam Ruth, ideo poterat eam contemnere, & etiam Noemi tanquam inuentricem huius turpitudinis, sed non fecit, quia motus fuit ex multis ad non faciendū hoc, vt patet præcedenti quæstio. *Dormi vsque mane.* Cū noluisset Booz cognoscere carnaliter Ruth, quia non poterat eam accipere in vxorem, vsque quo consuleret alium cognatum suum, qui erat propinquior, nec posset illud facere per noctem, dixit ei: dormi vsq; mane, scilicet, non possemus aliquid facere nunc, ideo dormi vsque mane cessans ab hac cura. Et dixit vsque mane, idest vsque ad auroram, quia ante initium diei surrexit Ruth, cùm nondum se possent homines cognoscere, vt patet infra in litera. *Dormiuit itaque ad pedes eius.* Sicut proiecerat se Ruth ad pedes Booz, vt haberetur via ad hoc, quòd cognosceret eam, ita mansit ibi vsque mane nolente aliquid facere Booz. Quare autem mansit ad pedes, declarabitur infra in quadam quæstione. *Vsque ad noctis abscessum.* Idest vsquequo tota nox recederet. Dicitur autem hic cessare nox incipiente crepusculo auroræ, quod est per horam, & quintam partem horæ ante solis ortum, quia aliàs accipiendo noctem vsque ad consistentiam centri solis in horizonte, quod vocatur diei exordium secundùm Astrologiam, non esset verum, quòd Ruth dormiuit vsque ad noctis abscessum, quia eo tempore recessit, quo nondum homines se cognoscere poterant, vt patet in litera. *Surrexit antequam homines cognoscerent se mutuo.* Hoc fecit ad tollendam præsumptionem, scilicet nè putaretur, ꝙ veniebat de fornicando cum Booz, vel de alio loco inhonesto, & sic rediret in vrbem antequam quisquam eam videret: & si quis videret, non cognosceret illam. *Et dixit: caue, ne quis nouerit, ꝙ huc veneris.* Hoc dixit Booz, vt non infamaretur ipse, quia si sciretur, ꝙ veniebat de area Booz, putaretur, ꝙ ipse dormierat cum ipsa illa nocte, & ex hoc impediretur matrimonium contrahi cum alio cognato Booz, de quo ipse dixerat, quòd erat propinquior eo, & quòd sibi debebatur Ruth: & alia scandala sequerentur, & ipsamet Ruth infamaretur, quia putaretur fornicaria, & posset eam accusare de adulterio cognatus, sicut infra declarabitur in quadam quæstione. *Et rursum.*

Quæst. 30.

A Idest iterum dixit ei. *Expande inquit pallium tuum, quo operiris, & tene vtraque manu.* Laborauerat Ruth disponendo se, vt placeret Booz, & vt contraheretur matrimonium, & tota nocte manserat in area: ideo Booz noluit, quòd iste labor adhuc pro tunc esset superuacuus, & ob hoc dedit ei sex modios hordei, & dixit, ꝙ portaret eos in pallio suo, quia fortè non occurrerat sibi ibi habere aliquid aliud, in quo portare posset hæc. Et dixit, ꝙ teneret pallium vtraque manu, scilicet, vt non effunderetur hordeum per aliquam partem. *Qua extendente, & tenente.* Scilicet, sicut iusserat Booz. *Mensus est modios sex hordei.* Quanta esset mensura modij, declarabitur infra in quadam quæst. *Et imposuit super eam.* Quia ipsa non poterat sibimet imponere Quæst. 31.

B super humeros, vel scapulas. *Quæ portans ingressa est ciuitatem.* Nam area erat in agro, & socrus sua Noemi ad cuius domum veniebat erat in vrbe Bethlehem. *Et venit ad socrum suam.* Nam Ruth morabatur cum socru sua, eo ꝙ non habebat aliam domum eo tempore, quo nondum accepta erat in vxorem à Booz. *Quæ dixit ei, quid egisti filia?* Mirata est Noemi, cùm vidit Ruth diluculo ad se venientem hordeo oneratam: nam non putauit, quòd sic veniret: cùm enim instruxisset eam ad hoc, quòd incitaret Booz ad cognoscendum eam carnaliter, & contrahendum cum ea matrimonium putabat, quòd sic factum esset, adeo quòd Booz retineret iam apud se ipsam Ruth: nunc autem diluculo, cùm vidit eam ad se venientem mirata est, ꝙ

C aliquid aduersum accidisset ipsi Ruth, vel quia fortè errauisset circa aliquod eorum, quæ dixerat ei Noemi adeo, quòd non esset finitum negotium, & ob hoc illico, vt vidit eam quæsiuit ab ipsa quid egisset. *Narrauitque ei omnia, quæ fecisset homo.* Scilicet, omnia quæ fecerat, & dixerat Booz narrauit, & non solùm illa, sed etiam illa, quæ ipsa fecerat, non tamen oportuit, quòd ita enarraret ea, quæ fecerat ipsa, sicut ea, quæ fecerat Booz, eo quòd ipsa erat instructa à Noemi quid deberet facere, & sufficiebat ei dicere, quòd fecerat omnia, quæ iusserat ei facere Noemi: & tamen de eis, quę facturus erat Booz, nihil sciebat Noemi, ideo illa oportuit enarrari. *Et ait: ecce sex modios hordei dedit mihi.* Scilicet, finitis sermonibus, dedit mihi sex

D modios hordei, vt venirem ad te. *Et ait, nolo vacuam te reuerti ad socrum tuam.* Quasi dicat, cùm tota ista nocte hic steteris, & laboraueris, nolo quòd vacua redeas ad socrum tuam, cum qua moraris. *Dixitque ei Noemi: expecta filia, donec videamus, quem res exitum habeat.* Hoc dixit Noemi, vt maneret Ruth illa die in domo, & non facerent aliquid donec viderent qualiter procedebatur in negotio, eo quòd dixerat Booz, quod sequenti die videretur, quid super hoc fieri deberet. *Neque enim cessabit homo, nisi cùm impleuerit, quod locutus est.* Reditiuum causæ est, quia dixerat Noemi ad Ruth, quòd quiesceret in domo, donec videretur finis istius negotij. Et quia poterat dicere Ruth, quòd fortè non determinaretur ante multos dies, & oporteret multo tempore manere in domo, quod non erat

E expediens, dixit Noemi, quòd cito expediretur negotium, eo quòd nō cessaret homo, scilicet Booz, donec impleret quod locutus erat. Dixerat enim, ꝙ si suscipere eam vellet cognatus suus, quòd traderet eam ei: si autem nollet, ipse eam sine dubio acciperet in vxorem, & istud in breui videri poterat.

Quæ fuit prior misericordia, & quæ posterior.
Quæst. XXIII.

QVAERETVR, cùm dixit hic Booz, ꝙ superauerat priorem misericordiam posteriore misericordia,

ricordia, quę fuit prior misericordia, & quę fuit posterior. Dicendum, quòd prior misericordia fuit, quam ostendit Ruth ad Mahalon virum suum viuentem: nam cùm esset viuens tractabat eum benè: licèt enim esset Ruth in terra sua tunc, & Mahalon in terra aliena, & posset Ruth aliquo modo dominari viro suo propter fauores parentum, amicorum, & cognatorũ, non fecit, sed habuit se valde benè ad eum obsequendo ei in omnibus, quæ erant ad honorem eius. De ista misericordia locuta est Noemi ad Ruth, & Orpham nurus suas, scilicet, faciat dominus vobiscum misericordiam sicut fecistis cum mortuis, & mecum, supra primo capit. Etiam fuit alia misericordia quam Ruth fecit cum Noemi: nam cum redire vellet Noemi in terram suam de terra Moab, sola carens viro, &, filijs miserta est eius Ruth, & voluit cum ea venire, nec voluit ipsam dimittere: & ista fuit magna valde misericordia, & computatur vtraque istarum prima misericordia, posterior minus fuit, quam fecit nunc Ruth volendo accipere Booz in virum, nam ipsi mortuo faciebat misericordiam volendo suscitare semen eius, quod magis dicetur seq. quæst.

Quomodo posterior misericordia fuit maior quàm prima. Quæst. XXIIII.

QVAERETVR vlterius, quomodo posterior misericordia fuit maior quàm prima. Aliquis dicet, quòd nulla misericordia erat ista, quam nunc vocat Booz posteriorem misericordiam: nã quòd Ruth vellet accipere Booz in virum, erat quòd honoraretur ipsa accipiendo virum potentem, & magnarum opũ, & in hoc faciebat Ruth vtilitatem suam potius quam opus misericordiæ, & tamen in primis fecit opus misericordiæ valde magnæ. De prima misericordia, quã habuit Ruth erga virum suum viuentem, apparet: nam poterat Ruth dominari ei, cùm esset vir in terra aliena, & ipsa esset in terra sua, & tamen seruiebat ei ad nutum. Secunda erat adhuc maior misericordia, ꝙ voluerit Ruth dimittere patriam, & parentes, & Deos suos propter Noemi: ideo non fuit maior misericordia posterior quàm prima. Dicendum, quòd ista misericordia consideratur dupliciter, aut in se & absolutè aut respectu defuncti. Primo modo misericordia prima fuit maior quam posterior, eo quòd illa erat laboriosior. Etiam quia plura ibi impendebat Ruth, quàm nunc in postrema impenderat. Si autem accipiatur respectu defuncti, dicendum quòd erat postrema maior. Pro quo considerandum, quòd misericordia ista erat, quòd si Ruth non accepisset Booz in virum, nec aliquem de cognatione Mahalon viri sui, cùm decessisset Mahalon sine liberis, non posset conseruari nomen suum in familia, sed deleretur, & istud reputabatur inter Hebræos magna infælicitas, quòd deleretur nomen alicuius de familia sua: vnde Saul credens David fore sibi infestum, & quòd confortaretur contra eum, orauit, & coegit eum iurare ne deleret nomen eius de familia sua, primo Regum 24. quasi maximum malum esset deleri nomen alicuius de familia sua: si autem Ruth acciperet Booz in virum, vel aliquem de familia Mahalon viri sui, suscitaretur semen viri sui, & non esset infortunatus quantũ ad hoc: ista autem erat magna misericordia, scilicet facere, ꝙ non deleretur nomen eius, & est maior quàm prima propter duo. Primò, quia cùm quis benefacit homini præsenti, à quo potest recipere vicissitudinem non est admirandum: cùm autem benefacit mortuo, vel absenti, à quo non potest recipere retributionem, est magis admirandum: & quia misericordia prima præstita est Mahalon viuenti, & etiam Noemi viuenti, mi-

F sericordia autem ista præstabatur Mahalon mortuo, & vt non deleretur nomen eius, ideo erat maior. Secundò patet, quia maius beneficium erat ipsi Mahalon id, quod nunc ei prestabat Ruth, quàm quod primo: nam prius benefaciebat ei seruiendo ei tanquàm vxor. Nunc autem benefaciebat faciendo, ne deleretur nomen eius de familia sua. Et cùm deleri nomen alicuius de familia sua sit maximum infortunium, erit maximum beneficium, & eufortunium conferre ei, ꝙ nomen suum non deleatur de progenie sua. & istud præstabatur Mahalon nunc ex misericordia Ruth, ideo videtur, quòd misericordia ista erat maior, quàm prior.

G *Quomodo dixit Booz, ꝙ Ruth nunc magnam misericordiam fecerat volendo accipere Booz in virum ad suscitandum nomen defuncti, & an Ruth tenebatur ad hoc, vel erat ei liberum. Quæst. XXV.*

QVAERETVR vlterius, quomodo dixit Booz, quòd Ruth fecerat nunc magnam misericordiã volendo accipere Booz in virum ad suscitandum nomen defuncti in progenie sua: nam videtur, quòd non faciebat aliquam misericordiam: quia qui facit ad quod tenetur, nõ facit misericordiam: & tamen Ruth tenebatur ad hoc, quia quando moriebatur aliquis habens vxorem sine semine, vxor sua tenebatur expectare cognatos viri, si esset aliquis, qui vellet eam accipere ad suscitandum nomen defuncti, & si antequam illi renuerent acciperet quemquam in virum, vel fornicaretur cum aliquo, licèt esset vidua, poterat accusari de adulterio, sicut si esset coniugata, vel desponsata per verba de præsenti: sic patet in Thamar nuru Iudæ, quam acceperant duo filij sui successiuè in vxorem, qui ambo mortui sunt sine semine, & iussit Iudas, ꝙ maneret in habitu viduitatis, donec cresceret Sella filius eius, qui susciperet eam in vxorem ad suscitãdum semen fratrum suorum, & nondum erat ei copulata, nec desponsata, & quia tñ repta est fuisse fornicata, ducebatur ad incendium petente Iuda quousq; illa probauit, ꝙ suscepisset à Iuda filios, Gen. 38. Ita fieret in Ruth, & sic non faciebat misericordiam. Aliquis dicet, ꝙ non tenebatur Ruth accipere in vxorem virum aliquem de cognatione Mahalon viri sui: quia lex de suscitatione seminis imposita erat fratribus: Deut. 25. & tamen Mahalon nõ habebat aliquem fratrem, quia duo erant filij, Elimelech Chelion, & Mahalon, & ambo mortui sunt post patrem suum in peregrinatione terræ Moab, supra primo cap. ideo non erat lex de suscitatione seminis extendenda quantum ad alios; vnde non teneretur Ruth expectare quemquam de tota cognatione viri sui, vt acciperet eum in virum ad suscitationem seminis defuncti, sed poterat accipere quem vellet, & ob hoc si acciperet aliquem, qui non esset de cognatione Mahalon, non suscitaretur semen eius, & periret nomen suum de cognatione sua: si autem acciperet ipsum Booz, vel alium de eadem cognatione in virum suscitaturum semen Mahalon, & non deleretur nomen eius: ideo videtur ꝙ faciebat misericordiam magnam viro in eo, ꝙ noluit sequi iuuenes pauperes, vel diuites, quos poterat licitè accipere in viros, sed voluit accipere ipsum Booz quamquam esset senex, & istud dixit Booz ad Ruth: benedicta tu filia à domino: quia priorem misericordiam posteriore superasti, quia nõ es secuta iuuenes diuites, vel pauperes. Sed dicendum, quòd hoc non stat, quia Ruth obligabatur accipere virum de cognatione Mahalon viri sui, si aliquis esset: & quia Booz, & quidã alius supererant, tene-

H

I

K

tenebatur admonere Ruth quemlibet eorum, an vellet eam accipere in vxorem, & aliter non poterat accipere quemquam alium in virum, aliàs accusari poterat de adulterio. Et patet hoc, quia si non teneretur Ruth expectare cognatos viri sui, vt aliquis eorum acciperet eam in vxorem, non teneretur aliquis de cognatione Mahalon ad suscitandum semen eius, quia aliàs obligaretur ad impossibile, cùm suscitatio seminis non posset fieri, nisi in vxore defuncti: si illa posset accipere quem vellet in virum extra cognationem defuncti, non posset suscitari semen defuncti. Quòd autem isti obligarentur, patet, quia primus cognatorum Mahalon voluit accipere possessionem eius iure propinquitatis, & cùm nollet accipere Ruth in vxorem, non data est ei possessio, & quia Booz voluit in vxorē accipere ipsam Ruth iure propinquitatis accepit possessionem, ergo manebat in istis obligatio ad suscitandum semen Mahalon. Secundò patet, quia si non esset in eis obligatio ad suscitandum semen Mahalon, non inferretur alicui eorum contumelia, quia non suscitabat semen Mahalon, & tamen priori eorum illata est contumelia, scilicet, quia calciamentum de pede eius solutum est, vt patet sequenti ca. & istud erat contumelia Deut. 25. ergo erat obligatio ad suscitandum semen Mahalon. Tertiò patet, quia ipsa Ruth petiuit ipsum Booz in virum iure consanguinitatis, dicens, expande pallium tuum super famulam tuam, quia propinquus es, idest iure propinquitatis potes me accipere in vxorem, & debes. Quartò patet, quia si non esset obligatio ad suscitationem seminis Mahalon, sed posset Ruth vxor eius accipere quem vellet in virum, qn̄ dixit Ruth, quòd acciperet Booz eam in vxorem, dixit ipse Booz, non abnuo me esse propinquum, sed est aliꝰ me propinquior, & si ipse te accipere non voluerit, sine dubio ego te accipiam: ergo non poterat libere Booz accipere in vxorem Ruth, quousq; cederet alius cognatus eius, & tamen si non esset necessitas istius suscitationis seminis, posset nubere Ruth, cui vellet, & Booz potuisset eam accipere non requisito alio, & tamen non potuit, vt colligitur supra in litera: ergo erat adhuc necessitas ad suscitationem seminis Mahalon. Responderi potest dupliciter: quidam dicunt, ꝙ Ruth obligabatur accipere in virum aliquem de cognatiōne viri sui Mahalon, & non poterat accipere quemquam quousq; requireret omnes istos cognatos Mahalon: & sic probant rationes supra positæ. Tunc autem respondendum est ad dictum Booz, qui laudauit Ruth, quia non esset secuta iuuenes diuites, vel pauperes: sed voluit accipere ipsum Booz ad suscitationem seminis viri sui defuncti. Dicendum, ꝙ quamquam Ruth esset obligata ad non capiendum quemquam alienum virum, quousque requireret omnes cognatos viri sui, an eam vellent accipere, tamen si hoc ipsa nō verè desideraret, haberet se remissè in eo, ita quòd non reduceretur res ad effectum, sed potius indirectè impediret, quòd non fieret, vt ipsa haberet in virum aliquem iuuenem: & tamen cum magna solicitudine ipsa Ruth procurauit, ꝙ Booz vellet esse vir eius, ideo laudanda erat, non quidem tanquam aliud facere posset, sed quia hoc bono animo fecisset. Alij dicunt, ꝙ Ruth non erat obligata accipere Booz in virum, nec quemquam de cognatione Mahalon, sed poterat accipere quemcunque virum extraneum vellet, & illud faciendo non suscitaretur semen Mahalon: si autem vellet suscipere Booz in virum, vel alium de cognatis viri sui, suscitaretur semē viri eius: ideo laudabilis fuit, cùm potuisset accipere iuuenem quempiam in virū, qui non esset de cognatione Mahalon, & noluit, vt suscitaretur semen viri sui. Etiam dicendum est tunc, ꝙ non erant obligati cognati Mahalon suscitare semen eius, sed poterant si vellent, & si suscitarent gaudebant quibusdam priuilegijs, scilicet, quòd pertinebant ad eos bona defuncti: si autem non suscitarent semen eius, carebant illis priuilegijs, & tamen non puniebantur: Quæ autem sit verior istarum duarum positionum declarabitur sequenti cap. in quadam quæstio. & ibi respondebitur ad ista quatuor argumenta, quæ ponuntur hic tenendo istam partem. Quidquid ergo teneatur, ipsa Ruth fecit misericordiam magnā volendo accipere Booz in virum ad suscitandum Mahalon semen viri sui iam mortui.

Quare dixit Booz ad Ruth: nec abnuo me esse propinquum: sed est alius me propinquior.

Quæst. XXVI.

QVAERETVR vlterius, quare dixit Booz ad Ruth: nec abnuo me esse propinquum, sed est alius me propinquior. Respondendum, quòd determinatio huius dubij pendet ex determinatione præcedentis quęst. scilicet, non existentibus fratribus defuncti, an alij cognati in quocunque gradu, vel saltē in aliquo teneantur ad suscitationem seminis defuncti. Quidam dicunt, quòd sic, & secundum istos dicendum est, quòd Booz, & alius cognatus suus tenebantur ad suscitandum semen Mahalon, & non poterat Ruth accipere quemquam in virum, nisi ambo isti recusarent eam accipere. Et tunc dicendum, quòd erat ordo in obligatione, quia magis propinquus tenebatur prius, & deinde alij per ordinem, & sic non poterat mulier petere in virum minus propinquum irrequisito magis propinquo, & minus propinquus non poterat accipere in vxorem ipsam vxorem defuncti, non cedente magis propinquo, & quia erat alius propinquior ipsi Mahalon, quàm Booz non, poterat Booz accipere Ruth in vxorem, quousque ille cederet, & sic dixit, quòd ipse propinquus erat, & tamen erat alius propinquior, qui prius requirendus erat, & si ille cederet, sine dubio ipse Booz acciperet Ruth in vxorem. Alij dicunt, ꝙ nulli consanguinei in quocunque gradu tenentur secundum legem Moysi suscitare semen defuncti, nisi fratres. Et tunc dicendum est, quòd Booz, & cognatus suus non obligabantur accipere Ruth in vxorem ad suscitandum nomen defuncti, poterant tamen sic suscitare, & sic Booz suscepit ipsam Ruth ad suscitandum nomen, & semen defuncto, vt patet sequenti capitu. & tunc dicendum, quòd quando isti, qui non obligabantur volebant suscitare semen defunctorum, tenebantur seruare ordinem, quem seruabant illi, qui obligabantur ad hoc, scilicet prius, qui erant magis propinqui. Et quia Booz volebat nunc suscitare semen Mahalon defuncti, requiri fecit prius alium cognatum suum, qui erat propinquior Mahalon quàm ipse Booz. Quæ autem istarum responsionum sit vera, dependet ex determinatione præcedentis quæstionis, quæ determinabitur seq. cap. in quadam quæstione.

An per ista verba, quæ dixit Booz fuerit contractum matrimonium, vel saltem sponsalia de futuro.

Quæst. XXVII.

QVAERETVR vlterius, cùm dixit hic Booz ad Ruth: si propinquus meus te accipere voluerit, res benè acta est: si autem noluerit, sine dubitatione ego te accipiam, viuit dominus: an per ista verba fuerit contractum matrimonium, vel saltem sponsalia de futuro. Respondebit aliquis, quòd contractum est

hic

imponere istos sex modios super scapulas Ruth. Erat F
ergo aliqua mensura valde parua, ita vt fortè sex mo-
dij solùm facerent quantitatem vnius fauetæ nostræ,
vel non tantum, quia istud erat satis graue pondus pro
fœmina, vt portaret illud de agro in vrbem, sicut por-
tauit Ruth.

Quare dedit Booz ipsi Ruth sex modios hordei, & non plures vel pauciores. Quæst. XXXII.

QVAERETVR vlterius, quare dedit Booz ipsi
Ruth sex modios magis quàm plures, vel pau-
ciores. Respondet Rabbi Salamon, quòd istud fuit
factum ad significandum sex benedictiones venturas
super Messiam, qui nasciturus erat de Dauid, & de se- G
mine Ruth & Booz, & ponuntur istæ benedictiones
Isa. 11. Sed obijcietur, quia ibi ponuntur septem bene-
dictiones, siue Spiritus septem, quos nos vocamus do-
na Spiritus Sancti, & hic ponuntur sex modij. Re-
spondet Nicolaus pro Rabbi Salamon, quòd in He-
bræo non ponuntur nisi sex: nam Spiritus pietatis, qui
ponitur in translatione nostra nō habetur in Hebræo.
De hoc non est dicendum in præsenti, scilicet quomo-
do in litera nostra sit aliquid, quod non sit in Hebræo,
sed loco suo dicetur. Et tamen dicendum, quòd hoc
non obstante istud non est ad propositum: nam iste
sensus est nimis alienus: scilicet, quòd darentur sex
modij propter sex benedictiones Messiæ. Item non
consonat, quia Booz nesciebat, quòd Messias habitu- H
rus esset tot benedictiones, vel plures, vt ad hanc inten-
tionem daret, quia istud fuit postea reuelatum à Deo
per Isaiam toti seculo: Isa. 11. Item dato, quòd sciret
Messiam habiturum benedictiones sex, nesciebat, an
de progenie eius futurus esset, quia adhuc nesciebat,
an de semine suo venturus esset, & de semine Ruth.
Aliquis dicet, quòd fortè Booz cognouit hoc prophe-
ticè: nam licèt ista non possent cognosci via naturali,
De reuelauit aliquid ipsi Booz, quia erat vir bonus, &
Sanctus, & sic cognosceret Messiam venturum de se-
mine suo, & sex benedictiones venturas super eum, &
sic dedit sex modios hordei ad expressionem illarum.
Dicendum, quòd hoc non stat, quia Booz non cogno
uit, an futurus erat de semine suo & Ruth Messias: I
nam nesciebat an eam in vxorem habiturus esset.
Quod patet, quia quando Ruth dixit ipsi Booz, quòd
acciperet eam in vxorem, & extenderet pallium suum
super illam, dixit Booz, quòd alius erat propinquior, &
quousque sciretur, an ille vellet eam accipere, non ac-
ciperet illā Booz: si autem non acciperet illam confe-
stim acciperet eam Booz, & manens sub isto dubio de
dit ei sex modios hordei, ergo non dedit ad significan-
dum sex benedictiones, quæ venturę erant super Mes-
siam futurum de semine Ruth, & suo. Item quia iste
sensus non conueniret literæ, quia nullus intelligeret
hoc factum esse ad hanc intentionem, quia nimis di-
stans est hoc à sensu literæ, cùm litera puram historiā
tangat hic. Dicendum ergo ꝙ causa, quare dedit Booz
sex modios hordei, & non plures, fuit, quia voluit dare K
Booz ipsi Ruth aliquid, vt non abiret vacua, & voluit
ei dare quantum ipsa posset portare, & quia poterat
portare Ruth sex modios hordei, vel quasi plures pu-
tauit Booz, ꝙ fortè non posset portare plus, & ideo so-
lùm dedit ei sex modios hordei.

CAPITVLVM IIII.

SCENDIT ergo Booz ad portam, & sedit ibi. Cumque vidisset propinquum præterire, de quo prius sermo habitus est, dixit ad eum: Declina paulisper & sede hic: vocans eum nomine suo. Qui diuertit, & sedit. Tollens autem Booz decem viros de senioribus ciuitatis, dicit ad ad eos: Sedete hic. Quibus sedentibus locutus est ad propinquum: Partem agri fratris nostri Elimelech vendit Noemi, quæ reuersa est de regione Moabitide: quod audire te volui, & tibi dicere coram cunctis sedentibus, & maioribus natu de populo meo. Si vis possidere iure propinquitatis: eme, & posside: sin autem displicet tibi, hoc ipsum indica mihi, vt sciam quid facere debeam. Nullus enim est propinquus excepto te, qui prior es, & me, qui secundus sum. At ille respondit: Ego agrum emam. Cui dixit Booz: Quando emeris agrum de manu mulieris: Ruth quoque Moabitidem, quæ vxor defuncti fuit, debes accipere, vt suscites nomen propinqui tui in hæreditate sua.

Ascendit ergo. Descripta in præcedentibus legali conuentione, scilicet de matrimonio agendo, hic ponitur de matrimonij contractione. Et diuiditur in quatuor, quia primò ponitur propinqui citatio. Secundò vxoris acceptio ibi. *At ille maioribus*. Tertiò prolis susceptio ibi. *Ingressus est*. Quartò populi prospera annunciatio, vel lætificatio ibi. *Dixeruntque mulieres*.

An hic sit ordo continuus, & an hæc immediatè facta fuerint. Quæst. PRIMA.

QVAERETVR circa primum, an ea, quæ habentur hic sint continuata ad præcedentia: & an fuerint facta immediatè post illa, vel interiecto aliquāto tempore. Ad primum dicendum, ꝙ hic est ordo continuus: nam præcedenti cap. dicebatur de his, quæ præcesserunt ad hoc, ꝙ contraheretur matrimonium inter Booz & Ruth: hic autem agitur de ipso contra-

ctu,

ctu, ideo necesse est, ꝙ fuerint ista post illa. Ad secundum dicendum, ꝙ inter ista & præcedentia fuit paucũ tempus, scilicet vna nox, nam Ruth venit ad Booz per noctem, vt contraheret cum eo matrimonium, & cognosceretur ab eo illico: Booz autem respondit, ꝙ cessaret Ruth illa nocte vsque mane: quasi dicat, ꝙ mane poneret hoc in executione, & ita factũ est, quia Ruth in aurora reuersa est ad socrum suam portans sex modios hordei, & tunc Booz iuit ad cognatum suum vocans eum in porta vrbis, & ibi cessit iuri propinquitatis, vt patet infra in litera. & sic eadem die, qua inceptũ est opus istud, finitum est. Nam præcedenti nocte inceptum est, & die sequenti conclusum, accepitque Booz ipsam Ruth in vxorem. Circa primum ponitur proximitatem, scilicet ad videndum, an vellet accipere Ruth in vxorem. Et diuiditur in duo, quia primò ponitur ipsa citatio iuris, scilicet propinquitatis cessio ibi. *Qui respondit cedo iuri.* Circa primum dicitur. *Ascendit ergo Booz ad portam ciuitatis.* In Hebræo non habetur ciuitatis, sed solùm ad portam, & tamen intelligebatur de porta ciuitatis, ꝙ illa est porta absolutè, eo ꝙ est porta communis, aliæ autem sunt priuatarum personarum, & ibi factum est istud negotium: quare autem ascenderit Booz ad portam ciuitatis declarabitur infra in quadam quæstione. *Et sedit ibi.* Scilicet, expectando ibi aliquem, vel sedendo ad iudicandum, vt aliqui volunt. *Cumque vidisset propinquum præterire, de quo prius sermo habitus est.* Scilicet, vidit præterire illum cognatum suum, de quo factus est sermo præcedenti cap. & ibi facta est mentio de isto propinquo. Nam dixit Booz ad Ruth, ꝙ alius erat propinquior eo, qui poterat accipere ipsam Ruth in vxorem, & ꝙ videretur de illo, an vellet eam accipere. Et nunc accidit, ꝙ ille transiret ante Booz sedentem ad portam vrbis. *Et dixit ad eum: declina paulisper, & sede hic.* Scilicet, declina à via tua cessando paulisper, & sede hic modicum, quia volo tecum loqui, scilicet de matrimonio Ruth. *Vocans eum nomine suo.* Scilicet, Booz vocauit illum tunc nomine suo, & tamen scriptura non ponit hic nomen istius, nec præcedenti cap. cuius causa declarabitur infra in quadam quæstione. *Qui diuertit.* Scilicet, cessauit, & declinauit à via sua quam inceperat. *Et sedit.* Scilicet, ad portam vrbis, vbi erat Booz. *Tollens autem Booz decem viros de senioribus ciuitatis.* Volebat nãq; Booz ad cognatum suum, & ad hoc voluit habere testes, vt firmum esset quod fiebat: ideo vocauit istos decem viros in testes, vnde postea dixit testes, vos estis hodie. Et vocauit de maioribus natu, idest senioribus totius vrbis, quia illi sunt maioris auctoritatis, & præsentia illorum magis auctorizaret factum. *Dixit ad eos: sedete hic.* Fecit ꝙ sederent, vt cum maiori grauitate opus tractaretur. Nam sic etiam fit de iudicibus, ꝙ iudices sedendo debent pronunciare sententias, vt teneat, quod efficiunt: & hoc est ad grauitatem, & maturitatem iudicij designandam. *Quibus sedentibus locutus est ad propinquum.* Incepit proponere negotium suum de matrimonio Ruth. *Partem agri fratris nostri Elimelech vendidit Noemi.* Principium loquendi Booz ad cognatum suum super matrimonio Ruth fuit in venditione possessionis, dicens, quòd Noemi socrus Ruth vendiderat quandam partem possessionis, quæ fuerat Elimelech: ideo dicebat ei, an vellet ipse illam partem agri tenere, quia ei competebat iure cognationis, & vocauit Elimelech fratrem suum de cognatione sua: nam non erat frater istorum duorum, sicut declarabitur in quadam quæstione: erat autem Noemi vxor Elimelech iam defuncti, & illa tenebat possessionem viri, cùm non haberet filios, & de illa dicit Booz, quòd vendiderat Noemi partem possessionis illius. *Quæ reuersa est de regione Moabitide.* Scilicet, Noemi reuersa est de

Cur iudices in ferēdis sententijs sedeāt.

A terra Moab, in qua cum viro suo, & duobus filijs peregrinata fuerat annis decem, vt patet supra primo capitulo. *Quod audire volui te.* Idest, ego volui, quòd tu audires, scilicet, quia competebat iure tibi istam possessionem emere, cùm sis propinquus: ideo fuit bonum, quòd tu audires, quod vendita erat. *Et tibi dicere.* Idest, tibi notificare, vt non solum ex cuiuscunque incerto dicto, sed ex mea denunciatione certius monereris. *Coram cunctis sedentibus, & maioribus natu de populo meo.* Idest, volui hoc tibi denunciare coram omnibus istis senioribus, & sedentibus in porta vrbis, vt non possis negare tibi denunciatum esse. Et in hoc innuebat Booz, quòd si ille cognatus suus, non acceptaret possessionem illum, quòd ipse acceptaret eam:

B ideo denunciabat sibi coram testibus, vt non posset negare postea sibi denunciatum esse, quòd venderetur ista possessio. *Si vis possidere iure propinquitatis, eme & posside.* Quasi dicat, propinquiori conuenit ius emendi possessionem alicuius cùm venditur, & quia tu es propinquior Elimelech cæteris cognatis, competit tibi propinquitatis iure emere, si vis. *Si autem displicet tibi.* Idest, si non vis emere propinquitatis iure. *Hoc ipsum indica mihi, quid facere debeam.* Quasi dicat, si tu non vis emere iure propinquitatis, cùm ego sim propinquior cæteris, competit mihi eodem iure, & tunc ego volo deliberare, an emere debeam. *Nullus est enim propinquus excepto te.* Declarat causam dicti sui, scilicet si non vellet cognatus suus ille emere iure

C propinquitatis declarare debebat, vt sciret Booz quid faceret, scilicet, an emeret: nam iure propinquitatis nullus erat, qui posset emere, nisi isti duo, scilicet Booz, & cognatus eius. Et hoc dicit hic Booz. *Qui prior es, & me qui secundus sum.* Scilicet, ille cognatus Booz est in propinquiori gradu cognationis, & post eum erat Booz. *At ille respondit, ego agrum emam.* Scilicet, acceptauit libenter iure propinquitatis habere quantum ad emptionem agri. *Cui dixit Booz quando emeris agrum de manu mulieris.* Scilicet, quando emeris agrum de manu Noemi. Nam Noemi vendebat agrum, & ista est intentio Booz declarata: nam ipse non intendebat, quòd emeret cognatus suus agrum, sed quòd acciperet Ruth in vxorem, & vt moueret

D eum ad accipiendum Ruth, quòd fortè non erat concupiscibilis, proposuit de emptione agri, qui erat concupiscibilis: & cùm dixit ille, quod volebat emere agrum, dixit Booz, quòd etiam acciperet simul in vxorem ipsam Ruth, quod ille non acceptauit. *Ruth quoque Moabitidem, quæ vxor fuit defuncti debes accipere.* Scilicet, debes accipere in vxorem, quia non habet virum: & illa fuit vxor Mahalon defuncti, cuius fuit ista possessio. *Vt suscites nomen propinqui in hæreditate sua.* Scilicet, accipiendo eam in vxorem suscitabis nomen defuncti, scilicet Mahalon in hæreditate sua, scilicet nunc est nomen illius perditum, quia nullum reliquit filium, & tamen si tu acciperes vxorem eius, suscitabis nomen eius, scilicet gignes filium ei, qui

E vocetur nomine illius, & hoc in hæreditate sua, scilicet, ille de te genitus succedet in hæreditate Mahalon tanquam si esset filius eius verus, & non legalis solùm: de ista suscitatione seminis multa dubia ponentur in quibusdam quæstionibus.

Quare Booz ascendit nunc ad portam ciuitatis.

Quæst. I.

QVAERETVR circa prædicta, quare Booz ascendit nunc ad portam ciuitatis. Aliqui dicunt, ꝙ à casu factum est, ꝙ Booz ascenderet ad portam ciuitatis ad faciendum aliquid aliud, & vidit ibi existens

transeuntem cognatum suum, & dixit ei, quòd declinaret ad tractandum de matrimonio Ruth. Dicendum tamen videtur, & melius, quòd istud non fuerit factum à casu, quia Booz dixerat nocte præcedente, quòd quiesceret ipsa nocte Ruth, scilicet ipsa nocte solùm cessaret, quia sequenti die ipse tractaret negotiũ, ideo verisimile est, quòd curam haberet de tractando illud, & sic ascenderet nunc ad istud. Item patet, quia quando venit Ruth ad Noemi socrum suam dixit: expecta filia quousque videamus quem res exitum habeat: nec enim cessauerit homo, nisi compleuerit, quod locutus est: ergo die ista solicitabatur Booz circa contractum matrimonij Ruth. Vnde non ascendit à casu ad portam vrbis, sed dicendum, ꝙ illuc ascendit ad tractandum istud negotium. Causa autem quare illuc ascendit potest esse multiplex. Prima est, quia debebat Booz cognatum suum vocare ad tractãdum istud negotium, & fortè ipse sciebat, ꝙ apud portam vrbis transiturus erat, ideo illuc ascendit. Et istud verisimile est, quia tunc erat tempus messis, & omnes Israelitæ pauperes, vel diuites egrediebantur ad opera sua ad agros: & sic iste cognatus Booz egressus erat ad agrum, vel aream, quod sciens Booz expectauit eum ad portam, quia ibi certius erat eum inuenire quàm in tota vrbe. Secundum erat, quia volebat Booz facere hoc coram testibus multis, vt esset opus firmũ, & magnæ auctoritatis. Et patet: nam decem de senioribus fecit sedere, & multi etiam alij sederunt cum eis, dum fieret hoc, & tamen in nullo loco vrbis plures conueniebãt, quàm ad portam vrbis, ideo illuc ascendit. Tertium est, volebat Booz, ꝙ istud opus fieret iudicialiter, vt non posset obijci contra illud. Iudicium autem fiebat in portis ciuitatum apud antiquos, ibi autem sedebant iudices ad iudicandum, & conueniebat totus populus promptius quàm ad alia loca. Et erat causa huius, quia iudicium est actus publicus, & debet fieri in loco valde publico, non videbatur autem aliquis locus magis publicus, quàm porta vrbis: ideo ibi fiebat iudicium. Etiam fiebat hoc propter transeuntes, s. vt transeuntes per loca, & venientes vndecunque ad illa haberent iudices promptos ad sibi ius reddendum, s. in portis vrbium, & sic nomine portarũ antiquitus in veteri testamento intelligebãtur iudices. Sic patet Deut. 17. s. Si difficilè, & ambiguum iudicium esse prospexeris apud portas tuas, idest si in iudicibus, qui sunt inter portas vrbium fuerit repertum iudicium varium, & difficilè. Sic etiam in multis alijs locis librorum veteris testamenti fit mentio de congregationibus, quæ erant in portis vrbium. Etiam ad ista loca solebant homines magis cõfluere ad iucunditatem. Vnde 3. Reg. 21. & 2. Paralip. 18. dicitur de rege Iosaphat, & Achab rege Israel, ꝙ erant ambo in porta Samariæ in solijs suis ambo vestiti cultu regio. Illuc ideo ipsi, & populus eorum confluebat ad solatium. A principio autem fuit alia consuetudo, ꝙ iudices super currus equitarent, & per totam vrbem discurrerẽt, & quilibet exibat de domo sua, & petebat sibi de iure prouideri in eo quo putabat se læsum, & sic labor totus erat iudicum, & nullus erat litigatorum, vel populi, vt tangitur in quadam glosa super oraculum: sed iste modus visus est non cõuenire, & abolitus est, & fuit postea consistorium iudicum in portis vrbium, vt auferretur labor venientium ad iudices, s. ꝙ quilibet haberet ibi iudicem in promptum, deinde mutatum est etiam illud, & facta sunt consistoria iudicum in alijs locis vrbium. Ex his autem Booz ascendit ad portam vrbis, quia alibi non poterat conuenienter facere istud opus.

Antiquus quare iudiciũ fiebat in portis ciuitatum.

F

Quare Booz sedit in porta vrbis.
Quæst. III.

QVAERETVR vlterius, quare Booz sedit in porta vrbis. Respondet quidam, quòd sederit vt istud opus tractaretur cum maiori maturitate, & non quasi cum celeritate, sicut fit in iudicum sententijs, quæ dantur sedendo, si cum solennitate iuris proferãtur. Istud satis conuenit. Et tamen dicendum, ꝙ non fuit ista prima causa motiua ad sedendum. Nam antequam tractaretur istud opus, sedebat Booz in porta. Quod patet, quia dicitur in litera, ꝙ ascendit Booz ad portam ciuitatis, & sedit ibi: & postea dicitur, ꝙ cùm
G vidisset præterire cognatum suum, de quo sermo habitus fuerat, dixit ad eum: declina paulisper, & sede hic. Alij autem dicunt, ꝙ Booz sedit in porta tanquam principalis iudex: nam volũt ꝙ Booz fuerit ille iudex, qui vocatur Abesan, de quo Iud. 12. quia ille de Bethlehem fuit de tribu Iuda, sicut Booz, de quo declaratum est supra 1. c. in quadam quæstione. Et tamen istud nõ est tenendum, quia vt tactum est ibidem, & supra 2. & magis declarabitur infra in quadam quęstione, nõ fuit Booz Abesan: & consequenter nec aliquis de iudicib⁹ Israel, eo ꝙ non erat aliquis alius iudex, qui esset de Iuda, & vrbe Bethlehem inter omnes iudices, sicut fuit Abesan. Dici tamen potest, ꝙ fuit Booz iudex in Bethlehem: nam præter illum, qui erat iudex præcipuus
H in toto Israel, erant alij iudices maiores in singulis locis de ꝓgenie virorum illius loci, & cum quolibet eorum erat vnus, vel duo Leuitæ, vt ait Ioseph. 4. Antiq. & declaratum est Iud. vltimo, & 1. Parali. 28. & de istis poterat esse vnus Booz in vrbe Bethlehem, cùm esset oriundus de vrbe illa, & erat vir magnarum opum, & potens, vt patet supra 2. c. & sic veniret Booz ad sedendum in porta, vt iudicaret, & cùm sederet ibi, vidit cognatum suum transeuntem. Aliter potest dici, ꝙ non erat Booz aliquis de iudicibus Bethlehem, nec erat iudex Israel, sed venit ad portam, eo ꝙ expediturus erat negotiu m cum cognato suo, & tamen quandiu non veniebat cognatus suus, sedebat ad portam ipse Booz.

I

Quare nomen istius cognati Booz non exprimitur hic, cùm de eo fiat sermo.
Quæst. IIII.

QVAERETVR vlterius, quare nomen istius cognati Booz, non exprimitur hic, cùm de eo fiat sermo. Aliquis dicet, ꝙ fortè hoc factum est à casu, s. quia scriptura non multum curauit de nomine huius, cùm posset intelligi id, quod significabatur, etiam nõ expresso illius nomine, sicut si exprimeretur, & ita in quibusdam alijs fit. Dicendum, ꝙ hoc non stat, quia si semel, vel bis tñ mentio fieret de isto cognato Booz, non erat mirum, ꝙ non poneretur nomen eius, & tñ
K sæpe fit mentio de isto præcedenti ca. & hic, ergo non omittitur à casu nomen istius, sed ex aliqua causa. Itẽ patet hoc, quia ponuntur hic aliquę circunlocutiones ad exprimendum, quod significatur per nomen istius, & tamen non ponitur nomen eius, sicut cum dicetur: cumque vidisset propinquum illum pręterire, de quo prius sermo habitus est, & non ponitur nomen eius: & tamen facilius erat ponere nomen illius, quàm totam istam suppletionem, ergo omittitur nomen ex aliqua causa. Dicendum, ꝙ scriptura noluit exprimere nomen illius, quia fuit indignus: nam lex incitabat homines ad suscitandum semen propinquorum suorum defunctorum: iste autem noluit suscitare semen defuncti: ideo debuit carere nomine in scriptura,

Rñsio ad quęsitum.

quod patet, quia etiam aliæ ignominiæ infligebantur talibus, vt patet Deute. 25. ei qui requisitus nolebat suscitare semen fratris sui defuncti tollebatur calciamẽtum, expuebatque in faciem eius mulier defuncti, & vocabatur domus illius domus discalciati in Israel: & sic iam perdebat domus eius nomen suum, & vocabatur domus discalciati: ita nunc noluit iste suscitare semen cognati sui defuncti, & solutus est calceus de pedibus eius, vt patet in litera, ideo ad ignominiam non debebat nomen suum iam exprimi in scriptura, quia erat vir ignominiosus. Et rectè talis pœna conuenit istis: nam quilibet puniri debet in illis, in quibus peccauit: sed iste peccabat nolendo suscitare nomen defuncti, quod peribat, ergo debebat nomen istius perire.

B Peribat enim nomen defuncti, scilicet Mahalon, quia non reliquerat filios, si aliquis non suscitaret nomen ei gignendo sibi filium: & tamen iste noluit suscitare nomen defuncto, ideo lex debuit iustè punire istum delendo nomen eius, scilicet, ꝙ non exprimatur in scriptura, nec in aliquo loco pertinente ad honorem. Sic etiam punitur volens acquirere nomen per inhonesta ingenia, ꝙ nomine priuetur: sic ait Franciscus Petrarcha vltimo libro Inuectiuarum contra medicum rusticum, & procacem papè, s. quòd quidam iuuenis Ephesinus cùm desideraret magnum nomen, nec posset illud honestis artibus quærere, cogitauit templum Dianę Ephesinæ exurere, vt tanta magnitudine mali nomen suum celebre efficeretur, scilicet, quòd rem optimam, & toto orbe florentissimam deleuisset

C licèt ex hoc vltima afficeretur sententia, quo comperto vnde iuuenis iste motus fuerit, scilicet desiderio ꝓpagandæ famæ, cautum est, ne quis historiographorũ libro suo illum nominare auderet, & sic nomine caruit, cùm illud illicitè procurasset.

Frãciscus Petrarcha libro 4. Inuectiuarũ cap. 11.

Quomodo dixit hic Booz ad eius cognatum, partem agri Elimelech fratris nostri vendidit Noemi, & an esset verum. Quæst. V.

QVAERETVR vlterius, quomodo dixit hic Booz ad cognatum suum, partem agri Elimelech fratris nostri vendidit Noemi, & an istud verum esset. Aliqui dicunt, quòd Noemi non vendiderat,

D nec vendebat aliquam partem agri Elimelech, sed dicebat istud Booz, vt haberet introductionem ad id, quod volebat Booz, scilicet, vt cognatus suus acciperet in vxorem ipsam Ruth. Sed tunc obijcietur, si non erat verum, quòd Noemi vendebat, vel vendiderat partem aliquam possessionis Elimelech, quomodo postea posset verificare dictum suum Booz, si fortè cognatus suus diceret, quòd volebat accipere Ruth in vxorem: nam si nollet eam accipere in vxorem, & vellet emere agrum, diceret ei Booz, quòd non poterat habere agrum, eo quòd non accipiebat Ruth in vxorem, sicut nunc dictum est: si tamen diceret, quòd volebat possessionem, & vxorem simul accipere, non es-

E set aliqua possessio venalis, & non posset verificare dictum suum Booz, ideo videtur dicendum, quòd aliqua possessio venderetur. Dicendum, quòd potest stare dupliciter: vno modo, quòd Noemi nullam possessionem venderet, nec vendidisset: alio modo, quòd aliqua esset vendita, vel nunc venderetur. Accipiendo secundo modo concordamus literæ. Accipiendo primo modo videtur esse contra literam, & tamen dicetur, quòd non est, quòd licèt Booz diceret hoc nulla possessio vendebatur, vel vendita erat, sed erat ad mouendum cognatum suum, vt acciperet Ruth in vxorem. Et cùm dicitur, quomodo posset euadere mendacium: dicendum, quòd si ille cognatus Booz vellet accipere Ruth in vxorem, darentur ei omnes posses-

A siones, quas habebat Noemi, quæ fuerant Elimelech, & sic non erat irritum verbum Booz. Alio modo potest dici, quòd esset verè vendita aliqua possessio Elimelech, & competeret istis duobus iure propinquitatis redimere illam. Sed difficultas est, quia quædam litera habet vendit in præsenti, & alij libri vendidit in præterito; in Hebræo autem est in præterito, & tamen quantum ad rem non est difficultas: nam tantum erat, quòd Noemi nunc venderet possessionem illam, vel ꝙ vendidisset iam, quia si potestatem habebat ad nunc vendendum poterat etiam vendidisse.

An Noemi habebat potestatem vendendi hæreditatem de qua hic dicitur. Quæst. VI.

QVAERETVR vlterius, an Noemi habebat potestatem vendendi hæreditatem, vel partem eius, de qua hic dicitur. Aliquis dicet, quòd non, quia non potest vendere, nisi qui est dominus, vel gerit vices domini, sicut procurator eius, & tamen Noemi non erat domina, nec habebat vicem domini: nam possessiones istę non erant suæ, sed Elimelech, sicut dicitur in litera. Etiam quia mulieres non habebant possessiones in veteri testamento, sed viri, eo quòd ipsi succedebant regulariter, vt patet Num. 27. cap. Etiam non erat tanquam procurator Elimelech, cùm non appareat ad hoc aliqua causa, ideo non poterat vendere: ideo dicunt isti, quòd Noemi non vendebat, nec vendiderat quidquam, sed dicebat Booz istud ad mouendum cognatum suum, vt acciperet Ruth in vxorẽ. Dicendum tamen, quòd hoc non stat: nam si Noemi nõ potuisset de iure vendere possessiones Elimelech, & filiorum suorum defunctorum, non diceret Booz cognato suo coram toto populo, & senioribus ciuitatis, quia tunc dictum suum appareret ridiculum, cùm de iure non posset stare, & tamen non fuit ridiculum, quia cùm dixit hoc Booz, credidit illud cognatus eiꝰ, & dixit, ꝙ volebat emere agrum illum, ideo Noemi habebat ius vendendi, & sic concedendum, quòd de iure poterat vendere Noemi. Sciendum autem pro hoc, ꝙ possessiones istæ erant Elimelech defuncti, & filiorum suorum defunctorum, & non succedebat in eis Noemi, nec Ruth cùm non essent de cognatione Elimelech, nec fiebat retrocessio, sicut apud nos moriente filio, si ille non habeat filios succedit pater, & mater: nam in veteri testamento alius modus succedendi multum distinctus ab isto erat, de quo Num. 27 cap. Secundum quem non succedebat mater filio aliquando, ideo Noemi non poterat succedere viro suo Elimelech. Primò, quia vxor non succedebat viro in veteri testamento Nu. 27. Secundò, quia non habebat aliquid Elimelech, in quo posset succedere ei Noemi vxor sua: nam quando mortuus est Elimelech viuebant filij eius duo Mahalon, & Chelion, supra 1. ca. & illi succedebant ei secundum legem, ideo non succedebat ei Noemi vxor sua: non poterat etiam succedere nunc Noemi filijs suis Mahalon, & Chelion: nam non succedebant parentes filijs in veteri testamento: sed alius modus erat, vt patet Num 27. c. Etiam Ruth non poterat hic succedere viro suo Mahalon, quia nõ succedebat vxor viro, ideo nec erat possessio ista Noemi nec Ruth. Dicendum tñ est, ꝙ manebat ista possessio in potestate Noemi, & Ruth, licèt non esset sua, vt postea perueniret ad illum, ad quem de iure peruenire debebat, scilicet, qui suscitaret semen defuncti in familia sua, & ideo concedebat lex potestatem istis viduis tenẽntibus possessiones istas dum volebant suscitare semen, quòd possent alienare possessiones istas, vel partem earum ad supplendas necessitates suas:

& sic Noemi poterat nunc vendere aliquam possessionem istarum, quæ fuerant Elimelech, & filiorum eius, dum Ruth prompta erat ad suscitandum semen viri sui, & nullus defuncti cognatus accipiebat eam. Vnde credidit cognatus Booz, quòd de iure posset vendere, quia aliàs non se offerret empturum: nec Booz dixisset ei, quòd vendebatur. hoc tamen non poterat fieri, nisi lex istud fieri concessisset, ergo lex concesserat istud: licèt non tam expresse appareat, tamen secundum interpretationem Iudæorum, sic intelligendum est, quia sic vtebantur ipsa lege. Cùm autem obijcitur, quòd nec Noemi, nec Ruth erat domina istarum possessionum, nec etiam procuratrix. Dicendum, ꝙ neutra istarum erat domina possessionum, & tamen lex constituebat vtramque tanquam gerentem vicem domini ad hoc, quòd vendere posset possessionem aliquam, & percipere pretium eius. Et causa huius erat, quia adhuc expectabat suscitationem seminis eius, cuius erat hæreditas, & erat prompta ad illud: si autem non esset suscitatura semen defuncti, vtpotè quia nullus erat, qui vellet suscitare, vel quia nullus poterat, non manerent possessiones in potestate earum, sed transirent ad illos, ad quos secundum legem iure hæreditario deuoluendæ erant: de quo infra dicetur in quadam quæstione.

Si possessio Elimelech iam erat vendita à Noemi, quid proficiebat, ꝙ denunciaret hoc Booz cognato suo: & an poterat rescindi venditio legitimè facta.
Quæst. VII.

QVAERETVR vlterius, si possessio Elimelech iam erat vendita à Noemi, quid proficiebat, ꝙ denunciaret hoc Booz cognato suo: nam si denunciaret illud antequam fieret venditio, proficeret ad hoc, quòd iure propinquitatis emeret illas possessiones: cùm tamen venditio facta erat, si de iure facta erat, vēditio rescindi non poterat. Aliquis dicet, ꝙ Noemi non vendiderat possessionem aliquam, sed vendere volebat, & sic proficiebat denunciatio ista: & hoc colligitur aliqualiter ex litera secundùm quosdam, quia dixit Booz ad cognatum suum, si vis posside re iure ꝓpinquitatis eme, & posside: ergo nondum erat empta. Item quia dixit cognatus Booz, ego agrum eman: ergo vendendus erat si nondum venditus. Item patet, quia dixit Booz ad cognatum suum, quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoque Moabitidem debes in vxorem accipere: ergo non erat emptus ager, sed emendus: & tunc etiam isti putant se saluare per hoc id, de quo quærebatur præcedenti quęstio. scilicet an Noemi posset vendere possessionem, & dicunt ꝙ non, & sic non vendiderat: nunc tamen dicebat se velle vendere, & in hoc nihil faciebat adhuc contra ius, quia de facto nihil vendebat. Dicendum autem, quòd istud non satis stat: & ad confirmationem istam dubij præcedentis dicetur, quòd Noemi poterat vendere, & non differt quantum ad hoc, ꝙ Noemi vendidisset, aut nunc venderet, vel diceret se venditura, ꝙ non magis colligitur eam habere potestatem vendendi ex vno quàm ex alio: nam si volumus dicere, ꝙ non habebat potestatem vendendi, dicemus, quòd dato, ꝙ vendidit, non licuit sibi vendere, sed fuit ista venditio solùm de facto, & de iure non tenuit. Et dato ꝙ dicatur, quòd Noemi nondum vendiderat, sed proponebat vendere, probabitur ipsam ius habere ad vendendum: nam si ipsa non haberet ius aliquod ad vendendum, qui emeret ab ea, nihil faceret, quia cogeretur rem restituere, & perdere pretium, & fortè incurrere in alias pęnas, eo ꝙ mala fide emebat: & tamen Booz denunciauit cognato suo coram toto populo, si volebat emere, & ille dixit ego eman agrum: ergo intendebat, quòd de iure poterat Noemi vendere. Item patet, quia Booz dixit: si vis possidere iure propinquitatis, eme, & posside, sin autem indica mihi, vt sciam quid facere debeam: quasi dicat, si tu non vis emere dic mihi, vt deliberem ego an eman: & sic Booz innuebat se velle emere, & tamen nollet ipse emere, nec indicaret hoc se velle, si de iure non poterat aliquid vendere Noemi: ergo poterat illa vendere. Cùm autem dicunt, quòd nondum vendiderat, sed vendere intendebat, quod conantur probare ex litera: dicendū quòd non stat, quia litera dicit vendidit in præterito. Nicolaus autem tenere conatur, quòd nondum vendiderat, & dicit quòd in Hebræo confunduntur tempora, eo quòd non sunt tempora verborum ita distincta, sicut apud Latinos, sed participium præsentis ponitur loco præsentis temporis, & cum illo potest suppleri interdum etiam ipsum præteritum. Dicendum, quòd si vellemus asserere, quòd Noemi nihil adhuc vendiderat, sed venditura erat pot, erat stare, & diceremus, quòd Booz mutauit tempus loquens de præterito, cùm non esset res facta, & sic aliquo modo mentiebatur: & tamen non est inconueniens, quòd mentiretur, quia non oportet nos excusare Booz ab omni mendacio, & peccato, cùm non ponatur in catalogo Sanctorum, & tamen quando res potest stare, stultum est, quòd faciamus eam perire: & quia potest litera stare, quòd Booz de præterito dixerit, Noemi vendidit, ideo non debemus dicere, quòd mentitus est. Cùm autem obijcitur, quòd si res esset iam vendita, non proficeret denunciatio ista facta à Booz, & sic ipse nō faceret illam: dicendum quòd dato, quòd res vendita esset, proficiebat denunciatio hæc: quia poterat cognatus Booz illam redimere: nam istud erat priuilegium cognatorum, quòd si quis venderet possessionem suā extraneis, poterat propinquus redimere illam: de quo magis dicetur sequenti quæstione. extranei autem nō poterant emere rem postquam vendita erat, sed poterant cognati: vnde rectè dixit Booz ad cognatum suū, si vis iure propinquitatis possidere, eme & posside: quasi dicat, non potes iam alio iure emere, nisi iure propinquitatis, eo quòd res vendita est. Ad aliud cùm dicitur, quòd si de iure facta erat venditio, non poterat rescindi: dicendum ꝙ licèt facta esset venditio de iure, poterat rescindi, quia multa sic fiunt de iure, & postea rescinduntur: sicut condens testamentum, & nesciens se habere posthumum instituit filios suos viuentes hæredes prætereundo posthumum, & testamentum istud tenet à principio, & tenet semper quousque nascatur posthumus. si autem posthumus mortuus exiret de vtero, vel natus illico moreretur, ita vt non baptizaretur ad hoc, ꝙ posset succedere, maneret testamentum firmum in quo pręteritus est posthumus: & sic testamentum à principio tenuerat antequā nasceretur posthumus, quia aliàs non posset postea tenere, & sic erat testamentum legitimè factum: si tamē posthumus natus baptizaretur, & superuiuit, rumpit testamentum, & succedit ex æquo cum fratribus exstantibus, velut si succederent ab intestato: ecce ergo qualiter legitimè factum ex aliquo superuenienti rescinditur: ita nunc venditio rectè facta extraneo poterat rescindi, volente postea cognato vendentis emere, cùm hoc à lege concessum sit. Sed adhuc dicetur, ꝙ istud non satisfacit, eo ꝙ dixit Booz ad cognatum, eme, & posside: si tamen ager venditus esset, non diceretur, eme, & posside, sed redime. Etiam quia dixit ipse cognatus Booz, ego agrum emam, & debuisset dicere redimam, si venditus iam esset. Dicendum, quòd istud argumentum non multum militat, quia accipitur interdum emere pro redimere. Item quia

Rñsio ad quęsitum.

quia propriè stare potest: eme & posside: vel, ego emam. Nam licèt alius emisset agrum, & vellet cognatus redimere, ista redemptio erat verè emptio, quia dabatur pretium sicut in prima emptione, nec differt redemptio ab emptione, nisi quod vna est prima emptio, & alia est secunda: ideo rectè stat, quod Noemi iam vendidisset possessionem aliquam extraneis, & Booz diceret cognato suo, an vellet illam redimere de manu extraneorum, vel non.

Quomodo postea istæ possessiones possent esse pro semine defuncti.

Quæst. VIII.

QVAERETVR vlterius, si nunc Noemi, vel Ruth venderet possessiones Elimelech, vel aliquam de eis, quomodo postea possent istæ possessiones esse pro semine suscitando defuncti: nam nomen defuncti in hæreditate sua suscitandum erat, sicut dixit Booz ad cognatum suum: Ruth Moabitidem vxorem Mahalon accipere debes, vt suscites nomen defuncti in hæreditate sua. Dicendum, quod quamquam possessiones venderentur poterat esse duplex remediū ad illas rehabendas pro semine defuncti suscitando. Primum est, quòd quilibet de cognatis Elimelech poterat redimere possessiones istas de manu emptoris, & cogebatur emptor reddere, quod emerat cuicunque cognato defuncti volēti redimere possessionem, quia lex obligabat eum ad hoc, sicut patet Leuit. 25. Scilicet, si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculā suam, & voluerit propinquus eius potest redimere, quod ille vendiderit: & sic erat in præsenti, quod cognatus Booz, & ipse Booz erant cognati Elimelech, cuius possessiones venditæ erant, poterat ergo quilibet illorum redimere possessiones illas: erat tamen ordo in redimendo, sicut dicetur sequenti quæstione: & nunc ille, qui redimeret possessionem acciperet simul Ruth vxorem defuncti in vxorem ad suscitandum ex ea semē defuncto, & tunc possessiones istę redemptę cederent in ius nascituri de isto, qui volebat suscitare semen defuncti, & censebatur iste natus filius defuncti, quia genitus fuerat ad suscitandum semen eius, & sic succederet in hæreditate defuncti, qui reputabatur pater suus, & fieret sic ac si ille defunctus nunquam fuisset defunctus, & sic iste paruulus esset verè filius eius, & sic Booz accepit nunc in vxorem ipsam Ruth, & cum ea omnes possessiones, quæ fuerant viri eius tam venditas, quàm non venditas ad suscitandum semen ipsi Mahalon mortuo in hæreditate sua. Secundum remedium erat, quòd ipsa Noemi, quæ vendiderat possessionem redimeret eam, & rediret tunc ad semen suscitatum filij sui defuncti. Patet hoc, quia Leuit. 25. ponitur lex, quòd siquis vendiderat possessionem suam pro paupertate, & voluerit proximus suus quisquam illam redimere de manu emptoris poterat redimere: si autem non habuerit proximum, vel nullus proximorum noluerit eam redimere, ipsemet qui vendidit, poterit redimere computando annos vsque ad Iobelæum, & secundum proportionem illorum annorum erat pretium dandum, scilicet, quòd siquis ante annum Iobelæi per decem annos venderet agrū pro mille, distribuendo pretium per annos secundùm proportionem proueniebat cuilibet centum: si ergo vellet ille, qui vendiderat, redimere sex annis ante Iobelæum, debebant subtrahi pro quatuor annis, quibus res manebat apud emptorem quadringenta, & soluebantur sexcenta, de quo magis declarabitur sequenti quæstione. & sic Noemi posset redimere quamcunque possessionem vendidisset, si postea pos-

A set habere pretium, & rediret illa possessio ad ius defuncti, & succederet in ea filius, qui suscitaretur ei. Tertium remedium erat per annum Iobelæi: nam inter Iudæos non erant venditiones æternæ, sicut inter alias gentes, sed quæcunque res vendebatur, solùm vendebatur vsque ad Iobelæum, qui erat annus quinquagesimus, & tunc redibat quilibet possessor ad antiquam possessionem suam, & quilibet homo ad familiam suam, vt patet Leuit. 25. ideo si ante Iobelæum non fuisset possessio redempta aliquo de duobus modis, supra positis in Iobelæo, redibat possessio ad vendentem, vel ad hæredes venditoris non soluendo pretium aliquod pro illa. Et sic dato, quòd istæ possessiones, quas nunc vendebat Noemi, non redi-

B merentur modis præcedentibus, & susciperet aliquis Ruth vxorem defuncti in vxorem, redirent istæ possessiones in Iobelæo ad illum, qui suscitabat semen defuncti, vel ad hæredes defuncti, ideo nullo modo perire poterant possessiones venditæ à Noemi, quin redirent ad hæredes viri sui defuncti, & filiorum suorum saltem aliquo tempore.

Quomodo fiebat hæc redemptio possessionum tempore Iobelæi.

Quæst. IX.

C QVAERETVR vlterius, cùm possessiones venditæ redimi possent medio tempore ante Iobelæum, vel redirent in Iobelæo ad venditores, quomodo fiebat hoc. Respondendum, quòd fundamentum huius est, quia inter Hebræos erat aliquid spetiale, quod non erat inter alias gentes, scilicet, quòd nulla venditio rerum immobilium esset perpetua: in alijs enim Gentilibus quælibet venditio tam rei mobilis, quàm immobilis perpetua est: vnde res semel vendita in æternum est vendita, ita vt nullum ius venditori competat, nec successoribus eius ad repetendum, vel rehabendum eam: inter Hebræos autem lex permittebat, quòd res mobiles possent vendi in æternum, sicut inter alias gentes, res autem immobiles non permisit sic vendi. Ratio huius fuit, quia Deus voluit,

D quòd cùm ipse diuisisset populum Israel in duodecim tribus, & quamlibet tribum in familias certas, quòd manerent distinctæ illæ progenies semper, sicut ipse distinxerat, vt patet Numeri 36. non poterat autem cognosci semper distinctio istarum familiarum, & progenierum singularum, nisi per aliquod immobile, quia res mobiles propter mutationem suam incertæ sunt: fuit ego necessarium, quòd cuilibet familiæ, & tribui daretur aliqua certa possessio, quæ maneret semper apud viros de illa familia, vel tribu, & per talem rem cognosceretur de quolibet de qua tribu, & familia esset: istud autem non potuit fieri per res mobiles: nam res mobiles, vt communiter semper non durant, sed tempore breui consumuntur: & sic non

E possent dare certitudinem pro semper de qualibet progenie, & familia: ideo fuerunt ad hoc conuenientes res immobiles. Et hoc propter duo, scilicet, quia semper manent, & locum non mutant: & hæc semper cognoscuntur, & sic si esset aliqua cognatio, vt potè Beniamin, vel Ephraim, & daretur sibi aliquis ager, vel possessiones multæ immobiles determinatæ, & illę non possent vendi, nec alienari, manerent semper in illa tribu: ideo per hoc manifestum esset, quòd quicunque teneret aliquam de illis possessionibus, esset de progenie Beniamin, vel Ephraim; & sic fieret de qualibet alia tribu, & familia Israelitarum. Ob hoc ergo Deus non vetuit venditionem rerum mobilium, & quòd illæ etiam in æter-

Duplici cā Deus ꝓhibuit ne vēderent res immobiles apud Hebræos in æternū.

fernum venderentur: nam non reperitur hoc prohibitum: sed vetuit solùm venditionem rerum immobilium: nam si licerent vendi res immobiles, non maneret certitudo progenierum, quia illa possessio, per quam cognoscebantur modo filij Ephraim distincti ab alijs transiret fortè ad filios Zabulon, vel Isachar, vel ad aliam tribum, & sic fieret cõfusio sortium, ideo debuit prohiberi venditio rerum immobilium. Ex eadẽ etiam causa vetitus est contractus matrimonij inter viros & fœminas diuersarum tribuum, scilicet, nè possessiones transirent de tribu in tribum, & familia in familiam, sed manerent distinctę, sicut Deus illas distinxerat Num. 26. quia tamen erat quædam difficultas, si nullo modo Israelitis permitteretur, quòd venderent possessiones suas immobiles, concessit aliquo modo, quòd venderent. Difficultas autem erat, quia poterat aliquis habens possessiones deuenire in paupertatem pecuniarum, & si non liceret ei vendere aliquã de possessionibus immobilibus, sequeretur vnum damnum sibi & alterum reipublicę: Sibi sequebatur damnum, quia si non posset vendere aliquam de rebus immobilibus, cogeretur mẽdicare, vel fame perire. Damnum alterum reipublicæ sequebatur, scilicet, quòd iste ad paupertatem redactus non potens vẽdere aliquam de possessionibus suis, non posset colere aliquam, cũ non haberet pecunias, & sic omnes perirẽt incultę. Et istud non solùm erat damnum personarum priuatarum, sed etiam reipublicæ damnum erat: ideo Deus, q̃ erat legislator Hebræorum debuit prouidere in hoc concedendo venditionem rerum immobilium: nam in casu dato si permitteretur venienti ad paupertatem vẽdere aliquam de possessionibus suis, de precio illius sustentaret, & coleret alias possessiones: & sic nec ipse mendicare cogeretur, nec possessiones cęteræ perirẽt inopia culturæ. Si ergo Deus concessisset simpliciter venditionem immobilium ad semper, non manebat aliqua certitudo progenierum, quæ tamen erat necessaria inter Hebræos, & Deus valde intendebat illam propter causas satis declaratas Leuit. 25. & Num. 27. & 36. in quibusdam quæstionibus. Si autem, vt teneretur certitudo ista prohiberet omnino venditionem rerum immobilium, sequerentur duo incõuenientia supra assignata, ideo Deus mediauit inter vtrumq; scilicet, quod concessit venditionem rerum immobiliũ, & tamen non ad semper, sed ad certũ tempus, scilicet, vsque ad annum Iobelçi, qui erant de quinquaginta in quinquaginta annos, vt infra dicetur, & tunc poterant sibi succurrere Hebræi vendendo possessiones istas vsque ad illud tempus. Et etiam non tollebatur determinatio progeniei, eò quòd possessio solùm manebat apud emptorem vsque ad Iobelçum ad plus, & cùm solùm essent quinquaginta anni, non peribat memoria distinctionis stirpis.

Quare solùm permittebatur venditio manere vsque ad Iobelæum. Quæstio X.

QVAERETVR, circa dicta præcedenti quæstione, quare solùm permittebatur venditio manere vsque ad Iobelçum, & quare non maiori, nec minori tempore: & si erant alij modi rehabendi possessionem venditam. Pro euidentia huius considerandũ, quòd sicut habetur Leui. 25. annus Iobelçi erat annus generalis remissionis, scilicet, quòd possessiones redibant ad priores possessores, & siquis erat de Hebræis in seruitutem, illo anno efficiebatur liber. Fiebat autẽ Iobelçus de quinquaginta in quinquaginta annos in mense Septembris, quod vocatur Iobelçus ad similitudinem Hebraicę dictionis, scilicet Ioel, sicut interdũ

De anno Iobelçi apud Hebræos.

F ex dictionibus Grecis formamus Latinas manente eadem materia: & mutatione formatione casuum, & declinatione, vt est vulgare apud grãmaticos. Et Ioel in Hebræo significat cornu, scilicet, quia in Iobelço clangebatur cum quadam buccina cornea, vel argentea, de quo declaratum est Leui. 25. cap. Quandocunque ergo aliquis vendebat aliquid alteri, si esset immobile, non poterat durare ad plus illa venditio, nisi quinquaginta annis, scilicet de Iobelço in Iobelçum, & tamen interdum durabat minus: vtpotè siquis venderet possessionem suam decem annis ante Iobelçum, solũ durabat illis decem annis; & si vno anno solo ante Iobelçum, illo anno solo manebat res vendita apud emptorem, & sic de quantocunque tempore paruo, aut
G magno intra Iobelçum, & Iobelçum: & ideo ista non erat quasi propria venditio, sed solùm locatio emphyteosis temporalis: nam non substantia rei videbatur vendita, sed vsusfructus prædij prò certo tempore. Sic dicitur Leui. 25. Tempus frugum vendet tibi, idest, nõ vendet agrum, sed tempus frugum, idest vsumfructũ pro tempore determinato, scilicet, vsq; ad Iobelçum. Et ob hoc fiebat, quòd quanto plus distabat tẽpus venditionis à Iobelço futuro, tanto maioris precij erat res vendita, vt si venderetur aliqua res ante Iobelçum annis quadraginta, vel si venderetur annis duobus ante Iobelçum solùm: nam valeret viceduplo plus primo modo, quàm secundo, quia tempus erat viceduplum ad colligendum fructus terræ. Sic patet Leui. 25. s. Qñ
H vendes quippiam ciui tuo, vel emes ab eo, non contristes eum, sed iuxta numerum annorum Iobelçi emes ab eo, & iuxta supputationẽ frugũ vendet tibi, quanto plures anni remãserint post Iobelçum, crescet preciũ, & quanto minus temporis numeraueris tanto minoris emptio constabit: & subditur causa, scilicet, tempus enim frugum vendet tibi. Et tunc cùm aliquis vendidisset possessionem suam quocunque tempore ante Iobelçum erat vnum remedium, q̃a poterat quilibet cognatus venditoris redimere de manu emptoris, & ab illo non redimebat postea ille venditor, sed in anno Iobelçi reuertebatur ad ipsum, vel hęredes suos, vt patet Leui. 25. & ibi declaratum est. Aliud remedium erat, quòd si nullus propinquus venditoris erat, qui re-
I dimeret, vel nullus redimere volebat: poterat ipse, qui vendiderat redimere rem dato precio quodam, licèt non toto, vt postea declarabitur. Sciendum tamen, quòd ista redemptio habebat locum ante Iobelæum, quia in Iobelço non erat necesse rem redimi, quia ipsa sine redemptione veniebat ad vẽditorem, vel hęredes eius, Leui. 25. Sciendum etiam, quòd cùm quis vendidisset possessionem suam, competebat ei ius redimendi, & cognatis suis: & tamen prius competebat cognatis, q̃ ipsi venditori, quia lex dicit: Leui. 25. quòd siquis vendiderit possessionem suam, poterit eam redimere quicunque cognatus eius: si autem nullus fuerit cognatus, vel nullus redimere voluerit, poterit ipse venditor redimere possessionem suã, si habuerit vnde re-
K stituat precium. Idem erat siquis seipsum venderet: nam poterat eum cognatus suus, vel affinis redimere, & si nullus horum eum redimebat, ipse poterat seipsũ redimere, vt patet ibidem. Quare autem competebat prius cognato, vel affini redimere, quàm ipsi venditori erat causa, quia aliqualiter fuit in culpa fortè, qui vendidit possessionem, vtpotè, si ex causa leui illam vendidit, ideo in pœnam cõceditur potius cognatis, quòd redimant, quàm ipsi venditori. Sciendum vlterius, quòd quando possessio redimẽda erat, siue per cognatos, siue per ipsum venditorem redimeretur, non erat danda sine precio, & tñ nõ erat pro ea totum precium restituendum quod acceperat venditor, sed supputãdi erant anni, & distribuendum erat precium per illos secundum

Quomodo possessiones venditã poterant redimi ante annum Iobelæum.

cundum æqualitatem, & tunc data pars precij subtrahenda erat quantum erat tẽpus elapsum à venditione vsque ad redemptionem respectu totius temporis, qđ erat à venditione vsque ad Iobelçum. Et erat ista forma, scilicet, quòd consideraretur quot anni erant à tẽpore venditionis rei vsque ad Iobelçum, & consideraretur precium, & diuideretur per tot partes æquales quot erant anni à venditione vsque ad Iobelçum: & daretur cuilibet anno vna pars, & tunc quandocunque fieret redẽptio consideraretur quot anni residui erant vsque ad Iobelçum, vel quot partes anni, & tot partes illius precij restituendę erant emptori, reliquas autem retinebat sibi venditor pro fructibus annorum præteritorum, quos acceperat emptor. Vtpotè si annis viginti ante Iobelçum venderetur aliqua possessio pro mille siclis, proueniebant cuilibet anno sicli quinquaginta: si ergo quatuor annis ante Iobelçum redimeretur possessio, restituere debebat venditor emptori siclos ducentos, qui correspondebant annis quatuor: & reliquos sibi retinebat venditor pro fructibus, quos susceperat emptor. Et hoc modo fiebant omnes redemptiones, siue à venditore, siue à cognatis eius. Extraneorum autem nullus poterat redimere rem venditam, quia istud priuilegium concessit lex soli venditori, & cognatis eius. Aliud & tertium remediũ erat per aduentum anni Iobelçi: nam si ante tempus illud non fuisset possessio redempta per venditorem, vel cognatos: in ipso anno redibat possessio libere ad venditorem, vel ad hęredes eius nullo precio dato, quia venditio solùm extendebatur vsque ad Iobelçum, & postea habebatur tanquàm non vendita, & redibat ad venditorem, sicut si nunquàm illam vendidisset, sicut in locatione possessionum, vel emphyteosi temporali, quia finito tempore præfixo, redit possessio ad dominum suum, sicut si nunquàm illam locasset.

Forma redimendi possessiones ante annum Iobelçi.

Quare solùm durabat venditio quinquaginta annis, scilicet vsque ad Iobelæum.

Quæstio XI.

QVAERETVR vlterius de eo, quod quærebatur præcedenti quæstione, scilicet, quare solùm durabat vẽditio quinquaginta annis, scilicet, vsque ad Iobelçum: & non tempore maiori, vel minori. Dicendum, quòd hoc factum est ex causa: nam Deus volebat Israelitis prohibere venditionem rerum immobilium, vt non auferretur certitudo progenierum, & noluit eam omnino auferre, quia sequerentur inconuenientia tam contra personas priuatas, quàm contra rẽpublicam, vt declaratum est supra in quadam quęstione: ideo concessit venditionem rerum immobilium, sed non ad omne tempus: & ob hoc debuit Deus tantum tempus moderari, vt nec propter diuturnitatem suam auferret certitudinem progenierum, nec etiam propter suam breuitatem fieret venditio inutilis venditoribus. Quod patet, quia si Deus cõcederet, quòd venditiones rerum immobilium durarent per ducentos annos, cùm possessio vendita maneret ducentis annis penes emptorem, & hæredes eius, nõ esset memoria in contrarium, quòd illa possessio pertinuisset aliquando, nisi ad ipsum emptorem, & hæredes suos; & sic confunderetur distributio sortium, quia per possessiones istas iam transeuntes ad alias tribus, & familias non cognoscerentur tribus illæ, & familiæ, quarum à principio fuerant distinctæ esse ab alijs. Etiam non debuit concedi valde paucum tempus pro ista venditione, scilicet, solùm vnius, vel duorum annorum, qa tunc sequerentur duo inconuenientia. Primum erat,

A quia istę venditiones fiebant propter inopiam venditorum, vt de precijs habitis de rebus venditis se sustentare possent vẽditores, & colere reliquas possessiones suas: si tamen tam paruo tempore solùm concederetur ista venditio haberent inde vẽditores paruum precium, quia tantũ ipsi habituri erant de fructibus vnius anni ipsorum agrorum: & sic non oportebat fieri vẽditionem, nec poterat subleuari inopia venditorum tã paruo precio recepto, ideo non expediebat concedi venditionem ad tam paucum tempus solùm. Secundum inconueniens erat, quia emptores fortè nulli essent, qui pro tam pauco tempore emere vellent, eo ꝙ in paruo tempore non poterant multum lucrari, sed poterant in magno tempore, quia si aliquando esset
B annus sterilis aliquãdo esset minus fertilis, non magnã consequerentur vtilitatem: vt ergo venditores commodum aliquod reportarent, concedi debuit maius tempus: & sic Deus statuit, quòd venditio posset durare inter Hebræos quinquaginta annis .s. de Iobelæo in Iobelæum. Causa huius fuit, quia dato isto tempore quinquaginta annorũ sufficiẽter prouidebatur vtriq;. Nam venditio ad quinquaginta annos erat satis lõga, & poterat venditor multam pecuniam colligere de rebus, quas venderet ad tam longum tempus, & sic prouideretur inopię suę. Etiam emptores promptè emerent ad tam longum tempus, quia in tot annis poterãt magnas vtilitates capere ex prædijs emptis. Item prouidebatur in hoc certitudini progeniei, scilicet, vt per
C possessionem immobiles distinguerentur progenies. Nam cùm solùm manerent possessiones apud emptores ad plus annis quinquaginta, poterant redire ad eũ, qui vendiderat eas, vel ad hæredem suum proximum. Etiam in quinquaginta annis non periret memoria hominum, quia cùm omnes homines ex generali cõditione, & periodo naturæ possint accedere ad quinquaginta annos: & etiam excedere nõ periret memoria, nec probatio de rebus gestis quinquaginta annis ante, ideo licèt possessio vendita nõ rediret ad emptorem vsque ad quinquaginta annos, semper sciretur, quòd illa possessio, quæ manebat tunc penes emptorem nõ pertinebat ad possessionem familiæ, & tribus suæ, sed aliunde sibi aduenit: fuit ergo conueniens, ꝙ
D concederetur venditio rerum immobilium solùm vsque ad quinquaginta annos, scilicet, de Iobelæo in Iobelæum.

An ista, quæ vocatur venditio rerum immobilium vsque ad Iobelæum inter Hebræos esset verè venditio, vel emphyteosis.

Quæstio XII.

QVAERETVR vlterius, an ista, quæ vocabatur inter Hebræos venditio rerum immobilium vsque ad Iobelæum esset vere venditio, vel esset alius contractus vtpotè locationis, cõductionis, emphyteosis temporalis.
E Aliquis dicet, quòd non erat venditio, sed locatio, vel emphyteosis: nam venditio est modus alienandi rem, & transit proprietas rei in æternum ad eum, cui res venditur: & tamen locatio est alienatio vsusfructus rei, & non proprietatis. Sic etiam emphyteosis: præter hoc, quòd emphyteosis potest esse perpetua, vel temporalis: hic autem erat sic, quia non dabatur res in æternũ, sed ad tempus, scilicet ad plus vsq; ad quinquaginta annos; ergo erat locatio, vel emphyteosis. Secundò patet, quia in venditione non solùm datur vsusfructus rei, sed etiam trãsfertur dominium, & tamen in isto contractu, quem Iudæi vocant venditionem, solùm videtur transferri vsusfructus, vt patet Leui. 25 scilicet: Tempus enim frugum vendet tibi,

idest,

idest, solùm tempus ad percipiendum fructus de fundo, & non ipsum fundum. Respondendum, quòd aut quæritur de isto contractu qualiter sit nominandus, & qualis secundùm conditionem legis mosaicæ, aut secundùm conditionem legum humanarum, quibus nos nunc vtimur. Si primò modo dicendum, quòd erat emptio, & vēditio, quia sic vocatur sæpe Leu. 25. nec est inconueniens, quòd sit temporalis, quia talem venditionem statuit illa lex, sicut aliæ leges humanæ statuerunt venditionem perpetuam. Etiam lex ista Moysi statuit duos modos venditionis: nam venditio quantum ad mobilia fiebat perpetua, venditio autem quantum ad immobilia fiebat temporalis, scilicet, de quinquaginta in quinquaginta annos. Si autem quæratur, qualiter vocabitur iste contractus secundū conditionem legum humanarum nostrarum, dicendum, quòd non habet nomen: nam si pertineret ad contractus nostros, esset emptio venditio locatio emphyteosis, quia cum alijs contractibus nullam habet similitudinem: non tamen est aliquis istorum, ideo non est aliquis de contractibus, qui fiunt secundùm leges humanas nostras. Quòd autem non sit venditio patet: quia venditio est translatio dominij rei venditæ in æternum accepto precio: hic autem non transfertur in æternum dominium, sed ad tempus emptor tenet rē istam, ideo non est venditio. Secundò patet, quia in venditione directius transfertur tam dominium, quā vsusfructus, quia dominium per se trāsfertur, vsusfructus autem inquantum pendet ex dominio. Vnde poterat fieri venditio, in qua vsusfructus maneret pro aliquanto tempore penes venditorem: & tamen impossibile est in venditione manere dominium aliquanto tempore penes venditorem, celebrata venditione: & tamen in contractu isto apud Hebræos magis videbatur transferri vsusfructus, quàm dominium, cùm dicatur Leui. 25. Tempus enim frugum vendet tibi. Etiā dicitur, quod quanto maius tempus erat vsque ad Iobeleum tanto erat magis de precio offerendum: & si modicum tempus erat vsq; ad Iobelæum, modicum precium erat offerendum. In venditionibus autem nostris nihil istorum respicitur, sed solùm ipsa res: ergo non erat illa venditio. Item confirmatur hoc, quia in venditione eadem res semper est eiusdem valoris, non variata cōditione temporis si illa res in se æqualis perfectionis manet, eo quòd tota res datur in venditione, & tamen in isto contractu, qui fiebat secundùm Hebræos respiciebatur tempus, quia eadem res non variata in se, si venderetur quadraginta annis ante Iobeleum valebat decuplo, quā si venderetur annis quatuor ante ipsum: ideo non erat venditio. Patet hoc Leui. 25. Non erat etiam locatio, vel emphyteosis, q̄a locatio potest fieri ad paucum tempus, vel ad magnū, vel emphyteosis potest fieri ad tempus, vel ad vitā emphyteotæ, vt patet Codice de Sacrosanctis Ecclesijs, lege iubemus, in fine: & tñ iste contractus, qui fiebat secundùm Hebræos, non poterat breuiari quantuncunque vellet venditor, nec poterat etiam prorogari quantum ipse vellet, ita vt fieret perpetua venditio, sicut perpetua emphyteosis, vel census, nec etiam ad vitam emptoris, sed necesse est, quòd iste contractus ex forma sua pertingeret ad Iobeleum, nisi per remediū redemptionis breuiaretur. Etiam nullo modo poterat ex voluntate venditoris durare iste cōtractus vltra Iobeleum, qui erat annus quinquagesimus: ergo non erat locatio, nec emphyteosis. Secundò patet in locatione, vel emphyteosi ipse cōductor, vel emphyteota respondet quolibet anno cum certa pensione, vel obsequio: & tamen in isto contractu iudaico non fiebat sic, sed semel dabatur pro re quantum iudicabatur valere vsque ad Iobeleum, & postea nihil dabatur.

Venditio Hebræorū nō erat vera vēditio.

Contract' possessionum apud Hebræos nō erat locatio.

F Tertiò patet, quia in locatione, & emphyteosi non transfertur, nisi vsusfructus, & manet dāti proprietas, siue dominium rei: ideo emphyteota, & conductor vendere non potest, sed fructus accipere: & tamē qui isto modo emebat apud Hebræos, poterat vendere possessionem illam alteri cuicunque vellet, etiam inuito venditore primo, cū non prohiberetur, vt declaratum est Leui. 25. ideo non erat locatio, nec emphyteosis. Quartò patet, quia si esset locatio ista, vel emphyteosis facta non posset tolli quandocunque vellet consanguineus aliquis facientis eam: & tamen vendita sic ista re poterat quilibet consanguineus venditoris redimere quandocūque vellet rem istam, vt patet Leuitici 25. ergo non erat locatio, nec emphyteosis. G Quintò patet, quia in cōtractu locationis, vel emphyteosis, nō est potentior ad dissoluendum illum aliquis cognatus cōtrahentis, quàm ipse cōtrahens, & tamen in isto cōtractu quilibet cōsanguineus erat potentior, quia primò cōpetebat redemptio cōsanguineo deinde ipsi venditori, cùm dicatur Leui. 25. quòd si aliquis esset cognatus venditoris, posset redimere qđ ille vendidisset: & si nullus esset consanguineus, vel si nullus eorum vellet redimere, poterat ipse, qui vendiderat redimere: ergo non erat emphyteosis, nec locatio. Dicendum ergo, quòd nō est aliquis de contractibus legum nostrarum humanarum, sed aliquis medius inter illos, qui tamen magis imitatur venditionem, quā aliquem alium, eo quòd transfertur hic ꝓprietas, sicut H in venditione, qđ nō fit in locatione, vel emphyteosi.

Siquis venderet possessionem suam, & redimeret eam cognatus venditoris de manu primi emptoris, quomodo & quando possessio ista redibat ad venditorem, vel ad eius hæredes.

Quæstio XIII.

QVAERETVR vlterius, si aliquando quis vēderet possessionem suam immobilem, & redimeret eam aliquis cognatus venditoris, vel non redimeret eam quisquam, & emptor ipse venderet ipsam alteri, qūo postea perueniret ista possessio ad ipsum, q̄ I vendiderat, vel ad hæredes eius. Dicendum, quòd si redimeret aliquis cognatus venditoris possessionem venditam, non poterat de manu eius redimere illam ipse venditor, sed manebat penes eum vsque ad Iobeleum. Patet hoc, quia lex voluit redemptionem fieri de manu venditoris, & non de manu alterius; ideo si transiret ad manum cognati, non haberet iam venditor actionem ad redimendum restituendo precium vsque ad Iobeleum. Item patet, quia lex voluit dare maiorem excellentiam cognato vēditoris, quàm ipsi venditori in iure redimendi, quia prius competit ius istud cognato venditoris, quàm ipsi: nam vēdita possessione non potest eam redimere, qui eam vendidit, si aliquis cognatus eius sit, qui illam velit redimere: K & non existēte aliquo cognato, vel nolēte redimere, potest ipsemet venditor redimere illam, si pecuniam habet, Leui. 25. Si tamen posset venditor redimere de cognati manu postquam ille redemit eam, maior esset potestas venditoris, quàm cognatorum suorum, quod falsum est, ideo non poterat eam redimere de manu cognati, sed tenebat cognatus possessionē istā vsque ad Iobeleum, & ibi redibat libera possessio ad venditorem nullo dato precio. Causa autem quare lex concessit cognatis venditoris, quòd redimere possent possessiones de manu emptorum fuit, quia Deus voluit prodesse pauperibus, qui cogebantur vendere possessiones suas, & quia cognati venditorum magis procurarent bonum statum possessionum venditarū, quàm

Causa quare lex concessit cognatis venditoris, q̄ possent redimere possessiones de manu emptorum.

quàm extranei affectione cognationis concessit potius istis, quàm alijs: vnde si quisquā extraneus vellet redimere possessionem de manu emptoris, non competebat ei eius ad redimendum. Causa autem quare potius permisit lex cognatis vēditorum, quòd liceret eis redimere possessiones venditas priusquam ipsis vēditoribus dando eis tantum priuilegium, & etiā, quòd facta redemptione non posset venditor redimere de manu cognati, fuit, vt afficerentur valde cognati venditorum ad redimendum possessiones eorum, & procurarent eas melius, & fidelius, quā si possent ipsi venditores redimere eas de manibus ipsorum quandocūque vellent. Et quia Deus tanquam legislator intendebat vtilitatem publicam, concessit cognatis venditorum istud priuilegium.

Quid si emptor rursus venderet possessionem alteri, quomodo recuperaret venditor de manu tertij.
Quæstio XIIII.

QVAERETVR vlterius, quid si emptor rursus venderet possessionem alteri, quomodo recuperaret eam venditor de manu tertij. Dicendum, quòd possessio semel vēdita poterat vendi sępius quotienscunque vellent illi ad quos perueniret ipsa possessio. Et causa huius est, quia cùm per venditionem istā efficeretur possessio emptoris, poterat eam alienare ad quemcunque transferendo, vendendo, vel donando, vel quocunque alio titulo, dum tamen non excederet tempus Iobelęi, in ipso Iobelęo apud quemcunque reperiretur possessio ista, redire debebat ad primū venditorem. Causa huius est, quia res ista transibat ad quemcunque cum onere suo: nam ista res fuerat vendita primo emptori cum isto onere, quòd in anno Iobelęi rediret ad venditorem, ideo emptor iste si alicui illam donaret, vel quomodocunque in alterum transferret, non poterat tollere istud onus annexum rei à lege, scilicet, quòd rediret in anno Iobelęi, Leu. 25. quia dicitur ibi, quòd anno illo omnis possessio redit ad primos possessores. Sed difficultas est in duobus. Primum est, si emptor venderet rursum alteri possessionem, an illa posset tunc redimi de manu secundi, vel tertij, vel cuiuscunq; emptoris, siue per cognatos venditoris, siue per ipsum venditorem. Secundum est, dato quòd redimi posset, quomodo computandum esset precium, si redimeretur. Ad primum quidam dicunt, quòd si vēderetur possessio, poterat redimi de manu emptoris per cognatos venditoris, vel per ipsū: si tamen ille alteri venderet, & deinceps ille alteri, nō posset iam redimi possessio: & dicunt simile esse, si qs voueret domino agrum suum, debebat redimere constituto precio à sacerdotibus: si autem nollet redimere, & alius emeret, non poterat postea redimere, Leu. 27. cap. Dicendum, quòd hoc non stat, quia lex concessit absolutè venditori potestatem redimendi possessionem suam, & etiam cognatis eius, ideo siue de manu primi emptoris, siue quorumcunque aliorum poterat redimere. Secundò patet, quia ista lex de redemptione possessionum fuit introducta ī fauorem pauperum, scilicet: fuit statutum tempus venditionis, scilicet, quòd duraret per quinquaginta annos vsque ad Iobelæum: quia tamen interdum poterat vergere in damnum ipsorum, quòd non possent habere recursum ad res suas vsque ad annum Iobelęi, scilicet, si possent illas redimere, ideo concessit lex, quod si possent redimere possessiones, liceret eis, vel cognatis eorum redimere illas quomodocunque vellent: Leuit. 25. si tamen translata possessione ad secundum emptorem non competeret primo venditori redemptionis ius, arctaretur nimis istud priuilegiū, & fieret eis quasi inu-

A tile, cùm possent semper fraudari: lex tamen intendit fauorem eorum, ideo non solùm competet eis redemptio contra primum emptorem, sed etiam contra quoscunque alios. Tertiò patet, quia nemo potest transferre in alterum plus iuris, quàm ipse habere dignoscitur, & tamen primus emptor non habebat in re empta ius ad tenendum illam, quandocunque venditor vellet illam redimere, ergo nec poterat transferre ius in emptorem secundum, scilicet, quòd repetente primo venditore, nō teneretur ei restituere rem oblato precio. Quartò patet, quia quandocūque aliquod onus est reale, scilicet, rei annexum, ad quemcūque transeat illa res, transit cum onere suo etiam si trāseat ad personam priuilegiatam, & conditio personæ

B non tollit onus reale. Sicut si aliqua possessio sit obligata aliquibus muneribus prestandis, & transfertur in Ecclesiam, quæ est maximè præuilegiata, transit cum illo onere, & Ecclesia obligatur ad illa munera præstanda ratione rei. Vnde ex hoc interdum prohibet lex quasdam donationes fieri Ecclesiæ, eo quòd sunt obligatæ magnis oneribus, sicut sunt possessiones obligatæ magnis oneribus fiscalibus, vt patet Codice de Sacrosanctis Ecclesijs, in Authentica, vbi verè res inutiles, & oneribus magnis obligatas Ecclesiæ donari prohibētur: & tamen in veteri testamento cuicunque rei venditę annexum erat istud onus reale à lege, scilicet, quòd repeti posset, & redimi quocūque tempore ante Iobelęum: Leui. 25. siue per cognatos ven-

C ditoris, siue per ipsum: ergo ad quemcunque proueniret ista res, transibat cum isto onere redemptionis, ergo poterat quandocunque redimi. Quintò patet, quia nemo potest tollere mihi priuilegium meum, nisi me consentiente, vel faciente aliquem actum, per quem videar consentire, vel propter delictum: cùm tamen aliquis vendebat possessionem alteri inter Hebręos, manebat venditori ius redemptionis cōtra emptorem ad redimendum quandocunque vellet, Leui. 25. & cùm ille emptor vendebat alteri, venditor primus non renunciabat priuilegio suo, nec faciebat aliquem actum, per quem renunciare videretur: ergo non poterat priuari priuilegio quod habebat contra primum emptorem iure redemptionis, alioquin pos-

D set iste emptor auctoritate sua, nulla existente causa priuare vēditorem primum iure suo, quod falsum est. Dicendum ergo, quòd sicut competebat vēditori ius redimendi contra primum emptorem, ita competebat contra quoscunque alios quicunque illi essent. Cùm autem obijcitur Leuit. 27. de re, quæ non poterat repeti, scilicet, non redimeretur priusquam traderetur alteri emptori, dicendum, quòd non est simile, quia illud est in rebus, quæ vouentur loco sacro: istud autem est in rebus, quæ venduntur personis priuatis: & magna differentia est inter illa: nam quando quis vouebat agrum, vel similia sanctuario, appreciabatur per sacerdotem, & addebatur quinta pars super æstimationem: & totum hoc soluebat, qui vouerat pos-

E sessionem, si vellet eam redimere, Leui. 27. & hoc fiebat, vt nullus vellet redimere possessionem quam semel vouisset sanctuario, sed maneret in æternum ipsi sanctuario. Quòd si vouens non redimeret eam tūc, postea nō poterat eam redimere: nec redibat ad eum Iobelæo: sed in æternum pertinebat ad sacerdotes. Vt ergo non redimeretur, vel vt maneret sanctuario rigor erat contra vouentem, & fauor in adiutorium sanctuarij: secus autem hic: nam lex de venditione, & redemptione introducta erat in fauorem venditorum, qui pauperes erant. Quod patet, quia quando redimebatur possessio, non restituebat vēditor totum precium quod susceperat, sed dabat aliquid de eo subtrahendo secundùm proportionem temporis, quo

possessio

possessio manserat penes emptorem: Leuit. 25. ergo quamquam in vouente rem, si non redimeret eam, antequam traderetur alteri, non posset postea redimere, poterat ille, qui vendebat possessionem suam personæ priuatæ redimere illam quandocunque vellet, quotcunque emptoribus tradita fuisset: ideo quandocunque offerret precium aliquis de suis cognatis, vel ipse vēditor primus, tenebatur quicunque emptor ei restituere rem emptam. Quæretur de alia difficultate, scilicet, si res vendita primo emptori postea venderetur alteri, & venditor primus eam redimere vellet, quid fieri debebat de precio restituendo. Ad euidentiam huius considerandum, quòd sicut dicitur Leuit. 25. si venditor vellet expectare vsque ad Iobelæum redibat ad eum possessio nullo precio dato. Si autem tempore intermedio illam redimere vellet, debebat dare precium, sed non restituebat totum precium, quod recepit ab emptore, sed solùm proportionaliter diuidēdo totum precium æqualiter per annos, & restituere tantum de precio quantum competebat annis residuis vsque ad Iobelæum, sicut declaratum fuit supra in quadam quæstione. Si autem res vendita non venderetur, iterum non erat difficultas aliqua in modo solutionis, sicut dictum est. Si tamen venderetur rursus alteri, res illa poterat vendi maiori, vel minori precio, & tunc erat dubium secundum quod precium teneretur taxare tempus venditor primus: an secundùm venditionem primò factam, vel secundùm venditionem factam isti, à quo ipse redimebat nunc. Aliqui dicunt, quòd deberet soluere secūdùm proportionem venditionis factæ vltimo, scilicet, illi, à quo ipse redimebat. Cuius causa est, quia aliàs teneretur iste emptor vltimus perdere: nam fortè iste emptor vltimus carius emit, quàm primus: quod semper verisimile est, quia emens, & vendens rursum emit ad lucrum, & si teneretur prima taxa venditionis iste, emptor multum perderet. Alij dicunt, quòd debebat solui precium secundùm primam venditionem, eo quòd aliàs ille obligaretur plus soluere, quàm contraxerat, quod iniustum est. Dicendum, quòd solutio fieri debebat secundùm proportionem primæ venditionis, quia illam fecit dominus rei venditæ, & nullus poterat præiudicare ei inuito ipso. Patet hoc, quia iste vendidit rem, & accepit precium, & ad restituendum partem proportionalem illius est nunc obligatus, quando voluit redimere, si iste non vendiderit alteri, & tamen si iste emptor vendidit alteri, non est in culpa venditor primus, ideo non potest obligari ad plus soluendum, quàm aliàs obligaretur. Secundò patet, quòd ista lex de redemptione fuit tota introdu-
C cta in fauorem venditorum, vt declaratum est præcedenti quæstione, esset tamen grauamen eis, si tenerentur restituere precium secundùm carissimam venditionem, quæ postea fieret, ideo non tenebantur, nisi secundùm primam. Item non potuit venditor secundus conferre secundo emptori, quòd vēditor primus, si redimeret rem, deberet eam redimere secundùm venditionem, quæ postea fieret, sed secundùm venditionem, quam iste fecit: ideo non posset conqueri iste emptor vltimus, si daretur ei minus de precio proportionaliter, quàm ipse dederat. Ad rationem, cùm dicitur, quòd grauaretur emptor vltimus, si non solueretur precium secundùm taxationem vltimæ venditionis, dicendum, quòd nòn grauaretur, quia ipse sciebat rem istam venditam esse iterum, & quòd haberet venditor primus ius redimendi: ideo si voluit carius emere, quàm vendiderat primus venditor, cui competebat redemptio, sibi imputet, quia in culpa fuit: nam non debuisset rem illam emere, vel non carius, quàm vendiderat eam primus venditor. Ipse autem

F venditor primus non est in culpa, si emptor secundus rursum vendat, & carius vendat, quàm ipse vendidit: cùm non sit in potestate sua prohibere istud: ideo ipse grauaretur, si cogeretur stare alteri vēditioni, quàm illi, quam fecit, & non cogeretur ad damnum tolerandum vltimus emptor, licèt cogatur stare alteri venditioni, quàm illi, quæ ei facta est: & sic fiet taxatio precij per primam venditionem.

Quare non permittebatur extraneis redimere rem emptam de manu alterius extranei emptoris, sicut permittebatur cognatis. Quæstio XV.

G QVAERETVR vlterius, quare non permittebatur extraneis redimere rem emptam ab alio extraneo venditore. Dicendum, quòd si extraneus emisset possessionem, & cognatus vellet redimere eam, poterat, vt patet Leui. 25. fuerunt causæ huius assignatæ supra in quadam quæstione, scilicet, quia lex intendebat fauorem, & vtilitatem venditorum pauperum, & quia verisimilius erat, quòd cognati magis afficerentur ad possessiones cognati sui, quàm extranei, ideo lex permittebat cognatis ab extraneis redimere: inter extraneos autem non subsistebat ista causa, quia non præsumebatur in generali potius pro vno extraneo, quàm pro altero, ideo extraneo contra extraneum non concessum est competere redemptionem. Secunda causa fuit, quia si competeret cuili-
H bet extraneo contra alterum redemptio rei: pauci vellent, vel nulli emere res vendendas à pauperibus, quia alij, vt tædio eos afficerent, vel vt lucra auferrent, redimerent res ipsas. Tertia causa est, quia si concederetur cuilibet extraneo, quòd redimeret ab altero rem venditam, daretur processus in infinitum inutiliter: nam si vnus emeret rem, alius illico redimeret eam, & iterum alius redimeret, & inter istos duos esset emptio, & redemptio, quia mox, vt vnus emeret reliquus redimeret, & è cōtrario, quod absurdum est. Inter cognatos autem non erat aliquod inconueniens istorum: nam ipsi nō erant tot, sicut extranei, vt vnus posset ab alio redimere, & sic abiretur in infinitum.
I Etiam dato, quòd consanguineis competeret redemptio, non distraherentur extranei ab emptione rerum venalium, quia cognati non erant tot, sicut extranei, qui possent inquietare redimendo. Etiam emptores non haberent hoc molestum, cùm viderent aliquam causam huius concessionis, quod non esset, si concederetur cuilibet extraneo, quòd redimere posset rem venditam.

Si vnus cognatus redimebat rem, an alius ab eo redimere posset. Quæst. XVI.

QVAERETVR vlterius, si vnus cognatus redimebat rem, an alius posset ab eo redimere.
K Dicendum, quòd siue vnus consanguineus emeret rē directè à cōsanguineo suo, siue illam redimeret, cùm cognatus suus alicui extraneo vendiderat illam: nam cognatis venditoris licebat redimere ab extraneis emptoribus in fauorem venditoris, vt declaratum est supra in quadam quæstione: & tamen extraneis contra cognatos nihil licebat: si autem quæratur an licebat cognato contra cognatum redemptionis ius. Dicendum, videtur, quòd si erat cognatus in gradu propinquiori ille, qui volebat redimere, competebat ei redemptio, quia propinquiori respectu minus propinqui iudicatur propinquus ad extraneum. Si autem sit in æquali gradu propinquitatis, vel minori, non competit ei ius repetendi.

Quis

Quis modus tenendus erat in emptione rerum cognatorum. Quæstio XVII.

QVAERETVR vlterius, si aliquis cognatus volebat emere rem propinqui, & erant multi cognati, quis ordo tenēdus erat in emptione. Vel si quis cognatus volebat redimere ab emptore rem cognati existentibus multis, quis ordo tenendus erat. Quidam dicūt, quòd ille, qui emere vellet de eis tenebatur admonere omnes alios cognatos, qui erāt in gradu propinquiori an vellent emere rem venalem, & si vellent non licebat huic emere illam. Si autem nullus illorum vellet illam emere, licebat huic illam emere. Sic etiam dicendum videtur de redemptione, scilicet, quòd si quis cōsanguineorum vellet redimere ab emptore rem cognati sui, tenebatur admonere cęteros cognatos propinquiores: & si nullus vellet, poterat ipse, qui eos admonebat, alioquin non. Sic patet in casu, qui est in isto capitulo, scilicet: Noemi vendiderat quandam possessionem, & Booz, qui erat propinquus voluit eam redimere: & tamen non redemit, quousque alius cognatus suus, qui erat propinquior cederet iuri propinquitatis, alioquin innuebat non esse sibi licitum redimere possessionem. In cōtrarium videtur, quòd liceat cuicunque consanguineo emere rem cognati, vel redimere illam de manu emptoris, non requisito quocūque alio cognato propinquiori. Nam licet extraneis emere res venales non requisitis consanguineis venditoris, an illas emere vellent, ergo à fortiori licebit hoc cognato contra cognatum non requisito illo. Respondent quidam, quòd licebat cuilibet cognato emere possessionem à cognato suo vēditore non requisito altero, & tamen non licebat redimere de manu alicuius venditoris extranei non requisitis omnibus cognatis, qui erant propinquiores. Ratio diuersitatis huius est, quia redimere est introductum in fauorem ipsius venditoris, & quia fauor suus erat, quòd quilibet emere posset, concedebatur tam extraneis, quàm cognatis; ideo cùm extraneis liceret emere à venditore, non requisitis cognatis eius, à fortiori licebit cuilibet cognato nō requisito altero. Secus autem est de redemptione: quia ista introducta est in fauorem ipsius venditoris, & fauor suus est, quòd soli sui consanguinei redimant, vt possessiones emptas fidelius curent: & ob hoc reperitur Leui. 25. concessum quibuslibet, siue extraneis, siue cognatis, quòd possent emere à venditore: & tamen redemptio solis cognatis reperitur concessa, ibidem. Secundò patet ex eo quod habetur hic: nam hic erat casus redemptionis, scilicet, quòd Noemi vendiderat quandam possessionem Elimelech, & Booz admonebat suum cognatum, qui propinquior erat, an vellet redimere possessionem, alioquin ipse deliberaret, an emeret: & non reperitur in casu emptionis cautum, quòd vnus cognatus admoneret alium cognatum, qui est in gradu propinquiori; ideo dicunt, quòd potest quilibet cognatus emere à venditore non requisito alio cognato propinquiori se, & tamen non potest redimere non requisitis propinquioribus. Dicendum tamen, quòd ista responsio aliquo modo tangit veritatem, sed non elucidat eam omnino: ideo dicetur, quòd cognati excedebant alios in iure cognationis: ideo quando iure cognationis agebant præponebantur cognati alijs, & propinquiores alijs: in eo autem quod non agebant iure propinquitatis, non præferebantur cognati extraneis: ideo nec magis propinqui minus propinquis: & quia in emendo nunquam faciebant iure propinquitatis, non præferebantur propinquiores minus propinquis: & quia in redimendo agebant aliquando iure propinquitatis, & aliquando

Responsio ad q̄situm.

A non, interdum propinquiores præferebantur minus propinquis, & interdum non præferebantur. Prima pars patet, quia in emendo à venditore non erat differentia inter cognatos, & non cognatos, sed poterat quilibet emere, & non tenebantur extranei volentes emere admonere omnes cognatos venditoris an ipsi vellent emere, quia aliàs non competeret redemptio cognatis venditoris. Nam si omnes admonerentur, & recusarent, priuarentur iure suo, & non haberent recursum ad illud, sicut patet de minus propinquo, quando admonebat propinquiorem de redemptione facienda, quia si ille iuri suo cedebat, non habebat postea recursum ad illud, sicut fuit de Booz, qui requisiuit cognatum suum, vt patet infra in litera. Et sic
B non haberent cognati recursum ad redemptionem possessionum venditarum, & tamen poterant redimere eas quandocunque erant venditæ: & poterat hoc facere quilibet cognatus, & etiam affinis, vt patet Leui. 25. ergo non requirebant extranei cognatos, an vellent emere possessiones venales, quando ipsi eas emebant: à fortiori ergo cognatus non requireret cognatum, quia minus differt cognatus à cognato, quàm extraneus à cognato. Item patet hoc, quia potestas vendendi concendebatur in fauorem pauperum, nè cogerentur mendicare, & possessiones suæ perirent incultæ, vt declaratum est supra in quadam quæstione: & tamen fauor erat venditorum, quòd cuilibet liceret emere non requisitio alio: nam si nō
C liceret extraneis emere non requisitis cognatis, si illi dicerent, quòd volebant emere, non liceret venditori vendere alicui, nisi illis: & tunc illi darent modicum precium, quod esset damnum vendentibus: potissimè, quia si tenerentur extranei admonere cognatos priusquam emerent, teneretur etiam cognatus minus propinquus admonere propinquiorem: & tunc si ille vellet emere non posset emere quisquam de alijs: & sic esset in potestate illius dare modicum precium quantum ipse vellet, per quod læderetur nimis venditor: quia aut oporteret ipsum non vendere, aut venderet pro modico precio quātum vellet emptor. Debuit ergo concedi omnibus indistinctè, quòd emerent, scilicet, quòd quilibet emere posset non re-
D quisito aliquo alio. Ideo dicendum quantum ad emptionem, quòd si aliquis cognatus emere vellet, non tenebatur emere requirendo prius alios propinquiores, sed nullo requisito poterat emere. De redemptione secus est, quia illa fuit introducta in fauorem venditoris, scilicet, vt possessiones eius curarentur melius per cognatos, quàm per extraneos, ideo cognatis concessa est redemptio ab extraneis, & non extraneis ab extraneis, nec extraneis à cognatis. Concessa autem redemptione solis cognatis, non sequitur inconueniens, quod sequeretur si eis solis concederetur emptio, vel ipsi deberent prius admoneri: nam ad illud sequebatur diminutio precij in venditione, vt supra declaratum est. Ad redemptionem autem
E non sequebatur ista diminutio precij: quia ius redimendi erat, quòd quandocunque cognatus venditoris, vel ipse venditor vellet rehabere rem venditam, daret pro ea partem precij suscepti secundum æstimationem, & proportionem temporis manentis vsque ad Iobelæum ad tempus per transitum à venditione, vt declaratum fuit supra in quadam quæstione. Et tunc siue cognatus esset, siue ipse venditor, non poterat diminuere de precio quod susceperat venditor, considerata tamen proportione, vt dictum est. Sic patet Leuitici vigesimoquinto: ideo solis cognatis debuit concedi redemptio, sed non debuit eis solis concedi emptio, nec debuerunt ipsi admoneri ab extraneis ad hoc, quòd emerent ipsi, si vellent.

Dicen-

Dicendum tamen, quòd licèt solis cognatis competat redemptio, non est necesse, quòd cognatus minus propinquus admoneat propinquiorem, vt emat semper, sed interdum possunt minus propinqui redimere possessiones venditas non requisitis propinquioribus. Pro quo sciendum, sicut supra dicebatur, quòd cognati interdum agunt iure propinquitatis, & interdum non. Accipiendo primo modo præferuntur propinquiores minus propinquis: & tenentur minus propinqui admonere propinquiores, vt redimant. Accipiendo secundo modo possunt minus propinqui redimere admonitis magis propinquis. Ad sciendum autem, quando cognati agunt iure propinquitatis, & quando non, considerandum est, quòd aliqua sunt, quæ nō possunt fieri, nisi iure propinquitatis, eo quòd non competunt alijs, nisi propinquis, sicut est suscitare semen defuncti: nam solis eis iubetur Deuter. 25. & alij dato quòd vellent suscitare semen defuncti, nō possent, quia non dicerentur suscitare semen defuncti, sed semen suum, eo quòd filius suscitatus à propinquo iudicatur filius defuncti propter propinquitatem, quæ videretur facere idem quadam naturali habitudine, & magis legali fictione. Dicuntur non agere iure propinquitatis, quando non agunt ad suscitationem seminis cognati defuncti: ideo si primo modo quis redimere vellet possessionem, scilicet, vt illam redimendo suscitaret semen defuncti, competebat hoc iure propinquitatis, & tunc non poterat minus propinquus redimere possessionem non admonito magis propinquo: Sic fuit in casu Booz, & cognati sui, quia agebatur de suscitando semine Maalō defuncti ex Ruth vxore sua, & qui possessionem reciperet, erat illam recepturus in vxorem; ideo magis propinquus admonendus erat, quia ad magis propinquum pertinet seminis suscitatio. Si autem consanguinei vellent redimere possessionem defuncti non animo suscitandi semen, poterat quilibet propinquus redimere illam, non requisito alio propinquiori. Ista est positio, quæ videtur vera. Sed adhuc obijcietur, quòd in omni casu redemptionis teneretur minus ꝓpinquus admonere propinquiorem si volebat redimere possessionem: nam hic licèt Booz ageret ista ad intentionem suscitandi semen Maalon defuncti ex Ruth: tamen non innuebat sic à principio, quando locutus est cognato suo, sed solùm, quòd vendita erat quædam pars agri Noemi, an vellet eam redimere cùm esset propinquior, & dixit ille, quòd redimeret eam: & tunc intulit Booz, quòd quando acciperet agrum etiam acciperet Ruth in vxorem ad suscitandum semen, ad qđ ille dixit, quòd nolebat agrum, nec vxorem, sed quòd Booz vteretur priuilegio illiꝰ. Etiam dixit, cedo iuri propinquitatis. Dicendum ergo est, quòd requirebatur, quòd quandocunque consanguineus aliquis vellet redimere rem cognati venditam, quòd requireret, an alij propinquiores vellent redimere illam. Vel dicendum, quòd Booz egit ista ex vrbanitate, scilicet, admonens consanguineum suum, vt redimeret possessionem, quam ipse redimere poterat illo irrequisito. Sed dicendum est, quòd quamquam positio præcedens videatur rationabilis satis, tamen in omni casu tenendum est, quòd in redimendo possessionem cognati semper minus propinquus teneatur admonere propinquiores, an vellēt redimere, quia semper agunt iure propinquitatis. Nā non competit redemptio, nisi propinquis: ideo iure propinquitatis competit: & vbicunque competit aliquid iure propinquitatis, deberet competere prius, vel perfectius propinquiori iuxta illam regulam Arist. 2. Topicorum. s. si simpliciter ad simpliciter, & magis ac maximè, idest, si propter esse bonum est aliquid appe-

Quando cognati agunt iure ꝓpinquitatis, & quādo non.

Obiectio.

Responsio ad obiectionem.

F tibile, propter esse magis bonum est magis appetibile. Ita de iure competenti ratione consanguinitatis. Item patet, quia si nō teneretur Booz requirere cognatum suum ad redimendam possessionem, etiam in casu, in quo non erat seminis suscitatio, non requisiuisset eum: quia ipse requisiuit eum, quasi teneretur requirere, vt patet ex verbis Booz ad cognatum, quæ erant magis verba necessitatem ostendentia, quàm vrbanitatem, cùm ait, si vis possidere iure propinquitatis, eme, & posside, si autem displicet, indica mihi, vt sciam quid agere debeam: ergo innuebat, quòd illi competebat primò iure cognationis redimere hæreditatem, & si ipse nollet volebat eam Booz: & tamen si esset vrbanitatis causa facta intimatio ista, non exprimeret Booz, quòd ipse vellet, vel deliberaret super

G ista redemptione cedente cognato suo. Item patet efficacius, quòd loquatur Booz de necessitate, & non de vrbanitate, quia subiunxit: non est enim propinquus excepto te, qui prior es, & me, qui secūdus sum. Ista inducebat Booz ad ostendendum, quòd competebat redemptio iure propinquitatis, & designauit maiorem, & minorem propinquitatem: ergo videtur, quòd aliquid competebat propinquiori, quod nō competebat minus propinquo, quia alioqnin superfluum esset assignare primum, & secundum in propinquitate: & tamen Booz non ostendebat adhuc, quòd redemptio ista possessionis fieret ad suscitationem seminis, ergo in omni casu ius redemptionis

H competebat propinquiori, & ille admonendus erat ab alijs minus propinquis. Item patet, quia cognatus Booz facta ista requisitione acceptauit redemptionem possessionis tanquam sibi competentem iure propinquitatis primò: & dixit Booz, quòd acciperet Ruth in vxorem, & tunc noluit ipse acceptare redemptionem propter onus suscitationis annexum. Item patet, quia dixit ille, cedo iuri propinquitatis, ergo videtur, quòd aliquod ius habebat cognatus Booz propter maiorem propinquitatem, quod non habebat Booz. Item iste eius cognatus dixit, tu meo vtere priuilegio, quo me libenter carere profiteor: ergo habebat aliquod priuilegium, quod non habebat Booz. Item concessit Booz cognatus eius priuile-

I gium suum, & in signum concessionis soluit calciamentum de pedibus suis, vt patet infra in litera: ergo cōpetebat ei propter maiorem propinquitatē aliquid de iure redimendi, quod non competebat Booz. Dicēdum ergo, ꝙ qñcunq; vnus cognatus vellet alterius cognati redimere possessiones venditas, oportebat, ꝙ omnes alios propinquiores se admoneret.

Quomodo lex ista de venditione possessionum immobilium ad certum tempus non fuit obseruata ab alijs populis, cùm esset tam conueniens.

Quæstio XVIII.

K QVAERETVR vlterius, cùm ista lex de venditione possessionum immobilium ad certum tempus, & non in perpetuum esset tam conueniens, vt declaratum est in præcedentibus, quomodo non fuit obseruata ab alijs populis. Dicendum, quòd ista lex non fuit obseruata apud alios populos: nec obseruatur communiter, eo quòd non est tam vtilis alijs populis, sicut Iudeis. Ratio differentiæ est, quia Iudęis erat necessariū, ꝙ nunꝗ venderēt possessiones immobiles, vel illas venderent ad tempus paucū, eo ꝙ debebant progenies eorū manere distinctæ, sicut fuerāt ab initio: & Deus hoc volebat Nu. 36. non poterāt īn eas distinctè conseruare, nisi per aliqua immobilia bona, quæ manerēt semper in ipsis progeniebus, ꝑ q̄ cognoscerentur hoīes, quarū familiarum, & tribuum erant.

Si

Si autem venderentur possessiones in æternum, vel ad tempus valde longum periret ista distinctio, ergo nō cōcessa est talis venditio. Apud alias autem gentes non est necessitas istius distinctionis tribuum, & familiarum, sicut apud Iudæos, quia illud fiebat præcipuè propter Messiam, vt sciretur de qua stirpe erat, de quo declaratum est Num. 27. & 36. & Leui. 25. in alijs aūt gentibus nihil tale futurum erat, ideo cōceditur, quòd quilibet vendat possessionem suam: seruatur tamen similitudo quantum ad aliquid, quia in bonis, quæ veniunt iure primogenituræ seruatur hoc, scilicet, quòd illa non possunt alienari donando, vendendo, vel qualitercunque. Inter Iudæos autem seruabatur ius primogenituræ, vel cōditio primogenituræ in omnibus quantum ad hoc. s. quòd bona nullius vendi possent, nec alienari in æternum. Etiam apud quosdam populos seruabatur istud quantum ad aliud. s. ꝙ nullus permittebatur vendere bona sua immobilia. Et in alijs nullus permittebatur vendere, nisi ostenderet causam necessariam, sicut fuit quondam apud Locrenses, vt recitat Aris. 2. Polit. Nunc autem nullam gentem scimus, q̄ talia obseruet: quia nulla vtilitas vr̄ seq ex hoc, ꝙ non permittatur, qlibet vendere possessionē suam.

In quo gradu propinquitatis iste cognatus Booz attinebat ad Elimelech. Quæstio XIX.

QVAERETVR vlterius, cùm dixerit hic Booz ad cognatum suum, ꝙ emeret iure propinquitatis possessionē quam vendiderat Ruth Noemi, in quo gradu propinquitatis attinebat iste ad Elimelech, & ī quo gradu Booz. Pro quo præsupponendū, ꝙ Booz, & cognatus suus, de quo hic dicitur, erant cognati Elimelech, cuius possessio vendebatur: quod patet, quia ipse dixit, quòd nullus erat propinquus nisi ambo, & ideo competebat ambobus ius repetendi, & redimēdi hæreditatem. Aliqui autē dicunt, quòd isti duo erant fratres Elimelech, quia Booz dixit hic, partem agri Elimelech fratris nostri vendit Noemi. Sed dicendum, quòd non stat, quia si ambo essent fratres Elimelech ambo attinerent in eodem gradu ipsi Mahalō defuncto, cuius possessio vendebatur, & tn̄ cognatus Booz erat propinquior, quàm ipse, sicut dixit, vt patet hic, & præced. cap. ergo non erāt ambo fratres Elimelech. Alij dicunt, quòd erant ambo isti fratres Mahalon defuncti. Et patet hoc, quia suscitare semen pertinet ad fratres defuncti, vt habetur Deuter. 25. sed isti suscitabant semen Mahalon, ideo erant fratres eius. Dicendum, quòd non stat per rationem supra positam: nam si ambo essent fratres Mahalon attinerēt ei in eodem gradu, & tn̄ nō attinebant, quia erat vnus propinquior alio, ideo non erant fratres eius. Secundò patet, quia si essent fratres Mahalō essent filij Elimelech, & Noemi, vel saltem alterius ipsorum: & tn̄ hoc non stat. De Elimelech. n. ꝙ non esset pater eorum patet, quia ipsi vocauerūt eū fratrē, dicentes: partē agri Elimelech fratris nostri. Quòd aūt Noemi non esset mr̄ eorū patet, quia non locuti sunt de ea, sicut de matre, sed sicut de extranea, dicentes: partē agri vendidit Noemi, q̄ reuersa est de regione Moab. Item, quia Booz, qn̄ loquebat̄ de Noemi, semp̄ habebat eā vt extraneam: nam dixit Booz ad Ruth, nolo ꝙ reuertaris vacua ad socrū tuā. Item, quia Noemi dixit de Booz ad ipsam Ruth, ꝓpinquus noster est nō. si tn̄ esset filius suus non vocaret eū propinquū, sed alio nomine specialioris ꝓpinquitatis, ideo non erat frater Mahalon. Item si isti duo essent fratres Mahalon, tenerētur suscitare semē eius sub pœna, quę habetur Deuter. 25. & tamen cum nollent suscitare semen, non fuit hic inflicta pœna, q̄ habetur ibi, vt patet hic in litera, ergo non erant fratres Mahalon.

A Dicendum igitur, ꝙ isti duo erāt cognati Mahalō filij Elimelech, & tn̄ non erāt fratres eius, nec erāt patrui eius. s. fratres Elimelech patris eius: qd̄ apparet ex ꝓbationibus inductis: & tn̄ licèt non essent fratres, nec patrui ꝑtinebat ad eos redēptio possessionū Elimelech, & suscitatio seminis Mahalon. Cùm aūt obijcit̄, ꝙ isti essent fratres Elimelech, cū dicat̄ hic, Elimelech fratris nostri. Dicendū, ꝙ frater accipit̄ largè ꝓ quolibet cognato: & interdū oēs Hebrei inter se vocant̄ fratres, vt patet Exo. 21. & Deu. 16. Cū aūt dr̄, ꝙ isti duo erāt fratres Mahalō, eo ꝙ cōpetebat eis suscitare semē illius; dicendū, ꝙ nō stat. qa ēt non fratribus cōpetebat hoc, dū tn̄ essent cognati in aliqbus gradibus ꝓpinqs. Et patet, qa Booz, & cognatus suus erāt cognati Mahalō, & B non erāt ambo in eodē gradu, & tn̄ cōpetebat vtrique suscitare semē Mahalō, vt patet in lr̄a: & tn̄ dato, ꝙ vnus eorū esset frater Mahalō, nō poterāt ambo esse fratres eius, qa nō erāt cognati æqualiter, & tn̄ si essent fratres essent cognati in eodē gradu: & sic ad alios cognatos, q non erāt fratres ꝑtinebat ēt suscitare semē defuncti: de quo magis declarabitur infra in quadā quæstione. *Responsio ad q̄situm.*

Quare dixit Booz ad cognatum suum, quòd Noemi vendiderat partem agri. Quæstio XX.

QVAERETVR vlterius, quare dixit Booz ad cognatū suū, ꝙ Noemi vendiderat partem agri. Dicēdū, ꝙ Booz volebat agere de cōtractu matrimo- C nij cū Ruth, vt suscitaret̄ semē defuncti, & qa hoc ptinebat ad ꝓpinquos, & nunc non erāt, nisi duo. s. Booz, & cognatus suus, sicut dr̄ hic in lr̄a. s. Nullus est ꝓpinquus excepto te, q prior es, & me, q sum secūdus: ideo volebat Booz agere, ꝙ ipse, vel cognat⁹ suus acciperet Ruth in vxorē: & qa ipse nō poterat accipere Ruth in vxorē, nisi prius cognatus su⁹ cederet iuri cognationis, voluit tentare Booz cognatū suum, an vellet accipere Ruth in vxorem, vel non: & ad sciēdū hoc ꝓposuit id, in quo poterat sciri. s. ꝙ Noemi vendiderat partē agri pertinentē ad Elimelech, & ipse erat ꝓpinquus, an vellet redimere illā: istud ꝓponebat, qa verisimiliter p̄sumebat Booz, ꝙ cognatus suus vellet possessionē emere, ideo nunc diceret ei Booz, ꝙ acciperet simul Ruth D in vxorē, & si nō recusaret istud onus, bene factū esset, si aūt recusaret deuolueret̄ ad ipsum. Sed tunc dicendum, quare Booz nō proposuit ipsi cognato suo istud simpliciter, sine aliqua venditione possessionis, dicēs, ꝙ acciperet Ruth in vxorē ad suscitandū semē defuncti cognati sui, quia ēt hoc mō posset cognoscere, an ipse vellet facere hoc. Dicendum, ꝙ Booz voluit istud preponere ad inducendū de matrimonio Ruth ꝓpter multa. Primum erat ad magis mouendū cognatū suū, vt acciperet Ruth in vxorē: nam si proponeret ei simpliciter. s. an vellet ipsam in vxorē, fortè illico recusaret onus, sicut postea recusauit. Cùm autem præposuit ei de redemptione hæreditatis motus est ad redimendū eam, dicens: ego agrum emam: ideo cū postea diceretur ei, ꝙ acciperet Ruth in vxorē, acciperet illam fortè E ex rubore ne videret̄ mutabilis cū concessisset primū, cui istud annexum erat. Secundū erat, vt magis appareret voluntas illius ad non accipiendum Ruth in vxorem: nam præsumebat Booz, ꝙ cognatus suus nollet accipere Ruth: & tn̄, vt magis appareret in eo voluntas ista fuit ꝯueniens, ꝙ poneret Booz aliquid, ad qd̄ moueretur ille, & tamē illud dimitteret, vt non acciperet Ruth in vxorē. s. ꝙ diceret ei Booz si volebat hęreditatem istam redimere, q̄ erat cōcupiscibilis, & ille acceptaret eam: & postea proponeret ei, ꝙ acciperet Ruth in vxorem, quæ erat aliquid annexū, & dimitteret hęreditatem, quam acceptauerat, vt non acciperet Ruth appareret, ꝙ nullo modo eam volebat. Tertium fuit,

vt

vt non præsumeretur aliquid cōtra ipsum Booz: nam si ipse proponeret cognato suo, quòd acciperet Ruth in vxorem ad suscitandum semen, & non proponeret aliquid aliud, per quod alliceretur ad eam accipiendū: & non acciperet illam cognatus, sed postea illam acciperet Booz: præsumeretur cōtra illum, quòd ipse desiderasset accipere Ruth in vxorem: & ob hoc præposuerat ipsi cognato suo id, quod erat graue solùm. s. ꝙ acciperet Ruth in vxorem, & nō proposuerat ei quod erat concupiscibile. s. redimere possessionem: vt ergo non posset contra eum præsumi, proposuit ei id, per quod allici poterat ad capiendum eam, vt cùm ipse postea illam caperet non præsumeretur contra eū quidquam. Quartum erat ad declarandum, quo iure accipiebat Ruth in vxorem: nam si nō proposuisset Booz de redimenda possessione, & proposuisset de accipiēda Ruth in vxorem, & acciperet eam nolente illam accipere cognato suo, non appareret adhuc an acciperet eam ad suscitandum semen defuncti, vel aliquo modo: quia poterat eam accipere vno modo, vel altero, vt infra declarabitur in quadam quæstione: & si nō acciperet eam ad suscitandū semen, nō posset redimere possessiones venditas defuncti, sed vendicaret eas alius cognatus, qui propinquior erat. Vt ergo appareret, quòd ad eum pertinebat ista redemptio, & non ad cognatum suum, voluit ostendere publicè, ꝙ accipiebat Ruth ad suscitandum semen defuncti. Hoc autē non poterat indicari consequenter, nisi per istam præsumptionem de redimēda possessione, quia ille, qui vellet redimere possessionem iure propinquitatis, ostenderet se velle vti iure propinquitatis in suscitatione seminis, & cùm cognatus Booz publicè refutaret istam suscitationem, succederet publicè Booz in redemptiōe possessionis, & suscitatione seminis. Quintum erat, quia non solùm volebat Booz accipere Ruth in vxorem, sed etiam cum illa omnia bona, quæ fuerant Elimelech, & filiorum suorum: & quia ista bona non ꝑueniebant ad eum, licèt acciperet Ruth in vxorem, si non acciperet eam ad suscitandum semen defuncti, ideo voluit ostendere, quòd accipiebat eam ad suscitationem seminis: nam si Booz accepisset Ruth non ad suscitationem seminis, non prouenirebant ei bona defuncti; & si vellet illa accipe obstaret ei cognatus suus, dicens, quòd ad eum pertinebant, quia ipse erat ꝓpinquior: ideo expediens fuit ipsi Booz, quòd ostenderet publicè, quòd accipiebat Ruth in vxorem ad suscitationem seminis defuncti, vt per hoc publicè succederent ei omnia bona defunctorum, & renunciaret cognatus suus priuilegio. Ista autem non potuissent conuenienter fieri, si non ꝓposuisset Booz de redemptione hæreditatis: ideo debuit proponere: quia aliàs non cognosceretur, an acciperet Ruth ad suscitandum semen, vel aliàs. Etiam cognatus suus non cederet iuri propinquitatis.

Cùm Booz referret Noemi possessionem vendidisse, cur addidit, eam de terra Moab reuertisse. Quæstio XXI.

G QVAERETVR vlterius, cùm Booz enarraret cognato suo casum, scilicet, quòd Noemi venderet quandam possessionem, cur dixit, quæ reuersa est de regione Moabitide? quia istud nunc non videbatur pertinere ad necessitatem historiæ. Aliquis dicet, quòd istud positum fuit quasi ex accidenti, licèt non multum faceret ad historiam. Dicendum, quòd non stat hoc, quia sacra scriptura est nimis moderata, & in ea non debet aliqua superfluitas nominari, quia potius debet aliquid dici breue, quàm superfluū; ideo cùm potest assignari ratio dicti in sacra scriptura non

F debet dici esse superfluum, vel ex accidenti dictum. Dicendum ergo, quòd istud tetigit Booz ad significandum quasi summam dictorum suorum: nam dicebat, quòd Noemi vēdiderat partem agri Elimelech viri sui: & quia ager non erat suus, sed pertinebat ad hæredes viri sui, q erant isti cognati duo, scilicet Booz, & cognatus suus, non poterat vendere sine aliqua vrgente necessitate, & ad significandum istam necessitatem, dixit, quæ reuersa est de regione Moabitide, scilicet, stetit in regione illa peregrinando decem annis famis, & ibi consumpsit bona multa, & virum, & filios perdidit, & nunc reuersa est inops: ideo eget, vt vendat aliquam possessionem ad se sustentandum: voluit etiam tangere aliud, quod postea dicturus erat:
G nam volebat dicere Booz de suscitatione seminis Mahalon mortui, qui fuerat vir Ruth, & ad hoc debebat significare quomodo maritus Ruth, qui erat cognatus eorum mortuus erat, & istud significauit in breui, dicens, quæ reuersa est de regione Moabitide. Hæc autem omnia implicitè tetigit, dicendo, quæ reuersa est de regione Moab, sicut nos in locutionibus nostris præmittimus quædam verba comprehensiua magnæ sententiæ quantum ad ea, quæ postea sequuntur in ipsis locutionibus.

Bona Elimelech, & Chelion, & filiorum, quo iure manebant in potestate Noemi, & quanto tempore manere debebant. Quæst. XXII.

H QVAERETVR vlterius, cùm nunc bona Elimelech, & Chelion, & Mahalon filiorum suorū essent in potestate Noemi, & Ruth, quo iure erant, & vsque ad quantum tempus permanere debebant. apud illas. Dicendum est, quòd bona Elimelech, & filiorum suorum, quæ manebant nunc apud Noemi, & Ruth non erant ipsarum, quia ipsæ non poterant succedere in eis: nam in veteri testamento fœminæ non succedebāt vnquā in bonis immobilibus, nisi cùm quis moreretur nullos habens filios Nu. 27. quia tunc si haberent filias pertinebant bona ad illas: hic autem non habebat Elimelech, & filij sui filios, nec filias; ideo bona eorum deuoluebantur ad co-
I gnatos propinquiores, sed nullo iure pertinebant ad Noemi, & Ruth, vt declaratum fuit supra in quadam quæstione, qua quærebatur an Noemi poterat vendere istam possessionem, de qua hic dicitur. Sed dicendum, quòd bona manebant nunc apud eas ex cōcessione legis, eo quòd istæ videbantur repræsentare virorum defunctorum personas: & quamdiu illas repræsentarent tenerent bona ista. Cùm autem desinerent repræsentare transirent bona ad alios. Pro quo sciendum, quòd ista bona erant Elimelech, Chelion, & Mahalon defunctorum: & secundùm legem proueniebant filijs eorum. Non habebant tamen filios aliquos, ideo volebat lex, quòd darētur filijs, qui suscitarentur eis, qui essent filij legales. s. lex iubebat, quòd
K cognati defunctorū suscitarent semē ipsorum: & filij, qui nascerētur de vxoribus defunctorū, & cognatis ipsorum suscipientibus eas, iudicabantur filij defunctorum: & isti habituri erant bona ipsorum, ac si essent filij eorū: ideo quādiu vxor defuncti erat in potentia ad suscipiendum virum, qui suscitaret semen defuncti, repræsentabat personam mortui, & quòd de ea nasciturus erat filius ipsi mortuo, & ob hoc tamdiu tenebat ipsa bona defuncti. Si autem mulier disponeretur taliter, quòd iam non suscitatura esset defuncti semen, scilicet, quia accipiebat aliquem in virum, qui non poterat suscitare semen defuncto, eo quòd non erat de cognatione sua, non poterat tenere iā bona defuncti, & transibant ea ad hæredes defuncti:

nunc

nunc aũt sic erat in Ruth, & Noemi, quia Elimelech, A Chelion, & Mahalõ mortui bona reliquerãt, & Ruth volebat suscitare semen viro suo cũ esset prompta suscipere in virum quemquam cognatum viri sui, qui suscitaret semen eius, ideo manere debebant adhuc bona penes Ruth. Cùm autem Ruth acciperet virum ad suscitandum semen defuncto, transibant bona ad potestatem viri, eo quòd principaliter illė suscitabat semen defuncto: cùm autem filius natus esset loco defuncti, quia ille cẽsebatur tanquã esset vere filius eius, ad illum bona transibant, quia propter illum facta fuerat tota ista suscitatio, & ille plenè repræsentabat personam defuncti. Si autem Ruth accepisset in virũ aliquem, qui non esset de cognatione Mahalon viri sui: eo facto priuanda erat possessione bonorum. B

Cùm bona hæc tenerentur nunc pro indiuiso a Noemi, & Ruth: ad quam propriè attinebant hæc bona, & eorum venditio. Quæst. XXIII.

QVAERETVR vlterius, cùm bona ista prædicta tenerent̃ nũc pro indiuiso a Noemi, & Ruth, ad quã proprie pertinebant ista bona, vel ad quam expectabat vẽditio eorum, cùm nunc vendita fuerint aliqua. Aliquis dicet, ꝙ ad Noemi pertinebat bonorum possessio, & ẽt venditio. Quod patet, quia ipsa vendidit partem agri Elimelech, vt patet inf. in litera. In ɔtrariũ vr̃, ꝙ pertinebat ad Ruth, quia propter Ruth acceperit illa Booz omnia. s. accepta Ruth in vxorem, & tñ non accepisset oĩa cum illa nisi nunc possessio oĩum pertineret ad illã. Aliquis dicet, ꝙ nõ competebant ista bona in solidum ad aliquam istarum, sed ad vtranque ipsarum aliquid pertinebat: C quod patet, quia ista bona erant trium virorum. s. Elimelech, Chelion, & Mahalon, & competebant fœminis propter viros defunctos, sed Noemi erat vxor Elimelech, & Ruth Mahalon: ergo ad vtranque diuisim pertinebant bona. Dicendum tñ, ꝙ hoc non stat, quia nõ pertinebant aliqua bona ad Noemi, sed omnia ad Ruth. quod patet, quia competebant bona ista fœminis inquantum suscitaturę erant semen viris suis defunctis: sed Noemi non erat suscitatura semen, ergo nõ competebat ei possessio aliquorum bonorum. Patet, quia Noemi erat vetustissima non apta vinculo coniugali, vt ipsa dixit supra 1. capit. Secundò patet, quia dato quòd Noemi esset ætate iu- D uencula, & non repugnaret ei concipere, non competeret ei suscitare semen viro suo, eo ꝙ s̃m legem non erat suscitandum semen ipsi Elimelech: quia semen suscitatur illi soli, qui suscepit vxorem, & non genito filio mortuus est, & reliquit vxorem: vel si genuit filium mortuus est filius ante patrem priusquam acciperet vxorem, & tamen non fuit sic in Elimelech, qa ipse genuit duos filios. s. Chelion, & Mahalon, & mortuus est ante illos, & ipsi acceperunt vxores, ideo filiis suis, & non ei semen suscitandum erat, quia ipse semẽ reliquerat. Tertiò patet, quia qñ Booz accepit Ruth in vxorem non dixit se accipere illã, nisi ad suscitandũ semen Mahalon, vt patet inf. in litera: non poterat ergo tenere Noemi aliqua bona propter suscitationẽ se- E minis. Quartò patet, quia dato ꝙ deberet Noemi suscitare semen viro suo Elimelech non habebat aliqua bona, q̃ possideret: nã nulla bona ei relicta sunt de bonis viri sui, eo ꝙ quando mortuus est Elimelech manserunt duo filij eius Chelion, & Mahalon, vt patet sup. 1. & illi succedebant in bonis. Nam existentibus filiis nulli alij hæredes requiruntur Nu. 27. ideo transierũt ad eos oĩa bona Elimelech, vel ius oĩum bonorũ, deinde mortui sunt illi nõ relicto semine, & vxor alteri⁹ eorum. s. Ruth mansit q̃ poterat suscitare semẽ saltẽ vni⁹ eorum, iõ ad illã transire debebant bona sub spem suscitationis seminis. Et patet hoc, qa qñ data est ipsa ad suscitãdũ semẽ Booz ĩ vxorem: oĩa bona cum ea data sunt: ergo qñ nõ erat data ẽt ad eã oĩa bona ptinebant, & nihil ad Noemi, iõ venditio istorum, vel alienatio q̃cunq; ptinebat ad ius Ruth, & nõ Noemi: & tñ Noemi vẽdebat, eo ꝙ ipsa erat socrus, & Ruth erat Nurus, & sic erat Noemi tanq̃ mater: iõ iustum erat, ꝙ dispositio rerum oĩum pertineret ad Noemi: potissimè, qa cùm Ruth tantum diligeret ipsam Noemi, permitteret ei dispositionem oĩum rerum, quæ sibi deberetur.

Cur Booz dixit, quòd Noemi vẽdiderat partem agri Elimelech, & non dixit quòd Ruth. Quæst. XXIIII.

QVAERETVR vlterius, cũ ius vẽdẽdi ptineret ad Ruth, & tota administratio rerũ: cur Booz dixit, ꝙ Noemi vendiderat partẽ agri Elimelech, & non dixit ꝙ Ruth. Rñdẽdũ, ꝙ Booz voluit facere, ꝙ cognatus suus oñderet volũtatẽ suã circa Ruth accipiendã in vxorẽ, ꝙ nolebat illã, & vt magis pateret ista volũtas, voluit Booz præponere aliqd, ꝑ quod alliceret̃ cognatus eius, & acceptaret id, & tñ postea resurgeret tantũ on⁹, qđ sibi imponebat̃ de suscitatione seminis Mahalõ ex Ruth: & ob hoc derelinqueret qđ iã acceptauerat: ex quo appareret, ꝙ nimis exosũ habebat recipere Ruth ĩ vxorẽ. Et ad hoc vt declaratũ ẽ, sup. ĩ quadã. q. debuit dicere Booz cognato suo pri⁹ si vellet redimere possessionẽ quãdã, q̃ vẽdiderat Noemi q̃ si vellet suscitare semen, qa si pri⁹ diceret̃ de suscitatione seminis neutrũ vellet: ex eadẽ cã debuit dicere, ꝙ vendiderat possessionẽ istã Noemi, & nõ Ruth, qa dicendo, ꝙ Noemi vendebat nõ significabat̃, ꝙ accipiens possessionẽ dẽret accipere Noemi ad suscitãdũ semen, qa ipsa nõ erat apta ad suscitationẽ seminis, cũ esset senectute ꝑfecta sup. 1. ca. Si ãt diceret̃, ꝙ Ruth vendebat possessionem, significaret̃, ꝙ etiã ea deberet suscitare semen. Nã Ruth erat iuuencula apta ad suscitationẽ seminis, & vir suus decesserat sine semine, iõ accipienda erat in vxorẽ ad ꝓdictã suscitationem. Voluit ergo dicere de Noemi, vt nõ retraheret̃ cognatus suus ab acceptatione redẽptionis hr̃ditatis timens seminis suscitationẽ, q̃ tñ timeret si diceret̃ ei, ꝙ Ruth vendebat possessionẽ. Alia cã forte põt esse. s. ꝙ Booz nõ diceret hoc, vt cognatus suus nõ formidaret seminis suscitationẽ, sed qa administratio totius possessionis Elimelech, Chelion, & Mahalon erat penes Noemi, licèt de iure cõpeteret ipsi Ruth, dicebatur ipsa Noemi vendere, & non Ruth nurus eius.

Si Ruth nollet suscitare semẽ viro defuncto, quid fieri deberet de istis possessionibus Elimelech, Chelion, & Mahalon. Quæst. XXV.

QVAERETVR vlterius, si Ruth nollet suscitare semen viro, vel ɔtingeret, ꝙ nõ suscitaret, qd fieri deberet de istis possessionibus Elimelech, Cheliõ & Mahalõ. Dicendũ, ꝙ aut Ruth nolebat suscitare semen viro suo. s. ꝙ nolebat accipere in virũ aliquem cognatũ viri sui, aut aliquo mõ ɔtingebat, ꝙ nõ suscitabatur nomen, vel semen, licèt ipsa vellet. Si primũ dicendũ, ꝙ nõ ꝑmitterebat̃ mulier voluntati suę, qa mulier defuncti nõ relinquentis semen erat obligata s̃m legẽ ad hoc ꝙ acciperet in virũ aliquẽ de cognatis viri sui, si ille vellet: & si anteq̃ admoneret cognatos viri sui acciperet in virũ aliũ erat adultera, & poterat accusari de adulterio: sicut si esset fornicata cũ alio viro post ɔsummatũ mr̃imoniũ, vel dum erat despõsata per verba de ꝑsenti, vt declarabitur inf. in quadã q. & patet Ge. 38. de Thamar nuru Iuda, q̃ erat suscipienda in vxorẽ a Sella filio Iudæ ad suscitandũ semen fratrũ suorũ defunctorum sine semine, iõ iste casus nõ stat. Si autẽ contingeret, ꝙ mulier volens suscitare semen viro non suscitaret illud, istud esset tripliciter. Vno mõ, quia cõtingebat, ꝙ mulier antequã acciperet ĩ virũ aliquem de cognatis suis, moriebatur, vel quia moriebantur omnes cognati defuncti, ita vt null⁹ superesset, q̃ posset de iure suscitare semẽ. Vel qa accepta ẽ in vxorẽ ab aliquo de

viri sui cognatis, & tñ nõ suscitatũ est semen. Si primo mõ cũ mulier maneret in proposito suscitandi semen qñdocunq; vellet eam accipere ĩ vxorẽ aliqs de cognatis viri sui cẽsebãt adhuc representare psonã defuncti, vt declaratum est supra in quadam quæst. ideo manebant semper bona defuncti penes ipsam mulierẽ. Mortua autem illa, quia nõ erat spes vlla de suscitatione seminis defuncti, cùm non esset mulier, de qua deuoluebantur bona ad hæredes defuncti, qui fm legem ab intestato ei succedebãt nisi fortè superessent aliæ vxores defuncti non repudiatæ: nam ex qualibet illarum poterat suscitari semen defuncto, vt declarabitur infra in quadam quæst. quia tunc defuncta vna vxore deuoluerentur bona ad alteram, q̃ posset, & deberet de iure suscitare semen defuncto: si tñ vnica esset vxor, mortua illa, trãsibant illico bona ad hæredes defuncti, qui succedebant sibi ab intestato. Vnde si Ruth contingeret mori antequam acciperet in vxorem a Booz ad suscitandum semen, manerẽt bona defunctorum apud eã ipsa viuente, sicut nunc manserunt: & ipsa mortua trãsirent illico ad cognatos viri sui. s. ad Booz, & cognatũ suum, vel alterum eorum. Si aũt secundo modo. s. ꝙ moriebant oẽs cognati ipsius defuncti antequam quisquam eorum susciperet vxorem illius ad suscitationẽ seminis, deuoluebantur bona ad ꝓximos heredes. Iste autem casus satis possibilis erat, quia licèt nõ posset aliquis mori in toto Israel, qui non haberet cognatos aliquos, siue modicum siue multum in grado distantes, ita vt possent succedere ei ab intestato: tñ poterat esse, ꝙ quis esset, qui nõ haberet aliquẽ cognatũ, qui suscitare posset semen eius: quia ad suscitandum semen nõ admittebantur oẽs cognati in quocunq; gradu essent: sed solũ illi, qui erant in gradu quodam determinato. Qđ patet, quia Booz dixit hic ad cognatum suũ, ꝙ nullus erat propinquus, qui posset redimere iure propinquitatis possessionem venditã, nisi ambo. s. ipse & cognat⁹ suus. si aũt isti duo decessissent tpe hoc: nullus maneret, qui iure propinquitatis posset redimere possessionem Elimelech, & ꝯsequenter nec suscitare semẽ, cũ suscitatio seminis fieret iure ꝓpinquitatis. s. semper ab immediatiori: si aũt isti duo essent mortui iã nulla esset spes suscitationis seminis defuncti, quia nullus esset qui suscitaret: ideo non manerẽt bona iã penes Ruth, quia apud ipsam manebant inquantũ ipsa erat apta suscitare semen defuncto, & tunc deuoluerentur ista bona ad hæredes proximos Elimelech & filiorum eius. alij tñ essent ĩ tali gradu, ꝙ non possent suscitare semẽ istorum. Si ãt tertio modo. s. ꝙ mulier accepta est in vxorem ab aliquo de cognatis viri sui ad suscitandum semen: & tñ non suscitatum est. Dicẽdum ꝙ quõcunque sit, illico, vt quis de cognatis accipiebat mulierem ad suscitandum semen defuncto, deuoluebantur bona ad ipsum sub spe, ꝙ inde filius nasciturus esset, qui censeretur filius defuncti, & loco ei⁹ haberetur, & succederet ei, & tunc poterat ꝯtingere, ꝙ isti dantes opera generationi non gignerent: & tñ hoc non obstante quandiu manerent isti duo, bona manebant penes illos: si autẽ decederet alter ipsorum, & non esset genitus filius vel filia, aut decederet vir aut fœmina, si decederet fœmina, auferebatur iam spes suscitandi semẽ cũ non posset fieri suscitatio nisi ex vxore defuncti, ideo deuoluebant tunc bona ad hæredes proximos defuncti, qui ab intestato ei succedebant: nisi essent multę vxores defuncti nõ repudiatæ, quia q̃libet illarum posset tunc suscitare semen viro suo, si nondum accepisset alium virum, & fieret de qualibet illarũ sicut dictũ est de prima. Si aũt decederet vir, aut fœmina manẽs esset apta ad suscitandum semen, aut non: si esset inepta ad suscitationem seminis, vtpote qa senectute ꝯfecta, deuoluebant illico bona ad heredes defuncti, velut si nõ reliquisset vxorẽ, quia non esse, & inutilẽ esse ęqui

Doct. snia penes hoc q̃situm.

F parant. Si ãt esset apta ad suscitandum semen, quia adhuc erat in ætate in qua posset gignere: aut supererat aliquis de cognatis defuncti, qui vellet eã accipere in vxorem aut nõ: si nullus superesset, deuoluebatur hæreditas ad proximos hæredes defuncti, qui tamen non suscitabant semẽ eius, vt declaratum est in secundo casu: si autem aliqui supererant, qui possent suscitare semen defuncti, manebant bona apud mulierem, & ipsa tenebatur admonere eos an quisquam eorum vellet suscitare ex ea semen defuncto. Et si quisquam vellet, accipiebat illam, & transibant bona ad eum, & manebant apud ipsum vsquequo gigneret filium ipsi defuncto succedentem. Vel moreretur alter coniugum, & tunc fiebat sicut supra dictum est. Si autem quisque
G de cognatis defuncti nolebat mulierem accipere in vxorem, declarabitur sequenti quæst.

Quid fieret de possessionibus Elimelech, Chelion, & Mahalon si Booz, & alij cognati nollent accipere Ruth in vxorem, & an succederet Ruth in bonis defunctorum.

Quæst. XXVI.

QVAERETVR vlterius, si Booz nollet accipere Ruth in vxorẽ nec etiam cognat⁹ suus de quo hic dicitur, quid fieret de possesionibus Elimelech, Chelion, & Mahalon. Dicendum, ꝙ vxor defuncti qñ non reliquerat defunctus semen, tenebat admonere cognatos defuncti, vt eam quisquam eorum susciperet ĩ vxorem, & admonebat eos per ordinem, sicut cõpetebat eis ordinatim suscitatio seminis. nam propinquiori cõpetebat immediatè, & ille admonend⁹ erat,
H an vellet suscitare semen fratri suo, vel cognato: & si nollet, fiebat pœna, q̃ hr̃ Deut. 25. si esset frater defuncti. s. quòd mulier discalciaret eum, & spueret ĩ faciem eius, vocareturq; domus eius domus discalciati in Israel. Si ãt esset cognatus, & non frater non fiebat ista pęna, vt declarabitur inf. in quadam q̃st. & post hunc admonebat mulier sequentẽ: & si nollet, fiebat idem. Et sic discurrebat per oẽs, quotquot erant illi, qui poterant de iure suscitare semen defuncto. Nam non poterat quilibet cognatus in quocunq; gradu suscitare semen defuncto, vt dictum est p̃ced. q̃st. & magis declarabitur inf. in quadam q̃st. & si aliquis istorum saltem vltimus susciperet eam, ad illum transibant possesiones, sicut dictum est p̃ced. q̃st. si autem nullus vellet su-
I scipere mulierem istam, ipsa poterat accipere ĩ virum aliquem, qui non esset de cognatione viri sui: & tamẽ tunc non tenebat aliquid de possesionibus ei⁹, sed deuoluebantur oẽs ad cognatos ꝓximos. s. ꝙ istimet, qui mulierem illam accipere noluerãt succederent in istis bonis, etiam si non suscitarent iam defuncti semen. Et sic si Booz noluisset accipere Ruth in vxorem, nec ẽt cognatus suus, ipsa quidem absoluebatur a debito suscitandi semen: & tamen nihilominus isti succedebãt in bonis defunctorum iure ꝓpinquitatis, quia nullus erat propinquior, & hoc iure voluerat cognatus Booz redimere possesionem Elimelech. s. quòd possesionem redimeret, & nõ acciperet in vxorem ipsã Ruth.
K Et tñ quando aliquis de cognatione etiam si minus volebat suscitare semen defuncto, ille priuabat oẽs alios cognatos iure successionis, etiam si illi essent defuncto propinquiores: sicut fuit nunc in Booz, qui erat min⁹ ꝓpinquus q̃ alius cognatus suus. Quod patet in litera, quia tamen ille noluit suscitare semen defuncto ꝑdidit ius hæreditatis, & successit Booz. Sed dicetur, quòd in hoc videtur esse grauamen, s. quòd si mulier prompta est suscipere in virum de cognatione quemcunque defuncti ad suscitandum semen eius, quòd priuet hæreditatis possesione, & fructu: nam si aliquis eam susciperet de cognatione defuncti illa teneret bona defuncti cum uiro, qui illam accipiebat: & gauderet commodo fructuum: si autem nullus eam vellet accipere, ipsa nihil minus faciebat quàm si

accipe

acciperetur realiter ad suscitandum semen defuncti: ideo ꝙ non gauderet fructu hæreditatis, videtur incōueniens. Aliquis fortè dicet, quòd mulieri in casu isto manebant bona, vel aliqua pars eorum, licèt non appareat. Dicendum, ꝙ falsum est, quia mutaretur tunc status legis: nam Deus dederat modum successionis hæreditariæ in veteri testamento, & s̃m illam nunquam succedebant fœminæ, nisi essent filię respectu patris, qñ pater nullum filium relinquebat: Num. 27. & tamen hic non erat tale, ideo non habebat talis mulier ius succedēdi in bonis viri defuncti. Secūdò patet, quia Deus statuerat, ꝙ nō transirēt possessiones de familia ī familiam, & de tribu ī tribū, & circa hoc magnā cautelā adhibuerat, Num. 36. Si tamen concederetur, quòd vxor defuncti in isto casu succederet in bonis defuncti, vel in aliqua parte eorum, & non susciperetur in vxorem ab aliquo de cognatis defuncti, transirent bona de familia in familiam, & aliquando de tribu in in tribum: nam contingebat, quòd quis acciperet mulierem de alia tribu, & familia, sicut Beniamitę viri acceperunt vxores filias Iabesenorum, quæ erant de tribu Gad, vel Manasse, vt declaratum est Iud. 21. & acceperunt mulieres Silonitas, quæ erant de tribu Ephraim, vt patet ibidem, vbi declaratum est. Et poterat accidere in aliquo istorum iste casus. s. quòd mortuo viro sine semine, nullus de cognatione viri vellet accipere vxorem illius ad suscitandum semen: si ergo illa tunc succederet in bonis viri, cùm ipsa esset de tribu Ephraim, aut Gad, aut Manasse redirent bona istarum tribuum ad alias. s. possessiones Beniamin ad Ephraim, & Gad, qđ erat inconueniens in veteri testamento. Dicēdum ergo, ꝙ non succedebat mulier in bonis viri, nec in parte aliqua bonorum, sed cedebant propinquis defuncti, licèt nollent suscitare semen eius. Cùm autem obiicitur, quòd grauatur mulier ista, quia cùm esset prōpta suscitare semē defuncti, & non cessat ex culpa sua, sed ex culpa cognatorum defuncti, quòd priuetur hæreditatis fructu, dicendum ꝙ non grauatur ista mulier, qa si deberetur ei hic aliquid, & propter culpam cognatorum defuncti nolentium suscitare semen illius ipsa priuaretur illo iure, grauabatur: & tñ nihil debebatur hic mulieri defuncti, sed solùm debebatur volenti suscitare semen, & ipsa tenebat bona defuncti, quandiu erat in potētia ad suscitandū semē defuncti, & non fuerat neglecta à cognatis eius. Si āt negligebat ab oībus, non grauabatur tanq̃ aliquid perderet, sed fiebat quòd non lucraretur, cùm aliàs posset lucrari, s. si aliquis de cognatis defuncti vellet eam accipere in vxorem, quia tunc illa gauderet fructu bonorum simul cum viro, q̃ eam acciperet: nullus autem obligatur alteri ad faciēdum, ꝙ lucretur, obligatur tamen ad faciēdum, quòd causā sui non perdat. Confirmatur hoc, quòd istud priuilegium de possessione bonorum manentium apud vxorem potētem suscitare semen defuncti non introductū est gr̃a vxoris, nec pp illum, qui suscitaret semē defuncti, sed pp fauorē defuncti. s. vt nō deleret nomē suum de familia sua: si ergo nullus sit, qui velit suscitare semen defuncto, non priuatur mulier aliquo iure, vel priuilegio introducto in fauorem suum, cùm priuatur bonorum possessione, & deuoluuntur ad cognatos defuncti. Sed est adhuc dubium, quia dicet aliquis: dato quòd mulier defuncti non teneat bona eius, nullo propinquorum volente suscitare semen illius, quo modo tamen manent apud eos bona? nam videtur iniustum, quia ipsi sunt in culpa nolendo suscitare semen defuncti, & tamen de culpa commodum reportant, quod esse non debet. Potissimè, quia isti puniuntur pro culpa ista, nam frater, qui non vult fratris sui suscitare semen, punitur, eo quòd discalciatur, & expuitur in faciem eius, & vocatur domus illius domus discalciati in Israel: Deut. 25. Quomodo ergo rem merabuntur accipiendo hæreditatem ex eo facto quo pœnam meruerunt & puniti sunt, ergo iniustum videtur. Dicendum, quòd peruenit hereditas ad cognatos defuncti, dato ꝙ non suscitent semen eius: & patet hoc, quia si non perueniret ad eos, oporteret quòd perueniret ad extraneos, & istud esset contra legem disponentem de modo succedendi: Num. 27. quia semper propinquiores succedere debent: & non habetur alicubi, quòd isti oēs priuentur iure successionis, si noluerint suscitare semen defuncti: ideo non est dicendum, ꝙ priuētur hæreditate. Secundò patet, quia si isti priuarētur hæreditate, perueniret illa ad extraneos, qui non essent de eadem familia, vel tribu. Et in hoc pręiudicaretur legi, quia Deus iusserat, ꝙ non transiret hæreditas de tribu in tribum: nec de familia in familiam, quia sic confunderetur distinctio sortium, & ignorarentur familiæ, & tribus. Nume. 36. ideo non debebat transire possessio hæreditatis ad extraneos, quamquam delinquerent cognati non suscitando semen defuncti. Cū autem obiicitur, quòd isti erant in culpa, & non debebant reportare commodum de culpa: dicendū, quòd isti non reportant commodū de culpa, ita quòd propter culpam istam præmiētur siue accipiant remunerationem, sed accipiunt hæreditatem propter legem, ne transeat hæreditas de tribu in tribum, & de familia in familiam. Sed stat, quòd isti peccent non suscitando semen defuncti. & tñ succedāt in bonis defuncti. Etiā dicendum, quòd non est incōueniens quòd interdum aliquis peccans non puniatur in eo, in quo deliquit, s. si ex punitione alicuius prouenit magnum damnum reipublicæ, scilicet, quia magis præiudicabatur reipublicæ puniendo illum quàm grauetur ille, qui punitur, non debet puniri: sicut si aliquis homo esset, ex cuius statu, vel vita dependeret totus status, & conseruatio reipublicæ, & illo pereunte respublica periret, licèt ille peccaret in aliquo, ita vt esset reus mortis, sicut adulterando, vel aliàs, non deberet occidi, nec rectè leges politicę iuberent eum occidi: ita est in proposito. iustum enim erat quantum erat ex persona sua, ꝙ cognati defuncti, qui noluerūt suscitare semen defuncto, priuarentur hereditate eius: tamen est damnum reipublicę, & contra intentionem legis: nam vtile erat reipublicæ, quòd maneret certitudo progeniērum, & sciretur de quolibet viro, de qua tribu & familia erat, & istud nō poterat sciri, nisi immobilia manerent semper penes viros eiusdem cognationis non transeundo ad alias familias, vel tribus per alienationem quamcunque: & istud Deus volebat Num. 36. Si tamen cognati defuncti nolentes suscitare semen eius priuarentur hęreditate, transirent possessiones ad extraneos, & transirent de familia in familiam, & paulatim de tribu in tribum: ideo non debebant priuari successione, quamquam delinquerent. Ad secūdum cū dicitur, quòd isti cognati defuncti puniti sunt, quia noluerunt suscitare semen eius, quomodo ergo ex eodem actu, in quo puniti sunt consequunter præmium. Dicendum, quòd non consequuntur præmium ex actu, in quo fuerunt culpabiles: nam fuerunt culpabiles nolendo suscitare semen defuncto, & ob hoc non acquirunt successionem, sed acquirunt eam tanquam iam sibi debitam ex lege successionis. Tertiò cū dicitur in isto actu puniti sunt, ideo non debent adquirere premium, dicendum quòd iuste valde fit, nam isti puniuntur hic inq̃tum pęna potest esse personalis, & in illa parte non puniuntur, in qua pœna extenderet se ad rempublicam puniendam: quia delictum personæ non debet redundare in damnum reipublicæ: isti autem potuerunt personaliter puniri, inquantū quilibet nolēs suscitare semen fratris sui defuncti, discalciabat publicè, & spuebatur

batur in faciem eius, eratque ei contumelia, quia vocabatur domus eius domus discalciati in Israel, Deut. 25. ista pœna erat solùm personalis, & non se extendebat ad rempublicam, ideo conueniens erat talem infligi, quia non lędebatur in hoc respublica: si tamen priuarentur cognati defuncti successione, & transirēt bona ad alios extraneos lęderetur respublica, quia trāsirent possessiones de tribu in tribum, & de familia in familiam, quòd erat magnum incōueniens & contra intentionem Dei: Num. 36. Quia tolleretur certitudo progenierum, quod militabat contra statū Messiæ, vt declaratum est Leui. 25. & Num. 27. & 36. non ergo debuerunt puniri tali pęna quantumcunq; delinquerent. Si tamen vnus cōsanguineus, vel multi delinquebant suscitare nolēdo semen defuncti, & aliquis illorum volebat suscitare, omnes alii priuabantur iure successionis, quamquā essent propinquiores: & ad illum solum deueniebant omnia bona defuncti: sicut patet hic de Booz, & cognato suo. Nam ille erat propinquior defuncto quàm Booz, & tamen quia noluit suscitare semen Mahalō defuncti transiuerunt oīa bona defunctorum ad Booz, vt patet infra in litera. Ratio huius est, quia tunc quòd priuarētur oēs alij cognati iure successionis, erat pęna personalis, & non extendebatur ad rempublicam, eo quòd manebat possessio in eadem tribu & familia, cùm vnus cognatorum acciperet illam, qui volebat suscitare semen, si priuarētur oēs successiuè trāsiret hęreditas ad extraneos, & sequeretur inconueniens quod supra ponebatur, ideo in isto casu non priuabantur cognati iure successionis propter delictum.

Cur Booz dixit hoc ad cognatum suum. nullus enim est propinquus excepto te, qui prior es, & me qui secundus sum. Quest. XXVII.

QVAERETVR vlterius, cur dixit Booz ad cognatum suum. Nullus enim est propinquus excepto te, qui primus es, & me qui secundus sum: & quomodo poterat hoc stare. Ad primum dicendum, quòd Booz dixit istud ad confirmandum intentionem suam: nam dixerat ad cognatum suum, quòd emeret possessionem quam vendiderat Noemi, alioquin ipse deliberaret an illam emeret iure propinquitatis: & poterat obijci, ꝙ alius esset propinquior, cui competeret iure propinquitatis redimere istam possessionem priusquam istis: dixit Booz, ꝙ nullus erat alius propinquus, nisi ipse, & cognatus suus, s. cognatus suus prior, & ipse secundus, & sic nulli alij competebat ius redimendi. Vnde recte dixerat Booz, ꝙ cognatus suus redimeret possionem illam, alioquin ipse videret an conueniret ei redimere illam.

Quomodo poterat stare, quòd nullus alius erat in tota cognatione illa, nisi isti duo, quia videbatur impossibile: & quid sit consanguinitas, & in quo fundetur: & de differentia consanguinitatis naturalis, & legalis. Quæst. XXVIII.

QVAERETVR de secundo, scilicet quomodo poterat stare, ꝙ nullus alius erat in tota cognatione illa nisi isti duo. Videtur enim impossibile, quia erat Elimelech de tribu Iuda, & familia Phares: ideo quādiu supererant aliqui de familia Phares, erant aliqui de cognatione Elimelech, & istorum. Nicolaus dicit, quòd multi alij erant de cognatione ista, quia cū isti essent potentes viri, non erat verisimile, quòd ipsi soli essent in cognatione ista: sed dicūtur isti soli in co-

F gnatione, s. principales, quia alij erant minus potentes, & minoris auctoritatis. Ista tñ responsio nō est satis solida, quia dato ꝙ essent potentes, poterāt esse soli in cognatione: nā ad esse potentiorem, vel ditiorem non sequitur habere cognatos plures. Responderi potest ergo dupliciter: vno modo, ꝙ non erant alij in cognatione præter istas duos, s. ꝙ nō essent alij, quibus prius cōpeteret ius redimendi possessionē q̄ istis. Alio modo potest intelligi, ꝙ plures erāt in familia ista vel cognatione: & tñ illi erāt extra gradū, in quo vocabantur cognati, & in quo cōpetebat redemptionis ius, & suscitatio seminis. Primus mod⁹ videtur satis ꝯueniens, eo ꝙ ꝓcedit multos alios esse in ꝓgenie ista. Etiam quia ꝯuenit intentioni Booz: nam Booz loquebatur hic de re-
G demptione possessionis, & locuturus erat postea de suscitatione seminis defuncti: ista aūt cōpetunt iure propinquitatis, & propinquioribus prius cōpetunt: & q̄a loquebat Booz, ꝙ cognatus suus redimeret possessionem Elimelech, vel ipse redimeret eam: satis erat sibi ostendere non esse aliquem cognatū propinquiorem eis, & sic diceret, ꝙ nullus erat cognat⁹, nisi ipsi ambo, i. nullus erat prior eis ad hoc, ꝙ posset sucitare semen defuncto, & redimere hereditatē. Dicendū tñ, ꝙ hoc non obstante adhuc nō stat iste modus, sed secūdus, s. quòd non erat alius cognatus præter istos in tota cognatione. Et patet quia si Booz intēdisset dicere, quòd competebat ius redimendi ipsis prius q̄ aliis, licèt essēt multi alij in cognatione, non diceret: nullus. n. propin-
H quus est excepto te, qui prior es, & me, qui secūdus sū, sed diceret, nullus est propinquior te, & ego sum secūdus tibi: & tñ dixit nullus proximus est, quod excludit oēs alios de quocunq; gradu cognationis: iō dicēdum quòd nullus alius erat cognatus Elimelech, & filiorū suorum, nisi isti duo. Secundò patet, quia si intenderet Booz dicere, ꝙ i⁹ redimēdi primò cōpetebat cognato suo, deinde sibi, & postea aliis: deinde peteret ꝙ cognatus suus emeret iure propinquitatis, vel hoc ipsum denunciaret ei, vt ipse deliberaret vt emeret, nō oportebat, ꝙ Booz diceret, nullus est. n. proximus nisi tu, qui prior es, quia satis intelligebatur, ꝙ loquebat de seipso referendo illū ad se: iō illo nolēte ipse volebat redimere: ergo non intendit Booz solū dicere, quòd nulli erāt
I propinquiores q̄ ipsi: sed ꝙ ēt nulli alij essent in tota cognatione Elimelech. Et istud est valde ꝯueniens, quia licèt oēs hoīes inter se attineant sibi in aliquo, quia saltem descendunt ab Adam oēs, vel a principio propinquiori descendunt oēs a Noe: tñ nō vocant omnes cognati. Causa est, quia cognatio est quidam nex⁹ pluriū cōicantium in sanguine, & ab eodem capite descendētium, & tenentium inter se aliquem ordinem vsq; ad certum gradum. Et fundatur hoc, quia cùm cognatio sit nexus, & vnitas q̄dam, sequitur ad eam amor naturalis, vt declarat Ari. 8. Ethi. dicens maximū amorem post paternum esse inter fratres tanq̄ habentes omnia cōia. s. sanguinem, & radicem: ita inter cęteros quādiu manserit iste nexus, vel vnitas erat necessario amor qui-
K dam: & tñ experimur, quòd tantum aliqui descendentes ab eodem stipite elongantur inter se, quòd nullo modo se diligunt, nisi inquantum homines sunt: quia omne animal diligit sibi simile. Eccl. 13. & nō inquantū descendentes ab vno principio; ideo inter illos iam nullus nexus est, nec consanguinitas naturalis nec legalis. Pro hoc aūt considerandum est, ꝙ consanguinitas est duplex, s. naturalis & legalis: naturalis vocatur ille nexus plurium descendentiū ab vno & cōicantium sanguine: & quandiu durat iste nexus, est naturalis cōsanguinitas; cessante autem isto nexu, cessat cōsanguinitas ista. Et aliquādo ista excedit legalem consanguinitatem, & aliq̄n exceditur ab ea. Vocatur autem legalis ꝯsanguinitas istamet habitudo pluriū descendentiū

Quid est cognatio seu cōsanguinitas.

ab

ab eodem stipite: sed est ista limitata certis limitibus, A uel gradibus, quod nõ habet naturalis consanguinitas. Ad maiorem autem horum intelligentiam considerandum, ꝙ naturaliter consanguinitas ista non est nisi quædã similitudo naturalis in pluribus: & ista est duplex, quędam est similitudo specifica, & alia indiuidualis: similitudo specifica est, quæ inest omnibus hominib⁹ ad se inuicem ex eo, quòd in eorum quolibet reperitur totum, quod est de veritate naturæ humanę sic de esse, & ideo membra, & virtutes mẽbrorum in generali habent quandam similitudinem: ista tamen similitudo licèt faciat quandam affectionem, vel amorem inter hoĩes, non est ꝯsanguinitas. Patet hoc, quia omne animal diligit sibi simile: Eccle. 13. etiã probat illud Arist. 8. Ethic. in principio dicẽs, ꝙ omnis homo B naturaliter est alteri amic⁹, siue cognito siue incognito, vt patet in erroribus viarum: quia quilibet indicat alteri viam, licèt ei incognitus sit: ideo etiã vocat quosdam hoĩes philantropos. s. quia istum amorem specificum nimis ostendunt. & dicuntur philantropi. i. virorum vel hoĩum amatores. s. quia amãt eos ex eo, quòd hoĩes sunt nulla alia ratione intercidente: non tamen vocamus homines s̃m hanc similitudinem cognatos, quia aliàs oẽs homines essent inter se cognati, qđ falsũ est. Alia est similitudo indiuidualis. s. ex conditione indiuiduorum. i. quòd multa de cõplexione vnius hoĩs reperiantur in alio ita, quòd eadẽ sint illis grata, & eadem odiosa: & ad similia inclinentur, & simili modo se habeant quantum ad multas dispositiones naturales: & ista similitudo non est specifica, sed indiuidualis. s. proueniens ex conditionibus indiuiduorum. Ista autem est duplex: quędam. n. est accidentalis purè, alia aũt est in aliqua causa vniuoca. Prima est, vt in duobus hoĩbus, qui nati sunt in diuersis temporibus, vel in diuersis regionibus: & contingit illos duos quantum ad oĩa accidentia, vel plurima complexionis videri similes: ista similitudo non prouenit ex aliqua vnitate principij vniuoci. s. ꝙ procedunt ab eodem patre, vel matre: sed quia geniti sunt ex parentibus habentibus similes complexiones. & quorum semina erant eodem modo disposita, vel quia contingit eos nasci cęlo existente in eadem dispositione: & tñ effectus isti, qui causantur in terris sunt ex opere corporum cęlestium, vt D ait Arist. 1. de Generatione, & corruptione. s. per accessum, & recessum solis ĩ circulo obliquo causantur oẽs generationes, & corruptiones in terra. Ista similitudo, quia purè ab accidenti est, s. ꝙ esse in vno eorum non attinet aliquid ad esse in altero, non causat cognationem, sed nec aliquem alium nexum. Alia est similitudo indiuidualis non accidentalis. s. quando plura indiuidua habent eandem complexionem, vel magnã similitudinem in illa: & hoc quia descendunt ab eodẽ principio seminali, & idem s̃m idem aptum est facere vnum tantum: & ista facit cognationem, s. qñ multi hoĩes descendunt ab eodem, & ille præstitit sperma conforme in generatione oĩum seruabitur similitudo in complexionibus eorum. Et etiam deriuati ab istis E seruabunt similitudinem quandam naturalem, inquã tum retinetur in eis virtus seminis deriuati a parente eorum primo, & quamdiu manserit similitudo ista, manet consanguinitas: quia nihil aliud est consanguinitas, nisi ista conformitas: ista tamen similitudo est maior quanto aliquæ magis propinquę sunt. s. quanto magis accedunt ad vnitatem principij: quanto autem magis distant ab illo, minus propinqui sunt, & ob hoc necesse est, quòd continuè descendendo ab eodem capite tanta sit interdum distãtia, quòd nulla reperiatur similitudo apparens indiuidualis: & tunc cessabit naturalis cognatio, & etiam cessabit amor, Nam amor fundatur super vnitate, vel similitudine ista naturali,

Philantropus quid sit.

Duplex similitudo, scilicet specifica, & indiuidualis.

pereunte autem omnino similitudine ista, necesse est perire amorem: nisi ex alia causa reintegretur. i. ex cõicatione, vel ex charitate, aut bñficio suscepto, vel aliàs. Dicendum ẽt, ꝙ ista consanguinitas non durat æqualiter inter oẽs descendentes ex diuersis stipitibus. Nam in quibusdam stipitibus longo tempore, & in aliis paruo tempore durat. Patet hoc, quia cognatio ista est similitndo reperta Inter descendentes ex eodem capite, & ista similitudo manet propter vnitatem seminis in vtrisque: contingit autem hoc ex viribus seminis. s. ꝙ quando semen patrum forte est, manet virtus eius in filiis, & nepotibus, & multis aliis descendentibus: sicut imprimitur caliditas in subiecto forti, sicut est ferrum vel ligna iuniperina manet calor in eis lõgo tempore, & intensè comburunt. In quibusdam aũt hominibus cito perit similitudo ista, eo quòd semen patrũ est debile: & virtus eius minuitur in filiis, & parua vel nulla manet in nepotibus. & sic qñ semen debilius est, & minus adiuuatur a virtute celi, est minor conformitas in genitis ab eodem principio, & pauco tẽpore tollitur omnis similitudo, & cessat oĩs consanguinitas. In quibus autẽ semen est fortius, & magis adiuuatur virtute cęli, & fit similitudo maior, & diuturnius conseruatur: & sic maiori tempore manet inter tales hoĩs cõsanguinitas. Dicendum etiam, ꝙ ista consanguinitas non est inter bruta: nã licèt inter bruta sit similitudo quædam cõplexionis ꝑꝑ identitatem seminis in descẽdentibus ab eodem principio, tñ non est ꝯsanguinitas, C quia consanguinitas nõ solũ dicit ꝯformitatem istam naturalem in genitis causatam ex semine eodem, sed etiam recognitionem istius habitudinis, vel possibilitatem ad recognitionem cum amore reciproco naturaliter insurgente ex tali nexu. In brutis autem non est aliqua recognitio huius cõformitatis, & habitudinis: nec insurgit reciprocus amor propter hæc, ideò non est consanguinitas. Istam consanguinitatem naturalẽ nõ cognoscimus in nobis nisi in gradibus propinquis, vbi est magna conformitas seminis, quia ibi insurgit magnus amor. In gradibus autem aliqualiter distantibus non apparet conformitas manifesta nec amor tam euidens. Alia autem est consanguinitas legalis, quæ a prima secundùm essentiam non differt, sed solùm in assignatione graduum. Nam in cognatione naturali non sunt determinati gradus: in legali autem assignantur. Quod patet, quia sicut declaratum fuit supra, non durat æqualiter cõsanguinitas in omnibus hominibus, ideo non possunt assignari gradus certi in omnibus: & sunt ad hoc duæ causæ. Prima est, quia nos non cognoscimus quandiu in nobis durat ista cõformitas, ideo non possumus gradus assignare, dato quòd essent gradus æquales in omnibus. Secunda est, quia gradus non sunt æquales in omnibus cognationibus naturalibus: nam in quibusdam hominibus magno tempore durat ista cognatio, eo quod erat semen forte, quod conseruat similitudinem diuturnè, & in aliis paruo tempore propter paruam virtutem seminis: ideo non dabitur certus numerus graduum propinquitatis. lex autem determinauit certos gradus, & assignati fuerunt gradus consanguinitatis ad prohibitionem matrimonij, & etiam ad successionem hæreditariam: & determinatio ista non est eadem secundùm leges omnium gentium. Nam inter quasdam gentes nullus gradus est vetitus, quia etiam frater cum sorore potest contrahere, & inter barbaros mater accipitur a filio sicut inter pecora: & illud super omnem gradum, quia primus gradus inter fratres est, pater autem, vel mater ad filium, vel filiam nullum gradum habet, sed ibi est principium cognationis totius: inter gentes tamen ratione vtentes aliqui gradus prohibiti sunt, sed uariè.

Cõsanguinitas quid importet, & quare non est inter bestias

Quare in consanguinitate legali dantur gradus, & in alia nõ.

Nam in lege Mosaica, quæ erat diuina, non erat vetitus nisi primus gradus inter descendentes collaterales inter se, scilicet ne contraheret frater cum sorore. patrueles tamen, idest filii duorum fratrum contrahebant, & omnes posteriores. In nouo autem testamẽto fuerunt a principio determinati gradus septem cõsanguinitatis ad impediendum & dirimendum matrimonium: postea autem, quia sequebantur inconuenientia multa, limitati & restricti sunt gradus ad quatuor, & vltra non est impedimentum. Et vltra istos gradus non vocamus aliquos consanguineos, nec dicimus nos sibi in aliquo attinere. Ob hoc autẽ necesse est ꝙ aliquando consanguinitas naturalis magis procedat, quàm legalis, & interdum è contrario. Quod patet, quia quando semen est forte in patre, & adiuuatur a corpore cælesti in eo & filijs suis extenditur interdum confortans illa, & nexus vltra quintum & sextum gradum: cũ verò virtus seminis est pauca, non extenditur interdũ ad gradus tres, & nec ad duos interdũ. & tamen obligatio secundũ legem manet, & fuit necessaria ista determinatio legalis, quia aliàs non poterat patere de ipsis gradibus secundùm naturalẽ ꝯformitatem. Ita ergo dicendum est in proposito ꝙ inter Hebræos erant certi gradus determinati cognationis, & qui erant intra illos gradus vocabantur cognati, alij autem non, & hoc erat ad ius propinquitatis quantũ ad redemptionem rerum venditarum, & ad suscitationem seminis. Ad succedendum autem in hæreditate ab intestato non erãt gradus derminati; sed qñcunque cognosceretur inter aliquos gradus aliquis attinentiæ vel proximitatis, etiam si esset vltra gradus cognationis succedebat ille, qui erat propinquior in gradu, & istud obseruatur apud nos: nam ad impediendũ matrimoniũ solũ sunt gradus quatuor, & vltra illos nec sunt cognati, nec impedimẽtum: & tñ ad successionem sernatur ꝙ qñcũque cognoscatur gradus attinẽtiæ succedet ab intestato: ita nunc erat respectu Elimelech, & filiorum suorum; quia in tota cognatione sua intra gradus, in quibus est concessio ad suscitandum semen & redimendum hæreditatem venditam, qui vocabãtur gradus cognationis, non erãt aliqui viri nisi Booz, & cognatus suus, ideo rectè dixit Booz, nullus est propinquus, scilicet intra gradus cognationis excepto te, qui prior es, & me qui secundus sum.

Quid fieret de nomine & bonis defuncti, si nullus esset nunc, qui suscitare posset de iure semen istorum defunctorum.
Quæst. XXIX.

QVEARETVR vlterius, quid fieret, si nullus esset nũc qui suscitare posset de iure semen istorũm defunctorum, & acciperet Ruth in vxorem. Respondetur, ꝙ si nullus esset, deuolueretur hęreditas ad propinquiores, & deleretur nomen istorum defunctorum de familia sua: cùm enim venerunt Noemi, & Ruth de terra Moab inuenerunt possessiones, quas reliquerat Elimelech, & filij sui in Bethlehem: & inceperunt possidere illas, eo quòd erat adhuc spes suscitãdi semen defuncti: nam Noemi procurabat quomodo Ruth traderetur in vxorẽ Booz cognato viri sui ad suscitãdum semen: si tñ non fuisset aliquis propinquꝰ, qui posset suscitare semen defuncto venirent illi, qui erant propinquiores defuncto, qui tamen erant iam extra gradꝰ cognationis, & peterent hæreditatem Elimelech, & filiorum suorum, & tenerentur Noemi, & Ruth restituere illam eis, quia ipsę non habebant iã aliquã cãm retinendi illã, cùm non esset spes suscitãdi seminis. Nomẽ tamen defuncti periret, quia non esset aliquis, qui suscitaret semen eius in cognatione sua, quia iã nõ erat aliquis, q̃ succederet in loco eius, & nominaretur noĩe eius, essetque per fictionem iuris. Et sic noĩa multorum peribant, eo ꝙ non erat aliquis, qui suscitaret semen eorũ. Et sic fuit nunc de semine Chelion filij Elimelech. Nã licèt nunc Booz suscitauit semen Mahalon, non potuit suscitare semẽ Cheliõ, eo ꝙ suscitaretur semen ex vxore defuncti: non erat tñ nũc vxor Chelion, quia illa manserat in terra Moab. s. Orpha, vt patet supra 1. cap. ideo non suscitabatur nisi semen Mahalon, quia eius vxor fuerat Ruth, quam nũc accipiebat in vxorem Booz: & sic dixit ipse Booz, ꝙ ipse accipiebat oĩa bona Elimelech, Chelion, & Mahalõ cum Ruth vxore Booz ad suscitandum semen defuncti: & sic solius defuncti cuius erat vxor Ruth suscitabatur semen. Ita delebantur nomina multorum, qñ oẽs de posteritate ipsorum peribant. Sic dixit Saul ad Dauid: iura mihi ne deleas nomen meũ de domo patris mei. s. non occidas oẽs filios meos, & nepotes, quia illis occisis deletum erit nomen meum, cũ nullus mihi succedat 1. Reg. 24. capi. isto modo ẽt delebatur nomen alicuius de familia sua, quando erant aliqui ꝓpinqui, qui possent suscitare semen: & tamen nullus illorum volebat: nam tunc deuoluebantur possessiones ad propinquiores, & nomen defuncti deletũ erat. Isti aũt reputabantur infęlices, quia non reputabant̃ viuere, si non relinquerent hęredes, in quibus conseruaretur nomen patrũ. Si aũt maneret filius verus, vel legalis, iam non pęnitus se perire existimabant.

Quid vocetur suscitatio seminis, & quibus competebat: & quare non est in nouo testamento.
Quæst. XXX.

QVAERETVR vlterius circa suscitationem seminis, de qua habetur hic, de aliquibus dubiis. Et primum est quid vocetur suscitatio seminis, vel q̃d proficiebat. Dicendũ est, ꝙ suscitatio seminis erat quãdocunq; aliquis accepta vxore, & nõ relictis liberis decedebat: nã tunc aliquis de propinquioribus eius siue frater siue alius propinquus accipiebat vxorem defuncti, & gignebat ex ea filios: & primus filius vocabatur nomine defuncti: & ille non reputabatur tanquam filius eius, qui gignebat eum, sed defuncti, & succedebat defuncto in bonis suis, & non patri vero, & vocabatur de cognatione, vel posteritate defuncti: & vocabatur ista suscitatio seminis, quia censetur, ꝙ vxor defuncti susceperat semen a defuncto, ex quo fieret conceptus: & cùm non posset perfici, venit iste vir secundus ad adiuuandum semen defuncti viuificando illud, & faciendo inde formari conceptum, sicut est in semine iactato in terra: nam prius putrefit, & non surgeret inde seges, nisi virtute solis calefieret: & aĩaretur. Ita censebatur facere iste vir secundus, sed sol dr̃ suscitare oĩa semina terræ, quia sine eius vigore non surgerent, ideo dicebatur iste vir secundus suscitare semen defuncti.

Ad quid Deus iussit cum tanta efficacia, quòd suscitaretur semen inter Hebræos: & cur ista lex non obseruatur inter aliàs gentes maximè inter Christianos.
Quæst. XXXI.

QVAERETVR vlterius, ad quid Deus iussit cum tanta efficacia, quòd suscitaretur semen inter Hebræos, & cur non obseruatur hoc inter alias gentes. Respondendum, ꝙ ad hoc potuit esse multiplex cã motiua. Prima causa est, q̃a licèt nunc non obseruet̃ inter nos, nec inter gentes, quas nouimus, tñ antiquitus seruabat̃: & quia si Deꝰ non daret legẽ Iudęis de suscitatione seminis: putarẽtur ex hoc minores esse aliis gentibus, ideo dedit eis legem de suscitatione. Sic enim fuit de multis aliis legibus: nam libellus repudij erat inter gentiles, & vt non viderentur grauari

Hebrei, si non permitteretur eis libellus, permisit Deus. A Deu. 24. Sic. n. fuit de vsura, nã inter Gẽtiles erant vsuræ; & licèt malum esset, ne Iudæi qui cupidi erant, viderentur habere in hoc legem intolerabilem, & recederent ab ea, pmisit Deus vsuras, & tamen temperauit eas, quia non permisit, q̄ darent ad usuras aliis Iudæis, sed extraneis, s. Gentilibus, & quersis de Gentilitate. Deut. 23. sic et fuit de suscitatione seminis: nã apud gẽtiles erat ista lex, & seruabatur cũ isto rigore cum quo apud Hebræos seruabatur. Quod patet, quia anteq̃ daretur lex Moysi, obseruabat ista lex de suscitatione seminis: nam filij Iudę nepotes Iacob tenuerunt istam legem inter mulieres Gentiles: nam accepit Iudas mulierem Chananæam, & genuit tres filios, scilicet Her, Onam, & Sella. Etiam primogenito dedit vxorem Chananęam, nomine Thamar, qui mortuus est sine filiis: & iussit filio suo secundo, scilicet Onan, q̄ suscitaret semen fratri suo, & mortuus est etiam sine filiis, & postea tertius seruabatur, vt qñ esset adultus, suscitaret semẽ fratris primogeniti, Gen. 38. & tñ nõ data fuerat lex Moysi, nec data est vsq; multũ tẽpus post: quia quando istud fuit, nondũ descenderat Iacob in Aegyptum cum filiis suis, vt patet ex processu Gen. & tamẽ lex data est post exitum Israelitarum de Aegypto, s. quando erant Hebrei in deserto in monte Sinai, & in Aegypto manserunt multo tempore, scilicet ducentis & quindecim annis, vt patet ex declaratis Gen. 15. & Exod. primo, & 2. ideo erat suscitatio seminis inter Gentiles multo tempore antequã esset inter C Hebræos: & Hebræis data est ista lex, quia inter Gentiles erat prius. Secunda causa erat, quia per suscitationem seminis putabãt Hebræi se felices esse: nam qui moritur sine filio reputabatur infelix apud antiquos, intantum q̄ moriens sine filio censebatur verè mortuus: & qui moriebatur habens filium censebatur viuere, vt patet Ecclesia. trigesimo, scilicet mortuus est pater eius, & non est mortuus, reliquit enim filium similem sibi. Et quia multos contingebat habentes vxores sine liberis mori, vt non censerentur omnino infelices procurabat lex, quòd ipsi haberent filios legales, etsi non haberent filios veros: & istud erat per fictionem legis, scilicet q̄ filius natus ex vxore mortui, & consanguineo aliquo mortui censeretur filius mor D tui propter quandam identitatem, de qua dicetur infra in quadam quæstione: ideo per talem filium suscitatum ipse mortuus videbatur quodam modo manere habens posteros, ideo fuit conueniens suscitatio seminis. Tertia causa fuit quia Israelitæ diligebant valde memoriam post se, & q̄ haberent posteritatem, p q̄ deriuaretur nomen ipsorũ putantes se per istã posteritatẽ viuere, & reputabãt maximum infortunium, q̄ quis careret posteritate: sicut Saul sentiens Dauid aduersaturum esse sibi, dixit ei, iura mihi, ne deleas nomen meum de domo patris mei: deletio autem nominis erat quòd maneret posteritas nulla ipsius: & sic non putauit quòd Dauid posset ei maius malum inferre, quã quòd deleret nomen eius: nam propter hoc E orauit pro isto solo, scilicet ne deleret nomen eius. Si autem aliud peius hoc existimasset, potius orasset, ne illud sibi infligeretur. Et quia multi erant, quorum nomina non poterant perpetuari in familiis suis per filios descendentes ab eis, fuit conueniens quòd fieret suscitatio seminis, quia natus de suscitatione seminis censebatur filius defuncti, & posteritas ab isto descendens iudicabatur posteritas mortui: & quantum ad hoc ita plene conseruabatur nomen eius, sicut si verè filios habuisset: vtilis ergo fuit inter Iudęos suscitatio seminis. Ad aliud cùm quæritur, scilicet, cur inter alias gentes non seruatur lex de suscitatione seminis. Dicendum quòd causę istæ, quæ mouebant alias gẽ-

Apud Gẽtiles obseruabãt lex de suscitatione seminis.

tes ad volendum suscitationem seminis procedebant ex quadam affectione, vel desiderio conseruationis nominis, & ex quadam opinione, quia putabant mortuos non verè mortuos, cùm relinquebant hæredes: aliæ autem Gentes posteriores non opinatę fuerunt hæc; ideo non curauerunt de suscitatione seminis. Inter Christianos autem non decuit istam legem obseruari. Primò quia ista aliqualiter repugnat desiderio vel fidei resurrectionis: nos enim tenere debemus firmiter resurrectionem mortuorum, & secundùm hanc alliciemur ad omnia bona: quicquid aũt repugnat certitudini fidei resurrectionis euitandũ est a nobis. & ob hoc Apostolus increpat valde eos, qui nimis lugent mortuos, quia per hoc videntur exclusisse spẽ B de resurrectione illorum, vt patet 1. ad Thessa. quarto. Sic etiam est suscitatio seminis, quia suscitatio seminis prouenit ex desiderio semper viuendi hic: nam qui relinquit filium, putat se semper viuere, quamdiu ille viuit: & vt semper censeatur viuens, vult quòd suscitetur filius ei, quando ipse non reliquerit filium. Velle tamen semper viuere, & dolere de memoria, quæ perit hic, nimis obuiat spei de resurrectione, quia qui tantùm afficiuntur ad ista, non videntur habere spem de futura vita: sed in nobis debet valde apparere spes de resurrectione, ideo non debuit esse tantum desideriũ viuendi, nec suscitatio seminis, quę ad hoc seruit. Secundum est, quia istud repugnabat honestati graduũ affinitatis, quæ obseruatur in nouo testamento: nam sicut inter consanguineos vsque ad quartum gradum seruatur prohibitio matrimonij, ita inter affines: & tñ si fieret suscitatio seminis, affinis in primu gradu acciperet vxorem affinem in primo gradu, scilicet, frater vxorem fratris, quod erat contra honestatem noui testamenti; ideo non debuit fieri suscitatio. Tertia causa est, quia fieret contra legem Euangelicam, quæ vult vnicam esse vxorem viro cuilibet, & nulli simul inesse duas: & tamen si fieret suscitatio seminis, contigeret quòd idem vir haberet duas vxores, scilicet quia interdum frater defuncti habebat vxorem, & cogebatur accipere vxorem defuncti ad suscitandum ex ea semẽ defuncto. Et hoc non erat inconueniens in veteri testamento, vbi quis simul plures vxores habere poterat. In nouo autem testamẽto non licet, ideo non conueniebat seminis suscitatio inter Christianos. Inter Gentiles etiam pauco tempore ante Christi natiuitatem nõ obseruabatur ista lex: quod patet ex legibus Romanorum, quę habentur in digestis, institutionibus, & codice. & tamen non reperitur ibi lex de suscitatione seminis: ergo non erat etiam inter Gentiles, quia non iudicabant istam legem sibi vtilem esse: fuit autem ista lex apud antiquos Gentiles, qui opinabantur vtilem sibi esse istam suscitationẽ, vt per hoc viderentur viuere post mortẽ, sed postea meliori iudicio de hac suscitatione non curatum est.

Qui & quales debebant esse illi, quorum semen suscitabatur. Quæst. XXXII.

QVAERETVR vlterius, de ista suscitatione seminis pro quibus fiebat, scilicet, qui vel quales essent illi, de quibus semen suscitaretur. Respondendum, quòd suscitatio seminis erat quasi viuificatio seminis, quod defunctus putabatur posuisse, & non poterat illud virtute defuncti viuere, & viuificabatur agẽte viro alio: sicut semina putrefacta in terra non resurgunt in herbam, & arborem, nisi virtute solis alantur, & viuificentur: illius ergo suscitandum est semen, qui semen habere poterat. Ex hoc est prima conclusio, quòd pro morientibus in parua ætate non erat seminis viuificatio sine suscitatio.

 Causa

Causa prima est, quia lex fingebat esse idem semē defuncti & istius, qui suscitabat illud: vnde non dicebatur iste semen defuncto dare, sed suscitare, scilicet semen quod ille posuerat, & inutile factum fuerat: & tamen in paruulo non potest fingi hoc, eo ꝙ ille ad hoc impotens est, cùm semen non habeat, ideo illius semen nō suscitabatur. Secunda causa erat, quia ad hoc, ꝙ suscitetur semen alicuius necesse est, ꝙ suscitaretur de vxore defuncti: & non existente illa nō suscitabatur semē, Deut. 25. cap. & tñ paruuli non habent vxores, ideo nō potest suscitari semen illorum. Tertia causa est, quia suscitatio seminis est, vt nomen defuncti nō deleatur de progenie sua: nō potest aũt nomen alicuius deleri, nisi illud habeat: & tñ paruuli nōdum habent nomen in populo, nec in familiis suis, ergo non poterat nomē illorum suscitari. Patet hoc, quia inter Hebræos null⁹ transibat ad nomen nec diues nec pauper, vsquequo esset viginti annorum: & tunc soluebat quilibet dimidium siclum pro anima sua, & transibat ad nomen, & numerum. Exo. 30. & tamen paruuli nondum peruenerant ad annos viginti: ideo non poterat nomen eorum deleri, nec suscitari eis semen. Secunda conclusio est, quòd non suscitabatur semen omnibus potentibus generare morientibus sine filiis. Patet hoc, qa pueri vltra quartum decimum annum vt cōiter puberes sunt, & generare queunt, & tamen siquis istorum moreretur, nō accepta vxore, non erat sibi suscitandũ semen. Quod patet, primò, quia sicut dicebatur supra, non suscitabatur semen nisi vt nō deleretur nomē defuncti, sed multi istorum erant, qui non poterant perdere noĩa, eo quòd non habebant illa. s. quòd nōdum attingerant annũ 20. vtpote inter 14. & 20. quia isti puberes sunt, & tamen nondum transierunt ad nomen, & numerum, ideo nō poterat suscitari semen pro istis. Secundò patet, quia vt etiam dictum est, non poterat fieri suscitatio seminis nisi ex vxore defuncti: & tamē multi istorum non habebant vxores, ergo nō poterat suscitari semen ipsorum. Conclusio tertia est, quòd semen suscitabatur pro morientibus, qui acceperãt vxores, & non pro aliis. Patet, quia vxor defuncti erat qdã extremũ requisitum ad suscitationem seminis, Deut. 25. ideo vbi non esset vxor. s. in illis, qui nunquã acceperunt illas, vel non habebant eas, quando moriebantur, licèt prius haberēt illam, non suscitabatur semen: non tamen est intelligendum in oĩbus relinquētibus vxores, quia si filios relinquebant, non erat suscitatio seminis. Quod patet, quia suscitatio seminis erat data in subsidium, vel remedium. s. quando non poterat quis habere filios a se, haberet ab alio: & quando non poterat habere filios veros, haberet filios legales, qui erant per suscitationem. In habentibus ergo filios veros non fiebat suscitatio seminis. Quarta conclusio est, ꝙ siquis haberet vxorem, & moreretur sine liberis: & tamen vxor moreretur ante virum, vel simul, non poterat fieri suscitatio seminis. Patet hoc, quia vxor defuncti requirit̃ ad suscitationē seminis, & tñ non erat vxor defuncti in istis, qa mortua erat, iō nō fiebat suscitatio: nam si vellet aliquis cognatus defuncti accipere aliam vxorem ad suscitandum inde semen defuncto, nō poterat fieri, quia non censebatur natus inde filius defuncti, eo ꝙ mulier illa nullo mō attinebat ad defunctum. Quinta conclusio est, quòd siquis habens vxorem moreretur, non relictis filius, si illa erat impotens ad concipiendum, non poterat suscitari semē defuncto. Patet ex ratione supra posita: nam suscitatio seminis fit ex vxore defuncti: si autem impotens est, vtpote senio confecta, & desierunt in ea iam fieri muliebria, vel quia sterilis est, aut alia de causa, non potest suscitari semen ex illa, & tamen non potest accipi alia: ergo non fiet in hoc casu suscitatio seminis. Sexta con-

F clusio est, quòd siquis moriebatur relicta vxore potente gignere, & non habebat filios, quia illi iam mortui fuerant susceptis vxoribus, & nō relicta posteritate, nō erat semen illi suscitandum. Quod patet, quia iste habens vxorem acceperat prolem ex illa, & filij sui peruenerant ad virilem ætatem, & ipsi quoque acceperãt vxores: ideo iste quomodocunque moreretur, non diceretur iam mori sine prole: filij autē sui susceptis vxoribus mortui sunt sine liberis, ideo nō debet dici de patre, quòd mortuus est sine semine, sed de filiis: ideo semen nō est suscitandum patri, sed filiis eorum de vxoribus: sic fuit in casu huius cap. nam Elimelech mortuus est relicta vxore & filiis, & mortui sunt filij manēte vxore Elimelech, & vxorib⁹ filiorum suorum, & tamen non fuit suscitatũ semen Elimelech, sed filio suo

G Mahalō ex Ruth. Septima conclusio est, quòd siquis moriebatur relicta vxore & filiabus, & non haberet filios vel masculos, ꝙ non erat suscitandum illi semen: nam licèt filia non conseruet directè nomen patris, qa non computatur mulier in genealogia virorum tanq̃ mediũ, per qđ deriuatur progenies: nec filij nominantur de progeniebus matrum, sed patrum: tamen filiæ indirectè poterãt conseruare nomen patris. s. siquis relinqueret vnam filiam, & nullum filium, illa acciperet virum, & filius genitus inde saltem vn⁹ nominabatur de progenie aui materni, & succedebat auo materno in hæreditate, & progenie, & nomine, & non succedebat patri suo, sed alij fratres eius succedebant patri, & computabantur de familia patris. De quo declaratum

H est satis Nu. 27. Cùm ergo filia sufficienter faceret ad ꝯseruationem noĩs patris, non erat opus, quòd suscitaretur semen pro moriente sine filiis, dum tamen haberet filias. Item patet, quòd nō solũ non erat opus, imò non debebat fieri, quia Deus iubebat, quòd siquis moreretur sine marib⁹ filiis, & relinqueret filias, quòd illæ succederent in hæreditate patris Num. 27. & tamen si semen huius suscitandum esset, deberet dari tota hæreditas defuncti suscitanti semen eius: sicut factũ est nunc in Booz, qui accepit totã hęreditatem Mahalon, eo quòd suscitaturus erat semen eius, vt patet in litera: ergo non erat suscitandum semen. Etiam, quia filius, qui nasceretur de suscitatione seminis, habiturus

I erat totam hęreditatem defuncti, quia ille censebatur filius eius, & tamen in casu dato filiæ successuræ erant, ideo non poterat huic semen suscitari per vxorem, qa suscitabatur per filiam. Octaua ꝯclusio est, quòd siquis moreretur non relictis liberis relicta tamen vxore, q̃ repudiata esset a viro, non poterat suscitari semen illius, etiam si illa vxor vellet. Patet hoc, quia ad suscitandum semen requiritur, quòd suscitetur ex vxore defuncti: & tamen vxor repudiata nō est vxor, sed per repudium desinebat esse vxor, ita quòd poterat eã quilibet alius impunè accipere, Deut. 24. ergo de isto dicendum erat, sicut de illo, qui moriebatur non habēs vxorem. Sed dicetur: ponatur quòd illa vult accipi ab aliquo cognato defuncti ad suscitandum semen eius,

K nunquid non suscitabitur tunc? Dicendum, quòd nec etiam isto mō, quia siquis moreretur, non relicta vxore, non poterat alia extranea mulier se opponere ad suscitandum semen defuncti. s. quòd acciperet eam aliquis de cognatis defuncti: ita nec nunc ista, cùm esset repudiata poterat se subiicere ad suscitandum semen defuncti, quia cùm semel desierit esse vxor defuncti, iam non poterat accipi, nisi sicut vxor noua: imò maior difficultas erat, quia illa, quæ nunquam fuerat ab aliquo accepta in vxorem poterat accipi, illa tamen, q̃ fuerat repudiata non poterat postea accipi, Deute. 24. ideo mulier, quæ repudiata erat, nō poterat assumi ad suscitandum semen defuncti. Nona ꝯclusio est, quòd siquis moreretur relicta vxore potēte suscitare semē, & ta-

Ad suscitãdum semē quid requiratur.

& tamē sine liberis, si nullus cognatus superesset non poterat suscitari semen illi⁹, eo quòd non erat aliquis, qui suscitaret, & ad suscitationem requirebatur aliqs cognatus, qui repręsentaret personam defuncti. Decima conclusio est, quòd siquis moreretur non relictis liberis, vtpote, quia illos habuerat, & perdiderat antequam acciperēt vxores, & moreretur pater post illos, quod illius suscitandum erat semen, quia ille censebatur nunquā habuisse liberos, cùm illos perdidisset antequam illi relinquerent semen. Vndecima cōclusio est, quia cùm quis moriebatur relicta vxore, & nunḡ liberos habuerat, sed relinquebat fratres, isti⁹ propriè dicebatur semen suscitari: quia isti censebantur propriè mori sine semine, & posuisse semen quod nunc deberet suscitari.

Quot modis aliquis dicitur mori sine semine, & in quibus casibus suscitabatur, & quibus non.

Quæst. XXXIII.

QVAERETVR vlterius, quot modis dicitur aliquis mori sine semine. Respondendū, quòd multipliciter dicitur. Vno mō moritur quis sine liberis, quando moriens non relinquit illos, nec unquam habuit: & istud stat tripliciter: vno modo, quòd iste nunquam habuerit vxorem, nec habere potuerit, vtpote, quia mortuus est in ætate pupillari cùm nōdum peruenerat ad pubertatem. Alio modo, quia potuerat accipere vxorem, & non accepit, & sic nō reliquit liberos. Alio modo, quia habuit vxorem, & tamen nū quam habuit liberos, & mortuus est antequam haberet. Primo modo non competit suscitatio seminis: qa non est suscitandum semen, nisi illius, qui semen habuit, vel habere potuit, quia aliàs non potest fingi filius defuncti ille, qui postea per suscitationem seminis natus est, cùm ille nullum filium habere potuerit, & lex non fingit quod impossibile est. Secundo modo etiam non suscitatur semen, quia licèt talis habere potuisset semen sufficiente ætate ad hoc, tamen non habuit vxorem, de qua semen haberet, nec de qua nunc posset suscitari: semper tamen ad suscitationem seminis requiritur vxor defuncti, de qua suscitetur, vt patet Deute. 25. Tertiò modo competit propriè suscitatio seminis, quia ille semen habuit, sed mortificatum est in vxore: sicut semina iacta in terra, quæ nondum germinauerunt: & postea virtute cęlesti pullulant, ita semen defuncti in vxore sua mortificatum manere censetur, & vir superueniens adiuuans illud dicitur suscitare fortificando, sicut sol semina terræ nascentia. Secundus modus principalis est moriendi sine semine, vel liberis, qn̄ quis accepit vxorem, & genuit filios, & tamen ante mortem patris mortui sunt illi in parua ętate. s. nondum acceptis vxoribus: & iste dicitur moriens sine liberis. i. quòd moritur, & quando moritur non habet liberos: & in hoc suscitatio seminis fieri debet si vxorem habeat, & cognatum, qui posset semen suscitare, quia intentio legis competit isti: nam lex iussit fieri seminis suscitationem, vt non maneret deletū nomē alicuius defectu posteritatis: sed iste nunquam habuit posteritatē, quia isti posteri censentur non fuisse, cùm nunquam peruenissent ad talem statum, vt in eis nomen paternum firmiter manere posit, ideo suscitabitur semen huic. Sed aliquis obiiciet, quod non posset ei suscitari semen: quia iam habuit posteritatē, & sic non est mortuus sine semine. Si autem dicatur, quòd est mortuus sine semine, eo ꝙ semen illud non permansit. Dicendum videretur, ꝙ tunc sequeretur etiam, ꝙ siquis genuisset filios, & illi accepissent vxores, & genuissent filios, morerentur filii, & nepotes ante auum, maneretque vxor auo apta ad gignendum, ꝙ

A moriente auo post hæc deberet ei suscitari semen, qa illud semen censebitur non fuisse cùm non permansit: nullus tamē dicet hoc, quia non est semen iā suscitandum isti, ergo nec suscitabitur illi, qui genuit filios & mortui sunt ante pubertatem, & pater post illos decessit relicta vxore. Dicendum, ꝙ isti suscitabitur semen, & non alteri. Ratio differentiæ est, quia quando quis moritur sine liberis, ita vt non posit continuari linea progeniei, in qua ille erat, oportet quòd semē alicuius suscitetur, quia aliàs delebitur nomē progeniei, cùm nemo iam succedat in illa: ideo cū sic moritur filius ante patrem, necesse est suscitari semē patris, vel filij, vt non deleatur progenies: sed aliquis casus est, in quo semen filij suscitari non potest: ergo suscitabitur

B tunc semen patris: & aliquis casus est, in quo semē patris non potest suscitari, ideo suscitabitur tunc semen filij: vtpote cū moritur quis, relicta vxore, ex qua habuerat filios, & tamen illi mortui sunt ante patrem in ętate pupillari, nō potest hic suscitari semen filiorum, quia ad hoc requirebatur, ꝙ illi reliquissent vxores ex quibus fieret suscitatio. Etiam quia illi potuissent habere semen, licèt non habuissent, & impuberes non acceperunt vxores, ideo non poterit suscitari semen eorum, cùm non sit ex qua suscitetur. Etiam, quia isti nunquam fuerunt potentes ad relinquendum semen, ideo non poterat fingi, quòd semen relictum per suscitationem esset mortui: oportet ergo in hoc casu, ꝙ suscitetur semen patris, cùm filio non competat quòd

C suscitetur ei semen: si tamen pater genuit filios, qui peruenientes ad pubertatem genuerunt filios, & mortui sunt filij, & nepotes ante mortem aui, & postea auus mortuus est relicta vxore siue liberis, non debet suscitari semen auo, nec nepotibus, sed filiis. Causa est, quia nepotibus non potest suscitari, eo quòd illi mortui sunt in pupillari ætate non susceptis vxoribus, nec illi fuerunt potentes ad relinquē dum semen: Auo autem nō debet relinqui suscitatio seminis, eo quòd filiorum semen suscitari potest cùm filij acceperint vxores, & fuerint potētes ad gignendū & genuerint, & tunc maneant sine semine: non tamē possunt isti simul manere sine semine. s. pater & fili⁹, quia si vnus manet sine semine alius non manet, ideo

D suscitandum est semen filij hic, & non aui. Tertius casus principalis est, quia qn̄ quis mortuus est relictis filiis paruulis, & vxore, & illi antequam peruenirēt ad pubertatem mortui sunt, tunc suscitabitur semen illi, quāḡ quādo decessit filios habebat: dicetur tn̄ mori sine liberis, qa isti liberi mox mortui sūt, pnstḡ nati sūt vel antequam peruenirent ad statum virilem, vt acciperent vxores. Sacra aūt scriptura pro eodem computat filios non esse, vel cito post natiuitatem mori siue ante complementum ætatis. Sic patet vt quidam volunt de Salomone, qui vocauit se vnigenitum coram matre sua: Prouer. 4. & tamen illa habuerat alium filium, quem ex adulterio cum Dauid concepit 2. Reg. 11. ille tamen mortuus est paucis diebus, postquam

E natus est 2. Reg. 12. ideo cēsetur nunquam vixisse. Sic etiam computatur in iuribus humanis non natus, qui statim moritur, vt patet extra de verbo. signifi. ca. nam & ego. Et in isto casu dicendum est, quòd si vxor defuncti nondum accepit alium virum, quando moriuntur paruuli filij eius, teneretur admonere fratres viri sui, vt accipiat illam quisquam eorum ad suscitandum semen viri sui, quia aliàs non satisfit intentioni legis: nam nomen istius ita delebitur, si non suscitat aliquis sibi semen, sicut si nunquā habuisset semen, & tamen non tenetur vxor defuncti expectare paruulos filios suos an superuiuant, quousque accipiant vxores: nec etiam fratres viri mortui tenentur expectare quousq; videant an paruuli attingant illam ætatem, sed finito tem-

tempore luctus secundum legem, vel consuetudinem, quando iam licebat mulieri accipere alterum virum, licebit tali mulieri accipere alterum virum, si superuiuant paruuli. Et dato, quòd postea moriantur, absoluta est a suscitatione seminis, nec potest accusari tanquam adultera, si non expectauit vsquequo paruuli pertingerent ad pubertatem, & acciperent vxores: & videret an moreretur prius, ita vt suscitandum esset semen viro suo: Etiam nullus fratrum viri huius mortui tenebitur poena legis. s. quòd spueretur in faciem eius, & discalciaretur, vocareturque domus discalciati in Israel: si non acciperent istam vxorem defuncti in vxorem in tali casu, quia etiam ipsi non tenebantur expectare. Vel si ipsa admoneret eos, nullus illorum tenebatur accipere eam, & dato quòd non acciperet non puniebatur legali poena.

Quæ personæ ad seminis suscitationem requirebantur, & an possit fieri in quibuscunque vxoribus.
Quæst. XXXIIII.

QVAERETVR vlterius, quæ personæ requiruntur ad suscitationem seminis. Respondendum quod duæ. s. vxor defuncti, & frater defuncti, vel aliquis cognatus eius. De vxore, & consanguineo patet Deu. 24. Et causa huius est, quia in suscitatione seminis volebat Deus, quod non deleretur nomen defuncti de progenie sua, & ad hoc quòd suscitaretur ei filius, qui censeretur esse suus, & succederet ei in nomine, & hæreditate, & in omnibus tanquam verus filius. Istud autem non erat in veritate, sed fictione legis fiebat: lex tamen non fingit sine causa, ideo volebat habere magnam similitudinem ad hoc, quod hoc fingeret. Est autem similitudo tanto maior, quanto magis accedit ad identitatem: ideo lex voluit facere quasi quandam identitatem, & ad hoc debuit iubere, quòd suscitatio seminis solùm fieret in vxore relicta a defuncto. Et ratio est, quia si alia mulier assumeretur ad hoc, cùm nullo modo pertineret ad defunctum, filius de illa natus non fingeretur esse filius defuncti. Secundò patet, quia lex fingit, quod defunctus semen iecerit, & tamen illud fuerit tanquam mortificatum, & ad hoc quòd viuificetur, indiget adiutorio alterius, & ille dicitur suscitans semen defuncti: ideo non dicitur, quod accipiens vxorem defuncti, gignit semen defuncto, vel dat ei semen, sed quod suscitat semen defuncti, quia suscitatio ad adiumentum importat, & non ad perfectionem totius operis, tanquam filius genitus postea sit de semine defuncti, & tamen illud adiutum est per semen viri assumentis vxorem eius, & sic natus est filius: sicut fit in terra, in qua semina iacta mortificata manent aliquanto tempore, & virtute iacientis ea non viuificarentur, sed celesti adiuuantur virtute, & viuificantur: sic ex semine defuncti, quod virtute defuncti viuificari non potuit, fingitur viuificari virtute seminis viri superuenientis: ista tamen non possunt fieri, nisi in vxore, quæ relinquit defunctus, quia in illa fuit semen eius, & censetur manere ibi, & postea viuificari. In aliis autem mulieribus non est semen defuncti, ideo de illis non potest fingi quod suscitetur: & sic nimis est necessaria vxor defuncti ad istam legalem suscitationem seminis. Etiam frater defuncti vel cognatus requiritur. Verum est, quod lex de suscitatione Deut. 25. de fratribus solùm loquitur, & tamen etiam alij non fratres dum tamen essent propinqui poterant suscitare semen defuncti, sicut patet hic de Booz, & cognato eius, qui non erant fratres Mahalon, & Chelion, & tamen Booz dixit hic, quod accipiebat Ruth ad suscitationem seminis. Quòd autem non essent isti duo fratres Mahalon, & Chelion, probatum est supra in quadam quæst. & etiam Deute. 25. cap. si tamen poterat haberi frater, non licebat propinquo

Cur non permittebatur aliis suscitare semen defuncti.

F suscitare nisi renunciante fratre, quia semper ius suscitandi semen, & succedendi in hæreditate pertinebat ad propinquiorem. De quo magis dicet infra in quadam quæst. ratio autem quare frater accipiebatur ad suscitandum semen, vel cognatus, erat, quia requirebatur maxima vnitas, quæ haberi poterat: vt videretur iste filius natus per suscitationem esse vere filius defuncti, & ad hoc debebat suscitari semen per illum, qui maximè posset repræsentare personam defuncti propter maximam propinquitatem ad esse idem, sed istud est in fratribus, qui habent omnia communia. s. sanguinem, & radicem, vt ait Arist. 8. Ethi. ideo per fratres suscitatio seminis fieri debebat: & non stantibus illis vel nolentibus, per alios propinquissimos suscitatio fieri debebat, dum tamen essent intra gradus cognationis: non existentibus autem

G istis duobus. s. vxore, & cognato defuncti non poterat fieri suscitatio seminis, sed potius permittebatur, quòd moreretur sine semine, & deleretur nomen defuncti, quia non poterat fieri conuenienter. s. vt esset magna similitudo filij legalis per suscitationem seminis ad filium verum defuncti.

An ex muliere repudiata posset suscitari semen.
Quæst. XXXV.

QVAERETVR vlterius de quibusdam dubiis circa mulieres defunctorum, ex quibus suscitari debebat semen: & primum est an ex muliere repudia-

H ta posset semen suscitari. Aliquis dicet, quòd sic, quia illa vxor defuncti erat, & lex dicit, quod fiat in vxore defuncti. Dicendum, quod non poterat compelli mulier repudiata ad suscitationem seminis viri sui, dato quòd post repudium non accepisset alium virum; quia ille defunctus eam repudiauerat, & per hoc fecerat non esse vxorem: intantum quòd ipsa potuisset, viuente illo, accipere alium virum: ideo cùm sit iam soluta a lege eius, illo viuente, non poterit obligari post mortem eius ad suscitationem seminis ipsius: ideo dato quod ipsa mortuo viro repudiante illam accipiat alium virum nolens suscitare semen viri mortui, non incidebat in pœnam adulterij, etiam si admoneretur a cognatis defuncti, vt suscitaret semen illius, quia admonere repudiatam erat

I sicut admonere mulierem extraneam. Sed dicetur, quid si ipsa mulier repudiata libenter volebat suscitare semen defuncti, an suscitaret, & assumeretur ad hoc. Dicet aliquis, quod sic, quia licèt non posset cogi, poterat tamen admitti. Dicendum, quòd non stat: nam non poterat admitti ad hoc, quòd lex iubebat fieri suscitationem ex vxore defuncti, sed repudiata non erat vxor defuncti: quia ipse viuens fecerat eam non esse vxorem suam, ideo non poterat ad hoc admitti, imò repudiata distabat magis ab hac potestate, quam quælibet mulier extranea. Nam defunctus dum viuebat poterat accipere quamcunque mulierem extraneam in vxorem, dum tamen non esset cognatione, vel affinitate coniuncta: & tamen mulier repudiata si transiret ad alterum

K virum, & ille moreretur, vel repudiaretur ab eo, non poterat prius repudians illam recipere in vxorem Deut. 24. ergo erat magis, quàm mulier extranea distans ab hoc iure suscitandi semen: & tamen nulla mulier extranea, quæ non fuisset vxor defuncti reciperetur ad suscitationem seminis, etiam si illa vellet suscitare illud, ideo nec mulier repudiata recipiebatur.

Siquis acciperet sponsam per verba de præsenti, & antequam consummaret matrimonium moreretur, an sponsa illius deberet accipi ad suscitandum semen sponsi.
Quæst. XXXVI.

QVAERETVR vlterius, siquis acciperet sponsam per verba de præsenti, & antequam consummaret

maret matrimonium moreretur, an sponsa illius deberet accipi ad suscitandum semen sponsi. Dicendum, quòd hoc non apparet manifestè ex lege: & est ratio dubitandi, quia lex dicit, si moriatur aliquis sine liberis, vxor eius non nubet, sed accipiet eam frater eius. Est autem dubium an secundùm legem vocetur ista vxor, & si vocatur vxor tenebitur ad suscitationem seminis. Si autem non vocatur vxor non fiet suscitatio seminis. Dicendum videtur, quòd non erat semen suscitandum huic, nec tenebatur vxor defuncti siue sponsa ad istam suscitationem. Et hoc colligitur ex motiuo legis: nam sicut supra declaratum est in quadam quæstione lex volebat ostendere per quandam fictionem, quòd iste filius natus per suscitationem seminis esset filius defuncti, & natus de semine eius: quia dicitur suscitari semen eius, scilicet, quod ille iecerat, & erat mortificatum: & virtute alterius seminis venientis uiuificatur, & inde formatur fetus. aliàs non uocaretur viuificatio seminis, sed appositio seminis, uel datio, & tamen in sponsa nondum tradita ad consummationem matrimonij non est semen defuncti, ideo non accipietur ad suscitationem seminis. Secundò patet, quia mulier extranea non admittitur ad suscitationem seminis, eo quòd illa non pertinet ad defunctum: sed sponsa defuncti etiam non pertinet ad eum: quia non fuit ibi commixtio seminis: ideo non erit illa ad suscitandum semen potius quàm extranea. Item patet, quia in multis aliis non censetur sponsa sicut uxor, quia uxor potest repudiari, sponsa autem nondum cognita non potest repudiari, ut declaratum est Deuter. 24. cap. ideo nec ad suscitationem accipietur. Tertiò patet, quia litera manifestè uult dicere de uxore iam tradita, & cognita, quæ dicit, quòd quando mortuus fuerit unus de fratribus uxor eius non nubet alteri, & ponit istud tanquam accidens, scilicet, quòd moriatur unus de fratribus sine liberis: & tamen in eo, qui habet sponsam, & nunquam habuit uxorem: certum est, quòd si moritur, quòd sine liberis: ideo non intelligitur de hoc, sed solùm quando uxor tenetur a uiro in domo, & cognita est: & contingit uirum mori non relictis liberis.

An frater defuncti tenebitur suscitare semen eius ex aliis vxoribus relictis. Quæst. XXXVII.

QVAERETVR vlterius, quid si aliquis habeat multas vxores, & ex vna relinquat liberos, & ex alia non vel ex aliis, an frater defuncti tenebitur suscitare semen eius ex aliis: iste casus erat sæpe, quia in veteri testamento licebat alicui habere multas vxores, vt patet de Helcana patre Samuelis, qui habebat duas. 1. Reg. 1. & Dauid habebat multas. 2. Reg. 3. & 5. & 1. Paral. 3. & sic de multis aliis, & istud erat licitum, vt probatum est. 1. Reg. 1. & 2. Reg. 3. & 5. nam in nouo testamento est vetita multitudo vxorum simultanea, sed non in veteri. Respondendum, quòd non debet in hoc casu frater defuncti sumere vxores defuncti, ex quibus non suscepit filios ad suscitãdum semen: quia lex iubebat hoc quando quis moriebatur sine liberis, & tamen iste habebat liberos, quia præsupponitur, quòd ex vna vxore reliquit liberos. Secundò patet, quia suscitatio seminis fiebat, ne periret nomen defuncti in familia sua, sed relicto tantum vno filio non peribat nomẽ defuncti in familia sua, ideo cùm genuisset ex vna, non debebat semen eius suscitari ex aliis. Tertiò patet, quia lex ista dabatur ad suscitandum semen defuncti, & nõ ad suscitandum semen vxorum. Si tamẽ defunctus relinqueret filios ex vna vxore, & deberet suscitari semen ex aliis, ex quibus non genuerat, non suscitaretur ibi semen defuncti, sed semẽ vxo-

A rum defuncti, ideo non debebat fieri. Quartò patet, quia quando suscitabatur semen defuncti omnes possessiones eius perueniebant ad illum, qui suscitabat semen, vt postea haberet illas, qui nasceretur inde: sicut factum est Booz hic fuit accipiente Ruth in vxorem ad suscitandum semen Mahalon: nam totam possessionem eius accepit, vt patet in litera: & tunc daretur, quòd filij, quos defunctus reliquit, priuarentur successione paterna, & hoc est inconueniens, quia magis pertinent ad patrem filii veri, quàm legales, vel fictitii, ideo ipsi potius succedént. Et tamen dato hoc non succederent filii veri, sed legales, ergo non est suscitandum semen in tali casu: sed omnes defuncti vxores liberę sunt, vt nubant cui voluerint.

B

Ex qua illarum frater defuncti, qui habuerat vxores sine filiis tenetur suscitare semen. Quæst. XXXVIII.

QVEARETVR vlterius, siquis habuit multas vxores, sicut erat in veteri testamento, & ex nulla illarum filios genuit, vel genuit & mortui sunt, ita vt pater dicatur mori sine liberis, ex qua illarum vxorũ suscitare tenetur semen defuncti frater eius. Respondendum, ꝙ aut omnes sunt aptę ad istam suscitationẽ, aut non: si non sunt omnes aptę: de illis non est quærendum, sed vertitur dubium ad alias, quæ aptæ sunt. Et dicitur hoc, quia potest esse, quòd aliquæ vxores defuncti sint ineptæ ad hoc: vtpote si aliqua est senio

C confecta, & per hoc impotens ad concipiendum, vel si aliqua est sterilis, quod aliquo certo experimento probatum est: vel si forte quando mortuus est vir relinquebat filios paruulos, & illi post paucum tempus mortui sunt, & tamen antequam decederent contraxerunt matrimonium quædam vxores defuncti. Istæ sunt iam ineptæ ad suscitandum semen defuncti, quia non possunt accipi in vxores a fratribus defuncti. Si autem omnes sunt aptæ, vtpote, quia nullum impedimentum interuenit, dicendum, quòd aut omnes istę sunt vxores ęque principales, aut non. Pro quo sciendum, quòd quædam vocabãtur vxores ęqualiter principales, & aliæ minus principales, & hoc fiebat multipliciter. Vno modo, quia vna vxor erat ancilla, & alia

D libera, quia tunc libera erat vxor principalis, & ancilla erat minus principalis. Sic fuit de Sara vxore Abrahæ, & Agar: nam Sara fuit principalis vxor, quia erat libera, & cognata ipsius Abrahę: Agar autem erat ancilla. Gen. 16. sic etiam fuit de Iacob, qui habuit quatuor vxores, & duæ erant dominæ, scilicet Rachel, & Lia, & duę erant ancillæ earum, scilicet, Zelpha, & Bala: Gen. 29. & 30. Sic etiam fiebat, quando Israelitæ volebant aliquas ancillas de Gentilitate acceptas sumere in vxores: nam cùm ibant Israelitæ ad bellum, & in medio captiuorũ viderent fęminam pulchram, ille cui cadebat in sortem si placeret oculis eius, poterat in vxorem eam accipere: Deut. 21. c. & ista erat minus principalis vxor respectu cuiuslibet alterius assum

E ptę de Iudaismo. Alio modo vocabantur vxores minus principales, quando accipiebantur affectu coniugali, & tamen non interueniebant ibi pacta legalia, vel donationes propter nuptias: & istud fiebat quando aliquis diues volebat accipere in vxorem aliquam mulierem se minorem, quia placebat oculis eius, & tunc non accipiebat eã cum cęremoniis, vel solennitatibus istis legalibus, & illa erat minus principalis vxor respectu illius, quæ assumpta fuerat cũ istis solennitatibus. Et intantum erat ista inęqualitas, quòd vxores magis principales uocabantur semper uxores, & minus principales uocabantur interdum uxores, & interdum cõcubinæ: sicut patet de Agar, quę uocatur uxor Abrahæ: Gen. decimosexto. & de Cetura, quę etiam uocatur

catur vxor eius: Gen. 25. & tamen postea ambæ vocãtur cõcubinæ Abrahę. Gen. 25. sic etiam patet de vxore Leuitæ, quæ occisa est in Gabaa, quæ aliquando vocatur vxor eius, & aliquando concubina. Iudi. 19. cap. & ibi latè declaratum est de uxoribus, quãdo possunt vocari concubinæ, & quando non: Hoc presupposito scietur ex qua suscitãdũ erat semen, & dicẽdum quòd ex omnibus istis poterat simul suscitari, ideo erat in optione fratris viri defuncti, an vellet accipere omnes istas vxores quas habebat frater suus, an vnicam vel quasdam illarum: si ãt omnes vellet, poterat suscitare semen ex omnibus illis, & illę tenebantur eum accipe in virum, & si aliqua istarum acciperet alterum virum vel cõmisceretur alicui non matrimonialiter, poterat accusari de adulterio, quia non licebat ei accipere aliũ in virum, vel quomodocunque alteri cõmisceri quousque repudiaret eam frater defuncti nolendo eam accipere in vxorem: de quo magis declarabitur infra in quadam quęstione. Cùm autem aliquas istarum repudiaret frater defuncti nolendo illas accipere, licebat illicò eis accipere alios viros. Si autem nollet frater defuncti accipere omnes ad suscitandũ semen sed vnicam, videtur quibusdam distinguendum esse, quia aut erant simul vxores multæ, & quædam erant min⁹ principales, & alia quędam erat principalis; aut multæ principales, aut multæ vel vnica minus principalis. Si autem primo modo, dicunt quòd tenebatur accipere principalem relictis minus principalibus; & tunc oẽs illæ erant liberę, ita quòd possent accipere viros quoscunque vellẽt. Si aũt secundo modo, dicunt ꝙ erat in optione fratris defuncti accipere quã vellet, & de illis magis principalib⁹ suscitare semen: sed aliis videtur ꝙ potius relinquendum erat hoc totum in electione fratris defuncti, s. ꝙ acciperet quamcunq; vellet, siue de principalibus, siue de min⁹ principalib⁹. In hoc aũt nõ põt apparere certitudo: de quo satis dictũ est Deut. 25.

An vxor poßet suscitare semen primi viri mortui. Quæst. XXXIX.

QVAERETVR vlterius, siquis moriebaẽ hñs liberos paruulos, & vxor illius nubebat alteri. & moriebantur filii istius viri, & deinde moriebatur vir secundus istius mulieris, & liberabatur mulier a lege illius, an posset suscitare semen primi viri mortui. Pro quo pręsupponendum est, quòd semen istius viri suscitandum erat, si esset aliquis, qui posset suscitare, & mulier de qua suscitaretur eo ꝙ ille cẽsebatur mortuus sine liberis, quia liberi sui nõ peruenerunt ad pubertatem, nec acceperunt vxores, ita vt possent perpetuare patris nomen per deriuationem familiæ suæ: nã secundum, quòd supra probatum est, semper erat suscitandum semen patris, vel filii, quando aliqua linea progeniei interrampebatur, ita vt non posset ꝯtinuari: ita hic non poterat suscitari semen filii, eo quòd ille mortuus fuerat paruulus quando nondum hẽbat vxorem, nec poterat gignere, ideo suscitandum erat semen patris, quia ille dicebatur mori sine semine & non filius. Aliquis ergo dicet ꝙ non cogebatur mulier ista ad suscitationem seminis. Causa est, quia mulier ista semel soluta fuerat a lege viri prioris, & alligata fuerat alteri: rupto ergo illo vinculo, non poterat iterum redire obligatio ad suscitandum semen: & sic quãquam acciperet iam tertium virum nollens suscitare semen primi, vel vellet manere in viduitate, non poterat accusari a fratribus defuncti tãquam adultera, nec compelli ad suscitationẽ seminis, sed necesse erat quòd periret sic nomen defuncti de familia sua.

Sed quid si ista mulier vellet sponte suscitare semen viri primi, etiam si lex eam non cogeret? Dicendum F ꝙ non admittebatur ad hoc, quia lex iubet quòd vxor defuncti suscitaret semen: ista tamen non est vxor defuncti, quia iam soluta fuit a lege eius per mortẽ ipsius, & postea cœpit esse alterius, ideo ipsa omnino extranea est: sed mulier extranea non admittit ad suscitationẽ seminis defuncti, quia non pertinet vllo mõ ad defunctũ; ergo nec ista recipiet, quia iã est oĩno extranea. Secundò patet quia lex Deut. 25. dicit, ꝙ quando quis moreretur sine liberis, vxor eius non nuberet, sed frater defuncti acciperet eam in vxorem, & tamen ipsa iam nupserat, vt patet ex hypothesi, ergo non poterat suscitari semẽ ex hac. Tertiò patet, quia motiuum legis erat, quòd suscitaretur semen defuncti ex vxore sua & non ex alia, quia semen defuncti videbatur iactũ G esse in vxore, & moriente ipso non poterat viuificari nisi alterius adiuuaretur semine: & sic dicebatur semẽ mortui suscitari, & non apponi: & tamen si acciperetur ad suscitandum semẽ mortui, illa quæ fuerat vxor eius & postea fuerat alterius, non poterat fingi semen mortui primi esse in illa ad hoc quòd suscitaretur, sed semen secundi, qui proximeamè habuerat: ideo non erat ista apta ad suscitandum semen viri primi, sed secundi si opus esset.

Ad quid vxor moriente viro tenebatur secundum conditionem veteris testamenti. Quæst. XL.

QVAERETVR vlterius de vxore moriente H viro, ad quid tenebatur secũdum conditionem veteris testamenti. Dicendum quòd aut vir relinquebat semen, aut non: si relinquebat semen, poterat illa nubere cui vellet, & non obligabatur ad aliquid. Si aũt vir nõ relinquebat semen: mulier aut erat apta ad gignendum aut non: si non erat apta vtpote senectute confecta, nihil tenebatur facere, quia non erat apta ad suscitandum semen viri sui. Si autem esset apta ad suscitionem seminis, mortuo viro, & transito tempore luctus, quo sẽm legem, vel cõsuetudinem mulier abstinere debebat a nuptiis, debebat admonere propinquos viri per ordinem ꝙ aliquis eorum acciperet eã in vxorem ad suscitandum semen viri: & siquis vellet eã accipere tenebatur cum illo manere. Si autẽ antequam I admoneret oẽs contraheret cum aliquo alio, vel fornicaretur cũ alio, tenebatur de adulterio tanquam si esset coniugata, vel desponsata per verba de præsenti: si autem nullus eorũ vellet accipere eam in vxorẽ: poterat ipsa accipere quemcunq; vellet in virum, & libera erat a lege prioris: nec poterat contra illam quicquam obiici: & tñ qñ admoneret mulier ista fratres viri sui, vt eam acciperent, debebat eos citare, & conqueri de quolibet eorum successiuè, & coram iudicibus discalciabat mulier sotularem vnũ cuilibet illorum, & spuebat in faciẽ cuiuslibet, & dicebat: sic fiet viro, qui non vult ędificare domum fratris sui. Et vocabatur domus illius domus discalciati in Israel. Deut. 25. Et tñ si mulier acciperet ab aliquo cognato viri sui in vxorem, te- K nebat totam hęreditatem viri pro filio inde nascituro. Si aũt nullus de cognatis vir eã recipere volebat, accipiebat ipsa, quẽ volebat in virum, & tamen non perueniebat tunc ad eam hæreditatis viri sui possessio, sicut aliàs teneret, si acciperet ad suscitandũ semen viri sui.

Quomodo potest stare, quòd si mulier mortuo viro sine semine acciperet alium virum prius quam repudiaretur a cognatis viri sui, ꝙ poßet de adulterio accusari. Quæstio. XLI.

QVAERETVR vlterius, quomodo potest stare, ꝙ si mulier mortuo viro sine semine acciperet alium virũ prius quã repudiaretur a cognatis viri sui,

quod

quòd posset de adulterio accusari: nam non erat coniugata, vt competeret hoc contra eam. Dicendũ quòd tenebãt de adulterio quocunque mõ cognosceretur ab alio, viro siue contrahẽdo matrimonium cum illo siue fornicãdo, & debebat lapidari, vel cremari. Quod patet, quia mortuo primogenito Iudæ noĩe Her accepit eius vxorem Thamar frater suus noĩe Onan, & ille mortuꝰ est etiam sine semine, & postea accepturꝰ erat eam tertius filius eius, scilicet Sela, & ántequam ille acciperet comperta est prægnans Thamar, & condemnata est ad ignem, Gen. 38. & cõbusta fuisset, nisi quia innocentiam suã probauit, vt patet ibidem: ita inter Hebræos fieret: & tamen pro adulterio, quale erat istud in veteri testamento, lapidatio infligebatur. Le. 20. sed in hoc non differt, cũ constet, quòd occidebãt pro hoc facto. Sed obijcietur, quia dicit Apost. ad Ro. 7. quòd mortuo viro soluta est mulier a lege viri, ita vt non iudicetur adultera, nec condemnetur si fuerit inuenta cum alio, & tamen hic erat mortuus uir, ergo non accusari poterat femina de adulterio, licèt contraheret cum altero, vel quocunque commisceretur ei. Responderi potest vno modo quod dictum Apostoli est regula generalis, & tenet verum generaliter, nisi in quibusdam casibus a lege exceptis: & iste est vnus, vel fortè vnicus, quia non reperimus alium casum, in quo teneatur mulier mortuo viro de adulterio, si cũ alio inueniatur. Secundo mõ potest dici quod mortuo viro uerum est, quod soluta mulier est a lege uiri: & tamen hic nõ est mortuus vir huius mulieris, quia licèt mortuus est vir prior manet vir eius de cognatis viri sui ex ordinatione legis, & si fornicatur dicitur fornicari viuente viro, ideo adulterij rea est. Tertio modo potest dici, quòd verum est, quòd mortuo uiro soluta est mulier a lege uiri, & tamen non est soluta ab onere legis, & quia lex imposuit hic super mulierem necessitatem suscitandi seminis volente aliquo de cognatis viri sui, tenetur abstinere ab extraneo coitu quousque sciat, an aliquis de cognatis viri eã velit accipere in vxorem. Modus tamen secundus est conuenientior. Sed tunc dicetur, quomodo potest teneri mulier ista de adulterio, quia istud nõ cõpetit, nisi contra despõsatã vel iam coniugatam. Dicendum est quod verũ est: & tamen licèt mulier ista non sit coniugata, nec despõsata, cẽsetur despõsata, eo ꝙ lex despondet eam alicui cognatorum viri si ille voluerit eam: ideo ad petitionem illius tanquam sponsi sui dẽbat talis mulier cremari, vel lapidari, si acciperet alium in uirum, vel fornicaretur cum eo. Sic factum est quando Thamar vxor duorum filiorum Iudæ mortuorum, quæ dãda erat tertio filio eius ad suscitandum semen fratrum suorum, inuẽta est prægnans: nam accusauit eam Iudas, quòd produceretur ad incendium, & ibi iustificauit se: Gen. 38. cap. ita ergo poterat quilibet alius accusare mulierem talem tanquam sibi debitam, & hoc competebat propinquiori in cognatione, quia illi erat debita muler: sic enim dicitur Deut. 25. quòd ei lege debetur, ideo lex cãuit istum vinculum, vel obligationem, quæ obtinet vicem sponsalium de præsenti, vel matrimonij consummati.

Si defunctus haberet aliquam fratrem paruæ ætatis quomodo deberet illum vxor defuncti accipere in virum &c. Quæst. XLII.

QVAERETVR vlterius, si defunctus haberet aliquem fratrem valde paruæ ætatis, quomodo deberet illum accipere vxor defuncti in virum, & an propter illum poterat accipere alium in uirum aliquẽ de cognatione illa, qui nõ esset tã propinquus, vel aliquẽ, qui nõ esset de cognatione. Dicendum sm̃ quos-

A dam, ꝙ in tali casu nõ tenebant vxores defunctorum ad suscitationem seminis eorum, sed poterant acipere quoscunq; vellent: sic colligitur supra primo, cùm dr̃ quòd Ruth, & Orpha volebãt venire cum Noemi de Moab in terram Israel, & dixit eis Noemi: reuertamini filiæ Moabitæ, cur venitis mecum? iam senectute confecta sum, nec apta vinculo coniugali, nec filios habeo in vtero, & si ista nocte concipere possem, & parere filios: si eos expectare velitis donec annos impleãt pubertatis, prius eritis vetulæ quã nubatis. In quo innuit quòd si filij essent paruuli non tenerẽtur expectare eos, sed poterant nubere alijs, sicut Noemi persuadebat istis ꝙ reuerterentur in terram Moab, & ibi nuberent. Alij dicunt, ꝙ deberet in tali casu mulier acci- B pere alium de cognatione illa in virum, vt suscitaret semen defuncti, & hoc sufficiebat. Dicendum, ꝙ si paruulus erat propinquior defuncto, cui competebat primò suscitare semen eius, aut illa mulier defuncti expectando istum, donec perueniret ad annos pubertatis excederet tempus, quo erat apta ad generandũ, aut non: si non excederet tempus tenebatur expectare: sic patet de Thamar vxore primogeniti Iudæ quam accepit frater eius Onan ad sucitãdum semẽ fratris defuncti. Et cũ etiam iste moreretur sine semine, dixit Iudas ad Thamar, mane in domo patris tui in veste viduitatis, donec crescat Sela filius meus, & dabo tibi in virum eum, & mãsit expectãdo quousq; veniret Sela ad annos pubertatis, & cũ nõ daretur, videns se fraudari, C cogitauit qualiter ipsa fraudaret Iudam, vt factum est: Gen. 38. si autẽ mulier tantę ætatis est, ꝙ expectando paruulum vsq; ad pubertatẽ transiret tempus gignẽdi, non debet expectare, quia sequerent duo inconuenientia. s. nõ fieret suscitatio seminis defuncti, & mulier ista perderet tempus suum gignendi, cùm ab alio viro cõcipere posset, quem acciperet post mortem viri primi: dicendum, ꝙ debet accipi ista in vxorem ab alio de cognatis defuncti pretermisso isto: nam istud satis poterat fieri, quia si vnus de cognatis cederet nolẽdo suscitare semen defuncti transibat ius ad alium, a fortiori si vnus impotens esset transibat ius ad alium, quia si sola voluntas poterat transferre ius de vno in altero, magis illud transferret impotentia & necessitas, & sic transi- D ret ius de vno in aliũ, si essent multi impotentes, quousque perueniretur ad illum, qui esset potentior ad faciendum hoc.

Quibus competebat hoc ius suscitandi seminis defunctorum: & an solum pertineret ad fratres, & ad alios cognatos. Quæst. XLIII.

QVAERETVR nunc circa illos, qui suscitaturi erant semen defunctorum, scilicet quibus cõpetebat hoc ius: & dicendum, quòd istud erat onus, & ideo multi illud subterfugiebant, vt dicetur infra in quadam quęstione: & tamen impositum fuit istud onus fratribus, vt patet Deutero. 25. scilicet: Si mo- E reretur vnus de fratribus non habens liberos, alius frater eius susciperet vxorem illius: & suscitaret semen eius, & vocaret primogenitum nomine defuncti. Ratio autem quare iussum est hoc fratribus fuit, quia vt dictum est supra ĩ quadam q̃stione, suscitatio seminis erat ad hoc, ꝙ p̃ eam nascerẽtur filij legales, cũ non reliquisset filios ueros: & q̃a isti filij suscitati cẽsebatur esse filij defuncti, debebãt esse nimis propinqui ad veritatẽ filiorum suorum. Hoc autẽ erat pro hoc, ꝙ videretur ipse gignere illos: & ad hoc cùm ipse eos non gigneret, debebat gignere eos, qui posset efficacius repręsentare personam eius, & iste erat frater defuncti: ideo fratribꝰ defuncti impositum est istud onus, & ob hoc obligati fuerunt sub pęna posita Deuteron. 25. &

non

non solùm fratres, sed etiam alii cognati poterant suscitare semen defunctorum, vt patet de Booz, qui suscitauit semen Mahalon defuncti accipiendo Ruth vxorem illius in vxorem, vt patet in litera; & tamen nō erat Booz frater Mahalon, vt probatū est supra in quadam quæstione: & Deutero. 25. quia tamē fratres erāt propinquiores cęteris lex solùm locuta fuit de fratrib⁹ Deutero. 25. de hoc tamen si cognati possent suscitare semen, & an obligarentur ad hoc dicetur infra magis in quadam quæstione, vbi agetur etiam an Booz, & cognatus suus obligabantur ad accipiendum in vxorē ipsam Ruth.

Qualiter competebat fratribus ista seminis suscitatio. Quæst. XLIIII.

QVAERETVR vlterius, qualiter cōpetebat fratribus ista suscitatio seminis: an æqualiter pro voluntate, vel erat aliquis ordo. Dicendum ꝙ scriptura non ponit aliquē ordinem Deu. 25. vbi ponit lex de suscitatione, sed solū quòd si moreretur vnus de fratribus sine semine, quòd alius frater eius accipiat vxorem suam in vxorem, & suscitet ei semē. Dicendum tamen quòd aliquis ordo erat: nam si nullus ordo esset sed competeret omnibus æqualiter, cū esset opus onerosum, & quilibet vellet illud refugere, quilibet poneret istud onus super alterum & diceret se non esse magis obligatum quàm illum, & sic suscitaretur discordia, & nullus vellet suscitare semen defuncti. Ordo autem erat, quòd mortuo aliquo sine liberis, frater ei⁹ qui erat sequens eum in ordine natiuitatis acciperet vxorem eius ad suscitandum semen, & si iste moreretur non suscitato semine, succedebat sequens frater s'm ætatem quousque omnes fratres consumarentur, vel aliquis suscitaret semen. Nam si aliquis suscitaret semen, non erat accipienda mulier ab aliis fratribus isti⁹ mortuo isto. Hoc patet ex ordine, qui fuit inter filios Iudæ Gen. 38. Nam primogenitus, scilicet Her accepit vxorem Thamar, & illo mortuo sine liberis frater eius Onan, qui sequebatur eum in ordine natiuitatis accepit illā; & isto etiam mortuo sine semine minor oīum fratrum Sela accepturus erat eam, eod. cap. Patet etiam hoc ex ordine cognatorum. Nam cùm cognati, qui non erant fratres, suscitabant semen defunctorum, qui proximior erat in gradu ille suscitabat semen, sic fuit de Booz, & cognato eius, quia cognatus Booz erat propinquior quàm ipse, ideo non potuit accipere ipse in vxorem quousque ille cessit iuri cognationis, vt patet hic in litera, & præsenti cap. ita ergo inter fratres esset, quòd propinquior illorum haberet ius, & onus suscitandi semen, & illo cedente succedebat alius, & tamen nemo poterat cedere sine pæna quæ habetur Deuter. 25. Item patet hoc Mat. 22. vbi ponitur argumentum Saducæorum cōtra Christum volentium probare non esse resurrectionem mortuorum per deductionem ad impossibile, vel inconueniens, scilicet sequeretur, quòd quis priuaretur vxore sua, quòd esset inconueniens. Et probant dando casum, quod inter eos fuerunt septem fratres: quorum primus accepit vxorem, & mortuus est non relictis filiis, & frater eius secundus accepit illam, & etiam mortuus est sine liberis, & sic factum est de omnibus vsque ad septimum, & ille etiam mortuus est sine liberis, ideo querunt, in resurrectione illa mulier cuius istorum erit vxor: quasi dicat, incōueniens est si resurgerent omnes, quia non posset dari causa quare potius esset vxor vnius quàm alterius: & tamen necesse esset, quòd esset vxor alicuius, si fieret resurrectio; ergo non fit resurrectio: sed relicto insipiēti & inepto argumento, patet ex hypothesi, quòd cùm essent se-

F ptem fratres omnes tenebantur successiue accipere eandem vxorem, si prior non haberet semen ex illa quousque aliquis suscitaret semen illi: & ita erat in fratribus omnibus, & cognatorum morientium sine liberis relictis vxoribus.

An in omni casu tenerentur fratres suscitare semen fratrum mortuorum sine semine. Quæst. XLV.

QVAERETVR vlterius, si in omni casu tenerentur fratres suscitare semen fratrū mortuorū sine semine. Aliquis dicet, quòd nō, qa poterat esse ꝙ moriente vno fratre cæteri fratres sui haberet vxores, & sic non possent suscitare semen defuncti. Dicet aliquis, quòd verū est, quòd qn̄ quis habebat vxorem nō

G poterat suscitare semen fratris, cū non posset accipere illius vxorem, & tn̄ in oībus aliis casibus tenebatur suscitare semen fratris sui quilibet frater. Dicendū quòd hoc non stat conuenienter, quia tunc rarò contingeret, quòd suscitaretur semen defunctorū. Nam ꝯtingeret vt in plurimū, quòd moriente vno de fratribus reliqui siue esset vnus, siue multi haberent vxores, & sic nullus suscitaret semen defuncti, & tn̄ Deus dabat istā legem quasi generalem. s. quòd suscitaret̄ semen mortuorum ne perirent noīa eorum ī cognationibus suis, ideo videtur quòd in isto casu etiā suscitādum esset semen defunctorum. Dicendum tn̄ quòd in omni casu lex ista obligabat ad suscitationem seminis defuncto-

H rum siue fratres defuncti haberent vxores siue nō. Et erat dubium in duobus. Primum erat, an isti poterant suscitare semen defunctorum, quia oportebat ad hoc accipere alias vxores. Secundū est, dato quòd possent an obligarentur ad hoc. Dicendum ad primum, quòd istis licebat suscitare semen defunctorum. Nam non impediebat ad hoc nisi pluralitas vxorū, & tn̄ manifestum est, quòd in veteri testō licitum erat cuilibet habere multas vxores: sicut fuit de Elcana pr̄e Samuelis viro iusto: 1. Reg. 1. & de Dauid propheta sancto 2. Re. 3. & 5. & 1. Paral. 3. & etiam Deus dixit sibi quòd daret plures vxores ei, & quòd dederat vxores dn̄i sui in sinu suo 2. Reg. 12 & tn̄ id, qđ Deus dat homini in donum bonum est, ergo pluralitas vxorum licita erat; maxi-

I mè āt esset nunc licita, cū acciperentur multæ vxores pro causa honesta ad obediendum legi. De secundo dicendum, quòd obligabantur ad accipiēdum vxores defunctorum, dato ꝙ alias haberent. Nam obligarent̄ isti ad accipiendum vxores defunctorum, si nullas haberent, ergo obligabant̄ isti accipere vxores defunctorum q̄q̄ alias haberent ad suscitandum semē ipsorum. Item patet hoc, quia si fratres defunctorum iam coniugati non obligarentur accipere vxores eorum ad suscitandum semen ipsorum, rarò fieret seminis suscitatio: quia pluries contingeret fratres defuncti ꝯiugatos esse q̄ non coniugatos; & tn̄ lex erat generaliter a Deo data, quasi semper obseruari deberet, ergo etiā in isto casu obligabantur. Tertiò patet de suscitatione semi-

K nis Mahalon in Ruth, qn̄ accepit eam Booz. Nā Booz erat homo antiquus, & ēt cognatus suus, ideo nō erat satis veresimile, quòd nullus eorū haberet vxorem, & tn̄ Booz accepit in vxorem Ruth, & cognatus eius nō excusauit se quasi haberet vxorē, sed dixit quòd cedebat iuri cognationis. Ergo vr̄, quòd non obstātibus vxoribus, quas habebāt putabant isti se posse, & debere suscitare semen defuncti. Quartò in casu, quem posuerunt Saducæi de septem fratribus, q accepernnt eandē vxorē successiuè, & quilibet tenebat eam donec moriebatur, & postea suscipiebat eam sequens, & sic de omnibus: nā non erat verisimile quòd oēs sex fratres manerent sine vxoribus, quousq; moreretur primus eorum, & quinq; vltimi manerent sine vxoribus quousque

quę duo primi acciperent successiuè vxorem illam, & morerentur: & maxime de vltimo, quia ille nunquã acciperet vxorem, quousque sex fratres sui primi morerentur. Nam licèt istud possibile esset; tamen non erat verisimile, ꝙ sic fieret: accidit tñ quòd oẽs isti septem accepissent successiuè eandem vxorem, vt patet Mat. 22. ergo aliquis istorũ, vel fortè multi habebant alias vxores, q̃n istam, quæ relinquebatur a prioribus assumebant: & sic dicendum quòd tenebant fratres defuncti adsuscitandum defunctorum semen accipiẽdo vxores eorum.

An erat generale, quòd quandocunque moreretur aliquis de fratribus sine semine, quòd alij fratres eius tenerẽtur semen suscitare. *Quæst. XLVI.*

QVAERETVR vlterius, an erat istud generale quòd quandocunque moreretur aliquis de fratribus sine semine, ꝙ alij fratres eius tenerentur suscitare semen eius, vel esset hoc specialiter in quibusdam ipsorum. Respondendum ꝙ lex Deutero. 25. loquit̃ generaliter. s. quòd quãdo fratres habitauerint simul, & vnus eorum moriatur sine fratribus, ꝙ alius suscipiat vxorem eius ad suscitandum semen defuncti, ideo ex hoc innuitur quòd quilibet tenebatur suscitare semen alterius, sicut contingeret eos mori. Quidã autem dicunt, ꝙ istud intelligebatur in primogenitis, scilicet ꝙ si primogenitus relictavxore moreretur sine liberis, frater eius sequens acciperet vxorem illius, & si ille moreretur acciperet eam alius, & sic de omnibus vsque ad vltimum: sic fuit in casu, quem posuerunt Saducæi de septem fratribus accipientibus eandem vxorem successiuè, Mat. 22. dicunt aũt quòd non tenebat hoc in minoribus, vtpote si moreretur frater minor relicta vxore sine liberis, & maneret frater eius primogenitus, qui nondum hẽbat vxorem, ꝙ non tenebatur suscitare semen minoris. Et dicunt, quòd cã est quia suscitatio seminis fiebat ad conseruandũ familias primogenitorum, per quos deriuabantur principaliter familiæ patrum, ideo maiores pro se semen suscitare debebant, & non pro minoribus. Ista est positio multorum, quę videtur satis rõnabilis; & tenuimus eam Deu. 25. & non solùm hoc de primogenito, in quo videbatur spãle, sed ẽt de alijs non primogenitis, scilicet quòd maiores nunquam tenerentur suscitare semẽ minorum: vt in casu quẽ posuerunt Saducæi de septem fratribus. s. quòd si moreretur quartus ętate ante secũdum quòd non teneretur secundus accipere illius vxorem ad suscitandum prolem defuncti: sed si morerer̃ quartus obligabatur quintus, sextus, & septimus ad suscitandũ semen eius, aut saltẽ non obligabãtur priores posteriobus, qa maiores natiuitate respectu minorum habebant locum primogenitorum. Si autem staret determinatio ista, manebat aliud dubium, scilicet; si essent multi fratres, & aliqui de medijs morerentur: an minores illis tenerentur suscitare semen ipsorum: dato quòd primogenitus non teneretur ad hoc respectu aliquorum suorum fratrum. Rñdẽt sub dubio tenentes istam positionem, dicentes quòd fortè nõ tenebant̃ minores ad hoc, quia suscitatio ista seminis fiebat pp continuationem familię, & noĩs primogenitorũ, & sic si primogenit⁹ filios hẽbat, nõ erat necesse, quòd alij minores ad inuicem semen sibiipsis suscitarent, & sic volũt restringere istam legem ad primogenitos, scilicet quòd solùm fieret ista suscitatio seminis moriente primogenito alicui⁹. Dicendum tñ hoc non obstante, quòd rõnabilior positio est, quòd ista lex intelligatur de oĩbus fratribus siue moreretur primogenitus ante alios, siue quilibet minorũ fratrum: manentes tenebantur ad suscitandum semen mortui. Et patet

A hoc, quia lex generaliter loquitur dicens, quando habitauerint fratres simul, & vn⁹ ex eis absq; liberis mortuus fuerit: si tamen intelligeretur de solo primogenitor non diceretur, & vnus ex eis sine liberis mortuus fuerit, quia hoc indeterminatè ponitur, & potest referri ad quemlibet eorum, s. quòd si moriatur sine liberis, alius supstes suscitet semen eius. Si autem intelligeret̃ de solo primogenito, non loqueretur lex tam generaliter: ideo dicendum quòd intelligitur de omnibus, s. quòd cuiuslibet hominis, qui moreretur sine liberis erat suscitandum semẽ. Et rõ huius est, quia causa, quam isti ponunt esse motiuum suscitationis seminis, non fuit præcisum motiuum, sed alia fuerunt principaliora, scilicet quia Iudęi putabant se viuere si

B relinquerent posteritatem, ẽt si mortui essent: & si morerentur sine liberis, putabant se oĩno mortuos, & ob hoc infælices, iuxta illud Ecclesia. 30. cap. s. Mortu⁹ est pater eius, & non est mortuus, reliquit enim filium similem sibi. Et quia istud cõe erat oĩbus Iudęs, siue primogenitis, siue non primogenitis, omnium erat suscitandum semen. Alię etiam causæ huius assignatæ fuerunt supra in quadam q̃one de hoc, & omnes illæ competunt tam primogenitis, quàm non primogenitis: ideo dicendum quòd si primogenitus moriatur, omnes inferiores per ordinẽ tenent̃ suscitare semen eius, & si aliquis moriatur etiam si sit minor, oẽs tam superiores q̃ inferiores tenent̃ ad suscitandum semen illius. Manet ergo hic vnum dubiũ solum de primoge

C nito, si aliquis de minoribus fratribus moreretur: an primogenitus teneretur suscitare semeñ illius, cùm ipse esset cui competeret ex ordine propinquitatis. Ratio aũt dubitandi est, quia qui suscitaturus erat semen defuncti, vocaturus erat nomen primogeniti sui ex noĩe defuncti, vt patet Deut. 25. & ille non vocabatur filius istius sed defuncti, & ipse defuncto succedebat in hęreditate: & tñ per lineam primogenitorum deriuabatur semper familia, & ipsi succedebãt in honore paterno: & tñ primogenitus, qui nasceretur a primogenito suscitante semen alicuius de fratribus suis, debebat succedere ei in dignitate, & nunc non poterat, quia pertinebat non ad familiam patris sui, sed ad familiam defuncti, ideo erat difficultas, quomodo accipiendi essent il-

D li, qui suscitare debebant semen defuncti. de aliis autẽ minoribus primogenito non erat dubium aliquod, eo ꝙ per istos non texebatur linea principalis progeniei. Etiam non succedebant isti in dignitatibus aliquibus, sicut filij primogenitorum, ideo dato ꝙ primogeniti istorum, q̃n suscitarent semen fratrum nominarent̃ ex nomine defunctorum, & computarẽtur in familia ipsorum, non erat inconueniens. Dicendum, ꝙ non obstantibus prædictis oẽs fratres tenebantur ad suscitationem seminis fratris defuncti, ẽt si ille esset minor, qui mortuus erat, tenebant̃ tam primogenitus, q̃ oẽs alij ad istam suscitationẽ, eo quod lex generaliter loquitur. Et cũ obiicit̃, ꝙ primogenitus primogeniti succederet ei in dignitate, sed computaretur de familia de- *Respõsio ad dubiũ.*

E functi. Dicendum quòd verũ est: & tñ hoc non erat incõueniens, quia ille, qui erat nunc primogenitus primogeniti in ordine natiuitatis, non vocabatur primogenitus eius, sed aliquis quẽ postea gigneret esset primogenitus eius quãtum ad ius primogenituræ, licèt primus esset primogenitus s̃m carnem: & tñ quia non succedebat in iure primogenituræ, nõ vocabat̃ primogenitus simpliciter: sic enim fuit de Rubẽ filio Iacob, qui fuit primogenitus eius s̃m carnem, & tñ prmogenita eius mutata sunt ad Iudam, & Ioseph potissimè, vt patet 1. Parali. 5. & iste, qui esset primogenitus quantũ ad ius esset ille, per quem computaret̃ familia paterna: sic. n. de multis factum est. Nam Abrahã prius genuit Ismahelem quàm Isaac, vt patet Gene. 17. vbi orabat *Respõsio ad rõnem*

Abra-

Abraham pro vita Ismahelis, & nondum natus erat Isaac, tamen non successit Ismahel in primogenitura Abrahæ nec per eum deriuata est posteritas Abrahę: nam Deus dixit ad Abraham: in Isaac vocabitur tibi semen Gene. 21. cap. sic etiam fuit de Dauid qui multos filios habuit, vt patet primo Parali. 28. & minim⁹ illorum fuit Salomon: ille tñ fuit succedens in dignitate regia patris, & per quem deriuata fuit familia Dauid, vt patet Matth. primo in genealogia Saluatoris. Dicendum ergo ꝙ omnes fratres siue primogenitus, siue quicunque alij tenebantur ad suscitationẽ seminis fratris defuncti, quia lex hoc vult generaliter loquens.

An & fratres legitimi, & etiam alij ex concubinis tenerentur ad suscitationem seminis. Quæst. XLVII.

G QVEARETVR vlterius, quid si essent multi fratres, & quidam essent ex legitimo matrimonio suscepti, alij autem essent ex concubinis, an oẽs isti tenerentur ad suscitationem seminis. Dicendum ꝙ lex de hoc nihil determinat, cũ rarò fiat mentio in veteri testamento de filiis concubinarum. Nam leges veteris testamenti non complebant legislationem aliquam: quòd patet comparando illas ad leges Romanorum, & quorumcunque populorum aliorum, quę valde multæ erant. Et fortè factum est hoc, quia populus erat rudis, & non indigebat, ꝙ intricaretur multitudine legum, vel quia volebat Deus reliqua relinquere arbitrio iudicum. Vel quia in cęteris sequerentur leges forales aliarum gẽtium vicinarum, quę fortè bonæ erant quantum ad id, in quo non tãgebatur cultus idolorum: Ideo aliqs fortè dicet, quòd omnes fratres tam ex concubina quam ex vxore tenebantur ad suscitationem istam, eo ꝙ lex generaliter loquitur. Dicendum tñ videtur, quòd solùm intelligitur de natis ex legitimo matrimonio: & dato quòd lex generaliter loquatur, non obstat, quia lex Mosaica non solet facere mẽtionem de filiis concubinarum tãquam de filiis, sed subticet illos omnino, & tamẽ hic locuta est de fratribus, ideo intelligetur de fratribus, qui sunt omnes ex legitimo matrimonio procreati. Patet hoc, quia filij Dauid sæpe enarrantur nominatim, vt patet 2. Regum 3. & 5. & primo Parali. 3. & tamen non ponuntur in aliquo istorum locorum noïa filiorum concubinarum. Nam primo Parili. 3. vbi plus exprimitur quàm in aliis locis ponuntur noïa omnium filiorum Dauid ex matrimonio procreatorum cum sorore sua vnica: & quia omnes hi habuerunt sororem nomine Thamar, & subditur: absque filiis concubinarum, & illorum non ponitur aliquod nomen, tanquam si illi nihil essent. Secundò patet, quia filij concubinarum nullius dignitatis erant in veteri testamento, nec poterant hẽre aliquam pręeminentiam ĩ ecclesia Dei, idest in populo, sicut dicitur Deutero. 23. quòd non intrabit de scorto natus ecclesiam Dei: & tamen natus ex scorto est natus de cõcubina, & tamẽ in suscitatione seminis, licèt esset aliquod onus, erat etiam aliquis honor, quia qui suscitabat semen alicuius, succedebat in tota hr̃ditate eius, vt patet de Booz, qui accepit Ruth Moabitidem ad suscitãdum semẽ Mahalon defuncti, & cum ea accepit totã possessionem Mahalon, vt patet in litera: & illegitimi non erãt capaces honoris huius, ideo non pertinebat ad eos suscitare semen. Tertiò patet, quia filij concubinarum inter cęteros fratres nõ accipiebant partem hæreditatis, nec succedebant in aliquo honore paterno, & ob hoc filij suscepti de matrimonio legitimo eiiciebant a se filios susceptos de ꝯcubina: sicut patet de fratribus Iephte Galaaditis, qui eiecerunt ipsum. Nam ipse erat filius meretricis mu-

F lieris, & fratres sui eiecerũt eũ de domo patris sui dicẽtes: hæres in domo patris nostri esse non poteris, quia de adultera matre es natus. Iud. 11. Et tamen, q cogebatur suscitare semen fratris sui succedere ei in hæreditate debebat, vt patet ex dictis: & tamen isti non poterant succedere in aliqua hæreditate, ideo neque cogebantur suscitare semen fratrum: sed ista lex solũ intelligitur de fratribus natis ex matrimonio, siue sint ex eadem matre & patre, siue ex altero tantum.

An cogebantur illegitimi fratres suscitare semen illorũ fratrum illegitimorum. Quæstio. XLVIII.

QVAERETVR vlterius, dato quòd illegitimi non poterant suscitare semen suorum fratrum legitimorum: an cogebãtur illegitimi fratres suscitare semen illorum fratrum illegitimorum. Aliquis dicet quòd sic: nam licèt nõ tenerentur suscitare semen fratrum suorum legitimorũ, eo quòd illis erãt impares, & hoc erat aliquid honoris, tñ ꝙ sucitarent semen aliorum fratrum illegitimorum non erat honor aliquis, ideo vr̃ quòd illud facere tenerentur. Respondendum ꝙ in hoc sunt duo dubia. Primum est an semen illegitimorum suscitandum erat, & qñ moriebantur. Secundum erat, dato quòd suscitaretur semẽ an ad hoc tenerentur fratres illegitimi. Ad primum dicendum, ꝙ hoc non apparet manifestè ex lege, quæ non distinguit nimis particulariter. Et credo ꝙ ratio

H hui⁹ fuerit, ꝙ explanatio istarum legum in casibus dubiis pendebat ex vsu. Nam datæ fuerunt leges istæ per Moysen: & postea cæperunt obseruari a Iudæis, & eo modo, quo cæperunt obseruari intelligẽdo eas de istis vel de illis, ita postea obseruatę sũt: & ille vsus erat obtinens vim legis. Dicendum tñ videtur, ꝙ non suscitabatur semen illegitimorum, qñ moriebantur sine liberis. Patet primò, qa suscitari semen alicuius erat ad quẽdam honorem defuncti: & tñ illegitimi nullum habebant honorem: ergo nõ erat suscitandus eis semen. Patet hoc Deu. 23. s. ꝙ de scorto natus nõ intrabit ĩ Ecclesiam Dei in sempiternũ, i. nõ habebit honorem aliquem in tota multitudine populi. Secundò patet, quia suscitatio seminis erat, vt nõ periret nomẽ defuncti in

I hęreditate sua, vt patet in litera. s. ꝙ Booz accepit Ruth vxorem Mahalon in vxorem ad suscitandum semen defuncti, vt non deleatur nomen eius in hæreditate sua, & tñ illegitimi non habebãt hæreditatem aliquã, in qua maneret nomen eorũ: ergo non poterat suscitari nomen, & semen eorũ. Tertiò patet, quia suscitatio seminis erat, vt cõtinuaretur familia defuncti, ne videretur non habere successorem, & iste erat quidã honor: sed scriptura non dabat honorem aliquem illegitimis, ideo non erat suscitandũ semen eorum. Quartò patet, quia qñ suscitabatur semen alicuius, ille, qui suscitabat illud, succedebat in hæreditate defuncti, & filius genitus ex ista suscitatione habebat totã hęreditatem defuncti, vt colligitur partim hic & Deu. 25. &

K tñ illegitimi nullã hęreditatem habebant, in qua quis succedere posset, cũ ipsi nulli succederent: sicut dixerunt fratres Iephte Galaaditis ad ipsum. s. hęres in domo patris nostri esse nõ poteris, qa de adultera matre natus es: Iud. 11. Nec valet si aliquis dicat, ꝙ illegitimi licèt non succederent patribus, succedebant tamen matribus, & in hæreditate illa poterant succedere, qui suscitarent semen eorum: nam non erat successio in veteri testamento sicut nunc, quia filij illegitimi possunt a patribus institui in aliqua parte hæreditatis, matribus autem vniuersaliter succedunt in veteri autem testamento nullus poterat succedere: matri suę: eo quòd matres nihil habebant in quo filij succederent eis, sed solùm patribus succedebant.

Causa

Causa huius est, quia in veteri testamento non succedebant filiæ patribus, sed filij Num. vigesimoseptimo. Sed adhuc obijcietur, quòd filiæ succedebant in aliquo casu, s. non stantibus filijs, & in isto casu saltem illegitimi nati de istis fœminis succederent matribus, & sic possent filios suos relinquere in hæredes. Dicendum, quòd etiam hoc non stat, quia quando filiæ succedebant in hæreditate paterna non stantibus maribus, erat hoc ad hoc, quòd per istas filias suscitaretur nomen patrum, scilicet, quòd ipsæ acciperent viros, & gignerent filios, in quibus conseruaretur nomē aui materni, vt colligitur Nu. 27. & ibi declaratum est. Si ergo contingeret istas habere filios illegitimos, non succederent illi in aliqua parte hæreditatis. Sed fortè dicet aliquis, quòd hoc non constat, quia lex nō determinat de hoc, ideo poterat esse, quòd filij illegitimi succederent matribus. Dicendum hoc non stare, quia contingeret, quòd hæreditas vnius tribus transiret in alteram: sed hoc non stat, ergo non succedebant illegitimi. Quòd autem non posset transire hæreditas de tribu in tribum, patet Nu. 36. Quòd autem sequeretur hoc, patet, quia Deus iussit, ꝙ filiabus Salphaad daretur possessio, quæ dāda erat patri suo, cùm non haberet filios: Nu. 27. & post hoc conquesti sunt filij Manasse de cuius tribu erant filiæ Salphaad, dicentes, quòd filiæ Salphaad acciperent viros, de qua tribu vellent: & sic transiret possessio ad illam tribum, & minueretur de tribu Manasse: Num. 36. & tunc dixit Deus, ꝙ quælibet mulier acciperet virum de familia sua, & tribu sua, vt non transiret possessio de tribu in tribum, & de familia in familiam: & tamen contingeret, quòd mulier cognosceretur fornicariè à viro alterius tribus, & ab eo acciperet prolem: si ergo filij illi succederēt matri cùm illi essent de illius tribu, de qua erat pater eorum, cùm filij sequantur familiam patris, & non matris, transiret possessio matrum in alteram tribum, quod erat inconueniens, ergo non succedebant matri filij illegitimi: & sic patet, quòd cùm filij illegitimi nulli succederent, non haberent hæreditatem aliquam in qua succederet eis quisquam, & consequenter non debebat suscitari semen illorum. Ad secundum dicendum, quòd cùm semen illegitimorum non erat suscitandum, nō tenebantur aliqui, siue legitimi, siue illegitimi suscitare semen eorum. Et tamen, dato quòd suscitari debuisset, manebat dubium, an illegitimi tenerentur ad hoc. Dicendum, quòd non erat in hoc dubitandum. Nam illegitimi non admittuntur ad suscitandum semen legitimorum propter inæqualitatem dignitatis, & tamen illegitimi erant æquales dignitate alijs illegitimis, ideo poterant succedere eis in suscitatione seminis. Secundò patet, quia non sequitur hic inconueniens quod supra inducebatur de succedendo in hæreditate. Nam licèt succedendo legitimis in suscitatione seminis deberēt succedere in hæreditate, succedendo tamen illegitimis in suscitatione, non debebant succedere in hæreditate, quia illegitimi nullam habebant hæreditatem, ideo stabat conuenienter suscitatio seminis, sine hæreditatis successione.

An fratres teneantur suscitare semen fratris relinquentis filias, & non filios.
Quæstio XLIX.

QVAERETVR vlterius, quid si aliquis de fratribus moriens reliquit filias, vel filiam, & non filios, an fratres eius teneantur suscitare semen illius. Quidam tenent, quòd tenebantur alij fratres suscitare semen defuncti, & ad hoc allegant

A opinionem contrariam, vt improbent illam. Et dicunt, quòd licèt filiæ per se non faciant continuari lineas familiarum patrum: quia transibant ad illas tribus, de quibus viros accipiebant, tamen poterant accipere viros, ex quibus susciperent filios, qui nominarentur nomine auorum, & illi succederent in hæreditate eorum, & continuarent lineam ipsorum. Sic factum est de filiabus Salphaad, quæ acceperunt viros huiusmodi, vt colligitur Numeri vigesimoseptimo, & trigesimosexto. Istam opinionem improbant isti, dicentes, quòd non stet, quia mulieres istæ accipientes viros transibant in illam tribum, aut familiam, de qua erant viri: & sic transiret etiam possessio ad aliam tribum, in qua non

B propriè continuaretur familia descendens à capite alterius tribus: ideo filij Manasse petierunt à Moyse, quòd filiæ Salphaad, quæ successerant patri suo in hæreditate, non acciperent viros de alijs tribubus, nè ipsi aliquid perderent de possessione sua, scilicet, quòd transiret ad aliam tribum, & accresceret illud alteri tribui. Et Deus sic iussit fieri Numeri trigesimosexto: ideo dicunt isti, quòd si moreretur quis, relicta filia, & non filijs, habetur ac si non genuisset: vel si moreretur sine liberis: ideo alij fratres debent suscitare semen eius. Et probant hoc, quia in litera dicitur, quòd vocabitur primogenitus nomine defuncti, & tamen fœmina non potest vocari nomine patris, ideo non manebit in fœmina

C successio, sed suscitabitur semen defuncti. Dicunt tamen, quòd si interdum defunctus relinqueret filiam, & nullus esset in cognatione, qui posset suscitare semen eius, per filiam suscitandum erat nomen patris defuncti. Dicendum tamen, quòd licèt ista positio quibusdam videatur, & sit aliqualiter rationabilis, sicut nos recitauimus eam Deuteronomij vigesimoquinto, aliorum referentes opinionem: tamen non est omnino vera: quod patet, quia nunquam est suscitandum semen defuncti, nisi quando non manet ei semen, & tamen, manente filia, manet semē patri: quia per illam potest continuari, ergo non est suscitandum. Quòd autem possit per illam continuari patet, quia illa accipiet

D virum, qui gignat ex ea filium, qui nominetur nomine aui materni, & sic non delebitur nomine defuncti in possessione sua: sic patet Numeri vigesimoseptimo, cùm filiæ Salphaad conquestæ sunt, quòd delebatur pater suus, scilicet, quòd nomen suū delebatur de familia sua: quia non reliquerat filios mares, ideo petiuerunt, quòd daretur eis hæreditas, & quòd ipsæ facerent ne periret nomen patris sui de familia sua; & Deus iussit eis dare hæreditatem, dicens: iustam rem postulant filiæ Salphaad: & sic iubebat Deus, quòd dando filiabus hæreditatem paternam, non existentibus maribus, sufficienter nomen patris in sua progenie conseruabatur: & tamen non necesse erat suscitari semen alicuius, nisi

E quando non poterat conseruari nomen alicuius in sua progenie: ideo existentibus filiabus, non erat suscitandum semen alicuius. Secundò patet, quia quando moriebatur aliquis sine filijs relictis filiabus, deuoluebatur hæreditas eius ad filias: Numeri vigesimoseptimo: & tamen si aliquis suscitaret nomen defuncti, dari debebat ei tota hæreditas eius: sicut nunc data fuit Booz suscitanti semen Mahalon: vt patet in litera: ideo sic non erat suscitandum semen defuncti, si relinqueret filias. Tertiò patet, quia filij nati per suscitationem seminis erant filij legales, & non veri: filij autem nati ex filiabus defuncti erant veri nepotes, ideo præferri debebant veri legalibus.

Vnde existentibus veris non oportebat introduci legales; & tamen isti erant per suscitationem seminis, ergo non erat suscitandum semen in tali casu. Cùm autem obijcitur, quòd necesse erat suscitari semen etiam si starent filiæ, quia per filias non poterat conuenienter familia patris continuari, eo quòd illę transibant in familiam virorum suorum. Dicendum, quòd verum est, quòd fœminæ transibant semper in familiam virorum suorum: & tamen si fœminæ succedebant in hæreditate patribus suis, filij nati ex eis, vel saltem aliqui illorum non transibant in familiam, in quam transibant matres, sed nominabantur de familia auorum maternorum, & accipiebant illorum nomina, & sic continuabatur progenies auorum per illos, ac si essent nepotes auorum maternorum ex filijs, & non ex filiabus. Sic enim factum est in filiabus Salphaad, quia ipsę innuerunt, quòd conseruarent nomen patris sui, nè deleretur, si daretur eis hæreditas, quæ danda erat patri suo. Numeri vigesimoseptimo: & tamen istud non erat, nisi quòd acciperent viros, de quibus susciperent filios, & illi conseruarent nomen auorum, & hoc idem erat, sicut quando suscitabatur nomē alicuius: nam certum est, quòd ille, qui nascebatur non erat filius, nec nepos defuncti, nec erat de progenie eius, sed de progenie alterius fratris sui: & tamen computabatur de progenie defuncti propter legalem identitatem. A fortiori ergo nepos ex filia quamquam esset natus ex patre alterius familiæ, & tribus, vocaretur de familia aui materni. Cùm autē dicitur, quòd filij Manasse conquesti sunt, quòd filiæ Salphaad accipiebant hæreditatem, & poterant accipere viros de alia tribu, & sic transiret ad aliam tribum possessio: dicendum, quòd iam statutum erat, quòd filij nati de istis computarentur de progenie Salphaad, quia loco eius succedebant: & tamen licèt hoc de iure obtineret, de facto illi non videbant esse de tribu Manasse, sed de tribubus illis, quorum essent patres eorum, & sic videretur teneri possessio à viris alterius tribus, vel familiæ; ideo Deus iussit, quòd fœminæ acciperent semper viros de eadem tribu, vt omni tempore maneret possessio vnius tribus in potestate virorum, qui de iure, & facto essent de eadem tribu.

An hæc lex de suscitatione seminis intelligatur de fratribus solùm, vel de cognatis etiam: sic quòd consanguinei similiter tenerentur.

Quæstio L.

QVAERETVR vlterius, an ista lex de suscitatione seminis intelligebatur de fratribus solū, vel de cognatis etiam. Respondent quidam, quòd intelligebatur solùm de fratribus. Et patet hoc primò, quia lex ponitur Deuteronomij vigesimoquinto de suscitatione seminis, & tamen ibi solùm agitur de fratribus, cùm dicatur: quando habitauerint fratres simul, & vnus eorum mortuus fuerit, vxor eius non nubet alteri, sed accipiet eam frater defuncti: & tamen alij cognati non erant fratres, ideo non tenebantur suscitare semen, quia Iudæi obligati non erant ad faciendum, nisi id, quod expressum erat in lege, vt patet Deuteronomij decimosecūdo, scilicet: Quod pręcipio tibi, hoc tantùm facito domino Deo tuo, nec addas, nec minuas quicquam: potissimè, quia ista lex erat pœnalis, & tamen pœnalia restringenda sunt, & fauorabilia amplianda. Cùm autem soli fratres intelligantur, non intelligerentur cognati. Secundò patet, quia si cognati essent obligati ad suscitationem seminis defuncti, etiam si non essent fratres tenerentur vxores defunctorum admonere cognatos defun-

F cti, vt eas reciperent in vxores, sicut admonebant fratres defunctorum, & non licebat eis istis non admonitis sumere in viros aliquos, qui non essent de cognatione, & tamen non obligabantur ad hoc: ergo nec cognati obligabatur ad suscitandum semen defuncti. Patet consequentia, quia si vxor non obligabatur ad hoc, liceret ei accipere quem vellet in virum, & tamē si illa acciperet quem vellet in virum, non possent cognati suscitarē semen defuncti, cùm suscitatio non posset fieri sine vxore defuncti, vt patet Deutero. vigesimoquinto: ideo non obligarentur cognati defuncti ad suscitationem, quia aliàs obligarentur ad impossibile. Quòd autem non obligaretur vxor defuncti admonere cognatos, vt aliquis de eis acciperet illam in vxorem, patet de Ruth, quæ erat vxor Mahalon defuncti, cuius cognatus erat Booz: & tamen non obligata erat ad accipiendum Booz in virum, nec aliū cognatum suum. Nam Booz dixit ei: benedicta filia tu à domino, quia priorem misericordiam posteriore superasti: quia non es secuta iuuenes pauperes, vel diuites, scilicet: sed petiuit ipsum in virum, vt patet præcedenti capitulo. Ecce ergo dicebat Booz, quòd Ruth fecerat misericordiam petēdo ipsum in virum; & tamen si obligata esset ad suscitandum semen eius, non faceret misericordiam, ergo non erat obligata ad suscitationem, & consequenter non erant cognati obligati ad hoc. Tertiò patet, quia si cognati essent obligati ad suscitationem seminis, daretur eis pœna

H quando non suscitarent: & tamen non infligebatur pœna, ergo non erant obligati. Patet primum, quia quando aliquis de fratribus defuncti nolebat suscitare semen eius imponebatur pœna, quæ habetur Deuteronomij vigesimoquinto: sic fieret cognatis si obligati essent, & tamen non infligebatur pœna cognatis non suscitantibus semen defuncti. Quod patet in cognato Booz, quia ille erat propinquior: & ad eum potius pertinebat suscitatio ista, quàm ad Booz, & noluit: & tamen non fuit ei inflicta pœna illa, quia non fuit ablatus calceus ei ab vxore defuncti, nec expuit in faciem eius, vt patet hic: & tamen ista erat pœna, quæ infligebatur nolentibus suscitare semen defunctorū: Deut. 25. ergo non obligabantur isti suscitare semen.

I Alij dicunt, quòd cognati obligabant suscitare semen defunctorum, & non soli fratres: quod patet primò, quia si non essent obligati cognati ad suscitandum semen, non inferretur alicui eorum priuatio iuris sui pter non suscitare semen defuncti, & tamen priuabantur multi iure suo, quia non suscitabant semen defuncti, ergo obligabantur ad hoc. Primum patet, quia non priuatur aliquis iure suo, nisi ex aliqua causa. Secundum patet, quia Booz habebat alium cognatū, cui prius, quàm sibi competebat redimere possessiones venditas à Noemi: & cùm dixisset, quòd volebat redimere agrum, dixit ei Booz, quòd acciperet simul Ruth in vxorem: & quia non accepit illam non potuit redimere possessionem, sed trāsiuit hoc ad Booz,

K vt patet in litera, ergo erat ille obligatus ad accipiendum illam. Secundò patet, quia dixit Booz ad cognatum suum, quòd quando acciperet possessionem de manu Noemi, acciperet etiam Ruth in vxorem ad suscitandum semen defuncti: & posuit ista duo tanquam connexa, & inseparabilia: ergo erat obligatio ad suscitationem seminis defuncti. Tertiò patet, quia si obligatus non fuisset cognatus Booz ad suscitandū semen defuncti accipiendo Ruth in vxorem, non inferretur ei aliqua contumelia pro hoc, & tamen illata fuit ei quædam contumelia: quia calceus de pedibus eius solutus est, vt patet infra in litera: & ista erat pęna non suscitantis semen: Deuterono. vigesimoquinto. Ergo obligatus erat iste ad suscitandum semen.

Quartò

Quartò patet, quia si non esset obligatio ad suscitationem seminis, potuisset Ruth accipere in virum quem vellet, & tamen non potuit, ergo erat obligatio ad hoc. Patet primum, quia mortuo viro soluta erat mulier à lege eius, & poterat accipere quem vellet, & commisceri cui vellet, ad Roman. septimo: iste autem casus arctabat mulierem ad spectandum fratres defuncti: si ergo non obligaretur ad suscitationem seminis mulier, manebat ei libertas ad quemcunque virum, & tamen non mansit ipsi Ruth: nam quando petiuit in virum Booz, dixit ipse, quòd erat propinquus, & tamen alius erat propinquior, & si ille eam accipere nollet in vxorem, ipse sine dubio eam acciperet, vt patet præcedenti capitulo: ergo Ruth obligata erat ad suscitationem seminis defuncti viri, & non solùm non poterat accipere in virum quemcunque vellet extra cognationem defuncti, sed etiam non poterat accipere quemcunque vellet de ipsis cognatis defuncti, sed oportebat, quòd admoneret omnes, & acciperet eum, qui propinquior erat, si ille eam vellet accipere, alioquin discurreret per omnes quousque omnes eam acciperent. Quintò patet, quia Ruth erat vxor defuncti, & petiuit à Booz, quòd acciperet eam in vxorem ad suscitationem seminis iure propinquitatis, dicens: extende pallium tuum super ancillam tuam, quia cognatus es. Ecce iure cognationis dixit, quòd debebat eam accipere in vxorem, ergo erat ex obligatione propter cognationem ad suscitationem seminis. Sextò patet, quia Booz suscepit ipsam Ruth ad suscitandum semen defuncti, cùm esset cognatus, & inuocauit omnes in testes, quòd accepisset Ruth in vxorem ad suscitandum nomen defuncti, & accepit omnes possessiones eius, vt patet in litera: ergo non erant solùm obligati fratres ad suscitandum semen defuncti, sed etiam cognati eius. Respondendum autem, quòd circa hoc licèt quælibet istarum positionum posset habere fulcimenta colorata, & responsiones verisimiles: ad oppositum tamen veritas est, quòd cognati defuncti non obligabantur ad suscitationem seminis defuncti, sed soli fratres, sicut lex dicit Deuteronomij vigesimoquinto, & tamen poterant cognati suscitare semen defunctorum, si vellent, & gaudebant quibusdam priuilegijs. Pro quo sciendum circa hoc, quòd erant tres status hominum, fratres, cognati, & extranei. Fratres tenebantur ad suscitationem seminis defuncti, & si nolebant suscitare puniebantur, sicut habetur Deuteronomij vigesimoquinto. Extranei non obligabantur ad suscitandum semen defunctorum, nec etiam recipiebantur ad hoc, dato quòd vellent. Cognati autem non obligabantur suscitare semen defunctorum, ideo non puniebantur pœna legis Deuteronomij vigesimoquinto: licebat tamen eis suscitare si vellent, & si vellent suscitare gaudebant quibusdam priuilegijs, scilicet, quòd succedebant in hæreditate defunctorum: si autem nollent, non succedebant in aliquo, nec gaudebant aliquo priuilegio: & tamen non puniebantur aliqua pœna, nec priuabantur aliquo iure: & sic factum est nunc in Booz, & cognato suo, quia cognatus erat propinquior, cui competebat prius ius suscitandi semen, & succedendi in hæreditate, & quia non voluit suscitare semen, non potuit gaudere priuilegio successionis bonorum, & redemptionis eorum, quamquam voluisset hoc, & Booz, qui erat cognatus in minori gradu suscitauit semen, & successit in bonis, vt patet in litera. Argumenta ergo tria facta in principio tenenda sunt, quia illa probant, quod soli fratres obligabantur, & verum est. Ad alia respondendum est.

Respõs. ad rationes 2. opin.

A Ad primum cùm dicitur, quòd non priuatur aliquis iure suo, nisi ex causa, concedendum est: & dato quòd aliquis priuetur sine culpa, sicut est in tresdecim casibus, tamen non sine causa: & sic generale est neminem puniri, nec iure suo priuari sine causa. Cùm autem dicitur, quòd cognatus Booz priuatus est iure suo, negandum est, quia nullum ius erat quæsitum ei, quo nunc priuatus fuerit. Nam ius redimendi erat annexum suscitationi seminis, ideo qui nollet suscitare semen, non gauderet illo priuilegio: & tamẽ dato, quòd non suscitaret semen defuncti, non priuabatur iure: quia aliud est perdere, quàm non acqrere. Iste autem non acquirebat, siue impediebatur acquirere, tamen non perdebat quicquam de eo quod ac- B quisierat, & non acquirere nõ venit in pœnam, sed ex voluntate .s. ex omissione alicuius actus, quem si iste faceret acquireret.

Ad 1. rationem.

Ad secundum dicendum, ꝙ rectè concludit, & concedendum est quidquid inducit .s. ꝙ annexum erat ius redimendi rem venditam suscitationi seminis, ideo cognatus Booz obligabatur accipe Ruth in vxorẽ, si vellet accipere possessionẽ defuncti. Ista tamen obligatio erat conditionalis: ideo cũ posset cognatus Booz nolle redemptionem possessionũ, poterat non obligari ad accipiendum Ruth in vxorẽ: & sic factum est, quia cessit iuri suo, & successit in illo Booz: si tamen simpliciter obligaretur cedere iuri successionis, & redemptionis possessionum, non satisfaceret ad hoc, quòd maneret à pœna immunis, sed C adhuc puniretur. Quod patet de fratribus nolentibus suscitare semen fratrum suorum defunctorum, quia non solùm nihil habebant de possessione eorum, sed etiam defunctorum vxores spuebant in facies istorũ, & discalciabant eos, dicentes: sic fiet viris, qui non suscitant semen fratrum suorum Deut. 25. & tamen cũ cognatus Booz cessit iuri redemptionis, & successionis, & non fuit ei irrogata vltra aliqua pœna .s. illa, quæ habetur Deutero. 25. ergo non erant cognati obligati simpliciter ad istam suscitationem, sed sub cõditione.

Ad 2. rationem.

Ad tertium cùm dicitur, quòd si non fuisset obligatus cognatus Booz ad suscitandum semen defuncti, non inferretur ei pro hoc aliqua contumelia: concedendum. Cùm autem dicitur, quòd fuit ei inflicta D contumelia aliqua: negandum est. Nec valet, quòd dicatur, quòd calceus ablatus est, quæ erat pœna, quæ infligitur Deutero. 25. non suscitantibus semen: nam non fuit factũ, sicut ibi, quia ibi tollebatur calceus in contumeliam: hic autem solùm ad confirmationem cessionis. Nam consuetudo erat in Israel, quòd quando aliquis cedebat alteri in iure suo, vel donabat aliquid: ad hoc, quòd esset firma cessio, vel donatio, tollebat sibi calceum, ille, qui faciebat cessionẽ, & dabat illum proximo suo, cui faciebat cessionem, vel donationem, vt patet in litera. De hoc autem, & differentia istius discalciationis ab illa, quæ habetur Deuteronomij vigesimoquinto, declarabitur infra in quadam quæstione.

Ad 3. rationem.

In Israel consuetudo.

Ad quartum dicendum, quòd non lice- E bat Ruth accipere in virum quem vellet de extraneis, nec etiam de cognatione viri sui, nisi illum, qui esset propinquior, si ille vellet, ideo Booz cùm non esset propinquior, noluit accipere Ruth, quousque cederet cognatus suus. Pro quo sciendum, quòd Ruth erat obligata ad suscitationem seminis defuncti viri sui, & cognati eius non erant obligati ad hoc, quia tamen licebat eis suscitare semen defuncti, si vellent, tenebatur Ruth admonere eos, an vellent suscitare semen: & si deberet fieri suscitatio seminis, erat ordo, quòd inciperetur à propinquioribus. Ideo nec Ruth poterat accipere in virum ipsum Booz quousque sciret an alius cognatus Booz, qui erat propinquior viro suo, vellet eam accipere.

Ad 4. rationem.

Nec etiam Booz poterat eam accipere gratis se offerentem quousque constaret ei de voluntate cognati sui, an vellet eam accipere, ideo nõ accepit quousque cessit ille: & tamen ex hoc non sequitur, quòd aliquis istorum cognatorum duorum defuncti obligat⁹ erat simpliciter ad suscitandum semen eius. Ruth aũt erat obligata ad suscitandum semen viri sui, si quis istorum vellet: vnde ipsa magis obligata erat, q̃ cognati defuncti. Sic etiam erat de respectu vxoris defuncti ad fratres eius, quando aliqui erant, qui possent suscitare semen eius. Nam vxor erat tunc obligata ad istam suscitationem volente aliquo de fratribus defuncti, alioquin accusaretur tanquam adulterij rea, si nollet, aut si alicui commisceretur nondum requisitis fratribus defuncti, an vellent eam accipere in vxorem: & tamen fratres defuncti, licèt essent obligati, non erant tãtum obligati, quia erat eis libertas, an vellẽt suscitare semẽ defuncti, vel subire pœnam legis. s. ꝙ discalciarentur, & spuererur in faciem eorum: Deut. 25. Ad quintum dicendum, quòd verum est, quòd Ruth petiuit Booz in virum iure cognationis, & poterat Booz illam accipere hoc iure consentiente alio cognato suo, qui erat propinquior; tñ non erat obligatus ad hoc, sed si susciperet eam, gauderet priuilegio successionis in hereditate defuncti: si autem non susciperet, non gauderet illo priuilegio: & tamen non puniretur in aliquo. Ad sextum dicendum, quòd verũ est, quòd Booz suscepit Ruth vxorem defuncti cognati sui ad suscitandum semen eius, tamen nõ erat obligatus ad hoc, sed licebat ei accipere, vel non accipere: & voluit gratis illam accipere desiderio suscitandi semen mortui.

Ad 5. rationem.

Ad 6. rationem.

Quis ordo erat in suscitatione seminis defuncti inter fratres, & cognatos: & qui magis tenebantur ad hoc. Et qui puniebantur, & qui non, si non suscitarent semen.

Quæst. LI.

QVAERETVR vlterius, de obligatione suscitationis seminis, quibus competat, & qualiter. s. quibus magis, & quibus minus. Dicendum sicut supra declaratum fuit in 43. & 44. quæst. & hr̃ Deut. 25. duæ personæ requirebantur ad suscitationẽ seminis. s. vxor defuncti, & frater eius, siue cognatus, & inter ista duo extrema matrimonij diuisa in tres erat differẽtia obligationis, quia cognat⁹ minus obligabatur, quàm frater, & vxor, & frater min⁹ obligabatur, quàm vxor: & vxor super omnes obligabatur. Patet de cognatis: nam vt declaratum fuit præcedenti quæst. ad cognatos pertinebat suscitare semen defunctorum, non stantibus fratribus, & tamen non obligati erant ad hoc; & tamen si vellent suscitare, gaudebant quodam priuilegio. s. ꝙ succedant in bonis, & priuabant alios priores isto iure: vtpotè, si quis defunctus haberet fratres, & alios cognatos, & nemo cognatorũ, nec fratrũ vellet suscitare semen defuncti, nisi ille cognatus, qui attinebat in minimo gradu, ille auferret in omnibus ius successionis, quod aliàs pertinebat ad ipsos secundùm ordinem propinquitatis, & deuoluebatur ad istum. Sic patet in Booz, & cognato eius: nam ille cognatus erat propinquior, quàm Booz, & competebat ei prius succedere in possessionibus defuncti, & redimere eas, quàm ipsi Booz: vnde requisiuit Booz an redimere eas vellet iure propinquitatis, quia tamen non suscepit in vxorem transiuit istud ius ad Booz, qui in minori gradu erat cognatus, & accepit Ruth in vxorem: fratres autem defuncti erant magis astricti ad suscitandum semen defuncti: quia non erat liberum eis suscitare, vel non suscitare, ita tamen, quòd à pœna essent immunes, sicut erat in cognatis: sed si nollent suscitare, priuabantur priuilegio successionis, quod trãsibat ad cognatos alios, & insuper afficiebantur infamia, & contumelia: quia iudicialiter condemnabantur, scilicet, quòd vxor defuncti discalciaret quemlibet horum nolentium suscitare semen defuncti fratris, & spueret in faciem eius, diceretque: sic fiet viro, qui non ædificat domum fratris sui: & sequebatur tũc infamia perpetua, scilicet, quòd domus illius vocabatur in æternum domus discalciati in Israel. Et erat ordo in hoc, quòd si haberet defunctus multos fratres, ille, qui propinquior erat eis ordine natiuitatis admonendus erat suscipere defuncti vxorem; & si nollet, citare debebat mulier defuncti eum, & coram iudicibus infligebatur ei pœna, quæ habetur Deut. 25. & deinde requirebatur sequens, & si nollet, infligebatur etiam ei pœna: & sic fiebat per omnes fratres defuncti, quotquot illi essent tam coniugatos, quàm nõ coniugatos: & si nullus vellet, omnibus pęna infligebatur, & demum mulier admonere debebat omnes cognatos defuncti, vt susciperent eam incipiendo secundùm ordinem à propinquioribus, si quis vellet eam accipere: quousque nullus permaneret in tota cognatione, scilicet intra cognationis gradus determinatos secundùm consuetudinem Iudæorum, in quibus vocabantur aliqui cognati, & si quis vellet eam accipere, tenebatur esse eius vxor. Et tamen dato, quòd nullus eam vellet, non erat aliqua pœna infligenda cuilibet istorum, sicut fratribus, vt declaratum est præcedenti quæstione. De vxore autem dicendum, quòd magis obligata erat ad suscitationem seminis, quàm fratres, & cognati. Primò patet, quia ipsa tenebatur requirere fratres defuncti, an vellet quisquam illam in vxorem, & nullus eorum tenebatur illam admonere. Secundò patet, quia ipsa non solùm respectu fratrum erat obligata, sed etiam respectu cognatorum, ita quòd non licebat accipere ei in virum quemquam de extraneis quousque omnes fratres, & etiam cognati defuncti requisiti ab ea nollent eam accipere: & tamen de nullo istorum dicitur, quòd teneretur admonere eam. Tertium erat, quia si mulier non admoneret cognatos, & fratres defuncti, vt quisquam acciperet eam, & ob hoc nullus eam acciperet: non erat aliqua pœna infligenda cognatis, nec fratribus, etiam si acciperent alias vxores, & tamen si mulier non admoneret fratres, nec cognatos defuncti, & contraherent cum aliquo alio, vel misceretur ei, rea erat adulterij: & accusaretur ad mortem, sicut patet de Thamar, quæ reperta est pręgnans antequam acciperet eam in vxorem Sela, qui suscitaturus erat semen de illa fratrum suorum, & accusata est ad incendium, & ducta est, & fuisset combusta, nisi se iustificasset, vt patet Genesis trigesimooctauo. Quartum erat, quia obligatio fratrum defuncti ad suscitandum semen erat conditionalis, scilicet, si vellent, alioquin tolerarent aliam pœnam legis. In muliere autem erat simpliciter necessitas suscitandi semen defuncti, ita quòd si nollet suscitare semen eius, accipiendo alium in virum antequam fratres, & cognati defuncti refutarent eam accipere, lapidanda erat, vel cremanda, sicut adultera, vt supra probatum est: ideo maior erat obligatio mulieris ad suscitandum semen, quàm alicuius alterius.

F G H I K

Ordo puniendi nolẽtis suscitare semẽ fratris sui apud Hebræos.

Vxor erat magis deuincta ad seminis suscitationẽ quàm fratres, & cognati.

Quare magis erat obligata vxor ad suscitationem seminis defuncti, quàm fratres. Quæst. LII.

QVæretur vlterius, cur magis erat obligata mulier ad suscitationẽ seminis defuncti, q̃ fratres defũcti.

Respon-

Respondendum, quòd propter multa: primò, quia naturaliter erat maius debitum ad hoc: nam vir, & vxor erant effecti vna caro, quia per matrimonium efficiuntur duo in carne vna, vt patet Gen. 2. & tamen frater cum fratre nō est vna caro, nec pater cum filio, ideo est maius debitum vxoris ad virum, & è contrario, quàm ad fratres, & alios: & sic apostolus iussit, vt magis diligerent viri vxores suas, quàm quoscunque alios, dicens: Viri diligite vxores vestras, sicut corpora vestra: ad Ephe. 6. & tamen nullus tenetur magis diligere carnem alterius, quàm carnem suam, ergo maior est obligatio dilectionis viri ad vxorem, & vxoris ad virum, quàm ad aliquem alium. Et licèt non dicatur hoc de vxore respectu viri, dicendum, quòd magis adhuc ex debito tenetur vxor diligere virum, quā vir vxorem, eo quòd plura recipit vxor à viro, quàm vir ab vxore, cùm mulier naturaliter sit deficiens, & vir sit custos eius, & prouisor in necessarijs. Magis ergo tenebitur vxor viro ad suscitandum semen eius, quàm quisquam aliorum, cùm suscitatio sit quædam vtilitas viro cùm per hoc conseruetur nomen eius indeletum, quia aliàs deleretur. Secundò fit hoc propter legalem conuenientiam, scilicet, quia magis conuenit mulier ad suscitationem seminis secundùm intentionem legis, quàm aliquis de fratribus, & cognatis. Quod patet, quia intentio legis erat, vt suscitaretur semen defuncto: ita quòd qui non habuerat veros filios haberet filios legales, & interpretatiuos: & ad hoc, quòd isti similarentur filijs veris, oportebat, quòd esset maxima identitas, quæ esse poterat inter istos filios legales ad naturales, & veros, scilicet, quòd essent ab eisdem principijs: filij tamen veri si aliqui fuissent ipsius defuncti, essent ex vxore illa, quam tenebat: ideo filij legales maximè competebant ex parte vxoris, quàm de parte viri. Tertiò patet ex conditione suscitationis seminis. Nam suscitatio seminis censebatur quando gignebatur aliquis filius ipsi defuncto, eo quòd fingebatur illum esse de semine defuncti, quod susceperat vxor eius in vtero, & tamen illud non fuerat sufficiens ad generationem fœtus, nisi viuificaretur fœtus virtute seminis illius, qui accipiebat vxorem defuncti. Sed ad continendum semen defuncti respectu cuius filius genitus dicatur de semine defuncti, vel consimilis eius, nullus magis agebat, quàm vxor defuncti, ideo ipsa maximè obligari debebat ad suscitandum semen. Quartò patet, quia vir, & fœmina sunt inæqualis dignitatis naturaliter, ideo circa eandem rem maiori priuilegio gaudere debuit vir, quàm fœmina: & sic circa suscitationem seminis debuit minus obligari vir, quàm fœmina. Quinta ratio, & potissima fuit, quia Deus debebat nimis procurare suscitationem seminis mortuorum, & ad hoc videbatur expediens, quòd omnes obligarentur ad quos pertinebat, quia si relinqueretur in libertate istorum, multi eorum nollent suscitare semen defunctorum. Si autem obligarentur omnes, esset scandalum, quia si vir obligaretur ad suscipiendum fœminam aliquam in vxorem, quæ fortè non placeret oculis eius, cùm essent Israelitæ duri cordis occiderent vxores. Ista enim fuit causa, quare permissum est Israelitis, quòd repudiarent vxores, scilicet, quia si non liceret eis abijcere vxores repudiando cùm displicerent eis, occiderent illas. Sic tetigit Christus Matth. decimonono, scilicet: Ad duritiem cordis vestri libellus repudij datus est: à principio autem non erat sic. Ista durities cordis erat, quòd occiderent vxores, & sic non fuit conueniens, quòd obligarentur in veteri testamento viri ad accipiendum vxores defunctorum, vt suscitarent semen ipsorum. Vxores autem obligari debuerunt, quia ex obligatione istarum non sequebatur istud inconueniens: debuit tamē poni quædam pœna viris, vt suscitarent semen defunctorum, vt timore illius incitarentur aliquando ad suscitationem hanc.

Israelitis quare permissum é, quòd repudiarent vxores.

Si essent multi fratres mortui, & vltimus superstes suscitaret semen eorum, filius genitus de cuius illorum nomine vocaretur. *Quest. LIII.*

QVAERETVR vlterius, si essent multi fratres, sicut in casu, quem posuerunt Saducæi Matth. vigesimosecundo, scilicet, quòd septem fratres erant, & mortuo primo relicta vxore secundus voluit suscitare semen eius, & accepit vxorem illius, & consequenter omnes vsque ad septimum, & nullus susceperit ex ea prolem, nisi septimus, quis ipsorum faciet filium natum nominari de nomine suo? nam lex iubet, quòd filius natus ex ista suscitatione nominaretur nomine defuncti: omnes autem sex præcedentes mortui sunt, & quilibet illorum habuit mulierem illam in vxorem: est ergo dubium cuius eorum nomine sortietur. Dicendum secundùm quosdam, quòd non poterat sciri in tali casu cuius nomine vocaretur, sicut crediderunt Saducęi de muliere, quæ suscepta est à septem viris, cuius illorum erit in resurrectione. Si autem esset aliqua causa quare esset magis vnius, quàm alterius, non arguissent sic illi contra Christum putantes se deducere ad impossibile: nam si posset determinari cuius illorum erat vxor, argumentum suum contra resurrectionem non procederet: ita dicetur nunc, quòd non constaret cuius iste erat filius. Dicendum, quòd non est simile, quia si in resurrectione habituri essemus vxores, quas habueramus viuentes, esset aliqualis difficultas circa hoc, cùm quilibet contraxisset cum ea æquale vinculum matrimonii, ideo manifestè non appareret, quis potius eam habiturus esset. Secus autem est de filio genito, quòd aut quæreretur quantum ad veram filiationem, aut quantum ad filiationem legalem. Si primo modo, patet ex casu, quòd iste erat filius septimi viri. Si autem quantum ad legalem, erit filius illius cuius nunc suscitabat semen iste septimus. Manet autem tunc dubium, cuius semen suscitabat iste. Et dicendum, quòd de secundo, tertio, quarto, & quinto non est dubium, sed de primo, & sexto. Causa est, quia secundus, tertius, quartus, quintus non fuerunt primus cui successit semen suscitans. Etiam non fuerunt vltimus cui successit ille, qui suscitauit semen realiter: ideo de istis est dubium sublatum. Sed de primo est dubiū, quia ille fuit propter cuius mortem accepta est vxor eius ad suscitandum semen defuncti, & postea alii continuauerunt. De sexto est dubium, quia septimus accepit vxorem per mortem sexti, & illius vxorem dicitur accepisse, & nunc ex illa genuit primogenitum, ideo ille nominandus erit nomine sexti, qui vocatur hic defunctus. Dicendum tamen est, quòd verè iste filius genitus nominandus est ex nomine primi defuncti. Nam propter mortem illius secundus accepit vxorem eius, ideo tertius non accepit vxorem secundi propter secundum, sed propter primum, cùm ipse secundus acceperit vxorem primi propter ipsum primum: tertius ergo propter primū accipiet, quia quidquid est causa causæ est causa causati: & sic de quarto, & quinto, & sexto, & omnibus. Vnde ipse septimus censetur successisse primo, & non aliis: quia propter primum omnes susceperunt illam vxorem: & si secundus habuisset filios, non suscepissent eam reliqui, & sic vsque ad vltimum: nominabitur ergo semper filius genitus ex tali suscitatione nomine primi.

Quare filius natus ex tali suscitatione vocabatur nomine defuncti. Quæstio LIIII.

QVAERETVR vlterius, quare filius natus ex tali suscitatione vocabatur nomine defuncti. Dicendum, quòd lex voluit quantum posset identitatem filij legalis ad naturalem: nam non habuit defunctus iste filios naturales veros, & lex vult ei fingere filios, & ad hoc, quòd filij ficti videantur aliquo modo esse filij defunctorum, oportuit, quòd esset magna similitudo inter filios illos ad defunctos: & ad hoc fecit lex, quòd solùm fieret suscitatio ista ex vxore defuncti, in qua videbatur esse semen defuncti, & à fratribus ipsius defuncti, quia illi maximè identificabantur defuncto: ita ergo ad hoc, quòd ipse filius magis videretur pertinere ad defunctum, etiam in nomine debuit similari ei. Nam si vocaretur alio nomine, poterat putari, quòd iste ascriberetur ei, qui ipsum genuit: vt ergo pateret, quòd pertineret ad defunctum, vocandus erat primogenitus in suscitatione ista nomine defuncti, & sic minus dubitaretur de qua progenie esset, & in hoc erat aliqd speciale, scilicet, quòd vocaretur filius nomine patris. Nam in alijs nascentibus non imponebantur primogenitis semper nomina patrum: nam alioquin omnes descendentes directè per eandem lineam progeniei vocarentur eodem nomine, quod est falsum. Item patet, quia Rubē fuit primogenitus Iacob: Gen. 49. & sic non fuit vocatus primogenitus nomine patris. Etiam Isaac fuit primogenitus Abrahæ: Gen. 21. quia in illo vocatum est semen eius, & secundum carnem Ismahel fuit primogenitus: Gen. 16. & neuter vocatus est nomine patris: & ita de omnibus alijs ferè, quorum nomina scimus in veteri testamento. Et ratio est, quia cùm in alijs sint filij veri secundùm carnem, non oportet quærere aliam similitudinem ad probandam filiationem: & tamen in suscitatione seminis, cùm ipse genitus non esset filius verus defuncti, oportuit induci aliquas assimilationes legales, ad hoc, quòd appareret ei similis, & filius eius qualitercunque: sed de hoc vide quod dicam Matth. 22.

An fratres defunctorum possint eorum vxores repudiare, quas acceperant, vel priuabantur beneficio legis. Et quæ erant causæ distractiuæ à suscitatione seminis: & cur imponebatur pœna nolenti.

Quæstio LV.

QVAERETVR vlterius, de suscitatione seminis, scilicet, quare ponebatur pœna nolentibus suscitare semen. Dicendum, quòd suscitatio seminis erat multum necessaria in veteri testamento, sicut fuit declaratum supra: & si relinqueretur libertati illorum, ad quos pertineret, fortè nollent, vel raró suscitarent, ideo fuit conueniens, quòd imponeretur pęna, vt timore pęnę, quæ erat satis infamatiua, mouerētur plurimi ad accipiendum vxores defunctorum. Sed dicet aliquis, quòd hoc non proficiebat, quia siqs non desiderabat suscitare semē defuncti, poterat abijcere à se istud onus. s. ꝙ cū acciperet vxorem defuncti semel ad satisfaciendum legi, repudiaret eam illico, vel post modicum tempus, & sic non fieret suscitatio seminis ex pœna, sed solùm in volentibus. Aliquis dicet, quòd hoc non stat, quia non poterat repudiari vxor, nisi ex aliqua causa, & cùm non inueniretur, ista mulier accepta ad suscitationem seminis non poterat saltem ad placitum repudiari. Dicendum, quòd falsum est, quia quando quis inter Hebræos repudiabat aliquam vxorem, non cogebatur probare causam re-

F pudij, sed solùm, quòd non placebat oculis eius, vt declaratum est in quadam quæstione: Deuter. 24. & sic etiam posset repelli sine causa ex sola volūtate mulier suscepta ad suscitationem seminis. Dicendum, quòd verum est, quòd ad repudiandum vxorem, non oportebat, quòd repudians probaret causam aliquam, sed solùm dabat in manu mulieris libellum, in quo scriptum erat, quòd repudiabat eam, & quòd de cœterò posset accipere quem vellet in virum: & tamē in hoc casu non liceret viro repudiare vxorem sic susceptam ex sola voluntate, saltem vsquequo ex ea gigneret filium, qui succederet loco defuncti. Nam aliàs lex illa, de suscitatione seminis esset omnino inutilis: non est tamen credendum, quòd Deus aliquid inutile statuerit. Item, quia Deus cogit hic fratres defuncti ad

G accipiendum vxorem eius: si tamen coguntur ad accipiendum videntur cogi ad tenendum, quia aliàs si illico possent repudiare, vt acceperant, esset inutile accipi. Nec est inconueniens, quòd cogantur in isto casu ad tenendum vxores defunctorum, & non possint illas repudiare quousque generarent ex eis filios loco mortuorum, & sic priuentur hic, quātum ad aliquod tempus iure repudij cum causa, cùm etiam in alijs casibus interdum quidam priuabantur propter delictū, sic patet Deute. 22. s. Siquis accipiens vxorem dicebat, non inueni eam virginem, & probabatur mulierem fuisse virginem, quando tradita fuit ei: flagellabatur vir, & soluebat quinquaginta siclos, & non poterat di-

H mittere puellam aliquo tempore vitæ suæ. Item si quis inueniens puellam in agro, dormiret cum ea, accipiebat illam in vxorem, & non poterat illam dimittere vllo tempore vitæ suæ, eodem capitulo, ita nunc ex causa poterant isti obligari ad non repudiandū vxores, quas susciperent ad suscitationem seminis: & si nō obligarentur in æternum, sicut illi, obligarentur saltē, vsquequo ex illis suscitarent semen defunctis. Sed obijcietur, quia si negaretur sic Israelitis potestas repudiandi vxores, sequeretur vxoricidium, quod fuit causa permittendi libellum repudij. Dicendū, quòd vna causa fuit permissionis timor de duricie, & occisione vxorum, & tamen causa potissima fuit, qa ista lex erat inter omnes gentes, quòd poterant repudiare vxores;

I & si auferretur eis ista libertas putarēt se minores alijs gentibus, & non possent hoc tolerare, & istud erat duricies cordis. s. ꝙ indomiti erant, & non subijcerentur benè rebus insolitis, sicut dixit Deus: cerno ꝙ populus iste durę ceruicis sit: Exo. 32 Ista ergo fuit causa potissima permissionis libelli repudij: vnde nō timebat semper mors, si non pmitteret libellus repudij: vnde in qbusdam esse putauit dignū lex, ꝙ priuarētur potestate repudiandi vxores, sicut supra declaratum est.

Cur imponebatur pœna nolenti semen suscitare.

Quæstio LVI.

K QVAERETVR vlterius, cur imponebatur pęna nolentibus suscitare semen, qa in hoc innuit, ꝙ aliqui essent, q nollent suscitare semen, & tñ istud nō videt verisimile: nā suscitatio seminis afferebat lucrū, & non aliquid præiudicij; ideo qlibet hoc vellet. Patet hoc, quia cū quis suscitaturus esset semen alterius, accipere debebat vxorē illius: & in hoc non vetabat accipere alias vxores, quascunq; vellet: cū in vet. testa. permitteretur vxorū pluritas, vt declaratū est supra in quadam quæst. Erat aūt lucrū ex hac suscitatione, quia qui suscitabat semen alterius, succedebat in oībus possessionibus ei⁹, vt patet hic in litera de Booz, qui accepit Ruth vxorem defuncti, & cum ea suscepit bona defuncti, ideo non erat verisimile, ꝙ quis nollet suscitare semen defuncti, & opus esset ad hoc poni pœnam.

Dicen-

Dicendum, quòd pœna posita est, quia multi essent, A qui aliàs nollent suscitare semen defunctorum. Patet de cognato Booz, qui suscitaturus erat semen Mahalon defuncti, & noluit, sed potius carere voluit omnibus bonis, quæ habiturus erat de successione eius, vt patet in litera hic. Causæ autem, quæ distrahebant à suscitatione seminis erant multæ. Prima erat, & potissima, quia iste gignere debebat filios defuncto, & non sibi: & ex ista mouebantur plurimi. Patet de Onam filio secundo Iudæ, qui accepit Thamar vxorem fratris sui mortui ad suscitandum semen, & non cognoscebat eam, sed semen fundebat in terram, quia sciebat non sibi, sed fratri suo filios nasci, Gen. 38. istud etiam innuit cognatus Booz ad suscitandum semen Mahalon: nam dixit, quòd nolebat: & subdidit: Nec enim familiæ meæ posteritatem delere debeo: quasi dicat: Nolo delere posteritatem meam gignendo filios alteri, & non mihi. Secunda causa erat, quia cogebantur accipere vxores defunctorum, & non solùm hoc, sed etiam nunquam illas repudiare, vt declaratum est præcedenti quæstione. Et istud erat grauissimum, quia cogeretur quis tenere vxorē, quæ non placeret oculis eius. Tertia erat, quia multi sunt, qui recusant accipere mulieres, quas alij in vxores tenuerunt, & hoc, quia quilibet vellet habere mulierem ex virginitate sua. Item, quia facilius quis coaptat moribus suis mulierem, quæ nulli alteri copulata est matrimonio, & mores tenuit eius, quàm illam, quæ alterius moribus assueta est, quia difficile talia auferuntur. Item, quia quando mulier habuit alium virum, non habet integram dilectionem ad eum, quem nunc habet: potissimè, si defunctus fuit ei vir bonus, & tractabilis, & consentaneus moribus eius: iste autem, quem postea habet, non sic consentit moribus illius. Ex quo sequitur, vt interdum fœmina viro suo ducat in memoriam virum, quem prius habuit: quod viuenti grauissimum est: non quidem, quòd mortuum zelet, sed quia zelat se non integre diligi, cùm amor vxoris ad defunctum cum magno desiderio tendat, quo fit, vt fœmina virum integrè non diligat, nec vir fœminam. Et hæc est causa quotidianarum quærelarum, vt sæpissimè experimur. Durum erat ergo multis suscitare semen defunctorum: vnde non inclinarentur promptè ad illud: & sic fuit necessaria impositio pœnæ ad suscitationem prædictam.

Causæ distrahentes à seminis suscitatione.

Causa quare multi recusant accipere mulieres viduas in vxores.

Quid fieret si nullus de fratribus defuncti, nec de cognatione vellet suscitare semen defuncti. Quæstio LVII.

QVAERETVR vlterius, quid si nullus de fratribus defuncti, nec de tota cognatione vellet suscitare semen defuncti. Respondendum, quòd existentibus fratribus ipsi tenebantur suscitare semen, & si nollent, patiebantur pœnam legis Deuteronomij vigesimoquinto, & deuoluebatur potestas suscitandi, & succedendi in hæreditate ad alios cognatos: & si isti etiam nollent, non suscitabatur semen defuncti, sed peribat nomen suum de progenie sua, & deuoluebatur ius successionis ad fratres defuncti, qui noluerant suscitare semen eius, & sic iam ipsi perdiderant illud ius nolendo semen suscitare defuncti, cùm cognati possent illud suscitare, & penderet ex eis suscitare: & tamen cum illi etiam nollent suscitare semen defuncti carebant iure successionis, & redibat ad propinquissimos, scilicet, ad fratres licèt peccauissent non suscitando semen fratris, quia aliàs trāsiret possessio de familia in familiam, & de tribu in tribum, sicut declaratum est supra.

Quid si nullus esset, qui posset suscitare semen. Quæstio LVIII.

QVAERETVR vlterius, quid sit nullus esset, qui posset suscitare semen .s. si non esset aliquis frater, vel cognatus, quid fieret de conseruatione nominis defuncti, & de hæreditate eius? Dicet aliquis, quod hoc non stat, quia non poterat esse aliquis, qui non haberet aliquem propinquum ī toto Israel, cùm omnes Israelitæ inter se essent cognati, quia quilibet posset suscitare semen defuncti. Dicendum, quòd casus ille possibilis est, quia poterat esse aliquis, qui nullum haberet cognatum intra gradus illos, in quibus B vocabantur cognati: quod patet de Mahalon defuncto, cuius possessio data fuit Booz suscitanti semē eius: & dixit Booz, quòd nullus erat propinquus eius, nisi quidam alius cognatus suus, qui prior erat, & ipse, qui secundus erat, vt patet supra in litera. Si autem isti duo mortui fuissent, non maneret aliquis in cognatione Mahalon; & sic nullus esset, qui suscitaret semē eius. Dicendum, quòd in hoc casu non poterat suscitari semen defuncti, sed peribat nomen suum de familia sua, scilicet, quia intercidebatur posteritas sua: hæreditas autem eius deuoluebatur ad illos, qui propinquiores essent in tota tribu, & familia, quamdiu posset cognosci gradus propinquitatis, licèt illi essent extra gradus cognationis, in quibus consuetum erat C vocari aliquos cognatos, de quo magis declaratum est supra.

Quid si quis de fratribus defuncti acciperet vxorem defuncti ad suscitandum semen, & moreretur consanguineus ille, vel vxor. Quæstio LIX.

QVAERETVR vlterius, quid si quis de fratribus defuncti acciperet vxorem defuncti ad suscitandum semen, & moreretur consanguineus ille, vel vxor. Dicendum, quòd si moriebatur vxor, siue antequam acciperetur ad suscitandum semen, siue postdum tamen non esset aliquis filius genitus, non poterat suscitari semen defuncti, sed peribat nomen eius, D & in hæreditate succedebant fratres, vel qui propinquiores essent. Si autem moreretur frater defuncti, qui acceperat vxorem defuncti, aut ex ea genuerat filium, aut non. Si genuerat, non oportebat, quòd illa acciperetur ab alio: quia iam suscitatū erat semen. Si autem nondum genuerat: debebat sequens frater suscipere eam: & si ille moreretur, debebat eam alius sequens accipere quousque aliquis ex ea gigneret: sic patet Gen. 38. de Thamar vxore Her primogeniti Iudæ: nam ille mortuus est sine liberis, & frater eius Onan accepit illam ad suscitandum semē fratris sui, & quia ille etiam sine liberis obijt, acceptur⁹ erat eam frater eius Sela. Sic etiam fuit in casu posito à Saduceis, cùm septem fratres acceperunt successionem, E & vnus ad suscitandum semen alterius: & omnes septem mortui sunt viuente eadem muliere, Matth. 22. Si autem morerentur fratres omnes non suscitato semine, vel aliquis illorum nollet, succedebant in suscitatione ista cognati omnes, quousq; nullus de cognatione maneret, & si vnus haberet filium ex eadē vxore sistebat ibi suscitatio. Si autem nullus haberet filium, peribat nomen defuncti de cognatione sua, & deuoluebantur bona ad aliquem de cognatis defuncti, vel fratribus, si manserat, qui nollet suscitare semen defuncti. Si autem nullus maneret, bona pertinebant ad quemcunque proquinquiorem, cum iam non esset quis de cognatione defuncti, scilicet, de gradibus illis, in quibus nominabantur cognati.

Quid si accipiens vxorem defuncti ad suscitandum semen eius, non gigneret filium, sed filiam.
Quæstio. LX.

QVAERETVR vlterius, quid si accipiens vxorem defuncti ad suscitandum semen eius, non gigneret filium, sed filiam: an sequens frater, vel cognatus deberet accipere eandem vxorem ad suscitandum semen defuncti, vel sufficeret filia genita. Quidam dicunt, quòd nõ sufficiebat filiam gigni, sed alius suscitare debebat semen defuncti, quia non censebatur adhuc semen suscitatum, nisi filius nasceretur. 1. Ratio. Quod patet primò, qa Deut. 25. dicitur, quòd suscitari debebat semen defuncti, nè periret nomẽ eius in progenie sua, & tamen per filiam non poterit conseruari nomen defuncti in familia sua: quia dato, ꝙ illa esset filia vera defuncti, non posset continuare familiã patris: nam fœmina transibat in progeniem viri, à quo in vxorem accipiebatur, ideo nõ continuaretur per eam nomen paternum, & familia: sed illico trãsiret ad aliã familiam, & cessaret familia paterna. 2. Ratio. Secundò patet, quia Deut. 25. dr̃, ꝙ ille, qui acciperet vxorem defuncti ad suscitandum semen eius, vocaret primogenitũ, quẽ ex illa vxore gigneret nomine defuncti: & tñ filię non competebat hoc, quia illa non poterat vocari nomine patris, ideo nata filia non dicebatur suscitatum semen defuncti. Dicendũ, ꝙ siquis accepta vxore defuncti gigneret ex ea filiam, deinde filium, ꝙ filia licèt esset primogenita, non gaudebat hic iure seminis suscitati, ita quòd illa ascriberetur mortuo ad conseruãdum familiam suam, sicut ascriberetur si esset filius. Ratio est, quia in his faciẽdum erat, sicut in filijs veris. In ipsis autem existentibus filijs nihil de hæreditate peueniebat ad filias: imò dato, ꝙ esset vnicus filius, & vltimus, ante eum multæ filiæ, solus filius succedebat in tota hæreditate patris, vt patet Nu. 27. cap. ita nunc in filijs legalibus, si essent filiæ, & filij, dato quòd filię essent priores, nõ cõputabantur illæ in semine defuncti, sed filij. Aliquis autem pteruiet dicens, quòd hoc nõ apparet, quia non constat nobis, quòd sit iudicandum sic de filijs legalib⁹, sicut de veris, & naturalibus, ideo quòd filia fortè possit accipi tanquam primogenitus defuncti. Dicendũ, ꝙ non stat, quia manifestũ est, ꝙ ille, qui ascribebatur defuncto in suscitatione seminis succedebat in tota hæreditate eius: filia tñ non potest succedere extantibus maribus, vt patet Num. 27. ideo cùm iste gigneret filios, & filias, qui suscitabat semen defuncti, non erat ascribenda filia defuncto, sed filius, dato quòd filia prior esset natiuitate. Si autem suscitans semen defuncto solam filiam gigneret, manet dubium, an dicatur suscitatum esse iam semen defuncto, vel alius de fratribus, vel cognatis defuncti debebat accipere eãdem vxorem defuncti, quousq; gigneret ex ea filium. Dicendum, quòd non oportebat amplius suscitari semen defuncto, qa in filiabus sufficienter conseruaretur semen defuncto. Quod patet, quia Nu. 27. iubetur, quòd cùm quis moreretur sine filijs masculis, filiæ succedebant in hæreditate patris, & illę faciebant, quòd non periret nomẽ patris, scilicet, quia faciebant progeniem patris sui continuari, per filios natos ab ea poterat continuari progenies defuncti, & succederet ipsa in bonis defuncti nomine filiorum, quos habitura erat. Si autem nullos filios haberet illa, delebatur rursus nomen defuncti: & redibat hæreditas ad propinquos defuncti, & illi non poterant iam suscitare semen, nisi vxor defuncti superuiueret, quia si superuiueret, esset aliqua spes de suscitatione. Ad rationem 1. in diuersum. Ad primum argumentum in contrarium dicendũ, quòd fiebat suscitatio seminis, vt non deleretur nomen defuncti: & tamen nata filia ex suscitatione seminis non
F deleretur nomen defuncti, ideo ipsa sufficiebat. Nam licèt fœmina transiret in familiã viri, cuius esset vxor, tamen filij inde nati poterant computari in familia defuncti, sicut fuit de filiabus Salphaad Num. 27. & declaratum est supra. Ad secundam rationem. Ad secundum dicendum, quòd verum est, quòd primogenitus acceptus ex vxore defuncti vocandus erat nomine defuncti si haberetur primogenitus, & tamen non stante primogenito sufficiebat, quòd filia exstaret: nam tunc filius filiæ, qui reputaretur tanquam nepos defuncti, vocaretur nomine defuncti, & ibi incipiebat propriè semen defuncti, & nomen conseruari.

Quæ pœnæ infligebantur nolentibus suscitare semen defunctorum, & quare istæ potius, quàm aliæ.
G *Quæstio* LXI.

QVAERETVR vlterius, de pęnis non suscitantibus semen defuncto, & quare infligebañt pęnę istę. Dicendũ, quòd prima pęna erat, quòd tolleretur calceus de pede viri huius. Secunda erat, quòd spueretur in faciem eius. Tertia erat, quòd mulier diceret: sic fiet viro, qui non vult ædificare domum fratris sui. Quarta erat, quòd postea vocaretur in toto Israel domus istius viri domus discalciati: Deuter. 25. Causa istarum pęnarum fuit ad irrogandum magnam ignominiam ipsi, qui nolebat suscitare semen defuncti, & inflictæ sunt istæ, quia in his erat magna contumelia.
H Nam quòd tolleretur alicui calceus de pedibus, erat ignominia, qa significabatur, ꝙ priuabatur homo iste oĩ bono, ẽt vsq; ad calciamẽta, vt patet ex mõ loquẽdi Abrahę ad regẽ Sodomorũ, cũ dixit: viuit dñs, qa non accipiã de his, q̃ ad te ptinẽt, à filo subtegminis vsq; ad corrigiã caligę. i. calciamẽti: vt magis patet ex Hebręo: quasi dicat, nec minima bonorũ accipiã de bonis tuis, nè dicas ego ditaui Abrahã. Etiam erat hoc, vt sequeretur ex hoc alia pęna. s. ꝙ vocaretur domus istius, discalciati domus in Israel. Quòd aũt spueretur ĩ faciem istius hoĩs erat ad magnã ꝯfusionẽ eius: nã nõ pōt hõ magis ꝯfundi, q̃ ꝙ alius expuat in faciẽ eius in pęnã, cũ tota dignitas, & pulchritudo hoĩs sit in vultu, & deturpatur sputis. Mulier quare dicebat sic fiet viro, q non vult ædificare domũ fratris sui. Causa aũt quare mulier dicebat: sic fiet viro, q non vult ędificare domũ fratris sui; erat vt signi-
I ficaretur oĩa ista fieri ad infamiã, & iniuriã inflígẽdam: & p hoc augebatur ignominia. Nam si mulier nõ diceret istud, fortè poterat intelligi, ꝙ erat istud aliqua ceremonia legis, quę non fiebat ad ignominiam, sicut multę alię ceremonię erant immundæ in veteri testamento, qa tñ non fiebãt ad ignominiã, recipiebantur vt honorabiles: cũ aũt mulier dicebat: sic fiet viro, qui non vult ędificare domũ fratris sui, significabat illa infligi in pęnã: & cõsequenter illa est ignominiosa: & sic augebatur pęna ex hoc: potissimè cũ fieret in portis vrbis corã toto populo. Domus discalciati in Israel quare vocabatur. Causa aũt, quare vocabañt dom⁹ discalciati in Israel, erat ẽt ad ignominiã, & manebat ei istud nomen, vt in ęternum esset infamatus in toto
K Israel. Etiã sciendũ, ꝙ nomẽ istius supprimebañt, nõ. n. denominabañt deinceps noĩe suo, sed vocabatur discalciatus, & domus eius vocabañt domus discalciati. Sicut patet de cognato Booz, de quo sępe fit hic mentio, & prec. c. & tñ non ponit aliqñ nomen eius, sed p circunlocutionẽ: & hoc, quia indign⁹ erat nominari, q nomẽ alterius nolebat conseruare: à fortiori aũt fieret in fratribus defuncti nolentibus suscitare semen eius; qa in illis lex ponebat pęnam: in cognatis autem non: & tamen cognati nolentis suscitare semen defuncti supprimebatur nomen. A fortiori ergo fratrum nolẽtium suscitare semen defuncti supprimeretur nomen: & iã non vocarẽtur nomine suo, sed discalciati, & domus vel progenies eorum domus discalciatorum.

An

An mulier sputa in viri faciem, vel in quem conijciebat.

Quæst. LXII.

QVAERETVR vlterius circa sputa, quæ mulier conijciebat, an in faciem viri, vel in quo conijceret. Respondet Rabbi Salamon, quòd mulier spuebat in faciem viri illius, idest coram eo quasi detestans eum, sicut dicimus aliqua fieri in facie alicuius, idest eo vidente, vel præsente. Rabbi Aben Ezra dicit, quòd mulier spuebat in calciamento, quod tollebat de pede viri: litera autem nostra vult, quòd mulier spueret super faciem viri, quia ponitur in accusatiuo, & significat terminum. Aliqui dicunt, quòd non potest stare positio Rabbi Salamon: nam ad hoc, quòd intelligeretur, quòd præsente viro vidente spuebat mulier: oportebat, quòd poneretur in ablatiuo, & diceretur in facie, idest corā illo. & tamen ponitur in accusatiuo, & significat ad terminum, ad quem sputa terminabātur. Dicendum tamen, quòd ista non est plena probatio: nam licèt in Latino sermone sit iste modus arguendi conueniens, in Hebraico tamen sermone non priuatur ista differentia regiminis, vel exigētia dictionum: nam in Hebręo non sunt casus, nec determinatę inflexiones nominū, & verborum: sed sunt quædam dictiones præpositionales, quæ additę nominibus significant quandam habitudinem casualem: sicut sunt in vulgari nostro quædam habitudines casuales, & tamen non potest per eas tanta distinctio fieri, quòd dubium totaliter tollatur, quia aliquæ propositiones apud Latinos variè significant, ideo varijs casibus deseruiunt: sicut (in) quæ aliquando signat in quo, & aliquando in quem: sic est alia apud Hebræos, scilicet be, vel ba, vel bu, siue bi: & tamen nō possunt isti interdum ordinari cum accusatiuo, & aliquando cum ablatiuo, vt interdum signent in quem, & interdum in quo: ideo dicendum, quòd ista ratio non conuincit Hebręos, vel simpliciter sic debere intelligi, sed solū probat, quòd Beatus Hieronymus intellexerit, quòd sputum debebat proijci in faciem viri, & non coram illo, quia aliàs dixit in facie, & non in faciem. Aben Azra autem dixit, quòd expui debebat in calciamento, & hoc procedit ex varietate relatiui: quia dicitur in facie eius, & particula in eius, potest referri ad virum, vel ad calciamentum: ita quòd facies calciamenti vocetur pars superior eius, & posterius calciamenti sit ipsum, quod tangit pauimentum. Sed iste modus loquendi non est conueniens, quia etiam ex modo loquendi non damus faciem in calciamento, nec assignamus ante, & retro, cùm non sit res animata, vel habens virtutem magis in vna parte quàm in alia. Ideo dicendum est, quòd spuebat mulier in faciem viri, sicut vult lra nr̄a, & hoc rationabilius est, quia hic agit scriptura de pęna, & ignominia huius, qui nolebat suscitare semen defuncti, & maxima ignominia erat, quòd spueretur in faciem eius, ideo credendum est, quòd in faciem eius spuebat. potissimè, quia litera, siue Hebræa, siue Latina potest hoc magis significare quàm aliquid aliud.

Quomodo dixit cognatus Booz ad eum, cedo iuri propinquitatis.
Quæst. LXIII.

QVAERETVR vlterius, quando dixit cognatus Booz ad eum: cedo iuri propinquitatis, quid cessit, & an cedere potuit id, quod dixit se cessisse: nam agebatur ibi de onere subeundo, & licèt posset quis vtilitatem suam renuere, tamen onera sua subterfugere non licet ei. Dicendum, quòd duo erant, quæ cedebat nunc, vel cedere poterat cognatus Booz: nam

A dixit, cedo iuri propinquitatis: & nomine propinquitatis intelligebantur duo, scilicet ius suscitandi semen: nam competebat fratribus, & alijs cognatis hoc ius: extraneis autem non competebat, vt declaratum est supra in quadam quæstione. Secundum ius cedendi erat in hæreditate defuncti, & istud competebat cognatis secundùm gradum suum propinquitatis, ne transiret possessio de familia in familiam. Istis duobus iuribus cessit Booz cognatus suus: nam nullum istorū pertinebat ad Booz, si voluisset cognatus suus vti vtroque: nam suscitare semē defuncti ad cognatum Booz prius, & immediatiꝰ pertinebat quàm ad ipsum Booz, ideo Booz petiuit ab eo, quòd acciperet Ruth in vxorem: & etiam quando Ruth petiuit à Booz, quòd acciperet

B illam in vxorem, dixit ei: est alius me propinquior, qui si te accipere voluerit benè actum est, sin autem ego sine dubio te accipiam, præcedenti cap. De secundò iure patet, quia quando Booz voluit redimere possessionem venditam à Noemi iure propinquitatis, prius requisiuit cognatum suum, an ille eam emere vellet, vt patet supra in litera: & aliàs non ausus esset loqui in hoc. cognatus autem Booz dicens, cedo iuri propinquitatis: vtrique iuri cessit, Quod patet, quia vtrunque accepit Booz: nam ipse accepit Ruth in vxorem ad suscitandum semen defuncti: etiam ipse accepit omnes possessiones, quę fuerunt Elimelech, Mahalō, & Chelion defunctorum, vt patet in litera, & tamen nullum istorum poterat accipere sine permissione co-

C gnati sui, cùm vtrunque pertineret ad illum, vt supra declaratum est, ergo vtrique iuri renunciauit: & tamē directè renunciauit soli iuri suscitationis: indirectè autem, scilicet per necessitatem annexionis renunciauit iuri successionis in hæreditate: quod patet, quia quando Booz dixit cognato suo, an vellet redimere possessionem, quam vendiderat Noemi, dixit ille, ego quidem agrum emam, & tunc dixit ei Booz, quando acceperis possessionem de manu Noemi, accipies etiam Ruth Moabitidem ad suscitandum semen defuncti: hoc autem recusauit cognatus Booz dicens, quòd nolebat delere posteritatem familiæ suæ, vt patet in litera. Et quia ista duo erant annexa, vt sonant verba Booz, vt patet in litera, & declaratum est supra in quadam

D quæstione, renunciauit ille vtrique iuri propter alterum ipsorum.

Qui respondit: Cedo iuri propinquitatis: neque enim posteritatem familiæ meæ delere debeo. Tu meo vtere priuilegio, quo libenter carere profiteor. Hic autem erat mos antiquitus in Israel inter propinquos, vt si quando alter alteri suo iuri cedebat, vt esset firma concessio, soluebat homo calciamentum suum, & da-

E bat propinquo suo. Hoc erat testimonium cessionis in Israel. Dixit ergo propinquo suo Booz: Tolle calciamentum. Quod statim soluit de pede suo.

Qui respondit. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet citati responsio, in quo renunciat iuri suo, & dicitur. *Qui respondit: cedo iuri propinquitatis.* Quasi dicat, mihi competit iure propinquitatis suscitare semē defuncti, & succedere in hæreditate eius, & tamen cedo tibi istud ius, quia nolo vti eo. An verò posset tali

iuri

iuri cedere tactum est præcedenti quæstione: & non fuit declaratum, sed declarabitur infra in quadam quæstione. *Nec enim posteritatem familiæ meæ delere debeo*. Ista est causa quare cessit iuri suo, s. quia nolebat suscitare semen defuncti, scilicet ne deleret posteritatem suam: quasi dicat, quòd suscitando semen alterius suam progeniem delebat. Sed quomodo hoc stet, declarabitur in sequenti quæstione. *Tu meo vtere priuilegio*. Quasi dicat, priuilegium meum erat, eo quòd eram propinquior, ꝙ possem suscitare semen defuncti, & succedere in hæreditate eius ante alios cognatos, tamen nolo vti isto priuilegio, sed concedo tibi, ꝙ vtaris illo. *Quo me libenter carere profiteor*. Idest, ego confiteor coram toto populo, ꝙ renuncio tibi istud priuilegium libenter, quia ego nolo habere illud, vt firmior videatur ista cessio, nec putetur, ꝙ violenter, vel per fraudem, vel aliàs indebitè facta sit. *Hic autem erat mos antiquitus in Israel*. Istud ponitur ad ostendendum quare calciamentum soluit de pede suo cognatus Booz, s. quòd erat consuetudo sic in Israel, ꝙ fieret sic quando cunque fiebat aliqua cessio. *Inter propinquos*. Scilicet, ista consuetudo solùm erat inter propinquos: ideo si quis alicui extraneo cederet, aut donaret, aut vēderet, non soluebatur calciamentum de pede. *Vt quando alter alteri suo iuri cedebat*. Istud est in iuribus propinquitatis sicut hic, & in similibus: nam in alijs cessionibus non fiebat. *Vt esset firma concessio*. Idest, vt significaretur esse firma, vel vt esset firma, s. ꝙ fortè sic statutum erat, vel consuetum: ꝙ dato, ꝙ aliqua cessio fieret, non valeret si non obseruaretur ista cæremonia discalciationis. Sicut etiam nunc in iure humano quædam solennitates obseruantur in quibusdam contractibus, & actibus, quæ si non seruentur, non tenet actus. *Soluebat homo calciamentum suum, & dabat proximo suo*. Scilicet ille, qui cedebat iuri, soluebat calciamētum suum de pede, & dabat illud proximo suo, s. ei, cui cedebat: & istud erat in possessionem, vel quasi possessionem iuris positio, sicut possessio, vel quasi possessio iurium corporalium, vel spiritualium traditur per aliquas cæremonias exteriores apparentes. Et hic non soluebat aliquis alius calciamentum de pede cedentis iuri suo, sed ipse soluebat: & tamen in cessione nolentis suscitare semen fratris sui, mulier soluebat calciamentum de pede eius: Deutero vigesimo quinto. Ratio autem differentiæ assignabitur infra in quadam quęstione. *Hoc erat testimonium concessionis in Israel*. Idest, cessionis iuris, vel donationis, scilicet, per istud probabatur ius concessum, vel translatum in alterum, & siquis non probaret de ista datione calciamenti, non probabat sufficienter sibi donatum, vel concessum ius à cognato suo. *Dixit ergo propinquo Booz: tolle calciamentum*. Idest, dixit Booz cognato suo, tolle calciamentum de pedibus tuis. *Et da mihi*. Ad reddendum causam, quare Booz istud petiuit fuerunt introducta omnia præcedentia. Nam cognatus Booz dixerat Booz, quòd nolebat gaudere priuilegio propinquitatis, sed ꝙ concedebat illud Booz, ideo Booz, vt esset concessio firma petiuit à cognato suo secundum consuetudinem regionis, quòd solueret calciamentum de pede, & daret sibi ad probationem istius cessionis. *Quod statim soluit de pede suo*. Scilicet, cognatus Booz nolens vti priuilegio propinquitatis, statim soluit de pede suo calciamentum, & dedit illud Booz, nec in hoc ostendit aliquam difficultatem, quia libenter carere volebat hoc priuilegio, vt patet supra in litera.

Mod⁹ cessionis iuriū ꝓpinquatis apud Hebræos.

F *Quomodo est verum, quòd quis suscitando semen defuncti delebat posteritatem suam.*

Quæst. LXIIII.

QVAERETVR circa prædicta, cùm cognatus Booz dans causam quare non suscitabat semen defuncti, dixit: nec enim posteritatem familię meę delere debeo. Quid intellexit per hoc. vel quomodo est verum, ꝙ suscitando semen defuncti delebat posteritatem suam. Quidam Hebræi respondent, ꝙ delebat posteritatem suam quantum ad filios, quos susciperet de Ruth, quam nunc acciperet in vxorem, & hoc quia Ruth erat Moabitis, & Moabitæ non debebant intrare in ecclesiam domini in æternum: Deuter. 23. Scilicet, non poterant habere aliquam dignitatem inter Israelitas, qui vocantur ecclesia domini, idest congregatio G Dei: dato ꝙ conuerterentur ad Iudaismum, vel ꝙ nunquam possent accipere vxores de Israelitis. Quocunq; autem modo intelligatur, videbatur deleta posteritas Moabitarū, quæ conuerteretur ad Iudaismum. Sed dicunt alij Hebræi, & etiam Nicolaus, ꝙ hoc non stat, qa non prohibentur intrare ecclesiam domini Moabitides, s. fęminæ Moabitarum, sed ipsi Moabitæ masculi: quod patet, quia aliàs Ruth non potuisset accipi in cōiugem ab aliquo Israelita, & tamen legitime accepta est, de quo infra dicetur in quadam quæstione: Sed adhuc non stante hoc, melius dici potest, ꝙ dato, ꝙ intelligeretur de fęminis, ꝙ non intrarēt in ecclesiam dñi, non propter hoc deleretur posteritas Booz quantum H ad illos, quos gigneret ex Ruth, quia filij non sunt de progenie matrum, sed de progenie patrum, vel auorum: ideo licèt Ruth esset Moabitis, filij, quos ex ea gigneret, essent Iudæi, & non Moabitæ, & sic non extenderetur quantum ad illos prohibitio, scilicet, Ammonites, & Moabites nō intrabunt in ecclesiam domini. Sed intelligitur hoc de ipsis Moabitis, qui conuertebantur ad Iudaismum, vel de natis ab eis, ꝙ non intrarent in ecclesiam domini in æternum. Nicolaus autem dicit aliter, s. ꝙ dicebatur iste delere posteritatem suam, s. ꝙ si susciperet filios ex Ruth, non tantum curaret de filijs, quos ex alia vxore susceperat, & sic viderentur illi deleti: sicut dicitur de aliquo si habet damnum, ꝙ destructus est. Iste modus tamen loquendi I nimis alienus est à litera, s. ꝙ isto modo suscitando semen defuncti deleretur posteritas: quia non solùm deleretur posteritas, sed etiam quandocunq; aliquis Iudæus haberet vnam vxorem: & superinduceret aliam, ex qua posset filios gignere: vel si habuisset vnam, & defuncta illa, acciperet aliam, & ex vtraq; filios gigneret: & tamen nullus sic dicit, ꝙ delet posteritatem suā accipiendo secundam vxorem, ergo non intelligitur sic. Item dato, ꝙ quis accipiendo filios ex secunda vxore, non tantum curet de primis, sicut curaret de eis si eos solos haberet, non dicitur delere posteritatem suam, quia omnes sunt filij eius, & posteritas sua per omnes illos reparatur: ideo si nihil aliud obstet non est modus, quo iste diceretur delere posteritatem suam. K Dicendū, ꝙ hoc intelligitur ꝓ tāto, quia iste cognatus Booz quantū ad aliquos filios deleret posteritatē suā: nā si susciperet filios ex Ruth, cùm illi essent ad suscitationem seminis Mahalon defuncti, oporteret, ꝙ aliquis, vel aliqui illorum ascriberentur mortuo, & non genitori eorum: & quantum ad illos periret posteritas eius, quia illi non computarentur de stirpe patris sui, sed de stirpe mortui, & ita essent illi filij tanq̄ deleti essent, vel nunquam geniti. Sic patet Deu. 25. cùm dr, ꝙ qui suscitaret semē defuncti vocaret primogenitum, quē gigneret, nomine defuncti: & sic reputabatur ille filius defuncti, & de progenie eius, & hoc vere intēdit cognatus Booz. Et iste modus est proprius intelligendi posteritatem alicuius deleri.

Nicolaus refellitur.

An

An omnes filij, quos gigneret suscitans semen pertinerent ad defunctum, vel solus primogenitus.

Quæst. LXV.

QVAERETVR vlterius circa hoc, cùm aliquis suscitaret semen defuncti: an omnes filij, quos gigneret pertinerent ad defunctum, vel solus primogenitus. Aliquis dicet, ꝙ solus primogenitus: quia Deuter. 25. dicitur, ꝙ suscitans semen defuncti vocaret primogenitum, quem gigneret nomine defuncti: si tamen de omnibus intelligeret, nō expressisset solùm de primogenito. Aliqui dicunt, ꝙ omnes filij nati à suscitante semē defuncti ascribebantur ipsi defuncto. Quod patet ex eo, quod dixit scriptura de Onan filio Iudæ Gen. 38. ca. s. ꝙ ille sciens filios non sibi nasci, sed fratri suo, semen fundebat in terram: ergo non solùm de primogenito, sed etiam de omnibus intelligebatur, vel saltem de multis, quia dixit filios. Secundò patet, verbis cognati Booz hic, s. nec enim posteritatem familiæ meæ delere debeo, s. vt suscitem semen defuncti. In quo innuit, ꝙ peribat posteritas sua, s. non continuabatur, si suscitaret semen defuncto, & tamen si solus primogenitus ascriberetur defuncto: poterat per alios continuari progenies ipsius suscitantis semen, & non diceret deletam esse posteritatem suam, & tamen dixit, ꝙ ex hoc delebatur posteritas sua. ergo omnes filij eius ascribendi erant defuncto. Respondendum, ꝙ suscitans semen defuncti, aut susceperat aliquos filios ex aliqua vxore antequam suscitaret semen defuncto, aut non. Si aliquos prius genuerat, manifestum est, ꝙ illi non poterant pertinere ad defunctum, eo ꝙ illi non erant nati de vxore defuncti, & tamen semen defuncti ex illa solùm erat suscitandum. Item, quia tunc posset accidere, ꝙ isti filij, quos susceperat suscitans semen ex alia vxore, nati essent viuente ipso defuncto, & sic manifestum est, ꝙ non poterant ei ascribi, quia suscitatio seminis defuncti fiebat quantum ad illos, qui nascebantur post mortem ipsius defuncti, ideo isti nullo modo pertinebant ad defunctum, sed ad patrem suum: & per istos continuaretur posteritas suscitantis semen defuncti, & facerent isti aliam lineam progeniei quàm filij pertinentes ad suscitationē seminis. Si autem non habuisset suscitans semen alios filios, antequam inciperet suscitare semen defuncti, aut accipiebat aliquam aliam vxorem, vel tenebat iam illam præter vxorem defuncti, aut non. Si autem aliā accipiebat, dicendum ꝙ manifestum est quantum ad filios, quos ex illa susciperet, ꝙ illi non pertinebant ad suscitationem seminis defuncti: eo ꝙ suscitatio solùm fiebat de filijs natis ex vxore defuncti propter rationē assignatam supra in quadam quæstione, qua quærebatur, quare vxor defuncti erat necessaria ad suscitationē seminis, & per filios susceptos ab ista continuaretur linea progeniei suscitantis semen: alij autem qui susciperentur de vxore defuncti pertinerent ad suscitationem seminis, & per illos continuaretur linea defuncti, & in istis casibus non est aliquod dubium, nec delebatur progenies suscitantis semen defuncti. Si autē non habebat aliam vxorem, nisi vxorem defuncti, vel dato, ꝙ haberet aliam, non suscipiebat filios ex illa: manet tunc dubium, quia si omnes filij nati de vxore defuncti pertinerent ad progeniem defuncti non essent aliqui, per quos continuaretur progenies suscitantis semen. Dicendum ergo videtur, ꝙ non pertinebant ad defunctum omnes filij nati ex vxore sua, sed solùm primogenitus, & hoc si ille perueniret ad statum, vt acciperet vxorem, ita vt defunctus non diceretur mori sine semine. Si autem non perueniret ad illud tempus, substituebatur aliquis de fratribus eius ex ipsa vxore

Prima rō ex aduerso

A defuncti, qui computaretur de progenie defuncti, & reliqui pertinebant ad suscitantem semen. Istud patet, quia ista suscitatio seminis non erat, nisi vt non deleretur nomen defuncti, si maneret sine filijs: & tamē ꝙ vnus filius, s. primogenitus ascriberetur defuncto sufficiebat ad hoc, ꝙ non deleretur semen eius, & nomen: ideo alij non computarentur de stirpe defuncti, sed suscitantis semen. Secundò patet, quia Deut. 25. dicitur, ꝙ suscitabit frater defuncti semen, & primogenitum illius nomine defuncti appellabit. Si tamen scriptura voluisset ascribere defuncto omnes alios, qui nascerentur ex vxore sua, non solùm disposuisset de primogenito, sed etiam de omnibus aliis: & tamen de solo primogenito disposuit: ergo videtur, ꝙ solùm primogenitum sibi ascribere voluit. Tertiò patet, quia
B non conueniebat intentioni legis, ꝙ alius ascriberetur mortuo nisi primogenitus natus per suscitationem seminis, quia lex vult quasi fingere, ꝙ iste natus ex vxore defuncti sit filius defuncti, & nascatur ex semine defuncti relicto in vtero vxoris sui, quod tamen per se non potuit viuificari, nisi ab altero adiuuaretur, & ad hoc venit frater defuncti, qui dicitur suscitare semen defuncti, idest viuificare illud non tanquam nouum semen adhibens, sed antiquum viuificans, & tamen hoc non potest competere nisi primogenito per suscitationem seminis, quia primogenitus ex vxore defuncti poterat aliquo modo fingi natus ex semine defuncti: alij autem posteriores non, eo ꝙ cùm nascerentur
C alij, iam esset euacuata virtus seminis defuncti: primogenitus tamen ex suscitatione seminis censebatur tanquam posthumus filius defuncti: eo ꝙ primus post mortem patris ex vxore sua nascebantur, ideo illi soli competebat hoc. Quartò patet, quia si omnes filij nati ex vxore defuncti per suscitationem seminis pertinerent ad defunctum, deleretur progenies suscitantis semen. Et istud erat valde inconueniens pp duo: ideo non pertinebant omnes filii ad defunctum. Primum istorum est, quia dando primogenitum defuncto, & omnes alios suscitanti semen, non periret nomen alicuius, s. quia nomē defuncti conseruaretur per primogenitum, nomen autem suscitantis semen per alios filios: dando autem istos omnes defuncto, deleretur no-
D men suscitantis semen, dum non haberet filium, per quem continuaretur progenies sua: & tamen quando duæ sententiæ sunt, & ad vnam sequitur aliquod inconueniens, & ad aliam nullum: tenenda est illa, ad quam non sequitur inconueniens. Secundum est, quia dato aliquo casu, in quo necesse esset perire semen alicuius, scilicet defuncti, vel viuentis: potius deberet perire semen mortui, qui nullum semen genuerat: quàm viuentis, qui gigneret filios non sibi, sed alteri: quia tunc grauarentur viuentes, vt releuarentur mortui, quod est valde inconueniens. Nam ꝙ deleatur nomen defuncti, qui nullum semen reliquit, non grauatur, quia nullus eum grauat, sed sibi imputandum est, quia ipse neminem genuit.
E Quod autem viuens cogeretur gignere filios, qui pertinerent ad stirpem defuncti, erat manifestum grauamen, quia ipse genuerat filios, per quos continuaretur linea progeniei suæ, & ꝙ illi pertinerent ad defunctū ꝯ & per hoc ipse non haberet aliquos, per quos linea sua continuaretur, priuaret eum posteritate sua sine culpa, quod erat grauamen manifestum: ideo potius permitteretur mortuus sine semine, quàm viuens, & tn̄ viuens maneret sine semine, & nomine, si non pertineret ad eum quisquam de filiis, sed omnes ad defunctum, ideo nō pertinebant omnes ad defunctum, sed solus primogenitus, vel vnicus eorum: & tamen iste debebat esse potius primogenitus quàm aliquis aliorum, eo ꝙ ipse poterat censeri tanquam posthumus de-

Quando sunt duæ sententiæ, & ad vnā sequitur aliquod inconueniēs ad aliam nullū, tenenda est secunda.

defuncti, quod non competebat alicui aliorum. Etiã illi non poterant videri sic pertinere ad semen defuncti, sicut primogenitus. Ad primam rationem in contrarium de Onam, de quo dicitur, ꝙ sciebat filios non sibi nasci, sed fratri suo: dicendum ꝙ non intelligitur per hoc, ꝙ omnes filij Onan, qui ab eo nascerentur pertinerent ad fratrem suum mortuum, sed solùm primogenitus, & tamẽ ille vocabatur filij pluraliter: quia fortè nesciebat, an alios filios habiturus esset, & sic primogenitus esset omnes filij sui. & tunc omnes filij sui pertinerent ad defunctum. Secundò potest dici, ꝙ primogenitus vocatur filii pluraliter propter dignitatem. Nam per primogenitum computabatur primogenies patris, & ille succedebat patri in maiori parte substantiæ quàm cæteri, vt patet Deut. 21. & multas alias prærogatiuas habebat super cæteros filios, de quibus declaratum est Gen. 25. & magis 1. Paralip. 5. Ad secundam rationem dicendum, ꝙ non erat necesse, ꝙ si aliquis suscitabat semen alterius, ꝙ deleretur progenies sua, sicut supra declaratum est: & sic licèt iste cognatus Booz accepisset Ruth in vxorem ad suscitandum semen defuncti, non deleretur posteritas eius. Nam manifestum est, ꝙ si ipse haberet filios ex alia vxore saltẽ quantum ad illos non deleretur posteritas eius, quia illi non pertinebant ad defunctum. Etiam dato, ꝙ non habuisset aliam, poterat de nouo accipere illam, & ex illa gigneret filios, qui pertinerent ad progeniem suã. Nec erat aliquod dubium de istis, vt supra declaratum est. Dixit tamen, ꝙ deleret posteritatem suam, quia ipse non habebat alios filios, & putabat, ꝙ fortè nõ acciperet filios nisi ex vxore defuncti, & tunc primogenitus pertineret ad defunctum, licèt postea geniti pertinerent ad ipsum, vt supra declaratum est. & tamen primogenitus erat ille, per quẽ deriuabatur præcipuè progenies cuiuslibet, & ille succedebat in duplici parte hæreditatis: Deut. 21. & etiam succedebat in dignitate paterna, Gen. 49. & 2. Paralip. 21. vbi constituitur aliquis in regem, quia erat primogenitus, ideo perdendo illum, quia transibat in progeniem defuncti, videbatur deleri posteritas sua, s. illud, in quo principalius, & dignius posteritas sua conseruanda erat. Secundò potest dici, ꝙ delebatur posteritas istius, s. quędam pars eius: nam necesse erat, quòd saltem vnus de filiis suscitantis semen ascriberetur defuncto, & dato, quòd ille non esset primogenitus, sed quicunque alius, quantum ad illum deleretur posteritas suscitantis semen: qnia ille non computabatur de progenie sua: non tamen delebatur omnino.

Ad rõnem primam in diuersum.

Ad 2. rationem.

Quid si suscitans semen acciperet solùm vxorem defuncti, & gigneret ex ea vnicum filium.

Quæst. LXVI.

QVAERETVR vlterius, quid si suscitans semen acciperet solùm vxorem defuncti, & gigneret ex ea vnicum filium: nam tunc esset magnum dubiũ: quia si iste ascriberetur defuncto, maneret suscitans semen sine semine, & deleretur nomen illius: si autem ascriberetur viuenti, maneret mortuus sine semine, & periret nomen eius. Aliqui dicunt, quòd iste primogenitus, qui vnicus erat, ascribẽdus erat defuncto: quia Deute. 25. dicitur, quòd primogenitum vocaret suscitans semen nomine defuncti, ideo siue alius nasceretur siue non, cùm iste esset primogenitus, necesse erat ad implendam legem, ꝙ defuncto ascriberetur, & sic maneret viuens sine semine. Secundò patet, quia si dato casu isto primogenitus pertineret ad suscitantem semen, defunctus maneret sine semine, & fieret inutiliter suscitatio seminis; lex tamen nihil iubet inutili-

F ter fieri, ideo debebat primogenitus iste pertinere ad defunctum. Alij dicunt in contrarium, ꝙ pertinebat iste primogenitus ad suscitantem semen, quia si pertineret ad defunctum, maneret suscitans semen sine semine, & deleretur nomen illius, & istud erat valde graue, s. ꝙ haberet iste filium, per quem posset continuari progenies illius, & priuaretur illo ascribendo eum defuncto, vt continuaretur progenies defuncti per eum: nam sine culpa priuabatur iure posteritatis, & delebatur nomen eius. Quòd autem deleretur nomen defuncti non erat grauamen, licèt esset pęna, quia ipse mortuus fuerat sine liberis, & nemo priuabat eum posteritate, nisi Deus, ideo non deberet viuens priuari posteritate, vt defunctus illam haberet. Respondendum ad istud dubium, quòd non apparet determinatio huius satis ex lege: sed videtur dicendum, quòd iste primogenitus vnicus succedebat defuncto, & etiam viuenti. De defuncto patet, quia lex iusserat, ꝙ succederet primogenitus defuncto in suscitatione seminis: Deut. 25. & tamen etiam succedebat viuenti, quia habebat possessiones eius, cùm esset filius, & nullum aliũ haberet successorem. Sed tunc est dubium, cuius cognationem nominaret, an defuncti, vel viuentis, cùm non posset nominare duas. Dici potest, quòd poterat nominare duas, eo ꝙ iste erat dupliciter filius, s. vnius erat filius legalis, & alterius filius verus: & sic nominare vnam cognationem legaliter, & aliam naturaliter. Sic patet de Obed filio Booz. Nã Booz accepit Ruth in vxorem ad suscitandum semen Mahalon defuncti, & natum inde vocauit Obed, & iste legaliter erat filius Mahalon, & verè filius Booz: scriptura tamen eum vocat filium Booz, vt patet infra in litera, & Matth. 1. & & tamen nullo modo vocaretur filius eius, nec poneretur in progenie sua, nisi aliquo modo pertineret secundùm scripturam ad progeniem Booz suscitantis semen Mahalon. Credendum tamen est, quòd si iste vnicus postea gigneret multos: inciperent distingui in eis progenies duæ, s. defuncti, & suscitantis semen. Et rationes ex vtraque parte satis patent ex dictis: nam vtreque concedendæ sunt, s. quòd non priuatur viuens posteritate, nec etiam defunctus caret illa.

G Responsio ad quæstitum.

H

I *Si Booz, & cognatus suus vellent accipere Ruth in vxorem, non ad suscitandum semen, sed alio modo, an possint, & quid sequeretur inde.*

Quæst. LXVII.

QVAERETVR vlterius, quid si Booz noluisset accipere Ruth in vxorem ad suscitandum semẽ, an posset suscipere eam alio modo, & quid sequeretur inde. Dicendum, quòd Booz, & cognatus suus non obligabantur suscipere Ruth in vxorem ad suscitandum semẽ defuncti, quia obligatio ista solùm erat in fratribus defuncti, & non in cognatis, vt declaratum est supra: ideo potuisset quilibet ipsorum non accipere illam ad suscitationem seminis. Et tunc manet dubium: si non acciperet eam aliquis eorum ad hoc, an poterat accipere non ad suscitandum semen. Et dicendum videtur, quòd sic generale est, quòd quilibet possit accipere in vxorem quamcunque voluerit, nisi lege vetitum sit, & tamen non reperitur vetitum, quòd posset quis accipere in vxorem illam, non ad suscitandum semen, quàm aliàs accipere noluit ad istam suscitationem. Ideo dicendum est, quòd erat concessum, & tamen tunc dicendum, quòd non esset aliquis ordo, nec requisitio necessaria ad accipiendum Ruth in vxorem, scilicet, quòd non teneretur Booz requirere cognatum suum, vt acciperet Ruth priusquam ipse illam acciperet, quia iam non accipiebatur iure propinqui-

K

pinquitatis, cùm illud esset ad suscitandum semen: cessante autem iure propinquitatis non habebat vnus per quod alteri præferretur, ideo non tenebatur Booz admonere cognatum suum, an vellet recipere Ruth in vxorem, cùm iam essent æquales iure, sicut si ambo essent penitus extranei. Nunc autem admonuit Booz cognatum suum, quia dubium erat, an ille vellet suscipere Ruth iure propinquitatis ad suscitandum semen. Idem dicendum est de fratribus defuncti, qui coguntur suscitare semen eius, & tamen si nullus eorum voluerit suscitare semen, quilibet punietur: sic habetur Deuter. 25. & tamen non cogetur simpliciter ad accipiendum illam, &, habita punitione, licebit accipere vxorem defuncti nō ad suscitandum semen defuncti; & tunc cuicunque eorum licet accipere illam indifferenter, non requisito alio, sicut supra de cognatis dictum est: tamen in hoc casu non cogebatur Ruth accipere quemquam istorum in virum, nec vxor defuncti cogeretur quemquam de fratribus defuncti in hoc casu suscipere in virum, quia obligatio legis solùm erat in fauorem defuncti ad suscitandum semen eius, & tamen iam cessabat istud, cùm nullus de fratribus defuncti vellet suscitare semen eius, ideo non obligabatur vxor eius ad aliquid, sed erat simpliciter soluta à lege viri.

Quid si Booz, vel cognatus accepisset Ruth in vxorem non ad suscitandum semen, quis succederet in bonis.

Quæst. LXVIII.

QVAERETVR vlterius, quid si Booz, vel cognatus eius accepisset Ruth in vxorem non ad suscitandum semen, quis succederet in bonis defuncti, & quomodo conseruaretur nomen eius. Dicendum, quòd in hoc casu non poterat nomen defuncti conseruari in progenie sua, sed necessariò delebatur, cùm nullus succederet ei, quia filij geniti de vxore ista defuncti non ascribebantur defuncto, sed gignenti, cùm iste non suscitaret semen defuncti. De hæreditate autem defuncti dicendum, quòd perueniret ad Booz, & cognatum suum, cùm nulli alij essent propinqui: sicut dixit Booz supra in litera. Nam si non succederent isti, oporteret, quòd transiret successio ad aliquos extraneos, & tamen Deus vetuerat istum transitum, quia nolebat, quòd transirent hæreditates de tribu in tribum, vt patet Numer. 36. ideo non succederent alij: potissimè quia dato, quòd isti non suscitarent semen defuncti, non incurrebant in aliquam culpam, cùm lex non obligaret eos, vt declaratum est in quadam quæstione. Dicendum tamen, quòd isti duo non succederent, sed alter eorum, scilicet cognatus Booz. Nam ius propinquitatis continebat duo, scilicet potestatem suscitandi semen, & ius succedendi, vt declaratum est supra, & colligitur aliqualiter ex litera: & erant ista duo iura distincta, quia poterat vnum haberi non vtendo alio, sicut voluit cognatus Booz, & tamen si vnus vellet suscitare semen, dato quòd esset minus propinquus, habebat successionem in bonis, & non poterat magis propinquus gaudere tunc iure successionis non suscitando semen: sicut factum est in Booz & cognato eius, vt patet in litera. Erant tamen ista iura distincta, ita quòd si nullus eorum vellet suscitare semen, manebat ius successionis in hæreditate: & competeret ei, qui propinquior erat. Et patet hoc magis, quia quando Booz locutus est de redemptione possessionis, quam vendiderat Noemi, respondit cognatus eius, quòd volebat iure propinquitatis redimere possessionem, & non fiebat tunc adhuc mentio de suscitatione seminis, & sic putabat ille, quòd poterat gaudere iure redemptionis, & successionis non suscitando semen: ideo cùm cognatus Booz esset propinquior, ei soli competebat ius succedendi in tota hæreditate defunctorum. Et hoc patet, quia ille volebat redimere agrum, quem vendiderat Noemi, & redemisset eum, nisi quia obiecit ei Booz, dicens: quando acceperis possessionem de manu mulieris, Ruth Moabitidem accipies in vxorem ad suscitandum semen defuncti, & tunc ille noluit vti aliquo istorum priuilegiorum, dicens, quòd vteretur illo Booz. Idem dicendum de fratribus defuncti, si nollet aliquis eorum suscitare semen defuncti, etiam si esset vltimus fratrum succedebat in hæreditate defuncti alijs nolentibus suscitare, vt patet ex similitudine Booz, & cognati sui, vbi minus propinquus successit in hæreditate, eo quòd ille voluit suscitare semen defuncti alio nolente, & tamen cùm nullus vellet suscitare semen fratris defuncti, proueniebat ius succedendi propinquiori si aliquis esset, & tamen nullus erat in hoc casu, cùm fratres sint inter se in eodem gradu attinentiæ: ideo omnes æqualiter succederent, & non obseruabatur aliqua inæqualitas in succedendo, quia secundùm legem non reperitur alia inæqualitas, nisi in primogenito filio respectu minorum in hæreditate paterna, quia ille accipiebat duplum quàm quilibet alius Deuter. 21. & inter fratres respectu fratris non erat istud, ideo omnes æqualiter succederent: alij autem cognati in nullo succederent, cùm essent in minori gradu cognationis.

An cognatus Booz potuit cedere iuri cognationis, & an vnus frater possit cedere alteri iuri propinquitatis ad suscitandum semen.

Quæst. LXIX.

QVAERETVR vlterius, an cognatus Booz potuit cedere iuri cognationis: nam dixit, cedo iuri cognationis, tu meo priuilegio vtere. Aliquis dicet, quòd non potuit cedere, quia potest aliquis cedere eis, quæ introducuntur in fauorem suum, sed non eis, quæ sunt in suum præiudicium, vel obligationem, quia ad illa cogitur: & tamen ius propinquitatis erat quantum ad aliquid onus, & non honor, scilicet, quia obligabatur suscitare semen defuncti, vel saltem suscitabat, in quo aliquo modo delebatur posteritas suscitantis semen: sicut dixit cognatus Booz, scilicet, nec enim posteritatem meam delere debeo: ideo non poterat cedere huic iuri. Item istud ius non erat introductum in fauorem viuentium, sed defunctorum, vt nomina eorum non perirent, & tamen non potest quis renunciare iuri, quod in fauorem alterius introductum est, cùm non possit quis alteri præiudicare: ergo non licebat huic cedere isti iuri. Respondendum, quòd potuit iste cognatus Booz cedere iuri propinquitatis. Nam cessit de facto, & recepta est ista cessio coram toto populo, & scriptura approbat illam, & innuit similes cessiones interdum fieri consuetum esse inter Israelitas, ideo licitum erat. Ad declarationem huius sciendum, quòd duo includebantur in iure propinquitatis, scilicet potestas suscitandi semen, & ius succedendi in hæreditate defuncti. De primo dicendum, quòd quilibet cognatus poterat cedere huic iuri, sed non fratres: quod patet, quia cognatis, qui non erant fratres defuncti licebat suscitare semen defuncti: sicut patet de Booz, & cognato suo. Nam Booz suscitauit semen Mahalon defuncti, & tamen non erat frater eius, sicut declaratum est supra, non tamen obligabantur cognati, qui non erant fratres ad suscitandum semen defuncti: ideo non puniebantur, si non suscitarent illud, vt patet de cognato Booz, qui non punitus

est

est secundùm pœnam legis. Deuter. 25. licèt noluerit suscitare semen defuncti, vt patet supra in litera: ideo conueniebat propriè cognatis, qui non erant fratres, cedere huic iuri, cùm haberent illud, & tamen non obligarentur tenere illud suscitando semen. De fratribus defuncti secus est: nam ipsi habebant ius suscitandi semen. Etiam obligabantur ad illud, & tamen non erat obligatio simpliciter, sed sub conditione, quòd si nollent subirent pęnam, quæ habetur Deuteron. 25. & sic liberum erat cuilibet, non suscitare semen fratris subeundo pęnam illam, & tamen in istis non erat propria cessio iuris, cùm obligarentur ipsi ad tenendum illud, & punirentur non tenendo, sed erat nolle ius. In cognato autem Booz propria cessio fuit quantum ad ius suscitandi semen: nam cùm ipse non obligaretur ad suscitationem, quia non erat frater, & tamen haberet ius ad illam, liberum erat sibi cedere illi iuri. De secundo, s. de iure successionis, dicetur manifestius esse, quòd posset cedi illi: eo quòd successio erat in fauorem succedentis, & non defuncti: suscitatio autem seminis erat in fauorem defuncti, & tamen poterat cedi iuri suscitandi semen, ergo à fortiori posset cedi iuri successionis. Dicendum tamen, quòd cùm quis volebat cedere iuri successionis, aut volebat simul cedere iuri successionis, & suscitationi seminis, aut soli successioni. Si vtrique, dicendum, quòd cognati poterant inuicem cedere, cùm successio esset propter suscitationem seminis, si quis renunciaret suscitationem seminis: simul renunciare poterat successioni. Si autem nollet renunciare suscitationem seminis, dicendum quòd non poterat renunciare iuri successionis, quia istud cederet in præiudicium defuncti. Nam filius, qui suscitabatur defuncto habiturus erat possessionem eius, & sic dicitur hic, quòd Booz volebat suscitare semen defuncti in hæreditate sua, idest, vt habeat hæreditatem defuncti, qui nasceretur ex suscitatione seminis, & istud erat, quia per hæreditatem distinguuntur progenies, sicut declaratum est in quadam quæstione supra: & vt sciretur, quæ esset progenies defuncti, necesse erat, quòd natus de suscitatione seminis succederet in bonis defuncti: si autem posset quis suscitans semen cedere iuri successionis, tolleret ius defuncti, scilicet, quia non posset nomen eius conseruari distinctum, cùm filius ei suscitatus nõ haberet aliquam possessionem, secundùm quam faceret familiam defuncti apparere distinctam ab alijs familijs: ideo non poterat in isto casu cedere, quis iuri successionis, quia erat in præiudicium defuncti, & filij nasciturі. Sic etiam non poterat quis in veteri testamento renunciare iuri de faciendo venditionem temporalem: nam dato quòd quis vellet, quòd res vendita immobilis nunquam rediret ad eum, non licebat ei, quia in hoc præiudicabat hæredibus suis, & legi, vt declaratum est Leuit. 25.

Per hæreditatẽ distinguunt̃ ꝓgenies.

Quare antiquitus, quando quis cedebat alteri iuri suo, tollebat calceum de pede, & dabat cui cedebat.

Quæst. LXX.

QVAERETVR vlterius, quare apud antiquos, quando quis cedebat alteri iuri suo, tollebat calceum de pede, & dabat illi, cui cedebat. Respondendum, quòd istud fiebat in signum possessionis: nam per cessionem tradebatur quoddam ius: sunt autem iura spiritualia quamquam sint in rebus corporalibus, & non possunt tradi manifestè, quia non videntur, ideo ad ostendendum manifestè, quòd tradantur, ostenditur per aliquid sensibile: & sic cùm ius propinquitatis per cessionem, quod tradebatur, non pos-

Ius est quoddam spirituale.

F set videri, ad manifestationem illius dabatur calceus: & in traditione eius dicebatur transferri ius, quod cedebatur, & erat conueniens applicatio, quia sicut iste tradens spoliabat se gratis calceo suo, & dabat illum alteri, ita significabatur, quòd spoliabat se iure cui cedebat, & transferebat illud in alterum: sic etiam fit in traditione ordinum: nã in quolibet ordine datur aliquod signum sensibile ipsi ordinato, per quod significatur quæ potestas sit illa spiritualis, quæ ei traditur, & ista signa sunt de necessitate collationis ordinis in tantum, quòd si non obseruentur, non imprimitur character, sicut si non dicerentur verba formalia requisita in quolibet ordine, & sacramento. De istis autem signis exterioribus, quæ dantur in collatione singulo-

Cur ordines conferantur per signa sensibilia.

G rum ordinum habetur per Magistrum quarto Sententiarum distinct. 24. & in Decretis distin. 21. cap. cleros, & distin. 25. cap. perlectis. Sic etiam in traditione possessionis aliorum iurium incorporalium fiunt aliqua signa exterius, quæ vocantur signa possessionis accipiendæ. Dicendum, quòd ista discalciatio apud Iudæos solùm obseruabatur in cessionibus, vnde in venditione, & alijs contractibus ad ostendendum ius, quod transferebatur, non fiebat ista discalciatio. Etiam non fiebat hoc in omnibus cessionibus, sed solùm quando fiebat cessio inter cognatos alicuius iuris cognationis: sic dicitur in litera, quòd in Israel erat hoc consuetum, quando quis cedebat proximo suo.

H

Quare Ruth non soluit calciamentum de pede cognati Booz, & non expuit in eius faciem cum nollet suscitare semen defuncti.

Quæst. LXXI.

QVAERETVR vlterius, quare Ruth non soluit calciamentum de pede cognati Booz, & non expuit in faciem eius, cùm noluerit suscitare semen defuncti. Respondendum, quòd verum est, ꝙ cognatus Booz noluit suscitare semen Mahalon defuncti accipiendo Ruth vxorem illius in coniugem, & tamen non punitus est, sicut habetur Deutero. 25.

I Et ratio est, quia illa lex solùm intelligebatur de fratribus defuncti, vt patet ibi ex verbis. & tamen Booz, & cognatus eius non erant fratres Mahalon defuncti: sed cognati eius in alio gradu remotiori, vt probatum est supra, ideo non erant puniendi, licèt nollent suscitare semen defuncti. Nam fratribus licebat suscitare semen defuncti, & cogebantur sub pęna legis ad hoc: alijs autem cognatis licebat istud, tamen non obligabantur sub pęna legis. Ratio fuit propter maiorem obligationem, quam habent fratres inter se quàm alij cognati, cùm sint magis propinqui. Etiam quia secundùm intentionem legis magis conueniunt illi ad suscitandum semen quàm alij cognati, cùm sint magis identificati defuncto: nulla pęna earum, quæ habe-

K tur Deut. 25. fuit obseruata nunc in cognato Booz nolente suscitare semen.

Quare calceus non fuit hic solutus de pede non suscitantis semen, sicut soluebatur Deuter. vigesimo quinto. Et de differentijs duodecim, quæ erant inter istam solutionem calcei, & illam.

Quæst. LXXII.

QVAERETVR vlterius, quare calceus non fuit hic solutus de pede non suscitantis semen, sicut soluebatur Deuter. 25. nam ibi non soluitur in nolente suscitare semen, & hic etiam. Respondendum, ꝙ non

non debuit ſolui hic calceus de pede cognati Booz, ſicut ſoluitur Deut.25. & ratio eſt, quia ibi ſoluitur in pœnam, hic autem non. Pro quo ſciendum, quòd multæ differentiæ ſunt inter iſtam ſolutionem calcei, & illam. Prima eſt, quia quando ſoluebatur calceus in pęnam non ſuſcitantis ſemen: mulier, quæ fuit defuncti vxor, ſoluebat illum de pede nolentis ſuſcitare ſemen Deuter.25. hic autem non ſoluebat mulier, ſed ipſemet vir ſoluit illum, & dedit cognato ſuo Booz. Secunda erat, quia illa ſolutio calcei fiebat in pęnam, & obrobrium nolentis ſuſcitare ſemen: hic autem fiebat ad confirmationem ceſſionis, ſicut dicitur in litera, quòd erat conſuetudo iſta, quòd ſolueret homo calceum de pede ſuo, & daret proximo, vt oſtenderetur, quòd firma erat ceſſio: vnde erat iſta traditio calcei traditio iuris propinquitatis, & expoliatio calcei ſignificabat, quòd tradens calceum expoliabat ſe iure cognationis, & transferebat illud in cognatum ſuum. Et ob hoc in non ſuſcitante ſemen vxor defuncti tollebat calceum, vt ſignificaretur, quòd pęna erat, & inferebatur inuito, cùm ab altero inferretur: nam à ſeipſo nemo dicitur propriè iniuſtum pati, quia pateretur volens, vt ait Ariſto.5. Ethico. circa finem. hic autem vir tollebat ſibimet calceum, vt ſignificaretur, quòd ſponte faciebat: nam transferebat hic ius ſuum, & nemo cogitur ſuum ius transferre, ſed ſpontanea debet eſſe tranſlatio. Tertia erat, quia ſolutio calcei, quæ fiebat Deuter.25. fiebat ex mandato legis: iſta autem ſolutio, de qua hic dicitur, non fiebat mandato legis, ſed ex conſuetudine introducta inter Iſraelitas. Nam ad tradendum iura ſpiritualia, quæ incorporalia, & inuiſibilia ſunt, debebant aliqua uiſibilia ſigna intercidere, per quæ appareret, quòd tradebantur illa iura, & ad hoc de conſuetudine introductum fuit ab antiquo, quòd cedens iuri cognationis ſolueret calceum de pede ſuo: ſic dicitur in litera: hic erat mos antiquitus in Iſrael, vt quando alter alteri iure ſuo cedebat, vt eſſet firma ceſſio ſoluebat calciamentum de pede ſuo, & dabat illud proximo ſuo. Quarta erat, quia ſolutio calciamenti, quæ habetur Deuter.25. fiebat ſolùm inter fratres defuncti, ſcilicet, quòd vxor defuncti ſoluebat calciamentum de pede fratris viri ſui nolentis ſuſcitare ſemen eius: hic autem ſolutio calciamenti fiebat inter omnes cognatos, ſcilicet, quandocunque vnus alteri ſuo iuri cedebat. Quinta, quia Deuter.25. quando ſoluebatur calceus nulli dabatur, hic autem dabatur proximo ſuo, cui fiebat ceſſio iuris. Et ratio differentiæ eſt, quia ibi fiebat ſolutio calcei in pęnam, & opprobrium nolētis ſuſcitare ſemen, ideo ſatis erat, quòd ſolueretur calceus de pede ſuo ad ſignificandum iſtam ignominiam, & non oportebat, quòd alicui daretur: & tamen hic ſoluebat homo calceum ſuum, & dabat illum proximo ſuo: eo quòd fiebat ad tradendum ius, & quia illud ius tradebatur cognato, oportebat, quòd qui ſibiipſi ſolueret calceum, daret illum cognato ad ſignificandum, quòd transferebat in eum ius ſuum. Sexta erat, quia Deuter.25. non fiebat aliqua requiſitio ad ſoluendum calceum de pede, hic autem ſic: quod patet, quia vxor defuncti proprio iure tollebat calceum nolenti ſuſcitare ſemen, hic autem cognatus requiſiuit cognatum, vt ſolueret calciamentum de pede ſuo, & daret ſibi. Ratio eſt, quia ibi fiebat in pęnam ſolutio calcei, & non oportebat, quòd admoneretur ille, cui ſoluendus erat calceus, quòd ſolueret illum, quia non erat volenti auferendus, ſed inuito: hic autem cùm transferretur ius per traditionem calcei, & non transferebatur ab inuito, ſed à volente, oportebat, quòd admoneretur à cognato, cui cedendum erat, quòd ſolueret calceum, & tunc ipſe ſponte ſoluere illum debebat, & tradere proximo ad

A faciendum ceſſionem. Septima differentia erat, quòd ad hoc, quòd fieret ſolutio calcei: Deuter.25. vxor defuncti admonebat fratrem defuncti, quòd eam ſuſciperet in vxorem, & ſi nollet, citabat eum coram iudicibus ad portam vrbis, & quærebatur à viro, an vellet ſuſcitare ſemen fratris ſui defuncti, & ſi diceret, quòd nollet, mulier ſoluebat calciamentum de pede eius: hic autem nulla talis requiſitio fiebat, ſed ſolùm ſi conueniretur inter cognatos, quòd vnus cederet alteri iure ſuo: dicebat ille, cui cedendum erat cedenti, calciamentum ſolue de pede tuo, & da mihi, & ille faciebat hoc, vt patet in litera. Octaua erat, quia ablatio calcei Deuter. 25. fiebat ſolùm quando vnus nolebat ſuſcitare ſemen fratris ſui: hic autem fiebat etiam ſi

B non ageretur de ceſſione iſtius iuris, ſed alterius cuiuſcunque, cuius ceſſio eſſet inter cognatos. Quod patet, quia quando Booz primò quæſiuit à cognato ſuo, an vellet redimere iure propinquitatis poſſeſſionem, quam vendiderat Noemi, non agebatur adhuc de ſuſcitatione ſeminis, & dixit cognatus Booz, quòd volebat redimere poſſeſſionem. Et ſicut dixit hoc, poterat dicere, quòd cedebat iuri in fauorem Booz, & tūc tolleret calceum de pede ſuo ad faciendum, quòd con ceſſio firma eſſet. Nona erat, quia quando ſoluebatur calceus Deuter. 25. mulier ſpuebat in faciem viri nolentis ſuſcitare ſemen, hic autem nullus ſpuebat in faciem alterius. Ratio differentiæ eſt, quia ibi fiebat diſcalciatio ad opprobrium, & conueniebat ei, quòd

C ſpueretur in faciem viri, cùm iſtud eſſet valde magnū opprobrium, & tamē hic fiebat diſcalciatio ad tradendum ius, & iſtud non erat opprobrium: ideo non conueniebat, quòd expueretur hic in faciem eius, qui diſcalciabat ſe ad cedendum iuri ſuo. Decima erat, quia Deuter. 25. ſoluto calceo mulier clamabat, dicens: ſic fiet viro, qui non vult ædificare domum fratris ſui. Hic autem nihil dicebatur, cùm ſolueretur calciamentum. Ratio eſt, quia ibi fiebat ad ignominiam diſcalciatio in pœnam nolentis ſuſcitare ſemen, ideo ad oſtendendum, quòd in pęnam fieret conueniens erat, quòd mulier diceret, ſic fiet viro, qui non ædificat domum fratris ſui, ſcilicet talis ignominia ei inferetur. Hic autem ſolutio calcei non fiebat ad ignominiam

D cuiuſquam, ſed ad ius tribuendum: ideo nihil tale dici debebat. Vndecima erat, quia cùm aliquis diſcalciabatur, ſicut habetur Deuter.25. vocabatur in ęternum domus eius in Iſrael domus diſcalciati: cùm autem aliquis diſcalciaretur, ſicut habetur hic, non vocabatur domus eius domus diſcalciati. Ratio eſt, quia quòd vocaretur domus alicuius domus diſcalciati erat ignominia pœnalis, & non debet infligi pœna de iure niſi pro delicto: ille autem, qui nolebat ſuſcitare ſemen defuncti fratris ſui, delinquebat faciens contra legem Deut.25. ideo iuſtè eum ſequebatur pęna infamiæ, & tamen tradens ius ſuum alteri non delinquebat, ſicut hic, ideo non debebat eum conſequi aliqua infamia. Duodecima differentia erat, quia qui vult ſuſcitare ſe-

E men defuncti, non diſcalciatur, ſicut habetur Deuter. 25. cùm pro hoc ſolo illa pęna infligatur, & tamen cognatus Booz poterat ſoluere calciamentum ſuum, & tradere Booz, ſicut nunc fecit, etiam ſi ipſe cognatus Booz accepiſſet Ruth in vxorem ad ſuſcitandum ſemen defuncti. Quod patet, quia iſta diſcalciatio fiebat ad confirmandum ceſſionem iuris, quæ fiebat, & tamen poterat cognatus Booz cedere ei in aliquo iure, dato ꝙ accepiſſet Ruth in vxorem, & tunc ſolueret calciamentum de pede ſuo, & traderet illud Booz, quia quandocunque fiebat ceſſio inter cognatos alicuius iuris, cedens dabat calceum ei, cui cedebat, vt patet in litera, & ſic etiam nunc dicendum eſt, ꝙ cognatus Booz non ſoluit nunc calciamentum de pede ſuo,

quia ipse non suscitabat semen defuncti, sed quia cedebatur iuri successionis in bonis defuncti, quod prius cómpetebat cognato Booz quàm ipsi Booz, quod non poterat prouenire Booz, nisi cedente cognato suo.

At ille maioribus natu, & vniuerso populo: testes vos, inquit, estis hodie, quòd possederim omnia, quæ fuerunt Elimelech, & Chelion, & Mahalon, tradente Noemi: & Ruth Moabitidem, vxorem Mahalon, in coniugium sumpserim, vt suscitem nomen defuncti in hæreditate sua, ne vocabulum eius de familia sua, ac fratribus, & populo deleatur. Vos, inquam, huius rei testes estis. Respondit omnis populus, qui erat in porta & maiores natu: Nos testes sumus: faciat Dominus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam, sicut Rachel, & Liam, quæ ædificauerunt domum Israel, vt sit exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethlehem. Fiatque domus tua, sicut domus Phares, quem Thamar peperit Iudæ, de semine, quod tibi dederit dominus ex hac puella. Tulit itaque Booz Ruth, & accepit vxorem: ingressusque est ad eam, & dedit illi Dominus, vt conciperet, & pareret filium. Dixeruntque mulieres ad Noemi: Benedictus Dominus, qui non est passus, vt deficeret successor familiæ tuæ: & vocaretur nomen eius in Israel. Et habeas, qui consoletur animam tuam, & enutriat senectutem. De nuru enim tua natus est, qui te diliget, & multo tibi melior est quàm si septem haberes filios. Susceptumque Noemi puerum posuit in sinu suo, & nutricis ac gerulæ fungebatur officio. Vicinæ autem mulieres congratulantes ei, & dicentes: natus est filius Noemi: vocauerunt nomen eius Obed: hic est pater Isai patris Dauid. Hæ sunt generationes Phares: Phares genuit Esrom: Esrom genuit Aram, Aram genuit Aminadab, Aminadab genuit Nahasson, Nahasson genuit Salmon, Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed, Obed genuit Isai, Isai genuit Dauid regem.

1. Paral. 2. Matth. 1.

At ille maioribus. Hic ponitur secundum principale huius capituli, scilicet vxoris acceptio, & dicitur. *At*

F *ille maioribus natu, & vniuerso populo.* Scilicet, Booz dixit maioribus natu, scilicet senioribus, & vniuerso populo, quæ sequuntur, scilicet. Testes vos estis: Postquam enim cognatus Booz transtulit ius propinquitatis in ipsum Booz, & confirmauit hoc tradendo ei calceum suum, inuocauit Booz totum populum in testes huius cessionis, & possessionis iuris, quod transferebatur in Booz, ne posset cognatus eius postea negare, quòd transtulisset istud ius. Et dicitur specialiter de maioribus natu, quia isti erant digniores, & prudentiores, & testimonium ipsorum erat firmius. *Testes inquit vos estis hodie.* Idest, ego voco vos hodie in testes. Vel potest aduerbium hodie determinare illud verbum possederim, & iste est verior sensus. *Quod*

G *possederim omnia, quæ fuerunt Elimelech, & Chelion, & Mahalon.* Idest, quòd hodie cæpi possidere omnia, quæ fuerunt istorum trium, scilicet, quia hodie renunciauerat cognatus eius sibi iure suo, & transferebatur in ipsum ius illud, & illico cæpit possidere, vel quasi possidere illud ius, quia possessio translata est per traditionem calcei, vt supra declaratum est, vt patet in litera. Et dicitur, quòd possedit bona Elimelech, Mahalon, & Chelion, quia isti tres erant defuncti, & proueniebant ipsi Booz bona istorum per Ruth, quam in vxorem accipiebat. Erat enim Elimelech maritus Noemi, & erat pater istorum duorum, vt patet supra primo. quomodo autem prouenirent bona omnium istorum ipsi Booz, cùm solùm acciperet vxorem vnius eorum

H ad suscitandum semen, scilicet Ruth, declarabitur infra in quadam quæstione. *Tradente Noemi.* Scilicet, Noemi vxor Elimelech socrus Ruth, & mater Mahalon defuncti tradit mihi hæc omnia, quia penes eam manebat possessio omnium istorum bonorum. De hoc tamen declaratum est supra in quibusdam quæstionibus. Nam possessio istorum bonorum competebat Ruth, & etiam venditio: dicebatur tamen Noemi tradere omnia hæc, quia cùm esset Ruth, sub potestate Noemi, etiam omnia, quæ pertinebant ad Ruth erant in potestate Noemi. Etiam erat hoc propter honorem, & auctoritatem, quia Noemi erat non quasi socrus, sed quasi mater Ruth: ius tamen erat penes Ruth. *Et Ruth Moabitidem vxorem Mahalon in coniu-*

I *gium aßumpserim.* Non sumpserat ante hoc Booz Ruth in vxorem, sed nunc illam sumebat. Nam quando petiuit Ruth à Booz, quòd acciperet eam in vxorem dixit, quòd non acciperet illam vsquequo videret, an cognatus suus vellet illam accipere, præcedenti cap. & tamen vsque nunc non renunciauerat iuri suo cognatus Booz ad non accipiendum Ruth in vxorem, ideo non poterat ante hoc illam accipere, sed nunc nouiter accepit. Quomodo autem dicat se accepisse illam, cùm nondum appareret, an illa consentiret in eum, declarabitur infra. *Vt suscitem defuncti nomen in hæreditate sua.* Scilicet, ad hoc accipio Ruth vxorem defuncti, vt suscitem nomen defuncti: nam defunctus obierat sine prole, ideo nomen suum extinguendum Quæst. 7.

K erat necessariò, cùm nomen conseruetur in posteritate, & cùm Booz acciperet vxorem defuncti ad suscitandum semen eius, suscitabat etiam nomen, quia conseruaretur nomen ipsius in posteritate sua. Et dicitur. *In hæreditate sua.* Idest, in hæreditate defuncti maneat nomen eius: si enim aliquis succederet defuncto, qui non esset filius eius, nec reputaretur tanquam filius: non diceretur nomen defuncti manere in hæreditate sua, quia alius, qui non haberet nomen defuncti, haberet hæreditatem defuncti. Si autem filius defuncti verus, vel legalis succederet ei in hæreditate sua, continuaretur progenies eius per suam hæreditatem, & sic nunc volebat Booz suscitare ipsi defuncto nomen in hæreditate sua, quia volebat filios legales ei gignere.

gnere. Cuius autem defuncti nomen suscitabat Booz, si successerit in bonis trium defunctorum, vt patet in Quæst. 74. litera, declarabitur infra. *Ne vocabulum eius de familia sua ac fratribus, & populo deleatur*. Idest suscitatio seminis fiebat, vt non deleretur vocabulum defuncti de familia sua; erat enim quilibet Israelita in aliqua familia, quia quælibet tribus diuidebatur per familias tres, vel quatuor, aut plures, vel pauciores, quarum numerus ponitur Numeri 26. & cùm quis habeat aliquem successorem, per quem continuaretur progenies sua, manebat vocabulum eius in familia sua: cùm verò nullus erat successor, delebatur vocabulum cuiuscunque de familia sua; & istud erat idem deleri vocabulum de fratribus suis, scilicet, quòd non maneret vocabulum nec progenies defuncti inter alios viuentes, qui erant fratres defuncti. Etiam delebatur vocabulum eius de populo suo, idest, quòd non manebat iam nomen illius, nec memoria in populo suo. *Vos, inquam, huius rei testes estis*. Recipit rationem ad magis confirmandum, scilicet, rogo, quòd vos sitis testes huius rei, scilicet, quomodo possedi oĩa pertinentia ad mortuos, & accepi Ruth in vxorem. *Respondit omnis populus, qui erat in porta, & maiores natu: nos testes sumus*. Factum fuit istud in porta ciuitatis Bethlehẽ, vbi conuenerat totus populus ad iudicium, quia in portis vrbium fiebant iudicia, vt declaratum est supra, & erat ibi totus populus, & maiores natu, idest seniores: & omnes responderunt, testes sumus. *Faciat dominus hanc mulierem, quæ ingreditur domum tuam*. Hic ponitur imprecatio bonorum facta à toto populo; nam cùm viderũt, quòd Booz suscepisset Ruth in vxorem ad suscitandum semen defuncti, imprecati sunt bona ei pro hoc. Causa autem infra declarabitur in quadã quæstione, & est imprecatio super mulierem, & non super virum: sic enim est in benedictionibus nubentium. Et dicitur, quæ ingreditur domum tuam. s. ingreditur ad seruiendum tibi, & vt sit vxor tua. *Sicut Rachel, & Liam, quæ ædificauerunt domum Israel*. Scilicet: Benedicat Dominus isti mulieri multiplicãdo eam in prole, & prosperando eã, sicut fecit in Rachele, & Lia, à quibus processit totus Israel. Et dicitur, quòd istæ ædificauerunt totam domũ Israel, quia ab eis nati sunt omnes Iudei, cùm fuerint matres pręcipuè duodecim tribuum Israel: erant enim ambę vxores Iacob, & erãt sorores, de quo patet Gen. 29. & 30. *Et vt sit exemplum virtutis in Ephrata*. Scilicet: Deus faciat eam tantum crescere in virtute, quòd sit exemplum virtutis in vrbe Ephrata, scilicet in Bethlehem: nam idem locus est, vt patet in litera: & imprecabantur hoc ipsi Ruth, quia constabat iam eam esse mulierem virtuosam, & petebant, ꝙ cresceret semper in virtute: sic patet pręc. cap. cùm dixit Booz ad Ruth: scit omnis populus, qui habitat intra portas vrbis meæ, te mulierem esse virtutis. *Et habeat cælebre nomen in Bethlehem*. Idest, habeat nomen famosum in Bethlehem. Est idem Bethlehem, & Ephrata, sicut multa alia loca sunt binomia, & trinomia. Et est eadem sententia cum præcedenti, vel consequens ex illa: nam virtus est de honorabilibus, vel laudabilibus, & laudatur aliquis habens virtutem, habetque nomen famosum. *Fiatq; domus tua, sicut domus Phares*. s. domus tua multiplicitur in prole, sicut domus Phares. Iste fuit filius Iudæ, & ab eodem nominata est vna familia in tribu Iudæ: & de ista erant habitatores Bethlehem, vt infra declarabitur. *Quem peperit Thamar Iudæ*. Thamar fuit nurus Iudæ, & tamen genuit ex ea Phares, & Zaram: nam accepit eam Iudas in vxorem filio suo primogenito, quo mortuo sine liberis, tradidit eam filio alteri, scilicet Onan: & ille etiam sine liberis mortuus est: promiserat autem ei dare tertium. s. Selam in virum, & cùm venisset ad pu-

In portis vrbiũ antiquitus fiebat iudicium.

Bethlehẽ & Ephrata idem sunt

A bertatem, & non daretur ei, Thamar fecit se cognosci à Iuda carnaliter, cùm tamen eam non agnosceret, sed putaret esse scortum, ex vno autem coitu gemellos concepit. s. Phares, & Zaram, vt patet Gen. 38. *De semine quod dederit dominus tibi ex puella hac*. Scilicet de semine, quod dederit tibi ex hac puella multiplicetur domus tua, sicut domus Phares. *Tulit itaq; Booz Ruth, & accepit vxorem*. Scilicet, postquam dicta sunt hæc, tulit Booz Ruth ducendo eam in domum suam, & accepit illam in vxorem cognouitque eam.

Quomodo dixit Booz, testes vos estis, quòd acceperim Ruth Moabitidem in vxorem, & cætera. Quæstio LXXIII.

B QVAERETVR circa prædicta, quomodo dixit Booz: testes vos estis, ꝙ acceperim Ruth Moabitidem in vxorem: cùm ipsa nondũ consentiret in eũ. Aliquis dicet, quòd iam fortè acceperat illam in vxorem, & nunc inuocabat testes de re præterita. Dicendum, quòd non stat, quòd non potuit ante hoc accipere illam, dato quòd vellet: nam non poterat Booz accipere Ruth in vxorem quousque consentiret cognatus eius cedẽdo iuri cognationis, cùm ei prius cõpeteret: sic enim dixit Booz ad Ruth, vt patet præcedenti capitulo: & tamen nunc nouiter cessit ille cognatus Booz iuri propinquitatis, dicens: cedo iuri propinquitatis: ideo nõ potuerat ante hoc accepisse Booz C illam in vxorem. Aliquis dicet, quòd acceperat Booz Ruth in vxorem, quando venit ad eum per noctem, vt patet præcedenti capitulo. Dicendum, quòd non accepit illam, sed promisit accipere, si cognatus suus, qui propinquior erat, non acciperet illam: eodem capitulo: illa autem promissio non faciebat matrimonium, vt ibi declaratum est: quia si matrimonium fecisset, non esset postea in potestate cognati Booz accipere Ruth in coniugem: non ergo contraxerat Booz cum Ruth ante hoc. Ideo dicendum, quòd nunc nouiter illam acceperit in vxorem. Et tunc stat ratio, scilicet, quomodo dicebat Booz, ꝙ accipiebat Ruth ĩ vxorem, cùm non constaret ei, an illa consentiebat. Aliquis dicet, quòd constabat de consensu Ruth, quia D licèt tunc non consentiret expresse, consenserat tamẽ iam cùm ipsa petiuit, quòd acciperetur à Booz in vxorem, cùm iuit ad eum nocte, præcedenti capitulo. Dicendum, quòd ille consensus non proficiebat, quia tunc licèt consentiret Ruth in Booz, non consensit Booz in Ruth: ideo non fuit matrimonium, quia nõ fuit consensus mutuus: nunc autem licèt consentiret Booz in Ruth, non apparebat, an consentiret Ruth in Booz, quod necesse erat: quia consensus ad hoc, quòd mutuus sit, in eodem tempore esse debet, & debet constare cuilibet contrahentium, ꝙ alius consentit in eum, vt significet se consentire: & nunc non apparet, quòd sic esset hic, ideo non contrahebatur per hoc matrimonium. Dicendum ergo, ꝙ Booz dixit, testes E estis, ꝙ acceperim Ruth in vxorem, & non requisiuit consensum eius: quia ad hoc, quòd matrimoniũ contraheretur nunc inter eos nõ requirebatur consensus mulieris, sed solius Booz, eo quòd cogebatur mulier tenere Booz in virum si ille vellet eã tenere in vxorẽ: nam cùm moriebatur quis sine liberis, nõ licebat vxori suæ nubere alteri quousque fratres defuncti, & alij, qui poterant suscitare semen defuncti recusarent eam suscipere, vt patet Deutero. 25. & si alium quemquam illa mulier prius acciperet in virum, vel fornicaretur cum eo, poterat accusari de adulterio, vt patuit in Thamar, quæ erat vxor mortui, & suscitaturus erat ex ea frater defuncti semen: & antequam illam accipere t in vxorem, reperta est prægnans, & iussa est cremari, nisi

Responsio ad q̃situm.

quia ipsa se iustificauit, Gen. 38. ideo non oportebat, ꝙ
Booz peteret consensum Ruth, sed eo ipso, ꝙ ipse vo-
lebat eam accipere in vxorem ad suscitandum semen
defuncti, erat vxor eius.

*Quomodo hic dicitur, ꝙ Booz accepit omnia, quæ fue-
rant Elimelech, Chelion, & Mahalon,
ad suscitandum semen defuncti.*

Quæst. LXXIIII.

QVAERETVR vlterius, quomodo dicitur hic,
ꝙ Booz accepit omnia, quæ fuerant Elimelech,
Chelion, & Mahalon, & Ruth ad suscitandum semen
defuncti. Quia videtur, ꝙ solùm debuisset accipere bo-
na, quæ fuerant Mahalon: nam Booz succedebat in
omnibus istis propter suscitationem seminis, & tamen
non suscitabat semen nisi Mahalon, cùm acciperet
Ruth vxorem eius, ergo non debebat accipere bona
aliorum duorum. Quòd autē succederet in bonis isto-
rum propter suscitationem seminis apparet, quia alius
cognatus Booz erat ꝓpinquior defunctis quàm Booz,
& competebat ei prius ius redemptionis, & successio-
nis in hæreditate, & cùm ille vellet redimere possessio
nem, quam vendiderat Noemi, dixit Booz, ꝙ oporte-
bat, ꝙ simul acciperet in vxorem Ruth, & cū ille nol-
let accipere Ruth in vxorem, accepit Booz eam, & cū
illa totam hæreditatem istorum defunctorum, vt pa-
tet in litera. Dicendum ꝙ verum est, ꝙ Booz accepit
solùm vxorem Mahalon: nam vxor Elimelech erat
Noemi, & vxor Chelion erat Orpha, vt colligitur sup.
1.c. non accipiebat autem Booz Orpham in vxorem,
quia illa manserat in terra Moab, vt patet supra 1. non
accepit Noemi etiam, quia illa non erat iam apta vin-
culo coniugali, quia erat senectute confecta, vt eo. cap.
ideo solùm accipiebat vxorem Mahalon. Dicendum
tamen, ꝙ successit in bonis istorum trium defuncto-
rū, & hoc propter suscitationem seminis, quia semen
suscitatum pertinebat aliquo modo ad omnes tres:
nā Mahalon, & Chelion erant fratres filij Elimelech,
& cùm suscitaretur semen Mahalon, suscitabatur etiā
patri suo Elimelech, potissimè quia Elimelech nullū
aliud semen habebat, nisi duos filios, s. Mahalon, &
Chelion, qui mortui fuerant, & tota hæreditas istorū
trium erat hæreditas Elimelech, cùm duo filij eius ha-
buissent illam ab eo, ideo cùm videretur suscitare se-
men Elimelech, dignum erat, ꝙ succederet ei, & sic es
set successio in omnibus bonis, quæ pertinuerant ad
eum: & ista erant bona filiorum suorum. Non tamen
est intelligendum, ꝙ verè Booz suscitaret semen Eli-
melech, & ꝙ nūc succederet ei generaliter. Nam hoc
non poterat esse propter tria. Primò, quia non poterat
suscitari semen Elimelech ab aliquo, eo ꝙ non pote-
rat suscitari semen alicuius, nisi illius, qui sine semine
moriebatur, & tamen Elimelech non mortuus est si-
ne semine, quia reliquerat duos filios coniugatos qñ
mortuus est, vt patet sup. 1.c. vnde licèt illi non habue-
rint filios, non dicebatur mori Elimelech sine semine,
sed filij sui, & sic non suscitaret ei semen, sed filijs suis,
sicut declaratum fuit supra in quadam quæstione, qua
quærebatur quibus suscitabatur semen. Secundò, quia
non poterat suscitari semen, cùm vxor eius non acci-
peretur in vxorem à Booz, & tamen ad hoc, ꝙ suscita-
retur semen aliquibus necesse erat, ꝙ coniuges eorum
acciperentur in vxores à suscitantibꝰ semen: Deut. 25.
& tamen Noemi vxor Elimelech, non fuit nunc acce-
pta in coniugem à Booz, ideo non poterat Booz susci-
tare semen Elimelech. Tertiò patet, quia dato, quòd
posset suscitari semen Elimelech, non poterat succe-
dere Booz ei, quia ipse nihil habebat in quo ei succe-
F deretur: nam ipse mortuus est ante filios suos, vt patet
sup. 1.c. & sic successerunt ei in omnibus: cùm autem
morerentur filij sui quicunque succederet, succederet
filijs eius, & nō sibi: & tamen quando suscitabat semē
alicuius, debebat ei succedere, ideo nō suscitabat Booz
semen Elimelech ad hoc, ꝙ succederet ei, nec propter
ipsum habuit ista omnia bona tāquam illius essent. Et
cùm dicitur, omnia, quę fuerunt Elimelech, &c. dicen
dum, ꝙ intelligitur mediatè, s. ꝙ prius fuerant Elime-
lech deinde filiorum suorum, & nūc cùm succedebat
Booz in istis bonis, succedebat filijs Elimelech, & tñ
mediātibus illis succedebat Elimelech, quia bona ista
aliquando fuerant illius. Dicendum ergo vr̄ vno mo-
do, ꝙ Booz succedebat directè vni istorum triū, quia
G suscitabat semen: alteris autem succedebat ſm ratio-
nem maximę propinquitatis, s. ꝙ nullus erat magis ꝓ-
pinquus, qui succedere posset in istis bonis, quàm ille,
quis nasceretur per suscitationē seminis, ideo suscitans
semen debebat in bonis istorum succedere. Aliter ēt
dici potest, ꝙ suscitans semen vnius istorū succedebat
omnibus tribus, quia in isto, qui nasceretur per suscita
tionem seminis seruabatur progenies omnium isto-
rum trium, eo ꝙ isti tres pertinebant ad eandem pro-
geniem, s. pater & duo filij. Tertiò potest dici, ꝙ suc-
cessit istis tribus, s. duobus eorum propriè: nam non
poterat succedere ipsi Elimelech, cùm ille nulla bona
nunc haberet, quia illa peruenerant ad filios suos. s. Ma
halon, & Chelion, & isti duo postea mortui sunt: sed
H fortè prius mortuus est Chelion, & tunc Mahalon fra
ter eius vellet suscitare sibi semen accipiendo in vxo-
rem eius, Orpham, & ex hoc succederet in omni-
bus bonis eius, & sic bona omnium trium essent iam
penes Mahalon, & nunc cùm Booz acciperet vxorem
Mahalon ad suscitandum semen, succederet in bo-
nis istorum trium, quia ista erant iam deuoluta ad
Mahalon.

*Cuius istorum trium Booz suscitabat semen, & an omnium
trium.* *Quæst.* LXXV.

QVAERETVR vlterius, cuius istorum trium
Booz suscitabat semen: nam dicitur hic ꝙ suc-
I cessit in bonis tribū. Aliquis dicet, ꝙ suscitabat semen
oīum trium, eo ꝙ successit tribus: nam nō poterat ali-
quis isto modo succedere cuiquam iure propinquita-
tis excludendo alium magis propinquum, nisi suscita-
ret semen eius, cui succedebat: & tamen Booz exclu-
sit ab ipsa successione cognatum suū, qui erat propin-
quior, vt patet supra: & hoc, quia ipse Booz voluit su-
scitare semen defuncti, quod noluit cognatus eius: er-
go propter suscitationem seminis successit his tribus:
& consequenter erat suscitaturus Booz semē istorum
trium. Dicendū, ꝙ hoc non stat, qa in litera dr̄, ꝙ Booz
accepit Ruth in vxorē, vt suscitaret semen defuncti: er
go vnius tm̄ semen suscitabat. Itē patet, qa nō poterat
suscitare semen Elimelech, quia non pōt suscitari se-
K mē alicuius, nisi mortuus sit sine liberis, & tñ Elime-
lech nō mortuus est sine liberis, qa reliquit duos filios
coniugatos, quando mortuus est, vt patet supra 1. ergo
semen nō poterat ei suscitari. Item patet, quia ad hoc,
quòd suscitaret Booz semen eius, oportebat, ꝙ accipe-
ret vxorē illius Noemi in vxorem, sed nō poterat, quia
illa erat senectute confecta, nec erat apta vinculo ma-
trimoniali, vt patet supra 1. Itē constat, ꝙ nō accepit eā
in vxorem, sed solùm accepit Ruth, vt patet hic in li-
tera, ideo non suscitabat semen eius. Item patet, quia
non poterat suscitare semen nisi illius, cui succedebat,
& tamen Booz non succedebat Elimelech, cùm ille
nihil haberet, quia oīa, quæ ille habuerat, peruenerant
ad filios, cùm prius ipse mortuus fuerit: ideo semen
illius

illius non suscitabat Booz. Item non suscitabat Booz semen Chelion, quia ad hoc oportebat, ꝙ acciperet uxorem eius, & tamen non accepit, quia uxor Chelion erat Orpha. sup. 1. & illa mansit in terra Moab redeunte Noemi, cum Ruth in terram Israel. Dicendum ergo, quòd Booz solùm suscitabat hic semen Mahalon, quod patet in litera, quia dicitur, ꝙ suscitabat semen defuncti, s. unius, & iste erat Mahalon, eo ꝙ uxorem illius, s. Ruth accepit nunc in uxorem, ideo solius ipsius semen suscitabat. An tamen suscitando semen illius, suscitaret semen omnium trium, non apparet: poterat enim aliquo modo istud esse, s. ꝙ Chelion, & Mahalon erant semen Elimelech, quia erant filij eius, mortuo autē Elimelech mortuus est Chelion, & quia ille erat frater maior, & moriebatur sine semine fortè Mahalon accepit uxorem illius ad suscitandum semen eius, & non suscitauit: nunc autem Booz volebat suscitare semen Mahalon, & sic videbatur suscitare semen Chelion, & Elimelech, & sic succedebat omnibus tribus.

An Booz licitè potuerit Ruth in uxorem accipere, cùm esset Gentilis. Quæst. LXXVI.

QVAERETVR ulterius, an Booz licitè potuit accipere in uxorem ipsam Ruth. Aliquis dicet, ꝙ non, quia Ruth erat Gentilis, & non licebat, Iudæis accipere uxores de Gentilitate. Secundò patet, quia nō solùm erat Gentilis, sed etiam erat de Moabitis, & tamen Moabitæ prohibebantur in æternum introire in Ecclesiam domini, & istud erat per contractum matrimonij, ut patet Deuter. 23. ergo illicitum erat accipere Ruth Moabitidem ab aliquo Iudæo in uxorem. Dicendum, ꝙ licuit Booz accipere Ruth in uxorem, imò fuit laudabile. Primò patet ex verbis ipsius Ruth, quia ipsa edocta à Noemi socru petiuit Booz in virum iure propinquitatis, præced. c. si tamen non esset licitum, Booz accipere illam non instruxisset eam Noemi ad petendum hoc: ideo licitum erat. Secundò patet, Booz dixit, ꝙ verum est, ꝙ erat propinquus, tamen alius erat propinquior, & si ille nollet eam accipere, ipse Booz sine dubio eam reciperet, ut patet præcedenti ca. & in si non licuisset illam recipi non respondisset Booz, ꝙ illam acciperet. Tertiò patet, quia Booz laudauit ipsam Ruth, quia petiuit eum in virum, dicens: benedicta filia tua domino, quia priorem misericordiam posteriore superasti, quia nō es secuta iuuenes pauperes, vel diuites, s. sed me petiuisti in virum. Si tamen illicitum esset, quod petebat, non laudaretur ex hoc, ideo licitum erat. Quartò patet, quia Booz dixit cognato suo, ꝙ si vellet accipere hæreditatem de manu Noemi tenebatur accipere Ruth in uxorem, ut patet supra in litera: & tamen si non esset licitum illam accipere, nō teneretur illam accipere, ergo erat licitum. Quintò patet, quia ex eo, quòd noluit cognatus Booz accipere Ruth in uxorem, non potuit redimere possessionem, quam vendiderat Noemi, nec poterat succedere in hęreditate defunctorum, & Booz, qui erat minus propinquus, successit in omnibus his, quia accepit Ruth in uxorem, ergo licitum erat, imò quasi necessarium illam accipere in uxorem: quia aliàs non priuaretur bonis, in quibus successurus erat iste cognatus Booz. Sextò patet, quia Booz inuocauit omnes de populo in testes, quia ipse accciperet Ruth in uxorem, ut patet in litera: & tamen si licitum non esset, non inuocaret testes, quia qui malum agit vult illud abscondi iuxta illud, oculus adulteri diligit caliginem Iob 24. ergo licitum erat illum accipere in uxorem. Septimo patet, quia totus populus laudauit istud matrimonium, & imprecatus est bona Booz, & Ruth, ut patet in litera: si tamen istud esset illicitum, non laudaretur Booz, nec imprecaretur aliquis ei bonum pro turpi commisso, ergo erat licitum. Octauò patet, quia Booz fecit bono desiderio, s. ut suscitaret semē defuncti, quia aliàs cùm ipse esset vir potens, & magnarum opum in urbe Bethlehem, ut patet supra 2. ꝙ acciperet mulierem peregrinam in uxorem iam ab alio viro ductam, non erat magna laus: fuit ergo meritorium, & laudabile, ꝙ acciperet Booz Ruth in uxorem. Ad argumentum primum dicendum, ꝙ non erat prohibitus Israelitis contractus matrimonij simpliciter cum Gentilibus mulieribus, sed cum duobus conditionibus. Prima erat, ꝙ non essent mulieres manentes in Gentilitatis ritu: nā in isto ritu non licebat aliquam mulierem accipere: cùm autem reliquisset illum, licebat: sic colligitur Deuteron. 21. cùm dicitur de mulieribus captiuis de Gentilitate, ꝙ si inter illas esset aliqua, quæ placeret alicui Israelitæ, poterat eam accipere in uxorem post unum mensem factis quibusdam cæremonijs. Secunda conditio erat, ꝙ mulier illa non esset Chananæa: nā siue conuerteretur ad Iudaismum, siue non, nequaquam poterat accipi in uxorem ab aliquo Iudæo, eo ꝙ lex iubebat, ꝙ omnes Chananæi viri, & fęminæ magni, & paruuli occiderentur in ore gladij: Deuter. 23. Et leges, quæ vetant de Gentilibus accipere uxores, intelliguntur de Chananæis, ut colligitur Exod. 34. & Deut. 7. Ad secundum dicendum, ꝙ Ruth erat Moabitis, & tamen non erat illicitum accipere illam in uxorem, quia lex Deut. 23. intelligitur de viris Moabitis, & non de mulieribus, ut patet ibidem. Et ratio est manifesta: nam nolebat Deus Moabitis cōcedere hunc honorem, ꝙ aliqui de progenie eorum eēnt pras populi Hebræorum, & per hoc intrarent ecclesiam Dei: sed consequeretur hoc, si Moabitæ conuersi ad Iudaismū possent accipere uxores de Israelitis, quia filius de progenie patris est: si tamen mulieres Moabitides acciperentur ab Israelitis in uxores, nō sequeretur istud, quia filij non nominantur de stirpe matrum, sed patrum, ideo sic nunquam intrarent ecclesiam Dei, quia filij mulierum Moabitidarum, non erant Moabitę, sed Iudæi: cùm patres illorum essent Iudæi: filij autem virorum Moabitarum erant Moabitæ etiam si matres illorum essent Hebreæ.

Rōnes in diuersum.

Ad rōnem primā in diuersum.

Ad secūdā rationem.

Quare populus imprecabatur bona ipsi Booz. Quæst. LXXVII.

QVAERETVR ulterius, quare populus imprecabatur bona ipsi Booz, s. ꝙ multiplicaretur domus eius, cùm accepisset in uxorem Ruth. Dicendū, ꝙ hoc fuit propter multa, primò, quia se habebat Booz piè respectu defuncti: nam obligabatur Booz suscitare semen defuncti, & suscitare volebat illud: erat autem magna misericordia defuncto, ꝙ suscitaretur nomen eius: nam apud Hebræos, & omnes antiquos reputabatur magna infælicitas siquis moreretur sine liberis, & ꝙ suscitaretur semen eius, ut non periret nomen suum erat magna misericordia facta defuncto, quia per hoc putabatur viuere, qui mortuus erat, ꝙ ergo facere vellet bonum defuncto, laudabile erat, & sic laudauit Booz ipsam Ruth, quia voluit suscitare semē defuncti petendo Booz in virum iure propinquitatis: & dixit Booz, quòd ista erat maior misericordia, quàm prima, s. q̄ exhibuerat ipsi Noemi nurui suæ veniendo cum ea de terra Moab comitando peregrinantem. Secundò erat opus istud opus laudabile ex parte Booz, quia voluit suscipere in uxorem ipsam Ruth: nam erat Ruth mulier pegrina, & alienigena, Booz aūt erat vir potens,

Infœlicitas erat antiqꝰ mori sine liberis

potens, & magnarum opum, sicut dicitur sup. 2. intantum, ꝙ Ruth dixit, quòd non erat sicut vna de ancillis Booz, ꝙ ergo acciperet in vxorem illam, quæ non videbatur mereri, ꝙ esset ancilla, erat magna humiliatio Booz, & erat opus laudabile. Tertiò mouebatur populus ex consideratione differentiæ bonitatis Booz, & cognati sui: nam cognatus suus noluit recipere Ruth in vxorem, sed potius voluit renunciare iuri successionis, vt non reciperet eam: sup. in litera. Booz autem recipit eam cùm ille ipsam recusasset accipere, ideo erat laudabilis, & populus considerata tanta benignitate Booz imprecatus fuit ei prospera.

F

Quare populus imprecando prospera Booz potius de Rachele, & Lia mentionem fecerat, quàm de Sara, & Rebecca.
Quæst. LXXVIII.

QVAERETVR vlterius, cùm populus imprecaretur prospera Booz dicendo, ꝙ Deus faceret vxorem suam sicut Rachelem, & Liam, quæ ædificauerunt domum Israel, cur potius dictum est de istis duabus quàm de Sara, & Rebecca. Nam istę ædificauerunt domum Israel, sicut Rachel, & Lia, imò principalius dici debebat de Sara, & Rebecca: nam Sara fuit vxor Abrahæ, ex quo ortum habuerunt omnes Hebręi, & natus est de ea Isaac: Gen. 21. Rebecca autem fuit vxor Isaac: ex ea autem natus est Iacob pater Israelitarũ, & magis istæ duæ ædificauerunt domum Israel, quàm Rachel, & Lia: nam ex Rachele non nati sunt omnes Israelitæ. Etiã ex sola Lia nõ fuerunt nati omnes, quia ambę fuerũt vxores Iacob, & ambæ pepererunt filios: Gen. 29. 30. c. etiam ambæ simul non pepererunt omnes Israelitas: quia aliæ duæ fuerunt vxores Iacob, s. Bala, & Zelpha: Gen. 20. c. & tamen Sara fuit mater omnium Hebręorum: quia ipsa fuit mater Isaac, & omnes Israelitæ descenderunt ab eo. Sic. n. dixit Deus ad Abraham, in Isaac vocabitur tibi semen: Gen. 21. & Rebecca fuit mater omnium Hebræorum, quia ipsa peperit Iacob, ex quo nati sunt duodecim principes, siue capita duodecim tribuum Israel, ideo quælibet istarũ principalius quàm Rachel, & Lia ædificauit domum Israel, & principalius nominari debebat. Dicendum, ꝙ scriptura solùm nominauit istas duas, & non Sarã, nec Rebeccam, quamquam fuerint in ratione laudabiles. Et hoc ꝓpter duo, primò, quia hic dr̃ de domo Israel, & Israel est ipse Iacob: nam Deus mutauit nomen Iacob dicens, non vocaberis vltra Iacob, sed Israel: Gen. 32. & 35. & sic domus Iacob erat domus Israel, sed domus Iacob non fuit ædificata, nisi ab vxoribus suis, & istę fuerunt Rachel, & Lia, & non Sara, nec Rebecca: Gen. 29. & 30. ideo non poterat dici, ꝙ Sara, & Rebecca ædificauerũt domum Israel. Secundò fuit hoc, quia dato, ꝙ vocetur domus Israel congregatio omnium Iudæorum, non diceretur conuenienter, ꝙ Sara, & Rebecca ædificauerunt domum Israel, sed melius, ꝙ ædificauerunt eam Lia, & Rachel, eo ꝙ Sara fuit mr̃ omnium Iudæorum, & tamen non solùm omniũ Iudęorum, sed etiam aliarum gentium, quia Rebecca peperit Esau, & Iacob: Gen. 25. de Iacob venerunt Hebræi: de Esau descenderunt duę gentes, s. Idumæi, qui vocati sunt sic ab Edom: nam ipse Esau vocatus est Edom, vt patet Gen. 25. etiam nati sunt Amalecitæ, à quodã nepote eius nomine Amalec, qui natus est de primogenito suo Elipham: Gen. 36. Istæ autem duæ, quæ ponuntur hic, s. Rachel, & Lia fuerunt matres Hebræorum, & solùm ipsorum Hebræorum: nã fuerunt vxores Iacob, & à Iacob non fuerunt aliæ gentes deriuatę nisi Hebræi, cùm ipse genuerit duodecim filios, qui fuerunt capita duodecim tribuum.

Iacob pater Israelitarum.

Sara, & Rebecca Hebręorũ matres.

Cum ponatur hic Lia, & Rachel, quare non ponuntur etiam Bala, & Zelpha.
Quæst. LXXIX.

QVAERETVR vlterius, cùm ponantur hîc Lia, & Rachel, quare non ponuntur etiam Bala, & Zelpha: nam istæ duæ etiam ędificauerunt domum Israel, quia nati sunt ab eis principes quatuor tribuum Israel, s. Dan, & Neptalim, filij Balæ: & Aser, & Gad filij Zelphæ: Gen. 30. c. & isti faciunt tertiam partem Israelitarum. Dicendum, ꝙ istæ solæ fuerunt nominatæ propter dignitatem suam: nam Iacob habuit quatuor vxores, s. duas dominas, & duas ancillas. Nam Lia, & Rachel erant dominæ, Bala autem, & Zelpha erant ancillæ, quia Bala erat ancilla Rachel, & Zelpha erat ancilla Liæ: Gen. 30. & de dominabus debuit præcipuè fieri mentio. Secunda causa est, quia etiam istę non fuerunt æqualiter vxores cum primis. nam Iacob accepit Rachelem, & Liam in vxores, Balam, & Zelpham ancillas earum non accepit, nisi ad magnam instantiã vxorum principalium, vt patet Gen. 30. Tertia causa fuit, quia istæ duæ minus pertinebant ad domum Iacob, quàm Rachel, & Lia, eo ꝙ Rachel, & Lia genuerunt filios octo, à quibus nominatæ sunt octo tribus, & Zelpha, & Bala solùm genuerunt quatuor: prima tamen causa est, quæ facit magis ad propositum.

G

H

Quare hic primò ponitur Rachel, quàm Lia.
Quæst. LXXX.

QVAERETVR vlterius, quare prius ponitur Rachel, quàm Lia: nam videtur, ꝙ prius debuerit nominari Lia propter multa. Primò propter multitudinem prolis, quia Lia genuit filios sex, Rachel solùm duos: Gen. 29. & 30. & 35. Secundò, propter dignitatem filiorum: nam filij Liæ fuerunt digniores, tum quia primogenitus Iacob fuit de Lia, s. Ruben: Gen. 29. & tamen primogenitus erat honorabilior inter cæteros filios, vt patet Gen. 49. s. Ruben primogenitus me⁹ tu fortitudo mea prior in bonis maior ĩ imperio: tum quia Iudas fuit filius Liæ, & tamen Iudas reputatus est dignior fratribus suis, eo ꝙ de ipso principes orti sunt 1. Paralip. 5. Etiam dicitur Gen. 49. Iuda te laudabunt fratres tui, scilicet, quia ipse esset præcipuus inter omnes. Tertiò, debuit esse hoc ex ordine temporis: nam Iacob prius accepit Liam in vxorem, et prius genuit ex ea. Et post illam accepit in vxorem ipsam Rachel, vt patet Gen. 29. Quartò debuit esse ex dignitate Messiæ, qui natus est de semine Iuda, et Iudas fuit filius Liæ. Dicendum, ꝙ Rachel prius nominata est, quàm Lia propter multa. Primò propter dignitatem, quia illa erat verè vxor Iacob, aliæ autem erant per quandam necessitatem: nam cum illa contraxit Iacob, et cùm celebraret nuptias, et deberet introduci ad eum Rachel, per fraudem Laban patris earum introducta est Lia, de quo in aurora cognita fraude grauiter conquestus est Iacob: Gen. 29. vnde nõ accepit Iacob Liam tanquam voluisset, vel in eam cõsensisset, sed quia iam eam deflorauerat, et si non acciperet eam inferret ei violentiam fortè Laban pater puellæ, et fortè nollet ei dare Rachelem, ideo accepit eam etiam si non gratus: ipsam autem Rachelem libenter acceperat, et pro ea longo tempore seruierat Laban: Gen. 29. ideo illa erat dignior. Secundò ex ordine temporis: nam dato, ꝙ fuerit Lia vxor vera Iacob, tñ prius accepta est Rachel: nã cum illa desponsatus est Iacob, et postea per fraudem cognouit Liam, vt dictũ est:

I

K

est: & sic ista habet priuilegium inquantum vxor. Tertiò, ex reputatione Iacob: nam diligebat Iacob Rachelem, sicut animam suam, & seruiuit pro ea septem annis, videbanturq; sibi dies illi pauci præ amoris magnitudine Gen. 29. ipsam autem Liam contemnebat Iacob, quia non acceperat eam gratis: etiam quia non erat pulchra facie sicut Rachel, sed erat lippis oculis eo.c. & ob hoc filios Rachelis magis diligebat Iacob, quàm filios Liæ, s. Ioseph & Beniamin, vt colligitur Gen. 37 de Ioseph, & Gen. 44. de Beniamin, ideo tanq̃ dignior Rachel præposita est. Cùm autem obijcitur ex omnibus illis, quatuor rationibus: dicẽdum, ꝙ illæ, & multæ aliæ similes probant dignitatem Liæ ab extrinseco, s. nō ex persona sua, sed ex filijs, vel ex alijs accidentibus: dignitas autem Rachel, sup. declarata erat ex persona eius, & illa magis considerabatur à populo, ideo ipsa præposita est. Alij autem addunt aliam rationem ad dignitatem Liæ, s. quia ipsa sepulta est in spelũca duplici cum Abraham, Isaac, & Iacob, & Rebecca, & Sara: Gen. 49. Rachel autem non fuit ibi sepulta, sed in via, quæ ducit Ephrata circa Bethlehem: Gen. 48. Dicendum, ꝙ hoc etiam non probat maiorem dignitatem eius, quàm Rachelis, quia Iacob voluerat sepelire Rachelem in spelunca duplici, & tamen non potuit, quia mortua est Rachel in via, cùm esset Iacob apud Bethlehem, & erat tunc tempus vernum: distabat autẽ inde Hebron, vbi erat spelunca duplex, & sic non poterat portari cadauer eius illuc tam pp longinquam distantiam, quàm pp calorem æstiuum, quia exhalaret inde fætor intolerabilis, tum pp curam gregium noua rum in tempore illo. Istã excusationem ponit Iacob, quare non sepelierit eam in spelũca duplici in Hebrõ. Gen. 48. & sic ex hoc non excedebat Lia Rachelem, sed in omnibus attẽdebat magis Iacob ad Rachelem, quàm ad Liam: sic patet qñ transiuit Iordanem, & veniebat ei in occursum Esau frater eius, quem nimis timebat Iacob: Gen. 32. nam diuisit greges suos in turmas, & filios, & vxores, vt si Esau percuteret vnam turmã, misereretur qñ veniret ad aliam, vel posset illa interim fugere, & tunc posuit in extremo omnium turmarum Rachelem, & filium eius Ioseph: Gen. 32. & 33. in quo innuebat, ꝙ desiderabat magis vitam Rachelis, quàm omnium aliarum vxorum suarum, & filiorum.

Quare dixerunt, fiat domus tua sicut domus Phares.
Quæst. LXXXI.

QVAERETVR vlterius, quare dixerunt viri Bethlehem, fiat domus tua, sicut domus Phares potiusquam de altera familia, vel tribu. Respondendum, quòd voluerunt laudare, & imprecari bona domui Booz, & imprecati sunt illud bonum, quod maximum, & laudabilius esse putabant, & quia non erat aliqua multiplicatio laudabilior de magnis multiplicationibus, quàm multiplicatio totius domus Israel, ideo dixerunt, fiat mulier hæc, quæ ingreditur domũ tuam sicut Rachel, & Lia, quæ ædificauerunt domum Israel: paruæ autem multiplicationes erant multitudines familiæ cuiuslibet. Erant autem in qualibet tribu multæ familiæ, s. tres, vel quatuor, quarum numerus, & nomina ponuntur Num. 26. & quia erant viri Bethlehem de tribu Iuda, vt patet supra 1. cùm dicatur Bethlehem Iudæ: laudabant potius tribum Iudæ quã alias, & ob hoc voluerunt nominare aliquam de familijs trib⁹ Iuda: inter istas autem nulla erat dignior quã familia Phares: erant quippe familiæ quinque in tribu Iudæ, s. familia Selaitarum, Pharesitarum, Zareitarum, Etronitarum, Amulitarum: Nu. 26. & inter istas iudicabatur apud viros Bethlehem dignor familia Phares,

A eo ꝙ erant ipsi de illa: quod patet quia Booz, de quo nunc agitur, erat de Bethlehem, & tamẽ ipse erat de familia Phares, vt patet infra in litera: magis autẽ laudant homines progeniem suam quàm extraneorum. *Ingreßusque est.* Hic ponitur tertium huius c. s. prolis generatio, & dicitur. *Ingreßusque ad eam.* Scilicet, cognouit eam carnaliter, quia ꝑ hoc accipitur ingredi ex modo veteris testamẽti, s. dicit Iacob ad Laban socerum suũ, da mihi vxorem meam, quia tempus est, vt ingrediar ad eam, idest, vt cognoscã illam: Gen. 29. *Et dedit illi dominus, vt conciperet.* Scilicet, Deus fecit gratiam, cum Ruth dando ei, ꝙ conciperet ex Booz. *Et pareret filium.* Scilicet Obed, vt patet in litera.

B *Quomodo dicitur, ꝙ Deus dedit Ruth, ꝙ conciperet.*
Quæstio LXXXII.

QVAERETVR, quomodo dicitur hic, ꝙ Deus dedit Ruth, ꝙ conciperet, & an ꝯceptio ista fuit supernaturalis. Aliquis dicet, ꝙ fuit supernaturalis ꝯceptio, quia dr̃, ꝙ Deus dedit ei, vt ꝯciperet: quod tamẽ Deus dat, supernaturaliter fit, ideo supernaturalis fuit. Secundò patet, quia Booz erat senex, vt patet præced. c. & fortè non poterat gignere, & Deus ꝯcessit ei, ꝙ gignere posset. Dicet aliquis, ꝙ non stat, quia si ex hoc esset ista generatio supernaturalis, non esset miraculum ex parte mulieris, quæ puella erat, & ꝯcipere poterat,
C sed ex parte Booz senis, qui non poterat sufficienter agere ad generationem, & tñ de mulier dr̃, ꝙ Deus dedit ei, vt ꝯciperet, & pareret filium: ergo non erat miraculum istud in generatione. Sed dicendum, ꝙ istud nõ obstat, quia poterat esse miraculum in generatione ista ex parte mulieris, s. quia dato, ꝙ Ruth erat puella, tamẽ fortè erat sterilis, & non poterat ꝯcipere, nisi supernaturaliter: sicut fuit de Sara, qñ concepit Isaac, vt patet Rom. 4. & ad Hebr. 11. Aliter potest dici, ꝙ dato, ꝙ miraculum esset ex parte impotentiæ Booz, quia erat senex, tñ rectè diceretur, ꝙ De⁹ dedit Ruth, vt ꝯciperet: nam dato, ꝙ Ruth esset apta ad ꝯcipiendum sobolem, si Booz esset impotens non posset ipsa ꝯcipere ex illo: si ergo ꝯciperet erat miraculũ, & Deus hoc illi dabat.
D Dicendum tñ, ꝙ hoc non obstante non vr̃ hic fuisse miraculum aliquod: nam non est ponendũ miraculũ sine necessitate, & tñ non apparet hic aliqua necessitas miraculi, quia Ruth erat puella, & in ætate ꝯuenienti ad concipiendum: Booz etiam potens erat ad gignendum. Quod colligitur primò, quia Ruth petiuit illum in virum, dicens extende pallium tuum super me, præced. ca. si tamen ex ætatis habitudine appareret impotens, non petiuisset Ruth illum in virum, quia superfluum erat talem in virũ accipi. Secundò patet ex verbis eius, quia dixit ad Ruth, ꝙ si cognatus suus non acciperet illam in vxorem, certissimè ipse illam acciperet, præced. c. & tamen non diceret hoc Booz, si præ senectute, vel aliàs sentiret se impotentem ad gignen-
E dum, ideo non erat impotens. Tertiò patet, quia Booz coram tota multitudine accepit Ruth in vxorem, & dixit, quòd accipiebat illam ad suscitandum nomen defuncti in hæreditate sua, vt patet supra in litera: si tamen non putaret se potentem ad generandum, non diceret, quòd ideo accipiebat illam ad suscitandum semen defuncti, ergo potens erat Booz: ideo non est necessitas ponendi miraculum in conceptione ista. Sed dicendum, quòd dicitur, quòd Deus dedit Ruth, vt conciperet, & pareret non quidem modo supernaturali, sed eo modo, quo Deus cooperatur, vel facit multa, quæ naturaliter eueniunt: nam Deus dicitur dare nobis pluuiam, & etiam semen serenti, & panem comedenti, & tamen pluuia naturaliter euenit,

vt in plurimum germinatio herbarum. Etiam quia Deus dicitur dare nobis omne, quod bonum est, iuxta illud Iacob.1.c. Omne donum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum. filij autem bonum quoddam sunt: ideo à Deo dari dicuntur, & hoc potissimè, quia dato ꝙ interdum vir & fœmina sunt potentes ad gignendum, fortè non conueniunt tempore quo semen eorum sit dispositum ad gignendum, & non gignunt maximè quantum ad generationem filiorum. Nam licèt contingat hominē gignere, tamen ꝙ determinatè gignat filium non contingit, nisi ex certa habitudine seminis. Quòd autem semen vtriusq; sic disponatur, vel ꝙ tali tempore coeant, quo semen sit sic dispositum non, ꝯtingit semper. Quòd ergo inclinentur vir & femina ad ꝯueniendum illo tempore, quo ad hoc dispositi sunt, fit interdum speciali Dei inclinatione, s. qa mouet illos ad hoc, & tunc Deus dare dicitur filios, & sic propriè dicitur Deus dare filios, vel tollere illos, sicut dixit Iacob ad Rachelem Gen.30. nam petiuit Rachel filios à Iacob, dicens, da mihi liberos alioquin moriar, & dixit Iacob: nunquid pro Deo ego sum, qui priuauit te fructu ventris tui? quasi dicat, ad Deū pertinet dare filios, vel priuare illis: & ita quia concessit nunc isto modo, ꝙ haberet Booz filium ex Ruth, dr̄ ꝙ Deus dedit Ruth, ꝙ conciperet, & pareret filium. Quot modis autem dr̄ Deus facere ad generationem, & qui illorum sint miraculosi, & qui miraculosiores, dictum est satis 4. Reg. 4. in quadam quæst. & Iud.13. *Dixeruntque.* Hic ponitur quartum huius c. s. de prole genita congratulatio, & diuiditur in duas partes, quia primò ponitur prædicta ꝯgratulatio, secundò progenierum enarratio ibi. *Hæ sunt generationes.* Circa primum dicitur. *Dixeruntque mulieres ad Noemi.* Congratulabantur mulieres Noemi viduæ, & veteranæ de puero nato, quia illum haberet iam loco filiorum suorum defunctorum. *Benedictus dominus.* Idest, laudetur propter hoc. *Qui non est passus, vt deficeret successor familiæ tuæ.* Quasi dicat, si iste puer nō fuisset natus nullus esset successor in familia tua, sed deleretur post mortem filiorum tuorum, cùm nullus illorum iā maneret. Et iste puer, qui nunc natus est, conseruaret nomen familiæ viri Noemi, ne periret omnino. *Et vocaretur nomen eius in Israel.* Scilicet, ꝙ familia tua hēat nomen in Israel: nam si iste puer non fuisset natus perijsset familia Elimelech viri Noemi, & non haberet nomē in Israel: nunc autem cum natus esset successor in familia ista, haberet illa nomen in Israel. *Et habeas, qui consoletur animam tuam.* Scilicet, iste paruulus natus ꝯsolabitur animam tuam, quia ante hoc erat mæsta tanq̄ omnino vidua, & nullum habens de progenie tua, qui te consolaretur, nunc autem iste erit de progenie tua, & consolaberis cum eo. *Et enutriat senectutem tuam.* Scilicet, sustentet te in lętitia, quasi dicat, si iste non fuisset natus tu eras quasi perdita, nunc autem iste enutriet te in senectute tua consolando te, & sustentando in necessarijs. *De nuru enim tua natus est, qui diligat te.* Scilicet, de Ruth, quæ est nurus tua natus est tibi iste paruulus, qui te diligat tanquam filius, eo ꝙ de progenie tua reputatur. *Et multo tibi est melior, quàm si septem haberes filios.* Verba sunt consolatoria, & ad augmentandum lætitiam, & tamen secundùm veritatem non est sic, quia melius erat ipsi Noemi saltem vnum habere filium q̄ habere istum paruulum Obed, quia iste non erat filius suus, sed pertinebat solùm legaliter ad cognationem suam. *Susceptumque Noemi puerum posuit in sinu suo.* Scilicet, quando natus est, & postea quando erat in parua ętate Noemi suscipiebat eum, & ponebat eum in sinu suo amplectens eum, & diligens tanquam filiū. *Et nutricis ac gerulæ officio fungebatur.* Idest, nutriebat eum, & in brachijs portabat: non.n. enutriebat propinando ei

F lac, quia Noemi erat senio confecta, & lac non habebat, sicut patet sup.1. sed dabat ei cibos, & portabat cū hinc, & inde. Gerula portatrix est à gerendo dicta. *Vicinæ autem mulieres congratulabantur ei.* Scilicet, de natiuitate pueri istius mulieres, quæ erant vicinæ ipsi Noemi congratulabantur ei, quasi ipsa peperisset huc puerū. *Et dicentes, natus est filius Noemi.* Istud dicebant ad ꝯgratulationem, quia nō erat filius eius: aliqui dicunt, ꝙ erat filius eius legalis, de quo infra dicetur in quadā quæst. *Vocauerunt nomen eius Obed.* An mulieres congratulātes imposuerint puero istud nomen, vel pater, & mater, siue Noemi non apparet: ex modo autem literæ significatur, ꝙ mulieres congratulantes istud nomē imposuerint. *Hic est pater Isai.* Scilicet, iste Obed postea in vr-
G be Bethlehem genuit Isai. Iste vocatur interdum Isai sicut patet hic, & ferè in omnibus locis veteris testi, s. 1.Reg.16. & 17. & 2.Reg.20. & 3.Reg.12. & vocatur interdum Iesse, vt patet Isa.11.c. Egredietur virga de radice Iesse, & Matth.1. vocatur etiā Iesse. *Patris Dauid.* Nam Isai postea genuit Dauid, & non solùm illum, sed etiam septem alios filios, vt patet 1. Reg.16. & 17. illorum minimus ętate erat Dauid, quia tamen fuit dignior, eo ꝙ postea ascendit ad regiam dignitatem, facta est de ipso solo mentio hic.

Quare potius congratulatæ sunt Noemi quàm alteri.
Quæst. LXXXIII.

H QVAERETVR circa prædicta, cùm natus est paruulus Obed, & congratularētur mulieres de eius natiuitate, quare potius ꝯgratulatæ sunt ipsi Noemi quàm alteri, s. Ruth matri eius, vel Booz patri suo: nam omnia verba congratulationis referuntur hic ad Noemi tanquam ipsa esset mater pueri. Et vr̄, ꝙ potius congratulandum erat ipsi Booz. Primò, quia plus pertinebat ad eum iste paruulus, quàm ad aliquem alium, eo ꝙ ipse erat pater eius: & quia congratulatio est congaudere gaudenti, quia nullus erat, ad quem magis pertineret gaudere de nato puero, quàm Booz, ei congratulatio fieri debebat. Secundò, quia Booz erat in senectute, quādo genuit istum puerum, sicut colligitur ex verbis suis ad Ruth, dicendo, non secuta es iuuenes
I pauperes, vel diuites, quasi dicat, nō secuta es iuuenes, sed me senem: ideo benedicta es à domino. præced. c. Et quia senes valde diligunt paruulos sibi natos in senectute, sicut dr̄ Gen.37. ꝙ Iacob diligebat Ioseph præ alijs filijs, quia in senectute sua genuisset eum, diligeret nimis hunc Booz, & consequenter de magno eius gaudio cōgaudendum erat. Ratio autem, quare senes diligunt tenerius filios sibi natos in senectute, est, quia tunc impotentiores sunt ad gignendum, ideo difficilius gignunt: tanto autem aliqua res carior hr̄, quanto difficili⁹ attingitur. Etiam, quia in senectute est homo impotens: cùm autem gignit filium adhuc ostenditur quædam potentia in eo: gaudet tamen homo de illa re, in qua manifestatur operatio, vel virtus, sicut dicit

Qr̄ senes valde diligunt filios natos in senectute.

K Arist. Ethi.9. ꝙ benefactores magis diligunt benè passos, quàm ab eis diligantur, eo ꝙ in ipsis apparet operatio eorum, & virtus: senes ergo diligunt valde filios genitos in senectute, quia per illos ostenditur adhuc fortitudo naturæ ipsorum, quam ipsi summè desiderant, vt se possint conseruare: ipsi ergo Booz maximè congratulādum erat. Tertiò, propter laudem boni operis Booz: nam Booz fecit magnam misericordiam cum defuncto volendo accipere vxorem eius ad suscitandū semen illius, quod noluerat facere cognatus suus, & ex hoc fuit laudabilis valdè: nunc autem natus fuerat ei filius ex eadem vxore, quod videbatur factum ex diuina iustitia ad remunerandum bonum opus, quod ipse fecerat, ideo congratularentur ei, quòd pro bono ope-

re eueniret ei bonum: erat etiam cōgratulandum ipsi Ruth, quę pepererat paruulum: quia nullus magis gaudet de filio quàm mater, ideo cum natus esset mulieres debuerant ei cōgaudere potius quàm ipsi Noemi, cuius non erat iste puer filius. Dicendum, ꝙ omnibus his tribus congaudere poterant mulieres de natiuitate pueri, & congratulatio fuit facta Noemi, quia ipsa magis ex hoc confortari debebat. Nam Noemi erat in senectute, & non habebat aliquem propinquū sibi, quo consolaretur, nunc autem natus est Obed, qui censebatur nepos eius, s. filius filij sui Mahalon ex vxore sua Ruth: nam erat filius eius legalis, ideo ipsa gaudere nimis debebat: sic dixerunt ei mulieres, de nuru tua natus est tibi, qui te diligat, & senectutem tuam enutriat, meliorque tibi est, quàm si haberes septem filios. Etiā magnum gaudiū erat Noemi in hoc, quia si non fuisset iste natus deleretur tota familia Elimelech mariti Noemi: iste autem faceret illam familiam non deleri, quia per eum extenderetur: ideo summe gauderet Noemi, quia magna afflictio erat, ꝙ nomen alicuius deleretur de familia sua: ita magnum gaudium erat, ꝙ suscitaretur nomen, postquam videbatur esse deletū. Istud autem non erat in Ruth, nec in Booz, quia dato, ꝙ non nasceretur iste puer, haberent aliquid quo consolarentur: etiam nō periret ex hoc nomen Booz nec Ruth, sicut peribat familia Elimelech viri Noemi, ideo magis debuerunt gaudere mulieres cum Noemi, quàm cum Booz, & Ruth, quia illa consolatione ista potius indigebat.

Quare mulieres dicebant, benedictus Deus. Quæst. LXXXIIII.

QVAERETVR vlterius, quare mulieres dicebant Noemi, benedictus Deus, qui nō passus est, vt deesset successor familiæ tuæ in Israel. Respondendum, ꝙ hoc fuit, quia per istum puerum extendi debebat familia defunctorum, quæ deleta erat: nā iste puer natus est ex suscitatione seminis, quia Booz accepit Ruth ad suscitandum semen defuncti, & natus est inde Obed, & sic per eum cōtinuabatur familia Noemi, & si iste non fuisset natus, deficeret successor in Israel, in familia Noemi. Sed obijcietur, ꝙ Obed continuabat familiam Mahalon, & nō Noemi: quia Ruth erat mater istius pueri, & fuerat vxor Mahalon defuncti sine semine, accepitque illam in vxorem Booz ad suscitandum semen Mahalon, sicut ipse dixit, supra in litera: ideo cùm nunc natus fuerit Obed ex Ruth, succederet ille in familia Mahalon. Dicendum, ꝙ Noemi erat mulier, & mulieres nō habebant familiam determinatam sicut viri, sed transibant in familiam virorū suorum, & quia Noemi fuerat vxor Elimelech, sup. 1. cap. erat de illa familia, de qua erat vir suus, & si delebatur successio familiæ viri sui, delebatur successor familiæ eius: nunc autem nato Obed restaurabatur successio familiæ Elimelech viri Noemi: ergo restaurabatur successio familiæ Noemi. Sed obijcietur adhuc, ꝙ nō restaurabatur successio familiæ Elimelech, sed Mahalon, cùm Ruth, ex qua natus est iste puer esset vxor Mahalon. Dicendum, ꝙ verum est, ꝙ directè suscitabatur hic semen Mahalon, & tamen continuabatur non solùm familia Mahalon, sed etiā Elimelech: quia Mahalon erat filius Elimelech, & familia Elimelech extendebatur per Mahalon: ille autem mortuus est sine semine, ideo peribat tā familia Elimelech, quàm Mahalon: nunc autem cùm suscitaretur semen Mahalon, per quod continuaretur progenies eius, cōtinuabatur etiam familia Elimelech, & illa erat familia Noemi, ideo rectè dixerunt mulieres, ꝙ Deus non est passus, ꝙ periret successor de familia Noemi.

A *An per Obed continuata sit progenies defuncti, vel per alium. Quæst. LXXXV.*

QVAERETVR vlterius, an iste Obed fuit filius, per quem continuata est progenies defuncti, vel fuit alius, qui pertineret ad suscitationem seminis Mahalon. Aliquis dicet, ꝙ non, quia si iste esset, per quem continuaretur progenies defuncti, vocaretur nomine defuncti, quia Deut. 25. dicitur, ꝙ, quando suscitabatur semen defuncti ex vxore eius, primogenitus natus ex suscitatione ista vocabatur nomine defuncti, & tamē defunctus vocabatur Mahalon, & iste Obed: ergo non erat iste, per quem continuabatur progenies defuncti. Secundò patet, quia si iste pertineret ad suscitationem
B seminis, vocaretur filius defuncti, & non patris sui naturalis: quia ex hoc dicebatur semen suscitatum esse defuncto, & tamen Obed non vocatur filius Mahalō, sed Booz, vt patet infra in litera, vbi computatur progenies à Phares vsque ad Dauid, & ponitur Obed filius Booz: sic etiam patet Matth. 1. & Lucæ 3. vbi ponitur genealogia Saluatoris, & ponitur Booz pater Obed. In contrarium videtur, ꝙ Obed fuerit, per quem continuata est progenia Mahalon defuncti: nam supra in litera dicitur, ꝙ suscepit Booz Ruth ad suscitandum semen, & non legitur de alio filio, quem genuerit ante istum, ideo videtur, ꝙ iste sit, per quem progenies cōtinuata est. Secundò, & clarius patet, quando mulieres congratulabantur Noemi nato Obed dixerunt ei, be-
C nedictus dominus, qui non passus est, vt deesset successor familiæ tuæ: ergo videtur, ꝙ iste Obed erat successor in familia Elimelech viri Noemi, & Mahalon filij eius, quę erat familia Noemi. Ad rationem primam in contrarium dicunt quidam tenentes positionem contrariam, ꝙ verū est, ꝙ familia Mahalon cōtinuata est p natos ex suscitatione seminis Booz ex Ruth, & ille, qui fuit primogenitus ex ista suscitatione vocatus est Mahalon, sicut defunctus, iste autem Obed non fuit primogenitus ex ista suscitatione, ideo non vocatus est Mahalon, nec per eum continuata est progenies Mahalon. Sed istud non stat: primùm quia necessarium est, ꝙ iste Obed fuerit primogenitus, quia quando natus est iste congratulabantur mulieres ipsi Noemi de na-
D tiuitate eius, & tamen si alius natus fuisset ante eū, potius gratularentur de illo, quàm de secūdo, vel de alijs. Item quia si alius fuisset primogenitus, ille pertineret ad defunctum, cùm dicat lex de illo solo, ꝙ deberet vocari nomine eius, & tamen iste Obed pertinebat ad progeniem defuncti, cùm dixerint mulieres congratulando: benedictus dominus, qui non passus est, vt deesset successor familiæ tuæ in Israel. Si autem alius fuisset primogenitus ex ista suscitatione, de illo diceretur hoc, ideo iste necessariò erat primogenitus. Cùm autē dicunt isti, ꝙ iste Obed non fuit ille, per quem ꝯtinuata est progenies Mahalon, non stat, vt patet ex dictis, s. quia dixerunt mulieres nato Obed benedictus Deus, qui non passus est, vt deesset successor familiæ tuę. Alij
E dicunt, ꝙ iste Obed fuit primogenitus ex ista suscitatione seminis, vt probatum est hic, & ob hoc ipse fuit successor in familia defuncti, & dicunt, ꝙ vocatus est nomine defuncti, & tamen Mahalon defunctus habebat multa nomina, s. vocabatur Mahalon, & Obed, sicut est de multis alijs viris, tā in nouo, quàm ī veteri testā̄to, qui sunt binomij, vel ternomij. sicut Iacob vocabatur Iacob, & Israel. Gen. 32. Et Esau vocabatur Esau, & Edō, & Seir, vt patet Gen. 25. sic Beatus Petrus vocabatur Petrus, & Simon Ioānis, & Bariona, & Simon, & Cephas, vt patet Matth. 16. & Ioan. 21. & 1. Corinthi. 15. Istud erat aliqualiter tolerabile, & tamen non videtur satis stare, quia Mahalon sępe nominatur in hoc libro, & tamen nunquam vocatur, nisi Mahalon, & tamen si

Viri binomij, & ternomij.

esset binomius, vel multinomius interdum quodam nomine,& interdum alijs vocaretur in scriptura. Aliter ergo,& melius dicendum est iuxta quosdam, scilicet, ꝙ iste Obed fuit primogenitus ex ista suscitatione seminis, & per eum continuata est progenies defuncti, sicut in litera dicitur, & tamen non vocatus est nomine defuncti. Et cùm obijcitur, ꝙ primogenitus vocandus erat nomine defuncti: dicendum ꝙ intelligitur quando frater suscitabat semen fratris, secus autem q̃n alij cognati. Patet hoc, quia lex Deuter.25. de suscitatione seminis dicit solùm de fratribus, vt patet ex litera ibi. & tamen Booz suscitans semen Mahalon, non erat frater eius, sed cognatus, vt probatum est supra in quadam quæstione, ideo non erat necessarium, ꝙ hic primogenitus natus ex suscitatione seminis vocaretur nomine defuncti. Et patet hoc magis, quia suscitatio seminis in fratribus erat ordinaria,& necessaria, in alijs autem erat quasi accidentalis, quia non obligabantur ad illam, ideo multa obseruabantur in fratribus suscitantibus, vel suscitare volentibus semen aliorum fratrum, quæ non obseruabantur in cognatis: quod patet de pęna non suscitantis, quia non suscitans semen fratris sui discalciabatur, & expuebatur in faciem eius: Deutero.25. & tamen nunc cognatus Booz noluit suscitare semen Mahalon cognati sui,& non punitus est sic, vt patet hic, & causa fuit, quia non erat frater defuncti, sed cognatus: sic ergo de primogenito vocando nomine defuncti intelligi potest. Ad secundum dicendum, ꝙ ille, qui nascebatur ex suscitatione seminis,& continuabatur per eum progenies defuncti, vocabatur filius defuncti,& succedebat ei in hæreditate, tanquam filius. Sciendum tamen, ꝙ iste erat dupliciter filius, scilicet, naturaliter,& legaliter: erat enim filius naturalis illius, qui suscitabat semen defuncti, & erat filius legalis ipsius defuncti, ideo poterit vocari filius vtriusque: & sic aliquando scriptura vocauit aliquem filium legaliter, & aliquem naturaliter. Hic autem vocauit scriptura Obed filium Booz, quia erat filius illius naturaliter,& sic etiam Matth.1. Et tamen poterat vocari filius Mahalon,& etiam hic vocatur filius Mahalon: nam dicebant mulieres congratulantes Noemi, natus est filius Noemi, vt patet in litera: sed non vocatur filius Noemi, nisi inquantum pertinebat ad Mahalon filium eius, cuius semen suscitabat Booz ex Ruth: ideo filius vocatur etiam Mahalon defuncti. *Hæ sunt generationes*. Hic ponitur secundum huius partis, scilicet progenierum descriptio: nam postquam ad finem deducta est historia libri huius ponitur genealogia Dauid deducta à Phares vsque ad ipsum. Et dicitur. *Hæ sunt generationes Phares*. Phares est filius Iudæ nepos Iacob,& genuit Iudas Phares,& Zaram vno actu ex nuru sua Thamar, quam putabat esse scortũ: Gen 38.& cùm nascituri essent Gemelli, protulit vnus eorum manum de vtero, & dixit obstetrix iste nascetur prius, ligauitque in manu eius filum coccineum, & ob hoc vocatus est Zaram, idest fulgens, vel splendens, vel oriens, & illo retrahẽte manum egressus est alius prior, vocauitque illum obstetrix Phares, idest diuisorem, quia dixit propter te diuisa est materia, idest pellicula, eod. cap. & ibi expositum est,& de progenie Phares venerunt viri Bethlehem. *Phares genuit Esron*. Tota ista genealogia, quæ hic ponitur, etiam ponitur Matth.1. quia isti pertinent ad progeniem Saluatoris. Iste Esron natus est in terra Chanaan antequam descenderet Iacob in Aegyptum, vnde Esron fuit vnus de septuaginta, qui ingressi sunt Agyptũ de femore Iacob, vt patet Gen.46. Sciendũ, ꝙ Phares genuit duos, s. Esron,& Amul, Gen.38. Et isti duo fuerunt capita duarum familiarum in tribu Iuda, s. familię Esronitarum, & Amulitarum: Num.26. Hic autem nihil dicitur de

F Amul, quia ille pertinet ad aliam familiam, cùm sit principium alterius,& caput, per quam non deriuatus est Dauid: Intrauerunt autẽ isti duo, s. Esron,& Amul in Aegyptum cum patre eorum Phares: Gen.46.& ibi mortui sunt: qa nemo illorum, q cum Iacob descendit in Aegyptum redijt in terrã Chanaan, sed omnes mortui sunt in Aegypto antequam Aegyptii inciperent opprimere Israelitas, vt patet Exod.1. Et hoc, quia ducentis, & quindecim annis manserunt in Aegypto Israelitæ, vt ibidem declaratum est, & Gen.15. *Esron genuit Aram*. Sic patet Matth.1. Iste Aram natus est post descensum Iacob in Aegyptum ibi in Aegypto: cùm probatum sit supra, quia Esron pater eius descendit in Aegyptum cum Iacob,& nunquam inde exiuit. Arã G quoque filius Esron non exiuit de Aegypto, quia non poterat vita eius tanto tempore extendi. Nam ipse gigneretur non multo tempore post introitum in Aegyptum,& fuit mansio in Aegypto ducentorum, & quindecim annorum, vt dictum est. *Aram genuit Aminadab*. Sic patet Matth.1. Iste etiam Aminadab natus est in Aegypto, & mortuus. Quod patet, quia in exitu Israel de Aegypto in principio anni secundi, ab exitu in deserto Sinai ordinatus est totus Israel quãtum ad castrametationes suas, & quælibet tribus erat sub principe suo:& erant illi principes per deriuationẽ lineæ progenitorum à capite tribus, fuitque princeps tribus Iudæ Nahasson filius Aminadab, vt patet Num. 1.&2.& 7. Si tamen Aminadab pater eius viueret, non H esset princeps Nahasson filius eius, quia proueniebat principatus iste per lineam progeniei, & quandiu viuebat alius semper erat princeps: ideo viuente Aminadab nunquam esset princeps Nahasson filius eius, & tamen in exitu de Aegypto erat princeps Nahasson. ergo mortuus fuerat Aminadab in Aegypto. *Nahasson genuit Salmon*. Iste Salmon accepit in vxorem Raab Ierichontinam meretricem, Matth.1. & ex illa genuit Booz:& hoc quia Raab absconderat exploratores Iudæorum in Iericho,& cum deleta est ciuitas, liberauerunt Hebræi illam,& totam cognationem suã à morte, receptique sunt, vt viuerent inter Israelitas, vt patet Iosue 2.& 6.c. *Salmon genuit Booz*. An iste Booz, qui genitus est ex Salmon sit ille, qui genuit Obed ex Ruth, I dubium apud multos est, sed infra declarabitur in quadam quæstione. (Quæst.vlt.) *Booz genuit Obed*. Ista generatio est, quæ intenditur in toto isto libro: nam de nullo alio agitur, nisi quomodo Ruth assumpta fuerit in vxorẽ à Booz, & genuerit ex ea Obed, de quo supra. *Obed genuit Isai*. Iste vocatur aliquando Iesse, & aliquando Isai: nam communiter in veteri testamento vocatur Isai, vt patet hic,& 1. Reg.16.& 17.& 2. Reg.20.& 3. Reg.12. aliquando autem vocatur Iesse, vt patet Isa.11.& Matt.1.c. Sic multi alij viri sunt multinomij, vt supra dictũ est. *Isai genuit Dauid regem*. Genuit Isai multos filios, s. octo, vt colligitur 1. Reg.16.& 17.& minimus illorum fuit Dauid: quia tamen ille solus fuit assumptus in regem, de eo scriptura curauit.

K

Quare istæ progenies ponuntur in fine huius libri.
Quæst. LXXXVI.

QVAERETVR circa prædicta, quare ponuntur hic progenies istę in fine libri. Dicunt aliqui, ꝙ hoc factũ est, vt sciretur ad quid tenebat iste liber, vel quæ erat intentio eius. Erat.n. intentio libri dicere de Ruth Moabitide, quomodo accepta est in vxorem à Booz,& de progenie eius venit Dauid:& quia historia Ruth non ponebatur principaliter propter aliud in sacra scriptura, nisi propter Dauid, vt sciatur vnde venerit Dauid, enarrata historia ponit quomodo Dauid descendit de Ruth, & enarratur progenies eius. Di-

Dicendum, quòd verum est, quòd propter Dauid ponitur historia Ruth in sacra scriptura, & tamen ista narratio progeniei non ponitur ad indicandum, quòd Dauid descenderit de Ruth, cùm hic ponatur progenies incipiendo à Phares. Item, quia supra posuerat id per quod poterat hoc cognosci, cùm dictum est, quòd Booz genuit Obed, qui genuit Isai patrem Dauid. Dicendum ergo, quòd ista enarratio progeniei facta est hic non propter historiam Ruth, de qua hic dicitur, sed propter Dauid, propter quem est ista historia: nam conclusa erat ista historia in Dauid, qui descendebat de progenie Ruth, & tamen nondum erat cognita tota eius progenies, quia ante Booz nesciebatur ordo progeniei Dauid, ideo scriptura enarrauit eam hic incipiens à Phares capite familiæ vsque ad Dauid: nam in nullo alio loco ante hoc erat descripta progenies Dauid, licèt aliqua pars eius poterat colligi ex varijs libris. Fuit autem conueniens istud valde, quia Dauid fuit rex excellentissimus inter omnes reges Iudæorum, & à Deo dilectissimus: nam de eo dixit Deus: Inueni virum iuxta cor meum, primo Regum decimotertio. Et de eo est maxima pars librorum Regum, ideo conueniens fuit, vt sciretur tota eius progenies. Et quia non fuerat hucusque posita, debuit hic poni cùm hic agatur de proauis eius, potissimè, quia libri Regum sequuntur post istum librum secundùm ordinem historiæ, & ibi ponuntur plura de gestis Dauid, ideo debet præmitti ad maiorem intellectionem ipsius Dauid progenies continuata ab exordio: & ponitur hic ista progenies, & primo Paralipomenon secundo, & Matthæi primo.

Quare progenies Dauid incepit narrari à Phares. Quæstio LXXXVII.

QVAERETVR vlterius, quare cùm progenies Dauid enarrari debebat, incepit enarrari à Phares, & non prius, scilicet à Iacob, vel ab alio. Dicendum, quòd primus Patriarcha Hebræorum fuit Abraham, quia ipse fuit, qui primò electus est à Deo, & promissa est ei terra Chanaan, vt patet Genesis decimosecundo: ideo licèt Thare pater Abrahæ, & alij priores fuerunt proaui Hebræorum, non computantur in progenie Hebræorum, sed primus eorum est Abraham, quia in eo cœpit electio Dei, per quam Israelitæ fuerunt populus distinctus ab alijs populis terræ: ideo cùm enarratur progenies alicuius Hebræi, potest incipere enarratio ab Abraham, non tamen est necessarium, quòd incipiat ab Abraham, nec ab Isaac filio eius, quia licèt Abraham, & Isaac sint patres omnium Hebræorum: non tamen sunt patres solùm ipsorum Hebræorum, sed etiam multarum aliarum gentium: quia Abraham fuit pater Agarenorum cùm genuit Ismahelem. Fuit etiam pater Madianitarum, & aliarum gentium per filios, quos suscepit de Cetura, de quibus Genesis vigesimoquinto. Isaac fuit etiam pater omnium Hebræorum, & tamen etiam fuit pater Idumæorum, & Amalecitarum, quia genuit Esau, à quo descenderunt Idumæi, & nepos illius fuit Amalec, à quo nominati sunt Amalecitæ, vt colligitur Genesis trigesimosexto: ideo in enarratione progeniei alicuius Hebræi non oportuit esse deductionem, nisi ab illo, qui erat caput omnium Hebræorum, & solùm ipsorum Hebræorum; & iste fuit Iacob, quia ipse genuit duodecim capita duodecim tribuū Israel. Aliquando tamen occurrit aliqua progenies enarrata alicuius Hebræi ab vlteriori principio, sicut patet de Genealogia Christi, quæ secundùm Matthæum incipit in Abraham, & Lucas deducit eam vsque ad Adam ordine conuerso, & inde ad Deum, vt patet Lucæ tertio. Sed istud speciale est, quia generatio Christi non enarrabatur solùm Iudæis, sed etiam Gentilibus, ideo non fuit statutum principium generationis illud, à quo secundùm Hebræos consuetum est incipi, scilicet ab ipso Iacob: quia tamen manifestum erat, quòd Iacob erat princeps duodecim tribuum, & pater, cùm fit enarratio progeniei, non oportet, quòd incipiat à Iacob, vel reducatur in Iacob, sed incipiat à capite tribus, scilicet à Iuda, & Leui, & sic de alijs. Hic autem dicendum, quòd incepit generatio à Phares, quia ante illum nota erat generatio, scilicet, quòd Phares esset filius Iudæ quem genuit ex Thamar, vt dicitur supra in litera: Iudas autem erat filius Iacob: post Phares autem ignotum erat, quomodo extenderetur progenies, ideo incepit à Phares. Alia etiam causa fuit, quia cùm Phares esset caput illius familiæ, de qua erat Dauid, satis erat, quòd inciperet generationis enarratio à Phares. Alia causa est propter affectionem istorum, quorum enarrabatur progenies, quia maximè afficiebantur ad Phares, cùm essent de familia illius; & patet, quia cùm imprecarentur bona ipsi Booz viri Bethlehem, dixerunt ei, fiat domus tua, sicut domus Phares, vt patet supra in litera, sed prima causa est potior.

Quare ista progenies continuata est vsque ad Dauid. Quæstio LXXXVIII.

QVAERETVR vlterius, quare progenies ista continuata est vsque ad Dauid, & non vltra. Respondent quidam, quòd factum est propter scriptorem libri, scilicet, quia scriptor eius vidit ipsum Dauid, quia fuit contemporaneus ei, & non vidit alios reges de stirpe eius. Et hoc patet, quia creditur scriptor fuisse Samuel: & tamen manifestum est, quòd mortuus est Samuel viuente Dauid, vt patet 1. Reg. 25. ideo non potuit scribere hic generationem successorum Dauid. Sed dicet aliquis, quòd non fit propter scriptorem: nam scriptor libri huius non fuit Samuel: quod patet, quia hic dicitur, quòd Isai genuit Dauid regem, & tamē manifestum est, quòd Samuel non vidit Dauid quando erat rex: quia mortuus est Samuel cùm esset Dauid profugus à facie Saulis, scilicet, quando Dauid erat in deserto Carmeli, & voluit delere domum Nabal Carmeli, vt patet 1. Reg. 25. ca. & postea mortuus est Saul, & deinde regnauit super Iudam ipse Dauid, vt patet 2. Reg. 1. & 2. Dicendum est, quòd sicut declaratum est in prologo huius libri, & est communis opinio, Samuel fuit scriptor libri huius. Et cùm obijcitur, quòd non potuit ipse Samuel videre Dauid, quando regnabat ad hoc, quòd scriberet eum esse regem. Dici potest vno modo, quòd Samuel potuit scribere Dauid esse regem, quia licèt non vidit eum in possessione regni, tamen sciebat, quòd regnaturus erat, quia ipse hoc prædixerat, vt patet 1. Reg. 15. Et postea mortuus explicuit illud, eo. li. ca. 28. Etiam vidit Samuel ipsum Dauid esse regem, quia vidit eum vnctum in regem cùm ipse illum vnxerit, vt patet 1. Reg. 16. & vnctio illa conferebat ei titulum, cùm præcepto Dei facta fuisset. Alio modo potest dici, quòd Samuel scripsit istum librum, & ipse non vidit Dauid esse regem, nec scripsit ipsum esse regem, sed ista particula addita est ab Esdra, qui reparauit omnes libros legis combustos à Caldæis, & sic in multis alijs libris putatur scripsisse addendo aliquos versiculos. Istud autem verisimilius est, quàm præcedens: nā dato, quòd Samuel vnxisset Dauid in regem, non scriberet hic eum tanquam regem, eo quod nondū constabat

ſtabat eo viuente, quòd Dauid eſſet rex, & legentes librum iſtum nō intelligerent quomodo diceretur Dauid eſſe rex, cùm non viderent eum regnare. Item, & potiſſimè, quia Samuel nolebat indicare iſtud timens Saulem: nam quādo iuſſit Deus, quòd Samuel iret ad vngēdum Dauid in Bethlehem dixit Samuel, quòd audiret hoc Saul, & interficeret eum, & ob hoc iuſſit Deus, quòd Samuel portaret vitulum fingens, quòd ibat ad immolandum domino in Bethlehem 1. Reg. 16. cap. non ergo declararet, quòd Dauid erat rex, deſcribens hoc in libro iſto, ſed Eſdras iſtud addidit. Et ſic ſatis poteſt ſtare reſponſio iſta, ſcilicet, quòd nō fuit continuata progenies vltra Dauid, quia non potuit vltra deſcribere huius libri ſcriptor. Dicendum ergo, quòd continuata fuit hic progenies vſque ad Dauid, quia tota intentio libri iſtius erat propter Dauid, ſcilicet, quòd ſciretur, quòd de Ruth Moabitide deſcendiſſet Dauid, ideo etiam progenies hic deſcripta narrabatur propter Dauid, & ſic neceſſarium erat ad ipſum perueniri. Cùm autem non fuerit vltra continuata progenies iſta, dici poteſt dupliciter: vno modo, ſicut ſupra, ſcilicet, quòd non potuit ſcriptor libri plura deſcribere, eo quòd viuente Dauid obijt, & non vidit ſucceſſores eius. Secundò poteſt dici, quòd factum eſt, quia habito fine ceſſat motus. Erat enim intentio libri tota oſtendere de Dauid quomodo deſcenderet de ſtirpe Ruth, & ob hoc etiam progenies iſta deſcripta eſt, ſcilicet, vt ſciretur tota progenies Dauid ab exordio. Cùm ergo ſic enarrando perueniretur ad Dauid, ibi ſtandum erat. Nam ſi continuaretur vltra, putaretur, quòd introducta eſſet propter illum, in quo concluderetur, & ſic non putaretur introducta propter Dauid. Et hoc veriſimilius eſt: nam ſi ſolùm ceſſaſſet enarratio in Dauid, quia ſcriptor non vidit ſucceſſores Dauid, poterant poni omnes alij ſucceſſores Dauid vſque ad captiuitatem Babylonis, cùm Eſdras, qui addidit hic quandam particulam, ſcilicet, quòd Dauid eſſet rex, ſicut ſupra declaratum eſt, poterat ponere omnes ſucceſſores Dauid vſque ad captiuitatem Babylonis, quia omnes illi fuerunt ante Eſdram: & tamen neminem illorum poſuit, ideo videtur dicendum, quòd non fuerunt poſiti alij, quia generatio iſta ſolùm enarrabatur propter Dauid.

Quomodo Dauid deſcendit de ſtirpe Phares, & Eſron.
Quæſtio LXXXIX.

QVAERETVR vlterius, circa iſtam enarrationem progeniei, quomodo dicitur, ꝙ Phares genuit Eſron, & Eſron genuit Aram, & ſic ponitur Dauid deſcendiſſe de ſtirpe Phares, & Eſron, & tamē iſtud non eſt poſſibile, quia familia Phares eſt diſtincta à familia Eſron: nam in tribu Iuda ponūtur quinque familiæ Num. 26. cap. Selaitarum, Phareſitarum, Eſronitarum, Zareitarum, Amulitarum, & iſtæ familiæ erant diſtinctæ; ideo, qui erat de vna familia, non poterat eſſe de altera: & ſic ſi erat Dauid de filijs Phares, non erat de filijs Eſron. Aliquis dicet, quòd cùm Eſron eſſet filius Phares, vt patet hic, familia denominata ab Eſron eſſet pars quædam familiæ nominatæ à Phares, & ſic poterat quis eſſe in familia Eſron, & Phares. Sic eſt de tribu, & familia, quia in qualibet tribu ſunt multæ familiæ, & tamen quælibet familia eſt pars tribus, & qui eſt de aliqua familia eſt de tribu. Dicendum, quòd hoc non ſtat, quia pars & totum nō connumerantur, ſicut nec vniuerſale & particulare, & tamen familiæ, quæ ſunt ſub qualibet tribu connumerantur, quia ponuntur in tribu Iuda eſſe quinque familiæ, ideo oportet, quòd differāt inter ſe, quia aliàs non eſſent quinque familiæ, ſed vna: ſicut homo, animal, corpus, & ſubſtantia ſunt quatuor, ſed vnum, quia non connumerantur. Et cùm dicitur de tribu reſpectu familiæ, dicendum, quòd non eſt ſimile, quia verum eſt, quòd quilibet, qui eſt ſub familia aliqua, eſt ſub tribu, & tamen non connumerantur inter ſe tribus, & familia, ita quòd tribus, & familia diſtinguantur, & ſint duo; ſed ſunt tanquam totum, & pars: ſecus autem eſt de familijs eiuſdem tribus inter ſe, quia connumerantur, & condiuiduntur, ſicut pars contra partem, ideo neceſſarium eſt dicere, quòd familia Phares, & Eſron ſint diſtinctæ; ita quòd illi, qui ſunt de familia Eſronitarum non ſunt de familia Phareſitarum. Quidam dicunt aliter, ſicut reſpondebatur Num. 26. & ſæpe alibi, ſcilicet, quomodo pater, & filiꝰ

F

G poſſunt conſtituere diuerſas familias: nam familia patris continuatur per filium, & ſi filius nominare deberet aliam familiam, iam non eſſet aliquis, per quem continuaretur familia denominata à patre ſuo, & ſic periret. Et dicunt, quòd quando pater habet vnicum filium, non poteſt pater nominare vnam familiam, & filius alteram, quia iam non eſſet per quem continuaretur familia patris: ſi tamen pater habeat multos filios, poteſt pater nominare vnam familiam, & quilibet filiorum alteram præter vnum, per quem continuetur familia patris, & ſic eſt de multis, vt patet Numeri 26. Et tamen dicendum, quòd hoc non ſatisfacit in præſenti, quia iſtud eſt ad hoc, quòd familia Eſrō poſſit eſſe diſtincta à familia Phares, licèt Phares ſit pater Eſron, & tamen deberent adhuc manere diſtinctæ

H iſtæ familiæ, ita quòd ille, qui eſſet de familia Phares, non eſſet de familia Eſron, & è cōtrario: & tamen hic ille, qui erat de familia Phares eſt de familia Eſron, cū Aran ſit de familia Phares, & etiam eſt de familia Eſron, cùm dicatur eſſe filius eius. Dicendum, ꝙ adhuc non concludit, quia licèt quis ſit filius Phares, non eſt de familia eius, quod patet ex caſu dato: poterit enim quis habere octo filios, & nominabitur vna familia à patre, & illa continuabitur per vnum de filijs ſuis: à reliquis autem ſeptem filijs nominabūtur ſeptem familiæ: & tamen manifeſtum eſt, quòd quilibet deſcendens de quacunque iſtarum ſeptem familiarum deſcendit à patre iſtorum octo virorum, à quibus nominatæ ſunt ſeptem familiæ; & tamen non eſt quilibet

Quis poſſit eſſe filius alicuius, & non eſſe de familia eius.

I de familia illa, quam denominat pater omnium iſtorum, eo quòd familia denominata ab iſto non continuatur per omnes filios ſuos, ſed ſolùm per vnum. Iſtud poterat eſſe in præſenti, ſcilicet, quòd eſſet Phares pater Eſron, & haberet alios filios præter eum, & familia Phareſitarum non continuaretur per Eſron, ſed per alios, & ab Eſron deriuaretur alia familia, & ſic filij Eſron eſſent filij Phares, & tamen non eſſent de familia Phareſitarum, ſed de familia Eſronitarum. Sed adhuc obijcietur, quia Phares habuit ſolùm duos filios, ſcilicet Eſron, & Amul Gen. 38. & à quolibet iſtorum denominata eſt vna familia, ſcilicet Eſronitarum, & Amulitarum: Num. 26. quomodo ergo pote-

K rit familia Phareſitarum eſſe diſtincta à qualibet iſtarum, quia non habebat Phares alios filios, per quos cōtinuaretur progenies ſua? Dicit poteſt, quòd habebat alios filios præter Eſron, & Amul, per quos continuaretur ſua familia. Nec obſtat, quòd Geneſis 38. iſti ſoli ponantur, quia locus ab auctoritate negatiuè non valet, potiſſimè, quia ſacra ſcriptura interdum multa omittit. Sed adhuc obiicietur, quòd non habuerit plures filios Phares, quia Gen. 46. ponitur numerus omnium deſcendentium in Aegyptum cum Iacob, & de filiis Phares non ponuntur, niſi Eſron, & Amul, ideo non erant plures, quia ſi plures fuiſſent, plures exprimerentur ibi, cùm ponatur ibi numerus preciſus. Dicēdum, ꝙ etiam hoc non probat, quia licèt Phares

ante

ante introitum in Aegyptum non habuerit nisi Esrō, & Amul, poterat postea gignere alios filios, qui non computarentur inter descendentes. Et hoc potissimè, quia Phares erat valde iuuenis, quando descendit in Aegyptum cum Iacob: nondum enim erat annorum 24. vt declaratum fuit Gen. 38. Aliter potest dici, quòd dato, quòd Phares haberet duos filios solùm, po terat nominari ab eo vna familia, & à quolibet filiorū alia. Et si dicatur, ꝙ non erat ibi aliquis, per quem cōtinuaretur familia paterna; dicendum, ꝙ oportebat, quòd aliquis filius istorū haberet rursus multos filios, & per vnum illorum continuaretur familia paterna, & per alium familia aui, sicut si Esron haberet multos filios, quidam de filijs eius nominarentur de familia Esron, & alij de familia Phares, & tamē omnes essent filij Phares: & sic poterat esse in præsenti.

Quomodo stat, quòd Salmon genuit Booz, & Booz Obed cùm ambo essent decrepitæ ætatis.
Quæstio LXXXX.

QVAERETVR vlterius, cùm dicatur hic, ꝙ Salmon genuit Booz, & Booz genuit Obed, quomodo potest stare hoc: nam tunc necessariū esset, ꝙ tam Salmon, q̄ Booz, qn̄ gignerēt esset qlibet plus q̄ cētum annorū, imò plusq̄ cētum & viginti, quod est valde incōueniens, qa nullus homo in tanta ætate erat potēs ad gignēdum, & non solū hoc, sed ēt rari perueniebant ad istam ætatē illo tēpore, sicut & isto: consequentia patet, quia natiuitas Obed ponitur communi ter fuisse tpe Heli iudicis Israel, & summi sacerdotis: sic enim vult Iose. 2. Antiq. Salmon aūt accepit Raab Ierichōtinā in vxorē, ex qua natus est Booz in introitu Israel in terram Chanaan, vt patet Iosu. 6. cap. quia tunc ipsa recepta est inter Israelitas, & tn̄ inter vtrunq; tem pus fuerunt plures, q̄ ducenti & 40. anni, ideo necessarium erat, ꝙ vterq; istorum qn̄ gigneret esset plusquā centum & viginti annorum. Patet hoc, quia ab exitu de Aegypto vsq; ad fundationem templi Salomonis fuerūt anni quadringenti, & octoginta, vt patet tertio Reg. 6. à quibus subtrahātur quadraginta anni ab exitu de Aegypto vsque ad introitum in terram Chanaā: (nam illicò post introitum in terrā Chanaan capta est Iericho, quæ fuit prima ciuitas, quæ capta est in terra Chanaan, vt patet ex processu libri Iosue à principio vsque ad 7. cap.) subtrahantur etiam 30. anni ad plus de tpe Heli summi sacerdotis, & iudicis: (nam peregrinatio Elimelech facta est in diebus cuiusdā Iudicis, supra 1. cap. & dicitur iste fuisse Heli, durauit autē decem annis, supra primo, & post reuersionē accepta est Ruth in vxorem à Booz, & peperit Obed, de quo hic, & sic ad minus transierunt 10. vel 11. anni de tempore Heli Iudicis, & Sacerdotis: ipse autem iudicauit annis 40. vt patet 1. Reg. 4. ideo ad plus subtrahantur 30. anni de tempore eius:) deinde subtrahantur 40. anni Saulis Actu. 13. & postea 40. anni regni Dauid 2. Reg. 5. & 3. Reg. 2. & tres anni de regno Salomonis, quia in principio 4. anni regni Salomonis fuit fundatum templum: qui sunt simul anni 153. qui subtrahantur de 480. manebunt 300. & 27. diuidendo ergo istos per Salmon, & Booz, necessariū erit, ꝙ quilibet istorum haberet annos plures, q̄ cētum & sexaginta tres: quod videbatur impossibile, quia nullus hominum ad tantam ætatem accedebat. Et dato, quòd quis attingeret eam, non esset quis potens gignere in tali ętate. Dicit ergo Nicolaus, & quidam de doctoribus nostris, quòd fuerūt tres viri eiusdem nominis, scilicet Booz auus, pater, & filius, & primus eorum fuit filius Salmō, & ille genuit alterū Booz, q subticetur hic: & ille Booz, qui subticetur genuit Booz patrē Obed, & isti tres conuenienter

Opinio Nicolai refellitur.

A implerent tempus istorum 327. annorum cum Salmon, & sic poterit litera stare; & sic tenet Nicolaus hic, & etiam super Matth. cap. 1. probat hoc per simile: nam sic Matth. 1. in Genealogia Saluatoris subticentur alij tres, scilicet Ochozias, & Ioas, & Amasias. Nam dicitur, Ioram autem genuit Oziam. Et tamen Ioram non genuit Oziam, sed Ochoziam, & ille genuit Ioas, & Ioas genuit Amasiam, & Amasias genuit Oziam, vt patet 4. Reg. 11. & 8. & 14. & 2. Paralipo. 21. & 22. & 25. sicut ergo subticentur illi tres reges, ita subticebuntur tres viri Booz, vel duo in prima parte Genealogiæ Saluatoris: Matth. 1. & hic. Dicendum, quòd licèt hoc multis videatur stare, tamē falsum est: & causa est, quia ipsi nesciunt dissoluere inconueniēs, B quod videtur sequi si ponatur vnicus Booz: & tamen dicendum est, quòd vnicus fuerit, scilicet, qui fuit pater Obed, & filius Salmon. Modus autem, quomodo litera stet conuenienter, est iste, scilicet, quòd non astringamus nos ad hoc, quòd fuerit historia Ruth tēpore Heli summi sacerdotis, sed tempore alicuius iudicis multo ante eum, & dicem⁹, quòd historia Ruth accidit diebus Gedeonis Iudicis Israel, & cœpit anno Barac vltimo. Et computabitur sic, quòd Salmon filius Naason natus fuerit ante exitum de deserto decem, vel viginti annis, & acceperit Raab Ierichontinam in vxorem in introitum in terram Chanaan, & fortè genuit ex ea multos, & tamē genuit ex ea Booz in fine omnium, cùm iam esset annorum nonaginta C duorum, vel trium: & tunc esset etiam apta ad gignendum Raab, quia fortè in introitu in terram Chanaan ipsa esset puella tenera quindecim annorum, licèt dedita impudicitiæ, & cùm esset annorum 87. conciperet Booz ex Salmon: nam Sara quando cōcepit Isaac, erat annorum nonaginta, & non fuit miraculum in conceptione propter maximam senectutem, sed quia desierant fieri Saræ muliebria. De hoc Genesis decimoseptimo, & decimooctauo, & vigesimoprimo. Postquam ergo Raab in anno 87. conciperet, deinde Booz filius Salmon anno 98. vitæ suæ ex Ruth, quæ erat iuuencula poterat gignere Obed, & istud esset tempore Barac iudicis Israel. Quod patet computando ab introitu in terram Chanaan septuaginta duos D annos, post quos gigneretur Booz ex Salmon constituto in nonaginta & duobus annis, & ex Raab, quæ esset octoginta septem annorum, & addantur illis nonaginta, & octo anni in qua ætate Booz gigneret Obed ex Ruth, qui sunt simul centum & septuaginta anni, computentur totidem per tempora Iudicum, scilicet quadraginta anni primi iudicis, scilicet Othonielis, Iudicū tertio, sub quibus etiam comprehendit totum tempus, quo Iosue rexit populum, & tempus medium inter Iosue & iudices: sic declaratum est ibidem: & postea anni octoginta, qui computantur sub Aod secundo iudice, eodem capitulo, & quadraginta anni sub Barac: Iudicū quarto. Nam sub Samgar non computantur aliqui anni, sed temE pora sua colliguntur sub Barac: & sunt isti anni simul centum & sexaginta: accipiantur anni decem de diebus Gedeonis, qui etiam quadraginta annis iudicauit, vt patet Iudicū octauo: & sic dicetur, quòd tempore Gedeonis anno decimo, vel quasi potuerit esse generatio Obed, & principium peregrinationis eius fuit in principio dierum Gedeonis, vel in fine dierum Barac. Nam illa peregrinatio durauit decem annis, vt patet supra primo: deinde dicitur, quòd Obed nonagintaocto annorum, vel quasi poterat gignere Isai patrem Dauid, & Isai gigneret Dauid anno octuagesimoquinto, vel quasi vitæ suæ, & isti anni omnes coniungendo cum præcedentibus sunt anni trecenti quinquaginta & sex, scilicet septuaginta duo anni Salmon

post

post introitum in terram Chanaan, & nonaginta octo Booz, & totidem Obed, et octoginta quinque Isai: qui subtrahantur de quadringentis octoginta, qui fuerūt ab exitu de Aegypto vsque ad fundationem templi Salomonis 3. Reg. 6. manebunt 124. anni, de quibus rursus fuerunt subtrahendi quadraginta, scilicet, qui fuerunt ab exitu de Aegypto vsque ad introitum in terram Chanaan, manebunt octoginta & quatuor anni; de quibus subtrahantur quatuor anni ferè, qui trāsierunt de regno Salomonis, quando fundatum est templum 3. Reg. 6. & quadraginta, quibus regnauit Dauid, secundo Regum quinto, & tertio Regum 2. manebunt alij quadraginta anni: & isti fuerunt, qui ascribunt̄ regno Saulis Act. 13. & hoc modo, quando cœpit regnare Saul, vel quando cœperunt computari quadraginta anni sub eo fuit natiuitas Dauid, & erit tunc totus numerus completus, & conformatus numerus generationum numero temporis: & tamen non debet dici, quòd Dauid natus fuerit primo anno regni Saulis, quia tunc anno, quo moreretur Saul esset Dauid quadraginta annorum: & tamen falsum est, quia erat illo anno triginta annorum. Quod patet, quia illico, vt mortuus est Saul, vnctus est Dauid in regem super Iudam, vt patet 2. Reg. 1. & 2. & tamen quando vnctus est in regem super Iudam erat annorum triginta 2. Reg. 5. ideo dicendum, quòd decem anni erant transacti de regno Saul, quando natus est Dauid, & tamen nondum regnabat Saul, sed iudicabat Samuel: & tamen tempora Samuelis, & Saulis computantur in illis quadraginta annis, qui ascribuntur Sauli: Actu. 13. & de istis iudicauit Samuel amplius viginti annis, de quibus patet 1. Regum septimo. Iosephus autem sexto Antiquitatum, & septimo in principio dicit fuisse decem & octo annos regni Saulis, & sic manent viginti duo pro Samuele, quod satis conueniens est. Isti autem decem anni diuidentur per generationes præcedentes dando cuilibet duos, vel tres annos: et sic stabit numerus ex omni parte conueniens; et non oportebit dicere, quòd fuerint tres Booz, quia litera non innuit, sed est diuinare. Sed dicetur, quòd ista computatio generationum ad implendum numerum annorum est ficta, et à voluntate propter duo, vel tria. Primò, quia ponuntur isti generare in tanta ætate, in qua fortè non poterant gignere. Secundò, quia dato, quòd possent gignere in tanta ætate, tamen non est verisimile, quòd in illa gignerent, sed potius in minori ætate. Tertiò, quia dato, quòd in tanta ætate gignerent, isti essent geniti in minori ætate, cùm sint primogeniti, per quos texitur linea patrum, cùm tam hic, quàm 1. Paralipome. 2. & Matth. 1. ponantur ad enarrandum generationem patrum, & istud competit primogenitis. Dicendum, quòd non sequitur aliquod istorum inconuenientiū, nec est fictio aliqua, sed necessitas ad ponendum generationem in tanta ætate, quia aliàs non posset stare, quòd isti soli, qui ponuntur hic complerent generationem istam, sed necessarium erit dicere aliquos taceri, quod non est conueniens. Ad primum inconueniens dicendum, quòd isti poterant gignere in tanta ætate, quia in maiori ætate generabant alij, quia Abraham, quando genuit filios suos ex Cetura, erat annorum centum quadraginta, & plus, vt probatum est Gen. 25. Et non fuit aliquod miraculum in generatione illa, quia solùm ponitur miraculum in generatione Isaac, quem concepit Sara, vt patet Gen. 18. & ad Rom 4. & ad Hebr. 11. Ideo à fortiori possent isti gignere anno octogesimo octauo; & istud posset faciliter esse accipiendo iuuenculas in vxores: nam senes non possunt gignere ex veteribus, & tamen si accipiant iuuenculas in vxores poterunt gignere; & sic

F dicit Augustinus, quòd Abraham potuit gignere ex Cetura in magna senectute naturaliter, cùm ex Sara in minori constitutus ætate gignere non potuisset, scilicet, quia Sara erat veterana, sicut Abraham, & Cetura, de qua postea genuit sex filios, quæ erat iuuencula. Causa autem, quare potest gignere vir senex de iuuēcula, & non de veterana potest esse multiplex. Prima, quia in magna ætate desinunt mulieribus fieri menstrua, & tunc impossibilis est conceptio naturaliter: sic fuit de Sara: nam dicitur Gen. 18. quòd erant Abraham, & Sara prouectæ ætatis, desierantque Saræ fieri muliebria. Secunda est, quia ad hoc, quòd mulier concipiat, oportet, quòd menstruum muliebre digeratur, & formetur à semine masculino. Digestio autem

Causa quare senex potest gignere de iuuencula & non de veterana.

G fit per calorem seminis masculini: ideo insurgūt tunc duo impedimenta: primum ex parte viri, quia semen senis est debilis caloris, & non valebit digerere, nec formare menstruum muliebre ad organizandum inde fœtum. Secundum est ex parte mulieris veteranæ. Nam menstruum muliebre est aliqualiter frigidæ naturæ, & valde humidæ, & quantò magis mulier declinat ad senectutem, tantò menstruum frigidius est, & difficilius formabitur: si autem senex accipiat iuuenculam in vxorem propter calorem ætatis menstruum est calidæ complexionis, & modicus calor seminis virilis sufficit ad digerendum, & formandum menstruum muliebre in fœtum: ideo senex poterit gignere ex iuuencula: dum tamen non

H sit valde senio infrigidatus. Nam ad tantum defectum virtutum naturalium propter ætatem potest aliquis deuenire, quòd ex nulla fœmina quantūcunque iuuencula gignere possit, etiam si possit semen emittere: nam facile est homini in quacunque ætate calefacto saltem artificialiter semen emittere, & tamen illud tam defectuosum esse poterit, quòd nullo modo proficiat ad generationem. Sic etiam est de menstruo muliebri: nam licèt mulier veterana non possit concipere de iuuene, poterit concipere de sene, quia in illo propter ætatis calorem, & fortitudinem excessus caloris seminis masculini contemperabit semen fœmininum, etiam si sit frigidum, & fiet inde conceptus: in tanta tamen frigiditate, vel indispositione

I potest interdum esse semen menstruum muliebre, quòd à nullo semine virili quamtumcumque calido possit digeri, & formari. Et in tali statu mulier concipere naturaliter non potest, & tunc vocatur corpus mulieris emortuum. Sic dixit Apostolus ad Hebr. 11. quòd Abraham non cōsiderauit emortuam vuluam Saræ. Poterat ergo senex gignere de iuuencula, qui aliàs non poterat gignere de veterana, propter calorem nimium ætatis. Quòd autem sit nimius calor iuuencularum patet, quia quando Dauid infrigidatus erat, ita vt opertis vestibus non calefieret, quæsierunt ei serui sui adolescentulam nomine Abisag, vt dormiret in sinu eius, & calefaceret eum, tertio Regū primo. Istud autem poterat esse in omnibus istis præ-

K terquam in Salmon, cuius vxor erat annorum octoginta & septem, vel ferè, quando concepit Booz, vt supra declaratum est: & tamen in alijs poterat esse. Et patet hoc de Booz: nam ipse accepit Ruth in vxorem, quæ erat iuuencula, & vocatur puella supra in litera. Ad secundum inconueniens, quando dicitur, quòd dato, quòd possent gignere in tanta ætate, tamē non est verisimile, quòd tunc gignerent. Dicendum quòd non solùm est satis verisimile, imò etiam est verum, quia manifestum est, quòd Booz senex erat, quādo accepit nunc Ruth in vxorem, & genuit ex ea Obed: vnde ipse dixit: benedicta tu filia à domino, quia non es secuta iuuenes pauperes, aut diuites, sed secuta est ipsum, ergo ipse non erat iuuenis. Sic etiam patet de

de Isai patre Dauid: nam in senectute sua ipse genuit Dauid, quia quando Dauid erat paruulus, & pascebat greges, erat Isai pater eius grandæuus, vt patet 1. Reg. 13. Ad tertium inconueniens, cùm dicitur, quòd dato, quòd aliquos filios generarent isti in tanta ætate, tamen non essent isti, de quibus loquitur hic, eo quòd isti erant primogeniti, sicut patet de Obed, qui fuit primogenitus, & per eum continuata fuit linea Mahalō defuncti. Dicendum, quòd non fuerunt isti, qui ponuntur hic, primogeniti, sed fortè vltimi filiorum istorum gignentium. Sic patet de Dauid: nam dicitur hic, quòd Isai genuit Dauid, & non ponitur alius de filijs eius, & tamē Isai habebat alios filios, quorum vltimus fuit Dauid, vt patet primo Reg. 16. & primo Paralipome. vigesimoquarto, ita poterat esse de alijs. B Et cùm obijcitur, quòd isti essent primogeniti, quia per eos enarratur progenies patrum: dicēdum, quòd non stat, quia si aliquando minores fuerunt digniores primogenitis, non computatur progenies patrum per primogenitos: sic etiam fuit de Dauid: nam Salomō fuit minimus filiorum eius, vt patet 1. Paralipome. 28. & tamen per ipsum computatur progenies Dauid, quia ille fuit rex, & non aliquis de fratribus eius. Cùm autem rursus obijcitur, quòd fuit Obed primogenitus Booz. Dicendum, quòd non fuit primogenitus respectu Booz, sed fuit primogenitus eius de Ruth, qa cùm suscepit illam in vxorem ad suscitandum semen defuncti in Mahalon, primus filius eius fuit Obed. C Aliud, & quartum inconueniens potest allegari, scilicet, quòd ponitur hoc modo historia Ruth fuisse tempore Gedeonis, & tamen communiter dicitur, quòd fuerit tempore Heli summi sacerdotis, & iudicis. Dicendum, quòd hoc non est inconueniens: nam non constat, quòd fuerit ista historia tempore Heli ex aliquo loco sacræ scripturæ: nec ex aliquo argumento probabili, sed solùm ex opinione cui possumus cōtradicere, si voluerimus: potissimè, cùm non possit hoc stare aliquo modo: nam supra 1. cap. in quadam quæstione de hoc declaratum est, quòd erat impossibile, quòd accideret tempore Heli: ideo Hebræi dicebant quòd fuerit tempore Abesan iudicis Israel. Sed dicendum, quòd etiam non potest stare: nam Abesan fuit D multo tempore post Gedeonem, & inter annum decimum Gedeonis, vel quasi quo fuit natiuitas Booz, & principium temporis Abesan fuerunt anni centū, & duo. Quod patet, quia Gedeon 40. annis iudicauit, de quibus subtrahantur decem, quia anno decimo ei⁹ ponitur supra fuisse natiuitas Obed, manent triginta: deinde tres anni, quibus præfuit Abimelech filius ei⁹, deinde vigintitres anni Thola, & vigintiduo anni Iair, & decem & octo anni, qui fuerūt sine iudice, vt patet Iudi. 8. 9. & 10. postea sex anni Iephte Galaaditæ: Iudi. 12. qui sunt simul centum & duo anni: quibus additis præcedenti tempori sequetur, ꝙ tam Salmon, q̄ Booz quando genuerunt erant annorum centum quadraginta septem ad minus, & tamen istud non concedi- E tur tempore istorum: quia tunc nullus hominum ad tantam perueniebat ætatem, quanto magis, quòd illo tempore gignere possent. Patet hoc, quia dato, quòd fuerit natiuitas Obed anno 10. Gedeonis, vel quasi, ponebatur, quòd esset Salmon annorum nonaginta, & duorum, vel quasi, scilicet, quòd natus esset ante introitum in terram Chanaan viginti annis, vel quasi, & postea per septuagintaduos genuisset Booz, & sic esset nonagintaduorum annorum, quando gigneret & ponebatur etiam Booz nonaginta & octo annorum, q̄n gigneret Obed, qa aliàs non poterat perueniri vsq; ad tempus Gedeonis, vt supra declaratum est: si autem nunc addantur isti centum & duo anni sequet̄, quòd quilibet istorum ad minus erat annorum centum quadraginta & septem: & tamen in tali ætate non poterat quisquam illo tempore viuere, ideo si illo tempore fuisset historia Ruth, necessarium erat, quòd aliquis subticeretur in progenie ista, sicut dixerunt Latini, & Nicolaus: ideo quantum ad hoc, licèt tam Iudæi, quā Latini videātur errare; tamē rationabilius locuti sunt Latini ponentes, quòd fuerunt tempore Heli, & subticeantur hic aliqui, quàm Hebręi non ponētes aliquos subticeri, & dicentes, quòd fuerit hoc tempore Abesan. Et rationabilius vtrisque locutus est Nicolaus, dicens, quòd fuerit tempore Abesan: & tamen ponens, quòd aliqui subticeātur, scilicet, quòd fuerint tres vocati Booz. Sed adhuc ipse non rectè in hoc dixit fingens aliquid quod scriptura non dixit, & tñ sine causa non ponendo plures, quàm exprimantur in litera: & sic non est ponendum, quòd fuerit historia Ruth tempore Heli, nec tempore Abesan, sed tempore Gedeonis, vt supra declaratum est. Causa autem, quare motiuum, & ratio Nicolai non tenet, est primò, quia videtur nimis absurdum, quòd aliquis faciat suppletiones ad sacram scripturam, dicēdo fuisse aliquid quod scriptura non ponit, nullā ostendendo ad hoc causam necessariā. Nam quando causa est necessaria, dicetur aliquid omissum esse: & tñ Nicolaus non ostendit aliquam causam necessariam, quare debeamus dicere, ꝙ fuerūt tres Booz, & quòd hic solū ponitur vnus, cùm existente vnico Booz possit stare conuenienter, vt supra declaratum est: & potissimè circa enarrationem progenitorum, cùm scriptura dicat fuisse Salmon patrem Booz, & Booz patrē Obed, & nos asseramus hoc non fuisse sic, sed quòd Booz fuit pater alterius Booz, & ille alterius, quia videmur quodammodo dicere contra naturam scripturæ. Secundò, et efficacius patet, quia si verum esset, quòd omitterērur hic duo viri nomine Booz, dato quòd in aliquo loco scripturæ omitterent, supplerentur in alijs, sicut fit de multis alijs omissionibus: & tamen cùm in multis locis ponatur ista progenies, in omnibus ponitur sic: nā ponitur hic, & Matth. 1. & 1. Paralipo. 2. et vbique ponitur eodem modo: ideo nō videtur, quòd aliquid omissum fuerit hic, vel ibi: et ista est ratio, quæ maximè mouet. Item patet hoc potissimè de libro Paralip. quia ille liber est ad suppletionem eorum, quæ in alijs libris omittuntur, et ob hoc vocatur Paralipomenon, idest omissorū siue de omissis, et tamen ibi ponitur generatio ista, sicut hic, ergo non fuerunt taciti aliqui, qui vocarentur Booz, sicut isti asserunt. Motiuum autem Nicolai, scilicet, quòd subticeantur hic tres viri, vel duo, sicut constat, ꝙ omittūtur Matth. 1. in Genealogia Christi, non facit ad propositum, quia de illis habetur causa, quare omittantur, scilicet, quia fuerunt impij, et tamē de istis duobus, quos asserunt subticeri, non apparet, ꝙ mali fuerint, cùm ēt non appareat, quòd sint: ideo nō est sic dicendū, quòd omittantur. Item patet hoc maximè, qa adhuc si omitterentur solùm Matth. 1. posset habere colorem, quòd fiebat ad reddendum numerū perfectum, et adæquatum generationum quatuordecim: ita vt ter ponantur quatuordecim, vt ait Matth. vel fortè ex alia causa: et tamen non omitterentur illi in veteri testamento, sicut hic de tribus regibus, scilicet Ochozia, Ioas, et Amasia, qui sunt in generatione Christi: et tamen si omittuntur Matth. 1. ponuntur tamen in numero regum in 4. Reg. et in 2. Paralipo. et in alijs libris. Et cùm de istis duobus Booz, quos dicunt subticeri, non apparet in veteri testamento toto, ideo non est dicendum, quòd omittantur hic. Patet ergo, quòd Salmon fuerit filius Naason, et pater huius Booz, qui genuit Obed. Et ita terminatur tota sententia huius libri Ruth, adiuuante Deo nostro, cui est honor, et gloria in sęcula sęculorum. Amen.

BREVIS licèt libellus iste in litera extiterit, cùm nec per se liber sit, sed quædam decisio facta de libro Iudicum, vt Hieronymus innuit in prologo Galeato, difficultates tamen non paucas continet, cui & quandam lucubratiunculam apponere necessariò nobis fuit: nunc verò licèt iuxta vota fortassis labori fructus expositionis non responderit, deuotè tamen, vt id efficeretur, iuxta vires elaboratum est.

F In quo, vt in cœteris, assistrice nobis spiritus diuisoris quantacunq; portiuncula, aliquid saltem elucidatum est. Lectores ergo beniuolos admonitos esse volo, nè pauperculam Ruth in agro Booz spicas metentem contẽpserint: nam etsi paupercula, magnæ tamẽ virtutis nobis indicium prestitit: potissimè, quia libelli huius explanatio multa cõtinet,

G quæ aliorum librorũ tam nouorũ, quàm veterũ expositioni, & intellectioni coaptantur.

Ex Typographia Rampazetana.

REGESTVM.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn.

Omnes sunt Quaterniones.

ABV
LĒSI
S. LI
IVDI
CVM
SYRV

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm